

del Colegio Mayor, Univ. de S. 7450

I V R I S
PONTIFICII
CAESAREIQVE
SPECVLVM.

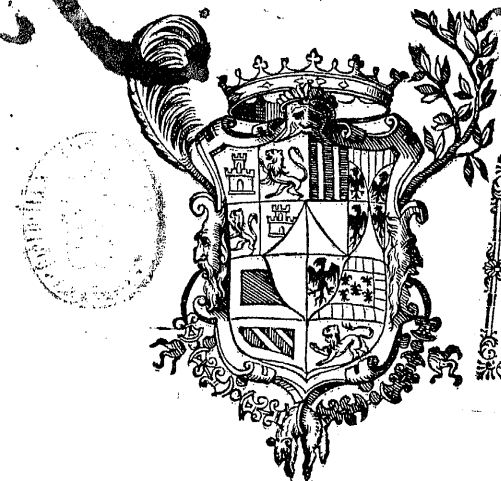
UBI PRAETER LVCVLENTAM I. U. LOCORVM
explicationem, ea etiam, quibus Sacri Sum. Rom. Pontifices, Imperatores,
Reges, & Sanctiss. Episcopi, pie, ac religiose munia obire possint,
splendide, accurateq, ita enodantur, ut nihil accommo-
datius, nihilq, utilius Iurisprudencia stu-
diosis adferri possit.

3
21-122

Cui nuperrimè multis accessionibus locupletato, locis, sententiisq;
suae pristinae integritati restitutis, expulsis innumeris, quibus
scatebat, erroribus, octo capita, cum Indice locupletissimo,
hac Quinta, & postrema editione accessere.

A V C T O R E

Clariss. ac Praestan. I. U. D. D. Alphonso Alvarez Guerrero, Comptario
Regio, necnon Regia Camera Summaria in regno Neap. Praside.
et Sociis, Inuiciss. Cath. Philippum Regem Hispaniarum, &c.

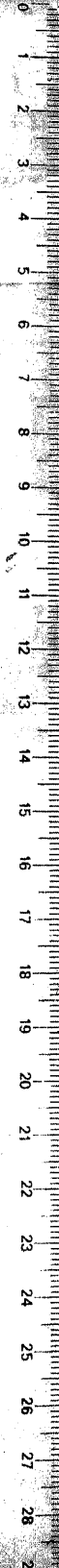
DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 3.º C. 52.-N. 16

NEAPOLI,
APVD HORATIVM SALVIANVM.
M D LXXI.
Cum priuilegiis ad Decennium.

By ...
A 4-42X
28
277

12 vols. 5.

2 400 40

11722672

del Colegio Mayor, Univ. de S. Cruz 7450
I V R I S

PONTIFICII CAESAREIQVE SPECVLVM.

UBI PRAETER LVCVLENTAM I. U. LOCORVM
*explicationem, ea etiam, quibus Sacri Sum. Rom. Pontifices, Imperatores,
Reges, & Sanctiss. Episcopi, pie, ac religiose munia obire possint,
splendide, accurateq, ita enodantur, ut nihil accommo-
datius, nihilq, utilius Iurisprudentiæ stu-
diosis adferri possit.*

3
21-122

Cui nuperrimè multis accessionibus locupletato, locis, sententiisq;
suae pristinae integritati restitutis, expulsis innumeris, quibus
scatebat, erroribus, octo capita, cum Indice locupletissimo,
hac Quinta, & postrema editione accessere.

A V T O R E

Clariss. ac Praestan. I. U. D. D. Alphonso Alvarez Guerrero, Comissario
Regio, necnon Regia Camera Summaria in regno Neap. Præside.
et Secretis, Inuicis, Cath. Philippum Regem Hispaniarum, &c.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 3.º C. 52. - N. 16

NEAPOLI,
APVD HORATIVM SALVIANVM.
M D LXXI.
Cum priuilegiis ad Decennium.

AD SERENISSIMUM
SACRVM. CATHOLICVM,
INVICTISSIMUM
POTENTISSIMUM,

*Philippum Regem Hispaniarum, Comitem Flandria, Brabantia, &c.
Ducemq; Mediolani, &c. Regem utriusque Sicilia, &
Hierusalem, &c. Archiducem Austria, &c.
Religionis Christianae seruatorem,
ac defensorem.*

DOCTOR ALPHONSUS ALVAREZ
Guerrero Consiliarius Regius, ac Praeses Regiae Ca-
merae Summariae in regno Neapolis feli-
citem in eo, qui est uera felicitas.

*DEUS ita dilexit Catholicam Ecclesiam
suam, Serenissime, catholice, ac potentissi-
me Rex, ut filium suum unigenitum, quē
constituit regem uniuersorum, morti addi-
ceret; qui cum sua morte à diaboli seruitu-
te, & tyrannide illam constantissime libe-
rasset, & sanguinem, ac uitam pro ea libe-
tissime profudisset, meritò caput illius est
institutus; ut in ea ipse semper floreret, ac
perpetuò dominaretur; cuius liberalitate, & munificentia effectum est,
ut in sempiternam libertatem sit uindicta. Nā cū ea ita esset à DEO
constructa, atque adificata, ut diuersis generibus hominum continere-
tur, quae, ut membra, unum corpus efficerent, cuius caput esset Chri-
stus, cui omnium fidelium salus, ac dignitas niteretur; eaq; ratione,
Christus caput ita esset constitutus; ut esset qui apud posteros eius locū,
ac dignitatem tueretur, & sustineret; eumq; locum ad Petrum Apo-*

stolum ipsemet Christus Iesus sponte detulisset, factum est, ut omnes, qui deinceps Christi, & Petri locum obtinerent, principes, & capita Ecclesiae, ut instituta Christi postulabant, haberentur; ad quos, tanquam ad unum caput, omnia referrentur, ut quemadmodum Deus filium suum caput Ecclesiae, & principem esse uoluisset: ita hi, qui eius locum apud posteros obtinerent, capita Ecclesiae in Christo Iesu constituerentur; atque ut ille a Deo pater rex uniuersorum fuerat electus, sic hi, ut ait Hieremias, constituti essent super gentes, & regna, ut euellerent, & destruerent, disperderent, & dissiparent, adificarent, et plantarent.

Qua ratio dignitatis, atque auctoritatis cum propagata esset ad posteros, & à Romanis Pontificibus (ut diuino praecepto fuerat institutum) retenta, & conseruata; etsi multorum haeticorum, scismaticorumq; uarijs insanijs, & calumnijs saepe infestaretur; incolumis tamen semper, atque inuiolabilis permansit. Itaque licet innumerabile priscis temporibus perditionis filij extiterint, qui diaboli impulsu hanc à Iesu Christo institutam dignitatem, atque auctoritatem, & à Petro, & his, qui illi in ea dignitate successerunt, retentam, & conseruatam, suis scriptis, atque calumnijs labefactare, atque infirmare conati fuerint; firma tamen, ut dixi, atque immaculata stetit. Contra quos pestiferos homines, & impios ueritatis Christianae osores, sacrorum conciliorum decreta, sancta potentissime insurrexerunt; quos item sacrosancti Patrum canones gloriose deuicerunt. Contra hos igitur insanos, ac perniciosos homines ego pietate Christiana adductus, & nimia charitate commotus, Sereniss. ac Potentissime Rex, hoc Speculum obieci tuae sacrae Maiestati dicatum, eiusq; felicissimo, ac clarissimo nomini consecratum; ut tam Inuictiss. Rege, & tam Potentissimo Principe illustratum haeticorum calumnias facile uincat, eorumq; tenebras plenissime discutiat; & ut hac nostra copiosa, & maiori expositione populo Christiano uera doctrinae propriam faciem exprimat, & uultum ad uiuum ostendat, & tandem reipublica nostra errores, quos fugiat, opponat; eidemq; commoditates sibi ignotas, sed ualde in regimine necessarias, exacte commoſtret.

Clementissime ergo Serenissime, ac Potentissime Rex, meum hoc Opus suscipe, tuumq; fac approbando; quia etiam in hoc nostro lugendo tempore, ut ex euidencia facti notory permanentis apparet (quod non absq; summo cordis dolore dicere cogor) insurrexerunt haetici, insurrexerunt

scisma-

scismatici, insurrexerunt abusus tam circa potestatem Ecclesiasticam, quam secularem, & insurrexerunt homines, qui uniuersalem Ecclesiam acerrime oppugnando inanibus suis, ac uanis disputationibus supremam sacri Summi Romani Pontificis auctoritatem diuinitus concessam deprimerere, ac infestare, ut antiquitus, conati sunt; ideoq; nihil ex ipsius corporis compage quasi inconcussum superesse uideatur. Loquimur rudi sermone, Potentissime, Serenissime, ac Catholice Rex, scholasticum morem secuti, non ornato, politoq; stilo: nam ueritas uerborum lenocinio non indiget; cum potius auctoritatibus sacrae scripturae, & decretis sanctorum Patrum conuincenda sit uanitas malignantium. Pedestri igitur stilo (ut dixi) & integerrima beatissima Virginis Mariae impetrato auxilio, & sacrae tuae Maiestatis opitulante suffragio ea, qua incumbunt Christianae religioni, & uniuersali Ecclesiae, praecipue sacro Summo Romano Pontifici, attingam; totisq; uiribus Sedem Apostolicam, & religionem in hoc Opere meo, Deo Optimo Maximo docente uiam, illustrare conabor.

PHILIPPVS DEI GRATIA REX, &c.

DON Perafannus de Ribera Dux de Alcala, & in hoc Regno præfata
Maieftatis Vicereus, Locumtenens, & Capitaneus Generalis, &c. Magnifico Viro Do
ctori Alphonfo Aluerez Guerrero, V. I. D. & Præfidenti Regiæ Camera Summarie fi
deli dilectiſſi. Nuper pro ueſtri parte fuit nobis præſentatum memoriale tenoris ſe
quentis; uidelicet; Illuſtriſſi. y Excellentiffi. Señor, El Doctor Guerrero Præſidete de
la Règia Camera dela Summaria beſa los pies y manos de V. E. y dize que el tiene cõ
pueſto un libro intitulado. I. V. R. I. S. P. O. N. T. I. F. I. C. H. G. A. E. S. A. R. E. I. Q. V. E. S. P. E.
C. V. L. V. M., el qual ha ſido eſtampado tres uezes en Ytalia, y una uez en Anuers, y al
preſente el quiere hazer eſtampar el dicho libro con muchas adiciones, y capitulos
nueuamente añadidos en Napoles, por que ſupplica a V. Exc. le haga merced, de le cõ
ceder priuilegio que por diez años no lo pueda eſtampar perſona ninguna en eſte Rey
no, ſy no quien el quiſiere en lo qual V. Exc. le hara mucha merced, ut Deus, &c. Quod
præſentum memoriale fuit per nos remiſſum Reuerendo D. IOANNI GIL
MORENO. Sacræ Theologiæ Doctõri, ut percurreret dictum Opus, & referret in ſcri
ptis, per quem fuit nobis facta relatio tenoris ſequentis, uidelicet, Illuſtriſſi. & excel. D.
Ex mandato, & ordinatione V. Excellentiæ, & ſacri Collateralis Conſilii mihi iniun
ctum fuit, ut librum qui Iuris Pontificii Caſareiq; Speculum uocatur, a Magnifico Do
ctore Guerrero Camera Maieſtatis Præſideti editum, & eidem Maieſtati dicatum per
currerem, et in ſcriptis referrem, quod omni qua potui diligentia legi, et percurri, tam
in ueteri editione quàm etiam in nouis additionibus, et capitulis nuper additis. Et ſal
uo ſemper meliori iudicio prædictus liber cum nouis additionibus, & capitulis, & ca
tholicus, & omnem ſanam doctrinam continet, deinde utiliſſimus tam ſacræ & diuinæ
Scripturæ, & Theologiæ deditis, quàm etiam Iuri Canonico, & Ciuili, de quo auctore
facile illud ſacræ Scripturæ adaptari poſſe, eſſet ſcilicet uiros fortiſſimos, qui utraque
manu pro dextra utebantur. Quod re uera de iſto Mag. Doctore clarè patet ſuis ſcri
ptis, nam (ut dixi) diuinam, & ſacram Scripturam, & Theologiam, omni dexteritate
pro dextra utitur, atque itidem pro eadem Canonicum Ius, & Ciuile. Bene ergo
meritus uidetur, ut à tam Illuſtriſſi. & magnificentiffi. Principe liber dicatus ſacræ Ma
ieſtati cum ſuo auctore honoretur, remuneretur, & iuſtæ ſuæ petitioni ſatiſfiat. humi
lis ſeruus, & Capellanus V. Excell. Doctor IOANNES GIL MORENVS. Et
uiſa per nos præſentata relatione, tuis in hac parte ſupplicationibus inclinati, Tenore
præſentium de certa noſtra ſcientia deliberatè, & conſultò, ac ex gratia ſpeciali, præfa
tæ Maieſtatis nomine cum deliberatione, & aſiſtentia Regii Collateralis Conſilii, ſta
tuimus, & decernimus, quòd per annos decem à die dat. præſentium in antea nume
randos nemini liceat in hoc Regno opus (ut ſuprà expreſſum) imprimere, aut imprimi
facere, nec alibi impreſſum in Regno uendere, aut aliquo pacto contrectare, abſque
permiſſione tui prædicti Magnifici Doctõris Guerrero, uel tuorum hæredum & ſuc
ceſſorum dictorum annorum decem tempore perdurante. Volentes, & decernen
tes expreſſe quòd ſi quis contra noſtram præſentem ordinationem facere uel atten
tare præſumpſerit, ipſo facto incurrat pro qualibet uice in pœnam unciarum auri 25.
tibi, uel dictis tuis hæredibus, & ſucceſſoribus pro medietate, & pro alia medietate
Regio fiſco applicandam, Opusque ipſum, (ut ſuprà) ſiue in hoc Regno, ſiue per ex
emplum in alio quouis impreſſum, & in Regnum ipſum immiſſum tibi prædicto Do
ctõri Guerrero deuoluatur, & ſit tuũ, uel dictorum tuorum hæredum, & ſucceſſorum.
Mandantes propterea per has eaſdem omnibus, & ſingulis officialibus, & ſubditis Re
giis,

giis, maioribus, & minoribus, quocumque nomine nuncupatis, officio, auctoritate,
potestate, & iurisdictione fungentibus quatenus tibi, uel alteri legitima persona pro
tuta parte præſent, & præſtari faciant omne auxilium, & fauorem oportunitum, & ne
ceſſarium ſuper conſequenti dictæ pœnæ pecuniariæ, ac dictorum librorum in caſibus
prædictis tibi deuolutorum, ad eò quòd pro prædictis ad nos reuoluam habere tibi ne
ceſſe non ſit. Et ſi ſecus factum fuerit, ſtatim incurrant iram, & indignationem Re
giam, atque noſtram, ac pœnam ducatorum mille præſentibus Regio ſigillo à tergo
impreſſis præſentanti ſingulis uicibus remanſuris.

Datum Neap. ultimo Iulii 1570.

DON PERAFAN.

V. Reuerentius Reg.

V. Bermudes Reg.

Dominus Prorex mandauit mihi Ludouico
de Lobera Proſecretario.

HORATIUS SALVIANUS BIBLIOPOLA

LECTORI S. D.

QUOD ad nostras manus, amice Lector, peruenisset Opus illud multis uigilijs, lucubraturum, quod quidem primò inscribatur *Thesaurus Christiana Religionis*, nunc uerò *Speculum utriusq; Iuris*; cumq; idem toties excusum uiderem, maximo mihi fuit argumento ad huius Operis utilitatem, cognoscendam; qua cognita illud in apertum alias proferendum curavi, cum ut tibi uiro sciendi cupido gratissimum facerem (quid enim gratius tibi esse debet quàm librum habere, unde fructum non modo maximum percipere, uerum etiam in quo Auctores in eandem rem citatos legere possis) tum ut humanitati mea constarem; diu enim me in studioforum gratiam elaborasse fateor, ut aliqua ex parte eorum studijs prodesse possem. Eme igitur Opus hoc, mea diligentia diligenter emendatum, et in lucem nuper editum, atque multis, quæ antea desiderabantur, locupletatum. Vale Lector.

CAPITULUM OMNIUM

HUIUS OPERIS

ELENCHVS.

E Ecclesiastica diuina potestate, & de unitate sanctæ matris Romanæ Ecclesiæ, & de unitate, & plenissima potestate sacri S. Rom. Pontificis.	cap. 1. fol. 1.
Quòd ad solum summum Romanum Pontificem spectat de fide, & hæresi determinare.	cap. 2. fol. 14.
Quòd Papa cum teneat primam sedem, habet auctoritatem congregandi Concilium generale.	cap. 3. fol. 14.
An sit licitum desiderare summum Episcopatum, & Pontificatum, & de illis, qui appetunt minores Episcopatus ratione honoris, uel abudantiæ bonorū tēporaliū.	cap. 4. fol. 15.
Regibus, & Principibus omnibus consilium datur.	cap. 5. fol. 22.
Quòd Episcopi, & Clerici sunt dispensatores, & usuarii.	cap. 6. fol. 25.
De scientia sacrorum summorum Romanorum Pontificum, sanctissimorum Episcoporum, & aliorum sacerdotum.	cap. 7. fol. 22.
Ordo Episcopalis quadripartitur, & de his quæ ad hūc ordinē pertinent.	cap. 8. fol. 25.
De residentia sanctissimorum Episcoporum, & de coadiutore.	cap. 9. fol. 26.
De ordinatione, & consecratione Episcopi.	cap. 10. fol. 30.
De uisitatione Episcopi.	cap. 11. fol. 32.
An liceat Episcopo monachū fieri, & an monachus possit in Episc. promoueri.	cap. 12. f. 33.
De potestate sanctissimorum Episcoporum.	cap. 13. fol. 35.
De officio Episcopi, & ad quæ successor mortui teneatur.	cap. 14. fol. 38.
De Archiepiscopo.	cap. 15. fol. 39.
An principatus S. R. Pontificis non solum ad spiritualia, sed etiam ad temporalia se extendat, ita quòd in toto Orbe iurisdictionem habeat temporalem.	cap. 16. fol. 41.
De dispensatione sanctissimorum Episcoporum.	cap. 17. fol. 43.
Casus in quibus Papa non est solitus dispensare.	cap. 18. fol. 54.
Casus & censuræ referuatæ D. Papæ in processu annuali in cœna Domini.	cap. 19. fol. 57.
Censuræ, quæ referuantur Domino Papæ in iure, uel extrauagantibus, & ex Concilio Lateranensi.	cap. 20. fol. 58.
Censuræ Episcopis Diocesanis referuatæ.	cap. 21. fol. 59.
Casus, qui sunt aliquando Papales, aliquando Episcopales.	cap. 22. fol. 61.
De præstantia sanctissimorum Episcoporum.	cap. 23. fol. 62.
An res Ecclesiæ possint alienari, & aliqua de Reuerendissimis Cardinalibus.	cap. 24. fol. 65.
De auctoritate Episcopali.	cap. 25. fol. 68.
De potestate sanctissimorum Episcoporum circa ultimas uolūtates alienas.	cap. 26. fol. 69.
De Vicario sanctissimorum Episcoporum, & Episcopali præstantia.	cap. 27. fol. 71.
De Indulgentiis sacrorum S. Rom. Pontificum.	cap. 28. fol. 71.
De depositione, & degradatione.	cap. 29. fol. 74.
De potestate & officio Episcopi.	cap. 30. fol. 75.
An Papa possit constituere Episcopos in terris infidelium.	cap. 31. fol. 77.
De auctoritate Episcopali.	cap. 32. fol. 81.
De horis Canonicis.	cap. 33. fol. 82.
De pluralitate beneficiorum.	cap. 34. fol. 88.
De immunitate, & libertate ecclesiastica.	cap. 35. fol. 95.
De iurisdictione certo modo secularium in personas ecclesiasticas.	cap. 36. fol. 106.
De ecclesiastico interdito.	cap. 37. fol. 108.
De irregularitate.	cap. 38. fol. 114.

De censura Ecclesiastica.	cap. 39. fol. 137.
De potestate capituli sede uacante.	cap. 40. fol. 125.
De bello iusto & iniusto.	cap. 41. fol. 126.
De bello, multa.	cap. 42. fol. 133.
Vtrum liceat bellantibus uti infidiis.	cap. 43. fol. 134.
De reuocatione belli.	cap. 44. fol. 135.
De diffidatione.	cap. 45. fol. 138.
De duello.	cap. 46. fol. 138.
Quando bellum iustum est, quid agendum.	cap. 47. fol. 139.
De militia, & re militari.	cap. 48. fol. 146.
De iustitia, & sui excellentia.	cap. 49. fol. 148.
De sermone Episcopali, in quo tractatur de iustificatione hominis, de prædestinatione, de elemofyna, de ieiunio, de oratione, de articulis fidei, de iudicio uniuersali, & de purgatorio.	cap. 50. fol. 141.
De origine celebrationis conciliorum generalium in ecclesia Dei.	cap. 51. fol. 205.
De uariis antiquis hæresibus ab ecclesia Dei condemnatis.	cap. 52. fol. 218.
De hæreticis, & scismaticis, de apostatis, & de reiterantibus baptismum.	cap. 53. fol. 234.
De Regibus, & Principibus, & de auctoritate Regia.	cap. 54. fol. 262.
De Imperatore, & eius auctoritate.	cap. 55. fol. 275.
De Imperio, & de translatione imperii ad Germanos.	cap. 56. fol. 278.
De religiosis, qui in religione Christiana uersantur.	cap. 57. fol. 280.
An doctoribus Ecclesiæ, siue ipsi ecclesiæ sit magis credendum, quam canonicæ scripturæ.	cap. 58. fol. 283.
De celebratione conciliorum uniuersalium in ecclesia Dei.	cap. 59. fol. 287.
An Astrologia sit ars prohibita, & de forte, diuinatione, fortilegiis, de ludo, uentura, & auguriis.	cap. 60. fol. 289.
De pensionibus Ecclesiasticis.	cap. 61. fol. 298.
De simonia.	cap. 62. fol. 303.
An iuste liceat catholico Regi petere, & exigere à personis Ecclesiasticis aliquam partem fructuum Ecclesiasticorum, cum approbatione S. Pontificis.	ca. 63. fol. 309.
De uoto, & uoti redemptione.	cap. 64. fol. 314.
Vtrum licitum sit clericis literis secularibus erudiri, et utrum hæreticorum libri à fidelibus legendi sint.	cap. 65. fol. 319.
De clericis, & sacerdotibus, & presbyteris, & præstantia eorum, de excellentia sacerdotii, & de scientia & ignorantia sacerdotii, de decimis, & oblationibus, & an residentia clericorum sit de iure diuino.	cap. 66. fol. 321.
De usuris, & de monte pietatis, & cambiis, et de interesse, de mora, et purgatione moræ.	cap. 67. fol. 332.
De amente, et demente, furioso, mentecapto, insano, stulto, et fatuo.	cap. 68. fol. 367.
De testamentis, et substitutionibus, et de iure accrescendi, et transmissionibus.	cap. 69. fol. 367.
De petitione hæreditatis, et quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur.	cap. 70. fol. 380.
De crimine læsæ maiestatis, & perduellionis, seu rebellionis.	cap. 71. fol. 387.
An liceat principi Christiano uti auxilio infidelium.	cap. 72. fol. 392.
De gula.	cap. 73. fol. 396.
De statu religionis, & de statu perfectionis, & de uita actiua, & contemplatiua.	cap. 74. fol. 399.
De pœnitentia.	cap. 75. fol. 404.
Propter ætatem & imprudentiam pœna debet minui.	cap. 76. fol. 420.
De multiplici specie filiorum, & de filiis spiritualibus.	cap. 77. fol. 423.
De uictoria uerbi Dei, et de casu Luciferi.	cap. 78. fol. 432.
De characteribus.	cap. 79. fol. 422.

De fraude, de dolo, de lata culpa, de leui & leuissima, de casu fortuito, de actione depositi, de creditore banchi, de cambiis, de pecunia deposita in sacco, de casu inopinato, de incendio, de casu improuiso, de fardello sigillato, de precario, de comodato, de constituto, de mandato, de procuratore, de curia mercatorum, de protestatione, de actione locati, de actione tutelæ, de inuentario, de tutore, de collegiis licitis, de coniuncta persona, de marito, de procuratore fiscali, de curatore, de iuramento in litem, de tutelis, de tutore illustri personarum, de pecunia pupillari, de pupillo, de decreto iudicis, de suspectis tutoribus, & aliis officialibus, & ubi pupillus educari debeat, de rebus comparatis pecunia minoris, de iuramento affectionis, de hæredibus tutorum uel curatorum, de cessione, de excusationibus tutorum, de curatore furiosi. Et dicemus an præscriptio currat minori demum facta maiore, & de magistratibus conueniendis, & de actione negotiorum gestorum, & de pignoribus, & hypothecis, & de societate, & de communi diuindo, & de locato, & conducto, & dicemus de contractu emphyteotico.

cap.	80. fol. 436.
De continentia sacerdotii, in quo error multorum conuincitur.	cap. 81. fol. 434.
De correctione fraterna.	cap. 82. fol. 439.
An residentia sacerdotii sit de iure diuino.	cap. 83. fol. 502.
De feriis.	cap. 84. fol. 505.
De Acquirenda, & retinenda possessione; & de interdictis in utroque foro, scilicet, Ecclesiastico, & seculari.	cap. 85. fol. 508.
De Inditiis, fama, & infamia, & de præsumptione, & suspitione, & fuga, & contumacia, & de auxilio, & seruiet in utroque foro.	cap. 86. fol. 534.
De Tortura; & de repetitione, & ratificatione torturæ, & seruiet in utroque foro.	cap. 87. fol. 555.
De iure fiscali, scilicet, sacri Summi Romani Pontificis, & Regis.	cap. 88. fol. 597.
De Inquisitione contra hæreticos, & generaliter contra facinorosos homines.	cap. 89. fol. 576.
De actione ad exhibendum, & de rei uendicatione in utroque foro.	cap. 90. fol. 581.
De actione hypothecaria, in utroque foro.	cap. 91. fol. 583.

F I N I S.

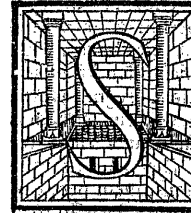
DE ECCLESIASTICA DIVINA

POTESTATE, ET DE VNITATE

SANCTAE MATRIS ROMANAE ECCLESIAE;

ET DE VNITATE, ET PLENISSIMA

potestate Sacri Summi Pontificis. Cap. I.

SANCTA Romana, & Apostolica Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso domino saluatore nostro primatum obtinuit; sicut beato Petro. Apostolo dixit; Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, Matth. 16. & in cap. sacrosancta, 22. dist. & in c. Loquitur 24. q. 1. Itaque sancta Romana Ecclesia Catholica, & Apostolica praelata est ceteris ecclesijs, & non constitutionibus synodalibus sed Evangelica voce domini, nostri primatum obtinuit, dicente domino, vt dixi; Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. c. Quamuis, 2. 1. dist. c. Ideo, 25. q. 1. c. Rogamus 24. q. 1. Vbi litera dicit; Rogamus vos fratres dilectissimi, vt non aliud doceatis, neque sentiatis, quam quod a beato Apostolo Petro, & alijs Apostolis, & patribus accepistis. Ipse enim est caput totius ecclesiae; & sedes Petri primitus Antiochia fuit, postea iubente domino Romam translata est; ad quam cuncta maiora negotia, diuina disponente gratia, iussa sunt referri; vt ab ea regulariter disponantur, a qua sumpserunt principia. Itaque solus Petrus inter Apostolos primatum gerebat, vt in c. Paulus 2. q. 7. & in c. In nouo Testamento 2. dist. quia Episcopatus vnus est, & vnus caput, vt in d. c. Loquitur 24. q. 1. Facit tex. in c. Non decet 12. dist. vbi legitur; Nulli verò dubium est, quod Apostolica Romana Ecclesia mater, & caput sit omnium ecclesiarum; a cuius regulis nullatenus vos conuenit deuiare: facit tex. in c. Nolite errare 11. di. vbi habetur; Non licet a consuetudine Romanae ecclesiae membris dissentire, vbi dominus posuit principatum. Et quoties ratio si dei ventilatur, ad Romanam referatur ecclesiam, vt in c. Quoties 24. q. 1. Papa nanque solus Canonis valet interpretari; quia ius condendi eos habet c. 1. 25. q. 1. cum similibus: facit tex. in c. Praeceptis 12. dist. vbi dicitur; Praeceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam, quae a sancta Romana ecclesia, & Apostolica auctoritate iussa sunt, saluifere impleantur, si eiusdem sanctae ecclesiae, quae est caput vestrum, communionem habere desideratis: cum nulli dubium sit, quod non solum Pontificalis accusatio, sed omnis sanctae spei Romanae ecclesiae, & religionis relatio ad sedem Apostolicam quasi ad caput omnium ecclesiarum; debuit referri, & inde normam assumere, vnde asumpsit exordium; ne caput institutionis videatur omitti, vt in c. Qui se scit q. 7. Prima ergo sedes in caelesti beneficio est Romana ecclesia; quam beatissimi Petrus, & Paulus suo martyrio consecrauerunt. Et inter Apostolos fuit discretio potestatis. Nam licet omnes essent Apostoli, Petro tamen a Deo concessum est, vt reliquis omnibus praeset Apostolis, vt cephas. i. caput & principium teneret Apostolatus. Eademque forma successoribus, & reliquis Episcopis tenenda tradita est. Itaque Apostolicae sedis auctoritate omnes ecclesiae domino disponente reguntur, vt in d. c. Sacrosancta 12. dist. & in d. c. Qui se scit 2. q. 6. Sed inter ipsos Apostolos non fuit par institutio, sed vnus scilicet Petrus, vt dixi, praefuit omnibus alijs; & facit tex. singularis in c. In illis 80. dist. Itaque Apostoli non fuerunt pares Petro in administratione, sed in ordine, & consecratione; vt per Doct. in d. c. Loquitur, & in d. c. In nouo testamento. & ibi dicit Archidia. doctissimus canonistarum, quod dominus ante resurrectionem elegit Petrum in principem, sed confirmationem distulit post resurrectionem, sed Petrus ratione administrationis fuit maior. Hec in c. 5. Lucae legitur, Christum dixisse Petro; Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Itaque typus ecclesiae in Petro. Et aduertite, quia soli Petro dixit Christus; Duc in altum: Et cum hoc fecisset, conduxerunt multitudinem piscium copiosam. Quod cum videret Simon Petrus, procedit ad genua Iesu dicens; Exi a me domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piscium, quos caperant; similiter autem Iacobum, & Ioannem, qui erant socij Simonis, & Andream, qui in ea naui erat, secundum narrationem Matth. & Marci. Et ait ad Simonem; Noli timere; ex hoc iam homines capiens eris. Et attendite quia solus Petrus procedit ad genua Iesu dicens; Exi a me domine, quia homo peccator sum. Et ideo soli Petro fuit dictum; Noli timere, ex hoc iam homines capiens eris. i. caput eris. & notate, quia Petrus vocatus fuit ad Apostolatam ante Andream fratrem, & ante Iacobum, & Ioannem, vt patet Matth. 4. sed aduertite quod isti Apostoli leguntur ter vocati a Christo. Prima vocatio habetur Ioan. 1. secundum aduocatio fuit in captura piscium quam describit Lucas c. 5. sed illae duae vocationes non fuerunt propriae ad apostolatam, sed ad quandam familiaritatem. Tertia vocatio fuit ad apostolatam, vt scribit Matth. in 4. c. vt dixi, vbi primitus vocauit Petrum, vt patet in textu. Sed post Christum dominum a Petro sacerdotalis cepit ordo, quia ipsi primo Pontificatus ecclesiae Christi datus est. Hic ergo ligandi, & soluendi potestatem primus accepit a domino, primoque ad fidem populum suae praedicationis virtute adduxit, verboque instituit; vt in d. c. In nouo Testamento 11. dist. & in persona Petri ligandi, & soluendi ecclesiam potestatem accepit; & ecclesiam sanctam significauit, vt in ca. Quodcumque.

24. di. q. 1. Itaque solus Petrus in ecclesia Dei habet plenitudinem potestatis. Et dominus Petro iubet hamo piscari, ut est tex. in c. Est aliud 24. q. 1. & Chrysof. super illud Matth. 16. Tibi dabo claves Regni caelorum, &c. dicit; Sicut filius à patre veniens ad salutem omnium mittitur cum potestate omni super omnes, quod nulli hominum credimus esse concessum. Hoc idem dicit tex. in c. Multum 3. q. 6. & tex. in c. Decreto, in d. c. Qui se scit 2. q. 6. Vnde Ioan. 10. dicitur; Erit vnum ouile, & vnus pastor: & loquitur de ecclesia. Et in c. Basilicas. de consecr. dist. 1. & in c. Nolite errare n. dist. habetur; quod in Apostolica sede dominus totius ecclesiae posuit principatum; & August. in epist. ad Glorium. dicit, q. in Romana ecclesia semper Apostolica cathedra vgnit principatus. Et vide de hoc Inn. & doct. in c. Cum ex eo, de penitent. & remissione. Vbi dicunt; quod minores praelati habent potestatem à Papa & ipse à solo Deo. Et est notandum, quod plenitudo potestatis in Romano pontifice ostenditur in potestate clauium in foro conscientiae. Vnde glo. super illud Matth. 16. Tibi dabo claves regni caelorum, & quodcumque ligaueris super terram, &c. dicit; Quia Christum Petrus maiori deuotione confessus est, merito praeter ceteris ipse collatis clauibus donatus est. Sequitur glo. quodcumque ligaueris super terram, i. quodcumque indignum remissione iudicaueris, dum viuit; indignum apud Deum iudicabitur; & quodcumque solueris id est quemcumque soluendum iudicaueris, dum viuit; remissionem peccatorum consequetur à Deo. Et plenitudo potestatis ostenditur in clauibus iudicariae potestatis in foro exteriori: est enim iudex totius ecclesiae, ut est tex. in c. Episcopo. & in c. Cuncta per mundum 9. q. 3. & testatur Inn. in c. Solita. de mai. & obe. Et in c. Nouit de iud. dicitur; Nullus, qui sit sanae mentis, ignorat, quoniam ad officium nostrum spectat de quocumque mortali crimine corripere quemlibet Christianum. facit tex. in c. Et plantare. de priuil. & dicitur, in d. c. Nolite errare. 11. dist. In sede Petri Dominus totius ecclesiae principatum posuit. facit tex. in c. Quamuis 21. dist. propter quod Inn. in c. Vt priuilegia, de priuil. dicit; Romana ecclesia à domino super omnes alias ecclesias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater vniuersorum fidelium, & magistra, de cuius potestate disputare sacrilegium est. Plenitudo potestatis Romani Pontificis ostenditur in dispensatione thesauri ecclesiae, quoniam ipse solus, utpote Christi principalis vicarius, & dispensator, dat plenariam indulgentiam omni homini fideli in vniuerso mundo. Vnde sanctus Thomas in quarta distinctione vigesima, dicit; Papa habet plenitudinem potestatis, qualem Rex in regno. De indulgentia plenaria dicemus postea in isto tractatu. Sed Episcopi assumuntur in partem sollicitudinis; quasi iudices in singulis ciuitatibus praepositi; & ideo Papa potest concedere indulgentias prout vult; causa tamen existente legitima, sed in Episcopis est taxata indulgentiarum concessio secundum ordinem Papae; & adduco illud Ioan. 1. tu vocaberis Cephias: quod secundum Ildorfi interpretatur caput. Et vide doct. in c. Proposuit. de consec. praeben. & facit tex. in c. Petrus 2. q. 7. & facit tex. ita dominus 19. dist. & ecclesia vniuersaliter decantat; Tu es pastor ouium, princeps Apostolorum, tibi tradidit deus claves regni caelorum, & Petro totus grex dominicus commissus est, Christo dicente Petro Ioan. vltim. Pasce agnos meos, Pasce agnos meos: & tertio dicit ei, Pasce oues meas: inter has & illos non distinguens. Et Apostoli ipsi nequaquam extra gregem dominicum censendi sunt, sed intra computandi. Ex quibus manifeste confunditur error, & stultitia dicentium, Papam non habere aliquam plenitudinem potestatis. Et ideo notabimus, quod tota iurisdictionis potestas omnium praelatorum ecclesiae de lege communi deriuatur à Papa. Ita beatus Thomas in 2. & in 4. Sentent. & in 4. contra genti. quia Apostoli aliam non acceperunt potestatem iurisdictionis immediate à Christo, sed mediante Petro. Ergo sequitur, quod praelati, qui sunt in ecclesia, iurisdictionis potestatem suscipiunt immediate à Papa; & est tex. in cap. Sacrosancta 22. dist. vbi dicitur; Inter Apostolos quaedam fuit discretio; & licet omnes Apostoli essent, Petro tamen à domino concessum est, ut reliquis omnibus praesertim Apostolis, ut Cephias, id est caput; & principium teneret Apostolatus. Cum autem nomine capitis, & principij, origo designetur potestatis, non videtur posse dici Petrum caput, & principium tenere Apostolatus, nisi ab eo potestas iurisdictionis deriuaretur in Apostolos ceteros. Et adduco etiam tex. in c. Loquitur 24. q. 1. cuius verba sunt. Loquitur dominus ad Petrum; Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Super vnum aedificat ecclesiam, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat; Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, tamen ut veritatem manifestaret vnitatis, eiusdem originem ab vno incipientem autoritate sua disposuit. hoc utique erant ceteri apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio praediti, & honoris, & potestatis, ut dixi; sed exordium ab vnitatis proficiscitur, ut ecclesia Christi vna modo staret, &c. Dicit tex. q. Christus, ut ecclesiae vnitatem manifestaret, potestatis originem ab vno incipientem disposuit. Ex quo manifeste datur intelligi, quod solus vnus, scilicet Petrus, super quem vnā fundatam dicit ecclesiam, à Christo immediate potestatem susceperit iurisdictionis; alij vero Apostoli mediate ipso Petro. Et si immediate omnes Apostoli potestatem iurisdictionis accepissent à Christo, origo potestatis non incepisset in ecclesia ab vno Apostolorum, cum data fuisset simul, & immediata omnibus. Facit etiam, quod dicit Aug. in hom. 114. super Ioan. facit etiam tex. in c. ita dominus 19. dist. & tex. in c. Audiuius 24. q. 1. Vbi cum dominus daret omnibus discipulis parem ligandi, & soluendi potestatem, Petro praeter omnibus dedit claves regni caelorum. Quicumque ergo ab vnitatis ecclesiae,

ecclesiae, quae in perpetuum intelligitur, fuerit alienus, exccrare potest, consecrare non valet; excommunicationis, vel reconciliationis potestatem non habet. In qua autoritate duo sunt praecipue notanda, primo quod Petro praeter omnibus datae sunt claves ecclesiae, in quo datur intelligi, quod d. Petrus in potestate iurisdictionis superior est, & maior fuit omnibus alijs Apostolis simul, coniunctis, & per consequens successores petri; videlicet Romanus Summus Pontifex, superior maiorque fuit omnibus praelatis; etiam simul coniunctis; & petro fuit dictum, Sequere me. Ioan. 21. Secundum notandum est id, quod dicitur, quod petrus praeter omnibus suscepit claves ecclesiae. In quo manifeste denotatur, quod alij Christi discipuli, & horum successores, scilicet Episcopi, potestatem iurisdictionis non acceperunt, nisi per petrum, & non immediate à Christo. Et petro concessum est à Christo, ut ceteros fratres Apostolos, ac Christi discipulos, si forte eos fluctuare, aut deficere à fide contingeret, in fide firmaret, & roboraret, iuxta illud Luc. 22. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ergo petrus primatum habet supra Apostolos, & ipse accepit potestatem Regni, ut legitur in c. 11. Act. Apost. Et dico etiam, quod dominus de hac Ecclesia sua regimini dispositione, futura loquens per prophetam ait; Suscitate super eos pastorem vnum: Ezech. 37. Sed tu vide ea, quae de mente Cardinalis sancti Sixti dicam in isto cap. ad finem circa iurisdictionem, & potestatem beati petri, & Apostolorum. Et ecclesia militans ab Ecclesia triumphante deriuatur. Vnde Ioan. in Apocal. 21. ait; Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam, descendente de caelo à Deo paratam, sicut sponsam ornata viro suo. Sed in triumphante Ecclesia vnus praesidet, scilicet Deus. Ergo in militante Ecclesia etiam debet esse vnus praesidens, & in Ecclesia Dei non debet esse minor vnitatis, quam in Synagoga: imò tanto maior, quanto sacerdotium Evangelicum maius est Levitico. Sed in Synagoga erat vnus summus pontifex, qui praerant omnibus sacerdotibus, scilicet Aaron, & post Eleazar, & sic de alijs successibus. At qui summo sacerdoti non obediabat, reus erat mortis. Deuter. cap. 17. Ergo multo magis in ecclesia Dei debet esse vnus summus pontifex; cui omnes tanquam superiori obedire tenentur; ut in tota machina vniuersi est vnum celeste corpus, spiritum mobile, per cuius motum mouentur, & reguntur motus aliorum corporum, ut habetur per Arist. 8. physice. Ergo vnus iustitiam in tota Ecclesia, congregabunt filij Iudae, & filij Israel pariter, & ponent sibi caput vnum; & erit vnum ouile, & vnus pastor, ut iam dictum est, Ioan. 10. Vnde Ambr. in libro de penitent. & Hieron. super Matth. 16. dicunt, quod soli petro datae sunt potestas plenissima, & post resurrectionem Christi Apostoli de nouo elegerunt petrum in principem eorum, & ecclesiae, dando hanc formam cunctis successoribus, ut dixit tex. in c. Sacrosancta dist. 22. & c. Dudum 3. q. 6. & vide panor. in q. 1. vbi etiam dicit, q. Christi Apostoli potestatem, & auctoritatem praedicandi acceperunt à petro. & Apost. ad Galat. cap. 2. dicit; Dixit Cephias. i. capiti. & Ludo. Rom. in sermone incipiente; Vos estis lux mundi, ad fin. Et est aduertendum, quod licet petrus ceteris Apostolis par fuerit ordine, tamen iisdem maior fuit administratione, & dignitate; ut est tex. in c. puto 2. q. 7. proinde notabimus, q. Romanus pontifex in terris, extra casum haeresis, non habet iudicem superiorem. Et est communis opinio Theologorum, & multi praecipue doctores Iuris Canonici seruant istam opinionem; & iudex ordinarius papae non est Imperator, aut potestas secularis, ut habetur in cap. Suscipitis 10. distinct. & facit tex. in cap. Diffinimus 22. distinct. & c. Continua. 11. q. 1. & legitur de Constantino; qui cum in sancta synodo, quae apud Niceam congregata est, querelam quorundam clericorum conspiceret, ait; Vos autem à nemine diuidi cari potestis, quod ad solius Dei iudicium referamini, & vide tex. in c. Sacerdotibus 11. q. 1. & tex. in c. Satis 96. distinct. & in c. placuit 11. q. 1. & in Calcedonenf. Concilio legitur, quo tota Synodus clamauit Leoni papae, Leo Sanctissimus Apostolicus, & Oecumenicus, i. vniuersalis Patriarcha. Hoc adde ad ea, quae superius diximus. Et in canone vltimo Concilij generalis primi celebrati Niceae legitur; Nemo indicabit primam sedem. & vide Augustinum de Ancona in Tractatu de potestate Ecclesiastica in q. 1. Dixi supra quod Romanus pontifex extra casum haeresis non habet iudicem. vide infra cap. 16. & omnino vide.

Itaque talis ordo sic esse debet in ecclesia, ut vnus sit rector, princeps, ac gubernator; quod multiplici ratione colligitur, ut dixi in libro meo de generali Concilio indicendo c. 17. & in c. 18. vbi multa dixi contra hereticos, dicentes, quod nullus in Ecclesia Dei petro successit; & in c. 16. dixi multa de vnitatis Ecclesiae. Et ad conuincendum errorem dicentium, quod nullus in Ecclesia petro successit; dico, q. manifestum est, sic Christum ecclesiam instituisse, ut esset vsque in seculum duratura, secundum illud Mat. 9. Super solium David; & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, a modo, & vsque in sempiternum. patet ergo, quod ita illos, qui tunc erant in ministerio, constituit, ut etiam eorum potestas deriuaretur ad posteros pro vtilitate ecclesiae vsque ad seculi finem; praesertim cum ipse dicat. Matth. vlt. Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationem seculi, & bene facit tex. in c. Quodcumque 24. q. 1. vbi dicitur, quod quando petrus claus accepit, Ecclesiam sanctam significauit, ut iam dixi; quia, si non tantum pro se, sed etiam pro omnibus successoribus vsque ad finem seculi duratura est Ecclesia. Vnde non immerito comprobatur, quod potestas collata in personam petri, & Apostolorum fuit data Ecclesiae; & alijs illis mortuis non potuissent illam potestatem Ecclesiae exercere: quod est absurdum dicere. De quo vide panor. in Tract. q. 1. 3. col. & certum est, quod potestas data est petro ad Ecclesiae aedificationem, ut dixit Apost. in epist. 2. ad Corinth. c. 10. Ergo oportet

uit hanc potestatem tandiu durare in ecclesia, quandiu ecclesia ipsa ædificatione indigeret: ergo vsq̄ ad finem seculi Petri primatus in suis successoribus est duraturus, aliter esset minor cura, & dilectio Dei erga sponfam suam Ecclesiam post tempora petri, quam fuerat tempore eiusdem Apostoli; quod nullatenus admittendum est. Quia ecclesia non haberet clausas ligandi, & absoluedi non constaret; & portæ inferi præualerent aduersus eam. Vnde Cyrill. Hierosolymitanus Patriarcha dicit ex persona Christi; Tu cum sine, & ego sine sine cum omnibus, quos loco tui ponam, pleno & perfecto sacramento, & autoritate cum eis ero, sicut sum tecum. Et Inn. c. Quanto, de renunc. dicit, potestatem transferendi Pontificis ita sibi retinuit Deus, & magister, quod eam soli petro vicario suo, & per ipsum successoribus suis præbuit, & concessit, & vide eundem in c. Ad Apostolicam. de re iud. in 6. Et ex his apertissime conuincitur error dicentium, quod nullus in ecclesiam Dei petro successerit: & satis facile intelligitur quam longe à veritate: & à statu salutis abhorrent, qui dicunt non esse obediendum statutis papalibus, contra quos est tex. in c. Hoc. r. i. dist. dicens; Hoc vestre indicimus charitati, vt ab Apostolicis institutis nullo alterius recedatis excessu, quia inultum post hoc esse non poterit, si quisquam Apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas. Facit etiam tex. in c. præceptis 12. dist. vbi ad contextum dicitur, præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam, quæ à sancta Romana Ecclesia, & Apostolica autoritate iussa sunt, salubriter implentur, si eiusdem sanctæ Ecclesiæ, quæ est caput vestrum, communionem habere desideratis. Facit etiam tex. 25. q. 2. in c. si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholica fide, & ecclesiastica disciplina, pro correctione imminuentium, vel futurorum malorum à sedis Apostolicæ Præsule salubriter promulgata, contempserit, anathema sit. Facit tex. in c. Omnes 22. dist. vbi dicitur; Qui aut Romanæ ecclesiæ privilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur. Istum tex. allegat sanctus Thomas in tract. Contra impugnantes religionem; vbi multa dixit circa istum articulum: vnde patet quod quicumque dicit, non esse obediendum his, quæ per papam insuntur, in hæresim labitur. Ex quibus concludo, quod papa solus, tanquam caput, potest exercere omnimodam iurisdictionem, exposcente causa rationabili, non ad libitum; nec est opus conuocare Concilium pro consensu habendo. Alij verò prelati non exercent sine dispositione capitis, scilicet papæ; habent enim potestatem à Deo, sed in illa submissi sunt papæ, tanquam capiti: & forte ad hoc designandum, petro dixit multa separatim, vt superius dixi: sed alijs Apostolis locutus est coniunctim, & generaliter: vnde petro dixit, vt in Euangelio habetur, Matth. 16. Tu es petrus, & super hæc petram ædificabo ecclesiam meam. Et in euangelio Ioan. 21. c. dixit. Pasce oues meas non semel, sed ter. Pro sua fide specialiter orauit etiam. Itē considera, quod in singulari dixit Christus in euangelio Ioan. in c. 10. Fiet vnum ouile, & vnus pastor: & sic voluit, vnum esse pastorem, & non plures. Sed hanc potestatem pasceendi contulit petro, dum dixit, Pasce oues meas; & sic fecit eum pastorem, & non plures loco sui; ipse enim erat, & est verus pastor, & Pontifex, vt de ipso dixit Ioan. Ego sum pastor bonus. Alij namq; Apostoli fuerunt coadiuuantes, & cooperantes, & idē dicitur, quod papa fuit assumptus in plenitudinem potestatis, alij in partem sollicitudinis, c. Ad honorem. de vlt. palij. & vide Panor. in q. j. sed recorderetur Pontifices verborum Gregorij ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum, vt notatur in c. Ecce. 99. dist. Nam omnes Apostolos fecit pares respectu consecrationis, & ordinis, nō autem iurisdictionis: in illa enim petrus præfuit omnibus, vt notat glo. in c. In nouo Testamento. 21. di. & in c. Loquitur. 24. q. j. & videtur bonus tex. in c. In illis. 80. di. & in c. Per venerabilem, qui filij sint legit. Et si velis dicere, quod potestas etiam iurisdictionis fuerit data omnibus, fundamentum tamen, & caput fuit datum petro, probatur in d. c. Loquitur, non improprando litteram, vt glo. ibi vult improprare. Alij ergo habent iurisdictionem sub papa, vt hodie est videre in Episcopis, qui non solum habent ordinem, sed etiam iurisdictionem spirituales in suis diocæsisbus ex constitutione ecclesiæ, & olim exercebant per totum orbem, antequam dioceseres essent distincti; licet hæc iurisdictionem, habeant sub papa, qui dicitur habere plenitudinem potestatis, cæteri sacerdotes representant Apostolos, quoad administrationem sacrorum, vt not. glo. in c. Videntes. 12. q. j. tex. in c. In nouo Testamento. 21. di. Sed vide infra, ad finem cap. & notabimus, q̄ post resurrectionem Christi sacerdotes quandoque appellabantur presbyteri, quandoque Episcopi. Nam cum alter vellet alterum preferre dicendo, Ego sum melior te, quia baptizatus à petro, fuit ordinatum per Apostolos, & alios seniores, q̄ vnus de presbyteris præponeretur, qui vocaretur episcopus, prout hodie est. Et sic videtur, q̄ Episcopus fuit inuentus ordinatio Apostolorum, non autem iure diuino; ita aperte dicit Hierony. & probatur in c. Olim. 95. di. & c. Legimus. 93. dist. Vnde beatus Petrus in 1. Epist. vocabat se presbyterum.

Sed contra Hierony. tenet, q̄ Episcopi sunt de iure diuino, vt in c. In nouo Testamento. 21. dist. in c. Videntes. 22. q. j. & c. Quorum. 68. di. vbi litera dicit; Pro patribus tuis nati sunt tibi filij; patres dicti sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt, & constituti Episcopi: hodie enim Episcopi, qui sunt per vniuersum mundum, inde nati sunt. Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus Patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides petrum, quia non vides paulum, quia non vides illos, per quos nata es, de prole tua creuit tibi posteritas; pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Filios genuit ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram. Et Episcopus dicitur sanctissimus Christi legatus, vt in Clemen. 1. de po-

nis, & ibi etiam dicitur, quod sunt columna Ecclesiæ Romanæ. Et Episcopi sunt perfectiores fratribus religiosis propter officium regendi, ex quo maior fructus prouenit, vt in Clementina, exiui. de verborum significatione. Et ista opinio est communior & securior, vt per Durandum in 4. Sent. 24. dist. q. 5. vbi late & doctissime de hac re disputat, & omnino vide. Et sic patet, quod tam de iure diuino quam naturali consensum esse videtur, vt successores petri Romani Pontifices magis per electionem, quam per carnis successione, aut institutionem ad pontificatum assumere debent; quoniam translatio sacerdotii necesse est, vt legis translatio fiat cap. Translatio. de const. & videbis Apost. in c. 7. ad Hebr. & ex tex. in c. Moyses. 8. q. 1. vbi dicitur; Moyses amicus Dei, cui facie ad faciem locutus est Dominus, potuit vtique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem, sed extraneus ex alia Tribu elegitur Iosue, vt sciremus principatum in populo non deferendum esse sanguini, sed vitæ, sicut ad hoc tex. in c. Licet. 8. q. 1. vbi dicitur, quod, qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligendus est; quia fanitas Christiani populi multum pendet ex voluntate capitis; & rectoris iuxta formam traditam in c. Si papa 40. dist. & certius prouidetur populo de vtili pastore per viam electionis, quam successione carnis, vt manifestum est; & Christus suæ ecclesiæ immediate non prouidit, nisi de petro; vnde per consequens, quia non prouidit de persona nominatim successoris petri, Ecclesiæ electionem dimisit, prout habetur in c. Electionem 79. dist. vbi dicitur; Electionem verò summorum pontificum, vel sacerdotum sibi dominus reseruauit; licet electionem eorū bonis sacerdotibus, & spiritualibus populis concesserit. Sic ergo patet, quod tam de iure diuino, quam naturali consensum esse videtur, quod ex electione vniuersalis Ecclesiæ, vel illorum, ad quos de consensu vniuersalis Ecclesiæ translati est ius eligendi; sicut hodie sunt Reuerendis. Cardinales eligatur papa; vt in cap. In nomine domini. 23. dist. & 79. dist. c. 1. & per totam dist. & vide tex. in c. Licet. evitanda de elect. est etiam bonus tex. in cap. Vbi magis. de elect. lib. 6. in Clementina. ne Romani de elect. Sed antequam clerus, & populus Romanus eligebant, & exercitus vt in d. c. Electionem. postea Nicolaus II. anno 1060. condidit Decretum, quod pontifex eligatur à Reuerendis. Cardinalibus, & iussit, quod clerus, & populus ad consensum nouæ electionis accederent, atque eam Imperator confirmaret, vt in c. In nomine domini 23. dist. & vide in c. Si quis pecunia 79. dist. qui textus loquitur de electione Cardinalium, & Clericorum & libertas eligendi conceditur à Ludouico Imperatore tempore papæ Adriani II. c. Ego Ludouicus 63. dist. & Benedictus V. relegatur, & autoritas eligendi pontificis ad Imperium transferretur. Ita Platina in historia Benedicti. & in Synodo congregata Romæ conceditur Imperatori ius eligendi pontificem c. In Synodo c. Adrianus 63. dist. quod postea fuit reuocatum, & emanarunt iura noua circa electionem pontificis, vt superius diximus: Sed de iure antiquo ad Concilium Generale pertinebat 79. dist. quasi per totum; vel ad clerum Romanum, vt in c. In nomine domini 23. dist. & vide Panor. in c. Licet de evitanda electione.

Et est aduertendum, quod ecclesia vna est. Magister veritatis testatur per Spiritum sanctum dicens; Vna est columba mea, vna est perfecta mea. Et ex multis colligitur vnitatis Ecclesiæ, primò ex vnitatis principis, quo gubernatur, qui vnus est, Christus, scilicet dominus Deus noster. vt ait Apostolus ad Ephes. c. 1. Dicitur etiam Ecclesia vna ex vnitatis fidei, in qua fundatur, tex. est in c. Legimus 93. dist. dicitur vna ex virtute baptismi quo sanctificatur, vt Ioan. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua, & c. Apostolus, ad Ephes. c. 4. dixit, vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Dicitur vna ecclesia ab vnitatis spei; de qua Apost. c. 4. Vocati estis in vnam spem vocationis vestre. Est etiā vna vnitatis charitatis, qua annexitur, & viuificatur, de qua inquit Apost. ad philipp. c. 2. Eandem charitatem habentes, vnanimes, id ipsum sentientes. Dicitur item vna ecclesia vnitatis spiritus sancti viuificantis. vna etiam vnitatis vltimi finis, quæ est ipsa beatitudo, ad quam ordinatur.

Hæc ecclesia est Christi tunica inconfutis, quæ non debet scindi 24. quæst. 1. ca. Quoniam. In hac tunica Christi corpus representatur, non scindibile 24. quæst. 1. cap. Aduocauit: & Ecclesia est vna vnitatis vnus præfidentis, de quo dicitur Osee 1. Congregabuntur filij Iudæ, & filij Israel pariter, & ponent sibi caput vnum. Et dominus dixit, Fiet vnum ouile, & vnus pastor. Hic autem vnus præfidentis, pastor, rector, & gubernator in tota vniuersali ecclesia vicem Christi gerens summus pontifex est, & super vnum Christus ædificat ecclesiam. Nam quamuis omnibus Apostolis post resurrectionem suam parem potestatem manifestauit; vnitatis tamen originem ab vno incipientem sua autoritate disposuit, vt ecclesia vna monstretur; habetur hoc in c. Quodcunque 25. q. 1. Vnitatis ecclesiæ per archam Noæ etiam designatur, quæ in vno cubitu consummata fuit, vt habetur Genes. 7. & hæc ecclesia est, quæ etiam dicitur; cum per baptismum ab ipsa regeneratur. ca. Quod abstulerit 2. quæst. 2. & extra istam ecclesiam nec est salus, nec remissio peccatorum. Et Christus pro ecclesiæ vnitatis conseruanda rogauit dicens, Ioan. 17. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint. Referuntur etiam formaliter hæc verba in c. Fraternitatis 35. quæstio. vltim. & dominus per os prophete pulcherrimè loquitur sic dicens; Dies planctus, & ieiuniorum. quos habuistis hætenus in luctum: sciatis vobis (qua cogitauit, vt bene faciam Hierusalem, id est ecclesiæ) in lætiam, & gaudium esse vertendos; ita duntaxat, si vnitatem diligatis, & pacem: ita formaliter referuntur in c. Ieiunium 76. dist. Nonne etiam per os prophete inquit; Quam bonum, & quam iucundum est ha-

bitare fratres in vnum: illi verò non habitant in vnum, qui fratrum se solatio subrahunt; vt in c. Nulli dubium. 3. q. 1. & cap. Dilectissimus. 12. q. 1. Attendite quæso, quòd Concilium appellatur ex communi intentione, eò quòd in vnum dirigunt omnem mentis intuitum. c. Canon. 15. dist. 1. Item in alio est attendendum, quòd non nisi congregatis in vnum dicti est per Christum; Accipite Spiritum sanctum; nec nisi super congregatos in vnum die Pentecostes Spiritus sanctus descendit. Item vbi cunq; duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum ego sum. Matth. 18. & in c. Cum scriptura. 1. q. 1. nimium cunctis; ostendens non multitudini, sed vnanimitati deprecantium plurimum tribuiv; ad litteram legitur. 24. quæst. 1. c. Alienus. & cap. Audiuimus. 1. quæst. 1. c. Cum scriptura. Et ecclesia dicitur Apostolica, quia in Apostolis, qui fuerunt primi, qui adhæserunt Christo, initiata est, & sum esse secundum tempus gratiæ reuelatæ suscepit originem; vnde dicitur in cap. Cum igitur. 35. quæst. prima. S. est autem; quòd de plebe Iudaica primum Apostolos elegit; quos quasi fundamentum ecclesiæ instituit. Aposto. ad Thessalo. epif. ij. de se, & alijs Apostolis loquitur ita dicens; Elegit nos Deus primitias salutis &c. Dicitur etiam ecclesia Apostolica, quia post Ascensionem Domini Apostoli in fide, & sancta doctrina, verbo prædicationis, & miraculis roborarunt ecclesiam; vt ait Apsto. Superadificati, scilicet estis super fundamentum Apostolorum, & prophetarum, id est super nouum, & vetus Testamentum. Et dicitur ecclesia sancta Apostolica, quia Apostolorum fidem, prædicationem, documenta, atque auctoritatem retinet, & obseruat; retinet quidem potestatem in clauibus, scientiam in verbo, & vitã in exēplo. Patres autem ecclesiæ dicti sunt Apostoli, vt habetur in Psalmo; Pro patribus tuis nati sunt tibi filij & ibi dicunt Augustin. & Hierony. quòd genuerunt ecclesiam Apostoli. Et dicuntur Apostoli principes, & duces totius orbis, vt in Psalmo; Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon; principes Nephtalin. Sed maximè necessarium est ecclesiæ obseruare antiquos terminos, quos posuerunt sancti Apostoli; vnde in ecclesia sumus, si habemus fidem Apostolorum, fidem Christi, dogmata veritatis. Et dicitur ecclesia Apostolica, quia omnes Christianæ religionis ritus, & sacrorum institutionum ecclesiasticarum obseruantia à traditione Apostolica creditur in ecclesia deriuata, vt colligitur in c. Rogamus. 24. quæst. 1. & c. ecclesiasticarum. 11. dist. Vocata est etiam Apostolica, quia Petrus, & Paulus principes Apostolorum Romanam ecclesiam, quæ caput est, & prælata omnibus ecclesijs, pariter Christo domino consecrauerunt, vt in c. Sacrosancta Romana ecclesia. 22. dist. facit in ista materia tex. notabilis in c. folita, de maiori. & obed.

Nunc aduertendum rogo, quia uolo multa recolligere ex supradictis; & notate, quòd p illa verba; Tibi dabo clauas regni cælorum, non fecit Petrum principem Apostolorum, nec dedit ei potestatem clauium; sed tantummodò daturum se promisit, quia illa verba sonant in futurum tempus. Post passionem igitur, & resurrectionem, Christus promissa impleuit dando Petro clauas regni cælorum, & constituendo ipsum caput ecclesiæ, & principem Apostolorum, quem insufflauit in Apostolos Spiritum sanctum dicens, Sicut misit me pater, & ego mitto vos; hoc cum dixisset; insufflauit, & dixit eis; Accipite Spiritum sanctum. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, Ioan. 20. Petro autem dixit; Pasce oues meas, vt habetur Ioan. ultimo: transumptiue in cap. Significasti, de elect. Et verba originalia sunt hæc, Dicit Simoni petro Iesus, Simon Ioannis, diligis me plus his? dicit ei, Etia domine, tu scis, quia amo te; dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum; Simon Ioannis, diligis me? Ait illi; etiam domine, tu scis, quia amo te; dicit ei iterum, Pasce agnos meos. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me, & dixit ei, Domine tu omnia nosti, tu scis, quia amo te; dicit ei Iesus, Pasce oues meas. Exercitium autem clauium in ascensione concessit; dum dixit, Ite in vniuersum mundum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Idem dicit Matth. ultimo. Ideo Petrus vt caput Apostolorum dedit initium symbolo apostolorum dicens, Credo in Deum patrem omnipotentem. &c. Duplex autem ratio potest assignari, quare post passionem clauas Christus Petro concessit: vna est, quia quando Christus inter homines corporaliter vixit, ipse per se ipsum fidem rexit: vnde tunc nec deceter, nec necesse, nec vtile fuisset, alium loco sui constituere; sed quando post resurrectionem appropinquabat tempus, quo se debebat ascendendo in cælum à nobis abfentare, tunc alium loco sui posuit, scilicet petrum, ne grex dominicus pastoris solatio destitueretur. Aliam rationem assignat tex. in c. considerandum, & in c. fidelior. 50. dist. v. is, qui futurus erat pastor ecclesiæ, in sua culpa, quam tempore passionis commiserat Christum negando, disceret, qualiter alijs miseri ri debuisset. prius itaque eum ostendit Dominus sibi, & postea præposuit cæteris; vt ex sua infirmitate cognosceret, quam misericoorder alienas infirmitates tolerare deberet. Data autem est potestas clauium petro, tanquam capiti, & alijs tanquam membris, quia ipse est vocatus in plenitudinem potestatis, alijs autem inferiores in partem sollicitudinis, vt in c. ad honorem, de vsu pallij, & c. Decreto. 2. quæst. 6. cum enim mensis esset multa, operarij autem pauci, fuit necesse, quòd non solum Petrus, sed etiam alijs haberent potestatem. vnde per ipsos Apostolos postea fuerunt electi. 72. vt in c. In nouo Testamento. 21. dist. & cap. Loquitur. 24. quæst. 1. Et hoc modo debet intelligi verbum domini, quòd habetur Ioan. 22. Accipite Spiritum sanctum. Et ita debet intelligi tex. in cap. noua. de peniten. & remis. vbi dicitur, quòd Apostolis datæ sunt clauas, quia verum est tanquam membris, sed Petro tanquam capiti, vt probatur in d. c. in nouo. & c. ita dominus. 19. dist. & c. Loquitur. 24. quæst. 1. & cap. Omnibus. quæ iura sunt

sunt valde bona ad hoc. Et potestas clauium est in ecclesia, vnde Theologi tenent; quòd exceptis casibus referuatis papæ, & Episcopis, tantam potestatem habet quilibet sacerdos in absolendo, quantã papa; ita Anto. in c. Noua, de pen. & remis. Et beatus Hieronymus in libro contra Iovinianum sic inquit; Super Petrum fundatur ecclesia, & inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismaticis tollatur occasio. Ad denotandum igitur plenitudinem vnus creatus est pastor, qui alijs præfesset; vt caput, penes quem esset omnis potestatis plenitudo, quoniam monstrum esset, vt in vno corpore essent plura capita. c. Quoniam in plerisque de officio ordinario. facit tex. in c. In apibus 7. quæst. 1. & in 12. Metaphys. inquit Arist. Entia nolunt malè disponi, pluralitas principatum est mala, vnus ergo princeps. Sicut ergo vnus est Dominus cælestis totius mundi, iuxta illud Prophetæ; Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo, transumptiue in c. Tua nobis; de decimis, ita decens fuit, vt vnus in terris relinqueret vicarium, qui fuit Petrus, & post eum sui successores. Pro ista vnitate capitis est illud verbum domini, Ioan. 17. Volo pater, vt vnus sint in nobis, sicut & nos vnus sumus; facit tex. in c. Damnamus, de summa Trinit. & fide. cat. & Ioan. 10. Erit vnus vnus vnus, & vnus pastor; facit tex. in c. cum beatissimus 24. q. 1. Pro ista vnitate capitis bene facit etiam tex. in c. Factus est Cornelius & c. Non autem 7. quæst. 1. vbi glo. singulariter dicit; quòd dicere, duos esse summos pontifices in ecclesia, esset enarrare, vt superius dixi, contra illum articulum fidei, vnam sanctam catholicam ecclesiam &c. de quo est bona glo. in Clemen. ad nostrum, de hæret. Vbi dicitur; Peccatum paganitatis incurrit, qui Sedi apostolicæ obedire contemnit; Item super illud Luc. 22. Tu aliquid quando conuersus, confirma fratres tuos: dicunt, quòd tunc Petrus à Christo obtinuit, vt esset antistes in iudicijs; & si Christus alijs Apost. imperaret, vt laxarent retia, soli tamen Petro dictum fuit, Duc cimbam in altum, Io. vlt. q. ad ipsum solum pertinet cimbam ecclesiæ regere, & gubernare, propter quòd etiam vsq; in hodiernum diem ecclesia catholica dicitur nauicula petri, facit tex. in c. Non turbatur nauis 24. q. 1. & dixit Christus Petro; qui primo ascendit; tolle, vbi dicit glo. q. per hamum intelligitur iurisdictionis. & Io. vlt. dicit Greg. in Hom. quòd specialiter à Domino commissa est ecclesiæ petro, vt eã ducat ad portum salutis, Non obstat, quòd omnes Apostoli pari consortio honorem, & potestatem habuerunt cum Petro; quia debet intelligi non de paritate quòd ad officium in ecclesia sanctæ dignitatis, sed quòd ad paritatem vitæ, & sanctitatis, vt superius dixi; facit ad hoc tex. in c. Paulus 2. q. 7. vbi legitur, Paulus Petrum reprehendit. Quòd non auderet, nisi se non imparem sciret. Hoc non de officio ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate vitæ intelligitur, & sanctitatis conueruatione. Sequitur tex. Solus enim Petrus inter apostolos primatū gerebat. Nec fit aliquis adeò temerarius, qui dicat hæc superioritatem, & potestatem concessam petro, non autem suis successoribus, vt iam dixi; quia sicut Adæ Deus concessit quædam priuilegia personalia: vt omnes scientias; quædam realia in statu innocentie, & originale iustitiam: sic Petrus à Christo habuit quædam dona personalia, putã faciendi miracula, vt ad eius vmbra infirmi aduerentur; quædam realia, s. pro se, & suis successoribus, vt fuit potestas clauium, aliàs portæ inferi aduersus ecclesiam præualuissent; quòd esset contra promissionem dñi. Matth. 16. Hæc igitur plenitudine potestatis, p quam ressit mundo, & diabolo, Christus contulit Petro, & suis successoribus, qui sunt Romani Pontifices, tex. est pulcherrimus in c. pro humano. de homi. in vi. data est enim hæc potestas Petro, & successoribus, vt ecclesia duret vsq; ad finem seculi iuxta illud Matth. vlt. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Item quòd hanc superioritatem, & potestatem, Papa à Deo habuerit, glo. notabilis est in Clemen. ne Romani, de electio. facit tex. in c. Inter corporalia, de transl. prel. & ibi dicit Host. in c. Quanto quòd Dei, & Papæ idem est Constitutor. facit tex. in c. 2. de consuetud. lib. 6. & c. Romana, de appellatio. lib. 6. Licet autem firmiter credam, hanc supremam potestatem datam esse à Deo summis Pontificibus, puto tamen potestatem clauium datam etiam ecclesiæ militanti, cum papa sit tanquam Petri successor, & Vicarius Iesu Christi. Quòd patet, primò per id, quòd supra tetigimus, quòd non solum Petro, sed etiam omnibus apostolis Christus dedit potestatem, sed Petro tanquam capiti, & principi; Apostolis autem tanquam membris. Cum ergo ex capite, & membris vnus corpus componatur, non negabo potestatem clauium esse in hoc corpore, & sic in ecclesia. Secundò, hoc patet per id, quòd habetur. Matth. 18. transumptiue 2. q. 1. si peccauerit, de iudicijs. c. Noui, vbi dominus dicit, si peccauerit in te frater tuus, &c. demum dicit, Dic ecclesiæ, quòd si ecclesia non audierit sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Et immediatè subiunxit, Amen amen dico vobis; quæcunq; ligaueritis &c. Nec solum habuerunt Apostoli potestatem respectu ordinis, sed etiam respectu iurisdictionis, vt patet de penit. & remis. c. Noua quædam, & quòd ibi not. Ioan. An. vbi dicit, quòd Apostoli habuerunt clauas, & quia nunc hic loquitur in plurali, sequitur quòd & iurisdictionis, & ordinis clauas habuerunt, sic debet intelligi c. Firmiter. §. vna de sum. Trin. pro hoc facit, quòd legitur. Act. 15. vbi habetur, quòd commota seditione aduersus Paulum, & Barnabam, statuerunt quod accusabantur, & qui accusabant, ascendere Hierosolimam ad presbyteros, & Apostolos. Cumque illic perrexissent, surrexerunt quidam de heresi pharisæorum dicentes; Oportet circumcidi eos, & præcipere eis, vt seruent legem Moyfi. Et cum magna super hoc oriretur quæstio, Petrus solita libertate inquit; Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meum audire gentes verbum Euangelij, & credere &c. Et sic oportet, quòd non solum Petrus, sed etiam omnes Apostoli, qui cū eo erant, haberent potestatem

statem clauium. Aduertendum est tamen, quod ille tex. solet per quosdam allegari, quod concilium sit supra Papam, sed reuera non probat, si rectè intelligatur, pro hoc facit 24. quæst. 1. c. Quodcumq; ubi dicunt, quod cum petrus recepit clauas, sanctam ecclesiam significauit, ad idem, cap. Ab omnibus 24. quæst. 3. & c. notandum. Item vt habetur Act. 20. paulus vocauit maiores natu Ephesorum, & eis dixit; Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam suo sanguine acquisiuit. Item in euangelio Matth. dixit Christus discipulis suis; Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, sedebitis supra sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Ex quo apparet, quod ipse Dominus in fine seculi iudicabit cum Apostolis; quasi cum his, quibus iudicandi dederat potestatem. Hinc patet, quod in hac ecclesia militanti etiam Episcopi habent iurisdictionem licet papa loco Dei sit principalis. propter hoc forte Ius canonicum vocat Episcopos sanctissimos Christi legatos, spirituales fratres, & columnas ecclesie, vt habet in Clemen. si quis suadete. §. nec super de pæ. Ex his itaq; oibus; vt supra deducitis, clarè concludo, quod Romanus pontifex, & Romana ecclesia habent prærogatiuam, & excellentiam supra omnes alias ecclesias. 9. quæst. 3. saluo, & c. Cuncta per mundum, & c. per principalem 1. r. dist. c. Quis nesciat, & disponente domino, aliarum omnium mater est, & magistra, dicit tex. de sum. Trin. c. 2. in fi. 24. quæst. 1. hæc est fides & c. Quoniam 25. quæst. 1. §. his ita, c. Ideo permittente, de hære. ad abolendam. in princ. de presby. non bapt. c. 2. Item est mater omnium 13. q. 2. super prudentia 12. q. 2. aurum habet ecclesiam, & vxor Christi 2. q. 2. sicut & c. Sacrosancta 22. di. & de hoc latè dixi in isto tract. Sed cum multæ sint ecclesie in vrbe Roma, ista ecclesia, quæ tot gaudet privilegijs & immunitatibus; est ecclesia S. Iohannis Lateranensis, quæ aliàs appellabatur sancti Saluatoris, vt per Arch. in c. fin. de rescrip. lib. 6. Ista est illa ecclesia, quam Imperator caelestis instituit. vt in c. Fundamenta de elect. in 6. & iubente domino ab Antiochia Romam translata est, vt in c. Rogamus 24. quæst. 1. quam solus Deus fundauit, vt in c. 1. 22. dist. & petrum Roma exeuertent, & persecutionem fugientem iussit tacite redire, dum petro interroganti, Domine quod vadis? respondit; Vado Romam iterum crucifigi, vt habetur in c. per venerabilem §. sanè, qui filij sint legit. vbi dicitur, Vnde petrum Dominus ad locum, quem elegerat, reuocare, respondit, Iterum venio Romam crucifigi, vt dixi; non quia ipse Dominus vellet iterum crucifigi, sed vt petrus rediret in urbem, & ibi pro Christo crucifigeretur. Et sic hoc modo Christus in petro dicitur crucifigi c. Nulli 3. quæst. 1. & in d. §. sanè, vbi dicit Hostien. quod vrbs Romana effusione sanguinis petri, qui fuit Vicarius primus, facta in altera Hierusalem, ad eodè quod per effusionem voluntas Dei fuit, vt ille locus firmaretur, & consecraretur pro ecclesia sancta, quæ esset caput, & domina omnium ecclesiarum, & probatur clarè in d. c. Fundamenta, de election. in vi. adde Bald. in Aucen. quas actiones C. de sacrosanctis ecclesijs. vbi dicit, quod ecclesia Romana dicitur tribus, id est omnium mater, & regina. Atque idcirco Romæ potius, quam alibi, voluit dominus ecclesie suæ caput stabilire, vt vbi erat caput superstitionis, ibi caput quiesceret sanctitatis, & vbi gentilium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morerentur. vt in c. Beati 2. q. 7. adduco tex. in c. fin. 89. dist. vbi dicitur quod ecclesia militans diuinitus est exemplata ab ecclesia triumphantis. Sed non potest Romanus pontifex ecclesiam Romanam aliò transferre, vt per Archid. in cap. Rogamus 24. quæst. 1. & in d. c. Fundamenta, de elect. lib. 6. De fato tamen translata fuit per Clemen. tem V. vltra montes, & ibi durauit longo tempore. Itaque ex supradictis negari non potest, quod papa sit caput ecclesie, tanquam vicarius Christi, in quem collata est plenitudo potestatis, vt est expressum in dict. cap. Rogamus 24. quæst. 1. cap. ad Romanam 2. quæst. 6. Imò dicere contrarium est hæreticum, vt dixi. & per tex. qui singulariter ad hoc allegatur in c. 1. iuncta glo. 22. dist. Et notabimus, quod solus petrus inter Apostolos à Christo immediatè ordinatus, & factus fuerit Episcopus. & de hoc vide in c. Porro 66. dist. & sancto petro Pontificatus in ecclesia datus est, vt in c. In nouo Testamento 21. dist. & Christus petro inquit; Simon Ioannis diligit me? pasce oues meas. Ioan. vlt. post quæ verba cum nulla alia legantur, per quæ alij Apostoli à Christo immediatè facti intelligantur Episcopi, necessariò videtur dicendum, quod solus petrus inter Apostolos à Christo immediatè sit Episcopus ordinatus. Alij verò Apostoli à petro mediatè, vel immediatè solo vel cum alio, vel cum alijs sint Episcopi facti, vel ordinati.

Quod auctoritatibus, & rationibus patet: primò per tex. in d. c. Porro 66. dist. vbi dicitur, porro, & Hierosolymitanus primus Archiepiscopus beatus Iacobus, qui iustus dicebatur, & secundum carnè frater domini nuncupatus est à petro, Iacobo, & Ioanne ordinatus est, successoribus suis formam danti-bus, videlicet, vt minus quam à tribus Episcopis Episcopus non ordinetur. Ex quo apparet, quod iste Apostolus non à Christo immediatè, sed à petro cum alijs Apostolis fuerit ordinatus: & per consequens verum est, quod non omnes Apostoli à Christo immediatè sunt ordinati Episcopi. & d. c. In nouo Testamento, dicitur, quod in nouo Testamento, post Christum dominum à petro sacerdotalis cœpit ordo id est pontificalis, & soli petro commissa est cura pastoralis. Item paulus, & Barnabas fuerunt ordinati à beato petro, vt patet Act. 13. Dixit eis spiritus sanctus, Segregate mihi paulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi illos. Tunc ieiunantes, & orantes, & imponentesque eis manus dimiserunt eos: vbi glo. imponentesque eis manus dicit, In modum ordinandorum. Quod verò tunc fuerint ordinati, vide tex. in c. Quod die 75. dist. Aduerte, quod legitur Matth. 18. Quicumque ligaueritis, sed per illud non sunt ipsi facti Episcopi: quia petrus per similia verba & etiam maiora, Matth. 16. quodcumque ligaueris, non fuit factus

factus Episcopus. Nec etiam per illud Luca. 22. Hoc facite in meam commemorationem, facti sunt Episcopi, sed simplices sacerdotes: Dicitur etiam Ioann. 30. Quorum remiseritis &c. Sed nec per istud sunt ordinati Episcopi, quia cum ordinatio Episcopi sit distincta ab ordinatione simplicis sacerdotis, & in ordinatione simplicis sacerdotis dicitur ab Episcopo quemlibet ordinando; Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis &c. non est verisimile, quod per illa verba propriè, & præcisè facta fuerit ordinatio Episcoporum primorum, qui fuerunt summi sacerdotes, quia etiam in lege erat alia ordinatio simplicium sacerdotum, alia summi: & verba sacramentalia prolata à ministro sunt eiusdem virtutis in effectu sacramentali Eucharistie, in qua verba illa, Hoc est corpus meum, proferunt: atque illud efficiunt, quod effecerunt Christo ea dicente. Si ergo Christus dicendo illa verba, Accipite spiritum sanctum, fecisset Apostolos Episcopos, qui iam erant facti sacerdotes in cœna, quò ad characterem sacerdotalem, per illa verba, hoc facite &c. eis data in traditione panis, & calicis; pari ratione Episcopus dicens illa verba; Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. quia ille iam factus est sacerdos per verba sibi dicta in traditione calicis cum pane, & vino, faceret eum Episcopum; quod est absurdum secundum Cardinalem sancti Sixti in summa sua, libro 2. cap. 32. Item Thomas, qui præ sens non erat illis verbis, non fuisse factum Episcopum. Item, quod per neutra verba scilicet, Hoc facite &c. Et quorum remiseritis &c. sint facti Episcopi, patet. & in creatione humani generis, in qua vt effectus ma ior vnitas, Deus ex vno homine fecit omne hominum genus, vt dicit Pau. Act. 17. Ergo similiter videtur ad considerandam ecclesie vnitate, quòd Deus non fecerit simul plures Episcopos, à quibus alij deriuarentur, sed vnum primum, à quo cæteri fierent. Et Moyses legislator non fecit simul plures Episcopos, sed vnum tantum. Aaron, à quo omnes alij immediatè processerunt. Videte ergo, quod iste fuit processus in ordinatione episcopali secundum vnã opinionem, scilicet quòd Petrus fuerit solus Episcopus à Christo factus ante Ascensionem, post spiritus sancti autem missionem, siue ipsa prima die dominica; siue alia, solus Petrus fecit Ioannem Episcopum, deinde Petrus consecrator Ioanne fecit Iacobum Zebedæi, quibus tribus factis, tunc ordinauit Petrus, quòd deinceps non ordinaretur Episcopus nisi à tribus Episcopis, vt in dicto cap. Porro. Et ad ostendendum formam huiusmodi, ipse cum duobus prædictis ordinauit Iacobum: vt in d. c. Porro, licet propter paucitatem Episcoporum, quòd Apostoli fuerunt non potuit hæc forma semper feruari. Ideo Paulus solus Timotheum, & Titum ordinauit Episcopos, qui separatus à Barnaba non habebat in societate sua Episcopos, nisi quos postea fecit: ratio autem, quare filij Zebedæi fuerunt prius à petro in Episcopos ordinati, est; quia illi post Petrum fuerant maiores, & honorabiliores, & hos cum petro Christus præ cæteris præferbat; vt patuit in transfiguratione, in suscitatione filie Archisynagogi, in oratione in horto, Matth. 9. 16. & 17. & Chrysostr. super illud; Assumpsit Iesus Petrum, Iacobum, & Ioannem, dicit; Hos assumpsit, quia alijs potiores erant. Ex prædictis apparet, falsam glosam esse d. c. Porro. 66. dist. quæ dicit, quòd à principio, & in primitiua Ecclesia omnes Apostoli erant simplices sacerdotes, & tamen poterat consecrare Episcopos, nam Moyses simplex sacerdos fuit, & tamen consecrauit Aaron in pontificem; neque tunc erat differentia inter Episcopum, & simplicem sacerdotem. c. Olim 95. dist. quia considerandum est, quòd Moyses, licet non esset sacerdos visibiliter cum Aaron, quem fecit pontificem, vt habetur Leuit. 7. & 21. dist. c. 1. erat tamen dignior alijs, & virtute maior in omnibus; quia in illis ordinibus non erat character, nec illi sacerdotes habebant clauas, sed tantummodò offerebant pro populo, & erant mediatores, quod multò melius faciebat Moyses. Sicut ergo Moyses consecrauit Aaron in pontificem, & filios in simplices sacerdotes, à quo quidem Aaron deriuatus est pontificatus, Num. 20. Sic & Christus per se immediatè fecit Petrum Episcopum. à quo postea Pontificatus deriuatus est; & fecit alios Apostolos simplices d. c. In nouo Testamento; vbi dicitur, Post Christum dominum à petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipse primo Pontificatus in Ecclesia Dei datus est. sed tu vide infra, ad finem cap. Vnitas item Ecclesie requirit habere vnum caput, à quo dona fluant. facit tex. in cap. Ita dominus 19. dist. & Abel fuit primus sacerdos, quoniam in Abel, in quo dicitur Ecclesia incepisse, videtur sacerdotium habuisse exordium in populo Dei, cum ipse in Scriptura sancta sacrificiū domino acceptum obtulisse legatur primus, Gen. 2. Vnde Aug. ad Orosium scribens dicit, Tria maximè iustitie præconia in Abel fuisse comprobantur, virginitas, sacerdotium, & martyrium; in quibus Christi figuram primus fecit: sed in lege scripta Aaron fuit initiū, qui iubente domino victimas obtulit sacerdotales c. Cleros 21. dist. Vnde verò nomen ecclesiasticorum graduum sumatur, videbis in d. c. Cleros.

Dixi supra in isto tractatu de potestate ecclesiastica, & de plenissima potestate sacri Sum. Rom. pontificis, & allegaui illam diuinam auctoritatē; Tu es petrus, & super hæc petra ædificabo ecclesiam meam, &c. Ista verba aurea, & plusquam gemmea refert B. Gregorius in c. præceptis 12. dist. Itaque Christus dominus super petrum vniuersalem fundauit ecclesiam: & quatuor modis verificatur prædicta conclusio, vno modo ratione professionis fidei, qua præ cæteris petrus Christum confessus est dicens; Ego dico, quòd tu es Christus filius Dei viui: vt sit sensus, super petram, id est confessionem petri: qua dixit Christo; Tu es filius Dei viui, &c. fundauit ecclesiam vniuersalem. Et hoc modo beatus August. de verbis domini exponit illud Matth. 16. Tu es petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam, dicens; Tu es petrus à petra dictus, quam confessus es, quæ cognouisti dicens, Tu es Christus filius Dei viui: & super hæc petram, id est

Apostolus. Quomodo autem verificari possunt hæc duo simul, quod si omnes fuerint pares in auctoritate gubernandi ecclesiam, atque a Iesu Christo immediate eam habuerint; & quod Petrus solus fuerit institutus pastor vniuersalis ecclesiae; & maior auctoritate super alios Apostoli. Sed modus varius dandi, & accipiendi potestatem clarificat veritatem; in Petro, n. & a Petro inchoatur omnis ecclesiae potestas; & deriuatur in totam ecclesiam via ordinaria. Et sic ecclesia vna sub vniuerso tantum capite, Petro scilicet. Et habent Apostoli omnes immediate a Christo potestatem ordinis; & iurisdictionis, habentes ex gratia praeueniente. Et vt clarius elucefcant dicta, scito quinque esse differentias inter potestatem Petri, & aliorum Apostolorum: Prima est in modo dandi, & accipiendi; quia Petrus data est ordinaria; Apostolis alijs autem ex speciali gratia, vt dictum est. Secunda est in officio, & sequitur ex prima; quia Petrus factus est vicarius generalis Christi; alij vero Apostoli facti sunt legati, seu delegati, iuxta illud Pauli; Legatione pro Christo fungimur. Item ad Ephes. legatione fungor in cathena ista. Tertia est in obiecto potestatis, quia aliorum potestas iurisdictionis non erat supra se inuicem, sed super alios; Petri vero potestas erat & super alios, & super ipsos reliquos Apostolos, dicente sibi soli Christo, Pasce oues meas; in quarum numero sine dubio erant Apostoli; vbi Chrysoft. dicit in persona Christi ad Petrum; Loco mei praepositus esto; & caput fratrum tuorum. Quarta in perpetuitate potestatis; quia potestas aliorum Apostolorum finienda erat; quoniam data est eis in personis proprijs, pro solis personis proprijs, & non pro eorum successoribus; Petri vero potestas vsque ad consummationem perseverat; quia data est sibi in persona propria, non solum pro seipso, sed & pro omnibus successoribus suis: quod sancti doct. exprimunt sub alijs verbis dicendo, quod data est potestas Petro in persona ecclesiae. Et ex hac differentia oritur, quod nullus est successor Ioan. aut Iacobi, nec etiam Pauli Apostoli in auctoritate Apostolatus vniuersalis gubernationis ecclesiae, sicut Apostoli gubernabant vbique, sed succedunt tantum in potestate ordinis, & regiminis vnius certae ecclesiae, vt hodie succedunt. Sed solius Petri successor est; & dicitur Papa, vt patet in toto isto cap. Ideo bene dicitur in d. c. In nouo Testamento 2. i. dist. quod Episcopi succedunt in loco Apostolorum Christi. Quinta est in ipsa essentia potestatis, quia auctoritas communiter data Apostolis fuit, velut potentia exequutiua; vnde a sancto Tho. vocatur Auctoritas gubernandi. Auctoritas vero data soli Petro, quum factus est Papa, dicente Christo, Pasce oues meas; est potentia praecipua; & propterea vocatur a sancto Tho. Auctoritas regiminis. Propter quod dixit sanctus Thomas, Paulus fuit par Petro in executione, non in auctoritate regiminis, ad Galat. c. 2. & 1. ad Cor. 12. vide etiam sanctum Thom. Dedit enim saluator omnibus Apostolis, vt exequi possent in eis, ad quos mittebantur, omnia, quae poterat exequi Petrus, puta instituire ecclesiam & Episcopos, docere, excommunicare; Petro autem absolute dedit potestatem omnium. Et sic Paulus aliquo modo, i. executione erat par Petro, quantum ad defensionem fidei. Et vt bene intelligas, aduerte: Episcopi habent officium praedicandi, & fratres Praedicatores etiam habent officium praedicandi, cum ad hoc instituti sint, sed differenter: quia Episcopi ex propria auctoritate ordinaria hoc faciunt, fratres vero praedicatores auctoritate Papae delegant eis in officium hanc praedicationis exercendae potestatem habent. De hoc videbis Card. s. Sixti in d. c. 3. & in c. 4. Et Christus est caput ecclesiae; ad Ephes. c. 1. & Petrus caput, vt vicarius Christi; & Papa etiam caput, vt vicarius Christi, & sic pro vno tantum capite reputantur. Notate bene omnia isto ca. contenta, quia gemma, & aurea sunt, & fundamentum totius sacrae Paginae, & totius sacri Iuris Pontificij; & nota, quod Paulus Apostolus, Metropolitanus erat Corinthijs, vel vicem Metropolitanam gerebat super eos, & quia vidit Corinthios negligentes circa correctionem fornicatoris, sua auctoritate illum damnauit, vt prima ad Corinthios c. 5. tradendo eum Sathanæ. Ioannes vero, quia Episcopum Ephesiorum vidit paratum ad corrigenda vitia subditorum illum tantum de eorum correctione admonuit, vt in c. per principalem. ad finem 9. q. 3. in Apoc. c. 2. & Ioannes erat Metropolitanus; & videbis Card. sancti Sixti in d. c. Per principalem.

Dixi superius, quod ecclesiae vniuersali sint clauis datae. Nunc notate veram intelligentiam, quia verus intellectus est, quod vniuersali ecclesiae datae sunt clauis, non in omnibus membris eius, sed in aliquibus membris eius tantum; & plenitudo potestatis data est illi in vno membro tantum, sed principali, quod est caput in corpore, & est Rom. Pon. Et iste est verus, & catholicus sensus, & quem habent sancti doctores, cum dicunt clauis datas esse vniuersali ecclesiae. Vnde de potestate ligandi, & soluendi peccata dicit beatus Ambrosius lib. de Poenitentia, quod ius ligandi, & soluendi solis Sacerdotibus & permiffum. Et beatus Hieron. dicit & habetur in glo. Matth. 16. quod datae sunt clauis omni ecclesiae in Episcopis, & Presbyteris. De potestatis vero plenitudine dicunt sancti doctores, quos supra induximus, quod soli Petro data sit, & in eo Rom. Ponti. eius successor.

Pro cuius intellectus pleniori noticia est sciendum, quod potestas clauium, vt colligitur ex Apostolo tam. 1. ad Cor. 12. quam ad Ephes. 4. ponitur inter gratias gratis datas, quas Christus dedit corpori ecclesiae, vnde ait, Dedit quosdam pastores, & c. gratiae autem gratis datae non sunt ita datae corpori ecclesiae, quod omnibus ecclesiae membris sint distributae, sed quibusdam tantum aliqua; & alijs aliae: vnde ait Apostolus 1. ad Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Vbi dicit glo. gratias hæc appellat diuersos gradus, & ordines, qui sunt in officijs ecclesiae. Et inquit Apostolus, posuit quidem Deus quosdam in ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes,

& exinde

& exinde gratias curacionum opitulantes, gubernationes genera linguarum; nunquid enim omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetae? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes habent gratiam curacionum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? hæc Apostolus, quasi dicitur: Non. Et ad Romanos 12. postquam dixit, Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra; sequitur; Habentes donationes secundum gratiam, quae datae sunt nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina; &c. Ex quibus verbis Apostoli, manifestum habetur, quod huiusmodi gratiae non infunduntur, nec sunt singulis membris ecclesiae corporis communes, sed infunduntur singularibus membris corporis particulatim; non autem vniuersitati, aut communitati membrorum. Nullus enim doctus ignorat, quod talium gratiarum subiectum capax esse non potest ipsa communitas. Praeterea notandum est, quod propter vnitatem ipsorum membrorum in ipso corpore ecclesiae ipsum corpus ecclesiae dicitur sapere recipere, habere, & exercere, siue operari, quae officialia membra sua, vel aliquod etiam vnum membrorum recipit, habet, aut operatur; licet illud tale conuenire non possit toti vniuersitati membrorum, nec proprie veraciter possit dici de ea, sed tantum per figuram synecdochen denominando totum a parte; sicut in corpore naturali hominis exemplum est manifestum; homo enim crispus dicitur, vel caluus; licet caluities, & crispitudo vni tantum membro hominis, scilicet capiti infit. Ita similiter reperitur in corporibus alijs per similitudinem dictum; plura namque attribuuntur vni populo licet toti non conueniant, sed tantum aliquibus illius populi: vnde glo. Ordinaria super illud Apoc. 1. ad Cor. 10. Sedit populus manducare, dicit sic; Populus, i. quidam de populo; totum pro parte ponit. Sic in proposito propter vnitatem in corpore ecclesiae multa, quae quibusdam tantum conueniunt, attributa leguntur ipsi toti corpori ecclesiae, vt potestas ministerialis clauium ligandi, & soluendi a peccatis, quae solis sacerdotibus conuenit, & in quibus subiectiue, & dispensatiue esse potest; dicitur ecclesiae data, cuius membra sunt ipsi sacerdotes. Vnde Amb. vbi supra dicit, ius ligandi, & soluendi habet ecclesiae, quae veros habet sacerdotes, & similiter de alijs actibus. Vnde Archi. super illud, ecclesiae charitas, de con. dist. 4. dicit, ecclesia dicitur facere, quod eius ministri faciunt secundum institutionem; puta paruulos baptismo offerre, baptizare, peccata dimittere. hæc ille. Propter praefaram etiam vnitatem corporis mystici non solum dicitur ecclesia habere illud, quod singulariter Praelati in ecclesia habent, sicut clauis; & plenitudinem potestatis, quam solus Papa habet: sed etiam quod Christus principale ipsius ecclesiae caput. vnde B. Aug. tractans illud Apoc. 2. Qui vicerit, & seruat opera mea vsque ad finem, dabo potestatem ei super gentes, & reget eas in virga ferrea, & vt vas figuli, comminuentur, sic & ego accipi a Patre meo; dicit, Sic in Christo habet ecclesia hanc potestatem, sicut dicit apostolus. Cum illo omnia nobis donauit.

Vbi considerandum multum vtiliter venit, ad vitandos multos errores, quod cum aliqua legantur attributa ecclesiae; est aduertendum respectu quorum, vel respectu cuius illa talia attribuuntur ei, cum non omnia omnibus conueniant; sed quaedam quibusdam, quaedam alijs, & quaedam vni: alijs faciliter quis posset errare. Cuius considerationis defectus videtur nobis, quod fuerit causa aduersarijs multorum errorum; vnde valde conuenienter venit hoc loco notanda illa regula, quae ponitur in glo. Psal. 17. quae originaliter est beati Aug. dicens, Attende regulam vnitatis capitis, & corporis; quasi enim vna persona est caput, & corpus: ideoque vna voce vtrique caput cum membris: licet ea, quae dicunt, ad diuersa referantur, quaedam enim soli capiti conueniunt, quaedam solis membris, quaedam capiti, & membris. Item quae membris conueniunt, quaedam praeteritis, quaedam praesentibus, quaedam futuris, quaedam perfectis, quaedam imperfectis conueniunt, & tamen in tanta diuersitate vna vox est, & quasi vna persona loqui videtur. hæc glo. Ex quibus omnibus manifeste patet, qualiter intelligenda veniant omnes auctoritates sanctorum, dicentes, quod ecclesiae catholicae datae sunt clauis: quia non quidem in ipsa tota communitate, siue multitudine membrorum, sed in aliquibus tantum, scilicet in principalibus, vt in Episcopis, & Presbyteris, vt ait Hieron. & in istis, vt singularibus, non vt collegio; quoniam sicut apertissime monstratum est, in communitate, siue vniuersitate non potest esse subiectiue, nec dispensatiue potestas ligandi, & soluendi a peccatis; de qua auctoritates sanctorum maxime loquuntur, vt patet ex ipsa litera, de hoc videbis Card. doctissimum S. Sixti in sua Summa, in tr. 2. lib. 2. & vltimo notabis, fratres mei charissimi, sententiam optimam circa potestatem ecclesiae vniuersalis, & circa supremam B. Petri potestatem, quia Dominus noster bene poterat dirigere Cornelium Centurionem ad salutem aeternam per plura media, & sine medio beati Petri, sed quia Petrus iam a Domino erat institutus caput ecclesiae voluit eum dirigere ad salutem via ordinaria, & sic intercedente, & mediante Petro, vt in c. 10. Actuum Apost. ideo non tradas obliuioni doctrinam istam sublimem, quando redarguere volueris haereticos negantes supremam potestatem, & plenissimam beati Petri, & Petrus ante conuersionem vocabatur Simon, sed postea mutatum est nomen eius, & ex hoc inoleuit consuetudo quod quando aliquis creatur in Papam mutatur nomen eius. Et notabis quod Christus vocauit plurimos ad Discipulum, & ex ipsis elegit duodecim, & Apostolos nominauit, quibus succedunt Episcopi in ecclesia Dei.

B

Quod

Quod ad solum summum Romanum Pontificem spectat de fide, & heresi determinare. Cap. 11.

INVICISSIME, clementissime Rex noster, per superius dicta ad solum summum sacrum Romanum Pontificem spectat de fide, & heresi determinare; & de his etiam, quae pertinent ad unitatem diuinae essentiae, & ad naturam humanam ad Dei Filio assumptam, & de hoc tractat Augustinus de Ciuitate Dei, in suo tractatu de Potestate Ecclesiastica, quæst. 10. 1. 12. 13. Et per ea, quae superius diximus, dicendum est, quod Papa succedit Petro in personali administratione, Christo autem succedit in officio, ut in vniuersali iurisdictione: & reseruat Deo, videatur reseruata papae eius vicario. De hoc videbis supra in c. 1. & in cap. 16. infra in isto libro. Et factum à Papa; & à vicario Christi, confertur factum à Deo; cuius locum Papa tenet in terris. Ita Panormit. in cap. quanto, de translatio. episcopi. Quamuis autem Petrus administrationem primò habuerit in Antiochia; postea tamen, iubente Domino, Romam transfudit, ut in cap. rogamus. 2. q. 1. itaq; Antiochia primò cathedram episcopalem suscepit, quae postmodum Romanam translata est, ut capit. sacrosancta Romana, & apostolica ecclesia. 22. distinct. vnde singulariter prima apostoli Petri sedes est Romana ecclesia, quia verò Papa succedit Christo in officio, & vniuersali iurisdictione, quoniam Petrus (ut superius dixi) in persona omnium summorum Pontificum recepit vniuersalem iurisdictionem à Christo non in vno loco, nec in vna gente singulariter, sed vniuersaliter in toto orbe, iuxta illud Matth. 16. Tibi dabo, clauis regni caelorum; & quodcunq; ligaueris super terram erit ligatum & in caelis; & quodcunq; solueris super terram erit solutum & in caelis; & Ioan. 20. Pasce, & c. ideo Papa non solum habet, ut dixi, iurisdictionem Romae, sed vniuersaliter in omnibus ecclesijs totius mundi. Quantum verò ad officium, & vniuersalem iurisdictionem Papa est episcopus vniuersalis ecclesiae, & episcopatus vnus est; sed quantum ad personalem administrationem singulariter est episcopus Romae propter rationem iam dictam. Sed iterum est aduertendum, quod sedes Petri primitus Antiochiae fuit, postea iubente Domino Romam translata est; ad quam cuncta maiora negotia, diuina disponete gratia, iussa sunt referri, ut in d. c. rogamus. 2. q. 1. ut ab ecclesia Romana regulariter disponantur, à qua sumptur principia, & inter Apostolos solus Petrus primatum gerebat, ut dixi in c. praecedenti, & in c. Paulus Petrus 2. q. 7. & vide Card. S. Sixti. in c. in illis 80. dist. & vide S. Th. in 2. 2. q. 1. art. 11. Et canonizatio sanctorum reseruat summo Pontifici, glo. & docto. in c. 1. de consecra. dist. 3. & in c. Audiuimus. de Reliquijs & vne. sanctorum.

Quod Papa, cum teneat primam sedem, habet auctoritatem congregandi Concilium generale. Cap. 111.

ITEM inuicissime, potentissime Rex aduertendum est, quod Papa cum teneat primam sedem; habet auctoritatem congregandi Concilium generale, ut fides catholica vna, & vera radiet in dominico grege; quia conuocatio facienda est per maiorem partem vniuersitatis, ut notatur in l. 1. ff. de albo scribendo, & in l. 2. de decurion. li. 10. & in c. in Synodo. 63. dist. Et cum nemo ex Christianis maior sit, quam Papa, ideo sibi competit conuocatio ad Concilium generale, nam vniuersalis ecclesia absque Papa est corpus representatum; ita August. in lib. 2. de doctrina Christiana: cum Papa sit vicarius Christi in terris. c. 2. & 3. de transl. praelat. & Concilium debet habere caput, & membra, ut in c. submittitur 2. 1. dist. & 3. dist. c. regula. §. porro. Sed ab omnib. custodienda sunt decreta; & statuta sanctorum Patrum, & sic omnes sanctiones apostolicae sedis accipiendae sunt, tanquam ipsius diuinae uoce Petri firmatae. c. sic omnes. 19. dist. & tolerandum est iugum, quod à sancta sede imponitur, licet intolerabile videatur, & quicquid Romana ecclesia statuit, vel ordinat, ab omnibus obseruandum est, ut in c. eniuero. 19. dist. & ministerij diuini se exortem intelligat, qui à soliditate Petri recedit, ut in c. Ita Dominus. 19. distinct. facit tex. in c. Haec vestra. 1. 1. distinct. vbi litera dicit; Haec vestrae indicimus charitati, ut ab Apostolicis institutis nullo vterius recedatis excessu, quia multum post hoc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo crediderit esse negligendas. Et prima salus est rectae fidei regulam, custodire, & à statutis patrum nullatenus deniare, ut in c. Prima salus. 25. q. 1. facit tex. in c. Quae ad perpetuam generaliter ordinata sunt vtilitatem, nulla commutatione varientur humana. Et ab omnibus obseruari debet, quod Romana seruat ecclesia, ut in c. quis nesciat. 2. distinct. ridiculum enim est, & satis abhominabile dedecus, ut traditiones, quas à patribus recepimus, infringi pariamur c. Ridiculum. 12. distinct. facit tex. in c. Si ea. 25. q. 2. vbi legitur; Si ea destruerem, quae antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed euersor esse iuste comprobaret. Et decretales Epistolae vim auctoritatis habent, & in canonicis scripturis connumerantur c. Si Romanorum & c. In canonicis scripturis. 19. distinct. & non est iudicandum per dicta Hieronymi, & Augustini omisis canonibus, ut in c. De libellis. 20. distinct. c. si ille 1. distinct. Et dicta sanctorum an sint necessariò obseruanda, dico, quod si sunt dicta non retractata, nec correpta per ecclesiam, seruanda sunt in his, quibus Sancti communiter conueniunt ut in cap. sancta Romana Ecclesia, decima quina distinct. Sed vbi inter ipsos sunt opiniones, possumus tenere, quod volumus, Sed si reperitur diuersitas inter dicta sanctorum, & summorum Pontificum, dico, quod

quod in expositionibus Scripturarum statuit dictis sanctorum, secus in decisionibus causarum. Sed vbi tractatur de expositione necessaria, ut de sacramentis, vel articulis fidei; potius credendum est Papae, quia Papa fuit data potestas interpretandi legem dubiam, & non sanctis, ut in c. per venerabilem, quis filij sint legiti. & vide in c. Nulli fas. iuncta glo. 1. 1. distinct. Et cui magis credendum est inter Doctos ecclesiae, vide notabilem glo. in c. vt veterum. 9. distinct. & videbis c. 58. infra in isto speculo, & omnino vide; quia ibi diligentiè istam materiam, & explanauimus multa. Et de his omnibus videbis Inno. & Compst. & Panor. in d. t. Ne initaris, de constitutio. Et Papa habet plenariam potestatem etiam in concedendis titulis beneficiorum. Phil. Francus in c. 2. de praeben. li. 6. & solus ipse potest dare ius ad ecclesias vacaturas. Et qui transgreditur canones credens Romanam ecclesiam non habere potestatem condendi canones, ut haereticus reputatur, c. nulli fas. 19. distinct. c. violatores. 15. quæst. 1. legitur etiam Prouerb. 20. Non transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Et non deceret capite, membra discedere, sed, iuxta Scripturam testimonium, omnia membra caput sequantur, c. non decet. 12. distinct. vbi etiam litera dicit; Nulli verò dubium est quod Apostolica Romana ecclesia mater sit omnium ecclesiarum, à cuius regulis nullatenus vos conuenit deuare. Et omnia talia, quae neque sanctorum Scripturarum auctoritatibus conueniunt, nec in Concilijs episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersalis ecclesiae roborata sunt, sine vlla dubitatione rescanda existimo, ut in c. Omnia. 12. distinct. facit tex. in c. in his. 1. 1. distinct. vbi habetur in his rebus, de quibus nihil certi statuit diuina Scriptura, mos populi Dei, & instituta Matrum pro lege tenenda sunt, facit etiam tex. in c. ecclesiasticarum. 1. 1. distinct. vbi litera dicit; Ecclesiasticarum institutio sum quasdam in scriptis, quasdam verò Apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus, quasdam verò consuetudine roboratas approbavit vsus. Itaque auctoritate generalis, vel specialis ecclesiae regitur ut in c. catholica ecclesia. ead. dist. Et licet vniuersalia Concilia non nisi per Romam Pontificem regulariter conuocanda sint, nihilominus non est necessarium, ut super illis praesentialiter interfuit; sed sufficit, quod legati, aut vicarij eius interfuerint, quod ex illo apertissime ostenditur, quod nulli octo Conciliorum vniuersalium, quae in ecclesia, ut praestantioris auctoritatis, describuntur; Romanus pontifex personaliter interfuit, sed per legatos suos. Vnde Leo Papius nomen primus, ab Imperatore Christianissimo Marciano ad Calcedonense Concilium deuotissime inuitatus hac ratione inter alias se excusauit, quod nullum inde exemplum à praedecessoribus acceperit. Imperatores olim congregabant eorum auctoritate concilium generale; deinde sciendum est, quod emanauerunt decreta, & iustae, ut pontifices aut eorum legati ex mandato specialiter auctoritate haberent congregandi concilium: non tamen Imperatori ademerunt ius sollicitandi, requirendi, & instandi, ut celebretur Concilium vrgente necessitate. Et insignia apostolicæ dignitatis sunt haec, uti vestibus rubeis, palafreno albo, freno, & calarib. deauratis. Et de hoc videbis Hofst. & Card. & doc. inc. antiqua. de prin. & ibi de legato delatere, & de Card. monacho.

An sit licitum desiderare summum episcopatum, & pontificatum: & de illis, qui appetunt minores episcopatus ratione honoris, vel abundantiae bonorum temporalium. Cap. 1111.

EPISCOPVS, secundum August. nomen est operis, non honoris tantum, ut in c. qui episcopatum. 8. q. 1. vbi litera dicit, Qui praesente, & non prodesse desiderat, episcopari non debet. Sed in summo, & minori episcopatu tria possunt considerari, quorum vnum est principale, & finale scilicet episcopalis operatio; per quam vtilitas proximorum intenditur, secundum illud Ioan. 11. Pasce oues meas. Aliud est altiud, & excellentiae gradus, quia episcopus super multos, & summus pontifex super omnes constituitur, secundum illud Matth. 25. Fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus super familiam suam. Tertium est, quod consequenter se habet ad ista, reuerentia scilicet, & honor, & abundantia temporalium secundum illud primò ad Ti. c. 1. Qui bene praesunt, dupliciter digni habeantur. Quia consideratione habita est conclusio, quod quoad principale, & finale significatum episcopatus est nomen operis, non honoris, ut patet ex tex. in d. ca. qui episcopatum. Et ex eo, quod dominus Apostolos vocat operarios, quos misit in vineam suam. Matth. 20. quibus ait illud Ioan. 6. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam; & Lucæ 10. Messis quidem multa, operarij autem pauci. Itaque nomen episcopus superintendens dicitur, & curam aliorum gerens, ut dicitur in d. ca. qui Episcopatum. Quantum verò ad alia, quae minus consideranda veniunt in episcopatu, bene est nomen honoris. Et sic conclusio, quod episcopatus est nomen operis, & honoris; sed vnum est principale, & finale, ut dixi, scilicet episcopalis operatio, per quam vtilitas proximorum intenditur. Sed vltimum haec in temporibus istis infelicibus non reperitur, sed ut dominus dicit de pastoribus Israel, Eze. 34. quia pascebant semetipsos; Nonne greges à pastoribus pascentur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis; gregem autem meum non pascebatis; quod infirmum fuit, non consolidastis & c. Et dispersae sunt oues meae; & non est pastor, & factae sunt in deuotionem. Reuerendissimi episcopi audite verbu Dni. hec dicit dñs; Ego ipse sup pastores requirā gregem meū de manu eorū, & cessare faciā, vt ultra non pascant gregem meū; nec pascant pastores semetipsos. Sed laudabile est desiderare episcopatum; qđ originaliter

habetur prima ad Tit. c. 3. & in c. 3. in 1 epist. ad Timoth. Et dicunt, quod Timotheus erat primatus in ecclesia Ephesina; in qua erant multi episcopi instituendi: propter quod Apostolus instruit Timoth. qualis sit instituendus in episcopum. Et est mortale peccatum recusare episcopatum, cum quis probabiliter credit se idoneum, vel saltem dubitat; quia est contra fraternam charitatem, facit ad hoc tex. in cap. Scripturis. 8. q. 1. & qui abscondit frumenta, maledicatur in populis, id est, qui abscondit doctrinam. Sed infirmitas impedit promouendum, si dubitatur de conualescentia; non tamen repellit iam promotum, ita Doct. in c. Cum inter canonicos, de electio. Et status episcoporum est perfectior, quam status religionum, ut in c. Vno. 18. q. 1. Ideo laudabile est, quod aliquis desideret transire ad statum episcopalem. Sed non debet propter aduersitatem gregem relinquere. c. Suggestum cum duobus sequen. 7. q. 1. quia non omnino episcopus, qui dicit, Pax vobis, est sicut columba, sed potius sicut coruus audiendus. c. Non omnino ea. cau. & q. quia criminofus episcopus magis est dicendus canis impudicus, quam episcopus. c. Qui nec. 7. q. 1. cum debeat esse sine crimine, ut alios possit arguere. c. Nemo. 8. i. dist. c. Iudice, c. Primum, 15. dist. ubi litera dicit: Quomodo enim poterit alios corrigere, qui in simile corruit delictum? Et legitur, quod qui eligitur in episcopum, debet esse sine crimine, & sine criminali infamia. de quo latè in c. si. & c. Ex literarum tuarum. de tempo. ord. Et à quibus debeat esse immunis, qui in episcopum ordinatur, vide tex. notabilem in c. Fili. dist. ubi concilium Toletanum 4. in c. 18. sic loquitur: Qui in aliquo crimine detenti sunt, qui infamiae nota aspersi sunt, qui scelera aliqua per publicam poenitentiam se admisisse confessi sunt, qui in haeresim lapsi sunt, vel qui in haeresi baptizati sunt, aut rebaptizati sunt, qui semetipsum abscederunt, aut qui naturali defectu membrorum minus habere noscuntur, qui secundae uxoris coniunctionem sortiti sunt, aut numerosa coniugia frequentauerunt, qui viduam, vel à marito relictam duxerunt, aut corrupturam mariti fuerunt, qui concubinas, aut fornicarias habuerunt, qui seruili conditioni obnoxij sunt, qui ignoti sunt, qui neophiti, vel laici, qui seculari militia dediti sunt, qui curiae nexibus obligati sunt, qui in cuius litterarum, qui nondum ad 30. annos peruenerunt, qui per gradus ecclesiasticos non ascenderunt, qui ambitu honorem quaerunt, qui honorem muneribus obtinere moluntur, qui à decessoribus in sacerdotium eliguntur. Itaque à quibus debeat esse immunis, qui in episcopum ordinatur, locet sacrum generale Concilium Toletanum quartum in c. 18. Ideo postquam ego possum esse certus de contentis in d. c. 18. & in c. si. 1. dist. licet possum desiderare episcopatum. & Apost. ad Tim. epist. 1. c. 3. dicit, Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat q. d. Non est desiderandus propter officij dignitatem, sed propter annexum laborem, qui est ordinatus ad honorem Dei, & proximi salutem; unde dicitur ab epi; quod est supra: & scopos, intentio; quia debet semper intendere salutem plebis sibi commissae. & Apost. in d. c. 3. instruit Tim. qualis sit instituendus in episcopum. Ideo dixit, oportere episcopum irreprehensibilem esse, i. sine notabili defectu; & integram famam, sobriam in cibis, & potibus, ornatum in moribus, prudentem in agibilibus, pudicum, i. honestum in exteriori gestu, hospitalem in pietatis actu, doctorem, i. habitum ad docendum, non vinolentum, i. ad potationem vini assuetum, non percussorem ex iracundia, sed modestum per repressionem passionum, non litigiosum, ita quod non solum ex ira non percutiat aliquem, ut dictum est, sed nec etiam verbis iniuriosis contendant; non cupidum, quia victus, & vestitus debent esse diuitiarum Christianorum, & maxime episcoporum; unde dicitur: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus; sui domui bene praepositum, i. diligentem de bona prouisione domus suae & c. Itaque de his omnibus possum ego esse certus, quia Apostolus possibilis dixit: & sic est licitum desiderare episcopatum: & Apostolus non dicit, qui episcopatum desiderat, bonum desiderium habet, sed bonum opus scilicet utilitatem plebis. Itaque si tu episcopatum desideras, & ego desidero; hoc est, quod desideramus, quia bonum opus. Et quamuis episcopatus sit dignitas magna, habet tamen summum laborem, & maximam sollicitudinem sibi annexam, ita ut potius appelleretur opus, quam dignitas. Itaque quis episcopatum licite cupit, si non propter dignitatem, sed propter administrationem optat prodesse, & non praesse. Ne quisquam autem pronus sit ad episcopatum desiderandum, declarat Apost. in d. c. 3. Qualem oporteat esse episcopum; quatenus episcopatum nemo affectet, nisi virtutibus supra dictis ornatus. Sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriae ciuitatis elegit, vel auctoritas Metropolitani, vel comprouincialium sacerdotum assensus non exquisiuit. Quicumque igitur deinceps ad ordinem sacerdotij postulatus, & in his, quae praedicta sunt, exquisitus, si in nullo horum deprehensus fuerit, & examinatus probabili vita, & doctrina extiterit; tunc secundum synodalia, vel decretalia constituta cum omnium clericorum, vel ciuium uoluntate ab vniuersalibus comprouincialibus episcopis, aut certe à tribus in sacerdotem die dominico consecrabitur; conuenientibus ceteris, qui absentes sunt suis literis, & magis auctoritate, vel praesentia eius qui verè Metropolitanus episcopus est constitutus. Episcopus autem comprouincialis ibi consecrandus est, ubi Metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem non nisi in ciuitate Metropoli à comprouincialibus ibi dem conuenientibus. Si quis autem deinceps contra praedicta uetera canonum ad sacerdotij gradum indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subiacet. Sed iudicio meo, qui esset immunis à supra dictis, non desideraret episcopatum. Sed aduerte, quod exemplo Petri eligendus potius est in praesenti, qui post casum poenituit, qui qui nunquam cecidit; quia talis per casum suum aliorum infirmitatibus copati nouit, 50. dist. c. Considerandum, & c. seq. ubi legitur; Fidelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse de

fleuit

fleuit; atque ideo maiorem gratiam reperit, quam amisit, ut is, qui rufurus erat pastor ecclesiae, in sua culpa disceret, qualiter alius miseriter debuisset: & ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer alienas infirmitates toleraret. Et Prouerb. 11. dicitur: Qui abscondit frumenta, maledicatur in populis; benedictio autem super caput vendentium. Sed ille, qui est idoneus vita, & scientia ad episcopatum, videtur frumenta spiritualia abscondere, si ab episcopatu se subtrahat. Per hoc autem, quod episcopatum accipit, ponitur in statu frumenta spiritualia dispensandi, & peccat nolens acceptare dignitatem, si per alium non potest ita bene ecclesiae prouideri, ut c. venerabilem, de elec. per Panor. & vide notabile dictum in c. si electio, de elec. in vi. ubi dicitur Doct. Electus potest non acceptare electionem de se factam, peccat tamen mortaliter recusando, si putet se idoneum ad illam praeturae. Allegant glo. in c. in Scripturis vestris. 8. q. 1. Tu intellige, quando alius idoneus deesset, ut per lo. And. ibi. & Anch. & Phil. Franc. hoc adde ad ea, quae superius diximus. Ergo videtur, quod laudabile sit episcopatum appetere, ut vituperabile ipsum fugere. & Greg. in pastoralis 1. parte. c. 5. tractando de his, qui regiminis culmine prodesse exemplo virtutum possunt, dicit: Quisquis virtutibus pollens gregem Dei pascere recusat, pastorem summum non amat. Et Christus ait: Simon Ioannis amas me? qui cum amare se protinus responderet, audiuit; si diligis me, pasce oues meas; quia dilectio est testimonium curae pastoris. Sed desiderare episcopatum ratione honoris, vel abundantiae bonorum temporalium non est licitum, quia tale desiderium pertinet ad ambitionem, vel cupiditatem. unde contra Phariseos Dominus ait; Amant primos recubitus in caenis, & primas cathedras in Synagogis, salutationes in foro, & vocari ab hominibus, Rabi. Et Dominus arguit discipulos primatum quaerentes dicens; Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum. Per quae ostendit, quod Ethnicorum est primatum appetere. Ideo primatum ecclesiae concupiscere nec iustum est, nec utile; intellige, si idiota, & indignus appetat episcopatum. Sed desiderare episcopatum sine negotiatione bonum & optimum est, si à viro digno desideretur. Quis enim sapiens vult vitro cum negotiatione esse se subiicere seruituti; & periculo tali, ut det rationem pro omni ecclesiamissis forte qui non timet Dei iudicium? ideo locus regiminis desiderantibus est negandum, & fugientibus offerendus est. ut in c. in scripturis vestris. 8. q. 1. & non intelligitur ille abscondere frumenta spiritualia, ut dixi, cui non competit ex officio; sed solum tunc intelligitur, si negligat, cum ei ex officio incumbit; vel si officium, cum ei iniungitur, pertinaciter renuat. Sed oium sanctorum quaerit charitas, & episcopus in tabernaculo cum Moyse vacare aliquando debet contemplationi. Sed non continua contemplationis suauitas amplectenda est, ut subtrahatur, vel diminuatur iusta necessitas proximorum. Ceterum cum granosalis, & ad utilitatem proximorum vir perfectus, & prudens, bona vitae, & conscientiae potest desiderare episcopatum, ut dixi; & si inducitur ad petendum principaliter ad bonum publicum, non ut praesit, sed ut proficit; ut quia videt ecclesiam viduam destitui; neque est spes de proxima prouisione; itaque ductus charitate mouetur ad eundem, & impetrandum; & tunc satis puro impetrationem licitam, & meritoriam. Hoc videtur optimè probari in c. in scripturis, praesalleg. ubi commendatur Elais, qui instante necessitate vitro se obtulit dicens, Ego mitto me. Et ex facto Elais appetentis, & Hieremiae fugientis arguit ibi Greg. quod sicut toto desiderio debemus occupationes fugere; ita, si desit, qui praedicit, occupationis onus libenti necesse est animo subire. Et hoc casu procedit dictum Archi. quod videbatur contrarium eis, quae ipse notat in c. ordinationes. pro hoc facit illud Euangelicum; Maiorem charitatem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quid dicemus de euentibus, & vendentibus, & de illis, qui appetunt episcopatum indignè ratione honoris, vel abundantiae bonorum temporalium, nisi quod à talibus suscipitur magisterium pastorale in magna temeritate; quoniam ars artium regimen animarum. Et sunt nonnulli, qui intra sanctam ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris, videri doctores appetunt, transcendere ceteros concupiscunt; contra quos Dominus per prophetam queritur dicens, Ipsi regnauerunt; & non ex me; principes extiterunt, & ego ignoravi. Ex se autem, & non ex arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fultis virtutibus, nequaquam diuinitus vocati, sed sua cupiditate accensi culmen regiminis rapiunt potius, quam assequuntur. Et pastorum imperitia voce Veritatis increpatur, cum per Prophetam dicitur; Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: quos rursus detestatur dominus dicens; Et tenentes legem, nescierunt me. Et profecto hi, qui ea, quae sunt domini nesciunt, à domino nesciuntur, Paulo attestante, qui ait: Si quis autem ignorat, ignorabitur. Et de hoc in Euangelio Christus; si caecus caeco ducatur praebat, ambo in foueam cadunt. & nemo quippe magis in ecclesia nocet, quam qui peruersè agens nomen, vel ordinem sanctitatis habet. Itaque oportet episcopum irreprehensibilem esse. Tunc laudabile fuit episcopatum quaerere, quando per hunc quemdam dubium non erat ad supplicia grauiora peruenire: sed mens malignorum praesente uolentium plerunque sibi fida bonorum operum promissione blanditur. Ille igitur ad regimen debet venire, qui cum ceteris carnis passionibus mortificatis iam spiritualiter uiuit qui prospera mundi postponit, qui nulla aduersa pertimefcit, qui sola aeterna desiderat; nam tantum debet actionem populi actio transcendere praesentis, quantum distare solet à grege vita pastoris. Sit ergo cogitatione mundus, actione praecipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singularis compassione proximis, praecunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem focus, contra delinquentium uictoria per zelum iustitiae erectus, & misericors, ut in c. omnes, qui iuste iudicant 45. dist. Ideo episcopus, & rector sit operatione praecipuus

ipsum, ut vitæ viam subditis vitando denunciaret, & grex, qui pastoris vocem, moresque sequitur, per exemplum melius, quam per verba gradiatur; quia exempla magis mouent, quam verba. de ementibus episcopatum, vide 7. in c. De simonia. & vide tex. in c. Si quis pecunia 79. dist. & ibi videbis Card. sancti Sixti, sed contra glo. ibi, & contra Card. facit tex. in c. 8. Act. apostolor. vbi Petrus dixit Simoni, pecunia tua tecum sit in perditionem, &c. Sit etiam Episcopus discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda taceat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscrētum silentium hos, qui eruditi poterant, in errore relinquit. Sæpe nanque rectores improvidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui libere pertimescunt. Inter hæc quoque necesse est, ut Episcopus solerter inuestiget; ne eum cupidus placendi hominibus pulset, nec tunc studiosè interiora penetrat, cum prouidè exteriora subministrat, se magis à subditis diligi, quam veritatem querat. hostis nanque Redemptoris est, qui per recta opera, quæ facit, eius vice ab hominibus amari concupiscit. ita B. Grego. in pastorali. Episcopi Græcè, & Latine interpretantur, speculatores; nam quasi speculator episcopus est propositus in ecclesia, eò quod speculetur, & prospiciat populorum infra positorem mores, & vitam. Et aduertant quæso desiderantes episcopatum, quia videtur præsumptuosum, quod aliquis præesse appetat ad hoc, ut subditis præsit: quia prelatus secundum gradum, & conuenientiam debet omnes alios excedere, & in conuersione, & in contemplatione, ita ut in respectu sui, alij sint grex: & hanc idoneitatem de se præsumere est maxima superbia. Sed antiquitus laudabile erat episcopatum querere, quando dubium non erat ad supplicia grauiora peruenire: unde non de facili inueniebatur, qui hoc onus assumeret, præsertim cum charitatis zelo ad hoc onus inuitarentur, ut iam dixi. Sed hodie vltimum, non zelo charitatis, sed honoris, & pecuniæ incitantur. Itaque opus quidem bonum desiderare licitum est, primum autem honoris locum concupiscere vanitas est. Et deberent recordari de Apostolo dicente ad Timo. c. 3. Oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius uxoris virum, sobrium, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? non neophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. Deberent etiam recordari de Apostolo dicente ad Hebr. c. fi. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi pro animabus vestris rationem reddituri, & cum gaudio hoc faciunt, & non gementes. Oportet autem & illum testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt. Sed nullus Episcopus propter opprobrium senectutis à parulis, vel minimis eruditus, si quid forte est vtilitatis, aut salutis, inquirere negligat. Itaque non erubescat Episcopus discere à minimis. c. Nullus 38. di. quia non licet sacerdotibus ignorare Canones c. Nulli, eadem dist. & ibi in c. Omnes vi debis, quæ oportet scire eum, qui Episcopus est ordinandus. & in c. quæ ipsis, dicuntur, quæ sint facerdotibus necessaria ad sciendum, quia Propheta ait; Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne facer dotio fungaris mihi. bene facit tex. in c. Ignorantia 38. dist. Et vacante Sede, & querentibus omnibus pontificatum per fas, & nefas, non licet viro probo, & digno querere pontificatum adhibendo promissiones, etiam propter hunc finem, ut in sede positus ecclesiæ proficit, & illam reformet. ita doctissimus Caietanus in 3. Tho. in q. de simonia, vbi late hunc passum examinavit. An licitum sit desiderare, appetere, & procurare episcopatum. vel pontificatum. vel pontificatum, vide infra in c. Nono, ad fin. vbi multa videbis, & adde ad ea, quæ superius diximus de mente Caietani. Et de materia præsentis capituli vide sancti Thom. in Secunda Secunda q. 185. Et de promovendis ad ecclesias cathedrales, vide in 24. sess. sacri Concilij Tridentini in c. 1. & ibi de Reuerendissimis Cardinalibus.

Regibus, & Principibus omnibus consilium datur. Cap. V.

CIRCA assumptionem alicuius ad episcopatum aliquid considerandum est ex parte eius, qui assumitur, & aliquid ex parte eius, qui assumit. Ex parte enim eius, qui assumit vel eligendo, vel prouidendo, requiritur, quod fideliter, ac dignè hæc ministeria dispenset; quæ quidem dispensari debet ad vtilitatem ecclesiæ, secundum illud primæ ad Corinth. 14. Ad edificationem ecclesiæ querite, ut abundetis. Non autem dignè ministeria hæc hominibus committuntur propter eorum remunerationem, quam expectare debet in futuro. Et ideo ille, qui debet eligere in Episcopum, vel de eo prouidere, non tenetur assumere meliorem simpliciter, quod est secundum charitatem: sed meliorem quod ad regimen ecclesiæ, qui, si possit ecclesiam & instruere, & defendere, & pacificè gubernare. Vnde contra quosdam Hieron. dicit quod quidam non querunt eos in ecclesia columnas erigere, quos plus cognoscant ecclesiæ prodesse, sed quos plus ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel dediti, vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit. Et ut deteriora taceam, quot, ut clerici ferent, muneribus intrarunt? Hoc autem pertinet ad acceptionem personarum, quæ in talibus est graue peccatum: unde super illud Iacob. 2. Fratres mei, nolite in personarum acceptione, &c. dicit glo. Aug. Si hanc distantiam sedendi, vel standi ad honores ecclesiasticos referamus, non est putandum leue peccatum in personarum acceptione habere fidem Domini gloriæ. Quis enim ferat eligere diuitem ad sedem honoris ecclesiæ, contempto paupere instructiore, & sanctiore? Ex parte autem eius, qui assumitur non requiritur

ritur; quod reputet se alijs meliorem; hoc enim esset superbum, & præsumptuosum; sed sufficit, quod nihil in se inueniat, per quod illicitum ei reddatur assumere prelationis officium. Vnde licet petrus in interrogatus esset, an dominum plus ceteris diligeret, in sua responsione non se preulit ceteris, sed simpliciter respondit, quod Christum amaret. Et licet Dominus in Petro sciret esse idoneitatem gubernandi ecclesiam eum de ampliori dilectione examinavit, ad ostendendum, quod vbi alias inuenitur homo idoneus ad ecclesiæ regimen, præcipuè attendi debet in ipso eminentia diuinæ dilectionis. Et multi edificant parietes, id est instituunt imperitos: sequitur tex. & columnas ecclesiæ subtrahunt: columnas, id est peritos. ita tex. in b. Gloria, & ibi glo. 12. q. 2. Sed aduerte, quia electio est periculo eligentis glo. in c. Valentina 63. dist. & electores non excusantur si voluerint allegare ignorantiam eligendo indignos, ut per Alber. in l. qui cum alio. ff. de regu. iuris, & in l. eum. qui certarum. §. cum pure. ff. de verbo. obligatio. & mala electio est in culpa. in ff. quibus mod. re. contrahi. obliga. §. præterea & C. de periculo nominatorum l. 1. & 2. lib. 11. Sed vide ad propositum in ca. Vilissimus 1. q. 1. & omnino vide. & vide S. Thomam in Secunda Secunda in q. 185. art. 3. Et qui præcellit scientia, & sanctitate, est ceteris melior; & non est assumendus ad episcopatum, nisi qui est ceteris melior. Ideo vestra Maiestas, quia patronus est omnium ecclesiarum Hispaniæ, ut dicam infra in c. 63. super hoc aduertat: & quæ ad religionem Christianam pertinent, regia & sacerdotalis defendat authoritas. c. Res. 23. q. 5. Et vide in c. Valentina 63. dist. vbi Imperator dixit beato Ambrosio, Ego adiutor tuus (ut meum ordinem decet) semper existam. Et cognoscant principes seculi, Deo se reddituros rationem propter ecclesiam, quam Christo tuendam suscipiunt. Et ille, si Deus ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit. Itaque ad Reges spectat defendere ecclesias, ut in c. principes 23. q. 5. & tenetur de omni manu calumnantium vi oppressos liberare. ita Hieron. super Hieremiam; transgredere in caput Regum 23. quæst. 5. ideo quilibet Rex faciat diligenter ea, quæ suæ conueniunt dignitati, ut dicam infra. in c. de Rege, & regia dignitate. Et de materia præsentis capituli vide infra in capitulo. Nono ad fin. vbi concludo, quod eligere verè dignum postposito digniori, non est peccatum mortale. Et aduertat Catholica Maiestas, quia multi subtili & maxima negotiatione querunt episcopatum, implorando auxilium procerum, & magnatum, contra ius, & contra doctrinam Christi, ut per sanctum Lucam in c. 6. sui euangelij, vbi ostendit Christum, quod promotioni aliquorum ad episcopatum, vel ad statum dignitatis in ecclesia Dei debent orationibus deuotè præmitti. Nam Christus ante electionem duodecim, quos Apostolos nominavit, quibus succedunt Episcopi in ecclesia Dei, exiit in montem orare & pernoctauit in oratione Dei; Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & ex ipsis elegit duodecim. Itaque maxima maturitate & inquisitione Episcopus eligendus est, & maxima diligentia à Regibus patronis præstantus est: quia mala electio, in culpa est, ut dixi. Et quando electio est facienda de certo gremio, intelligitur, si in quantum ibi reperitur persona idonea. Docto. in c. Abbate de verborum significatione.

Quod Episcopi, & Clerici sunt dispensatores & vsuarij. Cap. VI.

EPISCOPIVS est dispensator; ideo sibi, & suis primò necessaria ministrabit: reliqua, quæ super sunt, fidelibus ministrantur. c. Nulli episcoporum 2. q. 1. Et honestè possunt donare consanguineis egentibus, qui præferuntur alijs Docto. & Panor. in c. fin. de pecu. clericorum. Sed audite ad plenum. Ministri iuxta facultatem ecclesiæ instituuntur c. 1. 2. dist. c. cum M. de const. debet ergo titulus ad victum necessarium ministris sufficere: & si illud sibi sufficiat, non querat multiplicationem tutorum, quia tunc quereret victum aliorum ministrorum, & minutionem cultus diuini; & hoc omnia abhorrent iura. Et ad confirmationem dico, quod clericus non debet habere ex beneficio nisi victum, & vestitum; Apostoli doctrina est in c. 6. ad Timotheum in 1. epist. Id etiam dicit Bal. in Auc. excipitur de bon. quæ lib. & Arch. in c. 1. 12. q. dicit quod clericus est tantum vsuarius, & non facit fructus suos, nisi pro vsu suo; & dicit, quod moderatè poterit dare, & non testari. Itaque habebimus pro vera conclusione, quod constituitur in supremis dignitatibus, aut in minoribus, aut in beneficijs curatis, aut sine cura, sunt vsuarij, & non vsufructuarij; propter quod dicit Apost. ad Timoth. ut dixi: Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. & Archi. in d. c. 1. & in c. Statutum, in §. assefforem, de rescrip. in vi. dicit, quod clericus est vsuarius, non vsufructuarius; & quod bona ecclesiæ debet dispensare in victu, & in ministris, & quod superest, dare pauperibus, aut expendere ad vtilitatem suæ ecclesiæ; & aliud agere iniquum est; quia pauperes non debent fraudari ex facto clericorum, & Inn. in c. In decorum, de ata. & qual. dicit, quod bona ecclesiastica non sunt in commercio clericorum, nec de eis possunt dispensare, nisi pro eorum necessitate, & seruentium, & pro pauperibus, & Ioan. And. in ca. præfenti de offic. ord. in 6. dicit idem. & etiam Anch. & Phil. Fran. vbi omnes concludunt, quod clerici sunt vsuarij, & non vsufructuarij, & quod non habent liberam administrationem fructuum beneficij, nisi pro dispensatione, ut fidelis, & prudens dispensator: quia omne illud, quod tenet clerici, pauperum est: tex. est in c. Quoniam 16. q. 1. & idem tenet Panor. in c. Cum esses, de testa. in 6. & 7. col. Et Episcopus generaliter debet prouidere infirmos: aliter enim videtur eos interficere: tex. est in c. Pasce.

86. dist. & non dicitur episcopus ille, qui non prouidet pauperes. tex. est in c. fratrem 86. dist. nam episcopus est dispensator pauperum: tex. est in c. Quæcunque 10. q. 1. & in c. Episcopus 12. q. 1. Et non potest dare suis consanguineis pauperibus, nisi victum, & vestitum. c. Quisquis 12. q. 2. & non debet dare, ita vt fraudet pauperes; quia dicit tex. in c. Si cupis 16. q. 1. quod non debent canes comedere panem filiorum. & tex. ibi pauperes vocat filios. Et donantes consanguineis, vt eos efficiant diuites, peccant mortaliter. Et in sacro Concilio Tridentino in sess. 25. in decreto de Reformatione c. 1. interdictum est episcopis, & clericis, & Cardinalibus, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiares suos augere studeant. Ne res ecclesiasticas quæ Dei sunt, consanguineis donent. Sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant. Et omnino vide Decretum sacri Concilij &c. Et in hoc satis animaduertere debent personæ ecclesiasticæ, quæ administrant patrimonium Christi. Nam quicquid habent episcopi, vel clerici vltra necessarium vsum, vt dictum est, violenter tenent, ita dicit glo. in c. Res 12. q. 1. & in c. Quod autem 23. q. 7. inquit sanctus Greg. Bona etiam nostra sunt pauperum, & procuracionem pauperum ad ministramus. & omnis pecunia quæ conseruata est, pauperum est; ita habetur in c. Sicut 47. dist. Et S. Ambr. dicit; Quicquid habeo, pauperum est; vt habetur in c. Conuenior 13. q. 8. Et aduerte, quod decimæ exhibentur Deo in signum vniuersalis dominij, clericis verò mandauit illas solui pro diuino officio. Ex hoc nota, q. decime nõ debentur principaliter pauperibus, sed ipsi clericis; debent tñ quod superfluum est, dare pauperibus. vt hic dicitur. vide Doct. in c. Tua 2. ordine. de deci. Et decimæ sunt de iure diuino, vt videbis in c. 66. in isto Speculo, vbi explanauimus materiam decimarum. Sed in elemosina impendenda tenetur quis potius subuenire suis, quam extraneis, vt in c. Non satis 86. dist. ita Panor. in c. cum in officiis de testa. & in c. Inquirendum, de pecu. clericor. Et episcopus debet esse hospitalis pauperum, vt dicit Apost. ad Timoth. in 1. epist. c. 3. sed necesse est, vt se & suam familiam alimentet, vt dictum est: & notatur etiam in c. Clericos, & in c. Pastor 1. q. 2. Et si habet bona sui patrimonij, potest illa conseruare, & expendere in vsum honestos, & viuere ex redditibus ecclesiæ suæ. Doctrina est Inn. in c. Episcopus. de præben. Sed non debet thesaurizare, vt dicit Abb. & istud disputat Senis, vt apparet in quadam disputatione sua incip. Titius clericus notatur etiam in c. 1. 12. q. 4. Nec obstat c. Pastor 1. q. 7. loquitur enim secundum Inn. quando clericus vellet viuere de beneficijs, & auarè thesaurizare de patrimonio. Secus autem si vult conseruare patrimonium pro suis hæredibus. Item secundum Host. potest intelligi contrarium, quando non deseruit beneficio, & vult viuere de redditibus beneficij augendo patrimonium proprium, quia beneficium datur propter seruitium. Item notabimus quod papa maiorem habet auctoritatem, & magis amplam in administratione bonorum ecclesiasticorum, quam alij clerici, vt not. in c. ita Dominus 19. dist. & in c. Ad honorem de vsu pallij. & Abb. in c. Constitutus, de rescrip. dicit; papa habet liberam administrationem rerum ecclesiasticarum. Sed vide tex. in c. non liceat papa 12. q. 2. & ibi Arch. Nec prælati possunt dare consanguineis suis rem ecclesiæ in emphyteosim in perpetuum, sed ad tempus. Bar. in Auc. quibuscunque C. de Sacrosan. eccl. de quo vide Card. in Clement. in 1. §. Abbates de exce. præl. sed cognatis suis possunt dare in feudum, & emphyteosim rem ecclesiæ, modicam tamen: & maxime si sint pauperes, bonæ vitæ, bene meriti. Ita Jac. de Beluifo in 1. cõstit. feu. & hoc, quia sine præiudicio ecclesiæ. & Bal. in Auc. quibuscunque dicit. quod prælati potest rē ecclesiæ concedere consanguineis in emphyteosim, & intelligit de rebus consuetis sic alienari, aliàs secus. & tex. in d. cap. Episcopus, dicit; si episcopus res ecclesiæ consanguineis dederit, eas pauperibus subtrahendo, sit obnoxius concilio, & corrigatur. Et notandum est, quod secundum Canones & concilia antiqua ex omnibus decimis, & oblationibus fieri debent quatuor partes; vna pro episcopo, alia pro clericis, alia pro fabrica, alia pro pauperibus tex. est in c. Concesso. & in c. Quatuor. & in c. De redditibus 12. q. 2. & in c. 1. 25. q. 1. Et vltra hoc episcopi tenentur erogare superfluum pauperibus: & dico superfluum omne, quod expenditur supra necessarium vsum. Nec obstat, si dicatur, quod iura illa sunt per contrariam consuetudinem abrogata; quoniam non consuetudo, sed abusus est; quia non possunt abrogari canones quod ad id, quod est iuris diuini; hoc est, quod episcopi sint patres pauperum, & temporum suorum reparatores, quo ad fabricam, & suppellectilem. Itaque mortaliter peccat, si ea, quæ eis superfluum de bonis ecclesiasticis, pauperibus, & ecclesiis non largiantur, quia quando redditus sunt pingues, & abundantes, tanta bona sunt suæ fidei commissa, vt distribuenda; & tunc vt communia bona censenda videtur. Ita quod episcopus male dispensans, & illi ad quos bona illi perueniunt, tenentur ad restitutionem; & iniqua esset lex decimarum in nouo Testamento, si vltra honorabile stipendium ministrorum Dei tanta rerum affluentia vni deputaretur cum damno totius populi; nisi pater pauperum existimaretur. Et ideo decimæ episcopis datæ sunt, quia oculata fide prospiciebatur, eos esse patres pauperum. ita Card. s. Sixti vbi supra. Ideo dixit Ambr. in c. Est probanda 86. dist. Est probanda & alia liberalitas, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas: melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitatis: non tamen vt illi ditiores fieri velint, ex eo, quod tu potes conferre inopibus, neq; enim propterea te Deo dedicasti vt illos diuites faceres, sed vt tibi vitam perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miserationis peccata tua redimas, putant se parum poscere, præmium quaerunt tuum, & accusant, quod eos diuites non feceris cum te velint illi parentes æternæ vitæ fraudare mercede, Consideranda est etiam in largiendo

Jargiendo etas, atq; debilitas, nonnunquam & verecundia quia grandis culpa est, si fidelis egeat, & dabis ei præsertim, qui egere erubescit. Videbis de hoc totam dist. 86. & præcipue tex. in ca. rase. Itaq; aduertant sanctissimi episcopi, quod si necessitas imminet pauperibus erogandi, superflua cura est, & inordinata emere possessiones, quod dominus prohibet dicens, Nolite solliciti esse in crastinum. Ita S. Thom. in sua q. 185. art. 7. quod nota pro ædificatione collegiorum. Et quæ sit ista necessitas horum determinatio reliquitur humanæ prudentiæ. Ideo ad episcopatum non est assumendus, nisi ille, qui est ceteris melior; & distributor tenetur ad eligendum meliorem ad regimen ecclesiæ, vt dixi supra: ita sanctus Tho. in d. sua q. art. 3. & qui præcellit scientia, & sanctitate est ceteris melior, & ait Ambr. exponendo sanctum Lucam; Non est minus crimen denegare pauperibus, quod abundat, quam tollere possidentibus. & subdit; Paris. quem retines, pauperum est; & nudorum est vestimentum abscondendum; & redemptio est miserabilium abditæ pecunia. Et quia ob peccatum hodie non est qui viuat secundum doctrinam Apostoli, necesse est, vt populus Christianus oret, vt sui episcopi non sint ex eis, quibus in die Iudicij dicit Christus; Hospes eram, & non recepistis me. Dicit etiam Bernardus, Honorati ambulantes ministri Dei ex bonis eius, cui non retribuunt honorem, & alibi: Quod cumque ex altari detines vltra quotidiana num vsum, & vestimentum necessarium, non est tuum, sed sacrilegium, & rapina. addit etiam, Præfides, vt prouideas, consulas, custodias, procores, & distribuas tempore suo, vt fidelis seruus, & prudens, quem constituit Deus super familiam suam: sed non, vt dissipet; & si multum accepisti, multum dabis; & si parum, illud distribue: nam qui in modico fidelis est, supra multa constituitur, & in gaudium domini sui intrabit. Et pastores ecclesiæ debent Deum præ ceteris hominibus diligere. Ioan. vlt. & debent subditos pascere triplici pabulo, scilicet veritate verbo, vitæ exemplo & temporalis subsidio. Ideo maxima maturitate episcopus eligendus est. Accedat ad hoc tex. singularis in ca. Archidiaconum Florentinum 85. dist. vbi Greg. scribit Ioanni episcopo sic dicens; Florentinum Archidiaconum ecclesiæ Anconitanæ, qui ad episcopatum fuerat electus, scripturæ quidem sacræ scientiam habere, sed ita ætatis senio iam confectum accepimus, vt ad regiminis officium non possit assurgere. Adiciunt etiam illum ita tenacè existeri, vt in domo eius amicus nunquam ad charitatem introeat. Rusticus autem diaconus eiusdem ecclesiæ, qui similiter electus fuerat, vigilans quidem homo dicitur, sed quantum asseritur, Psalmos ignorat, Florentinum verò diaconum ecclesiæ Rauennatis, qui ab omnibus electus memoratur, sollicitum esse nouimus, sed qualis sit interius, omnino nescimus. Ideoq; fraternitas tua vna cum fratre nostro coepiscopo Armenio superscriptæ ecclesiæ Anconitanæ visitatore illum festinet accedere, & diligenter de vita, ac moribus singulorum requirere, si nullo crimine sint conscij, quod eos ad hoc officium veteret accedere. Pariter etiã requirendum est, si hoc quod de præfato Archidiacono dictum est, quia nunquam amicus eius domum ingressus est, si ita se veritas habeat: & vtrum ex tenacitate talis sit: aut si ita est senex, vt ad regendum non possit assurgere: vel si tactis sanctis Euangelis, sicut nobis nunciatum est, iusturandum præbuerit, nunquam se ad Episcopatum accedere. Sed etiam de Rustico diacono quantum psalmos minus tenet, scrutandum est. Florentino autem diacono Rauennati si nullum (sicut diximus) crimen est, quod obsistat, apud episcopum eius necesse est agere, vt ei debeat cessione concedere, non tamen ex nostro mandato, vel edicto; ne contra suam voluntatem eam concedere videatur. Et vide S. Thom. in quolibeto 6. & vide tex. & Doct. in d. cap. Non liceat Papa 12. q. 2. & Paul. ad Corinth. epistol. 1. c. 9. dicit; Bonum est enim mihi magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet. Aduertant sanctissimi episcopi: itaque non licet beneficiato de bonis ecclesiæ vltra victum sobriũ, & decentem, sibi vsurpare, vel ex eisdem cognatos diuites facere. ita papa Adrianus in 4. fo. 34. An prælati ecclesiæ sit dominus prouentuum ecclesiæ. dico, quod prælati ecclesiæ non est dominus prouentuum ecclesiæ, sed solum procurator. Bona. n. nõ dantur ecclesiæ intuitu personæ: sed seruitij Deo exhibendi. ad hoc habetur c. Fratritatem de don. vbi episcopo Parisiensi, Alexander III. sic scribit, Fratritatem tuam credimus non latere: quod cum episcopus & quilibet prælati ecclesiasticarum rerum sit procurator, & non dominus, & quæ sequuntur. idem habetur 12. q. 1. c. Expedi 16. q. 1. c. Quoniã c. Quicquid & de verb. sign. c. Causa & c. Cum ex eo. de elect. lib. 6. papa vocat beneficia patrimonij Crucifixi. præterea si prælati sit dominus fructuum ecclesiæ, sequitur quod terras ecclesiæ potest dare consanguineis: vel ex fructibus collectis emere terras consanguineis, licet peccaret: quemadmodum prodigus. consequens est falsi: vt patet 12. q. 2. c. Quisquis vbi dicitur, quod irrita erit venditio; & episcopo vel monasterio fiet restitutio, & prælati hoc faciens abiciatur tanquam qui dispersit, quæ non collegit, istud etiam habetur 10. q. 2. c. Episcopus. Hoc tenet Alex. Aletis in 3. p. q. 36. c. Membro. vi de B. Tho. Secunda Secundæ q. 43. art. 8. in materia de scandalo, in corpore quaestionis. & Ricard. 45. dist. 4. art. 3. q. 1. in solutione ad primum. & Canonistæ ex patrum auctoritatibus, & ecclesiæ agminatum hoc sequuntur. vnde Arch. in c. Statutum §. assessorem lib. 6. de rescrip. dicit quod hæreticū est dicere in iure, quod ecclesiasticus acquirat sibi dominium verum fructuum præbendæ, vel ecclesiæ, quem Dominicus illic insequitur. & prolixius c. Præfenti de ver. ord. hoc præterea tenet Ioannes de lign. in Clemen. c. Gratia. de rescrip. & Panor. in c. Cum esses & Host. in tit. de pæn. & remis. & Panor. in c. Cum secundum de præb. vbi postquam allegauit do. Inn. in c. Cum super. de cau. poss. & propr. tene in rem Christum esse dominum fructuum ecclesiæ. & post varia allegata corollarie infert, dicens; Hoc est contra

contra praelatos reputantes se dominos, & doctissimus ille Innoc. III. in præfato cap. cum secundum, beneficia vocat in textu, patrimonium Iesu Christi.

Ideo clericus vel praelatus prodigè ecclesiæ bona consumens, tenetur restituere omnia, quia ista est ratio naturalis, & est intentio verisimilis fundatori. Et est intentio papæ, & intentio sanctorum, & est communis schola Doctorum, ideo dicit B. Hieron. in cap. 1. 42. dist. aliena repere conuincitur qui ultra necessaria sibi retinere probatur. Legitur etiam in cap. 1. 44. dist. tibi inquit o sacerdos, de altari uere, non luxuriari permittitur. & in c. Gloria 12. q. 2. dicit Hieron. Amico rapere quippiam furti est ecclesiam fraudare sacrilegium est. & Beatus Bernardus traçans uerba Apostoli; Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus, diffinit, quod quicquid ultra sustentationem necessariam retinetur, rapina est: imò sacrilegium, quod grauius est furto & restituendū. Item in Concilio Carthagenensi quarto legitur, ut in c. Episcopus 14. q. 1. Canonici non possident sua: quia res Deo oblata non sunt alius cuius, utuntur. n. rebus ecclesiæ non ut suis: sed tanquam ad dispensandum sibi creditis, quod sit contra munem scholam Doct. diximus in isto ca. & vide Alex. de Ales. in 3. par. & vide Ricardum: cuius uerba pono. Quid ad fructum ecclesiæ clerici usum habent, non proprietatem, ergo solo uictu contenti esse debent, pensato statu, & dignitate personæ: totum uero residuum loco & tempore esse pauperibus erogandum. S. Tho. Secunda Secunda q. 43. art. 8. querens an temporalia sint dimittenda propter scandalum: in corpore quaestionis sic respondet, Circa temporalia bona distinguendum est, aut enim sunt nostra, aut sunt nobis ad conseruandum pro alijs commissa: sicut bona ecclesiæ committuntur praelatis & hic manifestè dicit praelatos non esse dominos bonorum ecclesiæ, sed solum custodes vel procuratores eorum, ad ea distribuendum in pios usus. Et S. Archiepiscopus Florentinus in 3. par. tit. 15. dicit sic, Clericus non habet fructum ecclesiæ fauore sui: sed pro bono ecclesiæ, pauperum facti sunt administratores, & curatores. hoc idem tenet Henricus Gandensis 8. quolibeto, quaest. 25. & vide beatum Thoma 2. 2. quaest. 186. artic. 6. 7. itaq; bona omnium ecclesiarum, cum Christi sint, merito etiam pauperum esse, neque ulla ratione, aut potestate humana fieri posse, ut licite in alios usus, quam ecclesiasticos, & pauperum expendi possunt, & reditus manifestè excedentes honestam ministri sustentationem, ipsi dantes esse tanquam dispensandos in pauperes. igitur non putent ministri ecclesiæ de amplis, & abundantibus redditibus se posse, ut dixi supra, tanquam de proprijs agere. neque qui ab eis recipiunt, securos iudicent. & in iudicio de hoc nulla excusatio prætendi potest, ideo caueant hæredes bonorum clericorum, & præcipuè episcoporum. Et episcopi examinent patres, ut in sessione 24. c. 18. sacri Concilij Tridentini.

De scientia sacrorum Summorum Romanorum Pontificum, & sanctissimorum Episcoporum, & aliorum sacerdotum. Cap. VII.

SUMMI pontifices, & episcopi debent habere notitiam noui, & ueteris Testamenti; cum omnipotenti teneant reddere rationem de fide; de quo uide bonum tex. in c. Qui episcopus 23. dist. ubi litera dicit; Qui episcopus ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docilis, si moribus temperatus, si uita castus, si sobrius, si peruigil, si semper suis negotijs cauens, si humilis, si asfabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, uel acutus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus: & ante omnia si fidei documenta uerbis simplicibus asserat, patrem, & filium, & Spiritum sanctum unum Deum esse confirmans, totamque Trinitatis unitatem, deitatem coessentialem, & consubstantialem, & coæternam, & coomnipotentem prædicans: si singulas quasque in Trinitate personas plenum Deum, & totas tres personas unum Deum; si incarnationem diuinam non in patre, neque in Spiritu sancto factam, sed in Filio tantum credat, ut qui erat in diuinitate Dei patris filius, Deus uerus ex patre esset, & uerus homo ex matre, carnem ex matris uisceribus habens, & animam humanam rationabilem, simulq; in eo utriusque naturæ, i. Deus, & homo, una persona, unus filius, unus Christus, unus Deus creator omnium. quæ sunt & auctor, & rector, & Deus cum patre, & Spiritu sancto omnium creaturarum, qui passus sit pro salute nostra uera carnis passione, & mortuus uera corporis sui morte, resurrexit uera suæ carnis receptione, uera animæ re assumptione, in qua uenit iudicare uiuos, & mortuos. Querendū est etiam ab eo si ueteris & noui Testamenti, idest legis, & Prophetarum, & Apostolorum unum, eundemque credat auctorem, & Deum uiuos, ac mortuos iudicaturum, & si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium factus sit malus. Querendū est etiam ab eo, si credat huiusmodi, quam gestamus carnis, & non alterius resurrectionem, si credat iudicium futurum, & recepturos singulos pro his que in carne hac gesserint, uel pœnas, uel præmia; si nuptias non prohibeat, si secunda matrimonia non damnet, si carniui præceptionem non culpæ, si pœnitentibus reconciliatis communicet, si in baptisate omnia peccata, i. tam originale peccatum cōtractum, quam illa, que uoluntariè admissa sunt, dimittantur, si extra ecclesiam catholicam nullus saluetur. Cùm in his omnibus examinatus fuerit inuentus plenè instructus, tunc cum omni consensu clericorum, & laicorum, & conuentu totius provincie episcoporum, & maxime Metropolitanis, uel auctoritate, uel præsentia, ordinetur episcopus. Suscepto in nomine domini nostri Iesu Christi episcopatu non

tu non sit delectationi, non suis moribus, sed his patrum diffinitionibus acquirat. facit tex. in cap. 1 & 2. 61. dist. Oportet. n. episcopum esse doctū. Et doctrina consistit in disciplina correctionis, in sermo ne prædicationis, in disciplina, ut corrigat ex charitate. & cum lenitate, non ex odio, nec modò excedat in correctione, sed si exceßerit, ueniam non cogitur a subditis postulare: ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas; & tamen petenda est uenia ab omnium Domino, qui nouit eos, quos plus iusto forte corripitis, quanta bene uolentia diligitis. tex. in c. Quando 86. dist. ubi etiam legitur: In doctrina uero sacræ Scripturæ auctoritatem debent episcopi proferre, non secularium literarum peritiā ostendere; non. n. est episcopalis officij grammaticam exponere: nec laudes Iouis personæ in ore Pontificis. Et ut clariùs loquamur, dico de mente Doct. in c. Cum in cunctis. de elect. quod sufficientia consideratur secundū qualitates loci, ubi habet episcopus uel sacerdos uiuere, & conuersari, & secundū qualitatem officij sui. Ideo Papa deberet habere maiorē scientiam reliquis, cum sit præpositus, & caput totius Christianitatis. Episcopi uero debent habere notitiā noui, & ueteris Testamenti, cum Omnipotenti teneantur reddere de fide rationem, de quo uide bo. tex. 23. dist. in c. Qui episcopus 62. dist. in c. 1. & 2. & legitur in i. epist. Petri c. 3. parati omni potestati uos rationem reddere de ea, quæ in uobis est fide. & Dan. 12. legitur, quod dicit sunt, fulgebunt, quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. & in Ecclesiastico c. 24. dicitur. Qui elucidant me, uitā æternam habebunt: qui claudicat de occultis, sapientiæ mysteria in Lege, & Prophetis contenta fideliter exponendo, uitā æternam habebunt in præmijs. Item secundum Hostien. debent habere scientiam iuris canonici, cum secundū illam debeant iudicare, præsertim in causis matrimonialibus, ut in c. 1. de consan. & affi. Archidiaconi uero, & præpositi debent scire iura secundum Inn. cum habeant secundū illa iudicare. sed hoc ego intelligo in his archidiaconis, & præpositis, qui habent iurisdictionem contentiosam; in illis uero, qui solum habent nudum nomen, ut archidiaconus, & præpositus, non requirerem talem scientiam, quia (ut dixi) satis est, ut habeatur sufficientem scientiā: & sufficientes appellantur secundū qualitatem officij, & dignitatis suæ regionis. Et heremita magis indigent cōtemplatione, quā scientia art. 16. q. 1. in ca. Legi epistolam. supplet n. defectum scientiæ perfectio charitatis, ut in c. 2. de renun. Unde dicit Inn. quod in Abbate nõ requiritur magna scientia, & dicit Arch. in d. c. Legi; sufficere sibi, ut sciat cantare & legere. Collecta dicit hoc uerum, nisi habeat curam animarum. sed ego non uideo qualiter posset primum dictum saltem de iure procedere, cum quilibet Abbas habeat saltem curam fori pœnitentialis respectu monachorum suorum. de prædicatione uero dic, quod debent scire canones pœnitentiales, & illa, quæ habentur in c. Quæ ipsis 38. dist. Ex prædictis inferitur, & ex tex. supradicto, quod omnino illiterati non debent ordinari, & probatur hoc etiam in c. fi. de temp. ord. lib. 6. si tamen ordinarentur, acciperent characterem secundum Doct. quia ex quo quis est baptizatus, est capax cuiuslibet sacramenti, ut in c. Veniens, de presb. non bapt. rarum autem scientes non debent promoueri, nisi secundum Inn. sint doctiles, i. apti ad addiscendum. Quod procedit secundum Hostien. dispensatiuè, & ex magna causa; quasi non sufficiat, quod quis sit docilis ad hoc, ut promoueatur; & bene loquitur; & credo hunc intellectū habuisse Inn. Sed (ut dixi) consideranda est multum qualitas loci: nam in preposito hominibus abiectis, & modicæ conditionis non requiritur tanta scientia, sicut in eo, qui præponitur curæ magnorū uirorum. Concludit tamen Inn. unum dictum notabile, quod peccat acceptans dignitatem, uel officium, si non habet sufficientem scientiam ad exercendum ea, que incumbunt illi dignitati, uel officio, & uidetur hoc dictum probari ultra rationem naturalem, ea quæ non est putanda, in fi. 1. q. 1. quia ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus Dei uitanda est, qui docendi officium in populo Dei susceperunt, ut in c. Ignorantia 38. dist. & vide in c. Illiteratos 36. dist. Sed sufficit mediocris scientia in clerico, ut in c. Cum nobis olim de elect. Et uide glo. in d. cap. Illiteratos. Vbi tex. dicit; Illiterati, & corpore uitiati non promouentur ad clerum. & ibi in eadem distin. dicitur; Sacerdotis est legis scientiam habere. non bellis orationibus uacare. Et de sciētia episcopi uide Apostolum in ca. 3. ad Tim. & in c. 1. ad Titum. ubi multa de scientia episcopi. Et episcopus debet habere scientiam iuris canonici, cum secundum illam debeat iudicare, & est scientia approbatissima, & liber Decreti est approbatus per longam operis obseruationem. Et hanc rationem dilata, ut per Fely. & Doct. in c. 2. de rescrip. quibus adde Ioan. And. in c. Ex parte, de feu. ubi uidetur firmare, quod uolumen Decretorum sit approbatum, licet non dicta Gratiani. & ibi Panor. dicit, quod ex quo liber Decretorum cōmuniter, & à multis annis citra fuit publicè lectus in scholis solemnissimis, & continet in se rationem, & ipsius dicta cōmuniter sunt recepta, & allegata in tribunalibus pontificum, & principū, ab omnibus custodienda sunt: itaque dicta Patrum, & pontificum, de quibus in Decretis, sunt approbata; non quia in eo uolumine comprehendatur, sed auctoritate ipsorum scribentium, quorum sententia sunt generaliter per ecclesiam approbata c. 1. 20. dist. c. si Romanorum 19. dist. & c. sancta Romana ecclesia 25. dist. Et dominus in ca. Quis nesciat 9. dist. dicit, quod dicta sanctorum scripta in libro Decretorum sunt ab ecclesia approbata. Et Arch. dicit, quod liber Decretorum ab ecclesia est receptus, & approbatus quod ad auctoritates, quas Gratianus inducit, non autem quod ad solutiones Gratiani; Unde quædam possunt reprehendi ab illis, quibus ueritas magis illuxit. Et opinio Archidiaconi præualeat alijs, ut per Fely. in c. Canonum. de consi. Quod quidem diuinum opus Eugenius Pont. approbauit, & legendum

legendum publico gymnasio concessit; quia fundamentum est iur. cano. Et quando fuerit facta compo-
 latio Decret. vide Alb. de Iust. C. confirmando ad fin. & vide Bellameram in proce. decr. vbi multa di-
 xit. Ex supradictis itaq; colligemus, quod quando episcopi insitunt aliquid in beneficio, insitunt
 personas idoneas obseruando iura, vt in c. Graue, de praben. & sic intelligitur tex. in c. Conquerente,
 de offi. iudicis ordinarij; vbi dicitur, qd apud ordinarium est libera dispositio beneficiorum sibi subie-
 ctorum. Habet etiam papa liberam dispositionem beneficiorum, vt in c. 2. de praben. in vi. Sed Roma
 Pontifex olim raro faciebat gratias benefeciales; vnde in vol. Decr. no. fatigamur in his; vt per panor. in
 c. Mandatum, de rescrip. Inceperunt demum dare primo rogando; postea precipiendo, & executores
 dando; nec de facili grauabat papa ecclesiam, nisi de vno tantum; & in illis reservationibus ponebat clau-
 sulam, Si pro alio non scripserimus; vel equipollentem. facit tex. in cap. Constitutus & capit. sancte cru-
 cis; & c. Ex infinnatione, & c. Mandatum, cum duobus seq. de rescrip. Procedente tempore a principio fa-
 ctæ sunt gratiæ datis executorialibus c. Pro illorum, de praben. c. Proposuit, de conc. praben. Demum tē
 pore inu. III. dabatur beneficium acceptandic. Quia cunctis, de conc. praben. in vi. ad quod fortitan fidū
 addita est clausula decreti irritantis Clem. primi de conc. praben. Sic in reservationibus nec vnam inue-
 niēs in vol. Decr. vt notat Dominic. in c. Duobus; de rescrip. Postmodum ceperunt generales, & specia-
 les reservationes ad certa beneficia c. 2. de praben. in vi. facit tex. in Extrauag. Execrabilis, sed tu videbis
 sacrum Concilium Tridentinum, in sess. 24. c. 19. dicens, decernit sancta synodus, mandata de prouidi-
 dendis, & gratias que expectatiuæ dicuntur non concedi, nec hactenus concessis cuiquam vti licere, &
 capit. Optima decretalis, abrogantem titulum de rescriptis & abrogantem in numerabiles abusio-
 nes, & abrogantem reservationes mentales; & videbis infra in capitulo decima tertia. Ideo ca-
 uēbit sanctissimus Papa, & alij episcopi promouere ad ordinem sacrorum, aut dare beneficium homi-
 ni indigno, neglecto digno; quia dignus est operarius mercede sua. Et imponendo finem materiæ præ-
 sentis capituli allego tex. admirabilem in c. Qui eccl. 36. dist. vbi litera dicit; Qui ecclesiasticis disci-
 plinis per ordinem non est imbutus, & temporum approbatione diuinis stipendijs non est eruditus, ne-
 quaquam ad summum ecclesiæ sacerdotium aspirare præsumat; & non solum in eo ambitio inefficax hæ-
 beatur, verum etiam ordinatores eius careant eo ordine, quem contra præcepta patrum crediderunt
 præsumendum. Ecce qd sacrarum literarum oportet episcopum habere peritiam; vnde in veteri Testamē-
 to inter cetera ornamenta pont. rationale ferebat in pectore, in quo scribebatur manifestatio, & veritas;
 quia in pectore pont. manifesta debet esse cognitio veritatis. Hinc etiam vestes, quibus arca portaba-
 tur, iugiter annulis erant inserti, vt cum arca esset portanda, nulla esset, vel fieret mora de intromittē-
 dis vestibus; quia prædicatores, per quos ecclesia circumfertur, sacris literis semper debent insistere, ne
 tunc quærant discere, cum ex officio alios debeant docere. Hinc etiam David prius ex gratia Spiritus
 sancti donum scientiæ percepit, & postea administrationem regni affectus est. Salomon quoque non di-
 uicias, non longa tempora huius vitæ, sed sapientiam a Deo petiuit, & impetrauit. Hinc etiam Domi-
 nus prius posuit verba sua in ore Prophetæ, & postea constituit cum super gentes, & regna, dicens ad He-
 rem. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te super gentes & regna. Hinc etiam Malach. Labia
 sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius; quia angelus domini exercituum est.
 Hinc etiam idem Saluator noster prius in medio Doctorum sedit audiens illos, & interrogans, & postea
 prædicare cœpit; quia prius quisq; discere, & postea prædicandi officium vsurpare debet. Hinc etiam Sa-
 lom. ait; Prius tempus tacendi, & postea loquendi; quia veritas prius tacendo discitur, & postea loquē-
 do prædicatur. Hinc idem dominus ait; Qui audit, dicat, Veni. Hinc etiam prius Apost. docuit, dein
 de eos ad prædicandum misit dicens; Estote prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ. Sic
 etiam post resurrectionem prius illis sensum aperuit, & Scripturas explanauit; & postea dixit eis; Euntes in
 mundum vniuersum &c. Vnde cum de quinque panibus quinque millia hominum vellet reficere, prius
 panes accipiens fregit, & postea discipulis dedit; & post eos demum turbis apposuit; quia sacramēta le-
 gis, & prophetarum prius disserendo exposuit, & postea eorum scientiam discipulis dedit, & per eos tã-
 dem illam fidelibus dispensauit. Hinc Pet. etiam cū rectoribus ecclesiæ scriberet, ait; Parati esse debe-
 tis reddere rationem omni poscenti vos satisfactionem de ea fide. & spe quæ in vobis est. Hinc etiam
 pau. scribens ad Tim. ait; Attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Ex quibus omnibus liquidd col-
 ligitur, quod non sufficit prælati bona conuersatio, & morum honestas, nisi addatur scientia doctrina.
 Vnde sacerdotēs ingressuri templum tabernaculi prius lauabantur in labio aëneo, quod fecerat Moy-
 ses ex speculis mulierum. Hinc etiam in Cantibus Canticorum, oculi, per quos prælati ecclesiæ intelli-
 guntur, assimulantur columbis, quæ resident iuxta fluentia plenissima. Et clerici habentes curam anima-
 rum debent scire artic. fidei explicitè 38. dist. c. 1. & 2. sed episcopi tenentur plus scire; vt omni poscē-
 teat scire eum, qui episcopus est ordinandus. Et episcopus habeat apud se sapientes. Panor. in Rubr. de
 summa Trinit. Et laici debent scire art. fidei implicitè. Explicitè scire est explicare art. fidei, distingue-
 re, & defendere; implicitè verò est credere secundum quod ecclesia credit; ita qd suam fidem submittat
 fidei ecclesiæ. Sed in materia hac non tradas obliuioni tex. in c. Ignorantia 38. dist. vbi litera dicit; Igno-
 rantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus Dei euitanda est, qui docendi officium in ec-
 clesia

clesia Dei susceperunt. Sed clericis inferioribus videtur sufficere, si credant implicitè, sicut & laici; de-
 bent tamen aliquid plus scire de sacramento altaris, in quo quotidie versatur. Sed si habent expensas,
 tunc peccant si non insistant, vt plus sciant, quàm laici. ita Doct. in Rubr. de sum. Trinit. & fide catho-
 lica, & præcipue vide Panor. ibi, & ibi de articulis fidei. Et vide Durandum in 3. lib. Senten. 25. di. qua-
 stio. 1. Requiritur etiam scientia in prælati de iure diuino; vnde dixit Dominus per prophetam Ose-
 ca. 4. Quia tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Transumptine in c.
 eum pridem de renuntiatione.

Ordo episcopalis quadripartitus, & de his quæ ad hunc ordinem pertinent. Cap. VII.

Vt autem ad materiam reuertamur, dico, qd ordo episcopalis quadripartitus, videlicet in Patriar-
 chis, Archiepiscopis, Metropolitanis, & episcopis, vt in c. clericos 21. dist. Et ordo nihil aliud est,
 quàm quidam potestatis gradus in spiritualibus dispensandis. Sed episcopi possunt dispensare se-
 cundum confirmationem, & ordinem; ergo episcopatus est ordo. Et episcopus ex sua ordinatione, vel
 consecratione habet amplio-rem potestatem in collatione sacramentorum, & executione sacrarum a Gio-
 num, quàm simplex sacerdos; licet fuerit error Arij, qui dicebat, presbyterum ab episcopo non debe-
 re discerni. Ita sanctus Tho. in Opusculo de articulis fidei & ecclesiæ sacramentis, ad finem; & ibi dicit,
 quod episcopatus magis est dignitas, quàm ordo. Ibi etiam dicit, quod sunt septem ordines, presby-
 teratus, diaconatus, subdiaconatus, acolytatus, ordo exorcistæ, lectoris, & ostiarij. Clericatus autē nō
 est ordo, sed quædam professio vitæ dantium se diuino ministerio. Et sacramenta ecclesiæ sunt septem,
 dico sacramenta nouæ Legis, quæ conferunt, & continent gratiam. In eis virtus Christi sub tegmen-
 to rerum visibilium secretus operatur salutem; & item sacramentum nouæ Legis est inuisibilis gratiæ
 visibilis forma. Et sunt septem (vt dixi) baptismus scilicet, confirmatio, eucharistia, penitentiæ, extre-
 ma vinctio, ordo, & matrimonium; quorum prima quinque ordinantur ad perfectionem vnius hominis
 in seipso; sed alia duo, ordo scilicet, & matrimonium ordinantur ad perfectionem & multiplicationem
 totius ecclesiæ. Itaque ad communem ecclesiæ utilitatem ordinantur ista duo sacramenta. Et de sa-
 cramentis vide infra in sermone episcopali, vbi latè de sacramentis in 2. parte sermonis. Sed in primi-
 tiua ecclesia non erant minores ordines, & erat sacerdotium, Panor. in c. 1. de clerico per sal. promo-
 to. Et sacri ordines dicuntur subdiaconatus, & superiores; olim tamen in primitiua ecclesia non erat
 sacer ordo, sed postea fuit institutus, vt in c. miramur, de seruis non ordinand. & c. à multis, de eta-
 te; & qualit. Et dicuntur isti sacri ordines per excellentiam; nam omnes ordines sunt sacri, sed isti di-
 cuntur sacri, quia magis participant de Sacramento corporis Christi, vt non liceat amplius retroce-
 dere, vt in c. cum ex eo de elect. in 6. & vide Panor. in c. si quis, de clericis coniugatis. Et episcopi potest
 conferre omnes ordines, consecrare alium in episcopum, confirmare, ecclesias consecrare, moniales
 benedicere, & multa alia quæ non conueniunt simplici sacerdoti, vt dixi. Vnde Canonistæ accipientes
 largius nomen ordinis dicunt episcopatum ordinem esse. Sed episcopatus non est ordo, capiendū ordinē
 prout est sacramentū, quia ordo, vt est sacramentū ordinatur ad eucharistiæ sacramentū; sed episcopus nō
 habet potestatem superiorē, quantū ad sacramentum eucharistiæ, nisi quantū habet sacerdos simplex; ergo
 episcopatus non est sacramentum. Sed capiendū ordinē, pat nominat officium siue gradū potestatis re-
 spectu quarūcunq; suarum actionū, episcopatus est ordo, vt diximus; & est supra sacerdotiū. Et sic sumitur
 21. di. c. clericos, & de renū. c. post translationē §. cum ergo, & 68. dist. c. sicut, & 66. dist. c. porro; &
 quasi in omnibus capitulis consecratio episcoporum vocatur ordinatio. Est igitur episcopus superior non
 solum propter iurisdictionem, sed etiam propter ordinem quem habet modo perfectiori. Potestas iurif-
 dictionis fuit permessa Apostolis, Matth. 18. Quæcunq; ligaueris &c. Et circa episcopalem ordinem
 sciendum est, qd solus Petrus, quantū elici potest ex sacra scriptura, solus inquam inter Apostolos fuit epi-
 scopus ordinatus; cum, n. dicat tex. in d. c. in nouo testamēto, qd a Petro post Christum sacerdotalis cœ-
 pit ordo, intelligendum quod, ipsum fuisse episcopum a Christo ordinatum, & per ista verba; Pasce oues
 meas; quæ proprie episcopo conueniunt c. clericos 21. dist. c. perleuis 25. dist. Et cum illa verba dixe-
 rit dominus in recessu suo ab Apostolis soli petro, solus Petrus apparere relictus episcopus ab eo. facit
 tex. in d. ca. in nouo Testamento. probatur etiam hoc in d. c. porro 66. dist. vbi Iacobus Alphæi a pe-
 tro, Iacobo, & Ioanne Zebedæi fuit episcopus ordinatus. Et sic patet, quod non erant Apostoli epi-
 scopi ordinati; Si enim fuissent alij ordinati, quare non Iacobus? Et ideo credendum est, qd Christus ordina-
 uerit Petrum episcopum; cum dimisit eum suum vicariū per dicta verba; pasce oues meas, Ioan. 21. vide
 etiam in c. 20. & vide in c. 16. & 18. Matth. & sanctum Lucam in c. 11. & etiam in 5. & vide infra in isto
 Speculo c. de voto. vbi est bona additio. Episcopi verò in locum Apostolorum surrexerunt, & tenēt vi-
 ces eorum cap. in nouo Testamento 21. dist. dist. cap. ecclesiæ 35. dist. c. quorum vices 68. dist. Et ita
 est argumentum, quod episcopi debeant seruare morem eius, cuius locum tenent, vt 40. dist. dist. cap.
 non est facile; vbi legitur; Non est facile tenere cathedram regnantium cum Christo; & non sanctorū
 filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Et notabis differentiam inter
 episcopos, & simplices sacerdotes; quia licet sex sint, quæ communiter ad omnes pertinent sacerdotes,
 C videlicet

videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere, a ligare; tamen ad episcopum nonem specialiter spectant, clericos ordinare, & virgines benedicere, & pontifices consecrare; manus imponere, basilicas dedicare, degradados deponere, synodos celebrare, christiana cõficere, vestes, & vasa sacrate; in fronte christinare, & benedictione solemnè ante pacem dare c. perleçis 23. dist. 68. dist. 2. quamuis. Sed maiores, & minores sacerdotes cõmuniter in quibusdam vicem gerunt summi Pontificis, i. Christi. Nam pro peccatis obsecrât; & per pœnitentiam reconciliât peccatores. Mediatores, n. sunt inter Deû; & hominem; dum præcepta Dei populo deferunt predicando, & Deo vota porrigit supplicando. Et sacerdotes quãto digniores fuerint, tantò faciliùs in necessitatibus populi, pro quibus clamant, exaudiuntur 1. q. 1. c. ipsi sacerdotes; & in c. 20. Genes. legitur, Redde viro uxorem suam; & orabit pro te, quia propheta est; & in epistola Jacobi c. fin. dicitur, Multum enim valet deprecatio iusti assidua: & Petrus dixit in canonica 1. c. 3. Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Et in c. antiqua, de priuili. Concilium generale ponit ordinem quatuor Patriarchalium sedium. vbi litera dicit; Sancta vniuersali synodo approbante sancimus, vt post Romanam eccl. quæ disponere Deo super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, vt potè mater vniuersorum Christi fidelium, & magistra; Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant; & in d. cap. videbis multa de Patriarchis. Et Patriarcha quam potestatem habeat, vide Specu. in tit. de dispensa §. nunc breuiter, & §. sunt quoque. & ibi Bald. in addit. & vide Cardin. in Clemen. in pleriq; de elect. & vide Spec. in tit. de delegat. §. 6. & in tit. de iurisd. omn. iudic. versic. secundum Canones. Et vide Felin. in c. ex literis. de offic. deleg. Et vide Specu. in tit. de appellat. §. 4. versic. ite non debet. Et nota q; graduum, & ordinum distributio ecclesiæ vnitatè conseruat ca. ad hoc 89. dist. Itaque diuersitas ordinum propter maiorem concordiam est statuta c. licet il 2. 44. di.

De residentia Sacerdotij, & sanctissimorum Episcoporum, & de coadiutore. Cap. IX.

EPISCOPVS debet in sua cathedrali ecclesia residere, in loco, vbi est ecclesia c. episcopus, de consecra. distin. 3. & diebus festis dominicalibus debet interesse diuinis officiis in sua ecclesia, vt in d. ca. episcopus. Nec potest per diocesim vagare, nisi causa visitationis, vt in c. placuit 7. q. 1. & c. placuit 10. q. 1. seruato, quod dicitur de consec. dist. 3. c. episcopus; & vide Panor. in c. magna, de voto. dicentem; q; sine consensu Capituli episcopus non potest emittere votum peregrinationis, quod tenet ibi etiam Inn. cum hoc sit negotium magnum. not. in ca. quanto, de his, quæ fi. à præl. Notat ibi etiam Panor. episcopum non posse emittere votum longæ peregrinationis sine licentia Papæ; secus autem, vbi peregrinatio non esset longa. Et ex illo tex. etiam notatur, quod episcopus non potest sine causa se absentare ab ecclesia sua. & dicit Hostien. alibi non ita bene probari. Sed ego adduco meliorem tex. in cap. episcopus, & de consec. dist. 3. vbi tex. dicit, quod cessante infirmitate non debet episcopus, saltem diebus dominicis, abesse ab ecclesia sua. Et nota singulariter illum tex. iuncta glo. sua, quod episcopus tenetur diebus dominicis, & solemnibus interesse officiis ecclesiæ suæ ita Panor. Itaque episcopus non debet relinquere propriam cathedram, nisi ex causa hostilitatis, vel pestis, vt in c. temporis 7. q. 1. vbi legitur; quod necessitate temporum episcopatum sedium mutationes fieri possunt. Et episcopalis dignitas in maioribus populis præsidere debet, vt in c. 1. de priuilegijs; ne honor episcopalis vilescat. Sed si specialiter Prælatis vita queritur, fugiat episcopus, exemplo Christi, & exemplo Pauli, vt in c. aduersitas 7. q. 1. dum per alios firma est salus ecclesiæ. Cum verò non Prælatorum tantum, sed totius ecclesiæ salus queritur, & fides impugnatur, necesse est, vt in die belli seiplos, vt murum, opponant pro domo domini, & animas suas ponant pro ouibus suis, vt exemplo suæ passionis accedant, quos sermone doctrinæ diuini confirmare non valent, vt in d. c. aduersitas 7. q. 1. vbi de hoc. & ibi vide tex. in c. hoc nequaquam, vbi legitur; quod episcopus, qui causa humilitatis monachus efficitur, ad Pontificatum redire non valet; beata. n. persecerantia in eo non est, vt in c. suggestu 7. q. 1. Et quæ licet prælatis subditos deserere, vel non, vide rex. notabilem in c. si 7. q. 1. vbi dicit litera; ibi adunati æquanimitè portandi sunt mali, vbi inueniuntur aliqui, qui adiuentur boni. Et vide Nicolaum de Lira in 1. r. epist. 2. ad Corinthios.

Et de residentia episcopi vide sanctum Tho. in 2. 2. q. 185. & ibi Cardinalem doctissimum dicentem, quod episcopus tenetur ex præcepto diuini iuris ad residendum personaliter in suo episcopatu, licet sit secretarius sedis Apostolicæ, vel auditor Rotæ, vel consiliarius Regis; quia non ideo excusantur à residentia; & sunt tales in ecclesia Dei. velut monstrat in natura. Dicit etiam ibi, quod episcopatus, & Cardinalatus sunt de numero incompatibilium de iure. allegat tex. in c. bonæ memoriæ, id est de postula. Prælatus. Quicquid sit de consuetudine, quæ abusus potius appellanda est; debet residere in ecclesia sua, saltem in festo Natiuitatis, Epiphaniæ, Paschæ, Pentecostes; aliàs ad communionem suspenditur triennio. c. si quis in clero 7. quæst. 1. sed non est in vlu. Et Cardinalis tenetur residere in ecclesia sibi intitulata; & de rigore si monitus non refedit, est deponendus, vt not. in c. exegitibus, de cler. non re. ibi; Cardin. sancti Marcelli ob non residentiam, in synodo priuatus fuit dignitate sua ad monitione præcedente; licet Cardinales sint pars corporis Papæ, & Papa cum eis iudicet rotam, & fiat in quâsi possessione vt Papa.

vt Papa non iudicet ardua, nec explicet sine consilio Cardinalium. ita Ioan. monachus in ca. Super eo. de hæret. in vi. vbi multa dixit breui sermone. Et propter infirmitatem, vel senium non destituit episcopus, sed datur ei coadiutor, vt in cap. scriptis 7. q. 1. vsque ad c. sicut vir §. ecce & c. qualiter, & ca. quamuis sit, & c. ecclesiæ de supplen. neglig. prælato. Et episcopus potest fieri solo verbo Papæ citra aliquas literas; non tamen potest ille se gerere pro episcopo, nisi ostendat per literas: ita Panor. in cap. In nostra. de rescrip. Et episcopus sine capitulo, vel è conuerso, non habet potestatem in iurisd. sionibus, nisi præscriperit, ita Panor. in c. cum inter de consuetudi. Et vt ad materiam coadiutoris redeamus, dicitur in c. nisi cum pridem, de renun. quod debet dari coadiutor cuiusque Prælato; qui nõ potest suum officium exercere; 7. q. 1. quasi per totum. Dicitur etiam in c. venerabilem, de officio delegati; q; dilapidanti bona ecclesiæ datur coadiutor, qui habeat liberam administrationem; excepto, q; non potest alienare, vt patet in c. vno, de clerico ægotante, lib. 6. Quid si episcopus nolit habere coadiutorem, dico, eum cogendum per superiorem, argum. ff. de minor. l. ait. §. 1. Vnde cum episcopus grauatus nollet assumere coadiutorè, licet à c. requisitus sit, nihil per capitulum innouandum est; sed capitulum significet Papæ conditione episcopi, & ecclesiæ. Et si inuito episcopo datur (vt dixi) in c. audientiam, de eccl. edifi. not. etiam de cler. egro. c. pe. tenet glo. & Doct. in c. vno de cler. ægro. lib. 6. tenet etiã Archid. in d. c. sicut §. ecce. Et à solo Papa est dandus coadiutor episcopis, & prælatis. vt in d. c. vno. vbi legitur etiam, q; si episcopus officium suum nequeat exercere, possit de consilio, & assensu capituli sui, vel maioris partis vnum, vel duos coadiutores assumere. Sed si episcopus demens fuerit factus, tunc capitulum, vel duæ partes eiusdem autoritate Apostolica assumat vnum, vel duos idoneos coadiutores, qui eius officium exequantur. probatur etiam hoc in d. c. vno. Et de demente, & amente, & furioso diximus latè in c. 70. vbi tractauit latè de furioso, & demente. Sed coadiutor non potest beneficia conferre, vt per Doct. in d. c. vno. Si verò coadiutor est datus dementi (vt dixi) tunc beneficia conferunt; non obstante decretali vlt. de officio vicarij; quia loquitur in casu, quo posset retardari ecclesiæ prouisio: quod esset nimis absurdum. Sed propter negligentiam ab administratione non remouetur, sed coadiutor datur c. Grandi, de supplenda neg. præ. in 6. & ibi Doct. & vide Hostien. & Goff. in Summa, in ti. de sup. neg. præ. §. negligentia prælatorum. Et de istis coadiutoribus vide Rub. C. de curat. furiosi. De tẽpore, quo spirat officium coadiutoris; dic, q; mortuo illo, cui datus est, vt in d. c. Grandi de sup. neg. præ. Et dixi; q; propter infirmitatem, vel senium non destituit episcopus ratio colligitur ex c. sicut 7. q. 1. vbi litera dicit; sicut alterius uxorem nec adulterari ab aliquo, aut disponi nisi à proprio viro eo viuente, permittitur; sic nec vxor episcopi ecclesiæ, eo viuente, abque eius consilio, & voluntate alteri disponi non conceditur, quæ electus in episcopu per cõsensum, sponsus eccl. efficitur etiã ante consecratione c. inter canonicos de electio. Et aduerte, q; episcopatus est vnus ex quo si aliquis promouetur in episcopu alicuius eccl. cõtrahitur cõgiungit spirituale inter episcopum, & ecclesiã vniuersalẽ, q; vnica est; & matrimoniũ particulare inter episcopum, & ecclesiã particulare. Hinc est, q; si talis promotus ad ecclesiã particulare renuntiare ecclesiæ particulari, remaneret tñ ligatus matrimonio cõtracto cū ecclesiã vniuersali; vt pbat in c. inter corporalia de trascepi. An verò in collatione beneficioru, & in alijs requirat cõsensum coadiutoris, dicit Old. in cõf. 44. Aut datur coadiutor alicui sanæ mētis existenti, putã pp certã cam, vt ob timorẽ dilapidationis; & tunc exercitiũ illius causæ, pp quam datus est coadiutor, nõ erit sine cõsilio & assensu coadiutoris, vt extra de offi. & pote. iud. de le. c. venerabile. sin aut pp mentis alienatione, & nimia senectutem, vel infirmitatem datur coadiutor, videtur habere in spiritualibus, & temporalibus generalem, & liberam potestatem. vt 7. q. 1. c. 1. ibi no. & c. quamuis sit tristi, & c. petisti & c. quia frater; & extra de supp. neg. præ. c. grandis, li. 6. Et quod faciet, non faciet nomine episcopi, vel constituentiu eum; sed nomine ecclesiæ, vt no. Inn. extra de procura. c. consulti, ad fin. vlt. glo. Et ex quo habet generalem, & liberam potestatem, potest illa, de quibus habetur in c. Is cui, de elect. lib. 6.

Item queritur, nunquid in collatione beneficiorum requiratur consensus coadiutoris, vel eius consilium? Et quis faciet commissiones, & quis scribet, & dabit literas, & sub quo sigillo, & cuius nomine? Ad hæc omnia hic quæstia patet responsio per superius dicta, excepta collatione beneficiorum, quæ nõ videtur ad talem coadiutorem pertinere, vt ar. extra de supp. neglig. præ. lib. 6. c. ecclesiæ §. fin. & no. per Arch. extra de cler. ægotante c. pastoralis, libro 6. Sed hoc non videtur posse stare; quia si haberet generalem, & hoc etiam posset, vt notatur latè secundum Doctores in dicto cap. is cui. Præterea si ponamus episcopo continuum mentis exilium patienti datum coadiutorem, si coadiutor prouideret non possit, diutius vacabunt ecclesiæ; quia nescitur, quando renouiscat episcopus, vel moriatur, vt C. de usufructu. l. ambiguitatem. Et ideo isto casu hoc sibi licere videtur, argum. ff. de admini. tut. leg. inter bonorum. Si verò esset talis senectus in causa dandi coadiutorem, quæ mentis exilium non induceret, sed ad exteriora, quæ solius facti sunt, cum redderet impotentem, quia sæpè accidit, quod senectus, & infirmitas virtutem cordis augmentant; vt extra de renun. literas, & c. nisi cum pridẽ, & ff. de cap. & postli. reuer. l. postliminium §. si tunc, collatio tunc nõ videtur pertinere ad coadiutorem; sicut nec nuptiæ ad curatorem adulti, vt C. de nup. l. in copulandis. Et sic possunt opin. Doct. ad concordiam reduci; & c. pastoralis, inquantum prohibet alienationem, intelligitur in voluntaria alienatione, collatio. n. beneficiorum est necessaria. Inter hoc. a. multum refert, vt ff. fa. heredit. l. alienationem cum sim.

Et coadiutor Episcopi, vel sacerdotis potest esse religiosus, Card. in Clem. 1. de regulari. Et coadiutor ducibus, & baronibus, vel alij iurisdictionem habenti per quem detur, & ad quorum instantiam, & ex quibus causis, & quid possit facere, & ad quid teneatur, vide plenè in Speculo in titulo de feudis §. quoniam; Et coadiutor dari debet iniquo administratori c. Grandi, de supp. negli. Prælato. glo. in ca. ad Apostolicam, de re iudi. in vi. Dari debet etiam coadiutor tutori impedito l. solet, & ibi Barto. ff. de tutel. & in l. si præses. C. quo, & quando iudex. Solet dubitari, vtrum ecclesia possit errare in canonizatione Sanctorum: in quo vide glo. in c. vnico de reliquijs, & venera. Sancto. dicentem, quòd accidere potest, sed non est credendum. Beatus Thom. pulchrè in Q. 101. libeto 9. arr. vlt. prout refert Cardinal. sancti Sixti in Tract. de Potestate pape quæst. 5. 1. dicit. quòd papa non potest in hoc errare, quia diuina p. uidentia ecclesiam suam dirigit Spiritu suo sancto, vt non erret; secundum quòd promisit Ioan. 14. Spiritus docebit vos omnem veritatem, &c. Et si argueretur in contrarium; nullus potest esse certus ita, de statu suo, sicut ipsemet; quia quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis ad Corin. 1. Sed homo non potest certus esse de se ipso, an sit in statu salutis, Eccl. 9. Nescit homo vtrum dignus sit odio, vel amore. Ergo minus papa, de illo, quem canonizare intendit. Respondeo, quòd ipse Papa informat testibus. vt hic concurrente inspiratione Spiritus sancti, qui omnia scrutatur, etiam profanda Dei. Similiter si diceretur, qui vtitur medio fallibili, potest errare, sed ecclesia vtitur testimonio hominũ circa opera miraculorũ, vt hic & illud est infallibile; ergo ecclesia potest errare. Respondeo, q. Deus præseruat ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur. Aliqui dicunt etiam sustine ri posse opinionem glossæ in d. c. vnico; quòd ecclesia in hoc errare possit. Et si diceretur, ecclesia errare non potest c. à recta, vbi nunquam errasse probatur 24. q. 1. respondent, quòd illud debet intelligi, quòd non potest errare in fide; seu articulis fidei; nam hoc tantum orauit Christus ad Patrem; Ego pro te orauit Petre, vt non deficiat fides tua, sed in occultis ecclesia etiam vniuersalis errare potest; quod eie ganter declarat do. Abb. in c. à nobis, il. 2. de sent. excom. per illum tex. vbi ecclesia potest errare ligando, non ligandum, & absoluendo non absoluendum: quia non potest de occultis certitudinaliter iudicare c. vnico, vt eccl. beneficia. Sed in talibus sequitur iudicia & opinionè, & ista sunt fallibilia. Et si diceretur, iudicium ecclesiæ conformatur iudicio Dei d. cap. vnico; sed Deus non errat, ergo nec ecclesia; respondeo, q. conformatur se in quantum potest, sed aliquando non potest, vt in occultis & istam partem tenet Feli. in c. venerabilis de test. Vbi etiam dicit, quæ sint probanda antequam sanctus canonizetur. Sed opinio S. Tho. amplectenda est; quia Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines; Petrus in canonica; & rationibus eius refragari non potest. Sed dicamus, quando Ecclesiastica beneficia appetere, & procurare licitum sit, vel non. Beneficium ecclesiasticum considerandum est primò, quòd ad ingressum tam de appetitu, q. de procuracione. Appetere siquidem ecclesiasticum beneficium siue curatũ, siue absq; cura, nullũ ex suo genere peccatum est; quoniam huiusmodi obiectum est intra ordinem appetibilũ recta rone; & propterea Apostolus absolute dixit; Qui episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circumstantiæ requisitæ, puta quis; cur; quomodo, &c. Et qm̄ frequentissimè secundũ primam circumstantiam in huiusmodi appetitu peccatur, ideo Apostolus statim subdit de circumstantia, quis, apponendo condiciones requisitas ex parte personæ ad rectum appetitum episcopatus dicens; Oportet aut episcopum esse irreprehensibilem &c. Et quoniam peccata ex parte circumstantiarum facile patere possunt applicanti ad subiectã materiam, nos ad specia lia discendo dicimus, quòd beneficium plenè curatũ (quale est episcopatus) tunc tm̄ ex parte personæ licitè appetitur, qm̄ appetens nouit se habere condiciones requisitas ad episcopum; & similiter non plenè curatum, quale parochia est, quum quis habet condiciones requisitas ad presbyterũ parochia lem; & sic de alijs. Et hoc concurrentibus etiam ex parte personæ alijs circumstantiis comparatiuis debitis. Vbi scito, quòd persona appetens debet seipsam mensurare per respectum ad tria, scilicet ad regimen animarum, ne præsumptuose ad artem artium habilem se inueniat; & ad oues, quibus pascendis vacaturus est, vt tantum distet vita sua ab illis, quantum vita pastoris à grege; & ad alios, quibus tribui potest, aut debet tale beneficium; ne se dignioribus, aut æquè dignis anteponat. Et hic tertius respectus habet locum etiam in appetitu beneficiorum sine cura; debet enim secundum rectam rationem appetitum sic moderari, vt absque vitio acceptionis personarum appetat sibi prouideri de beneficio communis, vel hoc. De circumstantia quoque finis aduertendum est, ne beneficium appetatur propter finem malum, puta propter delicatam, & opulentam, aut splendidam vitam ex Christi patrimonio, &c. Discernere autem inter peccatũ mortale, & veniale inordinato appetitu beneficij non est difficile, præferim si beneficium est curatum, & maximè si est perfectè curatum. Nam si appetens paruificat commensuratur se ipsum ad artem artium (hoc est curam animarum) & alias commensurationes postponit ob appetitum beneficij, proculdubio mortale peccatum incurrit; quia contra charitatem ouium Christi appetitur, si beneficium est curatum; & contra iustitiam distributiã saltem appetitur, si beneficium nõ est curatũ. Intellige Lector, quæ dico: nam si quis appetit simpliciter intentione beneficium cõmuniter, aut sine cura, non cogitans de dignioribus se, non peccat; quia subintelligitur, quòd appetat habere licitè. In hoc aut, quod est habere licitè, includitur, quòd detur sibi sine Dei offensa. Et similiter si quis cogitat de dignioribus se, & nõ intendit illos impedire, sed pro seipso procurare, vt habeat licitè; non peccat ea dem

dem ratione: potest enim contingere, vt superior sanctè det illi; qui minus dignis viderur; & est absolute propter aliquas circumstantias singulares tunc occurrentes efficientes, vt dignior pro nũc postponendus sit. Beneficium autem quodcumque pro se petere, aut procurare, eiusdem moris est, cuius est appetere illud. Et propterea quando appetere est damnabile; petere quoque damnabile est. Eget tamen aliqua circumstantia petere, qua non eget appetere; quia petere est actus exterior, qui potest scandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et scias, quòd à Doctoribus petere regimen animarum ideo damnatur, quia vix possibile est, vt homo integri sensus, & rectæ mentis reputet se ipsum habere supra dictos tres respectus personales, sine quibus petere simpliciter; & absolute, est præsumptuosum; ac per hoc indignum reddit petentem. Dico autem simpliciter, & absolute, quia tam appetere, quam petere secundum quid (hoc est si Superiori viderur expediens, & cognoscendo quis se indignum; cum tremore committendo negotium Deo petat, vel appetat pro honore Dei, & salute ecclesiæ) non est pernitiosum; quamuis sit veniale, nisi charitas moueat; quoniam hoc non est petere, sed offerre se, si opus est. Et si charitas verè mouet, meritiorum est, sicut Esaias; Ecce ego, mitte me, & Martinus; Domine si adhuc populo tuo sum necessarius non recuso laborem. Memento quoque non versari in magno periculo, cui indigens, & idoneus cũ tremore, &c. se offert petendo secundũ quid beneficium: vacas cũ cura animarum imperfectè, puta parochiam: quia cura animarum propriè, & plenè solius episcopi est; in cuius signum ipse solus sponso est ecclesiæ, & non potest ecclesiam deserere eundo ad religionem. Reliqui enim sunt adiutores Episcopi ad curam animarum: contingit autem (& vtiã non sæpè) appetentibus, & petentibus beneficia procuratio simoniaca per munus, a lingua, vel ab obsequio: de quibus inferius patebit, quum de simonia dicitur. Beneficium ecclesiasticum secundò considerandum quòd ad progressum est, quantum ad seruitium personale, & quantum ad prouentus. In beneficio siquidem de iure requirenter residentium peccatum est sine rationabili causa non residere. Et si beneficium est curatum, non residere absque rationabili causa, peccatum communiter mortale est; pro quanto damnum infert animarum, nisi propter imperfectionem actus excusetur à mortali: infert enim contrarium naturali iustitiæ, qua tenetur ipsemet ex suscepto officio gerere ouium Christi curam, quæ regulariter sine residentia nõ potest haberi vt debet; quum etiam presentes, & sollicitè studentes circa animas vix regant, vt tenentur. Iniustitia enim ex suo genere mortale peccatum est; quamuis propter imperfectionem actus sit quandoque veniale. Est etiam contra debitam charitatem Christi. Nam amor eius non est apud eum, qui paruipendit, quæ maxima sunt Christi, salutem, scilicet animarum sibi commissarum. Etenim experientia testatur, quàm malè se habeant in spiritualibus, & in temporalibus ecclesiæ Christianæ propter absentiam pastorum: antiquum prouerbium est, tam quòd oculus domini impingatur equũ quam quòd optimum sinum vestigia domini sunt. Excusare tamen potest absentiam sine rationabili causa à mortali imperfectione actus, vel paruitas damni, & siquid est huiusmodi. Et de residentia sacerdotij, quia multum interest Christianæ religioni, multoties diximus in isto libro. & vide Hostien. & Goffre. in tit. de clerici. non residenti, & ibi in eodem titulo vide Doct. & an valeat consuetudo quòd quis possit per alium deseruire, vide Panor. & doct. in c. Quia nonnulli, & in ca. Conquerente, eo. tit. & vide Doct. in cap. Cum omnes, de consi. & vide §. in. Inter quatuor, eo. tit. de clerici. non residenti. & vide Doct. & in tex. c. Gratia de rescrip. in 6. & vide glo. in Clem. gratia de rescrip. Sed audite benè quia residentia sacerdotij est de iure diuino, vt dixi, & videbis c. 66. 7. in isto Speculo. & vide infra in tit. de generali concilio §. 8. & vide vt dixi c. 66. 7. & omnino vide d. §. octauum. & ibi, an consuetudo excuset clericum, dic quòd non, quia residentia est de iure diuino, & operarius est dignus mercede sua, non operans nõ meretur mercedem; & experientia testatur, quam malè se habeant in spiritualibus & temporalibus ecclesiæ Christianæ propter absentiam pastorum. Dixi etiam in ca. 5. quibus virtutibus debet pollere eligendus in prælatum: nunc adde ad dictum c. 5. & dic, q. electio ecclesiastici pastoris debet in foro consciencie fieri de homine habente duas condiciones. Prima est, q. sit bonus, hoc est sine peccato mortali; propter hoc enim Dominus ter Petrum interrogauit, si haberet charitatem. Secunda est, q. sit melior ceteris cognitis, qui possent eligi, & haberi. Melior autem non quantum ad bonitatem vitæ, sed quantum ad regimen illud, nunc, & hic respectu talium ouium, & reliquis particularibus occurrentijs pensatis. Exigunt autem intantum ambe condiciones, vt neutra earũ possit scienter omitti sine peccato mortali. Scienter autem dico, hoc est secundum conscientiam eligentis; tenetur. n. eligens si absque peccato mortali incurru vult eligere; tenere secundum suam conscientiam, quòd ille, quem eligit, sit in gratia Dei, & quòd sit ad tale officium in hoc loco, hoc tempore. &c. melior omnibus, quos nouit posse haberi pro tali cura. Et rō prius est, quia existens in peccato mortali est indignus prælatione ecclesiastica, vt potest non diligens Christũ super omnia: ac per hoc impotens pascere Christi oues ex sua vita; qd præcipue exigitur in pastore. Ratio secundi est, quia postponere meliorem minus bono in huiusmodi non est sine crimine acceptionis personarum dum persona præponitur causa. Prælatum autem minus idoneus, gratus tamen ouibus melior est illis, quàm prælatum magis idoneus, minus tamen illis acceptus; quoniam vbi charitas coalescit, hic periculum operandi &c. Vnde Paulus Apostolus, quales debeant pastores eligi, describens ad Titum, & Timoth. nunquam meminit conditionis comparatiuæ, scilicet quòd sit ceteris magis dignus; sed tm̄ conditionum positiuarum, quæ requiruntur ad hoc, quòd sit idoneus

neus Episcopus: quia tunc Episcopi non beneficium, sed officium habebant; & quia ad id, quod est per se, respiciebat Apostolus. Ex quibus patet non esse ex suo genere peccatum mortale postposito digniore eligere verè dignum in Ecclesiasticum pastorem; quia ex ijs, quæ sunt per se iudicando, sufficit eligere sufficientem ad omnes tales spirituales, & ad dispensandum temporalia; & quoniam secundum veritatem etiam ad onerosum officium respectu temporalium eligitur consequenter. Iterum dico quòd residentia sacerdotij est de iure diuino, vt Num. c. 18. vbi littera dicit, solis filijs Leui mihi seruentibus in tabernaculo, & portantibus peccata populi, dedi omnes decimas filiorum Israel in possessionem, & Apost. ad Theff. ep. 1. c. 3. dixit; Neq; gratis panem accepimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione die ac nocte operantes, vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos, & beneficium ecclesiasticum est de iure diuino, vt in d. c. 18. Nu. quia Dominus ordinauit eos qui Euangelium enuntiant de Euangelio viuere, dixit etiam Matth. 10. & Luca 10. Dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo, & Apost. dixit, Qui nō laborat non manducet, sed Papa diuisit bona Ecclesiastica & ordinauit dignitates & titulos beneficiorum. Ex supradictis collige, non valere cōsuetudinem, vt quis possit per vicarium deseruire in beneficijs curatis vel simplicibus, de iure communi requirētibus residentiam personalem, quia cōsuetudo non obstat legi, maxime canonice, nisi sit rationabilis, & talis cōsuetudo intelligitur si beneficium sit absens ex iusta causa, & non vagat. Decius post Innocen. & Abbatem, & Imol. in c. cum omnes, de consti. & videt in c. ex tu. de cleri. non residen. sed quia beneficia sunt de iure diuino, & residentia sacerdotij, est de iure diuino, non valet cōsuetudo de non residendo, sine dispensatione summi Pontificis, cum iusta, & rationabili causa, aliàs esset dissipatio, ita Bernardus, in libro de Consideratione, ad Eugenium, & vide in c. de pluralitate beneficiorum. Et quis militat stipendijs suis vnquam? quasi dicat, Nullus quis patet gregem, & de lacte gregis non manducat? & non alligabis os bouis triturantis, & si nos spiritualia seminamus, magnum est carnalia vestra metamus? omnia ista præsupponunt residentiam, & clerici vt dixi tenentur seruire altari si viuunt ex altari, per locum à conuersis: & non residere est contra debiram charitatem Christi. Nam amor eius non est apud eum, qui paruipendit quæ maxima sunt Christi, scilicet salutem animarum sibi commissarum. Simili modo paruipendit gregem Christi, qui beneficium curatum renuntiat amico, annua pensione sibi reseruata, & est contra vocem Domini dicentis; dignus est operarius mercede sua, & iste vult mercedem de bonis Iesu Christi, nō operando, & recusando laborem; & Apost. dixit, qui non laborat, non manducet. Et posset dicere Christus in præsentia contra tales, & contra multos Sacerdotes, illud quòd dixit multitudini, post miraculum de quinque panibus, Quæritis me, non quia vidistis signa ad credendum: sed quia manducaistis ex panibus meis, & saturati estis. loquitur pro illis solum qui mouebantur ex mala & carnali intentione; signans in eo illos qui hodiernis temporibus Christum quarunt in clero, vel in religione, propter temporalia, & ideo Christus subdit dicēs, Operamini cibum qui non perit, & c. Ioan. 6.

De ordinatione, & consecratione Episcopi. Cap. X.

ELECTVS in Episcopum per suum Metropolitanum præsentibus suffraganeis Episcopis debet ordinari c. Episcopi. 24. dist. c. vbi legitur; Metropolitanorum, & Episcoporum examine promoueantur ceteri Episcopi: sequitur text. Cum itaque sine examinatione nullus sit ordinandus, quo modo, & quo tempore hæc examinatio fieri debeat, considerandum. Et Metropolitanus debet interuenire principaliter, vel authoritatiuè, vt sumitur 21. dist. c. in nomine Domini. Sed ista decreta receperunt ab aula. Nam licet sit scriptum, quòd promouendi ad episcopalem dignitatem sunt examinandi (vt dixi) non vtimur. Legitur etiam in c. Sacerdotibus. 61. dist. quòd eligendus in Episcopum longa probatione debet vitam suam notificare c. Oportet. 8. q. 1. nam debet eligi, qui doctior, & sanctior c. Licet. ea. q. & cau. & talis eligendus est, cuius comparatione ceteri grex dicantur. 25. dist. c. vnum. Nam ipse, tanquam aries, ducatum gregibus præbet. c. Sciscitari. 7. q. 1. & singulorum onus, & sollicitudinem portat c. Clemēs 8. q. 1. Sed non debet eligi, qui de incontinentia notatus est, c. Priusquam. 28. dist. nec ille, cuius vxor, & filij adhuc sunt super terram c. Catinensis. 61. dist. & ibi loquitur text. quòd præsumptio est, quòd propter filios dilapidet bona Ecclesiæ. Item nō debet eligi nimium simplex, vel vsurarius c. de Petro. 47. dist. vbi legitur, quòd electus in episcopu debet esse notus Romano Pontifici: sed notus sine probatione recipitur, & nō examinatur, vt 94. dist. c. Valdè. & c. ad Apostolicam, de regularibus. Sed dum consecratur, benè examinatur c. Episcopi. 24. dist. & ibi per totam distinctionem videbis, quòd ante probationem, & examinationem nullus ordinetur clericus. Item nec ille, qui non est in sacris constitutus. c. vlti. 60. dist. vbi dicit text. sacros ordines dicimus diaconatum, & presbyteratum; hos solos legitur primitiuam habuisse Ecclesiam. sequitur text. Subdiaconos verò, quia & ipsi altaribus ministrant, opportunitate exigente concedimus. Antiquitus igitur subdiaconus, quia tunc non erat sacer ordo, non eligebar in Episcopum, nisi necessitate cogente. c. de Siracusanæ. §. ecce. 28. dist. Et vide text. singularem in c. à multis, de arate, & qualis, vbi legitur; Subdiaconus in Episcopum eligi potest. Et notantur duo requisiti ad eligendum Episcopum; primò quòd sit in ordine sacro; secundo, quòd sit religiose, i. honestè viuens. Et ibi notatur, quòd secundum primitiuam Ecclesiam non erat, nisi diaconatus, & presbyteratus, ordo

ordo sacer; hodie autem sacer est effectus ordo subdiaconatus. Notauit etiam ibi, quòd sacer ordo habet annexum votum castitatis. Notatur etiam, quòd crimen fornicationis est dignum depositione in existēte in sacris; & quòd in defectu ordinum dispensant episcopi. Et assumendus in episcopum debet esse talis, vt exemplum religiosæ conuersationis potius alijs præstet, quàm assumat, vt fit de numero illorum, quibus dicitur Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Et episcopus debet subuenire de fructibus sui episcopatus clericis non habentibus, vnde possint viuere. ita Panor. in c. Expositi, de præben. Sed laici videntur in prælatos non posse eligi quemadmodum nec religiosis præferuntur c. Statuimus §. his omnibus 61. dist. 19. q. 3. c. Monasterijs. Sed dico non esse prohibitum laicos promoueri, si periti sint, & clericos in bonitate trāscendant, exemplo Nicolai Seueri, & Ambrosii, probatur hoc in d. c. Neophitus dist. 61. vbi Verzellenfes vituperabāt electionē Ambrosii, quia neophitus erat, & neophitos Apostolus prohibuit ordinari, sed respōdet Ambrosius hoc ideo esse prohibitū ab Apostolo; quia neophiti consueuerant propter honores superbire; sed si humiles inueniantur, bene possunt ordinari. facit text. in c. Neophitus 41. dist. Et electio laici potest rata haberi, si merito suæ perfectionis clericalem vitam trāscendat, vt in d. c. Statuimus, in fine 61. dist. Notabimus etiam, quòd electus in episcopum infra tres menses debet ordinari c. Quoniam quidam 75. dist. vt dixi & ibi glo. dicit, Et vsque ad alios tres menses consecrari debet. facit text. in c. Obeuntibus 63. dist. vbi constituit Inn. papa, quòd ultra tres menses ecclesia vacare non debeat. Ideo aduertat sacra Maiestas presentationem episcoporum; quia ultra tres menses post mortem prælati ecclesia vacare non debet. Sed alij tres menses dantur ad consecrationem petendam c. Postquam 50. dist. & ibi glo. & c. ne pro defectu, de elect. nisi per necessitatem prorogetur, vt in c. de Siracusanæ 28. dist. Quia ecclesia viduata tam in temporalibus, quàm in spiritualibus frequenter sustinet lesionem. Et ideo Concilium volens & periculosum animarum, & ecclesiarum indemnitate providere statuit, vt ecclesia cathedralis, vel regularis ultra tres menses non vacet, vt dixi. Et episcopus non dicitur aliquis ante consecrationem, de quo latè per Felin. in c. Eam te. de rescript. Et Archiepiscopi, & episcopi quomodo debeat consecrari, & cum qua forma, vide panor. & Doct. in c. Si archiepiscopus de temp. ordinationi & in c. Nec episcopi. eo. ti. vbi dicitur, quòd de substantia consecrationis tres episcopi exiguntur. Et in c. porro. 66. dist. ponitur forma consecrationis; vbi beatus Iacobus à Petro, Iacobo, & Ioanne Apostolis est ordinatus, successoribus suis formam dantibus. Sed electus, & confirmatus non potest dici episcopus ante consecrationem, sed appellatur Electus; quasi consecratio confirmet nomen, & dignitatem episcopalem. Aliter procedit in prouiso per Papam; quia talis prouiso habet vim electionis, & confirmationis; notat Inn. in c. Cum olim, de causa possessio. & proprie. & vide Panor. in c. eam te. de rescript. & ibi vide Felinum, qui dicit ibi etiam, An dicatur licentiatius doctor ante birretum doctorale. Et de consecratione episcopi vide in Pontificali ritum sanctæ Romanæ ecclesiæ fo. 27. Sed episcopus qui renuntiauit episcopatu, retinet ea, quæ sunt ordinis, vt per Anto. & panor. in c. 1. de ordinatis ab episcopo, qui renuntiauit episcopatu. & ibi de eo, qui renuntiauit admistrationi, sed non dignitati. Itaque distingue, vtrum episcopus renuntiauerit loco tantum, an loco simul, & dignitati. In primo casu, quando tantum loco renuntiauit, potest ordines conferre inuitatus ab episcopo aliquo. In secundo casu, si simul renuntiauit loco, & dignitati distinguitur, verū cōtulit sacros, aut minores ordines. Si minores qui recipit, poterit administrare, & ad maiores promoueri. Si verò sciēt ordines sacros qui recipit, executione officij non habebit; quia eam conferens non habebat. Si verò ignoranter, tunc episcopus, cum talibus poterit dispensare, vt per Panor. in d. c. 1. Itaque duo concurrunt in episcopo; primò, ius dignitatis episcopalis coherens personæ, quæ habetur per consecrationem; secundo, administratio eius coherens loco, cui præsidet, quæ habetur per confirmationem, vt in c. Trāmissam, de electio. Et hæc iura non sunt inseparabiliter connexa, vel indiuidua; vnde vni potest renuntiare, sine altero, si inchoetur à loco. Et potestas in his, quæ sunt in habitu ordinis, residet in dignitate coherente personæ; quòd ad exercitiū, residet in loco, cui præest, & in quo administratiōnem habet. Et ex hoc concluditur, quòd episcopus, qui renuntiauit administrationi, sed non dignitati potest illa, quæ sunt ordinis, quòd ad habitum, sed non quòd ad exercitiū, vt per Panor. & Doct. in d. c. 1. Vbi de hoc. Sed qui renuntiat simpliciter, in dubio præsumitur renuntiasse loco tantum, non dignitati. & vide Hof. in Summa. §. sed quid si simpliciter. in trtu. de ordina. ab episcopo. qui re. epif. Et dicit, quòd si renuntiauit dignitati, intelligitur per hoc renuntiasse executioni, & potestati ordines conferendi. Sed vacante ecclesia collector non debet recipere fructus de honestate, sed bene potest, si vult; quia reditus viduatae ecclesiæ integri debent reseruari, vt in c. Cum vos, de offi. ordi. & in Calcedonensi Concilio fuit statutum, vt nullus rapiat bona defunctorum episcoporum; sed omnia per æonoma ad opus ecclesiæ, & successoris referent. Et Inno. II. confirmat illud, & statuit, quòd si quis contra hoc fecerit excommunicetur, vt in c. illud. 12. q. 3. vbi littera dicit; Illud quod in sacro Calcedonensi Concilio institutum est, irrefragabiliter obseruari præcipimus; vt videlicet decedētum bona episcoporum à nullo omnino hominum diripiuntur, sed ad opus ecclesiæ, & successoris sui in libera æconomi, & clericorum permaneat potestatis; si quis autem à modo hoc attentare presumpserit, excommunicationi subiaceat. Qui verò morientium episcoporum, presbyterorum, vel clericorum bona rapuerint, simili sententiæ subiaceant. Et hoc non solum de his, verum etiam de Metropolitanis, & de quibuslibet alijs

alijs clericis intelligendum est, sicut in sexta synodo legitur. Facit etiam tex. ibi, in c. Non liceat. Itaque dico, quod si episcopus moreretur, & relinqueret substantiam acquisitam intuitu ecclesie, ecclesia est eius haeres. Sed ipsa tenetur erogare pauperibus, & ea facere, quae episcopus facere debebat, & poterit sibi aliquid retinere, si haberet necessitatem pro fabrica; nam pro eadem episcopus obligatus erat. De hoc vide tex. & Docto. in c. Quorundam, de testam. & in c. De success. ab intest. ubi omnes concludunt, quod episcopi de rebus ecclesie, seu intuitu ecclesie acquisitis non possunt testari, vide etiam tex. in c. Cum in officijs, de testa. ubi Docto. tractant materiam, an consuetudo, quod clericus possit testari de bonis mobilibus ecclesie, valeat. & specialiter notatur in d. c. Quorundam, quod acquisita per praelatum de facultatibus ecclesie sunt ipsius ecclesie: quod procederet tam si emeret nomine proprio, quam si fraudulenter nomine alieno. c. Fixum ab hinc. 12. q. 5. & c. inquirendum, de pecu. cleri. Et ideo dicunt aliqui, & Papa non potest de honestate (vt dixi) capere bona, quae remanent, post mortem alicuius episcopi, vt haeres defuncti. Nam si dispensator fuit negligens, aut auarus in retinendo, aut in dispensando pauperibus, non ideo pauperes amittunt ius. Sed Papa, vt generalis dispensator, bene potest, prout sibi melius videtur, prouidere. Et episcopus male tractans gregem suum debet expelli. c. Nisi cum pridem, de reu. Idem si male versatur in quilibet in domo conducta, debet expelli. Idem dicas in vasallo, vt expellatur de feudo, multis enim de causis expelli potest, vt per totum tit. quae fuit prima causa benef. amit. in v. fe. Idem in emphyteota male tractante rem, vt in Aucen. qui ref. C. de sacrosan. eccl. Idem in domino male tractante seruum. l. 2. ff. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. Item in Potestate male tractante populum, & in viro male tractante uxorem, vt in c. Literas. de resti. spolia. Idem in procuratore male tractante facta domini, & est casus singularis in l. 3. C. de procu. Idem in tutore, vt in l. fi. C. de admi. tuto. Sed qualiter intelligatur istud male versari, dic non parum, sed multum, sed hoc multum, vel modicum quantum sit, committitur arbitrio iudicis secundum qualitatem, & quantitatem rerum, & personarum. Ita Barb. in c. Propter sterilitatem, de locatio. Sed non sic in colonis, quia dicitur modicum damnus in tali casu, quando non contingit laesio in dimidia parte pensionis. Ita Bar. in l. si merces. §. vis maior ff. loca. & in l. si vno. §. pe. eo. tit. & in l. licet. C. loca. & ibi Bal. & Salice. & Petr. & Cynus, & Imo. & Ant. in c. Propter sterilitate. & vide Ripam in Tractatu de Peste, in secunda parte, col. 3. Et vide de ista materia Bar. & Pau. in l. cotem ferro. §. fina. de publi. Et episcopus debet aduertere in prouisione beneficiorum, quia quando inuenitur idoneus in suo episcopatu, non prouidebit extraneum; ita diuus August. in sermone ad populum. Et videbis de hoc Doct. & rex & glo. in c. Hortatur. 7. 1. dist. & omnino vide, sed episcopi, qui hoc non faciunt, Deo de eo reddent rationem.

De visitatione Episcopi. Cap. XI.

VISITATIO diocesis debet fieri per episcopum. c. Si episcopus, de officio ordi. in 6. & annuis vicibus ecclesie ab episcopis visitentur, vt in c. decernimus 10. q. 1. sed ex causa visitatio potest iterari, vt in Clem. 2. de statu monachorum, & ibi Doct. Sed in valetudine grauius episcopos visitationis officium committit alijs, vt in c. Episcopum. 10. q. 1. Et visitantes episcopi debent docere populos conuocata plebe, vt errores fugiant idolorum, vel diuersa crimina, id est homicidium, adulterium, periurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera: & quod nolunt sibi fieri, alteri ne faciant, & vt credant resurrectionem omnium, & diem iudicij, quo vnusquisque secundum opera sua mercedem sit accepturus. Et in visitatione, ministrantium vitam inquirant, vt in d. c. Episcopum. 10. q. 1. Interrogabunt etiam, si clerici portant habitum clericalem, & interrogabunt populum, si scit aliquid corrigendum, emendandum, vel reformandum, vt per Spec. in tit. de inquis. vers. licet. Et in materia visitationis vide tex. in c. Inter caetera, de officio ordi. Et ibi dicitur, qd episcopi qui per se non possunt, tenentur assumere idoneos, qui suppleant, quod ad praedicationem, & visitationem, & confessionum auditiones. Et visitationis ordo tenendus per archiepiscopum ponitur in c. 1. de censib. li. 6. Et in c. fi. & Doct. in c. Cum ex officij, de praescripto. Et praefertur archiepiscopus episcopo in visitando, vt per Docto. ibi & vide Host. in c. Ad aures, de tempo. ordi. Sed visitanti debetur procuratio in vicibus, non in pecunia. c. 1. §. procuracionis, de censibus, in 6. Et vide Extrauagantem, Vas electionis Paulus Apostolus. Et episcopus visitando inquirat: qualiter viuunt populi, vt in c. relata. & in c. Placuit. 10. q. 1. & in c. 1. de cens. lib. 6. & in c. Episcopum in synodo 35. q. 6. Idem est, quando delictum est notorium, sed nescitur, quia illud commisit, nam tunc superior facit inquisitionem generalem, Inno. in c. Bonae, 1. de elect. Abb. in c. 1. de offi. ordi. & ibi dicitur, quod episcopus inuocat brachium seculare. Et vide in c. Cum Apostolus, de censibus. Vbi loquitur etiam de charitativo subsidio. Sed visitatio non pertinet ad cap. sed de vacante. Car. in Clem. 2. de censibus. In visitatione episcopos proponat populo causas aduentus sui; quia sacri Canonibus, & ecclesiasticis ordo hoc fieri praecipit propter multa; primo, ad absoluedas animas defunctorum. Secundo, vt sciat, & videat qualiter ecclesia ipsa spiritaliter, & temporaliter gubernetur; quomodo se habeat in ornamentis; qualiter ibi ecclesiastica administrantur sacramenta, & diuina officia peragantur, quale seruicium ibi impendatur, qualis sit vita ministrorum, & populi. Tertio, ad delicta publica punienda. Quarto propter casus, qui de iure, vel consuetudine ad episcopum duntaxat pertinere noscuntur; in quibus nullus alius se in-

troumittere potest. Quinto, ad exhibendum sacramentum confirmationis; quod nullus alius, nisi solus episcopus ex diuina, & Apostolica ordinatione dare potest. Sexto, vt inducat populum ad poenitentiam, & instruat in ecclesiasticis sacramentis. Et quod credant articulos fidei, monendo eos, vt impleant praecipua Legis diuinae. Qualiter autem episcopus recipi debeat veniens ad visitandas parochias, vide in libro Sacerdotali in fo. 297. Itaque visitationem potest facere quilibet habens ordinariam iurisdictionem in aliquos, sicut Archiepiscopus in tota prouincia. c. Romana. & c. Perpetuo, de censib. lib. 6. & episcopus in sua diocesi, de offi. ordi. c. Conquerente. Item Archidiaconus, & Decanus, de cens. c. cum Apostolus, de offi. Archi. c. Mandamus. Et semel in anno tantum, nisi ex causa visitare. Item Abbates, & praelati religiosorum visitant monasteria, & monachos secundum eorum instituta, vt in c. pe. & vlt. de sta. mon. Item legati Apostolicae sedis, & quibus committitur a Papa. vel a praelatis ordinarijs, existentibus ipsis impeditis. 10. q. 1. c. Episcopum, de offi. ordi. c. inter caetera. & eo. tit. c. Si Episcopus lib. 6. Quod iam tamen dicant inferiores episcopos non posse per alium visitare, consuetudine obstante exceptis praelatis religiosorum, qui visitant & per alios. Sed quem ordinem debet tenere visitator? Responde, quod archiepiscopus debet primo propriam diocesim visitare totam incipiendo a capitulo suae ecclesie primo; & sic tota visitata transibit ad alias dioceses, vt dicitur in cap. Romana, de censib. lib. 6. Similiter faciat episcopus, primo incipiendo a suo capitulo. Legati autem de latere non tenentur istum ordinem seruare secundum Hostien. nec visitationes religiosorum. Sed seruabunt eorum statuta, vt dicitur in d. c. Romana. & ibi vide, quod illic notatur.

Quomodo autem debet fieri visitatio? Responde, quod primo debet proponere Verbum Dei; & deum de vita, & conuersatione ministrantium in ecclesijs, & locis alijs diuino cultui deputatis, ac caeterorum, qui ad officium suum spectant, inquirere, sine iuramento, & coactione; sed ad eorum emendationem per salubria consilia inducat lenibus, & asperis, sicut magis videbitur expedire. Quod si de aliquibus orta fuerit infamia contra aliquem, ordinario denunciatur, vt inquirat; notoria vero corrigere poterit; & punire, vt in d. c. Romana. Et ista forma est de praecipuo omnibus praelatis ordinario iure visitantibus, exceptis religiosorum consuetudinibus, & regularibus institutis, vt in d. c. Romana. Et aduertant in visitatione praelati; reddent enim in die iudicij rationem de sibi commissis, quando fiet eis illa quaestio Hier. c. 13. Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclutum tuum, & c. Hoc est enim maximum periculum hominis de factis alterius rationem reddere, qui pro suis non sufficit. 1. Reg. c. 20. Custodi virum istum; quia si lapsus fuerit, anima tu pro anima illius. Et scriptum est Lucae 12. Omnia autem, cuius multum datum est, multum quaeretur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petet ab eo. Procuere etiam episcopi, & frequens praedicationis sit in diocesis suis c. inter caetera, de offi. ordi. quia praedicationis est officium cure, vt per glo. in Clem. 1. de reg. & vide tex. in Cle. dudum, de sepul. Sed officium praedicandi principaliter pertinet ad episcopum; & cum visitat diocesim, debet praedicare populis, vt c. 1. de censib. in 6. & c. Placuit. 10. q. 1. & rector ecclesie parochialis habet officium praedicandi in ecclesia sua. c. Ignorantia. 38. distinc. & vide Panor. in d. c. inter caetera; ubi dicitur, qd praedicationis est cibus anime; quia sicut corpus materialis cibo nutritur, ita & anima spiritali cibo reficitur. Et de visitatione, & charitativo subsidio dixi in li. de Concilio. c. fi. Et dixi, qd errarent praelati, si conuerterent poenas pecuniarias non in vsus pios, sed in utilitatem propriam contra dicta Doctorum in c. irrefragabili. Si caeterum, de officio ordinarij & in c. licet. de poenis Et ecclesia potest se introumittere in notorio crimine laici, nedum vt poeniteat, sed vt satisfaciatur; vt per Abbatem in c. fi. de sepul. Alium casum notabis in episcopo visitante; quia inquirere potest contra laicos de omni crimine, vt per Feli. in c. Cum sit generale, de foro comp. Sed frequenter episcopi visitant monasteria monachorum, vt in c. non semel. 18. q. 2. & a correctione non appellatur. c. Ad audientiam, & ibi Docto. de appell. & Spec. in tit. de appella. §. in quibus, & vide Bald. in addi. Et aduertet, quia praelatus non est iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus, vnde non habet potestatem precipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspensiones. In quibus casibus potest praelatus eodem modo, sicut & iudex secularis, vel ecclesiasticus, exigere iuramentum de veritate dicenda. Ita S. Tho. in Secunda Secunda. q. 73. artic. 7. ubi multa de correctione fraterna ultra Docto. in c. nouit, de iudicij. & de correctione fraterna, vide infra in c. 82. Et de visitatione Episcopi vide in sessione vigesima quarta, sacri Concilij Tridentini. c. 3. ubi multa, & vtilia de visitatione Episcopi continentur, & de visitatione beneficiorum exemptorum, & qd a visitatione & correctione non appellatur, vide in dicta sessione 24. c. 9. & c. 10. & ibi in c. 11. de exemptionibus multorum, & de capellaneis Regis.

An liceat Episcopo monachum fieri; & an monachus possit in Episcopum promoueri. Cap. XII.

NO TABIMVS, quod non licet episcopo monachum fieri sine consensu Papae. c. Temporis. §. item 7. q. 1. Sed de caetero non potest ad episcopatum resurgere, vt in c. hoc nequaquam. ea. q. & cau. cu duobus cap. sequi. Sed tu dic, quod quandoque non est licitum deserere curam episcopalem, vt ad religionem episcopus se transferat; & quandoque est licitum iuxta sanctum Tho. in Secunda Secunda. q.

185. arti. 4. quia perfectio episcopalis status in hoc consistit, quod aliquis ex diuina electione se obliget ad hoc; quod saluti proximorum insitit. Et ideo tandiu obligatur ad hoc, quod curam pastoralem retinet, quandiu potest subditis sibi commissis proficere ad salutem; quam quidem negligere non debet, nec propter diuinæ contemplationis quietem; cum Apostolus propter necessitatem subditorum etiam ad contemplationem futuræ vitæ se distrahî patienter toleraret, secundum illud ad Philip. 1. Ecce quid eligam ignorare; coartor enim à duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo; multo magis melius per manere in carne. necessarium propter vos. Verùm quandoque est licitum deferere curam episcopalem; & hoc ideo, quia contingit, quod quandoque episcopus impeditur procurare subditorum salutem quandoque quidem propter proprium defectum conscientie, sicut si sit homicida, & c. vel propter defectum corporis, puta si sit senex, vel infirmus. Sed facilius indulgetur, quod monachus ad præsulatum ascendat, quam quod præsul ad monachatum descendat. Sed si episcopus salutem aliorum procurare non poterit conueniens est, ut suæ salutis intendat; sed plus laudatur patientia episcopi in aduersitate, quam quies in religione, ut in c. suggestum. 7. q. 1. Et maturos viros debet habere episcopus tam ex clericis, quam ex religiosis; tam in cubiculo, quam in monasterio socios propter bonum testimonium. c. cum pastoris. 2. q. 7. & duobus c. sequent. & de consecrat. dist. 1. c. Episcopus Deo, & c. sequen. Vnde in d. c. Cum pastoris, legitur; quod quidam episcopi non habebant cubicularios clericos secum, sed seculares; quorum vita qualis esset in secreto, erat ignota clericis, secularibus autem nota. ideo Grego. præcepit ibi ut episcopi secum habeant clericos vel monachos cubicularios, qui possint esse testes de ipsorum & conuersatione in secreto. Sed bene aduertant, quales debeant esse cubicularij, quia eorum socij sunt; & vitæ eorum testes, & perfectionis imitatores. Ideo scriptum est, quod nihil est laboriosius officio episcopi, sed nihil beatius apud Deum, si bene agatur. c. ante omnia. 1. r. dist. vbi dicitur, quod ad tantam dignitatem non debet eligi; qui minora officia non didicerit gubernare; nauigantis exemplo, cui cura nauis committi non debet, si remum tenere non nouit. Et de Apostolis, & episcopis scriptum est; Vos estis lux mundi, vos estis sal terræ; sicut sale conduntur omnia cibaria; ita discretione prælatorum debent dirigi, & ordinari omnia opera subditorum. Monachi bonorum operum in episcopos promoueri possunt de licentia Abbatis, quia monachus non potest inuito Abbate transire ad ecclesiasticam dignitatem, etiam episcopalem, ut in c. quam sit. §. pariter. 18. q. 2. Et quod Abbate inuito promoueri non possit, habetur in c. monachus. 20. q. 4. Monachus autem factus episcopus absoluitur à iugo professionis, cum sit factus de filio, pater, ut in c. 1. 18. q. 1. vbi legitur. Qui de monacho episcopus ordinatur, quod ante consecrationem habuit, monasterio acquirit; quod verò post consecrationem acquisit, propriæ ecclesiæ derelinquat. Et vtrum acquirat hereditatē suo ordini, vel episcopatu, vide Spec. in tit. de statu monachorum. nume. 29. vbi dicit, quod acquirit episcopatu. Et dixi infra in isto tract. Item est absolutus à monachali regula in ieiunijs, & vigilijs, & modo cārandi; & silentio, quibus vacare non potest; imò hæc omnia officio Pontificali, aut curæ pastoralis repugnāt, cum debeant habere tubam præconis, ut in c. sit rector. 44. dist. Item potest facere commatres, quod prius non licuit. Et de hac materia inuenies plenè 16. q. 2. & 3. Sed ius succedendi non competit monasterio, ut per glo. in d. c. i. Habitum suæ religionis non debet mutare monachus factus episcopus, nec ordinis sui ritum, quod ad substantialia, ut in c. de monachis, & c. sequen. 16. q. 1. Sed pro pleniori intelligentia dic, quod religiosus assumptus, aut factus prælatus ecclesiæ secularis tenetur seruare habitum suæ religionis, & tria vota essentialia cuilibet perfectæ religioni, scilicet paupertatem, castitatem, & obedientiam; quia talia pertinent ad perfectionem cum sint supererogationis, & consilij; ideo ad quemcunque statum assumantur, ea semper obseruare debent; quia nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei. Cæremonias religionis, quæ officij pontificale, aut pastoralis officij executionem impedire possent, non tenentur obseruare; quia maius, & dignius est officium curæ, quam monachatus, quantum ad illa. Patet etiam ex eo, quia commune, & publicum debet præferri particulari, & priuato bono, quādo simul esse non possunt. De quo videbis S. Tho. in 2. 2. q. 185. arti. 8. vbi dicit, quod status religionis ad perfectionem pertinet, nam est quasi quedam via in perfectionem tendēdi; status autem episcopalis, pertinet tanquam ad quoddam perfectionis magisterium. Itaque si qua sunt in obseruantijs regularibus, quæ non impediunt Pontificale officium, sed valeant magis ad perfectionis custodiam, sicut est continentia, paupertas, & alia huiusmodi, ad hæc remanet religiosus obligatus etiam factus episcopus, vel prælatus secularis ecclesiæ; & per consequens ad portandū habitū suæ religionis, qui est huius religionis signum, iuxta illud, quod scribitur de vita & ho. cle. c. clerici. Et Pontifices in publico, & in ecclesiis semper indumētis lineis omnes vtantur, nisi monachus fuerit, quem oportet ferre habitum monachalem, ut dixi. Et vide Panor. in c. Deus, qui, & in c. clerici, de vita, & ho. cleri. vbi dicit; Monachus promotus in episcopum, vel Cardinalem non mutat habitum monachorum, neque regulam, quod ad illa tria substantialia. De episcopum dicit etiam, quod nisi causa rationalis eū excuset, non debet præterire diem; quo minus dicat, vel audiat Missā. c. fi. de priu. lib. 6. nec debet saltem diebus Dominicis deesse in ecclesia sua, ut in c. episcopus. de consec. dist. 3. Et in d. c. fi. notatur, quod regulariter Missa audienda est in ecclesia, & non alibi, ut in d. c. 1. de consec. distinc. 1. & c. scur. & c. vnicuique. Poterit tamen in itinere facere celebrare cum altari viatico in camera honesta. Episcopus habet priuilegium celebrandi Missam in quocunque loco singulari diebus, non vt violet interdictum; & diocessanus non potest prohibere propter istum priuilegium clausum in corpore iuris

iuris. Ita est igitur indulgentia, quam habent episcopi. Aliam habes in e. quod nonnullis, de priuile. licet hodie illud non sit priuilegiū episcoporum; sed ius commune, ut in c. fi. de sent. excommu. li. 6. Aliam indulgentiam habent, ut in c. fi. de penit. & remis. vt possint sine licentia Superiorum sibi eligere prouidum confessorem. Episcopus etiam iurat de calumnia, si per se ipsum elegit litigare, propositis tamen, non tamen Euangelij, ut in c. fi. de iuram. calum. Sed episcopus non potest delegare vicario suo resignationem, nec collationem certi beneficij vacatur, ut per Panor. in c. constitutus. de concess. præb. Nec debet episcopus promouere aliquem, qui non habet, vnde viuat, ut in c. 1. de præb. quia clericus non debet mendicare, ut in c. diaconi, li. 4. 93. dist. Et hoc fuit statutum, ut ordinati non mendicarent in opprobrium clericatus. facit tex. in c. episcopus. de præb. Nam turba clericorum facit eos contemptibiles. c. legimus. 93. dist. Aliam indulgentiam habent episcopi, ut in c. 2. de offi. deleg. in 6. Nam in coactionibus, & pœnis Pontificali dignitati deserunt ob reuerentiam etiam sacri officij; quod exercent. Et quod monachus officij populi celebrare non possit; multis auctoritatibus probatur per totam distinct. 16. q. 1. vbi videbis multa in materia monachorum, & à quibus vitij debeant esse immunes, qui in episcopos sunt ordinandi. Vide etiam per totam dist. 49. & 50. & inuenies, an ipsi, postquam lapsi sunt, valeant reparari. Aliam indulgentiam habent episcopi. c. quia periculosum, de sentent. excommu. li. 6. vbi legitur; Episcopi nullam interdictionem, vel suspensionis incurrunt sententiam nisi in sententia sit expressum; & vide ibi Ioan. Andr. post Host. Adde & aliud; quod clerici etiam religiosi, domestici, vel commensales Cardinaliū, vel episcoporum possunt se illis in diuinis officijs coadiuuare. Et mens tres datur ad electionem episcopi, nisi per necessitatem prorogentur. c. postquam. 50. dist. & ibi doct. ne pro defectu, de elect. Sed negligens moneri debet. tex. est singularis in c. nunc verò. 9. q. 3. Et in proprio gradu episcopi, vel presbyteri in aliena suscipiantur ecclesia. c. episcopi. 7. q. 1. Sed alienos clericos ordinare, & altaria consecrare episcopo non licet. c. episcopus in diocesi aliena. eadem q. & causa.

De potestate sanctissimi Episcoporum.

Cap. XIII.

ET sanctissimi episcopi possunt reconciliare, pœnitentias solemnes imponere, indulgentiarum literas concedere, de causis matrimonialibus cognoscere, ordines, & ordinationes facere. 16. q. 1. c. interdicimus, extr. de pœn. & remis. c. cum ex eo, in fi. extra de consec. eccl. vel alta. c. consuluitis. c. cum aqua per Episcopum benedicta, & 50. dist. c. in capite ieiuniorum. Item quinquagesimam, vel centesimam dare, extr. de don. c. Apostolica. 12. q. 2. c. bonæ, extra de his quæ sunt à præl. sine consen. capituli pastoralis. Item solemniter excommunicare. 1. 1. q. 3. c. debent. Item literas dimissorias dare; aliter non valet ordinatio ab alieno episcopo facta. 8. q. 2. c. illud, & c. dilectissimi, & ext. de offi. Arch. vt nostrum, vbi de hoc dicitur plenè. Item annulū portare licet episcopo, vt extr. de vit. & honest. cleri. c. q. clerici. Item duos de canonicis ecclesiæ suæ secum habere licet lucrantes fructus, ac si residerent, ext. de cle. non resid. c. ad audientiam. Item parochias limitare, & cœmeteria ordinare. 13. q. 1. c. ecclesias, & c. pastoralis, de his, quæ sunt à præl. Item constitutiones facere in suis diocessibus, de consec. distinc. 1. c. omnes basilicæ. 17. q. 7. c. omnes, extr. de feri. c. fi. 12. dist. c. catholica, & meliùs, de appel. c. fin. lib. 6. super sine vitæ mæ glo. in princ. Et est ibi quæstio notabilis ad propositum. Item possunt episcopi generalem Synodum facere. 18. dist. c. Episcopus. extra de maio. & obed. c. quod super, qui tex loquitur de Synodo episcopali; vbi per Abbatem, & Doct. videbis multa de Synodo episcopali. Sed vide hic admonitionem, quæ fieri debet in Concilij provincialibus, seu Synodis, de vita, & officijs sacerdotum, & clericorum, Fratres charissimi confacerdotes, & cooperatores nostri, nouit fraternitas vestra non licere, indigne nos locum tenere Aaron, vos autem Eleazar, nos fungi vice duodecim Apostolorum, vos autem 72. discipulorum (vt in c. in nouo Testamento. 2. r. dist.) Nos pastores vestros esse sciatis, vos autem animarum vobis commissarum; nos de vobis, vos autem de plebibus vobis commendatis à domino nostro Iesu Christo rationem esse reddituros, vt in die tremendi iudicij inter bonos dispensatores inueniamur. Item hæreticos cōdemnare, ext. de hæreti. c. ad abolendam. §. 1. & contra eos inquirere, eo. tit. c. excommunicamus. §. fina. Nec hæc potestas episcopis adimitur, aut minuitur, licet alteri inquisitio committatur, vt dicitur hic, & in c. per hoc, primo responso, de hæret. in 6. Cum ergo Papa vult condere canones, episcopi possunt contradicere, & dicere Canonista, Non conuenit consuetudini regionis nostræ, quia lex debet esse honesta, iusta, possibilis, & secundum consuetudinem patriæ, loco, temporis; conueniens, necessaria, & vtilis: manifesta quoque, ne aliud per obscuritatem incautum captione contineat; nullo priuato commodo, sed pro communi omnium vtilitate conscripta. c. erit. 4. dist. Et ecclesia polluta est reconcilianda per episcopum sumptibus eius, qui polluit, Card. in Clem. 1. §. 1. de excess. præl. Fel. in c. accedens, de præscript. Dixi quod episcopus potest hæreticos cōdemnare: de hoc dicemus infra, in c. de hæreticis. Item ecclesias censuales facere, vt de iure patro. c. præterea; de cens. c. scientes. Item instituire clericos & destituere, ext. de fil. presby. c. ex tua. & de infli. c. ex frequentibus. Et dicitur de his, quæ sunt à præl. Alia etiam plura singularia referuntur. 25. dist. & extr. de offi. archipresb. vt singulari. Item aliter proceditur contra eos contra maces, quam contra alios, vt per constitutionem Alexand. III. positam in c. 2. de offi. deleg. in 6. Item ipsi aliter iurant, quam alij, nec testificari coguntur, extr. de iuramen. calum. c. fin. 1. r. q. 1. c. nec honorem, in

Aucten. de sanct epif. §. nulli. Item tempore generalis interdicti possunt audire diuina, ext. de priuil. c. qd nonnullis. Item possunt, quem volunt, sibi eligere confessorum, vt extr. de peni. & remis. c. si. item non coguntur subire iudicium nisi imperialis iussio procedat, vt not. Azo. in ti. de epif. & cler. §. quod sit. Itē episcopalis dignitas liberat à patria potestate. 54. dist. c. si seruus. & not. extr. de aza. & qualita. c. idem eorum, tex. est in Auct. constitutio, quæ de dignitatibus, §. illud. colla. 6. & ibi not. q. priuilegia, & beneficia à principe concessa sunt perpetua, etiam si concedantur sub suo beneficio. Anto. Corlet. in suis singulis, in vers. beneficium, & multi alij Doctor. Videbis Philipp. Franc. in c. si de rescript. lib. 6. Item quinq; priuilegia habes in lege antiqua. 1. q. 1. cum quicunque. Item plures testes contra Episcopum sunt necessarii, etiam clerici, & nō laici. 1. q. 4. c. præsul. & c. seq. Item adde de altaris viatico, de priuil. c. vlt. in 6. Item, q. religiosi familiares eorum se possunt in officio coaptare, vt in Clem. de celeb. Miss. c. dignum. item in aliena diocesi possunt diuina celebrare, & populum benedicere, etiam in locis exemptis, vt in Cle. vlt. de priuil. vide c. Romana. de foro comper. Item supplet negligētias exemptorum, & certas prouisiones faciunt contra illos, de supplen. neglig. prælat. c. 1. Et hæc faciunt autoritate Apostolica, cui concurrent duo iura vetera, duo Sexti, & alia duo Clemē. vbi not. super verbo, Apostolica. Item iurisdictionem exercere inter suos subditos, in aliena diocesi, vt in Clem. de foro comper. Et institutio beneficiorum spectat ad Episcopum, vt in c. ex sequentibus, de insti. & c. cum ex iniuncto, de hære. Et Episcopi soli conferunt beneficia de iure communi. ita Innoc. in c. non satis, de officio ord. & ibi dicit; Ecclesiam autem, vel præbendam conferre non potest alius prælatus præter Episcopum, c. nullus. 16. q. 7. nisi hoc ex consuetudine, vel priuil. habeant, & tunc facit tanquam vicarius. c. super eo, de offi. deleg. c. cum venissent. de insti. & Doct. in c. Abbatem. de rescr. Et electio, præsentatio, institutio, collatio, inuestitura, quid sint, & ad quos pertineant, vide Panor. in c. auctoritate, de insti.

Oportet etiā, vt quando episcopi instituunt aliquē in beneficio, instituunt personas idoneas obseruando iura, vt in c. graue, de præb. Et sic intelligitur tex. in c. conquerente, de offi. ord. vbi dicitur, quod apud ordinarium est libera dispositio beneficiorum sibi subiectorum, & vide gl. & Doct. in c. 1. 2. 1. dist. & quando inuenitur idoneus in episcopatu, episcopus non prouidebit extraneum, ita D. August. in sermone ad populum, & vide tex. & gl. in c. hortamur. 7. 1. dist. & vide in c. Florentinum Archidiaconum. 85. dist. vbi primò examinantur electi de propria ecclesia, quàm de extraneis. Et Papa habet liberam dispositionem beneficiorum, vt in c. 2. de præben. in 6. & in Clem. vt lit. pend. Quod intellige de vacantibus in curia Romana, vt in d. c. 2. Habet etiam Papa liberam dispositionem beneficiorum & potest disponere de omnibus, cum viderit ex causa iusta, & rationabili, quia Rom Pontifex olim rarò faciebat gratias beneficiales; vnde in volumine Decretorum non fatigabamur in his. vt per Panor. in c. mandatum: de rescript. Inceperunt demum dare primò rogando, postea præcipiendo, & executores dando; nec facile grauabat Papa ecclesiam, nisi de vno tantum, & in illis referuationibus ponebat clausulam, si pro alio non scripsimus, vel æquipollentem, facit tex. in c. constitutus, & c. capitulum sanctæ crucis, & c. ex insinuatione, & c. mandatum cum duobus sequent. de rescript. Procedente tempore à principio factæ sunt gratiæ datis executoribus. c. pro illorum, de præben. c. proposuit, de concess. præb. Demum tempore Innoc. III. datur beneficium acceptandi, c. quia cunctis, de cōces. præb. in 6. Ad quod fortificadum addita est clausula decreti irritantis, Clementis I. de concess. præb. sic in referuationibus nec vnum inuenies in volumine Decretorum, vt notat Dominicus in c. duobus, de rescript. in 6. Postmodum inceperunt generales, & speciales referuationes ad certa beneficia, c. 2. de præb. in 6. facit text. in Extrauagan. execrabilis, vt dixi in lib. meo de Generali Concilio. c. si. Et Apostoli in toto orbe constituebant per ciuitates presbyteros, vt in Apost. legitur. c. 1. ad Titum; Huius rei gratia reliqui te Creta, id est instituens te ibi Archiepiscopum, vt ea, quæ defunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Et episcopi successerunt in loco Apostolorum, vt in c. in nouo Testamento. 1. 1. di. Et in d. c. dicit Philippus Franc. aliqua vitia de beneficijs vacantibus in curia. Et quæ beneficia dicantur in curia vacare; ibi videbis. Videbis, etiā an Abbatia sit dignitas.

Sed non potest episcopus exigere alia iura episcopalia, nisi illa, quæ sunt in iure expressa, nisi necessitas aliud suadeat, panor. in c. conquerente, de offi. ordi. Et ibi dicitur, quæ iura episcopalia habet in sua diocesi. Sed eo die, quo episcopus celebravit, in eo altari sacerdos non debet celebrare, vt in c. vlt. de consecrat. dist. 2. propter solam episcopi reuerentiam, sine licētia episcopi, vel necessitate urgente, vt cum solum illud altare est in ecclesia, & necessariò alia Missa celebranda venit, vel episcopus celebrans Missam non perfecerit. sine licētia episcopi nullus presbyter in sua diocesi potest Missam cantare, vel baptizare, vel aliud consimile facere. c. cunctis. 16. q. 1. vbi dicitur, q. sacerdotalia officia sine permisso episcoporum, non agant presbyteri; & in c. multis, ea q. & cau. Sed sacerdos in quacunque fuerit macula, non accedat offerre oblationes Domino. c. sacerdotes. 1. q. 1. & in Leuit. c. 2. 1. & sacerdos pro macula mortalis peccati suspenfus est quo ad se. Sed Papa inuito episcopo potest diuidere episcopatum, vide Doct. & Odofredum in l. in nomine Domini. C. de offic. præfec. prætor. Aphri. vbi dicit; Dominus Papa, si vnus episcopatus est nimis diuisus, potest eum diuidere in duos; & de hoc infra videbis. Et vtiā in Hispania diuisio fieret; quia mēsis multa, & opulenta est, operarij autem pauci; quæ est vera, & iusta causa diuisionis, episcopatum diuiders, vide tex. & Doct. in c. quod translationem, de offi. le. & gl. in c. sicut, de excof. præl. &

& vide in c. præcipimus. 16. q. 1. vbi Grego. scribit, præcipimus, & iuxta Canonum statuta vbi multitudo excreuerit si. l. elium ex vigore apostolicæ sedis debeas ordinare episcopos; pia tamen contemplatione, vt non vilescat dignitas episcopatus: sicut duo episcopatus superscripto modo in vnum possunt redigi, & vnus in duos valet diuidi, & vide Fel. in c. quæ in ecclesiis, de constitutioni. Item sine consensu episcopi non debet edificari monasterium, vel oratorium. c. quidam. c. seq. 18. q. 2. Sed nec etiam hospitale potest sine licētia episcopi construī, vt in c. ad hoc. de relig. domi. Sed si oratorium non est in hospitale, tunc simplex hospitale potest construī sine licētia episcopi, vt in c. si hospitali, de eccle. g. di. Item nec in oratorijs priuatis est licitum ponere campanas, vt in c. parentibus, de priuileg. nec etiam Missas ibi celebrare, vt de consecr. dist. 1. c. Missarum, legitur, Missarum solemniam non vbique, sed in locis ab episcopo consecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse censemus, Et presbyteri, & clerici, & religiosi diocesis episcopi subiaceant potestati ipsius, vt in d. c. quidam. 18. q. 2. Qui episcopi iurisdictionem habent in monasterijs religiosorum, vt in c. 1. ea. q. & cau. & est ab eo prælatus datus monialibus, & alijs religiosiis fœminis, comprobandum. c. qui religiosi, cum duob. seq. 18. q. 2. vbi dicitur. Examinetur ab episcopo qui religiosi fœminis proponendus est; ne sit nimium iuuenis, vt in c. quorundam. & c. fraternitatis, 34. dist. vbi legitur, quod etiam consanguinearum immoderatam familiaritatem episcopum vitare oportet. Et episcopi est, in omnibus parochialibus ecclesijs presbyteros inuestigare, vt in c. sanè. 16. q. 5. & c. nullus, & c. constituriones, & duo. seq. ea. q. & cau. & bonus tex. est in c. 1. de offi. ordin. vbi notatur, quod episcopi habent in suis diocesis iurisdictionem liberam, & ea quæ sunt meri imperij, & possunt ex officio procedere super criminibus, & in facinorosos homines animaduertere. Et ibi etiam notatur, quod episcopus potest super adulterijs procedere, etiam contra laicos. Et episcopi possunt, vbi res exigis, inuocare auxilium brachij secularis; & iudex secularis potest compelli per excommunicationem ad dampnam familiam; & auxilium suum. de hoc videbis Innoc. & Abb. in c. venerabili, de censibus. Ideo potestas secularis non incurrit excommunicationem, si ad mandatum Episcopi capit clericum, & ducit ad carcerem, etiam violenter, vt in c. vt fame, de senten. excommu. Sed iudices, vel officiales Papæ de iurisdictione Episcopi non debent se intromittere, ne ecclesiasticus ordo confundatur. c. peruenit. 11. q. 3. vbi dicitur; Nam si sua vnicuique episcopo iurisdictione non seruat, quid aliud, nisi vt per nos, per quos ecclesiasticus custodiri illi ordo debuit, confundatur? Sed non potest episcopus in aliena diocesi sine consensu diocesis Pontificalia exercere, vt 9. 1. dist. c. non liceat. S. de episcopis, & quinq. c. sequentibus. Si nollet episcopus ire ad ecclesiam suam, potest cogi per Concilium prouinciale. c. si quis episcopus. 9. 1. dist. Et cum multa discussione contra episcopum debet proferri iudicium. c. accusatio. & decem c. sequē. 1. q. 7. vbi legitur; Accusatio episcoporum non est facile recipienda; quia episcopi sunt oculi Dei, ideo à subditis non sunt iudicandi. c. oues pastorem suum non reprehendant. 6. q. 1. intellige tu de occultis criminibus, quæ nullo modo probari poterant, vbi legitur; Si enim omnia in hoc seculo vindicata essent, locum diuina iudicia non haberent. Ideoque si aliquis putat se in hoc Deo placere, q. seruos suos accusat, & vt meliores fiant, dicit hoc agere, in vanum laborat, & plus inuidia stimulis agitur, q. charitatis. Et ibi legitur in c. sacerdotes. 6. q. 1. quod populi arguere, vel increpare nō valent sacerdotes: quia sacerdotes, qui proprio ore corpus domini conficiunt, ab omnibus sunt obediendi, & timendi. Sed clerici non debent peregrinari sine licētia sui episcopi. c. non oportet, de consecr. di. 5. & vide tex. in c. si de cler. peregrini. Ideo episcopus alterius diocesis clericum recipere, nec ordinare potest sine consensu sui episcopi, & literis dimissorijs 70. dist. per tot. Et vide formam monitionis ordinandorum, quæ omnia impedimenta particulariter continet, in Pontificali sanctæ Romanæ ecclesiæ fol. 3. & ibi videbis formam absoluendi ordinandos, à sententia excommunicationis, & dispensandi cum irregularibus ad cautelam. Et de exhortatione per episcopum faciēda ordinatis ad singulos ordines, peracta ordinatione, ibi vide in fol. 23. Et in d. lib. Pontificali ea tantū ordinata sunt, quæ ad officium Pontificis pertinent, & est opus satis laudabile, atq; diuinum, & tres in se partes continet, in quarum prima de benedictionibus, & consecrationibus personarum tractatur; in secunda de consecrationibus, & benedictionibus rerum, in tertia verò de quibusdam sacramentis, & ecclesiasticis officijs agitur. Item est considerandum q. præsentem episcopum sacerdos nisi de suo mandato non debet benedicere, nec signare. c. cum ad. de consecr. di. itaque post consecrationem cuiuslibet sacerdoti populum benedicere permittitur, & ante benedictionē sacerdotis egredi populus non presumat, vt in c. missas, ea. dist. sed & præsentem episcopum ipse debet dare benedictionē, vt in c. deniq. 2. 1. dist. vel eius nutu, vel consensu. Quod intelligitur de benedictione finali; nā solemnem benedictionem, quæ fit ante agnus Dei, nullus debet dare, vel facere, nisi episcopus. Notabis etiam, quod vltima benedictio post Missam, illam significat, quam Christus post resurrectionem in cælum ascensus dedit discipulis suis, vnde Lucæ cap. vltimo. dicitur, Factum est, cum benediceret illis, recessit ab eis. Vtrum autem episcopi possint successores sibi ex testamento instituere, vide text. in cap. episcopi, 12. questio. 1. cum cap. seq. vbi habetur; Episcopi de rebus proprijs, vel acquisitis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, derelinquant; quicquid verò de promissione suæ ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure ecclesiæ seruari censuimus.

Et videbis 12. q. 5. per totum; & præcipue vide ibi tex. in cap. fixum, vbi litera dicit; Quæ ante suam ordinationem,

dinationem, vel post hereditaria successione acquisit episcopus, cui vult, derelinquat; illa verò, quæ de rebus ecclesiæ suæ suo nomine, vel alterius comparauit, in iure suæ ecclesiæ tantum deueniunt. Et mortis episcopi res pro futuro Pontifice conferuari debent, vt superius dixi. Et duo episcopus patus per Panorm. coniunguntur in vnum, cap. postquam. 16. q. 1. & vnus in duos diuiditur, vt in c. precipimus. §. sicut eadem q. & cau. Vide Panorm. in q. 1. & omnino vide. Et episcopus potest ex beneficio pingui constituere duo ex causa, ita Panorm. in cap. extirpandæ. §. verò, de præbendis. & d. q. 1. dicitur, quòd Papa potest in vno episcopatu ponere duos episcopos, vt in c. non autem. 7. q. 1. vbi hoc fuit gestum in persona Augustini, qui non successit, sed accessit Valerio adhuc viuenti; nec fuit deputatus simplex coadiutor, sed verus episcopus, vt ibi legitur, & notatur. Idem, si duos episcopatus concedit uni episcopo, ita vt sit episcopus vtriusque, vt in c. relatio. 2. q. 1. Quandoque vnit duos episcopatus, & quandoque diuidit vnum in plures, vt in c. & temporis. 16. q. 1. & in c. sicut vnire, de excess. præl. Et sic potest facere contra statutum, & ordinationem Concilij, & beati Petri Apostoli, qui præcepit, vt singulis ciuitatibus singuli, & non plures episcopi ponerentur; vt narrat beatus Clemens in c. in illis. 80. di. & Anacletus Papa in c. seq. & pro hoc auctoritas Gregorij in c. singul. 89. distinct. Cætera videbis in d. quæst. 1. & notabis. d. c. in illis. 80. distinct. vbi constat, quòd tempore beati Petri erant limitatæ prouinciæ. nota bene. Et in vna ciuitate non debent esse plures episcopi; & quod supra diximus de Valerio, & beato Augustino, fuit ibi speciale, vt per gl. in c. in illis. 80. distinct. Et episcopus potest reuocare, quòd antecessor alienauit indebitè, vt in c. 1. de integ. restitutio. Potest etiam vindicare res ecclesiæ, non sibi, vt in cap. prohibemus de censib; Sed non potest alienare res ecclesiæ sine consensu capituli, vt in c. 1. de his, quæ sunt à prælat. sine consensu Capituli. Et ecclesiæ, & minor, & fiscus æquiparantur, vt per Docto. in l. fi. de iure deliberan. & de integ. restitut. c. 1. 2. q. 2. c. si qua de rebus, de iure iur. in c. sicut. Et potest delegare collationem beneficiorum, & constitutus, de concess. præben. dum modo deleget vicario suo generali duxerit, nam alteri non potest conferri. Potest donare potestatem conferendi certum beneficium vacans, sed non potest delegare potestatem conferendi beneficium vacaturum in specie, vt per Docto. in l. fi. d. c. constitutus. Sed ab episcopatu quis remouetur propter illiteraturam, vt in c. quamuis, de æta. & qual. & datur defectus scientiæ, quia do. nescit Grammaticam; & sufficit, quòd testes dicant, quòd nunquam legit libros scientiæ, nec vnquam intrauerit scholas, vel doctore audierit. Tria enim in episcopo præcipue requiruntur, literarum scientia, ætatis maturitas, & grauitas morum. Adde & quartam, quod de legitimo matrimonio natus sit, c. cum in cunctis. de electio. & ibi glo. sed si ignorat Grammaticam, si ex vlt. perfète loquitur, & alias est utilis, non deponetur, si iam est promotus. Nam iura, quæ possunt in contrarium adduci, loquuntur in promouendis. Et si Papa mandat alicui episcopo, vtrum tale mandatum porrigatur ad episcopum successore, vide Bar. in l. si communis seruus. ff. de stip. ser. Et de facili laicus non est assumendus in episcopatum; vnde sine magna causa non debet fieri, vt per Panorm. in c. sanè. de conuersione coniugato. Et qualiter episcopus iuret domino Papæ, vide in c. ego, de iure iur. & ibi dicit Panorm. quòd episcopus tenetur ex iuramento defendere, & adiuuare Papatum, & regulas sanctorum Patrum; dic regulas, idest canones summorum Pontificum, & aliorum sanctorum Patrum per ecclesiam Romanam approbatos. Et sic potest ex textu secundum Panorm. colligi dictum satis acerbum, quòd episcopus non seruans, vel seruari non faciens Canones, incidit in periurium, cum iuret defendere, & retinere canones. Sed tu intellige, vbi ex cõtemptu nõ seruat: & in talicasu nõ potest recedi ab ipso, sicut ab excommunicato. Quomodo autè procedatur contra prælatum suspectum de dilapidatione, videbis ibi Panorm. Vbi dicit etiam, quãdo clericus possit cogi ad ostendendum titulum sui beneficii; de quo aliàs iam dixi. Videbis etiam Felin. in d. c. licet Heli, multa dicentè. Vbi dicit etiam, quòd episcopus potest ponere edictum, vt omnes ostendant titulum sub pœna priuationis: intellige de retinentibus per dispensationem; ita Doct. in c. ordinarij, de offic. ordin. & omnino vide Felin. in d. c. licet Heli, quia ponit duas limitationes. & si prælatum est negligens in corrigendo, sine admonitione auferetur ei iudicium, vel iurisdicctio, vt per glo. notabilem. in c. per principalem. 9. q. 3. & vide Docto. in c. sicut olim de accusat. Et an episcopus acceptat legationem Principis secularis, vide Docto. in c. cum parati de appell. & in c. si episcopum. 18. distinct. & in c. in archiepiscopatu. de rapt. & vide Panorm. in 2. de iudicijs.

De officio Episcopi, & ad qua successor mortui teneatur. Cap. XIII.

DE potestate sanctissimorum episcoporum diximus supra, in c. præcedenti; nunc aliqua de officio Archiepiscopi aggrediamur. Officium episcopi est virgines, altaria, & ecclesias consecrare, christiana conficere, & cū ipso confirmare, vt in c. quamuis. 68. dist. vbi enumerantur decem, quæ pertinent ad officium archiepiscoporum, & quia hæc corepiscopi sibi vsurpabant, recesserunt ab aula. Primū igitur episcoporum officium est presbyterorum, & diaconorum ordinatio; & per hos intellige ordines; virginum consecratio, vt dixi 26. q. 6. c. 1. Item constructio altaris in ecclesia consecrata; nam ante consecrationem bene

bene licet clericis ibi construere altaria. Sed post, non, nisi de consensu episcopi; quia si fecerint, deponetur, vt in c. nullus presbyter, de consecra. dist. 1. Item inungitur episcopus, vt procurator animarum existat, & distributor spirituum, c. clericum. §. ex his omnibus, 11. q. 1. Et multa sunt, quæ episcopus tenetur scire. c. omnes. 38. dist. vbi statuit Synodus, vt omnis, qui ad episcopatum promotus est, psalterium sciat, vt ex eo omnis clericus, qui sub eo fuerit, instruat. Et tempore suæ ordinationis debet Metropolitanus ordinandum episcopum interrogare, si sciat legem, canones factos, & omnem sacram scripturam; & si inuenitur ignoras repellitur, & hoc probatur auctoritate prophetæ Osee 4. dicentis; Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Sequitur tex. Placuit, vt ordinandis episcopis prius ab ordinatoribus suis decreta Conciliorum auribus eorum inculcentur. Similiter cū nouum celebratur Concilium, quæ in Concilijs statuuntur, infra sex menses, postquam redierit à Concilio, debet omnes suos subditos conuocare, & eis indicare, quæ sunt in Synodo acta. cap. decernimus. 18. distinct. Ideo non sufficit episcopo innocens vita, nisi adsit, & doctrina. 44. distinct. cap. 1. quia tenetur episcopus docere populos sacram scripturam, non Grammaticam vel Philosophiam. c. cum multa. 86. distinct. ignorantia. 38. dist.

Debet etiam episcopus intendere lectioni, & orationi, & prædicationi. c. episcopus nullam. 88. dist. c. episcopi. 2. q. 7. & sic faciebat Moyses; qui semper erat in tabernaculo docens, & orans, sicque in hostes suos vincebat orationibus, vt in c. fi. 39. distinct. vbi legitur; Tria sunt, quæ Moyses, & Aaron faciebant, legere, scilicet, docere populum, & orare. Ideo hæc tria opera debet Episcopus facere, si vult imitari Moysen, & Aaron. De hoc videbis in c. sicut. 7. q. 1. Debet autem episcopus docens in templo loqui prudenter, & aptare verba iuxta capacitatem audientium; sitque doctus, maturus, prouidus, irreprensibilis, vt in c. oportet. 7. quæst. 1. Item debet pacem procurare inter subditos, & amouere discordias. c. studium. 90. distinct. imò potest excommunicare nolentes pacem inire. c. placuit. c. prælatum. 90. distinct. Nec sufficit episcopo lectio, vel oratio, nisi & pauperibus prouideat. c. fratrem. 86. distinct. Debet etiam episcopus discordantes concordare, 90. dist. per tot. sed non debet proprijs manibus aliquem cedere, vel flagellare. c. non liceat. 86. distinct. & vide in c. cum beatus Paulus. 45. dist. episcopi est etiam ordinare, vt in ecclesijs baptismalibus sint Doctores, & magistri, qui pueros in artibus liberalibus, & alijs vtilibus instruant. c. de quibusdam. 37. distinct. Et episcopus non potest creari sine titulo episcopali. c. sanctorum. 70. distinct. Et pendente inquisitione contra prælatum suspectum non fit incontinenti remotio ab administratione, sed in tutore; Doct. in c. licet Heli. de simo. Et si electus in episcopatum habet plura beneficia, accepto episcopatu omnia alia vacant. c. dictum, de electione. cap. non potest, de præbendis, in 6. Innocen. in c. in nostra, de rescriptis. Sed non ipso iure, vt per Panorm. in c. de multa, de præben. Et successor in episcopatum, nam ligatur constitutionibus prædecessoris, Ioannes de Lignano in Tractatu de sent. excommunic. in volumine 1. folio 288. Sed successor in ecclesia tenetur ratificare bene gesta prædecessoris; Archidiacon. in c. decessor. 25. q. 2. & de hoc vide Bald. in l. quicunque. C. de bonis, quæ lib. Et successor in ecclesia non tenetur ad debita contracta per prædecessorem, nisi pro utilitate ecclesiæ fuerint contracta; nota. in cap. 1. & 2. de sortileg. & vide in c. fina. de officio ordin. in 6. & episcopus an possit punire exemptos delinquentes in sua diocesi, Turre Cremata, in c. placuit. 7. quæst. 3. Sed episcopus in nulla occupatione mundialis officij inueniatur, neque iudex, neque cognitor secularium negotiorum inueniatur, vt in cap. Te. 11. quæst. 1. vbi litera dicit, Te quidem oportet irreprensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes abijcias. bonus textus ad hoc ex canone Apostolorum, vt in c. Episcopus. 88. distinct. vbi legitur, episcopus aut sacerdos, aut diaconus nequaquam seculi curas assumant, sin autem deiciantur, & per tot. tit. ne clerici vel mon. sed quia expedit maximè animarum salutem, à dignis atq; in doneis parochis gubernari, ideo episcopus examinet parochos omnes, iuxta formam sacri Concilij Tridentini, vt in sess. 24. c. 18. vbi optima videbis.

De Archiepiscopo,

Cap. XV.

ELECTVS in Archiepiscopum, vel episcopum infra tres menses debet consecrari, c. quonia quidam. 100. dist. vt dixi supra. Et archiepiscopus non potest vti pallio extra ecclesiam, vt in c. cum super, de autho. & vsu pallij. in c. pallium. 100. distinct. nam pallium est insigne ornamentum archiepiscopi; vel episcopi de corpore beati Petri assumptum. Sed ex priuilegio specialiter competit pallium episcopo, vt per Panorm. in rub. de vsu pallij. Qualiter debeat esse forma pallij, ibi videbis per eum. Sed insignita, per quæ notatur iurisdicctio non possunt extrahi extra limites prouinciæ, vt not. in c. ex tuarum. eo. tit. & archiepiscopus debet sepeliri cum ambobus pallijs, quia pallium non remanet in ecclesia, ad quam fuit promotus, vt per Docto. in c. ad hæc. eod. tit. Et pallium potest accommodari, vt videatur, non pro vtendo. Sed ante pallij traditionem quis nõ debet appellari archiepiscopus, vnde notabis, quòd nomen sequitur post plenarium officium, & complementum plenariæ potestatis: tamen per actum confirmationis recipit potestatem, quo ad illa, quæ sunt iurisdicctionis, vt in c. transmissam de electio. Et pallium instanter est petendum, & debet peti infra tres menses à die consecrationis, de iure, nisi fuerit impeditus, vt in c. 1. 100. dist. vbi de hoc. Sed solus Papa vtitur pallio ad Missarum solenia, & in omni loco, vt in c. ad

honorem de auth. & vsu pall. & c. pallium tibi; dist. 100. Sed electus in archiepiscopum, si sit episcopus, nō potest alios consecrare ante receptionem pallij. 100. dist. §. 1. Et qui est consecratus, ab illo, qui nō habet ius consecrandi, iterum est consecrandus, vt in c. sicut, cum c. seq. 68. di. Et archiepiscopus est ordinarius provincie, & est maior episcopus singulis provincie suae. c. per singulas, cum c. seq. 9. q. ulti. 6. q. 4. c. scitote. c. pastoralis, de offic. ord. & Rom. in consi. 4. 1. & Panorm. in c. nullus, de iure patro. Sed est diocesanus in diocesi sua, non in provincia; ita Card. in Cle. 1. §. 1. de suppl. negl. prael. Itaque est archiepiscopus in provincia, episcopus in diocesi. Clem. 2. §. 1. de priuil. & ibi Card. dicit, quod archiepiscopus est maior episcopus in exercitio, non in ordine. dicit etiam, q. archiepiscopus, & Metropolitanus idem sunt. Sed nō dicitur archiepiscopus, nisi sit susceptus pallium; ita Card. in c. quod sicut, §. praterea. de elect. & in Cle. m. 1. §. nos, de iureiur. Et proprie dignitas est episcopatus: Card. in Clem. 1. de renun. & est culmen dignitatu, Card. in Clem. 1. de renun. Et archiepiscopus dicitur princeps episcoporum, c. clericos, 21. dist. archiepiscopus non potest eligi, nisi sit presbyter. c. 1. 40. di. Punit suffraganeos impediētes quæstōres ipsius, vt per Car. in Clem. 1. de penit. & remis. Et diocesis dicitur quasi diuisio, quia diuiditur fines episcopatu. c. unio. 10. q. 3. Card. in Clem. dudum, §. extra, de sepultu. Et dioceses fuerunt distinctae tempore Dionysij, gl. in c. provincia. 99. dist. & 13. q. 1. c. 1. Et diocesanus dicitur archiepiscopus in sua diocesi, non in provincia Car. in Cle. 1. §. 1. de sup. neg. prael. archiepiscopus potest deferri facere ante se crucem, & potest populū benedicere per totam provinciam; ita Car. in Cle. 2. de priuil. c. 2. archiepiscopus (vt dixi) est princeps. c. clericos. 21. di. & 80. di. per totum.

Sed quantum plus ordinis vel honoris, habet archiepiscopus, quam episcopus? nihil (vt iam dixi) respectu ordinis episcopalis in sua substantia, id est respectu characteris; nā tantum habet, quo ad hoc simplex episcopus, quam Papa; sed respectu executionis, & exercitij maiorem solitudinem habet archiepiscopus, Metropolitanus, & archiepiscopus idem sunt, sed Metropolitanus trahit nomen à metros, qd est mensura, & polit. ciuitas, & trahit nomen ab ecclesijs, & earum numero; Archiepiscopus verò à personis: & dicitur ab archos, quod est princeps, eò q. sit princeps episcoporum, vt dixi: vide Doct. & Car. in d. Clem. 2. Et dixi, q. archiepiscopus potest populū benedicere, intellige de solemnī benedictione, quā non faciunt presbyteri, vt not. c. ecce. 95. dist. Dicit etiam Card. in Clem. 2. q. benedictio fit quandoq. imperatiue, & tunc proprie Dei est, licet detur ministerio benedicens, & est satisfactio in infuso. 25. dist. c. presbyterum. Sed archiepiscopus non debet aliquid præsumere excommunicando, vel iudicando; vel aliquid agendo in diocesi sui suffraganei absque eius consilio, vel iudicio; aliās subiacebit periculo sui gradus; & quod gerit, erit irritum. c. nullus primas. 9. q. 2. habet enim tantū iurisdictionem in episcopos suffraganeos, & eorum officiales principales. de offi. ord. c. pastoralis, & c. Romana ecclesia. de offi. ord. in 6. vbi videbis optimum tex. & ibi vide Doct. Non tamen procedat archiepiscopus contra episcopum ad depositionem, quia depositio episcoporum soli Papæ est reservata, vt in c. 2. de transla. praela. de hoc vide Panorm. in c. 1. de offic. leg. Sed de criminibus paruis potest cognoscere, & ipsos episcopos punire. c. sacro. de sentent. excom. & 10. q. 3. c. quia cognouimus, & not. 10. And. in c. vt litigantes, de offi. ordi. lib. 6. De causa verò ciuili indifferenter cognoscit, etiam si subditi episcopi conueniant episcopum. Sed secundum canones antiquos poterat Concilium provinciale deponere episcopos. gl. & Doct. in c. accusatus. 3. q. 6. & in c. denique. 6. q. 3. bonus tex. in c. si quis à proprio 3. 1. q. 5. & Fel. & Anto. & Doct. in c. 1. de iudicijs, sed si electio episcopi esset vitiosa ex parte materie electionis, videlicet ipsius electi, vt si deprehendatur deius à fide in hoc casu electio vitiosa esset nulla, quoniam hæreticus non potest esse materia super quam cadat electio Apostoli, ita Cardin. de Turre cremata, in c. si quis pecunia. 79. dist. & vide infra in c. de degradatione; & episcopi representant personas Apostolorum Christi, vt in c. in nouo Testamento. 21. dist. Sed si episcopus habet causam contra subditum, non conuenit eum coram archiepiscopo, sed debet eligi arbitri: auctoritate iuris, hæc probantur in c. si clericus aduersus clericum. 11. q. 1. ita Panorm. in d. c. pastoralis. & ibi dicit, quod regulariter nullam potestatem potest archiepiscopus exercere in subditos episcoporum nisi in casibus exemptis, & vide glo. & Doct. de hoc in d. c. pastoralis, & vide Cardin. in d. Clem. 2. §. 1. Et si duo subditi episcopi litigant, vel episcopus contra subditum, non potest adire archiepiscopus, nisi per appellationem. c. venerabilis, de sentent. excom. lib. 6. vbi litera dicit; Archiepiscopi non possunt absolvere excommunicatos à subditis suffraganeorum, sed possunt absolueri, si ad eos appellatum fuerit. De his videbis in d. c. venerabilibus, in princ. & in §. porro & in §. sed si ex causa legitima, & in §. ane. & in §. denique. Et de officiali episcopi ad archiepiscopus appellat, vide sing. tex. in c. Romana ecclesia, de app. in 6. & in §. qd si obiiciatur, si dicitur ex iniusta causa appellatū. Archiepiscopus inhibere non potest nisi prius recepta appellatione, vt probabilis incipiat cognoscere de causæ veritate. vide Doct. in d. c. Romana. §. si autem. Et in hoc Archiepiscopi semper grauant. Et vide tex. sing. in c. illis. 80. dist. vbi legitur, q. gentiles habebant tres ordines sacerdotum, scilicet primi flamines, archiflamines, & flamines. & quod loco primiflaminum Petrus iussit poni patriarchas, qui de maioribus aliorum episcoporum causis cognoscerent, loco archiflaminum Archiepiscopos, loco flaminum episcopos, qui in singulis ciuitatibus singuli esse debent. Et in c. episcopi, eadem dist. dicitur, q. episcopi in ciuitatibus, presbyteri per castella. Itaque ponit differentiam inter episcopum, & presbyterum. Sed de notorijs potest archiepiscopus corrigere subditos episcopi, cum visitat provinciam. c. 1. §. notoria, de censu. li. 6. Et episcopi

episcopi, & archiepiscopi celebrantes in locis exemptis an possint ibi concedere indulgentias, vide Card. in d. Clement. 2. §. fina. Et archiepiscopus non potest aliquid attentare in diocesis suffraganeorum, nisi quatenus reperiatur in iure expressum; ita Panorm. in c. sicut venire, de excess. praelatorum; & ibi glo. enumerat 21. referuata papa; & vtrum metropolitanus possit visitare provinciam sui suffraganei, dico hodie quod sit secundum formam tex. in c. Romana. de censibus. libro 6. & ibi vide c. fina. & Archidiaco. Et subsidium charitativum potest peti à papa in casibus notatis per Oldr. in consilio 104. Et de charitativo subsidio vide Card. & de pensione licita, & illicita vide eundem in Cle. 1. §. 1. de supplenda negligentia praelatorum; & in c. auaritia de præben. & vide Abbatem, & additionatorem suum, in c. ad auaritiam de rescriptis; & vide infra in c. de pensione ecclesiastica. De charitativo subsidio vide etiam Cardina. in Clement. 1. de excessibus praelatorum, & Hostien. in titu. de excessibus praelatorum. Archiepiscopus non nisi ad Missarum solemniam pallio vtatur. & in Synodo. Sed potest Synodum congregare ante susceptionem pallij, vt per tex. & Doct. in d. c. pallium tibi. Et de pallio archiepiscopi vide in tit. de vsu pallij; & per totam distinctionem centesimam; vbi dicitur in c. prica; Honor pallij non detur nisi meritis exigentibus.

An Principatus Summi Romani Pontificis non solum ad spiritualia, sed etiam ad temporalia se extendat, ita quod in toto orbe iurisdictionem habeat temporalem. Cap. XVI.

AN Principatus Summi Romani pontificis non solum ad spiritualia, sed etiam ad temporalia se extendat, ita q. in toto orbe iurisdictionem habeat temporalem, dic breuiter, q. licet Romanus pontifex non habeat regulariter, siue directè ita plenam potestatem in temporalibus, sicut in spiritualibus nihilominus etiam habet potestatem in temporalibus ex consequenti, & hoc proprio iure, scilicet licet quantum necessarium est ad conseruationem rerum spiritualium, ad directionem hominum in salutem æternam, ad correctionem peccatorum, & ad conseruandam pacem in populo Christiano, vt ex infra dicendis demonstrabimur. Et in primis dico, q. papa est summus, & omnes sunt ei subiecti, vt est glof. valde notabilis in Cle. ad nostrum, de heret. in verbo, Ecclesia; & vide aliam singularem gl. in c. causam, il. 2. qui filij sunt legit. & vide Inno. in c. licet ex suscepto, de foro compe. & vide Host. in c. per venerabilem, qui filij sunt legit. & vide eundem in sua Sum. eo. tit. Siqualiter, & quo. Et, vt magis materia elucescat, dic q. duplex est potestas, vnà spiritualis, quæ est penes summum pontificem, alia tpalis. quæ est penes Imperatorem, vt in c. solite, de maio. & obed. Spiritualis autem est prior temporali in tribus, vt dicit Host. in loco præalleg. in dignitate, siue maiori, in institutione, & in auctoritate, seu potestate. Est enim prior in maiori, sicut spiritus est maior corpore: est prior in institutione, nā sacerdotium Melchisedech præcessit legem scriptam; de quo in c. translatio. de consuet. item per sacerdotem Deo iubente fuit ordinata regalis potestas, 1. Reg. c. 8. quum dicit dominus ad Samuelem; Constitue super eum Regem. Est ergo sacerdos etiam prior potestate, & auctoritate. Item patet hæc maioritas ratione subiecti: quanto enim quis melioribus præfuit, tanto maior est, vt in Aug. de defen. ciui. §. nos igitur. col. 3. Sed anima cui papa præfuit, præferenda est omnibus rebus humanis, quibus Imperator præfuit. 1. 2. q. 1. c. præcipimus. ergo papa præfuit Imperatori. Item hoc probatur ex vi fidei, sicut enim ponere duo principia est hæreticum, vt de sum. Tri. & fi. cath. c. 1. & 2. sic etiam ponere duos vicarios æquales in terris est hæreticum. facit gl. notab. in c. non autem. 8. q. 1. Est enim ecclesia militans diuinitus exemplata ab ecclesia triumphante, dicente Ioā. in Apoc. c. 12. in prin. Vidi Hierusalem sanctā nouam descendente de celo, &c. & Moyfi dictum est, Exo. 25. q. omnia faceret secundum exemplum sibi demonstratum. Cum igitur in ecclesia triumphante sit vnus princeps summus, cuius obedientia tota ipsa ecclesia perfectissime est subiecta, si Deus nec cessario sequitur, q. ecclesie militanti vnus summus princeps præsideat. Imperator esse nō potest, cum non valeat præesse in spiritualibus; ergo est papa, qui & temporalibus præesse potest, vt superius diximus, & infra dicemus. Sed fatendum est, q. imperium, sicut sacerdotium, præcessit à Deo; & nedom summum imperium, imò & qualibet inferior potestas dicitur à Deo, vnde in passione Christus ait ad Pilatum, Nō haberes in me potestatem illam, nisi dara esset tibi desuper: sed hæc potestas non deriuatur in principē secularem immediate à Deo, sed per debitam, & subalternatam emanationem à vicario Christi Iesu; apud quem sunt iura cælestis, & terreni imperij, vt dicit tex. 2. 2. di. c. omnes. Hinc est, q. imperium transferre potest de certo genere personarum cū maxima causa ad aliud genus, vt infra dicitur. Sed isti exercentes istos duos gladios habent se adiuuicem, vt maior, & minor, & vnus sit supremus in ecclesia militante, sicut in triumphante. Sed diceres, ad quid valet ista maioritas, & prærogatiua, cum non valeat papa perturbare illam iurisdictionem temporalis principis, nec minuere, nec exercere per se, vt in c. si Imperator, & in c. cum ad verū. 96. dist. in c. quoniam. 10. dist. & in c. causam, qui filij sunt legit. & ipse Deus exercitium interdixit dicēdo, Mitte gladium tuum &c.

Respondetur, q. valet ad multa, & primò vt ipsum Imperatorem, tanquam inferiorem, destituat exigentibus causis maximis, & arduis. Itē in oibus arduis negotijs, & maximis difficultatibus generatibus scandalū in Christianitate potest huiusmodi maioritatis ratione se intromittere et inter laicos, & exercere ipsa potestatem

testatē sibi à Deo attributam, vt in principio istius capituli diximus, & infra dicemus. Et vbi ista negotio rum necessitas, & grauitas non contingit, habent locum iura generaliter loquentia, q̄ Papa debet præ esse spiritualibus, Imperator verò temporalibus, & hæc sufficiant, quò ad hunc passum. Et q̄ gladius ma terialis ad Rom. Pont. pertineat, pater Ioan. 18. Vbi dixit Christus Petros: Conuer te gladium tuum in vagi nam. Quod verbum pertractans B. Bernardus ad Eugenium Papam sic inquit; Qui tuum negat, non satis videtur mihi attendere verbum Domini dicentis, Conuer te gladium tuum in vaginam, Io. 18. & Matt. 16. Tuus ergo tuo forsitan nutu, etsi non tua manu, euaginandus, sed in usu Imperatoris hæc ille, s. Bernar dus. Nutus verò dicitur non tantū exhortatio, sed etiam dispositio. Vnde Leo Papa III. vt in c. igitur. 27. q. 8. contra Saracenos iubet populum congregari, & eis ad litus maris occurrere. Itē vt in c. hortatu. ea. cau. & q. hortatu, & precibus Adriani Papæ exhortatus. Carolus Rex contra Longobardos bellum susce pit. Ad idem, B. Gregorius quosdam hortatur nobiles, vt milites congregent contra hostes, & arma viri liter præparent, vt in c. quicumq; ea. cau. & q. Item in Registro etiam legitur, q̄ B. Greg. ciuibus Tusciæ, vt contra Longobardos arma pararent, mandauit, & militantibus stipendia. decreuit. Quòd etiam huius gladij materialis dispositio, licet nō materialis exercitatio cōueniat clericis, S. Thom. in 2. 2. q. 40. art. 2. declarat ita dicens; Omnis persona, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet disponere de his, quæ sunt ad finem; bella autem carnalia in populo fideli sunt referenda sic ad finem, vt ad bonū spirituale di uinum, cui clerici deputantur, ideo ad clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bel la iusta. hæc S. Tho. Pertinet ergo dispositio authoritatis gladij materialis aduersus infideles, hereticos, scismaticos, & tyrannos, maximè ad Romanum Pontifi. qui dux, & pastor, & pugil est populi Christiani, quando bellum est pro veritate fidei, vt infra in c. de bello. Et de hoc vide Extrauagan. Bonifacij incipien tem, Vnam sanctam. Ideo imperium Romanum à Græcis transfuit in Germanos, & potestati; ac ius eli gendi Imperatorem, postmodum certis principibus contulit, vt in c. venerabilem, de elect. Vbi dicitur gl. Legimus in Chronicis, q̄ cū Romana ecclesia opprimeretur ab Arstulpho rege Longobardorum, petijt auxilium à Constantino, & Leone eis filio Imperatoribus Constantinopolitanis; qui cum nollet patroci nari ecclesie. Papa transfuit imperium in Carolum Magnum, qui fuerat filius Pipini; quem Zacharias sub stituerat loco Regis Francorum; de quo in c. alius. 15. q. 6. & vide in c. 66. Nōne igitur iuste Iulius II. sanctis simus Pontifex maximus Ioannem regem Nauariæ scismaticum, hereticum, Apostolicæ sedis hostem publicum, atque reum læsæ maiestatis declarauit, & descēdētes eius, ratione publicæ utilitatis; regnūq; & omnia eius bona publicauit primo occupanti, atque nominatim Catholico Regi Hispaniarum: cōces sit, quem admodum Stephanus II. sanctissimus Pontifex. Constantinum, & Leonem Occidentis imperio deiecit, propterea q̄ ipsi ecclesie causa imploranti auxilium denegauit. Potest itaque Papa. principes a postlatēs à fide, priuare domino temporali, quod habent super fideles, quod probatur ex iam dictis. & ostenditur ex dictis sancti Tho. 2. 2. q. 40. ar. vlt. & notabis q̄ filij conspirantium in principem vel ecclesiam, non possunt capere aliquam hæreditatem, & sic iustissimè Rex noster possidet Regnum Nauariæ. & de rebellionē, vide infra in c. 71.

Sed quia tēpus acceptabile est, dicamus aliqua de quadruplici Monarchia. Prima fuit Assyriorum, cuius caput Ninus fuit tempore Abrahæ Patriarchæ, quæ durauit 1240 annos, vt scribit August. lib. 4. de Ci uitate Dei; vsque ad Sardanapalum, qui propter merita muliebria perdidit principatum. Arabazanes tran stulit regnum ad Medos, & Persas eo tempore, quo regnabat Procas Dux Romanorum, vt idem Augu. in lib. 8. de Ciu. Dei. Hæc secunda monarchia Medorum, & Persarum durauit vsq; ad tempora Alexandri, 223. annos, quando videlicet deuincitur Darius à prædicto Alexandro, vt scribit idem August. in libr. 12. Sed monarchia Græcorum in Alexandro incepit, & in eodem finijt. Regnauit Alexander annos 12. & mortuus est, sed quamuis Græci non habuerūt vniuersalē dominium; vixit tamen regnum Macedo num annis 488. vt Augustin. scribit in eodem, 12. Post hanc autem monarchiam Romanus principatus vigere incepit, durauitq̄ consulatus, imò monarchia vsque ad tempora Iulij Cesaris, qui primus vsur pauit imperium, sed parum in eo superuixit. Post hunc Octavianus filius sororis eius successit, & pro pter suam modestiam longo tempore in eo principatum habuit; ac in 42. anno sui Imperij, complera 76. hebdom. Danielis, cessante regno, & sacerdotio Iudæorum, nascitur Christus, qui fuit verus Rex, & sacer dos, & verus monarcha. Sed monarchia Christi quando incepit, vide S. Thom. in Tra. de Legi. Priu. lib. 4. c. 15. & ibi in c. 15. dicit Sanct. Thom. quòd quamuis temporaliter esset dominus orbis, directē ta men ad spirituales vitam suam ordinauit principatum, iuxta illud Ioan. Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant: & sic verificatur verbum Domini, Regnum meum non est de hoc mundo. Et sic constat post natiuitatem Christi multos imperasse: ipse verò vitam abiecit, & legit, vnde in Matthi dicitur; Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidōs: filius autem hominis non habet, vbi caput suū reclinet. Item Christus dixit, Regnum meum non est de hoc mundo, vt diximus. Et interroganti re spondit; Quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? Item in Ioanne scribitur, quòd cum paupisset multitudinem, abscondit se; quia volebant eum populi rapere; ac regem facere. Recipit enim influentiam Christi principatus ex diuina virtute, quæ in ipso personaliter erat; qua potentia vsus est Christus circa passionem, cum Iudæi vellent eum occidere, & ipsum quererent, quò dicente, Ego sum; statim ceciderunt in terram; vt in Ioanne scribitur, & in hoc transegit sua potestatis potentia sui successo ris.

ris. Simili modo cum ementes, & vendentes de templo eiecit. Sed principatus Christi incepit in ipsa sua natiuitate temporali, & in humilitate, & paupertate suam fundauit dominium, & in aduersitatibus, & laboribus, & gemitibus ad tollendam suspicionem de cordibus hominum, quòd quasi principatum as sumperit, vt in mundo dominaretur. Vnde legitur in Ioanne; Non venit filius Dei in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum; & Luc. 7. Domine vis, dicimus, vt descendat ignis de celo, & consumat illos? Conuersus Iesus increpauit illos, & dixit; Non misit Deus filium suum in mun dum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Sed Papa Adrianus Concilio celebrato Romæ centumquingintaquinque Episcoporum, & venerabilium Abbatum, imperium in personam principis Caroli à Græcis transfuit in Germanos; quandiu enim Imperatores Roman. ecclesiam defen derunt, ecclesia Imperatores fœuit; postquam verò defecerunt, de alio Imperatore ad sui protectionē prouidit. Et tunc diuersificatus est modus imperij, quia vsque ad tempora Caroli in Constantinopoli in eligendo seruabatur modus antiquus. Aliquando enim assumebatur de eodem genere, aliquando aliun de, & aliquando per principem fiebat electio, aliquando per exercitum. Sed instituto Carolo ce flauit electio, & per successionem assumebantur de eodem genere, vt semper primogenitus esset Imperator. Et hoc durauit vsque ad septimam generationem. Quia etiam deficiente tempore Ludouici à Carolo se parati, cum ecclesia vexaretur ab iniquis Romanis, aduocatus est Otho I. Dux Saxonū in ecclesie sub sidium; liberataque ecclesia à vexatione Longobardorum, & impiorum Romanorum, ac Berengarij ty ranni, in Imperatore coronatur à Leone VII. genere Alemanno; qui Otho imperium tenuit vsque ad tertiam generationem; & omnes Othones vocati sunt. Et ex tunc, vt historia tradunt, per Gregorium V. genere similiter Theutonicum prouisa est electio, videlicet, vt per septem principes Alemaniæ fiat; quæ vsque ad ista tempora perseuerat; quod est spatium quingentorum septuaginta annorum, vel circa. Et tantum durabit, quantum Romana ecclesia, quæ supremum gradum in principatu tenet Christi, fide libus expediens indicauerit. In quo casu, vt ex verbis domini supra inductis est manifestum, videlicet, p bono statu vniuersalis ecclesie, vicarius Christi habet plenitudinem potestatis, cui competit dicta pro missio. Sed Papa à nullo iudicari potest, vt in c. nemo c. aliorum, & c. cuncta per mundi 9. q. 3. & c. ele ctionem 79. dist. cum similibus. & vide tex. in c. oues & c. nos 2. q. 7. & sic Papa est supra Concilium, vt est communis sententia doctissimorum virorum, & ego eam sequor, tanquam piam & sanctam, quia oportet tollere scismata.

Notate bene omnia contenta in toto isto capitulo, quia magna, & ardua sunt, & quasi fundamentū totius iuris nostri, & non ita alibi tacta per Iurisconsultos; licet aliqui insensati multa vaniloqua con tra sacrum imperium moliri conati sint. Tota schola Pontificia, & Cæsarea communiter in hoc concor dare videtur, sed modernorum ingenia adeò deprauata sunt, vt semper succitent diuisionem inter vtrū que gladium. Et concludendo dico, quòd si enarrare vellem facultatem, & supremam dignitatem, & excellentiam sanctæ Apostolicæ Sedis; ante diem clauso componet vesper olympo. Nec mihi si mille lin guæ sint, oraq; mille, ferrea vox & c. minimam partem earum attingere possem. Omnia tamen in toto isto libro, & specialiter in isto cap. contenta submittimus sub correctione sanctæ matris Romanæ ecclesie, & sub correctione facti Summi Romani Pontificis. Et aduertite, quia Dantes Florentinus, Poeta in dignis, composuit librum in sermone Latino de monarchia intitulum, in tres partes distinctum. In qua rum prima probat monarchiam, id est regimen per vnum principalem hominem, esse optimum regimē & mundo necessariū; in secundo ostendit talem monarchiam non perfectè fuisse in monarchia Assy riorum, nec succedentium, Persarum, & Medorum simul; nec Græcorum sub Alexandro. Sed in Roma no imperio ostendit fuisse perfectam & vniuersalem, cum in Europa, & Africa, & Asia dominatū ob tinuerint. quod ex Dei dispensatione gefum fuit. In tertia verò parte vult probare (& malè) quòd mo narchia Romani Imperij nullam dependentiam habet à Papa, sed à solo Deo, nisi solum in pertinenti bus ad forum animarum, non in temporalibus, & in hoc errauit, vt notanter dixi in isto c. 16. mei Spec.

de dispensatione sanctissimorum Episcoporum. Cap. XVII.

DISPENSATIO est quedam relaxatio facta à iure causa cognita ab eo, qui habet ius dispensandi. Et dispensare est, diuersa pensare; nam multa debet dispensator considerare pro iustificanda di spensatione, vt dicunt Doct. quando de dispensatione loquuntur; nam dispensatio sine causa iu sta dissipatio est; & ex tali iniusta dispensatione ius vulneratur. Et de dispensatione sanctissimorū epi scoporum vide Panor. & Ioannem Andream in c. dilectus, de temporibus ordina. Et nota, q̄ in omni bus casibus potest episcopus dispensare, quos ponit Speculat. in tit. de offic. legati, & in tit. de dispen satione §. nunc, de episcoporum dispensatione. Et primò dispensat episcopus cum ordinato extra tem pora statuta à iure c. consultationibus, & ibi Doct. de tempor. or. maximè ex speciali mandato papæ se cundum quosdam c. cum quidam, eo. ti. Sed alij contra fecundum Spec. eo. ti. §. nunc ostendendum, ver sic. 53. vbi etiam dicit, solum Papam posse vltra statuta tempora ordinare, etiam in diebus dominicis, vel similibus per c. 3. de tempo. ord. & c. de eo. Et si aliud hoc fecerit papa solus dispensat cum ordina to, & cum ordinante per c. cum ordinante, per c. cum quidam, eod. tit. & argum. c. cum dilectus, eod. tit.

dem tit. Item si iam ordinatus extra tempora statuta ab alio, quam à papa, vel aliter illicitè, celebret ante dispensatione obtentâ, solus Papa cum eo dispensat secundum Spec. ibi, cū illo, q. extra quatuor. vbi vide omnino. Secundò dispensat; vt quis habeat plura beneficia curata, quando in dispensatione consideratur utilitas, & necessitas ecclesiæ, vel persona ipsius; non aut si considerantur merita, vel fauor, seu excellentia personæ; quia tunc solus papa dispensat. ita dicit Spec. post multas opiniones in tit. de dispen. §. videndum, versic. sed nunquid episcopus: vbi etiam subdit in versic. Sed nunquid poterit. q. potest episcopus dispensare ad habendum vnum beneficium duplex, & aliud simplex. Tertio dispensat episcopus cum ordinatis ab alieno episcopo in consulto, vel contempto proprio episcopo de officio. Arc. c. significasti 71. dist. c. 1. 2. & 3. vbi vide 9. q. 2. c. Lugdunensis. & tenet Spec. in d. §. nunc de episcoporum, versic. 3. Quarto dispensat cum ordinatis non scienter ab episcopo excommunicato c. fi. de ordin. ab episcopo. qui episc. re. non si scienter secundum glo. ibi per c. 1. in fin. eo. tit. & c. ordinationes 9. q. 1. Ex quo not. quòd episcopus excommunicatus potest clericos ordinare in sacris, etiam si sit exera gremium ecclesiæ, sicut hæreticus 9. q. 1. ab excommunicatis, & c. ordinationes, & dixi supra proxima questione. Non tamen potest excommunicare alios episcopos excommunicatos; quia cum sit extra ecclesiā, non potest alium eicere de ecclesiā 23. q. 1. c. audiuius. & glo. not. in d. c. fi. & ibi Doct. Quintò dispē fat cum ordinatis ignoranter ab episcopo, qui renunciauit episcopali dignitati ca. 1. de ord. ab episcopo, qui episcopa. renun. & ibi vide omnino. Quid si renunciauit episcopatu tantum, vel episcopatu, id est loco & dignitati simul? & tenet Spe. vbi supra versic. 5. Sextò dispensat, vt duo eligantur ad vnam præbendam no. in c. tuæ. de præben. & ibi glo. Et doc. & Spec. vbi supra versic. 6. sed, an, & quando vna præbenda diuidi possit, & quomodo: & an de vna fieri possint duæ, vel de duabus vna; vide glo. ord. & Doct. in d. c. tuæ. quæ glo. etiam ponit; an parochia vna diuidatur in duas; vide ibi, & in c. præcipimus 16. q. 1. & 10. q. 3. c. vno. de consec. dist. 1. c. omnes. & in c. ad audientiam. de elect. & ibi Doct. Septimò dispensat cum clerico per episcopum suspenso ab officio, & beneficio propter crimen vsuræ c. præterea, de vsu. & tenet Spec. vbi supra versic. 7. Octauò dispensat cum adultero, & in aliis minoribus criminibus c. ar. si clerici §. de adul. de iudi. 24. distin. c. firmitatis; & Spec. vbi supra versic. 8. & plenius in c. ex tenore de tempo. ordinat. Nonò cum pugnante in duello c. 1. de corp. viti. & ca. 1. de clen. pug. in du. quod verum est dummodò mors, vel mutilatio non sequatur 23. q. 8. c. his; à quibus. & Spe. vbi supra versic. 9. vbi etiam dicit, & tunc posse episcopum in beneficio dispensare per c. 2. eodem tit. 50. di. c. studeat, ad fin. Decimò dispensat in multum enormi, & notorio crimine. no. in c. 1. de cor. viti. & ar. in c. 2. de apost. Item in capitalibus occultis 51. dist. c. eis. & plenius in d. c. ex tenore, de tempo. ord. & ibi per glo. & in Spec. vbi supra, versic. 10. sed plenius loquitur Spec. eod. tit. §. qualiter, versic. hoc quo que notandum. vbi vide omnino. Vndecimò cum alienigena instituto in ecclesiā per eum qui institue re non poterat. de cle. peregr. c. fi. & ibi Doct. & Spec. vbi supra versic. 12. Duodecimò cum diacono, qui diaconum vulnerauit, & matrimonium de facto contraxit; quia peccata prius poenitentia cum eo dispē fat episcopus, vt possit in presbyteri ordinari d. c. 1. qui cle. vel vo. & tenet Spec. vbi supra ver. 14. & ibi vide per Ioan. Andr. in add. xiiij. dispensat cū monacho, & cum canonico regulari, vt possit in ecclesiā seculari ministrare diuina 16. q. 1. c. doctos, & c. ex autoritate 1. q. 7. §. nisi. Sed quando possit monachus, vel canonicus regularis præfici ecclesiæ seculari, vide in c. 2. & in c. quod Dei, & de statu monac. vbi per glo. ord. & Doct. & in Spec. vbi supra, versic. 15. & in §. sunt quoque ver. 10. de c. mo. ca. ex parte & c. ad audientiam xiiij. dispensat episcopus cū eo, qui excommunicatus recipit beneficiū, de cler. ex cō. mini. c. postulatis, in princ. & ibi per Inn. & Ioan. And. in 3. glo. Quod est verum, nisi fuerit excom munitus per papam ob contemptum sedis Apostolicæ c. bona, de atate & qual. vbi dicitur tali excommu nicato non posse beneficium conferri; & ibi per glo. & doct. Idem in suspenso secundum glo. quæ etiam dicit cum eo non posse episcopum dispensare: quod etiam tenet Spec. vbi supra ver. 16. Quin etiam dicit. d. glo. non posse suspensum tractare spiritualia, vt ibi; sicut nec excommunicatus; aliàs debet depō ni, per c. veritatis, de do. & contu. Nec omitto, quòd excommunicatus, qui per annum, & ultra stetit in excommunicatione, debet officio suo priuari 11. q. 3. c. rursus, secundum glo. not. in d. c. vna bonæ, quæ omnia bene not. xv. cum clerico per saltum promotus c. 1. de cle. per saltum promo. 3. dist. ca. 1. & Spec. vbi supra versic. 17. xvj. cum non ordinato ministrante scilicet ad beneficium, & vt post biennium, vel triennium in ordine suscepto ministrat; non vt ad superiorum promoueat c. 2. & ibi not. de clerici non ord. mī. Et prædicta in Spec. vbi supra, versic. 18. vbi vide, quia omnia dicit. Et not. quòd is. q. caret ordinibus sacris, irregularis est, si diuini exercet officium. Et idem dicitur de eo, qui habens vnum ordinem se in maiori exerceat; quia cum talibus solus Papa dispensat, vt toleretur in ordine suo ad superiores ascendens 11. q. 3. c. paruulis 25. q. 2. c. sic de cet. Sed Spec. ibi refert quosdam voluisse, q. etiam episcopus dispenset, arg. not. in c. 1. & 2. de cle. excommunicat. mī. & ibi per glo. Ioan. And. & doct. Vide etiam not. in c. ar. si clerici, de iud. xvij. dispensat episcopus cum diacono Missam celebrante, scilicet peccata poenitentia, vt beneficium retineat; & etiam, vt post biennium, vel triennium exer ceat officium diaconatus; non, vt ad sacerdotium promoueat, ad quod solus papa dispensat not. in c. 1. & 2. de clerici. excom. mī. & ibi glo. Ioan. And. & doct. & Spec. vbi supra versic. 19. xvij. dispensat in cō. mutatione præbendarum & personarum c. quæsitum, de re. permu. & ibi per Ioan. And. Doct. & glo. in Clem.

Clem. 1. eodem titu. & Spe. vbi supra ver. 21. xix. cum eo, qui bigamum ordinauit, de biga. c. 1. & tenet Spec. vbi supra versic. 22. xx. cū eo, qui irregulares promouit. Spec. ibidem Inn. & Ioan. An. in c. dilectus de episcopo. ord. xxi. cum falsario, scilicet, vt vel carceret eum, vel ad Papam remittat 19. dist. c. in memo riam. & Spec. vbi supra versic. 23. Et nota. quòd si certum est clericum esse falsarium, debet depō ni 50. dist. c. si episcopus, & c. in falsarium, de cri. fal. tenet glo. in d. c. in memoriam, vbi etiam ponit glo. ordi. quot, & quibus modis dici possit charta falsa. xxii. in dispensatione ordinum ecclesiasticorum, quo rum episcopus est præordinator 21. dist. c. clericos 25. dist. c. 1. 23. dist. c. tales. Spec. vbi supra versic. 24. xxiii. vt clericus concubiniarius finita poenitentia promoueat 24. distin. cap. firmitas, nisi fuerit per sententiam damnatus, vel infamis de ipso ordine. cap. quæsitum. Spec. vbi supra, versic. 26. & S. iuxta, versic. in suspensis autem.

xxi. cum idiotam promotum, vt remaneat, & non deponatur, sed doceatur 10. q. 1. c. placuit 38. dist. c. nullus, & c. sedulo. Quod verū est, nisi sit omnino illiteratus. Spec. eodem §. ver. prohibetur. Nō tamen dispensat; vt illiteratus promoueat 50. distin. c. non confidat. & Spec. vbi supra, versic. 27. & in d. §. iuxta, versic. contrahitur, ibi, Item illiterati. Quod bene notet episcopi, vt cogant clericos il literatos addiscere literas; sed melius facient, si eos non promoueat 36. dist. c. illiteratos, vbi episcopus prohibetur ad ordines sacros promouere clericum literarum ignarum. cum talis non sit aptus diu nis officijs; quin etiam ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus Dei vitanda est; quia docendi officium susceperunt in populo Dei: Sacerdotes enim legere sacras Scripturas admonentur, Paulo dicente ad Timotheum; Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Sciunt ergo sacerdo tes Scripturas sacras; Cationes; & omne opus eorum in prædicatione, & doctrina consistat, atque adificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina, tex. est. not. 38. distin. c. quæ ipsi, vbi leguntur, quæ sint sacerdotibus necessaria ad sciendum. Et quæ oporteat scire eum, qui episcopus est ordinā dus, vide ea, distin. c. omnes psallentes, & diximus supra in tit. de scientia episcopi.

xxv. dispensat episcopus in poenitentis imponendis 45. dist. c. licet, & per totum 26. q. 7. c. tempo ra. & eum tex. allegant, quod tu intellige, scilicet cum ratione, & modestia, aliàs non. de poeni. dist. 5. c. falsas. 23. q. 4. cap. si is, qui: aded quòd potest episcopus mitigare canones poenitentiales 26. q. 7. ca. tempore de poeni. dist. 1. c. poena, & c. verbum Dei, & c. medicinam c. mensuram, & ca. index. Item debet poenitentiam ponderare, de conse. dist. 3. de poenitentibus, de pe. & re. c. significauit. & c. quæ situm; nisi ei à canone prohibeatur 23. q. vlt. c. pessimam. Ita tenet Specula. vbi supra versic. 28. vbi quæ subdit, & in versic. prohibetur; quòd non potest episcopus dispensare ad promouendum poenitentes 51. dist. c. ex poenitentibus c. confirmandum, & c. non confidat. 61. dist. c. sacerdotibus, versic. proferens. arg. contra 29. distin. c. presbyter, & c. quæsitum, de poe. & re. sed dic, vt ibi per Doct. His adde cōgruē ter casus specialiter referuatos episcopo in poenitentis, quos ponit glo. singu. in c. 2. de poen. & re. in vi. videlicet absolutio excommunicati maiori excommunicatione; quod non licet simplici sacerdoti c. nuper. de sent. excom. Item in blasphematore Dei, & Sanctorum publico c. nullus, eodem tit. Item in sortilego, eo. tit. c. 2. Item in commutatione voti, c. 1. de voto. Item in dispositione male ablatorum incertorum, vel certorum, si non extant hi, quibus restitutio fieri debet; & de iudic. c. cum sint. Item cir ca matrimonium contra factum clam, vel contra interdictum ecclesiæ. Itē in omni publico crimine enor mi. Item in oppressione filiorum. Item in homicidio. Item in falso testimonio. Item in falso instrumē to. Item in periurio. Item in incestu. Item in corruptione monialium. Item in coeunte cum brutis, secū dum d. glo. quam no. & ibi per doct. in singulis.

Sed hic infurgit dubium, nunquid possit Cardinalis legatus absolute capientem ipsum Cardinalem, & dic breuiter, quòd sic, etiam in non mortis articulo; quia licet quis suspectus iudex videatur ad vici scendum iniuriam propriam 23. q. 1. c. 1. 3. q. 5. quia suspecti l. 1. c. ne quis in sua causa, cum sim. tamē quia excommunicatus non potest absolui, nisi petat absolutionem 11. q. 3. c. plerunque, & c. cum aliquis; de eo, qui duxit in matrimonium c. significasti; pro quo facit etiam illud Dantis Algerij, Absolue non si pō, chi non si pōte. perendo se absolui à legato, quem cepit, vel capi fecit, videtur in eū, tanquam in iudicem competentem, consentire; & suspensio cessat, de re iudi. c. inter, cum sim. Et ita cō cludo Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de legato §. nunc dicimus, ver. sed quæritur, vtrum legatus. Et sic intelligitur tex. in d. c. felicit. & in c. si quis suadere 17. q. 4. Et intellige prædicta procedere quando Cardinalis capus est legatus; aliàs enim non potest absolute, cum careat iurisdictione; & sic ad papā recurrendum esse per absolutionem, præterquam in articulo mortis: & sic loquitur d. c. felicit. Et quæ dixi non posse absolui, qui non petit dic, idem probari in c. quod quidam, de poen. & re. Sed potest quis quandoque inuitus, & impoenitens absolui, pura testis, vt testimonium dicat in causa, ne principale negotium retardetur c. veniens, in fi. & ibi glo. Bur. & Doct. de testi l. 2. & ibi Ioan. de Imo. & no. in c. 9. ab excommunicato, de rescrip. & Philip. de Fran. in c. ad hęc. de appel. Tunc tamen remanet vinculum peccati, licet tollatur vinculum excommunicationis secundum Doct. per c. quòd quidam, de poen. & remis. quod est verum & notandum.

xxv. dispensat episcopus cum homicida in beneficio tm, ne mendicet c. studeat 50. di. c. 2. de cle. pu. in du. & Spec. vbi supra, ver. 40. vbi secus dicit. quòd ad officium 50. dist. c. miror.

xxvii. cum seruo promotus, si velit eum redimere. 54. distinct. cap. generaliter, & Speculator vbi supra versic. 41.

xxviii. cum seruo monasterij, vt promoueat 54. distinct. c. multos. de ser. non ord. c. de familiaris, & c. eo. & tenet Speculat. vbi supra versic. 42.

xxix. cum assumpto de sua dice, in episcopum, vt remaneat in primo beneficio, si non admittatur ad episcopatum, ad quem fuit promotus 92. di. si quis episcopus, & Spec. ver. 44.

xxx. cum hæretico conuerso 50. dist. c. presbyteros, qui. de heret. c. ad abolendam. de conse. dist. 2. c. ego Berengarius, & Spec. versic. 45.

xxxi. cum scismatico 50. dist. c. vt constitueretur, & Spec. versic. 46.

xxxii. dispensat episcopus cum raptore, quod ad viaticum ei concedendum, de rap. c. super eos §. si verò, prædonibus enim dispensatione communicamus 24. q. 2. c. fanè. & tenet Spec. versic. 47.

xxxiii. vt recipiatur ex causa minor procuratio, quam solita sit 5. q. 2. c. relatum; & c. felicis, de cens. in 6. & Specu. versic. 48.

xxxiiii. in minoratione tertiæ, vel quartæ decimarum ex causa. 5. q. 2. p. rificis, & c. viuo 12. q. 3. c. si, & Spec. versic. 49, & plenius in versic. 76.

xxxv. in executione sententiæ differenda 11. q. 3. c. cum apud, & Spec. versic. 50.

xxxvi. cum fortilego clerico, qui pro furto reperiendo ad altrolabij inspectionem recurrit; qui de iure per annum celebrare non debet. de fortil. c. ex tuarum 26. q. 5. c. contra idolorum, & cap. peruenit. Specul. versic. 51.

xxxvii. cum clerico post quatuordecim annos, & non ante; vel etiam si patiatur defectum in sciètia, dum tamen non sit nimis rudis; vel etiam in ordinibus, dum tamen sit in minoribus, & in breui possit promoueri ad sacros. Et dic, quo ad regimen ecclesiæ parochialis, seu plebis, vel quod ad dignitates de elect. c. dudum. de etat. & qual. c. præterea, & c. indecorum & plenius per Ioan. And. post. Spe. in addit. Spe. vbi supra versic. 4. vbi vide omnino, & in c. 1. de etat. & qual. in 6.

xxxviii. cum eo, qui beneficium renuntiat, vt sibi vicium concedat in eo arg. 17. q. 1. quamuis de renun. ad supplicationem etiam si ob culpam remoueat secundum Spec. in ver. 54.

xxxix. cum eo, qui petit celsionem, scilicet vt vel cedat, vel remaneat; de renun. cap. 1. c. admo net. & c. quidam. & Spec. ver. 55.

xl. quod monachus in minoribus constitutus fiat Abbas; de etat. & qual. c. tuam, & in Spec. ver. 56. vbi omnino vide Ioan. And. in addit. dum refert antiquitatem.

xli. cum illis debet episcopus dispensare, quos sine titulo dispensatiue promouit ad sacros ordines vt vicium habeant; de etate, & qualitate, c. accepimus; de præb. c. cum secundum, c. non liceat, & c. episcopus, & Spec. ver. 57.

xlii. cum sacerdote extraneo, vt occultè celebret, si literas, vel testes non habet facientes fidem de sua ordinatione, de cle. pereg. c. si. ad fin. 71. per totum, & Spec. ver. 59.

xliii. quod prælatus faciat perpetuum vicarium de offi. vica. ad hoc quia prælatus debet in propria persona seruire in beneficio, quod ei datur propter officium 81. distinct. eos cap. primice, & cap. sequi, & in Spec. ver. 60. & ver. 160.

xliiii. quod prælati inferiores possint suos subditos excommunicare; de offic. ord. c. si sacerdos, & c. cū ab ecclesiarum, quia de iure communi non possent id facere secundum Io. de Deo, in c. cum satis, de offic. Arch. & c. Archidiaconus, eo tit. de fo. comp. ca. cum contingat nisi de consuetudine. licet possint ex causa interdici diuinum officium, & ecclesiastica sacramenta d. cap. si sacerdos 2. quæst. 1. cap. nemo, & Spec. ver. 61.

xlv. dispensat episcopus cum clerico percussore c. 1. de cle. percuf. vide ibi Doct. & no. 45. distinct. in Summa 56. dist. c. f. edicionarios 1. q. 7. si quis omnem, & Spec. ver. 62.

xlvi. cū rectoribus ad synodum non venientibus; de mai. & obe. super eo. possunt. n. puniri nisi veniant 18. di. c. de eulogiis, & c. poen. & Spec. ver. 63.

xlvii. vt sine vitio fiat transactio super decimis, de transact. c. statuimus, de re. perm. c. 1. & 2. Idè & in beneficio c. de cetero, de transact. & Spe. vbi supra, ver. 64.

xlviii. debet episcopus dispensare cum clerico deposito, ne laico iudici tradatur c. cum nō ab homine, de iud. quia semper in eo remanet character, & viuere debet clericaliter 50. dist. c. accedent 81. dist. ca. dictum, ideo verò reordinatur, si restituitur 11. q. 3. si episcopus, & Specul. vbi supra ver. 65. & dicitur infra in materia degradationis.

xlix. vt contumax non sit contumax, de offi. deleg. c. consuluit de dolo, & contu. c. 1. 2. cum dilecti, & c. cum olim 5. q. 3. presenti, & Spec. ver. 66. & dicitur infra.

l. potest episcopus ex causa ante sententiam sequestrare fructus de sequ. c. pe. & si licet sequestratio sit regulariter interdicta C. de prohi. seque. li. & Spec. ver. 67.

li. cum suspecto de crimine ne condemnet. præsump. cap. literas, de dol. & contu. cap. cum dilecti, & Spec. versic. 68.

lii. quod vir, & vxor separatim viuat, ne deterius inter eos contingat c. tua nos, de iureiu. licet contra

contradicatur 27. q. 2. si vir & vxor, & Spec. ver. 69. Quod est verum, si vterque velit castitatem obseruare, aliàs alterum cogit episcopus ad alterum redire per vinculum excommunicationis d. ca. tua nos, quinimò possit vxor propria autoritate redire ad virum; nec expectare teneatur autoritatem episcopi secundum glo. in d. c. tua nos. quod nota. Adde, quod non possunt coniugare se separare, etiam vt ad religionem transeant, nisi episcopus præster assensum; nec soluitur matrimonium altero volente religionè ingredi, si alter dissentiat d. c. si, vir, vbi glo. & doct. verum dicunt, nisi alter postea ratificet ingressum alterius. ar. 33. q. 5. c. mulier, quod nota.

liiii. potest episcopus cogere clericum, vel monachum ratione iuramenti esse loco obfidum, de iureiu. c. ex rescripto, & Spec. vbi supra, ver. 70. Et nota posse clericum vel monachum obfides dari per eorum superiorum d. c. ex rescrip. & c. vt pridem per glo. 23. q. 8.

liiii. si prælatus diffidit de iure suo, potest rem quam ecclesia possidet, dimittere secundum quod dam ar. c. bone, il 2. de postu. præl. in versic. quod si contradicentibus. vbi vide omnino, & Spec. versic. 71.

lv. dispensat episcopus in correctione morum; & in dispensatione rerum ecclesiasticarum duce ratione 12. q. 1. c. præcipimus 16. q. 1. non autem sine ratione, & iustitia 21. q. 3. quō, & c. illud, & c. plerumque 12. cognouimus 10. q. 3. quia cognouimus, & Spec. vbi supra, ver. 71.

lvi. cū fure rei ecclesiasticæ, vt sibi pœna mitigetur 12. q. 2. c. firmitatis 14. q. 6. c. si res 50. di. si quis presbyter 17. q. 4. si forte; & quod post peractam pœnitentiam, vel partem eius possit ad sacros ordines promoueri c. si. de fur. & Spec. ver. 74.

lvii. vt seruus ecclesiæ benemeritus cum peculio manumittatur 12. q. 2. si quos de seruis, & c. cum redemptor. & Spec. versic. 74.

lviii. quod res ecclesiæ tempore chatestia vendantur pro elemosyna pauperum, & pro redemptione captiuorum 10. q. 2. c. 2. 12. q. 2. c. auarum, & c. gloria c. sacrorum, & seq. & Spec. ver. 75.

lix. cum ecclesiæ parochiali, vel sacerdoti eius rectore dimittendo ei quartam decimarum sibi debitam c. de quarta de prescrip. 12. q. 2. Episcopus si tertiam 10. q. 3. relatum, & Spec. vbi supra versic. 76. vbi etiam dicit, idem esse & in altis iuribus spiritualibus, seu episcopalibus per c. pastorallem, de donat. & ibi dicitur. Et quod per Ioan. And. in c. cum venerabilem, de cens. in glo. 2. in nouel. Quod intellege cum consensu capituli, non aliter; de his, quæ fiunt à prælat. c. nouit. & tenet, vbi supra.

lx. si pater ex hæredato filio instituerit ecclesiam, potest episcopus restituere filio hæreditatem 13. q. 2. si quis irascitur, & Spec. vbi supra ver. 77. vbi etiam dicit, Idem si pater credidit se non habiturum filios, & ecclesiæ contulit bona sua usufructu sibi retento, & postea sibi filius nascatur 17. q. 4. quicumque. 12. q. 1. vt suspensus, in quo signa pœnitentiæ apparuerunt apud ecclesiam sepeliatur 13. q. 2. quicumque. secus, si fuerit impenitens 23. q. 5. placuit. secundum Spec. vbi supra, ver. 78.

lxi. quod sacerdos in causa ciuili testimonium ferat 14. q. 2. quanquam, & Spec. vbi supra ver. 79. & aliàs infra dicitur.

lxii. secundum quosdam in iuramento metu extorto, secundum Spec. ver. 80. Et plenius tit. de leg. §. nunc ostendendum, versic. 24. vbi vide omnino.

lxiii. quod vna ecclesia ex causa, faciat alteri ecclesiæ partem de decimis, & primitiis 16. q. 1. decimas §. quod autem dicitur, & c. statuimus. secundum Speculator, versic. 81. vide glo. in Clemen. cōstitutus, de rel. do.

lxv. quod conferat decimas monasterio patronus malè detentis à laicis, in quarum possessione non erat ecclesia 16. q. 1. si. de his, que si. à prælat. c. cum apostolica. & versic. 92.

lxvi. vt præsentatus ab episcopo patrono ecclesiæ, admittatur sine examinatione. Spec. ver. 83. vbi dicitur præsumi pro eo.

lxvii. vt Abbas conferat inuestituram in ecclesiis per eum sibi collatis 16. q. 2. vt sis, & Spec. ver. 84.

lxviii. vt ecclesia det clericis ad vitam eorum de suis possessionibus 17. q. 3. c. clerici, & c. si episcopus 12. q. 2. c. sepè. & Spec. c. 86. vbi etiam dicit, quod etiam episcopus de possessionibus ecclesiæ suæ, dat seruitoribus suis ad vitam eorum, & de propriis in perpetuum 16. q. 6. c. illud quia & successor eos alere tenetur 12. q. 2. hæc huius, & Spec. ibidem & aliàs infra dicitur.

lxix. dispensat episcopus in pœna pro immunitate ecclesiæ violatæ 17. q. 4. si quis contumax. ar. 12. q. 4. de viro. & Spec. ver. 86.

lxx. cum monasteriis in tribus sibi dandis 18. q. 2. c. Eleutherius, & Spec. ver. 88.

lxxi. cum clerico suo, vt possit ad alterius episcopatum electus transire 19. q. 2. dic à contrario sensu 72. distinct. per totum.

lxxii. cum monachis, vt habere possint cellulas intra claustrum 18. q. 2. c. de monachis c. cellulas & c. nullus. quod etiam potest Abbas facere cum benemeritis 20. q. vlt. c. si & Spec. ver. 90.

lxxiii. in tempore velandi virgines, de temp. or. c. si. & Spec. ver. 81. & glo. ord. in d. c. vbi plenius; aliàs non nisi ex causa; præterquam in certis festiuitatibus 10. q. 1. de votis Spec. ibidem.

lxxiiii. potest episcopus mitigare pœnam secundum modum canonum 23. q. 3. c. forte, de pœni. 6. c. in si, de offi. le. c. nisi & Spec. ver. 92.

lxxv. dissimulando, vel correctione dilando ex causa 24. q. 4. c. non potest, & Spec. ver. 93.

lxxvi. parcendo testi, ne personaliter puniatur 23. q. 5. c. 1. ad fin. & Spec. ver. 94.
 lxxvii. releuando excommunicationem, ne plus debito negotium principale detur, de excep. c. Apostolica de testi. c. lociens, in 6. sed fecus in interdico loci c. presenti, de sent. excom. in vi. Intellige quod in interdico loci non potest secundum Ioa. An. in addi. Spec. verfi. 95. Et nota ex predictis, qd non probatio pereat, possunt absolui testes excommunicati. d. c. veniens, in fi. & ibi glo. & doct. quod verum est, si fuerunt excommunicati post appellationem; aliàs fecus secundum d. glo. que etiam dicit verum esse, si aliter veritas probari non possit; aliàs fecus, vt ibi; & dixi supra ver. 25. vbi vide; & adde hæc dicta, & nota perpetuo.
 lxxviii. dispensat in modica iniuria, si iniurians ex sententia sit infamis; de re iud. ca. curate 2. q. 4. notandum. & Spec. ver. 96.
 lxxix. potest dispensari episcopus deferre frivola appellationi propter scandalum evitandum; de appell. c. constitutus 2. q. 7. appellatione pendente. Quod de iure facere non tenetur; imò si defert, punitur in 20. lib. argenti 2. q. 6. §. sunt etiam quoque; versic. si quis etiam. & Spec. ver. 97.
 lxxx. cum clericis concubinariis, de coha. cleri. & mu. c. clericos, & c. vestra; nisi irregulares effecti sint. & Spec. vbi sup. ver. 99. & eo. tit. §. iuxta ver. in suspensis.
 lxxxi. cum clericis non residentibus in ecclesia, de cleri. non resi. c. ex parte cap. tua & c. fin. Speculator, vbi supra versic. 100.
 lxxxii. cum duobus in discordia electis, vt vnus habeat dignitatem, alter verò aliquid vltra solitum c. nisi, de præb. 6. 1. dist. c. Ofius 12. q. 1. illa. & in Spec. ver. 101.
 lxxxiii. vt aliqui campanas habeant, de priuig. c. patentibus. & Spec. ver. 102.
 lxxxiiii. vt ex vna præbenda fiant duæ ex caula c. vacante c. maioribus, & c. dilecto de præbendis 1. q. 3. c. fi. & Spec. ver. 103.
 lxxv. vt cappelle vniantur pro augmento præbendarum c. exposuisti, de præb. & Speculator, versic. 104. vbi vide.
 lxxvi. quod ex iusta causa cleri. peregrini in sua diocesi recipiatur, & sine literis commendatijs celebrent c. ad decorem, de instit. c. fi. de cler. peregr. de conse. dist. 1. vnicuique, & c. clericos, aliàs è cõtra 72. dist. c. 1. & 2. Spec. ver. 105. & ver. 80.
 lxxvii. potest dispensari ratificare gesta prædecessoris, licet inuvalida propter defectum consensu Capituli c. cum vos. & c. Apostolicę, de his, que fi. à præla. & Spe. ver. 106.
 lxxviii. potest ex causa retinere fructus beneficii, vacantis c. 1. ad fin. vt eccl. benefi. & Spec. ver. 107. quod multoties faciunt prælati, & papa fortè potius ob auaritiã, quàm ob aliam causam. Sed vide ibi per Ioa. And. in Nouel. super vlt. col. & quod no. in Clemen. si vna de reb. eccl. non alien.
 lxxix. potest episcopus dare monasteriis priuilegia exemptionis c. cum olim, & c. ex ore, de priuig. 16. q. 1. peruenit Spec. ver. 108.
 xc. potest capellas concedere monachis c. pastoralis, de dona. & Spec. ver. 109.
 xci. dispensat episcopus breuiando penitentiam decem annorum sacrilego, qui contraxit matrimonium cum moniali 27. q. 1. c. virginem; & Spec. ver. 110.
 xcii. Cum frequenter nubentibus 31. q. 1. c. de his cum glo. & Spec. ver. 111.
 xciii. vt adultera ponatur in monasterio, quam vir nolit recipere 32. q. 1. c. de Benedicto. Adulteros verò potest excommunicare 32. q. 5. c. præceptum, & Spec. ver. 113.
 xciiii. potest episcopus separare maleficia os post triennium 33. q. 1. c. si per fortiaras, de frigi, & malefi. c. fi. & aliàs plenius infra dicitur.
 xcvi. in mitigando penã matricidę 33. q. 2. latorē. & in Spec. ver. 115. quod intellige de penã iuris canonici, que est, quod stet per annum ante portam ecclesię, nec intus ingrediatur, post annum intret, sed non communicet, nisi post triennium; quo finito per septem annos oblationes faciat; quibus temporibus carnem non edat, & vinum non bibat, nisi diebus Dominicis, atque festiuis, & à pascha vsque ad Pentecostē. Item semper vadat pedester, & arma non portet, nisi contra Saracenos; & ieiunet tribus diebus per hebdomadam, ab vxore non separetur, ne fornicationem committat; corporis Christi particeps fiat ante mortem, per tres annos d. latorem. de quibus potest episcopus relaxare ex causa, vt ibi in fin. Quod nota; quia secundum glo. ibi potest episcopus diminuerè penitentiam iniunctam à Papa, vt ibi probatur: sed illud est ideo, quia papa ibi permittit exprẽse; aliàs fecus esset, vt aliàs supra diximus. Sed vide plenius in Spec. delega. §. nunc ostendendum, ver. 27. & ibi Ioa. And. in addit. 50. dist. accedens. De iure tamen ciuili diuersa est penã contra matricidã inducta, scilicet vt insultus culeo cum cane, & gallo gallinaceo, vipera, & simia in mare, vel in fluuium proiciatur. Infit. de pub. indi. §. aliade monstratio. Penã verò occidentis vxorem de iure canonico statuta ponitur 33. q. 2. c. admonere: sed de iure ciuili ponitur l. i. ff. de parrici. Barto. in l. cum pater ff. eo. tit. & in fi. ver. supradicto. Idem dicitur de occidente sponsam secundum Barto. in d. l. cum pater; quia appellatio vxoris & sponsa continetur vt ibi. Quod est verum et in materia successione l. non sine. & ibi Bald. C. de bo. quæ liberis. vbi Barto. dicit esse verum etiam ex interpretatione extensiuã. Et facit quia sponsi coniuges dicuntur. 27. q. 2. c. coniuges. & c. coniux. aliàs sponsus pro genero intelligitur ead. q. c. egressus, quod nota pro statutis. Sed

ris. sed alius homicida volũtarius semper, i. horis debitis iacere debet ad ianuã tẽpli, & cõmunionē care re vsq; ad finē vite. Pro casu verò occidēs 5. annis penitētere debet t. di. c. eos verò & c. si quis voluntarię.
 Et quia supradixi matricidam debere ab esu carniũ carere, vel abstinere; quero incidenter an prohibitus edere carnes, possit edere oua, & caseum, seu lac. Respon. q. non; quia ouum dicitur caro liquida, & lac dicitur sanguis colore mutato glo. est singu. in d. c. admonere. ver. carnem. Ideo ieiunans à carne, non debet comedere oua; vel caseũ, vel lac 4. di. c. deniq;. Contra probatur 82. di. c. presbyter ibi, sine carne, iuncta glo. in verbo, sanguine, vt intelligatur posse recreari cum lardo, lacte, & ouis; qui non potest edere carnes. & 7. dicitur. Item ieiunantes à carne non possunt edere pisces magnos, sed paruos ad saturitatem, vt ibi: hoc tamen non seruat vsus. Quid de lardo, nunquid veniat appellatione carnis? Respon. non, in materia, de qua loquimur; quia prohibitus edere carnem potest edere saginẽ, si lardum secundum glo. in d. c. admonere, & probatur in d. c. presbyter. 71. di. vbi iuncta glo. in verbo, saginẽ, dicitur, q. quando licet comedere oua, & lac, licet comedere lardum, seu saginẽ, quantum prohibita sit eo. mētio carnis; vt ibi dicitur in presbytero depreheso in fornicatione; rebus carnis ponitur in d. c. presbyter. Nec præterea, quod text. notabilis in l. v. C. de ero. mil. anno. lib. 12. ponit lardum & carnẽ tanquam diuersa, & sic videtur probare lardum non esse carnem. Et ideo Ioan. de imo. dicitur in d. c. de facta. & c. q. vendens lardum de festiuis non punitur penã statuti penitentis venditoris carnis; sed Lud. No. tenebat contrarium, & respondebat ad d. l. quod loquitur ibi text. de carne vxorina; & non de carne simpliciter; ideo lardum ponitur ibi tanquã species separata, à carne vxorina, non à carne simpliciter; sed statum loquebatur simpliciter de carne; igitur & c. ita reuertimur ad Bart. Cap. q. in d. c. de facta. & c. q. vendens lardum de festiuis. Interfuit allegatoribus eorum in q. de facto. Ego pro nunc approbo opinionem Ludonici quæ etiam domino meo placebat.
 Redeo nunc ad materiam dispensationis, & dico quod etiam episcopus dispensat cum solemniter penitente, scilicet cum in castuoso in matrimonio contrahendo 32. q. 2. c. si quis cum duabus & c. in adoleſcentia, & c. antiqui. spe. vbi supra versic. 100.
 xcvi. cum eo, qui per errorem cognouit fororem vxoris 34. q. 2. in leaum & spe. ver. 117.
 xcviij. dispensat cum incestuoso simpliciter de eo, qui cogit conſ. vxoris suæ c. ex literis 35. q. 3. de in cõſens. ad fi. & q. 8. c. de prædib. & c. hæc salubriter ad fi. & in c. incestus & spe. vbi supra.
 xcviij. vt qui separatur ab vxore propter consanguinitatis impedimentum, possit cum alia contrahere 35. q. 6. ab isto die, & Spec. vbi supra.
 xcix. dispensat contra statum, q. tranſiit in re iudicata. ea. q. §. i. de in integ. reser. & c. Spe. ver. 118.
 c. cum raptoribus mulierum, vt euadant penã legalem; & acta post hec contra hant cum raptis 36. q. c. tria de rapto. c. 1. & in Spec. ver. 119.
 ci. super statu ecclesiarum, vt eas faciat numero pauciores, si plures sunt, vel etiam minores numero, sine queat de propriis fructibus sustentari, de conse. di. r. c. omnes basilicæ & Spec. ver. 120.
 ciij. quod numerus Canonicorum minuat, vel augeatur de constit. c. ex parte. à contrario sensu, de ver. fig. & c. fin. de inst. c. 1. & 2. de conceſ. preben. c. ex parte, & Spe. in d. ver.
 ciij. quod nouus personatus fiat in ecclesia, de conse. cum olim, & ibidem Spec.
 ciij. q. Missa canterat in oratorijs, de conse. di. 1. c. cõcedimus c. clericis; & c. si quis, & Spe. ver. 121.
 cv. cū presbytero, q. sub vno canone duas Missas celebravit, de cõse. di. 2. c. relati, & c. cõperimus, & in Spe. vbi §. ver. 122. Ex quo nota, q. nõ est pmissũ sacerdoti dicere plures Missas, & in vna trã corpus Christi assumere d. c. relati. Itẽ nec in vna Missa potest corpus Christi assumere dimisso sanguine d. c. cõperimus.
 cvi. dispensat episcopus in mitigãdo penã sacerdotis, cuius negligentia mures roserint eucharistiã; quo casu penitentiam 40. diebus agere debet, vel si tota, vel eius pars perditã sit, quo casu 30. diebus penitētere debet, de conse. dist. 2. qui bene; & Spe. ver. 123. Si verò sanguis in terra spargatur 40. dierum penitentia peragi debet. ea dist. si per negligentiam. vbi omnino vide plures casus, & quid agendum sit, cum sanguis effunditur.
 cvij. dispensat episcopus, vt alius sacerdos celebret Missam in altari, in quo ipse episcopus eadẽ die Missam celebravit, de conse. di. 2. c. fi. in glo. nam de iure fecus est, vt ibi in tex. & tenet Spe. in ver. 124. per. c. 1. de conse. di. 1. Sed errauit in hoc tex. quia tex. cum glo. est in d. c. si quod incipit. In altari.
 cvij. vt iudæus statim ex causa baptizetur; de conse. di. 4. c. ne quid abſit, & Spec. ver. 125. Tu adde, q. debet iudæus tunc in baptismo per se respondere si loqui potest, aliàs non tenet baptizari, cum dici de beat. Ioan. vis baptizari volo, & reliquis licet in paruulis loqui per se non valentibus admittatur responſo per alium de conse. di. 4. c. cum pro paruulis.
 cx. cum Ignoranter rebaptizatus, cum esset paruulus; si necessitas & illius merita & ecclesię utilitas postulet de conse. di. 4. c. qui bis, & Spe. ver. 126. fecus si scienter quis fuerit iterum baptizatus: quo casu 7. annis debet penitētere d. c. quibus.
 cx. cum penã presbyteri baptizãtis cum veteri chrismate eadem di. c. si quis de alio, & Spec. ver. 127. Debet enim singulis annis chrisma nouum confici; & per singulos annos per diocesium destinari ad singulos rectores ecclesiarum eadem dist. c. omni tempore.
 cxj. quod alius presbyter signet in fronte puerũ, quẽ episcopus baptizauit, si õs ipse pp multitudinẽ

signare non potest d. c. omni tempore 25. di. c. fi. & Spec. ver. 128. vbi etiam subdit, quod ipse solus episcopus potest infantem in fronte chrismare. de consue. c. 4. de conse. dist. 5. c. manus de fac. vnc. cap. 5. ver. quia vero.

cxii. cum monacho scienter extra claustrum carnes comedente. de conse. di. 5. c. carnem, & Spe. ver. 129. est. n. vltus carnis monacho interdictus, vt ibi alias per sex menses reclusus poenitentiam facere debet vt ibi tex. Quod est verum, nisi sit factus episcopus, quia tunc non in subiacet regula monachali secundum glo. ibi. & alias dixi supra in isto lib. in quaestione, de monacho electo ad episcopatum, vbi vide.

Sed an vinum possit bibere monialis? Respon. quod non, imò etiam sacerdos bibere prohibetur, quoniam vinolentum Apostolus damnat, & vetus lex prohibet sacerdotes, qui ministrant in templo. Dei, vnum, & siceram bibere, ne crapula, & ebrietate grauentur corda eorum. Siceram autem dicitur lingua Hebraea, omnis potio, qua quis potest inebriari 35. q. 1. c. vinolentum. Quia etiam vinum nutrit luxuriam, si percipiatur vltra mensuram, ea. q. c. luxuriam, cuius vini primus inuentor fuit Noe, qui prior vineam plantauit, & cum ignoraret vini naturam, supra modum bibens primus inebriatus est. Et sic patet, quod vinum auctori suo non peperit 35. q. 1. sexto die. Sed quis primus in Italiam vinum adduxit, primus illi refert, qui in lib. 7. c. 22. etiam Staphilum dicit primum aquam vino miscuisse, quod nota. Et adde, quod ebrietas maximè vetatur, quia omnium fons est vitiorum, ac si quis ebrius fiat, à communione spatio 30. dierum submouetur auribus, fertur ea. q. c. ante omnia vbi dicit glo. not. quod non potest episcopus verberationem clericum committere laico per c. in iherusal. de sent. exco. nisi sit in corrigibili, si c. vt factum eo. tit. Et limita, verum esse, nisi vnica fuerit secundum Spec. de a. c. 82. ver. & nota vbi dicit, quod ob vnicam ebrietatem clericus non potest suspendi, vel deponi. Et suppleto ad materia ebrietatis, scias, quod ebrietas est leuis culpa glo. est in l. si. C. de rep. vnde facit delictum mitius puniri secundum Bart. in l. respiciendum. S. delinquent, & in l. aut facta, in prin. ff. de poenis; & in l. diuus, ff. de offi. presb. Quod intellige, si ebrietas est magna, quia tunc delictum attenuat, non si parua, quia tunc delictum non excusat, vt inquit Bal. no. in l. data opera C. qui ac. non pot. facit l. omne delictum §. 2. ff. de rem. in casu vero l. 1. C. si quis Impera. maledixi ebrietas excusat secundum Angibi. Et adde hic ad materia de vino, & ebrietate, quod pulchre notat Plin. de Natu. Historia lib. 14. c. 2. ita Spe. vbi sup.

cxiii. dispensat episcopus cum clerico, vt vadat in peregrinatione, de cons. dist. 5. c. non oportet, de voto c. magna ad fi. c. pen. & fi. & Spec. ver. 130. Nam sine licentia episcopi non potest clericus peregrinari d. c. non oportet il. 2. & nota in l. si qua per cal. ad fi. C. epif. & cler.

cxiiii. quod clericus iaceat in propriis domibus, ibiq; comedant & not. supra de vi. & hono. cle. c. qm, à contrario sensu. & not. 1. q. 2. c. sacerdos, & ibi glo. licet olim contra. 12. q. 1. c. necessaria. de conse. di. 5. c. in omnibus, & vbiq; per glo. & Spec. ver. 131.

cxv. reducit episcopus dispensatiue fugitiuos ad claustrum. de reg. c. fi. 18. q. 2. Abbas & Spe. ver. 132.

cxvi. dispensat episcopus, quod ea, quae simpliciter se vouit Deo velum adsumens, non tamè professa, matrimonium contrahat, ne deterius faciat, c. consuluit, qui cle. vel. vo. Sed vide melius eo. tit. c. rursus. & in c. 1. de voto, in 6. & in c. fin. 22. q. 4. & in Spe. ver. 133.

cxvii. dispensat in voto, vt in melius commutetur. de voto. c. 1. & c. ex multa. Quod verum nisi in Hie rosolymitano. eo. tit. c. per tuas. & c. ex parte & c. magne. Item nisi in voto continetia eo. tit. c. 1. & Speculat. verfic. 134.

cxviii. dispensat episcopus, vt in defectum regularium monasterium de secularibus clericis ordinetur, de reli. do. c. inter quatuor. & ibi omnino vide Ioan. And. in Nouella super glo. 1. & in tex. quia aliter not. 19. q. 3. quae femel; de reb. eccl. non alie. c. possessiones; & Spe. vbi supra. ver. 135.

cxix. recipiendo secundum praesentatum à patrono ecclesiae, vel altaris primo omisso; de iure patro. c. cum autem; & c. pastoralis & in Spe. vbi supra. ver. 136.

cxx. dispensat cum sacerdote incauto, qui peccat in officio; de celeb. Miss. cap. fi. & in Spe. ver. 137.

cxxi. quod infirmus, vel alia causa urgente, quis comedat carnes in diebus ieiuniorum; de obser. ieiun. c. consilium. & Spec. ver. 138.

cxxii. vt ecclesia parochialis fiat monasterium de eccle. edi. c. ad audientiam 12. q. 2. c. bonae. de do. c. Apostolica. & Spec. ver. 139.

cxxiii. quod sponsi de futuro se absoluant, ne deterius contingat c. praeterea. de spons. & Spec. verfic. 140. Secus est autem in sponsabilibus de presenti, qui non possunt dissolui; quia quos Deus coniunxit, homo non separet 33. q. 2. quos enim & c. quos Deus.

cxxiiii. vt puella nubilis dimittat sponsum minorè 14. annis. & contrahat cum alio, ne fiat deterius c. ex literis de spon. impube. licet contra no. eo. tit. c. à nobis & c. de illo. & in Spe. ver. 141.

cxxv. vt confirmet, vel impediatur sponsalia iuxta formam c. cum in tua. de sponsa. & Spe. ver. 142.

cxxvi. cum filijs presbyterorum, vt alantur à paren. c. cum haberet, in fin. de eo, qui du. in mat. licet aliter no. 35. q. 3. c. 2. & q. 7. c. 1. C. de natu. li. auct. licet patri. & in c. per venerabilem in fi. qui filii sint legit.

cxxvii. vt valeat dispensatio ex falsa causa obtenta quae alias non valeret de consa. & affi. ca. quia circa & Spec. vbi s. ver. 144.

cxxviii. cum adulterio confessato spote à muliere nisi perseueret in illo. c. ex literis de diuor. Spec. ver. 145.

cxix.

cxix. cum accusatore non approbante mitius puniendo 2. q. 3. c. paulum. & §. notandum de cal. c. cum dilectus. de electio. in 6. c. statumus, in fine. & Spec. ver. 146. sed omnino vide in Spec. eod. §. ver. sed nunquid cum accusatore, vbi plenius loquitur.

cxix. in numero, & qualitate compurgatorum, de simo. c. insinuante 2. q. 5. c. omnibus; de purg. ca. no. c. ex tuarum. & in Spec. ver. 147.

cxix. cum eo, qui simpliciter facit homagium propter beneficium. de simo. c. ex diligenti. Sed quae dispensat cum directe simoniaco, vide plenius in Spe. de leg. §. nunc ostendendum. ver. 23.

cxix. vt clericus scholaris, vel peregrinus locet ad tempus fructus beneficii sui c. si. ne prel. 6. ia. c. si. de voto; & in Spec. ver. 149.

cxix. Cum homicidis, & parricidis quod contrahant matrimonia; de his, qui fil. oeci. c. 1. 37. q. 2. c. seculares c. interfectores, & c. in adolescentia. & in Spe. ver. 150.

cxix. potest episcopus ecclesias parochiales diuidere, & vnire consensu eorum, quorum interest dum tamen non appelletur, de exco. prel. c. sicut vnire; alias secus 23. q. 1. §. sicut duo 10. di. c. t. de relig. do. c. constitutus; & in Spe. ver. 151. Et vide, quod not. 16. q. 1. c. quicquam.

cxix. potest episcopus dare priuilegium monachis de non dandis decimis episcopalis, quae confitentur in quarta, scilicet praeteritis, presentibus, & futuris; de priuileg. c. quia c. ex ore, & c. cum olim 16. q. 1. c. peruenit. & in Spec. ver. 152.

cxix. Cum filiis patronarum occidentium restorem ecclesiae, scilicet quod possint in monasteriis ad honorem assumi. c. in quibusdam de poenis 23. q. 8. c. si quis membrorum; & ar. 17. q. 4. de fil. presb. scilicet admittendo eos per actum contrarium scilicet ad electionem, & alios actus secundum Spe. ver. 154.

cxix. cum eriminofo publicè celebrante secundum Inn. in c. 1. de cleric. peregr. & in Spe. ver. 154.

cxix. cum excommunicato ministrante, quod ad beneficium, de cleric. excommunic. mi. c. postulat. 1. responso, & c. 2. Inn. in d. c. dilectus, de temp. or. secundum Specu. verfic. 155. dicit dict. c. postulat. scilicet, non loqui hoc casu, sed quando excommunicatus beneficium recepit; & tenet Spe. verfic. 16. nec etiam facit d. c. 2. secundum Spec. & vide supra verfic. 14.

cxix. potest ex causa diminueri poenitentiam iniunctam à Papa secundum Speculat. ver. 156. & plenius in tit. de lege §. nunc ostendendum ver. 27. & ibi Ioan. And. in addi. & dixi supra ver. 95. 50. distin. c. accedens 33. q. 2. c. latorem, & in Auc. interdicimus, de episc. & cler.

cxix. vt clericus absoluat ab ecclesia, in qua ordinatus est. & in alia collocetur. 74. dist. c. quorundam, & Spec. ver. 157.

cxix. cum dictatore vindictae sanguinis, si exiit citra membri mutilationem c. 1. de cle. pu. in du. c. sententiam, ne cle. vel mo. Spe. in d. ver. quando autem malias solus Papa dispensat, vt ibi per c. t. de corp. vit. de cle. agro. c. presbyterum. Sed Papa etiam non dispensat cum homicida voluntario secundum Spec. ver. quando autem. prel. leg. & plenius eo. tit. §. nunc habetur ver. 5. cum homicida; vbi vide.

cxix. ne quis ad tempus teneatur residere in ecclesia parochiali. c. licet cano. de ele. in 6. §. fin. & in Spec. vbi supra §. nunc de episcoporum ver. 159.

cxix. dispensat episcopus circa poenam d. c. licet cano. super tardando sacerdotio per 7. annos secundum formam c. cum ex. eod. tit. & lib. & Spec. vbi supra.

cxix. vt quis in maiori ecclesia non personaliter, sed per vicarium seruiat, in ecclesia parochiali. dignitate annexa, de praeb. c. extirpandae de eta. & qua. c. eam te; & in Spec. ver. 160. & dixi supra ver. 43.

cxix. dispensat cum eo, qui factus sit intelligibilis, quia receperit electionem factam per abusum secularis potestatis c. quisquis, de ele. & in Spe. ver. 161. & in §. iuxta. ver. sunt quoque ibi. 15. & c.

cxix. dispensat episcopus, vt corpora sanctorum transferantur de loco ad locum; de conse. dist. 1. c. corpora. & Spec. ver. 163.

cxix. vt reliquiae sanctorum ex causa de ecclesia extrahantur, & ne diuina celebrentur in ea c. 2. de iure pat. & exco. nonum ponere in ea de offi. or. c. cum nos. & Spe. vbi supra.

cxix. cum monacho vt vegetur, secundum Inn. in c. fi. de renu. & Bal. in mar. ver. Abbas ver. 2.

cxix. cum minoribus, vel adultis regulariter, nisi quando prohibitum reperitur secundum doct. & Arch. in c. at si clerici de iudi.

cxix. in poena, quam electus nondum confirmatus potest imponere secundum Arch. vbi supra.

cxix. cum clerico prohibito ordinari, post prohibitionem ordinato furtim, si velit ad religionem transire c. fi. de eo, qui fur. or. fu.

cxix. cum eo qui sola intentione commisit simoniam in glo. est not. in c. tua in fi. de simo. quae dicit quod sola intentio facit simoniacum, sicut & sola spes facit vsurarium 14. q. 3. c. 1. & ar. de vsu. c. consiluit & tenet Bal. in rub. C. de vsu. 2. col. vbi vide, quod dicit vsurarium ad restitutionem teneri vsurari, & mentalium per not. in d. c. consultus.

cxix. dispensat episcopus cum clericis depositis, condemnatis, vel degradatis solo verbo, vt plenè in Spec. de leg. §. nunc ostendendum verfic. 9. vid. glo. 50. distin. miror.

cxix. dispensat in casibus positis 68 di. c. quamuis & c. corepiscopi. Hos casus pro maiori parte ponit Spec. vbi supra. & dominus Bonaguida de Ari. in suo tract. de dispen.

Sed specul. in tit. de leg. §. nunc de episcoporum, ver. prohibetur. & glo. ord. in d. c. miror 50. distin. ponunt casus, in quibus non potest episcopus dispensare, quos breuiter perstringemus. Dic ergo, & episcopus non dispensat cum homicida d. c. miror. quod intellige, vt dixi supra, & per d. glo. Item nec in legitimis, quod ad dignitates, personatus, & beneficia curata secundum Spec. in d. §. verum autem, & in c. 1. de fil. presby. in 6. Item nec cum minore 14. an. ad dignitates, vt supra, ver. 37. Item nec cum corpore vitatus 55. distin. & quis. Item nec cum bigamis, & viduarum maritis, de bigam. c. 1. 34. distin. c. lector. Item nec cum eo, qui duxit duas uxores, vel qui duas nuptias de facto contraxit, secundum Speculat. ibi. Item nec cum presbytero duas nuptias benedicente; de secun. nup. cap. 1. quia talis benedictio est prohibita, vt ibi. & c. vir eod. tit. & aliis plenè diximus. Item nec cum faciente duellum, ex quo mors, vel mutilatio fuerit secuta, secundum Specul. in d. verfi. prohibetur. Item nec cum eo, qui de iniusta excommunicatione conqueritur coram iudice seculari 21. quæst. vltim. cap. pen. Item nec cum simoniaco 1. quæst. ergo valet in ordine, secundum Speculat. ibi, & in titu. deleg. §. nunc ostendendum, verfic. 23. Item nec cum infamibus 2. quæst. 3. §. hinc colligitur, & §. notandum. Item nec cum ignobili eligendo in canonicum contra formam constitutionis, secundum Arch. in capit. licet canon. de elect. in 6. nisi ex causa iusta, secundum Ioan. de Lign. c. at si clerici. de iud. & dominos Rotæ in deci. nouis, vt refert Lud. Pon. in sing. verfi. dispensatio, ver. pone in ecclesia. Itē nec vt quis habeat duas præbendas in vna ecclesia c. literas, de concess. præbend. in Specul. vbi supra, dist. cap. prohibetur; & in Ioan. And. in addi. Item nec quod monachus habeat administrationem alterius monasterii, vel officium Ioan. And. ibi vide nota. in cap. cum singula, de præben. in 6. Item nec cum penitus illiterato, vt fiat clericus secundum Specul. vbi supra, & dixi §. verfic. 24. Item nec cum solēner pœnitentibus, vt ibidē dixi. Item nec cum seruis, & obligatis certis conditionibus 50. dist. cap. non confidat 54. distin. per totum. Item nec cum obligatis ad ratiocinia præstanda iuxta dict. c. 1. de oblig. ad ratio. vbi vide. Item nec, quod quis ordines sacros assumat sine temporis intervallo d. c. non confidat. secus de maioribus, & de eo; de temp. ord. Item nec in his quæ sunt maiora adulterio; de iud. c. at si clerici, §. in adulterijs. & Specul. vbi supra. Item nec circa canones imponentes pœnam depositionis vel suspensionis in enormibus 50. dist. c. miror 12. q. 2. c. de viro. de accu. c. inquisitionis, 1. respon. quibus not. in c. nihil de cle. Item nec in criminibus, in quibus post peractam pœnitentiam impeditur executio officij; de quibus in Spec. de dispen. §. iuxta, ver. sunt quoque: nisi fortè reperiat eum expressè permiffum d. c. at si clerici, secundum Spec. in d. §. nunc de episcoporum, ver. prohibetur. 1. col. Item nec chrismet pueros alienæ diocesis; de relig. do. c. 1. Item nec cum non ordinato ministrante, vt ascendat ad ordines superiores, vt dixi supra ver. 16. Item nec, quod quis plures ordines sacros recipiat; sed si susceperit ab alio, potest episcopus dispensare cum ordināte, & ordinato extra tempora statuta, vt d. ver. prohibetur 2. col. & in tit. de leg. §. nunc ostendendum, ver. 52. & se. & dixi supra, ver. 1. Item nec cum suspēso à papa, vel cōmissario Papæ 21. dist. cum inferior. & Spec. d. ver. prohibetur. 2. col. Item nec cum ordinato sine dispensatione, qui canonicum impedimentum habeat 51. dist. si quis sine. Item nec cum religioso, vel plebano Leges, vel Physicam audiente, Spec. in d. §. nunc de episcoporum, ver. prohibetur. & in §. nunc ostendendū, ver. 86. præal. Item nec, quod duo equaliter præsent vni ecclesiæ, vt in q. 2. c. pen. Item nec cum suspēso in Cōcilio pp inordinatam collationem beneficiorum, quo casu solus papa, & quatuor principales Patriarche dispensant c. graue, in fi. de præben. Item nec in his, quæ specialiter sedi Apostolicæ referuntur in privilegium speciale, in quibus solus Papa dispensat; de consang. & affi. c. non debet; & c. cum dilectio quod vide in Spec. eo. tit. §. nunc breuiter. Item nec in his, in quibus papa non dispensat d. §. nunc breuiter, & Spec. in d. ver. prohibetur 2. col. Item nec cum postulatis c. fi. de postu. præl. per Inno. & Bald. in mar. ver. episcopus, ver. 3. Item nec in ordinibus secundum Inno. in c. fi. de obli. ad ratioci. & Bald. vbi supra ver. 7. Item nec cum non residente, vt habeat fructus præbendæ. Inno. tenet in c. clerico, de cle. non resi. & Bal. vbi supra verfi. 16. Item nec dispēsat archiepiscopus cum suffraganeo, quod alter suffraganeus transeat ad aliam ecclesiā; in Spec. vbi supra, ver. verum vt tanta. Item nec contra Canones, nisi irregularitatem inducentes: in Spec. ibidem, verfi. sed quaritur secundum eum, vbi vide. Itē nec cum patientibus defecum, vt ibidē ver. sed cum episcopus. Item nec cum excommunicato maiori excommunicacione ministrare sciēter, nec cum interdicto; cum quibus sciēter ministrantibus non dispensat etiā legatus, nec synodus 11. q. 3. si quis episcopus damnatus, & c. seq. & c. placuit. de cle. excommuni. mi. c. illud, de eo, qui fur. or. fusce. c. 12. q. 5. c. qua de ca. Sed solus papa potest cum talibus dispensare, de sent. excom. c. cum medicina. §. fi. de re iudi. c. cum æterni. lib. 6. Et nota quod tales sunt irregulares, & remouendi ab officiis, vel beneficiis, de cler. excom. mi. c. latores & per totum. & Spe. vbi supra, ver. sed nūquid potest episcopus, vel legatus. Secus si ignoranter probabili ignorantia. c. Apostolicè eo. tit. quia cum talibus dispensat episcopus, quod ad pœnitentiam imponendam secundum Spec. vbi supra, per d. c. de illis. Item nec dispensat cum electo tacente defecus, & cōfirmato, si fuit duo electi; ne alteri fiat puidiciū ex dispensatione secundum Spec. ver. electus in episcopum, vbi vide omnino. Item nec cum illegitimis, vt patri suo succedant in beneficio secundum quosdam, vt refert Spe. vbi supra, ver. ceterū prohibetur, vbi vide opi. hinc inde. Legati verò de latere quibus casibus dispensēt, vide plenius in Spe. eo. ti. §. consequens aliqua. Sed de dispensationibus patriarchatus vide in §. sunt quoque nonnulli; & ibi, Archiepiscopus autem

De dispensationibus verò Abbatum vide eo; §. verfi. Abbas quoque. Et de forma dispensationis vide plenius eo. tit. §. qualiter autem.
 Quæro quæ sint priuilegia episcoporum? Responde vltra ea, quæ dicta sunt supra in proxima quæstione, multa esse: & primò, non potest ecclesia ad altui, nisi prius episcopus ponat crucem in loco, vbi est construenda, atrium designet, & primum lapidem ponat, de consec. di. si nemo. & Spec. de dis. §. nunc de episcoporum verfi. generaliter autem. Item potest ipse consecrare, reconciliare pœnitentias (solemnem imponere, indulgentias concedere, de causis matrimonialibus cognoscere, ordinare; & chrismare de consu. c. quanto, de excef. præl. c. accedentibus 16. q. 1. c. interdicimus, de pœn. & re. cum ex eo, in fi. de conse. eccle. vel al. c. consulisti & c. aqua, 50. di. in capite. Item potest quinquagesimam, vel centesimam dare, de dona. c. Apostolica 12. q. 2. c. bonæ; de his quæ fi. à præl. sine consen. capit. pastoralis. Item potest solemniter excommunicare 11. q. 3. c. debent. Item literas dimissionis dare, aliter non valet ordinatio ab episcopo facta §. quæ 2. c. illud, & c. dilectissimi de offi. Archid. vniuersum. Item potest anulum aureum portare in digito, de vit. & ho. cle. cleric. Item potest duos de suis canonicis cum habere, de cle. non resi. c. ad audientiam. Item potest parochias limitare, & cœmeteria ordinare 13. q. 1. c. ecclesias & d. c. pastorales. Item constitutiones facere in sua diocesi, de conse. di. 7. c. omnes basilicæ 16. q. 7. c. omnes de fer. c. fi. r. di. c. cathol. & Spec. vbi supra. Ioan. And. in c. fi. de ap. li. 6. nō in gl. fi. in fi. Item potest hereticos condemnare de heresi. c. ad abolendam §. is. & contra eos inquirere cod. tit. de excommunicamus §. fi. nec hic potestas ipsius admittitur, licet inquisitio alteri committatur. nō in c. per hoc de hereticis, in 6. respon. & in Spec. vbi supra. Hoc vltimum tenet Bal. in Auc. habita C. ne filius pro patre. Item potest facere ecclesias censuales de iurepat. c. præterea; de censu. c. scientes. Itē potest instituire, & destituere clericos, de fil. presby. c. ex tua; de insti. c. ex frequentibus de his, quæ fi. à prælat. c. nonit. Item non incurrit sententiam excommunicationis, suspensionis, & interdicti, sicut alie persone; de sent. excom. c. quia periculosum vbi vide omnino glo. & doct. Item aliis proceditur tam contra episcopum contumacem, quam contra alios; de priuile. c. quia pontificali. quæ constitutio habetur in c. 2. de offi. dele. in vi. Item in modo iurandi, vt aliis plenè dixi in alia quæst. de potestate Episcopi circa spiritualia. Item nec cogitur testificare; de iure iur. c. fi. 11. q. nec hono. in auc. de sanc. episc. §. nulli. Item tempore generalis interdicti potest episcopus audire diuina, de priuile. c. nonnulli, & c. quoniam & ibi doct. & Ioan. And. in nouel. Item potest sibi quem vult eligere confessorum de pœn. & re. c. fi. Item non cogitur subire iudicium, nisi ptece dat iussio imperialis secundum Azo. in sum. c. de epi. & cle. & in Spe. vbi supra. Item liber est à patria potestate secundum ver. ibidem. & plenius aliis dixi. nō de eta. & qual. c. in decorum 54. di. c. si seruus. Item habet priuilegia, de quibus 11. q. 1. c. quicumquam. Item contra cum plures testes requiruntur 2. q. 4. c. præsul. & seq. & dicitur infra tit. de degra. Alia priuilegia vnde per Ioan. An. in addi. Spec. vbi supra. Et adde alia, videlicet quia sententia suspensionis non comprehendit episcopū, nisi expressè actum sit c. quia periculosum, de sent. excom. ver. sententia, p. glo. nō; item quia quis non potest habere campanam publicè, nisi de licentia episcopi; de priuile. c. patentibus. Item in altari, quo ipse Missam cantauit, nullus eadem die potest Missam dicere, de consec. dist. 2. cap. in altari. Item si fit discordia de iure patronatus, vel idoneus rector non præsentatur per patronos; potest episcopus de illa ecclesia tollere reliquias, & ostia claudere; & inhilere; ne celebretur in ea; & ibi constituitur œconomus, qui conseruet fructus, donec de rectoro prouideatur c. 2. de iur. pa. & c. cum vos de offi. or. Item cognoscit de causis matrimonialibus, & aliis spiritualibus; de excef. præl. c. accedentibus 31. di. c. perleçtis Goffr. in Summ. de diuor. §. fi. de quibus Abbates cognitionem non habent, c. accedentibus. vbi vide. Item sine libello cognoscit inter clericos non subditos de causa ciuili; per nō. in Spe. de libr. concess. §. 10. ver. 4. Item & quando audit causam iudicis fugientis ne rationem reddat, in Spec. vbi supra, ver. 5. Item & quando agitur de non canonicè obtentis sine conscientia diocesanī, vel diutina vocatione, vel de aliis grauioribus ecclesiarum, & quando ex officio procedit. eo. §. ver. 8. Item & quando appellatur à sententia episcopi, non potest in libello appellationis dici, sicut in aliis, quo per personas iudicauit, vt in Spec. de appella. §. 10. ver. sciendum. Reliqua priuilegia episcoporum, quæ multa sunt, vide latè per totum hunc Tractatum, & in singulis quæstionibus. Et de dispensatione episcopi vide Ioann. Randed in 10. volumine tractatum, fol. 264. Et præterea ex præcepto tenetur corrigere familiam glo. in c. si peccauerit 2. q. 1. Et de correctione fraterna vide infra in isto Specu. in c. 82. Et taciturnitas mortalis est in prælato c. 1. 44. di. ideo dixit Apostolus, si quis autem suorum, maxime domesticorum, curam non habet, fidē negauit; & est infidelis deterior. ad Tim. Epi. 1. c. 5. & vide Act. 10. Sed generaliter nō nocet taciturnitas qñ nō prodest cōtradictio tex. notabilis inc. qñ 11. q. 3.
 Item liceat episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delictis occultis prouenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare; & in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ referatis delinquentes quoscūque sibi subditos, in diocesi sua per seipfos, aut Vicarium, ad id specialiter deputandum, in foro conscientie gratis absolueret, imponere pœnitentia salutari. Idem & in heresi crimine in eo. foro conscientie eis tñ, non eorum vicariis, sit permiffum, ista sunt verba sacri œdumenici Concilij Tridentini in sessi. 24. c. 6. & dispensationes committantur ordinariis in sels. 22. d. Con. c. 5.

CASVS in quibus Papa non solet dispensare; quamuis habeat potestatem plenissimam, nec legibus sit aliquid. c. decreto. 2. q. 7. c. ad honorem, de usu pallij, & teneat locum beati Petri, & sit vicarius domini nostri Iesu Christi; isti sunt, qui sequuntur, primo non dispensat contra Apostolum, vt bigamus fiat diaconus, vel sacerdos, vel episcopus, vt 26. dist. c. acutius intelligunt, & c. vna tantum, & c. deinde 25. q. 1. sunt quidam, extra de biga. c. 3. Arguitur tamen contra 24. dist. c. lector, vel vt quis simul plures possit habere uxores, vt extra de biga. c. super eo. & c. de bigamis c. super. Ioan. no. in pre dicto c. sunt quidam, quod bene potest dispensare contra Apostolum; non tamen in his, quae pertinent ad articulos fidei: vide glo. 4. c. 3. de biga. & que scripsit idem Ioan. An. Petri de Anca. consil. 123. in xip. In Christi nomine. i. circa bigam, vbi et an. possit dispensare cum eo, qui post adulterium uxoris cum ea concubuit, querit. Et dicit, quod papa potest dispensare cum omni bigamo, vt promoueat ad omnes ordines minores, & maiores, & ad obtinenda beneficia, licet non debeat, nisi ex magna, & euidenti causa. Et vide Cardinalem sancti Sixti in c. lector 34. dist. vbi multa de bigamo. Et vide Felinum in c. quae in ecclesiis de consil. & vide Card. sancti Sixti, in c. lector 34. dist. & vbi allegat sanctum Thomam in Quolibeto 4. vbi multa dixit de dispensatione sum. Pontificis, & de bigamo, sed vide vt dixi Card. in d. c. lector. Et sacerdos ille tantum est, cui continentia est indita, & isto modo hodie sunt scripti ordines tres, scilicet subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus. Doct. in c. erubescant 32. dist. & c. de sacra men. iteran. vel non iterandis & per totam dist. 37. tractatur de sufficientia, & eruditione ordinando rum. & vide per totam dist. 36. & 38.

ii. Nec contra decem precepta Decalogi, vt 14. dist. c. sicut quia, etsi non sint articuli, sunt tamen articularia fidei, id est ita annexa articulis fidei, quod sine eis salutem praestare non possunt secundum Ioan. de Deo in c. sunt quidam. & 6. dist. §. si. 86. dist. c. non satis, ad fi. vbi de dispensatione papali tractat idem Io. de Deo vltra medium. vide que scripsit Io. An. de heret. c. cum Christus.

iii. Non dispensat contra Euangelium, vt in c. sunt quidam 25. q. 1. & 26. dist. c. deinde; & 14. di. c. sicut, & arg. extra, de celeb. Missa c. cum Marthe. Etenim contra ius naturale dispensatio locum non habet, vt 13. dist. c. 1. & extra, de transact. c. fin. ius autem naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur 1. dist. humanum genus; & 9. dist. c. fin.

iiii. Contra quatuor Concilia principalia ea tollendo dispensare non potest Papa, vt sup. etiam dictum est per predic. c. sunt quidam 25. q. 1. vide ibidem bonum tex. cum glo. vbi dicitur, quod magis videtur errare quam contra illa dispensare. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt.

v. Non dispensat cum homicida voluntario, vt post quantacumque poenitentiam ministret in offi. altaris; ext. de tem. ord. c. si. extra, de hom. c. 1. Quod si David prohibitus est edificare templum Dño, eo quod vir sanguinis erat, quod figurabat nouum Testamentum, vt de conse. di. 1. c. 1. vbi de hac autoritate notatur; multo magis sacerdos homicida prohibendus est celebrare, vt ibi in c. si. ext. de tem. ord. c. 1. de homic. & in c. minor 50. di. 1. q. 7. si quis oem. extra de excess. prel. c. ex lite; extra de accu. c. inquisitionis negotium etiam si quis interficeret Paganum 50. di. c. cleri. q. nisi in homicida iustitia, qui ex causa in susceptis ordi. toleratur per papam, & non dispensat cum illo, vt ad superiores ascendat, vt 5. di. c. aliquantos. & c. precep. dispensatur tñ cum tali beneficium 50. di. c. studeat, in fi. extra, de Cler. pug. in duello. Henricus in fi. extra de renun. c. ad supplicatione 28. di. c. presb. 93. di. c. diaconi. Ad id tenetur mandans fieri homicidium, prout legitur de David, qui solum mandauit occidere virum Bersabee. quare non miror, si Concilium vniuersalis ecclesie suspenderit Papam ab executione ordinum, quoniam, vt dicitur in c. 1. & fi. de hom. in 6. man dans fieri homicidium incurrit irregularitatem, sicut homicida, aut mutilator membri.

vi. In gradibus consanguinitatis lege diuina prohibitis non dispensat papa, vt extra, de resti. spol. c. literas 30. q. 3. c. piracium. In alijs sic dispensat, vt extra, de consang. & affi. c. quia circa. de concess. preben. c. proposuit, & de trans. c. si. Doct. in c. significasti de electio. & in c. cum inter, de renunti. Anca. in consilio 313. An autem eo ipso quod Papa dispensat matrimonium contractum in gradu prohibito, sint absoluti, qui contraxerunt, ab excommunicationis rigore Cle. 1. de consan. & affi. abq; eo, q. in rescripto de communicatione fiat mentio. vide Roma: consil. 306. concludentem, quod sint absoluti.

vii. In his, quae de natura sui sunt mala; puta vt quis sine peccato possit adulterari, non dispensat extra, de iureiu. c. & si Christus §. quaedam. In sequentibus autem casibus non dispensat, nec dispensare debet; nec potest dispensare contra textum in c. non liceat papa 12. q. 2.

viii. Nec cum simoniacis directe in ordine, & inordinato, & simoniaco per pecuniam 1. q. 1. c. statumus. & c. seq. si quis a simoniacis. & c. inquisitionibus, extra de accusa. 1. q. 7. c. requisitis. Et de simoniaco vide infra, in tit. de simonia.

ix. Cum rebaptizato scienter non dispensat Papa 1. q. 7. c. qui in qualibet, de conse. di. 4. c. quibus & c. confirmandum 50. di. vbi videbis glo. & doct.

x. Non dispensat cum ordinato ab heretico 1. q. 7. c. conuenientibus ad fi. vbi est bonus tex. & loquitur etiam contra simoniacos.

xi. Contra ordinario non dispensat Papa, vt 1. quaestio. 7. cap. saluberrimum, in fine. & 1. quaestio. 1. c. quod quidam.

xii. Vbi status ecclesie decoloratur, contra hoc non potest dispensare Papa. 1. q. 7. c. & si illa. 25. q. 1. quae ad perpetuum, nec oblit. contrarius, quod potest allegari, extra de consanguinitate & affinitate. c. non debet, quia ibi non decoloratur status ecclesie; imò datur color, propter rationem ibidem expressam, quare non obstat.

xiii. Non dispensat Papa, vbi sancti Patres aliquid bene definitum, vt 14. dist. c. sicut. & 25. q. 2. c. sicut quidam. & 25. q. 2. de priuil. & c. cum pie, & c. quod verò.

Item Papa non dispensat contra formam textus, in c. non liceat papa 12. q. 2. & vide Felinum in c. ad audientiam, de praescriptio. & vide Bellameram in c. sunt quidam. 25. q. 1. & in d. c. Non liceat papa: si papa legem necessarios suis imponit, ibi videbis.

Vtrum autem papa possit dispensare cum subdiacono, vt matrimonium contrahat, no. 31. dist. c. de illo, & extra, de cle. coniug. cum olim. & vide infra in c. de voto, vlt. papa potest contra simplex statutum, & Concilium sui praedecessoris dispensare, vt legitur; & not. extra de capel. mon. c. pen. & de renun. post translationem in fi. diximus, supra quod in gradibus diuina lege prohibitis papa non dispensat, vt in capitacium. 30. q. 1. & in Leuitico. c. 18. & vide Cardinalem sancti Sixti, in c. coniunctiones. 35. q. 2. sed filij duorum fratrum iure diuino legitime copulantur, quia non omnis secundus gradus est prohibitus diuina lege, vt in d. c. piracium, & in Leuitico. c. 18. quia loquuntur in 2. gradu in linea ascendente, non in gradu in linea laterali, c. gaudemus loquitur, in linea ascendente, non in gradu in linea laterali, c. gaudemus loquitur, in d. linea laterali, vide in c. infidelibus, de consan. & affi. & vide in c. sunt quidam. 25. q. 1. & vide Doct. in l. literas, de resti. spol.

Vtrum autem possit papa contra ius naturale dispensare, not. 13. dist. c. in summa. & 15. q. 6. c. auctoritatem; extra, de deci. c. a nobis; extra, de iureiuran. c. quanto. Dixi superius allegando glo. in c. proposuit, de concess. preb. quod erant aliqui casus, in quibus solum dispensat papa; & Doct. & Panormi. in d. c. proposuit, legendo dicta glo. dicunt, Nota bene hanc glo. quia est notabilis, & multum allegabilis in materia sua, attingens multos casus dubios, in quibus papa non dispensat. Et vide quasi eisdem in Specul. in titu. de lega. super Rubri. de dispensat. in §. nunc breuiter, in vltima colum. Et in quantum gloss. in principio dicit, quod dispensat contra Apostolum, videtur glo. velle, quod cum bigamo potest papa dispensare, vt promoueat ad ordines. Specu. tamen in loco praedictato videtur sentire contrarium. Sed tu plenè vide per Doct. in c. 2. de bigam. vbi communiter tenent primum. Et sic intelligo, quod dispensat ex causa; nam cum Apostolus fuerit motus instinctu spiritus sancti, non debet sine causa eius praecipuum relaxari, an opti. in c. contra; & c. sunt quidam. 25. q. 1. Ita dicerem in casu sequenti in glo. Et in hoc potest dici capiendū alium casum exceptum a glo. quod aut Apostolus aliquid dixit circa fidem, & tunc Papa non dispensat in illo; ad hoc vide rex. 1. q. 3. & in c. si is, qui praest. vbi referuntur verba Apostoli dicentis, q. si etiam Angelus de caelo euangelizauerit praeterquam quod vobis euangelizauimus, anat hiea sicut de a fortiori nec Papa est credendum, & hoc voluit hic glo. & 15. dist. in c. sicut. In alijs vero non concernentibus fidem potest papa dispensare ex causa; quia ille, qui dispensat, non tollit legem, sed ex causa incerta persona, vel ad tempus remittit. Et dispensatio quandoque necessaria est, 50. di. in c. Domino. sancto. & c. institueretur, nam quandoque & ipse Deus dispensauit cum patriarchis, qui habuerunt simul plures uxores; & not. in c. gaudemus, de diuor. sed sine causa non puto, q. dispensare possit, quia non est dispensatio, sed dispensatio, vt dixit B. Tho. & Io. An. in c. de multa, de preb. Nec esset bene, si papa dispensare veller contra dicta Sanctorum, & maxime Apostoli, vt in d. c. contra, & c. sunt quidam. Excipit deinde gl. casum notabilem in solutione decimarum. Sed de hoc qualiter papa dispenset in decimis non dandis, dic vt plenè not. Host. in c. nobis, de deci. Item in quantum dicit glo. quod in voto dispenset, intellige, quando hoc facit ex causa; nam sine causa non potest tollere obligationem. Deo per votum acquisitam. vide glo. not. in c. non est, de voto Episcopus autem dispensat circa votum, & in c. 1. & quod ibi not. de voto. Sed credo quod haec sit differentia inter papam, & episcopum; quia episcopus non liberat ex toto a voto, sed committat in causam Deo magis acceptam, vt in d. c. 1. Sed papa potest ex causa ex toto liberare, quoniam modum posset ipse Deus. Verisimile enim est, quod Deus ex causa dederit potestatem suam inter homines vicario suo; alius non fuisse bonus paterfamilias, si dimisisset gregem suum sine pastore, qui ex causa posset omnibus consulere, vt in simili dicit Inno. in c. quod super his, de voto. Vnde, vt dicit notanter Host. in c. quanto, de trans. prael. cum idem sit Dei, & vicarij sui; consistorium, potest papa ferre omnia facere, quae Deus potest clare non errante. Idem dicit Inno. de iureiu. in c. quanto: nam Christus generaliter dixit petro; Quodcumque ligaueris, &c. & quia dixit, Quodcumque, nihil exceptit, in c. solite, de maio. & obed. 3. q. 1. quod si dormierit.

Idem dicit circa iuramentum; nam sine causa papa illud non relaxat, vt not. dicit Innoc. in c. cum inter, de renun. & gloss. in c. quanto, de iureiu. Et sic limitata dictum huius gl. Ex quo inferitur, quod eum papa sine causa non possit alium absoluere a iuramento; fortius nec seipsum, argu. op. in c. fin. de instit. & de hoc vide infra, in c. de voto.

Demum glo. excipit, vt non possit papa dispensare contra vniuersale statutum ecclesie, & notabis bene

ne hunc casum, qui comprehendit in se multos casus. Idem tenet glo. in c. literas, de testib. spol. in versi. dispensare. Sed contra hoc facit c. non debet, de consang. & affin. vbi Papa ex toto immutauit vniuersalem statutum ecclesie, relaxando prohibitionem coniugij in quinto, sexto, & septimo gradibus consanguinitatis, & affinitatis. vnde glo. videtur dubitasse in c. quæ ad perpetuam, 25. q. 1. Sed pro nunc potest solui, quod aut decoloratur status ecclesie, seu mutatione, & tunc Papa non potest, & sic intellige hanc gl. & considera, & vide bonum tex. in c. & si illa. 1. q. 7. quod tenuit Spec. in loco præalleg. Arch. 25. q. 1. vbi sunt quidam. Ex quo infertur, Papam non posse sine causa dare potestatem alicui principi seculari, vt possit iudicare inter clericos, maxime cum priuilegia clericorum sine de iure diu. no. vt no. 96. dist. ff. Imperator, & per Doct. in c. 2. de maio. & obed. Aut non decoloratur status ecclesie, vtputa, quod subest causa mutandi, vel dispensandi, & tunc credo. quod d. possit, maxime circa vnum casum, vel duos. sic intelligo d. c. non debet, & concor. glo. in d. c. quæ ad perpetuam, & c. sunt quidam. Sed quidam sunt, qui de hoc dubitauerunt. Dicit in super hic glo. & non dispensat, vt monachus habeat proprium, de hoc plenius, & melius in c. cum ad monasterium, de sta. reg. vbi per Doct. & per Ioan. And. in regula, semel Deo dedicatum, de reg. iur. lib. 6. Et in fi. glo. intellige, quod Papa non dispensat in secundo gradu inter ascendentes, & descendentes in collateralibus dispensat in linea equali, non autem in linea non equali, vt patruus possit ducere neptem in vxorem, sunt enim isti in secundo gradu in linea inæquali. Sed cum filijs duorum fratrum poterit dispensare, quia sunt in secundo gradu in linea equali, ita no. in d. c. literas, vbi videtur rationem, & in c. gaudemus.

Extra gl. dicit hic Host. q. Papa intantum habet sui ipsius potestatem, vt pro facto, vel dicto non possit ab alio accusari, vel condemnari, nisi de hæresi. q. d. c. si Papa. p. tamen, si iacet in peccato, admoneri iuxta regulam Euangelicam, si peccauerit, & c. tam publicè, quam occultè, iuxta qualitatē peccati: quia non est exemptus à regula Euangelica. Dicit tamen, q. alteri parti illius regulæ non subijcitur, dum dicit, Quod si nō audieris, dic ecclesie, quia excepta causa hæresis non potest iudicari, etiam si Imperator, & totus clerus, & populus simul conueniant, 9. q. 3. nemo. & c. aliorum, vnde quod ad Papam, exponit ipse illa verba dic ecclesie, i. Deo, vt ipsum conuertat, vel dic ecclesie triumphanti, id est caelesti, vt oret pro eo, Ex his dicit Hostien. nota pulchra dicta, primo dum sentit, quod in facto hæresis potest accusari, & ab alio condemnari, nam alibi fit disceptatio, vtrum papa ab alio in causa hæresis possit condemnari, quia quidam voluerunt, q. debeat se ipsum deponere, sicut fecit in c. nunc. 21. dist. sed plus placet hæc opin. vt possit ab alio condemnari, & deponi in facto fidei. Et hanc opin. expresse tenuit Arch. in c. in fidei fauorem, de hære. lib. 6. & facit. 2. q. 7. in §. item cum Balaam, ver. item Simmachus, & dicit Arch. in c. in fidei, quod Concilium erit iudex, pro quo vide gl. in c. Anastasius. 9. dist. ff. & vide aliam gl. singul. in c. si duo. 79. dist. quæ dicit, quod si est dubium apud quem sit Papatus duobus, vel pluribus contententibus super eo, Concilium erit iudex. Et dicit Hostien. quod Papa existens in peccato potest admoneri secundum regulam Euangelicam, de qua in c. nouit de iudic. dicit glo. dubitauerit, 2. q. 1. si peccauerit, quæ dicit, quod ex quo non potest ab alio iudicari, frustratoria est illa denuntiatio. In potestate verò dispensandi dicit Vinc. q. in omnibus potest dispensare præterquam in articulis fidei, & est dictum valde notabile; & intellige de dispensatione proprie sumpta, scilicet quam facit ex causa rationabili, & vide Innoc. in c. cum ad monasterium, de statu. reg. vbi dicit, quod sine causa non dispensat in his, quæ sunt iuris potestati puri, & vide quod dixit Abbas, & omnes scribentes in c. de multa, supra de præbendis, dicit tamen Host. dictum videri verum, nisi interueniat peccatum mortale: quia in illo non dispensat intelligendo, q. sit peccatum mortale ex lege diuina, & non ex l. postiuina; quia illi non subijcitur, & credo quod idem sentit Vincent. & vide gloss. in d. c. literas, quæ idem voluit, vbi dicit Iacobi, quod in his, quæ sunt natura sunt mala, papa dispensare non potest de iure iurand. & si Christus. tu vide. bon. tex. 40. dist. c. 1. & vide Henricum in d. c. proposuit, legendo glo. dicentem, si quæris in, & super quibus papa possit dispensare, distingue: aut quæris de Lege diuina, seu Euangelica, aut quæris de lege ciuili, aut quæris de lege naturali, aut de lege canonica.

In primo casu hoc solum tene, quod in omnibus potest, dummodo sua dispensatio non sit contra fidem secundum Vinc. nec nutriat peccatum mortale, nec inducat subuersionem fidei, nec periculum animarum. Nam in talibus nullam habet contra Deum potestatem, sic intellige 25. q. 1. sunt quidam. 16. dist. ff. sicut Sancti, secundum Henri. & concor. quod Hostien. not. de spon. ff. de spon. ff. in magna gl. ver. pone igitur dicens, quod si vir in casu illius c. nullo modo consentit cum prima muliere, sed cum secunda tantum, Papa licet sit supra ius, nunquam tamen potest consentire hominis voluere ad voluntatem suam, & dare sibi intelligere, quod consentiat in eam, in quam non consentit, & quod non consentiat in eo, in quo consentit. Et sic non potest vtq. matrimonia lege diuina formata sua constitutione canonica irritare, & cogere hominem conscientiam propriam relinquere, & suo motui adherere, vt patet in his, quæ leg. & not. de præsumpt. c. ff. & de conuer. coning. c. ex parte. 2. quod reprehendit talia ei denter, & not. de spon. c. si inter. ad ff. & spon. duorum. c. 1. & si vbi idem no. ipse hos & de consang. & affin. c. q. super his, super verbo prohibi tos, ad hoc est factum quod no. in c. sunt quidam. 25. q. 1. super verbo, Euangelista, vbi dicit Laur. q. contra dicta Euan. pot. dispensare in his, quæ sunt consilij, & quæ parabolice dicta sunt, & non consistunt in præceptis, vel prohibitionibus, & adde quod opt. ibi in glo. pen. & ff.

In secundo casu dic, quod non potest dispensare, quia iura naturalia immutabilia sunt. institut. de iure natu. §. sed naturalia, 5. dist. in prin. 25. q. 1. sunt quidam, quod dic, vt no. 10. & Archid. 12. dist. in Sum. 15. q. 6. auctoritatem per be. & Hostien. de iureiu. c. quanto, de deci. & c. a nobis, per Innoc. de statu mon. cum ad monasterium, & Host. post eum, & pro hoc facit, quod no. Inno. de immu. eccle. quia plerique. & Archi. 1. d. ius ciuile. in fi. gl. suæ, & 12. dist. c. 1. & 9. q. 3. per principale.

In tercio casu scilicet contra legem ciuilem non potest dispensare, cum per hoc falcem suam mittet in messem alienam contra id quod le. & no. de maio. & obe. c. venerabilem, in prin. & de iudic. nouit, quod tamen intellige, vt de consti. c. 1. de no. op. nunc. c. 1.

In quarto casu dic, q. contra legem canonicam potest dispensare in distictè. Sed hoc fallit in casu, vbi vellet dispensare contra canones, vel immutare canones, vel articulos fidei, vel legem diuinam, vel vbi per suam dispensationem subuerteretur status vniuersalis ecclesie: & ista probantur in c. allegato, sicut Sancti, & 24. q. 1. memor sum, & dixi sup. Et de hoc vide plenè in Specu. titu. de legato. §. nunc breuiter, & in his concordat, quod not. Host. in Summa, de penitentij. §. vult, & Spe. tit. de legato. §. nunc de episcopo porum dispensatione. §. Dominus meus dixit & c. & Archid. 14. q. 5. non falem. super verbo, Reddenda. in ff. dicentes, quod in quibus est mortale peccatum secundum legem diuinam, vt in furto, & rapina, vt 1. 4. q. 5. penales, dispensare non potest episcopus, nec etiam Papa (vt aliqui dicunt) quominus penitentiam agant, & restitutio fiat, de vsur. cum tu. 1. 4. q. 5. c. si quid, & c. multi, & q. 6. c. 1. nec in casu. c. non liceat. 1. 2. q. 2. videbis infra, in tit. de voto.

In his verò in quibus mortale peccatum est secundum ius posituum, & est episcopis, siue inferioribus Papæ interdicta dispensatio, nullus dispensare, vel penitentiam præstare potest, nisi solus Papa vel is, cui specialiter commiserit. Si verò non est interdicta, tunc potest, vide etiam quod no. Card. in Extrauagan. ti. Bonifacij VIII. rem non nouam, super verbo, priuilegijs. circa medium, vbi dicit q. Papa est supra ius, & quod ipse solus potest æquitatem non scriptam ex sui interpretatione præferre iuri scripto. C. de leg. & consti. l. 1. & ipse potest multa facere, quod non potest inferior, vt hic. nam nullus alter ab eo dat ius in beneficio vacaturo. infra eo. tit. c. 2. lib. 6. Et si supra ius dispenset, hoc debet facere, cum ratio postulat supra, de præben. de multa. in fi. 50. dist. vt constitueretur. in fi. vt potest propter vrgentem necessitatem, vel euidentem vtilitatem ecclesie. 1. q. 7. dispensationes, & duobus capitulis sequen. & in hoc vlt. concordat beatus Tho. in parte 2. q. 88. arti. 1. 011. & vlt. de his omnibus vide supra in c. 106. & considera bene omnia contenta in isto §. quia magni ponderis sunt. Et Ioan. And. dicit in c. de multa, de præben. q. ille, cum quo papa dispensat sine causa, non est securus quo ad Deum. Dicit etiam Host. in d. c. proposuit, q. semper in dubio obediendum est Papæ, vbi conscientia non repugnat, 23. q. 1. qui culpatur, sed si certum sit, quod illud, quod præcepit, sit peccatum mortale, tunc recognoscat Imperatorem caelestem. 11. q. 3. In lianus, & c. qui resistit, & vide Innocentium in c. tua. de decimis, in contrahendis matrimonijs, vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, sed ex causa, & gratis concedatur, & in secundo gradu nunquam dispensetur nisi inter magnos principes, & ob publicam causam, vt in sacro Concilio Tridentino, in sess. 24. c. 5. & ibi in c. sequenti, de raptore, & videbis sessionem 25. disti Concilij, & videbis notabilem tex. in c. 18. dicentem, Sicuti publicè expedit legis vinculum quandoq. relaxare, vt plenius, euentibus casibus & necessitatibus, pro communi vtilitate satisfiat: sic frequētius legem soluere, vniuersisq. potius, quam certo personarum, rerumq. delectu, penitentibus indulgere, nil aliud est, quam vnicuique, ad leges transgreddiendas aditum aperire. Quapropter sciāt vniuersi, sacratissimos Canones exactè ab omnibus, & quo ad eius fieri poterit, indistinctè obseruandos. Quod si vrgens, iustaq. ratio, & maior quandoque vtilitas postulauerit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, à quibuscumq. ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandū, aliterq. facta dispensatio subreptitia cæleatur.

Casus, & censura referuatæ domino Papæ in processu annuali in cena Domini. Cap. X I X.

EXCOMMUNICANTUR omnes hæretici, scismatici, & fautores, adherentes, & qui cum eis commercio habent, & qui literas istis hæreticis deferunt, aut arma, vel alia prohibita, aut vinum, oleum, vestes, granum, & huiusmodi. Piratæ, & latrunculi marini & recipientes eos, & dantes eis fauorem, vel consilium.

Qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt.

Et qui imponunt collectas, vel onera ecclesiasticis personis, & qui exigunt tam realia, quam personalia.

Falsarij literarum Apostolicarum, vel supplicationum per summum Pontificem, vel Vicecancellarium, vel eorum vices gerentem.

Qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Saracenis, & Turcis, & alijs infidelibus, qui Christianos impugnant.

Impedientes, & inuadentes eos, qui victualia, & alia necessaria ad vsum Rom. ecclesie deferunt.

Verberantes, vel capientes, seu impedientes, vel occidentes eos, qui ad sedem Apostolicam vadunt, vel

vel ab ea recedunt, & eos, qui morantur in curia, & dantes auxilium, consilium, vel fauorem, vel mandantes talia fieri.

Item capientes, detinentes, vulnerantes, mutilantes, incarcerantes, interficientes Patriarchas, Archiepiscopos, & episcopos, eorumque mandatores.

Qui verberant, vel capiunt, seu bonis spoliant eos, qui causas suas prosequuntur in curia, vel aduocatos, seu procuratores eorum propter huiusmodi prosequutionem causarum.

Qui prohibent, vel statuunt, ne pareatur literis, & mandatis Apostolicis, seu legatorum, & nuntiorum, & iudicum & delegatorum domini Papae; & fauentes.

Qui se subtrahunt ab obedientia domini Papae, & sanctae Romanae ecclesiae; & fauentes.

Qui usurpant seu iurisdictionem, seu fructus ecclesiasticos, seu ad ecclesiasticas personas pertinentes & dantes consilium, vel fauorem.

Quicumque superioritatem habentes prohibent quoquo modo, ne aliquis de uocatione alicuius beneficii certiore reddat quempiam extra dominum eorum existentem; vel impediunt directe, vel indirecte, ne consequantur prouisiones beneficiorum, seu dignitatum sibi auctoritate Apostolica concessarum, & dantes consilium, auxilium, vel fauorem, vel non obuiantes, cum possunt.

Verberantes, vel capientes, vel depradantes Romipetas, accedentes, morantes, & recedentes; & dantes consilium, auxilium, vel fauorem.

Hostiliter discurrantes per terras ecclesiarum, inuadentes, & occupantes easdem, & dantes consilium, auxilium, vel fauorem.

Nullus absoluit à praedictis casibus, praeterquam in mortis articulo. Et not. q. nullus eximitur à poenis, & censuris superius positis, etiam quacunque praesulgeat dignitate ecclesiastica, vel seculari.

Censura, quae reseruantur domino Papae in iure, vel Extraneantibus, & ex Concilio Lateranensi. Cap. XX.

CENSURAE, quae reseruantur domino Papae praeter supradictas, sunt infra scriptae, videlicet, Excommunicati nominati à domino Papae.

Radentes aliquid, vel emendantes in literis Papae.

Insecutores hostiliter Cardinalium, vel alicuius clerici, vel religiosi de familia domini Papae, vel Cardinalium; percutientes, capientes eisdem & dantes consilium, auxilium, & fauorem; receptatores, & defensores talium, in c. felix, de poenis. lib. 6.

Percutientes, capientes, vel bannientes episcopum temere, vel iniuriose, & id fieri mandantes, socij, & dantes consilium, auxilium, vel fauorem.

Officiales, qui in aliquo praedictorum fuerint culpabiles, Cle. 1. de poenis.

Qui sine licentia Sedis Apostolicae assentiunt nominationi, electioni, vel assumptioni in senatorem, vel capitaneum, vel patritium, aut rectorem ad regimen urbis Romae.

Qui electus in senatorem, & c. vt supra, si ultra annum de tali officio se impediuerit.

Qui taliter assumpto sine licentia (vt supra) intendunt, vel obediunt; & qui tales modo praedicti elegerunt, nominauerunt, vel assumpserunt. Qui talibus dat auxilium, consilium, vel fauorem, publice vel occulte, tam nominationibus, vel assumptionibus, quam nominatis, vel assumptis, de election. c. fundamenta lib. 6.

Exhumantes, & in frustra incidentes corpus mortuum, & in aqua coquentes, vt ossa separent à carnis, vt ad alium locum ad sepeliendum deferatur. Bonifacius VIII.

Accedentes ad sepulchrum Domini sine licentia.

Clerici scienter, & sponte in diuinis tam in ecclesia, quam alibi, participantes cum excommunicatis iudicialiter à papa. de sent. excom. c. significauit.

Clerici, vel religiosi inducentes aliquem ad uouendum, vel iurandum, vel promittendum de eligenda sepultura apud eorum ecclesias, vel electa mutanda. de poenis. c. cupientes, in Clem.

Excommunicati ex generali sententia suorum dioecesanorum habentes literas Apostolicas falsas, nisi infra 20. dies, postquam se cognouerint habere literas falsas, illas destruxerint, aut resignauerint, non possunt absolui post lapsum 20. dierum, nisi à sede Apostolica, de cri. fal. c. dura.

Religiosi conferentes sacramenta communionis, vel extremae vnctionis sine licentia parochialium.

Religiosi solemnizantes matrimonia.

Religiosi absoluentes excommunicatos à iure, vel à constitutionibus Synodalibus, aut culpa, & poena, de prinil. c. religiosi, in Clem.

Religiosi absoluentes à casibus, & censuris in Extraneantibus reseruat. Sixtus III.

Religiosi mendicantes transeuntes ad ordines non mendicantium, praeterquam ad Carthusienses. Martinus V.

Religiosi non mendicantes recipientes ad ordines suos fratres mendicantes, etiam habentes literas Apostolicas, Martinus V.

Magistri

Magistri excludentes fratres praedicatorum à studio Parisiensi. Alexander III.

Qui libellos famosos faciunt contra ordinem praedicatorum, & minorum, Alexander III.

Dicentes, vel defendentes, quod fratres praedicatorum, & minores non sint in statu perfectionis; & quod non liceat eis de elemosynis viuere, aut quod non possint praedicare, vel confessiones audire. Alexander III.

Facientes damnablem violentiam in locis fratrum praedicatorum. Clemens III.

Intrantes monasteria sororum ordinis praedicatorum, & minorum in casibus non concessis. Bonifacius IX. quod ad praedictos, & Eugenius III. quod ad minores.

Domini temporales, & episcopi, qui cogunt aliquem celebrare tempore interdicti generalis, vel cum campanis, vel voce praconis excommunicatos, vel interdictos vocant ad diuina; vel qui prohibent excommunicatis, & interdictis, ne de ecclesia recedant, dum Missarum solemniam aguntur, cum à celebrantibus fuerint requisiti generaliter, vt exeant.

Interdicti, vel excommunicati publici, postquam fuerint moniti nominatim à celebrantibus, vt exeant, si non exierint, sunt excommunicati; & absolutio Papae reseruat. de sentent. excomm. c. grauis. in Clem.

Simoniaci in quocunque ordine, & beneficio. Martinus V. Eugenius III. Paulus II. Sixtus III.

Facientes pactum in curia pro gratia consequenda.

Qui sciuerit aliquem committere simoniam in curia, & non denuntiauerit Papae; vel alij pro ipso deputato infra duos menses. Eugenius III.

Recipientes aliquid pro ingressu ad monasterium. Urbanus V. in vinea.

Inquisitores, qui conscientiam omiserint procedere contra aliquem haereticum, vel qui iniuste crimine haereticis imposuerunt, vel vexauerunt de haere. c. multorum, in Clem.

Iniciens enormiter manus violentas in clericum, vel religiosum professum, vel nouitum, vel conuersum secularem tradentem se, & sua, honeste uiuentem, & audientem horas, vel clericum coniugatum incedentem in habitu clericali. Item depositum verbaliter tantum. Item per saltum promotum. Item excommunicatum. Item incidentem sine habitu clericali ante admonitionem. Item clericus, qui ex ira se ipsum enormiter percutit, est excommunicatus excommunicatione Papali. 18. quaestio. 3. cap. si quis suadente.

Officiales Romanae curiae, qui pro taxis mercedibus, emolumentis, laboribus regularibus, aut cuiuscunque alterius operis lucro recipiunt aliquid in pecunijs, rebus, bonis, aut promissionibus, quocunque modo, etiam sponte offerentibus; ultra quam in eorum officiorum antiqua institutione statutum est; & tenentur satis facere illis, à quibus receperunt. Iulius II. in Extraneis. & si Romanus. & Leo X. in Concilio Lateranensi, in Apostolicis.

Cardinales, quae data in Consistorio, & ibi gesta, aut dicta sunt, verbo, aut scripto, vel alio modo reuelantes; & etiam si per Pont. indictum sit silentium in aliqua re, eam manifestantes sunt excommunicati, & à solo papa absoluntur cum expressione causae. in Concil. Lateran. Leo X. superne disposit.

Praedicatorum tam clerici, quam religiosi, qui miracula falsa, aut incerta, vel prophetias, quae ex sacra scriptura non constant predicare, seu episcopi, à superioribus detrahent in suis praedicationibus praesumunt, non obstante quocunque privilegio, excommunicationis sententiam incurunt, & absolutio Papae reseruat. Leo X. in Concil. Lateranensi. superne maiestatis.

Pragmaticam sanctionem in regno Franciae, & alibi seruantes, & secundum eam iudicantes & eam facientes, aut permittentis seruari; & non delentes eam de libris archiepis, & capitularibus excommunicantur; & absolutio Papae reseruat. Leo X. in Concil. Lateranensi. Pastor bonus.

Censura Episcopis & dioecesanis reseruata. Cap. XXI.

EPISCOPIS, & dioecesanis reseruantur infra scriptae censurae, videlicet, Contumaciter asserentes Romanam ecclesiam non esse caput omnium ecclesiarum. distin. 19. c. nulli fas, si tamen fuerint, & veraciter ita crederet, esset haereticus, & absolutio Papae reseruata per processum annualem.

Vtens literis, vel supplicationibus Papalibus falsis scienter; & retinens eas, & non lacerans.

Laiici recipientes literas, seu bullas papales non de manu papae, vel deputatorum, vel per nuntium non recipientem de manibus eorum, quando est persona magnae auctoritatis. de cri. fal. c. dura.

Electus minus quam à duobus patribus Cardin. in papam, si tali electioni consentit, & oes recipientes eum, de elect. c. licet.

Impugnantes literas Papae ante eius coronationem. Benedictus XI. in Extraneis.

Qui loquuntur secreta, vel mittunt literas, & nuntium ad aliquem Cardin. dum sunt in conclau, occasione electionis papae. de elect. c. vbi periculum, lib. 6.

Et officiales, qui non seruant contenta in cap. de elect. papae supra alleg. c. vbi periculum: vel circa ipsum fraudem committunt. ibidem.

Princi-

Principes, senatores, Consules, qui infra mensē à die notitiæ de delicto commissō contra Card. vel familiares papæ, & ipsorum Cardinalium non faciunt iusticiam secundū continentiam capituli, Felicitas, de pœnis, sunt excommunicati. ibidem.

Omnes principes, & Officiales, qui tertio admoniti ab episcopis, vel ecclesiasticis personis recusant facere iusticiam super eorum causis. 23. q. 5. c. administratores.

Omnes officiales, qui euacuant iurisdictionem, & auctoritatem prælatorum, quam habent in suis hominibus; & successores dictorum officialium, nisi infra mensē errorem suorum prædecessorum correxerint; de immū. eccl. c. non mins. & c. aduersus.

Spoliantes naufragos bonis suis, nisi ablata restituant, quā citius poterint; diuersæ opinionēs sunt, si sit canon latē sententiæ. de rapt. excom.

Vbi propter diuersitatem habitantiū vnus episcopus non potest populo supplere, debet sibi vicarium substituere, qui populo satisfaciatur; & talis vicarius debet per omnia subesse episcopo principali; qui si aliter se ingesserit, est excommunicatus. de off. ordi. c. quoniam.

Participans cum excommunicato in crimine, propter quod est excommunicatus, dādo ei consilium, auxilium, vel fauorem. de senten. excom. c. nuper.

Omnes grauātes per se, vel per alios in beneficijs, vel alijs suis rebus clericos, vel eorū consanguineos, quia noluerunt eligere illum, pro quo rogabantur. de elect. sciunt. cuncti.

Extorquentes absolucionem à sententijs excommunicationis suspensis; & interdictis, per vim, vel metum. extrā de his, quæ vi, metu & causa. c. vnico. lib. 6.

Compellentes prælatos, vel ecclesiasticas personas ad submittendum ecclesias, subijctendo bona immobilia, vel iura ecclesiarum laicis ad cognoscendum, seu profitendum, se retinere ab eis; vel ad statuum laicos in patronos, seu aduocatos eorū in perpetuum; seu ad non modicum tempus, sine licentiā papæ, & capituli, de reb. eccl. non alie. c. consiliosissimo.

Laici si vsurpant, vel exigunt aliquid de rebus ecclesiasticis immobilibus, vltra importationem contractuum factorum, vel faciendorum, si moniti non desisterint, etiam taliter ablata restituendo, vbi s.

Impedientes litigare in foro eccl. coram delegato, vel quocunque alio iudice ecclesiastico, in causis, quæ de iure, vel consuetudine possunt ibidem exerceri, de immū. eccl. c. quoniam. lib. 6.

Impedientes sequestrationem, vel fructus sequestratos occupantes post vnam definitiuam sententiam apud Sedem Apostolicam promulgatam super aliquo beneficio, etiam si nulla foret; in Clem. vnica, de sequestr.

Procurantes, q. conservatores se intromittant de alijs, quām de manifestis iniurijs, & exigentibus iudiciariam potestatem, de offi. deleg. c. si. li. 6.

Fingentes casum fraudulēter, per quem iudex vadat, vel mittat ad aliquam mulierem pro testimonio ferendo, de iudic. c. mulieres, lib. 6.

Concedentes repræsalias contra personas ecclesiasticas specialiter, vel generaliter, si sunt singulares personæ, sunt excommunicati; si vniuersitas, est interdicta, de iniu. & dan. da. c. vnico, lib. 6.

Clerici habentes officium vicecomitis, vel præpositi secularis, si admoniti non desistant, ne clerici, vel monac. c. clericus.

Contrahentes matrimonium cum consanguineis, vel affinis, vel monialibus professis, vel religiosis, vel cum clericis in factis ordinibus constitutis, tam ipsi clerici, & religiosi, & consanguinei, vel affines contrahentes, quām personæ, cum quibus contraxerint, omnes sunt excommunicati, in Clem. vnica, de consang. & affi.

Monachi, & canonici regulares, Archidiaconi, decani, præpositi, plebani, cantores, & alij clerici personatus habētes, vel quicunq; presbyteri, qui Leges, vel Physicam audiunt extra claustrum nisi infra duos menses redierint, ne cler. vel mon. c. fi.

Doctores, qui legunt Leges, vel physicam, si retinent in scholis religiosum, qui habitu deposito suæ religionis audire vult Leges, vel physicam, ne cle. vel mon. c. vt periculolum. li. 6.

Religiosi tacitè, vel expressè professi, qui temerè habitum suæ religionis dimittunt.

Religiosi, qui sine licentiā suorum prælatorum, vel maioris partis conuentus accedunt ad studia, ibidem. c. periculosa.

Religiosi decimas ecclesiæ debitas sibi appropriantes, vel fraudantes ecclesias circa eas, vel eas solui non permitentes, nisi requisiti desisterint infra mensē, in Cle. i. de decimis.

Monachi, & canonici regulares, qui non habent administrationes, si intrant curias principum sine licentiā suorum prælatorum, vel si inferant damnum prælatis, vel monasterijs. c. ne in agro. de statu mona. in Clem.

Monachi tenentes arma in vagina in monasterio sine licentiā Abb. c. ne in agro. de stat. mon. Statum Beguinarum assumentes, vel illum sectantes.

Religiosi, qui in Sermionibus suis retrahunt populum à solutione decimarum, vel sibi consentib. non faciunt conscientiam de decimis soluendis, si fuerint requisiti, in Cle. cupientes, de pœn.

Religiosi, qui non seruant interdictum, quem seruat mater ecclesia, in Clem. i. de sent. excom.

Religiosi

Religiosi mendicantes, qui de nouo domos ad habitandum recipiunt, vel receptas mutant sine licentiā sedis apostolicæ. de relig. dom. c. vnico. lib. 6.

Fratres minores, vel heremitani recipientes fratres ordinis prædicatorum ad habitum suum.

Alienantes bona ecclesiastica, seu infeudantes, seu facientes pactum, q. ipsorum dominium transferatur; ac concedentes, hypothecantes, infeudantes, vel in emphyteosim concedentes, seu locantes, præterquam in casibus à iure concessis.

Recipientes tales alienationes, seu locationes, Pau. II. in Extrāuag. Recipientes visitationem monialium, si moniti non desisterint, de sta. mon. c. 2. in Clem.

Directores monialiū in electionibus, nisi abstinerint ab his, per quæ possint oriri, vel nutrirī discordiæ, de elect. c. indemnitatibus. lib. 6.

Magistri, & scholares tractantes cum aliquo ciue Bononiensi de cōductione hospitij in requisitis inquilinis, nisi tempus cōductionis elapsū fuerit, de loc. & condu. c. 1.

Emens rem ecclesiæ, vel aliter acquirens à scismatico. Tenens beneficium à scismatico. Initens ordinationi factæ per scismaticum. Isti tres casus habentur, in c. 1. de scismaticis.

Qui Christifilium mandant interfici per assassinos, etiam si casus non fuerit secutus; & talibus dans auxilium, consilium, vel fauorem. de hom. c. pro humani. li. 6.

Clerici locantes domos manifestis vsuarijs alienigenis ad tænis exercendum, de vsur. c. 1. li. 6.

Officiales dicantes statuta super vsuris soluendis, quod non restituantur: vel iudicantes secundum illa, vel non delentes, si possunt, infra tres menses de libris communitatum, vel illa seruantes de vsur. c. ex graui, in Clem.

Sepehentes hæreticos, credentes & fautores, receptatores, & defensores eorum scienter in cōmiterio ecclesiastico; nec debēt absolui nisi proprijs manibus suis extumulauerint cadauera eorum in c. quod cunque, de hæret.

Inquisitores hæreticæ prauitatis prætextu officij pecuniam extorquentes.

Inquisitores, si scienter bona ecclesiarum occupant.

Inquisitores bona ecclesiarum ob delictum clericorum filco etiam ecclesiæ applicantes, in Clem. 2. de hæret.

Domini temporales quocunque nomine censeantur; qui de crimine hæresis cognoscunt, vel iudicant.

Domini temporales captos per episcopum, vel inquisitorem pro hæresi à carcerib. liberantes.

Domini temporales si executionem huiusmodi officij ab episcopo, vel inquisitore eis iniunctam nō implent, prout ad eorum spectat officium.

Domini temporales, si vel indirectè præsumunt sententiam, vel processum inquisitorum, seu diocesanorum impedire.

Si diocæsano, vel inquisitori præsumperint se opponere in his, quæ ad præfatum negotium incumbūt aut quemlibet impedire.

Dantes talibus consilium, vel fauorem. Omnes istæ censuræ continentur in c. vt inquisitionis, de hæret. libro sexto.

Exercentes regimen in triremibus infidelium, de Iudæis, in c. ita quorundam.

Principes, vel officiales, qui tertio admoniti ab episc. vel iuris ecclesiasticis, recusant facere iusticiam super eorum causis. 24. q. 5. administratores.

Facientes statuta, iudicantes secundum ea contra libertatem ecclesiæ. de sent. excom. c. nouerint.

Item qui talia iudicata in publicam formam redigunt, ibidem.

Percutientes clericum, vel religiosum leui percussione.

Laici sortilegi, incantatores, inuocatores demonum, & diuinatores vtriusque sexus, excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranensi, supernæ dispositionis.

Glosantes, seu commentantes, vel interpretantes constitutiones factas in Concilio Lateranensi, quæ continentur in bulla, quæ incipit, Supernæ dispositionis.

Prædicantes, vel disputantes verbo, vel scripto quod montes Pietatis instituti iuxta tenorem terminationis Concilij Lateranensis, sint malè ordinati, excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateranensi. Inter multiplices.

Imprimentes, vel imprimi faciētes libros, vel aliquam scripturam sine examine, & approbatione Vicarii domini Papæ, & magistrī sacri Palatii in vrbe, & extra vrbe sine licentiā diocæsani, & inquisitoris har. prauit. excommunicantur. Leo X. in Concilio Lateran. Inter sollicitudines.

Casus, qui sunt aliquando Papales, aliquando Episcopales. Cap. XXI.

In incendiarij ecclesiarum, vel monasteriorum, vel piorum locorum, sunt excommunicati ipso iure excommunicatione episcopali; sed post denuntiationem sunt excommunicati excommunicatione Papali, de sent. excom. tua nos.

F Effrautores

Esraiores cum spoliatioe ecclesiarum, vel monasteriorum, vel piorum locorum ante denuntiatio- nem sunt excommunicati excommunicatione episcopali; post denuntiationem verò Papali. ibidem.

Dantes licentiam offendendi, vel grauandi eos, qui sententias excommunicationis, vel interdici tulerunt contra quemcunque, nisi sententiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem processum fuerit; nisi infra octo dierum spatium omnia restituerint, vique ad duos menses est episcopa- lis, & exinde Papalis.

Item qui tali sententia data vti ausi fuerint.

Item qui motu proprio aliquid promissorum commiserit, est episcopalis, vel Papalis, vt supra, de sent. excommu. quecunque.

Item absoluti à sententia excommunicationis ratione periculi alicuius, si post periculum non repræ- sentant se illi, qui potest absoluere, in eandem sententiam incidunt papalem, vel episcopalem.

Participantes in crimine cum excommunicatis, aliquando sunt excommunicati excommunicatione papali, aliquando episcopali, secundum quod excommunicatio fuerit papalis, vel episcopalis.

De præstantia sanctissimi Romanorum Episcoporum.

Cap. XXXIII.

EPISCOPVS potest compellere beneficiatum, vt ostendat titulum sui beneficii, Fel. in c. licet Heli, de simo. & Doct. in c. 1. de reg. iur. in 6. Et potest episcopus clericum capere ex causa. c. dilectis filiis, de appel. Et per Doct. in c. 1. deposito, vbi dicunt, qd clericus potest carcerari, & torturæ subij- ci. Et ibi notatur, qd clericus carcerari potest non solum, cum agitur de crimine criminaliter, vt in c. si cle- ricus, de sent. excom. lib. 6. sed etiam cū agitur de crimine ciuilit. Et episcopus potest mittere suos cle- ricos in exilium; nam pena exilij est approbata à iure canonico, vt per Panor. & Docto. in c. ad audien- tiam, de crimine falsi. Et est maior episcopus in diocesi sua quocunque principe seculari illius diocæ- sis, ita Panorm. in c. omnes. de maiori. & obed. & in c. solita. eo. titu. Habet etiam episcopus iurisdic- tionem in laicos, ad ipsos cogendum obseruare laudabilem consuetudinem ecclesiæ, vt per Panorm. in c. ad Apostolicam. de simonia.

Et notabis, qd in c. nisi cum pridem, de renuntiatione, papa ponit sex causas, ex quibus episcopi possunt petere, & Papa consuevit concedere cedendi licentiam, scilicet debilis, ignarus, malè conscius, irregula- ris, quem mala plebs odit, dans scandala.

Sed an possit appellari à correctione Episcopi, dic, vt per Panor. post Hostien. & Ioannem And. in c. li- cèt, de offi. ord. & vide Abb. in c. de priore, de appella. dicentem ex mente Hostien. qd si prælatus corrigès subditum, eodem peccato æquali, vel maiori notoriè detinetur, potest ab eo appellari, dicit idem etiam Panor. in c. intelleximus, ad eul. Et à correctione non appellatur, noua decretalis Concilij Tridentini, in sessione 24. c. 9. & 10. omnino vide, vt superius dixi. Episcopus creatus, confirmatus, consecratus cum ciuitatem suam ingredi debet, clerus, & populus processionaliter, & honorificè eum suscipere debent, cū episcopi vice Christi fungatur in terris. c. omnis qui. 7. q. 1. vbi legitur; Qui enim persequuntur dominos episcopos, non eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum Iesum Christum, cuius legatione funguntur, similis rex est in c. in nouo Testamento. 2. 1. dist. vide etiam de hoc Spec. in tit. de lega. in §. se- quitur videre. Et monachi debent ire processionaliter cum clero obuiâ episcopo secundum Bal. in l. fi. C. de bon. liber. alleg. Old. super hoc consultus ab Archiepiscopo de Rauenna. Nec potest episcopus cū mulieribus conuersari; Doct. in l. cum qui. C. de episc. & cleric. 8. 1. dist. in c. in omnibus. c. seq. & per totum. Vnde Hiero. hospitium tuum aut raro, aut nūquam mulierum pedes terant; quia non potest to- to corde cū Deo habitare, qui sceminarum accessioibus copulatur. c. hospitio. 3. 1. dist. Propterea à fer- turo Auguſt. noluisse habitare cum sorore. c. legitur. 8. 1. dist. in c. discin. dicens. Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Idem probatur; 3. 4. dist. c. 1. Quod intellige, si soror esset malæ famæ, vt in c. à nobis, de co- habit. cleri. & mulier. c. volumus. 8. 1. dist. not. in c. cum in iuuentute, de præsumpt. & c. sceminas, & c. cum omnibus. 8. 1. dist. Sed dabitur de episcopo; nunquid possit secum habere matrem suam, seu aliam non suspectam. Ant. in c. 1. de coha. cle. & mul. dicit quod non Panor. tenet ibi oppositum, sed fatetur, qd opi- nio Antonij est honesta; maxime propter alios clericos cum episcopo morantes. Sed episcopus non per- mittat mulieres cum clericis habitare, nisi fortè tales sint cum quibus naturalè fœdus nihil fœui criminis suspicari permittat, vt in c. à nobis, & ibi Panor. de cohabita. cler. & mulier. Et in Nicæno Cœcilio fuit pro- uisum; Non habitet cum clericis mulieres, nisi quæ naturali fœdere omnem suspitionem excludunt, c. in- ter dixit. 3. 2. dist. Sed Sacerdotes Græci non ligantur, quia ista lex non erat de necessitate salutis; & non fuit recepta ab ipsis Græcis per longa tempora, Papa sciente, & non puniente, Panor. in c. cum olim, de clericis coniugatis. Et ibi dicit Panor. an ecclesia possit statuere, quod clericus possit contrahere ma- trimonium; ibi videbis. Et quia Papa non reprobatur consuetudinem ecclesiæ, quæ est talis, ideo non est hæretica, & vide Docto. & gloss. in c. de libellis. 2. 0. dist. in c. Et episcopus etiam non debet ludere, vt in Aucſen. interdicimus. C. de episc. & cler. c. episcopus. 30. dist. in c. ludus Scacchorum est prohibitus etiâ iudicio meo, licet multi tenuerint contrarium; sed per illum ludum episcopi possunt abstrahi à di- uinis. ergo prohibitus, si sunt ludij noxij, vitandi sunt, sicut taxillorum, vt c. clerici, de vita, & hone. cler.

Crimina

Crimina ex ludo oriuntur; Host. in Sum. in tit. de excess. præl. & de ludo, vide infra in isto Speculo 62. §. de ludo. Et debet episcopus prohibere ludos in conuiujs suis. & cantilenas decantari, & laruis adesse, per tex. not. in c. nullus presbyterorum, de consec. di. 5. De qualitate verò mensæ episcopi dico, qd in princi- pio debet fieri benedictio, & in fine actio gratiarum, vt in c. non liceat. 44. dist. Item debet lectio inibus vti sacrarū Scripturarum, vt euitentur cōfabulationes, & animæ edificentur ad bonū, vt in c. pro reueren- tia. 4. 4. dist. Nec epulis lautis longo labore quasitis vti, ne videantur immemores Christi, & pauperis esu- cientis, & nudi. c. ecclesiæ principes. 3. 5. dist. vbi legitur; Si in apostolorum loco sumus, non solum sermo- nem eorum imitemur; sed etiam conuersationem, & abstinentiam. Nec debet episcopus conuiujs inui- gilare, 4. 4. di. c. multis. Item debet habere episcopus supellestem mensæ vilem, vti cumq; pauperem. c. epi- scopus. 4. 1. di. cum gl. que dicit, de consuetudine non seruari, vbi dicit tex. episcopus vilem supellestem, & mensam, ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem, fidei, & vitæ meritis quarat. Po- test episcopus vti vestibus secundum consuetudinem religionis, ne vilescat dignitas. Item debet vti vesti- bus de super clausis, non tamen pannis rubeis, vel viridib. Sed non potest episcopus vti vestibus laicorum; nec extra domum ire debet sine proprio habitu. c. episcopi. 2. 1. q. 3. & c. siue ornatu, & c. seq. Sed episco- pus non potest interesse causæ sanguinis, cap. clericis, cap. sententiam, ne cleric. vel mona. c. ex literis, de excess. præl. c. in archiepiscopatū, de rapt. c. conquestus, de fo. compe. tenet. Spec. in tit. de iur. om. iud. §. si- ver. & no. q. episcopus. Et ideo episcopi habentes iurisdictionem temporalem committunt laicis causas sanguinis, vt dicitur Canonista. Et quia excedunt prælati multoties, vide Doct. in tit. de excess. prælat. Et an episcopus sit irregularis, si de facto comparet in causa sanguinis, quæ vertitur coram iudice suo, vide Spe- in tit. de dispen. §. 4. & si prælatus procedit in causa sanguinis, non valet processus. Fel. in c. siquando, de- refer. vide Rip. in c. 2. de iud. nu. 45. Et an episcopus vnus debeat alterum honorare secundum dignitatē ecclesiæ, not. in c. si forrè. de elec. in 6. & vide tex. in c. quantum, & c. puto. 2. q. 7. quia episcopi licet pares sint meritis, gradu tamen differunt dignitatis, vt in d. c. puto. Et no. qd ceteris parib. debet cōferri prius in ordine episcopatus eius, qui plus alijs laborabit pro ecclesia Dei; vt de maio. & obed. c. 1. 44. dist. c. episco- porum. 7. 5. dist. c. si. & Iacobus maior dicitus est, quia ad hæc prius dominus, licet post hæc natus fuerit quam Iacobus minor, vt legitur in Historia Scholastica; Quod verum est, nisi sit Metropolitanus, vel alius su- perior, vt per glo. in c. si. 17. dist. Et vtrum episcopus possit arma suscipere, vel mouere; dic, vt dicemus in- fra, in c. de bello. Item dicunt Docto. qd episcopus potest esse consiliarius principis secularis, vel Papæ; sed malè dicunt, quia residetia episcopi est de iure diuino (vt dixi pluries, & videbis supra in c. 9.) & ideo episcopus non potest in Cardinalem promoueri. c. bonæ memoriæ il. 1. de post. præl. Et an clericus possit esse legatus principis secularis, respondeo, quod sic. cum parati; & ibi Doct. de appella. vide Docto. in Aucſen. habita. C. ne filio pro patre. Et episcopus potest excommunicare principem laicum suæ diocæsis, gl. in c. omnes, de maio. & obe. Doct. in c. duo sunt. 96. di. sed debet episcopus mitius agere cum princi- pe, quam cum alijs, vt in c. de rebus. 1. 2. q. 2. Et de episcopo legitur in Apocal. c. 1. septem stellæ angeli sunt septem ecclesiis, id est episcopi ipsarum, vnde Angelus, qui interpretatur missus, est nomen Episcopa- lis officij, vt ibi per Liram, & Doc. Legitur etiam in Apoca. c. 2. Et angelo Ephesi ecclesiæ scribe, id est eius episcopo, & dicunt communiter expositores, quod iste fuit Timotheus Pauli discipulus, quem constituit episcopus ecclesiæ Ephesinæ. Sed Ioannes erat super omnibus episcopis Asiæ, cuius ecclesiæ fundavit, & erexit, vt habetur in libro Virorum illustrium; tamen communiter manebat Ephesi. Et episcopus est iu- dex inter laicos ratione peccati. lo. And. in c. si. de fo. comp. in 6. notatur. in c. nouit, de iud. Quod est verum inter contrahentes laicos, non inter hæredes, Bal. in Aucſen. sacramenta pub. Item verum est etiam in causa feudali propter iuramentum fidelitatis, Bald. in l. liberti. C. de oper. liberti. vlt. colum. & in c. 2. de exceptio. in 6. vbi not. quod episcopus est iudex inter laicos ratione peccati; & in cap. mulieri, de iu- re iur. & in c. ceterum, de iudicijs, & in c. verum, de fo. comp. Item cōtra raptores, vel fures rei ecclesiæ, c. si. de fo. comp. c. quis. 1. c. si quis. 2. 2. q. 3. Et episcopus debet instituire, vt confirmare præsentatū à patre suo ecclesiæ, si reperit eum esse idoneum. c. monasterium. c. decernimus. 16. q. 7. Innoc. & Doct. in c. Beroldus, de re iud. & vide not. in c. ex frequentibus, de insti. Et episcopus potest ecclesias parochiales facere conuenticales secundum Abb. antiq. in c. cum venissent, de constit. referat Bal. in Marga. in verbo, Episcopus. Et episcopus, seu sacerdos non possunt dimittere Missam inchoatam imperfectam sine causa necessaria, c. nihil. 7. q. 1. c. nullus episcopus, de consec. di. 1. dicitur enim Missa imperfecta antequam de- tur benedictio, c. Missas, de consec. dist. 1. & episcopus excommunicatus potest conferre sacros ordines, c. ab excommunicatis. c. ordinationes. 9. q. 1. & de hoc ibi videbis. Et episcopus potest repetere cle- ricum sibi subditum ab alio detentum c. dilectis, de appel. & ibi Doct. c. si iudex laicus, & ibi glo. de sen- ten. excommu. in 6. Est verum etiam inuitum quem defendere, & repetere potest, etiam à iudice laico se- cundum Bal. in l. ff. de rei vend. Bar. in l. præcepti. C. de cano. largi. lib. 19. Et clerici exempti sunt à iurisdic- tionem laicorum de iure diuino, Doct. in c. solite, de maiori. & obed. & ibi Paul. & vide in c. de ecclesiasti- ca libertate. Et clerici nuncupantur generaliter omnes, qui in ecclesia Christi seruiunt, quorum nomina sunt hæc; ostiarius, psalmista, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus, vt in c. clericos. 2. 1. dist. in c. Et clerici in quibus casibus subijciantur laicis, vide Imo. in Clemen. 2. de electio. Sed commiscens se clerico subijcitur foro ecclesiastico, Abbas in c. clericos de cohabita. cleri. & mulie.

Et de exemptione clericorum vide infra in tit. de ecclesiastica libertate. Et ciuitas potest ciuem suum ab alio detentum repetere, glo. in Auc. de mand. princ. colla. 3. §. patrocinia, vide gl. & Doct. in d. c. si iudex laicus, notat Bar. & Doct. in d. l. ff. de rei vendi. vbi dicunt, qd villa habent massarios obligatos ad onera potest eos vendicare. l. de iure, ad munic. Inn. & lmo. in d. c. dilectis. Sed si clericus incarceratur ab episcopo, & moriatur in carcere, eps no efficitur irregularis secundu Bal. in l. i. in fi. C. qui ad lib. perue. no poss. & plenè in l. pen. C. ad leg. Aquil. vbi dicit, Verum, nisi ponat eum in loco arcto, vbi aerem carceratus no videat, Et eps in quolibet loco diocesis per se, & per alium potest pro tribunali sedere, & liberè exequi, quæ ad ipsius spectat officium. c. cum eps, de offic. ord. in 6. vbi dicit gl. qd manus injicere in aliquem non debet eps per text. not. in c. non liceat, 86. distin. & de ipsius mandato capientes excommunicati non sunt. c. vt fama, de sen. excom. & c. si clericos. Et capientes clericum de mandato episcopi in excommunicati onem non incidunt, glo. in d. c. cum eps. Et de his vide Panor. in d. c. vt fama, & laici sine licentia episcopi possunt capere clericu, ne fugiat, vt presentent iudici suo, & sic ad bonu si. Idem in familia potestatis, que pot capere clericum inuentum de nocte, cum sit præsumptio fraudis, ita (vt dixi) Panor. in d. c. vt fama, de sentent. excom. late in c. cum non ab homine, de iudic. Sed si eps no habet clericum, verberat per se, glo. & Doc. in d. c. non liceat, Et eps Romæ vel in curia papæ pot ordinare sibi subditum, ita Abb. anti. in c. omnib. de appel. sequitur Bal. in marg. ver. eps verò. Et vtrum episcopo credatur de clerico suo, quem forrè repetat à iudice laico, & asserat eum esse clericum. Respon. si per literas suas facit ei fidem de clericali- tate, vel si pronunciauit eum esse clericu, non aut literis testimonialibus secundum Bal. in l. i. aqua per ca- lum nia. C. de episc. & cle. vbi vide, & etiam dicit credi probationibus de clericali factis cora episcopo, qui debet de qone incidenti clericatus cognoscere. Et ibi dicit, qd familia potestatis pot capere clericu inuentum in rixis, & interim iudex laicus detinens non debet innotare contra detentum, vt ibi per Bal. & no. in c. si iudex, de sen. exc. in 6. Debet aut iudex statim remittere, si caprus incedens in habitu, & rona- sura allegat se clericum, alias non, nisi causa cognita de clericali, d. c. si iudex, & Bal. vbi supra. Cum verò remittitur ad episcopu, debet remitti sub fida custodia, Ang. in l. eos, §. super his. C. de appe. & scias, qd clericus ioculariter, vel buffonus, qui per annu artem illam exercuit, & tertio monitus non desistit, vel si est clericus vxoratus non incedens in habitu, & tonsura, vel bigamus, vel degradus, qui omnes non gaudent priuilegijs, non est ad episcopum remittendus, de vit. & hon. cle. c. i. in 6. de cler. coniug. c. i. de biga. c. i. de poen. c. si in 5. & ita tenet glo. ord. in d. c. si iudex. & episcopus pot agere per iniuriam illatam suo vicario, vel subdito. ita Innoc. in c. dilectis de appel. & ibi Doc. c. contingit, de sen. exc. Io. And. in c. ad Apo- stolicæ. de re iudi. Quod est verum, si iniuria fuit facta in contumeliam Episcopi, alias non, secundu Bar. in l. i. §. ff. de iniur. Idem in ciuitate, vel domo, vt agere possit pro iniuria illata ciui, vel subdito suo, vel officiali, Bart. vbi supra, & Innoc. in d. c. dilectis. an episcopus possit sequestrare corpus vlturij defuncti ne sepeliatur quousque hæredes caueant de vlturis restituendis? Respon. qd sic, vt tenet Ang. in Auc. vt defun. seu fun. eo. col. 5. Accessorij hoc infero, qd cadaver debitoris non potest à sepultura suspendi, vel seque- strari ad instantiam creditorum, in Auc. vt cum, de appel. verbo. §. meminimus, nec potest appellari, vt quis non sepeliatur. ita Spec. de appel. ver. 8. §. 2. cadauera enim sepultura interdici regulariter non possunt, nisi in casibus expressis in lure. quibus adde, qd occidens se ipsum carere debet ecclesiastica sepul- tura. 2. 5. placuit, & ibi glo. dicit, qd debet ei concedi canina sepultura. Et tenet glo. in c. ex parte, de sep- ult. secus si casualiter se perimat. d. c. ex parte. Et qualis correctio debeat per episcopum fieri de rixis, vi- de tex. in c. 1. 2. 4. 45. di. vbi dicitur, qd correctio potius verbalis sit, quam realis, ibi videbis vbi dicitur, non seueritudo, sed beneuolentia subditos prælati corripiant, & ibi dicit gl. semper iudex potius sequi debet misericordiam, quam iudicium, vel æquitatem, quam rigorem. c. non tatis. 86. di. Et corrigere est superio- ris, Card. post glo. in Cle. 2. §. notarij, de hare. Et vide gl. & in c. irrefragabili, de offi. ordi. Et correctio ex- cessiua an patiatur appellationem, vide Spec. in tit. de inquisitione §. viso igitur, ver. quid si prælatu dicit, nec valeat appellatio interposita, ne inquiratur contra eum, vel ne visitetur, vel ne corrigatur. Et soli episcopi exequuntur canones circa correctionem clericoru, vt in Cle. 1. de vit. & ho. cle. & ibi Card. enu- merat. 14. priuileg. cle. sed priuilegium clericorum consistit in duobus; primò, quia non possunt vexari in per- sona, nec in reb. C. de epi. & cle. l. 2. & de imm. eccl. per totum. Secundò gaudet priuilegio canonis, si quis suadente. 1. 7. q. 4. & vide Cardin. in Clem. perpendimus, de sentent. excom. Et priuilegium clericorum in veteri Lege incepit à Rege Aegypti, Gen. 47. vbi dicitur, quòd ab eo tempore usque ad præsentem diem. in vniuersa terra Aegypti Regib. 4. pars soluitur absque terra sacerdotali, quæ libera erat, & habetur in c. non minus, de imm. eccl. in noua Lege ab Imperatoribus. C. de sac. sanc. eccl. l. ad instructiones. & l. ple- runque, de cens. c. 1. Et idem est priuilegium clericoru, & eccl. Card. in d. c. cle. 1. Sit tamen prudens eps, vt statim non credat, sed veritatem prius inquirat, nec à correctione incipiat, nisi quid verò 86. dist. Illud tene menti, quòd potest episcopus excommunicare subditum alterius episcopi ob prædā factam in diocesi excommunicantis, vel alibi factam in illius diocesi ad ductam, c. vit. 3. q. 6. c. 1. de rapt. Et episcopus punit etiam exemptum delinquentem in sua diocesi per dicta iura, & c. ad abolendam, de hare. vbi dicitur, quòd nullum priuilegium inuat delinquentem, & de priu. & exce. priuileg. c. tuarum; quia ratione deli- cti perditur priuilegiu. c. priuilegiu. 1. 1. q. 3. vbi dicitur, priuilegiu omnino meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate. Et episcopus debet tueri implorantes auxilium suum, & ecclesiæ scilicet viduas,

& pupillos. 88. dist. per tot. Ecclesia succedit episcopo. 12. q. vlt. c. sic. 1. de success. ab intest. & vide Doct. & de hoc vide ea, quæ supra dixi.
Scias autem, quòd quarta pars regulariter debetur episcopo de relictis ad pium vsum, probatur 10. q. 1. c. de his. & antiquos. 12. q. 2. c. vlt. rana. & c. concessio. c. quatuor. c. de relictis, & c. cognouimus. 1. 6. q. 1. constitutus; & c. ad hoc, de offi. ord. c. conquerente, de test. c. officij, c. requisiti, & ibi Doct. post Inn. c. si de success. ab intest. c. de quarta, de præf. C. quæ pars episcopo debetur ex l. dispositione secundum Inn. in c. a. de sta. mon. Debetur et in compensatione onerum, quæ suffert à singulis ecclesijs, hoc verum, nisi cõ- fuerudo aliter se habeat. Sed plures sunt casus, in quibus quarta non debetur episcopo, videlicet de relictis factis vni ex fratribus minoribus, Bal. in l. si quis declinandam §. in omnibus. C. de episc. & cleri. & ibi videbis multa de hoc, & per Pau. & Doct. in l. id, quòd pauperib. eo. tit. & vide Rom. in Auc. similiter, ad leg. Falc. sed attendenda est consuetudo loci, quæ multum operatur Et de hoc vide Gratium in responsio- ne 142. in 2. parte. Et ex diuturnitate temporis præsumuntur omnia solemnia interesse. Gratus vbi §. & vide Alex. in conf. 1. 19. in 6. par. & vide Doc. in l. qui in aliena §. interdum. ff. de acq. her. Item contra forti- legos per viam inquisitionis procedunt, & de sortilegis vide Tractatū Pauli in 5. vol. Tractatū, in fol. 254. & vide infra in isto Speculo. c. 62. An episcopus possit aliquem pro propria iniuria excommunicare, vide gl. & Doct. in c. si quis, 2. q. 7.

An res ecclesie possint alienari; & aliqua de reuerendissimis dominis Cardinalibus. Cap. XXXIII.

Et an episcopus possit alienare res ecclesie pretiosas sine consensu capituli, respon per cap. 1. de his, quæ sunt à prælat. 12. q. 2. sine exceptione. & in specu. de his, quæ sunt à prælat. in princ. Quod intellige, si ecclesia capitulum habeat, quo casu requiritur consensus Canonorum, vide licet subscriptione eorum accedente. d. c. & ibi Ioan. alias verò non requiritur subscriptio secundum Archid. in d. c. sine. Sed si ecclesia non habet Capitulum, vt ecclesia Tusculana, sunt adhibendi honestiores clerici suæ diocesis. 12. q. 2. placuit, de offi. ordi. pastoralis. de appella. c. si facit. l. vbi absunt; de tut. & cur. dat. ab his. Item intellige, nisi magna necessitas subsit ecclesie, tunc res etiam pretiosas pot alienare episcopus sine consensu Capituli secundum Archid. 12. q. 2. c. terrulas; vt refert, & sequitur Bal. in c. 17. col. qui feuda. poss. in vlt. feu. Vbi etiam ponit Bal. quæ prælati possunt inconsulto Papa alienare, & quæ non. Idem intellige, nisi consuetudo aliter se habeat; quæ facit valere contrarium alienationis rei ecclesie cum minori solemnitate, quam à iure sit introducta secundum Innoc. in c. statumus, de transac. Arch. & Doct. post glo. in d. c. dudum, de rebus eccl. non alien. Bal. aliter loquitur in Auc. hoc ius porrectu; 4. colum. C. de sacrosanct. eccl. vbi vide, & per Innoc. in c. ea noscitur, de his, quæ sunt à præla. & in c. 3. de consuetud. vide Paul. de Cast. in l. diuturna. ff. de legi. Hodie de iure canonico alienatio rei ecclesie requirit aliam solemnitatem, quam inductam à iure ciuili, per Auc. hoc ius porrectum, de sacrosanct. eccl. cum requiritur forma tradita in c. sine exceptione. 12. quæst. 2. & in c. 1. cum gloss. de reb. eccl. non alien. in 6. vt dixit Barto. in dicta Auc. hoc ius porrectum. Et not. dictam solemnitatem non requiri in alienationibus rerum ecclesiasticarum Fratrum Prædicatorum sancti Dominici secundum Archid. in d. c. 17. q. 1. de viduis. & Bald. in c. causa, de sentent. & re iud. & in Auc. si qua mulier. 5. colum. & in Auc. hoc ius porrectum 7. colum. C. de sacrosanct. eccl. Secus tamen dicitur in alienatione rei eccl. Fratrum sancti Augustini, vt dicit Angel. in Auc. de non alienan. §. vt autem. Hodie tamen per constitut. Pauli, indifferenter prouisum est, vt nullatenus teneat alienatio rerum cuiuscunque ecclesie. Et ista constitutio vbiq; seruat. Sed an requiratur auctoritas, & solemnitas iuris in alienatione rei ste- rilis, & minimæ, dic quòd sic; si necessitas subsit, 12. quæst. 2. c. terrulas. Imò episcopus alienans rem mini- mam, non punitur, vt ibi notatur per glo. in c. 17. quæst. 5. quæ dixit, Verum est, si res ipsa, licet minima sit iniuriis ecclesie; nam si vilis sit, quomodo puniendus est alienans; vt dixit dictum c. 1. & sic concordatur cum d. c. terrulas, quod bene nota. Minoris tamen prædium, etiam sterile, non potest alienari secundum Bar. not. 3. in l. 2. c. de ar. & cens. lib. 11. Ad de priuatum esse administratione prælatum, qui sine so- lemmitate res ecclesie distrabit. l. iubemus. & ibi Bart. & Doct. C. de sacrosanct. eccl. Vide in c. 2. de reb. eccl. non alien. in 6.

Incidenter queritur, an Papa possit sine consensu Cardinalium dare in feudum ciuitates ecclesie? Respon. non. Sed castra sic, secundum Bald. in l. penult. C. de bon. quæ lib. vbi etiam subdit posse Papam ven- dere de rebus ecclesie. Et adde, qd papa potest concedere in feudum res cuiuscunque ecclesie secundum Bal. in c. pen. qui feuda. poss. quinetiam potest papa sine consensu Cardinalium alienare de bonis eccle- sie, vt notatur in c. ad audientiam, & ibi Doct. de præscript. licet contrarium not. 12. q. 2. non liceat Pa- pæ. Et ibi vide per Archid. & per Ioann. And. in d. c. super eo, de hæred. in 6. potest etiam solus Papa con- cedere laico iurisdictionem temporalem, & alia iura pertinentia ad Romanam ecclesiam, vt in d. ad audien- tiam, & ibi Doct. dixit tamen Pau. de Ca. in l. 1. ff. de legi. qd papa nihil graue facere debet sine Cardinali- bus, sed hodie prouisum est aliter per constitutiones sacri Consistorij, loquantur Reuerendissimi Car- dinales. An autem solus papa possit sine Cardinalibus facere negotia, Ioan. Andr. in d. cap. super eo, de

haret. in 6. dicit, quod non. Quod est verum de potestate ordinaria, secus vero de potestate absoluta; quia omnia potest, vt tenet Alberi. de Rosa. in d. rubr. ff. de legi. & Doct. in d. c. super eo. & Paul. de Cast. vbi supra. Quae omnia nota perpetuo. licet de his nihil ad nos; & dixi in libro meo de Concilio generali indicendo. & Cardinalatus est officium. ita Bal. in c. bona. de postula. prael. Quod officium consistit in consulendo Romano pontifici. itaque Cardinales consiliarij sunt, vt in c. fundamenta. §. decet. de elect. in 6. sed episcopi sunt aequales papae quod ad ordinem; & de hoc vide Angulimum in Tractatu de potestate ecclesiastica, in q. 1. vbi et dicit; Characteris impressio fit in septem ordinibus. & vide in lib. meo de Generali Concilio, c. 18. & character quid sit, vide Ant. in rub. de sacram. non iteran. & vide de characteri Innoc. & Host. in rub. de baptif. & in c. si Et de characteri ordinis dicit, quod est figura intellectualiter indebilis; per quem ordinatus non ordinatur in die iudicii discernetur. & ibi Anto. vbi supra, & de characteri, vide infra in c. 79. Successerunt enim episcopi loco Apostolorum, c. in nouo Testamento. 2. 1. di. Et Apostoli fuerunt aequales petro, quod ad ordinem, vt in d. c. in nouo. Et licet papa sit maior eis; sunt tamen vocati ad partem sollicitudinis. c. ad honorem, de auct. & vfu pal. & papa appellat episcopos fratres. c. quam graui, de cri. falsi. Et singulariter dixi specu. in tit. de legation. §. 1. q. quilibet episcopus est quod ad quaedam Vicarius Iesu Christi, alleg. c. mulier. 33. q. 5. & est tex. melior de corpore iuris in Cle. si quis suadente, de poenis. Et Episcopi sunt sanctissimi. Christi legati ecclesiae, vt in d. c. fundamenta. de elect. in 6. & Barba. in tra. ca. de praest. Card. in 1. q. 4. col. dicit; Cardinalatus est minor episcopatu. Dicit etiam, q. Cardinalatus est de iure positio Roman. pontificum introductus. Dicit etiam, quod est in c. per venerabilem, qui filij sint legitimi. loquitur de episcopis, non de Cardinalibus. & ibi dicit Panor. q. episcopus est maior presbytero Cardinali, vt no. gl. in d. c. quanquam. 2. q. 7. dicit etiam, quod non est differentia inter antiqua tempora, & moderna; & de hoc vide Barb. in d. suo. Tra. in q. 1. col. 7. & in col. 9. dicit, quod Cardinales repraesentant beatissimos Apostolos; & assistunt papae, tanquam principi; qui est Vicarius Christi, & Petri successor; & summum pontificem eligunt, & consunt, de iure enim diuino. exordium sumperunt; vt in c. per venerabilem. §. rationibus, qui filij sint legitimi, licet alij Doct. contradicant, q. Romani Pontifices soli in ecclesia Dei Cardinales introduxerunt, teste Archid. in c. vbi periculum, de elect. in 6. vbi refert, Pontianum papam introduxisse Cardinales ad sepeliendum mortuos, & baptizandum infantes. & Syluester fecit cardinales in Concilio generali, vt in c. praesul. 2. q. 4. ita Oldra. in consi. 62. & legitur in Chronicis. Et in iudicando, & consulendo statut Chronicis, vt per Barb. in d. colum. 9. Sed Chronica non debet esse falsa, sicut illa historia Pauli Zobia, & sicut historia Francisci Guzardini nullam continentes in se veritate, ideo reijciantur tanquam adulatoris & mendaces. sed tu vide circa materiam domorum Cardinalium Ludo. Roma, in consi. finali; vbi omnia inuenies. Sed Cardinales debent habere partem introitus camerae, vt in c. vbi periculum. §. prouisiones. de elect. in 6. & non est a iure taxatas certus numerus Cardinalium, sed est in arbitrio Papae, debent tamen esse plures, vt per tex. & Doct. in c. vbi periculum, de elect. in 6. & in Clem. de elect. & ibi dicit Cardin. in veris. porro, quod aliquando fuerunt ducenti, & 30. Card. tempore pontifici, & Marcellus papa constituit 15. propter baptismum, & sepulturas hominum. & vide Galderi. in consi. 1. titu. de transla. prael. sed Card. maior est officio, non dignitate. & Cardinal. in suis parochijs tenent locum episcoporum. Card. in Clemen. 2. §. irrita, de elect. & vide Alexandrum in rub. de iurisd. omni. iud. dicentem; Non habent Card. maiorem dignitatem, quam episcopi; sed habent maius officium. allegat Barto. in l. 1. §. si quis. ff. de appella. facit text. in c. Abbate, de elect. lib. 6. & notatur per domi. Abba. in c. ecclesia vestra. vti. de elect. & in c. 2. de clericis non resid. & est glo. reputata sing. in d. c. quanquam. 2. q. 7. in glo. fin. quae dicit; episcopum esse maiorem presbytero Card. scilicet dignitate, respectu ordinis episcopalis; non enim reperitur ordo maior episcopatu. vnde Papa denominando se ab ordine appellat se episcopum, vt legitur, & notatur in proemio Sexti, & ibi per glo. in verbo, Episcopum, vbi tamen Cardinal. equiparatur proconsulibus; & episcopi praesidibus. vt in cap. 2. de offic. delega. in 6. & proconsul dicitur tantum spectabilis, & praesides dicitur clarissimus, vt notatur in rubri. de officio proconsul. & in rubrica de offic. praesidis. sed tu dicit, quod est in dicto c. 2. loquitur in Cardin. legatis, qui semoti erant a latere Pontificis; ita Alexand. in dicta rub. de iurisdictione omnium iudicum. Itaque Cardinales sunt digniores in curia, quam extra curiam, tenet etiam expressè Bald. in rub. ff. de offic. proconsul. & Ludou. Romanus in dicto consi. fin. dicit multa circa materiam Cardinalatus, id est de Romana ecclesia consiliarijs, & Papae coadiutoribus, qui in executione pontificalis officij illi semper fuerunt, licet non sub Cardina. nomine, sed sub alio, ita Romanus addens, Cardinales Apostolos repraesentare, ed quod assistunt papae, qui est Christi vicarius, & demonstrat, non rectè dixisse Archid. in c. vbi maius periculum, de elect. in 6. referentem ex Chronica Martini, Card. initium habuisse tempore pontifici, & Marcellini, qui fuerunt anno 303. in vrbe Romana constituti propter baptismum, & sepulturas mortuorum.

De numero, & qualitate Cardinalium vide in Historia Concilij Basiliensis in sessione 23. & ibi sunt statutus numerus 24. de omnibus Christianitatis regionibus. & ibi dicitur, Sint viri in scientia moribusque ac retum experientia excellentes, non minores triginta annis, magistri Doctores, seu licentiatii cum rigore examinis in iure diuino, vel humano. Sit saltem tertia, vel quarta pars de magistris, aut licentiatii in sacra Scriptura. Inter hos autem viginti quatuor poterunt esse admodum pauci filij, fratres, aut nepotes Rex

seu magnorum principum, in quibus circumspectione, & maturitate morum competens literatura sufficiat. Licet in Scriptura sacra semper inuenio episcopos, & non cardinales. Ita beatus petrus in cano. c. 3. conuersi estis nunc ad pastorem vestrum, & episcopum animarum vestrarum. & scriptum est; Et episcopatum eius accipiat alter. scriptum etiam est; Oportet enim episcopum sine crimine esse; & Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. dicitur etiam, Episcopatus vnus est in g. loquitur 24. q. 1. & Paulus dixit maioribus natu ecclesie Ephesina; Attendite vobis, & vnuerfo gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos; Act. 20. Itaque episcopatus de iure diuino est, & vide supra c. 1. de electione summi Pontificis ad finem capituli, & notabis, quod omnes Apostoli fuerunt Episcopi c. loquitur 24. q. 1. & in d. cap. in nouo Testamento. Et episcopatus proprie est dignitatu culmen, vt in ca. venerabilis, de praeben. & panor. in c. solite, de maior. & obedi. & ideo praesunt principibus temporalibus, & Reges & Principes debent assurgere in aduentum episcoporum; & sunt ponendi ad partem dextram, ibi videbis per Abba. & clarè pater, quod ordo prelationis processit a Deo in veteri Testamento, in nouo a Christo. Et quod huiusmodi statutum sit nullatenus contemnendum, probat Aug. in c. ecclesiasticarum 11. di. & dixi latissime in libro meo de Generali Concilio celebrando c. 15. & mortuo papa cardinales supplent defectum Papae, c. his. & c. cum olim de maior. & obedi. glo. & Doct. in c. nullus 79. & papa sy. vester anno domini 339. ordinauit vt presbyter cardinalis non deponatur nisi cum 64. testibus, ca. praesul. 2. q. 4. & diaconus cardinalis vrbs Romae non condemnabitur nisi cum 27. testib. & de excellentia cardinalium vide supra in cap. 1. quando dixi de electione pontificis.

Ex quibus causis possit episcopus alienare bona ecclesie, dicitur, q. ex causa necessitatis, quia debitu vrget. Item ex causa pietatis, vt pro redemptione captiuorum; vel pro alimonia pauperum. Itè ex causa utilitatis, vel incommoditatis glo. singan c. 1. 12. q. 2. an requiratur tractatus in alienatione rerum ecclesiasticarum dic, quod sic, saltem vnicus c. 1. de reb. ecclie. non alien. in 6. glo. in Extrauag. c. si religiosus vs. verum de elect. Ioan. And. in addi. ad Specul. tit. de loca. §. sequitur, ver. scias. Vbi dicit vrget, nisi in monachis nigris s. Benedicti, vigore constitutionis dicti ordinis requirentis tractatus duorum dierum interpolatorum. Et quae sit forma tractatus, vide in spec. vbi §. tit. de loca. §. sequitur. Sed debet instrumentum fieri de per se de ipso tractatu. In alienationibus ad vitam non requiritur tractatus per c. possessiones 16. q. 1. & c. illud 2. q. 6. nisi episcopus facit in fraudem ecclesie c. episcopos 12. q. 2. Et licentia alienandi concedenda episcopo per Papam, vel clerico per episcopum debet esse specialis c. 2. de reb. eccl. alien. in 6. facit c. 2. de praeben. eo. lib. 6. & c. qui ad agendum, eo. lib. 6. de procurator. glo. in Cle. de offi. or. not. in l. magis puto. §. ne tamen ff. de re. ep. qui sub. tut. l. ob res. c. de praedi. mi. Et alienatio rei ecclesie solemniter facta per episcopum, vel clericum in casu prohibito non valet secundum veram & com. opin. ita Anto. in c. 1. de in integri. resti. & ibi Inn. nisi effectus utilis ecclesie. Et vide de hoc tex. & Doct. in si. de reb. eccl. non alienan. in 6. & vide Doct. in c. ad aures, de reb. eccl. non ali. Et in alienatione rei ecclesiasticae requiruntur duo; vt adhibeantur solemnitates, & vt fiat in casu licito; alius est ipso iure nulla, & solemnitates describuntur in c. tua. de his que sunt a prelati. & in e. sine exceptione 12. q. 2. Sed aduerte, quod cum agitur de alienatione rei ecclesiasticae, requiritur consensus expressus capituli; non autem tacitus. tex. est in tra. glo. in c. 1. de re. eccl. alien. vel non, lib. 6. & ca. sine exceptione 12. q. 2. Et debent canonici consentire, & se subscribere. panor. in c. irrita, de his, quae sunt a prela. sine com. cap. Sed in rebus minimis consensus tacitus requiritur. Panor. in c. vt super, de reb. eccl. alien. Et intellige quod est necessarius consensus capituli in alijs, quae sunt communia inter episcopum, & capitulum, Panor. in c. cura vos. de his, quae sunt a prelati, sine consen. ca. Nam si bona prelati sunt distincta a bonis Capituli, sufficit sola concessio prelati; quia solum agitur de preiudicio suo. Panor. in cap. continebatur de his, quae sunt a prelati. & Federi. de Senis in consi. 53. docto. in cap. conueniens, de transla. Hosti. in Summa §. fin. Et ecclesia potest agere contra prelatum alienantem, vt puniatur de delicto suo; & est poena depositionis, vt in capit. monemus. q. 2. Vide glo. & doct. in capit. quod sicut, de electo.

An vasallus possit vendere feudu suae consensu prelati, vide Aluarot. in vrbibus feudorum, in c. que sit prima cau. ben. anj. Et vt istam materiam prolixam relinquamus, notabimus vltimo pro complemento quod quatuor sunt casus principales (vt dixi) in quibus res ecclesie licite alienantur, necessitatis, utilitatis, pietatis, & quartus incommoditatis causa; vt quia res alienanda est magis damnosa ecclesie, q. vtilis. ita panor. in c. nulli, de reb. eccl. alienan. Quando prescriptio, vel usus commune est contra ecclesiam, consilium prelati prejudicat, & nocet, Panor. in c. si diligenti, de prescript. & vide panor. in c. si de prescript. quia si voluntarie constitetur, non prejudicat ecclesie, si per confessionem deuenitur ad distractionem de re immobili; quia quod non potest dicere, non dicitur posse facere indirectè. Abbat. in c. si de prescript. Et episcopus potest propter indigentiam nouam ecclesiam edificare, vt per tex. & Doct. in c. si de ecclesijs edifican. vel repa. & de redditibus qui supersunt, tenentur conferre ad continuationem, seu reparationem ecclesie, vt in c. de his, eo. tit. & vi. in cap. 1. sed episcopus non potest vendere suam iurisdictionem episcopalem, vt in c. 1. ne prelati vices suas. Sed alij vices ecclesie bene possunt vendi iuridice, vt per Abb. in d. c. 1. & c. querelam. An episcopus successor teneatur stare colonovo, vi. Antoni. de Butrio, & vi. Abbatem in c. querelam, eo. tit. ne prelati vices suas. Vide per Alexand. & Doct. in l.

in l. si filiofam. §. si vir in quinquennium. ff. sol. matrimo. Et fructus ecclesie vacantis debent referuari futuro successori; vel ecclesie; & non valet contraria consuetudo in ecclesiis cathedralibus, vel collegiatis, vt per Philippum Fran. in c. presenti de offi. ordinan. in 6. Et vi. tex. in c. quia sepe de electione. eo. lib. 6. & vi. Doct. in c. relatum, de testamen. sed dicit ibi Panor. quod bona acquisita per prædicatorē nō cedunt lucro successoris, sed debet hic dispensare, sicut dispensat alia bona ecclesie. Et ibi dicitur, quod clericus non potest testari de bonis per ecclesiam acquisitis, sed de acquisitis aliquo iusto artificio potest testari. ibi videbis. Et solus prælatus potest repudiare legatum, vel hereditatem delatam ecclesie, Iason latē in l. legatum, de legat. 1. & ibi vide, quid de tutore. sed Alexand. dicit ibi, quod communis opinio est in contrarium. & hæc est veritas. Sed olim in primitiua ecclesia non erat proprietas apud ecclesias, sed volentes conferre bona sua vendebant; & pretium offerebant egenis. Sed postea fuit constitutum, eō quod sic melius subueniretur constitutis in necessitatibus. vt proprietas non venderetur, sed referuaretur ecclesie, & ex reditibus alerentur indigentes, vt in c. videntes 12. q. 1. licet à principio nascentis ecclesie, ecclesie nulla tenebāt bona, nec prædia possidebant, vel alia immobilia bona; nec longo tempore tenere. Imō clerici, & religiosi, & ceteri ecclesie ministri more Apostolico, vt in Actibus Apostolorum subiicitur; & 12. q. 1. per totum, viuebant, & vixerāt vsque ad tempora beati Vrbani Papæ martyris huius nominis I, qui post Calixtum primum etiam martyrem in cathedra Petri circa annū Christi 20. a. immediatē sedit. Et de istis videbis repetitionem Benedicti in cap. Raynurius, de testa. in 1. decisione.

Sed omnino vide 12. q. 1. vbi clericis nullo modo licebat habere proprium. & ibi vide c. futuram & c. videntes. & in c. ex his, dicitur; Episcopus ex rebus ecclesie sibi, & suis necessaria sumat. & in c. nulli episcoporum dicitur; Non liceat episcopo res ecclesie in suos vsus conuertere, dixi s. de caractere, sed de caracteribus vide 7. in cap. 79. vbi multa videbis.

De auctoritate Episcopali. Cap. XXV.

IUDICARE secundum conscientiam suam an debeat episcopus vide Ioan. de Bertach. in Tract. de episcopo, in 4. volu. fol. 60. & ibi dicit; Quid in causa consinium? & ibi multa videbis circa hoc. Et ibi tractat an episcopus possit delegare causam alicui, existens extra prouinciam; & non valet quod geritur Sede vacante contra episcopum; sed est reuocandum; quia ecclesia fungitur vice minoris, de in integr. resti. c. 1. 12. q. 2. si qua de rebus, de iure patrona. c. sicut secundum Spec. tit. ne sede vacan. ver. & nota. vbi etiam subdit, posse tunc procuratorem, vel visitatorem constitui, qui tractet causas, & negotia episcopatus 61. dist. c. obitum. & c. seq. 7. q. 1. constitutum. In hoc tamen capitulum procedet de consuetudine creando procuratorem per c. is, qui; de maio. & obedi. secundum Spec. vbi supra & Ioan. An. in c. 1. ne se vacan. in 6. Philip. in c. bona de appell. & Rayn. de For. in l. à tutoribus §. si ff. de admini. tuto. potest etiam ipsum capitulum habere curam, & custodiam; quia tunc iurisdicō est apud capitulum. Bartol. in l. vbi absunt ff. de tutor & curat. dat. ab his; non tamen quod ad collationem beneficiorum secundum Doct. & Ioan. An. in c. 2. ne sede vacan. Collegium verò Cardinalium sede papali vacante habet iurisdictionem, si periculum imminet in causis arduis secundum glo. & Doct. in cap. 1. de scismaticis in 6. vide glo. in Clem. ne Romani, de electi. & per Doct. in c. cum ex eo de preben. Et episcopus tenetur defendere suam ecclesiam c. pen. de iur. calū. tenet Spec. in tit. de resti. in integr. vers. sed nunquid prælatus. Imō debet mortem subire pro defensione suæ ecclesie, & fidei Christianæ, glo. est not. in c. cōuenior 23. q. 8. Et de hoc vide Inn. in c. nihil, de præscrip. & ibi vide Abb. vbi notatur, quod episcopus potest dimittere iura ecclesie, vel pauperum ad tempus, quando non potest sine contentioso iudicio recuperare, aliās negligentia in prælato est peccatum mortale. Panor. ibi. Adde, quod episcopus, & clericus tenentur patrocinari in causis ecclesie suæ glo. notab. in c. nulli 3. q. 1. & tenetur episcopus defendere ecclesiam vacantem. ita Spec. in tit. de actio. ver. item episcopus, not. in c. cū dilectus, de succ. ab intest. Et episcopus sine mandato speciali petit restitutionem in integrum pro ecclesia. ita Specu. in tit. de resti. in integr. vers. prælatus autem nomine. Idem dic in actore vniuersitatis, patre, tutore, curatore, & quolibet alio legitimo administratore. ita Bart. in l. 1. c. etiam per procuratorem cau. ref. in integr. agi. pos. Spec. vbi supra, & dicit idem in syndico, tenet glo. in l. respublica. C. ex quibus cau. maio. Et an episcopus succedens in episcopatu teneatur stare colono prædecessoris; & an prælatus possit locare ad vitam, vide de hoc Ioan. Bertach. in tractatu de episcopo fol. 57. & ibi videbis; si episcopus nō soluit, cum priuari feudo, in vita sua tantum. Et an episcopus præiudicet ecclesie recipiendo canonem ab emphyteota iam priuato, ibi vide. Et an episcopus teneatur sententiare secundum allegata, & probata, videbis ibi in fo. 60. & quando iudicat de eate, & in materia consinium, quia oculata fides multum operatur, vt supra tetigi. Et episcopus possidet bona ecclesie nomine suo naturaliter; sed nomine ecclesie naturaliter, & ciuilitate possidet secundum Inn. in c. in literis de resti. spoli. & Flori. in l. feruitures ff. de feruitu. Et episcopus potest concedere ad vitam alicui pro benemeritis de bonis ecclesie c. possessionis 16. q. 1. Sed quero, quando episcopus condemnat criminofum, an possit in sententia sibi penas applicare? Bal. tenet, quod non in Aucen. bona damnatorum C. de bonis dam. & Ang. in Aucen. vt nulli

vt nulli iudi. §. vt autem in principio. Quin etiam dicit Bal. in l. 2. C. de Epi. audi. quod non debet episcopus penas suæ camere applicare, nisi ex causa necessitatis. & vi. in c. irrefragabili. de offi. ordi.

Et delinquunt prælati in subditos exigendo exactiones indebitas. vi. Hostien. in Summa in titulo de exactionibus prælatorum; sed veniam à subditis non petunt, si in corripiendo modum excefferint c. quando 86. dist. & episcopus cum capitulo potest condere statuta vide Doct. & Anton. in c. cum omnes, de conscri. & episcopus potest interpretari statuta, & alia dubia coram se occurrentia, ita notat. in c. nec licuit 17. di. & in c. inter alia, de sent. excom. & de hoc vide Bart. in l. omnes populi 3. q. princi. ff. de iusti. & iur. & an episcopus cogatur punire clericum condemnatum à iudice seculari pro crimine, antequam efficeretur clericus, Bart. tenet, quod sic in l. cum quedam ff. de iurif. om. iudi. Cyn. in l. properandum. de iudi. §. in autem Inn. in c. 1. de offi. ordin. sed non cogitur à laico. sed quando fit clericus laicus, dum est in carcere, vel quando est accusatus, vel de crimine diffamatus, vide Barto. in l. 1. ff. de pœna Ioan. And. in c. si de obliga. ad ratioci. & vi. Bald. in l. officiales C. de epis. & cleri. & in Aucen. causa quæ, eo. tit. & episc. potest eligere sibi tribunal in quocunque loco sue diocesis. c. cum episc. de offi. ordi. in 6. not. in c. a fronte, de appell. sed index laicus ordinarius debetius reddere in loco consuetoglo. in l. 2. ff. de arbit. Bar. in l. pen. ff. de iusti. & iure. Bart. in l. cū sent. C. de sent. & l. 1. C. de sent. experec. vide Alex. in add. in l. 1. ff. de legi. & si de crimine actum, & pronunciatum sit executio, in temporibus debet fieri per iudicem; & dominum temporalē; Aucen. si quis C. de episcopa. audi. nec est nouum, quod vnus exequatur sent. alterius c. postulasti, de foro compet. & damnato clerico per ecclesiam, secundum reuertitur ad dominium temporalem; & damnato laico per iudicem temporalem. secundum reuertitur ad eccl. c. in quibusdam c. felicit. de pœnis in 6. tex. in ca. si quis testibus 4. q. 3. & vide Bart. in l. si finita §. si de vctigalibus ff. de dam. infecto. & ibi vide Doct. & ibi dixi in libro meo de administratio. iustitie, i. par in regula de locato colum. 30. & est aduertendum, quod si episc. est de crimine inquisitus, vel accusatus, potest probare innocentiam suam per suos familiares domesticos. ita Bal. in add. ad Spec. tit. de inquisitione, vers. episc. & vide Doct. in l. etiam. C. de testi. vbi vide Bart. & Bal. Regulariter verò testes domestici non admittuntur d. l. etiam l. pen. ff. de testi. c. in literis eo. tit. Spec. in tit. de testi. §. 1. ver. item excipitur; quod est domesticus, sed fallit. vt dixi in domesticis episc. & nobilibus; Quod intellige, nisi extent cum episcopo pro solis sumptibus vite. ita Card. in c. in finuante, de offi. de legi. fallit etiam in casibus, in quibus veritas aliter non potest haberi, quam per domesticos l. consensu C. de repu. Spe. vbi supra c. veniens 2. de testi. & vide Bertach. in Tractatu de episc. fol. 64. & qui dicantur familiares, vi. Spec. in dic. §. 1. vers. excipitur, cum quatuor versiculis sequentibus, & vide Doct. in c. sciūt, de verborum significatione. lib. 6. in materia testium, vide 4. q. 3. c. si testes & nota, quod ex consuetudine prodest iudici, vt mors episc. vel alterius magni prælati annuncietur principi, & ab eo peccatur licetia eligendi prælatum, interest enim Regis, vel principis, ne eligatur sibi suspectus, qui reuelat secreta regni l. omne delictum §. exploratores ff. de re milita. secundum Panor. in c. quod sicut, de electi. C. quod distum intellige, & declara secundum singulare verbum Inn. in c. super his; de accusatio. caueant tamen principes, ne per indirectum vsurpent iurisdictionem ecclesiasticam c. massana, de electi. c. sciāt. eod. tit. lib. 6. nam si Princeps secularis videret prælatum institutum à summo Pontifice suspectum statui suo, debet describere summo pontifici. iuxta not. in c. super his, de accusat. & episcopus in diocesi aliena ad alienos clericos ordinandos irruere non debet c. episcopus 7. q. 1. & vide in c. nullū. & c. episcopum & c. episc. 9. q. 2. Et non decet episcopum verbo solo, sed etiam conuersatione gubernare subiectos c. Valentinianus 63. dist.

De potestate sanctissimorum episcoporum circa vltimas voluntates alienas. Cap. XXVI.

Nunc aggrediamur de potestate episc. circa vltimas volunt. alienas; quia de iure episc. potest se intromittere post annum in vltimis voluntat. decedentium in sua diocesi, si intra annum executor testamentarius non impleuerit officium suum. c. nos quidem, de testa. l. nonnulli, & ibi doc. C. de episc. & cleri. nisi qualitas offi. duret post annum. ita Bal. in d. l. nulli, & in l. id, quod pauperibus. eo. tit. vbi dicit, quod si fieri debet monasterium, quod intra annum non potest construi, durabit executoris officium etiam post annum. Item verum in his tantum, quæ pertinet ad causas pias, non in aliis l. 2. §. sed si quis. C. com. de legibus. & ibi Bal. nisi post annum sit à testatore prouisum; quia testator potest disponere, quod executor non exequente intra annum, alius putat petrus exequatur; & sic episc. excludatur, ita Bal. in Aucen. licet. de episc. & cle. & in l. vna C. de cad. toll. & in l. si fundum §. Stichū, de leg. 1. sed merus executor testatoris non potest exequi per substitutum, vt notatur in c. Ioan. de testa. tenet Archi. in c. si. eo. tit. lib. 6. Bal. in d. l. nulli. & de hoc vide Ioan. And. de electi. cap. vt circa in 6. & Oldra. in consi. 95. vide etiam Bertach. in d. fol. 6. eiusdem Tractat. vbi multa dixit in col. 4. sed episcopus potest alium subrogare loco executoris priuati propter malè gestum officium ad piam causam tantum secundum Bal. in Aucen. hoc amplius C. de fideicom. quin etiam potest episc. cogere executorē emendare, quod malè gessit c. tua de testamen. Spec. in tit. de instrumentorum editio §. nunc verò ali qua. Et potest episcopus, ac heres testatoris. vel legatarius, vel quilibet, cuius interest impedire mala

iam administrationem testamentarij executoris secundum Spec. vbi supra, & de hoc vide Bal. in l. 2. §. v. sed & si quis, in l. eura antiqua. C. com. de legatis. Et executor potest distribuere bona inter pauperes in alterius loci, quàm in quo sunt facta rapinæ. Bal. in d. l. id, quod pauperibus. & vide Fedde, de Senis in cons. 31. & vide Barr. in Aucen. omnes peregrini. C. com. de success. Hosi. contra in c. cum tu, de vsuris quod nota bene, episcopus etiam debet hereditatem, vel legata relicta pauperibus distribuere. docet in l. si quis ad declinandam de episcopis, & cleri. Inno. in c. cum tibi, de testam. Quinetiam si simpliciter est relicta hereditas, quam executor distribuatur, intelligitur, scilicet ad pias causas pro anima testatoris inter pauperes; vt tenet Bal. in l. exectorem 2. col. C. de executione rei iudi vbi dicit de hoc esse casum notabilem in d. c. cum tibi. Et relicta pro anima intelligere ad pias causas glo. & ibi Barr. in l. si quis Titio, de leg. 2. Bal. in l. 1. C. de sac. san. eccl. Et intelligit prædicta de pauperibus locis in quo testamentum factum est, & vsuræ extortæ, vel alias malè ablata secundum Bal. in l. 1. C. de bonis auctent. iud. poss. Vide tamen in Spec. vbi supra vers. 65. & ibi Ioan. And. in addi. Ideo dicit Bal. in c. iniuria, de pac. iurament. firmand. quod restitutio malè ablatorum incertorum, & rapinarum debet fieri per episcopos locorum, in quibus rapina facta sunt. Et de hoc vide Hostien. in c. sum tu, de vsur. Et excommuniatus in casu Clement. eos qui, de sepulturis; debet satisfacere arbitrio diocesani, & de hoc vide Cardinal. in d. Clem. eos.

Nunquid episcopus possit vendere bona stabilla, vt distribuantur inter pauperes, si testator ea prohibuit vendi? dic, quod sic, vt tenet Bal. in d. l. si quis ad declinandam 2. col. & ibi etiam vide Barr. de episcopo, & cleri. Quod intellige verum, si defuncti nomina debitorum, & bona mobilia in quibus primo debet executor ponere manus, videlicet prius à nominibus debitorum etiam inchoandum, quàm ad mobilia veniendum, pro satisfactione testamentorum secundum Nico. de Neapoli in l. magis puto §. in primis ff. de rebus eorum. Secundo ad mobilia, priusquam ad immobilia secundum Bal. in l. si. §. fin. auctem C. de bonis, qua lib. & Bar. in l. alio herede ff. de alimen. & ciba. leg. Nec potest episcopus, vel executor testamenti plus de bonis vendere, quàm sit opus pro satisfactione testamenti d. §. si autem legata. & ibi Bal. vbi etiam not. quod pro paruo debito non debet executor ponere manus ad res magnas, quod etiam tenet Ang. in Aucen. de alie. & emphy. §. hoc etiam §. col. colla. 9. & in l. 3. C. quando de creto opus non est. & ibi glo. quæ sic debet intelligi, aliàs reprobat per l. magis §. in primis ff. de rebus eorum. secundum Barr. ibi. & Nico. de Neapoli in l. 1. in princ. ff. eo. Vbi dicit, quod non potest vendere de bonis hereditarijs pro satisfactione testamenti. ita Barr. in l. alio ff. de alimen. & ciba. leg. nisi quando executor esset hæres vniuersalis, vel quando aliter non posset satisfieri voluntati testatoris secundum Spec. in titu. de instru. editio. §. nunc verò aliqua. & ibi vide Bal. in addi. Vallit etiam, quod testator dedit potestatem vendendi, secundum Barr. in l. 1. §. i. ff. de rebus eorum, quo casu venditio facta per testatorem poterit ratificari per heredem. ita Bal. in Aucen. si captiuus. C. de episcopo, & cleri.

Et episcopus distributor bonorum inter pauperes habet actiones hereditatis, sicut hæres, & executor testamentarius, secundum Doct. in l. si quis ad declinandam C. de episcopo, & cleri. propter eam dicit episcopum esse mittendum in possessionem hereditatis relicta pauperibus ad distribuendum ex beneficio. l. fi. C. de edito diui Adri. toll. & vide de hoc Inno. in c. cum tibi de testam. Et episcopus cogit ex officio impetrato per supplicationem ei porrectam solui legatam factam fratribus, ita Bal. in l. 1. C. de fideicom. & in l. eam, quam, eo. tit. Vbi dicit, quod pia legata petuntur officio iudicis secularis, vel officio episcopi, tenet Barr. in l. solent ff. de aliment. lega. Et multa sunt loca ad pios vsus deputata; quorundam alia vocantur hospitalia; aliqua domus de misericordia, aliqua à rectoribus nominantur domus de fraternitate; & aliqua sunt altaria, in quibus celebrantur diuina, aliqua sunt simpliciter domus, in quibus seruat hospitalitas; & alia opera pietatis. Item istorum aliqua reguntur per clericos, aliqua per laicos sine auctoritate episcopi. Et huiusmodi locis multa per fideles in testamentis, & vltimis voluntatibus relinquantur pro remedio animatum. An autem episcopus ab eis de prædictis relictis quattam petere possit; quia certum est, episcopum de iure communi debere habere quartam regulariter de mortuarijs relictis. Sed fallit in casibus priuilegiatis ab homine, vel à iure. Casus autem priuilegiati à iure habentur de testamen. c. fi. & in c. ex parte, de verborum significat. & ibi Doct. & in Tractatu de canonica portione, & de quarta, in volumine Tractatum n. fol. 130. Et de canonica episcopali, & parochiali videbis tractatum petri de Vbaldis in eodem volu. n. fol. 236. & de cano. portione, vide tractatum Ioan. Hugonis in volu. octauo Tractatus de officio quatuor prelatorum fol. 91. & de canonizatione Sanctorum vide Tractatum Maluetij, in volu. 9. Tractatum, fol. 126.

Item reductio ad arbitrium boni viri à laudo dato per dictos arbitros, quorum vnus sit clericus, alter laicus, debet peti coram episcopo, ita Bal. in l. præcipimus C. de appell. & Lanfrancus in Tract. de Arbitro. 7. p. q. 43. Idem & quando laudum esse iuratum, notatur in c. cum laicus, de for. com. in §. Irè si laudum sit laudum super matrimonio; vel alia re spiritali. ita Doct. in cap. quinta vallis, de iur. iuran. sed clericus executor testamenti debet inuentarium facere coram iudice laico, ita Ang. in l. 1. §. hæc stipulatio ff. si cui plusquam per l. falc. 14. col.

De Vicario sanctissimorum Episcoporum, & Episcopali præstantia. Cap. XXVII.

VICARIUS episcopi dicitur ordinarius. not. in c. 2. de consue. libro 6. & in c. perfectis 25. distin. Sed non potest creare alterum vicarium, tenet Hostien. in c. clericus, de offic. vicarij. An autem vicarius episcopi cognoscat de causa delegata episcopo, & contra, respondeo non. Vnde episcopus non cognoscit de causa delegata suo vicario sub nomine proprio, & dignitatis, vel proprio tantum; secus si sub nomine dignitatis tantum; quia cognoscit episcopus vicario mortuo, vel remoto, vt per Inn. in c. eam te, de rescript. & in Spec. de de lega. §. fin. ver. quid si causa. & Felin. in c. dilecti, de appella. sed vicarius generalis episcopi non potest conferre ecclesiastica beneficia, nisi habeat specialem commissionem c. cum in generali, de offi. vicarij in 6. Potest tamen vicarius instituire præsentatum à patrone ecclesiæ c. ex frequentibus; & Doct. post glo. ibi de institutio. Sed non potest vicarius episcopi esse laicus, sed potest esse affector, vel consultor. ita Inn. & Imo. in c. decernimus, de iudi. Et vicarius episcopi non succedit in legato factò suo prædecessori sub nomine dignitatis. ita Bar. in l. quod principi ff. de lega. 2. Et vicarius episcopi, & archiepiscopi cognoscit de appellationibus interpositis ad archiepiscopum c. dilecti, & dilecti. & ibi Doct. de appellationibus. Et episcopi; & vicarij episcopi idem tribunal est in c. 2. de consue. lib. 6. sed episcopus potest causam vertentem coram suo vicario ad se aduocare. ita Philip. Franc. in c. vt nostrum, de appell. Et Christus dedit exemplum prælati ecclesiæ committendi ea, que possunt fieri, commodè per inferiores. vt ipsi liberius possint in altioribus exerceri, vt Ioan. in c. 4. sui Euangelij, & Petrus, quia pluribus intentus esse non poterat, cum orationi, & prædicationi vacaret, duos episcopos ordinauit, Linum, & Cletum, quia sacerdotale ministerium Romano populo, & aduentis benè sentientibus exhiberet. ita Platina in Historia pontificum scribendo de vita petri. Et finaliter dico, quod magna est potestas episcoporum; quia sunt fundamenta sanctorum mortuum, & petra, supra quas sunt fundata ecclesiæ. Nam in signum huius non potest ecclesia fieri, nisi primo episcopus crucem ibi signet, & primarium lapidem ponat, vt in c. nemo, de consecratio. dist. 1. Itaque multa sunt prærogatiue episcoporum, vt in isto Tractatu continetur. Sed aduertant Reuerendissimi episcopi, quia de Apostolis, & episcopis scriptum est; Vos estis sal terræ, quod si sal euauerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Et est considerandum, quod prælati sunt successores Apostolorum; & ideo debent esse perfecti in vita, contemplatiua, & adiuua. Et est aduertendum, quod prælati præ cæteris debent esse excellentes, quantum ad quatuor. Primum est discretio in agendis; quia sunt doctores, & gubernatores aliorum. Et hoc designatur cum dicitur; Vos estis sal terræ; sicut enim sale condiuntur omnia cibaria, ita discretione prælatorum debent dirigi, & ordinari omnia opera subditorum. Secundum, in quo debent præcellere prælati, est clara noticia in Scripturis intelligendis. Et hoc est, quod de illis dicitur; Vos estis lux mundi. Sicut enim lux est manifestatio omnium occultorum; sic prælati per intelligentiam sacre Scripturæ debent ex officio notificare aliis omnia opera virtutum. Tertium, in quo debent præcellere, est constância in opprobriis pauperum reprimendis. Vnde dicit Saluator Ioan. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis; mercenarius autem, & qui non est pastor, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Quartum in quo debet prælatus excellere, est sanctitatis euidencia in exemplis dandis, quia tantum debet excellere actionem populi actio pastoris, quantum distat à grege vita pastoris. Et gloria episcopi est pauperum necessitatibus, provideere; & ignominia sacerdotis est propriis studere diuitiis c. gloria 12. q. 2. & episcopus debet esse talis, vt merito cum sanctissimo Iob dicere possit; Oculus fui cæco, & pedes claudò, pater etiam eram pauperum.

De indulgentijs sacrarum summorum Romanorum Pontificum. Cap. XXVIII.

INDULGENTIA est remissio pœnæ temporalis, quæ pro peccatis debetur, concessa à papa, vel ab alio potestate habente. Et hæc diffinitio est de mente omnium Doctorum. Dixi remissio pœnæ, & c. quia licet omnis pœna, quæ debetur pro peccato, relaxetur merito passionis domini nostri Iesu Christi in baptismo, vt in c. paruulo, de consecra. dist. 4. & Magister Sententiarum in 4. dist. iuxta illud Apostoli; saluus nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nobis abundè; & ad Titum cap. 4. tamen cum homines postea peccantes reddant se indignos tanto, & tali beneficio remanent obligati ad temporaliter satisfaciendum. pœnamque temporalem soluendam, nisi forte adesse feruentissima, & tanta contritio, per quam remitteretur tota pœna, aliàs autem solui nonatur. ita vult Magister Sententiarum dist. 19. Et ideo per indulgentias, quæ conceduntur, fit remissio illius pœnæ temporalis, qua homines post baptismum illaqueantur ex peccatis superuenientibus. Et Papa in persona petri Apostoli, & vicarij Christi habuit licentiam relaxandi pœnam peccati sine ulla exceptione. cap. Deus de pœni. dist. 1. Et sic de presenti habet ecclesia, & pastor eius hanc potestatem clauium ligandi, atque soluendi sibi concessam à Christo c. noua de pœni. & remiss. legitur Matth. 16. transumptiue in c. manet. & c. omnibus, & in c. quocunque 24. q. 1. & voluit Ricardus in dist. 18. quarti, vbi dixit, quod clauis regni cælorum datæ sunt ecclesiæ. Et ideo Papa tanquam verus Christi vicarius habet

habet plenitudinem potestatis ab ipso Christo c. cum ex eo. de pœn. & remis. & omnes Canonistę, Ino. Hosii. Ioan. And. & Imola in Clem. 2. eo. tit. & in Clement. 1. de priuil. Roma. in consi. 364. Itaque Papa absque dubio potest concedere indulgentias particulares & generales, & plenarias indulgentias per totum orbem per tex. in d. cap. Deus de pœn. dist. 1. Nam ipse primus est cui commissus est dispensatio thesauri ecclesię, cui data est plenitudo potestatis ab ipso Christo, vt in d. c. cum ex eo. de pœn. & remis. & dixi latę in lib. meo de Concilio Generali in c. 18. potest etiã Archiepiscopus in episcopatibus suorũ suffraganeorum, & etiam episcopus in suo episcopatu, legatus in sua prouincia tantũ d. c. cum ex eo, cum glo. sua. & ibi Panor. & in c. accedentibus. eo. tit. Sed episcopus electus, confirmatus, & consecratus sine dubio habet potestatem concedendi indulgentias, dummodò non excedat annum, pro dedicatione basilicę; nec quadraginta dies pro anniuersario dedicationis, vt in d. c. cum ex eo, de pœn. & remis. secundum omnes scribentes; quia episcopus dicitur sanctissimus Christi legatus. tex. est in Cla. si quis suadente de pœn. Spec. in tit. de leg. §. 1. facit tex. in c. mulierem 30. q. 5. Et papa appellat eos fratres c. quã grau. de crimi. fal. facit tex. in c. ante omnia 43. dist. cum glo. que dicit, quod primus locus est papatus, secundus uero est episcopatus. Ideo episcopi summi dicuntur, quia ultra eos nullus est ordo c. de his c. manus, de consecr. dist. 5. & ibi dicitur, quod non ab aliis, quã ab episcopis manus impositionis sacramentum perfici potest; nec tempore Apostolorum ab aliis, quã ab ipsi Apostolis legitur, aut fuit peractum. facit tex. in c. plerisque, de electio. ubi episcopus appellatur serenissimus, ex quo tex. infert ibi domi. Cardina. quod nihil est clarior, & beatius episcopo; Et episcopatus est dignitas dignitatum c. venerabilis, de pręb. uoluit glo. in c. 2. eo. tit. lib. 6. & uide glo. in c. tempora plenitudinis 26. q. 7. & glo. in c. latorem 23. q. 2. que uoluit, quod episcopus sit tantę pręminentię, & auctoritatis, quod ex causa potest minuere pœnitentiam iniunctam à Domino papa. Et plus dicit Bal. in l. omnes populi ff. de iustitia & iure. q. episcopus ex causa potest facere constitutiones contra canones Papę. Et si episcopus non sit consecratus, sed confirmatus, potest cõcedere indulgentias, etiam si non sit sacerdos; quia concessio indulgentię processit ex iurisdictione episcopali & non ex ordine. Et episcopus electus, & confirmatus, licet non sit consecratus in episcopum, uel sacerdotem habet tamen iurisdictionem tex. in c. ex transmissa. de electio. Ideo potest concedere indulgentias, ita Panor. in c. accedentibus, de exceis. pręlato. & dicens hanc opinionem fore ueriores allegat, & refert S. Tho. 4. sent. di. 23. ar. 2. tenentem, quod etiam si episcopus non sit sacerdos, potest indulgentias concedere. De archiepiscopo & legato diximus, & uide tex. & Doct. in d. c. nostro; & ibi glo. & in d. c. cum ex eo. de pœn. & remis. De Reuerendissimis Dominis Cardinalibus, absque dubio possunt ipsi in omnibus ecclesiis titulo suo subiectis concedere indulgentias; quia in eis habent omnimodam iurisdictionem episcopalem, & potestatem excommunicandi, casus est notabilis in c. is qui, de maior. & obed. & ibi Panor. & Ioan. Mona. in c. vnico eo. tit. lib. 6. Et consuetudo generalis obseruat, quod cardinalis & episcopus confirmatus, licet non sit consecratus in episcopum, uel sacerdotem, possunt concedere indulgentias; quę consuetudo est optima legum, & cano num interpret. de quibus ff. de leg. & per totum C. que sit longa consuetudo; & in c. consuetudo & in c. nos autem di. 1. Et hanc consuetudinem in terminis nostris amplectitur Gulielmus in Clem. si dominum, de reli. & uenera. Sancto. Et Cardinales concedunt centũ dies de indulgentia, & habent hoc ex priuilegio. Inferiores ab illis non possunt indulgentias concedere, nisi si hoc habeant ex speciali priuilegio secundum glo. iuncto tex. in c. accedentibus, de exceis. pręlato. Nec alij sacerdotes possunt indulgentias concedere; quia licet ipsi habeant etiam clauis, clauis non est tota ratio uirtutis faciendi indulgentias, sed est potestas clauis cum iurisdictione, & auctoritate dispõsandi thesaurum ecclesię; que facultas solum competit pręlatis, nisi concedatur à papa, Bonauentura in 4. sent. art. 17. & ibi Ricardus. Et episcopus potest in diocesi aliena cõcedere indulgentias, quod ad hoc, vt profuit tantummodò subditis episcopi concedentis, aliis autem non subditis non profuit, nisi interueniat licentia proprii episcopi. Ita Hosii. in Summa in tit. de pœn. & remis. Et ea, que sunt uoluntarię iuris, possunt exerceri omni tẽpore, & in omni loco l. 2. & l. ff. de offi. proconsul. l. emancipati. ff. de adopt. glo. & Doct. in c. nouit. de offi. de lega. & scribentes in l. ff. de iuris. omni. iudi. Sed si episcopus tulit sententiam extra suã diocesim nulla est, ratione loci. Spe. in tit. de sententia §. iuxta, & Doc. in d. l. ff. de iuris. omni. iudi. Sed capitulum sede vacante non potest concedere indulgentias Ioã. An. in c. vnico de ma. & obedi. in 6. Sed vacãte episcopatu iuris dõ. remanet apud capitulũ; & vacãte papa tu iurisdictione remanet apud collegium cardinalium, Bar. in l. ubi absunt ff. de tuto. & cura, dat. ab his. & uide Bart. in l. infamem ff. de publi. iudi. & uide Doct. in c. illa. ne sede vac. & uide glo. & Doct. in c. cũ olim de ma. & obedi. Sed malę loquitur Bart. quia iurisdictione non remanet penes cardinales mortuo Papa tex. in Clem. ne Romani §. irritum de electio. & ibi glo. & Doct. in c. ubi maius de electio. in 6. §. ideoque, & uide glo. in c. 1. de scismati. in 6. ubi dicitur quod mortuo Papa ecclesia non remanet sine ponso. qui est Christus, & quod cardinales non habeant iurisdictionem, uoluit Bald. in tractatu de scismati. & uide Barba. in consi. ubi latę de potestate Papę, & cardinaliũ in 33. col. uide addit. Imole in d. Clem. ne Romani, & uide additio. Bart. in d. l. ubi absunt. & indulgentię profunt existentibus in Purgatorio per modum suffragij, Anto. in c. quia nonnulli de cleri. non resi. sed ubi concederet Papa indulgentiam mortuis de plenitudine potestatis ualeret; nec possemus nos apponere os in cælum. Et Ioan.

Joan. de Ino. in Clem. 2. de pœnitent. & remis. multa dicit; & uide Hosii. in Summa in d. tit. & uide Abbat. in c. quod autem, de pœnitent. & remis. Indulgentia quid sit, iam diximus; sed Calderi. in repeti. cap. nostro de pœnitentia, & remis. dicit, quod indulgentia est remissio pœnę temporalis pro peccatis adualibus pœnitentia nõ remis. in absolute sacramento facta à pręlato ecclesię, ex causa rationabili, pro recompensatione de pœna indebita. Itaque rationabilis causa est necessaria ad indulgentiam, i. ad efficaciam indulgentię; & sic ad tantam indulgentiam est etiam necessaria rationabilis causa illius quantitatis. Sed fides nostra est, quod indulgentię ritę data, sunt ualida, ita Docissimus Caietanus in 2. Tomo, in c. de thesauro indulgentiarum. Sed si indulgentia est indiscreta, quia caret rationabili causa, aut omnino, aut quod ad tantam quantitatem, est inuolida secundum Caietanum ubi supra; & dicit Alexand. de Hales in 4. Sententiarum. dist. 20. quod in dante, & in recipiente indulgentiam requiritur duplex conditio; in dante potestas, & causa rationabilis; & honesta, vt pro terra sancta, & pro ædificatione ecclesię, pro uisitatione sanctorum corporũ Romę; pro inchoando studio, & similibus; & uide de hoc Abbatem in d. c. q. autem, de pœn. & remis. Ex parte autem recipientis requiritur de uotio & contritio; & ibi dicit, q. indulgentia tantũ ualeat, quantum sonat, & ista est communis opinio. Nam scire debes, quod ex effusione sanguinis Christi, & multis meritis martyrum, & aliorum sanctorum constituitur thesaurus ecclesię cuius potestatem habet uicarius Christi; & claudit, & aperit, cui uult, & quũ uult. Nam minima gutta sanguinis Christi sufficit ad redimendum totum mundum. Item martyres fuerunt hic puniti ultra quã eorum delicta meruerunt. Vnde merita eorum remanent in ecclesia uniuersali, quia sicut nullum malum impunitum, ita nullum bonum irremuneratum, vt Gen. c. 4. Ille ergo, qui concedit indulgentiam, intendit communicare illa bona irremunerata compensatione quadam. ita Abbas in d. c. quod autem. Sed nota, q. plena indulgentia dicitur ex eo, quod nihil ei deest. c. ieiunium 66. dist. c. re uera. de consecr. dist. 2. c. ueniens, de verb. signi. c. cum locum, de sponsa cap. cum inter, de re iud. Et ecclesia in hoc errare non potest per illud Luc. 22. Ego oraui pro te, vt non deficiat fides tua. facit c. a recta. 24. q. 1. Cũ ergo tota ecclesia affirmet indulgentias ualere, tenendũ est, q. ualeant, ita Ricar. in 4. sent. di. 20. Itaque esset hereticus, qui pertinaciter teneret, q. indulgentię non ualent ad remissionem pœnę, habitis debitis circumstantiis; uel quod Papa non possit cõcedere plenariam indulgentiam; quia in symbolo fidei vnus ex articulis dicit; sanctam ecclesiam, sanctorum communionem, peccatorum remissionem; in quo comprehenduntur effectus gratię, remissionis peccatorum per sacramenta ecclesię; & effectus gratię; que est communicatio meritorum, & bonorum operum, que est per charitatem cum relaxatione pœnę, quę fit per indulgentias; innicitur meritis ecclesię, & præcipue passionis Christi. Vnde tenere aliter est contra articulos fidei, & determinationem ecclēsię. ita Felin. in suo sermone de indulgentia plenaria, allegans ad hoc multa optima. Et aduerte (vt dixi) quia culpa non remittitur, nisi per contritionem, & confessionem uerbalem, vt in cap. uoluit sent. iniqui, de pœn. dist. 1. Et indulgentia potest fieri (vt dixi) ad remissionem pœnę; & culpa est malicia, seu ofuscatio, quę generatur in anima peccatoris, ita Cardin. in Cleme. 1. de priuil. Et indulgentię operantur, q. absq. alia pœnitentia quandoq. pœna tollitur in parte, quandoq. in toto, vt per Felin. ubi supra, & dicit ibi allegando Theologos, q. data indulgentia uisitanti certam ecclesiam, uel offerenti certum quid, tñ participat offerens duos solidos, quantum offerens duos aureos, & tantum ueniens à longe, quantum stans proferens, quorum vnus dat plus, ille plus consequitur; nisi in casu, quo minus datum esset maius per comparationē ad dantē, sicut de pauperula dicitur Mat. 12. Et licet indulgentia istis ambobus equaliter ualeant quantum ad remissionem pœnę, tamen magis laborati plus ualent ad meritum eternę uitę, & ad gratię augmentum; quia etiam sine indulgentia talis magna elemosyna, & magnus labor sunt meritoria. Et dicunt etiam, q. si dicitur; Quicumque uisitauerit talem ecclesiam, & habeat 40. dies indulgentię; intelligitur remitti tantum de pœna debita in Purgatorio, quantum remitteretur, si in hoc mundo pœnitentiã egisset. Et quoniam 40. dies pœnitentię plus ualent perficienti eam cum seruo, maiori que labore, quã perficienti eam cum minori; ita 40. dies indulgentię plus ualent, qui se magis disponit, uel magis laborat, uel magis se affligit, ratione melioris dispositionis. Sed quod ad pœnam equaliter remittitur laboranti, & non laboranti, feruenti, & plus, & minus, data sufficienti contritione. Et istud intelligo procedere in indulgentia particulari certi temporis, sed in indulgentia plenaria totius pœnę, si quis statim post eam acceptam moreretur; non esset differentia inter primum, & secundum, quod ad gloriam, nisi forte respectu maioris prerogatiue in casis habendę. Et indulgentia anni Iobilei, quę habetur Romę, in nullo differt ab indulgentia plenaria, q. alibi cõceditur. & de hoc uide Fel. ubi s. Et indulgentia concessa uerę pœnitentibus, & confessis prodest illis, qui sunt cõfessi semel in anno, & habent propositiã cõfittendi. Abb. in c. omnis utriusq. sexus. & Fel. ubi supra, in suo sermone. Et de anno Iobilei uide extrauagantem Bonifacij incip. Antiquorum; Et ibi in commento uidebis multa de indulgentiis. & ibi dicitur quod thesaurus ecclesię per dispensationem non minuitur. Episcopus in spiritualibus habet maximam auctoritatem, nam potest absoluere, & ligare animas à peccatis c. quod cunctę; & c. manet 27. q. 1. & Mat. 16. Quod uerum, nisi de peccato in spiritum sanctum, quod est irremissibile etiã in alio seculo c. nemo potest, de pœn. dist. 1. & ibi glo. quod intellige de finali impõnitentia, & obstinatione

obstinatioe c. diaconi sunt 93. dist. de poeni. dist. 7. & vide Doct. in c. a nobis, in 2. de sent. excom. & in articulo mortis vide c. cognouimus. c. de his, & c. his qui & c. si presb. & ibi glo. & quid in raptore, vide c. super eo, de rapt. & ibi glo. Et episcopus ponit poenam ex arbitrio poenitentibus in extremo vite, c. té pora; & sequen. & c. poenitentibus. & ad fidem attinetur credamus indulgentiam concedi posse, sed de indulgentiis aperte quidem nihil est in Evangelio, sed tantum illa generalia optima verba, quicquid solueritis & c. sed affirmamus indulgentiam nulli prodesse, nisi cui prius sint remissa peccata, & in gratia Dei permanenti, sed si indulgentia expressè dicitur, quod possint illam consequi qui propositum habent confitendi, tunc enim sufficit contritio cum proposito confessionis, & neutrum sine altero. & indulgentia si iusta est & rationalis, hoc habet optimam inter alia optima, quod ad poenitentiam & confessionem peccatorum incitat omnes fideles. hæc quidem diligenter sunt prædicanda populo, & sic similibus ecclesie obruretur os ad calumniandum, & de indulgentiis videbis R. P. F. Petrum à Soto in illo suo optimo Tractatu de institutione sacerdotum, fol. 304 in libro meo §. ex his omnibus vt valeant indulgentia quantum sonat, quatuor requiruntur ex parte concedentis, auctoritas, & rationalis causa ex parte promerentis illatis gratiæ: & expletio eius pro quo concessæ sunt indulgentiæ, ita papa Adria. in 4. in fo. 88. Et videbis decretum de indulgentiis in selis. 25. sacri Concilij Tridentini,

De depositione, & degradatione. Cap. XXIX.

ET in primis præmitto, quod degradatio est privilegiorum, & ordinum sacrorum amotio, vel privatio ob crimen atrox factum contra clericum constitutum in sacris. probatur in c. 2. de poeni. in 6. & in c. nouimus, de verb. signifi. & in c. cum non ab homine, de iudi. & in c. qualiter, & quando, de accusa. sed depositio est à dignitatibus, & honoribus amotio, ita Spec. in tit. de accusa. §. 2. & probatur in iuribus superioribus allegatis. Et sic aduerte, quod degradatio propriè est ab ordinibus, depositio verò ab honoribus, & dignitatibus secundum Spec. vbi suprâ. Et à quibus fiat degradatio, & ex quibus causis episcopus, vel clericus sit degradandus, & qualiter fiat degradatio, & de effectu degradationis, videbis latè per Ioan. Bertachi. in Tractatu suo de episcopo, in fol. 7. & vide Doct. in c. degradatio de poeni. in 6. De degradatione episcopi vide in c. 2. de poeni. in 6. & vide in spec. in tit. de accusa. §. 1. Et episcopus deponitur per papam, vel eius cõmissarium c. p. principalem 9. q. 3. & vide panor. in c. dudum, de re iudi. Et an sit deponendus, vel non, debet agitari in publica synodo ca. nullus episcopus 5. quæstion. 4. Et episcopi depositio tractatur per 12. episcopos, dummodò sententia referretur papæ: si sit consecratus, glo. & Doct. in capit. non potest, de re iudi. & vide Specular. in tit. de accusa. §. 4. verfic. illud: sed cum deponitur, vel degradatur episcopus, non valet sententia episcoporum, nisi omnes sint concordés. Ita Specular. in d. §. 4. verfic. sed nunquid in tit. de accusa. Et episcopus deponitur propter crimina enormia cap. nouimus, de verb. signi. cap. tua, de poenis: Item propter heresim cap. ad abolendam, de hereti. & ibi Doct. Item propter falsitatem in literis Papæ commissam cap. ad falsariorum. de crimi. fall. Item propter coniurationem contra episcopum cap. si quis sacerdotem 11. quæstion. 1. Item propter sortilegium cap. admovent 16. quæst. 6. Item si sit incantator d. c. admovent, item si sit incorrigibilis c. cum non ab homine, de iudi. & vide glo. & Doct. in cap. ad reprimendam, de offic. ordina. Item propter homicidium cap. si quis viduam, & cap. si episcopus 50. distin. c. 1. de homi. Item qui communicat excommunicatis cap. Theugaldum 11. quæst. 3. Item propter sui simplicitatem cap. si quis Abbas 18. quæstio. 2. Item si confessionem reuelat de poenitent. distin. 6. capit. sacerdos. Item qui assumit curas, & negotia secularia cap. episcopus 88. distin. c. Item qui clericos ordinat per simoniam cap. si episcopus 1. quæst. 1. Item si non seruat constitutiones Concilij, vel ecclesie Romanæ, vt in c. fi. §. 4. distin. vbi litera dicit: Illi qui sacris nesciunt obedire canonibus, penitus officio iubeantur carere suscepto; & hoc si credat fieri potuisse. Secus si non credat; quia punitur, vt hereticus, capit. nulli fas 19. dist. glo. in c. generali, de electi. in 6. Itaque episcopus non debet canones violare, quorù obseruantia ei incumbit. ita Card. in Clem. 1. de etate, & qualitate. Et purgatio episcopi requirit 12. testes, capit. omnibus 2. q. 5. Et an sine causa episcopus possit priuari per papam, vide Felin. in c. que in ecclesiarum, de constituto. Et an Concilium prouinciale possit deponere episcopum, aut pronuntiare deponendum, vide Felin. in c. 1. de iudi. Et congregatur de mandato papæ, vel Patriarchæ, vel Metropolitan. Card. in Clement 1. §. quod & interdictis, de sent. excommu. Sed non proceditur ad inquisitionem contra prælatum, nisi quando inualefcit clamor, qui sine scandalo tolerari non potest, vt in c. qualiter, in 2. de accusa. ver. verum. Et de negligentia prælati vide Hostien. & Doct. in cap. 1. de officio custo. qui tex. loquitur de eo, qui monitus non se corrigit; quia si monitus non se corrigit; & negligentia est valde perniciofa, est remouendus vt in d. cap. 1. de officio custodis. Et de degradatione à dignitate Doctorum, & militum, & clericorum, vide Bart. in l. 2. §. exercit. ff. de infamis. & vide Doct. in l. iudices, de dignita. libro 12. vide Abb. & Felin. in c. cum sit, de simonia.

De

De potestate & officio Episcopi. Cap. XXX.

SED præfente legato de latere in diocesi non potest episcopus crucem præferre, quam ferre aliàs potest ex dignitate episcopatus. c. antiqua, de priuil. Et ludere non potest. Aucien. interdicimus, de episco. & cleri. 35. dist. c. episcopus, & cleric. de vit. & hon. cler. Et ex quibus causis episcopus fiat irregularis, vide Spec. in tit. de dispen. §. 4. Et episcoporum debet alter alterum honorare, scilicet maiorem, & digniorem l. nemo C. de offi. magistra. Hostien. in Sum. post principium c. si forrè, de elect. in 6. Et episcopus Cardinali præferri debet, sed non seruat c. quamquam 2. q. 7. Et non potest negotiari, vel mercari c. fin. de vit. & honestat. cleri. Et potest sibi eligere sepulturam, etiam extra suam ecclesiam cathedralem. Abb. in c. ad Apostolicæ, de donati. Et episcoporum celsio, translatio, & depositio sunt de referuatis sedi Apostolicæ c. inter corporalia, de transla. episc. Et episcopus cum capitulo dicitur explicare negotia ecclesie, nec vnus sine alio, ca. cum non liceat de prescr. Sed potest compellere canonicos ad subdiaconatum, vt in c. extirpanda §. qui verò per Panor. Et episcopi in Concilio sunt tanquam vniuersitas, & non vt singuli. ita panor. in c. fi. de re. iudi.

Et an episcopus possit dispensare cum clerico percutiente alium clericum, vide panor. in c. 1. qui cleri. vel voue. Et an possit liberè vicarium remouere, Doct. in c. edoceri, de rescrip. Et potest episcopus electus & confirmatus (vt dixi) exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, non autem ea, quæ sunt ordinis episcopalis ante consecrationem Doct. in c. transmissam, de elect. Et ibi dicit, an possit episcopus exercere suam plenariam iurisdictionem, si non acceperit possessionem episcopatus. Et iurat episcopus non alienare res ecclesie Romano Pontifice inconsulto, Doct. in c. tua nos de eccl. ædific. Et potest compellere episcopos aliquos ex suis canonicis ad sibi associandum Doct. in c. ad audientia. de cleri. non resident. Sed episcopus debet esse sollicitus in puniendis delictis enormibus, vt in Clement. 1. & ibi Car. de offic. ordi. Et dicit ibi tex. Episcopi ita debent corrigere clericorum excessus, quod metu poenæ ipsi arceantur, & alij pertimescant; quia eorum officium est corrigere. Ideo etiam debet episcopus punire clericos forentes delinquentes in diocesi, vt per Car. in d. cle. 1. Et negligens in puniendis criminibus videtur promittere impunitatem, vt in Cle. 1. de celeb. Miss. & Card. ibi de mente Hostien. dicit, quod in ministris ecclesiasticis reprobat negligentia; & quod qualibet negligentia est sufficiens ad remouendū prælatum ab administratione. & hoc potest tolerari in his, quæ specificè committuntur sibi; quia talis negligentia in eo est mortale peccatum. & sic loquitur tex. in c. 1. de offi. custo. Sed tu intellige, si monitus non se corrigit. vnde propter negligentiam nunquam remouetur prælati, nisi sit valde perniciofa ecclesie, & monitus non se corrigit. Nam etiam ad inquisitionem non proceditur contra prælatum, nisi quæ inualefcit clamor, qui sine scandalo tolerari non potest, vt in c. qualiter, & quando in 2. de accusa. ver. verum. Sed notabis, quod episcopus non potest corrigere clericos suos sine consilio capituli c. nouit, de his, quæ sunt à præla. c. 1. de excess. prælat. nisi consuetudo sit in contrarium, vt in c. non est, de con. fuetu. in 6. & in c. irrefragabili, de offi. ordi. præsupponitur pro intellectu. d. c. non est; quod licet episcopus solus habeat iurisdictionem in suos subditos, & canonici non habeant iurisdictionem, illam tamen iurisdictionem habet exercere episcopus cum consilio canonicorum, non dico cum consensu, quia episcopus non tenetur sequi eorum consilium, nisi velit. Idem de collatione beneficiorum, vt in c. nouit, & c. quanto, de his, quæ sunt à præla. sine consen. c. Sed tex. in d. c. non est, dicit; Valet consuetudo præscripta, quod episcopus in inquirendo, puniendo, & corrigendo subditorum excessus sui Capituli consilium requirere non tenetur, etiam in arduis; vt per Ioan. And. & Domini. in d. c. non est. & tenet Ioan. An. in glo. in c. degradatio, de poenis in 6. in quantum dicit, q. de consuetudine potest episcopus sine Capituli sui præsentia procedere ad clericum degradationem; quæ quidem degradatio dicitur de arduis negotiis. tenet etiã istam opinionem Additionator Ioann. Mona. contra Ioann. Monachum in d. c. non est. Itaque tene menti d. c. non est; & ad hoc allegatur, quod astridus in aliquo actu ad requirendum consilium alterius, poterit consuetudine, vel præscriptione sibi querere, vt illud requirere minimè teneatur; & de hoc vide panor. & Doct. in c. irrefragabili de offi. ordi. & vide tex. in c. nouit, eo. tit. vbi dicitur prælati non debet sine consilio Capituli neque instituere, neque alia negotia ecclesie tractare; sed poterit episcopus consuetudine, vel præscriptione sibi querere (vt dixi) Sed in notariis non est necesse requirere consilium Capituli, vt notant per panor. in d. c. irrefragabili; & in c. quanto de offi. ordi. dicitur; episcopus non potest corrigere subditum sine consensu Capituli, sed valet consuetudo in contrarium. Et canonici dicuntur fratres episcopi, sicut Cardinales Papæ, vt in c. 1. de offi. lega. in 6. ipsi tamen debent enim honorare, & appellare patrem. de hoc est bonus tex. in c. graue, de excess. præla. vbi reprehenditur Archidiaconus, qui negauit episcopum esse dñm suum. & dicit de hoc, vt ibi notatur. Et quando prælati possit exercere negotia contra voluntatem Capituli, vide panor. in c. nouit. vbi multa vtilia inuenies. Sed canonici non existentes in sacris non habent vocem in capitulo; & episcopus potest compellere canonicos ad subdiaconatum. Panor. in c. extirpanda §. qui verò, de præben. & digni. & ibi dicitur in principio, quod clerici de iure diuino debent esse literati, & quod ad tenuitatem beneficiorum sequitur quasi necessariò promotio; & assumptio imperitorum; & ita datur facultas clericis vacandi studio; nam per studium prouideretur toti ecclesie vniuersali. Et consensus Capituli in quibus casibus requiratur

quiratur siue tacite, siue expresse, vide Panor. in c. 1. eo. tit. de his, que sunt a prel. sine consen. cap. Et episcopus non fit irregularis, si clericus moriatur in carcere Bal. in l. 1. C. qui ad libertat. peruen. non potest. & l. pen. ad l. Aquil. nisi posuerit eum in loco arcto, in quo de quali potuit mori. Et que requirantur ad hoc, vt possit episcopus capere, & carcerare clericum, vide Corn. in con. 3. 25. in 4. par. & vide tex. in cap. si clericos, de senten. excom. in 6. vbi notantur, que, vel qualla requirantur. Et quibus modis prelati clericum suum capere potest, vide tex. in c. vt fama, de sent. excom. & ibi Doct. & in d. c. si clericos, notatur, quod clericus pro suis excessibus possunt capi, & detineri per iudicem laicum mandato episcopi, & potest capi clericus non solum pro delicto enormi, sed etiam pro leuiori, licet in modo relaxandi sit differentia; nam pro leuiori delicto dat cautionem fideiussoriam de parendo iurisi, nisi excessus enormitas, vel alia rationalis causa suaserit detinendum, & ibi tractatur, an clericus pro debito civili possit incarcerari. Et quantum ad tex. in d. c. si clericos, appellacione clericorum veniunt tam constituti in sacris, quam alij minorum ordinum, & vide de ista materia tex. sing. in c. cum episcopus, de offic. ord. in 6. vbi litera dicit; In quolibet loco diocesis potest episcopus per se, & per alium pro tribunali sedere, & liberè exequi, capere, ac carcerare, nec non cetera, que ad ipsius spectant officii, libere exercere. Et potest punire clericos alterius diocesis delinquentes in sua diocesi, vt est tex. in c. postulasti, de foro compet. & in c. vic. eo. tit. & c. placuit 2, q. 3, quia caput est sue ecclesie cathedralis, & ceteri tanquam membra, faciunt vnum corpus c. nouit; de his, que sunt a prela. sine consen. cap. Sed exequutio sententia pertinet ad episcopum, in cuius diocesi beneficium habeat. Doct. in d. c. postulasti. Et quod episcopus sit caput, vide c. cum non liceat, de prescrip. Et matrimonium dicitur contraxisse cum sua parochiali ecclesia. Sed non potest episcopus propriis manibus clericum cedere ea, cum non liceat episcopo 86. dist. sed potest per clericum; ibi videbis. & vide glo. in c. cum episcopus, de offic. ord. in 6. Et si episcopus non habet clerum, vide glo. in d. c. non liceat. Episcopus etiam potest citare subditum suum repertum in curia papæ. Abb. in c. meminimus, de appella. quod verum est etiam realiter faciendo eum capi, secundum Philippum, & Bal. ibi quia sub iudice suo conueniri potest, licet ad curiam accesserit: quod tene menti secundum Bald. ibi. Et potest ordinare clericum suum etiam in curia papæ. Abbas antiquus in c. in omnibus, de appel. Bald. in Marg. in ver. episcopus. Et potest cognoscere de questione clericatus incidenti coram iudice seculari. Bal. in l. si qua per calumniam, de episco. & cleri. & notatur in c. si iudex laicus, de senten. excommu. in 6. Sed debet charitativè tractare subditos, ita Car. in Clem. 7. de excess. prelato. & ibi examinat si reus erat incarceratus ante appellacionem, an remitti debeat ad iudicem, ad quem? Et exemplum in sua diocesi delinquentem episcopus potest punire c. Romana. §. contrahentes, de foro compet. in 6. c. 1. 3. q. 6. c. ad abolendam, de hæreti. c. tuarum, de priuileg. c. priuilegium 11. q. 3. Et non potest creari episcopus homicida. c. si quis viduam 50. dist. Et debet omnes subditos subleuare, & fouere c. clemens 8. q. 1. Et potest episcopus mittere suos clericos in exiliu, ne veniant in eius diocesim. Nam pena exilij est approbata à iure canonico, vt in c. ad audientiam, de crimi. falsi. Et episcopus loci ex suo mero officio potest excoicare adulteru & adultera. doc. in c. intelleximus, de adulte. Et quare episcopus dispensat in criminibus, & non super defectu, vide Doct. in c. nimis, de filijs presbyterorum, & ibi Anto. Et episcopus potest committere alteri ea, que sunt consecrationis; seu ordinis. Doct. in c. quod sedes, de offic. ordi. Et an episcopus possit dispensare cum incestuoso, vt contrahat, vide Doct. in c. veniens, de eo, qui cogn. consang. Et potest ex officio procedere contra hæreticos. Doct. in c. literas, de presump. Solus episcopus debet ferre anulum, inferiores prelati non; nisi ex priuileg. doct. in c. si. de transl. episcopo. Et non potest episcopus vendere suam iurisdictionem episcopalem. in c. 1. ne prelati vices suas. Sed si episcopus dat benef. eccl. alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde suis consanguineis prouideat, est manifesta simonia. sanctus Thomas in quaestione, 100. artic. 5. Et si episcopus dat beneficium consanguineo est illicita, & carnalis collatio; non tamen simoniaca, sanctus Tho. ibi. & beneficium potest concedi pro obsequio honesto, si obsequium est ad spiritualia ordinatum, puta ad ecclesie vtilitatem. Sed si est obsequium ad carnalia ordinatum, puta quia seruiunt prelato ad vtilitatem consanguineorum, vel patrimonij sui, collatio est simoniaca. ibi sanctus Tho. & videbis infra in rit. de simonia. Et episcopus tenetur sibi vicarium constituere. Doct. in c. quoniam, de offic. ordi. Sed circa hoc vide omnino panor. quia bene loquitur. Et episcopus in iurisdictionem concurret cum omnibus prelati inferioribus sue diocesis. Et est locus preuentioni, & vide de hoc Doct. in c. cum ad ecclesiarum, de offic. ordin. Sed episcopus potest ad se reuocare causas vertentes coram eius vicario. ita Doct. in c. vt nostram, de appellat. Sed episcopus non dnm consecratus (vt dixi) potest concedere indulgentias. Doct. in c. suffraganeis, de electio. Episcopus non potest deserere episcopatu, & transire ad vitam solitariam. Anto. in c. nisi, de nunti. nec potest transire ad religionem sine licentia papæ. Card. in c. licet, de regulari. Et an episcopi possint dispensare cum homicida voluntario in ministro. ord. Doct. in c. Henricus, de cleri. pugnā. in duel. Et episcopus acceptans aliam dignitatem non priuatur ipso facto. c. cum nostris, de concess. preb. Et episcopus originis, vel beneficij potest promouere alium quem ad sacros ordines sine licentia proprii episcopi c. nullus episcopus, de paroch. Et episcopus non potest in totu tollere votu, sed potest ipsum commutare. Doc. in c. proposuit, de concess. preb. An episcopus possit, & debeat examinare clericum per literas commendatitias presentatu, vide Doct. in c. in Latera-

nensi

nensi. de preben. & vide in c. an secundum, eo. tit. Et episcopus potest delegare, quod habet, quod sit meri imperij Doct. in c. aqua, de consec. eccl. vel altar. Et episcopus solus potest dare ordinem, sed non potest deponere c. inter corpor. de transla. episco. Et episcopus an possit dispensare in vno simplici, & in alio curato, vide panor. in c. de multa, de preb. & vide in c. extirpandz. §. qui verò, de preb. Sed episcopatum diuisio est de iure positio. vide Doct. in c. per venerabilem, qui fil. sint legitij. Et potest dispensare super crimine adulterij a clerico commissio. Doct. in c. at si clerici §. de adulterijs. Et in quibus alijs possit dispensare, ibi vide. Et dicunt, quod episcopus electus, & confirmatus non potest pro cedere ad degradationes episcopi, si commisit homicidium. vide in c. ex literis, de excess. prelato. Et episcopus potest ad libitum vicarium remouere. Doct. in c. dilecti filij de appell. Et episcopus non appellatur episcopus ante consecrationem; nec Archiepiscopus ante pallij receptionem c. nisi specialis, de autho. & vfu pallij. Et dispensat episcopus circa omne votum regulariter in c. ex multa, de voto; & in c. cum officijs, de testam. Quicquid acquirunt episcopi ex eorum industria, acquirunt sibi, non ecclesijs. Sed episcopus potest puniri ab Archiepiscopo, non autem deponi Doct. in c. inter corporalia, de transla. prela. Et episcopus potest dispensare, quod clericus absens causa studij lucratur fructus, etiam de beneficio curato, etiam q non sit promotus. Panor. in c. tua, de cleri. non resi. Quomodo episcopus debeat cognoscere de crimine, quod non constat nisi ipsi episcopo panor. in c. conuenero, de resi. spoli. Et potest testari de rebus patrimonialibus, non de rebus que sunt intuitu ecclesie c. 1. de testam, ibi Doct. Et episcopi non seruantes sacros canones an incidant in peritrium, Doct. in c. ego de iur. iuran. Et ibi dicitur, quod episcopi tenentur visitare limina Apostolorum singulis annis. Episcopus non potest esse minor 30. annorum c. super inordinata, de preben. & vide in c. cum in cunctis, de electio. Episcopatus in quo casu possit diuidi per papam, vel parochia per episcopum, & vide Panor. in c. ad audientiam, de eccl. edifi. Et nemo debet petere episcopatum ratione ambitionis vitandz. Abb. in c. per nostras, de iur. patro. Epistola non debet cantari, nisi per subdiaconum, de vita, & honest. clerico. c. quisque. Et confectandi potestatem facer dotibus sue ecclesie Christus donauit; quibus in Apostolis ait; Hoc facite in meam commemorationem. Luc. 22. presbyteris namque solum datum est tam admirabile sacramentum conficere, vt in c. perle tibi 25. distin. & sacerdos dicitur est, quia consecrat, & sanctificat c. clericos. 2. i. di. & potestas spiritualis clauium tam bonis sacerdotibus, quam malis communiis est. ita Card. de Turre Cremata in 1. libro c. 99. & vide sanctum Tho. in 4. dist. 19. & vide in 4. contra Gentiles. & ostenditur ex eo, quod Dominus ait Matth. 23. super cathedram Moysi sederunt Scribz. & Pharisei, que autem dicunt vobis, seruate, & facite; secundum autem opera eorum nolite facere. Ecce q malis prelati Christus iubet obediendū; quod non faceret, nisi in eis etiam malis existentibus potestas spiritualis maneret. Non ergo propter peccata ministrorum potestas spiritualis eis collata admittitur, aut minuitur in eis. Archiepiscopus quam iurisdictionem habeat in subditos suffraganeorum suorum, vide panor. in c. pastoralis, de offic. ordi. & ibi de negligentia episcopi, de clerico negotiatore, & de clerico artifice, an debeant soluere collectas, vide panor. in c. si. de vita, & honest. cleri. & ibi dicit, quod ad hoc, vt clericus perdat priuilegium etiam in negotiationem oportet, quod sit tertio monitus. Si prelati conferunt beneficium indigno, peccat mortaliter, quia infidelis est domino suo, i. Deo; quia hoc vergit in detrimentu ecclesie, quia melius est habere paucos bonos. Card. in Clem. 1. de etate, & qualitate. Sed notabis, q August. in epistola ad Valerium dicit; Cogitet religiosa prudentia, nihil esse in hac vita, maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius & periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militet, quo Imperator noster iubet. Et princeps potest obicere contra electum, quod est sibi suspectus in regimine; non enim tenetur admittere prelatum, de quo non possit confidere; ne forte reuelet aduersario secreta regni. Inn. in c. super his, de accusatio. panor. in c. quod sicut de electio. Et ibi vide additionem panor. & in d. c. super his, & vide supra in c. 2. ad finem. Et aliqui episcopi erant pauperes, vt in c. de his 10. q. 1. & ibi videbis de hoc glo. magistralem.

An papa possit constituere episcopos in terris infidelium, vbi per idololatriam blasphematur Deus vt in presentia sit ad presentationem Catholici Regis nostri. Cap. XXXI.

Et an papa possit constituere episcopatum in terris infidelium, dico, q sic vt per Bald. & Ange. notat in l. id, quod ff. de lega. 1. Ideo supra occasione ex doctrina Bald. & Angeli dicemus alia qua pro complemento Traditus de potestate papæ, & Imperatoris in Saracenos & alios infideles noui orbis. In primis dico, quod contra terram, in qua per idololatriam blasphematur Deus, iustu bellu inuenitur motu in sacra Scriptura, vt per Nico. de Lyra Nume. c. 31. Nam cum populus Israel fornicatus esset cum mulieribus Madianitis consilio Balaã, Dñs dixit ad Moysen; Hostes vos sentiant Madianitas; & percutite eos; vt habetur Nume. 25. Vnde non obitante quod prohibitum erat pralium contra Madianitas, vt in c. 2. Deuter. & mares, & feminas interfecerunt; quia iratus Moyses principibus exercitus ait; Cur feminas reseruat? Nonne istæ sunt, que deceperunt filios Israel, & prauaricari vos fecerunt in domino? vt Numeri. c. 31. Item scriptum est c. 11. Deuteron. Subuertite omnia loca, in quibus conuerunt gætes deos suos, dissipate aras eorum, & confringite statuas, & disperdite idola, & nomina eorum

de locis illis. Et in c. 9. dicitur, Audi Israel, ne dicas, propter iustitiam meam introduxit me Deus, vt terram hanc possiderem; quia non propter iustitias tuas, sed quia ille egerunt impiè, delere sunt. Itaque contra illos infideles idololatrias noni orbis, vbi per idololatriam blasphematur Deus, agentes contra legem Christi, & contra legem nature iustum bellum potest iudici a Rege nostro; quia monarcha est in regno suo; precipue, quod Rex Hispania iure proprio, & ex concessione, & gratia summi sacri Romani Pontificis, anno Domini M. CCCC. XCIII. quarto nonas Maij, potest cogere illos infideles noui orbis, vt non viuant contra legem nature, sed viuant secundum blasphemiam legem. Legitur etiam in c. 18. Deuter. Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi; caue, ne imitari velis abominationes illarum gentium, ne inueniatur in te qui lustrat filium suum, aut filiam, ducens per ignem. Itaque iste gentes propter idololatriam fuerunt delere. Quod si ante aduentum circa Deum colendum, & idololatriam hæc præcepta seruanda sunt, quanto magis post aduentum Christi, seruanda sunt, vt in c. si audieris 25. q. 5. Et isti infideles (vt omnibus notum est) immolabant victimas humanas, & contra legem nature delinquebant; unde in peccato contra naturam Papa, & Rex noster possunt esse iudices, sed inter eos habet locum præuentio, vt in c. pastoralis c. duo de offi. ordi. quia idololatria, & peccata contra naturam concernunt Dei reuerentiam, qui est conditor vniuersalis creature. Et de hoc vide Bar. in l. senatus ff. de accu. & vide in c. Gaudemus de diuor. & vide Inn. in c. quod super, de voto. & vide ea, quæ notantur per Abb. in c. in archiepiscopatu, de raptu. dicentem quod papa punit in fideles contra legem nature delinquentes. Et aduerte, quia Inn. in d. c. quod super, dicit, quod si infideles sunt infesti Christianis, vel delinquant contra legem nature, quod poterit eis indicare bellum, & eos priuare, & debellare dominia sua. tenet etiam ibi dominus Abbas post Inn. & ibi dicit Hostien. quod si infideles non cognoscunt dominium ecclesie, licite possunt bonis spoliari per id, quod habetur Ecclesiasticis, trãsfertur à gente in gentem Regnum, & infideles non habent aliam legem licitam præter legem nature; si delinquant in illam, puniuntur (vt dixi) ita Inn. in d. c. quod super, de voto, sed prior, dicit ibi, Aduerte, quia Innocent. omnem iurisdictionem infidelium videtur attribueret papæ; quod non procedit indistincte; nam omnes infideles sunt sub Imperatore, vt C. de Iudeis; & C. de paganis per totum; & capit. postulasti, de Iudeis. & Imperator saltem quod ad exercitium habet iurisdictionem in vniuerso orbe, & est dominus mundi. hæc ille. Sed tu vide ea, quæ scripsi in capit. de Imperatore, & in capit. de voto, infra in isto speculo. Sed hos infideles non possessionibus, & facultatibus spoliandos esse credo, nec in seruitutem redigendos, sed Regi catholico nostro subiiciendos, vt ex infra scriptis dicendis apparebit, ne fidem, aut eius propagationem impediunt prædicationibus obstitendo, & Deum per idololatriam blasphemando, quia isti Barbari implicati sunt grauissimis peccatis, vt dixi. Et hodie etiam est vnicus monarcha Rex noster; quia Imperator est, & dominus totius orbis, ratione protectionis, & iurisdictionis, vt vniuerso orbi notum est, vt dixi supra. De hoc vide infra in titu. de Imperatore, & supra 16. Hostes fidei, & principis, sunt dicti infideles; & in ipso iure sunt diffidati à lege, vt per Alexand. in l. hostes; & per Bald. & Pan. in Aucten. nauigiã. C. de fur. cum non sit locus in mundo; in quo nomen Christi non fuerit laudatum, & cultum, & de Apostolis dicitur, quod in omnem terram exiit sonus eorum, vt in cap. fundamenta de electio. in 6. capit. ita dominus 19. distict. & ipse saluator dixit discipulis suis, Eritis mihi testes in omni Iudea, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ, & pro hoc 21. distinction. capit. in nouo. vbi litera dicit; Discipuli inbente Domino in toto orbe terrarum dispersi, Euangelium prædicauerunt. De Christo enim verificatur, quod omnes Reges terre adorabunt eum, & omnes gentes seruient ei. ca. displicet 23. q. 8. Vnde de ecclesia catholica intelligitur illud, quod Abraham dicit Sarra vxori suæ conquerenti de illa infideli ancilla; Ecce, inquit, ancilla tua in manu tua, vtere ea: per Sarra enim ista sancta catholica ecclesia significatur; per ancillam, illa maledicta secta infidelium. Vtatur ergo ista sancta ecclesia, quæ per Sarra significatur; ista maledicta ancilla, vt fuit vlla illa beata Sarra, illam affligendo. Vtatur etiã ea, vt præcepit Dominus, eam eiciendo, & expellendo, & filios eius ab hereditate, & possessione, ne partem habeant cum filiis liberæ. Nã cum sint filij ancillæ; & sic serui, non sunt capaces iurisdictionis, dominij, vel honoris; vt per August. contra Petilianum; vbi dicit; Ad omnes iniquos; & impios illa vox domini valet; Auferetur à vobis regnum Dei spirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iustitiam, idest populo Christiano. An frustra scriptum est; Labores iniustorum pij edent? quæ verba sunt canonizata in c. si de rebus 24. q. 7. vbi dicit Cardinalis doctissimus ille de Turre-Cremata exponendo textum; Auferetur regnum; non solum spirituale, & æternum, sed temporale; & dabitur genti facienti iustitiam in populo Christiano, vt dixi; quia infideles vtuntur dominio, & iurisdictione ad persequendum, & offensionem Dei. & voluit Christus, vt omnis homo esset Christianus; vt constat per totam Euangelicam doctrinam. & voluit etiam, vt omnis homo esset subditus Regi Christiano, vt infra dicitur. Sed si infideles noui orbis non persequuntur Christianos, & Regi nostro vbi que. vt vasalli, seruire; & obedire parati sunt; non possumus expugnare eos, vt dixi supra. Quod est notandum per tex. notabile in c. dispar. 23. q. 8. vbi dicitur, Saracenos debemus persequi, non Iudæos, quia Iudæi vbi que seruire parati sunt, vt dicemus infra. Itaque per istum tex. infideles noui orbis tenentur obedire Regi Hispaniarum; aliis licite debellatur. Sed si volunt soluere tributum pacifice, dic vt infra dicitur. Et imperator est vicarius Christi in temporalibus, vt per Bal. in l. 1. C. de iure aureo. annulorũ. &

autho-

authoritatem habet à Romano Pontifice, vt dixi. & sic Deus iudicauit gentes agentes contra legem nature. Gen. 18. sic ad Regem nostrum spectat punire, & debellare paganos, & alios barbaros agentes contra legem nature, & contra legem Christi. Itaque hodie nõ est dominium nec iurisdictionis, nec potestas penes infideles. Nam per aduentum Christi translata sunt in Christianos, vt per August. in d. c. si de rebus, & ibi Cardinalis de Turre-Cremata (vt dixi) & ita tenet Cardi. Hostien. doctissimus Canonistarum in c. cum super, de voto. & Oldr. sequitur eum in consi. 71. Et postquam Christus venit in mundum, præcepit, vt Pontifex cælestia dispenseret, & Rex tantum terrenis præficeret. Itaque potestates sunt diuisæ per aduentum Christi, vt in cap. cum ad verum 96. dist. & ibi dicit Cardin. sancti Sixti; Ante aduentum Christi iura Imperialia, & pontificalia erant indistincta, & idem erat Imperator, & Pontifex, vt in c. clericos. 21. distinct. sed à Christo distincta sunt iura, & officia Imperatoris, & pontificis; & alia sunt attributa Imperatori, scilicet temporalia; sed spiritualia sunt concessa pontifici. Tempore etiam legis nature simul ambo concurrerant, regnum scilicet, & sacerdotium, vt omnes primogeniti Regum sacerdotes essent, & Reges; & iurisdictionem in temporalibus, & spiritualibus exercebant. Nec debebant distingui illo tempore; quia nondum erant sacerdotes vocati ad spirituales vires exercitium, sicut tempore gratiæ. Et Leuitus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebant in veteri Testamento. c. clericos. 21. di. & de hoc videbis supra in isto speculo. c. 16. Et hoc manifestè figurabat ab æterno Deus, hæc officia diuidendo in duo magna luminaria; vnum, quod præferebat diei, id est spiritualibus, alterum verò nocti, id est temporalibus. Et Reges Christiani sunt dati à Deo, ad vindictam malefactorum, & ad laudem bonorum, vt per Ambrosium in c. magnũ 11. q. 1. vbi legitur, Magnũ quidem est, & speciale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subiecti. Sequitur tex. Item Apostolus, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Item Apostolus scribit ad Titum; Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse. Itaque hodie non est honor, nec potestas, nec dominium penes infideles (vt dixi) & si Iesus Christus Rex Regum, cui data est omnis potestas in cælo, & in terra, misit ad capiendam possessionem mundi Apostolos, & non milites armatas militia, dico quod misit ad capiendam possessionem regni spiritualis, non temporalis. Et licet secundum veritatem diuinitatis omnia sint subiecta Christo, tamen quantum ad humanitatem in primo aduentu suo non venit ad dominandum temporaliter. Ideo declarauit Pilato regni sui conditionem dicendo; Ego in hoc natus sum temporaliter, & ad hoc veni in mundum per carnis assumptionem, vt testimonium perhibeam Veritati dicendo, radicando veritatem de diuinis in cordibus fidelium, & per consequens in talibus spiritualiter ego regno. Et quia regnum Christi erat spirituale, in nullo impediēbat Imperatoris Romani dominium, de quo quærebat Pilatus. Et Christus soluit tributum; Et dixit etiam; Redde, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & approbato Imperio transiit in Christianos. Et quia Imperator debet esse de oculi ecclesie, & de omnibus Christi, data est papæ facultas examinandi, & cognoscendi, si talis esset, vt in c. venerabilem, de electio. & in Cle. vna. de iure iuran. quia qui non est Christianus, non potest exercere iurisdictionem temporalem, vt per Bar. in rub. ff. de iusti. & iure. & adde ad ea quæ superius diximus. Ecce quæ Imperator noster, vt Imperator, & vt Monarcha, & Rex Hispaniarum, & autoritate Apostolica sibi concessa potest per prædicta occupare dominium noui orbis; vbi habitatores idololatriant, & viuant contra legem Christi, & contra legem nature; quia (vt dixi) apud idololatrias non est dominium, nec potestas, nec honor, quia per aduentum Christi translata sunt in Christianos. Auferetur à vobis Regnum; & dabitur genti facienti iustitiam; transfertur enim Regnum de gente in gentem propter iniustitias; & labores impiorum pij edent. Et etiam legitur; Inimicos meos illos; qui noluerunt me regnare super se, præcipue quæ miraculose diuino spiritu Reges Hispaniarum obtinuerunt dominium illorum infidelium. Et piè credendum est, quæ regna illa transfuit Deus in Reges nostros, postquam completæ fuerunt iniquitates eorum; vt per Dominum fuit dictum Abraham; Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum, Gen. 15. Deus enim spectat in talibus mensuram sui iudicij; vel oculto Dei iudicio voluit Dominus, vt cum effectu prædicaretur Euangelium illis gentibus regnante Rege Hispaniarum; quia Reges (vt dixi) procedunt ex Dei ordinatione, qui secundum voluntatem suam transfert regna, & constituit, vt in c. 2. Dani. & hoc contingit frequenter propter peccata hominum. Et aliquando malos homines in regnum eleuat ad punitionem aliorum peccatorum; sicut patet de Ciro, qui ex ordinatione Dei eleuatus est in regnum, ad destructionem Chaldæorum, & liberationem Iudæorum, secundum quod dicitur Isa. 45. Hæc dicit Dominus Christo meo Ciro, cuius apprehendi dexteram, vt subieciam ante faciem eius gentes; sed aduertendum est quod illud, quod dixit Apostolus ad Romanos; Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & illud, quod dixit Petrus; Estote subditi dominis vestris; fidelibus; scribunt, nõ paganis; vt per Ambr. in d. c. magnũ 11. q. 1. Sed Rex noster tenetur mittere ad hos idololatrias, prædicatores bonos; qui opere, & sermone conuertant eos ad Deum, obseruando mandatum, Domini dicentis Matth. 23. Eunt ergo docete omnes gentes, baptizantes eos, & c. docentes eos seruire omnia quæcumque mandauit vobis. Et an Rex possit auferre Saracenis filios paruulos, & eos facere baptizari, vide Card. in Clem. vna, de Iudæ. & Sara. ad finem. Et quia Rex in regno suo dicitur lex animata, & Reges dicuntur, quasi in virtutibus alios regentes, debent Reges Hispaniarum nominare optimos vicarios, iudices, præfides, & ministros, vt vtroque tempore bellorum, & pacis vnicuique ius suum tribuant in illo nouo orbe diuina virtute, & Apostolica sibi concessa. Et recordentur principes, quia debet imitari Deum,

vt

de religio, domib. Et an archiepiscopus possit compellere episcopum suffraganeum ad acceptandum commissionem circa ea, quæ sunt consecrationis, seu ordinis, vide per Doct. in c. quoad sedem, de officio ord. Et ibi etiam dicit Panor. no. quod episcopus, seu archiepiscopus potest committere ea, quæ sunt consecrationis, seu ordinis episcopo, sicut committit ea, quæ sunt meri Imperij, cum in ea exerceatur iurisdictione ex officio nobili, & ad publicam utilitatem. facit text. in c. aqua, de consecr. ecclesiar. vel altaris: & c. suffraganeis, de elect. & ibi dicitur, & in d. c. quo ad sedem, q. episcopi subiecti archiepiscopo dicuntur suffraganei, suffragantur enim sibi in consecratione, & in alijs, nam requiritur consilium episcoporum in ordinatione provinciar. c. 1. & 2. l. 1. q. 3. & cum consecrat episcopum, debet habere secum alios episcopos (vt diximus.) 45. di. quasi per totum. Et episcopus originis, vel domicilij potest promouere quem ad sacros ordines sine licentia proprii episcopi, sed vide Abb. in c. nullus episcopus, de paroch. sed non potest episcopus esse canonicus in illa ecclesia, in qua ipse est episcopus, vt in c. postulasti, de consecr. p. ben. Et episcopus licet non possit tollere votum in totum, potest ipsum commutare, vt per Doct. in c. proposuisti, de consecr. p. ab.

Debet etiam episcopus examinare clericum sibi presentatum per literas commendatitias. Doct. in c. in concilio, de p. ben. sed non potest delegare ea, quæ sunt ordinis illi, qui non est episcopus. c. aquam, de consecr. eccl. vel alta. Et episcopus potest compellere Canonicos ad subdiaconatum, vt per Panorm. in c. extirpanda. §. qui verò, de p. ben. & ibi dicit etiam, q. episcopus potest ex beneficio pingui constituere duo. ex causa. Et episcopus, qui petijt, & obtinuit licentiam de cedendo, an possit re integra ab ea recedere, vide Anto. de Butr. in c. quidam, de renuntia.

Et notabis, q. episcopi in Concilio sunt tanquam vniuersitas, non vt singuli, ita Panorm. in c. si. de re iudic. An, & quædo episcopus possit extra suam diocesim celebrare, vide Ant. in c. si. de, de usu pallij, dicit et in c. si. de etate, & qual. Si episcopus priuatur, remanebit habitus officij, & remanebit character. Si episcopus delinquit extra suam diocesim, qualiter puniatur, vide Panorm. in c. inferior, de maior. & obed. vbi videbis. Et episcopus debet tractare sacerdotes non vt vasallos, sed vt fratres, ita Panorm. in c. 1. de excess. prel. & compelluntur venire ad Concilia provincialia, vt per Doct. in c. fin. de his, quæ sunt ad prel. sine consen. capit. Et episcopus in diocesi sua est maior quo cunque principe seculari, vt per Doct. in c. si litæ, de maio. & obed.

Et notabis ad multa, quod episcopatum diuisio est de iure positio, ita Panorm. in c. per venerabilem, qui fil. sint legit. sed si episcopus præstat causam directæ, vel indirectæ homicidio, priuatur ab officio sacerdotali, vt per Panorm. in c. ex literis, de excess. prel. Sed prælati habentes iurisdictionem temporalem non debent præstare presentiam suam, quando sit iustitia corporalis: quia videtur præstare opem, & incurrit irregularitatem, vt per Panorm. in c. ex literis, de pigno. Et episcopi non seruantes, vel seruari facientes sacros canones an incident in periculum, vide Panorm. in c. ego enim episcopus, de iure iur. Sed si episcopus fuerit depositus, & appellauit, pendente appellatione exercet iura episcopalia, & idem in alijs, vt per Doct. in c. 2. vt lite penden. Et licet aliqui episcopatus habeant maiores redditus, sunt tamen paræ dignitatis, ita Panorm. in c. si. de translat. prælat. & c. legimus. 23. dist. Et ea quæ sunt ordinis episcopalis non possunt acquiri; illa verò, quæ sunt dignitatis, aut iurisdictionis, possunt acquiri, vt per Doct. in c. acceden. tibus, de excess. prel. Et episcopus non potest seipsum absoluere à iuramento; & autorizare non potest quis sibi ipsi, ita Panorm. in c. at si clerici. §. adul. de iudic. Et aduertant episcopi, q. licet sit statutus certus numerus canonicorum antiquitus, si tamen crescant facultates ecclesiar. præbendæ debent augeri, Doc. in c. clericis, de vit. & ho. cler. Et vide glo. & Doct. in c. in nouo Testamento, 21. distin. & ita alia beneficia augenda sunt, vbi facultates ecclesiar. crescent. Et episcopus de iure communi eligit sacerdotes; & de iure communi ad episcopum spectat electio canonicorum, videbis optimam glo. & vide Doc. in c. 1. di. Et Moyse in veteri Testamento elegit sacerdotes ordinatione Dei, & Dominus in nouo, vt in d. c. in nouo Testamento. 21. dist. & videbis infra, in c. 66.

De Horis canonicis. Cap. XXXIII.

ET EPISCOPVS potest habere certum modum in dicendis diuinis officijs, qui in sua cathedrali ecclesia obseruetur, argum. c. illa. 12. dist. quoniam ipse est caput. c. cum non liceat, de præscript. Et licet Romanus Pontifex constituerit certum modum in horis dicendis per circulum anni, quem seruant, c. in die, de consecr. dist. 5. & ibi notatur, non tamen alijs præcipit obseruare. Igitur permittitur vt qualibet ecclesia cathedralis sibi modum competentem inueniat, quem obseruare tenentur omnes clerici. Et Papa non potest dispensare in toto, sed in tanto, in horis non dicendis; quia quod dicantur hora, est de iure diuino, sed quod debent dici pro horis, non est ex præcepto, vt per Cardin. in Clem. 1. de celeb. Miss. & in Clem. dignum. Videtur igitur secundum eum in dicta Clem. dignum, quod Papa possit dispensare in tanto; sed quod non teneatur quis orare, hoc non potest concedere papa: quia esset contra ius diuinum.

Et horis debitis debet dici diuinum officium. Et papa, & Cardinales, & alij pontifices pro parte maioribus obseruant: dicendo de mane officium vsque ad sextam, & nonam inclusiuè propter occupationes superue-

superuenientes postea. Nam cum prima hora diei sit aptior, & deuotior, ideo melius est præuenire horam, quam præueniri. ad hoc est text. cum glo. in l. 2. ff. de verb. significatio. Et quod hoc possit fieri habes notabilem text. cum glo. in c. 1. de celeb. Miss. qui ex causa permittit, vt possit clericus de mane etiam vespere dicere. Itaq; ex causa licita, & necessaria potest clericus licite seruare, quod dictum est secundum Hosti. & Panorm. in c. 1. de celeb. Miss.

Sed in ecclesia in qua solent diuina officia publicè dici, debent horæ canonicæ celebrari competentibus horis. Et refert Panorm. post Ioan. And. hoc miraculum de quodam sancto heremita, quem Angelus pascebat, & tempore vuarum portabat ei quandoque vnas bonas, quandoque maridas, quandoque agrestes. Interrogatus Angelus ab heremita, quæ sit tantæ diuersitatis causa, respondit, quod bonas portabat tempore, quo dicebat officium tempore competentis, & horis competentibus; agrestes verò, quando anticipabat horam; maridas, quando differebat ultra debitam horam. Et hoc ideo quia heremita non occupabatur alijs exterioribus. Et competens tempus est, quando hora officij respondet hora diei; vt sic dicitur matutinum in nocte, prima in diluculo, & sic de alijs horis. Et dicit Io. And. in d. c. 1. & ibi Panorm. quod horæ canonicæ sunt septem, tres nocturnæ, & quatuor sunt diurnæ. Nam matutinum, prima, & completorium sunt horæ nocturnæ. Dicit Host. quod generalis consuetudo habet, quod in diebus communibus possit Missa dici vsq; ad sextam, in vigilijs vsque ad nonam, in quatuor temporibus vsque ad vespere, facit quod not. in c. solet, de consecr. dist. 1. & c. non liceat. 44. distin. Quod notitia in ecclesia Missa cantatur multiplici ratione; primò quia oportet semper esse paratam medicinam contra peccata quotidiana. ite vt Christus nobis vniatur sacramentaliter, & vero agno quotidie vt amur, item, vt sit apud nos magnæ memorie, ita S. Tho. in 4. Sent. di. 12. q. 1. art. 2.

Et de ista materia videbis Panorm. in c. 1. de celebrat. Miss. vbi ipse dicit; Not. quod de iure diuino clericus teneatur ad septem horas canonicas, sed non sunt de iure diuino ista horæ determinatæ, vnde de officij, seu determinatio, & distinctio officij est de iure positio, sed septies in die laudare est de iure diuino. Ex quo inferitur (vt superius est dictum) q. Papa licite potest dispensare circa mutationem officij, sed nõ credo, q. papa possit dispensare (vt dixi) q. clericus non teneatur dicere aliquod officium, pro hoc, quod legitur, & notatur in c. proposuit, de consecr. præb. hoc adde ad ea, quæ superius diximus. Et legitur in Daniele q. Daniel tribus temporibus in die flebat genua sua & adorabat, confitebaturq; coram Domino suo. Flebat genua quatum ad actum satiræ exteriorem, & adorabat quantum ad actum interiorem; quia oratio humiliantis se nubes penetrat, vt habetur in ecclesiastico. c. 35. Et clericus beneficiatus, vel in sacris constitutus, licet non sit beneficiatus, est obligatus ad dicendum officium; clerici etiam tenentur ex præcepto dicere officium beatæ Virginis, sed & clerici in minoribus non beneficiati tenentur dicere officium, licet consuetudo contrarium obseruet, quæ non dicentes excusatur, vt per Panorm. in dicto c. 1. de celebra. Miss. vbi etiam dicit, quod clericus non dicens officium sine causa rationabili teneatur ad restitutionem fructuum beneficii in foro animæ. Horæ canonicæ sunt sacrificium, seu hostiæ laudis, quæ quis Deo de fructu laborum suorum offert purè, & deuotè. Itaque sunt dicendæ verbali expressione.

Et dicuntur horæ ab oro; quia orando, & contemplando debent dici. Et dicuntur canonicæ, quia à canone sunt inductæ, vt in c. 1. & c. dolentes, de celeb. Miss. An clericus in deuotè orans peccet mortaliter, vel venialiter, dic, q. qui ex proposito, voluntariè, aut malitiosè, aut negligenter in deuotè horas dicit, vel aliquid ex eis omittit, vel ad hoc operam dat, putà ponendo se inter fabulas, is mortaliter peccat secundum Pau. & Gul. in Clem. 1. de celebra. Miss. & facit regula, qui ex timore, vbi patet, q. qui præceptum aliter facit, quàm debet, iam non facit. Sin autem ex negligentia leui, vel leuissima, quæ non prouenit ex proposito, sed præter voluntatem ad cogitandum de alijs rapitur fortè de contemplatione, vel nimio somno, talis peccat venialiter. §. aliàs; secundum Host. in noc. & Ioan. And. Et est ratio secundum eum, quod cum cor hominis sit nobilius omni nobili, non est à Deo factus homo, q. tales cogitationes possit euitare; quia non requiritur secundum Theologos, quod attentus semper permaneat in oratione propter actus essentiam. Vnde Psal. 22. Cor meum dereliquit me. Satis est, quod maneat per virtutem; quod est, quando quis accedit ad legendum horas cum bona intentione, & sic in prosecutione per durare intelligitur, arg. de bapt. c. maiores. §. item queritur. Et hoc est verum, nisi esset tanta diuagatio, quod omnis attentio deperiret, & tunc habet locum, quod dicit Cypr. in lib. de Oratione Domin. Quando postulas te audiri, cum te ipsum non audias? aut horitas, Populus hic labijs me honorat, cor de autem, & c. Matth. 15. Videat tam clericus, quàm laicus, vt in oratione stet, vel sedeat quietus, aut stet deuotus, manus leuando, pectus tundendo, suspirando, & sursum inspiciedo. Isti enim sunt modi orandi in Scripturis sanctis approbati. Nam dicitur in Psal. Stantes erant pedes nostri. & Marc. 11. Cum stabitis ad orandum, dimitte. Sic Martha stetit, & ait ad Christum, Domine non est tibi curæ, & c. Luc. 10 Sic leprosus genu flexit, & impetrauit curatio nem; Marci 1. Hydropticus stans ante Christum obtinuit sanitatem, Luc. 13. De sedendo, Matth. 26. dicitur, vbi Christus dixit Apostolis; Sedete hic, & orate, ne intretis in tationem. Item Marci. 14. De quiete dicitur, Mart. 6. Cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora. Cubiculum autem est locus quietus. De flexura dicitur de leproso, qui procidens adorauit, Luc. 5. & pau. dicit; Fleto genua mea ad Deum pro vobis, ad Ephe. c. 3. Et item de eleuatione manuum

num habetur Exo. 17. vbi Moyses eleuatis manibus orauit. Et Dauid; Eleuatio manuum mearum sacrificium versperinū. Psal. 140. De tunctione peccatoris habetur Luc. 18. vbi publicanus percutiens pectus orabat. De suspiratione, Io. 11. vbi Christus infremuit spiritu, & turbauit seipsum volens Lazarū suscitare. De sursum inspicendo dicitur Io. 11. vbi Christus suspiciens in cælum dixit; Pater gratias tibi ago, quoniam exaudiisti me. Itaque horæ canon. debēt dici cum puritate; & ex hoc arguitur secundum Card. in Clem. 1. de celeb. Miss. quod qui est in mortali peccato, si dicit eas, nihil agit; sicut sunt concubinarij, fures, & similes; unde in Psal. Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas? &c. Ex hoc etiam arguitur contra clericos, qui potius pro denario, quam pro Deo, accedunt ad officium, qui committunt simoniam nõ veram. sed mentalem, vt in c. fi. de sumo. & c. sacerdos. 1. q. 1. vbi dicitur; Sacerdos in quacunque fuerit macula, non accedat offerre oblationes domino. Dixi, quod horæ can. debēt dici cum puritate; sed qui est in mortali peccato, bene facit; si dicat, ad hoc vt Deus citius illuminet mentem suam. Ita Innoc. in c. dolentes, de celeb. Miss. argum. c. quod d. quidam, de pœn. & remis. vt per Card. in Clem. 1. vbi dicit etiam, quid sint horæ canonice, & quot, & quare sint institutæ; & dicit, quod sunt septem, vt in gl. Et Io. de Imo. in d. Cle. 1. dicit; Horæ canonice sunt septem, & Guid. dat. versus, ex quibus colligitur, quare sunt septem, videlicet.

*In matutino damnatur tempore Christus.
Quando surrexit, primam canit ordo fidelis.
Tertia cum canitur, tunc est cruciamina passus.
Sexta sunt tenebræ per mundi climata factæ.
Emissus nona diuinus spiritus hora.
Vespere clauduntur Iesu Christi membra sepulchro.
Christo bisseña custodia traditur hora.*

Et dicitur bisseña hora quasi vltima hora. Et de hoc per Ioan. And. in d. c. 1. Et no. secundum Inno. c. 1. de celeb. Miss. q. Missa quod ad ordinem, quo nunc vtimur fuit instituta à beato Iacobo Apostolo & à Basilio cœpit. Iacob. de consecr. dist. 1. vbi legitur; Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia; & Basilius Cæsariensis episcopus, cuius claritas per totum orbem resulsit in scripturis, addiderunt nobis Missæ celebrationem, id est ordinem celebrandæ Missæ. Verba enim quibus corpus conficitur ab ipso domino sunt tradita, vt c. quia corpus, de consecr. dist. 2. ita dicens, Accipite, & comedite, hoc est corpus meum; & sanctificatione repetita, Accipite, & bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus noui Testamēti, id est ad confirmationem noui Testamenti. Sed Iacobus minor & Basilius, vt dixi, post alios alia addiderunt ad decorem, & solemnitatem Missæ, vt in c. ecclesiasticarum, 11. dist. 6.

Et Petrus Apostolorū princeps, successoribus suis pontificibus Romanis, Regni cælorum potestatem; à Deo sibi concessam reliquit.

At verò Alexander Romanus Pontifex. ob memoriam passionis Christi, in sacrificio addidit. Qui pridie quam pateretur, vsque ad hanc clausulam, Hoc est corpus meum. Instituit item, vt aquam, quam sanctam appellamus, sale admixtam interpositis sacris orationibus, & in templis; & in cubiculis ad fugiēdos demones, retineretur. Voluit quoque; aquam admisceri uino in cōsecratione sanguinis, & corporis Iesu Christi; quo significatur Christum ecclesiam coniunctum esse. Oblationem quoque ex azimo, non autem ex fermentato fieri mandauit; quia hoc modo purior, ac potior haberetur, & Ebionitis hæreticis calumniandi occasio auferretur.

Sixtus autem I. rei diuina, vt par erat, curam gerens, constituit, ne à quoquam nisi à ministris sacrarū mysteria, & vasa sacra tangerentur; maxime verò à sceminis, neque, quod sacerdotes corporale vocant, ex alio quam ex lineo panno, & quidem purissimo fieret. Item censuit ne episcopi ad sedem Apostolicam vocati redeuntes; à suis reciperentur; nisi secum deferrent literas Pontificis plebem salutantis. In celebratione verò mandauit, vt Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, cantaretur.

Petrus enim vbi consecrauerat, oratione, Pater noster vsus est.
Auxit hæc mysterio Iacobus Minor, episcopus Hierosolymitanus.
Auxit, & Basilius; auxerunt & alij.
Nam Cælestinus Missæ introitum dedit.
Gloria in excelsis Deo, Telesphorus.
Collationes, siue orationes Gelasius I.
Epistolam, & Euangelium, Hieronymus.
Alleluia verò sumptum est, ex ecclesia Hierosolymitana.
symbolum in Concilio Nicæno.
Mortuorum autem commemorationem Pelagius inuenit,
Thus, Leo III.
Oculum pacis Innocentius I.

Vt caneretur, Agnus Dei; Sergius Pontifex instituit.

Telesphorus autem quem diximus Sixto successisse, constituit vt septem hebdomadibus ante Pascha ieiunium obseruaretur: vtque in Natali Iesu Christi, noctu tres Missæ celebrarentur; prima in dimidio noctis, quo Christus in Bethlehem nascitur; secunda illucescente aurora, quando à pastoribus cognitus est. Tertia eadem hora diei, qua nobis dies redemptionis, vt veritatis illuxit; cum omni reliquo tempore ante horam tertiam celebrare interdicitum esset, qua hora dominus noster in cruce ponitur, vt Marcus ait.

Constituit item; vt ante sacrificium Hymnus ille caneretur: Gloria in excelsis Deo.

Et papa Antetus, instituit, ne clericus villo modo comam nutirret secundum Apostoli præceptum, neque episcopus consecrari posset à paucioribus quam à tribus eiusdem ordinis viris, quod postea Nicæna Synodus confirmauit.

In Concilio Nicæno constitutum est, vt Pascha post quartam decimam lunam celebraretur, ne Iudæos imitari videremur.

Et Gregorius Villum cantum inuenit, Sancti Spiritus ad sit nobis gratia, amen.

Item fuit institutum, vt consecratio diuini sanguinis in vase aureo, vel argenteo, aut ex stagno fieret, vt in Triburiensi, & Renienti concilio scriptum apparet.

Et Papa Zefferinus instituit, vt omnes Christiani annos pubertatis attingentes, singulis annis, in solemnitate Paschæ publicè communicarent.

Et papa Calixtus I. instituit; quatuor anni tempora, quibus temporibus deinceps ratio sacrarū ordinum habita est, cum ante id tantummodò Decembris mense fieri consueuisset.

Et papa Fabianus statuit, vt singulis quibusque annis in cœna Domini, chrisma renouaretur, ac vetus in ecclesia combureretur.

Lucius I. papa, instituit, non esse rebaptizandos hæreticos, sed sola manus impositione in gratiam recipiendos.

Et Caius vnicus papa, ordines in ecclesia distinxit hi erant ostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, & episcopus.

Et papa Syluester primus instituit, vt chrisma ab episcopo tantum consecraretur, vt episcopi baptizatum signarent, propter hæreticam suasionem, vt baptizatum chrismate liniat presbyter occasione mortis. Diaconus in ecclesia celebrandi causa dalmatica induatur, & palla linostima leua eius tegatur. Presbyter celebraturus, neque serico, neque panno tincto vtatur, sed lineo, & quidem albo. Sic in albis celebrandum esse dicebat, quæ admodum in linea syndone, & alba Christi corpus sepultus fuit. Gradus quoque in ordinibus ecclesiasticis constituit, vt vnusquisque vno tantum ordine contentus sit.

Et papa Marcus instituit, vt episcopus Hostiensis à quo Romanus Pontifex consecratur pallio vtetur, & voluit vt diebus solemnibus statim post Euangelium, symbolum à clero, & populo magna voce decantari, & eodem modo quo fuerat in Concilio Nicæno declaratum.

Damasus, mandauit, vt principio celebrationis Missæ confessio diceretur, vt hodie fit.

Et idem Hieronymi scriptis autoritatem dedit; instituit, vt Psalmi alternis vicibus in ecclesia canerentur, in fineque eorum verba hæc ponerentur, Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.

Et papa Syritius ordinauit ordines per interualla dandos.

Et Anastasius I. constituit, ne sacerdotes villo modo federent, cum sacrum euangelium legeretur.

Papa Innocentius I. constituit, vt sabbatho ieiunium celebraretur, quia in tali die Christus in sepulcro iacuisset.

Et papa Zozyms concessit, vt in parochijs, cerei benedici in Die sabbati sancti possent.

Papa Hilarius instituit, ne pontifices successorem sibi deligerent, quæ institutio ad omnes ecclesiasticos gradus pertinet.

Papa Gregorius I. pontifex creatur, anno Domini D. C. ac decimo nono, & librum de sacramentis composuit, & antiphonarum tam diurnum, quam nocturnum, Edidit libros quatuor in dialogo, & librum quem Pastoralem appellauit, de ratione gubernandæ ecclesiæ; instituit etiam, vt antiphonæ canerentur, hæc vulgò introitus vocantur: ab eo quoque inuentum est, vt nouies Kyrieleyson caneretur. Cantatur etiam post Euangelium, post communionem suo mandato. Idem quoque in Canone redegit, diesque nostros in tua pace disponat, & instituit supplicationes maiores (quas Græci litaniae vocant.) Quid plura de hoc sanctissimo viro cōmemorem? Cum omnis institutio ecclesiastici officij veteris præsertim ab eo sit inuenta, & approbata.

Et papa Sabinianus instituit, vt horæ in ecclesijs distinguerentur, officij gratia, & accensæ lampades continuo retinerentur.

Et Bonafacius III. instituit, ne quis in locum demortui pontificis subrogaretur, nisi tertia saltem post obitum eius diei.

Papa Syluester I. instituit ritum consecrationis altarium, & ecclesiarum, quem nunc tenet ecclesia Romana, dicato & consecrato templo Lateranensi nuncupato, quod Constantinus Imperator magnificè cōstruxerat, multisque donis ornauerat.

De ratione singularium partium Missæ vide S. Thom. par. 3. q. 83. artic. 4. dicentem, quod quia mysterium nostræ salutis totum comprehenditur in sacramento Eucharistiæ, ideo tale sacramentum præceteris agitur cum maiori solemnitate. Et de ratione singularium partium Missæ vide Cardin. in d. c. 1. de celeb. Missæ. Sed ut materiam restringamus, notabimus, quod presbyter tenetur horis debitis dicere horas canonicas: præmittit tamen sibi ex causa dicere eas usque ad vespersas inclusivæ, tex. ad hoc in c. 1. de celebr. Missæ ex Concilio Agatenfi.

Et horæ canonicæ sunt quædam satisfactio obligationis contractæ propter beneficium, ordinem, vel officium susceptum ex quibus altero eorum quis deuotè obligatur ad ipsas horas dicendas. Ita Albertus de Ferrarijs in lectu. sua, dist. c. 1.

Et dicuntur canonicæ, quia à canone sunt institutæ, de quibus in cap. 2. 91. dist. c. 1. & in cap. fina. 1. 2. dist. c. 1. & in Clemen. 1. de celebr. Missæ & in d. cap. 1. pro eorum fundamento assumens dictum Psalmi; Septies in die laudem dixi tibi, & c. Ideo istæ horæ sunt septem. Item septem sunt, sicut septem sunt dona spiritus sancti, 30. quæst. 1. peruenit. Septem sunt dies seculi, iuxta illud: Orbis volutus septies signat beata tempora. Septem sunt ætates, quibus finietur mundus; Septem diaconi, per quos designantur septem candelabra aurea, quæ erant in templo Dei, 93. dist. c. 1. diaconi, qui, item scribitur Leuit. 26. c. quod Aaron de sanguine vituli septem vicibus aspergit digito contra propitiatorium ad orientem. Aaron ipse est, qui ad honorem sacerdotij vocatus extitit, de quo per Apostolum ad Hebr. 5. & Leuit. 8. & 21. q. 1. § & in c. qualiter, de elect. Aaron ergo idem est quod sacerdos, qui accipit has septem horas ad psallendum in memoriâ vituli. Iesu Christi crucifixi, qui in ligno crucis pro nobis sanguinem suum sparfit. Item sunt istæ horæ septem, per quas singulis diebus eius passionem recolere debemus, & vide glo. in d. cap. 1. & ibi Doctores. Et horæ competens ad persolendum hæc horas dicitur, quæ per sonum campanæ signat, vt per gloss. in dicto cap. 1. Et propter officium datur beneficium, vt in cap. fin. de rescript. in 6. & in cap. eum secundum Apostolum, de præben. Etiam clericus in minoribus, si beneficium tenue habeat, tenetur horas canonicas legere, ita Hostien. in summa. in titu. de consecr. eccle. vel alta. Et excommunicatus, suspensus, vel depositus debet horas dicere secretè, ita quod à nemine audiantur. Ita Albertus de Ferrarijs in d. c. 1.

Quid de scholaribus, qui occupantur studio literarum, an possint in simul horas suas persolvere, respondeo, quod non licet per homines literatos dicatur; fidem catholicam muro inexpugnabili circumcingi. Ita Albe. in d. c. 1. & ibi dicit, quod presbyter non potest celebrare Missam matutino non expleto: sed si quis in firmare ad mortem, & non esset hostia consecrata, & esset periculum in mora sacerdos posset Missam celebrare matutinali officio non expleto.

Et Missa non est de horis canonicis, sed bene est de officijs, vt per glo. in Clemen. 1. de celebr. Missa. Petrus enim vbi consecrauerat, oratione Pater noster vsus est. Auxit hæc mysteria Iacobus Episcopus Hierosolymitanus: auxit & Basilius; auxere & alij. Nam Cælestinus Missæ introitum dedit, Gregor. Kyrieleyson. Gloria in excelsis Telesphorus. Collationes Gelasius. Epistolam, & Euangelium Hieronymus. Alleluia verò sumptum est ex ecclesia Hierosolymitana. Symbolum in Concilio Nicano, Mortuorum autem commemorationem in Missa Pelag. instituit. Thus Leo III. Oculum pacis Innocentius I. Ut caneretur agnus Dei, Sergius pontifex instituit: Ita Platina in historia Sixti, qui fuit Papa VIII. Telesphorus Sixto successit, & constituit, vt septem hebdomadibus ante pascha ieiunium obseruaretur; atque vt in natali Iesu Christi noctu tres Missæ celebrarentur, Prima in dimidio noctis, quo Christus in Bethlehem nascitur: secunda illucescente aurora, quando à pastoribus cognitus est; tertia eadem hora diei, qua nobis dies redemptionis & veritatis illuxit. Constituit item vt ante sacrificium hymnus ille caneretur: Gloria in excelsis Deo. Vide text. in cap. nocte sancta, de consecr. dist. c. 1. & vide text. & ibi Doct. in cap. consuluisti, de celeb. Missæ, de missis celebrandis in nocte natiuitatis.

Et beneficiati debent ecclesiam officiare, scilicet cantando, & legendo, & ad hoc possunt compelli, argumentum, capit. significatum, de præben. Nam beneficium confertur eo animo, vt fiat in eo residentia; & diuina officia, propter quæ beneficium fundatum, & dotatum est, vt celebrentur. cap. relatum, & cap. quia nonnulli, de clericis non residentibus, itaque lucrum beneficij amplectentes onere recutato non debent tolerari. l. vnica. §. pro secundo. C. de caduc. tollend. Beneficia plura tenens an pro quolibet debeat horas canonicas dicere, videtur, quod sic, vt per Alber. de Ferrarijs in d. cap. 1. si beneficia non essent tenuissima, quia non debet quis plura beneficia appetere, postquam à iure reprobatur. Quod si in duabus ecclesijs, in quibus quis est beneficiatus, fiant diuersa officia, cuius ecclesiæ officium debeat dicere? dic, quod officium illius ecclesiæ, in qua habet maiorem gradum, vel dignitatem. Sed de hoc vide Alb. in d. c. 1.

Quid de illo, qui dimittit horas canon. dicere pro eo quia non habet breuiarium? An si dixerit alias horas, possit recompensare, vide ibi Alb. Et omittens officium beatæ Virginis, in vigilia mortuorum peccat mortaliter. Doct. in Clemen. 1. de celebr. Missa. Quando presbyter Missam celebrat, quilibet dei notè audire debet orationes, epistolam, & Euangelium, quia cum legitur Euangelium, qui loquitur, Christus est non homo, quod probatur ex tenore Euangeliorum.

Quod si quis, secundum quem ritum, & quot Psalmos pro qualibet hora clericus debeat dicere, dic secundum Doct. in d. Clemen. 1. quod quilibet debet ecclesiæ suæ consuetudinem seruare. ca. nouit. 1. 2. dist. c. 1. & sequenti. & si secus faceret, tanquam transgressor consuetudinis, aut institutionis ecclesiæ poterit priuari, & perinde ac si esset transgressor legis. c. in his. 1. 1. dist. c. 1. In ecclesijs verò monachorum, & aliorum religiosorum seruari debet illud, quod dicit eorum regula, & institutio, aut consuetudo, vt in cap. in his. 1. 2. dist. c. 1. licet mos ecclesiæ Romanæ in sacramentis debeat seruari, non tamè sic est in istis horis canonicis, & officijs diuinis, vt notatur in c. in die. de consecr. dist. c. 5. & notatur in c. 2. de tempor. ordina. vbi dicit etiam notanter Panorm. quod si ordinatur quis non congruo tempore, licet recipiat characterem non recipit ordinis executionem, & deponendus est. Vel dic, quod illa, quæ ecclesiæ Romana mandat, & docet seruari, ad illa tenetur quisque, secus vbi non mandat, vel docet seruari, quæ ipsa facit, argumen. not. in c. in causis, de sententia, & re iudicata. Et de hoc vide Albertus de Ferrarijs in d. c. 1. Et nota (vt superius dixi) quod episcopus potest inducere, consuetudinem nouam in ecclesiâ sua, quod ad officia celebranda. c. nouit. 1. 2. dist. c. 1. & de consecratione. dist. c. 1. c. 3. & expressè in gloss. in c. Eleutherius. 91. dist. c. 1. super verbo, Vigilijs, quod sic intelligitur secundum Archid. ibi 'quod episcopi in his, quæ circa solemnitatem ecclesiæ tantum consistunt, quæ consuetudine, non præcepto maiorum sunt introducta; mutare possunt, & statuere. Itaque contra illud: quod statutum est ab Apostolis, vel sanctis patribus, non debent episcopi, nec possunt immutare. Sed in his quæ circa solemnitatem tantum ecclesiæ consistunt, quæ consuetudine non præcepto maiorum sunt introducta, mutare possunt, & statuere. Ita Archidiaconus in d. c. Eleutherius, & legit eum cum c. 1. & vide Ioan. de Lignano in principio Tractatus de Horis Canonicis. & vide etiam Archid. in c. 1. 21. q. 1. vbi tractando etiam de pluralitate beneficiorum dicit secundum Ioannem de Ancona; Indubitanter peccat clericus recipiendo diuersa beneficia; quia cum vix vnum officium implere sufficiat, stipendia sibi vendicant aliorum, & facit contra Concilij interdictum. c. quia, de clericis non residentibus. Secundò propter ambitionem. c. quia, de præben. Tertio propter cupiditatem. c. si quis episcopus suæ, & c. si quis de ordine. 7. q. 1. Quarto, quia diminuitur cultus diuinus. Et adduco illud Matthæi, cap. 6. Nemo potest duobus dominis seruire. Ideo illud est merito fugiendum ab homine, per quod impeditur obsequium Deo debitum, ad quod obligatur homo ex beneficio creationis, & ex alijs beneficijs. Et ibi dicit Nicolaus de Lyra, quod avaritia, quæ est seruitus idolorum, non potest stare cum obsequio diuino. Et ideo Christus in dicto cap. 6. concludit; Non potestis Deo seruire, & mammonæ. Mammona enim lingua Syra, nomen est diuitiarum, vel nomen dæmonis, qui tentat de cupiditate diuitiarum. Auarus autem, qui thesaurizat, inordinatè seruit vtrisque, Et ideo non potest similiter Deo seruire. Et de pluralitate beneficiorum dicemus in cap. sequenti. Et de consuetudine introducta contra residentiam beneficiorum dicit Archid. in d. c. Eleutherius, quod si de tali consuetudine contenderetur in iure, aboleretur. de præben. c. eam iam dudum. Sed si aliquis est infirmus tali infirmitate, quæ impedit à dicendo, vel audiendo horas, excusatur infirmus, ita Panorm. in c. 1. de celebr. Missæ. nec tenetur postea aliquid dicere, quia necessitas non habet legem, c. consilium, de obseruatio. ieiuniorum. Secus est secundum Hostien. si infirmitas solam impedit dicere, sed non audire; tunc enim sacerdos debet aliquem alium coram ipso legentem audire, & si est infirmitas leuis, vt vetus quartana; omnes horas legere tenetur. Et sacerdos tenetur ad horas beatæ Virginis non de iure, tñ de optima consuetudine. in c. in his reb. 1. 1. di. quia multa sunt in ecclesiâ Dei, quæ non sunt de institutione ecclesiæ, sed ex solo consuetudinis vsu antiquo, quæ non debent nullo modo prætermitti sine periculo salutis; vt signatio crucis, quæ fideles signatur, benedictio fontis, trina vnctio olei, in baptismo, quæ oia, vt dicit Aug. in c. ecclesiasticarum, 11. di. obseruata sunt reuerenter à patribus, tex. in c. in his, ead. dist. Et Panorm. in c. 1. de celebr. Missæ, dicit: Multa ex radice antiquorum Patrum sunt in præcepto, quæ non reperiuntur scripta dicto cap. ecclesiasticarum. 11. di. dist. c. cum Martha, de celebr. Missæ. Et dicit Card. post Hostien. quæ generalis consuetudo habet, quæ omni die celebrari possit vsque ad sextam. c. non liceat. 44. dist. in vigilijs vsque ad nonam; sabbatis quatuor temporum vsque ad vespersas. Et sacerdos curati tenentur ad vigilijs mortuorum ordinarias, iuxta consuetudinem ecclesiæ cathedralis. Ita Nicolaus Plocius in Tractatu suo de Horis dicendis. quæstio. 7. Pater noster post horas debet dici. c. id semper. de consecr. dist. 5. vbi litera dicit, Id semper placuit obseruari, vt omnibus diebus & post matutinas, & vespersas oratio dominica à sacerdote proferatur. Ante horas dicere pater noster, iustum est, nam inuocandus est omnium rerum Pater. Et rationale est, vt prius illa oratio præcedat, quam auctor salutis distulit, & instituit, quæ illæ, quas sancti Patres postea distulerunt. Et astrictus ad horas canonicas, si fuerit in gratia, meretur augmentum gloriæ, & diminutionem pænæ, sicut faciens alia bona opera. de pæn. di. 3. c. si quis autem. c. legatur. 23. q. 2. Si autem non est in gratia legens horas tunc non meretur augmentum gratiæ, sed alia plura; sicut alia bona opera, quæ extra sunt, extra charitatem faciens; primò, ad minus supplicium; secundò ad bonum temporale; tertio, vt citius cor eius ad veram penitentiam illustretur. Et hoc notatur, de pæniten. & remisio. cap. quod quidem. Hostien. addit dno, quod diabolus non habet in tali homine tantam potestatem, quantum habebat, si talia non faceret.

De hoc Grego. ponit exemplum in Dialogo de Iudæo, qui signauit se signaculo s. crucis. Item valet

ad assuefactionem bonorū, & habitationem. Et hoc verum de illis bonis operib. quæ sunt extra charitatem ad gloriam, & honorem Dei; secus esset, si propter gloriam humanam; vt si quis daret elemosinam propter vanam gloriam, quia tunc non mercedem, sed pœnam mereretur. c. si quis) & quod ibi notatur, de pœni. distinct. 4. Ideo dixit Christus; Videte, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem, qui in cælis est; Matt. 6. Obligatur quis ad dicendum horas canonicas, vt satisfaciatur pro illis, qui beneficia fundauerunt; Cardin. sancti Sixti in c. cantantes, 9. distinct. Et singulis annis Apostolorum hmina visitent; episcopi. c. iuxta 93, distinct. intellige, si non distant ultra duas dietas à Romana curia. Et per se, vel per alios debent comparere. vide Doc. in d. c. iuxta. Et sanctus Thom. in Quolibet de ommissione horarum canonicarum dicit, qd non dicenti oras pœna arbitraria est imponenda in foro penitentia. Quæ penitentia sunt arbitrariae, c. Deus, qui, de pœn. & remis. & c. quæsitum, de pœn. dist. 1. & c. mensuram. Sed horæ canonicæ non possunt dici sine oris expressione. ita S. Thom. in 2. 2. q. 83. Sed oratio, quæ singulariter offertur à singulari persona, potest fieri in mente sine verbali expressione, itaque non est necesse, vt sit vocalis. Adiungitur tamen vox tali orationi triplici ratione; primò ad imitandum interiorē deuotionem, qua mens orantis eleuetur in Deum. Cætera videbis in d. q. 83. art. 12. vbi in q. prædicta de oratione tractatur. Sed attendite omnes participantes de patrimonio Christi, & attendite etiam omnes sacerdotes. Nam horæ canonicæ debent dici cum puritate conscientia, & animi deuotione, & modestia, nō intermiscendo vana colloquia; sed sufficit, quod quis bona intentione incæperit, licet in progressu mens rapiatur ad alia; quia primi motus non sunt in potestate nostra, & habetur in Psal. 39. Cor meum dereliquit me: Quod intellige, nisi tanta sit euagatio; qd omnino attentio pereat; quia tunc succedit: Quomodo exaudiri à Deo postulas, cum te ipsum non exaudias; sed Ioan. c. 18. dicit; Maledictus homo, qui facit opus Domini desidiōse. Posset dici, quod si aliquis immisceat synecopas, vel omittat versum, vel Psalmum, vel aliquam partem magnam, vel modicam, quod si hoc facit in choro cum alijs, non reiteret totus chorus propter scandalum, sed ipse solus per se sub silentio, vel ad partem. Si verò solus officium dicebat: & tunc, si tempore omissionis erat sic infirmus, quod non poterat commodè dicere non tenetur iterare secundum Hostien. Innocen. tamen contra. Si autem non erat sic infirmus, & tunc aut omittit ex malitiosa negligentia, & tenetur iterare, vel ad pœnas condignas; & semper punitur de peccato omissionis. Si autem hoc facit præter propositū; & tunc non peccat secundum Inn. & Host. in d. c. dolentes quod intelligit Guliel. mortaliter; venialiter autem bene peccat. 25. distinct. c. vnum orarium. §. alias, quod intelligit, si non sit facta magna interpollatio, quia aliàs peccat mortaliter. Aliqui autem Theologi secundum eum dicunt aliter: quia aur ipse dat operam suæ omissioni, putā pōnendo se circa fabulas; & tunc tenetur, aut ab alio rumpitur, & tunc non secundum Innoc. Et dicit, quod si ex negligentia omittitur aliquis versus, vel stantia, quod non peccat, nec tenetur à capite reincipere, etiam si dimitteret Psalmum; & non debet ad illum redire, cum posset aliquod scandalum generare; sed negligentiam suam confiteri tenetur. Nec obstat, quod maledictus dicitur, qui negligenter diuinum officium egit; quia illud intelligitur de malitiosa negligentia, non autem de illa, quæ prouenit ex meditatione diuina, & sic ex leui vel leuisima culpa. Itaque virtualis attentio ad orationem sufficit quamuis homo postea, distrahatur inuitus, hoc est non voluntariè, & virtualè attentionē uoco, quādo aequaliter à principio intendit dicere horas, sed homo non distrahatur ex industria, & cum percipit se distractū redeat ad considerationem actuale de Deo, & de illo quod dicit, vel quod petit, nec tenetur repetere inconsideratè dictum. Horæ sunt census, seu debitum retentum à Deo in personas ecclesiasticas de suo patrimonio specialiter viuentes: quia sicut seruus ad tributum, sic viuentes de patrimonio Christi ad diuinum officium, obligantur. Card. & Doct. in Clemen. 1. de celeb. Miss. & ibi per Doct. videbis multa, & infra in isto Spec. in tit. de pensionib. ecclesiasticis, & vide infra in tit. de sermone episcopali, in §. de oratione. Et à quibus vitijs debeant esse immunes, qui in episcopum sunt ordinandi, vide notabilem tex. D. Gregorij in c. ecce. & c. hinc. 49. dist.

De pluralitate beneficiorum.

Cap. XXXVIII.

AD euidentiam sciendum est, quod quedam sunt beneficia suprema; quedam duplicia, quedā simplicia. Suprema sunt episcopatus, & superiora, in quibus non est dubium, qd assumendo secundum cum authoritate papæ, ipso facto vacabit primum; si sine authoritate papæ, vtroque caret. de translat. c. quanto. Duplicia sunt dignitates inferiores personatus, & beneficia curam animarum habentia; in quibus assumendo pacificam possessionem secundi cum titulo, ipso facto vacat primum, de præb. c. de multa.

Et in hoc casu, & in præcedenti solus papa dispensat, nec valet consuetudo in contrarium, vt in cap. de multa. Omnia verò alia beneficia sunt simplicia: & in istis an sint compatibilia, vel ne, id est an duo quis possit insimul retinere, distinguitur; quia aut quis tenet ea; non vt inticulata, sed vt simplicia beneficia; aliàs velut cōmendata, in quo casu talis non censetur clericus illius ecclesie; in qua intitulatus non est, licet beneficiatus ibi sit, vt not. 2. 1. quæst. 1. cap. 1. Et uoco beneficium sine titulo istos assisios,

assisios, personarios, portionarios, præsimoniaros habentes altaria, vel capellas pro misis defunctorum. c. pen. de clericis non residentib. c. significatum. de præb. & idem de habentibus possessiones ad vitam. c. possessiones. 1. 5. q. 1. & c. quicumque. 1. 2. quæst. 2. cum similib. & in hoc casu credere aliquem de iure communipossesse habere plures, maxime vbi aliàs per se non sufficerent; nisi forte ex iure specialiter esset prohibitus; puta priuilegio, statuto, seu consuetudine. Sunt alia simplicia, & inticulata, sicut sunt ecclesiarates sine cura, vel præbendæ alicuius eccl. collegiatæ, vel cathedralis. c. sanctorū. 70. di. c. clericos. 71. di. c. clericus. 21. q. 1. Itaq; de iure nemo potest habere duas dignitates supremas, text. in c. sicut. de excess. prælat. & per totum tit. de translat. prælat. & not. in c. mutationes. 7. q. 1. nec possunt habere duo beneficia duplicia, vt cum cura duo beneficia retineri, vt no. in c. de multa, de præb. Et in Extraya. execrabilis, Et nemo potest habere duas dignitates in diuersis ecclesijs, quia dignitates requirunt residentiam, & est contra rectum sermonem; gens enim scandalizatur, & murmurat de possidentib. multa beneficia. Nā cum sit contra ius naturale, & diuinum disponens vnam fore sponsam causalem, ita vna debet esse spūsa spiritualis. Et etiam est contra ius canonicum; quod clarum est, vt hæc omnia notant Doct. in d. c. de multa. Et Panormit. in repet. c. extripanda. §. qui verò, de præben. Et in septima synodo dispositum est, vt in c. 1. 2. q. 1. vbi dicitur; Clericus ab instanti tempore non connumeretur in duabus ecclesijs, negotiationis enim hoc est, & turpis lucri proprium commodum. Hoc etiam statuit sancta vniuersalis ecclesia à Spiritu sancto congregata in concilio Calcedonensi celeberrimo, vt in c. 10. illius concilij; vbi diffinitum est non licere clericis duabus ciuitatibus ordinari. Itaque nemo potest habere nec retinere duos episcopatus, vel duas dignitates supremas, vel inferiores, nec duo beneficia curata, nec duo beneficia simplicia, si requirunt residentiam; nam sunt incompatibilia: quia vnumquodque beneficium institutum est pro officio. ita notanter Panor. in c. cum iam dudum, de præb. & in d. repet. §. qui verò, quia non est beneficium simplex, quod non requirit residentiam. Nam dicit Apostolus; Qui altari seruit, de altari viuere debet: & sic est iustum, vt quia ex altari viuunt, altari seruiant; per locum à conuersis. Tamen quæstus & lucri causa ad altare accedere maximum sacrilegium est. Hi verò sunt, quos saluator noster mercenarios appellat Ioannis x. & quos Ezechiel dicebat in c. 33. semetipsos, & non oues pascere. Et verba Apostoli sunt canonizata in c. cum secundum, de præb. licet sint aliqua beneficia, quæ à principio fuerunt instituta pro scholaribus, quæ de iure non requirunt residentiam, vt sunt præsimonia, vt dixi. Et possidere duo beneficia est contra vocem domini dicentis, Lucæ 16. Nemo potest duobus dominis seruire. Et Apostolus ad Ro. Vnuquisq; maneat in vocatione, qua vocatus est. Et in c. 2. 2. 1 q. 1. (vt dixi) Concilium prohibet, vt nemo vocetur ad duas ecclesias. Nam si vnum beneficium sufficiat pro sustentatione, non debet aliud accipi ad propriam vtilitatem; & recipiens peccat mortaliter. Quia ibi est vitium ambitionis, & auaritia; occupando stipendium, pauperum, & proborum, virorum. Et querendo victum aliorū inducunt diminutionem cultus diuini; quod deterius est, ita not. Panor. in c. cum iam dudum, de præb. & in d. rep. §. qui verò. Et de iure nullus regularis potest tenere duos prioratus, text. in c. cū singula. de præb. in 6. & Cle. 1. de suppl. negl. prælat. Et etiam dico, qd nemo potest possidere duo beneficia simplicia in vna ecclesia, text. & ibi Doct. in c. literas, de conce. præb. & in Cle. si iuxta, de præb. Sed dicunt, qd ex iusta causa Papa poterit dispensare, & causa quæ sit iusta, & rationalis, est publica vtilitas, vel necessitas ecclesie, aut nobilitas, sive prærogatiua literarum. Ille enim generalis dispensator, se ipse potest relaxare rigorem iuris communis, & vni plura conferre beneficia, contemplato bono publico, & ratione suadente (vt dixi) & hoc ad instar patrisfamilias distribuentis, considerando conditiones personarum, vt in c. de multa, de præben. in fine. Totum tamen debet referri (vt dixi) ad publicum bonum; quia de fidei dispensatore loquitur text. Lucæ 12. Et ne decipiantur nobiles, vel literati credentes, quod dispensetur cum eis principaliter, quia sunt nobiles, aut literati; nam non dispensatur, nisi quia interest vniuersali ecclesie, quod nobiles, aut literati constituentur in dignitatibus, præsumitur enim, quod ab eis multi venient fructus ad populum Christianum. Itaque si nobiles, aut literati rotusciperent beneficia, quod ratione pluralitatis parum, aut nihil proficerent fidelibus, talis dispensatio vocaretur dissipatio. Idem esset, quando duo tantum susciperent beneficia; & in nullo residerent, postquam ex tali nobilitate, aut literis hōre dundat vtilitas ecclesie, & statui religionis, imò damnum; si viuunt ex altari; & non seruiunt altari. Nam quid debet ecclesia Dei nobilium vanitati, vt patrimonio Iesu Christi, quod flagellis, & sanguinis effusione quæsiuit; eorum alar accipit, educet canes, saginet equos; Quid nempe debet pluribus alijs rusticorum filijs, qui illicitis medijs plura occupant beneficia; quid denique ecclesia mater quæcumque vis peritissimis, ac literatissimis viris debere iudicabitur, vt beneficiorum congeriem, suæ ambitionis insatiabilem sitim exinguere debeat? Dic mihi, quicumque tu es, quantumcumque tu polleas eruditio, ac pompa magna sustineat? Quid igitur tibi suades, eò quod cogites tibi plura ecclesie beneficia retinere, cum neque vnus onera subeas? Aduerte quæso, quod literatis viris non plura beneficia, sed maiora concedi sanxerunt canonica iura. Si quando verò, vt plura habeant beneficia, cum peritis dispensare conceditur, sit ob ecclesiarum vtilitatem. Quid enim prodest ecclesie sanctæ studium tuum, si id solum operatur, vt plura occupes loca, in quibus possent plures eidem seruire, qui sufficienti peritia, & maiori charitate, seu virtute iniuncta onera subirent? Qui prodest populo Christia-

no doctrina tua, si oves Christi tibi commissas imperito mercenario eū tenui salario pascendas committis; quantum hæc consuetudo obstat canonicis sanctis institutis in isto capitulo aperte monstratur. Est etiam aliquorum Theologorum sententia, q̄ si quis possidet vnum beneficium, ex quo se posset hōtē sē sustentari, peccat mortaliter recipiendo aliud beneficium: ita Panor. in c. conuenerōte, de cleri. noī residen. & allegat gl. in c. dudum. 2. de elect. & vide Ioan. de Ligna. in Tracta. de pluralit. beneficiorum. & vide Bernar. in epist. 27. ad comitem Theobaldum, & vide S. Thomam in Q. uolibet 9. ar. 15. & ita Specu. in Tract. de modo Concilij celebrandi. in tit. ne quis in duabus præbendis intuletur. Vbi recitat, q̄ ista quæstio fuit determinata Parisijs; & quidam magister in sacris Literis, qui tunc erat Cancellarius, non obtemperauit dictæ conclusioni, qui multa retinebat beneficia; licet eum sæpè rogauerit episcopus Parisiensis. Et deinde mortuo Cancellario, & episcopo dicente officium pro eo circa eius sepulchrum, cū diceret, De profundis apparuit ei quædam umbra, quæ voce clarissima dixit, Ne ores pro me, qui sum cō demnatus; quoniam nolui credere, q̄ est peccatum mortale possidere plura beneficia. Itaque in tali casu non erit tutus quod ad Deum is, cum quo dispensatur, vt per Panor. in c. extirpanda. §. qui verb. & in d. c. de multa. & in c. per venerabilem, qui fil. sint legit. & notatur in c. conuenerōte. 1. q. 3. tenet Anto. in d. c. de multa, & ibi Ancha. Card. Ioan. And. Henri. Et quia aliqui dubitant, si quis potest de iure communi possidere duo beneficia simplicia in diuersis locis in stricto iuris rigore, dico, q̄ nō, per prædicta, nec est in iure fundamentum validum, quod possit tenere duos titulos vniuersos: quia sicut qui altari seruit, de altari viuere debet, ita per locum a conuersis, qui de altari viuunt, altari debet seruire (vt diximus.) Et decima sunt purè spirituales ratione finis, & obiecti, quia connexæ sunt officio ecclesiastico; quoniam Dominus ordinauit eos, qui Euangelium enunciant, de Euangelio viuere. Et beneficium ecclesiasticum est ius recipiendi sustentationem ratione officij, & seruitij, non aliter; quia sicut dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo. Mat. 10. & Luc. 10. sic, vt dixi, qui non laborat, non manducet. Ideo beneficium ecclesiasticum est de iure diuino, quia dignus est operarius mercede sua; dixit Dominus, vt dixi Mat. 10. Luc. 10.

Et vnusquisque titulus beneficij requirit residentiam, & seruitium, vt probatur in c. 1. de celeb. Miss. Et in c. si de rescript. lib. 6. quia, vt ibi dicunt Doct. beneficium datur propter officium. Et notat Doct. in c. relatum, & in c. pen. de cleri. non resid. etiam per tot. tit. Dato hoc pro constanti, impossibile est residere, & residendo seruire in duobus locis; quia est contra principium naturale, vt patet ad sensum, probatur in c. sanctorum 70. dist. vbi pluralitas beneficiorum prohibita est per hæc verba; Omnino autē in duabus ecclesijs aliquem intulere non liceat. Hoc etiam improbat Toletanum Concilium, vt in c. vno. x. q. 3. vbi dicitur, Sed & hoc necessarium institueri duximus, vt plures ecclesiarū vni nunquam committantur presbytero: quia solus per totas ecclesias nec officium valet perfoluere, nec rebus earum curam impendere. Confirmatur hoc, notando verba Iustiniani in l. nemo. C. de assesso. dum dicitur; Nec enim facile credendum, duabus necessarijs rebus vnum sufficere. Et etiam probatur in c. quia intantum. & in c. cum nō ignores, de præben. Et q̄ dictum est, etiam ratione fundatur, quia ius reprobat inhabiles, tex. in cap. 2. de instit. cum si. & in c. super inordinata de præb. nec est inhabilis, si ius non inhabilitat: Ergo impossibile est de iure communi tenere duo beneficia, & quem intulit in plurib. titulis ecclesiasticis; ita Panor. allegando Innoc. in c. clericus, de cler. non residen. Et ministri iuxta facultatem ecclesiarū instituuntur. c. 1. & 2. de institution. c. cum M. de consi. Debet ergo titulus ad vicium honestum, & necessarium ministri sufficere; & si illud sibi sufficiat, non querat multiplicationem titulorum; quia tunc querit vicium aliorum ministrorum, & querit diminutionē cultus diuini; & hæc omnia abhorrent iura. Et hoc adde ad ea, quæ diximus in c. 6. supra in isto Speculo, vbi diximus, q̄ tam episcopi, quam clerici, sunt tātum vsua rij. Ideo optimum esset, quod iudices spirituales penderent contenta in isto capitulo, cum confiteatur persona ecclesiastica fruentis redditibus, & patrimonio Christi, quia sacerdoti viuere de altari permittum est, non luxuriari. Ita Panormit. in cap. fina. de pecu. cleri. & ibi refert Ancha. dicentem, Si beneficiarius expendit de redditibus ecclesiarū voluptuose, tenetur ad restitutionem, quod nota bene Et ecclesia habet ius vendicandi omnia quæ sita de bonis ecclesiarū post mortem clerici. Habent ergo episcopi, & clerici liberam administrationem ac dispensationem fructuum beneficij in bene dispensando, vt Panor. in c. cum esses, de testa. Itaque ego crederem, opin. Archidiaconi verissimam, quam ponit in c. statutum §. assessorem, de rescr. in 6. quæ habet, quod clericus non est usufructuarius, & videtur hoc sentire Inno. de p̄tate, & qualitate. c. indecorum. Et vide Ioan. de Lignano in suo elegantissimo Tractatu de pluralitate benefic. vbi multa optima dixit. Residentia est de iure diuino; vt dixi in c. 66. infra in isto Speculo, & in cap. singula. 89. distinctio. dicitur; Vni ipsi duo non committantur officia; sicut enim vā rietas membrorum per diuersa officia & robur corporis seruat, & pulchritudinem representat, ita vā rietas personarum per diuersa nihilominus distributa officia, & fortitudinem, & vniuersitatem sanctæ ecclesiarū Dei manifestat. Et sicut indecorum est in corpore humano, vt alterum membrū alterius fungatur officio; ita nimirum noxiū turpissimum est, si singula eorum mysteria personis totidem non fuerint distributa, vt Grego. scribit omnibus episcopis in d. cap. singula. & vide in c. ad hoc etiam: 99. distinct. vbi dicitur, quod graduum, & ordinum distributio ecclesiarū veritatem conseruat, ideo non vni personæ plura committenda sunt. Et legitur in Leui. c. 18. Solis filijs Leui pro ministerio, quo seruiunt mihi

mihi in tabernaculo fœderis dedi oēs decimas filiorum Israelis in possessionem; & solis filijs Leui in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Vidē supra in c. de residentia episcopi.

De pluralitate beneficiorum scribere volui, licet nostris temporibus infelicibus non modò non iudicaretur criminolus, verum is sapientior habetur, maiorique dignus honore, qui plura beneficia aggregare, & acquirere sciuerit; licet hoc pernitiosissimum Christianæ Reip. ecclesiarū vniuersalis statui, animarumque saluti fore cenfeo; idque rationi naturali obuiare, ac saluti ecclesiarū, constitutionibusque, plurimumque sanctorum Doctorū opinionibus contradicere. Quid enim rationi naturali aduersum magis, quam q̄ vnus, & idem homo varia ecclesiarū stipendia in varijs, & distantibus sæpè locis, & quibus varia incumbunt onera, in seipso suscipiat? Q̄ uē enim humana Resp. quæ suos iudices, rectores, tabelliones, & alios officiales stipendijs in absentia frui, & vagari permittat? Sola Domus Dei Ecclesia sancta tali inordinatione suo priuati ministerio, ac debitis fraudatur obsequijs. Et aduertat quæso religio audientium, quia vltra opinionones grauium, & singularium virorum, & vltra statuta, & decreta sanctorum patrum, in ista materia miracula quædam referuntur (vt dixi) in c. 6. quæ quidem a Christiano viro non contemnenda sunt. Nec enim salus æterna propter delictiorem vicium, & ornatorem vestitum, seu ampliorem familiam postponenda est. Relicta igitur animæ pœna supremo iudici mortuorum, atque viuorum, pœna, quæ se offert in foro contentioso est, quod habens plura beneficia, quamuis simplicia quorum vnū sufficit per se ad vitā beneficiati, potest legitime altero priuari c. conuenerōte, de cleri. nō residen. secundum Abb. ibi, & nunquam est obliuioni tradendum. Et pro hoc vide bonam glo. in c. dudum 1. in verbo intitulatam de electio. quæ dicit, sine peccato mortali non potest quis tenere plura beneficia, quando alterum per se sufficit. Tu limita, vt notatur per Inno. in c. cum iam dudum, de præb. nisi fuerint sibi collata non ratione sui, sed propter vtilitatem ecclesie, vt quia est homo industrius, bonæ famæ, & conscientie. An autem excusetur propter aliquam causam, credo, q̄ non, quod ad Deum, si fructus beneficiorum conuertit in causam non piam, ita Abbas in d. c. conuenerōte. & vide eundem Abb. in c. de multa, de præben. & vide supra in tit. de horis canonicis, vbi optima videbis.

Dixi superius, q̄ beneficium ecclesiasticum est de iure diuino, & verum est. Et Papa diuisit bona ecclesiastica, & ordinauit titulos, sed ordinauit, quia Dominus ordinauit eos. Qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere, vt dixi. Ideo est simonia vendere titulum beneficij.

Item in c. de multa, de præben. statutum fuit per ista verba; Quicumque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, si prius aliud beneficium habeat, eo sit ipso iure priuatus: & si forte illud retinere contenderit, etiam alio spoliatur. & vterius decernit rex. idem esse in personatibus. Fuit etiā extenta pœna ista per iura Sexti, & Clementinarum, primò ad regulares dignitates, vt in c. cum singula, de præben. in 6. secundò, ad prioratus, vt in Clem. 1. de supplen. ne. præla. item ad vicarias per petuas ecclesiarum parochialium, & in Clem. vna. de officio vicarij, & si alicui conferatur duo curata simul, & semel, tunc datur sibi optio secundum Abb. ibi licet alij tenuerint, quod non valeat collatio. Pœna verò ista vacationis beneficij non vendicat sibi locum nisi post habitam possessionem pacificā secundum beneficij. Sed hæc pœna d. c. de multa nouissimè aucta est per Ioannem 22. Extravaganti, Execrabilis, sub tit. de præb. in §. qui verò. Et quod durius est, reputatur inhabilis ad sacros ordines suscipiendos, & ad habendum quodcunque beneficium ecclesiasticum, quas duas pœnas inhabilitatis ad ordines sacros, & ad beneficium incurrit ipso facto. Ideo ne decipiatur Abbatē nostri temporis, quia multum errant habentes istas ecclesias in commendam, seu gubernationem, qui debent tenere ecclesias illas in priori statu, nec diminuere cultum diuinum solitum, & ex fructibus superextantibus, deductis expensis pro statu solito debent sustentari. Ad hoc vide Inn. in c. pastoralis, de priuil. vbi dicit quod si religiosis conceditur aliqua ecclesia, vt conuertant fructus illius in proprios vsus intelligitur concessio facta modo prædicto, vt scilicet ecclesiam teneant in priori statu; quia non est verisimile, quod Papa fecerit concessionem in præiudicium diuini cultus. Fortius ergo prædicta interpretatio debet habere locum, quando ecclesia conceditur Cardinali, vel alteri in commendam, vel gubernationem, vt prædixi. Ita Panor. in c. querelam, de electione, & supra dictis in isto capitulo bene fundatur. Et plura de beneficijs fra trem Dominicum à Soto in illo doctissimo libro de iust. & iure, fol. 262. colum. 3. & de plurali. benefic. vide Cardinal. in Clem. gratiæ de rescript. vbi multa dixi, & vide Marianum in sua repetitione, in c. de multa, de præben. & vide Felin. in c. dilectus, 1. de simo. & de ista materia dixi multa in libro de Generali Concilio indicendo iam in lucem edito anno Domini 1544. Et de pluralitate beneficiorū vide Card. sancti Sixti in c. sanctorum 70. dist. & ibi etiam dixi multa circa residentiam personalem. Et de pluralit. beneficiorum vide eundem Cardin. in c. singula, 86. dist. vbi dicit, quod habere simul plura beneficia, quorum vnū sufficit, est illicitum prohibitione iuris communis, vt diximus etiam supra in isto capitulo. Ex quibus omnibus patet, quod tam iure naturali, quam humano sit prohibitum, plura simul habere beneficia, aut officia, vt iam latè diximus. Sed nihilominus propter aliquas particulares circumstantias interuenientes, aut ex parte beneficiorum, aut ex parte ecclesiarum, aut ex parte personarum, potest contingere, quod bonum sit, vnum habere plura beneficia, & sit licitum, & honestum, & maxime cum per eum, qui præest, & habet huiusmodi circumstantias ponderate, cuiusmodi est papa, dispensatur; nam habere plura beneficia simul, licet absolute sit malum, non tamen est simpliciter malum, & secundum

adum se malum, ut in nullo casu possit bene fieri; quia non tollitur finis, potest. n. beneficiatus doctus, vel nobilis persona eminens ministrare per se, ut superius diximus de autoritate papa. dummodo iusta ex causa fiat; & non est acceptio personarum, si non feruentur equalia in personis inaequalibus. Vnde quando conditio alicuius personae requirit, ut rationabiliter aliquid in eo obseruetur, non est personarum acceptio, si sibi specialis aliqua gratia fiat. sed dispensatio non fiat passim, & indiscrete, quoniam omnium in curis, & dignitatibus dispensabant episcopi: sed hoc mutatum fuit propter indiscretas, & stultas dispensationes episcoporum, unde nec Papa debet dispensare nisi hoc iusta ratio postulet, unde Bernardus 2. lib. de Confide. ad Eugenium, ipsum alloquens inter cetera ait; Non sum tara rudis, ut ignorem possit vos dispensatores, sed in aedificationem, non in destructionem. ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est, ubi utilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas dico, communis, non propria. Namque nihil horum est non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dispensatio est. Hec Bernardus & communia bona ecclesiae debent distribui iuste partibus ecclesiae. Itaque dispensatio facta in pluralitate beneficiorum sine causa iusta non excusat eum, cum quo fit dispensatio quod ad Deum, ut per Card. sancti Sixti in d. c. singulari ubi multa dixit. Et de iure etiam diuino, ut dixi in isto capitulo, est residentia sacerdotum, & de nouo dico, quod residentia est de iure diuino: quia Dominus ordinauit, eos, qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere, quia dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo, Matthaei 10. & Luc. 10. & Apostolus dixit, Qui non laborat, non manducet. Itaque residentia debentur fructus beneficij de iure diuino, & non residentia sine maxima, & necessaria causa nihil debetur, & habens pluralitatem beneficiorum non potest residere, ut dixi supra, & fructus non debentur, nisi residenti, & seruianti. Ideo ex superius dictis in isto c. constat, prohibitum esse de iure diuino pluralitatem beneficiorum. Considerate bene; & quod beneficium ecclesiasticum est ius recipiendi sustentationem ratione officij, & seruitij; quia dignus est, ut dixi, operarius mercede sua. Itaque ecclesiasticis officia sunt de iure diuino, ut multoties dixi, & papa constituit dignitates, & diuisionem ut hodie sunt, sed Dominus, ut iam dixi ordinauit, eos, qui Euangelium enuntiant, de Euangelio viuere, & dedit Leuitis decimas, qui in sacrificio ministrabant; ut qui altari seruit, de altari uiuat, ut pluries diximus, & videbis ca. 66. infra in isto Spec. Sed laetissime dixi in isto Spec. in c. 83. omnino uide.

Praelatus ecclesiae an possit licite conferre beneficia, aut officia ecclesiae consanguineis, & amicis, quibus idoneis, magis idoneis postpositis, dic secundum sanctum Tho. Quolibet 4. Aut consanguineis praeteriatis, & amicis etiam idoneis, sicut alius extraneis; aut minus idoneis. Si aequum idoneis, sit ista conclusio, quod praelatus potest suum consanguineum, aut amicum praeferre. probatur secundum ordinem rectum charitatis. Homo plus debet diligere sibi magis conuinctos, sed his, quos magis ex charitate diligimus, magis debemus prouidere, unde eorum meritum crescat. Cum igitur ex bona ecclesiae dispensatione, siue administratione crescat meritum bene administrantis, videtur, quod praelatus magis debeat suis, quam extraneis, ceteris paribus prouidere. Dicit tamen sanctus Tho. hoc esse verum, nisi forte ex hoc scandalum oriarur, vel aliqui exinde malum exemplum accipiant, ut probabiliter praesumi possit, quod alij praelati hoc exemplo inducantur ad dandum suis consanguineis, etiam minus dignis. patet etiam veritas praefatae conclusionis ideo, quia ex quo nihil deperit utilitati ecclesiae prouidendo sic consanguineo, cum aequum idoneo prouideatur; licitum est circa hominis prouisionem etiam amoris naturalis satisfacere, qui non est contrarius charitati, sed magis charitati conformatur. Et hoc significatur Gen. 47. ubi pharaon dicit ad Ioseph, De fratribus tuis si nosti eos viros industrios, constitue eos magistrorum pecorum meorum. Si vero consanguineus praelati sit minus idoneus, tunc est conclusio, quod praelatus non debet eum praeficere ad curam ecclesiae postposito meliori. Et hanc conclusionem probat sanctus Thom. duplici ratione. Primo quidem, quia videtur esse contra fidelitatem, quam in bono dispensatore Deus requirit. Non enim fideliter faceret negotium alicuius Domini, qui posset rem eius meliorare, si hoc permitteret, ut suis consanguineis satisfaceret. Secundo, quia hoc videtur ad personarum acceptioem pertinere; quae consistit in hoc, quod aliquis accipit personam, quae non facit ad negotium, sicut si aliquis daret sententiam pro aliquo, quia diues est, & non quia iustitiam habet, quae est conditio faciens ad negotium. Esse autem consanguineum non aliqua conditio est pertinens ad curam ecclesiae, quae non obtinetur iure sanguinis, sed diuino munere. Esset autem conditio faciens ad negotium circa dispensationem patrimonialium bonorum. Vnde si episcopus de patrimonialibus bonis magis prouideat suo consanguineo minus idoneo, non est acceptio personarum, sed si ratione consanguinitatis magis prouideat ei de patrimonio Christi non caret vitio acceptiois personarum, quam Augu. dicit in ecclesiarum gradibus dispensandi interuenire, exponens illud Iacob. 2. Nolite in personarum acceptioem habere fidem Domini nostri Iheronimi Hieronymi. etiam dicit, ut habetur 8. q. 1. in c. Moyse; Extraneus ex alia tribu a Moyse eligitur, ut significaret principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitae; at nunc cernimus plurimos hanc rem beneficio facere, ut non querant eos in ecclesiae columnas erigere, quos plus cognoscant ecclesiae prodesse, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequijs delinuti, vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit. haec ille. Sed nota, ut alias dixi, quod Ambrosius in libro de Officijs, transumptiuè in c. est probanda 86. dist. dicit; Proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas; melius est enim, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum depolere, non tamen, ut illi diriores fieri

facere velint, ex eo quod tu potes conferre in opibus. de hoc vide in sermone episcopali S. de elemosina. Morale autem peccatum in huiusmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilem causam obinet quis multum beneficia, quia unus occupat loca multorum, alij autem esuriunt. itaque est uocabile damnum clericorum bene meritorum in illis partibus, ubi sunt haec beneficia, quia debentur ex his beneficijs & honorari, & pasci. Nec excusatur peccatum mortale propter dispensationem. papa, ut dixi, sine rationabili causa; quoniam dispensatio papae cadit superius positum, & non superius diffinitum, aut mortales pluralitas autem beneficiorum sine rationabili causa est contra ius diuini, & mortale, quod communia ecclesiae bona distribui iuste debent partibus ecclesiae. Nec obstat, quod beneficio plura dicuntur licite dari vni, quia beneficium a deo tenue, quod non sufficit ad sustentandum ministrum non est beneficium nisi imperfecte, & ideo de his minimis, ut ut melius fieri potest. Propterea quia haec parit pendit, quia sic communiter fit, & quia forte papa dissipando dissipare non est absolue dendum. ita doctissimus Caietanus in sua Summa fol. 45. in libro meo. Vbi dicit etiam; Peccatum quoque est beneficij ecclesiastici prouentus male expendere, ut si inde dicit propinquos, aut in pompis, & luxibus expendit, quia non dominus, sed dispensator est; & debet primo sui, deinde ecclesiae, & propinquorum indigentium curam gerere, non ut diuites fiant, sed ne indigeant, & ibi in fol. 42. dicit; In beneficio de iure residentem residentiam peccatum est sine rationabili causa non residere, pro quanto damnum inferret animarum; infer enim contrarium naturalis iustitiae, qua tenetur ipsemet exulcepto officio gerere omnium Christi curam, quae sine residentia non potest haberi, ut debet; est etiam contra debitam charitatem Christi; Nam amor eius non est apud eum, qui parit pendit, quae maxima sunt Christi, saltem animarum, ubi commissarius, Excusare tamen potest absentiam rationabili causa a mortali imperfectio actus, vel propter paruitatem damni; vel propter paruitatem temporis, & si quod est huiusmodi. Hec ille. Et inter rogationibus praebulis Confessor diligenter interrogabit ecclesiasticos, si prudens est in sacramento poenitentiae; ecclesiasticos dico, qui detestabilem abusum habent possidendi plura beneficia abique rationabili causa, confidentes in bullis scriptis. Et praedicandum est eis; prouide primum, ut sit tuta conscientia tua, & hoc, ut dixi, in interrogationibus praebulis ad confessionem, ante confessionem. Et hoc, ut non possit poenitens conqueri dicendo, tu uoluisti audire, & scire facta mea. Ita Caietanus in Summa fol. 382. & quantum quis plura tenet beneficia tanto magis peccat, vide Ioan. maiorem in 4. dist. 24. an quis possit sana conscientia plura tenere beneficia cum dispensatione, vide Doct. in d. c. de multa. quia tenere plura beneficia sine rationabili causa est contra legem naturalem, ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est, ut utilitas prouocat laudabilis est dispensatio, ut utilitas dico, communis non propria; nam cum nihil horum est, non est fidelis dispensatio, Bernard. ad Eugenium, non prohibeo dispensare, sed dissipare & glo. ut dixi. dicit in c. dudum, de electis, quod qui habet plura beneficia ubi vnum suae sustentationi sufficit reliqua cum peccato tenet. similis glo. in c. non est de voto; et omnes Doct. in d. c. dudum, & vide (ut dixi) Ioan. maiorem in 4. 24. di. & vide omnia in isto c. contenta, & vide 3. in c. de testamento episcoporum. Et Papa Adria. in 4.

Et clericos pauca beneficia habentes, tam sapientes quam insipientes laudant, & si conformiter ad hoc bene uiuant, multum aedificant; quia non minus uita docet quam uerba. unde phil. 1. Veritas tamen in iis; quae in actionem eueniunt ex operibus iudicatur & uita: in his enim praecipue certitudo ueritatis consistit. Si uerba bona operibus conformata sunt, si uero discrepat, uerba sunt tantum putanda. & philosophus concludit felicem non egere multis bonis externis, nec in uita contemplatiua nec actiua. & solus eos felices esse dicit, qui mediocriter res habuerint externas, & sapiens prouerb. 30. mendacitatem & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum uicium meo, necessarium.

Sed quia ignota est homini sufficientia sua; aliqua documenta subiungemus, quae documentum securisimè & breuissimè est homini Christiano possidenti plura beneficia indagare ad prudentibus uiris & timoratis. hominum cognoscentibus, quid sentiant de pluralitate beneficiorum; & aduertant possidentes plura beneficia ad utilitatem quam in republica Christiana faciunt, & aduertant quod multi facientes idonei nullum possident beneficium, ex hoc & praedictis in isto capitulo patet, quod sacerdotibus possunt dicere alicui in confessione, si multa habet & superflua beneficia, si non resignat superflua beneficia, non est in statu salutis; ita Ioan. maiorem in 4. di. 24. q. 13. Existit autem pluralitas in Republica Christiana magna lues sequitur, uidelicet, diuini cultus diminutio; & peruertitur ordo charitatis erga fratres, defraudatio defuncti fundatoris, & multa alia mala quae munerari non possunt, ut ex 3. dist. colligi, & considerari possunt recte inuenti.

An melius faciat beneficiatus sum beneficium resignans alicui probato viro, an relinquendo beneficium vacare per mortem, ut collator possit conferre cui uult, vide Ioan. maiorem in 4. dist. 24. quaest. 13.

In isto cap. ex 3. dist. conclusiue dico; quod habens in beneficio fructus aequiuales suis meritis & utilitati quam affert. in Rep. Christiana, qualitercunque expendat illos fructus, non tenetur ad restitutionem; locus est si expendat aliquid ultra de fructibus beneficij. & de hoc uide Ioan. Maiorem in 4. di. 24. q. 17. tamen loco domini habentur praelati dum bene ministrant, loco praedonis cum male. glo. in c. si. 22. q. 1. & uide sanctum Tho. in 2. 2. q. 185. art. 7. in corpore questionis dicit sic, si distincta sint

bona que debent in vsum episcopi cedere ab his que sunt pauperibus & ministris, & cultui ecclesie eroganda. & si aliquid sibi retinuerit episcopus de his que sunt pauperibus eroganda, vel etiam in vsum ministrorum, aut in cultum diuinum expenda, non est dubium quod contra fidem dispensationis agit: & mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. De his autem que sunt specialiter eius vsui deputata videtur esse eadem ratio que est de propriis bonis, vt scilicet propter immoderatum affectu & vsu peccet quidem, si immoderata sibi retineat & alijs non subueniat, sicut requirit debitum charitatis. Si vero non sunt predicta bona distincta, vt in Hispania, vbi de pauperibus nullum verbum, dico, quod eorum distributio fidei eorum committitur, & si quidem in modico deficiat, vel superabundet potest, hoc fieri abq; bona fidei detrimento, quia non potest homo in talibus particulariter accipere illud quod fieri oportet. Si vero multus excessus videtur bone fidei repugnare, & ideo non absque peccato mortali. Ecce verba beati Thome, & in Quolibeto 6. art. 12. dicit, quod illud vulgare Hieronymi, super Esai. 30. rapina pauperum in domo vestra est, quia bona clericorum sunt pauperum, procedit de his bonis que specialiter deputata sunt vsibus pauperum, & ex consequenti ministrorum, vt bona hospitalium & huiusmodi; sed ens est de illis que principaliter attributa sunt vsibus ministrorum, vt prebende, in quibus non committitur defraudatio, sed solum abusus, & sic non obligatur ad restitutionem, sed ad penitentiam peragendam, dicit itaq; S. Tho. ecclesiasticos non habere dominium in fructibus ecclesie, vt superius introduximus in materia scandali. & in q. allegata 186. sed loquitur de bonis vsui episcopi deputatis, que ego vobis requisita ad statum episcopi, & ad eius merita in ecclesia, pro se, & sua familia, & talia bona si expendat prodigè non restituet. Nam sanctus Tho. concedit quod bona que non dantur pro statu non sunt in dominio clericorum. Et vide Ioannem Maiorem in 4. in 24. dist. q. 17. & in q. 18. querit quomodo cognoscatur status & sufficientia viri. & in q. 29. querit an prelatus ecclesie qui nihil aliud habet nisi patrimonium Christi possit dotare fororem vel filiam. sed tex. in c. peruenit 1. q. 3. reprehendit episcopos dantes bona ecclesie laicis, & consanguineis, nam ceci sunt episcopi erga nepotes & consanguineos, ideo non dent plusquam oporteat, sed bene possunt dare consanguineos pauperes. vt in c. non satis. cum capitulis sequentibus 86. di. & nemo carnem suam vnquam odio habuit c. non extimemus 13. q. 2. sed pondera verba tex. in d. c. peruenit 1. q. 3. vt videas quantum pontifex detestetur ditantes laicos vel consanguineos. sed Dominus dedit nobis preceptum naturale vt succurramus nostris; vt in d. c. non extimemus 13. q. 2. & ibi dicit quod elemosynarius Regis potest ex pecunia Regis succurrere potius consanguineis quam extraneis.

An habens patrimonium sufficiens ad se alendum, possit beneficium capere, & de fructu illius vivere, intellige residendo & seruendo. Alexan. de Hales in 3. q. 55. tenet, quod potest tenere beneficium viuendo de fructibus beneficij, dummodo patrimonium in proprios vsus, & honestos conuertat, & expendat, & non aliter tenet Ioan. Maior. in 4. 24. q. 2. tenent etiam Doctores Canonistæ.

An peccet prelati ecclesie in multitudine clientum vestium pretiositate, & ciborum superfluitate, in istis tribus plerunque beneficiati peccant, vnde Apost. ad Timo. habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus, ac si diceret mediocritate vestium & ciborum contenti sumus. & magis ad modicitatem quam ad superfluitatem hortatur, quia prelati ecclesie regula debet esse arctior, seruato modamine in bonis Christi. ideo Hierony. in c. 1. 44. dist. dicit, Aliena rapere conuincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur. Quod ad vestes testimonium est Christi, qui molibus inquit vestiuntur, in domibus Regum sunt. Matth. 11. quo ad cibum vide tex. Hieronymi in cap. 1. 44. di. Sacerdos itaque de altari viuere, non luxuriari querat, vnde ait Hieronymus, tibi o sacerdos de altari viuere, non luxuriari permittitur. & ad conuiuia superflua restringenda sacerdotibus & clericis precipitur, vt tempore comestionis diuinarum scripturarum lectio habeatur, vt in capit. penul. 44. distinctione. & vide in ista materia optimum tex. in c. gloria episcopi 12. q. 2. & quod ad bona ecclesie dixit Christus, Reddite Cesaris que Cesaris sunt: & Deo que Dei sunt. & prelatus ecclesie debet quandam mediocritatem in vestibus seruare, vt per Ambr. in 1. de Offi. itaq; potest quis laudabiliter deferre vestes, cum quadam mediocritate, iuxta consuetudinem hominum proborum cum quibus viuit. omnia autem ad adum mentis vestem deferrentis reducenda sunt; aliqui tamen ad iactantiam sordidas deferre possunt vestes, vt patet per August. in Sermone de Monte. dicentem, Non in solo rerum nitore & pompa, sed etiam in ipsis vestibus sordidis & iunctis potest esse iactantia; & id periculosior est, quod sub nomine seruitutis Dei decipit.

Sed aduertendum est, quod episcopi, & clerici possunt habere propria, & de suis propriis possunt retinere quibus volunt c. episcopi 12. q. 1. sed bona ecclesie non computantur in bonis episcopi, quia in rebus acquisitis intuitu ecclesie aliter est, nam vsus tantum non proprietates rerum ecclesiasticarum tantum mobilium quam immobilium conceditur clericis, nam prelatus efficitur rerum ecclesie dispensator, vt per Doct. in c. episcopi 12. q. 1. & in c. sine exceptione 12. q. 2. & in c. sacerdos 1. q. 2. & vide do. in ca. quia Ioan. 12. q. 5. vbi dicitur quod episcopus non potest testari de bonis ecclesie, & est argumentum quod licet episcopus possit constituere monasterium, non potest legare vt inde construat. & de hoc ibi videbis. etiam Cardinale sancti Sixti. & in c. Nulli dubium 12. q. 1. intellige sine licentia sancte Apostolice Sedis, & in d. c. Nulli tractat. late, An episcopus possit testari de proprio patrimonio, & ibi an clericus beneficiatus possit testari de proprio patrimonio, & ibi an valeat consuetudo quod possit testari beneficiatus

beneficiatus de redditibus sequentis anni, & ibi de religioso facto episcopo, & ibi dicit an clericus possit testari de bonis acquisitis ex Misis dicendis, vel de acquisitis ratione officij seu seruicij, puta quia fuit Cappellanus alicuius principis; & de hoc restari potest. quia intuitu personæ fuerunt illa bona acquisita; & si episcopus discedit intestatus, omnia bona vendicabit ecclesia; & quid si clericus discedit ab intestato, vide Doct. in c. si episcopus & c. si scilicet & c. quicunque 12. q. 3. & in d. c. nulli, dicit Cardinalis Sixti, clerici de bonis ecclesie non possunt facere testamentum, cum eorum proprietates non sit sua, cum solum vsus habeant, sed tantum de vicu & vestitu contenti esse debent, intellige penfaro statum, & dignitate personæ. Et de materia presentis vide in sacro Concilio Tridentino, in sess. 24. c. 17. & vna obseruamus:

De immunitate, & libertate ecclesiastica. Cap. XXXV.

SANCTISSIMI episcopi in suis diocesibus aduertat circa immunitatem clericorum. Quia clerici sunt exempti a iurisdictione laicorum de iure diuino, cum sint res spirituales; eorum enim ipso, quod sunt ordinati in clericum, efficiuntur sacra, & transferuntur in sortem Domini c. in portio 12. q. 1. c. quanquam, de censibus, in 6. Geni. c. 47. item 1. Efdre. c. 7. & ca. Imperator 96. distinct. vbi notatur, & sic eo ipso eximitur a potestate iudicis secularis. Quinimo nulla dignitas secularis similis est sacerdotio, vt dicit tex. in c. duo 96. distinct. ideo iterum aduertant summi Romani Pontifices, & reuerendissimi episcopi, quod hodie videscitur dignitas clericatus propter numerositatem; vt dicit tex. in c. legimus 93. distinct. Olim autem, quia non omnes indistincte promouebantur, erant in maximo honore; quoniam clericus non debet mendicare, vt in c. diaconi 93. distinct. vbi litera dicit, Mendicat infelix in plateis clericus; & seruilis opere in captiuitate publicam a quolibet possit elemosynam; solus episcopus incumbit bonis, solus vitur monasterio, solus episcopus vniuersa vendicat, solus occidit vniuersos; & clericorum alij sunt coniugati, alij non coniugati. Et sciendum est, quod clericus coniugatus cum vna tantum, & virgine; & consuram; & habitum deferat clericalem; duplici tantum gaudet priuilegio; immunitatis personæ, vt in ipsum manus temerarias, vel violentas iniiciens ipso facto sententiam excommunicationis incurrit, vt in c. si quis suadente 17. q. 4. itaque clerici coniugati nullo gaudent priuilegio clericali ultra duo; quia gaudent priuilegio canonis, si quis suadente, vt dixi; gaudet priuilegio foris, aliter q; si deferat tonsuram, & vestes, con conueniuntur coram iudice seculari, vt in cap. vno, de clericis coniugatis lib. 6. sed si non deferunt, tunc in nullo gaudent; etiam si non precesserit aliqua admonitio, cum in eis non sit necessaria, ex quo non tenentur clericaliter viuere. aliud est in clericis non coniugatis, vt in c. ad audientiam, & c. contingit, de sent. excomm. & vide de ista admonitione, quod dicitur per dominum Anton. in c. Ioannes, de cleri. coniugat. & generaliter clerici coniugati non gaudent de omnibus priuilegijs ecclesiarum, & clericorum, & vide Ioan. And. in c. nouerit, de sententia excomm. & de omnibus priuilegijs ecclesiarum, & clericorum vide eundem Ioann. And. in dicto c. nouerit, de sententia excomm. vt dixi. & appellatione clericorum veniunt omnes clerici, etiam constituti in minoribus ordinibus c. de persona, in fine 1. r. q. 1. quia omnes sunt clerici & priuilegium clericale, quando nominatur intelligitur de duplici, scilicet immunitatis personæ, & fori, quod dicit, vt in glo. in Clem. de officio ordin. quatenus iuncto tex. notat hoc singularissime, & vide c. si de vita, & hone. cle. c. ex parte de priuileg. c. contingit, & c. si iudex laicus, de sent. excomm. lib. 6. & priuilegium clericale in multis consistit 1. 2. C. de episc. & cle. & ibi. Bal. & Doct. & in d. c. 1. de cleri. coniuga. & in c. quanquam, de cens. lib. 6. Itaque clericus non vexentur in personis, & rebus, vt in Clem. 1. de vita, & hone. cle. & d. l. 2. & de immunitate ecclesiarum per totum, & si ciuitas, vel laicus aufert ab ecclesia pedagia, vel guidata, vel colle gas, puniuntur pena, de qua in c. non minus. & c. aduersus. extra de immunita. eccl. & vide notanter in Clem. vna, de immu. eccl. vbi videbis notabilem tex. sed dicunt Doct. quod textu priuilegij, non debet in clericis crescere authoritas delinquendi; reatus enim omnè honorem excludit 1. r. c. vbi senato; vel claris. Authentica, qua in prouincia, vbi de crim. agi. oportet quia priuilegiu meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate c. priuilegium 11. q. 3. ad hoc c. suggestu, de deci. Ideo prelati maxime solliciti esse debent ad castigandum delicta, vt in c. quod in dubijs de pœnis, precipue enormia.

Et enormia delicta sola inducunt irregularitatem, vt per Card. in Clem. 1. de offi. ordin. & enormia delicta sunt ista, homicidium, sacrilegium, adulteriu, falsum testimoniu, & similia c. si episcopus 50. dist. c. Apostolus 81. distinct. vbi dicitur quod crimen est graue, cum est accusatione, & damnatione dignissimum, & quid sit peccatum, & quid sit delictum, vide c. peccatum, de pœn. di. 1. & c. peccatum, de regulis iuris in 6. & quid sit leuis culpa, not. in c. 1. 68. dist. & si clericus non propulando, sed inferendo iniuriam enormem, seu seua frequenter consuevit committere, perdit priuilegium canonis 17. quæst. 4. si quis suadente, perdit etiam, de sententia excomm. cap. perpendimus & vide Card. in d. Clem. 1. sed quia sepe querimus, & dubitamus de clericis relinquentibus habitum, & tonsuram, & delinquentibus, vel facientibus contrarium ordini clericali, ad obitacionem tollendam osium decretalium sic distingue secundum Ioan. An. in sua q. aut clericus clericaliter ducit vitam suam, aut non: & si quidem viuunt clericaliter, & delinquit in habitu, quocunque modo, & qualitercunque, non amittit priuilegium, nec potest capi, detineri, vel puniri per iudicem secularem, & percutiens eum, vel capiens incidit in canonem laicalem.

ta sententia 17. question. 4. capit. si quis suadente. & in hoc casu loquitur capit. si quis ab homine, de iudi. quod apparet ex verbis ipsius capit. quae dicunt, ipsum esse clericum; & in ordinibus constitutum asserunt, & hoc nisi fuerit incorrigibilis. & fuerit depositus per iudicem ecclesiasticum, & traditus postea curiae seculari, vt ibi dicitur. Si vero clericus non viuit clericali, distinguitur; aut portat tonsuram, & habitum, tamen vadit negotiando; vel tenet tabernam, vel stat ad aliquam stationem, & ad faciendum aliquam mercantiam; & tunc non perdit privilegium clericale, nisi post trinum admonitionem, & in hoc casu loquitur c. si extra, de vita, & hone. cleri. & apparet id qualiter in d. c. quidam clerici, & ca. ita ponit asserunt, & postea dicit in negotiationum suarum questionibus, per quod apparet, quod loquitur, quando clericus mercatur, & negotiatur causa lucris, & quaestus. si vero accipit secundam uxorem vel viduam, vel facit se militem, tunc ex toto amittit privilegium clericale; quia in talibus non cadit character ordinis clericalis, vt 84. di. c. quisquis, & extra de bigamis c. 2. & 3. si vero accipit uxorem vnicam, & virginem, tunc portando habitum, & coronam, & clericaliter viuendo, non perdit privilegium clericale, vt extra, de vita, & hone. cle. c. clericus. Si accipit uxorem, & reliquit habitum clericalem, perdit privilegium, vt extra de clericis coniuga. c. pen. & c. Ioannes. & ibi not. si vero non coniugatus, & non portat vestes, nec habitum, nec tonsuram clericalem, & facit aliquid contrarium ordini clericali, vel delinquit, tunc delinquit, aut leniter delinquit, vel aliquid facit contra regulam ordinis clericalis; vt quia portat arma, vel ludit ad tabulas in vijs, vel mutat ad ludum; & vadit venando; & tunc si aliquis ingnorans eum clericum committat in eum, non incidit in poenam canonis, si quis suadente; ipsum percutiendo, vel feriendo. Secus si scierit, vt extra, de sent. excom. c. sacro, il. 2. & hoc nisi post trinum admonitionem, quia tunc perdit omne privilegium; extra de sententia excom. in audientia. vbi dicitur, quod portabat arma relicto habitu, & tonsura clericali. & in c. si contingat, dicitur, quod delinquit seculari luxu. & ita quodammodo non delinquit lenitatis causa, seu modice, per quae apparet, quod in ipsis capitulis loquitur, quando leniter delinquit, vel modice. Si vero relinquit habitum, & tonsuram, & immisceat se enormitatibus, vel seua exerceat, & in istis perseveret, ita quod haec faciendo fuerit deprehensus per iudicem secularem, vel offensus fuerit per alium; tunc nullo gaudet privilegio, vel beneficio, & in his casibus loquitur extra de apostatis c. 1. & c. privilegij & de excessibus prael. c. ex parte. c. ca. fi. & c. perpendimus. Est et ratio necessaria; quia cum elegerit vitam secularem, ipsius vitae debet subiacere disciplinae, iuxta illud; dignum est, vt qui cum aliis similem vitam suscipiunt, similem in legibus sentiant disciplinam, vt extra, de sta. mo. c. recolentes. & per hoc reducitur ad concordiam glo. Innoc. Ber. & aliorum Doctorum dicta. & notabimus quod immunitas ecclesiastica est libertas, seu exemptio ecclesiae in personis, & rebus, ac iuribus ecclesiasticis quibuscunque. Sciendum est etiam, quod privilegia concessa super libertate ecclesiae possunt tripliciter distingui; primo, respectu formalitatis, qui est attendendus, vt in c. porro, de priuil. secundo, respectu eius, cui conceduntur, tertio respectu concedentis. Iuxta primum modum quaedam sunt privilegia personalia, quaedam realia, id est quaedam concernunt personas cler. quaedam res, seu iura clericorum, & ecclesiarum. hanc distinctionem facit glo. in c. vnico de big. lib. 6. in ver. priuil. & de priuil. personarum vide c. si quis suadente 17. q. 3. de privilegio rerum exemplificat d. glo. per l. 1. & 2. & l. generaliter C. de episcop. & cle. & de vita, & hon. cler. c. fi. in quibus privilegiatur clerici maxime respectu muneris, seu onerum. Quibus autem muneribus obligentur, & in quibus non, plene distinguit Innoc. in e. non minus, de immu. ecclesiarum, & Guidus de monte Laudo in Clem. l. de vita, & hon. cle. de hoc vide infra in c. 63. Sed clericus qui tertio monitus a negotiationibus secularibus non abstinere, iterum perdit. quod ad bona; privilegium clericale. tex. in d. c. si de vita, & hon. cle. & ibi notatur, quod quemadmodum clericus non tenetur aliquid soluere p facultatibus ecclesiae, ita nec pro facultatibus propriis ex quo inferitur, quod de propria patrimonio clericus non tenetur soluere aliquas gabellas, vel aliqua pedagia. clementi. praesenti, de cens. fi. & c. quanquam; eo. tit. lib. 6. Idem dic, si aliquid donatur vel relinquitur ecclesiae, & idem puto, si donatio fiat clerico, dicit panor. in d. c. si itaque ex eis habes casum valde generalem, in quo bona clericorum gaudent eodem privilegio cum bonis ecclesiae; sed clericus non gaudet immunitate in his, quae de ferunt causa negotiandi, tex. & ibi philip. Fran. in c. quanquam, de cens. lib. 6. tex. in c. 3. de cenb. & ibi Doct. Spec. in ti. de immu. ecclesiastica §. fi. & si esset quaestio inter clericum, & publicanum de rebus, quae portantur, an deferantur causa negotiandi, vel non vide Bar. in l. licitatio §. mercatores. ff. de publi. Ancha. phi. Fran. in d. c. quanquam de immunita. eccl. in 6. & quod dixi. De tertia monitione, dic, quod non sufficit vnum peremptorium; quia agitur ad poenam. panor. in d. c. fi. sed clerici coniugati non gaudent privilegio in facultatibus; vt iam dixi.

Ecclesia an teneatur soluere collectas, seu alia onera pro possessionibus ei collatis, pro quibus antequam ad ecclesiam peruenissent soluebantur talia onera; dic post multas opiniones, & ista est verior, quod aut illa bona habebant onus perpetuum annexum, & invariabile, & tunc transeant ad clericos cum oneribus suis. facit Clem. praesenti, de cens. & quod ibi notatur; aut onus tale est, vt sunt istae descriptiones & estimationes, quae fiunt hodie; quia estimantur bona cuiuscunque; vt soluant plus, vel minus secundum impositionem collectae; & ad ista onera non tenetur ecclesia, vel clericus; quia non potest dici, quod hoc sit onus annexum possessionibus; cum non sit perpetuum, sed variabile; & quandoque imponitur per-

sona pro rebus. Si ergo perueniunt ad ecclesiam, debent censeri iure ecclesiastico. pro hoc est bonus tex. in c. vnico, de iure patronatus, in 6. & ibi Panor. in c. fi. de vit. & hon. clerici. & quid si clericus habeat communita cum fratre laico, nunquid teneatur soluere? de hac & similibus questionibus vide Spec. in titulo de clericis coniugatis. & vide Bar. in l. rescripto. ff. de muneri. & hon. vbi ponit aliquas practicas officii di bona secularia; vt sic effecta transeant ad clericos; cuius dicta non placent Panor. maxime propter fraudem, ita Panor. in d. c. si. sed vide privilegia concessa clericis ab Imperatore in l. 1. C. de sacrosan. ecci. & quaedam sunt privilegia, quae concessa sunt toti ecclesiae, vt privilegium fori clericorum, & canonis, si quis suadente; & aliqua alia, de quibus infra dicemus. Quaedam sunt privilegia specialia, vt alicuius ordinis; vt de rescrip. c. cum ordinem; vel vni ecclesiae concessa; vt in c. auditis, de prescrip. & c. veniens. & de decimis, c. dudum, & c. 2. de decimis. in 6. Item quaedam privilegia sunt concessa a Deo, quaedam ab homine; privilegia concessa a Deo sunt quae plura, sed principaliter tria. Primum est illud, ex quo tota potestas ecclesiastica dependet, & causata est; sicut illud; Quod unquam ligaueris; & c. quo dicitur 2. q. 1. & de transla. c. 1. & dixi supra in isto speculo in c. 1. & 2. & 3. & per papam habet potestatem decidendi, & interpretandi omnia dubia iuris etiam civilis c. per venerabilem, qui filij sunt legitimi, versic. rationibus. Secundum est privilegium de decimis. & oblationibus dandis clericis c. reuertimini 16. q. 1. c. tua, de decimis 2. & notatur plene in c. 4. a nobis eo. tit. Tertium est privilegium, quod habet ecclesia, vt administrat sola, id est sine laicis res suas c. si Imperator 96. di. de rebus ecclesiae non alienan. c. fi. & hanc ecclesia sola de spiritalibus, & non Imperator ius concedere, & aliter disponere pot. c. deniq; 96. di. & c. cu ad verum. multa sunt & alia privilegia concessa ecclesiis a Deo, quae patent in nouo, & veteri Testamento, vt dicit Inn. in c. nouerit, de sent. excom. de priuil. aut ecclesiae concessis ab homine dic, quod quaedam a principe, quaedam ab inferioribus. De primis quaedam conceduntur a papa, quaedam ab Imper. De concessis a papa est privilegium canonis, si quis suadente 17. q. 4. de his est et privilegium super legatis ad pias causas pbandis p duos testes, vt in c. relatum, de testam. & qd ibi notatur. Et notabis, quod tex. in d. c. relatu, dicit in distincte, quod causa super talibus relictijs pertinet ad forum ecclesiae. multa alia sunt privilegia a papa concessa, vt illud; ne res ecclesiasticae alienentur sine certa solemnitate. c. sine exceptione 12. q. 1. c. si quis, de rebus ecclesiae non alien. Privilegia concessa ab Imperatore sunt multa; C. de sacrosan. eccle. l. 1. & in l. nemo C. de episcopis & clericis; & per totum titu. de his, qui ad ecclesias confugiunt, & prosequitur l. i. (vt dixi) in d. c. nouerit; de sent. excom. & de privilegij concessis ecclesiae ab inferioribus iam superius diximus. Diximus, quod qui in clericum violentas manus temerarias iniicerint per se, vel per alium. ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt in d. c. si quis suadente 17. q. 4. dixi violentas propter c. contingit, de sent. excom. vbi dicitur; Excommunicatus est, qui in clericum etiam violentas manus iniecerit. & ibi dicit panor. an possit ecclesia agere pro iniuria facta clerico. dicit etiam ibi, quod episcopus potest remittere iniuriam competentem ecclesiae.

Sed intrudens clericum inuitum in custodia publica, vel privata, vel vinculis, huiusmodi sententiam incurrit, vt de sent. excom. c. nuper. hoc tamen verum est praeterquam in decretali c. vbi periculum maiorius §. praeter ea, de electio. in 6. & in casu decretalis, ex rescripto, de iure iurando; cum determinatione tamen, quam ibi posuit dominus Ioann. Andreas. & ibi dicit panor. quando monachus clericus possit dari in obsequium. Ideo detinetes eum inuitum non sunt excommunicati, dummodo de voluntate Abbatis; sunt tamen casus, in quibus iniicientes manus in clericum in poenam non incurrunt. primus est si prela-ros ecclesiasticus ipse clericum ipsum capiat, vel per alium capi fecit propter excessum ab eo commissum, etiam si faciat eum carceri mancipari. Nam eo casu neque faciens, neque mandans excomem incurrunt, dum tamen ex proposito non excedatur ultra quod ipse rebellio requirit, vt de sent. excom. c. vt fame. & eod. tit. c. si clericos, lib. 6. Secundus casus, si officium in ecclesia habens manus iniiciat moderatè tamen inter turbantes diuinum officium c. veniens, de sent. excom. Tertius si magister in scholarem clericum cum discipline causa manus iniiciat, moderatè tamen. Quartus, si dominus in familiarem. Quintus, si propinquus in propinquum clericum, inferioris tamen gradus, correctionis causa manus imponat moderatè tamen, praemisit casus patent in c. cum voluntate, de sent. excom. Sextus si clericum turpiter inuentum cum matre, filia, forore, vel vxore quis percutiat, vel laedat, c. si vero §. sic ille, de sent. excom. Septimus, si percutions probabiliter ignorat, eum esse clericum, vt in d. c. si vero. Octauus si ioco eum percuteret, vt c. 1. de sent. excom. primo responso; & in d. c. si vero, dicitur; Officialis deliberatè iniiciens manus in clericum per papam absoluitur; secus, si turbam arcendo. non ex deliberatione, sed fortuito casu. Et si est impubes percutions clericum animo iniuriandi absoluitur ab episcopo. Si maior, requiritur absolutio papae. ranq. in d. c. 1. Quid autem de spuente clericum? dic; vt in d. c. si quis suadente, & de deturpante veste, & vide per panor. in d. c. 1. ea, quae requiruntur ad incurrendum illam excommunicationem c. 1. si quis suadente. Nonus, si repellendo vim in ipsum manus iniiciat, dummodo id faciat cum moderamine inculpatae tutelae, vt in praesale. c. si vero. & eod. tit. c. extenore & ibi notatur de homi. c. significasti, l. 2. & hi casus notantur in praedict. c. cum voluntate, in glo. 2. Decimus, si amens, vel infans, vel dormiens talem clericum percussit, vt in Clem. furiosus, de homi. in cle. verum quia iudices seculares sapè propter maleficia capiunt, & captiuos detinent clericos qui petunt se ad suum forum ecclesiasticum remitti, vel ab ecclesiastico iudice repetuntur, vt in c. si iudex laicus de sent. excom. in 6. Ideo

ad leſuram, & intellectum d. c. veniamus, & primò ad ea que continetur in tex. vbi habetur, & dicitur secundum communem intellectum Doct. si malefactor captus a iudice dicit se clericum, huius rei cognitio ad iudicem ecclesiasticum spectat: & si notorie, vel publica fama, vel communi aſtimatione habetur pro clerico, statim fit remissio. Item si prius se gerebat pro clerico, & modo deprehensus fuit in habitu clericali. Si aut prius se gerebat pro laico, licet modo in clericali habitu deprehensus fuerit, non fiet remissio donec fuerit de clericatu probatum; sed interim contra eum iudex in nullo procedet. & ita habemus hic. quòd episcopus potest repetere clericum suum, vbi ab alio detinetur. Huius ratio est, quia in spiritualibus nec incidenter, nec principaliter potest iudex laicus procedere c. tuam, de ordi. cogn. c. lator, qui filij sunt legitimi, sed vocatur iudex secularis, & alij quorum interest, ad istam cognitionem; quia in cognoscendo, & sententiando sunt vocandi, quorum interest; & denunciatio est illis facienda, aliàs non teneret, quòd aliter fieret. ff. de re iud. l. de vnoquoque & de mai. & obe. c. inter quatuor & l. emptor. C. de euid. & procedetur sic, primò videbitur de possessorio clericatus, vt quia notorium est, aut quia fama publica hoc divulgat, aut quia iste pro clerico communitur habeatur. & vno istorum facit se pro capto restitui debet antequam de clericatu cognoscatur: restitui debet, curie ecclesiasticæ. Et sic ista possessio facit, cognitionem esse fori ecclesiasticæ. Sed iudex secularis dicit coram iudice ecclesiastico; vt iste perpetravit delictum tale in mea iurisdictione, vnde coram me forsitur forum; & ideo peto, qd mihi reddatur per me iustificandus. Si dicatur, Est in possessione clericatus; dicit, Possessio non facit clericum l. Herennius. ff. de decurioni. vnde probet, si potest. dico tamen, quòd vbi esset antiquata possessio reputarem calumniam, & illum esse clericum presumerem, argum. de ritu nuptiarum l. in liberæ mulieris, secus si factus esset recens vt in c. illud, de presumpcio, & articulo probationis pendente super clericali, non proceditur contra captum, vt in fi. capituli nostri, & cognitio spectat ad iudicem ecclesiasticum, vt in tex. & prelati ex officio petit remissionem, quia in iniuriam ecclesiasticæ non potest clericus committere, vt in c. contingit, de sent. excom. c. in primis 2. q. 1. faciunt easque no. in c. si diligenti, de fo. comp. quoniam episcopus, si est ordinarius capientis, potest procedere per modum inquisitionis contra detinentem: nam crimen sacrilegij est clericum detinere, vt in c. quisquis 17. q. 4. vbi de multiplici genere sacrilegij, facit etiam tex. in c. si quis deinceps 17. q. 4. & hoc verum, si fama est, eum esse clericum. Si verò notorium est, tunc sine fama requirit eum, & excommunicat detinentem. Sed iudex laicus licet capiat clericum pro maleficio, si gerit se pro laico, vt in d. c. si iudex laicus, de sent. excom. facit c. si clericus, eo. tit. imò voluit Bal. in l. si qua per calumniã. C. de episc. & cle. quòd etiam clericum inuentum in crimine in habitu, & tonsura potest iudex laicus, seu eius familia capere, & ad episcopum ducere, idè vult Inn. in c. vt fama, de sent. excom. quòd intellige, quando esset in fuga, vel suspitio de eo; aliàs non liceret laicis capere clericos etiã inuentos in delicto. vt est tex. notabilis in c. si verò, il 2. de sent. excom. quòd tñ intelligit ibi Inn. esse verum, qd clericus a delicto deflueret, secus si continuaret, quia tunc potest capi a quocumq; etiã laico sine pœna excommunicationis, si non esset ibi officialis ipsius clerici, qui hoc faceret, secundum Inn. ibi, & de hoc vide lo. And. in c. cum non ab homine, de iud. Et ita est tenendum, quicquid dixerit Bal. in l. si qua per calumniã, de episc. & cler. Vnde ex his inferitur secundum Doct. qd si miles inuenit clericum de nocte, si se gerit pro laico, vel verisimiliter potest timere delictum committere; poterit eum capere sine pœna excommunicationis, arg. etiam c. consuluit, de offi. deleg. quia videtur tunc impedire delictum committendum, aliàs autem non potest capere.

Et notabis, qd habitus clericalis consistit in duobus, scilicet in tonsura, & vestibus. & de vestibus vide per glo. notabile in Cle. 1. de elect. in verbo, secularis, & de tonsura vide glo. in Cle. 2. de vit. & hon. cle. in verbo, & tonsura. Notabis etiam qd in dubio quis presumitur talis, & ita iudicari debet, qualis in habitu apparet. vt in d. c. iudex laicus, facit l. moueor. C. de fer. expor. vnde dicenti contrariũ incubit onus probandi per rex. in d. c. si iudex laicus. Et not. qd poterit fieri probatio per instrumentũ clericatus coram iudice seculari. Bal. in d. l. si qua; ad instruc. ipsius iudicis, & ad inducendã sententiã, vt sic postea sit excõicatus, si eũ derineat. Nec in tali ostensione est necesse aduersarium citari, cum non fiat in modũ probationis, sed instrutionis, arg. l. si quis inficiatus. ff. de posi. Aduerte tñ quòd eo casu, quo captus non reperit in habitu clericali, vel reperitur in habitu de primo assumpto, requiritur vera probatio tituli clericatus vt in d. c. si iudex laicus. Et talis vera probatio non potest fieri coram laico, etiã per instrumentum, cum sit qd spirituale, vt in presenti d. c. si iudex laicus, & facit, qd no. in c. non licet, de reg. iur. in 6. Et tene merti glo. in d. c. si iudex, dicitur, qd ordo, seu clericatus potest probari non solum per instrumenta, sed et etiã per testes; in isto casu ad probandũ clericatũ non sufficeret literæ Papæ, p̄ducit, in quib. nominat eũ clericum. ita Io. An. in c. non licet, de reg. iur. in 6. & per. de Anch. & phil. Fran. in d. c. si iudex laicus. Vnde in talibus literis iudex laicus credere nõ debet, sed bene tenetur credere probationibus legitime factis coram iudice ecclesiastico, & sententiã iud. ecclesiastici, qui pronuntiat illum clericum, vt in fi. de excep. lib. 6. Bal. in d. l. si qua, & Fed. de senis in consi. 129. incip. Factum sic se habet. Et ibi Fed. dicit quatuor quæst. quarũ prima est; Si conuersus se constreatur laicum coram iudice laico, an sibi noceat? & vide Phil. Fran. in d. cap. si iudex, super dictas quæstiones; vbi latè examinat, & alleg. d. Fed. sed in d. consilio 129. d. Feder. non tangit dictas quæstiones. Sed mortuo Petro Filcus vult occupare bona, quia decessit sine con sanguineis, & episcopus dicit illum esse clericum, tunc titulus debet probari; & nõ sufficit probare possessionem.

sessionem clericatus, vt in l. r. C. quor. leg. & facit tex. in d. c. si iudex laicus. Et not. quòd clericus dicitur se immiscere enormitatibus, quando facit seditionem in populo, & guerram. tex. & Doct. in c. perpendimus, & c. cum non ab homine, de sent. excõ. Et talia exercens perdit privilegium canonis, si quis sua de reita pan. in d. c. perpendimus, & ad de ea, qd superius dixi. Sed officialis iniiciens manus in clericum incidit in excõnem; intellige si deliberate. vt per tex. & Doct. in c. si verò, de sent. excom. & per Papam absoluitur. Secus, si repellendo vim vi. Sed solum factum non sufficit ad incurtendum excõnem, sed requiritur animus iniuriandi: idèo percutiens clericum se defendendo excommunicatus non est, de quo vide Pan. in d. c. si verò. Et clericus de mandato prelati sui licitè potest capi per laicum, & per eum ad iudicem suũ duci, vt in c. vt fama, de sent. excom. li. 6. Sed verberari per laicũ non debet, etiã de mandato prelati, vt in c. vniuersitatis, de sent. excom. aliàs incidit in excommunicationem; vt ibi notatur.

Sed aduerte, qd est licitum occidere clericum sine metu excommunicationis pro defensione personæ, vel rei propriæ, vel proximorum. vide de hoc Pan. in d. c. si verò, vbi etiã dicit; Quid si clericus venit ad bellum armatus, & fecit insultum, & ibi fuit captus & percussus, nunquid percussus sit excommunicatus? ibi videbis per eum. Sed licitũ est clerico pro sua necessaria defensione assumere arma, vt in c. perpendimus, de sen. excom. Sed clericus buffones in ling. Italica, & truhanes in ling. Hispana si illã artem exercet per annum, perdunt omne privilegium clericale, vt per panor. in c. perpendimus, de sent. excom.

Et clericus incorrigibilis potest licitè per prelatum incarcerari. Et carcer etiam est inuentus ad penam, de iu. can. ita Pan. in d. c. perpendimus. Et prelati, qui habent iurisdictionem in clericis, sunt episcopi, qui habent iurisd. ordinariã, vt c. de persona 11. q. 1. c. ar. si clerici, de iud. vbi videbis Pan. & in c. cum non ab homine. Si iniuria facta clerico fuerit leuis episcopus absoluit. Et quæ sit leuis iniuria; medioeris, vel enormis, arbitrio episcopi committitur. panor. & Doct. in c. peruenit, de sent. excom. Et an prelati sint iudex in causa vbi agitur de iniuria sibi facta, vide Panor. in c. cum venissent, de iudicij. & ibi dicit, qd papa, & Imperator; & non recognoscentes superiores sunt iudices in causa propria. & in d. c. cum non ab homine, videbis panor. dicentem de clerico deprehenso, & de clerico deposito, & incorrigibili; & ibi dicit quòd excommunicatio, & anathema differant. Et clericus homicida detruditur in carcerẽ toto tempore vitæ suę, quia non punitur sanguine, sed irregularitatem incurrit prelati, quando mori faciunt suos clericos in carceribus, forrè quia non faciunt prouiderẽ de victu, vide pan. & Doct. in d. c. cum non ab homine. Et clerici non efficiuntur irregulares, si necessitate urgente pugnant vnã cum alijs, dum tamen aqualiter ipsi nõ occidat, licet vulneret. ita Pan. in c. peruenit de imm. ecc. & ibi dicit etiam, an, & qd clerici possint compelli ad custodiã ciuitatis tempore guerræ, & qd clerici teneantur ad talias, & collectas & angarias tempore alicuius guerræ, quòd debet intelligi pp necessitatem instantem. Inn. in c. nõ minus, de imm. eccl. multa, sed dicit Pan. qd confusè loquitur more suo. idèo dicit; Munerũ quædam sunt personalia, quædam patrimonialia, quædam multa. Et primò scias, quòd minus dicitur tribus modis l. minus tribus ff. de verb. signifi. & dicit Pan. in rub. de imm. eccl. Et nota, qd clerici eccle. regulariter sunt immunes ab omnib. collectis, & impositionibus laicorũ, nisi interuenientibus illis; de quibus in isto c. dicitur. Et sic in proposito nostro, munus propriè est, qd necessariò subimus lege, vel morib. imperio eius, qui habet potestatem, vt l. minus propriè. ff. de verb. sig. & hoc tenentur persone ecc. subire respectu iurium eccl. vt in c. conuente, de offi. ord. cum si. Sed materia nostra consistit respectu laicorum, an, & qd ecclesie, & clerici teneantur ad munera laicorum. Veniamus igitur ad primũ membrũ, dixi n. quòd quædã sunt merè personalia, & dicuntur merè personalia, quia labore corporali explicatur sine detrimẽto rerum, vt in d. l. munerum, in prin. Et istorum quædam habent honorem annexũ, & appellantur honores: hinc dixit tex. no. in l. cui munerum. ff. de mune. & ho. qd si alicui fuit muneris publici concessa vacatio, nõ remittitur ei, ne magistratus fiat, qd id ad honorem magis, qd ad munera pertinet. quòd not. Et ad hoc munus honorabile tenentur laici l. incola. ff. ad municipa. etiam femine, si nõ habent iurisdictionem admittam. d. l. vnica C. de mul. & dic. vt plenè de hoc. quòd ad laicos, not. ibi per Bart. clerici verò nec tenentur, nec possunt hos honores inter laicos sumere, qm nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, & apertius probatur in l. placet. C. de episc. & cler. vbi tex. dicit, quòd nihil commune debet clerici habere cum publicis actionibus, vel ad curã pertinentibus corpori non sunt annexi, & c. Per illud tex. dicitur, quòd etiam de vniuersitate laicorum non sunt. vnde nõ habent vocem in concilio populi, quòd tenet Inn. in c. dilecta prope. fi. de exceſ. prela. Quædam verò munera personalia habent nõ honorem, sed quandam vtilitatem annexam, & appellantur scilicet munera fordidã & hec consistunt in viliibus officijs, vt in arena fodienda, & in calce coquenda, & alijs, in quibus versatur quadam vilitas, & vide multa exempla in l. maximarũ. C. de excu. mu. lib. 11. Et potest in istis cognoscẽdis dari trac regu. secundum Barto. in d. l. vnica, quòd sicut illud est hono, quòd in loco reputatur hono, vt not. Inn. in c. de multa, de præben. facit. c. cum olim de consue. ita illud est vile, quòd reputatur vile.

Et hæc officia vilia possunt dici angariæ ab anglo, quòd id est qd cõstringo, quia cõstringunt ad illud. Ita sumitur illud verbũ in passione domini, quòd ad ferendũ crucẽ angariauerunt quẽdam Simonẽ. & c. Hæc officia vilia de iure ciuili deferuntur tantum humilioribus personis. nõ autẽ maioribus. vt l. humiliores. C. de suscep. & circa. lib. x. Ab his verò clerici, & mancipia. seu coloni clericorum, & ecclesiarum sunt immunes etiam de iure ciuili l. placet. C. de fac. san. eccle. & l. 2. C. de episc. & cleri. Sed contra

hoc facit, l. neminem C. de sac. san. eccl. ubi innuitur, quod ecclesia tenetur ad angarias, & perangarias soluit. l. un. dupliciter. Primum, quod ibi non dicitur, quod ecclesia subeat angarias, sed dicitur, neminem excusari, etiam si possessio pertineat ad ecclesiam. quod est intelligendum secundum eum de rusticis, & colonis ecclesie, qui non excusantur in casu ubi expresse, scilicet in aduentu principis; quamuis alias ferui, & coloni ecclesiarum non debeant angarijs, & perangarijs fatigari l. 2. q. 2. ecclesiarum feruos. Clerici autem hoc casu sunt immunes secundum quosdam. Secundum potest dici secundum eum, quod est speciale in aduentu principis, ut angarias, & perangarias præsentent etiam ecclesijs, dummodo ad ordida munera non cogantur. Ego puto, quod clerici, vel ferui, qui sunt de dominio ecclesiarum, nullo modo teneantur, etiam in aduentu principis; quia tunc dicitur personæ sunt exemptæ a dominio, & iurisdictione laicorum, ut legit. & not. 96. distinct. capit. si Imperator not. Innoc. in cap. 2. de ma. & obseq. & glo. iuncto textu in cap. quanquam de cens. lib. 6. Ergo in nullo tenentur eorum personæ ad obsequium Imperatoris. facit l. rescripta §. fin. & quod ibi not. per Bar. ff. de mune. & ho. & quod infra dicitur. Unde non potuit Imperator in hoc per aliquam legem distringere clericos. capitulo, quæ in ecclesijs, de consi. & c. ff. de reb. eccl. non alie. & no. hic tota. And. super glo. & infra latius dicam. Sed respectu colonorum liberorum, qui seruiunt ecclesijs pro mercede, potest procedere d. l. neminem, & dicitur. Inn. cum enim illi sint subiecti Imperatori iuxta not. in c. indicatum est nobis 89. distinct. & per ipsum Imperatorem sint multi exempti d. l. 1. & 2. de episcopo. & cleri. potuit Imperator in certis casibus illam immunitatem limitare, & restringere ut in simili not. glo. in cap. cum secundum leges, de hæret. lib. 6. Quædam, & tertio sunt onera personalia, quæ non habent in se dignitatem; seu honorem, ut utilitas, ut est legatio, seu tutela, vel cura; & ad hoc omnes laici tenentur, nisi habeant excusationem legitimam ff. de excu. tut. per totum ff. de legi. per totum. Sed clerici non tenentur, ut l. naturaliter. C. de episcopo. & cler. canonizata 16. quæst. 1. capit. generaliter. vide tamen tex. iuncta glo. notabili in capit. per totum nit 86. distinct. ubi legitur, & not. quod licet clerici, & monachi non teneantur subire tutelam, & curam minorum, possunt tamen, si volunt, agnoscere legitimam quia est officium pium, quod nota, & dicit, ut ibi latius no. In hoc casu recte potest intelligi capit. 2. supra de immunitate ecclesie. nam quia pium est custodire ciuitatem, & patriam tempore necessitatis, ideo disponitur ibi, ut clerici teneantur, & dicitur latius, ut ibi per Docto. Et hæc sufficiunt quod ad primum membrum; & intelligo prædicta procedere quod ad clericos, tam in muneribus ordinarijs, quam extraordinarijs.

Et dicit, quod ordinaria munera dicuntur illa, quæ habent certam, & determinatam, seu ordinatam præstationem; extraordinaria sunt, quæ quandoque per accidens imponuntur ad hoc, quod in simili habetur in l. scio §. medico ff. de annu. lega. & hoc tenuit Gul. in l. neminem. C. de sacrosanct. ecclesijs. ubi tractauit istam materiam. posuit Bartol. in dict. l. vna. & secundum eum potest dici, quod illa sunt extraordinaria munera quæ non imponuntur à lege, vel à senatu consulto; vel constitutionibus principum, & hoc videtur innuere tex. in l. 1. C. de vaca. mu. libr. 10. sed in idem recidit cum præcedenti; quia quando imponitur lege, vel consuetudine, habet de necessitate certam præstationem.

Et hæc ordinaria munera respectu rerum, & præstationum appellantur quinque indicta, quinque superindicta; nam princeps quinque imponit collectas pro necessitatibus occurrentibus. Et hoc potest appellari superindictum, quia indicitur superordinarium. indictum verò olim erat extraordinarium, sed postea effectum fuit ordinarium, quia imponebantur per singula iustra, id est de quinquentio in quinquentium, & sic habebat certam, & determinatam præstationem. & vide de his. C. de indi. per totum, & l. vna C. de superindict. lib. 10. Ab his omnibus ecclesia est exempta, ut infra patebit, etiam de iure ciuili d. l. placet. C. de sacrosan. eccl. Aucten. item nulla communitas, eodem titu. & c. quanquam de cens. lib. 6.

Venio nunc ad secundum membrum principale, id est ad munus patrimoniale. Et sciendum quod id appellatur propriè patrimoniale, ubi veritur sumptus, ut in l. munerum §. patrimoniorum ff. de mun. & ho. Et hoc munus tripliciter imponitur; nam quandoque imponitur rebus, nulla habita cõtemplatione personæ, quod quæ imponitur personæ tantum, nulla habita cõtemplatione patrimonij, quandoque imponitur personæ pro rebus, habita cõtemplatione patrimonij. Venio ad primum membrum, quod est munus merè patrimoniale, & istud est triplex, nam quædoque indicitur rei de eo, quod sciendum est de ipsa re, ut quod nauis, equus, vel currus vadat ad seruitium Reipublicæ; hoc enim fit in ipsa re, quandoque hoc munus imponitur super eo, quod percipitur ex ipsa re; ut detur certa pars fructuum, ut l. modios. C. de suscep. & arca. lib. 10. quæque imponitur ipsi rei de eo, quod non percipitur ex ipsa re, nec est in ipsa re, sed omnino extra rem, ut quæ debet pro ipsa re præstare certam quantitatem pecunie annuatim. Exemplum primi. & secundi in d. l. munerum. §. patrimoniorum. & seq. Exemplum tertij in l. hæcenus, ff. de usufru. & in omnibus legibus tractantibus de tributo, & vectigalibus, quæ soluntur in pecunia pro rebus, ut in cap. 1. in fi. de cens. & d. l. placet C. de sacrosan. eccl. & c. tributum 23. q. 8. Differunt istud tertium à munerè; quod imponitur personæ pro rebus, nam ibi est obligata personæ, & per consequens omnes res patrimonij. l. auferitur §. fiscus ff. de iur. fisci. hic verò quælibet res tenetur pro munere, quod eam respicit, & ultra. l. Imperatores ff. de publi.

Qui autem excusentur ab istis muneribus, dixit Bart. in d. l. vnica. quod nemo cuiuscunque dignitatis existat

existat, etiam si sit ecclesia allegat. de exadi. trib. l. fin. C. de sacrosan. eccl. l. iubemus nullam nauem l. placet. & l. de his C. de episcopo. & cleri. nisi quatenus lege, vel priuilegio specialiter sit expressum, ut in l. 1. C. de episcopo. & cleri. Aduerte, nam Inno. hic inuoluntè loquitur, hoc tamen in hoc passu sentire videtur, dicit enim, quod si ad ecclesiam perueniunt possessiones, quarum ratione debet præstari personale munus, seu militare, puta exercitus, vel hospitium, vel aliud simile, istud præstabit ecclesia. argu. 18. dist. si episcopus Metropolitanus 23. q. 8. si vobis & c. sapè ff. de pub. l. Imperatores. Tunc tamen non subit ista tanquam onera, sed vel ex passio, vel tanquam tenens rem oneratam, quælibet enim res cum suo onere transit. sup. de deci. pastoralis. & cap. ex literis, de pig. Hæc autem munera propriè patrimonialia appellantur secundum eum ff. de mune. l. 1. §. patrimoniale, & hæc bene subit ecclesia nisi sint superindicta, quia ad illa non tenetur C. de episcopo. & cleric. l. omnes 1. r. q. 1. si tributum. Ab his etiam superindictis immunes sunt clerici, & eorum uxores, & liberi 16. q. 1. cap. nouorum. C. de episcopo & cleri. l. 2. & l. omnes; nisi necessitas immineat. supra cap. peruenit 86. distinct. Et in hoc iudicio meo incompetenter alleg. iud. capit. in istis muneribus patrimonialibus, quia illud capit. loquitur de personalibus. Subiicit etiam Innocen. quod ab illis omnibus, & singulis excusantur, & quantum ad decimas, & oblationes, & alia spiritalia, & etiam quantum ad mansum ecclesie, siue dotem, ita tamen, quod si fundus ecclesie, id est in quo fundata est ecclesia, vel fundus dotalis erat prius tributarius, redimatur, & tributum non soluat 14. q. 6. c. comperimus. Quantum verò ad alias possessiones subit ecclesia munera extraordinaria, dum tamen respiciant pietatem C. de sacrosan. eccl. l. ad instructionem. Et sic potest intelligi secundum eum, c. perueit. Ad hoc tamen non sunt ecclesie, & clerici per seculari iudicio compellendi, sed per ecclesiasticum, de cuius foro sunt persone. Extraordinaria verò, quæ ad publicam utilitatem tantum respiciunt, non subit ecclesia: nisi in euentu principis, & felices embolæ. C. de sacrosan. eccl. l. iubemus, & l. placet, & l. neminem. Item ecclesie sunt immunes ab gratiorum inscriptionibus 33. q. 8. c. in qualibet §. sancimus. Hæc sunt in effectu dicta Inn. quæ videntur concernere totum secundum membrum principale. Sed ego quodlibet membrum per se dicerem sic; cum queritur, an ecclesia teneatur ad munus patrimoniale, dicit, quod si possessio, seu fundus perueniens ad ecclesiam habeat certum onus annexum ad illud tenetur, siue habuerit illud onus ex priuata dispositione; arg. in c. dilecti de don. & c. quanto, de cens. siue ex dispositione publica, puta principis antequam perueniret ad ecclesiam. Exemplum in tributo, nã quælibet possessio est ab antiquo onerata onere solvendi tributum Imperatori, ut in l. Imperatores ff. de pup. l. placet. C. de sac. san. eccl. & c. 1. in fi. de cõ. si. Ideo dico quod ecclesia tenebitur ad tributum ratione possessionis, seu possessionum, quas postmodum acquisiuit, quod clarè innuit d. c. 1. & ibi dixit Pan. plenè. Fateor, quod Italia, quæ est princeps principiarum, non obligatur hodie ad hæc tributa, ut not. in l. ff. de cens. idem dico in alijs oneribus quæ ratione naturali incumbunt in ipsis rebus, ut reficere iter ante domum ff. de via pub. ref. l. 1. no. Bar. in l. ad instructionem C. de sacrosan. eccl. item in purgatione putei necessarii toti vicinia, in qua est ecclesia; quod not. Spe. in tit. de cens. §. nunc dicendum, ver. item pone, quod vicinia. Ad alia autem onera, quæ imponuntur rebus secundum necessitatem accidentem, puto ecclesiam non teneri; quia non possunt res ille onerari. Ideo ex quo perueniunt ad ecclesiam, eximuntur ab omni exactione. Et forte hoc voluit dicere Inn. dum dicit ecclesias esse immunes à superindictis. tamen non mihi placet dictum Inn. inquantum dicit, ecclesiam teneri in aduentu principis, & felices embolæ; quia non video, quomodo Imperator potuerit hoc statuere in præiudicium ecclesie; ex quo aliter à principio non obligauit possessiones ad hoc onus; nam possessiones quæ dantur ecclesijs, dantur Deo; & sic efficiuntur sancta sanctorum 12. q. 2. quicunque; militum. & c. nonnulli. Imperator autem tanquam subditus non potest statuere super rebus Deo dicatis, de consi. c. quæ in ecclesijs; præsertim cum tam ecclesie, quæ clerici, & bona eorum habeant à iure diuino immunitatem ab istis exactionibus. ut est tex. iuncta glo. in d. c. quanquam. Imperator autem non potest statuere contra legem Dei 25. q. 1. sunt quidam. Et hoc est quod voluit Io. An. hic, & in ca. peruenit, ubi dixit, quod nulla lex potuit infringere ecclesiam ad hæc onera. Et per hoc patet responsio ad d. l. munerum §. ad huiusmodi, iuncta glo. ff. de mu. & ho. & ad alia iura, quæ videntur indistinctè velle, ecclesiam teneri ad onera patrimonialia. Unde puto l. iubemus nullam nauem. C. de sac. san. eccl. non procedere in præiudicium rei eccl. de quo etiã tetigit in c. 1. de dol. & cõtu. Circa mansum ecclesie, seu dotem, & hortum, iuxta positum stocum Inn. ut tributum non debeat solui, sed debet prius redimi ab eo, quod vult ecclesiam edificare; alijs non debet episcopus pati ecclesiam construi, de quo dicendum, ut in d. c. quanquam de cens. & hoc quod ad primū onus patrimoniale. Secundum fuit, quæ imponitur personæ, nulla facta mentione de re. Et ad ista in dubio non tenetur ecclesia, nec clerici, quoniam non sunt subditi Imperatori sed omnino exempti, ut in iuribus superius alleg. in d. c. quanquam, quinimò dico, quod hoc non tenentur laici ciues, sed tantum rustici; & appellatur hæc exactio, capitatio; quia imponitur per capita, non habita ratione patrimonij, ut l. vna C. de capitacione ciuium cens. eximenda lib. 11. no. Bar. ibi in d. l. Tertium ius, quando imponitur onus personæ, habito respectu ad patrimonium; & ad hoc non tenetur ecclesia, nec etiam laici non subditi, licet habeant patrimonium in loco, ut l. rescripto §. si & ibi per Bartol. ff. de mu. & ho. nisi aliud habeat consuetudo, ut no. Bart. in d. l. vna. Non tamen valebit consuetudo in præiudicium ecclesiarum, tum quia est grauosa ecclesijs, ut in cap. 1. de consue. tum quia est

contra libertatem ecclesiasticam, vt in Auc. cassa, & irrita C. de sac. sanct. eccle. conuicta Auch. Item nulla cōmunitas C. de epis. & cle. Et in isto mēbro potest propriē intelligi c. fi. de vit. & hon. cleri. & c. quanquam, præalleg. Venio ad tertium membrum principale, scilicet ad onus matrimoniale mistum.

Et dicitur munus mistum illud, quod habet onus cum sumptu ff. de mu. & ho. l. i. munerum §. mista, participat enim de munere personali, quatenus habet onus annexum; item cum patrimoniali, quatenus est cum sumptu. vnde per angarię dicuntur munera mista. Et de his dic. vt §. in præcedentibus, nam vbi ecclesia non tenetur ad personalia, nec realia, fortius nec ad ista mista. Vbi dixi, eam teneri ad vtrumque, tenetur ad ista, ad hoc c. 2. §. eo. tit. vbi procedit regulariter. Sed dubitatur in quibusdam; & primo quod si est aliquid explicandum, quod respiciat pietatem. Inn. vt supra dixi, voluit ecclesiam teneri per d. l. ad instructionem, & per c. 2. §. eo. tit. secus dicit, si respicit publicam vtilitatem, vt hic. Aduerte, quod l. ad instructionem loquitur de refectione itinerum, & pontium; & sic vult Inn. ecclesiam teneri ad contributionem talium, & similibus. Et per hoc videtur idem sensisse in ædificatione, seu reparatione ciuitatis, seu castri. Idem Vinc. & Host. sed Ioan. And. sentit contrariū; loquitur tamen de instructione murorum, & cum Ioā. concordat Accur. in d. l. ad instructionem. Phi. dicit hic, tales contributiones sine pape licentia fieri non debere p. c. aduersus. Ioan. And. dicit, se non videre quomodo leges non solum Digestorum, sed etiā Auenticorum possint constringere ecclesias ad talia, & remittit ad no. per se in c. constitutus, de religio sis do. & sic videtur velle, quod l. ad instructionem, & similes non procedant in præiudicium ecclesiarum, d. Ant. transit similiter recitando Doct. in d. l. ad instructionem. Item Io. An. & Phi. dicunt quod in omnibus casibus, in quibus reperitur expressum de iure civili, ecclesias teneri, quod tenentur etiā in consilio Rom. pon. Nec obstat dictū c. aduersus, de immu. eccl. quoniam ibi prouidetur contra grauamina extraordinaria, quæ propter aliquid accidens per principem secularem imponuntur, aliā si c. aduersus, loqueretur generaliter de omnibus muneribus, multæ leges corriguntur; quod non est sentiendum, arg. de cleric. cum expedit lib. 6. nam leges habent vim canonicam, si can. specialiter non contradicunt, de no. ope. nun. c. 1. Et ex hoc patet standum huic glo. quod ecclesia teneatur ad iter, vel pontem faciendum. vel muros reificiendos, si fuerit de necessitate; secus, si ad decorem. do. Pet. de Ancha. transit quod ad constructionem, & refectionem murorum cum opi. Iac. But. quam posuit in d. l. ad instructionem, distinxit enim; aut sunt ad ornatum, & non tenentur; aut necessariū, puta propter guerram, vel suspicionem guerre. & tenentur ecclesia. dixit enim But. ibi, quod ecclesia tenetur soluere gabellam de plaustris, siue curribus, si gabella conuertitur in reparationem viarum, & pontium; quia sic de ipsorum etiam priuatorum vtilitate tractatur. Et per hoc dixit ipse dom. pont. posse dari generalem doctrinam, quod vbiq; tractatur de generali vtilitate clericorum simul, & mistim, clerici teneantur contribuere vnā cum laicis. Hinc dicit, se audiuisse, quod aggeres, qui sunt iuxta mare, vel flumina propter timorem inundationū possessionum, tenentur pro possessionibus suis contribuere clerici, sicut laici, propter commune inundationem, seu propter commune periculum. Idem forte secundum eum ad euitandum rapinas, incendia, captiuitates, & alia multa mala ex aduentu alicuius societatis hostilis contra ciuitatem, si pecunia se redimat, aliter se defendere non valentes: hic enim versatur vtilitas clericorum, sicut & laicorum propter damna in eorum possessionibus infligenda; vbi enim est damnum debet esse & commoedum, vt in Cle. 1. de cens. Et hoc vltimum originaliter fuit Bar. licet ipse non alleget in l. nullus C. de curs. pub. lib. 12. & ad idem facit secundum d. pet. supra; c. peruenit, vbi clerici tenentur etiam vigilare pro custodia, & tuitione ciuitatis, Item licitum est ecclesias incastellari, vt boni a malis valeant se tueri, vt dixi J. in c. de bello. Item nulla est maior pietas, quam defendere patriam, & debiles, & pauperes ab hostibus. x. q. 3. c. fortitudo, & c. non inferenda. Et hæc ratione pro pace, & quiete, qua tueri, & defendi debent ecclesie, soluitur Imperatori tributum 12. q. 8. c. tributo. Item hoc munus respicit pietatem, vt euentur incendia, & occurratur periculis captiuorum, & multis malis. Ergo tenetur ecclesia per supradictas; maxime per Inn. Igitur vbi onus venit imponendum pro communi necessitate cle. vel laico. non habet locum d. c. aduersus, salua determinatione melius sentientis. dicit tamen quod portio tangens ecclesiam debet peti coram iudice suo, non per laicos debet cogi.

Et quod ad principalem questionem de refectione murorum, opi. But. tenuit Bal. in d. l. ad instructionem, cum hac vltima limitatione, vt fiat compulsio per iudicem ecclesiasticum, & non per laicum. Et Pan. in ciuitate Senarum habuit hanc q. de facto tangentem principale monasterium montis Oliueti, contra quod instabat cōmunitas, vt contributor ad expensas murorum cuiusdam villæ, in qua monasterium habebat multas possessiones; & consuluit monasterium non teneri. Et ita mediante consilio suo monasterium fuit absolutum. Et quia per motiua aperitur intellectus multorum iurium in hac materia, inferam in effectu consilium illud, & respondebo ad motiua in contrarium facta; probo enim ecclesiam non teneri, iuribus, rationibus, & summorum Doctorum autoritatibus. Et primo adduco c. non minus, de immu. eccl. vbi tractatur de fossatis faciendis, quæ profecto concernunt custodiam ciuitatis, & vtilitatem publicam tam clericorum, quam laicorum; & tamen deciditur, quod ab ecclesia non debeat exigī aliqua portio vt debita; imò prohibetur sub anathematis districtu, nisi episcopus, & clerici tantam necessitatem, vel vtilitatem inspexerint, vt absque vlla distinctione, vel coactione ad reuendādas cōmunes vtilitates, vel necessitates, vbi laicorum non suppetant facultates, subsidia per ecclesias æsti-

ment conferenda. Et pondera illud verbum, communes vtilitates; non enim dicit laicorum tantum. Et hoc idem verbum reperitur in d. c. aduersus Ex quo patet, quod imminente nece sitate clericorum & laicorum non tenentur clerici aliquid conferre, nisi sponte velint approbante episcopo cum clero, & vbi laicorum non suppetant facultates. Et hodie, per c. aduersus, non possunt clerici in his contribuere, nisi Rom. pontifice prius consulto; & fuit illud sancitum propter quorundam imprudentiam sæpè allegantium talē necessitatem, vel vtilitatem. Secundo adduco tex. no. in Auc. item nulla cōmunitas. C. de epis. & cler. ibi, generaliter prohibetur, ne quis audeat ab ecclesijs exigere collectas, exactiones, angarias, & perangarias; quæ omnia propter cōm vtilitatem, & defensionem reip. exiguntur. Ad idem tertio adduco c. 1. de immu. eccl. lib. 6. & c. quanquam, de cens. eo. lib. & Clementinam. præfenti. & c. fide vita, & hon. cler. & l. placet. C. de sacrosan. eccl. l. 2. C. de episc. & cler. 16. q. 1. c. generaliter, cum multis alijs tex. qui eximunt eccle. & ipsarum bona ab omnib. gabellis, collectis, exactionibus, & similib. Probat quod hæc ratio, bona eccl. sunt deputata publico vsui spirituali. 12. q. 1. videntes. 16. q. 1. quoniam, & d. l. placet, & hinc dicit tex. in c. nulli liceat. 1. q. 2. quod omne illud, quod eccl. consecratur, siue fuerit animal, siue ager, sanctum sanctorum Domino efficitur, & ad ius pertinet sacerdotum. Non ergo debent mundano vsui, & publico deferri, quia semel Deo dedicatū ad humanos vsus trāfere non debet amplius, vt in illa regula, semel Deo. de re. iur. lib. 6. nam & ius publicum versatur in sacerdotibus, & sacris legis. diuini ius publicum. Laici ergo cum sint mundani, & principaliter habeant vtilitatem in republica mundana, debent subire onera reipublicæ mundanæ, bona verò eccl. quæ sunt Dei, debent deferri reipublicæ spirituali. Similiter videmus in personis, nam milites seculares militant mundo, milites cælestes militāt Deo, & sic illi in temporalibus, isti in spiritualibus, vt in c. reprehensibile. & c. quo ausu, 23. q. 1. vlt. Res est ergo dixit tex. in c. non minus, quod quamdiu laicorum facultates suppetunt, non debent ecclesie aliquid elargiri, ne subtrahantur bona vsui publico spirituali. Hinc not. tex. in Clem. quia contingit, de religio sis d. omib. dicentem, quod deputata certo vsui largitione fidelium non debent deputari ad alium vsuum autoritate Romani pontificis duntaxat excepta. hinc text. dicit, onera esse laicorum, vt patet ibi, isti vero onera sua, & c. licet in sequentibus tractet de communi vtilitate, vel necessitate, sed dicit illa laicorum, quæ eis incumbunt rationibus prædictis, licet do. Pet. intellexerit, & non bene; iudicio meo; quod loquatur de necessitate, vel vtilitate laicorum duntaxat. Nam si dictum suum fuisset verum, replicasset postmodum de laicis, quod non fecit, sed dixit de communibus, & idem dixit in c. aduersus: quod præferunt probatur ibi, dum Papa dixit, quod sua interest prouidere communibus vtilitatibus clericorum. hanc etiam sententiam probat communis opi. docto. vtriusque iuris in c. fin. de vit. & ho. cle. & in c. i. de immu. eccl. li. vi. & in Cle. præfenti, de cens. per Ioan. de Lign. & Bart. in l. rescripto. ff. de mun. & ho. in l. placet. C. de sacrosan. eccl. dicit enim, quod bona eccl. non tenentur ad aliqua onera mundana, nisi prius fuissent censuaria, aut tributaria, quam peruenissent ad eccl. ita quod soluissent certum tributum, vel censum, aliter autem non tenentur, quanquam priores possessiones prius soluissent tempore necessitatis, vel vtilitatis, aliquas collectas, seu factiones. Ad hæc multa iura superius allegata hæc sententiam præcisē, quod ad casum nostrum, scilicet in refectione murorum, tenet glo. in c. generaliter. §. nouarum. 16. q. 1. vbi expressē dicit, quod l. ad instructionem, non tenet. vnde apertissimē, & singulariter voluit ille iuris cano. speculum. Ioan. And. vt supra dixi, quod nulla lex nec scriptum, nec Codicis, nec Auenticorum potuit in hoc asstringere eccl. Hæc eandem sententiam secutus est Glossator iuris civilis clarissimus in d. l. ad instructionem. Idem ibi Bar. iuris civilis illuminator dicens quod dicta lex ad instructionem, in parte corrigitur per Auc. item nulla cōmunitas, præallegata, & distinguit inter onera realia, & quæ imponuntur personis propter bona, vt ad primā teneantur eccl. ad secundā verò non, quam pro refectione pontis, & murorum onera imponuntur personis pro rebus. nulli enim iure cauetur possessiones ad hoc obligatas fore. Quid plurā ipsemet Host. videtur correxisse opi. suam, quam assererat in c. non minus, nouissimē in Summa sua, in tit. eod. in §. in quibus, ven. ad extraordinaria. vbi dicit, quod hodie eccl. sunt immunes ab istis muneribus concernentibus publicam vtilitatem per dictam Auc. item nulla cōmunitas, cum similib. & sic, quod hodie non procedit ex toto dispositio illius legis, ad instructionem. Multi etiam Doct. antiqui hanc opin. secuti sunt, de quibus non curo specificam mentionem facere, cum pro sententia nostra habeamus vtriusque iuris illuminatores, vt glossatorem in decreto, glossatorem factionis iuris civilis, Bar. & Ioan. And. Quis enim auideret ab hac opin. saltem in practica recedere, maxime contra religionem? cum non parua sit ratio, quæ pro religione facit. l. sunt personæ. ff. de rel. & sumpt. fune. Et profecto si quis rectē ponderat glo. istam, in c. aduersus, eius opinionem prima fronte sentire videtur; nam ista glo. est hic posita super casu excepto, scilicet quando episcopus, & clerici insipientes necessitatem, vel vtilitatem laicorum volunt absq; occasione aliqua subsidia elargiri, vnde glo. ista in ver. ad releuandas, voluit potius exemplificare de hac necessitate, vel vtilitate communi, quam ponere casum exceptum ad dispositionem istius, c. quod satis colligitur etiam in eo, quod dixit; conferre enim debet; & sic per verbum, Enim, continuat se ad text. Si enim voluisset ponere casum exceptum, dixisset; Conferre tamen licet; vel per verba similia locuta fuisset. Et quicquid sentiar satis est hæc opinio nostra fuisse iuribus, rationibus, & autoritatibus; quæ eccl. ad hæc onera non tenentur, nisi seruata dispositione huius cap. aduersus, & Romano pontifice prius consulto, vt dicitur

tur in d.c. aduersus. Putarem tamen, quod vbi tanta necessitas immineret, quod non posset sine aliorum scandalo, & periculo haberi prius recursus ad Papam, quod sufficeret tunc deliberatio episcopi, & clericorum, ar. opt. in l. tutor, qui reperit. fi. de admin. tut. Non obstat huic conclusioni motiuum. d. Card. in eo, quod dixit, standum legibus, ex quo in canonibus contrarium non reperitur, vt in c. 1. de no. op. nunc. cia. dico enim illa iura non procedere, quando lex imperialis est damnosa ecclesijs, seu ecclesiasticis personis: non enim tenet, nisi specificè approbetur ab ecclesia, vt communis docet Theorica in fi. c. fina. de solut. & in c. ecclesiarum Sanctae Mariae, de conslit. facit 10. dist. c. fi. in adiutorium, & c. fi. de reb. ecc. non alie. Et per hoc patet, quod l. ad instructionem, & l. iubemus nullam nauem. C. de sacrosanct. eccle. & l. nullus. C. de curs. pub. lib. 12. cum similib. non tenent, quod ad ecclesias; cum specificè non reperiantur approbatae per ecclesiam; imò potius reprobatae, saltem quod ad effectum, vt d. c. quanquam, de cens. lib. 6. cum si. Item & secundò potest responderi, quod illa iura non procedunt, quando lex imperialiter disponit; & tunc est seruanda in foro canonico, si canon non contradicit; secus, quando lex specificè disponit super rebus, & personis ecclesiasticis, quia talis lex est nulla ex defectu potestatis, quãtuncunque canon specificè illã non improbet, vt voluit Cal. & bene. in d. c. de noui oper. nunciatio. Et vide Abb. in reper. c. ecclesia Sanctae Mariae, de conslit. & pondera, quia iste tex. non videtur directè concludere contra illam l. nullus, nã ibi dicitur, quod tempore expeditionis nullus excusatur, etiam ecclesia; & iste tex. innuit apertè oppositum, in eo, quod facit mentionem de expeditione, & concludit, ecclesiam non teneri, nisi sponte velit ecclesia, & clerus subsidia aliqua conferre, vbi laicorum non suppetunt facultates. Et exponit Ioann. An. illud verbum expeditionis, id est caualcatas, vel missiones nuntiorum. Et per hoc videtur, quod dictum Barro. in d. l. nullus, & dictum do. Cardin. hic non procedant, saltem in distincte in eo, quod volunt ecclesias, & clericos teneri ad contribuendum caualcatas tempore, cū scilicet veniunt istae societates ad damnificandum communitates. vnde ad illam l. nullus, per quam fuit Bart. motus, & ad alia iura ciuilia patet satis responsum.

Restat nunc respondere ad considerationem D. Petr. in eo, quod ponderauit communem vtilitatem clericorum, & laicorum: dicerem enim sic, quod aut necessitas, vel vtilitas imminens concernit vtilitatem ecclesiarum à remotis per quandam consequentiam, & tunc text. apertus est hic, quod ecclesiae non tenentur, inducendo tex. prout supra dixi. Et faciunt aliae rationes per me supra inductae; nam in hoc prodest immunitas ecclesiae concessa, quia in publica vtilitate, in qua includitur vtilitas priuata, non tenetur ad munera subeunda; si enim concernerent ad expediendam solum vtilitatem laicorum, in nullo prodesset hac immunitas ecclesiae. Aut necessitas, vel vtilitas concernit de directo, & principaliter vtilitatem ecclesiarum & laicorum, vtputa, quod praua societas territorium ciuitatis incendit, deuastat, consumit, in quo ecclesia habet multas possessiones, vel quando hostes fidei deuastrant, & deminorant religionem, vt in praesentia, & tunc dico, quod ecclesia deberet contribuere; sed non ad solum deliberationem laicorum. Vnde pondera, quod ad haec onera possessiones non sint obligatae. Sed cum collecta est imponenda personis contemplatione rerum, oportet quod clerus, & populus principaliter conueniant, & deliberent super hac exactione redimenda; nec totius populi deliberatio habeat obligare clerum, nec contra: cum enim agatur de vtilitate vtrorunq; oportet vtrorunq; consensum interuenire: quia quod omnes tangit, debet ab omnib. comprobari, vt in Clemen. 1. de cens. & c. ad haec, de offic. Archid. facit quod in simili leg. & no. in c. pastoralis, de rescrip. & optimè facit c. fi. de fer. c. t. de cens. vbi tex. in concernentibus clerum, & populum, etiam in actu concernente animam, requirit consensum vtriusque, & vide quod dixit Panor. in d. c. fi. fateor tamen, quod si clericus non vellet sine legitima causa consentire, populus poterit officium superioris ecclesiastici implorare, vt compellat clerum ad consentiendum, ar. bo. in c. nullus, de iurepa. Puto etiam, quod in hoc casu non habeat locum dispositio. c. aduersus, vt Rom. Pont. prius consulatur; quia impensa est stenda non solum propter vtilitatem publicam, sed etiam propter vtilitatem priuatam bonorum ecclesiarum; & sumus extra casum illius c. aduersus, facit. c. 1. & 2. de cens. & not. diligenter haec dicta mea, quia optima. Sed vide 7. in isto Spec. c. 63. quado necessitas vrget pro religione tuenda, vbi multa vtilia inuenies.

Respondeo insuper ad alia motiua, quae videntur obuiare conclusioni supra facta. Et primò ad c. peruenit, supra de immun. eccl. dico, quod non loquitur in fructibus & bonis distrahendis, sed quadaam custodia ad necessariam tuitionem ciuitatis, quae non imminet in casu nostro. Item praesupposito, quod esset magna necessitas, debet seruari tenor. c. non minus aduersus, propter periculum indebitae alienationis bonorum ecclesiarum, quod imminet in casu. cap. peruenit. Item ibi tractatur de negotio concernente immediate vtilitatem clericorum, nec fit deliberatio per laicos, sed episcopus habet hoc disponere, vt ibi. Itẽ non obstat quod dicitur de pietate, dico enim quod vbi agitur directè de captiuis redimendis, vel pauperibus alendis, tunc ecclesia debet nedum subuenire, sed etiam, bona sua distribuere, vt in c. aurum. 12. q. 2. secus autem in casu nostro, scilicet in refectorem murorum, & similibus, vbi etiam diuitum nutritur vtilitas. Item ex quo laici sunt potentes, debent ipsi hoc facere, vt hic disponitur de fossatis, & non detrahere de cultu diuino, & pauperibus, & religiosis sumptibus, & necessaria, vt expensa fiat sibi in causa nõ necessaria. Vbi praesumeretur, quod laicorum facultates non suppetant, & necessitas vrgeat, tunc feruetur quod dicitur in c. aduersus, & haec bene notabis. Vltimò quaeritur hic, an ecclesiae teneantur ad gabellas,

qua

quae hodie imponuntur in vino, & similib. & dic, quod non, per illam Aucten. item nulla communitas. C. de sacrosanct. eccle. tenet. Bald. in l. placeo. C. de ritu. nisi gabella fuisset imposta pro oneribus, ad quae tenetur ecclesia; quia tunc succedit loco onerum, vt voluit Barrin d. l. ad instructionem, & vide de ista materia quod plenius legit, & not. in c. fin. de vit. & hon. cler. ita Panor. in c. non minus, de immo. eccl. vbi multa vtilia dixit, vt ex supra dictis constat, & videbis Anch. in d. c. non minus, dicentem, quod ex praedictis possit dari generalis doctrina, quod vbi cunq; tractatur de communi vtilitate clericorum, & laicorum, simul, & permittim, clerici tenentur contribuere simul cum laicis, quia vbi commodum, ibi onus, vt in Clemen. 1. de censib.

Item nulla maior pietas, quam defendere patriam, debiles, & pauperes ab hostibus. 23. q. 3. c. fortitudo, & c. si quis, & c. non inferenda. Et hac ratione pro pace, & quiete, qua tueri, & defendari debent. ecclesiae, impe. tributum soluumt. 2. q. 8. tributum. Sed omnia cessant, quando tractatur de religione tuenda: in tali casu vide infra in cap. 63. Sed non gaudent immunitate eccle. qui praetextu immunitatis delinquant in eccl. c. si de immuni. eccl. & ibi est tex. contra peccantes sub spe venia. vnde Scriptura; Maledictus homo, qui peccat in spe. Vnde voluerunt quidam, hoc esse peccatum in Spiritum sanctum, dicunt tamen Doct. quod proprie peccatum in Spiritum sanctum est peccatum obstinationis, illud enim nec in hoc seculo remittitur, nec in futuro. de quo vide, quod legitur, & notatur in c. qualis. 25. dist. 8. & in c. sciendum, de poenit. dist. 2. Vide sanctum Ioannem in 1. Cano. c. fia. Sed delinquens in ecclesia grauius peccat, quod extraxit in d. c. 1. facit. l. si quis in hoc genus, & l. conuenticulum. C. de epis. & cleri. & cum pro causa, de sent. excom. & c. frater. 17. q. 4. Et non solum ecclesiae, sed earum caemiteria hac immunitate gaudent. Et laicus delinquens in ecclesia venit puniendus per suum iudicem laicum, & non ecclesiasticum, vt per Panor. in d. c. fin. tenet Barro. in l. si tui. ff. de accusa. Vbi autem delictum committunt extra ecclesiam, saluantur omnes, excepto publico latrone, & agrorum depopulatore, vt in c. inter alia, de immun. ecclesiarum.

Et seruus fugiens ad eccl. timore domini sui, domino de eius impunitate iuranti restituendus, vt in d. q. inter alia. Circa istam materiam cum quaeritur nunquid ecclesia praestet immunitatem fugientibus ad ipsam, vide Panor. in d. c. inter alia, vbi multa dicit. Si autem liber homo fugit propter delictum, aut propter atrox delictum, & non habeat immunitatem, aut propter minimũ, & habeat. l. 2. C. de his, qui ad ecclesias confugiunt. Et hoc voluerunt Petrus, & Iacob. de Kauenna, sed glo. sentit idem in quolibet delicto, vt no. in d. l. 2. & in d. s. fed neque, in Auct. de mand. prin. hoc dicit Cyn. procedere de iure ciuili, sed de canonico distincte, quod aut deliquit in ecclesia, aut extra.

Primo casu non iuuatur per ecclesiam, per c. fi. infra eo: si extra ecclesiam iuuatur, vt non puniatur personaliter in vita, vel in membris, alleg. hoc c. exceptis publicis latronibus, vbi hic, refert tamen Pet. quod quaedam scripta canonica distinguunt: quod aut delictum atrox est commissum ex proposito, aut ex casu, si ex proposito, non gaudebit immunitate ecclesiae, vt in d. Auct.

Secundo casu, sic, vt in isto tex. quia delictum, quod committitur ex proposito, est magis puniendum, labentem, in fi. ff. de pet. & hoc voluit Hostien. per decret. 1. de hom. Sed aliquid refert Cyn. intelligit istum tex. de altari veteris Testamenti. Sed contra hanc distinctionem proximam facit secundum Cyn. quod de raptore dicitur, qui gaudet immunitate, vt in c. de raptoribus. 36. q. 1. & tamen ille delinquit ex proposito. Ideo retr. circa istud membrum distinctio sic; aut delictum commissum ex proposito committitur, stimulo naturali, aut sine stimulo naturali: primo casu gaudebit, vt in praesentia. c. de raptoribus. secundo nõ, & ita simpliciter recitando transiit Cyn. Sed tu dic de hoc vltimo membro, scilicet quando propter delictum homo liber fugit ad ecclesiam, vt supra dixi; nam haec differentia Pet. videtur contra istum tex. iuncto. cap. fia. infra eo dem. Hic enim dicitur, quod quantuncunque grauius maleficium commissit: gaudet immunitate, & in cap. fia. excludit grauius delinquentem ex proposito, quando delinquit in ecclesia; secus ergo si extra ecclesiam: vnde tam de iure ciuili, quam de iure canonico, quod ad hoc membrum dic, vt supra dixi, sed volui praedicta referre, vt dicta Legistarum non videantur incognita, & vt pateret ad illa responso.

Ex praedictis patet clarissime, qui gaudeant hac immunitate ecclesiae, ita Panor. in d. c. inter alia. Inquit, & ad quos, & ad quid immunitas ecclesiae & caemiterij extendatur, vide Host. in Summa, in titu. de immuni. eccl. in § in quantum, & ibi dicit, quod quando est intra ecclesiam, non est per violentiam eiiciens, nec detinendus, nec constringendus, nec virtualia deneganda. Et idem privilegium habet palatium episcopi, si est intra fines ecclesiae. Host. in d. c. inter alia. Si dicas, quare decretalis fecit mentionem de duobus generibus hominum (vt diximus) plusquam de alijs, dicit Host. in c. inter alia: quae de alijs nõ praesumitur; quod insidiosè hoc fecerint, nisi aliud probetur. Sed si proditorie agitur, non est immunitas in ecclesia, vt in c. 1. de homicid. sed de populatore agrorum, & de latrone semper praesumitur, quod insidiosè hoc fecerint, nisi aliud probetur: & ita de consuetudine seruatur in regno Hispaniarum. Et si quis in ecclesia aliquem occiderit, non debet ab ecclesia defendi, qui ecclesiam violauit, quia scilicet de vsu. argu. 17. q. 4. c. de viro. Sed de delinquentem ex proposito Henricus facit vnam longam distinctionem in c. ecclesiae, de immunitate ecclesiarum, sed non loquitur de illis, qui proditorie egit, & ibi dicit, quod ecclesia, inter dicta gaudet privilegio suo, sicut clericus inter dictos, suspensus, vel excommunicatus gaudet privilegio

gio

gio immunitatis circa manuum iniectionem; & circa forum. cap. di. cum 81. distinet; & ibi dicit gloss. quod clericum depositum verberans incidit in canonem, sed depositus debet clericaliter vivere, & si fuerit incorrigibilis: excommunicatur; & de hoc. in c. cum non ab homine, de iud. & infra in isto Spec. videbis tit. de degra. datione.

Et confugiens ad ecclesiam evitat poenam corporalem, & sanguinis effusionem. c. id constitutum, 17. q. 4. postet. in detrudi in monasterium ad poenitentiam peragendam. c. si episcopus. 30. di. Ant. in d. c. inter alia, per quod Innoc. videtur sentire, qd per iudicem ecclesiasticum posset inde extrahi, & puniri, dum tamen puniatur ecclesiastica poena, & dicit ibi Anto. qd qui fugit propter tributum, extrahitur ab ecclesia, vt in Auden. de mand. princ. §. tributorum, alij. contra. si propter delictum atroc, non habebit immunitatem, vt C. de his, qui ad eccl. confu. l. 2. intellige, vt superius dixi. Et si captus ducatur per coemeterium, & inde violenter extrahatur, non videtur immunitas violata, vt per collecta in d. c. si. secus. si est portator corpus Christi ad infirmum, quis fugeret ad ipsum, quia si ecclesia immunitatem habet propter corpus Christi, multo fortius ipsum corpus debet habere, ad quod vide de celebr. Missi. c. sanè, collecta; ibi. Sed si volens de ecclesia extrahatur, ecclesia non offenditur, quia sola violentia puniatur, Hostiensis & Ioan. And. in d. cap. fina. Sed si confugiens ad ecclesiam fuit per violentiam extractus indebitè, ecclesia potest agere. cum sit spoliata libertate, & per excommunicationem compelli: extrahentem ad restitutionem, ac etiam interdicare, ita Panor. in d. c. inter alia. & ibi de Iudæo fugiente ad ecclesiam, & ibi à quo debeat alimentari fugiens ad ecclesiam, ex supra dictis notabimus, qd qui contra libertatem ecclesie venire nituntur, sunt ipso iure excommunicati, vt in c. nouerit, de sent. exc. & c. grauem, c. tit. vbi papa Honorius III. excommunicat officiales locorum, in quibus sunt statuta contra ecclesiasticam libertatem, nisi ea deleriferent.

Nec examinandum est, quando dicatur violari libertas, seu immunitas ecclesiastica, Card. in c. perpendimus, de sent. excom. prosequitur per plures quaestiones viles, & nouas, ibi videbis per eum. Barto. autem in l. 1. §. que oneranda. ff. quorum rerum act. non da. dicit fieri contra libertatem ecclesie quando fit aliquod statutum, vel aliqua dispositio, propter quam clerici efficiuntur timidiore, itaque si ab vna particulari ecclesia exiguntur collecta per laicos, violatur libertas ecclesie: de qua in c. non minus, de immu. ecc. & c. aduersus, & c. clericis, eo. tit. lib. 6. quod c. clericis, licet sublatum sit quod ad finem partem cularem poenam per Clem. vnicam, de immu. eccl. tamen adhuc durat in ratione sua, item fit contra libertatem ecclesie, si fiat statutum municipale, quod nullus coquat panem clericis certi loci, vel cum eis contrahas, quia fit contra libertatem ecclesie in dire. c. c. quanto. de priuileg. in d. c. immu. eccl. c. si. lib. 6. Ex hoc inferitur, qd fit contra libertatem ecclesie, quotiescunque tollitur, vel diminuitur libertas ecclesie, etiam particularis, vt in c. r. de immu. eccl. lib. 6. Per hoc patet, quod qui turbat iurisdictionem vnius ordinarij ecclesiastici, turbat libertatem ecclesie, dicitur facere iniuriam ecclesie vniuersali, id est quoniam, de immu. eccl. lib. 6.

Ex praedictis concludo secundum eodem opi. Doct. quod fit contra libertatem ecclesie, quicunque violatur priuilegium concessum super generali libertate eccl. & hoc siue violetur quod ad oēs ecclesias, seu clericos, siue quod ad vna ecclesie, vel clericos; quia oēs ecclesie sunt vna ecclesia; 24. q. 1. c. loquitur, vbi litera dicit; Episcopus vnus est, & de Sum. Trin. c. 1. §. vna, & in Clem. 1. de sent. excomm. Secus de libertate particularis ecclesie, id est non competenti ecclesie vniuersali, vt patet ex praedictis, quod est diligenter notandum; quia per prius non ita bene explicatum. In generali ergo concessione facta populis super condendis legib. per l. omnes populi. ff. de iust. & iur. non intelligitur derogatum priuilegio tali ecclesiarum, vt in earum prauidicium possint populi statuere, ad hoc. ff. de offic. eius, cui mandata est iurisdic. l. 1. in princip. l. sanctio legum. ff. de poen. c. cum instantia, de cens. regula generali, de reg. iur. in §. & habitus clericalis consistit in duobus; scilicet in tonsura, & vestibus, vt not. in cap. 1. de cleric. coniug. in 6. & vide Rotam in decis. 201. & vide Phil. Fran. in d. c. 1. & in d. c. index laicus, & vide ea, quae dixi in l. non debet astiti licere, de reg. iur. ff. Et clericus incedens in habitu & tonsura, si est in loco forensi, probabit se clericum ex suo iuramento, Panor. in cap. ex parte, de priuileg. gloss. in Clement. praesenti, de cens. De clericis relinquentibus habitum, dicit, vt dixi in dicta l. non debet, de reg. iur. vbi multo dixi in lectu. mea.

De iurisdictione certo modo secularium in personas ecclesiasticas. Cap. XXXVII.

DIXIMVS in precedenti cap. de libertate, & immunitate ecclesiastica, & de priuilegio cleric. nunc de potestate secularium super ecclesijs & personis ecclesiasticis dicamus, quia Papa ex causa dat vni principi potestatem iudicandam de clericis certi loci, vt territorij. ad quod adduco Card. in cap. perpendimus de sentent. excomm. vbi tenet, quod Papa non potest tollere priuilegium clericorum, quod ad forum; quod illud est de iure diuino, non ceremoniale; sed morale: contra quod papa non dispensat: cap. sunt quidam. 25. quaest. 1. Abb. in c. 2. de maiori. & obed. hoc verum, quando id uellet facere ex toto: quod ad vnum autem, vel quod ad aliquos in particulari bene posset secundum Car. al. leg. c. de or. 34. di. quod no. Arch. in d. c. sunt quidam; c. vnic. de cle. coniug. li. 6. secundum eum: Item index secularis.

secularis potest civiliter punire clericum in seculari iudicio saluum deponentem. tex. in l. nullum. C. de testi. & ibi glo. Cy. Bal. fed ego dubito. Item vbi ecclesiastica potestas deficit, quia hoc casu iudex laicus potest corrigere clericos, vt in c. principes seculi. 23. q. 5. & ibi glo. vt cum scisma faciunt, & non possunt ab ecclesia compesci, vt voluit gloss. in c. tua. de deci. allegat. tex. in c. nec licuit. 17. di. & est optimus text. & facit tex. in c. de ligurib. 23. q. 5. & facit tex. in c. vt famæ, de sentent. excom. propter quod dicit Panor. in c. tua. infra. de deci. Quotiescunque fieret in ecclesia Dei scisma, si non posset sedari, possunt domini temporales se introumittere, & facere dubium sopiri per ecclesiam. Et principes temporales habent potestatem, vt debentes eligere summum pontificem includantur in conclau, vt in c. vbi periculum, de election. in 6. & principes seculares, acceperunt potestatem à Deo principaliter, vt ecclesiam Dei iuuant, & vt in suis necessitatibus eis subueniant. vt in d. c. principes, & in c. dicat aliquis. §. prater ea. 23. q. 5. & de hoc videbis (vt dixi) Panor. in d. cap. tua. Item in casu, c. cum non ab homine, de iudicij. Item in clerico ioculatore, qui anno elapso, & tertio monitus, non desistit; talis est ipso iure priuatus clericali priuilegio. text. in cap. vno, de vita, & honesta. clericorum, lib. 6. (vt dixi in cap. praecedenti) quod procedit etiam in clerico in sacris ordinibus constituto secundum Archid. & Dom. licet Ioan. Monachus contra.

Sed dicit Rota in decisione. 349. in antiquis, qd inter opiniones diuersas praefertur opinio Archi. Item iudex secularis habet iurisdictionem contra clericos coniugatos non deferentes vestes, & tonsuram, vt in c. vno, de clericis coniugatis. lib. 6. quia tales non gaudent priuilegio clericali, vt per Docto. ibi. Item in clericis in minoribus constituto, qui duas uxores habuit, vel cum vidua, aut corrupta contraxit, quia talis subditus est coercionis fori secularis, vt in c. vno, de biga. in 6. & videbis circa bigamiam Doc. in d. c. vno. It. in c. 1. de vi. & ho. cler. priuilegiuntur clerici coniugati, & puniuntur, & publice carnicum, & tabernariorum officium exercent, qui per diocesanos nominati, & tertio moniti illud officium non dimittunt. Et in d. Clem. tex. excitat diocesanos contra clericos, qui seculares actus exercent, & videbis dictam Clementinam, quia coniugati perdunt omne priuilegium clericale, & non coniugati, si omnino, vt laici incedant: quando praemissis insisterint, eo ipso etiam perdunt priuilegium clericale. & tex. loquitur in macellaris, & tabernarijs. Et an habeat locum in alijs vilius officijs, vt aptare pelles, vel quid simile, glo. dicit, qd non. Cardin. contra. Imol. tenet cum glo. sed ante monitionem non perdit priuilegium, & non sufficit vna monitio: cum peremptorio, vt per Docto. in d. Clem. 1. Et appellatio negotiationum comprehenduntur Janificum, textura, vel similia. Commertium dicitur mercatura, vt emendo, vendendo, nauigando. Imo. in d. Clem. 1. & terminus est arbitrarius, vt per Cardin. in d. Cle. 1. Item qui assumptis clericatum, postquam fuit captus à iudice seculari, efficitur de foro seculari, est enim causa, & persona praesenta. Et in dubio id videtur fecisse in fraudem, vt ff. de his, qui sibi mortem conscil. l. finita Ioan. And. in c. vno, de obli. ad ratio. & in c. Ioannes, de cleric. coniuga. & in c. ex parte. l. 3. de priuileg. & communiter Legista in l. pen. ff. si ex nox. causa agatur. & Bart. in l. 1. ff. de poen. Secus autem, si ante iudicium inchoatum assumptis clericatum, quia tunc coram ecclesiastico debet conueniri postquam iudex laicus non praesent, vt in c. proposuisti, de foro competenti. & l. si quis postea, ff. de iudic. Vbi verò post iudicium inchoatum coram iudice seculari efficitur clericus; sunt opiniones diuersae, de quibus per Ioan. And. & Docto. in d. c. vno, communiter tamen in hoc casu sequendo opin. Io. And. concludo, qd in ciuili, & criminali nulla debet fieri distinctio per iudicem secularem, vt ponere in carcerem, detinere, & similia. neq. etiam aliqua executio in personam clericum; nam clericus eximit personam, quod ad omnem manus iniectionem, & distinctionem, sed non eximit causam à iurisdictione praesentis; quod ad ipsius processum, & instantiam: finendam, & realiter quod ad bona exequenda, & sic erit iudex causa, non persona, vt in isto habetur, in cap. sanè, de foro competenti. Item tenet specul. in titul. de reo, vers. sed quid, si est criminalis, & Archid. 1. quaestio. 1. cap. 1. vbi satis de hac materia, & vide, quod legitur; & not. in l. hos accusare. §. 1. ff. de accusa. & per Lucam de renna in l. fin. C. de vetera. lib. 12.

Item vbi clerici volunt usurpare iurisdictionem Regiam, nam tunc possunt multari per iudicem secularem. Ad quod videtur facere c. ex parte, de verb. signifi. vbi permittitur iudici defendere iurisdictionem, & territorium suum, facit tex. in c. dilecto. de sentent. excomm. li. 6. in d. nota per Innoc. in c. olim. 1. de restit. spol. & c. dilectus, de poen. vbi dicit ordinario competere iurisdictionem in extraneos impediens eius iurisdictionem. per d. c. 1. de officio delega. faciunt notata in l. 2. ff. de iurisdic. omn. iudic. Ideo dicebat Bal. in Margarita, in verbo, iudex. qd iudex superior potest suam iurisdictionem defendere, etiam cum ense, & in bello. Item si clericus assumit administrationem, & officia laicorum, in quibus si delinquant, per iudicem secularem puniuntur, pro quo facit tex. in c. facendotibus, ne cler. vel mona. secundum opin. illorum, qui sumunt argu. ex illo tex. quod iudex laicus auctoritate illius c. possit capere clericum priuilegio clericali cessante, quia frustra inuocat auxilium legis. c. quis frustra, de usurarijs, & indignum est eis ab eccl. subueniri, per quos constat scandalum in eccl. generari, vt in d. c. fauerdorib. vbi dicit etiam tex. cler. si sunt negotiatores, vel procuratores laicorum, non est eis ab eccl. subueniendum, si ex cupiditate hoc faciant, secus, si ex charitate. Sed tu vide panor. in dicto cap. sacerdotibus.

Sed in foro ecclesiastico, & in negotijs ecclesiasticis potest clericus esse procurator laici, & sic non contradicit tex. in c. episcopus vbi dicitur...

Item notabis de clerico, qui relicto ordine clericali, & habitu suo in apostasia tanquam laicus, conuertatur, quia si in crimine deprehensus fuerit...

Et causa criminalis episcoporum grauiores, etiam heresis, quae depositione, aut priuatione dignae sunt, ab ipso tantum Summo Romano Pontifice cognoscantur...

De ecclesiastico interdictione. Cap. XXXVII

Interdictum ecclesiasticum est censura ecclesiastica prohibens administrationem diuinorum, hoc differt ab excommunicatione, quia per interdictum nunquam tollitur communio hominum...

excommuni interdici, & suspensionis aequiparantur in decem. Primum, quia forma huius constitutionis in ipsarum qualiter est seruanda, vt hic. Secundum, quia in istis tribus procedens appellatio...

Diximus superius, quod sententia excommunicationis, interdici, & suspensionis aequiparatur in decem: nunc notabimus, quod differunt in alijs decem. Primum in participatione, quia cum suspensio, vel interdictio participari potest...

Per censuram ecclesiasticam pater compellitur restituere filio eius uxorem, quam iniuste detinet. Secus in sententia excommunicationis contra vniuersitatem. & iuste, & dicens excommunico omnes de vniuersitate, qui fuerunt mandato meo rebelles, ita probatur ex dicto tex. secundum Ioan. Andr. ibi. Imò si constaret, q. tota vniuersitas vel collegium deliquisset, excommunicari possent singuli, de vniuersitate vel collegio, & locus interdicti, vt voluit Host, in Sum. in tit. de contu. §. fin. dicens, quòd pòt sic fieri, Excommunico prapostum, decanum, archidiaconum, & omnes alios de tali collegio, quia noluerunt parere mandatis meis. ad ducens ad hoc c. proposuit de clerico excommuni. minist. & Anchara. & Philip. Fran. in d. c. Romana §. in vniuersitatem. Septimò, & octauò. in c. si §. 1. de senten. excomm. & in §. in festiuitatibus: vbi dicitur, quòd peioris conditionis est excommunicatus, & longè plus est prohibita celebratio diuinorum excommunicatis, quàm interdictis, vt patet in d. §. in festiuitatibus. Et in d. c. si incipientie, Alma mater ecclesia, dicitur, Tempore interdicti etiam sani ad pœnitentiam admittuntur, nisi sint excommunicati, qui non nisi in mortis articulo admittentur, vel nisi causam dederint interdictis, qui non admittentur, nisi satisfaciant, vel caueant, prout possunt. Item illo tempore Missæ, & alia diuina officia sub pœna distributionum, sicut prius, in ecclesiis celebrantur ianuis clausis, planè, sine excommunicatis, & interdictis, & sonitu campanarum. Et quater in anno altè cum campanis, & ianuis apertis celebrare possunt, exclusis excommunicatis, interdictos tamen admittere debent: ita tamen, quòd hi, propter quorum excessum latum est, non appropinquent altari. In ceteris seruatur interdictum, & vltra id reuocata sunt priuilegia quibuscùque concessa. Et extra ecclesias, vel monasteria tempore interdicti celebrari, vel alia diuina officia dici non possunt sine violatione interdicti, ita Ancha. & Philip. Franc. in d. c. Alma mater.

Sed quero pro declaratione multorum, quòd dicatur interdictum generale, & quòd speciale? dic. q. generale interdictum dicitur, cum concernit locum, territorium, siue solùm. c. cù in partib. c. cù inter. de ver. signi. c. petitis, de priuileg. c. vbi periculum §. quibus. de elect. in 6. & c. felicit. §. si de pœnis. & in Clem. si quis suadete. §. si qua ciuitas, de pœnis. Et dicitur generale, quia in nulla particula talis loci poterit celebrari absque violatione interdicti. Vnde & si in illo loco interdictio nulla. eccl. sit, vna tantùm, diceatur generale, quòd ad omnem eius effectum, vt notat Ioan. Andr. in d. c. cum in partibus. de verb. signifi. Speciale autem interdictum est, cum interdicatur vna ecclesia, vel plures, etiã si omnes ecclesie ciuitatis, vel loci interdicentur, putà propter decimas non solutas, vel procuraciones legatorum, vel cantas similes. Nã vt dicit Ioan. Andr. in c. presenti, de sent. excomm. in 6. interdicta ecclesiarum non debent dici generalia quòd ad effectum generalis interdicti, etiã si interdicentur omnes ecclesie ciuitatis, vel prouincie, nec erit tunc locus. c. Alma mater §. ad ieiunium, de sent. excomm. li. 6. Nam non poterit in illis ecclesijs celebrari, etiam cum moderamine, de qua ibi, sed extra illas sub territorio, vel si qua esset non interdicta, bene poterit celebrari, nec tunc esset locus denegationis sepulture hominibus illius loci, nec aliorum sacramentorum, & diuinorum officiorum, quæ non prohibentur, nisi tempore generalis interdicti, vt in d. cap. Alma mater: ita Petrus de Anchara. in c. presenti, de senten. excommunicatis. lib. 6. An in interdicto generaliter promulgato in ciuitates loca, &c. habeat locum relaxatio ad cautelam, dixi, q. non. Quid in interdicto specialiter sumendo speciale, vt dictum est supra, vide Anchar. in d. c. presenti.

Conclude, q. generale interdictum non pòt relaxari ad cautelam, secus in speciali, interdicto, vide Arch. in d. c. presenti, & vide Io. Mon. in d. c. presenti, & vide Cald. ita affirmantem in Tract. suo, de interdictis in 4. col. Et si ecclesia est specialiter interdicta non possunt in ea celebrari diuina officia, seruata forma decretalis, Alma mater §. ad ieiunium, quia loquitur, cum locus fuerit interdictus, & tale appellatur generale interdictum, vt in d. c. cù in partibus, vt superius dixi. Sed in ecclesia specialiter interdicta potest quis baptizari, & in fronte chrismati, quia à quouis interdicto prædicta sunt excepta, de sponsa. c. non est nobis, & c. quoniam, de sen. exc. lib. 6. vbi dicitur, q. tempore interdicti etiam potest confici chrisma in die cœnæ Domini propter in digetiam, quia non vtimur chrismate veteri post annum. Et in d. c. quoniam, dicit Phil. Fran. Nota ex textu, quia duo sacramenta possunt conferri tempore interdicti, chrisma, & baptismus, & idem de sacramento pœnitentie, vt in d. c. Alma mater & in c. q. in te, de pœni. & remis. Et dicit Ioan. An. quòd ista duo sacramenta, de quibus in d. c. quoniam, non possunt conferri alta voce, & solemniter tempore interdicti, cum hoc non exprimat in d. c. quoniam, tenet etiam Philip. Franc. in dicto c. quoniam. Sed suspensus ab ingressu ecclesie, celebrans in ea diuina est irregularis, c. cui, de sent. excomm. lib. 6.

Sed de excoicatio maior excommunicatione, an possit per ecclesiam trãsire, die, q. si talis vult intrare, vt audiat verbum Dei in illa, & pòt. vt in c. responso, de sen. exc. vbi litera dicit, Excoicatis, & interdictis prædicari pòt licitè verbum Dei. & dicitur et, quòd tempore generalis interdicti concedi potest baptismus, & chrismatum in fronte, & pœnitentia morientium. Hodie etiam omnibus datur pœnitentia tempore interdicti, vt in c. Alma mater (vt dixi) sed corpus Christi non conceditur, nisi morientibus, vt in d. c. Alma mater, & ibi notatur. Et licitè participatur cum excoicatio ad eius correctionem, vt in c. cum voluntate de senten. excomm. vbi dicit Panor. A quolibet interdicto censentur excepta quatuor sacramenta, vt baptismus, pœnitentia, chrismatum in fronte, confectio chrismatum, nam ex quo conceditur baptis-

mus, per consequens conceditur chrismatum confectio, cum sine chrismate, non fiat baptismus, vt in d. c. quoniam, de sen. excomm. li. 6. Dubitant Doct. de matrimonio, nunquid possit contrahi tempore interdicti, communiter concluditur, q. sic. Sed de solemnitate matrimoniali dubitatur per Panor. in d. c. non est. Et sic habes quinq. sacramenta excepta tempore interdicti.

Dubitatur de sexto, s. ordinum collatione, & videtur in d. c. non est, velle Innoc. q. laicos non possunt conferri ordines, sed alii clerici poterunt promoueri ad maiores, cum ipsi, non sint interdicti. Aduerte, q. illud dictum est satis obscurum, & sine ratione. Nam cum interdictus locus, nec laici, nec clerici sunt interdicti. Vnde extra locum licitè percipiunt diuina: quandoque enim personæ sunt interdictæ, & tunc quocunq. se conferant, interdictum sequitur eos, de quo in c. si sententia, de sen. excomm. li. 6. vbi legitur: Interdictio clero non est interdictio populis, nec econuerso: & interdicta ciuitate propter delictum domini, ciues non sunt interdicti, & extra ipsam audiunt diuina. Interdictio populo singulares de populo intelliguntur interdicti, & in q. præcedenti non videtur differentia inter clericos, & laicos. Itaque si clericis, possunt conferri ordines, etiã laicis, de hoc vide Panor. in d. c. non est. Aduerte, tamen, quòd in casu d. c. non est, non est propriè interdictum, sed cessatio à diuinis secundum Innoc. & bene. Et pro differentia inter ista, vide tex. cum gl. in Cle. 1. de sen. excomm. quod no. 10. And. in c. si canonici, de offi. ord. Et notabis ex d. c. non est, q. ex facto principis pòt patria subijci interdictio, & indirectè puniuntur populi de facto principis, ex quo vide quòd not. glo. in c. 1. 24. q. 3. & in text. dicitur: Quandoque temporaliter puniuntur vniuersi pro alio sine culpa, non sine causa: de quibus multa exempla ponuntur in textu, de peccato sodomitarum, de peccato Amalechitarum: item de peccato Dathan, & Abiron, & ibi examinatur in gl. an familia prodelicti domini sit excoicanda. Dixi superius de cessatione à diuinis, sed tu dic, q. est cessatio generalis, & cessatio specialis, & specialis obseruatur solùm in ecclesijs, in quibus sunt, sed generalis seruanda sunt ab alijs, vt in d. Cle. de sen. excomm. Alia differentia, quia generales habent vim interdicti, & comparantur interdictio, vt in d. Cle. §. in cessationibus, specialis autem non, vt in c. dilectis, de app. & quod ibi no. & c. si canonici, de offi. ord. li. 6. Itaq. differentia est inter cessationem à diuinis, & sententiam interdicti. Nam cessatio à diuinis est quid factum, non enim aliud est quàm suspendere organa ministrorum, vt ibi non celebrent. Sententia vero interdicti est quid iuris, vnde supponitur ille locus interdictio, ita q. ibi celebrans quantuncq. forensis, incurret irregularitatem; quia celebrat in loco interdicto, vt in d. c. is qui, de sen. excomm. li. 6. Secus autem quoniam clericis deliberant inducere cessationem, quia tunc celebrans ibi non efficitur irregularis tanq. non celebrans in loco interdicto. Hoc notanter voluerunt Doct. in d. c. dilectis, de app. & in c. ita refragabili §. ceterum, de offi. ord. Dubium tamen remanet, quid si cessatio à diuinis est generalis, putà respectu totius ciuitatis, nunquid ibi celebrans efficiatur irregularis? Io. Andr. in c. si canonici, de offi. ord. lib. 6. concludit q. sic, quia talis cessatio generalis equiparatur interdictio, per Clem. 1. de sen. excomm. sed Anto. in d. c. dilectis, dicit sub dubio fortè quòd ex toto non procedit illa æquiparatio. & Panor. in d. c. dilectis, dicit, Ego verius putarem, q. celebrans in cessatione generali non efficiatur irregularis. Regula est, vt nunquam sententia incurrit irregularitatem: nisi in casibus, iure expressis, vt in d. c. is qui, sed iure non cauetur, nisi de celebratione in loco interdicto. Nec obstat illa Clem. 1. quæ facit æquiparationem tantùm in illo casu, & pœna nõ debent extendi, vt in regula. Odia, & regula. In pœnis, de reg. iur. in 6. Et ratione consuetudinis quandoque spectat ad Capitulum cessare à diuinis, vt in c. quamuis, de offi. ord. lib. 6. vbi notant Doct. capitulum ex iure speciali posse inducere cessationem à diuinis cõtra episcopum proprium. Et si delinquens esset rector, vel dominus loci, & offendit, propter iniuriam, vel offensam illatam, possunt cessare à diuinis: sed offensa debet esse sufficiens ad inducendũ cessationem à diuinis. Et causam cessationis à diuinis debent mittere illi iniurianti, & illum requirere, vt satisfaciatur pro iniuria commissa. Si autem non velit satisfacere, poterunt cessare à diuinis, & tunc ipsi cessantes mittant ad Apostolicam Sedem, vt in d. cap. quamuis. Et quam solemnitate clerici debent seruare in cessatione à diuinis inducenda propter iniuriam sibi, vel ecclesie illatam, vide in c. si canonici, de offi. ord. in 6. vbi legitur, & est casus: Canonici ecclesie Pictaue, habent ex priuilegio, vel consuetudine, q. cum aliquis eos offendit, vel occupat res ecclesie, possunt cessare à diuinis, donec sit eis satisfactum. Accidit, q. quidam offendit, vel aliquid delictum commisit, propter quod possunt ipsi canonici cessare à diuinis: queritur in textu, quam formam teneantur ipsi obseruare? Respondet Gregorius IX. in generali Concilio Lugdu. q. in scriptis instrumento publico vel literis sigillatis sigillo autentico debent inscribere causam sine cessationis, & notificare delinquenti, quòd propter illam causam intendunt cessare à diuinis. Et si ipsi non seruauerint istam formam, puniuntur, quia non percipient fructus suarum præbendarum, & si percipiant, tenentur restituere, & satisfacere in iniurijs illi, pro cuius odium cessabant. Itaque secundum Doct. notabis, quæ seruari debent in cessatione fienda à diuinis, quæ locum habent tam in certa Ecclesia, & sic in specie, vt in d. c. si canonici, & in c. quamuis, de officio ordi. in 6. quàm etiam in generali cessatione à diuinis, quæ fieret in tota ciuitate, vt in d. Clem. 1. de senten. excomm. pro quo facit tex. in d. c. si canonici, & c. quamuis, qui generaliter loquitur, & notat Phil. Franc. de mente Doct. in d. cap. si canonici, quòd cessationes generales factæ ab habentibus potestatem, habent vim interdicti: & sic si in loco fieret generalis cessatio à diuinis, tunc celebrans irregularitatem incurrit, & in d. c. si canonici, videbis per Philipp. Franc. qualiter fieri debeat extimatio iniuriæ de iure cano. sed ibi dicit Ancha-

Estimatio damni & interesse iniuria, taxatur iudicis arbitrio; & in cessatione à diuino requiritur scriptura ad substantiã actus, vt in d.c. si canonici. Alij plures casus enumerantur in c. 1. de cens. lib. 6. & notabis ex dicto c. si canonici, q̄ cessatio à diuinis debet fieri ex causa legitima, quæ sit vera, & debet esse notoria; & sufficit si sit manifesta, cum examinari debeat, vt in d. c. si canonici, & Ioan. And. in d. §. eeterum, dicit, quod cessatio à diuinis debet aggruari cum irreuerentia Creatoris, & Sanctorum. sed notabis, quod cessatio à diuinis est odiosa: ideo cum magna maturitate procedendum antequam fiat, tendit enim ad diminutionem diuini cultus; multa igitur sunt seruanda antequam fiat, vt per glo. fina. in d. c. quamuis.

Itaque ad hoc, vt fiat cessatio, necesse est hæc interuenire. Primò, q̄ qui cessant, habeant de consuetudine, vel alio iure, vt cessare possint. Secundò, q̄ vocentur absentes ad tractandum de cessatione. Tertiò, q̄ tractent. Quarto, q̄ de cessando deliberet. Quintò, q̄ sit manifesta offensa, propter quam cessant. Sextò, q̄ sit rationabilis. Septimò, q̄ ante cessationem instrumeto publico, vel patentibus literis autentico sigillo munitis causam cessationis exprimant. Octauò, q̄ illud instrumentum, vel literas tradant ei, contra quem cessant. Nonò, q̄ requirant illum, q̄ emendat competenter iniuriam, vel offensam propter quã cessare volunt, q̄ si non fecerit, tunc locuti habet cessatio. Post cessationem debet vtraq; pars arripere iter de sedem Apostolicam infra mensem per se, vel per procuratorem sufficienter instructum. Omnia ista continentur in d. gl. si Nunc ad materiam interdicti redeamus. Interdum interdicitur locus sub appellatione regni, provincie, ciuitatis, castri, vel villæ, de verb. sign. c. cum in partibus. c. 1. de postul. pral. c. sane, de officio lega. c. ex rescripto, de iureiur. & c. quanquam, de cens. lib. 6. c. episcopo, de priuilegijs, c. presentis, de senten. excom. quibus ipsius loci suburbia, continentia ædificia intelliguntur interdicta, de sent. excom. si ciuitas, li. 6. nam appellatio vrbis, vel ciuitatis includit suburbia; & continentia ædificia, vt no. in l. 1. ff. de ver. sig. Circa quod quæro, si suburbia, & habitantes in eis non sunt de iurisdictione loci interdicti, siue ciuitatis ipsius, an propter interdictum loci in eis valeat celebrari, vel non? Respondeo non, per rationem prædictã. Decre. si ciuitas. siue vilipendatur sententia interdicti, vt in Clem. de sen. excom. cum eo, sic ergo interdictum promulgatum in locum includit suburbia, & continentia ædificia, etiã in nullo subiecta dicto loco, vel vniuersitati ipsius. Quod puto verum, si proferens interdictum habeat iurisdictionem spirituaalem, non solum in locum, quem interdixit, sed in ipsius loci suburbia, vel continentibus ædificijs, cum ius huiusmodi sententiam interpretatur de arbit. cum olim. de verbo. signifi. in his. ff. de appel. ab excu. §. 1. sed si proferens non habeat iurisdictionem spirituaalem in subsidijs, vel continentibus ædificijs, licet habeat in loco, quem interdixit, non videtur habere locum decre. si ciuitas, per l. 3. ff. de offic. procon. & de iurif. omn. iud. l. si. q. 3. episcopum, de offic. lega. nouit, de constit. c. 1. 2. respon. lib. 6. ad idem bene facit. ff. de bon. autho. iud. poss. cum vnus. §. is qui. ff. inter. & releg. l. relegatorum. 1. respon. & licet ita videatur de iure scripto; tamen ponderata ratione decre. si ciuitas, posset dici, q̄ in hoc casu suburbia, & continentia ædificia adhærentia loco interdicto intelligantur interdicta nõ ab homine. Sed à iure. de sent. excom. nuper. argu. de accus. super his. versis post confirmationem: & per hoc responderetur ad iura in contrarium allegata. Sed quæ dicantur continentia ædificia: dicit ibi gl. hoc esse in iudicis arbitrio relinquendum. & de hoc vide Cald. in Tra. de interdictis. colum. 6. & ibi dicit vlt. que ad quem locũ durent suburbia. Sed nunquid adherentia, vel contigua suburbia, vel continentia ædificia intelligantur interdicta? dic, q̄ nõ, aliã sequeretur, q̄ si adherentia adhærentibus essent interdicta & sic vna ciuitate: totus mundus esset interdictus; quod est absurdũ. ad hoc. de testi. licet. 3. & facit decre. si ciuitas; quæ vult interdictum loci per certũ sine determinari. ita Cal. in loco iam allegato. Simile de eo, quod dicitur, quod excommunicatio non transit in tertiam personam, 1. 1. quæstio. 3. quoniam. & dico, quod quandoque interdictum profertur in ecclesiam, & tunc ipsius capella eidem ecclesie contigua; & cæmeterium ipsius ecclesie contiguum intelliguntur interdicta; secus si prædicta non sint contigua ecclesie interdictæ, vt precedenti decre. si ciuitas. 2. responso. sic etiam ecclesia polluta intelligitur etiam cæmeterium eidem contiguum, non autem è conuersò; nam cæmeterio polluto non est pollutum alterum etiam sibi cohærens pariete intermedio. hæc habentur de consecratione eccles. vel altaris. c. 1. lib. 6. ex quibus sequitur, q̄ interdicta ecclesia, altaria, vel cæmeterium altari etiam cohærens interdicto, vel ad cæmeterium interdictum cohærens, pariete intermedio, nõ intelliguntur interdicta. ite interdicto loco sub appellatione ciuitatis non sunt interdicti ciues illius ciuitatis. Idẽ in interdicto cuiusvis loci putã castri, ville, vel huiusmodi, quod est verum, cum interdicitur locus propter delictum domini; vel alicuius singularis personæ, secus, si propter delictum ciuiũ, vel populi, vel vniuersitatis ipsius loci. hæc habetur de senten. excom. si sententia, 2. responso. lib. 6. Sed primo casu, an personæ culpabiles sint interdictæ? dic, q̄ sic, vt ibi innuitur, cum dicitur, Culpabiles non sunt. facit d. c. Alma. §. illis. & de priuileg. q̄ nonnullis. & eod. tit. licet, in li. lib. 6. Item scias, quandoq; interdicitur clericus alicuius loci, tunc illius loci populus non intelligitur interdictus: quia hæc sunt diuersa, vt in cap. si sententia, de senten. excom. & c. ex parte, de priuilegijs, eod. lib. & an interdictis clericis specialis ecclesie alicuius, etiam sub nomine collegij, intelligatur ecclesia interdicta? dic, q̄ non; vt probatur in cap. per executionem, de primil. in 6.

Et interdictum loci aliud est, & aliud vniuersitatis, vel collegij, vt per Dõcto. in d. c. si sententia. & videtur

detur expressum in c. 1. de vsuris. li. 6. poterit ergo celebrari in illo loco alta voce, quia hoc non est prohibitum, vt in c. cũ apud, de spons. cum si. Queritur de habitantibus in ciuitate, non de populo illius ciuitatis, non includantur in interdicto illius vniuersitatis, vt in d. c. si sententia, de sent. excom. li. 6. §. vlt. ibi singulares ex eo personæ: sed ciues, habitantes continuo extra ciuitatem, & suburbia intelliguntur in interdicto populo, vel ciuibus dictæ ciuitatis interdictis; vt per Cald. in 1. 1. colum. sui tractatus. idẽ dicit de baronibus habitantibus in diocesi, vel ciuitate, cuius populus est interdictus; intellige si ibi subeunt onera, & habent honores. Et idem si per priuilegiũ essent exempti à muneribus, sine oneribus, diste vniuersitatis; quia per hoc non sequitur, q̄ non sint de vniuersitate. & sic ligantur pœnis. c. cum capella, de primi. in 6. & episcopus suspensus, vel interdictus a Pontificalibus si exercet officium sacerdotis, etiam cõsuetu Pontificalibus, non est irregularis; sed si exercet aliquid, quod per se spectat ad officium episcopi cõsuetu consecrationis episcopalis, sicut cum Missa, vt consecrare, vel ordinare; quod fieri debet cum Missa, vt plene notatur in c. quod sicut, de electio siue sine Missa; vt solet fieri cum cõfirmat in fronte; est irregularis. sed salua pace domini Io. Mon. tale interdictum suspendit episcopum à collatione sacramentorũ, siue à consecratione diuinarum. & c. vlti. de clerico ex ministr. loquitur in excommunicato minor tantũ. & de hoc vide Cal. in suo tract. col. 2. & is, cui est interdictus ecclesie ingressus, non potest transire per ecclesiam, cum ibi celebrantur diuina. c. presentis, §. q. 2. facit c. Almatat. §. ad iudicium. c. q̄ in te, de pœnit. & remis. ibi nec alio tempore licet intrat ecclesiam orandi causa. c. clericus, in fi. 1. dist. c. qui sanctus, de pœnit. dist. 1. sed de hoc vide latẽ Cal. in d. suo tract. col. 14. Item notabis, q̄ à iure interdicitur ingressus ecclesie in casibus c. sacro. de sen. excom. & c. 1. de sen. exco. lib. 6. c. exigit, de cens. c. si quis deinceps. 16. q. 7. secundum communem opi. per interdictum ab homine interdicitur ingressus ecclesie. 16. q. 7. nullus. de offi. dele. san. 2. eod. tit. c. 2. li. 6. de pœ. & re. omni. post quod interdictum iuris, vel hominis in ecclesia ingressus se diuinis ingerens in suo offi. sicut prius, irregularis est. de sent. excom. si cui. li. 6. dist. xi. autem in ecclesia, quia si extra ecclesiam, puta sub dio, vel sub tentorio, vel in domo priuata ingerit se diuinis, non est irregularis, vt ibi no. in 3. glo. & est ratio, quia dictum limitatum secundum sua limitationem debet intelligi. 43. dist. rector, in fi. de transla. c. si. de ver. sig. Abbate, in fi. ff. de bo. rap. l. 2. non autem cum si. hic autem limitatur pœna; cum scilicet celebratur in ecclesia; ergo non habet locum, si celebratur extra; vide; quod dixi supra ver. quandoq; profertur interdictum ecclesiasticum, & de pœnit. di. 1. §. pœnẽ, de elec. statum. li. 6. Cetera in materia interdicti videbis per Ioan. Cald. in tract. suo, de interdicta 1. 1. volumine tractatum fol. 80. & ibi fol. 87. videbis tabulam remissionum Ioan. de Lign. quam fecit super tractatu de ecclesiastico interdicto. & in dicto tractatu Calderini ponuntur casus prohibiti, & concessi tempore generalis interdicti ecclesiastici. Primò, conferri potest baptismum cum officio cæmeteriorum item confirmatio, & christiã consecrari. Item pœnitentia imponi potest. Item infirmis potest dari corpus Christi in prescencia assistantium. Item corpus Christi potest portari cum lumine, & campana pulsari. Item pulsari potest capana pro prædicatione, & prædicari. Itẽ non debet pulsari aliqua campanula pro diuino officio ad congregationem clericorũ. Item non debet pulsari aliqua capana, vel campanula pro funere. Item laici possunt pulsare campanam ad ostendendum tempus horarum, sicut tertiam, & nonam, & c. Item potest pulsari ad Aue Maria. Item famuli sacerdotum in ecclesia non collegiati possunt admitti ad diuina, non autem collegiati. Item sacerdos potest mutare famulum, & alium recipere, vel etiam si ille moteretur; dum tamen ille electus sic, non esset in alia ecclesia collegiatus, vel intuitus. Item Archipresbyteri rurales quando conficiunt baptismum, possunt accipere presbyteros rurales. Item laici admitti possunt ad crucem adorandam in parascue. Item extrema vnctio non potest dari nec laicis, nec clericis. Item cõmendatio animarũ fieri potest tam laicis, q̄ clericis. Item potest fieri officiu circa sepulturam clericorũ, sed non laicorum, voce submissa sine cantu, exclusis secularibus, non pulsatis campanis præsentẽ corpore. Item clericis, qui sunt interdicti, non possunt celebrare, nec laici diuina audire in ecclesia extra ciuitatem, nec in ciuitate interdicta; nec etiã peregrini existentes. Item mulieribus prægnantibus, vbi timetur de morte, potest dari corpus Christi. Item ecclesia possunt consecrari, & reconciliari; & altaria, & viatica, & paramenta, & vasa sancta, & oratoria consecrari; sed tamen secretè. Item in quatuor festis priuilegiatis non potest fieri officium circa funus publicè, nec clericis, nec laicis; nec debet laici in cæmeterijs sepeliri. Itẽ in prædictis quatuor festis potest alia missa priuata cantari, q̄ Missa de festo; dummodo Missa de festo non omittatur. Item in prædictis quatuor festis clerici beneficiati nõ possunt in alia ecclesia officiare; si autem non habent ecclesias, possunt, dico tamen non collegiatã, dico etiam, si presbyter non caret clerico, potest et in collegio celebrare. Item in prædictis quatuor festis sequens completorium cantari non potest. Item clerici diuersarum ecclesiarum in ciuitate interdicta non possunt extra ecclesiam dẽcere simul officium; extra ciuitatem tamen possunt, dummodo ipsi clerici non sint interdicti; item clerici possunt dare substitutos, seu vicarios loco sui; sed hoc habent priuilegium, vel ab homine, vel à iure; dummodo non sint officiatii alibi; si autem aliã, non possunt. Item moniales, seu sorores per episcopum approbatæ, & confirmatæ, non habetẽs propriam sacerdotem de terminatum possunt alij pretio condocere, qui eis Missam celebret; ipsis presentibus; dummodo non sint interdictæ, nec sacerdos aliam habeat ecclesiam; & talis potest eis sacramenta conferre per totum annum. Item laici interdicti non possunt extra ciuitatem cõmunicare, nec audire diuina; si aut non sunt in-

terdicti, & ex speciali privilegio ad diuina admittantur, non possunt in quatuor diebus priuilegiatis communicare: nec etiam clerici interdici possunt communicare; si autem non sunt interdici, possunt. Item panis, & fructus oliuæ, & huiusmodi possunt secretè benedici, & dari clericis, & laicis; in festis verò priuilegiatis possunt publicè benedici, & dari. Item benedictio sponforum potest fieri die aliquo priuilegiatorum, in alijs autem, non. Item non potest fieri aliquod officium mulieribus post partum, nisi in diebus priuilegiatis. Item fieri potest benedictio mensæ presentibus secularibus, cum nō sit de horis canonicis, nec competat ratione alicuius ordinis; potest enim laicus hoc facere, & nota q̄ excommunicatio cum solemnitate dicitur anathema, de hoc vide Pan. in c. cum non ab homine, de iud. dicitur Anathema; id est suprema maledictio, de qua etiam habetur in c. Gullisarius. 23. q. 3.

De irregularitate.

Cap. XXXVIIII.

IRRREGULARITAS est nota, id est infamia, vel impedimentum canonicum ex vitio, seu defectu proueniens, qua quis prohibetur ad ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdem ministrare. Ita definit Guliel. Duran. in Spec. tit. de dispen. §. iuxta proportionis. Dicitur autem canonicum impedimentum, quia ortum habet à iure canonico, licet inceperit à veteri testamento, quod ad aliqua: quia dictum est David. Non edificabis mihi templum: quia vir sanguinis es. I. Para. 2. c. & in cano. 49. dist. hinc etiam ubi habetur, q̄ in Leui. et multi à sacerdotio repellbantur propter defectus naturales, sicut propter scabie, & gibbositatem, &c. Et dicitur irregularitas ab in, quod est sine, & regula; quasi contra regulam ecclesie natus, siue propter factum, vel defectum extra ecclesiam positus. Sumitur autem tripliciter. Primo pro defectibus, qui sunt in homine sine peccato, ut quia qui est bigamus, vel maritus viduæ, vel illegitimus, & huiusmodi; ut de renun. nisi cum pridem. §. persona. Secundo dicitur irregularitas persona, ubi generaliter prohibetur quilibet ordinari, vel celebrare in ordine iam suscepto sine dispensatione domini Papæ, ne patiar defectum, &c. de quib. 7. patebit. Tertio dicuntur irregulares omnes illi, qui non possunt remanere in susceptis ordinibus, nec ad maiores promoueri, etiam post actam penitentiam, sine dispensatione domini Papæ, & aliorum prælatorum de quo dantur regulæ.

Prima regula, Omnis furiosus, bebriosus, illiteratus, impudicus, percussor, litigiosus, neophytus, & generaliter quilibet in membris naturalibus defectuosus, irregularis est ad sacros ordines suscipiendos, patet hoc in decre. latè, incipiendo à 2. distinct. vsque ad 40. per totum: ubi ista singularem probantur.

Secunda regula, Accusans, vel deferens aliquem de crimine coram iudice; pro quo pœna capitis debetur vel truncatio membri, irregularis est, 5. quæstio. 2. delatori. & 6. quæstio. 1. in summa. de accusa. accusasti.

Tertia reg. Percutiens aliquem siue propria persona, siue per alium eius mandato, si sequatur inde homicidium, vel membri mutilatio, si hoc facit absq; inenitabili necessitate, irregularis est. de homic. prælat. byteri, & c. Petrus. 50. dist. minor.

Quarta reg. Percutens absq; mortis periculo, vel sanguinis effusione, vel truncatione, habens ad hoc potestatem, non est irregularis, ut de rapt. in Archiepiscatu. & 23. q. 8. saepe.

Quinta reg. Iudex actor, vel procurator, notarius, siue dictator, vel promulgator, si in membris secuta est mutilatio, irregularis est. 50. distinct. si quis, ne cleric. vel mona. sententiam, de homic. postulat. 50. dist. c. 1. Et generaliter purgationem vulgarem, quæ fit in torneamentis, vel alio modo, & quicumque vindictæ sanguinis auctoritatem, benedictionem, seu patientiam sui exhibentes, irregulares sunt. de exc. prælat. ex lit.

Sexta reg. Licet clericus non debeat interesse vindictæ sanguinis, si tamen ex sola curiositate, vel leuitate interfuit, ubi laro suspenditur, vel ubi quis in duello occiditur, licet peccet graniter, non tamen fit irregularis, si nec auxilium, nec consilium, vel auctoritatem præstiterit secundum Gul. in Spec. titu. de dispen. §. iuxta propositionis.

Septima regula, Iudex, vel, officialis, seu aduocatus, qui tractauerunt causam criminis, dantes operam, ut sanguis effunderetur, licet nec mors, nec sanguis effusio fuerit subsequuta, irregulares sunt: potest tamen in talibus per episcopum dispensari secundum Gul. similiter cū illo qui non ex officio suo, sed ex odio dedit operam, & fecit, quod potuit, ut occideretur, non tamen occiditur, vel mutilatur: indiget enim talis dispensatione secundum Gul.

Octaua reg. Exercens artem Chirurgiæ, si propter imperitiam, & negligentiam eius fit mors subsequuta ab incisione, aduisione, vel potione, quam dedit infirmo, irregularis est, ut de hom. tua §. 1. Si tamen peritus existens phlebotomam sanguinem, vel fecat, adhibens omnem diligentiam, non est irregularis, etiam si mors fuerit subsequuta; quia potius præsumitur casu, & culpa patientis euenisse. 23. q. 5. de occidēdis. Secus si per eius negligentiam secundum Gul.

Nonna reg. Licet laicus exercens artem Chirurgiæ non sit irregularis, si non propter eius incuriam multi obierunt clericus tamen, si sub eius cura aliqui, etiam præter eius culpam, obierunt irregularis est secundum Inn. qui hoc notauit in c. tua. de hom. ne cler. vel mona. sententiam.

Decima regula, Extrahens sagittam, vel telum, vel gladium infixum corpori alicuius, si propter hoc vulneratus citius moritur, irregularis est de hom. tua.

Vndecima regula, Custodiens infirmum, & dans ei bibere imperitè, vel aliquid aliud contra consiliū medicorum faciens, propter quod mors sit subsequuta, irregularis fit propter imperitiam, & negligentiam dissolutam. Si tamen quis facit bona fide circa ægrotum, nō debet esse facilis ad faciendum conscientiam scrupulosam, quamuis in aliquo sit erratum; si ibi non sit lata culpa cum negligentia dissoluta, quæ est propè dolum, & huiusmodi scrupulum de facili deponere debet ad consiliū sapientis. Si tamen tanta culpa fuerit, vel negligentia dissoluta, & certum est, quod mors inde sit subsequuta, irregularis contrahitur. Si vero non sit certum, tunc distinguendum est: aut enim dubitatur probabiliter secundum iudicium medicorum, & tunc abstinendum est ab officio; si autem non dubitatur, tunc deposita erronea conscientia administrare potest, & etiam promoueri; aliàs non, secundum Ray. 50. di. hi qui arbore, & c. sepè. Et secundum quosdam solus Papa cum talibus dispensat.

Duodecima regula, Consulens aliquis, vnde sequitur homicidium, irregularis est; ut si suaserit iactum, balistæ, machinæ, vel lapidis: vel quod iret ad capiendum castrum: quod capi non potest sine hominis morte; si inde sequitur mors, ex illo consilio irregularis est secundum Gul. Item si facit, vel consulit furtiuè, vel conditionaliter capi castrum, si mors inde sequitur, irregularis est quia debuit verisimiliter præsumere hoc euenire posse. In talibus enim punitur qui remotam causam homicidii dedit, sicut qui propinquam; ut not. de hom. presbyter.

Decimatercia regula, Mandans alicuius verberari, si verberans occidit verberatum, irregularis est, qui mandauit, nisi expressisset, ne occideretur de hom. significasti hodie. de homic. is, qui mandauit lib. 6. in fi. vlt. glo. Secus tamen de illo, qui consuluit aliquem capi, ut puta malefactorem; quia tunc non fit consulens irregularis: etiam si sapiens occidit illum: quia hoc non consuluit, arg. de hom. c. si, Absit enim, ut ea, quæ propter bonum facimus, si præter voluntatem nostram quicquid mali acciderit, nobis debeat imputari 23. q. 5. de occiden. semper tamen fit irregularis dans directè consilium in mortem alterius, ut ne cler. vel mona. sententiam, nec interest siue is, cui datum est consilium, statim fecerit homicidium, vel etiam diu post; nisi prius consilium reuocauerit, & contrarium suaserit; de hom. Petrus. Imò si firmiter, & probabiliter credat, quod post reuocationem consilij non reuocetur is, cui datum est consilium à proposito occidendi, necesse est, ut denuntiet illi, de cuius morte tractandum est, quod caueat sibi. In eo autem, qui mandauit per se fieri homicidium, videtur sufficere, si consiliū mandatar tantum, de reg. iu. omnis res, vel si sciente eo, is cui mandatum est, iuit ad eum occidendum, ut 22. q. 1. omne quod, vel parentelam, vel amicitiam cum eo contrahat, licet ei hoc non significauerit, quia qui est certus, certiorari non debet de cler. inter vniuersas.

Decimaquarta reg. Consulens alicui, ut occidat aliquem, si ipse, cui cōsultum est occidere, occidatur ab illo occidendo, secundum opinionem mitiorem non iudicatur ille consulens irregularis. Ratio, quæ fines consilij excessit, ex quo egressus est ad occidendum, nec sibi bene cauit, nisi excitaret eum ad occidendum alium, fortè in tali casu; ubi periculum esse posset, tunc esset irregularis, etiam si is, cui consuluit, occidatur secundum Gul. ubi supra secundum rigorem tamen iuris hodie talis consulens irregularis est per Ioan. And. in nouella. de hom. is qui mandauit. lib. 6.

Decimaquinta reg. Si quis suadet alicui, quod pro patria, vel pro proximo suo, vel pro iure ecclesie sue periculo se exponat, non ob hoc fit irregularis, etiam si ibi moriatur 23. q. 3. pro membris. & c. seq. Si tamen sciret, vel crederet eum ibi moriturum, tunc videtur, quod fiat irregularis secundum Gul. Si autem consulat, q̄ indubitata mortis se exponat pro honore Christi, vel fide, vel statu ecclesie, non fit irregularis, etiam si mors inde sequatur 21. q. 1. sunt quidam 11. q. 3. non solum hac ratione excusantur inquisitores hereticæ prauis scientes, quod statim postquam aliquem pronuntiauerint hereticum esse, ille morti tradetur; hoc etiam aliàs multipliciter procurando. Ad hoc etiam accedit 23. q. 8. legi & q. 5. si audieris. Illi tamen clerici, qui portauerunt ligna causa indulgentiarum ad hereticos comburendos, irregulares sunt, nec cum eis dispensatur nisi per papam.

Decimasexta regula, Dans operam rei licite, ut puta edificando ecclesiam, vel domum adhibita omni diligentia, quam potuit adhibere, si occidit aliquem casualiter, non efficitur irregularis. Si tamen dat operam rei illicitæ, nec adhibuit omnem diligentiam, quam debuit fit irregularis, ut de hom. lator. & c. ex literis, & c. sicut dignum, & c. presbyterum, & c. continebatur, & c. ad audientiam. Hinc est, quod medico operanti secundum regulas artis suæ non imputatur ei, si quis sub eo moritur; sed si negligentiam commisit, consulitur sibi, ut non promoueatur ad ordines, de qual. ord. ad aures. Sed quid de illo medico, qui vertit infirmum ad aliud latus, ut citius moriatur? Respondeo, quod irregularis est tã ipse, qui fecit q̄ ipse, qui consuluit, si ex hoc mors fuerit subsequuta; quia fortè via anhelitus præcluditur vel apostema rumpitur ex violentia motus, vel suffocatur. Si aut non citius moritur ex hac causa, non fit irregularis, sed penitere debet de facto.

Decimaseptima reg. Non solum est irregularis quis, si ex eius percussione est mortuus aliquis, sed etiã si ex hac percussione infirmitatem contraxerit, vnde mortuus est; ut de hom. presbyt. & c. ad audientiam, & 51. dist. studeat.

Decima octava regula. Defendens se in casu inevitabili, & occidens aliquem, irregularis est 50. di. si quis viduam. & talis ad superiora non ascendat, & in susceptis non facile dispensatur. Sed si necessitas fuit inevitabilis, datur consilium ei, vt non ministrat 50. di. de his clericis, nō tamen propter hoc deponitur, imō in suo ordine administrans toleratur de iure communi, absque dispensatione secundum L. ult. 50. dist. quia tua. Sic loquitur de hom. c. 2. prosequitur ibi Host. Et quidam dicunt, episcopum posse in tali casu dispensare, licet hoc non possit secundum Ioan. de Deo; qui dicit solum Papam hoc posse. Hodie dicitur simpliciter, irregularitatem nullam incurere illum, qui personam suam defendendo in casu inevitabili occidit; de hom. si furiosus in Cle.

Decimanona regula. Insans, vel furiosus committens homicidium non est irregularis, vt in Clement. si furiosus de homic. Idem est de dormiente, si aliquem occidat; qui tamen non habuit propositum occidendi eum.

Vigesima regula. Potens hominem liberare a morte, & non faciens irregularis est; quia qui potest defendere, & non defendit, occidit; de hom. sicut dignum. Quod intellige fecidum glo. c. 4. de sent. excom. de illo, ad quem ex potestate, ex officio, vel dignitate pertinet realiter defendere, & non simpliciter de quocunque. Vnde dicit ibidem glo. quod si ego non habeo aliquam potestatem, & video, quod aliquis vult verberare clericum sine auxilio meo, aut consilio non credo, quod sim excommunicatus, si non prohibeo illum: licet alias forte peccem, quia non defendo, cum possem. De hoc vide sanctum Ioan. in cano. c. 3. dicentem, Et nos debemus pro patribus animam ponere, & ibi vide Doct.

Vigesima prima reg. Retrahens a proposito liberandi hominem a morte, irregularis est; quia quodam modo indirecē homicidium committit 50. di. si quis viduam; & de pœn. di. 1. periculosē.

Vigesima secunda reg. Percutens animo occidendi latronem, si ex aliquorum vulneribus latro obiit, irregularis est, vt colligitur de hom. significasti. i. respon. Idem etiam, si non percussit, sed aliquid operis impedit ad mortem eius; puta quia latronem detinuit, vel contra eum clamavit: alias autem si clamasset contra eum, non in mortem eius, sed quod caperetur; vel detinuit eum, vel se leuē extendit, irregularis non est de morte eius; vel etiam sit in neglectu: alias si malitia eius perpetraret homicidium; & idem, si negligentia eius committatur 50. di. hi, qui. Et ideo si clamat contra latronem, siue eum capiat; siue alias quocunque modo potuit intelligere: & ex clamore suo, vel alio actu homicidium sequitur, irregularis est; nisi forte faciat propter periculum corporis sui, vt si videt, quod aliquis eum occidere vult; tunc enim potest bene invocare, & clamare pro auxilio, quia non intēdit in aliorum mortem, sed in suam liberationem. Secus si hoc faciat propter periculum rerum suarum, si fugā præsidio euadere potest de hom. suscepimus.

Vigesima tertia reg. Clericus ligans cum socio latronem, si postea timens, ne occidatur a latrone, ipse potius occidit, irregularis est. de hom. vbi supra.

Vigesima quarta regula. Si clericus non valens aliter recuperare res suas tenet furem, ne cum rebus fugiat. donec eum exhibeat iudici, vel eius auxilium inuocet ad res suas recuperandas, non est irregularis, licet postea fur a iudice puniatur: dum intentio eius non sit corrupta intendendo ad furis mortem, vel mutilationem, &c. Idem dicendum est; si clericus credit, vel tradit seculari potestati latronem petens, quod eum puniat citra sanguinis effusionem, vel petens rem subtraçam sibi restitui; si potestas in latronem animaduertat, id est puniat eum morte, non propter hoc clericus erit irregularis; vt de hom. de latoris. lib. 6. nec etiam nocet illi, si ad conuincendum latronem tradidit inter signa. Et idem si simpliciter deponit querelam de iniuriatibus sibi, & ecclesie suae, quamuis tales vix absque sanguinis effusione valeant coarctari. de hom. tua nos §. vltim. & c. postulasti 23. q. 4. Maximianus. & q. 5. c. 5. & c. vnum, & c. pœna. Et hec omnia vera sunt, quando non intendit ad mortem, nec hoc in animo gerit, sed profectatur publicē, quod citra sanguinis effusionem castigetur. Non est ergo irregularis curialiter agens contra furem, non criminaliter ad mortem, vel sanguinem: licet eum iudex ex causa probabilis suspendat ab officio suo, vt de hom. postulasti. Ex quo vterius patet, quod nullus notam irregularitatis incurrit, quod per extortores, siue exactores alicuius curiae curauit aliquem capi propter delictum tale propter quod nec mori, nec mutilari posset, licet iudex inueniens eum alia commisse, propterea suspendit eum: si tamen nec ille crediderit, nec cogitauit illud contingere posse.

Vigesima quinta regula. Si iudex officialis insequitur furem fugientem, & querit a me vtrum viderim illum, & ego sciens, quod fur ille ad mortem queritur, instruo cum: si per meam responsonem fur inuentus est, & occisus, sum irregularis. Secus si nec sciuim, nec suscipimus, quod ad mortem, vel pœnam sanguinis queritur. Vnde consultur in casu hoc, cum aliquis scit, aliquem ad mortem queritum fugere non posse, nisi per alteram sed duabus vijs; non debet dicere, per hanc non fugit: quia sic procederet eum per alteram fugientem; sed aut taceat, aut querentem curialiter euadat dicendo, nunquid ego custos illius sum? vel alio modo.

Vigesima sexta regula. Si clericus, qui egit ad res suas recuperandas, ex post facto ratum habet, quod suspensus latro est, & hoc sibi placet; si talis nullum consensum habuit in mortem illius, nec quocquam cooperatus, non est irregularis secundum Gul. & hoc si gaudet, quod maleficium est panium, non autem persona; cum secundum ipsum irregularitas ex homicidio solo non contrahatur, nisi culpa, vel voluntas

luntas præcedat, vel scandalum sequatur; vt no. 50. di. hi, qui. & de hom. ex literis, & cap. veruntamen. Hodie vero iure cautum est, quod si quis absque mandato meo manus violētas iniecit in clericum meo nomine; si hoc ratum habeo excommunicationis canonem incurro; & hoc propter ratihibitionem, quod retrotrahitur, & mandato comparatur. Si autem hoc meo nomine non esset factum, licet ratum habessem, peccarem, sed non incurrerem excommunicationē, vt dicitur expresse in c. cum quis, de sent. excom. lib. 6. Vt hoc intelligas, pono tibi casum. Aliquis amicus, vel seruitor tuus sciens, aliquem clericum tibi fecisse iniuriam verbalem, vel realem, percussit eum; quem tu postea receptauo magis amicum habuisti, vel gauisus es, & hoc factum commendasti, vel laudasti; tu es excommunicatus propter ratihibitionem. ac si mandasses. sed si vnus extraneus percussit clericum, & tu audiens gratum habes, & gratularis de hoc, licet non sis excommunicatus, tamen peccas, ad minus venialiter secundum Ioann. And. in nouella supradicti. c. cum quis, lib. 6.

Vigesima septima regula. Si quis madat capi vnum clericum de tribus simul incedētib; & alios duos non grauit; & mandataris excedit fines mandati etiam alios duos capiendo; iste mandans non erit excommunicatus secundum Ioan. de Deo lib. 3. suarum quaestionum. q. 14. Et ratio est, quia captio contra voluntatem eius est facta. Petrus tamen de Samprana, alias Sanfona putat, quod de damno tenetur quod illi passus sunt. de iniuriis. c. fi. 23. q. 8. propterea. Ex hoc inferitur per simile de irregularitate, quod irregularitas ratione homicidij non contrahitur sola voluntate, nisi homo actu occidatur. de hom. sicut dignum §. primo, vbi de hoc in glo. ex corde. 15. q. 1. si quis non iratus. Sed nec fit quis irregularis propter solum homicidium, nisi culpa, vel voluntas, præcedat, vel alias sequatur scandalum, vt notatur 50. di. hi, qui prioris, de hom. ex literis de clerico ægrotam. tua. Ex hoc dicto soluitur questio, quia queritur, an clericus, qui volebat interficere hominem, sed non potuit, quia inuenit eum iam mortuum, volens nihilominus satisfacere iræ suae amputauit caput mortui, sit irregularis. Et dicendum est, quod licet voluntas occidendi fuit, tamen non est irregularis secundum Archi. 15. q. 1. si quis. Ratio, quia ad hoc, quod homicidium committatur, requiritur, quod homo animatus occidatur, de hom. sicut etiam not. Aluarus, Inn. Bernar. de hom. si aliquis.

Vigesima octava regula. Si quis in rixa mortuus est, nescitur tamen quis illum interfecit, licet secundum quosdam, scilicet Ioan. omnes irregulares sint quod ad promotionem ad ordines propter incertitudinem, vt 23. q. vlt. c. si tamen probabilis est, quod in tali casu quilibet suae conscientie sit relinquendus secundum Gul. in Speculo. & Host. in sum. de hom. §. qua pœna.

Vigesima nona reg. Si amici mei occidit aliquem mihi iniuriantem me inuito, & contra meam prohibitionem, mihi non nocet, vt de homi. Petrus 3. q. 3. qui a presulatus. Idem est, si me ingnorante; de simonia, nobis, & c. de regularibus. Sed si turbata conscientia sit, puta quia non expresse consensit, nec contradixi, imputabitur, arg. de simonia, Marth. Imō etiam dicunt quidam, quod si sciens contra dictum de morte habitum non reuelauit, non sum irregularis; quia homicidium non commisi facto, mandato, consilio, vel defensione 50. dist. si quis viduam, & de hom. Petrus. Alij dicunt contra; si credidi, quod non obstante mea prohibitionem mei intuitu interficeretur; & hoc est tenendum. Nam in tali casu tenebar reuelare illi, contra quem contractum est.

Trigesima regula. Si aliquis vadit ad interficiendum aliquem, & tu ei scienter consentias, non tamen eum incitas ad homicidium perpetrandum, nec cum eo super hoc aliqua verba habuisti, vel si habuisti, semper ex animo hoc ei dissuasisti; sed cum nollet tibi acquiescere, timens de ipso, eum associans eo proposito, vt si forte eum quis inquireret, defendas, & tunc homicidium perpetrat, vere irregularis es secundum Gul. ad quod facit de hom. sicut dignum §. illi, qui.

Trigesima prima regula. Clericus ministrans arma pugnantibus, si aliquis interficitur, irregularis est. ar. 23. q. 1. nisi bella. c. si. Nomine autem armorum intelliguntur fustes, lapides, ligna, &c.

Trigesima secunda reg. Iudex ecclesiasticus potest hortari brachium seculare contra violentos, & hæreticos, vel paganos, non vt occidat, vel mutilet, sed vt de terris fidelium expellat.

Nec etiam est irregularis, si aliqui incidenter sunt occisi 23. quest. 5. de occidendis, & 23. q. 3. Maximianus, imō secundum Inn. de hom. petio. licet aliquis in bello iusto aliquem percussit, si tamen inde nullus est mortuus, non fit ex hoc irregularis. Idem, si quis accedit ad bellum iustum causa pacificandi, vel ex alia iusta causa, licet ex eius presentia aliquod robur accrescit suis, vel timor incutitur aduersarijs, non est sibi imputandum; dummodo dolus, & etiam lata negligentia absit omnino secundum Gul.

Trigesima tertia regula. Clericus, qui interest iusto, vel iniusto bello cum armis, vel sine armis si aliqui sunt hinc inde interfecti, irregularis est, licet ipse non occidat 51. di. si quis 13. q. 3. porro 23. q. vltim. quicunque 1. q. 1. c. fi.

Trigesima quarta reg. Clericus defendens se, vel suos, licet tunc ex defendentibus aliquis interfectus est ex aliqua parte, non est irregularis; vt illi qui non interfecerunt, nec interfectores ad iuuabant non sunt irregulares, licet voluntatem occidendi habuissent, quia lex promotionis factum requirit, 15. q. 1. si quis non iratus.

Trigesima quinta reg. Clericus in bello, quod non ad occidendum, sed ad defendendum geritur, ministrans

nistrans sagittam balistario suo ad sui defensionem: si ille balistarium aliquem interfecerit, sed ille clericus non intendebat, quod ipse aliquem interficeret, sed quod illos detinuisset, & sua defendisset; aut recuperasset, non est irregularis secundum Gul. Idem dicit de bello, qui in bello iusto prepositus fuit exercitui, & sumptus facit, & cuncta disponit, si forte eum contingat lanceas, vel sagittas emere, & ministrare, & ad exercitum, vel ad custodiam castrorum mittere; vel si hortatur ad currendum post hostes, ut eis præda hominum, vel animalium auferatur, & tunc forte aliquis interfecerit; dummodo solum intenderet ad recuperationem prædæ, non ad vindictam, talis enim causa remota non nocet.

Trigesima sexta reg. Qui mulieri facit, ne concipere, vel generare, vel post conceptum parari possit & qui prægnantem mulierem percutit, ita quod facit abortiuum, si foetus iam fuit viuificatus, irregularis est. Sed si nondum fuit viuificatus, solum mortaliter peccat. de hom. si aliquis 2. q. 5. consultuit. Vel si probabiliter dubitat, vel credit, an sit mortuus, vel viuus foetus ex illa percussione, vel utrum conceptus fuerit animatus, vel non, in tali dubio debet à promotione, & à ministerio abstinere, nec periculo se committere. Si vero leuem, vel remerariam habet opinionem; deponat eam, si potest, & sic poterit promoueri, & administrare, alias, non ar. de sen. excom. inquisitio. & de simo: per. c. 2.

Trigesima septima regula, Licet clericus aliquem occidens pro defensione rerum suarum irregularis est, de hom. suscepius; ubi dicitur; post tunicam relinquentis est alium; & melius est rerum iacturam pati, quam pro seruandis vilibus rebus, ac transitorijs acrimis in alios exardescere clericis. tam non personam propria defendendo necessitate inuitabili repellens vim vi, cum moderamine inculpate tutele percussus aliquem, si inde mors sequitur, non imputatur ei, ut notatur de hom. c. significasti 2. & 3. & capi. interfecisti. vnde dicit Arch. 23. q. 1. quod clericus etiam interficere potest, vt non interficiatur. arg. de fur. c. 3. dum tamen hoc faciat pro persona propria; hodie expresse in Clem. si furiosus, de hom. Et dico personam propriam; nam secus est secundum Ioan. And. in nouella super Clem. si furiosus, de homi. si non valens euitare mutilationem, licet mortem possit euitare, mutilauit, vel occidit aliquem inuaso rem. Et idem, si aliter non valens saluare res suas; eum occiderit, qui deportare volebat. secus etiam secundum glo. dictæ Clem. super verbo, suo; de illo, qui occidit illum, qui occidere volebat patrem, filium, coniugem, vel personam coniunctam; quem aliter iuuare non potuit. quod putat Ioan. And. quasi casus ille non includatur sub necessitate in euitabili. Intelligitur autem necessitas in euitabili secundum Ioan. And. ibidem super verfi. non valens: vt quia in angustis erat, vel sic arctatus, quod fugere non poterat, nec clamore iuari. Intelligitur autem cum moderamine inculpate tutele, si fiat ex interuallo, non ex interuallo, & causa defensionis non vltionis, & si equaliter se defendat, sicut inficitur; vt si gladio percutitur, & ipse gladio percutiat; vel si ligneo baculo, & ipse e conuerso baculo ligneo, aut si ferreo baculo percutitur, & ipse e conuerso, ne amplius percutiatur ad mortem. Si autem percutiatur paruo ligneo baculo, à quo non timeatur mors, vel depilatur, vel per vestem trahitur, & ipse percussus ferro occidit suum inuaso rem, irregularis est; quia non est moderamen inculpate tutele: debuit enim se moderatè tueri, & non excessiue vltra violentiam sibi illatam. Aut si percussus est semel, & sic dimissus est, nec vltius se credit percuti, si incontinent repercutit, & occidit irregularis est. Nam non debet occidere inuaso rem, ex quo ab eo non credebatur se occidi; vnde excessit in moderatione, quia pro vna percussione non letali occidit. hæc omnia colliguntur in glo. cap. significasti 2. de homic.

Trigesima octaua reg. Prælatus spiritualis habens iurisdictionem temporalem in suo dominio, si fur, vel latro deprehensus in furo, vel maleficijs adducitur ad præsentiam eius, & petitur puniri iuxta condignum sui excessus; non debet ipse personaliter de hoc cognoscere iudicare, aut sententiare; sed debet hoc committere suo procuratori dicendo ista verba; fiat iustitia; generaliter, non descendendo specialiter qua morte sit moriturus, ne cler. vel mona. c. vlt. lib. 6. Nec per hoc etiam est irregularis, si sequatur sanguinis pœna. vnde potest fieri specialis, commissio super tali casu, sed non expressa pœna secundum Gosfr. Idem tenet nouellator in d. c. vlt. lib. 6. dicit tamen Nouellator in nouella ibidem, q. si episcopus, vel prælatus mandat notario suo, vt in tali casu scribat commissionem procuratori episcopi, vt super his faciat iustitiam, talis notarius est irregularis. Quod probat ex eo, quia talis non habet facere quicquam ex officio sue iurisdictionis, quod requirit illa decretalis. Sit ergo episcopus cautus, vt non iniiciat laqueum clerico, vnde committat istam iurisdictionem laico per seipsum immediate, & per alium laicum, non autem per clericum. Et scias, quod hoc non solum veritate habet in prælato habente iurisdictionem temporalem ratione beneficii, sed etiam ratione patrimonij secundum Nouellatorē ibidem. Et quod plus est, dicit idem, q. ex quo clerici tales casus sine metu irregularitatis possunt alijs delegare, satis videtur, q. si laicus talem iurisdictionem habens, sed probabilem, causas sanguinum terminat, poterit hoc non obstante ordinari, quia non fit irregularis ea ratione. Caveat ergo prælatus cum interrogatus fuerit à iudice, ne respondeat, malum est, si ille malefactor remanserit impunitus, nam tunc esset irregularis, de excess. prel. ex literis.

Trigesima nona reg. Si iudex habens latronem captum querit de aliquo perito, quid debeat fieri de tali, & ille responderet, talem esse mortem puniendum, vel simile, iudex autem secutus eius consilium latronem punit ad mortem, irregularis est consulens, quia fuit in culpa in casu, in quo de facto non erat suspendendum

spondendum, vt de excess. prælato. ex literis. Si tamen non est casus de facto, sed iudex querit simpliciter, qualiter tales sint puniendi, & clericus responderet, quod ad mortem, vel ad sanguinem, si responderens respondet, quod ad mortem, vel ad sanguinem, & respondet secundum veram iuris sententiam, vt expertus iuriconsultus, non est irregularis; & maxime si extra iudicium, vt dicit glo. in d. c. ex literis. Si autem errans iure dixit, cum aliter iura disponant, irregularis est, vt colligitur per Gul. in Specul. tit. 2. §. iuxta propositionis. Si autem qui non reputatur iuriconsultus, interrogatus respondet, non vt iuriconsultus, sed simpliciter dicit, quid de talibus sentiat, nec præsumit, quod iudex eius sequatur, responsionem, non est irregularis; ex quo non respondet ad casum, qui sit de facto. Nam si consuleret ad casum de facto, irregularis esset secundum Ray.

Quadragesima regula, Suspendus ab officio celebrando fit irregularis, vt 11. q. 3. si quis damnatus. & c. si episcopus in concilio; Et licet illi canones loquantur de excommunicato seienter, & in contemptum clauum celebrantē, hodie tamen idem irregularis est in suspensione à diuinis, vt de re iud. cum æterni. & de sent. excom. cum medicinalis lib. 6. & in hoc casu solus Papa dispensat, vt notatur Gul. in Specul. tit. 2. §. nunc de episcoporum, verfi. est inquam; Suspendus autem à beneficio tantum non fit irregularis, quia hoc nullo iure cauetur secundum Innocentium de elec. cum in cunctis, §. clerici. & c. ita quibus, de concess. preb. quia diuersitatem. Minori quoque excommunicatione propter participationem excommunicati in locutione, vel similibus ligatus, licet celebrando grauius peccet, non tamen efficitur irregularis; quia hoc nullo iure cauetur secundum Innocentium. imò si mediò tempore postquam communiatur excommunicato, celebrauerit, bene potest penitentia peccata sine papæ dispensatione celebrare, vt de cle. excom. ministr. c. si 11. q. 3. si quis presbyter. Innocentius tamen, & Host. dicunt, quod tales non propter suspensionem à iure celebrare prohibentur, cum non sint suspensi à iure; nec suspendendi, sed solum propter peccatum prohibentur, cum fuerint suspensi quod ad Deum à sacramentis; & à promotione: si enim à iure suspensi essent, celebrando fierent irregulares per cap. cum æterni, de re iudic. lib. 6. & de sent. excom. cum medicinalis. eod. lib. 6. Ex quibus omnibus hoc colligitur secundum Abbat. in distinctionibus suis; & c. si celebret. & c. de cle. excom. ministr. quod celebrans in mortali peccato non incurrit irregularitatem post penitentiam, & reconciliationem obtentam super peccato mortali, vel excommunicatione minori, ex quibus celebrans poterit sine aliqua dispensatione superioris celebrare. Nec obstant noua iura, scilicet cap. cum æterni, de re iudic. & c. cum medicinalis, de sentent. excom. lib. 6. que loquuntur de illis, qui sunt ingressi ecclesie priuati, & à diuinis suspensi; quod non est in istis, cum isti nec ingressi sint priuati, nec etiam à collatione sacramentorum; sed solum à perceptione sunt suspensi.

Quadragesima prima regula, Notorius fornicator à iure suspendus celebrans non fit irregularis secundum Gul. in Specul. tit. 2. §. iuxta propositionis. Nec obstat, quod quidam dicunt, quod quodlibet peccatum notorium facit hominem irregularem, vt de temporibus ordinat. ca. quæ situm. hoc enim verum est, sed ibi non intelligitur irregularitas, que requirit papæ dispensationem. Vnde dicit Abba. vbi supra, quod in illa irregularitate; quam quis incurrit ex notoria fornicatione; si in tali celebrat, potest episcopus dispensare post penitentiam, per c. acti, de litis contestata. & ita hodie seruatur. Et quamuis quidam nimis rigidi, vt Host. & Innocentius dicunt contrarium, tamen non sunt audiendi, quia qui nimis emulgit, elicit sanguinem; 4. distin. denique. Nec aduertat rationem illam, qua dicunt, Omnis suspendus ab officio per canonem, celebrando fit irregularis, vt dicitur in c. cum clericis, de re iudic. & c. cum medicinalis, de sentent. excom. lib. 6. sed talis est fornicator notorius, vt patet in c. quæ situm, de cohabi. cle. & c. 33. di. propter hoc; ergo efficitur irregularis celebrando. Ad hoc enim respondeo audacter secundum Franciscum de Zabareh. in c. vestra, & c. quæ situm; de coha. cler. quod si suspendus à canone celebrans tunc solum incurrit irregularitatem, quando per modum sententiæ fit à canone suspendus, vt in d. c. cum æterni libi 6. Sic autem non est in fornicatore notorio, & simoniaco; quia non per modum sententiæ, sed enuntiatue dicitur à canone, quod sint suspensi, vt patet in c. quæ situm; de coha. cler. ergo celebrando non sunt irregulares; de sentent. excom. lib. 6. Tene ergo secundum Franciscum, quod si in canone pœnam imponente dicitur, quod talis sit suspendus ab officio, vel dicitur; Suspendimus talē ab officio, si hoc fecerit; tunc taliter suspendus celebrans fit irregularis, vt in d. c. cum æterni. Sed si dicitur à canone pœnam approbare, vel enuntiate, seu recitate, aliquem esse suspendum, sicut dicitur de fornicatore notorio in c. quæ situm; vbi constat notorium fornicatorem esse suspendum; talis celebrando non fit irregularis, pro isto dicto est famosissimus ille doctor Guido de Baifo, Archidiaconus nuncupatus. 32. di. ad hæc verò, vbi ipse notat in fine glo. que incipit, istud intelligitur; q. notorius fornicator non est principaliter suspendus à canone, sed à Deo, quod patet ex eo, quia cito penitet, licet celebrat de cohab. cler. c. vlt. licet in odium criminis per canones aliquid sit additum, quod ad vtrationem eorum; vt scilicet non audiantur ab eis diuina, vt in c. vestra, & in c. tua, de cohab. cler. 32. dist. nulla. & c. præter hæc; & hoc secundum Innocentium licet Host. notauerit contrarium in Specul. titulo secundo, §. iuxta propositionis; & si nunc de episcoporum, verfi. 26. & hanc viam tanquam mitiorem puto complectendam.

Quadragesima secunda regula, Suspendus à canone non propter aliquem defectum, vt putat illegitimus nati,

nati, & corpore vitiat, non incurrunt nouam irregularitatem, si ante obtentam dispensationem celebrent secundum Gul. in spec. tit. 2. §. iuxta propositionis, versu. porro, & idem not. per Arch. 56. di. Apost. in principio. & hoc seruat curia, quia quando dispensat cum talibus, simpliciter dispensat super defectu, nulla facta mentione de irregularitate, quia nullam incurrunt, 56. dist. Apostolica; & c. Cenomanensem, de filiis presbyterorum, veniens. Ideo dicit intelligendum esse Speculatorem de illis, qui propter infamiam suspensi sunt à canone, sicut sunt illi, quorum crimina sunt notoria, & qui etiam post peractam poenitentiam celebrare propter scandalum, & infamiam prohibentur, vt in c. fi. de cohabit. cler. & mu. & de ho. ex literis c. fi. & tamen ante dispensationem celebrando nouam irregularitatem non incurrunt; quia hoc non inuenitur iure cautum secundum Gul. in speculat. vbi supra, & Archidia. 56. dist. Apostolica, & c.

Quadragesima tertia regula, Suspensus à confessionibus audiendis celebrans ante reconciliationem non efficitur irregularis secundum Gul. quia hoc non inuenitur iure cautum 1. q. 3. §. euidenter. de hac suspensione habetur 26. q. 1. & 5. q. 6. per totum.

Quadragesima quarta reg. Recipiens beneficium in irregularitate, impetrata absolutione super irregularitate, non indiget alia dispensatione super beneficio obtento secundum Ray. & Gul. in spec. Caneat tamen quilibet, ne in peccato mortali ad illa, à quorum perceptione à sanctis patribus est priuatus. Veruntamen Abb. ibi moderatur hoc dicens, quod si cui existenti in occulto collatum sit, sed ipse recipit illud post peractam poenitentiam, poterit retinere, allegat, de tempo. or. quatuor; de sent. excom. c. vlti. Sed propter peccatum enorme, vt puta propter homicidium, ipso iure perdit beneficium, vt not. per Arch. 50. dist. studeat, in glo. hic dispensat. vbi dicit glo. quia de iure debet eo carere: quod exponit Arch. per sententiam, non ipso iure. Nam homicidium non inducit ipso iure priuationem beneficii secundum Bernar. Compost. qui ita notauit, de elect. c. quod sicut in glo. 1. §. si verò versu. alia autem. Et idem sentit Inn. dicens, quod in homicidiis irregularibus cadere potest ius cuiuslibet dignitatis, quia etiam iuste habent eam, si cum eis fuerit dispensatum. Et etiam sine dispensatione iuste tenent prædicti dignitates suas, quousque renuntient, vel deponant secundum Innoc. qui ita notauit de excessibus prælatorum c. cum in princ. Contra tamen istud dictum faciunt multa iura, vt de clerico pugnante in duello. cap. Henricus, in fi. Item 55. di. si Euangelista cum dispensatio requiritur, vt homicida beneficium recipiat: videtur secus de iure communi. Item cum homicida ministrare non potest, etiam post poenitentiam sine dispensatione, de tempo. ordi. quia suspensus est à beneficio, quod datur propter officium & sic etiam accedit §. 1. di. eos. & notatur de consue. cum dilectus, in glo. suspensus enim. Vt dic breuiter quod hic nulla est contrarietas. Nam Bernar. & Inn. intelligunt, quod homicida iuste tenet, & recipit beneficium, quousque deponitur per sententiam. Iura autem in contrarium inducta dicunt, quod debet carere, & priuari beneficio de iure; quia de iuris rigore est inhabilis ad illud. Non tamen hoc negant, quin hoc fiat per sententiam, & sic idem sentiunt.

Quadragesima quinta reg. presbyter excommunicatus, vel suspensus simpliciter ab ordinibus suis ad ministrans in ordine Acolytatus efficitur irregularis secundum Gul. Secus si tantum à Missarum celebratione fuerit suspensus.

Quadragesima sexta regula, Clericus in minoribus constitutus excommunicatus, ministrans sacerdoti in altare portando aquam, lumen, & alia similia, non est irregularis secundum Gul. Idem putat de presbytero, diacono, subdiacono. Ratio, quia ista nulli ordini sunt annexa, cum & per laicos literatos expediuntur.

Quadragesima septima regula, Episcopus suspensus à pontificalibus celebrando in eis non fit irregularis, quia pontificalia non sunt de substantia secundum Gul.

Quadragesima octaua regula, Suspensus ab ingressu ecclesie, si in ea celebrat, irregularis est; & si in tali suspensione decedit, non sepelitur in cimiterio, vt de sent. excomm. is cui, lib. 6. Notat tamen Nouelator in Nouella, quod potest in ecclesia audire diuina sine metu irregularitatis, sed non sine peccato; licet Hugo. & Ray. aliud notauerint, quorum opinio refutatur per Modernos.

Quadragesima nona regula, Excommunicatus, vel suspensus baptizatus solemniter in superpellicio, & stola publice, irregularis efficitur secundum Gul. Secus si aliter, scilicet simpliciter baptizatus, & maxime in necessitate.

Quinquagesima regula, Quicumque non potest promoueri ad ordines sine dispensatione, nec etiam ad honores, & quicumque est ineligibilis, irregularis est secundum Gul. Idem intellige de omnibus sacris, qui impediunt promouendos, vel deiciunt iam promotos, vel qui poenam depositionis merentur. Vnde regulare est, quod quicumque post peractam poenitentiam non habent ordinis executionem, irregulares sint, sicut homicida 50. di. §. 1. extra de simo. tanta. Item excommunicatus, interdictus, suspensus in contemptum clauium se faciens ordinari, de sent. excomm. cum illorum. Item si etiam præsumit celebrare 1. q. 3. si quis, de vita, & honesta. cler. vt clericorum §. si quis igitur. Item violans interdictum, de excess.

de excess. prela. tanta. Item falsarius literarum papæ, de crimine falsi, ad falsarium §. 1. Talis tamen secundum Inno. si occultus est, post absolutionem, & poenitentiam potest ordinari, quia nullo iure cauetur, quod sit infamis ipso iure. Item hereticus, de purgatione cano. inter sollicitudines, vel exhibentes hereticis sacramenta; de hereti. excom. §. si verò. Item sodomita; de excess. prela. clericus. Item presbyter denudans confessionem, de poe. & remis. omnes c. fi. Item incorrigibilis in contumacia perseverans, de dolo. & contu. veritas. §. si. Item notorium crimen de iure, vel facto, de tempo. ordi. c. fin. Item vt officio assessorum, vel de feudis; receptans, vel occultans eos, licet mors non sequatur inde, de ho. p. huma. lib. 6. item apostata; de apostata. c. fi. item scismaticus, de scismaticis c. 1. item intrusus voluntarie per potestatem secularium 8. q. 1. factus de elect. si quis. Item omne crimen quod ipso facto inducit infamiam civilem 2. q. 7. §. porro. item infamia descendens ex delicto per sententiam declarato, quia poena potest deimi culpa permanente 2. q. 3. §. hic colligitur. Infamis enim est irregularis, siue infamia sit iuris siue facti, vt de accusationibus, Omnipotens, de testibus, testimonium.

Quinquagesima prima regula, Excommunicatus maiori excommunicatione siue ab homine, siue à iure, sciens durante excommunicatione celebrans semper fit irregularis, & est deponendus, de clerici. excom. fin. Iatro nes. Secus, si ignoranter, vt eo. tit. c. Apostolicę. Si autem dubitaret probabiliter de sententia excom. præsertim quando confusus est de culpa sua, propter quam iuste potuit excommunicari, nescius tamen exponit se discrimini, & celebrat, cum sit excommunicatus, irregularis est, & indiget dispensatione papæ secundum Gul. vt in d. c. Apostolicę. Crassa autem ignorantia in talibus iudicatur, vt si citatus peremptorie nec iuit, nec misit ad terminum; & sic celebrat, licet nihil de excommunicatione sciat. Circa præmissa sciendum est, quod suspensus à iudice, siue ad certam diem, siue perpetuo, siue quousque poeniteat, semper si celebrat, est irregularis, quia talis non debet celebrare, nisi prius tentauerit absolui, sicut sententia suspenditur. In ultimo tamen casu quidam contradicunt, vt 2. q. 5. presbyteris. vbi dicitur, quod talis ad arbitrium suspendentis facere debet, & si ante absolutionem celebrat, fit irregularis. & idem; de re iudica, dilectus, de excess. prela. Apostolicę. Suspensi verò à Deo, vt sunt omnes peccatores celebrantes in peccatis, non sunt irregulares, & est deponendi, nisi celebrent in criminalibus, vt in homicidio, in simonia, & in similibus. & in quibus etiam acta poenitentia executio interdicitur, vt supra dictum est. Suspensi autem ab officio à canone propter crimen, si celebrant, irregulares sunt. Et hoc intellege, si suspenduntur à canone poenam imponente, non autem approbante, vt in c. cum æterni, de re iudica. lib. 6. quia etiam in minori excommunicatione existentes suspensi sunt à canone non imponente poenam, sed approbante, & citò poenitent, possunt celebrare. de sent. excom. nuper, vnde potius dicitur suspensio Dei, quæ canonis secundum Gul. Et nota secundum Ioan. And. in Cle. 1. de decimis, in glo. super verbo, Donec, quod cum aliquis suspenditur, donec satisfecerit, sufficit iudicis declaratio super satisfactione siue alia absolutione. In excommunicatis verò est necessaria absolutio, post satisfactionem. Concor dat ad hoc glo. Ioan. And. in c. sepel quia, de elect. lib. 6. super versu. donec plenè. vbi dicitur, quod illi, qui occupant bona ecclesiarum vacantium, & ea detrahunt, tandiu sunt à beneficijs, & officijs suspensi, donec ea plenè restituerint: ipsis autem restituentibus ipso iure siue alia sententia restituti erunt, vt notauit Ioan. And. 81. di. si qui.

Præterea sciendum est, quod secundum glo. 26. distinct. deinde. infamia, & irregularitas contracta ante baptismum tollitur post baptismum; & hoc si prouenit ex proprio delicto; quia dona baptismi sunt siue omni poenitentia, & satisfactione, vt de consecratione, distinct. 4. capit. sine. Si autem peccatum non deleat quantum ad infamiam, adhuc post baptismum obesse, quod negat Ambrosius vigesima sexta dist. vna. Vnde si aliquis occidit mille homines ante baptismum, omnis infamia, & irregularitas tollitur, vt 5. 1. distinct. si quis post acceptum; vt patet de Paulo, qui ante baptismum fuit homicida, & tamen postea factus est Apostolus, vt 50. dist. §. è contra. Huic tamen dicto aduersantur Doctores; nã Archidiaconus in d. cap. deinde dicit, quod bene infamia (ex quo non descendit nisi ex peccato) deletur in baptismum, sicut & peccatum; sed non irregularitas, quæ non fundatur super peccato; vnde ita irregularis est, qui occidit cum peccato, sicut qui occidit sine peccato, vt in d. ne clerici, vel monachi capit. sententiam, & bigami. & corpore vitiat. Et ita ipse Inno. notauit de diuortijs. Ipse tamen notauit, de homic. capit. presbyterum, quantum ad homicidium ante baptismum, quod siue ex officio, siue ex voluntate fecerit homicidium, non est post baptismum irregularis; quia omnis sequela peccati deleta est. Sed Goffre. de conuersione infidelium. capit. 1. notauit, quod peccatum, & sequela peccati bene delentur in baptismum, sed non defectus, siue impedimentum. Prima via communiter approbatur, Specul. tamen in titu. de dispensationibus. §. 3. versu. is autem videtur declinare, & c.

De Censura ecclesiastica. Cap. XXXIX.

CENSURA ecclesiastica est spiritualis poena, quam ecclesia propter inobedientiam infligit locis, & vniuersitatibus, sacramentalia singularibus personis, communionem, & actus spirituales interdicens. Censuræ finis tamen principalis est poenitentia inobedientie hominis, vel canonis. Quot

sunt autē species censuræ ecclesiasticæ? Responde, vt in decre. quærenti, de verbo sig. Et dic, quòd sunt tres scilicet interditi, suspensionis, & excommunicationis. Dico, quòd excommunicatio est censura ecclesiastica propter contumaciam, vel crimen in singulares personas lata, à cōmuniōne fratrum, & sacramentorum tantum exclusoria. Et per hoc infertur vnde, & quare excommunicatio dicitur; quia dicitur à cōmuniōne exclusio tam sacramentorum, quàm fratrum; vt congruat etymologia etiam maiori excommunicationi.

Quot sunt autem species excommunicationis? Attende, quòd (vt iura expriment) duæ sunt species ex cōmuniōnis, scilicet ex cōmuniōne maior & ex cōmuniōne minor: maior separata à cōmuniōne fratrum, & fororum; minor à cōmuniōne passiuè sacramentorum, vt c. si celebrat; de cler. exc. dep. iura tamen variè loquuntur de excommunicatione. Vnde aliquando sumitur pro exclusione à cōmuniōne fidelium, & non sacramentorum; aliquando temporaliter. sic loquitur 5. q. 4. in synodo. vbi trium dierum excommunicatione feriatur. sic loquitur canon, 5. q. 2. præfenti. Item, sancta ecclesia cōmuniōne, & c. sed, vt ibi notat glo. intelligitur à cōmuniōne fratrum in choro, & ecclesia; quia cum fratribus non communicabit. sic loquitur tex. 18. dist. placuit. & ibi in glo. sic loquitur tex. 33. dist. quorundam 58. di. si quis de alterius. & ista appellatur maior excommunicatio; non simpliciter, sed limitatè; quia simpliciter maior excommunicatio separata à cōmuniōne fratrum, & sacramentorum perpetuo, id est donec absoluitur. Sic etiam de minori excommunicatione, quæ separata à sacramentis, variè loquuntur iura; nam aliquando fertur ab homine; & de hac loquitur tex. 5. q. 1. per totum. Et aliquando fertur à canone propter simplex participium, vt: nuper. de sent. excom. & cap. si celebrat, de cle. ex. mi. Et has duas species, scilicet maiorem excommunicationem, & simpliciter excludentem à cōmuniōne fratrum, & sacramentorum; & minorem latam à canone propter simplex participium nunc prosequar. Vnum est, quòd minor excommunicatio largè sumpta, vt separata à cōmuniōne sacramentorum, aliquando infligitur à seipso, cum pœnitet; & propter conscientiam abstinet à cōmuniōne passiuè, vt de homic. sicut ex literarum. aliquando à sacerdote pœnitentiam iniungente; de pœnit. dist. 2. facilius. & hoc melius, quàm si ex autoritate propria; de pœnit. dist. 3. acclamatione. & hoc cum pœnitet. Sed impœnitentia infligitur aliquando à Deo; nam propter peccatum mortale Deus tradit hominem satanæ 11. q. 3. audi. Sunt ergo duæ species, scilicet maior, & minor. maior autem aliquando vocatur anathema, vt in princ. cano. Engeltrudam 3. q. 4. & 11. q. 3. nemo episcoporum; & c. euidenter. ead. causa, & quæst. Et aliquando excommunicatio, vel anathema sumitur largè, vt est separatio à Deo; vt 14. q. 3. certum. & 13. q. 3. euidenter caueat. tamen in effectu non est differentia excommunicationis. Et si quærat, quæ est ratio, cum iura videantur in similibus casibus disponere contrarium, de consi. ex parte. ff. de lega. 3. l. numis, ff. de reg. iur. l. in obscuris. & l. si præses, ff. de pœn. & hoc contrariè format glo. 11. q. 3. c. debent. & soluit standum verbis. Et pro quolibet peccato mortali quilibet est excommunicatus minori quòd ad Deum, etiam sine alia sententia hominis; ergo si quis excommunicetur ab homine propter mortale, quæ aliter non ferrur 11. q. 3. nemo episcoporum; verba debent aliquid operari, ff. de legat. 1. l. si quando. Sic ergo cum prius foret excommunicatus. nunc est. maiori aliud addere non potest; & illa fuit legislatoris intentio in c. si quem. de sent. excom. lib. 6.

XXXII. sunt casus, quibus incidit quis ipso iure, quos glo. enumerat in c. eos, de sent. excom. lib. 6. super ver. Canonis: duos addit Bonifa. post cōpilationem sexti per Extraug. detestâte, & c. statumimus, 52. casus. quibus quis incidit per cōpilationem in cle. 1. de sent. excō. super ver. ex cōmuniōnis; & illorū 16. sunt referuati Pape. Quædam lata à canone cum hominis ministerio, vt canon profert, sed proferrī mandat, vt in canonibus referendæ sententiæ, quos enumerare plus esset laboriosum, quàm vtile. Consequenter quæritur, quòd duplex sit minor excommunicatio. Solutio; Minor excommunicatio aliquando sumitur pro sola separatione à Deo tantum, & illa inducit mortale tantum sine alio ecclesiæ militantis ministerio, vt Esa. 59. Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos, & Deum nostrum, & notatur in c. quorundam, de Iudeis. Aliquando sumitur pro separatione à sacramentorū participatione passiuè; & tunc, aut hoc inducitur à canone pro participationem cū excommunicato maiori, vt in c. nuper, de sent. excom. & c. cū excommunicato 11. q. 3. cum similibus eiusdem can. & quæst. aut inducitur à seipso, vt cum quis peccat & abstinet à sacramentis; de homi. c. sicut ex literis. Aut pœnitentia imponitur à sacerdote; de pœ. dist. 1. facilius, & melius, quàm si à seipso, de pœ. dist. 3. actione. Aliquando impœnitentes à Deo subtrahuntur, vt cum traduntur satanæ 11. q. 3. denique. Aliquando impœnitentes à seipsis subtrahuntur, & credunt sufficere, & malè, de pœn. dist. 1. sunt qui arbitrantur, quæ omnia prosequere, vt no. glo. in cap. si quem, de sent. excomm. 11. q. 3. si inimicus. Verum est, quòd excommunicatio minor aliquando fertur ab homine per sententiam, vt 5. q. 1. & 2. & quasi per totum. Fertur tamen aliquando ex cōmuniōne, quæ separata à cōmuniōne fidelium, & non sacramenti, & fertur ab homine, & hac quòd ad minorem. Et de hoc loquitur can. 5. q. 2. præfenti; & 5. q. 4. in loco. 18. dist. placuit 33. dist. quorundam 58. dist. si quis de alterius. Concludo, quòd tot reperuntur excommunicationes, quot reperuntur cōmuniōnes, tamen ecclesia (vt frequentius) vitur duobus generibus, de quibus supra. Quid de percussione clericum in habitu seculari, & immiscentem se sequis. an sit excommunicatus? & facit duobus capit. perpendimus de senten. excomm. vbi videtur innuere text. quòd non. in contrarium facit c.

cit cap. contingit, & c. in audien. eod. tit. vbi probat tex. quòd non perdat priuilegium nisi trina monitio præueniat. Aliqui dicunt, quòd in c. perpendimus. Papa respondet decise; quia dicebatur, ipsum in bello interfecit fuisse, & sic clarum. Alij dicunt, quòd interfectores fuerunt excommunicati, sed Papa concedit priuilegium, quòd non teneant accedere ad sedem Apostolicam. & sic foret etiam clarum. Tancre. Vincen. & Philip. dicunt c. contingit, & c. in audientia, intelligi de illo, qui deposuit, & nulli iniuriabatur; & sic non perdit priuilegium, nisi monitus, sed c. perpendimus, loquitur vbi deposuit, & iniuriabatur; qui sine monitione perdit priuilegium. hoc intelligit c. perpendimus. cum quis clericus non ex vanitate deponit habitum, ibi requiritur monitio, vt probat capit. contingit, & capit. in audientia. Sed cum ex malitia, & iniquitate deponit habitum, ibi sine monitione perdit, cum se immiscet sauis, & tyrannicis. Ibi igitur papa tenet, quòd clericus dimittens habitum, etiam faciens enormitates, non perdit priuilegium, nisi monitione præmissa, nec quòd ad immunitatem pertinet. Sed si ibi capiat, debet restitui iudici ecclesiastico. & sic ibi responderi narrationi decisæ. Si autem vis sequi opi. Host. posses dicere, quòd loquatur de inueterato in tyrannicis, & incorrigibilis per cap. vnicum, de vit. & hon. cle. lib. 6. Et sic respondet papa in facto occisi; Vel scitum fuit post, quòd clericus erat. Conclude ergo sublati dubium facientibus, quòd percussus clericum incedentem sine habitu, si monitus fuerit, & non assumpserit; non incidit in canonem. Si autem non monitus fuerit, & ipsum percussit, non in actu belli, vel aggressiue, tunc incidit, etiam si clericus habitu deposuit se aliàs immiscuerit. Sed si ipsum percussit in actu belli, & aggressiue, tunc non incidit secundum Inn. Hoc tamen ponderare, cum quis dederit causam bello, & aggressuræ. Nam si clericus iniuste causam non dederit, tunc indubitate, quòd illi, contra quos non incidunt ex capite defensæ permittæ, vt capit. si verò, neque tertij fauentes aggressio etiam non incidunt. & hoc facit aqualis immixtio clericum, vt capit. perpendimus. Si autem alter non dedit causam aggressuræ contra clericum, tunc etiam dans, & fauens percussoribus clericum sunt excommunicati, quia hic est iniuriosa iniectio, vt in canone, si quis suadente 17. quæst. 4. Si autem tertius contra tertium. & clericus temerè se immiscet habitu de posito, tunc crederem, percussoribus in liminibus aggressuræ non fore excom. & sic intelligo opi. Inno.

Visa regula, quæ habet, quòd iniiciens manus violentas in personam ecclesiasticam est excommunicatus, per consequens restat videre casus exceptos à regula. Nam fallit in quatuordecim casibus. Primus, cum quis percussit clericum incedentem in habitu laicali, quem ignorat clericum, vt capit. si verò 2. de senten. excomm. Si autem percussor vidit tonsuram, & tamen non credit ipsum clericum, tunc incidit, vt not. glo. in d. capit. si verò. Nam probabilis ignorantia excusat in primo casu, cū quis verisimiliter pro tali haberi debeat, in quali habitu reperitur. C. de aque duc. decernimus. lib. 11. C. de fabri. l. stigmata; & cap. si iudex laicus, eo. tit. lib. 6. hic autem non excusatur in secundo casu, cum tonsuram viderit. & hoc verum, nisi ignorantia probabilis excuset ex more patriæ, qui debet attendi, ff. de fun. inst. leg. l. cum de lanionis §. agram, ff. de pig. act. l. cum vniuersorum. nam alicubi laici tempore caloris deferunt tonsuram.

Quid si percussor credat percussor clericum, cum non esset clericus. glo. in c. si verò; dicit, & percussor propter conscientiam est excommunicatus, nisi certus postea efficiatur. allegat ca. quoniam multos 11. q. 3. secundum vnum casum. & hoc operatur affectio operæ secutæ. de biga. nuper. & c. si ff. ad leg. Aquil. l. scientiam. In contrarium videtur. nam non debet iudicari secundum quod quis facere debet, & intendit, sed secundum quod fit, ff. ad l. Cor. de sicar. l. 1. §. diuus, ff. de iniur. l. si cum seruo. & l. precedenti. Et hanc credo partem veram; & sic determinat glo. in c. in audientia. eod. tit. Et mox ueor, quia vt quis incidat in canonem, requiritur persuasio diabolica, & consummatio facti qualificati, vt supra pluries demonstratum est.

Quòd si intendens percussor Titium laicum, errans in persona percussit Gaium clericum, & Alanus dixit, quòd incidit in canonem, quia iniuriari voluit. ff. de iniur. l. eum qui §. si iniuria de fur. cap. vlt. Tanc. tenet contrarium, & probat per tex. cap. si verò. Nam ibi dicitur, quòd si percussit clericum, quæ credebatur probabiliter laicum, non incidit; ergo sic hic à simili ignorantia excusabit à pœna cano. Nam temeritas, & violentia ponderatur in pœna illius canonis, vt in c. 1. & c. veniens eod. tit. ff. de iniur. l. illud. glo. in cap. si verò dicit opi. Ala. tutiorem, pro opi. Ala. facere videtur tex. Nam si quis intendit furari aurum, & furatur æs, tenetur furti aris. Sic si quis fureretur saccum plenum pecunia, tenetur furti nomine sacci, licet nō habuit intentionem furandi saccum. Credo opi. veriorè, & de iure moueor, quia vt vendicat sibi locum pœna canonis, debet præcedere persuasio diabolica, vt in c. si quis. quæ hic non præcessit circa clericum, vt probat thema quæstionis. Non obstat l. allegata, quia vtrobique committitur furtum tam in ære, quàm in auro ex sola contræctatione; licet non ex qualibet, & cuiuslibet percussura quis incidat in canonem, sed ex qualificatione, & qualitate personæ.

Secundus casus est, cū quis percussit clericum in habitu laicali incedentem, monitum, non correctum, vt c. in audien. eod. tit. Istum articulum supra examinaui explicando contrarium c. perpendimus ca. in audien. Tertius est casus in clerico gerente administratione rerum secularium, vt in c. sacerdotibus, ne cler. vel mo. Ex illo c. sumunt aliqui indistinctè argumentum quòd eo ipso, quòd se sic ingerit, sit clericus priuatus priuilegio clericali, ipso iure, qd non est verum; imò requiritur monitio, vt in c. in audien.

Licet ergo Goffred, in Summa ponat ipsum pro casu excepto indistinctè, tenet glo. in ca. sacerdotibus, quod dixi. Idem tenet Vincen. Phil. Goff, ibidem Inn. & Hofl. Hoc verum, nisi episcopus in synodo mandasset sub pœna priuationis priuilegij clericalis; quia illud haberet locum trinæ monitionis. hunc intellectum probat tex. in c. sacerdotibus, in ver. quod si postmodum ergo requiritur monitio. Quartus in eo, qui iocose iniicit manus in clericum, vt c. 1. eo. tit. debet tamen moderari qualitas ioci: & ratio fallentia est, quia in pœna canonis ponderatur persuasio diabolica, quam excludit iocus ipsius qualitate ponderata argu. no. in c. 1. de præsump. Quintus casus in magistro, qui gratia disciplinæ percutit scholarem, vt c. 1. eo. tit. tamen debet moderari modus percussio nis; quia leuis permittitur magistro, vt l. 10. ff. ad l. Aquil. & not. in c. cum voluntate. eo. tit. Sextus casus in eo qui repellit vim vi à clerico, ipsum propulsante, vt c. si verò eo. tit. hic ponderandum tamen quare vim vi repellat; de quo plenè tractauit in Tractatu de bello particulari ob tutelam corporis sui, & rerum. ratio fallendi, quia naturaliter inductum est, se defendere. Septimus casus in eo; qui reperit clericum in adulterio, vel supro cum vxore, matre, filia, vel sorore; vt c. si verò, l. de sent. excom.

Sed quid in ea; quæ putatur vxor; & non est? idem dicendum per ea, quæ habentur in l. si vxor. §. 1. ff. de adul. faciunt, quæ not. in c. perique, de don. inter vir. & vxor. in vlt. glo. & hoc tenet Vin. & Goff, in d. c. si verò. An autem nomine vxoris intelligatur sponsa de præfenti. glo. tenet, quod sic; quia lex permittit pro illa accusare iure mariti, ff. de adul. l. vxor. §. 1. An autem nomine matris intelligantur omnes ascendentes, glo. tenet, quod non hoc casu; quia non debet extendi licentia, vt cap. tua. de decl. Hofl. dicit hoc tutius: dicit tamen, quæ lex addit excipiendo neptem, & sponfam, vt in Aut. vt liceat mat. & apia. §. quia non ita comperiantur. colla. 9. forte non foret absurdum distinguere inter neptem ex filio; vel filia, vt l. liberos, in fin. ff. de sena. quia hæc est materia brocardica, nunc pertransio; & in seq. Tractatu expedit. Octauus casus in eo, qui autoritate suæ prælationis, vel de mandato prælati iniicit manus in clericum eo. tit. ex tenore; & c. vniuersitatis; & c. vt fama eo. tit. & intelligas in prælato corrigente, non tamen modum excedente; aliàs foret locus appellationi. de offic. ordi. irrefragabili. & punitur sic excedens. de appl. de priore. leuis enim correctio est permiffa, vt c. cum voluntate, eo. tit. cum simil ibi not. Fallit tamen in episcopo; qui nullum manibus proprijs etiam corrigendo percutere debet 86. dist. non liceat. C. de epif. & cler. aut siue quæ. In inferiore autem episcopo si mandat prælatus capituli etiam per laicum. neuter est excommunicatus, vt c. vt fama. eod. tit. & c. si clericos. eo. tit. lib. 6. Si autem mandat percuti, & verberari mandat per clericum, vel monachum. Nam si per laicum, tunc vterque est excommunicatus, vt c. vniuersitatis. eo. tit. Ita etiam not. glo. in c. si clericos eo. tit. lib. 5. in glo. no dari. Episcopus tamen potest proprijs manibus, vbi non habet clericum, per quem percutiat; vt not. glo. in c. non liceat 86. dist. Nonus casus in inferioribus, aliàs senioribus ecclesie, qui pueros corrigere possunt, vt l. cum voluntate eo. tit. hoc intellige modum non excedendo, vt supra tactum est. Decimus in dominis corrigentibus. Vndecimus in propinquis. Duodecimus in patribus corrigentibus filios. hoc intelligendum, dummodò non sint constituti in sacris. Nam sacer ordo liberat à patria potestate, & seruilis, quod ad manuum iniectio nem. 54. dist. ex antiquis & c. frequens; & si seruus sciente. Si autem tales personæ excedant modum, tenet glo. quod non sint excommunicati, in cap. cum voluntate eo. tit. in glo. vlt. Mouetur glo. quia canon exigit dolum, sine quo violentia permittitur; sed he manus sunt charitativæ, licet casu modus excedatur. Ego non credo glo. veram; nam limitata correctio est permiffa patribus erga filios, & dominis erga seruos, sicut prælatis erga subditos per supra allegata: excessus ergo inducit pœnam, vt supra tactum est. Decimus tertius in eo, qui iniicit manus in clericum depositum, & traditum curiæ seculari, de iud. cum non ab homine. 17. q. 4. si quis deinceps. Hunc punctum expeditur, supra. Decimus quartus casus, cum quis iniicit manus in clericum, qui transfert se ad vitam contrariam clericali, vt cum bigamiam contrahit 84. dist. quifquis. & hunc articulum etiam supra expeditur.

Addi potest alius casus in percutiente clericum hæreticum, vt tenet Inn. in c. si verò. eod. tit. Et in ista materia vide Goffredum in sua Summa, in tit. de sent. excomm. Et vide Hofl. in sua Summa eod. tit. de sent. excommunicationis. Et de censura ecclesiastica, seu de excommunicatione, vide tractatum Ioannis de Lignano in volumine Tractatum 19. fo. 288. sed excommunicatio facta donec satisfecerit requirit absolutionem. Feli. in c. 1. de iudicijs. Et aduerte, quia sicut in primitiua ecclesia Apostoli habebat à Domino potestatem eiciendi demones de corporibus obsessis: ita habebant potestatem tradendi eos demonibus affligendos pro enormibus peccatis, & sic in primitiua ecclesia affligebantur excommunicati. De hoc in Epist. 1. ad Corinth. cap. 5. & ibi Commentator. & vide tex. in c. per principalè. 9. q. 3. & ibi est bonus, & vnicus tex. ad probandum quod iudici approbato, & diligenti, semper Superior debet ei causam correctionis delegare. & vide in c. ipsa pietas. 23. q. 4. sed episcopis pro iniuria propria non licet aliquem excommunicare, vt in cap. inter, 23. q. 4. & ibi Docto. & in ista materia vide glo. & Doct. in c. saloniens. 63. dist.

Quæritur generaliter, an circa potestatem Capituli, sede vacante, Capitulum succedat generaliter in iurisdictione prælati sui, & dico, quod sic, vt in Tractatu de potestate Capituli sede vacante, in nono volum. Tractatu, in princip. in 1. q. Et Capitulum sede vacante an possit committere alicui episcopo ea, quæ sunt ordinis episcopalis, ibi videbis in q. 3. Et an indulgentias, quas episcopi viuentes possunt dare, possit etiam capitulum sede vacante dare, ibi videbis in q. 3. ad finem. Et an Capitulum possit dispensare generaliter sicut viuens possit prælatus, ibi videbis in q. 5. Et an Capitulum potest facere statuta, quæ possit facere prælatus viuens, vide in q. 6. Et an Capitulum possit visitare prouinciam suam sede vacante, vide in q. 7. Et an Capitulum sede vacante possit dispensare cum clericis, ne deponatur, vide Panor. in c. at si clerici §. de adulterijs & iudicijs.

An possit Capitulum dare licentiam subditis transeundi ad aliam dioccesim sede vacante, & an possit dare literas commendatitias ad ordines suscipiendos in aliena diocesi, vide in q. 8. Et Capitulum sede vacante an succedat in iurisdictione prælato defuncto, à iure, vel ab homine delegata, vide in q. 10. Sede vacante an possit Capitulum cognoscere de causa matrimoniali; in quibus Capitulum interponat decretum sede vacante, ibi videbis. Expectantes ad collationem prælati mortui an sede vacante possint acceptare beneficia vacantia, ibi videbis in d. 10. q. Et Capitulum sede vacante an possit conferre beneficia ad collationem prælati spectantia etiam deuoluta vide tex. & Doct. in c. illa, ne sede vacante, quia nunquã cautum inuenitur in iure, q. Capitulum sede vacante fungatur vice episcopi in collationibus præbendarum. & vide tex. & Doct. in c. 1. de insti. lib. 6. Et idem dicendum est de præstimonijs; quæ sunt beneficia ecclesiastica. & perpetua. Oldrad. con. 113. quod incipit; In ecclesia Calaguritana. tex. in c. si de conc. præb. Capitulum sede vacante an possit admittere resignationes, & autorizate per mutationes beneficiorum, vide in 2. q. 2. p. Beneficia commendare, vel adiuicem vnire, vel vnita dimembrare, an possit Capitulum sede vacante, vide in q. 3. 2. p. Commenda quid sit, ibi videbis, & in c. si constitit de accusa. Et beneficia non debent dari ad tēpus, sed in perpetuum, vt notatur in c. veniens, ad finem de filiis presby. Capitulum sede vacante potest præsentatos à patronis instituire in beneficijs ad quæ præsentantur, tex. in c. 1. de insti. lib. 6. & in c. cū illis §. cum aut de præb. lib. 6. Et capitulum sede vacante gerit vices prælati in non prohibitis, vt c. illa, ne se. vac. & vide in q. 5. 2. p. Beneficiarios destituere, excommunicare, vel absolueret an possit ex causa Capitulum sede vacante, vide in q. 5. 2. p. Sed quicquid potest episcopus in corrigendo crimina, & mores reformando, & puniendo, potest Capitulum sede vacante c. his, quæ de mai. & obe. & c. 1. eo. tit. lib. 6. & ibi Doct. & vide in q. 6. 2. p. Et Capitulum sede vacante an se possit intromittere in executionibus vltimarum voluntatum, ibi vide in 7. q. 2. p. Alienare aliqua de bonis prælaturæ vacantis an possit Capitulum, vide in q. 8. 2. p. & ibi dicitur, quod res quæ seruari non possunt, liberè possunt alienari. Et archiepiscopus in rebus episcopalibus, & episcopus in rebus capellarum suarum est visitator à iure. 71. di. c. fraternitatem. 10. q. 2. c. si. Et sic si ecclesia collegiata vacat, potest tunc et pro prælato constituere auctorem, vel syndicum. ff. quod cuiusque vni l. sicut mancipium. Et Capitulum an possit constituere vicarios generales, vel speciales sede vacante, vide in Cle. 1. de foro compet. & vide in 10. q. 2. p. Et potest constituere vicarium vnum ex canonicis de eo Capitulo, vt per Card. in Cle. statutum, de electi. De vicario domini vniuersalis, vide in 10. q. Et de alienatione rerum ecclesiasticarum vide Tractatum de emptione, & vendit. volu. 1. fol. 222. Et de potestate Capituli sede vacante vide in sacro Concilio Tridentino, in sess. 24. c. 16.

Quia bella fuerunt causa primarum calamitatum humani generis; Inuidissime Princeps, vt per Bald. in l. 1. C. de ser. fugi. per tex. in Auc. qui. mo. natu. effici. legi. col. 7. & quia bellum seruientem inuenit, vt l. hostes, ff. de capti. vbi legitur; Ab hostibus autem captus seruus est hostium. Alij dicunt, quod de iure diuino est induta seruitus; & non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset, vt in cap. 6. die. 35. dist. manebat autem ante, quam vinum inueniretur omnibus inconcussa libertas. Et quia bellum inter Christianos est perditio animæ, & corporis, & substantiæ, vt per glo. publicæ lætitiæ in l. 1. lib. 12. & per Bald. in l. vna C. de cadu. tollen. & per Arch. in c. noli. 23. q. 1. per tex. in Auc. de armis, in princ. scripti Tractatum de bello iusto, & iniusto tuæ maiestati dedicatum. Et audeo scribere, quia etiam minus bene dicta possunt; incitant enim alios ad inuestigationem perfectam. Cupio igitur corrigi, & suppleri; charitas enim incitat me ad laborè, vt via aperiatur, per quam inducatur intelligentia. Hoc igitur ordine procedam, vt discutiamus, verum aliquod bellum possit dici licitum inter Christianos. Secundò dicemus, quod bellum tripliciter conimitatur, aut pro offensa, aut pro defensione, aut pro gloria. Tertio, quod bellum est licitum, si geritur per Christianos contra infideles. Quarto dicemus, quod ad bellum iustum indicendum tria requiruntur, iusta causa bellandi, autoritas indicendi bellum, & intentio recta. Et dicemus. in quibus casibus Papa possit indicare bellum, & vtrum

clericis licitum sit bellare. Et vtrum sit licitum bellantibus vti in sidijs. Et vtrum liceat in diebus festi-
uis bellare. Et vtrum habens iustum bellum teneatur desistere à bello, hoste iniquo offerente satisfactio-
nem. Et dicemus aliqua de treuga ad tempus præstita, discordia nondum finita. Et quia diffidatio de-
bet præcedere bellum, aliqua de diffidatione dicemus. Et vtrum domini, qui bella gerunt, possint ini-
nicem componere de damnis, & iniurijs subditorum eis inconsultis. Et dicemus, quod bellum ius-
tum est, omnes capiuntur, & spoliantur, & spoliatus dominus rei sit. Et dicemus, an Imperator, vel ali-
quis Christianorum possit inire pacem, vel longas inducias cum Saracenis, vel Turcis sine consensu sum-
mi Romani pontificis. Et pro complemento tractatus dicemus, an iuste liceat Catholico Regi nostro in-
dicere bellum publicum in occurrenti calamitate, ius sibi, & iustitiam ministrando; quia hic est finis li-
belli nostri, cum iuste debellare sit iuste iudicare.

In primis igitur est considerandum, quot sunt species belli. Et Doct. dicunt, quod sunt septem. Primum
Romanum. Secundum iudiciale. Tertium presumptuosum. Quartum licitum. Quintum temerarium.
Sextum voluntarium. Septimum necessarium; vt per Host. in suma, in titu. de treug. & pa. & per Doct.
in c. 1. de homi. in 6. Sed primum bellum fuit supernum; & de illo dicere non est nostrum, sed relinquere
beatis Theologis. Secundum bellum fuit naturalis instinctu inducitur, quod cuncta animalia sunt edocta.
Ex illo enim cuncta animalia, quæ in celo, terra, mariq; nascuntur, vicissim bellant; & præcipue illa, quæ
ad prædam, & deuorationem intendunt, vt sunt aues rapaces, leones, & similia; & in finiti pisces maris.
Et de hoc bello habemus in l. 1. §. cum arietes, ff. si quad. pau. fe. di. Aliud bellum fuit supernaturale. &
miraculosum inter Esau, & Iacob; qui pugnaverunt ad inuicem in vtero matris suæ; significauitque pug-
na eorum pugnam Gentilium, & Christianorum, vt Gen. 25. Sed aduerte, quod de bello vero, & pro-
prio tractare intendimus. Et bellum verum, & proprium solus Imperator indicit autoritate Casarea in
eum translata per Romanum populum, vt per tex. & Bart. in l. hostes, ff. de capti. & p. d. reuer. iuncta glo.
mag. dum dicit, accipiendum populum Romanorum in hac materia pro toto Imperio Romanorum.
Et ideo si aliquis bellum indicit contra alium Regem, tale bellum ex neutra parte causat seruitutem; quæ
tale bellum fuit à iure gentium introductum, successiue iure ciuili postea confirmatum. Ante quod bel-
lum omnes homines liberi, & legitimi nascebantur. Sed ipsum bellum intro duxit seruitutem; vt in l. ex
hoc iure, ff. de iust. & iure. & in Aucten, qui mo. natu. effi. legi. col. 6. & in Auct. qui. mo. natu. effi. sui.
col. 7. & in l. de iure perso. §. seruitus; & in l. naturalem, §. ff. de acqui. re. domi. Sed hodie de cõ-
suetudine, quæ potius dicenda est corruptela, omnes Reges vnus contra alium indicunt bellum ad inui-
cem pro libito voluntatis inconsulto Romano Pontifice, & inconsulto Imperatore; & inter eos habe-
tur pro bello proprio, & vero, contra ordinationem ecclesie, & contra maiestatem Imperatoris. Sed il-
le, qui præparat exercitum sine iussu Imperatoris, incidit in l. Iuli. Maiesta. l. lex 12. tabularum, ff. ad l.
Iuli. Maiesta. Sed Rex Hispaniarum potest indicare bellum publicum, & verum, ius sibi, & iustitiam mi-
nistrando; quia de iure non recognoscit Superiorem, vt est glo. aurea, & notabilis in c. Adrianus II. 63.
dist. vbi legitur; Reges Hispaniarum cum nõ subessent Imperio, regnum ab hostium faucibus erucunt.
& Oldra. in consi. 69. dicit; Hispani terram illam p arma ab infidelibus acquisierunt; & panor. in ca. su-
per Specul. de primi. dicit, Francigenæ subiciuntur imperio, & Hispani non, & vide in cap. per venerabi-
lem, qui filij sunt leg.

Et dicunt Doct. in c. per venerabilem, qui filij sunt leg. quod Rex Hispanie, Francia, & Anglie de fa-
cto nõ recognoscunt Superiorem. vide Albe. in l. cunctos populos, de summa tri. & fide. ca. Sed pro Re-
ge Hispanie, quod de iure nõ recognoscit Superiorem, glo. est aurea, & sing. vt dixi, in d. c. Adrianus;
& est tex. in l. 18. primæ partitæ, tit. 5. Et alius historiam recensendo, veritas sic se habet. primi quidem
Gothorum Reges Athanaricus, vel secundum alios Alaricus; à quibus Catholicus Imperator noster in-
dubitata iam trahit originem; ex grata Honorij Imperatoris concessione Hispanias viriliter aggressi sunt
& Vandalos Sueuolque, qui eas tunc temporis tyrannicè, & contra Imperatoris voluntatem occupatas
tenebant, forti animo debellando eos ab Hispaniis expulerunt, & in Africam fugerè cogerunt. Et ex tunc
postquam Hispanicam Monarchiam adepti sunt, vsque ad tempora nostra Reges Gothi regnarunt, &
in sempiterna secula regnabunt, eod quod iuste, & non tyrannicè in initium ex prædicta Honorij Imperato-
ris concessione habuerunt. Quamobrem in temporalibus Superiorem nõ recognoscunt. Tunc verò cõ-
struxerunt sacra templa, & ecclesias, vbi diuina officia celebrarent, dotemque eis constituerunt, & of-
fina magna plurima ministrarunt. Ex quo ius patronatus in eisdem ecclesijs præsertim cathedralibus acqui-
sierunt, & specialiter sibi reseruauerunt, vt in c. nobis, & c. præterea de iur. patr. & c. Eleutherius 18. q. 2.
& c. Frigentius 16. q. 7. & c. pia mentis, & c. filijs, & c. monasterium, de quo vide Arch. in c. electis 63.
dist. & Bal. in proce. decretalium, in §. Rex pacificus, & Doctorem palacios Ruuios virum magnæ autho-
ritatis in Tractatu suo de Beneficijs in curia vacantibus §. 8. (vt dixi in Tractatu de Concilio, c. 14.) Le-
gitur etiam hoc in verissima & antiquissima Historia Gothorum nunquam in lucem edita, quam ego
originaliter vidi Neapoli.

Sed collige vnum notabile verbum, quod vbi deest Superior de iure, vel de facto recurrendum est ad pa-
tam ex potestate generali, quam à Deo recepit; quia succedit, vt faciat iustitiam, ita panno. in c. & si ne-
cesse, de dona. inter vir. & vxor. Sed aduerte, quod Imperium est à Deo; & tripliciter probatur. primo per
missiue.

missiue secundò approbatiue. tertio formaliter, & effectiue; vt dixi in c. de Imperio, & Imperatoris
potestate, vt in c. 55. J. in isto speculo. & in c. 16. Et ecclesia approbat Imperatorem, vt in Clem. vene-
rabilem de electi. & ibi Doctor. & vnus est in orbe, qui præsit Regibus, vt in l. de precatio. ad l. Ro. de
iactu. & est princeps principum, vt per Card. & Doct. in Clem. vna de iur. iuran. & dicitur vicarius Chri-
sti in temporalibus, vt per Bal. in l. 1. C. de iur. aur. annul.

His præmissis considerandum etiam est, vtrum hodie aliquod bellum possit dici licitum inter Chri-
stianos, quia militare videtur alienum ab Evangelica disciplina; & omnis militia vel ob iniuriam pro-
pulsandam, vel propter vindictam inferendam est instituta; iniuria autem vel à propria persona, vel à so-
cio repellitur; quod vtrunque Evangelica lege prohibetur, cum scriptum sit Matth. 5. si quis te percus-
ferit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. & iterum; Qui angariauerit te mille passus, vade cum eo
duo millia. Item cum Apostolus dicat ad Romanos 12. Non vos defendentes charissimi, sed date lo-
cum iræ. Item cum Petro gladio magistrum defendenti Christus dixerit Matth. 17. Conuertere gladium:
tuum in vaginam; an putas, quod non possum rogare Patrem meum, &c. Deniq; sicut de beato Andrea
legitur, quod cum fieret concursus popularum, ut de manibus iniqui iudicis eum eriperent, & ab inu-
ria mortis illum defenderent; ipse rogauit eos, ne suum martyrium impediunt, quod aliud mouerunt.
quàm sicut proprias, ita & sociorum iniurias patienter tolerare, nec ad arma concurrere, sed eorum;
exemplo ad similia perferenda animum preparare? Item cum in Deut. dicatur, Mihi vindictam, & ego
retribuam, dicit Dominus: in his omnibus quid aliud percipitur, quàm vt vindicta delinquentium diu-
no referentur examini? Cum ergo (vt supra dictum est) militia videatur instituta ob iniuriam propul-
sandam, vel propter vindictam inferendam, & vtrunque Evangelica lege prohibetur; apparet, quod
militare peccatum est: pena etenim nõ infligitur nisi pro peccato. Sed à Domino indicitur pœna bellan-
tibus secundum illud Matth. 2. Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit: ergo omne bellum est il-
licitum.

Sed supra dicta præcepta magis sunt ad præparationem cordis, quàm ad opus. quod in aperto fit; vt
teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, & ostenditur liquidò, cum dominus Iesus exem-
plum singulare patientie cum percuteretur in faciem, respondit; Si male loquutus sum, exproba me de
malo; si autem bene, quid me cedis? Nequaquam igitur præceptum suum, si verba intuemur, impleuit, nequa-
quam enim præbuit alteram partem, sed potius prohibuit, ne faceret, & ne iniuriam augeter; tamen paratus ad
venerat non solum percuti in faciem, (vt etiam pro his, à quibus patiebatur; crucifixus occidi; pro qui-
bus ait in cruce pendens; Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Nec Pan. Apost. præceptum
Domini videtur implese; vbi percutus etiam in facie dixit Principi sacerdotum; nec curat re Deus pa-
rius dealbare; sed me iudicare secundum legem. & contra legem iubes me percuti. Et cum à circumsta-
ntibus diceretur; Iniuriam facis; Principi sacerdotum; irridens eos admonere voluit, quod dixerit; vt
qui saperent, etiam intelligerent; etiam destruendum esse in aduentu Christi parietem dealbatum;
hoc est hypocrisis sacerdotum iudiciorum; ait quippe, Nesciui fratres, quia princeps est; scriptum est enim;
Principi populi tui non maledico. Cum proculdubio; qui in hoc populo creauerat, atque in lege fuerat
eruditus, illum principem sacerdotum nescire non posset. Sunt ergo ista præcepta patientie semper in
cordis præparatione retinenda; ipsa quoque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in vo-
luntate complenda.

Sed disciplina Christiana nõ omnia bella prohibuit, debet. n. seruare bellatores regulam Ioan. Bap. mili-
tibus datam; Neminem, & concutiatis, neq; calumniâ faciatis. & contenti estote stipendijs vestris, vt Luc. in c.
3. sui Evangelij testatur. Ideo militare (vt dixi) non est peccatum, nisi pp prædam militetur. & vt milites præda
non faciant, stipendia sunt eis constituta; vltra quod si aliquid extorserint, tanquàm calumniatores, & concu-
ssores damnabuntur. Vnde Aug. in sermone de Pueri Centurionis ait; In bellicis armis multi Deo place-
re possunt in his erat sanctus ille Cæcurio, qui domino dixit; Nõ sum dignus; vt intres sub teclum meum. In
his erat sanctus David, cui dominus tam magnum perhibuit testimonium. & etiam habetur ista littera in
c. noli existimare. 23. q. 1. Et ista bella gerebantur à filiis Israel contra Amorgos, innoxius enim tra-
ctatus negabatur, qui iure humane societatis æquissimo patere debebat. Et Iudith iuste interfecit Ho-
lofernem pro liberando populo suo. Et arma fuerunt instituta, vt vita hominum; corrigatur, text.
est iuncta gl. in c. non frustra. 23. q. 5. Et potest aliquando homo occidere hominem sine peccato; vt
miles hostem. ita Augusti. de libero Arbitrio, lib. primo. de illa verba sunt canonizata in c. si homicidium
23. q. 5. vbi habetur; Cum homo iuste occiditur, lex cum occidit, non tu. similis text. in c. de occiden-
dis, ea. q. & cau. vbi legitur; De occidendis hominibus, ne ab eis quispiam occidatur, non mihi placet
consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur. Et Christus insinuans arma ad regnum huius
mundi pertinere, interrogatus à Pilato, an Rex esset, ait Regnum meum non est de hoc mundo, si enim
esset de hoc mundo, ministri mei vti que decertarent; vt ego non traderer Iudæis.

Est et considerandum, quod à principio bella in genere humano introducta fuerunt à iure gentium;
& ius gentium naturale dicitur, cum ipsum sit semper bonum, & æquum, sicut ius naturale, vt iusti. de re.
diu. §. singulari. & ff. de iusti. & iur. l. penal. & lex hoc iure gentium introducta sunt bella. Et aliqui dicunt,
& bene quod illa lex intelligitur de bello licito, non de illicito: quia cum ex bellis oriantur incendia, &
omnia

omnia mala, vt ff. ad l. iul. de vi publ. l. quoniam multa. in Auc. de armis in prin. colla. 6. ius gentium bonum; & æquum non introduxit iniustum bellum. & licet ex bello licito oriantur multa mala, non debet considerari mala, quæ in consequentiã veniunt; sed considerandũ est, quod principaliter agitur, scilicet bellum licitum, iuxta notata in l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. per Cy. & Iaco. Butri. in l. cum proponas. C. de dolo. Ex quo sequitur, quod interficiens aliquem in bello licito, non tenetur in foro conscientie, nec delinquit (vt iam dixi) cum faciat lege permittente. tex. est sing. in c. miles. 23. q. 5. & vide de hoc etiam Innoc. & Ioan. And. in c. peritio. de homi.

Sed aduerte ad ea, quæ superius diximus, quod bellum tripliciter committitur, aut pro defensione, aut pro offensa, aut pro gloria. Primum potest dici bellum iustum tam de iure gentium, quam ciuili, quam etiam de iure diuino, diuersis respectibus. Nam aut consideramus inclinationem, & illa est de iure naturali, quoniam ex principijs naturalibus habemus inclinationem ad exclusionem cuiuscunque oppugnationis: vt patet in animalibus brutis, vt ff. si quadrup. pau. fe. dica. l. 1. §. cum arietes. vnde iura dicunt, quod defensio est de iure naturali, vt ff. ad leg. Aquil. l. 4. in principio, & conscientiam §. qui cum aliter, cum glo. quæ dicit, defensionem esse permissam à iure ciuili. patet etiam in c. ius naturale. d. dist. vbi repulsio violentiæ ponitur interfecta, quæ sunt de iure naturali. Item patet in Clem. pastoralis. de re iudica. Aut nos consideramus rectitudinem instinctus, quæ prouenit ex ratione; & illa est de iure gentium, cum ratio sit communis foris hominibus, & non brutis. Aut consideramus confirmationem, & approbationem defensionis, per respectum ad quædam; & ista est de iure diuino, vt patet in Clem. si furiosus, de homic. vbi de iure canonico permittitur talis defensio, nec incurritur aliqua irregularitas ex homicidio commisso, multo ergo minus contrahitur peccatum: cum facilius contrahatur irregularitas. Si ergo permissa est de iure canonico, similiter de iure diuino, cum ius canonicum subalternetur diuino, & tendat ad eundem finem. Itaque de iure diuino bellum est permissum, vt patet in d. Clem. si furiosus, de homicidi. Item patet, quia de iure diuino licitum est defendere proximum à morte, in c. ipsa pietas. 23. quæst. 4. & dilectio proximi includit dilectionem sui, quia sicut charitas est in diligendo proximum, ita in diligendo seipsum; defensio ergo sui ipsius tendit in charitate; igitur est de iure diuino permissa, cuius præcepti finis est charitas, vt in cap. charitas, de poen. distin. 2. & Apost. Plenitudo legis est dilectio. Et tertius etiam potest occidere aggressorem proximi, si aliàs iniuriam non potest propulsare, vt in cap. qui potest. & capi Maximianus. 23. q. 3.

Circa secundum de bello, quod fit ad offensionem, illud nullo iure est licitum, quia non ius, sed nefas dicitur, l. vt vim, ff. de iust. & iure. Aliquando tamen permittitur à iure ex causa, vt in l. 1. C. quando liceat vni sine iure se vindicare, vbi ponuntur casus, in quibus non expedit, quod aliquis iudicem adeat: sed propria autoritate potest ius sibi dicere, etiam occidendo, scilicet in nocturno depopulatore agrorum, & in latrone fratrum, & in desertore militiae, & in illis non est licita defensio, vt per Bald. & Pau. ibi. & vide tex. in l. furem nocturnum. ff. de sicarijs, & vide Iaso. insti. de actio. in princip. Et si aliquis minatur alicui quod ipsum interficiet, minatus potest præuenire, & illum impune occidere per rationem, quæ ponitur in d. l. 1. melius est enim occurrere in tempore, quam post exitum vindicare. quod intelligit secundum Pau. ibi. Si minans erat solitus minas suas executioni mandare, quia non debet expectare se percuti, & adde, quod notatur extra de homi. c. significasti, quia illa percussio non potest temperari. Et milites transfereutes se ad hostes possunt à quolibet impune capi, & resistentes possunt impune occidi, vt publici latrones, tex. est in l. 2. de co. tit.

Circa tertium bellum, quod fit pro gloria, & imperio, non animo defendendi, vel offendendi principaliter, sed animo subiugandi; tale bellum de iure naturali non est, quia talis instinctus non est apud animalia ratione carentia. Sed aliquando tale bellum potest esse licitum de iure diuino, vt si gereretur pro fideles contra infideles iuxta notata per Innoc. in c. licet; de voto. Sed tunc tale bellum potius tendit in charitatem, quam ad gloriam, scilicet vt eos reducat ad fidem: quia aut ipsi impugnant Christianos, & tunc non est dubium, vt in c. dispar. 23. q. 8. quia licitum est vim vi repellere, vt vim ff. de iur. & ff. ad leg. Aquil. l. scientiam §. qui cum aliter. de sent. exco. c. si verò. l. 1. C. vnde vi & etiam si velint viuere in pace. Aliud dico, quod bellum debet eis inferri, quia verisimile est, quod quando quocunque oportunitatem habebunt, oppugnant, & persequuntur Christianos, & ecclesiam, nam hoc videtur in eis naturaliter inesse; vnde dicit Magister in scholastica historia in c. de fuga Agar, quod illud, quod scribitur Genes. 16. de patre eo re Ælmael, à quo ipsi descendunt, notatur in c. si iudeos. de iud. & Sara. scilicet manus eius contra omnes, & manus eorum contra eum; in regione fratrum retentoria figet, verificatur in Sarcenis, qui de genere suo descendunt. Nam ipsi pugnant contra omnes, & omnes pugnant contra eos, & ideo nunquam sunt in pace; ideo non est eis indulgendum, vt in c. noli. 23. q. 1. & tanquam hostes fidei ipso iure sunt diffidati, vt per Alexand. in l. hostes, de cap. Et licet non debeant infideles cogi ad fidem; quia omnes libero arbitrio relinquendi sunt, & sola Dei gratia in hac vocatione valeat. c. de iudeis. 45. distin. tamen mandare potest Papa infidelibus, quod admittant prædicatores Evangelij in terris sue iurisdictionis. Nam cum omnis creatura rationalis facta sit ad Deum laudandum, si ipsi prohibent prædicatores prædicare, peccant, ideoque puniendi sunt. ita Innoc. in cap. quod super, de voto. & vide Panormita in c. sicut iudei, de iudeis. Et dixi, quod hostes fidei ipso iure sunt diffidati. Ratio est;

quia

et cum Augustinus dicitur ab ipso aut. Multa debent legere hostem etc. a qua necesse est peruenire ad imperatorem per seipsum. Et sermo quæst. 8. dicitur a fratre h. r. 20 regum solimorum. Et dicitur, vnde in b. dum manus de manu. Ily paratur, et non intercipiantur. Et dicitur.

quia in prouincijs suis per idolatriam blasphematur Deus: & scriptum est Deut. c. 12. Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes Deos suos, dissipate aras eorum, & confringite statuas & disperdite idola, & nomina eorum de locis illis.

Et aduerte, quia hodie non est iurisdicatio, nec dominium, nec honor, nec potestas penes infideles, nã per aduentum Christi translata sunt in Christianos: transfertur enim regnum de gente in gentem, propter iniustitias suas, vt in c. si de rebus. 23. q. 7. de quo vide Oldrad. in consil. 71. & in dicto c. si de rebus, legitur, Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti vel facienti iustitiam, & labores iniustorum perjedet. vt Card. Sancti Sixti in sua Summa de peccatis tractando breuiter de bello dicit, Bellum iniustum ex propria ratione constare esse peccatum mortale. Et hodie inter Christianos ad iustum bellum proprium, & verum indicendum tria requiruntur, scilicet, Primum, iusta causa bellandi. Secundò, autoritas indicendi bellum, tertio recta intentio, vt in c. iustum est bellum. & c. dominus noster. 23. q. 2. & in c. quod culpatur. 23. q. 1. & legitur in c. quod, ead. cau. & q. Apud veros Dei cultores ipsa bella peccata sunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coercentur, & boni subleuentur. Ideo bellum tripliciter contingit inueniri iniustum, vel ex defectu iustitiæ in causa, vel ex defectu authoritatis in capite, vel ex defectu rectitudinis in intentione, quando cunq; siquidem eorum defectu acciderit, bellum redditur iniustum. Et sanctus Thomas in 2. 2. in quæst. 40. scribendo de bello dicit, Conuocare multitudinem, quod in bellis oportet fieri, non pertinet ad priuatam personam: cum autem cura reipublicæ commissa sit principibus, ad eos pertinet rem publicam ciuitatis, vel regni, & prouinciæ sibi subditæ tueri, & sicut licite defendunt eam materiali gladio contra interiores quidem perturbatores, dum malefactores puniuntur, secundum illud Apostoli ad Romanos. c. 11. non sine causa gladii portat, minister enim Dei est, vindex in ira ei, qui male agit, ita etiam gladio bellico ad eos pertinet reipublicam tueri ab exterioribus hostibus. vnde principibus dicitur; Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. & Augustin. contra Faustum dicit: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli autoritas, atq; consilium penes principes sit. & in d. cap. iustum est bellum, legitur, iustum est bellum, quod ex edicto geritur de rebus, scilicet proprijs re petendis, aut propulsandorum hominum causa; iure autem discipulare est iuste iudicare: & bellum pro iniuria propulsanda dicitur, quando quis actualiter non offenditur, sed verisimiliter offendi dubitat; nam non debet expectare offensionem, sed se præparare, & offendere, ne offendatur, iuxta ea, quæ notantur in l. 1. C. vnde vi per glo. & Doct. Paul. in l. ex hoc iure, & in d. l. 1. quando liceat vni sine iure se vindicare.

Et princeps potest pugnare extra regnum eligendo pro meliori remedio (vt infra dicitur) cum autoritas suscipiendi bellum est in principe. Secundò, requiritur causa iusta, vt scilicet ille, qui oppugnat, propter aliquam culpam impugnationem mereatur, vnde Augustinus in libro Quæstionum ait, Iusta autem bella solent diffiniri, quæ vlciscuntur iniurias: sic gens, & ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Sed hoc genus belli sine dubio iustum est, quod Deus imperat, qui nouit quod quisque facere debet. In quo bello duodor exercitus, vel Imperator, vel Rex non tam auctor belli, quam minister iustitiæ indicandus est. Ista verba Augustini sunt canonizata in c. Dominus noster. 23. q. 2. & ibi dicitur in c. iustum est bellum; iuste debellare est iuste iudicare, & ideo deficiente iustitia, potest ciuitas, vel dominus terræ, qui circa iustitiam est negligens, ab aduersario depradari; & etiam possunt depradari omnes subditi domini, vel ciuitatis, ita Bart. in Tracta. Representalium. q. 1. nu. 7. & Host. & Ioan. And. in c. 1. de treug. & pa. præmissa tamen spirituali gladio, si potest haberi, vt in c. 1. de iniur. lib. 6. & per Barto. in d. Tractatu Representalium. Et in tali bello iusto vassallus debet iuuare dominum, vt per And. de lsern. & Docto. in titu. quib. causis seu. amit. in vsb. fend. & etiam tenetur iuuare dominum extra regnum, si habeat iustum bellum, pro defensione regni, vt colligitur ex c. dominus. 23. q. 2. quia si dominus gentem, vel ciuitatem, quæ emenda debet negligit iniuste facta, petit per bellum; & sic eundo contra illam gentem, & ciuitatem necessariò debet egredi regnum suum, multo fortius si inimicus Regis venierit ad offensionem iniuste, & Rex pro sua iusta defensione vellet pugnare extra regnum suum eligendo pro meliori remedio non expectare eum in regno suo, cum autoritas suscipiendi bellum sit in principe, vt in cap. quod culpatur. 23. q. 1. Erit ergo autoritas principis in loco, quia si de toto, de parte, seu circumstantijs belli. argument. ff. de pacis. l. iurisdictionum. §. qui iubet iudicare. Et credi oportet experto in arte bellandi. argument. ff. de ventre infpicien l. prima, in principio. Et parendum est ei in his, quæ ad bellum pertinent. ff. de re milit. l. 3. §. in bello; quia Scipio Africanus (vt expertus) noluit pugnare in Italia, sed traiecit bellum in Africam, sic Agathocles Rex in Chartagnem, sic Metellus in Hispaniam recedens de obsidione Trebia alias regiones petendo. Et inter astutias, & stratagemata prætorum vna principalis est non bellare in domo propria, sed potius inuadere hostem in domo sua, vt animos hostium contundat prius, quia in primis sinibus arcendus est hostis. dicit Seneca in lib. 1. de Ira. 2. carta. Et principum exempla sequenda sunt; vt ff. ad Treb. l. apud Iulianum. §. Antistia.

Et potest princeps desistere à bello contradicentibus subditis, quia apud eum sicut mouendi bellum, ita & desistendi à bello residet autoritas. Causa verò iusta, autoritas, aut intentio recta si defuerit

rit in bello, non bellum, sed inuasio de facto, cædes, rapinaque est, per ea, quæ superius dixi. Et licet præsentia Dei sit ubique, tamen in iusto bello solet adesse certantibus pro iustitia per specialem conseruationem, & protectionem ipsorum; ita Nicolaus de Lira in cap. 20. Deuteronom. Sed in Imperatore semper præsumitur legitima causa, iuxta notata per Legistas in l. præscriptio, & in l. fina. C. si contra ius, vel vtili. publi. & per canones, in cap. quæ in ecclesiis, de constitutio. Et quando bellum sit indictum ex edicto Imperatoris, est proprie bellum, quia in Imperatorem est translata omnis iurisdic-tio populi Romani, vt in l. hostes. ff. de capti. & in l. hostes. de verbo signific. Et si quis diceret, Imperatorem non esse dominum, & monarcham totius orbis, fortè esset hæreticus. ita Barto. in l. hostes, de ca. pti. Sed ad occisionem, seu membri debilitationem clericus procedere non debet pro defensione rerum; & hoc sentit Innocen. in c. si verò 1. de sententia excommu. & text. in c. qui potest. 23. quæst. 3. non ligat clericos, quia, vt dicitur in præfenti cap. clericale officium reddit clericos inhabiles ad pugnan-dum. Sed bene potest clericus obuiare sine occasione, sed faciat omne illud, quod in se est, sine oc-cisione, & membri mutilatione, & sine exercitatione armorum, quia in persona Petri, vt diximus, pro-hibitum fuit clericis.

Et si clericus celebrans inuaditur, iuste dimittit celebrationem, & si defendendo se occidit aggressorẽ, potest incontinenti redire ad altare, ac officium perficere. ita Panormita, in cap. clerici, de vita & ho-nesta. clerico. Et clericus iudicium exercens ab officio, & beneficio deponitur, vt in cap. clericus, & c. sententiam, ne clerici vel monachi. Ideo aduertant Pontifices, quia Moyses ad bella non vadit, vt di-cit diuus Hieronymus in Leuitico, transumptiuè in c. si quis 36. distincti. vbi litera dicit, si quis vult Pon-tifex esse non tam vocabulo, quàm merito imitetur Moysen, imitetur & Aaron. Quid enim dicitur de eis? quod non discedunt de tabernaculo domini. Quid autem ei opus erat? vt aut à Deo aliquid dis-cerret, aut ipse populum doceret: hæc duo sunt Pont. opera, vt à Deo discat legendo Scripturas diuinas, & sæpius meditando: aut populum doceat, sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non ex proprio corde, vel humano sensu, sed quæ Spiritus sanctus docet. Est & aliud opus, quod fecit Moy-ses; Ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos, sed quid facit? orat, & donec orat, vincit popu-lus eius. si relaxauerit, & dimiserit manus, populus eius vincitur, & fugatur. Oret ergo sacerdos eccle-siæ indefinenter, vt vincat populus, qui sub ipso est, hostes inuisibiles Amalechitas, qui sunt demones. Itaque Moyses in bello pro veritate fidei, licet esse præses non vadit ad bellum, nec pugnavit. Sed qui bellis interfuerunt, possunt fieri clerici, si interfuerint in bello licito, nec interfecerunt, aut mutilaue-runt, aut præstituerunt causam mortis; & in tali casu dispensatione non indigent, si verò aliquis inter sit bello illicito, & ibi homines sunt occisi, etiam si non per illum, imputabitur illi propter culpam præ-cedentem: & ita non poterit promoueri, vt in c. vltimo. 15. q. 1. & in c. præsentium, de clerici, percu. & c. continebatur, de homi. sed credo cum talibus episcopos posse dispensare, dummodò nec mors, nec mutilatio fuerit subsequuta, scilicet per illos promouendos, argu. c. 1. de cler. pug. in duel. vide de ista materia in c. 16. Item bellica exercitia prohibentur clericis propter specialem rationem: nam omnes clericorum ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub sacramẽto repræsentatur passio Chri-sti, secundum illud 1. ad Corinthi. c. 12. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibe-tis, mortem domini annuntiabitis, donec veniat. & ideo non competit eis occidere, vel effundere sanguinem, sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, vt imitentur opere, quod gerunt ministerio. Et propter hoc fuit institutum, vt effundentes sanguinem, & etiam sine peccato, sint irregulares. Vnde clericis non licet omninò bella gerere, quæ ordinantur ad sanguinis effusionem, vt in c. nimirum, & c. reprehensibile. 23. q. 8. & c. miror cum duobus sequenti. & c. de his clericis, & quasi per totam 50. dist.

Et aduerte, quia text. in cap. clericum. 50. distincti. dicit, quod clericus, qui paganum occidit, ad ma-iorem gradum peruenire non potest. Sed si clericus non potest mortem aliter vitare, potest impunè oc-cidere suum aggressorem, vt dixi. Et aduerte, quia ista necessitas debet esse inuitabilis: nam potius ag-gressor videtur seipsum occidere, quàm ab aggressore occidi, vt probatur in Clem. si furiosus, de homi. & ideo nullum peccatum incurrit. Et vtrum episcopi, siue sacerdotes licitè possint interesse in bello, vide Cardinalem sancti Sixti in c. si quis vult. 36. di. Et Papa etiam excommunicationi supponit, & excommuni-cati sunt principes, & alij, qui cū Saracenis tempore guerræ aliquod habent cõmercium, vel eis præ-stant subsidium, vel consilium. Et non solum sunt excommunicati, verùm etiam iram Dei viuents incur-runt, vt in c. quod olim, de iudæis.

Et cum proceditur ad correctionem peccati, non est facienda distinctio inter magnum, & paruum; in modo tamen coercendi, & puniendi, & in generibus pœnarum bene fit differentia, vt in l. seruorum, ff. de pœnis. opti. tex. in c. qui contra. 23. q. 1. Vbi habetur; Qui contra ecclesiæ pacem sunt, si dignitatẽ, aut cingulum militiæ habent, nudentur eis. facit tex. in c. homo Christianus. 40. distincti. vbi dicitur, quod qualitas delinquentis aggrauat delictum. & scriptum est in lege diuina, Ira magnum iudicabis, vt paruum. Ideo legitur in c. nouit, de iudicijs, quod Papa potest procedere contra Reges, ratione peccati, ma-ximè ratione perituri, vel pacis fractæ, vt in illo text. proceditur contra Regem Francorum, & debet compellere Reges ad concordiam, & ad pacem reformandam, seu ad treugas ineundas, vt in c. placuit, 10. distincti.

10. distincti. vbi dicitur, Qui inimicitias deponere perniciofa intentione noluerint, de ecclesiæ cõtu- iustissima excommunicatione repellantur. Et inter Reges maximè circa pacem, & iuramentum specia- lius cognoscit ecclesiæ, quia pax est vinculum charitatis, & ideo vt pax habeatur, debet geri bellum præ- cipuè ex negligentia Papæ; quia quando principes discordant, debet compellere eos (vt dixi) ad pacem, seu ad treugas ineundas, & de hoc habetur latissimè per doct. in d. c. nouit. Et si dux, vel Marchio fa- cit bellum contra ecclesiam, captus non potest testari, quia dicitur captus ab hostibus populi Romani, ita Bar. in l. qui à latronibus ff. de testam. & etiam contra infideles Papa potest mouere bellum, & con- cedere indulgentias pro recuperatione terræ sanctæ. Innocen. in c. quod super, de voto, & in c. omni timore, 23. q. 8. dicitur; Cæleste regnum à Deo consequitur, qui pro defensione Christianorum moritur. Idem legitur in c. omnium, 23. q. 5. vide etiam tex. capit. si de pœn. distincti. 4. Tertio requiritur in bel- lo, vt sit intentio recta, vel vt bonum promoueat, vel vt malum vitetur. Vnde August. in libro de Ver- bis Domini ait; Apud veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt, quæ non cupiditate, aut crude- litate, sed pacis studio geruntur, vt mali coercantur, & boni subleuentur. Et ad recitandam inten- tionis dicitur tex. in c. quid culpatur. 23. quæst. 1. Nocendi cupiditas, vlciscendi credulitas, implacitas, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & siqua similia, hæc sunt, quæ in bel- lis culpantur. Ideo Ioannes (vt dixi) non iubet discedere ab armis. Et Christus tributa Cæsari monet reddi; quia propter bella necessariò militi stipendium præbetur. Potest autem contingere, vt sit legiti- ma causa, & iusta, & auctoritas indicentis bellum, nihilominus propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum. Ideo dicit August. ad Bonifa. Bellum autem debet esse necessitatis, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non queritur pax, vt bellum exerceatur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Bellum non contrariatur paci, quia illi, qui iusta bella gerunt, pacem intendunt. Esto ergo bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas: beati enim pacifici, ait Dominus; quoniam filij Dei vocabuntur. Itaque hostem pugnantem necessitas premat, non voluntas, sicut bellanti; & resistenti violentia redditur. Habetur tota ista litera Augu. in c. noli exilimare. 23. q. 1. & c. mili- tare, ideo enim bellamus, vt sine iniuria in pace viuamus. Et de hoc vide tex. in c. ad Apostolicæ, de re iud. li. 6. & c. debitores, de pignor.

Et aduerte, quod si quis vult mouere bellum contra habentem Superiorem, non potest, nisi primo re- quisto Superiore, vt de tali subdito ministrer iustitiam. Quia denegata sibi licitè potest mouere bellum, ita Innoc. in c. dilectus, de appella. & vide de hoc Docto. in c. olim, de restit. spol. Et aduerte, quod si il- le, contra quem volunt mouere bellum, non recognoscit Superiorem; si est paratus stare iuri, vel iudicio arbitrorum, vel bonorum virorum, non debent contra talem mouere bellum; quia bellum (vt dixi) debet esse necessitatis, & illa bella pacata sunt, quæ non cupiditate, aut credulitate, sed pacis stu- dio geruntur; vt mali coercantur, & boni subleuentur, vt dixi. Sed aduerte, quod pro defensione sua, & rerum inharum omnibus est licitum mouere bellum, nec dicitur proprie bellum, sed defensio. Ita Innoc. in c. olim, de restit. spoliato. in 2. colum. & cum hoc à iure sit concessum, non est auctoritas principis necessariò, & quando quis est eiectus, antequam ad aliena negotia diuertat; licitum est sibi impugnare. ff. de verbo. obliga. l. continuus. C. vnde vi. l. 1. prohibitorum, de iur. fisci, lib. 10. cum similib. Causa ve-rò iusta, aut intentio recta, aut auctoritas si defuerint in bello, non bellum, sed inuasio de facto, cædes, rapinaque est. Itaque militantibus in bello iusto præmium concessum est, si certum est esse iustum, quia (vt dixi) in bellicis armis multi Deo placere possunt. Sed militare in bello iniusto ex propria ratione constat esse peccatum, si certum est esse iniustum; si verò certum non est subditi principis exercentis bellum excusantur, dicente Augustino in c. quid culpatur. 23. q. 1. Vir iustus, si forte etiam sub Rege, & homine sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, nõ esse contra Dei præce- ptum certum est; vel vtrum sit, certum non est. Excusatur ergo subditus in bello, de quo nescit, an sit ius- tum, ratione obedientiæ.

Et vniuersalis ratio, quare obedientia in dubijs excusat, est; quia non est subditorum discutere con- silia distinctiõneque dominorum suorum; sed presumenda sunt iusta, nisi manifestam contineant ini- quitatem. Ita tex. in d. c. quid culpatur, & in c. quid ergo. 1. r. q. 3. Ita quæ Rex pro libito voluntatis inuadit prouincias, vel regnum alterius, & non saure Reipublicæ, neque subditi, neque vassalli tenentur eum sequi ad bellandum (vt dixi.) & est tex. in cap. de forma fidelitatis. 2. quæst. 5. tenet Panormit. in cap. sicut. 3. de iure iuran. ad finem. Quia plus Deum, quàm hominem timere debemus, vt in cap. non enim, & cap. si dominus, & cap. qui resistit, & cap. Imperatores, & c. Iulianus. 1. quæst. 3. vbi legitur, quod d. Impe- rator Iulianus apostata habebat sub se Christianos milites, quibus cum dicebat, Producite arma cum defensione Reipublicæ, obediebant ei. Cum autem diceret eis, Producite arma in Christianos, tunc re- cognoscebant Imperatorem cœli, & vide text. in c. 1. in titu. hic finitur lex, in vrb. feudo, vbi dicitur, quod vassallus debet iurare dominum, in bello iusto, quod infert dominus, vel alius ei infert iniuste, idem si sit incertum, & dubium.

Et si certum est, bellum esse iniustum non debet iuuare dominum, nam bella iniusta sunt quædam la- trocinia, vt per text. & Docto. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. Et præstare auxilium Cælestris prohibitu- est, vt in l. per omnes. C. de defenso. ciuita. Nec excusatur propter timorem amittendi feudum, vel in- currendi

currendi damnum aliud temporale, per ea quæ superius dixi, & per text. in c. ita ne. 3. quæstio. 5. vbi habetur; Potius qualibet mala tolerare decernat, quam malo consentire; Sed vassallus, qui non habet feudum, tenetur etiam adiuuare dominum in bello iusto, quando dominus prouocatur ad bellum; de quo vide Innoc. in c. sicut. 3. de iur. & vide Lucam in tit. ne ruffi can. ad vllum obsequium, de uocetur; lib. 1. & ibi etiam dicit, quod quando Rex habet iustum bellum, potest conuocare vniuersum populum ad iuuandum eum; & ego allego text. sing. in l. nullus. 3. & ibi Barco. ff. de angar. & per argarijs. & c. cursu p. lib. 1. Sed vassalli feudatarij specialiter tenentur iuuare, & defendere dominum in prælio campis sibi iusto, & pro domino pugnare; alias feudo priuantur. Idem erit, si dimiserint dominum morantem in ipso prælio vulneratum non ad mortem, & recesserint ab ipso prælio. text. est in c. i. qui. mo. feu. amittit. quia vassallus non debet dimittere dominum in prælio, etiam si illa dimissio non fuerit domino nocua. Et etiam vassalli tenentur iuuare dominum, quando guerra est extra regnum, quia vbi est Rex, ibi est territorium secundum And. & Bald. & Marth. de Afflict. in d. c. vbi etiam dicunt, quod Rex potest accedere extra territorium pro vindicanda iniuria commissa in suum subditum; & bellum iustum dicitur, si princeps vult facere guerram pro defensione regni sui extra territorium; ita & Marth. de Afflict. in ritu. quæ sit pri. cau. benef. amit. in v. s. feud. Sed nec ille, qui incepit iuuare dominum in bello iusto, etiam nisi non sit vassallus, non potest eum relinquere sine eius consensu; ita Marth. de Afflict. in d. c. 1. Et est text. in l. nihil naturale. ff. de reg. iur. & not. in l. hæres palam. §. si quid ff. de testament. & superius in isto cap. dixi latissime, quod vassallus tenetur iuuare dominum in bello iusto extra regnum; vbi videtur. Et circa vassallos vide infra in cap. 6. vbi dicitur, quod qui iustum bellum mouet, non solum ab hoste, sed etiam a subditis eum iniuste iuuantibus potest spolia capere, & personas, & subditi non excusantur. Non excludo a subditis milites illos mercenarios, qui sub continuis stipendijs alicuius degunt tam pacis, quam belli tempore: hi siquidem tanquam subditi habendi sunt. Faciamus ergo differentiam inter extraneos, qui tempore dubij belli inveniuntur prius stipendiati ad bellica exercitia, & illos, qui tunc conducuntur; nam primi reputantur tanquam conducti ad iusti belli ministerium, & ordo seruendi; quo subesse Regi noscuntur, facit, vt non sit eorum discutere de iustitia belli. Secundi autem similes sunt illis, qui sub dubio iudice conduci vellent, quos constat non tute exponere se periculo iniustitiæ exercendæ. Qui autem sine subditis, siue non subditi audito belli nomine domino specialiter non iubente, ponuntur curantes de belli iustitia ad pecuniam currunt extra conscientiam scrupulos, sunt in statu damnationis eterne, donec respiciant, sicut qui currunt ad clades, & prædas non solliciti de iusto, vel iniusto bello. ita Cardinal. sancti Sixti in sua Summa de peccatis scribendo de bello. Sed intellige semper; quod boni vassalli, & subditi etiam non vocati multoties audito belli nomine currunt ad bellum, qui non tenentur discutere, vt iam diximus, consilia dominorum, & Regum, & de voluntate talium non possumus iudicare; ideo iudicet ille, qui nihil ignorat, quia bella dominorum præsumenda sunt iusta, nisi manifestam contineant iniquitatem, & non est subditorum discutere, vt diximus, secreta, & consilia dominorum.

Et multæ sunt aliæ causæ, propter quas princeps potest iustum bellum indicare. Prima est contra prouinciam, in qua per idololatriam blasphematur Deus, vt in c. 1. Deuterono. vbi legitur; Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes Deos suos; dissipate aras earum, & confringite statuas, & dissipate idola, & nomina eorum de locis illis. Secunda si a Dei cultu recedatur, vt Deuterono. c. 13. vbi legitur, si surrexerit in medio tui Propheta, & dixerit tibi; Eamus, & sequamur deos alienos, propheta ille interficietur, quia loquutus est, vt vos auerteret a Domino Deo vestro. Tertia, si fidelitas temporalis domini deferatur, vt Regum. 3. c. 14. vbi tres Reges fuerunt congregati contra Regem Moab, quia noluit soluere Regi Israel centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis, quæ solitus erat soluere Regi Israel; & prauaricatus est fœdus, quod habebat cum dicto Rege, recedendo ab eo; cuius occasione Rex Israel recessit vniuersum Israel, misitque, ad Iosaphat regem Iuda dicens; Rex Moab recessit a me, veni mecum contra eum. in prælium, &c. Quarta, si rebellio moueatur contra dominum, vt 2. Regum. c. 10. vbi legitur, quod Seba leuabat manum suam contra regem Dauid, & Ioab oppugnabat eum in Abella, & obfessa est vrbs. Et omnis turba, quæ erat cum Ioab, moliebatur destruere muros; sed mulier sapiens exclamauit, & dixit; Ecce caput Sebe, & proiecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba; & recesserunt ab vrbe vniuersique in tabernacula sua. Ioab autem reuersus est Hierusalem ad Regem, tunc ergo Ioab super oem exercitum Israel. Quinta, si malefactor defendatur, vt in li. Iudic. c. 20. vbi legitur de pugna totius Israel contra tribum Benjamin, quia noluerunt tradere homines de Gabaa post flagitium perpetratum contra uxorem viri Leuite, sed ex cunctis vrribus, quæ fortis sue erant, conueniunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium contra vniuersum populum Israel. Sed post pugnam non superauerunt de tribu Beniamin nisi sexcenti viri; quia viginti quinque millia mortui sunt, vt in d. c. legitur Sexta, si iniuria sit principi, vel eis legato irrogetur, vt in 2. libro Regum. c. 10. vbi legitur nuntius Danid, qui bus Rex Hamon fecit radi dimidia barbam, quod cum audisset Dauid, misit Ioab, & oem exercitum bellatorum contra Regem Hamon, & ibi legitur de pugna, & victoria Ioab contra Hamon, & Syros. Sed si orator iniustam legatiam exercet, bene potest offendi. Itaque si aliquis Rex ex Christianis mittat oratores principi tempore guerræ in detrimentum religionis, non est eis indulgendum, neque principi suo, quia non debent

debent obedire domino in rebus illicitis, neque excusantur propter timorem amittendi bona, vel incurrendi damnum aliud temporale, per text. in cap. ita ne. 3. quæstio. 5. vbi habetur; Potius qualibet mala tolerare decernat, quam malo consentire; quia plus Deum, quam hominem timere debemus. cap. de forma. 2. quæstio. 5. facit text. in cap. Iulianus, & c. non enim, & cap. si dominus, cum simili. 1. 1. q. 3. Item potest princeps iustum bellum indicare, vt liberetur a solutione iniusti tributui, vt in cap. 8. Reg. 2. vbi legitur de victorius David, qui tulit frenum tributui de manu Philistinum; & humiliavit eos. Item potest princeps iustum bellum indicare, vt amicus ab hostibus eripatur, vt Genes. 14. vbi legitur de pugna, & victoria Abrahæ liberantis Loth extra territorium suum. Et ideo dicit And. de Isera in titu. hic finitur lex Federici. c. Domino guerram, quod pro recuperanda re subditi iniuriari, & pro recuperanda persona subditi, si captus est, potest dominus indicare bellum; & debet constare per notorium facti permanentis, quod habetur pro vera probatione, vt in cap. euidentia. de accus. & in c. manifesta. 2. q. 1. Et quod princeps possit indicare bellum pro recuperanda libertate subditi, text. est sing. & vnicus in iure in Aucten. vt liberti de cætero. §. hæc similiter. col. 6. Item princeps potest indicare bellum pro recuperandis finibus regni occupatis, vel turbatis; nam fines non possunt præscribi, & ante aduentum Christi prouincie erant limitate, vt in c. 1. 98. distin. 6. Sed bella non erunt iusta pro recuperandis finibus, si mouens bellum per trecentos annos nihil super recuperatione tentauit. ad hoc allego text. peregrinum in lib. Iud. c. 1. vbi legitur pugna filiorum Amon contra filios Israel. Item iustum bellum inuenitur motum in sacra Scriptura contra illum, per quem hostis roboratur. 2. Reg. c. 8. vbi legitur de bello Dauid contra Syria Damasci, eo quod ferebat auxilium Adadecer Regi Soba, vt per Commentatorem in libro Numeri. c. 3. 1.

Sed aduerte, quod bellum est ipsa pugna; & est totum tempus, quo in militia sumus, quam illiterati guerram vocant, prælium verò ipsum tantummodò armorum certamen, hæc Vallæ. Et bellum sine hoste bellum ciuile vocant Lucanus. Et de iusto bello vide in c. 13. Matthæi. & ibi Nicolaus a Lira. & de punitione hæreticorum.

De Bello multa hic tractantur.

Cap. XLII.

Dixi supra, quod princeps potest indicare bellum, si iniuria irrogetur eius legato, quia honorantes legatum, principem honorant, & conuerso. text. in c. nobilissimus. 97. distin. 6. Et princeps potest componere pacem de damnis subditorum eis inconsulitis, quando aliter pax haberi non potest, & ita intellige ff. de pactis. l. conuentionum, quando pax respicit publicum bonum, quia ex publica causa potest res priuatorum capere. l. item si verberatum, §. i. ff. de rei vendi. & ibi vide Ange. & Doct. vbi fundus tertij datur ad usum militibus, & vide Barto. in proemio. forum. & vide text. in l. Lucius. ff. de enic. glo. & Doct. in l. fina. C. si contra ius, vel utilitatem publicam, & Doct. in d. l. conuentionum. & Canonist. in c. quæ in ecclesiarum, de constit. Et licet princeps non sit dominus bonorum subditorum, tamen est dominus, quod ad eorum conseruationem, vide Cardin. in Clem. vnica. de iureiuran. & vide text. & Doct. in l. bene a Zenone. C. de quadrien. præscript. & vide de hoc Domin. in cap. autoritatem, de priuileg. in 6. Bald. in l. quicunque, de seruis fugiti. & vide Felin. in cap. ex parte. de accusatio. & in cap. quæ in ecclesiarum, de constitutio. vbi ipse noua, & vetera recomplauit. Et ciuitas pro pace habenda potest concedere bona ciuium suorum, Bald. Angel. in d. l. bene a Zenone. C. de quadrien. præscri. & vide Innocen. in c. in nostra, de iureiuran. & vide Alexan. post glo. ibi in l. 1. ff. de pactis, & vide Doct. in c. 1. de homicid. lib. 6. & vide Alexand. in 1. constitutione. forum. §. omnem. Et nota, quod exercitus non dicitur nisi habens vnâ legionem ad minus. l. 2. §. quod ait. ff. de his, qui notantur infamia. & ibi Bar. quod nota ad multa.

Inferentes iniustam guerram tenentur ad restitutionem omnium damnorum illatorum. c. de nostra, de iniurijs. & Inno. in c. si q. met. cau. & Bal. in l. 2. C. de sen. quæ sine cer. quan. Si princeps mandauit capitaneo armorum, vt vadat ad bellum, & capitaneus, vel miles amiserit equos, vel arma, tenetur princeps, vel ciuitas ei mādare, quia mādarius habet regressum ad damna, & expensas, vt not. in l. etiam. C. mand. secus si miles; vel capitaneus esset conductus pretio, vt hodie faciunt principes, nam tunc non tenetur princeps. Inno. in c. sicut. il. 3. de iureiur. quod est menti tenendum, & vide ibi Doct.

Acquisita licite in bello quæ potest retineri, secus si illicitè. Innoc. in c. plerique. de immunitate eccl. & in c. sicut digni, de homic. Si enim ab armis subtraxerit iustitiam, arma erunt causa delictorum, & omnium malorum, in Aucten. vt omnes obed. iudi. Et propterea maiestatem principis non solum armis, sed etiam legibus oportet esse armatam, vt in proemio institui. Ius postlimi. inter Christianos non habet locum in bello respectu personarum, quia non efficiuntur capientium de consuetudine secundum Bart. in l. hostes. ff. de capti. & postli. reuer. & vide Ang. in disputatione, quæ incipit, Renouata guerra. vide Bal. in l. 4. C. de inge. & ma.

Pralatus non debet personaliter pugnare, etiam pro utilitate suæ ecclesie, sed alios potest hortari. Io. And. c. si de dila. Ciuitates capte ab hostibus non efficiuntur serua hostium, sed subdite quod ad iurisd. Et ciues illius ciuitatis retinent bona, & possunt testari. Iacob. de Belui. in Auct. de hære. & fal. Bar. in l. diuus.

ff. de iusti. & Bal. in rub. de treug. & pace. Si mandata in bello non seruauerunt, etiam si res bene gesta fuerit, capite puniuntur. l. desertorem. §. in bello. ff. de re mili. & c. miles. 24. q. 5. Redimens aliquem ab hostibus non potest imponere maiorem taleam, quam ipse soluerit Bal. in l. i. de epi. aud. Finito tempore treugæ non dicitur noua guerra, sed continuari prima. Ang. in l. finus. §. 1. de pact. Princeps, qui concessit castrum, potest ponere custodes in dicto castro timore guerræ, domino castris inuito. l. si ut legatum. §. dominus. ff. de usu. & habita. vnde Ang. in Auc. nunc si hæres. C. de liti. Propter delictum populi, vel principis negligentis facere iustitiam potest iudici bellum contra totam ciuitatem, & subditos dicti principis, ubi aliud haberi non potest. Bal. in Tractatu Repræsalium 1. fol. Agentes bellum sine diffidatione dicuntur proditoriè agere, secundum Bal. in c. 1. qui. mod. sequ. amitt. Vadens ad bellum proprio motu, non conductus, vel vocatus à principe animo obligandi illum, cuius negotia gessit, agit actionem negotiorum gest. ad equos, & arma deperditos: in bello. l. sed vltro. & l. si. ff. de neg. gest. & vide not. in c. sicut. il. 3. de iureiur. Morientes in bello iusto pro defensione ecclesie, & fidei consequuntur cælestem regnū. c. si in morte. 2. q. 8. & c. omnium. 2. q. 8. vbi duo tex. boni, & nota pro euentibus ad bellum contra infideles. Si in bello iusto comburantur, vel destruantur segetes, vel vineæ, non tenentur comburens ecclesiam ad decimam. lo. And. in c. commissum, de decimis, quod est singulare propter conscientiam. Miles, etiã vulneratus, non debet discedere à signis sine licentia, per tex. & ibi Ange. in l. 1. C. quib. obli. lon. temp. præscrip. Capitaneus faciens saluum conductum ad eundem, dicitur, & concedere ad redeundum, secundum Bal. in l. vtimur. ff. de sepul. viola.

Vtrum liceat bellantibus vti insidijs. Cap. XLIII.

ET vtrum liceat bellantibus vti insidijs, dico, quod cum bellum iustum suscipitur, nihil ad iustitiam interest, vtrum aperte pugnet aliquis, an ex insidijs; & hoc probatur auctoritate domini, qui mandauit Iosue, vt insidias poneret habitatoribus ciuitatis Hay, vt habetur Iosue, c. 8. Dupliciter autem aliquis potest falli, ex facto, vel ex dicto alterius; vno modo ex eo, quod ei dicitur falsum; vel non seruatur promissum, & istud semper est illicitum, & hoc modo nullus debet hostes fallere; quia si falsum hosti seruanda est, contra quem bellum geritur. c. noll. 23. q. 1. & per Bart. in l. 1. ff. ad l. l. maiesta. vbi loquitur etiam late de securitate data. Etenim sunt quedam iura bellorum, & foedera etiam inter ipsos hostes seruanda. vide Ambro. in li. de offi. Alio modo aliquis potest falli ex dicto, vel facto nostro; quia ei propositum, aut intellectum non aperimus. Hoc autem semper facere non tenemur, quia etiam in doctrina sacra, multa sunt occultanda, maxime infidelibus, ne irrideant, secundum illud Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus. Vnde multo magis ea, quæ ad oppugnandum inimicos paramus, sunt eis occultanda: vnde inter cætera documenta rei militaris hoc precipue ponitur de occultandis consilijs, ne ad hostes peruenerint, & talis occultatio pertinet ad rationem insidiarum, quibus licitum est vti in bellis iustis, neque iustitie repugnant, & legitur in c. Dominus noster. 23. q. 2. Cum autem iustum bellum suscepit, vtrum aperte pugnet, an ex insidijs, nihil ad iustitiam interest. & vide tex. in c. vtilem. 22. q. 2. & l. nihil interest. ff. de capti. & postl. reuer.

Et in bello licito licitum est in diebus festiuis bellare, quia legitur in 1. lib. Macha. c. 2. Cogitauerunt laudabiliter Iudæi dicentes; Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello, in die sabbatorum pugnemus aduersus eum; quia obseruatio festorum non impedit ea, quæ ordinantur ad hominis salutem etiã corporalem. Vnde dominus arguit Iudæos dicens Ioan. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbato. Inde est, quod medici licite possunt medicare homines in die festo; multo autem magis est obseruanda salus reipublicæ, per quam impediuntur occasiones plurimorum, & innumera mala temporalia, & spiritalia, quam salus corporis vnius hominis. Et ideo pro tuitione reip. fidelium licitum est iusta bella exercere in diebus festiuis; si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset têtare Deū, si quis imminente tali necessitate à bello desisteret. Sed necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festiuis propter rationes inductas. Et Hostien. & Ioan. And. in c. 1. de treuga, & pace, dicunt; Die Iouis non est bellandum propter ascensionem Domini in cælum; neque die Veneris propter reuerentiam passionis, neque die sabbati, quia eo die discipuli latuerunt propter metum Iudæorum, & corpus Christi latuit in sepulchro; neque in Dominica propter honorem resurrectionis. quod limitatur per ea, quæ superius dixi; nisi causa necessitatis superueniente, & est tex. in c. si nulla. 23. quæst. 8. vbi dicitur; Si nulla urgeat necessitas non solum quadragesimali tempore, sed etiam omni tempore est à prælijs abstinentum; sed necessitate instante etiam in quadragesimalibus diebus bellum inire licet; quia necessitas legi non subiacet, vt in c. si quis propter necessitatem, de furt. & c. discipulos, cū si. de consec. di. 5. Et in l. pen. ff. de fer. dicitur, quod militaris disciplina potest die feriata fieri.

Et in actu militari debet miles præcedere doctorem, sed in actu doctore indifferenti doctore debet præcedere militem, quia regens est nobilior rector. l. iubemus, in fine. C. de episcopis & clericis. sed leges regunt ministerium militare. l. leges. C. de legib. & vide Martian. in Tractatu de dignitate in 6. volumine. folio 69.

De reuocatione Belli.

Cap. XLIIII.

ET vtrum habens iustum bellum teneatur desistere à bello hoste iniquo offerente satisfactionem, dico, quod in hoc distinguamus tria tempora belli secundum Cardin. sancti Sixti, scilicet principium, medium, & quasi finem; nam in principio belli, hoc est postquam bellum est inditum, & congregatum, ante tamen conflictum, ex quo vindictæ negotium adhuc est integrum, tenetur princeps admittere satisfactionem, & reuocare bellum. Et ratio est, quia bellare non est voluntatis, sed necessitatis, vt in c. noli. 23. quæst. 1. In proposito autem cessat necessitas belli, ex eo quod offertur satisfactio re adhuc existente integra, nam finis belli est conseruatio sui ipsius, & bonorum; & suscipienda bella sunt quidem ob eam causam, vt sine iniuria in pace viuatur; cum finis belli sit pax, & tranquillitas vniuersi, vt in c. noli. 23. quæst. 1. nam aliter princeps debet esse pacificus, quantum in se est, vt in cap. verba. 11. quæst. 3.

Sed esto sanus lector, & intellige de satisfactione plena, hoc est non solum iniuriæ, seu rerum, sed sumptuum, & damnorum. Nam postquam semipræliatum est, & mortes hominum hinc inde intercesserunt, non tenetur habens iustum bellum reuocare bellum, propterea quia hostis nunc offert satisfactio: & ratio est, quia habens iustum bellum gerit personam iudicis criminaliter procedentis. Et quod gerat personam iudicis, patet ex eo, quod prælium iustum est actus vindictiue iustitiæ, quæ proprie est virtus principis, seu iudicis, non est enim priuatæ personæ opus vindicare: tex. est in cap. non frustra. & cap. si homicidium. & cap. miles. 23. quæstio. 5. & in cap. Dominus noster. & cap. iustum est bellum. 23. quæst. 2. vbi dicitur; iuste bellare est iuste iudicare; scriptum est enim; Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Quod verò criminaliter procedat, patet ex eo, quod procedit ad cedes, ad seruicium personarum, & damnorum rerum. per hæc omnia iustum bellum infert; quamuis hodie à seruitute inter Christianos abstinetur de consuetudine, cui standum est, vt dixi allegando Barto. in l. hostes, de capti. & postl. reuer. manifestatur quoque idem, quod habens iustum bellum non est pars, sed ipsa ratio, & necessitate ad bellum efficitur iudex hostium suorum, vt in dicto cap. iustum est bellum, & c. Dominus noster. 23. quæst. 2. ex eo, quod eadem ratione potest princeps in perturbatores suæ reipub. intraneos, & extraneos vt gladio propria authoritate, scilicet ex ratione perfecta reipub. non enim est perfecta respub. cui deest potestas vindictiua, iustitia mediante, siue contra perturbatores reipublicæ intrinsecos, siue extrinsecos. Et nisi sic esset, cum par in parem non habeat Imperium, bella omnia iniusta essent, nisi defensionia.

Qui igitur habet iustum bellum, gerit personam iudicis procedentis secundum vindictiuam iustitiam aduersus extraneos perturbatores reipublicæ; & in medio belli iam effectus est dominus causæ non existente amplius integro negotio vindictæ: & potest, nisi misericordia vti velit, persequi bellum, & vindictiuam exercere iustitiam gladio bellico. Sibi autem hostis imputet, quod reduxit se ad eum statum, in quo iustitia vindictiua potest ab alienis contra se exerceri; fuit enim in potestate sua offerre prius satisfactionem, & quod habens iustam causam bellandi efficiatur iudex hostium suorum, tex. est in dicto cap. iustum est bellum, & c. Dominus noster. 23. quæstio. 2. & sic patet, quod ex arbitrio principis iuste bellantem pendet continuatio belli, cum bellum est quasi in fine, licet offerat satisfactio, & si princeps non haberet copiam Superioris, potest præparare bellum contra subditos suos inobedientes, & contra alios. l. si alius. §. bellisimè. ff. quod vi, aut clam. facit textus in l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in frau. credit. sed mouentes guerram tenentur de omnibus malis, quæ exinde sequuntur, nisi guerra fuerit licita. Quia qui causam mali dat, &c. quando causa est cõiuncta damno; secus si causa esset multum remota. l. si mulier. ff. rerum amota, & per Bald. in cap. sicut, de testib. & si mouens iustum bellum conduxerit milites pretio, vt hodie faciunt principes; si miles amiserit equos, & arma, non tenetur princeps emendare. Ita Innocen. in cap. sicut 3. de iureiur. & Anto. in c. olim, de restitu. spoli. vide etiam Bart. in l. 1. C. de re mili. & Bal. in l. fin. C. de cond. infer. & videbis longam, & optimam distinctionem saliceti in l. quoniam. C. ad leg. Iul. de vi pub. in 8. colum. in lib. meo. sed commodatarius, qui commodat equum, vel arma ad bellum, si amittatur, non competit ei actio ad ea repetenda. & hoc erit eadem ratione, quia non excessit fines contractus; nec conductor tenetur locatori, quia locator debet esse contentus mercede sua, dummodo conductor non commiserit dolum, vel culpam; commodatarius etiam non tenetur, nisi de dolo, & lata culpa, vel leui, & leuissima. de quo vide Inno. in d. c. sicut. & late per Anto. de Burr. in d. c. olim, de resti. spoli. & si alicui fit guerra iniusta, amici eius etiam non vocati possunt equum iurare. Bal. in c. ad Apostolicæ, de re iudi. vide Bart. in l. prohibitum, de iur. fisci. lib. 10. & in l. vt vim, de iust. & iure. sed quando bellum est iniustum, inferens tenetur ad restitutionem omnium damnorum illatorum. c. in nostra, de re iudi. Innocen. in c. si. quod met. cau. Bal. in l. 2. C. de sent. quæ pro eo, quod inte. sed si aliquis accesserit ad bellum non vocatus, animo obligandi principem, aget nego. gest. l. sed an vltro. ff. de nego. gest. & quod vtiliter est gestum nomine alicuius, quis cogitur habere ratum. ita Bar. notanter in l. Pomponius. ff. de neg. gest.

Quid de accidentibus propter gloriam consequendam, quia non accedit animo gerendi negotia aliena, inò propria, licet in vim consequentiæ alterius negotia gerat, nulla actio tali competit. ita Ioan. de Lig.

in Tractatu suo de Bello. argument. gloss. in l. finita. §. suam. ff. de damn. infest. idem, si gessisset aliquid ex necessitate, vt concludit Barto. in l. cotem. §. fina. in fi. ff. de publ. & in l. damni. §. 2. ff. de damn. infest. & glo. in l. supra iter. §. Casius. ff. de aqua plu. arden. de his, qui accedunt animo prædandi, non est dubium, quod talibus non competit actio; cum super facto turpi nulla inducatur obligatio. ff. de verbo. obl. l. veluri, & l. generaliter. & l. si plagi.

Aduertendum tamen est, quod si aliquis præparauit exercitum sine iussu Superioris, incidit in crimen læsæ maiestatis. Bar. in l. 2. ff. ad l. lul. maie. & duellum est de iure prohibitum, & potest ibi gl. de pug. in duell. sed si tempore guerræ aliquis in se suscipit custodiam, & castrum, videtur in se suscipere casum fortuitum, etiam si per vim auferatur; & hoc ex natura eius, quod in se suscipit; quia custodiam tempore guerræ suscipit. Tene menti secundum Paul. in l. ea quidem. C. commod. Et Bar. in l. si quis. ff. locat. dicitur Valet pactum, quod quis teneatur de casu fortuito. Et dominus, qui concessit castrum in feudum, potest ponere custodiam in dicto castro tempore guerræ, domino castri inuito, tex. in l. sicut legatum. §. dominus. ff. de usu, & hab. Ang. in Auc. nunc autem, de litig. quod est notandum, & non licet facere noua castra, neque in castris vetera. de quo vide Inno. in c. Pisanis, de restit. spol. & Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur.

Et Ecclesia non potest in castris ad aliquem defendendum. Archi. in c. sanctorum Patrum. x. q. 1. sed ad defensionem bonorum, & eorum, qui in casu licito ad eam confugunt in castris potest argum. de immunit. eccl. c. cum ecclesia. Sed vocatus ad bellum iniustum non habet actionem mandati; quia ex re turpi non contrahitur obligatio. in fi. mand. §. illud quoque. ff. mandati. l. si verò non remunerandi. §. rescripti. l. si mandauero. §. qui eadem. & Anto. in d. c. olim, de restit. spoliat. Vocati autem ad iustum bellum actionem mandati habent contra vocantem, nisi causa pietatis, vel humanitatis, siue parentelæ hoc fecerint. ff. de nego. gest. l. Neuenius; cap. non inferenda. 23. quæst. 3. & cap. sequen. & vide Innocen. in c. sicut. & latè per Anto. in dicto c. olim, de restit. spoliat. sed milites conducti pretio non habent actionem mandati, vt superius dixi, sed si vocati ad iustum bellum accesserint, animo obligandi principem, dic, vt dixi.

Quia multoties inter principes exercituum tractatur de treuga, aliqua de securitate treugæ dicemus. Est treuga securitas personarum, & rebus ad tempus præstita, discordia nondum finita, vt in l. non dubito; & l. postliminium §. induciæ. ff. de capti. & est treuga canonica; & conuentionalis dicitur, de qua tractamus, quæ ex conuentione recipit formam, sicut contractus quilibet. ff. de positi. l. 1. §. si conueniat. & ff. de regu. iur. l. contractus, & hosti seruanda est; vt in c. noli, 23. q. 1. Innoc. 22. q. 4. quia graue est fidem fallere. ff. de constit. pecu. l. 1. & si duo Reges habuerint inter se guerram, & dum faciunt pacem, apponunt pactum, quod liceat alteri se vindicare, vel rumpere fœdera pacis; istud pactum valet in casu, quo esset permittum de iure. Bald. in Auc. sacramento puberum. C. si aduers. vend. in princ. & ante treuga non fit seruanda non seruanti fidem, nec conuentionem, nec iuramentum, Innoc. in c. peruenit. 2. de iur. dicit, Si duo aliquid sibi adinuicem iurauerunt, si vnus non seruauit iuramentum, nec alius tenetur seruare. & de hoc vide etiam Innoc. in c. venerabilem, de elect. vbi dicitur, quod contra tale iuramentum potest quis propria autoritate contrahere: quia in eo, quod necessarium defenditur, non est necessaria Superioris autoritas, vt ff. de legat. 3. l. fidei commissæ §. si quis illicitè. Itaque si duo Reges habuerint inter se guerram, & inter se fecerunt conuentionem treugæ iuramento interueniente, & vnus fregisset treugam, non tenetur alter seruare, quia frangenti fidem, fides frangatur eidem. l. 1. in fi. ff. de loco pub. & frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat, vt in reg. frustra. de reg. iur. in 6.

Et est vnus casus, in quo licitum est sibi ipsi propria autoritate remittere iuramentum, vt per Innoc. in d. c. venerabilem, de electo. præcipue si observatio iuramenti tenderet in detrimentum Christianorum, & pacis vniuersalis; quia iuramentum non est obseruandum, cum possit vergeri in perditionem vite corporalis alicuius privati, quanto magis in perditionem multorum, vt 22. q. 4. c. 1. cum quatuor seq. Et pietas fuit, quod Dauid Nabal sicut iurauerat, non occiderit; & licet à principio iuramentum esset licitum, & non vitiosum in natura sui; ex causis tamen extraneis fidem promissam seruari prohibetur. ita Amb. in lib. de Officijs, cuius verba sunt canonizata in c. fi. 22. q. 4. & Panor. in c. si verò, de iure iur. Iraq; est conclusio vera, quod iuramentum non est obseruandum, quando non potest seruari sine interitu salutis corporalis, vel spiritualis.

Sed Dux belli, qui hodie appellatur generalis, non potest facere pacem cum inimicis, nec treugam, vel induciæ, vt per las. in l. conuentionum. ff. de pact. nisi tales induciæ fierent ob necessitatem belli, putat vt cadavera sepeliantur, & dicunt etiam Docto. in c. 1. de treuga, & pace; & in c. olim, de restit. spol. Sed limitat las. in d. l. conuentionum, nisi talis capitaneus esset etiam locumtenens principis, cum omnia possit, sicut ipse princeps, secundum Bart. in l. 1. §. à præfecto. ff. de lega. 3. in l. 2. post gl. ibi. C. de offi. eius, qui vicem alteri gerit. ponit Alex. ad aliud propositum in rub. ff. de offi. eius. Sed de consuetudine generali, quæ communiter viget in toto orbe, capitaneus generalis, etiam si sit locumtenens principis non excedit fines instructionum suarum, & mandati inconsulto principe, & omnia, quæ facit, vel donat, sunt ad beneplacitum principis.

Et dux belli debet prædam diuidere inter milites suos, c. dicat aliquis. 23. q. 5. c. ius militare. 1. distinc. sed

Sed non potest donare castella, vel possessiones prædatis in bello, quia sunt superioris bellum mouentis, ita Anto. de Butr. in c. olim. de restit. spol. Alexand. post Bar. in l. si. ff. de cap. Sed ciuitates capte ab hostibus non efficiuntur seruum hostium, sed subditæ, quod ad iurisdictionem. Barto. in l. diuus. ff. de iure fisci, Bal. in rub. de treug. & pa. in fi. vbi dicit, quod retinet bona, & habent testamenti factionem, & Bar. & Bald. allegant Iacob. de Beluio in Auc. de hare. & fal. in 2. col. Sed Iacob. de Beluio dicit, quod aut capta esse personarum generalitas, aut id in particulari accidit: primo casu, si destinât esse rebelles, recipiunt antiquam libertatem; secundo casu semper remanent serui. Et Dux exercitus potest condemnare aliquem in territorio alieno, in quo residet cum exercitu, ita Bal. in l. 3. ff. de offi. presi. facit tex. in Cle. 1. de foro comp. ratio affirmatiua est, quia videtur esse cum vniuersitate; cum vniuersitas non minus inhaereat iurisdictioni, quod fundo, quod est notandum. Et ratio est, quia tunc non dicitur esse extra suum territorium; dicitur autem territorium à potestate terrendi. l. pupillus. §. territorium. ff. de verb. sign. & intellige, quando accessit extra territorium pro vindicanda iniuria commissa, & sic indicendum iustum bellum. Ideo (vt dixi) non dicitur extra territorium. Et si capitaneus generalis facit saluum conductum ad eundem, dicitur et concedere ad redeundum, Bar. in l. vltimur. ff. de sepul. vio. Et vide Bar. in l. 1. ad leg. lul. maie. Et de materia salui conductus vide Io. de Imo. in l. si, qui reus. ff. de pub. iud. Ideo nullus est, quem oporteat plura, vel meliora scire, quam Imperator, vel ducem generalè exercitus, cuius doctrina debet omnibus potest esse subiectis: & debet exire, & intrare ante omnes. Et officium regentis exercitum non tantum in danda, sed etiam in obseruanda disciplina consistit. l. officium. ff. de re mil. & ibi dicitur.

Officium tribunorum est, vel eorum, qui exercitui præsumt, milites in castris continere, & ad exercitum non perducere, clauis portarum suscipere, vigilias interdum circuire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, fraudem mensuræ coercere, delicta castigare, principijs frequenter interesse, id est cum milites assumuntur.

Et princeps exercituum debet milites valedudinarios inspicere, & debet educere, vel introducere exercitum; itaque non debet esse vltimus ad labores, sed primus, vt legitur Numeri. c. 17.

Et ad ducem belli pertinet remouere ineptos ad bellandum; & remouendi sunt pauidi, & formidolosi, quia pauci pauidi faciunt alios timere, & fuga eorum dissipat; & deordinat aciem. Item antiquitus remouebantur, qui adificauerant domos nouas, & qui plantauerant vineas, & non comederant de fructibus earum; & etiã erant remouendi illi de prælio, qui disponauerant vxores, nondum tamen adhuc eas cognouerant per matrimonij consummationem. ita Nicol. de Lira in c. 20. Deuteron. Et Dux exercitus debet eligere viros ad pugnam, & egressus pugnare contra inimicos, & non expectare, vt inimici veniant, exemplo Moysi, vt legitur Exodi. c. 17. vbi Iosue pugnavit contra Amalech. Et tempore expeditionis nec militi comitatum dare, id est licentiam recedendi non concedat. d. l. officium, & in l. 1. de comitatu, in bellicis maiorè gloriam de victoria sequitur prudentia ducis, quod militis fortitudo, & in omnibus artibus, & potentijs laudabiles sunt, qui alios bene regunt, quam qui secundum, alienam directionem bene se habent, lib. 12. ideo in rebus.

Et miles scientiam dimicandi debet habere, in exercitatus quippe miles non bene pugnabit; & Castiodorus dicit; Etiam ferocium militum corda longa pace vilescunt; & terribilis est hominibus confictus, si non sit assiduus: Et ars bellandi si non præludatur, cum fuerit necessaria, non habetur. Discat ergo miles in ocio, quid agere debeat in bello; nam pro tyronibus habendi sunt, qui longo tempore militare desueuerunt, dicitur; lex ciuili, & officium tribuni militum est ipsos ad exercitum producere. ff. de re milit. l. officium §. 1. & de officio præfecti. præ. ap. c. 1. 2. §. sit & frequens; & Tullius in 4. Rhet. dicit; Milites debent esse exercitati, vt vtilis sint, in Auc. neque miles neque fœderatus, in prin. col. 8. & facit l. qui cum vno. ff. de re milit. legitur etiam Iudith. Vocetis maiores natu, & Duces bellorum, & enim virtus bellica dici potest, cui comessit prouidentia; nam sine consilio fortitudinem temeritate videri. Et de ista materia singularis certaminis vide Paridem de Puteo in Tractatu suo, in volumine 6. Tractatum, folio 113.

Et aduerte in materia treugæ, quod si à principe, vel duce belli armigeris datur passus per suam ciuitatè, armigeri debent transire per viam rectam, non dantes per viam diamum; aliàs impunè possunt invadi, & offendi. ita Ange. in l. qui sella. ff. de ser. vrb. præd. Et aduerte, quod pax, vel treuga facta à principibus ligat etiam coherentes, tex. est sing. in c. 1. de post. præl. & Ioan. And. in c. ad Apostolicis, dere iud. in 6. quod est verum secundum Docto. in l. quæ religio. ff. de rei vendi. siue expresse fiat mentio de adherentibus, siue non; quia etiã de ipsis actum videtur. Sed tutius est iudicio meo in hodiernis temporibus, vt omnia exprimentur, & vtinam in expressis pactis, & iuramenta seruarentur. Et de hoc videbis Alex. in l. si conuenit §. si nuda. ff. de pig. actio. Et finita treuga, bellum si est iustum exerceri potest, sine alia diffidatione, vt in c. sequenti dicitur. Et si Capitaneus gentis armorum fuit concessus transitus, intelligitur, vt ciuili modo trahat, non deastando fructus; Ange. in fi. de seruitutibus; Sed nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur. Et capitula pacis an debeant seruari per successorem, vide Bal. in l. digna vox. C. de legi. & dic; quod pacta, quæ fierent hodie inter Regem Franciæ, & Hispaniarum, debent seruari per successorem, vt per Bald. in d. l. digna vox. C. de legib.

Et quia diffidatio debet precedere bellum, aliqua de diffidatione dicamus. Et diffidatio est quodammodo initium belli, quae fieri debet antequam Christianus Christianum offendat. Ita Io. And. & Doct. in cap. 1. de homi. lib. 6. & Bald. in Aucen. item nulla. C. de episcop. & clericis. & l. 2. n. colum. C. de seruit. & in l. 4. C. de obseq. patro. praest. Alexand. in addi. ad Barto. in l. fin. de capti. dicit; Vnum tamen nota, quod ad hoc, quod dicatur bellum licitum inter Christianos, inter alia requiritur diffidatio. allegat Ioan. And. & Archidiaco. in d. c. r. de homi. in 6. Sed princeps in causa tanti ponderis ante diffidationem consulatur, vt per Andr. de ser. in tit. hic finitur lex, in vrb. feudo. Et diffidatio facta intelligitur etiam contra complices, & subditos eius, qui diffidatur. ita Bald. in d. l. 2. & Alex. in d. l. si. Sed licet vassalli, vel subditi intelligantur diffidari a iure, non potest qui iustum bellum mouet, capere spolia a vassallis inimicis, si vassalli, vel subditi non praestant consilium, vel fauorem dno; nec possunt capi, ne pena excedat suos authores, vt dicitur late in cap. 6. J. in isto Tractatu. Finita treuga, sine alia diffidatione bellum exerceri potest; vt per Deci. in cap. nouit, de iud. col. 5; & per Bald. in cap. volentes, de officio leg. & per Ange. in l. si vnus. S. si cum reo. ff. de pactis. & Bal. in titu. de pace constat. S. vassalli, & dixi in c. precedent. Sed si materia est preparata ad guerram; tamen nondum erat mora guerra, & principes fecerunt inter se treugam duorum annorum, elapso tempore necessaria est diffidatio ad hoc, vt ille, qui aggreditur territorium alterius, non dicatur esse latrunculator, ita Bald. in d. S. vassalli, tenet etiam hoc, allegando Bald. Comment. Q. vassilium Delphinatus. quaest. 199. Et dispositio facta de pace non habet locum in treuga, vt dicit Pau. de Cast. in l. conuentionum, ff. de pact. Ang. in l. 1. ff. de pact. facit text. in c. significauit, de iudic. Et diffidare est licentiam quemlibet ad offendendum. Ita Bald. in l. 4. C. ad leg. Falc. & Ang. in consil. 14. & Bald. dixi in l. si manumissori. C. de obse. patro. praest. & Alexand. post Barto. in l. hostes. ff. de capti. & postli. reuerf. dicit, quod Christianus non potest venire ad arma, vel bellum sine monitione legitima, vel sine diffidatione; & eo ipso, quod perzona est diffidata, bona eius diffidata consentur. Ita Philipp. Franc. in cap. 1. de homi. lib. 6. & postquam facta est diffidatio, & admonitio, est bellum indium; quia diffidatio, vel admonitio nihil aliquid, quam in dicere bellum; vt per Bald. in d. l. manumissori. & etiam dicit Bald. in l. penul. C. de exco. rei iud. quod bellum diffidatio est hostilis declaratio; quandoque tamen lex in dicit bellum, & tunc non est necessaria monitio, vt C. de furt. Aucen. nauigia. Et piratae & equiparantur hostibus fidei & principis; & possunt impunè a quolibet derogari, quia sancto ipso iure diffidati, vt per Bald. in d. Aucen. nauigia. facit text. in Aucen. cessatione. C. de sacrosanct. ecel. Et hypocrita dicuntur hostes humani generis, & merito vnde dignum est a cunctis publicum bellum contra eos indici, ita Alex. in addi. ad Bar. in d. l. hostes. ff. de capti. & postli. reuerf. & sic ipso iure sunt diffidati.

Et agentes bellum sine diffidatione dicuntur peccato agere. Bal. in d. Aucen. nulla. C. de episcop. & cle. al. legat Ioan. And. in d. c. 1. de homi. lib. 6. & aduerte, quod assassini a toto populo diffidati sunt, vt not. in d. c. 1. de homici. lib. 6. & facit text. in Aucen. nulla. C. de episcop. & cler. Et pagani pacifici absq; legitima causa non possunt debellari, nec depraedari a quolibet, si humiliter conuersantur, & non inferunt molestiam religioni Christianae sed recipiendi sunt, & tales non sunt ipso iure diffidati, vt eleganter con-suluit Oldr. in cons. 264. sed intelligi, si pagani non sunt Agarenj, quia Agarenj, vel Saraceni, etiam si velint viuere in pace, debet eis bellum inferri, quia verisimile est, quod quando conuenit oportunitatem habebunt, oppugnabunt Christianos, vt dixi supra in c. bene facit hoc pro habitatoribus noui orbis, si sunt pacifici, & humiliter conuersantur, & admittunt praedatores Euangelij; aliter puniendi non sunt, vt scripsi in d. c. 1. Sed dicit in c. 2. in isto Spec.

Sed aduerte, & bene nota, quod nemo potest frangere fidem, promissam, etiam si in ea seruanda mors immineret, vt legitur de Marco Regulo consule Romano, qui captus a Carthaginensibus fuit missus Romam, & quia promissum redire, ne violaret suam promissionem, & fidem, redire voluit Carthaginem, & fuit interemptus a Carthaginensibus statim, vt rediit, qui cum sciret, quod in reuerfione sua Carthaginenses eum interirent, voluit potius mori, quam fidem violare. Et hoc iure vtuntur armigeri, quando ex duobus exercitibus duo volunt pugnare data securitate a duobus belli, & pugnare infra praesidia alterius sine suspitione iudicis, & loci, quia securitas ducis praesidentis in territorio locum securum facit.

De vltimo non potest licite, vel iuste iudici, itaq; duellum, hoc est singulare bellum indicere peccatum mortale est, quia eligitur percussio proximi, & mors proximi absq; sufficienti talis belli causa. Itaq; suscipere, seu acceptare duellum, vel pro manifestatione veritatis, peccatum mortale est; quia contra rationem, rectam eligitur percussio proximi, per cuius vitam, & diuini iuris fit vltimatio cõ-tentatione Dei, & diabolica adiuuentio impletur. Et per eandem rationem peccant mortali ter bellantes, decem hic, & decem inde, vt qñq; spectaculi gratia tempore belli fit. Non. n. excusantur propter tps belli quasi

quasi partialis confictus cum hostibus, quia non habet locum finis belli in huiusmodi partiali certamine. Non enim ordinatur confictus iste ad bellandum, vel minuendum hostium virtutem, sed ad ostentationem hominum, vel ad euitationem ignominie suo iudicio (quasi vilis, & degeneris animi reputetur nisi acceptet duellum.) Sed licitum est reuolueri bellum iustum in duellum, quando pars habens iustum bellum videt se aliter succumbere, vtur enim viribus suis, vt melius potest.

Sed autem causa finales videntur potissimè, ad quas singularis pugna ordinatur; & prima est manifestatio veritatis, quia aliqui confidunt, quod victoria sua erit testis veritatis; & tale bellum, vel certamen propriè vocatur duellum; & damnatur ab ecclesia, vt in tit. de purg. vulgari. & in c. Monomachiam 2. q. 5. Monomachia, id est singulare certamen inter duos. Monos enim dicitur vnum, & machia pugna interpretatur. Istos enim lex Romana condemnat, vt C. de gladiatoribus. l. vna. libro 11. Itaque duellum est de iure canonico etiam prohibitum. c. porro, & ibi glo. & Doct. de pugnantibus in duello. Euchari stia ergo non est danda talibus, cum peccent mortaliter. Dicunt quidam defendentes possunt sumere; quia est defensio. sed tu vide Doct. in d. c. Monomachiam. vbi litera dicit: Monomachiam verò in lege non assumimus, quam preceptam fuisse non reperimus; quam licet quosdam iniuste legamus, sicut David sanctum, & Goliath sacra prodit historia; nusquam tamen, vt pro lege teneatur, alibi diuina sanxerit auctoritas; cum hæc, & huiusmodi sectantes Deum solummodo tentare videantur, & ibi dicit glo. David non peccauit, quia instigauit spiritus sancti fecit, vt Samson, & alij, vt in c. si non 2. q. 5. vbi litera Augustini dicit; qui Deo auctore bella gesserunt, precepta non occidendi nequaquam transgressi sunt. & videbis Doct. in c. gaudemus. de diuor. & vide doctis. Caietanus in sua Summa, fol. 128. & vide in Comentarjjs in 2. 2. S. Tho. in q. 95. ad octauum. vbi etiam videbis de forte. In d. capitulum fuit allegatum a sanctissimis episcopis, in sacro Concilio Tridentino, & emanauit decretum secundum tenorem istius c.

Est notandum, quod quando bellum iustum est, omnes capiuntur, & spoliantur, & spolijs dominus rei fit, vt in c. ius naturale, l. distinet. & c. dicat aliquis 2. q. 3. & ff. de acq. re. domi. l. naturalè, ad fin. vbi dicitur: que ab hostibus capiuntur, iure gentium statim capientium sunt. Notat etiam Are. in l. 1. ff. de acqui. poss. & in l. transfugam, de acqui. re. do. vbi dicitur: Transfugam iure bellii recipimus, & que res hostiles apud nos sunt, non publicæ, sed capientium sunt. Et transfuga quis sit, habes ff. de capti. l. postliminium. S. transfuga. itaque noster est seruus, si prius erat liber; & etiam ini terficere licet. ff. de sicco. l. 3. S. si. Et defertor est, qui tempore belli se absentat a signis. l. 1. C. de defertor. lib. 12. & ibi vide Doct. in l. 3. S. emanfor. ff. de re mil. & in l. qui cum vno. S. fin. eod. tit. Scriptum est etiam de iure diuino quod quando bellum iustum est, spolia inimicorum capientium sunt; vt legitur Iosue capitul. 6. vbi Hierico cum habitatoribus destructa fuit, aurum verò, & argentum, & ferum; & que inuenta fuerunt ibi, ex speciali precepto fuerunt reueruata, & domino consecrata; ita quod de cetero non possent humanis vrbibus applicari, sed ad faciendum ex illis ea, que erant necessaria ad cultum Dei. Hierico enim fuit prima ciuitas capta a filiis Israel; & speciali miraculo. Ideo Iosue Dux exercitus, licet spolia essent capientium, conuenienter iussit, vt omnia essent reueruata, & domino consecrata; sed spolia ciuitatis Hay occupantium fuerunt iussu domini, vt legitur Iosue 8. vbi dicit dominus Iosue, faciesque vrbi Hay, & Regi eius, sicut Hierico, & Regi illius: praedam verò, & omnia animalia diripiatis vobis.

Itaque de iure diuino non solum spolia sunt capientium, sed homines capti in bello iusto serui efficiuntur capientium. Itaque præda capta de animalis ab homine vsque ad pecus diuidebatur, & si aliqua pars pugnavit, & reliqua multitudo parata erat ad pugnandum, præda diuidebatur inter eos, qui pugnaverunt; & inter reliquam omnem multitudinem, & magistri belli diuidebant prædã mandata principis. Et de medietate pugnantium separabatur pars 50. domino, & dabatur summo sacerdoti; quia primitiæ domini sunt; & ideo cadebant in vltim sacerdotis, sicut primitiæ fructuum, & animalium. Et de medietate, quæ erat reliquæ multitudinis, 50. indiuiduum debebat tradi eius, qui seruiebant in tabernaculo domini; & de inanimatis quod vnusquisq; in præda rapuerat, suum erat, vt colligitur Num. ca. 31. Et personæ humanæ sunt illa; quæ sunt principalia in præda. Et licet multoties in isto tract. dixi, no uiter dico, quod iustum bellum dicitur illud, quod fit auctoritate iuris, vel iudicis iusta causa intercedente, licet contrarium quotidiè fiat. Et ad quos spectat cognoscere, an bellum sit licitum, an nõ, dic, quod ratione pacis hoc spectat ad ecclesiam, vt in c. nonit, de iud. & in l. 2. de treug. & pa. & vide Ant. de But. in c. olim, de rest. spo. vbi dicit etiam, quod bellum semper præsumitur iniustum in primo mouente, quia illi impurandum est ut tuum sequantur in illo conflictu. C. ad iul. de vi pub. l. quonia multa facinorosa. ff. si qua. pau. fe. dic. l. 1. S. cum arietes, & ideo dixit Inn. in ca. sicut il. 3. de iur. iu. quod in mouente bellum præsumitur iniustum prima facie; quando non apparet licitum. Et Inn. in c. sicut il. 3. de iur. iudic. In iusto bello, quod fit ex edicto Principis, res occupatæ sunt capientium, & liberi homi-

nes capti sunt ferui, vt ff. de cap. l. hostes; & ff. de verb. sig. l. hostes, & potest capiens gaudere, tanquam proprio, glo. est in c. iurifgen. & c. ius militare 1. di. & intantum qui capitur fit seruus capientis. vt in d. c. dicat aliquis; quod mortaliter peccat captus in bello iusto, si recedat a domino suo, vt in c. si quis seruum 17. q. 4. & est gl. sing. in d. c. iurifgen. 1. dist. Sed si bellum non est iustum, licitum est capto fuge re, dum potest, vt in l. nihil interesi, ff. de capti. Sed si bellum non est iustum, non potest imponi talea, quia latrunculator non possunt imponere taleam, ita Bald. in l. nam & seruus ff. de neg. gest. vbi est tex. vnicus ad hoc, quod si quis remansit obses pro aliquo, potest repetere quicquid soluit pro illo. Et de obsidibus dic, vt notatur in c. ex rescripto, de iur. iuran. facit tex. in l. 2. C. de patri. qui filios distra. & notatur in l. obses. C. de actio. & obligatio. sed tex. in d. c. dicat aliquis, videtur sibi contradicere, quia in principio dicit, quod res capta est victoris, postea videtur dicere, quod sit Regis, & in Gen. 14. capit. dixit Abraham; Non accipiam ex omnibus, quae tua sunt. Sed est dicendum, quod Abraham non suberat illi Regi, nec erat de regno suo, ideo praeda erat in sua potestate; alioquin si non fuisset sua: non potuisset, nec dedisset decimas Melchisedech; imò nec Abraham legitur ibi aliquid recepisse, sed solum praedam factam illi Regi recuperasse; quae & antequam Rex ei occurreret, in manibus suis erat; unde potuit dare decimas, vt dedit sacerdoti Melchisedech, quod occursum verò eidem Regi reddidit omnia, & ideo dixit; Non accipiam ex omnibus, quae tua (subaudi) fuerunt, & sunt: quia tibi omnia restituiam, exceptis partibus virorum qui venerunt mecum. Sed isti non erant de familia Abraham, ideo non poterat Abraham donare partes ipsorum: dicunt etiam quod isti non intrauerunt bellum, sed remanserunt de mandato Abraham ad custodiendum sarcinas. Et nihilominus Abraham declarauit, quod haberent ius in parte praedae, & ex isto loco accepit David illud quod determinauit primo Regum c. 30. dicens, Aequa pars erit descendenti in praedium, & remanenti ad sarcinas, & factum est ex illa die quasi lex in Israel. Sed Rex David postea magis declarauit, & statuit, tanquam ex Regia potestate; vt per Commentatorem Gen. c. 14. sed qui non descendit in praedium, nec custodit sarcinas bellantium, non habet partem praedae, vt hodie fit.

Et is, qui iuste pugnat, non tenetur ad restitutionem praedae, quia fit capientis, vt dixi. & vide notabilem tex. in c. si de rebus 23. q. 7. Et de restitutione praedae vide Host. in Summa, in tit. de poen. & rem. §. quid de rapina.

Et si quis emit scienter, quod praeda de iusto bello est, omnino excusatur, cum a vero domino emat: sed si emit praedam sciens esse praedam, vel credens probabiliter, quod praeda sit de iniusto bello; indistincte tenetur ad restitutionem, de hoc etiam vide Host. in Summa, in d. tit. §. quid de praedam ementibus. Et talis contrectando rem alienam furtum committit, & fur semper in mora est ff. de fur. l. qui inuenta. ff. de condi. sur. l. in re furtiua. ff. commo. l. fin. §. sed interdum. l. certum. C. de rei vend. Et quod dictum est de primo emptore, idem intelligas de secundo, tertio, & quarto; & si per manus plures ambulauerit, idem iuris erit. ff. de mino. l. sed vbi. ff. de peri. hz. l. sed & si. lege. §. siue autem. Si verò emens hoc nesciebat, probabiliter tamen credebatur, puta quia omnes vicini sui, vel maior pars credebant, durante hac bona fide non tenetur; sed tenetur, si postea auiderit, & curret alias cautiua negotia ri. C. de fur. l. 2. potest tamen agere contra venditorem, vt ipsum seruet indemnem. capit. vulterranz 12. quart. 2.

Sed aduerte, quod quantuncumque quis habeat iustam causam belli, si ex animo bellum est iniustum, non licite capit, nec retinet, maxime si geritur ex rancore, vel animo vlciscendi iniurias, vt in c. militare 23. q. 1. vbi dicitur; propter praedam militare peccatum est. facit tex. in c. omnes, & c. bonorum 47. di. Et praeda dicitur iniusta ex loco, quia in loco sacro fuit capta, vt in c. si. 42. di. & in c. decet. de immu. eccl. lib. 6. Sed qui consilio, vel auxilio induxerunt tyrannum ad praedam faciendam, vel guerram mouendam iniuste, tenentur ad restitutionem insolidum: ita Host. in d. §. quid de rapina.

Et auxilium delicto tripliciter praestatur, praestando ferramenta, vel scalas. l. pignore. §. qui ferramenta. ff. de furt. vel mutuando pecuniam ad male faciendum, vt per Bal. in l. cuius, ff. ad l. lul. maies. & l. si scienter, de part. & Alexander in l. furti. ff. de fur. Item praestando domum ad commode loquendum de delicto, vel ad se reponendum in ea, pro delicto committendo. l. si amicis, §. 1. & ibi Bar. ff. de adul. & l. qui domum, item praestatur auxilium delicto in associando delinquentem. l. 1. C. de rapt. virg. Bald. in l. r. C. de seruis fug. l. raptores, & ibi Bar. C. de episc. & cle. Item in associando post delictum, vel in iuando ad euadendum. Bart. in l. furtum non committit. ff. de fur. Bal. & Ang. in l. 1. C. de his, qui latro. occid. & in l. non eo minus. C. de accus. Et dicitur etiam praestare auxilium delicto, qui stat armatus cum delinquente. ita Inn. in c. cōtinencia, de cle. percu. & Bal. in l. in rixa, ff. de fcar. & ibi Hippol. fo. 12 Item dicitur auxiliator, qui consuluit. ita Bar. in l. in furti. ff. de fur. & ibi Alex. & Saly. in l. 1. C. de seruis fug. Et hoc notabis contra eos, qui praestant auxilium Saracenis contra Christianos; quia tales auxiliatores tenentur de damnis a Saracenis illatis, vt per glo. & Bar. in l. 1. §. si is, ff. de vi bo. rap. & tenentur, vt principales aggressores, vt in c. 1. de offi. deleg. & per Card. in Clem. 1. de immu. eccl. & in l. si quis opem. ff. de fur. & contra tales semper bellum publicum est indistinctum, vt per Oldr. in consil. 171. & de hoc dicemus latissime in fine istius Tractatus. & vide consil. 88. 2. p. in cap. visa bulla, vbi dicit in 4. solum, quod tunc auxilians punitur eadem poena, quando dedit causam delicto, & est tex. in d. c. si pignore

gnore. §. qui ferramenta. vbi dicitur; Qui ferramenta, vel scalas sciens commodauerit, furti tenetur, licet nullum eius consilium principaliter ad furtum faciendum interuenerit. Verum si quis sub aliquo militet, tota praeda est domini; sed dominus ipse tenetur aequaliter diuidere inter milites; & hac diuisio fit secundum qualitatem personarum, vt in c. ius militare 1. dist. Quod ergo dicitur, quod de iure gentium nostra sunt, quae capimus in bello, vt ff. de acqui. rer. dom. l. naturalem. §. vlt. verum est, quod capientium est, sed tenetur domino dare, vt diuidat secundum merita hominum, vt dixi: vt in c. ius militare 1. di. & in c. vulterranz 12. q. 2. & Bal. & Bar. in l. si quis pro redemptione. C. de dona. dicunt, quod mobilia distribuuntur: sed res mobiles, quae primò fuerunt nostrae, recuperatae per nostros incontinenti stitendiarios; debent restitui antiquis dominis, vt l. sicut liberis, & l. ab hostibus. C. de capti, quod debet restitui gratis, non pretio, & ratio est secundum Bal. ibi, quia ipsi faciunt hoc ex debito, quia milites. Et fingitur propter subitam recuperationem, quod praeda nunquam fuerit capta, pro quo est casus in l. qui possidet, ff. de vi, & vi arma. vbi possessio recuperata incontinenti fingitur non perdit, quia quae in continentibus sunt, inesse videntur. l. iurifgentium. §. quinimò. ff. de pact. & l. lecta, cum simi. ff. si cer. pet. Et quādo dicitur incontinenti, relinquitur arbitrio iudicis, inspecta qualitate vim inferentis, & vim passivi. & rerū ablatarum. ita Bar. in l. idem cum igitur, ff. de vi, & vi arma. vbi dicit, incontinenti fieri hoc, quod fit, cum primum fieri potest, & vide infra.

Et quod dixi, quod dux belli tenetur ipsam praedam diuidere inter milites, limita; nisi consuetudo habeat, quod quisque sibi retinet, quod cepit; quia tunc non tenetur assignare, cum illud intelligatur a se, quod est consuetum. l. quod si nolit. §. qui asidua, ff. de edil. edict. Et ista consuetudo generaliter viget hodie in tota Christianitate; quod bona mobilia hostium statim capientium sunt. & immobilia publicantur iuxta formam tex. in l. si captiuus. §. expulsis, ff. de capt. & est opt. tex. secundum Aret. in l. 1. ff. de acqui. poss. in l. in agris, ff. de acqui. re. dom. si bona illa erant hostium primordially; aliā redeunt ad antiquos dominos, vt ibi, de quo vide Panor. in c. sicut; il 3. de iur. iu. & Oldr. in consil. 17. tex. est in l. diuus, ff. de iur. fisci. Bal. in l. si quis pro redemptione. C. de don. Bar. in l. si quid in bello, ff. de capti. & quia de iure, vt dixi immobilia sunt principis mouentis bellum, ideo duces belli non possunt donare possessiones captas in bello, vt per Anto. de Bur. in c. olim. de rest. spo. & per Alex. in l. si quid in bello. ff. de cap. in addi. ad Bar. Et de consuetudine etiam tormenta belli publicantur, & de consuetudine vidi etiam in obseruantia, quod captus Dux generalis exercitus seruus efficitur alterius Ducis, & soluendo talliam liberatur, quia licet de iure antiquo capti efficiantur serui, hodie inter Christianos non seruantur iura captiuitatis, aut postliminij, quod ad seruitutem, ex consuetudine, cui standum est, vt per Bart. in l. hostes. ff. de cap. Sed licet hosti sit concedenda venia, intellige, vbi non timetur pacis perturbatio, aliā non, vt per Arch. in c. noli, 23. q. 1. vbi dicit, quod si timeretur, & desperaretur de eius correptione, non est eius miserendum; & fertur, quod per illam doctrinam Carolus fecit amputari caput Conradino. ita Ioan. de Lig. in Tractatu suo de Bello, in fine tertij Tract. Sed bestiae ab hostibus ablate, & a nostris stipendiat iis recuperatae restitui debent his, quorum primò erant. l. sicut liberis, & l. ab hostibus il 2. C. de postli. reuer. quod verum est in rebus habentibus postliminij; quod loquid habere putat. vbi cumque illud, quod capitur, erat paratum ad usum belli, vt equus, naues onerarie, currus, & boues, & quadrigae, cum quibus in campum victualia deferuntur, & alia ad usum belli parata; de quibus in d. l. ab hostibus.

Et aduerte, quia praeda est capientis, postquam est deducta inter praedia, hoc est intra consinia hostium, id est in loco tuto, de quo per Ang. in q. renouata guerra: ante enim captus manet ciuis, vt ff. de capt. & post. reuer. l. postliminij. & ibi Bar. & insti. qui. mo. ius pat. potest solui. §. si ab hostibus. Ante ergo quam sit intra praedia, non puto praedam transisse in dominium capientium. quod intelligo verum nisi tantum temporis sit translatum, quod qui perdidit praedam, verisimiliter depoluisse videatur animi recuperandi. Et hoc totum relinquendum est iudicis arbitrio, vt per Inn. in c. querelam, de elect. Est autem competens iudex magister militum. C. de iur. om. iud. l. magisteria. & intelligitur de consuetudine, si per vnam diem fuerit praeda in campo detenta per hostes capientium, & est consuetudo satis rationabilis, quia communiter per lapsum diei videtur reponi animus recuperandi, arg. opt. ff. de acqui. re. do. l. 3. insti. de re. diui. §. fere. nisi contra occupantes sit perseueratum in actu recuperandi, quia tunc licet longum interuallum intercesserit, non dicitur recuperatio facta ex interuallo, quo nunquam intravit intra praedia hostium, vt in l. quod ait. §. si. ff. de adul. & l. naturalem. ff. de acqui. re. dom. & Ang. in sua q. Sed captiuus recuperati nunquam sunt in praeda recuperantiū, sed semper in statu pristinum reuertuntur iure postliminij, ff. de capti. l. nihil. vnde liberi statum suū recuperant; serui autem restituti eorum dñis. l. ab hostibus. C. de capti. facit l. si Barsatorum. & ibi Bald. C. de fideiusso. Sali. in l. ab hostibus, & non currit prescriptio contra eum, vt per glo. in c. prima actioe 16. q. 3. & de rigore arma non restituitur iis, qui amiserunt, vt ff. de capt. l. 2. Sed si habens iustum bellum, vel se in illo reperiens spoliavit clericos religiosos, vel conuersos, aut peregrinos, quāuis essent cum hostibus, restituitur tenetur; & mortaliter peccat talis, nisi licentiam haberet a praelatis ecclesiasticis, habentibus iurisdictionem super illos, rapinā etiam committit, si spoliat rusticos, aut viatores, aut existentes in agricultura, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, vt in c. innouamus, de treug. & pa. sed male obseruatur. Et repre-

Et repræfaliq̄ non exerceantur contra clericos, sed sunt licitæ repræfaliæ de iure, quando reſtor, vel dominus alicuius ciuitatis denegat iuſtitiam facere ciuibus alterius ciuitatis. ita Alb. in ſtatutorum tra. 6a. in p. de repræfaliis, & Bar. Traçt. de repræ.

Et ſubditi domini iniuſtè bellantis non præſtantes conſilium, auxilium, vel fauorem directe, vel indi- rectè non ſunt ſpoliandi, nec in aliquo puniendi, ſed tenentur reſtituere, ne pœna excedat authores. arg. de hiſ, quæ fiunt à maio. par. c. quæſiuit. 1. q. 4. c. 1. vbi dicitur; Nullius crimen maculat neſcientè, & quis locus innocentie relinquatur, ſi alienum crimen maculat neſcientem? & Inn. in c. olim, de reſt. ſpol. dicit, quòd qui iuſtum bellum contra aliquem mouet, non ſolum ab hoſte, ſed etiam à vaſſallis, & ſubditis eum iniuſtè iuuantibus poteſt ſpolia capere, & perſonas; ſed ſi ſubditi, vel vaſſalli non præſtāt conſilium, vel fauorem, non poſſunt capi, nec ſunt ſpoliandi, ne pœna excedat authores. Auxiliatores non poſſunt capi, niſi in bello, & ſic non extra prouinciam, vel regnum, vbi bellum eſt indiçtum, niſi fortè læderent de caſtris, vel ædificijs ſuis, quæ forte eſſent circa confines regni, vel prouincię, vbi bellum eſt indiçtum. & hoc de mente Inn. in d. c. olim. ſed iuſtè pugnas tantum poteſt in vaſſallos, & ſubditos hoſtis, & eorum bona, quantum victoria requirit, per ſtabilita in d. c. in nouamus: & reſtituere te- netur, quæ ſuperſunt, & ſic à fortiore tenentur reſtituere damnificans innocentes non ſubditos hoſtis, ni ſi hoc faceret præter ſuam intentionem, putà ſi non valens capere ciuitatem, dat eam ad ſaccum, vel incendit, non aliter potens punire multos nocentes, niſi inuoluendo aliquos innocentes. Et qui in bello iuſto ſine Superioris authoritate, vel ordinatione incendit domum, agrum, aut victualia etiam hoſtium, incendiarius eſt, & ad ſatiſfactionem tenetur; vt in c. quid culpatur 2. q. 1. facit text. iuncta glo. in c. miles 23. q. 5. ſed vt bladum mittatur ad exercitum, poſſunt capi boves, & animalia ſubdi- torum l. 2. de nau. non excu. lib. 11. facit text. in l. curſum ambulare, de curſu publi. de anga. & peran- ga. lib. 12. ſed ſi fegetes, vel vineę comburantur, comburens ad decimas non tenetur. item Ioan. And. in c. commiſſa, de decimis. & Card. ſancti ſixti in diçta ſua ſumma tractando de bello dicit; damna omnia, quæ ex iuſto bello illata non ſunt pugnantibus, ſed culibet membro Reipublicæ, contra quam eſt iuſtum bellum, abſque peccato ſunt; nec ad reſtitutionem tenentur, qui intulerunt, etiam ſi in- nocentes contingat per accidens damnificari, vt ſuperius dixi, quia ſententia iuſtitie bellica non tene- tur diſcutere, an aliqua pars Reip. ſibi iniuſtè hoſtis ſit, & innocens, quia præſumitur tota hoſtis, & pp̄a totam damnat, ac diripit. Ideo miles iuſtè accipit, quamuis aliquis innocens per accidens iniuſtè patia- tur, ſecus autem eſſet, ſi ex intentione miles ageret contra innocentem.

Sed aduerte (vt dixi) quãdam perſonas eſſe de iure canonico exemptas à damnis bellicis, vt in d. c. in nouamus, de treug. & pa. vbi dicitur; Monachi preſbyteri, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici eunt. vel redeunt. & animalia, quibus arant, & ſemina portant ad agrum, ſecuritate congrua læ- tentur. vt in c. paternarum 24. q. 3. explicantur etiam mercatores. Verù per mercatores intelligo nõ ne- goriatores, qui reſident, ſed illos, qui hoſpitantur, aut tranſeunt. Quoniam mercatores incolas nõ vi- deo melioris eſſe conditionis, quàm artiſices. Itaq; ſiue iuſtum, ſiue iniuſtum ſit bellum, debent ſeruare bellatores regulam Ioannis Baptiſtę illis datam, ſcilicet, neminem concutiatis, neque calumniam faciatis. Et, eſtote contenti ſtipendijs veſtris, peccant ſiquidem mortaliter opprimendo ruſticos ad di- ſcretionem. imò ad deſtructionem hoſpitanter, & alia huiusmodi atrocinia committendo, nec excu- ſantur, quia non datur eis ſtipendium, quoniam ex hoc ruſticorũ, vel ciuium res nõ obligantur illis, nec diſſimulatio, aut authoritas capitanei, aut principis excuſat, niſi in pœnam ruſticis, aut ciuibus iuſtè inſiſtam hoc faceret, quia, vt dixi qui iuſtum bellum mouet contra aliquem, non ab hoſte, ſed etiam à vaſſallis, & ſubditis eius, eum iniuſtè iuuantibus poteſt ſpolia capere. Sed probata conſuetudo obr- rinit, vt ligna, & paleas militibus hoſpites gratis tribuant. At non hodie milites obſeruant antiquam diſciplinam, quia non debèt milites eſſe terribiles inferioribus ſecundum Bald. in rubri. C. qui accuſa. non poſſ. vbi dicit, quòd milites debent ſuos ciues defendere, & caſtris in ſilere, non verſari circa lites & neminem opprimere, ſed eſſe contenti ſtipendijs ſuis, vt dixi. Et milites prælijs, atque vulneribus de- bent patriam parenteſque defendere, in l. aduocati C. de aduo. diuer. indi. Et vide de hoc Adrianum Papam in Q. uolubetis q. 60. cap. 93. litera G. ſed omnes milites hodie concutiunt, & opprimunt, ſaltrẽ hoſpites ſuos, deuorant, rapiunt, deprædantur, graſſantur, & depopulantur nedum laicos, ſed eccle- ſiaſticos, & non inimicos tantum, ſed etiam amicos, ſi enim non eſt licitum concupiſcere ſuam, bouem, vel aſinum alienum, ſed debet quis ſtare contentus forte ſua, quanto minus rapere licebit? Non enim antiqui milites ſic faciebant. Quid enim diſſert ab hoſtibus, qui hoſtium modo auferit, deprædatur, & ram ſocios, quàm aduerſarios, volendo zucharum, bruſcum, &c. Et aliqui, ſed non omnes, tot blaſphe- mias contra Deum, & eius immaculatam matrem effundunt, quòd ſufficerent ad deſtructionem exer- citus: & tamen niſi faciant, non videntur fortes.

Et tales debent educi extra caſtra, & obrui lapidibus, vt in Leuit. c. 24. nec vidimus pro aliquo ſce- lere Deum tot miracula oſtendiſſe, ſicut pro blaſphemia; ſpiritus autem blaſphemię non remittetur, Matth. 10 Non mirum ergo ſit, ſi moderni milites coguntur etiam quodlibet minimũ municipium cũ magna ſanguinis effuſione ſuperare. Quia plerunq; in bello valet bona conſcientia; & non ſecundum armorum potentiam, ſed prout ſibi placet dat Deus victoriam dignis.

Et artella.

Et artellaria ſolet peiores eligere à bonis, quos plerunq; miraculoſè inter medios omittit iuſtaſ. ideo Greg. in cap. ſi non ex fidei 13. q. 4. commendat Genandium patricium, ex eo, quòd victorias ſuas faciebat non per corporalem prouidentiam; ſed magis orationibus præuenientibus; quod in alijs duci- bus non contingit; & quòd pugnat non caufa fundendi ſanguinis, ſed potius caufa Reipu. dilatandę ideſt eccleſiæ. Sunt etiam qui dicant, bellum eſſe exequutorem iuſtitie, quoniam occiſores, & fures, qui plerunq; à iudicibus tolerantur, ſolent ibi communiter interire, vt iudic. 20. vbi licet Deus iubet et ire in bellum, tamen non dedit victoriam, donec in duobus diebus 40. millia ſceleratorum, qui erant in exercitu, occidi permiſit.

Et noſtri milites ſingulos annos diuerſas veſtes variant, modo longas, modo breues; modo albas, mo- do nigras, &c. Nam quilibet in habitu vult videri miles, mites capitaneus & quilibet capitaneus vult vi- deri Princeps. Et nunc quia ad pompas militũ ſtipendia non ſufficiunt, concutiunt, & extorquent à ru- ſticis; & miniſtri quidam prohibent verbo, ſed non factõ. O milites malè diſciplinati in hodiernis tẽpo- ribus, immemores, q̄ defendentiam Reipublicam ſir deſtinatus locus in celo, vt reſert papa pius ad ducem Mediolani, epiſt. 49. ideo Claudianus in monarchia ſua acriter inuehitur contra capiteanos; q̄ hæc ſufferunt, vt caprent beneuolentiam militibus. Et nihil pernicioſius in militia inobedientia, vt pa- tet ex vulgato iudicio Ciceronis, cui cum explorator retuliſſet exercitum Pompeii numeroſiorem eſſe, ſed Cæſaris obedientiorem; Cicero ſtatim victoriam Cæſari adiudicauit. Et tantum obedientia lau- datur, q̄ miles etiam vulneratus non debet diſcedere à ſignis ſine licentia, per tex. & ibi Ang. in l. 1. C. qui non obſt. long. temp. præſ. Et ſi ab armis ſubtraxerit obedientiam, & iuſtitiam, arma erunt cauſa delictorum, & omnium malorum, vt in Auçt. vt om. obe. iud. Et propterea maietatem principis non ſolum armis, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, vt legitur in proœ. Inſtitutionum. Et miles magis debet obedire Duci in bellis, quàm patri, etiam ſi ſimul eodem momento concurrant; quia eſt obediendum illi, qui imperat in ordine ad nobiliores finem; & bonum commune eſt melius, & com- munitè amabilius. Et milites Neapolitani deuotè obediunt Constantino tribuno deputato ad custo- diam Neapolitanæ ciuitatis; quia ſumma militie laus inter alia bona hæc eſt, obedientia Reipu. vt in c. ſumma 23. q. 1. Non immeritò ergo lex inobedientes milites capite punit, etiam ſi res benè ſuccedat l. deſertorem. §. in bello. ff. de re milit. & ibi legitur etiam; ſi is qui volens fugere ad hoſtes apprehenſus eſt, capite puniatur. Ita Manlius Torquatus filium ſuum occidi fecit; quia cùm ipſe imperaſſet, ne ali- quis bellum cum hoſtibus iniret, ille cum ab vno hoſtium prouocatus eſſet, & ſperaret de eo victoriam reportare, decertauit. Vnde quamuis de hoſte triumphauerit, fecit tamen eum pater interimi, quia inobediens fuit, vt reſert Aug. lib. 5. de Ciui. Dei.

Sed omnia iudicio meo debèt conſiderari à duce belli, quia non omnis actus qui ſit bono zelo ad pu- blicam vtilitatem, & gratia virtutis, licet ſit aliàs reprobatuſ, commendabilis eſt; commendantur ergo virtuoſos pugnantes, & ex probabili cauſa, vt per Ang. l. 1. §. beſtias. ff. de poſtul. Sed nota, quòd exa- minandi ſunt, qui ad militiam admittendi ſunt, vt per Ioan. de pla. in l. ſi quis ſeruum. C. qui mil. poſſ. lib. 12. allegat Vege. in lib. 1. de re mil. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. quia hoc eſt, in quo tota ſalus Reipubli. confi- ſtit, vt tyrones non ſolum corporibus, verùm etiam animis præſtantisſimis eligantur; honeſtas enim ido- neum militem reddit.

Oportet etiam antequam quis efficiatur Imperator exercitus. quòd primò fuerit armiger, dein de miles gregarius, poſtea Dux; & ſic ordinatè accedendum eſt; non autem debet eligi ille, qui non perue- nit ad illos gradus, ſicut eſt armiger, vel miles, ex tex. 59. diſt. ordinatos, ibi, qui per ſingula ſtipendia non creuerit, ad meritum ſtipendij nõ poſteſt ordine peruenire. Ad idem etiam eſt tex. pulcherrimus in c. indecorũ, extra de ęta. & qual. q̄ ſic dicit; Indecorum eſt, vt hi debeant eccleſias regere, qui nõ nove- rint gubernare ſeipſos; & etiam tex. in Auçt. de ſanctis. epiſc. in princ. 2. col. ibi qui enim al. colum. 9. & ibi glo. quæ dicit, q̄ ridiçulum eſt, eos velle docere, qui nondum didicerant.

Et redeundo ad ſpolia, quæ capiuntur in bello, intelligo quando bellum eſt indiçtum à Principe nõ recognoſcente Superiore, & eſt iuſtum, vel dubitatur, an ſit iuſtum; quia ſi bellum eſt iuſtum, captu- ra eſt iuſta, & licita, vt per Inn. in c. olim, de reſt. ſpo. & de hoc latiſſimè ſuperius dixi. Et in tali iuſto bello ſi capti captiuantibus aliqua promittant, eis ſeruare tenentur; & ideo tenentur redire; ſicut car- cerati iuſte, ſi quid in carcere promittunt carcerantibus, aut alijs, valent eorum promiſſa, & ſeruanda ſunt. l. qui in carcerem, cum ſua materia, ff. quòd me. cau. Et ſi ſic aliquis fuerit captus, & relaxatus, & poſtea captus ab alio, captiuus erit eius, qui primò eum cepit in guerra. tex. eſt in l. ſi quid bello. ff. de cap. ne vnus ſit præda duorum. Et ſic nota ſecundũ glo. ibi, q̄ occupata in bello firmius, q̄ ſua propria, ſer- uantur occupatori; ita magis eſt meũ, quòd per meam prohibitam quæro, q̄ id, quod per antecceſſores, vt in l. 4. ff. de inter. & reſeg. & nullus eodem tempore poteſt eſſe captiuus, ſiue ſeruus duorum in ſolidũ l. hæreditatem. §. pater. ff. de caſt. pecu. nec eiufdem rei eodem tempore duo poſſunt habere dominiũ in ſolidum. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum, ff. commo. Sed capti, relaxati tempore pacis initæ, ca- ptiuus non erunt eorũ, qui primò eos ceperunt in bello, ſi fuit conuentum tempore pacis initæ de ipſis relaxandis, vt eſt tex. in d. l. ſi quid bello; etiam ſi ſimpliciter fuerint relaxati, quia liberati intelligun- tur perpetuo liberati, & liberatio in dubio perpetua eſt, non ad tempus, vt ff. de pactis, l. hæredis. §. fi. &

fin. & vincula captiuitatis semel soluta non reuiuiscunt. l. qui res. §. aream, cum si. ff. de sol. Et si plures captiuant vnum, captiuus est omnium; & si plures eodem tempore eum vocant, tenentur parere primo captiuanti; quia habet in eo potentius ius. ff. de re. iud. l. contra pupillum. §. is, qui ff. de in ius voc. l. 2. & l. 3. & est casus, ff. ad munic. l. libertus. §. praescripto. vbi obligatus ad munera in pluribus locis, si simul vocatur per ambos, tenetur obedire loco originis; quia eidem fuit altricus primo & est casus in l. in operis, ff. loca. & si vocatio fit diuersis temporibus, omnibus parere tenetur; de hoc videbis Ang. in d. sua q. sed si eodem tempore vnus plurium est captiuus; & omnes simul eum vocant; si vnus ex captiuantibus est nobilior aliis, ei obediendum est primo. C. de natu. lib. l. si quis, in Auc. da hère. & falc. §. si quis autem; & in Auc. de defenfo. cini. §. interim. ff. de fide. l. si. Si autem nullus eorum est nobilior, vocatus potest gratificare cui vult, ff. de lega. 2. si quis seruum; & ibi Doct. in c. venerabilem, de elect. videbis glo. & Doct. videbis Ang. in sua q. col. 7. Si autem non vult gratificare, forte res dirimenda est inter captiuantes. C. com. de leg. ff. de iud. l. sed cum ambo; si autem nolunt esse concordēs, tunc iniuicem se impediunt, ff. de usufruct. lega. l. quoties duobus, est glo. notabilis in k ciues, de incolis, quæ est melior alia, quæ sit in toto corpore iuris; & aduertit, quod si capti fecerunt se captiuos capientium dando fidem, tunc etiam si recuperantur ex interuallo, vel incontinenti, nõ reuertuntur ad statum pristinum: casus est in l. postliminium; & in l. in bello. §. manumittendo; ff. de capti. & hoc bene seruant moderni milites, qui cum capiunt in actu armorum, semper faciunt, quod captus se reddat captiuum dando fidem; & nihil contingere potest, quod fidem datam, per quam captiuanti ius, & obligatio est quæ sita; tollere possit, citra voluntatem ipsius. & non solum captura fecit captum captiuum, sed fides data per captum, qui ne occideretur se reddidit; & fidei inconstancia est de iure gentium, & ciuili reprobata; ff. de pact. l. 1. vbi legitur; Quid enim tam congruum est fidei humanæ, quæ ea, quæ placuerunt inter eos, seruare. facit tex. in l. 1. de consti. pecul. & adde pulchrum tex. in epist. inter claras. C. de summa Trin. & fid. cat. vbi dicitur, nihil esse, quod lumine clarius præfulgeat, quam recta fides, & obseruancia in Principe. vnde Aristo. ad Alexandrum ait; O Alexander, observa fidem datam, & foedera confirmata, alias malus finis sequetur; sicut ipse fides ponit in libro, qui vocatur Secreta Secretorum. & vide Cyn. in l. digna vox. C. de legibus; & vide Bal. in d. l. 1. ff. de pact. omnia ista referentem, & est optimus tex. in d. l. postliminio caret. vbi legitur, postliminio caret, qui armis victi hostibus se dederunt. Itaq; ista reddito præ timore hostium à iure damnatur, vt in d. l. postliminio caret; quia ignominiosum erat militibus de iure antiquo, sed hodie talis ignominia non curatur: itaque non est subueniendum eis, qui ex culpa periclitati sunt; & maxime si se captiuos reddiderunt trepidè se gerendo, & contra armorum consuetudinem, vt in d. l. postliminio caret, ff. de captiuis, & postli. re. cauere igitur permultum debent milites militantes in armis, ne metu se hostibus reddant. & est verum pro militatibus pro Imperio Romano, vel pro ecclesia sancta Dei, facit tex. in l. 2. ff. de capti. & tex. in l. 3. §. miles, ff. de re militari. vbi legitur; Miles, qui in bello arma amisit, capite punitur; intellige, illicite, & iure postliminii non potitur, qui voluntariè capitur, & vbiq; occidi potest; sed si iam victus sponte se iis dedit, seu reddidit, tunc solum postliminio caret, vt in d. l. postliminio, ff. de capti. erubuit enim populus Romanus, quod aliquis militum suorum diceret, Ego me reddo, vel, me tibi trado. Quod notandum est secundum Salicet. in l. si quos, C. de captiuis, vide Arch. in c. fi. 23. q. 1. An liceat fugere militi, quando defenfo sua non prodest, vide tex. in c. ipsa pietas 23. q. 4. & vide Albe. in l. desertorem, §. si. ff. de re militari.

Et fides hosti seruanda est, sed in bello illicite captiuus non tenetur reuerti, etiam si iurasset. glo. in l. nam & seruatus, ff. de neg. gest. imò tale iuramentum de redeundo est reprobatur, ff. de captiuis. l. postliminium. §. captiuus autem. Non enim fuit licita captiuatio in iniusto bello, & in tali casu in obseruancia fidei est dolus bonus, & approbatus à iure. vt in l. 1. §. Non fuit, ff. de dolo. Et quod dixi de bello illicite, intellige, vel ex defectu iustitiæ, vel ex defectu autoritatis indicientis bellum. Et quicumque bellum mouet iniustum, vel ita inuat, quod sine eo non feret, vltra mortale peccatum tenetur hostibus de omnibus damnis.

Et iniustum bellum dicitur quinque modis, vt per glo. in c. 1. 23. q. 2. vel ratione personæ, quia ecclesiastica. Ratione rei, quia non est de reperendis, vel pro defensione patriæ, vel propter causam, vt si propter voluntatem, & non propter necessitatem pugnatur. Ex animo est etiam iniustum bellum, vt si animo vlciscendi fiat. Item est iniustum bellum, si non est indicium autoritate Principis. Et postliminium est ius amissa rei recuperanda ab extraneo, & in statum pristinum restituenda inter nos, ac liberis omnes populi regesq; moribus, & legibus constitutum. l. postliminiu. ff. de cap. diceret aliquis, nonne hæc metu geruntur? ergo nulla in effectu, vt in tot. tit. ff. quod met. causa. Respondeo secundum Ang. in d. sua q. quod in actu bellico licitum est metum inferre. & cades, & vulnera. Et si præda facta aufugit, postquam iam intrauerat prædia hostium, capientium fit, nec reuertitur ad prima dominia. l. transfugam. ff. de acq. rer. dom.

Et est aduertendum, quod si habebam captiuum in bello, si aliquis me compulit ad relaxationem, tenetur mihi actione in factum. tex. est l. in laqueum, ff. de acq. re. domi. Item damna sociis occurrentia, culpa aliorum sociorum, damno eorum cedunt, vt ff. pro socio. l. cum duobus §. damna, & l. rei criminis nomine.

mine. eorum. Et si habebam inimicum oppressum, & non apprehensum, quia non se reddiderat, non dicitur seruus meus, donec sit manu apprehensus. tex. est in d. l. in laqueum, ff. de acqui. re. domi.

Et est aduertendum, quod captiuus est illius, cui se reddidit, vt per Ang. in d. sua q. vbi etiam dicit quod captiuus à captura dicitur; & quod non dicitur captus, qui non durat captus; vel nisi dederit fidem, quia (vt superius dixi) non solum captura facit captum, sed fides data per captiuum, qui ne occideretur, se reddidit. Et milites qui non pugnauerunt, quia obediunt principi militum stando ad custodiam, & per eos non stetit, pro pugnantibus habendi sunt; ideo debent habere partem prædæ; & ita pronuntiauit David cum expugnasset Amalechitas, vt infra dicitur; & ex quo steterunt ad custodiam, dicuntur participes aggressure; & si aggressura esset illicita, punirentur, vt aggressores. ff. de adulc. l. & si amicis, & l. qui domum. Et custodientes fauendo dant fauorem aggressuræ. ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. multifariè enim præstatur fauor, id est non tantum corpore, sed clamore, vt ff. ad sillan. §. eod. autem tecto. Et de auxilio dixi supra in isto c.

Et si milites remanent tempore pugne fessi, vel forsitan infirmi, vel aliter casu impediti, vel equi eorum mortui in via, aut inuitiles facti, dico, quod tales milites numerantur in numero pugnantium, & sic vocantur ad partem prædæ; & ita pronuntiauit David cum expugnauit Amalechitas, & eis abstulit cuncta spolia. Reg. 1. c. 30. quia licet aliqui lasi subliterint, diuisit tamen prædam æqualiter remanentibus, pro cuius sententia facit, quia non minus dicunt seruire in bello, qui ægri, aut debilitati curantur, quam illi, qui seruiunt. l. cum heres. §. sticus. ff. de statu. lib. ff. loca. l. si vno. §. item cum quidam per Ang. in q. incipi. renouata guerra. Sed capti ab hostibus non debent habere salarium; vt in l. 1. de re mili. lib. 12. vbi casus nota.

Et si miles sit infirmus, ita quod non possit seruire, debet nihilominus habere salarium, quia non minus dicitur seruire in bello, quam illi, qui seruiunt (vt dixi) & ita de consuetudine obseruatur hodie, quia differentia est inter famulum, & militem, vt per tex. in l. vna. C. Negotiatores ne militent. lib. 12 & per omnes leges loquentes de re militari. Sed si milites casu fortuito accedere non potuerunt ad pugnam, nihil consequuntur, sicut vocatur operarum, quanquam consequantur, cum casu impediuntur. ita Ang. in d. sua disputatione; renouata guerra. Sed pollens consilio non dicitur in habilis ad pugnam dum, licet corpore pugnare non possit, vt per Abb. in c. ex multa, de voto. quia consilio, autoritate, & sententia res magna geruntur. Sed si stipendiarius recessit per aliquod tempus cum licentia capitanei, debet habere interim salarium glo. in l. desertorem. §. si ad diem; ff. de re mili. vide etiam quod dixit Bal. in l. fi. C. de condi. fieri.

Sed aduerte, quod de ecclesia rapere non possunt iuste bellantes, nisi vidualia hostium, & huiusmodi; puta & eorum arma, & alia sua, quibus iuuabantur contra hostes. Et si hostes in castellauerunt ecclesiam, gaudere non debent immunitate ecclesie, quam ipsi primo violauerunt inde pugnando, quia frustra inuocat auxilium legis, qui in lege errauit. c. quia frustra de vfor.

Et in bello iusto ecclesia potest euerri, quando hoc non fit à proposito, sed dum iuste bellantes dant operam rei licite, incendiando machinas hostium, & huiusmodi, sic possunt incendere villam; aut castrum quando alter eorum de capere non possunt. Facto proclamate per duem belli quicumque acciderit primus iuratur mille, si multi acciderunt; primus tantum habebit mille. Bar. in l. hoc articulo. de hæredi. instituen. Imo. & Modestini in l. qui sibi. §. 1. ff. de lega. 1. l. l. in l. conuentionem, ff. de pactis. Ita que si premium consideret in re, quæ pluribus potest dari in solidum, vt quantitas, cui libet debent dari centum, sed debet considerari secundum Bart. in d. l. hoc articulo, per quæ verba loquitur proclama. vt si dicat, quisquis, vel si quis, vel quicumque primo ingressus fuerit. Et aduerte, quod Iacobus in Canonica dicit; Vnde bella, & litres in vobis; Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris; itaque diuina providentia solent corruptos hominum mores bellis emendare, atque conerere, vt per diuum Aug. in lib. de Ciuit. Dei, c. 1.

Et notabis, quod castellanus, vel custos ciuitatis, si inuitatur ab hostibus, vt pecuniam accipiat & ponat castrum, vel ciuitatem in manibus hostium, potest duplicem facere tractatum, & decipere hostes, facta prius relatione de hoc domino castri, vel ciuitatis. Ipse aut castellanus licite non potest ex se alium inuitare, & duplicem facere tractatum, ar. l. si quis seruo persuaserit. C. de fur. & ibi Ange. ponit etiam ipse Ang. in l. quicumque. C. de seru. fugi.

Legato castrum sequuntur arma; quæ in castrum erant ad defensionem castrum seu nundum Oldra. consi. 132. facit quod not. in l. 1. & 2. ff. de verb. signi.

Si princeps committat custodiam castrum castellano, tenetur de violentia castellanus, si culpa castellani præcessit violentia, puta quia non habebat arma ad defendendum, vel vidualia, proinde ex culpa castellani fuit perditum castrum. l. merces. §. culpa. ff. loca. Si vero culpa non præcessit, nõ tenetur l. q. fortuitis. C. de pign. act. l. si vt certo. §. hunc videntur. ff. como. faciunt. no. per Bar. in repe. l. qd nerua. ff. de depos.

Princeps habens guerram, si accipiat castrum cuiusdam baronis, vel sui vassalli, existens in consensibus hostium pro securitate status, quod potest facere. l. 1. c. de nau. non excolan. l. Lucius. ff. de euc. l. si ff. de pig. act. bello finito debet illud castrum restituere vassallo, vel baroni; nec expensas factas in castrum tenetur vassallus restituere; quia vbi quis facit principaliter ad sui vtilitatem, licet expensas cedant ad alterius vtilitatem, N vtilitatem,

ff. de usufru. l. ff. de impensis l. 2. §. item Labeo. ff. ne quid in loco publico, quia inspicitur, quod principaliter sit. l. 1. ff. de auro, tur. cum si princeps facit expen. ad utilitatem suam pro defendendo statum.

Castrum, vel alium locum cuique licet facere in suo, nisi fecerit ad alterius emulationem. Nam fortia loca non debent fieri sine licentia principis not. in l. per prouinciam. C. de aedif. priuatis. & in l. 1. ff. quod cuiusque vniuer. & in c. pisanis, de resti. spo. vel nisi fiat in limine imperij. glo. in l. 2. C. de fundo lmi. lib. 1. quia in limine imperij nullus debet esse castelli detentor, vt in l. 1. eo. tit. & libro. & ibi notat Bar. q. licet priuatis personis loca propria muris circumdare, & custodire, quia collatio aedificiorum est de iure gentium. & sic limita l. ex hoc iure ff. de iustitia & de iure. & ibi Bar. nisi fiat ad emulationem regni, vel scandalum inde sequi possit, vt per Ioan. de Plat. in d. l. 1. sed castella iuxta limen regni posita non licet alicui priuato tenere, nisi ex permissione Regis, vel per tempora vetusta possederint, quia tunc tale vetustas pro lege habetur, vt in d. l. 1. & in l. 2. ff. de aqua. plu. arc. cum si. & vide Doct. in c. Pisanis, de resti. spol. vbi dicunt Doct. ad emulationem alterius non debet noua castra facere, nec vetera inhabitata rehabitare. Sed quid si propter conseruationem honoris. & proprii patrimonij? vide Abba. ibi.

Qui habent rochas, vel castra in custodia, non debent credere literis generalibus domini, & si crederent, non excusarentur, imò punirentur, quia debent recipere signa eis deputata. Bald. in c. significauit, de appellat.

Quando est suspitio guerrarum, habentes custodiam castrorum, vel fortalitorum debent tempore nocturno custodias duplicare l. 1. & ibi Bar. & salu. C. de custor. reorum.

Castellanus, qui sciens permisit venire hostes ad praedandum, debet viuus comburi. glo. in l. si quis à barbaris, C. de remilita. lib. 12.

Item princeps potest ponere custodes super campanile ecclesie, si ipsum campanile ecclesie habeat fortalitiu pro defensione status principis, non aliter. Cyn. in l. nullius. C. de sum. Tri. & si. ca.

Item qui promittit non ponere fortalitiu in manibus inimicorum, tenetur etiam curare, ne per inimicos occupetur, quantum potest. Ange. in l. non impossibile, ff. de pac.

Item si Castellanus credat signo dato, puta corniola secretæ principis, uò dicitur esse in culpa l. 1. & ibi not. in princi. ff. de eo, per quem factum erit, & ibi vide Ange.

Item si castellanus perdat castrum dolo, vel culpa lata, vel leui, tenetur domino, non si leuissima nisi specialiter mercedem pro custodia accepit, quocasu etiam de leuissima tenetur. glo. in l. qui mercedem, ff. de loca. de casu non tenetur. l. si certo §. nunc videndum. ff. commo. nisi castellanus obtulerit finito tempore, quia tunc nisi de dolo, & lata culpa, non tenetur secundum Ray. Bar. & alios in l. si mora. ff. solu. mat. vide quæ ibi scripsit Martinus Laudensis. vide Alberi. in l. 3. ff. de offi. preiugi. & ibi notatur, quòd cui commissa est custodia alienius rei, tenetur si male custodiat. Ideo custodes, qui eliguntur in ciuitatibus ad custodiendum de nocte, tenentur emendare furta, & damna, quæ committuntur. Idem dic de custodibus deputatis ad custodiam alienius castri, si eorum negligentia inimici intrauerunt castrum, quòd tenentur.

Sed quero, dicit Alberi. cui incumbit onus probandi, vtrum custodibus, quòd casu fortuito intrauerint inimici, an agent contra eos, quòd dolo, vel culpa eorum? custodibus incumbit probatio, qui al legant casum fortuitum, secundum Alberi. in d. l. 3. Et in exercitum suum, necessarij homines, & mulieres, aliqui ad pugnandum, & aliqui ad alia, ideo si indulgentia concedit, omnibus prædest. Alber. in l. post limi. §. postliminium, ff. de capt. & post. re. & c. sed videbis tex. in c. 20. Deuteronomij, vbi litera dicit, Quando obsideris ciuitatem, non succides arbores, de quibus vespè potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem. Si qua autem ligna non sunt pomitera: sed agrilia succide, & extrue machinas, & c. itaque ligna pomitera, non sunt deuastanda, nisi urgente necessitate insuitabili, vel quæ aliter victoria obtineri non potest in bello iusto. & adde ad ea, quæ diximus in isto c. Et in d. c. 20. vide bit dux exercitus optima consilia, & doctrinam belli admirabilem.

De Militia, & remilitari. Cap. XLVII.

In superioribus capitulis multa de bello, & de ducibus belli diximus. Nunc breuiter aliqua in isto §. dicemus de militia, & ad quæ sunt instituta. Militia est quædam species prudentia, per quam superantur hostes, & prohibentes bonum ciuile, & commune; ex hoc autem apparet, ad quod sit militia instituta, sic qualibet ciuitas, & regnum indiget duplici virtute; & duplici prudentia, videlicet legum positiuâ, & militari. Itaq; militaris quædam species prudentia est, per quam superantur hostes. Nâ sunt leges principaliter respiciunt commune bonum, & militia principaliter instituta est ad defensionem communis boni, vt ciuitatis, aut regni. Ideo ad milites principaliter spectat bene, & fortiter se habere in opere bellico, & p actiones bellicas opprimere impedimenta hostiu; & secundum iussionem regiam impedire omnes seditiones ciuium, per quas turbati potest tranquillitas ciuium, & commune bonum. Hanc aut prædètam militarem maxime debet habere Rex; nam scire quò committenda sint bella, & qualiter ea remoueri possint impediuntia commune bonum, maxime spectat ad Regem, & ad ducem exercitus. Itaq; militia

militia videtur esse quædam prudentia operis bellici ordinata ad commune bonum, videtur enim se habere miles in opere bellico, sicut magistri, & Doct. in scientiis. Quare sicut nullus efficiendus est magister in aliis scientiis, nisi constet ipsum esse doctum in arte illa, sic nullus assumendus est ad dignitatem militare, nisi sit multum expertus in arte bellica, & multum industrius in opere bellico. Nam debent duces pedestrium, vel equestrium esse magistri bellorum, & ordinatores aliorum in bello.

Quæ, & quot habere debeant homines bellicosi, vt bene pugnent, quantum ad presens spectat, enumerare possumus octo. Rex eliget homines, qui possint sustinere magnitudinem ponderis armorum. Nam inermes à quacunque parte tentantur, succumbunt. Secundo, homines bellicosi debent sustinere assiduos labores, & maghos.

Tertio miles debet tolerare parcatem victus. Quarto, non debet curare miles de incommoditate iacendi, & standi. Quinto, non debet miles quasi appetiari corporealem vitam. Sexto, non horre re sanguinis effusionem. Septimo, debet miles habere aptitudinem, & industriam, quando est in confictu, ad protegendum se, & feriendum alios. Octauo, verecundari, & erubescere, eligere turpem fugam nam vt dicitur 3. Ethic. apud illos sunt viri fortissimi, apud quos honorantur fortes. Inter cetera autem quæ reddunt hominem bellicosum, est diligere honorari expugna, & erubescere turpem fugam: timor nanque viri fortis turbat totam aciem: ideo Lucanus excusat senatum quòd reliquerit Romam formidine Cesaris, ob timorem scilicet Pompeij; vnde primo Pharsalia, ait, Danda tamen venia est tantorū danda pauorum, Pompeio fugiente timent. vbi autem nulla est spes victoria, vt quia vnus exercitus in multitudine incomparabili alium exuperet, illic stare est ducis dementis, & lues, & ignominia Reipublicæ; hostis enim sic fit vincendo animosior. Sed in opere bellico multum valet exercitatio armorum. Nam recitat Vegetius in lib. de Re Militari, exercitacionem armorum, & industriam bellandi fuisse ea, quæ terrarum orbem Romano populo subiecerunt. Nam quid potuisset potentia Romanorum aduersus fortitudinem Hispanorum? quid potuisset contra prudentiam Græcorum? quid potuisset contra multitudinem Orientis, nisi plus illis fuissent exercitati in armis, & magis habuissent bellandi industriam? Vnde multoties contingit, quòd prudentes in rebus aliis propter inexercitū armorum nō sunt industrij in bellis. Exercitium enim in quolibet negotio præbet audaciam, vt non metuat illud facere; inde est quòd tantum valet armorum exercitatio, quòd in bellorum certamine paucitas exercitata plus valet (si sit prompta) ad victoriam. Et multitudo rudis, & indocta semper est parata ad fugam. Itaque isti bellatores eligendi sunt ad pugnam, in quibus plura reperiuntur deus, quæ requiruntur ad pugnam. Qui sunt meliores bellatores an urbani, & nobiles, vel agricolæ, & rurales, videt Vegetium in lib. de re militari. Sed in equestri pugna magis eligendi sunt ipsi nobiles.

Et in pugna equestri, & pedestri nimium valet bellandi exercitatio, & sagacitas sociata erubescencia fugiendi. Sciendum tamen, quòd vt nobiles ex omni parte efficiantur strenui bellatores, affuescendi sunt ad portandum armorum pondera, & ad sustinendum labores, & motum brachiorum, & aliorum membrorum corporis, vt requirit operatio bellica. Item bellantes affuescendi sunt ad gradum, & passum bellicum, vt gradatim pergant, ita vt quilibet se in suo ordine teneat. Item exercitandi sunt homines bellicosi ad innadendum hostes, & ad percutiendum armis, & ad emittendum tela, siue iacula, & ad percutiendum lancea, & ad iaciendum sagittas, & ad proiciendum lapides fundis, & tormentis bellicis. Item debent milites exercitari ad ascendendos equos, & debent exercitari in aliis multis secundum conseruationem regionis.

Et quia negotia bellica inter cetera periculosa esse videntur, ideo in eis est magna diligentia adhibenda. Nam recitat Vegetius dixisse Catonem, quòd in aliis rebus si quid erratum est, potest postmodum corrigi; delicta, vel negligentia bellorum emendationem non recipiunt, sed statim pena errorem consequitur; quia imperit, & imprudenter pugnantes, vel confestim pereunt, vel in fugam versi aded efficiuntur timidi, quòd contra suos victores vix, aut nunquam aded bella committere. Ideo vltra ea, quæ diximus, vtile est in exercitu facere fossas, & construere castra, vt hodie famosi, & experti duces faciunt.

Et aduertant Reges, & magnanimi Duces exercituum, quia multa sunt consideranda in bello, si debeat publica pugna committi; melius enim est pugnam non committere, quam absque debita prouisione fortune, & casui se exponere. Igitur Rex, aut dux exercitus in omnibus debet esse vigilans; sobrius, prudens, & industrius, quia multa (vt dixi) sunt consideranda prius, quam eligat publicam pugnam committere. Ideo (vt dixi) Rex in rebus bellicis debet habere maximam peritiam, & debet scire qualiter ordinanda sint acies, & ideo debet habere armorum, & belli maximam experientiam, & debet scire quando debeat contra hostes, vel aduersarios dimicare; & quot modis, & qualiter debeat hostes innadere. Debet etiam scire, quibus cautelis debet vti, ne suus exercitus laedatur in via, & qualiter facilius possit hostes debellare. Debet autem scire dux exercitus, quo tempore melius est obsidere ciuitates, & castra; & quot sunt genera machinatum, per quæ impugnari possunt ciuitates obsesse, & deuinci; & qualiter edificanda sint castra, aut ciuitates, ne per pugnam ab obsidentibus facilius deuincantur. Debet etiam dux exercitus scire, qualiter construenda sint nauis, & qualiter construendæ sint triremes, & biremes; & qualiter committendam sit nauale bellum. Iò aduer-

rat sacra Regia maiestas, quia in hoc calamitoso tempore omnis in ferro est salus. Sed vt latissimè dixi in toto præfenti Tractatu de bello iusto, & iniusto, bellum debet esse iustum, & apud veros Dei cultores illa bella pacata sunt, quæ non cupiditate, aut credulitate, sed pacis studio geruntur.

De Iustitia, & de excellentia iustitiæ.

Cap. XLIX.

MULTA diximus de Rege; & Regia dignitate, sed quia Rex iustus debet diligere iustitiam, cū sit seruator iustitiæ, ideo aliqua de excellentia iustitiæ dicemus, Deo optimo maximo iustitiantē viā. Iustitia igitur est constans, & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuens. ita Iustinianus in principio Institutionum. & Iurisconsultus in l. iustitia. ff. de iusti. & iur. sed vt inquit Aristo. 5. Ethic. iustitia largo modo sumpta comprehendit omnes virtutes; & isto modo accipitur ab ipso Arist. in lib. 1. Poli. c. 1. vbi ait; Sicut homo perfectus est omnium animalium optimus; ita separatus à lege, & iustitia est pessimus omnium. hoc etiam modo accepit Saluator, dum dixit Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra, plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum, & iustitia propriè dicta est nobilior omnium virtutum moralium, ideo inquit Arist. 5. Ethic. præclarissima omnium virtutū videtur esse iustitia, & neque hesperus, nec Lucifer ita admirabilis. & addit; Iustitia virtus est maximè perfecta, quoniam perfectæ virtutis vsus est, & in ipsa simul omnis virtus. & Cicero in 1. de Offic. ait; Iustitiæ splendor est maximus, ex quo boni viri nominantur. & in 3. eiusdem operis dicit; Iustitia est vna omnium domina. reginaque virtutum. & Auct. vt omnes obediant iudici, dicitur; Vnam quidem esse omnium perfectissimam virtutem arbitrandū est hominibus, quæ iura omnibus distribuit: hæc est autē cognominata iustitia. & Tull. in 2. Rhet. dicit; Iustitia est habitus animi suam vnicuique tribuens dignitatem, cū ergo ceteræ virtutes morales, vt plurimū sint solum habenti vtilis, iustitia & sibi, & alijs, imò omnibus in mundo existentibus est vtilis; quia vt dicitur, in l. iustitia. ff. de iusti. & iure; Iuris præcepta sunt hæc, Honestè viuere, alterum non lædere, ius suum vnicuique tribuere. ecce vtilitas ad omnes.

sequitur, quod alias virtutes excedit, & nulla eam. itaque obrinet principalem gradum bonitatis iuxta notata in l. vbi autem. ff. de verbo. oblig. & idem habetur in l. vnica. C. de caducis tollendis. Itaque manifestè apparet, iustitiam esse alijs virtutibus moralibus præponendam; per quam multorum salus, & incolumitas procuratur, vt est tex. in l. prouinciarum præfides. C. de feri. vnde Ambrosius in lib. de Offic. de illa inquit; Iustitia vnicuique quod suum est, tribuit, vtilitatem propriam negligit, vt communem vtilitatem custodiat. ex quibus infertur, quod Respublica absque iustitia conseruari nō potest, vnde Aug. in lib. 6. de Ciuitate Dei c. 19. Sapientium sententias recitans concludit, hoc verissimū esse, videlicet sine iustitia Rempublicam regi non posse. & Macrobius in lib. de Somnio Scipionis ait; sine iustitia non solum Respublica, sed nec exiguus hominum coetus, nec quidem parua domus constabit. & Salust. in Catil. dicit; Labore, ac iustitia Respublica excrescit. & Ciprianus in lib. de 12. Abusibus ait; Iustitia est pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, & gaudium hominum, & meritū; nam Respublica tempore pacis, & belli optimè gubernatur, vt habetur in proe. Institutionum. per iustitiam nanque mali terrentur, & boni conseruantur, vt in c. non frustrā. 23. q. 5. & in l. capitalium. §. famulos. & in l. aut facta. §. fin. ff. de pœnis, nam per iustitiam cum puniuntur vnus malus, alijs incutitur metus; & isto modo pax, & tranquillitas conseruatur, vt in l. 1. C. ad l. Iul. repe. & in l. diuus. ff. de custo. & exhi. re. Item summum in rebus bonum est iustitiam colere. tex. in c. cum deuotissimus. 12. q. 2. & August. in lib. 4. de Ciuit. Dei c. 4. ait; Remota iustitia quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Vnde Alexandro Magno quidam apprehensus pirata respondit, cum idem Rex hominem interrogasset, quare sic mare haberet infestū, ille libera contumelia inquit; Quare & tu orbē terrarum? quia enim ego exiguo nauigio prædor, latro vocor, & quia tu magna classe, diceris Imperator? Ambr. quoq; in Hexameron, præfendens excellere alias virtutes inquit; vbi est prudentia, ibi interdū est malitia; vbi fortitudo, ibi iracundia; vbi est temperantia, ibi impatience plerumq; & alia vitia: vbi autē iustitia, ibi ceterarum virtutum concordia. vnde Cicero in 3. de Offic. ait; Qui veram gloriam adipisci vult, iustitiæ fungatur officii, Et Plato in lib. de leg. dicit; Nullum supplicii lege factum ad malum tendit, sed duorum alterum semper ferè solet efficere; nam aut melior, aut minus prauus, qui pœnas edidit, factus est, & Seneca, in lib. de quatuor. Virtutibus; quid est iustitia, nisi diuina lex, & vinculum societatis humanæ? Vlpia. quoque in l. 1. ff. de iusti. & iur. ait, Est autem ius à iustitia appellatum; & est ars boni, & æqui, cuius merito quis nos sacerdotes appellat. Iustitiam nanque colimus, & boni, & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo separantes, licitū ab illicito discernentes, bonos non solū metu pœnarum, verum præiortū quoq; exhortatione afficere cupientes; veram nisi fallor, philosophiam, non simulatam, affectantes. Imperator etiam in Aucten. vt iudices sine quoquo suffragio fiant. §. eos autem collatio 2. & in l. 1. C. de custo. reorum. exhortatur omnes ad iustitiam maximè ministros iustitiæ, vt in nocentes adiuent, malosque castigent. & in Aucten. de non eligen. secundo nub. mulieres. §. sin autem dicit, vt notant doctores, quod æqualitas semper est seruanda. &c.

Sed qui iustitiam vult ministrare, & aliquem punire, debet obseruare leges, quas ab alijs vult obseruari: scriptum nanque est in ca. cum illorum, de sententia excommu. Alijs legem imponere non debent, quam

quam ipsi negligunt obseruare. Et ea causa Aug. in lib. 5. de Ciuitate Dei, capit. 16. laudat Romanos, qui viuebant sub legibus, quas alijs gentibus obseruandas tradebant. Ideo inquit Imperator in l. ex im. perfecto. C. de testa. Nihil tam proprium Imperij est, quam legibus viuere, facit. tex. im. digna vox. C. de legibus. Et sic est concludendum, quod transgressor legis re. c. alium iudicare non potest. & in ca. sacerdos. 3. q. 7. dicitur; Criminosus criminis alterius iudex esse non potest; nam seipsum damnat, dum in alterius crimen sententiam profert: & in c. iudicet. eadem causa; & quaestione dicitur; Iudex ille de alterius errore, qui non habet quod in seipso condemnet. facit. tex. in c. inique 3. q. 6. Et Christus dixit; Qui sine peccato est vestram. prius in illam lapidem mittat. O quot ioueniunt iudices hodiernis temporibus, qui magis merentur laqueo suspendi, vel decapitari, quam illi, quos ad supplicium iudicant, & condemnant. Debet ergo ille, qui iustitiam vult ministrare, vitam suam emendare, facit ad hoc. tex. in c. nemo. 8. l. dist. 1. debet & administrator iustitiæ facere iustitiam omnibus, non alicui in particulari; quia periclitatur Respublicam, & non bene regitur, quando iustitia fit vni, & non alteri. Hic enim non est actus vere iustitiæ per iura superius allegata; quia in iudicijs seruanda est æqualitas. I. non ignoret. C. de fructu. & liti. expen. & in cap. 1. & 2. de mutuis petitio. Et Philosophus in 5. Ethicorum dicit; Iustitia est virtus, per quam singuli habent, quæ sua sunt, non acceptans personas hominum, sed æquā alter omnes diiudicans, pauperem, sicut diuitem, & ciuem intraneum, sicut extraneum; sicut enim sol æqualiter stat in medio planetarum. & lumen suum æqualiter diffundit inter eos, sic etiam iudex, & administrator iustitiæ debet esse mediā persona inter reum, & actorem; amicū, & inimicū; paruum, & magnum; pauperem, & diuitem, inter quos debet diuidere lumen veritatis iustitiæ; & non debent administratores, & executores iustitiæ facere, sicut iaspis, lapis quidam qui non bene exerceat virtutem suam, nisi inuoluatur auro, vel argento. Istis nanque temporibus vt plurimum, licet causa pauperis sic clara, non tamen expeditur, nisi manus iudicum auro, vel argento inungantur. & Gregor. inquit in c. qui recte 2. quaest. 3. Qui recte iudicat, & præmiū remunerationis sperat, fraudem in Deo perpetrat quia iustitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit; & debent seruare illud Deuteronomi. capit. 2. Ira paruū audietis, sicut magnum, quia Dei iudicium est. Sed in multis hæc cōditio non reperitur, nam sicut aues viuente de rapina, & nocentibus sepe parcut, & innocentes occidunt; accipiter enim parcut aui prædatori, sed non parcut columbæ, vel turturi innocenti. Et lupus sepe parcut vulpi fraudulentissimo animali, nunquam tamen parcut ouī; & in communi proverbio dicitur; Lupus non capit lupum. Et sic istis temporibus, vt plurimum iustitiam obtinere non possunt; nisi diuites, & potentes, pauperibus reiectis, quibus curia clausa est. Sed est menti tenendum, quod Azo dicit in sua Summa, in rubrica de summa Trinitate, Iustitia à summa Trinitate originem ducit, à qua omnis iustitia, & veritas in lucem splendescit. Et Apostolus ad Roman. in capit. primo ait; Reuelatur. nra Dei de celo super omnem iniustitiā. & Deuter. cap. 25. dicitur; Deus aduersatur omnē iniustitiam, & psalm. 96. Iustus, vt palma, florebit. Salomon quoque prouerb. 10. & sapientiæ capit. 1. ait; Iustitia perpetua est, & immortalis. & in capit. 3. eiusdem libri ait; Iustorum animæ in manu Dei sunt; & non tanget illos tormentum mortis. & Dauid in psalm. 10. ait; Deus enim iustus est, & iustitiam diligit.

Modò contra iniquos executores iustitiæ volo adducere aliqua exempla gentilitatis; & paganorum; Refert enim Helinandus in gestis Romanorum, quod cum Traianus Imperator equū ascendisset ad bellum profecturus, vidua quædam apprehenso pede eius iustitiam sibi administrari petiit de filio suo innocente occiso. Cui Imperator dixit; Cum rediero tibi satisfaciam. At illa; Quid si non redieris? & ille, successor meus tibi satisfaciet illa. verò ait; Quid tibi proderit, si alius mihi iustitiam ministrauerit? Ad quæ verba motus Imperator descendit de equo, & inueniēs filium suum occidisse filium viduæ, dedit eū viduæ loco filij sui amisiss, eamque multis donis contentam reddidit. Habemus etiam exemplum de Romanis, qui propter zelum, & affectionem quam habebant iustitiæ ædificauerunt pulcherrimum templum in honorem illius virtutis, & tanquam sanctissimum, & consecratum illud venerabatur, vt habetur in l. 1. §. eumque. C. de veteri iure enucle. Refert etiam Valerius Maximus libro sexto quendam iudicem corruptum pecunia iniuste iudicasse, quem Rex Cambyses decorari fecit, & occidi; & super sedem, in qua iudicabat, fecit corium illius poni; deinde filium ipsius iudicis loco patris substituit, & super illam sedem iudicare iussit, vt sic exemplum ministrandi iustitiam caperet. Refert etiam Tit. Liu. in lib. 2. ab vrbe condita, quod expulso Tarquinio Rege à Romanis. quidam iuuenes, inter quos erant filij Bruti, trahebant de reductione Regis, sed cum fuissent à quodam seruo detecti, Brutus Consul proprios filios ad palum ligatos occidi fecit in conspectu suo, nullum doloris signum ostendens. Augustinus etiam recitat in libro quinto de Ciuitate Dei de Manlio Torquato, qui filium suum occidi fecit, quia cum ipse imperasset, ne aliquis bellum cum hostibus iniret, ille cum ab vno hostium prouocatus esset, & speraret de eo victoriam reportare, decertauit: vnde quamuis de hostibus triumphauerit, fecit tamen eum pariter interim, quia in obediens fuit. Item administrator iustitiæ magna maturitate inquirat de veritate iustitiæ antequam aliquem puniat, & non lenitate, aut furore ductus sententiā præcipit, vt habetur in c. summoperè. 11. q. 3. & in c. omnipotens Deus 2. q. 1. Et ideo non debet esse nimis facilis ad credendum, quia qui citò credit, leuis est corde, vt dicitur Eccl. c. 19. Notabimus etiam,

quod mali homines semper persequuntur iustitiam, ut patet ex verbis propositis. vnde in c. foris, de verb. sig. dicitur; iustitiam cum scelerato non potest habere commercium. Vltimò notabimus, quod iustitię sunt multa contraria, sed precipue quatuor, videlicet amor, odium, timor, cupiditas; de quibus inquit Greg. 11. q. 3. c. 4. Quatuor modis humanum iudicium peruertitur, timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pertimescimus; cupiditate, dum premio animi alicuius corrumpimur; odio, dum contra quemlibet aduersarium molimur; amore, dum amico, vel propinquo prestare contendimus. De timore inquit Aug. in c. quicumque. ea. q. & cau. Quicumque metu cuiuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se prouocat, quia magis hominem quam Deum, timet, & ideo dicitur eccl. c. 5. Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis. Debet igitur quis potius mortem subire, quam timore alicuius supplicij iniquè alicquem damnare, ut in c. nemo. 2. q. 3. ideo inquit Cass. lib. 10. Epist. epist. 19. Illa sunt vera iudicia vbi neminem comprimit vlla timiditas. De cupiditate verò quomodo contrarietur iustitię, & recto iudicio, referam quid Isid. in 1. Soliloquiorum c. 1. dicat, ait enim, perunt leges avaritia iudicante. Nam præmia, & dona legibus vires tollunt. pecuniaque; venale iudicium facit. & Aug. ait; Vsq; ad eod. cupiditas innolescit malū, vt iam ex consuetudine vendantur leges, corruptantur iura; & sententia ipsa venalis sit. Odium autem, & inimicitia, quod rectum impediunt iudicium, omnia iura docent; ideo permittitur, vt iudices possint recusari. & inquit Cass. lib. 12. Epist. epist. 1. Periculosum est pati iudicem irarum, & illum de fortuna tuis decernere, quem te constat grauiter irritasse. De amore autem inquit Tull. in lib. 3. de Offic. Nec contra Rem. nec contra iusurandum, aut fidem amici sui causa vir bonus faciat, nam si omnia faciendū sunt, quę amici volunt, non amicitia est, sed coniurationes putandę sunt, & in c. quicumque 2. q. 3. Quicumque consanguinitate, aut amicitia, vel hostili odio, in iudicando ducitur, peruertit iudiciū Christi, qui est iustitia; & fructū illius vertit in damnationum amaritudinē. Ideo Val. Max. laudat Solentū qui in vrbe Lucretium cum saluberrimas leges dedisset populo, secundū quas adulter vtroque; oculo erat priuandus, deprehenso filio eius in adulterio, volebat, vt oculi eruerentur, sed rogāte populo, vt pœnā adolescentis remitteret, aliquandiu repugnauit; ad vltimum populi precibus deuictus suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum videndi vtrique; reliquit. Et sic nec propter filij affectionem; aut suū ipsius sensuualitatem à iustitię rectitudine declinare voluit, sine qua omnia regna ad nihilum veniunt.

Et gens sine iustitia est sine regimine nauis in vndis. Sed philosophus 5. Ethic. distinguit duplicem iustitiam, legalem, & æqualem, legalis enim iustitia est quid generale, & quodammodo omnis virtus. Nam ex hoc est quis legalis, quia adimpleat præcepta legis. Sed (vt dicitur primo Magnorum Moralium) lex precipit actus omnium virtutum. Præcipit enim lex operari fortia, & temperata, & vniuersaliter omnia, quę dicuntur secundum virtutes: vnde ibidem dicitur, quod iustitia legalis perfecta virtus sit. etiā 5. Ethic. scribitur, quod lex precipit non mœchari, quod pertinet ad temperantiam, & non percutere, neque contendere, quę sunt opera mansuetudinis. Lex igitur vniuersaliter iubet omnem virtutem implere, & malitiam fugere. Quare iustitia legalis, idest impletio legalis, est quodammodo omnis virtus. Iustitia autem æqualis est quædam virtus specialis, per quam redditur cuiilibet quod est æquum, idest qđ sibi debetur. Differentia autem harum iustitiarum sic potest accipi. Nam (vt scribitur 5. Ethic.) iustitia est in ordine ad alterum, prout igitur ciues habent ordinem ad se inuicem, & ad Rempublicam. sic & ad legislatores, seu ad ipsum Regem, habet esse in eis iustitia legalis, & æqualis. Nam in ipsis ciuibus ex eo, quod huiusmodi ordinem habent, vel queritur bonum commune, vel bonum speciale, & propriū. Si queritur commune bonum, sic est in eis iustitia legalis. Si autem queritur in ipsis aliquod bonum priuatum, erit in eis iustitia æqualis. Bonum enim commune resultat ex omni bono ciuium, res enim publica, & tota ciuitas melior est qualitercunque ciues boni sint. Siue enim ciues sunt boni in se, siue in ordine ad alios, semper ciuitas melior est, quæ ex melioribus ciuibus constat, & quanto pluribus modis sunt boni ciues, tanto magis est bona ciuitas. Leges igitur intendunt commune bonum, precipiunt omne bonum bonitatis. Esse igitur iustum secundum legem, & implere legalem iustitiam est sequi omne bonum, & fugere omne vitium, & habere quodammodo omnem virtutem, propter quod legalis iustitia dicta est quodammodo omnis virtus, quia exercet opera omnium virtutum. Inde est ergo, quod hæc iustitia dicitur vni cuique suum tribuere, quia ius in quadam æqualitate consistit, hæc autem vni cuique tribuit quod iustum, vel æquum est. Sic etiam dicitur vni cuique tribuere, quod suum est, quia equū est, quemlibet possidere sua. Si igitur hæc iustitia specialis æqualis dicitur, & æqualitati intendit, cum bona exteriora dupliciter ciues inæqualiter participare possint; dupliciter erit huiusmodi particularis iustitia. Itaque ostensum est quomodo differat iustitia à virtutibus aliis, quia virtutes alię magis perficiunt hominem in se iustitia verò siue sit legalis, siue distributiva, siue commutativa, perficit hominem in ordine ad alium.

Dicebatur in præcedentibus, duas esse iustitias, vnam generalem, & aliam specialem, sed ad hoc, vt Regna subsistat, & pacificè maneant, vtraque; iustitia est necessaria; quia absque iustitia generalis regna durare non possunt. Nam vt superius diximus, legalis iustitia est quodammodo omnis virtus: habere enim huiusmodi est implere legem: si ergo lex iubet omne bonū, & prohibet omne malum, implere legē est esse

esse perfectè virtuosum. Ideo 1. magnorum Moralium, c. de iustitia dicitur, quod legalis iustitia est perfecta virtus, ergo per locum ab opposito; legalis iniustitia est integra, & perfecta malitia. In nullo ergo obseruare leges, & ciues non participare in aliquo legalem iustitiam, est eos esse integre, & perfectè malos. Sed vt dicitur in 4. Ethicorum, c. de mansuetudine, malum seipsum destruit: & si integrum sit, importabile fit. Importabile igitur esset illud regnum, & durare non posset illa ciuitas, cuius ciues integre essent mali, & in nullo vellent implere legem, nec vellent in aliquo participare legalem iustitiam. Ex parte igitur ipsius legalis iustitię, quæ est perfecta virtus, cuius oppositum est perfecta malitia, probari potest, quod absque legali iustitia non valent regna subsistere. Quocumque tamen modo sumatur iustitia, sine ea ciuitas, vel regnum durare non potest. Bene ergo dictum est, quod dicitur, 1. magnorum Moralium, c. de iustitia; quod iustum est quoddam proportionabile, & continet vrbaneitates. Nam sicut anima continet corpus, quia recedente ea corpus dissoluitur, & marcescit; sic iustitia continet vrbaneitates, idest ciuitates, & regna; quia sine ea dissoluitur ciuitas, & non possunt regna subsistere. Valde igitur iniuriatur regno, & regi, qui iustitiam non obseruat. Si igitur iustitia est tantum bonum regis, & regni, sum; moperè rex studere debet, vt in suo regno seruetur iustitia, non solum ijs, qui in regno nati sunt, sed etiam peregrinis, & aduenis; cuiusque enim negetur iustitia, manifeste regi, & regno infertur iniuria. Itaque maxime decet reges, & principes esse iustos, & in suo regno iustitiam obseruare, vt multoties diximus.

Philosophus circa finem 2. Ethicorum, inuicissimè, catholice Rex, præter iustitiam, & prudentiam enumerat decem alias virtutes morales, videlicet fortitudinem, temperantiam, honoris amatiuam, magnanimitatem, largitatem, magnificentiam, mansuetudinem, veritatem, affabilitatem, & eutrapiam, quæ bene societatem, vel bonam conuersionem appellare possumus. Itaque duodecim sunt virtutes, quarum vna est in intellectu, vt prudentia; vna in voluntate, vt iustitia, quatuor in irascibili, vt fortitudo, mansuetudo, magnificentia, & magnanimitas; & sex in concupiscibili, vt temperantia, liberalitas, honoris amatiua, veritas, affabilitas, eutrapiam. Sed non omnes illæ duodecim sunt æquè principales, quia quædam sunt Cardinales, & principales; quædam verò annexæ. Cardinales autem sunt quatuor, videlicet prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia. Annexæ autem sunt aliæ octo, de quibus supra fecimus mentionem.

De Sermonē Episcopali, in quo tractatur de Iustificatione hominis, de Prædestinatione, de Eleemosyna, de Ieiunio, de Oratione, de Articulis fidei, de Iudicio vniuersali, & de Purgatorio. Cap. L.

ET quia hominum malignitas in his temporibus multum creuit, vnde maxima dissensio in Ecclesia Dei orta est, ideo sanctissimi episcopi in suis ecclesijs hunc sermonem prædicant iudicio meo, iuxta Matth. vlt. Euntes ergo docete omnes gentes, docentes eas seruare omnia, quęcumque mandauit vobis, & Matth. 5. vos estis lux mundi, & c. & sicut lux est manifestatio omnium occultorum, sic prælati per intelligentiam sacrę Scripturę debent ex officio notificare alijs omnia opera virtutum.

Prima pars sermonis Episcopalis.

DEVS creauit hominem ad imaginem suam, Gen. 1. eumque gratia ornauit. Itaque creauit hominem rectum, & reliquit in manu consilij sui, vt non minorem haberet vim ad eligendum bonum, quam malum. Quod si hac libertate vsus fuisset rectè, & mandatis obedisset, bona quę acceperat, atque iustitiam, sibi, & posteritati suę conferuasset; omne denique peccatum, atque vitium vitasset. Verum postquam primus Patens contra ea, quę mandauerat Deus, fecit, incidit in pœnam à Deo propositam, & iustitię donum pulcherrimum amisit. Itaque caro corrupta stetit, & deinde processit animi, & corporis infirmitas. Deus igitur qui diues est in misericordia, nolens perire, quos condiderat, Filium suū misit in mundum, vt per sanguinem eius natura humana haberet redemptionem. Apost. ad Ephe. 1. Posuit enim Deus super eum iniquitates nostras, vt in corpore suo peccata ferret in cruce. Ista, 3. & Petrus in epistola. 1. c. 2. Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui iustitię viuamus, cuius liuore sanati estis; eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem vestrum, & episcopū animarum vestrarum. Ideo dixit Apostolus. 1. ad Corin. 6. Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis, Abluti estis virtute sanguinis Iesu Christi in baptismo; secundum illud Apocalyp. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Sanctificati estis virtute sanguinis Christi, per gratiam consecrati. Iustificati estis ad statum iustitię. ita S. Tho. in d. c. 6. Sed aliqui insensati credebant, fidem, & baptismum sufficere ad salutem sine operibus bonis, etiam cum operibus malis. Quod falsum est; quia fides sine operibus mortua est; vt in epi. Iacob. c. 2. ideo Apost. ad Roman. 5. dixit post multa, Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? abfit. libertati autem à peccato serui facti estis iustitię, quasi dicat, Non valet obiectio, quia tempore nouę legis manent præcepta moralia, eò quod sunt de diuina rationis

tionis restat: propter quod non iustus absoluti ab eorum obligatione, liberati autem à peccato serui facti estis iustitia, id est obligati ad iustitiam operationem.

Et præcepta moralia sunt de lege naturali, quamuis in l. Mosaica fuerint magis explicata, & in l. Euangelica sunt magis extensa & explicata quam in l. Mosaica. licet aliqui in discretè putabant præcepta moralia originaliter esse de lege Mosaica quod falsum est; ita Nicolaus de Lira in Commentarijs, capit. 8. ad Hebræos.

Et aduerte, quia antiquis temporibus fuerunt infani dicentes, quod cognitio fidei sine operibus sufficiebat ad salutem: contra quem errorem scripsit beatus Iacobus (vt dixi supra) in epistola sua capit. 2. & ideo contra sequentes dicit beatus Ioan. in dicta epistola 1. c. 3. Filioli, nemo vos seducat, qui facit iustitiam, iustus est, id est, non ille, qui credit sine operibus, sed qui facit iustitiam, id est opera iustitia: sed primum, quod est necessarium Christiano, est fides, sine qua nullus dicitur Christianus; & inde est quod quando homo baptizatur, primò confertur fides, & dicitur Matth. vlti. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. & dicitur ad Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Itaque per fidem inchoatur in nobis vita æterna, quia fides docet nos omnia necessaria ad bene viuendum, & accedentem ad Deum oportet credere, ad Hebr. 11. ideo fuit necessarium, vitamtem fidei in vnum colligi, vt facilius possit omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam fidei à veritate deficeret. Sed de fide dicemus in 2. parte Sermonis.

Et Christus in oratione Dominica docet nos orare pro peccatis dicendo, Et dimitte nobis debita nostra. Itaque homo non iustificatur ex fide nuda, sed ex fide charitate formata, vt dixi quia qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & veritas in eo non est. Ioan. in epist. 1. c. 2. & Si vis ad vitam ingredi, serua mada. Matth. 19. & Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit eum; & afferentem fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat. Ioan. 15. & ibi etiam legitur, si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruauit. Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis, animas vestras castigantes in obedientia charitatis: id est ex charitate mandata Dei seruando, in quibus prohibetur adulterium, &c. Legitur etiam Matth. vltimo: Euntes, docete omnes gentes, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandauit vobis. & Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Estote autem factores verbi, non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Iacob. 1. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Matth. 3. & 4. Pœnitentemini, & credite Euangelio. Marc. 1. Mœnebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Apocalyp. 2. Constatemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini: qui iustus est iustificatur adhuc, & sanctus sanctificatur adhuc. Apocalyp. c. fina. Crescite vt red in gratia, & in cognitione Saluatoris domini nostri Iesu Christi, id est merendo eius augmentum per bona opera. Petrus in 2. epist. c. vlt. Si diligitis me, mandata mea seruare; qui habet mandata mea, & seruatur ea, ille est, qui diligit me. Ioan. 14. & scriptum est; Nemo venit ad Patrem, nisi per me, id est in me credendo, & opera imitando. Et legitur in S. Ioanne, c. 8. Amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum, petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis; intrate per angustam portam, id est per conatum liberi arbitrij, Mat. 5. legitur etiam in epist. 1. Petri, c. 4. Omnium autem finis appropinquabit: estote itaq; prudentes, & vigilate in orationibus; ante omnia autem mutuum in vobismetipsis continuam charitatem habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus, id est voluntariè mortè tolerando. Mat. 10. &, Nescitis, quia hi, qui in stadio currunt oes qui dem currunt, sed vnus accipit præmij sic currite, vt comprehendatis brauium, seu præmij æternæ felicitatis. ad Corinth. 9. Videte ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem, qui in cælis est, Matth. 6. Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Matth. 10. &, Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua; quid faciat dextera tua. Mat. 6. &, A diebus Io. Bap. vsq; nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Mat. 11. & Christus dixit: Verè dico vobis, quia hæc vidua pauperula plus omnibus misit. Lucæ 21. Et Apostolus, Qui certus erat, quod Deo erat acceptus, petit, & orat pro se, vt in c. 13. ad Heb. & etiam ipse pro alijs. Nemo igitur adeo magnus, aut sanctus sit in oculis suis, vt nõ indigeat orationibus sanctorum. Interrogatus etiam Christus à Pharisæis, quando venit regnum Dei, dixit eis, Regnum Dei intra vos est. Luc. 17. hoc est in vestra potestate est constitutum, vt illud promereri possitis; quia si feceritis, quod in vobis est, Deus gratiam tribuet promerendi. Et scriptum est, Mandatum nõ in domino vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Ioan. 12. &, Finis præcepti est charitas. 1. ad Timor. c. 1. & gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, ad Rom. 2. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad Deum, vt quicquid petierimus, accipiemus ab eo; quia mandata Dei custodimus, dicit B. Io. in 1. epist. c. 3. Surge qui dormis, resurge à mortuis, & illuminabit te Christus, ad Eph. 5. Filioli mei, non diligamini verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate. Ioan. in 1. epist. c. 3. & Apostolus dixit ad Roman. 13. Plenitudo legis est dilectio. Et ad Corinth. epist. 1. c. 13. dixit; imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Estote autem factores verbi, non auditores tantum. Iacob. 1. Qui conuertri fecerit peccatorem, ab errore viæ suæ saluabit animam eius à morte; & operit multitudinem peccatorum.

Iacob,

Iacob. in c. 6. Si constiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, Ioan. in 1. epist. c. 2. Misericordiam volo, non sacrificium. Mat. 9. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Io. 6. id est per fidem charitate formatam. Mutuum date nihil inde sperantes; & erit merces vestra multa; & eritis filij Altissimi. Tu autem cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso hostio, ora Patrem tuum in abscondito. & Pater tuus, qui videt te in abscondito reddet tibi, Matth. 6. Vespere ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos; iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Matth. 11. Qui suscepit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscepit. Matth. 10. & Lucæ 9. quia qui suscipit proximum propter Christum, dicitur Christum recipere. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis; dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. Non enim veni vocare iustos, id est ad pœnitentiam, sed peccatores. Licet aliquos iustos vocauerit ad augmentum gratiæ, vt Petrum, Andream, & consimiles. Matth. 9. & etiam Abraham propter obedientiam meruit augmentum, licet ipse esset vir iustus, vt constat ex sacra Scriptura. Gen. 20. Vnusquisque autem propriam accipiet mercedem secundum suum laborem ad Corin. 2. c. 3. Tu reddis domine vniciquique secundum opera sua, psalm. 6. & Matth. 16. legitur; Filius enim hominis venturus est in gloriam Patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vniciquique secundum opera eorum. Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te ad ducit; id est per Iesum Christum mediatorem nostrum. Stipendia enim peccati, mors; gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro, id est per Iesum Christum mediatorem nostrum, ad Roma. 7. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Matth. 11. Et legitur in Hierem. c. 32. Oculi Domini aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddat vniciquique secundum vias suas. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. ad Galat. 6. Oportet semper orare, & non deficere, Lucæ 18. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego refuscitabo eum in nouissimo die. Io. 6. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Io. 12. Omnis enim lex in vno sermone impleretur; diliges proximum tuum, sicut teipsum, ad Gal. 8. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Io. 13. In Christo Iesu neque circumsiso aliquid operatur, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur, id est implendo diuina præcepta, ad Galat. 5. Omnis enim lex in vno sermone impleretur; diliges proximum tuum, sicut teipsum. Galat. 5. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. ad Gal. 5. conuincuntur hæretici dicentes, quod credentes, non damnabuntur, etiam si moriantur in peccato mortali. Sed improbat hoc per Apost. ad Gal. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt immunditia, fornicatio, impudicitia, luxuria, inimicitia, &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Et illud, quod dixit Apost. 1. ad Timoth. c. 1. Lex iusto non est posita. intellige quantum ad vim coactiuam; quia iustus non cohibetur timore pœnæ à malis. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris. Matth. 11. Legitur etiam in c. 4. epist. diuini Iacobi: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis, dona gratiæ suæ conferendo, & etiam augmen-tando, quia sine gratia sensus, & cogitatio hominis prona sunt in malum ab adolescentia sua. Gene. 8. Fructus autem spiritus est charitas, pax, patientia, benignitas, fides, modestia, continentia, &c. ad Galat. 5. Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam. Luc. 12. Stipendia enim peccati mors, gratia autem vita æterna in Christo Iesu domino nostro. ad Rom. 6. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores estis; & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis, 1. ad Corinth. 11. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo per opera charitatis. 1. ad Corinth. 5. Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuam gratiam recipiatis; ait enim, tempore accepto exaudiuisti te, & in die salutis adiuuasti te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nemini dantes vllam offensio-nem, vt non vituperetur ministerium nostrum; quia mala subditorum redeunt in vituperium prælatorum. Qui parè seminatur, id est parum dat, parè, & metet, id est parum in præmio recipiet. Et qui seminatur in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Hilarem enim datorem diligit Deus. 1. ad Cor. 6. Placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Cum enim infirmor, tunc fortior sum per auxiliu diuinum mihi collatum; ad Cor. 12. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. ad Gal. 6. Et apostolus dicit ad Colossenses 1. Vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. & ad Tim. c. 2. dicit; Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam, & tranquilam vitam agamus in omni pietate, & charitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et in c. 3. dicit prælati, Et sic ministrent nullum crimen habentes; qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirunt. Et in c. 4. ad Tim. legitur; Exerce autem teipsum ad pietatem; nam exercitatio corporalis ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia utilis est promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futura. Et in c. 6. ad Hebr. dicit Apostolus. non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et sanctus Lucas in Act. Apost. 13. dicit. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et in c. 10. legitur; Orationes tuæ, & eleemosynæ ascenderunt in memoriam in conspe-

conspetu Dei. & in c. 26. Legitur etiam; in omnem regionem Iudææ, & gentibus annunciabant Apostoli, ut penitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna penitentiarum opera facientes, ut secundum qualitatem delictorum sit quantitas bonorum operum.

Dixi superius, exerce te ipsum ad pietatem, i. ad cultum omnipotentis Dei, & opera misericordiarum. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant. Io. 12. Amen dico vobis, nisi converteritis, & efficiamini sicut parvuli isti, non intrabitis in regnum celorum. 18. Mat. Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum celorum. Mat. 19.

Dixi superius in allegando Timoth. in c. 2. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, &c. debetis scire quod postquam Apostolus docuit Timotheum, quomodo reducat populum ad formam veræ fidei; docet eum, ut doceat populum de pertinentibus ad cultum fidei, i. orationibus, & obsequiis; ut constat ex textu, in quo aperte ostendit Apostolus, quod inter omnia necessaria ad salutem Christianam præcipua est oratio.

Tria bona facit oratio, est efficax, & utile remedium contra mala; liberat. n. à peccatis commissis; liberat etiam à timore peccatorum superuentium, à tribulationibus, & tristitiis; liberat etiam à persecutoribus, & inimicis. Item ad secretorum divinatorum revelationem. c. 1. ergo. 8. q. 1. Item ad caelestium delectationem; unde sine oratione non gustantur divina. Et oratio est efficax, & utilis ad omnia desideria obtinenda; deo legitur Lucæ 18. Oportet enim semper orare, & nunquam deficere. Et oratio nos facit familiares Deo. David, dirigitur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Sed oratio Dominica inter alias principalior invenitur.

Habet enim quinque excellentias, quæ in oratione requiruntur. nam debet esse oratio secura, recta, ordinata, devota, humilis. Et de oratione diximus supra in c. de horis canonicis, & ista prima parte sermonis dicemus. Multæ aliæ auctoritates eiusdem sententiæ possent adduci, sed ex dictis conincuntur hæretici dicentes, quod credentes non damnabuntur, etiam si moriantur in peccato mortali. Et etiam improbatur per Apostolum ad Galat. 5. dicentem (ut iam dixi) Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, inimicitia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, seque, invidia, homicidia, ebrietates, & his similia; quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequuntur.

Et illud, quod dicitur ad Rom. 3. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis; dicamus sic, arbitramur enim nos Apostoli ab spiritu sancto instructi, hominem iustificari per fidem claritate formatam, sine operibus legis ceremonialibus, ac iudicialibus Triplicia namque erant præcepta veteris Testamenti; moralia, seu naturalia, iudicialia, & ceremonialia. Ceremonialia, quoniam figurativa erant, & pro statu illo solum accommodata, cessauerunt, veritate adveniente, id est, Christo passo, ac prædicato. Iudicialia sine periculo in nouo Testamento omittuntur, & observantur, si à superiori instruantur, & regimini Christianorum congruant. Præcepta autem moralia, quæ ordinantur ad bonos mores, eo quod sunt de dictamine rationis, rectè manent, & non sumus absoluti ab eorum obligatione: & non solum manent in nouo Testamento, sed etiam per Christum perficiuntur. Mat. 6. & ad salutem requiruntur, iuxta illud Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Eadem fides est fidelium novi, & veteris Testamenti; quamvis tempora sint mutata, & fides sit nobis magis explicata, & quod illi credebant futurum, nos credimus factum. Cum ergo lex vetus fuerit via, ac dispositio ordinata ad euangelicam legem; non dicitur destrui lex vetus, sed impleri, ac perfici Euangelica lege superueniente, cessat tamen quantum ad modum prioris observantia. Et quod minus in moralibus præceptis continebatur, in euangelio additur; & quod tunc promittebatur futurum, fides advenisse testatur. Tollitur autem litera occidens, & moralia præcepta literaliter manent; propter quod ait Saluator; Mat. 5. Non veni solvere legem, sed adimplere. Itaque homo non iustificatur ex fide nuda (ut dixi) sed ex fide charitate formata. Dixit Apostolus (ut dixi) arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis; sed tu intellige, quod Apostolus loquitur de prima iustificatione hominis. Sed Iacobus, cum dicit, videbis, quod ex operibus iustificatur homo; loquitur de secunda iustificatione, seu incrementis gratiæ, & iustitiæ. ut videbis infra in ista prima parte sermonis tractando de iustificatione: ubi dixi quod duplex est iustificatio hominis, prima, & secunda.

Ad maiorem evidentiam dico, quod Deus creavit hominem, ut ipsum cognosceret; & cognoscendo amaret, & amando frueretur, & sic beatificaretur in tali fruitione. Sed voluit Deus, ut homo non attingeret talem beatitudinem, & præmium, nisi operando mereretur. Ideo in Paradiso terrestri dedit ei legem in principio valde leuem, id est, ut operaretur, & custodiret lignum vitæ, & coleret, & de omni ligno ederet ad vitam sustentandam, sed de ligno vitæ ederet ad vitam perpetuandam, & de omni ligno ederet, præterquam de ligno scientiæ boni, & mali. Et hoc sub comminatione duplicis mortis. Genes. 2. Et sic patet, quod in illa duplex præceptum erat, id est vnum affirmativum, aliud negativum. Unde erat propositum præmium, si observaret, & obtemperaret, & poena, si transgrediretur. Sed quia prævaricatus fuit primi parentes præceptum, & legem domini, ideo perdidit præmium, & beatitudinem promissam, & inciderunt in poenam mortis, & miseriæ; & sic à paradiso terrestri fuerunt expulsi. Sed Deus misericors misertus est hominis, & ut recuperaret felicitatem, quam peccando amiserat, voluit Deus,

ut non aliter quam per legem fidei ambulando, & ipsam legem Dei observando ad caelestem felicitatem perveniret. Et loco originalis iustitiæ dedit ei legem, quam nunc habemus, per quam ambulat homo mysticus in hoc mundo. Et sic per hanc legem ambulavit Adam cum tota sua posteritate fidelium usque ad Christum, & ambulat in presenti usque ad iudicium. Ex quo patet, quod tota lex Dominica tam in veteri Testamento, quam in nouo data est nobis à Deo ad ipsum colendum, & observandum, loco illius originalis iustitiæ, quam homo debebat servare in Paradiso. Et ista dicitur lex domini, quæ secundum diversas ætates accepit maiorem perfectionem, usque ad Christum, in quo accepit gratiam, & redemptionem: nunc iam non expectat, nisi ultimum terminum, & beatitudinem, ut per Aug. in libro confessionum. Et adverte, quod eiciens Deus hominem de paradiso dedit illi legem naturæ, non quod per solam legem naturalem tenderet in Christum, quia fidem habuit etiam, per quam tenderet in Christum redemptorem suum de virgine nasciturum, ut Adam propter instantem miseriam non desperaret, sed propter Christum sibi de sua carne promissum gauderet. Et sic ab Adam, & sua posteritate fidelium semper domini præstolabatur adventus. Sed ista lex continuè accepit aliquam perfectionem, & augmentum, ut patet per discursum veteris Testamenti. Nam à Noe ceperunt quædam sacrificia, & præcepta; & in Abraham circumcisio; & in Moysæ præcepta moralia, & ceremonialia, & iudicialia. Ex quo patet, quod lex veteris nihil aliud fuit, nisi vita in Christum, ut diximus supra, & magis salvari sunt per fidem Christi, quam per opera legis; quia non exercebant opera legis, nisi protestando Christi fidem futuri. Et sicut Deus remisit Adam, & omnes fideles veteris Testamenti, ut ab eo redimerentur in primo adventu suo, ita Christus remisit suos ad secundum adventum suum, ut ab eodem glorificarentur. Itaque quod Adam perdidit, Christus recuperavit. Hoc probat Apostolus per totum discursum ad Roman. 3. & 4. capit. ubi dicit; Omnes in Adam peccaverunt, & egent gratiâ Dei. Et vide beatum Augustinum in Libello; Cur Deus homo.

Et quia multum congruit, dicamus quid sit originale peccatum; & quia privatio cognoscitur per habitum, ideo primo videndum, quid sit originalis iustitia, cuius privatio est originalis culpa. Est autem originalis iustitia quædam humanæ naturæ rectitudo, per quam corpus erat animæ subditum, & vires inferioris rationis, quando animæ subdita esset suo creatori. Hæc autem rectitudo non erat ex principis naturæ humanæ, cum corpus humanum sit naturaliter corruptibile, sed à Deo data in prima hominis conditione; secundum quod dicitur ecclesiæ. Hoc scio, quod à principio fecit Deus hominem rectum, & quia iustitia est quædam rectitudo; propter hoc talis rectitudo naturæ humanæ bene iustitia vocatur & originalis; quia data est humanæ naturæ in sua prima origine; & quia per originem in posteros fuit transfusa, si ab Adam fuisset servata, ipso vero peccante iuste fuit ab eo subtracta. Et quia carentia perfectionis, quæ debet in esse culpabilis est in homine, cuiusmodi fuit dicta rectitudo, seu originalis iustitia; ideo eius carentia cum debito eam habendi dicitur peccatum originale, ita quod debitum habendi est tibi formale. Et peccatum Adæ posteris imputatur, quia Adam non solum consideratur, ut singularis persona, sed etiam ut totius humanæ naturæ principium, à quo alij descendunt tanquam à mouente per vim generativam; & efficiuntur eius membra.

Peccatum originale tollitur per baptismum, quo ad reatum; in quantum anima recuperat gratiam, quantum ad mentem; remanet tamen peccatum originale actu, non quod remaneat culpa, sed quantum ad rebellionem, quæ poena est, non peccatum, inferiorem partem animæ.

Et adverte, quod sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. I. Ioan. in c. 1. quia sacramenta novæ legis efficaciam habent à passione Christi; & per septem sacramenta consequimur peccatorum remissio nem; sicut in symbolo dicitur, Remissionem peccatorum.

Tria sunt necessaria homini ad salutem, scientia credendorum, scientia desiderandorum, & scientia operandorum. Et multa hæc dicimus de scientia operandorum, sed duæ sunt radices principales omnium mandatorum, id est dilectio dei, & proximi. Scientia credendorum docetur in symbolo, ubi traditur scientia de articulis fidei. Scientia desiderandorum traditur in oratione Dominica. Scientia operandorum traditur in lege, & in euangelio, ut ex supra dictis apparet, & ad maiorem evidentiam quadruplex inuenitur lex. Prima dicitur lex naturæ, quæ nihil aliud est, nisi lumen intellectus infusum nobis à Deo, per quod cognoscimus, quid agendum, & quid vitandum. Hoc lumen, & hanc legem de dit Deus homini in creatione. Genes. 1. Sed multi creunt excelsi per ignorantiam, si hanc legem non observant; sed contra eos dicit Psal. 5. multi dicunt, quis ostendit nobis bonas? quasi ignorent, quid sit operandum, sed ipse sibi idem responder, signatum est super nos lumen vultus tui domine; lumen, id est intellectus, per quod nota sunt nobis agenda; nullus enim ignorat, quod illud quod nollet sibi fieri, non faciat alteri; & cetera talia; sed licet Deus in creatione de derit homini hanc legem naturæ, ipse tamen homo legis divini non in memor, & concupiscentia attraxit deerravit à Deo, nam quousque in primo homine anima fuit subditæ Deo servando divina præcepta, etiam caro fuit subdita in omnibus animis; vel rationis, sed postquam diaboli per suggestionem tetraxit hominem ab observantia divinatorum præceptorum, ita etiam caro fuit inobediens rationi; & inde accidit, quod licet vellet homo boni scire, & rationem, tamen ex concupiscentia ad contrarium inclinatur, & hoc est quod dicit Apostolus ad Roman. 7. video legem aliam in membris meis repugnantem legi mentis meæ, captivantem me in lege peccati. Quia ergo lex natura

turæ per legem concupiscentiæ destructa erat, oportebat quod homo reduceretur ad opéra virtutis & retraheretur à vitijs: ad quæ necessaria erat lex scripturæ.

Sciendum, quod homo retrahitur à malo, & inducitur ad bonum, ex duobus, primò timore, primum enim, propter quod aliquis maxime incipit peccatum vitare, est consideratio poenæ Inferni, & extremi iudicij, & ideo dicitur Eccles. 1. Initium sapientiæ timor Domini. & ibidem, timor Domini expellit peccatum. Licet enim ille, qui ex timore non peccat, non sit iustus, inde tamen incipit iustificatio. hoc ergo modo retrahitur homo à malo, & ducitur ad bonum per legem Moysi. sed quia modus iste est insufficientis, & lex, quæ data erat per Moysen hoc modo, scilicet per timorem, retrahebat à malis, insufficientis fuit, non quod talis timor sit malus: ideo est alius modus retrahendi à malo, & inducendi ad bonum, modus scilicet amoris, & hoc modo fuit data lex Christi, id est lex Evangelica, quæ est lex amoris; & observatores primæ legis illa lex ad bona temporalia introducebat. Ita. 1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, sed observatores secundæ legis in bona cælestia introducuntur. Mat. 29. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, & Matth. 3. Poenitentiam agite, &c. Alias duas differentias ponunt Doctores inter istas duas leges. Sanctus Thom. in Opusculo 4. de duobus præceptis charitatis, & decem legis præceptis.

Sicut ergo iam prædictum est, quadruplex lex inuenitur: prima naturæ, secunda concupiscentiæ, tertia scripturæ, quarta charitatis, & gratiæ, quæ est lex Christi. Sed manifestum est, quod non omnes possunt scientiæ insudare: & propterea à Christo data est lex brevis, vt ab omnibus posset sciri, & nullus propter ignorantiam posset ab eius obseruantia excusari: & hæc est lex diuini amoris. Apost. ad Roman. 9. Verbum abbreviatum faciet Dominus super terram, & Ioann. in 1. epist. c. 2. dicit, Filii mei, scribo vobis, vt non peccetis, sed si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. & in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus: quia amor Dei nunquam est ociosus, operatur enim magna, si est. Si autem renuit operari, amor non est. ideo subdit Euangelista; qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est, & Christus dixit, Mater, mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt. Lucæ 13.

Interrogatus Christus à Legis peritis, quod esset maximum, & primum mandatum, dixit Matth. 22. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute, id est fortitudine tua, & in hoc omnia mandata implentur, dixit etiam Christus; Diliges proximum tuum, sicut te ipsum, vbi considerandum est, quod qui hoc seruat, totam legem implet. ad Ro. 13. plenitudo legis est dilectio, vt superius dixi.

Sicut iam dictum est, tota lex Christi dependet à charitate; charitas autem pendet ex duobus præceptis, quorum vnum est de dilectione Dei, reliquum de dilectione proximi: nunc autem sciendum, quod Deus dando legem Moysi dedit decem præcepta in duabus tabulis lapideis scripta, quorum tria in prima tabula scripta pertinent ad amorē Dei, septem verò scripta in secunda tabula pertinent ad amorē proximi. Et ideo tota lex Christi fundatur in duobus præceptis, vt dictum est hæc ergo sunt decem præcepta, de quibus dicit Dominus Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: duæ enim sunt radices principales omnium mandatorum, dilectio Dei, & proximi; diligenti autem Deum tria necesse est facere, scilicet licet quod non habeat alium Deum; & quantum ad hoc dicit, non coles Deos alienos. Secundò, quod honoret eum; & quantum ad hoc dicit, non assumes nomen Dei tui in vanum. tertio quod libenter quiescat in eo, & quantum ad hoc dicit, memento, vt diem sabbati sanctifices. diligenti autem proximum oportet primo ei facere honorem debitum. Secundò, quod absteat à faciendo ei malum: vnde dicit, non occides, non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi, & non desiderabis uxorem proximi tui.

Sed in corde tuo commendabis illud sancti Ioannis in c. 2. Apocal. Quos amo, arguo, & castigo, poenitentiam age, ecce sto ad ostium, & pulso; si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Itaque licet gratia sit à solo Deo data, tamen in potestate hominis est, vt sibi detur; quia influxus diuinus communiter fit omnibus hominibus, quando sunt in vita præfenti, qui specialis nuncupatur à Theologis. Et multi consequuntur hunc influxum per conatum liberi arbitrij se disponentes ad supernaturale bonum, quod est gratia, qua iustificatur à Deo. Et sic gratis à Deo per gratiam sibi acceptam iustificantur, & per eam eius augmentationem de condigno merentur; alij verò non consequuntur, propter quod demerant sibi ipsi, & vltius in peccata labuntur per defectibilitatem liberi arbitrij. Quia licet gratia sit à solo Deo, (vt dixi) tamen in potestate hominis est, vt sibi detur; quia potest se ad eam disponere modo prædicto, id est mediante tali auxilio speciali; ita Nicolaus de Lira intelligendo cap. 2. ad Roman. Itaque liberum arbitrium extra gratiam potest auxilio Dei speciali, quod nulli peccatori deest, se sua vertibilitate ad gratiam præparare tali ordine. Stimulatur primum auxilio diuinæ gratiæ, quæ nemini deest. vt dixi, ecce sto ad ostium, & pulso. Apoc. 2. Et stimulatur auxilio diuinæ gratiæ, vt peccata detestetur, subinde poenitet illis, eadem peccata commississe.

Et sacramentorum virtute Deus gratiam infundit peccatori poenitenti, & poenitentia, quæ prius in formis erat, euadit formata, itaque per sacramenta ecclesiæ Deo reconciliamur. Et quia Christus est caput ecclesiæ, in c. 1. ad Eph. bonum ergo communicatur omnibus Christianis, sicut virtus capitis omnibus membris. Et hæc communicatio fit per sacramentum ecclesiæ, in quibus operatur virtus passionis Christi, quæ operatur ad conferendam gratiam in remissionem peccatorum. Itaque sacramenta nouæ legis continent, & conferunt gratiam, & in eius virtus Christi sub tegmento rerum visibilibus, secretius operatur salutem, & sunt præstantissima remedia, contra peccata, & efficacia signa gratiæ Dei. Et licet gratia sit à solo Deo data, tamen in potestate hominis est, vt sibi detur, quia potest se ad eam præparare modo supra dicto, vt per Nicolaum de Lira, ad Roman. 2. & per omnes Doctores Theologos, & per sacra concilia, & in sessione 6. concilij Tridentini. Ideo dicitur Apoc. 2. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuæ. Et illud meretur aliquis de condigno, quod ei secundum rationem iustitiæ est reddendum. Ratio est, quia valor operis meritorij non solum attenditur secundum quod procedit ex libero arbitrio, quia si non est meritorium vitæ beatæ, sed etiam attenditur secundum quod procedit ab spiritu sancto habitante in homine iustificato per gratiam, & mouente ipsum ad opus meritorium. Sed hoc opus meritorium, in quantum est ab spiritu sancto, qui est infiniti valoris, meretur de condigno bonum infinitum. Hic est modus nostræ iustificationis; ideo aduertite, quia gratia Dei intercedente, & sacramentorum virtute per conatum liberi arbitrij reconciliamur Deo. Et iniqui proprio suo libero arbitrio condemnantur. Et cetera de iustificatione vide infra, vbi de prima, & secunda iustificatione optima inuenies.

De Prædestinatione.

Aduerte quia error Pelagij posuit hominē ex sola libertate arbitrij posse mereri; sed homo non potest ad hoc attingere virtute propria, sed solū ex diuina gratia, & hoc habetur ad Ro. 6. Gratia Dei vitæ æterna, & vide Nicolaum de Lira in Matth. 19. c. Nihil enim potest ascendere ad id, quod est supra naturam suam, nisi ab alio trahatur, sicut lapis non potest sursum ascendere, nisi per motum alterius, de quo etiam vide Nicolaum de Lira in c. 6. Ioan. super illud; Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Quia fides formata charitate trahit hominem ad diuinam naturam, secundum illud 2. Petri. 1. magna & pretiosa promissa donauit nobis, vt per hoc efficiamini consortes diuinæ naturæ. Et ideo tale donum non potest homo consequi, nisi à Deo trahatur (vt superius diximus) & dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ioan. 1. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Ioan. 7. & Moys. Exod. 34. nullusque apud te innocens est per se. Et aduerte, quia (vt dixi) Deus ab initio constituit hominem rectum, & reliquit eum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua. Ezech. Non subtraxit ei conseruationem suam, & gubernationem, quia statim incidisset in nihilum; sed fecit eum arbitrium liberum, quæ libertas est potestas conseruandi iustitiam, nam posse peccare non est libertas neque pars libertatis, sed est defectus sequens liberū arbitriū, eò quod est ex nihilo. ita Nico. de Lira in d. c. 15. eccl. Adiecit mandata, super liberum arbitrium, quo potest iustitia conseruari. Addidit legem naturalem impressam homini, quæ dirigit ad conseruationem iustitiæ, & sic adiuuat. Sed homo semper mouetur à Deo, ad volendum, & currendum per modum liberæ voluntatis. Itaque non vt principaliter mouentis, sed Dei, vt iam dixi. ita Nicolaus de Lira in c. 9. ad Roman. Sed non tradas obliuioni illud beati Augustini de Ecclesiæ Dogmatibus dicentis; Si qui sunt, qui dicant, prædestinationem, & scientiam Dei necessitatem imponere, anathema sit.

Et vt faciliè intelligas, tractabo sine argumentis ea, quæ pertinent ad materiam prædestinationis; & quid de ea sacri Theologi sentiant. In primo quaeritur, quid est prædestinatio? Respondeo, est ordinatio à Deo creaturæ rationalis in finem supernaturalem, id est beatitudinem.

Secundò quaeritur, in quo differat prædestinatio? Respondeo dupliciter differunt: vno modo secundum magis, & minus commune; quia prouidentia est omnium rerum, & respectu cuiuscunque finis, hoc est tam naturalis, quam supernaturalis: prædestinatio verò est solius creaturæ rationalis, & respectu solius finis supernaturalis. Secundo modo differunt, quia prouidentia non includit consequutionem finis; prædestinatio autem includit consequutionem finis. Quare dicitur, & bene, à Theologis, quod prædestinatio habet adiunctam voluntatem consequentem; quæ semper impletur, prouidentia autem habet adiunctam voluntatem antecedentem, quæ non semper impletur. Ex quo sequuntur duo corollaria, seu conclusiones: prima est, quod solius Dei est prædestinare, quia solus Deus potest perducere ad finem supernaturalem. Secunda est, quod solius creaturæ rationalis est prædestinari, quia sola talis est capax beatitudinis, quæ est finis prædestinationis.

Tertio quaeritur, vtrum prædestinatio habeat infallibilem certitudinem? Respondeo, prædestinatio habet infallibilem certitudinem; quia prædestinatus, in quantum prædestinatus, infallibiliter saluabitur.

tur, cum prædestinatio includat consequentiam finis, vt dixi.

Quartò queritur, vtrum ad Deum pertineat reprobare quempiam? Responſio, reprobatio propriè dicta est diuina sententia de ineptitudine alicuius ad vitam æternam, & propositum refutandi eum ab ea. Itaque reprobatio includit actum intellectus, & voluntatis diuinæ. In hac autem reprobatione sunt duo effectus, exclusio à gloria, & inflictio pœnæ propter culpam reprobi. Exclusionem à gloria præcedit subtractio gratiæ, quæ dicitur in Scriptura obcæcatio, & induratio. Huius autem Deus non est causa effectiua; alterius, i. inflictionis pœnæ Deus propriè est causa effectiua. Ex quo sequitur, quòd ad eum pertinet aliquos reprobare; quia sicut decet iustos præmiari propter meritum, & eos acceptari ad gloriam; sic decet malos puniri propter culpam, & à gloria excludi.

Quintò queritur, vtrum electio præcedat prædestinationem? Rñdeo, electio secundum rationem præcedit prædestinationem: nam ex eo, quod creatura rationalis eligitur ad consequendam beatitudinem; oportet quòd ei conferantur auxilia perducentia ad talem beatitudinem, ergo electio præcedit prædestinationem.

Sextò queritur, vtrum prædestinatio habeat aliquam causam præter voluntatem diuinam? Rñdeo, hæc quæstio debet intelligi de totali effectu prædestinationis in prædestinato; nam aliter inepta esset quòd, eum prædestinatio integra, & totalis sit à voluntate diuinà; cuius nulla potest esse causa. Quare nec merita præcedenti, vt dixit Origenes, nec merita sequenti, & præuisa, vt alij dixerunt, sunt causa totalis prædestinationis; præsertim cum dicat Apostolus ad Rom. 9. Cum, n. nondum fuissent nati, maior seruiet minori, sicut scripsum est, Isaac dilexi, Esau autem odio habui. Queritur ergo ex parte Dei, quare quosdam prædestinat alios vero reprobat? ad quod respondendum est, quod in generali potest reddi talis ratio; propter perfectionem Vniuersi, & propter manifestationem diuinæ bonitatis quosdam prædestinavit, alios vero non. Nam ad rationem Vniuersi pertinet, quod contineat omnes gradus perfectionis in moribus, sicut in natura; sed si omnes saluasset non esset iustitia puniens; ergo & c. Item Deus vult monstrare bonitatem suam, hoc autem optime fit ostendendo suam iustitiã, & misericordiam; quorum altera relucet in damnatis, altera monstratur in prædestinatis; oportuit ergo quosdam prædestinare, quosdam vero non. In particulari autem an possit reddi ratio, quare hunc prædestinat, illum vero reprobat, relinquamus prudentioribus Theologis discutiendum. Altissimum est, n. hoc negotium; vnde Apostolus ad Rom. 9. Quam incomprehensibilia iudicia eius. Scientia enim & prædestinatio Dei non imponit necessitatem, vt dixi.

Septimò queritur, vtrum prædestinatio possit inuari precibus sanctorum? Respondeo, quod prædestinatio non inuatur bonis operibus sanctorum, ita vt non prædestinatus prædestinetur; quia vel hoc esset pro eodem tempore, vel pro diuersis temporibus: non potest dici primò, quia includit contradictionem; neque secundum, quia dicit mutabilitatem in prædestinante; prædestinatio tamen inuatur ad hoc, vt effectus prædestinationis impleatur, quia etiam prædestinatum est, vt medianibus operibus, & precibus sanctorum talis effectus eueniat. Ideo dixit S. Petrus in 1. epist. c. 2. Quapropter fratres satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis, i. vos ipsos in primis, & quodammodo alios certificetis, vos esse à Deo ad statum gratiæ, ac salutaris vocatos, deductos, atque ab ipso electos, seu æternaliter prædestinatos. Hoc enim suo modo agnoscitur, si quis Creatori suo seruiat diligenter, peccata abhorreat, Deo semper intendat, desideret, & conetur, ac perseueret semper in bonis.

Possit hic queri, an quis in vita hac certitudinaliter scire valeat, se esse in charitate, & gratia, seu esse electum. Et possent pro vtraque parte multæ ex scripturis authoritates, & ex verbis sanctorum allegari; sed prolixitatem vitando (quia hæc quæstio alibi copiose inuenitur discussa) in hoc stat vis responsionis secundum Doct. præcipuos; quod tanta est conformitas amoris naturalis acquisiti, & amoris infusi, ceterarumque virtutum infusarum, & acquisitarum, inter se, & in actibus suis, quod nemo absque diuina reuelatione certitudinaliter scire potest ex quibuscumque actibus suis se esse in charitate, & gratia; quamuis cõiecturaliter possit hoc scire, & probabiliter valde. Alioquin periculose agerent facerdoes deuoti assidue celebrando. Et quanto quis in virtutibus amplius proficit, tanto probabilius potest cognoscere se esse in charitate. Sed & spiritus sanctus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Quod tamen testimonium diuersimodè potest intelligi, & multipliciter perhiberi. Nec verum est, quòd quidam scribit hoc loco dicens: eo ipso, quòd aliquis est in gratia, oportet, quòd sit vocatus, & electus, si de electo sit propriè sermo, secundum quòd ait Saluator: multi vocati, pauci verò electi. Multi etenim reprobi, & præficti sunt ad tempus in gratia. Vnde quòd princeps Apostolorum hic ait; Per bona opera certam faciatis vocationem vestram, & electionem, valde pensandum est, quia videtur innuere quòd per bona opera possit quis certificare se, quòd sit electus. Quocirca sciendum, quòd, eo modo, quo per quotidiana opera bona certi efficiamur, quòd sumus de factis, vel in præsentia in gratia; ita perseuerando in eis certificamur de nostra electione. Sed vtraque certificatio intelligenda est non de certitudine absoluta, qualis habetur in mathematicis, sed de certitudine verisimili, coniecturali, & probabilis, quæ habetur in moralibus. Vnde Arist. Boetiusque affirmant, quòd sensati, atque disciplinari viri est, in omni materia certitudinem querere, prout materia sustinet, & natura rei admittit. Idcirco & sapientissimus

pietissimus Archiapoſtolus loquitur modo de certitudine huiusmodi, quæ in genere isto, seu proposito, ac materia haberi potest. hæc enim facientes, idest per opera virtuosa certam vestram vocationem, & electionem quæ facientes; non peccabitis. Et hoc tripliciter potest intelligi. Primò, quia sic conuersatio ad æternam beatitudinem pertingeris, in qua nunquam peccabitis. Secundò, quia manendo in gratia non peccabitis, cum peccatum contingat gratiam amittendo, vel ab eius perfectione deficiendo. Sicquæ in Ioan. fertur, Qui manet in eo, non peccat. Tertio, quia hæc faciendo meditatur nouissima sua, quorum meditatio frequens expellit peccatum, secundum ecl. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Itaque non peccabitis, loquendo de peccatis mortalibus. Nam venialia profus vitare non potest homo in vita hac fragili; quorum etsi singula, non tamen omnia queunt vitari; sed quod cum homo est intentus vitare vnum, subito ex fragilitate, & instabilitate propriæ mentis incidit in aliud, propter quòd 3. Reg. habetur: Non est homo super terram, qui faciat bonum, & non peccet. Quoniam ipsis bonis operibus venialia se commiscet. ideo dixit Apostolus. 1. ad Cor. 10. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, i. illa tentatio, quæ nõ potest deuitari ab homine totaliter in vita præſenti, de peccato veniali. Et in d. c. 10. dixit etiam Apostolus; Qui se existimat stare, i. quòd sit in gratia, videat, ne cadat. Item nescit homo, vtrum amore, vel odio dignus sit.

Ad materiam prædestinationis post tantam digressionem finem ponamus; quia duas intelligimus in Deo prædestinationes, seu ordinationes. Nam vna voluntas est in Deo absoluta, quæ quidem voluntas efficacissima est, & magni roboris, quia omnipotens est; hæc enim voluntate Deus cælum, & terram creauit, & omnia, quæ in eis sunt; de qua verificatur illud; In voluntate tua Domine cuncta sunt posita; & non est, qui tuae possit resistere voluntati. Nec non Propheta canit; Deus autem noster in cælo omnia, quæcunque voluit, fecit, & Apostolus ad Roman. 9. Voluntati eius quis resistet? De hac enim prædestinatione credendum est, Deum prædestinasse gloriosam Virginem matrem suam, & eam ab omni labe peccati præseruasse, nec non prædestinasse Hieremiam, & Ioan. Baptistam, & alios sanctos, de quibus scriptura testatur, sanctificatos esse ex vtero matrum suarum: & hoc ex mera gratia, & mera liberalitate; & voluntate absoluta. Hæc est illa prædestinatio, de qua nullus potest arguere Deum, quare hunc trahat, & non illum; quia non potest dari alia ratio, nisi quia ita fuit voluntas Dei dare quæ sua sunt, quibus illi placuit. Ideo dicit Augustinus, quare hunc trahat, & illum non, noli iudicare, si non vis errare. Et Paul. exclamat, O altitudo diuinarum, sapientiæ, & scientiæ Dei; quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & c. Et contra tales loquitur etiam Apostolus; Tu quis es, vt respondeas Deo? an licet figmento dicere figulo, Cur ita facis? & Hieremias ait; Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos domus Israel in manu mea. Sed non isto modo, aut ista voluntate absoluta Deus reprobat peccatores. Nam si sic esset, dicerent præficti, Domine quare nos condemnas, eò quòd non fuit in potestate nostra nos saluare? Quare ergo Domine videris acceptor personarum illos saluando; nos autem sola voluntate condemnando. quòd absit; Quia Petrus dicit in Actib. Apostolorum, In veritate comperi, quod Deus non est acceptor personarum. Et Apostolus: Non enim est acceptor personarum apud Deum. Et Augustinus; Non prius Deus est vltor, quàm aliquis sit peccator, & rursus; Damnatis iusta pœna redditur. Propter quòd certum est, impios proprijs peccatis condemnati, nulla cogente voluntate Dei, bene tamen permittente, sed suo libero arbitrio distante. Nam omne bonum à Deo est, omne malum à nobis, vt ipse clamat Ose. 13. Perditio tua ex te Israel, tantum modò auxilium tuum in me: perditio tua Israel, idest ex demerito facti tui; tantum modò in me auxilium tuum, idest pœna tua non potest, nisi per me saluari.

Et quando cunque in sacra Scriptura inuenitur Deum tradere homines in reprobum sensum, aut indurare cor eorum, non est de potestate absoluta, vt dixi, quia in punitione malorum nulla est iniustitia apud Deum. Ideo Apostolus ad Rom. 9. inducit Scripturam dicens: Dicit enim scriptura Pharaoni, & c. Itaque Deus multoties propter duriciam; & peccata hominum deserit eos in manu, seu consilio sui liberi arbitrij, quòd probat Dauid dicens in persona Dei; Dimisi eos secundum desideria cordium eorum, & ibunt in adinventionibus suis. Et Deus dixit Moyſi: Ego indurabo cor Pharaonis. Et postea dicit; Et ingrauaui Pharaonem cor suum. Ex quo sequitur, Pharaonem suo libero arbitrio ingrauaui se cor suum, ex quo Deus reliquit eum in potestate sua. Nam, vt ait Augustinus; criminolus erat. Sed gratia Dei ordinata nunquam deficit volentibus, & acceptantibus eam, vt Apocalyp. 3. Ecce sto ad ostium, & pulso; si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad eum; & cenabo cum eo, & ipse mecum. Itaque gratia Dei nunquam deficit, nisi aliquando eis, qui suo libero arbitrio semper in finem vsque repugnant acceptare gratiam. Quòd probat textus Augustini in c. Nabuchodonosor. 23. q. 4. vbi litera dicit; Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam; non ne post sinumeras, idest multas impietates flagellatus pœnituit, & regnum, quòd perdidit, rursus accepit? Pharaonem autem ipsis flagellis durior est effectus, & perijt. Hic mihi rationem reddat, quid diuinum consilium nimium altè, sapientiæ; cor de diudicat, cur medicamentum vnius medici manu confectum alij ad interitum, alij valuerit ad salutem? nisi quia, Christus bonus odor; alij est odor vite in vitam; alij est odor mortis in mortem. Quancum ad naturam ambo homines erant, quancum ad dignitatem ambo Reges, quancum ad causam ambo captiuum Dei populum possidebant, quancum ad

penam ambo flagellis clementer admoniti: quid ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quoniam unus manum Dei sentiens in recordatione propriae iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei misericordiam veritatem pugnavit arbitrio? Itaque occulto Dei iudicio mali, siue praescitae flagellis induratur, & boni, siue praedestinati emendatur. Et Augustinus in d. c. Nabuchodonosor, assignat causam, quare iste salutus est, & ille damnatus. Sed quare isti, i. Nabuchodonosor datum est, ut pecciteret, & non illi, scilicet Pharaoni, non reddidit causam; quia nemo est, qui huius rationem reddere possit, quare hunc ad vitam trahat, & illum non. Unde Apostolus hoc admirans ad Rom. 1. 1. (vt dixi) ait: O altitudo divinarum sapientiarum, & scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius: quis cognovit sensum Domini? aut consiliarius eius fuit? Sed (vt superius diximus) gratia Dei nunquam deficit, nisi eis qui semper usque in finem repugnant acceptare suo libero arbitrio gratiam, vt fecit Pharaon. Quia Christus dixit: Ecce sto ad ostium, & pulso, vt dixi Apoc. 3. Itaque ratio diversitatis inter istos duos Reges fuit ex parte liberi arbitrii.

Et dico, quod praescientia Dei neque imponit necessitatem praescitis, vt faciant malum; neque praedestinat ad bonum operandum; quia si praedestinatio, & praescientia necessitatem imponeret, praecipuum Domini de non peccando esset impossibile; quod est haereticum, quasi idem, si necessitatem imponeret, sequeretur, quod lex a Deo data, esset impossibilis. Itaque praedestinatio neminem cogit ad malum, siue ad bonum. Et liberum arbitrium est facultas rationis, & voluntatis; unde possunt mandata Dei obedire.

Et quia sunt aliqui, qui dicunt, aut putant, aut falso imaginantur, quod praedestinati necessario salvetur, & reprobatus necessario damnetur, taliter quod neque praedestinato sua opera imputantur ad meritum, nec reprobo sua demerita imputantur ad culpam; dico secundum fidem nostram, quae verissima est, quod haec particula, Necessario, apud Theologos capitur duobus modis: primo modo, vt dicat necessitatem consequentiae: verbi gratia, Deus scit Petrum salvandum, ergo necessario salvabitur; quod significat, quod consequens bene, & certe sequitur ex antecedenti: quia connexio vtriusque est infallibilis, & necessaria, vt constet bene intelligenti. Secundo modo necessario, dicit necessitatem consequentis, Verbi gratia, Dominus ab aeterno scit Petrum salvandum, ergo necessario salvabitur: de necessitate consequentis hoc non est verum, quia in hoc casu haec propositio, Petrus salvabitur, est contingens; nam potuit aliter se habere. Haec distinctio probat, quod praescientia Dei rerum, & si dicat certitudinem earundem, non tamen imponit necessitatem eisdem, ita vt non possint aliter evenire. Ideo vt supra dixi, dicit Augustinus; si qui sunt, qui dicant, praedestinationem, & scientiam Dei necessitatem imponere, anathema sit.

Itaque licet dixerimus supra de praedestinatione absoluta, adverte, quia est aliud modus praedestinationis secundum providentiam Dei ordinatam in finem. Et ista praedestinatio, qua Deus praedestinat homines, generalis est, & non est totalis ab ipso Deo; nam ordinatur ab ipsa Dei voluntate ordinata. Ista. n. voluntate ordinata, vult Deus homines praedestinari; & salvari facientes quod in se est, disponendo suum liberum arbitrium, cum gratia Dei praesente ad hoc, vt gratia Dei subsequens faciat in eis fructus bonorum operum. Et hoc non illi, sed gratia Dei cum illis, vt dicit Apostolus.

Verum praedestinati possunt damnari? Respondeo, quod aut quaritur in sensu diuino, aut in sensu composito, secundum Theologos. Nam in sensu composito; praedestinati non potest damnari; quia sensus est, praedestinati, in quantum praedestinati, potest damnari: hic sensus est impossibilis, quia praedestinati, in quantum praedestinati, salvabitur infallibiliter, quia oppositum inducit repugnantiam, seu contradictionem, & patet intelligenti terminos. In sensu vero diuino, praedestinati potest non salvari, quia in sensu diuino talis propositio significat, quod homo praedestinati potuit non praedestinari a Deo, & sic non salvari: quod est verissimum.

Eodem modo potest responderi, quando quaritur, vt reprobis, aut praescitis potest saluari: quia in sensu composito est falsa, & impossibilis propositio. Nam sensus est, quod reprobis, in quantum reprobis, exclusus est finaliter a gratia, & per consequens a gloria. In sensu autem diuino vera est, & possibilis propositio, quia significat, quod reprobis, seu praescitis potuit non esse talis, & sic demum saluari: quod est in fide nostra certissimum, vt constat ex supra dictis.

Et licet multa de iustificatione hominis dixerimus, accedat nunc expositio decreti sacri Concilii Tridentini. vt scripsit Doctissimus frater Andreas a Vega in li. 1. vbi in praefatione legitur, Non minima pars iustitiae nostrae, sed magna, & omnino maxima in obseruatione mandatorum Dei consistit. Omnia in se promissa Dei continent, omnium bonorum sunt causae, cuncta nostra commoda tulerunt, ordinant, & perficiunt; & absque illis nemo habens iustificari potuit, neque vnquam poterit. Evangelica praecipua, fratres carissimi, vt ait eleganter, & pietissimè Cyprianus, nihil sunt aliud, quam magisteria diuina, fundamenta aedificandae spei, firmamenta corroborandae fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, praedia obtinendae salutis; quae dum dociles credentium mentes in tetrīs instruunt, ad caelestia regna perducunt. Et nemo quantumvis iustificatus liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & a patribus sub anathemate prohibita vocari debet; Dei praecipua homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo mon-

net

net, & facere quod possis, & petere, quod non possis. & adiuvat, vt possis, cuius mandata graui non sunt, cuius iugum suauis est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt, qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur, seruat sermones eius, quod vtique cum diuino auxilio praestare possunt. Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti, & iusti, in leuia saltem, & quotidiana, quae etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox & humilis, & verax est, Dimitte nobis debita nostra. Quo fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire debeant, quo liberati iam a peccato, serui autem facti Deo sobriè, iuste, & pie viuentes proficere possint per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam: Deus nanque semel sua gratia iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo in sola fide blandiri debet putans fide sola se heredem esse constitutum, hereditatemque consequuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt glorificetur. Nam & Christus ipse, vt inquit Paulus, cum esset filius Dei, didicit ex his, quae passus est, obedirentiam; & consummatus est factus, omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis aeternae. Et propterea Apostolus ipse monet iustificatos: dicens, Nescitis quod id, qui in studio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit praemium? sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aërem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs praedicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis, haec enim faciendi non peccabitis aliquando. Unde constat eos orthodoxae doctrinae aduersari, qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare; aut (quod intolerabilis est) aeternas penas mereri. Atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum sollicitudinem excitando, & se se ad currendum in studio cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus; mercedem quoque intueatur aeternam, cum scriptum sit, inclinavi cor meum ad facienas iustificationes tuas propter retributionem. Et de Moysè dicat Apostolus, quod respiciebat ad remunerationem. Et in c. 6. eiusdem libri 1. legitur; Et quidem subiectos mandatis docere in primis possumus ex verbis Christi ad adulescentem, qui eum rogauit, quid faciendo vitam aeternam possidebo? legitur apud Mattheum, respondisse ei Saluatorem: Si vis ad vitam ingredi; serua mandata: hic autem adulescens fidem habebat, & iustus iam tunc erat; omnia etenim mandata custodierat, vt ipse mox de se subiecit. Et quanquam Augustinus epist. 89. & Chrysolomus arrogantius hoc putant, quam verius eum dixisset; tamen, sicut Basilus, & alias idem Chrysolomus, & alij Doctores graues tradunt, dubitandum non est, quin verè ille & syncerè hoc de se dixerit, alioquin nunquam subiunxisset Marcus; Iesus autem intuitus eum dilexit eum, & dixit ei; Vnum tibi deest. Non sic humanè, & benignè, vt haec verba innuunt, coniecisset Christus in eum suos placidissimos oculos, non eum dilexisset, neque perfectionis sensitum ei tradidisset, & ad eum vocasset, nisi vere illum, & ex animo, & absque vlla iactantia, ea de se affirmasse, intellexisset. Avertit dominus oculos suos a peccatoribus, ex oculos eos habet, & ad maiora non vocat, quos minora videt non praestare. Et si iustificatus non fuisset, non vnum adhuc ei deesse magister veracissimus dixisset: quoniam his verbis respondit illum confirmabat, & velut eum, qui iam minora impleuerat, ad superiora, & difficiliora vocabat. Et Hieronymus non ab hac absuit sententia; quicquid enim alijs dixerit, certè in secundo contra Pelagianos de hoc adolescente sic scribit: In lege doctissimus omnia mandata se fecisse dicit; quamobrem & amatur a domino, & tamen plenam iusticiam non habuit, quia noluit substantiam suam pauperibis erogare. Haec ille; quibus verbis iusticia ei tribuit, sed plenam abrogat. Possumus & hanc obligationem iustorum ad mandata firmare, quia discipulis iacer se disputantibus de primatu in regno caelorum, tamen fidem habebant; & iustificati iam erant, humilitatem tamen eis esse necessariam ad salutem Christus docuit dicens; Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum, & alibi; Si haec scitis, beati eritis, si se ceritis ea. Et Christus clarè asseruit Pharisaeis, primum, & maximum esse mandatum de dilectione Dei ex toto corde. Et est videre apud Marcum, adiuncto praecipito diligendi proximum, mox subdit, Nullum est mandatum his duobus maius. Absurdum est profecto, & omnino intolerabile, eo praeterito vnum mandatum de fide, esse necessarium, & sufficere ad salutem. Nam vtique illum maximum mandatum est sentendum, quod vnum sufficit sine alijs ad salutem omnium reliqua si ne ipso non sufficiant. Iustificati etiam erant Corinthi, & credebant, & tamen constanter eis praedicabat Paulus; Circumcisio nihil est, & praetium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Et saepe alibi, nec iustis, neque alijs exceptis; omnes mandatorum transgressores manifestè excludit a regno Dei. Et tamen ipse quam ceteri Apostoli, palam docuerunt ad eum non esse liberos a lege credentes in Christum, vt grauioribus essent multandi supplicij; si quidem deprehenderentur mandatorum diuinarum praeruaratores. Quicunque igitur omnia alia praecipua abrogant, vel certè ad non iustificatos, aut ad non perfectos accedant, aut doceant vbi Deus eam obrogationem, vel limitationem fecerit, aut iuxta Dei antiquum mandatum lapidibus obruantur, vt pseudoprophetae fingentes omnia, & volentes non abstrahere a via, quam praecipit nobis Dominus, & discipulis suis dixit, Non veni soluere legem, sed adimplere, & Iudaeis dixit alijs, Procedite, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitam, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Et iustificatio est, cum homo ex impio, aut peccatore fit pius, & filius Dei, & tandem resurgit in gratiam.

Sed ad iustificatiōem hominis quo requiruntur: vnū ex parte Dei, & alterū ex parte hominis. Ex parte Dei requiritur infusio gratiæ, ex parte verò hominis requiritur motus liberi arbitrij, quo detestetur peccatum propter Deum. Itaque cum homo detestatur peccata sua, quia sunt commissa contra Dei reuerentiam, statim Deus illi infundit gratiam, eumque iustificat; hoc autem intelligitur de adulto, qui hoc modo iustificatur sine sacramento, actu, seu resuscipito, non tñ sine sacramento in voto. Sed non sic est de paruulis nondum vsum liberi arbitrij habentibus, qui sanctificantur per solam Dei gratiam cum sacramento baptismi, siue quo minimè saluari valent, nisi ex privilegio. Nam Deus qui virtutem sanctificandi contulit sacramentis, potest ad libitum sine ipsis sacramentis suam gratiam impartiri, vt constat de beata Virgine, & Ioanne Baptista, & ceteris in vtero sanctificatis.

Et not. secundum Theologos, q̄ ea, quæ concurrunt ad iustificatiōem impij sunt simul tempore, nā in eodem instanti, quod homo detestatur peccatum, tanquam Dei offensiuum, id est quia est factum cōtra Dei reuerentiam, & amorem, in eodem inquam instanti Deus illi infundit gratiam, nullam temporis moram expectando; quia ille talis motus liberi arbitrij est vltima dispositio ad gratiam, & ideo sunt simul & in eodem instanti; & hoc est quod clamat scriptura, q̄ Deus neminem deserit, sed omnes confugientes ad se statim recipit, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & q̄ oēs vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; atque in omni gente qui timer eum, & facit iustitiam, acceptus est illi. Neque solum non est acceptor personarum, quia nemini quicquam debet, & liberrimè potest suam impartiri gratiam pro beneplacito suo, quin alicui faciat iniuriam, aut iustè ei dici possit, Cur ita facis; sed etiam, quia ex æquo omnes recipit, qui ad se confugiunt, neq; quenquam repellit à sua gratia, si faciat quod in se est, ad eam assequendam. Neque audias hoc in loco virū aliàs doctissimum opinātem posse impiū detestari peccata supra omne odibile, propter Deum super omnia dilectum, vt obiectum est beatitudinis, cum proposito de cetero vitandi peccata supra omne vitabile, & non statim iustificari; quia S. Thom. tenet ea, quæ superius dicta sunt, & tota schola Theologorum, & sacrosancta Tridentina Synodus, vt ex infrā dicendis apparebit.

Quæ hæc tenēs dicta sunt de adulto iustificato intelligi oportet de impio perfectè disposito, qui sine sacramento in se resuscipito, non tamen sine eo in voto iustificatur: fecus tamen est de imperfectè disposito. Et tunc erit imperfectè dispositus, quando displicent sibi peccata propter fugienda supplicia æterna; itaque non displicent sibi peccata, quia sunt contra Deum commissa. Et hoc potest contingere dupliciter; vno modo, q̄ impio si displiceant sua peccata propter fugiendas pœnas illas æternas, vbi ei iungunt omnes illos inuiles seruos; & ibi erit amaritudo vera, & stridor dextrium; quia Dominus permittit dabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Itaque primo modo contingit, si impio, vt diximus, displiceant peccata propter fugiendas prædictas pœnas æternas, q̄ putet, & sibi videatur probabiliter, q̄ non propter Deum, sed ob vitandas tales pœnas detestatur talia peccata. Alio modo, contingere potest, q̄ doleat, seu detestetur peccata propter illa supplicia æterna fugienda, existimans q̄ non ob illa supplicia fugienda, sed ob Dei amorem talia peccata detestatur; tamen in rei veritate fallitur, quia non propter Deum, sed propter pœnas Inferni fugiendas sibi displicent, & detestatur peccata.

Et tu Lector præ oculis habeas hanc distinctionem, quia si primo modo impius sit dispositus, & sit in iudicis, quia nondum suscepit sacramentum baptismi, poterit cum tali dispositione ad baptismum accedere, & obtinebit remissionem totalem peccatorū ex vi baptismi, tamen si est impius fidelis, qui post susceptum baptismum lapsus est in peccatum mortale, si illo primo modo accedat dispositus ad pœnitentiæ sacramentum, non iustificabitur per susceptionem talis sacramenti, non ex defectu sacramenti, sed ex defectu impij sine dispositione sufficienti ad tale sacramentum accedentis.

Sed statim quæres, quid est in causa, q̄ impius accedens ad baptismum illa dispositione prima iustificabitur, & si post baptismum susceptum labatur in peccatum, & cum eadem dispositione accedat ad sacramentū pœnitentiæ, non iustificabitur? Rñ deo, q̄ licet hæc duo sacramenta baptismi, & pœnitentiæ in hoc conueniant, quòd ambo ordinata sunt à Christo Iesu in remissionem peccatorū, vbi non fit obex & cōplacencia peccatorum, & tollatur talis obex, & cōplacencia detestando peccata pp pœnas inferni, tñ baptismus est sicut generatio quedam, vbi actus recipientis baptismum non concurrunt, vt pars sacramenti. Sacramentū verò pœnitentiæ est medicina quedam, vbi concurrunt actus pœnitentis, scilicet detestatio ipsa, & confessio; vt materia, & pars sacramenti, vt videre est in sancto Thom. 3. p. q. 85. art. 1. Et ideo non est vtriusq; idem vsus. Nam ad baptismū nulla est accusatio, vel confessio necessaria, quod depositur ad sacramentum pœnitentiæ, tanquam partes ipsius sacramenti. Et ita qui probabiliter existimaret se non detestari peccata propter Deum, profectò non esset vera eius accusatio in confessione, siquidem accusatio non est, nisi de offensa Dei, & quatenus est eius offensa, quare impius qui ita dispositus ad sacramentū pœnitentiæ accederet, q̄ odiret peccata propter pœnas scienter, vt dictum est, & si mihi constaret ita, grauissimè formidarem sic eum absoluerè, imò non absoluerem. Hæc est vna causa, quare beatus August. dubitauit de salute serò pœnitentium. Nam non dolent suorum criminū ea ratione, q̄ fuit Deus offensus, sed quia incurrunt in gehennam. Et hæc constare possunt ex Concilio Tridentino sessione 6. ad baptismū suscipiendum satis esse moueri per odium aliquod aduersus peccatum, tamen cap. 4. in dicta sessione,

ait,

ait, pœnitentiā post lapsum, multo aliam esse à baptismali. Ex quo constat maiorem dispositionē existit ad sacramentum pœnitentiæ, quam ad baptismum. Tamen si secundo modo dispositus accedat, nempe quòd sibi displiceant peccata propter pœnas vitandas, existimans se talia peccata detestari ob Dei amorem, tunc virtute sacramenti pœnitentiæ actū suscepti iustificabitur. Et hoc est quòd Doctores dicunt, quòd nō nunquam per sacramentum pœnitentiæ ex attrito sit impius contritus, id est quando sic detestatur peccata propter vitanda supplicia æterna, quòd existimat se propter amorem Dei illa odire, tunc enim licet hæc attritio, seu detestatio per se, id est sine sacramento pœnitentiæ actū suscepto non sufficiat ad gratiam obtinendam, tamen sic suscipiens sacramentum illud cum tali dispositione, quia bona fide accedit, iustificabitur.

Et nota, quòd tanta potest esse negligentia in illo qui se existimat contritum, id est in illo, qui detestatur crimina propter supplicia æterna, putans sibi displicere propter Deum, vt sit nouum peccatum accedere ad sacramentum pœnitentiæ, eò quòd habet ignorantiam crassam, quæ eum nō excusat. Et tunc neque per sacramentum pœnitentiæ recipit gratiam, perinde enim esset, ac si accederet sciens se non esse contritum, id est sciens, se non detestari peccata propter Deum. Sed quando negligentia, seu ignorantia excusat à nouo peccato; porrò quia est probabile fecisse quod debuit, tunc licet dolor per se nō sufficeret remittere præterita peccata, cum non sit vltra dispositio ad gratiam, seu contritio; tamen quia illa ignorantia est inuincibilis, & bona fide accedit, primam recipiet gratiam per sacramentum pœnitentiæ.

His igitur breuiter expositis dico, duplicem esse hominis iustificatiōem, primam videlicet, & secundam. Prima igitur iustificatio est, qua homo ex impio, & peccatore, & filio iræ fit pius, iustus, filius Dei, & resurgit in gratiam, quam Christus nobis largitur. Ipse enim solus, cum effemus filij iræ, & inimici Dei, non potentes pro nobis satisfacere, sua morte, de rigore iustitiæ, pro peccatis nostris satisfecit, quibus morte digni eramus; & propria virtute resurgens nos relinquit in cruce omnes passionibus ab Adamo assumptas; quia Christus resurgens à mortuis iam non moritur, neq; illi mors vltra dominabitur. Hęc igitur prima hominis iustificatio est misericorditer à Deo; in qua efficiuntur noua creatura, & veterem hominem exuimus. Nam ad hanc primam iustificatiōem hæc omnia concurrunt, infusio gratiæ, motus liberi arbitrij in Deum per fidem, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remissio culpæ. Hęc autem, vt diximus, in eodem instanti sunt; est tamen inter ea ordo nature; vt est auctor diuus Thomas Prima Secundæ quæstione 112. articulo 6. & 8. Si enim consideremus ea ex parte impij; & subiecti, prius est motus liberi arbitrij in Deum, & in peccatum, & remissio culpæ, quam gratia. Si autem consideraretur ex parte Dei, prius est infusio gratiæ, &c. Ad rem igitur redeundo omnes concedit infusionem gratiæ, & remissionem peccatorum fieri à solo Deo, vt patet ex sacra Scriptura. Motus autem liberi arbitrij, quamuis sit à nobis, tñ tribuitur Deo, quia non fit nisi Deo principaliter mouente. De hac ergo iustificatiōe prima loquitur Paulus Apost. cū dicit, hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Et ne putes ad iustificatiōem impij semper requiri illos duos motus distinctos, & explicitos, eò quòd S. Thomas eos ponat distinctos; nam vnico motu, regulariter loquendo, mouetur quis in Deū, & in peccatum, detestando peccata propter Deum.

Secunda autem iustificatio hominis est, qua in iustitia proficimus, & iustiores efficiuntur, vt in Apoc. 22. Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Et ista secunda iustificatio emanat à prima iustificatiōe; & propter hanc nostrā opera dicuntur meritoria vitæ æternæ, non ex dignitate talium operum, sed quia sunt admixta, & coniuncta fidei, & gratiæ, per quæ ex bonitate Dei nobiscum paciscentis dicimur mereri. Et de hac secunda iustificatiōe loquitur scriptura cum dicit, reddet iustus mercedem. Et Apost. ad Corin. 3. Vniquisque propriam mercedem accipiet. & Eccl. 16. Misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Et in Psal. 61. dicitur, tu reddis domine vnicuique secundum opera sua. Et Matth. 16. legitur: Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eorum, & Matth. 3. dicitur; iam enim se curis ad radicem arborum posita est, omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et ibi dicitur etiam, permittit dabit aream suam, congregabit triticum in horreum suū, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et de istis loquitur Iudas Apost. in epistola sua dicens, Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus impietatibus eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, & quæ cōtra Dominum loquuti sunt peccatores impij. Vos autem charissimi superedificantes vosmetipsos sanctissimæ nostræ fidei in Spiritu sancto orantes vosmetipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Et Ioan. 1. epist. c. 3. dicit. Filioli, nemo vos seducat. Qui iustitiam facit, iustus est, sicut & ille iustus est, qui facit iustitiam, id est opera iustitiæ. Itaque sapiens. Lector ex sermone meo constat clarè (iudicio meo) rectè intuenti, nullam esse dissonantiam inter Apost. paul. & Iac. quia vno, & eodem Spiritu sancto inspirati loquuti sunt. Ideo dixit Pet. in 2. cano. c. 1. Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Et quia paulus, quando dicit, arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis, loquitur de prima iustificatiōe. Sed Iacob. cum dicit, videtis, q̄ ex operibus iustificatur homo, loquitur de secunda iustificatiōe, seu incremento gratiæ, & iustitiæ.

Et

Et aduerte quia qui cum mortui essemus reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, liberati à peccato originali, sed non fuimus liberati ab obseruantia decem præceptorum moralium seu naturalium; vt docet nos Apostolus ad Rom. 6. dicens, Quid ergo peccabimus quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? ab sit. liberati autem à peccato, id est per eius dimissionem serui facti estis iustitiæ, id est obligati ad iustitiæ operationem. Et beatus Petrus in Canonica 2. ca. si. Crescite verò in gratia, & in cognitione Saluatoris domini nostri Iesu Christi, id est vt magis explicitè cognoscatis articulos, & beneficia Iesu Christi. & sanctus sanctificetur adhuc, & iustus iustificetur adhuc. & credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est, &c. Et Abraham iustissimus erat, & de ipso dixit dominus Abimelech, Gen. 20. Redde viro suo uxorem, & orabit pro te, quia propheta est, & viues. & Dauid dixit 1. Reg. 27. Dominus autem retribuet vnique secundum iustitiam suam, & fidem; & nemo tam per seclus quin possit crescere ad Eph. 4. & vide in cap. charitas, de pœni. di. 2. & charitas nunquam excidit, id est in hac vita; in futuro enim fides conuertetur in scientiam, spes in rem, charitas autem augebitur. Vnde propheta, Viuit dominus, cuius ignis est in sion, id est in ecclesia militante. & Apostolus. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo; quia licet reconciliauerit nos Deus per mortem Christi, ad hoc vt sumus participes huius reconciliationis, requiritur in nobis debita dispositio per baptismum, & pœnitentiam. Et notabis ad corroborationem sermonis nostri, quòd in sacrosancta ecumene synodo Tridentina, in 6. sess. sic dicitur; Declarat sancta Synodus ad iustificationis doctrinam, vt vnusquisque agnoscat, & fateatur, quòd cum omnes homines in præuacatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & vt Apostolus inquit, naturà filij iræ, vsq; ad eòd serui erant peccati, & sub potestate diaboli & à mortis, vt non modò gentes per vim naturæ, sed neque Iudei quidem per ipsam etià literam legis Moyse inde liberari, aut fugere possent; tamen in eis liberum arbitrium minime extinctum esset, viribus licet attenuatum, & inclinatum. Quo factum est, vt celsissimus pater, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Christum Iesum filium suum, & ante legem, & legis tempore; multis sanctis patribus declaratum, & promissum, cum venit illa beata plenitudo temporis ad homines miserit, vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non se habebant iustitiam; iustitiam apprehenderent, atque omnes ad optionem filiorum Dei reciperent. Hunc proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi. Verum, & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, se diuiduntur, quibus meritum passionis eius communicatur. Et in cap. 4. dicitur sessionis in sinuatur descriptio iustificationis impij, & motus eius in statu gratiæ. Quæ quidem translatio post euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et in c. 5. sacrum Concilium declarat ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia, sumendum esse, hoc est ab eius uocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant; per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ libere assentiendo, & cooperando disponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritu sancto illuminationem, neque homo nihil omnino agat inspirationem illam recipiens, quippe qui illam, & adicere potest, neque tamen sine gratia Dei mouere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur, conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur, cum respondemus, conuerte nos domine ad te & conuertemur; Dei nos gratia præueniri confitemur.

Et in cap. 6. dicitur sextæ sessionis ponitur modus preparationis ad iustificationem ante baptismum in adultis. Et vide etiam in c. 9. vbi tractat contrarietatem hereticorum fiduciam, cuius verba sunt; Quæuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis propter Christum diuina misericordia, nemini tamen fiduciam, & certitudinē remissionis suorum peccatorum iactant, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cum apud hæreticos, & scismaticos posse esse, imò nostra rēpense sit, & magna contra ecclesiam catholicam cōtentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia, sed neque illud asserendum est, oportere, eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui, atque iustificari, nisi eum, qui certò, & firmissime credat, se absoluit, & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutum, & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, & de mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet, cum velut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet. Sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest cum nullus scire valeat certitudine fidei, qui non potest subesse saluum, se esse gratiam Dei consequutum.

Sed aduertendum, quòd in cap. 7. dicitur sextæ sessionis dicitur synodus hæc verba, Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi qui merita passionis domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissime passionis merito per Spiritu sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsi in hæret. Vnde in ipsa iustificatione cū remissione

missione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inferitur, fides, spes & charitas. Nam fides, nisi ad eam spes accedat, & charitas, neque venit perfectè cum Christo, neque corporis eius membrum viuum efficit. Quæ ratione verissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam, & ociosam esse, & in Christo Iesu neque circuncisionem aliquid valere, neque preputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione catholicæ ab ecclesia petunt, cum petunt fidem vitam æternam præstantem, quam sine spe præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt, si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram, & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Sic ergo iustificati, & amici Dei, ac domestici facti, euntes de virtute in virtutē renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei, & ecclesiæ in ipsa iustitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est. Qui iustus est, iustificetur adhuc. & iterum; Ne verearis vsque ad mortem iustificari. & rursus; Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. & sanctus sanctificetur adhuc. & petrus dixit in canonica. c. si. crescite in gratia, & in cognitione saluatoris Domini nostri Iesu Christi, id est merendo eius augmentum per bona opera. Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta ecclesia, cū orat; Da nobis domine fidei, spei, & charitatis augmentum. Nemo autem quantumuis iustificatus liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet; Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet putans fide sola se heredem esse constitutum, hæreditatemque consequuturum. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicēs; Nescitis, quòd ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè, cum aliis predicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum petrus; Satagite, vt per bona opera certam vestram uocationem, & electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Vnde constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt iustum in omni opere bono saltem venialiter peccare, aut (quòd intolerabilius est) pœnas æternas mereri; cum scriptum sit; Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. & de Moyse dicit Apostolus quòd aspiciebat in remunerationem. Nemo quoque, quandiu in hac mortalitate viuuit, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio neque adeò presumere debet, vt certò statuatur, se omnino esse in numero prædestinatorum; quasi verum esset; quòd iustificatus aut amplius peccare non possit, aut si peccauerit, certam sibi resipiscenciam promittere debeat: nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit. Veruntamen qui se existimant stare, vident, ne cadant, & cum timore, ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigiliis, in elemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiuniis, in castitate; formidare. non debent scientes, quòd in spem gloriæ, & nondum in gloriam renati sunt. De pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia, Apostolo obtemperant dicenti; debitor sum non carni, vt secundum carnem viuamus; si enim secundum carnem iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt; cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. hinc enim iustificationis modus est lapsi reparatio; quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncupauerunt, etenim pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit, accipite spiritum sanctum, quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt; vnde dicendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multo alienam esse à baptismali; atque continere non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum, & humiliatum; verum etiam eorum sacramentalem confessionem, saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem; itemque satisfactionem per ieiunia, & elemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna; quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur; sed pro pœna temporali, quæ (vt sacre Literæ docent) non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingratum, Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti, de qua pœnitentia scriptum est; memor esto, vnde excideris; age pœnitentiam, & prima opera fac. & iterum; quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. & rursus, pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Et pro mortali peccato amittitur gratia iustificationis, sed non amittitur fides iustificatis hominibus (vt diximus) siue acceptam gratiam perpetuo conseruauerint; siue amissam recuperauerint. proponenda sunt Apostoli verba; Abundate in omni opere bono scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino. non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine

Non absque temeritate ergo à tot Doctoribus ac rationibus subtraher se quispiam volens magis hominibus placere, quam veritate sequi. Audi dominum Iesum Christum in euangelio diuitibus dicentē; Facilius est camelum transire per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum caelorum, intellige de diuite, qui captus est à diuitiis, & famulatur eis, nam diues est, qui sibi reseruatur diuitias; oconomus vero, siue dispensator, qui ad opus aliorum has tenet. Et sic patet ex omnibus dictis regula generalis circa eleemosynarum largitionem necessariam, applicatio autem eius ad particularia scientificè determinationi non subest, sed prudentiā committitur, quæ circa particularia versatur. Est autem magna opus circumspectione, vt concludatur hunc habere superflua. Oportet siquidem considerare statum, filios, filias, seruos, alnumos, hospites, conuiuas; munificentiam, magnificentiā, & si qua sunt huiusmodi, & habere semper præ oculis, quod necessarium persone non consistit in indiuisibili, multis enim adiunctis non apparebit superfluum; & multis subtractis non censetur quis indigens. Et hæc de eleemosynæ præcepto dicta sufficiant secundum doctissimum Caietanum, Sed aduerte, & nota bene, quia quum pauper apparet in extrema necessitate constitutus, peccatum mortale est non facere eleemosynam, vt in d. c. pace fame morientem. Item nota bene, quia si habes de superfluo naturæ, & persone, & eleemosynam non facis, peccas mortaliter, quia præceptum hoc scilicet quod superest, eleemosynam dare, est affirmatiuum, & obligat pro loco, & tempore, propterea fidei ac prudentiæ illius, qui superfluum habet, commissum intelligitur, quando & quibus actualiter dispenset illud superfluum simul, vel successiue, vt melius sibi videbitur. Itaque eleemosynam non facere est peccatum mortale in istis duobus casibus tantummodo. Sed in episcopis, & clericis deducto victu, & vestitu ex episcopatu, vel beneficio, omne aliud superfluum est; quia vniuersi sunt, vt videbis supra in isto speculo c. 6. si non possumus omnibus sufficere tunc danda est eleemosyna potius bono quam malo, & consanguineo quam extraneo. & sic loquitur illud, Desudet eleemosyna in manu tua, & illud, Ordinatur in me charitatem, & vide Doct. in 1. & 2. & 3. 4. 2. dist. sed aduerte, quia vt dixi, dominus dicit, desudet eleemosyna in manu tua donec inuenias iustum, cui des. & in Canticis dicitur, ordinauit in me charitatem, primo Deus, secundo parentes, deinde filij, postea domestici, vltimo extranei diligantur. glo. in capit. quiescamus 41. dist. in. vt iam dixi.

Pro complemento notabis, quod sanctus Ioannes dixit in Canonica c. 3. qui habuerit diuitias, & viderit fratrem necesse habere, & clauerit viscera sua ab eo: quo charitas Dei manet in eo? Tangitur hic duplex casus. in quo eleemosynam facere, necessitatis est & præcepti. Vnus ex parte facientis, vt supra dixi, alius ex parte recipientis, scilicet quando patitur vrgentem necessitatem, & non apparet, vnde possit sustentari nisi per eleemosynam istius: tunc tenetur dare non solum de superfluo, sed etiam de necessario, nisi sit in necessitate simili. Nam quilibet debet se restringere, vt proximum adiuuet. Nicolaus de Lira ibi.

Notabis quoque secundum S. Tho. q. est aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, si eleemosynam dare committat, ex parte quidem recipientis, cū apparet euident, & vrgens necessitas, nec apparet in promptu, qui ei subueniat. Ex parte vero dantis cū habet superflua, quæ secundum statum presentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter existimari potest. Nec oportet, q. consideret omnes casus, qui possunt contingere in futurum, non intelligas extremam necessitatem, quando emissurus est spiritum, sed quando ob defectum necessariorum apparet, quod ille moritur, nisi ei succurratur, quando possunt ei prodesse subuentiones, antequam desperetur de vita illius.

Et an possit fieri eleemosyna de illicitè acquisitis, tripliciter secundum S. Thom. potest aliquid esse illicitè acquisitum, sicut rapina, & de talibus tenetur ad restitutionem, & non potest ideo fieri eleemosyna. Alio vero modo est aliquid illicitè acquisitum, quia ille, qui acquisiuit, retinere non potest, nec tamen debetur ei, à quo acquisit, quia scilicet contra iustitiam accepit, & alter contra iustitiam dedit, sicut in simonia, quia illud debet in eleemosynas erogari. Et eadem ratio est in omnibus, datio, & acceptio est contra legem. Tertio modo est aliquid illicitè acquisitum, non quidem, quia ipsa acquisitio sit illicita, sed quia id. ex quo acquiritur est illicitum, sicut patet de eo, quod mulier acquirit per meretricium. Et hoc proprie vocatur turpe lucrum, & contra legem Dei. Sed in eo, quod accipit non iniuste agit, nec contra legem: vnde quod sic illicitè acquisitum est, retineri potest, & de eo eleemosyna fieri. Non autem fit de eo sacrificium, vel oblatio ad altare, tum propter scandalum, tum propter facrorum reuerentiam.

Circa illa verò, quæ per aleas acquiruntur, videtur esse aliquid illicitum ex diuino iure, scilicet q. aliquis lucretur ab his, qui rem suam alienare non possunt, sicut sunt minores, furiosi, & huiusmodi. Et quod quis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum, & q. fraudulenter ab eo lucretur, in his casibus tenetur ad restitutionem, & sic de eo non potest eleemosynam facere. Aliquid autem videtur esse illicitum ex iure positivo ciuili, quod prohibet vniuersaliter tale lucrum apud illos, qui sunt talibus legibus subiecti, & tenentur vniuersaliter ad restitutionem, qui lucentur, nisi forte consuetudo contraria præualeat, aut nisi ille lucratus sit ab eo, qui traxerit eum ad ludum, in quo casu non tenetur restituere, & potest facere eleemosynas de tali lucro. ita S. Tho. vbi supra ad septimū, in d. q. 32. & ibi dicit ad octauum, Et ille qui est in potestate alterius constitutus non potest eleemosynam facere, quia eleemosynæ

non

non sunt faciendæ de alieno, sed mulier si habet alias res præter dotem, potest dare eleemosynam, aliàs autem non potest sine consensu viri expresso, vel presumpso, nisi in articulo necessitatis extreme, in quo licitum esset ei furari & etiam monacho, vt eleemosynam daret. & filius familias potest dare aliquam modicam quantitatem, de qua potest præsumere, quod patri placeat. Et pro complemento dic, quod Matth. 10. & Marci 9. legitur; Qui suscipit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit, & quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum, amen dico vobis non perdet mercedem suam. Et Christus dixit, Ioan. 12. pauperes enim semper habebitis vobiscum, & in ecclesiastico c. 7. legitur; Exorare & facere eleemosynam ne despicias, ne dicas in multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offertente me Deo: altissimo munera mea suscipiet. & ibi etiā dicitur, pauperi porrige manum tuam vt perficiatur propitiatio & benedictio tua. & in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. & in Deuteronomio dixit dominus Moysi, ego præcipio tibi, vt aperiās manum patri tuo egeno & pauperi qui tecum versatur in terra, & in libro Tobie legitur c. 4. Noli auertere faciem tuam ab omni paupere, & eleemosyna ab illo peccato, & à morte liberat, & panem tuum cum esurientibus & egentibus comede, & de vestimentis tuis nudos tege. & ibi etiam in cap. 12. legitur, Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis quam thesaurus auri recondere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Et Eccl. c. 21. legitur, Mitte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa inuenies illum, recipiendo mercedem, non solum in futuro, sed etiam aliquando in presenti, vide de hoc in c. 11. Ecclesiastes. & ibi dicit Commentator, Mitte panem tuum super transeuntes aquas largiendo cibum & potum indigentibus, & maxime peregrinis transeuntibus, vt peregrini transeant ad terram suam. sicut aquæ ad mare. & Deuteronomij cap. 15. dixit dominus Moysi, & omnino indigens & mendicus non erit inter vos, vt benedicit tibi dñs Deus tuus, sequitur textus, non deerunt pauperes in terra habitacionis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperiās manum fratri tuo egeno & pauperi, & cetera, & vide Lucæ 16. vbi postquam descripta est poenitentium receptio benigna, describitur eorum satisfactio condigna, quæ potissimè est per eleemosynarum largitionem, secundum illud Daniel. 4. peccata tua eleemosynis redime, & inquitatias tuas in misericordiam pauperum, & ad hoc saluator inducit per parabolum in d. c. 16. & dicit etiam, facite vobis amicos de mammona iniquitatis; Mammon est nomen gentium tentantis de diuitiis malè acquirendis, & ideo nomen eius ad diuitias significandas derivatur. facere igitur amicos de mammona iniquitatis est dare diuitias pauperibus, quæ dicuntur mammona iniquitatis, quia frequenter ad iniquitatem inducunt, & videbis Nicolaum à Lyra, in d. c. 16.

De Ieiunio.

ITEM episcopi prædicabant in suis ecclesiis, vt omnis populus ieiunet, quia per ieiunium castitas conseruatur, & mens liberius eleuatur ad sublimia contemplanda. vnde dicitur Danielis 10. quod post ieiunium trium hebdomadarum reuelationem accepit à Deo. & est vtile ieiunium ad satisfaciendum pro peccatis, vnde dicitur Ioa. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, & in ieiunio, & ieiunio, & ieiunio, & planctu. Sed ieiunij necessitas tria includit necessariò, quæ sunt de necessitate ieiunij, scilicet qualitas ciborum, hora competens, & vna comestio. exigit quippe dñe ecclesie ieiunium abstinentiam ab esu carnis, dies ieiunij noti sunt de iure, & consuetudine. & ieiunium, vt dicit Augustinus, purgat animam, mentem subleuat, propriam carnem spiritui subiicit, cor facit contritum, & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, cogitatis verò lumen accendit. Et ieiunium non solum est ab esu, sed à cunctis illecebris abstinentia: dictum est autem, quod ieiunium vtile est ad deletionem culpæ, & ad eleuationem mentis in spiritualia; vniuersisque autem ex naturali ratione tenetur tantum in ieiunijs vti, quantum sibi necessarium est ad prædicta secundum sanctum Tho. in Secunda Secundæ quæstion. 147. vbi etiam dicit; Ieiunium in communi cadit sub præcepto legis naturæ.

Sed determinatio temporis, & modi ieiunandi secundum convenientiam, & vtilitatem populi Christiani cadit sub præcepto iuris positivi, quod est à pontificibus ecclesie institutum, & hoc est ieiunium ecclesie, vt in titu. de obseruatione ieiuniorum. Aliud verò est ieiunium naturæ, & quia multitudo hominum vt plurimum indiget tali remedio, conueniens fuit vt ecclesia aliqua ieiunia statueret ab hominibus communiter obseruanda, quasi in speciali determinans id, quod est necessarium in communi. & videbis tex. in c. ieiunium, de obseruatione ieiuniorum, & ieiunium in effectu est afflictio carnis ex abstinentia ciborum.

Et ieiunans qua hora debet comedere, dic in ieiunijs quadragesimalibus post completas vespas in ecclesijs, quæ tempore quadragesimali dicuntur de mane. vt in c. solent, de consecr. dist. 1. in alijs vero ieiunijs non est hora præfixa ab ecclesia. & ideo communiter tenetur. vt hora nona sumatur cibus. & ita est in communi obseruancia. ita sanor. in Rubr. de obseruatione ieiuniorum, & aliquid sumere pro collatione de sero magis ad sustentationem naturæ, quam ad delicias, non est prohibitum, dummodo fiat

P moderatè

moderate secundum consuetudinem regionis. ita pan. in d. Rubr. ubi etiam dicit; Dies dominicales subtrahuntur ab obseruantia ieiuniorum. Et debemus abstinere a cibis delicatis c. denique 4. distin. & omnes qui non seruati ieiunia ecclesie, peccant mortaliter. Ieiunia verò quæ sunt in præcepto, statuta sunt in conciliis episcoporum, & consuetudine vniuersalis ecclesie roborata. Nec sunt contra libertatem populi fidelis, sed magis sunt vtilia ad impediendum seruitutem peccati, quæ repugnant libertati spirituali, de qua dicitur ad Galat. cap. 5. Vos enim fratres in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasione detis carni, sed per charitatem seruite inuicem, præcepta enim ecclesie obligant, sicut Dei præcepta secundum illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit; & ieiunia, quæ præcepto ecclesie instituantur sunt ieiunia afflictionis, quæ non conueniunt in diebus lætitiæ, propter quod non est ieiunium institutum ab ecclesia in toto paschali tempore, nec etiam in diebus dominicis, vt dixi. Sed Hieronymus, scribit ad Lucinum; Vtinam omni tempore ieiunare possemus.

Et duplex est ieiunium; Vnum quidem naturæ, quod requiritur ad Eucharistiæ sumptionem, & hoc soluitur per quemlibet potum etiam aqua, post quem etiam non licet Eucharistiæ sumere. Sed ieiunium Ecclesie non soluitur nisi per ea, quæ ecclesia interdicit intendit instituendo ieiunium, quia non interdicit potum, ideo licet pluries ieiunantibus bibere, Et medicinarum assumptio non soluit ieiunium.

Sed aduerte, quia, vt dixi, omnes tenentur ieiunare, nisi in eis fuerit aliquod speciale impedimentum, vt infra dicemus. Et licet pueri non teneantur, conueniens tamen est, vt etiam in puerili ætate se ad ieiunandum exerceant plus, vel minus, secundum modum suæ ætatis. Quandoque tamen magna tribulatio imminet in signum penitentia efficacioris etiam pueris ieiunia indicuntur, sicut etiam de iumentis legitur Iona 3. Homines & iumenta non gustent quicquam, nec aquam bibant. Et de hoc vide doctiss. Caietanum in sua Summa de peccatis in parte, Ieiunium, & dicit; Excusantur à ieiunio non solum laborantes in agricultura, sed in quacunque arte; qui autem vix sit, aut necesse acquirere possunt omnia necessaria sibi, familieque suæ, si cum huiusmodi exercitio non possunt simul ieiunare, quia sicut lex ieiunij non impedit necessaria opera, ita non impedit opera debita. Similiter si vir non potest ieiunare, debet uxori reddere, non tenetur ieiunare; & ibi dicit, quid de peregrinantibus, & de aliis, dicit multa. Dicit etiam, quod excusantur infirmi, debiles, & excusantur etiam impotentia naturalis, & excusantur impotentia habendi panem; Et videbis etiam canonistas in titulo de obseruatione ieiuniorum, vbi multa in materia ieiunij dicunt, & ibi querunt, Vtrum aliqui excusentur ab obseruatione præcepti. In pueris est, vt dixi, euidentis causa non ieiunandi propter debilitatem naturæ, quando sunt in statu augmenti, quod est vsque ad finem tertij septennij. Item senes non tenentur ieiunare, quia egent frequenti alimento, & modico, sicut infirmi, & hoc accidit communiter ætatis; de prægnantibus & lactantibus dicit, quod non tenentur ieiunare. Circa peregrinos, & operarios distingue, vt per sanctum Tho. 2. 2. q. 147. art. 4. & ibi vide Caietanum, & ibi in d. q. videbis multa circa materiam ieiunij, & videbis etiam Host. & Goff. in titu. de Obseruatione ieiuniorum. Et Hieron. dixit in c. sint. de consecra. dist. 5. Sint tibi quotidiana ieiunia, & refectio facietatem fugiens; & de ieiunio, & ebrietate vide Cardinal. sancti Sixti in cap. sexto die, dist. 35.

De Oratione.

ITEM sanctis, episcopi in ecclesiis suis de oratione populū instituant circa modū orandi, ideo de oratione hunc tractatū composui. Oratio dicitur quasi oris ratio; & oratio est in præcepto, vt Luc. 18. Oportet semper orare, & non deficere; itaque bona operatio non potest esse sine oratione, & ista est veritas quod ratio sit in præcepto, & orare est proprium rationalis creaturæ, quia est actus rationis. Et orate pro inuicem, vt saluemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua. Iac. in Can. c. fi. Chrysostr. super Lucam c. 18. dicit; Considera quanta est tibi concessa felicitas, quanta gloria attributa orationibus fabulari cum Deo, cum Christo miscere colloquia, optare quod velis, quod desideras postulare. Et in psal. dicitur, Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Et omnia illa per quæ Deo reuerentia exhibetur, pertinent ad religionem; per orationem autem homo Deo reuerentiam exhibet, in quantum ei se subicit, & proficitur orando se eo indigere, sicut auctore suorum bonorum. Vnde manifestum est quod oratio est propria religionis actus; & non solum petere, quæ desideramus, sed etiam rectè aliquid desiderare sub præcepto cadit; sed desiderare quidem cadit sub præcepto charitatis, petere autem sub præcepto religionis quod quidem præceptum ponitur Mat. 6. vbi dicitur, petite, & accipietis. Et oratio præminet aliis actibus religionis; & oratio soli Deo est porrigenda, vt eam impleat; & sancto per ipsum impetranda. Ideo dicitur Iob. 5. Vocati estis qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

Et orationes porrigimus sanctis Angelis, & hominibus, non vt per eos nostras orationes cognoscant sed vt eorum precibus, & meritis orationis nostræ sentiamus effectum. Cum ergo psallendo Deo loquamur, multa attentione, & cogitatione intendendum est orationi. Bernardus. Cum ad orandum in ecclesiam intraueris, suauitiam cogitationum tuarum relinque exterius, vt soli Deo vacare possis, fieri non potest vt cum Deo loquatur, qui cum toto mundo et tacens fabulatur. Et de oratione dicit Apocal. 8. quod ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum, de manu Angeli coram Deo. Et hoc etiam patet ex modo

ex modo ipso, quo ecclesia vititur in orando. Nam à sancta Trinitate petimus, vt nostri misereatur, ab aliis autem sanctis petimus, vt orent pro nobis. Et licet mortui nesciant, etiam sancti, quid agant viuus sed vt Greg. dicit, ad excellentiam eorum, decet, vt cognoscant petitiones ad eos factas; & Deo manifestante cognoscunt. Et in oratione aliquid determinare est petendum; Matth. 6. & Luc. 9. docuit Dominus discipulos determinate petere ea, quæ continentur in petitione orationis Dominicæ. sed Mat. 6. legitur primum querite regnum Dei. Temporalia autem licet desiderare, non quidem principaliter, vt in eis finem constituamus, sed sicut quædam adminicula, quibus adiuuamur ad tendendum in beatitudinem; in quantum per ea vita corporalis sustentatur, sed non sunt querenda principaliter, sed secundario. & dicitur Prou. 30. Tribue tantum victui meo necessaria. & debemus etiam pro aliis orare, vt Iacob. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. Sed Chrysostr. dicit super Matth. pro se orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur; & si non eis proficit ego tamen non sum frustratus mea mercede, secundum illud psalm. Oratio mea in sinu meo conuertetur. Et debemus pro inimicis orare. Matth. 5. Orate pro persequentibus; & calumniantibus vos. Et Apost. ad Rom. 12. dixit, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

Sed licitum est impugnare inimicos, vt compescantur à peccatis: quod cedit in bonum illorum, & aliorum. Et sic etiam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, vt corrigantur, & sic oratio, & operatio non erunt contraria. Ad propositum adduco illud Iacobi in epist. c. fi. dicentem; Helias homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annis tribus & mensibus sex; & rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Multum enim valet deprecatio iusti assidua. vt in d. c. fi. Et legitur Iob. c. fi. Iob seruus meus orabit pro vobis. legitur etiam Gen. 20. Redde viro uxorem eius, & orabit pro te, quia propheta est. Et in epist. 1. ret. c. 3. dicitur; Oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. & Prou. 15. dicitur, Longè est dominus ab impiis, & orationes iustorum exaudiet. & in psalm. 33. dicitur, Clamauerunt iusti, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos, & ibi etiam legitur; Iuxta est Dominus his qui tribulatio sunt corde; humiles spiritu saluabit. vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. & Augustinus in psalmo 42. Quam celeriter accipiuntur orationes bene operantium, & hæc iustitia hominis in hac vita ieiunium, & elemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? fac illi duas alas, ieiunium, & elemosynam. & de oratione dicit Christus Matth. 17. Hoc autem genus, scilicet demonum, non eiicitur nisi per orationem, & ieiunium; & loquitur Christus de vniuerso genere demoniorum. Legitur etiam Act. 10. Orationes tuæ, & elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. & Matth. 19. dicit Christus; Serue nequæ omne debitum dimisi tibi, quia rogasti me & c.

Sed oratio dominica perfectius est, quia si rectè, & congruenter oremus, nihil aliud dicere possumus, quam quod in ista oratione Dominica positum est, Oratio debet esse breuis, & cum seruo; ideo sancti patres orabant, & postea aliquid operis faciebant, & postea ad orationem redibant. Matth. 6. Orantes nolite multum loqui. & nihil aliud cogitet animus quam id solum, quod precatur. Itaque ad sit debita intentio saltem actualis in principio, secundum communem opin. Sed si esset notabilis negligentia erit peccatum mortale in clerico, vt dixi 3. in isto Spec. in ti. de horis can. Et sancti qui sunt in patria orant pro nobis; sed illi qui sunt in Purgatorio, non sunt in statu orandi, sed magis, vt oratur pro eis.

De valore orationis dicere ab audientibus missam recta via esset, vt sola mente circa tantum sacrificiū occuparentur presentes, petendo, vt sacrificium gratum sit pro ecclesia, pro se, pro defunctis, gratias agendo Deo de tanto beneficio passionis Christi, & presentia ibi.

Et oratio debet esse vocalis, vt dicitur in psalmo; Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad deum deum deprecatus sum.

Sed duplex est oratio, communis, & singularis. Communis quidem oratio est, quæ per ministros ecclesie in persona totius fidelis populi Deo offertur; & ideo oportet, quod talis oratio innotescat toti populo, pro quo profertur, quod non posset fieri, nisi esset vocalis. Oratio verò singularis est, quæ offertur à singulari persona cuiuscumque; siue pro se, siue pro aliis, orantis. Et licet non de necessitate, adiungitur tamen vox tali orationi ad excitandum interiorem deuotionem. Sed aliquando non est necessaria excitatio in aliquibus. Vnde psal. dicebat; Tibi dixit cor meum, Exquisiuit te facies mea. & de Anna legitur Reg. 1. quod loquebatur in corde suo. Adiungitur et vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus, ex vehementi affectu, vt in psal. Lætatur est cor meum, & exultauit lingua mea. Et dicentes priuatas Missas ita submissè de industria, vt intelligi ab auditoribus nequeat, à ratione deuij videntur, nisi forte per accidens coram aliis non celebrent; tunc non sufficiens est, si à seruitore primo audiri possint. Ita Caietanus 2. 2. q. 83. art. 12. Et aduerte, nam legitur Mat. 6. Tu autem cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Ideo ne ores, vt ab hominibus videaris, sed illud de cubiculo mentis intelligitur, & Apost. ad Tim. 1. c. 2. dicit; Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate; hoc enim bonum est, & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Sed oratio dominica inter alias principalior inuenitur, habet enim quinque excellentias, quæ in oratione requiruntur. Debet esse oratio secreta, recta, ordinata, deuota, humilis, & continua. Secura, vt cum fiducia ad eam ad thronum gratiæ eius, ad Hebr. 4. in fide etiam non deficientes. Iacobus, postulet autem in fide nihil hesitans; securior est, quia ab hac oratione nunquam sine fructu receditur. Recta, vt petat à Deo ea, quæ sibi conueniunt. Iacob. 4. petitis, & non accipitis eò, quod male petitis ea, quæ ipse orare docuit, rectissimè postulantur. Ordinata, vt cælestia terrenis præferamus, Matth. 6. Primum querite regnum Dei. Deuota, quia pinguedo deuotionis facit sacrificium orationis esse Deo acceptum. Conspicitur deuotio ex charitate, quæ est amor Dei, & proximi; quorum vtrunque in hac oratione ostenditur. Nam ad insinuandum diuinum amorem vocamus eum patrem; ad insinuandum amorem proximi communiter pro omnibus oramus dicendo, pater noster. Humilis, & in ista oratione humilitas observatur. Respexit in orationem humilium, Tria bona facit oratio, est efficax, & vtile remediū contra mala; liberat enim à peccatis commissis, liberat etiam à timore peccatorum superuenientium, à tribulationibus & tristitiis, liberat etiam à persecutionibus, & inimicis. Item ad secretorum diuinorum reuelationem, cap. si ergo 8. q. 1. Item ad cælestium degustationem, vnde sine ipsa non gustantur diuina. Et est efficax, & vtilis ad omnia desideria obtinenda, Mar. 2. Omnia quæcunque oratis, credite, quia accipietis. & si non exaudimur, hoc est, quia non instanter petimus, oportet enim semper orare, & nunquam deficere. Luc. 18. vel quod non petimus id, quod magis expedit ad salutem. Tertio est vtilis, quia facit nos familiares Deo. David, dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. ad Tim. 2. Postquam Apostolus docuit Timotheum quomodo reducat populum ad formam veræ fidei, docet de pertinentibus ad cultum fidei, s. orationibus obsequiis, dicendo, obsecro igitur primum, &c. In quo aperte ostendit Apostolus, quod inter omnia necessaria ad salutem Christianam præcipua est oratio, & non cessat orare, qui non cessat benefacere.

Sanctificetur nomen tuum, id est nomen tuum manifestetur, & declaretur in nobis. Et istud nomen petimus manifestari, & declarari, vt cognoscatur, & teneatur sanctum.

Adueniat regnum tuum. Cum ergo petimus, quod veniat regnum, oramus, quod non regnet in nobis peccatum, sed ipse Deus, vel adueniat regnum tuum, id est gloriæ.

Fiat voluntas tua. In hac petitione petimus, vt voluntas Dei impleatur in nobis; quia tunc est rectū cor hominis, cum concordat cum voluntate diuina. & ideo Christus dicit, descendi de celo, non vt faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me, Io. 6. Voluntas Dei cōpleta est in angelis, & in sanctis, qui sunt in patria, quia vident Deum, & cognoscunt, & fruuntur eo. Et sic nos desideramus, quod voluntas Dei, quæ est, vt homines habeant vitam æternam, impleatur in terra: Sed vult Deus, vt obseruemus mandata. vel fiat voluntas tua sicut in celo, & in terra, id est sicut in angelis, & electis, qui sunt in celo; quia sicut angeli faciunt voluntatem Dei, ita & homines.

Panē nostrum quotidianū da nobis hodie, i. vnius diei, vel vnius temporis. Prou. 30. Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi, sed nisi victui meo tribue necessaria, vel panē nostrum, i. panē mentalē.

Et dimitte nobis debita nostra, id est peccata nostra. Auferimus Deo ius suum, cum præferimus voluntatem nostram voluntati suæ; & hoc est peccatum: est ergo consilium Spiritus sancti, vt petamus à Deo veniam peccatorum, Luc. 6. dimitte, & dimittemini. Ezech. 27. Homo homini seruat iram, & à Deo querit medelam. Et dimitte nobis debita nostra, id est peccata, quæ nos debitorum penæ constituunt, & quibus obligamur ad penam aut satisfactoriam, aut purgatoriam, aut æternam.

Et ne nos inducas in tentationem, id est per consensum. Deus non inducit ad malum, sed dicitur inducere ad malum permittendo, in quantum propter multa peccata subtrahit homini gratiam. Ostendit non id à nobis orandum, vt non tentemur, sed ne deserti adiutorio Dei in tentationem per consensum inducamur.

Sed libera nos à malo. petitio generalis est contra omnia mala præsentia, & futura. Amen. confirmatio omnium.

Et de oratione Christus dixit Apostolis Petro, Ioanni, & Iacobo, Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Itaque sub præcepto cadit oratio, Matth. 26. & Petrus in canon. c. 4. dixit, Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus, &c. Et in oratione mens debet in Deum eleuari; quia oratio est eleuatio mentis in Deum. & de oratione videbis sanctum Tho. Secunda Secundæ quæst. 83. & videbis supra in isto Speculo multa vtilia, in titulo de horis canonicis. Inter omnia autem opera bona (vt testatur Agathon) orare Deum est difficillimum, & plus habet laboris, quia semper demones festinant interrompere orationem, scientes, quæ ex nulla re ita impediuntur, sicut per orationem suscipiuntur. Et inde est, quod in principio omnium horarum canonicarum munientes nos signo crucis contra infestationes diaboli dicimus, Deus in adiutorium meum intende. Itaque in quacunque tribulatione, vel necessitate habemus dicere, Deus in adiutorium meum intende. Et Hierony. in cap. Non medio critere, de consecr. distin. 5. ait; Melior est quinque psalmorum decantatio cum cordis puritate, ac spirituali hilaritate, quam totius psalterij modulatio cum anxietate cordis, atque tristitia. Et dominus dixit, Mat. 18. Serue nequam omne debitum tibi dimisi, quoniam rogasti me; nonne ergo oportuit, & te misere tibi conferui tui, sicut & ego tui misertus sum? Si dimiseritis hominibus peccata eorum, pater vester cælestis

lestis dimittet vobis peccata vestra. Pro cælesti patria precepta Dei faciamus non pro terrenis quæ lex promittebat, omnia autem terrena ad duo potissimè reducuntur, scilicet ad humanam gloriam & ad terrenorum affluentiam, quorum vtrunque in lege promissum esse videtur. dicitur in Deuteronomio, Si audieris vocem Domini dei tui, & custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te dominus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra, de affluentia verò temporalium, ibidem dicitur, Abundare te faciet dominus in omnibus bonis, & ideo dominus ab intentione fidelium excludit, s. gloriam, & terrenorum affluentiam, & dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dñabitur.

Antequam Christus docuisset Apostolos orare, dixit illis, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum quoniam in celis est. sed considera, quia non dixit, non coram hominibus faciatis, sed addidit, vt videamini ab eis, qui ergo facit elemosynam, vel orat, non ideo vt ab hominibus videatur. et si coram hominibus fuerit, non tamen coram hominibus fuisse videtur; qui enim aliquid facit propter Deum, neminem videt in corde suo nisi Deum, itaque non humanam laudem pro nostrorum operum mercede queramus, & si pro indulgentia peccatorum oras, etiam si publice oras in cubiculo, & clauso ostio orans, quia non petis quæ videntur, sed quæ non videntur, itaque ieiunium, & elemosyna, & oratio solo amore Dei faciendæ sunt. & vana gloria fugienda est à Christiano viro, non autem videri ab hominibus nefas est, sed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris.

Dixi superius quod antequam Christus docuisset Apostolos orare, dixit eis, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, & etiam antequam docuisset Apostolos orare dixit eis, Orantes autem nolite multum loqui sicut ethnici faciunt, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. In isto puncto dicunt Theologi, sicut hypocritarum est in oratione placere hominibus, ita est ethnicorum, & gentilium in multiloquio se putare exaudiri. ideo subditur, Orantes autem nolite multum loqui, sed non tamen, vt quidam putant; hoc est orare in multiloquio si distans, id est multū tempus oratur; aliud est. n. sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam de ipso Domino scriptum est, quod pernoctauerit in orando; & prolixius orauerit, vt nobis præberet exemplum, & ideo oportet semper orare, multum enim valet deprecatio iusti assidua. & Apost. dixit, Sine intermissione orate. & ecclesia pro Petro sine intermissione orauit. Et Apost. ad Corinth. in epistola 2. cap. 12. sentiens tentationem grauem, ter dominum rogauit, vt discederet à se, sed Christus damnat multiloquiū orationis, id est inanem locutionem, venientē de infidelitate. ideo dixit, sicut ethnici faciunt. Et reuera omne multiloquium à gentibus venit; dissuadet igitur Christus Christiano viro magnā locutionem in orando, vt gentiles faciebant, putā cū Christianus non petit decencia à Deo, sed potentiam, & gloriam, inimicos superare; peccatiarum abundantiam in multiloquio orat. Iubet ergo hic Christus, non inanes orationes facere, orationes enim ait Apost. instantes, non tamen iubet decem millia versuum orationem componere; quod Christus insinuat, dicendo Apostolis, Sic ergo vos orabitis: pater noster qui es in celis &c. vbi saluator Apostolis, & credentibus formam orandi proposuit, breuibus verbis, & sic ad instructionem, & salutem nostram Deus instituit orationem dominicam, & docuit & iussit nos orare; & voce est orandum, vt Christus docuit, ideo dicitur in psalmo, Voce mea ad Dominum clamaui, sed non debemus vociferare, & orans nihil nouū facere debet quod aspiciant homines: vel clamando, vel peccus acriter percutiendo, vel manus expandendo, vt ab hominibus videatur, & in psal. etiam dicitur, Voce mea ad dñm deprecatus sum, adiungitur vox tali orationi triplici ratione, primo quidem ad excitandum interiorem deuotionem qua mens orantis eleuetur in Deum, vnde Aug. dicit, quod verbis, & aliis signis ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acriter excitamus, & ideo in singulari oratione tantum est vocibus, & huius signis vtendum; quantum proficit ad excitandum interiorem mentem, vt refert sanctus Tho. in 2. 2. q. 83. ad duodecimum. Secundo adiungitur oratio quasi ad redditionem debiti, vt scilicet homo Deo seruiat, secundum illud totum, quod ex Deo habet, id est non solum mente, sed etiam corpore, quod præcipue competit orationi, secundum quod est satisfactoria, vnde dicitur Osee vt. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum: Et reddemus vitulos laborum nostrorum. Tertio adiungitur vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, secundum illud, Legatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Et oratio potest esse etiam vocalis, vt in psalmo, Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. & de Ana. legitur, quod loquebatur in corde suo.

Sed nota quod duplex est oratio, communis, & singularis, communis quidem oratio est quæ per ministros ecclesiæ in persona totius fidelis populi deo offertur, & ideo oportet quod talis oratio innotescat toti populo pro quo profertur, quod non posset fieri nisi esset vocalis, & ideo rationabiliter institutum est, vt ministri ecclesiæ omnes orationes alta voce pronuncient, vt ad noticiam omnium possint peruenire. De oratione singulari multa diximus s. & aduertat, quia vt dixi, oratio Dominica voce Dñi publicatur dicendo Apostolis Sic ergo vos orabitis: pater noster qui es in celis, & sic oratio est in præcepto. Et orate quoniam dicimus orationem dominicam pro tota ecclesia vniuersali oramus. Sed B. Domin. extra horas canonicas nouem modos seruabat orandi exterioribus actibus ad interiorē deuotionem excitandam. ita sanctus Antoninus in 3. p. Historiarum c. 23.

De oratione, scriptum est in psal. 49. *inuoce me in die tribulationis, eruā te, & honorificabis me*; Et Aug. dicit, Cæli clavis oratio, & ire diuine resistit. sententia est sancti Hierony. Et legitur in Eccl. ca. 3. Oratio humiliantis se nubes penetrat & qui obrurat aurem suam ad clamorem pauperis; & ipse clamabit, & non exaudietur. prouer. cap. 2. sed caput ad ritē orandum est, vbi fide firmi, ac fixi sumus, vt S. dixi. Et Christus erat pernoctans in oratione Dei. Luc. 6. Et Christo prout homini cōpetebat orare. Et oratio p̄ defunctis fiat in omni Missa, vt in c. visum de consecra. di. 2. & q̄ stamus ad orationē, inuigila re, & incubere ad preces toto corde debemus, ideo sacerdos parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, vt in c. quando, de consecratio. dist. 2. & ibi in c. inuenimus; legitur, Inuenimus nouem præfationes in sacro Cathalogo tantummodo recipiendas, quæ ibi numerantur.

Contra hæreticos.

Et aduertite fratres, quia in istis temporibus tempestuosis, & periculosis sunt multi magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis, de quibus prophetauit beatus petrus in Canonica, Et sunt multi lupi rapaces, qui subtilitate, & persuasione sua ducuntur, & in domibus suis clam, non palam volunt aliter Scripturas interpretari. Ideo aduertant fideles, quia in istis periculosis temporibus (vt dixi) sunt multi, qui subtilitate, & persuasione sua ducuntur, & volunt interpretari aliter diuinas Scripturas, q̄ debeant, & aliter quam spiritus sanctus flagitat, & ita errant, & in scisma incidunt: quod peccatum grauissimum est; contra quos est tex. in c. non afferamus 24. q. 1. vbi litera dicit; Non afferamus fateras dolosas, vbi appendamus quod volumus pro arbitrio nostro, dicentes, Hoc graue est, hoc leue est, sed afferamus diuinam fateram de Scripturis sacris, tanquā de thesauris dominicis. facit tex. in c. quod autem 24. q. 3. vbi litera dicit; Quid autem iniquius est, quā impia sapere? & sapientioribus doctoribusque non credere? sed ad semetipsos recurrunt; & ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt, faciunt no. in c. ne inuitaris, de cons. vbi litera dicit, Ne inuitaris prudētia tuę, Prudentię suę inuitatur, qui ea sibi agenda vel dicenda patrum decretis præponere videntur. & vno inebriantur, qui Scripturas sacras male intelligunt, atque peruertunt; d. vno inebriantur 37. di. a. c. cedat etiam tex. singularis in c. relatum, ea. dist. cuius verba sunt; Relatum nobis est; quod quidam in vestris partibus commorantes aduersantur sacris doctrinis, & prout eis videntur; non secundum traditionem Patrum, sed iuxta suum sensum docere videntur. Ideo diligenter obseruandum est, vt lex Dei cum legitur, non secundum propriam ingenij virtutem legatur, aut doceatur; sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum quem sibi vnusquisque sponte præsumperit, sed nõ oportet, Ideo oportet scientiam ab eo discere Scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Sed oportet vel ex pastoralis officio, vel superioris auctoritate prædicare iuxta Apostoli sententiam, & per tex. & Doct. in c. excommunicamus. de hæret. & vide decretū sacri Concilij Tridentini de editione, & vsu sacrorum librorum, vbi multa vitia inuenies.

Secunda pars sermonis Episcopalis.

Primum quod est necessarium Christiano, est fides, sine qua nullus dicitur fidelis Christianus; fides autem facit quatuor bona: primum est, quod per fidem anima coniungitur Deo. Nam per fidem anima Christiana facit quasi quoddam matrimonium cum Deo. Ose. c. 2. Sponsabo te mihi in fide. & inde est quod quando homo baptizatur, primo confitetur fidem, cum dicitur ei, Credis in Deū? quia baptissimus est primum sacramentum fidei. & ideo dicit Dominus Mat. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et baptissimus, qui est sine fide, non prodest. Ideo sciendum est, quod nullus est acceptus Deo sine fide, ad Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Et per fidem inchoatur in nobis vita æterna. Nam vita æterna nihil aliud est, q̄ cognoscere Deum. Vnde dicit Dominus Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solū verum Deum. Hæc autem cognitio Dei incipit hic per fidem, sed perficitur in gloriosa vita futura, in qua cognoscemus eum, sicuti est. Ideo dicitur ad Hebr. 11. Fides est substantia sperandarū rerum, Nullus ergo potest peruenire ad beatitudinem, quæ est vera cognitio Dei, nisi primo cognoscat per fidem Ioan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt.

Fides autem docet omnia necessaria ad bene viuendum, ipsa enim docet quod est vnus Deus, qui est remunerator bonorum, & quod est alia vita. Et patet quod nullus philosophorum ante aduentum Christi cum toto conatu suo potuit tantum scire de Deo, & de necessariis ad vitam æternam, quantum post aduentum Christi vna vetula per fidem. Ideo dicitur Isā. 2. Repleta est terra scientia Domini.

Item fides est, qua vincimus tentationes, ad Hebr. 2. Sancti per fidem vicerunt regna. Et hoc patet, quia omnis tentatio, vel est à diabolo, vel à mundo, vel à carne. Diabolus enim tentat, vt non obedias Deo, neque subiiciaris Deo. Et hoc per fidem remouetur. Nam per fidem cognoscimus, quod ipse Dominus est omnium, & ideo sibi est obediendum, Et petr. 5. Sobrii estote, quia aduersarius vester diabolus circuit querens, quæ deuoret, cui resistite fortes in fide. Mundus autem tentat; vel alluciendo prosperis, vel terrendo aduersis, sed hæc vincimus per fidem, quæ facit nos credere aliam vitam meliorem ista,

Et

Et ideo prospera mundi huius despiciamus, & non formidamus aduersa. Ioan. 1. Hæc est victoria, que vincit mundum, fides nostra. Et etiam quia docet nos credere alia maiora mala, id est inferni. Caro verò tentat inducendo nos ad delectationes vitæ presentis momentaneas, sed fides offert nobis, q̄ per has fit eis indebitè adhaeremus, æternas delectationes amittimus, ad Ephes. 6. In omnibus sumentes scutum fidei.

Fides est habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis faciens intellectum assentire non apparentibus. Apost. ad Heb. 2. Iustus autem ex fide viuunt, ad Rom. 1. Inter omnia, quæ debent fideles credere hoc est primum, q̄ sit vnus solus Deus. Secundum est, quod iste Deus sit creator, & factor cæli, & terræ, visibilium, & inuisibilium. Non solum est necesse Christianis Deum credere, sed et necesse est, vt credant, quod Deus est pater, & quod Christus sit verus filius Dei Deo Patri consubstantialis, & coæternus. Item non solum est necessarium Christiano credere filium Dei, vt ostensum est, sed etiam oportet credere incarnationem eius. Et ideo B. Ioan. postquam dixerat multa subtilia, & ardua, consequenter insinuat nobis eius incarnationem cum dicit, Verbum caro factum est. Et sicut necessarium est Christiano credere incarnationem filij Dei, ita necessarium est, quod credat passionem eius, & mortem. Et sicut dictum est, mors Christi fuit in separatione animæ à corpore, sicut & aliorum hominum, sed diuinitas, ita insolubiliter iuncta fuit homini Christo, q̄ licet anima, & corpus separarentur adinuenim, ipsa tamen deitas perfectissime animæ, & corpori affuit semper: & ideo in sepulchro cū corpore fuit filius Dei; & ad inferos cum anima descendit.

Duo sunt necessaria homini ad cognoscendum, id est gloria Dei, & pœna Inferni. Nam per gloriam electi, & per pœnas territi cauent sibi homines, & retrahuntur à peccatis. Sed hæc sunt valde difficilia homini ad cognoscendum, vnde de gloria dicitur Sap. 9. Quæ in cælis sunt, quis inuestigauit? Et hoc quidem difficile est terrenis, quia vt dicitur Ioan. 3. Qui de terra est, de terra loquitur, sed non est difficile spiritualibus, quia qui de cælo venit, super omnes est. Et ideo Deus de cælo descendit, & incarnatus est, vt doceret nos cælestia. Erat enim difficile cognoscere pœnas Inferni. Sap. 2. Non est qui agnitus sit reuerfus ab inferis: & hoc dicitur in persona impiorum; & hoc non potest modò dici, quia sicut descendit de cælo, vt doceret nos cælestia; ita resurrexit ab inferis, vt nos de inferis edoceret. Et ideo necesse est, vt credamus, quod non solum homo factus est, & mortuus, sed quod resurrexit à mortuis; & ideo in simbolo dicitur, Tertia die resurrexit à mortuis. Post Christi resurrectionem oportet credere eius ascensionem, per quam in cælum ascendit, quia ergo Christus ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Dei, sicut dominus omnium, manifestum est, q̄ spectat ad eum iudicium. Ideo in regula catholice fidei confitemur, quod venturus est iudicare viuos, & mortuos. Hoc etiam dixerunt angeli, Actuum 1. Hic Iesus; qui assumptus est à vobis in cælum, sicut videtis, quem admodum vidistis eum euntem in cælum. Item debemus credere in Spiritum sanctum verum Deum, consubstantialem Patri, & Filio. Sicut videmus, quod in vno homine est vna anima, & vnum corpus, & tamen sunt diuersa membra ipsius, ita ecclesia catholica est vnus corpus, & habet diuersa membra: anima autem, quæ hoc corpus viuificat, est Spiritus sanctus; & ideo post fidem de Spiritu sancto inebimur credere sanctam ecclesiam Cath. Vnde additur in Symbolo, Sanctam ecclesiam Cath. Hæc autem ecclesia habet tres partes, vna est in terra, alia in cælo, tertia est in Purgatorio; sicut in corpore naturali operatio vnus membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore spirituali, id est ecclesia; & iuxta omnes fideles sunt vnum corpus, bonum vnus alteri communicatur. Apost. ad Roma. 12. Singuli autem alterius membra. Vnde & inter alia credenda, quæ tradiderunt Apostoli, est quod communio bonorum fit in ecclesia. Et hoc est quod dicitur in Symbolo Apostolorum, Sanctorum communio. Inter alia verò membra ecclesie principale membrum est Christus, quia est caput, & ad Ephes. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius; bonum ergo Christi communicatur omnibus Christianis, sicut virtus capitis omnibus membris; & hæc communicatio fit per sacramenta ecclesie, in quibus operatur virtus passionis Christi, quæ operatur ad conferendam gratiam in remissionem peccatorum. Spiritus sanctus non solum sanctificat ecclesiam quantum ad animam, sed virtute eius resurgunt corpora nostra, ad Rom. 4. Qui suscitauit Christum Iesum Dominum nostrum à mortuis, & 1. ad Corin. 15. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et ideo secundum fidem nostram credimus resurrectionem mortuorum futuram.

Et notabis, q̄ ad multa est nobis utilis fides, & spes resurrectionis; ad tollendum tristitias, quas ex mortuis concipimus. Item auferit timorem mortis. Item reddit homines sollicitos ad bene operandum, item retrahit à malo.

Et sciendum est, quantum ad omnes quadruplex conditio attendi potest in resurrectione, prima est identitas corporum resurgentium, quia idem corpus, quod nunc est, & quantum ad carnem, & quantum ad ossa, resurget virtute diuina. Iob 19. Rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Et corpora bonorum, & malorum erunt incorruptibilia, quia boni erunt semper in gloria, & mali semper in pœna eorum. Et omnes boni, & mali resurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet. Non erit cæcus, vel claudus ibi, vt Apostol. 1. Corin. 15. mortui resurgent incorrupti, id est impassibiles, quantum ad corruptiones præsentis. Et boni & mali resurgent in ætate perpe-

perfecta, id est triginta duorum, vel trium annorum, ad Ephes. 4. donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Et quantum ad bonos erit spiritualis gloria, quia Sancti habebunt corpora glorificata, in quibus erit quadruplex conditio. Prima est claritas, Matth. 13. Fulgebunt iusti, sicut sol, in regno patris eorum. Secunda est impassibilitas, 1. ad Corinth. 15. Seminatur corpus in ignobilitate, surget in gloria. Apocalyp. 21. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, nec luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Tertia est agilitas. Sap. 2. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent. Quarta est subtilitas, 1. ad Corinth. 15. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Non quod omnino sit spiritus, sed quia erit totaliter spiritui subiectum.

Circa quartam sciendum, quia damnatorum conditio contraria erit conditioni beatorum, quia erit in eis pena æterna, in qua est quadruplex mala conditio. Nam corpora eorum erunt obscura. Isa. 13. Facies combustæ vultus eorum. Item passibilia, licet nunquam corrumpeatur: quia semper in igni ardebunt, & nunquam consummabuntur, Isa. 66. Vermis eorum non morietur. Et ignis eorum non extinguetur.

Item erunt gratia; anima enim erit ibi quasi cathenata, Psal. ad alligandos reges eorum in compedibus. Item erunt quodammodo carnalia, & anima, & corpus. Iohel 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. Conuenienter in fine omnium desideriorum nostrorum, id est in vita æterna, finis credentis cū dicitur in symbolo, Vitam æternam, Amen. Accedentem ad Deum oportet credere. ad Hebr. 11. & ideo fuit necessarium veritatem fidelium in vnum colligi, ut facilius posset omnibus proponi: ne aliquis per ignorantiam fidei a veritate deficeret. Et symbolum est autoritate ecclesiæ vniuersalis editum, & ecclesia vniuersalis non potest errare in his, quæ sunt fidei: quia Spiritu sancto gubernatur; hoc enim promisit dominus discipulis, Ioan. 16. dicens, Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Et Christianus ardetur ad credendum necessitate finis, quia ut dixi, accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & qui inquitibus se remunerator est. Credere autem non potest aliquis nisi ei veritas quam credat, proponatur, & ideo fuit necessarium, ut dixi, fidei veritatem in vnum colligi, ut in Symbolo Apostolorum: & confessio fidei traditur in symbolo ex personarum ecclesiæ, quæ per fidem vniuntur. Fides autem ecclesiæ est fides formata, & post tempus gratiæ, maiores, & minores tenentur habere fidem explicitam de incarnatione Christi, præcipue quantum ad ea quæ communiter in ecclesia solemnitantur, & publicè proponuntur, sicut articuli incarnationis, alias autem subtiles considerationes circa incarnationis articulos tenentur aliqui magis, vel minus credere, secundum quod conuenit statui, & officio vniuersali; quia via veniendi ad beatitudinem est mysterium incarnationis, & passionis Christi, & corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ad Rom. 10. & ea quæ sunt necessaria ad salutem cadunt sub præcepto diuinæ legis.

Sed confiteri fidem non semper neque in quolibet loco, & tempore est de necessitate salutis, sed si aliquis interrogatus de fide taceret & hoc crederetur quod non haberet fidem, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide confessio fidei est de necessitate salutis. Ita S. Thom. in 2. 2. q. 1. Triplex est confessio, quæ in Scripturis laudatur; vna est confessio eorum quæ sunt fidei, & ista est proprius actus fidei, ut pote relata ad fidem. Alia est confessio gratiarum actionis, sicut paginis, & ista est actus laudis. Tertia est confessio peccatorum, & fidei Symbolum, & Dominica oratio pro tota lege paruulis ecclesiæ ad calorum regna sufficit. Ipsi in lib. de Summo Bono, Nolle se cognosci Christianum; quandoque est licitum, quandoque est illicitum, & tunc est illicitum, quando occultatio auferret debitum Deo honorem, & auferret proximis utilitatem; & ideo quando honor Dei, vel proximi hoc expolcit homo debet exteriori fidem suam confiteri, sed si turbatio infidelium oriatur de confessione fidei manifesta, absque aliqua utilitate fidei, vel fidelium, non est laudabile in tali casu fidem publicè confiteri, unde dicit dominus. Mat. 7. Nolite sanctum dare canibus; neque margaritas vestras spargere ante porcos, ne conuersi dirumpant vos, benefacit tunc in c. quando. 1. 1. q. 3. sed si utilitas fidei aliqua speretur, aut necessitas vrget, contra perturbationem fidelium, debet homo publicè fidem confiteri, & Christus dixit: Sinite illos, turbati, cæci sunt, & duces cæcorum. S. Tho. in q. 3. ad secundum & ad ea quæ superius dixi. Itaque taciturnitas quandoque est bona, & ideo Hieremias dixit, Solus sedebam, quia amaritudine repletus eram, ut in d. c. quando. 1. 1. q. 3.

De Symbolo Patrum, & de Symbolo, quod in ecclesia cantatur, vide S. Tho. 2. 2. q. 1. arti. 9. & vide Abb. in c. 1. de Summa Trinitate & fide. cath. & Symbolum Athanasij autoritate ecclesiæ receptum est: sed Athanasius non composuit manifestationem fidei per modum symboli, sed magis per modum cuiusdam doctrinæ. & de articulis fidei vide Abb. in d. cap. 1. de Summa Trinitate & fide. cathol. Et vide tertium Symbolum editum in Lateranensi concilio sub Innocentio III. in quo symbolo multæ fidei veritates magis lucidè expressæ sunt, quam in Symbolis Apostolorum & Niceni concilij, & ex illo concilio accepta est illa sanctissima Decretalis scripta in c. firmiter credimus. de Sum. Tri. & fide cath. & de isto Symbolo videbis D. Thomam Argentinam. in 4. in dist. 10. q. 1. in art. 2.

Symbolum autem Græcè, Latine sonat indicium, vel signum, vel collatio, & regulam fidei plenam indi.

indicat, & perfectam, quia simul in vnum continet articulos, & compositum fuit ex diuersis verbis Apostolorum. Traditur enim, quod postquam Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, cum iam forent ad prædicandum euangelium profecturi, conferentes in vnum super articulis fidei statuerunt, ut sicut omnes erant in vna fide conformes, & concordēs, sic omnes vnā fidem concorditer prædicarent, & Symbolum composuerunt, itaque Symbolum fidei est professio.

Et in omnibus Symbolis eadem fidei docetur veritas, & fuit necesse edere plura Symbola, & in nullo alio differunt, nisi quod in vno minus explicantur, quæ in alio continentur implicitè, secundum quod exiebat hæreticorum instantia. Credo in Spiritum sanctum & in sanctam ecclesiam. fit sensus; Credo in Spiritum sanctum sanctificantem ecclesiam; Sed melius est secundum communem usum, ut non ponatur; ibi, in, sed simpliciter dicatur, Sanctam ecclesiam catholicam.

Itaque notabis symbolum patrum esse declarationem Symboli Apostolorum, & publicè in Missa cantatur, & symbolum Apostolorum in prima; & in Completorio dicitur, quasi contra tenebras errorum præteritorum; & futurorum. Ecclesia quando loquitur de fide, intelligit de fide formata caritate, & bonis operibus, & non de fide nuda, quia operibus iustificatur homo, non ex fide tantum.

Diximus superius quod bonum Christi communicatur omnibus Christianis, sicut virtus capitis omnibus membris, & hæc communicatio fit per sacramenta ecclesiæ, in quibus operatur virtus passionis Christi: & sacramentum est inuisibile gratiæ visibile signum, ad nostram iustificationem institutum. hæc autem sacramenta sunt septem. Baptismus, qui est primus, & est quædam regeneratio spiritualis. Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et peccatum originale tollitur per baptismum. Et baptismus inter alia sacramenta magis est necessarius, & efficax, ut potè fundamentum omnium sacramentorum. c. præter. §. porro. 3. dist. c. veniens. de presbytero non baptizatus.

Sed quid est baptismus? est ablutio exterior cum certa forma verborum, sine qua nemo saluari potest, & quæ proficit ad salutem, & colligitur 1. q. 1. detrahitur. & de Summa Trinitate. cap. 1. §. vlti. Quandoque autem vocatur baptismus ipse character animæ impressus de consecra. dist. 4. tunc valere. quæ enim est ista tanta virtus aquæ ut, & corpus tangat, & cor abluat? nisi hoc faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. 1. q. 1. detrahere. Vbi fuit institutum? Circa hoc diuersæ sunt opiniones; nam quidam dicunt ipsum fuisse institutum per verba, quæ Iesus Christus dixit Nicodemis, Nisi quis renatus, &c. de consecra. dist. 3. filius. Secundi dicunt, quod quædam iudam cum alijs. 1. q. 1. dedit. Tertij, quando dixit discipulis, Ite, baptizate omnes gentes &c. de consecra. dist. 4. Alij quartò ipsum institutum fuisse putant, cum Dominus à Ioanne baptizatus est, vbi vim regenerationis contulit aquis de consecra. dist. 3. per aquam, Dic quod ibi fuit institutum factum, & exemplo; verbo autem, & præcepto fuit institutum, cum dixit Apostolis seu discipulis, Euntes in mundum docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, de consecra. dist. 4. propriè de baptiz. debitum. & c. non apponere.

Quis possit vel debeat baptizare? & certè nedum sacerdos, vel diaconus, sed & hæreticus, & paganus, excommunicatus, de consecra. dist. 4. siue hæreticus, & quicumque, dum tamen in forma ecclesiæ ritè confertur, ut patet supra de Sum. Trinit. c. 1. §. spe. & in his, quæ no. supra de temp. ordi. §. & quo. ver. hæc igitur sit fides tua. & 2. dist. §. verù. trāsit enim sol vel per lapideos canales, & venit ad aureolam. 1. 9. dist. secundum, sic nihil inter est qui recipiat, quoad veritatem, quoad effectum, de consecra. dist. 4. sicut in sacris.

Quæ sit eius forma? ad eius formam, seu essentiam duo necessaria sunt, verbum, & elementum. c. non ut apponeres, de baptismo. Vnde cum saluum non potest quis baptizari. Item necessarium est verbum, si quod obseruetur forma verborum, videlicet, quod dicat baptizans mergendo baptizandum, ter, Petre ego baptizo te in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, ut in c. 1. de baptiz. sed sufficit vnica immersio, si consuetudo terræ approbet, c. de Trinitate & conse. dist. 4. optimus text. ad hoc in c. eodem modo. de consecra. dist. 4. & infra in c. de ferijs.

Et baptizari potest à quocūque siue Iudæo, pagano, hæretico (ut dixi.) Ita Host. in Summa, in titulo de baptismo, & ibi dicitur Ordo si mutatur in baptismo, an valeat. Et exorcismus quod sit, & mulier, si laborat in extremis, qualiter potest baptizari infans, ibi videbis, & baptizati inuiti an sint baptizati, & baptizati fidei an sint baptizati, ibi videbis, quidam si possent euadere poenas nolēt baptizari, sed quia non possunt volunt, ne bona externa amittant, de hoc vide Host. ut dixi, & vide Doct. in d. c. maiores talis namque tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit cogendus est ad obseruantiam fidei Christianæ, in quo casu debet intelligi decretum concilij Toletani, secundum Ioannem maiorem, in 4. dist. 4. q. 2. & de furiosis baptizatis, si semper fuerunt furiosi, tenet baptismus, ibi, Et si baptizans nō intēdit baptizare, dic, quod nihil confertur, ibi etiam videbis, & de hoc etiam vide Goffredum in Summa sua de baptismo. Quid si alius liquor sit cum aqua mixtus? tenet, si aqua præualeat, aliàs contrā. Secus autem in sacramento Eucharistiæ, in quo plus de vino requiritur, quàm de aqua, ut c. pernitiosus. de celebrat. Missarum, per quam decretalem videtur contrarium posse dici; Cum generalis consuetudo ecclesiæ teneat, ut in sola & pura aqua sine alia mixtura fiat baptismus, vide Host. vbi supra.

Et species baptismi sunt tres, aque (vt diximus,) & flaminis, & sanguinis. Flaminis, id est Spiritus sancti, vt si aliquis velit baptizari; & hoc desideret cum summo ferore animi, & contritione, seu detestatione suorum peccatorum ex amore Dei si non inuenit, qui eum baptizet, & sic moriatur, ad æternam patriam conuolat. de bapt. c. debitum. de consecra. dist. 4. c. baptismi inuicem. & c. cathecumenum. & c. non dubito. Inde legitur, quod cum B. Ambrosius Valentinianum duceret ad baptismum, mortuus est Valentinianus. Vnde Ambrosius, Doleo ventrem meum, quia quem regeneraturus eram, perdidit, ille tamen gratiam, quam poposcerat, non amisit. de presbytero non baptiz. c. Apostolicam, Dixit doleo ventrem, per similitudinem, sicut posset dolere mater si amisisset partum. Nam sicut carnaliter gignitur filius, carnali actu interueniente, sic spiritali interueniente generatur spiritalis. Et character interior imprimi tur animæ. Sicut baptizans quantum ad exteriorum, pater seu patrinus intelligitur; sic quantum ad interiorum Spiritus sanctus. de baptiz. c. debitum. & sic anima est filia Dei. Inde Prophetia, Audi filia, & vide. Dicitur quoque sponsa. vnde Apostolus: despondi vos vni viro. & cap. ad hoc de cog. spi. §. quot eius species. ver. sic ergo baptizans, & preced. & de presby. non baptiz. c. veniens. Et baptismus sanguinis, quo sancti innocentes baptizati intelliguntur; vt si crederet in Christum, antequam baptizetur, occidatur pro Christo, de consecra. dist. 4. baptismi vicem.

Et baptismus reiteratur, si dubitatur de eius omissione; vt in c. 2. de baptismis, & procedit ille textus in dubio facti, quam iuris, vt cum reperitur infans expositus sine signo baptismi, nam dubium consistit in facto. De secundo possunt poni multa exempla, vt per Panorm. ibi. De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmissis; Si baptizatus es, non te rebaptizo, sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, & c. Et sacramentum baptismi vtiliter confertur parulis, licet non credunt nec intelligunt; & remittitur eis peccatum originale, text. in c. Maiores. de baptismis. Itaque dicendum est, quod etiam parulis virtutes infunduntur in baptismis. & hæc opinio est hodie approbata, vt in Clement. 1. de summa Trinit. ad finem. Conclude ergo, quod per baptismum tollitur illa macula, seu sordes animæ, & per consequens tollitur ille reatus. Item illa pronitas ad peccandum debilitatur, maxime post sacramentum confirmationis. Nam per confirmationem, seu confirmationem Christianus confirmatur in fide, & efficitur fortior ad resistendum diabolo, & concupiscentijs carnalibus, vt in c. 1. de consecra. dist. 5. & adde istis glo. not. in c. 2. de consecra. dist. 4. quam omnino vide. Et infantes decedentes sine baptismis priuatur visione Dei, aliam verò penam æqualem non patiuntur, ita Panorm. in d. c. Maiores. §. sed adhuc. Illa tamen pena maxima est, vt in c. firmissime. de consecra. dist. 4. licet respectu penæ actualis dicatur mitissima. Et dormientes, & furiosi non possunt baptizari, nisi ante dormitionem, & furorē volebant baptizari, vt per Panorm. in d. c. Maiores. §. si. vbi etiam dicit quod infideles non possunt cogi ad fidem suscipiendam. Et nemo potest seipsum baptizare, etiam infante, necessitatis articulo. c. debitum, de baptismis. vbi etiam dicit Panorm.

Iudæus, antequam recipiatur ad baptismum, debet omnia restituere, quæ extorsit per vsurariam prauitatem, & illicitè; illa verò, quæ licite quæsiuit, non sicut multi simplices credunt, vt in ca. figur. ludæi. de Iud. Nemo etiam potest baptizari in aqua rosata, quia non est elementum, sed in aqua sanctificata sic, puta in lixiuo, vel aqua lurosa, vel sulfurea, vt in c. non apponeres. per Panormita. ibi. Vltimò notabis, cum dubitatur an aliquis sit baptizatus, statim testimonio vnus, vt de consecra. dist. 4. c. placuit. Et idem in consecratione ecclesiarum, vt de consecra. dist. 1. c. Ecclesiarum. Secus in ordine, vt 28. dist. c. Afro. & supra, de cler. peregr. c. 1.

Item effectus baptismi est remissio omnium peccatorum. Nam sine penitentia omnia peccata tollit actualia, & originalia. de consecra. dist. 4. cap. sine penitentia. & de penitentis dist. 7. §. si quis autem. Vbi probatur, quod talis moriens, neque purgatorium tangit. Sed si postea corruerit homo per penitentiam resurget, & reparabitur; & nouus efficitur. c. 1. de summa Trinit. §. sacramentorum. & §. si. c. ferrum. 5. o. di. Originalia tamen remanent actu, licet tollantur reatu, de consecra. dist. 4. c. non ex quo. Licet autem baptismus tollat peccata, non tamen tollit notam, seu irregularitatem, ergo neque bigamiam. 28. q. 3. acutius. & c. vna tantum 26. dist. itaque in baptismis culpa dimittitur, non lex coniugij aboletur, & vide etiã in c. deinde. 26. dist. & bigamus dicitur qui ante baptismum habuit vnam, & post baptismum, alteram, vt in d. c. deinde. Et si aliquis adultus baptismum accipit fidei, licet character in eum imprimatur, non tamè gratia, neque remittuntur peccata: sed tunc demum incipit operari, cum ficio recedit. de consecra. dist. 4. cum valere. Nam gratia in baptismis non quærit gemitum, vel planctum, non opus aliquod, sed solam contritionem cordis & fidem, vt diximus supra, in materia de iustificacione, quod videbis, ne fallaris in hoc, quod hic dicimus, ad susceptionem baptismi requiri contritionem; nam sufficit attritio, vt satis explicauimus, sic omnia gratis condonat, vt ibidem probatur, & c. sine penitentia secundum Ambrosiū. Ad idem de penit. dist. 1. §. similiter in fi. & hoc intellige quantum ad peccata mortalia; nam originalia per vim sacramenti remittuntur parulis. Secus in adultis, in quibus requiritur contritio, vt diximus, aliã etiam originalia non remittuntur: hoc intelligas, etiam si dormientes baptizentur, vel amentes si postea vigilat, vel sani facti sunt. Sed si nullum actuale peccatum commiserant, vt puta, quia à natiuitate continuo furore laborauerunt, non video, quare talibus non dicam peccata dimitti, & originalia, & actualia, & hæc dicto comprobantur in d. cap. Maiores. §. ceterum, & sequenti. secundum hoc intellige quod

quod precedit, & quod legitur, de consecra. dist. 4. cap. paruulo recenter nato. & 26. quæst. 6. qui recedunt, infra d. c. maiores. §. verum, & seq. hic vero, & §. seq. Et omisio baptismi non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum, vt in c. ad Apostolicam. de presbytero non baptizato ministrante. & ibi dicit Panorm. qui ordinatur ab eo, qui putabatur episcopus, cum non esset, nullum ordinem recipit, valent tamen sic gesta quoad meritum, propter fidem. Et dic, vt notatur in c. dudum, de electio. & in l. Barbatus. ff. de offi. pæd. vide Panorm. in d. c. ad apostolicam. Vltimò notabis quod baptismus habuit formam suam ab Euangelio, cum Christus dixit Apostolis: Baptizate oēs gentes in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. vt in c. penul. de baptismis. Alia verò, quæ in baptismis dicuntur, fuerunt instituta ab ecclesia, & in euangelio Matt. c. 20. & c. proprie. de consecra. di. 4. Et concessum fuit Apostolis baptizare in nomine Christi propter nomen Christi ampliandum Act. 2. & in d. c. proprie, ad fin. & vide tex. Nicolai in c. ad quodam de cons. dist. 4. Et ibi vide Arch. post glo. ibi. & vide Cardinalem sancti Sixti. & Petrus baptizabat in nomine Domini Iesu Christi, Act. 10.

Et in isto sacramento nullus præsentet nisi vnum patrinum, vel vnam commatrem, vt noniter in decreto sacri Concilij Tridentini, & de filijs spiritualibus, vide infra in c. 77.

Et Christus baptizatus fuit à Ioanne. Matth. c. 3. non vt remissionem peccatorum acciperet per baptismum: sed vt sanctificatus aquas relinqueret postmodum baptizandis. Ad hoc autem ad baptismum Christus venit, vt qui humanam suscepit naturam, totum humanæ naturæ inueniatur impleuisse mysterium, & quia voluit facere quod faciendum omnibus imperabat: vt bonus Magister doctrinam suam non tam verbis insinuaret, quam actibus exerceret; & dignatus est à Ioanne baptizari, vt cognosceret serui quanta alacritate debeant currere ad baptismum domini, quando ipse non dedignatus est accipere baptismum serui. Item baptizari voluit à Ioanne, vt baptismate suo Ioannis baptismum comprobaret. Sed à Ioanne baptizari prohibetur vt Deus, ideo Iesus dixit ei, sine modo, vt quia formam serui assumpsit, & humilitatem eius erat & per eum omnis implenda iustitia legis, siue naturæ. Sed postea Ioannes fuit baptizatus à Christo, & vide Doctorem subtilem. in di. 6. q. 1. art. 4. de monstro baptizando. Et nomina gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur.

De Confirmatione

Secundum sacramentum est confirmatio, vnde & Apostoli ad hoc quod essent fortes, & receperunt Spiritum sanctum post ascensionem. Christi, 24. Lucæ, Vos autem sedete in ciuitate, quousque indua mini virtute ex alto. hoc autem robur confertur in sacramento confirmationis. Ideo illi, qui habent curam puerorum, debent multum esse solliciti, quod confirmentur, quia in confirmatione confertur magna gratia. Et si decedit maior non habet gloriam confirmatus, quam non confirmatus, quia hic habuit plus de gratia. Itaque post baptismum sacramentum confirmationis præfertur, vt in c. 1. de consecra. dist. 5. vbi littera dicit: Omnes fideles per manuum impositionem episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur, quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & constantiam dilatatur. Sed non ab alijs quam ab episcopis, manus impositionis sacramentum perfici potest, vt in c. manus, de consecra. di. 5. quia neque tempore Apostolorum ab alijs quàm ab ipsis Apostolis, legitur, aut scitur per actum esse. Nam si aliter actum fuerit, irritum habeatur, & vacuū. vt in d. c. manus. Quid conferat Spiritus sanctus in baptismate, quid in confirmatione, vide optimum tex. in c. 2. de consecra. dist. 5. vbi littera dicit: Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam. In confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate videtur, inter inuisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptismis regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismis abluimur, post baptismum roboramur, & quamuis continuo transiuntur sufficienter regenerationis beneficia, videtur tamè necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace baptismi vel seculi recipi dos, confirmatio armat. & instruit ad agones mundi, & prælia seruanda. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculati perueierint ad mortem, confirmantur morte, quia iam non possunt peccare post mortem. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem (nisi morte præueniente) nullatenus possint segregari, & vnum sine altero rite perfici non potest, id est Christianum facere plenum, & perfectum, vt in c. de his, de consecra. dist. 5. & in c. 1. vt dixi. Quare etiam confirmationis sacramentum, baptizato tradatur, vide etiam tex. in c. nouissime, de consecra. dist. 5. cuius verba sunt; Nouissime à summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs, id est donum, quod in baptismate consecutus, per gratiam vitæ donatum æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per Pontificem vero in fronte; vt in priori vñctione significet super ipsam Spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoque, vt eiusdem Spiritus sancti, septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis venire in hominem declararetur. Bis enim descendit Spiritus sanctus super Apostolos, primò, quando insussauit in eos dicens. Accipite Spiritum sanctum. Ioan. 20. postea descendit de caelo super eos igneis linguis; Act. 2. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & coperit quod loqui

loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et statutum fuit, vt ieiuni ad confirmationem veniant & perfectæ ætatis, vt moneantur confessionem facere, vt mundi donum spiritus sancti valeant accipere, vt in c. vt ieiuni. de consec. dist. 5. & ibi dicit glo. perfectam ætatem vocat, quando possit promoueri ad ordines minores, vt extra, de ætate, & qualitate. Et episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus, vt in c. episcopi. de consec. dist. 5. Et hoc etiam in alijs sacramentis obseruandum est, vt in c. huiusmodi. 2. q. 5. & c. liquido. de consec. dist. 2. & secundo autem, vel tertio nullus confirmetur, vt in c. dictum est. de consec. dist. 5. & in c. de homine. vbi litera dicit, De homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit denouo; illa talis iteratio, vel confirmatio est prohibenda. Et notabis, quod omnia sacramenta signaculo crucis perficiuntur, & in modum crucis fit solemnissimus baptismus. Notabis etiam quod sacramentum confirmationis de iure diuino est, vt in principio probauit; vos manete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Lucæ 24. Ita que dominus noster Iesus Christus Apostolos confirmauit, cum in die Pentecostes spiritum sanctum eis contulit, & per eos, eorumque successores scilicet episcopos, populos confirmandos esse decreuit. Sed nullus non confirmatus potest esse in confirmatione parrinus. Et adulti debent prius confiteri, postea confirmari. Hoc sacramentum contrahitur compaternitas, & affinitas spiritualis, prout in baptismo, impediens matrimonium contrahendum, & dirimens iam contrahendum. Nullus præsentet, nisi vnum, non plures. Confirmandi debent esse ieiuni, vt dixi, intellige de honestate, similiter confirmans. Et confirmato debet ligari frons, & sic manere quousque chrisma desiccetur. Infantes per paternos teneantur in brachijs dextris. Adulti ponant pedem suum super pedem dextrum patris sui. Ita est consuetudo sanctæ matris Romanæ ecclesiæ, & ecclesiasticarum institutionum quædam in scriptis, quædam verò apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accepimus, quædam vero consuetudine roboratas approbavit vsus. Et in his rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, nos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuicacatores diuinarum legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. 1. dist. 1. Forma huius sacramenti sunt verba, quæ episcopus dicit, quando facit crucem in fronte confirmandi cum chrismate, quæ verba sunt ista, configno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, amen. & Papa potest committere sacerdoti, vt conferat sacramentum confirmationis. & pueri sunt confirmandi, quædò sunt apti ad confitendum fidem Christi.

De Sacramento sanctissimo Eucharistiæ.

TERTIUM sacramentum est Eucharistia, & regulariter non licet sacramentum Eucharistiæ celebrare, nisi in locis sacris, quæ conclusio habetur in c. 1. de consec. dist. 1. & in c. sequentibus, vt in cap. missarum, & c. nullus presbyter. Et vide sanctum Tho. 3. parte. sed propter destructionem ecclesiarum, vel quia in itinere sunt constituti, tunc sic ecclesia defuerit, licet in ecclesijs non consecratis consecrare domino, dummodo habeatur altare portatile consecratum, aliàs non licet, nisi episcopo concedente, vt in c. concedimus. de consec. dist. 1. & de hoc videbis Doct. in d. c. 1. & ibi notatur quod conuenienter prohibitus fuit Dauid ab ædificando templum domino propter effusionem sanguinis, vt in rex. & in 1. Paralip. 21. sic habetur: Dixit Dauid ad Salomonem; Filij mei voluntatis meæ fuit, vt ædificarem domum nomini Dei mei. Sed factus est sermo domini ad me dicens; Multum sanguinè effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me; filius, qui nascitur tibi, vir quietissimus, ipse ædificabit domum nomini meo. Et si aliquis diceret, quilibet homicida potest construere templum, quare igitur Dauid fuit prohibitus? Respondeo, Dauid non fuit prohibitus quod edificare templum domini propter simplex homicidium, sed propter multum sanguinem effusum per eum, vt constat ex iam dictis. Item aliud est ædificatio illius templi famosi, quod erat tantum vnum in tota ecclesia tunc, & aliud est ædificatio templorum; seu ecclesiarum particularium nunc; respectu enim illius ædificandi propter aliquam significationem, & singularitatem excellentiæ poterat quis propter homicidium prohiberi, qui non prohibetur ab ædificando aliquam domum particularem ecclesiæ. Itaque propter mysterium dominus noluit, vt Dauid ædificaret templum; licet expensas in magna parte exposuerit. Possunt de hoc duæ mysticæ rationes assignari, vna est quia ecclesia, cuius figura fuit templum materiale, maxime in vnione charitatis, & pace fraternæ societatis consistit, secundum illud ad Eph. 4. Soli-cite seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnde vna est columba mea, vna est columba perfecta mea. Cant. 6. Et de primitiuis lapidibus ecclesiæ primitiua dicitur; Erat enim anima vna, & cor vnum in domino, Actuum 4. & in Psal. 67. dicitur; Qui habitare facit vnanimis in domo. Vnde in huius rei signum Deus voluit, quod prima structura templi fieret in Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis, & quæ fieret per virum non effusorem sanguinis, non bellatorem, sed pacificum, & quietum, cuiusmodi fuit Rex Salomō. Et ista ratio assignatur in textu, primo Paral. 22. Vbi inquit Dauid; factus est sermo domini ad me dicens, multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, sed filius tuus qui nascetur; erit vir quietissimus, ipse ædificabit templum nomini meo. Secunda ratio capitur ex glo. ordinaria in eodem loco, videlicet ad significandum, quod sanguinolenta opera non possunt spirituale

spirituale ædificium domino præparare. Diceret aliquis, Moyses fuit homicida, vt in c. non infereda. 24. q. 3. & cōsecrauit ecclesiā, vt dicitur in d. c. de cōse. di. 1. & ibi gl. & in 2. Exo. dico quod Moyses non est dicendus homicida, quia, vt dicit Nicol. de Lira super illud Exo. 2, Moyses erat iudex electus à Deo, & habebat auctoritatem iudicandi iniurias factas Hebræis, & hoc faciebat per reuelatione diuinam. Et auctoritate legis occidit Aegyptium. Et si homicidium est hominem occidere, potest tamen alius alium aliquando occidere sine peccato, nā miles hostem, & iudex nocentē. Itē in quōnibus Leuit. Si homo iuste occidit, lex eum occidit, non tu. c. si homicid. 23. q. 5. Et si aliquis diceret, sacerdotibus veteris legis fuit licitū interficere. Non valet, quia non est simile de illis, & de sacerdotibus nouæ legis; illi erant sacerdotes veteris legis, secundum quam poenæ corporales infligebantur; ideo eis occidere propria manu congruebat. Clericis autē committitur ministerio nouæ legis, in qua non determinatur occisionis, vel corporalis poenæ: ideo vt sint idonei ministri nouæ legis, debent à talibus abstinere. & dicit Aug. ad Pollentium lib. 3. transumptiue in c. quod autem. 3. 2. q. 1. quod Dauid fuit præfigurator noui Testamenti, vnde dicit gl. in d. c. I deo in figura istius temporis dictum est ei, Non ædificabis mihi templū, & c. Et si propter homicidium repulsus fuit à constructione templi, multo potius à ministerio Itaque homicida non admittitur ad sacra. & vide in ca. 1. de homi. & vide Doct. in c. sicut dignum. & in Clem. h. furiosus.

Ad vltiora procedendo in materia nostra dic, quod in sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solemnias Domino offeruntur, panis, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur: quia vtrumque ex latere Christi in passione sua profluxisse legitur, vt in c. 1. & 2. de consec. di. 2. & 3. vbi legitur; Nunc à Domino admoniti, & instructi sumus, vt calicem Domini cum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus. In commissione enim vini, & aquæ significatur plebis perfecta redemptio, vt in c. cum omne. de consecra. dist. 2. & in Concilio Carthaginensi legitur, in sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit. hoc est panis, & vinum aqua mixtum. Nec amplius in sacrificijs offeratur; quam de vuis, & frumentis. c. in sacramento, de consecra. dist. 2.

Sed vtrum hoc sacramentum debeat cōfici ex pane azymo? Respondeo iuxta S. Thom. 3. parte, quod circa materiam huius sacramenti Eucharistiæ duo possunt considerari, scilicet quid sit necessarium, & quid conueniens. Necessarium liquidum est, vt sit panis triticeus, vt dixi, sine quo non perficitur sacramentum, non est autem de necessitate sacramenti, quod sit azymus, vel fermentatus, quia in vtroque cōfici potest. Conueniens enim est, vt vnusquisque seruet ritum suæ ecclesiæ in celebratione sacramenti. Super hoc autē sunt diuersæ ecclesiarum consuetudines. dicit enim beatus Greg. in Registro; Ecclesia offert azymos panes, eod quod Dominus sine vlla commissione suscepit carnem; & peccat sacerdos in ecclesia Latinorum celebrans in pane fermentato. c. per literas. de celeb. Miss.

Græci celebrant in pane fermentato, sed consuetudo Latinorum rationabilior est propter multa. Primo propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit primo die azymorum, vt habetur 26. Matt. & Mar. 9. & Luc. 22. Secundo quia panis est proprie sacramentum corporis Christi, quod sine corruptio ne conceptum est. Tertio, quia hoc magis competit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad vsum huius sacramenti, Apoc. 1. ad Cor. c. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis. Quarto, ratio nobilior est ritus consecrationis in azymis, quia est ritus ecclesiæ Romanæ, quæ ex institutione Apostolorum videtur, & certum est, suum ritum accepisse, quod est maximum argumentum contra Græcos. Vnde Inno. Id solum sufficit Latinis contra Græcos, quod Constantinopolitanam ecclesiam multarum hæresum corruptio fermentauit. Romanam autem ecclesiam supra Apostolorum fidei petram stabili soliditate fundatam nulla prorsus hæreticæ prauitatis, pcella potuit cōquassare; sed illud semper integra fide seruauit, quod ab ipsis Apostolis accepit, qui eam præsentialiter sacris instruxere doctrinis, & ritus ecclesiastici ritus regulam docuerunt. Consuetudo tamen Græcorum, vt dicit S. Tho. in 3. parte, habet aliquam rationem, & significationem, quæ tangit Greg. eod. f. quod verbum Patris vnitum est carni. Et sicut in hoc sacramento non debet assumi, nisi panis de tritico; ita non debet assumi nisi vinum de vite. Et sicut dominus comparauit se grano frumenti. Io. 12. ita comparauit se viti, Io. 15. Ego sum vitis vera.

In aceto non potest cōfici hoc sacramentum, ideo diligenti studio vinum optimum quærendum est; vitium tamen vini non maculat sacramentum. Quod circa siue mixtum, siue acidum non perfecte corruptum in sacramentum offeratur, sacramentum cōficiatur, & diuinitus consecratur. Sed vinum corruptum non est eiusdem speciei; & duplex est corruptio, quædam, qua tollitur optimum ipsius corrupti, & non esse simpliciter, vt pote in vino acido non perfecte. Est etiam quædam corruptio, qua tollitur esse simpliciter, siue esse speciei. Prima corruptio non tollit potentiam consecrandi, secunda verò sic. Vide de hoc Cardinalis S. Sixti in c. in sacramento, de consec. dist. 2. Et vide S. Thom. in 4. Idem de pane, quia si sit in via ad corruptionem, potest cōfici; peccat tamen cōficiens. Et ex sola admittance aquæ, & non alterius liquoris fieri debet, vt in d. c. in sacramento. Et sic respondebis ad multa.

Dicitur sacramentum Eucharistiæ; quia Eucharistia est, & nominatur, quod sonat bonam gratiam, quia cum in omnibus sacramentis gratiam eius participemus: tamen in hoc sacramento totum est gratiæ, quod videmus, quod tangimus, & quod degustamus; & non tantum gratia est, quicquid in hoc sacramento est, sed etiam non nisi gratia esse potest. Quis enim dignis meritis, aut pretio digno, aut merito,

hoc possit comparari, quod in solius sui dulcedine parauit pauperibus. Vnde in Psal. 67. parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Item sacramentū vocatū est Eucharistia, siue gratia vocatū est, quia sicut a gratia, Deo, sic & gratisimis amicis paratū est, optimè gratiè nomen accepit, quia gratisimis optima cupimus, & paramus, vt in Cant. 4. dicitur; Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi. Cum. n. charorum sit inuicem habitare per desiderium, non diceret, Comedite, & bibite amici, nisi per suum corpus, & suam sanguinem, & diuinitatem eos penetrare quæret. Hoc etiam figuratū est Helter 1. c. vbi dicitur, q̄ Rex Assuerus tertio anno imponi fecit grande conuiuium cunctis principibus. Sic enim noster Assuerus, qui beatus interpretatur, tertio anno, i. tempore gratiæ, quod antecesserat annus legis naturalis, & Moisaicæ, in quo in agno paschali fuit expressus, & figuratus, hoc ergo anno imperij sui tertio fecit grāde cō uiuium, s. principibus, qui sunt, non nisi, quæ digna sunt principi cogitantes, quia ipsi parauit hoc conuiuium, de quibus Luca 22. Vos estis qui permanistis mecum in temptationibus meis. Vocatur Eucharistia, quia non nisi gratiam bonā operatur, & omnis suus effectus optima gratiæ est effectus, de qua Apost. ad Heb. 13. Optimum est gratia stabilire cor; gratia enim, quæ in hoc sacramento datur, cor hominis in bono stabilitur, & confortatur. Item sacramentum Eucharistiæ est gratia super gratiam, quasi cumulum cōtinens gratiarum; confert enim hoc sacramentum cumulum gratiarum & sanctitatis, ex corpore quidē gratiam communionis omnium membrorum; ex sanguine quidem gratiam expiationis, ex anima verò gratiam redemptionis; ex spiritu verò Christi gratiam dat viuificationis, & virtutis, ex diuinitate cōfert gratiam refectionis; ex toto signo sacramenti confert gratiam æternæ beatitudinis. De gratia communionis dicit Apostolus 1. ad Corint. Panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis est? quasi diceret, sic est. De gratia expiationis ab omnibus peccatorum periculis, dicitur ad Hebr. 8. Sanguis Christi mundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruendum Deo viuenti. Confertur etiā gratia redemptionis, quæ est in animæ pretio, quod pro nobis offertur in hoc sacramento, hoc enim, vt dicit Ambrosius, est admirabile pretium, cuius pondere tota est redempta captiuitas mundi, tartarea confracta sunt claustra inferni, aperta est nobis ianua regni, & nos sumus omnes liberati, quia pretium animæ Christi plus ponderis intulit in thesauros patris, quàm totum abstulit humanum genus, de quo Ioā. 13. Maiorem hac dilectionem nemo habet; quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et idem Ioan. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. De gratia viuificationis ex spiritu Christi dicitur Io. 6. Qui manducat me, & ipse, viuet pp me. item ibidem, Spiritus est, qui viuificat. De gratia refectionis ex diuinitate intelligitur illud Isā. 18. Suffollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hereditate Iacob patris tui. Altitudo enim terræ est excellentia corporis Christi, in quo cibus est, & resectio per hoc, quod diuinitati est vnitum; & hæc est hereditas Iacob, & omnium ab initio Patriarcharum, quia omnes in fide, & benedictione huius sacramenti sunt vegetati, & resecti. Hoc est quod omnes inuitans dominus dicit Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Sicut enim Christus in specie sacramenti nunc sacramentaliter se inluit nobis ad gratiam, ita secundum diuinitatem inluit se nobis ad gloriam, gratiam enim, & gloriam dabit Dominus, ait Propheta; gratiam autem in præsentem, gloriam in futuro.

Et dicitur Eucharistia, quia omnis gratiæ est contentiuū. Dicitur etiam à patribus. sacramentum! sacramentorum. Corpus. n. Christi vas est auri, diuinitatis, ad Colo. c. 2. In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. De quo potest exponi illud 3. Reg. 8. Dixit Dominus, vt habitarem in nebula: in hac. n. nebula, i. velamine specierum sensibilium statuit habitare splendor diuinitatis ad nostram salutē. Nominatur etiā hoc sacramentum donum, siue munus, quoniam in eo singulariter magnificentia diuinæ liberalitatis ostenditur. perfectum plane fuit opus donationis huius sacramenti, quando nihil sibi priuarim retinuit, quod nobis donauit, quod admirans beatus August. ait, Mira in hoc sacramento patris apparet liberalitas, cui non sufficit, q̄ semel nobis filium in pretium dedit, sed etiam nobis in quotidiano sacramento exhibuerit: vt tanto bono nec in vita, neque in morte careamus. Profectio hoc est datū optimum, & donum perfectum descendens à Patre luminum. O liberalitas omnipotentis Dei omni laude dignissima, omniq; gratiarum actione prosequenda. Sanè eleuata est magnificentia tua super cælos: cum quicquid in cælo est gratiæ, & gloriæ, totum nobis sub hoc diuinissimo sacramento donasti. Magna planè, & sublimia sunt hæc munera. O fidelis anima, quid retribuendum censeas pro tanto, & tam magnificentissimo munere, ac dono, largitorū profectio non habes, vt retribuas, nisi tantum vt diligas: quoniam quod per amorem datum est, neq; melius, neq; decentius, quàm per dilectionem rependi potest. Dilige ergo tota virtute tua tam benignissimum, & magnificentissimum dominum: cuius erga te tam ineffabilem charitatem pretiosissimo hoc munere experiris.

Ponitur et hoc sacramentum à sanctis Patribus in genere cibi, & potus, sicut & ipse ait, 6. Io. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus; verè quidem dicitur, cibus est: verè dicitur nutrire. Tum primò, quia nutrit cælesti virtute, quæ nobilior est omni virtute humana, vel humani cibi. Vnde Ioan. 6. Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dedit vobis panem de cælo, verum: panis enim verus est, qui de cælo descendit; hic. n. panis vegetare habet, & nutrire ad vitam cælestem.

Item verus cibus dicitur, quia nutrit virtute cibi, quod conuenientius dicitur de cibo isto, quàm de naturali cibo corporis. verus enim cibus dicitur ille, qui nihil habet sibi admistum, nisi cibum. Multa enim

enim sunt admista cibo corporali, quæ nõ sunt de cibi veritate. Et ideo natura in nobis fecit instrumenta, quæ non cibum à vero cibo separent; ita quod solum verus cibus ad nutrimentum membrorum deseruatur. In isto autem cibo nihil nisi verum, & simplex est; nihil penitus de impuro, ac non vero cibo admistum habens; & ideo verus cibus, & potus vocatur. Dicitur autem verus cibus quia est cibus vite: habet enim in seipso principium vite; dicitur Ioan. 6. Ego sum panis vite; qui de cælo descendit. Dicitur etiam verus cibus, quia confert immortalitatem, & immortalitatis radicem. Ioan. 6. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et inde habet quod viaticum dicitur, quoniam itinerantes per mortale huius exilij: desertum, vsque ad stabilitimentum immortalitatis gloriæ, quæ perducit æternitatis, de quo beatus Ambrosius ait, Figura domini corporis præcesit quando Dominus in deserto patribus manna præbuit, quia sicut ille panis populum per desertum transeuntem ad terram promissionis duxit, ita hæc cælestis fidei huius seculi per desertum transeuntes in cælum subuehit; vnde rectè viaticum appellatur. Omnia etiam ore fidelium sacramentum vocatur: quia communicare nos facit omnibus membris corporis Christi, & omnibus sanctis. Sicut enim in vno corpore Christi naturali, & vero omnium membrorum, vna fuit communicatio: omnis boni, & gratiæ; ita in corpore mystico per corpus Christi verum omnes in omnibus gratijs communicamus: de quo in symbolo, Sanctorum communionem, & psal. 118. Participem me fac omnium cultu dierum mandata tua, & te timentium. Et Apostolus ad Col. 1. Gratias ageres Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. Ideo Damascenus in 4. Sententiarum suarum ita ait, Eucharistia, communio dicitur; & est verè, quia communicamus per ipsam Christo; & quia participamus carne eius, atque diuinitate; & quia communicamus, & vnimur adiuuicem per ipsam: quia enim ex vno pane assumimus vnum corpus Christi, & vnum sanguinem adiuuicem membra generamus concorporati Christo existentes, Et Propheta Psalm. 109. de Domino dominorum summo omnium sacerdote loquitur dicens, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Dicitur autem sacrificium secundum sanctum Tho. 3. p. in quantum memoriale est passionis diuinæ, quæ acceptissimum sacrificium omnipotenti patri fuit, & gratisimum; de quo in psal. exponitur illud, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. Rectè autem illud sacrificium iustitiæ appellauit Propheta: quoniam impleuit iustitiam, & in ipso omnes oblationes, & holocausta perfecta sunt, & accepta Deo. & Malac. 3. placebit domino sacrificium Iuda, & Hierusalem. Hostia verò dicitur, & oblatio secundum eundem sanctum Tho. in quantum continet ipsam Christum, qui est hostia, & oblatio salutis, de quo ad Ephe inquit Apostolus: Tradidit semetipsum pro nobis, oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis; ab omnibus. n. ponitur in genere sacramenti, habet enim communem diuisionem cum ceteris sacramentis, quæ est iuxta Magistrum Sententiarum inuisibilis gratiæ visibilis forma, siue visibile signum: cuius imaginem gerat, & causa existat, & in sacrificijs, siue ante legem, siue sub lege Deo oblati, hoc sacrificium siue oblatio, omni alio pretiosius, nobilissimum, atque acceptissimum est. Sed sicut pretiosius ceteris quæ potius est sacrificium, ita ampliori deuotione colendum, & reuerentia tractandum est, vt per Doct. in c. nihil in sacrificijs, de consecr. dist. 1. vbi dicunt Doctores, q̄ Eucharistia, sicut est sacramentum omnibus sacramentis præstantius, atq; dignius, ita & sacrificiū & oibus sacrificijs præstantius, quæ Deo vnq; oblata sunt.

Quæritur vtrum liceat sumere hoc sacramentum sanctissimum sub vna specie tantum, s. panis, vel vini. de hoc in c. coperimus de consecr. dist. 2. & ibi optima glo. Respondeo, q̄ non est licitum, vt hoc sacramentū detur sub vtraq; specie populo Christiano, s. sub specie panis, & vini, sed vt vna tantū, panis, s. Sacerdotibus tamen consecrantibus non licet sub altera tantum, sed sub vtraque necesse est. & ita est consuetudo ecclesiæ, quia non communicat populum fidelem sub vtraque specie, sed sub altera tantum, s. panis, vt dixi. Et satis inuenitur autoritate vniuersalis ecclesiæ hæc consuetudo habuisse robur, & originē vbi hoc sacramentum referuari præcipitur pro infirmis communicandis, vt in c. peruenit, & c. presbyter. de consecr. dist. 2. vbi litera dicit, Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, & quādo quis infirmus fuerit: statim eum communicet, ne sine communionem moriatur, & hoc quidē habetur in 6. synodo vniuersali Constantinopolitana, vbi apertè cōspicitur illis temporibus, vsum vnius speciei esse apud populum laicalem. Item in 12. conc. Tolitano, quod præter dominici calicis haustū ministrabat Eucharistia. Et non obuiat cōsuetudini nostræ, quod non reperitur ex statuto vniuersali decreta, quoniam nõ omnia, quæ ecclesiæ vniuersali multa cū veneratione modo obseruata, prius publicata fuerunt, seu mandata scriptis: sed multa eorum sunt sola consuetudine introducta, vt in c. ecclesiasticarū. 1. 1. dist. vbi litera dicit, Ecclesiasticarū institutionū quasdam in scriptis, quasdam verò Apost. traditione acceptas per successores in ministerio confirmatas, quasdam verò consuetudine roboratas approbavit vltus, in c. in his. ca. di. legitur, Etiam in his rebus, de quibus nihil certi statuit diuina Scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt: & sicut præuicatorum diuinarum legum, ita & contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt, & videbis de ista materia Doctores in d. c. coperimus. de consecr. dist. 2. & ibi præcipue videbis doctissimum illum Cardinalem sancti Sixti, in omnibus sequentem vestigia B. Thomæ. Itaq; prouidè ordinatum est, vt populus non communicet sub vtraque specie, propter plures causas sufficientissimas, vt per Doct. in d. c. coperimus, & prouidè ordinatū est; vt obseruetur

consuetudo sanctæ matris Romanæ ecclesiæ: sacerdotibus autē consecrantibus non licet sub altera tantum, sed sub vtraque specie, vt in d. c. comperimus, vt dixi, sed videbis in ista materia ea, quæ sacrosancta Tridentina synodus ordinauit.

Et an liceat hoc sacramentum singulis diebus frequentare, vide tex. in c. quotidie, de consecra. dist. 2. vbi litera Augustini dicit: Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, neque vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor. Dic secundum sanctum Thomam in 3. Parte q. circa vsum huius sacramenti duo veniunt consideranda; vnum quidem ex parte ipsius sacramenti, ex qua parte nulli dubium est, quin sit vtile ipsum continuè accipere. Et ideo Ambrosius ait in libro de sacramentis: quoties effunditur sanguis Christi, remissionem debeo semper accipere, quia semper pecco. Secundum, quod est considerandum circa vsum huius sacramenti, est ex parte fumentis, videlicet quod cum summa ad hoc sacramentum accedat reuerentia. Et ideo si aliquis se quotidie ad hoc paratum inueniret, laudabile est, quod quotidie sumat. Vnde Ambrosius, Accipe quotidie, quod tibi profiti; sic viue, vt quotidie merearis accipere. itaque quotiescunque se homo paratum inuenit, accedat ad sanctissimum sacramentum. Pertinet ergo ad reuerentiam huius sacramenti, vt inquit sanctus Thomas, quod quotidie sumatur, & quod aliquando abstinetur. Vnde si aliquis experimentaliter cognosceret ex quotidiana assumptione feruorē amoris augeri, & reuerentiam non minui, talis deberet quotidie communicare. Quare sacerdos, & vnusquisque alius videtur quantum ad hoc suo iudicio relinquendus: faciat vnusquisque, quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Nec enim litigauerunt inter se Zachæus, & ille Centurio, cum alter illorum gaudens suscepit dominum, alter verò dixit, Non sum dignus vt intres sub tectum meum: ambo Salvatorem glorificantes; sed non eodem modo. Et sacerdos quando est absque peccato mortali, & celebrare potest, & non facit, priuat sanctam Trinitatem gloria: secundò, angelos in suprema Hierusalem lætitia; tertio; homines in ecclesiæ militante adiutorio, & venia; quarto, animas in Purgatorio subsidio; & gratia, seipsum priuat ordinatione mentis, informatione intellectus, verbotum veritate, famæ claritate, desideriorum puritate, & omni stabilitate. Hæc Beda venerabilis, vt refert Cardinalis sancti Sixti in d. c. quotidie. Amor autem & spes præferuntur timori: vnde cum Petrus dixit; Exi à me domine, quoniam peccator homo ego sum; respondit Iesus. Noli timere.

Et qui accedit ad sacramentum, nõ solum proprium commodum querit, imò & querit gloriam Dei; repræsentare enim intendit illam summam charitatem, qua propter nos dominus passus est in cruce, præterea illam summam potentiam, qua Christus Deus; & homo sub tantilla specie continetur. Et dicit S. Tho. vt refert Card. S. Sixti in d. c. quotidie; quod cum in eo maxime attendatur gloria Dei, & bonitas, quod se creatoris pro captu eorum communicet, magis videtur ad gloriam Dei pertinere, quod aliquis ad communionem accedat, quam quod abstinere.

Sed nota quod consecratio est actus dignus & ordinatus ad corpus Christi verum, ideo presbyter etiam si nulli homini teneatur, tenetur Deo, vt reddat ei sacrificium acceptum. Sacerdotibus enim præceptum est, Hoc facite in meam commemorationem, ideo non dimittas celebrationem, etiam si non habeas populum commissum, quia peccas omnino abstinendo, ita S. Tho. in 4. dist. 13. ad secundum. Alioquin scandalum est aliorum & irritum adsumere sacerdotium & nunquam celebrare, præcipue in præcipuis festis, vide Io. Maiorem, in 4. dist. 12. q. 5. dicentem, non audeo sacerdotem exulare à peccato si non celebret in præcipuis festis; nisi habeat legitimum impedimentum, vt in festo Natalis Domini, Pentecoste, Pascha, festo Corporis Christi, Omnium Sanctorum, Assumptionis diuæ Virginis, sed constitutio ligans clericum ad quotidie celebrandum non valet, notant Doc. in c. significatum, de præb. & vide Pano. in c. quidam, de celebr. Missarum, sed non bibens vinum, an possit promoueri ad sacerdotium, Doc. in c. ex parte, de celebr. Missarum.

Congruerat hoc sacramentum figurari ratione difficultatis, quia cum inter cætera credibilia sit difficillimum ad credendum; conueniebat, vt manu ductione figurarum homines affluerent ad hoc, figurali quadam manu ductione. Et ratione etiam significationis fuit congruum hoc præfigurari. Repræsentat enim hoc sacramentum, & continet Christum passum, quo datur vita fidelibus. Vel sic, vt arguit sanctus Tho, hoc sacramentum est specialiter memoriale passionis Christi, sed passionem Christi præcipue oportebat præfigurari, per quam nos redemit, vt fides Antiquorum ad redemptorem referretur; ergo præcipue conueniebat hoc sacramentum præfigurari. Ideo dico, quod agnus paschalis fuit præcipua figura simpliciter huius sacramenti. Pro cuius declaratione notabis cum sancto Thom. in 3. parte, quod in hoc sacramento tria considerare possumus, scilicet illud, quod est sacramentum tantum, vt panis & vinum, id quod est res, & sacramentum, velut corpus Christi verum; & id, quod est res tantum, scilicet effectus huius sacramenti. Quantum igitur ad id, quod est sacramentum tantum potissima figura fuit huius sacramenti oblatio Melchisedech, quando panem, & vinum obtulit Abraham. Genes. 14. Et c. in calice, de consec. dist. 2.

Quantum autem ad Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figuræ ipsius fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, & præcipue sacrificium expiationis, quod erat solemnisimum. Quantum autem ad effectum fuit præcipua figura manna, quod habebat in se omnis saporis suauitatem, vt dicitur Sapientia

Sapientia 16. Sicut & gratia huius sacramenti, quantum ad omnia reficit mentem.

Sacramentum Eucharistiæ conuenienter fuit præfiguratum per manna, vide Doc. in c. corporeum, de consecra. di. 2. Sed agnus Paschalis quantum ad tria præfigurabat hoc sacramentum: quantum ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis secundum illud Exo. 12. Edent carnes, & azymos panes. Quantum verò ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel decima quarta Luna, quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum verò ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis protecti sunt filii Israel à denasante angelo, & educti de Aegyptiaca seruitute; & quantum ad hoc ponitur figura huius sacramenti præcipue agnus paschalis, quia secundum omnia ipsum repræsentant.

Duobus enim modis instituit sacramentum corporis, & sanguinis, factio scilicet, & præcepto; factio, quando post typicum agnum corpus, & sanguinem suum consecrauit, & discipulis in cæna porrexit; que institutio habetur in c. quia corpus, de consec. dist. 2. Vbi litera dicit: Quia corpus assumptum ablatum erat ab ocalis, & illaturus syderibus, necessarium erat vt die cænae sacramentum nobis corporis, & sanguinis consecraret, & c. Præcepto, quoniam mandauit ab alijs sic faciendum dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Et videbis textu beati Hieronymi in c. nec Moyses, & c. accipite, de consec. dist. 2. vbi legitur; Neque Moyses dedit vobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse conuiuia, & conuiuium fuit, ipse comedens, & qui comeditur. Dixit Christus discipulis: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Postquam typicum pascha fuit completum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortator est hominis, & ad verum pascha transfudit sacramentum; vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis, & sanguinis repræsentaret, itaque Christus idem est sacerdos & sacrificium.

Magna profectò misericordia Dei in huius mensæ sacramentalis institutione ostensa est, in qua carnem suam ad manducandum, & sanguinem suum ad bibendum nobis proponit. Pro quo notandum, quod multos gradus diuinæ largitatis, & magnificentia suæ erga nos distinguere possumus. Primum, omnia subiecisti sub pedibus eius. Psal. 8. Item largitus est homini duces, Principes, & Barones curiæ suæ angelorum in ministerio salutis suæ, ad Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministeriū missi propter, & c. Item quia largitus est se ipsum homini multis modis. Primum enim se dedit in incarnatione per assumptionem nostræ humanitatis. Exinaniuit seipsum formam serui accipiens, ad Philip. 2. Et paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Isa. 9. Secundò dedit se ipsum in magistrum & verbo, & prædicatione, Ioan. 13. Vos vocatis me magister, & Domine, & benefactoris sum etenim. Tertio dedit se in ducem per exemplum in operatione, Ioan. 13. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, & c. & Exo. 15. & in Psal. 79. Dux fuisti in misericordia populo tuo, quæ redemisti, Quarto dedit se ipsum in pretiū in passione, 1. ad Cor. 16. Empti. n. estis pretio magno, & c. Vltimò dat se ipsum in cibū quotidie, Ioan. 6. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. In quo singulariter magnitudo diuinæ misericordie relucet, psal. 90. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator dominus, escam dedit timentibus se, & Io. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et si per negligentiam aliquid de sanguine Christi stillat in terrâ, vide tex. in c. si per negligentiam, de consec. di. 2. & vide c. seq. Et quare in specie panis & vini sacramentum suum Christus nobis ministravit, vide tex. & Doc. in capit. quia passus, de consec. dist. 2. Et dum hostia frangitur, passio Christi ad memoriam redit, c. cum frangitur, de consecra. dist. 2. & in cæna Domini etiam communionem debemus accipere, c. in cæna Domini, de consec. dist. 2. Et licet angelus sit superior homine natura, & gratia, & officio, Christus tamen non dedit angelis potestatem conficiendi corpus Christi, vt per tex. & Doc. in c. quid sit, de consec. dist. 2. & ibi examinant, an corpus Christi possit esse in pluribus locis localiter.

Et aduerte, quia vnitas perfectæ est inter nos, & Christum, c. in Christo. il. 2. & ibi Doc. de consec. dist. 2. & ibi dicitur; Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus, qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo Io. 6. Et in hac participatione corporis, & sanguinis Christi, Christo incorporamur, & vnimur, quia qui sumit corpus Christi, Christus est in eo. Itaque participatione huius sacramenti non tantum efficiunt vnum cum Christo vnitate voluntatis; per conformitatem in voluto nihil aliud volendo, nisi quod Deus vult, sed vñ quodammodo vnitate naturali, in quantum per hoc sacramentum manet in nobis Christus secundum vtramque suam naturam.

Sed notabis secundum Cardinalem S. Sixti in dicto c. in Christo, il. 2. de consec. dist. 2. quod vnitas, qua vnimur Deo, duplex videtur distinguui à Doctoribus in d. c. in Christo. Vna est voluntatis, & hæc est duplex; vna, qua per inhabitantem gratiam sic vnimur Deo in hac vita, vt ab eo non dissentiamus: alia, qua vniantur ei Sancti per gloriam in alia vita, vt nihil velint, vel velle possint, nisi quod ipse Deus vult. Alia est vnitas naturæ, vel naturarum, & ista videtur distinguui dupliciter; vna est per assumptionem carnis nostræ in vtero Virginis, in qua factus est nobis conformis in natura. Altera est per participationem corporis, & sanguinis Christi in sacramento: in qua secundum vtramque naturam Christus manet in nobis. Secundum vtramque vnitatem voluntatis vnimur Patri, & Filio, & Spiritui sancto; per vtramque vnitatem naturæ vnimur propriè filio mediante quodam modo vnimur patri, & Spiritui sancto. Sanè si Christus non assumpsisset naturam nostram, & coniunxisset diuinæ naturæ suæ, cuius gratia me-

diator dicitur; non esset talis perfectio unitatis inter nos, & Deum. Ideo de veritate corporis, & sanguinis Christi nulli ambigere licet, c. in quibus, de consec. dist. 2. Quid hic queris naturam ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Christus partus ex virgine? vt in d. c. in quibus. Item Ambr. in lib. de Officijs: Ante benedictionem illa species nominatur, post benedictionem Christi corpus significatur. Item in illo sacramento Christus est. Item qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio omnium peccatorum. cap. ante benedictionem, de consecra. dist. 2. r. Item sub specie panis, & vini inuisibilem Christi carnem, & sanguinem honoramus. cap. nos autem, de consecra. dist. 2. Et dic quod panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem domini nostri Iesu Christi esse; & sensualiter non solum sacramentum, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri, vt in c. ego Berengarius, de consec. dist. 2.

Sed non comeditur caro Christi materialiter, sed spiritualiter, id est sub illis speciebus occultata, vnde dixit, Verba quæ loquor vobis, spiritus, & vita sunt, & c. c. Prima, de consec. dist. 2. & ibi Doct. itaque Christus comeditur, (vt dixi) sacramentaliter in sacramento, & spiritualiter, non materialiter, vt illi inconstantes discipuli intelligebant, & ideo scandalizati recesserunt ab eo aliqui, vide sanctum Antoni. in 1. parte. in titu. 5. cap. 1. & sicut Christus est vnum cum patre natura diuinitatis, ita vnum est cum nobis humanitatis natura, Doct. in cap. in Christo Pater, de consecra. dist. 2.

Tertium sacramentum est Eucharistia, vt dixi; & sicut in vita corporis, postquam homo natus est, & vires sumpsit, necessarius est ei cibus, vt conseruetur, & sustineretur, ita in vita spirituali post habitum robur, necessarius est ei cibus spiritualis, qui est corpus Christi. Io. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. & Ioan. in Canonica. c. 1. ait, Sanguis Christi Iesu emundat nos ab omni peccato: quia sacramenta nouæ legis efficaciam habent à passione Christi. Et ideo secundum ordinationem ecclesiæ quilibet Christianus semel in anno debet recipere corpus Christi, dignè tamen, & mundè; quia, vt dicit Apostolus 1. ad Corinth. 11. Qui manducat, & bibit indignè, scilicet cum conscientia peccati mortalis, de quo non confessus est, si sit copia sacerdotis: iudicium sibi manducat, & bibit. Vide tex. in c. omnis, de pœnit. & remis. & in cœna Domini communione debemus accipere, c. cœna Domini, de consecra. dist. 2. & in c. cum omne, de consec. dist. 2. legitur, Calix dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri; quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verè ostendit sanguinem Christi.

In vltimo instanti prolationis verborum, quando sacerdos dicit, Hoc est enim corpus meum. & sic post consecrationem, licet species panis, & vini remaneat, tamen non est ibi re. liter, nisi corpus, & sanguis Christi; & idem corpus, quod natum est de Virgine, quodque pendit in cruce, & positum est in sepulchro, quod surrexit, & in cœlum ascendit, & sedet ad dexteram Dei patris, & quod venturum est iudicare viuos, & mortuos, in altari nunc est, exclusa passibilitate. c. omnia, c. ego Berengarius, & c. quid sit sanguis, de consecra. dist. 2. ibi. Doct. Itaque in isto altissimo sacramento accidentia sunt sine subiecto, puta quantitas, quæ fuit in pane, odor, & color, contra eorum naturam, virtute diuina: itaque cõfecta consecratione verè est corporis & sanguinis domini substantia: quia in hoc altissimo sacramento oportet aliquid esse supra naturam, vt intellectus noster assuescat ad ea quæ sunt fidei credenda. Est ergo corpus Christi in qualibet particula hostiæ consecratæ. Itaque substantia panis, & vini desinit ibi esse; transsubstantiantur enim in corpus, & sanguinem Christi, & tamen ipsorum accidentia ibi remanent, scilicet sapor, & color, & pondus, & sub illis speciebus, id est accidentibus est corpus Christi, vt dixit Host. in Summa sua, in rit. de consec. eccl. §. quando, & in c. singuli, de consec. dist. 2. dicitur: Corpus Christi in singulis portionibus singuli totum accipiunt, & totus Christus est in qualibet parte specierum panis, & vini. Latè hoc examinat Cardinalis sancti Sixti de mente omnium Doctorem in cap. singuli, de consecratio. dist. 2. & vide etiam tex. & Doct. in cap. vbi est pars, de consecratio. dist. 2. ad sit fides, & omnis quæstio soluta manebit. Itaque probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, id est, ad suam eandem nationem sumit. 1. ad Corinth. 11. vt superius dixi. Et in sacrificio, vt iam dixi, aqua vino miscetur, cap. in calice, de consecra. dist. 2. quia Moyses sacerdos mandato Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei, & petra erat Christus; redundat aqua in calice, salit aqua in calice, salit sanguis in vitam æternam. Item de latere Christi fluxit sanguis, & aqua; aqua vt emundaret; sanguis, vt redime ret. Quare de latere? quia vnde culpa, inde gratia; culpa per feminam, gratia per Christum. Sed dices, quando ergo Melchisedech panem, & vinum obtulit Abraham, quid sibi vult admistio aquæ? dico, vt dixi, corpore Christi mortuo fluxerunt sanguis & aqua. Ioan. 10. & tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, id est anima Christi, aqua, & sanguis; & hi tres vnum sunt: Ioan. in 1. Canonica. cap. 5. Sed expressum non habemus, quod Melchisedech obtulit aquam Abraham, præsumimus tamen, quod vinum lymphatum obtulit, ideo fortè, quia fatigatis non purum vinum, sed cum aqua mistum solemus offerre. Et prohibitum erat sacerdotibus in templo, ne vinum purum biberent, bona gl. in d. cap. in calice.

Dixi

Dixi supra, qui manducat, & bibit indignè, & c. dico quod indignitas tripliciter potest contingere. Vno modo ex ipsa celebratione, vt si quis non obseruet ritum à Christo institutum, offerendo alium panem quàm de tritico, & alium vinum, quàm de vite; & si non obseruat instituta ecclesiæ circa Eucharistiæ consecrationem. Alio modo ex parte celebrantis, vel fumentis hoc sacramentum, scilicet cum voluntate peccandi mortaliter de futuro, vel impenitens de præterito. Ita Nicolaus de Lyra in ca. 11. ad Corinth. epist. 1. Alio modo ex defectu deuotionis, scilicet talis indignitas non facit fumentem reū corporis, & sanguinis domini, impedit tamen fructum sacramenti saltem in parte, ibi videbis. Et sacerdos qui est minister huius sacramenti, non profert verba in propria persona, sed in persona Christi, in aliis sacramentis vtitur minister virtutibus suis, vel verbis ecclesiæ quibus exprimitur actus quem facit, ut in baptismo & c.

Crebra igitur huius sacramenti perceptio non tantum venialia tollit peccata, & pœnam mortaliū, quorum iam pœnitentiam egeris: verum etiam excellenter auget gratiam Dei, ita vt videatur anima incorporata Christo. Imò Doctor Angelicus in 3. par. expressè dicit, hoc sanctissimum sacramentum viuificare mortuos: quod fit conferendo primam gratiam ex mente diui Aug. de hoc videbis sancti Tho. 3. p. q. 79. art. 3. & q. 80. art. 4. & in 4. Sententiarum dist. 9. q. 1. art. 3. Et idem tenet Durandus in 4. dist. 9. q. 4. Idem etiam Adrianus in 4. 1. q. de Eucharistia, denique est communis opinio Theologorum præter Ioannem Maiorem. Imò etiam sanctus Tho. super Ioannem c. 2. super verba illa, quæ dixit dominus discipulis suis de Lazaro, Soluite eum, & c. tenet de omnibus sacramentis hoc idem, quod de Eucharistia, itaque circa peccata hoc sacramentum operatur primò vt remittatur peccata præterita, directè quidem, & primò quod ad culpam; ex consequenti etiam quod ad pœnam, per deuotionem videlicet, & contritionem, quam auget hoc sacramentum, quia semper aliquid delet pœnæ, & de fructu siue effectibus sacramenti Eucharistiæ, vide beatum Thom. in d. q. in 3. p. per hoc enim sacramentum promouemur, & proficimus in omni virtutibus, & gratiæ diuinæ opere, & eripimur à malo omni, & peccato; & quicquid Christus in mundum veniens operatus est, hoc idem operatur veniens in hoc sacramento in animam, secundum illud Ioan. Qui manducat meam carnem habet vitam æternam; & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, ideo non immerito cibus hic designatus est in ligno illo vitæ, quo reparabatur, & renouabatur homo, & à morte præseruabatur, itaque si alia sacramenta secundum beatum Tho. sunt instituta ad primam gratiam conferendam, quæ natura sua precedere debet hoc sacramentum, tamen & illa virtute huius sacramenti, & quia ad illud ordinantur, hoc efficiunt. vnde in eorum susceptione est iam votum huius sacramenti, itaque cætera sacramenta virtute sacræ Eucharistiæ gratiam conferunt. Et quia Christus in carne assumpta non erat mansurus nobiscum personaliter, sed ascensus in cœlum, ideo in die cœnæ instituit sacramentum Eucharistiæ, vt ille qui semel est oblatus pro nostra redemptione, in memoriam passionis suæ quotidie in sacramento offeratur; quod à sensu corporeo non percipitur, sed fide, & intellectu comprehenditur; sicut ille qui per baptismum mutatur de malo in bonum. cap. quia corpus, de consec. dist. 1. & ita vt dixi, iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit; quia quotidie peccamus: & ideo quia quotidie labimur, Christus quotidie mysticè pro nobis immolatur intra sanctam ecclesiam catholicam, vt in c. vtrum, de conse. dist. 2. vbi legitur, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus; alioquin quomodo magnam erit panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? Sed quia fas non est Christum vorari dentibus, voluit Dominus panem, & vinum hoc in mysterio, verè carnem suam, & sanguinem suum consecratione spiritus sancti potentialiter creari. Et ad transsubstantiationem tota Trinitas operatur: Cardinalis in c. corpus, de consecra. dist. 2. Et voluit Deus quotidie pro mundi vita mysticè immolari, vt sicut de Virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mysticè idem corpus Christi consecratur. Corpus Christi & veritas, & figura est; veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus sancti, in virtute ipsius ex panis, & vini substantia efficitur. Figura verò est id, quod exterius sentitur. Et substantiam panis conuertit in substantiam corporis Christi, non est aliud, vt dixi, nisi quia in vltimo instanti prolationis verborum, quando sacerdos dicit, Hoc est enim corpus meum, in hoc vltimo instanti, virtute diuina desinit esse substantia panis, & succedit ibi corpus Christi, sicut erat in cruce seclusa passibilitate, & non potest aliter fieri, quia sic Deus æternus ordinauit, vt dixi.

Et Missa omni die debet celebrari in ecclesia secundum Inn. & Card. in cap. iteratur, de consec. di. 2. quinque de causis; primò, quia semper oportet esse paratam medicinam contra quotidiana peccata. Secundò, vt lignum vitæ semper sit in medio paradisi. Tertio, vt nobis Christus semper vnatur sacramentaliter, & nos ei spiritualiter. Quarto, vt sit apud nos iugis memoria passionis eius. Quintò, vt verò agno, loco typici, quotidie vtamur.

De utilitate memoriæ passionis Christi diximus, vt videbis Doct. in c. semel Christus, de consec. di. 2. Sed repetimus etiam nunc aliqua pro utilitate materiæ iuxta illud, quod notant Arch. in d. c. iteratur. quod memoria passionis Christi prodest nobis ad multa, obstruat enim gaudia mundi, in cuius signum, vt dicitur Luc. 23. sol obscuratus est, quod moraliter significat, quod cogitatio passionis Christi obscurat in nobis gloriam, & prosperitatem huius mundi. Secundò, tremorem incutit in cuius signum passionis

passionis tempore factus est tremor magnus, habetur Matth. 27. per quod significatur, quod corda nostra in memoriam passionis Christi debent timere, & tremere, considerata tanta humilitate Christi patientis; timentes, ne vacui reddamur fructu passionis suae. Terriò duritiam cordis emollit, in cuius signum tempore passionis petre scissus fuit. Matth. 27. Quartò à peccato suscitatur, in cuius signum tempore passionis Christi monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Matth. 27. Quintò à moribus demonum sanat, quod figuratum fuit, Num. 21. ubi Dominus dixit Moyssi, fac serpentem, & erige eum in palo; quicumque aspexerit eum vivet. Sextò labores penitentiae dulcorat, quod significatum fuit Exod. 15. ubi dicitur, quòd ostendit dominus Moyssi signum, quòd cum misisset in aquas Marach, dulcoratae sunt. Septimò, liberat à morte aeterna, quòd significatum fuit, Iosue 6. ubi dicitur, quòd Raab meretrix per filium coccineum pendens in fenestra liberata est. Filium coccineum, quòd rubeum est significat passionem: fenestra cor nostrum designat. Itaque (vt dixi) Christus in passione sua dicitur immolatus. Et passio sua convenienter dicta est sacrificium, vnde Apost. ad Eph. 5. Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis.

Pro cuius intelligentia notandum est, quòd sacrificium dicitur aliquid factum ad honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Et inde, vt Aug. 10. de Civitate Dei dicit; verum sacrificium est omne opus, quòd agitur, vt sancta societate Deo inhereamus, reatum ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possumus. Christus autem seipsum obtulit in passione pro nobis voluntariè, & hoc ipsum opus fuit Deo maximè acceptum, vt potè ex charitate proveniens. Vnde manifestum fuit, quòd passio Christi fuit verum sacrificium, & vt dicit S. Thom. 3. par. dupliciter celebratio huius sacramenti Eucharistiae dicitur Christi immolatio. primò quidem, quia celebratio huius sacramenti imago est quaedam representatiua passionis Christi, quae est vera immolatio. Vnde Ambr. super epistolam ad Hebr. 10. semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens, quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus ad recordationem mortis eius? Alio modo quantum ad effectum passionis; quia scilicet per hoc sacramentum efficiamur participes fructus dominicae passionis. Et Iacob frater Domini, & Basilus Caesariensis addiderunt nobis Missae celebrationem c. Iacobus, de consec. di. 1. itaque dederunt ordinem. Verba enim quibus Christi corpus conficitur, ab ipso Domino sunt tradita, vt diximus. vide c. ecclesiasticarum 11. di. vide de Missa in c. de horis canonicis. ubi multa videbis.

Mysterium nostrae salutis totum comprehenditur in sacramento Eucharistiae, ideo tale sacramentum præ ceteris agitur cum maiori solemnitate. De ratione singularium partium Missae, vide sanctum Thom. 3. p. q. 83. art. 4. & vide Card. in c. 1. de celebr. Miss. Et Graeci dicunt, quòd hoc sacramentum est tantae necessitatis, quòd pueris debet dari, sicut baptismus: quòd est falsum, quia in sumente hoc sacramentum requiritur actualis devotio, & reverentia, quae non sunt in pueris. Et ideo verbum, quòd importat præceptum, tantummodo intelligitur de adultis, quibus necessarium est ad salutem hoc sacramentum Eucharistiae accipere, saltem in voto, si non possit haberi in re. Et pro infirmantibus presbyter semper Eucharistiam habeat paratam c. presbyter, de consec. di. 2. Et Eucharistia; & chrisma debent fideliter custodiri. vet. de Anch. in c. 1. de custodia Eucharistiae. Et calix ex auro, ex argento, ex stagno fiat c. vt calix, de consec. di. 1.

Altaris etiam sacrificium non in serico, sed lineo panno consecratur, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in syndone linea munda sepultum fuit, vt in c. consulto, de consec. dist. 1. ubi legitur, Consulto omnium statuimus, vt sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto quisque celebrare audeat Missam, neque praesumat; sed in puro lineo, vel linteo, ab episcopo consecrato, terreno, scilicet procreato, ac contexto. Sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone linea munda sepultum, ideo corporalia debent esse linea certa ratione. De aere, aut ex auriscalco non fiat calix. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice praesumat Missam cantare c. vt calix, de consec. di. 1. & in c. vasa.

Et qua hora sunt Missarum solemnia celebranda, vide tex. in c. nocte sancta, de consec. di. 1. & in cap. consulti, de celeb. Miss. & in c. ex parte, eod. tit. ibi quoque videbis, quot Missas in die sacerdoti celebrare licet, sed nemo de manu haereticis etiam instante necessitate Eucharistiam sumere debet c. si quis 24. q. 1. c. vt quid de consec. di. 2. fecus in baptismo.

Corpus Christi, & sanguis tandiu durat, quandiu durat accidentia panis. & vini. Ideo debet differri cibis per tantum tempus, quo verisimiliter illa accidentia, & per consequens Christi corpus, non sit amplius in corpore recipientis. Ita est communis opinio secundum pan. in c. ex parte, de celeb. Miss. & vide sanctum Thom. 3. p. q. 80. art. 8. ad sextum, & vide tex. & Doct. in cap. tribus de consec. di. 2. sed dicit D. Tho. quòd per contrariam consuetudinem dictum caput est abrogatum, de corpore Christi, certum est, quòd species quam citò dentibus teruntur tam citò in calu rapitur corpus Christi, glo. & Doct. in c. tribus gradibus, de consec. dist. 2.

Et Paulus Apost. in c. 10. ad Hebr. dicit; Vna oblatione consummavit sempiternum sanctificatos. & alii qui in sensu tollunt sacrificium Missae. Sed non ideo tollendum est sacrificium Missae, quia est eadem hostia. & ideo semper Deus illa placatur; aliter tamen nunc exhibetur, hoc est non cruentum, sed in cruento modo, quia corpus resurgens à mortuis iam non moritur, & mors ultra illi non dominatur. Itaque hic, id est in ista oblatione, & est sacramentum, quia signum rei sacrae, & eiusdem contentium, & collatum

latium: & est sacrificium, quia est idem cum alio antiquo aliter exhibitio. Et in illa auctoritate superioris dicta ponit Apostolus differentiam inter Christum & sacerdotem legalem: Nam sacerdos legis non per unam hostiam, sed per plures; neque semel, sed saepe poterat auferre peccata; Christus verò dominus, & proprius & verus pontifex una hostia, hoc est semel perfecit usque in finem sanctificatos. eos Deo coniungendo; & copulando. Vna enim oblatio, facta in cruce sufficiens est, propter quod omnia sacrificia legis cessare debent. Vna enim oblatio, id est merito suae unice passionis, seu immolationis in cruce consummavit, id est plenè redemit, & quantum in se est, ad perfectionem adduxit in sempiternum sanctificatos, id est electos, seu omnes qui in hoc seculo per gratiam sanctificantur. Vna oblatio consummavit, id est perfecit, quòd fecit sanctificando, reconciliando, & coniungendo nos Deo; quia hostia Christi, qui Deus est, & homo, habet virtutem aeternam sanctificandi. Et vt sanctificaret Iesus per proprium sanguinem populum, extra portam passus est, vt ad Hebr. 14. Itaque per virtutem passionis suae Christus intra caelestia sancta nos introducit ad Patrem. Et id non sumus sub lege, sed sub gratia, vt p. Apost. ad Rom. 6. Sed tempore nouae legis manent praeccepta moralia, eò quòd sunt de dictamine rationis rectae; propter quòd non sumus absoluti ab eorum obligatione. Ideo ait Apost. liberati autem à peccato, seui facti iustitiae, id est obligati ad iustitiae operationem. Et illud quòd dicit ad Roman. 3. arbitratur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis; sic intellige; vt diximus in prima parte sermonis. scilicet in prima hominis iustificatione; quia de illa loquitur Apost. Et Iacob in Canon. c. 3. loquitur de secunda iustificatione; quia per bona opera mereamur augmentum gratiae; vt dicit Petrus in canonica, & Ioan. in Apocal. vt dixi in 1. parte sermo. praeccepta autem moralia; quae ordinantur ad bonos mores, non solum manent in nouo Testamento, sed etiam per Evangelica Christi consilia perficiuntur, & ad salutem requiruntur; iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: Eadem enim fides est fidelium noui, ac veteris Testamenti, quamuis tempora sunt mutata, & fides nobis sit magis explicita; quòd enim illi futurum credebant, nos factum credimus. Ipse quoque habitus fidei, qui est virtus theologica, est vnus in specie in omnibus fidelibus, qui vnquam fuerunt, sunt, & erunt; & propter formalem obiecti unitatem, quòd est veritas prima, propter quòd credimus omnia quae cadunt sub fide. ratet ergo, quia id, quòd ait Apost. in d. c. ad Rom. 3. ex fide, & per fidem, sit idem res, quamuis in ipso modo loquendi videatur distinctio: Apostolus namque frequenter mutat propositionem, & modum loquutionis in eodem sensu. Quia vero ex praedictis, ac similibus verbis imponebant Iudaei paulo, quòd esset legis destructor, propterea Apostolus se excusans adiecit; Legem ergo (Mosaicam) destruximus per fidem, & Evangelium; vt nobis imponitur? absit. Sed legem statuimus, id est approbamus, ac roboramus pro statu ac tempore. Cum ergo lex vetus fuerit via, ac dispositio ordinaria ad Evangelicam legem, non dicitur destrui, sed adimpleri, ac perfici euangelica lege superueniente; cessat tamen quantum ad modum prioris obseruantiae. Vnde Ambr. dicit; Non destruitur lex, cum impleta secundum spiritum cessat secundum literam; quia hic, scilicet in nouo Testamento, gratia fidei est, qua impletur lex, quae sine fide esset infirma; firmatur enim lex, quoniam caeremonialia spiritualiter implentur; & quòd minus in moralibus continebat, in Evangelio additur; & quòd tunc promittebatur futurum, fides aduenisse refertur. Tollitur autem litera occidens, & moralia literaliter manent: propter quòd ait Saluator; Non veni solvere legem, sed adimplere. Et sacramenta sunt septem, sed sacramenta necessitatis sunt quinque, baptismus, confirmatio, poenitentia, vltimavntio, corpus Christi. Doct. in c. remissionem 1. q. 1. & in c. veniens, de transact. forma verò huius sacramenti, vt dixi, siue verbum, cuius virtute perficitur, illud, proculdubio est, quo Christus Dominus ipsum primò perfecit; id, quòd ex ipsius verbis Evangelii, & pauli praecipue colligitur, cum iubet Christus discipulos facere quòd ipse fecit, hoc facite, &c. Nec tamen discipulos tantum, sed eorum successores quoque perpetuo in ecclesia hoc facere iussit. & Anacletus papa sanctissimus, & martyr, quintus, à B. petro, praecipit omnibus Christianis, vt peracta consecratione communicarent, recusantes autem ab ecclesiis eiicerentur. Et quae ad Missae sacrificium pertinent, & de ritibus, & caeremoniis quae in Missae celebratione adhibentur, & de fructibus sacratissime Eucharistiae sacrificij, & de necessitate sacrificij Missae, vide sacrosanctam Tridentinam Synodum, decernentem sanctissimam doctrinam, & canones, omnibus fidelibus Christianis, ubi multa optima, & necessaria inuenies.

Dixi superioris, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Ioan. 6. Et in me manet, & ego in illo. Hic ostenditur huius sacramenti utilitas, quia hoc sacramentum perducit hominem ad consummationem gratiae, quae est gloria aeterna. Et hoc est quòd dicitur, Qui manducat meam carnem, non tantum sacramentaliter, sed etiam spiritualiter percipiens effectum sacramenti, quia habet Deum inhabitantem, qui est vita aeterna. Qui manducat meam carnem in me manet, id est vnitur mihi.

Et in primitiua ecclesia non solum sacerdotes sumebant hoc sacramentum, sed etiam totus populus quotidie. Act. 2. & vide Lyram in c. 15. Lucae.

Est considerandum, quia alia sacramenta solum proficiunt ipsi recipienti, sacramentum autem Eucharistiae, non solum proficit sacerdoti sumenti, sed etiam toti ecclesiae, & illis qui sunt in purgatorio. Ratio, quia Eucharistia non tantum est sacramentum, sed est ecclesiae sacrificium, in quantum continet Christum

Christum passum; Et ideo proficit omnibus Christi fidelibus. Si autem sumatur alio modo sicut laico, tunc proficit solum sumentis quia officium eius non est offerre sacrificium, sed tantum sumere sacramentum. Et consecratur corpus separatim à sanguine, quia in passione sanguis fuit separatus à corpore, ut diximus, & consecratio est quædam Dominica passionis rememoratio. Cætera autem quæ ad illud sanctissimum sacramentum pertinent, tractantur in 4. sent. & videbis optima & mirabilia magna de altissimo sacramento Eucharistiæ sancta, in sess. 13. sacri œcumenici concilij Tridentini, & omnino vide.

De Pœnitentiâ.

QUARTUM sacramentum est pœnitentiâ; contingit enim in vita corporali, quod quandoque infirmatur, & nisi habeat medicinam moritur, & ita in vita spiritali quis infirmatur per peccatum; unde necessaria est medicina ad recuperandam sanitatem: & hæc est gratia; quæ confertur in pœnitentiæ sacramento. In pœnitentiâ tria debent esse, contritio, quæ est dolor de peccato cum proposito abstinendi: confessio peccatorum cum integritate; & satisfactio, quæ est per bona opera. Perfecta pœnitentiâ cogit peccatore omnia libenter sufferre. In corde eius contritio, in ore eius confessio, in opere tota humilitas, & satisfactio. Hæc est fructifera pœnitentiâ; sola cordis contritio, & secreta satisfactio absque oris confessione non potest Christianus Deo satisfacere. ut in cap. 1. cum sequentibus capitulis, de pœnitentiâ. di. 1. & in c. omnis utriusque sexus de pœnitentiâ & remissis. Vbi quilibet doli capax tenetur semel in anno confiteri proprio sacerdoti, & Eucharistiæ Sacramentum ad minus in Pascha recipere.

Pœnitentiâ vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quilibet commisit, vel quibus consentit. Et pœnitentiâ est præterita mala plangere; & plangenda iterum non committere, de pœnitentiâ di. 1. c. ecce, & c. pœnitentiâ, de pœnitentiâ dist. 3. dicit Ambr. Pœnitentiâ est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. & ibi dicit glo. pœnitentiâ, id est gratia, quæ verè pœnitenti in infusa est, facit eam præterita plangere, & eam muniri, ut caveat ne committet, quæ fleuit. Et quod hic traditur potius est effectus pœnitentiæ, quam definitio.

Quem sacerdos iudicat, Deus iudicat, cuius personam in ecclesia gerit, & sceleratione, de pœnitentiâ dist. 3.

Est autem triplex pœnitentiâ, scilicet solemnis, publica, & secreta; solemnis pœnitentiâ est, quæ per episcopum solemni in quarta feria cinerum inducitur propter peccata enormia, & publica. 59. dist. c. in capite. Et in pontificali agitur. Alia est pœnitentiâ publica, quæ à sacerdote imponitur. c. si quis 3. q. 1. Tertia est pœnitentiâ priuata, quæ quotidie imponitur, cum quis peccata sua sacerdoti sacramentaliter confitetur. 26. q. 6. c. presbyteri. 2. q. 1. c. si peccauerit.

Forma huius sacramenti, sunt verba absolutionis, dum sacerdos dicit; Ego te absolvo. Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus huius sacramenti est absolutio à peccatis, liberatio à pœnis inferni, & restitutio diuinæ gratiæ.

Triplex est confessio vera, mentalis, quæ est cognitio peccati coram Deo in corde; & hæc fuit tempore legis naturæ, scilicet statim post peccatum Adæ. Secunda est extrinsecus confessio; scilicet quod peccans tali peccato offerat tale sacrificium. & peccans in alio peccato offerat aliud; & hæc fuit in lege Mosaica. Tertia est confessio sacramentalis, quæ fit sacerdoti; quæ est de necessitate salutis, triplici ratione. primò ex Christi institutione, qui eam instituit implicitè, & explicitè; implicitè in figura, dum dixit leproso. Matth. 5. Vade, & ostende te sacerdoti. Explicitè, dum dixit, Ioann. 20. Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. & c. ibi enim sacerdotibus potestas iudicandi, & remittendi conceditur; quæ requirit manifestationem de ipsis peccatis, quæ est confessio; quibus enim datur potestas iudicandi de aliqua causa, datur eis potestas cognoscendi de illa. Nullus autem potest iudicare. & esse bonus iudex de iis, quæ ignorat. Sacerdos verò non potest cognoscere sufficienter facta conscientia peccatoris; nisi ea ipsa peccator ei per confessionem aperiat. Et sic Christus confessionem oris instituit. secundò ex Doctorum, & Scripturarum testificatione confessio sacramentalis est necessaria. Ambr. in libro de paradiso, & habetur de pœnitentiâ dist. 1. c. non potest. Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum fuerit antè confessus. Et ibidem Ioan. Chry. Non potest quisquam gratiam vitæ cælestis accipere, nisi purgatus fuerit ab omni sorte peccatorum confessionem. Et Aug. in lib. de Pœnitentiâ. Agite pœnitentiâ, qualis in ecclesia agitur, ut oret pro vobis ecclesia. Nemo sibi blandiatur, & dicat, Occultè ego apud Deum ago; nouit Deus, qui nihil ignorat, quæ in corde ago. Ergo sine causa dicitur, Et quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo? ergo sine causa datur sunt ecclesiæ Dei clausæ? quasi dicat, Non. Et de pœnitentiâ dist. 1. c. multiplex, Leo papa; Non remanet in iudicio condemnandum, quod fuerit confessione purgatum. Tertio ex ecclesiæ præceptione confessio sacramentalis est necessaria; quia ecclesiæ præcipit, quod semel in anno quilibet postquam ad annos discretionis peruenerit, debeat sacerdoti omnia peccata sua confiteri de pœnitentiâ & remissis. c. omnis utriusque sexus; & dicit omnia peccata, scilicet cogitationis, locutionis, operationis, omissionis, secreta, & manifesta cum eorum circumstantiis aggrauantibus, vel in aliam peccati speciem trahentibus; quæ sunt

istæ scilicet; prima personæ, cum qua peccauit, nomine eius tacito, scilicet si cum nupta, vel moniali, secunda loci, si in loco sacro peccauit. Tertia temporis, si in die festo. Quarta numeri, scilicet quoties idem peccatum commissum, quantum recordari potest. Quinta modi, ut si quis cum muliere peccaret contra naturam. Sexta qualitatis, si sit publicum, vel occultum, & hoc propter scandalum. Septima, si ipse peccauit, & alium induxit ad peccandum. Octaua consequentiæ, quando in vno peccato multa cõ sequuntur, puta in ludo mendacia, periuria, blasphemia, &c.

Omnes autem auctores postquam ad annos discretionis peruenerint, tenentur cõfiteri semel in anno, id est in Quadragesima; & qui hoc non fecerit viuens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura, ut in Concilio generali, extra de pœnitentiâ & remissis. c. omnis utriusque sexus.

Non tenetur tamen homo post peccatum commissum statim confiteri, sed dolere de commissio, & proponere de cætero non peccare, cum intentione in futura proxima Quadragesima confiteri, & hoc sufficit pro tunc ad acquirendum statum gratiæ.

Sunt autem aliqui casus, in quibus homo tenetur statim confiteri. primus est infirmitas grauis. Secundus, quando imminet periculum mortis, sicut mare transire, longam peregrinationem, seu periculosam viam agere. Tertius est quando habet aliquid agere, quod existens in peccato mortali non potest facere sine peccato mortali, sicut dicere Missam, vel sumere Eucharistiâ extra Missam. Sed si sacerdos aliquid sacramentum ministraret, ut est baptismus, vel pœnitentiâ, ceteraque sacramenta, præter Missam celebrandam, non tenetur confiteri, sed sat est conteri: ad Missam autem celebrandam, aut Eucharistiâ sumendam necesse est confessionem præcedere, ut diximus, siue sit sacerdos, siue laicus.

Quartus, quando habet copiam confessoris, qui potest eum abluere à peccatis, à quibus suus confessor non potest: & verisimile est, quod in Quadragesima talem copiam non habebit. Quintus est, qui habet conscientiam, quod statim debeat confiteri: quia tenetur aut talem conscientiam deponere, aut confiteri. Et licet hoc possit differri, ut prædictum est, melius tamen, & tutius est quam primum confiteri post peccatum commissum propter multa mala, & pericula, quæ enire possunt, & multa bona, quæ inde sequuntur, ita in Libro sacerdotali. Et reus est animarum presbyter, qui pœnitentiâ morientibus abnegat. c. si presbyter 26. q. 6. vbi litera dicit; si presbyter pœnitentiâ morientibus abnegauerit reus erit; quia Dominus dicit; quacumque die conuersus fuerit peccator ad pœnitentiâ, vita viuere, & non morietur. Vera enim confessio in vltimo tempore esse potest; quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis in sepe videt; sicut latro vnus momenti pœnitentiâ meruit esse in Paradiso, in hora vltimæ confessionis. & vide Ezech. c. 19. & c. 33. & vide rex. in c. si quis el. 1. de pœnitentiâ dist. 7. Itaque nos dicimus, & firmiter credimus, & affirmamus, haberi ex Euangelio confessionem peccatorum mortaliū omnium. Quod enim peccata omnia cõfittenda sint in sacramentali confessione, ex ipsa forma ministrandi sacramentum pœnitentiæ tradita à Christo, quando instituit hoc sacramentum, manifestatur. Ait enim Christus Apostolis, Io. 20. sicut misit me pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis datur à Christo ministro sacramenti facultas duarum actionum, videlicet remittendi, vel retinendi peccata quorumcumque.

Et ex hoc ipso, quod ministro committitur facultas discernendi, an remittenda, an retinenda sint peccata cuiusque pœnitentis, manifestè sequitur, quod oportet ministrum, nisi cæcus ministrare velit, nosse si in pœnitente est aliquid peccatum retinendum; quod est nosse si in pœnitente est aliquid impediens remissionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remissionem cuiuscumque peccati hominis confitentis, quia non potest simul vnum peccatum remitti, & aliud retineri: nam mortalia peccata quæcumque vnus hominis connexa esse tam quod ad remissionem; quam quod ad retentionem, & relativiè ad Deum, & relativiè ad Christi ministrum, perspicuum est. Et relativiè quidem ad Deum patet ex eo quod ille, cui remittitur à Deo peccatum, amicus Dei constituitur, iuxta illud, Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Ille autem cuius retinet Deus peccatum; & manet in peccato vnico, inimicus Dei est, ut potè omnium reus iuxta illud; Qui in vno offendit, reus omnium factus est. Ex hoc autè, quod tam remissio, quam retentio diuina est peccatorum mortaliū omnium, quæ quis habet, manifestè sequitur, quod etiam tam remissio, quam retentio, quæ fit à Christi ministro, debet esse non aliorum peccatorum mortaliū confitentis, sed omnium, quia tam remissio, quam retentio ministri debet esse talis, ut remissioni assistat diuina remissio. & retentioni assistat diuina retentio; alioquin non verificaretur Christi verba; Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Non vendicaret autem minister assistentiam remissionis diuinæ, si discordaret à remissione diuina; discordaret autem, si Deo remittente omnia, vel retinente omnia, minister quoque non remitteret omnia, vel non retineret omnia. Ad hoc autem, ut minister, vel retineat omnia, vel remittat omnia, oportet ministro inuotescere omnia, nisi cæcus, aut temerarius remissor. vel retentor sit. Et quoniam ministro Christi peccata pœnitentis per ipsius confessionem propriam innotescunt, consequens est, ut oporteat confitentem confiteri omnia sua mortalia peccata. Vnde examina, & libra prudens Lector, quæ diximus, & deprehendens ex ipsa institutionis forma in Euangelio scripta, ut dixi, haberi confessionem omnium peccatorum.

Supereft diluere obie&ta ab hereticis diftinguēdo de cōfessione, vel abfolutē, vel vt est actus humanus, est autem confiteri omnia abfolutē, nullum peccatum inconfessum relinquere; confiteri verō omnia, vt confessio est actus humanus, est confiteri omnia, quorum confessio subest humanæ facultati. Vnde ex hoc, quod delicta nullus ad plenum intellexit, esto quod impossibile fit hominem confiteri abfolutē omnia peccata sua (quoniam ignota relinquit inconfessa) non tamen hinc sequitur, quin confessione humana possit quis confiteri omnia peccata sua; quoniam sub integritate confessionis humanæ non comprehenduntur omnia peccata abfolutē, sed dumtaxat nota, & quorum quis memoriam habet, nā obliuata, & incognita confiteri non subest facultati humanæ. Et quia perspicuum est, sub lege tam diuina, quam humana actionem nullam exigi ab homine, quæ non sit in hominis potestate, ideo quum ex Euangelio habetur, confessionem omnium peccatorum requiri ad sacramentum pœnitentiæ, non est sermo de confessione omnium peccatorum abfolutē, sed de confessione omnium peccatorum, vt subest facultati humanæ; quod est dicere, vt pœnitentes confiteantur omnia peccata sua non ignota, nec obliuata.

Hæc de confessione omnium peccatorum scripsimus de mente omnium Doctorum, & Decretorū; de pœnitentiâ dist. 1. & de mente Sacrorum Theologorum, de mente etiam doctissimi Cardinalis sancti Sixti in illa sua Summa de peccatis, & vt dixi, vide Ezech. 19, & 33. Et vide rex. in c. si quis, il. 1. de pœn. dist. 7. itaque confessio est de iure diuino, licet moderni heretici aliter sentiant, & videbis doctissimū Alphonsium de Castro in libro suo, in parte, Confessio, & videbis in c. ad abolendam, de hereticis. & vide in scriptis fundatissimorū viroꝝ, ordinis sancti Dominici, & vide infra in isto Spec. in c. de pœnitentiâ, & vide papam Adrianum in 4. fol. 63.

Item episcopi, & re&iores prædicent omnibus generaliter, videlicet vt credant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnum Deum esse omnipotentem, quia omnia fecit, & vnam esse deitatem, & substantiam, & maiestatem in tribus personis patris, & Filij, & Spiritus sancti. Item prædicabunt quomodo Filius Dei in carnate est de Spiritu sancto ex Maria virgine pro salute humani generis, passus, sepultus, tertia die resurrexit, & in cælū ascendit, & in fine mundi veniet iudicare omnes homines secundum propria opera, quando impij cum diabolo in ignem æternum mittentur, iusti cum Christo in vitam æternam erunt. Matth. 25. Item prædicabunt, quod homines in propria carne resurgent. Iubendum est etiam, quod oratio Dominica, in qua omnia necessaria humanæ vitæ comprehenduntur; & symbolum Apostolorum, in quo fides catholica ex integro comprehenditur, ab omnibus discatur, tam Latine, quam barbarice, vt quod ore profertur, corde credatur, & intelligatur. Et episcopi clamabunt semper; pœnitentiâ agite, Et semper episcopi debent annuntiare populo quinque, scilicet quid credendum, quid agendum, quid vitandum, quid timendum, quid sperandum. Et ita Apostolus dicit ad Corinth. 1. c. 14. In ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instrua, quam decem millia verborum in lingua. Dixit Apostolus se velle loqui quinque verba, quia prædicatores debent annuntiare quinque, vt dixi, scilicet quid credendum, scilicet articulos fidei; quid agendum, id est operandum decem præcepta; quid vitandum, scilicet peccata; quid timendum, scilicet penas inferni; quid sperandum, scilicet mercedem æternam. Ista verba debent prædicari semper cum breuitate sermonis; ideo dixit Apostolus quinque verba, id est pauca verba.

De extrema Vnctione.

Quoniam sacramentum est extrema vnctio; & nullus potest intrare in vitam æternam, nisi sit bene purgatus. Ideo necessarium fuit aliud sacramentum, quo homo purgaretur à peccatis, & liberaretur ab infirmitate, & prepararetur ad introitū regni cælestis. Et hoc est sacramentum extreme vnctionis. Iacob. 5. dicitur, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, & allentabit eum dominus; & si in peccatis sit, remittetur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicē, vt saluemini; multum enim valet deprecatio iusti assidua.

Extremæ vnctionis sacramentum debet dari laborantibus in extremis; & istud sacramentum inducit mundationem à peccatis. Circa quod plura aduertenda sunt, videlicet materia, forma, minister, & effectus, quibus dari debeat, in quibus corporis partibus, & an possit reiterari.

Materia huius sacramenti est oleum oliuarum, non aliud oleum ab episcopo prius sanctificatum, & benedictum. Quod sacramentum Christus instituit; quando Apostolos ad prædicandum misit, docuit oleo vngere infirmos, Mar. 6. Et beatus Iacobus in Canonica sua ca. 5. dicit; Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo sancto.

Et tale oleum vocatur oleum infirmorum, non cathecumenorum. Vnde diligenter aduertat sacerdos ne vnum pro alio ministret, de sacra vnctione, c. vnico. Et si ex errore hoc fecerit, debet cautē suppleri per sacerdotem, de sacramen. iteram, vel non c. 1. in fine.

Forma huius sacramenti sunt verba, quæ profert sacerdos, quando inungit infirmum, scilicet, per istam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum,

per

per auditum, &c. Ita quod forma est hæc; per istam Vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum, & similiter in aliis membris.

Minister huius sacramenti est solus sacerdos, & non alius. quod patet in prædicta autoritate sancti Iacobi cap. 5. vbi ait; Inducat presbyteros ecclesiæ, & 25. distinctione. §. sed queritur, & capit. sequenti. Neque est de necessitate quod sint plures sacerdotes presentes, sed vnus solus cum clericis potest sacramentum conferre. de verborum significatione, capit. quæsiuit. Si tamen sint plures sacerdotes, melius est. Et ille qui inungit debet dicere verba, & ceteri respondere; & assistere, & pro infirmo orare.

Effectus huius sacramenti est multiplex. primus est consolidatio spiritualis debilitatis per peccatum inducæ; dicit enim sanctus Thomas, quod talis vnctio dicitur, quædam spiritualis sanatio; quia datur contra quandam inhabilitatem, vel ineptitudinem, quæ in nobis remanserunt ex peccato actuali, vel originali; vel quod est venialium peccatorum remissio. Secundus effectus est sanitas corporalis, si diuina sapientia id nouerit infirmo vtiliter expedire. Tertius est, quia per istud sacramentum remittuntur peccata venialia, & mortalia, quæ ignorantur, vt in eadem autoritate beati Iacobi c. 5. si in peccatis fuerit, dimittetur ei. Quartus est diminutio pœnæ peccato mortali debite. Quintus est gratiæ augmentum, quæ in hoc sacramento confertur, & augetur, nisi obex ponatur; & ex consequenti gloriæ. Sextus est interior lætitia, & robur contra demonis insidias, quæ potissimè tunc insunt. Septimus, arctatio diabolice potestatis, quæ non est ita potens sumpto sacramento. Octauus est protestatio decedentis, quod permanferit in fide militantis ecclesiæ; ex qua vadit ad ecclesiam triumphantem tanquam miles, qui fideliter pugnavit.

Hoc sacramentum debet dari solū infirmis adultis, & pœnitentibus, qui sunt infirmi in periculo mortis; & illis, qui instantè petunt illud, & petierunt, licet tunc nihil intelligant propter mortis anxietatem, vel phrenesim, vel aliud accidens.

Dandum est autem hoc sacramentum in illis corporis partibus, & locis; per quæ morbus in animam intrat. Et quia sensus quinque sunt illi, per quos potissimum homo peccat, ideo in illis locis dandum est hoc sacramentum infirmo, de cuius morte timetur; qui vngendus est in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum, vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. hæc ibi.

Et si quis non haberet oculum, vel nasum, vel alia membra, inungantur loca magis propinqua dictis sensibus, vel locis, qui inungi debent. Inunguntur etiam renes, quia in eis incituum libidinis consistit. Ideo Saluator noster Lucæ 12. dicit, Sint lumbi vestri præcincti, &c. Non debent autem spatula inungi, quia vnctæ fuerunt in baptismo. Nec manus presbyteri vngendæ sunt interioribus, sed exterioribus; quia prius ab episcopo interioribus inunctæ fuerunt, in ordinatione sua. Et si talis infirmus laborat in extremis, citò inungatur, ne sine vnctione decedat, distinct. 5. capit. baptizari. Et mulier non est vngenda in renibus propter honestatem.

Potest autem iterari hoc sacramentum toties, quoties infirmus morti appropinquari videtur; sed in eadem infirmitate, si fuerit longa, & timetur de periculo mortis, poterit reiterari semper. Si verò sit infirmitas brevis, non reiteratur, nisi recidauerit.

Neque est expectandum ad inungendum infirmum vsque ad vltimum, quia tunc nullum sensum, vel deuotionem habere potest. Et debet dari etiam illud recusantibus, dummodò sint pœnitentes, eos ligando per manus, & pedes, & brachia, & sic inungi debent.

Qui negligit recipere hoc sacramentum, vel contemnunt grauius peccant; & tempore interdici ecclesiastici hoc sacramentum non debet conferri. Sacerdotes curati, qui renuunt, aut negligunt hoc sacramentum conferre, non euadunt peccatum mortale. Sacerdos quolibet anno debet sacrum oleum mutare, & vetus in ecclesiæ lampadibus ad comburendum ponere. Et si contrarium faceret, grauius peccaret, de consecr. dist. 4. si quis de alio. Et si sacrum chrisma, vel oleum cathecumenorum, vel infirmorum ex vsu defecerint, debet super illa imponi oleum non benedictum, & totum efficitur benedictum, de consecr. eccl. alt. c. quod in dubijs.

Sacerdos non debet petere in collatione huius sacramenti pecuniam, quia simoniacus esset; sponte tamen oblata potest recipere 1. q. 7. c. vlt.

Et si infirmus petierit hoc sacramentum, & antequam sacerdos veniat, loquelam amiserit, vel noticiam: nihilominus sacerdos eum inungat, 26. questione quinta, capitulo his qui, & de sententia excommunicatione, capit. à nobis, il. 2. quia in tali casu etiam deberet baptizari, & à peccatis absolui; de bapti. & eius effectu, cap. maiores. Et vide in titulo de sacra vnctione per totum. Et ibi dicitur de vnctione regum, & de vnctione chrismatis post baptismum, quæ dicitur confirmatio. & ibi dicitur text. Scire te volumus duas esse species vnctionis; exteriorem, quæ materialis est, & visibilis; & interiorem, quæ spiritalis est, & invisibilis. Exteriori visibiliter inungitur corpus, interiori inuisibiliter inungitur cor. De prima Iacob. Apostolus ait; Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo sancto in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Io. Apostolus ait;

R

Vos

Vos Vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis: & non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut Vnctio vos docet de omnibus, ita faciatis. Vnctio visibilis, & exterior, signum est interioris, & inuisibilis vnctionis. Vnctio verò inuisibilis, & interior non solum est signum, sed etiam sacramentum: quia si dignè sumitur, vel agit, vel augeat absque dubio, quod designat. Sic ergo pater, quòd per quinque sacramenta, quæ prædicta sunt, habetur perfectio vite. Sed quia necessarium est quòd prædicta sacramenta conferantur per determinatos ministros, necessarium fuit sacramentum ordinis, cuius ministerio hæc sacramenta dispensantur. ad Hebr. 5. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Et hoc est sextum sacramentum ordinis.

Septimum sacramentum est matrimonium, in quo si mudè viuunt homines, saluantur; & possunt sine peccato mortali viuere. Et interdum declinat coniugati ad venialia, quando eorum concupiscentia non fertur extra bona matrimonij: & si feratur extra, tunc declinant ad mortale. & de hoc vide Host. in Summa in titulo de spons. §. quid sit effectus. & vide ea, quæ scripsi in l. e. mea de reg. iur. ff. in l. nup.

Per hæc autem septem sacramenta consequimur peccatorum remissionem; inde in symbolo dicitur, Remissionem peccatorum, vt dixi, per hoc etiam datum est Apostolis dimittere peccata. Et ideo firmiter credendum est, quòd ministri ecclesiæ, ad quos deriuata est huiusmodi potestas ab Apostolis, & ad Apostolos à Christo, in ecclesia habeant potestatem ligandi, ac soluendi. Et quòd in ecclesia sit plena potestas dimittendi peccata, dixi latè supra in c. 1.

Sciendum etiam est, quòd non solum virtus passionis Christi communicatur nobis, sed etiam meritum vite Christi, & quicquid boni fecerunt omnes sancti, communicatur in charitate existentibus; quia omnes vnus sunt. *psalm.* particeps ego sum omnium timentium te. Et inde est, quòd qui in charitate viuit, particeps est omnium boni, quòd fit in toto mundo; sed tamen specialius illi, p quibus specialius fit aliquod bonum. Nā vnus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficiis, ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc communionem consequimur duo, vnus scilicet quòd meritum Christi communicatur omnibus; aliud quòd bonum vnus communicatur alteri. Vnde excommunicati per hoc quæ sunt extra ecclesiam, perdunt partem omnium bonorum, quæ sunt.

Tertia pars sermonis Episcopalis de Iudicio finali, idest vniuersali, & de Purgatorio.

Prophetauit autem iudicium septimus ab Adam, Enoch dicens; Ecce venit Dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt: & de omnibus duris, quæ contra Deum locuti sunt peccatores impij. Et ideo secundum fidem nostram credimus (vt in symbolo) resurrectionem mortuorum. Et etiam dicitur in symbolo Patrum. Et de resurrectione mortuorum vide supra in isto cap. in 2. parte sermonis episcopalis. Et de iudicio finali dixit sanctissimus Iob, in c. 19. Scio enim quòd Redemptor meus viuuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo: quare ergo nunc dicitis, persequamur eum? & radicem verbi inueniamus contra eum? fugi te ergo à facie gladij; quoniam vltor iniquitatum gladius est; Et scitote esse iudicium. Et in *psalm.* 97. dicitur; Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate. Et Apostolus ad Thessalo. 1. capit. 4. & 5. prophetauit iudicium dicendo; Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus; qui residui sumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse dominus in iussu, & in voce archangelj, & in tuba Dei descendet de celo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi; deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus, obuiam Christo in aera; & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis. De temporibus autem, & momentis fratres non indigetis, vt scribamus vobis; ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet; cum enim dixerint, Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Et in prima epistola ad Corinth. capit. 15. dicitur; Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur, scilicet de statu miseræ ad statum gloriæ, & mortui resurgent incorrupti, amplius non morituri, & sine diminutione membrorum. Et ibi dicit Apostolus; Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in istu oculi, in nouissima tuba. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, idest de statu animalitatis ad statum spiritualitatis; in nouissima tuba, idest in voce Christi dicens; Surgite mortui, venite ad iudicium. Et ibi dicit Apostolus, caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt, idest homines dediti vitiiis. Et Petrus in epistola 2. capit. fin. dicit; Non tardat Dominus promissionem suam sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reuerti. Adueniet autem dies domini, vt fur

fur, in quo cæli magno impetu transient, clementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sunt; quales oportet vos esse in sanctis conuersionibus & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum diei Domini; per quem cæli ardentessoluentur, & elementa ignis ardore tabescēt.

Nous verò cælos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hoc expectantes saragite immaculati, & inuolati; & inueniri in pace, & domini nostri Iesu Christi longanimitatem, salutem arbitramini. Sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis; sicut & in omnibus epistolis loquens in eis de his. in quibus sunt quedam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Et Matth. capit. 3. dicit, Permūdabit aerem suam; congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et in capit. 13. dicit; Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis; & ibi erit fletus, & stridor dentium, & capit. 16. dicit; Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Et Petrus in canonica dixit, Nouit dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos. & in 1. epist. capit. 4. dicit; Omnia autem tempus appropinquet, &c. Et sanctus Lucas in capit. 13. ait, Vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Et in c. 5. Io. dicitur; Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Et tota Trinitas autoritate iudicabit, sed Christus in quantum homo iudicabit executiue, & videbitur ab omnibus; ratio est, quia index debet esse manifestus omnibus iudicandis, Deus autem pater, vel filius secundum diuinam naturam non videbitur in iudicio ab omnibus; quia tunc omnes essent beati; quoniam in tali visione consistit beatitudo. Ideo executio iudicij data est Christo homini, qui potest ab omnibus videri. Et præcedent, qui bona fecerunt. Hoc dicitur ad denotandum, quòd fides sine operibus non sufficit ad salutem. Ita Nicolaus de Lyra in cap. 5. Ioan. vbi dicit textus; Et potestatem dedit ei iudicium facere; quia filius hominis est. Et Paulus, ad Corinth. 6. dicit; Nescitis, quoniam angelos iudicabimus? quanto magis secularia? scilicet p approbatione. Et legitur Apocaly. 2. 1. Absitget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, & nox vltra non erit. Et Iacob. in canonica dicit; Agite nunc diuites, plorate videntes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis; & loquitur de iudicio finali.

Notabis, quòd anima non potest esse perfecte beata, nec quietà, nisi vnicta cum corpore; ad quam vnionem habet naturalem iudicij nationem, vt notat per Nicolaum de Lyra, 2. Matth. Et in resurrectione multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi; & neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in celo, vt Mat. 22. Vbi etiam dicit; De resurrectione aut mortuorum non legistis, quòd dicitur est à Deo dicente vobis; Ego sum deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est dominus mortuorum, sed viuentium, & cap. 25. dicitur; Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam. Et in symbolo Apostolorum vt dixi, inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Et in symbolo Patrum; Expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.

Et de iudicio finali vide Matth. 25. dicentem; Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos abinuicem sicut pastor segregat oues ab hædis. Et statuet oues quidem à dextris, hædos autem à sinistris; oues quidem à dextris, idest in partibus bonis; quia trāsferentur ad gloriam, hædos autem à sinistris, quia mali dimittentur ad pœnam; & quia dextera est locus honorabilior, ideo conuenit electis. Tunc dicit Rex his, qui à dextris erunt, Venite benedicti Patris mei, possi dete paratū vobis regnum à constitutione mundi; esuriui enim, & dedistis mihi manducare; sitiui, & de distis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me; nudus, & operuistis me; infirmus, & visitastis me; in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes; Domine quando te vidimus esurientem, & pauius? sitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens Rex dicit illis; Amen dico vobis, quoadiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicit & his qui à sinistris erunt; Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius; esuriui enim, & non dedistis mihi manducare; sitiui, & non de distis mihi potum, hospes eram, & non collegistis me; nudus, & non cooperuistis me; infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei dicentes; Domine quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi? Tunc respondit illis dicens; Amen dico vobis, quoadiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

Quantum vile sit reducere in mentem terribilitatem vniuersalis iudicij, ostendit Sapiens Eccl. 7. dicens, In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternū non peccabis. Et Greg. in quodam Hom. 39. inquit; præsentis temporis. si qua est, ita est agenda læticia, vt nunquā amaritudo diuinæ iustitiæ, & iudicij diuini recedat à memoria. Ait etiam Ambr. in quodam Sermone, Valdè se sollicitat

in bono opere, qui semper cogitat de extremo fine; & vera est illa Augustini sententia dicentis, quia apud Deum nullum bonum irremuneratum, & nullum malum impunitum. & legitur hoc etiam Genes. ca. 4. Neesse ergo est, quod veniat vniuersale iudicium, in quo quisque recipiet secundum opera sua, bonum, vel malum.

Dixi superius; discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo. & angelis eius. Dico quod peccatum angeli non potuit reparari, quia secundum ordinationem diuinam tempus merendi præfixum est tam angelis, quam hominibus; hominibus quidem mors, angelis verò casus. Itaque casus in angelo est mors in homine, & sicut homo post mortem non potest mereri culpæ remissionem, ita & angelus post casum non potest mereri; est enim semper in termino, & nunquam in via merendi, aut demerendi, & hæc est veritas.

Et notabis quod Christo ascendente in cælum angeli apparentes denuntiauerunt eius aduentum ad iudiciū dicentes, Actuum 1. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, scilicet ad iudiciū, vt exponunt omnes Doctores Catholici; & Ioel Propheta denunciavit tempus futuri iudicij, in c. 3. & ibi ponuntur signa præcedentia iudicij; & iudicij exercitum; & de signis iudicij; Matth. 24. & Marci 13. & Lucæ 21. Sed ante aduentum Christi ad iudicium erit persecutio antichristi; & de signis. J. dicam.

De Signis iudicij vniuersale præcedentibus.

Sciendum est secundum Richardum in 53. di. art. 48. q. 3. & S. Bonauenturam ead. dist. in Quæstionibus circa literam, quod Hieronymus in quadam epistola scribit, se legisse in annalibus Iudeorum quædam signa, que dicuntur debere præcedere vniuersale iudicium, sed vtrum debeant esse continua, non expressit, que sunt hæc;

Prima die omnia maria exaltabunt 15. cubitis supra omnes mōtes à loco suo miraculose; iuxta illud psal. 103. Terminū posuisti, que non transgredientur, neque conuertentur operirè terrā. Erig ergo, sicut fuit tempore, quo filij Israel transierunt mare rubrum; nam aqua erat in promisso. Exod. 14. De hac autem eleuatione prophetatum videtur psal. 92. vbi ait David. loquens de futuris, tanquam de præteritis, Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem suam; eleuauerunt flumina fluxus suos, à vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris; &c. Et Isā. 50. ait Deus; Ego Dominus qui cōturbo mare, & intumescunt fluxus eius. Videntes autem hæc homines valde contremiscent. Vnde idem propheta inquit psal. 47. Ipsi videntes sic, admirati sunt; conturbati sunt; commoti sunt, tremor apprehendit eos. Et congrue ponitur eleuatio 15. cubitorum, quia prout per transgressionem Decalogi contra Deum eriguntur, iuxta illud Iob. 15. Terendit manū suam contra Dominum, & contra Omni potentem concurret erecto collo, &c. Et similiter eriguntur contra ecclesiam, que in quinque patriarchalibus consistit, Romano; scilicet, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano: de quibus exponi potest illud Hiere. 49. In illa die erunt quinque ciuitates iurantes per Dominum exercituum.

Secunda die omnia equora prosterentur in profundum, ita vt vix videri possint: quod fiet cū terribili strepitu, dicente propheta Abac. 3. Dedit abyssus vocem suam. David psal. 76. Viderunt te aqua Deus & timuerunt, & turbate sunt abyssus. & Isai. dicitur; Arescet aqua de mari, & flumina desolabitur, ac siccabitur. Et deficient flumina, attenuabuntur, ac siccabuntur riui aggerum, quod erit signum depressionis damnandorum in profundum inferni; qui in hoc mundo fuerunt per superbiam eleuati; de quibus dicit Claudianus lib. 1. in Ruffinum,

Tolluntur in altum, vt lapsa grauiore ruant.

Et Martialis poeta inquit,

Altior ascensus, grauior plerunque ruina.

Et Maximianus canit,

Et grauius summo culmine celsa ruunt.

Tertia die aque ipsius maris redigentur in pristinum statum, & fiet adæquatio, & tranquillitas in aquis. Sicut autem exaltatio maris, & depressio, ac conturbatio eius significat, & conturbationem, & conculcationem malorum, iuxta illud Isā. 57. Cor impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest; & redundant fluxus eius in conculcationem, & luctum; ita ipsius maris tranquillitas denotabit, quod boni, qui in hoc mundo, qui mari assimilantur, fuerunt diuersis conuassationibus agitati, perfectam quietem recipient, & consolationem, iuxta illud, quod dicitur Thobie 3. post tempestatem tranquillum facis, post lachrymationem, & fletum exultationem infundis.

Quarta die omnes bellæ, & animalia, que mouentur in aquis congregabuntur, & eleuabuntur super pelagus inuicem mugientes, iuxta illud Sap. 17. Mugientium valida vox bestiarum deficientes illos faciebat præ timore. Hoc autem signum erit ad detestationem nolentium confiteri peccata sua; sicut præcipitur Iacob. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra. Nam ipsæ bellæ marinæ facient, quod rationales

nales creature facere contempserunt. Ille enim pro modulo suo clamabunt ad Dominum; homines verò, quibus data est ratio, vox, & voluntas sua peccata tacebunt.

Quinta die omnia volatilia cæli congregabuntur in campis, & non gustabunt quicquam, nec bibent; sed emittent voces quasdam quasi flebiles, & quasi dicant illud Apoc. 8. Væ, væ, væ habitantibus in terra, id est trahantibus ea, que corporis sunt, quod de terra originem traxit. Væ habitantibus in terra, id est in peccato mortali. Væ auaris, væ raptoribus, væ vlturariis, væ superbis, væ tyrannis, & opprestioribus proximorum, væ luxuriosis, væ adulteriis. væ sodomitis, væ gulosis, væ partialibus, væ dissolutis iuuenibus, væ vanis mulieribus, væ malis religiosis, clericis, & sacerdotibus, væ malis prelatibus, væ inobedientibus subditis, væ malis artificibus, & mercatoribus, væ omnibus male viuentibus, væ hereticis, & omnibus infidelibus, væ vobis impiis, qui dereliquistis legem Domini altissimi, Eccl. 41. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, femini nequam, filii sceleratis. Isā. 1. Væ qui contradicit factori suo. Isā. 45.

Sexta die flamma maxima consurget ab occasu Solis currentis cōtra faciem firmamenti usque ad Orientem, ad designandum quod peccatores, qui fuerunt frigidi in amore Dei, debent flamma infernali in proximo incendi. iuxta illud psal. 105. Flamma combusit peccatores.

Septima die omnia sidera tam fixa, quam erratica spargent ex se igneas comas, sicut cometæ, ad denotandum quod omnes status mundi debent mutari iuxta illud Statij, Mutantes regna cometa, &c.

Octava autem die ita magnus erit terræ motus, quod omnia ædificia alta prosterentur, de quo Apoc. 16. dicitur, terræ motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram.

Et hoc signum fiet ad detestationem cupiditatis humanæ, quasi terra non possit amplius auaros super se tolerare. vnde Isā. 15. & 24. dicitur; Confractioe confringetur terra, contritione conteretur terra; commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra, sicut ebrius, & grauabit eam iniquitas.

Nona die omnes lapides scindentur, & inuicem collidentur. Et hoc in detestationem eorum, qui noluerunt conteri de peccatis, quibus dicitur, Eccl. 10. Cor durum male habebit in nouissimo, qui non sinit feruare illud, Ioh. 2. Scindite corda vestra. Vnde verificabitur illud Eccl. 16. Conteretur cum delinquente delictum.

Decima die omnes plantæ, & herbe fluent sanguineum rorem, de quo Ioh. 2. dicit Dominus; Dabo prodigia in cælo sursum, & in terra deorsum sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Et de hoc prophetauit Sybilla Tiburtina dicens iudicij signum; Tellus sudore madescet, Isā. 34. dicitur; Inebriabitur terra sanguine; & hoc ad detestationem eorum, qui noluerunt effundere lachrymas ex dolore peccatorum suorum, & memoria passionis Christi.

Vndecima die omnes montes, & colles, & ædificia in puluerem redigentur, & adæquabitur terra, de quo psal. 96. dicitur; Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, quia venit iudicare terram. Et Isā. 4. dicit; Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur, & reuelabitur gloria Domini, &c. Et hoc ad significandum, quod illi, qui habuerunt altitudinem, & superioritatem, ac dominationem super alios, in die iudicij eam habere cessabunt; tunc enim, vt ait glo. in c. 8. q. 89. dist. amplius non erit dominatio, siue gradus maioritatis vnus ad alterum. De hoc etiam signo prædictum fuit Baruch. 5. vbi dicitur; Constituit Deus humiliare omnem montem excelsum, & conualles replere inæqualitate terre.

Duodecima die omnia animalia congregabuntur in campis rugientia; & nihil gustantia, iuxta illud Hier. 2. Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem suam; & hoc ad denotandum perpetuum lamentum damnatorum; in quorum persona dicitur Isā. 49. Rugiemus quasi vrsi omnes.

Tertiadecima die omnia sepulchra ab ortu Solis vsque ad occasum patebunt cadaveribus ad resurgendum; & ossa mortuorum simul congregata super sepulchra stabunt; iuxta illud Ezech. 37. Ecce ego aperiam tumulos vestros dicit dominus. Et ibidem, accesserunt ossa ad ossa, vnum quodque ad inuenturam suam; quod erit in detestationem eorum, qui credunt nullam aliam esse vitam, & negant resurrectionem futuram: secundum quorum opinionem dicitur psal. 48. Et sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Quartadecima die homines tunc viuentes de habitaculis suis recedent, discurruntque attoniti, velut amentes, & nihil adinuicem loquentes ex timore, & stupore, iuxta illud, Conteriti sunt in Sion peccatores; possedit timor hypocritas; quod fiet in detestationem eorum, qui non timent, neque credunt venturum Dei iudicium, sed derident prædicantes de ijs, de quibus dicit psalm. 12. Non est timor Dei ante oculos eorum. De vagatione autem illorum dicitur sophiæ primo, Ambulabunt vt cæci; quia Domino peccauerunt.

Quintadecima die omnes homines morientur, & resurgent cum mortuis longè ante defunctis, iuxta illud Isā. 13. Omnis, qui inuentus fuerit, occidetur, & Dan. 12. Qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt. Et posito, quod ista signa debeant accidere, credo quod homines erunt ita cæci diuino iudicio, quod non intelligent ea, sed tamen trepidabunt, & pleni formidine deficient à sensu. Verum quia Hieronymus non affirmat prædicta signa debere accidere, ideo ex Euangelico textu tria infallibiliter colliguntur; primum

signum dicitur Redemptoris apparitio. Secundum corporum caelestium immutatio. Tertium euangelicarum virtutum commotio. De primo canit ecclesia in festo sanctae Crucis dicens; Hoc signum crucis erit in caelo, cum Dominus ad iudicandum venerit. Et dominus noster Iesus Christus, Matth. 24. dicit; Tunc apparebit signum filii hominis in caelo. Vnde Magister in 4. di. 48. inquit; Angeli deferent ante eum signum crucis. & dicit Rich. in ea. di. in Quæstionibus circa litteram, quod ipsamet crucem, in qua crucifixus est, portabit ad iudicium, restauratam miraculose, maximum habentem splendorem, De quo Chryl. super Matth. dicit, Crux apparebit sole lucidior existens. Licet autem aliqui dixerint, quod non erit lignum crucis in qua mortuus est Christus, sed quoddam signum illius crucis representatiuum, tamen communiter tenetur, quod illam crucem, in qua crucifixus est Christus, portabitur ad iudicium. Qui enim corpora humana redacta in pulueres, eadem in numero restaurabit, illam eandem crucem numero restaurare poterit. Et multo rationabilius est, quod ipsamet ad iudicium portetur, quam aliud quod signum pro ea. Et hoc triplici ratione. Primo in ostensionem gloriose victoriae Christi, ut videant omnes, quam mirabiliter ab eo fuerint redempti. Secundo in ostensionem eius misericordiae, ut videant mali, quam miserabiliter ab eo fuerint saluati. Tercio in ostensionem suae iustitiae, ut videant mali, qui iuste sunt damnati.

Secundum signum habetur Matth. 24. vbi dicitur; Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellae cadent de caelo. Et Luca 21. Erunt signa in sole, & Luna, & stellis. Et hoc praedixit Isa. 13. dicens; Stellae caeli non expandent lumen suum; obtenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non respiciet in lumine suo.

Circa obscuracionem Solis notandum est secundum Alex. de Hales in 3. par. Summæ, & Rich. qui sequuntur Magistram in 4. dist. 48. quod Solem, & lunam obscurari potest intelligi, vel in ipso aduentu iudicii, & sic dicuntur obscurari non sui luminis priuatione, sed superueniente maioris luminis claritate, ut ait Hieronymus; quia maius lumen obscurat minus. Vnde Chryl. super Mat. inquit; Sicut in hoc seculo luna, & sydera mox obscurantur orto sole, sic in gloriosa Christi apparitione sol obtenebrescet, & luna non dabit proprium lumen. hec ille.

Tertium signum erit angelicarum virtutum commotio; de qua Matth. 24. dicitur; Virtutes caelorum mouebuntur. & Luca 21. idem dicitur. Et hoc etiam secundum praefatos doctores dupliciter intelligi valet, aut pro ordine virtutum, qui secundum Dionysium in libro de Angelica Hierarchia est medius in media hierarchia; aut pro omnibus caelestibus spiritibus. Si primo modo, ideo virtutes caelorum mouebuntur, quia angeli illius ordinis, quorum officium est curare mundi regimen, faciendo aliqua facta insolita ad reuocandum mentes hominum in Deum, per modicum tempus ante Christi aduentum facient facta maioris admirationis, quam vnquam ante fecerunt, & in ipso aduentu moueri cessabunt corpora caelestia. Item notabis c. 2. in epist. 2. ad Theff. vbi Apostolus reddit Theffalonicenses cautos. Circa quod sciendum, quod aliqui Theffalonicenses credebant diem iudicii esse propinquatum propter tribulationes, quas sustinebant; quia Christus in euangelio dixerat, ecclesiam maxime tribulari appropinquante die iudicii, ut patet Matth. 24. propter quod timebant maiores tribulationes incurtere; tunc quia Apostolus dixerat in 1. epistola ad Theff. c. 4. (vt iam diximus) multa de iudicio vniversalis. Propter quod in d. c. 2. asseruat eos de die iudicii longa distantia, reddens eos cautos dicens; Rogamus autem vos fratres pro aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostrae congregationis in ipsum, vt non cito moueamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam; tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini, Neque vos seducat vllō modo; quoniam nisi venierit discensio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hoc dicebam vobis? Itaque ista duo signa, secundum Apostolum praecedent iudicium. De dissensione in ecclesia meo iudicio iam laboramus in ea propter prauam inuentionem haereticorum, & vide Nicol. de Lyra in d. c. 2. de loco iudicii vbi congregandi sunt omnes homines habemus scriptum Iohel. 3. Vbi inquit Deus; Adducam omnes gentes in valle Iosaphat, & discipabo cum eis. pro quorum declaratione videbis Richar. in 4. dist. 48. arg. 1. q. 7. quod Christus non descendet in vallem, sed super montem Oliueti, vbi in caelum ascendit, & residet in aere in throno fulgentissimo in loco alto, vt ab oibus possit videri. Homines congregabuntur in valle Iosaphat, cui praeminet mons Oliueti, electis tamen ad dexteram iudicis existentibus, non in terra, sed in aere, iuxta illud 1. ad Theff. 4. Rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. Sed perfecti eminentius, & magis prope iudicem erunt, reprobi vero in terra stabunt a sinistris iudicis, vt habetur expresse Mat. 25. & his concordat Magister in 4. dist. 48. cap. pen. Itaque reprobi iacebunt sicut vermes fetidi, & valde lapsi. & dicit Doct. quod magis congruum est, qd Christus iudicando stet in aere super montem Oliueti, quam super locum, in quo passus est in forma infirma, sed iudicabit in forma gloriosa, sicut & ascendit.

Faciet igitur Deus venire accusatores contra malos, qui erunt quatuor principales; primus erit conscientia propria cuiusque; iuxta illud 2. 1. Dan. Millia milliū ministrabant ei, & decies cetera millia assistebant ei; sed et iudicium, & libri aperti sunt, id est conscientiae. & Hier. 2. dicitur; Arguet te malitia tua, & Sap. 4.

Traducunt

Traducunt illos ex aduerso iniquitates ipsorum, & ad Rom. 2. inquit Paulus; testimonium illis reddent conscientia eorum; tunc enim in conscientia cuiusque patebunt omnia scelera. Et qui de peccatis poenitentiam non fecerunt, in conspectu totius mundi confundentur; quia (vt ait Bernardus) peccatu proprium cuique dicit in iudicio, Tu me fecisti, opus tuum sum, ego semper tecum ero. Secundus accusator erit Scriptura sacra, prophetæ, & praedicatores, Io. 5. Est qui vos accusat, Moyses, & lex Moysi. Tertius erit caelum cum omnibus creaturis, Iob 20. Reuelabunt caeli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum, Quartus erit daemon, de quo Apoc. 12. dicitur, Diabolus accusator est fratrum, qui accusabit eos ante domini nostri conspectum. Examinabuntur testes, quorum primus erit angelus cuiusque. Vnde Chrysol. super Matth. inquit; Angeli erunt cum ipso testificantes quantum administrauerunt a Deo missi. Secundus testis erit filius indisciplinatus contra patrem; ideo Eccle. 41. dicitur; De patre impio conuerterunt filij, quoniam propter illum sunt in opprobrium. Tertius testis erit clamor pupillorum, orphanorum, & viduarum, de quibus Sap. 5. dicitur, tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Item testes erunt Christus, & passio eius, iuxta illud Hierony. Crux Christi contra te perorabit. Plangent ergo omnes tribus terræ; neque enim virtus resistendi erit neque fugiendi facultas a facie eius; nec poenitentiae locus; nec satisfactionis tempus. Et angustia erit omnium rerum, nihilque eis remanebit praeter lucum. Quæ omnia considerans Bernardus, in quo dam sermone inquit; Attende quam cito veniet dies vltima; subito veniet, & forsitan hodie erit, iam adest.

Et post iudicium aer erit clarior septies, quam nunc sit, neque habebit impresiones, quas patitur modo; quia non erunt nubes, neque venti, nec pluuia, nec ros, neque grando, neque tonitrua, neque fulgura. Et tunc verificabitur illud psal. 17. Prae fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis. Et vide Basilium super psalm. 28. Ignis vero, & aqua sicut puriora, & manebunt secundum Doctores non solum secundum substantiam, sed etiam secundum qualitates suas, quantum ad habitus, quos nunc habent, & non quantum ad usum. Et in psal. 109. dicitur, iudicabit in nationibus, implebit ruinas; conuassabit capita in terra multorum.

Et aduerte qd triplicem ruinam reparabit, & reficiet Christus, & restaurabit in die iudicii. Nam primo reparabit, & implebit ruinam corporum, & cadauerum mortuorum; quia mittet angelos suos, & vocabit omnes mortuos a quatuor ventis terræ, & congregabit omnes in vallem Iosaphat; sic erit impleta, & reparata ruina corporum mortuorum. Et Christus implebit & reparabit ruinam falsam iudiciorum. Et Christus implebit, & reparabit ruinam angelorum; quia tunc erit completus numerus electorum; & implebuntur, sedes vacuae, de quibus angeli mali ruerunt.

Ex supradictis constat, qd requiritur ad vltimam hominis beatitudinem, qd anima rursus corpori vnatur, ita sanctus Tho. in suo Compendio Theologiae, c. 151. & idem corpus resumet, vt in c. 152. eiusdem operis, & omnia membra resurgent, & sine aliquo defectu, quia Deus omnia supplebit in corpore secundum. Et in dicto Compendio videbis aliqua de resurrectione mortuorum, & vide omnino ea, quae dixi in secunda parte praesentis sermonis. Et pro nunc ista sufficiat, nunc aliqua pro complemento sermonis de Purgatorio dicamus. Itaq; ex lectura sermonis nostri constat, qd humana salus consistit in veritatis cognitione, ne per diuersos errores intellectus obscuretur humanus; in debiti finis intentione, ne indebitis fines seclando a vera felicitate deficiat; in iustitiae obseruatione, ne per vitia diuersa sordescat. Cognitionem autem veritatis, humanae salutis necessariam breuibus, & paucis fidei articulis comprehendit. Hinc est quod Apostolus ad Rom. 9. dicit, Verbum abbreviatum faciet Deus super terram; & hoc quidem est verbum fidei, quod praedicamus. Intentionem humanam breui oratione rectificauit, in quo dū nos orare docuit, quod nostra intentio, & spes tendere debet, ostendit; humanam iustitiam, quae in legis obseruatione consistit, vno praeecepto charitatis consummauit. Plenitudo enim legis est dilectio. Vnde Apostolus 1. ad Corin. 13. in fide, spe, & charitate, quasi in quibusdam salutis nostrae compendiosis capitulis, totam praesentis vitae perfectionem consistere docuit dicens; Nunc autem manet fides, spes, & charitas. Vnde haec tria sunt, vt Beatus August. dicit, quibus colitur Deus. Ideo fratres charissimi optimam doctrinam de Christiana religione tradidi, quam semper pra oculis positam habere. Et circa haec tria in praesenti sermone tota nostra versatur intentio. Iam diximus de fide, de spe, de charitate; nunc (vt promissum) de Purgatorio dicamus.

De Purgatorio.

LICET aliqua animæ statim cum a corporibus absoluuntur, beatitudinem æternam consequantur; aliqua tamen ab hac consecutione retardantur ad tempus. Contingit enim quandoque aliquos pro peccatis commissis, de quibus tamen finaliter poenitentiam, poenitentiam debitam non impleuisse in hac vita. Et quia ordo diuinae iustitiae habet, vt pro culpis poenae reddantur, oportet dicere, qd post hanc vitam animæ poenam exoluant, quam in hoc mundo non exoluerunt. Non autem ita, qd ad vltimam miseriam damnatorum deueniant; cum per poenitentiam ad statum charitatis sint reductae; per quam Deo sicut vltimo fini adhaeserunt, per quod vitam æternam meruerunt. Vnde sequitur post hanc vitam

vitam esse quasdam purgatorias pœnas, quibus pœnitentiæ non impletæ implentur. ita beatus Thom. in suo Compendio Theologiæ, c. 181. similiter etiam contingit, aliquos in hac vita decedere sine peccato mortali, sed tamen cum peccato veniali, per quod ab ultimo fine non auertuntur, sed circa ea, quæ sunt ad finem, in debite inharendo peccauerunt. Quæ quidem peccata in quibusdam viris perfectis ex feruore charitatis purgantur, in alijs autem oportet per aliquam pœnam huiusmodi peccata purgari; quia ad vitam æternam assequendam non perducitur, nisi qui ab omni peccato, & defectu fuerit immunis. Oportet igitur ponere purgatorias pœnas post hanc vitam: ita sanctus Thomas, vbi supra, cap. 182.

Ad maiorem declarationem sciendum est secundum Rich. in 4. distinct. arti. 2. quæst. 1. & B. Tho. ead. dist. art. 2. q. 4. q. animæ decedentium ex hac vita, aut vadunt in Paradisum, vel in limbum, aut in infernū, aut in Purgatorium. In Paradisum vadunt statim post mortem tres species hominum, quæ sunt significatæ per illos tres homines, quibus apertum est cælum.

Primo apertum est Christo baptizato, Luc. 3. per quod significatur q. cælum apertum baptizatis. Quicumque etenim rectè baptizati sunt sine paruuli, sine adulti, si decederent statim post baptismum, ad cælum recto tramite euolarent. Baptismus enim virtute passionis mundat ab omni peccato tam originali, quam actuali, secundum Aug. in lib. de Baptismo Paruulorum: vt etiam habetur in c. per baptismū, de consec. di. 4. & per Magistrum, in 4. dist. 4.

Secundo apertum est cælum Stephano lapidato, & martyrizato. Vnde dixit Act. 7. Ecce video cælum apertos, per quod significatur, q. cælum aperitur omnibus martyribus, ita quod statim post mortem euolant ad cælum: & omnia peccata, quæ habent falce martyrij rescantur, quod ad omnem pœnam. c. baptismi vicem. & c. Cathecumenum, de conse. dist. 4. & c. firmisimè. 15. q. 1.

Tertio apertum est cælum Ioan. Euang. viro perfectissimo; vnde ipse dixit Apoc. 4. Vidi ostium apertū in cælo, per quod significatur, q. viris perfectis, qui totaliter pœnitentiam de peccatis compleuerunt, vel nulla peccata mortalia commiserunt, & si qua venialia fecerunt, feruore charitatis protinus absortpta sunt, cælum ipsum continuè aperitur, & in illud perpetuè regnaturi ingrediuntur, vt habetur Apoc. 14. vbi dicit Aquila volans; Audiui vocem de cælo dicentem mihi, Scribe; Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodò enim iam dicitur spiritus, vt requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

Concludo igitur secundum Rich. & Thom. vbi supra, & August. in libro Enchi. q. suffragia non debent fieri pro existentibus in Paradiso; cum ipsi ex nostris orationibus non possint percipere aliquam vtilitatem, cum sint immunes ab omni indigentia, & habent quicquid habere cupiunt secundum omnes Theologos in 4. dist. 49. Ideo dicit Aug. vbi supra; iniuriam facit martyri, vel beato, qui orat pro ipso. Tamen si quis orauerit pro aliquo, qui sit in Paradiso, de cuius statu non est certus, non amittit mercedem suam; quia oratio eius (vt ait Psalmista) in sinu suo conuertetur.

Secundo dico, q. ad limbum vadunt omnes illi, qui moriuntur solum cum peccato originali secundum prædictos Theologos, videlicet Rich. & Thom. vbi supra. Et sciendum est secundum Rich. in 4. distinct. 45. art. 1. quæst. 2. quod sub terra sunt quatuor loca, vnus supra alterum; quæ omnia possunt appellari infernus, quasi infernus, generaliter accipiendo, sed particularia habent nomina. Nam vltimus dicitur Infernus propriè. Secundus prope ipsum dicitur Limbus. Tertius Purgatorium. Quartus sinus Abrahæ. Luc. 26. in quo nunc non est aliquis, sed ibi steterunt sancti Patres ante Christi aduentum; & aliquando etiam appellatur Limbus. Qui ergo vadunt ad Limbum, sunt morientes sine baptismo sine aliquo actuali peccato. Et pro his non debemus suffragia facere, quia nihil eis profunt, sicut probat Franc. de May. in Traet. suo de suffr. Et potest sic probari; fundamentum omnium sacramentorum est baptismus, de consec. dist. 4. c. cum itaque, & sine illo alia sacramenta conferri non possunt. 1. q. 1. c. si quis pro ignorantiam. Cum ergo in Limbo non sint, nisi illi, qui non sunt baptizati, pro peccato originali puniuntur pœna damni, scilicet carentia visionis diuinæ; ergo non poterunt adiuuari per suffragia, cum non sint vniti per baptismum corpori mystico ecclesiæ. Ex quo apparet, quam graue sit peccatum illorum, qui occidunt pueros ante baptismum, quia nunquam possunt restituere illis, quod auferunt, scilicet vitam æternam, & gloriam cælestem.

Tertio ad infernum descendunt omnes illi, qui moriuntur cum peccato mortali; ideo cuiuslibet sic morienti dicitur, Isa. 14. Ad infernum detraheris in profundum, & c. & de his sciendum secundum August. in Eochi. & Magistrum in 4. distinct. 45. & S. Bona. Secum, Ric. & S. Thom. ea. distinct. & habetur extra de elec. Miss. cum Marthæ, & 13. q. 2. c. in presenti, & c. pro obeuntibus; quod pro damnatis non debent fieri suffragia, quia nihil eis prodesse possunt; nam sicut membra præscissa à corpore non possunt recipere alimentum de cibo assumpto ab ipso corpore; ita damnati, cum sint præscissa à corpore mystico ecclesiæ, quia non habent charitatem, per quam membra corporis mystici vniantur, non poterunt sentire aliquod iuuamen per suffragia ecclesiæ. Vnde concludit sanctus Bona, in 4. dist. 46. art. 1. q. 1. quod in inferno nulla est redemptio, neque quod ad totalem liberationem, nec quod ad pœnæ diminutionem, vel mitigationem, neque quod ad temporis suspensionem, neque quod ad fortificationem ad leuius tolerandum. Et hoc est, quod dicitur Prouer. 11. Mortuo homine impio non erit vltra spes. Et dicit S. Bona, vbi supra, quod ecclesiæ

ecclesiæ non intendit villo modo pro damnatis orare, quia neque ipsi, nec alij possunt pro eis Deo satisfacere; quamuis enim damnati ipsi semper ieiunabunt, tamen hoc illis non erit ad meritum, sed ad supplicium, Hierem. 14. Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Non etiam poterunt Deo satisfacere per orationes, Prouer. 1. Tunc inuocabunt, & ego non exaudiam, dicit dominus. Vnde de damnato, ait psalm. Et oratio eius fiat in peccatum. Neque etiam per opera misericordiarum: non enim poterunt aliquem induere, quia ipsi erunt totaliter denudati, Ezech. 16. Eris nuda, & confusio plena. Non cibum, vel potum alicui porrigere, quia erunt perpetua fame, & siti afflicti, Isa. 65. Ecce serui mei comedent, vos esurietis, & c. Nec hospitio atque recipere, quia erunt à ciuitate Dei exules, Apo. 2. foris canes, & venefici, & impudici, & c. Nec infirmos visitare; quia iacebunt perpetuis doloribus cruciati, Isa. 50. In doloribus dormietis, & c. Nec ad incarceratos ire, quia erunt perpetuis vinculis compediti, Sap. 17. Vinculis tenebrarum, & longæ noctis compediti. & c. Nec aliquos sepelire, quia ipsi erunt in Inferno in æternum sepulti, Lucæ 16. Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Nec etiam sancti poterunt eis veniam impetrare, dicente Domino, Hierem. 7. Tu noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eodem laudem, quia non exaudiam te. Sed contra prædicta inducunt aliqui exemplum Gregorij, de quo legitur in vita eius, quod cum semel transiens per forum Traiani recordaretur de eius mansuetudine. Nam cum quadam die ipse Traianus festinaret ad bellum, vidua quædam occurrit ei dicens; obsecro, vt sanguinem filij mei innocentis interempti vindicare digneris. Cumque Traianus dixisset, quod si sanus reuerteretur, vindictam faceret, tunc vidua dixit; Quis mihi hoc præstabit, si tu in prælio mortuus fueris? Respondit Traianus; ille, qui post me imperabit. Cui vidua, Et quid tibi proderit, si alter mihi iustitiam fecerit? Respondit Traianus, vtique nihil. Et vidua ait; Nonne melius est, vt tu mihi iustitiam facias, quam alteri transmitteras? Tunc Traianus de equo descendit, & viduæ iustitiam ministravit, inuenitque quod filius suus, dum per urbem equitando nimis lasciuè discurreret, filium viduæ interemit. Quare Traianus filium suum, qui hoc fecerat, viduæ loco filij sui defuncti tradidit, & magnificè eum dotauit. Quam mansuetudinem considerans B. Greg. in ecclesiæ s. Petri pro anima Traiani amarissimè fleuit. Et ibi diuinitus sibi responsum, fuit: Ecce petitionem tuam compleui, & Traiano pœnam æternam remisisti; de cætero autem caue, ne pro damnato aliquo preces fundas, hæc omnia habentur in Legenda beati Gregorij; Damascenus autem in quodam sermone dicit; Grego. audiuit vocem sibi diuinitus dicentem; Vocem tuam audui, & Traiano veniam do. Ex quibus videtur concludi, quod oratio Gregorij profuit Traiano damnato. Sed super hoc diuersi varia senserunt; aliqui enim dixerunt, quod Traianus fuit reuocatus ad vitam, & fecit pœnitentiam, & sic veniam meruit, & gloriam obtinuit. Sed hæc responsio non tollit argumentum. Alij dixerunt quod anima Traiani non fuit simpliciter à reatu pœnæ æternæ absoluta, sed eius pœna vsque ad tempus, id est vsque ad diem Iudicij fuit suspensa. Et etiam hæc responsio non tollit argumentum: quia dictum est in superioribus, q. nullum adiutorium possunt dare suffragia damnatis. Ioannes verò diaconus, qui vitam beati Gregorij descripsit, inquit, quod non legitur Gregorium orasse, sed fleuisse pro anima Traiani Imperatoris; & frequenter Deus miserus concedit, quod homo, quamuis desiderans, petere non præsumit. Et ideo inquit, q. anima Traiani non fuit ab Inferno liberata, & in Paradiso posita, sed tantū ab inferni cruciatibus facta exempta; potest enim anima in inferno existere, & inferni cruciatibus per Dei misericordiam non sentire. Hæc tamen opinio non tollit argumentum. Vnde aliorum est opinio verior, & communior, quod Traianus non fuerat à Deo damnatus per diffinitiuam sententiam: diuina enim sapientia præuidens beatum Gregorium debere orare pro Traiano, ex singulari dispensatione distulit sententiam diffinitiuam: & ideo oratione B. Gregorij condonauit Traiano pœnam, ad quam merebatur damnari, & gloriam æternam illi concessit. Et ideo non est dicendum ex hoc vno, & singularissimo exemplo, q. damnatis per diffinitiuam sententiam suffragia ecclesiæ profunt: cum nec in minimo possint eis fauere: ius enim singulare non trahit ad consequentiam. I. quod verò contra ff. de legibus. Vide sanctum Thomam in questionibus disputatis, de veritate, q. 6. artic. 6. dicentem, q. quamuis Traianus esset in loco reprobatorum, non tamen erat simpliciter reprobatus: prædestinatum enim erat, vt precibus B. Gregorij saluaretur, licet multi ignorantes affirmarent contrarium.

Dicit ergo August. in lib. Enchi. de suffragijs, quæ fiunt pro malis; Talia enim omnia etsi pro valde malis nulla sint adiumenta, qualescunque tamen sunt consolationes viuorum, hæc ille. Pro conclusione ergo quod ad hoc dico, quod quia nescimus sapenumero, vtrum quis sit saluatus, vel damnatus; & multi sunt; qui ita videntur boni, vt in morte credatur transire ad cælum, & tamen vadunt ad Purgatorium propter aliqua peccata secreta, quæ non purgauerunt. Alij verò qui semper fuerunt mali, aliquando in morte accipiunt talem contritionem, q. ab inferno liberantur, & ad Purgatorium mittuntur, & de eorum contritione nobis non constat; possumus rogare Deum cum conditione, scilicet si sunt in tali statu, quod nostra oratio illis prodesse valeat; & tales orationes non erunt frustratoriae, quia si non proderunt illis proderunt nobis, iuxta illud Saluatoris dictum Matth. & Lucæ 10. Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra; sin autem, ad vos reuertetur.

Quarto dico secundum prædictos Doct. q. aliquæ animæ vadunt ad Purgatorium, & sunt illæ, quæ moriuntur cum peccatis venialibus solum; vel si qua mortalia commiserunt, tempore mortis contritio-

nem habuerunt, sed penitentiam debitam non impleuerunt. Tales enim non debent ire ad infernum, quia non sunt mortui in peccato mortali, neque ad Libum, quia sunt Baptizati: neque Paradisum possunt intrare, quia scriptum est in c. non potest, de penit. distin. 1. Non potest quisquam gratiam vitæ celestis accipere, nisi purgatus fuerit ab omni labe peccati, scriptum est enim Apoc. pen. Nihil coinquinatum intrabit in illa. Vnde dicit Rich. in 4. distin. 21. art. 1. quæst. 1. quod nullus potest de lege communi intrare vitam æternâ, donec est obligatus alicui pœnæ. Quia ergo iustitia requirit, ut peccata purgentur, & puniantur, si longius, cum si. fide iudic. ideo necesse est dicere, quod tales animæ, quæ in hoc mundo non fuerunt purgatae, & non supportauerunt pœnas, quas meruerunt pro peccatis, postmodum vadunt ad aliquem locum, in quo purgantur. Et ille locus dicitur Purgatorium à purgando, ut inquit Franc. de May. in suo trac. Vnde de igne Purgatorij potest exponi illud, quod dicitur Num. 31. Omne, quod potest transire per flammam, igne purgabitur; & illud Prou. 25. Aufer rubiginem de argento, & erit vas purissimum.

Sed notandum secundum Rich. in 4. dist. 21. art. 1. q. 3. & distin. 45. ar. 1. q. 2. & S. Bona. in 4. distin. 20. ar. 1. q. 7. quod est vnum Purgatorium commune, & generale sub terra super infernum, ad quod communiter vadunt animæ purgandæ; sunt & alia purgatoria particularia, ad quæ aliquando animæ à Deo mittuntur ad faciendam penitentiam etiam in hoc Mundo. Et hoc facit secundum prædictos Doctores quinque de causis: primò propter eorum leuiorem punitiōem, quia aliquando non meruerunt horribilia tormenta purgatorij communis, & ideo mittuntur in hunc mundum, ut eorum peccata leuiâ sic purgentur. Vnde Greg. in 4. Dialo. refert aliquibus reuelatum fuisse, animas quorundam defunctorum esse in vmbra ad faciendam penitentiam, & cuidam sancto patri reuelatum fuit animam quendam defuncti esse in glacie ad faciendam penitentiam. Itaque animæ in purgatorio existentes possunt suffragijs, vinorij adiuuari, intelligendo purgatorium siue secundum legem communem, siue secundum diuinam dispensationem.

Modus autem liberandi animas est quadruplex, vel quadrupliciter reducibilis. Nam scriptum est 1. q. 2. c. animæ defunctorum, & sunt verba Greg. Animæ defunctorum quatuor modis soluntur, aut oblationibus sacerdotum, aut orationibus Sanctorum, aut charorum elemosynis, aut ieiunio cognatorum. Et idem habetur in c. non estimemus, ea. q. & cap. Ideo Aug. in sermone in cathedra sancti Petri ait: Ostemdam hominibus, qua ratione defunctorum suorum animas iuuare vtilius possint: orent quotidie pro charis suis, interpellent Deum voce flebili, deprecantur pro eorum errore veniam, & lapsum remissionem; pascant esurientes, vestiant nudos, & si quid horum defunctorum negligentia, minus actum est, fide viuientium supplicat; adhibeat quoque vnusquisque pro charis suis sanctorum preces, sacrificia offerat, & sacerdotali eos prosecutione domino commendat; hæc enim sunt, quæ charos nostros iuuare possunt; hæc sunt refrigeria quiescentium, hæc remedia defunctorum. hec ille. De qua re ille in clytus Dux Iudas Machabæus laudatur in Mach. 2. c. 12. vbi dicitur. Vir fortissimus Iudas collatione facta duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri eas ibi pro peccatis mortuorum, iuste, & religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos, qui ceciderant resurrekturos speraret, superfluum videretur, & vanū orare pro mortuis: sed quia considerabat, quod hi, qui cū pietate dormitione acciperent, optinam haberent repositam gratiam; sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, hæc ibi. Et ideo se debet vnusquisque sollicitare, ut orationibus, & elemosynis, ac alijs bonis operibus animas defunctorum absolui faciat à vinculis pœnarum, iuxta illud, Heb. 13. Memento te vinciorum tanquam simul vinciti, & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes. Et si opera bona omnia defunctis eis profunt, potissimum tamen ex ijs est sacrificium Missæ, in quo meritum passionis Christi efficacius operatur. Ideo August. & Greg. dum opera, quæ profunt defunctis, commemorant, primum omnium sacrificium altaris enumerant.

Similiter in sacramento ordinis potestas confertur presbytero offerendi pro viujs, & pro mortuis. Quod autem verum sit, mortuos à pœnis per suffragia liberari, patet per exemplum, quod ponit Greg. 4. Dialogorum dicens, quod cum quidam monachus suus nomine Iustus ad extremum veniens tres se habere occultos aureos indicasset, & de hoc ingemiscens mortuus fuisset; præcepit Grego, fratribus, ut corpus eius cum tribus aureis in sterquilinio sepelirent. Tamen cuidam ex fratribus Grego, præcepit, ut vsque ad diem 30. spatium omni die pro eo corporis Christi hostiam immolaret. Qui cum iussa complisset, qui defunctus fuerat, in die trigesimo cuidam fratri sibi germano apparuit, quem germanus requisitit dicens, Quis es? cui ille respondit; hucusque malè fui, sed iam modo benè sum, quia hodie communionem accepi. Quia verò virtute 30. Missarum ex impositione B. Greg. dictarum anima illa fuit liberata à pœnis purgatorij, ideo laudabilis consuetudo inter Christianos exorta est, ut pro suis defunctis faciant celebrare 30. Missas, quæ dicuntur Missæ S. Gregorij propter prædictam causam, quo nihil gratius fieri potest ipsis mortuis.

Et de Purgatorio, vide in sacro Concilio Tridentino, sessionem 25. in princ. dicentem; Cùm catholica ecclesia; Spiritu sancto edocta, hæc sacris literis, & antiqua Patrum traditione, in Sacris Concilijs, & notissimè in hac œcumenica Synodo docuerit, Purgatorium esse animasque ibi detentas, fidelium suffragijs, potissimum verò acceptabili altaris sacrificio iuuari; præcepit sancta Synodus episcopis, ut sa-

nam de Purgatorio doctrinam, à sanctis Patribus, & sacris Concilijs traditam, à Christi fidelibus crediteneri, doceri, & vbique prædicari diligenter studeant, &c.

Et ideo Ecclesia ordinauit, ut in omnibus horis canonicis quotidie fiat oratio pro defunctis, & dicatur fidelium animæ pro misericordiam Dei requiescant in pace. Item instituit diem commemorationis omnium defunctorum: cuius causam assignat Author Rationalis diuinorum officiorum, lib. 7. dicens, quod festum omnium sanctorum ordinatum est multis de causis, maximè propter omissionem festorum supplementum, quia ob ipsorum multitudinem de omnibus specialiter festinare non valemus, ite propter negligentiarum in festis, quæ celebramus, commissarum expiationem. Vnde in sermone omnium sanctorum dicitur, Decretum est, ut die ista omnium sanctorum memoria habeatur, ut quicquid humana fragilitas per ignorantiam, aut negligentiam, vel per occupationem rei familiaris in solemnitatibus Sanctorum minus plenè peregerit, in hac sancta obseruatione persoluat. Ita pariformiter commemoratio omnium fidelium defunctorum instituta est fieri ab ecclesia tali die, ut generalibus beneficijs adiuentur, qui specialia habere non possunt. Sicut enim Petr. Damianus ait: Sanctus Hodibe comperies, quod apud Vulcanum Sicilia crebra voces, & vultus demonum audiebantur lamentantium, eò quod animæ defunctorum per elemosynas, & orationes de locis pœnalibus eripiebantur, ordinauit in suis monasterijs, ut post festum omnium sanctorum fieret commemoratio defunctorum: quod fuit postmodum à tota ecclesia approbatum. Et ideo talem diem expectant mortuorum animæ, cum maximo desiderio expectantes à pœnis eripi per fidelium suffragia in totum, vel in partem. Et in omnibus Missarum solemnibus pro defunctis oratio fit. c. visum. de consecra. distin. 1. & Apostolus ad Hebræos c. 5. dicit; Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis.

Si autem queratur, cuius ministerio pœnæ Purgatorij infligantur? Responder Rich. in 4. distin. 2. artic. 2. q. 3. Et sanctus Bonau. ead. dist. argumento 1. q. 5. quod non videtur conueniens, neque verisimile, quod Dæmones exercent hoc ministerium. Nam non decet eum qui iuste de aliquo triumphauit, postea puniri per ipsum, & illi subijci post triumphum: sed animæ, quæ sunt in Purgatorio iustitia adhaerendo diabolum deuicerunt, & de eo triumphauerunt in hac vita; ergo non est rōnabile, quod eius ministerio puniantur: iniustumque est, quod diabolus habeat esse ipsas prætem post hanc vitam. Præterea, istam pœnam Purgatorij sciunt Dæmones in dubitante super vrilem illis, qui ibi cruciantur; quia ad hoc puniuntur, ut purgentur, & ad Deum introducantur; sed Dæmones vtilitatem hominū non querunt, sed damnum, abhorrentque animarum liberationem, & purgationem; ergo talem punitiōem non administrat, sed fugiūt. Item alius est, qui punit filium; alius, qui punit latronē; nam filium punit dominus domus, & doctor, sed latronem punit commissarius, & tortor: sed dæmones sunt tortores, & iusti sunt sicut filij, ideo non est conueniens, eos à dæmonibus puniri. Præterea, ut Aug. inquit, si Diabolus cognouisset patientiam Iob, & quod eius tentatione debebat proficere, nequaquam ipsum vexasset; ergo cum sciat certis signis, quod illæ animæ non sunt suæ, & quod ex pœna sunt meliorandæ, non videtur quod eas vllatenus vexet. Si autem queratur, utrum hoc fiat ministerio bonorum angelorum, responder sanctus Bona. vbi supra, quod non, quia nō est verisimile, quod ipsi tam grauitè affligant conciuēs suos: Cruciantur ergo illæ animæ, quæ sunt in Purgatorio, nullo alio ministerio eas tortoquent, sed solum illa pœna, ut instrumentum diuinæ iustitiæ, ipsas cruciante. Et ideo existens in Purgatorio inquit illud Iob 19. Manus Domini tetigit me. Ipsæ tamen animæ iustæ cum exeunt de corporis ergastulo, per ministerium angelorum deferuntur ad purgatorium, si habent aliquid purgandum; & finita purgatione educuntur ab eisdem, & ad cælum deferuntur. Itaque ipsi angeli boni sunt prædicatarum animarum solummodò adiutores, & non tortores.

Iste autem ignis Purgatorij quantum sit terribilis, habetur de pœnit. distin. 7. c. nullus. Sic autem vbi dicitur; Hic etiam ignis ætERNUS non fit, miro tamen modo grauis est; excedit enim oēm pœnam quam vnquam aliquis in hac vita passus sit. Nunquam in carce inuenta est tanta pœna, & si mirabilia passi sunt martyres tormenta. hæc ille. Et sunt verba Aug. in lib. de penitentia. Et eadem sententia quasi per omnia habetur 25. dist. c. qui aliud, & idem dicit Magister 4. distin. 21. & ibi sanctus Bona. artic. 1. q. 2. & beat. Thom. in eadem distin. art. 1. q. 3. & Franciscus de May. in Tractatu de Purgatorio. Richar. & Magister in 4. distin. 20. argum. 2. q. 1. dicit, quod pœna causatur dupliciter, scilicet ex absentia boni amati, & presentia mali oditi: & vtroque istorum modorum pœna Purgatorij est maior qualibet pœna temporali, declarando, ut ibi. & ead. dist. q. 2. ait, quod parum de pœna; quam homo voluntarie assumit in hoc mundo, liberat eum magna portione illius pœnæ, quæ est in Purgatorio. Algazel quoque, scilicet Physic. c. 4. de pœna Purgatorij dicit, quod est cruciatus ineffabilis. Vnde scribit Iac. episcopus Tusculanus, quod quidam mortuus precibus cuiusdam sancti fuit ereptus de Purgatorio ad agenda penitentiam in terris: qui postmodum ita se affligebat, quod in sepulchris habitabat, & in igne, ac niue, & glacie se inuoluebat. Vnde interrogatus, cur hoc faceret, respondit, Si lacus ante ecclesiam totus igneus esset, eligerem in eo esse vsq; ad diem Iudicij, ut possem euadere pœnam Purgatorij. Item legitur de beato Gregorio, quod postquam orauit pro Traiano, apparuit ei angelus, & ait; Quod pro damnato rogasti, duorum tibi datur optio: aut in purgatorio duobus diebus cruciaberis, aut toto tempore vitæ tuæ fatigaberis dolori-

bus, & infirmitatibus: quod ipse potius elegit, quam duobus diebus in Purgatorio cruciari. Legitur quoque de quodam sancto viro, quod cum esset infirmus ad mortem, propter quædam peccata, quæ adhuc non purgauerat, dedit Deus illi hanc electionem, quod aut stare per horam in Purgatorio, aut septem annis in hoc mundo cum magnis, & continuis infirmitatibus. Quo eligente Purgatorium, cum ibi fuisset per spatium minimum, cepit clamare ad Angelum, qui eum detulerat; Tu non seruasti promissum: nam dimisisti me hic per annum; quo dicente, quod non steterat, nisi per dimidium Anæ marie; ille potius elegit reuereri ad corpus, & stare septem annis in hoc mundo cum omnibus penis præsentibus, quam illic parum temporis, quod residuum erat. O deuoti Christiani, si vos vultis, potestis facilliter liberare mortuos vestros à tantis tormentis, scilicet orationibus, elemosynis, ac ieiunijs, alijsque suffragijs. Legitur nanque in Chronicis ordinis beati Francisci, quod quidam frater mortuus apparuit beato Conrado de Offida eiusdem ordinis, & interrogatus ab eo, quomodo staret, respondit, quod erat in Purgatorio: sed rogabat eum, ut pro eo faceret aliquam orationem. Tunc beatus Conradus dixit vnum Pater noster pro anima eius, quo dicto ille mortuus dixit; O pater charissime, quantam mihi consolationem dedit oratio vestra; certe videtur mihi, quod magnas mihi penas abstulerit, ita quod sum valde alleuiatus. Tunc beatus Conradus dixerat iterum centum Pater noster pro eo, quibus finitis, dixit ille mortuus: Gratiarum vobis immensas ago, pater venerande, quia per orationes vestras sum liberatus ab omnibus penis Purgatorii, & vado ad gloriam cælestem. Et his dictis ad cælum ascendit. Legitur quoque in eisdem Chronicis, quod dum beatus frater Ioannes de Abierna eiusdem ordinis in die mortuorum Missam diceret pro eis, vidit quasi infinitas animas de Purgatorio exeuntes, & Paradisum ascendentes, tanquam scintillas de ardenti fornace exeuntes, & in aere transuolantes. O si possemus aures ad os Purgatorii ponere, audiremus profecto mortuos nostros clamantes in igni horribili, & dicentes, O quam terribilis est ista flamma, & quam ardentissimus ignis; quis nobis aliquid refrigerij præstabit? Vnde inquit Grego. 4. Dialogorum; Non est differentia inter ignem inferni, nisi quod illi, qui sunt in Purgatorio, habent ipsæ aliquando exeundi inde, quam non habent damnati. Clamantque patres, & matres in purgatorio dicentes; O filij ingrati, quibus bona nostra dimisimus, succurrite nobis. Clamant mariti uxores vocantes, & dicentes; O uxores, in quibus confidentiam habentes, diuitias nostras vobis dimisimus, & dotes accreuiimus, ac dominas nostrorum bonorum vos reliquimus, subuenite miseris, & nos adiuuate, ut exa mur ab his atrocissimis penis. Vbi est amor, quem nobis ostendebatis? bene apparet, quod vera est illa sententia, quæ dicit: qui longè est ab oculis, corde longè abest. Heu nobis, quia quilibet nostrum dicere potest cum psalmista; Oblivioni datus sum, tanquam mortuus à corde. Et de nobis prophetauit idem psalmista; Deperijt memoria eorum cum sonitu, scilicet campanarum, & fletu in morte, & sepelitione nostra; O igitur propinqui, & affines nostri, si nos diligitis, ostendite modò in tantis calamitatibus nostris.

De quo quidè igne Purgatorii Paulus 1. ad Corin. 3. scribit; Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et paulò infra; Ipse autem saluator erit, sic tamen quasi per ignem. Et aduertite, quod aliqui heretici negabant purgatorium; & in Concilio Ferrariensi sessione 1. præsentem Ioanne Imperatore Constantinopolitano, & præsentem patriarcha Constantinopolitano, inter Doctores Latinos, & Græcos fuit quæstio de purgatorio disputata. Et licet esset aliqua discrepantia inter Latinos, & Græcos, tamen Græci conueniunt cum Latinis. ut constat in dicta sessione prima dicti concilij celebrati Ferraria, die Mercurij, 8. mensis Octob. anno. 1438. Et Latini allegabant pro se supradictam sanctam, & piam sententiam Apostoli dicentis: vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit; ipse autè saluabitur, sic tamen quasi per ignem. Et con cordes intelligebant, & exponebant dictum Apostoli pro igne purgatorii. Non autem pro igne perpetuo capi debere dicebant, iuxta illud prophetæ: Salua me domine, quoniam defecit sanctus. Et alibi; Salua seruum tuum Deus meus sperantem in te. Et, domine Deus virtutum conuertere nos; & ostende faciem tuam, & salui erimus. Petrus autem timens ne submergeretur dixit: Domine salua me; Christus extendens manum accepit, & saluauit ipsum. Et, salua Deus populum tuum. Verbum ergo saluare, dicebant Latini, semper ad bonam partem accipitur. Et sic fuit cõclusum secundum opinionem Latinorum, auctoritate Apostoli. Et de purgatorio vide in capitu. 7. Luca, vbi Saluator dixit; Remittuntur ei, scilicet Magdalene, peccata multa: quoniam dilexit multum: cui autem parum dimittitur, parum diligit. Ex hoc loco sumitur, quod vbi est parua dilectio, est parua remissio, sed non quantum ad culpam: quia totaliter remittitur culpa: ergo debet intelligi quantum ad penam. Ergo si impius erat debitor multæ penæ, & parum diligit, remittetur ei parum penæ: & ita remanebit ei aliqua pena purganda. Itaque si tunc decedat ab hac vita, cum non dilexerit multum, sequitur, quod purganda erit talis pena in alio seculo. Itaque supradictis auctoritatibus conuincuntur heretici negantes purgatorium. Itè pro complemento sermonis dicemus, quod quæstiones disputentur in scholis, & non in ecclesijs coram omni populo; & prædicare officium est presbyterorum tantum. c. ad iacimus. 16. q. 1. Et mulieres in ecclesia taceant, id est, cessent à doctrina.

Et nota, quod duplex est malum, scilicet culpa, & penæ: culpa enim remittitur ex sola contritione peccatorum, sine qua non sufficiunt opera charitatis. c. dixi, & c. si peccatum, de penit. distin. 1. Sed pena peccati ex sola contritione non dimittitur nisi ex penitentia exteriori, nisi maxima esset contritio,

nam

nam maxima contritio maxima penæ est, ut contritio Magdalene, & beati petri, & boni latronis, & aliorum, ut notatur in glo. & per Doctorem in c. baptisimi vicem, de consec. dist. 4. Et anima existens in Purgatorio certa est de sua salute æterna secundum communem doctrinam ecclesie, & videt charitatem, seu gratiæ habitum in se ipsa existentem: & sic est certa de sua salute æterna, & vide Doctorem in c. Caeteranum in Tomo 2. q. 17. & de Purgatorio, vide in sessione 25. concilij Tridentini.

De origine celebrationis Conciliorum generalium in Ecclesia Dei.

Cap. LI.

Perscrutantibus diligenter Scripturam sanctam facillè erit reperire, vnde Conciliorum celebratio in Ecclesia Dei originem habuerit; exemplum siquidem inuenimus à patribus in veteri testamento, quod ab Apostolis in nouo postea derivatum est in Ecclesia Dei. De veteri quidem Testamento colligitur ex illo Numeri 16. vbi dicitur; Viri proceres synagogæ, qui tempore concilij per nomina vocabantur. In nouo autem Testamento exemplum celebrationis Conciliorum colligitur ex libro Actuum Apostolorum. Prima enim synodus ab Apostolis celebrata fuit illic post Ascensionem Domini super electione Mathiæ, ut Lucas Euangelista, & scriptor veridicus testatur Actuum primo. Et huic synodali congregationi non solum Apostoli interfuerunt, sed etiam discipuli Domini omnes ferè centum viginti.

Secunda synodus ab Apostolis celebrata fertur, cum septem diaconi electi dicuntur ad quotidianæ dispensationis ministerium, de quo Actu. 6. Vbi aduertendum, quod conuocati per duodecim Apostolos ad hanc synodum, siue ad hoc concilium interfuerunt etiam discipuli Domini, quibus Apostoli libertatem dederunt eligendi eos, qui necessarium dispensationis ministerio superintenderent.

Tertia synodus fuit ab Apostolis celebrata, quando audientes, quod Samaria ad prædicationem Philippi, qui erat vnus de septem diaconibus, recepisset verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioanem, ut acciperent Spiritum sanctum, scilicet inuisibili signo: nondum enim in quenquam eorum venerat, scilicet visibiliter, ut habetur in c. 8. Actuum Apostolorum. de isto concilio loquitur text. in c. si quis carnem. 30. dist.

Quarta synodus ab Apostolis dicitur celebrata, vbi cum fidelium populus Apostolica prædicatione calefceret, augetur que in dies; congregatur ecclesia: & Apostolis concilium agentibus primò discipuli vocati sunt Christiani, qui prius cõi nomine discipuli vocabantur. de hac synodo mentionè facit gl. in c. sacrosancta. 12. distin. Intra quam synodum hoc venit notandum, quod in ea non fuerit nisi Paulus, & Barnabas Apostoli.

Quintam synodum, siue quintum concilium celebrasse dicuntur super quæstione de obseruatione legalium, de qua Actu 15. vbi sic dicitur; Surrexerunt autem quidam de hæresi Phariseorum, qui crediderunt, dicentes, quod oportet circumcidere eos: præcipere quoque seruare legem Moysi: conueneruntque Apostoli, & seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos; Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gætes verbum Euangelij, & credere, & c. vbi dicit gl. præ omnibus quasi princeps Petrus loquitur. Vide de hoc Panor. in cap. Osius Episcopus. de electione. Et ibi dat præticam condendi canones in concilio generali.

Sexta synodus legitur congregata sub Paulo, Mileti, super regimine Ecclesie, in quo congregasse dicitur maiores natu Ecclesie, quos ipse Paulus ibi venerando nomine appellat Episcopos; quibus ait Act. 20. Attendite vobis, & vniverso grægi, & c.

Septima synodus à paulo, & iacobo celebrata fuit Hierosolymis super abolenda suspitione quorundam ludæorum, ut habetur Act. 21.

Octaua synodus, quam Apost. celebrasse dicuntur, fuit illa, in qua Apost. in vnum conuenientes symbolu ediderunt, quod vniversa tenet ecclesia: sic n. beatus Clemens testatur. Vnde pro pleniori noticia considerandum est, quod concilia generalia in ecclesia Dei tempore Constantini cœperunt. Ideo text. in c. 15. di. de hoc loquens ita dicit; Canones generalium conciliorum (ut lūd. ait in lib. 6. Ety. m. c. 18.) à tempore Constantini cœperunt. In præcedentibus, namque annis persecutione seruienti docendarum plebium minime dabatur facultas: inde Christianitas in diuersas hæreses scissa est: quia non erat episcopi licentia conueniendi in vnum. Sub hoc et sancti patres in concilio Nicæno de omni orbis terrarum conuenientes, iuxta fidem euangelicam, & apostolicam, secundum post Apost. symbolum tradiderunt. & in ista synodo peruersum Arrij dogma destruitur. Sed prima annotatio Anchiricana synodi dicitur, que ante Nicænam fertur fuisse: sed propter auctoritatem maiorem postponitur, ut in c. prima anno. 16. di. Deinde fauore Theodosij maioris in eius presentia fuit congregatum secundum concilium generale Constantinopoli tempore pape Damascij: vbi interuenerunt 150. episcopi, in quo Eunomij, & Macedonij error conuincitur. Tertium concilium generale fuit congregatum Ephesi sub Imp. Theodosio iuniori tempore pape Cælestini I. contra impietatem Nestorij episcopi Constantinopolitani, vbi conuenerunt 200. episcopi. Quartum concilium generale congregatum fuit Calcedoniæ, annuente Imperatore Marciano tempore Leonis pape 1. & affuerunt in eo 630. episcopi. Vbi Euthicetis, & Dioscori prauitas est reprobata.

S Et

Et notandum est, q̄ ista sunt quatuor concilia generalia, quæ Greg. Papa suscepit, & veneratur, sicut quatuor sancta euangelia, ita dicitur in c. sicut. 15. dist. de quib. etiam loquuntur. c. sexta synodus. c. prima autem synodus. 16. di. Sed aduerte q̄ ceteris concilijs generalibus ista quatuor dicuntur solèntiora, & antiquiora. Deinde celebrata fuerunt 24 concilia sub diuersis temporibus, & diuersis, & singulis statuti sunt diuersi canones, qui habentur dispersi in diuersis partibus corporis iuris, attestante Beda in lib. de temporibus.

Item notandum est, q̄ sub Imperatore Constantino congregatur sextum concilium generale Papa Agathone. Sed Imp. Iustiniano filio Constantini congregatur iterum istud sextum concilium: Vbi promulgari fuerunt canones, qui non fuerunt declarati tempore Constantini, vt patet in c. habeo librum. c. quoniam. c. sancta. c. sexta. & in c. prima. 16. dist. Postea verò dum regnaret Carolus Magnus Imperator Pipini filius, Austriæ archidux, vnus ex maioribus, & antecessoribus maiestatis tuæ, congregatur concilium generale sub Papa Adriano: in eo quæ assiterunt centum, & quinquaginta episcopi. Et ibi Papa, & concilium dederunt auctoritatem Imperatori eligendi Pontificem, vt est text. in c. Adrianus. 2. in ordine. 63. dist. sed successores non probauerunt istud decretum.

Et aduerte, q̄ post primam synodum Nicenam fuit concilium celebratum Romæ, in quo anathematizata sunt plures hæreses, de quibus, s. concilio, & hæresibus in eo condemnatis Damasus Papa scribit ad Antiochenum episcopum, vt patet in libro Conciliorum. Et post istud concilium, & ante secundam synodum vniuersalem fuit celebratum concilium Gangrense, vbi plures errores fuerunt condemnati vt habetur per totam dist. 30.

Et aduerte, quòd inter secundam synodum vniuersalem, & inter tertiam synodum vniuersalem, tempore Innocentij I. fuit celebratum concilium Mileuitanum; vbi fuit condemnata hæresis Pelagiana præfidente beato Aug. Et post quartam synodum vniuersalem congregata fuit prima synodus Toletana iussu Leonis Papæ: vbi concilium condemnauit errores, & hæreses contra Priscillianistas. De alijs verò concilijs celebratis vsque ad annum Domini 1000. non ita patet. Circa annum verò Domini 1000. Victor genere Alemanus Florentiæ concilium celebravit, & multos episcopos propter simoniam, & fornicationem deposuit. Non post multum temporis postea Greg. VII. concilium celebravit & Henricum Imp. III. excommunicauit, quia se contra ecclesiam erexit, & scisma procurauit alium Papa faciens. Post hunc Verbanus II. concilium celebravit apud Clarum montem; & ibi ordinatum fuit, vt dicerentur horæ officij Virginis Mariæ, ordinariæ, sicut dicitur officium Domini nostri. Exinde sub Nicolao II. congregatum est concilium cum centum, & quatuordecim episcopis Romæ, in quo Berengarius Thuronensis abiurauit hæresim suam coram Nicolao; Anno Domini. 1130. synodus sub Innocentio celebratur Remis: & petrus Leonis, qui per contemplationem ordinatus est, seu factus papa, demum repulsus est; ad quod scisma tollendum multum laborauit B. Bernardus, & ita profecit, quod excisum est eis c. petro, qui se Anacletum nominari fecerat. Aliud concilium in vrbe Romana celebratum anno Domini 1170. & anno Domini 1215. Innocentius III. concilium Lateranense celebravit, in quo cõuenerunt scilicet 1200. prælati, scilicet patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, & alij prælati, & multæ salutiferæ decretales ibi editæ sunt. Anno Domini 1240. vel circa, Innocentius III. Ianuensis celebravit concilium Lugduni, & Imperatorem Federicum excommunicauit. post quem fuit Alexander III. Anno Domini 1262. creatus est papa Gregorius X. natione Italus, patria placentinus. Hic Lugduni concilium celebravit, vbi fuerunt quingenti episcopi, 60. Abbatibus, & alij prælati circa mille, vbi Græcorum, & Tartarorum nuncij interfuerunt, & Græci ad vnitatem ecclesiæ redire promiserunt: in cuius signum confessi sunt Spiritum sanctum à patre, & filio æternaliter procedere. post hunc fuit Honorius III. & est vltim. in Martinianna, anno Domini 1284. post hunc fuit Cælestinus, quem sequitur Bonifac. VIII. & eum Benedictus X. demum Clemens V. sub quo concilium Viennense. Ioan. XXII. Verbanus. Grego. XI. post quem scisma inter duos, scilicet Verbanum, sub quo Italia, Vngaria, & Alemania fuerunt, & Clementem, sub quo Francia, Hispania, & Aragonia fuerunt. Verbanus successit Bonifacius; Bonifacio Innocentius; Innocentio Gregorius XII. Ex alia parte Clementi successit Benedictus XIII. Et sub his duobus, scilicet Gregorio XII. & Benedicto XIII. factum est tertium scisma, concilio celebrato pisib; factus est tertius papa dictus Alexander ordinis minorum: cui successit Io. XXIII. Et concilio generali congregato Constantiæ Greg. XXII. depositus fuit propter contumaciam nolens comparere; & electus est Martinus V. ex familia Columenensium, & vt apparet in libro Conciliorum, istud concilium generale fuit congregatum anno 1417. mense Octob. tempore Imp. sigismundi; & cum Imperator discessit, Constantiam, concilium orauit pro eo, & omnes vocauerunt eum regem, Imperatorem, aduocatum, & defensorem. Notandum tamen est, quòd in sessione trigesima nona recitatur concilium ista verba: Continua celebratio conciliorum generalium cultura est, ac purgatio mensis Domini, quæ præcipue destruit spinas, hæreses, errores, ac scismata, & castigat excessus, male regulata reformatur, & affert in vineam Domini fructum vberissimam fertilitatis. Et sic ibi fuit decretum, quòd de decennio in decennium generale congregaretur concilium. Nam vt diximus, quoties in Republ. Christiana oriebatur hæresis, aut scisma, statim vniuersalis ecclesia recurtebat ad concilium; quia vera reformatio Christianæ religionis, commodius fit congregando concilium generale sequendo doctrinam Apostolorum in primitiua ecclesia. Nam si Imperatorem decet pro remedio tempo-

ralium

ralium conuocare in vnum vniuersam curiam imperialem per totum orbem diuisam, nihilominus Pontificem summum libebit cum Christiana religio fluctuet, vel indiget reformatione, congregare concilium generale Nam si tempore necessitatis non recurrissent ad concilium, sancti Patres non scripsissent for. decreta circa ordinem; & regulam concilij generalis, vt patet per dist. 15. 16. 17. & 18. Et Aug. in lib. de Gratia, & libero Arbitrio, loquens de hæresi Pelagiana dicit, q̄ in euidenti necessitate statim est recurrendum ad concilium.

Et quanquam ex supradictis, elementissime Imp. satis perspicuum sit, q̄ quam plurimum vtilitatis afferat sanctæ ecclesiæ pia vniuersalis concilioꝝ celebratio; nihilominus ad pleniorum huius rei notitiam, quasi repetentes dicemus, q̄ est vtilis celebratio conciliorum generalium ad tyrannorum, & infidelium superbiam humiliandam; quia Turcæ, & pagani terrentur audientes apud Christianos concilia generalia celebrari, vt referunt antiqui Doc. Et hoc rationabiliter: quoniam ecclesia Dei (vt dicitur Cant. 6.) terribilis est, vt castrorum acies ordinata. Est etiam vtilissima congregatio conciliorum ad refrmandum exorbitantias quorundam, & in multis errantium, & male de fide sentientium. Itaque in arduis factis probè recurrendum est ad concilium: quoniam si in medio duorum, vel trium in nomine Christi congregatorum ipse est, vt spirator, dator, & adiutor, vt habetur Matth. 18. multò amplius, vbi sanctorum Patrum multorum societas, in nomine conuenerit Iesu Christi, maxime pro rebus vniuersitatem Christianæ religionis respectiue concernentibus, interesse credendum est, vt est text. not. in c. si ille 50. dist.

Verum Inuidiosissime Catholice Rex, est aduertendum, quòd hæc, quæ dicta sunt, accipienda veniunt, cū in spiritu sancto legitime congregantur concilia, quoniam aliàs melius foret superfedere ab eorum celebratione. Nam quemadmodum concilia ritè celebrata saluberrimus fructus operata sunt, ita non rite celebrata conciliabula maximis scandalis vniuersam perturbant ecclesiam; sicut Patrum traditiones, & venerabiles Historiæ nos docent.

Et ad vltiora procedendo dico, q̄ fuit celebratum etiam aliud concilium generale Ferrariæ sub Eugenio III. natione Veneto; sed pp. pestè postea translatum est in Florentiam: in quo concilio generali reducti sunt Græci ad fidem per confessionem veram de processione Spiritus sancti, & Armenij etiam reducti sunt. Ad quod concilium venerunt Patriarcha Græcorum Constantinopolitanus, & Ioannes Imp. Græcorum. Et in ipso etiam concilio generali de Basilea in Ferrariam; & de Ferraria, in Florentiam translato propter reductionem Græcorum; illi congregati Basileæ deposuerunt Eugenium, & ducem Sabaudix dictum Amadeum creauerunt vocantes Felicem: sed postea renunciarunt Pontificatui dictus Felix.

Et quia ista materia conciliorum est sancta, ac vtilissima Christianæ religioni, inuocato Dei auxilio; tuæque maiestatis suffragio, diuidam per capita, & eam ex ordine tractabo: cui competit, aut inest auctoritas congregandi concilium generale: qui sint etiam citandi, & requirendi, vt veniant ad concilium. Item de forma citationis, & qualiter ad Impe. spectat hortari Pontificem, vt celebretur concilium generale. Et dicam, quij vocem habeant in concilio statuendi: & qualiter auctoritas ecclesiæ vniuersalis restat inobediens, venire ad concilium; & quæ sit maior auctoritas, Romani Pontificis, an concilij generalis. Dicam etiam de vnitatem ecclesiæ, scribendo aliqua etiam maxime necessaria pro reformatione religionis. tractando aliqua de origine pontificatus, & de plenissima Romani Pontificis spirituali potestate. Sed de hoc latè diximus in c. supra in isto Spec. & in c. 16. & in c. de voto.

S. I.

AD maiorem euidentiam huius Tractatus notandum est, quòd concilium generale præcipue vacare debet in extirpandis hereticorum erroribus. vt fides catholica vna, & vera radiet in Domino, & grege. Item vacare debet concilium in reformanda ecclesia in capite, & in membris; vt not. in c. 1. & c. sicut. 15. dist. Nam concilium Basileæ inter alias causas congregatum fuit principaliter, vt abduceret ecclesiam orientalem ab aliquibus erroribus, reformando ecclesiam vniuersalem; quæ reformatio facienda erat in concilio Cõstantiensi; sed fuit prætermissa ob multa negotia, quæ ibi occurrerunt. Vnde statuerunt quòd in primo concilio ageretur, & adhuc facienda est: sed Deus non obliuiscitur constringere impediens eam.

Et concilium generale nihil aliud est, nisi congregatio vniuersalis Christianorum, maxime episcopoꝝ. Summa Bal. in Tracta. de scisma. dictum namque est à communi intentione; eò quòd in vnum dirigitur omnem mentis intuitum; vt in c. 1. dist. 15. Sed non potest regulariter congregari sine auctoritate, & licentia summi Pontificis, aut eius legati habentis speciale mandatum, vt not. in c. regula. §. porro. dist. 3. tractatur etiam 12. dist. per totum, & in cap. multis. 17. dist. & in c. concilia. §. hinc. Ratio est, quia conuocatio faciendæ est per maiorem partem vniuersitatis, vt not. in l. 1. ff. de abso. scriben. & in l. 3. C. de decurio. lib. 10. & in c. synodo. 63. dist. Et cum nemo ex Christianis maior sit, quam Papa, ideo sibi competit conuocatio ad concilium. Nam vniuersalis ecclesia absque Papa est corpus representatum, ita dicit August. in lib. 2. de Doctrina Christiana: cum Papa sit vicarius Christi in terris. c. 2. & 3. de tranſ.

S. 2. & 3. prælat.

prælat. & dixi supra in c. 1. & 16. sede vacante, quod Cardinales possunt convocare concilium generale, tenuit Bal. inc. olim. de rescript. & vide ea, quæ continentur in c. sequenti. & vide Cardi. in repet. c. licet. de elec. vbi allegat Inno. in c. 1. de maiori. & obed. ad quod vide Fely. in c. 1. de mai. & obed. Et in primis citandi sunt prælati, & alij fideles, vt notant Doct. in d. §. hinc. & ista facultas citandi non competit nisi habenti iurisdictionem super citatos: & sicut non reperitur, qui istam teneat potestatem nisi Papa, vt dicitur in c. cuncta per mundum. 9. q. 3. manifestè apparet, quod nemo potest convocare concilium nisi Papa. Nam si congregaretur concilium sine licentia Pontificis, monstrosum esset, & contra naturam conciliorum; quia concilium debet habere caput, & membra, vt in c. submittitur. 3. i. distin. & 3. distin. c. regula. §. porro. Vnde si convocarent concilium sine licentia papæ, essent scismatici. text. est in c. multis. 17. distin. quia recesserunt ab vnitæ ecclesiæ, quæ diuisionem non recipit. & vnitas repræsentalur in papa, vt in c. loquitur. 23. q. 1. & in c. Nouatianus. 7. q. 1. Et conciliū generale totius orbis potest committere aliquibus consiliarijs, quod aliquid faciant. Nam quod fit ab his, qui habent auctoritatem, à concilio videtur fieri text. est, & ibi Barto. in l. item eorum. §. si decuriones. ff. quod cuiusque vniuersitatis. & licet vniuersalia concilia, non nisi per Romanum Pontificem convocanda sint, nihilominus non est necessarium, vt super illis præsentialiter intersit; sed sufficit, quod Legati, aut Vicarij eius intersint: quod ex illo apertissime ostenditur, quod nulli octo conciliorum vniuersalium quæ in ecclesia, vt præstantioris auctoritatis describuntur, Romanus pontifex personaliter interfuit, sed per legatos suos: Vnde Leo Papa huius nominis I. ab Imperatore Christianissimo Marciano ad Calcedonense concilium deuotissime inuitatus hac ratione inter alias se excusauit quod nullum inde exemplum à prædecessoribus acceperit.

§. II.

IN §. præcedenti dictum est, qualiter Pontifices, aut eorum legati ex mandato speciali solummodo auctoritatem haberent congregandi concilium generale: Imperatores autem consuetudinem habebant hortandi, & instandi, vt celebraretur concilium urgente necessitate, vt reformetur Christiana religio, sequendo exemplum Imperatoris Constantini, vt in capitu. 1. 15. di. vbi ipse dedit facultatem Christianis libere congregari. ita Card. in rep. c. licet, de electio. inducens ad hoc dicta Inno. in c. 1. de mai. & obe. Et vide Fel. in c. 1. & in c. querelam, de iureiuran. Et omninò vide, & videbis Petrum de Monte in sua Monarchia, col. 11.

Nunc aut notandum est multa esse genera conciliorum: nam est concilium synodale, quod tantummodo episcopus facit in sua diocesi. Est aliud conciliū prouinciale, quod congregat archiepiscopus cum episcopis, qui sunt subiecti eius iurisdictioni. Aliud est concilium generale, cuius materia præsentis Tract. quod congregat Papa, vel eius legatus habens auctoritatem, & mandatum speciale de eo, vt per glo. & Doct. in c. conuenientibus. 1. q. 7.

Et notandum est, quod concilium generale quod congregat Papa, quandoque tantum congregatur ex clericis, & populo Romano, & de hoc concilio, loquitur tex. in c. in synodo. 63. dist. Et istud concilium regulariter non continet eius auctoritatem, quam habet concilium generale, quod congregat Papa ex omnibus episcopis, quia est magnæ auctoritatis.

Sed redeundo ad materiam, in concilio synodali Abbates, & inferiores episcopi citandi sunt, & omnis clericus intervenire debet. c. quod super; de mai. & obe. & in c. decernimus. 18. dist. & vide Inno. in c. graue, de præb. & ibi vide Doct.

In concilio prouinciali non est necessaria alia persona præter episcopos; Nam illi tantum sunt, qui tenent vocem iudicandi, vt apparet 17. dist. per totum. & vide Inno. in c. graue. de præb. & Doct. in c. sicut olim; de accu. Item inferiores episcopi citandi sunt, vt consulantur, quando eorum concilium esset necessarium. de hoc habetur in c. obeuntibus. 63. dist. & ideo ibi debent adesse abbates, vt probat tex. in c. si de cau. poss. & propt. Citandi sunt etiam illi, quorum interest particulariter, text. est in c. propter ecclesiasticas. 2. in ordine. 18. dist. Item erit in concilio generali, quod tantum citabuntur Episcopi ad effectum statuendi, & iudicandi. Item causa consulendi citabuntur Abbates, vt supra dictum est. Sed si sunt Abbates habentes iurisdictionem episcopalem, vocem habent decisiuam, vt infra dicetur. Item ecclesiæ cathedrales vocandæ sunt, text. in c. fin. de his, quæ sunt à maior. par. cap. sic potest intelligi tex. in c. sicut olim, de accu. Item citabuntur omnes, quorum specialiter interest; quoniam citatio est de iure diuino, & naturali. text. est in Clemen. pastoralis, de re iud. & in l. defensionis facultas, de iur. fisci. li. 10. & in l. nam ira diuus. ff. de adop. & dicit Fely. in c. ex parte, de offi. deleg. Et quod citatio fit de iure diuino, vide tex. in c. omnipotens Deus. 2. q. 1. & Spe. in proœ. sui Ope. Et ideo quando prædicta spectarent ad fidem, laici (vt puto) citandi sunt, & debent intervenire concilio iure proprio, & habent vocem consultiuam, non autem decisiuam. ita intelligitur tex. c. vbi nam. 96. dist. & c. nos ad fidem. In alijs autem negotijs si laici inuitantur, habebunt vocem consultiuam, vel prout Papa concesserit. Nam Papa potest eos facere capaces iurium spiritualium, & maximè potestatis vocis dandæ, vt in c. Adrianus. 2. 63. dist. & in c. in synodo legitur, & not. 2. q. 4. c. mennam.

Vnde

vnde notabis, quod laici in tribus casibus possunt vocari, vt arbitror, & interesse concilij ecclesiasticis. Primus est si specialiter inuitentur, vt in c. Adrianus, ad finem. 63. di. Secundus si tractatur casus fidei, vt dixi. Tertius, si tractatur de matimonijs. c. ad sedem. 35. q. 5. & vide de hoc c. in info. Tractatu. Et aduertit, quod principes seculares sunt de corpore concilij, p. tex. in c. ad Apostolicam, de re. iul. li. 6. vbi. Papa pollicitus fuit se vocaturum ad concilium Reges, prælatos, & principes tam ecclesiasticos, quam seculares, vt ipse, vel per solemnes nuntios venirent. Et Imperator debet interesse. 2. i. distin. c. nunciat. Imò quod plus est, proposuit Imperator ibi, sicut quilibet alius prælatus; & si agerentur in concilio res fidei, Imperator debet personaliter adesse concilio. text. est in d. c. vbi nam. Et Reges, & principes seculares vocandi sunt ad concilium generale, vt dixi. Et reassumendo quod dictum est, dico, quod episcopi tantum habent statueri, & definire in concilio. text. est in c. 1. 15. dist. & in c. sexaginta. 16. distin. & probat. tex. in c. habeo librum, & in c. sexta. 16. distin. Et in factis fidei dubijs, vel concernentibus in iudicium statunt ecclesiæ, vocare etiam debet Papa magnos prælatos, habentes episcopalem iurisdictionem. Nam isti sunt à Deo constituti ad regimen vniuersalis ecclesiæ. text. est in c. conuenientibus. 1. q. 7. vbi Abbas tenuit locum in præsentibus in concilio. & multi Abbates de eorum voce decisiuam, quæ a modo quæ episcopi, quod de alijs inferioribus non legitur ibi. ad idem c. Adrianus. 2. 63. distin. & vide Panor. in qua. 1. c. 1. q. 1. ad v. Et aduertit, quod ecclesiæ olim regebantur per omnes sacerdotes; ideo non mirum, si omnes seniores vocabantur ad concilium. Sed hodie non fit, vt 15. dist. cap. 1. Sed omnes alij prælati inferiores potestunt in concilio proponere, & admittendi sunt, vt dixi tex. in d. c. vbi nam. Et finito concilio Cardines episcopi, & abbates habentes episcopalem iurisdictionem subnotant eorum nomina, imponendo titulos dignitatis suæ, sequendo ordinem seruatum, quando Eugenius Papa generale celebravit concilium cum Imperatore Ioanne Constantinopolitano, & inceptum fuit Ferraria, & finitum fuit Florentiæ; vt apparet per scripturas, & sessiones dicti concilij. Sed non video per illud concilium Imperator aduertit de ecclesiâ orientalem, remansisse vnitam totaliter ecclesiæ Romanæ: ob quod peccatum creditur dum est, Deum deduxisse eos in seruitutem paganorum. Placeat diuinæ Maiestati liberare eos à iugo acerbisimæ seruitutis manu tuæ inuictissimæ Celsitudinis, vt cum Romana vniantur ecclesiæ. Et attende, quod prælati debent esse personaliter in concilio, nisi iusto impedimento detineantur; & tunc debent mittere Legatos, vt in c. episcopus ad synodum. 18. distin. & vide, quod not. Ioan. And. & Hostien. in c. 2. c. proba.

Sed aduertat facta, & C. M. quod quatuor potissimè requiruntur in convocandis prælati ad vniuersalia concilia, scilicet sapientia, vitæ sanctitas, experientia, & zelus ad bonum Christianæ Republicæ. Vnde Constantinus Imperator pro sexta synodo congreganda scribens Agathoni Papæ ita dicit: Adhortamur vestram paternam beatitudinem per potestatem nostram piam, sacram, dirigere viros viles, & modestos, notitiam habentes totius (Deo inspirante) Doctrinæ, & peritiam irreprehensibilem habet es dogmatum, induentes personam vestræ Apostolicæ sedis. Merito ergo dicemus, quod in convocandis requiruntur primò sapientia; quia magnæ res non viribus geruntur, sed consilio, & auctoritate. Vnde Thobias 4. dicitur: Consilium à sapiente semper require. Eccl. 8. Os prudentis quæritur in ecclesiâ; & c. 9. dicitur, Quæ sapientibus, & prudentibus tracta.

Secundò, vocandi ad concilia debent pollere vitæ sanctitate, vt veraciter eorum conuentus sanctorum Patrum nominari possit, ac de eo dici cum Propheta: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio iustorum, & congregatione; vt enim inquit Ambro. in lib. de Officijs; talis debet esse consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil simulatum, quod vitam eius, ac mores reflatur; nihil improbum, aut maleuolum, quod auertat consultantés. sanè non erunt conuenientes consiliarij; cum ad tractandum de reformatione ecclesiæ venerint homines vani, carnales, auari, qui præsentia appetunt, æterna despiciunt, inuisita agunt, & iusta derident, sua quærunt, non quæ Iesu Christi: de quibus Iob in persona ecclesiæ dicit orans; Consiliū impiorum longe fac à me. Consilium impiorum (vt ait Greg.) est terrenam gloriam quærere, æternam negligere. Laborandum est ergo, vt cum sanctis viris habenda sint concilia; quoniam sanctitas plurimum conducit ab benè consulendum, quod sapiens testatur cum ait: Ecclesiastici 3. 6. Cor boni consilij statue tecum.

Tertio patres vocandi ad concilium debent esse experti, maximè in illis, super quibus quærendum est consilium: quia qui non est expertus, pauca recognoscit. Hinc reprobatu inueniunt consilium, quia in experti sunt: patet hoc in Roboam, qui relicto senum consilio pro magna parte regnum amisit. 3. Reg. c. 1. propter quod dicitur Ecclesiastici 25. Quam speciosum canicie iudicium, quam speciosa veritatis sapientia.

Quarto vocandi sunt ad concilium vniuersale habentes zelum domus Dei, vt sint de numero eorum, de quibus in Psal. 68. dicitur, Zelus domus tuæ comedit me: siquidem debent habere zelum ad reformationem morum, ad correctionem vitiorum, & ad augmentum diuini cultus. De hoc zelo exemplum habemus in filijs Israel, qui (vt dicitur 2. c.) congregati 400. mille dixerunt, quod non redirent domum, donec vlciscerentur scelus commissum in vxorem Leuitæ in Gabaa.

FORMA citationis erit, q̄ Papa vel eius legatus poterit per viam citationis, aut mādati iubere omnibus Patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, vt veniant ad concilium generale, assignando, quo tēpore, & quo loco celebretur concilium, vt not. in l. aut qui aliter. ff. quod vi, aut clam: & assignabitur tempus in citatione quia citatio debet continere tempus determinatum, vt not. in d. l. aut qui aliter. in §. 1. not. etiam in l. 1. §. si autem. C. de iur. dom. Imp. & not. Cy. in l. dies festos. ff. de fer. & Bald. in l. libet homo. ff. de verb. oblig. Et ista citatio, quam facit Papa, facienda est per literas Apostolicas, vt probatur in c. dilecti, de dolo & contu. in ver. volentes. Et quando Legatus Papae citat ad concilium, in literis legati est inferendus tenor literarum Apostolicarum, vt no. in c. praeerea, de dilati. & in c. cum in iure, de of. fidel. Verum quia difficile esset citare omnes episcopos, poterunt citari archiepiscopi, vt veniant ad concilium generale in tali loco, & tali tempore, & illi manebunt episcopos intimando mandatum Pontificis, tex. est in c. si episcopus Metropolitanus. 18. dist. Sed dicunt Doct. q̄ ista citatio poterit fieri in palatio summi Pontificis in publica audientia, mandante Papa ex certa scientia, assignando citationem in valis palatii sancti Io. Lateranensis, & S. Petri, & vide Io. And. in c. quoniam in §. post. vt lit. non cont. & ibi Doct. Sed mihi videtur, q̄ Ioan. And. loquitur, quando citatus non habet domicilium, & si habet ad illud non est tutus accessus. Et episcopi tenentur personaliter comparere, si non essent impediti legitimo impedimento; quia illi representant personas Apostolorum Christi, vt dicitur in c. in nouo Testamento. 2. 1. distin. Et collegia ecclesiarum cathedralium poterunt comparere per procuratores, vt no. in l. 1. §. vlt. ff. de procu. Sed qui personaliter citaretur, esset obligatus personaliter, nam videtur citatus ob industriam suae personae. Idem esset quando natura causae non admitteret procuratorem; vt est text. in cap. veniens, de accu. & in cin. criminalibus. v. q. 3. & in l. reos. C. de accu. Sed principes Christiani possunt comparere per procuratores, tex. in c. ad apostolicam. de re iudic. in 6. Sciendum tamen est, quod citatio ad concilium, quae debet esse per edictum, non requirit terminum peremptorium, nec plus quam vnam citationem, aut intimationem. ita not. gloss. singul. in cap. si episcopus. 18. distin. & Doct. tenent in c. ego. de iureiur. quia ista citatio, aut intimatio fit per actum extra iudiciale, in quo sufficit vna citatio. glo. est in Clem. 1. de har. in ver. requisierint, & ibi Doct. & not. etiam in l. qui Romae. §. coheredes. ff. de verb. obl.

Veniunt autem contemptores conciliorum puniendi pluribus animaduersionibus; & primo quidem poena excommunicationis. iuxta. text. in c. episcopus. 18. dist. similis tex. in c. sequenti, si quis episcopus. Sed excommunicatio in hoc loco non accipitur, prout excommunicatio dicitur separatio a sacramentis, & a communione fidelium; sed pro suspensione quadam a communibus negotiis cum alijs. ita Archi. post glo. Vnde episcopi, qui taliter dicuntur excommunicati, licet possunt celebrare diuina officia, & recipere sacramenta ecclesiastica, & communicare cum ceteris episcopis, & alijs, praeterquam in communibus negotiis, vt dixi. Non tamen negatur, quod tales possunt excommunicari excommunicatione prima, quae est separatio a participatione sacramentorum, & communione fidelium, si contumaces reperiantur, vt per Archid. in d. c. si quis episcopus, iuxta tex. in cap. ceterum. 11. q. 3. Incurrunt etiam poenam damnationis aeternae, vt potest, contemptores, & subannatores patris sui, omniumque fidelium, scilicet Romani Pontificis, & matris suae vniuersalis ecclesiae per vniuersale concilium representatae, quos videtur respicere sententia illa terribilis prouerbio. 30. Oculum, qui subannat patrem, qui despicit partem matris suae, fodient eum cornu de torrentibus, comedent eum filij Aquilae.

Notanter autem diximus, praetores vocatos ad concilium venire contemptentes, praefatis poenis venire plendum, quoniam secus esset, si non ex contemptu, sed impedimento legitimo eis non venire contingerit: quod ex duobus perpendi potest. Primo, si antequam terminetur concilium, veniant; quia licet a principio non venerint, ex quo tamen veniunt, praesumitur, q̄ non ex contemptu, sed ex aliquo impedimento demorati sunt. Ita est sententia Archidiaconi in d. c. si Episcopus. Secundo si episcopus excusationes literatorie scribit ad synodum, vel procuratorem mittit cum legitimis rationibus, quod venire non poterit. de primo in c. placuit. distin. 18. loquitur concilium Carthaginense ita dicens: placuit vt quocunque congregandum sit concilio, Episcopi, qui nec aetate, neque aegritudine, nec grauiori necessitate impediuntur, competenter occurrant; q̄ si non potuerint occurrere, excusationes suas literatorie scribant. De secundo, scilicet de procuratore habetur in c. si aegrotans fuerit, 5. q. 3. vbi Adrianus in synodo instituit; si episcopus fuerit aegrotans, aut aliqua grauis necessitas eum detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat, vt per Doct. in d. c. placuit. Et procurator assignet, siue probet causam legitimam esse, q̄ episcopus non veniat. Quodlibet autem impedimentum non sufficeret ad excusandum non venientem, pura leuis febricula, gloss. in cap. placuit. 18. distin. sed debet esse grauis necessitas; quae illum impedit. d. c. si aegrotans, 5. q. 3. vbi legitur: Si episcopus fuerit aegrotans, aut aliqua eum grauis necessitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat, vt antea dixi. facit etiam tex. in c. fina. de ijs, quae sunt a praela. Et laicus an possit constitui procurator, vt intersit pro aliquo episcopo in concilio, & eius nomine statuat, ac iudices dico, quod non: nam licet haec sint iurisdictionis, tamen demum adminiculo ordinis

ordinis episcopalis exercentur, & ostendi in §. 2. quod hoc ius statuendi, & iudicandi in concilio: competit solum ordini episcopali, quia ea, quae sunt ordinis episcopalis, non possunt demandari, vt not. a ter dixit glo. in c. peruenit 95. di. circa finem primae glo. Fateor tamen, quod si concilium vellet etiam laicum procuratorem admittere, quod posset; cum habeat liberam facultatem statuendi: nam quemadmodum Papa potest laico potestatem tractandi quacunque spiritualia concedere 63. dist. C. Adrianus, & c. in synodo; ita etiam concilium potest. Et idem si Papa non esset, & alteri commisisset specialiter; quia ibi papa esse censetur. Sed laicus, vel clericus potest constitui procurator ab episcopo ad recipiendum statuta concilij, vel ad proprias causas episcopi tractandas, agendo; vel respondendo c. 1. de p. cu. in 6. Et hoc quando non sunt spiritualia, sed temporalia, vel si sunt spiritualia, laicus in iudicio nihil spiritualitatis exercet; sed forte solum in iudicio disputat de effectu actus spiritualis, an tenuerit, & tunc ad talem actum spirituales possit, aliter non potest laicus constitui procurator, quia spiritualia tractare non potest c. decernim, de iud.

Sed si concilium vellet procedere contra contumaces, necessarium requiritur trina citatio vt not. in c. 1. de pace iuramento firm. in vlt. feu. & in c. 1. de supp. negl. prelat. facit. tex. in c. propter ecclesiasticas, 18. di. & tex. in arg. inc. indigni 17. q. 2. Episcopus aut iusto impedimento detentus potest committere vocem, & votum suum vni de concilio; tex. est in c. quia propter §. illud autem, de elect. & c. si quis iusto §. si eo. tit. lib. 6. Si vero episcopus esset contumax, potest excommunicari, vt in c. non oportet, iuncta glo. 18. dist. & not. in c. 1. de iud. Eademque poena multabitur, si venit, & postea non dimissus, vel (vt vulgo dicitur) illicentiatu recesit, vt not. in c. si quis autem 18. di. & in l. quastum, ff. de re iud. Sed si citatus ob propriam causam contumax fuit in non comparendo, remedia statuta contra contumaces exequentur contra eum: quae remedia notantur per glo. & Doct. in c. 3. vt lit. non contest. & in l. contumacia §. 1. ff. de re. iud. & enumerantur per Spec. tit. de primo decre. §. iam de effectu.

Sed aduerte, quod in congregatione concilij generalis minor pars eorum, qui debent interesse, potest citare maiorem; & data eius contumacia potest minor pronunciare se constituisse concilium generale, & in se esse iurisdictionem: ita Fel. in c. super literis, de rescrip. col. 10. & c. 1. de maio. & obe. col. 2. & bene faciunt ea, quae no. in seq. §. Et postquam de contumacia sermo habitus est, iam loquendum venit de impedimenta praestantibus, ne concilia suam habeant prosecutionem. Planè non sufficit sermo nosse explicare, quanta poena digni sint, qui conciliorum celebrationi impedimenta mouerunt inferre. Isti in primis veluti tyranni, & Reip. hostes habendi sunt, tot generibus mortis digni, quot egregia bona per talia vniuersalia concilia facienda sperabantur. praeterea si ob confundendas haereses synodus congregata foret, tales certe conciliorum celebrationi impedimenta praestantes haereticorum defensores viderentur. Si vero reformationis causa patres conuenissent, certè qui concilij celebrationi aduersarentur, tanquam hostes Christianae religionis habendi forent. Ad quorum propulsionem temeritates obligatus est Imperator, vt in & principes 23. q. 5. & etiam alij principes sunt obligati. In quo si negligentes repererint, suspecti haberentur, iuxta tex. in c. qui 23. q. 3. vbi dicitur: Qui potest obuiare peruersis, & non facit, nihil aliud est, quam fauere impietati eorum. Sed vbi non agitur de sede, potest numerus relinquere arbitrio summi pontificis. Nec curandum videtur de diminuto numero praetorum, p̄ illud verbu Christi Discipulis suis dictum; Vbi duo, vel tres in nomine meo fuerint congregati, ego in medio eorum sum. Mat. 18. 1. q. 1. c. cum scriptura 34. q. 1. c. alienus facit c. Apostolica, de re iud. in 6. Et aduerte, quia intantum est necessaria monitio, seu citatio Superioris, quod licet vnus episcopus videat alios ire ad concilium, non tenetur ire, nisi specialiter vocetur; vt no. Io. An. in c. ego N. de iureiur. per illum tex. qui dicit; Vocatus ad concilium veniam. Si autem concilium congregatum pro facto haeresis, vel concernente vniuersalem statum ecclesiae, per quod status ecclesiae posset turbari, necessario debent vocari. Episcopi, & alij magni prelati, habentes quasi episcopalem iurisdictionem, vt supra in §. 2. dixi:

§. IIII.

NON comparentibus episcopis citatis, & requisitis, in termino eius assignato, vt veniant ad concilium, notorium est, quod sunt inobedientes, non obtemperando mandatis, aut iustis requisitionibus. Et eo casu ius statuendi, & sententiandi habent venientes ad concilium, ita not. in c. gratu, de postul. prelat. Nam ista inobedientia, & dissimulare est peccatum grauisimum in prelati: vt not. in c. officij. iuncta glo. 24. q. 1. Et ex praedictis infero, quod si in concilio assistit papa, vel eius legatus specialiter deputatus ad assistendum in concilio, & non veniret, nisi vnus episcopus, esset concilium. Vnde concludo, quod si vnus episcopus tantum iniret concilium, in eo esset tota auctoritas statuendi & deficiendi, & vide Inn. in c. 1. de maio. & obed. & in c. 2. de no. ope. nun. & pro hoc tex. in ca. cum nobis olim, de elect. vbi dicitur; quod si vocati ab habente potestatem nolunt venire, faciant se alienos. & vide glo. in clem. quocirca, de elect. & Ioan. And. in c. in causis, de elect. & vide ranor. in c. cu omnes, de constit. & vide Lud. Roman. in consi. 352. & vide tex. in c. si forte 45. distin. & l. sicut ff. qd cuius vniuersi. & Lapum alleg. 131. Et in vno solo Ecclesia, siue concilium est, vt not. ranor. in disput. incip.

incipit episcopus. Et ita intelligitur illud; Oravi (vt inquit Christus) pro te petre; hoc est pro ecclesia, quia (vt dixi) in vno solo ecclesia siue concilium est. Et est aduertendum, quod post illam orationem a Christo factam petrus peccauit: & ecclesia remansit in sola Virgine Maria, vt no. in c. noua, de pen. & remis. Ideo quando agitur in concilio causa fidei, laici sunt admittendi, non solum, vt audiat, sed vt consulant, & dicant opinionem suam, non autem decidant, vt in cap. vbinam 96. di. & c. nos ad fidem. Et ratio est, quia fides potest remanere, etiam apud simplicem laicum, & in omnibus aliis petre, sicut accidit in persona beate Marie in passione Christi, vt dixi. Sed Papa congregans concilium potest facere capaces laicos vocis dande. c. Adrianus 63. dist. & c. in synodo. notatur etiam in c. menham 1. q. 5. Nam & potestatem excommunicandi potest papa laicos concedere 53. dist. c. preber. verum 96. dist. ca. bene quidem. not. Ioan. And. in c. 2. de preb. lib. 6. & vide supra §. 3. facit etiam. Nam si duo Cardinales reperiuntur tempore mortis papae, vnus potest eligere alium. Si vero vnus solus remanserit, habebit electionem, non tamen poterit eligere seipsum: sed poterit eligi interueniente copromissario, vt Pet. nor. in c. licet, de elect. ad finem. Et ius & nomen vniuersitatis seruatur in vno, text. est; & ibi Bar. in l. si. cur §. in deurionibus, ff. quod cuiusque vniuersi.

Et aduerte, quod omnes de concilio debent semper esse presentes in actibus provincialibus, sicut essent in libelli oblatione, si aliqua causa esset ventilanda in concilio, de lib. obla. c. 21. de iud. c. 17. idem in lit. contest. & allegationibus, que fierent hinc inde, ad quod vide 17. dist. §. hinc etiam. q. 7. c. 6. conuenientibus. In aliis autem actibus sufficeret presentia illorum, qui sunt deputati, vt praeiit in concilio. Ita Inn. & Host. in c. graue, de preb. facit et in singulis, de statu monac. Illud tamen certissimum est, quod in causis tam civilibus, quam criminalibus tractandis per concilium procedi debet, seruat iudicium ordine, secundum Inn. & Host. in d. c. graue, pro quo facit text. in d. cur. de iud. praemissa procedunt in iudicialibus agendis in concilio. In aliis authoritatibus, in quibus non proceditur ordine iudiciali vt 17. dist. §. hinc etiam, & c. conuenientibus 1. q. 7. obtinet illud, in quo maior pars conuenit, cum integrum sit iudicium, quod plurimorum sententia confirmatur. de offic. deleg. c. prudentiam §. 1. 64. dist. c. extra conscientiam, de sum. Trin. c. 1. §. si minor pars rationabilioris causas assignaret, quia illa pars sequenda esset: nam non semper multitudo arguit persequionem. ff. de testi. l. ob carmen §. vlt. Sed regulariter, vt dixi standum est dispositioni plurimorum.

Sed tene semper menti pro praesidentibus loco papae in concilio generali, quod oportet omnes consentire in actu gerendo, alias contradictio vnus inficit totum. Secus est in contradictione minoris partis concilij; de quo vide Pan. in d. c. in singulis. Sed si concilium sit congregatum per papam pro negotiis ecclesiae, & papa sit in concilio, ipse est iudex, & alij praelati inter sunt tanquam consiliarij, & accessores. Nam solus papa est ille, qui debet praesidere concilio c. significasti, de elect. not. Host. in c. qualiter 2. de accusa. c. ad Apostolicam, de re iud. in 6. §. nos itaque. Vbi papa protulit sententiam contra Imperatorem Federicum cum consilio fratrum suorum, & concilij. Ac idem in c. pro humani, de hom. in 6. Nec potuit papa sic iudicari, vt suspectus recusari, vt per Doct. in c. 1. de iud. Hoc itaque casu singuli de concilio non sunt iudices, sed coniuudices; quia ad vniuersitatem, vt vniuersitatem, spectat, non ad singulos, vt iudices, sed omnes sunt coniuudices. arg. ff. de in ius voc. l. sed si hac. §. qui manumittitur; 12. q. 2. c. episcopus, §. qui manumittitur. Ideo verba formantur in plurali, quia dicitur patres, de concilio iudicant, vel placuit patribus de concilio. potest etiam in singulari dici sententia, sub nomine tamen vniuersitatis, puta; Synodus iudicat; vel synodo placuit. Debet adhiberi cautela, vt de mandato, & commissione concilij fiat publicum instrumentum, vt per glo. in c. cum ab vno, de re iud. in 6. bene facit quod notatur in cap. cum de iure, de offic. delegat. Et praesens temporibus quilibet ex patribus concilij se subscribat sententiae, vt in d. §. hinc etiam 17. dist. c. & dixi supra in praecedenti capitulo.

Notandum est, quod papa regulariter est supra concilium; & omnia statuta concilij intelliguntur, excepta autoritate papae. text. est no. in c. significasti, de elect. & in c. aliorum 9. q. 3. & in c. nemo, vbi dicitur, quod nemo potest iudicare primam sedem. & facit etiam c. cuncta per mundum, & c. per principalem, ea. q. & cau. sed vide glo. in c. legimus 93. dist. vbi text. sancti Hieronymi facit in contrarium dicens; quod mundus est maior ciuitate. & Abbas vir tantae autoritatis, & Cardin. sanctae Romanae ecclesiae dicit in cap. significasti, de elect. quod omnia praedicta debent restringi ad ea, quae pendunt a plena dispositione pontificis; quia in his, quae sunt de iure positio, non dubium est, quia Papa fit supra concilium, sed in rebus, quae non dependent a plena potestate pontificis; dic vt per praei. Alex. in c. canones 15. dist. vbi late questionem examinavit. & etiam videbis doctissimum Cardin. sancti Sixti in sua Summa; vbi examinat latissime questionem istam & concludit, quod papa est supra concilium. & vide de hoc concilio Constantiensis in sels. 4. & in sels. 2. 6. 17. concilij Basileae. Papa approbat decreta concilij, & approbavit decreta concilij Niceni ad instantiam patrum dicendo; Quicquid in Nicena constitutum est ad robur sanctae matris ecclesiae catholicae, & apostolicae a sanctis sacerdotibus 318. nostro ore confortes firmamus, & c. Omnes, qui ausi fuerint dissoluere, anathematizamus. Et dixerunt omnes episcopi, placet. Et vt nihil relinquamus intactum; duobus contendentes de Papatu, concilium generale de tali controversia cognoscere, & iudicare debet, ca. si duo 89. dist. vbi litera dicit, quod isto casu

ille

ille erit papa, quem iudicium, & vniuersitatis consensus elegerit: nomine autem vniuersitatis debet intelligi tota vniuersitas fidelium. Ad idem facit ratio, quia ex quo contenditur de papatu, nec subest certitudo vnus veri, & indubitati spopositi, satis potest dici etiam vacare. cum de iure non possit esse, nisi vnus, 7. q. 1. c. factus est Cornelius, vt habetur Ioan. 10. Erat vnus ouile, & vnus pastor. Vbi tamen neuter posset plenè administrare censetur ecclesia quasi vacans, arg. de transl. praelat. c. 2. Cum autem vacat ecclesia, tunc potestas & debet remanere penes ipsam vniuersalem ecclesiam, quae est fidelium congregatio de consec. distincta. c. capit. ecclesia; de biga. cap. debitum, cap. fundamenta, de electio in 6. illam autem ecclesiam concilium representat 1. distinct. cap. domino sancto. Et licet non omnes fideles conueniant, sufficit, quod veniant magni praelati, & alij principales quod facit ad id, quod not. Inn. in c. fin. de maio. & obed. vbi dicit, quod in rebus vniuersitatum requiruntur rectores, vel pars magis idonea. benefacit C. de iurament. calum. l. 2. §. si autem ff. de condi. & demon. l. municipibus, de procur. capit. fin. vbi est bonus text.

§. V.

Congregato concilio super rebus attinentibus ad fidem, aut super reformatione status vniuersalis ecclesiae, ibi determinandae sunt omnes causae, quae tangunt forum ecclesiasticum, vt sunt causae episcoporum, & aliorum clericorum, & causae ecclesiasticae. Et concilium episcopos punit, & deponet, si opus est 7. q. 4. c. 1. & 2. no. glo. 2. q. 1. c. primates. quamuis concilium provinciale iudicat, & non deponat c. fin. 3. q. 8. Sed causae merè seculares, & inter laicos non subditos ecclesiasticae iurisdictioni, non poterunt ibi terminari. de hoc vide no. per Doct. c. nouit de iud. & in c. licet ex suscepto, & in c. si clericus laicum, de foro compe. & in c. causam, & in c. lator. qui filij sunt leg. vbi notatur aliqua, in quibus concilium posset iudicare inter laicos, scilicet ratione peccati. Notandum tamen est, quod congregato concilio generali papa, vel eius legatus, & omnes patres congregati obseruabunt ordinem, & caeremonias secundum formam traditam in libro Conciliorum generalium fol. 1. Et, vt ibi habetur, congregabuntur qualibet die vsque ad finem in expeditione concilij.

§. VI.

In sessione autem in concilio quis alium inter praelatos eiusdem dignitatis, puta episcopos, vel archiepiscopos, abbates, & huiusmodi, debet praecedere, no. in c. episcopus 17. dist. vbi dicitur, Episcopus secundum ordinationis suae tempus, siue ad confedendum in concilio, siue ad subscribendum, siue in qualibet alia re sua attendere loca decernimus, & suorum sibi praerogatiuum ordinem vindicare. quod tempus ordinationis non ad ecclesias, sed ad personas refertur, sicut ex consuetudine sanctae Romanae ecclesiae episcoporum vniuersiusque prouinciae euidenter apparet; & vide Archi. in c. concilia ad finem, ead. dist. Et concilium procedet in causis, vt melius sibi videbitur; nam tenet liberam potestatem transgrediendi legem, ordinandi, statuendique. idem possunt papa, & Imperator in temporalibus, nam non sunt obligati legi, vt no. Doct. in c. proposuit, de concess. praeb. l. principes legibus, ff. de legi. & Imperator potest tollere ius civile. ita Inn. in c. que in ecclesiarum, de constit. & potest tollere actionem, & exceptionem. Alex. post glo. in l. 3. §. si is, pro quo, ff. quod quisque iur. & in rub. ff. si cer. pet. & vide Bal. in Praeudiis seu. in parte, sed pauca de principe dicamus; & vide Doct. in l. gallus §. & quid si tantum ff. de lib. & posth. Nec est praesumendum, quod talis processus contineat labem, vel defectum, vt no. in c. in sede; & in c. hac est fides 24. q. 1. quia praesumitur, quod omnia fuerint solemniter gesta, vt not. in c. apostolicae 35. q. 9. & in c. ad audientiam, de rescript. & C. de appell. l. ne causas, de rescript. c. ad audientiam. Et ratio est, quia celeste arbitrium censetur habere, vt C. de sum. Trin. & fide catho. l. 1. in fin. & error principis facit ius, ff. de supp. leg. l. 3. in fine. Et haec videntur vera, & attenta consuetudine Romanae curiae, vbi per solam facti narrationem verbalem, factam coram Papa, & fratribus, & verbalemente responsione, intelligitur praesentata. Host. in c. in causis, de re iud. contra no. in c. 1. de libel. obla. supplere enim videtur praesentia Papae, quae est in concilio, vel Caesaris omnem defectum solemnitatis l. omnium C. de testa. Inn. in c. vno, de lit. conte. quia pro omni actu principis praesumitur l. rescripta. C. si contra ius, vel vti. pub.

Et si sententia concilij non potest appellari, quod concilium est loco senatus, vt not. in c. ecclesia. 16. q. 1. & a senatu non appellatur, vt ff. a quib. appe. non lic. l. 1. & hoc intelligo in illis casibus, in quibus concilium est supra Papam, vt iam dixi. Sed bene poterunt dicere de nullitate contra sententiam, vt no. in l. si vt propris. C. quo. & quando iud. & Bar. in l. si expressim, ff. de appel. & Spec. in tit. de sent. §. iuxta. Et a papali sententia an possit appellari ad concilium generale, dic, quod non. Vide Lud. Ro. in concilio 521. incipit in Christi nomine.

Notandum etiam est, quod concilium non potest recusari, nec Papa, quando sibi contingeret iudicare in causa propria, vt no. in c. ex parte. de verb. sign. & in l. est receptum, ff. de iur. om. iud. & no. in c. nouit, de app. & in l. 1. ff. de offi. praet. quia non aliter, quam decet, praesumitur iudicare, & quam

quamvis concilium provinciale possit recusari, non tamen concilium generale. glo. est in c. singulis, de sta. mo. intelligitur glo. in c. 1. de iudic. ubi Doct. concludunt, quod concilium generale totum non possit recusari. Vtrum concilio possit dici de nullitate sententia papa: dico quod sic, eo volente; per text. in c. nos si incompetenter 2. q. 7. etiam si papa sit praesens in concilio, vel eius legatus. Et quia diximus quod patres congregantur visque ad finem concilii, dico, quod concilium durabit; quousque termini nata fuerint negotia, & causae; ob quae vis congregatum concilium, vel pro quibus concilium fuit congregatum, debet finem suscipiant; quia in requiritibus perfectionem ex actu iustitiae nihil creditur actum, quum aliquid restat agendum, ut not. in l. pen. C. de his, quibus ut indig. l. cum Sillanianum. in fine, ff. de his, quib. ut indig. & Spec. in tit. de sala, aduo. vers. Sed nunquid aduocatus. Nec dicitur perfectum, nisi perfectionis ordine sit perfectum l. qui cum maior §. accusasse. ff. de bon. lib. l. item apud Labeo nem. ff. de iniur. c. nihil 7. q. 1. & vide Bal. in Traet. de Scilma. Et Doct. in l. possideri, §. ex pluribus, ff. de acqui. poss. Nam proprium legislatoris, & summi Pontificis est, ut nullum ab eo ceptum, imperfectum relinquatur. C. de emen. iusti. codi. in prin. & id demum perfectum dicitur, quod ex omnibus suis partibus constat, ut in l. 1. ff. de orig. iur. Et is qui habet auctoritatem dissoluedi concilium, est idem concilium, cuius caput est papa, not. in c. praecedenti Nam de iudicio Apostolicae sedis debet procedere dissolutio concilii, probat text. in c. regula. 17. dist. ubi dicitur; Neque vllum ratum est, aut erit vquam concilium, quod non fuerit auctoritate papae dissoluitur. Et circa istud punctum, quis habeat auctoritatem dissoluedi concilium, remitto me ad statutum concilii Constantiensis, quod incipit, Frequens, confirmatum per Papam Martinum.

§. VII.

Congregato concilio eo modo, ut dictum est, & cum caeremoniis, & solemnitatibus conciliorum, summa ope curandum est, ut extirpentur hereses, quae ad praesens sunt feminatae, citando prius auctorem, & eius sequaces, ad conuincendam eorum malitiam; obseruando ordinem, quem seruauerunt sancti patres, cum quatuor concilia generalia destruxerint hereses, de quibus firmamento in c. 1. & in c. sicut 15. dist. Et obseruandus est ordo, quem obseruauit papa Ioan. 22. quando consistorium denuit tres errores, quas habebat doctor Ioannes de Pollaco Parisiensis, ut constat per extrauagan. quae incipit; Vas electionis Doctor. Et concilium Nicenum, Arrium, & confectatores eius anathematizauit omnes abiiciens, neque accedere Alexandriam permisit; praecipuumque principis repente eundem Arrium, & qui circa Eusebium, & Theoginum, & qui cum eis erant, exilio deportauit; postquam conuicti decretis concilii non obtemperauerunt, ut legitur in Hist. Tripartita, lib. 2. c. 9.

Et aduerte quod heretici, & in haeresi permanentes a cetero concilii excluduntur, ut in c. cum quibus 24. q. 3. quia tales sunt extra ecclesiam, & tanquam membra putrida, & oues morbose; non debent admitti, ne forte totum ouile inficerent. arg. de reg. iur. c. si 24. q. 3. c. refecand; fecus; si ad fidem essent reuerfa; ut not. Arch. in d. c. conuenientibus 1. q. 7. sed si tales volunt interesse, tanquam membra talis corporis, & vellent esse ad se excusandum, sic bene possunt interesse concilio; ut not. glo. in d. c. conuenientibus.

Item est notandum, quod scriptum est in principio libri Decretorum, quod humanum genus duobus regitur; naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur, quo quisque iubetur alius facere, quod sibi vult fieri; & prohibetur alius inferre, quod sibi nolit fieri. Vnde Christus in Euangelio Matth. 7. Quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis; haec est enim lex, & Prophetae. Et aliud, quo genus humanum regi debet, sunt leges humanae, & scriptum est in c. omnes 1. dist. cum ca. seq. propterea necessarium est, quod papa, princeps, & Imperator ut princeps principum seculi, obtemperent contenta in lege Euangelica, & omnia statuta in iure, & approbata in concilio. quod facile potest ostendi. Nam eorum potestas a Deo est, ut ait Apost. ad Roman. 13. Et ideo papa, & Reges debent operari bonum, ut eorum exemplo alij compellantur ad agendum idem, quia exempla magis mouent, quam verba, ut inquit Seneca. Et Christus etiam dixit; Exemplum meum do vobis, ut sicut ego facio, ita & vos faciatis. Et cum esset verus Deus, & verus homo, & verus Rex, & verus pontifex, cepit facere, deinde docere, ut scribit Lucas Actuum 1. Itaque decet honestatem pontificis obseruare statuta, & traditiones vniuersalis ecclesiae; text. est in c. confidimus; & in c. sunt quidam, & c. contra 25. q. 1. & text. est in c. si. 14. dist. in quibus omnibus decretis nota, quod papa non debet dispensare contra statuta conciliorum generalium sine causa; quia Papa non est supra legem Dei, qui recordatur iustitiam facere electis suis, ut proprio ore testatur per Lucam Euangelistam. c. 18. & in c. violatores 25. q. 1. dicitur; Qui voluntarie violabunt canones statutos a sanctis Patribus motis ab Spiritu sancto, condemnandi sunt, sicut execratores spiritus sancti. Itaque Pontifices non solum debent custodire statuta, & leges diuinas, sed etiam decreta sanctorum patrum. Nam prima salus est recte fidei regulam custodire, & a constitutis patrum nullatenus deuiare. text. est in c. 1. 25. q. 1. & quod ad perpetuam generaliter ordinata sunt vtilitatem, nulla commutatione varientur; neque ad priuatum trahantur commodum, quae ad bonum commune sunt praefixa. textus est in c. quae ad perpetuam. 25. q. 1.

&

& proinde Leo papa dicit in c. si. cau. & q. praedicta; Ideo permittente Deo pastores hominum sumus effecti, ut quod patres nostri siue in sacris canonibus, siue in mundanis affixere legibus, excedere minime debeamus; contra eorum quippe saluberrima agimus praecipua, si quod ipsi diuino statuerunt consulto intactum non conferuamus. Et idem Greg. inquit; Si ea destruerem, quae antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed euertor esse iure comprobaber. ita scriptum est in c. si ca. 25. q. 2. Dicit etiam, sancta Euangelia quatuor, sic quatuor concilia suscipere, & venerari me fateor; ut est text. in c. sicut 15. dist. Vnde etrou. 22. dicitur; Non transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Et Nicolaus papa scribit; Ridiculus est, & satis abominabile dedecus, ut traditiones, quas a Patribus accepimus, infringi patiamur, c. ridiculum, 12. di. Itaque scire debet papa, quod omnes seruabunt decreta, quando ipse illa obseruabit, & reuerenter accipiet, sequendo exemplum Christi, qui sacramenta ecclesiae in semetipso sanctificauit, ut scribit Lucas c. 2. nam qui ministrat iustitiam, non debet facere, quod ipse aliis prohibet, quominus fiat, ut not. in c. vno. de nat. ex lib. ven. & in c. diuersis fallacis, de cler. coniuga. scriptum namque est in c. cum illorum de sententia excommunicatio. Aliis legem imponere non debent, quam ipsi negligunt obseruare. Et transgressor legis recte alium iudicare non potest. text. est in c. sacerdos 3. q. 7. Et iudicat ille de alterius errore, qui non habet, quod in seipso condemnet; ut dicitur in c. iudicat. ca. cau. facit etiam text. in c. iniqui, 32. q. 6. ubi dicitur; Iniquum est, ut quisque de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit. Debet ergo ille qui iustitiam vult ministrare seipsum emendare, text. est in c. nemo 81. di. & Aug. lib. 5. de Ciuit. Dei c. 16. laudat Romanos, qui viuebant sub legibus, quas aliis gentibus obseruandas tradebant. Et quia in libro de Administratione iustitiae in eius proemio, nondum impresso, & Imperiali Maestati dedicato, multa sunt scripta circa istam materiam, ad praesens nihil aliud dicam, nisi quod conuenit bono regimini vniuersalis ecclesiae, & saluti Christianae religionis, quod pontifex, ut caput principale fabricae, obseruet, & veneretur singula decreta sanctorum patrum. Nam principalis reformatio ecclesiae consistit in obseruantia canonum, & decretorum, ut dictum est; postquam fuerint ordinata interueniente Spiritu sancto; c. si ille 50. di. nam concilium generale habet potestatem maximam, ut dicit concilium Constantense, in sess. 4. & concilium Basiliense in sessione 18. & sessione 4.

§. VIII.

Considerandum est, quod beneficia ecclesiastica requirunt residentiam personalem, intantum quod Cardinales tenentur residere in ecclesia sibi intitulata; & de rigore si monitus non residerent, est deponendus, ut not. in c. exegistis, de cler. non res. ibi, Cardinales sancti Marcelli ob non residentiam in synodo priuatus fuit dignitate sua, admonitione praecedente; licet Cardinales sint pars corporis papae, & papa cum eis iudicat totum orbem, & sunt in quasi possessione, ut papa non iudicat ardua, neque explicet sine consilio Cardinalium. Et papa debet habere consilium Cardinalium in arduis text. in c. per venerabilem, qui filij sint legit. & est text. vnicus in iure ad probandum, quod Cardinalatus, saltem figuratiue, fit de iure diuino, facit text. in c. 17. Deut. ubi dicitur; Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, veniens ad sacerdotes Leuitici generis, & c. & vide text. in cap. fundamenta, de elect. in 6. sed tu dic, ut dixi sup. in c. 24. ubi late de dñis Cardinalibus; sed episcopatus de iure diuino, non Cardinalatus.

Ad materiam capituli dico, quod in beneficio curato, aut dignitate, si citatus non veniat ad residendum in termino assignato, priuandus est tali dignitate, aut beneficio; text. est in c. ex parte, de cle. non res. & no. in c. inter quatuor, & in c. fi. eo. tit. Et de forma citationis vide quae not. in c. ex tunc eo d. ti. De eo autem, qui habet iustam absentiae causam, studiorum; no. in c. tuae fraternitatis, de cle. non res. & in c. cum ex eo, de elect. lib. 6. ubi dicitur, quod absens ex iusta causa habetur praesente, not. etiam in cap. ex parte, eod. tit. Et familiares domini papae possunt recipere fructus, ut in cap. cum dilectus, & in cap. ad audientiam, de cler. non res. ubi dicunt Abbas, & Doct. quod isti familiares papae non debent esse, nisi duo. Et infringendo statuta conciliorum generalium faciunt, ut eodem gaudeant priuilegio familiares Cardinalium. Ideo ex cautela multi sunt familiares, non quod verè sint, sed ut gaudeant gratia. Sed hi tales sunt negotiatores, ut dicit Abb. in c. cum dilectus, & in curia hodie appellantur profectores. De residentia sacerdotis, & quod sit de iure diuino residentia personalis, vide in isto Specul. c. 66. & omnino vide.

Redeundo igitur ad materiam dispensationis dico, quod non debet papa dare indulgentiam, causa non existente, ut episcopus non resideat in suo episcopatu, & vnusquisque in sua dignitate aut beneficio; nam dissolutionis, & vagationis materiam inducit, & periculum continet animarum. Ideo necessarium est, ut gaudentes patrimonio, & oblationibus Christi, resideant, & seruiant dignitatibus, & beneficiis statuendo, ut seruetur ius canonicum, & traditiones conciliorum generalium; quia aliter violatur totum ius, dum sic regnat auaritia radix omnium malorum. Et sicut Hispania est regnum, ubi ditior est ecclesia Dei, sic ibi maius damnum emergit tali abusione, dum magis infringuntur iura, & statuta conciliorum, quam in alio Regno fidelium. Nec diu est, quod Romae quidam curialis Hispanus è vita decessit

fit, qui quamvis esset clericus, nunquam tamen celebravit; & eius morte vacauerunt centum & triginta beneficia ecclesiastica; & reliquit Romæ apud negotiatores centum & triginta millia ducatorum. Et in hoc sollicitate pontificem præcipue spectat ad tuam Maiestatem Rex inuicissimè: nam est annihilatio Hispaniarum, quod Romæ sint clerici innumerabiles, gaudent patrimonio Christi sine seruitio ecclesie, vel altaris, possidentes dignitates, & beneficia, nec vacantes, nisi incitando, & molestando innumerabiles clericos pauperes. Et dū non seruiunt ecclesiæ, maximum damnum inferunt. Sed suprema iustitia, quæ non relinquit quæquam impunitum, quotidie flagellat, & castigat tales inuites seruos. Cum autem iusto iudicio Dei seruus nequam in iudicium vocatur, iniquitatis semper subrogatur alius similis auaritia feruente, radice omnium malorum, vt dixit Apoll.

Dominus autem ordinat his, qui euangelium enuntiant, de euangelio viuere, Matth. 10. & Lucæ 10. Et ideo beneficium ecclesiasticum est de iure diuino. Et beneficium ecclesiasticum est ius recipiendi sustentationem, ratione officij, & seruitij. Itaque fructus ecclesiastici debentur operariis non alijs; & qui non residet, non est bonus operarius. Et beneficia dantur propter officia, vt in c. si. de rescr. lib. 6. & in foro animæ qui non dicit officium, teneret restituere fructus. Abb. post Calde. in c. 1. de celeb. Miss. & vide infra, in tit. de horis canonicis. & in c. 18. Numeri. Et residentia sacerdotij est de iure diuino, vt dixi in c. 66. infra in isto Spec. & in c. 34. supra, in eod. lib.

Et an consuetudo excuset clericum de non residendo in beneficijs, notant Doct. post glo. fin. in ca. cum omnes de consti. vbi concludunt, quod in simplicibus beneficijs valeret consuetudo de non residendo, dummodò ecclesie præiudicium non inferatur. Sed si clericus vagaret, consuetudo non valeret. Fely. post omnes in d. c. cum omnes. & vide Traët. de benefi. in prin. quartæ partis. Sed tu dic, quod residentia est de iure diuino, vt in c. 66. infra in isto Spec. & non potest esse consuetudo sine diminutione diuini cultus. Sed si beneficium non datur in titulum, non requirit. residentiam, vt in pensione: nam pensionem potest etiam laicus habere, vt per Arch. in c. quamvis 1. de præben. in vi. Doct. in cap. clericos, de cler. non resi. & in c. ad audientiam 2. de rescr. Sed aduertat Romanus pontifex, quia pensiones, quæ constituuntur in fraudem canonis, reprobare sunt, vt quia depurantur eis, qui non est capax beneficij, vt per Panor. & Fely. in d. c. ad audientiam. Sed ex aliqua causa licita, & honesta potest alicui constitui pensio ex redditibus beneficij, & intellige, quod remaneat presbytero soluente pensionem, vnde de posit. viuere; alijs, scilicet, vt per Panor. in ca. conquirente, de cle. non resi. Hinc puto inoleuisse practicam, quod, vt plurimum statuitur onus vsque ad tertiam partem reddituum, quantitatiuè tantum, non per viam quotæ. Et si contingeret ecclesiam esse nimis onerata, solet modificari, vt in c. prohibemus, de cens. Et talis moderatio est canonibus amica, bonus tex. ad hoc in c. quanto de cens.

Et aduertat etiam Romanus Pont. postquam incidenter de materia pensionum loquuti sumus, quia multi incredibili cupiditate moti resignant beneficium ecclesiasticum, obtinentes à papa impositionem annuæ pensionis soluendæ sibi annuatim per successorem. Quam postea ipsi pecunia redimunt ex præcedenti pensione inter eos inita; & suo iudicio non credunt, talem contra deum simoniacum esse; quæ omnia indigent celeri reformatione. Et de pensione ecclesiastica dic, vt infra in tit. de pensionibus ecclesiasticis. Et de residentia sanctissimorum episcoporum vide supra in c. 9. Et quod residentia sacerdotij sit de iure diuino, vide infra in isto Spec. vt dixi in c. 66. & ista est veritas, ideo non valet consuetudo in contrarium, quia esset abusus, & corruptela, talis consuetudo contra ius diuinum. Ideo aduertans beneficiati, quia vltor iniquitatum gladius est, vt ibi dixi. Et de residentia episcoporum, & Cardinaliū dixi supra, in isto Spec. c. 9.

§. IX.

Nunc dicamus de aliquibus abusibus, qui in Christiana religione versantur; nam omnes ferè laici constituuntur in minoribus ordinibus, non vt clericaliter vitam suam ducant, non vt religioni vtilitatem asserant, non vt Deo seruiant, sed gratia exemptionis duntaxat, vt quæ delinquant, non possint capi, nec detineri, nec puniri. Et dū non viuunt clericaliter, nihilominus per dilucida interualla (vt res citè dicam) portant habitum, & tonsuram; & licet talibus vestibus induti semper negotiando vadunt, vel tenent tabernam, vel stant ad aliquam stationem exercendo aliquam artē, vel mercantiam. Et inuolucro talium negotiationum grauiam, & plura facinora impune perpetrant. Et hinc oriuntur iurgia, & contentiones inter iudices ecclesiasticos, & seculares super iurisdictione contendendo, quia de iure, si relicto habitu, & tonsura immisceant se enormitatis, vel scæua exerceant, nullo gaudent priuilegio, vt in cap. 1. de apoll. & c. priuilegijs. & de exc. præl. c. ex parte. & c. perpendimus. Sed oēs isti abusus oriuntur ex negligentia episcoporum, qui ordinant ignotos, & idiotas, & multoties homines delinquentes, & facinorosos, & passim conceduntur gratiæ, & puetis, & illiteratis, vt à non suis episcopis ordinentur. Sed abusus abusus est, deficiente episcopo, quia de iure sede vacante Capitulum succedit in iurisdictionaliibus, & tunc ignoscite, quia illi episcopi nullius diocesis, tãquam mercenarij, & non pastores, ordinant sutores, sartores, & omnes volentes & nolentes; & sic de male in peius transfretamus profun dum pelagus orbis.

Et

Et quid dicemus Inuicissis. Princeps, circa vitam & honestatem clericalem? nam ius loquens de tali honestate & vita sacerdotali regulariter non est in obseruantia; quia omnes ferè clerici mercenarij non portant habitum congruum, vt dicit; & forsitan ratione paupertatis. Quidam verò clerici in dignitatibus, costituti cum plura, & opulenta possideant beneficia, non credunt Decretis sanctorum patrum esse obtemperandum, superbia elati. Et vt rem ipsam paucis absoluamus; admiretur totus ordo de sequenti inopinata abusione: nam licet sacramento nouæ legis contineant, & conferant gratiam, & in eis virtus Christi sub tegumēto rerum visibilium secretius operetur salutem, & licet sint perfecti, remedia contra peccata, & efficacia signa gratiæ Dei; & licet fuerit necessarium, vt baptismus, confirmatio, eucharistia, penitentia, extrema unctio, matrimonij conferantur per determinatos ministros, & licet fuerit necessariū sacramentum ordinis, cuius ministerio prædicta dispensarentur sacramenta: quorum sacramentorum sacerdotes dispensatores sunt: nunquā tamē clerici nostri temporis, licet plura, & pingua curata beneficia possideant, conferunt populo Christiano prædicta ecclesie sacramenta, tanquā sibi minime pertinentia, immo mores Apoll. dicentis; Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Itaq; Deus in sacramento nouæ legis inuisibiliter operatur, sicut in veteri lege visibiliter operabatur. Præpo. post glo. in c. cum Scriptura 1. q. 1. Sed infelices clerici mercenarij, & mendicantes sustinent pondus, & onera aliena. Itaque contra tales pingues, & diuites, & inuites dispensatores possemus dicere cum Cyp. Papa: Hostes sunt, inimici sunt, latrones sunt. Et aduertant, quia prophetia Malachiæ præcipue dirigitur contra sacerdotes. Et quia de clericis mendicantibus incidenter sermo habitus est, necesse est vt dicamus, quod mendicantes non debent admitti ad clericatum, & hoc fuit statutum, vt ordinati non mendicarent, in opprobrium clericatus; & esset valde vitale seruare dispositionem tex. in c. 2. de præb. & c. episcopus eo. ti. vbi cauetur, quod episcopus ordinans aliquem sine titulo, & sic non habentem vnde viuat, debet illi prouidere de suo, donec consequatur aliquem titulum: nam certum est, quod turba clericorum facit eos contempribiles, vt in c. legitimus 93. di. & multi sacerdotes, & pauci sacerdotes; multi nomine, pauci in opere, & mundus sacerdotibus plenus est, tamen in messe Dei rarus valde inuenitur operarius.

Sed animaduertendum est quod si ecclesia cathedralis in Hispania vacat, præsentatio spectat ad Regem, quia reges nostri patroni sunt omnium ecclesiarum cathedralium. Quia postquam Reges Gothi, à quibus Inuicissimus Rex Cathol. noster indubitatam trahit originem; Hispanicam monarchiam, debellando Vandalos, adepti sunt, construxerunt sacra templa, & ecclesias, vbi diuina officia celebrarentur; dotemque eis constituerunt, & ornamenta plurima ministrarunt. Ex quo ius patronatus in eisdem ecclesijs, præsertim cathedralibus, acquisierunt, & specialiter sibi reseruauerunt, vt in c. nobis. & in c. præterea. de iure patro & c. Eleutherius 18. q. 3. & c. Frigentius 16. q. 7. & cap. filius. & capit. monasterium. de quo vide Archi in cap. lectis 63. di. Et Bald. in proem. Decreta. §. Rex pacificus, Benè verum est, quod patronus consequitur ius patronatus ex tolerantia, & gratia ecclesie, vt per Doct. in c. quoniam, de iure patro.

Ideo aduertat Princeps noster circa electionem episcoporum ante præsentationem faciendam; quia eligendus est vir bonæ vitæ, literatus, constitutus in sacris, ex legitimo matrimonio natus, in temporibus circumspectus, & in spiritualibus, qui possit iura ecclesie tueri, prudens, docilis, temperatus, castus, sobrius, & in literarum sensibus acutus, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, doctus, pauidus, maturus, & qui reprehendi non possit; Deo, & hominibus placens, & hospitalis, bonis moribus ornatus, & mansuetus. Vnius uxoris virum, id est, non bigamum. oportet esse episcopum, non vinolentum, non percussorem, suæ domui benè præpositum; qui enim domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesie Dei diligentiam habebit? Et ideo de iure cauetur, quod magis idoneus semper eligendus est. Ita Inno. in c. cum olim de test. & per spec. in tit. de electio. versi publicatione, vbi ponit exemplum de Apollolis, qui elegerunt Mathiam, & non Ioseph Iustum licet, consanguineum eorum.

Et aduertant, quia electio est periculo eligentis glo. in c. Valentinianus 63. di. & electores non excusantur, si velint allegare ignorantiam, eligendo indignos, vt per Albe. in l. qui cum alio, de regu. iur. ff. & in l. cum qui certarum. §. cum parè, ff. de verb. oblig. Et mala electio est in culpa. insti. qui. mo. re. tol. obli. §. præterea; & c. de periculo nominatorum l. 1. & 2. lib. 11. Sed vide præposi. in c. vtilissimus 1. q. 1. & omni modo vide. Et Christus dixit petro; Diligis me plus his? quasi expressè dicat; Ille, qui eligitur ad officij præstationem, debet Deū diligere præ cæteris, & tñ debet excedere actionem populi vita pastoris; quia pastor ecclesie debet subditos pascere triplici pabulo, scilicet veritatis verbo, vitæ exemplo, temporali subsidio. Ideo ille qui aliquem eligit in episcopum, tenetur semper eligere meliorem; & ille est eligendus, qui omnibus conditionibus pensatis melior est ad tale officium, ad honorem Dei, & ecclesie vtilitatem, secundum iudicium eligentis: aliter autem eligens, vel promouens non videtur iudicium diuinum euadere. De hoc diximus supra in isto Spec. c. 5. Et episcopus dicitur superintendens, & quasi specularior, in ecclesia positus ad specularandum mores, & vitam subditorum. Ex quo patet quod episcopus nomen est operis, non honoris 8. q. 1. c. qui episcopatum. tenet Azo, in Rub. C. de episcopis, & cle.

Ideo aduertat sacra Maiestas circa translationem episcoporum; quia non licet episcopo de ciuitate sua transire ad alium episcopatum, & tex. dicit; Manifesta est enim causa pro qua facere hoc attentant; cum nullus sit inuentus episcopus, qui ad maiorem de maiori ciuitate transiret. Et matrimonium spirituale contrahitur inter episcopum, & ecclesiam, interueniente auctoritate eligentis, & confirmantis. Quare

T

egro

ergo episcopus vult dimittere propriam sponfam, & transire ad aliam, cum innumerabilia nascentur dāna de translatione episcoporum ex vna ciuitate ad alium episcopatum? Et hinc etiam oritur occasio de linquendi, & multa inconuenientia, quæ nunc surda aure transeo. Et postquam vestra Maiestas habet ius eligendi, & presentandi episcopos, vt dixi, multum interest conscientie sue reformare talem deformitatem, & abusum, & componere solita auctoritate statum religionis. Et si vestra Maiestas Rem publicā Christianam saluam cupit, vt vniuerso orbi notum est, à Regnis Hispania vera reformatione incipere debet, quia sola Hispania inter alias orbis regiones abutitur iuribus disponentibus de translatione episcoporū. Et Apostolus dixit, Vnusquisque maneat in vocatione, qua vocatus est.

Eraduertat sacra Maiestas, quia abusione asiduuarum translationum nullus episcopus Hispaniarum posset iure dicere cum Christo redemptore nostro; Ego sum pastor bonus, cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ; quia pastores in hodierna calamitate nec cognoscunt oves suas, nec oves pastores suos. Et de patronatu Hispaniarum vide infra in isto specul. c. 63. & dixi etiam in c. de bello, supra in eodem speculo; & vide supra, in isto speculo, c. 5. & omnino vide.

De varijs antiquis hæresibus ab Ecclesia Dei condemnatis; Et primò de his, quæ in prima synodo Nicæna condemnata fuerunt.

Quoniam non parum commoditatis arbitrati sumus afferri presenti tractatu de hæresibus, si in promptu ex eo possit haberi notitia, quæ hæreses superioribus temporibus per sanctos patres in ecclesia sint condemnatae, idcirco decreuimus quantum possibile nobis fuerit, hic sub breuitate commemorare errores, & hæreses, quæ per ecclesiam Dei siue in concilijs, siue per sedem Apostolicam reprobatae inueniuntur. Incipiemus autem ab vniuersali synodo Nicæna dicentes, quod venerabilis, & sancta synodus Nicæna 318. patrum condemnauit Arrium pesimum hæreticum cum complicitibus suis, qui inter alios errores, quos dogmatizauit tres gradus afferbat in Trinitate, patrem, scilicet maiorem, Filium minorem; & Spiritum sanctum creaturam, vel seruum, Cuius quidem Arriana perfidie de inæqualitate sanctæ Trinitatis condemnata blasphemia, eadem sancta synodus consubstantialem Deo patri Filium per symbolum diffiniuit, vt in c. canones, dist. 15. & in regula Athanasii ab ecclesia approbata dicitur; Quicumque vult saluus esse, &c.

Hæreses condemnatae in concilio celebrato Romæ post concilium Nicænum.

Ceterum in concilio Romano, quod post concilium Nicænum est Romæ celebratum, anathematizatae sunt plures hæreses, de quibus scilicet concilio, & hæresibus in eo condemnatis Damascus papa loquitur, vt patet in lib. Conciliorum hoc modo scribens ad Antiochenum episcopum; Post Nicænum concilium, aliud in vrbe Roma congregatum est postea à catholicis episcopis, qui addiderunt de Spiritu sancto. Et quia postea talis error exortus est, vt quidam dicere prophano ore præsumunt, Spiritum sanctum per Filium fuisse factum, ideo anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate, cum patre, & Filio Spiritum sanctum vnus eiusdemque substantiæ, atque potestatis existere.

Similiter autem anathematizamus eos, qui errorem Sabellij sunt sequuti, eundem dicentes esse patrem, & Filium.

Anathematizamus Arrium, & Eunomium, qui similiter impietate (licet verbis discrepent) Filium, & Spiritum sanctum creaturam esse confirmant.

Anathematizamus Macedonianos, qui ex Arriana radice deriuati non impietatem, sed vocabulum mutauerunt.

Anathematizamus Fotinum, qui Ebeon hæresim renouans dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria confitetur.

Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur, vnum ante secula, & alterum per carnis assumptionem ex Virgine.

Anathematizamus etiam eos, qui pro anima rationali confirmant, quia Dei Verbum in humanam carnem conuersum est; ipse namque Filius Dei verbum non pro rationali anima, & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostram, hoc est rationalem animam, & intelligibilem animam sine peccato assumpsit, atque saluauit.

Anathematizamus etiā eos, qui dicunt Verbum Dei productione, & correptione à patre separatum & sine substantia eum terminandum esse blasphemant.

Si quis non dixerit semper Patrem, & semper Filium, & semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.

Si quis non dixerit, Filium natum ex Patre, hoc est ex diuina eius substantia, anathema sit.

Si quis non dixerit, Verbum Domini, Filium Dei, sicut verum Deum patrem eius, & omnia posse, & omnia nosse, & Patri æqualem esse, anathema sit.

Si quis dixerit, quod in carne degens Filius Dei, cum esset in terra in cælis, & cum patre non fuerit, anathema sit.

Si quis

Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem passus est Filius Dei Deus, & non caro cum anima, quæ indurata est, aliaque induerat formam serui, quam sibi imit assumpsit, sicut scriptura dixit, anathema sit.

Si quis non dixerit, quia in carne, quam assumpsit, sedet ad dexteram patris, in qua etiam venturus est iudicare viuos, & mortuos, anathema sit.

Si quis non dixerit, Spiritum sanctum ex patre esse verè, & propriè, sicut & Filium, & diuina substantia & verum Deum, anathema sit.

Si quis non dixerit, omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & vbique adesse, sicut & Filium, & patrem, anathema sit.

Si quis dixerit Spiritum sanctum facturum, aut per filium factum, anathema sit.

Si quis non dixerit, omnia per ipsum Filium, & Spiritum sanctum fecisse, patrem, hoc est visibilia, & inuisibilia, anathema sit.

Si quis non dixerit, patris, & Filij, & Spiritus sancti vnā diuinitatem, potestatem, deitatem, virtutem, vnā gloriam, & dominationem, imperium, vnā voluntatem, & veritatem, anathema sit.

Si quis tres personas non dixerit veras, Patris, & Filij, & Spiritus sancti æquales, semper viuentes, omnia continentem visibilia, omnipotentes, omnia iudicantes, omnia viuificantem, omnia creatantes, omnia saluantes, anathema sit.

Si quis non dixerit Spiritum sanctum adorandum ab vniuersa creatura, sicut & Filium, & patrem, anathema sit.

Si quis de patre, & Filio bene sapit, de sancto autem Spiritu non rectè crediderit, hæreticus est; quia omnes hæretici de filio Dei, & Spiritu sancto male sapientes Iudæorum, atque gentilium incredulitate consistere conuincuntur, anathema sit.

Si quis autem diuiserit Deum Patrem dicens, & Deum Filium eius, & Deum Spiritum sanctum affirmans, Deos dicit, & non Deum propter vnā deitatem, atque potestatem, quam esse credimus, & nominis patris, Filij, & Spiritus sancti, subtrahens verò Filium, & Spiritum sanctum, tanquam solus opinans patrem Deum, anathema sit.

Nomen enim Deorum & omnibus sanctis à Deo positum est, atque donatum, de patre verò, & Filio, & Spiritu sancto propter vnā, æqualemque diuinitatem non Deorum nomina, sed vnū Dei nomen traditur, atque significatur, vt credamus, quia in patre, & Filio, & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in archangelorum nominibus, sicut hæretici, aut sic, vt Inæzi, Gentilesque insaniunt.

Hec ergo Christianorum salus est, vt credentes Trinitati, hoc est patri, & Filio, & Spiritui sancto, & in ea baptizati vnā deitatem, & potestatem, & diuinitatem, & substantiam in eo esse credamus.

Errores condemnati in concilio Gangrensi.

Ceterum in concilio Gangrensi, quod post concilium Nicænum celebratum est, sunt sequentes condemnati errores; de quo habetur in decreto. di. 30.

Si qui filij parentes, maximè fideles, deseruerint occasione Dei cultus, hoc est iustum iudicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, vt hoc ipsum in eis venerentur, quod fideles sunt, anathema sit.

Item quicumque mulier religioni iudicans conuenire, comam sibi amputauerit, quam Deus ad velamen eius, & ad memoriam subiectionis illi dedit, tanquam resolvens ius subiectionis, anathema sit.

Item si qua mulier derelicta viro discedere voluerit soluto vinculo coniugali, nuptias condemnando, anathema sit.

Item si quis virginitatem propter Deum professus, in coniugio positos per arrogantiam vituperauerit, anathema sit.

Item si quis virginitatem, vel continentiam professus, tanquam abominabiles nuptias iudicat, & non propter hoc solum, quod virginitatis bonum sanctum propositum sit, anathema sit.

Item si qua mulier suo proposito vtile iudicans, vt virili veste vtatur, & propter hoc viri habitum imitetur, anathema sit.

Item si quis tanquam continentie conuenire iudicans die Dominico ieiunauerit in eiusdem diei contemptum, anathema sit.

Item si quis eorum, qui in proposito sunt continentie, præter necessitatem corporalem superbiat, & ieiunia communia totius ecclesie putauerit contemnenda, perfectam in sua conscientia iudicans rationem, anathema sit.

Item si quis per superbiam tanquam perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum sunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriaeque sanctorum contemnendas, anathema sit.

Item si quis extra ecclesiam priuatiim populos congregans, contemnat ecclesiasticas sanctiones, ipsamque

ipsamque ecclesiam apud se sine Episcopi consilio cum presbytero agat, anathema sit.

Item si quis nuptias in accusationem duxerit, & mulierem fidelem, ac religiosissimam cum viro suo dormientem abominandam crediderit, aut accusandam, tanquam non posse coniugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

Item si quis carnem manducantem ex fide cum religione præter sanguinem, & idolo immolatum, & suffocatum crediderit condemnandum, tanquam spem non habentem, quia eam manducatur, anathema sit.

Item si quis dereliquerit proprios filios, & non eos aluerit, & quod pietatis est, necessaria non præbuerit, sed sub occasione continentie negligendos putauerit, anathema sit.

Item si quis virorum putauerit sacro proposito, id est continentie conuenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo habiturus iustitiam, & reprehendar, vel iudicet alios, qui cum reuerentia birris utuntur, & alia veste communi, quæ in vtu est, anathema sit.

Item hæc scripsimus non abscindentes eos, qui in ecclesia Dei secundum scripturas propositum sanctum continentie eligunt, sed eos, qui suscipiunt habitum eiusdem, & in superbiam efferuntur aduersus eos, qui simplicius viuunt, sed & hos condemnamus, qui se extollunt aduersus scripturas, & ecclesiasticos canones, & noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum castitate, & religionem cum charitate Deo acceptissima dicimus, & retentiones secularium negotiorum, atque aduim cum humilitate approbando laudamus, & nuptiarum vinculum, quod secundum castitatem perdurat, honoramus, & diuites cum iustitia, & operibus bonis non abiicimus.

Hæreses condemnatae in secunda synodo vniuersali.

Amplius secunda synodus vniuersalis Constantinop. 150. Patrum Macedonum Constantinop. Spiritum sanctum Deum esse negantem condemnans consubstantiali patri, & Filio Spiritum sanctum demonstrauit; dans symboli formam, quam tota Latinorum, & Græcorum confessio in ecclesiis prædicat. ut scribit Iulianus. 7. Ery. & ponitur in canones di. 15. Quæ synodus anathematizauit omnem hæresim specialiter Eunomiorum, imò Anomiamorum. qui Latine, sine lege dicuntur, Ayranonum, siue Eudoxianorum, id est qui contra Spiritum sanctum pugnant, & Sabellianorum, & Marcellianorum & Cosmorum, & Moloniscarum.

Errores condemnati in concilio Milmitano.

Praterea in concilio Milmitano, quod fuit tempore Innoc. I. condemnata est hæresis relagiana contra quam diffinita sunt ea, quæ sequuntur, scilicet;

Placuit igitur omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta synodo constituere hæc, quæ in præfenti concilio diffinita sunt; ut quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum; ita ut siue peccaret, siue non peccaret, moriret in corpore, hoc est de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Item placuit, ut quicumque paruulos recenter ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur; unde sit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit.

Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit.

Item placuit, ut quicumque dixerit, eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuuare, ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debemus, atque valeamus. anathema sit.

Item placuit, ut quisquis dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium iubemur, facilius possumus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema sit.

Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est: quisquis sic accipiendum putauerit, ut dicat, propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit.

Item placuit, ut quicumque dixerit, in oratione Dominica ideo dicere sanctos; Dimitte nobis debita nostra, ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est iam eis necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores; & ideo non dicere vnumquemque Sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro aliis potius, quam pro se iustus petere intelligatur, anathema sit.

Item

Item placuit, ut quicumque ipsa verba Dominica orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra; ita volunt à Sanctis dici, ut humiliter veraciter hoc dicatur, anathema sit.

Errores condemnati in tertia synodo vniuersali, vel Ephesina.

Praterea tertia synodus vniuersalis, videlicet Ephesina prima, 200. Patrum siue Episcoporum Nestorianum duas personas asserentem in Christo, iusto anathemate condemnauit, ostendens manere in Christo duas naturas, & vnam homini Iesu Christi personam. Quæ quidem synodus sequentes condemnauit errores;

Si quis non confiteatur, Deum veraciter esse Emmanuel, & propterea Dei genitricem sanctam virginem Mariam; peperit enim secundum carnem sanctum Dei verbum secundum quod scriptum est, Verbum caro factum est, anathema sit.

Si quis non confiteatur, carni secundum substantiam unitum verbum Dei patris, vnumque esse Christum cum propria carne eundem, scilicet Deum, & hominem, anathema sit.

Si quis in vno Christo diuidit substantias, post unitatem sola eas connexionem coniungens, eamque, quæ secundum carnem dignitatem sit, vel etiam auctoritatem, & potestatem, ac non potius conuentu, qui per unitatem factus est, naturalem, anathema sit.

Si quis personis duabus, vel substantiis, eas voces, quæ in Apostolicis scriptis continentur, & euangelicis, diuidit; vel de Christo dicuntur à sanctis, vel ab ipso; & aliquis quædam ex his velut huiusmodi, qui præter Dei Verbum specialiter intelligatur, aptauerit; illas autem tanquam Deo dignas, Deo soli Dei patris Verbo deputauerit, anathema sit.

Si quis audeat dicere Christum hominem, Deopyon, id est Deum factum, & non potius Deum esse veraciter dixerit, tanquam filium per naturam secundum quod verbum caro factum est, & communicauit similiter, ut nos, carni, & sanguini, anathema sit.

Si quis dicit Deum esse, vel dicit Christum Dei patris verbum, & non potius eundem ipsum confiteatur Deum simul, & hominem propterea quod verbum caro factum est secundum scripturas, anathema sit.

Si quis velut hominem Iesum operante Deo Verbo dicit adiutum, & vnigeniti gloriam, tanquam alteri præter ipsum existenti, tribuit, anathema sit.

Si quis audeat dicere, assumptum hominem coadorandum Deo verbo, & conglorificandum, & connuncupandum Deum, tanquam alterum cum altero; nam con, syllaba semper adiecta hoc cogit intelligi; Deum potius vna supplicatione veneratur Emmanuel, vnamque ei glorificationem dependit, iuxta quod Verbum caro factum est, anathema sit.

Si quis vnum Dominum nostrum, Iesum Christum glorificatum dicit à Spiritu sancto, tanquam qui aliena virtute per eum usus fuerit, & ab eo acceperit efficaciam contra immundos spiritus posse, & coram hominibus diuina signa perficere, cum non potius proprium fatetur eius Spiritum, per quem diuina signa expleuit anathema sit.

Pontificem, & Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum diuina Scriptura commemorat; obtulit enim semetipsum pro nobis in odorem suauitatis Deo, & patri. Si quis ergo Apostolum, & pontificem nostrum dicit esse factum non per ipsum Dei verbum, quando caro factum est, & iuxta nos homines, sed velut alterum præter ipsum specialiter hominem ex muliere, Aut qui dicit, quod pro se obtulisset semetipsum oblationem, & non potius pro nobis solis: non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nesciuit; anathema sit.

Si quis non confiteatur carnem Domini viuificatricem esse, & propriam Verbi Dei patris, sed velut alterius præter ipsum coniuncti ei per dignitatem, aut quasi diuinam habentis habitationem, ac non potius viuificatricem esse, quia facta est propria Verbi viuificare valentis, anathema sit.

Si quis non confiteatur Dei verbum passum carne, & crucifixum carne, & mortem carne gustasse, factumque primo genitum ex mortuis secundum quod vita est, & viuificator, ut Deus, anathema sit.

Hæreses condemnatae in quarta synodo vniuersali.

Cætèrum quarta synodus vniuersalis Calcedonens. 630. Episcoporum condemnauit Euthicem Constantinopolitanum Abbatem, Verbum Dei, & carnis vnam naturam pronuntiantem, & eiusdem Dioscorum defensorum quondam Alexandrinum Episcopum, & ipsum Nestorium episcopum omnibus reliquis hereticis vna patrum sententia damnauit, prædicans eandem synodus Christum Deum sic natum de Virgine, ut in eo substantiam & diuinam, & humanam confiteatur naturam, ut in c. canones di. 15.

Item prima synodus Toletana congregata auctoritate, & iussu Leonis papæ condemnauit errores, & hæreses sequentes contra priscillianistas.

Si quis dixerit, aut crediderit, à Deo omnipotente mundum hunc factum non fuisse, atq; eius omnia instrumenta, anathema sit.

Si quis dixerit, atq; crediderit Deum patrem eundem esse Filium, vel paracletum, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit Filium eundem esse Patrem, vel paracletum, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, Paracletum, vel patrem esse, vel Filium, anathema sit.

Si quis dixerit, carnem tantum sine anima à filio Dei fuisse susceptam, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, deitatem nascibilem esse, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit deitatem Christi conuertibilem, vel passibilem, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, alterum esse Deum priscillæ legis, alterum angelorum, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, ab altero Deo mundum fuisse factum, & non ab eodem secundum quod scriptum est, In principio fecit Deus caelum, & terram, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, corpora humana non resurgere post mortem, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, animam humanam Dei portionem esse substantiam, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, alias Scripturas, præter quas ecclesia catholica recipit, auctoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, deitatis, & carnis vnam in Christo esse naturam, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, esse aliquid quod se extra diuinam Trinitatem possit extendere, anathema sit.

Si quis astrologia, vel mathesi existimat esse credendum, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit coniugia hominum, quæ secundum legem diuinam licet habere, execrabilia esse, anathema sit.

Si quis dixerit, vel crediderit, carnes autem, vel pecudum, quæ ad escam datæ sunt, non tantum pro castigatione corporum abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit.

Si quis in erroribus priscilliani sectam sequitur, vel profiteretur, vt aliud in salutari baptismo contra sedem sancti petri faciat, anathema sit.

Hæreses condemnatae in quinta synodo vniuersali.

Consequenter quinta synodus vniuersalis Constantinopolitana condemnauit Theodorum, Mofathenum, & omnes hæreticos sequaces eius, qui dicebant esse alium Dei verbum, & alium Christum & sanctam Virginem negabant Dei genitricem fuisse, vt in cap. sexta synodus, di. 16. In qua quidem 5. synodo patres hæc diffinisse leguntur.

Si quis non confitetur patris, & filij, & spiritus sancti vnam naturam, siue essentiam, vnam virtutem, & potestatem, Trinitatem consubstantialitatem, vnam deitatem in tribus subsistentiis, siue personis adorandam, talis anathema sit: vnus enim Deus, & Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia; vnus spiritus sanctus, in quo omnia.

Si quis non confitetur Dei Verbo esse duas natiuitates, vnam quidem ante secula, & sine tempore ex patre incomparabiliter; aliam verò eiusdem in vltimis diebus descendens de celo, & incarnati ex gloriosa Dei genitrice semper que virgine, qui natus est ex ea, talis anathema sit.

Si quis dicit, alium esse Deum verbum, qui miracula fecit, & alium Christum, qui passus est, vel Deum verbum cum Christo esse dicit, quando ex muliere nascebatur; vel in ipso esse, vt alterum in altero, & non vnum eundem Dominum nostrum Iesum Christum, Dei verbum incarnatum & hominem factum, atque eiusdem miracula, & passiones, quas sponte passus est carne, talis anathema sit.

Si quis dicit secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut effectum, aut virtutem, vnitatem Dei Verbi ad hominem factam esse, aut secundum bonam voluntatem, quasi quod placuit Deo verbo homini, quia bene visum est ei de ipso, sicut Theodorus insaniens dicit, vel secundum solam hominis similitudinem, quæ Greci Omonemiam vocant, per quam Nestoriani verbum Dñi Iesum, & Christum vocantes, & hominem separatum Christum, & filium nominantes, & duas personas manifestè dicentes per solam nominationem, & honorem, & dignitatem, & adorationem, & vnam personam, & vnum Christum consingunt dicere, sed non confitentur, sicut sancti patres docuerunt, vnitatem Verbi ad carnem animam, anima rationali, & intellectuali secundum compositionem, id est secundum subsistentiam factam, & propterea vnam eius subsistentiam, qui est dominus noster Iesus Christus, vnus de sancta Trinitate, talis anathema sit. Cum enim multis modis vnitas intelligitur, aliquando quidem impietatem Apollinaris, & Euthicis sequuntur in peremptionem eorum, qui conuenerunt, colentes vnitatem secundum confusionem prædicant, Theodori autem, & Nestorij sequaces diuisione gaudentes affectualem vnitatem

vnitatem introducunt. Sancta verò Dei ecclesia vtriusque perfidie impietatem eiiciens vnitatem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam: vnio enim per compositionem in mysterio Christi non solum confusa ea, quæ conuenerunt, conseruat, sed nec diuisionem suscipit.

Si quis substantiam Domini nostri Iesu Christi ita intelligit, tanquam suscipientem multarum substantiarum significationem, & propterea conatur introducere in mysterio Christi duas subsistentias, vel personas, & ab eo introductis duabus personis, vnam personam dicit per dignitatem, & honorem, & adorationem, sicut Theodorus, & Nestorius insaniens conscripserunt, & calumniantur sanctam Calcedonensem synodum, tanquam secundum hunc impiissimum intellectum vnam vnus intelligentie vocabulo; sed non confitetur Dei verbum carni substantialiter vniri, & propterea vnam eius subsistentiam, vel vnâ personam, & ita sanctam Calcedonensem synodum vnam subsistentiam Domini nostri Iesu Christi confiteri, talis anathema sit. Nec enim adiectionem personæ, vel subsistentiæ sancta Trinitas suscepit incarnato vno de eadem Trinitate Verbo.

Si quis abusiue, & non verè Dei genitricem sanctam gloriosam semper virginem Mariam, aut per venerationem tanquam homine puro nato, dicit. Non enim Deo verbo ex ea incarnato, sed relati secundum illos hominis paruitate in Deum verbum tanquam coherens nascenti homini, & criminatur sanctam Calcedonensem synodum, tanquam secundum eundem impium intellectum à Theodoro commentatum, Dei genitricem Virginem asserentem; aut si quis hominis genitricem vocat eam, aut Christi genitricem, vt potè Christo non existente Deo; & non specialiter, & secundum veritatem Dei genitricem eandem confitetur ob id, quod ante secula à patre genitus Deus verbum in vltimis diebus ex ea incarnatus, & natus est, atque ita pie sanctam Calcedonensem synodum Dei genitricem eam confiteri, talis anathema sit.

Si quis in duabus naturis dicens, non vt in deitate, & humanitate vnum dominum nostrum Iesum Christum cognosci cõfiteretur, vt per hoc significet differentiam naturarum, ex quibus in confusa, & ineffabilis vnitas est, neque verbo in naturam carnis transfigurato, neq; ad verbi naturam translatam: manet enim vtrumque quod est secundum naturam; & post factam vnitatem substantialiter, sed in diuisionem, per partem huiusmodi suscepit vocem in mysterio Christi; aut numerum naturarum cõfitemus in vno, eodèq; Domino nostro Iesu Christo, Deo, verbo incarnato, & non tantummodo cõtemplatione differentiam eorum accepit, ex quibus & compositus est, non interempta. Vnus enim ex vtriusque, & per vnum vtraque, sed propterea numero vtriusque tanquam diuisas, & propriæ substantiæ consistentes naturas, talis anathema sit.

Si ex duabus naturis deitate, & humanitate consistentes vnitatem factam fuisse, vel vnam naturam Dei Verbo incarnatam dicens, & non sic has voces intelligit, sicut sancti Patres docuerunt; q; ex diuina natura, & humana vnitione secundum substantiam factam, vnus Christus factus; sed ex huiusmodi vocibus vnâ naturam, siue subsistentiam deitatis, & carnis Christi introducere conatur, talis anathema sit. Secundum subsistentiam enim dicentes carne vnigenitum verbum vnitum esse, non cõfusione quadam ad vices naturarum factam fuisse dicimus: magis autem manente vtraque, hoc, quod est, vnitum esse carni intelligimus Verbum; propter quod & vnus est Christus: idem Deus, & homo cõsubstantialis Patri secundum deitatem, & consubstantialis nobis, & idem secundum humanitatem. Similiter enim & eos, qui per partes diuidunt, vel incidunt, & confundunt dispensationis mysterium Christi auertitur, & anathematizat sancta Dei ecclesia.

Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo duas adorationes introducant semotim Dei Verbo, & semotim homini; aut si quis peremptione carnis, aut in confusione deitatis, & humanitatis vnâ naturam, siue essentiam conuenientium portento uolè dicit, sic adorat Christum, sed vna adoratione diuinum verbum incarnatum cum eius carne adoratur: iuxta quod sancta Dei ecclesia ab initio traditum est, talis anathema sit.

Si quis non anathematizat Arrium, Eunomium, Macedonium, Appollinarem, Nestorium, Euthicem, & Origenem cum impijs eorum conscripitis, & omnes alios hæreticos, qui condemnati sunt, & anathematizati à sancta Dei catholica, & Apostolica ecclesia, vel prædictis quatuor concilijs, sed & eorum, qui similia cum prædictis hæreticis sapuerunt aut sapere noscuntur, & vsque ad finem permanerunt in propria impietate, talis anathema sit.

Si quis defendit Theodorum impiissimum, Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deum, verbum & alium Christum, & passionibus anime, & concupiscentijs carnis molestari, & à malis paulatim separantem se, & ita ex promotione operum melioratum, & ex vitæ conseruatione incontaminatum constitutum, tanquam purum hominem baptizari in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti, & per baptismum gratiam sancti spiritus accipere, & ad adoptionem promoueri, & ad similitudinem imperialis imaginis in personam Dei verbi adorari, post resurrectionem in conuertibilem secundum intellectum, & siue peccato penitus factam. Et iterum dicente eodem impiissimo Theodoro vnitatem Dei verbi ad Christum talem factam fuisse, qualem dixit Apostolus in marico, & vxore; erunt duo in carne vna. Et super alias innumerabiles blasphemias præsumente dicere, q; post resurrectionem sufflans Dominus in discipulos suos, & dicens

Accipite

Accipite Spiritum sanctum; non dedit Spiritum sanctum; sed tantum stemmate sufflauit: hic autem & confessionem Thomæ. quam dum palparet manum, vel latus domini post resurrectionem, per quam dixit, Deus meus, asseruit non fuisse dictum de Christo à Thoma; nec enim tunc cum Deum dicit, sed miraculo resurrectionis obstupescens Thomas glorificauit Deum, qui suscitauit Christum. Quod autem peius est, & interpretatione facta ab eo in gesta Apostolorum quasi in interpretatione comparans idem Theodoros Christus Platoni, vel Manichæo, & Epicuro, & Marcioni dicit, quia sicut unusquisque illorum inueniens propriam sectam discipulos suos fecit nominari Platonicos, & Manichæos, & Epicureos, & Marcionistas, simili modo & Christo inueniente sectam ex ipsa Christianos vocari. Si quis igitur defendit impiissimum Theodorum, vel impia eius cōscripta, in quibus tam prædictas, quam alias innumerabiles blasphemias euomit aduersus magnum Deum, & Saluatorem nostrum Iesum Christum; & non anathematizat eum, & impia eius scripta, & omnes, qui susceperint, aut defendunt eum; aut dicentes eum recte exponere, & eos, qui pro ipso scripserunt, & similia ei sciuerunt, aut pro eo scribunt, aut eius impia cōscripta, & eos, qui similia ei sapiunt, aut sapuerunt aliquando, & vsque ad finem permanserunt, aut permanent, in huiusmodi impietate talis anathema sit.

Si quis defendit impia scripta Theodorici, quæ contra rectam fidem exposita sunt; & primam Ephesinam sanctam synodum, & sanctum Cyrillum, vel 12. eius capitula, & ea omnia, quæ conscripsit pro Theodoro, & Nestorio impijsimis, vel alijs, qui similia Theodoro, & Nestorio impijsimis sapuerunt, & recipit eos, vel impietatem eorum, atque propterea impios vocat ecclesie Doctores, qui substantia liter Dei vitionem Dei Verbi ad carnem consentunt, & non anathematizat prædicta impijsima conscripta, & eos, qui similia his sapuerunt, vel sciunt, sed etiam omnes, qui contra rectam fidem scripserunt, aut contra beatum Cyrillum, vel 12. eius capitula; & in hac impietate defuncti sunt, tales anathema sint.

Si quis defendit epistolam, quam dicitur scripsisse Iba ad Matrim Persam, qui denegat quidem Domini Verbum de sancta genitrice semper virgine Maria incarnatum hominem factum, dicit autem purum hominem ex ea natum esse, quem templum vocat, tanquam alio existente Deo Verbo, & alio homine; sed & sanctum Cyrillum rectam Christianorum fidem prædicantem reprehendit hæreticus, & similia scelesti Apollinaris scribens, atque vituperat Ephesinam sanctam primam synodum, tanquam sine iudicio, & requisitione Nestorium deponentem, sed & 12. capitula beati Cyrilli, impia, & aduersa rectæ fidei nominat prædicta impia epistola, & defendit Theodorum, & Nestorium, & impia eorum dogmata, & conscripta. Si quis igitur prædictam epistolam defendit, & non eam anathemati submittit, & eos, qui defendunt eam, & dicunt rectam esse, aut partem eius, & eos, qui scripserunt, vel scribunt pro ea, siue pro impietatibus, quæ in ipsa continentur, & præsumentes eam defendere, aut positas in ea impietates ex nomine sanctorum patrum; aut sanctæ Calcedonenis synodi, & vsque ad finem in his permanserunt, talis anathema sit.

His igitur ita confessis à nobis, quæ etiam accepimus de diuina scriptura, & sanctorum patrum doctrinam, & defunctis de vna eademque fide à prædictis quatuor concilijs: facta vero etiam à nobis super hæreticos, vel impietatem eorum, sed etiam contra eos, qui defendere præsumperunt, aut defendunt tria prædicta capitula, & permanserunt, aut permanent in proprio errore & condemnatione. Si quis conatus fuerit contra hæc, quæ à nobis pie terminata sunt, tradere, aut docere, aut scribere: si quidem Episcopus est, aut in clero connumeratur, talis extraneus, & à sacerdotum & ecclesiastica disciplina peragens denudabitur ab episcopatu, aut à clero; si autem monachus, aut laicus fuerit, anathematizabitur.

Errores condemnati in synodo prima Bracharensi.

Amplius synodus prima Bracharensis contra Priscillianistas sequentes errores reprobat, & anathematizat.

Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum non confitetur tres personas vnus substantiæ, & virtutis, ac potestatis, sicut catholica, & Apostolica ecclesia docet: sed vnam tantum, ac solitariam dicit esse personam, ita vt ipse sit Pater, qui filius, ipse etiam sit Paracletus spiritus, sicut Sabellius, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis extra sanctam Trinitatem mala nescio quæ diuinitatis nomina introducit dicens, quod ipsa diuinitas sit trinitas, sicut Gnostici, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis dicit filium Dei dominum nostrum antequam ex Virgine nasceretur, non fuisse sicut Paulus Sarmofathenus, & Fotinus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis natalem Christi secundum carnem non verè honorat, sed honorare se simulat ieiunans in eodem die in dominico, quia Christum in hominis natura natum esse non credit, sicut Cerdion, Marchion, Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis animas humanas dicit prius in caelesti habitatione peccasse, & pro hoc in corpora humana in terram deiectas, sicut Priscillianus dicit, anathema sit.

Si quis humanas animas, vel angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis dicit diabolum non fuisse prius bonum angelum à Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit eum ex tenebris emerisse, nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse principium, atque substantiam malis, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis crediderit, quia aliquantas in mundo creaturas diabolus fecerit, & tonitrua, & fulgura, & tempestates, sicut ipse diabolus autoritate faciat, sicut Priscillianus dicit, anathema sit.

Si quis animas, & corpora humana fatali signo credit astringi, sicut Paganus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis 12. signa, idest sydera, quæ Mathematici obseruare solent, per singula anime, vel corporis membra dissipata, credunt, & nominibus Patriarcharum ascripta dicunt, vt Priscillianus dicit, anathema sit.

Si quis coniugia damnat, & procreationem abhorrescit, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum, & conceptiones in vteris matris operibus dicit demonum figurari propter quod, & resurrectionem carnis non credit, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis dicit creationem vniuersæ carnis non opificium Dei, sed malorum esse angelorum, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis immundos putat cibos carniū, quas Deus in vsum omnium dedit, & non propter afflictionem corporis, sed quasi immunditiam putauerit, ita abstinere ab eis, vt nec olera cocta cum carnisbus prægustet, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Si quis clericorum præter matrem, & germanam, vel et, quæ proximè consanguinitate iunguntur, aliquas alias, quasi adoptiuas feminas, secum retinet, & cum ipsis habitat, sicut Priscillianus dicit, anathema sit.

Si quis quinta feria Paschali, quæ vocatur cena Domini, hora legitima post nonam ieiunus in ecclesia Missas non tenet secundum sectam Priscilliani, festiuitatem ipsius diei ab horta tertia per Missas defunctorum soluto ieiunio colit, anathema sit.

Si quis scripturas, quas Priscillianus secundum suum deprauauit errorem, vel tractatus Didymi, quos ipse Didimus, antequam conueteretur, scripsit, sub nomine Patriarcharum, Prophetarum, vel Apostolorum, & sui erroris consona confinxit, legit, & impia eorum signa sequitur, aut defendit, anathema sit.

Hæreses condemnata in sexta synodo vniuersali, & septima.

Sexta synodus Constantinopolitana, 150. Patrum condemnauit stulticiam hæresis Macharij, & sociorum eius, qui vnā tantum voluntatem, & operationem in Christo, falsa suspitione astruebant, vt in cap. sexta synodus. distinct. 16. Septima synodus dicta Nicæna. 368. Patrum condemnauit hæresim execrantium imagines Sanctorum in ecclesia, & dicentium, illas nec colendas, nec venerandas fore.

Hæreses ab Isidoro descriptæ lib. Etymologiarum, 8. cap. 5. & posite in decretis; quæ

ab Apostolis, & sanctis Patribus, vel concilijs damnata dicuntur.

Sexta verò hæreticorum quot sint, & vnde nomina acceperint, beatus Isid. 8. Etym. c. 5. ita determinat dicens: Quidam heretici, qui de ecclesia recesserunt ex nomine suorum authorum nuncupantur, quidam verò ex causis, quas eligentes instituerunt.

Simoniaci à Simone dicti Magicæ disciplina perito; cui Petrus in Actibus Apostolorum maledixit pro eo, quod ab Apostolis Spiritus sancti gratiam pecunia emere voluisset, hi dicunt creaturam non à Deo esse, sed à virtute quadam superna creatam.

Menandriani à Menandro Mago discipulo Simonis nuncupati, qui mundum non à Deo, sed ab angelis factum asserunt.

Basilidiani à Basilde appellati, qui inter reliquas blasphemias passum Iesum abnegauit.

Nicolaitæ dicti à Nicolao diacono ecclesie Hierosolymitanorum, qui cum Stephano, & cum alijs constitutus est à petro qui propter pulchritudinem relinquens uxorem dicit, vt qui vellit ea vteretur: versa est in stuprum talis consuetudo, vt inuicem coniugia commutarent; quos Ioan. in Apoc. improbat dicens, Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum.

Gnostici propter excellentiam scientiæ ita se appellare voluerunt: animam naturam Dei esse dicunt bonum, & malum Deum suis dogmatibus fingunt

Carbogratiani à Carpogate quodam vocantur, qui dixit Christum hominem fuisse tantum de veroq; sexu progenitum.

Cherintiani à Cherinto quodam nuncupati; hi inter cetera circumcissionem obseruant, mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros predicant, unde & Græcè Actioſte, Latine Miſtaſti sunt appellati.

Nazarei dicti, quia dum Christum qui à viço Nazarenus est appellatus, filium Dei licet cõfiterentur, omnia tamen veteris legis custodiunt.

Ophice à Cõlubro nominati sunt; coluber enim Græcè ophý dicitur; colunt enim serpentem dicentes ipsum in Paradiso induxiſſe virtutis cognitionem.

Valentiniani à Valentinio quodam Platonicò ſeſtatore vocati, qui conas, id est scelera quodam in originem creatoris induxit: Christum quoque de Virgine nihil corporis, sed per eam quasi per fistulam, tranſiſſe aſſeruit.

Appellite, quorum auctor Appelles princeps fuit, qui creatorem angelum neſcio quem glorioſum ſuperioris Dei faciens, Deum legis igneam affirmans, qui dixit, Christum non Deum in veritate, sed hominem in fantaſia apparuiſſe.

Archontiani à principibus appellantur, qui inuenerunt, quomodo Deus condidit, archangelorum opera eſſe defendunt.

Adamiani vocati, quia Adæ nuditatem imitarentur, unde & nudi erant, & nudius inter se nates; ſeminæque conueniunt.

Chayani proinde sunt appellati, quoniam Chaym adorant.

Sethiani nomen acceperunt à filio Adæ, qui vocatus est Sem; dicentes eundem eſſe Christum.

Melchisedechiani vocati pro eo quod Melchisedech ſacerdotem Dei non hominem fuiſſe, ſed virtutem De eſſe arbitrantur.

Angelici vocati, quia angelos colunt.

Apoſtolici vocati hoc ſibi nomen ſumpſerunt, quod nihil poſidentes proprium, nequaquam recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo videntur.

Cerdoniani à Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia aſſerunt.

Marcionista à Marcione Stoico Philoſopho appellati, qui Cerdonis dogma ſecutus, alteri bonum, alteri malum, & iniuſtum Deum aſſeruit, tanquam duo principia creationis, & bonitatis.

Arctacuitæ ab oblatione vocati; panem etem, & caſcum offerentes dicunt à primis hominibus oblatum à fructibus terræ, & à ſectibus ouium fuiſſe celebratum.

Aquarii appellati, eo quod aquam ſolum offerunt in calice ſacramenti.

Seueriani à Seuero exortum, qui non dicitur, ſed Testamentum, & reſurrectionem non recipiunt.

Taciani à Taciano vocati; qui & Ebraice dicti, quia carnes abominantur.

Alogij vocantur tanquam ſine verbo; logos enim Græcè verbum dicitur; Domini enim verbum non credunt, reſpuentes lo. euangelium, & Apocalypſim.

Catafrigis nomen prouincia dedit, quia ibi exiterunt; auctores eorum Montanus, priſca, & Maximilla fuerunt. Hi aduentum Spiritus ſancti non in Apoſtolos, ſed in ſe traditum aſſerunt.

Cathoræ propter mundiciam ita ſe nominant; Gloriantes enim de ſuis meritis negant penitentibus veniam peccatorum; vi duas, ſi nuſperint, tanquam adulteras damnant; mundiorem ſe cæteris predicant; qui nomen ſuum ſi cognoscere vellent, mundanos potiùs ſe, quam mundos vocarent.

Pauliani à paulo ſamothæno exortum, qui dixit, non ſemper fuiſſe Christum, ſed à Maria aſſumpſiſſe initium.

Hermogeniani ad Hermogine quodam vocati, qui materiam non naturam introducens, Deo non naturæ eam comparauit, matremque elementorum ideam aſſeruit, quos Apoſtolus comparat elementis feruentibus.

Manichæi à quodâ perſa extiterunt, qui vocatus eſt Manes: hic duas naturas, & ſubſtantias introduxit; id eſt bonam, & malam; & animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit, Testamentum vetus reſpuunt, nouum ex parte recipiunt.

Antropomorſita dicti pro eo, quod ſimplicitate ruſtica Deum habere humana membra, qua in diuinis libris ſcripta ſunt arbitrantur. Antropos enim Græcè, Latine homo interpretatur: ignorantem vocem domini qui ait, Spiritus eſt Deus, in corporeus eſt enim, nec membris enim diſtinguitur, nec corporis mole cenſetur.

Erådite ab Eradio auctore exorti monachos tantum recipiunt, coniugia reſpuunt, regna cælorum parulos habere non credunt.

Nonatiani à Nonato Romæ vrbis preſbytero exorti: qui aduerſum Cornelium cathedram ſacerdotalem conatus inuadere hæreſim inſtituit: noluit apoſtatas ſuſcipere; & rebaptizauit baptizatos.

Montani hæretici dicti, quod tempore perfectionis in motibus latuerunt, qua occasione ſe à catholica eccleſia corpore diuiferunt.

Ebionitæ ad Ebione dicti, ſue à paupertate; Christum enim per prouentum ſolum, virum iuſtum putant.

tant effectum; unde & competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt. Hi enim Iudæi ſunt, & ita tenent euangelium, vt legem carnaliter ſeruent: in quos Apoſtolus ad Galatas ſcribens inuehitur.

Fotiani à Fotino Gallogræcæ Smirnæ Epifcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæreſim ſuſcitâs aſſeruit Christum ex Maria per Ioseph nuptiali coitu fuiſſe conceptum.

Aeriani ab Aerio quodam nuncupati ſunt; hi offerre ſacrificium pro defunctis ſperant.

Aciani ab Actio ſunt vocati, idemque Ennomiani ab Ennomio quodam dialectico Aerij diſcipulo: ex cuius nomine magis innotuerunt, diſſimilem Patri aſſerentes filium, & Filio Spiritum ſanctum: dicunt etiam nullum imputari peccatum in fide manentium.

Origeniani ab Origene auctore exorti ſunt dicentes, quod non poſſit Filius videre patrem, nec Spiritus ſanctus filium. Animas quoque in mundi principio dicunt peccaſſe, & pro diuerſitate peccatorum de cælis vſque ad terram diuerſa corpora quaſi vincula meruiſſe, eaque cauſa factum eſſe mundum.

Noetiani quoque à quodam Noeto vocati, qui dicebant Christum eundem eſſe patrem, & Spiritum ſanctum, ipſamque Trinitatem in officiorum nominibus, non perſonis accipiunt: unde & Paterpaſiani vocantur, quia Patrem paſum dicunt.

Sabelliani ab eodem Noeto pullulaſſe dicuntur, cuius diſcipulum perhibent fuiſſe Sabellium, ex cuius nomine maxime innotuerunt, unde & Sabelliani vocati. Hi vnam perſonam Patris, & filij, & Spiritus ſancti aſſerunt.

Arriani ab Arrio Alexandrino preſbytero exorti ſunt, qui coæternum Patri Filium non agnoscens diuerſas in Trinitate ſubſtantias aſſeruit, contra illud, quod ait Dominus; Ego, & pater vnum ſumus.

Macedoniani à Macedonio ſunt dicti, negantes Spiritum ſanctum eſſe Deum.

Apollinarista ab Apollinare vocati ſunt, dicentes Christum, corpus tantum ſine anima aſſumpſiſſe.

Antidiotomaria appellati ſunt, eo quod Maria virginitati contradicunt, aſſerentes eam poſt Chriſtum natum viro ſuo fuiſſe commixtam.

Metangi nominati, ideo tale nomen acceperunt, quia angios Græcè vas dicitur: aſſerentes ſic Patrem eſſe in Filium, ſicut vas minus intra vas maius.

Patriciani à quodam Patricio nuncupati ſunt, qui ſubſtantiam humanæ carnis à Diabolo conditam dicunt.

Collitio à quodam Collitio nominati, qui dicunt Deum non facere mala, contra id, quod ſcriptum eſt; Ego Dominus creans malum.

Floriani à Florino, qui contrario dicunt Deum creaffe malum, contra hoc, quod ſcriptum eſt: Fecit Deus bona omnia.

Donatiſtæ à Donato quodam Aphro nuncupati ſunt, qui de Numidia veniens totam pene Aphricam ſua perſuaſione decepit, aſſerens minorem Patrem filium, & minorem Filio Spiritum ſanctum, & rebaptizans catholicos.

Bonoſiani à Boneſo quodam Epifcopo exorti produntur, qui Christum Filium Dei adoptium, non proprium aſſerunt.

Circucilliones dicti eò, quod agreſtes ſunt, quos ſcopias vocant ſupra dictæ hæreſis habentes doctrinam; hi amore martyrij ſeipſos perimunt, vt violenter de hac vita recedentes martyres nominentur.

Prifcillianista à priſcilliano vocati, qui in Hiſpania ex errore Guoſticorum Manichæorum permixtū dogma compoſuit.

Luciferiani à Lucifero Firmio epifcopo orti, qui epifcopos catholicos, qui inſtanti perſecutione perſidiæ Arrianorum conſentientes erant, & poſtea correcti redierunt in cathedram, & legerunt damnantes, quod crediderunt ſue quod credi diſſe diſſimulauerunt. Quos eccleſia materno recepit ſinu, tanquam Petrum poſt ſletum negationis; hanc illi matris charitatem ſuper accipientes, eos recipere nolentes ab eccleſiaſtica communionem receſſerunt, & cum ipſo Lucifero auctore ſuo, qui manè oriebatur, eadem meruerunt.

Iouinianista à Iouiniano quodam monacho dicti, aſſerentes nullā nuptiarum, & virginum eſſe diſtinctionem, nullumque inter abſtinentes, & ſimpliciter epulantes eſſe diſcrimen.

Elindiani ab Elindio nominati, qui dicunt poſt natum Christum alios Mariam filios de viro ſuo Ioseph peperiffe.

paterniani à patre quodam exorti, qui inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

Arabici nuncupati eo, quod in Arabia exorti ſunt dicentes animam cum corpore mori, atque in nouiſſimo vtrumque reſurgere.

Tertulliani à Tertulliano preſbytero Aphricanæ prouinciæ ciuitatis Carthaginenſis animam non immortalem eſſe, ſed corpoream predicantes, & animas peccatorum hominum poſt mortem in demones verti putantes.

Teſſereſta Decatitæ dicti quod 14. Luna paſcha cum Iudæis obſeruandum contēdunt: nā teſſera quatuor, deca decem ſignificat.

Ni cæges à somno nuncupati, quod vigilias noctis respuant, superstitioem esse dicentes iura temerari diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

Pelagiani à Pelagio monacho exortiti liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt dicentes sufficere voluntatem ad implendum diuina iussa.

Nestoriani à Nestorio Constantinopolitano Episcopo nuncupati, qui beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo matrem asseruit, ut aliam personam Patris, aliam faceret deitatis: nec vnum Christum in Verbo Dei, & carne credit, sed separatim, atque seipsum alterum filium Dei, alterum hominis prædicauit.

Euthiciani dicti ab Euthice Constantinopolitano abbate, qui Christum post humanam assumptionem negauit existere de duabus naturis, sed solum in eo diuinam asseruit esse naturam.

Acephaliti dicti, id est sine capite, nullus enim reperitur eorum auctor, à quo exorti sint, hi trium Calcedonensium capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & vnam in eius persona prædicant naturam.

Theodosiani, & Gaiani appellati à Theodosio, & Gaiano, qui temporibus Iustiniani principis in Alexandria populi peruersi electione vna die ordinati sunt episcopi, hi errorem Euthicis, & Dioscori sequentes Calcedonense concilium respuunt, ex duabus vnam in Christo naturam asserunt, quam Theodosiani corruptam, Gaiani in corruptam continent.

Gnoitæ, & Trinitæ à Theodosiani exorti sunt: ex quibus Gnoitæ ab ignorantia dicti, qui per diuersitatem, à qua orti sunt, id adieciunt, quod Christi diuinitas ignorat, quæ sunt futura scripta de die, & hora nouissima: nec reordantes Christi personam in Isaia loquentem: Dies iudicii in corde meo.

Tricoitæ verò vocati sunt, quod sicut tres personas in Trinitate, ita quoque asserunt tres Deos esse, contra illud, quod scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est, sunt, & aliæ hereses sine auctore, & sine nominibus, ex quibus aliæ putant Trinum esse Deum, aliæ Christi diuinitatem passibilem dicunt, aliæ Christi de parte natiuitatis in tempore initium temporis dant, aliæ liberationem hominum apud inferos factam Christi descensione non credunt, aliæ animam imaginem Dei, aliæ animas conuerxi in dæmonis, & in quæcunque animalia existimant: aliæ de mundi statu dissentiunt: aliæ innumerabiles mundos opinantur, aliæ aquam Deo coætænam faciunt, aliæ nudis pedibus ambulantes, cum hominibus non manducant, hæc sunt hereses aduersus catholicam fidem exortæ, ab Apostolis, & sanctis Patribus, vel concilijs condemnatæ, quæ dum in se multis erroribus diuise inuicem sibi dissentiunt, communi tamen nomine aduersus ecclesiam Dei conspirant. Sed quicunque aliter Scripturam sanctam intellegit, quam spiritus sancti sensus efflagat, à quo scripta est: licet de ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, teste Aug.

Errores, & hereses condemnati in Decretalibus.

Inter hereses damnatas in Decretalibus prima occurrit illa Abbatis Ioachim, de qua extrâ, de summi Trinit. & fide cath. damnatus vbi Innoc. III. in concilio generali ita loquitur: Damnatus ergo, & reprobatus libellum, sine tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra magistrum Lombardum de vnitæ, seu essentia Trinitatis, &c. hæresis autem Abbatis Ioachim arguentis contra Petrum Lombardum qui docuerat, quod quædam summa res est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & illa nec est generans, nec genita, nec procedens, sicut ista, scilicet nulla res est pater, & Filius, & Spiritus sanctus atque vnitæ, qua Pater, & Filius, & Spiritus sanctus dicuntur vna essentia, vna natura, nec sit vera, & propria vnitæ, sed similitudinaria, quemadmodum multi homines dicuntur vnus populus. Hanc heresim merito damnauit præfatus Rmo. an. Pontifex credens, & confitens cum Petro Lombardo, quod vna quædam res est incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tres simul personæ, ac singillatim quælibet earundem.

Secundo loco hereses, & errores condemnati, & reprobati in sine præfati capituli sunt errores pessimi hæretici Almarici. Cuius errores fuerunt plures, ut colligitur ex Chronica Romanorum Pontificum tempore Innoc. III.

Primus error fuit, quod asseruit ideas, quæ sunt in mente diuina, & creare, & creari, cum tamen secundum Aug. nihil, nisi æternum, atque incommutabile, sit in mente diuina.

Secundus error fuit, quod asseruit, quod ideo Deus dicitur finis omnium, quia omnia reuerfura sunt in ipsum, ut in Deo immutabiliter quiescant, & vnum indiuiduum, atque incommutabile in eo permanent.

Tertius error fuit, quod sicut alterius naturæ non est Abraham, & alterius Isaac, sed vnus, atque eiusdè, sic dixit omnia esse vnum, & omnia esse Deum: dixit enim, Deum essentiam esse omnium creaturarum, & esse omnium.

Quartus error fuit, quod asseruit, sicut lux non videtur, nisi in aere, sic Deus nec ab angelis, nec ab homine videtur in se, sed tantum in creaturis.

Quinto

Quintus error fuit, quod asseruit, quod si homo non peccasset, in duplicem sexum partitus non fuisset, nec generasset. Sed eodem modo, quo angeli sancti multiplicati sunt, fuissent & homines.

Sextus error eius fuit, quod in charitate constituto nullum peccatum imputabitur: Vnde sub tali specie pietatis eius sequaces omnem turpitudinem committebant. Vnde non immerito præfatus dominus Innocentius dicit vbi supra, de dicto Almarico loquens, ita cum pater mendacij excæcauerat, ut eius doctrina non tã heretica asserenda sit, quam insana.

Tertio loco in c. cum Christus, extrâ de hæresi. condemnatur hæresis dicentium, Christum non esse aliquid secundum quod homo.

Quarto loco condemnatur dicuntur hæreses multoties hæreticorum, vbi ita habetur, Excommunicamus, & anathematizamus vniversos hæreticos Catharticos, Paterinos, Pauperes de Lugduno, Passagiuos, Iosepinos, Arnolditas, Speronistas, & alios quibuscunque nominibus censeantur. Quia tunc fuerint errores istorum plene reperire non valimus, nisi tantum Cathartorum sive Paterinorum, & Pauperum de Lugduno, fortassis omnes alij sequentes communicant cum istis, aut parum discrepant ab eis.

Errores autem Cathartorum, sine Paterinorum sunt varij, quia secta eorundem diuisa est in tres partes, sine sectas principales, quarum prima vocatur Albani, secunda Corezei, tertia Baiolen. nihilominus omnes Cathartij conueniunt in erroribus sequentibus secundum quod ex lib. inquisitionis hæreticorum colligitur, dimissis alijs, in quibus particulariter inter se discrepant.

Primus eorum error communis est, quod diabolus fecit hunc mundum, & omnia, quæ in eo sunt.

Secundus, quod omnia sacramenta ecclesiæ nihil profant ad salutem.

Tertius, quod sacramenta Christi, & ecclesiæ non sunt vera, sed falsa, & decepta.

Quartus, quod carnale matrimonium est peccatum mortale.

Quintus, negant carnis resurrectionem.

Sextus, credunt, quod comedere carnes, & oua, & caseum, etiam urgente necessitate, est peccatum mortale.

Septimus, quod non licet iurare in aliquo casu.

Octauus, quod potestates seculares peccant mortaliter puniendo malefactores, vel hæreticos.

Nonus, quod nemo potest fieri saluus, nisi per eos.

Decimus, quod paruuli baptizati non leuius puniuntur æternaliter, quam latrones, & homicidæ, verum Albani in hoc dissentire videntur.

Vndecimus, quod dicunt non esse Purgatorium.

Duodecimus error est, quod fingunt multa inania, & falsa, & sacrilega sacramenta.

Tertius decimus error est, quod dicunt, quod panis non potest benedici, quia est creatura diaboli.

Decimus quartus error est, quod dicunt, quod ex pane non constituitur corpus Christi.

Decimus quintus est, quod per penitentiam nec gloria augetur, nec pena minuitur in inferni.

Decimus sextus, quod non plus puniuntur Iudas proditor, quam infans vnus diei.

Decimus septimus, quod omnes erunt æquales in gloria, vel pena.

Decimus octauus, quod non est poenitentium.

Decimus nonus, quod male acquisita per vsuram, vel rapinam non sunt restituenda: vsuram dicentes nullum esse peccatum.

Vicesimus error est, quod non implorant auxilia beatæ Virginis, nec Angelorum, nec Sanctorum, nec adiunt se signo Crucis.

Et hi sunt, errores communes Cathartorum, sive Paterinorum, & relinquimus autem errores speciales quos habuerunt præfata secta horum.

Errores verò pauperum de Lugduno, qui alio nomine Valden. & Benisla nominantur, hi sunt.

Primus, quod contemnentes ecclesiasticam potestatem dicunt, se non subesse Romano Pontifici, nec prelati ecclesiæ Romana.

Secundus, quod se solos esse ecclesiam, & Christi discipulos affirmant.

Tertius, quod se dicunt Apostolorum successores, & habere auctoritatem Apostolicam ligandi, & soluendi.

Quartus, quod dicunt Rom. ecclesiam esse meretricem Babylon, & omnes ei obediens dicunt damnandos.

Quintus, quod dicunt omnes sanctos, & fideles à tempore Syluestri Papæ esse damnatos.

Sextus error, quod dicunt, quod nulla miracula in ecclesia vera fiant, quia nullus eorum aliquando miracula fecit.

Septimus, quod dicunt post ascensionem Christi nulla esse seruanda statuta ecclesie, nec esse aliquid valoris.

Hereses condemnata in Sexto & Clementinis.

Consequenter de erroribus, siue heresibus, qui in Sexto & in Clementinis reprobati sunt, dicendum est. Sunt autem hæc hereses, quæ sequuntur.

In sexto, titu. de summa Trinitate, & fide catho. in fine, condemnatae leguntur.

duæ hereses.

Prima negantium Spiritum sanctum à patre, & filio, æternaliter procedere. Secunda dicentium, quod Spiritus sanctus à patre, & filio, tanquam ex duobus principijs, & non tamquam ex vno procedat.

Hereses in Clementinis condemnatae.

Prima heresis est dicentium, quod Christo adhuc viuente latus eius fuerit lancea perforatum, in c. i. de sum. Tri. & fide catho.

Secunda heresis dicentium, quod anima rationalis, siue intellectiua non sit verè, & per se forma humani corporis, in c. i. de sum. Trini. & fide Catho.

Tertia heresis dicentium, quod paruulis licet per baptismum culpa remittatur, gratia tamen informans non infundatur, nec virtutes: vbi supra.

Quarto loco condemnatur secta Beguardorum, & Beguinarum, in c. ad nostrum, de here.

Quis secta erroris sunt, quæ sequuntur.

Primus error: dicunt enim, quod homo in vita presenti tantum, & saltem perfectionis gradum potest acquirere, quod reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit; nam, ut dicunt, si quis semper proficere mallet, posset aliquis perfectior Christo inueniri.

Secundo, ieiunare non oportet hominem, vel orare, postquam gradum perfectionis huius fuerit affectus, quia tunc sensualitas est ita perfecta, spiritui, & rationi subiecta, quod homo potest liberè concedere corpori, quicquid placet.

Tercio, quod illi, qui sunt in predicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, non sunt humane subiecti obedientie, nec ad aliqua præcepta ecclesie obligantur, quia, ut asserunt, vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Quarto, quod homo potest finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis, in presentivita assequi, sicut eam in vita beata, vel patria obtinebit.

Quinto, quod qui liber intellectualem naturam se ipsam naturaliter est beata, ita quod anima non indigebit lumine glorie ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beate fruendum.

Sexto, quod se in actibus exercere virtutum est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se virtutes.

Septimo, quod mulieris osculum, cum adhuc non inclinatur natura, est mortale peccatum; actus tamen carnalis, cum adhuc inclinatur natura, peccatum non est, maxime cum tentatur exercens.

Octauo, quod in eleuatione corporis Christi Iesu, homo non debeat assurgere, nec eidem reuerentiam exhibere, asserentes, quod effectus perfectionis eisdem, si à puritate, & altitudine sue contemplationis tantum descenderent, quod circa imperium, seu sacramentum Eucharistie, aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent. Nonnulla etiam alia sub simulata quadam sanctitatis specie dicunt, faciunt, & committunt, quæ oculos diuinae maiestatis offendunt, & graue in se continent periculum animarum. Cum autem ex debito commissi nobis officij, huiusmodi sectam, detestabilem, & præmissos ipsius execrandos errores, ne propagentur ulterius, & per eos corda fidelium iam nabiliter corruptantur, extricare ab ecclesia catholica necessario habeamus; nos sacro approbante concilio sanctam ipsam cum predictis erroribus damnamus, & reprobamus, omnino inhiibentes districtius, ne quis ipsos de cetero teneat, & approbet, vel defendat. Eos autem, qui secus egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos.

Quinto loco, condemnatur heresis, dicentium, usuram non esse peccatum, in capit. graui. de usuris. §. vltimo.

Errores, & hereses condemnatae in Extrauagantibus Alexand. III. & Honorij.

Alexander III. in Extrauagante sua, quæ incipit: Quidam scripturæ sacre intelligentiam se habere fatentes, & c. libellum magistri Gulielmi de sancto Amore, quem contra religiosos mendicantes in detractionem status eorum ediderat, qui intitulatur de Periculis Nouissimorum temporum: tanquam iniquum, & scelestum, & execrabilem, continentem documenta praua, falsa, erronea, & nepharia damnat, & reprobat, mandans, vt vbicumque talis libellus reperiat, comburatur, & aboleatur omnino sub poena excommunicationis.

Consequenter idem Rom. Pont. per alias Extrauagantes similiter damnat, & reprobat supradictum libellum, & alios famosos libellos erroribus plenos, quos quipiam alij magistri parisienses in detractione ordinum medicantium malitiosè condiderunt, sicut patet in Extrauagante, quæ incipit: Ex alto fuisse concipimus, & in extrauagante, quæ incipit: Cum olim.

Amplius Papa Honorius in Extrauagante sua, quæ incipit: Olim felix recordationis, Gregorius Papa X. reprobat, & damnat sectas eorum, qui se dicunt de ordine Apostolorum, asserentes se vitam Apostolorum tenere, & euangelicam paupertatem. Quorum hereticorum capita, & principes Getaldus Segnerelli de Parma, & Dulcinus discipulus eius diocesis Nouariensis. Quorum errores condemnati sunt, qui sequuntur, prout ex lib. Inquisitionis hereticorum colligitur.

Primus est, quod auctoritas Romanæ ecclesie est omnino euacuata, & iam dudum cessauit propter malitiam prelatorum.

Secundus est, quod ecclesia quam tenent Papa, & Cardinales, & clerici, & religiosi, non est ecclesia Dei, sed reprobata ecclesia sine fructu.

Tertius, quod ecclesia Romana est illa meretrix, quæ à fide Christi apostauit, de qua scribit Ioan. in Apocalypsi.

Quartus, quod tota illa potestas spiritualis, quam Christus dedit ecclesie, ab initio translata sit in seclam eorum, qui dicuntur Apostoli, siue de ordine Apostolorum, quam sacram vocant congregationem specialiter à Deo missam, & electam in istis nouissimis diebus; & quod ipsi, & nulli alij, habeant potestatem, quam habuit beatus Petrus Apostolus.

Quintus, quod ipsi soli, qui dicuntur Apostoli de predicta seclam, seu congregatione, sunt ecclesia Dei, & sunt in illa perfectione, in qua fuerunt Apostoli Christi.

Sextus, quod non tenentur alicui homini obedire, nec summo Pontifici, nec alteri; quia eorum regula, quæ fuit immediate à Christo, libera est, & perfectissima vita.

Septimus, quod nec Papa, nec aliquis alius potest eis precipere, quod deponant statum illum, seu ritum tantæ perfectionis, nec etiam potest eos excommunicare.

Octauus, quod de quolibet statu & ordine, potest quilibet licitè transire ad eorum vitam, & statum, seu ordinem, siue sit religiosus, siue secularis, ita quod vir sine consensu vxoris, & econuersò potest relinquere matrimonium, & ordinem intrare ipsorum.

Nonus, quod nullus prelatorum ecclesie Romanæ potest separare matrimonium, sed ipsi possunt.

Decimus, quod nullus de vita, seu statu, vel ordine ipsorum, potest licitè intrare alium ordinem, seu regulam sine peccato mortali; nec potest se supponere obedientie hominis cuiusque, quia hoc esset descendere à vita perfectissima ad minus perfectam.

Vndecimus, quod nullus potest saluari, nec intrare regnum cælorum, nisi sit de statu, seu ordine ipsorum.

Duodecimus, quod omnes, qui persequuntur eos, peccant, & sunt in statu damnationis.

Decimustertius, quod nullus Papa Romanæ ecclesie potest aliquid absolueri à peccatis, nisi esset ita sanctus, sicut fuit beatus Petrus Apostolus, in viuendo in omnimoda paupertate, & sine proprio, & in humilitate, non faciendo guerras, nec aliquem persequendo, sed permittendo viuere quemlibet in sua libertate.

Decimusquartus, quod omnes prelati ecclesie Romanæ maiores, quam minores, tempore S. Syluestri Papæ declinauerunt à modo viuendi priorum sanctorum, & sunt prauaricatores, & seductores, exceptores, & seductores, excepto fratre Petro de Myrrone, qui fuit Papa Celestinus vocatus.

Decimusquintus, quod omnes ordines religiosorum, & sacerdotum, & diaconorum, & subdiaconorum, & prelatorum sunt ad fidei catholicæ detrimentum.

Decimussextus, quod laici non tenentur, nec debent decimas alicui sacerdoti, siue prelato Rom. ecclesie, qui non sit in tanta perfectione, & in tanta paupertate, in quanta fuerunt Christi Apostoli; & ideo decimæ non debent dari, nisi ipsis, qui dicuntur Apostoli, & sunt pauperes Christi.

Decimusseptimus, quod quilibet vir, & quilibet mulier nudi simul possunt iacere licitè in vno, & eodem lecto, & licitè tangere mutuo vnus alterum in omni parte sui, osculari se inuicem sine peccato; & coniungere ventrem suum cum ventre mulieris ad nudum, si quis stimuletur carnaliter, vt cesset tentatio, non est peccatum.

Decimus octauus, quod iacere cum muliere, & non cognoscere carnaliter maius est, quam suscitare mortuum.

Decimus nonus, quod perfectior vita est viuere sine voto, quam cum voto.

Vigésimus, quod ecclesia consecrata non plus valet ad orandum Deum, quam stabulum equorum, siue porcorum.

Vigésimus primus, quod ita bene potest adorari Christus in memoribus, sicut in ecclesijs, vel melius.

Vigésimus secundus, quod pro nulla causa debet homo iurare, nisi pro articulis fidei, vel præceptis Dei, & omnia alia possunt celari, quantuncunq; iurent dicere veritatem, & mentiri & dolose palliare, ut sit vnum in ore, & aliud in corde.

In Extrauagante Bonifacij VIII. quæ incipit; Vnam sanctam, &c. sunt errores sequentes condemnati.

Primus error est dicentium, quod totius vniuersalis ecclesiæ non sit vnum caput assignandum. Contra quem errorem diffinit, quod cum ecclesia vna sit, corporis ecclesiæ non sunt capita, sed vnum est, scilicet Christus, eiusque vicarius Romanus Pontifex.

Secundus error est dicentium, gladium temporalem nullo modo peruenire ad ecclesiã, nec subesse gladio spirituali. Contra quem definit in potestate ecclesiæ duos esse gladios, scilicet spirituales, & temporales; gladiumque temporalem subesse gladio spirituali, & potestatem temporalem spirituali.

Tertius error est dicentium, non omnes fideles subiectionem esse Rom. Pont. Contra quem definit subesse Romano Pont. omnem humanam creaturam etiam de necessitate salutis.

In Extrauagante Clemen. V. quæ incipit; Gloriosam ecclesiam, &c. condemnantur errores quorundam fratrum minorum, qui sequuntur.

Primus error eorum est, qui fingunt duas ecclesias, vnam carnalem, affluentem diuitijs, sceleribus maculatam, cui Romanum præfulem, aliosque inferiores prælatos dominari asserunt; aliam spirituales, virtute decoram, paupertate succinctam, in qua ipsi soli, eorumque complices continentur.

Secundus eorum error est, quod omnis iurisdictionis auctoritas sit omnino in ministris ecclesiæ Romanæ, euacuata, & in solis ipsis maneat, sicut spiritualis vitæ sanctitas.

Tertius error est, quod nullo euentu iurandum est.

Quartus error, quod sacerdos in mortali peccato existens non conficit, nec potest ecclesiastica sacramenta conferre.

Quintus error est, quod euangelium Christi in se solis hoc in tempore asserunt esse completum, quod hætenus dicunt fuisse abiectum, imò prorsus extinctum. Et ut in precedenti Extrauagante habetur, sunt multa alia, quæ isti præsumptuosi homines contra coniugij venerabile sacramentum garrere audent, multaque de cursu temporis, siue seculi somniant, multaque de Antichristi aduentu, quem iam iam intruere asserunt, flebili vanitate diuulgant. Quæ omnia partim hæretica, partim infana, partim fabulosa cognosimus, damnanda potius cum suis auctoribus, quam stilo prosequenda; aut referenda censemus.

In Extrauagantibus Io. XXII. condemnantur sequentes errores, & hæreses Marsilij de Padua, & Io. de Landuno.

In Extrauagante quæ incipit; Licet iuxta doctrinam Apostoli, condemnantur specialiter septem errores, quos Marsilius de Padua, & Io. de Landuno dogmatizarunt. Quorum primus est, quod id quod legitur in euangelio Mat. quod Christus soluit tributum Cæsari, quando staterem sumptum ex ore piscis illis, qui petebant dragma iussit dari hoc fecit non condescensione, & liberalitate sue pietatis, sed necessitate coactus.

Secundus, quod beatus Petrus Apostolus non plus fuit caput ecclesiæ, quam quilibet aliorum Apostolorum.

Tertius, quod beatus Petrus non habuit plus auctoritatis, quam habuerunt alij Apostoli.

Quartus, quod Christus nullum caput dimisit ecclesiæ, nec aliquem fecit vicarium suum.

Quintus, quod ad Imperatorem spectat corrigere Papam, ac instituire.

Sextus, quod omnes sacerdotes, siue sit Papa, siue Archiepiscopus, siue sacerdos simplex quicumque, sunt æqualis auctoritatis, & iurisdictionis ex institutione Christi, sed quod vnus plus habeat alio, hoc est secundum quod Imperator concessit, & sicut concessit, ita reuocare potest.

Septimus, quod Papa, vel tota ecclesia simul iuncta nullum hominem quantuncunq; sceleratum potest punire punitione coactiua, nisi Imperator daret eis auctoritatem.

In

In Extrauagante eiusdem Io. XXII. quæ incipit; Cum inter nullos, &c. damnatur, & reprobat error sequens.

Condemnat tanquam erroneum, & hæreticum, si quis pertinaciter affirmauerit, quod redemptori nostro, eiusque Apostolis, in his, quæ ipsos habuisse sacra scriptura testatur, nequaquam ius vtendi, seu consumendi competierit, nec illa vendendi, seu donandi ius habuerint, aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos potuisse facere supponit expresse.

In Extrauagante eiusdem Io. XXII. quæ incipit; Vnde electionis, condemnantur errores Ioan. de Polliaco magistri Parisien. circa audientiam confessionum, sequentes.

Primus error condemnatus præfati magistri de Polliaco est, quod asserbat, quod confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti.

Secundus error fuit, quod stante statuto, Omnis vtriusque sexus, edito in concilio generali Rom. Pont. nõ potest facere, quod parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti confiteri, quem dicit esse parochialem curatum; imò nec Deus posset hoc facere, quia, ut dicebant, implicat contradictionem.

Tertius error est, quod Papa non potest dare generalem potestatem audiendi confessiones, imò nec Deus quoniam confessus habenti generalem licentiam teneatur eadem iterum confiteri proprio sacerdoti, quem dicit esse, ut præmittitur, parochialem curatum.

Istos errores tanquam falsos, & erroneos, & a doctrina sana deus autoritate Apostolica damnat, & reprobatur dominus Io. XXII. doctrinam ipsam contrariam veram esse, & catholicam asserens, quia illi, qui prædictis fratribus confitentur, non magis tenentur eadem peccata iterum confiteri, quam si alijs illa confessi fuissent eorum proprio sacerdoti, iuxta dictum concilium generale.

De erroribus, & hæresibus Ioannis V. uicless, & Ioan. Hus in concilio Constantiensi condemnati.

Iam describenda veniunt hæreses Io. Vuicless, & Io. Hus, quæ in concilio Constantiensi condemnatae leguntur. Ponemus autem imprimis errores, & hæreses Io. Vuicless, secundo errores, & hæreses Io. Hus. Et primo sequitur tenor articulorum Io. Vuicless.

Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis remanent in sacramento altaris.

Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento.

Christus non est in eodem sacramento identice, & realiter in propria presentia corporali.

Si episcopus, vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficiunt, non baptizant.

Non est fundatum in Euangelio, quod Christus Missam ordinauerit.

Deus dedit obedire diabolo, hoc non est in scripturis.

Si homo debite fuerit contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua, & inutilis.

Ista, & multa alia inuenies in historia concilij Constantiensis, vbi supradicti hæretici fuerunt condemnati in sessione ultima, & videris Cardinalem sancti Sixti in sua Summa referentem omnes hæreses, & errores, qui concilio Constantiensi fuerunt condemnati, quia Io. Vuicless, & Io. Hus fuerunt hæretici, & hæresiarum.

Tempore Papæ Fabiani orta est hæresis Nouariana. Nouarianus a Nouato Romæ vrbis presbytero exortus, qui aduersus Cornelium cathedræ Sacerdotalem conatus inuadere hæresim instituit, noluit apostatas recipere, & baptizatos, ut in e. quidam hæretici 24. q. 3. vbi se hæreticorum, quos sint, & vnde nomina acciperent, vbi superius dixi, tractado de hæresibus positus in Decreto, Sed congregato Romæ concilio, & reproborum, hæc hæresis Nouariana damnata fuit, & cum alijs error quos Helchefatarus asseritum nõ esse criminis sum in tormentis Christi vocet, quos ab eo negari, qui corde ipsum confiteretur. Et de hoc vide in e. 10. Mat. & ibi Doctores dicentes, Negatio aut nominis Christi semper est peccatum mortale, & ideo negans ipsum dignus est damnatio nec similiter, & nõ confiteri seu tacere aliquando est peccatum mortale, ut quando, sed taciturnitate aliquis tollit honor Deo debitus, sicut in casu in quo aliquis interrogatus de fide ex taciturnitate sua ingerit opinionem alijs, quod ipse nõ sit Christianus, vel ita quod fides sit deusibilis, quod nullus audeat ea conpiteri, tunc tacere, vel nõ confiteri, peccatum mortale est, si aut aliquis nõ interrogatus, ex fauore fidei publice profiteatur fidem. Christi ad declarationem trepidatis, sicut leguntur aliqui martyres fecisse, hoc est bonum supererogationis, facit et ad hoc text. notab. in c. quado. r. 1. q. 3. vbi notatur, quod nõ nocet taciturnitas, quando nõ prodest contraditio. Sed intelligitur superius diximus. Et de hæresibus Nouarianis vide in Historia Tripartita. lib. 8. c. 9.

Iudicia me Deus, & discerne causam meam, de gente non sancta, & ab homine iniquo, & doloso erue me, in presenti regula. Perfecta definitio hæresis ex infra dicendis colligitur, & omnis definitio in iure periculosa est, ut inquit Iurisconsultus in l. omnis definitio. ff. de regul. iur.

Hæresis Græcè ab electione dicitur, quæ scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse se meliorem. Quicunque igitur aliter Scripturam intelligit, quam sensus spiritus sancti flagitat, à quo scripta est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est eligens, quæ peiora sunt, ut in c. hæresis, 24. q. 3. Et propriè dicitur hæreticus, qui alicuius temporalis commodi, & maxime vanæ gloriæ principatusque sui gratia falsas, ac novas opiniones vel gignit, vel sequitur, ut in c. hæreticus, 24. q. 3. Et Azo. in Summa in rub. de hæret. in principio dicit: Hæreticus est, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis, & tramite detectus fuerit deuiare, ut in l. 2. in fine. C. de hæret. vel qui non est membrum sanctæ catholicæ ecclesie, vel qui est diuersarum hæresum, ut in Aucst. de prim. dotis. collatio. 8. vbi notatur, qui sunt hæretici. Et qui non credit secundum quod prædicant sancta quatuor concilia, hæreticus est, ut in l. quicumque. C. de hæret. Et quatuor concilia, scilicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Calcedonense, & auctoritatem eorum videbis in c. scit. 15. distinc. & dicitur hæresis diuisio, id est, separatio à catholica fide, & ab electione erroris dicitur, vel ab erro. erras, vel adhæreo: quia adhæret opinioni eorum, vel ab heresico, quod idem est, quod diuisio, quia ab unitate ecclesie sunt diuisi. Et quis sit hæreticus, vide Bartol. in l. 1. & in l. quoniam. C. de hæreticis. Et quis dicitur hæreticus, vide Archidiacon. in c. quicumque, de hæret. lib. 6. vbi ipse dicit: Pluribus modis dicitur quis hæreticus, ut qui non recipit quatuor concilia. Item qui aliter sentit de sacramentis, quam sacrosancta prædicat, & obseruat ecclesia, ut in c. ad abolendam, de hæreticis. Item qui conatur auferre priuilegium ecclesie Romanæ sibi à Christo traditum, ut in c. omnes. 2. 2. di. qd. est, ut sit caput omnium ecclesiarum. Item dubius infidelis est, ut in c. 1. de hære. Item omnis schismaticus est hæreticus, ut in c. inter hæresim 2. 4. q. 3. & ibi dicitur quod schismatici, & hæretici differre dicuntur, sed nulum schisma est nisi sibi aliquam hæresim confingat, ut recte ab ecclesia discessisse videatur, ut ibi in text. Item Simoniacus hæreticus est, ut in c. quisquis. 1. q. 1. vbi dicitur, quisquis per pecuniâ ordinatur, hæreticus promouetur. Et ille tex. allegatur, quod omnis simoniacus est hæreticus.

Et aduerte, quod Papa non potest dispensare cum simoniaco in beneficijs, quæ annexam habent potestatem clauium, quia videtur data pecunia illa pro illa potestate spiritali, ut in c. ex parte. 1. de offic. delega. Et vide ea, quæ notatur. 1. q. 3. c. Saluator. & c. ex multis. In alijs autem beneficijs bene excusaret auctoritas Pape, cum talis simonia sit de iure positio, ut est glan. c. cum pridem. de renun. Et videbis de hoc in c. de simonia, infra in isto lib. quia secundum S. Tho. in 2. 2. q. 100. & in 4. dist. 25. & secundum alios doctissimos viros non datur simonia de iure positio; & nota, quia hodie pauci aduertunt in hoc. Item est hæreticus, qui transgreditur præcepta Apostolicæ sedis, ut 19. dist. c. nulli, vbi habetur, à pontificalibus sit alienis officijs, qui apostolicis non vult obedire præceptis. Item omnis præcisus ab ecclesia, ut in c. q. autem. 4. q. 1. vbi habetur: Hæretici probantur, qui schismate, vel excommunicatione ab ecclesia sunt separati. Et vide omnino Archid. in d. c. quicumque, vbi dicit, Quia ergo dicemus de his, qui eorum sermones audiunt? potest dici: quod si semel tantum audiunt, & nunquam postea redire voluerint, non debent iudicari credentes. Nec enim videntur approbasse, quod postmodum vitauerint. Ad hoc est efficax argumentum, 1. q. 1. c. constat, & in c. ex studijs, de præsumptio. & C. de incest. nupr. l. qui contra in fi. & ff. de in rem verso, l. si pro parte. Fateor suspicionem maxime non carere, & ideo posse purgationem indici, ibi vide Archid.

Et plures sunt species hæreticorum, ut not. Azo. in Summa in rub. de hære. in princ. & scilicet hæreticorum 80. speciales connumerantur in decretis; sed 1. vltimas non nominantur auctor nomine speciali, vide de hoc tex. in c. qui dam autem hæretici. 24. q. 3. & in fine ponit regulam generalè dicendo: Quicumque aliter Scripturam sanctam intelligit, quam sensus spiritus sancti flagitat, à quo scripta est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest. Et cum isto tex. et concordat tex. in c. hæresis, ead. cau. & q. ut in princ. regulæ diximus. Et Hostien. in Summa in principio dicit: Omnis simoniacus dicitur hæreticus, maxime qui sacramenta peruertit, ut 1. q. 1. c. fertur, & c. quisquis, & c. eos qui, & largo modo omnis, qui non tenet articulos fidei, & secundum hoc Iudæi, & Gentiles hæretici sunt; & qui communionem catholicæ ecclesie non recipit, hæreticus est, ut in Aucst. de priuile. dotis hæreticis mulieribus non præstandis. collat. 8. Et qui transgreditur præcepta sedis Apostolicæ, ut in c. nulli. 19. distinc. ut superius diximus. Et qui vult contrauenire decretis, & epistolis Apostolicis, ut in c. nullus. 19. dist. & qui eas non recipit, ut 20. dist. c. de libellis. nam pari iure censentur decreta, & decretales, ut 19. distinc. in fi. Et peccatum pagani est Apostolicis præceptis contrauenire, ut 8. dist. c. si qui sunt presbyteri. Sed stricto modo dicitur hæreticus, qui aliter sentit de articulis fidei, quam Romana ecclesia, ut in c. hæc est fides. 24. quæst. 1. hi enim, qui hoc faciunt, sunt perpetuo vinculo anathematis innodati, ut in c. ad abolendam, de hære. 1. resp. his annectuntur & hi, qui aduersantur fidei catholicæ, ut in c. firmiter credimus, de Summa Trinit. & si catho.

catho. & cum illo c. debet continuari tex. in c. excommunicamus, de hæret. Et his credentes coniunguntur, ut in c. excommunicamus, 2. eo. ti. §. & si. vbi dicit: Credentes autem eorum erroribus hæreticos eos similiter iudicamus; hæreticorum enim alij perfecti, id est errore suo firmi, & excepti; hi non timent mortem, sciunt erroris articulos, & exponunt eos. Et licet multa falsa prædicent, tamen non dicunt contra id, quod credunt, nec contra mentem suam aliquid afferunt. Alij sunt credentes erroribus eorum, & sic potest intelligi tex. in capit. 1. de hæret. Et de fautoribus, defensoribus, & receptatoribus, an differant inter se, vide Archid. in c. 2. de hæret. in 2. & 3. col. & vide Ananiam in c. excommunita. §. credentes.

Et de crimine hæresis queri potest per accusationem, & inquisitionem, & denunciationem. super quo vide in singulis rubricis de accusationibus, & denunciationibus, & inquisitionibus. Vnde scias esse præceptum singulis Archiepiscopis, & episcopis, ut quilibet per se, vel p archidiaconum suum, vel alias honestas, idoneasque personas bis, aut saltem semel in anno propriam parochiam circumeat, in qua fama est hæreticos habitare; & ibi tres, vel duos boni testimonij viros, vel etiam totam viciniam, si expedire viderit, iurare compellat, quod si quis hæreticos ibidem scierit, vel aliquos occulte cõuenticula celebrantes, quare habentur suspecti, ut c. de episc. l. cõuenticula. & c. cum ex iniuncto, de hæretic. 1. responsio. & de officio delega. c. consuluit. §. 1. Et si sciunt aliquos à conuersatione fidelium vita, & moribus dissepantes, per quod simpliciter habentur suspecti, arg. 40. 1. dist. c. quisquis. & §. vlt. & 86. di. c. inferiorum. & 23. q. 3. c. præterea. & 2. 1. q. 1. c. si quis capillum, & in c. nemo, de simo. Et Dominicus in c. inquisitores, de hæreticis, lib. 6. dicit quod ex sola suspitione proceditur per inquisitionem contra hæreticos. Et hæretici sunt credentes posse fieri duos Papas veros, & largo modo excommunicati appellantur hæretici. vide de hoc Abb. in c. firmissimi, de hæreti. Et nota, quod hæresis dicitur labe, & hoc ideo, quia in eam multi labuntur, vide de hoc Card. in Cle. 1. §. propter quod hæreticis. Et crimen hæresis est merè ecclesiasticum, & ideo seculares non habent se super eo intrinmittere, ut nota. in c. excommunicamus. 2. de hæreticis. Et excommunicationem incurrit sepeliens scienter hæreticos, nec absoluit nisi exhumet eorum corpora, ut in c. quicumque. de hæreti. lib. 6. in princ. & ibi tex. contra receptatores, defensores, vel fautores.

Et non valet promotio hæreticorum, eis credentium, fautorum, receptatorum, & defensorum eorum, nec filiorum suorum vsque ad secundam generationem, ad beneficia ecclesiastica, vel officia publica; & priuati sunt habentes beneficia ecclesiastica ad preces hæreticorum, & inhabiles efficiunt ad alia obtinenda, si scienter talia receperunt, ut in d. c. quicumque. §. hæretici, & §. ad hæc, de hære. lib. 6. sed tu vide de hoc Henricum mirabiliter loquentem, in c. vergentis, de hæreticis; & vide ea, quæ diximus in c. de crimine lese maiestatis.

Et nota, quod inquisitio hæreticorum spectat ad diocesanum, & ad inquisitorem hæreticæ prauitatis, ut est tex. in Clem. 1. §. 1. de hæreticis, vbi dicit tex. Episcopus sine inquisitore, aut inquisitor sine episcopo diocesanus, aut eius officiali, vel episcopali sede vacante Capitulo super hoc delegato, si sui inuicem copiam habere valeant infra octo dierum spatium, postquam se inuicem requisierunt, non valebit. Et sic potestas inquisitoris communicatur episcopis. Vide philip. Franc. in c. contra Christianos, de hæret. in 6. & vide Doct. in c. per hoc. Et in d. c. contra Christianos, dicunt Doct. quod si Iudæus inducit Christianum ad eorum ritum, potest per inquisitores hæreticæ prauitatis puniri; & facit contra illos, qui nouiter sunt conuersi, & inducunt filios infantes ad eorum ritum.

Et notabis, quod Saracenus baptizatus in infantia compellitur seruare fidem catho. vide Domin. in d. c. contra. & ibi etiam videbis, quod isti Saraceni nouiter conuersi, & baptizati possunt de heresi conuinci. Et contra eos facit tex. in c. de Iudæis 45. di. & tex. in c. merito 15. q. 1. Sed coactio, quæ est absoluta, non conditionalis, vel est præcisâ, excusat ad eod quod non obligantur ad baptismum, vide Archid. in d. c. contra, & vide Doct. in c. maiores, de baptismo, vide de hoc in sermone episcopali supra quando scripti de baptismo.

Et ordinarius habet iurisdictionem ordinariam, inquisitori delegatam; Et episcopus, vel inquisitor possunt ponere inquisitum in compedibus, si volunt, vide de hoc Card. in d. Clem. 1. §. propter quod. Et capitulum succedit episcopo in iurisdictionalibus sede vacante, ut notatur in d. Clem. 1. §. duro. & in c. ad abolendam, de hæreticis, & in c. vno, ne sede vacante, lib. 6. & de institutionibus c. 1. eod. lib. Et sic notabis, quod per diocesanos locorum, & p inquisitores à se de Apostolica deputatos debet exerceri officium inquisitionis, & hæreticæ prauitatis; debet exerceri tale officium remoto omni timore carnali, amore, & odio, ac cupiditate lucrî carnalis, ut notat Ioan. de Imo. in dicta Clem. 1. in princ. Et carceri hæreticorum debet esse communis episcopo, & inquisitori, ut ibi notatur. Et officium inquisitionis hæreticæ prauitatis fuit inuentum in augmentum fidei pro hoc, quia per illud extirpantur errores, & infideles reducantur ad ouile ecclesie, ut in c. inquisitionis de hæret. lib. 6. in princ.

Et inquisitores non possunt procedere contra episcopos, nisi hoc eis expresse sit commissum; quia sub generali mandato inquisitionis criminum non venit potestas inquirendi contra episcopos, ut notatur in c. inquisitores; sed si eum culpabilem sciuerit, nunciabit papæ. ita Ioan. And. in d. c. inquisitores de hæreticis, lib. 6. Et Dominicus querit in d. c. inquisitores, an episcopi possint cognoscere de hoc crimine,

mine, vel de aliis contra inquisitores, & dicit, quod non nisi post finitum officium; nisi crimen esset ad eod notorium, quod non requiretur causa cognitio, vt de filiis presbyt. c. quoniam. Et facit quod notat Ioan. And. in c. fi. in glo. fi. de rescrip.

Aduerte tamen, quod si inquisitus, de crimine hæresis, vocatus coram inquisitore confitetur errore suum, & iudex videat ipsum contritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere iniuncta pœnitentia salutari, & multo fortius hoc facere debet, si voluntarius accesserit ad pœnitentiam. Itē multo fortius si in inquisitione certum terminum apposerit promittens, quod si infra illud veniret, & pœniteret, misericorditer secum ageretur, sicut de facto vidi, dicit Host. in Summa in rubr. de hereticis. §. qualiter deprehendantur, & vide Host. vbi supra. Si vero inquisitus vocatus coram inquisitore negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet ab ecclesiastico iudice, ad quem istud pertinet, vt in c. ad abolendam, de here. Et quia inter sollicitudines nostras illa debet esse præcipua, vt vulpeculas capiamus, vt de pargatione canonica c. inter sollicitudines, notandum est, quod hæreticos deprehenditur etiam, qui leui saltem argumento a iudicio catholice religionis, & tramite fide catholica detegitur deuiare, vt C. de here. l. 2. & sic iudicia fidei faciunt. arg. ff. ne vis fiat ei, qui in possessione missus est l. quis. §. vlt. & de carbonia. editio. l. carbonianum §. causæ cognitio. Et intellige leui argumento, id est, probabilis, & quod de facili appareat: & sic vocatur leue propter leuem probationem. Item si graui infamia laborat, de alio genere hæresis quocunque volueris, puta quia conuertatur cum hæreticis, & familiaris est eis vt de Host. in Summa in rubr. de here. §. qualiter deprehendantur. Sed loquendo de hæretico proprie, & vt sit excommunicatus, & subiacet aliis pœnis contra hæreticos statutis, requiritur falsa credulitas, vt de hoc Alexand. de Hales. 2. 2. de hæresi.

Sed tu nota clariùs, quod falsa credulitas contra fidem est dupliciter. Primò directe, & principaliter, & hoc est omne, quod est contra articulos fidei. Et de hoc vide beatum Thomam 2. 2. q. 11. art. 2. Secundò, indirectè, & secundariò, sicut ea, ex quibus sequitur corruptio alicuius articuli, sicut dicere aliquid falsum in Scriptura diuina contentum, quia est corruptio illius articuli, de Spiritu sancto, qui locutus est per prophetas. Similiter dicere, quod ecclesia male determinauit in aliquo circa fidem, est contra illud, sanctam ecclesiam catholicam, & huiusmodi. Et requiritur, vt quis sit hæreticus, peruersa voluntas, & requiritur impugnationis pertinacitas ex parte irascibili, scilicet quod pertinet acriter hoc teneat. Et ita etiam tenet hoc Innoc. in c. firmiter, in fine, de sum. Trin. & fide cath. & Bal. & nau. de Cast. in rub. de summa Trin. & fide catho. C. referunt, & sequuntur. Imò, & Anton. in cap. 1. §. sanè, de summa Trin. Et omnes concludunt, quod si aliquis simpliciter credit illud, quod credit sancta mater ecclesia, sed in specie credit in Trinitate, patrem esse maiorem filio, errore duabus, quia sic credebatur tenere ecclesiam, dummodò non pertinaciter duret in hac opinione, non est hæreticus, nec potest de hæresi puniri, quod nota sequuntur Bal. ad defendendum, rufficos, & idiotas personas. Et adde. tex. in l. omnes, versic. argum. C. de hæreticis. Et vide Cepollam in cautela 205, & 237. Et sic notabis, quod si inquisitus paratus est corrigi, non est hæreticus, vt ait Apost. ad Titum in c. fi. & transumptiue in cap. dixit Apostolus 14. q. 3. vbi dicitur: Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem deuita, quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus, sequitur. tex. Sed qui sententiam suam quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ presumptionis peperit, sed a seductis, atque in errore lapsis pœnitentibus acceperunt, quarunt autem acuta sollicitudine veritatem corrigi parati, cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi, & vide bonum tex. ad hoc in c. hæc est fides 24. q. 1. & in c. damnatus, de summa Trin.

Et sic nota, quod qui errorem non defendit, imò paratus est intelligere rationem, non est putandus hæreticus, ne ille qui dubitat ex animi infirmitate, non tamen pertinaciter insistit, & intelligit c. ad abolendam de hereti. quando pertinaciter insistit. Et Ioan. And. in c. 1. de hereticis dicit, quod ille tex. debet intelligi de dubitatione, quæ habet in se firmitatem animi, & quandam pertinaciam, vt quia perferuerat in illa dubitatione; secus, si incidat in cogitationem, vel dubitationem ex primis motibus, non assistit, sed resistit confirmando se fidei ecclesie; quia tunc potius patitur ex illa cogitatione, ac meretur, quam demeretur, resistendo tamen. Et Abbas in d. c. 1. ad finem dicit, si quis erraret in fide, & crederet illam esse fidem ecclesie, & paratus esset se corrigere, si aliud tenet ecclesia, iste non est hæreticus, quia fides ecclesie, vt in c. 2. de sum. Trin. & fide catho. & quod ibi notatur, & vide, quod notatur in d. c. hæc est fides catho.

Et qua pœna feriatur heretici, certè magna, & nõ solitaria, sed multis, & diuersis; & hoc ideo, quia hæreticus omnes offendit: quod enim in religionem humanam committitur, in omnium fertur iniuriam, & ideo publicum crimen dicitur, vt l. Manichæos. C. de hereticis, non ergo debemus dimittere inultum opprobriū illius, qui peccata nostra deleuit, vt c. in nullis, §. illud, de Iudæis, quia longè grauius est diuinam offendere, quam temporalem maiestatem, vt in cap. vergentis, de hereticis; & in Au. Gen. vt non luxurientur contra naturam, col. 6. Et hæreticus male sentiens, vel male docens de sacras mentis ecclesie excommunicatus est, vt iam diximus; & conuictus, nisi se correxerit, & errorem abiurauerit; si clericus est, degradetur, & curia seculari tradatur; per quam etiam vt laicus punietur.

Eadem

Eadem etiam est pœna suspectis de heresi, si se non correxerint; & relictis omnino audientia denegatur. Seculares principes, qui iurare nolunt, ecclesiam contra hæreticos defendere, excommunicantur, & terræ eorum supponuntur interdicti; & bona hæreticorum confiscantur; & in terris ecclesie bona applicantur fisco ecclesie; & in terris Imperij iudicis secularis fisco, etiam si catholicos habeat filios. de hoc vide tex. in c. ad abolendam, iuncto c. vergentis, de hereticis.

Et filij hæreticorum vsque ad secundam generationem per lineam masculinam, & vsque ad primam per lineam femininam priuati sunt, & superiùs diximus in presenti regula. Et vide tex. in c. statutum, de hereticis lib. 6. & est sensus secundum glof. ibi. Titius est de hæresi conuictus, habet filium, & filiam; ex filio habet nepotem, & etiam ex filia habet alium nepotem, vtrum nepos ex filia sit incapax beneficiorum ecclesiasticorum, vel dignitatum secularium? respondeo non, sed solum nepos ex filio descendens; vel etiam ponamus, quod mulier heretica habet filium, & ex eo nepotē, certe solus filius est incapax; sed istud intelligitur de illis, qui in errore suo decesserunt; non autem de illis, qui fuerunt emendati, & incorporati ecclesie. Et sic est casus, in quo ex delicto patris filij puniuntur, & filius beneficiatus non perdit beneficium. glo. est singularis in c. satis peruersum 56. di. sequitur Abbas in c. cum laici, de iure patro. & in c. quanto, de iudiciis, & vide glo. in c. quicumque, de heret. lib. 6. & in d. ca. quicumque. §. ad hæc, dicitur; priuati sunt habentes beneficia ecclesiastica ad preces hereticorum; & clericus hereticus qualiter debeat condemnari, vide Philip. Franc. & Doct. in c. 1. de heret. in 6. & vide Panor. in c. pen. de heret. & Ioan. de Ana. in c. 2. de heret. Et quando pater teneatur pro filio, & quando filius patitur pro patre, vide Fely. in c. vergentis, de here.

Et nota quod clericus conuictus de heresi non debet incontinenti tradi curie seculari, sed prius debet deponi, & degradari, vt notatur in d. c. ad abolendam, & formam degradationis videbis in c. degradatio, de pœnis, lib. 6.

Et notatur in d. c. ad abolendam, quod si hereticus vult redire ad fidem, incontinenti euadit pœnæ mortis: sed duo requiruntur ad hoc, scilicet quod incontinenti, & sponte reuertatur ad fidem. Si ergo ex interuallo non sponte, sed metu pœnæ, vel probationum, dicunt se ad fidem redire, non est eis parcendum. quod bene nota secundum Abb. & Doct. ibidem. Et qui dicatur sponte redire, dic, vt notat Archid. in c. vt commissis, de hereti. lib. 6. vbi ipse dicit in 2. col. Consuevit dubitari, qui dicantur sponte ad gratiam redire; ad hoc potest dici, quod illi sponte redeunt, qui infra tempus gratie veniunt, licet sint moniti; nec enim coacti videntur, qui a nemine sunt præsentati. Et vide Dominicum in ca. vt commissis, §. nec non, de heretic. in 6. & vide Anani. in c. ad abolendam, quarta col. Et facit ad hoc, ff. ad Tertullianum l. 1. §. si mater, cum sequenti. Et certè post tempus gratie, si est res integra, hoc est, quod non est corporaliter requisitus, nec probationes contra eum receptæ; facit ad hoc tex. ff. de operis liber. l. mancipiorum. Nam si post tempus gratie, requiritur personaliter, quamuis errorem suum detegat, indignus est venia. Et sic loquitur tex. 24. dist. c. vlt. & vide de hoc C. de his, qui latrones occulta. l. vlt. & vide ea, quæ superiùs diximus, vbi index videt ipsum contritum, & speret de conuersione sua; potest ei parcere iniuncta pœnitentia salutari, de quo per Hostiensem in Summa. Et Abbas in d. c. ad abolendam dicit; Ad hoc vt redeuntibus ad fidem dimittatur pœna mortis, requiritur etiam, vt satisfactio nem congrua exhibeat de peccato; nam potest sibi indici pœnitentia, vel alia pœna pecuniaria, de quo, dic, vt in c. vt commissis, de heret. lib. 6. Et vide ea, quæ notatur in Cle. ad nostrum; de hereticis. Et vide tex. & Abb. in c. excommunicamus 2. de hereticis.

Et heretici debent puniri pœna ignis, & sic debent cremari, ita Doct. in d. c. ad abolendam. Et coligitur ex euangelio Ioannis in c. 15. vbi dicitur; Si quis in me non manet, mittetur foras, sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent. Sed ius ciuile punit hereticum pœna mortis, vt in l. Arrianj. C. de hereticis; coniuncta l. vltimum supplicium, ff. de pœnis. Et hanc pœnam esse debitam interpretatur consuetudo. Conuenit ergo in hoc lex diuina, canonica, ciuilis, & consuetudinaria, vt cõmuniter puniantur pœna ignis.

Et Dominus non vult hereticos permitti viuere, vt in c. 13. Matthei, in illa parabola, Simile factum est Regnum celorum homini, qui seminauit bonum semen, &c.

Et causæ criminales episcoporum etiam hæresis, ab ipso tantum summo Romano Pontifice cognoscantur, & terminentur, vt in sacro Concilio Tridentino in sessione 24. ca. 5. Sed si electio episcopi esset vitiosa ex parte materie electionis, vt si ante electionem esset deuius a fide, in hoc casu electio vitiosa esset nulla, quoniam hæreticus non potest esse materia, super quam cadat electio Apostoli, ita doct. Card. sancti Sixti in c. si quis pecunia. 79. dist.

Et qualiter hereticus reconcilietur ecclesie ante condemnationē, dic, quod debet fieri præfatio iuramento, quo heresis abiuratur; & fides catholica ad mandatū ecclesie promittitur tenenda. forma autem iuramenti habetur, t. q. 7. c. quoties & de consecra. dist. 2. c. ego Berengarius. Et clerici spontaneè reuertentes recipiuntur in ordinibus suis ex dispensatione 1. q. 1. c. omnes, & q. vlt. ca. saluberrimi. quod si post hoc iuramentum, tanquam canis ad vomitum redeant, sine aliqua audientia, & spe misericordie condemnantur. Vide de hoc Host. in Summa, in rub. de hereticis, in §. quando vbi ipse querit, an cum talibus, vt promoueri possint, valeat dispensari; & concludit, quod sic sibi videbis.

Et

Et nota, quod licet quod ad poenam corporalem parcatur abiuranti haeresim, vt in c. ad abolendam §. illos quoque, non extenditur talis indulgentia ad bona. arg. tex. in c. vergentis, de haereticis; nisi expressè dicatur; & vi. ad hoc ea. qua not. in l. 1. C. de sentent. passis, & l. si adeptis, & l. si insulam, & l. generalis, eod. tit. & l. seruus affectus, de actionibus. & obligat. Et in isto crimine haeresis, & obligat. lae Maieſtatis bona ipſo iure sunt confiscata à tempore delicti. vide de hoc Anchar. in d. ca. vergentis. & de hoc infra dicemus. Et Card. in d. c. ad abolendam, dicit, quod relapsi hodie in nullo audiuntur quo ad euitandam poenam temporalem, vt in c. super eo; de haereti. lib. 6. vbi dicitur, Curie seculari tradendi sunt relapsi in haeresim, licet ad fidem redeant: non debent eis negari sacramenta poenitentiae, & eucharistia: Et vide ibi Phil. Franc. & vide ibi etiam Dominicum. & vide Anto. in c. ad abolendam. in r. col. vbi ipse dicit; Nota primò, quod haereticus relapsus non auditur volens iterum haeresim abiurare, & vt de tex. in c. accusatus. de haeret. lib. 6. qui procedit etiam, si orimen haeresis tempore abiurationis non fuerat plenè probatum. Et quis dicatur relapsus in haeresim, vide tex. in d. c. accusatus. vbi dicitur; Abiurans in iudicio haeresim propter vehementem praesumptionem, si iterum labitur, licet non fuisset plenè probatum, relapsus dicitur. Secus, si leuis fuerat praesumptio. Et culpabilis in vno articulo haeresis generaliter postea abiurando relapsus dicitur, si committit in alium titulum separatum, vt in d. c. accusatus. Et sic propter vehementem praesumptionem non damnatur quis de haeresi, sed cogitur ipsam haeresim abiurare. vide de hoc Doct. in d. c. accusatus, & formam abiurationis. vide in c. inter, de purgatio. cano. & in c. ego, de conse. dist. 2. & adde ad ea, quae superius diximus de mente Host. circa abiurationem haeresis, & vide spec. in tit. de haeret. in verfic. de forma iuramenti.

Modò quæro, vtrum iudex secularis astrictus ad exequendam sententiam laram contra haereticum possit cognoscere de iustitia processus, & videbatur, quod sic, & Bart. tenet in l. diuus 2. ff. de custo. reorù. Et Bar. & Bal. & Nau. de Cast. in l. magistratibus, ff. de iurisdic. omn. iud. & Bart. in l. non dubium, ff. de custo. reorum. Et Anto. in c. 1. de obligatis ad ratioci. & in c. is, de offi. ordin. Sed contrarium tenet Abb. in d. c. ad abolendam, & Ange. in dicta l. diuus. Et Arch. in c. at si clericus, de iudicis, & Bal. in Aucten. clericus. C. de episcopis, & clerici. & Ange. in d. l. magistratibus; & Abb. in c. fina. de statu mona. poterit tamen iudex secularis ad cautelam facere, quod ille condemnatus confiteatur se esse illum. de quo sententia loquitur; sicut de bannito capto docet Bart. in l. demonstratio, ff. de condi. & demonstra. & l. inter stipulantes. S. si sticum. ff. de verbo. obliga. & Bal. in c. r. de seu. sibe culpa non amittendo. & Ange. & Imo. in l. nominatum, ff. de heredi. insti. Et poena mortis debetur de iure dicitur vt in capit. si mulieris 23. quaestio. 5. & de hoc iam superius diximus; & cat. circa istum punctum videbis per Felynum in dicto capitulo ad abolendam. ad fin. vbi circa istam quaestionem plures opiniones recitant.

Et nota, quod bona haereticorum ipſo iure sunt confiscata, vt est tex. in c. eum secundum, de haeret. lib. 6. Et Archid. in r. col. in d. c. cum secundum; dicit. quod sunt confiscata tempore commissi criminis; & sic donatio, siue alienatio facta per haereticum ante damnationem non tenet. Et licet dominia bonorum haereticorum non pertineant ad fiscum, siue ad ecclesiam, nisi demum damnatione secuta super crimine, tamen ex quo est secuta damnatio, effectus huius damnationis trahitur retro ad diem commissi criminis, & videtur ei interdicta alienatio. Et Dominicus ibi dicit, quod bona intelliguntur confiscata à die commissi criminis, etiam si poeniteat. Et ideo intellige confiscata intantum, quod sententia super crimine lata retro trahitur, & alienata post crimen commissum possunt euinci tanquam propria eunt centium; etiam non restituito pretio emptoribus, quantuncunque sint bona fidei. Et ista est veritas per tex. in d. c. cum secundum, qui vult, quod eo ipſo quod crimen committitur, bona intelligantur confiscata. & Ioan. And. in d. c. cum secundum, ad fin. dicit, quod fiscus, vel inquisitores vendicant rem; quia effectus damnationis retro trahitur; & allegat ad l. luli. maie. l. quisquis §. emancipatio. & C. de apostata. l. apostatarum 1. respon. & ff. de accusa. l. ex indiciorum. Et si haec sunt in crimine lese maieſtatis, vt in glo. fortius in crimine haeresis. Et Ancha. in dicto cap. cum secundum, in princ. dicit; quid iuris de alienatione facta per illum, qui iam cogitauerat delinquere? quae cogitatio colligitur ex pluribus coniecturis, quas ponit Bart. in l. post contractum, ff. de donationibus. ibi vide per Ancha. in d. c. cum secundum.

Cum verò constitutio priuat delinquentem, statim, & ipſo iure dominia alienationis facta per eum post contractum delictum non tenent, sed reuocantur per fiscum etiam non restituito pretio emptori primo, vel vltiori, per quotcunque manus transfuerit res alienata, cuius iam dominium erat acquisitum fisco.

Quod est verum secundum Ioan. And. nisi pretium solum, vel aliud loco pretij, esset in bonis haereticis. arg. ff. de lega. 1. l. Imperator, & l. sequenti, & idem etiam tenet Arch. in d. c. cum secundum. Et sic iste punctus remanet expeditus, & vide Abb. in c. fi. de haeret. & vide Bar. in l. Imperator, de iure fisci lib. 10. qui loquuntur circa confiscationem bonorum haereticorum: sed talia bona tenentes possunt pro se scribere. vide Ancha. in d. c. cum secundum, in prin.

Sed aduerte, & nota, quod apprehensio bonorum fieri non debet, nisi prius pronuntiatum fuerit super crimine per iudicem ecclesiasticum, qui hoc possit, vt est tex. in d. c. cum secundum. Et ibi Ioan. And.

And. Et si in vita ipſorum haereticorum non fuit sententia, declarabitur post mortem eum haereticum fuisse, ad finem confiscandi bona; quia crimen haeresis non extinguitur morte, quod ad captionem bonorum ipſius. vide de hoc tex. in capit. accusatus. §. in eo. de haeret. in 6. & vide ibi Dominicum. Et propter delictum vxoris in quinque casibus confiscatur, & publicatur dos. Ita Bar. in l. quinque legibus, ff. de bonis damnatorum. Et vide Ancha. & Phil. Fran. in c. decreuit, de haeret. in 6.

Et nota, quod crimen haeresis est graue, vt in c. vt officium. §. verum, de haere. in 6. & ideo debet procedi cum maiori cautela, quia de salute hominis agitur, vt in c. quiescamus 42. di. & in c. ad hoc. 7. q. fi. in fine, & in l. additos, de appella. Et iudex cum maiori cautela debet aduertere ne magis erret in causa criminali, quam faciat in ciuili, vt in tit. qualiter & quando, §. de accusatio. Et vide 38. di. c. quamuis in princ. Et contra suspectum de haeresi, qui non potest veraciter conuinci, indicitur sibi purgatio ad arbitrium episcopi, & inquisitoris, Et si defecerit, punitur, vt conuictus, vt in c. inter, de purgatio. cano. Et vide de hoc Abb. in c. ad abolendam, de haeret. in r. col. Et vide etiam tex. in c. quoties, de purga. canonica. Et excommunicatus propter contumaciam super haeresi, de qua erat suspectus, post annum damnatur, vt haereticus. vide de hoc in c. cum contumacia, de haeret. lib. 6. Et in crimine haeresis iudex solus non debet examinare testes, sed habere secum alios socios probos, & honestos, vt notatur in c. vt officium, de haeret. lib. 6. Et ibi concludit, quod per duos testes probatur crimen haeresis. Et religiosi possunt officium tabellionatus exercere in causa haeresis, vt in d. c. vt officium. §. ad rescribendas. Et inquisitores possunt conuocare peritos, vt eis assistant; & possunt recitare sententias suas per alios, de quo videbis in c. vt commissi. Et ibi videbis per Dominicum an sit necesse in crimine haeresis nouam sententiam promulgare; & dicit, quod non, quia iam per canones est antiquitus promulgata; & sic potius denuntiatur, vel declaratur. Et notabis tex. in d. c. vt officium, in principio; qui informat inquisitores ad Deum, vt eius timorem metui hominum anteponan. in procedendo contra haereticos, & suos fautores; & etiam in eos absoluedo, cum verè redierint. Et tex. in d. c. vt officium, in §. verum, instruit inquisitores in modo examinationis testium; & in personis, quae testificata scribere debeant. Et notabis etiam tex. in c. vt commissi, de haere. lib. 6. quia illa Decretalis comprehendit plura vtilia procedendi officio inquisitorum; dat enim eis potestatem committendi citationes, & sententiarum denunciationes; dat potestatem vocandi peritos, clerum, & populum. vt eis assistant; dat potestatem procedendi contra illos, qui de sua in aliam prouinciam se transtulerunt; dat potestatem reperendi libros, & processus, commutandi, & mitigandi poenas, priuandi, & priuatos nuntiandi officijs, & honoribus, vt videbis tex.

Et in causa haeresis proceditur simpliciter, & de plano; & dicta testium; & accusatorum non publicatur. tex. est notabi. in c. fi. de haeret. lib. 6. Et ibi notatur ex tex. quod in causa haeresis inquisitor non debet ferre sententiam sine consilio peritorum. Et quia tex. dicit in causa haeresis esse procedendum simpliciter, & de plano, vide circa istum articulum ea, quae diximus in capitulo de crimine lese maieſtatis vbi etiam proceditur simpliciter, & de plano. ibi videbis omnino. Et etiam vide tex. in Clem. 1. de haeret. de princ. vsque ad fin. quia multa prouidet, & praecipue circa carceres haereticorum, & custodes, & ministros, & circa alios officiales.

Et inquisitor haereticus praenatus debet saltem attigisse quadraginta annos, vt notatur in Clementina nolentes, de haereticis; & ibi dicitur per Ioan. de Imo. quare maior aetas requiritur in inquisitore, quam in episcopo, quum maior perfectio requiratur in episcopo, quam in inquisitore? ibi vide per eum.

Et post mortem quarti potest de crimine haeresis, vt notatur in c. filij, de haeret. lib. 6. ibi Ancha. vbi ipse dicit in principio; Nota, quod post mortem potest moueri quaestio super haeresi contra memoriam defuncti. Et est speciale in hoc crimine, & in crimine lese maie. vt notatur in c. vergentis, de haereticis. Et quomodo autem contra defunctum procedatur, vide glo. notabilem Insti. de haereditatibus, quae ab intesta. deferunt. §. per contrarium. Et filij, & haeredes sunt conuocandi, cum contra patrem proceditur post mortem. Ratio est, quia interest filiorum patris memoriam non condemnari, vt in c. 3. §. de haere. lib. 6. Et interest etiam heredum propter bona, quae ab eis auferuntur, vt in c. secundum leges, de haere. lib. 6. Et in d. §. per contrarium, Insti. de haeredita. quae ab intesta. dese. Testis in causa haeresis compellitur dicere veritatem etiam de suo crimine; & potest ex interuallo corrigere dictum suum. Et dicti testis habetur pro confessione, quatenus aliquid deponit contra se. vide de hoc Domi. in c. accusatus. §. licet, de haere. in 6. Et per quot testes crimen haeresis debeat probari, vide Ioan. de Anania. in ca. excommunicamus, 1. in §. addicimus, de haere. Et adde ad ea, quae superius diximus. Et excommunicati, participes, & socij criminis admittuntur in testes contra haereticos, si sciunt verisimiliter veritatem deponere in fidei fauorem. vide de hoc tex. in c. in fidei fauore, de haere. lib. 6. vbi notatur, quod propter fauorem fidei multa statuantur, contra iura communia. & ibi queritur; Quid si testis est inhabilis per c. felicis. de poenis. lib. 6. an admittatur in causa haeresis. Archidiaconus putat, quod sic. Et vide Domi. in d. c. in fidei fauorem. Et vide etiam in d. c. felicis.

Et nota, quod proecessus inquisitionis dicitur fauorabilis per respectum ad processum accusationis criminali.

criminalis. quod bene nota, secundum Dominicum in d. 6. in fidei. & ibi notatur an Papa possit accusari de heresi occulta. & vide Doct. in c. si Papa 40. dist. & vide Calderinum in consi. 5. in tit. de heret. ubi ipse dicit ad finem; Præsumptio, si sit violentissima, sufficit ad condemnationem de heresi, & ad purgationem indicendam sufficit vehementis præsumptio. Et vide de hoc in c. accusatus, de hereti. lib. 6. & vide Ioan. de Ana. in rub. de heret. in 2. col. utrum quis possit condemnari ex vehementi suspitione; & superius tetigi hoc. Et quæ ex constantiæ sint consideranda ad hoc, ut testis maxime inhabilis adhibeatur fides, debet dilcerit per ipsos inquisitores, quorum arbitrio relinquuntur. Et vide de hoc Ioan. And. Et vide Philip. Franc. super glo. in d. 6. in fidei.

Et nota, quod civitates resistentes his, de quibus in c. ad abolendam §. civitas. Et in ista materia nõ tradas oblivioni tex. in c. cum contumacia, de heret. in 6. & dicitur contumax, qui non parer mandato iudicis, vel se absentat à iudicio. Et propter quamlibet suspitionem non debet quis citari in causa heresis, sed debet esse probabilis vide de hoc Dominicum in d. c. eim contumacia.

Et pertinacia si perseveravit post annum? ibi vide Doct. circa istam materiam. Et nota, quod contra rebelles ecclesiæ invocatur brachium seculare, ut in cap. si quis sacerdotum 11. q. 3. & c. petimus. Ideo quæ manu militari sunt hæreticis omnia bona auferenda; quia secundum Ili. & August. & alios sanctos ipsa bona nullo iure possunt hæretici possidere: naturali non, quia sunt communia, ut in c. ius naturale 1. dist. nec iure diuino, sicut filius Dei ostendit dicens; Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructum eius. Item, labores impiorum iusti edent. vide de hoc Hostien. in Summa in rub. de hæret. in §. qualiter deuitetur.

Et nota. quod heresis est grauius delictum, quam homicidium. ita Bal. in l. 1. C. qui accusa. nõ possit dicitur ibi post Augustinum, quod heresis; in quam quis incidit ignoranter, est grauius delictum, quam homicidium dolosum. Et si dominus temporalis monitionem ecclesiæ spreuerit, excommunicandus est; & si in excommunicatione per annum steterit; post annum elapsum summus pontifex denunciet vasa sua ius absolutos à fidelitate, & terram exponet catholicis decipiendam, saluo iure domini principalis. Eandem penam patitur etiam, si nullum dominium super se recognoscat, ut in c. excommunicamus 1. §. moneantur, de heret. Et vide Hostien. in Summa, in d. §. qualiter deuitetur. Et sortilegi, & dantes pocula amatoria, & inuocatores demonum ad sciendum futura, & præterita, an sapiant heresim, vide de Ioan. de Ana. in rubri. de here. in 2. & 3. col. Et perius an sit hæreticus, vide eund. in c. 1. de heret. Et si accusatus de heresi pendente accusatione seipsum interfecit, vide late in l. 2. C. qui testa. facere possunt. Et vide Ioan. de Ana. in c. firmissime, de heret. Et sacerdos, qui hostiam non consecratam accepit an sit hæreticus, vide Ioan. de Ana. in c. ab abolendam, in 2. col.

Et nota, quod crimen heresis habet principium, & complementum; principium quidem in errore, complementum in pertinacia ita Doct. in c. heresis 24. q. 3. Et si condemnatus de heresi, vel crimine legem male. habebat ius patronatus, remanebit pænes ecclesiam, quæ in effectu fiet libera. Et quid, si habebat feudum, vel prædium emphyteoticum? vide de hoc Ioan. de Ana. in c. vergentis, in 1. col. Et scripturis, & libris hæreticorum non datur fides aliqua; quia dånato auctore damnantur eius scripturæ, & libri, ut notatur in c. fraternitatis, de heret. & ibi notatur, quod si duo contendunt de papatu, & pro certo nescitur, quis eorum sit verus papa; concilium debet congregari, & causam decidere. & vide tex. notabilem, & non est alibi quod ad hunc articulum iuncta glo. in c. si duo 79. distin. Et Hugo ponit ibi vnum singulare dictum, quod poterit concilium congregari per Cardinales, quando neuter contendendum vellet congregare suam obedientiam in eodem loco.

Et nota, quod si factum heresis est dubium: tunc quæstio debet remitti ad solum papam, ut in c. quoriam 24. q. 1. & in c. maiores, de baptismo. Et vide Abba. in c. ad abolendam, de heret. in 2. col. Et nota, quod episcopus etiam hereticus non potest deponi ab alio, quam à papa, ut in c. accusatus 3. q. 6. Et vide Abb. in c. excommunicamus 1. ad fi. de here. sed tu vide de hoc ea quæ scripsi in c. 15. supra in isto Speculo, ubi loquor de electione episcopi vitiosa ex parte materiæ, & vide Concilium Tridentinum, ut dixi supra.

Et clericus deprehensus in heresi volens redire ad fidem. an sit deponendus, & in carcere detrudendus. vide Abb. in c. excommunicamus 2. de here.

Et nota, quod obligati lapsi manifestè in heresim, sunt absoluti de omni debito infidelitatis. & totius obsequij, & omni pacto quacunque firmitate vallato, vide Doct. ad hoc in c. fide hereticis, & nota quod appellatione bonorum continentur obligationes. actiones, & iura, ut in l. bonorum §. in bonis ff. de verbo. signific. & notat. in capit. relatum 2. de testa. & vide Cardin. in dicto cap. fi. de heret. Vbi ipse dicit, quod serui, & liberti, & mercenarij sunt absoluti ab ipso iure. Et vide Specul. in tit. de heret. in princ. ubi ipse dicit, in heresi sic concipies libellum. Et ibi etiam vide de modo incipiendi libellum contra credentes, & receptatores, & contra suspectos de heresi, & sic remanet expedita tota materia de crimine heresis.

De Scisma.

De Scismaticis.

Nunc ad secundam partem regulæ transeamus scilicet, de scismaticis. Et scisma est illicita discessio illorum, quorum vnitas esse debet: vel scisma est illicita diuisio per inobedientiam ab vnitate scite ecclesiæ facta; ut in c. inter hæresim 24. q. 3. Ideoque scismatici volentes Dei ecclesiam discedere, peccant in fide, quod ad articulum illum, Credo in Spiritum sanctum, vnam sanctam ecclesiam catholicam. Et hoc nomen scisma Græcum est, & dicitur à scissura, ut in capit. scisma 24. quæst. 1. & in vnitatis scissura esse non potest. Non ergo vnitati communicat, qui scismaticis communicat: partes sibi fecerunt, & ab eo, quod vnum est discesserunt, ut in dicto c. scisma. Et vide de hoc glo. in cap. quia diligentia, de electio. differt autem ab heresi in principio; nam heresis in sui principio habet peruersum dogma, quod non habet scisma; sed si perdurat, cadit in heresim, quia fugit se recte ab ecclesia recessisse. Et ideo censetur hæreticus, ut in dicto cap. inter hæresim, & scisma 24. quæst. 3. Et sic peccat, ut superius diximus, in illum articulum, Credo in Spiritum sanctum, vnam sanctam ecclesiam, & c. vel est inter hæc duo talis differentia, qualis inter genus, & speciem; quia omnis hereticus est scismaticus, sed non conuertitur, de hoc vide Hostien. in rub. de hereticis, in §. 1. & 2. & sic hæreticus, vel scismaticus equiparantur. Et regulare est, ut scisma non sit sine heresi, & fallit in dicente se esse papam, & alium Antipapam: nam isti non sunt hæretici; vnde est scisma sine heresi, quia quilibet credit vnitatem ecclesiæ, & ecclesiam esse apud se. ita dicit glo. singularis in capit. 1. 24. quæst. 1. Et idem dicit de credentibus, ut credentes non dicantur heretici; ex quo credant vnam esse ecclesiam, quam dicunt consistere debere apud istum. vide de hoc Abb. & Doct. in capit. firmissime. Et largissime omnes constituti in peccato mortali dicuntur scismatici; sunt enim extra charitatem 11. quæ. 3. capit. audi. & c. dixi 24. q. 3. large verò dicuntur scismatici, quia sunt extra ecclesiam, & communionem fidelium. capit. cum excommunicato, & cap. sequenti. 11. quæst. 3. stricte verò dicuntur scismatici, qui proprium episcopatum deiciunt de sede episcopali: & communiter tenetur, quod isti non sunt excommunicati, ex quo nõ sunt diuisi ab ecclesia Romana, licet proprium episcopatum deiecerint, & alium episcopatum exercent. vide de hoc Abba. & Ioan. de Ana. in rubrica de scismaticis. Aliquando, & stricte dicuntur scismatici secundum materiam nostram, qui diuidunt se ab ecclesia Romana, constituendo sibi ecclesiam. ordinando presbyteros, & clericos, ut in cap. loquitur dominus 24. q. 1. & in dicto cap. inter hæresim, 24. quæst. 3.

Et qui contemnunt constitutiones ecclesiæ sunt scismatici stricte, ut in c. nulli fas est 19. di. & c. iurationes faciunt contra episcopos, & prælatos. & de hoc vide Ioan. de Ana. in d. rub. de scimat. & vide Abb. in d. rub. vbi dicit ad finem; Puto hodie quod tam ipse, qui segerit pro papa, quam sibi adherentes, excommunicationi subiaceat, per ea, quæ notantur in c. licet, de electio. Sed si quæstio esset dubia, & maxime si consistit in facto intricato, & longo, tunc putare omnes euitare excommunicationem, & peccatum, arg. l. regula, & l. 2. ff. de iuris, & facti ignorant. & vide in c. Apostolicæ, de cler. excommuni. ministran. & in c. vt animarum periculis, de consi. lib. 6. & vide Bal. circa materiam scismaticis, in Tractatu suo de scimate, quem posuit in rub. C. si quis aliquem testari prohib.

Et scismatici tunicam Christi inconfutibilem scindere nituntur, ut in Extrauagan. incip. discipulorum Christi, sub tit. de celeb. Miss. Et ideo vestimentum domini non fuit scissum, quia ecclesia Dei scindi nõ debet, sed tota in vnitatis consistere debet, ut per Ioan. de Ana. in d. rubri. de scisma. in 2. col. & vide Doct. in rub. de scimat.

Et qua pœna scismatici feriuntur; certè puniuntur à Deo, & hominibus: ut sciant homines, quam graue, & quam detestabile sit hoc crimen, & ostendit dominus in Chore, Datham, & Abiron, quos terra viuos absorpsit. Et licet alibi dicatur, heresim esse maius inter crimina, eò quod primum locum tenet in pœnis 32. q. 7. c. quid in omnibus; est verum in non scimate. Tamen ex quo scisma iudicatum, & confirmatum fuerit, idem est crimen, & vtrique est eadem pœ. infligenda, ut patet in his, quæ superius diximus.

Et ab hominibus etiam puniuntur; nam excommunicantur, si non respuerint, & deponuntur, ut in c. in nomine Domini 23. di. Et si aliter non possunt distringi, inuocandum est brachium seculare, ut in c. petimus 11. q. 3. & de offic. ordina. c. quoniam in quibusdam §. pen. & §. si. Et dispensatio circa scismaticos quibus casibus sit reseruata Papæ. vide Abb. in c. fin. ad fin. de scisma.

Et scismaticus non potest conferre beneficia, vel ordines, & dignitates dare. & tenens beneficium ecclesiasticum à scismatico, vel consentiens ordinationi factæ per eum est ipso facto excoicatus. Et scismaticus existens in peccato mortali an, & quando possit conferre temporalia, vel spiritualia, in quibus conferatur ordo, vel non, vide Abb. in c. 1. de scisma. & vide alios Doct. Et ordinatus à scismatico est ab officio repellendus, nisi probet secum dispensatum per habentem potestatem, ut in c. si. de scimat.

Et dispensatio est iuris communis relaxatio facta cum causa cognitione ab eo, qui habet potestatem dispensandi, ut est glo. in cap. requiritis §. nisi rigor 1. q. 7. & vide Abb. in d. c. fi. in 2. col. Et ordinationes factas ab illis, qui à scismaticis ordines receperunt, sunt irritæ, vide Pet. Anch. in c. 1. de scismaticis, non sunt ipso iure excommunicati, ut in c. in nomine Domini 23. di. sed Host. dicit, proprie scismaticus

dicitur, qui non recognoscit potestatem Romane ecclesie, sic enim efficitur omnis extranea ab ouili, vt de maio. & obe. c. solita §. pen. vnde si aliter occupet cathedram, quam debeat, pura minus canonice, fur est, & latro, vt 7. quest. 1. c. non furem, & 23. q. 4. c. tres personas, de iure patr. c. relatum. Et intellige etiam in pastore sedis Apostolicae, quia ibi multo fortius debet habere locum, vt de elect. c. licet de vitanda, & 23. dist. c. in nomine Domini. Et proprie dicitur scismaticus (vt diximus) qui non recognoscit ecclesiam Romanam. vide ad hoc bonam glo. in c. non vos, 23. q. 6. Anch. in d. c. 1. de scismat. referendo Host. dicit, quod isti scismatici, qui se extollunt contra ecclesiam Romanam, vt sunt Graeci, ipso iure sunt excommunicati.

Sed nota, quod nullum peccatum, quantumcumque graue sit in ordinatore, vel ordinato, impedire potest quominus ordinatus characterem recipiat. & executionem in habitu, licet non in actu. ita Anch. in d. c. 1. referendo Innocentium, Et quis possit dispensare cum scismatico, vide glo. & Doct. in c. fin. de scisma.

Et scismaticus etiam clericus potest puniri a iudice laico, etiam non secuta degradatione. vide de hoc Ioan. And. in c. cum non ab homine. de iud. & vide Ioan. de Ana. in rub. de scisma. & vide Domini cum in c. 1. de hom. lib. 6. vbi etiam loquitur de assassinis.

Et nota, quod etiam si papa dicatur haereticus, Cardinales, & alij praelati ante tempus ab obedientia sedis Apostolicae non debent recedere; alij tanquam scismatici sunt puniendi ita probatur. 17. dist. c. consilia. §. hinc etiam, vbi dicit Dominicus bene esse notandum, quia facit ad Cardinales, qui recesserunt a Gregorio de ciuitate Lucana ad ciuitatem pisarum, antequam esset a concilio pisano depositus. Sed aduerte, quod ius permittit, quod quis possit a superiore recedere, quando est a iure notorie suspensus, iuxta ea, quae notantur per omnes in c. tua, & in c. vestra, de cohabitatione clericorum. Et nota, quod Cardinales tractantes de futuro papa eligendo, viuente papa, incidunt in crimen laesae maiest. vide Io. And. & Inn. in c. veniens, de accusa, & vide Bar. in l. quoniam liberi C. de testi. & vide Alex. in addit. in l. 1. ff. ad l. in laesae maiest.

Et contra scismaticos potest crux praedicari, vt in c. hortatu, & precibus 23. q. 8. vbi habetur, quod papa potest hortari Reges catholicos ad bellum contra opprimites ecclesiam. & vide Bar. in l. 1. c. de pact. & vide tex. non allegatum a Doctoribus in c. dicat aliquis 23. q. 5. ver praeter ea. & vide Lucam in Actib. in c. 23. vbi Paulus Apost. inuocauit auxilium seculare.

Et an scismaticus possit testari, vide Bart. in l. fin. C. si non competenti iudice. Et scismatici capti in bello debent furea suspendi. ita Bal. in c. iniuria, de pace iuram. firm. & vid. tex. in vno c. de scisma. in 6. vbi Bonifac. 8. Iacobum, & Petrum de Colonna olim Cardinales deposuit. & ibi videbis processum contra eos factum. & no. & adde ea, quae superius diximus, quod character spiritualis inuisibiliter spiritui sancto cooperante confertur per impositionem manuum factam, iuxta ritum ab Apostolis introductum, scilicet petro, Iacobo, Ioanne quando miserunt Paulum, & Barnabam ad praedicandum, vt in capit. quod die dominico 75. distincta. Non mireris ergo si character iste transferatur a deposito, & nihilominus remaneat penes ipsum. Et de isto characterе spirituali, & de alio corporali, vide Hostien. in Summa in rub. de scismat. in §. si. Et circa istam materiam de scismaticis omnino videbis Bal. in d. tract. de scismate, vt superius diximus. Et vide sanct. Tho. in 2. 2. q. 12. & de characterе, vide infra in tit. de characteribus.

De Apostatis.

ET quia iam ista materia remanet plana, transeamus ad tertiam, & finalem partem regulae scilicet de apostatis, & primo ad euentum quaeo, quid sit apostasia. Apostasia est temerarius recessus a statu fidei. obedientiae, vel religionis, quam quisquis professus est se tenere. & dicitur apostasia quasi post factus, id est retrogradus status. Ideo apostasia est retrostatio, vel retrogradatio; vnde apostata dicitur quasi retrorsus, vt 26. q. vlt. c. non obleruetis. Et apostata non est aptus regno Dei, cum ad aratrum manum posuerit, & respiciat retro, vt 12. q. 1. c. fancimus. de quo vide Host. in Summ. in rub. de apost. in princ. Sed tu ultra cum vide glo. in c. ex parte, de temporibus ordinan. & in ca. consulti, de regularib. & in c. si. 50. di. Et proprie apostatae dicuntur, qui propriam fidem relinquunt, vide de hoc Bart. in rub. C. de apostata, & improprie dicitur apostata, qui religionem exit. vide ad hoc glof. in l. inter claras, de sum. Trin. & omnes Doct. in rub. de apostatis dicunt; Apostasia est temerarius recessus a statu fidei, obedientiae, vel religionis, vt superius diximus. Et Cardin. in c. 1. de apost. in 2. col. dicit. Quaeo, quid est apostasia? & dicit; vocabulum est aequiuocum, & multiplex; & ideo non definitur in suo genere. Est autem apostasia triplex, scilicet perfidia, inobedientia, & irregularitatis; perfidia autem dicitur apostasia, quando quis recedit a fide catholica, vt fuit Iulianus Apostata, vt 2. q. 7. c. non potest. Et puniatur, vt haereticus; quia vere haereticus est, quia recessit a fide. & habent locum iura posita in tit. de haeret. & de isto apostata proprie loquitur rub. C. de apostata. & dicitur ibi in l. apostatarum, quod istud crimen est publicum, & omnes admittuntur ad accusandum. potest etiam quis de isto crimine accusari post mortem, & eius memoria damnari, dummodo accusatio fiat intra quinquennium, vt in l. 2. C. de apostata. & vide

Bar. ibi. & vide ea, quae habentur in c. 2. de praescriptionibus. 6. Sunt & isti apostatae intestabiles a ciuibus, & passiuè, & a testimonio repelluntur; nec eis superueniens poenitentia prodest, vt in l. hi, qui sanctam C. de apost. vide ibi Saly. vbi dicit, quod haereticus datur venia; sed si apostatar, non, quantum ad poenam corporalem. Et bona apostatae publicantur, vt l. 1. C. de apost. quod est verum, si crimine probetur in vita; sed si post mortem, tunc bona deferuntur proximioribus fidelibus, vide de hoc Sal. in l. 1. & 2. C. de apost. & vide Ioan. de Ana. in c. 1. de apost. Et adde, quod qui per suasionibus fecit aliquem apostatar a fide Christi, capite puniatur, ac si eum ad istud per violentiam induxisset; & in isto casu persuasio, & violentia equiparantur, vt in l. hi, qui. C. de scismaticis. & persuasio dicitur ipsum delictum; ita Bar. in l. ob hac, ff. de infamibus. Et quae differentia sit inter mandantem, & persuadentem, inter consilium, & persuasionem, & instigationem, & instructio nem, vide Bart. in l. non solum §. si mandato, ff. de iniuriis.

Nota tamen, quod secunda species apostasiae, scilicet inobedientia, quandoque incidit in primam, quia non obedias Papa: ex eo, quod patet eum non habere potestatem, est haereticus, vt superius diximus in prima parte istius regulae; sed si non negas hanc potestatem, sed non vult obedire ex contemptu, grauius puniri debet, quia debet deponi, & si est incorrigibilis, eraderetur curiae seculari, vt in c. cum non ab homine, de iud. & vide Abb. in c. 1. de apost. Si autem nollet obedire ex quadam concupiscentia, tunc iuris puniatur de quo aliquid in c. nam concupiscentiam, & in c. 1. de coact. Et qualiter puniantur apostatae perfidiae, & inobedientiae, vide Host. in Summa in rub. de apost. in §. qualiter puniantur apostatae.

Nunc dicamus de apostasia religionis; & dicitur apostata, & recedens a reliquit habitum religionis; vt dicuntur abeuntes retrorsus, vt dicit tex. in c. non obseruatis 26. q. fi. Vnde dicitur apostata is, qui ad seculum rediit. ita Doct. in c. 1. de apost. & vide Arch. in c. 1. de temporibus ord. lib. 6. & glo. in c. 1. de apost. ponam exemplum de apostasia religionis, videlicet quando quis recedit ab ordine, & religione iam sumpta. & in in ipso non multo alios modos, vt puta, quia dimisit habitum, & conforam, & duxit uxorem, & rediit ad seculum. & adde id, quod notat Ioan. in c. si de renunt. & in c. intelleximus, de etate, & qual. vbi notanter dicit, quod religio recedens in consilio, superiorem suo, & non subiectis se alio ius obedientiae, vt quia non intrat aliud monasterium, dicitur apostata, quantumcumque retineat habitum, & tonsuram; quia recedit a regula superioris, & sic venit contra vnum ex tribus substantialibus, scilicet contra bonum obedientiae, vt in c. 12. de statu. reg. Et talis apostata, in loca irregularitatem potest diuersimodo de puniri, vt habetur in c. de apost. in quo habetur, quod clericus secularis non ipso facto est excoicatus sed religiosus sic, per tex. in c. pe. 2. de clerici, vel monachi lib. 6. q. debet intelligi de dimissione habitus longaua, & continua, & temeraria. sed si dimittit ex causa rationabili, puta quia transiit loca periculosa, vel ex alia iusta causa non credo, tales ligari illa constitutione. Et vide ibi Ioan. And. & nota, quod si clericus dimisit habitum, & tonsuram, & immiscuit se eorum iuribus, vt praesili, & aggregurris, & in huiusmodi aggressaris fuisset inueteratus, perdit omnia priuilegia clericalia. Sed si potat habitum, & tonsuram, licet misceat se eorum iuribus, non perdit priuilegium fori. Ista sunt de mente Host. & Ioan. And. & aliorum Doct. vt refert Abb. in c. perpendimus, de sent. excom. & vide tex. in c. vnicuique, de hon. cle. lib. 6. vbi clerici buffones exercentes istam artem, odiosam per annum perdunt omne priuilegium clericale.

Et vtrum clericus immiscens se enormitatibus, & perseverans possit puniri per iudicem secularem non precedente monitione, vide Abb. in cap. ex parte 3. de priuil. & vide Ant. in c. si de vita, & hon. cle. & vide late Anch. in rep. regulae; ea, quae vide Alex. in consi. 6. in 1. vol. & vide Card. in repet. dist. de per pendimus, de sent. excom. vbi etiam ipse dicit in princ. quare facilius perdat priuilegium canonis, si quis suadente; quam priuilegium fori, & vide de hoc Inn. c. 2. de maio. & obe. Et nota, quod priuilegium fori est de iure diuino, vt est rex. in c. quanquam, de cens. lib. 6. & glo. in c. si Imperator 96. dist. & de hoc diximus supra in c. de immu. & libertate eccl. supra in isto Spec.

Et apostata religionis efficitur infamis, vt in c. alieni 2. q. 7. & interim ad ordinem, vel dignitatem non possunt promoueri, vt 50. dist. vlt. Item quicquid acquirat, suo monasterio acquirat sicut seruus domino 18. q. 2. c. abbat, & ff. de acqui. poss. l. seruus. Item filij, qui nascuntur ex ipsius, sunt famuli monasterij; quia nascuntur de matrimonio de facto contrafacto, vt 81. dist. c. quidam, & 22. dist. cap. eos. Item a suo monasterio, vel religione possunt capi, vt incarcerari, donec se conuerterint, vt in d. c. abbat, & in c. a nobis, de apost. vbi dicitur, Apostatae, & affligi possunt, vt habitum reassumant, sed si apostatae volunt redire ad religionem, & habitum recipere, & deserte, sunt recipiendi, & si monasterium nollet eos recipere, debet a superiori compelli, vt in c. & quia 27. q. 1. & c. peruenit, Et vide Host. in Summa, in §. qualiter puniatur apostatae.

Et monachus in apostasia ordinatus non potest sine dispensatione raptim suscepro ordine ministrare quantumcumque respiciat, & agat poenitentiam, vide de hoc tex. in c. si de apostata, & ibi dicitur, quod non potest ad minores ordines promoueri, quia videtur ordinatus per saltum; quia ex quo est irregularis, non debet ordinari, vt in c. 1. de reg. iur. lib. 6.

Et apostata dicitur etiam irregularis, qui deposito habitu suae religionis efficitur clericus secularis; sed si intrat aliud monasterium in casu non concessio, non dicitur apostatare. etiam si secundum monasterium sit magis largum; quia non reperitur venire contra substantialia regulae, vt in c. cum ad monasterium

sterium, de statu reg. & not. in c. ex parte, de temporibus ordin. & vide Inno. in c. fin. de renun. & in c. intelleximus, de etat. & qual.

Et quia superius diximus, quod apostata potest incarcerationi, nota, quod prefati incurrunt irregularitatem, si permittunt, mori carceratos in carceribus, scilicet attenuando cibum, & vitium, ut not. in d. c. a nobis, de apost. Et ibi videbis Abb. dicentem, quia poena puniantur frangentes carcerem de iure cano. & de iure civili poena capitis puniunt. Et si clericus, qui primam tonsuram acceperit, ipsam dimiserit, cogendus est ad ipsam reassumendam, nam per primam tonsuram clericaliis ordo conferitur, ut de etat. & qua. c. cum contingat. Talis ergo clericus dicitur in c. clericos 21. di. & c. ex antiquis 54. di. Ergo compellendus ad tonsuram male dimissam deferendam, ut de vita, & hon. cler. c. si quis ex clericis.

Et si constitutus in sacris ducat uxorem, episcopus misericorditer potest cum tali dispensare, vide de hoc Host. in Sum. in rub. de apost. Et quoniam quis scilicet se fecit ordinari ab excoicatio, vel suspensio, solus papa dispensat cum illo, vide Anch. in c. si. de apost. Et ibi dicit, quod religiosi apostata ipso iure sunt excoicati, & allegat rex. in c. 2. de clericis, vel monachis, lib. 6. Sed apostata non est ipso iure excoicatus, nisi, ut diximus, in religioso habitu dimittente, de quo vide glo. in c. de reprob. or. li. 6. & de hoc la superius diximus.

Et in famatis de apostasia compellitur habitum deferre, donec se purgauerit, ut in ca. tua, de apost. quia religiosus professus, vel constitutus in sacris, vel constitutus in minoribus, habens beneficium, si dimiserit habitum, dicitur apostata, vide de hoc Abb. in d. c. tua. Et habitus clericalis consistit in duobus, in vestibus honestis, & in tonsura, vide Ioan. An. in c. si iudex laicus, de sent. excom. lib. 6. & vide Bal. pulchre declarantem in l. si qua per calumnia, C. de episc. & cler. Et vide addit. Abb. in ca. cu. con. suetudinis, de consuetu. Et quia sit poena iterantium baptismi, vide Host. in Summa, in rub. de apost. in §. si. Et vide Doct. in c. excoicatum, de apost. in d. c. tua.

Quoniam pertinacia in errore, ut diximus, est, quae maximè constituit aliquem haereticum, vtilè duximus describere, quid sit pertinacia, & assignare modos, per quos debeant catholici aliqui contra falsè errantem tanquam pertinacem habere, & quomodo de pertinacia in iudicio possit quis conuincere.

Circa primum notandum, quod sanctus Thome dicit in 2. 2. q. 138. art. 2. declarans qualiter pertinacia, & mollities contrarij sunt perseverantia, pertinax, inquit, ut dicitur in lib. Ety. dicitur, qui est impudenter tenens, quasi omnium tenax, & hinc idem dicitur pertinax, eo quod in proposito suo ad victoriam perseverat. Antiqui enim dicebant vab, quam nos victoriam, Et hos Philosophus vocat 7. Ethic. ischyrionones, id est fortis sententia, vel iudicio nones, id est proprie sententia, quia, si hinc perseverant in propria sententia plus, quam oportet, mollis autem minus, quam oportet. Et perseverans laudatur, si autem in medio existens, pertinax autem vituperatur, sicut secundum excessum medij, mollis autem secundum defectum, haec sanctus Thom. Ex quibus primò habetur, quod pertinacia semper est vitium, & in malo sumitur. Unde Tul. in sua Rhetorica dicit, quod vita se habet pertinacia ad perseverantiam, sicut superstitio ad religionem, Et Papias etiam assignans differentiam inter perseverantiam, & pertinaciam dicit, quod perseverantia in virtute est, pertinacia vero in vitio. Secundò habetur, quod pertinacia potest sic describi in proposito nostro, Pertinacia est impudens persistencia in proprio errore. Alij vero definiunt pertinacem sic, pertinax est, qui persistit in eo, quod de necessitate debet dimittere, videlicet errorem, vel dubitationem.

Circa secundum notandum, quod modi plures ponuntur ab aliquibus doctoribus.

Primus autem modus, quo quis potest de pertinacia comprehendi est, si factò, vel verbo monstrat non firmiter credere fidem Christianam esse veram, & falsam, puta si dixerit, fidem Christianam esse falsam, vel dubiam, vel ad falsam aliam, puta iudeorum, vel Saracenorum, se convertere, de tali enim licet cuilibet iudicare, quod pertinaciter errat.

Secundus modus conuincendi aliquem de pertinacia in errore circa fidem est, si quis dicit aliquam partem noui, aut veteris Testamenti falsum aliquid asserere vel non recipiendam esse. Talis enim quicquid que sit, est pertinax haereticus iudicandus, nisi forte fuerit ad eò simplex, quod nesciat, quid per nouum, & veteris Testamentum importetur, & seductus ab aliis dicat nouum, vel verus Testamentum, vel aliquam partem recipi non debere, firmiter tamen credens totam fidem ecclesiae esse recipiendam.

Tertius modus conuincendi de pertinacia est, si quis credit, aut tenet vniuersalè ecclesiam errare, vel errasse.

Quartus modus conuincendi est, si quis Christianus capax rationis negat quamcunque veritatem catholicam, quae apud omnes catholicos fideles, & cum quibus ueritas est, tanquam catholica diuulgata, & a praedicantibus uerbum Dei publicè praedicatur, sicut de istis, Christus fuit crucifixus, & de similibus.

Quintus modus conuincendi de pertinacia est, cum quis negat aliquam assertionem, quae scit in Scriptura diuina vel determinatione ecclesiae contineri.

Sextus modus conuincendi errantes de pertinacia est, cum quis scilicet negat doctrinam Sanctorum.

Septimus modus conuincendi de pertinacia est, cum quis contra legittimè ostenso sibi, quod error suus catholice obuiat veritati, se non corrigit, nec emendat, suam videlicet haesim reuocando, hoc ex verbis Aug. in c. qui in ecclesia 24. q. 3. aperte colligitur.

Octauus modus errantem de pertinacia conuincendi est, si quis alios ad suum pertinaciter errorem defendendum, praecipit, comminationibus, poenis, promissionibus iuramentis, vel alio quouis modo arcare

arcare molitur; patet, quoniam si, ut inquit Leo papa, extra de haeretis, qui alios; Qui alios, cum potest, ab errore non reuocat, seipsum errare denunciatur, multò magis qui compellit alios haesim pertinaciter defendere, vel haesim pertinaciter adherere, est pertinax haereticus iudicandus.

Nonus modus conuincendi de pertinacia aliquem errantem est, si aliquam veritatem catholicam abiurare poenis, minis, vel praecipis, aut veritatem catholicam negare compellit, patet ex praecedenti.

Decimus modus conuincendi de pertinacia quempiam est, cum quis abiurasse reperitur catholicam veritatem, vel iurat se quamcunque assertionem, quae est in rei veritate haeretica, tanquam catholicam in perpetuum seruaturum.

Undecimus modus conuincendi errantem de pertinacia est, si quis impedit veritatem catholicam defendentes, aut prauitatem haereticam impugnantes.

Duodecimus modus conuincendi errantem de pertinacia est, si errans contra fidem cath. correctioni, & emendationi illius, vel illorum, cuius, vel quorum interest subiicere se recusat.

Tertiodecimus modus conuincendi est, si quis reprehensus est a peritis de aliquo errore contra fidem, renuit de veritate informari.

Decimusquartus modus conuincendi est, si quis verbis, vel factis protestatur se assertionem suam, quae est haeretica, minimè reuocaturum; patet, quia talis non est paratus corrigi, & per consequens pertinax est censendus.

Decimusquintus modus est, si quis in fauorem haeretice prauitatis prohibet legi Scripturas catholicas, praedicari, vel publicari catholicas veritates, patet, quia talis manifestus est defensor haeretice prauitatis, & catholice veritatis offensor.

Decimus sextus modus est, cum quis in defensionem haeretice prauitatis nouos errores fingit, & defendit; patet, quia talis non est paratus corrigi, nec quia cauta sollicitudine veritatis, ergo pertinax est censendus.

Decimus septimus modus conuincendi specialiter Papam de pertinacia in haeretica prauitate, est, si errorem definit solemniter, & à Christianis asserit, tanquam catholicam esse tenendum, patet, quia talis ardens alios ad errorem pertinaciter defendendum est pertinax reputandus.

Decimus octauus modus est, cum quis praefatae definitioni haeretice prauitatis factò consentit consulendo, cooperando, inducendo, vel definiendum esse totaliter asserendo; patet, quia facientes, & consentientes, iuxta Canones, pari poena constringuntur.

Decimus nonus modus conuincendi errantem aliquem pertinacem est, si quis inferiori summo pontifici aliquam assertionem haereticam per sententiam definitiuam determinet esse tenendam, iniungens aliis, & imponens, quod ipsam sentiant, & reputent esse catholicam; quicumque enim tali determinationi consenserit, pertinax, & haereticus videtur esse censendus, sicut patet ex praecedentibus.

Vigésimus modus conuincendi errantem de pertinacia est, si quis potestatem habens prauitati haeretice non resistit; patet per illud Hiero. in c. error di. 83. Error, cui non resistitur, approbatur. Qui autem errorem approbat, videtur pertinax iudicandus; ergo qui errori non resistit, cum potest, pertinax est censendus. Item Leo papa, & habetur extra de haere. c. qui alios, ait; Qui alios, cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat. & in c. facientes, di. 86. dicit Ioan. papa; Facietis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare.

Praeterea est circa hoc aduertendū, quod pertinacia non est tantum iudicanda ex actu exteriori, ut puta, quod solus reputetur pertinax, qui verbis, aut scriptis, aut factis contra catholicam veritatem resistit aliquo modo iam expostorū; verum etiam videtur contumax contra apertam, & praedicatam catholicam veritatem, qui in ecclesia latenter in errore diu persistit, vel vsque ad mortem. Talis enim cum moueri talem errorem esse damnatum per ecclesiam, excusari non potest per ignorantiam, cum magis per obstinatam malitiam persistere in errore videatur. Et ideo ecclesia tales, quos reperit contra catholicam veritatem in errore vsque ad mortem perseverasse, tanquam haereticos praesumit, iudicat, & punit.

Cum non solum haeretici, sed etiam credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum excommunicationis sententiam incurrant, ut patet in c. sicut ait. extra de haere. & c. excommunicamus; postquam exposuimus, qui sunt vocandi haeretici, exponendum iam est, qui dici debeant credentes eis, fautores, receptatores, & defensores eorum.

Credentes autem haereticis dicuntur tripliciter; primò quidem, qui consentunt se credere ita, sicut illi credunt; nam ex errore suo se iudicant, & hoc sine dubitatione verum est. Secundò dicuntur credere haeretici, qui adorant eos, qui reuerentiam suo more eis exhibent. Tertio, qui confessionem, & communionem ab eis iuxta eorum ritum acceperunt, vel similia perpetrarunt, quae ad ritum eorum pertinent; omnes enim tales profecto credentes fuisse conuincuntur; nam ex factis exterioribus praesumitur de affectu, arg. 32. q. 5. qui uiderit, C. de dolo l. dolum. Nec enim refert, utrum didis, an factis quis uoluntatem suam insinuet, ff. de le. & sen. con. l. desituat. Nam negare, & confiteri non solum ore, sed etiam facto contingit t. q. 3. existimant.

Fautores vero haereticorum dicitur multipliciter; primò quidem qui publica potestate fungentes, si eodem matos ab ecclesia fugant, & non puniant; & ex hoc fautores intelligantur, ad literam probant canones positi 23. q. 3. sicut est c. qui potest, quod est Damasi papa sic dicentis; Qui potest obuiare, & perturbare

peruersos, & non facit, nihil est aliud, quam fauere impietati. Ad idem est c. qui vitiis l. q. 5. & c. præterea q. 8. eiusdem causæ. priuata autem persona, quæ ad hoc, videlicet ad detinendū fugientes hæreticos, nec ex officio, nec ex præfinito iuramento tenentur, non videntur fautores hæreticorum dicendi; quia hoc non ad eos pertinet, qui potestate funguntur. Secundò fautores esse iudicantur verbo, qui excusant eos non ex lingue lubrico, sed à proposito in conuenticulis, vel etiam inter laicos, sicut sunt multi dicentes: isti non sunt tales, scilicet hæretici, quales esse dicuntur, nec negant ista, nec illa. Tales autem per mendacia excusantes eorum excessus, possunt verè fautores dici, habita consideratione personarum, temporis, & loci, & locorum: plerumque enim verba talium simplices homines ad hæreticorū amorem prouocant, & deuotionem, quam habent ad ecclesiam, minuunt, & enervant. Tertio dicuntur fautores hæreticorum facti, qui procurant, qui mittunt hæreticis alimoniam, qui eos liberant, qui ea, quibus liberantur, subministrant, & si qua sunt similia. Et est arg. quamuis probatione non egeat 23. q. 4. c. est iniusta misericordia. Quarto, qui extirpationem hæreticorum impediunt. Item non dant ad id operam, quam possunt, secundum maius, vel minus; & hoc secundum considerationem diuersarum circumstantiarum. Quintò fautores hæreticorum esse videntur qui hæreticos celant, cum eos possint, & debeant indicare. Sextò dicuntur fautores, qui eos occultando, seu aliter ipsorum excommunicationem, vel incarcerationem, vel punitionem malitiose impedire presumunt, aut captos, aut incarcerationem relaxant præter voluntatem ecclesie. Item septimò possent dici fautores etiam, qui requisiti ab episcopo, vel inquisitore nequiter recusant, vel prætermittunt iurare eos, qui præfatos hæreticos capere cupiunt.

Præterea receptatores dicuntur, qui scienter hæreticos recipiunt, siue latenter, siue manifeste.

Cæterum defensores dicuntur primò, qui defendunt errorem hæreticorum, & isti damnabiliores sunt illis qui errant, non solum hæretici, sed hæresiarchæ dicuntur 24. q. 4. qui alios. Secundò dicuntur defensores, qui defendunt pro suis viribus, vel potentia: ne ad manus iudicis veniat examinandus, vel puniendus, & de simili defensione loquitur cano. 24. q. 1. & in aliis capitulis questionis. Quilibet talis defendentium, fautorum, & receptatorum, ac defensorum hæreticorum est excommunicatus; & si non satisfecerit infra annum, tunc ipso iure est infamis, nec ad publica officia, seu concilia, nec ad eligendū aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium debet admitti, nec potest condere testamentum, nec ad alicuius hereditatis successionem accedere: nullus quoque ei super quocunque negotio, sed ipse aliis cogere respondere, si iudex est, eius sententia non valet; si aduocatus, non admittitur eius patrocinium; si tabellio, non valent eius instrumenta, & sic in similibus. Si verò sit clericus, ab omni officio, & beneficio debet deponi. Et illi, qui tales postquam ab ecclesia fuerint denominati, enitare contempserint, debent excommunicari, probantur hæc omnia, extra de here. c. excommunicamus. Item omnes clerici, qui talibus exhibent ecclesiastica sacramenta, vel traderent ecclesiastica sepultura, aut elemosynas, aut oblationes eorum reciperent. debent priuari suo officio; ad quod nunquam restituuntur sine indulgentia sedis Apostolicæ specialiter, similiter & regulares, quorum etiam priuilegia in illis locis non referuntur eis, vt in prædicto c. excommunicamus. §. sanè clerici.

De abiurationis forma obseruanda per hæreticos, cum contingit eos ad fidem, & ad ecclesiam redire.

Quoniam nulli hæreticorum ad fidem redeunti ecclesia sancta Dei gremiū suum claudit, reliquū est, vt dicamus in fine huius vltimæ partis, de modo receptionis eorū, & forma abiurationis. De quacunque heresi quilibet conuertatur, non est recipiendus, nisi ad arbitrium sui episcopi, vel inquisitoris fidei, abiurata, & anathematizata heresi. Ait enim Leo papa scribens lanuario episcopo Aquilien. & habetur in ca. saluberrimū l. q. 7. Saluberrimū, inquit, & spiritualis medicine vtilitate vtilissimū est, vt siue presbyteri, siue diaconi, aut cuiuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri voluerint, atque ad catholicam fidem, quam pridè amiserant, rursus reuerti ambiunt, primos errores suos, & ipsos auctores erroris à se damnatos sine ambiguitate fateantur: & sensibus prauis etiam preceptis nulla desperandi sit occasio, nec vllum membrum talium possit societate violari, cum per omnia illis confessio propria cæperit obuiare, hæc ille; hinc Ephesina sanctissima synodus vna de quatuor principalibus de Nestorio episcopo, hæretico ita constituit; Consequens est (inquit) si respicere volueris, vt iureiurando fa tearis, & anathematizes tua polluta, & prophana dogmata: sentias autem, & doceas, quæ nos vniuersi per Orientem, & Occidentem episcopi, & magistrī præfules populorum credimus, & docemus; hinc in actione eiusdem synodi. c. 15. eiusdem forma iuramenti exprimitur in hunc modum; Ego Hysicius agnosces veram fidem orthodoxiam, & accedens ad sanctissimam, & catholicam ecclesiam anathematizato omnem heresim, & maximè N. in qua errabam; assentio autem præscriptæ expositioni catholice fidei, anathematizans eos, qui non celebrant sanctum diem pascha iuxta morem Apostolicæ, & chatolicæ ecclesie; & iuro per sanctum Omouisioni, Trinitatem; & si quid ex his labefactauero legi fuerit subiacere: & expositioni mihi recitata, subscripti manu propria, hæc ibi. hanc formam iuramenti inquit dominus Aymarus in lib. de synodis, S. R. E. de hæreticis conuersis eligere consuevit.

Apud

Apud præfaticam autem inquisitorum fidei, forma abiurationis hæretici post confessionem suæ heresis plenius habetur sub tali verborum serie; Ego N. recognosco, & confiteor coram vobis dominis, me errasse in prædictis, & super his corde contrito, & humiliato abolutionem, & penitentiam requiro: & hanc heresim, & omnem aliam, quocunque nomine censetur, abiuro, & promitto, quòd de cætero seruabo illibatam fidem, quam Romana tenet ecclesia, & prædicat: & quòd hæreticos, & creditores eorum toto posse meo persequar; & tam eos fautores, receptatores, & benefactores bona fide, & sine mora manifestabo ecclesie, vel prelato & penitentiam quæ mihi pro dicta mea culpa iniungetur, integre seruabo, & complebo; & volo, & concedo, quòd si ab hac hora in antea contigerit me relabi ad eundem errorem, vel alium cuiusque, quocunque hæresis nomine censetur, errando forte in aliquo casu, vel credendo, seu fidem habendo, errantibus, vel eos, vel credentes eis recipiendo, aut defendendo, aut fouendo, dicto, vel facto, aut eis benefaciendo qualitercunque eos vel celando, aut non manifestando bona fide, & sine mora; vel si penitentiam iniunctam à vobis integre non seruabo, & perfectè non compleuero, abinde ipso facto habeat excommunicatus, & periurus. & hæreticus manifestus; & me ego iudico, ita quòd sine ampliori cognitione, & sententia, quæ iure relapsis, & manifestis hereticis indicitur, mihi pœna imponatur. Insuper assero, & protestor, me puram, & totam veritatem de me, & alijs in quantum scio, dixisse; & si forte constare poterit, me malitiosè de veritate aliquid suppressisse, vel tacuisse, imponenda, vel iniungenda mihi à vobis penitentia, seu abolutio obrenta, vel obtinenda nihil mihi proficit.

Et nota, quòd reconciliatio habet locum vsque ad sententiam definitiuam exclusiue, vt in instructionibus inquisitionis in 12. Item Hostien. in cap. ad hæc de simonia dicit, quòd quando quis timore probationum confitetur, quòd in aliquo parcendum est sibi, licet non in totum: & erit arbitrium quanta pars pœnæ indulgetur; argumen. in c. fin. de transact. Sed hoc dictum Hostien. nullo iure probatur; quinimò omnia iura pœnam infligunt conuictis, & confessis in iudicio, vt hic in isto cap. & in l. si confessus ff. de custo. re. & in c. 2. de confessis, cum multis similibus. & facit illud nobile dictum Innocen. in cap. qualiter, & quando, il secundo, de accusationibus vbi vult acriter puniri confessum per viam inquisitionis, quam conuictum, vt ibi dixit dominus Abb. in d. c. ad hoc, aliàs, ad hæc, de simonia, hoc Abb. in d. c.

Ego tamen meliori iudicio me submitiendo, etiam correctionis sanctæ matris Romanæ ecclesie, visis omnibus supradictis, licet opinio Archi. videatur rigorosa, vt prædicitur, tamen iudicio meo multum vi detur iuri conformis circa istos, qui istis temporibus apostatado transierunt, vel redierunt ad ritus, ac ceremonias Iudeorum, & ad obseruantiam legis Moyfi; quæ cum eis detur tempus gratiæ, si tales non venerint, & redierint statim, & sponte, vt in c. ad abolendam, re integra, & cum omnibus supradictis conditionibus positus per Archidiaconum, quòd non admittantur aliter ad misericordiam, quia sicut quilibet homo libero arbitrio perit, ita libero arbitrio conuertatur, & non coactus, nec metu pœnæ, vt 35. distin. c. de Iudæis, & c. sicut; & c. consuluit & 12. q. 1. non dicatis. Et opiniones contrariæ illi opinioni Archid. illic haberent locum in illis, qui habent errorem in intellectu solum, quibus non deberet denegari misericordia, quando cunque vellet redire ante sententiam; si vellet errores suos detestari, & illos abiurare: quòd non videtur habere locum in istis, qui Iudaizant, cum non solum errorem in intellectu habent; sed etiam facti, & opere errores suos demonstrant, obseruando legem Moyfi, & faciendo eius præcepta, ritus, & ceremonias, negando Christum verum Messiam promissum in lege venisse, qui cum sint obstinati, & in sua pertinacia indurati, licet sæpè per inquisitores per sua ædicta vocentur, & multis monitionibus blandiantur, vt redeant ad fidem catholicam, promittendo eis misericordiam, nolunt illis obtemperare: sed auribus clausis nolunt audire, nec confiteri, quæ contra fidem committunt: credendo se saluari per legem Moisaicam, quousque capiuntur, & incarcerantur: quibus sæpè contingit, quæ post accusationem, & publicatis attestacionibus, cum iam sui errores veniunt in lucem, & sunt manifesti, tunc timore pœnæ, simulata conuersione consententur omnia, de quibus accusantur, & petunt misericordiam, & pro talibus potest trahi in consequentiam, quæ ferotina penitentia multos solet decipere. ita Hosti. in summa, de pœni. §. qualis, ver. festina, sed cum ecclesia sit pia mater, & nunquam claudat gremium redeunti, vt in c. super eo, de hæret. lib. 6. & c. de sum. Trin. & si catho. in epistola. Inter claras; quocunque tempore ante sententiam isti tales per inquisitores de consuetudine admittuntur ad perpetuum carcerem cum confiscatione bonorum.

Sed videtur, meo iudicio, quæ multis rationibus isti tales non deberent admitti ad misericordiam, imò tanquam fidei, & simulatè confessi deberent puniri, sicut pertinaces hæretici. Primò, quia de talibus non habetur spes correctionis, & non datur venia, nisi correcto, vt in regula peccati, de reg. jur. li. 6. quia tam diu reputatur quis incorrectus, donec reatum suum recognoscens emendetur, vt extra de foro compe. c. nullus, in fi. & vbi non est spes correctionis, potius seruatur rigor, quam misericordia, vt 23. q. 4. est iniuria. Itè quia non consentitur sponte, sed metu probationū & timore pœnæ, & cum confessio facta metu mortis non teneat, vt in c. 1. de his, quæ vi metusue causa sunt, & 31. q. 2. Lotharius, & Specul. in titul. de confessione, in princip. §. 2. nam omnis confessio, quæ fit ex necessitate, fidelis non est. Nam vbi pœna imponitur ipso iure, non potest per negationem augeri, nec per confessionem minui, ita not. Barro.

ff. de

ff. de peul. leg. l. id, quod sentio. & de hoc est casus in l. palam. 3. §. pen. ff. de ritu nup. Item quia tales confessiones quando non fiunt sponte, & incontinenti (vt dictum est) sunt fictæ, & simulatæ, & Deum irritant.

Et de istis dicit Iſychius in decretis, de pœn. dist. 3. inter hæc hircum, el 2. §. nam sicut vera: talia verba, Nam sicut vera pœnitentia veniam promeretur ita simulata Deum irritat; quia Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum; hoc autem sancti Patres irremissibile peccatum, & blasphemiam in Spiritu sanctum dixerunt; & in sceleribus vsque ad finem vite perseverare, & de potentia, & misericordia Dei, & redemptoris diffidere. Item quia cui debet dari venia, seu misericordia, debet eam humiliter petere, & confiteri; aliter eam sperare non licet, vt extra de simo. c. nemo. & 22. q. 2. cum humilitatis. Cum igitur isti confiteantur omnia, de quibus accusantur, & cum confessio iudicialis partis accusatæ inter omnes probationes sit potior, & in confessis nullæ sunt partes iudicis, nisi in condemnando, vt est glo. in cap. 1. de accusa. lib. 6. super parte confessus, & in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consuet. & 2. q. 1. nos inique; quam necessario in quistores per tales confessiones coram ipsis factas in iudicio debent cos declarare hæreticos fore, & tanquam ficte confessos, brachio seculari relaxare, vt in eis exequatur pœna à iure statuta contra conuictos de hæresi: quia secundum regulas iuris communis cum semel commisit crimen, debet puniri iudicialiter, & condemnari, etiam si confiteatur, & pœniteat; quia propter pœnitentiæ factam per eum, etiam quò ad forum humanum, & iudiciale nocens esse non desit, vt ff. de pœnis. l. ea mēte, & de edil. edic. l. quid si fugitiuus, in princip. Alia ratio est, quod cum talibus non est faciendā misericordia, nec est eis parcendum quia facilis spes veniæ occasionem tribuit delinquendi; vt 50. dist. c. si lapsus, & 23. q. 4. est iniusta: de vita, & hon. clericorum, de transla. prælat. in c. penul. in glo. Et cum isti, qui istis temporibus, reperiuntur Iudaizare & malè sentire de sacramentis ecclesiæ, & de potestate sacri summi Romani Pontificis, & steterint obstinati in sua perfidia, & noluerint confiteri suos errores, donec, vt delinquentes, in carcerantur, sub spe veniæ, credendo, quod quando cunque ante sententiam confiteatur suos errores, recipiatur ad misericordiam per inquisitores, tales cum spe veniæ sunt in sua pertinacia, dicuntur peccare in Spiritum sanctum, postquam inquisitio est introducta. Est peccatum obstinationis, quod nec in hoc seculo remittitur, nec in futuro, de quo vide quod legitur, & not. in c. qualis. 2. §. dist. & in c. scie. tendum, de pœn. dist. 2. Abb. in c. fina. in principi. de imm. eccl. Ideo augenda est pœna aliquando ad tertorem aliorum, qui proni sunt ad culpam: vt metu pœnæ arceantur à similibus committendis, vt 33. q. 5. non est innocentia, & de vita, & ho. cler. c. vt clericorum, quia multis grassantibus est exemplum, vt in l. aut facta, ff. de pœnis, & in Clem. 1. de pœnis, & ibi glo. & de pœn. dist. 1. aut facta, cum suis gl. super parte grassantibus. Item quia si mali non abstinent à malo virtutis amore, abstineant formidinis pœnæ, vt in d. c. clericorum, de vita, & ho. cle. c. d. quia si à principio tales hæreses radicatus extirpate fuissent nullæ mansissent istis temporibus, sed quia tunc data fuit eis misericordia, ideo illi conuersi moderni audaciam ceperunt, & reueris sunt, sicut canis ad vomitum, ad quod etiam facit illud, quod tradidit extra de cle. coniug. & Archid. in c. 2. de hæret. lib. 6. vbi dicitur, quod mali sunt puniendi, quia sæpe quos timor Dei non reuocat, saltem compefcit feruitas disciplina.

Item quia istis temporibus qui in Hispania inueniuntur Iudaizare, sunt assuefacti à cunabulis vsque ad decrepitationem; nunc autè videndum est, qualiter, quis, quando, quare recipiatur ad misericordiam. Et ante omnia est sciendum, quod hæreticorum comites quidam sunt pertinaces in suis erroribus, quidam sunt relapsi, quidam statim redeunt ad fidem orthodoxam, & petunt misericordiam, quidam expectant, vt in carcerentur, & publicentur sibi testes. Sed omitto alios.

Nunc videndum est de istis qui statim redeunt ad fidem: & videamus quis, quando, quare ad misericordiam videtur igitur esse dicendum, quia aut hæreticus, siue credens vult redire, & petit misericordiam post sententiam, & condemnationem, per quam esset condemnatus de hæresi, ante executionem; tamen quia post executionem peccatorum frustra petitur misericordia; & tunc recipiendus erit, vt euitet pœnas sententiæ, scilicet pœnam generalem, vt admittatur ad ecclesiastica sacramenta, & absoluitur ab excommunicatione, qua tenebatur; dummodò ostendat signa veræ pœnitentiæ; sed quo ad euitandum pœnam corporalem, nullatenus admittitur, quia tarde venit, qui sententiam sperauit, vt de hæreticis. c. super eo, li. 6. & clare patet ex his quæ statim dicentur. Et quando, & cum quibus, etiam præter casum prædictum, sit misericordia deneganda, no. 23. dist. in nomine domini. in gl. hic habes. Si verò vult redire ad ecclesiæ unitatem, & petit misericordiam ante condemnationem, & sententiam; & tunc si in ipso rei primordio, cum incidit in errorem, vel et statim cum apprehenditur in errore, vel inquiritur contra eum, ipse confitetur, & detestatur suum errorem, & humiliter petit misericordiam, recipiendus erit omnino, si modo inquisitor viderit, eum ex puro corde, & fide vera, & non ficta redire, vt de hæreticis. c. vt officium. §. prouiso solerter, lib. 6. & de pœn. dist. 3. inter hæc. & de consec. di. 4. ostenditur. 27. dist. in §. interrogasti. l. q. 1. sicur ficti.

Et si omnia ista supradicta concurrunt, certè talis recipi debet per inquisitorem ad misericordiam, sed quod ecclesia nunquam claudit gremium redeunti, vt C. de sum. Trin. l. si in fi & in d. c. super eo, de hæreticis, lib. 6. quia Deus non vult mortè peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat, vt habetur Ezech. 18. c. & habetur transumptiue in c. nonne, 18. q. vlt. his, à quibus. imò antequam condemnatum debet inquisitor in-

scire

sistere blanditijs, & rectis consilijs, vt redeat ad fidem catholicam, vt 1. q. 7. conuenientibus. 25. q. 6. cognouimus. l. q. 6. si quis omnem, & in Auc. vt non luxu. contra nat. in princ. colla. 6. nam & pœnitentibus est venia concedenda, vt C. de hære. l. Manichæos; de pœn. dist. 3. adhuc instant 45. dist. sunt nanque, & c. disciplina. Sunt tamen quidam, quos non odium criminis, sed timor vtilitatis, & amissio proprii gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit: hos sacri canones irreuerabiliter deiciunt, qui simplicatione pœnitentiæ, vel affectu honoris à Deo non consequuntur veniam, nec ab ecclesia reparacionem merentur, habetur 50. dist. in c. presbyterum.

Vbi verò statim non vult redire, nec statim ab initio petit misericordiam, sed postea in processu temporum, ante tamen sententiam; & circa hoc tales debeant recipi sunt opiniones diuerse Doctorum: nam Archi. videtur expressè tenere, & Io. de Ligna. in c. ad abolendam, dicit, quod illi demum sunt recipiendi, qui sponte redeunt, & non coactè. Et illos dicunt sponte redire, qui misericordiam petunt infra tempus gratiæ, quando non sunt præuerti per alium accusatorem, & allegat Archi. ff. ad Tertul. l. 1. §. sed vide, vt quid ergo. etiam potuisset allegare ff. de iur. sic. l. edicto, in princ. ff. ad leg. lul. maiest. l. qui quis, & idem dicit ipse, si res est omnino integra, vt quia non sunt corporaliter capti, nec probationibus ad hæc conuicti; alias non videtur sponte redire, sed metu detentionis, & probationum; & allegat ff. de opœnis noui nuncia. l. mancipiorum, optime, faceret. ff. de iur. iurando. l. cum qui. C. de non numerata pecun. l. contra qui propriam, accedat tex. C. de abolitio. k. fallaciter, dicens ipse, quod prædictus non est dignus venia, vt C. de his, qui latro. occultant. l. fina. & ita secundum eum debet intelligi 24. dist. cap. fina. prout not. ipse Archidia. de hæretic. in cap. vt commissi, lib. 6. super verbis: Obedientes, vt ibi not. quam tamen opinionem non dicit ex se, sed eam habuit ex his, quæ recitant Clemens III. in quadam sua consultatione, quæ incipit; quoniam illis: de qua facta fuit mentio, supra in litera, defensores, & fautores. Sed alij dicunt, quod ista opinio est nimis rigorosa; & secundum ipsam sequeretur absurdum, videlicet quòd non possent mitius agi cum isto volente redire, quàm cum quocunque pertinace; cum iste esset deiciendus sine spe veniæ; sicut pertinax hæreticus damnaretur; & directè videretur illius opinio contradicere tex. in c. ad abolendam, de hæretic. & c. penul. in quibus dicitur expressè, quod hæretici postunt recipi post apprehensionem erroris, & in d. c. super eo, solummodò denegantur recipiendi hæretici redeuntes post recidiam, postquam sunt damnati: Ergo quoque ante sententiam volentes redire, erunt recipiendi; & ideo arbitrio episcopi, vel inquisitoris relinquatur recipere volentes redire ante sententiam.

Et quòd hæc potestas videatur attributa eis tam in recipiendo, quàm in mitigando pœnam redeuntibus, patet per quãdam constitutionem extrauagantem Innocen. Papæ, quæ incipit; Superflitio nō; quæ quamuis non sit in libris, tamen potest allegari, & seruari, in quantum non sit ceteris contraria; sed iuri consona, vt extra eo. cap. fina. de hære. lib. 6. Vnde secundum hæc episcopus, vel inquisitor ex suo arbitrio, & ex sua mente recipit redeuntes ante sententiam, & ita seruat generalis consuetudo officij inquisitionis: Sed episcopus debet prouidere diligenter; nam debet cautè inspiciere, quod rediens, veniat verè, & non fictè, vt d. §. verò illius. c. vt officium, de hæret. & c. disciplinam, & cap. sunt nanque. 45. di. & de pœn. dist. 2. c. 1. cum sequens. Et si episcopus, vel inquisitor viderint talem incontinenti, purè, & sponte redire, tunc seruabunt, quod habetur, & legitur 15. quæst. 8. in cap. qui admittit, & c. si quis presbyter; & 25. dist. c. si quis presbyter, aut diaconus. Et sic seruata forma dictorum iurium benignè, & humiliter eum recipiat cum omni misericordia; considerabit tamen, an iste rediens sit relapsus, vel nō; & si inuenierit ipsum esse relapsum verè, vel fictè, cum tali olim seruabatur, quòd detrudebatur in archimonastrerium ad perpetuam pœnitentiam peragendam, vt in d. cap. ad abolendam. §. illos. & c. penul. §. si qui autem.

Sed hodie illud non seruatur per nouam Decretalem, quæ postea superuenit in c. super eo, eo d. tit. lib. 6. nam si rediens inuenitur relapsus, solummodò recipitur ad ecclesiastica sacramenta quò ad salutem animæ, si ea petat humiliter; & appareant in eo signa contritionis, vt in d. c. super eo. non tamen recipiatur ad misericordiam, vt euitet pœnas corporales, vt in d. cap. habetur; quia talis sine aliqua audientia relinquendus est brachio seculari, vt ibi in præalleg. c. Si verò non fuerit relapsus, & tunc non erit in monasterio archiepo perpetuò detrudendus, sed aliter pro motu, & arbitrio episcopi, & inquisitoris erit sibi purgatio indicenda; nam si eis videbitur, facient talem abiurare, vt supra dictum est. Et si noluerit abiurare, tanquam hæreticus est condemnandus, vt in c. excommunicamus. §. si quis extra de hære. Item poterit talem per alias pœnas pœnitentiæ purgare, præcipiendò se iurare, vel sanctorum limina viscere, errorem suum etiam in publicum detestari, & similia iniungere; quod remittitur arbitrio inquisitoris, prout melius non erit expedire secundum qualitatem personæ, & grauitatem delicti; & diuturnitatem peccati.

Et in super inquisitor poterit exigere cautionem, vel fidei iuramentum ab illo, qui recipitur ad misericordiam sub pœnâ pecuniaria de parendo mandatis. Et si mandata sibi per inquisitionem commissa non adimplerit, inquisitor poterit pœnam exigere à fidei iussore, vt patet in quadam Extrauagante, quæ incipit, super extirpatione. Poterit etiam pœnam pecuniariam imponere redeunti, & alias pœnitentiæ, iniungere.

Sed si

Sed si aliquis non deprehensus in hæresi per testes, quia recitavit occulte, & occultè poenitens reuertitur ad ecclesiam, parçitur tali quò ad bona, & quò ad vitam, ut tenet Rayn. in glo. q. 14. vbi etiam dicitur secundum O. id. occultos hæreticos absoluti posse per simplices sacerdotes.

Sed pone, quòd aliquis redit ad unitatem ecclesie in tempore gratie, & recipitur ad misericordiam, queritur, an iste debeat deponi, & dicendum, quòd non deponetur ab officio, & beneficio, vt 24. q. 3. dicitur in Ap. sol. & no. 1. diff. tunc autem in glo. sed videtur in si sed poterit suspendi tempus. & ita notat Archid. in c. vt commissi, de hære. li. 6. super verbo. sico. quòd secus esset, si post capturam, & in carcerationem confiteretur hæresim, nam tunc debet degradari. Sed tu videbis Paulum in trac. suo. de hære. in 5. du bio, & inuenies dictum tract. in 4. vbi tractatum fol. 75. vbi ipse dicit, quòd si aliquis deprehensus fuerit in hæresi, tamen paratus est errorem suum reuocare, & ibi latissime examinatur dictam q. & ad ea, quæ superius diximus.

Et in materia hæresis videbis etiam tractatum contra hæreticam prauitatem Gondisalui de Villa Die go. vbi multa vitia inueniuntur, & ibi dicitur in Si q. hæreticus bis generaliter monendus est, vt ab erroribus desistat, antequam ad specialem procedatur inquisitionem. & ibi videbis in 10. q. de hæresi occulte, in 12. q. videbis ordinem procedendi contra hæreticos quòd ad talem iudiciariam ordinandam, & in q. 13. dicit, q. probatio in crimine hæresis per quacunq. probationum generari potest, vbi etiam dicit, q. probatur etiam hoc crimen per instrumenta, vt si apud aliquem reperiantur libri improbatæ editionis. Et in q. 17. tractat, an liceat iudicibus minuere, vel augere poenam à iure impositam, & in q. 18. tractat de tempore gratie, & ibi dicit, q. forma abiurandi hæresim traditur per textum in c. Ego Berengarius, de consecra. dist. in q. 2. & debet scriptura subscribi manu propria ipsius abiurantis, in c. i. conc. inueniuntur. 1. q. 7.

Et qualiter iudex debeat pronuntiare in sententijs ferendis, vel poenis iniungendis, redeuntibus ad fidem, & hæresim abiurantibus, dicitur, quòd non debet eos pronuntiare hæreticos, quia non sunt. 24. q. 1. hæc est fides, vbi de hoc, & qualiter iudex dicitur, Ap. sol. & q. in i. ecclesia. Nec pronuntiat eos tales fuisse, quia modus iste non datur à iure, sed dicitur sic, Quia te inuenimus per tuam confessionem, vel probationem legitime hæreticum, vel hæreticos adorasse, nunc autem saniori vsus consilio, vis (prout assistis) ad unitatem ecclesie corde puro, & fide facta redire, idcirco te in primis abiurata omni hæretica prauitate iuxta formam ecclesie, ab excommunicationis vinculis, quibus tenebaris astrictus, absoluisimus. Si tamen ad eandem ex corde redieris, & iniuncta tibi mandata seraueris, & quia in Deum & sanctam ecclesiam modis prædictis deliquisti, ad peragendam poenitentiam condignam, in perpetuum carcerem te detrudi volumus, & precipimus ibidem perpetuo remanere. Nec miretur quis, quia dictum est sic sub conditione, nam causa delendæ questionis expedit sic dici, vt si quod ei imponitur, non seruasset, non censetur absolutus. Et hanc formam ponit Archid. in dicto cap. vt commissi. §. nec non. quem sequitur Ioan. And. in Nouel. dicens, quòd quicquid dicat Archid. tamen inquisitores nostri temporis bene pronuntiant illum fuisse hæreticum, nec apparet, quid obiter secundum eum: & meo iudicio ista est veritas.

Sed quoniam in hac forma præsertim fit mentio de absolute, qua sibi impeditur à sententia excommunicationis, quam incurrit propter incursum hæresim, quero, an inquisitores possint absolute hæreticum, etiam à sententijs, quas Papa die Iouis sancta promulgat contra tales? Archid. in d. cap. Vt officij, in princip. tenet, quòd sic, per illum tex. qui generaliter permittit eis absolute, & idem sequuntur ibi Ioan. An. & Domin. Et vterius in eadem forma absolute ponitur per modum conditionis, si iniuncta mandata seraueris, &c. hoc est satis iuri consonum: nam tales reuertentes errorem suum ad arbitrium episcopi debent abiurare, & satisfactionem idoneam exhibere, vt dicit tex. in d. cap. ad abolendam. §. præsentis.

Iuxta id verò, quòd in huius principalis questionis themate deducebatur, quero, quæ poena sit imponenda his, qui ab hæresi reuertuntur? & dicendum, quòd hoc residet in arbitrio episcopi, & inquisitorum, qui in crimine hæresis inquirunt, vt secundum quòd eis visum fuerit, satisfactionem iniungant tali conuerso, & poenitenti, vt probat tex. in d. §. præsentis; bona tamen, quæ propter hæresim fuerat iudici seculari applicata, non restituantur eis, nisi ex misericordia fecus fiat, vt in cap. vergentis, de hære.

Considerandum est, quòd cum aliquis reperitur legitime de aliqua hæresi publicè diffamatus, & contra eum aliud non probatur, nisi infamia ipsa sola, sibi indicitur purgatio canonica. hoc est, q. habeat bonos aliquos viros, 7. 19. 20. vel 30. secundum q. plus, vel minus, & in locis plurib. vel pauciorib. magis, vel minus, in quibus facit diffamatus, qui sint huius conditionis, vel ordinis; vt si diffamatus est religiosus, viri sint religiosi, si clericus, vel secularis, & illi clerici, vel seculares: si miles, & illi milites, qui purgati omni crimine, de quo est diffamatus, qui compurgatores debent esse homines fide catholici, & vita probati, qui & illius conuersionem, & vitam non tam moderno tempore cognouerint, quam antiquo, vt habeatur extra, de pur. c. inter sollicitudines. Si autem se purgare noluerit, excommunicetur; quam excommunicationem si per annum sustinuerit animo indurato, ex tunc vt hæreticus condemnatur, iuxta c. excommunicamus itaque §. qui autem, si autem se purgare decreuerit, sed in purgatione defecerit, hoc est

est, quòd purgatores tales, & tantos, prout est ei iniunctum, qui eum purgent, non inuenerit: pro cò uictò habeatur, & frea hæreticus condemnatur, vt habeatur extra, de hære. c. excommunicamus §. adij ciuntus, & de pur. c. cum dilectis. & in c. inter sollicitudines, vbi habeatur, Propter magnitudinè criminis in famatus suspendi potest, nedum ab officio, sed etiam à beneficio donec se purgauerit. hoc primo. Et augetur propter hoc numerus compurgatorum. hoc secundo. Ex causa interdum post purgationem præstitam suspenditur quis ad tempus. hoc tertio. Et deficiens in purgatione punitur, vt conuictus.

Item notabis, q. quando delatus de hæresi processus meritis diligenter discussis cum bono consilio in iure peritorum, reperitur suspectus de hæresi vehementer; & hoc est, quando delatus de hæretica prauitate non reperitur legitime deprehensus nec confessione propria, nec facti euidencia, nec testiù production legitima; sed sunt magna, & grania probata indicia contra eum: & talia per consilium iudicata, quæ illum reddent suspectum, vehementer de prædicta hæretica prauitate; circa istum talis practica est seruanda. Talis nanque debet, vt suspectus vehementer de tali hæresi abiurare illam hæreticam prauitatem, ita q. si postmodum relabatur; poena relapsus debita puniatur, vt hoc q. tradatur brachio seculari vltimo supplicio ferendus, iuxta capit. accusatus, in principio, de hæretic. lib. 6. & abiurabit publice, vel secretè ferendum quòd suspectus est habitus publicè, vel secretè, & apud plures, vel pauciores, & graues, vel leues, vt dictum est statim de illo, qui est suspectus leniter de hæresis & habeatur vt talis, hæresim abiurare.

Forma abiurandi hæresim, quando delatus est suspectus vehementer.

EGO Petrus de tali loco, talis diocesis in iudicio personaliter constitutus coram vobis venerandis dominis episcopo talis ciuitatis, & licentia Petro inquisitore hæreticæ prauitatis in terris ditioni talis domini subiectis, sacrosanctis euangelij coram me, & proprijs manibus per me factis iuro me credere corde, & profiteor ore illam sanctam fidè catholicam, & Apostolicam, quam sacrosancta Romana ecclesia docet, profiteor, prædicat, atque tenet. Item iuro, me credere corde, & profiteor ore, q. & explicatur articulus catholicus contrarius illi hæresi, de qua vehementer est suspectus, vt verbi gratia, si est suspectus de processione Spiritus sancti à Patre, & Filio, dicitur sic, Iuro me credere corde, & profiteor ore, q. Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, & æqualiter, tanquam ab vno principio, & nõ à duobus: & post abiuret hæresim contrariam sic, Et consequenter abiuro, abnego, & reuoco ipsam hæresim, quæ falsè, & mendaciter affirmat, quòd Spiritus sanctus non procedit à Patre, & Filio simul, tanquam ab vno principio, sed à duobus. Item iuro, q. nunquam prædictæ hæresi credidi, nec credo, nec credam, nec illi adhæsi, nec adhæreo de presenti, nec adherere intendo; nec docui, nec docere intendo, nec docebo. Item iuro, & promitto, quòd talia, & talia, (exprimantur) propter quæ habetis me suspectum de huiusmodi hæresi vehementer, nunquam faciam, nec operam vt fiant, dabo; quòd si aliquid de prædictis fecero in futuro (quod Deus auertat) poenis de iure relapsus debitis prompto animo me submitto, paratus subire omnem poenitentiam, quam pro his, quæ feci, & dixi, propter quæ habetis me suspectum de dicta hæresi vehementer, decreueritis mihi iniungere; & illam iuro, & promitto pro viribus adimplere, & nullatenus contraire; sic me Deus adiuet, & hæc Euangelia sacrosancta.

Prædicta autem abiuratio fiat in vulgari, vt ab omnibus capiatur, nisi fieret solummodò coram personis ecclesiasticis, quæ linguam Latinam intelligerent competenter. Si autem abiurauerit secretè, s. in palatio episcopi, vel in capitulo fratrum, vel camera episcopi, vel inquisitoris, quando, s. factum non est publicum, modo consimili abiurabit.

Facta autem prædicta abiuratio inquisitor poterit dicere ei, qui abiurauit, talia verba publice, vel similia in effectum; Fili tu suspicionem, quam de te, & merito habebamus, purgasti p. abiurationem, quæ se ciffiuolo tamen te reddere cautiorem. Cauetas tibi deinceps, quomodo ages, ne si decetero talia agas, vel dicas, propter quæ probetur, q. incidideris in futurum in hæresim abiuratum, sine misericordia poena relapsus debita punieris, & vt relapsus traderis brachio seculari vltimo supplicio ferendus: quare super omnia longes te à confortio hominum vita, & moribus ab alijs communiter disidentium, ne te faciant recidere in relapsum.

Sit cautus notarius, q. ponat in actis, quomodo talis abiuratio facta est per talem, vt per suspectum de hæresi vehementer, & nõ solum leuiter, ad hoc, vt si relabatur, sciatur, qualiter puniretur, s. poena relapsus debita, quibus peractis feretur sententia, seu poenitentia in hunc modum.

Aliquando delatus in hæresi non deprehenditur, nec confessione propria, nec facti euidencia, nec testiù production legitima, nec alijs sunt inditia fortia, seu vehementia de illa hæresi contra eum, sed tantummodò modica, & leuia, tamen cogitur ipsam hæresim abiurare, per Doctores in capitulo accusatus, de hæreticis, in sexto, vbi dicitur abiurans in iudicio hæresim propter vehementem presumptionem, si iterum labitur, licet non fuisset plene probatum, relapsus dicitur. & de hoc vide Docto. in d. c. accusatus: vbi est materia abiurationis; & ibi omnes Doctores dicunt multa vitia. Et q. in crimine hæresis ex leui,

ti, & modica presumptione potest procedi contra aliquem, tenet etiam Innoc. in c. sicut, de simo. Et in d. c. accusatus. §. sane, dicunt doctores, quod diuinationes, & sortilegia non semper sapiunt hæresim. Inquisitores ergo non semper inquirunt de his, nisi quando sapiunt hæresim manifestam, & inuocator demorum stabitur aut hæresim coram iudice, si postea inuocant demones, dicitur relapsus, pœnaque relapsorum punitur. Et pocula amatoria dare, vel imagines facere causa pudicitie tentanda non sapiunt hæresim. Et tu videbis optimum tractatum de lamijs, quæ vulgariter appellantur bruxæ. Ioan. Francisci, in volu. 12, Tractatum, fol. 46. vbi examinat, an lamiæ ad ludum demorum deferantur realiter, an imaginatorie, sed ista quæstio est decisa per text. optimum. in c. episcopi. 26, q. 5. Et in d. Trac. sunt aliquæ quæstiones in materia hæresis; ibi videbis.

Et notabis, quod crimen hæresis extinguitur morte, quod ad pœnitentiam imponendam, non autem quod ad pœnam respectu bonorum, vt in d. c. accusatus. §. fina. vbi dicitur, quod ad finem confiscandi bona potest post mortem hæretici declarari hæreticus. Et sententia non tribuit ius de nouo, sed declarat iam quæsitum. & intelligitur, quod post mortem hæretici bona sua confiscantur, hoc est vsq; ad 40. annos. Nam postea abdicari non poterunt. gloss. in d. capit. accusatus. §. porro. Et bona hereticorum ipso iure sunt confiscata à tempore commissi criminis, in tantum quod vendantur bona à possessoribus nullo dato pretio, per quorūcunque manus transuerint, nisi pretiū, vel aliquid loco pretij esset in bonis hæretici. optimum tex. & ibi Ioan. Andr. & Philip. Franc. in c. cum secundum leges, de heret. in 6. vbi dicitur text. Bona hæreticorum ipso iure decernimus confiscata. tamen bene requiritur, vt ibi no. Doc. sententia declaratoria super hæresi.

Sed lata sententia declaratoria super crimine hæresis statim fieri potest executio per iudicem secularem, qui bona hereticorum apprehendere potest, absque alio processu secundum Ioan. Andr. & Petrum de Anch. imò etiam sine alio iussu iudicis ecclesiastici, cum ex sententia declaratoria fit inductum ius occupandi in hoc crimine hæresis, vt est tex. in d. c. cum secundum leges. Itaque licet crimen hæresis sit ecclesiasticum tamen bona hereticorum per iudices seculares confiscantur, vt dixi. & vide in c. vergentis, de heretic. vbi dicitur, quod bona hereticorum confiscantur, & applicantur sicut Regio, vbi heretici sunt vassalli. Et post mortem hereticorum bona etiam publicantur, si apparet, ipsos in vita fuisse hereticos; & filij puniuntur propter delicta parentum, tex. in d. c. vergentis, & vide optimum tex. in d. c. accusatus. §. eo, de heret. in 6. vbi dicunt doctores, per illum tex. quod post mortem hæretici declarari potest, eum hereticum fuisse ad finem confiscandi bona. Item ad alium finem secundum glo. ibi, vt memoria ipsius defuncti damnetur; & secuta damnatio effectus trahitur retro ad diem commissi criminis; & ex die commissi criminis videtur ei interdicta alienatio, de hoc vide Archid. in d. c. cum secundum leges. Sola mentis cogitatio sufficit ad consummationem delicti, vt in c. ad abolendum, & c. excommunicamus. §. credentes, de heret. Vnde inquisitor puniet mentalem hereticum, si per eius confessionem de hoc constaret, ita Anch. in c. 1. de homic. in 6.

Et illi dicuntur sponte venire, qui infra tempus gratiæ veniunt, si non fuerint corporaliter requisiti, vt per Arch. in c. vt commissi, de heret. in 6. vbi illa Decretalis comprehendit plura vitia pro expediendo officio inquisitorum, & ibi videbis tex. in c. vt officium, informantem inquisitores ad Deum, vt eius timorem hominum metui anteponat in procedendo simul, vel separatim contra hereticos, & suos fautores; & etiam in eos absolueno, cum verè redierint. Instruit etiam inquisitores in modo examinationis testium, & in personis, quæ testificata scribere debeant.

Diximus quid sit hæresis, & vnde dicatur, & quid hæreticus, & vnde dicatur; nunc dicamus quis propriè dicatur hæresiarcha. Hæresiarcha propriè dicitur ille, qui gignit errorem. c. qui aliorum. 24, q. 3. & dicitur hæresiarcha ab hæresi, & archos, quasi princeps, & primus author illius hæresis, quia cæteros infect. Archos enim Græcè, Latine dicitur, princeps, dux, vel author. Et de hoc vide d. capit. qui aliorum. Multa diximus in materia hæresis, & alia multa per viam remissionis docemus. videbis etiam in ista materia vulgatam illam repetitionem domini episcopi de Pati. videbis etiam librum illum intitulatum directorum inquisitorum Hispaniæ; vbi multa aurea, & gemmea inuenies in ista materia. De superflitionibus vide optimum tractatum Martini in volumine Tractatum, fol. 132. Et de sortilegis, vide tractatum Pauli in fo. 253. in volum. Tractatum. Alia quæ in materia hæresis defunt supplebis tu; lustrando optimum illud compendium doctissimi Fratris Alphonsi à Castro ordinis minorum aduersus omnes hæreses, iam in lucem editum, & videbis directorum inquisitorum cum sua tabula. & oportet hæreticos post mortem anathematizari. c. sanè. 24, q. 2. & Origenes, & multi episcopi fuerunt post mortem anathematizati.

De Hæreticis iterum nonnulla notatu digna.

Multa scripsimus in isto cap. in materia hæresis, & de hæretica prauitate, sed in fine cap. per viam remissionis procedam, in præsentia autè dilatabimus processum hereticæ prauitatis, dilucidando aliquid præclara, & vtilissima: quia quæ de nouo emergunt, nouo consilio indigent; ideo non mirentur lectores, si in longissima, & necessaria lectione aliqua duplicemur,

Ibi

Ibi autem diximus, quod Augustinus sic definit hæresim. Hæreticus est, qui alienius eommodi temporalis, & maxime gloriæ principatusq; sui gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit vel sequitur, vt in capit. hæreticus. 24, quæstio. 3. & intelligitur de opinionibus quæ sunt contrariæ fidei: ita Sancti Thom. secunda secundæ quæst. 11. Sed vt supra dixi ad hoc, vt quis propriè dicatur hæreticus duo requiruntur; error in ratione, scilicet, de his quæ sunt fidei. Secundum est, quasi complementum, scilicet, pertinacia seu obstinatio in voluntate: vt scilicet non solum eligat voluntate assentire falsæ doctrinæ, sed etiã pertinax sit, ad non assentiendum veritati sibi manifestatæ.

Ad fidem autem pertinet aliquid dupliciter. Vno modo directe & principaliter, sicut articuli fidei. Alio modo indirectè & secundariè, sicut ea, ex quibus sequitur corruptio alicuius: sicut dicere, quod aliquid contentum in scriptura sacra non sit verum; quod est corruptio articuli de Spiritu sancto, qui locutus est per Prophetas; vel dicere quod aliquid determinatum ab ecclesia in fide non esset verum; quod esset corruptum articulum illum: Sanctam ecclesiam catholicam, &c. Circa vtrumque ergo potest esse hæresis, vt supra dixi.

Quantum ad secundum, scilicet, quod aliquis voluntariè assentit errori, Hierony. sic dicit; Hæresis Græcè ab electione dicitur; eod quod vniuersisq; eligi disciplinam, quam putat meliorem. 24, quæst. 3, c. Hæresis, & intelligitur in doctrina fidei: nam secundum beatum Thomam. 2, 2, q. 11. Sicut qui rectam fidem habet Christianam; voluntate sua assentit Christo, & exinde his quæ verè ad eius doctrinam pertinent sic à rectitudine fidei Christianæ dupliciter potest aliquis deuiare. Vno modo, quia ipsi Christo non vult assentire; & hic habet quasi malam voluntatem circa ipsum finem; & hoc pertinet ad speciem infidelitatis Iudæorum & Paganorum. Alio modo quia licet intendat Christo assentire; tamen non eligit ea, quæ sunt verè à Christo tradita, sed quæ sibi propria mens suggerit, & hoc pertinet ad hæresim, per quam quis proficitur fidem Christi, sed dogma eius corrumpit.

Quantum ad tertium, scilicet, pertinaciam in voluntate, dicit Augu. Qui in ecclesia Christi morbidi aliquid prauum quæ sapiunt, si corredi, vt sanum rectum quæ sapiant, resistant contumaciter, suaque persistera, & mortifera dogmata emendare noluerint, sed defendere persistunt, hæretici sunt. 24, quæst. 3, c. Qui in ecclesia. Qui ergo erraret in materia fidei, putans ecclesiam sic credere, paratus corrigi, & emendari, cum audiret veritatem, non censetur hereticus, vt 3. dixi. Vnde Abbas Ioachim, quibus libellus eius, quem fecit contra Petrum Rogobardum, fuerit damnatus, vt doctrina hæretica; tamen quia se, & opera, seu scripta eius submisit correctioni ecclesiæ, ipse non fuit hæreticus iudicatus, extra de sum. Trinit. & fide Catholica, c. Damianus. & ad hoc facit quod dicit Augu. Si qui suam scientiam quamuis falsam, atque peruersam non pertinaciter defendunt, quarunt autem tanta sollicitudine veritatem, parati corrigi cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi, vt 24, q. 3, cap. dixit Apostolus.

Nota ergo secundum S. Tho. vbi supra, quod si aliqui Doctores ecclesiæ dissentisse videntur: hoc est de illis circa quæ nil interest ad fidem, vtrum sic vel aliter teneatur, vel in quibusdam, quæ etsi pertinebant ad fidem, tamen adhuc non erant per ecclesiam determinata, postquam essent autoritate vniuersalis ecclesiæ determinata, si quis tali ordinationi repugnaret pertinaciter hæreticus censetur. Quæ quidem authoritas principaliter residet in summo Pontifice, vt habetur 24, quæst. 1, hæc est fides. cap. Quoties. Contra huius authoritatem nec Augustin. nec Hieronym. nec alius Doctor suam sententiam defendit: vt 24, quæst. 1, cap. Hæc est fides, hæc sancti Thom. Et idem dicit in prima Parte, quod in his quæ non sunt determinata per ecclesiam, vbi sunt variæ opiniones Doctorum sine præiudicio vel periculo hæresis potest quæcumque illarum partium teneri.

Quod autem dicitur de hæreticis; Dubius in fide est infidelis, intelligitur de eo qui sponte vult dubitare: secus de illo qui aliquando vacillat circa fidem ex tentatione; sed cum displicentia rationis, secundum Gulielm. quod etiam dicit Hierony. quod quicumque scripturam sacram aliter intelligit quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo inspirata est, hereticus appellari potest, vt 24, q. 3, cap. hæresis. Intelligendum est secundum S. Tho. de tali expositione quæ est contraria ei, quod est per Spiritum sanctum reuelatum.

Dicit etiam idem Sancti Thom. quod si quis erraret in his quæ explicitè non tenetur credere: vt si crederet aliquis Iacob fuisse patrem Abraham; paratus corrigi cum audiret contrarium continere scripturam, non reputatur hereticus.

In puniendo hereticos iam diximus supra, nunc tamen summam pauca repetemus: id est attendite; quia ecclesia vtitur iustitia, & misericordia, & quantum ad spiritualium suffragia, id est collationem sacramentorum, pœnitentiæ, & Eucharistiæ: quantum est ex parte sua semper vtitur misericordia, quia quantumcunque relapsi, admittit eos ad pœnitentiam, & Eucharistiã, si conuertantur ad fidem, de hereticis cap. Super eodem lib. 6. Quantum autem ad temporalia, vt ad vitam, dignitates, officia: & substantiã, etiam ecclesia vtitur misericordia ante relapsum in hæresim: Cum enim meruerit per ipsum lapsum, per mortem corporalem excludi de mundo: quia grauius est corrumpere fidem, per quam est animæ vita, quam falsare pecuniam, per quam vitæ temporalis subuenitur, (vnde si falsarij pecuniæ, vel alij malefactores statim per seculares potestates iu-

Y sic

fitè morti traduntur) multo magis heretici statim, quod de hæresi committuntur possent in se decidi; & magna misericordia si reuertantur ad sinceritatem fidei abiurantes hæresim priuam lapsu parcitur eis, & aliquando etiam si clerici sunt, dispensatur cum eis in officijs plus, & minus: Aliquando etiam in prioribus dignitatibus præcipue ad tollendum scandalum, vt 23. quæstio 4. cap. ipsa pietas. Cum autem heretici ipso facto sint excommunicati etiam hoc fit ex misericordia, quia medicinalis est excommunicatio non eradicans, vt dicitur, 24. quæstio, 3. §. aliud est, sed sanans; quia ad hoc fit vt spiritus saluus fiat, vt dicitur, 1. 1. q. 3. cap. Audi. Sed si heretici relabuntur in hæresim, quod ad vitam, & bona temporalia exercet contra eos ecclesia seueram iustitiam, nullo modo in his parcens eis quantumcunque peniteant, eodem tit. c. ad abolendam, & hoc rationabiliter fit secundum s. Th. ubi supra: quia per hoc prouidetur bono communitati; nam si heretici reuerſi sepe recipiantur, vt conferuantur in vita, & alijs temporalibus bonis, posset hoc esse in præiudicium salutis aliorum, quia si relaberentur alios inficerent: tunc quia si sine poenitentia euaderent, alij securus in hæresim laberentur, ex lapsu et ipsorum præsumitur de inconstancia eorum circa fidem, & ideo iuste occiduntur. unde Hieron. 24. q. 3. Resecanda sunt carnes putridæ, scabiosa omnis à caulis repellenda, ne tota domus, & massa, & corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant.

Arrius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quia non statim repressus est totum orbem eius flamma populata est: hæc ille.

Puniuntur heretici quadruplici poena secundum Ray. Primò, quidem excommunicatione, quia omnis hereticus siue occultus, siue manifestus est excommunicatus: de qua excommunicatione habes supra in isto cap.

Secundò depositione: quia indistincte siue clericus siue laicus etiam si sit Papa vel Imperator, & qui libet alius debet deponi ab omni dignitate, di. 40. c. si Papa & 24. q. 1. c. qui contra pacem, & omnibus officijs & beneficijs spoliari debent, & si clericus sit debet degradari.

Sed & vasalli domino non soluti sunt à debito fidelitatis hominij, & totius obsequij, & quocunque pacto quocunque firmi tate vallato, si ipsi domini incurunt hæresim, eo. tit. c. si.

Item heretici cum fautoribus & defensoribus suis & receptoribus & ipsorum filij vsque ad secundam generationem per lineam paternam: per lineam verò matrem vsque ad primum gradum ad nullum beneficium vel officium ecclesiasticum admittantur: aliàs est irritum, vt e. tit. c. quicunque, & c. statutum, lib. 6. Item omnes viri ecclesiastici qui ad præces aliorum receperint dignitates, & beneficia ecclesiastica sint priuati; & si receperint scienter non debent in posterum admitti ad alia, vel similia, d. c. quicunque.

Tertiò rerum ablatione, quia omnia bona eorum ipso iure sunt confiscata, di. 8. c. q. no iure, & 23. q. 7. c. 1. & sequenti.

Sed executio ipsius confiscationis vel bonorum occupatio non debet fieri per principes seculares, antequam per iudicem ecclesiasticum sententia super eodem crimine fuerit promulgata, eodem tit. cap. Cum secundum, libro 6. & quamuis ipsi heretici haberent filios catholicos priuabuntur paterna hereditate in detestationem criminis, vt dixi supra. Insuper & si post mortem aliquis declararetur hereticus, quia in vita non fuit declaratus possunt bona eius occupari: eo. tit. c. accusatus, lib. 6.

Nota tamen quod propter hæresim maritorum non confiscantur dotes vxorum, nisi participant in hæresi. Si autem reuertentur ad fidem non tamen eis restituantur vel filijs eorum bona ipsorum, sed omnia ipso iure sunt confiscata, ext. eo. tit. c. vergentis. Quod si aliter fieri non potest, manu armata sunt omnia bona ab eis auferenda, vt 23. q. 7. c. 1.

Quartò puniuntur morte, continuo enim post deprehensionem erroris nisi ad fidem reuertit velint, & hæresim suam abiurare & satisfactionem exhibere: si laicus est debet cõburi; clericus autè post solennem degradationem relinquatur curie seculari occidendus. Si autem reuertatur ad fidem, detrudi debet in perpetuum carcerem, eodem tit. cap. excommunicamus de rigore iuris: mitius tamen agitur cum eis. Reuertentes autem ad fidem debent abiurare ad arbitrium episcopi sui hæresim suam, & promittere per scripturam, quod firmiter tenebunt fidem catholicam, vt 1. quæstio, 7. cap. quous, & de consecr. distinctio, 2. Ego Berengarius, & extra, eodem titu, ad abolendam, & diximus latè de hoc supra in isto cap.

Nota etiam quod si aliqui dum ægritudine decumberent petierint hereticos consolatores, vt ab eis secundum eorum consuetudinem consolationem recipiant, & sic decesserint, postmodum verò filij vel heredes volunt probare quod ipsi defuncti non sanæ mentis effectum susceperint, vel post perditam iam loquelam: vtrum debeant audiri tales filij vel heredes? Ad hoc dicitur eodem titu, cap. filij, lib. 6. quod si tales dum viuerent erant diffamati vel suspecti de hæresi, vel si constiterit quod ipsi sanæ mentis existentes petierint consolatores, huius heredes audiri non debent. Alioqui admitti possunt, ad probandum, non per vxores, filios vel familiares, aut aliquos de suis: sed per testes fide dignos & fidei zelatores.

Suspectus de hæresi, & ob hoc citatus, & quia non comparuit excommunicatus, si excommunicatione per annum sustinet, ex tunc velut hereticus est condemnandus eo. tit. c. Cum contumacia li. 6. Contra Christianos

Christianos, quia efficiuntur Iudæi, vel redeunt ad Iudaismum, etiam si infantes vel metu mortis fuerint baptizati. Procedendum est contra hereticos, & eorum fautores, eo. tit. c. contra, li. 6. de relapsis in hæresim.

Nota quod tales post abiurationem hæresis, vel etiam ex eo quod suspecti de hoc postquam se ad anti-stitis excommunicationem purgauerint, si deprehensi fuerint iudicialiter recidisse sine vlla audientia relinquuntur iudicio seculari puniendi, vt supra diximus. Sed si in foro pœnitentiæ hæc fatentur non possunt propter hoc puniri.

Accusatus autè de hæresi vel suspectus vehementi suspitione, quia hæresim in iudicio abiurauerit: & postea incurrit in ipsam relapsus cõfetur, licet antea crimen ipsum non fuerit plenè probatū. Sed si leuis fuit suspitio non debet iudicari relapsus, sed aliàs grauius puniri eo. tit. c. Accusatus, li. 6. Itè quia in vna specie hæresis, seu in vno articulo vel sacramento lapsus est, & postea abiurauit simpliciter hæresim: si postea erret in alia, relapsus est iudicandus, eo. tit. c. Accusatus, lib. 6. Ille de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem, cõsisterat vel nunc constat, si postea hereticos deducat, receptet, vel associet, aut donet muneribus, siue mittat, vel fauorem impendat, quod accusari non possint, iudicari debet relapsus, eo. titu. c. accusatus, lib. 6. adde omnia ista ad ea quæ supra in isto cap. continentur.

Sciendum quod circa ea quæ sunt fidei vel etiam morum, quorum notitia necessaria est ad salutem, ista tria habent se per ordinem, scilicet temerarium, erroneum, & hereticum: non enim omne quod est temerarium est hereticum, sed contra quod est erroneum est temerarium, & quod est hereticum est erroneum & temerarium. Temerarium ergo hic est asserere tanquam certum illud quod non potest ratione vel auctoritate probari efficaciter; sicut asserere quod mundus terminetur, post centum vel ducentos annos: quamuis enim hoc possit esse, verum hoc asserere tanquam certum, est temerarium: quia ad hoc nec auctoritas, nec ratio efficax habetur. Erroneum autem addit super temerarium falsitatem: quia errare est recedere à via recta. Et quia habere veritatem in talibus pertinet ad beatitudinem, omnis autem falsa assertio recedit à rectitudine veritatis: ideo falsa assertio in talibus vocatur error. Sicut erroneum est dicere quod Christus fuerit homo in triduo sepulturae suæ: quod tamen Magister Sententiæ rum asserit in 3. Sententiarum. Hereticum autem addit super errorem simplicem, quod falsitas sit notoria, & quod tali falsitati adhæreatur pertinaciter. Non enim omnis error est hæresis. Alioqui enim non diceret August. Errare potero, hereticus non ero. Non solum errauerunt sed pertinaciter et roribus adhæserunt, omnes illi de quibus habetur 24. quæstio, 3. cap. quidam, & ideo omnes pro hereticis habentur.

Ad cuius euidentiam est sciendum quod ad hoc quod aliquis sit propriè hereticus quinque requiruntur. Primum est, vt sit error in ratione. Secundum est, quod error ille sit circa ea quæ sunt fidei, vel contra veritatem determinationis ecclesie in his quæ pertinent ad fidem vel bonos mores: & necessaria ad consecutionem vitæ æternæ. Tertium est, quod error talis sit in illo qui catholicam fidem professus est; aliàs esset Iudæus vel Paganus, non hereticus. Quartum est, quod talis error in eo qui fidem suscepit, sit taliter quod aliqua veritate de Christo cõfiteatur pertinentem ad humanitatem vel diuinitatem, aliàs si totū discredet, apostata esset. Quintum est, vt talem errorem pertinaci voluntate, & obstinata eligat, & sequatur, vt superius diximus.

Quantum ad primum, scilicet quod requiritur error in ratione, ad hoc vt quis sit hereticus patet ex hoc, quia dicit Aug. hereticus est qui falsas opiniones gignit vel sequitur: & ratio huius est: quia hæresis est species infidelitatis. Sed infidelitas est in intellectu vt in subiecto: sicut & fides sibi contraria. Vnde factum sine errore nunquam facit hominem hereticum, vt putat si quis fornicatur aut mœchatur, licet agat contra veritatem quæ dicit, Non mœchaberis, ex hoc enim non est hereticus nisi credat vel opinetur fornicari esse licitum. Et ratio est quia quando cumque aliqua requiruntur ad constitutionem alicuius necessarii deficienti altero eorum impossibile est illud esse, quia dato opposito quod sine illo possit esse iam non necessario requireretur ad constitutionem illius: sicut quia ad constitutionem domus necessarii requiruntur fundamentum, paries & tectum: ideo altero deficiente non potest esse domus. Si ergo ad hæresim constituendam requiritur error in intellectu, necessarii nullum factum absolute sine errore in intellectu facit hereticum. Et propter hoc dico, quod baptizare imagines, adorare demones, eis thurificare, cõcalcare corpus Christi in luto, & omnia huius quæ sunt valde horrenda peccata, nisi sit error in intellectu, non faciunt hominem hereticum. Et ideo, si quis facit ista: vtputat baptizare imaginem, non male sentiens de sacramento baptismi, nec de eius effectu, nec credens istum baptismum esse aliquem, nec habere effectum ex vi sua: sed facit hoc propter aliquid facilius assequendum à demone, cui querit propter hoc complacere: ita quod aliquo pacto implicito vel expresso illud agat, vt demon sibi velit aliquid facere quod petit; secundum quod charactibus & figuris secundum artes magicas ab hominibus demones pacto expresso, vel tacito innocantur ad eorum desideria explenda, dummodò non petat à demone aliquid quod sit supra facultatem eius, nec quantum ad potentiam nec quantum ad cognitionem scilicet, quod non male sentiat de potestate, aut cognitione demonis. Sicut essent illi qui crederent vel quod demon possit necessitare liberum arbitrium hominis, vel mulieris, vel illi qui credunt quod demon omnino ex tali pacto & in omnem euentum quantumcunque à Deo non permittus possit facere quod

petunt: vel qui crederent quod posset scire determinatē alteram partem futuri contingentis: vel esse aī aliquem facere, qui est proprius soli Deo. Tales enim non est dubium quod haberent errorem in intellectu: & malē de potestate dāmonis sentirent: & per consequens suppositis alijs conditionalibus quæ requiruntur ad hæresim, essent hæretici. Sed si ex causis prædictis facerent non malē sentientes de baptismo, & alijs prædictis, & si peccarent gravissimē, non tamen essent hæretici. Et ratio est quia non malē sentiunt de sacramento; licet eo malē & sacrilegē vrantur. Vnde sunt magis sortilegi quā hæretici. Et eodem modo de adorantibus dāmonem & sacrificantibus ei, quia si hoc faciunt credentes diuinitatē esse in dāmonē, vt credentes quod cultus patriæ sit ei, exhibendus, vel quod omnino ex exhibitione talis cultus assequatur quod requiritur à Diabolo; non obstante Dei prohibitionē, tales esse nō hæretici: & de hoc vide S. Anton. archiepi. Florentinum, ti. 12. c. 5. §. 1. in 2. Parte, & vide Doc. in c. accusatus. §. sanē. de hære. in 6. vbi multa de diuinationibus.

Secundum quod requiritur ad hæresim est q̄ error sit circa ea quæ sunt fidei, vel contra veritatem determinationis ecclesiæ, in his quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, & necessaria ad consecutionē vitæ æternæ. Si error non sit de his quæ non pertinent ad fidem: putā quod credat quis solem non esse maiorem terra, & huiusmodi non est periculosus error. Error contra sacram scripturam, contra articulos fidei, contra determinationem ecclesiæ in his quæ pertinent ad fidem vel bonos mores, est hæresis. ar. 23. quæst. 1. Hęc est fides. Item determinatio dubiorum circa fidem pertinet principaliter ad ecclesiam, & præcipue ad Pontif. summum Christi Vicarium, Petri successorem, vt expressē dicitur 24. quæst. 1. cap. quorties. Et contra autoritatem ecclesiæ nullus Doctor vel Sanctus suam scientiam defendit. Secundum Sanctum Thomam, nec Hierony, nec Augustin, nec alius. Sicut ergo asserens pertinaciter contra fidem, est hæreticus; ita contra determinationem ecclesiæ in his quæ pertinent ad fidem & necessaria ad salutem pertinaciter asserens est hæreticus: ipsa. n. nunquam errare in fide probatur, vt dicitur 24. q. 1. c. Arreta & alijs. c. signanter autem dicitur: quia asserens contra determinationem ecclesiæ nō sibi impliciter sed in his duntaxat, quæ pertinent ad fidem & salutem est hæreticus. Nam in alijs contrariū sentiens non est hæreticus, sicut ius non potest separari ab vsu in rebus vsu consumptibilibus, vt determinauit & declarauit Io. XXII. in Extrau. ad conditionem. vbi dicit, contradicentes huius sententiæ essent contumaces & rebelles ecclesiæ, non hæretici.

Tertium quod requiritur ad hæresim est, q̄ error sit in illo qui catholicam veritatem est professus. Si quis, n. nunquam esset professus fidem Christianam & malē sentiret de fide non esset proprie hæreticus; sed simpliciter infidelis: & Iudæus & gentilis qui foris sunt, vnde dicit Augu. de Ciuit. Dei, q̄ videns diabolus genus humanum à cultura dāmonum liberari, hæreticos mouit, qui sub vocabulo Christiano doctrinæ resisterent Christianæ. Oportet ergo q̄ error sit in illo qui in baptismo suscepit fidem Christianam ad hoc vt sit hæreticus.

Quartum quod requiritur est quod sit in eo qui fidem suscepit talis error circa fidem, quod aliquam veritatem de Christo, consistatur pertinentem ad diuinitatem vel humanitatem, si enim nullam veritatem penitus de Christo, consistetur: magis proprie apostata quam hæreticus censeretur. Et signanter dico proprie: quia largē accipiendū etiā hæreticus dici potest, & grauius peccat quā hæreticus: & grauius esset puniendus, si grauius puniri posset. Hæreticus enim aliquam veritatem de Christo confitetur; apostata à fide non, sicut Iulianus apostata; & sic possunt distingui, hæreticus, & apostata: licet aliquando vnum sumatur pro alio.

Quintum quod requiritur, est vt quis talem errorem firmata voluntate & obstinata, eligat & pertinaciter sequatur opiniones, vnde secundum Hierony. hæresis ab electione est dicta. Et ideo secundum Augustin. non qui falsas opiniones gignit vel sequitur, sed qui pertinaciter defendit hæreticus est condemnandus; vnde si quis non pertinaci malitia sentiret aliquid contra fidem, sed ignorantia paratus corrigi, si quod sentit falsum ostenderetur sibi esse contra fidem vel sacram Scripturam, vel determinationem ecclesiæ: talis non esset hæreticus, hoc dicit August. 24. quæst. 3. cap. dixit Apost. vbi litera dicit, dixit Aposto. Hæreticum hominem post primam & secundam admonitionem deuita. hic dicit, hæreticos post secundā admonitionem vitandos, intellige q̄ hæreticum damnatum post vnicam admonitionem vitabimus in secretis fidei nostræ, ne eum peritorem reddamus, vt c. in mandatis 43. dist. c. nolite. 11. quæst. 3. Sed quantum ad admonitionem faciendam possumus ei communicare quotiescunque visum fuerit. Sed hæretico nondum damnato possumus explicare secreta fidei sæpius eum corrigendo: ita Docto. post glo. in d. cap. dixit Apost. & ipse August. dicebat: Errare poterō; sed hæreticus nō ero; quia scilicet erat paratus corrigi, cum sibi fuisset ostensus error. Et ideo consistat, q̄ quotidie inter Doctores circa diuina sunt variæ opiniones & aliquando contradictoriæ: ita quod necesse est alteram esse falsam; & tamen nulla earum reputatur falsa, donec per ecclesiam altera pars fuerit determinata: ar. 24. q. 3. qui in ecclesia.

Sciendum tñ quod pertinacia non est tantum iudicanda in exteriori actu; vt putat q̄ ille solus reputatur pertinax in errore qui verbis aut scripto monitus resistit: imo etiā videtur illē pertinax qui contra prædictam in ecclesia veritatē latenter diu præstitit; vel vsque ad mortē perdurat: quia talis non videtur per ignorantiam sed per obstinatam malitiam in tali errore tanto tpe perseverasse; & ideo ecclesia tales prælu-

presumit hæreticos. Et ex his patet quod opinio Fratricellorum dicentium, Christum & apostolos, non habuisse aliquid etiam in communi quantum ad ius & dominium, est hæretica; vt clarē dicit Ioan. XXII. in Extrau. Cum inter nonnullos certum est. n. q̄ Christus & Apostoli habuerunt aliquid quantum ad vsum facti; & oppositum pertinaciter asserere est hæreticum: quia directē contra sacram Scripturam. Certum est etiam q̄ nunc asserere pertinaciter q̄ in rebus quas habuerunt Christus & apostoli, habuerunt vsum facti denudatum omni iure, est hæreticum, alioquin fuisset vsus non iustus. Quod patet sic: quia asserere pertinaciter contra determinationem ecclesiæ in his quæ ad fidem & salutem pertinent est hæreticum, vt supra dictum est: sed hodie per ecclesiam est determinatum quod Christus & Apostoli in rebus quas habuerunt non potuerunt vsum facti habere denudatum omni iure; alioquin non fuisset iustus: quod de Christo & Apostolis nephas dicere est, ergo patet nunc illam opinionem esse hæreticam. Et de hoc vide S. Anto. archiepi. Florentinum in 2. parte tit. 12. c. 5. §. 1. & vide Extrauagantem Ioā. XXII. incipi. Cum inter nonnullos, & ibi videbis per S. Anton. concordiam inter dictam Extrauagantem, & inter c. exijs de verbo. signifi. in 6.

Clericus hæreticus qualiter debeat condemnari, vide in c. 1. de hære. in 6. & vide in c. degradatio, de pœnis in 6. & vide Doc. in c. non potest de re iudi. & vide in c. Cum non ab homine, de iudi. sed clericus non potest condemnari ad perpetuum carcerem, nisi prius sit degradatus, quod fortē procedit quando dānatur ex causis hæresis: sed pro alijs delictis nō videtur necessaria degradatio, vt in c. quāuis de pœnis. in 6. & inde Philip. Fran. in c. 1. de hære. in 6. & in actu degradationis sufficit seruare illud qd dicitur in d. c. 1. de quo per Io. And. in d. degradatio. & de hoc dixi supra.

Et nota, q̄ delictum non dicitur plene probatum quando de eo constat præsumptione vehementi, vt in c. Accusatus de hære. in 6. & excommunicatus pro causa hæresis si remanet per annum in excommunicatione reputatur pro hæretico vero, Doct. in c. cum contumacia de hære. in 6. & religiosi grauius puniuntur pro crimine hæresis, quā seculares; Docto. in d. c. accusatus. §. fina. de hære. in 6. Non punire hæreticum ex negligentia est fauere, ita Anchara. in cap. fina. de hæreticis. lib. 6. & ibi in capit. præfidentes dicit, an sit licitum hæreticos occidere.

Et probatio q̄ aliquis non sit sanguinis qualiter fieri debeat, vide Anch. in c. filij, de hæret. in 6. & ibi videbis qui sint testes domestici, & familiares, & videbis etiam doct. in l. etiam. C. de testib. De probatione quod aliquis non sit sanguinis, vide infra in c. 68.

De Apostasia.

Nunc aliqua de Apostasia dicamus, & adde ad ea quæ superius diximus. Apostasia secundum Doc. est: temerarius à fidei statu vel obedientiæ, vel religionis excessus: & dicitur quasi postactio, secundum S. Thom. 2. 2. q. 12. Apostasia importat quandam retrocessionem à Deo, quæ fit per diuersos modos quibus homo coniungitur Deo. Coniungitur enim homo Deo per fidem. Secundò per debitam & subiectam voluntatem ad obediendum mandatis eius. Tertio per aliqua specialia opera pertinentia ad supererogationem: sicut per religionem vel clericatum. Remoto autem priori, remouetur posterius: sed non e conuerso: cōtingit ergo aliquem recedere seu apostatare à Deo, retrocedendo à religione, vbi est professus, vel à clericatus ordine, præcipue maiori. Et hęc dicitur apostasia ab ordine, vel à religione. Et de hac 47. dist. c. quantumlibet, & 16. q. 1. c. legi epistolam. Et non debet iudicari apostata, etiam si à longinquo diu euagetur, nisi postquam scilicet viuit: quod animum redeundi se, deposuisse ostendit. ff. de re milita. l. desertorem. Et vide Ioannem Fabrum, & Angel. & Doct. in §. ceruos. in situ. de rerum diuisione.

Contingit, etiam mentem apostatare à Deo, per mentem repugnantem præceptis eius, ecclesiæ & prælatorum. Et hæc dicitur apostasia in obedientiā, cum sponte contemnit præcepta. Et de hac 31. quæst. 4. Alicui. & talis infamis efficitur, repellitur à testimonio, & debet excommunicari 11. quæst. 3. Si autem.

Item recedere potest quis à Deo dimittendo fidem eius: & tunc simpliciter & ex toto recedit. Et hæc quæ est apostasia perfidia simpliciter, & absolute dicitur apostasia, vt Iulianus apostata & de hac, 2. q. 7. cap non potest, talis cum sit hæreticus est: excommunicatus; & idem de ipso sicut de alijs hæreticis. Nā repellitur à dignitatibus & alijs.

Nota, secundum Ray. quod illi cum sint fideles, & mēte ipsam fidem teneat aliquem, tamen actum exteriorum faciunt infidelitatis; putā reuerentiam idolis, sicut Solomon dijs suarum vxorum, licet nō sint apostata; nec hæretici, tamen mortaliter peccant quantumcunque ex metu hoc facerent; quia secundum Augu. fatius est mori famē visci idolatricis 32. quæst. 4. c. sicut satis sumere aures Christianū, habitum infidelium si ex rationabili causa fieret; putā ad confortandum fideles captos & huiusmodi, sicut fecit B. Sebastianus, sub clamide militari; Christum abscondens, liceret secundum Guliel. & hoc nisi esset institutum aliquod determinatum signum ad dignoscendum professores alicuius idololatriæ: tunc enim non liceret.

Item nota secundum S. Tho. ubi supra, quod quamvis ad ecclesiam non pertineat punire infideles qui non quam fidem susceperunt, ut Iudaeos & paganos; unde non prius eos de minio rerum suarum, quae prius habuissent, tamen ad eam pertinent punire eos qui iam fidem receperunt & dimittunt, ut apostatas, quod & factum est de quibusdam aliis qui denuntiati excommunicati propter apostasiam absolverunt subditi eius ad dominium eius, & iuramento fidelitatis. Iulianus autem apostata quia potens erat; & ecclesia quod ad hoc non habebat compescendi potestatem principes terrenos, de facto, ideo toleravit eum ecclesia: & fideles obediebant in his quae non erant contra fidem: ut dicit Ambr. 1. 1. q. 3. c. Iulianus. & hoc ad vitandum maius scandalum persecutionis. Et de apostasia vide Doc. in ti. de apostatis, & Host. & Goff. in rub. de apostatis. & vide S. Bernardum in epi. 1. & epi. 7. & vide Doctorem Torres in illo suo doctissimo Tractatu, & vide omnia quae superius diximus.

Nunc aliqua de mente S. Tho. de infidelitate dicamus. Quod infidelitas sit peccatum sic probatur, quia virtuti contrariatur vitium, sed fides est virtus, ergo infidelitas est vitium, quae ei contrariatur: sed pro huius declaratione dicit B. Tho. 2. 2. q. 10. quod infidelitas potest accipi dupliciter, uno modo secundum puram negationem, ut dicitur infidelis solus est hoc quod non habet fidem, & secundum hoc infidelitas non habet rationem peccati sicut in illis qui nihil audierunt de fide, sed magis habent rationem poenae, quia, scilicet, ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis consecuta est. Qui autem sunt infideles, damnantur quidem secundum illud: Qui non crediderit, condemnabitur, Marci ult. Damnantur autem tales propter alia peccata quae sine fide remitti non possunt, non autem damnantur propter peccatum infidelitatis. Unde Aug. tractans illud quod ait Christus, Si non venissem & locutus es non fuisset peccatum non haberent, dicit quod loquitur de peccato, quod non crediderunt in Christum, scilicet infidelitatem, tamen ut dicit Doct. pie credendum est, quod si quis in loco esset ubi nihil audisset vel audire posset de fide, si secundum rationem naturalem viveret, & non implicaret se alijs vitis Deum non desereret, sed aliquo modo eum illuminaret per se vel per aliquem, ad credendum: cui enim vult Deus miseretur; & quem vult indurat. Non ergo inuiti sunt saluandi sed volentes. Sicut homo proprii arbitrii voluntati serpentis obediens perire, ita vocante se gratia Dei quisque propriae mentis conversione saluatur, ut de tex. & Doct. in c. 10. Actuum Apostolorum c. de Iudaeis, 45. dist. secundo modo accipi potest, infidelitas secundum contrarietatem ad fidem, quia, si aliquis repugnat auditui fidei vel contemnit eam secundum illud Iesai 54. Domine quis credidit auditui nostro? Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis, & secundum hoc est infidelitas spirituale peccatum. Oritur autem infidelitas ex peccato superbiae: ex superbia enim procedit quod homo non vult subijcere intellectum suum regulis fidei, & sano intellectui Patrum. Est autem hoc vitium in intellectu sicut in proximo subiecto; in voluntate vero sicut in primo motivo, scilicet dissentiendum ab his quae sunt fidei.

Est autem triplex infidelitas: Paganorum, Iudaeorum, & haereticorum. Et pagani neutrum Testamentum recipiunt, nisi Samaritani, tantum 5. libros Moysi. Saraeni aliquas caeremonias legis; Iudaei vetus Testamentum, quantum ad corticem. Haeretici utrunque Testamentum communi ter recipiunt, sed falsè exponunt.

Item nota quod dubitare de aliquo eorum quae sunt fidei ex deliberatione rationis, quia sicut dubitare non magis declinat ad unam partem quam ad alteram quod est proprie dubitare est peccatum mortale, quia infidelitas: extra de haer. c. dubius in fide infidelis est: secus si aliquando vacillare circa quae sunt fidei per modum tentationis, & cum displicentia rationis: quia tunc veniale vel nullum peccatum est. Et similiter si quis crederet quod quilibet in sua fide, ut Iudaeus, Saracenus, & huiusmodi, saluaretur dum modo seruaret legem suam; & viveret secundum rationem naturalem: hoc enim est dubitare de fide sua, imò non credere Christo. Dicit enim Mat. ult. qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Non enim quis saluari potest, nisi in fide catholicae ecclesiae 24. q. 1. c. quia ex sola.

Ad fidem suscipiendam nullus Iudaeus vel gentilis debet cogi: ratio est secundum S. Th. ubi supra, quia credere est voluntatis. Unde dicitur dist. 45. c. de Iudaeis, praecipit sancta Synodus nemini, vim inferri ad credendum. Cui enim vult miseretur Deus: & quem vult indurat. Non ergo inuiti sunt saluandi sed volentes, sicut homo proprii arbitrii voluntati serpentis obediens perire: ita vocante se gratia Dei quisque credens propria mentis conversione saluatur, distinctio 45. cap. de Iudaeis, ut integra sit forma iustitiae, sed susceptam etiam metu tormentorum & mortis cogendus est retinere; ut dicitur de Iudaeis. Et qui redeunt ad Iudaismum etiam si infantes fuerint baptizati, vel metu mortis ad baptismum adducti debet procedi contra eos sicut contra haereticos. Et similiter contra talium fautores; extra de haeretic. contra lib. 6.

Debent vero Iudaei & alij infideles adduci ad fidem rationibus persuasibilibus, & auctoritatibus ostendendo ex eorum libris, eorum errore, & dulcibus modis: ut dicit Greg. dist. 45. c. quid sincera. Possunt etiam ad fidem adduci secundum Gul. promissis & muneribus, non quidem factis pro fide suscipienda: quia hoc esset simonia: sed ad captandam benevolentiam; & excludendum ab eis timorem inopiae & huiusmodi 1. q. 2. c. quam pio. Possunt etiam ad fidem adduci per grauiorem exactionem pensam ab eis, in principio tamen locutionis non potest 23. q. 4. Debet,

Item

Item nota quod possessiones & alia bona mobilia vel immobilia Iudaeorum vel aliorum infidelium ad fidem conuersionem non debet auferri ab eis nisi sint usuraria, vel immobilia de usuris empta, obnoxia restitutioni: extra eod. De Iudaeis. Usuraria autem eorum debent restitui eis a quibus extortae sunt: usure: vel eorum heredibus, ut dixi in c. de usuris. de hoc ubi & pueri Iudaeorum, & aliorum infidelium non sunt baptizandi inuitis parentibus, ita S. Tho. 2. 2. q. 10. & vide supra in isto cap.

De conuersione fidelium cum infidelibus.

De conuersione fidelium cum infidelibus quomodo prohibetur sit, nota primo quod cum haereticis prohibita est etiam locutio infidelibus; ex hoc quia excommunicati sunt: extra de haer. ca. excommunicamus. & 1. 1. q. 3. c. cum excommunicato, sed cum alijs infidelibus, ut Iudaeis, & Saracenis non est prohibita locutio, sed nimia familiaritas, & conuersatio. Unde 28. q. 1. Omnes deinceps clericis sine laici Iudaeorum conuiuia vitent: nec eos quisquam ad conuiuium excipiat; quia cum apud Christianos communibus cibis vitantur indignum atque sacrilegium est, eorum cibos a Christianis sumi, ac si inferiores incipiant esse Christiani quam Iudaei, si vitantur cibis eorum; & ipsi nostros contempnant. Et dicit tibi glo. quod idem est de gentilibus, ut Saracenis; quia & ipsi hodie iam cibos discernunt: licet enim non contineantur verbis edicti: ut 1. 1. q. 3. c. Ad mensam, contingunt tamen in alijs: ut ff. de pe. ti. haer. si item veni. ita sic 2. q. 1. c. multi. Et assignat tibi glo. rationem quare non est prohibitum loqui cum eis; & est prohibitum comedere cum eis: quia, maior familiaritas est in cibo sumendo quam in colloquendo, & facilius quis decipitur inter epulas 2. q. 4. c. vnusquisque. B. Tho. 2. 2. q. 10. dicit quod illi, qui sunt firmi in fide: ita quod ex conuersione cum infidelibus non timetur de eorum subuersione: sed sperari potest, ex hoc infidelium conuersio: non sunt prohibendi cum illis communicare, sed infirmi de quibus timeri potest prohibendi sunt: extra casum necessitatis, ne cum illis conuertentur S. Tho. sed infirmi etiam caute debent illud agere, ne infirmos scandalizent 12. q. 1. c. Nolo.

De Iudaeis, & eorum ritibus, & in eos exactionibus.

Nunc aliqua de infidelitate Iudaeorum dicamus, & ritibus, & aliorum infidelium, & de exactionibus in eos, unde in capit. Nullus 28. q. 1. dicitur, Nullus eorum qui in sacro ordine sunt, aut laicus azyma eorum manducet, aut cum eis habitet: aut aliquem eorum in infirmitatibus suis vocet, aut medicina ab eis percipiat: aut se cum eis in balneo lauet. Si quisquam hoc fecerit: si clericus est deponatur, si laicus excommunicetur. Et ibi dicit glo. vnusquisque, missus ad praedicandum eis, extra de Iudaeis. ca. quod sit laudabile, debent autem puniri: contrafacientes modo praedicto secundum Ray. si postquam fuerint admoniti se non abstinuerint huiusmodi. Gul. tamen dicit, quod in necessitate possunt comi, & comedi Iudaeorum. Idem videtur sentire Hug. de medicinalibus in causa necessitatis, cum scilicet alius non inuenitur sufficiens medicus. Host. etiam dicit quod Christiani non debent esse, ut asidui in tra domum Iudaei: nec tanquam famuli, aut nutrices, aut obsterices: alias si ipsi Christiani nolunt discedere debent excommunicari: extra de Iudaeis c. Iudaei. Sed extra domum possunt eis seruitia facere, & possunt esse coloni & eorum ex eod. capi. Mulierum. Nota etiam secundum Host. quod possunt Christiani habere Iudaeos in seruis & emere: ex eod. cap. Et si Iudaeos non tamen debent cum eis morari, ita quod habeant eos tanquam familiares Iudaei, ut dicit Ioan. sunt difficilius ad conuertendum, & peritiores ad subvertendum quae gentiles: si autem voluerint fieri Christiani sine Iudaeis, siue gentiles, non poterunt domini eorum prohibere: ar. 19. q. 2. c. duae sunt. tamen secundum Ray. & S. Tho. per baptismum non liberantur a seruitute, sed remaneant serui: quia seruitus etiam introducta est de iure diuino: art. 35. c. sexto die dist. Et prius ius gentium di. 1. c. ius gentium. Et per ius canonicum approbata 13. q. 2. c. ecclesiarum. secundum Host. & Goff. & ad dit Ray. quod ubi de bona consuetudine non solent Christiani esse serui consalendum est domino quod in remissionem peccatorum suorum manumittat, vel saltem pecunia mendicata, vel seruitio ad tempus praestito seruedimant 12. q. 2. c. cum redemptor. Sed quia hoc consilium est; & pius; si quis contrarium faciat, scilicet retinendo talem conuersum ad fidem in seruitutem vel etiam alteri vendendo, non credo quod peccet, quia quod non est prohibitum intelligitur esse concessum, ar. 13. q. 2. c. Ebron. sed hoc non reperitur prohibitum: hoc etiam asserit dominus Ioan. Do. in lib. qui dicitur, Lucula noctis.

De ritibus seu caeremoniis infidelium quare & quando tolerantur. Pro cuius declaratione dicit Beatus Thom. 2. 2. q. 10. art. 1. quod humanum regimen derivatur a diuino regimine, & ipsum debet imitari. Dominus autem cum sit summus bonus; & omnipotens permittit tamen aliquando mala fieri in vniuerso quae postea prohibentur, ne eis sublati maiora bona tollantur; aut maiora mala sequantur. Sic & in regimine hominum qui praesunt debent aliquando mala tolerare ne aliquando bona impediuntur, vel etiam ne in aliqua mala peiora incurrant: sicut dicit Aug. in lib. de Ordine, Aufer meretrices a rebus humanis, & turbabis omnia libidinis. Sic igitur infideles quamuis in rebus suis peccent, tamen tolerari possunt, vel propter bonum quod ex hoc provenit: vel propter aliquod malum vitandum; ex hoc autem quod Iudaei

Iudei ritus suos obseruant, in quibus figurabatur olim veritas fidei quam tenemus: hoc bonum prouenit quod testimonium fidei nostrae habemus ab hostibus, & quasi figura representatur nobis, per illos ea quae credimus. Et ideo in suis ritibus Iudei tolerantur, vt patet dist. 45. c. de Iudeis. Et ex eod. cap. cōsult. aliorum verò infidelium ritus quia nil utilitatis vel veritatis afferunt, non sunt aequaliter tollerandi, nisi forte ad aliquod malum vitandum vt scandalum, vel dissidium, quod inde posset provenire, vel impedimentum salutis eorum qui tolerati paulatim conuertuntur ad fidem: & propter hoc etiā hereticorum, & paganorum ritus ecclesia aliquando tolerauit, quando erat magister multitudo infidelium.

De exactionibus factis in Iudeos à dominis terrarum, quid iuris? dicit sanctus Tho. in epistola ad Ducissam Brabantie. quod quamuis (sicut iura dicunt) Iudei merito culpae suae seruicium sint additi; & sic domini eorum possint accipere tanquam suasuta tñ quod non subtrahantur vitae necessaria, quia tamen oportet nos ambulare honeste ad eos qui fortis sunt, ne nomen domini blasphemetur: hoc obseruandum videtur, vt in exactionibus quas facere non consueuerunt, non praegraventur, sed ad consuetas cogi possunt.

Sed nota secundum beatum Thom. in dicta epistola, quod cum Iudei nil habent propter vsuras: cum non possint ipsas retinere licite nec consequerentur domini recipientes collectas à talibus possunt ea sibi retinere licite, nisi forsitan essent talia quae ab ipsis vel antecessoribus dominorum ipsi Iudei extorsissent. Si quae verò alia habent, quae ab eis extorserint, illis debent restituere quibus ipsi Iudei tenebantur, si inueniuntur. Alioquin in pios vsus secundum consilium dioecetani vel aliorum proborum, vel communem utilitatem terrae si necesse est sunt eroganda. Nec esset licitum si de nouo domini exigerent talia à Iudeis, seruata tamen consuetudine praedecessorum suorum ac intentione, vt in pios vsus expendantur.

De Incantationibus.

DE obseruantia per incantationes & ea, quae sunt ad procurandum sanitatem. Circa quod dicit beatus Tho. 2. 2. q. 87. quod in his quae sunt ad aliquos effectus inducendos considerandum est si illa habent vel putantur habere virtutem naturalem, ad probandum illos esse suos: & tunc non erit superstitiosum nec illicitum vt talibus causis. puta si quis teneat super se ipsam pro restauratiōe sanguinis, & huiusmodi. Si autem non videatur quod illa possint naturaliter illos effectus habere, sed per adiunctionem aliquorum characterum, vel nominum ignotorum vel alicuiusvae obseruantiae expectatur, ille effectus erit superstitiosus; & illicitus. Vnde Aug. dicit, ad genus superstitionis pertinent omnia remedia quae Medicorum disciplina condemnat, siue in incantationibus, siue in quibuscunq; votis quos characteres uocant 26. q. 2. c. illud. Et nota quod homines in huiusmodi obseruationibus si aliquid veri experti sint, à casu sunt. Sed postmodum cum homines hmoi obseruantiam animum implicat, multa per hmoi obseruationes eueniunt, per deceptionem diaboli, vt his obseruantis implicati curiosiores fiant & sic multipliciter illaqueantur. secundum Aug. 26. q. 5. c. nec mirum, Et sunt reliquiae paganorum; quamuis ergo efficaciam haberent, non tamen licet facere, quia opera demonum sunt. 26. q. 2. c. illud. corrigere tamen medicinalem herbam cum simbolo, vel oratione dominica ex deuotione, sine alia superstitione; & ea vt non reprobatur, vt 26. q. 5. c. non liceat, secundum Ray.

De incantationibus dicit Gul. quod si nil superstitiosum dicunt, vel docent, vel faciunt, sed tamē vtuntur licitis precibus, & adorationibus, sicut per passionem, & crucem Christi, & huiusmodi, non credo quod peccent mortaliter, nisi fecerint haec post prohibitionem ecclesiae eis factam. Sed credo, quod sunt prohibendi viri; & mulieres à talibus; quia multa inuicilia solent admisceri, & superstitiosa, nisi forte sit sacerdos vel religiosus, & discretus; aut et laicus excellentis vitae, qui facta oratione, licita super infirmum manum imponant. Sed si exemplo eorum timeatur, quod alij superstitiosi carminationis sibi sumant ab usum, forte etiam deberent à talibus abstinere, iuxta illud, Ab omni specie mala abstinete vos, extra de vit. & hone. ele. c. cum ab omni specie.

De quibusdam aliis superstitionibus, & primò de mulieribus credentibus secum Dianam, vel Herodiam nocturnis horis equitare, vel se in alias creaturas transformare, vt dicitur de his qui vulgariter dicuntur Bruxas, Serige, vel Ienaræ. dicit concilium quod haec sunt illusioe diabolica: Satanas enim diuersas formas, & similitudines creaturarum representat fantasie dormientis, qui huiusmodi seclatur, & sic illud, vt videatur ille esse in corpore vigilantis, quod est in spiritu. id est fantasie dormientis 26. q. 5. c. episcopi vbi in fine capit. dicitur, Qui credit vel asserit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut deterius immutari aut transformari in aliam speciem, vel similitudinem, quā à Deo Creatore accepit, infidelis est. dicit glo. Gul. Hoc verum est postquam audiuit, quis super huius veritatem, & credit hec; & qui pertinaciter asseruerit tunc est mortale.

Nota de fascino paruulorum. dicit ret. de Taranto. super epistolas pauli, quod fascino dupliciter intelligitur. Vno modo ludificare, cum, scilicet, arte magica non videtur res que est ante oculos. Alio modo, malo oculo alicuius inspicere, & inde laedi: sunt enim aliqui qui habent oculos vtentes, quod

quod respicientes paruulos teneros laedunt, ita vt cibum ex stomacho eiiciant; & nauisam patiantur. Et hoc secundum naturam possibile est. Anima enim vehemeter affecta immutat aerem: aer autem immutat teneram carnem pueri; & sic laedit vt cibum euomat. primum, in faciente mortale est, in patiente nullum: secundum in agente peccatum non est, ex quo naturale est, nisi studiosè fieret ad nocendum. Non tamen facienda est aliqua incantatio. vel superstitio ad hoc remouendum, vt faciunt mulieres, & frequenter.

De illis verò clericis qui altaria induunt lugubribus vestibus, vel consueta luminaria extinguunt. Et huiusmodi si faciunt hoc ad imprecandum alicui malum propter priuatum odium, mortaliter peccant. Et similiter si dicunt vel dicere faciunt Missam de reque pro persona viua vt moriatur, & vt de tex. in ca. quicunque 26. q. 5. quia illud non est prohibitum.

De sacrificantibus Deo munera, scilicet mammona, vt diuites fiant, & de facientibus sortilegia aqua baptismi, vel oleo sancto, vel chirmate dicit Gul. quod talia sunt enormia propter idololatriam. & perennem superstitionem, non tamen praecise dicendum est eis, quod aliter non sit eis salus si peccateant, sed absoluedi sunt. Est tamen hic casus episcopalis, & secundum quosdam incurrunt irregularitas etiam si occultum sit. Et idem videtur dicendum de illis qui tradunt se diabolo, vel ex desperatione, vel vt aliquid obtineant ab eo, etiam si instrumentum facerent, sicut legitur de quibusdam.

De imaginibus astronomicis dicit sanctus Tho. vbi supra; quod d habet effectum non à corporibus celestibus, sed à diabolo, quia necesse est ibi scribi quosdam characteres, qui naturaliter ad nihil operantur.

De obseruantia circa breuia, & adiurationes, dicit sanctus Tho. 2. 2. q. 96. esse cauendum, quod non reperitur in eis aliquid horum. primò vt non sit ibi aliquid pertinens ad inuocationem demonum; quia sic esset superstitiosum. secundò, vt non contineat nomina ignota ne sub illis aliquid lateat illicitum. Tertio, ne aliquid falsitatis contineat, quia sic eius effectus non posset expectari à Deo, qui non est testis falsitatis. Quarto cauendum ne cum verbis sacris contineantur aliqua vana, puta characteres scripti, & huius signa propter signum crucis. Quintò, vt spes non ponatur in modo scribendi, vel ligandi; puta quod scribatur in carta virginea, vel in ortu folis; vel dum legitur Euangelium; vel quod oportet ligari cum tot folis, vel appendi per virginem hominem, vel quod nullus debet videre; & huiusmodi vanitatibus, quae ad Dei reuerentiam nõ pertinent, quia essent illicita, & superstitiosa, arg. 26. q. 5. c. non licet, & q. 2. c. illud. vbi dicit Agu. quod ad superstitionem pertinent omnes ligaturae, & remedia quae medicorum disciplina condemnat in quibuscunq; rebus suspendendis, atque ligandis.

Dicit Gul. quod illa breuia quae continent huiusmodi si quis portauerit hec non peribit in igne; vel aqua non morietur morte subitanea; vel consequetur tale bonum; talia sunt reprobanda; non portanda. Et peccant facientes, & vtentes, & consulentes, & vendentes; nisi forte fuerint ad eos simplices, & ignorantia debeat eos excusare, cum in huiusmodi non fuerint edocti. Et de his intelligo dictum Gregorij 26. q. 5. c. Si quis ariolos, aut incantatores obserauerit, aut philateris vsus fuerit, anathema sit, philateria dicuntur cedulae, & de portantibus reliquias ad collum, dicit S. Tho. vbi supra, quod si hoc fit ex reuerentia Dei, & sanctorum, in quibus habent fiduciam, si non adiuncta aliqua vanitate, licitum est de se, sed si addatur aliqua obseruantia, vt quod vas earum debet triangulare, & hmoi superstitiosum erit, & malum.

De obseruantia temporum, vel dierum: nota quod si obseruetur tempus, vel dies ad aliquid faciendum, vel dimittendum ex causa naturali, puta, cauet quis sibi à sumptione medicinae, vel munitione, in fine lunae arbores etiam incidit, vel plantat secundum dispositionem lunae quae multum operatur in ista inferiora, non est superstitiosum, nec illicitum. Sed si non moueatur aliqua causa naturali, sed falsa opinione, quia putat aliquos dies fortunatos superstitiosum est, & friuolum; vt si quis vitare herbas collectis in mane Ascensionis, vel in nocte beati Ioan. Bap. vel in Calendis non vult aliquid dare, & huiusmodi omnia sunt vana: vnde Aug. ait sic 26. q. 7. Non obseruetis dies qui dicuntur Aegyptiaci, aut Calendas Ianuarij, in quibus cantilenae quaedam, & comestiones, ad inuicem donā donantur; quasi in principio anni boni fati augurio; aut aliquos menses, aut tempora, aut dies; & annos, qui a qui has, aut quascunq; diuinationes aut facta, aut auguria obseruat, aut attendit, aut consentit obseruationibus inutiliter, & sine causa magis ad sui damnationem quam salutem tendit. Vnde Apostolus; Dies obseruatis, & menses, & annos, timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Gal. c. 4.

Nota; dicuntur dies Aegyptiaci, vel quia illis diebus fuit percussa Aegyptus, & plagata, vel quia Aegyptij primò inuenerunt tales dies cauendos tanquam inausitos.

De inuestigatione rerum perditarum per inspectionem astralabij quamuis aliquis dicat licitum, si fiat absque superstitione, tamen Hof. Gul. & Groff. dicunt simpliciter contrarium, scilicet, quod nunquā est licitum; extra eodem cap. Ex tuarum, & de diuinationibus. vide sancti Thom. in 2. 2. q. 95. & de superstitionibus vide in quaest. 96. & in quaest. 93. & de idololatria. vide in quaestio. 94. & vide infra in isto Thesaurio, in c. 60.

IN tam excellenti materia antiquissima se offert questio, vnde originem traxerint Reges, Bald. in l. ex hoc iure, ff. de iust. & in dixit, ex bellis ventum esse ad diuisionem gentium, & ex necessitate cogente, quia minor grauanatur a maiore; & pauper a diuite, & fortior debilem grauat, ideo benignitas nature miseris hominum solatium dando, Reges, vel rectores instituit; itaque creati sunt Reges ex necessitate, quia omnia indigent capite, & homines faciles sunt ad dissentendum, & ideo indiget Rege, & Bal. dicit, & sentit ex iure gentium Reges originem traxisse, & etiam in Tractatu de scismaticis dicit; Reges orti sunt de iure gentium, & in repet. l. C. de emanc. liberorum, dicit, Nouissimo iure gentium, quo omnes gentes vtuntur introductum est iurisdictiones transmitti, vt videmus in filiis Regum, Comitum, & Baronum: nam omnia licita facit vetustas, vt ibi per Bal. allegat ad hoc multa iura. Et veritas ipsarum rerum introduxit, quia impossibile est viuere sine magistratibus, & sine iustitia l. 2. §. post originem, ff. de iust. & iur. & in Aucen. vt omnes obediunt iudici, prouin. in princ. Paris etiam de reuteo, in Tract. de synd. in tit. de excels. Regum, tenet, quod Reges orti sunt de iure gentium, notatur in l. 1. ff. de iur. om. iud. & in l. 2. de origine. iuris. §. pen. sed quia circa iurisdictionem multa sunt addita, ideo dicitur de iure ciuili, vt in l. ius ciuile, ff. de iust. & iur. ita Barr. in Extrauag. qui sint rebelles. Sed ego dico, quod Reges sunt dati a Deo ad vindictam malefactorum, & ad laudem bonorum vt ex tex. in c. magnum 11. q. 1. vbi Ambro. dicit; magnum quidem est, & speciale documentum quo Christiana nuxiri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti; ne quis constitutionem terreni Regis putet esse non soluendam; si enim censum Filii Dei soluit, quis tu tantus es, qui putas esse non soluendam? Item Petrus Apostolus generaliter scribit omnibus in epistola 1. c. 2. Estote subditi dominis vestris sicut regi quasi preexcellenti, sicut ducibus, tanquam ab eo misis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Item Apostolus ad Romanos c. 13. Non est enim potestas, nisi a Deo. Et quod reges sint dati a Deo, allego tex. nunquam allegatum ad istum propositum, in c. non frustra iur. instituta potestas regis, & cognitoris, ius vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, &c. 23. q. 5. Ideo regibus obtemperandum est, cum generale sit pactum societatis humane obtemperare principibus, vt in cap. quid culpatur 23. q. 1. & dicit Hierony. in c. Regum 23. q. 5. principibus & potestatibus fidem, & reuerentiam seruari oportet; quam qui non exhibuerit apud Deum præmia inuenire non poterit. facit etiam, quod notatur in l. finali. C. de exactionibus tribut. lib. 10. Apostolus etiam ad Titum scribit, 3. cap. Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse, & Esdræ 3. 4. cap. dicitur; Rex autem super omnia dominatur, & precessit, &c. Et principes facer dotes constituuntur ex commissione diuina, prout habetur Exod. 28. de Moyse Hebræorum duce, qui constituit Aaron fratrem suum sacerdotem & de Iuda Machabæorum duce, qui elegit sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege Dei, vt mundarent sancta, vt habetur in 1. lib. Machabæorum c. 4.

Et prælatus electus & confirmatus non debet administrare, donec fecerit regi reuerentiam, notatur in c. cum longe, & in c. lectis, 63. dist. & in c. Abbates 18. q. 2. vide Henric. in c. nobis de iure patrona. pro rege etiam orandum est exemplo Baruc. c. 1. vbi dicit, Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis. & pro vita Balthasar filij eius, vt sint disceorum, sicut dies cali super terram &c. Et Apostolus ad Timotheum, capit. 2. dicit; Obsecro igitur primò omnium fieri obsecrationes, orationes &c. pro regibus, &c.

Et præferendus est honor principis commo publico. vt dicit Lucas de Penna, in l. fi. in 8. & 9. col. C. de locacione præd. ciuili. lib. 11. Et Rex iuste habet plenitudinem potestatis; ideo mutat rerum naturas, & de nihilo facit aliquid, vt in cap. hac quippè 3. q. 5. & in c. 1. de transactio. & potest. facere, quod ei placet, auferendo cui vult, vt 9. q. 3. nec ei potest quis dicere, Cur ita facis? 20. dist. c. in memoria. est enim apud eum pro ratione voluntas, vt ff. de constitutio. princ. in l. prima & celeste arbitrium censetur habere, vt de summa Trin. & fide catholica. in l. 1. in fin. Sed debet imitari Deum, in Aucen. vt omnes obediunt iudici prouinc. §. arripiat. præsumitur enim subesse causa in his, quæ rex agit, ed quod cor Regis est in manu Dei, vt de summa Trin. & fide catholica l. inter claras. & l. non omnium, ff. de legibus. Sed in lib. prouerb. Salomon. scriptum est; sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quocumque enim voluerit, inclinabit illud.

Et Rex est lex animata in regno suo, Bal. in Aucen. hoc amplius. C. de fideicommiss. Fely. in c. cum non liceat, de præscriptio. Et lex animata potentior est sine comparatione inanimata lege, vt in Aucen. de consilibus §. vlt. col. 4.

Et est notandum, quod gentes prius quam Reges essent, regnabant in puritate prima, & sola natura. ideo dixit Bal. in l. 2. ff. de origi. iuris, quod in principio vrbis condite populus vrbis non habebat legem, sed habebat Regem; & quod omnes Reges habent supremam potestatem, vt dixit Innocentius in c. cum p. tabellio, & de fide instrumen. & manu regia, id est arbitrio regis omnia gubernantur, adduco etiam Host. Inno. Ioan. And. Abbatem in c. licet ex suscepto. de foro comp. vbi referunt a principio Deum creasse celum, & terram, & omnia quæ in eis sunt, angelicam & humanam naturam, spiritalia, & temporalia quæ per seipsum regit, sicut factor suam rem gubernare solet; & hominem quo-

que

que fecit, præcepta dedit, & transgredienti poenam imposuit, vt Gen. 2. c. ex omni ligno &c. ipsi etiam peccantibus poenam imposuit per seipsum, id est Adæ, & Eue; Gen. 3. Mulieri verò dixit, & c. ibi, Adæ verò dixit, &c. qualiter etiam per seipsum Caym puniuit & Lamech, & quosdam alios, Gen. 4. & 5. & sic Deus rexit mundum per seipsum vsque ad Noe; & tempore Noe cepit Deus creaturas suas regere per ministros, quorum primus fuit Noe, cui dominus gubernationem archæ sibi dedit, per quam ecclesia significatur. Gen. 5. & 7. Nam Noe, & filius rectorem, & legem dedit. Gen. 9. vbi licet non legatur, sacerdos tamen fuit, & officium sacerdotis exercuit statim post egressum archæ. ante quam leges populo daret, Gen. 8. edificauit autem Noe, &c. quod officium sacerdotis simul Abel, & Caym primò fecerant, in hac autem vicaria successerunt patriarchæ; Reges, Iudices, sacerdotes, & alij, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum. Et sic durauit vsque ad Christum, qui fuit naturalis Dominus, & Rex noster. de quo dicit Malista; Deus iudicium tuum regi dedit.

Itaque ex prædictis concludo, quod si consideramus causam primariam, & immediatam, Reges sunt de iure diuino, & procedunt a Deo. cum sit Rex Regum, aut consideramus causam mediatam, & tunc sunt de iure gentium. & ad prædicta vide Oldr. consil. 69. & Anch. in consil. 339. vbi dicit; Regna iure gentium distincta sunt, & Reges et iure diuino ceperunt; & ultra ea quæ diximus, dicit, in David, Solomone, Saule, & pluribus alijs approbatis a Deo, de sacra vñctione, c. 1. ver. vnde; vbi epumerat tex. aliquos Reges vñctos de mandato Dni, & ibi tex. tractat de vñctione Regum. ad idem prouerb. 8. per me Reges regnant; & in l. Euangelica sunt multa auctoritates, vt supra dixi.

Et in d. consil. dicit Anch. qualiter in regnis succedatur. Et Reges dicuntur quasi in virtutibus alios; regentes, tex. in c. duo sunt genera 12. q. 1.

Et regum pro optimo officium est facere iudicium, atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, capite Regum. 23. questio. 5. quoniam in iustitia regis, exaltabitur solium eius. Iustitia verò regis est neminem iniuste per potentiam opprimere sine personarum acceptione, iuste iudicare, cohibere furta, adulteria punire, iniquos non exaltare, histrio nes non nutrire, impios de terra perdere, parricidas, & præuientes non sinere, ecclesias defendere, pauperes elemosinis alere, iustos super regni negotia constituere, senes, & sapientes, & sobrios consiliarios habere, iuracundiam differre, patriam fortiter, & iuste ab inuasoribus defendere. Et de Regibus vide tex. & lingu. in c. principes 23. q. 5. & vide tex. notabilem in sacro Concilio Tridentino in sess. 25. c. 29. vbi dicitur; principes de iure diuino sunt protectores ecclesiarum.

Et prouincia, qua non subest Imperatori, vt Hispania, si linea, & domus regia deficeret in totum regnum, colæ, magnates, & procuratores cinitatum regni, possent sibi eligere Regem, ita Corsetus in Tractatu de potestate regia. tra Bal. etiam in l. ex hoc iure. per illum tex. ff. de iust. & iure, & Aluarotus in titu. quis dicatur Dux, vel Marchio. & vide Ang. in d. l. ex hoc iure & vide Modest.

Et reges de antiquissima, & approbata consuetudine sunt perpetui; sed officia non debent esse perpetua. Et leges de officiis loquentes non vult illa esse perpetua. C. de castrensis. & ministerialis. l. 1. lib. 12. vbi dicitur; Ca strensiani, & ministeriani officio finito per lapsum bicennij alius subrogatur; ipse verò ad idem officium nullatenus eligitur; subaudi sine licentia principis, vt per Ioan. de pla. in l. 2. & 3. de diuersis officiis lib. 12. tex. etiam in l. 1. C. de decanis. lib. 12. loquitur de biennio, & etiam tex. in l. vnica de mensuris. eod. lib. & vide tex. in l. fi. C. de domesticis, & protectoribus. lib. 12. vbi tex. secundum Odofr. intelligitur, quod officium ibi durabat biennio; ideo si defunctus moriatur primo anno, hæres petet salarium biennij, facit tex. in l. aternam. C. de murilegulis. lib. 11. & ff. de officio proconf. l. meminisse, & ff. de offic. praef. l. si forte. & ff. de orig. iur. l. 2. §. populo deinde aucto. & l. pridiæ, ff. de feriis. facit tex. in l. diem functo, ff. de assesso. sed non obseruatur, nec vnquam obseruatum fuit in toto orbe, facit tex. in c. in istis. 4. di. quem videas in §. leges.

Et non expedit Reipub. vt summam potestatem habens sit perpetuus, vt in d. §. populo aucto. vitando viam ambitionis, vt in l. 1. C. de deca. libro duodecimo. vt facilius corrigatur si delinquat, vt C. de suscept. præ. & archa. l. neminem lib. 10. item ne transeat ad hæres. vt in Aucen. de defensoribus ciuitatum. §. fi. colla. 2. vbi legitur; & ultra biennium defensoris officium minime durat, inde dixit Host. in c. fi. de alien. iud. mu. cau. fac. quod secundum iura digestorum. honores, dignitates, & munera temporalia esse debent, ff. de mune. & hon. l. honor. §. gerendorum. Et adduco Ioan de Pla. in d. l. nemine dicentem; Officiales non debent esse perpetui, sed annales. vel ad plus biennales. Nam officium susceptoris est annale, & consuetudine est biennale. Numerarij verò triennale est. C. de numerariis l. 2. lib. 12. possunt tamen quandoque ex principis concessione esse perpetui. & vide lafonem in l. sufficit, ff. de condi. in deb. & in dubio intelliguntur perpetui, quando simpliciter conceditur officium sine temporis præfinitione, siue ad beneplacitum concedentis l. iuris peritos. & ibi Bal. ff. de excusa. tuto. tenet etiam Ioan. de pla. in d. l. neminem. de suscepto. præ. & archariis. lib. 10.

Et quia sumus in materia officialium dico, quod officialis missus in prouinciam ad aliquod officium exercendum, si lucratus est mille ultra officium, quod fideus potest auferre ei; quia præsumitur quæsiuisset de bonis fisci, quantuncumque sit paratus reddere rationem. ista glo. est sing. in l. defensionis facultas, de iure fisci l. 10. & ibi platea, & facit ibi dist. sed Bal. in Aucen. licentiam. C. de epif. & cle. dicit, q.

ciff

est speciale in istis administratoribus publicis, quod contra eos presumatur, sed si non habet administrationem pecuniariam, aliud est. item si habet administrationem pecuniariam, si tamen reddit bonum computum, vt per Plateam ibi. itaque glo. in d. l. defensionis facultatis, dicit, quicquid officialis fecerit habet presumitur in dubio quesiuisse de bonis fisci. & licet ibi Bar. teneat contra dictam glo. tamen vide Bal. pro illa glo. in l. si defunctus. C. arbi. tute. & l. 3. C. de dona. inter virum, & vxor. & in l. qui quis. C. si certum pet. & in l. cum oportet. C. de bonis que lib. & in Aucten. licentiam. C. de episc. & cler. & in l. 1. C. de hare. vel actio. ven. & in c. 1. de contro. inter dominum, & fide. in vbi. foud. vbi distinguit, quod illa glo. procedit antequam officialis reddat rationem administrationis, sed postquam reddidit rationem optimam finito officio, non procedit illa glo. vt per Barb. in Tract. de Translanti. Cardinalis in 16. vol. Tractatum, in fol. 248. & ibi dicit, Fuit dictum Gul. de Cuneo in d. Auct. licentiam allegat Ioan. de Imo. in c. inuestigandum. de pecul. cleric. vbi loquitur de vxore, si aliquid in vita vxoris requirit, & de prelato ecclesie, & de filio familias existente in potestate patris, & ibi dicit, quod in istis recurrendum est ad circumstantias. Et optimus iudex considerabit.

De prelato ecclesie vide etiam glo. & Doct. in cap. sint manifeste. 12. q. 1. vbi glo. examinacione res a prelato acquisita presumantur esse de bonis ecclesie. Et est maxima differentia, si officialis habet perpetuam administrationem, vel temporalem, quia tunc, vt in prelati, presumitur quesiuisse de bonis administrationis.

Et de officiali perpetuo, & de officiali negligenti, & quando delinquant in officio, & quando culpa inducat suspensionem, vel depositionem, vide infra in c. 80. vbi multa dixi.

Et hæres officialis an conuincatur ex delictis defunctorum, vide in l. vna. C. ex delictis defunctorum, & ibi Doct. sed publica iudicia, peculatus, & de residuis, & repundarum aduersus hæres exercentur in fin. ff. ad l. lul. pecula. & in l. 2. C. eo. Sed delicta, quæ respiciunt dignitatem, transeunt in successorem officij, quia eadem est dignitas. Bar. in l. 1. ff. de priuatis delictis. Doct. in c. aduersus, de reuer. de immu. eccl. nam succedit in honore, qui substituitur in onere, & reasumit causam predecessoris in officio, in quo est Fely, in c. quia de iudiciis. si lis fuit cum defuncto contestata, vel aliquid ad hæredem peruenit, vide Doct. in d. l. vna. & de suspensione, vide Bar. in l. quod si forte. §. 1. de solu. & Doct. in c. licet Heli. de simonia. Et vide infra in c. 80. vt dixi. & vide infra in c. 85.

Innitus ciuibus non potest Rex vniam ciuitatem vendere, quia eorum interest non mutare dominum, vt per Inn. in c. auditis de præscrip. & per Doct. in c. dilecti, de maior. & obe d. Abbas in cap. fina. de cau. poss. & prop. sed donatio principis parui præiudicij valet. notant Doct. in c. ad audientiam de præscrip. & vide Cur. in Tract. de potestate regia in 5. colum. & vide in l. prohibere. ff. qd vi, aur clam. sed rex non potest donare immobilia, quantum ad iudicium, & potestatem, qua conferuerit vnitas regni, & ratio est, quia diuisio regni est destructio regni, sed potest donare quando datio non est tanta quod per eam notabiliter impeditur positum a regimine regni, de hoc vide Aegidium Roma. in primo romano, in Tract. an reges possint bona regni ecclesiis elargiri, & vide Hugo. Cardinalem, in lib. 2. par. 2. c. 7. de sacramentis.

In regnis, & dignitatibus secularibus succeditur per filios ordine geniture, vt sic primogenitus debeat primò succedere, & eo defuncto sine sobole secundus: & sic deinceps. tex. est ad hoc valde notabilis in c. licet. & ibi Panor. de uoto, & in regno succeditur non per electionem, licet contrarium notet glof. in c. Moyses 7. di. vbi per illum tex. dicunt Reges præficiendos per electionem, quemadmodum obseruatur in imperio, vt in c. per venerabilem, de elect. & non. in c. ad Apostolicam, in §. illi autem. per illum tex. de sen. & re. iud. lib. 6. glo. enumerat electores Imperatoris, dic tamen, quod consuetudine illud primum inoleuit, vt filij Regum succedant, quæ quidem consuetudo iure comprobatur, per dictam c. licet. & not. glo. 1. in c. denique 17. q. 1. quæ dicit, ibi argumentum esse, quod filij Regum de iure debent esse reges. Et facit hodie quod habetur in c. Imperialem, in §. præterea ducatus, de prohi. feu. alie. per Fed. & ibi per Doct. lac. Alua. in 2. no. & in c. 1. de feu. march. in 2. no. & in c. 1. in §. si. in 1. nota. de alie. feu. & in §. mutus. in tit. episcoporum, vel Abbatum.

Quid si statutum, vel consuetudo dicat, quod primogenitus in regnum succedat, & moriatur Rex relicto primogenito penitus nullo à natura, & alio filio secundo genito habili, an primogenitus debeat succedere? dic quod si primogenitus est ita natus, quod vitium sit naturale, & perpetuum, non succedat, sed secundogenitus; quia statutum, seu consuetudo debet intelligi de eo, qui naturaliter nascitur habilis. facit l. vt gradatim. §. & si l. ff. de mun. & hon. & facit. l. 1. in versic. vnusquisque. & glo. dicit, i. habilis. C. de facr. san. eccl. Si autem ex accidente efficiatur demens, tunc dabitur curator, quia in persona sua radicatum est iam ius regie potestatis. de supp. neg. præla. cap. grandis, & not. per Arch. 2. q. 6. §. item obicitur. & Ioan. And. in c. cum inter. de elect. in nouel. Ita pulchre dicit Bal. in c. 1. in princip. in vlt. col. in versic. quæro, si consuetudo dicat, de suc. feu. refert, & sequitur Ioan. Alua. in §. mutus, circa finem, in versic. quero, quid si statutum, in tit. Episcoporum, vel Abb. Ego addo Bal. in Aucten. hoc amplius in 2. col. C. de fideicom. vbi dicit, quod si primogenitus sit insufficientis potest secundogenito regnum dari, vt fecit Rex David: nam consuetudo regni de preferendo primogenitum non debet interpretari contra utilitatem totius regni, C. de legi. l. quod fauore. & adduco Bald. in l.

ist. si quis prioris in §. talem. C. de secun. nup. in versic. sed pone. vbi determinat, quod si filius primi matrimonij repudiatur, vel efficitur frater minor, vt fecit beatus Lud. qui erat primogenitus, & debebat succedere in regnum: tamen quia factus fuit frater minor, non fuit computatus in numero liberorum, nec habitus p primogenito; quia non obstat alius ille, qui est omnino inhabilis, vt, ff. de contra. tab. l. si post mortem. §. si liberi. & not. glo. & Doct. in c. imperialem, in §. præterea ducatus, in ver. ad alium transferat. de prohibita feud. alien. & ibi Bald. in versic. querit glo. alias in §. insuper. facit qd not. Cald. in consil. 99. incip. eleganter.

Notabis, quod regnum non diuiditur, quia omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, hæc est propria natura regni. Bal. in l. si plures. C. de condi. inferr.

Quæ sint insignia regum, dic. Annulus, qui significat fidem, de quo 30. q. 3. & nostrates Luc. 25. Item manilla quæ est ornamentum manuum, signat bonam operationem, de qua Ezech. 16. c. Sceptrum, quod signat iustitiam. 96. di. Constantinus. & 23. q. 5. regnum. Gladius, qui signat vindictam, ad Ro. 13. & 14. q. 5. §. 1. & c. n. sol. purpura, de qua præall. c. Constant. Vbi et de diademate, atq; corona, de qua 22. q. 1. duo.

Et literæ principis geminatæ habent vim, & effectum clausulæ motu proprio, vt est dictum singulare. Bal. in l. nec damnosa. C. de prec. Imper. offer. quod est memoria dignum secundum Rom. in l. si verò. §. de viro. ff. solu. matri. vbi ponit multa de verbis geminatis in repetitione illa. Et de verbis geminatis, vide Bart. in l. cum scimus, de agricol. & censu. lib. 11. & Fely. in c. si cautum, de fide instrumentorum.

Regibus, & aliis dominis habentibus iurisdictionem an possit dari curator, dico, qd sic, istis de causis: primo, si nescit regnum suum defendere. Item si in eo non seruat pacem. Item si perditam nesciat recuperare, ita innoc. in c. grandi. de supplen. negl. præla. lib. 6. & Bal. in Margarita sua, in verbo Rex.

Et regi pupillo an possit dari tutor, & demum curator completa ætate puerili, ita vt per se nõ possit administrare iura regni, vel iudicare, vide Doct. in d. c. grandi. de sup. neg. præl. lib. 6. Old. in consil. 53. vbi concludit, quod sic.

Curator Regi qua solemnitate detur, vide tex. & Doct. in l. 1. C. de tut. & cur illu. strum, vel carissimarum personarum.

Quæ qualitates requirantur in Rege, dico, qd in Rege debet esse probitas, modestia circumspectio circa subditos, debet esse oculus plenus, facta subditorum considerando. Item nobilitas, deuotio, probitas sanguinis, magnanimitas, potentia, dilectio erga subditos. Et Rex debet esse fortis, iustus, seuerus, gratus, magnanimus, largus, liberalis; hæc, n. sunt laudes Regis. Sed iustitia regis debet esse liquore misericordie temperata. Nam iustitia sine misericordia vertit verum principem in tyrannum, de hoc vide Doct. in d. c. grandi de supp. neg. præl. Et de iustitia principis vide bis notabilem tex. in c. omnis 45. di. vbi litera dicit, Omnis qui iuste iudicat, ita tera in manu gestat, in vtroq; penso iustitiam, & misericordiam portat, sed per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat penam, in iusto libramine quædam per æquitatem vorrigat, quædam verò per miserationem indulgeat. Qui Dei iustitiam oculis suis præposit, semper timens, & tremens in omni negotio formidat, ne de iustitia tramite deuians cadat. Et nota in d. c. grandi dicit Phil. Franc. qd gerenti vicem Regis, vel alterius debet adhiberi idem honor, sicut i Regi de quo per Bal. in Aucten. habita. C. ne fil. pro patr. & Doct. in l. 2. C. de offi. eius. quicquid alterius gerit. Epistola principis an faciat ius in omnibus causis, vide Doct. in l. 1. ff. de cons. princ.

De rege Castelle, & Aragonie, habetur in c. quanto de iureiur. & in Clem. pastor. de sent. & re iudic.

De rege Apullie, & Sicilia habetur in c. veritatis, de iureiur. & in Clem. pastor. de sent. & re iudic.

Regina mortuo Rege appellatur Regina quousque secundo fuerit maritata. ista est opinio communis. Bar. in l. quorties. C. de priuileg. scolari. lib. 12.

Et Rex iurat in sua coronatione iura regni sui illibata conseruare. glo. in c. fi. de eccl. edific. ca. intellectio. de iureiur. Et Rex habet officij regalia, vt in c. quæ sint regalia, in vibus feud. vbi tex. ad literam dicit; Regalia armandia, vie publica, flumina nauigabilia, & ex quibus sunt nauigabilia portus, ripariæ, vestigalia, quæ vulgo dicuntur telonea, monete, multarum penarum que compendia, bona vacantia, & quæ, vt ab indignis legibus auferuntur; nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contraheptima incestuosas nuptias; condempnatorum, & proscriporum, secundum quod in nouis conscriptionibus canetur; angularum, per angularum, & plaustrorum, & nauium prestatones, & extraordinaria collatione ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum magistratum ad iustitiam expediendam, argentaria, & palatia in ciuitatibus consuetis, piscationum redditus, & salinarum, & bona committentium crimen maiestatis, & dimidium thesauri in loco Cesaris inuenti non data opera, vel loco religio, si data operato tum ad eum pertineat.

Et Rex potest creare milites, etiam extra regnum. Bar. in l. 1. de dignit. lib. 7. ideo pulchre dixit Bal. in l. 2. ff. de off. procon. qd pifcopus extra suam diocesim potest confirmare presentatum a patrone, quia est voluntarie iurisdictionis. An Rex possit expellere Iudæos, & Saracenos ex regnis suis, variæ sunt opinionis: sed concludendum est, Iudæos, & Saracenos viuentes pacifice tolerandos esse. Sixtus Medices Dominicanos hanc rem copiose tractat in suo Tractatu de Fænore Hebræorum lib. 1. cap. 2. & 3. & inde si verò periculo, & scandala; machinationes, & enormia contra fidem Christianam perpetrarent, nullatenus sunt tolerandi, & sic possunt concordari opinionones Doctorum, & vide Abb. in c. quod super his, de uoto

de voto. Et de hoc vide S. Thom. in opusculo 2. 1. ad Ducissam Brabantia, & vide Fran. Curi in 1. de
suo de potestate regia, in vltima parte tractatus in q. 18.

Dixi quod Rex habet sibi regalia; nunc adduco beatum Thom. in dicto Opusculo 2. 1. ad Ducissam
Brabantia; & quia verba sunt gemmea, de verbo ad verbum sententiam tanti viri recitabo; Quae
basiliceat, hoc facere exactiones in vestros subditos Christianos. In quo considerare debetis, quod prius
cipis terrarum sunt a Deo instituti, non quidem, vt propria luera quarant, at vt communem populi vtili-
tatem procurent. In reprehensionem enim quorundam principum dicitur, Ezech. capit. 34. Principes
eius in medio eius quasi lupi rapaces positi ad effundendum sanguinem, & ad querendas animas, & au-
ritia luera sequenda. Et alibi dicitur per eundem Prophetam; Vbi pastoribus Israel, qui pascebant eos
metipso, Nonne greges pascurtur a pastoribus, lac comedebatis, & lanis cooperiebamini, quod cras
sunt erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Vnde constituitur super redditus terrarum
principibus, vt ex illis viuentis a spoliatione subditorum abstineant; Vnde in eodem. Propheta; Domini
no mandante dicitur; quod principi erit possessio in Israel, & non depopulabuntur vltra principes po-
pulum meum.

Contingit tamen aliquando, quod principes non habent sufficientes redditus ad custodiam terrarum, &
ad alia, quae iminent rationabiliter. Et in tali casu iustum est, vt subditi exhibeant, vnde pos sit com-
munis eorum utilitas procurari. Et inde est, quod in aliquibus terris ex antiqua consuetudine domini
suis subditis certas collectas imponunt, quae si non sunt immoderate, absque peccato exigi possunt, quia
secundum Apostolum nullus militat stipendiis suis. Vnde princeps, qui militat utilitati communis, po-
test de communibus viuere, & communia negotia procurare per redditus deputatos, vel si hi deficiunt, aut
sufficientes no fuerint per ea, quae a singulis colliguntur. Et similis ratio esse videtur, si aliquis casus emer-
gat de nouo, in quo oportet plura expendere pro utilitate communis, vel pro honesto statu principis co-
seruando; ad quae non sufficientes redditus proprii, vel exactiones consecuta; puta si hostes terram inuadant,
vel aliquis grauis casus emerget. Tunc enim & frater solitas exactiones possent licite terrarum princi-
pes a suis subditis aliqua exigere pro utilitate communis; si vero velint exigere vltra id, quod est institum
tum, pro sola libidine habendi, aut propter inhorditas, & immoderate expensas; hoc eis omnino
non licet; vnde Ioannes Baptista militibus ad se venientibus dixit; Neminem concutiatis, nec calum-
niam faciatis; & contenti estote stipendiis vestris. Sunt enim quasi stipendia principum eorum redditus,
quibus debent esse contenti, vt vltra non exigant, nisi secundum rationem praedictam, & si utilitas est co-
munis. Et adde, quod ex publica causa princeps potest res priuatorum capere, item si verberatum. S. 1.
& ibi Ang. & Odo. ff. de rei ven. vbi fundus tertij datur militibus, & tex. in l. Lucius. ff. de iudi. Bar.
in proemio digestorum, glo. & Doct. in l. si. ff. si contra ius, vel vtili pub. & doct. in l. conventionum.
ff. de pact. & in c. quae in ecclesiis, de constit.

Et adde, q. Reges possunt imponere vt regalia ex causa alias peccant, ita Innoc. in c. innoctamus, de
cenfib. & propter iustam guerram iminentem potest princeps imponere onera suis subditis, si non
habent aliunde, non vnam prouinciam, vel ciuitatem onerando, sed omnes aequaliter; nisi promptum
periculum immineret. ita Alber. in l. neminem. C. de iagrosanctis ecclesiis.

Et si princeps grauiamina iniusta exigit a subditis non praescribit. Inn. in c. si diligenti, de praescrip. sed si
simenta principis non sufficit, princeps potest imponere subsidia subditis. l. ab hostibus. §. si Titio. ff. de
le. 1. Bal. in c. conquerentes, de offi. ord. & vide Doct. in l. vt regalia. C. noua vt regalia. Et vide Specu. in
tit. de causa poss. & proprie. §. quia verum.

Et tempore necessitatis, vel famis, vel guerra potest imponi superinductum. text. & gloss. in l. r. de
superinducto, Et si tempore guerra mandat princeps, vt hanc murum, vel castra, onus imponitur pro mo-
do patrimonij, non per capita. l. per Bithiniam. C. de immuni. ne. con. & ibi vide Bar. quibus tenetur reficere
vias publicas.

Item pro redemptione captiuorum, etiam res saores, & sanctae debent vendi, l. sancimus. C. de sacro
sanctis ecclesiis cap. sicut 12. quest. 2. & c. aurum. & vide infra in c. 63. & de bello in Saracenos. vide bis
infra, in capit. bello. Et Rex potest filium suum constituere Regem, quod ad nomen, & non quod ad regni
menj, vt per Archid. in c. plerumque. §. item obicitur 2. qu. 7. Bal. in praedictis feudorum. in versu. ali-
qua. Sed pauca de principe dicamus, & vide And. de Iser. in titulo quibus mod. feud. amitta. & de hoc vi-
de infra, in c. 61.

Sed in contractibus priuatorum, puta in pignoribus, & obligationibus, ei datur prosecutio rei obli-
gate secundum iustitiam debitam, cui primo noscitur obligata, vt in l. si fundum. C. qui poti. in pign.
habeantur; & tamen ex causa in pluribus casibus lex inanimata priori creditori iustitiam tollit; & dat
eam secundo, vt notat Dyn. de regur. iur. in regula; qui prior. lib. 6. Item maior est potestas principis,
quam populi etiam Romani, vt in l. Barbarius Philippus, ff. de offi. preto.

Item nulla comparatio est potestatis iudicialis ad regiam potestatem, a qua potestatis religio
progredimur; sed index accipit isto pretio rem priuati co inuito in casibus, vt si. quem admodum
ferui, amitta. l. si locus §. finali. multo fortius Rex potest auferre bona subditorum, pro quibus soluntur
rum se pretium debitam pollicetur, ne alius ipius maiestas, & dignitas mutari, sed in iure videtur.

cum

cum sit eaque Republicae; & omnium subditorum, vt dicit Lucas de penha, de consalibus l. 3. libr. duo
de oratione. A. in ista. Et sic est, quod Rex non potest priuare filium regno, quia de regni
potestate sibi tollitur, & dicitur secundum originem; Sed Rex non potest priuare filium regno, quia de regni
desertur per successione, nec. non sanguineos; tenent. Doct. in cap. fin. de supplen. negligen. prelatos.
Sed quia a primogenitis est insufficientis, Rex potest dare regnum secundum originem. Bal. in Auctem,
hoc amplius. 2. col. in versu. quarto. and. lib. Regis; & vide Old. in consil. 94. quod incipit, Eleganter;
not. dicit; quod pater Rex potest ex causa filium primogenitum priuare successione regni; & sic pater in
sacra Scriptura Genes. 49. vbi ad dilectam dicitur; quod d. Roben fuit primogenitus Israel, sed cum violat
set torum patris sui, data sunt primogenita eius per patrem filiis Ioseph; & non est reputatus ei in pri-
mogenitum; & etiam habatur 3. Regum capitulo primo, quod David Rex praetulit in regnum solo mo-
nem filium suum minorem Adoniam filio suo maiori ipso solo nomine, facit ad hoc rex in capitulo licet;
de voto. vbi pater, quod per impositionem onerum a patre; & eorum non implerentem per filium
primogenitum, idem primogenitus iure primogenitura priuabitur, ista ad de ad ea; quae superius di-
ximus.

Et dicit, quod filius Regis grauatus a patre ad recuperandam terram sanctam, debet personaliter
ire, non mittere. ita Bald. in l. vna §. ne autem. C. de caducis tollendis, per tex. in dicto capitulo licet
de voto.

Item tenendum, quod proprium est Regis donare. Innocen. in capitulo. fin. de supplenda, negli-
gentia prelatorum. Et donans castellum videtur donare iurisdictionem quam habet in eo Bal. in l. mo-
numental. C. de legibus. Sed non potest concedere regalia in praedictum successoris; quia non potest
iura regni subuenire, vel mutare. Bart. in l. prohibere. §. plane, ff. quod vi. aut clam. Cynus in l. digna
vox. C. de legibus, Bald. in l. penul. C. de bonis, quae liberis. Sed alienare moderatim, dum tamen non
datur dignitas regia. Innocen. in cap. intellectu, de iure iurando. Bal. in Margari. in verbo; Rex; &
Old. in consilio 94. quod incipit, Eleganter; dicit; Rex potest immoderate donare, vltra datur regnum
& vide Bar. in l. si finita. §. ff. de damno infecto. Ad de ad ea; quae superius dixi.

Et Rex alienans terras regni sui potest renouare alienationem suam, sicut successores sui possent; pauli
de Castrolin consilio 72. incipienti, quia frustra. Et Andreas de Isernia in 3. consilio. Neapolitana;
dicit, quod nullus sine voluntate Regis debet tenere, aut alienare bona committentium crimen laesae
Majestatis; & quia filius Regis dicitur est, quod Rex non potest regalia concedere in praedictis successoris,
dicit ipse Andreas, quod regalia nomen est generale sita, & patrimonialia comprehendit; quae om-
nia dicuntur Regis, & sunt, vt C. de quadrienn. praescrip. l. si. & in l. apud Iser. §. vltimo de legibus;
& quia oportet scire, quae veniant appellatione regalium; videt. in c. i. quae sunt regalia; in vltimis feo-
dorum. & vide Archidia. & Ioan. And. in cap. generati. de electio. libr. 6. & bene potest Rex aliena-
re; quando alienatio non esset in graue praedictum regni, & dignitatis regalis, vt notatur in c. intel-
lecto. de iure iurando, sed si est graue praedictum, non potest alienare. Et rex quando coronatur de-
bet iurare non alienare bona regni, ex quo infertur, quod Rex non est verus dominus regni, sed admi-
nistrato. notat Abba. in c. intellectu. de iure iurando, hinc est glo. notabilis in c. Moyses, 8. q. 1. ar-
guit per illum textum Regem eligendum esse per electionem; sicut Imperatorem 93. distict. cap. legi-
mus. licet glo. arguat contrarium 7. q. 1. c. denique, & 34. q. 1. cap. fin. de consuetudine seruatur hoc
vltimum in rota Christianitate. ita Abb. in d. c. intellectu. & ita probatur in dicto capitulo. licet de voto
Cardinal. etiam in dicto capitulo. de iure iurando dicit; quod Reges non possunt facere alienationes in p-
iudicium regni, & Antonius de Butrio in dicto capitulo. dicit, principem in dignitate nihil posse alienare in
praedictum regni, vlt dignitatis, aut honore. Et notatur etiam ex illo text. quod quilibet Rex in inco-
ronatione praestat iuramentum de non alienandis iuribus, aut rebus regni. Et nota, quod si alienauit,
& iurat, iuramentum non est obligatorium; & in tali casu potest venire contra alienationem suam, &
renouare, si n. potest successor suus. vide speculatores in titulo de instrumentorum editio. §. nunc au-
tem. & vide etiam Abbatem in c. intellectu. de iure iur. & vide speculatores in particula de impugnatione
priuileg. in fine. & dicit Anto. in c. allegato. quod potest donare Rex damno modo non fit in praedi-
cium regni, & contra honorem; quia tunc non praedictum, nec regnum dirimit.

Rex etiam testando non potest priuare filium aut fratrem regno; quod hodie defertur per successio-
nem. ita Innocen. in c. grandi de supplenda negligentia prelatorum. & Bal. in Mar. in verbo, Rex ver. 7.
& Rex autoritate regia potest donare filiis, & non emancipatis. Bal. in c. Item sacramenta in 6. col. de
pact. iuram. firman. Iason. in praedictis feudorum in 17. col. & in l. frater a fratre. in penul. col. & Ale-
xand. in l. quanquam. C. de testamen. milit. dicit, quod Rex potest donare filio in potestate authorita-
tem Regis; sed si vult, quod donatio sua valeat, exprimere debet, se facere regia autoritate. Et omni-
no vide ibi Alex.

Et Rex potest cum proprio filio dispensare. Abbas in c. per tuas, qui filij sunt legitim. Et de hoc dice-
mus ad finem. Item Rex potest filium suum constituere Regem, quod ad nomen, non quod ad regimen.
ita Andr. de Iser. in titulo quibus modis feud. amittatur. & Bald. in praed. feudorum 14. columna;

Sed non potest alienare castellum, vel ciuitatem inuitis hominibus ciuitatis, vel castelli. Bal. in ca. r. verfi. quæro an dominus. si de feudo fuerit controuersia. hoc in c. dilecti. de maiorib. & obedi. & vide Felynum in c. ad audientiam de præscrip. vbi dicit, quod inuitis ciuibus non potest Rex vnquam ciuitatem vendere; quia eorum interest non mutare dominium, allegat Innoc. in c. auditis; de præscrip. & ibi dicit Fel. quod alienationes Regum non valent etiam iurata, si tendant in magnam diminutionem. ad legat Bart. in dicta l. prohibere. §. fin. ff. quod vi, aut clam. scilicet si non tendunt in magnam diminutionem, per capit. Abbate, de sentent. & re iudicata in 6. vnde dixit Bald. in dicto capitulo. intellectu; quod iurisdictiones supreme sunt sacrum sacrorum; ideo non sunt in marsupio principis, si eorum esse vobem habere venalem, & ibi dicit Bald. Rex debet esse tutor regni, & salutem Reipublice tueri. de hoc diximus supra.

Item Rex debet esse gloriofus, & ideo coronatur in signum glorie. Et debet æquum ab iniquo discernere. Item debet capere consilium pro Reipublica, sicut pater pro filiis suis. Item debet habere omnes leges virtutes. Item debet esse melior scripta, vt C. de his, qui ad eccl. consu. l. 7.

Item est notandum, quod Rex potest condere leges, & in regno suo dicitur Imperator Bal. in l. ex p. l. C. de probationi. & Old. in consil. 250. dicit, quod Rex in regno suo assimilatur Imperatori. Bal. in l. receptitia. C. de consil. pec. And. de ller. in leg. consil. in consil. cum constitutiones, fol. 3. dicit, quod quilibet Rex est monarcha in regno suo, etiam contra legem positam: sed non potest statuere, quod ego solam, quod alius debet; quia re mea me inuito sine mea culpa priuari non possum per ea, quæ notantur in l. si in glo. 1. C. si contra ius, vel utilit. public. & vide Angel. in consilio 139. & Alex. in consil. 66. & Bartol. in Tractatu de regimine ciuitatis dicit, quod Rex debet esse bonus, fidelis, Christianus, iustus, non pomposus, nec subditorum grauator, non luxuriosus, non auarus, non superbus. Alia autem debet facere Rex, quæ ponuntur in c. Reg. vigesimatercia quæst. 5. Sed ea, quæ ibi ponuntur, ad prædicta aptantur.

Et princeps potest iudicare secundum veram, & iustam conscientiam, vt per Bart. in l. 1. C. vt quæ de sunt aduo. par. index su. Capere igitur debet princeps, ne sua conscientia sit male formata, cum etiam tribunal. de sent. & re iud. in 6. Et princeps semper intelligitur motus iusta causa. adeo vt non admittatur probatio in contrarium, ita Cynus in l. rescripta. C. si contra ius, vel utilit. public. Et successor in regno tenetur stare infestationi prædecessoris, Bal. in c. 1. qui feudum dare possunt, & Doctor. in c. nouit, de iudiciis.

Et quia diximus, quæ rex facere debeat, & qualis esse debeat, nunc dicamus quid a subditis exigere possit; & dicit Bart. in dicto Tractatu quod potest exigere expensas Maie stati regie congruentes, & allegat capit. primum, quæ sint regalia, in vrbibus feudorum vbi dicitur, quod ad Regem pertinent omnia tributa, vestigalia, & census publici, quæ ibi specialiter nominantur. Addit etiam Bartol. quod ad Regem etiam pertinet ex causa necessaria imponere collectas, vt dicitur in dicto capitulo primo. Et de iure Digestorum probatur, quod reges habent omnem potestatem, vt ff. de orig. iuris in l. secunda. §. initio.

Et etiam non recognoscens superiorem potest concedere pedagium; quia Imperator potest, cū Imperatori data sit potestas a populo. tenet Host. in Sum. in §. quibus causis arg. l. 2. §. deinde, ff. de orig. iuris. Et ibi dicit; exactiones pedagogiorum, & salinarum, ac guidagiorum reprobatae sunt, nisi ab Imperatore, vel Rege sint concessæ, vel aliàs ex longissima consuetudine cuius non sit memoria. & de hoc omnino vide Host. Sed tu vide in isto puncto multa, quæ ex mente S. Thom. superius dixi.

Nota etiam, quod reges possunt legitimare in temporalibus, & Papa in spiritualibus, & temporalibus, petrus de bella pertica, in 1. de iur. annu. Et an tutela regia finiatur 14. anno, & an possit ante 25. annos administrare, vide Old. in consil. 52. vbi dicit, quod minores non debent admitti ad Rempu ad ministrandam ante 25. annos; nam constat, quod fragile est, & infirmum huius ætatis consilium, multis captiombus, & multorum insidiis expositum; præsumptio enim violenta est contra iuuenes & Solomon, licet tria sibi difficilia esse dicat, fatetur tamen se quartum ignorare, scilicet viam viri in adolescentia, vt prouer. 3. & merito; quia dicitur Prou. 22. Stultitia colligata est in corde pueri, & dominus comminans peruersis regionibus ait, Esa. c. 4. Dabo pueros principes eorum. Et sapiens ille compatiens terræ ait Eccl. 10. Vex terra, cuius Rex puer est, & principes eius mane comedunt; nec est eadem ratio in Rege, quæ in aliis priuatis; cum officium suum sit iustitiam exercere, vt in c. Regum 23. q. 5. & vide ibi Old. in d. consilio quinquagesimo secundo; & de Rege pupillo vide Bal. in l. fin. C. de testament. milit.

Et Rex non potest regnum subicere seruituti. Old. in consil. 24. & Reges subiecti ecclesie Romanæ debent ecclesiam tueri, vt in c. de forma 22. q. 5. & Card. in Cle. 1. de iureiurando. & Rex potest priuari regno per papam ex causa, vt in c. licet, de voto, & vide Inn. c. si. de supp. neglig. prela. & de hoc vide supra in c. 16. Et Rex Francorum, ac Hispaniarum, quia non recognoscunt superiorem possunt filios proprios legitimare, vide rationem in l. Gallus, §. & quid si tantum. de liberis & posthumis. Sed nota, quod exempti ab Imperatore subint papæ. ita Felynus in cap. nouit, de iudiciis, & Rex Francie eum de facto non recognoscit.

Sed licet Reges habeant de iure maximam auctoritatem, vt dictum est; non tamen possunt remittere pœnas homicidij in præiudicium Reipu. & consanguineorum occisi, quorum punitio eis esset consolatio, vt ff. de pœnis l. capitalium. §. fina. & de aliis excessibus Regum, & principum vide Parid. de pœno, in Tract. de Syndic. vbi ipse scribit de excessu Regum, & principum. & vide infra. Neque potest aliu statueri in præiudicium populi sine eius consensu. Anto. Doct. in c. quanto de iureiur.

Et pro complemento capituli quæro, an Rex alienans terras regni sui possit venire contra alienationem suam, & reuocare, sicut possit successor suus: respondeo, quod sic, secundum paulum de Castro. in consil. 72. incip. quia frustra, in versiculo, circa secundum dicendum est. arg. c. intellectu. de iureiurando. & 12. q. 2. c. non liceat papæ. quia non potuit hoc facere sine consensu omnium principum, & populorum regni; etenim istud ius publicum totius regni. Vnde quod omnes tangit, ab omnibus comprobari debet. regula quod omnes de regulis iuris, lib. 6. c. ad hæc, in fine, de offi. Arch. l. vltima. C. de autho. prælan. & ff. de aqua plu. arden. l. in concedendo. & in l. in diem. Ex occupatione enim, seu alienatione, vel donatione terrarum regni totum regnum, & regnicolæ læduntur, etiam si facta esset religiofus, aut ecclesie; quæ cum sit cultrix, & alrix iustitiæ, non patitur quicquam iniustum in se, aut in aliu fieri, textus est notabilis. in cap. 1. §. sed diuersum. & ibi Bal. in 6. nota. de aliena. feud. in vrbibus feudorum.

Et successor in regno potest reuocare donationes factas per prædecessorē, seu prædecessores in enormem læsionem regni, vt voluit Specu. in tit. de instrumen. edict. §. nunc autem. in vlt. col. & in versu. quod si Imperator, vel Rex. & ibi Bald. in additio. in 9. col. in versu. quod si Rex. & vide Old. consil. 114. eleganter in vlt. col.

Et contra huc, vel epistola principis habet vim legis. Iaso in l. ciuitas, ff. si certum petatur, sed regulariter successor in regno tenetur stare infestationi prædecessoris. Bal. in c. 1. qui feu. dare poss. Doct. in c. nouit, de iudiciis. Sed quid dicemus, quando facit princeps locum tenentem; dic quod locum tenens principis omnia potest sicut ipse princeps, secundum Bart. in l. 1. §. à præfecto. ff. de lega. 3. & in l. 2. post glo. ibi C. de officio eius qui vicem alterius gerit. ponit Alexand. in rub. ff. de officio eius, cui mand. est iurisdicito.

Tamen magistratus ab Imperatore creati non possunt regulariter constituere vicarios in Aucten. de de sensor. ciuitatum. §. nulla. & Alex. in d. rubr. ff. de officio eius cui mandata est iurisdicito.

Sed aduerte, quod si eligitur vicarius à principe in loco ipsius principis; puta in vrbe Romana, iste non est delegatus, sed ordinarius, ita proprie loquitur tex. in cap. sua. & ibi Innocen. de officio vicarij, & glo. in cap. perlectis 25. di. fin. & in capit. 2. de officio vicarij in 6. & vide Host. & Ioan. And. in c. 2. ne prelat. vices suas. Nam princeps est, qui dare potest iurisdictionem ordinariam l. 1. §. cum vrb. de officio præfecti vrbis. & plenè in l. moræ. ff. de iurisdic. omnium iud. Maxime quia hodie ex silo ipsarum locum tenentiarum apponuntur illa verba; ponentes vos in locum. & ius nostrum. Ex quibus verbis talis locum tenens videtur constitutus, vt procurator in rem suam, & proprio iure exercet officium vtiliter, quicquid ad principem pertinet, vt in casu singulari. in l. qui quadringenta. ff. ad Treb. & ibi Doctor. & in specie videbis ibi Imo. Et locum tenens habet locum sessionis eius principalis, capit. fina. 93. distinct.

Et locum tenens potest omnia, quæ potest is, cuius locum tenet. Sed vnus locum tenens non potest facere alium locum tenentem. ita Bal. in l. 1. §. à præfecto. ad finem. ff. de legatis. 3. Sed honor, qui debetur Regi, non debetur eius vicario, vt per Bal. in l. sed si hac. §. semper. ff. de in ius voc. Et rex nullus debet promouere ad officium concernens exercitium iurisdictionis pecunia data vt per glo. & doct. in l. si. C. ad l. Iul. repet.

Et accedens ad prouincias regendas iurare debet forma in illa lege scripta. & ibi dicit Salycetus, con trarium seruatur in hac misera Italia. & ibi in l. iubemus; dicitur, quando officio durante officialis conueniri possit. Si autem loquamur de officiis, quæ sint sine exercitio iurisdictionis, & in his non videmus, quod aliquo iure sit prohibitum pro illis pecuniam interuenire, & contractus de illis celebrare. Et officium dicitur finitum per aduentum successoris in prouincia. ita Bartol. in l. 1. ff. de offic. præfect. August. Et princeps potest ad nutum reuocare citra grauamen, per tex. in l. titius ff. de obsequiis. vbi pecunia pro assequendo beneficio, vel priuilegio data, potest reuocari per concedentem. & in his iurisdictionalibus, siue in vim priuilegij, vel concessionis, siue in vim contractus transeant, ad nutum sunt superiorum. & hoc est, quod dicit Bald. in l. qui se patris C. vnde liberi. itaque possunt ad nutum reuocari per principem. Sed princeps tenetur, & est obligatus ad restitutionem recepti sub nomine pretij; tex. singulari. de prohibita feudi alienatione per Federicum, in principio ver. Nos autem. Sed vide omnino Bald.

Sed quid dicemus in quotidiano dubio: datum fuit officium pro se, & filio; filius est indispotus, vel inhabilis ad exercitium dicti officij, poteritne reuocari; dic, quod sic, quia iusta est causa remotionis, sed est sibi de consimili beneficio prouidendum, iuxta notata per glo. in c. vnico, an mutus, vel aliàs imperfectus feudum retineat, in vrbibus feudorum. hæc sufficiant pro complemento capituli.

Sed quia superius dixi per viam remissionis. de excessibus Regum, dico nunc quod in Tractatu de

syndicatu Paridis de ruto, inuenies de excessibus Regum, Principum, & Ducum, & Imperatorum, & vi debis de excessibus militū & de excessibus consiliariōrū Regum, & de excessibus aduocatorū; Scinienes de excessibus potestatiū terrarum, suorumque officialiū; iudicum, assessorum, nuntiorum, syndicorum, familiarium eorundem, & de eorum potestate; & inuenies de potestate, & officio syndicatorum.

Et Rex, vel ciuitas possunt iustum pretium statuere frumento, Bar, in l. si. ff. ad l. Jul. de annon. & coguntur iusto pretio vendere, Bar, in l. annonam. ff. de extraordin. crimi. vbi legitur; deberis custodire ne Dardanarij vilius mercis sint, & in l. 2. de annonā, non permittitur societas, vt annonā carior fiat, & ibi statuitur aduersus eum, qui contra annonam fecerit. & videbis tex. in l. in Dardanarios, ff. de pœnis. & vide de monopolis ff. Sed aduertant Reges, quia Iacobus dicit in epist. c. 2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam. de ista materia annonæ, vide Ripam, in Tract. de peste. fol. 57. omnino vide. Et iudicium sine misericordia fiet in his qui præsumunt. Sapientia 6, & durissimum iudicium fiet. dicitur tex. & vide Cardinalem sancti Sixti in capit. missas totas de consecra. dist. 8. 5. dicentem; Emere aliquid de blado, vel vino ad vendendum carius, vnde notabilis carissima fequi potest; illicitum est. Et Sapientia 6. legitur, Iudicium durissimum in his, qui præsumunt, fiet. & princeps in dubio non videtur vti plenitudine potestatis; quod intellige verum, quando actus, quem facit, potest valere absque plenitudine potestatis; secus, si actus non potest valere absque plenitudine potestatis, quia tunc in dubio videtur vti plenitudine potestatis, ita pau. de Cast. in consil. 414. Alex. in l. quāquam C. de testamen.

Sed Imperator non debet vti plenitudine potestatis in præiudicium subditorum, l. 1. §. cum autem. & ibi Bal. C. de cad. tol.

Vltimò notabimus, quòd boni principis est ac religiosi, ecclesias contritas, atque concessas restaurare nouasque ædificare. & Dei sacerdotes honorare, ac tueri, vt in c. si. 96. dist. & dixi in tit. de ecclesiastica libertate. & Rex, qui habet plenariam potestatem in republica, si ille, qui passus est iniuriam, velit eam remittere. poterit reum licite absolueri si hoc publica utilitati viderit non esse nocentem, sancti Thom. in 2. 2. q. 37. ad finem. non sic in aliis iudicibus, quod nota bene, sed Rex potest reuocare sententiam suam, & potest interpretari sententias suas, & priuilegia, & an iudex possit interpretari sententias suas, & quando, vide Felynum in c. qualiter, & quando. de accu. el. 1.

In isto §. multa de Authoritate Regia, & multa vtilia dicuntur.

Superiori cap. scripsimus de Rege, & regia dignitate, nunc aliqua ex varia lectione doctissimorū virorum de regimine principum, & Regum, Deo optimo maximo opitulante dicemus, & vbi Reges debent ponere suam felicitatem; quia non decet regiam Maiestatem suam felicitatem ponere in voluptatibus, nec in gloria, vel infama, nec in ciuili potentia, nec in robore corporali, vel in pulchritudine, vel in aliis bonis corporis, sed in amore Dei, & in actu prudentiæ est ponenda felicitas; duas autem felicitate philosophus posuit, vnam politicam, aliam contemplatiuam. Tamen vt appareat, quomodo deceat Regiam Maiestatem ponere suam felicitatem in actibus prudentiæ, sciendum, quòd decet regiam maiestatem suam felicitatem ponere in ipso Deo; quod triplici via docebitur. Rex enim est homo, & Dei minister, Apost. ad Rom. c. 13. est etiam rector multitudinis. In quantum autem est homo, participat intellectum, & rationem; cum ergo bonum rationis non sit aliquid bonum particulare, quod est bonum secundum sensum, sed bonum rationis sit bonum vniuersale, & intelligibile, decet regiam Maiestatem eo ipso, quòd homo est, & rationem participat, ponere suam felicitatem in bono maxime vniuersali, & maxime intelligibili; hoc autem est ipse Deus, qui est maxime bonum vniuersale. quia est bonum omnis boni; in eo enim omnis bonitas reperitur; est etiam bonum maxime intelligibile, quia est maxime simplex, & maxime à materia separatus.

Secundò decet regem suam felicitatem ponere in ipso Deo, non solum quia homo est, sed etiam quia speciali modo est Dei minister; nam illud, quod habet aliquid per participationem, & imperfectè, est instrumentum, & organum eius, quod habet illud essentialiter, & perfectè; quia ergo bonum regiminis, & potestati regendi habet principaliter, & perfectè est solus Deus, oportet ergo, quòd quicumque imperat, siue regnat, sit diuinum organum, siue sit minister Dei. Quare si minister suam mercedem, & suum præmium debet ponere in suo domino, & debet eam mercedem expectare ab ipso domino, decet regem, qui est Dei minister, suam felicitatem ponere in ipso Deo, & suum præmium expectare ab ipso.

Tertiò, hoc decet regem ex eo, quòd est multitudinis rector, nam regens debet intendere commune bonum. In eo ergo debet Rex suam felicitatem ponere, quod est maxime, & commune bonum; huiusmodi autem est (vt dicebatur) Deus ipse. Rex ergo tum quia est Dei minister, tum etiam quia habet intellectum, & tum quia intendit bonum commune, debet suam felicitatem ponere in Deo, cui seruit, qui est bonum maxime intelligibile, & maxime vniuersale, & commune. Si ergo Rex in Deo debet ponere suam

felicitatem, oportet ipsum huiusmodi felicitatem ponere in actu illius virtutis, per quem maxime Deo coniungimur; huiusmodi autem est actus dilectionis, siue charitatis; nam amor, & dilectio maxime in vnitatem, & coniunctiuam habent, in amore ergo diuino est ponenda felicitas. Sed cum probatio dilectionis, sit exhibitio operis, & ex hoc aliquis probetur esse dilectiuus alterius, si agat, quæ ipse vult; si Rex est felix diligendo Deum, debet credere, esse felicem operando, quæ Deus vult. Maxime autem Deus requirit à Regibus, & principibus, vt per prudentiam, & legem populum sibi commissum iuste, & sanctè regant. Regibus ergo, & principibus ponenda est felicitas in actu prudentiæ, non simpliciter, sed vt est imperatus à charitate, propter quod in ipso actu charitatis, per quam immediatius coniungimur ipsi Deo, magis est ponenda felicitas, quam in actu prudentiæ; licet in huiusmodi actu, modo, quo dictum est, aliquatenus felicitas sit ponenda.

Magnam autem esse præmium Regis, & magnam eius felicitatem, si per prudentiam, & legem rectè regat populum sibi commissum, ex multis dicere possumus; Deus enim remunerat est omnium bonorum, quia non remunerat nisi ex amore, cum semper amor sit ad similes, & conformes, oportet esse similes, & conformes Deo, qui ab eo remunerari desiderat; quanto ergo quis magis gerit imaginem eius, & plus se conformat ei, maius meritum ab ipso suscipiet; & eo ipso, quòd Rex studet per legem, & prudentiam suum regnum regere, quomodo Deus totum vniuersum regit, & gubernat, Rex maxime conformatur ei. Ergo respectu Dei, à quo præmium expectatur est magna merces Regis, si regnum suum rectè regat, quia ex hoc ipsi Deo maxime conformatur; Reges ergo, si bene regant gentem sibi à Deo commissam, se consequentur mercedem magnam; quia pro bono gentis suæ, & pro bono totali, totaliter se exponunt.

Decet enim ipsum regem volentem rectè regere (quantum ad præsens spectat) ad tria sollicitari. Primo, vt ametur à populo; Secundo, vt cura peruigili procuret commune bonum. Tertio, vt corrigat, & puniat mouentes seditiones, & turbantes populum. Si abundet in beneficijs tribuendis, diliget à populo. Si excellat in actionibus virtuosis, procurabit commune bonum, quia si virtutis est tendere in bonum, eius est magis tendere in maius bonum; bonum ergo commune, quod est diuinius, quam aliquid bonum singulare, magis procurabit vir bonus, & studiosus, quam bonum aliquid proprium, & priuatum. Expediet etiam Regi abundare in ciuili potentia, vt possit corrigere volentes insurgere, & turbare pacem regni, & possint debellare extraneos perturbatores regni. Itaque Rex in multis alijs debet excedere vt differat à tyranno.

Tangunt hoc, quatuor differentias inter tyrannum, & Regem; prima est, quia Rex respicit bonum commune, Tyrannus verò bonum proprium; nam regnum est principatus rectus, Tyrannis verò est dominium peruersum, quia peruersè dominatur, qui spreto bono communi intendit bonum proprium. Itè Tyrannus intendit bonum delectabile, Rex verò bonum honorificum. Nam sicut inenarrabile est quantum quis delectatur in bono proprio, sic quasi inenarrabile est quantum honor sequitur, & quanto honore est dignus intendens commune bonum. Quare si Tyrannus intendit bonum proprium, & priuatum, sequitur, quod eius intentio versetur circa bonum delectabile. Item intentio Tyranni est circa pecuniam, quia spreto communi bono non curat, nisi de delectationibus proprijs, & sua intentio semper versatur circa pecuniam credens se per eam posse in Tyrannide sustentari. Sed Regis intentio versatur circa virtutem, & vt ciues sint virtuosos, vel studiosos, quia ex hoc maxime resultat bonum honorificum, & commune. Itè Tyrannus non curat custodiri à ciuibus, sed ab extraneis, Rex verò vult custodiri à ciuibus, & vassallis, & à gentis in proprio regno. Nam Tyrannus eo quod spreto communi bono non curat, nisi de delectationibus proprijs, videns se esse onerosum, & reidiosum ab ijs, qui sunt in regno totam suam custodiam corporis committit extraneis; sed Rex econuerso eo quod videat se maximam curam habere de bono regni, & communi, maxime confidit de his, qui sunt in regno; ideo facit se custodiri à proprijs, non ab extraneis. Itaque tyrannus est pessimus principatus; ideo summè debent cauere boni Reges, ne eorum dominium in tyrannidem conuertatur, & videbis circa tyrannidem optimum tractatum Bar. vbi multa optima de tyrannide scripsit.

Narrare autem possumus decem, vltra ea, quæ diximus in superiori capitulo, quæ debet operari bonus Rex; est autem primum, quòd spectat ad verum Regem facere, vt maxime procuret bona communia, & regni reditus studet expendere in bonum commune, vel in bonum regni. Item spectat ad rectum rectorum regni non solum redditus, & oblationes ordinare in bonum commune regni, sed etiam bona communia, & iura regni debet maxime custodire, & obseruare.

Tertiò decet Regem non ostendere se nimis terribilem, & seuerum, nec decet se nimis familiarem exhibere, sed debet apparere persona grauis, & reuerenda, quòd congruè sine virtute fieri non potest; ideo verus Rex debet virtuosus existi. Item spectat ad Regem nullum subditorum contemneret, nulli iniuriari, nec in filiabus, nec in vxoribus, nec in persona, nec in aliquibus alijs; & si contingeret aliquem ex regno ipsum parui facere, non propter contumeliam, vel propter aliquam libidinosam voluntatem explendam, sed propter bonum commune, & iniustitia ipsum punire debet; & non precipitatur, vt in cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. sed crimine liquidato non debet sententia differri, vt in d. c. Deus omnipotens, & in l. cum reis. C. de pœn. & sic doctissimus Caietanus, declarat Psal. 100. ibi; in matutino interficiebā omnes

nes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. Itaq; ibi Dauid declarat dispositionem suam circa exercitium iustitię per se, & per alios ministros.

Et Rex non debet abscondere faciem suam ad paupere negotiatore, diuertendo vultum aliud; & propter eam pauper clamans in Psalm. 101. petit ad supremo principe; Non auertas faciem tuam a me; in quacun- que die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

Item Rex debet facere, vt dixit Dauid in d. Psalm. Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum; ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat; vbi Dauid declarat dispositiones suas rectas respectu mini- strorum: prima est, q̄ elegit fideles ministros, & fideles consiliarios, vt sedeant secum. Oculi, inquit, mei non cæco intuitu, nec aliena relatione, sed oculi mei erunt in fidelibus terræ, in ijs, qui fideles inueniuntur in terra, ad sedendum mecum, pro consilio pro iudicio, & alijs publicis negotijs. Ambulans in via perfectionum ipse seruiet mihi; hæc est secunda conditio ministrorum, studium ad bonos mores. Tales enim oportet esse ministros regis, vt & in seipis virtutibus præditi cum Rege, & populo fideliter agant. Sed humana electio quantumcunque oculata, quandoque fallitur: ideo si aliquando contingit Reges, errasse in electione ministrorum, etiam si videantur errasse, non sustineat illos: ne dicant gentes; Maluit regimen malum, quam apparere errasse, quia contra hoc vitium dicit Dauid in d. Psalm. 100. q̄ nec faciens, nec loquens dolum firmabitur secum; dicendo, Firmabitur; significat, q̄ quamuis ascitus fuerit, comperto, quod mendax est, non firmabitur. Et dicendo, non sedebit, significat, q̄ quis ascitus ingressus fuerit, comperto, quod est dolosus, non quiescet, sedendo in medio domus regis; hoc est in publico officio. Ideo decet regiam Maiestatem querere tales consiliarios, qui sint boni, & amici, & sapientes. Itaque ista tria querenda sunt in consiliarijs, videlicet bonitas, amicitia, sapientia.

sexto decet verum regem diligere nobiles, & barones, & alios, per quos bonum statum regni conferuari potest, vt sunt homines sapientes, & literati.

Decet etiam regem esse moderatum in cibis, & venereis, ne ad subditis habeatur in contemptu.

Septimo, decet verum regem ornare, & munire ciuitates, & castra existentia in regno, vt appareat magis esse procurator communis boni, quam tyrannus, quærens vtilitatem propriam.

Octauo decet verum regem (vt ait Philosophus) sapientes, & bonos etiam extraneos ad eod honorare, vt putetur non sic honoratos esse a ciuibus proprijs, si inter ipsos existerent; quod tyranni non faciunt.

Nono, decet verum Regem per vsurpationem, & iniustitiam non dilatare suum dominium.

Decimo, & vltimo decet veros, & bonos reges bene se habere circa diuina; populus enim (vt recitat Philosophus) omnino est subiectus Regi, quæ credit esse deicolam, & habere amicum Deum: existimat enim populus talem regem semper iuste agere, & nihil iniquum exercere. Possumus tamen ad hoc aliam meliorem rationem adducere dicentes, q̄ si rex habeat amicum Deum, diuina prouidentia, cui omnia sunt nota, & eius potentia, cui nihil potest resistere, cõtinget eum, vt expedit suæ salutis semper in suis actibus prosperari. Imò propter sanctitatem regis multoties Deus multa bona confert existentibus in ipso regno.

Diximus, q̄ decet regiam maiestatem bene se habere circa diuina, quia hoc debet esse finis, & complementum aliorum: ad hoc enim sunt singula ordinanda. Verus ergo rex secundum veritatem bene se habet erga diuina. Tyrannus verò non talis est, sed simulat se talem esse. Sed expedit optimum regem per rationem rectam, sicut per legem naturalem, quam Deus imprescit in mente cuiuslibet hominis, dirigere legem positiuam, & esse super iustitiam legalem, vel positiuam, & non obseruare legem positiuam, vbi non est obseruanda. Ex hoc autem patere potest, quomodo seueritas, & clementia possunt simul stare cum iustitia secundum tex. & gloss. in capit. omnis, qui iustitiam iudicat 45. distincti.

Reges veri debent amari, & timeri a populo: & vt amentur a populo boni reges, tria potissimè in se habere debent: primò quidem debent esse benefici, & liberales. Secundo debent esse fortes, & magnanimi. Tertio Reges debent esse iusti, & æquales. Primum autem sic patet. Nam vulgus non percipit nisi sensibilia bonæ: ideo beneficos, & liberales in numismata, & in ea, quæ possunt numismate mensurari, amat, & reueretur. Ideo dicitur in lib. 2. Rhetor. in cap. de Amore; quod populus amat, & honorat beneficos in pecunia, & liberales. Secundo, vt Reges amentur in populo, debent esse fortes, & magnanimi, & potentes (si oporteat) seipos pro bono communi, & defensione regni exponere. Nam populus valde diligit fortes, & magnanimos exponentes se pro bonis communibus; credit enim per tales salutem consequi, ideo dicitur capit. 2. Rhetori. quod diligimus beneficos in salutem, id est eos, qui possunt nobis benefacere nos saluando, & liberando, ideo diligemus reges fortes. Tertio, vt reges diligantur a populo decet eos esse iustos, & æquales. Nam maxime prouocatur populus ad odium regis, si viderit ipsum non obseruare iustitiam, ideo dicitur, capitulo secundo Rhetor. quod iustus maxime diligimus: ideo dicitur Iuriconsultus, nihil tamen tam proprium imperij est, quam legibus viuere: & alibi, Non frustra sunt instituta potestas regis, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis; Hieronymus super Hieremiam, Regum officium est proprium facere iudicium atque iustitiam, & li-

berare

berare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinis pupillisq; & viduis quæ facilius opprimuntur a potentibus præbere auxilium, &c.

Viso quomodo Reges debeant se habere, vt amentur a populo, videre restat, quomodo se habere debent, vt timeantur ab eis: potissimè autem timeantur potentes (vt patet in capitulo secundo Rhetorico.) propter punitiones, quas exercent in subditos. In punitione tria sunt consideranda, videlicet punitionem ipsam, personam punitam, & modum puniendi. Quantum ergo ad punitionem timeantur Reges, si contra delinquentes in exquisitas crudelitates exerceant. Secundo Reges non solum ratione punitionis diræ, sed etiam ratione personarum punitarum; nam iustus pro iustitia nulli parcere debet, quia bene operans nulli parcat; quia nec pro patre, nec pro filio, nec pro amico dimittendum est operari iustè, & bene. Itaque ratione personarum punitarum timeantur Reges, quando nec amicis, nec alijs parcunt, si viderint eos facinorosa crimina facere. Timet igitur tunc quilibet ex populo mala facere cogitans se non punitionem euadere. Itaque decet Reges seuerius se gerere contra amicos, si contingat eos crimina committere, quam contra alios. Timeantur Reges etiam ratione modi puniendi, quod fieri contingit, cum ad eorum iudices, & præpositos latenter, & cautè se gerunt in punitionibus exequendis, & in iustitia faciendis.

Viso quomodo Reges se habere debent, vt amentur, & quomodo, vt timeantur, de leui patere potest, quod licet ætrumque sit necessarium; amari tamen debent magis appetere, quam timeri, quia male terrore veneratio acquiritur; longe enim melius est amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. Nam timorabit, si recedat, manet amor. Sed vtrumque est necessarium amari, & timeri; nam non omnes sunt adeo boni, & perfecti, quod solo amore honesti, & boni communis, & ex dilectione Regis, cuius est intendere commune bonum, quiescant male agere: oportet enim aliquos inducere ad bonum, & retrahere a malo timore pœnæ. Ideo dicit Iuriconsultus; Oportet bonos prouocare per præmia, & malos per pœnas insatiabiles totaliter extirpare; & alibi; bonos non solum metu pœnarum, sed præmiorum quæque exhortatione efficere cupientes; eligibilis tamen est magis amari, quam timeri.

Ideo maxime decet Reges esse iustos, & in suo regno iustitiam obseruare: quia sine iustitia ciuitates & regna durare non possunt: est enim Rex quædam lex, & lex est quidam Rex: nam lex est quidam inanimatus princeps; Rex verò est quædam animata lex: quantum ergo animatum inanimatum superat, tantum Rex, siue princeps debet superare legem. Debet ergo Rex esse tantæ iustitiæ, & tantæ æquitatis, vt possit ipsas leges dirigere. cum in aliquo casu leges obseruari non debeant. Maxime ergo Reges studere debent, ne sint iniusti, & inæquales, quia eorum iniustitia, & inæqualitas tollit ab eis regiam dignitatè, quia decet, vt dixi, regiam dignitatem esse rectam, & æqualem. Cum ergo Rex sit, vt diximus, quædam animata lex, & quædam animata regula agendorum, ex parte ipsius personæ regis maxime decet ipsum seruare iustitiam. Nam iustitia est quoddam magnum bonum, & præclarum, ideo dicitur, quod præclarissima virtutum videretur esse iustitia, & neque hesperus, neque Lucifer ita admirabilis est, sicut ipsa.

Hesperus enim, & Lucifer est vna, & eadem stella, quæ est valde pulchra, & clara: & propter sui pulchritudinem communi nomine appellatur, Venus; hæc autem stella aliquando præcedit solem, & tunc apparet in mane, & dicitur Lucifer; aliquando verò sequitur ipsum, & tunc apparet in sero, & dicitur Hesperus. Est ergo intentio nostra dicere, q̄ Venus, quæ est tam pulchra stella, nõ sit ita pulchra, nec ita præclara, sicut est iustitia. Si ergo decet Reges habere clarissimas virtutes, decet eos obseruare iustitiam, iustitia enim non solum est perfecta virtus in se, sed si sit in Regibus, ostendit eos esse perfecte bonos. Ideo dicitur: Principatus virum ostendit: propter quod & prouerbialiter dicitur; si quis vult cognoscere virum, ponat ipsum in aliquo principatu. Iustitia ergo (quia est ad alterum) innotescit perfecta bonitas. Nã excepta prudentia, quæ alijs virtutibus perfectior est, quia est earũ directiua; innotescit alia virtutes morales, quæ perficiunt hominem in se, se videntur habere ad iustitiam, quæ perficit hominem in ordine ad alterum, principatus itaque virum ostendit, vt dixi.

Decet ergo Reges, & principes esse iustos, tum quia debent esse regula agendorum, tum quia iustitia est præclara virtus: tum etiam quia ex ea manifestatur perfectio bonitatis. Hoc decet etiam Reges ex magnitudine malitiæ, quæ ex iniustitia confurgit. Nam, vt dicitur quinto Ethic. sicut melior est, qui non solum est bonus in se, sed etiam bonitas sua se extendit ad alios, sic peior est qui non solum malus est in se, sed etiam malitia sua se extendit ad alios; & quantum ad plures se extendit malitia eius, tanto peior existit. Tanto igitur summo operè studere debent Reges, & principes, vt seruent iustitiam, & iniustitiam vident, quanto ex eorum iniustitia potest consequi maius malum, & potest inferri pluribus, nocentium. Itaq; prudentia, & iniustitia principales sunt virtutibus moralibus; quia prudentia est in intellectu, iustitia in voluntate. Virtutes enim morales sunt in appetitu sensitivo, vt in irascibili, & concupiscibili. Appetitus autem sensitivus deficit a voluntate, & intellectu, ideo prudentia, & iustitia sunt virtutes principales. Est autem prudentia, vt dixi principalior iustitia quia ipsa est directiua omnium aliarum virtutum. Fortitudo autem, & temperantia, licet non sint adeo principales, sicut prudentia, & iustitia; tamen inter virtutes principales computantur. Est autem fortitudo.

fortitudo principalior temperantia, quia fortitudo magis ordinatur ad bonum, & ultra sefert, ut ad rationem regni, & ad defensionem patriæ. Temperantia verò magis ordinatur ad bonum proprium, ut ad modum rationem sui ipsius bonum, autem commune diuinitus est bono proprio. Itaque temperantia inter virtutes principales vltimum gradum tenet. Sciendum ergo, quod fortitudo media est inter timorem, & audaciam, quia qui omnia timet, non est fortis, nec qui omnia audeat, sed qui timet emenda, aut det aliudenda. Rex magnificus est excellenter liberalis, idem est eminenter magnificus, quod est admodum liberalis. Nam magnificencia est quædam perfectio, & quidam ornatus liberalitatis, sicut magnanimitas est quædam perfectio, & quidam ornatus vltimum. Et magnanimitas est media inter pusillanimitatem, & præsumptionem; & magnanimitas est circa honores, & cetera diuitias, & vniuersaliter circa omnia fortuna, & infirmitas; non tamen est quæ principaliter circa illa, nam magnanimitas principaliter est circa honores, & non circa honores quoscunq; sed honores magnos. Ex consequenti autem est circa diuitias, & principatus, & circa fortuna, & infirmita, nam secundum Philosophum inter bona exteriora maximus est honor diuitiarum, & alia exteriora bona non sunt tantum bonum, sicut honores.

Recitat autem Philosophus multas proprietates magnanimi, quas Reges habere debent. Præma proprietates magnanimi est bene se habere circa pericula: bene autem se habere circa ea est, non esse amatorem periculorum, neque se exponere pro paruis periculis, sed pro magnis; vel pro illis, quibus potest confurgere magna utilitas; & tunc non parca vitæ. Item conspicitur magnanimi Regi bene se habere circa retributiones. Item decet magnanimam Regem esse vtilitatis, & ut non sit ei cura, quod laudet, nec quod alij vituperent: decet enim Reges, se non exponere pro quibuscunque periculis, nisi pro negotiis arduis, ut pro defensione fidei, vel pro liberatione regni, & occurrat casus adeo arduus, & Rex gentem suam, vel etiam seipsum debeat exponere periculis, ita debet esse constantis, & magnanimus, ut pro bono diuino & communi paratus sit vitam exponere. Decet etiam Reges non carere, vt laudentur ab hominibus: nam positum dignitatibus multos habent adulatores, si autem talibus adulatoribus credant, contingit eos non agere secundum legem, & rationem, sed secundum passionem, & voluntatem. Tantum igitur Reges, & vniuersaliter omnes excellentes in dignitate, & vtilis debet curare de laude hominum, quanto plures habent adultores, qui eos laudando, committunt peruenere. Non debet etiam Reges esse plangituos, vel deprecarios pro exterioribus bonis. Omnes ergo assignate proprietates in præfenti, & superiori capitulo competere debent Regibus: quare decet eos esse magnanimos.

Item notate, quod ille bonus Rex est, qui curam subditorum habet, & bene operentur: quem admodum pastor ouium; quia regnum non est propter Regem, sed Rex propter regnum: quia ad hoc Deus prouidit de eis, vt regnum regant, & gubernent, & vnumquodque in suo iure conseruent, & hic est finis recti regiminis. Finis itaque boni Regis est, vt regimen prosperetur, ita quod homines conseruentur per Regem, sed quia nemo militat stipendiis suis vnquam, & quodam iure naturæ de suo labore vnusquisque debet reportare mercedem, hinc habemus, quod licet Regibus à suis subditis tributa percipere, & annuos census. Vnde cum Apostolus in cap. 13. ad Romanos probasset, omne dominium à Deo esse prouisum, vltimo persuadet eisdem retribuere pro labore: ideo inquit, Et tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsi seruientes. Concludendum est ergo legitimum Regem secundum formam in Deuteronomio traditam sic debere regere, & gubernare.

Itaque ex prædictis notate, quod Reges suis debent esse stipendiis contenti, nisi in duobus casibus, videlicet ratione delicti, vt ff. de iure fisci per totum titulum; & pro bono communi sui regiminis; & pro bono Reip. potest exigere, sicut pro defensione regni, vel pro quacunque alia causa pertinet rationabiliter ad bonum commune sui domini. Ratio est in promptu, quod omnia necessaria ad communem conseruationem humane societatis erunt de iure naturæ. Sic igitur supposito legitimo dominio regali potest Rex exigere à subditis, quod ad bonum ipsorum requiritur. Et ideo concludendum est, quod istis casibus potest Rex legitime exactiones necessarias exigere à subditis; & tallie, ac census, sine tributa imponi, dummodo non transcendant necessitatis metas. Vnde Aug. exponens illud Matthæi, Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, inquit; Quod Cæsar præcipit, ferendum est, quod imperat, tolerandum. ita sanct. Tho. in Tract. de Regimine Principum libro, 4. c. 11. hæc adde ad ea, quæ in isto articulo dixi in superiori capitulo.

Sed meo iudicio optimi Reges debent sic querere opera honore digna, non vltra quam ratio dicit, sed vt decet eorum statum; debent enim agere bona opera, & honore digna boni gratia, non vt ostendant se; & vt videantur excellere. Secundò decet eos esse humiles ratione operum fiendorum. Nam superbus querens suam excellentiam vltra quam debeat, vt plurimum tendit ad ea, quæ proprias vires excellent. Ideo decet homines esse humiles, vt considerato proprio defectu, vel propria facultate non tendant in ardua vltra quam debeant; vt plurimum enim superbi, & vltra rationem excellentiam querentes, se & alios exponunt periculis, non volentes adimplere, quod inchoant. Tantò ergo Reges & Principes debent à se superbiam remouere, quanto peius est communia bona periculis exponere: superbus enim dominus, vt plurimum periculator efficitur populorum.

Itaque pro complemento præfentis capituli dicemus, quod Reges & Principes non sufficit esse sapientes

plentes, continentiores, & temperatos, fortes, & iustos, sed decet eos quodammodo esse diuinos, quia virtutes competentes eis possunt exemplares dici; quia ipsi aliorum debent esse regula, & exemplar. Tantæ nobilitatis debet esse princeps, vt quilibet suus subditus accipiat inde formam viuendi; & cognoscat defectum suum, videns vitam, & perfectionem principantis. Quare apud Reges, & principes non solum deestabile esse debet, eos turpia operari, sed etiam nominare, & audire turpia, nefas esse debet. Bene ergo eis competunt exemplares virtutes, quibus secundum Plotinum nefas est turpia nominari: sed cum tantæ nobilitatis nullum esse possit absque Dei gratia, & eius auxilio, quanto Reges, & principes alios excellere debent, tanto ardentius decet eos diuinam gratiam postulare. In hoc ergo eliditur Philosophorum elatio volentium, quæ ex puris naturalibus possemus omnia mala vitare, & perfectam bonitatem acquirere. Et de hoc vide supra in sermone Episcopali c. 50. Et decet Regem esse prudentem, quia prudentia est respectu agibilem. Sed nullus potest esse prudens nisi sit bonus, & habeat voluntatem rectam; quia est respectu agibilem, & prudentia est virtus intellectus actualis directiua virtutum moralium: quia per prudentiam rectè dirigimur in bonum finem, in quem inclinatur virtutes morales.

Et partes prudentiæ sunt, & Memoria, prouidentia, intellectus, ratio, solertia, docilitas, experientia, & cautio, & ille dicitur esse prudens, qui est sufficiens dirigere se, & alios in aliqua bona, siue in aliquos bonos fines. Rex ergo prudens maiorem partem vitæ suæ debet expendere in cogitando, quæ possunt esse regno suo vtilia, quod non sic intelligendum est, vt nullas recreationes corporales in se habere debeat. Sed debet eis adeo moderatè vt, vt non impediatur in regimine regni sui. Nam semper debet, suum regimen conformare regimini retroacto, sub quo regnum tutius, & melius regebatur. de hoc vide doctissimum Aegidium Romanum in lib. de regimine principum, in 2. parte libri 1. vbi multa videbis. Sed nullus in cogitatione sua detrahatur regi, neque in secreto cubiculi sui maledicat, quia aues cæli portabant talem vocem; & sunt multi veloces relatores ad cælia referendum, videbis de hoc, in c. 10. ecclesiasticæ.

De Imperatore, & eius auctoritate. Cap. LV.

AD iuriam pertinet inuestigare, quis modus regendi sit melior ita Bar. in Tra. de regimine ciuitatis in princ. Hoc præmissis; Monarchia, seu vnus Regis regimen est optimum, eò quod ibi perfectissimè vnitas reperitur. Sed in quolibet bene regenti tria requiruntur.

Primo perfecta ratio ad discernendum, vt sciat iustum ab iniusto, licitum ab illicito, separare, ff. de iustitia & iure. l. 1. Secundo debet habere rectam intentionem, vt est textus in capitulo omnis. 45. distinctio.

Tertio debet habere stabilitatem. Ista omnia probantur ex definitione iustitiæ, dum dicitur quod dicitur constans, & perpetua voluntas ius suum vnique tribuens, vt in princ. instituti, & in iustitia, ff. de iust. & iure. Et his tribus sunt tria argumenta contra tenentes oppositum. Et sic expedit populo, & regno, & toti orbi regi per Imperatorem, prout bonus est habens dictas conditiones. Ita Bar. allegando Aeg. Ro. in d. tract. de regimine ciuitatis. Et non sine causa arbitrium, seu arbitralis potestas Imperatoris procedit à Deo, & est vniuersalis dominus. Ita Bald. referendo alios Doct. antiquos in l. cunctos populos C. de summa l. rin. & fide cath. & alligat. Auct. de non alien. §. si quis, & vide tex. in auct. de consensibus in fine, in l. in nomine domini de officio præfati, & in auct. quomodo oportet Episcopo, vbi probatur quod Imperium immediate est à Deo.

Et quod Imperium sit à Deo, tripliciter probatur. Primo permissiue, Secundo approbatiue, Tertio formaliter, & effectiue. Dico primo, quod permissiue; nam hoc est permissum à Deo propter bonum vniuersale; quia entia non sunt male disponi, nec bonum est pluralitas principatum. Vnus ergo princeps, vt ait Aristot. 12. Metaphy. ad ff. Hoc enim permissum est à Deo sub ratione finis, vt mundus optimis legibus regatur: nam secundum physicam regulam, cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est omnia enim rectificat finis iustum est enim à sine denominari omnia secundum Philo.

Secundo dicitur Imperium esse à Deo approbatiue, Christus enim approbavit Imperium, dū dixit: Imago Cæsaris reddatur Cæsari, vt habetur in Euangelio. Nisi enim approbasset, illa imago non esset: Cæsaris nec debet reddi iniusto, & violento creditori; quia violentus possessor non sufficit defensus à Deo in impropria possessione: licet aliqui dicant, quod ad vitandum scandalum fecit: quod non approbo; quia detentus erat defendere violentum possessorem in violenta possessione, sed Christus, vt permisit sine Regem Israelis, ita subrogauit Romanos in potestate Imperij; quia manifestè apparet, Romanos Monarchiam Christianam occupasse, & hoc non sine Domini voluntate; quia vt ait Apostolus ad Romanos c. 13. Non est enim potestas nisi à Deo; quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. Et etiam Daniel prophetauit in visionibus suis monarchiam Assyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum, quod non prophetauit sine voluntate Dei.

Tertio dico, quod Romanum Imperium à Deo est formaliter, & effectiue; nam cum tota collectio Christianorum hoc teneat, licet quædam regna de facto non obediant, non est putandum aliud, nisi quod etiam ipse Deus hoc disponat, qui est caput illius collectionis. Et post Deum Imperator Apostolicus hoc approbat

bar, vt in venerabilem de electi & ibi Doct. Ex quibus apparet, qd Imperator Romanorum est dominus seu protector vniuersalis Christianorum, & vide Abb. in c. nouit. de iud. qui dicit communem esse opinionem, quod Imperium a Deo sit, & a Papa immediatè, qui est Vicarius filij Dei. vide Cardina. in c. ecclesia. de iure. & in Clemen. si de censibus. & in Clemen. 1. §. ceterum. dicit, qd Imperator recipitur in filium Papæ. Et Imperator etiã dicitur vicarius Christi in temporalibus. Bald. in l. 1. C. de iure iur. annulo. & Imperator vnicus debet esse in orbe, qui præsit cunctis regibus. text. in l. de precatio. ad leg. Rhodiam. de iactu. & in l. benè a Zenone. C. de quadrienn. præscript. & in l. leges. C. de legi. & Cardina. in Clemen. 1. §. fina. de iure iurando. vide Abb. allegantem multa iura in cap. nouit. de iudic. & in c. venerabilem de electio.

Sed Bartholomæus Cassaneus in Cathologo glor. mundi, in 5. parte. & in 28. consideratione dicit, quod Itali tenent, qd Imperator est dominus totius Mundi. Et recitat opinionem legistarum, & canonicorum, & refert aliquos Doctores tenentes contrarium, & nihil dicunt ad propositum. Et ipse recitat in locum allegato totam scholam Caseream, & Pontificiam tenentem opinionem, qd Imperator sit dominus totius mundi: & nihil respondendo asserit contrarium concludendo, qd regna, & imperia originem habuerunt a violentia.

Et ego vltra prædicta allego contra dictum Bartholomæum Cassaneum opinionem Hieronymi canonizatum in c. in apibus. 6. q. 1. vbi ecclesia, quæ errare non potest, approbando opinionem totius scholæ, canonizauit (vt dixi) verba Hieronymi in d. c. & sunt hæc. In apibus princeps vnus est, & græus vnus sequuntur, Imperator vnus, quæ verba sufficiunt vltra prædicta ad confundendum opinionem dicti Bartholomæi Cassa. optimus text. ad hoc in c. futuram ecclesiam. 12. q. 1. vbi Melchias des Pasa sic inquit: Futuram ecclesiam Apostoli in gentibus præuidebant: si circò prædia in Iudæa minime a deprei, sed pretia tantummodo ad fouendos egentes; At verò cum inter turbines, & aduersa mundi succresceret ecclesia ad hoc vsque peruenit, vt non solum gætes, sed et Romani principes, qui totius orbis monarchiam tenebāt, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta concurrerent: æ quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, dedit licentiam per vniuersum orbem suo degentibus Imperio non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandi ecclesias; & prædia constituit tribuenda. Denique id præfatus princeps donaria immensa contulit, fabricam templi primæ sedis beati Petri, instituit: adeo vt sedem Imperialem relinqueret, & beato Petro, successoribusq; suis profuturam cõcederet: hæc ille S. Melchias des Pasa.

Et intellige, qd Imperator sit dominus totius mundi ratione protectionis, & iurisdictionis secundum glo. & Doct. in proæmio flor. Dominia verò rerum sunt singulorum. Sed ipse est princeps totius orbis, & ipse est leges condere, ac tollere, ac corrigere. l. 1. & 2. C. de veteri iur. enucle. vnde etiam dicitur pater legum, cui sunt leges subiectæ, vt in Aucen. de incast. nuptijs. §. dubitatum. coll. 2. Et appellatur pater, & anima legum, vt notatur in Auc. de fide instr. colla. 6. Et dicitur lex animata in terris, vt in Auc. de consuli. §. fina. colla. 4. Item Imperator post Deum eiusque vicarium, scilicet dominum Papam, dicitur communis hominum pater, vt in Auc. neque virum, qd ex dote. in fine. collat. 8. in Auc. de fide instr. §. 1. dicitur, qd imperium Deus de celo constituit, & Bar. in l. non ambigitur. ff. de legi. & in l. si. C. de legi. dicit, qd Imperator solus potest leges condere, & appellatur Pontifex. Card. in d. Cle. 1. §. ceterum. Itæ ipse Imperator ex causa potest transferre rerum dominia, vt notatur in litem verberatum. ff. de rei vend. di. & in c. 1. de homic. lib. 6. & potest tollere actionem, & exceptionem, ita Alexand. post glo. in l. 3. §. si is, pro quo. ff. quod quisque iuris. & in rub. ff. si cert. peta. Et potest tollere ea, quæ sunt de iure ciuili secundum Alex. vbi supra, & cum clausula, non obstante: vel cum clausula, ex certa scientia. Et potest tollere dominium ex sententia quæ situm quod est de iure ciuili Alex. in 1. constitutio. Digestorum. §. omnem. & est supra ius ciuile. c. proposuit. de concess. præben. Vnde Imperator potest tollere ius ciuile. Innoc. in c. quæ in ecclesiis, de constit. & Pau. de Cast. in consil. 105. Et potest confirmare contractum nullum ex defectu iuris positum, quando de præiudicio alicuius non agitur. Pau. in d. consil. Et potest delegare causam, & sententiam sic proferat. Bald. in c. 1. si de inuestit. lis oritur inter dominum, & vasallum, sicut papa potest notari in c. Raynuitus. de testam. sed sine causa Imperator non potest auferre bona priuatorum, nisi ex causa publicæ utilitatis, vt in allegata. l. item verberatum. §. 1. de rei vendica. & ibi Bartol. & l. Lucius. ff. de euctio. & Cardina. in Clemen. 2. ver. ceterum. de re iudica. & plenius per Alexand. in 1. constit. flor. & in consil. 93. in 4. parte. & in rub. ff. si certum petatur & in consil. 136. in 1. parte. Et ibi dicit, quando præsumatur causa iusta & Abb. in c. venerabilem. de electio. & Paul. in consil. 105. & Doct. in l. si. C. si contra ius, vel utilitatem publicam. pau. de Castro. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & in l. si hæredis seruus. de lega. 1. Bald. & Doct. in l. rescripta. C. de precib. Imperatoris. & in 1. consil. Codicis. §. quibus. Ioan. Andr. in cap. 1. de summa Trini. & fide catho. in vbi. Nonnulla. Innocen. in cap. quæ in ecclesiis, de constit. hoc intellige, si sit consuetudo, quod auferat ob necessitatem; quo casu debet soluere pretium; intellige in necessitate priuata. & ita loquitur text. in l. venditor. §. si constat. ff. comm. prædiorum. & vide ad hoc etiam text. in l. si locus. §. 1. ff. quem ad modum, seruit. amir. Sed ex causa publicæ utilitatis conservanda tunc Imperator non tenetur soluere pretium rei; quia propter publicam utilitatem clericis potest imponi onus collectarum quando publica utilitas non potest conservari sine subsidio

dio clericorum: & sic generales immunitates, & priuilegia non extenduntur ad casum, in quo necessitas soluendi imminet gratia publicæ utilitatis conservandæ: quia tunc domus regia, nec sacrosancta ecclesia liberatur. allego ad hoc bonum textum in l. 1. in c. vt nemini ab empti. spec. lib. 10. & etiam allego optimum text. in l. nullus 2. in ordine. de cur. publ. l. 12. vbi Bar. dicit, Nota istam legem contra clericos, vt propter istam societate, quæ venit in comitatu depradando, currendo, & occidendo, vt possint clerici grauari ad datia, & collectas, vt contra dictas gentes reparetur. Et fauore publicæ utilitatis multa conceduntur. Bar. in l. si alius. §. est autem. ff. qd vi, aut clam. Et in l. 2. ad l. Rhodiam, de iactu. Et sic iste puctus remanet expeditus.

Et ad propositum Papa vbique habet plenam, & liberam dispositionem beneficiorum. Card. in Cle. 1. de lite pend. Et tantum pertinet, qd potest quem priuare suo beneficio sine causa. notatur in c. per principalem. 9. q. 3. & in c. 1. to. di. & in c. omnis. 12. q. 1. quo vocatus est in plenitudinem potestatis. vide Abb. in c. translatio. de constitu. Immo. in c. ad supplicationem, de renun. Dominicus in c. in istis. 4. dist. & in c. 1. 10. dist. & dicit Dominicus in c. si gratiosè. de rescript. l. 6. in penul. col. qd Papa in titulis beneficialibus habet voluntatem pro ratione.

Et vt ad materiam nostram redeamus, Imperator potest tollere ius alteri quæsitum. pau. de Ca. in consil. 105. & consil. 230. Et Specular. in tit. de leg. §. 4. ver. sed nunc quid legatus. intellige cum causa. Paul. de Castro. in consil. 156. Innoc. in c. nouit. de iudi. Et vide ibi Abb. in c. suggestum, de decimis. Et pau. in consil. 216.

Item Imperator potest concedere minori administrationem suorum bonorum, non alius inferior. Bar. in l. 3. de mino.

Item Imperator debet iudicare secundum conscientiam suam. Bar. in l. vna. C. quæ defunt aduoca. Sed licet habeat dominium generale, non habet particulare. Barto. in Extrauaganti ad reprimendum. ver totius orbis. Alex. in consil. 76. in 2. par. Abba. in c. venerabilem.

Et Imperator solus potest mandare, Sic facias. Sed inferiores mandant, iustitiam facias. Innoc. in c. significatio. de offi. delegati. Et Bal. in c. 1. si inter domi. & vasallu lis oritur. Et an Imperator possit tollere ius succedendi, dic, qd non. vide Pau. in consil. 284. incipienti. in facto præfenti non intendo adulari. Sed quando Imperator incipit cognoscere de causa, omnibus alijs iudicibus censetur impositum esse silentium. Inno. in c. cum in terra. de consil. Bal. in c. ad hæc. de pace iur. firmam. Et curia Imperatoris dicitur communis patria, in qua potest quilibet conueniri. glo. & Doctor. in cap. fina. de foro competent. Sed Imperator non potest permittere viuras, vt in cap. non licet. 10. distin. Et licet sit solutus legibus, vt in l. princeps. ff. de legi. de æquitate debet viuere legibus, vt in l. digna vox. C. de legi. & in l. ex imperfectione. C. de testam. vbi dicitur; Nihil tam proprium Imperij est, quam legibus viuere. Et licet sit solutus legibus, non ramen est solutus moribus, & ratione Bald. in l. 2. C. de seruitut. & in l. princeps. iam allegata.

Et vbi est Imperator, præsumitur esse multitudo nobilium, vt in l. omnium. & ibi Bart. C. de testa. Sed debet recordari de his, quæ gesit, vel concessit, vt in l. 1. & ibi Bald. C. de euctio. Item Imperator & Papa potest priuilegiare contra iura inferiores non: & etiam legitimare. Bald. in l. 1. C. de iure aureorū annulo. Intellige quo ad temporalia per c. per venerabilem. qui filij sunt legitimi. Bar. in Auc. qui. mo. na. fil. legi. §. penult. Et potest renouare priuilegium suum sine causa, licet alteri sit ius quæsitum. Bal. in l. qui par. C. vnde liberi. vide Alex. consil. 101. 1. parte. nisi pro eo habuerit pecuniam. Bar. contrarium not. in l. Titius. ff. de obsequijs a liberis. Card. in Clemen. 1. de testib. per l. 2. C. de officio præf. prat. Et excellentudo Imperatoris est in temporalibus: papa vero in temporalibus; & in spiritualibus. Card. post gl. in Cle. 1. de iure iur.

Non tenetur Imperator scire singulares consuetudines; sed nec præsumitur eas scire. not. in capi. 1. de constituto. in 6. Bald. in Aucen. nauigia. C. de furtis. Et Barto. in l. præscriptionem. C. si contra ius, vel vti. publ.

Et Imperator potest præscribere contra quemcumque, Bald. in l. 2. de seruitu. & aqua. Et simpliciter verbo ei creditur, vt in c. nobilissimus. 96. distin. & Paul. de Cast. in consil. 33. Et creditur in facto proprio, & sine die, & consule. Bald. in l. ex his vtri. col. C. de testa. militum. & Paul. in d. consil. vide etiam Cardin. in Clemen. 2. de re iudic. Et potest etiam testari, & testamentum renouare. l. cum hæredes. Et ibi Bald. C. qui testam. facere possunt. Et non potest diuerti vasallum de feudo sine culpa. glo. & ibi Bal. in c. 1. notandum. qui feudum dare pot. Et in c. 1. de naturali feudo: quod ego crederem esse verum, nisi feudum esset precarium.

Et potest puniri subditum de delicto vbicumque commissio, quia est dominus mundi. Bal. in l. si. C. de eunuchis. Et potest confiscare bona subditi etiam pro delicto commissio extra territorium Bal. in l. si. C. de commerti. inerca.

Et non potest inuadenti castrum alterius, confirmare inuasionem in præiudicium domini castri. Bal. in c. 1. de naturali fen. & in l. auctoritatem. C. vnde vi. Sed bene potest abfoluere subditos Regis, a fidelitate. vide glo. & Cardin. in Clemen. 2. de re iudic. Sed licet possit supplere defectum iuris positum, non potest auferre defensionem, & alia iura naturalia. Card. in Cle. 2. §. Ceterum. de re iud. & in Cle. eadem dicit

Card. q. supplet omnem defectum solemnitatis omiffa, si alijs ritib. & recte procedit. Et ide dicit, in papa in suo foro per cap. 1. de transacionib. & per cap. hoc quippe. 3. q. 7. Imperator etiam restituit ad famam, etiam in terris ecclesie. Bald. in Margari. verbo collegium, vers. 1. per totum, Alexand. in l. infamem. de pub. iudi.

Et potest in qualibet ecclesia Alemanie facere recipi vnum canonicum. Spec. in tit. de preb. vers. item nota. q. Imperator. & ibi Bald. in additio.

Et Imperator potest esse iudex in causa propria. & h. ci. l. proxime. & ibi Bart. ff. de his, qui in testa. dele. Bar. in l. & hoc ita. §. libertus, de here. insti. Bal. in l. cum antiquioribus & in l. & est receptum. de iur. om. iud. & ibi dicit Alex. idem esse in Rege Francorum. Sed omnes Reges tenentur ad tributum Imperatori, etiam pro capite suo, nisi probent se esse exemptos. glo. in c. Adrianus. 63. di.

Et vltimo nota, q. Reges Hispanie non subsunt Imperio, quia regnum ab hostium faucibus eruerunt, glo. in c. Adrianus 2. in ordine. 63. dist. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. vbi dicit: in Hispania si in totum deficeret progenies regia, regnicola possent eligere regem, de iure gentium & vide Oldrad. in con. fil. 69. Tamen Abbas in c. nouit. de iud. dicit, q. Rex Francie etiam non recognoscit Imperatorem: Sed de facto omnes tenentur. Et in c. per venerabilem, qui fil. sint legi. & Spec. in tit. de appel. §. videntum tenet etiam, & Nicol. de Neapoli disputauit late in ti. de patria potesta. insti. vbi videbis, & vide Bar. in l. infamem. ff. de pub. iud. licet Imperator sit superior, & dominus omnium prouinciarum, vt in c. Adrianus. 63. dist. & omnium nationum, item omnium Regum, vt in c. apibus. 7. q. 1. & c. futura. 12. q. 1. Paris de Puteo in Tractatu de Syndica. scribendo de excessibus Imperatoris dicit: Imperator excedit. 1. 1. mo dis, ad quem me remitto. Et quia in electione Romani pontificis excedebant, fuit sublata potestas eligendi, vt in c. quia sancta. §. verum. 63. dist.

De Imperio & de translatione Imperij ad Germanos. Cap. LV I.

Imperium de celo Deus constituit, vt in difficilibus questionibus, & negotijs disponat, & bonas decisiones aptet, secundum naturae veritatem. Ita Speculator in Procemio, vers. ceterum. & vide Felyn. in c. nouit. de iudic. Et est notandum, q. Imperium fuit translatum ad Germanos per Papam Stephanum III. ex causa, quia Imperator Græcorum, seu Constantinopolitanus noluit defendere ecclesiam Romanam tunc oppressam ab Aulpho Rege Longobardorum. ita Abb. in cap. per venerabilem. de electi. vbi dicit, q. papa priuauit dictum Imperatorem Græcorum, & Imperium transfudit in Germanos dando potestatem septem principibus Alemanie, quorum tres sunt prelati, ceteri vero laici: quos notat glo. in c. ad Apostolica. de re iudic. li. 6. & isti nunc appellantur electores Imperij. Et vnus est Archiepiscopus Maguntinus. Alius Colonien. Alius Treueren. Et quatuor laici; Vnus est comes Palatinus. Alius dux Saxonie, Alius Marchio Brandeburgen. & Rex Bohemie, olim dux. Et ibi Dominicus dicit, q. electio Imperatoris spectat de electores ad iure, & consuetudine aliqua, allegat text. in capitu. per venerabilem, de electione.

Item est notandum, quod si electores Imperij sunt negligentes in eligendo Imperatorem, Papa eos debet monere, vt infra certum terminum eligant. & tunc eis non eligentibus ad Papam deuolueretur, electio. Doct. in d. c. per venerabilem. & not. in c. cum ecclesia, de elec.

Et quatuor exiguntur in actu Imperatoris. Primum est personae approbatio. Secundum inunctio. Tertium consecratio. Quarum Imperij coronatio. Et primo eligitur in Regem Romanorum. Secundo electio cum decreto presentatur Papae. Tertio examinata electione, & persona approbata in Regem assumitur. Quarto promouendum in Imperatorem pronuntiat. Hac omnia approbantur secundum Ioan. de Imo. ex text. in Clemen. Romani principes, de iureiurando. & ibi dicitur, q. Imperator tria recipit ab ecclesia, scilicet vocationem, consecrationem, & diadema Imperij, gloss. querit in d. Clemen. quod triplici corona coronatur Imperator; & respondit, q. triplici. prima est ferrea, secunda argentea, tertia de auro puro. primam recipit ab Archiepiscopo Colonien. & in Aquilano eiusdem diocesis. Et quia ferrea est, & ferum significat fortitudinem, designat dicta corona, q. debet esse fortis conculcando rebelles, & infideles. Secundam recipit ab Archiepiscopo Mediolanen. in ciuitate Modicene. Et dicta corona est argentea, quae significat mundiciam, & claritatem, quia ita debet esse, qui praest Imperio mundus ad vitijs, & clarus virtutibus. Tertiam recipit in ecclesia sancti petri a papa, ad altare sancti Mauricii; quia autem aurum est omnibus metallis pretiosius, & excellentius, dicta corona est aurea, & designat Imperatorem debere esse in potentia, & iustitia excellentiorem alijs Regibus, & principibus, & debet esse catholicus. Et corona Imperij datur in signum victoriae, & magni muneris temporalis. Et interduum est signum regni spiritualis. Sed aliqui dicunt, quod prima est argentea, secunda ferrea; & sic hodie seruat. de hoc vide Card. in d. Cle. vers. vlti. Et ita fuit obseruatum in coronatione nostri inuictissimi Imperatoris.

Et est notandum, q. in persona Caroli fuit facta translatio Imperij a Graecis in Germanos. Anno domini. 1250. secundum Cardin. in Clemen. 1. de iureiurando. sed Bertochinus in parte Imperium, dicit, q. fuit anno domini 1264. quo tempore fuit Stephanus papa tertius, qui Imperium Carolo insulauit; sed

sed diadema recepit anno Domini 1304. quo tempore fuit Leo papa tertius a Romanis captus, & excaecatus, & in carceratus: qui cum Dei miraculo sanus euasisset, ad Carolum Magnum perrexit. Ab eo honore sibi susceptus. papa Carolum secum Romam duxit, cuius praesidio suos inimicos puniuit, & Carolo diadema Imperij concessit, in quem prius Stephanus III. Imperium transtulit, postquam in Francia annos quatuor, & triginta regnasset; ex Pipino patre, & Berta matre natus imperauit annis quatuordecim. Aquilano obijt, & sepultus est. Item Imperator ungitur sacro oleo, vt in c. vno. de sacra vocatione: & per Cardinalem Hostiensem, qui super hoc est priuilegiatus, vt notat Hostien. in d. cap. venerabilem. sed Cardin. in d. Clemen. 1. ver. nos itaque, dicit, quod papa suis manibus & consecrat Imperatorem, & inungit; & ei coronam imponit: quod intelligitur, si est praesens Roma; alias hoc fit per manus legato rum Papae.

Et papa recipit Imperatorem in specialem filium, vt notat in c. 1. de verb. signific. & dicit Cardin. in dicta Clemen. in §. ceterum, quod proceditur hoc ordine in promotione Imperatoris. Primo eligitur in Regem Romanorum, deinde electio cum decreto Papae presentatur, de cuius substantia vide ad hoc. 61. dist. cap. episcopus. Et formam decreti ponit Specu. de electio. §. 1. ver. celebrata igitur. vide etiam Cardin. in dicta Clemen. ver. itaque. Tertio examinatione canonice per Papam facta, & persona approbata in Regem a papa sumitur. Quarto promouendus in Imperatorem pronuntiat. Quinto inungitur, sexto consecratur. Septimo Imperator coronatur: ita Card. in d. Clemen. in §. ceterum in principio.

Et Imperator iurat seruare fidem catholicam: & debet astringi iuramento de haereticis persecutis, vt in Authen. statuimus. de episc. audien. & c. ad abolendam. de haereticis. Et est notandum, q. quando Imperator consecratur, non suscipit ordinem, vt aliqui intelligunt. de hoc vide in Valentinianus. 63. dist. ff. de rerum diuisio. l. sacra. Et ideo consecratio quo ad hoc sumitur improprie. Et de supradicta nota Imperatorem fore papae subiectum, tanquam suscipientem ab illo dignitatem.

Est etiam notandum, quod Imperator iurando tangit sacra, & sic corporaliter iurare debet; & iurabit, vltra superius iam dicta, quod debet esse defensor ecclesiae. Solent Doct. mouere questionem an Rex Romanorum antequam sit coronatus in Imperatorem possit administrare, & dicit, q. sic potest administrare, prout arguit gl. in d. Clemen. in vers. porro, in verbo, Reges. Ex quo habes vnum admirabile, q. duo ministrent, tanquam Reges Romanorum, & vide Cardin. in Clemen. 1. de iureiur. vbi ipse dicit, quod potest administrare. vide etiam Io. de Imo. in d. Clemen. vbi ipse affirmat praedictam opinionem, & allegat multa iura, Abb. in c. venerabilem. de electio. querit, nunquid electus in Imperatorem possit illico administrare, antequam coronetur, & approbetur: & dicit; Olim erant variae opiniones, sed hodie receptum est consuetudine, vt statim administraret: & si plures sunt electi, in discordia; quilibet administrat; sed validitas gestorum dependet a futuro euentu, & Spe. in tit. de rescripti praesentatione. §. 9. ver. item quod obtentum est ab Imperatore nondum coronato; tenet, q. Imperator etiam ante confirmationem aliquam, ex sola principum electione, verus est Imperator, & potest administrare. Et ibi dicit, q. valet donatio facta per Rodolphum Regem Alemaniae nondum coronatum, quae donatio fuit facta ecclesiae Romanae de ciuitate Bononiae, & eius districtu, ac de tota Romandiola. Bar. etiam in extrauaganti ad reprimendum in 5. col. dicit; Nota diligenter, quod Imperator ante coronationem habetur generalis dominus; si enim esset priuata persona, eum facientes non inciderent in l. maiesta. Et sic potest admini strare, & dare priuilegia. Et sic cessat disputatio Iacobi de Aretio, quam ponit Cinus in l. bene ad vineone C. de quadri. praescri. potest etiam facere concessionem, vt patet ex literis domini Caroli Imperatoris communi rerum. Et etiam Carolus noster V. Romanorum Imperator condidit constitutionem, & nouam legem ante coronationem parcendo illis, qui contra eum commiserant rebellionem; & in promulgatione dictae legis clementia sua manifesta fuit. Bald. etiam in titulo de pace Constans. §. hoc q. nos. dicit, quod Imperator ante coronationem potest concedere priuilegia. Sed omnimode vide Philipp. Corne. in 3. volum. in 1. consilio. vbi dicit, q. legitimatio Imperatoris nondum coronati valet; & etiam potest concedere rescripta; reprobando saluce. Et dicit istam esse communem opinionem legistarum, allegat etiam plura fundamenta, & dicit; Item pondero, q. illa omnimoda potestas in Caesarem primum Imperatorem, extitit translata, vt in Aucten. vt praepnatur nomen Imperatoris, in princ. col. 5. vbi probatur, q. Caesar fuit Imperator, & Octavianus Augustus fuit II. a quibus omnes posteri Imperatores denominati fuerunt, vt probatur in procemio sforum super rubro, & in procemio C. super rubro, & de isto Octauiano loquitur illuc euangelicum, Exiuit edictum a Caesare Augusto, vt describeretur vniversus orbis. Et est notorium, quod Caesar coronam nunquam assumpsit, & habebat omnimodam iurisdictionem.

Et Christus, quia approbavit Imperium per illa verba, dum dixit, quae sunt Caesaris, reddite Caesari, nec coronauit Tiberium tunc III. Imperatorem, sed sibi concessit Imperium sub nomine Caesaris, qui nunquam extitit coronatus. Et licet papa (vt iam dictum est) approbavit potestatem Imperialem, non reperitur in legibus antiquis, q. Imperator coronetur a Papa.

Et apparet, q. Imperator Constantinopolitanus erat Imperator vniversalis tam Romanorum quam aliarum prouinciarum, sed non veniebat Romam pro corona, sed ad sui beneplacitum assuuebat. Cui

hoc tamen semper potestas confirmandi fuit apud Dominum Papam, qui est vicarius filij Dei. & velut tamen quoniam Imperatores illi priores infideles fuerunt, id non cognoscebant. Primi vero illi Christiani post Constantinum paulatim eruditi sunt, ut denique cognoscerent formam auctoritatis sue. Denique per manum Summi Pontificis, cuius Imperator est omnis, sicut alii Reges, & omnes Christiani populi sunt omnes partes eius. Et ita denique Pontifices exercere ceperunt antiquam consuetudinem & coronandi Imperatoris facultatem. De alijs me remitto ad dictum Philippum Corneli in d. conf. in 4. col.

Et Iustinianus in lib. bene à Zenone, condidit illam legem, quæ sui natura nulla negotia præterita terminabat, nisi quatenus legislator volebat ad præterita specialiter trahi; voluit, quod præterita sine ad insulas susceptas traheretur, prout expressit ita standum. Nam et si ad præterita per annum, quæ biennium, idem dicendum fuisset; quod enim ad præterita traheretur, nulla ratio ardebat; quod traheretur ita ad alienationes ipsius legis conditoris & alienationes successorum; quam ad alienationes prædecessorum principum, Et tamen non trahitur ibi nisi ad alienationes factas, postquam ipse legislator suscepit insulas, ut sibi expressum in fine literæ. Unde patet, quod non ad omnia præterita trahitur, sed quatenus placuit legislatori; nec enim urgentem rationem habemus, quare voluit ad præterita trahi, nec quare illud præteritum tempus limitavit, sed succedit illud quod habetur in l. quod præterita placuit, & in l. non omnium de legi. Et vide de hoc etiam prædictum Philippum Corneli in l. vol. in conf. 178. Et sic nostra questio remanet expedita.

Item Imperator debet coronare omnes reges, ut est glo. singularis in c. in apibus 7. q. 1. Et potest Imperator eligi de omni natione. Abb. post Card. in Clem. venerabilem. de electio. Et debet esse liberalis, & graciosus, & non avarus. Bald. in l. & in legatis. in fi. C. ad l. Falcid. & in l. vna. §. fin. C. de caduc. toll. Et in alijs quibus potest corrigi per papam. in d. in c. de offi. ordinarij. Abb. post glo. in c. venerabilem. de elec. & vide text. in c. ad Apostolicam. de re iudi.

Item Imperator non appellatur aliquem dominum. Bald. in l. secundum. C. de contrahen. & commit. stipula. Et non potest Imperator concedere privilegium omnimodæ exemptionis, quia videtur destrui Imperium. Abbas in cap. cum non liceat, de præscript. Sed potest concedere gratiam de plenitudine plena potestatis, ex causa, quæ præsumitur ex clausula, ex certa scientia. Abb. in cap. olim, de re iudica. Sed Imperator non solum potest delegare causas civiles, sed etiam criminales. Ita Innocent. in cap. in Archiepiscopatu. de raptorib. & potest tollere solemnitates iuris. Specular. in titu. de legat. §. 4. versic. sed nunquid legatis. Sed tenetur servare conventiones, & pacta, & contractus. Cin. & Barto. in l. digna vox. ff. de legi. Sed non ardeatur ad ferias. Specular. in titu. de ferijs. §. 1. versic. est autem. Et Imperium, & Papatus simul esse possunt, quia vnum subordinatur ad alterum. Card. in Clem. 1. §. fina. in fine. de iure iurando.

Et est notandum, quod vacante Imperio iurisdictio eius competit Papa etiam in temporalibus, ut in alio est excepto, de foro competenti. Card. in Clem. 2. §. fina. de re iudica. hoc est verum in Papa, non autem in legato eius, Card. in vbi supra. Et quomodo hoc intelligatur, vide supra in isto Speculo. Et quibus modis Imperator cassetur, vel deponatur, vide Host. in c. mihi, de iure iuran. Et notat in c. ad Apostolicam, de re iudicata. vide text. in cap. alius. 17. quest. 6. & vide glo. in cap. si papa. 40. distinct. & vide supra in cap. 116. Et sic ad honorem Dei remanet expedita materia presentis capituli. Et si electores sunt negligentes, vel discordant, electio Imperatoris devolvitur ad papam. Et multa de Imperatore videbis in tractatu de Imperatore Castaldi verusini, qui multa scripsit licet confusa, & inordinate, & de excessibus Imperatorum videbis Paridem de puteo in tractatu de syndicato. Et an Imperator habeat potestatem suam à Deo immediate, an mediate à summo Pontifice, vide Michaellem in suo Tractatu de regimine mundi, in secunda questione principali, in decimo volumine Tractatum, fol. 210, & vide in cap. 116.

De Religiosis, qui in religione Christiana versantur. Cap. LVII.

Antoninus Archiepiscopus Florentinus in sua Summa in 3. parte, tit. 16. c. 1. & 2. colligit triplex esse monachorum genus, qui se Christianum sequi dicunt.

Primi sunt serobite in libertatis spiritu discurrentes, & degentes, qui in Calcedonensi Concilio reprobatæ fuerunt, ut c. quidam monachi. 16. q. 1. & c. qui verè. vbi dicitur, Monachi, qui sunt in civitatibus episcopo debent esse subiecti.

Secundi dicti fuerunt Anachoriticæ heremitici, ac solitarij vitæ assertores, exordium ducentes ab Heliæ Thesbite propheta, de quo 3. Regum 17. vel ut alijs placet, à Ioanne Baptista, qui primus à Christo nato fuit heremi cultor ab vnguiculis, à quo puto paulum heremitam imitationem vitæ hausisse, quem Anachoriticæ sanctimonie auctorem omnes profitentur. de quibus traditur, 16. quest. 1. cap. qui verè. & sub sunt episcopi. 23. distinct. cap. nulla ratione, & gaudent clericorum privilegio; possuntque ad monachorum vocari prælaturam. de ele. c. cum monasterium, unde potest heremita facere cella.

testamentum, 19. questio. 3. §. sed alius est. de hac vita Anachoritica participant Carthusiani, & Camaldulenses.

Tertij vero sunt vocati Cœnobitæ, quasi in vnum conuenientes, viuentisque in congregatione; & videntur exorti ab Heliæo, qui cum eum coluit Prophetarum, 4. Reg. 6. Renouati autem fuerunt à Christo in discipulis. Matth. 5. Verum post Christum primus in Orientali plaga Cœnobitarum gregatim agens fuit Basilij magnus, Benedictus vero in occidentali ecclesia.

Sed quemadmodum orbis est quadrifidus, quatuor item Evangelistæ, & quatuor doctorum ecclesiæ vertices, quatuor item flumina à Paradiso terrestri scaturientia, ita religioforum quatuor sunt regulæ principales, ad quarum præscriptum omnes alie sunt appendices, præter Carthusianam, quæ nullam ex quatuor agnoscit, sed habet proprias formulas, & est ab ecclesia approbatissima. Sunt autem hæc 4. s. Basilij, Benedicti, Augustini, atque Dominici, & Francisci Assisiatis.

Quatuor ordines mendicantes sunt, Prima sancti Dominici. Secunda sancti Francisci. Tertia sancti Augustini. Quarta Carmelitarum.

Ordo igitur Basilij, cuius ipse caput fuit primus, sub quo militant monachi Græcæ, & Orientalis ecclesiæ, & aliquando Carmelitæ usque ad Albertum patriarcham Hierosolymitanum, qui traditiones eorum sub Honorio III. immutavit, anno 1286. Verum tamen Honorius, qui à Sultano illos excepit electos, ordinem comprobans interpollavit, dicavitque nomini virginis Mariæ, sed ita ut pallium in album commutarent. dicti Carmelitæ à Carmelo monte, habitatione Heliæ, & Heliæ nobili, quem primum incoluisse ferunt.

Ordo Benedictinorum fuit secundus ab auctore diuo Benedicto Nursino, monasterij montis Casini regulatore, & abbate, anno salutis 534. sub Bonifacio I. tempore, quo Iustinianus Imperator Romanorum leges in epitoma posuit. Sub hac regula militant innumeri monachi, & maxime nigri, de quibus in cap. 1. in princip. & ibi Ioann. And. in Clem. de sta. mo. qui aliquando laxati vitæ austeritatem iterum receperunt in congregationem, s. Iustitiæ cum exemptionibus, & constitutionibus per Eugenium III. confirmatis.

Cluniacenses habent suum auctorem Bernonem Gallum anno 1412. sub Conrado I. Imperat. & Anastasio III. sedente.

Grandimontenses emerere anno 1076. sub Gregorio 7. Pontifice, & Henrico III. Henrici filio Imperatore instituti per Stephanum Auernum apud Gallos in Monte Mureto.

Carthusienses prodire 1086. sub Victore III. Pontif. & Henrico III. Imperato. quos formavit Brunus Colon. Canonicus aliquando apud Carnotum.

Cistercienses ex quodam Ardingo Anglico prouenere, monacho Cœnobij Molismensis anno 1097. 11. anno Pontif. Urbani II. qui miris sunt donati privilegijs, & quorum decus fuit D. Bernardus Abbas Clarenallis.

Præmonstratenses in Lingonen. diocesi Norbertum Lotaringum auctorem constituunt anno 1120. sub Galisto secundo Pontif. & Henrico V. Imperatore, qui non nihil mutuati sunt ex regula diui Augustini.

Camaldulenses inician per Romaldum Rauennatem in Appennino sub Benedicto IX. Papa & Conrado II. Impera. anno 1033.

Monachi Vallis umbrosæ, suum auctorem profitentur Ioannem Gualbertum Florætinum anno 1070. sub Alexandro II. quos postea Greg. VII. probavit instituti in radicibus Appennini.

Celestini instituantur per Petrum de Murrona, aliquando papam Celestinum, v. qui se papatu abdicavit, & religionem instituit anno 1295. Bonifacio VIII. sibi succedente.

Daniacenses prodierunt sub Anastasio III. in Masticensi Burgundia pago anno 1415. nonnulli dicunt à Galieno Aquitano ducæ fuisse inchoatos circa tempora Hadriani III. sunt qui puter hos esse Cluniacenses, Ordo humiliorum ordinis est in Germania temporibus Clementis III. Pont. ex eo ut arbitror nomen ducens, quod ad Fridericum I. Imper. pedes indutus albis vestiti de postliminio agentes profecti iacuerunt. sunt qui dicant Mediolanenses fuisse ab Henrico III. Impe. exilio simulatos, & ab Innocentio III. probatos; qui semimonachos agunt, & hi creduntur, qui & Syluestriini, seu ordo Montis sani. sunt in Benedicti familia permult alij ordines, veluti fontis Ebrandi, valliscaulium, &c. Et hi omnes diuerso amittuntur indumento, differuntque in traditionibus, & statutis, suntque omnes exempti, præter Syluestriinos.

Succesit tertius ordo, scilicet, D. Augustini. Astri evangelicæ veritatis summi illustratoris, qui renouavit canonicorum ordinem institutum prius ab Apostolis in monte Sion, circa annum 430. amicum lineæ tunicæ. Augustini normam multi alij ordines subiere, maxime mendicantes præter minores, & hi sunt.

Dominicani, seu prædicatores, qui primum mendicantium locum obtinēt à beato Dominico Calaguritano professionem faciunt, quos Honorius II. confirmavit Pontif. sui 1. anno, & humanæ salutis 1216. Impera. Federico II. quorum ordo est trimēbris, & Deo dicatas virgines recipit, quas vestitas de penitentia vocant, qui ordo quam eximius sit scientia, omniumque virtutum copia in ecclesia

Dei, est ad eum omnibus clarum, ut testimonio nostro non egeat.

Heremitani, quos vulgus Augustinianus vocat, tertium inter mendicantes locum sunt natū, qui a primordio ex pluribus ordinibus simul coacti sub August. obseruatione sunt cū baculo, & zona pellucea ab Alexand. III. probati. Sunt qui huic vitæ generi tribuant initia Gualtelmo cuidam Aquitanie Duci anno 1158, & vocantur Gualtelmici. Alij dicunt hunc ordinem aliquando collapsum, iterum instauratum fuisse ab Innocentio III. pontif. & Orthone III. Imper. ad annum Domini 1214. hoc tamen pro confesso habetur, hunc ordinem Patijfij aliquando repudiatum fuisse. ab Honorio III. probatum.

Ordo seruorum B. Mariæ ortum habuit à quodā philippo Tusco Florentino sub Martino III. an 1285. quem sub Augustini ordine postea Benedictus XI. & Urbanus VI. probauerunt, sacculum gestat, & medicat, habetque suam tripartitam regulam, etiam vt muliebrem sexum admittat.

Brigidant sunt instituti à B. Brigida Suecia tempore Urbani V. pontificatus sui anno V. & reparatæ mortalitatis, 1366.

Iesuati Senis oriuntur sub Urbano V. anno 1365. à Ioanne Columbino auctore, teguntur albo colore, & cortea zona, sed pallio camufino, nudis pedibus, cum focculo ligneo, Apostolici ab initio clerici nuncupati.

Canonici regulares S. Georgij Venetijs vitæ institutum sunt aggressi sub Gregorio XIII. quorum princeps fuit Laurentius Iustinianus.

Montolietenses prodire anno 1407. sub scismate trium pontificum, & eorum caput fuit Bernardus Prolomæus apud Senas, quorum ordo Gregorius XIII. probauit.

Hieronymitani auctorem habuerunt Redonem montigraneli comitē apud Fefulas, Gregorio XIII. probante, & interpolati per Eugenium III.

Congregatio Heremiticæ pietatis parum habitu distans à Hieronymitanis auspiciatur per quendam petrum rufanum Hereticum, sub Gregorio XI. & gestat ex capulari amicu laciniam pendentem, atq; in humeros reiectam, aliqui hos vocant Heremitas S. Honophrij constituti Apud Vrbanum.

Cruciferi constituntur sub Cleto III. à petro pontifice per caelestem nuntium, & illustrantur per Cyriacum Hierosolymitanum antistitem, & approbatur per Innocentium III. & iterum IIII. & induunt tunica ceruleam pontificatū pij III.

Scopetij Sancti Seruatoris Stephanum Bononiensem profitentur inuentorem anno 1410. sub Gregorio XII.

Antoniani ab auctore suo Antonio Aegyptiaco ducunt originem apud Thebaidam sub Syluestro, & Constantino circa annum 320. habet pro insignio signum Tau.

Ordo Trinitatis sub Innocentio III. incepit à Ioanne Marense, & Felice Anachorita auctoribus, pallio amictuum candido, cetera lea, & rubenti cruci insignito, quos Innocentius vocari iussit, de redemptione captiuorum.

Sunt alij multi religiosorum ordines sub S. Augustini regula, quorum origines, & auctores cū hæc cur sum scriberemus, erant nobis incognita, vt sunt seruitarum, seruieriorum B. Ioannis Hierosolymitani, Cruciferorum cum stella, fratrum S. petri confest. de Magella, fratrum Dominici sepulchri, fratrum Valischoharii, Victorianorum, fratrum S. Gilberti de Sempingam, fratrum S. Pauli heremite, fratrum de penitentia, coronatorum, hospitaliorum, & aliorum permultorum. Et hi omnes differunt inter se vite, & vitæ præceptis.

Restat quarta primæ diuisionis regula, quæ est B. Francisci Assisianis, cuius ordo Seraphicus, tanquã sydus in terris illuxit sub Innocentio III. Pontificatus sui VIII. anno, & salutis humanæ 1206. Sed quia post ordinem Dominicorum fuit confirmatus, ideo secundum tenet mendicantium locum, & euangelicam profitentur normam, ex cuius gremio velut ex equo Troiano, innumeri veræ fidei pugiles prodire, & fructiferum Iesu Christi ad stigmata sequentes. Ordo hic est trifidus, vt alij mendicantium, nempe minorum, pauperum, & penitentium; & in duplici differentia Deo dicatas habet Virgines, de quo in Cle. cum ex eo. de sen. ex com. in Clem. 1. de reli. do. in Extraua. exiui. Barth. Soci. in cons. 245. incip. q. misis multis, &c.

Ordo mimorum est recens institutus à B. Francisco de paula Calaber S. Francisci decreta. & humilitatem emulatus.

Mulieres item religiosas pauci sunt ordines, qui non recipiant, & in eorum obseruationibus alant. Canonice beati Augustini diuina habent Monicam. Moniales S. Benedicti habent Scholasticam Benedicti sororem. Sorores B. Dominici gaudent d. Clara, & Catherina Senensis. Sorores d. Francisci d. Claram Assisianam agnoscut; & sic de reliquis. Inter quas aliæ mitiorem habent regulam, aliæ verò strictiorem. Sicut tamen Canonice aliæ nullam proficientes regulam, quæ reprobantur per c. pernitio. 18. q. 2. Sunt etiam Beguardi, & Beguine induta culla sine regula, & obedientia quas damnat Clem. ad nostrum, de hæreticis. Sunt & aliæ bene receptæ, vt penitentes, beate Magdalena, beati Hieronymi, beati Damiani, incluse, muratæ, &c. qualiter autem visitari debeant religiose, & moniales traditur in Clem. accedentes, de sta. monach.

Sunt

Sunt item & ordines militares ab ecclesia comprobati; & sunt milites S. Ioannis Hierosolymitani, Milites sancte Mariæ Teuronicorum, Milites S. Jacobi da Spata, Milites Iesu Christi, Milites Calatraue, Milites Beate Mariæ de montefia; Milites Alcantara; Milites de Redemptione, Milites sancti Georgij, Milites sancti Lazari, Milites sancti Sepulchri, Milites sancti Thomæ. Templariorum, & fraterculorum militia est abrogata. Et hæc sunt, quæ pauca potui quàm breuissimè colligere ex diuo Hieronymo, Eusebio, Palmerio, Vincentio, Antonino, Platina, Ioanne Andrea, Sabellico, & Volaterino.

An Doctoribus ecclesia, siue ipsi ecclesie sit magis credendum, quàm canonice Scripturæ. Cap. LVIII.

AN Doctoribus ecclesie, siue ipsi ecclesie sit magis credendum, quàm canonice Scripturæ? prima facie videtur, quod sic; & primò; Scriptura canonica, vtputa in euangelio contenta, videtur accipere auctoritatem ab ecclesia, ergo videtur, quod ecclesie sit magis credendum: dicit August. contra epistolam fundamenti, Ego euangelio non credere, nisi me ecclesie catholice commouerit auctoritas. Secundo sic. dicit August. 1. de Trinitate. quod per scientiam gignitur in nobis fides, nutritur, defenditur, & roboratur; sed ea, per quæ fides gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur, videtur esse altioris auctoritatis; ergo scientiæ, siue doctrinæ sanctorum Doctorum, per quas fides nutritur, magis credendum est. Item fides est ex auditu, vt habetur ad Rom. 10. ergo fides pendet ex prædicatione, & doctrina Doctorum, & predicantium. igitur &c. In oppositum est tex. in c. noli 9. di. Vbi scilicet Aug. dicit; Noli meis literis quasi canonicis Scripturis deferre, sed in illis, & quæ non credebas, cum inuenis, incunctanter crede; in istis autem quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum tenere.

Sed respondendo ad tex. in d. c. noli; dico, quod Scriptura sacra, quæ in præsentī loco dicitur canonica, est multò maioris auctoritatis, quàm doctrina quoruncunquē sanctorum; & ita magis credendum est canonice Scripturæ, quàm doctrinæ quoruncunquē Doctorum. quod ex multiplici capite ostendimus: primò sic; Illi doctrinæ est magis credendum, quæ est maioris auctoritatis; sed Scriptura canonica est maioris auctoritatis, igitur, &c. Et tex. in d. c. noli; dicit, quod his, quæ in canonicis Scripturis continentur, immediatè est credendum, cum sciuntur in ea contineri; hoc autem non habent Scripturæ aliorum Doctorum, sed opus est, vt examinentur, si sunt veræ. Item regulæ est præferendum magis, quàm regulatis; & Scriptura sacra est lumen, & regula, ad quam, & secundum quam omnes doctrinæ doctorum ecclesie veniunt dirigende, & examinande secundum illud psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis; ergo sacra Scriptura est anteferenda omnibus doctrinis quoruncunquē. Item propter quod vnumquodque tale, & illud magis, vt in Aug. multo magis. C. de sacrosan. eccle. sed nulli Doctori creditur nisi quantum dicitur eorum, aut Scripturæ sanctæ, aut ecclesie auctoritas, aut manifesta ratio roborat, dicit enim Hieronymus; Suspecta debet haberi omnis veritas, quam non confirmat sacra Scripturæ auctoritas.

Señsus tamen dubius sacra Scripturæ, eiusque interpretatio, semper apud ecclesiam, vel etiam solū summum pontificem serua est, vt ait Aug. lib. 1. de moribus ecclesie. c. 1. vide in c. cum Marthe, de c. l. c. miss. & 24. q. 1. c. quoties.

Ad rationes. Ad primam dicendum, quod ecclesiam dare auctoritatem euangelio; siue sacre Scripturæ, potest intelligi dupliciter; vno modo sic, quod Scriptura habeat auctoritatem ab ecclesia, & sic non est verum, quia auctoritatem habet à Deo immediate, à quo edita est. Alio modo potest intelligi, ecclesiam dare auctoritatem sacre Scripturæ declaratiuè, quia videlicet declarat fidelibus hæc esse Scripturam sacram; & sic potest dici, ecclesiam dare Scripturæ sacre auctoritatem declaratiuè, definiedo hos libros pertinere ad sacram Scripturam, scilicet quatuor euangelia, & non euangelia Nazarethorum, vel Nicodemj; sicut si aliquis ignoret, vtrum iste lapis sit saphirus, non propter hoc diceretur sibi dare virtutem, quam habet saphirus, ita rectè, licet declarat ecclesia, quod isti libri sint de canone, non tamen propter hoc sequitur, quod isti habent auctoritatem ab ecclesia. & ideo quod Aug. dicit, non credere euangelio, vt dixi, &c. sanè est intelligendum, quod in veritate ecclesia sequitur euangelium, non euangelium ecclesiam: vnde potior est auctoritas euangelij, quàm ecclesie, per se, & directè, scilicet cū scitur dictum in euangelio contineri, sed distinguere, vel eligere verum euangelium à non vero, hoc ecclesia facit à Spiritu sancto edocta; quantum ad hanc euangelij synceram electionem loquitur August. Non ergo dicit illud Aug. eo quod euangelium pertinet ad Scripturam, vel non, nisi ecclesia instinctu Spiritus sancti hoc declarasset.

Sed discretio veri euangelij à non vero pertinet ad ecclesiam; nam licuit aliquando recedere, & non adhibere fidem quibusdam libris sacris, quemadmodum habet Eusebius in Histo. ecclesiast. lib. 3. ca. 3. quia ab ecclesia tunc recepti non erant. Vbi verò recepti sunt ab ecclesia sacri codices, ab eis resiliere nō licet. Maxima est ergo ecclesie auctoritas, cuius robur est ab eodem fonte, à quo est euangelium, qui est Filius Dei; qui semper ecclesie assistit vsque ad consummationem seculi; ipsam instruens per Spiritum veritatis.

Item

Item sacra Scriptura non signitur, & roboratur principaliter per scientiam, aut doctrinam alicuius doctoris, sed ab ipso Deo, à quo est edita. sed tantum per modum cuiusdam exterioris persuasionis, sicut quandoq; scientia naturalis persuadet, & etiam ostendit esse vera aliqua, quæ in sacra scriptura continentur; sed non propter hoc sequitur, quod in autoritate dependeat ab illa, nec quod magis propter hoc credendum sit scientiæ naturali; quam sacre scripturæ. Ideo Augustinus super Genes. ad literam dicit; Maior quidem est sacre scripturæ autoritas, quam omnis humani ingenij perspicacitas.

Et notabis, quod litera Augustini in d. c. noli dicit, Noli meis literis quasi canonicis scripturis, id est quæ continentur in canone noui, vel veteris Testamenti. Itaque Augustinus vocat scripturas noui & veteri Testamenti, Canonicas: ergo scripturam vocat libros noui, vel veteris Testamenti, quos ipse Augustinus enumerat in secundo libro de doctrina Christiana, capit. tertio dicens; Totus autem canon scripturatum, in quo istam considerationem versam dicimus libris his continentur Moysi, id est Genes. Exodo, Leuitico, Numeri, Deuteronomij, & vno libro Iesu Nave, vno Iudicum, vno Iob, qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principia videtur pertinere. Deinde quatuor regnorum, & duobus Paralipomenon, non consequentibus, sed quasi à latere adiunctis simulque pergenitibus: hæc est historia, quæ sibi met annexa tempora continet. atque ordinem rerum. Sunt alij tanquam ex diuerso ordine, qui neque huic ordini, neque inter se connectuntur, sicut est Iob, & Thobias, & Hester, & Iudith, & Machabæorum libri duo, & Esdræ duo, qui magis videntur subse, qui ordinatam illam historiam, vsque ad Reges, vel Paralipomenon terminatam; deinde prophetæ, in quibus David vnus psalmorum, & Solomonis tres, Prouerbia, Cantica canticorum, & Ecclesiastes. Nam illi duo libri vnus, quis Sapientia; alius, qui ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Solomonis esse dicuntur. Nā Iesus filius Syrach eos scripsisse constantissime perhibetur: qui tamen quoniam in autoritate recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri, qui proprie prophetæ appellabuntur. 1. prophetarum libri, singuli qui connexi sibi met; quoniam nunquam seiuncti sunt, pro vno habentur, quorum prophetarum nomina sunt hæc; Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias; deinde quatuor prophetæ sunt maiorum voluminum Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel. His 44. libris veteris Testamenti terminatur autoritas. Noui autem quatuor libri euangelij, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem, 14. pauli epistolæ ad Romanos, ad Corinthios, duabus, ad Galatas, ad Ephesios, ad philippenses, ad thessal. duabus, ad Colossenses, ad Timotheum, ad Titum, ad philemonem, ad Hebræos; Petri duabus, tribus Ioannis, vna Iudæ, & vna Iacobi; actibus Apostolorum libr. uno, & Apocalypsis Ioannis lib. vno. In his omnibus libris timetis Denari pietate mansueti quærent voluntati Dei inserui, id est assentire, vel fidem habere, sine obedire in illis, scilicet canonicis scripturis; & non licet dubitare de his, si vera sunt, vt in c. quis nesciat. 9. di. sed secundum tempora illa, scripta Augustini, & aliorum sanctorum patrum non erant authentica, sed hodie iubentur omnia teneri vsq; ad vltimam iota. vt in c. sancta Ro. eccl. 15. di. Sed hoc non vt verum, quia Aug. in c. negare 9. di. dicit ista verba; Negare non possum, nec de beo sicut in ipsis maioribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possunt iusto iudicio, & nulla temeritate culpari. Ceterum quomodo est possibile, quod dicta Augustini, & Hieronymi iubeantur teneri vsque ad vltimum iota; cum in multis contraria dixerint? Approbata itaque sunt dicta eorum non tamen vnuerſaliter, sed ea, quæ de fide catholica, & condemnatione hæreticorum scriperunt; vnde quinta synodus in approbatione illorum ira habet; sequitur per omnia sanctos patres, & doctores ecclesiæ, Athanasium, Hilarium, Augustinum, Theophilum, Ioannem, Constantinopolitanum, Cyrillum, Iobannem, & suscipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt, hæc in dicto canone. Ex quibus patet, quod etiam secundum tempora nostra congruè, ita intelligi debeat.

Sed de opusculis sanctorum patrum, quæcunque in ecclesia recepta sunt, & ab ecclesia approbata, dicitur sic, Ecclesia errare non potest, cum à Spiritu sancto regatur, & gubernetur, ergo Opuscula sanctorum patrum, quæ ecclesia recipit, oportet absque omni suspicionem falsitatis esse confiteri; alias autem si falsa sunt, aut dubia de veritate, ecclesia illa recipiendo erraret, quod esset inconueniens, ergo, &c. Item oppono de tex. in d. c. sancta Rom. eccl. 15. di. vbi Opuscula, & tractatus omnium patrum orthodoxorum, qui in nullo à sancta Romana ecclesia consortio deuariunt, nec ab eius fidei predicatione seiuncti sunt legenda suscipiuntur, & tamen clarum est, quod non omnium eorum Opuscula sunt approbata, vt non liceat ad oppositum opinari; ergo non omnia opuscula recepta per ecclesiam sunt approbata per eam.

Respondeo de mente doctorum, quod tripliciter potest dici aliquid receptum ab ecclesia; vno modo per approbationem prohibendo, ne quis presumat contrarium sentire, hoc modo sunt recepta, ab ecclesia quatuor vnuerſalia concilia; de quibus in c. sicut 15. di. de isto etiam modo receptionis habetur in d. c. sancta Rom. eccl. Vbi dicitur; Opuscula Leonis papæ ad Flavianum episcopum Constantinopolitani, cuius textum, si quisquam vsque ad vnum iota disputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit; anathema sit.

Secundo modo etiam aliqua sanctorum patrum Opuscula recipit ad vsum lectionis, sive ad expositionem

nam sacre scripturæ, sicut Opuscula sanctorum patrum in Commentis, sive in Homeliis sacre scripturæ; sive ad doctrinam eorum; sicut sunt Opuscula sermonum sanctorum patrum; sive ad commemorationem glorioſiſſimorum sanctorum martyrum, & vitæ glorioſorum virorum, sicut sunt Opuscula gestorum, & historiarum sanctorum; & vitas Patrum; hæc autem Opuscula, licet ab ecclesia sunt recepta ad vsum lectionis, & cum veneratione eis vteatur, tanquam probabilibus; non tamen sunt approbata, vt non liceat aliter sentire, aut exponendo, aut interpretando, aliter quam ipsi Opusculorum authores senserint, aut interpretati fuerint; vnde Aug. in epistola ad Fortunatum, & habetur in c. neque 9. dist. vbi dicitur; Non debetur par reuerentia canonicis scripturis, & expositionibus earum, vt nobis non liceat aliquid in eorum scripturis improbare, si forte inuenierimus, quod aliter senserint, quam veritas habeat, talis ego sum in scripturis aliorum, quales volo esse intellectores meorum. ita Aug. in dicto cap. neque 9. dist.

Tertio modo dicuntur aliqua ab ecclesia recepta per dispensationem, quod ad legendum inter fideles penitus sunt Opuscula Doctorum; non modo fidelium, sed etiam paganorum, sicut Platonis, Aristotelis; & hoc in obsequium sacre scripturæ; sunt enim seculares scientiæ ancillæ diuinæ sapientiæ; iuxta illud Prouerbio 8. Vocauit ancillas suas ad arcem. Leguntur ergo à fidelibus, vt quæ vitia in eis inueniuntur, ad vsum sacre eruditionis deuoti conuertant; vt in c. turbat. 37. dist.

Triplex est gradus Opusculorum post diuinas scripturas: in primo sunt canones sacrorum Conciliorum, & Decretales summorum pontificum, ac Doctores sancti, qui autoritate Romanæ ecclesiæ canonizati sunt, & eorum Opuscula approbata, vt sunt multi nominati in d. c. sancta Romana ecclesia. In secundo gradu sunt Doctores, & ceteri prudentes, & catholici, sed non canonizati, vt sunt Isidorus, Beda, & ceteri. In tertio gradu, & infimo sunt philosophi, Doctoresque gentium, nam etsi catholice fidei veritatem ignorauerunt, mira tamen, & præclara quædam dixerunt de creatore, & creaturis, de virtutibus quoque, & vitis; quæ etiam fide catholica & ratione humana probantur esse vera. itaque quo ad ea, quæ scriperunt Doctores sancti de aliis materiis, quam de materia fidei, non dicuntur approbata; quod maxime ex eo monstratur, quod isti sancti in huiusmodi rebus, sæpe ad inuicem contrarij, & discordes reperiuntur. Discordant Hieronymus, & Augustinus in eo, quod paulus petrum reprehendit ad Galatas c. 2. & in cessatione legalium discordant etiam de autoritate 70. interpretum, discordat etiam Beda super primum regum dicens; Samuelem fuisse sacerdotem, quod non negat Aug. in lib. de questionibus noui, & veteris Testamenti q. 46. & Hieronymus contra Iovinianum, & negat hoc, & Aug. negat Samuelem sacerdotem, affirmat autem contrarium in epistola contra Faustum c. 35. scilicet quod reprobat Hely traditum sit sacerdotium in samuelem, sicut à Saule translatum est regnum in David.

Hieronymus etiam de bigamo post baptismum ordinari ceteris aduertatur; quos sibi preferendos tanquam altius videntes dicit Aug. in libri de bono coniugali c. 7. Et sic de multis aliis, sicut de Cypriano, qui apud hæreticos negauit vera esse sacramenta, de quo de consecr. dist. 4. c. quomodo. Ideo licet Opuscula sanctorum patrum suscipienda sint, non tamen in omnibus, vt in c. noli 9. dist. vt superius diximus. Itaque Opuscula sanctorum patrum non recipiunt autoritatem ex autoritate dicentium, sed ex approbatione ecclesiæ, aut quia sacre doctrinæ, aut rationi consona esse videntur, sed diuine scripturæ habent autoritatem ex parte dicentis, videlicet ipsius Dei, & de hoc videbis tex. in c. ego solis 9. di. vbi Aug. ad Hieronymum sic dicit; ego solis eis scriptorum, qui iam canonici appellantur; didici hunc timorem, honoremque referre, vt nullum eorum scribendo errasse audeam credere, aut si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimo, quam mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios authores, vel canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorrent, persuadere potuerunt.

Et notabis, quod sacrosancta œcumenica, & generalis Tridentina synodus in spiritu sancto legitime congregata suscipit, & veneratur omnes libros integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur; & si aliquis libros ipsos non suscepit, anathema sit. sunt verò infrascripti, Testamenti veteris quinque Moysi, id est Genes. Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iudicum, Ruth. Quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Neemias; Thobias, Iudith, Hester, Iob, Psalterium Davidicum 150. psalmorum, parabole, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias, cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ minores, id est, Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias; duo Machabæorum, primus, & secundus.

Testamenti noui quatuor euangelia secundum Mattheum, Marcum, Lucam, & Ioannem; Actus apostolorum à Luca euangelista cõscripti, quatuordecim epistolæ pauli ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad philemonem; ad Hebræos; petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna, & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Itaque si quis libros prædictos integros cum omnibus suis

suis partibus, prout in veteri vulgata Latina editione habentur, pro scriptis & canonicis non sumpserit, & traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit, ut in d. primo decreto 4. le-
 nis dicti sacri cæcumenici Conc. & Tridentini synodi, vt diximus. Et sic agitur omnia scripta, & di-
 cta præpositi Alexandrini de se. Sed vide tex. notabilem in c. si ad Scripturas 9. di. vbi Aug. ad Hierony-
 mum scribit. Nihil auctoritatis, aut ponderis remanet in sacra Scriptura, si aliqua ibi admixta fue-
 rint mendacia, etiam officiosa, vtilia alicui, & nulli nociua, illud enim est officiosum mendacium,
 quod alicui prodest, & nulli obest.

Et pro pleniori intelligentia, queritur, vt in sacra Scriptura aliqua falsitas possit subesse, vel ei
 admisceri. Sed contra omnia, quæ possunt dici, est tex. in d. c. si ad scripturas, quæ est diu. Aug. Item est
 illud sal. Omnia mandata tua veritas, Item sacra Scriptura habetur ex reuelatione diuina, & Spiritui
 sancto inspirati loquuntur sancti Dei homines 2. petri, c. 1. & Job. c. 13. dicitur; Spiritus omnipoten-
 tis Dei est. & Eccle. 1. Pons sapientie verbum Dei in excelis. Vnde de sanctis prophetis, & Apostolis, p
 quos nobis Scriptura data est, dicitur in præterito, Illuminatus mirabiliter à montibus æternis id est per
 Apostolos, inquit glo. quare dicitur Sap. n. 7. quod inextinguibile est lumen illius.
 Item patet ex parte principiorum, quibus inscribitur; qui sunt articuli fidei, cui falsum subesse impos-
 sibile est. Disputare, de sacra Scriptura, an sit legitimum, vide text. Augustini in capitul. si quis nesciat
 dist. 8.

Sed sacra Scriptura, siue ius naturale in ea contentum præfertur omnibus scripturis aliorum Doctōrum
 & Episcoporum. Ratio est, quia de Scriptura sacra non licet dubitare, aut disputare, vt in d. c. si quis
 xccum sit quicquid in ea conscribitur esse scriptum; de Episcoporum autem, siue Doctōrum literis dubi-
 tare licebit, & eas reprehendere, si quid in eis à veritate deuiatum esse repertum fuerit, vt in d. c. si quis
 nesciat. Itaque de Scriptura sacra non est licitum disputare, siue de fide; intelligit tanquam de ea dubi-
 tando; sed disputare licet de sacra Scriptura, & de fide ad confirmandum errores, & defendendum
 eam contra hæreticos, & ad exercitium gratia elucidationis maioris veritatis eorum, quæ in sacra Scri-
 ptura continentur, & assignando ad ea rationes, & similitudines ad fidei confirmationem; & hoc lau-
 dabile est, & meritorium; dicit enim ipsa Sapientia, Eccl. 24. Qui elucidant me fideliter, & utiliter ex-
 ponendo, vitam æternam habebunt; & Daniel. 11. Qui docti sunt, fulgebunt quasi splendor firmamen-
 ti; & qui ad insitiam eruditi multos, quasi stelle in perpetuas æternitates. Et ideo 3. pet. cap. 3. dicitur;
 Parati omni poscenti vos rationem dare de ea, quæ in vobis est fide. Et inde sacri Theologi dispu-
 tant de multis, & de Trinitate, & de articulis fidei, vt per sanctum Tho. in 2. 2. & Albertus Magnus in
 sua Summa in 1. p. & vide Card. sancti Sixti in d. c. si quis nesciat.

Et allego tex. in c. negare 9. di. ad ostendendum literas canonicas præstantioris auctoritatis esse lite-
 ris quoruncunque aliorum Doctōrum, quantuncunque sanctorum; & per consequens præferendas esse
 omnibus aliis, quia si in Opusculis Augustini, & maiorum, (vt ipse testatur) sint multa, quæ iusto iudicio
 & nulla temeritate possunt culpari, hoc impossibile sit inueniri in literis canonicis; quia in illis nihil
 nisi verum, nihil culpabile continetur, vt in d. c. si quis nesciat, itaque manifestè apparet excellentia au-
 thoritatis Canonicarum Scripturarum super omnes alias literas.

Et August. in d. c. negare, Humiliter loquitur; & credendum est, quod verè, vnde fecit librum retra-
 ctationum, in quo multa retractauit, vt 22. q. 6. c. vides & 26. q. 4. c. quodam loco & 12. q. 1. c. certè
 vbi litera dicit; Certè ego sum, qui statueram nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere,
 aut si vellet à proposito recedere, recedè illi clericatum tollerem; ecce in conspectu Dei, & vestro muto
 consilium, &c. Et in d. c. quodam loco 26. q. 4. dicit Aug. quod dæmon non potest aliquo modo scire
 cogitationes hominum, & 3. Reg. c. 8. Tu solus nosti corda hominum.

Tu dic, quod cogitatio hominis potest cognosci dupliciter, vno modo in solo effectu, & tunc est cõ-
 clusio, quod & dæmon, & alius homo potest cognoscere cogitationes hominum, non solum per actum
 exteriorem, sed etiam per signa exteriora faciei, vel signa cordis, quod diuersimodè mouetur secundum
 diuersitatem affectionum; vt etiam Medici per aliquas affectiones, vel pulsus cognoscere possunt; &
 pulso magis Angeli. Hinc est, quod hoc modo multæ cogitationes, & affectiones nostræ comprehendit
 possunt à malignis spiritibus; sed hæc cognitio magis est coniecturalis, quam certæ scientiæ. Alio mo-
 do possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu, & affectiones, prout sunt in voluntate; &
 tunc non cognoscunt cogitationes hominum, sed solus Deus per illud 1. ad Corinth. c. 2. Nemo scit,
 quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in illo. Itaque internas cogitationes nostras diabolum
 non videre certum est. Et voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse in ea solus operari po-
 test; ideo quæ in voluntate sunt, vel ex voluntate dependent, soli Deo sunt nota: quod si Deus volunta-
 ti rationalis creaturæ dedit dominium, siue arbitrium, cui nulla præfidei nisi diuina potentia, & Sapien-
 tia; ideo nulla humana creatura, aut angelica potest conscientie humane scire secreta, nisi per signa,
 vel coniecturas vel nisi nouerit de reuelatione, aut hominis deteetione, & denuntiatione.

Sed non tradas obliuioni, quod sacrosancta Tridentina synodus suscipit omnes libros noui, & ve-
 teris Testamenti, vt in veteri vulgata Latina editione habetur, vt dixi; & vt latè in isto ca. continetur.
 Ex veteri testamento & nouo emanauerunt canonicæ institutiones, & sic mediante iure diuino trahunt
 orgi

originem & leges per ora principum diuinitus sunt promulgatæ 1. fi. & ibi glo. in ver. diuino. C. de præ-
 scrip. long. temp. & c. fi. 16. q. 3. ideo dicit Host. quod lex canonizata non concluditur omnino à diui-
 na, imò cum illa habet mixturam, de quo remittit ad no. in c. cum sit. de æra. & qual. adde etiam glo. 4
 in c. ex diligenti. de simo. & glo. in c. 2. de priuil. in 6. in c. nimis. cum si de iureiur.

Et prædictis addit do. Abb. bo. glo. in c. de libellis 20. di. quæ singulariter dixit, quod dictum alicuius
 sancti fuleitum auctoritate noui vel veteris Testamenti præfertur constitutioni papali etiam in de-
 cisionibus causarum, & constitutio papalis præfertur dicto cuiuslibet sancti, quia Papæ & non Sanctis fuit
 data potestas l. condède. allegat nota. in c. mandata de præsump. adde similem glo. & c. fi. & ibi. bo. tex.
 36. q. 2. Item adde quod si dictum sanctorum Patrum esset fundatum auctoritate alterius canonis: tunc
 ei potius standum esset quam constituto. papæ. ita est glo. in d. c. de libellis. in ver. illorum, quod intellige
 verum si constitutio super qua est fundatum dictum sanctorum patrum sic posterior illa, alia constitu-
 tione papæ contraria: aliàs secus, quia in constitutionibus posteriora derogant primis c. 1. de consilii in
 6. l. sed posteriores. ff. de legi. & idem esset si constitutio super qua se fundat dictum sanctorum patrum
 esset anterior illa contraria constitutione, & ita proprie intelligitur glo. in d. c. de libellis, nam Hiero.
 in c. tria 36. q. 2. per quendam canonem dixit, quod raptor poterat matrimonium cum rapta contra-
 here, postea in quodam concilio, de quo loquitur tex. in capit. placuit 36. quæst. 2. statutum fuit con-
 trarium. postremò no. per constitutionem nouam, approbatam esse opini. Hieronymi. vt est tex. in ca-
 pit. fin. de rapto. merito opin. Hieronymi. præfertur constitutioni concilij, de quo loquitur tex. in d.
 cap. placuit.

Et istis adde, quod dicta sanctorum patrum sunt ad vnguem seruanda in casibus in iure non decisiss. ita
 tex. in c. sancta Romana 15. di. & in c. Noli meis 9. di. item adde quod vbi agit de sacramentis exposi-
 tione fidei prætalet in distinctè dictum papæ dictis Sanctorum, secundum do. Abb. in ca. ne innitaris. in
 fi. de consilii. vbi subdit quod si contingat papam errare debet corrigi per concilium generale. vt 19. di.
 c. nulli fas. & hoc dicto do. Abb. vide tex. in Cle. 1. S. fi. de summ. Trin. & istis adde Inno. in c. cum ve-
 nerabilis. in 4. col. de exce. præl.

Sed de canonicis scripturis videbis decretum sacri Concilij Tridentini in sessione 4. vt dixi in prin-
 cipio.

Sed Hebræi distinguunt verus Testamentum in tres ordines, primum vocant legem, secundum prophe-
 tas, tertium a giographa; in lege ponunt quinque libros Moyfi. in prophetis 8. Iosue, Iudicum. Samuel,
 Malachi, Isaiam, Hieremiã, Ezechielè. & 12. prophetas minores. in Agiographis 9. li. vet. Test. qui super
 sunt; hi dicuntur Agiographi, i. sanctorum scripta, ab agios quod est sanctum, & graphe quod est scriptura:
 & sunt vnus Iob; tres Solomonis libri; Daniel, Paralipomenon; Esdras, Hester. Aliqui supersunt, sci-
 licet liber Iudith; liber Machabæorum, liber Sapientiæ; & liber Tobie, qui apocryphi dicuntur, quia
 auctores eorum ignorantur, sed quia de veritate istorum librorum non dubitatur, ab ecclesia recipiun-
 tur; & nouiter in sacro Concilio Tridentino in sessione 4. vt superius dixi, & vide bis Nicolaũ de Lyra
 in præmio Iosue.

De celebratione Conciliorum vniuersalium in ecclesia Dei: & multa optima, quæ
 possunt addi ad capitulum de generali Concilio indicendo, supra in
 isto Speculo, hic tractatur Cap. LIX.

Canones generalium conciliorum à temporibus Constantini cœperunt, vt in c. canones 15. di. Et vni-
 uersale concilium vno modo dicitur vniuersale ab vniuersitate orbis, quod scilicet papa cum epi-
 scopis de toto orbe Christiano celebrat, quod plenarium concilium iuxta beatum Augustinum
 appellamus. Alio modo dictum est concilium vniuersale ab vniuersitate auctoritatis, quia scilicet tan-
 tæ auctoritatis est. vt de vniuersalibus rebus tractet, & omnes fideles ad legum suarum obseruantiam
 altringat. Et hoc est quod Papa celebrat cum prælatis alicuius prouinciæ, aut prouinciarum; et si nõ de
 toto vniuerso Christianismo euocentur. Quia diuisione memorata dicendum videtur, quæ si fiat sermo
 de conciliis vniuersalibus primo modo, quæ plenaria dicuntur, quo tempore in cœperunt, tunc dicen-
 dum est, quod talium conciliorum celebratio proprie à tempore Constantini Imperatoris in cœperit.
 Si vero fiat sermo de conciliis vniuersalibus. secundo modo dictis, tunc dicendum est, quod nõ tem-
 pore Constantini in cœperunt; sed multo tempore ante celebrari cœperunt, quia post tempora etiam
 Apostolorum ante tempus Constantini plura concilia celebrata fuisse antiquæ Historiæ nos docent.
 Vnde tempore Victoris Papæ super quæstione, qua scilicet die paschalis solemnitas celebranda foret ex
 Historia Ecclesiastica colligitur libi 5. tres synodos celebratas, vna in Alemania, in qua iussu eiusdem
 Papæ nimia multitudo episcoporum congregata est. Secunda synodus tempore eiusdem pontificis etiã
 ipso præsidente celebrata est Romæ super eadem materia; de qua synodo scriptum est, c. celebrata. de
 consec. dist. 3. Tertia synodus celebrata dicitur fuisse in Cæsarea palestina, vt in eodem c. Ecclesiasti-
 cæ Historiæ habetur. Cui frater Martinus in Historia summorum Pontificum dicit, eundem papam Vi-
 ctorem interfuisse.

Cæterum

Ceterum tempore Cornelij papæ qui præcessit tempore præfati Constantini leguntur duo concilia celebrata contra Nouatum presbyterum, qui negabat lapsos per penitentiam posse salutem consequi: quorum vnum celebratum est Romæ, quod dicitur fuisse celeberrimum, vt refert Cesariensis lib. 6. Ecclesiasticæ Historiæ. in quo præfatus Nouatus damnatus est: Diffinitum est inter alia eos qui lapsi sunt, per penitentiam sacramentum posse consequi medelam salutarem. Secundum Concilium super eadem materia celebratum est auctoritate eiusdem Cornelij papæ, de quo florentissimæ memoriæ Dionysius Alexandrinus commemorat in epistola ad præfatum Papam.

Præterea tempore Dionysij Papæ duo leguntur celebrata præclara concilia contra Paulum Samosatensem, Christum tantum hominem esse. primum celebratum est Antiochiæ, in quo Apostolicæ sedis legatus fuit episcopus Hostiensis, vt in sexto libro Ecclesiasticæ Historiæ habetur. Secundum etiam celebratum est Antiochiæ, in quo præfatus Paulus arguitur manifesteque conuincitur.

Item tempore Marcellini papæ, qui iussu Diocletiani, & Maximiani Imperatorum compulsus deorum templum ingressus, metuque pœnarum idolis thura obrulit, congregata est Romæ solemnissimus synodus, de qua in c. nunc autem 1. di. Et de papa Marcellino diximus in c. de concilio generali indicendo supra in isto Spec. Ista sufficiant ad ostendendum, & quæ concilia generalia, quæ non à tẽpore Constantini Imperatoris incepisse dicantur.

Et notabimus, quod celebratio conciliorum generalium est necessaria, & utilis, quia vt dicitur Prou. 2. 1. ibi salus, vbi multa consilia. & Aug. ad lanuarium dicit, vt in c. illa 12. di. quod plenariorum conciliorum est in ecclesia saluberrima auctoritas.

Ad quinque inter multa alia, celebratio vniuersalium conciliorum est utilis, & necessaria. primum quod valet celebratio vniuersalium conciliorum ad considerandam Christianam religionem in vnitatem fidei, quæ primum vinculum est societatis Christianæ, vt dicit Beatus Chrysostronus. Hanc utilitatem conciliorum vniuersalium assignat beatus Isidorus in d. c. Canones. ita dicens; Canones generalium conciliorum à temporibus Constantini ceperunt; in præcedentibus namque annis persecutione feruente docendarum plebium minimè datur facultas; Vnde Christianitas in diuersas hereses scissa est; quia non erat episcopis licentia conueniendi in vnum: ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari.

Secundò valet ad faciliorem, & firmiorem dilucidationem veritatis in dubiis, faciliorem quidem, quia quod à pluribus sapientibus queritur, facilius inuenitur, vt ait Ioan. in c. de quibus: de baptismo. firmiorem etiam dicimus, quia tantò firmiter, siue grauius est iudicium, quanto plurium sententiis confirmatur, & planè cum congregatio tantorum patrum approbatur consensu. vnde in c. extra conscientiam. di. 64. dicit In. Integrum iudicium est, quod plurimorum sententiis confirmatur. Planè cum congregatio tantorum patrum ecclesiæ, quibus ait Dominus in euangelio, Matth. 5. Vos estis lux mundi; nil aliud esse videtur, quàm multorum luminarium congregatio. Vnde bene conuenit illud ecclesiastici 1. 1. Species cæli, id est ornatus ecclesiæ, gloria stellarum. i. Doctorum mundum illuminans. vbi glo. ordinaria ita dicit; Species cæli, id est ornatus ecclesiæ, sanctorum plenitudo, quos Deus excelsus ordinauit, vt prædicatione euangelij mundum illustrarent.

Tertio conciliorum vniuersalium celebratio utilis est ad culturam agri dominici, vt in cap. frequens. concilij Constantiensis. Sunt quidem patres in concilio congregati ministri operarij, agricolæ illius, de quo dominus ait. Ioan. 15. pater meus agricola est, quorum ministrorum officium est, errores, & vepes de agro dominico euellere; plantare fidem; & euulsis vitiorum radicibus virtutes inferere, &que sanctorum.

Quarto celebratio conciliorum vniuersalium utilis est ad tyrannorum, & infidelium superbiam humiliandam, vt dixi in tit. de concilio generali in isto Spec. vbi videbis.

Quinto vniuersalium conciliorum celebratio ad omnium quasi scandalorum, quæ suscitantur in ecclesia, extinctionem; itaque vt exempla nos docent, vltimum refugium est ecclesiæ in omnibus magnis angustis suis recurrere ad congregationem concilij generalis. Et omnia contenta in isto c. adde ad ea, quæ diximus in c. de generali concilio indicendo in isto Spec. & dic vt ibi dixi.

Et Papa extra crimen hæresis non potest accusari: & ista est veritas; Et data negligentia videbis Felynum in c. 1. de maiori, & obe. omnia contenta in isto c. scripsimus de mente Doctorum iuris pontificij, ideo notate bene, & videbis supra 16. cap.

Et aduertat beati sacri summi Romani pontifices circa assiduam congregationem conciliorum generalium; & aduertant Imperatores, & Reges; aduertant Reuerendissimi Cardinales, & sanctissimi Episcopi: nam continua congregatio particularium capitulorum, & congregatio capitulorum provinciarum, & congregatio generalium capitulorum à viris bonis religiosis seruati omnem religionem indemnem. Itaque capitula generalia sanctæ religionis sunt munimenta, & fortissima propugnacula omnium sacrarum religionum, vt ex euidencia facti omnibus notum est.

An

An Astrologia sit ars prohibita; & de Sorte, & Diuinatione & Sortilegijs;
& de Ludo, & Ventura, & de Augurijs. Cap. LX.

Aliqui Doct. vt Host. in Summa, in tit. de Sortil. §. in quo casu tenet, dicit Astrologiam esse prohibitam per tex. in c. illud, ver. neque hoc genere 26. q. 2. & in c. igitur. ea. cau. q. 3. quod verum intelligi, quantum ad hoc, vt alia dicantur necessitare; sed quantum ad hoc, vt dicantur inclinare homines, non crederem astrologiam esse prohibitam; tanquam superiora sunt signa rerum, nõ autem causæ, per id, quod dicit glof. in c. non licet 26. q. 5. quod fuit de mente sancti Thomæ in 2. 2. q. 95. Vnde dicit Archi. in c. non obseruetis 26. q. 2. quod si quis vtiliter considerat tempora, Lanæ, putat vt sibi minuat sanguinem, vel medicinam capiat, vel ligna incidat, & similia, non est peccatum: nam videmus ligna incisa in defectu lunæ corrumpi: & ideo moderni astrologi concludunt cum ptolo mæo dicente in Centiloquio; sapiens dominabitur astris. Vnde dicit Anco. in c. 1. de Sortilegijs; contra inclinationem corporum supercaelestium homo potest operari per rationem, cui obediunt vires sensitiuæ; & allegat Phil. in 1. Echi. & in 3. de Anima. & ita procedit, quod dicit Arch. in c. si quis clericus 26. q. 5. volens, quod si quis consideratione astrorum vtatur ad præcognoscendum futuros casus, vel futuros euentus, vel etiam ad præcognoscendum futura opera hominum per certitudinem, procedit hoc ex vana, & falsa opinione; tunc operatio dæmonis se immiscet, vnde erit diuinitio superstitiosa, & illicita. Si verò aliquis vtatur consideratione astrorum ad præcognoscendum futura, quæ ex causis causantur corporibus, puta siccitates, & pluias, & alia huiusmodi, tunc non erit illicita diuinitio; & hoc dicit tenere sanctum Thomam. Nec obstat si allegaretur illud Philosophi, necesse est inferiora corpora à superioribus gubernari, quia intelligi debet, cum moderamine inculpatæ necessitatis propter libertatem arbitrij, quam habet homo à prima causa; contra quam alia, quæ sunt causæ secundariæ, & inferiores operari non possunt. facit tex. in capit. inferior 2. 1. distinct. & capit. cum inferior, de maiori, & obedientia. & ideo dicit Arch. in dicto cap. non licet, quod corpora inferiora reguntur ex vi corporum superiorum, diuina potentia hoc operante, allegat c. nalsi. & c. Dominus 66. di. & cap. nec miram 26. q. 5.

Ex hoc inferitur, quod alia non influunt in animam, cum philosophus solum dicat de corpore, argu. c. nonne. de præsu. l. cum prætor. de iudi. quod expressè tenet S. Thom. in loco præallegato, cū alia sint corporea, & anima sit incorporea. Dicit enim, quod subtrahuntur causalitati celestium corporum actus liberi arbitrij, quod est facultas voluntatis, & rationis; intellectus enim siue ratio non est corpus, nec actus organi corporei, & per consequens nec voluntas, quæ est in ratione; vt patet per philosophum in 3. de Anima: nullum autem corpus potest imprimere in rem incorpoream; vnde impossibile est, quod corpora caelestia directe imprimant in intellectum, & voluntatem; esset enim ponere intellectum non differre à sensu, quod est contra Arist. in lib. de Anima secundum eum; & etiam fuit de mente Archi. in d. c. igitur. vbi dicit, quod illa, quæ causantur per motus corporum caelestium non causantur ad contingentiam liberi arbitrij.

Concludo igitur astrologiam de iure non esse prohibitam, intelligendo tamen, vt supra dixi; videmus namque eam esse positam inter septem artes liberales, & ideo vniuersali consuetudine esse approbatam; legiturque publice in studiis, ac etiam praticatur: & est naturalis scientia; siue quæ perfectus philosophus esse non potest; imò corpora caelestia fuerunt causa inductiuè philosophiæ; vnde dicitur, quod propter admirari ipsa corpora ceperunt homines philosophari. Ratione ergo saltem consuetudinis, quæ est optima iuris interpretæ, l. si de interpretatione. de legi. c. cum dilectus. de consuet. & maxime tolerantia sedis Apostolicæ, quæ potest dispensare contra illa iura, quæ videntur prohibere astrologiam, vt in c. proposuit. de concef. præben. Dicemus ipsam astrologiam non esse prohibitam, licet propter humani ingenij imbecillitatem non perficere intellectam. Et ita concludit Ioan. de Ana. in c. 2. de Sortileg. Et per prædicta declarabitur l. nemo C. de malef. & mathe. & tex. not. in l. item apud Labeonem, in §. 1. si quis astrologus. de iur. iuran. vers. iuriconsultus. differentiam facit inter astrologum, & illum qui pollicetur aliquam illicitam diuinationem, dum dicit, Si quis astrologus, vel qui aliquam illicitam diuinationem pollicetur, consultus, &c. Et sic de mente iuriconsulti est, quod astrologia non sit illicita, quod tamen intelligi, vt supra declarauit.

Aduertendum tamen est, ne astrologi faciant imagines, quas astronomicas vocant; nam illicite sunt & opera dæmonum esse etiam habent. Cuius rei signum est, quare necesse est eis inscribi quosdam characteres, qui naturaliter nihil operantur. Vnde sunt ibi tacita pacta cum dæmonibus; in imaginibus verò necromanticis sunt expressæ inuocationes dæmonum, secundum S. Tho. quæ refert, & sequitur Arch. in d. cap. igitur. circa finem.

Sed in præ Astrologiam, & Astrologiam aliquid differt: nam astronomia cæli conversionem, ortus, obitus, motusque siderum continet. Astrologia verò partim naturalis, partim superstitiosa est; Naturalis, vt dixi supra, dum exequitur solis, & lunæ cursus, vel stellarum, cæterisque ipsorum stationes; Superstitiosa verò est illa quam mathematici sequuntur, qui in stellis augurantur, siderumque cursus natiuitates hominum, moreisque prædicare conantur; per hoc patet, quod astrologia quod ad quid est vtilis,

lis, & quod ad quid est damnabilis, & reprobata: quia virtus cæli se extendit ad pronosticandum de futura dispositione aeris: ut siccitates & pluias, & huiusmodi; & astrologi possunt diiudicare faciem cæli, in quantum facies cæli est signum alicuius dispositionis futuræ in elementis; sed non possunt diiudicare ea, quæ dependent ex voluntate diuina, & nõ ex consellatione, ita docet in c. 16. Matth. vbi meo iudicio Christus approbavit Astrologiam.

Et quod dixi de astrologia; idem dico de chiromantia; est enim scientia naturalis: nam linea palmarum manus, quæ sunt causæ diuinae scientiæ, generantur simul cum homine. Arist. eam approbat tanquam veram scientiam, ut patet in 1. de Animalibus; vbi dicit; pars interior manus vola dicitur, carnosa est, & in scissuris vitæ indicimus distincta longioris, licet vitæ singulis, aut binis ductis per totam breuiorem binis, quæ non longitudinem totam designent. & idem in primo Problematum, problemate 49. dicit; propter quid quicunque sectionem, quæ est per manum, habent per totum, longuam; aut quia inarticalata, breuioris vitæ sunt; sicut aquosa, &c. Et intellige diuinae lineas esse signa, non autem causas eorum quæ intuitu diuinae scientiæ prænantur esse futura. Et sic dico talia necessariã non esse euentura; Deus enim in omnibus futuris liberam habet potestatem, tanquam dominus dominantium; & fatuum esset asserere contrarium. Vnde dixit Philo. in 2. v. Her. quod de futuris contingentiis non est determinata veritas; & ideo malè loquuntur astronomi, & chiromantici dicentes, quod infallanter erit; sed debent dicere astra, & signa manus multum sunt ad hoc inclinata. Et videbis disputationes doctissimi Ricci Mirandulani aduersus astrologos; vbi multa vtilia inuenies.

Et ex supra dictis notabis, quod virtus cælestium corporum ad immutanda corpora inferiora se extendit; dicitur Aug. de Ciui. Dei; non vsquequam absurdè dici potest ad solum corporum differentias afflatus quosdam sydereos peruenire, & ideo si aliquis iudiciis astrorum vitatur ad prænoscentium corporales effectus, purã tempestatè, & serenitatem aeris; sanritatem, vel infirmitatem corporis, vel vbertatem, vel sterilitatem frugum, & similia, quæ ex corporalibus, & naturalibus causis dependent; nullũ videtur esse peccatum. Nam omnes homines circa tales effectus aliqua obseruatione vtuntur corporum cælestium; sicut agricolæ seminant, & metunt certo tempore; quod obseruatur secundum motum Solis. Nauæ navigationem vitant in plenilunio, vel etiam in lunæ defectu. Medici circa egritudines certos dies obseruant, qui determinantur secundum cursum Solis, & Lunæ; vnde non est inconueniens secundum aliquas alias occultiores stellarum obseruationes circa corporales effectus vti astrorum iudicio.

Hoc autem omninõ teneri oportet, quod voluntas hominis non est subiecta necessitati astrorum, alioquin periret liberum arbitrium; quod sublato non deputarentur homini neque bona opera ad meritum, neque mala ad culpam; & ideo certissimum tenendum est cuilibet Christiano, quod ea, quæ ex voluntate hominis dependent; qualia sunt omnia humana opera, nõ ex necessitate astris subduntur. Et ideo dicitur Hier. 10. A signis cæli nolite metuere, quæ gentes timent. Sed diabolus, vt omnes pertrahat in errorem, immiscet operationibus eorum, qui iudiciis astrorum intendunt. Ideo Aug. dicit 2. super Gen. ad literam, fatendum, quando ab astrologis vera instinctu quodam occultissimo dici; quæ nescientes humana meritis patiuntur; quod cum ad decipiendos homines sit, spirituum immundorum & seduciorum operatio est; quibus quedam vera de temporalibus rebus nosse permittitur. Et ideo Aug. dicit 2. de Doctrina Christiana, quod tales astrorum obseruationes referende sunt ad quedam pacta cum demonibus habita: est autem omninõ Christianõ vitandum pactum, vel societatem cum demonibus secundum illud Apost. 1. ad Corin. 10. Nolo vos fieri socios demoniorum. Et ideo pro certo tenendum est, graue peccatum esse circa ea, quæ a voluntate hominis dependent iudiciis astrorum vti. Ita S. Tho. ad fratrem Reginaldum fratrem charissimum suum.

Et notabis quod astronomia, seu etiam astrologia apud catholicos in desuetudinem abiit, quia dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ salutis animarum erant accommodata. c. fors 26. q. 2. & Christus dixit discipulis, Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.

Et de dæmone dico, quod occulta cordium hominum non cognoscit; solus enim Deus omnimodò certam potest habere futurorum notitiam ad cuius nutum, & voluntatem, causæ quæcunq; permanent & mutantur. Sed loquendo de certitudine notitiæ quæ potest haberi per quamcunq; artè, vel experientiã in qua notitia præsupponitur cõis cursus causarum, dæmon potest certa notitia scire effectus necessarios ex suarum causarum notitia priusquam inueniantur. Et sic multi homines etiam possunt scire futura cũ benè doceri fuerint in Astrologia. Dæmon autem melius noscit astrologiam quibuscunq; hominibus, cũ propter acumen sui intellectus melius & clarius cognoscat causas & cursus causarum, ex quarum notitia talis ars dependet. Dæmon etiam propter diuturnitatem temporis magis viger experientia quibuscunq; quæ hominibus, propter quod ait Isidorus in libro primo de summo Bono; quod præuicatoris Angelii sanctitate amissa, non amiserunt viuacitatem sensuum Angelicæ creaturæ. Et de hoc videbis beatum Augustinum. & transumptiue in capit. sciendum 26. quæstion. 3. & 4. vbi ipse dixit, quot modis futura cognoscant dæmones, & à quibus genus diuinationis exordium sumpserit, vel quot sunt genera diuinationum Augustinus exponit in libro de Natura demonum. & transumptiue in ca. igitur ead. q. & causa.

vbi multa dixit de multiplici genere diuinationis. & vides textum Augustini in cap. quodam loco; ea, quæst. & causa. vbi Augustinus recitat ista verba; Quodam loco dixi dæmones aliquando hominũ dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimitur in corpore tota facilitate perdiscere, rem dixi occultissimam; audaciori assertione, quam debui, nam peruenire ista ad notitiam demonum; per nonnulla experimenta compertum est, sed vtrum quædam signa denrur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia; an alla vi spiritali ista cognoscant; aut difficillimè potest ab hominibus, aut omninõ nõ potest inueniri. hæc ille. Sed de diuinatione dæmonis quantum ad futura dico; quod si talia sint contingentia, dæmon potest aliquando vera ex signis & coniecturis; & etiam potest coniecturaliter diuinare; & dicere aliqua vera de nostris cogitationibus, sed in talibus suis nulla est fides adhibenda, quia sapius falli potest; si autem diuinatione attenditur, quantum ad talia futura quæ sunt in suis causis necessariis potest dici aliqua vera, (vt dixi) sed potest falli, & potest discere nisi a Deo prohibeatur, ideo dico; quod etiam in tali diuinatione non est credendum dicitis ipsius dæmonis, quia quamuis ex suis naturalibus, ipse quam perfecte comprehendere possit tales causas, tamen ad sui confusionem credendum est, quod diuino iudicio Dei sapius impediatur; ne tales veritates debite apprehendat quatenus si pronosticare vellet, & per hoc homines allicere, ignorans esse probetur, & per consequens eius vaticinatio expernatur, & derideatur iuxta illud sal. Draco ille, quem formasti, ad illudendum ei. Et de casu Luciferi videbis infra in isto Speculo, in c. 78. vbi multa aurea inuenies.

S. De Sorte.

Nunc aliqua de sorte, & diuinatione dicamus. Capiendo primum modum dico sortem esse præstitam, vnde in hoc casu nihil aliud est sortis, quam diuinatione, & maleficium; a sanctis patribus sub poena anathematis damnata; vt in c. fortes, vt in c. 26. q. 5. & ideo hæc credenda, hæc exercenda est, vt in d. c. fortes. vbi litera dicit, Sortes, quibus cuncta vobis vestris discrimina adis prouincis, quas patres damnauerunt, nihil aliud, quam diuinationes, & maleficia esse determinamus; quam obrem volumus illas omninõ damnari, & inter Christianos vltra nolimus nominari; & ne exerceantur anathematis interdicto prohibemus.

Et incantatores sortilegos velut Christi inimicos insequi oportet, vt in c. peruenit 26. q. 5. & contra idolorum cultores, vel aurspices, atque sortilegos cultoribus pastoralis inuigilet. a. contra 26. q. 5. & ab ecclesia separentur auguriis, & incantationibus deseruientes, vt in cap. auguriis. ea. q. & cau. & sortilegam, & magicam artem episcopi omnibus modis eliminare studeant, vt in ca. episcopi 26. q. 5. Et quæ magorum præstigiis sunt, non vera, sed fantasmata esse probantur, vt in c. si ea q. & cau. & videbis Doct. & in titul. de sortilegiis, & videbis Host. in sum. eo. tit. & videbis S. Thom. in Tract. suo de sortibus; & in c. 5. dicit, vtrum sortibus liceat vti; vbi multa optima inuenies in breuibus verbis. Et est differentia inter diuinationem, & prophetiam; nam diuinatione proprie in malo, prophetia verò in bono accipitur. Vnde Hieronymus super illum locum Mich. proph. vbi dicitur; Iudices muneribus iudicabunt, sacerdotes eius munere respondebunt, & propheta eius in pecunia diuinabunt, &c. Ita inquit; Nunquam diuinatione in bonam partem accipitur; videbantur quidem esse prophetae, sed quia pecuniam accipiebant, prophetia eorum facta est diuinatione. & transumptiue est tex. in c. nunquam 1. q. 1. facti iudices. ea. cau. & q. vnde Christus in euangelio Matth. tales prophetas, i. malos prophetas appellauit.

Et genus diuinationis fertur a perphis fuisse allatum secundum Aug. in lib. de Natura demonum, de quo in c. igitur, in princ. 26. q. 4. in quo ponit multos modos diuinationis, inter quos adducens Varronem dicit, quatuor esse genera diuinationum, terram, aquam, aërem, & ignem. Hinc geomantiam, Hydro mantiam, euromantiam, pyromantiam dictam autumant. Geomantia enim dicitur diuinatione per terram; geos Græcè, Latine terra; & mantia idest diuinatione; dicitur. Hydromantia idest diuinatione per aquam ab hydros Græcè, Latine aqua; & mantia &c. Euromantia, idest diuinatione per aërem, euos Græcè, Latine aer dicitur, &c. Pyromantia, idest diuinatione per ignem, pyr Græcè, Latine ignis dicitur, &c. Vnde geomantici dicuntur diuinatores per terram; quod hodie non seruatur; sed illud quod olim sebat in terra signando, hodie fit in charta cum calamo, & atramento punctando, similiter hydromantia apud nos est in vsu; est enim hydromantia in aquarum inspectione vmbra demonum euocare, & imaginarias iudificationes eorum videre, ibiq; ab eis aliqua audire; vbi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur suscitare; & eam exercentes dicuntur hydromantici. ita ad literam dicit tex. in c. nec mirum 26. q. 5. alia verò duæ diuinationes apud nos non sunt in vsu.

Quintum est genus diuinationis, quod à iure non permittitur, & fit per rotam pythagoream, quæ aliis memini me vidisse; de qua intelligitur tex. not. in d. c. non obseruetis 26. q. 7. Et hic pythagoras secundum Arch. ibi, fuit ille, qui p sonitu aquarũ, & malleorum fabriciam cantum, & sonũ, hoc est musicã adinuenit. Aliud est genus diuinationis prohibita; & est sextum, quod ponit idem Aug. in d. c. igitur. Et dicitur incantatio, quæ est grauisimum crimen secundum Bal. in l. 3. in vers. deinde nota. C. de Episcopa. audi. & est peior ceteris; & eam exercentes dicuntur incantatores, qui secundum Augustinum verbis super stitiosis artem peragunt, idest per quandam doctrinã hominum falsam, seu superstitiosam, ex quibusdã

signis coniecturando in multis committunt; & hæc a libi appellatur necromantia; & eã exercentes dicuntur necromantici; quorum precationibus videntur resuscitati mortui diuinare, & ad interrogata responsum dare. Necros enim Græcè, Latine mortuus, & mantia diuinitio nuncupatur; ad quos suscitandum cadaveris sanguis adicitur; nam amare sanguinem demones dicuntur; ideoque quotiescumque necromantia fit, quor aqua miscetur; Et colore sanguinis facilius prouocantur. Ita dicit idem Augu. in lib. de Ciui. Deit. tranſumptiue in d. c. nec mirum post princ. Quas quidem sortes ac omnes alias, de quibus in d. c. igitur dico de iure esse prohibitas.

Et ex prædictis iuribus argumentando à sufficienti partium enumeratione, quod argumentum tenet J. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iuris. & in §. actionum. in fi. de actio. infertur, chiro-mantiam, quæ est diuinitio per manus à chiro Græcè, Latine manus, & mantia diuinitio, non esse de iure prohibita; de qua aliquid dicã in fine huius dubij. Et de huiusmodi sorte, id est diuinatione prohibita intelligatur illud Hier. 4. Sapientes sunt, vt faciant mala. & Esa. 7. Veh. qui sapientes estis in oculis vestris; & Lobi. 24. Ipsi rebelles sunt lumini, nescierunt viã eius. & Esa. 41. Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum. & scimus quia dii estis. & Hier. 10. Multus factus est omnis homo, à scientia sua, confusus est artifex in sculptibili suo, vana sunt opera eorum, & tisu digna, & in tempore visitationis suæ peribit & illud Catonis.

Quid Deus intendat, noli perquirere sorte.

Et prohibitionis huius sortis triplex ratio reddi potest. prima ratio est, quia tales diuinare volentes illud, quod est solius Dei, scilicet præcise futura, attribuire sibi conantur, vt in §. 1. 26. q. 5. & hoc sonat verbum diuinare, id est facere illud, quod proprium Dei est; & ideo ausus temerarius dici potest, propter quem angelus de celo cecidit, & Adam de Paradiso expulsus fuit; imò papa in sibi reseruat non vult aliquem se ingerere, vt in cap. quod translationem. de offic. de leg. Vnde demones, qui ratione creationis ingenique perspicacitatis homine sunt nobiliores, præcise scire futura nequeunt, licet casualitè possint, vt est tex. not. iuncta glo. quæ hoc nos. declarat in c. sciendum. 26. quest. 4. de quo tex. cum glo. sequentes eam mentionem faciunt scribentes in c. nouit, de iudi. Secunda ratio est, quia dum propria curiositate, his sunt intenti, minus vacant his quæ pro salute animarum sunt accommodata, dicit tex. not. in d. §. his ita respondetur. Tertia est ratio, quia sæpe in huiusmodi sortilegis consulantur demones, & sic committitur idololatria; & per consequens quis cadit in hæresim. c. accusatus §. sanè. de hæreticis lib. 6. & in glo. quæ loquitur de funestis precibus emissis ad dæmonem pro eius auxilio; de quo per Oldr. consi. 209. Et Rayn. in Sum. de sortileg. ait; Dicendum, quod fors licet sit bona in se, tamen est prohibita propter idololatriam; & hoc casu verificabitur gol. in c. est iniusta 24. q. 4. quæ dicit, quod idololatria puniri potest pœna mortis; sed dum Rayn. dicit quod fors est bona in se, hoc non potest procedere in casu nostro, in quo, vt dixi supra in princ. fors nihil aliud est, quam diuinitio, & maleficium; quauis alio respectu fors in se sit bona, vt dicam in sequentibus dubijs, & de sorte vide Nicolaum de Lyra in c. 1. Actum Apóst. & ibi Doct.

Et quod emittentes huiusmodi preces ad dæmonem dicantur malefici, ob facinorum magnitudinẽ, dicit tex. not. in l. nemo. C. de malef. & mathema. Item dicitur arioli, vt ibi. eò quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt. dicit tex. in d. c. igitur in prin. & de istis habetur Deuter. 18. cap. non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, nec phitones cõsulat; dicit, tamen Angelus in l. nullus. C. de malef. quod Ariolus fuit primus in terra Aegypti inuentor incantationis, & diuinationis. Item quod fuit in uentor ariologij, & ab eo dictum est. & sequitur Ioan. de Ana. in c. 1. de sortileg. in 6. col. & dicunt ibi Doct. quod Aegyptij dicuntur quasi tenebrosi; & est Aegyptus mater idololatriæ. Vnde Aegyptij inueniunt, quod incipiens opus die tali non haberet bonum exitum: quod reprobatur fides Christiana 26. q. 7. in cap. non obseruetis. vbi litera dicit; Non obseruetis dies, qui dicuntur Aegyptiaci, aut Calendas Ianuarij, in quibus cantillæ quedam, & comestationes, & adiuuicem dona donantur, quasi in principio anni boni fari augurio. aut aliquos menses, aut tempora, aut dies, & annos, aut Lunæ Solisque cursum; quia qui has, & quasunque diuinationes, aut fata, aut auguria obseruat, aut attendit, aut consentit obseruantibus inutiliter & sine causa, magis ad sui damnationem, quam ad salutem tendit; siue qui per quosdam numeros literarum & Lunæ, & per Pythagoricam necromantiam agrorum tantum vitam, vel mortem, vel prospera, vel aduersa futura inquirunt, siue qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intalarat; & sortes, quæ dicuntur sanctorum Apostolorum, & auguria autum, aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut pyraciolas pro quauis infirmitate scriptas super homines, & animalia ponunt præter symbolum, & orationem dominicam; aut magicis saltationibus in grandinariis tempestatibus credunt.

Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut suis domibus introducunt, & interrogant, sciant se fidem Christianam, & baptismum præuaricasse, & vt paganum, & vt apostatam, id est retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei grauiter in æternum incurrisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. dicit. n. Apосто. siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis in nomine dñi nostri Iesu Christi facite, in quo viuimus, mouemur, & sumus. Et ibi Arch. quare

Imperator

Imperator in l. creationem. C. de iur. delibe. reprobatur illam superstitiosam solemnitatem Antiquorum volentium hereditatem adiri non posse certis diebus; qui dicuntur Cretici; de quibus per glof. ibi & Bal. dicit, quod illa lex offendit, quod Antiqui erant multum bestiales, & nimium colebant dies. Vnde idem Bal. in l. 1. in 4. col. C. de his, quæ pen. no. dicit, quod si testator mandat hereditatem. quod non adeat hereditatem in die reuolutionis lunæ, aliàs priuat eum hereditate. quod talis voluntas tanquam superstitiosa seruari non debet per d. l. creationum.

Et ideo malefaciunt principes uolentes peregrinari; nisi ascendant equum die, & hora eis ab astrono mo statuta; & ita transit Ioan. de Ana. in d. c. 1. Sed ad id, quod dixit Ange. de horologio, dicas, quod non bene loquitur; nã non dicitur aurilogiũ, sed horologiũ quasi horarũ logiũ, i. horarum lectio; seu prima computatio. & hæc est vera etymologia ipsius verbi. Et de hac sorte loquitur glo. not. in c. constitutum 3. q. 5. quæ dicit, quod malefici sunt illi, qui faciunt ne viri possint cognoscere vxores suas, vel qui uolunt scire futura; & dicit, quod hoc est crimen publicum. Sed quod non sit prohibitum interrogare dæmonem ad aliquid sciendum, probatur; Omnis Christi actio nostræ est instructio c. exemplum 12. q. 1. ca. significasti. de electio. & in c. 1. Actum Apóst. Sed Christus interrogauit dæmonem; quod tibi nomen est? Vt habetur Matth. 5. c. ergo idem videtur esse concessum homini: nam si hoc malum esset, Christus non interrogasset, cum Christus nunquam commisit aliquid illicitum, vt habetur in epistola petri cap. 2. Qui peccatum non fecit, &c.

Secundò sanctorum animæ non fauent illicitè interrogantibus, sed Sauli Regi interroganti de euentu futuri belli à muliere habente spiritum phitonis apparuit Samuel; & ei futurum euentum prædixit, vt habetur i. Regum 28. c. & ibi Nicolaus de Lira dicit post multas opiniones, quod anima Samuelis uirtute diuina; & eius dispensatione apparuit ad annuntiandum Sauli diuinam sententiam. Item etiam dicitur videtur concordare cum eo, quod habetur in libro Numerorum, c. 22. dicitur ibi quod Balam magnus & ariolos quater quesuit responsum dæmonis, bis in domo sua, & bis cum Balac. Et tunc cecidit dum omnes doct. catholicos dæmon uirtute diuina fuit prohibitus dare sibi responsum, & angelus bonus dedit ei responsum suæ uoluntati contrarium.

Dicit aliquis, Ergo diuinitio, quæ fit per interrogationem à dæmone, non est illicita. Quibus potest responderi; Et quoad primum dico, quod Christus imperatiue interrogauit dæmonem eum eocendo, vt manifestaret nomen suum aliis, quia non est dicendum, quod Christus ignoraret eius nomen, cum ipse sciret omnia. c. nouit. de iudi. nouit. de appell. ergo &c. Quoad secundum respondeo, quod potius facit pro nobis, quam contra; nam uoluntate Dei spiritus Samuelis apparuit Regi Sauli ad ostendendum, Deum nolle dari fidem dæmonis de futuris; ne decipiant homines, cum sit eorum inimicus, & pater mendacij, vt Christus attestatur in euangelio; & ideo uoluit Deus, quod spiritus bonus Samue- lis, qui non mentitur, responderet Sauli Regi: quare, &c. Et sic uera conclusio, quod non licet interrogare dæmonem ad aliquid sciendum; & hoc approbat S. Tho. quauis aliter respondeat motius supra positus 2. 2. q. 95. art. 4. & ibi per eum, dixit tamen Arch. in d. c. sortes, quod si quis utatur somniis ad præcognoscendum futura secundum quod somnia procedunt ex diuina reuelatione, vt somnium pharaonis, vel ex naturali causa, cum abundans humore frigido somniat, quod fit in aqua; vel ex causa extrinseca, vt ex aere, vel impressione cœlesti; vel quantum se potest uirtus talis causæ extendere, non erit illicita talis diuinitio.

Si autem huiusmodi diuinitio causaretur ex reuelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc inuocantur, vel tacita, quia huiusmodi diuinitio extenditur, ad quod non potest se extendere; erit diuinitio illicita, & superstitiosa; & ita dicit tenere S. Thom. de Aquino, 2. 2. q. 95. art. 6. An autem licitum sit, uti incantatione ad bonum finem, puta ratio ne publicæ utilitatis, ut fructus à grandine deuastentur; & non uideatur dicendum, quod sic, nam secundum phil. 3. physicorum. & in 3. Metaph. in quacunque re finis attendi debet: sed in hac re finis est bonus propter utilitatem publicam, quæ bona est; iuxta no. per glo. & doct. in c. bonæ. de postul. prælat. & in c. scias 17. q. 1. & in l. utilitas. C. de primipi. lib. 1. ergo, &c.

Secundò, cessante causa debet cessare effectus. l. adigere. §. quauis. de iure patrona. c. cum cessante. de appell. Sed causa propter quam incantatio dæmonum est prohibita, est propter pacta obsequialia cum eis per incantatores inita per supra dicta, sed in casu nostro cessant obsequia, imò fit eis magna iniuria eos fugando, & remouendo ab ipsorum opere incepto, ergo, &c.

Tertiò licitum est quilibet ob tutelam rerum suarum resistere non solum uulnendo, sed etiam occidendo, quando aliter defendi non possit, vt in l. vim. & ibi per Doct. maximè Bar. & Bal. ff. de iusti. & iur. & in l. 1. per eosdem maximè Bald. in repet. C. vnde vi. patrimonium est secunda uita. glo. est singu. in l. aduocari, & ibi Bal. C. de aduoc. diuer. iudi. Si ergo est licitum hoc casu occidere hominem factum ad imaginem, & similitudinem Dei, vt habetur Genes. 1. in princ. de quo in c. hæc imago 33. q. 5. quanto magis debet licere incantando expellere dæmonem Dei inimicum, ac humane nature, uenientem non solum contra priuatam, sed etiam contra publicam utilitatem. facit quod dicit philosophus in 6. Topi. & auct. multo magis, C. de epif. & cler. cap. cum in cunctis, de elect. ca. per venerabilem. qui fil. sint legit.

sed in contrarium facit, quia non est faciendum malum, vt inde sequatur bonum, c. non est putanda 1. q. 1. & ideo glof. in vers. compensatio, in c. 1. per illum tex. 14. di. dicit, quod in malis non est admittenda compensatio. plus dicit ibi glo. 2. circa fin. quod pro alterius salute non solum temporalis, sed etiam eterna, non licet alicui peccare venialiter: ergo pro bono, & vtilitate publica conferenda non erit licitum vti incantatione diabolica, cum non solum sit peccatum mortale, imò sapit hæresim per su prædicta. Et per hæc potest responderi argumentis supra positis, vel specialius ad primum respondetur quod finis non debet attendi, quando ad eum peruenitur per modum à iure reprobatum, sed in casu nostro modus à iure reprobatur, vt supra ostensum fuit, ergo, &c.

Ad secundum respondetur, qd in hoc casu non cessat causa, nec fit iniuria demonibus, cum eos fugando per prohibitam incantationem quis peccet, & per consequens fiat eis res grata, cum mediatis peccatis querunt hominum animas superlucrare.

Ad tertium respondetur, confitendo maiorem, quæ est à iure permessa, & per consequens quis non peccat. l. Græcos. C. de adul. glo. in c. felicitis, in vers. percussit. de pœni. lib. 6. sed minor conclusio est falsa, quia à iure reprobatur, vt supra conclusum est. ergo, &c. Aut loquimur de incantatione, quæ fit virtute diuina, hoc est mediatis verbis diuinis, puta euangelicis, vel Psalmorum; & hæc non est prohibita secundum Aug. in d. l. eorum; nam tunc cessat ratio prohibitionis, de qua supra. Et hæc distinctio fuit de mente Ioan. Ana. in d. c. ad liberandū, & per eam declaratur id quod dicitur in c. 1. de sortile. in 6. col. Et hæc ars diuinatiora dicitur ars magica. non solum prohibita de iure canonico, vt in iuris præalleg. sed etiam de iure ciuili. C. ac digestorum l. nemo. l. nullus. & l. si excepta, C. de malefic. & in l. ceteræ. §. 1. & ibi, in libris reprobatae lectionis magicis forte, vel his similibus, &c. ff. famil. hercis. Item prohibita est de lege Mosaica, & sic de iure diuino, vt habetur Exod. 22. c. dum dicit; Maleficos non patieris viuere, videlicet de quo in c. constituimus. & ibi glo. 3. q. 5. vbi dicit malefici sunt, qui faciunt, ne viri possint cognoscere vxores suas, sed potest quis destruere maleficia per sacramenta, adiurationes, diuinas orationes, & huiusmodi meritoria, & adiuratio fit per inuocationem diuini nominis, sed aduertant maleficiari, quia licet potestas demonis sit magna, non potest ea vti nisi inquantū placet Deo; ideo recurramus ad Deum in tribulationibus nostris.

Et magi olim dicebantur stellarum interpreses, qui diuinabant, cum quis nascatur, & orientales appellati magi, quia in arte magica præualuerunt secundum Arch. in c. nec mirum. in prin. 26. q. 5. Et ideo illi tres Reges orientales, qui venerunt ad adorandum Christum appellati sunt magi. Alij magi appellati sunt philosophi Chaldaeorum secundum Arch. in §. sed è contra 37. di.

Et vide §. Tho. in 2. 2. q. 93. vbi dicit de speciebus superstitionis. Et primò de superstitione indebiti cultus veri Dei. secundò de superstitione idololatriæ. Tertio de superstitione diuinationum. Quarto de superstitione obseruantiarum. & in q. 93. dicit de idololatria. & in q. 95. tractat de superstitione diuinationis; & primò, vtrum diuinationio sit peccatum; secundò, vttrum sit species superstitionis; tertio, de speciebus diuinationis; quartò, de diuinatione, quæ fit per demones; quintò, de diuinatione, quæ fit per astra; sextò, de diuinatione, quæ fit per somnia; septimò, de diuinatione, quæ fit per auguria; octauò, de diuinatione, quæ fit per sortes. Vbi videbis latè de his omnibus.

Et sortilegi propriè hi sunt, qui sub nomine sanctæ religionis per quosdam, quas sanctorum, seu Apostolorum vocant sortes, diuinationis scientiam profitentur; aut quarundam Scripturarum inspectione futura promittunt. tex. not. in c. sortilegi 26. q. 1. ex quo textu notabis, quod isti sortilegi, & incantatores sub falso quodam, & ficto religionis nomine, sanctorum, vel Apostolorum sua conscientia sortilegia; & hinc est, quod isti incantatores, & maxime mulieres, suis sortilegiis, & incantationibus, vt vulgariter dicitur, sepius dicere iubent per maleficiatum, aut infirmum, Aue maria, vel pater noster, aut alias similes orationes ad deuotionem alicuius sancti Apostoli, vel martyris, vt sub illorum sanctorum Apostolorum, vel martyrum deuotione, ac præsidio, opus, quod conscientiam, videatur ministrari; nihilominus omnia illa sunt falsa, & ficta, & non ad veram deuotionem, seu intercessionem illius sancti Apostoli, vel martyris dicuntur, seu vouentur, sed sub illa falsa religionis demonstratione omnia opera prædicta arte, & præsidio demonis conscientiam, & sub illius deuotione vouent.

Sortilegiõrum diuersa sunt species, principales verò, & magistrales sunt tres, diuinationis, amatoria, & venefica; & de hoc videbis tractatum pauli Grillandi in volumine tractatum, vol. 5. fol. 153. vbi multa vtilia; & etiam multa extra propositum, quæ nullo iure comprobantur, inuenies. Et de sortilegiis videbis doct. in tit. de sortil. & videbis Host. in summa eod. tit.

Sed isti sortilegi, diuinatores, & malefici, huius diabolicæ religionis professi, dicuntur hostes humanæ salutis, & humani generis inimici l. si excepta & l. si. C. de malef. & math. Vbi etiam videbis Azo. in sua Summa.

Et incantatores, qui censendi sunt, & Arioli, qui sunt, qui aurspices, qui augures, & qui phitonissæ; astrologi qui dicuntur, qui gentiliaci, qui salitores, & necromantici, videbis in d. Tract. pauli Grillandi in q. 2.

Sed taceat sortilegi, quia licet possint fieri sortilegia amatoria, & venefica, & in corpore, & extra corpus: amor non vere oritur ex maleficijs amatorijs, quæ fiunt ad amorem prouocandum, quia omnes sunt nugæ,

nugæ, & demonis fallaciæ, quæ nunquam sortiuntur effectum. Stante liberi arbitrij potestate, mirum quidem esset, si mulier casta, & honesta violenter traheretur ad peccandum. Et ideo dixerunt quidam magi Theologi, quod si aliquis maleficiatus, aut maleficiata reperitur, qui deuenit ad effectus, quos tenent maleficia prædicta, id profectò non prouenit virtute, & potentia maleficij, vel sortilegi rationibus prædictis, propter liberi arbitrij potestatem; sed deuenit virtute diabolice tentationis; quia demon vt credentium animas facilius decipiat, ita qd firmiter credat, quod illa sortilegia faciant miracula, & vera sint eorum opera, ipsemet adeò vehementer, & sollicitè infestat mulierem ipsam tentationibus; & persuasionibus die, noctuque, qd nunquam sinit ipsam, vel ipsam aliquo momento quiescere, nec in somnijs, nec in vigilia; adeò qd multoties accedente maxime opere, & ministerio extrinseco sortilegiõrum, qui extrinsecus cooperantur, & literis amatorijs, & precibus, pollicitationibusq; verbalibus, fragilis sexus sæpe illaqueatur, & cadit in peccatum; & hoc non prouenit virtute, & potentia sortilegi, sed demonis tentationibus, & opera hominis extrinsecus operantis, qui infestat mulierem ipsam, tanquam venatores feram, aut aucupatores auem; unde necesse est, qd post aliquod bellum reddat se victam in manibus hostis, & cedat propter suam debilem naturam, & imbecilles vires, quas habet ad resistendū diabolo: imò ita facilis est, & credula, vt quæ noua sunt, tam bona, quam mala, libenter appetat; quod notatur Gene. 3. & capforus. de verborum signifi. Nec dici potest hoc violenter fieri, sed sponte, quia mulier ipsa sponte incipit incallescere in amorem illius viri, & voluntariè illum desiderat; & hoc euenit ex natura sua, & voluntate, non violentia sortilegiõrum: & hæc est facillior ad stectendum pudicos animos ad libidinem, quam alia, & maxime si, quando hæc tentatio fit, mittuntur nuntij, epistolæ amatorie, & familia ad mulierem: his, vel similibus modis videntur facilius flecti, quam vi ipsius maleficij. Effectus enim istus sortilegi requirit puram, & liberam voluntatem, quia nemo amat inuitus, & licet isti vulgares fateri soleant se inuitos amare; & propter poculum assumptum compelli ad amandū, hoc est falsissimum, si volumus intelligere de necessitate præcisa, vt compellatur homo ratione, & voluntate: quia hoc non permittit Deus, ne tollatur liberi arbitrij potestas, quam habet homo. Si tu diceres, compellitur homo persuasionibus demonis, tunc dico, quod non compellitur in ratione, sed in concupiscentia carnis, quia fragilis est: & nisi fortiter, & deliberatè resistat, vel fugiat, incidit in laqueum. Itaque quæ magorum præstigijs fiunt, non vera, sed fantastica esse probantur. in c. nec mirum. 26. q. 5.

Si quis autem opponit & dicit quomodo, vel quando eueniunt aliqua, quæ illi diuini prædicunt futura: aut quomodo possunt agris præbere medelam, aut sanis immittere agritudinem; si aliquid propriæ virtutis, ac potestatis non habeant: hoc à nobis recipiat responsum: quia ideo quisque non debet eis credere, quia aliquando eueniunt, quæ prædicunt, aut sanare videntur languidos, aut ledere sanos, quia hoc permissu Dei fit, vt ipsi, qui hoc audiunt, vel vident, probentur, & appareat qua fide sint, & deuotione erga Deum; sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo Dei populo Dei præcepisse ita dicens: si surxerit in medio tui propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum, atque portentum; & euenierit, quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis, non audias verba prophetae aut somniatoris; quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat vtum diligatis, an non; in toto corde, & in tota anima vestra dominum Deum vestrum sequimini, ipsum timeate, mandata eius custo dite, & audite vocem illius, ipsi seruietis, & ipsi adherebitis, &c. Vbi sanè intelligi voluit, etiam illa, quæ à diuinantibus non secundum Deum dicunt, si acciderint, quæ dicunt, non sicut accipienda, vt fiant, quæ præcipiuntur ab eis, nec colantur, quæ coluntur ab eis, nec præter suam potestatem Deus ostendit esse, qd contingunt ista, sed quasi quæreretur, cur ea permittat, causam tentationis exposuit, ad cognoscendam vtique eorum dilectionem, vtum eam habeant erga Deum suum, cognoscendum verò ab ipsis potius, quam ab illo, qui scit omnia antè, quam fiant.

Et videbis §. Thom. in 2. 2. q. 95. de diuinationibus & ibi tractat, vtum diuinationio sit peccatum, & vtum diuinationio, quæ fit per demones, sit licita, & vtum diuinationes, quæ fiunt per auguria, sint licite, & vtum diuinationio, quæ fit per sortes, sit licita & in q. 96. tractat de superstitionibus obseruantiarum, & vtum vt obseruantijs ad præcognoscendum aliqua futura, fortuna, vel infortunia, sit licitum. ibi videbis, & in q. 93. tractat de speciebus superstitionis, & in q. 93. tractat de idololatria, & supra in tit. de hæreti, circa fi. & de maleficiatis, vide §. Tho. in 4. dist. 34. q. 1. artic. 3.

§. De Ludo.

EST ludus quædam alleuatio laboris, vt in c. continebatur, de homi. soci. in consil. 16 Ludus quis sit permissus, & quis prohibitus, vide tex. & Doct. in l. si gratiam ff. de præscript. ver. §. fina. & in l. i. C. de spectaculis lib. 11. & in c. cum decorem, de vita & honestate clericorum, & in Aucten. alearum vsus. de relig. & sumpt. fune. & C. de aleato. & Doct. in c. clerici, de vita, & honestate cleri. Et dic, qd regulariter est prohibitus, ludus tam azardi, quam alearum, etiam cum taxillis iustis, vt in d. aucten. alearum vsus. & in aucten. interdiciamus. C. de Episc. & cleri. & Oldr. in consil. 78. Sed ex natura sui ludus non est prohibitus

prohibitus. salicet. in d. Au. de alearum vsus. Vide iacobum Butri. in l. 1. C. de nautico. Tenore. Sed in iud. tempus amittitur. & oportet semper orare. & c. & de omni verbo ocioso reddenda est ratio. quisenim ludos appellat. ex quibus crimina oriuntur. ut in proemio fororum. §. illud. facit quod dixit Bald. in l. 1. C. si quis in fraud. patrohi. q. vincens ex ludo prohibito dicitur acquisivisse ex maleficio. & vide Archid. in e. l. 35. dist. Sed si ludatur conuictum. hoc casu ludus non erit prohibitus secundum glo. in d. c. r. 35. dist. & vide ibi Docto. & d. gloss. in materia ludi est magistralis. dummodo non ludatur excessiua. quatenus pro quo facit d. Au. de alearum vsus. Et dicerem quantitatem excessiua considerata conditione personarum.

Et ludus fuit inuentus a diabolo. ut in c. praterea. §. 1. distin. & consuetudine non poterit validari. ut in cap. ex parte. de consuetud. nec obstat. si diceretur hanc consuetudinem ludendi in toto orbe esse prescriptam ab eo tempore. cuius non extat memoria in contrarium. c. super quibusdam. §. praterea. de verborum signific. l. hoc iure. §. ductus aqua quod i. & est iura. & ibi l. 1. §. fin. de aqua plu. arcen. & in l. si arbiter. de proba. & Archid. in c. generali. de electio. lib. 6. ad omnia iura respondendo. non procedere. quando consuetudo esset nutritiva peccati per glo. singularem in c. denique. 4. distin. dicentem. Consuetudo excusat a pena temporalis. non autem a pena gehennali. c. si Romanorum. 19. dist. facit glo. in c. quanto. de consuetud. quia potius dicitur corruptela. quam consuetudo.

Et huius ludi conditio est adeo ignominiosa. & vituperabilis. quod cum Chilon Atheniensis philosophus. vnus ex septem Sapientibus. missus esset Corinthum iungende societatis causa. & ibi dices. & seniores populi ludentes alea comperisset. adeo illud abhorruit. vt statim infecto negotio illud diceret. retinens. nolle se gloria Spartanorum. quorum virtus per orbem clarescebat. hac infamia maculare. nec diceretur cum alearibus societatem contraxisse. vnde dicit Odofro. in l. 1. ff. de alearibus. q. aleator est velut hostis reipublice. & philosophus in 4. Ethic. affirmat. iutores esse deterioris conditionis quam latrones.

De ludo autem scacchorum. licet non sit species fortis. laicus licitus est. dummodo non excedant in ludendo vnum aureum. etiam si sint diuites. ut in d. Au. de alearum vsus. Et hoc est verum in toto die. quia tunc non liceret propter rationem postam in d. Au. ita Angel. in tractatu maleficorum. & fallit nisi esset tempus referuatum deuotioni. & penitentiae. quia tunc ludentes peccarent mortaliter secundum Ricardum in 4. sentent. distinct. 7. artic. 5. quest. 8. fallit etiam. nisi auaritia luderent. vel interueniret blasphemia.

Et ludendo maximam quantitatem praesumitur quis ludere ex auaritia secundum Card. in d. cap. clerici. de vita. & honeste. cleri. & hoc extenditur ad omnes ludos sui natura permittos. Itaque si ludatur causa cupiditatis ad pecuniam. euitandus est. sicut peccatum mortale. & vide bis Card. Sancti Sixti. in c. episcopus. 35. distin. vbi multa de ludo. & Sanctus Thom. dicit in 2. 2. q. 32. ad septimum. Circa illa vero. quae per aleas acquiruntur. videtur esse aliquid illicitum ex diuino iure. scilicet quod aliquis lucratur ab his. qui rem suam alienare non possunt. sicut sunt minores. & furiosi. & cum quis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum. & ille qui fraudulenter lucratur ab eo. in his casibus tenetur ad restitutionem. Aliquid autem videtur esse illicitum ex iure civili. quod prohibet vniuersaliter tale lucrum: qui sunt tabulis legibus subiecti. tenentur ad restitutionem. qui lucrantur. nisi consuetudo contraria praualcat. aut nisi ille lucratus sit ab eo. qui traxerit eum ad ludendum. Et clericus publice alearum ipso facto priuatur a promotione. sed non a beneficio. nisi praecedat monitio.

Et illud. quod vincitur in ludo scacchorum. vel in ludo. qui consistit. & fit gratia virtutis experienda. non subiacet restitutioni. nisi quis principaliter ludat. causa spoliandi proximum. ita Panor. in d. c. clerici. de vita. & hon. cle. & ibi vide Doct.

Et nota. quod vocatur quis ludere ex auaritia. quando principale fundamentum ad ludendum est lucrum. itaque licet ludus in se non sit malus. tamen ludere ex auaritia. & sic causa lucri. est peccatum graue. & turpe. ita doctissimus Caietanus in 2. 2. in Comentar. q. 168. artic. 3. & ibi dicit etiam turpe lucrum appellatur. quod ludo acquiritur. & in d. q. videbis sanctum Tho. & in q. 32. & ibi etiam dicit Gaie. Quoniam abusus ludi ad auaritiam freno eget. & Regum est hos mores compescere. ideo leges prohibent ludos fortuitos. quoniam ipsi maxime homines abutuntur ad auaritiam. & licet honesta ioca interdum suauia sint. tamen ab ecclesiastica abhorrent regula. quoniam in scripturis sanctis non reperimus ea. quae admodum vsurpare possumus. ita sanctus Thom. in d. questio. artic. 2. & Augustinus dicit de penitente loquens. Cohibeat se a lucis seculi. qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. dicitur enim in Hieremia 15. Non sedi in consilio ludentium. & Thobie 3. dicitur. Nunquam cum ludentibus misui me.

§. De Ventura.

Agredior vltimum modum sortis. prout est ventura a vulgari more. & hanc dico non esse prohibitam: nam fors hoc casu nihil aliud est. quam res in humana dubitate. diuinam indicans voluntatem. ita dixit text. in c. non est aliquid mali. 26. q. 2. & Aug. super psalm. in manibus sortis

tes meae secundum sanctum Tho. in 2. 2. q. 95. art. 1. Et ita intelligitur. quod dixit Ambrosius super Lucam. re-latus per ipsum Tho. vbi supra. Qui forte eligitur humano iudicio non comprehenditur. & c. Vnde ratione essentia. hoc fors non est prohibita. cum a diuina dependeat voluntate. & ideo Bald. in l. 1. in princ. C. commun. deleg. not. ex illo tex. q. mittere sortem non est peccatum. Item non est prohibita ratione finis. qui in omnibus rebus considerandas est secundum Phil. in 3. Physic. & in 3. Metaph. qui dicit. q. est perfectio cuiuslibet rei. & ideo Bald. C. de summa Trini. & fide cath. dicit. q. secundum physicam regulam. cuius finis est bonus. ipsum quoque bonum est. facit c. merito. 15. q. 1. Sed finis venturae est lucrum. quod in se non est prohibitum. nam diuitiae non sunt male in se. nec eas appetere peccatum est. quando ad bonum finem appetuntur. & cum bono ordine secundum Bal. in c. nam concupiscentiam. de constit. & fuit sententia Boetii de Philosophica Consolatione. c. 9. facit glo. no. in c. clericus. 13. q. 1. & quod dicit Abb. in c. super eo. il. 2. in 2. col. de testi. & glo. in c. militare. 23. q. 1. quae dicit. q. licitum est augere diuitias. Sunt enim diuitiae de genere bonorum secundum Philo. in 1. Ethic. meminit S. Thom. 2. 2. q. 152. art. 2. Sunt etiam ad perfectionem nobilitatis. text. est not. vbi iaco. Butri. & Bal. in l. nobiliores. C. de comer. & merca. facit quod dicit Abb. in c. constitutis. in 3. colum. de appell. & inter est reipublicae habere ciues diuites. ac nobiles. facit ad hoc gloss. not. in c. 1. & est gloss. tertius. 2. q. 1. iunctis his. quae ponit Bartol. in l. 1. C. de digni. lib. 12. in princ.

Et quod diuitiae non obstant. si quis eis bene vtatur. voluit Hierony. in epist. incipiente. Vereor. & c. in princ. & Phil. in primo Poli. dummodo quis in eis non ponat felicitatem secundum Aegid. de reg. princ. c. 7. & refert Alber. de Rosa. in dictionario suo. in vers. diuitiae. Et ita poterit intelligi. illud psalmista: diuitiae si affluunt. nolite cor apponere. Item q. haec fors non sit prohibita. probatur. nam rationes prohibitoriae fors propter est diuinam. non militat in hac sorte. vnde Beda in c. non exemplo. ead. cau. & q. quod originaliter est super actus Apostolorum. concludit. hanc sortem impellente necessitate concessa esse instar Apostolorum. qui estus ad Deum precibus hoc modo. consulebant. quicquid dixerit. Hosti. rit. de sortile. in sum. & in non exemplo. legitur. Non exemplo. Mathia. vel q. Iona propheta sorte deprehensus sit. indifferenter sortibus est credendum. cum privilegia singulorum. vt Hieronymus ait. com munem legem omnino facere non possint. si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant. sortibus. exemplo Apostolorum consulendum esse. videat hoc. ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cetero. & precibus ad Deum fuis. egisse.

Et ideo concludo. q. in casu. quo quis indigeret pecunia. nec aliter habere posset. vel vellet vendere rem suam. nec aliter posset. nisi ponendo rem suam sub sorte. vt in praesentia sit hic Neapolitana fors. non est prohibita. est enim hoc casu quaedam interiecta venditio. dummodo talis non colligat maiorem quantitatem pecuniae. quam res ipsa valeat. & cesset omnis alia fraus. aliis ratione fraudis esset obligatus in foro conscientiae ad restituendum illud plus. quod colligit. per id. quod dixit gl. in ver. vt plus in c. hoc ius porre. cum. 10. q. 2. & Bald. in c. cum causam. de testib. Archid. in d. c. fors. Et idem credo. vbi nulla esset necessitas. sed solum ratione spei lucri poneretur pecunia sub sorte. nam fraude cessante non putarem hanc sortem esse publicam. cum appetere lucrum ad bonum finem. & cum bono ordine. vt supra dixi. non sit a iure improbatum. precibus tamen primò ad Deum emis. d. c. non exemplo. in fine. nec hoc casu Deus tentari videtur. vt dicit S. Tho. in loco supra allegato. adducens illam auctoritatem Ambrosii. de qua memini in princ. huius quaestio. nam cum reuerentia ibi. non videtur probari. Vnde dicerem Deum tentari. quando absque causa licita. secus si cum licita. vt est in casu nostro. vt probauit. fors emitteretur. facit illud Matthaei in euangelio. Non tentabis dominum Deum tuum. imò proprie non potest dici Deum tentari cum omnia sint ei praesentia. tanquam cordium scrutatori. c. erubescant. 33. dist. c. nouit. de iud. c. omnipotens Deus. 2. q. 2.

Et quod dixit Christus diabolo. more humano loquutus fuit. Nam antequam tentaretur. hoc euentum non ignorabat. fuit namque diuinum mysterium. Vnde domi. Anto. in c. fin. de sortileg. dicit. q. emittere hanc sortem. est quoddam tentare Deum. quasi voluerit dicere. quod non est proprie tentare.

Et haec fors dicitur consultoria. quia more apostolorum Deus consultitur. quis obtinere debeat. vt in d. c. non exemplo. Et quamuis prohibeatur in electionibus ecclesiasticis. vt in c. de sortile. & tenet sanctus Tho. vbi supra. & Host. in d. versic. pen. data est namque in eis a iure specialis forma. de qua in c. quia propter. de elect. tamen in electionibus secularibus haec fors militat. maxime hic Neapoli. nam Electi eliguntur per breuia. Nec obstat. si allegaretur glo. in §. interdicimus. in Au. de sancto. Episco. dicens. q. quis non debet se committere viribus fortunae. & ideo propter hoc. ludum esse prohibitum. quod etiam voluit glo. in Au. de interdicimus. C. de episco. & cleri. nam non recte loquitur. quia fortuna. & fors conuertuntur. d. c. fors. quae fors non est mala. vt dixi. nam ludus ex natura sua. ratione fortunae. sed ratione accidentium est prohibitus. vt latius probauit. Et ideo de hac sorte verificabitur. quod dixit Ang. in l. sed cum ambo per illum tex. de iud. q. fors est licita. vnde dicit. quod quamuis torus titulus de sortilegij. cam prohibeat. intelligi debet. q. prohibeat scientiam fortis. non autem ipsam sortem. quia fors nihil mali est. allegat. d. c. fors. Sed contra hoc tenet Host. in sum. de sortileg. in §. 1. in fi. dicens. q. fors non est quid mali. quo ad scientiam. sed quo ad exercitium. q. verum intelligo. habito respectu ad sortem. prout est diuinitio.

natio, vt declarauit supra in §. quæfito. non autem habito respectu ad sortē, prout est, quod iuxta vulgares dicitur ventura, de qua in hoc quæfito, quia eius exercitium non prohibetur per prædicta. Et quod dixit Angel. in d. l. sed cum ambo, procedit in iudicijs, quando est dubium iuris secundum Ioan. Audin c. licet causam, de probat. nisi veniat in præiudiciū tertij, l. huiusmodi, §. si. de leg. 1. Et ideo si duo simul & semel impetrant canonicatum, nec apparet in impetratione quis fuerit prior nõ est locus sortij, quia agitur de præiudicio canonicorum, ita dicit Ang. in d. l. sed cum ambo, ad declarationem glo. in c. si duobus, de rescript. lib. 6. de qua glo. idem Ang. meminit in l. si. C. com. de leg. quæ gl. est super ver. concurrant. facit gl. penul. in simi. in c. quoniam. Abb. de offi. deleg. & glo. in §. si autem in lit. de satis. tuto. Sed quando est dubium fieri, fors non est licita, gl. est in ver. prohibebit in l. 1. C. vti possi quam pro sing. in d. l. huiusmodi. in §. si allegavit Imo. Sed do. Ant. in c. si. de sortile. in si. dicit idem esse etiam, quando est dubium fieri, alleg. glo. in c. licet causam, de prob. in gl. bene tamen, in ver. item si constat: quod dicit placere Hosti. vt ipse do. Anto. dicit in d. c. licet. ad quem in hoc me remitto. Et hæc fors dicitur diuisoria secundum Archi. in d. c. fors. & sanctum Tho. vbi supra.

Item dico etiam standum sorti in extraiudicialibus, vt dixi, in electionibus. Item in casu, quem ponit Bal. in §. nos itaque in proce. forum. Consuetudo est dominorum, q̄ primogenitus succedat in dominatione. Modò nati sunt duo, nec apparet de ordine, dicit, q̄ ambo succedunt, vel fortè robustior, quia presumitur celerius exisse de carcere materni vterij arg. l. si fuerit §. si. de reb. dub. sed posito, quod ambo succedant, si queritur quis primò debeat nominari in eorum rescripto, dicit Bald. forte dirimendum per l. 2. C. quando, & qui. quar. pars. deb. lib. 10. facit ad prædicta res. in §. optionis. & ibi glo. in ver. forte. in lit. de leg. Plus consultit do. Cardin. in cons. 110. q̄ si duo contendant de Papate, data paritate probationum locus est sorti; & dixit de hoc conferri. Idem tenet Petrus de Monte, olim Episcopus Brixienfis in Tractatu de potestate Papæ in 3. col. alleg. Cardin. in cap. licet de electio. Et quo sequitur, quod in beneficialibus locus est sorti, in quibus moderniores, in cap. capitulum. circa finem. in v. sic. sed ad sorti allegent, in contrarium do. Cardin. in d. cap. licet causam, dicentem in beneficialibus non esse locum sorti; per nõ. in d. eum qui, de eo qui mitt. in poss. lib. 6. & ratio est secundum eos; nõ datur vitiosus ingressus.

Item notabis vltimò, q̄ fors non intelligitur prohibita, nisi in casibus à iure expressis. tex. est iuncta gl. in princ. in c. si. de sortileg. & hoc expressè tenet Abb. in 2. no. dicens, q̄ in electionibus ecclesiasticis nõ est sorte procedendum, secus in electionibus laicorum; quia in illis vsus sortis non reperitur prohibitus, ex quo tantum se subiiciunt fortune, & ita dicit in multis locis facere laicos eligentes officiales per ballotas; & breuia, quod dicit esse notandum.

De pensionibus ecclesiasticis.

Cap. LXI.

Pensionum plures sunt species; vna, quæ instituitur per summum pontificem in beneficijs ecclesiasticis pro libito voluntatis; alia, quæ constituitur per Episcopum ratione necessitatis, & vtilitatis. Alia quæ pro bono pacis imponitur, c. nisi esset, de preben. Alia, quæ per fundatorem ecclesie ponitur. c. quanto. de censib. Itaque pensionis licite sunt plures species; quia aliqua datur loco beneficij, & virtua liter est beneficium, vt in Clem. ad audientiam. de rescript. & alia pensio est secundum formam text. in c. extirpanda §. si. de præb. alia pensio est, quæ datur in titulum, vt in Clem. 2. de vita, & hon. cle. de ista loquuntur Doc. in c. postulasti. de rescri.

Causa impulsua pensionis fuit res literaria, quia summi Pontifices solent reseruare pensiones, nõ solum in Episcopatibus, sed etiam in alijs ecclesijs curatis, circa literatas personas, quæ maioribus sunt beneficijs honoranda; vt in c. de multa. de præben. Et ratio est, quia literata personæ profunt non solum ecclesie, sed toto orbi, vt in Auc. habita. C. ne filius pro patre.

Et pensio est certa portio ex beneficio assignata ex causa, ita Cardin. in Clem. 1. de supplen. neglig. prælatorum. & pendet à proprietate beneficij, & virtualiter, vt dixi, est beneficium. Et de ista pensione, quæ cum causa assignatur clerico, vt sunt pensiones quæ hodie communiter sunt in vsu, erit sarrago presentis capituli.

Dixi, q̄ pensio est certa portio, quæ assignatur in certa quantitate, & etiam posset assignari in quota; dixi ex causa, quia papa regulariter non assignat pensionem super fructibus beneficij, sine causa, licet facere possit. Ratio meritòrum erga ecclesiam est causa, & si alter litigantium credit liti, & causa ad com modum collitigantis; Papa tunc cedenti, iuste assignat pensionem, vt in d. c. nisi essent, de preben. d. frau de ramen litigantium cessante, sed iuxta formam text. in d. c. nisi essent. Item quando quis renunciat beneficio nõ ex pacto, potest Papa assignare pensionem renuncianti; sed aduertite, quia in spiritualibus non admittitur pacto.

Et beneficia sunt de iure diuino, dico beneficia ecclesiastica; quia Dominus ordinauit his, qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere, Matt. 10. & Luca 10. sine expressione causæ, etiam Papa potest assignare pensionem, quia ad Romanum Pontificem, ecclesiarum personarum, dignitatum, aliorumq; beneficiõrum ecclesiasticõrum plena, & libera dispositio est; quia generalis dispensator est, & plenissimam potestatem

restatem habet, vt per Do. in Clem. 1. vt lite penden. & in c. 2. de præben. in 6. & in c. proposuit. de concess. præb. c. omnes. 2. 2. dist. c. quod autem 23. q. 7. c. si Papa, de priuileg. in 6. c. cuncta per mundu. c. per principi. palem. q. 3.

Itaque literato, & ex causa cessionis iurium, & similibus, Papa imponit istas pensiones, & etiam sine expressione causæ, vt dixi. & vide in c. ad audientiam, de rescript. quædam etiam pensiones dantur pro officio, & seruitio temporali laicis, dico pro seruitio impenso, pro impendendo, vt puta pro pullando cãpanas, pro aperiendo fores ecclesie; & istæ tales pensiones possunt redimi, & talis pensionarius non tenetur dicere officium: sed quando pensio datur clerico, talis pensio datur loco beneficij, & virtualiter est beneficium ecclesiasticum, & sic pensio capitur in recto pro iure colligendi fructus, ratione officij diuini, cui homo est alligatus, & obligatur orare pro his, quibus alter beneficiatus; qui est in possessione totius Categoriæ, i. totius prædicamenti, & quamuis pensio non vocetur beneficium, non refert. Nomina enim significant ad placitum, vnus habet nomen beneficij, vt rector, assignando alteri pensionem. Ita Ioannes Maior, maximus inter Doctores, Parisiensis in 4. distinct. 25. & ibi dicit etiam, de pensione temporali; quæ assignatur pro seruitio temporali, quæ potest assignari laico, & de hoc infra dicemus.

Est alia pensio, quæ datur in titulum, quando certa pensio extrahitur ex pingui beneficio, vt deinceps sit perpetuum beneficium; & ista pensio hodie parum est in vsu; & optimum esset si papa omnia pingua beneficia, & opulenta diuideret, quia si messis multa, alij operarij mittendi sunt, de ista pensione loquitur Card. in Clem. 1. de suppl. neglig. prælat. sed illa pensio, quæ licet non sit beneficium; datur loco beneficij, ius est spirituale, & clericale: habent enim tales pensiones, quæ clericis in minoribus, & maioribus ordinibus constituti assignantur; habent imaginem præbendæ, sicuti modo in more sunt, & spiritualibus annexantur; & tales pensiones etiam pueris assignari possunt, si sunt in minoribus ordinibus constituti; puer autem in beneficialibus dicitur à septimo vsque ad quartum decimum annum. Abbas in c. super inordinata, de præben. nam laicus sui natura non est capax beneficij, cum non clericò beneficium conferri non possit. c. cum a deo. de rescrip. c. ex literis. de transac. Et lex loquens de beneficijs habet locum in pensionibus, vt in c. mandatum, de rescript. & ibi Doct. Et sic videmus, quod sicut de beneficio in impetrationibus, ita hodie debet fieri mentio de pensione, quæ assignatur loco beneficij, vt per Doct. in c. in nostra. de rescript. & glo. in regula 61. non obstat, pensio non permutatur, sicut beneficia, quia beneficia sunt perpetua, & pensio quæ datur loco beneficij, finitur morte pensionarij, & licet talis pensionarius non teneatur ad residentiam personalem in certo loco, nihilominus tenetur pensionarius ad recitandas horas canonicas, vt dixi, quia viuere de altari, & viuere de patrimonio Christi, & secundum Apo. per locum à conuersis, qui viuere de altari &c.

Et omne beneficium datur propter seruitium, quia talis pensio loco beneficij subrogatur, & subrogatus sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur. l. si cum §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio.

Et quod ille pensionarius teneatur recitare horas canonicas. tex. est sing. in c. si qui vero 32. dist. & etiam est optimum text. in c. quia tu. 12. q. 1. vbi pro illa portione, quæ datur clericis coniugatis, in canendis psalmis debent inuigilare; & ratio est, quia viuere de altari. & qui manducat, laboret; & quia res est maximè importantia, recito verba text. in d. c. si qui. 32. dist. vbi Gregorius Anglorum episcopo scribit; si qui verò sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, fortiori vxores debent, & stipendia sua exterius accipere, & sub ecclesiastica regula sunt tenendi, vt bonis moribus viuant, & canendis psalmis inuigilet, & ab omnibus illicitis, & cor, & linguâ, & corpus (Deo auctore) conseruent. Ecce omnia. ad quæ tenentur viuere de altari, licet sint clerici coniugati; & sic à fortiori clerici in minoribus obligati sunt ad dicendas horas canonicas, si sunt pensionarij, vt satisfaciunt pro illis, qui beneficia fundauerunt: & dicte horæ canonicæ fuerunt inunctæ sibi ab ecclesia pro fundatoribus. de hoc videbis in c. 1. de celeb. miss. & vide etiam Cardin. in Cle. 1. de celebr. miss. Et sic clericus pensionarius tenetur ad horas canonicas, ne pensio sit præmium sine opere, quia qui non seruit, non debet præmium consequi. c. charitatem, & c. ecclesiasticis. 12. quæst. 2. hinc est, quod os bouis trituranter ligari non debet, & esset messis sine semine; quia si pensionarius ad nullum officium ecclesiasticum teneatur, esset absurdum: quia metit, vbi non feminat, & congregat, vbi non sparfit, contra vocem domini dicentis: metis, vbi non feminasti, & congregas, vbi non sparfisti. fiat igitur memores pensionarij, quia de patrimonio Christi manducant, & qui viuunt de altari, altari seruire tenentur. c. cum secundum Apo. de præb. Beneficium ecclesiasticum, vt pensio, quæ habetur loco beneficij, extinguatur per contractum matrimonij; sed si pensio fuit assignata pro aliquo temporali commodo, non extinguatur. Ita Imola, & Cardin. in Cle. 1. de suppl. neglig. prælat. Ideo considerandum est, si Papa in suis literis assignat pensionem retro, vt laico; an retro, vt clerico; quia si nominat laicum, assignat ei pensionem temporalem; aliàs se cusitaque si pensio est assignata laico, tanquam laico, etiam sine expressione causæ talis pensio temporalis est, meo iudicio.

Et de stilo curie apponitur in literis reseruacionis pensionis, quod cessans illam soluere per tempus in literis appositum, sit beneficio ipso priuatus. Additur, tibiq; licere ad eandem ecclesiam liberum habere regressum, &c.

Et etiam pensionarius habet actionem personalem contra non soluentem, quia talis priuatur, & excommunicatur; itaque pensionarius habet ius ad beneficium, & ad decimas, quæ sunt fructus beneficij, ob non solutionem pensionis, & potest inuocare brachium secularis, & ius, & regressum ad beneficium non cadit in laico; itaque pensio coheret beneficio. Fel. in c. ad audientiam, de rescript. & in hoc attenditur stilus curiæ.

Et si pensio datur Petro tanquam clerico, dico, quod talis pensio datur loco beneficij, ista mea consideratio est de mente Ioannis Andreae, & Archid. in cap. quamuis, de præben. in 6 sed de consuetudine Romanæ curiæ non videbis assignatam pensionem, nisi clerico in sacris, vel in minoribus, & ad primam tonsuram sufficiunt anni septem. Felinus in c. cum vigesimum, de officio delegati. Et pensiones pueris assignari possunt. Cardin. in Clem. 2. de officio ordin. & Doct. in c. super inordinata, de præb. Sed beneficium curatum obtineri non potest à minori 25. annorum, c. cum cunctis, de præb. Ad canonicatum in ecclesia cathedrali, vel collegiali, sufficit ætas 14. annorum, glo. & Doct. in c. si eo tempore, de rescript. in 6. Rota in decis. 324. in nouis, & etiam est regula cancellariæ Apostolicæ. Ad episcopum verò requiritur ætas annorum 30. c. cum in cunctis, de elect. gl. & Doct. in Cle. generalcm, de æta. & quali. Abbas in c. super inordinata, de præb. eadem ætas annorum 30. requiritur in Abbate, vt per Abbatem, in d. cap. cum in cunctis, sed tu vide Fel. in c. cum vigesimum, de offi. deleg.

Et priuatus beneficio ob non solutionem pensionis, vt diximus, non tenetur, vltterius ad solutionem pensionis. tex. & ibi Doct. in c. nisi essent, de præb. quia pensionarius succedit suo debitori, & creditum confunditur. l. debitor, & glo. C. de pact.

Nota etiam, quod clericus pensionarius dicitur habere beneficium, & dicitur beneficiatus. ita Doct. in c. quamuis, il 2. de præben. in 6. & in c. audientiam, il 2. de rescript. Sed si pensio est assignata pro temporali seruitio, siue clerico, siue laico, pro pulsando campanas, &c. dicitur potius officium, quam beneficium, vt in c. possessiones, 16. q. 1. & consuetudinem, de consue. lib. 6. Cardin. in Clem. quia regularis, de supp. neglig. prælat. quoniam talis pensio erit mercedis loco, & vide Doct. in c. ex eo, de elect. in 6. Et talis pensio quæ datur pro dictis officijs, vel pro mercede nullam continet spiritualitatem, de quo per Card. in Clem. si. de præb. & talis non tenetur ad horas canonicas, & potest redimere talem mercedem, vel officium, aut vendere; nec tenetur etiam ad charitativum subsidium, sed pensionarius cui datur pensio loco beneficij, tenetur ad charitativum subsidium, pro rata pensionis, quam percipit à beneficio. facit tex. in c. tua nobis, de decimis, voluit Inno. c. in c. cum non sit, de decimis. & ita seruatur de consuetudine; quæ est optima legum interpret. Et etiam talis pensionarius debet soluere decimas impositas, impositas dico illas decimas, quæ imponuntur à domino papa super fructibus beneficiorum, per ea, quæ notantur per Abb. in c. prohibemus, de censib. & Doct. post glo. in Clem. 2. de decimis. & ita obseruatur in curia Romana, quia istæ pensiones possidentur iure spirituali, sed si haberentur pro iure temporali, aut officio temporali, non teneretur ad decimas, vt per Doct. in Clem. 1. de censib. Et talis pensio, vel officium, vel beneficium non vacat per contractum matrimonij, vt dixi, per not. per Doct. in Clem. 1. §. eadem, de suppl. neglig. prælat. & in Clem. 1. de rebus eccle. non alie. Aut talis pensio fuit assignata non in titulum beneficij, quia tales pensiones receperunt ab aula, sed si fuit pensio assignata loco beneficij, vt sunt istæ pensiones, quæ quotidiè versantur in curia, vtputa, quando clericus resignauit beneficium, pensio seruatur, vel cessit iuribus, vel Papa alicui clerico in minoribus, vel sacris, qui erat literatus, vel aliqua causa iusta interueniente, vel sine causa, quod facere potest, seruauit aliquam honestam, & iustam pensionem, isto casu pensio per contractum matrimonij extinguitur, & de hoc vide etiam Cardin. in Clem. 1. de reb. eccle. non alien. & Doct. & in c. 1. de cler. coniug. in 6. & vide Ioan. And. in d. c. 1. de cler. coniug. quia clericus coniugatus incapax est beneficij ecclesiastici, vt dixi. Sed talis pensionarius, vt dixi, tenetur ad horas canonicas, & debet viuere clericaliter, debet enim habere habitum, & coronam clericorum, vt in c. fornicarij, 88. dist. ita doctissimus Cardin. sancti Sixti in d. c. si qui 32. dist.

Sed pensiones, quæ constituuntur in fraudem canonis, reprobatae sunt, vt quia deputantur ei, qui non est capax beneficij, vt per Fel. post Abbatem in c. ad audientiam, il 2. de rescript. latius in c. conuenerunt, de clericis non residen. Sed, vt dixi, ex causa licita, & honesta potest clericus constitui pensio, intellige, quod remaneat presbytero soluenti pensionem, vnde possit viuere; aliàs secus; ideo ex consuetudine statuitur onus vsque ad tertiam partem reddituum, quæ tantum, non per viam quotæ, & si contigerit ecclesiam esse nimis onerata, solet modificari; & talis moderatio, est canonibus amica. bonus tex. in c. quæto, de censib. & in ista moderatione seruabitur stilus curiæ, & tunc erit pensio licita; itaq; pensio erit licita, quæ seruatur super fructibus beneficij fraude cessante. facit tex. in c. extirpanda, §. qui verò de præben. & ibi rator, ad idem tex. in c. ad audientiam, de rescript. & vide Doctorem, in cap. quamuis, 1. de præben. in 6.

Et sic sunt licitæ pensiones assignatae per suam maiestatem super epatibus Hispaniæ cum autoritate sanctæ Apostolicæ sedis, quia non assignantur laicis, sed clericis bene meritis. Et si mesis quidam multa, operarij autem pauci, alij operarij mittendi sunt. Et ista ratione potest fieri diuisio episcopatum, & omnium beneficiorum, vt dixi in isto Spec. Et licita est pensio, quædo quis resignauit beneficium in manibus Papæ obtinendo à Papa tertiam partem fructuum beneficij soluedorum per successorem in dicto beneficio

beneficio resignato, intellige cessante etiam pactioe inita inter renunciantem, & tertium. Sed dicant Doctores, quod licet renuntiatio debeat esse libera, pura, & sine vlla pactioe. c. ex parte, & ibi glo. & Doct. de officio deleg. & Fel. in c. non satis, de simo. in beneficialibus huiusmodi pactioes simoniam inducunt, cum pridem, c. pactioes, de pactis, & à Papa licite impetratur dicta reseruatio, si nulla est rei veritate conclusa conuenio in renuntiatione, ita Abbas, & Ioannes de Anania, & Marian. Socin. in c. non satis, de simo. & vide Felin. in dicto capit. ad audientiam. Sed multoties interueniunt pactioes ante reseruationem, sed Papa ignorat. Dicit etiam Abbas in d. capit. conquerente, quod tunc in fraudem constituitur dicitur pensio, quando episcopus habens nepotem, cui non valens de beneficio vacante prouidere, illud alteri contulit reseruata pensioe super illius fructibus nepoti; eo etiam casu pensio est illicita, allegat tex. in cap. extirpanda, §. si. de præben. hanc conclusionem firmat Felin. in d. c. ad audientiam, il 2. de rescript.

Et episcopus ex causa potest constituere pensionem, de quo videbis Felin. in d. cap. ad audientiam & vide Ananiam in cap. audiuimus, de collusio, detegen. Sed Papa absque causa expressione, vt diximus, potest imponere pensionem, quia in Papa semper præsumitur iusta causa. Felin. in c. quæ in ecclesiarum, de constit. Cynus in l. fna. C. si contra ius, vel vtilita. publi. Sed caueant impetrantes à subreptione, quia exprimentia sunt omnia, quæ possunt mouere principem ad concedendum, vel non concedendum, & omne tacitum, quo expresso princeps non ita de facili concessisset, reddit gratiam subreptionem. Felin. in capitulo super literis, de rescriptis, ideo debet exprimi pactio contracta inter partes; aliàs nihil agunt, quia specialiter Papa debet authorare pactioem, non generaliter. Et adde ad ea, quæ superius dixi.

Et pensionarius agere potest contra antiquum, vel contra modernum possessorem beneficij pro pensione decursa, non soluta. ita Card. in Clem. 1. de censib. sed nouus possessor poterit conuenire antiquo possessore: & consilium erit, quod pensionarius conueniat nouum possessorem, literis reseruationis pensionis illi prius intimatis.

Et pensio assignata à Papa clerico in minoribus non dicitur officium, quia non datur pro seruitio temporali, ergo est beneficium, si soluitur de fructibus beneficij, & virtualiter est beneficium. Et valer paucum inter episcopum, & familiarem de dando sibi certo salario, donec prouisum fuerit de beneficio, dummodo non conferatur illi beneficium principaliter propter seruitium temporale, vide de hoc Hosti. & Doct. in c. cum essent, de simo. & ibi vide Fely. & vide infra in c. de simo.

Quod autem dicatur competens beneficium secundum qualitatem personæ, vide Fel. in c. postulat, de rescript. sed statuit arbitrio iudicis. Ant. de But. in c. cum dilectus, de iure patr. quem adducit Fel. in d. c. postulat. Sed fructus omnes pro pensione assignare in beneficio ecclesiastico, diuino iuri, & naturali aduetatur, vt ex antecedentibus colligitur.

Notabis etiam, quod pensionarius soluit assignatam secundum stilum curiæ, sicut beneficiatus de beneficio; & hoc de ordinationibus apostolicis. Et annata fuit introducta ad subuentionem Papæ, & Cardinalium indigentium, sicut charitativum subsidium, & iusta, & optima impositio est, sed pecunia prompta sub titulo priorum fructuum non debet exigi.

Vtrum pensio possit redimi pecunia, variæ sunt opinioniones, & vario modo loquuntur scriptores, tam facti Theologi, quod Doct. nostri; alij dicunt pensionem esse rem temporalem; alij dicunt, ius pensionis esse clericale, & spirituale; dicunt etiam quod pensiones habent imaginem præbende, & spiritualibus annexuntur; vt sunt ho die, quæ non dantur, nisi clericis in sacris, vel in minoribus, & ex causis superius explicatis; & hæ pensiones, quæ clericis dantur loco beneficij, annexæ sunt iuri clericali; sed aliæ pensiones, quæ dantur laicis, vel clericis titulis secularibus applicatae, vt supra explanauimus, de talibus non est sermo noster.

Sed illa pensio, quæ assignatur clerico in minoribus, vel in sacris, loco beneficij, & virtualiter est beneficium ecclesiasticum, vt plenissimè fundauimus: non potest redimi, nec vendi: nam simonia est talis redemptio pensionis; nam ius, quod habet pensionarius in fructibus beneficij percipiendis ratione diuini officij, annexum spirituale est, & simonia est voluntas studiosa emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

Item licet multoties recitauerim, dico, quod quando Papa assignat pensionem super fructibus beneficij ecclesiastici laico, vt laico, exprimentdo pro seruitio impensio, vel impendendo, vel ratione officij concernentis temporalitatem, talis pensio est merè temporalis, & cadit in laicum, & potest redimi pecunia; & talis pensionarius, vel mercenarius non tenetur recitare diuinum officium, nec obligatur ad charitativum subsidium, nec tenetur ad solutionem decimarum.

Sed si Papa assignat pensionem clerico, vt clerico, super fructibus beneficij ecclesiastici ex causis, & rationibus superius annotatis, quid dicendum? quia fructus beneficij ecclesiastici de iure diuino, & humano non dantur clerico, nisi propter seruitium; ideo, & ex supradictis necessarid concedendum est, quod talis pensionarius tenetur recitare horas canonicas ratione fructuum, qui supererogatur loco beneficij, & talis pensionarius virtualiter est beneficiatus, & viuere de altaribus, & est obligatus ad charitativum subsidium, & ad soluendum decimas. & talis pensio non potest redimi sine peccato simoniae, quia si redimo, vendo ius spirituale, & qui dat pecunias, etiam emittit ius spirituale; itaq; simonia est, vt dixi, & vide omnia

quæ infra dicemus, & vi. le. g. o. & Doc. in c. decimas, 16. q. 7. & vide Docto. & Fel. in c. dilectus, il. 1. de simo. concludentem, qd non est licitum in spiritualibus redimere vexationem, nisi vexatio sit omnino de facto. & redimens habeat ius plenum, vide de hoc Fel. Et redimens non debet dubitare de iure suo, quia si dubitat, committit simoniam, nisi vexatio esset de facto, ita S. Tho. in 2. 2. q. 100. artic. 2. Panor. in c. pridem, de pactis. Item limita, nisi quis soluerit renuntianti etiam solas expensas factas pro bullis. Et ille qui recipit, & propter vexationem facti turpiter recepit, & tenetur restituere, & in dubio præsumitur iniuste acceptum ita Fel. in d. c. dilectus, licitum est redimere vexationem, vt cum quis electus in episcopum, redimit suam vexationem à perturbatoribus de facto, qui nihil possunt iuris conferre. Caie. in commen. supra S. Tho. in 2. 2. q. 100. sed in consequuntione beneficiorum redemptio vexationis non habet locum ante ius acquisitum, vt diximus.

Sed dicunt Doctores, qd si militi propter ingentia merita constituitur pñsio annua super episcopatu, episcopus potest redimere, talem pensionem pecunia, quia talis redemptio nullum ius de nouo acquirit, & laicus nullum clericalem annexum habebat, super fructibus episcopatus, cum illud ius non cadat in laicum; ideo episcopus non dat pecuniam pro iure spirituali, sed pro mera temporalitate: & si de nouo episcopus acquisiuit aliquid ius, non possit redimere; puta si quando sibi fuit collatus episcopatus Papa concessit clerico in minoribus, aut in sacris ex iustis causis, vt iam diximus, annuam pensionem, in tali casu non potest episcopus redimere dictam pensionem, quia dicta pensio habetur loco beneficii, & virtualiter est beneficium per superioris dicta, & episcopus de nouo acquirit ius spirituali annexum, & de hoc videbis supra nor. in c. dilectus, il. 1. & in c. Matth. de simo. Et videbis egregium doctorem Ioan. Maiorem, vt dixi in 4. dist. 3. Itaque talis pensio nullo pacto potest redimi more vexationis, cum non possit dici vexatio, ex quo sic placuit patribus, & pontifici. Et quia in tali casu non competunt conditiones ex natura vexationis, neque ex parte vexantis, neque ex parte vexati. Et quia redemptio in beneficialibus non permittitur, nisi ratione indebitæ, & iniuste vexationis. Et in pensione, vt dixi, nulla vexatio est; quia nihil fit præter ordinem iuris.

Sed dicit etiam, qd si cessi beneficium, reuertato pacto inito ante cessione, ad annuam pensionem, simonia est, vt dixi; & si fuit pactum, vt dicta pensio redimeretur pecunia, vera emptio, & venditio est; & in tali casu sub volucro verborum, & sub verbis generalibus Papa non dispensat; quia exprimenda sunt omnia quæ possunt mouere principem ad concedendum, vel non concedendum, vt dixi; & omne tacitum quo expreso princeps non ita de facili concessisset, reddit gratiam subreptitiam, vt per Felin. in c. super literis, de rescriptis. & de materia vexationis videbis Paulum de Roma in tractatu suo de pensione ecclesiastica, c. 6.

Sed si beneficiatus, qui pacifice & iusto titulo possidet beneficium ecclesiasticum integrum, & sine aliqua pensione, citatur indebitè, vt sapissime fit; & beneficiatus ob redimendam vexationem indebitam assuetudine pensionem molestanti, dico, qd talis pensio potest iuste redimi, cum beneficiatus de nouo nullum ius acquirit in beneficio, & cum ipse sit certus de iustitia causa, licet beneficium redimere propriam vexationem pecunia, interueniente autoritate sacri summi Romani pontificis. Simile, dicemus in alijs indebitis molestationibus, quando aliquis iuste possidet; & Christus de templo eiecit vendentes, & ementes, & de templo eliminavit, c. vendentes. 1. q. 3.

Etiam summus Romanus pontifex aliquo pacto inuoluatur vitio, & peccato simoniae, vide Cardinali in c. 1. de simonia, & vide ibi Panor. & vide eisdem Panor. in c. extirpanda. §. qui verò de præb. & vide S. Thom. in 4. & in 2. 2. quaest. 100. sed dico quod opinio sancti Thom. secundum alios Theologos, & canonistas est, qd si pecunia datur Pape pro re spirituali, vel annexa spirituali, simonia est; quia licet res ecclesiastica sine eius, vt principalis dispensatoris, non tamen, vt dominus, sed sanctus Tho. loquitur in his, quæ sunt simoniae per definitionem simoniae, siue ex sua natura, & Hostiensis dicit, qd in simonia, quæ est de iure positio, Papa non incurrit in peccato; quia constitutio non ligat promulgantes, sed non est dare simoniam de iure positio, & retrus condemnauit simoniacos, capitulo tua nos, & capitulo 8. de simonia. & Eliseus propheta condemnauit famulum suum Giezi. 4. Regum capitulo 5. Itaque in vtroque testamento prohibita est simonia damnabilis, & reprobata de iure diuino, & de iure positio: etiam est reprobata sub grauibz penis statutis in iure; quæ penæ non ligant summum Pontificem. & de hoc videbis infra in titulo de simonia, vbi allegauit sanctum Thomam dicentem, Non est dare simoniam de iure positio.

Et aduerte iterum, atque iterum, quia pensionarius, vt dixi, habet ius ad decimas; quæ decimæ sunt pure spirituales ratione finis, & obiecti; quia connexæ sunt officio ecclesiastico, & deputatæ sunt officijs, & seruiijs ecclesiasticis; quia dominus ordinauit his, qui euangelium euuunciant, id est declarant, de euangelio viuere; ideo beneficium ecclesiasticum est ius recipiendi sustentationem ratione officij, & seruiijs spiritualis, quia sicut dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo, Matth. 10. Luc. 10. sic per locum à conuersis, qui non laborat, non manducet.

Et horæ canonicæ sunt quedam satisfactiones obligationis contractæ propter beneficium, ordinem, vel officium susceptum; ex quibus, vel altero eorum quis deuote obligatur ad ipsas horas dicendas, vt dixi supra in capitulo de horis canonicis, Et cap. 18. Num. legitur. Solis filijs Leui dedi omnes decimas

mas israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fedetis, vt non recedant ultra filijs israel à tabernaculo, nec committant peccatum mortiferum, solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Nihil aliud possi debunt decimarum oblatione contenti, quias in vltis eorum, & necessaria se parauit. & in c. 35. Numeri, idem dicitur sed rogo, vt videas, & de pñsione vide supra in c. de concil. gen. §. 8. & omnino vide.

Et videbis etiam sacrum Concilium Tridentinum in sess. 14. c. 13. vbi dicitur, omnes cathedrales ecclesie, quarum reditus summa in ducatorum mille, & parochiales, quæ summam ducatorum centum sexagendum verum annuum, valorem non excedunt, nullis pensionibus grauentur.

De Simonia. Cap. 2. R. 1. Nota pro Cardinalibus, seu alijs prælatis, quibus munuscula conferuntur, rogantes pro aliquo beneficio consequendo: quia non inducunt simoniam, & in arbitrandis muneribus, an inducant simoniam, debent considerari persona dantis, & recipientis, qualitas, & quantitas muneris, & donationis, ita Doc. in c. & si qua rationes de simo. & ibi dicitur etiam, qd ordinatio, vel consecratio non censetur simonica; licet ordinatori aliquid datum fuerit non ex pacto. Sed fortiter obstat illud prohibendum dare propter publicum bonum, prohibitum est accipere à sponte dante, vt per Bald. in Auth. sed hodie. C. de epil. & cler. glo. in c. Ratutum. §. si de rescript. lib. 6. glo. in c. exigit. de censib. eod. lib. Sed solutio in promptu est; quia nulla lege cauetur, nec prohibetur, qd episcopus non recipiat oblationes, & illud quod grantent, & sponte datum est tempore receptionis alicuius spiritualitatis, præcipue qd Apostolus in modica quantitate recepit à Macedonibus prædicando Corinthijs, vt in epist. ad Corin. c. 1. dicens. Quod mihi deerat, suppleuerunt fratres, qui venerunt à Macedonia, & voluntarie dabant. Sed aduerte, quia apostolus dicit argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Itaque non petebat Apostolus, sed accipiebat illud, quod ei sponte, & gratis offerebatur. nota bene.

Et prælatus pro consecratione ecclesie solam procuracionem exigere potest, vt in c. cum sit. de simo. & videbis tex. in cap. cum Apostolus. de cens. & ibi Docto. & de procuracione episcopi videbis optimum

Locet omnis definitio in iure periculosa sit, vt per Iuriconsultum in L. omnis definitio. ff. de regu. iur. Item de simonia. c. de iudicandis in primis definitionem simoniae, Deo Optimo Maximo auxiliante, dicemus, quod Simonia est voluntas studiosa emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Quæcumque ergo datur aut recipitur pro spirituali, vel spirituali annexo aliquid temporale, simonia incutitur, si sit communis sententia sacrorum Theologorum, & Iuriconsultorum.

Et dicitur aliquid spirituale, sicut essentia, sicut dona, & virtutes, & gratia itaque spiritualia, proprie dictum non est, nisi id, quod essentialiter est spirituale; & hoc est duplex, quia aut est pure spirituale, vt gratia, & virtutes, & dona; & huiusmodi, vel est essentialiter spirituale acceptum in se, vel in se, sicut gratia sacramentalis; & sic sacramenta dicuntur spiritualia per causam, quia operantur ad gratiam. Dicitur et aliquid spirituale participatiue, vt ecclesiæ, & ecclesie, & vasa ministerialia altaris consecrata. Dicitur etiam spirituale ordinatiue, quia ordinatur ad aliquid spirituale, vt decima, & primitia, & omnia beneficia ecclesiastica ordinantur ad aliquid spirituale, vt ministri ecclesie sustentari veleant, & libere spiritualibus intendere. Et presentatio patroni est ius spirituale. Itaque quedam sunt proprie spiritualia, & spiritualia secundum se ipsa, vt sacramenta, dona, virtutes, quedam autem sunt spiritualia ex hoc, qd spiritualibus adhaerent. Annexæ verò dicuntur, quia sunt deputata ad vsum spirituum, sicut sunt calices, & bona deputata ad vsum ministrorum ecclesie. ita Cardin. S. Sixti. in c. 1. q. 1.

Ex supra dictis notate, qd prælatus ecclesie pro vtu spiritualis potestatis, ad quem ex officio tenetur, non potest absque vitio simoniae temporale aliquid exigere ab intuentibus; quia episcopus debet sacramenta, & alia spiritualia suis subditis gratis impendere, vt Petr. in 1. Canonica c. 5. dicit Episcopis, Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, prouidentibus non coactè, sed spontaneè, secundum Deum, neque cuiuspiam lucri gratia, id est sine simonia. & Docto. in cap. suam, de simo. Et gratis accepistis, gratis date, Matt. 10. & Apostol. ad Cor. 1. c. 1. gratis euangelizauit vobis, &c. & Petrus dixit in epist. 1. c. 4. Vniuersique, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratie Dei. Et omnes Doctores in c. 1. q. 1. & in c. Saluator. 1. quaestio 3. vbi multa optima inuenies circa istum punctum.

In summa scias, qd pro spiritualibus incorporalibus quandoque munus datur pro homine digno, nec est peccatum, si est munus à lingua. c. sitium. 1. q. 1. sed & obsequium temporale, dum tamen sine passione. c. de cætero. de clericis non residen. De spirituali obsequio non est quaestio quin quandoque dari possit, etiam ex conuentione. c. significatum de præb.

Sed aduerte, qd illud, quod gratis, & sponte oblatum est tempore receptionis alicuius spiritualitatis, potest licitè recipi, si nulla præcessit taxatio, vt per Docto. in d. c. dilectus filius, de simo. & in c. sua. eo. tit. vbi dicit panor.

Nota pro Cardinalibus, seu alijs prælatis, quibus munuscula conferuntur, rogantes pro aliquo beneficio consequendo: quia non inducunt simoniam, & in arbitrandis muneribus, an inducant simoniam, debent considerari persona dantis, & recipientis, qualitas, & quantitas muneris, & donationis, ita Doc. in c. & si qua rationes de simo. & ibi dicitur etiam, qd ordinatio, vel consecratio non censetur simonica; licet ordinatori aliquid datum fuerit non ex pacto. Sed fortiter obstat illud prohibendum dare propter publicum bonum, prohibitum est accipere à sponte dante, vt per Bald. in Auth. sed hodie. C. de epil. & cler. glo. in c. Ratutum. §. si de rescript. lib. 6. glo. in c. exigit. de censib. eod. lib. Sed solutio in promptu est; quia nulla lege cauetur, nec prohibetur, qd episcopus non recipiat oblationes, & illud quod grantent, & sponte datum est tempore receptionis alicuius spiritualitatis, præcipue qd Apostolus in modica quantitate recepit à Macedonibus prædicando Corinthijs, vt in epist. ad Corin. c. 1. dicens. Quod mihi deerat, suppleuerunt fratres, qui venerunt à Macedonia, & voluntarie dabant. Sed aduerte, quia apostolus dicit argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Itaque non petebat Apostolus, sed accipiebat illud, quod ei sponte, & gratis offerebatur. nota bene.

Et prælatus pro consecratione ecclesie solam procuracionem exigere potest, vt in c. cum sit. de simo. & videbis tex. in cap. cum Apostolus. de cens. & ibi Docto. & de procuracione episcopi videbis optimum

rex in Extravaganti. vaslectionis Apostolus. Sed episcopus non potest exigere procuracionem nisi in casibus à iure expressis, vt per Anto. de Bur. in c. conuenerunt, de off. ordi. & Doct. in c. cauendum. 10. q. 3. vbi dicit, quando episcopus venit pro depositione clerici, debet venire sumptibus suis, & in c. si forte. 65. dist. dicit, q. Episcopi, qui vocantur ad consecrationem episcoporum, debent venire sumptibus suis. Quid si episcopus erat pauper, infra dicitur. Et an valeat consuetudo aliqua, vt pro spiritali aliquid detur temporale, etiam infra dicitur.

Sed si episcopus est diues, non debet accipere procuracionem, exemplo Apostoli. Et si ecclesia est pauper, suis sumptibus episcopus visitabit ecclesiam, cap. cauendum. 10. quest. 3. glo. & Doct. in c. cum sit de simonia.

Et non debet episcopus aliquid temporale accipere pro consecratione vestium, & calice, & similibus, & pro ecclesiastico ministerio exercendo: non debet exigi pecunia pro sacramento, vt per Doct. in c. ad nostram, de simon.

Et dicitur sacramentum quasi facti rei signum, cap. multi. 1. quest. 1. & pro spiritalibus non debet aliquid conferri etiam gratis, si principaliter datur pro ipsis spiritalibus; sed debet conferri gratis ex charitate quadam, de hoc vide Doct. in cap. si quaestiones de simonia. Et an summus Rom. Pont. aliquo pacto inuoluatur vitio, & peccato simoniae, vide Cardin. in cap. 1. de simo. Et ibi vide Panor. & vide eundem Panorm. in cap. extirpanda. §. qui vero de prab. & vide S. Tho. in 4. dist. 25. & in 2. 2. quest. 109. Sed aduertite, quia non est dare simoniam de iure positio; & vtrouque Testamento prohibetur, vt in c. ex multis. 1. q. 3.

Quod autem detestabile sit crimen simoniae, de iure diuino, quatuor exemplis probatur; primo exemplo Giezi, qui propter simoniam, quam commisit, factus fuit leprosus, 4. Regum. cap. 5. Secundo exemplo Iuda, qui vendidit redemptionem omnium, propter quod laqueo se suspendit. Tertio, exemplo Simonis Magi, qui propter simoniam, quam committere voluit, fuit à beato Petro damnatus, Act. 8. Quarto, exemplo Christi, qui omnibus peccatoribus in templo dimisit solos simoniacos in detestationem criminis exclusit, Ioann. 2. Ideo qui simoniaci sunt, spiritus sancti gratiam habere non possunt, vt in cap. qui studet. 1. q. 1. capit. vendentes. 1. quest. 3. Et de iure positio etiam, vt dixi, est reprobrata simonia sub grauius poenitentibus in iure, vt infra dicitur, quae non ligant summum Pontificem.

Itaque concludamus ex superius dictis, quod simoniaci, sacerdotes esse non possunt, cap. quatenus. 1. quest. 10. 1. vbi littera dicit; Quicumque sacros ordines vendunt, aut emunt sacerdotes esse non possunt.

An scriptores bullarum in curia Romana pretium recipientes incurrant simoniam, vide Panor. & Doct. in c. 1. de simo.

Et dico, quod potest dari pecunia clericis, vt vigilent super corpore, nisi sit pactum de dicendo orationes, ita Host. in Summa. Et pro obsequijs mortuorum nihil debet exigi, sed consuetudo pia debet obseruari, vt in c. ad nostram, & cum ecclesia, de simo. de consuetudine laudabili dixi supra. Dixi allegando S. Petrum Act. 8. petrum dixisse Simoni Magi; Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri; nunc dico, quod illa auctoritas loquitur de ordine sacro, & dono Dei, caquos confiterit, 1. q. 1. vbi dicitur; quod sacra lectio testatur, quod vendens dignitatem, & c. & ille text. se refert ad auctoritatem Apostolicam, Act. 8. Itaque videtur ille text. interpretari illam sacram auctoritatem Petri, vt habeat locum in dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis: ideo vendens beneficium ecclesiasticum videtur facere contra sacram auctoritatem beati petri facit tex. in c. si quis dator. 1. q. 3. Vbi dicitur; si quis recepit prebendas sub interuentu pecuniae, non excluditur à perditione simonis magi etiam nunc, & ita damnatur, sicut damnatus fuit Simon magus. Ita eadem poena imponitur vendenti prebendas, quae imponitur vendenti sacrum ordinem, & beneficium ecclesiasticum: quia de iure diuino, vt dixi supra in isto speculo titulo 34.

An presbyter parochialis, & alij sacerdotes possidentes beneficia ecclesiastica debeant gratis spiritalia parochianis administrare: dicamus quod sic. ideo pro benedictionibus nubentium, & exequijs mortuorum nihil exigi debet proprijs sacerdotibus.

Et appellantur proprii sacerdotes omnes illi sacerdotes, qui possident beneficia in illa ecclesia vbi celebrantur exequijs mortuorum: quia omnes illi coadiutores sunt presbyteri parochialis: licet presbyter parochialis sit caput ecclesiae. Itaque sacramenta, & alia spiritalia suis parochianis gratis impendere debent. Et si aliquid ex pacto exigit, simonia est, & exactio significat extorsionem, si sit à nolente. Si autem non ex pacto, sed ex mente sperat, quod postea detur, est simonia mentalis, quae differt ab alia: quia non tenetur restituere acceptum, sed sufficit agere poenitentiam, ita Fel. post alios in c. suam de simonia.

Quid de canonico, qui vadit ad diuina sola intentione, vt percipiat distributiones quotidianas, committit simoniam mentalem. de his omnibus videbis tex. & Doct. in c. cum in ecclesia, & in c. suam, & c. ad Apostolicam de simon. & vide gloss. in c. 1. de cler. non residen. & vide Cardin. in Clem. 1. de celebr. Miss. & videbis Abb. multa dicentem in c. ex parte, de off. dele. dixi superius, quod omnes beneficiati sunt coadiutores.

coadiutores presbyteri parochialis. vide supra in titu. de horis canonicis. c. 33.

Quid de consuetudine, an valeat consuetudo aliqua, vt possit exigi aliquid temporale pro benedictionibus nubentium, & pro exequijs mortuorum, & alijs similibus? Conclude breuiter, quod non valet consuetudo, vt tempore sacramenti aliquid conferatur ab inuito: quia non potest consuetudine introduci, vt aliquid detur pro sacramentis, vbi praesens exactio: quia initium facit simoniae, & vitiosum. Sed valet consuetudo, vt aliquid detur tempore collationis, seu et post facta, vbi ex mera liberalitate populi fuit introducta: ita tamen, vt sacramenta prius liberaliter conferantur. Sed si voluit libere dare tempore sacramenti, potest recipere aut noluit, & tunc ne videantur sacramenta vendi, debent libere conferri, sed postea fieri compulso ad obseruandum consuetudinem, & ita videtur sentire littera in d. cap. ad Apostolicam.

Sed contra hoc fortissimè opponitur; nam ex his, quae sunt mere facultatis, non inducitur consuetudo, nec ex ratione canonica gratis facta, vt per Doct. in l. 1. C. de seruit. & aqua Barro. in l. cum de in rem versio. ff. de vsu. Cynus in l. 1. C. de rebus longè concess. Ioan. And. in c. Ioannes, de clerici. coniug. Sed non obstantibus oppositis, licet teneantur ad obseruantiam laudabilis consuetudinis, quia licet scriptum sit, quod diuturna praestatio facta ex mera liberalitate non producit obligationem, vt not. Innoc. in c. cum ecclesia, de cau. poss. & prop. & per Ang. & Doct. in l. certis annis, C. de pac. illa non procedit in praestatione, quae fit in piam causam, vt per Felin. in cap. ad Apostolicam, de simon. & de tali consuetudine ordinarius est iudex competens inter clericos, & laicos. Et ad inducendam istam consuetudinem sufficiunt 10. anni, quia est praeter ius, & non contra: ita Felin. in d. cap. ad Apostolicam, & de ista consuetudine multa dixit Panormita. in cap. suam de simo. Et ibi dicit Felj. post alios Doct. quod consuetudo habet initium bonum à spontanea obligatione, & voluntate, seculis, si habuit malum initium, puta ab exactioe, quia tunc talis consuetudo non esset laudabilis: ita etiam notantur tener Panor. in d. cap. suam. Vos cogitate.

Itaque ex supradictis collige, quod proprius episcopus, & proprius sacerdos non potest aliquid exigere à laicis, cessante dicta consuetudine, nisi ei sumptus dest. Et distingue latius de mente omnium Doct. & Doct. quod aut proprius sacerdos habet, vt de viuat, & tunc cessante consuetudine non potest aliquid exigere: sed gratis oblatum licite recipere potest, & in c. tua, & c. & si quaestioe de de simo. Si vero defuit sumptus necessarii, tunc si potest non heste sibi aliunde acquirere victum, non potest aliquid exigere; imputet enim sibi, quia tale tenue beneficium accepit, & parat ergo victum manibus, aut industria. c. clericus victum. 1. dist. & ibi est optima glo. Nam Apostolus quaerebat sibi victum manibus, vt in c. cum Apostolus, de censib. Et in c. 20. Act. apostolorum legitur de Apostolo; Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea, quae mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministrauerunt manus istae.

Et simonia committitur non solum impendendo, aliquid spirituale pro temporali, sed etiam omitendo spirituale, quod tenebatur impendere propter commodum alicuius temporalitatis: & sic committitur simonia, quod de iure spirituale committatur, vel omitatur pro comodo temporali per text. & Doct. in c. nemo, de simo. Si vero non potest proprius sacerdos sibi victum quaerere, tunc vel episcopus sibi prouidebit, vel populus poterit compelli ad praestandum sibi necessaria victui, de hoc bona glo. in c. omnis Christianus, de conse. dist. 1. quae dicit, sacerdotem indigentem posse subtrahere spiritalia populo, nisi faciat oblationem, vt de posse viuere.

Sed aduertite, quia Christus dixit Mat. 10. Dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo: sequitur tex. In quacunque enim ciuitatem, aut castellum intraueritis, interrogate, quis in ea dignus sit. & ibi manete, donec excatis, & Apost. ad Corin. 1. c. 9. dicit; Quis militat stipendijs suis vniquam? Si nos vobis spiritalia seminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? nescitis, quoniam qui in sacratio operatur, quae de sacratio sunt, edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant. Itaque Apost. volens rixè laborauit manibus proprijs, quia in illis partibus conueniebat. Et dñs ordinauit his, qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere, dicendo: Dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo. Mat. 10. & Luc. 10. sed ipse Apost. in d. c. 9. dicit; bene poterat viuere de euangelio, sed illa parte non fuit usus apud Corin. sed aliqui illa parte usus fuit, vt in epi. 1. ad Cor. c. 1. dicens eis; Gratis euangelij Dei euangelizauit vobis, alias eccl. spoliari, accipiens stipendium ad ministerium vestrum, & cum essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui. Na quod mihi deerat, suppleuerunt fratres, qui venerunt à Macedonia, & vide in c. de his, de eccl. dist. Itaque meo iudicio per superius dicta populus poterit compelli ad praestandum sibi necessaria victui, proprio sacerdoti indigenti, & ad hoc episcopus est iudex inter clericos, & laicos, & contra inobedientes poterit inuocare brachium seculare. Et ista est, vt dixi, meo iudicio optima via; & scriptum est 23. Exodi: non apparebis in conspectu meo vacuus est, id est sine oblatione, vel sacrificio. & vide in c. omnis Christianus, de conse. dist. 1.

Si vero est episcopus alienus, & pauper, poterit operas suas spirituales locare, non vt directè pro spiritalibus recipiat temporale, sed in compensatione damnorum, quae sustinet in exhibendo praesentiam suam, vt Innoc. in c. quoniam, ne praelati vices suas, & sic intellige gloss. in cap. praecipimus. 2. 1. quest. 2. quae simpliciter dicit, sacerdotem posse suas operas locare, & vide de hoc Panor. in cap. suam, de simo. & CC 3 vide

vide Doct. in cap. significatum, de preb. & ibi Ancha. & vide glo. & Doct. in cap. de cleri. non resid. li. 6. & vide Io. de Imol. post Host. in d. significatum. & dicunt, quod optimum esset locare operas suas temporales pro certa mercede, & conducens poterit dicere, quod gratis celebret, & vide cap. tua nobis, de simo.

Et oratio nullo modo sub pretio venit, cum sit quid spirituale. Et facere pacitionem de Missa simonia est. Sed si clericus non habet alios sumptus, potest accipere denarios, non quasi pretium missa, nec ex pacto, sed quasi sustentamentum vitæ, & ita de oratione priuata, ita Card. S. Sixti in d. c. l. q. 1. & ibi videbis eum in c. gratiam, l. q. 1.

Et aduerte, quod pacitiones in beneficalibus simoniam inducunt, vt dixi in tit. de pens. ecclesiast. supra in isto Spec. c. quam pio. l. q. 2.

Si sacerdos habet beneficium exigere pro celebratione Missa, simonia est, vt vendentes. l. q. 1. Si vero deficit ei sumptus, potest accipere pecuniam; nam & operas suas locare potest, vt cap. sine ne prelati vices suas, & vide tex. & Doct. in cap. iudices. l. q. 1. & non debet suis stipendijs militare, cap. charitate. 3. q. 1. tamen turpe lucrum est quando fit ex avaritia. & vide sanctum Thomam secunda secunda quest. 100. & dicit Ricardus, quod pro annuario celebrando non licet facere pactum de pecunia danda.

Et si sunt in ecclesia diuersa cæmeteria, & taxatur, pro quanta pecunia quis ponatur in tali cæmeterio, simonia est, secundum Hostiæ. & eodem modo si crux specialis portetur ad funus, vt in c. audiuimus, de simonia.

Et simoniacus in ordine quantumcunque toleratus; nec quod ad se, nec quod ad alios, potest Missam cantare; itaque est suspensus quod ad se, & quod ad alios, nec potest renuntiare beneficio, nec dispensatur cum eo, nisi per solum Papam, & de hoc vide Innoc. in c. tanta, de simo. & vide tex. in c. gratiam, l. q. 1. Si vero est simoniacus in beneficio, tunc si est suspensus, non est suspensus, quoad alios, sed quoad se tantum; & si renunciat beneficium, potest ordinem suum exequi post peractam penitentiam; sed illo beneficio retento, in quo fuit simonia commissa, non potest agere penitentiam, vt in c. inquisitionis, de fent. exc. Si vero est manifestus, tunc est suspensus, etiam quod ad alios; & licet renuntiet beneficio, eger tamen dispensatione, sicut quilibet notorius criminofus, vt in c. si de temp. ord. sed potest cum isto dispensari per episcopum, dummodo non sit ille episcopus, qui commisit simoniam, vt notatur in cap. presentium, 3. quest. 5.

Item quod dixi, quod notorius simoniacus in beneficio est suspensus quod ad alios; est verum, quando simonia fuit commissa eo sciente; secus, si eo ignorante, puta per patrem vel amicum; tunc non est suspensus quod ad alios; sed non potest illud beneficium licite retinere sine dispensatione, vt in d. cap. presentium. & notatur in cap. sicut, & cap. nobis, de simo. & videbis Innocen. in d. c. tanta. & videbis Abbatem, & Feli. ibi.

Et ingressus religionis est quid spirituale, vnde pro eo non debet aliquid temporale exigi, aliàs committitur simonia, vt in c. non satis, & in c. quoniam de simo. & tam recipientes temporale pro spirituali dantes, & consentientes, siue mediatores, inuoluuntur vitio simonia, vt in c. inquisitionem, de elec. & c. 2. de confes. Et committitur simonia siue à principio institutionis aliquid temporale ex pacto detur siue annua pensio reddituum, vel pars constituitur; nam videtur conferre beneficium propter illum annuum redditum, vt in cap. non satis, de simo. & ibi ponunt Doct. practicas consueiendi instrumentum, quod aliqua puella recipitur in monasterium, vt non detur aliquid ex pacto, sed pure pro deuotione sua illa puella, vel eius pater offerat monasterio aliquid, vel dicatur volenti intrare, vt secum aliquid apporet, vt possit viuere; non enim debet duci in pactum, & ita intelligo Inno. in c. tua, de simo. & vide de hoc Ioã. And. in c. quoniam eo, tit.

Et si aliquis renunciat titulum beneficij, vt beneficium conferatur alij per Papam, si præcedit pactum, vt habeat certam pensionem, simonia est. Sed cautelam ponit Panor. in d. c. non satis. & loquitur in Cardinali. Vos videte.

Et si puella gratis est recepta in monasterio, quod pauper sit; pater tenetur eam alimentare; & post mortem patris habebit partem hereditatis, ita Hostien. in Summa, in tit. de simon. tex. in auct. de sancti. episc. col. 9. & Doct. Neapolitani in constitutione, in aliquibus. Sed non committit ille, qui est necessarius dare pecuniam pro spiritualitate, sicut qui ex necessitate recipit ad vsuram, vt per Panorm. in c. cum in ecclesia, de simo.

An propter vitium simoniae commissum in electione prelati debeat quis deponi ab officio, & beneficium, dicit, vt per Io. de Ana. & Panorm. in c. inquisitionis, de accusa.

Et pecunia simoniace accepta per regentes ecclesias quomodo distribuetur, vide panorm. in cap. de hoc, de simo. ad finem. Et si donatarius, vel qui alia seruitia recipit, procurat in curia Romana beneficia pro donante, vt se liberet ab illa obligatione antidotali, committit simoniam, & est simoniacus; ita Inno. in c. tuam, de eta. & qual. & ibi exclamat præsertim contra Cardinales procurantes beneficia pro seruitoribus.

Et familiaris alicuius prelati, si inseruit ei principaliter hac intentione, committit simoniam; sed potest ab eo in genere sperare bonum temporale, & secundario etiam bonum spirituale, i. beneficium, itaque

itaque principaliter nullus seruiat pro beneficio spirituali certo, vel incerto consequendo; nec placet licite conferre, si principaliter ducatur ad conferendum pro seruitio temporali recepto, de hoc vide glo. & Anzo de But. & vide panorm. & Feli. in c. cum essent, de simo. faciunt ista ad questionem, quam Host. ponit in d. c. cum essent; Episcopus recipit quendam clericum ad seruitium spirituale præstandum, promittens sibi certum salarium annuatim donec sibi prouideret de beneficio competenti, & dicit licitum esse dummodo specialiter ex pacto se non obligauerit ad seruitium temporale præstandum; sed caueat prelati, ne inducatur ad conferendum beneficium principaliter propter seruitium temporale, vel spirituale recipiendum, sed quia ille meretur, & causa impulsiva, & non finalis sit præstatio seruitij, ita Host. vt supra, & ibi videbis panorm. & Doct. & simoniacus in beneficio non deponitur ab ordine, quando non conuincitur per viam accusationis, vt superius dixi, tex. in c. insinuatum, de simo. de hoc vide in c. inquisitionis, de accusa.

Et pro chrismate non debet à prelati exigere pecunia ab ecclesiis, etiam si sit consuetudo, vt in cap. ea, quæ de simo; non solum pro chrismate, in quantum est sacramentum, sed in quantum est liquor; quia chrisma est quid spirituale, de hoc videbis Card. S. Sixti in c. placuit il 2. q. 1. & videbis doct. & panorm. in d. c. ea, quæ & cap. ad nostram, de simo; & c. in tantum.

Et si aliquis dat beneficia ecclesiastica alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde suis consanguineis prouideat est manifesta simonia, sanctus Tho. in 2. 2. q. 100. ad quintum, & ibi vide an liceat spiritualia dare pro munere, quod est ab obsequio, vel à lingua, & vide ibi Caietanum, & vide Card. S. Sixti, in c. ordinationis, de accusa.

Item si detur pecunia pro electione alienius, simonia est, vide Ant. & Doct. in c. Mattheus, de simonia, & vide in c. quia sicut, de electo & vide Doct. in c. à nobis, de simonia. & Inn. in ca. significasti, de electione, sed si datur, & recipitur pecunia pro eligendo Imperatore, vel Rege, vel Rectore temporali, non est simonia, sed turpe lucrum, secundum Doct. & vide S. Tho. in 2. 2. q. 65. pro exequiis mortuorum nihil debet exigi, sed pie debent consuetudines obseruari, vt in c. ad nostram, de simo. & vide in cap. quæta est l. 3. q. 2.

Et simoniacus efficitur infamia iuris, non ipso facto, sed per sententiam, & de hoc vide tex. & doct. in c. sane l. 5. q. 3. & vide panorm. in c. ex diligenti, de simonia. Et an officiales possint aliquid munus accipere, vide doct. in c. statutum S. Insuper de rescrip. lib. 6. & vide Feli. post Abb. in c. si questiones de simo. & an officia Romane curie sint licita, non est præsentis speculationis; quia manifesta accusatio non indigent; loquantur iura.

Et nota, quod Abbas si pro aliquo accipiendo in monasterio acceperit pecuniam, non committit simoniam. Et simonia committitur ex sola conventionione, spirituali recepto, licet non tradatur temporale, promissum, & non solum si datur prelati, sed etiam si datur suis familiaribus, vt in c. veniens de simo. & in c. ex tuo. Et an simonia vitiet monachatum, videbis Doct. in d. c. veniens, & ita fuit in Giezi, & vide de hoc in c. quoniam, de simo.

Et an redimere vexationem in spiritualibus sit simonia, dixi in c. præcedenti tractando materiam de pensionibus ecclesiasticis.

Et pro absoluendo excommunicatum pretium aliquod exigi non debet, vt in c. aures, de simo. Et beneficium simoniace acquisitum in manibus cuius debet cedi, vide glo. & Doct. in c. de regularibus, de simo. & de simonia ignoranter commissa, vide tex. in c. ex insinuatione. & vide in c. nobis fuit. Et de monacho simoniace recepto vide in c. dilectus il 2. Et prelati simoniaci non potest conferre ordines, quia est suspensus à suis, vt in c. per tuas, de simo. il 1. & in c. per tuas il 2. notant Doct. quod episcopus in diocesi potest facere omnia, quæ sibi papa specialiter non reseruauit. Et simonia est dare pecuniam pro vicariatu, vel pro alia administratione rerum spiritualium, vt in c. consulere, de simo. Et simoniacus non tenetur restituere, quicquid consecutus est ex re simoniace acquisita, sed sufficit agere penitentiam de mente deprauata; & hoc intellige quando interuenit sola affectio, quia ex sola affectione non tenetur restituere, sed in intentione principali deprauata imminet restitutio, de hoc videbis glo. & Doct. in c. fin. de simo.

Sed aduerte, quod sicut in vsura vsurarius tenetur restituere quicquid ex mutuo consecutus est, quia vsura vtroque Testamento prohibetur; & vt diximus in principio capituli, simonia est de iure diuino reprobata, & de iure positivo sub grauibus pœnis, vt superius declarauimus. Quid de Cardinalibus cum promouent aliquem in episcopum autoritate summi pontificis? suo tempore dicemus, quia in presentia non est præsentis speculationis; & ita dico etiam de dignitate Cardinalatus; quia manifesta accusatio non indigent. Sed dicemus infra breuiter, & attendite, quia reuerendissimi domini Cardinales concedunt indulgentias in ecclesiis titu. suo subiectis, vt dixi supra in c. de indulgentiis. Et omnis Christianus procurat ad Missarum solæmnia aliquid Deo offerre, quia dominus dixit ad Moysem, non apparebis in conspectu meo vacuus. Exod. 23. & in c. omnis, de consec. di. 1. Et non apparebis vacuus charitate.

Quid de fraternitatibus, in quibus statutum est, vt nullus recipiatur, nisi promittat aliquid se datum? non est simonia, quia non sunt religiosi stricto modo, vt in rubrica, & c. 1. de regularibus, & ca. ecclesia

ecclesia sancta Maria, de consue. c. cum laicis, quamuis religiosus. de reb. eccl. non alienan. vbi sunt plura genera religiosorum, primum largissime, vnde ille qui magis diligit Deum, dicitur magis religiosus, vnde dicitur religio Christiana, & religio Christianorum, vt in c. 1. de hom. in 6. Item dicuntur religio si clerici seculares: vltimo dicuntur religiosi, & monachi, & regulares, qui stant multum astricti: vt per totum titulum, & doct. de statu regularium.

Quid de dignitate Cardinalatus, attendite, nam reuerendissimi Cardinales eligunt pontificem summum, & eliguntur in pontifices, & eligunt & approbant, & reprobant episcopos ad libitum, iuridice tamen, & recte in presentia summi pontificis, & in aliquibus ecclesiis prouident beneficia ecclesiastica. Ideo iudicio meo dignitas Cardinalatus directe, nec indirecte non potest vendi, nec emi, vt ex supra dictis constat; & mediatores etiam simoniaci sunt, vt iam dixi scribendo de mediatoribus in simonia, & Cardinales habent ius episcopale, in titulis suis, panormit. in capit. dilectus, de capellis monachorum.

Quid dicemus de protectoribus regnorum, an possint exigere pecunias a promouendis in episcopatus? loquantur iura iurata.

Si promitto tibi ecclesiam, vt negotium meum in Romana curia procures, simoniacus es, vt in c. euesset, de simonia, secus, vt supra dixi, si seruo gratis, licet secundario sperans a te beneficium. & vide de hoc Host. & Goff. in Sum. & vide Doct. in c. tua nos, de simo. & aliqua crux specialis poterit pro pecunia, vt per Host. in summa, & vide Doct. in c. sicut, & c. audiuius, de simo. & ibi videbis, quando ecclesia habet diuersa cimiteria.

Dixi superius, simonia est voluntas studiosa emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum; voluntas autem ponitur ibi non pro potentia, sed pro actu eius. Omne enim peccatum committitur actu voluntatis; studiosa dicitur; id est, deliberata; nam sola deliberatio rationis potest committi istud peccatum, sed non ponitur in iudicio ecclesie, que non iudicat de occultis; sed alij exponunt, studiosa, id est, ad opus exterius procedens.

Spirituali autem dicitur tripliciter, scilicet essentialiter, vt gratia, & virtutes. Causali, vt sacramenta que causant gratiam. Adualiter seu effectiue, vt predicare, corrigere, visitare, & orare, & huiusmodi qui sunt actus spirituales.

Spirituale annexum, dicitur dupliciter, secundum sanctum Thom. in 4. vno modo, sicut est spiritualibus dependens; vt habere ecclesiastica beneficia; quod dicitur spirituali annexum; quia non competit nisi habenti officium clericale. Alio modo dicitur spirituali annexum; quia ad spiritualia ordinatur sicut ius patronatus, quod ordinatur ad presentandum clericos ad beneficia; & vaia sacra que ordinantur ad sacrorum usum.

De precibus, que dicuntur munus a lingua, quando, vel quomodo inducant simoniam, vide sanctum Antoninum Archiep. Flor. in 2. par. tit. 1. c. 4. vbi dicit, simplex togatio sine promissione temporalis, & sic simplices preces simoniam non inducunt. & videbis etiam de hoc in capitulo tua, de arate, & qua lirata.

Et ibi per sanctum Antonium, vbi supra vibebis, an papa committat simoniam, & dicit, quod sic, sed si papa ex certa scientia scit, quod degentes in curia committunt simoniam; & tolerat, & si peccatum non euitent, poenam tamen iuris positam euadunt, vnde qui habuit beneficium in curia per simoniam; si habet conscientiam, quod emanauit de conscientia papae conferentis, poenitendo de peccato non habet resignare. Sed vt dixi supra, simonia est de iure diuino; est autem simonia mortale peccatum, quia contra iustitiam, & contra legem diuinam, & naturalem. Et papa subditus est predicis legibus Dei, & naturalis, vt alij homines; & vide S. Tho. in 4. di. 25. & in 2. q. c.

Et de munere ab obsequio, vide vbi supra sanctum Antoninum, & ibi videbis de redemptione vexationis.

Circa sepulturam, vide Doct. in c. abolende, de sepulturis. dicentes, ratione terrae in qua sit sepultura non debent clerici quicquam exigere, etiam prae textu consuetudinis, & in cimiterio, vel ecclesia non potest laicus habere sepulturam, vel ius sepeliendi respectu proprietatis. Sed quod ad usum potest habere laicus, vt ipse & sui sepeliantur, nec eo inuito potest extraneos sepelire, tex. in l. 1. §. vltim. ff. de relig. & sumpt. fune. Sed propter necessitatem poterit extraneus tibi sepeliri. Arch. in c. precipiendum 14. q. 2. dicens; Episcopus potest concedere vni quod sepeliatur in sepulchro alterius; & Bart. in l. 1. de operibus publicis dicit, Sepultura vnius non potest alteri dari per reuocem ecclesie, nisi ex iusta causa. & vide de hoc Doct. in §. religiosum, institut. de rerum diuisione. & ibi dicunt, quod sepultura non potest alienari. & vide Feli. in c. quanto de iudic. & vide sanctum Thom. in 2. 2. q. 100. art. 4. an possit quis praescribere ius sepulchri, vide tex. cum glo. in l. pen. ff. de mor. infe. Sed quando est consuetudo, vt aliquid detur ecclesie pro loco sepulturae, debent tamen prius illa officia impendi, & postmodum debet fieri compulsio ad obseruandam consuetudinem, vide Panor. in d. c. abolende. Sed non sufficit probare possessionem percipiendam, nisi probetur quod solutum fuit facta, ex deuotione fidelium. vide Paulum de Castro in consil. 400. id est in antiquis impressionibus incipienti. Viso processu, & vide in consil. 369. incipienti. Circa primum.

Et

Et ecclesia consecratur, cum oleo sacro, & cimiterium, est minus dignum; quia benedicitur pariter ibi.

Item notabis, vt superius dixi, quod pro sepultura nihil muneris exigendum est, vt in c. quae est nobis 13. q. 2. & etiam coacti de sepultura pretium non debemus accipere, vt in c. postquam 13. q. 2. vbi litera dicit,

Postquam pretio victus est Ephron, vt sepulchrum venderet, & acciperet argentum; licet cogente Abraham. Gen. 23. Vau, litera quae apud illos pro o, legitur ablata, de eius nomine est, & pro Ephron appellatus Ephraim, significante scriptura, non eum fuisse consummatum, & perfectum virtutis, &c.

Et in ciuitate Arbez, id est Ebron, Adam tumulatus est, & Ebron, dicitur trium virorum, vt in capit. Ebron 13. q. 2. quia ibi sepulti sunt tres patriarchae, cum tribus vxoribus suis, id est Abraham, & Sara, Isaac, & Rebecca, Jacob, & Lyra; Adam (vt dixi) & Euan vxorem suam, & ibi dicitur etiam Thobias, dicitur ad filium suum; Cum acceperit Deus animam meam; corpus meum sepelies; & honorem habebis matri tuae omnibus diebus vite eius, & cum ipsa compleuerit tempus suum, sepelies eam iuxta me in vno sepulchro, & Augu. & transumptum in c. vna q. 13. q. 2. dicit, vnaqueque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte. Itaque non sunt continenda, aut abiicienda corpora defunctorum, maxime iustorum, vt in c. anima defunctorum 13. q. 2. Sed Rachel, non in Ebron, sed iuxta Bethlehem tumulata legitur. & vide in d. c. vnaqueque, & ibi etiam dicitur, Vbi autem quisquam tumulandus sit, legibus expressum non est; & ideo in voluntate tumulandi consistit; quia quae legibus expressa non sunt, arbitrium sequuntur humanae voluntatis. Sicut notatur in c. de causis de officio delegati. & in d. c. vnaqueque mouet glossa. questionem, An vxor teneatur sequi virum vagabundum; ibi videbis.

Materia ista profundum pelagus est, & obscenum; & multi inuoluntur in illa exitate, & obsecantate, ideo arbitrio Dei. & sacri summi Romani pontificis anima questione tante noscenda; improbitatis materiam relinquamus. sed vide Host. & Goff. in tit. de simonia. & vide Doct. in tit. de simonia, & vide de Ioanne Maiorem in 4. di. 25. & vide S. Thom. in 2. 2. q. 100. & vide in a. r. 5. & ibi vide Caletanum in comment. vtrum simoniaci sint suspensi quoad ad se, & quoad ad alios. Doct. in cap. praeter 3. distinct.

Iubente Domino meo Illustrissimo, & Reuerendiss. Card. razeo, hunc tractatum de simonia composui, cum commoraberis Romae in domo sua Illustris, dominationis, anno M. D. LVI.

An iuste liceat Catholico Regi nostro in occurrenti calamitate petere, & exigere a personis ecclesiasticis aliquam partem fructuum ecclesiasticorum, interueniente tamen approbatione me, & consensu Sacri Summi Romani Pontificis. Cap. LXIII.

Dixi in 24. c. q. res ecclesiasticae, vel bona ecclesiarum possunt licite alienari pro redemptione captiuorum, & pro alimonia pauperum; nunc quero, & maxima cum instantia peto, si in hodiernis calamitatibus Rex Hispaniarum Rex optimus, & dominus noster possit petere, & iuste exigere medietatem fructuum decimarum a clericis, & personis ecclesiasticis pro tuenda, & seruanda religione a Saracenorum incursum, & a magno infideli Rege Turcharum; & quia res magni ponderis est, premitto aliqua, & ex praemis quae resoluta manebit, & facilis.

Primito primo, q. Rex Hispaniarum est Monarcha in regno suo, & de iure non recognoscit superiorem, vt est glo. notabilis, & aurea in c. Adrianus, il 2. 63. di. vbi legitur; Reges Hispaniarum cum non subessent imperio, regnum ab hostium faucibus eruerunt. & Old. in consil. 69. dicit; Reges Hispani terram illam per arma ab infidelibus acquisierunt; & de hoc videbis Doct. in c. per venerabilem, qui filij sint leg. & vide Alb. in l. cunctos populos de sum. Trin. & fid. cath. & quod Rex Hispaniae de iure non recognoscit superiorem, tex. est in prima partica tit. 5. l. 18.

Et altius historiam recensendo; primi quidem Gothorum Reges Athanaticus, vel secundum alios Alaricus; a quibus Rex philippus, Rex Hispaniarum, & dominus noster indubitatam trahit originem ex grata Honorij Imperatoris concessionem Hispanias viriliter aggressi sunt, & Vandalos; Sui uosque de bellando ab Hispania eos expulerunt; & in Africam fugere coegerunt; quia tyrannice, & contra Imperatoris voluntatem occupauerunt; & ex tunc postquam Hispanicam monarchiam adepti sunt, vsque ad tempora nostra Reges Gothi regnauerunt, & in sempiterna secula regnabant. Ipse vero Gothorum Reges discurruntibus annis construxerunt sacra templa, & ecclesias, vbi diuina officia virtute diuina celebrarentur, & ornamenta plurima ministrarunt, ex quo ius patronatus in eisdem ecclesiis, praesertim cathedralibus acquisierunt, & specialiter sibi reseruauerunt, vt in c. nobis, & c. praetera de iure patro. de quo vide Arch. in c. lectis 63. di. & Bal. in proce. decr. §. rex pacificus. & videbis Doct. palacios Ruuios virum grauem, magnae auctoritatis, & doctissimae in Tract. suo de benef. in curia vacantibus §. 8. & dixi supra in isto Spec. in c. de bello, in prim. Et tale ius patro. transit ad filios, & nepotes, quorum nomine intelliguntur praenepotes, & caeteri descendentes. Itaque patronatus transit ad haeredes in perpetuum. bon. tex. ad hoc in c. filiis 16. q. 7. & de hoc in c. Frigentius. & ca. piz mentis ead. q. & cau. &

16. q. 7. ubi dicunt Doct. quod quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur, scilicet successione, donatione, permutatione, universitatis venditione.

Et ius patronatus est potestas providendi ecclesie procedens ex beneficiis ante consecrationem ecclesie collatis. colligitur hæc definitio secundum Arel. ex diversis iuribus. Host. verò sic diffinit: Ius patronatus est potestas presentandi institutum ad beneficium ecclesiasticum; addens, quod providentia patroni consistit circa duo, scilicet temporalia; & spiritualia; tenetur enim pro temporalibus esse sollicitus, ut diligenter & rationabiliter in ecclesia eligere, qui divina officia digne valeat celebrare. Et ius patronatus dicitur propter defensionem, quam patronus debet imponere ecclesie. Et non est ius spirituale proprie, cum laico competat, & ad hæredes transeat, ut dixi, sed est annexum spirituali, ut in c. de iure patro. doct. in c. quanto, de iud.

Et tribus ex causis patronatus acquiritur. primo, sex ecclesie constructione; secundo ex ecclesie donatione tertio ex territorio ad ecclesiam fundandam collatione; De donatione, & constructione vid. de in d. c. filius 16. q. 7. de fundi collatione. cap. Abbatem 18. q. 2. Et constructione, vel fundacione dicitur ille, qui a principio, & de novo construxit, & donavit. Et acquiritur ius patronatus ante consecrationem, quod consuetudo antiquata debet constri, & territorium ubi constructus assignat, aliis construi non posset; & dotis collatione dotari, aliis constri non debet, ut in d. c. Frigentius et pignoris.

Sed ad corroboracionem mea conclusionis scilicet quod Reges Hispanie sunt antiqui ius patronatus ecclesiarum, ut dixi, adduco optimum tex. vnicuique & singulare in c. cum longebat 6. vbi probatur, quod consuetudo antiquata, & prilca erat in tota Hispania, quod quando moriebatur aliquis episcopus, congregabantur omnes episcopi comprovinciales; & obitus episcopi significabatur regi, & Rex eligebat electio concilio episcoporum animabatur, ut ab eo comprobaretur. Sed quia hoc erat valde difficile, & onerosum, cum propter longitudinem itineris, citò non possent episcopi congregari, statutum est, in concilio Toletano, ut Toletanus archiepiscopus omnia episcoporum suppleret, sicut obitus episcopi, Regi nuntiaret, & electionem factam a Rege comprobaret, & confirmaret, & electum consecraret. Est argumentum, quod propter loci, & temporis difficultatem aliquid sit ab aliquo, quoniam aliis non deberet fieri, ut electio, & consecratio. Itaque ne propter viarum discrimina ordinatio ecclesiarum periculose differatur, concessit papa archiepiscopo Toletano, ut presentaret per Regem Hispanie postea confirmare, & consecrare, ut in d. c. cum longebat 6. distin. & ita Car. sancti Sixti, ponit casum in lectura sua.

Sed de iure communi omnis electio spectat ad capitulum, ut c. cum ecclesia sutrina. de causa pos. & prop. sed Reges Hispanie continè fuerunt patroni, ut dixi, & vide sacrum concilium Tridentinum, in sess. 25. c. 9. in decreto, de reformatione.

Et debetur patrono honor, onus, emolumentum, ut presentat, præsit, defendat, alatur egenus; cõpetit ergo sibi aliquid honoris, aliquid utilitatis, aliquid oneris; honor consistit in presentacione, & reuerentia. Onus consistit in eo, quod precipuus defensor ecclesie est; unde tenetur ecclesiam ab omnibus oppressoribus, & oppressiõnem defendere; unde aduocatus, & defensor dici potest, & de rebus ecclesie sollicitudinem debet gerere, ne defraudetur ecclesia, ut in d. c. filius. Emolumentum, & utilitas est competiti, quoniam in tempore sue necessitatis sustentandus est, ut in d. c. quicunque 16. q. 7. & alius est debita ratione, ne eget.

Sed credo, quod persona, & qualitas, & dignitas patroni est consideranda, & ecclesie, vel ecclesiarum facultates sunt etiam consideranda; quia aliter est providendum nobili, & aliter ignobili; qualitas necessitatis etiam consideranda est, quia si patronatus esset Rex, vt catholicus Rex noster patronus omnium ecclesiarum Hispanie; & necessitas vrget de Christiana religione tuenda, vt in presentia, quid dicendum? secundum ex infra dicendis remedium optimum in promptu erit.

Item præmitto, quod reges nostri semper continuas temporibus fuerunt, & sunt fortissimum propugnaculum catholicæ fidei, & excessibus sumptibus, & laboribus debellauerunt; regnum Granatæ intra fines nostros situatum, & propagando dominium suum transfretauerunt mare nostrum, & intra regna infidelium, Saracenis profligatis, fortissimam arcem illam Mazalquivir vulgariter nuncupatam, expugnauerunt, ciuitatemque famosam Oram expugnauerunt, & etiam arcem vulgo nuncupatam Mellilla, & etiam fortissimam illam arcem vulgo nuncupatam el regnon; quæ omninò in presentia possidemus, tanquam præsidia munimenta que Christianæ religionis, postmodum verò vario Marte pugnando magnam substantiam pro defensione Reipub. Christianæ profuderunt. Nouissimè autem diuus Carlous V. Imperat. Rom. semper Augustus genitor catholici regis nostri pro seruacione religionis in Africam transfretauit, & contra Arabes, & Turchas bella crudelissima gessit in regno magna Carthaginis, vbi post varia trophæa ab eis viriliter obtenta, ingentes legiones Machometanas superauit, profligauitque. Et post tam insignem famosam victoriam, & præclarissimum triumphum, regnum Tunecis in suam ditionem redegit, octingintaque triremes infidelium à Christianis in litore maris expugnatae sunt, fortissimam arcem in loco Goletta nuncupato construxit, quam bene munitam hodierna die maxima cum diligentia conseruamus. Quid multis? iam in seruitute essemus, nisi catholici reges nostri gladio bellico nos à iugo seruitutis acriter certando libetasset; quia in debellacione magnæ Carthaginis quindocim

cim millia capita Christianorum à captiuitate paganica liberata sunt; & in pristinam libertatem redacta.

Præmitto etiam, quod catholici Reges nostri habent classem multarum triremium numero sexaginta in mari Hiberico, & in mari Ligustico, & in mari Siculo, & in mari Balarico, vbi triremes nostræ toto tempore versantur, semper in continuo motu ad propulsandas continuas inuasiones à piratis infidelibus factas, quia quotidie rex feussimus Turcharum maximo, & crudelli affectu Christianam religionem persequitur, quid moror? in anno 1551. & 1552. & 1553. & 1554. & 1555. & 1556. & 1557. & aliis superioribus annis gentes Turcharum magna classe triremium, totum mare nostrum crudeliter inuaserrunt deprelando ciuitates nostras, & amicorum nostrorum; debellauerunt etiam fortissimam illam arcem Bonifacii in regno Corsice, vt omnes scitis, atque vtinam non sciretis. In istis etiam bellorum tumultibusannoniam, & quasi omnem Hungariam infideles tyrannicè occupatam habent, quod omnibus in aperto est.

Præmitto etiam, quod à quadraginta annis citra maxima discessio in ecclesia Dei orta est ob Christianorum discessionem à catholica Rom. eccl.

Item, & vltimò præmitto, quod secundum B. Ambr. in lib. de Off. res ecclesie, vel ecclesiasticæ possunt alienari, & vendi tempore necessitatis pro alimonia pauperum, pro redemptione captiuorum, &c. in his quidem vasa pretiosa, & sacra etiam debent alienari secundum B. Ambr. vt dixi; & transumptiue in c. aurum habet ecclesia 12. q. 2. cuius verba sunt; Aurum ecclesia habet, non vt setuet, sed vt etoger, & subueniat in necessitatibus. Quid est opus custodire, quod nihil adiuuat? An ignoramus, quantum auri, atque argenti de templo domini Assyrii sustulerunt? Nonne melius constat sacerdos pro alimonia pauperum si aliqua subsidia desunt, quam si sacrilegus contaminat, & asportat hostis? Nonne dictus res est dominus; Cur passus es tot inopes fame mori? certe habebas aurum, unde ministrasses alimonia. Cur tot captiui in captiuitatem duci, nec redempti ab hoste occisi sunt? melius fuerat, vt vasa iuentium seruare, quam metallorum. his non potes responsum referre, quid enim dices? timui ne templo Dei ornatus deesset; respondeo, aurum sacra non querunt, neque placet, que auro non emuntur: ornatus sacrorum redemptio captiuorum est; vera illa sunt vasa pretiosa, que redimunt animas à morte, ille vero thesaurus est domini, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. Et post pauca; Nemo potest dicere, cur pauper viuat; Nemo potest queri, quia captiui redempti sunt; in his generibus vasa ecclesie etiam iniuncta confringere, constare, vendere licet. Ideo dominus habebat loculos à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatis, & aliis indigentibus tribuebat, Ioan. c. 13. & c. habebat 12. q. 1. Et Augustinus dicit, & transumptiue in dicto capit. habebat. Clericis nullo modo licet habere quid proprium, sed res ecclesie non quasi propria, sed vt communes, & domino oblata cum summo timore, non in alios, quam in præfatos vsus sunt fideliter dispensande. Itaque ecclesia tenetur redimere omnes captiuos, sed ecclesie Hispaniarum suos tenetur redimere, & sic de ceteris, vt per Doct. in c. sicut omnino 12. q. 2.

Item in 6. synodo vniuersali fuit statutum, & definitum, vt in c. Apostolicos 12. q. 2. vbi litera dicit; Apostolicos, & paternos canones renouans hæc sancta, & venerabilis synodus definit, neminem proflus Episcopum vendere, vel vt quicumque alienare Ciminilla, & vasa sacra, excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata, videlicet pro redemptione captiuorum.

Item Gregorius Episcopo Mellano scribit; Et sacrorum canonum legalia statuta permittunt ministeria ecclesie pro captiuorum redemptione esse vendenda, vt in c. vt sacrorum 12. q. 2. similis tex. in c. sacrorum ea. q. & cau. vbi litera dicit, Sacrorum canonum statuta, & legalis permittit autoritas licite res ecclesiasticas in redemptionem captiuorum impendi. similis tex. in c. sicut 6. sed notando, ea. q. & causa. & in c. ecclesiarum seruos, est similis tex. ead. q. & causa. Hoc prudentia dicitur, inclinari ad hoc etiã misericordia, & proximorum dilectio, sic docuit Christus, Matth. 19. Si vis perfectus esse vade, & vende omnia, que habes, & da pauperibus; licet multi cum diuitiis habuerint virtutes, vt Abraham, Dauid, Iacob; sed crudele plene est, autem in theca tubiginari, & proximum fame mori, aut carcere cruciari: vnde Saluator ait Matth. 6. Facite vobis amicos de mammo in iniquitatis. Itaque in iuribus allegatis probatur, quod ecclesia tenetur redimere captiuos, quia timetur periculum, seu mors anima, vt in c. ipsa pietas 23. q. 4. & ornatus sacrorum redemptio captiuorum est (vt dixi) quia per redemptionem captiuorum ab infidelibus eripiuntur animæ à lapsu erroris, & verius ornatus ecclesie lapidibus viuus, quam auro, & argento mortuorum; sanctus est templum Spiritus sancti, quod fideles sunt, omni ornatu templi corporalis; & quanto pretiosior sit anima corpore, tanto magis ea, per que anima liberantur à morte scilicet eterna, in redemptionem captiuorum, & petrus dixit in canonica; Non enim auro, & argento redempti estis, sed pretioso sanguine Christi. Igitur ille est pretiosus thesaurus, qui captiuos redimit, quos sanguis Christi operatus est, scilicet in redemptione. Apoc. 5. Redemisti nos in sanguine tuo. Ideo, vt dicit tex. in d. c. aurum; Nemo potest dicere, id est obicere, quare bona ecclesiastica sunt expensa in redemptionem captiuorum, cum ad hoc sunt ordinata, ita Doct. & doctissimus Cardinalis sancti Sixti in d. c. aurum habet ecclesiam, præcipue, quod Archiepiscopi, & Episcopi, & omnes clerici viuentes de patrimonio Christi, & dispensatores, & vsuarij, & non vsufruuarij sunt, quia non domini fructu, neque

neque de his testantur, nec possunt testari, utpote nec domini rerum, ut dixi latissime supra in isto Speculo cap. 6.

Itaque ex præmissis meis, inuicissime catholice Rex, constat manifeste maiestatem vestram esse patronum ecclesiarum Hispanie, aduocatum, defensoremque, constat etiam in necessitatibus propriis, & publicis de iure succurrendum fore a personis ecclesiasticis, & præcipue a prælatis Hispaniarum: constat etiam Maiestatem vestram imagine antecessorum fortissimum Catholicæ fidei propugnaculum esse; constat etiam sanctissimum Regem Turcharum esse in præsentia verum voracem, deuotorem Christianæ Reip. deminuatorem, exterminatoremque. Constat etiam exercitum marinum Turcharum superiorum continuo esse exercitum marino nostro, & semper in mari præmineat, ut ex euidencia facti notorij permanentis apparet; & constat etiam, inuicissime Catholice Rex, ex præmissis meis, bona ecclesiastica, & vasa consecrata posse alienari, & vendi in tam euidenti infortunio, & occurrenti calamitate, cum ad hoc bona ecclesiastica sint ordinata; cum Archiepiscopi, & omnes clerici sint vsuarij, & non vsufructuarij, ut dixi. Constat etiam, totam salutem religionis nostræ in classe esse, quia si supra mare exercitum centum triremium habuissimus, non solum à iugo feruitus eslemus exempti, sed intra fines suos tutissima præsidia munissemus. Et quia tota difficultas in pecunia consistit, inquirendum est, ubi facilius pecunie inueniendæ sunt, quia certum est, quod redditus ordinarij & extraordinarij Regnorum nostrorum non sufficiunt, neque alia honesta seruitia, quæ vltro, sponteque laici continuo offerunt, ut ex euidencia facti manifestum est. Ideo in euidenti infortunio, in deminoratione, & annihilatione religionis nostra clara, quid dicendum, o bone, inuicissime, catholice Rex? cum infideles te ad arma prouocant inuisum; defenso de iure naturali est, licitum est se contra vim tuam, vimque repellere licite, omnia iura clamant: ideo necessarium est, ut totis viribus Maiestas vestra totum gregem sibi commissum defendat, excepto Christo, qui animam suam pro nobis posuit, & exemplo petri, qui pro corpore Christi, id est pro ecclesia corporaliter pugnavit. In hoc cognouimus omnes charitatem Dei, quia animam suam pro nobis posuit, præcipue, quod Regibus, & secularium dignitatum administratoribus defendendum ecclesiarum necessitas incumbit; ideo dixit papa Leo in c. res 23. q. 5. Res autem omnes aliter tue esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, & sacerdotalis defendat authoritas. Ideo clementissime catholice Rex, totis viribus centum triremes construat ex redditibus ecclesiasticis super abundantibus; quia ex præmissis meis constat clare, omnia bona ecclesiastica superabundantia, & omnes fructus ecclesiasticos superabundantes debere expendi in Christiana religione tuenda, deducto victu necessario ministris, sed cum moderamine. Et dico, quod ex beneficiis non transcendentibus summam ducatorum centum, nihil exigendum est; quia pro victu, & vestitu, prædicta summa ducatorum centum necessaria est, bene facit tex. in c. 13. 24. sess. sacri Concilij Tridentini. ubi beneficiorum non excedentia summam ducatorum centum, non sunt grauanda pensionibus.

Et qui altari seruit, de altari viuere debet. Intellego hoc, si clericus non habet, nisi unum beneficium, & in eo residet; nam si habet plura beneficia, dico, ut supra quia ex beneficiis non debet habere nisi vicium, & vestitum, ut dixi; & pluralitas beneficiorum reprobatæ est à iure, ut dixi latè supra in isto Speculo, in titulo de pluralitate beneficiorum, & vide in capit. Episcopus 12. q. 1. & vide in capitulo. 1. & ibi glo. 2. i. q. 1. ubi dicitur; Audiuimus enim ex ipsa Dominica voce, quod nemo potest duobus dominis seruire.

Sed si aliquis diceret, Nihil statuendum est contra libertatem, & immunitatem ecclesiarum. Et maxime quia quæ semel Deo oblata sunt, non debentur amplius ad humanos vsus conuerti: & Rex debet defendere ecclesias, non spoliare. Respondeo hoc faciendum esse de consensu, & dispensatione summi pontificis, in cuius manibus iura sunt, & ecclesiarum immunitates: & iuste actum fuerit, quod per supremam sedem fuerit dispensatum, & non aliter: ipse enim pater vniuersalis est, & in necessitatibus verè cognitis non deest. propterea dico de mente omnium Doctorum, quod si est aliquid explicandum, quod respiciat pietatem, & publicam utilitatem ecclesiarum, ut in casu nostro, & non a remotis, per quandam consequentiam tenetur clerici, & ecclesia contribuere cum laicis. Ideo si necessitas, vel utilitas concernit de directo, & principaliter vniuersalem utilitatem laicorum, & clericorum, ut in presentia tenentur clerici, ut dixi, contribuere cum laicis, cum agatur de generali utilitate totius Christianitatis; & in tali casu oportet ut oronque consensum interuenire, scilicet clerici, & populi: quia quod omnes tangit, debet ab omnibus comprobari; præcipue ubi agitur de religione seruanda, de captiuis redimendis, de pauperibus alendis. Et pugnamus pro veritate fidei contra hostes Christianæ reipublicæ; quia tunc ecclesia debet nedum subuenire, sed omnia bona sua distribuere, ut in d. c. aurum ecclesia habet, cum suis concordantijs. ita Panor. in c. non minus, de immunit. ecclesiarum. secus autem est in alijs particularibus necessitatibus, quando utilitas non concernit de directo, & principaliter vniuersalem utilitatem religionis.

Sed in refectione murorum Brundisii, Hidrunti, Tarenti, Manfredonia, Baruli, vel ciuitatis Barij, vel nouæ Carthagini, ubi de directo talis refectione vniuersalem respicit utilitatem totius Christianitatis, non habent locum iura loquentia de immunitate ecclesiarum, quia tractatur, ut dixi, de componendo religionis statum contra Turcharum potentiam, vimque repellendo: ideo non habet locum cap.

aduersus

aduersus, de immunit. ecclesiarum, quia loquitur in casu suo, & non ubi expensa est necessaria pro catholica religione tuenda, ut in casu nostro. ita Panor. in d. c. non minus, ubi eleganter loquitur. Sed in casu nostro loquitur tex. in l. nullus, il 3. de angarijs, & per angarijs lib. 10. cum suis concordantijs. ubi dicitur: Nullus penitus cuiuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosanctæ ecclesie, vel domus regie tempore expeditionis excusationem angariarum, seu per angariarum habet: quia loquitur in expeditione grauissima, ubi notorie constat periculum religionis ubi Imperator potest similem legem statuere, quia tractatur de toto assè, & de periculo mundi. per tex. singularem in c. Res 23. q. 5. cuius verba sunt, Res autem omnes aliter tue esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent; & regia, & sacerdotalis defendat authoritas, facit tex. in c. principes. §. cognoscant. ead. quæst. & cau: ubi litera dicit; Cognoscant principes seculi Deo se debere esse reddituros rationem propter ecclesiam, quam Christo tuendam suscipiunt. Nam siue augeatur pax, & disciplina ecclesie per fideles principes, siue soluat; ille scilicet Deus ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit. facit etiam tex. in c. dicat aliquis. ea. quæst. & cau. ubi litera beati Ambr. dicit in §. præterea, sicut principibus, & potestatibus fidem, & reuerentiam exhibere cogimur. ita secularium dignitatum administratoribus, defendendarum ecclesiarum necessitas incumbit; quod si facere contempserint, à communione sunt repellendi. similis tex. in c. administratores. & in c. Regum; ea. q. & cau. Itaque defenso temporalium principibus, & præcipue Imperatori commissa est, & per consequens idem quoque commissum esse videtur, sine quibus iurisdicatio explicari non potest, per ea que notantur in l. 2. de iurisdic. omni. iudi. bene faciunt ad hoc ea que scripsi in isto Spec. c. 5. ad finem. omnino vide.

Et de immunitate, & libertate ecclesiastica vide ea, quæ scripsi supra in isto Spec. c. 35. & vide petrum doctissimum de Ancharano in c. non minus. de immunitate ecclesiarum ad finem, sic dicentem, postquam noua, & vetera recolligit.

Ex prædictis possit dari certa doctrina, quod ubi quicunque tractatur de communi utilitate clericorum, & laicorum simul & permixtum, clerici tenentur contribuere simul cum laicis, quia ubi commodum, ubi onus, ut in Clementina 1. de censibus. Vnde audiui fuisse conclusum à doctissimis viris, quod ad aggeres, qui sunt iuxta mare, vel flumina propter timorem inundationis, tenentur pro possessionibus suis contribuere clerici, sicut laici propter commune periculum. Idem etiam ad euitandum rapinas, incendia, captiuitates, & alia multa mala; hic enim ut laicorum, ita clericorum versatur utilitas: addit etiam, item clerici tenentur vigilare pro custodia ciuitatis, & tuitione, ut in capit. peruenit, de immunitate ecclesiarum. Item nulla maior pietas, quam defendere religionem ab infidelibus capit. fortitudo, 23. quæst. 3. ubi litera beati Ambrosij sic dicit; Fortitudo, quæ bello tuetur à barbaris patriam vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena iustitia est. facit, tex. in capit. si quis. & cap. non inferenda, ead. quæst. & cau. & hac ratione etiam pro pace, & quiete, qua tuetur, & defendari debent, Imperatoribus tributum ab ecclesia persoluerendum est, ut in cap. tributum 23. q. 8. itaque de exterioribus suis ecclesia tributum reddit. & tu videbis ea, quæ ego scripsi supra in isto Speculo in titulo de immunitate, & libertate ecclesiastica; ubi dilucidavi omnia. Ideo omnibus bene consideratis assertio, & conclusio mea plana est inueniri; quia iuste licet catholico Regi nostro petere, & exigere à clericis, Archiepiscopis, & Episcopis medietatem fructuum ex beneficiis ecclesiasticis, ut dixi, pro necessaria defensione, & tuitione Christianæ reipublicæ; & si vnquam nunc maxime necessarium est; sed catholicus Rex noster cum maximo moderamine hoc faciet, interueniente consilio, & consensu omnium Archiepiscoporum, & Episcoporum, ut per Panor. in capit. aduersus, de immunitate ecclesiarum, quia tex. in d. c. aduersus, loquitur in casu suo: quia ubi quicunque tractatur de generali utilitate Christianæ reipublicæ non loquitur tex. in d. c. aduersus, ut concludunt Doct. & dixi supra in cap. de ecclesiastica libertate. Et quia multitudo facilis est ad dissentendum, exigentia fiat consulto sacro summo Romano pont. & eo consentiente iudicio meo; ut dixi, & non aliter. Vasa sacra vendi debent, tamen, ut dixi, pro necessitate ecclesie, & pauperum, & pro redemptione captiuorum materia eorum vendi potest, dummodo præmissa oratione contringatur, quia post contractionem non intelliguntur esse vasa sacra: sed purum metallum. Et dico quod principes in necessitate possunt accipere de thesauris ecclesie, pro conseruatione religionis; tex. singularis in capitulo decimo octauo. Regum, 4. ubi sanctissimus Rex Ezechias pro Religione conseruanda Regi Assyriorum dedit trecenta talenta auri: & dedit omne argentum quod repperum fuerat in domo domini; & in thesauris Regis; & hoc fecit necessitate compulsum.

Sed scripta mea non ligant monasteria monialium, nec ligant monasteria fratrum, nec monasteria monachorum, nec ligant alia religiosa, & pia loca; quia tales non sunt vsuarij bonorum suorum, nec veri domini; sed Archiepiscopi, & Episcopi, & alij clerici, ut dixi; nec sunt veri domini fructuum decimarum. Sed quia alia pia loca ex gratia speciali possident aliqua beneficia ecclesiastica de talibus beneficiis dico, ut supra.

Verum est, quod extra necessitate cogente nullus exemptione gaudet, quia in tali casu omnia bona sunt communia, bonus tex. in c. discipulos, de consecra. distin. 5. ubi litera dicit; Discipulo sicut p. sagetes transeundo euellerent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quia coacti fame

hoc fecerunt, ideo necessitas non habet legem, vt in dicto cap. discipulos. & c. si quis, de furtis, & c. sicut, de consec. distin. 1. Sic propter necessitatem David comedit panes propositionis. Matth. 23. Regum 1. cap. 21. & propter necessitatem famis potest pater distrahere filium, vt in 1. 2. C. de patribus, qui filios distraxerunt. Et ratio est, vt dixi, quia in necessitate omnia debent esse communia, optimus textus etiam ad hoc in c. sicut hi 47. di. itaque necessitas facit licitum, quod alias erat illicitum. vide Deuero nomium cap. 23.

Dixi de iure patronatus; nunc dico, quod plures sunt vie à iure inuente, secundum quas ecclesiis puidetur. Prima via est electio, vt in c. 1. de electio. & c. tua, & c. cum terra, & de postula. prala. cap. bonæ, 1. & hoc non cadit in laicum, vt Doct. in c. quod sient. de electio. secunda via est solemnitas nominationis, vt in c. bonæ. de postula. prala. c. quanto 63. dist. ibi notatur: & ista solemnitas nominatio non cadit in laicum, vt in d. quanto notatur. Tertia via est postulatio, vt per totum titu. de postu. prala. & non cadit in laicum. Quarta via est collatio, quæ specialiter pertinet ad prelatum, & hoc non cadit in laicum, sed bene cadit de privilegio Papæ, vt 63. dist. cap. Adrianus. & c. in synodo. Quinta est presentatio, vt de iure patronatus per totum, & cap. cum Bertoldus, de iuran. & hoc cadit ex vi iure patronatus in laicum patronum c. ultimo de iure patro. & de electio. c. querelam. Sexta via est simplicis petitionis, quando populus petit ab Episcopo sibi dari rectorem, & hoc potest cadere in laicos, siue populum non patronum, cap. quod Dei timorem, de statu mona. 23. dist. cap. 1. Itaque populi non est eligere, sed petitio bene cadit in populum. Et variare in electione quandiu, & qualiter liceat, vide optimam glossam in d. c. quanto 63. dist. & ibi vide Doct.

De Voto, & voti redemptione. Cap. LXIII.

Votum à voluntate dictum est secundum S. Tho. 2. 2. q. 88. & in 4. tanquam à primo mouente rationem ad vouendum. Votum est alicuius relictae faciendæ, vel non faciendæ cum deliberatione animi Deo facta pollicitatio.

Tria sunt necessaria ad obligationem voti, deliberatio, propositum, promissio saltem in corde. ita notum in post. sanctum Thom. in cap. literarum, de voto. & sanctus Thom. in 2. 2. questio. 88. quia non sufficit solum propositum, etiam præcedente deliberatione, nisi sequatur promissio. Et consilium diuinum est, vt quis obliget se ad vota, nam magis meretur apud Deum, vt in capitul. magnæ de voto.

Sed mala vel illicita promissio non est seruanda; ideo in turpi voto muta decretum. c. in malis 22. q. 4. Vbi litera dicit; in malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incaute vovisti, ne facias. Et in talibus magis placent Deo transgressores, quam obseruatores. Cum deliberatione animi debet esse votum, vt dixi, quia votum, quod ex facilitate animi potius, quam ex arbitrio discretionis emittitur, non est obligatorium, de hoc videbis in c. veniens. de voto. & c. ad nostram. de regulari. & de conuersione coniugato. c. charissimus, & c. veniens.

Dixi, Deo facta pollicitatio, quia Deo fit votum, & Deo reddi debet, vt in c. magnæ. de voto. Dixi, facta pollicitatio, non obligat, quia si non faceret, licet facere proponeret aliquando, sed adhuc non plene deliberasset, non obligatur, si non est in voto ad pollicitationem processum, vt dixi, vt in c. literaturâ, de voto. potes videre, & vide tex. in c. qui bona 17. q. 1. Quod autem à voto discedere non liceat, multis auctoritatibus probatur, ait enim propheta; Reddite vota domino Deo vestro, psal. 75. Item Aug. quæ Deo vouentur, necessariò reddamus, vt in c. 17. q. 1. vbi legitur; Sunt quedam, quæ etiâ nõ vouentes debemus, quædam etiam, quæ nisi vouerimus, non debemus, sed postquam ea Deo promittimus, necessariò reddere constringimur, vt ad fidem seruandam, & generaliter ad omnia illa, sine quibus homo saluari non potest, de quibus habetur in cap. charitas. de peniten. dist. 2. il. 1. vbi post multa dicit Aug. Hæc quæ de charitate dicuntur, de perfecta intelligi possunt, quæ semel habita nunquã amittuntur; exordia verò charitatis enutrientur, vt crescant. Nemo enim repente fit summus. & ibi tex. in c. charitatis. il. 2. Aug. ad Hieronymum ait, Charitas in quibusdam perfecta, in quibusdam imperfecta; perfecta autem in hac vita haberi non potest, vnde dicit Apostolus ad Ephes. Nemo tam perfectus, quin possit crescere.

Sed votum non debet pendere de alieno arbitrio, vt si vnus coniugatus promittat continentiam, nõ tenet. c. si tu. 27. dist. Item votum aliquod abstinentiæ non potest facere vxor sine viro. ca. manifestum. 33. quest. 5. nec monachus sine Abbate. c. monacho. 20. q. 4. Item nec filius in pubes sine voluntate patris 20. q. 2. cap. 1. & 2. nec seruus sine voluntate domini. c. ex antiquis 54. dist. prohibentur etiam Episcopus, & clericus. Itaque episcopus non potest aliquod votum emittere sine licentiâ papæ, intelligi, vt in c. licet §. illa semper regula. de regularibus c. nisi cum pridem, de renuntiat. & vide Doct. in c. Marg. de voto §. verum.

Sed quodlibet votum potest emittere, per quod bonum exemplum præbeat, quia ad hoc tenetur, vt in c. magnæ de voto §. 1. & de sacra vnctione. c. vnico §. ad exhibendum. Clericus etiam, vt dixi, non potest esse licentiâ prelati sui votum peregrinationis emittere. de conse. di. 5. c. nõ oportet. & vide in d. c. magnæ

magnæ §. verum. nisi forte voueat religionem intrare. & vide Hofl. in Summa §. Qui vouere possit. vbi late de hoc.

Et aduerte, quia dignus est supplicio. qui seipsum Deo subtrahit à voto resiliens; quia Ananias Deo pecunias vouerat, Añnum. 5. quas persuasione diaboli subtraxit, sed morte multatus est. Si ergo mortis periculo ille dignus fuit, quia quos dederit nummos Deo, abstulit; considera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti (cui te sub monachali habitu deuoueras) subtraxisti: ita Greg. in Registro. transumptiue in c. Ananias 17. q. 1. Votum enim pro opere reputatur, vt in c. qui bona agunt 17. q. 1. Vbi etiam dicitur; post votum quilibet necessariò cogitur solueret, quod vouit. Itaque cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis eddere, vt Deuteron. cap. 23. & in psalmo 75. vt dixi, vouete, & reddite domino Deo vestro. Et Eccl. si quid vouisti Deo ne moreris reddere. & Num. c. 6. vir, siue mulier cum fecerint votum, vt sanctificentur, & se uoluerint domino consecrare à uino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt, & prou. 20. Ruina est homini, nõ deuotare sanctos, & post vota retractare. & Immola Deo sacrificiũ laudis. & redde altissimo vota tua: de Jacob etiam legitur, Gen. 28. votum uouisse Deo. Et de Anna Samuelis matre 1. Reg. cap. 1. Vouerat etiam sacratissima uirgo Maria se uirginem perseveraturam; vnde ait angelo, Quomodo fieri istud, quoniam uirum non cognosco, id est me non cognituram proposui, ut ait Nicolaus papa in capit. sufficit 27. questio. 2. & beata uirgo proposuit se seruaturam votum uirginitatis in corde; sed ipsum votum non expresit ore, & subiecit se diuine dispositioni, vt per Augustin. in cap. beata uirgo 27. quest. 2. Et in euangelio Matth. capit. 18. constat uotum instituta Christo esse probatissima.

Et vt iam dixi, ad votum tria ex necessitate requiruntur, rationis deliberatio, propositum voluntatis, & promissio.

Aduerte, nam in ieiuniis, elemosynis, peregrinationibus, religionibus, abstinentiis, continentis consistit votum, vt patet per totum titulum de voto, & breuiter in omnibus piis causis licitis, & honestis faciendis, vel contrariis non faciendis regulariter tenet votum. Nam de re nulla illicita fieri licitè potest votum. Item de indifferenti, nempe quæ nihil secum emolumentum afferat, neque diuini honoris; nulli religi osè potest emitti uotũ, vt si quis uoueat iter die martis arripere, & c. Itẽ de re, seu necessaria, seu impossibili fieri, non potest emitti uotũ; hanc tamen regulam tibi trado; quod ubiunque uoueo, vel promitto aliquid facere. quo facto, vel aliquid non facere, quo non facto salus corporalis, vel spiritualis adimitur, vel peccatum mortale incurrerem, non est seruandum votum, neque iuramentum, neque consuetudo, neque lex, neque præceptum, neque aliud uinculum fraternitatis 22. questio. 4. per totam questionem. Sed secundum beatum Thom. opus præcepti ligat quatenus est in nostra uoluntate. Materia enim uoti est illa, quæ eius ratione fit debita: ergo quatenus opus est legis obligatione debitum non cadit sub uoto, quia non pendet ex mera uoluntate, vt fit debitum, sed ex legis necessitate. At uerò quia præcepti necessitas non est simpliciter necessitas, sed uoluntariè illud implemus, aut transgredimur, hac ratione cadere potest sub uoto, non quidem, vt ad id obligemur, ad quod non tenebamur, sed vt ad id, ad quod tenebamur, gemina simus obligatione constricti: tenebamur, inquam præcepto temperantiz non fornicari, cuius transgressio uitium erat tantum luxuria: emisisti eiusdem rei uotum; obligaris ergo uirtute in super religionis.

Itaque possumus nos ad talia opera archiori uinculo astringere: nulla enim inter ambas obligationes exiit repugnantia, secundum beatum Thom. & solemniter ecclesiæ usu probatur. Vouentes enim religionem nouo nexu obligantur ab adulterio, & fornicatione abstinere, à quibus diuina lege erant prohibiti; idque à clericis dum sacris maioribus iniiciantur, exigitur, vt capit. nullum 28. distinctio. & ibi Doctores.

Si quæris quomodo ecclesiæ imponit alicui necessitatem continendi, cum continentia sit res uoti præcepti, capit. integritas 23. q. 1. dico, quod ecclesiæ neminem cogit continere, sed in ordine, quæ dat, potest imponere legem, quam uult.

Sunt tamen aliqua, quæ prorsus neque probantur, neque reprobantur, vt si quis uouet die sabbati indui albo in memoriam uirginitatis beatæ Mariæ, & c. Et redditio uoti est de iure naturali, siue diuino glo. & Doct. in c. rursus. qui clerici, vel uouentes. S. Tho. in 2. 2. q. 80. Hoflien. in Summ. titu. de uoto §. utrum. Et si quid possibile uouetur, vt edificare ecclesiã, si superueniente paupertate adimplere non potest, liberatus est à uoto. sanctus Thomas in 4. vbi de hoc multa dixit. Et qui uoluit ieiunare hoc anno uigiliam sanctæ Catharinæ, & non seruauit, alia die uotum implebit. Panorm. in capit. per tuas, de uoto.

Duæ sunt species uotum, aliud necessitatis, aliud uoluntatis. Votum necessitatis dicitur illud, quod quis promittit in baptismo, vt abrenunciare satanæ, & pompis eius, tenere fidem, seruare decalogum, & alia sine quibus salus non est, cap. prima. de consecra. distinctio. 5. & r. q. 1. c. si qui Episcopi. §. ecce. vnde cum homo peccat post baptismum dupliciter reus est, & quia peccat in eo, quod committit; & quia uotum præuaticatur, non tamen tanquam pro duobus mortalibus penitentia inducitur, sed tanquam pro vno circumstantia transgressionis aggravato; Votum uero uoluntatis dicitur illud, quod quis uoluntariè emittit, & ad quod quis ante uotum non tenebatur, sed post uotum astringitur,

sicut est votum continentia, abstinentia, peregrinationis, secundum Host. Ray. Goffr. de his dicitur in psalmo, vt dixi, Vouete, & reddite. & de hoc vide in c. magna. de voto. Quod dixi votum continentia voluntarium esse, sane intelligas; voluntarium enim est contrahere, vel non contrahere, sic per consequens continere, vel non continere; quilibet tamen necesse habet continere, nisi contrahat matrimonium, vnde etiam Imperator castitatem inducit vniuersis, in Aucten. de lenonibus §. sancimus col. 2. & idem alibi etiam dicit Imperator; castitatis sumus amatores. in Aucten. quibus modis nam, efficitur. §. illud quoque. col. 6. per quas corriguntur antiquae leges, quae concubinas concedebat.

Item quod dictum est de voto abstinentiae, intelligas quo ad illos dies in quibus ecclesia non inducit abstinere: nam in illis, in quibus ecclesia praecipit abstinentiam, non est voluntarium abstinere, sed necessarium, vt in tit. de obseruatione leuiorum. Breuiter ergo dicitur quod voluntarium votum dicitur illud, quod ante emissionem voti relinquatur arbitrio cuiuslibet facere, vel non facere, ita quod gratis, & liberaliter emittatur; sed intellige, vt superius dixi, de mente sancti Thome.

Et quando quis vouet aliquid simpliciter sine conditione, vel determinatione temporis, tenetur ad statim, id est quamprimum potest implere commode. & de voto conditionato, vide infra. & vide rationes in c. Scripturae, de voto.

Votorum enim voluntariorum aliud simplex, aliud solemne. Simplex votum dicitur, quia simpliciter, & sine aliqua solemnitate emittitur; & horum, vt iam dixi, aliud consistit in faciendo, vt ire ad sanctum Iacobum, ieiunare, orare, &c. Et si votum fuit conditionale, si conditio deficit, non tenetur adimplere c. non solum 22. q. 8. & de istis conditionibus multa exempla inuenies in Sum. Host. in tit. de iure iuran. & vide Doct. in c. 3. de iure iuran. & vide Host. in Summa in tit. de voto §. & vtrum a voto. & vide in c. B. Maria 27. q. 2. & c. non solum 33. q. 8. & generales condiciones intelliguntur, sed non speciales Doct. post glo. in d. c. non solum.

Solemne votum dicitur votum continentiae solemnizatum; solum enim votum continentiae solemnizatur; solemnizatur autem votum per sacri ordinis susceptionem, vt in c. placuit 32. dist. & cap. diaco. nri 27. dist. cap. cu in preterito 83. dist. & vide tex. & Doct. in c. rursus, qui cler. vouentes, & cap. nullam 28. di. & ibi glo. & c. presbyteris 27. dist. & doctissimus Frater Dominicus Soto in illo doctissimo libro de Iustitia, & iure, fol. 702. examinat vtrum sacerdotalis continentia ab istis statim incunabulis ceperit; vbi declarauit Paulum Apostolum dicentem, Vnius vxoris virum, in Tomo 2. lib. 8. Item solemnizatur votum per professionem, vel susceptionem vestis, quae tantum profitentibus dari consuevit per introitum religionis, & anni lapsum; vel si renuntiauit, & obedientiam promiserit; & continentiam vouerit in manu Abbatis, vel Abbatissae, vel si voueat super altare, potest quis votum solemnizare, & debet fieri propria scriptura c. oēs foemine 27. q. 1. itaque exceptis duobus hic expressis, & in ca. vno de voto; quae dicuntur solemnia; omnia alia vota quantumcumque solemniter fiant, vt si voueat quis continentiam, vel aliquod votum faciat solemne, vt cum Missa, & Lytaniis, dicuntur simplicia secundum Ioannem And. & Philippum Franc. in d. c. vno. de voto. & ibi dicunt, quod quilibet sacer ordo habet annexum votum castitatis intantum, quod matrimonium postea contractum non tenet, vt per glo. & Doct. in ca. cum olim. de clericis coniugatis, & Petr. de Ancharan. in dicto capitul. vno. dicit; Nota, quod votum solemnizatur per susceptionem sacri ordinis, vel per professionem tacitam, vel expressam, alicui de religionibus approbatis; & dirimit matrimonium post contractum, & est nullum. & ibi videbis Ancharanum.

Distinctio voti simplicis, & sollemnis est inuenta ex constitutione ecclesiae, quae statuit, quod votum solemne dirimat matrimonium postea contractum, & non simplex; & sic non tollit, sed distinguit legē diuinam, & eam declarat; quod potest, vt per Innocen. in c. quae in ecclesiis, de constit. & Doct. in d. c. rursus. licet lex diuina dicat votum seruandum, tamen non dicit non tenere matrimonium post contractum: quod patet, quia lege diuina prohibetur tantum certae personae, quae notantur in ca. gaudemus, de diuor. inter quas quae uouent, non numeratur; & hoc edictum prohibitorium est certarum personarum tantum. Nam lege diuina (circumscripta lege canonica) teneret matrimonium contractum a monacho, & presbytero; quod patet, quia sacerdotes veteris Testamenti contrahebant. c. tenete 2. dist. & Graeci contrahunt, qui lege canonica non sunt astricti. c. Nicena, dist. 3. 1. & hoc tamen tenet Hostien. quod papa potuit statuerē, quod sicut simpliciter vouens potest contrahere, ita vouens solemnit. ita Anch. in d. c. vno. Tu dic, quod tantum votum solemne dirimit ex constitutione ecclesiae, sed simplex impedit, vt per Doct. in d. c. rursus, qui cleric. vel vouen. hac opinio hodie communis est, & quae si ab hominibus approbata; tamen mulieri, quae simplex votum emisit si continere non potest, datur licentia nubendi in Domino. Igitur si quis votum simplex emisit, & postea contrahat, tenet matrimonium, & imponitur poenitentia de fractione voti c. 1. & 2. 27. di. solemne votum impedit, & dirimit, vt dixi; & matrimonium nullum est.

Sed cum vtrumque votum scilicet simplex, & solemne, seruandum sit, & violatio vtriusque inducat mortale peccatum; & ab initio quantum ad Deum simplex vorum non minus obligat, quam solemne; nam ex sui natura vtrumque eandem obseruantiam habet, quis fecit fines esse diuersos? Respondeo, Ecclesia considerat circumstantias c. homo Christianus. 40. distinct. & de poeniten. distinct. 5. capit. 1. & verborum

verborum solemnitates attendit in voto, sicut in iuramento. cap. iuramenti 22. q. 5. & diuersum ius statuit, in vtroque etiam diuersam poenam imponit tam in fractione vnus, quam alterius, vt patet in c. si vir. 22. di. & c. virginibus 27. q. 1. & c. deuotum. Ex hoc ergo probatur grauius delinqui in fractione sollemnium, quam simplicis voti. Quis enim dubitet, sceleratius esse commissum, quod grauius iudicatur, cap. non afferamus 24. q. 3. Itaque qui frangit solemne votum, peccat in Deum, offendet constitutionem ecclesiae, & homines conscios scandalizat: quod in simplici voto non contingit secundum Doct. B. si quis votum simplex emisit, vt dixi; tenet matrimonium, tamen de consilio meo non contrahat, quia mortaliter peccat, vt dixi, & Deum grauius offendet, vt in c. veniens. qui cler. vel vouentes. Ista distinctio votorum ponitur in tex. in d. c. vno, de voto lib. 6. vbi dicitur, quod votum solemne tantum locum habet in professione religionis, vt dixi, & susceptione sacri ordinis.

Nunc considerandum est vtrum votum solemne sit de iure mere positiuo, an verò de iure diuino. Nam si est de iure diuino nequit a papa super voto sollemni dispensari; secus autem, si sit de iure positiuo in d. c. vno dicitur, quod vti solemnitas ex sola constitutione ecclesiae est inuenta; non enim dicit, quod substantia sollemnium voti, puta quod si se tradit, non possit matrimonium contrahere, sit inuentum ecclesiae, sed quod modus ille tradendi, sit decretalis ecclesiae constitutio; ideo nemini consistere potest, a Deo recipi per votum solemne, nisi per iudicium ecclesiae; & hoc est, quod dicit S. Tho. in 4. dist. 38. q. 2. votum nunquam est solemne, quantumcumque quis profiteatur, nisi seruat ordine iuris positiuo. Ideo simplex votum potest fieri soli Deo sine aliquo eius ministerio: solemne autem non, nisi per eius ministerium. Itaque opinio sancti Thome de indispensabilitate voti sollemnium, sustineri debet. licet Caietanus contradicat fortiter; sed doctissimus ille frater Dominicus Soto viriliter defendit S. Tho. & merito, in illo suo famoso libro de Iustitia, & iure in libro 8. & vide in commutatione voti, vbi multa vtilia, & subtilia dixi in tomo 2.

Et vtrum sacerdotalis continentia ab istis statim ecclesiae incunabulis ceperit, ibi videbis, sed ecclesiae decoro; & stabilitati sacerdotum continentiae congruens fuit, ac necessarium, vbi in d. 8. li. videbis. Et Car. ille Caietanus maximus inter theologos suae tempestatis, beatus fuit, sed beatissimus foret, si operam iuri pontifici plusquam dedit, dedisset.

Sed votum solemne nemo, quantumcumque sit doli capax, ante pubertatis annos suscipere potest ecclesiae auctoritate. Concludo, quod quantum ad votum solemnezatum susceptione sacri ordinis Papa dispensare potest, & in hoc omnes conueniunt, sed in voto solemnezato professione Religionis approbare, S. Tho. tenet, & bene, quod non, vt dixi.

In voto peregrinationis terrae sanctae, a postolorum sancti Iacobi in Compostella, secundum morem curiae reseruatis, solus papa dispensat, semper intellige cum maxima causa; & ita de facto seruatur, licet non sit iure caurum, nisi pro subsidio terrae sanctae. In aliis autem votis episcopi dispensare possunt, Et in voto perpetuo continentiae simplici episcopus de iure dispensat, sed ex consuetudine curiae eam sibi papa indistincte reseruat. Voti simplicis efficacia ex liberatione animi est qua quis intendit se obligare, quod promittendo Deo fit. Voti autem sollemnium efficacia oritur ex statuto ecclesiae.

Sed notabis, quod ius canonicum, in matrimonio, & voto sollemni continentiae ordinis sacri, malitia, vel vlti rationis supplet etatem, & non in voto sollemni religionis. Ratio duplex esse potuit secundum doctis. Caietani in Commentariis supra S. Tho. in 2. 2. q. 88. ad nonum, ibi videbis.

Et circa commutationem, vel dispensationem, & vtrum in voto possit fieri dispensatio, dicitur quod votum quodcumque simplex potestati subest ecclesiae, tam vt super eo dispenset, quam vt ipsum in rem aliam commutet; & ratio cur huiusmodi auctoritas in ecclesia fuerit necessaria, inuenietur in c. dispensationes 1. q. 8. & in ipsa questione multa tractantur de dispensatione, quia pro temporum necessitate decreta temperantur, vt in c. requiritis §. nisi rigor, cum capitulis sequentibus.

Et per dispensationem vinculum voti prorsus tollitur, in commutatione vero no. Nam qui dispensat nihil aliud videtur facere, quam interpretari, & declarare votum iam tunc in illo casu non obligare; factum enim simplex votum in illud mutatur, quod manifestum est esse melius, bene fiet commutatio, vt per Doct. in c. 2. de iure iuran. Itaque omnia vota, quae voluntatis sunt, auctoritate diocesani, siue Papae redimi, & commutari possunt; debet autem superior ipse considerare qualiter personae, & causam, & qualitatem, & quantitatem commutationis. Et ex hoc colligitur, an recompensatio melior Deo magis placita, & accepta sit, vt in c. 1. de voto, per Doct. & circa dispensationem vel commutationem voti, vide Doct. in c. quod super, de voto. & vide in c. licet, eod. tit. & vide etiam Doct. in c. de multa, & ibi tractatur, quando votum est pro subsidio terrae sanctae, & quando est emissum pro deuotione.

Et licet votum sit de iure diuino, potest in melius commutari, si votum est simplex, vt dixi, vt per Doct. in c. Magna. de voto.

Et si votum non potest exequi, permittitur dilatio; & si impedimentum est perpetuum, inducitur redemptio. Doct. in d. c. quod super. & ibi de inopia. Et inops dicitur ille, qui viuit ex artificio, vt per ration. ibi. Et qualiter, & cuius auctoritate valeat redimi, vel commutari votum, vide Hostien. in Sum. in §. qualiter. Et vide Goff. in sua Summa. Et vtrum, & per quem in votis valeat dispensari, vide Hostien. in Summa, in tit. de voto §. vtrum.

Sed papa non dispensat contra ius diuinum, & ille, cum quo dispensatur, non est tutus quoad Deum ita sanctus Tho. sed vide, quia idem dicendum est in absolutione a iuramento sine causa. In. notater in c. cum inter de renunt. & glo. in c. quanto, de iure iuran. & vide panor. & Doct. in c. non est. de voto. & vide in. & Doct. in c. cum ad monasterium, de statu regulari. & vide Arch. in c. Florentinum §. 3. dist. & vide Joannem de Imola in c. cum contingat. de iure iuran. & super pluralitate beneficiorum non potest dispensare sine causa. ita panor. in cap. non est. de voto. & vide Abbatem allegantem sanctum Tho. & communio opinionem in cap. extirpandis §. qui verò de prebend. & vide Joannem Andream in cap. de multa, de prebend. cum omnia bona ecclesiarum sint Dei, vt in cap. cum ex co. de elec. §. in 6.

Et substantia Dei ordinata ad certos vsus non debet conuerti ad utilitatem priuatam sine causa. vt in c. ratio, de preben. Item ius positium est fundandum super ratione naturali, vt in c. duo sunt §. 6. dist. vbi Gelafius papa Imperatori Anastasio sic inquit; Duo sunt quippe Imperator Augustus, quibus principa liter hic mundus regitur, autoritas sacra pontificum, & regalis potestas. Itaque Imperator habet privilegia suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis diuinitus consecutus est. vt in c. si Imperator §. 6. di. & glo. autem in d. c. duo sunt.

Redeundo ad dispensationem dico, cum papa debeat esse bonus paterfamilias, non debet relaxare ius sine rationabili causa, nec debet apud eum esse personarum acceptio; prædicta inducit Dominus Anroni. contra religiosos impetrantes dispensationem a domino Papa, vt possint transire ad laxiorem regulam: nam si non subest iustissima causa, non est ille tutus quoad Deum. Et tu de istis fratribus vide beatum Bernard. in epistola prima, & epistola septima, & vide Augustinum in cap. quantumlibet §. 7. di.

Sed aduerte, quia summus penitentiarius dispensat cum istis apollatis in Romana curia. sed de istis, vt dixi, vide beatum Bernardum in epistola prima. & 7. Ideo dico si religiosus præferat ecclesie seculari curatæ causa legitima non subsistente, nam propter hoc bonum publicum emanauit illud ius dispensationum, quod religiosus possit præfice ecclesie seculari, vt in c. quod Dei, de statu regularium, pro his allego glo. singular. in c. monachi vagantes §. 16. q. 1.

Dixi, quod in voto papa potest dispensare, quia cum maxima causa multa sibi licent.

Nunc materiam concludendo, dico, quod votum, seu vouere est expediens, ita vt rationabiliter fiat secundum sanctum Tho. quia per votum nostram voluntatem immobiliter applicamus ad bonum: & melius est, vt dixi supra aliquid facere ex voto, quam sine voto, quia vouere est a ius patrie, quæ est nobilissima virtus: quod autem sit nobiliori virtute est melius. Item quia vouens plus se Deo subiicit, quam nõ vouens. Item quia per votum voluntas immobiliter firmatur ad bonum; facere autem aliquid ex voluntate firmata pertinet ad perfectionem virtutis. ita beatus Tho.

Et qui non potest implere per alium, quia in omni voto intelligitur illa conditio generalis, si potero, vt in c. quemadmodum. de iure iuran. & in c. beatus 22. q. 2. nisi tempore emisit certus eram, quod impedimentum esset perpetuum. de hoc vide panor. in d. c. licet.

Et vtum qui agunt certam peregrinationem infra annum, & ante illud tempus infirmantur ad mortem, adhuc maneat obligatio voti, vide panor. in c. 1. de voto. Et vtum votum ex metu obliget, vide panor. in c. sicut il. 2. de regularibus. Et vtum obliget votum, dic, quod si vouens habet deliberatam intentionem obligandi se Deo, obligatus est, vt in c. sunt, qui opes 27. q. 4. secus, si voueat subito, & in deliberate. Vide ibi Doct. & vide in l. quicquid calore iracundiæ. de regu. iur. §. vbi litera dicit; Quicquid calore iracundiæ, vel sit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuerit iudicium animi fuisse. Et lex ista habet locum in voto, vt voluit glo. in c. dudum. de conuersione conjugatorum. intellige, quando est talis iracundia quæ alienationem mentis inducit, vt ibi panor. quia Deus vult voluntarium militare. c. non est 15. q. 1. c. sicut, de regula, quia inter alia in voto deliberatio requiritur, vt dixi. & Ioan. And. in c. literaturâ, de voto. Sed si sedato calore non fecerit, votum non obligat quo ad Deum, & vide panor. in d. c. literaturâ, & in c. ex literis, de iur. & in cap. dudum de conuersione conjugatorum.

Transgressio voluntaria voti est peccatum mortale secundum omnes, vt in c. licet. de voto. sanctus Tho. 2. 2. q. 88. & ibi videbis de promissione facta Deo, si superadditur iuramentum in voto negatiuo, vt non bibendi vinum, toties est mortale, quoties agitur contra: in voto affirmatiuo, puta ieiunandi, nõ est mortale, nisi prima vice, qua agitur contra votum, nisi ratione contemptus, & in voto negatiuo nõ bibendi vinum, si est perpetuum, mortale est, toties, quoties.

Et vtum hæres teneatur implere vota defuncti, vide in c. licet, de voto, vbi videbis Doct. intellige si hæres adiit hæreditatem; sed si hæres ad hoc non se obligasset, non tenetur adimplere votum personale; votum reale sic. ibi videbis in d. c. licet. Et de voto mulieris, si est nupta, vel si puella sit in potestate patris, licet sint maritata, vide Nicolauum de Lyra Numeri c. 30. vbi multa videbis.

Vtrum

Vtrum licitum sit clericis, literis secularibus erudiri; & vtum libri hereticorum a fidelibus sint legendi. Cap. LXV.

Refert diuus Hieronymus ad Eustachium, quod diuino iussu fuit casus, & quasi non Christianus ab angelo reprehensus, eò quod libros Ciceronis legeret. Sed in oppositum sunt multe autoritates, quia licitum est vocare ancillas ad obsequium dominæ earum; sed omnes alia scientia famulatur Theologia sacra, ergo licitum est studere volentibus, in scientia Theologica, vt ancillis suis, que sunt alia scientia humana. Ideo licitum est fidelibus etiam clericis studium scientiarum secularium, ex pto beati Pauli; qui aliqua philosophorum dicta, & poetarum suis scriptis inseruit, vt in Epistol. 1. ad Corinth. cap. 15. ad finem. & Actu. c. 17. Caterum Hieronymus ad Magnum oratorem vrbis Romæ scribens ostendit, quod Doctores Scripturæ sacre possunt dicta sapientum hominum, & philosophorum allegare. Vnde Solomon Proverb. 1. dicit, quod audiant verba sapientum, & ænigmata eorum. Et idem Hieron. ad Damasum Papam inducit illud Deuteronom. c. 21. de muliere captiua ad amanda, & in vxorem ducenda, si de sapientia Philosophorum, vbi sic ait; Et nos hoc facere solemus, quando Philosophos legimus; quando in manus nostras veniunt libri sapientiæ secularis; si quid in eis vtile reperimus, ad nostrum dogma conuertimus.

Itaque studium scientiarum secularium est multipliciter vtile ad exercitationem ingeniorum, vt per beatum Augustinum de doctrina Christiana; vbi dicit, quod per huiusmodi humanarum scientiarum studia, acutiora, & subtiliora redduntur ingenia: propter quod dicit Beda super libros Regum; turbat acumen ingeniorum legentium, & deficere eos cogit, qui eos a legendis secularibus libris omnino exiimat prohibendos.

Sed quidam legunt libros gentilium causa delectationis & voluptatis; & hoc est prohibitum; quidam legunt ad eruditionem; & illud licitum est, vt per eos sciant rectè loqui, & discernerere verum a falso, vt per glo. in c. 37. dist. & c. episcopopus. c. dist.

Ideo notabis, quod scientijs secularibus potest se iuuare Theologus, maxime in tribus sibi necessarijs valde, in signis intelligendis, in ambiguitatibus dissoluendis, & in rebus & earum proprietatibus, scilicet cognoscendis. In signis intelligendis iuuatur homo per grammaticam, quæ est primarium liberalium, ad hoc enim quod sit in signis integritas, oportet nos vitare sollecissimum, & barbarissimum.

Vtuntur etiam Doctores sacre Scripturæ topicis locutionibus, & ita patet utilitas imò necessitas artis Grammaticæ ad hos tropos intelligendos. Necessitas siue utilitas artis logicæ, etiam patet, sunt enim in scriptura sacra multe ambiguitates, & difficiles quæstiones, ad quas intelligendas, & dissoluendas necessaria est nobis Logica, vnde August. 2. de Doctrina Christiana dicit: disputationis disciplina, i. logica, & omnia genera quæstionum (quæ in literis sunt penetranda, & discutienda) plurimum valet. Hoc est modo pater de Rhetorica; quoniam venustus sermone, quæ habetur per artem Rhetoricæ multum est vtilis; eo quod secundum Tullium multos mouet venustus eloquij, quos siue ea non moueret qualitas facti. Item patet de vtilitate arithmetica, nam Scriptura sancta multum loquitur de numeris, quorum imperitia, vt dicit Augustinus, multa facit obscura, quæ sunt non proprie, sed transumptiue, & mystice posita. Vtilis est etiam musica, dicente Augustino libro de ordine; Ad istarum, inquit, rerum cognitionem neminè arbitror debere aspirare sine illo duplici scientiæ bono, scilicet disputationis, scilicet logica: & numerorum, scilicet musicæ; quia de musicis loquitur, scilicet cythara, timpano, & choro, & huiusmodi, ad quorum cognitionem vtilis est musica. Vtilis est etiam astrologia, cum sacra Scriptura interdum loquatur de sole, luna, & stellis. quorum cognitio spectat ad astrologiam. Vtilis est etiam geometria; loquitur enim Scriptura sancta de altitudine cœli, & altitudine terre, & huiusmodi: ad quæ cognoscenda vtilis, & necessaria est scientia geometriæ. patet ergo, quod vniuersaliter omnes artes liberales, & disciplinae valent ad pleniorum scientiarum, & notitiam diuinarum scripturarum; & per consequens licitum est, imò perutile in illis studere; dummodò in eis quis discrete studeat, & recte; id est bona intentione: ideo vsus prædictarum scientiarum non vituperatur, sed abusus, qui est multiplex. primo videlicet; cum quis turpibus scriptis amatorijs, & huiusmodi inficitur: hoc enim reprehendit Hieronymus super epistolam ad Ephes. transumptiue in c. legimus. 37. dist. vbi dicitur; Heli sacerdos ipse sanctus fuit, sed quia filios suos non erudit in omni disciplina, & correctione, supinus cecidit, & mortuus est, propter hoc et refert B. Hieronymus se diuino iudicio flagellatum, quia ita se scientijs secularibus dedicauerat, quod cum interdum prophetas assumeret, sermo horreret incultus, vt in c. legimus. 37. dist. vbi litera dicit; Legimus de beato Hieronymo, quod cum libros legeret Ciceronis ab angelo est correptus, eò quod vir Christianus paganorum signis intenderet.

Sed notabis, quod Moyses, & Daniel omni scientia Aegyptiorum, & Chaldæorum eruditi fuerunt, & legitur etiam, quod præcepit Dominus filijs Israel, vt spoliarent Aegyptios auro, & argento. Moraliter in sciens, vt siue aurum sapientiæ, sine argento eloquentiæ apud poetas inueniremus, in vsum salutaris eruditionis veritatis. In Leuitico etiam primitias mellis, id est ducedinem humanæ eloquentiæ domino iubemur offerre. Deniq; in expositione Psalterij Casiodorus testatur, Omnis splendor Rhetoricæ eloquentiæ

quantitas, omnis modus Poetica locutionis, quælibet varietas decore pronuntiationis à diuinis Scripturis sumptis exordium. Hinc etiam Ambrosius ait super epistolam Colossensium, Omnis ratio super na scientia, vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput eorū, & augetur, qui hunc nouit, nihil ultra querat, quia hæc est perfecta virtus, & sapientia: quicquid alibi, queritur, hic perfecte inuenitur. In Daniele, & in 1000 mone ostendit infidelibus se esse authorem totius eloquentiæ & sapientiæ, quod infideles non putant; quia non legunt in euangelij, & prophetis astrologiam, & alia huiusmodi, quæ de sepeca sunt, quia illi valent ad salutem, sed mittunt in errorem, vt in d. c. legimus, 37. dist. Turbat itaque acumen legentium, qui eos à legendis secularibus libris omnibus existimat prohibendos, in quibus si qua inuenta sunt, vt vitia, quasi sua sumere licet; alioquin Moyses, & Daniel sapientia, & literis Aegyptiorum, Chaldeorumq; non patenter erudiri. Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legendo probantur?

Sed seculares literas quidam legunt ad voluptatem, poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati, quidam verò ad eruditionem eas addiscunt, vt errores gentilium legendo detestentur; & vitia, quæ in eis inueniunt, ad vsum sacræ eruditionis deuoti vertant. Tales laudabiliter legendo probantur. Vnde beatus Gregorius quendam Episcopum non reprehendit, quia eas edisceret, sed quia contra Episcopale officium pro lectione euangelica grammaticam populo exponere, vt in cap. turbat. 37. dist. hinc etiam Ambrosius scribit super Lucam: Legimus aliqua, ne negligantur; legimus, ne ignoremus; legimus, non vt teneamus, sed vt repudiemus, c. legimus. 37. dist. Item Hieronymus super Epistolam ad Titum, transumptiue in c. si quis. 37. dist. Si quis artem nouerit grammaticam, vel dialecticam, vel re de loquendi rationem habet, & inter falsa, & vera diiudicat, non reprobamus. Item legitur in synodo Euge-nij Papæ, transumptiue in cap. de quibusdam. 37. dist. Ab vniuersis Episcopis subiectis plebibus, & alijs locis, in quibus necessitas occurrerit, & omnino cura, & diligentia habeatur; & magistris, & Doctores constituantur, qui studia literarum liberaliumque artium, dogmata assidue doceant. Item beatus Hieronymus, & transumptiue in c. qui de mensa. 37. dist. Si quando cogitur literarum secularium recordari, & aliqua ex his dicere, quæ olim omisit, non nostræ est voluntatis: sed (vt ita dicam) grauisimæ necessitatis, vt probemus ea, quæ à sanctis prophetis ante secula multa prædicta sunt, tam Græcorum, quam Latinorum, & aliorum gentilium literis contineri. Item Clemens Papa in c. relatum. 37. dist. dicit: Ad vtilitatem, & diligentiam sacrarum Scripturarum, secularium peritiam necessaria est.

Itaque ex præmissis auctoritatibus apparet, quod imperitia sacerdotibus semper debet esse aduersaria, noniam si per ignorantiam cæcitate alijs ducatum prestare ceperint, ambo in foueam cadunt. Vnde dicitur in psalmo; Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incuruatum: cum enim obscurentur illi, qui præeunt ad ferenda onera peccatorum, facile sequentes inclinantur.

Elaborandum est itaque sacerdotibus, vt ignorantiam à se quasi quandam pestem abiciant. Ait enim Apostolus: Qui ignorat, ignorabit; quod de eo intelligendum est, qui noluit intelligere, vt bene ageret: vnde Augustin. in libro Quaestionum ait: Non omnis, qui ignorat, immensus est à pœna; ille enim ignorans potest excusari à pœna, qui quod disceret, non inuenit. Illis autem hoc ignoscere non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt. Cum itaque voluntaria ignorantia omnibus sit noxia, sacerdotibus est periculosa; vnde in concilio Toletano legitur, & transumptiue in c. ignorantia 38. dist. Ignorantia mater cultorum errorum maximè in sacerdotibus Dei euitanda est, qui docendi officium in populo Dei susceperunt; & de scientia sanctissimorum Episcoporum, & aliorum sacerdotum diximus in c. 7. supra in isto Speculo, vbi multa vitia inuenies. Et pro complemento dicemus, quod non reprehenduntur absolute studentes in scientijs secularibus, sed qui student sub abusibus iam dictis: quia studium Philosophiæ per se licitum est, & laudabile propter veritatem, quam Philosophi perceperunt Deo optimo maximo illis reuelante, vt per Apost. ad Rom. c. 1. Sed quidam philosophi abutuntur eo ad fidei impugnationem, ideo Apostol. ne quis plus credens philosophiæ, quam fidei, quæ transcendit humanam rationem, & omnem naturæ potestatem, decipiat, dicit: Videte, ne quis vos decipiat per philosophiæ, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, quia scientiæ vanitatis non dicuntur scientiæ secundum se, sed secundum abusum, quo aliqui abutuntur eis. Ideo beatus Hieronymus non fuit punitus, quia studebat simpliciter in scientijs, sed quia tanto studio, & tanta delectatione studio illo abutebatur, vt scripturæ sacræ sermo horreret ei tanquam incultus. Ideo Isidorus in libro Sententiarum, & transumptiue in c. idè 37. dist. dicit: Ideo prohibetur Christianis legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta fabularum nimium mentem excitant ad incentiuam libidinum. Non enim thuraolum offerendo demonibus immolatur, sed etiam eorum dicta libentius capiendos: ideo, vt dixi, multum interest nostra, vt sacerdotes sint literati, & docti, vt dixi, sed illiteratus penitus, qui omnino nescit literas non est ordinandus. Ista conclusio patet Leuiti. 21. vbi cæcus à sacerdotio repellitur. Et in lib. 2. Reg. c. 5. habetur, quæ cæcus, & claudus non intrabant in templum.

Ec carens literis lacris non est aptus in templum, vt in c. illiteratos. 36. dist. vbi litera dicit: Illiteratos, aut aliqua parte corporis vitiatos, vel imminutos nullus præsumat ad clericatus ordinem promouere: quia literis carens sacris non potest esse aptus officijs. Sed illiteratos parum sciens potest ad ordines promoueri minores, si sit spes, quæ possit proficere, non autem ad maiores. Ita Archid. in d. c. illiteratos. Sed illiteratus parum sciens, de quo non est spes, quæ possit proficere, non est promouendus etiam ad minores ordi-

ordines: & de hoc vide Innocent. & doct. in c. cum in eunectis, de electio, sed illiteratus, qui omnino caret literis, si ordinetur, characterem recepit, peccat tamen, quia agit contra præceptum ecclesiæ; & ad summum sacerdotium non aspirat, qui diuinis disciplinis non est eruditus. Hinc etiam David prius ex gratia Spiritus sancti donum scientiæ percepit; & postea administrationem regni affectus est: Solomon quoque non diuitias, non longa tempora huius vite, sed sapientiam à Deo impetrauit. Hinc etiam Dominus posuit verba sua in ore Propheta, & postea constituit eum super gentes, & regna, dicens ad Hieremiam; Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ecce constitui te super gentes, & regna. Hinc etiam Dominus prius Apostolos docuit, deinde eos ad prædicandum misit dicens; Estote prudentes; sicut serpentes; & simplices, sicut columbæ. Sic etiam post resurrectionem prius illis sensum aperuit, & Scripturas explanauit; & postea dixit eis; Eritis in mundum vniuersum docete omnes gentes, &c. Matth. ultimo. Hinc etiam Petrus cum rectoribus ecclesiæ scriberet, ait; Parati esse debetis reddere rationem omni potestati vos fatiscientem de ea fide; & spe; quæ in vobis est, & quia tu scientiam repulisti; & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Hinc etiam Paulus scribens ad Timo. ait; Attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Vide supra in isto speculo. c. 7. de scientia sacerdotij multa vitia. Ex quibus omnibus liquet colligitur, quod non sufficit prælati bona conuersatio, & morum honestas, nisi addatur scientia doctrinæ. Hinc etiam Hieronymus in Leuitico, transumptiue in c. si quis 36. dist. Sacerdotis est legis scientiam habere, non bellis, sed orationibus vacare; quia si in laicis videtur intolerabilis incertitia, quanto magis in his, qui præstant?

Quæ sint necessaria sacerdotibus ad discendum, notantur in c. quæ ipsi 38. dist. & quæ oporteat scire eum, qui Episcopus est ordinandus, vide textum in c. omnes. 38. dist. & in c. placuit, eadem dist. & ibi in c. fin. dicitur; Nullus Episcopus propter opprobrium senectutis, vel nobilitatem generis à paruulis, vel minimis erudiri, si quid forte est utilitatis, aut salutis, inquirere negligat de alijs; vt dixi, videbis Doct. in cap. cum in eunectis, de electio. & videbis. c. 7. supra in isto Speculo, vbi omnia inuenies.

Nunc ad aliam partem capituli veniamus, An episcopi possint legere libros hæreticorum? textus in c. Episcopis 37. dist. dicit; Episcopi legere possunt libros hæreticorum, cum necessitas, aut tempus requirit, vt illis lectis sciant ab illis cauere, aut illos reprobare, & impugnare. ideo ait text. pro necessitate, aut tempore: pro necessitate quidem, cum hæresis aliqua venit impugnanda; quod nequaquam bene fieri potest, nisi ipsi libri hæreticorum legantur, & examinentur, vbi errat, & vbi impugnandi veniunt. Vtium enim vitari non potest, nisi cognitum; nisi enim August. & Isidorus legissent hæreticorum dicta, non excitaissent nos, eorum errores cauere; nec ipsi, & alij sancti scripissent contra hæreticos, nisi eorum dicta perlegissent: Et si dicatur, libri hæreticorum præcipiuntur comburi. Iquicunque. C. de hæreticis, respondemus, quod lex illa loquitur de libris hæreticorum, qui manifestam continent falsitatem, vel quando iam sunt damnati; Et nisi summus pontifex aliquid in oppositum decreuerit, sicut factum est diebus nostris scilicet Lutherana peste; & de scientia sacerdotij, vide in c. sequenti.

De clericis, & sacerdotibus, & presbyteris, & de præstantia eorum, & de excellentia sacerdotij, & de scientia, & ignorantia sacerdotij, & de decimis, & oblationibus; & an residentia clericorum sit de iure diuino, & loquor de residentia personali. Cap. LXV I.

Conuenienter deputati diuinis ministerijs nomine clerici describuntur; ista conclusio colligitur in cap. clericos. 21. dist. & vbi litera dicit; Cleros, & clericos hinc appellatos credimus, quia Mathias forte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, fors Latine, vel hereditas dicitur; propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte domini sunt, vel quia domini partem habent: generaliter autem clerici nuncupantur omnes, qui in ecclesia Christi deseruiunt, quorum gradus, & nomina sunt hæc; hostiarius, psalmista, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, Episcopus: ordo verò Episcoporum quadripartitus est; id est in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, atque Episcopis. Sacerdos autem nomen habet compositum ex Græco, & Latino, quasi sacrum dans; sicut enim Rex à regendo, ita sacerdos à sacrificando vocatus est; consecrat enim, & sacrificat. Presbyter Græcè, Latine senior interpretatur, non modò pro ætate, vel decrepitate senectute; sed propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt presbyteri nominantur. Ideo autem presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacra dant, sicut Episcopi; & licet sint sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent; quia nec chrismate frontem signant, nec paracletum dant; quod solum deberi Episcopis lectio Actuum Apostolorum demonstrat. Et Episcopi representant personas Apostolorum Christi, & ab Apostolis electi sunt 72. discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum loco sunt constituti, vt in c. in nouo Testamento. 21. dist. Et clericus, vt dixi, dicitur à Græco vocabulo clericos, quod Latine interpretatur sortem dicimus, siue quod ipse forte electus sit à Deo, & ad seruitium Dei, siue quod ipse Deus fors illius sit; & quod portionem aliam in terra habere non debeat clericus nisi Deum, & ea, quæ ad partem Dei spectant, cui statutum est decimis, & oblationibus, quæ Deo

Deo offeruntur, sustentari. Et quia res magni ponderis est, à prima origine repetemus omnia, id est in isto capitulo.

Et nunc breuiter pro introductione dicemus, quod omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, domini sunt, & illi sanctificantur: tota ista litera habetur in Leuitico. cap. si. discurrunt autem tempore legitur in libro numeri. c. 18. dixit dominus ad Aaron; Omnes primitias sanctuarij, quas offerunt filij Israel Domino tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis iure perpetuo; dixitque dominus ad Aaron: In terra eorum nil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel; filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis, ut non accedat ultra filij Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portatibus peccata populi. Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum, & necessaria separauit. Præcipit Leuitis, atque denuntia; cum acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi uobis, primitias earum, offerite domino. id est decimam partem decimæ. Legitur etiam Deuterono. c. 18. Non habebunt sacerdotes, & Leuitæ, & omnes, qui de eadem Tribu sunt, partem, & hæreditatem cum reliquo Israel; quia sacrificia domini, & oblationes eius comedent; & nil aliud accipiente de possessione fructuum suorum; dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis. Itaque sola tribus Leui, quæ clericos noui testameti figurabat, decimis, & oblationibus, & sacrificiorum victimis pascebat; legitur etiam numeri. c. 35. locutus est dominus ad Moysen in campestribus Moab: præcipe filiis Israel, ut dent Leuitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, & suburbia eorum, ut ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis. Et quia Leuitis decimæ erant concessæ, non dedit illis urbes ad dominandum, seu ad habitandum. Et sic constat, quod decimæ sunt de iure diuino, & sunt debite ex præcepto veterisque testamenti, ut dicemus infra in isto c. latissime.

Itaque sacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt, quia suis precibus ea delent, atque consumunt; qui quanto digniores fuerint, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus exclamant, exaudiuntur. text. est multum notabilis in c. ipsi sacerdotes. i. q. 1. quia exemplo bonæ operationis, & verbo prædicationis homines corriguntur, & sic eis peccata dimittuntur à Deo. Et in epistola diui Iacobi. c. fin. legitur; Multum enim ualeat deprecatio iusti asidua. Et dominus dixit ad Abimelech pro somni nocte; Redde viro suo uxorem, (& vir erat Abraham.) & orabit pro te, quia propheta est, & uires, Genes. 20. Sacerdotes ergo, quantum in se est, peccata populi consumunt, cum sic laborant, ut illi conuertantur, & compungantur. i. Petri, capit. 3. legitur; Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum.

Et sacerdotes dicuntur familiares Deo, quia per sacros ordines eius seruitio familiarius mancipantur, deuotiusque ei in ministerijs famulantur; hi enim in ordine Apostolatus sunt constituti, maxime Episcopi & sacerdotes, c. in nouo Testamento. 2. i. di. hi enim sunt ministri Christi cum Apostolo, qui ait; ministri Christi sunt, & ego. Interpellant, id est, orant; hi personam gerunt Moysi. Deuteronom. c. 5. ait, Sequeris, & medius fui inter Deum, & vos. Vnde constituti sunt sacerdotes ad orandum, & offerendum hostias Deo pro se, & populo; ut in Leuitico. c. 13. Ideo oblationes quæ intra sanctam ecclesiam offeruntur tantummodo sunt sacerdotibus offerendæ, qui quotidie domino seruire uidentur, ut in c. si. 10. q. 1. & S. Thoin. 2. 2. q. 86. artic. 2. Ideo ad eos pertinet diuina dogmata, & sacramenta exhibere populo, & ea, quæ sunt populi, puta preces, & sacrificia, & oblationes per eum domino debent exhiberi, secundum illud Apostoli ad Heb. c. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Et sic oblationes quæ à populo Deo exhibentur, ad sacerdotes pertinent. Legitur etiam in c. 8. ad Hebræos: Omnis nanque pontifex ad offerenda munera, & hostias constituitur; & ibi in c. 9. Apostolus ostendit excellentiam sacerdotij. Legitur etiam Ose. c. 4. de sacerdotibus; peccata populi mei comedent, id est oblata à populo pro peccato suo. Itaque solis sacerdotibus ex officio debentur oblationes, quæ Deo offeruntur, ut dixi; & in veteri Testamento prohibuit dominus panes sanctos comedere filijs Israel; nisi tantummodo Aaron, & filiis eius. & Apost. ad Corinth. epist. 1. c. 9. ait; Quis militat suis stipendijs unquam? quis paciscit gregem, & de lacte gregis non manucat? nunquid secundum hominem hæc dico? an & lex hæc non dixit? scriptum est enim in lege Moysi; Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vitique hæc dicit? Nā propter nos vitique scripta sunt: si nos uobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos carnalia uestra merentur? Nescitis, quoniam qui in sacrificio operantur, quæ de sacro sunt, edunt; & qui altari deseruiunt, cum altari participant? & Dominus ordinauit his, qui euangelium annuntiant, de euangelio uiuere. Nam quis militat stipendijs suis? ut dixi, quasi dicat, nullus. Omnia ista præsupponunt residentiam. Proh dolor, proh dolor, proh dolor. & text. in c. cum secundum Apostolum, de præben. videbis. Itaque clericis tenentur ex officio per locum à conuersis seruire altari, si uiuunt ex altari. Tenentur etiam ex officio orare, & nisi fecerint, peccant, quia transgrediuntur, ut dixi, in ritu. de horis canonicis supra in isto Speculo. Et an residentia sit de iure diuino, uide supra in isto Speculo in c. nono.

Et aduertat rogo; nam tãto facilius, ut dixi, sacerdotes exaudiuntur, quãto apud Deum sunt digniores, ut in cap. ipsi sacerdotes, 1. q. 1. sed in Missa duo debemus considerare, scilicet ipsum sacramentum, quod est

principale, & orationes, quæ sunt in Missa pro uiuis, & mortuis: quantum ad sacramentum; ipsum principale, non minus potest sacerdos malus perficere, quàm bonus. & ita loquitur textus Augustini in c. intra cãtholicam. 1. q. 1. de alio autem, scilicet fructu, aut efficacia orationum non dubium, quin fructuosior sit Missa boni sacerdotis, quàm mali; ideo dicemus de mente omnium Doctorum, quod de Missa, ut dixi, potest sumi toqui dupliciter, aut quantum ad id, quod est essentialia in ea, scilicet confectio corporis, & sanguinis Domini; & sic à quo cunq; dicatur Missa, dum tamen sit sacerdos, & seruet formam ecclesie, æqua liter bona est: quia opus operatum equaliter bonum est, & uirtuosum; quia unum, & idem ab omnibus fit, uel quantum ad id, quod est annexum sacramento, & quasi secundariu, ut sunt orationes personales obsecrationes, & deuotus, & mundus affectus; & Missa boni sacerdotis est melior, quia non solum habet efficaciam ex opere operato; sed ex opere operantis. Et hoc modo loquitur text. in d. c. ipsi sacerdotes. 1. q. 1. Et ceteris paribus melius est audire Missam boni sacerdotis, quàm mali. Mali enim sacerdotes non solum boni intercessores ad Deum iratum, ut Grego. in cap. 1. q. 6. sacerdotum enim est contra hostiles incurfus orationum clypeo populum præmunire. Orabat Moyses, & vincebantur hostes. Exod. capit. 16. Sed malus sacerdos non potest sincere clamare ad dominum, nec manus leuare in cælum. & Esai. capitu. 1. ait. Cum enim multiplicaueritis orationes uestras, non exaudiam eas, quia manus uestræ plene sanguinis sunt.

Vnde non sunt apud Deum idonei intercessores, quos Deus odit, dicente Gregorio in c. in grauibus, 3. q. 7. Victimæ impiorum abominabiles Deo sunt, uota iustorum placabilia. Hinc est, quod Scriptura dicit Genes. 4. Respexit ad Abel, & ad munera eius; ad Cain uero, & ad munera eius non respexit. Dona quippe iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationibus eorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propiciabitur peccatis.

Item longe est dominus ab impijs, & orationes iustorum exaudiet: qui enim intercessores pro populo ad Deum parantur, ut sint sacerdotes, necesse est, ut eius gratiam bene uiuendo mereantur, ut in cap. Ecce. 49. distinct. Legitur etiam in capit. hinc. eadem distinctio. Hinc etiam supra uoce ad Moysen dicitur in Leuitico; Loquere ad Aaron, homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam non offerat panes Deo, nec accedat ad ministerium eius. Item legitur; Qui accedunt ad me, sanctificantur, ne percussam eos: scriptum est enim; sancti estote, quoniam ego sanctus sum, Dominus Deus uester.

Sed aduertendum rogo, quia orationes factæ à malis sacerdotibus, siue prælatis nocent populis sibi subiectis, quando mali subditi ex certa scientia sibi malum, & conformem suis moribus prælatum, siue sacerdotem præponunt; præsertim cum possint habere bonum; & tunc in ueritate Deus irascitur. Itẽ quãdo ex negligentia minus dignum sibi præponunt; talibus etiam irascitur Deus. Sed alias orationes talium sacerdotum, & prælatorum, licet sint peccatores, profunt his, pro quibus sunt, si sunt in statu gratiæ: quia orationes talium non imitantur meritis personarum orantium, sed meritis ecclesie, quæ una, & eadem est, qualiscunq; sit minister: puto tamen, ut superius dixi, de mente omnium Doctorum, quod plus ualere oratio, si fieret per bonum ministrum: quia cum generalibus meritis ecclesie concurreret specialis deuotio boni ministri; propter quod Missa (quæ non solum includit sacrificium, sed orationes præcedentes, & sequentes) plus ualeat, ut dixi, cum dicitur à iusto sacerdote, quàm cum dicitur à peccatore. ita etiam tener Durandus in 4. distinctio. 45. Vnde si aliquis in charitate existens, uel etiã discedens præcipiat sibi suffragia, fieri ualent uino, uel defuncto, quauis illi, per quos sunt, in peccato existant; est tamen uerum; quod magis ualere, si in charitate essent: quia tunc illa suffragia ex duabus partibus meritoria essent, ita sanctus Thomas in 4. & refert doctissimus ille Cardinal. sancti Sixti in cap. 1. 49. distinct. Itaque sacerdotes, qui de decimis, & oblationibus uiuunt, quanto digniores fuerint, tanto facilius in his, pro quibus exclamant, exaudiuntur: ideo aduertant quos, & aduertite gaudentes de patrimonio Christi, quia aduersarius noster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit querens, quem deuoret; præcipue autem uos domini mei curiales Hispani commorantes Romæ, ubi ego in presentia uigeo; quæso animum aduertite, quia uultor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.

Prosequendo materiam præsentis capituli post longam digressionem dico, quod orationes malorum sacerdotum, aut prælatorum factæ pro subditis existētibus in peccato mortali nec profunt facientibus, nec illis, pro quibus sunt: unde Dominus ad Hieremiam, c. 18. ait; Et tu, inquit, noli pro populo isto orare, quia non exaudiam te; transumptiue in c. prædixerat, de pen. distin. 1. ubi litera dicit; Ob duritiam cordis populi iudeorum; ne ores pro populo hoc, quia non exaudiam te, sequitur rex: & ad Samuelem; Vique uo luges super Saul, quia ego abieci eum? sed tu intellige de peccatoribus impenitentibus, id est habitibus uoluntate perseverantem in peccatis suis; & sic de peccatore, in quantum est peccator, quia si peccatores non exaudiret Deus, frustra publicanus dixisset; Domine propitius esto mihi peccatori; & qui petit, accipit, siue iustus, siue peccator; perire, & accipietis: quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur uobis. Matth. 7. & 18. Serue nequam, omne debitum tibi dimisi, quoniam rogasti me. Et, conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Scriptum est etiam; Penitentiam agite, & Ioannes in canoni. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus Dominus, remittet nobis peccata nostra; & mundabit nos ab omni

omni iniquitate. Et Dominus ad Phariseos: Regnum Dei intra vos est. & in Ezechiele legitur cap. 33. In quacunque die ingemuerit peccator, vita viuet, & non morietur. Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. vt in d. cap. 33. Ideo necessarid intelligemus superius dicta de peccatore habente propositum mahendi in peccatis. Omnia ista sunt de mente omnium Doctorem in dicto c. 1. 49. distin. & Petrus dixit in canonica. 1. capitu. 3. Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Et iterum, atque iterum moneo: nam beatus Gregorius dicit; Mundus sacerdotibus plenus est, in messe Dei rarus valde inuenitur operarius. Item multi sacerdotes & pauci sacerdotes; multi in nomine, pauci in opere. 40. di. c. fi. & ibi dicitur; Quicunq; desiderauerit primatu in terra, inueniet confusionem in celo.

Et vt calamum ad materiam decimarum vertamus, in primis dicendum est, quod legitur in Leuitico c. 12. Decimas, & primitias tuas non tardabis offerre; hinc incipit prima origo decimarum; hinc prima fomenta decimarum Dei: postea autem in Leuitico, c. fin. legitur; Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur; omnium decimarum bouis, & ouis, quæ sub virga pastoris transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino; non eligerit, nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Postea verò in libro Numeri cap. 18. legitur; Dixit Dominus ad Aaron; Omnes primitias sanctuarij, quas offerunt filij Israel Domino, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis iure perpetuo; dixitque Dominus ad Aaron, In terra eorum nil possidebitis, nec habebitis partem inter eos; ergo pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel. Filijs autem Leui, dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis, vt non accedant filij Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum; solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsu eorum, & necessaria separauit. Itaque sola tribus Leui, quæ clericos noui Testamenti figurabat, decimas possidebat, vt superius dixi. Dicit etiam dominus; Denuntia, & dic Leuitis, Cùm acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi vobis, primitias eorum offerte Domino, id est decimam partem decimæ: & reputatur vobis in oblationem primitiuorum, tam de aris, quam de torcularibus, & vniuersis, quorum accipitis primitias, offerte domino, & date ea Aaron sacerdoti. Omnia, quæ offeretis eis decimis, & in donaria domini, separabitis optima, & electa erunt cuncta. Hinc est principium decimarum, & initium cōcessionis decimæ Leuitis, & per consequens ministris noui Testamenti. Legitur etiam Numeri cap. 35. Locutus est dominus ad Moysen; præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vberes ad habitandum, sicut cæteris fratribus; sed sola tribus Leui, vt superius diximus, quæ clericos figurabat, decimis, & oblationibus, & sacrificiorum victimis pascebatur.

Et attendite, quia primò sacerdotium fuit translatum in Christum, qui fuit de tribu Iuda, de Aaron, qui fuit de tribu Leui; nam primum sacerdotium erat apud illam tribum Leuiticam; ita quod de alia tribu non poterant promoueri. Sed Christus postea transfudit in Petrum, & successores, vt per Docto. in c. translato. de constit. Itaque post Christum Dominum à Petro sacerdotialis cepit ordo, c. in nouo. 1. 1. distin. Legitur etiam Deuter. c. 18. Non habebunt sacerdotes, & Leuitæ, & omnes, qui de eadem tribu sunt, partem, & hæreditatem cum reliquo populo Israel, quia sacrificia domini, & oblationes eius comedent; & nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum; Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis.

Cōsiderate rogo, quia reperiuntur omnes auctoritates Scripturæ sacræ in materia decimarum; & sic post concessionem decimarum omnes Leuitæ ingressi fuerunt ad ministerium tabernaculi, & onera portanda, vt præceperat dominus Moysi; & fuerunt simul octo millia quingenti octoginta, de quo habetur Numeri 4. Itaque in oibus locis iam superius allegatis generaliter mādatur oibus laicis, vt de frugibus, & de cunctis soluant decimas; nec obstant contraria, quæ possent opponi, vt per Panorm. in rub. de decimis, quæ causa breuitatis omitto. Sed miratur ibi Innocent. de quibusdam nouis prædicatoribus oppositum afferentibus, cum nullus sanctorum Doctorem ecclesiæ dixerit oppositum; & dico, quod omnes Doctores ecclesiæ conueniunt in hac sententia, vt decimæ de iure diuino debeantur. de beato Hieronymo habemus pulchrum text. in c. reuertimini ad me 16. q. 1. cuius verba sunt; Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum, & dixistis, in quo reuertemur? si affligeret homo Deum, quia vos configitis me; & dixistis in quo confingimus te in decimis, & primitijs; & ideo in penuria vos maledixi estis, & me cōfignatis tota gens. Nunc sequamur ordinem prophetæ: Quia mihi non reddidistis decimas, & primitias, idcirco in penuria, & fame maledixi estis, & me vos supplantastis, siue defraudastis, ecce annus expletus est, & nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea comportastis, & pro decimis, & primitijs, quæ parua erant, vt à vobis darentur, vbertatem possessionum vestrarum, & omnem frugum abundantiam perdidistis: vt autem sciatis hoc me irascente perfectum, quia fraudastis me partem meam, hortor, atq; commoneo, vt inferatis decimas in horrea mea, hoc est in thesauros templi; & habeant sacerdotes, & Leuitæ, qui ministrant, cibos; & probate me, si non tantam pluuiam effuderò, vt charactere cæli aperta esse credantur: & effundam benedictionem meam vobis vsque ad abundantiam.

De beato Augustino etiam habemus pulchrum text. in c. decimæ 16. q. 1. vbi litera dicit; Decimæ tributa sunt egentium animarum: & si decimam dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed sanita-

sanitatem corporis, & animæ consequeris: non igitur Dominus Deus præmium possulat, sed honorem Deus enim noster, qui dignatus est totū dare, decimā à nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Sed si tardius dare peccatum est, quā dō magis peius est peccatum non dedisse? De militia, de negotio, & de artificio redde decimas. Cū enim decimas dando, & terrena, & cælestia possis præmia promereri; quare pro auaritia duplici benedictione fraudaris? hoc est enim Dei iustissimæ consuetudo, vt si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuoceris: dabis impio militi quod non vis dare sacerdoti, benefacere semper Deus paratus est, sed hominum malitia prohibet; decimæ etenim ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerunt, res alienas inuadunt; & quanti pauperes in locis suis, vbi ipsi habitant, illo decimas non dante fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante æterni tribunalis apparebit: quia rem à deo pauperibus delegatā suis vrbibus seruauit: Qui ergo sibi, aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimam, etiam de nonnem partibus studeat elemosinam dare pauperibus.

Item beatus Aug. in c. maiores, 16. q. 7. dicit; Maiores nostri ideo copiis omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Casari censum reddebant; modò autem, quia discessit deuotio Dei, accessit iudicio filij; nolimus partiri cum Deo decimas, modo autem tollitur totum. hoc tollit fœcus, quod non accipit Christus.

Et primitiæ debentur rectori seruienti in ecclesia pro officio sacerdotali. Num. 18. Itaq; non seruienti, non debentur.

Et de decimis vide optimum textum, in sacro Concilio Tridentino. in sessione vigesima quinta, capitulo 12.

Item beatus Ambrosius in c. quicunque, 16. q. 7. dicit; Quicunque recognouerit in se, & fideliter non dederit decimas suas, modo emedet, quod minus fecit. Quid est fideliter dare, nisi vt nec peius, nec minus aliquando offerat de grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua?

Item beatus Gregorius in capitulo quadragesima. de consecr. dist. 5. dicit; iubemur autem, & ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorū decimas dare. Et de concilio generali habemus optimum textum in capitulo decimas, 16. quest. 7. vbi concilium sic dicit; Decimas Deo, & sacerdotibus Dei dandas Abraham factis, & Iacob promissis insinuat, & omnes sancti doctores commemorant.

Itē Gregorius in capitulo decimas, 16. q. 7. ait; Decimas, quas in vsu pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus; siue enim ab episcopis, vel regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, (nisi ecclesiæ red diderint) sciant se sacrilegij crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere, & Malachias propheta ait; Inferte omnem decimam in horreum meum, vt sit cibus in domo mea.

Quod autem decimæ episcoporum consensu monachis licitè tribuantur; beatus Hierony. Damasus Papæ scribit in cap. quoniam, 16. quest. 1. dicens; Quoniam quicquid habent clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes; susceptioni peregrinorum, & hospitum inuigilare debent; maxime curandum est illis, vt de decimis, & oblationibus cœnobijs, & xenodochijs qualem voluerint, & potuerint, sustentationem impendant; liberum est enim monachis, & spiritalibus viris Deum colentibus, & timentibus decimas, & oblationes, cunctaque remedia concedere, & de iure suo in dominium illorum, & vsu transferre; nec tam in pauperibus paupertatem, quam religionem attendere. Clericos autem illos conuenit ecclesiæ stipendijs sustentari, quibus parentum, & amicorum nulla suffragantur stipendia. Qui autem bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiant, sacrilegium profecto incurruunt, & committunt; & per abusionem talium iudicium sibi manducant, & bibunt.

Et hodie omnes religiosi prædicatores proferentes aliqua verba, quæ possunt subtrahere auditores à solutione decimarum, sunt ipso facto excommunicati, vt in Clem. cupientes. de pœnis: & iniungitur eis; quod in confessionibus debeant facere conscientiam ipsis pœnitentibus, de solutione decimarum: & si ex proposito omitunt, incurruunt grauem pœnam, de qua ibi in tex. & vide gl. notabilem in c. 1. de decimis, lib. 6. Et dicit Inno. in Rubrica, de decimis. etiam Panorm. quod non solum decimæ prædiales, sed etiam personales sunt in præcepto de iure diuino.

Itaque dicimus, quod decimæ hodie necessariò sunt soluendæ ex lege diuina. Et tex. in c. in aliquibus, de decimis, aperte sime vult quod illa. l. diuina edita in veteri Testamento circa sol. decimarum, sit hodie necessariò seruanda in nouo Testamento. quod est aperte contra illos Theologos qui tenuerunt, quod hodie de cima in nouo Testamento sit in libertate ipsius constituta, vt sic non teneatur solueri, si non velit. Et dicunt Doct. Canonistæ, & tales non procul ab hæresi fore, cum omnes Docto. ecclesiæ, vt superius recitauit, qui fuerunt sancti, & doctissimi viri, Grego. Aug. Hierony. Ambro. tenuerunt contrarium vt visum est supra in præsent. cap.

Et decimæ personales etiam sunt de iure diuino. glo. in capitulo quicunque, 16. q. 7. allegat c. dicat aliquis 23. q. 5. ego allego Genesis cap. 14. vbi post bellum Abraham dedit sacerdoti Dei altissimi decimas ex omnibus, quæ in bello capta erant, & in d. c. dicat aliquis, dicit glo. quod decimæ antiquitus dabantur

episcopo, vt eas divideret; & vide Archid. in d. c. quicumque & vide S. Thomam in materia decimarum, in 2. 2. q. 87. & ibi vide Cardinalem doctissimum Caietanum, & ibi in q. 86. tractant de oblationibus, & primitiis.

Sed ista materia practicabilis, & utilis est, videte Doc. in tit. de decimis, & primitiis, & alijs oblationibus, & videte etiam in 6. & in Clem. & ibi Doct. & ibi dist. de videbitis multa, & videbitis. Goffred. in summa, & etiam Hofhensem in sua Sum. Sed tenendum est, qd decimæ debentur de iure diuino cum integritate, quia debemus stare interpretationi ecclesie, & summi Pontificis, vt probatur, in c. per venerabilem, qui filij sunt leg. Sed S. Tho. fuit in opinione in 2. 2. q. 87. qd vbi de consuetudine nõ soluuntur, non peccant nõ soluentes, nisi propter obstinationem animi, vt si haberent animum obstinatum ad non soluendum, etiã si ecclesia præciperet, placet Abbati, & alijs Doct. & est sententia tanti viri æqua, & iustissima. & vide Archid. in d. c. quicumque.

Sed aduerte, qd decimæ non solum sunt ecclesiarum & clericorum, sed etiam pauperum, vt omnia de creta sanctorum Patrum voce clarissima clamant, & docent. Et ista est mera veritas, & ex supradictis datur congruum responsum ad scriptum per doctissimum episcopum Abulensem in materia decimarum. Sed non credo, qd ipse in diocesi sua prædicasset, decimas non esse soluendas de iure diuino, sed de iure positivo soluendæ.

Sed si soluentes decimas nolissent soluere, vos domini mei episcopi, & sacerdotes Christi, ex tempore diceretis, Non potestis vos negare solutionem decimarum, & desistere à solutione earum; quia decimæ sunt de iure diuino; & fuerunt à Deo concessæ Leuitis pro ministerio, quo seruiebant in tabernaculo cœderis. Itaq; solis filijs Leui, vt dixi in tabernaculo Dei seruientibus, & portantibus peccata populi decimas Dominus dedit, Numeri. 18. Addetis etiam; ideo sola tribus Leui, quæ clericos noui Testamenti figurabat, decimas possidebat de ordinatione Dei, & per consequens ministris noui testamenti decimæ debentur, quemadmodum dēbebantur filijs Leui.

Sed soluentes decimas replicabunt, & optimè, Domini sacerdotes percussis estis ligone vestro; quia si scitis vos asseritis, decimæ sunt de iure diuino, quod nos indubitanter concedimus; quomodo vos vultis viuere de patrimonio Christi, & ecclesie sue, & de redditibus decimarum, non seruientes ecclesie, nec portantis peccata populi, vt in dicto capitulo decimo octauo Numeri. Ideo iudicio meo si totum fundamentum sacerdotij est asserere; nobis debentur decimæ de iure diuino, quæ debebantur filijs Leui: quia tribus Leui clericos noui Testamenti figurabat, necessariò concedendum est, qd residentia personalis sacerdotij est de iure diuino, vt superius diximus, per text. in dicto capitulo. 18. Numeri.

Et residentia erit in ecclesia vbi vnusquisque habet titulum beneficij; & si habent plurimos titulos, & sic plura beneficia, legant cap. 34. de pluralitate beneficiorum supra in isto meo Speculo; & ibi optimam medelam inuenient. & residentia sacerdotij est de iure diuino, vt dixi, & allego optimam doctrinam Apostoli in capitulo. 3. ad Thessalonicen. in epistola secunda dicentem, Neque gratis panem accipimus ab aliquo, sed in labore, & fatigatione nocte; & die operantes, vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Quod si quis non vult operari nec manducet. de hoc late in cap. supra infra eodem.

Diximus superius, quod à beato Petro sacerdotialis cepit ordo, quia ipsi primò pontificatus in ecclesia Dei datus est, Domino dicente ad eum; Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et dabo tibi claues regni cœlorum, hinc ergo ligandi, solvendi; potestatem primò accepit à domino, primusq; ad fidē populum suæ prædicationis virtute adduxit verboq; instituit, vt in d. c. in nouo. 2. dist.

Et vt radicitus præminentiam petri dilucidemus, notate, quod in capitulo. 16. Matth. dixit Dominus discipulis suis; Quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt; alij Ioannem Baptistam, alij autem Heltani, alij verò Hieremiam, aut vnum ex prophetis; dicit illis Iesus; Vos autem quem me esse dicitis? Respondens autem Simon Petrus dixit; Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem Iesus dixit ei; Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est; Et ego dico, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum; & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in cœlis. Ista claues non sunt materiales; sed potestatis. Et potestas spiritualis est duplex, vna discernendo peccatum à non peccato. Alia est potestas admittendi ad regnum, vel excludendi, secundum verum iudicium præhabitu, quia debent indigni excludi, & digni recipi; ideo exponet. Quodcunque ligaueris, id est quemcumque à regno excluseris, seruato debito clauium, erit approbatum à Deo. Et quodcunque solueris, erit solutum, id est admissum à Deo. hinc Petrum fecit. caput super alios Apostolos.

Sed Apostolus, in capitulo septimo, ad Hebræos probat, sacerdotium Melchisedech fuisse excellentius, quam sacerdotium Leuiticum, & dicit ipsum Melchisedech fuisse similem Christo, & eius figuram; videbis Commētatores ibi qm Melchisedech Abraham decimas dedit ex omnibus spolijs; & tunc primum decimæ

decimæ leguntur dari, vt debebantur ei, quia sacerdos erat Dei altissimi, vt Genesis. c. 14. primitiæ verò ab Abel primùm leguntur dari, de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, vt Genesis. cap. 4. & Iacob dixit Domino, Cunctorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi, vt Genesis. c. 28. & postea fecit vt haberetur in c. 35. eo. lib.

Diximus superius, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, id est super petram, quam confessus fuit Petrus, id est super Christum; sed intellige, vt dixi in c. 1. supra in isto Speculo, quia ibi sunt bene dilucidata ista verba, tu es Petrus, & super hanc petram, &c.

Postea verò Matth. 18. loquente Iesu discipulis suis dixit illis; Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata, & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Post passionem verò, & resurrectionem expressè contulit omnibus Apostolis hanc potestatem dicendo, Ioannis 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; hoc cum dixisset, insufflauit, & dixit eis; Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.

Et ad ostendendū quod Petro tradebat, vt capiti, dixit ei seorsum Ioannis 21. Simon Ioannis diligis me plus his? dicit ei, etiam Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei iterum; pace agnos meos. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei; Domine, tu omnia nosti, tu scis, qui amo te. Dicit ei Iesus, pace oues meas.

Et notate, quod Petrus fuit examinatus de dilectione Dei per verba illa geminata, Diligis me? quasi expressè dicat; ille, qui eligitur ad officium prælationis, debet Deum diligere præcæteris. Legitur etiam Lucæ 22. Ait autem dominus; Simon, ecce Sathanas expetitur vos, vt cribaret, sicut triticum; ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. In ascensione verò potestatem prius promissam; & traditam dando executionem confirmauit, dum dixit, Matthei vlti. Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandauimus vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. In festo verò pentecostes, quæ prius tradiderat, per missionem Spiritus sancti confirmauit. Et primò dixerat omnibus discipulis, vos manete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.

Itaque ex his omnibus potest colligi, quod potestas fuit data Petro, sed non soli Petro, & sic papa duntaxat, sed omnibus Apostolis representantibus totam vniuersalem ecclesiam; ita quod hæc potestas est penes totam ecclesiam vniuersalem; debet tamen hæc potestas explicari per papam, tanquam per caput. Alij tamen explicant secundum ordinationem Papæ, bonus, & optimus textus ad hoc in cap. ita dominus. 19. distinct. dicto c. in nouo. 21. distinct. 24. q. 1. in cap. manet. & in c. noua. de penit. & remiss. & in c. 1. §. vna. de summa Trinitate, & fide catholica, & vide cap. 1. supra in isto Speculo. vbi multa dixi de potestate ecclesie, & de potestate plenissima sacri summi Romani pontificis, & adde ista, quæ in isto cap. explanata sunt ad dictum capitulum primum, quæ in principio scripsimus de potestate papæ, vbi potes videre multa necessaria, & vtilia. Sed cæteri apostoli, vt dixi, cum Petro pari consortio honorem, & potestatem acceperunt, ipsumque principem eorum esse voluerunt, vt in d. ca. in nouo. 22. di. & in c. 2. ad Gala. Itaque Petrus maior fuit in administratione, vt in cap. puto. 2. q. 7. Et inter apostolos ardentissimæ fidei inuenitur Petrus, & post Christi ascensionem primò prædicauit Petrus, & conuertit ad fidem tria millia, Actuum. 2. capitu. & creuit numerus credentium ad prædicationem petri; vt in capitulo. 4. Actuum apostolorum. Et factus est numerus virorum quasi quinque millia, vt in dicto capitulo.

Decretis ergo Romanorum pontificum, & sacris canonibus conciliorum ecclesiastica negotia terminantur. Ministri verò sacrorum canonum, & decretorum pontificum sunt summi pontifices, & infra præfules, quorum institutio est in veteri Testamento inchoata, & in nouo Testamento plenius consummata, vt dixi supra. Summi etenim pontifices, & minores sacerdotes à Deo sunt instituti per Moylen, qui ex præcepto Dei Aaron in summum pontificem, filios verò eius vnxit in minores sacerdotes. Et sic videtur ex loco isto, qd Moyles fuit sacerdos, sed nõ summus, quia Aaron fuit primus summus sacerdos, cum vnxit sacerdotes: & idem dicit Innocentius in cap. solitæ. de maioritate, & obedientia; Sed contra, hominida fuit, ergo non potuit esse sacerdos, vt 23. q. 3. cap. non inferenda, dic. vt in cap. 1. 21. distinctio. quod olim sacerdotes bene erant homicidæ, vt 2. questio. 7. capitu. Nos si incompetentes. Sed Dauid primo fuit prohibitus construere templum, quia vir sanguinis erat. de consecratione distinctione prima, capitulo. 1. sed mirum est; quare hoc dictum est, quia vt diximus, Moyles fuit homicida, & consecrauit ecclesiam, vt in dicto capitulo primo de consecratione distinctione prima.

Ad hoc dicas, quod licet Dauid fuerit in veteri Testamento, fuit tamen præfigurator noui Testamenti, vt in capitulo, quod autem, trigesima secunda questione prima, ideo in figura istius temporis dictum est ei, non ædificabis mihi templum, quia vir sanguinis es; & est argumentum à minori; si enim propter homicidium reus fuit à constructione templi, multo potius à ministerio templi; de hoc dixi in sermone episcopali, quando scripsi de sacratissimo sacramento Eucharistie.

Et notabis, quod Petrus ante passionem fuit Apostolus, sed post passionem fuit pastor creatus per illa verba; si diligis me, pascere oves meas, ut iam dixi, Jo. 21. & ibi videbis text. & Doc. in c. significasti. de electione. & vide supra in isto Speculo, cap. 1. Cum ergo Moyses elegerit sacerdotes in veteri Testamento de ordinatione Dei, & dominus in nouo Testamento: quia ut diximus in nouo Testamento post Christum dominum à Petro sacerdotalis cepit ordo, ut in d. cap. in nouo. 21. distinct. De Apostolis autem quando fuerunt consecrati, non legimus, dicunt tamen quidam, quod in cena Domini, quando dictum est eis: Hoc facite in meam commemorationem. cap. in Christo, de consecratio. distinctio. 2. Alij, cum dicitur est eis: Ite, baptizate omnes gentes. Matth. ultimum. Sed de Paulo, & Barnaba habemus text. in c. Quod die 75. distinct. vbi probatur, quod episcopi semper debent consecrari die Dominico, more apostolorum, qui de mandato domini imposuerunt manus paulo, & Barnabae, quia eadem die dominus resurrexit: & in hac die mundus sumpsit exordium per resurrectionem, & mors interitum, & vita accepit principium: & de iacobo habemus text. in c. porro. 66. distinctio. vbi litera dicit; porro & Hierosolymitanus primus Archiepiscopus beatus Iacobus, qui iustus dicebatur, & secundum carnem frater domini nuncupatus est, à Petro, Iacobo, & Ioanne apostolis est ordinatus, successoribus suis formam dantibus: videlicet ut minus, quam à tribus episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus nullatenus episcopus ordinaretur, ut dixi in capitu. 9. supra in isto Speculo; vbi dixi de hoc. & vide etiam in cap. 1. de excellentia beati Petri dicit; ut in dicto cap. 1. supra in isto Speculo, & vide optimum textum in cap. quis nesciat, 11. distinctio. vbi litera dicit; Quis nesciat, aut non aduertat, quod à principe Apostolorum Petro Romanæ ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur ab omnibus debere feruari, nec superduci, aut introduci aliquid quod auctoritatem debeat generalem aliunde accipere, vel exemplum, præsertim cum sit manifestum in omnem Italiam, & Galliam, Hispaniam, & Africam, atque Siciliam, insulasque interiacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus, aut successores eius constituerunt sacerdotes. Legant autem, si in his provinciis alius Apostolus inuenitur, aut legitur docuisse; quod si non legunt (quia nusquam inueniunt) oportet eos hoc sequi, quod ecclesia Romana custodit, à qua principium eos accepisse non dubium est.

Dixi superius, Vel aliquis eius mandato, ut Paulus: nam Petrus Paulo dedit licentiam prædicandi auctoritate Dei, dum dixit dominus; segregate mihi Paulum, & Barnabam, ut in c. quod die 75. dist. & ibi dicit glo. quod Dominico die in mane potest quis ordinari in sacerdotem, & eadem die hora tertia in episcopum, & Paulus in Hispania prædicauit, ut in c. 15. ad Rom. & ibi Dionys. & vide Nicolaum de Lira in cap. 24. Matth.

Et quia in isto capitulo multa scripsimus de decimis, dico, quod decimæ debent diuidi in quatuor partes, vna episcopo, alia pro fabrica, alia pro pauperibus, alia pro clericis, capit. concessio. cap. quatuor. cap. de redditibus. 12. questio. 2. cap. 1. 25. questio. 1. & de hoc in cap. 6. supra in isto Speculo. & ut multoties dixi, episcopi tenent locum apostolorum, c. in nouo testamento. 21. distinct. cap. videntes. 12. q. 1. Et omnes sacerdotes quo ad sacramentorum dispensationem, ibi glo. & Doct. Sed episcopi quod ad dignitatem: sed tu vide cap. pri. supra in isto cap. diximus multa, de decimis. Nunc per viam additionis, aliqua dicamus, de mente omnium Theologorum, de non dantibus decimas vtrum excusentur à peccato, ex eo quia non est consuetum dari in illis partibus, vel datur vix centesima, & de quibusdam tantum, ut frumento, & vino, non de alijs secundum consuetudinem loci. De decimis personaliter dicunt Rayn. & Hostiens. in summis suis, quod cum sint, non de iure diuino, sed hominis præcepto. Nam Leui. ultimo, fit autem mentio de prædialibus, & consuetudo tollat ius humanum. vel in totum si est generalis; vel in partem si est particularis; distinctio. 12. capit. consuetudo: ideo non soluentes ipsas vbi est consuetudo non soluendi, excusantur à culpa. Nam necessarii illæ sunt soluendæ quæ debentur ex lege diuina, scilicet prædiales; vel loci consuetudine approbata: extra eodem capit. In aliquibus. Idem dicit Hugo Cardinalis, cuius sententiam ponit & tenere videtur Archidiaconus. 16. questio. 7. & extra eo. cap. Discretionis, lib. 6. De prædialibus autem est maior difficultas; & communiter Canonice videntur tenere quod consuetudo non soluendi non excusat à peccato non soluentes. Et aliqui assignant istam rationem: quia sunt de iure diuino. Sed nulla consuetudo potest tollere vel præualere iuri diuino: ut distinctio. 8. per totum ergo, & c. Sed ad hoc respondet Ioann. Neapolitanus in Quolibeto. 3. questio. 19. quia videlicet dupliciter potest dici aliquid esse de iure, vel de lege diuina. vno modo strictè pro eo quod est de iure naturali, & de pertinentibus ad fidem, & sic est verum quod consuetudo non potest tollere tale ius diuinum. Sed isto modo accepto, solutio decimæ non est de iure diuino, & naturali: sed bene sustentatio ministrorum à populo, quod potest fieri per redditus beneficiorum, & oblationes & alios modos. Alio modo dicitur aliquid de iure diuino large, si pro omni quod continetur in Scriptura siue sit iudiciale, siue ceremoniale, siue morale. Et isto modo consuetudo potest tollere aliquod præceptum de lege diuina: puta iudiciale quod erat assumptum pro statu ciuitatum, vel ecclesiæ; & sic est in proposito, vel potest dici dicatur quod decimæ sunt de iure diuino & naturali, quod ex actio seu redditio non est de iure diuino; sed ius exigendi, & debitum reddendi, si petuntur, seu ipsa redditio: Et sicut quilibet potest remittere

mittere ius suum, ita ecclesia fructus decimarum, quod fecit non petendo. Alij verò assignant istam rationem: quia præsupponendo quod solutio decimæ sit de lege ecclesiæ, tamen legem scriptam non potest tollere consuetudo, nisi sit rationabilis, & præscripta dicitur extra de consue. c. si dicitur rationabilis quam non probat ius, sed toleratur à iure: & irrationabilis quæ improbat à iure, ut dicit Ibi Ber. in gl. & Archi. Sed ista consuetudo non dandi decimas reprobat à iure.

Dicit autem sanctus Thomas 2. 2. questio. 87. quod licet ecclesia possit requirere decimas, tamen laudabiliter non requirit eas in locis in quibus sine scandalo requiri non possent per dissuetudinem, vel aliam causam: nec tamen illi qui non soluant in illis locis sunt in statu damnationis; nisi forte propter obstinationem habentes voluntatem non soluendi, etiam si ab eis peterentur. Idem sentit Alexander de Hales, in summa: Non tamen videtur sufficiens requisitio curari ad hoc quod teneatur reddere vbi non est consuetudo exigendi.

De Papa nulli dubium est, quod ipso ordinante, quod exigentur, vbi non est consuetudo, tenerentur homines. Sed vtrum ad requisitionem decimarum teneantur dubium est: ideo ad Papam tunc recurrendum, & consulendum. Idem S. Tho. super Gen. c. 14. dicit quod vbi non est consuetudo dandi decimas, & clerici habent sufficientem vicium non tenentur homines pro illo loco & tempore dare decimas. Sed vbi est consuetudo dandi, vel ministri ecclesiæ non habent sufficienter, tenentur ad dandum. Item S. Thom. in Quolibet. sic dicit, & melius; Nulla consuetudo contraria soluit homines ab obligatione reddendi decimas, quia hæc obligatio fundatur super ius diuinum, & ius naturale, vnde semper tenentur homines reddere decimas si ecclesia exigat: contraria consuetudine non obstante, & in terris in quibus est consue. quod decimæ soluantur ipsa consuetudo quasi exoptat decimas, vnde peccaret qui non redderet.

Sed in terris in quibus non est consuetudo communis quod decimæ dentur & ecclesia non petit; videtur ecclesia remittere dum dissimulat: & ideo homines in terris illis non peccant decimas non dando. Durum enim esset dicere quod omnes homines Italiæ & partium orientalium qui non dant decimas damnarentur. Et huius argumentum possumus ab apostolo accipere, cui cum deberentur necessaria victus ab his quibus prædicabat, tamen non accipiebat, nec tamen peccabant qui ei non dabat, alioquin male egisset cum eis apostolus, non accipiendo. Ideo autem apostolus, exigebat quod sibi debebatur ne offendentium daret Evangelio: vnde non bene facerent rectores ecclesiarum si in terris illis decimas exigent vbi non est consuetudo dari, si probabiliter crederent quod ex hoc scandalum oriretur.

Quod autem in aliquibus terris milites exigant decimas, hoc non est; quia ipsi habeant ius exigendi decimas, quia cum hoc sit ius spirituale quod debetur ministris, non cadit in laicam personam. Sed illæ res temporales quæ de iure exiguntur à clericis, fructus decimarum ex concessione ecclesiæ date sunt illis propter quædam seruitia facta ab eis ecclesiæ. Sicut et ecclesia potest remittere ipsos fructus qui dantur pro decimis; non tamen remittit ius exigendi decimas, nec tollit debitum reddendi. hæc S. Tho. qui hæc dicit de decimis simpliciter, & indistinctè, siue prædialibus, siue personalibus. Et huic, sententiæ satis concordant dicta Gul. & Archi. in prædialibus, & dicta Io. An. de quibuscunq; si bene & non superficialiter intelligantur, Archi. vero super c. discretionis; extra de deci. lib. 6. postquam ostendit per multa iura & dicta sanctorum in decretis, & decretalibus, posita, decimas esse debitas ecclesijs, addit tñ sic. In hoc dicebat frater Hugo magister in Theologia, quod decimæ prædiales debentur ex præcepto: sed nisi petantur, non tenentur dare; sed si petantur, & non soluantur ab illis qui debent, tunc peccat mortaliter, & sic videntur loqui iura de decimis, quod sunt cogendi ad solutionem per censuram ecclesiasticam; & hanc sententiam videntur sequi Host. in gl. super c. à nobis extra eo. ver. Quinq; infra canones; hæc Archi. lo. verò And. super c. à nobis, extra de deci. & prim. in nouella; post multa per quæ probat decimas de necessitate soluendas sic concludit: Quicunq; ergo monitus non soluit integraliter decimam, negari non potest quin peccet mortaliter: quia transgressor diuinæ & humanæ legis nec non & iudici contumax reperitur: vnde & excommunicari potest. Et hoc probat Ludouicus Imperator, iubens ne prætextu incælitus clericorum retentione, scilicet decimarum, & dic sic. Qui verò decimam post trinam admonitionem & sacerdotum predicationem dare neglexerit excommunicetur: ut in Lombardia, de decimis. l. vici. Et de hoc dicunt quidam quod in regionibus illis, vbi de more non soluitur decima nec prædicatur, nec exigitur, non peccant mortaliter homines qui non dant decimas, quasi Romana ecclesia videatur super hoc saltem quo ad præterita dispensare, ne contingat tantam multitudinem in hac causa damnari: arg. infra eo. c. in aliquibus & in eo quod legitur, de consecra. eccle. c. aqua. & de cle. exc. vel interd. mini. c. si celebra. Alij verò dicunt quod cum ad solutionem decimæ ex præcepto quilibet sic obligatus semper peccat non soluens: arg. ex eod. c. Ex transmissa. & semper est in mora sicut fur, Et hæc opinio videtur secundum rigorem iuris præferenda: prima tamen benignior & efficacior est. Et ideo ad vitandum animarum periculum expresse est appellandum: ar. super de appe. c. si illud autem pro certo tenas quod quantumcunq; clerici delinquant, vel decimis abutantur: nunquam tamen habent de hoc laici disputare: nec debent propter hoc decimas detinere: ut infra eo. c. tua nobis. de hoc ibi: & sic videtur concordare cum S. Tho. Io. verò Neap. in 3. quolibet. q. 19. sic dicit, quod præceptum de decimis dandis non obligat, quia sit de iure naturæ, vel de iure scripto in noua lege, vel in veteri quantum ad Decalogum, & moralia: sed in quantum vel iudiciale vel ceremoniale. Et quia huiusmodi iudicialia, vel ceremonialia transferunt, non obligant. Vnde Aug. dicit in

quodam sermone quod sabbata obseruare, & decimas dare, & circuncisionem facere, & huiusmodi imperfecta erant, transieruntque omnia, & perfecta sunt. Sed obligat hoc præceptum de decimis; quia est de iure positivo Papæ qui præest toti ecclesie, cuius est statueri maximè talia quæ videntur ad cultum Dei ordinata; & ad sustentationem eorum qui vacant diuino cultui; qui ut esset quædam consonantia, & noui & veteris Testamenti; statuit ut taxatio veteris Testamenti de decimis seruetur: etiam in nouo, qui postet etiam statueri si ei videretur propter aliquam causam rationabilem, quæ plus vel minus daretur: & tale statutum omnes obligaret.

Consuetudo autem non dandi decimas in aliquibus terris quandiu toleratur, ab illis qui præsent ecclesie; & maxime à Papa propter cuius statutum omnes obligantur; excusat quantum ad hoc, quod quandiu non petunt, possunt licitè tenere; sed si peterent maxime de consensu Papæ in talibus terris omnes tenerentur dare: hoc enim esset iam amplius hanc consuetudinem non tolerare seu approbare; sed destruere. Vnde sicut legem abrogatam per contrariam legem si legislator reuocaret omnes obligaret; renouata sic consuetudine potest destruere non tolerando, & oēs ad sui statuti obseruantiam obligaret: cui statuto videtur derogari per contrariam consuetudinem, quandiu fuerit tolerata; & quasi per consequens approbata. Innocentius autem multum rigidè incedit in ista materia dicens, quod in eo quod decimæ non soluantur, vel minus plenè redduntur nulla consuetudo valet vel excusat à peccato: Ant. de But. dicit, quod Canonista non est bonus determinator in ista materia; sed Theologus cuius scientia est ius diuinum: vnde cum sint decimæ de iure diuino, & ad Theologos magis spectet declaratio, & determinatio dubiorum circa ius diuinum quam ad canonistas: videtur quod theologis sit standum in materia decimarum magis quàm canonistis. Dicit etiam quod eum fuerit confessus & famosis viris magistris in theologia, nulla est sibi facta conscientia de solutione decimarum: ipse tamen videtur tenere quod sint soluenda.

Sed nota quod in hoc omnes concordant, quod ubi est consuetudo dandi omnino, homines tenentur ad dandum, & debet eis fieri conscientia. Dicit tamen Hostius, quod compositio inter personam ecclesie & laicos super aliqua parte decimæ seu quota de consensu prælati superioris valet. Rain. etiam dicit, quod si quis retinuerit decimas longo tempore: & nunc veniens ad penitentiam petit sibi remitti; quia, aliàs oportet eum mendicare, sacerdos si videt ipsum contritum; & preces eius imitari veritati: debet sibi remittere tanquam pauperi, cum hoc idem postea dare deberet. 18. q. 1. c. quoniam. Si quis autem velit simpliciter intelligere Clem. illam, scilicet quod teneantur confessores facere conscientiam confitentibus etiam si in hoc non fuerint requisiti: quia de hoc alij doctores nihil dicunt, tunc videtur sufficere quod faciat conscientiam per istum modum, scilicet quod si exigentur sint parati dare ad mandatum ecclesie; alias videtur dicitum est, non essent in statu salutis; quia contemnerent præceptum ecclesie; ubi est consuetum dare de toto facere conscientiam vel de vbi verò de aliqua quota, & parua consuevit dari, illam dent. Nec tamen videtur quod oporteat facere conscientiam nisi principalibus domus: nam filij familias, serui, & huiusmodi dare non possunt: itaque præceptum ecclesie de soluendis decimis multum valet, & præcepta ecclesie ad quæ omnes obligantur sunt plura, ut de obseruatione festorum, de obseruatione ieiuniorum, de confessione semel in anno fienda, de communionem etiam suscipienda, de auditione Missæ diebus festiuis, de euitatione excommunicatorum, de abstinentia ab esu carniū feria sexta, & sabbato in Italia, de sumenda Eucharistia ieiuno stomacho, quo ad non infirmos grauiter, de cauendo a torneamentis, de non faciundo aliquid eorum in quibus est lata sententia excommunicationis à iure, & vltra ista sunt alia præcepta spectantia ad speciales status, ut ad clericos, vel religiosos, vel coniugatos, vel medicos, & de decem præceptis legis diuinæ habes, Exo. c. 2. & Deuter. c. 5. & Mat. c. 5.

Multa de decimis in isto c. sed quia ista materia magni est momenti, & est utilis, de nouo dico, quod in libro Genesis, in capitulo. 28. Iacob vouit votum dicens Deo; Cuiusmodi quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. & in libro Exodi, in capitulo. 25. legitur, locutusque est dominus ad Moysen, dicens; Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias, &c. legitur etiam in cap. 25. ait Moyses ad omnem cateruam filiorum Israel, iste est sermo quem præcipit Dominus, dicens, Separate apud vos primitias domino, &c. in Leuitico etiam legitur in capitulo. finali; Omnes decimæ terræ siue de pomis arborum, siue de frugibus domini sunt, & illi sanctificantur, &c. sequitur textus, omnium decimarum bonis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt quicquid decimum venerit, sanctificabitur domino.

Et aduerte quia legitur Numeri. cap. 8. locutus est Dominus ad Moysen dicens; Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, &c. sequitur textus, & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis: conuocata omni multitudine filiorum Israel, ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei: & postea ingrediantur tabernaculum fœderis, ut seruiant mihi, &c. A viginti quinque annis, & supra non ingrediantur, ut ministrant in tabernaculo fœderis, &c. legitur etiam in cap. 28. Numeri, dixitque dominus Aaron; omnes primitias sanctuarij quas offerunt filij Israel domino: tibi dedi, &c. filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiant mihi in tabernaculo fœderis, &c. solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi, vide etiam in libro Numeri. c. 15. itaque filij Leui assignantur ad ministerium tabernaculi, ut in c. 3. Numeri, & ritus, & officia Leuitarum per fami-

familias suas distribuuntur, ut in c. 4. Numeri, & in c. 5. legitur, omnes quoque primitiæ quas offerunt filij Israel ad sacerdotem pertinent. Legitur etiam, Deuteronom. capitulo. 10. Eo tempore separauit tribum Leui, ut portarent arcam fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, &c. & in cap. 12. legitur, offeretis decimas & primitias, & inde in cap. 14. dicitur, decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, &c. & dicitur in c. 18. Non habebunt sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui de eadem tribu sunt, partem, & hereditatem cum reliquo populo Israel: quia sacrificia domini, & oblationes eius comedent, & nihil aliud accipiet de possessione fratrum suorum: dominus enim ipse est hereditas eorum, & ibi videbis etiam c. 26. & in lib. Tobie legitur c. 1. Tobias decimas suas fideliter offerebat. & omnia primitiua sua.

Et religiosi curam animarum habentes possunt licitè sicut alij sacerdotes decimas percipere cum sint spiritualia seminantes, ut per Doct. in c. quoniam 16. q. 1. & portent peccata populi.

Et notabis; quod portare peccata populi, est tripliciter, vno modo curam animarum suscipiendo, vnde Numer. 18. dicitur, Aaron, & filijs sacerdotibus, tu & domus patris tui sustinebitis peccata sacerdotum vestri. Alio modo pro peccatis orando, vnde Numer. 8. dicitur, Tradidi Leuitas Aaron, & filiis eius, ut seruiant mihi in tabernaculo; & orent pro eis ne sit in populo plaga. hoc modo monachi, & alij religiosi portant peccata populi. Tertio modo zelo Dei purgando; & fidem Christianam defendendo quemadmodum de Leuitis dicitur Exo. 32. cum ipsi indicassent idololatricam vituli confectis, consecretis manus vestras Domino, ut detur vobis benedictio, per hunc modum hospitalarii, & religiosi illi deputati ad pugnam contra hostes fidei Christianæ consecratas habent manus Domino, ut meriti possint benedictionem decimarum percipere. Ita Doctores, post Alexandrum de Hales in d. c. quoniam 16. q. 1. sed dicunt quod nullo modo liceat laicis accipere decimas, sine peccato mortali.

Sed circa decimas duo sunt consideranda, scilicet ipsum ius accipiendi decimas, & ipsæ res quæ nomine decimæ dantur. Ius autem percipiendi decimas spirituale est; consequitur enim illud debitum, quo ministris altaris debentur sumptus de ministerio; & quo seminantibus spiritualia debentur temporalia, quod ad solos clericos pertinet habentes curam animarum, & ideo eis solis competit hoc ius habere; & nullo modo laicis. Res autem quæ nomine decimarum dantur corporales sunt, vnde possunt in usum quorumlibet cedere: & sic possunt peruenire, iure percipiendi apud ecclesiam reseruato.

Et an laici in feudum possunt habere decimas, vide Doct. in d. c. quoniam 16. q. 1. & vide S. Tho. vbi supra. sed ius decimarum nullo modo potest cadere in laicum, fructus sic, ratione pietatis, & elemosynæ, ut cum datur pauperibus, aut religiosis, aut ratione utilitatis ecclesie, s. defensionis, ut quandoque militibus sunt data. Et querunt doctores an papa hoc privilegium possit dare laicis omnibus, ut non soluerent decimas, vide Card. S. Sixti in c. præscriptionum 16. q. 3. & notabis ut supra dixi, quod duplex est ius decimarum; vnum scilicet quod sequitur obsequium ecclesiasticum, quod fit in ecclesia à ministris ecclesie; & seminantibus spiritualia, & de hoc est conclusio, quod tale ius cum sit merè spirituale, ecclesie competit.

Item ius decimarum etiam dicitur ius percipiendi decimas quasi ratione feudi, & de hoc dixi, & vide de in c. quoniam de decimis; & vide Host. Vgoffr. in tit. de decimis in suis Summis, & vide Card. S. Sixti in c. quod autem 16. q. 7.

Et miles tenetur restituere decimas mala fide retentas, ut in c. quicunque. 16. q. 7. & ibi Doct. & Exo. di. 23. & Numeri. 18. dicitur, ut iam dixi filijs Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiant mihi in tabernaculo fœderis. Item Malachiæ c. 3. inferre omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea. tempore verò gratiæ factæ sunt decimæ in præcepto auctoritate Ecclesie.

Sed nota, quod ante tempus veteris legis non erant determinati ministri diuini cultus; sed primogeniti erant sacerdotes, qui duplicem portionem accipiebant, & non erat determinata aliqua pars ex hiis bēdi ministris diuini cultus: sed ut aliquid occurrebat vnusquisque dabat ei partē expōte, quod sibi videbatur, sicut Abraham quodam propheticō instinctu dedit decimas Melchisedech sacerdoti Dei summi ut dicitur Genes. 14. & similiter etiam Iacob vouit decimas se daturum, quannō videatur decimas vouisse, quasi aliquibus ministris exhibendis, sed in diuinum cultum; puta ad sacrificiorum conformationem. vnde signanter dicit; decimas offeram tibi. In lege verò veteri erant determinati ministri diuini cultus: ideo fuit determinata pars exhibenda eis in præcepto: quam determinationem secuta est Ecclesia in tempore gratiæ. Rationabile visum est, ut non minus populi nouæ legis exhiberent ministris noui Testamenti, quam populi veteris Testamenti exhibebāt suis. itaque quantum ad determinationem partis, scilicet decimæ non est in præcepto in noua lege: sed in præcepto ecclesie. Sed solutio decimarū quantum ad ipsam sustentationem ministrorum Dei est in præcepto. Matthæi 10. & Lucæ 10. dignus est operarius mercede sua. & Apostolus ad Corint. capitulo. 9. epistol. 1. quantum verò ad determinationem certæ partis, seruatur determinatio ecclesie, ut dixi, ut non minus populus nouæ legis ministris noui Testamenti exhiberet, quam populus veteris Testamenti ministris veteris legis exhibebat.

Et concludendo dic, quod præceptum de decimis non est dicendum morale, quantum ad suam determinationem

minationem, quia secundum illum non est scriptum in corde hominis, nec ceremoniale, quia non est datum principaliter in figuram significationis, sed iudiciale, quia datum principaliter est secundum rationem aequitatis mutue distributionis; ut sit equalitas dati, & accepti, inter feminatorem spiritualis, & dantem temporalia secundum quod possibile est; itaque præceptum de decimis quantum ad substantiam suam scriptum est in corde hominis. Cuiuslibet enim dicit conscientia, quod danda sunt temporalia ei qui ministrat spiritualia; sed non est scriptum quanta pars sit danda, sed dominus in veteri lege taxavit decimam partem rationabilem; & Ecclesia post in noua lege, ut diximus: sed in lege veteri non tenebantur homines ad decimas personales; in lege noua tenentur secundum consuetudinem loci, & patrie, & indigentiam ministrorum, vide de hoc Archid. in c. quocumque. itaque decimæ personales non sunt in præcepto diuinæ legis. Sunt tamen in præcepto ecclesiæ ubi est consuetudo; ut dixi. & videbis et Doct. in c. t. de decimis, & vide S. Tho. in 2. 2. q. 88. & minutæ decimæ non cadunt sub præcepto aliquo nisi forte propter consuetudinem patrie; & vide de hoc S. Thom. vbi supra, & vide Card. S. Sixti in c. reuertimini 16. q. 1. ad sextum. & in d. c. dicit multa de decimis, & sic licet inordinate, scripsimus omnem substantiam decimarum Dei.

*De Vsuris, & de Monte pietatis, & Cambijs, & de Interesse, & de Mora;
& de purgatione morę. Cap. LXVII.*

Vsuræ est quicquid forte accedit ex pacto, vel intentione præcedente, ut in c. consuluit de vsuris. potest etiam aliter defini, & sic; Vsuræ est lucrum mutui ex pacto debitum, vel exactum, ita Panor. in rub. de vsuris; & vide Ioan. de Imo, in Clem. 1. de vsuris; & vide Rodul. in Tract. de vsuris; & vide Anchar. in c. peccati venia. de reg. iur. in 6.

Et si queratur, in quibus rebus committatur vsuræ; dic in his rebus, in quibus consistit mutuum; dicitur Exod. 22. Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum, quasi exactor. nec vsuris opprimes.

Et mutuum quid consistit in his, quæ sunt triplicis generis. Nam quædam consistunt in numero, ut pecunia; quædam in pondere, ut argentum, & aurum; quædam in mensura, ut triticum, & vinum. In aliis vero rebus non potest consistere mutuum. Ratio est, quia in mutuo transfertur dominium rei mutuatae; unde dicitur mutui, quia de meo fit tuum, ut in l. 2. ff. si cer. pet. Recipiens vero mutui non tenetur restituere identitatem eiusdem substantiæ, quia ut plurimum, ista, quæ mutantur consumuntur vsu, sed tenetur restituere tantumdem sub certitudine eiusdem valoris, vt. l. cum quid. & l. vinum, ff. si cer. pe. Certitudo autem valoris non potest haberi in aliis rebus non consistentibus in numero, pondere, vel mensura. Sed in pecunia, & in aliis consistentibus in pondere, & in mensura, repetitur certitudo eiusdem valoris in aliis rebus eiusdem substantiæ.

In quibus rebus committatur vsuræ, vide Rodolphum in suo Tract. de Vsuris. & Anch. in repe. d. c. peccati venia. de reg. iur. in 6. Quare autem vsuræ consistit in rebus tantum, ratio potest assignari, quia in illis transfertur dominium. & vsuræ rei, scilicet dominij ipsius rei; quia dominium consumitur ex vsu ipsarum rerum. In aliis rebus secus est; nam si loco tibi donum, vel equum, vsuræ rei est separatus a dominio, nec consumitur dominium rei ex vsu; ideo non facio contra naturam rei. Nam ex illa domo quæ loco, licet possum aliquid lucrum capere: sed hoc non consistit in rebus mutuatis, quia dominium in continentem transfertur in me.

Ex his habes secundum communem opinionem doctorum, quare ex re locata possum licet capere lucrum, & non ex re mutuata. ex his infert Panor. in rub. de vsuris, quod si ego locarem tibi pecuniam, non ut expendas, sed ut ad pompam retineas in banco, licet tunc possum aliquid lucrum capere: quia tunc vsuræ rei est separatus a dominio, vt not. in c. cõquestus. de vsuris, & de hoc vide Lud. Ro. in consil. 500. & Indæis prohibitum fuit accipere vsuram a fratribus suis, s. ludæis per quod datur intelligi, quod accipere vsuram a quo cumque homine est simpliciter malum; debemus enim omnem hominem habere quasi proximum, & fratrem, sicut in statu Euangelij. ad quod omnes vocantur: unde in Psalmo absolute dicitur; Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. & Ezech. qui vsuram non acciperet, quod ab extraneis vsuram acciperent, non fuit eis concessum quasi licitum, sed permissum ad maius malum vitandum. ita S. Tho. 2. 2. q. 78. ad primum.

Sed quæro, quare vsuræ est in vtroque testamento prohibita, & ita detestata a iure humano; doct. ponunt aliquas rationes in rub. de vsuris; sed vide Imo. in Cle. 1. de vsu. & vide Petrum de Ancha. in c. peccati venia. de reg. in 6. latissime per Rodul. in Tract. de vsuris, in 3. carta. Bal. in rub. de vsuris, in l. cum eos populos. C. de sum. Trin. & fid. cath. & ibi vide Modernos, vbi multa dicit. & vide in c. quanto, de vsuris; & dic etiam, quod vtroque testamento prohibetur, quia contra pietatem, & charitatem; nam debet quis subuenire proximo in necessitatibus; unde contra charitatem peccat nolens mutare si ne la cro; unde non diligit proximum, sicut seipsum, que modum tenetur ex præcepto diuino. Et vsuræ est vitium quod admodum contra naturam rerum, quando pecunia germinat pecuniam, quæ tamen naturaliter non est apta germinare, cum sit tantum in mensura rerum, ff. de contrahen. emp. in l. 1. & in ca.

efficiens

efficiens 88. dist. & ven. & itur vtrius rerum, vbi non est. ita Panor. in rub. de vsuris, & Fed. de Senis in consil. 303. & Roma. in consil. 323.

Et quod supra dixi, vsuram consistere in his tantum, in quibus consistit mutuum, de hoc vide Calde rinum, & Abbatem in c. nauiganti. de vsuris. & vide Ioannem Andream in c. peccatum de regulis iuris in sexto.

Namquid autem materia vurarum spectet potius, ad Cano. q. ad Theologos, vide Ancha. in dilpu. incipiente, Antiquis. refert Ana. in c. in ciuitate de vsuris. Alex. in cõf. 1. 2. volu. Et Ioan. mona. in c. 1. de vsuris lib. 6. dicit; quod ecclesia hoc casu vendicat sibi iurisdictionem in laicos: quia vurarum committunt principaliter in Deum, abutendo rebus vsu, ideo ad eius vicarium spectat punitio.

Et ad totam materiam de vsuris vide Bald. in rub. de vsuris. & vide beatum Thom. in 2. 2. quæst. 78. Et iure possunt repeti coram iudice ecclesiastico, vel seculari ad libitum; est ergo tale crimen mixti fori, tex. & doct. in capit. post miserabilem, de vsu. & vide in cap. postlasti. de ludæis, vbi etiam dicitur quod ludæi in vtroque foro compellendi, sunt restituere vsuras. & vide Doct. in capit. quanto de vsuris.

Et ludæi committentes contra eorum legem in moralibus subiacent iudici ecclesiastico, etiam quando iudæi, vel alij infideles peccant contra naturam, nam sicut Deus punit tales. Gen. 7. ita & eius vicarius, vide Panor. in d. c. post miserabilem.

Nunquid autem sit vsuræ, si quis accipit aurum ad mercantiam faciendam, & reddit argentum, quia creuit, vide Feli. in c. excommunicamus, de heret.

Et vtrum pecunia possit vendi, vel locari, vide vltra ea, quæ diximus supra, petrum de Ancha. in d. ca. peccati venia, de reg. iur. & vide glo. in c. 1. 14. q. 3. Dixi superius, quod possum locare pecuniam, non ut expendas, sed ad pompam, de mente Panor. sed non approbo: quia contra charitatem; & quia pecunia contra naturam suam germinat pecuniam. vos cogitate.

Et notabis in materia vurarum, quod vendens rem plus, quam valet, quia solutionem dicitur peccari, nisi dubium sit, an tempore solutionis erit valor rei variatus, & venditor non erat venditurus tempore, quo vendidit, tex. est secundum communem intellectum in c. in ciuitate de vsuris. Et quia in ista materia quæstio ista est importantissima, pono casum; Quidam mercatores emunt triticum, oleum, seu alias merces quæ tempore venditionis non valent vltra quinque scutos, & promittunt se soluturos in termino constituto sex scutos, queritur, vtrum talis contractus esset vsurarius; respondet papa in d. c. in ciuitate, quod licet talis contractus ex forma tali vsurarius non possit iudicari, tamen venditores nihilominus peccati incurrun, nisi dubium esset merces illas plus, vel minus valituras tempore solutionis faciede & ideo qui sic contrahunt, melius facerent, si tali contractu abstinerent, cum hominum cogitationes Deo occultari non possint. Ideo ex d. tex. notant Doct. quod ex contractu emptionis, licet maius pretium debito interueniat soluendum certo tempore, post venditionem non resultat formalis contractus vsurarius; & hoc ideo, quia vsuræ regulariter committitur ex mutuo, ut diximus supra in definitione, sed vbi fraudem contrahentes habent in mente, tunc vsuræ committitur, si propter hoc statuitur maius pretium, quia solutio differtur: fingitur enim solutio facta ab ipso emptore, & pretium sibi restitutum, quasi contrahatur de nouo mutuum cum lucri illius excessu, qui erat in pretio: nam plus valet, quod in veritate agitur, quam quod simulate concipitur. C. plus valet. quod agitur & in rubro, & nigro. & in c. per tuas, qui fil. sint legitimi. Et an teneantur restituere isti tales in foro animæ illum excessum pretij dico, quod in foro animæ tales tenentur ad restitutionem. Itaque isti tales debent esse equaliter, & realiter restituere, si volunt consulere animabus eorum, ita Doct. in c. consuluit, de vsuris. Et philosophus naturali ratione doctus dicit in primo polit. quod vsuraria acquisitio pecuniarum est maxime præter naturam.

Et notabis quod verus valor rei attenditur secundum tempus emptionis, & venditionis, vt in capit. cum dilecti de empr. & vend. & l. 2. C. de resc. vend. cum si hoc verum nisi dubium sit tempore solutionis pretij sit minus, vel plus valitura, vt in c. in ciuitate. de vsur. & venditor non erat aliàs venditurus tempore contractus pro valore nunc currente: istis duobus concurrentibus, vt in d. c. in ciuitate. & in c. fin. de vsuris, non attenditur valor existens tempore contractus: quod est singulariter notandum secundum Panor. in d. c. in ciuitate. Pro limitatione illius cap. cum dilecti. de empti. & vend. & illius l. 2. C. de rescin. vend. sed vbi contractus est dubius, debemus abstinere a tali contractu, quia in dubio de bemus capere partem magis tutam anime, vt per Doct. in d. c. in ciuitate, & not. glo. in c. unico, de scru tinio. facit c. significasti, & c. ad audientiam, de hom. & pro intellectu Decretalis, in ciuitate, vide Ancha. in consil. 280. & vide Bald. in rub. C. de vsuris. vbi ponit quæstionem, an sit vsurarius ille, qui vendit plus propter dilationem solutionis pretij; & ponit, an sit vsurarius, qui minoris emit propter anticipationem pretij, vt quia emit frumentum in herbis. vide etiam Bald. in l. hac edictali. §. is illud. C. de secun. nup.

Et S. Tho. in 2. 2. q. 77. ad quartum, dicit; contra iustitiam est, quod aliquis rem carius vendat, quam valeat, vel vilius emat. Sed ille, qui negotiando rem carius vendit, quam emerit, necesse est, quod vel vilius emerit, quam valeat, vel carius vendat; ergo hoc sine peccato fieri non potest. ita S. Thom. dicit etiam;

etiam; Nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem necessarium, vel etiam honestum; sicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negotiando quaerit, ordinat ad domus suae sustentationem; vel etiam cum aliquis negotiationi imedit propter publicam utilitatem, ne, scilicet res necessariae ad vitam patriam deficiant; & lucrum expetit, non quasi finem, sed quasi stipendium laboris.

Dicit etiam sanctus Tho. in 2. 2. q. 78. ad secundum; Si aliquis carius vendit res suas ratione mutui, aut vilius emit, quod est alterius; vel etiam dilatione pretium auget, vel pro acceleratione dimittit, peccat contra iustitiam, & Ezech. cap. 18. dicit inter alia, quae ad virum iustum requiruntur; si usura, & superabundantiam non acceperit; & videbis Abb. in c. ad nostram. de emptione. & vend. dicentem, quod testamenta eorum, qui manifeste vendunt res suas plus iusto pretio propter dilationem, & minori pretio pecunia statim soluta, ipso iure non valent, tanquam testamenta manifestorum usurariorum, iuxta formam tex. in c. quaquam; de usuris in 6. & ita dicit se consuluisse. & vide Rodul. in Tract. de usuris q. 30. & vide etiam Abb. in c. naviganti, de usuris col. 4. & vide Inno. in c. 1. ne clerici, vel mona. & vide glo. notabilem. in c. quicumque 14. q. 4. & ibi vide Doct. & in d. c. naviganti.

Notant doct. quod usurarius est censendus ille, qui emit rem de presenti minus, quam valeat; ex eo quia differt traditionem rei emptae, & soluit pretium de presenti; nisi dubium sit, quod plus, vel minus sit valitura res tempore traditionis, sed quod ad formam contractus non est usura; quia usura non committitur nisi in contractu mutui, ut in c. consuluit. de usur. sed quo ad intentionem depravatam est usura, quia perinde ius fingit, ac si illam pecuniam mutuaret illi venditori, ut recipiat illud lucrum, quod est ultra veram estimationem, ita Doct. in d. c. naviganti. & ibi etiam notatur, quod quando venditur res plusquam valebat, & differtur pretium rei ad certum tempus, vel terminum; duo debent concurrere ad hoc, ut contractus non dicatur usurarius; primum, quod dubium sit, an tempore solutionis pretii res sit valitura plus, vel minus; secundum, quod iste venditor non erat alius venditurus tempore contractus. & hoc ratione iam dicta: quia ius fingit, & c. & de hoc videbis Doct. in d. c. naviganti. & si dicitur, quando potest dici certum, quod res valebit plus tempore solutionis; dico secundum Host. in d. c. naviganti quod debet attendi communis opinio, & cursus regionis, nam communiter minus valet frumentum tempore messium, quam tempore paschae. Et licet quandoque accidat contrarium, tamen propter hoc non est recedendum a dicta praesumptione, quia debet considerari quod frequenter accidit. l. nam ad ea. ff. de legibus c. literas. de desponsatione impub. & vide Alex. late in l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. & vide Bar. & Doct. in l. 2. C. de rescin. vendi.

Et verum liceat emere rem vilius, & vendere carius, vide Ant. in c. 1. ne clerici, vel monachi. Quid de istis, qui contrahunt societatem, & unus apponit operam, & alius pecuniam; vide glo. in c. plerique 14. q. 3. dicentem, si quis pecuniam suam dedit negotiatori, ut inde emat merces, & det tibi partem lucri, illud licitum est, si periculum spectat ad utrumque; itaque licitum est, quod unus socius det pecuniam, & alter suppleat laborem, ut ff. pro socio l. 5. tamen. ex pacto, an sit ad alterum dumtaxat periculum pertinere. vide Doct. in d. c. naviganti, & vide Abb. in 2. col. & vide eundem Abb. in c. per vestras. de dona. inter vir. & vxor. Et dare boues ad zoaticam, ut in multis ciuitatibus fit, an sit usura, vide Rodul. in Tract. de usuris. q. 23.

Vtrum Doct. mutans pecuniam scholari, ut intret secum, & audiat lectionem suam, vide panorm. in rub. de usuris, & vide Anch. in c. peccati venia, de regulis iuris. Notabis etiam post doct. ex d. c. naviganti. ut etiam in contractu mutui post moram possit peti interesse lucri veri cessantis, & vide etiam doct. in c. conquestus, de usuris.

Item aduerte, quod non est licitum aliquid recipere ex mutuo ultra fortem ex pacto; sed hoc intelligendum est, quando recipitur pecunia aestimabile, nam nulla crementa recipi debent ex mutuo quaecumque sint, & qualiacumque 14. q. 3. c. 1. & 2. & 3. & de hoc dicemus in fine capituli, quia materia interesse practicabile, & utilis est.

Vtrum contractus sit licitus, quando datur frumentum ad renouandum? de hoc vide latissime per Rodulphum in Tractatu de usuris; & vide Imo. in consil. 25. & ibi dicit; si mutuauit frumentum cum pacto, quod debitor teneatur illud reddere, quando creditori placuerit, usura est; & illud, quod licitum sit contrahentibus se decipere usque ad dimidiam iusti pretij, limita, ut procedat, quando re ipsa interuenit deceptio, non ex proposito. ita Cald. in d. c. naviganti. Itaque non enitatur peccatum, qui scienter emit rem minus, quam valeat, saltem ignorante venditore; tenet etiam panorm. in d. c. naviganti. & panorm. in c. in ciuitate, dicit; Videtur enim de iure diuino canonico permissam deceptionem usque ad dimidiam iusti pretij, quando res, & pretium sunt de presenti, secus, quando differtur solutio pretij; quia tunc id quod est ultra verum pretium, videtur constitutum propter illam dilationem pretij; sed ecclesia non debet alium decipere. glo. in c. hoc ius porreclum 10. q. 2. Sed in foro animae, etiam lacus. Ant. panorm. in d. c. in ciuitate.

Clericis autem non est licitum exercere aliqua mercimonia, c. negotiatorem clericum 88. dist. & notatur in d. c. 1. ne clerici, vel mona. Si indigeret, potest exercere licite aliquod opus. glo. in c. canonum 14. q. 4. & vide in c. 1. de celeb. Miss. & vide Doct. in c. clerici. de vita. & hon. cler. & vide tex. in c. diaconi 13. 93. dist. ubi littera diui Hieronymi dicit; Mendicat infelix in plateis clericus, solus episcopus incumbit

incumbit bonis, solus utitur ministerio, solus episcopus vniuersa vendicat, solus partes inuadit alienas, solus occidit vniuersos, & c.

Et mutuans frumentum, quod valebat tunc 10. si tempore receptionis valet 20. potest recipere cum bona conscientia; secus si habuisset intentionem depravatam, quia mutuauit frumentum antiquum, ut se postea haberem nouum. de hoc videbis panorm. in d. c. nauiganti. in c. si quis clericus 14. q. 4. & vide bis in l. vinum. ff. si cer. pet.

Item notabis, quod non est usura, si quis dederit alicui certam pecuniam quantitate cum pacto, ut ipse & sui haeredes reddant certam quantitatem singulis annis. ita Inn. & Host. & communiter omnes Doct. in c. in ciuitate de usuris.

Item non est usura, ut si quis occurrat suae reipublicae, & reipublica dat tantum omni anno, & non potest ille fortem principalem repetere, sed bene possunt vendere alteri. Ita omnes Doct. in d. c. in ciuitate, & in c. si de usuris. per dictum Inno. Nam ciuitas habet redditus, unde videtur constituere annuum redditum ex redditibus suis. Item in tali casu non est mutuum, quia ciues compelluntur subuenire communitati, & non possunt repetere, quando volunt; licet commune potest se exonerare ab illo debito soluendo capitale, item commune libero constituit lucrum. facit cap. & si quaestiones de simonia. & vide in c. sicut 1. q. 2. Et de illa quaestione, si quis emat annuum redditum, quod ad vixerit. Item si aliquis daret ecclesiae fundum, cum hoc, ut teneatur eum alere toto tempore vitae suae, & pro alimentis datur tantum in anno, & post mortem fundus sit ecclesiae, de istis quaestionibus, & similibus, vide Ioan. And. in d. ca. in ciuitate, & in additio. ad Spec. in rub. de usuris, & vide Rodulphum in repet. c. consuluit. de usu. in 2. p. q. 15. Cyn. & Bal. in l. si pater puellae. C. de inof. test. Cyn. Bar. Ang. & Saly. in l. ea pactio. C. de usur. paul. & Alex. in l. de fideicommissis. C. de transf. Rom. in consil. 423. incip. pro pleniori discussione. & vide Iac. in l. si pater puellae. & ibi Alex. C. de inof. testa. & vide panorm. in q. sua, quae incipit. Augerio, & latissime Anch. in c. peccati venia. de reg. iur. in 11. & 14. q. princ. Et de illo qui emit possessiones ab ecclesia, ita quod post mortem ementis reuertantur ad ecclesiam, Arch. dicit; non est usura in c. plerique 14. q. 4. qui ita dicit Host. in sum. tit. de usur. §. an alio, & vide Bal. in l. si ea pactio. C. de usuris. & vide Bal. post Cyn. in d. l. si pater puellae. C. de inof. test.

Dixi superius, si quis occurrat suae reipublicae; nota de imprestitis ciuium, an eorum merces de mente sit usura. & adde omnino Anch. in c. peccati venia. de reg. iur. & vide Bal. in l. hac edita. C. de secun. nup. & vide Imo. in l. si maritus. ff. sol. mar. & vide Anch. in disp. sua, quae incipit; antiquis, & modernis temporibus, & late Bal. in c. 1. de iure iur. Et quod tale lucrum sit licitum, tenet Bart. in l. cunctos populos. C. de sum. Trin. & si. cath. & vide Rodul. in Tract. de usu. in 50. car. ubi examinat octo quaestiones in materia montis. & vide pau. de Cast. in l. si quis nec causam. ff. si cer. pet.

§. De Monte pietatis.

DE monte pietatis, videbis doctissimum Caietanum in Tract. suo de Monte pietatis; ubi ipse dicit, quid sit mons pietatis. quae eius capitula; dicit etiam, in quo genere, & in qua specie virtutis, aut vitij operationes illa locentur. Recitat etiam primam opinionem dicentium nihil usurae, aut iniustitiae inueniri in contractibus montis pietatis, & determinat, quod in his contractibus committitur usura. Et in c. is dicit, peragratis omnibus in his opinionibus, quae aliquid ad propositum ex moralibus rationibus adduxerunt, restat primo nominanda tantum opinio dicens, montem hunc pietatis cum suis capitulis, non mutuum facere, sed rem quandam esse, & hominibus ineffabilem; & propterea rationibus huiusmodi, quae humanos scrutantur actus, non omnino committendum esse iudicium huius montis. Nos enim cum sua diuinitate veluti sequentes in aere relinquere oportet.

Remanet deinde eis satisfaciendum, qui contractus huius montis ab Apostolica sede approbatus dicunt, aut audiunt. sciunt igitur hunc montem quidem pietatis ab Apostolica sede approbatum, sed non illius capitula, ut exemplo literarum approbationis conicere potui. Appellatur autem mons pietatis (ut in eisdem dicitur) summa illa pecunia pie collecta, & sub custodia deposita ad perpetuam reparationem pauperum mutuo mediante; ubi nota, quod mons ipse est simpliciter approbatus, & erectus ab ipso summo pontifice: eius autem capitula supra dicta sunt approbata cum hoc adiectiuo, scilicet sacris canonibus non contraria; unde si qua capitula sunt contraria, approbata non sunt. haec autem esse ea, quae iniustitiam continent, nullus dubitat. Non sunt igitur approbata illa capitula, quae iniusta esse in hoc Tractatu monstratum est: propter quod si ita est, non paruum peccatum fuit facere imprimi summi pontificis bullas truncatas absque illa particula, scilicet sacris canonibus non contraria. Laqueus siquidem est animarum, in quem ego incidissem, vel saltem absque suspensione non fuisset, nisi viua voce audissem sic haberi in originalibus, & calamo scriptam particulam illam in bulla Mantuanae copia vidissem.

Et haec quoque eadem radice satisfat illis, qui ex priuilegiis, & indulgentiis concessis a Romano pontifice illis, qui ad montis conservationem, aut augmentum manus porrigunt adiutrices, arguit; iam enim pater, quod mons ipse sanctus est, & in ordine ad illum haec omnia conceduntur; annexa tamen mala

mala ex hoc non approbantur; sed potius tolerantur ad evitacionem maioris mali, quo per publicos usurarios res pauperum vorantur. hæc ille doctiss. Caietanus.

Capitula montis sunt tres; sed de tertio capitulo erat dubium, cuius verba sunt. Tertio, quod vltra pecuniam mutuam officiales montis exigant secundum numerum librarum singulis mensibus tot denarios à debitoribus, ita quod quor libras aliquis mutuo suscepit à monte, tot denarios singulis mensibus, quibus illas retinet, teneatur dare.

Item in materia nostri capituli notabis, quod si quis possessiones alicuius data pecunia recipit in pignus, si fortem suam recipit deductis expensis possessionem liberè restituat debitori. tex. in c. plures, de usuris. & vide in c. quoniam. eo. tit. Sed quomodo intelligatur illud, quod dicitur, quod fructus pignoris computantur in fortem, vide glo. & Doct. in c. ad nostram. il. 1. de iureiur. & dominum Ant. ibi; quia elegantissimè declarat. Si autem creditor minus habet eo recepto, possessio ad dominum revertatur, vt in d. c. plures.

Et notabis ex illo tex. quod vltura committitur non solum, quando expresse aliquid datur annuatim, sed etiam si ex pacto creditor lucratur fructus rei pignoratæ: nam cum fructus recipiant extimacionem, accedunt nunc forti ex pacto præcedenti; & licet tex in d. c. plures, loquatur in genere de possessionibus fructiferis. Idem dicendum in domibus, & aliis rebus: debent enim soluta pensione extenuare fortem. Quicquid enim extimabile percipitur vltra fortem, vltura est, vt in c. 1. 14. q. 3. vbi dicitur: & dominum Ant. ibi; quia expectas accipere, fœnerator es; & in hoc improbandus, non laudandus; & ibi in c. 2. non legitur.

Item alij pro pecunia fœnerata solent munuscula diuersi generis accipere, & nõ intelligunt, scripturã vlturam appellare, & superabundantiam quicquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus receperint. & ibi in c. 3. dicit Ambr. plerique refugientes præcepta legis cum dederint pecuniam negotiatoribus, nõ in pecunia vlturas exigunt, sed de mercibus eorum tanquam vlturarum emolumenta, percipiunt: ideo audiant quid lex dicat; Neque (inquit) vlturam escarum accipies, neque omnium rerum. Item esca vltura est, & vestis vltura est, & quodcunque forti, vltura est: & quod velis, nomen ei imponis, vltura est, & de hoc vide Ioan. de Ana. in d. c. nauiganti. Itaque vltura est, vbi amplius requiritur, quam quod datur, vt dixi. & tex in c. vltura 14. q. 3. sed vltura aliquando non committitur, licet vltra fortem quid accipiatur, vt infra dicemus.

Et notabis, quod fructus rei pignoratæ, ipso iure attenuant fortem, & de hoc videbis tex. & doct. in d. c. plures. & vide in l. 3. c. in quibus cau. pig. ta. contrahi. & videbis in l. 1. & 2. C. de pact. pignorum. & hoc probatur in c. ad nostram. il. 1. de iureiur. Sed notabis in d. c. plures, pœnam clericis exercentis vlturam; debet enim deponi ab officio ecclesiastico; de quo in c. inter dilectos, de excess. prælat. Sed maritus recipiens pignus pro dote promissa non tenetur fructus in fortem computare. tex. in c. salubriter, de usuris; & est casus singularis, & alibi non probatur. Itaque fructus rei pignoratæ non extenuant fortem, quia succedunt loco interesse; quia maritus paritur in non recipiendo dotem promissam. & ibi dicit Panor. post multa, puto, quod gener à principio possit conueniri cum locero de percipiendo aliquid annuatim vsque ad solutionem dotis, dummodò sit solitus mercari, vel ponere pecuniam apud mercatorem, cum iste non capiat pro mutuo, nec pro dilacione data, sed vt sustineat onera matrimonij; & sic potius capit, vt interesse, nec videtur hoc contra bonum charitatis. & vide Doct. in c. per vestras. de dona. inter vir. & vxo.

Et si creditor habet possessionem rei pignoratæ, non tenetur computare fructus in fortem, quia consolidatur tunc vltura fructus cum proprietate: casus est notabilis in c. conquestus, de usuris. Doct. in cap. 1. de feudis.

Dixi quod aliquando vltura non committitur, licet aliquid vltra fortem accipiatur, de hoc vide Panor. i. d. c. plures ad finem; quia generaliter vbi cunque percipitur aliquid loco interesse, nõ committitur vltura, vt mutuanti tibi 100. & c. tu non valeris restituere, recepti tantam pecuniam sub vlturis, tunc potero exigere 100. & etiã vlturas, quia non vt vlturam, sed interesse; nam mihi nullum lucrum accedit: ad hoc vide, quod notatur in c. dilecti, de for. comp. & in c. peruenit, de fideiussor. item si fideiussor soluit sub vlturis. ita Ioan. And. in c. damnus. de reg. iur. lib. 6. & vide glo. & Doct. in c. conquestus, de usuris, & vide glo. & doct. in l. curabit, de act. empr.

Sed tu vide glo. magistralem in c. 1. 14. q. 3. vbi dicitur: vltura est vltra fortem aliquid recipere, nisi in quinque casibus. Primò, in casu fauoris ecclesiæ, vt in c. 1. de usuris, & c. conquestus; vbi vide glo. ponentem aliquos casus. & vide ibi Panor. ponentem alios casus, sequitur glo. Secundò, cum fideiussor soluit fortem, & vlturas, potest vlturas petere, vt in c. constitutus, de fideiussor. Tertio, cum pœna petitur præter fortem. c. in legibus 2. q. 2. Quarto, & cum petitur vltura, tanquam interesse, vt ff. pro foc. l. focus qui. & glo. in c. quoniam 14. q. 4. vbi dicitur, ad quæstum prohibemur sumere vlturas, causa lucti captandi, non autem vitandi damnum, maxime in contractu bone fidei, vbi ex sola mora veniunt vlturæ, vt ff. de usuris l. mora. §. in bone, si quis ergo est in mora solvendi, ab eo possunt repeti vlturæ, non tanquam vlturæ, sed tanquam interesse, vt ff. pro foc. l. focus. qui & tunc petuntur vlturæ iudicis officio, nõ iure actionis: licet enim pot est quis agere ad hoc, vt reddatur indemnis, vt in c. peruenit, de fideiussoribus.

foribus. & in c. si quis de clericis. 12. q. 2. vbi agit ad interesse. sequitur gl. Quintò, cum recipit aliquid pro re, quæ non consistit in pondere, numero, vel mensura; sicut in locatione. Item sexto casu ratione incertitudinis, vt in d. c. in ciuitate, sed de incertitudine iam diximus.

Ad intelligentiam scias, quod duo sunt contractus, qui de natura sui gratuiti sunt, vt mutuum, & commodatum: in mutuo certum est, & requiritur, quod sit gratuitum, alioquin est vltura. Item si commodatum non est gratuitum, non quidem est vltura, sed tamen si aliquid recipitur pro commodato, statim desinit esse commodatum: quia aut recipitur aliquid pro re ipsa: aut pro vltu rei; si pro re ipsa aliquid recipitur, aut est pecunia, aut alia res; si pecunia, est emptio, seu venditio; si alia res, erit contractus permutationis; si pro vltu rei accipitur pecunia, erit contractus locationis; si res alia, erit contractus innominatus; do, vt des, vel do, vt facias; oēs isti contractus sunt liciti laicis, et causa negotiationis, vt in c. fornari. 88. di. clerici tñ in quantum possunt, debent abstinere ab emptione, & vendit. tñ in casu necessitatis, vt iam supra dixi, permissum est clericis negotiari, vt in ca. 1. Ne clerici, vel monachi: & vide in cap. clericus vltimum. 91. dist. & 2. 1. q. 1. c. nunquam. de consec. dist. 5. & tunc non acquirit lucrum ex negotiatione, sed ex artificio: talia enim lucra licita erant Apostolis, vt in c. 1. 2. 1. q. 1. Et de interesse di cemus multa ad finem capituli.

Et vlturarij manifesti repelluntur ab ecclesiastica sepultura, & altaris communione, de quo vide tex. & doct. in c. quia in omnibus. de usuris. Et vltura est prohibita, etiam si quis eam exercuerit pro aliquo opere pio faciundo, vt notatur in c. super eo. de usuris, & ibi notatur, quod non debet quis metiri pro aliena vita concordat. c. ne quis. 2. 1. q. 2. quod est contra doct. dantes consilium contra conscientiam, vt liberent quem à morte. & vide optimum text. August. in c. quod ait. 14. dist. & vide etiam tex. Augustini in c. si (quod verius dicitur) 33. q. 2. Et an tex. in c. super eo. intelligatur in mutuantem tantum, vel etiam in recipiente, ibi videbis.

Et quod recipiens pecuniam ad vlturam nõ peccat, videtur sentire Archi. in c. si fœneraueris. 15. dist. vbi dicit, quod turpitudinem solum vertitur ex parte dantis, sed tu de hoc melius vide per Archid. in c. si quis vlturam. 14. q. 4. vbi distinguit, an recipiens præstat causam, aut non. Sed quod non sit peccatum recipere pecuniam ad vlturam, & vlturam soluere, tener glo. in c. debitores de iureiur. Sed Archi. in c. in eum. 1. q. 1. dicit, quod ille, qui accipit pecuniam ad vlturam ab illo, qui exercet vlturas, & paratus est facere, non peccat, si hoc facit propter suam, vel alterius necessitatem, vel propriam vtilitatem, alias peccat mortaliter. Et de ista questione in terminis vide sanctum Thom. in 2. 2. q. 88. art. vlt. vbi concludit, quod non peccat capiens ad vlturam, nisi induxerit mutuantem, quia nullo modo licet inducere aliquem ad mutuantium sub vlturis, licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & vlturas exercet, mutuum accipere sub vlturis, propter aliquod bonum, quod est subuentio suæ necessitatis, vel alterius. ita S. Tho. de quo vide Panor. in c. cum ecclesiæ. de simonia: & latissime per Rodolphum in tract. de usuris in. 4. char.

Et vlturarij, qui sunt soluendo, coguntur per pœnas Lateranensis Concilij vlturas restituere, facultatibus non extantibus debent possessiones emptæ ex pecunia fœneratitia vendi, & debentibus recipere satisfacti, vt in c. cum tu, de usuris. & ibi Doct. quod bona vlturariorum non sunt tacite hypothecata illis, à quibus fuerunt pecunia extorta. Dicunt etiam quod bona vlturariorum in alium translati titulo oneroso non sunt debita illis, quibus fuit pecunia extorta; sed cõs, si sint translata titulo lucratiuo; Et ibi examinatur quæstio si dos constituta ex pecunia fœneratitia debeat restitui creditoribus; & vlturarius liberatur à restitutione, si illi, quibus extorserat, pure, & simpliciter, & sine dolo remiserint. de quo vide ibi Panor. in fine. sed vide Panor. in c. consuluit. de vltur. vbi dicit: Vlturarius debet restituere vlturas, licet remiserit, si habebat mentem corruptam, omnino nolle ipsas restituere. Et hæres vlturarij, siue filius, siue extraneus tenetur vlturas restituere. c. tua nos. de usuris. & ibi doct. Et de intellectu illius Decretalis vide Rodolphum. in Tractatu de usuris. q. 71. & q. 72. & vide Bal. in c. ad nostram, il. 2. de iureiur. & vide Rodolphum. in q. 74. & 75. & vide Anton. in c. debitores. de iureiur. Et vtrum altero hærede vlturarij non potente restituere, alter teneatur in solidum, vide Doct. in d. c. tua nos. Sed Caietanus in Opusculis, vbi ponit sex quæstiones de vltura, dicit post examinatam quæstionem in q. 5. Hæres vlturarij tenetur secundum hæreditarias portiones tantum non in solidum. Vos cogitate.

Sed nota, quod vlturarius est ille, qui debitor libere aliquid vltra fortem dedit, si ipse habebat mentem deprauatam, vel non fuisset aliàs mutuaturus, nisi sperasset aliquid vltra fortem; & tenetur restituere. tex. in c. consuluit de usuris. & ibi Doct. & ibi etiam notatur; quod vlturarius est ille qui prorogat terminum debitori aliquo accepto.

Sed an sit vltura, si mutuo decem cum pacto, quod alia vice tu mutues mihi decem, ita quod obligatio antidotalis committitur in pactum. Panor. in d. c. consuluit. de hoc vide Rodolphum in Tract. de vltur. vide S. Thom. & Caietanum in 2. 2. q. 78. ad secundum, vbi dicitur: Non potest in civilem obligationem deduci naturalis obligatio ad antidota; quia talis obligatio civilis est pecuniæ estimabilis, ac per hoc quibuscunque fiat conditionibus, plus forte ex pacto extigitur; & vltura est. An vlturarius possim appellare, vide tex. & doct. in c. quam perniciosum, de vlturis.

Et iurans non repetere vlturas potest repetere; de hoc vide tex. & Doct. in cap. tuas de vltur. quia iurans

iurans potest absolui a iuramento, ibi videbis. & vide in capit. 1. de iureiurand. & de tali absolutione in aliis causis vide etiam in cap. cum contingat. de iureiurand. & ibi Docto. & Imo. latissime. & Oldra. in consil. 120.

Notabis etiam in materia vsurarum, quod vsurarius non potest repetere vsuras. quas alius sibi extor sit, nisi ipse restituat, quas alij extorsit. cap. Michael. c. quia frustra de vsuris: quia auxilium legis non de bet quis inuocare, si in legem committit; & ibi etiam notatur, quod exceptio, quam vnus vsurarius op ponit contra alium, est datorialia, & ante litem contestatam opponenda. & ibi de verbo, Frustra.

Et notabis, quod vsurarij manifesti dicuntur etiam illi, qui licet non possint conuinci testibus, con uincuntur aliis presumptionibus, vt in c. cum in diocesi. de vsuris. Itaque ex illo textu probatur quod per solam famam, & argumenta possit vsurarius conuinci, & condemnari de vsuraria prauitate. sed de hoc vide ibi panor. & vide Doct.

Et iudex ex officio procedere potest contra vsurarios, sed non in regno Neapolis, Turpe, & miserabile, quare? Nam ista reformatione indigent. & ibi per panor. videbis, vsurarium quem fuisse, quomodo probetur quando tractatur de validitate testamenti ab eo conditi: quia secundum Hostien. postquam iudex receptis his argumentis, de quibus in dicto capit. cum in diocesi. ipsum declarauit vsurarium, po test dici tunc manifestus vsurarius, ibi videbis. sed hodie per nouam constitutionem procedi potest ex officio.

Quaeritur in materia vsurarum, vtrum in vsura transferatur dominium; communis opinio est dicen tium quod in vsura non transferatur dominium. ita sanctus Thom. in 2. 2. q. 78, art. 3. dicens hec verba; Si quis domum, vel agrum alterius per vsuram extorsisset, non solum tenetur restituere domum, vel agrum, sed etiam fructus inde perceptos; quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus, & ideo ei debentur.

Item mutuans sub spe aliquid vltra sortem habendi, non autem mutuaturus, absq; omni tamen con uentione, an sit vsurarius mentalis, & sic vsurarius coram Deo: breuiter posset cum distinctione ad qua sionem motam dici, q. aut talis mutuans sperat aliquid vltra sortem ex mutuo; & non ex pacto, talis vsu ram committit: aut sperat ex affectu amicitiae eius, cui mutuat; & sic non peccat.

Et vsurarius mentalis non tenetur ad restitutionem: de hoc videbis in c. consuluit, de vsur. Et vsura rius mentalis est, qui intendit ex mutuo aliquid vltra sortem, non gratuite dandum, aliter non mutua turus. sed cui lucrum speratum datur, non ex pacto, sed propter aliquam tacitam eius petitionem, iste non est vsurarius pure mentalis propter exteriora signa, quibus tacite petit aliquid vltra sortem ex mu tuo. ideo iste talis tenetur ad restitutionem; de his videbis doctis. Caietani in 3. Tomo. vbi ponit sex quaestiones de vsura, & in 4. q. tractat, an omnia bona vsurarij sint obligata eis, a quibus vsura extorta sunt. de hoc diximus supra & tractatur in cap. tua nos. de vsuris. & in cap. quamquam. de vsuris in 6. & sunt duae opinionis, vt refert panor. in c. cum tu. & in d. c. tua nos. Antiquorum opinio fuit, quod om nia bona vsurarij sint tacite obligata. Host. Ioani And. panor. & Moderni tenent oppositum, sed Caietanus dixit in 5. q. in d. Tractat in opusculis suis; Inuenimus vtranque opinionem aliquo modo verum di cere; ibi videbis. & hoc adde ad ea, quae superius diximus. Et in materia vsurarum vide Doct. in tit. de vsuris. & vide in 6. & in Clem. & vide Host. in sua Summa. & vide S. Tho. in 2. 2. q. 78. & ibi Caietanus doctissimus in suis commentariis. Et vsurarij hodie puniuntur varijs poenis in foro iudiciali, secundum diuersitatem regionum.

§. De Cambijs.

Diximus supra, quod in contractu mutui post moram possit peri interesse lucri veri cessantis, de quo per Doct. in c. nauiganti. & in c. conquestus, de vsuris: nuic vero volo explanare materiam, quia quotidiana, sed in primis de cambijs aliqua dicemus; & quid mihi de cambijs videtur. sed breuissime me expediam.

Cambiorum secundum consuetudinem negotiatorum, & mercatorum, genera sunt quatuor: Qua dam vera, & realia, quibus moneta in vno loco, ac tempore recipitur, & alio loco, ac tempore reddi tur, prout in loco redditionis tempore restitutionis marca aurivaleat; & in his nullu est peccatum cessan te omni dolo, & fraude. Veruntamen quum haec ad prolixius tempus sunt, aut protrahuntur, vt ex di stantiori tempore plus lucri habeatur, ad vsuram declinant; quia cum temporis, quo pecunia occupa ta tenetur, ratio habeatur; ad eum vsura modum digreditur, quo tempus vendi dicitur.

Quaedam vero cambia sunt non vera, sed palliata, & solo nomine cambia; quibus indigens Romae pecunia accipit pecuniam restituendam non Neapoli, sed Romae iuxta valorem cambiorum Neapoli, in sequenti feria; sen quouis alio modo ficti cambij fiant. Et haec sunt manifeste iniqua, quum vere sit ibi e contra gens mutui cum tali interesse.

Quaedam etiam cambia sunt, quibus pecunia Romae data per literas cambij soluntur alibi. & haec sunt licita, si seruato solito, moderato tamen lucro numularioru; fiant cessante dolo, & cessante om ni genere collusionis. Quaedam demum sunt cambia ad minutum, puta cu pro ducato dantur decé ar gentei,

gentei, aut contra, &c. Et in his moderatum quoque lucrum in damno iuxta diuersarum regionum con suetudinem: Et de ista materia videbis omnia ista ad literam per dominum Cardinalem sancti Sixti, & in Opusculis suis in Tract. de Cambijs; in materia vsurarum vide Matth. de Afflicis in constitutione Nea politana, incipienti; vsuratorum, vbi multa optima dixit in hoc materia, & vide literam regiam contra vsurarios, in capitulis Regni Caroli. & vide aliam literam Regiam contra vsurarios in Pragmatica Regi, & videbis aliam pragmaticam Regis Alphonsi. cum insertione bullae papae Nicolai V. super censibus; & videbis contra vsurarios, pragmaticam Regis catholici, & vide Pragmaticam contra vsura rios Regine Ioanne; & videbis Pragmaticam nouam Imperatoris nostri Caroli. contra vsurarios, vbi ex officio potest procedere iudex contra abusum antiquum.

§. De Interesse.

Nunc materiam interesse aggrediamur, vt in isto capitulo de vsuris promissimus. Interesse mate ria subtilis est, & profunda; & de ista materia videbis Cynum in regula, mora. in regulis iuris in 6. & ibi Ioannes Andreas, & vide Doctorem in l. vna. C. de sententiis, quae pro eo, quod in terese, & in l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus ff. de verborum obligatione. & vide Bartol. in di cta l. vna. & in l. 1. ff. de action. empt. & vide notabilem glo. in capitulo dilecti. de foro compe. & vide Albericum in l. vbi autem non apparet. §. illud dubitationem. ff. de verborum obligation. & vide In nocentium in capit. sacro. de senten. excoimunica. plene in Speculo. in titulo de fructibus, & interes se. Archidiacon. in capit. medicinalis, de sententiis excommunicat. lib. 6. Hostien. in Summa, in titulo de sententiis, & re iudica. §. quis sit effectus. Azo. in summa, in tit. de sententiis, quae pro eo, quod in terese, proferuntur.

Et istis remissionibus non ero contentus, sed ex istis plene colligemus materiam, & primo dicemus, quod interesse est triplex, secundum communem opinionem, commune, singulare, & conuentum. ita Bar tol. l. 1. ff. de act. empt. per glo. ibi.

Ad euentiam praetendendum est, quid sit interesse, & secundum Accursium in l. vnica. C. de senten. quae pro eo, quod interest, profe. Interesse est damnu emergens, & cessans ex eo, quod aliquid fieri ces sat, quam descriptionem quidam voluerunt impugnare, sed illa impugnatio est fantastica secundum Bal. & Salicet.

sed pro commodiori doctrina possunt ad dictam definitionem aliqua addi, vt dicamus; Interesse est damnum emergens, & lucrum cessans propter factum, vel omissum. quod fieri, vel omitti non debuit. dixi superius, quod triplex est interesse commune, singulare, & conuentum, & communiter approbatur glo. in d. l. vna licet contra glo. insurrexerunt multi.

sed plures, & diuersae sunt species interesse. quod probatur, primo; Nam iuramentum in litem da tur ad interesse, vt ff. de in litem iurando. l. penultim. & excluditur ab interesse, vt ff. de iudiciis l. non a iudice. ergo species sunt diuersae; cu opposita non possint simul stare, vt l. Titia. ff. de cond. & demonf.

Secundo, quia ex culpa non exhibentis, vel non testiuentis agitur ad interesse commune, & pre tium verum per testes probandum §. l. 2. ff. de in litem iuran. & ex dolo agitur ad interesse probandum per iuramentum in litem, vt eodem tit. l. penul. ergo, &c. cum diuersitas causarum diuersificet species causarum, vt ff. de pacis l. si vnus §. ante omnia. & de exhi. reus iudici. l. cum queritur, & l. cu de hoc.

Tertio, quia stipulatio de iudicio fiti committitur ad interesse, vt ff. si quis in ius voca. non terit. l. ff. & ff. de verborum oblig. l. quoties.

sed hoc interesse est vera rei extimatio, vt ff. qui satis date cogon. l. 2. in fin. quae vera extimatio dif fert a singulari, vt ff. de lega. 2. l. si cui. & ff. de minoribus l. si in exceptione. Ergo interesse est pretium rei commune, & singulare.

Quarto per l. ait lex quanti. ad l. Aquili. conuicta l. si seruum. eo. tit. Item per tex. ff. de furtis l. qui tabulas & l. si vendidero §. 1.

Ad rationes in oppo. factas respondeo, quod in eis non remouetur interesse generaliter, sed respec tui, vt patet ex praedictis, & de hoc videbis Salicet. in d. l. vna in 2. col. vbi dicit post multa. Haec est opi nio domini mei, qui defensor fuit glossae; & hanc sequor, tum quia communis in practica, tum quia ve rior videtur in iure: vnde pro ea declaranda, pone, quod propter contumaciam non restituerat iuro in litem, vt in l. qui restituere. ff. de rei vendica. & iuro, quod nollem te carere pro centum; & pono re valere solum octuaginta, an totum sit interesse singulare; & respondetur, quod non; sed viginti tantu, & octuaginta est interesse commune. Hoc confirmo, quia res extimata datur in dotem, non vt faciat emptionem, sed vt ostendat deteriorationem; & soluto matrimonio si res appareat deteriorata peti tur extimatio deteriorationis, vt interesse mulieris; & hoc non est interesse singulare, sed conuentum licet possit esse causa. ergo sequitur quod commune, vel conuentum est species per se distincta: ab in teresse singulari, & praedicta habes. C. de iure dotium l. si inter virum. & l. extimatis. ff. soluto matri monio. vide Decium de hoc in l. in actionibus. ff. de in litem iuran. vide Ang. Areti. in §. praeterea, insti. de actio. & vide Cagn. in d. l. vnica 26. col. sed non sufficit iuramentum contra dolum, si agitur contra

tertium, vel si agit contra villam, quae ad emendam transerit, et delicto commissio in quod teritio, et statuto, vel consuetudine. & de hoc vide Bart. in l. nequid, ff. de incen. rei. nau. l. 1. in l. quando, C. unde vi. & Anch. in consil. 286.

Et attende, quod interesse conuentum quandoque potest esse tantum, quantum conuenit. Et non plus, quandoque minus, quandoque maius, vt est glo. in d. l. vna. Interesse conuentum, seu conuentionale secundum glo. & Bartol. in d. l. vna. est pretium conuentum, vt in glo. dicitur soci. tamen in Rubri. C. de senten. que proigo, quod in pro. late in istis reprehendit dicens post Bal. interesse conuentum esse interesse conuentionale, declaratum, sed, quantitate promissam, eo quod in futurum interesse possit, vt si non dederis equum, dabis decem, & moderni approbant, quod, vt glo. & Bart. dicunt, quod pretium conuentum est, non autem interesse conuentum: sed si pretium, & interesse idem sunt, vt in glo. 1. d. l. vna. conuenit est, si pretium conuentum est interesse, erit conuentum, & in exemplo praefato, supraque relato in pena promissa, quae loco interesse succedit. S. alteri in l. de iur. i. stipulat. & in l. si de pretio, ff. de iur. i. stipulat. vbi vide post de Cast. & Bart. in d. l. vna. dicit, respectu petitionis est estimatio illius interesse, id est, si potest pretium conuentum, seu quantitas conuentus pro eo, quod interest. & in d. l. si de pretio, stipulat. dicitur Paul. de Cast. in stipulationibus quae committuntur ad interesse propter difficultatem probandi interesse, vtile est apponere penam certae quantitatis, quae loco illius succedit.

Quid sit singulare interesse, declarat Bart. in d. l. vna. explicando in eo, quod longo tempore studuit postillando librum aliquem. Sequitur Salicet. in d. l. vna. reducendo ad praesens materiam singularis interesse, & Curtius in d. l. vna. inquit, quod non potest excedere duplum pretij conuenti in casibus certis, vt est tex. in d. l. vna. Ex quo elicitur maxima limitatio ad materiam iuramentum in iure, in qua pro interesse singulari defertur iuramentum vsque in infinitum l. videmus S. iurare ff. de iur. i. iuran. vt in effectu non possit illud interesse excedere dupli. & ita in d. debet taxare, ita Bart. in d. l. vna. & Socinus in rub. C. de sent. que pro. quod in pro. latius capit post antiquos dicens, Singulare interesse illud dicitur, in quo mora simpliciter commissa quilibet non fuisset passurus, sed damnum, sed tunc demum si in eadem causa mecum fuisset, idem voluit Bart. in d. l. vna. dicens, Singulare interesse, illud esse, vbi facta relatione rei ad personam, plus valet mihi, quam alteri, cui non interest eadem ratio, affectionis, quae inest mihi, sequitur etiam Decius in d. l. vna. ad finem, & Doct. dicitur in d. l. vna. quod istud interesse singulare est duplex, vnum affectionis, de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis, & utilitatis simul; de quo habetur ratio, & est in consideratione, & hoc declarat Bart. & post eum Salicetus in d. l. vna.

Itaque notabis reassumendo materiam, quod interesse est triplex, conuentum, commune, & singulare: conuentum dicitur, (vt dixi) de quo conuenit inter contrahentes, ut pretium; vt si vendidisti mihi pro 10. Stichum, commune est, si forte idem Stichus committitur tantum valebat 15. singulare est, si facta relatione ad personam, plus valet res puta mihi, quam alteri, cuius non interest, ratione affectionis singularis, quae inest mihi, vt dicitur in glo. in d. l. vna.

Et interesse singulare est duplex, vt dixi, quia aliud est affectionis tantum, & illud non consideratur nec augetur ex eo condemnatio; si non sit affectio qualis esse debet, vt l. si seruum meum. ad l. Aquilia, & in l. pretij rerum, ff. ad l. Falcid. vbi dicitur, Res debet estimari communi estimatione, non ex affectione singulari, licet propter eam affectionem quandoque actio detur, quae alias non daretur, vt ff. ma. da. l. cum seruus de minori. l. si emptionem. & l. libertus, qui solueudo, ff. de bonis libertorum. Aliquod est interesse singulare affectionis simul, & utilitatis, vt dixi; & ex isto actio datur, & augetur condemnatio, vt in d. l. vna. verba sancimus, & ff. de in litem iuran. l. videamus S. 1.

Item omisiss multorum opinionibus diuersis sciendum est, quod interesse recipit aliam diuisionem; quia quoddam est intrinsecum, & hoc est ipsius rei considerata bonitas intrinseca, vel vitiositas, seu malitia intra re ipsam consistens; quod probatur in l. cum quid, ff. si certum petat. & in l. Iulianus, ff. de actio. empri. vbi dicitur; Qui tradit rem vitiosam scienter, tenetur ad interesse, etiam extra rem; si ignoranter, tenetur quanto minoris. Sed hoc fallit in seruo iute secundum Bart. vbi facit etiam tex. in l. bonitatis, ff. de euiction. & haec ipsa vitiositas, vel malitia in re ipsa sit considerata potest merito dici interesse intrinsecum, quia est vitium, seu morbus rei impediens id, ad quod natura rem illam produxit. & hoc eleganter probat tex. secundum Salicet. qui forte non est alibi, in l. 1. sed sciendum ff. de edili. edicto.

Aliud est interesse extrinsecum, & hoc est duplex; vnum proximum, aliud remotum: proximum a iurisco nulsitis nuncupatur circa rem, vt l. si sterilis, S. cum per venditorem, ff. de actio. empri. vbi habetur Interesse, quod est circa rem, petitur propter moram in non tradendo; & non habetur ratio interesse extrinseci, & ibi vide Bartol. & hoc ideo fortassis, quia causatur a proximo intrinseco, & immediate; & ex hoc, quia vel res ipsa non traditur, vel non aequae bona, vt debetur: ideo ratione cohaerentiae; vel malitiae, seu ratione rei non tradita habetur ratio huius interesse circa rem, quod est ipsius solius principalis rei estimatio minuta, vel aucta non inspecto aliquo corpore distant, vel coherent, vt dicitur S. cum per venditorem. Remotum autem interesse appellamus extra rem, quia non est circa rem, & hoc est estimatio corporum ipsi principali rei coherentium, vel distantium diminutorum,

seu vitiorum, vel perditorum ipsius principalis reuictio. Et potest poni exemplum in seruo herede in futuro possessore ab alio, qui fuit in mora tradendi, & quia in se sit vitiosa, vt de b. Iulianus in principio; vel quia sit euicta, vt l. venditor ff. de euictioni. vbi dicitur in causa euictionis veniunt me lucidus, quod emptor fecisset, si res eius effecta fuisset, vel etiam non tradidit, & tradidit, vt in d. Iulianus, S. si quid, vbi litera dicit; Quicquid lucratur seruis venditoris pertinet ad emptorem; & hoc interesse conuentum appellamus. quia non ex re, sed propter rem venit, & extra rem: quia non intra, nec ciner res, itaque habemus ex glo. d. l. vna, quod interesse aliud est intrinsecum, aliud est extrinsecum, vt dixi de mente Bar. quem sequuntur omnes Doct. in d. l. vna. & notabis interesse conuentum in totum debent, vt per glo. in d. l. vna in 60. col. verba nunc venio; quia, vt ait glo. ait prator, pacta seruabo l. iustitiam gentium, S. prator ait ff. de pactis.

Item quia contractus ex conuentione legem accipiunt, vt in l. 1. S. si conuenerit, ff. de positi. lat. omnia eius de regulis iuris, quia, vt dicunt vulgares pacta sunt leges. glo. est in cap. de regulis iuris. in S. dicit Curtius in dicta l. vna. col. 1. & etiam in 1. quod illud interesse conuentum non potest quadruplum excedere, sicut nec pena conuentionalis. S. omnes, in l. de actio. qui tamen text. loquitur de pena legali, quae non excedit quadruplum; secus, in conuentionali, quae a voluntate; & conuentione partium dependet, vt per glo. in d. l. vna. in verbo proferuntur; & ita trastrant communiter Doct. & vide in l. amolam, & salenam in l. stipulatio ista, in S. alteri, ff. de verborum obligatio. quae opinio procedit etiam in foro canonico, & in foro conscientie, quando absque fraude vsurarum opponitur, talis pena, etiam quod excedat interesse, licita est & exigibilis secundum Theologos; quia interest publice utilitatis, vt pacta seruatur; vt per Angel. in sua Summa, in verbo vsura, S. 3. verificulo ostentus casus. & vide Doct. in l. rogati, S. si tibi, ff. si certum petat. facit tex. in l. 1. in principio, ff. de loco publico. str. vbi interdicitur ratione publicae utilitatis causa proposita tuetur prator. Ideo male videtur dixisse Bah. in d. l. vna. col. 1. dum vult, quod si tantum non interest, peti non possit; opinio tamen Bah. & aliorum, vt conuentum interesse possit quadruplum excedere, magnam sapit aequitatem, quia in simili dicitur in d. l. vna. hoc non videtur naturae congruum, faciunt etiam ea, quae Bah. scribit in d. l. vna. in ro. in p. positione. accedat tex. in l. cum allegas, C. de vsuris, quae penam quadrupli permittere videtur cessante suspitione in legitimum vsurarium; vltra ergo quadruplum non videtur commissa; & per conuentionem.

Et praedicta conclusio, quod interesse conuentum totum peti possit, etiam quod excedat duplum, imitari potest dupliciter, primo si procedat, quando quantitas interesse; fuit a principio taxata; sed si quis a principio promississet damna, & interesse; ista promissio generalis secundum terminos, & dispositionem iuris communis intelligi debet; ita quod non excedat duplum iuxta praedicta argumen. in l. 1. S. si quis sub condicione, ff. vt lega. non in causa restringendo, vt per Decium in d. l. vna. col. 1. facta sunt; quae traduntur scripturae in l. haere de iur. S. cum ita, ff. ad Trebelli. secundum limitatio conclusio praedicta; quod quantitas pro interesse taxata sit exigibilis, & non procedat, vbi est suspitio vsurariae praestitae, ita Decius post Bal. in d. l. vna. l. si quis, ff. de iur. i. stipulat. in verbo, non videtur, sed aduerte, quia difficultas est, quando dicatur esse suspitio vsurariae praestitae, ita quod taxatio interesse a principio illi sit, dicendum est, quod vbi poa in effectu est ad conditionem quantitas precy in fraudem vsuratum ad id, quae in similibus contractibus materia; solent vsurae perimitti, & ideo exigi non potest, secus, si sit adiecta factio, vel dationi speciei, l. cum allegas, vbi plenè per scriptentes, C. de vsuris, Curt. in d. l. vna. col. 1. cum sequenti. Et quando factum, vel non factum esse in obligatione, an succedat obligatio ad interesse, siue in electione actoris agere praesit ad factum, vel ad interesse, vide glo. in d. l. vna. super verbo, Incerti. quae continet materiam altam, & subtilè, ac de api. vbi dicitur, sed vide ea, quae Doct. scribunt in l. stipulationes non diuiduntur, ff. de verborum obligat.

Vt autem materiam explanemus, Interesse est triplex, aliud conuentum, aliud commune, aliud singulare. Conuentum interesse est pretium rei, vt dixi, de quo inter ementem, & vendentem conuenit, & si vendis mihi rem pro 10. solum, & si non tradis, petam conuentum interesse, si volo; & petitur quod tunc quae sit, quia prator, pacta seruabo, vt ff. de pactis, l. iuris gentium, S. ait prator. Et quia conuenit, & hoc legem ex conuentione accipiunt, vt ff. de positi. l. 1. S. si conuenerit, & iam dixi de hoc. Est & commune interesse, vt si vendis domum pro 10. quae valebat communiter 12. solum tibi, tu non tradis mihi domum; conuenio te ad meum interesse, & hoc petitur in contractibus, & quasi; quantumcumque sit, vt ff. ad l. Falcid. l. pretia rerum, cum l. sequen. & l. seruum, ff. ad l. Aquilia, vbi dicitur; In actione legis Aquiliae venit interesse commune, non interesse affectionis; & pretia rerum non metimur ex singulari affectione, sed estimatione communi, & vide Bal. in d. l. si seruum.

Est singulare interesse, vt proximus dixi, quando plus interest nica habere, quam alterius. Ecce pauperate coactus vendidi tibi librum, & postea factus diues emi a te librum; & iste libet valet communi, sed si solus tibi pretium, tu non tradis mihi librum, conuenio te ad meum interesse; dicitur index, quod est tuum interesse dico ego interesse, mea in eo, quia si habuissim, optime egressim, & fuissim lucraus certum; vel potest petari exemplum habebam duo praedia, inter ista praedia mala era praedia praedictum tuum, emi a te illud praedium, & solui tibi pretium non tradis, conuenio te ad meum interesse;

dixit iudex, quod est tuum interesse? ego dico, interest mea in 100. quia pradia mea non possunt claudsi sine illo, quin aliquis det mihi damnum; nam interest mea habere pradia vicinis meis pradijs, vt ff. de lega. 1. l. si cui, ubi litera dicit, sepe enim confines; notari potest alio modo exemplum: Vendidisti mihi pradium tuum pro 10. non vis tradere, conuenio te ad meum interesse: dicit iudex, quid interest tua? dico ego, interest mea habere pradia, vel domum, &c. vt C. de administrat. tuto. l. qua tutores. Aduertite in isto interesse; quia aut petitur ex contractu, qui habet certam quantitatem, vel naturam; & tunc iudex debet te condemnare vsque ad duplum communis, non ad totum tuum interesse, ne in infinitum excedat. Aut petitur interesse ex contractu incerto, qui non habet certam naturam, vel quantitatem; & tunc petitur quantumcumque sit, vt in d. l. vnica.

Et sic notate, quod interesse aliud est commune; aliud est conuentum, aliud singulare: & hec distinctio, seu diuisio colligitur in l. 1. ff. de contrahenda emptioe, & vendi.

Sed vt melius sit instructi, querit, quare si petitur interesse ex contractu, qui habet certam quantitatem, vel naturam, petitur interesse vsque ad duplum communis; si autem petitur ex contractu incerto, qui non habet certam quantitatem, vel naturam, tunc petitur quantumcumque sit? ad quod respondetur multis modis secundum doct. in d. l. vnica. Sed tu dic breuiter: in primo casu tenetur venditor dare; & dare est accipiens facere, vt in situ. de actio. §. sic itaque, vnde non liberatur in prestando interesse. Sed qui est obligatus ex contractu incerto, tenetur facere, & qui tenetur facere, liberatur regulariter prestando interesse, vt ff. de re iudica. l. si quis ab alio, vt tenetur vsque ad duplum communis; non ad quantumcumque sit, vt ff. de iure iuran. l. cum qui.

Sed nota, quod tota lex vnica, loquitur in singulari interesse, vbi dixit Bar. de mente illius legis; prolixitate antiquae circa interesse cessant per istam legem, & in casibus certis venit in totum quod interest & habetur ratio iuri, & damni. Ideo queramus, vtrum singulare interesse possit peti ex omnibus contractibus; tu dic exclusi alijs opinionibus, quod singulare interesse petitur ex omnibus contractibus, si ne sint bonae fidei; siue non; siue arbitrarij, siue non. Sed vbi petitur ex contractu, qui habet certam quantitatem, vel naturam, petitur vsque ad duplum communis, sed si petitur ex contractu, qui habet certam qualitatem, vel naturam, petitur quantumcumque sit, & pro hoc est, quod dicitur in d. l. vnica, in omnibus contractibus; ergo generaliter debet intelligi, vt ff. de lega. prestandis contra tabu. bono. possessione petita l. 1. §. generaliter; & quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, l. de pretio, ff. de pu. in rem actio.

Sed quero, vtrum commune interesse veniat in quolibet contractu? distingue, aut rem dari est in obligatione, aut fieri; si rem dari, vel tradi est in obligatione; puta quia promissisti mihi dare sticham, vel domum; hic praesens tenetur dare; vnde hoc casu non venit interesse commune; quod dare est accipiens facere, vt in situ. de actio. §. sic itaque, si dare non poteris, quia res perit, vel est deterior facta, eo deminaberis ad veram estimationem, vt ff. de legat. 1. l. si domus §. qui constituit, & ff. de conditione emptionis. l. 2. §. in hac; & ff. de dolo. l. arbitrio. Si autem promissisti rem dare, hic dico, quod si es in mora tradendi, petam interesse commune, vt ff. de actio. empti. l. 1. & ff. de verborum obligat. l. qui fundum; & ff. si certum petat. l. cum fundum; si non es in mora, condemnaberis ad fundum, vt ff. si certum petat. l. cum fundum. & ff. de verborum obligat. si seruum in principio. Item hoc est verum in contractibus nominatis, secus in contractibus innominatis, vt ff. de praescrip. verbis l. naturalis. §. 1. si autem si est in obligatione, regulariter qui tenetur ad factum, liberatur prestando interesse, vt ff. de re iudic. l. si quis ab alio. Fallit in casibus, vbi qui tenetur ad factum, tenetur praesens facere, vt ff. de procurato. l. sed defunctus. Item fallit, si nunciasti tibi nouum opus, vt ff. de notu. operum. l. stipulatio. §. siue.

Qualiter autem probatur singulare interesse, commune, & conuentum, est vtile scire; ideo scie dum est, quod Doct. in hoc dicunt, quod aut queritur de interesse conueno; aut communi, vel singulari, si de conueno illud probatur per testes, vel instrumenta, vt l. fin. ff. de praedictis stipulatio. & dicit Bal. in d. l. vnica, quod per instrumenta emptioe probatur praesens rei valor; si illa instrumenta sunt de proximo; nec praesumitur ille valor mutatus, vt notatur in l. si inter virum. C. de iure dotium.

Si queratur de communi interesse, illud probatur per testes de communi pretio deponentes, vt dixi allegando tex. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falci. & petens debet articulare, & probare, quod in tali anno pro maiori parte anni in tali loco, in foro publico frumentum emebatur, & vendebatur pro tanto pretio; nec sufficeret simpliciter probare, quod frumentum in loco publico tantum, valuit pro bar. tex. in d. l. pretia in §. si; & de hoc in l. vinum. ff. si certum pet. De foro etiam publico ideo dicitur, quia non sufficeret, si in domibus priuatis plus vendebatur, vt multoties contingit, & maxime tempore carestie; & vbi in loco publico non potest vendi, nisi certo pretio. Circa quod etiam videtur notata in l. 1. C. de rescind. vendi. & l. si fundum per fideicommissum, ff. de lega. 1.

Sed estimatio rei stantis secundum praesens tempus de facili probatur, vno modo per iudicem, qui poterit estimare l. si C. de iure do. imperat. Alio modo per aestimatores assumendos l. hac edictali §. his illud. C. de fecu. nupti. Et est ponderandum, quod haec assumptio potest fieri per iudicem testificata, & iudex Bal. in d. l. 2. C. de rescind. vendi; & Bar. in l. si qd. ex Pamphila. ff. de lega. 2. Tercio potest fieri, vt subha-

Subhaestentur alta voce, & facta venditione secundum illam; an venditor potest dicere se deceptum, & se timore territi vendidisse. sensu Barto. quod sic, in l. prima. C. de praescrip. 30. annoru. per l. si quos, C. de rescindendo. Sed contrarium videtur verius; quando est res vendita iudicis decreto interueniente; C. de praedictis curi. l. 1. libro 10. nec obstat. l. si quos, quia loquitur quando clare constat de ambitione.

Ex his dicit Battol. in dicta l. secunda, quod ad probandum se deceptum, sufficit, quod ad eius petitionem iudex mittat aestimatores. Sed aduerte, quia illa probatio debet referri ad tempus venditionis.

De singulari interesse, aut queritur in actionibus, in quibus iuratur in litem, vt sunt actiones bonae fidei, & arbitrariae, quando agitur contra dolosum; & probatur per iuramentum in litem l. in actionibus. ff. de in litem iuran. aut queritur in actionibus, quae non sunt bonae fidei, nec stricti iuris arbitrariae; & tunc aut deuenitur ad interesse propter contemptam maiestatem praetoris, & potest probari per iuramentum in litem, vt l. qui restitueret. ff. de rei vendica. aut ob aliam causam deuenit ad petitionem interesse; & tunc contra dolo delinquentem probabitur per iuramentum, vt l. si quando. C. vnde vi; & Imper. §. hoc interdicto. ff. quod vi, aut clam; contra alium vero dolo non delinquentem probabitur per testes.

Et si queris; qualiter testes debent deponere, vt probent hoc interesse singulare, dicunt Doct. in d. l. vnica, quod testes non debent esse singulares, sed testes in estimatione interesse singularis; sunt autem testes secundum Bald. in d. l. vnica, quando sunt eiusdem peritiae; & deponunt per eundem modum respectu peritiae; alius secus, ideo secundum omnes non probat testis, qui deponit, quod pro tanto rem emisisset, & quod sua tantum interesset; sed debet dicere, quod pro tanto pretio res empta, vel vendita fuisset, & tantum interesse cuiuslibet hominis scientis rei conditionem, & habentis rei notitiam. Et sic deponendo dicit Salicetus in d. l. vna, quod de causa scientiae deponit arbitrando de se ad alios. Ideo testis interrogatus de causa scientiae respondebit quilibet, qui sciret rei conditionem, & factum notum haberet, quod rem in tantum sibi curam retineret, nec pro tanto rem illa carere vellet, ideo eius tantum interesset. Et vt clarius pateat, pone, quod librum, puta codicem peto, in quo studui longo tempore, & apostillas scripsi, & memorias in eo feci ex quibus causis interest mea ultra commune pretium, & magis quam alterius; & hoc ratione affectionis, & utilitatis ex praedictis insurgentis; & quia non traditur vel restituitur deuenitur ad petitionem singularis interesse; & volo illud probare per testes. Primum articulo communi interesse, id est communem huius libri estimationem, puta. Et singulare interesse postea in hac forma: Item quod ultra communem estimationem decem aureorum interest mea in quinque, quia liber ille non est mihi traditus, vel restitutus; & hoc ex eo quia in illo libro tanto tempore studui, & memoriam feci, & apostillas scripsi, & in tanta quantitate aestimam mihi vtile fuisse, & esse, illum librum traditum, vel restitutum mihi fuisse; Et tantum debere vniuersum; aestimare meo interesse, & cuiuslibet alterius existentis in casu meo, qui omnium praedictorum cognitionem, & notitiam haberet. Et ideo computata communi estimatione cum hoc singulari interesse probare intendo me singulariter interesse in 15. librum illum mihi traditum non fuisse, quia pro tanto illo libro carere nollem. Et super ista forma sic tradita, & articulo intellego testes facilius deponere, & intelligunt super quo habent deponere; & sine illa vel simili forma vix scient interesse singulare probare; & ex hac forma potest recipere modum capitulandi in alijs casibus similibus.

Et ad formas praedictas potest addi; quia sic communiter empta, vel vendita fuisset homini scienti conditionem rei, & mortis causa capitur; & ibi gloss. ff. de donatio. causam mortis. Adde etiam, quod tanto dicitur res plus valere, quanto potest facilius vendi, & minore grauamine venditoris. Exemplum si vendi potest sine cautione de euictione, vel fideiussore non praestito; vel si vendi potest praesenti; vel etiam non praesenti, sed in proxijs locupletiori, vel legaliori, text. est notabilis in l. 4. §. melior. ff. de in diem addict.

Vnum tamen notate circa praemissa; quod licet testis regulariter non interrogatus de causa scientiae, valeat testimonium, etiam si de illa causa nihil dicat, vt notatur in l. solam. C. de testib. non tamen valet eius dictum in materia interesse, si de causa scientiae nihil dicat, secundum Baldum, & Salicet. in dicta l. vna quia ipsi singulare interesse non potest in se sciri, nisi per causas ipsum causantes, & quas ipsum interesse singulare implicat; & supponit. & pro hoc facit text. in d. l. vnica. In verbo, substitutatem.

Sed an sit locus delationis iuramenti, id est iuris iurandi in supplementum plene probationis, vbi actor probat interesse singulare per vnum testem; Bald. in d. l. vnica, putat, quod non; quia in hoc probationis genere, ratio testis procedit per viam iudiciali, & non per viam sensus corporalis; & ideo non est illi quida probatio, & hoc dicit glo. d. l. vnice voluisse. dum dicit, quod duo sunt testes necessarii; quae est super verbo substitutatem. Salicetus autem reliquit cogitandum, quia videtur secundum eum, quod hanc iudiciali testis non habet, nisi ex sensibus corporis; & sic iste casus, qui non reperitur exceptus, remanet sub regula aliorum, ideo Cynus, & Bar. dicunt in d. l. vnica, quod etiam si interesse non sit sic directum probatum, & iudex ex probandis coniecturis hoc interesse videret, posset ipse ex suo officio implorato in isto interesse

pellatio. ibi videbis, & multa pulchra ibi inuenies. & ibi dicit, q. licet per duos actus inducatur consuetudo, vt per Doc. in c. si de consue. la. Cide episc. audien. Bar. in d. de quibus. ff. de legi. & in l. 2. C. quia sit longa consuetudo. Ange. in §. ex non scripto. in situ. de iure natura. ramen illud procedit, quando inter primum, & secundum actum interuenit temporis interuallum, aliis vnus tantum actus reputatur. Et impeditus facere actum non excusat, nisi de impedimento protestetur. vide ibi in 4. col. q. vna interpellatio sufficit, intellige in extraiudicialibus; sed in iudicialibus tres requiruntur interpellationes. l. ad peremptorium. cum sequenti. ff. de iudic. l. tres denuntiationes. C. quomodo. & quan. iudex. l. de vnoquoque. §. 1. & l. contumacia. ff. de re iud. & de hac materia vide Bar. in l. si finita. §. Iulianus. in 4. col. ff. de damno infecto. & per Paul. de cast. in d. l. ad peremptorium. & per canonistas in c. consuli de officio de legati. & per Alexand. in d. l. de vnoquoque. §. 1. & plenè per ipsum in d. l. contumacia. vbi ponit decem limitationes; in quibus in iudicialibus vnica sufficit interpellatio; & ibi etiam ponit aliquas fallentias; in quibus iudex non potest facere vnã citationem pro omnibus, iuxta text. in l. nonnunquam. ff. de iudic. diximus, quod dicitur in perpellationem mora contrahitur, vt per glo. & Doct. in cap. non est obligatoriu. de regulis iuris. in §. sed hoc non procedit, quando in obligatione esset adieci dies. Nam lapsus diei abfque alia interpellatione debitorem in mora constituet; itaque si promittis dare in diem vique ad mensum, si ante diem non das, elapsa die es in mora; quia dies, in quem tenebaris dare, te interpellat. l. si fundum. ff. de verborum obligatio. & ff. de action. & oblig. l. trahit. & C. de contrahen. & committen. stipulatio. l. magnam. & C. de iure emphyt. l. 2. Et hoc est verum, siue ista dies sit expressa ab homine, vt in d. l. magnam, siue tacite insit ex natura rei. l. si stipulatus essem abs te. Et ibi Paul. & Doct. ff. de verborum obligatio. & ita firmavit Bartolus. in l. si stipulatus es. tit. idem dicas si esset tacita, alias per legem subintelligitur. l. si ex actio. C. de rei vxo. actio. gl. in l. si mora. ff. solut. matri. potuit. C. de loca. l. 2. C. de iure emphyt.

Et pater promittens poenalter filij consensum, cum etatis erit; in mora sine interpellatione constituitur, filio ad maiore ætatem perueniente; & incidit in poenam nisi ratificari fecerit, ita moderni in l. stipulatus essem, ff. de verborum obli. Bal. tamen, & melius in d. l. magnam, tenet contrarium; & de hoc videbis dictum Marcum Antonium in d. suo Tract. in 1. parte. in 1. col. & ibi vide plures fallentias, ad regulam; Dies interpellat pro homine. Sed fur, raptor, & similes absque interpellatione, ipso iure censentur in mora constituti. l. 1. c. recentissimè. Et l. merito. ff. de vi, & vi armata pro quo facit. Nam fur, & morosus æquiparantur. l. inter stipulantem. §. 1. ff. de verborum oblig. tempora ramen, nisi super re furata esset sequera stipulatio animo nouandi facta, nam per eam vitium furti purgatur; & est necessaria noua interpellatio ad constituendum quem in mora. l. scire debemus. §. si dic, vt ibi. Sed in contractibus vltro, citro que obligatorijs non procedit. Nam ex quo quis parte sua contractum adimpleuit, alius est ipso iure in mora constitutus. l. curabit C. de act. empti. vbi dicitur; emptor, qui percepit fructus rei emptæ, tenetur ad vsuras pretij non soluti. & ibi vide Bal. & Salic. & de hoc vide tex. in l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de verbo, obli. & vide Alex. in l. quod te. ff. si cert. pet. & vide dictum Marcum Antonium Bauerium in d. suo Tract. in 1. parte. col. 3. Item non procedit in debitore fisci, nam ex eo, q. non soluit, quod debet, re ipsa constituitur in mora, vide Alex. in d. l. quod te. ff. si cert. pet. & tu vide Martinum Laud. in Tractatu de fisco. in q. 255. allegat gloss. in cum quidam. §. fisco. ff. de vsuris. & ibi vide Salicet. & Fulgosium. Et idem in debitor eccliesie. gloss. singula. In situ. de action. §. item mixta. Bald. in Au. Gent. hoc amplius. C. de fidei commissi Innocent. in cap. breui de iure iuran. Alex. in d. l. quod te. ff. si cert. petat. Idem in debitore minoris l. in minorum. C. in qui. cau. resti. in integrum. non est necessaria, l. 2. C. de vsuris. l. Titia Seio. §. vsuras. ff. de legat. 2.

Idem dicas in eo, qui promissit aliquid consistens in faciendum. raturum habens lucessium, vt donum facere; nam huiusmodi promissio censetur in se habere tacitū diem, in qua commode fieri possit; & propterea lapsus huius diei debitorem in mora constituet, vt statim ad poenam, vel interesse conueniri possit; vt per tex. & Doct. in l. si ita stipulatus. ff. de verborum obligat. vbi legitur: stipulatio facti committitur cum transierit tantum tempus, quod factum potuit explicari; & per casum repentinum reintegratur dilatio.

Idem dicas in eo, qui dixit se nolle adimplere id, quod promissit, vel debet: nam ex hoc cõsetur in mora constitutus, nec amplius requirendus erit. de quo per Alex. in d. l. quod te. ff. si cert. petat. In simili dicimus de eo, qui dixit se nolle in iudicium comparere, non est amplius de necessitate requirendus. c. eum qui. de dolo, & contu. in 6. gl. & Doc. in l. tres denuntiationes. C. quomodo. & quan. iudex. & l. diuus. ff. de in integ. resti. l. contractu. §. si ff. de appella.

Et nota, quod in eo, qui promissit se facturum, & curaturum, non requiritur interpellatio, sed in religitur quam primum facere possit. singulare fuit verbum Bald. in cap. 1. §. ad hęc. hic finitur lex Conradi. allegat. l. 1. C. de priuatis carceribus. & vide Alex. in l. quod te. ff. si certum petat. & de hoc vide in dicto Tractatu, in 2. parte. col. 4. & ibi dicit ista; verba, promissio facturum, & curaturam, quid operentur.

Item vassallus, qui scit domino magnum periculū imminere, tenetur non requisitus defendere. Alex. in d. l. quod te.

Item quando iuramentum est in contractu interpositum, non est necessaria interpellatio, vt per Doc. in c. breui. de iure iuran. & vide Alexandr. in l. 3. §. voluntate. ff. soluto matrim. vbi dicit, quod quamuis ad hoc, vt venditor teneatur de euicitione, & teneatur venire ad defendendum emptorem in causa euicitionis, & sit necesse, q. per emptorem fuerit ad hoc requisitus, vt per Bar. in l. denuntiasse. ff. de adul. & in l. absentem. ff. de procu. aramen si iuramentum est appositum in contractu, si venditor sciat item fore motam, absq. alia interpellatione debet venire ad defendendum emptorem, quod dicit esse singulare, nec per alios tractatum.

Sed de hoc vide ind. Tract. in 2. par. col. 5. & vide Bar. in l. eum qui. §. si iuramento in vltimo ver. ff. de iure iur. vbi dicit, q. quando eod. tempore contrahitur obligatio, & eodem tempore præstitum est iuramentum, iuramentum non habet vim interpellationis, nec debitorem in mora constituit, sed necessaria est noua interpellatio; quia absomum est iurare secundum ipsum, q. quis eodem tempore obligetur, & constituitur in mora. l. quod d. dicimus. ff. de solut.

Item quamuis aduentus diei constituit in mora, tamen intelligitur esse verū, quoad obligatio erat pura, sed exactio erat in diem collata; scus, si exactio, & obligatio erat in diem collata; nam tunc diei aduentus non constituit debitorem in mora; ne deueniamus in hoc absurdum, q. eodem tempore obligetur, & in mora constituitur. ita dixit Bart. in l. ita stipulatus in 2. q. p. principali. de verbor. oblig. facit q. dicunt Barto. & Doct. in l. quoties. eodem tit. q. aduentus conditionis non constituit vnquam in mora; quia etiam prius non esset nata nec actio. nec obligatio. l. cedere diem. ff. de verbo. signifi. Sed dies per extraneum promissa lapsu biennij sine interpellatione in mora constituitur. l. si præterea. ff. de iure do. & vide Alex. in d. l. quod te.

Et quid si dos fuit promissa per mulierem, vt in d. tractatu in col. 4. interpellatio nunquid requisita in dispensatione, vel statuti seu iudicis aliquid fieri præcipientis, dico, q. intelligitur, q. fiat quam primum potest, aliis poena committitur; absque alia interpellatione. Alex. in l. ita stipulatus ff. de verbo. & vide in d. tractatu in d. 2. parte. in 6. col. Retenta ista parte pro vera, q. interpellatione mora contrahitur, tempus, & intelligit, q. statim interpellari non censetur constitutus in mora, sed necesse est, q. labatur tantum tempus infra quod commode id, super quo interpellatur, explicari possit; quod tempus venit arbitrio iudicis moderandum, iuxta tex. in l. quod dicimus. & l. ratum. ff. de solut. & est casus notabilis in l. diuortio. ff. de nego. gest. & vide glo. in l. Aemilium. ff. de minori Et interpellatio debet fieri congruo tempore, vt est gl. in l. mora. ff. de vsuris. dicitur autem facta incongruo tempore quando esset facta ante euentum diei, vel conditionis. l. cum filius. §. si ff. de verb. oblig. & l. si solutus. ff. de solut. nisi interpellatio cõferretur in tempus congruum. l. in tempus. ff. de hered. insti. l. si eum. §. si ff. de dona. inter vir. & vxo. Item dicitur fieri incongruo tempore, si fiet quando quis vxorem ducit, funus comitatur, missam audit, vel celebrat. l. 2. ff. de in ius vocan. notat Bar. in l. non solum. §. morte. ff. de noui ope. nuntia. & vide la sonem. in d. §. morte. in materia protestationis incitatorie, per duo similia, primo quia licet actus iudicialis, vt est sententia non possit de nocte expediri. §. sedebant. in Au. de iudicibus. Tamen actus iudicialis, vt contractus potest ita de nocte, sicut de die, expediri. l. ad testium. §. testa. ff. de testam. §. secundum confirmatur ex eo, quod dicimus in simili; quod appellatio potest interponi de nocte, secundum Bal. in Au. de ho. die, in vlti. col. C. de appella. & in l. 1. C. de ferijs. & in l. 1. §. dies. ff. quando appellat. per gl. in cap. ab eo. de appellatio. lib. 6. Et certe videtur dicendum, quod interpellatio dicitur fieri in tempore incongruo, quando fit eo tempore, super quo interpellatio non posset tunc temporis congruè explicari. ita tenet Bart. in d. protestatione incitatoria, dum loquitur, An tempus feriatum dicatur incongruum ad interpellandū, in d. §. morte. sed tempus noctis est incongruum ad solutionem. glo. notabilis in l. more Romano. & ibi Barto. & Bal. ff. de ferijs. Item debitum debet esse liquidum; abas autem mora committi non potest, nisi postquam debitum fuerit liquidum. ita Bal. in l. acceptam. C. de vsur. Alexan. in consi. 49. 2. vol. sed quando debitor interpellat creditorem, vt debitum recipiat, non sufficit simplex interpellatio, sed requiritur obligatio, & consignatio. l. acceptam, cum sua materia. C. de vsuris. & quod habetur in l. si mora. ff. sol. matrimo. cum simili. Et si debitor non habet, cui soluat, vt erit poenam, debet debitum coram iudice offerre; vt per Barto. in l. si reus paratus. ff. de procurato. & vide Alexandr. in consi. 91. 1. volum. & de hoc vide in d. Tractatu in fi. col. Quæri modo potest, quis sit effectus moræ. gl. est ordinaria in d. l. mora. ff. de vsuris.

Qualiter autem mora committatur, dico, quod mora committitur interdum re ipsa absque interpellatione, vt in contractibus bonæ fidei, vt ff. de actio. empti. l. Iulianus. §. ex vendito. & C. eod. tit. l. curabit, vt iam dixi; & in contractibus stricti iuris sapientibus naturam bonæ fidei in d. in d. que, vt in debitis ex vltima voluntate, vt ff. de legat. 2. l. Titia Seio. §. minori. & C. in qui. cau. resti. in integrum nõ est necessaria. l. in minorum. & etiam in non sapientibus, si res peruēnit ad debitorem cum delicto, vt in vrb. meticulofo, & violento. l. si condicatur. ff. de condi. furtiua. & l. in resurtiua. ff. de vi, & vi arma. l. 1. §. recisime. & C. q. metus cau. l. 1. C. de furtis. l. subtrahat. interdum committitur mora mediante interpellatione, vt dixi; & hoc dupliciter; quia quandoq. mediante interpellatione facta à creditore debitori; & hæc demum, quando debitor adultè ætatis sciēter, vel scire debens se debere, interpellatus legitime, id quod debet, sine iusta causa differt soluere; quandoque è contra per interpellationem factam

Etiam a debitore creditori; & hoc committitur, cum creditor sine causa legitima differt accipere debitum sibi pro parte debitoris obligata, vt ff. de constituto. pecu. l. sed si aliqua. & ff. mandat. l. si hominem. & de pericul. & commod. rei vendit. l. si illud. & de solutio. l. si solutio. & l. qui decem. Similiter committitur mora per euentum diei tacite a l. subintellecta, vt C. emphit. l. 2. & nos. in d. l. si mora.

§. De purgatione moræ.

Et nunc accedo ad materiam purgationis moræ, & dico, q purgatio moræ fit multis modis, scilicet oblatione rei debita. Item delegatione, item stipulatione animo nouandi interposita; si tamē erat præsens. hæc omnia probantur in tex. & gl. l. parui. ff. de condit. fur. Et materiam purgationis moræ videbis per Salicetum in Tractatu suo de Mora, vbi plenariè pertractat materiam purgationis moræ; & illum Tractatum inuenies in volumine Tractatum in primo volumine: fol. 235. & ibi videbis in fine, moræ purgatio, quos effectus producat. & ibi dicit etiam, quod vsura propter moram currentes ea cessante cessant. Et de materia purgationis moræ videbis Bart. in l. si insulam. ff. de verb. oblig. Vbi multa dicit. Et in fine reasumendo materiam facit solemnem distinctionem more suo, quando mora possit purgari tam ex parte adoris, quam rei.

Sed mora rei nocet fideiussori, nisi fideiussor prius constituerit creditorem in mora per obligationem, vt per Bar. in l. mora rei. ff. de verbo. & in l. si seruum stichum stipu. dicit; mora in faciendo commissã non purgatur, sed mora in negligendo purgatur. Et mora purgatur ex æquitate. Et moræ purgatio vsque ad quod tempus admittatur, vbi Bar. in l. si maior. C. de transactio. & ibi Bar. dicit multa in materia moræ. Sed qui potest se tueri exceptione legitima, non est in mora, vt per Bartol. in l. lecta. ff. si certum peta. Sed vbi est dies, & pœna, non admittitur purgatio moræ. in l. traiecitia §. de illo. ff. de actio. & obliga. Sed moræ purgatio admittitur quod ad actionem seruandam ex parte adoris intra modicum tempus, etiam vbi dies est, & pœna, Bar. in l. si ita. §. seia cauit. ff. de verbo. obliga. Sed quando pœna committitur propter maleficia, purgatio moræ non admittitur. Bart. in l. vbi pactum. C. de transactio. Et omnino vide de hoc Bartol. in d. l. si insulam. ff. de verborum obligation. vbi multa dixit in materia moræ, & sic me expedito.

Vsura, vt iam diximus, omni lege est prohibita, scilicet naturali, diuina, & humana, sed de nouo dico, & adde ad superius dicta; quod vsura est contra legem diuinam. Et hoc patet ex triplici scriptura quæ completitur legem diuinam, scilicet Mosayca, prophetica, & euangelica. In euangelio dicit Veritas ipsa quæ mentiri nõ potest, Date mutuum, nihil inde sperantes, Luc. vi. nihil, scilicet quod pretio possit extimari vltra suam sortem nam beneuolentiam, & amicitiam licet sperare, quæ non cadunt sub pretio. Quod verbum est præceptorium, quantum, scilicet hoc quod non speretur seu expectetur lucrum propter mutuum, quia ibi esset vsura vnde & mortale; Quod aperte declarat August. super Psalm. dicens; si fœneratis, i. si mutuum dederis pecuniam tuam: a quo plus quam dedisti expectes accipere, non solum pecuniam, sed quicquid aliud sine triticum, sine vinum, & huiusmodi fœnerator es, i. vsurarius; & in hoc non laudandus, sed improbandus xliii. q. iiii. c. si fœneraueris. In prophetis quoque prohibetur ipsa vsura. Vnde psalm. describens conditiones necessarias ad requiescendum in monte Dei, scilicet superna patriæ, hauc vnam ponit inter cæteras. Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, qui ergo dat ad vsuram nunquam ascendit ad montem diuinæ gloriæ nisi pœnauerit plenè. Et Nehemiæ v. In crepauit inquit optimates, &c. & dixi eis; Vsuras ne exigatis, &c. Et Ezechiel. xviii. Inter scelera digna morte æterna ponit vsuram dicens; Qui ad vsuram non commodauerit, i. amplius quicquam non accepit. Vbi dicit Hiero. Putant quidam tantum vsuras esse in pecunia; quod præuidens Scriptura diuina omnis rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias quam dedisti. 14. q. 3. c. putant. Et Prouer. 28. Qui coarctat diuitias vsuræ, & fœnore liberali, &c. In lege Mosayca quantum ad partem moralem quæ ad hoc obligat; habetur Leuit. 25. Nec accipias a fratre tuo vsuram: nec plus quam dedisti. Nomine fratris intelligitur quilibet proximus: & ratione originis quæ vna est, scilicet a Deo; & ratione finis, qui vnus est, scilicet Deus.

Ad rationem autem vsurarij respondetur, cum s. dicebat, quod in lege permittebatur vsura: quia illa fuit comparatiua permissio qua permittitur minus malum, ne sequatur maius: permittitur autem non quod concedatur vt licitum: sed quia non punitur pœna temporalis, sed benè punitur pœna æterna. Permissum ergo fuit Iudeis, vt avaris, vsuram exercere erga alienigenas: ne crudeles existentibus a fratribus exigenter eos conlumendo. Et illud quod dicitur Deut. 23. Non fœneraberis fratri tuo ad vsuram, sed alieno; sanè est intelligendũ, per alienum n. intelliguntur illi qui erant finitimi eorum: quorum terras eis dominus concesserat vt Cananij: & ab illis licite recipiebant vsuras, non vt vsuras sed vt recuperationem iuris sui: ar. extra eo. c. 1. sic exponit Greg. & vlt. sicut etiam modo a Christianis licite acciperentur vsuræ ab eo contra quem agitur iustum bellum, cum etiã liceret eum occidere: & ad hoc est tex. Ambr. 14. q. 4. ab illo. vbi dicit, quod vbi est ius belli & vsuræ: & ab illo exige vsuras: cui meritò nocere de fideras. Et quauis aliqui hoc exponant negatiuè, i. quia nulli debes velle nocere, ita & nulli fœnerari: tamen alij intelligunt affirmatiuè: vt notat ibi Archi. Nec inconueniens aliquod sequitur, cum illa non sit proprie vsura sed sui

sed sui ius recuperatio si autem talis, vt vsuram petere, non excusaretur a mortali quantumcumque ille haberet de suo: sed ad restitutionem non haberetur vsuque ad sui ius factum. Aut per alium intelligitur quilibet qui non erat de genere Iudeorum, & tunc dicitur quod illa fuit comparatiua permissio: qua permittitur minus malum, peius malum, scilicet etiam permissum fuit et dare, libellum, & pœna, & repudiare vxorē: & ad repudiandum vxorē dicitur, sic & vsura fuit permissa vs. erga alienigenas, ne simpliciter prohibita in aliorum ciuilitate crassarentur in suos, vt sui cupiditati satisfacerent. Excusantur ergo a pœna temporalis legis: sed non a pœna gehennalis: nec a culpa mortali. Vnde vide Chrysolost. xxi. q. i. haec actione in finem cap. Quia vsura: & agorothias deuorat plurimas, & multa habet in tricamētã propter fraudes adinuenctas, vltra quæ quædam multa alia vicia dicitur vsura: & dixi regulatiter committitur in mutuo: & in hoc dicitur, quod mutuum est in mutuo, & in mutuo est in mutuo.

Sed in aliis contrahibus, scilicet etiam in periculis vsura, titulo emptiois, vel venditionis, vel pignorationis, & huiusmodi, palliationibus, sed ibi tamen est implicite mutuum. Nam si quis mutuo sibi canam, panni valentem, numerum ducat, vt ex eo, quod vis dilationem annis ad solvendum precium: volo propter istam expectationem numerum solidum plus dicto pretio: illa venditio restituitur: mutuum est, enim est ac si modo tu mihi datus: nunc ducatum pro pretio illius panni, quoniam quia tibi mutuo per annu: vltimo vnum solidum: ecce vsura explicita: cur ad vsuram in dicitur. Sed dicitur, mutuum, quasi de in eo: numerum: quia transfertur dominium rei mutuatæ, cum cui mutuat: & stat periculo eius: vnde periculis locum habet in his quæ vsu consumuntur, vt victualia, vel distrahuntur, vt pecunia numerata: & in d. grauissimum debet vltra restitutionem capitalis. Secus autem est in locacione, & conductione domorum, & agrorum, vel equi, bouis & huiusmodi. Nam dominium non transfertur in accipientem: sed remanet penes dominum: & est in periculo sui: & ideo licet speratur, & petitur lucrum pro re locata, vt hoc commodata: inuenitur ad dicitur, quod in d. in cap. si in pacto: nem: Nam & suo pacto & locacione, committitur vsura: sed in mutuo, & in mutuo quis mutuat hæc intentione, vt aliquid recipiat vltra sortem temporale: est quod nil querat, vsuram committit mente, xliii. q. i. si tibi, scilicet cooperaris. Sed si vltra recipit vltra sortem, scilicet vt pœnitentiã agat de peccato suo mortali: si aliquid habuit, restitueret oportet, nisi sibi remittatur. Si vero quis mutuat principaliter propter Deum, vel amicitiam, non propter temporale commodum. Et is qui mutuum accipit ex liberalitate sua, vt gratis, non principaliter propter mutuum datur ei aliquid, hoc ei declarat, & ei liberè donat vsuram non est quæ illud tenet, mutuum non intendit dari: nisi si non debet esse factus deterior: conditio nis: sed melioris propter obsequium pro ipso factum in mutuo, vt si donum ei gratis facit recipere non possit, qui prius de eundem omnibus potuisset, principaliter dicitur propter secundariam intentionem, quæ non inducit vsuram: dicitur autem intentio principalis hic, cum, scilicet magis mouetur ad mutuum, quam propter lucrum quod sperat sibi esse, quam propter aliud. Sed intentio secundaria dicitur quando est sperat aliquid sibi dari ab eo cui mutuat ex sua liberalitate: tamen non illud cum mouet sed magis beneuolentia: ita quod etiam si non crederet sibi aliquid dari vltra sortem adhuc tamen mutuat. Sic enim principaliter spes & intentio ad temporale inducit simoniam: & non secundaria in collatione spiritualium; vt habetur expressè distinctio. 83. quid prodest in glori. & distinct. 59. si officia. ita & in mutuo principaliter intentio ad lucrum inducit vsuram, & non secundaria, secundum Lau. de Rid. & multos alios. Nec ob. c. 1. 14. q. 3. vbi dicit Aug. Si mutuo dederis, a quo plusquam dedisti, expectes, fœnerator es, hoc enim intelligitur de expectatione causatiua principaliter mutui. Similiter non ob. c. 1. 14. q. 3. ad id quod dictum est supra de dato ex liberalitate. Nam dictum c. loquitur cum datur aliquid vltra sortem exactione a reali: vel saltem intentionali mutuat, & non ex liberalitate mutuum accipientis.

Et nota quod intentio principalis ad lucrum non solum in principio mutuationis, sed etiam habita postea, & si a principio non habuerit, induat vsuram, puta mutuat quis proximo merè ex charitate: post mensē subintrat cogitatio mentem eius de lucro sibi dando ab eo cui mutuat, & ita in seipsum, quod si non sperat aliquid recipere, vltra sortem repereret mutuum: sed propter illud lucrum sperat dimittit: certe talis vsurarius est, arg. 1. q. 1. vulnerato, & si quid vltra sortem recipit: quamuis ille daret nõ exactus, sed propria sponte teneret restituere; & hoc nisi mutuum accipiens in restitutione eius, & sciret vel crederet intentionem illius fuisse depravatam: tamen ex mera liberalitate aliquid dat per modum doni: & hoc sibi declarat quod vult omnino, quod sit suum: & per modum doni: tunc enim de peccato pœnitere habet; sed ex quo donatum sibi est non teneret restituere. Sed si dedisset, non ex libera voluntate: sed ne reputaretur ingratus, & ab illo vel alio non reperire posse mutuum, dubitat: si mutuum hoc scit: vel probabiliter credit: non potest recipere, quamuis ex charitate mutuasset, & ipse sponte dedisset, id est, non exactus: & restituere teneret acceptum, secundum Lau. de Ridol. & est semper mortale & vsura, quia contra iustitiã & charitatem, & diuinam legem, contra illud videlicet: Non furaberis. Nomine enim furci intelligitur rapina, vel omnis illicita vsurpatio rei alienæ: ibi quæ prohibetur, vt dicit Aug. xliii. q. v. c. pœnale.

Nota ergo primo, quod si quis mutuat aliquid eorum, quæ vsu consumuntur, vt victualia, vel distrahuntur, vt pecunia numerata, non ad obligationem tantum, sed simpliciter mutuat a cõ pacto aliquid recipiendi

recipiendi ultra fortem: siue illud sit munus a manu, ve den. fructus: & quicquid aliud quod pretio extimatur potest siue munus ab obsequio, vt seruicium homini in laborado pro eo, & huiusmodi siue munus a lingua, vt puta mutuat aliqui vt potrigat pro se preces pro aliquo officio vel beneficio temporalis obtinendo, in omnibus his casibus siuram committit. 1. q. 3. putant & ceteris que. Item S. Thom. 2. 2. q. 78. & tenetur restituere ei a quo accepit id quod habuit ultra fortem vel valorem eius. In ultimo tamen casu cum scilicet propter preces porrectas pro ea ratione mutui concesserit officium aliquod, puto quod debet pauperibus etrogare, quod inde emolumentum perciperet, de duntaxat tamen expensis sui laboris ad ar bitrium boni viri. Idem per omnia dicendum quando quis precepta mutuat, et si non cum pacto, tamen ea intentione principaliter vt aliquid ultra capitale recipiat, quod possit pretio extimari, Tho. ubi supra & 1. q. 3. si sceneraueris similiter si mutuat eo pacto vel intentione principali, vt sibi in posterum remittat & conuerso: usura est secundum Thomam, & Hostien. argum. extra. eo. cap. consu. fuit. Licet tamen secundum Thomam. mutuuum recipere simul aliquid a mutuantem. Quamuis enim recipiens seruicium mutui tenetur ad antidota, id est re compensandum seruicium extra de re. tam. cum in officio non tamen ex hoc simpliciter est obligatus, quia ad hoc cogi non potest. Sed si hoc ducit in pactum promittens, scilicet remutuare ex hoc insurgit ei ius ad id quod mutuanus potest cogere cum qui mutuat, ad hoc: & sic recipit ultra fortem aliquid quam illam obligationem Archi. postret. Sed & si quis ex mutuo querat beneuolentiam alterius, eo tamen sine principali, vt amicus est dicit sibi vt ius ad acquisitionem temporalium usura est secundum Lab. de Rid. in Tract. quem fecit de. Usur. qui Tractatus pluries allegat in isto c. si autem principaliter beneuolentiam intercedit non est usura, quia pretio non extimatur. Tho. & lo. Cal.

Item nota qd quis mutuat vniuersitati licet Spec. dixerit qd ex pacto interueniente in contractu mutui into cu vniuersitate possit equitate collectas ad quas interim vniuersitati tenebatur; tamen lo. An. & lo. de Lig. & lo. Cal. concedunt hoc non simpliciter, sed quando nulla certe collecta statuta sunt. Secus autem in collectis certis, quia tunc usura est arg. extra. eo. nauiganti. Quando venditur frumentum, vinum, oleum in herba, vide Sal. in auq. ad huc. C. de usu. & vide lo. de Ana. in cap. nauiganti de usu. & ibi dicit etiam de illo qui tempore messis emit, vel vindimie, emit villis, & vendit catius.

Quod autem ex beneuolentia mutuat non propter temporale commodum, si is, qui mutuuum recipit, postmodum aliquid ei gratis, & liberaliter dat non est usura, nec peccatum hac receptio, arg. di. 18. de euolgis, & 1. q. 2. si quis: Sed quid si facta mutuatione ex beneuolentia debitor aliquid ultra fortem obtulerit non voluntarie, sed quasi coactus, puta dubitans ne si hoc non faciat, indiscrētus iudicaretur, ita quod alias nec illum, nec alium inueniret mutuantem, vel quauis simili causa, nunquid recipiens illud committit usuram? & tenetur restituere? Rñt Lau. in di. Tract. q. si mutuanus dixit aliqua verba ad inducendum illum ad hoc, ex quibus soluit aliquid ultra fortem, vel etiam absq; hoc scit, vel credit probabiliter illum non voluntarie dare, utiq; usura est, & tenetur restituere, ar. 1. q. 3. usura. Sed si tempore quo recipit mutuanus illud pure recipit credens illum dare liberaliter, & animo donandi ditione ductum, & non vt usuram, & non coactus dare, quamuis tutius fuit restituere: puto qd non tenetur ad restitutionem, etiam si postea sciat non liberaliter dedisse, & sic patet qd nec peccauit, & hoc nisi aliter remordeat eum conscientia illa qd nequiret iuri conformari, quod tamen scrupulosum est magis quam laudabile, ex quo timeretur non timendum.

Item queritur vtrum dans aliquid ultra fortem vbi nulla pactio interuenit presumatur gratis, & liberaliter dare, & nunquid recipiens presumatur recta conscientia, & non deprauata recipere? Respon. Lau. de Rid.

Et ad primum membrum dicit, qd si tempore quo aliquid ultra fortem soluitur, debitum fortis extinctum erat, alio non dato presumitur gratis dare. Sed si durabat debitum presumitur metu repetitionis fortis id adu. ar. de iure iur. c. debitor. possent tamen tot & talia concurrere, qd presumptio talis cessaret, presumptio naq; presumptione reuocatur seu eliditur. de presumpt. c. illud & multo fortius si donantis scriptura carent qd libere soluit, non coactus, cu tunc non sit locus coniecturis: & ita iam vidi. consultum per multos Doct. famosissimos. Sed ego id veru credo, nisi per creditorem usuram videtur tale quid, per quod de fraude constaret. Vidi, n. s. p. per experientia, qd accipientes mutuo pecuniam sunt in tanta, & tali egestate qd quicquid volunt creditores faciunt, vt dilationem habeant in restitutione fortis, & quicquid volunt scribunt & consentunt illa tamen verba confessionis, qd liberaliter dedit & c. qd operabuntur hoc, qd onus probandi contrarium in aduersarium transibit, & interim illis stabitur.

Ad secundum membrum dicit, qd vtiq; presumitur recta conscientia recipere. Rñt est quia quilibet presumitur suae salutis memor, alio no dato. 1. q. 7. famoimus. Talia non possent contraria probari, ex quibus aliquid diceretur. Pone. n. q. talis conuenit ad usuram dare. Item quod conuenit quando sibi nil dabatur ultra fortem mutuatū repetere, vel depositū, & dare illis, qui aliquid dant, & huiusmodi, qd iudicabis de tali nisi malum in condemnando, tamen non sit iudex promptus, hoc clau. In foro tñ principali creditur simpliciter verbis ipsius recipietis in huius dubijs, sed in 1. mēb. seu casu, oportet magis respicere presumptionem. Itē si qd mutuat egrauū, vel aliud bladi ad renouandū antiquū. 1. vt nouū. p. veteri recipiat si hoc facit ne suū sibi pereat, & recipiet gratiam faciat, non est usura scdm oēs. Sed si faciat principaliter vt me-

Hus recipiat. lo. de Lig. dicit et, tunc non esse usuram, nisi essent circumstantia mentalis usura, puta si credit plus valiturum, vel nisi id quod mutualet esset quasi pure factum, & parum valēs. sed tutior & eior opinio est qd usura est, sine illis exceptionib. quia vtile intendit ex mutuo: extra eo. consultit, & hanc opi. tenent Ray. Gos. Host. in Summis.

Item si quis mutuat alteri ea intentione, vel pacto, vt vadat ad molendinū suum vel furnū, vel ad apothecam suam ad emendum, aliās non mutualetur, usuram committit, etiam si non maiori pretio sibi vedit pp hoc, seu plus ab eo, qd ab alijs petit. Rñt est, quia como ditatem, seu vtilitatem inde recipit, quae pretio extimari potest. ar. 1. q. 3. c. si sceneraue. extra de usu. & ibi Doc. c. consultit.

Item si dominus alicuius agri mutuat rustico certam quant. pec. ad hoc, vt colat eius possi rōne mutui vult sibi reddi aliquid plus de fructu, vel operarum, quam faceret si non mutualet, usuram committit. 1. q. 3. putant, & restituere illud plus tenetur.

Sed quid cum mutuanus aliquid eorū, quae vni consumuntur, & distrahantur, vt pecuniam, & vidualia recipit tempore redditionis rem illam maioris extimationis, puta mutuat vnam mensuram frumenti valentem mediam ducatum, & eadem mensura redditur sibi, sed tunc valet mensura plus medio ducato, est ne usura? Rñt Arch. post Hug. 1. q. 3. si quis clericus, & Ioan. de Ligna. extra eod. in civitate. quod non pro quo bene facit lex, quae dicit quod restitui debet res eiusdem bonitatis in qualitate, scilicet intrinseca, sed non est necesse quod sit eiusdem estimationis, imō si actum fuit quo tempore redderetur, illius temporis habebitur ratio, quo ad estimationem, aliās habebitur ratio temporis quo fuit petita, vt not. glo. in d. c. si quis clericus. Si ergo tenetur recipere viliozem si facta esset vilior quod ad extimationem, ergo non peccabit recipiendo pretio iorem, secundum eum. Et hoc totū videtur intelligendum quando intentio mutuanus est pura, sed ad subueniendum proximo principaliter: nam si intenderet lucrum in mutuo, puta quia sperat quod plus valebit tempore redditionis res mutuata quā tempore mutui, & ideo mutuat, usura est. 1. q. 3. si scenerauer.

Quid cum aliquis mutuat certam quantitatem pecuniae, & recipit promissionem de rati habitatione tamen sui capitalis, sed habens res steriles, vel debitor, qui non possunt, vel male possunt, solucere vendit illas, vel iura illorum debitor receptori talis mutui pro certo pretio quod postea percipit, & tamen vera non fuisset, ille contentus vendit; aliās celebratus vni propter mutuum factum, nunquid usura est? Respon. secundū Lau. de Rid. rescinditur tanquam usurarius, & in fraudem usurarum conceptus talis contractus, vt no. per Bar. & Bal. in l. cum allegas. C. de usu. & multo magis est usura cum aliquis mutuanus alteri pecuniam simul & vendens aliquid mobile, vel immobile plus petit, ab eo iusto pretio ratione mutui. 1. q. 3. c. si sceneraueris.

Quid cum veniente termino redditionis mutui, vel aliās solutionis pecuniae debitor, creditor non vult concedere debitori prolongationem termini, vel relationem iuramenti, seu iurasset ipse debitor nisi data pecunia, vel alio aequipollenti? Respon. si hoc agit solum ratione termini prolongati, & non ob euitationem damni sui, usuram committit et si non expresse exigeret, vt habetur extra de usu. cap. consultit. Sed si hoc agit propter indemnitationem, puta quia oportet eum accipere ad usuram, vel videret rem suam viliori pretio, quam valet, quod non fecisset si recepiisset pecuniam sibi debitam, & tunc non est usura illud damnum exigere a debitore, quod percipit ex carentia illius pecuniae sibi debita. Non enim debet grauari ex seruitio impenso secundum Ray.

Sed vtrum talis creditor possit exigere a debitore suo non solum damnum habitum, sed etiam lucrum quod fecisset cum illa pecunia, si eam recepisset in termino debito? Ad quod responderet pet. de Ancl. iur. per Cle. ex graui. de usu. & dicit, Credo qd non solum damnum emergens, sed etiam lucrum cessans potest accipere, si ille erat mercator, qui cum pecunijs conuenit negociari. Et idem videtur dicendum et si non esset mercator, sed tamen intendebat omnino illam pecuniam exponere negociantibus, licet ad lucrandum. Secus autem esset si persona esset talis qd ipsam pecuniam retinisset in archa. Et remittit ad. notata 1. q. 3. c. si quis clericus, & in c. conuictus, extra de usu. Item videtur sentire B. Tho. 2. 2. q. 61. cu ista tamen consideratione, quam ibi ponit, videlicet qd non debet exigere talis creditor, nec ille suus debitor tenetur totum lucrum restituere siue date quod inde sperabat suus creditor, cum illa pecunia negociando acquirere, cum illud lucrum non esset certum, quia impediri poterat, vel forte etiam de capitali amitti, sed tantum tenetur quantum potuisset valere illud lucrum in illo dubio.

Queritur et, vtrum gener si non recipiat pignus, seu cautionem de numeranda dote certa die, & interim recipit a focero ex pacto certos denarios, puta ad rationem sex pro centenario, & huiusmodi; nunquid usura committit? Rñt. de hoc sunt varia, & contraria opi. Nam lo. And. super d. calubriter, tenet qd non sit licitū, sed usura, quam opi. dicit lo. de Lig. pro veteri, & securiori posse defendi. Sed pau. de Eleaz. tenet contrarium, & qd non sit usura, rñt est secundum ipsum, quia ex quo in fauore matrimonii hoc indultum est ad subleuandum onera eius, vt gener percipiat fructus possessionis pignoratē a focero pro dote non computando in fortem si ipsam nutrit, ita etiam debet iuari ille alius.

Et ad rationes quae possent fieri in contrarium, quia, s. Decre. talubriter, solū dicit de possessione, & quia possessio ex sui natura est fructificabilis, non aut pecunia. Rñtetur ad primam qd papa questus fuit de possessione & de ea rñdit. Idē rñdisset si tuisset questus de pecunia. Ad aliud rñdetur qd sicut nec terra ex

se fructificabit, sed cum labore hominis, sic & pecunia simul cum industria hominis, & hoc præcipue eam intendebat tradere mercatoribus, vel emere possessionem, vel alio modo cum ea licite lucrari. Et quævis est fructus possessionem substantant periculo, multiplicitate, & non sic pecunia, tamen ut plurimum sic accidit quod emolumentum ex ipsa possessione recipit. Opi. Pau. videtur sequi Io. Cal. & Pe. de Anc. Sed quia prima optaturior est, ideo secundum Lau. de Rid. salubrius est eam tenere, extra de spon. inuenis, & hoc præcipue quia quis hoc voluntarie agit in sui maius commodum, vel cum intendebat pecuniam ipsam referuare. Ant. aut de Bu. dicit quod potest intelligi hic text. salubriter, cum illa dilatio data erat ipsi focero & pro hoc dabat pignus. Et hoc casu puto idem si esset pecunia exsoluenda, si non est in mora, quia. sex conuentione differtur solutio, tunc non credo quod possit pacisci de interesse soluendo, quia tale interesse debetur pro mora, quæ hic cessat propter temporis dilationem, non ergo peti potest. Gul. dicit, quod quandoquod volo exigere aliquid pro interesse ante moram, ut quia facio pactum de soluenda forte in paccha, ita quod interim tamen nomine interesse soluat; hoc casu non potest dici mora, quia obstat exceptio ante terminum, ideo non potest dici nisi vfura, quia propter dilationem temporis dati, vfura est.

Et propter hoc dico quod si gener fecisset pactum pro recipienda ad certum terminum, & interim perciperet fructus quod computarentur in sortem. Item dico in re pignoratitia cuius fructus sunt certi, quia forte illa res est locata ad fructum, vel pensionem, vel talis res est domus quam gener locat & recipit pensionem, quæ omnes istos fructus gener tenetur computare in sortem, & sic illi hanc Decree. quia debet intelligi ubi dos fuisset simpliciter promissa, postea cum non solueretur ad cautelam in eum sit data possessio tunc procedit Decretalis, quia si dicit gener, Ego sustineo onera matrimonij, da dotem. Ille focer dicit, Ego non possum, certe si dicit gener, saltem sustineas onera matrimonij, certe si tunc datur aliquid loco interesse propter onera matrimonij licite percipitur, dummodo illa onera sint certa, sic intelligo istam materiam, & Ant. de But. super c. salubriter.

Quærendum est etiam ab his qui dant pecunias mercatoribus, vel artificibus, ut inde aliquid lucrentur quomodo dentur, nisi eam qui dant modum depositi, ut si penes eos pecunia conferuatur, vel etiam cum ea negotientur, ut placeat, ita tamen, quod in omnem euentum, & periculum eis sit capitale saluum, id est restituendum integraliter ad placitum ipsorum; sed inde aliquid lucri sperant habere, aliis non deponerent, sed in casu seruarent, quamuis nulla pactio interueniat, vel conuentio, vel petitio, vfuram committunt. 14. q. 3.

Vfura nec excusat eos quod ex hoc se exponunt periculo, quia mercatores penes quos deponunt aliquando deficiunt & eis male fortunatur, & recedentibus, nec capitale aliquando rehabent: non nullum lucrum sperant ratione periculi, sed si dubitarent de periculo non deponerent, sed lucrum ratione mutui sperant ex mutuo, ubi interuenit periculum non licet, ut expressè dicit. c. nauiganti, de vsu. Tenetur ergo talia lucra sic percepta restituere: non obstat quod depositarij multam cum ipsa lucrati fuissent. Nam lucrum industria fuit non pecunia; & periculo substantant amissionis eius, qui mutuum receperat cuius deponens nolebat esse particeps. Frequenter et in talibus depositis fiunt contractus vfurarij, & fraudulentum in quibus tenentur ipsi depositarij ad restitutionem his à quibus extorserunt; & ideo rationi consonum est ut adiuuentur ab his, quibus us & ipsi vfuras dederunt ex depositione pecuniarum, & sic videtur quod ipsi deponentes magis debeant talia lucra depositarijs restituere, quam pauperibus erogare; pro se. n. retinere non possunt, cum turpiter acceperint, & vfuraria intentione.

Pro maiori huius declaratione, nota quod quidam dixerunt vfuram animi seu mentale esse peccatum mortale, sed hanc exercentes ad restitutionem minime teneri, sed sibi licite posse retinere; pura cum quis deponit pecuniam penes mercatorem intendens recipere inde aliquod emolumentum capitali semper saluo, de nullo tamen lucro facit pactum, sed simpliciter dimittit discretioni depositarij, si in credere quod nil daret non deponeret. Istud proprie est mutuum non depositum, & ideo vfura, quia principaliter fit propter spem lucri. arg. 14. q. 3. c. si tenaueris. & c. de pleriq. vfura igitur mentalis est, & si non pactio nalis. Sicut & cum quis mutuat. c. principaliter propter spem talis lucri, sine aliquo pacto vfura est mentalis, & talem vfuram receptam ultra sortem dicunt illi non esse de necessitate salutis restituendam. Et opinio fuit Alexan. Lomb. non illius de Hales, & Scoti qui dicitur Doct. subtilis, sed certe in hoc non est tenenda eius opinio, quia periculosa animæ, cum iura & rationes, & Doct. quasi omnes Theologi, & Cano. sint contra eum seu hanc opi.

Quæritur de traditione bouum, & primò sic; Dat quis boues rustico cum pacto quod dare debebat sibi pro sextaria seu tumulos grani in anno, nūquid est licitum? Rñ. Lau. de Rid. Si locantur opera bouum, & periculum deteriorationis eorum subijc ipse locator licitus est contractus, quia boues deteriorantur. Sed si vult locator boues recuperare pretio quo fuerant æstimati cum tradidit, nec vult periculum deteriorationis subire, quamuis periculum mortis naturalis; tunc contractus erit illicitus, secundum Io. de Lign. qui ad hoc allegat pleriq. 14. q. 3. Iste tamen casus plenius declaratur in seq. dubio.

Quæritur ergo secundo cum quis locat boues alteri cum pacto, quod vult secum participare lucrum, & damnum, & nihilominus vult pro sextaria, vel tumulos grani quolibet anno, est ne licitum? Respond. Lau. de Rid. dicendum videtur, quod dicitur contractus potest dupliciter intelligi. Vno modo sic celebratur ut loctur ille tales boues rustico, ut cum illis campum suum araret vel plaustrum duceret, vel aliud sibi vtile fa-

ceret

eretur ad placitum, & emolumentum inde proneniens suum foret præcisè. Sed si boues in fine anni facti essent deterioris conditionis: & sic minoris valoris pro medietate sibi cederet in damnum. Si verò melioris conditionis, & sic maioris pretij, pro medietate sibi cederet in lucrum, & tunc non obstat quod sextaria 10 grani dederit locatori, nihilominus licitus erit contractus: hoc ille. Quod videtur intelligendum ut ipsemet infra ponit, cum conductor deductis expensis bouum remaneat in aliquo lucro cõiter, ut sic illi 10. sextarij de lucro proneniunt. probat autem hunc contractum esse licitum per istam rationem dicens; Aut vis quod iste contractus sit locationis, aut societatis. Si locationis, operatur erit licitus ratione deteriorationis, nec obstat quod pro medietate subijc dānum deteriorationis, quia satis est quod pro illa dimidia & illius respectu nil soluit: soluit. n. 10. ubi si nihil subiret damni solueret 10. item sicut stat ad lucrum ita debet stare pro eadem parte ad damnum, & sic non pro ea pro qua non stat ad lucrum alio non dato, nec mirum sit pro ea isto casu solui 10. quia potest in puri lucrari, & sic est verisimile; cum emolumentum totum ex operibus proneniens suum sit: videtur. n. pro vna parte sapere contractum societatis, & pro alia parte contractum locationis operatur, sicut in simili dicitur consuevit, in c. ad quones, de re perm. aut vult dicere quod iste contractus sit merè societatis, & tunc idem, sed licitus est, quoniam capitale stat ad lucrum & damnum vtriusque. Ad hoc 14. q. 3. plerique. cum ibi notat.

Nec obstat, quod ego habeam præcipua 10. in anno, quia & tu habes oē emolumentum ex operibus bouum proneniens; vñ ergo cum alio cõpensatur, arg. de vsu. c. 1. præterea si plus in societate proneniunt mirum si plus percipio. Alio modo prædictus contractus potest sic celebrari, ut videlicet nedum cõicemus adiuuemus lucrum & damnum capitalis, sed et lucrum, & damnum operarum, & tunc nihilominus idem videtur dicendum sed non semper. Vnde dicitur quod aut tu personam operantem, & ego boues, aut ambo ponimus personam operantem, & ultra hoc et ego pono boues. In primo casu, aut opera personæ præponderat bobus seu eorum valori, aut econuerso, aut sunt equales: primo casu præsumitur quod in fraudem vfuraram, & tanquam vfura illi sextarij dentur annuatim & effectiue, licet non ex sui forma vel natura mortui celebrabitur. Erre n. ac si tibi valorem bouum pro dimidia mutuasset; pro 10. sextarij, & tu illud in societate possidisses, ar. de vsu. c. in ciui. & c. consuluit. & c. si. & idē dico in tertio casu. In secundo aut dico secus, nisi iam ex alijs circumstantijs aliud dicere oporteret, ac eorum quæ leguntur, & not. de empt. & vend. c. ad nostram. & de pigno. c. illo vos. & per Io. And. in add. spec. in ciuitate titu. de vsu. Non est n. contra naturam societatis, quod qui plus contulit societati, vel pecuniaz, vel operæ, vel rei plus de lucro percipiat: pro soc. l. si non fuerit. insti. eo. §. de illa aliis fecus.

In secundo autem membro principali quando ultra personam operantem ego pono boues, dic idem & fortius; & hoc verum intelligo tam in hoc, quam in præcedenti casu, quādo tu remanes et in alio quo lucro & sic illi 10. sextarij de lucro proneniunt. Si n. nullum lucrum resultrasset ex hac societate; & ego nihilominus habuiffem a re 10. sextarios grani, iam hic non perciperem illos ex lucro, ex quo bene licitum est plus conferendo plus percipere. Cum n. de natura contractus societatis sit quod partes sine æquale habito respectu ad quotam in societate positam: cum sit quod damnum fraternitatis, ut l. verum. ff. pro soc. quæ æqualitas erit, aut quæ fraternitas, ut tu nihil lucri; & tu mihi 10. de tuis tradas? Resultaret ergo potius ex tali contractu mutuum, quam fraternitas in effectu, si rectè consideretur: esset n. contractus huiusmodi contra huiusmodi effectus, quod pro dimidia valorem bouum tibi intelligat mutasse: & propterea volo 10. & tu in societate illam dimidiam; vel etiam dimidiam opere, vel totam operam ponas ad commune lucrum & damnum, arg. c. in ciuitate. Et ibi not. per Pet. de Lig. & per Io. And.

Nota tamen quod dicit Gul. quod cum locator ultra illas mensuras quas habet bladi apponit pactum quod in casu mortis conductor teneatur ad medietate damni: Et hoc facit timere ne si ad hoc non teneretur nimis, & indifferetè grauaret boues, & minus curaret de eis; sed in animo firmiter proponit, quod si sine culpa conductoris periret nil à conductore suscipere de damno, quod credit quod non peccaret, nisi propter scandalum eorum qui ignorant eius intentionem. Sic etiam possunt dari, & afini, & equi in socidam diuersis modis. Sed ad hoc ut sit licita oportet quod facta computatione expensarum, & laboris custodia, i. habito respectu ad quotam, & periculum non reperiat deterioris conditionis vnus quam alius. ita S. Antoninus, Archiepisc. Flor. in 1. par. in c. 1. §. 43.

Quid cum tu mittis per mare, vel per terram merces ad aliquos, & ego periculum in me suscipio, & pro quolibet centenario valoris ipsarum mercium conuenio quod mihi tradas certam pecuniaz quantitatem: nunquid sum vfurarius? & respondet Laur. de Ridol. quod non.

Nota, est iste casus similis casui decretalis nauiganti, quia ibi receptum ultra sortem directe concernit mutuum, superabundantia reprobat. 14. q. 4. c. si quis obligatus. sed in casu nostro non sic: quia cõcernit factum, i. securitatem, datur. n. vt faciat, non in. datur propter mutuum cum nullum interueniret. Sed pro id quod securat mercatorem de mercibus suis quas periculo marino vel terrestri exponit. Præterea nulla fors interuenit: ergo falsum est dicere, quod ultra sortem aliquid percipit. Nullum n. est dare ædificium sine fundamento. h. q. 1. cum Paulus: potius aut videtur esse contractus locationis, quasi iste locet sub tuo periculo; & cum tali mercede conductionem harum mercium; quia. n. æquitate ductus dicit hunc subire periculum sine lucro. Et sic concludit hanc sententiam veritatem, & quod contractus de se sit licitus. Hanc dicit nonuisse magistrum in Theologia F. Fran. de Empulis, ord. mi.

Et pro maiori declaratione huius materie, scilicet de vendendo ad terminum, nota quod B. Tho. requisitus super hoc a lectore Floren. vtrum si in expectatione temporis de soluendo pretio plus petatur quam si tunc solvatur pretium cum res venditur, sit usurarius contractus. super quo collatione habita cum Hug. Cardin. & quodam electo Capuano sic per literas respondit; primo dico quod supposito quod consuetudo de dilatione solutionis vsque ad spacium trium mensium sicut proponitur, sit ad esse bonum mercatorum, scilicet expediendis mercationibus, & non in fraudem usurarum introducta, videtur esse distinguendum. Quia autem venditor vendit suas mercantias ad terminum predictum ultra quantitatem iusti pretij propter expectationem, aut secundum iusti pretij quantitatem. Si primo modo non est dubium esse usurarium contractum, cum expectatione temporis sub pretio cadat. Nec potest esse excusatio si venditor sit feruens pro salario suo potius minister quam dominus apothecarum: cum ob nullam causam liceat pro tempore expectationis pecunie pretium augeri. Si autem secundo modo non est usura: nec ob si pro minori daret si statim sibi pecunia solueretur, quod per simile potest probari in alijs debitis: quia si alicui debeatur aliquid vsque ad certum terminum, quantumcumque de eo quod est sibi debitum dimitteret si sibi citius solueretur: constat cum cui debetur a peccato usuræ esse immunem. Licet enim plus debito accipere propter dilationem usuram sapiat, minus tamen accipere, ut citius sibi solvatur non sapit, maxime ex parte eius qui minus recepit, quamvis ex parte eius qui minus dat videatur esse aliquis modus usuræ cum & spacium temporis vendat. unde & in casu proposito plus est timendum de usura emptori, ut ante tres menses solvat si minus iusta extimatio ne pannos emit, quam venditori, qui minus accipit, ut citius sibi solvatur. Ex quo etiam patet, quid sit ad secundum casum dicendum, quia si mercatores Tuscie portantes pannos de Francia, ut de eis vsque ad tempus resurrectionis pretium expectarent plus vendant pannos propter expectationem predictam, quam valeant secundum ceterum fore non est dubium esse usuram, si autem non plus quam valeant, sed quantum valent, plus tamen acciperent quam si eis statim solueretur, non est usura. Item tertio casu etiam similiter dicendum videtur, quod si illi qui pecuniam mutuo accipiunt cum usuris illam usuram recuperare volunt plus vendentes pannos quam valeant propter expectationem predictam non est dubium esse usuram, cum manifeste tempus vendatur. Nec excusantur pro hoc quod volunt se servare indemnes, quia nullus debet se servare indemnem mortaliter peccando. Et licet alias expensas factas licite, puta in portationem pannorum possint licite recuperare, non tamen usuras quas dederunt, cum hæc fuerit iniusta ratio: & præsertim etiam cum in dâdo usuras peccaverint tanquam occasione peccandi usurarijs dantes, cum necessitas, quæ ponitur, scilicet ut honorabilius viuant, & maiores mercationes faciãt, non sit talis necessitas quæ sufficiat ad excusandum peccatum predictum. Patet etiam à simili quod non possunt in venditione pannorum expensas recuperare, quas incaute, & imprudenter fecissent: patet etiam ex predictis: quod in quarto casu quærebatur. Nam ille qui ad certum terminum dare debet si ante terminum solvat ut ei aliquid de debito dimittatur usuram committere videtur, quia manifeste tempus solutionis pecunie vendit, unde ad restitutionem tenetur. Nec excusatur propter hoc quod soluendo ante terminum grauetur, vel ad hoc à creditore inducitur: quia eadem ratione possent omnes alij usurarij, excusari. hæc omnia B. Thom. & vide Sanctum Archiepisc. Floren. in 2. par. tit. 1. §. 4.

Secundum quod cum quis non erat venditurus res in loco illo in quo quis vult emere ab eo, sed in alio ubi carius illæ res venduntur: nunquid vendendo secundum illud pretium loci quod volebat deferre, usuram committit? Respondet Innoc. post Ray. & dicit quod non, dummodo non accipiat ultra id quod accepturus erat ibi quod portare volebat: quia quo iure potest carius vendere propter dubium temporis eodem iure potest carius vendere propter dubium loci: extra eo. in ciuitate. Sed hoc simul reprobat Hosti. tum quia non est verisimile quod aliquis talem emptorem faceret nisi multum egeret: & sic via per talem opinionem paratur figmentum: tum quia laboris, & expensarum itineris habenda est ratio, extra de voto, c. magn. lo. And. c. cor. hasopi. dicens: quod si statim ille emptor soluit pretium, putat veram opti. In. sed si differat solutio pretij, tu ne videtur procedere ratio Hosti. & cessare ratio In. quia in dubio temporis potest commodum provenire venditori, & emptori: sed hic nullum commodum. Et hanc distinctionem approbat Io. Cald.

Quid si quis vendit prædium cum tali conditione, quod vsque ad tot annos si reddit pretium rahabeat prædium? Respondet secundum Ray. Hosti. & Ber. hoc non esse mutuum, unde nec usuram. sed forma: & emptor facit fructus suos, quia venditio est; & hoc intelligas nisi talis venditio fuerit facta in fraudem usurarum, quod potest præsumi si modicum est pretium respectu valoris rei: extra de empt. & vend. ad nostram. Itē si sit in pacto quod restitatur aliquid plus quam fuerit pretium, extra de pig. illos. Item si emptor conuenit exercere usuras, ut in d. c. illo.

Sed si emptor intendit realiter emere & iusto pretio; tamen dat illi venditori illam potestatem recemere: potius tamen vellet quod sibi remaneret prædium non est usura.

Sed quid si quis emat fructus sine segetes prouenturas hoc anno, de agro seminato? Respondet secundum Vl. non est usura est forma contractus, potest tamen fieri in fraudem usurarum: quia si verisimiliter scit quod fructus colligendi est computato dubio quo possunt impediri, valebunt tunc plus, quam illud quod nunc datur, fraus usura est. Si autem probabiliter dubitatur, vtrum plus vel minus debeant valere non est usura. Idem Hosti. & Vl. Et eodem modo dicendum si quis emat fructus prouenturos vsque ad tres, vel quatuor, vel plures annos.

Quid

Quid autem cum quidam habuit recipere ab aliquo certum in certo termino? Venit tertius emens ipsa iura contractus contra debitorem pro pretio 90. quæ nunc soluit, nunquid emptor committit usuram? Respondet si iste emit, tamen minus quantum nunc est interesse suum; aut quantum verè æstimandum, siue timendum ne ille debitor soluat, aut quantum est futurus labor rehabendi non est usura. Si verò alias vult diminuerè pretium solum propter hoc quod nunc soluit; sed in futuro rehabebit plus, est manifeste usura, & nota quod talis pactio iurium præsertim quando immineret de hoc litigium si fiat pro minori pretio non valet nec iste creditor poterit plus petere ab isto debitore, quam in veritate soluitur; etiã si residuum fuerit ei donatum. C. man. l. per diuersas, & l. ab Anastasio. Quod pro bono communi statutum est, ne litigia emerentur, vel mouerentur.

Alius contractus celebratur hodie sub tali forma & modo. scilicet indigens pecunia vendit Fran. 100. duc. auri annui & perpetui redditus, super omnibus bonis suis, vel super aliquibus in specie, & ad hoc bona illa obligat, & fit contractus pretij competentis secundum ceterum pretium illarum regionum, vel paulo plus, vel minus, & expresse agitur quod venditor pro eod. pretio possit in totum vel in partem redimere istam quest. Tract. Innoc. & alij Doct. in cap. in ciuitate. ibi videbis, & videbis etiam sanctum Antoninum in 2. par. tit. 1. §. 14.

Item queritur cum quis debeat alicui dare centum hinc ad annum, si creditor petit nunc sibi dari 80. & alia 20. remittit, vtrum sit usura, dico quod est usura, quia accipere aliquid ultra iustum pretium in venditione rei ratione expectationis temporis usura est. ut in cap. in ciuitate. & similiter prorogare terminum solutionis nunc fiende, & hoc recipere aliquid ultra debitam quantitatem est usura. ut in c. consuevit, de usuris. & hoc quia venditor tempus quod commune omnibus est, & mutuum est implicitum cum lucro intento, ut in d. c. in ciuitate. Alia autem distinctio de tempore communi, & proprio non sufficiens euacuat argumenta, vide sanctum Antoninum in 2. par. tit. 1. §. 13.

De materia montis in Florentia, in Venetijs, & locorum Genue, vtrum licitum sit recipere tales redditus, quos communitas concedit annuatim soluentibus præstantias, & an liceat emerè talia iura, vide S. Antoninum in 2. par. tit. 1. c. 11.

Quis autem sit iudex competens in casu usurarum, Arch. in c. quid dicam 14. q. 4. ponit diuersas opiniones: vbi approbat opinionem Lau. Hug. & Goff. quæ habet, quod contra laicum laicus iudex, contra clericum ecclesiasticus: & hoc etiam placet Ioan. Cald. sed glo. in c. dispendiosam. de iudi. in Cle. 1. videtur sentire contrarium, scilicet quod solus iudex ecclesiasticus habet iudicare, Pau. in Cle. 1. de usu. dixit opinionem Lau. & sequentium veram, vbi non refertur questio an id, quod petitur sit usura. Et sic non est questio de prohibito, & concesso; sed de soluto tantum, vel non soluto. sed si est questio an id quod petitur sit usura, vel sub nomine usurarum recludatur vel non; tunc vera est opinio illa. Hanc approbat Io. de Lig. & Feder. de senis. Idem videtur sentire Bal. de perusio.

Sed queritur ad quos magis spectet determinatio dubiorum de usuris, ad Theologos, vel Canonistas? Ad hoc respondet per. de Anch. in quadam questione disputata, & tenet quod spectet ad Canonistas. Dicit enim quod interpretatio iuris naturalis, & diuini quatenus tendit ad moralitatem, & dirigit actus nostros in Deum, pertinet ad Canonistas, sed quatenus ius diuinum tendit ad spiritualitatem, & tuitionem fidei contra infideles pertinet ad Theologos: & sic concludit quod magis ad Canonistas, & iuristas, quam Theologos pertinet determinatio de dubijs circa usuram. sed non solum beatus Thom. in quodam Q. uolubet, sed etiam Anton. de Burt. qui fuit magnus Decretalista, dicit contrarium, scilicet quod declarationes materiarum, quæ respiciunt ius diuinum, magis spectant ad Theol. & in hoc Canonistæ debent ad eos recurrere. Usura autem est contra ius diuinum: & idè magis ad Theol. pertinet declarare dubia de usuris. Præterea ad bonitatem fidei pertinet non solum credere, sed etiam operari secundum illam. Si ergo ad ipsos Theologos spectat etiam interpretari ius diuinum in his, quæ sunt fidei, ut dicit ipse per. cum vsura sit contra opera fidei: ergo spectat ad Theologos: ergo &c. Bene est verum quod quantum ad ea, quæ instituta sunt per leges, & canones contra usurarios declaratio dubiorum magis spectet ad Legistas, & Canonistas.

Sed aduertite, quia ius canonicum, oia dubia declarat in materia usurarum, & sic in foro pœnitentiali, & in foro iudiciali recurrendum est ad Decreta, & Capitula, & sacri Theologi in materia usuræ semper al legant decisiones iuris canonici, quia sine ipsis nihil possunt decidere.

De cambijs diximus supra, sed nunc de mente Doctorum, & de mente S. Antonini, in 2. par. in tit. 1. c. 7. §. 47. dicimus, & ad ea quæ superius diximus, quod cambia sunt tripliciter; vno modo fit sic: Cambior cambiando recipit vnum denarium pro florenno, quod dicitur cambium minutum, est ne usura? Videtur quod sic; quia queritur fructus de pecunia quæ non parit. ar. dist. 48. sicut hi. Ioan. de Lig. dicit quod non videtur bene excusabilis, nisi attento interesse: quia attento subiecto, pecunia est inuendibilis nisi propter cursum monete. Concludit finaliter, quod ubi quis plus recipiat non est bene tutus in conscientia. Sed Laur. de Ridol. dicit, quod si verum foret huius cambia non fore licita, nisi dampnarentur. Unde putat talia esse licita dummodo sine fraude celebrentur, nec hic interuenit mutuum; unde nec usura, nec in super quod contra conscientiam ædificet. Si enim tibi cambio florennum dando tibi monetam, vel dando tibi florennum accipio monetam; & in primo casu recipio mihi vnum denarium

rium veri valoris; in secundo, volo vnum denarium à te ultra verum valorem: iam id non retineo, vel volo, vt tibi pecuniam vendem, quæ est inuendibilis secundum Arch. 14. q. 4. c. 1. Nec ad pecuniam respicere habeo; sed ad interesse meum ratione laboris, operarum, pensionum, salariorum, quæ pro huiusmodi arte exercenda subeo, quæ de proprio non est decens vt subeam, nec incassum laborare, vel operari debeo in tui, & aliorum vtilitatem. Expenfarum quippe laboris, & itineris ratio est habenda, extra de voto cap. magnæ. & ista videtur fuisse sententia Ioan. de Lig. si res cõ attendatur. potest tamen in huiusmodi cambiis committi peccatum multipliciter, non solum cum sit hoc ex avaritia, sed etiam cum dantur monetæ falsæ, vel incisæ, vel diminutæ mixtæ, vel etiam cum nimis capiunt pro huiusmodi cambio. Quorum autem sic sumi possit non potest dari regula generalis, determinatæ quæ tiraris vbi que.

Fit & aliud cambium quod dicitur cambium per literas. & fit per istum modum; Recipit campfor centum in loco vno, puta Venetiis à pet. restitui facit ipsi Pet. vel alteri pro eo in alio loco: puta Florentiæ 100. sex florenos, vel septem, secundum quod plus vel minus valet, de hoc ergo queritur vtrum sit licitum? Respondet Lau. de Ridol. quod sic: non enim venditur pecunia quæ est inuendibilis, sed tamē hic soluitur quantum ibi numeratur. Nam tantum valet alicubi florenus cum vno denario quantum alicubi sine denario. Cursus enim monetæ operatur excessum in valore secundum locorum diuersitatē, plus enim valet florenus Florentinus Florentiæ, quam alicubi, & plus ducatus Romanus Romæ quam alicubi. Operatur hoc & monetarum diuersitas, quandoque enim tantum valet Venetiis centum ducati, quantum Florentiæ centum sex, vel centum septem floreni, vel plus, vel minus: non enim plus soluitur, sed tandem. Est & aliz ratio, scilicet periculi cui subicitur campfor. Aliquando in missione monetarum de loco ad locum, & ideo si minus alicui valet quod recipit à campfore, in vno loco, quam illud quod reddetur in alio, illud plus sit ratione periculi, & vt subueniatur salaris ministrorum, & pensionum, & aliorum in huiusmodi arte necessariorum, vt non frustra operas ponat, & sudorem proprium in aliorum vtilitatem. Ad quod bene facit quod scripsit s. Tho. 2. 2. q. 77. art. 4. non est ergo vsura, vel contra conscientiam.

Est & tertium genus cambij quod dicitur cambium per Venetiis, siue cambium siccum, vel cambium lib. grossorum; & fit per hunc modum; Ego egens Florentiæ 10. libris grossorum recipio à te campfore Florentino ibidem florenos centum sex, vel plus, vel minus sicut tunc Florentiæ cambia currunt, & valent 10. lib. grossorum, & inde ad vnum mensem teneor tibi ad restituendum, tamen quantum infra 10. dies computandos à die celebrati contractus valent 10. lib. grossorum in ciuitate Venetiæ quæ aliquando valent plus, aliquando minus, & sic aliquando perdit, aliquando lucratur cambiens; licet vt in pluribus lucratur.

Et vt intelligas terminum prædictum 10. lib. grossorum intelliguntur 100. ducati. Queritur ergo vtrum licitus sit talis contractus? Respondet Lau. de Ridol. arguit pro & contra: & dicit sic; Aut vis dicere quod hic interuenit mutuum; aut permutatio; siue cambium. Si dicis quod mutuum, cum reddatur idem quod mutuatur; scilicet tot lib. grossorum hinc ad mensem: quot modo mutuatur; restat per consequens quod hic nulla committatur vsura: nam nulla superuenit abundantia siue incrementum 14. q. 3. c. 1. & q. 4. si quis oblitus. Nec obstat, imò poterit contingere quod incrementa suscipiat, cum si hodie pro 10. lib. 10. grossorum centum sex florenos numeret hinc ad decendum, id est ad decem dies, forte valebunt centum septem; & sic inde ad mensem recipiet vnum ultra sortem mutuata. Quoniam & si vnum plus tunc temporis valebunt dicet 10. lib. gross. & sic vnum recipit plus: non tamen sequitur quod ultra 10. lib. gross. recipiat, imò 10. tm. Tollit exemplum in simili. Tu vides, quod valor floreni alteratur, & variatur de tempore in tempus, ex causis diuersis; nam aliquando valet tres libras, & sexdecim solidos, aliquando plus, aliquando minus.

Pone ergo quod ego hodie tibi mutuam vnum florenum, pro quo tibi trado monetam, & sic libras tres, & solidos sexdecim, vel in auro; & cambis: & percipis solum libras tres, & solidos sexdecim, teque facio debitorem in vno floreno. Inde ad mensem restituis vnum florenum in auro, vel in moneta, & quia tunc valet solidos decem & septem, dicitur ne ille solidus quem plus percipio de floreno in auro restituo quia valet tunc decem, & septem solidos, vel restituo in moneta ad dictam rationem solidorum decem, & septem, vsurarius? Absit à seculo, tantum enim percipio quantum mutuavi, si vnum florenum, vel eius valorem. Quia autem plus valeat tunc ille florenus, nec tibi nocet nec mihi prodest; nam si emissem de illa pecunia tibi mutuata tempore contractus mutui vnum florenum, & vsque in hodiernum diem seruassem iam ex illo totidem, id est tres libras, & decem septem solidos recipere rem. Sequeretur etiam hoc inconueniens quod si mutuavi ex charitate & pure vnum modium grani tunc valentem sex, hodie valentem septem, tanto minus de grano restitueret tenearis, & sic ex gratitudine, & charitate mea incommodum reportare potero. Volebam enim illud seruare in id tempus, quo tu mihi restituis: quod si fecissem illud plus quod tunc valet vendidissem; & quia seruiui tibi mutuando illud, si minus quam tunc valeat dabis, tunc me damnicabis.

Ad prædicta optime facit quod scribit Hug. & Arch. post eum in ca. si quis clericus 14. q. 4. si autem vis dicere quod hic interuenit permutatio siue cambium; longe fortius videtur procedere conclusio me morata.

morata, scilicet quod non sit vsura. Cum enim vsura proprie committatur in contractu mutui; cum hoc non sit mutuum, sed permutatio, vel cambium, & sic contractus vicinus emptioni, ergo non est vsura.

Sed contra primum, scilicet cum dicitur hic interuenire mutuum, videtur esse rex. in c. nauiganti. in prin. cum ibi notatur in glo. Lau. & potest huic addi, quod cum dicebatur; quod idem redditur, quod mutuatur, scilicet tot lib. gross. ergo nulla vsura. Respondetur quod illa 10. lib. gross. sperat campfor recipere in maiori valore, quam dederis; alias non mutuaret, licet quandoque non illum recipiat, & sic est ibi vsura, cum interueniat mutuum cum intentione lucri 14. q. 3. c. 1. Exempla etiam quæ ibi subduntur de floreno mutuato, vel modio grani sunt dissimilia à casu nostro: quia enim mutuans illa ex charitate mouetur ad mutuandum, & casu contingit illud florenum vel modium grani plus valere quæ do sibi redditur, quam cum mutuauit, ideo absque vsura percipit, cum non intenderet lucrari, sed proximo seruire, & in tali casu loquuntur Arch. & Hug. superius allegati. In casu autem nostro lucrum principally intendit, & ideo vsura.

Et his potest addi quod cum arguebatur, scilicet vsuram hic non esse, quia vsura committitur in contractu mutui, & hic non est mutuum, sed cambium, vel permutatio. Respondetur, quod vsura ex fraude reperitur etiam in alijs contractibus cum est ibi mutuum implicitum, vnde queritur lucrum, & sic est in proposito. Tandem post multa ipse Lau. hanc quæstionem sic concludit, quia sub spe lucri, & intentione plus percipiendi, quam sit quod tunc mutuatur, & quia vt plurimum sic contingit, & alias non mutuaret ipse mutuans, talia perpetrantur, consulo, vt omnes abstineant, artic. eodem titulo in ciuitate.

Exercetur insuper in Romana curia alius contractus à campforibus, quem cambium esse nuncupant, sed vsura est: fit autem sic, curialis petit à campfore sub mutuo, puta, mille florenos, restituendos in Hispania, inde ad sex menses, in moneta ibi currenti, sed ultra lucrum cambij exurgens ex varietate valoris monetarum in diuersis locis, exigit ab eo 20. vel 25. pro centenario, queritur vtrum sit licitum, & quod liceat, querunt aliqui probare ad excusandum peccatum tripliciter, primo ratione moræ, secundo nomine interesse, tertio ratione periculi, sed fatendum est esse vsuram expressam; quia ibi lucrum speratur ex mutuo, quod pertinet ad rationem vsuræ 14. quæst. 3. cap. si feneraueris, cap. consuluit de vsuris.

Et ad rationes eorum respondetur, primo, quod in casu dicto non est dare moram, cum nondum ad uenerit tempus solutionis fiendæ. Ad secundum quod illud habet locum de interesse, quo ad damnum emergens: puta si mutuans ipse acciperet ad vsuram; & de interesse, & mora infra diximus. Ad tertium dico, quod campfores Romani curiæ ira cautos se faciunt per diuersas vias, & per diuersas fideiussiones sunt securi, & cauti de capitali. & interesse, vt propriis oculis vidi, sed si esset periculum etiam non excusaret, cum ratione mutui hoc petant, argumen. extra de vluris c. nauigati. est ergo lucrum fœnerationis, & restitutioni obnoxium.

De Amate, & Demente, & Furioso, de Mente capto, & Insano, de Stulto, & Fatuo. Cap. LXVIIII.

Dicimus, quod qualitercunque quis sit à mente alienatus, non potest exercere actum dependentem à consensu, rex. in l. furiosum. C. qui testat. fac. poss. c. dilectus, de sponsalib. l. in negotiis & l. furiosi. ff. de reg. iur. vbi legitur; Furiosi nulla voluntas est, & est loco absentis, vt ibi in glo. & equi paratur mortuo, vt per Alex. & Iaso. in d. l. furiosum. & vide ea, quæ notantur in l. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acq. her.

Et furiosus, & mente captus idem sunt; quamuis mente captus sit nomen magis generale, quam furiosus: ideo delicta ab alienato mente commissa non puniuntur. l. diuus. ff. de off. præf. quia satis suo furore punitur. & ratio est, quia delictum non committitur sine dolo. Et idem iudicandum est de mente capto, sicut dicitur de furioso. ita Alex. in consil. 54. Corn. in consil. 22. quia mente captus æquiparatur furioso l. 2. & ibi Bal. C. de curatore furiosi, Ang. in l. ex facto. ff. de vulg. & pup. c. indicas 3. q. 9. vbi etiam notatur, quod ad excusandum quem à delicto propter insaniam mentis requiritur probatio excludens, insaniam adesse tempore commissionis delicti, quod est notandum secundum præpositum in d. c. indicas, pro formandis articulis in materia tali; quia articulus non concluderet, quod talis non erat sanæ mentis, nisi specificaretur de tempore delicti; quia probatio debet necessario concludere l. non hoc. C. vnde cognati.

Et sanæ mentis quilibet præsumitur, non mente captus, nec demens. l. nec codicillos. C. de cod. & ibi Bal. & Doct. & Canonista in Clem. 1. de homic. & in l. si de success. ab intest. tamen præsumptiones prædictæ cessant, quando probaretur contrarium, vt in d. l. nec codicillos. Et tradunt omnes Doct. in d. c. ff. & in d. l. furiosum, & ibi Corn. C. qui testat. fac. poss.

Et aduerte, quod furiosus dicitur ille, qui est cum rabie furoris euidentis; sed mente captus dicitur cui mens, & consilium deficit, tamen nullum furorem ostendit. ita Bal. in l. furiosi. C. de nupt. & in l. huma-

l. humanitatis. C. de impub. & al. Alex. in consil. 54. Iaf. in d. l. furiosum. Et qui nomen suū ignorat: & qui nō respondet ad ppositū, iudicatur insanus, vt per Iaf. in d. l. furiosum. Et vide Barb. in c. fi. de success. ab intest. & Bar. in dicta l. nec codicillos. C. de codicillis, & in l. si quidem C. sol. ma. & vide Barr. & Bal. in l. mutuum. ff. de acq. har. Alex. in l. si post dotem §. si maritus. ff. sol. mat. sed si furiosus habet dilucida intervalla, potest in illis intervallis condere testamentum; & si non apparet quo tempore factum fuerit tale testamentum, ex verbis testamenti poterit cognosci, & perpendi, an tempore testamēti erat sanæ mentis, an non; vt in d. l. furiosum.

Et ille dicitur non sanæ mentis, qui non habet memoriam ordinatam. tex. in c. filij, de her. in 6. faciunt notata in c. 1. de clerico ægotante, eodem lib. vbi notatur, quod ille dicitur demens, qui ne seipsum exprimeret, quod vult, deprehenditur etiam dementia ex loquela inordinata, vt supra tetigi. Sed qui sapienter scribit, vel loquitur, præsumitur tunc temporis fuisse sanæ mentis: & ad hoc allego boni tex. in c. legitimus 93. dist. vbi legitur; fatuus fatua loquitur, facit tex. in c. conuenientior 33. q. 8. & in l. quidam in suo de condit. insti.

Et ex proiectione lapidum more insanorum deprehenditur dementia l. 2. C. de iud. l. ob quæ vitia. ff. de ædil. edic. Itaque qui loquitur verba irrisoria, & contemnenda, præsumitur fatuus. ita Are. in l. 1. ff. de verb. oblig. & Alex. in consil. 54. ad fin. Itaque furor, & insania percipitur ex sermonibus, quæ conueniunt furiosis, fatuis, vel dementibus, vt in d. l. quidam in suo, cum concord. quia licet furor, & insania mentis non videatur, tamen perficitur, vt dixi, ex sermonibus conuenientibus furiosis, vel fatuis. ita concludit Corn. in consil. 26. Et fatui à fando dicuntur, vt per Barr. in Traç. de testib. col. 2. vbi dicit; fatui verò dicuntur à fando, hoc est loquendo; quia loquendo suam fatuitatem ostendunt. & prædicta, secundum vocabulorum proprietatem; licet in iure quandoque istis vocabulis abutamur, dicit etiam Bar. mente capti vero dicuntur, qui stante sensus integritate carent iudicio intellectus propter sensus defectum.

Quidam dicuntur stulti, quidam fatui appellantur; stulti dicti sunt à stupore, quia stupenda non stupent, vel non stupenda stupefunt.

Et dupliciter dicitur mente captus, & cum sanæ dementia, & quasi rabie, & cum quietâ amentia. Dicitur enim amens ab à quod est sine, & mens, quasi sine mente; & demens quasi deorsum mente, & sic non compos mentis. glo. in §. præterea, insti, qui non est. per. fa. test. Fulg. in consil. 80. Bal. in l. humanitatis. C. de impub. & aliis. & addit Bar. vt supra, probantur hæc per eos, qui viderunt eos aliena loqui; vt per vicinos more insanorum viderunt loqui deridentia.

Et probatur furor, si aliquis fuit reputatus per plures menses pro furioso, seu demente à consanguineis suis, & vicinis eundem cognoscentibus; vt per Alex. in consil. 54. vel si fuit derentus in carceribus à consanguineis suis. Alex. in l. si post dotem. §. si maritus. ff. sol. mat. vel si probatur quod communiter haberetur pro mente capto, ita Dec. in consil. 86. 1. parte vbi multa allegat, latè etiã dixit in consil. 448. 4. par. tex. sing. ad hoc in c. indicas 3. q. 9. vt infra etiam dicemus.

Et sufficit, quod testes deponant de sermonibus, & gestis non conuenientibus viro prudenti, sed furioso, vel mente capto; dummodò testis assignet causam; & rationem dicti sui; per quam considerato sermone, seu actu, de quo deponitur, inducatur præsumptio; quod ille, qui ita sermonem protulit, vel actum gessit, non fuerit sanæ mentis, sed potius in dementia, seu furore, vt per Inn. & Doct. in cap. causam. de test. Ideo si deponit quem furiosum, vel insanum, debet deponere per sensum proprium, etiã non interrogatus, vt per Innoc. in d. c. cum causam, & per Barr. & Bald. in l. solam. C. de testi. & per Iaf. in d. l. furiosum. quia furor & insania intellectu cognoscitur, non sensu corporis, quia est quid inuisibile. & in istis, quæ non percipiuntur sensu corporis, non creditur testi, nisi reddat causam per sensum corporis, etiã non interrogatus, vt dixi: vnde si testis interrogatus de causa scientiæ respondet, quia vidit, non probat furor nec insaniam; nam ista accidentia animi non possunt percipi momento, sed ex cursu super multitudinem actuum, & consideratis adminiculis per iudicium intellectus, nam esse furiosum, & mente captum sunt passiones cerebri, quas cognoscit Phisicus.

Item testis interrogatus, si Titius erat furiosus, dicat, quod sic, ideo quia vidit ipsum furentem, bene probat, vt per Iason. in d. l. furiosum, quia furor per visum percipitur, & probatur per actus, & signa vt dixi. Et si testis dicit, quia est publica vox, quia audiuit publice dici, non probat, quia debet dicere, audiui à maiore parte ciuitatis, ita Bar. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstionibus. Sed probatur quem furiosum esse, si publice, vel communiter habebatur pro furioso, vel quod visus est proicere lapides, vel panem, more insanorum, vt supra dixi allegando. Alexand. in suo elegantissimo consilio, 54. volum. 1. Et furor, & dementia ex variis causis surgere potest, vt ff. de ædi. edi. l. 1. in fin. cum duabus sequen.

Sed aduerte, quod difficile est probare quem esse mente captum, vel furiosum, & de directo probari non potest, quem esse furiosum, vel dementem; quia sensu corporis non percipitur, vt dixi, per Cald. in consil. 55. quia in tali casu dicuntur testes indicare potius, quam deponere. Et testes possunt de facti errare, ideo in tali casu non creditur testibus nisi causam dicti sui faciant manifestam, vt per Innoc. in d. c. cum causam. Et sic furor non probatur per visum simpliciter, quia communis opinio est in contrarium,

trarij, per ea, quæ superius diximus, & per Decium in consil. 448. 4. volumine.

Et in debio quis sanæ mentis præsumitur, non mente captus, nec codicillos. C. de codicillis, vt supra dixi. Itaque magis creditur testibus deponētib; de sana mente, quam deponētib; de insania, quia testes, quibus ius commune assuit, & qui concordant cum iure communi, præferuntur aliis, qui iure communi aduersantur vt per Inno. in c. auditis. de præscriptionibus, & per Decl. in d. suo consil. 448. 4. par. & probat testis si dicit, vidi furere, & acta furoris facere, & probat testis, si dicit de sana mente, quia fuit præsens actui per eum gesto. ita Corn. in consilio 85. 2. par. Et qui non potest articulatè loqui sanis est mortuo. Bar. Alex. in consil. 12. 1. par.

Sed qui semel fuit furiosus, semper præsumitur furiosus, si per plures menses permansit in furore. tex. est sing. in c. indicas 3. q. 9. vbi fuit casus, Hermanus episcopus fuit furiosus, & quia per plures menses fuit furiosus, constabat pontifici: qui Hermanus postea homicidium, vel aliud scelus commisit, de quo accusatus coram archiepiscopo appellauit ad papam, Archiepiscopus autem indignatus rogauit papam vt de crimine cognosceret, Papa dicit in tex. quod non potest facere, tribus rationibus; quia Hermanus erat absens, & quia non dixerat ei, qui fuerunt illi excessus, super quibus accusabatur, nec vtrum tempore delicti fuerit sanæ mentis, vel non. Ecce tex. singularis, quod quando quis publicè habetur pro furioso; semper præsumitur furiosus, & quia furor episcopi etiam taliter notus, quod peruenerat ad aures consistorij Romani pontificis, vt patet in tex. ideo Archiepiscopus debebat probare episcopum deliquisse tempore, quo erat sanæ mentis. hoc adde ad ea, quæ superius dixi, tamen dicta præsumptio recipit probationem in contrariū, quia est præsumptio iuris: & de iure; ideo dato, quod mille testes probarent talem fuisse prius furiosum, & duo probarent eundem tempore quo actum gessit, fuisse sanæ mentis, illa secunda probatio præualeat; & non discordant dictæ probationes, vt per Corn. in dicto suo consil. 85.

Sed declarando doctrinam Bar. in l. 2. ff. de bon. poss. furioso infanti delata, dicit quod secundū Iaf. post Alex. in d. l. furiosum, intentio Bar. est ista, quod si probatur aliquem esse furiosum non semper, sed aliquo momento temporis, puta vna, vel duabus horis, vel vno die, vel duobus, tunc ex tali furore, qui non fuit successiuus, vel probatur, aut probatur aliquem habuisse furorem successiuum, licet aliquando aliqua intervalla habuisset, tunc quicquid egit, præsumitur fecisse tempore furoris, si per plures menses permansit in furore, & communiter haberetur pro furioso, vt dixi allegando Alex. in consil. 54. & tex. in d. cap. indicas, & Bar. in l. si ff. de honorum poss. furioso infanti competenti, & Are. in l. 2. ff. de testa. & Corn. in d. l. furiosum.

Sed non præsumo furiosum semper furere, maxime si fuerit probatum quod mediij temporis qualitas fuerit furoris contraria. Itaque si apparet, quod furiosus post tempus furoris fuit insana mente, ante autem factum attenditur qualitas actus: nam si actus esset conueniens hominis sanæ mentis, onus probandi incumbet ei, qui allegat furorem in tali casu; & ista est communis opin. tenet Bar. in Traç. de testi. 20. col. & in l. fin. ff. de bon. poss. infanti furioso. Are. in l. 1. ff. de verborum obligat. Iaf. post Alexand. in l. furiosum. C. qui test. fac. poss. & Ioan. And. in c. fi. de success. ab intest. dicit, si aliquis non est compos mentis, qui hoc dicit, id probet, quia ei qui dicit, incumbit probatio. l. ei, qui dicit, ff. de proba. glo. in cap. Confaldus 17. q. 2.

Sed aduertant iudices, quia difficile est probare furorem, vel priuationem sensus, vel intellectu. Bal. in d. l. furiosum. & Ioan. And. in c. filij. de her. in 6. dicit, Aduertite iudices, quia multi furorem fingunt, vt excusentur, & Bar. in suo Traç. de testibus in 20. col. dicit, an quis furorem fingat, potest dubitari; & addit, ex suspicionibus ergo simulatio arguitur. & ex vita præambula. de quo videbis bonam glo. in d. c. indicas 3. q. 9. & sæpè quis apparet furiosus, vel demens, & tamen non est, sed sic se fingit ex aliqua causa. l. obseruare ff. de cur. furio. vbi dicit tex. super hoc debet fieri plenissima causæ cognitio, vt per Cald. in consil. 56. & Bar. dicit in d. l. obseruare, iudex enim debet adhibere medicos, vel alios prudentes viros.

Sed est aduertendum, an testes singul. probent in probando furorem, & dementia; nam aliqui dixerunt, quod testes singul. probant. Sed veritas est quod testes singul. non probant, ita Dec. in c. licet causam, de prob. vbi ipse dicit, quod actus in genere non probantur per testes singul. cum verum sit dicere, quod meo actu testes non concordant, & mediantibus testibus singularibus non videntur probati actus particulares, ex quibus inferatur actus, de quo queritur.

Et aduerte, quod ista doctrina Decij est in leçuris, & in scholis legendo, vbi cessat ambitio pecuniæ, sed non sic in consiliis, tenet etiam Alex. in consil. 100. vbi allegat Inno. ita tenere in c. qualiter. & quando 2. de accusa. sed magna coniectura veritatis coadiunat attestations testium, vt per Corn. in consil. 85. & presbyteri laici præferuntur cap. clericis 1. di. & in qualitate testium quatuor clerici æquivalent sex laici glo. in c. monachus 77. di. Are. in l. 1. ff. de verb. obli. & multa alia adducit. & vide Dec. in consil. 448. par. 4. vbi se remittit ad ea, quæ dixi in d. c. licet causam, de proba.

Et mentis sanitas comprehenditur ex sermonibus. Bartol. in l. his, qui. §. diuus. ff. de tuto. & cur. da. ab his.

Et si aliquis laboret in extremis, non ideo est mente alienatus, quia cum corporis egitudine compatibilis

passibilis est prudentia, vt in c. de renunc. & non nunquam infirmitas corporis fortitudine cordis augm...

Et imputatur furiosus, si culpa sua deuenit ad furorem, vt per glo. in c. vi. dist. Es omnia vera sunt, quisi...

Vltimo pro cōplemētō regulę no tabimus, q̄ si aliquis commisit homicidiū, propter quod debet decapitari...

Et nota etiam, quod p̄sententia imponitur alicui, si furiosus post delictum eommissum ad sanam mētem conueratur...

Multa de stultitia, & furioso diximus, tunc dicitur quod stultitia est contraria dōno sapientię, secundum...

Quod autem patitur quis stuporem seu hebetudinem in iudicando circa vltimum finem pot esse dupl...

Non obstat si dicatur quod peccatum est voluntarium, sed stultitia est inuoluntaria, quia nullus vult esse stultus...

Et quia stultitia secundum quod est peccatum, prouenit ex hoc, quod sensus spiritualis est hebetatus, vt non sit aptus...

Est autem triplex stultitia, prima spiritualis, & gratiosa. Secunda specialis, & criminosa. Tertia generalis, & opprobriosa.

De prima stultitia Apost. 1. ad Cor. c. 3. ait, Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens...

stultus seculo prudens est Deo, hæc illi. Ergo hæc consistit in contemptu terrenorum, & mortificatione vitiorum...

Secunda stultitia quę est specialiter criminosa, & sibi luxuria contraria est sapientia vera, quę scilicet accipit pro causa altissima...

Prima appellat Iacob. sapientiam diabolicam, scilicet, quę ordinatur ad malefaciendum. Secunda terrenam, quę ordinatur ad diuitias...

Tertia stultitia est generale vitium: sicut enim sapientia in scriptura sacra communiter pro virtute ponitur, ac etiam ab Ethnicis moralibus secundum quod dicit Seneca...

Deo & mandatis eius, & felicitati supernæ. Venerunt inquit Sapiens, mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet sapientia, quæ Deus est, seu virtus infusa. Et de huiusmodi dicitur Ecclesiast. 1. Stultorum infinitus est numerus. Quamvis autem quodlibet peccatum posset dici stultitia, præcipue tamen scriptura nominat aliquos peccatores stultos.

Et prima stultitia est in non considerando Dei circumspectionem, Psalmus 93. Stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet, scilicet verba vestra, aut qui finxit oculum non considerat, scilicet corda vestra, & opera. Qui corripit gentes non arguet vos, scilicet de iniquitatibus vestris.

Secunda est in præferendo suam cogitationem alijs, Prouer. 19. Sapientior sibi videtur stultus septem viris loquentibus sententias. Et vt dicit Grego. stultus est enim, qui in eo se primum extimat, vt bona quæ viderit, scilicet in alijs dicere contemnat, distin. 2. c. de Constantinopolitana, & Job 5. Vidi stultum firmam radicem, id est fixum in temporalibus effectibus, & maledixi pulchritudini eius statim, id est cognoui illam aparentiam prosperitatis cito deficiendam, Prouer. 17. Quid prodest stulto habere diuitias? quasi dicat nihil ex quo non vitetur eis ad quod ordinatæ sunt.

Non a est stultitia incredulitatis, scilicet non credere, quæ a sanctis viris prædicta sunt. Lucæ ultimo. Q stulti, & tardi ad credendum in omnibus quæ locuti sunt propheta: Magna stultitia est non credere viris sapientissimis, & optimis, sicut fuerunt auctores fidei, & martyres sancti, ac Doctores ecclesiæ, & credere Philosophis gentilibus, ac poetis, & Historiographis, & mercatoribus, qui omnes abundant falsitatibus in suis dictis.

Decima stultitia est predicationis infructuosæ, Tres propheta tui viderunt tibi falsa & stulta; nec aperiabant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam reuocarent. propheta secundum Grego. dicitur ibi prædicatores: quia procul fantur, i. ea quæ spectant ad futuram vitam: hi vident eis falsa, dum sub ratione veri cultus diuini & sanæ doctrine prædicant falsa. Stulta dicunt: dum ea quæ non pertinent ad salutem docent curiosa & inutilia. Vnde Apostolus, 2. ad Timoth. 3. Stultas autem & sine disciplina questionibus deuita.

Vndecima stultitia est locutionis indebitæ Isa 33. Fatuus fatua loquitur. 15. Os fatuorum ebullit stultitiam: sicut fecit Nabal viris David propter quod David proposuerat occidere eum propter improprium illis dictum. Sed Abigail vxor eius eum placauit, dicens de ipso Nabal. Stultitia est in eo, & locutionum nomen suum scilicet est. 1. Reg. 25. & 1. Regum 13. dixit Samuel Sauli, stultè egisti, nec custodisti mandatum Domini. & per Prophetam Anani. fuit dictum Regi Israel, quia habuisti fiduciam in Rege Syria, & non in domino Deo tuo; stultè igitur egisti, & c. Matth. 7. Omnis qui audit verba mea, & inquit Christus: & non facit ea, similis erit homini stulto qui ædificauit domum suam super arenam: & de secunda pluuia & venerunt flumina. & flauerunt venti in domum illam, & facta est ruina eius magna. omnia adde ad ea quæ superius diximus.

Corpus domini an possit ab amentibus recipi, vide Doct. & tex. in c. qui recedunt 26. q. 6. & ibi vide glo. dicentem; Si quis fuerit amens à natiuitate, talis potest baptizari, & corpus Christi in necessitate recipere.

De Testamento, & de substitutionibus, & de iure accrescendi, & de Transmissionibus. Cap. LXIX.

Testamentorum usus, vt vetustus est, ita maxime necessarius, & publicatione comparatus ad hoc, ne qui sine propinquorum serie decederet, hæredem non habere cogatur, aut si vel maxime sint, qui sanguinis iure necessarii existant, eos tamen hæredes admittere oporteat, quos tam longe à bonis suis abesse mallet, vt qui longissimè.

Et testamentum dicitur testatio mentis, seu voluntatis iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult. l. 1. ff. de testa. & insitu. de testa. in princ. Et testamenti factio debet esse libera ab omni coactione hominis, non legis. ita Bal. in l. humanitatis. C. de impu. & alijs. & legitur in l. 1. C. de sacrosan. Eccle. nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam vt supremæ voluntatis, postquam iam aliud velle non possunt, liber sit scilicet, id est dispositio in scriptis. sequitur tex. & licitum, quod iterum non dedit arbitrium, id est sine scriptis.

Dicitur testamentum, in quo continetur hæredis institutio, etiam si testator illud appellauit contractum, codicillum, vel donationem, l. testamentum, & ibi Bal. C. de testa. vbi dixit; Nota, quod nõ curamus, quomodo loquatur testator dummodo appareat de mente, vt si testator vocat septem testes & dicit, Vos eritis presentes huic contractui; & hæredem instituit, erit testamentum; sed si necessaria præmittuntur, vitiatur testamentum, & contractus; quia omisso modi, & formæ semper vitiant etiam actum quantumcunque fauorabilem, vt ff. de verb. obli. l. qui Romæ. §. Flauius Hermes. & ibi notat. q. abundans cautela non nocet. Et idem in iudicijs, quod nunquam nocet seruare ordinem, etiam vbi potest prætermitti, vt notat Inn. in c. nouit. de iudi. quandoque tamen ex abundantia cautela præsumitur dolus, & scientia, vt notatur ff. de cond. insti. l. si quis sub conditione hæredes.

Item

Item quandoque superflua vitiant, quando non sunt supra auctoris naturam, sed contra auctoris naturam. l. auctoris legitimi ff. de regul. iuris. l. Græcæ §. illud. ff. de fideiuss. & est ratio, quia est ibi peccatum formæ, & forma est indiuisibilis, & inseparabilis, & ideo vitæ per inutile vitatur secundum Bal. & allegat Iaco. Butri.

Quor olim erant genera testamentorum, omittit hodie verò hæc est sufficiens diuisio testamentorum quia aliud est nuncupatiuum, aliud est in scriptis conditum. Et est nuncupatiuum, quod consistit in nuncupatione testatoris, non in solemnitate scripturæ: septem tamen testes necessarii sunt, & hæredis nuncupatio, vt C. de testa. l. hæc consuetissima. & §. per nuncupationem, institui. de testa.

Item testamentum debet fieri in contextu nullo alieno auctori interposito, nisi fiat ex necessitate inexcusabili, quæ est, vel medicaminis datus, vel breuis infirmitatis passio, vt in l. cum antiquas. C. de testa. & l. hæredes. §. vlt. ff. de test. Illud autem, quod in scriptis fit, similiter exigit numerum septem testium, & subscriptiones, & signacula testium, & est inducta solemnitas scripturæ a iure prætorio cum signaculis testium; a iure autem ciuili antiquo inductus est numerus septem testium per constitutiones autem, vt dicunt Doct. sunt inductæ subscriptiones testium.

Item necessarium est, quod testator subscribat, vel octauis testis pro eo, nihil testator totum testamentum sua manu scripsit, & hoc specialiter expressit, quod sua manu hoc testamentum conscripsit. Si autem nullum fecerit, quæ in testamento scripta sunt, potest signatam, vel ligatam tantum, hoc est clausam, inuolutamque proferre scripturam a quocunque factam, eamque rogatis septem testibus nuncupato, puberibus omnibus simul offerre signandam, & subscribendam; dum tamen coram eis testator suum esse testamentum dixerit: & eo facto testes, vno eodemque die, & tempore debent subscribere, & consignare testamentum. Et ad hoc esse subscriptiones, & signacula testium sibi testamenti: & probantur hæc omnia per tex. & Doct. in l. hæc consuetissima. & l. cum antiquas. §. vlt. l. i. libemus autem C. de testa. & Insti. de testa. §. post verò ex edicto.

In subscriptione autem testium debet contineri, quis, & cuius testamentum signauerit, vt ff. de testa. l. pen. Signare autem testes possunt testamentum etiam vno annulo, vt instit. de testa. §. annulo, & ff. de testa. l. ad testium. §. signum autem.

Est autem regulare quod dictum est in testamento septem testes exigendos, quoniam tunc enim exiguntur octo, vt in testamento cæci, vt C. qui testat. fa. p. vel non. l. hæc consuetissima, & ibi Doct. Et requiritur, quod cæcus conuocatis septem testibus, & notatio fiat, se velle testari. sic scriptis; & debet illa verba ante omnia proferre, vel similia; & hoc est speciale in cæco, ita Doct. & Insti. in l. hæc consuetissima. & ibi dicit Iason, quod opinio De cæcorum tenenda est, quia fauet testamentis. Item quandoque in testamentis sufficiunt duo testes; & quandoque etiam valet nullus teste adhibito, vt in testamento militari, vt per tex. & Doct. in l. si a patre. & in l. milites. C. de mili. testa. Item ratione privilegij indulgeti a principe sufficit si tantum duo interueniant testes, nullam subscriptionem testium remittere potest Imperator, vt in l. si non specialiter. C. de testam. & ibi dicit Bald. privilegium patriæ concessum qualiter habeat locum: & quid, si fuit concessum civibus illius patriæ; & quid si sumus in dubio si datum civibus, & patriæ; ibi videte. & ibi dicit, quod illi conuenit potissime nomen patriæ, qui inde ducit originem.

Item testamentum sufficit non requirit septem testes, vbi eos non inueniuntur in locis illis, sed sufficient quinque, sed & tunc, si omnes literati sunt, sicut scientibus pro ignorantibus subscribere: hoc est casu oportet illis scripturæ innotescere voluntatem, vt illi tres literati possint in redem testatoris deponant talem suam voluntatem eius, vt in l. si in. C. de testa. & si nullus est in loco, vbi non potest habere septem testes, puta in carcere tyranni, vel latronum, sufficiunt quinque testes: cum ratio diuersitatis non possit reddi arguatur de verb. obli. l. a Titio. Et eadem ratione cum d. lex vltima loquatur in testamento in scriptis, & dicitur ibi Bal. quod in tali casu, vbi non possunt habere septem testes, sufficiunt quinque arg. libemus. §. quem ad modum. C. de testa.

Et nota, quod vlt. privilegium eo dicitur omnibus testatoribus, qui non possunt habere plures testes, quoniam ex hoc qualitate, vel simili casu, ita Bal. in d. l. vltima. Et illi, qui habent testamenti factio nem passivam; possunt adhibere testes in testamento, sed non omnes, quia non multum ff. de testa. l. et eo. neque impubes, neque seruus, neque interdictus, neque furvus, neque factiosus, nisi tempore intermissionis, nec is, quibus est interdictum, sed seruus tamen tempore testamenti signati communi opinionione liber loco fuerit habitus, valet, & testamentum valet, probantur hæc Insti. de test. §. testes. l. ff. C. de testa. condicio enim testium expectanda est tempore testamenti, & non mortis, vt l. ad testium. ff. de testa. §. i. puro, quod seruus adhibitus in testamento testis, possit in iudicio produci in testamento, vt C. de testi. l. quoniam liberi.

Si dicas, quid ergo prodest, quod valet testamentum? respondeo, multum quia potest probari per scripturam publicam, vel forte conscribitur a notario, & conscribitur esse testamentum: spectatur ergo condicio testium tempore testamenti, quantum ad seruitutem, vel libertatem veram, vel putatiuam; non tamen dico fidem habendam testibus, qui tempore testamenti erant bonæ famæ; nunc autem cum producantur, est infamia.

In hermafrodito an possit esse testis in testamento, qualitas sexus incalescentis indicat in eo, ut ff. de testi. l. repetundarum. §. 1. de statu. homi. l. quaritur. Et legatarij possunt esse testes in testamento, & fideicommissarij, & qui sunt in eorum potestate, ut insti. de testa. §. legatarius, quod intelligitur, si agatur hereditatis causa inter heredes, & filium. Nam si agatur causa vnius legatarij, poterunt et testificari.

Ille etiam, qui scripsit testamentum numero septem testium habetur, ut in l. Domitius. ff. de testa. heres autem scriptus, vel is, qui cum habet in potestate, vel qui est in potestate eiusdem heredis, vel qui vna cum herede est in potestate vnius, non possunt adhiberi testes in testamento. Item nec possunt adhiberi, qui sunt in potestate testatoris, sed filiusfamilias post missionem, si de castrensi faciat testamentum, nec pater eius testis adhibetur, nec is qui in potestate eius est; est enim reprobatum in care domesticum testamentum, secus si non faceret testamentum de castrensi peculio ante missionem; tunc enim pater, & frater poterunt adhiberi. ut insti. de testa. §. in testibus, & §. sed si filius, & §. sed neque. Et nota, quod omnes possunt adhiberi testes in testamento, qui non verentur à iure, ut ff. de testi. l. 1.

Sic autem ordinatum testamentum, ut supra dictum est, tenebit vis quo irritetur, & rumpatur: adverte tamen, quod testamentum parentum inter liberos vtriusque sexus non requirit solemnitatem septem testium, nec aliam solemnitatem testamentorum. Nam si testamenta, vel codicilli non dicantur completa, si tamen quocumque modo scriptura, vel quibuscumque verbis, vel iudiciis declaraverit eorum voluntas, servabitur inter liberos, non ut testamentum, sed ut vltima voluntas; liberi enim ab intestato succedunt; quantum vero ad extraneas personas nulla habetur huiusmodi dispositio imperfecta, ut C. fami. hercli. l. vit. & C. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto.

Sed hodie testamentum in scriptis minus solemnne inter liberos conditum ita demum valet, si servatur forma scripta in Augst. quod sine C. de testam. & tunc in eo legata, & fideicommissa, ac libertates quibuscumque relinqui possunt, & ibi vide Alexand. & Salicet.

Adverte tamen, quod testamentum factum inter liberos non revocatur per aliud testamentum; nisi secundum testamentum sit solemnne, & testator in secundo declarat, se nolle illud prius testamentum valere, ut in Augst. hoc inter liberos. C. de testam. & ibi Alexand. sed rumpitur testamentum per a gnationem posthumorum, de quibus dr. de libe. & posthu. C. & ff. & insti. qui mo. test. infirmum, in prim.

Item quandoque prius testamentum perfectum rumpitur per posterius imperfectum, hoc est cum in primo instituti sunt, qui non poterant ab intestato succedere, in secundo autem instituntur, qui ab intestato vocantur ad hereditatem: in qua voluntate, 3. testamentum iuratorum depositiones sufficient, ut in l. hac consultissima. §. si quis. C. de testa. adhuc secundum testamentum non valet, ut testamentum, sed ut voluntas intestati, ut per Alexand. in d. §. quis. sed eo solo non rumpitur testamentum primum quod postea testator nolit id valere, itaque si quis cepit posterius facere, & non perfectis casu praeventus, aut quia poenituit, non primum testamentum infirmatur, ut insti. qui mo. test. infir. §. ex eo autem. Si tamè a tempore conditi primi testamenti elapsum esset decennium, & postea testator dicat, se nolle valere coram tribus testibus, exprimendo id, vel inter alia, sicut in tum testamentum tam ex contraria voluntate, quam ex cursu temporis, ut in l. sancimus. C. de testam. vbi dicitur, curtus decennium testamentum tollit, nisi contraria voluntas solèis interuenierit, vel etiam non solemnne, roborata tamen tribus testibus; itaque tempus non est modus subvertendi testamentum.

Ideo notabimus, quod testamentum solemnne tollitur per non solemnne, cū cursu decennij, sed testamentum primum non potest revocari, si ex verbis testatoris hereditas non potest adiri, ut per Bald. in d. sancimus, & ibi dicit, si testamētū habens clausula derogationis potest revocari, per secundū sibi videbis.

Et testamentum furiosum non valet, & qualiter furor probetur, dicitur in l. furiosum. C. qui testa. fate, & diximus in l. in negocijs supra in isto titulo.

Sed testator non potest se obligare ad iudicij immutabilitatem, quia est contra honores mores, ut C. de pactis. l. fin. Et voluntas testatoris ambulatoria est, vique ad mortem, l. cum hic status. §. si de donat. inter vir. & vxor. l. quod si iterum. de adi. legat. l. si quis in principio, de lega. 3. addo bonum text. in generali lege. C. de sacrosanct. eccl. & voluntas testatoris servanda est, l. in conditi postibus. ff. de condi. & demonst. l. nemo potest. de lega. 1. & ibi Bar. nisi sit inepta, l. servus. §. nuptias, de lega. 1. item nisi sit contra legem, ut quia domus detrahitur, l. filius. §. ades, eod. tit. Cardan. in Clem. 2. de religio. domi. Et qualiter, & quibus modis probetur voluntas testatoris, vide Bart. in l. 2. ff. de vulga. & pup. & alexan. in confi. 8. l. 4. par. & in d. l. Nemo legitur. Nemo potest in testamento suo, cauere, ne leges in suo testamento locum habeant, similis text. in Augst. de iur. iuran. à mo. presu. eod. in principio.

Et quia dixit, in testamentis plenus voluntates, testantij interpretantur; necesse est, ut aliqua in materia testamentorum dicamus, & quia aliqua de testamentis ordinandis diximus, omne dicimus, quae personae possunt heredes institui, & quae non. Videndum itaque est, quid sit heredes instituire; nihil enim aliud est, quam sibi aliquem heredem statuere, nam vna, & eadem persona videtur esse heredis, & defuncti, ut in d. Au. de iur. iuran. à mo. presu. in principi. vbi dicitur, in principi. vbi dicitur, cum vique nostris videtur legibus vnam quodammodo esse personam heredis, & eius, qui in eum transmittit hereditatem, si institutio heredis verbis directis, ut esto mihi heres, vel illi heredes facio, vel instituo, vel volo, vel mado, vel esse, vel erit, ut in l. quoniam. C. de testa. vbi legitur, hodie institutione heredis non requiritur solemnitas verborum

verborum, sed sufficit quaelibet verba voluntatem testatoris exprimentia secundum Alexand. ibi post Doct. Fit institutio heredis in testamento tantum, vel ante legata, vel post legata, vel ante exheredationem, vel post, quia institutio caput est, & fundamentum totius testamenti, ut ff. de testa. l. 1. & Insti. de legatis. §. ante. In codicillis ergo hereditas directe neque dari, neque adimi potest, ut Insti. de codicillis. §. pe. & vlt. & iso. in l. 1. C. de codicillis; dicit, Nota regulam, quod hereditas non potest de directo dari, nec adimi in codicillis; Et eodem modo non potest dari per donationem causa mortis; fallit in milite, & in patre disponente inter liberos, vel venientes ab intestato. Idem videtur in codicillis relicti ad pias causas, ita Bal. in repeti. l. 1. C. de sacrosan. eccl. & vide Aug. & Ino. in l. 2. ff. de in ius vocan. & vide Is. in d. l. 1. C. de codicillis.

Et testator potest decedere cum pluribus codicillis, & omnes valent; & si reperiantur duo codicilli eadem die facti, & in vno legatur vna res Petro, & in alio legatur eadem res Iohanni, ambo concurrent, de quo vide Iso. in l. C. de codic.

Et in codicillis mulier potest esse testis, sed non in testamento, ut per Doct. in l. si quis. C. de codicil. Item in institutione faciendae certum heredem demonstrari oportet, quoties enim non apparet, quis sit institutus heres, institutio non valet.

Cum testator plures amicos eodem nomine habet, & ad designationem nominis singulari nomine vtitur, non valet institutio, nisi ex alijs apertissimis probationibus constaret, pro qua persona testator senserit, ut ff. de her. instituen. l. quoties. §. haeres, & l. in tempore. §. quoties. Et satis est herede demonstrari nedom nomine proprio, sed etiam signo indubirabili, quod penè nihil à nomine distat.

Et quaelibet persona potest haeres institui, & habet testamenti factionem in passiva significatione, quae non veratur à iure capere, sed non possunt institui heretici, baptisimatis iteratores, apostata, collegia illicita. Item non possunt institui nati ex damnato coitu; secus in his, qui nati sunt ex concubina, ut dicitur. C. de naturalibus libe. & de hoc vide Bar. in l. cum senatus. ff. de reb. dubijs. & vide Doct. in l. 1. C. de sacrosanct. eccl. Item deportatus non potest haeres institui, qui deportantur. C. de her. insti. & ibi vide Bal. vbi dicit, quid de bannito? & bannire quid sit? & dicit, quod banniti capti non possunt testari; & si bannitus succedit patri an filius auferat ei hereditatem; ibi videbis per Bal. & quando deportatus sit institutus haeres, ad quem pertinet ista hereditas; vide Bal. vbi supra & vide Iasonem in l. 1. C. de her. insti. & ibi dicit, an banniti nostri temporis equiparentur deportatis.

Et quando testator instituit seruum; praefertur instituisse domini contemplantatione, non serui, ita Doctor. & Iso. in l. cum proponas. C. de her. insti.

Nota etiam, quod posthumus debet heres institui, vel exheredari, ut per totum tit. C. de posthumis hereditibus insti. vel exheredandis. Est autem posthumus, qui nascitur post mortem patris, sed improprie quilibet dicitur posthumus, qui nascitur post testamentum, ut in l. 3. ff. de iniusto, rup. testa. sed hodie posthumus non potest exheredari, cum certum sit, nullam ingratitudinis causam posse, vel potuisse committere, ut in Augst. non liceat parentibus. C. de libe. pra. vel exha. Et si posthumus est praeteritus, natiuitate posthumus rumpitur testamentum, ut in Augst. ex causa eod. tit. C. in 1. l. C. de posthum. haere. & c. & etiam omnino in tali testamento disposita corrunt. Et quia quandoque contingit liberos praeteriri, vel exheredari, scribitur Rubrica. C. de liberis praeteritis, vel exheredatis vbi maiorem videbitis, sed praeterire est ommittere aliquem eo non instituto, vel exher. dato, ut insti. de hered. quae ab intest. def. §. eadem haec.

Exheredare autem est filium constituere alienum à substantia, vel hereditate sua; siue dicat, exheredo, siue dicat, alienus à mea substantia esto, ut in l. si quis. C. de libe. pra. vel exha. sed hodie, ut dixi, filius non potest exheredari, nisi probetur ingratus; & ingratitudinis causam nominatim inferat testamento; & causae sunt quatuordecim, ut in Augst. non liceat parent. C. de lib. pra. vel exha. ibi videbis. Ex causa praeteritionis, vel exheredationis irritum est testamentum quantum ad heredes institutionem; cetera nanque firma permanent, ut in Augst. ex cau. eod. tit.

§. De Substitutionibus.

Diximus de heredibus instituentis; sed quia multoties testator instituit heredem, & substituit alij, sequitur Rubrica de institutionibus, vel substitutionibus C. & ff. de vulga. & pupill. Est autem institutio primus gradus, substitutio vero dicitur secundus gradus, vel tertius omnium eorum; qui in locum institutorum deficientium, vel non aduentium restituantur.

Et quia ista materia substitutionum est multum utilis, aliqua dicam causa introductionis. Et primo sciendum est, quod substitutio materia est subtilis, & utilis valde, quae per quamplures magnos Doct. antiquos & modernos tractata est, sed dominus Bar. subtiliter explicat in tit. ff. de vulgari. & pupill. quamlibet substitutionem per se explicando. Et quia inter Doct. variatio interdum, ac contradictio reperitur, laborabo, ut dictis omnium recensitis passim videre veritatem.

Et primo, ut superius dixi, dico, quod substitutio est secunda institutio, ita glo. in Rub. ff. de vulga. & pup. & ibi Doctor. Et si quaerimus, quot ius species substitutionum, respondeo, quod duae, scilicet directa,

& fideicommissaria, siue obliqua: & directa subdiuiditur in quinque, quia quædam est vulgaris, quædam pupillaris, quædam exemplaris, quædam breuiloqua, seu reciproca, quædam compendiosa: de directa tractabimus hic; & de fideicommissaria, seu obliqua videbitis in titulo ad Trebellianum.

Et primò de vulgari dicamus; & vulgaris dicitur, quia potest fieri à quolibet, & cui libet, vt per glo. & Doctorem. in Rubrica. Instit. de vulgari substitutione. & Cinus in l. precibus. C. de impu. & aliis, dicit quòd ideo dicitur vulgaris, quia quilibet potest vt i verbis, si hæres non erit Petrus, Alphonus sit hæres.

Et substitutio vulgaris est duplex, scilicet tacita, & expressa: expressa est, quæ colligitur ex verbis expressis, vt l. 1. §. 1. de vulga. & pupill. ff. & l. cum proponas, §. 1. C. de hære. instit. idem dicit glo. Instit. de pupilla. subst. in glo. magna: quæ autem sit tacita. in d. glo. notatur. quòd substitutiones, quæ continentur in breuiloqua sunt tacite. idem notatur in l. iam hoc iure versic. quis ff. de vulga. & pupilla.

Itè dico, vt melius intelligatur, quòd vulgaris diuiditur: quia alia est expressa, quæ fit verbis negatiuis, si ille mihi hæres non erit, alius sit hæres; vt Instit. de vulgari substi. in princi. Alia tacita, quæ fit verbis affirmatiuis, vt hæc: vos inuicem substituo; vel ita, quisquis mihi hæres erit, sit hæres filio meo, vel ita, Titius hæres esto Petri; cum instituisset petrum, vt in C. de hæredi. instit. l. si. & ff. de hæredibus institutis l. cum in testamento. §. hæc verba & ff. de vulga. & pupil. l. qui liberis. §. vlt. & vide Bal. in d. l. si. in 2. col. ad finem.

De tacita vulgari ponamus exemplum; Cum ita dicit testator, petrus, & Titius, vterue eorum viuet, hæres mihi esto: nam si vterque eorum viuat ambo possunt esse hæredes; altero mortuo is, qui supererit, hæres erit, quia tacita substitutio inesse videtur substitutioni, vt ff. de hæret. instituen. l. Titius, & Senius. Item sub expressa pupillari continetur tacita vulgaris, vt ff. de vulga. & pup. l. nam hoc iure. vt dicemus infra. Est autem effectus vulgaris expressæ, & tacitæ, vt quis directò sit hæres ipsi testatori, vt in l. de pup. subst. ibi, quo casu, &c. vnde bona tantum testatoris, non hæredis instituitur. cap. Et expirat hæc substitutio vulgaris ab hæreditate adita, vt in l. post aditam. C. de impu. & aliis. & ideo dixit ibi Bald. quòd aditio hæreditatis statim trahit secum suum effectum: cum enim ita fiat substitutio, si Titius non erit hæres, Petrus hæres esto; & Titius extitit hæres, ergo petrus non potest esse hæres, scilicet conditio ne deficiente. sed quidam dicunt per Aucten. de hæredibus, & Falci. §. si verò institutio. col. 1. hoc correctum esse; sed nihil dicant secundum Doctorem. quia ibi non vocatur substitutus ex substitutione, sed ex legis beneficio pupillaris substitutio alia est expressa, vt hæc: si filius meus mihi hæres erit, & in pupillari a te decesserit, ille sit hæres; vt Instit. de pup. substi. in princi. & de hoc Bar. in l. moribus. ff. de vulg. & pupilla. est alia tacita, vt illa; quisquis mihi hæres erit, sit hæres filio meo; vt Instit. de pupi. substi. §. substituitur, vel cum pater filio impuberi substituit in vulgarem casum, intelligitur substituisse etiam in pupillarem, vt in l. quamuis. C. de impub. & aliis. vbi dicit Bal. nota, quòd tacita voluntas testatoris facit tacitam pupillarem in expressa vulgari; quia regula talis est; in expressa vulgari continetur tacita pupillaris; sed hoc fallit, si apparet alia voluntas defuncti secundum Odofr. in d. l. quamuis. vbi dicit; hæc lex ponit regulam, & instantiam regulæ.

Quandoque etiam sub vulgari non continetur tacita pupillaris, puta vnus filius erat pubes, alius impubes, vel vnus in potestate, alter emancipatus, vt ff. de vulga. & pupil. l. iam hoc iure, & l. hæreditatem, & l. quamuis. C. de vulga. & pupil. Sed tu vide Barto. in l. iam hoc iure §. fin. vbi querit, substitutio vulgaris facta separatim pluribus etiam disparibus, an contineat tacitam pupillarem? sed ibi dicit paul. de Castro; Nota, quòd si habeo filium impuberem, & eum instituo, & volo inuicem substituere, & etiam volo, quòd in persona impuberis contineatur vulgaris, & pupillaris, non debeo facere vnicam substitutionem, scilicet sub vno conceptu verborum, & vnico verbo pari; sed debeo facere duas sub duplici contextu, & verbo; videlicet substituere impuberem puberi, & puberem impuberi sub duplici verbo, & duplici oratione: & nihilominus dicentur reciproce substituti: & illa, quæ facta est impuberi non regulatur, nec restringitur secundum illam, quæ facta est puberi, sed intelligitur de per se: non sic, quando simul, & sub vnica oratione; simile videmus, quòd si duobus substituitur tertius substituitur eis sub vno conceptu, vulgariter non admittitur substitutus, nisi existat conditio in persona vtriusque, vt in dicta l. quamuis; & tamen si cui libet esset facta de per se, & sic essent duæ bene admitteretur, vt in l. penulti. ff. de iniusto, rup. & ibi videbis paul. quia quilibet intelligitur de per se, & non regulatur ab altera.

Quid iuris, si conciperet vulgarem in personam impuberis, an concipiat tacitam pupillarem, sicut comprehendit & conuerso dic; quòd sic, vt est glo. & ibi paul. in l. iam hoc iure. §. quod ius. ff. de vul. sed quid si non fuit vnus nisi vnico verbo; puta; impuberem puberi, & puberem impuberi substituo; ibi videbis per paul. de Cast.

Et dicitur pupillaris substitutio, quia soli pupillo fit, & impuberi; & ita si fit in potestate: non distinguitur, sit institutus à patre, an ex hæredatus; vel vtrum erat natus, an posthumus natus; in potestate testatoris, vt vtrum sit filius, an nepos ex filio: nepoti tamen ex filio ita pupillariter substituto; si non sit recasurus in potestatem sui patris. Sed & si pater præcedat nepotem, ita demum substitui potest ei; si hæres institutus est, vel est ex hæredatus; pupillum accipio masculu[m] minorem 13. annis, & feminam minorem

13. ut. ff. de vulg. & pup. l. 1. §. pa. & l. 2. primo responso, & ibi Bar. & Instit. de pupilla substi. §. masculo, & §. non solum.

Et nota necessaria ad substitutionem pupillarem; primò requiritur, quòd sit de liberis ille cui fit, vt dixi: intellige legitimis, & naturalibus, vel legitimis tantum, vel legitimatis; aliis si non esset in potestate, non valeret, vt dixi; sed contrahitur ad fideicommissariam, vide Barto. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pupill. & etiam si filius legitimatur post mortem patris, valet substitutio pupillaris; & legitimatio retrahitur. de hoc vide Barto. in d. l. & in aucten. qui. mo. naturales efficiantur sui. §. illud. & §. nulla. colla. vi. vbi dicitur, quòd legitimatus per principem nil differt à legitimo, & naturali. ibi videbis, & requiritur, quòd sit de liberis tempore quo fuit substitutus, licet tempore testamenti paterni non esset, vt si post institutionem factam de extranea adoptetur, & postea sibi fiat substitutio, & ita intelligitur versiculus; sed si extraneum, secundum Paul. de Castro in dicta l. secunda; Requiritur, vt dixi, quòd sit impubes, nam quia tunc non potest testari, lex prouidit vt pater possit sibi testari; requiritur etiam, quòd perseueret pupillus vsque ad mortem; & ipso effecto puberem euanescit, vt in l. verbis ciuilibus. de vulg. & pupilla. quia cum possit testari per se, non indiget testamento paterno. Et sufficit, quòd testetur vltima die, vt in glo. in d. l. possit etiam substitutio pupillaris fieri ad minus tempus, vt si decesserit ante tres annos; & tunc si decedat post substitutionem, euanescit, vt l. si ita. ff. de vulga. & pup. quia institutio limitata tempore, vltra illud non habet effectum, vt ibi requiritur etiam, vt dixi, quòd sit in potestate testatoris; & in hoc differt ista ab exemplari, in qua non requiritur. vt in l. humanitatis. C. de impu. & aliis. Item si filius non esset in potestate ratione dignitatis adeptæ, quæ liberat à patria potestate, possit sibi substitui; quia perinde est, ac si esset in potestate, quantum ad commodam suam, vt in Auct. constitutio, quæ dignitatibus. coll. vi. §. illud quoque. vbi dicitur; qui liberatur à patria potestate per dignitatem, non perdit iura filiorum.

Et nota secundum Paul. post Bal. in d. l. moribus, quòd licet substitutio pupillaris sit favor filii; tamen propter eius præteritionem vitatur, sicut & illa, quæ tendunt in eius odium, vt institutio facta de extraneo; & hoc propter necessariam consequentiam; quia non potest per se stare sine principali, vt dicitur in d. l. moribus, & ibi Bar.

Requiritur etiam, quod testator fecerit sibi testamentum, vt in versiculo, quisquis in d. l. morib. Requiritur etiam, quod ad eum ex eo testamento hæreditas, & sic confirmetur pupillaris substitutio.

Et nota, quòd glo. in d. l. moribus dicit, quòd perseueret in potestate vsque ad mortem, per tex. in l. coheredi. §. cum filia. ff. de vulga. & pupil. Si autem pater voluerit substituere pupillariter filio impuberi in longius tempus, pupillari aetate finietur pupillaris substitutio adueniente pubertate, vt l. pupillari. ff. de vulga. & pup. hoc ordine faciendæ est substitutio pupillaris; vt prius quis sibi scribat hæredem, deinde eadem hora, vel alia quacunque filio substituat; nec debet conuertere ordinem scripturæ; si enim non sibi, sed filio faciat, non valet. Et si patet ex hæreditate filium impuberem, nõ valet testamentum; si autem instituerit eum, valebit testamentum, vt ff. de vul. & pupil. l. 1. §. vltimo. & l. 2. §. prius, & §. sed & si quis. & l. si quis eum. §. si suo.

Et aduerte, quod effectus pupillaris substitutionis est, vt quis directò fiat hæres impuberi, tanquam si ille pupillus hæredem sibi fecisset substitutū, vnde & duo testamenta videntur; vnum patris, alterum filij, aut certè secundum Doctorem. vnū est testamentum propter vnum ordinem; & pertinent ad subditos pupillares bona, quæ pupillis postea obuenerunt, neque enim suis bonis tantum testator substituit, sed impuberis; cum & ex hæredato substituere quis potest. Et intellige in impubere doli capace; nam impubes, qui nõ est doli capax, non potest ex hæredari, quia nõ potest committere causam ingratitudinis. Et intellige, quæ superius dixi, vt per Bar. in d. l. moribus in 3. col.

Et effectus substitutionis pupillaris est, quod pater facit filium hæredem suum, & necessarium, quòd est vtile, & alios effectus videbis per Bar. in d. l. 2.

Et expirat pupillaris substitutio, & pupillare testamentum, si non est adita hæreditas patris; sed si omiffa causa testamenti ab intestato possideat hæreditas, consulitur substituto, & legatariis, in quorū fraudem institutus non est testamentum, sed ab intestato possidet hæreditatem.

Sed & quandoque institutus compellitur adire hæreditatem, cum substitutus in pupillari substitutione rogatus est hæreditatem relinquere ex Trebel. senatus cons. & impubes iam decessit. licet autem dixerim non adita hæreditate paterna expirare pupillarem substitutionem; si tamen is, qui repudiatur, minor erat, & in integrum restitutus est, vt liceat sibi adire; & proficiet pupillari substitutioni, vt teneat. vt ff. de vulg. & pupil. l. 1. §. adeo autem. & ibi vide Barto.

Item expirat pupillaris substitutio expugnato paterno testamento in totum, per querelam inofficiosi testamenti. de hoc vide text. in l. ex duobus. §. fin. & l. & si contra tabulas. ff. de vulg. & pupil. & ibi vide Barto.

Quid si testamentum rumpitur per contra tabulas, & sic de iure prætorio non rumpitur substitutio pupillaris, vel legata; secus si testamentum rumpitur per querelam; & tunc non tollitur testamentum ipso iure, vt ibi videbis. Et dic, quod per querelam ipso iure rescinditur testamentum; quia querela est de iure ciuili; & per contra tabulas non rescinditur testamentum ipso iure, vt dixi; quia illa est de iure prætorio,

torio, & pater nō potuit aliquem facere heredem, vt inst. de bon. poss. §. quos autem. Multo ergo minus potuit facere, vt quis definat esse haeres.

Item expirat pupillaris substitutio rupto paterno testamento per alium secundū, in quo pater fecit, vel non fecit pupillarem substitutionem. Et substitutio pupillaris facta puberi an trahatur ad fideicommissum, vide Bar. in l. verbis civilibus. ff. de vulg. & pup.

Et aduerte, q. pupillaris substitutio continet in se tacitam vulgarem. Iam hoc iure, de vulg. & pup. vbi dicitur substitutio facta impuberi vulgariter continet tacitam pupillarem, & facta pupillariter continet vulgarem tacitam.

Et expressa pupillaris excludit matrem pupilli, & alios ascendentes l. Papinianus. §. sed nec impuberis ff. de inofficio. test. & l. precib. C. de imp. & aliis. & l. Lucius. de vulg. & pup. Bar. in d. l. 1. & vide docto. in l. humanitaris. C. de imp. & aliis. & vide tex. in c. si pater, de testa. in 6. quae est dispositio nouissima. Sed tacita pupillaris non excludit matrem pupilli, vt per docto. in l. fin. C. de institu. & substi. & in l. precibus. C. de imp. & aliis. & Bar. in d. l. 2. in 5. colum. Vbi ipse dicit esse verum in tacita pupillari substitute facta à iure, vt in d. l. iam hoc iure, quia nullo modo fuit expressa. Sed si nos loquimur de tacita pupillari specialiter, quae expressa est verbis generalibus, & illa, quae continetur in reciproca; vel alia, quae continetur in substitutione compendiosa: de his omnibus vi. Bar. in l. centurio. de vulg. & pup. & vide doct. in d. l. fin. de inst. & substi. C. & in d. l. precib. Et de substitutione pupillari partim tacita, partim expressa vide Bar. in d. l. 2. in 5. col.

Vnum tamen non tradas obliuioni, q. tacita pupillaris excludit matrem, quando probatur testatorē ita voluisse, vide tex. ad hoc & doct. in l. in testamento. C. de test. militis. Et est glo. commu. approbata in d. l. precibus, & de hoc in l. iam hoc iure.

Et de praesumpta voluntate testatoris constat aliquibus coniecturis, vt Bar. per exempla declarat in d. l. 2. in 8. col. Et mater defuncti substituta vulgariter pupillo ex tacita pupillari excludit matrē pupilli. de hoc videbis Bar. allegantem Doct. antiquos in d. l. 2. in 8. col.

Sed quando alius liberatur à patria potestate per ingressum religionis an extinguatur pupillaris substitutio, vide Bar. in d. l. 2. & ibi dicit an impuberi militi possit substitui pupillariter, & ibi dicit, q. si pupillaris substitutio euadescit per emancipationem, iura fideicommissi non remanent firma.

Sed substitutio pupillaris facta in testamento minus solemnī valet fauore liberorum, vt probatur in l. Iulianus, de acq. har. ff. l. haec consulti sumus. §. ex imperfecto. & ibi doct. C. de testa. sed hoc verū, si aliquis de liberis esset substitutus, vide Bar. de hoc in d. l. 2. vbi dicit, an valeat ratio tutoris in testamento imperfecto, de qua quaestione etiam videbis docto. in d. §. ex imperfecto. & videbis etiam in l. qui a patre. ff. de confirmat. tuto.

Et tacita pupillaris non excludit matrem, nisi quando alius filius testatoris esset substitutus, vel ex aliquibus praesumptionibus appareret, & de hoc videbis Bar. in l. Lucius, de vulg. & pup. & vide rau. de Castre in l. precibus. C. de imp. & aliis.

Sed queritur, quae est ratio, quare expressa pupillaris excludit matrem, & non tacita? Respondeo, quia in expressa pupillari certa est voluntas defuncti; quia dixit, si filius decesserit in pupillari aetate; Petrus sit haeres, unde ei statuitur, in l. 1. C. de sacrosanctis ecclesiis. in tacita pupillari non est expressa voluntas defuncti; & in dubio vocamus matrem potius, quam substitutum; quia in d. l. 2. & c. ff. de re. dub. l. quoties. ita O. Joffredus in d. l. precibus. Sed si mater repudiat hereditatem filii ab intestato, non veniunt alii venientes ab intestato, sed substitutus ex substitutione tacitae pupillaris, quae in vulgari continetur. Bar. in l. centurio in 1. col.

Aduerte tamen, q. si pater esset turpis persona, non potest pupillariter substituere; quia si ei nō committeretur administratio bonorū filii nientis, vt ff. C. de sen. pas. cl. ff. sol. mat. l. si cū dotem. §. eo autem tempore. multo magis cū ibi sit maius periculum, facit secundum Bar. in d. l. 1. vbi pupilli, edu. debeant, & l. utilitatem, de confirmando tutore. quod tenementi secundum Bar. ibi.

Exemplaris, vel exemplaris substitutio fieri potest à parentibus vtriusq. sexus in personis liberorū cuiuscunq. sexus furiosis, vel mente captis; & cū tali determinatione substitutio est faciendā, vt si quidem mente captus habeat descendentes ex se, illi omnes, vel quidam, vel vnus substituatur ei; si non habeat, substituatur ei fratres eius omnes, vel quidam, vel vnus: si nec eos habeat, substitui potest ei quilibet extraneus.

Et ideo dicitur exemplaris, quia fit ad exemplū pupillaris, vt cū dicit pater, si filius decedat in pupillari aetate, ille sit haeres, & ita hic dicit, si filius decedat antē, quam perueniat ad sanitatem mentis, vel cerebri, ille sit haeres: & sicut pupillaris expirat adueniente paupertate, & haec expirat adueniente sanitate, vel nato postea filio ex eo, vt l. ex facto. ff. de vulg. & pup. l. humanitaris. C. de imp. & aliis. In multis tamē diffinatio, illa enim fit pupillis tantū, haec maioribus. Item fit illa à patre, qui habet impuberē in potestate, vt diximus; haec autē fit à quolibet parente habeat, vel non habeat liberos in potestate. Ante legem, humanitatis, non poterat pater facere, nisi imperasset à principe, vt in d. l. ex facto. hodie potest sine alia imperatione, ac oritate l. humanitaris; & de materia istius legis videbis, repetitionem Bar. in d. l. ex facto. & videbis Bal. & Doct. in d. l. humanitaris.

Sed aduerte ad vnum mirabile secundum Paulum in d. l. humanitatis, quod cum tam mater, quam pater possit tali filio substitutionem facere, quod eadem persona poterit decedere cum pluribus testamentis validis, vt si pater in suo testamento eam faciat, & mater in suo; in tali casu substitutus à patre habebit legitimam à patre relictam; & substitutus à matre habebit bona matris; & cetera bona erunt communia inter institutos, ita dicunt, vt refert Paulus, fuisse disputatum simile in filio arrogato. l. si arrogator. ff. de adoptio.

Sed aduerte bene, q. compendiosa substitutio fieri potest à milite, ita. l. si filius meus quando cunq. decesserit, ille sit haeres; & haec sub tali compendio verborū continet expressam pupillarem; si filius decedat in pupillari aetate; si autem decedat pubes, verba directa illius substitutionis trahuntur ad fideicommissariam substitutionem, vt in l. precib. C. de imp. & aliis; quod mirabile est; cū aliis milites habeat priuilegiū substituendo directo puberi, licet iam extiterit haeres, vt C. de test. mil. l. in testamento. & ff. de test. mil. l. in fraudem. §. miles. & l. miles ita haeres. §. 1. sed forte fauore matris, quae erat in medio; directa trahitur ad fideicommissariam post pubertatem.

Quid si paganus faceret compendiosam substitutionem per verba superius dicta? certe si pupillus decedat in pupillari aetate, substitutus succedit iure directo, & mater impuberis repellitur omnino; si autē pupillus fiat pubes, & postea decedat, substitutus omnino repellitur, & venientes impuberi ab intestato succedunt in totum, vt ff. de vulg. & pup. l. verbis civilibus. & l. centurio.

Si autem testator ita substituit, si filius meus quando cunq. decesserit, illi substituo, hanc Doct. reputat fideicommissariam, quia verbū substitui, ad aptatur ad fideicommissum, vt l. generaliter. §. 1. C. de insti. & substi. & ibi vide Bal. & Paulum de Cast.

Si verò quis ita substituerit, si filius meus quando cunq. decesserit sine liberis, ille sit haeres, vel illi substituo, hic semper interpretatur fideicommissaria; quia talibus verbis non directa trahitur ad fideicommissaria conuenit & de iure, & de facto fieri nisi vera directa traheretur ad fideicommissaria, nullo tempore valet magis, quā in alia, quia & illud verbū, sine liberis, insiuit, & etiam in pupillari aetate substituerit per fideicommissum, quia tunc liberis habere non potest.

Et q. directa verba trahantur ad fideicommissaria, probatur. vt ff. ad Trebellianicam. & his casibus succedit mater, vel quilibet ab intestato haeres, & restituit bona detracta Falcidia. si verò quis ita dicat, si filius meus decesserit in pupillari aetate, vel postea, sine liberis, illi substituo, duae sunt substitutiones, pupillaris expressa, & fideicommissaria, propter distinctionē, & alternationem ipsorū, ad quae singula verbū, substituo, aptatur diuersis modis.

Aduerte nunc, quia substitutio compendiosa directis verbis facta inter tempora pubertatis trahitur ad bona patris, & filii; post tempora pubertatis valet quantum ad bona patris, & l. centurio. & ibi Bart. & ibi dicitur, q. in substitutione compendiosa post tempora pubertatis veniunt fructus. In l. centurio. Bart. trahit materiam substitutionis compendiosae factae à pagano, quae est utilior materia; & diuiditur in tres principales quaestiones, quando fuit facta per verba mere directae, ite quando est facta per verba mere obliquae, & quando per verba communia.

Bedicitur compendiosa substitutio illa, quae confertur post mortē infancuti; puta si, vel quando cunq. decesserit, & post aditam hereditatē; & ideo dicitur compendiosa; quia sub compendio verborū compenditur plura tempora; & est apta comprehendere plures species substitutionū directarū, pupillarem militarem, si fiat à milite pupillatē, vel exemplariam, & militarem, si fiat à mente captos; & etiam aliquando fideicommissaria, si fiat per verbū commune, licet aliquando non comprehendat, nisi vnā, puta pupillarem, vt in tali casu legis verbis civilibus. ff. de vulg. & pup.

Et compendiosa continet etiam vulgarem secundum communem opinionem; vt per rau. in d. l. verbis civilibus.

Ad euidenciam istius materiae praefero, quod quaedam sunt verba, & illa sunt, quae sonant, vt quis capiat de manu alterius, & sic factum alterius, quasi testantis requiritur l. coheredi. §. cum filia. ff. de vulg. & pupil. & quasi per totum titulum, ad Trebellianum, & l. fundi Trebatiani, de vulg. & leg.

Quaedam sunt verba communia, vt ea, quae possunt habere vtranque significationem, vel quod quis de manu sua accipiat, vel de manu alterius, vt ponit gloss. in l. centurio, de vulg. & pup. Et verbū substituo non est verbū directū, sicut instituo, quia est verbū magis generale, quia quocūq. modo quo sit in alterius loco ponatur, dicitur substitutus. Praemitteo etiā, q. verbum perueniat, est directum, vt in l. §. peruenisse, de her. vt ndira. & l. haeres dei mei, ad Treb. & Innō. in c. Raynatus, de testa. & Bar. dicit in l. centurio, q. fit commune, quia in obliquo, & directo reperitur. Et verbū, pertinet, est verbū commune, vt per Bar. ibi. & verbū habeat, est verbum commune; & verbū remaneat, est commune. Item verbum, Redeat Bar. ibi. & verbū, succedat, est verbum commune. & verbū reuertatur, est commune. & verbū deuoluatur, est commune, omnia ista sunt verba. Bar. in l. centurio. Item verbum, accersat, est directum, ut in d. quārit de verbo moriatur, & dicitur, sit commune.

Et vt melius intelligatur materia substitutionū; antequā venturam ad substitutionem breuiloquā, seu reciprocam, dicemus aliqua, vt comprehendamus omnia, quae per doctores antiquos, & modernos traduntur; vt possumus merito dicere;

Arbor, & immensas præbens spatibus umbras,
Eunulsa est, nostrum nunc sita sola.

Et primum est, quod testamenti duo dicuntur gradus esse; primus dicitur institutio, siue vnus sit institutus, siue plures sint instituti. Secundus gradus testamenti dicitur substitutio, siue sit vnus substitutus, siue plures.

Item ad euidentiam notabis, quod in substitutione plures sunt casus; sed substitutionum alia obliqua, seu fideicommissaria; item directa, alia directa, alia vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris, alia compendiosa, alia breuiloqua, siue reciproca, alia compendiosa, vt iam diximus; sed nunc per modum summarij omnia colligemus.

Obliqua substitutio est, quando substitutus succedit testatori non directo, sed alia persona mediante, vt si Petrus instituit hæredem, & rogat re, vt restituas mihi hæreditatem; succedo Petro, siue tu spõ te adeas, siue non, quia iudex cogit te adire; unde succedo Petro mediante re qua fideicommissarius nõ est hæres, sed loco heredis habetur, vt insti. de fideicommissa. hæredita. §. substituta.

Directa substitutio est, cum substitutus succedit testatori nulla persona mediante, vt instituo Petrum hæredem, & si non erit hæres, Hector sit hæres; si non erit hæres Petrus, directo Hector succedit, vt insti. de vulg. & pupill.

Circa obliquam substitutionem, quam fideicommissariam nuncupamus, dico; aut quis instituitur eo; rogatur restituere pure, vel in diem, vel sub conditione, aut quicquid supererit tempore mortis sue. In primo casu, scilicet cum quis rogatur restituere pure, vel in diem, id est vtque ad annum, vel sub conditione, puta si Petrus venerit ex Hispania; si sponte adijt, restituet dodrantem, & quartam sibi retinet, si paganus erat testator, vt ff. ad Trebel. l. 1. Si miles erat testator, hæres totum restituet, vt in d. l. 1.

Is, qui non vult adire, cogitur adire, a iudice, & tunc totum restituit; vt in dicta l. 1. §. quia. & l. ff. de ad. §. temp. §. i. temp. §. i. Si autem rogatur restituere quicquid supererit tempore mortis sue, quadrantem restituit, dodrantem sibi retinet, vt C. ad Trebel. Sed si tempore mortis sue ultra precesserit, restituit, vt ff. ad Trebel. l. Titius. Si autem substitutio est directa, iterum distinguamus; vt supra, quia substitutionum directa sunt alia vulgaris, alia exemplaris, alia breuiloqua, siue reciproca, alia compendiosa.

De ista vulgari iam diximus, sed vt melius memorie commendetur, dico, quod dicitur vulgaris, quia potest fieri quilibet de vulgo, & a quolibet, quia habet testamenti factionem; nam quidam sunt qui non possunt facere testamentum, vt ff. de testa. l. 2. & cuiuslibet potest fieri, & quilibet potest facere, habet in potestate, vt non sit extraneus, vel non, vt instituo hæredem Petrum, & si non erit hæres, talis sit hæres, vt C. de hære. insti. l. cum proponas.

Ista subdiuiditur, quia alia est expressa, alia tacita; expressa, que fit verbis negatiuis, vt Petrum instituo mihi hæredem, si non erit mihi hæres, ille sit hæres, vt instituo de vulg. & pupill. in princ. vt diximus. De tacita vulgari pono tale exemplum, in pupillari expressa continetur tacita vulgaris, verbi gratia filii mei impuberem instituo hæredem, si decesserit in pupillari ætate, Petrus sit hæres intelligitur tacita vulgaris; vel si non erit hæres, ille sit hæres, vt ff. de vulg. & pup. sub. l. Nam hoc iure possimus ponere alia exemplum, si ta clara, vt si dicit testator, quisquis erit mihi hæres, sit hæres filio meo; at si aperte dicat, sit hæres filio meo, si moriatur, vel si non erit hæres, sit hæres ei, vt ff. de vulg. & pup. l. qui liberis.

Item si testator instituit primo Petrum hæredem, & dixit; Franciscus Petri hæres esto vt C. de hære. insti. l. si. Item est exemplum de tacita vulgari, cum testator dicit; Petrus Hector, si vtique eorum viuet, hæres mihi sunt. hoc est dicere, si ambo viuunt tempore mortis mee, siue mihi hæredes; si alter tantum viuet, ille sit hæres, vt ff. de hære. insti. l. Titius, & Scius, vbi dicunt, si instituo duos hæredes hoc modo, vter eorum viuat, & ambo viuant, ambo sunt instituti; sed si alter tantum viuat, ille solus est institutus in parte, & in parte mortui, tenetur substitutus.

Et nota, quod ista vulgaris, siue expressa, siue tacita, excludit matrem, si instituitur filium hæredem, & substituit ei vulgariter expressè, vel tacite, quia vocatur substitutus, vt in l. precibus, & dicit supra late de hoc.

Et effectus substitutionis vulgaris est, quia substitutus succedit directo, unde si dicat testator; Petrus instituo mihi hæredem, si non erit hæres, Franciscus sit hæres, si Petrus erit hæres, Franciscus succedit directo, vt instituo de vulg. & pupill. §. singulis sibi, quo casu, & c. Et veniunt (vt dixi) in hac substitutione bona patris tantum testatoris, non hæredis, & hoc si extraneus sit substitutus, si autem substituti sunt de institutis, tunc vocatur pro ea parte, qua instituti sunt; si autem substituti sunt omnibus proprijs, tunc vocatur vtiliter, vt ff. de vulg. & pupill. l. qui liberis, & ad Treb. l. nudaquam, & l. quoties.

Et ista expirat (vt dixi) adita hæreditate, & extraneus hæres dicitur in ista materia ille, qui non est in potestate testatoris. Docto. in l. vna. C. de reyxoriz actio. §. accidit. Insti. de hære. qual. differenzia §. non dixi, & expirat substitutio vulgaris adita hæreditate, quia; ex quo fit ita; si Petrus non erit hæres, Franciscus sit hæres, si Petrus erit hæres, Franciscus non erit hæres, vt in l. post aditam. C. de impu. & alijs.

Fallit in duobus casibus, si Petrus adiuit, & monitus à iudice, vt impleat voluntatem defuncti, & nõ impleuit, vocatur tunc substitutus, vt in auct. de hære. & Falc. §. si nõ nulla, & §. si nõ institutio. colla. 1. uer sicu. quod est verius, secundum doct. ibi, Vocatur ex benignitate legis, ideo quia institutus est indignus, quia voluntatem defuncti non impleuit infra annu, monitus à iudice. Sed si testator expressè iussit, nõ est necessaria monitio iudicis, vt in Auct. de nuptiis. §. disponat testator, & erit lex. colla. 4. & in l. 1. C. de saerosan. & eccle.

Item fallit in alio casu; si testator instituit minorem, sed minor adiuit, expirat vulgaris substitutio; sed si restituitur minor contra aditionem, vocatur substitutus. l. sed si sine. §. sed quod Papinianus. ff. de minor. nisi dixisses, quod ibi non videtur adesse minor; quia non videtur possessionem adeptus is, qui ita natus est, vt eam retinere non possit, vt ff. de acqui. possessio. l. non videtur vel ita vocatur substitutus ex vi restitutionis.

Restat vt dicamus de pupillari, licet de illa iam late diximus; nunc de illa breuiter substantiã colligamus. Dicitur pupillaris substitutio illa, que fit filio impuberi masculo, vel femine in potestate existenti, & non alii, vt ff. de vul. & pu. l. morib. in prin. & potest facere pater, nõ mater, quia non habet filius in potestate, vt in d. l. moribus, & aus, vel pro ausu patris, qui habet in potestate.

Ista substitutio pupillaris subdiuiditur, quia alia expressa, alia tacita; expressa pupillaris fit his verbis; filium meum pupillu instituo mihi hæredem, & si decesserit in pupillari ætate, Petrus sit hæres meus. Et ista excludit matrem pupilli, quia hoc voluit testator, cui parendum est, & ita loquitur lex. precibus. C. de impu. & alijs. de substitutione facta in secundu casum, vt insti. de vulg. & pup. sub. §. liberis. Tacita pupillaris est si testator dicat; filium meum impuberem instituo hæredem; & si non erit hæres, Petrus sit hæres, vel si decesserit in pupillari ætate ista substitutio omnes excludit excepta matre, vt in l. f. C. de insti. & sub. l. i. am dixi.

Et ista pupillaris, siue expressa, siue tacita fit expirat adueniente pubertate, vt ff. de vulg. & pupill. sub. l. in pupillari.

Item expirat si patri testamentum rumpitur per querelam in totum; si pro parte, remanet pro parte, vt ff. de inof. test. l. Papin. §. sed nec impuberis.

Item rumpitur in alio casu, vt ff. de vulg. & pup. l. si pater filius; sed si rumpitur per cõtratab. vt l. ex duo bus, & l. etiam si contratabulas. eo. ti. & rationem iam dixi superius.

Item expirat capitis diminutione, siue media, siue maxima; si pupillus deportatur, vel datur in arrogatione, expirat substitutio. Sed hoc casu, si cum datur in arrogationem, cauet arrogator restituere bona substitutis, vt ff. de adopt. cum l. seq.

Effectus substitutionis pupillaris est iste; quia substitutus pupillariter habet ex vi substitutionis omnia bona impuberis, quarta debita iure nature non detrahitur, quia est prouiso, non autem onus, vel grauamẽ, vt insti. de vul. & pup. in prin. & de inof. test. l. ex tribus. §. ex liberis. vnde dicitur qd duo sunt testamẽta, scilicet patris, & filii, licet solus pater ordinauerit, vt insti. de vul. & pup. §. igitur, & ff. de vulg. & pup. l. moribus, §. prius; sed fallit in arrogato. l. sed si plures. §. in arrogato. eo. ti. & regulariter non licet substituto adire bona pro parte, & pro parte non, vt C. de iure deliberan. l. quidam.

Est alia substitutio exemplaris, vt iam diximus; sed vt melius memorie commendetur, aliqua summa tim dicemus. Exemplaris substitutio fuit introducta ad exemplũ pupillaris, quia sicut pupillaris est ad provisionem impuberis, quia pater fecit ei testamentũ, ita pro furioso, & habet fieri hoc modo; dicit testator; filium furiosum instituo, & si decesserit in furore, Petrus sit hæres vt ff. de vulg. lex factio. & l. humanitatis. C. de impu. & alijs, differt à pupillari, vt dixi, quia sicut pupillaris expirat adueniente pubertate, ita exemplaris expirat desinente furore, vt in d. l. ex factio. & in d. l. humanitatis. Differt etiã, quia pupillarem facit solus parens, qui habet in potestate; exemplariã facit omnis parens, siue habeat in potestate, siue non, vt in d. l. humanitatis. Itẽ differt, quia parens, qui facit exemplariã, si filius furiosus habet liberos, debet ei illos liberos substituere; si habet fratres, tunc fratres; si non habeat filios, vel fratres, extraneos substituit; vt in d. l. humanitatis. hæc sufficiunt.

Est & alia substitutio, que dicitur compendiosa, quia fit cõ compendio verborũ, vt filium meum instituo mihi hæredem; & quandoquẽ decesserit, ille sit hæres, vt in l. precibus. C. de impu. & alijs. Et de ista substitutione aliqua superius dixi, & nunc de nouo dico, qd diligenter aduertatis virtutem verborũ; quia ista subtilitates (vt dicunt doct.) fuerunt introducte per errorem tabellionũ. Et vos dicitis ita, qd si fit institutio his verbis; filium meũ instituo, & quandoquẽ decesserit, Petrus sit hæres; si sit à milite, cõtinet in se vulgarem, siue ante aditam hæreditatem, siue post; & continet in se expressam pupillarem, si decesserit in pupillari ætate; & si decesserit post pubertatẽ, continet etiã fideicommissariam; & habet itum effectũ, si filius non est hæres, vocatur substitutus, matre exclusã; si est hæres, decessit in pupillari ætate, sicut expressa, excludit matrem, ita est substitutio, vt iam dixi & est tex. ad literam in d. l. precibus. C. de impu. & alijs. Si decessit pubes factus, vocatur mater ab intestato, sed restituit ex causa fideicommissi, deducta quarta debita iure nature, & deductis bonis filii, que habebat tempore mortis patris; deductis etiam bonis post mortem patris que sitis; vt d. l. precibus.

Si autem paganus facit dictam substitutionem, & vtitur prædictis verbis; si moriatur ante aditam hæredita-

reditatem, siue in pupillari etate, vocatur substitutus; sed post aditam hereditatem vocatur succedens ab intestato, exclusis substitutis; quia non potest paganus facere directam substitutionem post aditam hereditatem; sed fauore matris trahitur ad fideicommissum, vt ff. de vulg. & pupill. l. centurio. & in verbis ciuilibus.

Si autem compendiosa fiat his verbis, Filium meum instituo, & quando cunque decesserit illum substituo: hoc casu itam interpretatur fideicommissariam; vnde si decedit in pupillari etate, vel postea, vocatur succedentes ab intestato, de tracta quarta; sed testitunt substitutis, vt ff. de vulg. & pupilla. l. coheredi. §. cum filia; nam verbum substituo ad fideicommissum trahitur, vt C. de institu. & substitutis. l. generaliter. §. cum autem. nam in dubijs, in benigniore partem interpretatur, vt ff. de rebus dub. l. quoties. & hac est benignior pars, secundum Doct. vt vocentur venientes ab intestato, & restituant substitutis. Sed si fiat his verbis, Filium meum instituo heredem, & quando cunque sine liberis decesserit, reus sit heres, vel Petrum substituo: & hanc interpretatur fideicommissariam, quia verisimile est, quod pater post pupillarem etatem voluerit substituere: quia non potest impubes habere filium in pupillari etate, nisi miraculose. Itaque verba directa trahuntur ad fideicommissum, vt ff. de lega. 3. l. cum quis. §. nuptura.

Si substitutio fiat his verbis: quando cunque in pupillari etate decesserit, vel postea, Petrus sit heres, interpretatur duas esse factas, vnam pupillarem, & vnam fideicommissariam, vnde si decedit in pupillari etate, vocatur substitutus; si post, succedit mater eius, sed restituitur ex causa fideicommissi, vt in d. l. Centurio, & in d. l. his verbis. veruntamen quia iuris periti non semper sunt tabellionibus. Doctores docent tabelliones talem practicam, vt ipsi dicunt, cum scribunt testamentum, filium meum Petrum mihi instituo heredem, & ei substituo vulgariter & pupillariter, & compendiose, & per fideicommissum.

Es nota, q. in dubio verbum, substituo, trahitur ad fideicommissum; & hac sufficiant. Et addetis ad ea que superius dixi de substitutione compendiosa.

Item est alia substitutio, que dicitur breuiloqua, siue reciproca; & ista habet fieri. cu testator duos filios impuberes habet in potestate, & ita dicit, vos instituo mihi heredes, & vos inuicem substituo, vt ff. de vul. & pupill. l. i. & l. Lucius. Et dicitur breuiloqua, quia breuioribus verbis fieri potest.

Sed in ista substitutione aduertite, quia distinguitur; aut instituit eos qui non sunt in potestate, vt sunt puberes; quia instituit puberes, & dixit, vos inuicem substituo, & ista continet duas vulgares in personam cuiuslibet, vt in d. l. iam hoc iure, in principio. Nam dum dicit, vos inuicem substituo, intelligitur facta pro virilibus partibus, quibus erant instituti; nisi apparet aliam esse voluntatem defuncti, vt in duobus casibus notatur in l. i. C. de impu. & alijs. & l. turpia. ff. de leg. 1. Sed si instituantur duo filii, si ambo sunt impuberes, idem est, vt ff. de vulg. & pupill. l. i. in pupillari. Si autem vnus est pubes, & alter impubes: hac continet duas vulgares. Ratione autem inaequalitatis non continet pupillares, quia non potest substitui puberi pupillariter, vt in l. hereditatem. C. de impub. & alijs. Vnde consilium est in hoc casu secundum Doct. si aliquis habet filium puberem, & impuberem, & vult puberem in omni casu vocari, q. dicat, filios meos instituo; si impubes non erit heres, vel erit, sed si decesserit in pupillari etate, pubes sit heres; si pubes non erit heres, impubes sit heres. Vnde in persona vnus continet vulgarem tantum, vt per Doct. in l. in testamento. C. de test. militis, & in l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupill. Si autem ambo sunt impuberes, & testator dicat; vos instituo, & vos inuicem substituo; hic dicemus secundum Doct. quod continet duas vulgares expressas, & duas pupillares expressas, vt in l. Lucius. de vulg. & pupill. ff. vel secundum Doct. si instituantur duo impuberes, & inuicem substituantur, continet duas vulgares tacitas, & duas pupillares; nec potest dici de vna magis, quam de alia; vnde si alter decedit in pupillari etate, vocabitur superstes, exclusa matre, vt in d. l. Lucius.

Et ad euentiam debetis scire secundum Bal. in d. l. Lucius, q. hac substitutio no est substitutio de per se, sed est quada adiectio substitutionis; na ista substitutio continet vulgares, & pupillares, & exemplarias, vt per Bar. ibi vidistis superius, & sic est nomen accidentale no substantiale, & ista substitutio in textu vocatur reciproca, vt l. ia hoc iure. de vulg. & pu. sed per Doct. vocatur breuiloqua, vt videtur in d. l. Lucius, & in l. precib. C. de imp. & alijs. & inst. de vulg. & pu. in glo. magna.

Et dico, q. vocatur reciproca, quasi repetita; quia de vno in aliu repetitur; dicitur breuiloqua: quia breuius verbis fit, vt notatur in glo. in d. l. Lucius. Et dico, vt iam dixi, q. hac substitutio fit per hac verba; vos inuicem substituo, vt probatur in d. l. Lucius, & in d. l. ia hoc iure, & l. hereditatem. C. de imp. & alijs, & in l. te stamento. C. de test. mil. It. fit his verbis secundum Bar. vter eorum viuat. Item fit per hac verba; Vos inuicem substituo, vel inuicem instituti, & substituti sunt. It. fit per verbu, Veniat, seu perueniat, vt vos instituo heredes meos, & si quis eoru decesserit, volo bona mea ad aliu deuenire, seu peruenire. Sed Gul. & Ray. secundum Bar. dicunt hanc esse fideicommissariam.

Sed nota regulam; illa dicitur breuiloqua, seu reciproca, quando cunque in vna conceptione verborum plures hinc in de instituantur, & substituantur, vt ex supra dictis patet. Et multa alia ponit Bar. in d. l. Lucius, vbi videbis.

Et de substitutione breuiloqua duobus impuberibus facta an expiret pupillaris, quo ad vnu, si primo facta

factus est pubes, vide Paulum in d. l. Lucius. Et nota, quod filius naturalis, licet existente filio legitimo, non possit institui, nisi in vnica, potest tamen vulgariter substitui legitimo, & naturali in totum, sed non spurio. de hoc vide Pau. de Ca. in d. l. lib. Lucius. vbi dicitur, q. datio substituti vulgaris, v. etiam coheredis non impedit transmissionem hereditatis, quae fit ratione iuratis. ibi videbis, quia reprehendit Bar. in isto puncto.

Et pro complemento substitutionum dico, quod in materia substitutionis vulgaris Barro: in l. prima. ff. de vulg. & pupillari, facit solemnem repetitionem: & de materia pupillaris in l. moribus. eod. titu. & de materia substitutionis exemplaris in l. ex facto, eodem tit. & de materia substitutionis compendiose in l. Centurio. eod. titu. & de materia substitutionis breuiloqua, siue reciproca in l. Lucius. eod. titu.

Et aduerte, quod in secundo volumine tractatum in fol. 119. inuenio tractatum Bald. in materia substitutionum, & in eodem volumine fol. 140. inuenio tractatum Lanceloti Polyti, & in eodem volumine fol. 178. inuenio tractatum Vdalrici Tafij & in eodem volu. fol. 191. inuenio tractatum substitutionum Antonij Fumef, & vide Ripam in repetitione l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebellianum, & vide eundem in l. i. & in l. moribus; & in l. Centurio. in l. ex facto; & in l. Lucius. ff. de vulgari, & pupillari.

Sed semper memoria commendabis, q. in testamentis plenius voluntates testium interpretatur, vt in l. in testamentis ff. de reg. in idem dicitur in c. cum dilecti. de donatio. Nam agitur de interesse publico, q. testamenta habeant locum l. vel negare. ff. quemadmo. testa. ap. Callus. §. q. si isse de libe. & posthu. Et quando agitur de interesse publico lata interpretatio fieri debet. l. a. §. exere. tit. vbi Bar. ff. de his qui noc. infam. l. quemadmodum, & ibi Bar. de agrico. & censu. l. i. i. deo in fauorem testamenti iudicari debet. l. i. §. pars. ff. de in offi. testa. c. si de re iudic. c. de amplex. n. de equo. p. m. d. l. i. §. i. §. i.

Et nota, q. parum & Doct. & in d. c. cum dilecti dicunt per illum tex. q. in cotrahibus fit plena interpretatio; in vltimis voluntatibus plenior, in donationibus, vel beneficio plenissima; & ideo licet lex dicat, q. legatum est quedam donatio a testatore facta, non fortitur per omnia natura donationis, quod bene nota.

Et quod dixi, q. in beneficio. fit plenissima interpretatio, dicitur per Bar. in sua solemni distinctione in l. beneficium. ff. de consti. princ.

Et aduerte, quod dicitur in d. c. cum dilecti, quod euidenter dicitur fieri, q. fit per verisimiles coniecturas; & vntrem instituens plures comprehendit. l. qui filius. §. i. de leg. & ibi Doct. & vide Fede. de Senis, consti. 47.

Sed aduerte, q. fauorabilior interpretatio fit in testamentis, quam in legatis, vt notatur per gloss. in l. si plures. ff. de conditio. institu. sed Barto. in l. cum auus. ff. de conditio. & demonstratio. Videtur legem istam intelligere respectu institutionis; quia institutio est caput testamenti. §. ante heredis. Instituta de lega.

Et ista regula secundum Decium non videtur habere locum in legatis, quae stricte debent interpretari. l. nummis. de lega. 3. l. apud Iulianum. §. seio, de lega. 1. & non obstat tex. in l. Titia. textores, de lega. 1. vbi videbis per Doct. & per Decium in d. l. in testamentis. Sed legatarius capit a manu heredis possessionem rei legatae, vt in l. i. §. rectius. C. comm. de leg. & subtrahens re legatae per heredem apprehensam perdit illam, vt in l. non dubium. C. de leg. & si ante aditam hereditatem datur heredi remedium. l. 1. C. quorum lega. Et remedia quae dantur legatario vide in d. l. 1. C. commun. de lega. Sed & quod diximus est verum, nisi legatarius acceperit rem legatae ex permissione expressa testatoris, vt ff. de lega. 3. l. Titio cum testamento. §. 1. Vel etiam tacita, quia fecit legatarium executorem sui testamenti; nam tunc sibi ipsi potest soluere, vt in l. fistulas. ff. de contrahend. emptio. & vide Salicet. & docto. in d. l. non dubium. & vide Iasonem, vbi multa vtilia dicit, & praecipue, quod fallit in eo, cui relicti sunt fructus annui certi fundi; nam licet heres teneatur facere coli, & seminari fundum, non autem legatarius, vt est text. singu. in l. fundi Trebatiani. ff. de usufructu legato, tamen si heres negligeret, potest legatarius propria auctoritate capere possessionem talis fundi, ita etiam notat Bald. in l. vna. §. excepto. C. de cad. tollen.

Et testator potest dare licentiam in testamento tutori, quod possit administrare propria auctoritate absque hoc, quod decernatur per iudicem. Et nota, quod in testamento filii appellatione in iis, quae fauoris sunt, & nepotes, & omnes liberi intelliguntur. l. filii appellatione. §. sed & Papyrius. ff. de verbor. signification. Itaque de legatario dicit, quod non potest propria auctoritate occupare legatum, vt dixi l. prima. §. primo. & ibi docto. ff. quorum lega. & in l. 1. C. eod. titu. & ibi Barto. & Bald. & alii. Bar. in l. exat. ff. quod me. cau. alijs priuatur legato, vt dixi. per text. in l. non dubium. C. de legat. nisi heres fuerit iustus non molestat legatarium in possessione rei legatae. Angel. singulariter in l. eius rei. ff. de rei vendication.

Sed vxor propria auctoritate potest occupare legatum sibi factum a viro, quando non imminet Falcidia. ita Bal. in l. i. ad finem. C. quo. lega.

Item aduerte, quod si testator legauit domum, & dixit, libere; videtur velle, quod capiat de manu sua facta

non per alium. ita Barto. notanter in l. precibus. C. de impube. & alijs. i. colum. Et legatarius debet miteri in possessionem bonorum legatorum pro rata sibi legata. gloss. notabilis in l. r. in fine. C. cominu. delega.

Sed legatarius fundi non potest petere sibi tradi instrumentum emptionis, sed sibi cauere de eo sibi praestando, quando opus fuerit. Bar. in l. questum. §. Papinianus de fundo instr. & notatur in instru. menta. C. de fideicommissis. quia interest heredis retinere instrumenta & non obstat text. in d. §. Papinia. nus. Vbi omnino vide Bar.

Et sic remanet expedita materia nostre legis; & bene procedit comparatiue ad contractus, quia plenior sit interpretatio in testamentis, quam in contractibus, vt in d. d. cap. cum dilecti, de donatio. Et si feci testamentum, & dixi, si contingat me facere aliud testamentum, volo illud non valere, nisi sibi dem continetur; arma, virumq; &c. postea facio illud testamentum, debes dicere non obstanti alio testamento, in quo continetur verba derogatoria huius testamenti; & sufficit Pau. in l. si mihi, & tibi. §. si de leg. 1.

Sed non debemus tacite fidei accommodare in fraude legis. Tacite quis in fraude legis dicitur fidem commodare, quando nec in testamentis, neque in codicillis rogatur aperte, & clare, sed domestica cautione, & chirographo ad praestandum relicto ei, qui capere non potest si autem in testamento rogatur, obicitur, vel ambiguit, similiter videtur tacite rogatus, qui ergo patet fidem suam accommodat, non punitur; & ita preualet. quod palam factum est, vt ff. de iure fidei. non intelligitur. §. i. primo resp. so. & §. tacite autem, & in fraude. ff. eodem vbi dicit Bar. aut relinquere non capaci palam, & tunc relicto non valet, quantum ad ipsum non capax, sed remanet apud eum, a quo relinquuntur, nec enim debet pati penam ex eo, quod ipse non delinquit; sed quando delinquitur clam, & assumpsit ipse tacitam fidem de restituendo non capaci, cum delinquit, & facit fraudem, ideo meretur penam, quia applicabitur fisco. Ita Bar.

Et notabis in materia testamentorum, quod testamentum est actus iudicialis ideo pro parte valere non potest, vt not. Cy. in l. sup. in f. C. qui testa. fac. post. Bald. in l. si is, qui. ff. de testa. Bar. in l. fideicommissa. §. 1. ff. de lega. 3. & vide Soci. in regulis suis, in regula 400. ponentem plures fallentias, ad l. ius nostrum. ff. de regul. iur. & propter d. ius nostrum, ius accrescendi introducum fuit; ideo aliqua breuitate de materia iuris accrescendi dicemus.

Pro intelligentia intelligendum est, quae fuerit ratio; quaeve causa inducitur iuris accrescendi; & secundum glo. si ferus communis ab extero. ff. de acquir. hære. fuit causa, ne quis pro parte testatus, & pro parte intestatus, vel aliter, hoc enim ius nostrum non patitur, vt in l. nostra. quamuis Alexan. & Iaf. vt ipse refert in l. re conuicti, de leg. 3. & Soc. in l. si mihi, & tibi. ff. de lega. 1. hanc rationem aliquibus medijs improbare conentur; nihilominus Olof. Bar. Roma. Deci. & fere omnes moderni communiter approbant istam rationem; neque ab illa recedendum est, de quo vide Ruynd. d. l. si mihi, & tibi, in vltima colum. & vide Deci. in l. 1. C. quando non peten. par. pet. ac. que dicta sunt in pagano, quod d. ius accrescendi principaliter ex legis dispositione veniat, habet etiam locum in milite; nisi de illi contraria appareat voluntate; vt per Cagnol. in repet. l. 1. C. quando non peten. part. & tibi dicit, quod iuris accrescendi locus est in successione ab intest. hinc est, quod cessante voluntate testatoris, vt quia prohibuit ius accrescendi in legatis, & fideicom. cessat ipsum ius accrescendi; lex enim sequitur voluntatem defuncti, quemadmodum venator leporem. Bal. in l. pen. C. de necess. fer. in sti. & legislator dixit Auc. in de nup. col. 4. disponat testator, & erit lex.

Et de natura coniunctorum debes scire, quod triplex est coniunctio, vt no. gl. in l. 1. §. si. de v. sus. accresc. si verbalis tantum, vt dico lego fundum Titio; & sempronio aequis portionibus; nam ex eo, quod vna, & eadē oratione lego ambo, dicuntur verbis communibus iuncti. l. plan. §. si coniunctim, de leg. 1. quia portiones cuiuslibet sunt relictae; & portio relicta vni, non est alteri relicta, & inter istos dicitur habere locum ius accrescendi, si portio vnus deficiat, vel repudiatione, vel morte; quia moriatur ante diem legati cedentem, & coniunctus dicitur habere portionem illius, & sic dicitur eam lucrari ab illo. Itaque qui venit per ius accrescendi ad portionem coniuncti deficientem, dicitur venire ad lucrum, & non debet reculare onus; & hoc in coniunctis verbo tantum.

Secundò dicuntur coniuncti re tantum, qui appellantur disuncti in l. vna, de cad. tol. C. si autē disunctim, vt si legatur duobus eadem res in diuersis portionibus, puta lego Petro fundum Albanū, postea dico, & eundem fundum lego Francisco. l. si Fortidianū. C. de lega. Et inter istos non dicitur esse ius accrescendi, sed ius non decrescendi; quia cuiuslibet fuit legata res tota, licet concursu faciant sibi partes, si ergo deficiat legatum in personā vnus, alter nihil dicitur lucrari ex persona illius, sed iure suo totum fundum retinet, non sibi facta diminutio ne per coniunctum, in cuius persona legatum deficit, & merito non tenetur ad onus, illi iniunctum, quia in coniunctis re tantum non transit dominium rei legatæ ipso iure in quem liber, sed est in suspensio quousque; aliquis ipsorum proueniat, & tunc transit illum solū, & si concurrent in petendo tunc scinditur dominium, ita Pau. de Ca. in l. vna, de cad. tol. in §. his ita, & in §. si autē, ita Ange. ante pau. in d. §. si autem. Si vnus ex disunctis petit totum, alter postea veniens auferit ab eo partem. l. plan. §. si coniunctim, ff. de leg. 1.

Sed aduerte, quod tria requiruntur ad hoc, vt portio deficientis accrescat cum onere, scilicet quod sint coniuncti verbis, item quod portio deficientis sit caduca, vel in causa caduci, secus si pro non scripta. Item quod onus non sit nominatim iniunctum ei, cuius portio deficit, sed omnibus. Pau. & Doct. in d. §. si autem disunctim. Si tamen illud onus fuisset iniunctum, vt etque simul teneretur totū subire. l. si duobus §. 1. de leg. 1. vbi heres nihil habebat ex persona illius, qui fuerat secum grauatus, & tamē ad totum onus tenetur, quia simul fuerat eis iniunctum.

Et vnum non tradamus obliuioni, quod no. Pau. in d. §. si autem, quod non debemus extendere verba legis, vel statuti, vel testatoris, si facile fuit conditori exprimere, & non expressit. Tertio dicitur coniunctio re, & verbis, vt si in eadem oratione relinquatur duobus fundus, vel domus sine illis verbis, aequis portionibus; nam cuiuslibet videtur in totum legatus fundus de virtute verborum; postquam testator portiones non distribuit, & inter istos non habet locum ius accrescendi; nam coniunctus propter conditionem verbalem, non propter realem tenetur ad onus iniunctum illi, in cuius persona legatum deficit, vt notatur in d. §. si autem. Iste autem coniunctiones possunt fieri tam in institutionibus heredum, quam in legatis, & in institutionibus coniunctio non est illa quae habeat inducere ius accrescendi; quoniam in heredibus, & inter omnes disunctos locum habet ius accrescendi, ne testator decedat pro parte testatus; & pro parte intestatus, vt in l. nostra, & in §. his ita. l. vnicæ. C. de cadu. tollend. & in l. si feruus communis. ff. de acq. hære.

Item facit, vt si deficiat portio vnus ex coniunctis potius accrescat coniuncto, quam disuncto; sed portio disuncti accrescit omnibus. In legatis verò coniunctio inducit ius accrescendi, quia inter omnes disunctos non habet locum. Proculo de legat. 2. etiam si essent coniuncti coniunctione legali, quae tantum ad hoc non attenditur, sed attenditur coniunctio testatoris, ideo dicitur ibi Pau. in d. §. his ita; quod portio vnus ex heredibus deficientis cohæredibus etiam inuitis accrescit pro hereditarijs portionibus, siue omnes sint coniuncti, siue disuncti, sed si quidam coniuncti, quidam disuncti, portio coniuncti accrescit coniuncto, sed portio disuncti accrescit omnibus cum onere; & sic portio deficientis sit pro non scripta, hæc omnia dicuntur per tex. & Doc. in d. §. his ita. Itaque colligemus tres differentias inter hereditatem, & legatam, primò, quia portio hereditatis deficientis accrescit etiam cohæredi, etiam omnino disuncto, vt in d. §. his ita, secus in legatis; vt per Doct. in d. Proculo de leg. 2. quae principaliter ad hoc allegatur.

Secundò, quod accrescit cum onere etiam si sit non scripta; secus in legato, vt in §. in primo. l. vnicæ. C. de caducis tollend. vbi dicunt Doct. portio hereditatis pro non scripta accrescit alijs coniunctis, vel disunctis cum onere; sed in legato pro non scripto Ratio diuersitatis est, quia onus iniunctum hæredi videtur potius iniunctum hereditati, quam personæ, sed hereditas extat, licet persona non extet. Sed onus iniunctum legatario censetur potius iniunctum personæ, quam ipsi legato, vel rei legatæ. Et istam rationem allegant Doct. ex §. sed vt manifestetur in d. l. vnicæ. in differentia, quam facit inter onus iniunctum hæredibus, vel legatarijs; & si vni nominatim onus iniunctum fuit, etiam transit cohæredi, vt per Pau. in §. in primo. d. l. vnicæ, de caducis tollend. Sed inter legatarium, & fideicommissarium non est locus iuri accrescendi; quia si legatarius rogatus est de restituendo partem, & ipse totum repudiat, portio sua non transit in fideicommissarium, sed remanet penes hæredem. text. nota. in l. Imperator. ff. de legat. 2. & vide ibi Pau.

Et qualiter inter legatarios sit coniunctio realis, & disunctio verbalis, dic, quod quando sunt duo testamenta, scilicet patris, & filij tunc inter collegatarios istorum testamentorum est coniunctio realis, licet non verbalis, & inter eos est ius non decrescendi, per tex. in l. plan. §. si coniunctim, ff. de legat. Sed si eadem res legatur duobus in testamentis diuersorum, non dicuntur coniuncti, nec faciunt inter se partes; imò quilibet potest petere in solidum, & vnus consequitur re, alter extimationem, nec inter eos est ius accrescendi, vt per Doc. in d. §. si coniunctim, & ibi dicit Pau. quid, si legatur Petro & seruo proprio si ne libertate, an legatum valeat? & dic, quando vnus est institutus purè, alter sub conditione disunctim, quod purè institutus interim habeat totum, sed in iure accrescendi competenti coniunctis non habet locum in venienti iure speciali. Iaso. in d. l. re conuicti. per tex. in l. mulieri, & Titio. ff. de cond. & dem. & ibi vide Barto.

Et nota casum, in quo ius accrescendi praefertur vulgari substitutioni, de qua per Pau. in l. si C. de insti. & substiti.

Et nota, quod ius accrescendi est ius accumulans portiones deficientium, vel non petentium, portionibus petentium.

Nota etiam, quod ius accrescendi est duplex, quoddam est particulare, quoddam vniuersale; & vniuersale aliquando est directum, aliquando obliquum; directum quandoque est de vna hereditate ad aliam, l. qui patri. ff. de acq. hære. quandoque de eadem hereditate ad seipsam, vt per tex. in d. l. ius nostrum, quandoque de certa re ad vniuersalem hereditatem. l. 1. §. si ex fundo ff. de hære. insti. quandoque de tempore ad tempus. l. hereditas ex die. ff. de leg. 3.

Nota etiam, quod institutiones, siue legata aliquando sunt caduca, aliquando verò dicuntur pro non scripta. Caduca dicuntur illa, quae post mortem testatoris deficiunt, seu repudiantur; quasi caduca,

quæ ante obitum testatoris deficiunt legatario, vel hærede præcedente; pro non scripta dicuntur ea, quæ relicta fuerunt incapacibus, vel non existentibus in rerum natura. Et sic caduca dicuntur, quæ post perfectam esse deficiunt, quasi caduca, quæ originem essentia, sed non perfectionem habuerunt, pro non scripta; quæ nec originem, nec alicuius essentia significationem unquam habuerunt, ut per tex. & Doct. in d. l. vnica. §. sed. C. de caducis tollen. Nunc, ut istam prolixam materiam expediam, remissionibus ero contentus. vide Doc. & Cagnolum, & Decium in l. i. C. quando non peten. par. pe. accref. & vide in d. l. vna, de caduc. coll. & videte Bart. in sua solemnè repetitione in d. l. re coniuñcti, de leg. 3. & ibi vide Iaf. & Ripam multa dicentem; sed Bar. cunctos scribentes præcesit in iudicio, & æquitate, & in veritate, ut per Panor. in c. cum nobis, de præscrip.

Sed vltimò notabis in materia iuris accrescendi, quod etiam habet locum inter duos reos, quibus liberatio est relicta. Item socius non capax capit per socium capacem. l. si is. ff. de lib. leg. Et in bonorum possessionibus locum habet ius accrescendi, d. l. 3. ff. de bon. posse. & vide tex. in l. si duobus filijs. ff. de bonorum poss. contra tab.

Et an ius accrescendi habet locum in contrahibus, vide Bart. in l. si ita stipulatus. ff. de verbo. oblig. & in l. si mihi, & Titio. & ibi Aret. enumerat plures casus, in quibus non habet locum ius accrescendi & vide Socy. in regu. 400. Itaque ex lectura non concludemus, quod paganus non potest mori pro parte testatus, & pro parte intestatus, & amplia istam regulam, ut per Decium, etiam si testator disponat in contrarium; quia testator in institutione non potest prohibere ius accrescendi ad istum effectum, ut de cedat pro parte intestatus. ita Bartol. in l. si duo. ff. de hæred. instituen. argument. l. nemo potest, de legat. 1. de hoc videbis per Alexand. in l. quoties. C. de hæred. instituen. & in l. si quis prior. ff. ad Trebel. Et ampliatur etiam in subditu. pupillari, quam facit pater pro filio, ut per Bald. in l. sed & si plures. ff. de vulgar. & pupilla. vbi per illum textum dicit, quod sicut pater non potest mori pro parte testatus, & pro parte intestatus, ita filius, cui pater pupillariter substituitur, hoc sequitur Corneus in consil. 36. lib. 5. Ampliatur etiam, ut idem sit in hærede, qui non potest hereditatem pro parte accipere, & pro parte recusare. l. 1. & 2. ff. de acquirend. hæred. Et intantum hoc procedit, quod etiam filius hæres institutus non potest legitimam retinere, & residuum hereditatis repudiare, ut per Cin. in l. hæres institutus. C. de impube. & alijs substitut. & ibi Bald. & Paul. & de hoc vide Aret. in consil. 160. consil. 2. sed regula nostra fallit in milite, ut colligitur ex textu in §. non autem instituit. de testament. milit. & in l. si miles vnum, & in l. si duobus ff. de testamen. milit. & in l. certi. C. de testament. milit. vbi legitur; Certi iuris est militè ad tempus etiã hæredem instituere posse. & vide alias fallentias per Soc. in reg. 113. & 114.

Et vltimo regula nostra fallit, quando quis aliquid alicui non potest totum relinquere, sed tantum partem, quia in illa parte erit intestatus, ut per Barto. per illum tex. in l. 1. C. de secund. nupt. & noc. in l. si is, qui. ff. de vulga. & pupill. vbi Alex. post alios reprehendit gloss. in d. l. ius nostrum; quæ tenet, quod totum acquiratur, licet postmodum auferatur sibi illud, quod erat prohibitum. & vide Bar. in d. l. 1.

Et an habeat locum ius accrescendi in concessione feudali, vide Ripam in d. l. re coniuñcti. & vide Cur. Innozem in Trac. suo feudali in 2. par. in 3. principali dubitatione.

Et quia diximus supra multa de testamentis, nunc alia in materia transmissionum dicamus, quia utilis, & quotidiana est, & necessaria. Et ad eius euidentiã præmitto, quod regulariter hereditas, non adita, nõ transmittitur. l. vnica. §. in nouissimo. C. de cad. tol. Et eo modo etiam bonorum possess. non agnita infra tempus debitum non transmittitur, ut in l. emancipato. C. qui admitt. ad bon. pos. & l. 3. §. acquirere. ff. de bon. posse.

Sed triplex species transmissionis reperitur, & sic triplici modo potest successio non adita transmitti contra regulam prædictam, & licet tres species transmissionis declaret Bartol. in l. tertia. C. de hæredib. instituen. & in l. cum antiquioribus. C. de iure deliberand. in præsentia aliter declaro communes theoreticas Docto. præcipue Barto. quem videas in l. ventre præterito. ff. de acquirend. hære. & Iaf. in d. l. emancipata.

Prima igitur species transmissionis est illa, quæ fit ratione suitatis; nam mortuo patre filius in potestate transmittit hereditatem patris non aditam ad quoscunque etiam extraneos. l. apud hostes. C. de suis & legit. hæredib. l. ex militari. §. ff. de test. mili. & late Bar. & latissime Iaf. in l. si infanti. C. de iu. delib. & Bar. & moderni in d. l. ventre præterito. Et ratio est, quia mortuo patre filius suus, qui est in potestate, absque alia additione ipso iure efficitur hæres, perinde ac si actualiter adiuisset. §. sui. in fi. de hære. quali. & dif. l. 1. §. qui sunt in potestate. ff. si quis omif. cau. testamen. ti. l. in suis. ff. de lib. & posth. l. si filius, qui patri. ff. de vulg. & pu. Intellige sanè tamen, nisi filius in vita expressè repudiasset hereditatè patris; quia tunc collatur suitas, & nihil transmittetur ad hæredes. l. vnica. C. de his, qui ante apertas tabulas. ita Bar. in d. l. ventre præterito, & ibi Ang. Imo. Romanus, & Bar. in d. l. ex militari. §. si. & Bal. in d. l. vnica. C. de his, qui ante apertas tab.

In hoc tamen cadit subtile dubium, nunquid, sicut ipsemet filius, qui repudiavit hereditatem patris, expressè, potest abstentionem suam reuocare infra tres annos l. si C. de repudianda hæreditate. ita transmittat ad hæredem potentiam reuocandi abstentionem, vide Iaf. in l. qui se patris. C. vnde libert. & ibi vide

vide, Alexand. & vide Raphaël. Cuman. in hñquis suis. ff. de iure deliberand. Item intellige, nisi mortuo patre statutus sit terminus filio ad deliberandum, an velit esse hæres patris: quia si decedat infra talem terminum, censetur tanquam extraneus; & non transmittet ex potentia suitatis ad quoscunque. Si autem non esset statutus terminus à iudice: quo casu à iure habet annum ad deliberandum; sed si tunc moriatur infra illum annum, secus est, ita singulariter Barto. in d. l. lex militari. §. fina. & vide Bald. & Ange. in d. l. cum antiquioribus. & ibi Alexand. & Iaf. & latè Rom. in d. l. ventre præterito. ff. de acquirend. hæred.

Item nota, quod quemadmodum mortuo patre intestato filius in potestate ex potentia suitatis transmittit hereditatem patris non aditam ad quoscunque, ut dixi ita eodem modo si pater fecit testamentum, & habens plures filios, & vnum pupillum habentem bona aduentitia matris, substituat illi filio pupillo pupillariter alium fratrem; eodem modo sicut transmittit hereditatem patris non aditam, ita transmittit successione fratris impuberis non aditam, cui erat substitutus pupillariter; & hoc per eandem potentiam suitatis, quia quantum ad hoc censetur patris, tex. est in l. sed & si plures, §. quos possunt. & ibi Barto. & Doc. ff. de vul. & pup. & idem Bar. in l. 2. eo. ti. Eodem modo condito testamento transmittit filius ius petendi supplementum legitimæ, quando in testamento esset sibi minus relictum legitima, quia si filius mortuo patre decedat non petito supplemento legitimæ, transmittit ad quoscunque hæredes facultatem petendi legitimam, sicut si ipse viueret ad similitudinem, nam pro supplemento legitimæ competit filio conditio ex l. sic actio personalis. l. omni modo. & l. scimus. C. de inof. test. Ergo ad similitudinem aliarum actionum personalium, quæ transmittuntur ad hæredes. l. pro hereditarijs. C. de hereditarijs actionibus, debet etiam ista transmitti ita Saly. in l. scimus, de inof. test. & est de mente Bal. in l. si arrogator. ff. de adop. & in l. 2. C. de lib. præg. quod bene notate.

Nunquid filius emancipatus hodie ex potentia suitatis transmittat hereditatem patris non aditam ad quoscunque, quia emancipatus hodie succedit ad similitudinem suorum. l. meminimus. C. de legi. hæred. Item sublata est differentia emancipationis, & patriæ potestatis, in Auc. de hære. quæ ab intest. §. nullam. vbi dicitur, si non sunt fratres, nec filij fratrum, vocantur cæteri agnati, & cognati secundum gradus prerogatiuam in capita, sublata differentia agnationis, & cognationis. tangit Bar. in d. l. ventre præterito, & relinquat cogitandum.

Veritas, & communis opinio est, quod etiam hodie emancipatus non transmittit ex potentia suitatis; quia licet hodie sit sublata differentia emancipationis, & patriæ potestatis, quantum ad succedendum ab intest. ut per glo. & Docto. in l. emancipati. C. de colla. tamen in alijs non sunt sublata differentia: ut in proposito quantum ad ius transmittendi, ita Ange. in l. emancipata. C. qui admitt. in lect. Florentina, & Bald. in Auc. in successione. C. de suis & legi. her. & in l. si fratris, C. de iure deli. & in l. Gallus. §. & quid sit tantum. ff. de lib. & posth. & ibi pau. de Casir. & Moderni in l. emancipata. C. de colla. & Angel. dicit in l. antiqui. ff. si pars hereditatis petatur; quod ista est communis opinio; quam opin. tenent communiter alij in d. l. ventre præterito, & Imo. in l. iam dubitari. ff. de hæred. instit. in l. cum quidam. §. suum. ff. de acqui. hæ.

Sed bonorum possessio non adita in bonis patris non transmittitur ex potentia suitatis, eò quia suitas non potest hoc facere cum illa requirat cognitionem iudicalem in præsentia iudicis. l. fina. C. qui admitt. Et hoc est subtile, & non tactum à Docto. & ibi Alex. in d. l. emancipata. C. qui admitt.

Secunda species transmissionis est, quæ fit ratione sanguinis beneficio, ut in l. vnica. C. de his, qui ante apert. tabul. nam si moriatur aliquis descendens, quisquis sit hereditate ascendens non adita, nec repudiata, illam transmittit ad quoscunque descendentes. Bar. in d. l. ventre præterito. Et ista species transmissionis se habet cū præcedente tanquam excedentia, & excessiva; nam transmissio ex potentia suitatis fit ad quoscunque; etiam penitus extraneos hæredes, sed illa, quæ fit beneficio. d. l. vnice, solum fit quantum ad descendentes, sed non extraneos.

Ista autem excedit illam in alio, quia illa non habet locum, nisi in hereditate patris habentis filium in potestate; ista autè transmissio d. l. vnica, habet generaliter locum in hereditate cuiuscunque ascendentis, & cõsequenter matris, & lineæ maternæ. Et sic suitas nõ est illa, quæ operaretur istam secundam transmissionem, sed solum qualitas sanguinis.

Et circa hoc cadit pulchrum dubium, nunquid dicitur lex vnica, habeat locum in successioneibus pratorijs, & consequenter nunquid bonorum possessio non agnita per emancipatum in bonis ascendentis transmittatur beneficio dicitur l. vnica, & consequenter nunquid isto casu limitetur lex. quem passum tangit gloss. secunda. & ibi vide Docto. in d. l. vnica, & vide etiam Iaf. ibi. Et notabis circa transmissionem, quæ fit ratione sanguinis, quod hereditas ascendentium etiam non adita transmittitur ad posteros per liberos institutos morientes etiam clausis tabulis, quod obtinet in legatis, & fideicommissis, ut in d. l. vnica. C. de his, qui ante apert. tab. Itaque descendentes transmittunt hereditatem ascendentium utriusque fexus, etiam non aditam ad suos descendentes, si non fuit per eos repudiata. Et si descendentes fuerint eorum transmittentium hæredes, est casus specialis, in quo hereditas non adita transmittitur, ut in d. l. vnica.

Et sic vt ex dictis colligitur, quinque requiruntur secundum Paulum in d.l. vnica, licet glo. dicat, q. duo videlicet q. hereditas sit ascendens, & quod ipse transmittens sit eius descendens; & quod ille, in quem transmittitur, sit de descendibus transmittentis; & quod sit heres eius; & quod hereditas non fuerit repudiata. Et altero istorum deficiente cessat dispositio legis vnica; nec curatur, an sit ascendens ex linea masculina, vel femina, nec etiam si sciuerit, vel ignorauerit hereditatem sibi delatam; licet secus in re deliberandi, quod non transmittitur per illum, qui nesciebat, quod hereditas erat sibi delata, nec etiam curatur, an ille descendens, in quem transmittitur, fuerit natus, vel conceptus viuente eo, de cuius hereditate agitur, an post mortem, quia non venit ex persona sua, sed ex persona transmittentis, secus quando quis vult venire ex persona sua. l. i. §. si quis proximior. vnde cognati, & l. Titius, de suis, & legi. hære. & vide tex. & ea, que scribuntur in l. si auia. C. de iure delib.

Et substitutio vulgaris non impedit transmissionem hereditatis in casibus, in quibus hereditas non adita, transmittitur, & sic heres transmittentis præteritur substituto vulgaris. Ita Pau. in d.l. vnica, & legata pura, vel in diem an transmittantur ad quoscunq; hæredes, postquam dies eorum cesserit, & quid in fideicommissis, ibi per Paulum.

Et nota, q. licet ille descendens, in quem sit transmissio, adeat hereditatem ipsius transmittentis, non propterea efficitur hæres in hereditate transmissa; sed requiritur noua aditio; quia non fuit transmissa, vt adita, sed vt ad eundem. l. si quis filii. §. 1. de acq. hæ. Er idē vbi cunq; sit transmissio hereditatis non adita; præterquam in casu l. si infanti. C. de iure delib. vt superius diximus.

Et si aliquis est substitutus sub conditione, ea pendente hereditas non est delata, ergo non potuit transmitti, sed si resiliat est sub conditione dies non cesserit, vt per Pau. in d.l. vnica. Quid ergo inducit in legatis, & fideicommissis, de nouo d.l. lex vnica, cū legata, & fideicommissa transmittantur ad quoscunq; fuerint relicta, si eorum dies cesserit. Respondeo: secundum Pau. de Cast. q. ante d.l. vnica non debebat dies clausis tabulis, nisi quando erat relicta descendenti ab ascendente, in quibus lex antiqua erubuit iugum imponere sed hoc die est generale. Itaq; hereditas potest adiri clausis tab. & si non fuerit adita, non transmittitur iure fuitatis ad heredem, nisi in casu d.l. vnica. C. de his, qui ante aper. tab. & in casu d.l. cū antiquioribus. C. de iure delib. & fallit dicta regula in casibus supra scriptis ex mente gl. & Bar. in d.l. ventre præterito, & supra vide bis explanatam totam materiam transmissionum.

Item dies legatorum purè, vel in diem certum legatorum cedit, quo ad transmissionem à morte testatoris, nisi sine legata non transmissibilia, vt libertates, vel vsusfructus, quia tunc non potest credere, quo ad transmissionem, nec à morte testatoris, nec ab adita hereditate. sed quantum ad petitionem bene cedit ab adita hereditate, vt in d. §. in nouissimo, & dictus §. secundum Paulum ibi, intendit corrigere l. antiquam, quæ inuenit materiam caducandi, statnendo, q. non possit adiri clausis tabulis, & dies legatorum non cederet, nisi ab adita hereditate, vt si interim decedat, hereditas, vel legatum efficiatur caducum, & applicatur fisco, vt in d.l. vnica, de cad. tol. cum lex propria, & curator furiosi potest agnoscere bon. poss. de latam furioso, & si decedit in furore, an transmittatur bon. poss. dixi supra.

Et transmissio iuris deliberandi non rumpitur propter furorem, vel phrenesim superuenientem hæredi scienti. Bal. in d.l. si infanti. C. de iur. delib.

Et transmissio non habet locum, quando superest persona, in qua est maior ratio, & fauor succedendi, quam persona, in quam facienda est transmissio. Bald. in l. vnica. C. de his, qui ante apertas tab. & in l. 2. post Cyn. C. ad officium Bartol. in l. si ex pluribus. C. de suis, & legitim. hereditat. Et in d.l. vnica dicit Bar. quod transmissio est fortior, quam ius accrescendi. Et transmittere est merus fauor. Bal. in l. si fratris. C. de iure deliberandi.

Et transmissio hereditatis non adita impeditur per substitutionem vulgarem. Bal. in d.l. 3. C. de here. insti. in lapud hostes. C. de suis & legi. hære. Et non impeditur transmissio per cohæredem extraneum. Bal. in d.l. 3. de hæred. insti. & in d.l. vnica. C. de his, qui ante aper. tab.

Sed aduerte, q. hereditas transmittitur ad substitutum cum onere legatorum. l. qui quadringenta. & ibi Bar. ad Trebel. Et hereditas patris etiam non adita per filium transmittitur ad matrem, sicut materna ad patrem, ita Bar. in l. Lucius. ff. de iure fil. & de hoc per Bal. (vt iam dixi) in l. vnica. C. de his, qui ante apertas tab. & si hæres medijs est extraneus, vide Bal. in l. si auia. C. de iur. deli. Hereditas infantis an transmittitur ad matrem, vel auiam paternam, vide Bald. in l. 1. C. de his, qui ante apertas tabulas, & vide Bar. in l. 2. §. si quis ex liberis. ff. ad Tertul. & in l. si filius. ff. de vulg. & pupil. & vide Bar. in d. §. nouissimo, & l. apud hostes. C. de suis, & leg. hæred.

Et hereditas non agnita transmittitur ad descendentes, si institutos, vt iam dixi, & vide Barto. in d.l. 1. de his, qui ante aper. tab. Item intelligitur, si natus post mortem eius, de cuius hereditate agitur, vt per Barto. ibi post glo.

Notabis etiam, quod hereditas transmittitur, etiam si hæres ignorat se hæredem, & interim decedat, gl. post Bart. in d.l. ventre præterito, quod verum est, etiam si sint venientes ab intestato. Barto. ibi dem. Sed hereditas adita coram iudice incompetenti habetur pro non agnita, & ideo non transmittitur. ita Pau. de Cast. in l. i. puberem. C. de iure deliberandi. Sed hereditas extranei delata infanti, & non agnita non transmittitur per infantem. Bald. in l. si infanti. C. de iure deliberandi, nisi ad patrem, qui potest adire

adire à iure suo sibi competenti, mediante persona filij. Barto. Bald. in d.l. si infanti. Item potest adire pro infante viuio, & eius nomine, ibidem. & vide de hoc Alexand. in l. infantis. C. qui admitti. & vide Salyce. ibi. Sed an possit adire pro maiore infante sine consensu suo, vide Bald. ibi in d.l. infantis. Et hereditas patris per furiosum non agnita transmittitur ad hæredem, etiam extraneum, secus. si sit hæreditas extranei. I. antilius. §. si. & ibi Ange. de acquiren. her. l. si. §. pen. C. de cur. furiosi. Bal. in l. potuit. C. de iure delib.

Tertia species transmissionis est, quæ fit beneficio legis, cum antiquioribus. C. de iure delib. quando aliquis sciens hereditatem alicuius sibi delatam esse, infra annum, quem habet ad deliberandum, an velit esse heres, vel ne, si decedat intra talem annum pendente adhuc deliberatione, & sic nec adita nec repudiata hereditate, transmittit illud ius deliberandi ad quoscunq; hæredes infra illum tantum annum, & consequenter potentiam ad eundem. Et ius deliberandi currit solum scienti tantum, vt in d.l. cum antiquioribus. de quo per Barto. in d.l. ventre præterito. Et ista transmissio est utilior, & plenior, quod ad aliquid, q. sint duæ præcedentes; nam ista transmissio non solum habet locum in hereditate patris, prout prima transmissio, & in successione cuiuscunque ascendens, prout secunda transmissio, imò habet locum generalissime in quacunque successione cuiuscunque, etiam penitus extranei, tam ab intestato, quam ex testamento. Et ex hoc resultat alia utilitas; quia ad hoc, vt competant duæ præcedentes transmissiones oportet probare, aut defunctum fuisse filium in potestate, aut fuisse ex descendens illius, ex cuius hereditate agitur.

In ista transmissione non expedit probare de hoc, sed solum, quod ille decederet sciens infra annum deliberandi, vt declarat Barto. in dicta l. cum antiquioribus, sed in alijs duobus duæ præcedentes sunt utiliores; primò quia illæ transmissiones sunt, & sunt perpetuè vsque ad 30. annos, sed illa tertia transmissio non transmittit, nisi residuum illius anni, quod supererat hæredi defuncto ad deliberandum.

Item ad hoc, vt habeat locum illa tertia transmissio dictæ legis, cum antiquioribus, requiritur, quod decedens expresse sciuerit hereditatem sibi fuisse delatam ex testamento, vel ab intestato, aliàs non posset dici, quod deliberaret, si nesciret, vt in dicta l. cum antiquioribus, versiculo sciens. Sed duæ transmissiones præcedentes habent locum, siue transmittens sciret hereditatem sibi delatam, siue non.

Namquid autem ista tertia transmissio, quæ fit beneficio d. l. cum antiquioribus, habeat locum in bonorum possessione, & consequenter in successione prætoris, tangit Cyn. in leg. qui se patris. C. vnde liberi, & sub dubio forte tenet, quod non; cum requirat agnationem in præsentia iudicis l. si C. qui admitti. & ibi Paulus, & in d. l. cum antiquioribus. & Sal. in d. l. 1. de restitutione militum. Et pro hoc bene videtur facere, quia in successione prætoris regulariter non dantur, nisi centum dies l. 2. C. qui admitti. nisi in ascendens, & descendens, ergo non potest conuenire remedium de anno, d. l. cum antiquioribus, arg. l. quod constitutum ff. de test. mil. Et Ang. in repe. d. l. qui se patris. in 20. col. dicit, quod lex, cum antiquioribus habet locum in successione prætoris, in quibus datur annus, vt in ascendens, & descendens non alijs, quem reprehendit Lud. Rom. ibi, quod idem d. l. cum antiquioribus, habet locum etiam in successione prætoris anno, si annum habet, aliàs 100. diebus. sic mat. expresse Cyn. in d. l. cum antiquioribus, in 1. q. & Raph. Fulg. & Alex. & idem Fulgo. in l. licet. C. de iure delib. & Alex. in d. l. emancipata, C. qui admitti. & ibi habes tex. sing. in verbo, nullam; quod licet filius ad successionem patris possit de iure prætorio venire ex triplici capite; & in fra tres annos, vt declarat Ias. in l. 1. C. qui admitti, tamen si filius in vita non agnouerit bonorum poss. ex aliquo istorum capitum, nullam vindicationem ex nullo capite ad hæredes transmittit, tex. est in d. l. emancipata. C. qui admitti. & ex illo tex. notabis regulam, quod bonorum possessio non agnita non transmittatur ad hæredes, vt in dicta l. emancipata, & in l. 3. §. acquiritur. ff. de bonor. possel. sicut iam diximus de hereditate de iure ciuili, quæ non adita non transmittitur, vt in dicta l. vnica. §. in nouissimo, de caduc. tol.

Sic etiam in substitutione, quæ est secunda institutio. l. qui liberis. §. hæc verba, & l. sed & si plures. in princ. ff. de vul. & pup. Et est tex. melior, quam sit in toto mundo. in l. si ex pluribus ff. de suis, & legitimis hæred. & ibi dicit tex. aliud esse in iure accrescendi, quod transmittitur, licet non aditum in vita, quia ipso iure accrescendi etiam inuito, & ideo non requiritur alia acceptatio, quo ad transmittendum, & per hoc inferitur, quod quando substitutio esset iuncta cum iure accrescendi, tunc substitutio quauis non agnita de se non transmittatur, tamen pro iure accrescendi annexum transmittitur. tex. sing. in l. ventre præterito. ff. de acqui. hæ. & Bar. ibi, & omnes dicunt, non reperiri alibi. & Bar. in l. vnica. C. de cad. tol. §. sin autem, commendat illum tex. pro mirabili, & singularissimo.

Quæ sit ratio, quare bon. poss. agnita non transmittatur, nec etiam hereditas de iure ciuili, nec substitutio, vide Alex. & Ias. in d. l. emancipata. Notabis etiam, vt dixi, quod ad hoc vt habeat locum transmissio iuris deliberandi, requiritur, quod transmittens sciatur hereditatem sibi delatam, primò quod sit delata, secundò, quod non sit adita, vel repudiata. Item quod annus non sit elapsus à die scientiæ.

Et an dicta scientia requiratur tempore mortis; quia tex. dicit, sciens decesserit, & scientia tutoris an sufficiat

sufficiat ad causandā hanc transmissionem, & si tutor scilicet, & annus incēpit currere, & postea moritur tutor, de hoc vide Phil. Corn. in l. cum antiquioribus. C. de iu. delib.

Et aduerte, & no. tex. in ista materia, in l. infanti. C. de iu. delib. vbi est tex. & ex mente Alexandri dicitur, hereditate infanti delata ascendens per lineam paternam, siue in eius potestate sit, siue non, solus potest adire tam vivo infante, & illius infantis nomine, quam eo mortuo, & tunc suo proprio nomine, tanquam ad ipsum transmissam. Si vero tale ascendens non habet, sed habet tutorem, tunc tutor potest adire tutorio nomine, viuentē infante, sed eo mortuo hereditate non adita, non transmittitur hereditas, & perinde est, ac si hereditas non fuisset delata infanti, & idē si tutorem non haberet. delata vero pupillo maiori nec solus pater, nec solus tutor adire potest, sed ipse pupillus cum illorum consensu, & si neutrum eorum habet, tunc auctoritate iudicis. & Bar. in d. l. ventre præterito, examinando glo. ponit regulam; quod hereditas non adita non transmittatur, vt dixi. & C. de iure delib. l. si fratris, vbi dicitur, filius in potestate statim mortuo patre efficitur hæres ipso iure, & hereditatem transmittit ad hæredes, etiam si de immixtione aliter non appareat, & sic excluduntur alii venientes ab intestato successione patris, si eius, si est emancipatus, & l. quoniam. eo. t. vbi dicitur hereditas fratris non adita transmittitur. & ibi dicit Paulus, quod legatum transmittitur ad heredem etiam non agnitiuum, sicut & cetera legata, vt plene per Bar. in l. ex facto. ff. de hered. insti. & dicit ibi Barto. per hanc legem, quod quatenus illa institutio sapit naturam hereditatis, non transmittitur ad heredem, & vide Paul. in d. l. quoniam. & licet regula sit, quod hereditas non adita non transmittatur fallit ista regula in quibusdam casibus, de quibus per glo. & Barto. & Docto. in l. ventre præterito. ibi videbis, & ibi querit Barto. quid de hereditate materna, vttrum non agnita transmittatur, & concludit, quod non, per tex. in l. 2. C. ad officia. & per regulam, in d. §. in nouissimo; & not. quod in peditus adire propter iustam absentiam, si deceat interim, ius petendi restitutionem ad eundem suo hæredi relinquit. tex. notabilis in l. pantonius. ff. de acqui. hæred.

Sed quandoq; absens ab hereditate, vel bon. poss. excluditur temporis cursu, & tunc hæres potest petere restitutionem ex persona defuncti sine dubio, quia etiam ipsi defuncto competebar, vt in l. 1. C. de re milit. quandoque absens excluditur morte, & tunc si hæres vult petere restitutionem, non potest de stricto iure, sed de benignitate principis, contrarium statuitur in absente causa reipublice, vt in d. l. Pantonius, in prin. aut vult impetrare restitutionem non ex persona defuncti tantum, sed ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, & potest, vt in l. 1. ff. ex quib. cau. maio. in integ. restituatur, ita Barto. quem videas in d. l. Pantonius ff. de acqui. hæred. & dicunt Doct. in d. l. ista, si vxor instituta do nec vixerit, vel ad vitam suam nullo alio dato cohæredē instituta, aut alio post mortem vxoris; ista erit hæres perpetuo, & transmittet post mortem suam hereditatem illam ad suum heredem. Sal. in l. extraneum. C. de hæred. insti. & sic remanet expedita materia transmissionum.

De Petitione hereditatis; & quemadmodum scriptus Hæres in possessionem mittatur. Cap. LXX.

Petitio hereditatis eo loco instituenda est, vbi habet domicilium is, qui possidet; & etiam proponitur, vbi res ipsa sita sunt, sicut infra diximus in regula de actione reali. Misio autem in possessionem si petatur per iudicis officium, ibi consultius per officium iudicis peteretur, vbi res sunt; iudex autem in cuius iurisdictione non sunt, mittere non possit per se, sed eo addito; puta iure domicilij rei pronuntiare possit, deinde destinare literas ad eum, in cuius territorio res sita sunt, vt ff. de bonis auctoritate iudic. possi. l. cum vnus. §. penul.

Pro missione autem in possessionem imploratur officium iud. vt cum quis est institutus hæres in testamento non cancellato, nec in aliqua sui parte vitiatō, mittitur in possessionem, priusquam substitutus; & sic per ordinem de singulis, qui gradu præcedunt, vt habetur in l. quamuis. C. de edic. diui ADR. toll. quandoque tamen institutus cum substituto mittitur, vt ff. de hæred. insti. l. si pater. Fiet misio in possessionem rerum earum, quæ testatoris fuerunt tempore mortis, vel per eum detinebantur, vt quia commodatæ erant, vel depositæ, aut pignoratæ, cum & hæ veniant in petitione hereditatis, vt ff. de pet. h. l. non tantum; Et vide quod supra diximus de testamento non cancellato.

Dic, quod testamentum debet esse tale, quod in prima figura sine vituperatione appareat, nam vitium quod subiacet oculis corporalibus, impedit missionem rerum hereditariarum, secundum Azo. in rub. de edic. diui ADR. Vitium autem incorporale, quod non subiacet visu, vt si dicatur filius defuncti in testamento præteritus, & ita dicatur testamentum ipso iure nullum, vel si dicatur falsum, vel si dicatur in officiosum, vel alio vitio visibili subiectum, vel si dicatur defunctus esse seruus, non impedit missionem, vt in l. quamuis. C. de edic. diui Adrian. vt infra dicemus.

Item etiam, si ageretur hereditatis petit. vel petitorio iudicio non prætermittetur, imò ante alia principaliter cognoscerentur, vt C. de pet. hæred. l. liber. Sed in iudicio possessorio secus, nisi possessor præbaret incontinenti, & euidenter inuisibilia vitia testamenti, vel aliquas rationes, quibus repelleret heredem, vt ff. ad exhibendum l. 3. §. ibidem. & de Carboniano edicto l. 3. §. causæ cognitio. & l. si is, à quo, ff. vt in possessione legatorum, &

Et si heres sit institutus in testamento nuncupatio post aditam hereditatem, quæ solo animo fit, agatur adipiscendæ possessionis rerum hereditariarum per interdictionem, quorum bonorum, vt ff. quorum bonorum. l. 1. Si autem heres sit institutus in scriptis, fit misio per tex. in l. si. C. de edic. diui Adriani toll. & Petrus de bella Pertica in l. 1. C. vbi hereditate agitur; dicit, quod possessorium & scriptum in rem; & ideo reus gratia possessionis sortitur forum, sed vbi possessorium est personale, vt si deiecit ali quem de fundo suo, tunc non fortis forum gratia rei, sed gratia delicti, & sic dicit, quod vbi res sunt, potest reus conueniri, cum petitio hereditatis sit in rem scripta, & gratia rei sortitur quis forum, & hoc tangit ad ea, quæ dixi in princ.

Et nota, quod si duo faciant controuersiam, & quilibet eorum dicat se heredem institutum in solidum, & posterius, certè ei possessio acquiritur, qui potiora iura ostenderit, vt in l. vi. §. si uacem quis. C. de edic. di. ADR. toll.

Et nota quod hæres non dicitur possidere, nisi apprehendat possessionem, vt ff. de acquirenda possessione. l. cum hæredes. Et existens sui hæredis facit quem suum heredem, sed non possessorem. ff. de usufructu. l. si homo. Ideo sequitur, quod omni heredi tam suo, quam necessario, quam extraneo est necessarium beneficium. l. si. C. de edic. diui ADR. to. cum maximum commodum sit habere possessionem, in qua consistit emolumentum fructuum, vt not. ff. de acqui. possi. l. 1. §. ex contrario, & l. certum. C. de rei vend. & ibi Cyn. Bal. ponit quatuor casus in quibus licet occupare hereditatem propria auctoritate, quos vide per eum in d. l. si. in t. col.

Sed quando aliquis vult accedere cum licentia iudicis, citantur citandi, & si nemo possidet, nemo est de necessitate citandus, & heredi scripto ostenso testamento, vt superius diximus, dabitur possessio bonorum, vbi non est contradicitor; alius dabitur possessio habenti iura priora, sublata annali exceptio. ita Bald. in dicta l. fin. in 3. col. & vide Bald. in 9. col. vbi dicit; quæ causæ sint aptæ ad contradicendum.

Et quarto, rebus existentibus extra territorium, quid agendum? & dic, quod si pronuntiatio dimittenda sit cum legitimo contradicitore, fiet misio ad literas pronuntiantis, quia inter partes facilius, & iura suum vigorem extendunt vbi que, vt l. cum vnus §. is, qui. ff. de bon. auctori. iud. po. absque literis verificari non possit, quia de alieno processu non potest quis se introrittere, nisi rogatus, seu inquisitus, quia tunc imaginem gerit illius. Si autem nemo contradicit, non potest iudex, qui non discussit, mandare aliquid alij iudici, per ea quæ no. Inn. in c. solet, in fine, de sent. excō. Nota autem istam pronuntiationem esse priuilegiatam, vt ab ea appellatur. & Bal. dicit, quod si interloquendo emanauit, posuit querela potest superiori, secus si definitiue est pronuntiatum, quia ius facit inter partes l. si prætor. ff. de iudic.

Et qualiter probetur misio, & misio qualiter possit fieri, & quo contradicitor debeat dicere cām sine contradicitionis, vide Bal. in d. l. fin. in fi. & pen. col. Et Petrus de bella Pert. dicit etiam in l. quamuis. C. de edic. di. ADR. referendo Azonem, quod nulla exceptio prodest contra heredem scriptum, vt non mittatur in possessionem, nisi paratus sit incontinenti probare, qui eam opponit, & dicit, quod illa exceptio non est aliter admittenda, neque à filio præterito, qui sit in possessione.

Et Alex. in d. l. quamuis, dicit; quod exceptio, quæ venit incontinenti probanda, non videtur requirere altiorē indaginem, & dicit etiā ibi Alex. quod exceptio, dolo facis, quia petis, quod restitutorus es, habet locum in iudicis possessoris, quæ excipiens offert probare incontinenti, exceptionē. Sed istud limitatur aliquibus modis per Ang. & Pau. de Cast. in d. l. quamuis, & Petrus dicit, quod non habet locum ista exceptio in interdictione adipiscendæ, & Alex. de hoc se remittit ad ea, quæ dixit in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. possi. & Alex. in d. l. si, dicit, quod testamentum habet executionem paratā, & de hoc Barto. ponderat illum tex.

Et instrumentum depositi habet executionem paratam, secundum Barto. in l. si quis, in verbo illico. C. de positi. Ange. etiam in Auē. de hæred. & falcid. §. illud dicit, quod legatarius, vel fideicommissarius, petunt contra heredem executionem testamenti pro legato, vel fideicommissio. Est notabilis glo. in verbo, Decreto.

Alium casum ponit Bar. in l. 2. ff. de iu. iur. per illū tex. l. quando promissor deferret iuramentū stipulatori iuranti se debere recipere, quantum in ipso contractu stipulationis est deductū, de quo vide Bal. & Sal. in l. 1. C. de reb. cre. & vide Bal. in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de iu. iur. & Pau. de Ca. in l. post rem. ff. de re iud.

Alium casum vide per Imo. & Pau. in l. ait prætor. §. 1. ff. de re iud. l. quando instrumentum continet præceptum factum à notario ei, qui se in contractu obligauit, & se debere confessus est, attento, quod notarius de iure communi est iudex cartularius habens iurisdictionem in volentes; iuxta no. per Docto. in l. 2. ff. de iud. cum si. Dicit etiam Alex. in d. l. fin. quod cancellatio reddit scripturam suspectam, & sic instrumenta, quæ habent executionem paratam, non debent esse cancellata, ita Pau. allegando Bal. in d. l. si, & dicit hoc debere intelligi, quando cancellatio esset in parte substantiali, vide Bar. in l. 1. in fi. ff. de his, quæ in testa. delent. & vide Pau. in l. nostram. C. de testa. Et de scriptura suspecta vide Bal. in consi. 1. 2. par. Et in quantum la. querit in d. l. si, quid si originale habet interlineationes diuersarum manuum. vi Lud. Rom. in singularib. fol. 8. & ibi vide, quid si in instrumento exhibitō deficiat dies, & in originali non deficiat. Et vide Bal.

Bal. in d. consi. incip. in Christi nomine, punctus in q. Laurentii, &c. & vide Iaso. in prin. 3. col. & vide in 6. col. ubi dicit, q. rasura instrumenti regulariter vitiat instrumentum, vide spec. in tit. de resc. presentia. in §. di. c. verso. ubi dicitur Doct. in c. cum venerabilis, de religiosis domibus.

Et est notandum, q. fideicommissarius habet remedium d. l. si. postquam in eum sit traslatu ius hereditariu. ita Alex. referendo Bar. & alios. l. si. in 3. col. tenet etiam, quando fideicommissario vniuersali esset facta restitutio, quia ante restitutionem nullu ius habet, & heredi, qui semel cecidit a possessione rerum hereditariaru. non competit amplius petitio hereditatis, nec bonorum poss. Item in fideicommissario vniuersali. l. si. ut supra.

An heres petendo se mitti in possessionem, & ostendit testamentum iudici, habeat necesse probare mortem testatoris. Bar. in d. l. si. tenet, q. non, ex quo habet instrumentum testamenti; & sic pæsumptionem pro se, q. testator sit mortuus; quia viuo testatore notarius non debet dare copia testamenti heredi. allegat l. 2. §. sed si dubitetur, cum l. sequen. ff. quemadmodum test. aperiantur. Saly. & Pau. tenent cum Barto. sed Alexand. reprobatur Barto. secundum eum requiritur saltem semiplena probatio mortis, quæ in summaris, vel in istis executiuis sufficit, vt declarat Barto. in l. 2. §. fin. C. vbi in rem actio. vel saltem requiritur iuramentum heredis, vt in l. thesaurus ff. ad exhibendum. Ias. ibi tenet cum Bar. in iudicio possessorio, quod est modici præiudicii, sed si vellet facere declarari se heredem, & sic in petitorio, deberet probare testatorem esse mortuum. Et qualiter, & per quos modos possit probari, vide Doct. in l. si quid d. ff. sol. ma. & in d. l. 2. §. dubitetur, & quilibet pæsumitur viuere tempus centum annorum, vt in l. fin. C. de sac. san. eccle.

Et nota, quod sustituto vulgari, vel pupillari, & substituto venienti ex tacita pupillari contenta sub expressa vulgari competit remedium possessorium d. l. si. vide Ias. in 4. col. & Barr. tenet etiam, & bene loquitur, vt refert Alexand. in d. l. si. in 4. col. ubi etiam tenet quod etiam competit remedium d. l. filio non instituto a matre, quæ post natiuitatem filij mortua est isto filio præterito; qui tamen pro instituto habetur, text. notabilis in l. 3. ff. de offic. testamento, & ibi vide Bald. tenentem istam opinionem.

Et dicit Barto. quod etiam episcopo pro pauperibus competit beneficium dicti l. & idem secundum Bart. in executeore, maxime pauperum, tenent Innocen. & alij in cap. cum tibi, de testa. Bart. & omnes in l. hereditas ad statum. ff. de hered. instit. & in l. centurio. ff. de vulg. & pup. dum tractat de compendiosa facta pauperibus.

Sed nota, quod iudex debet esse competens ad mittendum heredem in possessionem, quia debet habere merum, & mixtum imperium, & requiritur, quod bona sint in territorio suo; aliàs, vt iam diximus scribet iudici illius loci, in quo bona sita sunt. & vide de hoc Ias. in 5. col.

Sed nota, q. appellatio heredis largo modo continetur bonorum possessor, & sic competit ei remedium d. l. vt. per Doct. ibi. & in d. l. si.

Dubitat Bal. an competat dictum beneficium venientibus ab intestato, postquam probauerunt per testes factos in scripturam, quod eis delata erat hereditas ab intestato; & dicit, quod videtur, quod sic ex æquitate, qua dicitur competere instituto in testamento nuncupatio; quia venientes ab intestato habent tacitam voluntatem defuncti, conficiuntur. & l. si quis cum nullum, ff. de iure codicillorum. dicit tamen Bal. non audeat hoc firmare, quia nulla lex hoc dicit, sed Alex. in 6. col. tenet cum Bal. & Ias. in 7. col. & allegant plura fundamenta.

Et est notandum, quod scriptura priuata testamenti in scriptis solemniter condita valet, quando non est vitiosa. ita Alex. in 5. col.

Item nota, quod fideicommissarius vniuersalis, cui pure debet restitui hereditas. si sit in possessione rerum hereditariarum, est legitimus contradicor ad impediendum possessionem heredi scripto; sed cibus, si non possideret. ita Alex. in d. l. si. in 9. col.

Et nota, quod quando sunt duo testamenta eodem die confecta, nec apparet de prioritate, neq; de posterioritate, & in vno est institutus vnus, & in alio alius, nemo eorū erit heres propter nimiam incertitudinem. Ista est communis opinio secundum Alb. in d. l. si saluo, nisi vnus eorum possideat, alius non vel nisi in vno testamento essent instituti venientes ab intestato, secundum Bar. sed meo. videri hoc est parua utilitas, quia forsitan esset vtilius venientibus ab intestato succedere ab intestato, quam ex testamento. Sed dic, quod si in vno testamento esset aliquid relictum pro causa, in alio non; illud testamentum. pæsumitur vltimum, & præualet. ita Ias. in d. l. si. in fi. col. allegando Lud. Roman. in Austen. si militet. C. ad l. falc. & ibi vide, quid in duobus rescriptis; quid si reperiantur duo instrumenta; quid in duobus codicillis. & de duob. resc. sub eadem data inuicem contrariis, text. est in c. si a sede, de praben. in 6. & ibi vide Doct.

Et nota, quod exceptio præscriptionis excludit tam petitorium, quam possessorium, ita Barto. post glo. in d. l. fin.

Et nota, quod apertura testamenti debet fieri secundum consuetudinem loci, in quo celebratus est actus apertura. ita text. in l. 2. C. quemad. testa. aperi. Et petitur aperi. officio iud. in l. 1. eod. tit. tit. l. Et

Et qui petit aperi. debet iurare de calumnia, asserendo putare sua interesse. rex. in l. si. eod. tit. & dicit Paul. de Cast. in d. l. 1. quod si qui petit, non vult facere expensam, nisi sit certus aliquid sibi esse relictu, quod si iudex potest compellere notarium ad ostendendum ipsi iudici. Et si aliquid est relictu faciat dari in publicam formam illam particulam, quæ ad illum pertinet, cum die, & consule taliter, quod fidem faciat, & ita dicit de facto seruari.

Et nota, quod institutus sub conditione non potest petere ante conditionis euentum possessionem rerum hereditariarum. text. est in l. 1. C. de edict. diu. Adr. tol.

Et nota, quod in iudic. quantumcumque summario persona, cum qua litigatur, debet plene legitimari, licet causa ipsa requirat summariam cognitionem: ita Bar. & Sali. in l. quamuis. C. de edict. diu. Adr. & Alex. ibi ad fidem: & Bal. in extranag. ad reprimendum.

Et quia superius diximus, quod rasura instrumenti vitiat instrumentum, vide tamen plures limitationes per Ias. in d. l. si.

Et est notandum, quod si heres possidet aliquas res hereditarias, & aliquas non, debet petere confirmari in possessionem earum rerum, quas non possidet, & de nouo mittatur in possessionem earum rerum, quas non possidet. & iste erit in practica totus modus agendi. ita Alexan. in d. l. fin. in fin. reprobando Cyn.

Quid in eo heredem instituto, in quem auctoritate testati ipso iure intelligitur translata possessio? & quid de patre, cui defertur hereditas repudiata per filium? vide Alex. in d. l. si. in 4. col.

Et est notandum, quod si duo contendunt de hereditate, consilium est quod quis præueniat in occupando bona, sed si simul concurrat, ne partes veniant ad arma, iudex inhibebit vtrique, ne ad possessionem accedant. ita Inno. in c. presentia. de probationib. & Spec. in titi. de sequestratione possess. & fru. ver. sed nunc idem, dicit, ne partes veniant ad arma, res litigiosa debet sequestrari. Ego intelligo hoc esse verum si neuter possidet: sed si vnus possidet; propter metum armorum non est recedendum a recto tramite iuris, ita Bal. in d. l. C. de ordine cog. & in c. 2. de vita, & honesta clericorum, & in c. 1. de sequestrati. possess. & fru. & vide Bald. in l. ordinarii. C. de rei vend. & vide Hippol. de Marf. in Pract. sua, in fol. 53. & vide Ias. in l. quidam æstimauerunt, ff. si cer. pe. vbi ipse secundum Pau. & Alex. querit, an iudex possit cogere partes litigantes ad faciendum compromissum in amicū communem, & licet de iure nemo cogatur facere compromissum, ipse tamen Iason. ponit ibi aliquas limitationes, & non refert, licet sint singulares, quia non sunt præsentis speculationis.

Et nota secundum Pau. de Cast. in d. l. si. quæ requirantur ad hoc, vt fiat ista missio. primo, quod de testamento sit confecta scriptura, & sic testamentum in scriptis, & sufficit, quod producat coram iudice, & aperiatur secundum formam superius iam dictam absque eo, quod testes ibi descripti recognoscant suas subscriptiones, & sigilla, quantum ad effectum possessionis. Sed hoc non sufficeret, si heres ageret petitione hereditatis, sed quia missio ista est modici præiudicii, sufficit quod prima facie appareat testamentum solemne, quia sufficit summaria cognitio non plenaria. Intellige etiam secundum Pau. quod confecta est scriptura notarii. Si autem nulla est confecta scriptura, non potest fieri missio, nisi primo examinentur testes, & eorum dicta publicentur auctoritate iudicis, vt habetur in l. publicari. C. de testa. Et requiritur, vt iam dixi, quod bona, in quibus fit missio, tenerentur per defectum tempore sue mortis, quod intellige iure dominii, sine iure possessionis, sine detentionis, vt sunt res depositæ, & commodata, quia etiam pro illis datur petitio hereditatis, vt in l. & non tantum. ff. de pet. her. Et etiam fiet missio in bonis, quæ colonus. vel inquilinus, vel precario possidens possidebat nomine defuncti, quia possessio ciuiliis erat, vt in precario, poterat tamen reuocari, & sic fingebatur esse. Et requiritur, quod de tali missione conficiantur scripta publica apud acta, & sicut acta iudicialia debent apparere per scripturam, & aliàs non possunt probari, nisi proponeretur, quod scriptura fuit confecta, & perdita, vt in cap. quoniam contra falsam, de probationibus in iuncto eo, quod habetur, in l. quoties, in fin. fide. probationibus. ita est detentæ, quæ conceditur auctoritate dictæ l. si. & vide de hoc Pau. in d. l. fina. in 2. column.

Et in quo differat possessoriu d. l. si ab interdico, quorū bonorum, quod etiam est ad ipsedæ, vide Pau. de Ca. ibi in 5. col. ubi dicit inter alia, q. interdico, quorū bon. est de iure prætorio, & interdico, d. l. si. est de iure ciuili, & habent se tanquam exceptoria, & excessa.

Et nota, q. contra petentē istud interdico potest opponi exceptio præscriptionis, & est speciale in ista exceptione, quia redarguit heredē de negligentia, vide Pau. in 6. col. d. l. & Pau. in col. 5. querit, in quo differat istud interdico a petitione her. & dicit, & ait, vt in gl. excepto vno, in quantum dicit in possessorio non veniunt, nisi corporalia.

Restat nunc, vt magis late aliā partē regulæ aggrediamur, sipe de hæ. quia ea, quæ in vltimis dicuntur, melius memoria commendantur iuxta formam text. in c. liquido, de conse. dist. 2.

Ideo notabimus, q. petitio hereditatis quandoq; est directa, quandoq; vtilis. Et pet. her. directa datur succedenti ex testamento, vel ab intestato per legē, vel senatusconsultum. Item datur petitio heredi, succedenti per se, vel per alium, vt ff. de pe. hæ. in l. 1. 2. 3.

Et est notandum, q. proposito libello petitionis her. faciendæ sunt interrogationes possessori, qualiter

ver possideat, vt l. 1. in principio. & l. de arate. §. 1. ff. de interrogatoriis actio. Et debet interrogari possidens, an credat se heredem. Si respondeat, credo, proceditur in pe. h. quia possidet pro heredem. Si respondeat, nō possideo pro heredem, sed habeo titulum, & probauerit; nō procedetur in pe. h. si nō probauerit, presumitur, q̄ pro possessore possideat, & sic secundū Azo. intelligitur, quod dicitur in l. cogi. C. de peti. her. & sic ille cogitur dicere, vtū pro heredem, vel pro possessore possideat, vel secundū Azo. videtur, q̄ debebat interrogari, possides pro heredem, an pro possessore? an non? & satis erat, si respondeat, possideo pro heredem, vel pro possessore, vel non possideo; & serua, vt si de mendacio conuincatur, amittat possessionem, si dolo, aut lata culpa mentiatur, vt ff. de rei ven. l. pe. alioquin p̄uenire potest, cū nō sit lis contestata, vt ff. de interrogatoriis actio. l. de arate. §. vlt.

Et nota, q̄ in peti. h. non est necesse exprimere, an sit hares ex testamento, vel ab intestato, nec est necesse exprimere, an sit hares immediate per se, an vero per mediā personā, quā petitiō h. est in re. & vniuersalis admittitur petitiō causa non expressa, vt l. sed & si lege. §. petitiō. ff. de pet. h. & l. si mater, in prin. & ibi vide Bar. Sed si uideat videret multū interesse rei conueniendi, potest cogere actōre ad declarandum per l. defensor. §. illud. ff. de interrogatoriis actio. & teneat Bar. in l. 3. ff. de pe. h. & vide l. aso. §. actio. Insi. de actio. in 34. col.

Et nota, q̄ non tenetur quis in pe. h. specificare res hereditarias; imo sufficit petere hereditatem rebus non specificatis. gl. est notabilis in l. 1. in prin. ff. de eden, quam sequuntur cōmuniter omnes docti & etiam cōprehenduntur ea, quæ post libellum prodūctum capta sunt possideri per reū conuentū, & sic ea, quæ non fuerunt specificate petita, vide sal. in l. edicta. C. de edend. Accedat, quod in simili dicimus in dote, quod etiam est iudicium vniuersale, sicut petitiō h. & per Bar. & docti in rub. ff. sol. matrimo. Et in dote procedit libellus, si aliquis simpliciter petit condemnari ad restituendum dotem in dote. facta specificatione alicuius rei dotalis, vt per Bar. Bal. & sal. in l. fin. C. de sent. quæ sine certa quantitate profa. Et petitiō h. competit, siue quis sit hares in solidum, siue pro parte, vel l. licet minimam, cum si ff. de pet. h. d. dummodo illa pars sit tota hereditatis, & sic contineat iura actiōis, & passiuæ, vt late per Bar. in l. si quis seruum. §. si ff. de leg. 2.

Paul. de Cast. in l. regulariter. ff. de pet. h. ponit formam libelli, & dicit, quod declaratur hares; nam hæc actio est mixta, & sicut in rei vendi. c. quis petit declarari se dominū, ita & in ista petitione declarari se heredem, & hoc venit iure actiois. Item petit condemnari aduersarius ad restituendum, quod possidet, vel in totum, vel in parte; si est hares pro parte, quantumcunque res sit modica, & pars hereditatis, quam præterit habere, sit magna; nam si valet mille, & res quæ possidetur, valet decem non petit condemnari, nisi in dimidia ipsius rei. Et hæc actio datur contra illum, qui possidet pro heredem, vel pro possessore, vt iam diximus. Et pro heredem dicitur possidere, tanquam hares. cū non sit, Et qui non asserit se heredem, nec allegat titulum, datur contra illum dicta actio, si rem hereditariam licet minimam, vel aliquod ius incorporale possideat, nam ista duo requiruntur ad hoc, vt ista actio cōtra aliquem deat, vt notatur in l. regulariter. Et hæc actio non datur contra titulo possidentem, vt l. hereditatem. C. in quibus causis cessat longi temporis prescrip.

Et incorporalia aliquando propriè possidentur, aliquando impropriè, aliquando impropriissime; & iura incorporalia quasi possidentur. Et dicitur possessio impropriè, quando non cohæret rebus corporalibus, vt sunt actiones, quas quis habet contra aliquem; propriè, quando cohæret rebus corporalibus, vt seruitutes, impropriissime, vt sunt actiones, quibus quis alicui tenetur. Et quantum ad istam materiam contra ipsum datur hæc actio, sicut debitor hereditarius, vt in l. nec vllam, in fin. ff. de peti. h. Ergo necessariū oportet dicere quod habeatur pro possessore, cum non deat, nisi contra illum, qui possidet, vt in l. regulariter. ff. de pet. h. & ibi est glo. quæ semper allegatur, quod actiones non propriè possidentur, nec quasi possidentur, sed impropriè, & impropriissime. Ideo pro eis non datur interdium possessorium, vt in l. 2. ff. quorum bonorum, & dicit Pau. de Cast. quod per hoc legistæ reprehendunt cano. qui dicunt, reperiri quasi possessorium in actionibus personalibus, vt in c. querelam, de elec. sed illud procedit secundum Pau. in actionibus personalibus competentibus ad aliquid annuū vel menstruum præstandum; non sic, quando præstatio non est annua, vel menstrua. Ita loquitur glo. in dicta l. regulariter. Ideo decisio canonistarum est bona, & utilis; quia si ille, qui est in quasi possessione annuæ præstationis, turbetur, vel spolietur in ea, habet vtile interdium, vt possidetis, vel vnde vi, vt in illo c. querelam, & vide Doct. in l. certis annis. C. de pactis. & omnino vide Inno. in cap. in literis, de resti. spo.

Et est notandum, quod petitiō h. vt illic datur contra illum, qui possidet cum titulo, si titulus nō est habilis ad transferendum dominium, vt in l. nec vllam; & in l. Neratius. ff. de peti. h. Et quia superius diximus, quod petitiō hereditatis non datur contra titulo possidentem, vt colligitur ex d. l. nec vllum, est necesse assignare rationem, quia est principale fundamentum totius materiæ, glo. in l. hereditatem. C. in quibus causis cessat long. tempo. ponit vnam rationem, quia qui asserit titulo possidere non contradicit agenti, nec negat ipsum esse heredem, sed dicit rem, quam ipse possidet, non pertinere ad alium, sed ad se; quia emit à tali, vel fuit sibi dotata, sed quando non allegat titulum, sed asserit se heredem, contra dicit agenti; & iudicium non est nisi inter dicentem, & contradicentem; & vbi nō est

est contradictio, non est proprie iudicium, quia actor principaliter asserit se esse heredem, & hoc petiit declarari. Et in hoc deberet esse contradictio, vt esset proprium iudicium.

Ista ratio est bona, sed non perfecta; ideo Doct. assignant aliam rationem, quia qui allegat titulum, allegat potentius ius, & fortius, quam ille qui asserit se heredem, & agit hac actione, vbi non solum veniunt res, quæ erant in dominio defuncti, sed veniunt ea, quæ fuerunt in hereditate reperta, vel quia commodata defuncto, vel penes eum deposita, vt in l. & non tantum, ff. de pet. h. edit. Et sufficit probare, quod res, quam petit, tenebatur, & possidebatur per defunctum tempore mortis. Istud est facile probare, sed ille qui allegat titulum, allegat dominium, vel quasi dominium; vnde cum possit esse, quod res, quæ petitur, fuerit in hereditate reperta, tamen non erat defuncti, sed erat illius qui nec possidet ex titulo, quem allegat; non sequitur, tu es hares; & ista res fuit in hereditate reperta, ergo debes me vincere, cum ego allegem potentius ius, quam tu, ideo ne frustra litiges, repelleris ab agendo. Et tunc titulus excludit hanc actionem, quando est sufficiens ad translationem domini, vel quasi; aliàs seorsus, vt in titulo commodati, vel depositi. ita Pau. de Cast. in l. regulariter, in 3. col. ff. de petitiōe h. sed lat. in §. actionum, Insi. de actio. in 28. col. non referendo Paul. de Castro in dicto loco contra morem suum, dicit, quod rationes, quare petitiō h. non datur contra titulo possidentem vnam ponit glo. in l. hereditatem. C. de petitione h. aliam ponit glo. in l. hereditatem. C. in quibus causis cessat long. temp. & ambas reprehendit Bart. in d. l. hereditatis. & ibi assignat veram rationem, quæ communiter tenetur, & fuit ratio antiquorum, & tenet Cynus in l. cogi. C. de petitiōe h. quod ille, qui agit petitiōe h. fundat se solum in titulo suo. Si igitur conuentus possidet, & habet titulum, sicut ipse. vnde cum habeat istud plus, quod possidet merito non debet conueniri peti. h. & etiam supra scriptam rationem ponit Bar. in l. pro heredem, in principio. ff. de pet. h. & vide ibi lat. ponentem aliquas limitationes ad dictam regulam in d. §. actionum in 29. & 30. col.

Sed miror de antiquitate, quæ lucernā, & tot paginas inaniter consumpsit; nā si aliquis diceret, Quare petitiō hereditatis non datur contra titulo possidentem? respondeo, quia petitiō h. fuit introducta à iure ciuili; & si daretur contra talem, esset tollere defensionem quæ iure ciuili competunt iusto titulo possidenti. Nota bene hoc, quia alia potius videtur esse somnia, quam prudentium opinionones.

Et hæc actio datur contra possidentem pretia rerum hereditariarum, vel exacta debitoribus hereditariis.

Item datur contra habentes actionem occasione rerum hereditariarum, vt tenentur cedere, si erant bonæ fidei possessores. de hoc vide tex. in l. etiam. §. item à debitoribus. & vide ibi Bar. & Pau. ff. de petitiōe h. & feudum, vel emphyteosis an veniant in petitione h. vide Bar. & Pau. in l. item videndum. §. nunc videndum. An autem possessor hereditatis si rem aliquam alienauit, nunquid præcisè teneatur ad rem hereditariam? vide Barto. in l. Imperator. §. si. de leg. 2.

Et an conuentus pet. h. possit pendente lite vendere aliquam rem sine licentia iudicis, ita q̄ alienatio valeat, vide notabilem tex. in l. Pius, in princ. ff. de pet. h. vbi dicitur, quod potest alienare res hereditarias, si præstitit satisfactionem.

Et sunt hæc notanda, quod incorporalia veniunt in ista actione, cum illa natura tantum, quam habet naturaliter, non accidentaliter. Et ideo vnum simpliciter, quod à principio debebatur, venit in hereditatis pet. non aliud, quod est ex inficiatione, vt l. item veniunt. §. cum prædiximus, & l. illud §. actio mes, & l. euicta. ff. de pet. h.

Item in ista actione veniunt res principales, & omnis rei accessio. Et vna est hæc actio pro rebus & fructibus, quia est vniuersalis. Et quidam dicunt, q̄ bonæ fidei possessor in hac actione nō facit fructus suos, sed vide tex. in l. item veniunt. §. item, vbi dicitur, quod fructus industriales à bonæ fidei possessore percepti, veniunt in hac actione iure actionis, scilicet petitionis hereditatis. licet in rei vendicatione aliter sit, vide ibi Paul. de Cast. in litem veniunt. ff. de petitione h. & ibi vide l. sed & si lege. §. vltimo, & l. quod si ouis, & lancillarum, cum similibus, & accipe fructus impensa deducta, vt ff. eodem. l. si à patre. §. vltimo.

Item veniunt omnia, quæcunq; occasione alienationis rerum habuit possessor, vt puta pœnā, vel vfuram, item venit damnum datum à possessore, vt ff. de pe. h. l. si à patre. §. si possessor.

Item veniunt in hac actione, quæ possessor exegit à debitoribus hereditariis nomine suo, nō nomine veri heredis, tex. in l. sed & si lege. §. pet. ff. de pe. h. & vide Azonem in summa in rub. de pet. h. & vide l. 3. debitor. ff. de transact.

Item veniunt ea, quæ quis dolo desijt possidere, si extant. Si verò sunt deperdita, vel diminuta, tenetur ad pretiū commune; quia in rerum natura desijt esse diminutum, vt ff. de pe. h. l. si possessor. §. vlt. & l. deperditum. Et hoc in rebus hereditariis, quæ non onerabant hereditatem, vel non erant steriles, nam in his, si quidem vendantur post litem motam, vel ante, venit tantum pretium acceptū, vt ff. de pe. h. l. item veniunt. §. à quo. & l. si possessor. §. i. & ff. de rei ven. l. item si verberatum. §. si quis rem.

Item veniunt vfuræ fructuum, & omnia prædicta veniunt præstanda à malæ fidei possessore, in bonæ fidei autem approbatur regula, quæ non fallit, id est q̄ nullo casu teneatur aliquid præstare in pe. h. nisi in quantum sit locupletior tempore rei iudicatæ, vel litis contestatæ.

Bonæ fidei habet est, qui autem iustam causam putandi se heredem, vel etiam iniustam errando, putat in iure, ut satis sit, quod non versatur dolo, ut l. item veniunt. §. omnes, & l. sed & si lege scire. §. cōsului. ff. de pet. hær. & l. igitur. §. 2. ff. de libe. causa.

Restat nunc, ut dicamus, quid de illo, qui dolo desit possidere, & res extant non perditæ, vel dimittuntur; conuentus nullo modo petere restituere; contra illum iuratur in litem, ita Azon. in rubrica de petitione hær. Sed tu vide Doct. in l. possessor. §. restituere. ff. de pet. hær. & ibi dicit Pau. de Castro.

Nota mirabilem decisionem, quod iuramentum in litem non deferatur super non extante, licet reus fuerit in dolo; quia non sufficit dolus præteritus, ut deferatur, sed requiritur dolus præsens.

Et nota declarationem ad §. idem placere, vbi dicitur, quod conuenitur ad precium ille, qui post petitionem hereditatem vendidit. Nam potest conueniri etiam ad res ipsas cum fructibus, & potest iurari in litem contra ipsum re extante propter delictum præteritum, licet in præsentem non sit in dolo; quia facit, quod facere potuit, ut recuperaret, & non potuit, ut in d. §. restituere, & ff. de pignorib. si suodus §. in venditione. sufficit ergo dolus præteritus, si res extat; secus, si non extat, & hoc vult in effectu text. in d. §. restituere.

Et ibi querit Pau. quare super re, quæ non extat, non deferatur iuramentum in litem? responde secundum Pau. quia super illa, quæ non erat, non potest haberi actio, cum non potest restitui: quando autem erat, potest restitui; & ideo, ut restituatur, iuratur contra dolum, ut sit sollicitus ad restituendum, & vide de hoc Pau. in l. sed & si lege §. si ante litem. ff. de pet. hær. vbi dicit, quod ad deferendum iuramentum in litem, non requiritur contumacia in non restituendo ad mandatum iudicis, sed sufficit dolus in definendo possidere. Sed in actionibus stricti iuris videtur requiri dolus in non restituendo ad mandatum iudicis, nec sufficit primus dolus, ut ff. de reuendi. l. qui restituere, in fine. & vide Pau. de Cast. in l. in actionibus. ff. de in litem iuran.

Et nota, quod qui dolo desit possidere, tenetur vtili actione, quæ succedit loco directæ: quia vere non possidet, sed habetur pro possessore, sed hæres eius tenetur actione in factum. vide Doct. in l. nec vllam §. is autem ff. de pet. hær. Et hæc actio quandoque dicitur directæ, quandoque vtilis, vide Doct. in l. etiam §. 1. ff. de pet. hær.

Et nota, quod possessor bonæ fidei efficitur malæ fidei per litem contestatam, imò per litem motionem. secundum glo. & Sali. in l. 1. C. de pet. hær. & bonæ fidei possessor hereditatis an faciat fructus suos, vide de Pau. in d. l. 1. C. de pet. hær.

Et nota, quod si petitor hereditatis soluit creditoribus hereditariis, in casu succumbentiæ subuenitur officio iudicis mercenario, vel negotiorum gestorum actione. de quo vide Pau. de Cast. in l. fin. in fina. colum. C. de pet. hær.

Item nota, quod controuersia dicitur ante litem contestatam. glo. est in d. l. diuus Pius. ff. de pet. hær. Item in querimonia, ut in l. 3. C. si. reg. & ff. de procuratoribus. l. non solum. §. si status. & notat Cy. nus in l. si quis maior. C. de transactionibus.

Et nota, quod vitium litigiosis in vniuersalibus contrahitur per solâ citationem. text. est in d. l. di. Pius & etiam in singularibus iudicis, si sit questio de dominio, ut in Aucen. de litigiosis §. 1. & in illa Aucen. est posita in titulo de litigiosis. Hoc nota ad ea, quæ superius dixi de malæ fidei possessore. & nota bis etiam, quod questio hereditatis deferatur, quousque questio de falso testamento expeditur. Nam si cut possessor hereditatis debet satisfacere, quando mota est controuersia super hereditate. ita quando est mota super falso testamento, quæ est præparatoria ad petitionem hereditatis. text. est in l. diuus Pius §. diuus.

Et nota, quod iudicium vniuersale non impedit iudicia particularia. vide Doct. in l. si testamentum. & in l. si quis libertatem. ff. de pe. hær.

Et nota etiam ea, quæ tradunt Doct. in l. si bonæ fidei, vbi dicunt, quod iudicium vniuersale potest moueri per tertium.

Et nota, quod emens hereditatem a fisco potest hac actione conueniri, vide Doct. in l. si quis ius ff. de pet. hær. & vide ea, quæ dicunt in l. nec vllam. §. item si quis fisco. eo. ti.

Et nota, quod in restitutione hær. habetur ratio impensarum factarum in infirmitate, & sepultura defuncti, & probatur per sacramentum, vbi expensa sit verisimilis arbitrio boni viri. vide Doct. & Sal. in l. in restitutione. C. de pet. hær. & vide text. in l. si in §. in computatione. C. de in. delib. vbi vide Alex. & Doct. & vide text. in l. si quis pro redemptione. C. de don.

Item nota, quod si possessor sine titulo dubitans conueniri hac ratione, acquirat titulum ab aliquo tertio, non euitat actionem, quæ iam nata erat. vide Doct. in l. si rem, & pretium. ff. de pe. hær. & ista questio fuit disputata in l. cogit. C. de pe. hær.

Et quia superius diximus de malæ fidei possessore, & probatio est difficillima, cum animus hominis soli Deo sit notus, vide modum probandi per Pau. de Cast. in l. sed & si lege. §. quod autem ff. de petitione hær. & ibi vide multa per Doct. circa malæ fidei possessores. Est autem actio peti. hær. civilis, quia senatusconsultum induxit, ut ff. de pet. hær. l. item veniunt. §. pridie. & ff. de legibus, & senatusconsultum ius civile, vnde & centumviralis dicitur hæc actio, quia senatores centum erant numero, ut in l. viti. C. de

C. de peti. hær. Prætor tamen, quia nihil intactum reliquit, super ea tractauit, ut ff. de peti. hær. l. diuus. & in l. 1. in princ. ff. si pars hær. peti.

Nota, quod postquam heres semel est adeptus possessionem rerum hereditariarum, non potest amplius in futurum intentare dictam actionem. Ratio est, quia iam est dominus, non hæres, & si cecidisset a possessione competunt tibi alia remedia. vide Bar. in l. 1. ff. de fideicommissa. hær. peti.

Et an petitiō hær. tollatur longo tempore, & quo tempore præscribatur, vide Doct. in l. hereditatis. C. de peti. hær. & vide Bal. in d. licet. C. de iure delib. vbi dicit, quod ista actio durat 30. annis. & vide eum in l. 1. ff. de edicto diui Adrian. & Alexan. in l. 1. C. quando non peten. par. Et qualiter formandus sit libellus in ista petitione hær. ponit spec. in tit. de iudicijs; & dicit, coram, & c. ago contra P. qui possidet, seu tenet hereditatem. T. cui ex testamento, vel ab intestato successi; vnde ago contra eum, quod ipsam hereditatem, seu bona T. mihi restituat; & eum peto ad id sententialiter condemnari: peto etiā fructus perceptos; & qui percipi potuerunt; & ad hoc ago petitione hær.

Et tu diligenter nota istam formam substantialem, & conclusiuam in ista actione. Sed aduerte doctri nam Paul. de Castro in materia istius libelli, quæ etiam est valde vtilis, & conclusiuæ. Et sic remanet ad honorem Dei expedita tota materia præsentis capituli.

De crimine læsæ maiestatis, & Perduellionis, seu Rebellionis. Cap. LXXI.

Offenditur Imperator factio aliquo committente crimine in eum, nempe istud crimen excedit inter omnia crimina. Est autem crimen læsæ maiestatis, vbiunque quis contra urbem aliquid molitur, vel quod profugit ad hostes, vel quod hostes qualitercunque inuat, vel armis, vel pecunia, vel consilio, vel quod subiectas prouincias nititur facere rebelles, vel quod seditionem mouet in ciuitate, vel quod magistratus occidantur, vel principes, vel qui circa latus eius militant; vel qui arma, summi vel occupat loca contra rempub. vnde vocatur hoc crimen perduellionis ea ratione, quia perduelles dicuntur hostes, ut ff. de verborum signifi. l. si quos nos hostes. Dicitur ergo crimen perduellionis, id est hostile, ut ex prædictis patet. Et dicitur ff. ad l. Iuliam. maiestat. l. 1. 2. 3. 4. Vide de hoc Azonem in summa.

Quotuplex sit autem maiestas, & alia plura de maiestate. & vide Do. Hieron. Gigant. in suo Tract. de crimine læsæ maiestat. in rub. quotuplex sit maiestas. per tot. lib. 1.

Et crimen læsæ maiestatis est proximum sacrilegio, ut notatur in l. 1. ff. ad l. Iuliam. maiesta. in principio. Et qui mittit nuncium, vel literas hostibus contra principem incidit in crimen læsæ maiestat. ut notat Barto. in dicta l. si in finalibus verbis. idem voluit Nicola. Boer. in suo Tract. de seditione. in 6. præsupposito, col. 4. num. 15. Et omnes prædicti enumerantur capite primo, læsæ maiestatis. & vide text. in l. 3. ff. ad l. Iuliam. maiestat. cuius verba sunt; Lex 12. tabularum iubet eum, qui hostes concitauerit; quive opem hosti tradiderit, capite puniri. Lex autem Iulia maiestatis præcipit, eum, qui maiestatem publicam læserit, teneri, qualis est ille, qui in bellis cesserit, aut arcem tenuerit; eadem lege tenetur & qui iniussu principis bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparauerit; quive, cum ei in prouincia successum esset, exercitum successori non tradiderit; quive imperium, exercitumve populi Romani deseruerit; quive priuatus pro potestate, magistratumve qui sciens dolo malo gesserit. Committitur autem hoc crimen, cum quis status principis conflauit, ut l. qui status, & l. non contrahit, & l. cuiuscunque, in ff. ad l. Iuliam. maiestat.

Item hac lege tenetur, qui crimine accusatum de custodia fecit exire, ut in l. 4. ad ff. ad l. Iuliam. maiestat. ad fin. Et vide ibi Barto. vbi ipse dicit; Qui abstrulit reum confessum, condemnatum, vel condemnandum è manibus familiarum, punitur lege Iulia maiestatis, ut in d. l. 3. quod tene menti. Hoc tamen videtur intelligendum, quando talis reus tenebatur pro crimine læsæ maiestatis, ut tenet gl. ibi in verbo, Reum, quam sequitur Lucas de Penna in l. quoties, in 1. column. C. de exactoribus tribu. lib. 10. quod est satis notandum. Si verò reus non erat confessus, nec condemnatus, punitur ad mortem, ut in casu l. fin. C. de maledictis & Math.

In alijs autem casibus, qualiter punitur eripiens, vide text. in Aucen. vt omnes obediunt iudici prouin. §. arripit. coll. 5. Sed si quis interfecerit captum à familiaribus, vide Bar. in l. in laqueum; & l. ciuilis §. si. ff. ad l. Cor. de sicar. & Ang. in d. l. 4. dicit;

Nota, quod mutuans pecuniā rebellibus, aut aliquo modo iuuans incidit in maiestatem, ut est text. in l. cuiusq. dolo. & ibi Bar. ff. ad l. Iuliam. maiestat. pecunia enim est belli neruus, ut per Ioan. rirum in tra. de maiesta. Roma. parte 2. in rub. de quest. magistr. nu. 3. vide etiam, in hac materia Dominum Hier. Gigant. Iurec. in suo aureo Tract. nouiter impresso de Crim. læsæ maiestatis, notat sub Rubrica, qualiter, & à quibus Crimen læsæ maiestat. committ. quæstione xxxiiij. libro primo, vide omnino, quia multa inuenies notatu digna.

Et nota, quod si Imperator dat saluum conductum, vel securitatem, frangens dictam securitatem incidit in maiestatem. vide Bar. & Ang. in l. 1. ff. ad legem Iuliam. maiestat. & ibi dicit Ang. adde, quod hanc securitatem nemo dare potest, nisi princeps.

Ennotā, quod asserens se magistratum, qui non est, incidit in maiestatem: tenetur etiam crimine falsi, vt in l. eos, ff. de falsis. Et vide tex. & ibi Angel. in l. 3. ff. ad l. Iuliam maiest. Item tenetur, qui obstitit sine iussu principis occidit, vt in l. 1. ff. ad l. Iuliam maiest.

Et qui successori suo denegat præbere baculum, vt possit officium exercere. vide de hoc Angel. in l. 2. eodem titulo.

Est & aliud crimen quasi læsæ maiestatis, vt priuati carceris exercitiū, & in falsa moneta, vt C. de priua. carce. & de falsa moneta l. vltima. Sunt autem in hoc crimine multa specialia; nā omnes, qui alios repelluntur ab accusatione, hic admittuntur; putā milites, minores, infames, pauperes, familiares, parentes contra liberos; & contra; liberti contra patrones, & mulieres. Nam coniurationem Cæcilinæ Iulia mulier detegit, vel l. famosi. ff. ad l. Iuliam maiest.

Sed famosi inimici in nullo crimine admittuntur, quantuncunquē exceptuato. vide Ang. in d. l. famosi. Et allegat tex. in cap. perpetuas. de simonia; per quod capitulum dixit Bar. vt Ange. refert; quod quantuncunquē isti infames admittantur ad accusandum, & per consequens ad testificandum, tamen non admittuntur ad testimonium, nisi tantummodo super crimine directo. sed non poterunt testificari super adminiculis. Et dixit hoc esse tenendum menti perpetuo. Sed hoc non credo, dicit Ange. nisi quando adminicula non respiciunt de litis substantia.

Et conspirans contra principem, vel eos, qui sunt circa latus principis, incidit in crimen læsæ maiestatis, solā ordinatione, & tractatu; licet non sequatur euentus, vnde vltore gladio debent puniri, & omnia bona sua efficiuntur fisci. tex. est in l. quisquis, in prin. C. ad Iuliam maiest.

Et filijs eius misericordia seruetur vita, sed nulla bona possunt habere, vel accipere ex aliqua successione intestati vel testati, & perpetuo sunt infames, & ab omnibus honoribus, & officiis exclusi. tex. in d. l. quisquis. §. filij vero.

Et supplicans principi pro eis punitur poena perpetuæ infamiae. tex. est in l. quisquis in §. denique. Cū filiabus eius dispensatione proceditur, vt possint ex bonis maternis obcinere Falcidiam. vide tex. in l. quisquis. Et an poena infamiae, & incapacitatis habeat locum in filia femina, vide Claud. in d. l. si quis id, quod ff. de iurisd. omni. iudi. & ista lex habet locum in filiis iam natis; & ista est communis opi. vide Clau. in d. l. si quis id, quod ff. de iuri. omni. iudi. §. ad filias.

Et potest illud crimen attentatum patrem non potest emancipare filium, nec aliquam alienationem facere tex. est in d. l. quisquis. §. emancipationes. Et vxores istorum non debent perdere dotes, imò recupearant eas: donationes nuptiales in casu, quo erant seruandæ liberis; applicantur fisco, in quibus filiae possunt petere legitimam. tex. est in d. l. quisquis. §. vxores.

Item conscij, satellites, & ministri in pena sunt similes delinquenti. tex. est in d. l. quisquis. §. id. qd. Item reuelans conurbationes huiusmodi in initio præmiatur; sed si post aliquod tempus reuelat secretū sibi parit. tex. est in d. l. quisquis. §. fin.

Et si mater commisit crimen læsæ maiestatis, filia priuatur onere, & commodo succedendi, sicut priuatur filius. vide Ange. in verbo. hai tradito. in versic. & aduertendum. vel dic secundum Iacobum Burticarium in d. l. quisquis. §. ad filias. Vide eundem Dominum Hieron. Gigant. in suo Tract. de crimine læsæ maiest. de pen. quas filij incur. patre, cum crim. læsæ maiest. quæst. 17. lib. 3. Quando pater delinquit, filia habet solam Falcidiam; eandem tamen habet, quando mater delinquit. Et hæc est vera opinio secundum eum.

Et nota, qd illi qui faciunt collegia illicita, & sunt auctores huius, tenentur l. Iul. maiest. l. qui illicitum ff. de collegijs illicitis. Quæ autem sit poena aliorū de collegio, vide ibi in l. collegia.

Et nota, qd filius eius, qui prodicionem facit contra principem, licet in bonis non succedat, censetur tamen heres eiusdem prodicionis, & sic de simili prodicione contra eum est præsumptio, & dignitatus, & honoribus eximitur. Et hoc, quando delinquit contra personam principis, & a successione parentum priuatur. Sed quando non delinquit contra principem, sed circa alia capitula posita in l. 1. & 2. ff. ad Iuliam maiest. vide Salice. in d. l. quisquis, in principio. §. filij. & vide Ange. in verbo. hai tradito. in versicu. vbi loquitur de vicario principis, & licet sit crimen, non contra filios delinquentium. & allega. Sal. in d. l. quisquis.

Et appellatione filiorum comprehenduntur descendentes, nepotes, & similes, & vbi Ang. qui multa dicit, & omnino vide eum. Et circa filios illegitimos dicit idem, si sunt nati ex certo coitu. vide Bald. in d. l. quisquis, in 2. col. Et regula dictæ legis intelligitur de filiis, & bastardis, & de spuris. vi. Bald. in d. l. quisquis, in 2. col.

Et filij conspirantium in principē non possunt capere aliquā hæreditatem, vt dictum est. Et vtrū talis hæreditas vadat ad fiscum, vel ad alium successorē, vide Bal. in d. l. quisquis, ad finem. & vide Doct. in l. 1. C. de hæredib. instituen. vbi concludunt, qd est comū. opt. qd talis hæreditas vadat ad alios successores. & Sal. in d. l. quisquis, in 3. col. dicit; Scias, qd hæc lex præstat argumentum, qd de iure bannitis non possit pecunia, vel alimonia præstari. Nam banniti censentur hostes, & inimici ciuitatis, à qua banniuntur. argu. l. amissione. §. qui desciunt, ff. de capitjs diminut. Sed hostibus, quis non potest opem præbere, vt in l. 3. ff. ad l. Iul. maiest. cetera vide ibi per Sal.

Et

Et crimen læsæ maiestatis post mortem obici potest, & ferui torquentur in caput domini l. meminisse. C. ad l. Iul. maiest. Et post mortem rei crimen læsæ maiestatis potest inchoari. Et criminosis huius criminis in ipso criminis exordio perdit ipso facto omnium suarum rerum administrationem; & per incertitudinem successoris bona interim sequestrantur. vide tex. in l. fin. & ibi vide Bal. & Sal. C. ad l. Iul. maiest. & vide Cinum; & vide Ange. in verbo. hai tradito. in versu. & bene scias tamen ipso iure bona nō sunt confiscata à die commissi delicti.

Et vide Bonifacium Vicellinum in Tract. maleficiorum; in rubri. ad l. Iul. maiest. vbi ipse dicit, qui teneantur crimine legis Iulianæ maiest. & vide Ange. in Tract. maleficiorum; in verbo hai tradito. versu. 1. vbi ipse dicit; proditio patriæ est crimen enorme; & in eo non appellatur, tamen in eo non proceditur ad torturam, nisi præcedentibus iudicijs.

Et notabis ad euidenciam presentis capituli, quod fidelitas est triplex, vna, quæ debetur proximo, alia patri, alia domino: fidelitas, quæ debetur proximo, scilicet non offendere eum, nec insidiari, vt ff. de iusti. & iure l. vrim. Non autem tenetur eum defendere, vt notatur ff. de regulis iuris. l. culpa caret.

Alia est fidelitas, quæ debetur patri, quem quis etiam tenetur defendere verbo, & opere, & debet patri indicare, quæ insidiatur contra eum. ff. ad l. Pompeiam, de parrici. l. 1. ad finem, & sequenti. debet etiam reuerentiam, vt in titulo de obsequijs.

Tertia est fidelitas maior, qua quis tenetur domino suo, cui non solum tenetur enim non offendere, sed indicare verbo, & defendere facto vt ro. colla. de forma fide. cap. 1. & de noua forma fideli ca. 1. Ita debet quis principem non offendere; & fisciuerit, indicare & patet, quia conscij tenentur, vt in l. quisquis. ff. ad l. Iuliam maiest. in fine. Tenetur etiam defendere eum, & ff. de re militari. l. omne delictum.

Et fidelitas habet duas habenas, vna in faciendo, quæ quis debet; alia in non faciendo, quæ non debet. Et fuerunt hæc duo præcepta facta primis duobus parentibus, super quibus pendunt leges, & Prophete. vide de hoc Bar. in Extrauaganti, ad reprimendum. in principio.

Et fidelitas à fide dicitur, secundum Ianuensem in suo dictionario, & fidelis à fide fit dicitur secundū eum; quia per fidem fit, quod est debitum, vel promissum. Et iuxta hoc fides, & fidelitas idem sunt. Et sic sumitur fides in c. Regum, & in c. sequenti 23. q. 5. Fides enim est genus habens multiplices species, vt notatur per glo. in rubr. de summa Trin. & fide catholica. & ibi Doct. Aliquando fides idē est, quod fidelitas debita ad causam feudi. Et sic definitur; Fides siue fidelitas est habitus quidam, per quem debita, aut promissa sunt, aut complentur. Et sic sumpta diuiditur in duas species; nam quædam est fidelitas debita ad causam feudi; alia est debita per subditum suo superiori ad causam dominationis, custodia, & protectionis. Prima sic definitur; Fidelitas est ius quoddam, per quod tenetur vasallus ad omnia ex natura fidelitatis feudalis, vt patet in c. 1. de noua fidelitatis forma. & 22. q. vlt. c. forma. Secunda sic definitur; Fidelitas est habitus, siue ius quoddam, per quod inferior tenetur suo superiori domino. Et probatur in c. 1. ad finem, qualiter vasallus fidem iurare tenetur.

Et fidelitas in duobus principaliter consistit; Primo, in vera vnitate, & dilectione syncera subditorū. Secundo consistit in exteriori actione, vt infra declarabitur. Et regnum quodlibet est vnus corpus, cuius caput est Rex; supposita eius sunt illius membra. Et probatur hoc in c. nouit, de his; quæ sunt à prælato sine consensu capituli; vbi habetur; vniuersitas, vel collegium dicitur quoddam corpus fictum, & representatum.

Et canonici dicuntur fratres episcopi, sicut Cardinales dicuntur fratres papæ. vt in c. 1. de offi. deleg. lib. 6. Et ea, quæ superius diximus, etiam probantur in c. quoniam pleriq; de officio ordinarii. & in ca. cū non liceat, de præferi.

Et in vnoquoque regno non potest esse, nisi vnū principale caput. i. vnus Rex, vt in c. in apibus. 7. q. 1. Et vasallus tenetur iurare dominum contra parentes, & fratres, & filios suos vt in c. 1. de noua forma fidelitatis. & in d. c. forma. 22. q. vlti.

Et rebelles sunt omnes illi, & singuli. & etiam infideles, qui quomodoocunquē publicè, vel occultè contra nostrum honorem, & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra nostri imperii prosperitatem aliquid machinantur, & contra nos, seu officiales nostros in his, quæ ad commissum eis officium pertinent, rebellando. Verba sunt Imperatoris Henrici in Extrauaganti. qui sint rebelles, & vide Bar. in Commento suo in dicta Extrauaganti, vbi dicit, Rebellando, resistendo vel non obediendo, licet ipsi bellum non inferant; Et sic propter inobedientiam, vel resistentiam rebelles sunt, & si solum resistat odio personæ principis, rebellis est.

Et nota bene, quod omnis subditus resistens officarijs regijs in his, quæ ad officium eorum pertinent, rebellis est Regi, & regno, vt in dicta Extrauaganti. pro quo facit illud Luca. 10. Qui vos spernit, me spernit. Et facit illud primo Regum. c. 8. circa principium; Non enim te abiecerunt, sed me ne regnum super eos. vide Lucam de Penna in l. nihil, in primo de Palatinis. lib. 12. qui loquitur circa officiales Regis.

Et qui retinet aliquam munitiōem, villam, vel castrum, rebellis est, secundum Bartolū ibi. Et de istis KK 3 loquitur

loquitur textus in l. amissionis §. quæ deficiunt ff. de capitis diminutione. Et sic collige, quod rebellio est resistencia, vel inobediencia aduersus principem. faciendõ, vel omittendõ. Et resistencia, vel inobediencia facta principi est proterua, & damnabilis, omnique venia, & remissione indigna, vt in d. l. quis quis. Et probatur in c. inter, de maioritate, & obediencia. Itaque venia, aut dilatori non est locus cuius, vt in c. 1. de pœnis, di. 6. ad fi.

Et quomodo in crimine læsæ maiestatis procedatur, & vide tex. in extrauaganti, ad reprimendum, vbi canetur; In quocunque læsæ maiestatis crimine, & maxime, vbi contra Romanorum Imperatores, vel Reges aliquid, quod dictum tangat, asseratur commissum, possit procedi per accusationem, inquisitionem, seu denunciationem summarie, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij, pronuntij, qui iurisdictioni præest, videbitur expedire: ad hoc, si qua communitas, corpus, collegium, vel alia quis persona cuiuscunque status, dignitatis, vel conditionis existat super dicto crimine per nuntium, vel per literas, seu etiam per edictum publice propositum citata, vel citatum neglexerit omnibus intereisset, vel sit legitimè comparere contra ipsam, vel ipsum perinde, ac si presentiter omnibus intereisset, vel sit foret legitimè contestata, tam ad receptionem testium, & eorum publicationem, & sequentia, quæ ad diffinitiuam sententiam, & eius executionem procedatur, & Bar. dicit ibi: specialis est in hoc, quod ad accusandum admittuntur infames. Et etiam dicit; causa commissæ summarie debet totam substantiam comprehendere. Et summarie intelligitur breuiter. Expediuntur autem iste processus breuiter; quia licet aliis non possint dilationes breuiari, nisi causa cognita, tamen abbreviandi illa sola est causa iustificiens, quod causa debet agitari summarie, vt probationes legitime pereant; hoc enim impeditur cause cognitionem; quod non potest, quia causa cognita est de substantia iudicij, vt in c. comminationes, vel epistolam l. iudex, & l. fina. Et notatur, quod de sententiis l. prolatam, sed ea, quæ sunt de substantia, non possunt omitti per hoc, quod dicit summarie. Ita Bar. in dicta extrauaganti, ad reprimendum. §. summarie. Et notatur in Clem. sepè, & de verb. signi.

Et de clausula Summarie, simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, vide Ludouicū R. om nium in consil. 191. ad finem. & in consil. 497. ad finem. Et in his casibus, in quibus ordinariè agitur, quis citatur peremptorie.

Item in illis casibus, vbi agitur summarie, quod patet in interpositione primi decreti, & 2. quod summarie fit, oportet, quod præcedat peremptorium, vt C. de his, qui ad ecclesias confugiunt. l. presentem, §. sed si hoc facere. & C. q̄o, & quando iudex l. consentaneum, & vide Bar. in loco iam allegato. Et quæ procedit contra absentem, semper dicitur summarie, vide Bar. in d. §. summarie, in 3. col. Et ibi dicit Bar. vbi cunq; sententia data tribuit ius finale, nec potest per aliud iudicium reparari, nisi per appellationem, vel aliud remedium; tunc requiritur causæ plenaria cognitio regulariter, vt in l. iudices. C. de iudici.

Et fallit in casu legis de submersis. C. de naufragio. Item in casu constitutionis, ad reprimendum. Item in casibus, qui ponuntur in Clemen. dispendiosam, de iudiciis. Item in casibus, quibus sententia potest terri contra absentem, & negotium liquidare, vt C. quomodo, & quando iudex, Auc̄en. qui semel, & C. vbi de crimine agi oportet. Auc̄en. qui in prouincia. Et videbis Bar. in tota extrauaganti, ad reprimendum, quia mirabiliter ipsam commentauit.

Et quis dicatur proditor, vide Bal. in c. 1. quibus modis seudam amittatur. & vide Bal. in Auc̄en. nulla communitas. C. de episco. & cleri. & vide Alex. in additioni. ad Bar. in l. respiciendum. §. delinquit ff. de pœnis, & vide Ancha. in c. 1. de homicidio. vbi ipse dicit in principio. & vide Dominum Hieron. Gangan. in suo tracta. de crim. læsæ maie. diffuse hanc materiam tractantem in rub. de proditoribus, lib. 3. q. 1. Si quis veniens tecum, tanquã socius itineris, te percussit, dicitur hoc fecisse proditorie, vt in l. f. C. de delato. lib. 10. Vel si sedens tecum in mensa te percussit, dicitur proditorie agere. Ita Bar. in d. §. delinquit, vbi ipse dicit; Iud delictum committitur duobus modis; vno modo, insultando; et autem insultus in alium saltus, vt probatur in l. 1. §. cum arietis. ff. si quadru. pauperiem te cisse dicatur, & l. is, qui aggressor. rem. C. ad l. Corn. de sicariis. Alio modo committitur ex proposito proditorie: est autem prodere vnum actibus ostendere, aliud mente gerere, vt notatur, ff. de pœnar. l. 1. & ff. ad l. iuliam maie. l. 4. in prin. Sed si esses mihi inimicus, ita quod esset rancor inter te, & me, tunc te proditorie non percuto: quia illud, quod facio, actibus ostendebam, & ille etiam dicitur proditor, qui secreta sibi commissa reuelat. Ita Petr. Anch. in Clemen. de statu monacho. & Felinus in ca. de homicidio, dicit, exponitur proditorie, quando alij quis vnum habet in verbis, aliud in corde. Et ibi dicit in occidente veneno, vt in l. 1. C. de malef. & mathem. & Bal. in l. nemo. C. de summa. Trini. dicit, quod talis est proditor. Item in mouente bellum sine diffinitione secundum Ioan. And. in c. 1. de homic. in 6. Item in permittente tranfire gentem inimicam, & non reuelante, secundum gl. in l. f. quis a barbaris. C. de re mil. lib. 12. Idem in conuantiibus, qui fe occulte offendunt, secundum Bal. in c. 1. quibus modis seudam amittatur. Et alios modos vide per Doct. in c. clericus. 46. dist. & vide Bal. in l. 1. C. que res exportari possint. & vi. Bal. & Ang. in l. 1. in prin. ff. de his, quib. vt indign. & in l. f. C. de sum. tri. & fide ca. & vide Car. in Clemen. 1. ver. quia vero, de statu monachorum, vbi ipse dicit. Proditor est, qui secreta sibi commissa reuelat. Et proditor populi incidit in hoc crimen, sicut proditor principis, & punitur secundum formam tex. in l. quisquis. ff. ad l. iul. maie. vbi videbis Alexan. in additi.

ad Bar. & vide Bald. in l. f. C. de abolitio. & vide Salice. in d. l. quisquis. Et vide de hoc in cap. 1. vt lite non contestata.

Et filius condemnati non priuatur beneficio ecclesiastico iam quaesito, vide Alexandrum, vbi supra. & vide gl. singulari in c. satis peruersum. 66. dist. quod est verum, si est crimen læsæ maiestatis temporalis; secus, si diuina, & spiritalis; quia tunc priuatur. vide de hoc Abb. in c. vergentis, de hereticis. Et vide ea, que notantur in c. quicunq; de heret. li. 6. Et vide Ioan. de Anania, in d. cap. vergentis, in 2. col. Sed omnino videbis Henr. in d. c. vergentis, in vlt. col. vbi ipse dicit, filii hereticorum priuantur ipso iure beneficiis suis ecclesiasticis iam obtentis, & inhabiles redduntur ad habenda vsq; ad secundam generationem per lineam masculinam, vt in c. quicunq; §. heret. & c. statutum, de heret. 2. li. 6. hoc est filii, & nepotes, vt ibi, & in c. commissi §. priuandi, eo. ti. & vide Ang. in d. l. quisquis.

Et filij eorum, qui commiserunt crimen læsæ maiestatis ecclesiasticæ, puta in papâ, vel Cardinali, tunc sunt priuati ipso facto a beneficiis habitis. Et inhabiles ad habenda vsq; ad secundam generationem, sicut & filij hereticorum, vt in c. felix. §. q. si quis. de pœn. lib. 6. De illis vero, qui committunt in Episcopum, vide tex. in cle. si quis suadente, de pœnis.

Et filij eorum, qui commiserunt crimen læsæ maiestatis temporalis, non priuantur suis beneficiis, vt est gl. in d. c. satis peruersum. Nā cum sint clerici, exempti sunt a iurisdictione principis secularis, vt in c. duo sunt. 96. dist. & l. q. 4. §. contrarij. Et eadē ratione admittuntur ad beneficia ecclesiastica obtinenda, si tempore commissi criminis per patrē, essent ecclesiasticis, si laici, licet postea fierent clerici, quia tunc essent infames per d. l. quisquis, & 6. q. 1. c. quarto §. verum.

Et infames non admittuntur ad beneficia ecclesiastica, & promoti deiciuntur. 6. q. 1. c. infames c. vergentis, de heret. & ibi vide Henricum.

Et nota secundum Henricum in loco iam allegato, quod clericus delinquendo, seu machinando contra principem temporalem non incidit in leg. Iuliam maiesta. cum princeps secularis non sit superior clericis, vt de re iudica. capitu. pastoralis §. rursus. Sed si clericus feudatarius subditus est domino temporali, & machinando, & delinquendo contra ipsum incidit in leg. Iuliam maiesta. text. in cap. verum, de foro competent. & cap. ceterum, de iudic. Et istud crimen læsæ maiestatis est pessimum omnium peccatorum, vt in Auc̄en. de nuptijs. colla 4. §. miciores. & ibi dicit Ange. Nota, quod facere machinationem contra imperium, vel salutatem committere detestabilis crimen est; quam crimen homicidij, & veneficij, & adulterij, & in Auc̄en. vt liceat matri & auia. §. quia verò plurimas, collat. 8. etiã erat licitum olim mulieri iudicare prodicionem viri, & vir nullam ex hac causa repudij habebat occasionem.

Et vitium notabis, quod quotiescunque aliquis subditus exercet actum inobediencie contra prosperitatem regni, aut imperij, tanquam rebellis committit crimen perduellionis in primo capite.

Sunt & alia crimina à primo capite legis Iul. maiesta. vt in l. 1. 2. 3. & 4. ff. ad legem Iuliam maiesta. & cappuniunt, vt in l. 3. ff. ad leg. Iul. maiesta. Et limita tex. in l. quisquis. ff. ad leg. Iuliam maiesta. proce dere, vbi crimen est attentatum specialiter in personam principis, vel in personam eorum, qui sibi assistunt; sed vbi attentatum esset in alijs capitulis non in primo, habet locum pœna. l. amissionis. §. quæ deficiunt. ff. de capitis diminutione. vbi dicit Barro. Ille, qui est bannitus imperij, æquiparatur deportato, & perdit ea, quæ sunt iuris ciuilibus. Et ita intelliguntur iura noua quæ dicunt; banno imperiali subiacent, hoc est iura ciuilia perdant; vt in Auc̄en. item nulli, de sacrosanct. ecclesijs. Et an bannitus possit testamentum condere, & an possit institui, & similia facere, vide Barto. ibi Alex. in additionibus. & vide Io. And. in c. statutum, de rescri. in 6. vbi secundum Alex. ponit aliam limitationem ad d. l. quisquis. vide ibi Alex. in additio.

Sed nota vltimo, quod si quis commiserit crimen læsæ maiestatis, & fuerit rebellis, capite punitur, vt in l. 3. in prin. ff. ad leg. Iul. maiesta. ibi videbis. Et si commiserit contra casum dicti gl. quisquis, dic vt in dicta. Et nota bene, & non tradas obliuioni tex. in Extrauaganti, qui sint rebelles; quia in illo tex. & in l. 1. 2. 3. & 4. ff. ad leg. Iuliam maiesta. & in l. quisquis, est tota vis presentis materie. Et de modo procedendi multum memorie commendabis text. in Extrauag. ad reprimendum. Et sic ad honorem Dei remanet expedita materia. In isto crimine ante sententiam perditur administratio bonorum. C. ad l. Iuliam maiesta. l. penul. & fina. Card. in cap. quia diligentia, de electio. in crimen læsæ maiestatis non incurrit non subditus. Quid si solum est subditus ratione fendi, & non habet originem, nec domicilium? & quid, si est clericus, Episcopus, quando incurrit crimen læsæ maiestatis, vide in Tractatu de Imperatore in q. 118. & de crimine læsæ maiesta. vide in volum. Tractatum, volum. 6. fol. 85. & vide capitula Regni Neapolis, sc. apud Tranum, c. die mercurij, c. bona proditorum. Videas etiam omnino benigne lector, aureum tractatum nouiter Venetijs impressum, De crimine læsæ Maiest. I. V. D. Domini Hiero. Gigã. Fotosempro. In quo multa pulchra atque vtilia in hac materia inuenies. Et sic sic finis huic tractatui, cui laude omnipotentis Dei, eiusq; matris semper Virginis Mariæ.

AN liceat principi Christiano uti auxilio infidelium, sine peccato, in bello indico contra fideles dico qd non quia Asa rex Iudæ fuit per prophetam Hanani reprehensus de federe inito per ipsam & regem Syria contra regem Israel nomine Baasa. Et dixit ei propheta; Quia habuisti fiduciam in Rege Syria; & non in domino Deo tuo, sicut igitur egisti: & propter hoc ex præsentis tempore aduersum te bella consurgunt: oculi enim domini contemplantur inuersionem terram: & præbens fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum: tota ista littera habetur in c. 16. Paralip. 2. & c. 18. Regum. & est aduertendum, quod Baasa Rex Israel descendit in Iudam: & muro circumdabat Ramam: & nullus tunc posset egredi de regno Asa: & Rex Asa misit aurum de thesauris suis ad Benadab, regem Syria dicens; Pater meus & pater tuus habuere concordiam: quam obrem mitte argentum, & aurum: ut rupto federe quod habes cum Baasa Rege Israel; facias enim a me recedere: & rex Syria misit principes exercituum suorum qui percussissent urbes Israel: quod cum audisset Baasa, desijt edificare Ramam: in quo tempore Hanani propheta dixit ad Asam regem ea que superius dixi, itaque pignificationo regis Asa fuit, quia diffusus de diuino auxilio recurrit ad auxilium infidelium, & per prophetam est fuit dicitur Josaphat: cum in domum suam reuertetur pacifice post mortem Achab, impio præbes auxilium? & his qui oderunt dominum amicitiam lingers: ut habetur Paralip. cap. 19. & licet Machabæi inuenerunt pacem cum Romanis: ut mutuo se inuarent, ut Machab. 1. cap. 8. & cap. 14. illa confederatio erit contra infideles, & pro conseruatione legis & patriæ, & ne periret totus populus fidelium, & non contra fideles: ut in casu nostro, & si Abraham fedus inuit cum infidelibus, non fuit fedus inuit contra fideles sed contra infideles in fauorem fidelium, ut habetur Genes. cap. 14. facit tex. in cap. Iulianus, 1. q. 3. ubi legitur, quod Imperator Iulianus Apostata habuit sub se milites Christianos: & cum diceret eis producite aciem pro defensione reipublice: obediunt ei: Cum autem diceret eis; producite arma in Christianos, tunc recognoscebant Imperatorem celi, similis tex. in c. non semper, & c. si dominus, ea. c. & c. ubi etiam notatur, quod non licet principi Christiano pacem aut confederatiorem facere cum infidelibus, in auditorio infidelis contra Christianos, quia tunc potius debet sustinere omnia mala quam hoc facere, cum facillitas scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur, ut in c. magna, de voto, & in cap. inter verba 1. q. 3. bonus text. cum glo. in regula, qui scandalizauerit, de regul. iur. Et Christus omnes eiecit de templo, ut in Euangelio Ioannis legitur, c. 2. ubi ostendit Apostolis non esse omitterendum veritatem propter scandalum Iudæorum uitandum: & ita intellige omnia que Oldridus dixit in suo cons. 7. itaque nunquam, ut dixi, cum infideli seu pagano fedus inire, seu confederationem facere fideli principi licet, nec ab eo adiutorium asumere: æque ei adiutorium præbere: & ita dominus dixit Moyfi Deuteronom. c. 7. non inibis cum eis, s. infidelibus fedus: nec miseraberis eorum: irascetur que furor Domini, & delebit te cito: quin potius hæc facietis eis; Aras eorum subuertite, & confringite statuas: lucos que faciendite, sculptilia comburite, & c. & legitur etiam in libro Exod. c. 24. non inibis cum eis; scilicet infidelibus fedus: non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant: sed dico, quod Machabæi pro sua defensione legis & patriæ fecerunt confederationem cum infidelibus: sed non contra fideles, ut superius dixi: & Dauid non fecit confederationem cum infideli contra fideles: sed fugiendo arma Saulis, & ne incideret in manus eius; abiit ipse & sexcenti viri cum eo, ad Achis regem; & sic postquam fuit nuntiatum Sauli, quod fugisset Dauid non adit querere eum, itaque fuga Dauid fuit humilis, & sine læsione legis & patriæ, ut legitur in 1. Reg. capit. 17. & capit. 29. & tuga eius fuit figura Christi, & sic fugit ducente diuino spiritu.

Et est aduertendum, quod Dauid nunquam determinauit se ad bellandum contra filios Israel, quia peccaret, si impugnasset populum fidelem pro infidelibus, & ideo nunquam dixit, nec afferuit Regi Achis, qd ipse pugnaret, contra regem Israel, & suos: sed tantum dixit; Tu scis, quia familiaris est seuis tuus. ut legitur. 1. Reg. c. 28. quæ verba sunt manifeste in determinata: unde in hoc versu futurum extimandum est, quod Dauid qui in factis suis a Deo singulariter dirigebatur, ut in processu gestorum suorum satis patet, videns se in hac dubietate seu perplexitate: quia si adiunisset Philistheos, aduersaretur populo Dei. sin autem non adiunisset Regem Achis, esset sibi manifeste ingratus, idcirco diuinæ prouidentie se committebat, sicut in ceteris suis causis; unde super hoc expectabat diuinam directionem, seu inspirationem, ad hoc quod ipse excusaretur a committendo proditiōe contra regem Israel, & exercitum eius, similiter excusaretur, ne esset ingratus regi Achis, quod etiam miraculose fuit factum, ut patet in littera 1. Reg. cap. 29. Nam disponente Deo de voluntate Philisthinorum recessit ab eius cōortio, sine aliqua nota ingratitudinis: nec etiam pugnavit contra exercitum fidelium: sed potius contra hostes Dei, s. Amalechitas, & sicut dixi, ducente Deo ad locum suum reuertitur Dauid, ne forte bellando contra fideles aliquos bonos interficeret, & a Deo factum est, ut Amalechitas, qui manum Saul euaderant, & ciuitatem sicelech in odium Dauid incenderant, deleret, & prædam ab eis captam recuperaret, ut ex præda illi acquisita amicos sibi aggregaret, qui inuarent ipsum post mortem Saulis ad obtinendum regnum, ut legitur. 1. Reg. cap. 30.

Et aduerte: quia excusatio Dauid extra terram Israel non fuit eo, qd timeret occidi a saule, cum sciret certi-

certitudinaliter ex diuino promisso se post ipsum regnaturum. Sed non debebat Deum tentare omittendo scienter ea que erant ad conseruationem vitæ propriæ, & suorum, & Saul in terra Israel multos persequatur, imponendo eis quod receperant Dauid, & viros eius: quorum damnis & persecutiōibus Dauid debebat præcauere, & ut legitur. 1. Reg. cap. 27. Dauid & viri eius agebant prædas contra infideles, & non contra fideles; nec relinquebant viuentem virum, nec mulierem: & Achis dicebat, in quem irruisti hodie? & respondebat Dauid; contra meridiem, & c. & licet illa terra de quibus prædas accipiebant essent versus illam partem; & non tamen de filiis Israel: & tali modo loquendi utebatur, ut rex Achis crederet, ipsum filios Israel deprædare, nec ipse Dauid peccaret, dicitos infideles interficiendo; quia manebant intra terminos terre promissionis: quorum habitatores, fuerunt a domino condemnati ad mortem, ut patet in libro Iosue, & Deuteronomij, & Numeri, & prædictum fuit Abraham Genes. 15. Nondum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum, quasi dicat: quando implebitur, tunc occidentur, & filij tui possidebunt terram; & vide de hoc tex. in cap. 34. Numeri, & ibi commentatorem.

Item est aduertendum, qd confederatio fidelium, & infidelium contra fideles non potest stare sine detrimento religionis, & læsione legis catholice, ideo est damnabilis, & reprobata, cum nullus Rex possit iungere amicitiam cum infideli, sine diuisione, & turbatione fidelium; quia facilius religio Christiana delebitur ab infidelibus; præcipue quod in concilio prohibitum fuit, quod nullus merces prohibitas Saracenis portet, per se nec per alium, & in cap. quod olim de Iudæis dicitur; Omnes illos exco-municacioni suppōnimus: qui iam amplius cum Saracenis mercimonium habuerunt, vel per se, vel per alios: manibus, seu quocunque alio ingenio eis aliqua rerum subsidia, seu consilia quamdiu inter nos & illos guerra durauerit duxerint impedienda. Vestra igitur discretioni mandamus quatenus neq; per vos, neq; per vestras naues, nec alio quocunque modo, aut ingenio eis mercimonia, consilia, vel alia subsidia transmittatis; ne si aliqui in sua malicia indurati, secus agere præsumperint; non solum ipso iure incidant in exco-municacionem illam: verum etiam iram Dei viuents incurrant, & legitur etiam in c. significauit, eo transportans, vel mittens merces prohibitas exco-municatus est. Ista iura specialiter prohibent commercium, & confederationem cum infidelibus.

Et scito qd exco-municati sunt, & anathematizati, omnes illi qui equos, arma ferru, lignamina, & alia prohibita deferunt Saracenis, & Turcis, ut patet in cena Domini.

Et si aliquis diceret infidelis: ego tibi, & amicis tuis amicus, & inimicis tuis inimicus, & aduersarius, iste talis erit scismaticus; quia scisma est illicita discessio illorum; quorum vnitas esse debet, vel sic: scisma est illicita diuisio per inobedientiam ab vniuersitate ecclesie facta. Et cum ecclesia prohibeat talem confederationem, & vnionem cum infideli pro conseruatione lux vnionis, ut in dicta Clement. vna. §. porro, & in dicto capit. significauit, & capit. quod olim de Iudæis. Si quis contra constitutionem ecclesie in læsionem, & detrimentum religionis, tale fedus iniret; scisma est; & in vnitatem religionis scissura esse non potest, ut in cap. scisma 23. questio. 1. & scisma differt ab hæresi in principio: nam hæresis in sui principio habet peruerfum dogma, quod non habet scisma, sed si perdurat cadit in hæresim, ut in c. inter hæresim, & scisma. 23. questio. 3. & tales sunt extra charitatem, cap. audi. 1. 1. questio. 3. & cap. dixi 24. q. 3.

Et aduerte, quia rex Christianorum non solum non potest fedus inire cum infidelibus contra fideles (ut dixi) sed neque etiam potest inire pacem, vel longas inducias cum infidelibus, sine consensu Summi Pontificis, & Imperatoris, quia Saraceni sunt hostes fidei, & Christianorum propter nomen & religionem Christi, & non est eis indulgentum, ut in c. noli. 23. q. 1. & tanquam hostes fidei ipso iure sunt diffidati: ut in l. hostes. ff. de capti. & postl. reuer. Et dominus dixit per prophetam Esaiam. c. 58. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, similis. tex. in c. auctoritate. 15. q. 6. Itaque est criminofum inire pacem cum hostibus religionis, & fidei, iuxta tex. in l. cum sequenti, ff. ad l. lul. maesta. & etiam est prohibitum de iure diuino, ut legitur Paralip. 2. c. 16. & c. 19. & de iure etiam Pontificio, ut superius dixi, & prohibitum est, præstare auxilium sceleratis, l. per omnes. C. de defen. ciui. & tenentur principes secula res auxilium præstare ad coercendum hostes ecclesie, ut per Ioan. And. in c. fina. de dil. & t. in c. dicat aliquis §. præterea. 2. q. 5. Et nulli sunt duriores quam hostes fidei, & si principes inuent pacem, aut federa cum infidelibus, facilius religio Christiana expugnabitur ab ipsis infidelibus, ut dixi, & licet Imperator sit princeps principum, ut in Clemen. vnam. de iure iurand. non potest inire pacem, aut confederationem, cum infidelibus, & ita iurat, ut est tex. not. in d. Clemen. vna. §. porro, & Card. in d. §. porro. dicit, Generalis est hæc prohibitio omnibus Christianis, ut tales. s. infideles enitent, ut in c. caue. 28. q. 1. & c. sæpè. facit tex. singul. in c. si inimicus. Omnes debent eum vitare, nec debent exspectare, ut ipsi moueantur a papa, & in c. si inimicus. q. 3. dist. legitur; Si verò quis amicus fuerit ijs quibus papa non loquitur, vnus est ipse ex illis qui exterminare ecclesiam Dei volunt: & cum corpore videatur esse nobiscum, mente tamen, & animo contra nos est, & est nequior hostis hic, quam illi qui foris sunt, hic enidenter inimici sunt, hic per amicitiarum speciem, quæ inimica sunt gerit, & ecclesiam dispergit & vastat: ideo communicare cum talibus non debemus, quia nulla pestis efficacior est ad nocendum, quam familiaris inimicus, unde non est deterior hostis, quam fictus amicus. non odium grauius, quam simulatus amor, & nullus potest facere pacem

pacem ex religione Christianorum nisi sit caput, vel princeps, aut dominus belli aduersus hostes fidei, vt Papa, & Imperator. per text. lingu. in c. Res. 24. q. 5. vbi dicitur: Res autem omnes aliter tuta esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent: & regia, & sacerdotalis defendat auctoritas & istam superioritatem imperator habet à iure; quia est princeps principum vt in Clem. Romani principis. de iur. & dominus vniuersalis Christianorum, vt per Doct. in c. venerabilem, de elec. & in c. nouit de iud. dicit, quod Imperium est à Deo, & à Papa immediate; & Imperator recipitur in filium papæ vt per Card. in c. ecclesia. de iur. & in Clem. si. de censibus; & Imperator dicitur etiam, vicarius Christi in temporalibus, vt per Bal. in l. 1. c. de iur. annu. & vnicus est in orbe qui præsit cunctis regibus; vt per tex. in l. de precatio, ad l. Rodi. de iactu. & in l. benè à Zenone, de quad. præscri. & in l. leges. C. de legibus. & Card. in Cle. vna §. si. de iur. & per Abb. in c. nouit, de iud. & in c. venerabilem, de elec. & vniuersi oportet esse principatum ad quem omnes recurrant; vt in c. apibus. 7. q. 1. Cuius verba sunt, In apibus princeps vnus est, & grues vnã sequuntur: Imperator vnus, & de hoc vide Inno. & Host. in c. licet ex suscepto, de foro compet. & quia Iacobus filius naturalis Ioannis regis Cypri, Alexandriam nauigauit; & contra Feder. filium Ducis Sabaudia, maritum fororis sue, nomine Carlotæ, Soldani opem implorauit, ab iurato Deo. altissimo, talibus verbis, Ero amicus amicorum Soldani, & inimicorum inimicus, non admittit sancta Romana ecclesia oratores suos, tanquam regios & multum increpatos absque honore remisit; quia re vera, nihil aliud Iacobus post confederationem infidelium querebat; quam Christiani regis apud sedem Apostolicam nomen. v. sup. are, sed contra illi euenit quam putabat, vt refert Papa Pius secundus Pontifex Maximus, in Historia rerum vbiq. gestarum, in finali particula, Itaque nullus potest facere pacem cum infidelibus in consulto papa, & in consulto Imperatore, per text. ling. in d. c. Res.

Sed si Papa videt infideles potentes & paratos venire in bellum contra Imperatorem; & videt religionem in periculo; facit amicitiam cum infidelibus; ad hoc vt Christiani viuant quieti in pace, nam vt ait text. in c. si nulla. 23. q. 8. Dum vt homo tentare, qui sua & aliorum salutem consulere non procurat; & sancta religionis detrimenta non præcauet, & si non est licitum Imperatori neque regi Christiano, componere pacem cum infideli, nec fœdus inire: quomodo erit licitum inuocare auxilium infidelium contra Christianos, in consulto Romano Pontifice & in consulto Imperatore; qui est caput in temporalibus; & protector & advocatus, & defensor ecclesie?

Et aduerte quia legitur in c. 23. Actuum Apostolorum. Apostolus posuit diuisionem inter Saduceos & Phariseos de resurrectione mortuorum, qui alii erant vniti in perfectionem Christianorum; & ibi dicitur scribentes, quod sicut vnitas bonorum utilis est; sic vnitas malorum est nocua bonis, cuius causa in conseruationem, ac vtilitatem bonorum; videtur permittum à bonis diuidere malos; vt fecit Apostolus, & sic vnitas & concordia cum infideli reprobata videntur; & (vt ait Gregorius in Moralibus.) sicut noxiū est, si vnitas desit bonis; sic est periculosum si non desit malis; vnitas quippe corroborat peruersos dum conuocant, & tantò magis in corrigibiles quantò vnanimis deo concordia & vnio est in detrimētum & vexationem fidelium; sed non est reprobata, quando talis confederatio fit contra infideles, & tēdit in beneficium fidelium, & in vtilitatem religionis; vt fecerunt Machabeï, in lib. 1. Machabeo. c. 8. & c. 14. Et Dauid fecit amicitiam & confederationem cum Areuna gentili; & per eum Dauid habuerat partem ciuitatis Hierusalē, vt dicit commentator, 2. Regum. c. 35. Et iste Areuna erat binominus, quia etiā vocabatur Ornam; vt habetur, paralip. 1. c. 21.

Es sic fuit licitum Imperatori nostro inire pactiones cum infideli Rege, sedente pro tribunali in regno magnæ Carthagini: quoniam non dimisit eum verum dominum, sed vt feruum perpetuum regum Hispaniarum, vt ex euidentia facti, & capitulorum initorum apparer, & pactiones fuerunt inire in conseruationem ac vtilitatem, bonorum, & in diuisionem infidelium exemplo Apostoli, vt superius dixi.

Et resumendo substantiam totius capituli dico, q. in præfenti calamitate postquam per curriculum tot annorum bellum publicum est indictum ab Imperatore catholico, contra Saracenos, & contra magnam regem Turcarum; non licet fidelibus fœdus inire cum infidelibus, vt superius plenissime fundamini, & puniri debent, exemplo Iosue, quando reuersus cœpit ciuitatem Asor. ipsam que urbem peremit incendio; percussitque omnes animas, quæ ibidem morabantur, & regem eius percussit gladio, quod fecit, quia Rex Asor induxerat alios reges ad pugnam contra filios Israel, vt legitur Iosue, ca. 11. & vt ait Apostolus in c. 1. ad Romanos. Non solum digni sunt morte qui talia faciunt, sed qui consentiunt facientibus; & de hoc vide Ioan. And. in additio. ad Spec. in tit. de Iudæis, & Fel. in c. ad liberandum, de iudæis, & tu vide Corsetum, in tractatu suo de potestate regia, in 10. volumine tractatum, in vltima parte in octuagesima questione tertia, & vide tex. in l. 1. ff. de retractoribus, & vide tex. in l. 1. c. de his qui latrones occultauerunt.

Et minime maiores nostri lugendum, nec funerandum putauerunt eum, qui ad patriam defendendam venerit, vt in l. minime. ff. de religiosis, & sumptibus funerum, & qui contra ecclesie pacem sunt, si dignitatem, aut cingulum militiæ habent nudentur eis. c. qui contra. 24. q. 1. Ideo clementissime inuicissime catholice rex, non permittat regia maiestas deleri gregem suæ maiestati commissum, non solum, defendendo

dendo religionem gladio bellico, sed intra fines Saracenorum tuos conarus infringendo, vt animos eorum contundat, iugumque seruitutis à Christianorum cervicibus submouendo, Turcas subiugando, & iugo seruitutis etiam opprimendo, statum religionis Christianæ componendo: nam iudicio meo, Omnis in ferro est salus, quia bellum iustum est acus vindictiue iustitiæ. Ideo habens iustum bellum efficitur iudex hostium suorum: cum iuste debellare, sit iuste iudicare; & habens iustum bellum gerit personam iudicis procedentis aduersus extraneos perturbatores reipublicæ, quia plenus iustitiæ est, qui Christianitatē bello tuetur ac impugnatoribus, vt in c. fortitudo. 23. q. 3. & iniuria subditorum armis est propulsanda, & Deum prouocamus ad iram, cum mala puniri differuntur, vt in c. si ea. 23. quest. 4. cuius verba sunt, Si ea de quibus vehementer Deus offenditur insequi vel vicisci differimus ad irascendum utique diuinitatis patientiam prouocamus: & in simili correptione Deus omnipotens placatur, vt in cap. si aliquos. 23. q. 4.

Ideo amore iustitiæ vindicta semper est inferenda, non amore ipsius vindictæ: & non vt odium exerceatur, sed vt prauitas corrigatur, vt in cap. fina. 23. quest. 4. similis tex. in cap. non solum. 23. quest. 5. vbi litera dicit; Reges ministri sunt & vltiores iræ Dei his qui malum operantur: vnde non sine causa gladium portant. Itaque mali sunt puniendi per reges, & quandoque occulto iudicio diuersis modis, & hoc probatur in dicto cap. non solum, & in 24. capitulis sequentibus. quia arma instituta fuerunt vt vita hominum corrigatur; vt in cap. non frustra. iuncta glo. ead. quest. 5. & cau. Ideo tenet ecclesia, quod minister Dei est qui malos percutit, vt in cap. qui malos. 24. quest. 5. & iniuria à socijs repellenda est. (vt dixi) vnde sanctus Moyses cum vidisset Hebræum ab Aegypto iniuriam accipientem defendit; ita vt Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet, vt legitur in lib. Exo. c. 2. & in cap. non inferend. a. 24. quest. 4.

Ideo impresentiarum licitum est regiæ maiestati conuocare vasallos, & subditos, & confederatos, & amicos ad propulsandam Christianitatis violentiam; per ea quæ in isto meo cap. continentur, & per Doctores in l. vt vim, ff. de iusti. & iur. & per Doctores etiam, in l. prohibitum, de iure fisci, lib. 10. cum si. & per tex. & Doct. in l. 1. c. vnde vi, quia finis belli est vt sine iniuria in pace viuatur, & finis belli est, pax & tranquillitas vniuersi; vt in c. noli. 23. q. 1. Ideo aduertat Regia Maiestas, & defendat totis viribus gregem sibi commissum, exemplo Christi, qui animam suam posuit pro ouibus suis; & exemplo Petri qui pro Christo, id est pro ecclesia corporaliter pugnavit, vt in c. pro membris. 23. q. 3. & in presenti calamitate merito nos possemus dicere; Succurre precilitanti ecclesie religiofissime catholice ò bone Rex, compescendo inanem Saracenorum audaciam, Turcarumque vim, ac tyrannidem, à Christianorum humeris depellendo, quia nil est tam difficile & arduum, quod te duce consequi posse diffidat Christiana religio.

Ideo summa ope scripsi ad quid bella omnia ordinantur, quia secundum philosophum, non bellamus vt bellemus, sed vt pacem habeamus, & in c. apud. 23. q. 2. litera B. Augustini dicit; Aptè veros Dei cultores, illa bella pacata sunt quæ non cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coerceantur & boni subleuentur.

Et finis belli est pax & tranquillitas vniuersi, & finis belli est, vt sine iniuria in pace viuamus: ideo habens iustum bellum efficitur iudex hostium suorum, & gerit vicem iudicis procedentis, contra perturbatores Christianæ Reipublicæ (vt superius dixi.) Itaque militare non est peccatum sed propter prædam militare peccatum est, vt in c. militare. 23. q. 2. potest ergo bellum ex nequitia hominum & ex cupiditate eorum ordinari ad lucrum, vel ad aliam aliquam satisfactionem iræ vel concupiscentiæ, ideo dicit litera Augustini, in cap. quid culpatur. 23. quest. 2. Nocendi cupiditas, viciscendi crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur. Bella tamen si iuste geruntur, & debite fiant, ordinanda sunt ad pacem, & ad quietem, & correctionem hominum, & ad commune bonum; quare sicut per phlebotomiam, & potionem superfluitas humorum est eicienda per quam turbatur sanitas corporis, sic per bella sunt hostes conculcandi, & occidendi & spoliandi, per quos impeditur commune bonum, & pax religionis, quia quando bellum iustum est omnes capiuntur & spoliantur, & spoliatus dominus rei fit. Et si reges intendant commune bonum, & pacem ciuium debellando inimicos, quando pax aliter haberi non potest, merebuntur pacem illam æternam, in qua est suprema requies, quam Deus ipse suis promittit fidelibus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Et per superius dicta dedimus responsum Ioanni maiori Parisiensi, ad omnia quæ ipse dicit in 4. Sententiarum, in fol. 111. in libro meo. vbi ipse dicit, fidelis potest querere opem infidelium contra infideles: dicit etiam, licet nihil alleget; Possunt etiam fideles in aliquo euentu implorare opem infidelium contra fideles, cauendo ne id cedat in iacturam reipublicæ Christianæ, hoc est vocando eos in paruo numero, sic vt possent eos opprimere si forte contra Christianos insurgerent, & prouidendo ne eorum aduētus fieret perniciosus quo ad sequelam: ita vt aperiretur eis via in limitibus nos inuadendi, & cogendo eos ne contra fidem blasphemarent, hæc ille.

IN sermone episcopali diximus de ieiunio, nunc de gula dicamus in isto capitulo. Gula est vnum ex septem capitalibus vitij, de quo vitio inquit Ambrosius; Gula à paradiso regnantem expulit, distia, 35. cap. 6. die potest autem sic defini: Gula est inordinatus appetitus cibi, & potus. Dicitur autem gula appetitus inordinatus secundum beatum Thomam. 2. 2. q. 148. artic. 1. in eo q. recedit ab ordine rationis in quo consistit bonum virtutis. Et quia ex hoc aliquid dicitur peccatum esse q. virtuti contrariatur, imò gula est peccatum.

Sed sciendum est secundum beatum Thomam vbi supra, quòd duplex est appetitus. Vnus quidem naturalis qui pertinet ad vires potentie vegetabilis in quibus non potest esse virtus & vitium: quòd non potest subijci rationi. Vnde & vis appetitiva diuiditur in nutritiuam, digestiuam, & expulsiuam: quæ pertinet ad vegetatiuam vt partes eius. Et ad talem appetitum, scilicet naturalem huius vegetatiuæ pertinet esurire, & sitis, vbi non est peccatum. Vnde Gregor. Sæpe sine culpa agitur quod venit ex culpa: vnde & sine culpa cum esurimus comedimus: quod tamen ex culpa primi parentis est factum vt esuriamus. di. 5. cap. ad eius. Alius est appetitus sensitiuus, in cuius concupiscentia vitium gulæ consistit. Vnde & primus motus gulæ importat inordinatorem in appetitu sensitiuo, quæ non est sine peccato, quod videtur esse, cum quis appetit cibum & potum non propter sustentationem, sed propter delectationem: vnde excedens in quantitate cibi vel potus, non propter concupiscentiam cibi, & potus, sed per errorem aestimans eo indigere non pertinet ad gulam.

Materia huius vitij est esca, & potus: si quis in quo consistit culpa huius vitij, sciendum quòd consistit in desiderio inordinato cibi, vel potus, dum, appetuntur propter delectationem corporis, non propter sustentationem ad quam sunt ordinati.

Et hoc notatur cum dicitur in Psalmo, Erant in ore ipsorum, scilicet qui habuerunt desiderium comedendi carnes propter delectationem. August. in libro confess. Iussisti Domine ad alimenta sicut ad medicamenta accedere: sicut non sumitur medicina ad delectationem, sed propter necessitatem, sed ad præseruandum corpus à more, & cum timore sumitur, ne lædat, ita cibus debet sumi ad sustentandum corpus ne deficiat: & cum timore, ne offendant ex nimia complacentia. Vnde Iob, Antequam comedam suspiro, & timens offendere. Quamuis autem dum quis sanus existens, & indigens cibo vel potu cum delectatione comedat, & bibat: plus & minus delectatus, secundum quòd habet gustum melius dispositum: & secundum qualitatem cibi & potus, ipsa delectatio de se, non est mala, cum sit naturalis: sed cum complaceat sibi in cibo & potus vsu, propter ipsam delectationem, non propter sustentationem: ibi est peccatum, siue cum comedit, vel bibit principaliter propter delectationem ipsam, siue comedat propter sustentationem: sed in ipso esu & potu iam cum tentatur comedere propter ipsam delectationem, vnde Augustinus in libro confess. de hoc se accusat dicens; Dum ad quietem faceretis ex indigentia molestia transco, in ipso transitu insidiatur mihi laqueus concupiscentiæ. Et cum salus sit eam comedendi, & bibendi, adiungit se tanquam pedisse qua iocunda gulofitas, & plerunq. præire conatur, vt eius fiat causa.

Quamuis autem gula sit vitium capitale, & à vulgaribus dicatur mortale, non tamen semper est mortale, sed est mortale, secundum beatum Thomam. 2. 2. q. 148. artic. 2. quando propter delectationem gula homo auertitur ab ultimo fine, quòd sit cum inhæret tali delectationi, vt fini propter què cõtenit Deum, paratus, si facere contra præcepta Dei, vel ecclesiæ, vt delectationes huius, assequatur, & de hoc, si cù est mortale intelligenda est auctoritas Greg. dicentis, 3. Mora. Dum vitio gulæ non resistitur, omne quòd homines fortiter egerunt perdunt, & dum venter non restringitur simul cunctæ virtutes obtruntur, vel secundum sanctum Tho. potest hoc intelligi, q. gula virtutes auferantur, non tam propter se, quam propter vitia, quæ ex ea oriuntur. Nam dicit idem Greg. in Pastoral. Dum venter per ingluuiem tenditur virtutes animæ per luxuriam destruntur.

Sed si quis inordinate appetit, vel querit delectationem cibi vel potus, non tamen q. propter hoc sit paratus facere contra Dei mandata, tunc erit veniale, quòd communiter accidit, cum in ea peccatur, nisi sit aliquis habitus in criminibus. Et secundum hunc modum intelligèdum est, quòd ait Aug. in ser. de Purga. Quoties aliquis in cibo & potu plus accipit, quam necesse est, scilicet ex delectatione, ad minuta peccata non erit pertinere.

Quamuis hoc vitium cum est mortale non sit directe contra præcepta Decalogi, est tamen indirecte, seu per quamdam reductionem, secundum Sanct. Thomam. vbi supra. videlicet contra præceptum de sanctificatione sabbati. in quo intelligitur præcepti quies in ultimo fine. Sed per gulam homo auertit se ab ultimo fine constituens eum in tali delectatione. Nec enim omnia peccata mortalia directe contrariantur præceptis Decalogi, sed sola illa quæ iniustitiæ continent, quia præcepta Decalogi, spiritualiter pertinent ad iustitiæ & partes eius. Ex hoc etiã gula est contra dilectionem Dei, quæ fecit Deum super omnia diligere, vt summum & vltimum finem. Sed gula facit magis diligere delectationes ciborum quam Deum; cuius signum est: quia facit contra præcepta Dei, vt consequatur huius delectationes.

Et cum secundum sanctum Thomam, q. 1. ar. 3. grauitas alicuius peccati, attendatur primo, & principia liter

liter secundum materiam in qua peccatur, secundum quam peccat circa res diuinas sunt maxima. Secundò ex parte peccantis. id est de ordinationis voluntatis. Tertio ex parte effectus consequentis, id est mali quòd inde sequitur. secundum primum, gula non habet maximam grauitatem: quia non est circa diuina, sed circa ordinata ad sustentationem. Nec quantum ad secundum, imò secundum illud magis alleviatur quam aggrauatur vitium gulæ: tum propter necessitatem sumptionis ciborum: tum propter difficultatem discernendi & moderandi, id quòd conuenit in talibus, vnde apparet de malitia voluntatis, sed secundum tertium, præcipue attenditur grauitas eius, vt dicatur multum graue: quia multa mala oriuntur ex eo.

Et ebrietas quando sit peccatum mortale, vide Caietanum doctissimum in summa de peccatis dicentem; Ebrietas præcognita & volita propter delectationem in potu vini immoderato peccatum mortale videtur, quia contra rectam rationem imponit: quis sibi ipsi necessitatem vinculi tollentis vsu rationis, ebrietas non plena, quando aliquis potu vini redditur nimis letus, aut turbatur in phantasia, non tamen perdit vsu rationis peccatum graue, quia immoderatus est potus, secundum quantitatem vel qualitatem sed non est mortale, quando non attingit ad completam ebrietatis rationem, nec notabile damnum rationis eligitur.

Sed quantum sit deestabile vitium gulæ, respondit Ambrosius in sermone dicens; Sexto die bestia creata sunt, & cum bestiis orta est potestas edendi, & vsus escarum, vbi cibus coepit ibi finis factus est mibi dicitur coepit sua incrementa nescire, vbi coeperunt diuina, circa eum opera facere, quo iudicio declaratum est, per cibos mundos habere et imminui, per quos deficiat augeri: & infra. Bouisque præuaricari nemo nouerat: & adhuc orta non esset quæ prima est præuaricatio. Indictum est ieiunium, i. abstinentiæ lex à Domino: præuaricatio legis à Diabolo. Serpens gulam suadet: dominus ieiunare decreuit; culpa per cibum, latebra post cibum: cogitatio infirmitatis in cibo, firmitatis virtus in ieiunio, dist. 35. c. 6. vbi ostendit Ambrosius quinquè mala ex vitio gulæ.

Primum est quia hominem facit, vt animal brutum. Sicut enim bestia comedunt cum trahit appetitus eas ad cibum sine discretione vel aliqua consideratione: ita & gulofus non respicit, nec ad diem, nec ad modum, nec ad necessitatem, sed ad appetitum: & hoc signatum fuit in eo, q. in eadem die, scilicet in principio creationis rerum qua creata sunt bestia: postea creato homine fuit data licentia comedendi, cum dominus dicit: De omni ligno paradisi comedite, Gen. 2. Tullius, si videretur istos epulatores, vellet opimos boues strerre & sudare, intellige eos. Et quosdam ventri obediens loco animalium numerum non hominum.

Secundum malum, quia impedit virtutis profectum: vnde & Grego. dicit in lib. Moral. q. qui non vincit vitium gulæ, male potest alia vincere, id est quòd corpus impletur tantò anima minoratur. Quòd figuratum fuit in hoc, q. data licentia comedendi à Deo, non creauit postea alias nouas creaturas. Et sic dicit Ambrosius mundum finitum, & per cibum gulæ mundum, & minorem diminutum, id est hominem in profectu spiritali.

Tertium quia est malorum initium, nam omnes poenalties, & miseria, & mors quam patimur secundum corpus, & ignorantia & inclinationes ad vitia processerunt ab illa inobedientia Adæ, & vitio gulæ, secundum illud verbum sapientis; Mala, id est maxilla mali, scilicet hominis Adæ: malo, id est pomo malo: contulit omnia mundo corporalia, & spiritualia, vnde dicit hanc fuisse primam præuaricationem, scilicet quantum ad exteriora vitia.

Quartum malum est, quia obscurat intellectum & auferit Deum. Iob. 28. Non inuenitur sapientia in terra suauiter inuentum, i. guloforum. Tullius, Mente recta vti non possunt cibo & potu repleti. In cuius figuram post gulam commissam se absconderunt primi parentes, quasi amantes tenebras ne viderentur à Deo. Et hoc est quòd ait Ambrosius post cibum.

Quintum malum est: quia induxit luxuriam fluxum Iere. 5. Saturauit eos & moechati sunt. Hiero. Quomodo iuuenula in feruore iuuentutis posita, dapibus & vino plena de castitate eris secunda? quasi dicit male. Et in huius figuram commissio vitio gulæ fecerunt sibi perizomata cooperientia pudenda: quia senserunt stimulum carnis. Et hoc est, q. dicit Ambrosius. Cognitio infirmitatis in cibo, & ideo serpens gulam suadet & tentat de ea. vnde & Christum tentauit in deserto, dicens, Si filius Dei es, dic, vt lapides isti panes fiant. Matth. 4. & regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia, & pax & gaudium in spiritu sancto, inquit Apostolus, Roman. 14.

Sed verum est, q. regnum Dei non acquiritur solù per abstinentiam ciborum, sed iustitiã ad quam pertinet ieiunia instituta non frangere, neq. propter delectationes comedere: vel aliquid propter comedendum inordinatè facere, quòd diabolus Christo suggererat, vt, si faceret miracula illius cõuersionis sine causa vrgente, quia aliter sibi poterat de cibo prouidere. Sed gulofus manducauerunt, & saturati sunt, vbi notantur plures species gulæ. Primo manducauerunt aliqua excessiua quantitate. Secundo manducauerunt aliqui cù lauta qualitate. Tertio manducauerunt tertij de accurata studio sitate. Quarto manducauerunt quartij ex nimia auiditate. Quinto manducauerunt quintij sub temporis importunitate.

Prima ergo species gulæ, seu modus, est nimis comedere, vel est bibere; quòd dicitur de esu, totum scien quòd est de potu, sed locutio in huiusmodi fit de esu: quia ibi magis ostenditur, & frequetius quã in potu.

Secunda species est comedere cibos nimis delicatos propter delectationem: vt capones, phasianos, pernice, pauones, carnes vitulinas, lampredas, sturiones, & soleas, & gladiolos, & salmones, & huiusmodi; vina solemnia, vt Maluaticum, Græcum, & huiusmodi. Huic deditus erat ille diues, qui epulabatur quotidie splendide; de quo Christus dicit, quod mortuus est, & sepultus in inferno, Lucæ 26. In hac etiam speciem gulæ videntur lapsi, hi de quibus ait Psalm. Manducauerunt & saturati sunt nimis: non enim erant contenti cibo cõmuni & vniuersali, & suauis manna de celo: sed appetierunt carnes, & solemnes cibos: vnde & coturnices dñs dedit, Numeri 11. Si quis tamen vtatur cibarijs delicatis propter infirmitatem, vel debilitatem hoc exigentem, aut generis nobilitatem, vt principes, aut propter temporis congruitatem: vt in nuptijs, & in conuiujs discretis, potest esse hoc absque peccato: vnde Augustinus; Fieri non potest, vt sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur. Insuper autem scitissima gula in vilissimum inardescat. Et sanius maluerit quis more domini pisce vesci, quam lenticula more Esau nepotis Abraham, aut ordeo, more iumentorum: di. 41. c. quilibet. Et in ea. dist. idem dicit, non cogantur. Non cogantur diuites cibis pauperum vesci: vtantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant se aliter abstinere non posse. si non consuetudinem suam mutant, agrotant. Vtantur super filios & dent pauperibus necessaria; vtantur pretiosis & dent pauperibus vilia. hæc ille: vnde laudabile est ad pueritia filios nobilissimi assuecere, cibis grossioribus, qd fecit mater beati Bernardi ergo filios suos nobiles, & diuites. Sed & Lycurgus Lacedæmonus, ethnicus: sed rectissimus, ordinauit in legibus suis adolescentulos ruri nutriendos cibis vilibus. Conuiuia autem facere vbi communitate lauta præparantur, cum ex amicitia, vel alia causa honesta sunt de se non sunt reprehensibilia, sed refert Augu. documentum sibi ad beato Ambrosio traditum, vt vitaret conuiuia, quibus terminus temperantia exceditur.

Tertia species gulæ est, ponere nimis de tempore, & cura ad præparandum cibos, vt magis delecter, putat vt sint variati assati, lixi cum aromatibus, cum saporibus & huiusmodi: quo vitio laborauerunt filij Heli sacerdotis. Nam cum populus accederet ad offerenda sacrificia animalium ad altare secundum legis mandatum, veniebat puer qui, scilicet erat minister sacerdotis, & dicebat offerenti, da mihi carnes, id est partem animalis occisi, vt eo quam sacerdoti. Non enim accipiam coctam, sed crudam, quod faciebat, vt accuratius posset suo sacerdoti præparare. Et offerens respondebat; Incendatur prius secundum morem adeps: & postea accipies. Et ille scilicet minister, nequaquam, si non dabis accipiam eas vi. In ollis quoque vbi coquebantur carnes mittebat tridentem, & trahebat crudam de lebetæ, vt habetur in primo Regum 2. vbi subditur, quod grandia erant peccata eorum, vnde in punitionem in bello contra Philisthæos occisi sunt. Et præcipue in hoc solent delinquere diuites, vnde Alanus de plantu naturæ ait; Hodie gulæ vitium profundius se porrigit in dominos, qui Salmones, lucios, lupos, mulos, rombos, mirinos, tructas, loligenes, ostreas, auratas, ceterosque pisces equipollenti generositate insignes, varijs decoctionum cruciant martyrijs: balneantes officio sacri piperis fonte baptizat, vt multiforme saporis gratiam consequantur. Alius ministrorum contundit, alius colat & conficit; substantiam vertit in accidens, naturam mutat in artem, vt saturatis transeat in esurium. Alij ministri frigefaciunt, gelu, niue, & nitro, aquam, & vinum, maioris delectationis causa, hæc ille. Sed magnam conscientiam sibi deberent facere procères tales de talibus expensis superfluis, quibus deberent pauperibus subuenire.

Sciendum etiam quod sumere cibos immundè, & sine congruenti præparatione vbi commodè pro uideri potest; vitiosum est, pertinens ad vitium negligentia, vel insensibilitatis. vnde Hieronymus, Nec affectare sordes, nec exquisitæ delitiæ laudem pariunt, quod inducit Gratianus. 41. dist. c. clericus. S. r. de cibis, sicut & vestibus.

Quarta species gulæ est nimis ardentem seu nimia auiditate cibum, vel potum sumere, ad quod pertinere videtur comedere nimis rapaciter, & festinanter. Et licet quidam habeant à naturali conditione, vel assuefactione, tamen & corpori nocet: quia non ita bene potest cibum digeri quasi integer deglutitus, & minus bene edificat. Et cum procedit ex inordinato appetitu gulæ peccatum est, sed non mortale.

Quinta species gulæ est anticipare horam, seu exire horam statuta, vel consuetam comedendi sine causa vigente, nam si exigit infirmitas, vel causa alia rationalis, omnis hora est idonea, cū non ieiunatur, cõmunis modus Christianorum est bina comestio, s. prandium & cœna, & per hoc sanius viuunt. Qui n. comedunt pluries in die, vt animalia bruta sunt, nec viuere possunt cū ponant indigestum super indigestum, vnde mali humores generantur, & caput etiam fumositate est grauatum, & malè aptum ad spiritualia. Et hoc nisi magnus labor excuset, vt laborantes in agris, viatores, & pueri dum sunt in augmento. Qui autè de mane surgentes delecto subito volunt comedere, & bibere, & præcipue in diebus festiuis, antequam vadant ad ecclesiam, nimis indeuotii sunt, contra quos dicitur Ecclesi. 10. Væ tibi terra cuius Rex puer est, & cuius principes comedunt mane, terra est homo, puer est sensualitas, quæ appetit sensibilia, vt puer, principes eius sunt sensus. Væ illi qui regitur à sensualitate; cuius sensus vacat comestationibus tempestiue, quia gulosus est. Isa. 5. Vg qui surgitis mane ad ebrietatem se standam.

Quando verò ieiunare debet, vt in diebus statutis ab ecclesia semel tantum comedi debet, & circa horam

horam nonam; præueniendi autem notabiliter horam nonam, vt in tertia sine causa rationabili, sed merè ex impatientia amore, & appetitu gulæ vitium est, vel etiam comedere post prandium de sero; & si non ordinatè tamen buccellam panis, vel plures fructus vitium est, & non ieiunium; de ieiunio vide supra in c. de Sermone Episcopali. §. de ieiunio.

In hac specie gulæ incidit Ionathas filius Saul, qui facto præcepto à rege patre Saul qd nullus aliquid comederet dum persequebatur Philisthæos, contra quos bellum gerebat, ipse Ionathas transiens per campum insequendo cum alijs inimicis parum mellis accepit, cum virga quam gerebat in manu; quod reperit in quadam arbore, & comedit fame ductus, propter qd cum postea reuertens saul consuleret dominum non potuit habere responsum propter transgressionem illam. Et cõperto quis perpetrarat, voluit occidere illum, sed populus eripuit eum de manibus suis, vt habetur 1. Reg. 14. In his omnibus quinque speciebus ad discernendum quæ sit mortale, vel veniale, sumenda est regula data, superius in c. præcedenti. §. 9. Videlicet qd cum tanta est inordinatio voluntatis, seu affectio, ad consequendam delectationem gulæ in quocunq; ditorum modorum, quod videt se paratum ad faciendum contra mandata Dei, vel ecclesiæ, tunc est mortale, aliàs veniale.

Remedia contra gulam sunt quinque. Primum est leq̄io seu auditio sacre Scripturæ: hoc vsus est Christus cum tentatus de gula in deserto dixit; scriptum est, non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo quod pro cedit de ore Dei, ipse enim sermo hortatur ad abstinentiam. Spiritualis etiã cibum inducit obligationem, & contemptum cibi corporalis.

Secundum est elongatio ab his quæ dant occasionem excedendi in cibo, & potu: vt sunt delectabiles, varietas & nimietas ciborum, propter qd dicitur, Mellus est ire ad domum lactus, quam ad domum conuiuij. Ecclesiast. 7. quia in conuiuio sunt occasiones gulæ, & aliorum vitiorum.

Tertium est cõsideratio cœnæ æternæ ad quam inuitati sumus, cuius esuriam inducit fatiuitatem, quia beati qui esuriunt, & sciunt propter iustitiam, & c. Inuitatus enim ad solemne cœnam non curat de prædicio præcedenti, Apoca. 19. Beati qui ad cœnam agni nuptiarum inuitati sunt.

Quartum est moderata occupatio. prouerbiorum vigesimoprimum; desideria occidunt pigrum, noluerunt quicquam operari manus eius, tota die concupiscit, & desiderat. Partitur enim ociosus famem vniuersalem, oculi desiderant videre vanitatem, aures rumores, olfactus odores, gula cibos quam famem non habet occupatio.

Quintum est oratio, vnde psalmus; De necessitatibus meis eripe me Domine. Necessitas est enim comedere & bibere; sed immiscet se gula, & ideo orat ne sub necessitate subrepat voluntas. In cuius figuram, focus simeonis quæ tenebatur magnis febribus orantibus Apostolis Christum, pro ea sanata est. Lucæ quarto, Socrus simonis est sensualitas, magnæ febris fuit species gulæ.

Quinque autem sunt febres, scilicet ephemera, quæ durat vna die; & est in spiritibus phlegmatica, & tertiana, & quartana quæ sunt in humoribus, scilicet phlegmate, cholera, quo ad tertiam, melancholica, quo ad quartam, ethica quæ est in ossibus; febris est excessiuus calor, & gula inordinatus appetitus.

De statu Religionis, & de statu perfectionis, & de Vita aeterna, & contemplatiua. Cap. LXXIII.

Suprà in isto Speculo multa de voto in generali tetigimus; nunc aliqua de Religiosis inuestigabo, & primum, an status religionis sit vitæ seculari, quod ad meritum, & ex consequenti quod ad præmium præferendus.

In primis videamus quid sit religio, & status secularis, capiendõ religionem, vel religiosum à religando, tristitiam accipitur, vno modo latissime, vt omnem Christianum includat, & vocatur Christiana religio apud loquentes, vt in cap. pro humani, de homicidio, lib. 6. Secundo modo capitur religio pro eis, qui realiter, & honestè viuunt, siue sint seculares, siue clerici. Tertio modo capitur religio pro illo, qui aliquã ex religionibus approbatis ab ecclesia profitemur, & vestes à secularibus distinctas habet, sed status religionis, siue conuentus religiosorum, in quo fratres religiosè viuunt, est securior ad merendum, & peccata vitanda, quam status secularis & mundanus, nam in seculo plurimum in auaritia peccatur, vendendo, emendo, & in multis alijs contractibus peccatur item in luxu, & in superbia vitæ, secundum illud primæ Ioan. 2. Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, ab his autem vitijs in bona religio se cauetur, & videntur tria, contra superbiam, propriæ voluntatis in manus alterius renuntia, contra auaritiam, paupertas, contra carnis concupiscentiam vnetur castitas: ideo sanctissimi patres has religiones instituerunt, vt homines prudenter, & cautè ad patriam ducerent, itaque status religionis status seculi est perfectior.

Sed multi in seculo saluantur; nam multi sunt boni laici, & plures sacerdotes etiam paucis contenti, verbo, & exemplo vitæ alios instituentes, & edificantes; casti, non avari nec alijs vitijs maculati, qui ex-

stentes in mundo, mundum non curant, sed legem Dei, quærunt, & quæstam obseruant. Sed multi sunt religiosi vulgares in periculoso statu ex sua culpa viucentes, quia non obseruant regulas quas vouerunt. hinc beatus Augustinus in capitulo, quantumlibet 47. dist. dicit, sicut difficile sum ex partu meliores quam qui in monasterio profecerunt, ita non sum deteriores expertus, quam qui in monasterio defecerunt. Et sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus, c. placuit. 16. q. 1. itaq; cænobio relicto seculo sese ingerunt, & in concupiscentijs carnalibus, & ardoribus in seculo inoriantur, & videbis B. Bernardum, in epist. 1. & 7.

Sed religiosi sunt in statu perfectionis, quia aliqui sunt status in quibus homines melius viuere solent quam in alijs, & isti dicuntur ab aliquibus status perfectionis, in quibus homines obligant se cum aliquo solemnitate ad seruendum Deo, vt sunt episcopi, & religiosi, propterea Dionysius, cœlestis Hierarchiæ, capitu. quinto, attribuit perfectionem episcopis, tanquam perfectioribus, & in capitulo sexto, eiusdem lib. attribuit perfectionem religiosi quos monachos vocat. Sed quantumlibet bonam conditionem viuendi, qualis est uirginitas, uiduitas, & coniugium statum uocabo, & perfectio ab alijs quibus diuiditur in perfectionem acquirendam, & in perfectionem acquisitam, prior religiosi, posterior episcopis conuenit, quia status episcoporum secularium est perfectior quam status religiosi: & ideo potest aliquis transire à statu religionis, ad statum episcopalem, & statum, 18. q. 1. facit text. in 2. l. cet. de regul. & c. ueniens, de renuntiatione.

Sed dicimus religiosos esse in securiore statu bene viuendi, quam sint episcopi, qui sanctibus seculi exponuntur, & sunt in maiore discrimine salutis tam in collatione beneficiorum, quam in administrandis bonis ecclesiæ, sed notate: Scribitur Matth. 19. Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, id adimplent religiosi.

Sed sanctus Thomas in secunda secundæ, quæstio. 184. & quæstio. 185. dicit; non consistit essentialis perfectio in renuntiatione actuali bonorum fortunæ, sed est perfectio instrumentum. Vel alio modo potest considerari secundum præparationem animi, vt scilicet homo sit paratus omnia distribuere pauperibus si opus fuerit, & hoc directe pertinet ad perfectionem, ad hoc autem maxime tenentur episcopi pro salute sui gregis: & licet status religionis ad uitam contemplatiuam ordinatur, status autem episcoporum ad uitam actiuam, sed utraque uita est bona, sed contemplatiua simpliciter est melior: tamen uita actiua contemplatiuæ uitæ non aduersatur, sed ad eam disponit, dicente Gregorio 6. moralium; Qui contemplationis arcem tenere desiderat, prius se in campo per exercitium operis probet. Et non solum ad contemplatiuam disponit, sed cum ipsa stat, & ad prælatos non solum pertinet uita actiua: sed etiam debent esse excellentes in uita contemplatiua, unde Gregorius dicit in Pastoralis, sit rector in actione præcipuus, præ cunctis in contemplatione suspensus. Et de hoc latè infra dicemus.

Item Augustinus scribit ad Valerium, transumptiue in capitulo ante omnia quadragesima distinctione. Nihil est in hac uita difficilius, & laboriosius, & periculosius episcopi, & presbyteri officio, sed apud Deum nihil beatius & c.

Sed actio quæ sequitur contemplationem procedens ex plenitudine contemplationis, sicut est docere, & in regimine animarum laborare, de tali actione dicunt aliqui, quod est melior ipsa contemplatione, de hoc uide Nicolaum de Lira, in capitulo decimo Luca, ubi de Maria, & Martha, & infra dicemus.

Potissimus actus uitæ contemplatiuæ est speculatio, & notitia Dei considerando eius bonitatem, excellentiam, & magnitudinem.

Secundarius actus est in consideratione creaturarum, in quibus relucet Dei immensitas, & bonitas, secundum illud Apostoli, ad Romanos primo. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellectus conspiciuntur. Modò isti actus intellectus, operationibus exterioribus circa proximum, uel actibus illis exteriores imperantibus non aduersantur, multi enim actus possunt simul esse, vnus in intellectu, & alter in uoluntate, uel plures actus in eadem potentia, quare tempore quo episcopus exercet se circa actus uitæ actiue, potest etiam actus uitæ contemplatiuæ elicere. Sed actio, quæ sequitur contemplationem procedens ex plenitudine contemplationis sicut est docere, & in regimine animarum laborare, de tali actione dicunt aliqui, quod est melior ipsa contemplatione, de hoc uide Nicolaum de Lira, in capitulo decimo Luca, ubi de Maria, & Martha, ut dixi, & infra dicemus. Itaque concludo, quod bene episcopatum regens non ueretur, & est in statu perfectionis acquisita, & per consequens melior, quam religiosus simplex: sed cum status episcopalis pluribus sit periculis obnoxius, non est adeo securus, ut status religionis, ut iam dixi.

Et si aliquis diceret, episcopus potest cedere episcopatu, & profiteri religionem, & c. Dico si episcopus sit idoneus populo non debet suas oues relinquere, quia ut Ioannis decimo scribitur, bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Et Apostolus ad phil. 1. Et quid eligam ignoro, coarctor autem, è duobus desiderijs habens, dissoluit, & esse cum Christo, multo magis melius est, permanere autem in carne necessarium propter uos, & hoc confidens scio, quia manebo, & c.

Sed sunt sex causæ ob quas episcopi possunt petere, & papa consueuit concedere facultatem cedendi, quæ

quæ explicantur, in capitulo nisi de renuntiationibus, & comprehenduntur his uersiculis, debilis, ignarus, maleconsciens, irregularis, quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit. Nec hoc est aratum relinquere; & retro aspiceret, sed relinquere aratum: quò arare nescit. Ecce quid est status perfectionis, & quòd episcopatus est status religionis perfectior, à quo quis extrahi potest, ut episcopatum assumat, tamen non definit esse religiosus, ab auctoritate tamen regulæ sunt absoluti, ut iam dixi supra in isto Speculo capitulo. 12. loquens sumus de uita actiua, contemplatiua, & mixta, & licet cum maiore merito, quis episcopatus habenas bene moderando præsit, quam religioni vacando, tamen secularis est religio, ut dixi, in ea congregatione in qua uera institutio seu regula obseruatur, quia de illa semper intelligo, quòd de religione loquor eam laudando, itaque in genere perfectionis episcopi se habent, ut perfectiores, religiosi autem ut perfecti, unde manifestum est, quòd status perfectionis potior est in episcopis quam in religiosi: ita sanctus Thomas in 2. 2. quæst. 184. art. 7. & q. 185.

Quòd autem dixi episcopos esse in statu perfectionis acquisita expositione indiget. Nam multi episcopi eorum paruam habent perfectionem acquisitam. ita Ioan. Maior in quarto, in distinctione 38. q. 6. Religiosi autem ut dixi, sunt in statu perfectionis acquirendæ, id est sunt de statu illo in quo adhuc sunt sub modio, in quo laborant pro acquisitione perfectionis, ex quo sequitur quod aliqui sunt in statu perfectionis acquirendæ nominaliter, & non in statu perfectionis acquirendæ principaliter. Esse ergo in statu perfectionis acquirendæ, non est esse in uia qua propinq; magna perfectio acquiritur, sed est uirum esse astrum perpetuò ad cultum diuinum, cum quadam solemnitate ut diximus: & de hoc uide Ioannem Gerson circa finem primæ partis.

Et notabis quod dicentes quod fratres prædicatores, & minores non sint in statu perfectionis sunt excommunicati, & absolutio Papæ seruatur, de hoc uide in isto Speculo c. 20.

Circa religionis materiam queritur an status curatorum, sit status perfectionis, uel rectorum, & dico, quod plebani, uel Archipresbyteri, uel Archidiaconi, & alij curam animarum habentes sunt in statu perfectionis, per glossam marginalem. Matt. 24. dicentem; Tres sunt status hominum solum, scilicet coniugati, qui significantur per Iob, Rectores qui significantur per Noe qui arcam rexit, contemplatiui, & continentis, qui sunt in statu perfectionis, & significantur per Danielelem: & presbyteri curati sunt ex institutione Christi, ut in c. 10. Luca, & ex institutione apostolorum, ut in capitulo in nouo Testamento, 2. 1. distinctione.

Et curati septuaginta duo discipulis Christi succedunt, & Apostolis episcopi succedunt, ut in d. c. in nouo testamento. ubi litera dicit, decedentibus Apostolis in loco eorum surrexerunt episcopi, sequitur textus, uidentes autem, & ipsi Apostoli messum esse multum, & operarios paucos, rogauerunt dominum missis, ut mitteret operarios in messum suum, unde ab eis electi sunt septuaginta duo discipuli quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum loco sunt constituti in ecclesia, itaque beneficiati curati, & beneficia tui coadiutores curatorum sunt ex institutione Christi, & Apostolorum, & in loco discipulorum, ut dixi, sunt constituti in ecclesia.

Et nota textum unicum secundum Panormitanum in capitulo quod Dei, de statu monachorum, ubi secundum uerum intellectum probatur, quòd cum uouente intrare religionem papa potest dispensare in uoto non completo: ut acceptet ecclesiam curatam propter maius bonum, quia hoc potest sibi proficere & alijs, sed in monasterio tantum sibi, & sic ex gloss. argue, quod magis meretur presbyter parochialis re & exercendo officium suum, quam simplex religiosus. Et si permittitur prælato dimittere prælatum, & intrare religionem, dic quòd illud permittitur, quia uita monastica est tuior, quam uita quæ sit in seculo: quia illa est periculiosior, & de hoc uide in capitulo licet, de regularibus: itaque omnis ille status, qui succedit statui discipulorum Christi est perfectus, sic est de statu curatorum, igitur, & c. præterea omnis ille status, qui ordinatur ad hierarchiam in politia Christiana, purgando, proficiendo, & illuminando, est perfectus, sic est de statu curatorum, & omnis ille status est perfectus, qui consilium, uel in fitur à Christo, in quo ut dixi sunt episcopi, & curati, Apostolis, & discipulis succedentes, uirginitas, seruare opera consilij firmiter, siue ex uoto, siue non, & alij modi quibus homines ducuntur ad æternam beatitudinem.

Summatim dicta in hoc capitulo resumendo patet, aliquos esse status perfectionis, aliquos imperfectionis.

Status illi perfectionis uocantur, in quibus antiquitus homines bene uixerunt, ut Apostolatus, & discipulatus, apostolorum, & discipulorum Christi: uirginitas, & alij in quibus illorum loco successerunt episcopi, curati, ut dixi, & prælati medijs, ut Abbates, Archidiaconi, Archipresbyteri, Decani, curam animarum habentes, & ita est de statu religiosorum, qui quodammodo Apostolos Christi imitati sunt, & licet religio si non bene uixerit, adhuc eorum conditio viuendi uocaretur status perfectionis, & in omnibus his modis multi perfecti uiuant, ut pte in episcopatibus, & in uirginitate, in uiduitate, & in religione. Uterius credo, ut superius dixi, statum religiosorum ubi est regula seruata esse securiorem, ut plurimum ad saluandas animas hominum.

Sed concludendo dico, de statu perfectionis non esse seriosè contendendum, sed de bona uita, quæ aliqui habent in inferiore statu, quia uenenum charitatis est cupiditas, perfectio nulla cupiditas, & ta-

lis perfectio potest, in hac vita haberi, Augustin. in libro quaestio. q. 83. B. Thomas in 2. 2. quaestio. 84 ad secundum.

Et in carentia bonorum temporalium perfectio Christiana non est posita, quia inter magnas diuitias potest perfecta charitas haberi, sicut fuit in Abraham, Isaac, & Iacob, &c. repugnat quidem perfectioni, cupiditas, & sollicitudo nimia habendi, abstrahens a diuinis & spiritualibus, ideo episcopi, & sacerdotes non constringuntur ad paupertatem, aut renunciationem bonorum temporalium, capitulo Episcopi, cum similibus, 12. quaest. 1. dico praeterea statum curatorum versari circa obiectum difficilius seruatu, quam statum religiosorum simplicium difficultate proveniente sine eorum culpa, & ipsis dantibus operam rei licita, & hoc aequae meritum auget, ac si proveniret ex parte obiecti. De voto paupertatis, & de voto continentiae, & de voto obedientiae, videte Ioannem Maiorem in quarto, in dist. 38. & in q. 20. videbis, an sit meritorium religiosos non religiosè viuere reformare: & an monachi possint habere proprium ex consensu Papae, vide Abbatem in c. monachi. de statu monach. & ibi dicitur quod electio facta de indigno transfert, potestatem eligendi in superiorem.

Et notabis quod privilegium concessum alicui ordini propter arduitatem regulae perditur, si regula non obseruatur, vt capit. recolentes, de statu monachorum. & ibi etiam notatur, quod si fratribus minoribus relinquatur res immobilis, vel illud quod tenere non possunt debent illud vendere, vel in electionem erogare.

Notabis etiam quod canonici regulares non debent habere bona in particulari. Nam profitentur tria substantialia regulae sicut monachi, vide textum, & Doctores in capit. super, de statu monachorum. Sed correctio monachorum spectat principaliter ad Abbatem proprium, non autem ad episcopos nisi in defectum Abbatis, vt in capit. quanto, & quod ibi notatur de ordinario, & vide plenissime de potestate Abbatis in monachos per ranormit. in capitulo, si quis contra clericum, in repetitione sua, de foro compet.

Sed notabis quod in religiosis debet seruari equalitas in cibis, & pœnis, & similibus nisi sint multum delicati, & male complexionati, ita Doct. post glo. in c. si. de statu monacho.

Sed in ista materia notabimus, quod aliqui sunt religiosi mendicantes honestè, & sanctè viuentes, vt sunt quatuor religionum mendicantes ab ecclesia approbati, scilicet praedicatorum, minorum, Augustinensium, heremitani, & Carmelitarum, qui nunc sunt per ecclesiam latissime dispersi, quibus mendicare licet: itaque epilogando dico religiones quatuor mendicantium rationabiliter institutas: quod a signo patet, nã egredios, & sanctos viros in literis & moribus in ecclesiam emisit. Et praedicatorum quorundam emittit in vineam Domini, ad declamandum in templis, & ad supplendas vices inruditorum curatorum. Et an religiosi mendicantes possint habere agros, & possessiones, vel perpetuos redditus in parte, vel in toto, loquantur Theologi facti.

Sed in materia praesentis capituli, vos videte Goffred. & Hostiensis, in suis summis, in titulo de statu monachorum, & ibi videte Doctores, & videte etiam in titulo de conuersione coniugatorum, & videte etiam in titulo de capellis monachorum, & vide capitulum duodecimum supra in isto Speculo.

Sed aliqui tenent, quod perfectio solis episcopis attribuitur non curatis, sed tenentes contrarium, non respondent ad fundamenta adducta in isto capitulo, ergo, &c. & vide sanctum Thomam in secunda secunda, quaest. 184. & ibi vide Caietanum, ideo vos cogitate, & episcopi dicuntur maiores, & presbyteri minores, & ista diffinitio fuit necessaria ad schismata vitanda, & tempore Apostolorum fuit etiam distinctio.

Sed notate, quod clerici habentes curam animarum debent scire articulos fidei explicite, vt in cap. 1. & 2. 38. dist. laici implicitè, explicite scire, est explicare articulos fidei, distinguere, & defendere, implicitè credere est secundum, quod ecclesia credit, facit tex. in capitulo ignorantia 38. dist. in isto Speculo. & vide in c. 8.

Diximus supra in isto Speculo de perfectione, & videtur quod nullus in hac vita possit esse perfectus, sed contra est, quia lex diuina nos inducit ad perfectionem, secundum illud Marth. quinto; Estote perfecti, sicut & pater vester caelestis perfectus est. & perfectio vitae Christianae in charitate consistit.

Sed potest triplex perfectio considerari, vna quidem absoluta, & talis non est possibilis alicui creaturae.

Alia autem est perfectio, quae attenditur secundum totalitatem absolutam, & ista perfectio non est possibilis in via, sed erit in Patria.

Tertia autem est perfectio, quae neque attenditur secundum totalitatem ex parte diligibilis: neque secundum totalitatem ex parte diligentis quantum ad hoc quod semper actu feratur in Deum, sed quantum ad hoc, quod excludantur ea, quae repugnant motui dilectionis in Deum, sicut August. dicit in lib. 83. quaestionum, quod venenum charitatis est cupiditas: perfectio nulla cupiditas, & talis perfectio potest in hac vita haberi; & hoc dupliciter, vno modo in quantum ab affectu hominis excluditur omne illud, quod contrariatur charitati, sicut est peccatum mortale, & sine tali perfectione charitas esse non potest, vnde est

est de necessitate salutis. Alio modo in quantum ab affectu hominis excluditur non solum illud, quod est charitati contrarium, sed etiam omne illud, quod impedit ne affectus mentis totaliter dirigatur ad Deum, sine qua perfectione charitas esse non potest, puta in incipientibus, & proficientibus. Ita Sanctus Thomas in 2. 2. q. 184. art. 2. & ibi in art. 3. dicit, vtrum perfectio consistat in praecipis, an in consiliis, & in art. 5. dicit, vtrum religiosi, & praelati sint in statu perfectionis, & in art. 6. tractat, vtrum omnes praelati ecclesiastici sint in statu perfectionis, & in art. 7. tractat, vtrum status religiosorum sit perfectior, quam status praetorum.

Quia diximus aliqua de vita actiua, & contemplatiua supra in isto Speculo, nunc de mente sancti Thomae, & aliorum Doctorum, dico quod vita contemplatiua praecipue ordinatur ad Dei contemplationem, & beatus Bernardus in lib. de consideratione dicit, quod prima contemplatio, est admiratio maiestatis. Secunda est Dei iudiciorum. Tertia est beneficiorum ipsius. Quarta est promissorum; & Greg. dicit, quod in contemplatione, principium quod Deus est, quaeritur, & Apost. ad Rom. c. 1. dicit, Inuisibilia Dei per ea, quae facta sunt intellecta conspiciuntur, vt diximus.

Sed supremus gradus contemplationis praesentis vitae est qualem habuit Paulus in raptu, secundum quem fuit medio modo se habens inter statum praesentis vitae, & futurae, sed vita contemplatiua secundum statum huius vitae non potest pertinere ad visionem diuinæ essentiae. Per hoc ergo, quod Iacob dixit, Vidi Deum facie ad faciem, non est intelligendum quod Dei essentiam viderit, sed quod formam, scilicet imaginariam viderit, in qua Deus locutus est ei, vel quia per faciem quemlibet cognoscimus; cognitionem Dei, faciem eius vocauit, sicut gl. ordinaria ibidem dicit. Et contemplatio maximam habet delectationem, ideo dicitur Sapientiae 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuiuius eius; sed laetitiam & gaudium. & Greg. dicit super Ezech. quod contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est: quia vita contemplatiua praecipue consistit in contemplatione Dei, ad quam mouet Christus; inde est quod in vita contemplatiua non solum est delectatio ratione ipsius contemplationis, sed etiam ratione diuini amoris, & quantum ad vtrumque eius delectatio omnem delectationem humanam excedit. Vnde in Psalmo dicitur, gustate & videte, quoniam suavis est Dominus: & Greg. dicit super Ezech. cum Deus iam per desiderium, & intellectum cognoscitur; omnem voluntatem carnis arefacit. & Luc. 10. legitur; Maria optimam partem elegit quae non auferetur ab ea.

Et per Mariam significatur vita contemplatiua, & describitur secus pedes domini assidue sedens. Ergo contemplatiua vita, potior est, quam actiua. Et per Mariam significatur vita actiua. Et Greg. dicit; vita contemplatiua hic incipit. & in caelesti patria perficitur, quia amoris ignis qui hic ardet inchoat cum ipsum quem amat viderit in amore ipsius amplius inquefcit, & maior est delectatio vitae contemplatiuae, quam actiuae, vnde August. dicit, de verbis domini, quod Martha tubabatur, Maria epulabatur. & vita contemplatiua magis propter se diligitur; vita autem actiua ad illud ordinatur, vnde in Psalmo dicitur, Vnam petij a Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae; vt videam voluntatem Domini.

Et in vita contemplatiua est homo magis sibi sufficiens, quia paucioribus ad eam indiget: vnde vt dixi, dicitur Luc. 10. Martha, sollicita es; & turbaris erga plurima.

Et vita contemplatiua consistit in quadam vacatione, & quiete, secundum illud; vacate, & videte quoniam ego sum Deus.

Et vita contemplatiua est secundum diuinam; vita autem actiua est secundum humana. Et Dominus dixit Luc. 10. Maria optimam partem elegit quae non auferetur ab ea. quod exponens Aug. de verbis domini dicit, Non tu malam, sed illa meliorem, audi vnde meliorem? quia non auferetur ab ea. Et hoc est quod Greg. dicit super Ezechiel. quod actiua vita seruitus; contemplatiua autem libertas vocatur. Et illud quod dicitur, quod ad opera vitae actiuae interdum aliquis a contemplatione auocatur propter aliquam necessitatem praesentis vitae, non tamen hoc modo quod cogatur aliquis totaliter contemplationem deserere, vnde Aug. 19. de Ciuitate Dei dicit, Otium sanctum quaerit charitas veritatis, negotium inustum, scilicet vitae actiuae suscipit necessitas charitatis. & sic patet quod cum aliquis a contemplatiua vita ad actiuam vocatur, non hoc fit per modum subtractionis; sed per modum additionis. Et sicut contemplatio est actus vitae contemplatiuae, ita & oratio, & vita contemplatiua est maioris meriti quam actiua, ideo dicit Gregor. in 6. Moralium; Magna sunt vitae actiuae merita, sed contemplatiuae potiora; quia vita contemplatiua directè, & immediatè pertinet ad dilectionem Dei. dicit enim Aug. in 19. de Ciuitate Dei, quod otium sanctum, scilicet contemplatiuae vitae quaerit charitas veritatis. scilicet diuinæ, cui potissime vita contemplatiua insistit, sicut dictum est. Et ideo ex suo genere vita contemplatiua est maioris meriti, quam actiua, & hoc est quod Greg. dicit super Ezech.

Vita contemplatiua est maior merito quam actiua, quia actiua in vsu praesentis operis laborat in quo necesse est proximis subuenire: illa verò scilicet vita contemplatiua sapore intimo venturam iam requiem degustat, scilicet in contemplatione Dei; potest tamen contingere quod aliquis in operibus vitae actiuae plus mereatur, quam alius in operibus vitae contemplatiuae, puta si propter abundantiam diuini amoris, vt eius voluntas impleatur propter ipsius gloriam interdum sustinet a dulcedine diuinæ contemplationis ad tempus separari, sicut Apost. dicebat ad Roman. 9. optabam ego ipse anathema esse a Christo

sto pro fratribus meis. Sed ad vitam contemplatiuam necessaria est quedam vacatio mentis, secundū illud Psal. Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, vt dixi. Sed cui contemplationis arcem tenere de fiderant; prius se in campo per exercitium operis probent, vt solliciti sciant si nulla iam mala proximis irrogant, si irrogata proximis equanimiter portant. ita B. Greg. in c. 6. Moralium;

Et notabis ex supradictis quod vita contemplatiua directè pertinet ad delectationem Dei, vita autē actiua ad dilectionem proximi, sed ex bono opere tenditur ad contemplationem.

Sed aduerte quia statui prelatorum non sunt propria opera vitæ actiue, sed statui eorum conueniunt, & opera vitæ actiue, & opera vitæ contemplatiue, & actiua vita est pãnem elurienti tribuere, verbo sapientie nescientem docere, sed quandoque doctrina pertinet ad vitam actiuam, quandoque ad vitam contemplatiuam, ita S. Tho. 2. 2. q. 181. ar. 3. & ex supradictis concludo, quod status prelatorum neq; actiua, neque contemplatiua est: sed ex vtroque mixta, est enim tertius viuendi genus, vt Augustin. & Greg. expressè dicunt; itaque proprium prelati est, scilicet contemplari, & agere, & perfectius est, quam opus contemplatiuum, & quam opus actiuum, vnde & dominus non dixit de Maria, quod optimum sibi elegit; sed quod elegit sibi optimam partem. Meliore enim est pars contemplatiua, quam pars actiua; vtraque tamen parte melius est ipsum totum, quod proprium est statui prelatorum, ita Doct. Caie. in comm. in d. q. 181. art. 2.

Et quæ differentia sit inter beneficium curatum, & ecclesiam parochialem, videte glo. in Clem. 1. de offic. vic. & videte rex. in c. dudum. el. 2. de elect. & videte Doct. in c. cum in illis. de præb. in 6. per Rotam in decif. 49. quæ incipit, item fuit dubitatum vtrum prepositura. & videte Specul. in tit. de leg. 5. videndum est. & vide glo. in c. 1. de æta. & quali. per Arch. in c. 1. de filiis presby. lib. 6.

Et prædicatorio est officium curæ, glo. in Clem. 1. de regula. & in Clem. dudum de sepul. videbis bo. rex. & ibi Doct. & videbis tex. in c. ignorantia 38. dist.

De Penitentia, vbi insaniam, & errorem, & hæresim multorum confundemus. Cap. LXXV.

IN sermone episcopali suprà in isto Speculo scribendo de sacramentis ecclesiæ diximus multa de sanctissimo sacramento penitentie, & quia confessio aperit paradysum, dicemus in præsentia aliqua de centre Deo maximo, etiam de sacramento penitentie sub correctione sanctæ matris Romanæ ecclesiæ, & sacri Summi Rō. Pont. & imprimis asserimus firmiter, & fideliter neminē à peccato posse mundari sine confessione oris, & satisfactione operis si tempus satisfaciendi habuerit, præcedente cordis contritione, vnde Dominus ait per Prophetam; Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris, id est à peccato moueris, vel bonis operibus replearis.

Item Amb. in lib. de paradiso; Non potest quisque à peccato iustificari nisi peccatum ante fuerit confessus. Id est in sermone Quadragesimæ; Ecce nunc acceptabile adest, in quo confessio animæ à morte liberat. Confessio aperit paradysum, confessio spem saluandi tribuit. vnde scriptura dicit. Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris: his verbis respondetur, quia nõ meretur iustificari, quia in vita sua peccata noluit cõfiteri; illa ergo confessio nos liberat à morte que fit cū penitentia. Penitentia vera est dolor cordis, & amaritudo animæ, pro malis quæ quisq; cõmisit, vel consentit. Penitentia est præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Item Ioã. os aureum; Perfecta penitentia cogit peccatorē omnia libenter sufferre. in corde enim contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, hæc est fructifera penitentia. Non potest quis gratiam Dei cælestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorte peccati, per penitentiam confessionem, per donum baptismi salutem. Item Aug. Nullus debite grauioris penæ accipit veniam, nisi qualemcunque, & si longe inuorem quam debeat penam soluerit. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Idem Vincentio. Neminem putes ab errore ad veritatem, & à quocunque seu magno, seu paruo peccato ad correctionē sine penitentia posse transire. Idem de penitentia; Agite penitentiam, qualis agitur in ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia; nemo dicat sibi, Occultè ago; apud Deum ago; nouit Deus, qui mihi ignoscat, quæ in corde ago. Ergo sine causa dictum est, quæ solueris in terra soluta erunt in cælo, ergo sine causa clauis datæ sunt ecclesiæ Dei; frustramus euāgelium Dei, frustramus verbū Christi si promittimus vobis, quod illi negant, nonne vos decipimus? Iob dicit, Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri, absq; deo. si non potuistis vel uoluistis habere pudicitiam coniugalem, seu continentiam & deuotus à proposito vel vinculo coniugali, vel deuotione continentie, sit in vobis dolor, & humilitas penitentie. Apertius dico, nemo dicat, non intellexi, quia post uxores vestras illicito concubitu vos maculastis; si præter uxores vestras cum aliqua concubulistis; agite penitentiam, &c. item super Exo. Hiero. (inquit) Aaron & omnes presbyteri de Israel manducate panem cum focero Moyse. in conspectu Dei, omnia ergo quæ faciunt sancti in conspectu Dei faciunt, peccatores autem à conspectu Dei fugiunt. denique scripta est, quod Adam postquam peccauit fugit à conspectu Dei, & interrogatus respondit (inquit) Audiui vocem tuam, & abscondi me, quia nudus eram. Sed & Cayn de fratricidio condemnatus à Deo, exiit (inquit) à facie Dei, & habitauit in terram Naim. Exiit ergo à facie Dei, qui indignus est conspectu eius: sicut autem manducant, & bibunt in conspectu Dei, & omnia quæ agunt in conspectu Dei agunt. Ego am-

plius

plius ad hunc locum præsentem discutiens, video, quod qui pleniorē Dei scientiam accipiunt, & plenius diuinis impuncti sunt disciplinis; isti etiam si malum faciunt coram Deo faciunt, & in conspectu eius faciunt. Sicut ille qui dixit, tibi soli pec. & ma. co. te &c. quid ergo plus habet qui malum coram Deo facit? illud profecto, qui continuo pœnitent. & dicit, peccaui; qui autem discedit à conspectu Dei, nescit conuerti, & peccatum purgare pœnitendo hoc ergo intèrè malum coram deo facere, & à conspectu dei discesse peccatorem. Item Aug. Sed & continuo quid dixerat sicut Adama, faciam te, Sebumq; quæ duæ vrbes ex vicina Sododomorum parilis excidij traxere consortium. Conuersum est (inquit) cor meum in me metipso, conturbata est anima mea, non faciam secundum iracundiam furoris mei, non ne ergo apparet quod ideo nobis peccantibus indignatur dominus Iesus, vt indignationis suæ iranos conuertat? indignatio ergo eius non ultionis executio, sed magis absolutiohis operatio est. Item Amb. in lib. de Paradiso, Serpens decepit me, & manducaui.

Venialis culpa quam sequitur professio delictorum; ideo non desperata mulier que non reticuit deo, sed magis confessæ peccatum est, quam medicinalis sententia secuta est; bonum est condemnari in peccato, & flagellari in delicto; vt cum hominibus flagellemur; denique Cayn; qui voluit crimen negare indignus iudicatus est, qui puniretur in peccato, sed remissus est sine præscriptione penæ; fortasse non tam reus maior crimine patricidij, quã sacrilegij; illud enim commisit in fratrem quod Deo credidit mentiendum, dicens, Nescio, nunquid ego cultos fratris mei sum? ideo accusator diablo eius accusatio reseruata est, vt cū angelis flagelletur qui cum hominibus noluit flagellari, nam pastor ille euāgelicus lapsum ouem vexisse legitur. & Salomon ait; Noli esse nimis iustus, debet enim iustitiam temperare moderatio, nam quemadmodum tibi curandus præbeatur quem fastidio habes, qui contemptur se non compassioni medico suo futurum putet.

Itaque qui non vult in futuro puniri pro peccato, agat hic pœnitentiam & confiteatur, quia fecit eã salutem obtinuit. Cayn autem quia noluit reseruatum est eius peccatum æternaliter puniendum. Libenter ignosco, promptè indulgeo; misericordiam magis volo quã sacrificium, quia per sacrificium iustus commendatur, per misericordiam peccator redimitur. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad ad pœnitentiam; n lege sacrificium, in euangelio misericordia est, lex per Moysem data est, per me gratia.

Item Leo episcopus Theodoro Foroliuini, episcopo; Multiplex misericordia Dei ita lapsibus humanis subuenit, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiam per penitentiam medicinam spes vitæ reparetur æterna; vt quæ dona regenerationis violassent; proprio se iudicio cõdēnantes, ad remissionem criminum peruenirent; sic diuinæ voluntatis prædijs ordinatis, vt indulgentiam dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtinere, mediator enim Dei, & hominum, homo dominus Iesus Christus, hanc prepositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt conscientibus penitentia satisfactionem darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et post pauca; si autem aliquis eorum pro quibus domino supplicamus quocunque inter ceptus obstacula, à munere indulgentie præsentis excesserit priusquam ad constituta remedia perueniat temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recipit, consequi carne exitus non poterit. & post pauca; His autem qui tempore necessitatis, & periculi vrgentis infantia penitentia præfidium, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, quia misericordie Dei nec mensuram possumus ponere, nec tempore definire, apud quem nullas patitur moras venia conuersio.

Et item; ita ergo necessitati auxiliandum est, vt nec actio illius penitentia, nec communionis gratia denegetur. si eam etiam amisso vocis officio per iudicia integri sensus querere comprobentur, & si ita aliqua ageritudo fuerint aggravati, vt paulo ante poscebāt, sub præsentia significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium pro desse debebunt, simul tamen, & penitentia, & reconciliationis beneficium consequantur, seruata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, quæ in dominica fide discedendo peccauerint.

Item Amb. Nemo potest bene agere penitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam, sed negant his oportere communionem reddi, qui prauaricatione lapsi sunt, deus autē nullum crimen exceptit, qui peccata omnia domant; intellige hoc de finali penitentia.

Item Ambr. Verbum Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex. Sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullus potestatis iura exercet.

Et paulo post, Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunq; par ius cõditione permittit, ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. & infra. Certum est quod ecclesiæ vtrunq; licet, ius n. hoc solus permittit est sacerdotibus, rectè igitur ecclesiæ hoc ven dicat, quæ veros habet sacerdotes, hæ resis vendicare non potest, quæ sacerdotes Dei non habet.

Item in eodem, Potest fieri vt aliquis victus supplicij sermone neget Deum, & corde adoret, & quoniam eadem est causa eius qui sponte negat, & eius quem tormeta inclinauerunt ad sacrilegium? Non, quoniam indignum est cum apud homines valeat certaminis gratia, apud Deum non valere asseritur. nam sæpe in hoc athletarum seculari certamine, etiam victos quorum fuerunt certamina probata, hominum vul-

gus

gus cum victoribus coronare confuevit, maximè quos forte viderit, aut dolo, aut fraude excussos victoria, & Christus ipse athletas suos quos viderit grauib; paulisper cessisse supplicii sine venia patieretur per manere? nunquid non habebit remunerationem laboris qui etiam aliquos proiecit?

Et infra; Dicit Petro excusanti ne eius pedes lauas, nisi lauro tibi pedes non habebis partem melcum. quid ergo isti consortium tecum possunt habere, qui claves regni celorum non suscipiant, negantes quod peccata dimittere debent, quod rectè fatentur de se non enim habent Petri hereditatem, qui sedem Petri non habent, quam impia diuisione discreparunt. & paulo post; ageritudo carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis culpam abolet. Illuditur ergo diabolus, vt seipsum mortu suo vulneret, & contra se armet. quem debilitandum esse putauit. & infra; Quod nocet corpori suo iuuat spiritum, & paulo post, Sicut semel pro omnibus immolatus est Christus, ita quotiescunque peccata donantur corporis eius, Sacramentum sumimus, vt per sanguinem eius remissio peccatorum detur, ergo euidentissimè domini prædicatione mandatum est, etiam grauisissimi criminis reus si ex toto corde manifesta confessione peccati penitentiam agant sacramenti caelestis gratiam perfundendam.

Idem. Quantumlibet ergo mortui foetor sit; oboletur omnis vbi sacrum redoleuerit vnguentum, & furtig defunctus, & solum iubentur eius vincula qui adhuc in peccato est; tollitur velamen de facie eius quod veritatem, gratia, quam acceperat obumbrabat. Sed quia venia donatus est; reuelare faciem, aperire vultum iubetur. non enim habet quod erubescat, cui peccatum dimissum est. in tanta enim gratia domini tantoque diuini muneris miraculo, cum oporteret viuere latari commouebantur impij; & aduersus Christum concilium congregabāt, Lazarum quoque interficere volebant; non ne merito eorum successores vos esse cognoscitis, quorum duritiæ hæredes estis? nam & vos indignamini, & contra ecclesiam congregatis concilium, quia videtis mortuos in ecclesia reuiuiscere; & peccatorum indulgentia refuscitari. Itaque (quod in vobis est) per inuidiam rursus vultis interficere refuscitatos, sed Iesus non reuocat beneficia; imò liberalitatis cumulus amplificat; reuiuiscit sollicitè fuscitatus; & celebrata resurrectionis gratia latus ad cenam venit.

Item Ambr. His potestatis sui gratiam negat, quæ in remissione peccatorum est, qui caelestem eius potestatem diabolico spiritu separant ab ecclesia Dei; vt omnium temporum hæreticos & schismaticos comprehenderet, quibus indulgentiam negat, quia omne peccatum circa singulos est ac vniuersos, & infra; Quid mirum si salutem negatis aliis, qui vestram recusatis? licet & illi nihil à vobis differant, qui à vobis penitentiam petunt; arbitror enim quod & Iudas potuisset tanta miseratione domini non excludi à venia, si penitentiam non solum apud Iudæos, sed apud Christum gessisset; & paulo post, Qui agit penitentiam non solum diluere peccatum lacrymis debet, sed etiam emendationibus operire, & tegere delicta superiora, vt non imputetur ei peccatum.

Item Ambr. Nonnulli. n. ideo poscunt penitentiam, vt statim sibi communionem reddi velint; hi nõ tam soluere se cupiunt quam sacerdotem ligare; sua enim conscientia nõ tam se exunt, quam sacerdotem inducere cupiunt, cui præceptum est, Nolite dare sanctum canibus, neque miseris margaritas ante porcos. hoc est inmundis spiritibus sacrae communionis, non sunt facile tribuenda consortia.

Item Amb. in eodem, Sunt qui arbitrantur hanc esse penitentiam si abstineant à factis caelestibus, hi feruiores in se iudices sunt quia pœnam præscribunt si remedium declinant quos ob pœnam conuenienter dolere, quia caelesti fraudantur gratia. & paulo post; facilius autem inuenitur qui innocentiam seruauerit quam, qui congrue egerit penitentiam peccati, vbi acquirendæ ambitio dignitatis, vbi vini effusio, vbi ipsius copulæ coniugalibus vltus renutiandum seculo est, & ipsi somno minus indulgendum est quam natura postulat, interpellandum est gemitibus, irrumpendum est suspirijs sequendum est orationibus, viuendum est ita, vt in tali vita huic moriatur vltus, semetipsum homo abneget, & totus immutetur. Nemo in peccatis positus arrogare sibi debet auctoritatem, aut usurpationem sacramentorum, quia scriptum est, peccasti, quiesce, i. abstine à sacramentis.

Dicimus ergo agendam penitentiam, & eo tempore quo culpa deferuescat luxuriæ, aliæ defuescat, Et in peccati captiuitate positos reuerentiores non usurpatores esse debere. Nam si Moysi accedere propius genitrici cognitionem caelestis mysterij audiret dici; Solue calciamenta pedum tuorum, quanto magis anima nostræ pedes exuere vinculis corporalibus, & nexu mundi istius gressus eius debemus abfoluere?

Et infra. Nihil est quod tam summi doloris sit quam si vnusquisque positus sub captiuitate peccati recorderetur, vnde lapsus sit, atque vnde ceciderit, & quod ad corporea, atque terrena ab illa speciosa, & pulchra diuinæ conditionis intentione defluerit.

Item Cyp. episcopus. Miror autem quosdam sic obstinatos esse, vt dandam non putent lapsis penitentiam, aut penitentibus extiment veniam denegandam, cum scriptum sit. Vnde cecideris memento, & age penitentiam, & priora opera fac, quod vtiq; ei dic tur quem constat cecidisse, & quem dominus hortatur per opera rursus exurgere, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat; non vtiq; ab illa morte liberat quæ semel Christi sanguis extinxit; & à qua nos salutaris baptismi, & redemptoris nostri gratia liberauit, sed ab ea quæ per delicta postmodum serpit.

Item Hieron. Importuna in euangelio mulier tandem meruit audiri, & cum seris ostio media licet non

nostræ ab amico amicus panes tres accepit, deus ipse qui nullius intra se separari viribus potest, publica ni precib; vincitur, vel separatur. Ninive ciuitas quæ peccato perij, steribus stetit, quorsum ista tā longo repetita principio? Videlicet; vt paruum magnus aspicias, vt diues pastor morbidam ouem non contemnas. Christus in paradysum de cruce latronem tulit, & ne quis aliquando seram conuersionem putaret, fecit homicidij pœnam martyrium. Christus inquam prodigum filium reuertentem latus amplectitur; & nonagintanouem pecudibus derelictis vna ouicula quæ remansit humeris boni pastoris aduehitur; vbi vero peccator intelligens vulnus suum tradet medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed spiritus lenitatis.

Quod autem omnis peccati auctoritate Ambrosij venia promittitur falsum videtur: quibusdam autem denegatur, aut ex magnitudine peccati, aut ex gradu officij. vnde Ioannes in epistola sua; Est peccatum ad mortem, quis orabit pro eo? alibi quoque legitur, quis medebitur incantatori vulnerato à serpente?

Idem Hiero. si sacerdos peccauerit quis orabit pro eo? sed huiusmodi interrogaciones non semper negationem inferunt, sed potius difficultatem, vel raritatem notant, vt est illud euangelij, Quis putas est fidelis seruus, & prudens, &c. Hinc etiam Ambr. Deus qui similis erit tibi, non vtiq; nullus, quia imago patris filius est, similiter accipiendum est, quis orabit per eo, hoc est singularis vtiq; aliquis debet orare pro eo qui peccauit in Domino; nam quomodo Ioannes diceret non orandum pro delicto grauiori, qui cum legisset Moysen rogasse, & impetrasse vbi erat præuaricatio voluntaria, qui sciret etiam Hieremiam rogasse.

Potest etiã secundum Aug. aliter intelligi illud Ioannis; est peccatum ad mortem &c. vt nulla sit eius & superiorum contrarietas, ait enim, Est peccatum ad mortem, &c. pro illo dico, vt roget quis de quo peccato, quoniam expressum non est, possunt multa & diuersa sentiri. Ego autem dico hoc peccatum esse fidem quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem, postunt multa & diuersa sentiri. Ego autem dico hoc peccatum esse fidem quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem, hoc est etiam blaphemia in spiritu sanctum, neque in futuro dimittendam dominus in euangelio asseruit. Siue autem delectatione peccati siue desperatione veniæ vsque ad mortem quis in peccato perseneret; iustum est vt sine fine puniatur qui sine fine peccauerit. Vnde Greg. Papa, voluissent iniqui si potuissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare; ostendunt quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt, ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet vt nunquam careant supplicio, qui in hac vita nõ quam voluerunt carere peccato.

Ex his itaque apparet quod sine confessione oris, & satisfactione operis peccatum non remittitur; nam si necesse est, vt iniquitates nostras dicamus, vt postea iustificemur si nemo potest iustificari à peccato nisi antea confessus fuerit peccatū, si confessio paradysum aperit, veniam acquirit: si illa solum confessio utilis est quæ fit cum penitentia, in quo notatur aliud esse confessio, aliud penitentia, siue interior siue exterior accipiatur; si ille qui promittit veniam occulte apud Deum non apud ecclesiam penitentiam agenti, frustratur Euangelium, & clauas datas ecclesiæ; promittit etiam quod Deus negat delinquenti, si nemo potest consequi veniam, nisi quantalancunq; & si minorem quam debeat peccati coluerit pœnam: si solis sacerdotibus ligandi soluendi; potestas à Deo tradita est, si nullus veniam accipit nisi ecclesiæ supplicationibus ipsam impetrare contendat. concluditur ergo, quod nullus ante confessionem oris, & satisfactionem operis, peccati abolet culpā, deniq; vt perspicue appareat neminem sine confessione à peccato mundari, ab ipsius humani generis principio sumamus exordium.

Peccato transgressionis primi parentes corrupti à Domino sunt requisiti de culpa, vt peccatum, quod transgrediendo commiserant conficendo deleterent. Serpens autem de culpa requisitus non est, quia per confessionem non reuocabatur ad vitam, sed tu vide ea, quæ dixi supra. in c. de sermone episcopali, scribendo de sacramento penitentia, vbi et dixi de prima iustificatione hominis, & de secunda iustificatione, vbi multa vtilia inuenies. Cayn quoque cum primæ præuaricationi fratricidij addidisset, similiter à Domino de culpa requisitus est dum dicitur ei. vbi est Abel frater tuus? sed quia superbus peccatum suum confiteri noluit potius mendaciter negando, Deum fallere conatus est, dicens, Numquid custos fratris mei sum ego? indigna venia est iudicanda. vnde in desperationis profundum merus est dum ait, maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Vagus & profugus exiit à facie Domini, significans eos, qui peccata confiteri dissimulant conspectui diuinæ miserationis indignos haberi. Reges quoque qui ignorantia ducti in Abraham deliquerant, non nisi eodem orante sanari meruerunt. In quo figuratur, quod passionum morum non sanantur nisi orationibus ecclesiæ. Moysi quoque præcepit Dominus, vt lepra siue in cute, siue in domo, siue in veste, siue in crine appareret, sacerdoti ostenderetur. & iuxta eius arbitrium separata eius iudicio contaminaretur, vel mundaretur. Saul quoque cum à spiritu maligno vexaretur, non poterat ad sanæ mentis officium redire, nisi prius David psalterium arripere, & coram eo psallere, & ita ab eius vexatione cessaret diabolus, in quo mysticè ostenditur, quod quicunque diabolo propter peccata mancipatur, ab eius Domino eripi non valet, nisi David, i. ecclesiæ, accipiat psalterium, & coram eo psallat, i. spiritualis gratia eum participem faciat, & salubriter admonendo, & piè pro eo orando, & exempla boni operis sibi præbendo diabolus ab inuisibili eius vexatione compestat. David quoque, cum à adulterio commisset, & homicidium, non ante audiuit à propheta, transiit à te peccatū tuum

Dominus

dominus, antequam ipsum peccatum confiteretur, prius enim prophete peccatum redarguenti confessus est, & postea audivit, transtulit Dominus peccatum tuum a te: Achab, quoque cum de innocentis sanguinis effusione sentisset clam, cominantis Dei audiret, induit seipsum cilicio satisfaciens Deo per penitentiam. Vnde Dominus ad Heliam ait; Quoniam Achab reueritus est faciem meam, non inducam malum in diebus eius. Niniuita cum audiret adhuc 40. dies, & Niniue subuerteretur, ex edicto regis, & principum penitentiam egerunt dicentes; Quis scit si conuertatur, & uiuat, & ignoscat Deus & relinquat post se benedictionem? hac humilitate, & satisfactione imminuit subuersionem euadere meruerunt, quorum exemplis euidenter ostenditur, quod nullus a Deo consequatur veniam, nisi primum satisfecerit sibi per penitentiam. Nabuchodonosor quoque propter superbiam suam a rationabili mente, in bestiale animum commutatus est, atque a regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quam conuersus Deum praedicauit, denique plebs Israelitica ob culpam suae transgressionis captiuitati tradita, non ante liberari meruit quam sua peccata confitens, Danielis, & aliorum Sanctorum precibus veniam accepit.

In Euangelio quoque uenientes ad Ioannem, ut baptizarentur ab eo, baptismi penitentiae primum confitebantur peccata sua, ostendentesque quae quisque debet peccata sua damnando confiteri, & in nouationem melioris uitae promittere si generationis desiderat gratiam accipere. Christus quoque alios legitur suscitasse a mortuis, alios a lepra mundasse, alios illuminasse, aliorum membra paralitica dissoluta consolidasse, omnium tamen sanitatem petiit propria uocis, vel amicorum legitur praesessisse. Luca enim referentis didicimus quod pro socru Petri prius rogatus est, quam eam sanitati redderet. Leprosus uero ille quem Dominus descendens de monte mundauit, prius clamauit ad eum; Domine si uis potes me mundare, quem postea tangendo mundauit. Caecus quoque dum clamaret ad eum, Miserere mei fili Dauid, interrogauit eum Iesus; Quid uis ut faciam tibi? ait, Raboni, ut uideam lumen. Tres quoque mortuos audiuit, quos aliorum orationibus reddidit uitae. Quartum quoque discipulo nuntians audiuit. Sed quia defuerunt uini, qui pro eo precerentur, resuscitari non meruit, quibus nimirum exemplis euidenter sime datur intelligi, quod ille quem grauioris culpae macula inficit, nisi confessione propria oris, uel ecclesiae intercessione suffragante, sanari non poterit. Hinc penitus ille, qui prius tacendo peccata flagellari meruerat, postea correptus dicebat, Quia tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Hinc Christus ex persona membrorum ait. Non absorbeat me profundum, neque uideat super me puteus os suum, quod Aug. exponit dicens; Puteus est humanae iniquitatis profunditas: in quam si cecideris, non claudet super te os suum, si tu non claueris os tuum. Confitere ergo & dic; De profundis clamaui ad te domine, & euades. Claudet super illum dominus, qui in profundo contemnit, a quo mortuo uelut ab eo qui non est perit confessio. Hinc idem propheta ait, Introite portas eius in confessione, ostendens ad portas misericordiae non nisi per confessionem peccati aliquem posse attingere. Hic etiam B. Ioan. Bap. & saluator noster exordium praedicationis, suae a penitentia sumperunt, dicentes; penitentiam agite. appropinquabit enim regnum caelorum. Ostendens ad regna caelorum neminem posse attingere, nisi primum per penitentiam Deo curauerit satisfacere. Hinc etiam in Actibus Apostolorum legitur, quod credentes ueniebant ad Apostolos confitentes, & annuntiantes actus suos. nota bene Act. c. 19.

Ex his omnibus facile monstratur sine confessione nullum veniam posse promereri. Hinc etiam Leo Papa ait, Sufficit penitentiis confessio quae primum domino offertur, deinde sacerdoti, qui pro delictis penitentium precator accedit.

Item Leo Papa; Penitentia quae dilata est cum studiosius petita fuerit, non negatur, ut eo modo ad indulgentiae medicinam anima vulnerata perueniat.

Item Aug. in ser. de penit. Non sufficit mores in melius commutare, & a praeteritis malis recedere, nisi etiam de his, quae facta sunt satisfiat Domino per penitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contritionem cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis, & ieiunijs.

Item Amb. Nouit Dominus mutare sententiam si tu noueris emendare delictum.

Item Leo Papa. Aliud quidem est debita iustitiae reposcere, aliud propria perfectionis amore continere. Illicitorum veniam postulantem oportet etiam a multis licitis abstinere, dicente Apostolo; Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; unde si penitens habeat causam quam negligere forte non debeat, melius expectet ecclesiasticum, quam forense iudicium.

Item Hieronym. in Malachia; Qui sanctus sacerdos est, & comedit in Pascha Domini accingatur baltheo castitatis, & audiatur cum apostolis; sint lumbi vestri praecincti, & lucerne ardentes in manibus uestris, qui autem peccator est, & quem remordet propria conscientia cilicio penitentiae accingatur, & plangat, uel propria delicta populi, & ingrediatur ecclesiam de qua propter peccatum fuerat egressus, & cubet uel dormiat in sacco, ut praeteritas delicias per quas Deum offenderat, uitae austeritate compenset.

Item in Amos proph. Si agamus penitentiam ipsam quoque; suae penitebit sententiae. Rursus iuxta eundem Hie. promittit prospera si penitentiam egerimus, quae si negligentia dissoluamur, & illum penitebit sponsonis, promissaque; mutabit, cuius rei exemplum Samaritanis, & Hierusalem habere possumus, quorum alii de imminenti supplicio liberati sunt, alij quae per tribus promissa fuerant perdidierunt.

Item

Item supra Daniele. Quam obrem consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime & iniquitates tuas in misericordiis pauperum si forte ignoscat Deus delictis tuis.

Si praedixit sententiam quae mutari non potest, quomodo hortatur ad eleemosynas pauperum & misericordias, ut Dei sententia permuteur? Quod facile soluitur exemplo regis Ezechiae, quem Elaias dixit esse mortuum, & Niniuitarum, quibus dictum fuerat; Adhuc quadraginta dies sunt, & Niniue subuerteretur, & tamen ad preces Ezechiae, & Niniuae Dei sententia mutata est.

Rursus bona agenti se asserit polliceri indulgentiam, alioquin & in reuerentiam loquitur Deus se uia la minari super gentem, & si bona fecerit minas in clementiam commutare. Rursus asserit polliceri, & si male fecerit dicit suam mutare sententiam non in homines sed in opera quae mutata sunt, neque enim Deus hominibus irascitur, sed uitijs, quae cum in homine non fuerint nequaquam punit quod mutatum est, dicamus quidem & aliter. Fecit itaque Nabuchodonosor Rex iuxta Danielis consilium misericordias in pauperes, & idcirco usque ad menses duodecim in eo dilata est sententia, sed quia postea ambulans in aula Babylonis gloriarur, & dicit nonne haec est Babylon magna quam aedificauit in domo regis, & in robore fortitudinis meae, & gloria nominis mei? bonum misericordiae perdidit malo superbia; forsitan ignoscat Deus delictis tuis, cum beatus Daniel praecius futurum de sententia Dei dubitaret; rem temerariam faciunt, qui audacter peccantibus veniam pollicentur; & tantum sciendum est, quod Nabuchodonosor regi bona opera facienti uenia repromittitur.

Item Daniel; Vide benignum Dominum misericordiam cum seueritate miscentem, & ipsius poenae modum iusta, & clementi deliberatione pensantem, & ideo non in perpetuum tradidit poenae delinquentes, sed quanto (inquit) tempore seruierunt curfaraton, hoc est octo annis disce & hoc; o tu auditor quisque ille es. qui tibi conscius es aliquid erroris, & quanto tempore errasse te nosti, & quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacto ei in confessione poenitentiae, non expectes, ut humiliet te curfaraton, & inuito te necessitas extorqueat poenitentiam, sed ille praueui ipsius tortoris duritiam, quia si te ipsum emendaueris, si te ipsum correxeris, plus est dominus & misericors, qui uindictam temperet ab eo qui illam poenitendo praueuit, sed ilud confideremus, quia donec seruierunt curfaraton, & traditi pro delictis suis fuerant, & non clamauerunt ad dominum, nemo suscitatus est, qui saluare eos posset, cum uero clamauerunt ad dominum tunc suscitauit dominus Saluatorem Israe! & saluauit eos.

Idem; Ecclesia Christi non habens maculam neque rugam, aut aliquid istiusmodi, qui ergo peccator est aliqua sordis maculatus de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici. Possibile autem est, ut quomodo Ecclesia Christi, quae prius rugam habuit, & maculam, & immunditiam, & postea restituta est, ita & peccator curat ad medicum, quia non habet opus sani medico, sed male habentes, ut curentur vulnera ipsorum, & fiant de ecclesia quae est corpus Christi.

Idem; Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum.

Iuxta tropologiam hoc possimus dicere; Verba haec sunt Amos prophetae communicantis Azaeli Regi Damasci, qui decem tribus grauius affligerat, super tribus sceleribus, primum peccatum est cogitasse quae mala sunt, secundum cogitationibus acquiescisse peruersis; tertium, quod mente decreueris opere compleuisse, quartum post peccatum non agere poenitentiam, & suo sibi complacere delicto, & super quatuor non conuertam eum, id est non expectabo eum, ut conuertatur, sed plagis corripiam eum.

Item Hieronymus; Secunda post naufragium tabula, est culpam simpliciter confiteri, imitari estis errantem, imitari uini, & correctum. Errauimus iuuenes, emendemus senes; iungamus lachrymas, & gemitus copulemus. Tabula qua nauigamus in hoc seculo est duplex; Prima tabula est baptismus ubi purgatur uetus homo, & inducitur nouus 26. dist. cap. deinde secunda tabula est poenitentia, quae post baptismum lapsi per poenitentiam resurgimus. Prima tabula est nauis. Secunda tabula est schapha qua in naufragio periculum uitatur.

Item Hierony. Quia diuinitatis natura est clemens, & pia, magisque ad indulgentiam, quam ad uindictam prona, quia non uult mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & uiuat. Si quis post lapsum peccatorum ad ueram poenitentiam se conuerterit, cito a misericorde iudice ueniam impetrabit.

Item Hieronymus in Malachia; Ne forsitan peccati immemores tardius reuertantur, adhuc inquit; Sedere uos faciam in tabernaculis, si cut in diebus festiuitatis, ut quod facit baptisma, hoc faciat poenitentia, & habitent in tabernaculis saluatoris, hoc est in ecclesia saluatoris.

Item Hieronymus; Praedixerat Hieremias, septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus ueniret populus, in Iudaea, & reaedificaret ibidem templum in Hierusalem, quae res non facta Danielis negligentem, sed magis prouocat ad rogandum, ut quod Deus promissit per suam clementiam impleat per eorum preces, ne negligentia, & superbia pariat offensam. Denique etiam in Genesi legitur centum, & viginti annos poenitentiae constitutos ante diluuium, quia tanto tempore, hoc est centum annis, noluerunt agere poenitentiam, nequaquam expectat, ut & viginti alij anni compleantur; sed infert ante quod postea fuerat comminatus; unde & Hieremias dicitur; ob duritiam cordis populi Iudaeorum, & uos o res pro populo haec, quia non exaudiam te: & ad Samulem; Usquequo luges super Saul, quia

MM

quia

qualiter suam turpitudinem peregit; si in loco sacro, aut qui debuit excellentiam fidei, ut sunt domus dominorum, aut aliorum multorum: si in tempore orationi constituto, ut sollicitates sanctorum, & tempora ieiunij consideret quantum perseverauerit, & sicut quod perseverans peccavit; & quantum virtus fuerit in pugnatione. Sunt qui non solum non vincuntur; sed vltro se peccato offerunt, nec expectant remissionem, sed præueniunt voluptatem; & pertractant secum qua multiplici adione vitij delectabiliter peccauerit: omnis ista varietas confitenda est, & deslenda: ut cum ignorauerit peccatum esse multum cito inueniat Deum propitium, id est cognoscendo augmentum peccati inueniat: se cuius gratia fuerit, cuius sapientia & ordinis, & statum omnem alterius non peccantis; immoretur in istis singulis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitij: debeat virtutem qua in se rim caruit. Dolendum est enim & dolore purgandum est, non solum quia peccavit, sed quod se virtute priuauit: nam si ceteris speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest, quia non promeruit, vnde remunerari confidat: anxietur & doleat, quod modo effugiens de præteritis peccatis: miser tamen non inde expectet gloriam, cuius omne temporis, quoniam breuissimum est, debuit decerrasse ad consequendum premium.

Desleat etiam quoniam offendens in vno factus est omnium reus: ingratus enim exitit qui plenus virtutibus Deum non omnino timuit. In hoc enim quisque peccator sic culpabilior quod est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundauit; etiam alio modo offendens in vno reus est omnium, quia omnes virtutes patiuntur detrimentum ab vno vitio: nam si quis cadit in auariciam, largitatem destruit: & etiam castitatem minorauit; amor enim pecuniae, vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim tanta propter Deum adhuc castitas inest ut nolit eandem perdere, tamen saltem minori gaudio, minori affectione, tuetur eam, vbi videt inde procedere damnum pecuniae: sicque & in aliis quae est non expellantur, tamen perceptione vnus vitij vel satis vel parum minuantur, vel intentione determinantur: vnde omnis virtus amissa cuique crimini est deslenda, & de omnibus indulgentia petenda est.

Animaduertere etiam oportet, & animaduertendo deslere animam proximi quando fornicator eripuit, vel ereptam in malo confirmavit: etiam quod exemplum exitit mali in operatione sui criminis: cui magis profuisset si alius fuisset causa conuersionis; gemat itaque aliorum vitam in sua corruptam, vel incorruptam non conseruatam: & commodum proximi quod dedisset exemplo boni, de tristitia doleat quam bonis peccando intulit: de lætitia quam eis non adhibuit; & non solum cogit quid & qualiter fecerit, sed quomodo iniuste Deum, ut diximus, peccando offenderit, timeat illam veritatis sententiam; Non potestis duobus dominis seruire. Timeat ergo ne omnia bona quae fecit dum in vno peccato perseverauerit excommunicatione mala perdiderit: ut qui seruauit diabolo per crimen, Deo, quas obrulerit, amiserit virtutes. Pium tamen est credere, ut recepta Dei gratia quae in eo destruit omnia mala priora & remuneret bona: ut cum destruxerit quod suum non inuenit, amet & diligat bonum quod etiam in peccante placuit.

In his omnibus dolens aut relinquit seculum, aut saltem illa quae sine admixtione mali non sunt administrata: ut mercatura & militia. & alia quae euentibus sunt nociua: ut administrationes secularium potestatum nisi his vtatur ex obedientiae licentia, ponat se omnino in potestatem iudicis; & in iudicio taceret nisi sibi reseruans sui, & omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda anima vita, quaecumque faceret pro euitanda corporis morte, & hoc cum desiderio: quia vitam recuperat infinitam, ut Deus: cui gaudio enim facere debet immortalis futurus, quae faceret pro differenda morte moriturus. Semper deprecetur Deum certus de venia: qui omnibus modis & sine omni tadio dubius rogarer potestatem terrenam; abstineat à multis licitis qui in libertate arbitrij commisit illicita: semper offerat Deo mentem, & cordis contritionem: deinde & quod potest de possessione, tunc quod offert Deo securus offerat: respexit enim dominus ad Abel & ad munera eius: sed prius dicit, Ad Abel, quam ad munera eius. Sumens enim mentem quam cognouit humilem & puram: remunerat eius largitatis munera. Ad Cain vero non respexit: neque eius munera, mentem enim eius quam viderat quoniam non cognouit: eius munera non recepit. In iudicio itaque cordis consideranda est elemosyna tribuentis: nec iam considerandum est quantum, sed qua mente qua affectione dat quod potest. Vidua enim duobus quae habuerat minutis larga plus omnibus posuit. Qui ergo sua peccata redimere vult temporalium oblatione, caueat prius offerat mentem. Cautus sit poenitens ne verecundia ductus diuidat apud se confessionem: ut diuersa velit diuersis sacerdotibus manifestare. Quaedam enim vni celat, quae aliis manifestanda referuat, quod est se laudare & ad hypocritism tendere, & venia semper carere ad quam per frustra putat totam peruenire.

Caueat præterita quem vera desleat poenitentia, ut non prius ad domini corpus accedat, quam confortet illum conscientia bona. Sed in hac separatione tremendum iudicium cogitet vbi & maius & terribilius impoententes separabit in ignem, doleat quod nondum audeat lumere quem multum desiderat cibum salutarem, isti sunt digni poenitentiae fructus, animam captiuam illaqueantes, & in libertate seruantes. Cohibeat se præterea à ludis, à spectaculis seculi qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam Dina, Iacob filia, si se cohuiisset & inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non esset,

esset, tanto itaque magis sibi caueat & cohibeat se anima quae sapè, vel semelraptæ & corrupta est, timeat iam docta experimento quod ignorauit virgo: eligat quem imitetur: non sequatur quem amicus suus damnat. Se enim iudicat qui poenitentia fructus non habentem à se non elongat: laudat enim & amat quos dignè fructificare non ignorat: quærat fructus dignos, etsi non dignos poenitentia, sunt tamen fructus digni, virtutum fructus, qui non sufficiant poenitentibus. Poenitentia enim grauioribus exsoluit, ut sic pacetur ecclesia; ut peccata dolore & gemitibus mortuis impetret vitam.

Omnia ista transumptiue leguntur in c. de poenit. dist. 5. in omnem terram Iudeæ & gentibus annuntiabam, ut poenitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna poenitentia opera facientes, Apostol. Act. ca. 26. quia secundum qualitatem delictorum, sit quantitas bonorum operum.

Quæ sit falsa poenitentia, vide tex. in c. falsas poenitentias, de poenit. dist. 5. vbi litera dicit: De his qui suscepta poenitentia, religionis suæ professionis obliti ad secularia relabuntur, placuit eos & à communione suspendi, & ab omnium catholicorum conuiuio separari, quod si post interdictum cum eis quisque præsumpsit manducare, & ipse communione priuetur.

Item Greg. falsas poenitentias dicitur quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur, ideoque miles & negociator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit si culpa grauiori irretitus ad poenitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet: vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram poenitentiam non posse peragere per quam ad æternam vitam peruenire valeat: nisi negotiū relinquat, vel officium deserat, vel odium ex corde dimittat, bona quidem, quæ iniuste abstulit, restituat: arma deponat, vltoriusque non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda iustitia: ne tamen desperet interim quicquid boni poterit facere, hortamur ut faciat: ut omnipotens Deus cor illius illustret ad poenitentiam.

Item Innocent. Papa II. Fratres nostros episcopos & presbyteros admonemus: ne falsis poenitentibus laicorum animas decipientes in infernum protrahi patiantur. Falsam autem poenitentiam esse constat cum spretis pluribus, de vno solo poenitentia agitur, aut cum sic agitur de vno, ut non discedat ab alio. Vnde scriptum est: Qui rotam legem obseruauerit, offendit autem in vno, factus est omnium reus; scilicet quantum ad vitam æternam. Sicut enim si peccatis omnibus esset inuolutus, ita si in vno tantum maneat, vitæ æternæ ianuam non intrabit. Falsa enim est poenitentia cum poenitens ab officio vel curia negotio non recedit: quod sine peccatis agit nullatenus præualeat: aut si odium in corde gesserit: aut si offenso cuiuslibet non satisfaciat: aut si offendentem offensus non indulgeat: aut si arma quis contra iustitiam ferat.

Ita sanctus Greg. in Homilia 24. transumptiue in cap. fratres de poenit. dist. 5. & vide quia Innoc. II. composuit dictum capit. fratres.

Cui autem debeat fieri confessio, vel qualem illum oporteat esse qui aliorum crimina iudicat, vide in cap. Omnis vtriusque sexus, de poenit. & remis. & vide Hostien. & Goffr. in suis Summis in tit. de poenit. & remis. & vide Doctor. & tex. in c. 1. de poenit. dist. 6. cuius verba sunt: Qui vult confiteri peccata sua, ut inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo qui cum misericorditer mouet & petit, ne ambo in foueam cadant, quæ stultus euitare noluist.

Et infra: Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest sacerdos confiteatur proximo, & infra: Sapè. n. contingit quod poenitens non potest verecundari coram sacerdote, quem desiderant, nec locus nec tempus offert; & si ille cui confitebitur potestatem soluendi non habet, sit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis: mandati enim sunt leprosi dum ibant ostendere se sacerdotibus, & antequam ad eos peruenirent, vnde patet Deum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Sapè quidem eos querunt, sed sani & læti dum querunt antequam perueniant moriuntur: sed Dei misericordia est vbique, qui iustis nouit parcere: etsi non cito sicut soluerentur à sacerdote, qui ergo confitetur omnino confiteatur: & sacerdoti meliori quam potest confiteatur, & si per se occultum est, sufficiat referre in notitiâ sacerdotis, ut gratia sit oblatio muneris.

Et infra: Laborent itaque poenitentes in ecclesia esse, & ad ecclesie vnitatem tendere, nisi enim vnitatis ecclesie succurrat, nisi quod deest peccatori sua operatione cõpleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui: credendum est ei & pietas fidei exoptulat credere, quod omnes elemosynæ totius ecclesie & orationes & opera iustitiae & misericordiae succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideoque per aliquam culpam ab vnitatem ecclesie diuisos, Iudas enim qui poenitens iuit ad Phariseos relinquens apostolos, nihil inuenit auxilij, nisi augmentum desperationis: dixerunt enim, Quid ad nos? tu videris; si peccasti, tibi sit, non tibi succurrimus: non peccata tua charitatiue suscipimus, non compotanda promittimus, nec qualiter deponas onus docemus; nec qualiter nobis & misericordie, qui nec opera sequimur iustitiae? Iisset ad fratres, iisset ad illos qui orauerant pro locu Petri febricitate, qui Chananzam improbam misericordiae obrulerant. Interogasset Petrum pro se effundentem lachrymas, non fugisset Mariam & Martham quæ vitam Lazaro impetrauerant: non turbam plorantem quæ vicium filium acquisierat viduæ, iuit ad diuinos & diuinos perit.

Et infra; Sacerdos itaque cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor; in nullo eorum sic iudicandus, qui in alio iudicatur promptus est; iudicans enim alium qui iudicandus est, condēnat seipsum; cognoscat igitur in se quod alios videt sibi offerre, caueat vt à se proiciat quicquid dāno sum in alio reperit, animaduertat quod dicitur, Qui sine peccato est vestrum prius in illam lapidem mittat; ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat iustus qui proiceret lapidem, quomodo lapidaret qui se lapidandum cognosceret? nullus enim erat sine peccato, in quō intelligitur omnes fuisse reos; nam venialia semper remittebantur per cæremonias. Si quid ergo in eis peccatum erat, criminale erat; deteriores itaque in hoc sacerdotes sunt se prius non adificantes, illis qui Dominum obseruabant infidiis. In hoc itaque patentissimum est crimen sacerdotum & vltimodum detestabile; quia nō prius se iudicant, & alios alligant: debent enim timere crimen, quod timuerunt, & detestabile esse iudicauerunt, & senserunt hi qui à Deo erant cæci quod summam sapientiam sperabant capere suis infidiis, quod illis patuit quod tunc quisque vitauit vitet sacerdos; qui in hoc errore illis iudæis peior extitit. Caueat spiritalis iudex sicut non committit crimen nequitie, ita non careat munere scientia. Oportet, vt sciat cognoscere quicquid iudicare debet. Iudiciaria enim potestas hoc postulat: vt quod debet iudicare discernat; diligenz igitur inquisitor, subtilis inuestigator sapienter & quasi altitè interroget à peccatore, quod forsitan ignorat vel verecundia velit occultare. Cognito itaque crimine varietates eius non dubitet inuestigare, & locum & tempus, & c. quæ supra diximus in exponenda eorum qualitate, quibus cognitis ad sit beneuolus, paratus erigere, & secum onus portare, habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate: adiuet consentientem orando, elemosinas, & cætera bona pro eo faciendo, semper eum iuuat leniendo, consolando, spem promittendo & cum fuerit opus etiam increpando. Doleat loquendo, instruat operando, sit particeps laboris qui particeps vult fieri gaudij; doceat perseuerantiam; caueat ne corruat; ne perdat iustè potestatem iudicariam; & si verè pœnitentia, vel si pœnitentia possit ei acquirere gratiam, non tamen non restituit in potestatem primam. Etsi enim Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpè lapsis sacerdotibus reddita dignitatis sit potestas, non tamen necesse est, vt hoc omnibus concedatur quasi ex autoritate. Inuenitur enim autoritas quæ concedit & quasi imperat. Inuenitur alia quæ minime concedit: sed vetat, quæ scripturæ non repugnant sed concordant: si locus & tempus, & modus pœnitentiæ pacem adhibeant. Cum enim tot sunt qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex autoritate detendant: & quasi vsum peccandi faciant, sibi rescindenda esse spes ista. Si vero locutus est vbi ista nō concurrant, restitui possunt, qui peccant, itaque pontifex iustus & perfectus atque discretus non cogitur suos sacerdotes semper abiecere, nec mox restituere nisi statutū fuerit à Romano Pontifice. Caueat sacerdos ne peccata pœnitentium aliis manifestet, quod si fecerit: deponatur quia ea quæ sacerdos sciuit in confessione, sciuit, vt Deus; vnde Greg. in c. sacerdos. de pœni. di. 6. ait; Sacerdos ante omnia caueat ne de his quæ ei confitentur peccata sua alicui recitet quod ea confessus est: non propinquis non extraneis neque (quod abicit) pro aliquo scandalo, nā si hoc fecerit deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando p. gat. ita Greg. vt dixi transumptiue, in c. sacerdos, de pœnitentiis dist. 6. & ibi vide Doctores.

Quod autem dicitur vt pœnitentia eligat sacerdotem scientem ligare & soluere: videtur esse contrarium ei quod in canonibus inuenitur, vt nemo videlicet parochialem alterius iudicare præsumat. Sed aliud est fauore vel odio, proprium sacerdotem contemnere, quod sacris canonibus prohibetur: aliud cæcum vitare, quod hoc autoritate quisque facere monetur, ne si cæcus cæco ducatum præstet ambo in foueam cadant. Ista litera habetur in d. c. sacerdos, & de hoc vide Doct. in d. c. sacerdos. Itaque sacerdos proprius propter imperitiam potest deferri, & alius adiri sine licentiâ presbyteri imperiti.

Hic tractare intendimus de pœnitentiâ finali, scilicet quæ in fine vitæ quaeritur & accipitur, scilicet an valeat ad æternam vitam vel non, & quid si fiat non ex charitate, sed tantum metu diuini iudicij; itaque tractabimus vsque ad quod tempus peccator sit recipiendus ad pœnitentiam: hoc est, an utilis sit pœnitentia quæ iniungitur in mortis articulo, quia in hoc Aug. dubitauit: nec vult in hoc præcisè respondere, vt de pœni. dist. 7. c. si quis, et 1. & c. si quis, & c. nullus.

Tempus verò pœnitentiæ, est vsque ad vltimum articulum vitæ. Vnde Leo Papa; Nemo desperandus est dum in hoc corpore constitutus est; non nunquam, quod dissidentia atatis distertur, consilio mature perficitur. Quamquam differrentibus pœnitentiam Aug. scribat; Si quis positus in vltima necessitate suæ ægritudinis voluerit accipere pœnitentiam, & accipit: & mox reconciliabitur, & hinc vadit fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quod bene hinc exit. Si securus hinc exierit ego nescio, pœnitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus, nunquid dico damnabitur sed non dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? vis quod est incertum euadere? age pœnitentiam dum sanus es, si sic agis dico tibi quod securus es, quia pœnitentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt: non tu illa.

Idem; Qui egerit pœnitentiam veraciter, & solutus fuerit à ligamento quo erat astrictus: & Christi corpore separatus: & bene post pœnitentiam vixerit sicut ante pœnitentiam viuere debuit post reconciliationem, quandoque defunctus fuerit ad Deū vadit, ad requiem vadit: regno Dei nō priuabitur

&

& à populo diaboli separabitur.

Idem; Si quis autē, & c. & infra; Baptizatus ad horā securus hinc exit: fidelis bene viuens securus hinc exit, agens pœnitentiā & reconciliatus cū sanus est, & postea bene viuens securus hinc exit. Agens pœnitentiā ad vltimū & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus: vnde securus sum dico, & securitatem do, vnde securus non sum, pœnitentiam dare possum.

Et post pauca; Sed vnde scis (inquit) ne fortè Deus dimittat mihi? verum dicitis: illud scio, hoc nescio; nam ideo do tibi pœnitentiam, quia nescio, nam si scirem nihil tibi prodesse, non tibi darem. Item si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem: dū res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur, quod horum futurum tibi sit, nescio: ergo tene certum, & dimitte incertum. Hoc autem quare August. dixerit Cyprianus ostendit dicens; Idcirco fratres charissimi pœnitentiam non agentes, nec in dolore delictorum suorum toto corde manifestant lamentationis suę professionem testantes, prohibendos omnino censuimus à spe cōmunions & pacis, & si in infirmitate, atque periculo cæperit deprecari, quia rogare illos nō delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio cōpellit, nec dignus est in morte accipere solatium qui se non cogitauit morturum.

Item Aug. in lib. de pœnitentiâ; Nullus expectet quando peccare non potest, arbitrij enim quærat libertatem, vt delere possit commissa, non necessitate, qui prius itaque à peccatis relinquatur, quam ipse ea relinquat, non liberè, sed quasi necessitate condemnat, licet enim latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi auctoritatem, tunc enim baptizatus est qui tūc primum in cruce Christum confessus est. pœnitentia enim si in extremo vitæ hiatu aduenit sanat & liberat in oblatione baptismi, ita quod nec purgatorium sentiunt, qui in fine baptizantur, sed ipsi dicitur bonis sanctę matris ecclesię recepturi sunt multiplex bonum in vera beatitudine. Illi autem qui cum potuerunt, nunquam conuertri voluerunt consentientes cum iam peccare nequeunt, non sic facile acquirunt, quod volunt: oportet enim, vt pœnitentia fructificet in bonis operibus, vt vitam mortuo impetret. Scriptum est enim, sine charitate neminem saluum esse, non itaque in solo timore viuunt homines: quæ ergo sero pœnitentia, oportet non solū timere Deum iudicem, sed iustum diligere, non tamen pœnam timeat, sed anxietur pro gloria, debet enim dolere de crimine, & de omni prædicta varietate eius.

Quod quamuis de eius salute Aug. potuit dubitare, credo quidem illi, qui dixit. Quacunque hora ingemerit peccator, & conuersus fuerit, vita viuere & non morietur. dixit conuersum, & non tantum verum vitam viuere; verum quidem verum vitam vivo, qui dolet de crimine: conuersum qui dolet de omni eius, quam exponimus varietate: vertitur à peccato, qui iam vult dimittere peccatum, conuertitur qui totus, & omnino vertitur: qui iam pœnas non tantum non timeat, sed ad bonum Domini festinat redere. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine desperandum non est de eius remissione: sed quoniam vix, vel raro est tam iusta conuersio, rimendum est de pœnitente sero, quem enim morbus vrget, & pœna terret, ad veram vix venit satisfactionem, maxime cum filii quos illicitè dilexit sunt presentes; vxor & mundus ad se vocet. Multos valet ferotina pœnitentia decipere, sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet quibus placet, cum itaque opus sit non hominis, sed Dei fructifera pœnitentia inspirare eam potest, quando cunque vult sua misericordia & remunerare ex misericordia, quos potest damnare ex iustitia.

Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt periculosissimum est, & interitu vicinum ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium, sed magnum est cui Deus tunc inspirat. Si quis enim est qui per veram pœnitentiam expectat Dei clementiam, maiorem sentiet Dei bonitatem suam nequitia. Sed si etiam sic conuersus fuerit vita viuere, & non morietur, non promittimus tamen quod euadet omnem pœnam, nam prius purgandus est per ignem purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis.

Hic etiam ignis, etsi æternus non sit; miro tamen modo grauis est: excellit enim omnem pœnam, quā vnquam aliquis passus est in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta, & multi nequiter quanta sæpe sustinuerunt supplicia. studeat ergo quisque sic delicta corrigere, vt post mortem non oporteat talē pœnā tolerare. Quædam n. peccata sunt mortalia, quæ in pœnitentiâ sunt vitalia: non tamen statim sanantur. Sæpè n. sunt qui morerentur, nisi medicarentur. Languet vitæ securus qui prius erat mortuus, qui autē impœnitens moritur, omnino moritur, & æterna liter cruciatur, qui autē impœnitens finitur, si semper viuere semper peccaret, at Dei est misericordis, & operatur sine peccandi, ob hoc etiā sine fine torquebitur, quia nunquam virtute ditabitur semper plenus iniquitate, semper sine caritate torquebitur sine fine.

Et vide optimū tex. in c. si presbyter. 26. q. 6. vbi litera dicit. Si presbyter pœnitentiā morientibus abnegauerit, reus erit animarū, quia dominus dicit. Quacunque die conuersus fuerit peccator ad pœnitentiā vita viuere, & nō morietur. Vera n. confessio in vltimo tempore esse potest, quia Dominus non solū temporis, sed etiā cordis inspektor est, sicut latro vnius momenti pœnitentia meruit esse in paradiso, in hora vltimæ confessionis, & de hoc vide Ezech. in c. 18. & c. 33.

Item in c. agnouimus. 26. q. 6. legitur. Agnouimus pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desiderius

desiderijs annuis, qui obitus sui tempore hoc animæ suæ cupiunt remedio subuenire horre mur (fateor) tantæ impietatis aliquem inueni, ut de Dei bonitate desperet, quia si non possit ad se quouis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem redimere, quo se velle expediri desiderat, & liberari? Quid hoc rogo aliud est quam morienti mortem addere, eiusque animam suam crudelitate ne absoluta possit esse occidere? cum Dominus ad subueniendum paratissimus inuitat ad penitentiam sic promittens peccatori, in quacunque hora, &c. & item; Nolo mortē peccatoris, sed magis, ut conuertatur & viuat. Salutem ergo hominum admittit quiquis mortis tempore penitentiam sibi denegat, & desperat de misericordia Dei, qui eum ad subueniendum posse morienti sufficere, vel in momento non credit posse. Perdiderit utique latro in cruce præmium ad dexteram Christi pendens, si illi vltimis horæ penitentia non inuisset, cum esset in pœna pœnituit, & pro vnius confessio ne sermonis habi taculū paradisi eo promittente promeruit. Vera ergo ad Deū conuersio in vltimis positōrū mēte potius estimanda est, quā tempore propheta hoc taliter asserente. Cū conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Cū ergo Dominus sit cordis inspector quouis tēpore non est deneganda penitentia postulatā, cū ille se obliget iudici cui occulta omnia nouerit reuelari.

Cui autem penitentia non negatur, nec reconciliatio sibi deneganda est. Inconsulto ergo episcopo penitentem, presbyter reconciliare non debet, nisi vltima necessitas cogat. Ideo non est neganda reconciliatio his qui tempore necessitatis eam implorant, ut in c. his qui, 26. q. 6. vbi litera dicit. His qui tempore necessitatis & in periculi vrgentis instantia præsidium penitentiae, & munus reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicta est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordie Dei, nec mens furas postumus ponere, nec tempora de finire, apud quem nullas patitur veniē moras conuersio, dicente Dei spiritu per Ezechielem prophetam; Cum conuersus ingemueris tunc saluus eris, q. si ita aliqui ægritudine aggravati sunt, ut quod paulo ante posebant, sub presenti significare non valent testimonio, eis fidelium & circumstantium testimonium prodesse debet. Simul tamen penitentia, & reconciliatio beneficium consequantur, servata tamen regula sanctorum canonum paternorum. Circa eorum personas, quæ à fide Domini discedendo peccaverunt, non sunt recipiendi sine penitentia solemnī, aut iuramento, ut t. q. 7. c. conuenientibus, & c. quorū. & dixi in c. de hæreticis. Itaque à serotina penitentia timendum est, sed quia voluntas est libera potest homo detestari sua peccata in quantolibet tēpore quā tuncque puillo imminente morte, sicut longe ante mortem, quemadmodum demereri potest. Contrarium asserere esset error Beguardorum & Beguinarum, vnus ex octo reprobatis in clem. ad nostrum, de hæres.

Et nota, q. licet infirmus possit absolui à quolibet sacerdote, ut in c. si quis suadente. 17. q. 4. & in c. à nobis de sent. excom. & in cap. parochiano de sepul. non tamen mortuus, sed à solo papa. & de hoc vide Doct. in d. c. à nobis, & vide in c. si aliquis. 26. q. 5. ex concilio Epanensi Item si quis fuerit amens à natiuitate, talis potest baptizari, & corpus Christi in necessitate recipere. Si vero nō fuit amens à natiuitate, sed creditur esse in mortali peccato, nō est ei dandū corpus Christi, ut extra de bap. & eius esse. cap. maiores. Eucharistia suspendendis in patibulo non est deneganda, & capit. quæstium. 13. quæst. 2. & vide Doct. in glo. in capitul. si quis. 26. quæstion. 6. In periculo constitutis penitentia non est imponenda, sed innolescenda, ut in capitu. ab infirmis. 26. quæst. 7. per hæc verba, propterea quæ tu commisisti, quæ tu fecisti taliter debes pœnitere, sed expectamus quousque euaseris, ut de penitentia distinet. 6. cap. qui vult.

Et præsidium arbitrio penitentia iniungenda est, ut diximus, & vide text. & Doct. in c. tempora 26. q. 7. considerabit tamen quilibet sacerdos circumstantias omnes, l. personæ, temporis, loci criminis qualitatem, & causam: prout dicitur de pœn. dist. 5. in princ. dist. 1. c. aut facta, & qualitas criminum, & cōtritiō penitentium, in satisfactioe imponenda à sacerdote consideretur. 26. q. 7. itaque ratio multorū est habenda in penitentia imponenda; habetur ratio senectutis, ut 86. distinet. tanta. & inuentus, ut 33. q. 2. in adolescentia, & 50. distinet. penitentes. Item & nobilitatis, ut 41. distinet. non cogantur. Itē pauperatis, ex. de sen. ex. c. vlt. Item inimicitarum, ut ex eo. c. de cetero.

Item in consilio Leodicensi legitur, transumptiue in capitul. his qui. 26. quæstion. septima. His qui diuerforum peccatorum lapsus incurrunt, & oratione, & confessione, & penitentia malorum suorum perfectam conuersionem demonstrant, pro qualitate peccati penitentia tempus attribuendum est, propter misericordiam, & bonitatem Dei, qui ergo huiusmodi sunt, reuocandi & ad communitatem applicandi sunt.

Et notabimus ut dixi, q. pro notorio crimine tantum penitentia solemnī est iniungenda, c. presbyter. & ibi Doct. 26. q. 6. Item ex concilio Chartag. 3. Penitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio penitentia tempora discernantur. Item ex concilio Laodicen. 4. Sacerdos penitentiam imploranti absque personarum acceptione, penitentiam secundum legem iniungat, negligentiores verò penitentes tardius reconciliet. Omni autem tempore ieiunij manus penitentibus à sacerdotibus imponitur diebus etiā remissionis penitentes genua flectat, & mortuos in ecclesia asserat & sepe liant, die autē Dominico nō ieiunent, nam qui die dominico studiose ieiunant, nō creditur esse catholicus; penitentes vero qui leges penitentia attēte exequuntur, si casu in itinere, vel in mari fuerint mortui vbi eis sub-

subueniri non potest, memoria eorum, & oblatio nībus, & orationibus commendatur. Vnde in octaua Synodo legitur; Pro qualitate delicti, tempus penitentia impendatur.

Item in octaua Synodo legitur; Non sit positum in iudicio eorum qui pœnitent: quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant qui delinquant: quia atas ad eruditionem multum haberi facit, differentiam pœnæ.

Quo affectu penitentem suscipere, & impenitentem abicere debeamus, ex eadem synodo euidenter ostenditur cum dicitur; Penitentiam ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit eum, dicit; Quia conuocauit amicos meos & vicinos dicens; Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quam perdideram.

Item in octaua Synodo; Affectum illum in se recipiat penitens quem gerebat ille qui dicebat, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, secundum ea quæ scripta sunt in 6. Psalm. atque in quam plurimis aliis, vel ea quæ Apostolus dixit ad eos, qui secundum Deum contristati sunt; Quamram (inquit) operatus est in vobis sollicitudinem, sed exultationem, sed indignationem, sed emulationem, sed vindictam in omnibus exhibuistis vos cautos esse negotio, sed & in ijs quibus deliquit agens multa contraria, sicut & Zachus fecit.

Item in octaua Synodo; Erga eum qui peccata sua non punit, tales esse debemus, sicut Dominus præcepit dicens; Sit tibi sicut Ethnicus & publicanus, & sicut apostolus docuit dicens; Subtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinatē, & non secundum traditionem, quam tradidimus vobis.

Item Ioannes Chrysostomus Alligant autem onera grauiā & importabilia, &c. tales sunt sacerdotes etiam nunc qui omnem iustitiam populo mandant, & ipsi nec modicam seruant, videlicet, ut non faciēdo sint, sed vt dicendo appareant iusti. Tales sunt qui graue pondus venientibus ad penitentiam imponunt, quia dicunt & non faciunt, & sic dum pœna præteritis pœnitentiæ fugitur, contemnitur pœna peccati futura. Sicut enim si falcem super humeros adolescentis quam non potest baiulare posueris, necesse habet, ut aut falcem reijciat, aut sub pondere confringatur, sic & homo cui graue pondus penitentia imponis, aut penitentiam reiciet, aut suscipiens dum sufferre non potest scandalizatus amplius peccat. Deinde si erramus modicam penitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem? Vbi enim paterfamilias largitus est, dispensator nō debet esse tenax, si Deus benignus, ut quid sacerdos eius austerus vult apparere? Itaque melius est errare in misericordia remittendi, quam in seueritate vlciscendo. Argu. q. iudex potius seruabit misericordiam, quam rigorem. 50. dist. c. ponderet. in fi. & 86. dist. non satis. 1. q. 3. c. nemo peritorum. extra de fortil. ca. 2. quandoque tamen potius seruat rigor, quam misericordia, l. vbi non est spes correctionis, ut 23. q. 4. c. est iniusta. Index n. non debet moueri ad lachrymas calamitosorum, ut ff. de offi. pœfid. l. obseruandum, & de pœn. dist. 3. c. sunt plures, & vide tex. & Doct. de hoc in l. placuit. C. de iudiciis, & vide optimū tex. in c. omnis qui iuste iudicat. 45. dist. cuius verba sunt; Omnis qui iuste iudicat, statera in manu gestat, ut iusto liberamini quadā per æquitatē corrigat, quædam verò per miserationē indulgeat, & vide ibi gl. & Doct. & sic notabis q. iudex potest exercere rigorem & misericordiam. Sed vide Barto. in l. si se non. §. si quis. ff. de re iud.

Et quia licet incidenter materia se offert aliqua de pœnis dicamus. Pœna est delicti, vel pro delicto satisfactio, quæ à lege, vel à ministro legis imponitur, ut nō. ff. de pœnis super rub. & ministro. Ideo dicitur, quia sunt quædam pœnæ à lege non determinatæ, quæ iudicis arbitrio imponuntur, ut ff. de extra ord. crimini. l. 1. & 2. committuntur autem delicta quatuor modis, factio, ut furta, cædesq; dictio ut conuitia, scriptio ut falsa, & famosi libelli; consilio, ut coniurationes, & latronū conscientia, quousq; alios suadēdo immisisse sceleris est iustit.

Et nota, q. septem modis aggravatur, vel attenuatur pœna, causa, persona, tempore, loco, qualitate, quantitate, & euentu. Causa vt in verberibus, quæ impunita sunt à magistro, illata, vel à parente quæ emendationis non iniuria gratia videntur adhibere. Puniantur cum quis per iram ab extraneo pulsatus est. Persona dupliciter spectatur, & eius, quæ fecit, & eius qui passus est, aliter enim puniuntur ex his facinorosis serui, quam liberi, & aliter qui in Dominum, vel parentem ausus est, quam qui in extraneum, vel in priuatum. In huiusmodi rei consideratione etatis quoque ratio habetur, locus facit, ut idem furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minori supplicio. Tempus discernit, emenso rem à furtio, & effratore: vel furem diurnum, à nocturno. Qualitatem autem factum, vel atrocius vel leuius est, ut furta manifesta, à non manifestis discerni solent, rixa à crassariis, expellatio à furtis petulantia. Et quantitas discernit furem ab abigeo, nam qui vnam ouem surripuerit, ut fur coërcetur, qui gregem, ut abigeus. Euentus expectatur, ut à dementissimo quoque factio, de quo vide Azo. in summa rubric. de pœnis.

Et nota circa impositionem pœnarum, quia iudex non debet subitō & inconsultō accusatum punire, vt ff. ad l. lul. maieft. famosi. vnde iudex indagare, & extimare debet, quis aliud maleficium fecerit. Et si inuenierit illud contra quem inquiritur illud maleficium commississe, extimet qua mente illud fecerit, & si inuenierit illud fecisse errore, non puniet eum, vt ff. ad Turpillia. & l. 1. ff. ad l. Corn. de falsis. l. diuus

nus ad: flicm; & Cide ficarijs. l. i. vbi hoc notatur. in gloffa ordinaria, & ff. de abigeis, l. i. in fine, & ff. de vi bonorum raptorum l. 2.

Et iudex debet ponderare ferre sententiam & cum aliquo benignitatis temperamento, vt ff. de pœn. l. respiciendum: debet enim iudex intueri causam, & finem malefici, vt dicitur in illo qui causa libidinis fregit ostium, & ille qui incœpit rixam magis punitur quàm puniuntur alij, qui in ipsa rixa deliquerunt vt. Cad. l. iustam. de vi. pub. l. quoniam maiorum. Et ideo aduocati sæpè probare nituntur, quòd incœpit rixam.

Et nota q̄ ille qui mandat & fieri facit aliquo d maleficium, videtur illud propria manu fecisse: per legem bene notandam ff. ad l. Corn. de falsis l. diuus Claudius §. Item senatus, ibi, videri enim agi. & c. & ff. de fiscal. mil. inter est, & ff. de vi. & vi. ar. l. i. §. de eisse, vnde punitur est vterque, tã mandans quàm maleficium committens, vt ff. ad sillanianum, l. si prius, & l. si percussor. & Cr. de accu. l. non ideo minus, & ff. quod, vt aut clam. l. si ego tibi.

Et nota q̄ magis peccat mandans, qui auctor est peccati: quia ipse peccat in se & alium peccare facit, & ideo acerbius punitur: quã si proprijs manibus offenderet, vt iudices sine quo, suffragio §. eos aut rē. coll. 2. & ff. quod vi aut clam. l. si ego tibi, & ff. de seruo corrupto. l. in hoc iudicio ad finē. Et sunt ista. ef ficacissima argumenta contra facientes aliquos offendi per assassiones, de quo vide. Gandi. in Tract. Maleficiorum, in rub. de pœn. reorū, & vide eundem in rub. de homic. & eorum pœnis, vbi late loquitur de mandante homicidium fieri data pecunia.

Sed nota quòd maleficium debet esse instructum apertissimis documentis, vt videbis ibi per Gandi. Et maleficio commissio p̄pter quod aliquod membrum abscindi d̄beat, vna manus sola abscindi debet, vt in Aucten. fed. hodie. C. de seruo fugiti. & vide tex. in l. si fugitiui, C. de seruis fugitiuis, & in Aucten. de mandatis princip. §. coges. collatio. 3. qui loquuntur de abscisione membri, & illa manus debet abscindi: in qua minus potest vt ff. de pœn. l. interpretacione, nisi aliud contingat quo casu pœna debeat augeri, vt l. aut facta, §. si ff. de pœnis, & ibi vide Bar. an & quando pœna augeatur, & minatur propter multitudinem.

Et nota q̄ si reus non habens vnã manũ, illa sola amputabitur, vt ff. de contrah. empr. l. si empti §. p̄. Et si ille cui manus debeat abscindi nullam manũ habet: in alio membro debet puniri, vt C. vt infra certum tempus. crimi. questio terminel. l. 2.

Et nota q̄ si aliquis fecit iniuriam alicui iudici, vel alicui de sua familia verbo vel facto, iudex poterit delinquentes puniri, vt Bar. in l. si quis §. si quis ff. de pœn. Et etiam vi. Gandi. in Tract. Maleficiorū, in rub. de pœnis reorum. Et ibi etiam videbis si accusatus est citatus & ante condemnationem est factus clericus occasione maleficii.

Pedem in quibus casibus quis amittat, & oculum in quibus casibus quis amittat, & verberari in quibus casibus quis debeat, & comburi in quibus casibus, quis debeat, & suspendi in quibus casibus quis debeat, & bullari in quibus casibus quis debeat, vide Gandi. in tracta. malef. in dicta rubr. de pœn. reorum ad finem.

Et quia superius diximus an possit condemnari effectus clericus post delictum commissum, vi. de hoc Bar. in l. i. ff. de pœ. vbi ipse dicit in prin. Hęc est notabilis lex in imponendis pœnis, quia tempus sententia inspicitur.

Et nota q̄ tempus quo quis stetit in carcere non computatur in tempore exilij, vi. de hoc Bar. in l. aut damnatum §. quisque. ff. de pœnis, & quando iudex possit augere, vel minuire penam, & quando pœna est extraordinaria qualiter dicatur augeri, vel minui. vi. Bar. in l. hodie ff. de pœnis, & vi. eundem in l. hodie ff. de pœnis, & vide eundem in l. aut facta. §. causa. eod. tit. de pace facta inter me & te, & ego percussi te, an sic rupta pax.

Et nota q̄ iudex nemine defendente potest ex officio inquirere defensiones rei. vi. de hoc Bar. in l. i. ff. de questio. & in l. si non defendantur. ff. de pœnis. Vbi etiam dicit, quòd iudex in causa criminali potest in ducere testes à parte non productos. Et ita determinauit eiss, vt ipse refert in quaestione, quam disputauit.

Et nota quòd post sententiam si apparet de innocentia rei potest absolui ex gratia specialia, ita Bart. in l. i. §. final. ff. de questio. & in l. diui fratres ff. de pœn. quod tene menti secundum eum. Et an sententia corporalis possit mandari executioni infra terminum, qui datur ad appellandum, vide Bartol. in l. qui vitio. ff. de pœn. ad fin. vbi ipse dicit: Quędam est excusatio, quę fit de iure, vt quòd afficiatur seruus vel infamis, & similia, & tunc talis excusatio fit statim data sententia. Et quędam est excusatio, quę debet fieri ab homine, & ista debet differri post 10. dies, vt in l. i. & quòd ibi notatur. ff. nihil mouetur appellandem.

Et nota q̄ pœna quę imponitur ad tempus post tempus videtur remissa, vt in l. imperator. ff. de postulando, & in l. i. ff. de pœ. & ibi Bar.

Et nota q̄ pœna non est reuocanda post sententiam, vt in l. pœnam. C. de pœn.

Et nota q̄ tēpus exilij incipit à tempore sententia, adeo q̄ si toto tēpore quo debuisset exulare stetit in carceribus debet postea liberari, vide de hoc Sal. post Bald. in l. omnes. C. de pœn.

Et

Et nota q̄ ciuitas damnata ad murorum destructionem, perpetuò debet remanere sine muris. ita Bal. in l. seruus. C. de pœ.

Et nota, quòd liber homo ad perpetuum carcerem damnari non debet, & iudex non potest imponere pœnas insolitas, vide de hoc Bald. in l. incredibile. C. de pœnis, vbi dicit, quòd episcopi qui damnant aliquem ad perpetuum carcerem bene faciunt. Et allegat Innocent. ad hoc, ibi vide per eum.

Et nota, quòd sententia fertur in delinquentem, & non in eius hæredes: quia pœna suos debet tenere auctores. In crimine tamen læsę maiestatis in multis grauantur filij ex delicto patris, ff. de pœn. l. si pœna, & l. crimen, & C. de pœn. l. sancimus, & l. quisquis. Cad. l. Iuliam maiestatis. ff. ad l. Iuliam maiestatis. l. penultim.

Et nota q̄ interpretatione legum pœne sunt potius mollienda, quàm exasperanda, vide de hoc Azo, in Summa. in rub. de pœn. in finali col. vbi ipse dicit: Est ergo respiciendum iudicanti ne quid aut durius, aut remissius constituatur, quàm causa deposcit, nec enim aut seueritatis, aut clementię gloria affecta da est, sed perpenso iudicio prout quęque res postulat statuendum est. planè in leuioribus causis pro cluiores ad leuitatem debent esse iudices, in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi, vt ff. de pœ. l. respiciendum.

Nec audiendę sunt varię voces populi, aut vocibus eorū credi oportet, quando aut obnoxii crimen absolui, aut innocentē condemnari desiderant, vt in l. decurionū. C. de pœ. vbi dicit Bal. Ad clamorem populi p̄ses non debet illicita perpetrare.

Et damnatus si dicat se habere quid principi referat, non debet iudex ei expectare, ne detur licentia supplicandi, vt ff. de pœ. l. si quis forte, & l. cum reis. C. de pœ. & l. si quis in ea. C. de custodia reo. & contumacia damnati cumulat pœnam, vt ff. de pœ. l. relegati, & l. aut damnū. §. quisquis, vbi dicit. Quisquis autem in locum publicum damnatus refugit duplicato tempore, damnari solet, & vide etiam de hoc Azo, in Summa. in rub. de pœ. ad finem.

Et nota q̄ executio mulieris quę peperit differtur quousque reperitur nutrix, vide de hoc in l. pręgnantis. ff. eo. Et qualiter puniatur ille qui fecit mulierem abortiri, vide Bar. in l. diuus ff. de extraordin. criminibus.

Et delicta debent puniri secundum morem prouinciarum l. si §. ff. de extraord. crim. & vide Doct. in Auct. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi. oportet, de pœna officialium. vide tex. singu. in Aucten. de armis. §. final. sed in omnibus pœnalibus iudiciis, & ætati & imprudentiæ succurritur, de quo late in c. sequenti.

Ex his omnibus apparet, q̄ nec lenitas mansuetudinis, sine reatitudine seueritatis, nec zelus reatitudinis, sine mansuetudine in p̄latis debet inueniri. Percussores ergo qui p̄missis auctoritatibus ab episcopali officio remouentur, non quilibet corporaliter flagellantes, sed p̄termissa mansuetudine ad verbera semper parati intelligendi sunt, qui per flagella non vitia corrigere, sed timeri appetunt, quibus Petrus scripsit. Ne scis dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo: ideo scribit Aug. ad Valerium, & transumptiue in c. ante omnia 40. dist. dicens. Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore facilius & leuius, & hominibus acceptabilis Episcopi aut presbyteri, aut Diaconi officio; si per sanctiorē, atque adulatoriē res agatur, nihil apud Deum est miserabilius, & tristius, & dampnabilius. Item nihil est in hac vita, & maxime in hoc tempore difficultius, & laboriosius, & periculosius episcopi, & presbyteri, aut diaconi officio, sed apud Deum nihil beatius si eo modo militetur, quo noster imperator p̄cipit. ideo fugite ecclesiastici à facie gladij, quia vltor iniquitatum gladius est; & iterum aduertite viuens de patrimonio Christi, quia multi sacerdotes, & pauci sacerdotes, multi in nomine, & pauci in opere. Videte ergo fratres, & à die baptisimi, sine crimine debet inueniri, qui in episcopum est ordinandus, vt in c. fi. 25. dist. sed pro occulto crimine nemo repellitur post penitentiam, nisi in homicidio, glo. ibi. sed tu vide tex. & Doct. in c. vltimo, de temporibus ordina.

Sed aduertant reuerendissimi, & sanctissimi Episcopi, quia Synagoga dixit Pilato, Nō habemus Regē nisi Cæsarem. Videte ergo domini mei p̄latis, & curati quomodo sedetis super cathedram, quia non facit cathedra sacerdotem, sed sacerdos cathedram, non locus sanctificat hominem, sed homo. locum sanctificat. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Qui bene sederit super cathedram honorem accipit cathedra, qui male sederit. iniuriam fecit cathedra. Ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim tuo sedes, siquidem vixeris bene & docueris populum instruis, si bene docueris & male vixeris, tui solius condemnator eris. Nam bene viuendo, & bene docendo populum instruis quomodo viuere debeat, bene autem docendo, & male viuendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare. Quicunque desiderauerit primam in terra, inueniet cōsuetudinem in celo, nec inter oues Christi computabitur, qui de primaru tractauerit, nec vnusquisq; eorum sustineat quomodo aliis maior appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur, quoniam non qui maior, fuerit in honore inter homines ille est iustior, sed qui fuerit iustior ille est maior.

P̄latus utrum pro iniuria propria possit aliquem punire. vide gl. & Doct. in cap. & qui emendat. 45. dist.

dist. dicitur ibi glo. Pro propria injuria potest prelati aliquem punire, dummodo non faciat animo vici-

Item Aug. duas sunt elemosynas una cordis, alia pecunie. Elemosyna cordis est dimittere ei a quo la-

De bona opera cum charitate facta, & postea mortificata per peccatum, reuiuiscunt iterum per cha-

Vbi tractatur, quod propter aetatem, & imprudentiam debeat poena minui. Cap. LXXXVII.

Diximus in c. precedenti, quod propter aetatem, & imprudentiam debet poena minui, & quia ista

Sed voluntas, & propositum distinguit maleficia. ut l. qui iniurie. ff. de furt. & l. quod reipublica. ff. de

Sed redeundo ad infantiam, videte ea quae dicuntur Doct. in l. in negotijs exercendis ff. de regu. iur. vbi

Aliquando excusatur aetas beneficio a iure constituto, quia quaedam delicta, & alia statuta iuris, in ma-

Iaso.

Ias. in l. 2. C. de iure emp. sed hodie minor seruatur ille ius ipso iure a cursu huius temporis, vt in l. fi. C. in

Et in istis distinguitur, quod quaedam sunt atrociora tantum, vt priuata delicta. Sicut est furtum, & in illis

Et in istis non est arbitrium iudicis, vt per tex. & gl. in d. §. in delictis & vide Bar. in d. §. si mandato meo,

Dicitur etiam in l. fere. de prudentia propter qua etiam poena mitigatur. Nam imprudenter delictum committitur,

NN ritur

ritur, ne incidat in poenam quingentorum aureorum. secundum Alb. ibi punietur arbitrio iudicis, facit l. hodie ff. de pe. sed Alb. & Bal. in d. S. doli mali.

Sed sciendum est, q. ubi committitur raptus, vel furtum rei alienae, dolus ipso facto praesumitur, sicut etiam dicitur ubi falsum dicitur esse commissum, l. nec exemplum, C. ad l. Cor. de falsis & ibi Doct. & vide Ang. Are. in suo trac. crim. in verbo scienter, & dolo sc. & latissime per Salyc. in l. senatus, C. de his qui sibi ascribunt in testa. & imperitia iuris excusat a dolo, quia ignorantia iuris non est dolus, sed lata culpa, vt l. late, supra de verb. sign. & in l. de suspect. tutorib. §. suspectus, de quo vi. Dy. in c. sign orantia, de regul. iur. in vi. & Bar. in l. q. Nerva. ff. de positi, & vide ea quae scripsi, in l. contractus, de regul. iur. hoc tamen non est omitterendum, q. qualibet coniectura, praesumptio seu excusatio etiam bestialis excusat a dolo, gl. in l. r. §. si. ff. si quis ius di. non obtempe. gl. in l. plagii, & ibi Bal. C. ad l. flauiam, de plagarijs, Bal. post glo. in l. r. C. ubi causa status, & gl. in l. cum procurator, §. si. ff. de appel. vide tex. hoc probantem, in l. i. §. ff. de l. i. herali causa, quod verum est, dummodo constet de errore, vel bestialitate, Et est ratio, quia quocumque modo constet de errore, tollitur animus, l. si per errorem, ff. de iur. om. in. & l. 2. ff. de iur. quae sunt notanda, gl. nostra etiam explicat de imperitia, cui succurritur in contractu dotis imperite facti, vt l. vnic. §. & vt ple. nius, C. de rei vx. act. ubi si contractus dotis ita imperite factus sit, q. neq. maritus pro dote danda, neq. vxor pro restituenda stipulati sunt, cuiuslibet ipsorum hypotheca tacite datur a lege, Et ibi Sal. istud tamen exemplum, gl. non bene congruit, quae loquitur de p. h. lib. iudic. Et illa dispositio non procederet, in extraneo dotante mulierem etiam pacifcente sibi sol. ma. dotem restitui, quod facere potest vt ea l. vnica, §. accedit, vir in praesenti ibi, nisi expressim, & c. quamuis stipulatus sit sibi restitui dote, si de hypotheca, non sit stipulatus, non habebit tacita hypo. vt in l. i. de act. §. fuerat, & ibi la. illa autem tacita hypotheca, qua habet mulier in bonis viri, non solum sibi datur pro dote restituenda, sed etiam pro bonis pariter malib. vt in l. i. C. de pac. conu. tam super dote, quam ante nup. donatio, si tamen maritus tempore contractus matrimonij obligauit speciale pignus pro dote restituenda, cessauit prouiso de tacita hypot. vt per Alb. in d. §. & vt plenius, vt per gl. & Doc. in d. l. §. in l. 4. §. si excom. ff. de re iur. habet locum d. l. vnic. in quaer. q. dote, siue sit data estimata, siue inestimata iuxta ea quae habentur in l. c. dote, C. de iur. do. & l. i. §. si matis, cum l. seq. ff. sol. ma. & probatur hoc in d. l. vna, in prin.

Et in ista tacita hyp. veniunt etiam futura bona mariti, quae post contractum matrimonij sibi obuenerunt, iuxta l. si. C. quae res pig. obli. pos. & probat tex. in l. hac e. d. §. omnib. & l. si quis prioris §. in illo, C. de secun. nupt. & tenet Alb. in d. §. vt plenius.

Aliud exemplum ponit, gl. de l. i. C. de sic. vbi occidens hominem non ex proposito, vel dolo, no incidit in l. Cor. de sic. quae requirit dolum, vt dicitur iurib. ille tamen qui occidit debet probare dolum abusu, vt dicitur quia praesumitur dolum in talib. per iura alleg. quibus addatis Sal. & Doc. in l. doli. C. de dolo. & l. si non conuicti. C. de iniur.

Sed in contractibus, qui doli allegat, debet probare l. quoties §. qui dolo. ff. de prob. sed in crimin. de quib. hic loquimur ideo reus probat dolum obfuisse, quia ex atrocitate facti dolus praesumitur contra delinquentem, vt l. vnic. C. de emen. ser. & l. vnic. C. de emen. propinquorum, alias ex sententia Bar. & Sal. in d. l. i. C. de sic. praesumeremus fatuitatem, vel furorem in delinquentem, quod non est dicendum in l. nec co. dicitur l. os. C. de cod. & in c. cu dilectus de succ. ab inte. faciunt no. in l. furioso, C. qui testif. poss. & per gl. in c. Gonfaldus. 17. q. 2. Talis. n. quisq. esse praesumitur quale eum natura facere solet, gl. in c. si forte de elec. in 6. ex multis, n. praesumitur dolus, vel absentia doli, secundum Sal. & Doc. in d. l. i. C. de sic. bona fama hominis amicitiae affinitas, frugi vita, mansuetudo, haec tendunt ad praesumendum absentiam doli. Natura vero hominis rixosa, insidiosa, praua vita, atq. mala fama, inducunt praesumptionem doli, facit lex, non omnes §. a barbaris ff. de re mil. & l. respiciendum §. delinquent, ff. de pe. & ibi Bar. & ponderandum est instrumentum, cum quo quis percussit, modus etiam cossi derandus, faciunt no. in c. significasti. de hom. l. qua actio ne, §. proinde, & l. item si obstititrix §. si & l. item Mela. ff. ad l. Aqu. & l. i. §. diuis. ff. ad l. Corn. de sic. l. index. n. debet applicare animum ad verisimilia, & inde colligere, vel dolum, vel absentiam doli. Itē si accusatus dabat opera rei licitae, vel illicitae, vt in c. dilectus, de hom. & c. significasti, & ibi Doc. ubi non imputatur equitanti si ignoret vitium equi, per quod hominem interfecit, vel oppressit, & de hoc vide Doc. in d. c. significasti, ubi dicit lo. An. q. in proprio equo, tollerabilis est ignorantia vitij sui, sed assertio domini iurata tollit illam praesumpt. vt voluit gl. in d. c. signi, & ibi vide Ana. dicentē, q. illa quae consistunt in animo, conscientia, vel mente probantur per proprium iuramentum, cum aliter probari non possint & idem voluit gl. in c. praesentium, de testi. & alia gl. in c. si vero, de sen. exc. similem gl. habetis, in c. pastoralis, de exce. & in §. alia in l. i. de act. ff. de test. clare dicit alia gl. in l. ar qui natura §. cum me absente. ff. de neg. gest. & idem tenet gl. in l. i. §. 2. ff. de iti. act. q. priua. & ibi Bar. notat etiam gl. magna, C. de annal. except. tenent domini de Rota, in nouis, in dec. 42.

Sed licet homicidium sit commissum sine dolo, & non puniatur poena l. Corn. de sicariis, culpa tamen potest puniri, sed mitius, per Doct. in locis allegatis, & per Bal. & Doct. in l. vt vim. ff. de iniuria, & iure, sed mitior est imponenda poena, & a tanto, non a toto sit excusatio, argumen. l. diuis. ff. ad l. pompe. de par. ricid. & l. si adulterium cum incestu §. Imperatores, ff. ad legem Iuliam, de adulter. quod relinquunt arbitrio iudicis, qui varijs ex causis personisq. constituet, vt similiter dicit, tex. in l. in fundo. ff. de rei vend.

Atrocit

Atrocit delicta cognoscuntur ex qualitate poenae, quae imponitur per iura. vt dicit, tex. in ca. non afferamus. 24. quest. prima, & in l. secunda, ff. de publicis iudic. & notatur in l. transigere, C. de transactione, de f. ma autem, quae excuset a dolo, quanto tempore debeat durare, vide Bartolum, in l. labeo, ff. de supellect. legata.

De multiplici specie filiorum, & de filijs spiritualibus. Cap. LXXVII.

Notabimus ad explanandum, & dilucidandum materiam filiorum, q. filij naturales legitimantur per subsequens parentum coniugium, spurij vero non, vt in c. tanta est vis matrimonij, qui filij sint legitimi, & de multiplici specie filiorum, vide Doct. in d. c. tanta, & de multiplici specie filiorum, in summa aliqua dicemus, itaq. illegitimorum filiorum plures sunt species, quidam dicuntur Manzeres, vt ex scorto nati, quo vocabulo vtuntur Canonēs, & curia Romana, in literis, & rescriptis suis. Alij notii, vt de adulterio procreati, qui etiam adulterini nuncupantur, nonnulli incestuosi, alij nepharii, quidam sacri. Legi. alij nepharii, adulterini, incestuosi, & sacrilegi simul, quidam naturales seu bastardi, alij spurij, de quibus omnibus per gl. & Doct. in c. nisi, in §. personae cum gl. in verbo, manzeres, de renunc. & Matth. de Af. flic. in dec. 96. & Ripa in l. ex facto §. si quis rogatus, ff. ad Treb.

Sciendum est, q. vulgo concepti, qui non habent patrem, vel talem habent quem demonstrare non licet, dicuntur spurij, quasi sine patre orti, tex. est in l. vulgo, ff. de statu hom. spurij vero dicuntur, omnes qui non sunt ex legitimo matrimonio, vt late per Bar. in l. i. ff. de his quib. vt indign. & ibi Alex. in Apostil. sed nati ex legitimo concubinato, & consequenter ex soluto, & soluta in domo retenta, quasi in figura matrimonij, absq. impedimento non dicuntur spurij, sed naturales, seu bastardi, vt per gl. in rub. de concubinis, Azo. in Summa, in tit. de concub. & isti naturales, seu bastardi non sunt odiosi legibus, nec aded de terrioris conditionis, vt spurij, & alij illegitimi, de quibus supra patet, quia ex illustri muliere spurij nati, stantibus filijs legitimis, & naturalibus, nullo modo succedunt, vt in l. si qua illustris, in prin. C. ad offic. & tamen nati ex concubina illustri succedunt matri vna cum legitimis, & naturalibus, vt in d. l. si qua illustris ad finem.

Item naturales legitimantur per subsequens matrimonium, spurij non, c. tanta, qui filij sint legitimi. Secundum tamen usum communem loquendi, & equitatem canonum omnis qui nascitur ex soluto, & soluta licet non retenta in domo, sed ex furtiuo amplexu naturalis nuncupatur, Et propter vim matrimonij legitimatur per subsequens matrimonium, vt dixi, & de hoc vide Car. luno. in consil. 136. vbi dicit, legitimari per subsequens matrimonium non succedunt, nisi quatenus nati fuerunt ex concubina retenta affectione matrimoniali, & turpi causa. dicit etiam, quod filij non legitimantur nisi sic talis mulier, quae possit commo de in vxorem haberi, allegat Bald. in capitulo, illud de praesumptio, & Ange. in Aucten. quibus modis natura efficiantur, §. sed illud, vbi dicit hanc questionem se habuisse de facto, ibi, vbi late in dicto consil. 136. & ibi dicit etiam, quod filij legitimus non succedit in feudo, nisi dicitur in specie, sed legitimatus per subsequens matrimonium succedit, & legitimatio facta per papam non facit legitimatum successibilem in bonis ecclesiae non subiectis, & Imperator etiam non potest legitimare quoad ecclesiasticos honores, sed quo ad successionem, & honores temporales, Bald. in Aucten. ex complexu, de incestu nupt. & dicit vt notatur in capitulo, per venerabilem, qui filij sint legitimi, & dicit Bald. in d. aucten. ex complexu, quod non credit, quod de iure canonico filius teneatur alere patrem, quia deliquit, ibi vide, Et vide canonitas, in capitulo, per venerabilem, qui filij sint legitimi, & vide Decium in consil. 155. prima par. vbi dicit, filij procreati ex muliere extra domum non legitimantur per subsequens matrimonium, & alleg. Barto. in l. penultim. & ibi glo. ff. de concubini. & Ang. Are. in §. 2. in l. de nup. & Specul. in titu. de success. ab intesta. & omnino vide de hoc dictum consil. 155, quia multa dicit, & vide etiam omnino Cur. in dicto suo consil. 136. vbi dicit, quod debent interuenire instrumenta dotalia, & quod concubina non esset faula, & vilis conditionis, sed vide etiam Cagnol. in l. si qua illustris, §. ad officium, vbi multa dicit. Et spurij qui ex damnato coitu nati sunt omni prorsus beneficio legis excluduntur §. sua, in Aucten. quibus modis natura efficiantur, sui. Aucten. C. de natur. liber. & Aucten. ex complexu, C. de incestu nupt. ad eo vt nec liberi sunt nominandi, nec a parentibus alendi, vt ibi dicitur, nec parentes ab ipsis, vt per Alex. in l. ex facto §. si quis rogatus, ad Trebellian. & in dicta Aucten. ex complexu, dicit Bal. per illum tex. nepharii, & incestuosi, & spurij non succedunt, nec aluntur, simi, in cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrimonium, quam po. per adulter, & ibi dicitur, quod spurij sunt alendi de equitate cau. tamen hoc non puto verum in nepharijs, & incestuosis, sed in spurijs simpliciter, & ibi dicit Panorm. de iure canonico etiam filij spurij, vel nati ex damnato coitu debent alii a parentibus secundum facultatem eorum, & huic iuri canonico statim hodie, etiam de iure ciuili, quia ecclesia hoc induxit ex quadam equitate naturali, ne filij alimentis priuati pereant, vt etiam sentit Barto. in auct. ex complexu, C. de incestu nupt. vbi per rationem istius, tex. notabiliter dicit, parentes posse legare filijs spurijs ratione alimentorum, & poterunt parentes dare, vel relinquere dotes filijs, cum dos succedat loco alimentorum, quod perpetuo notabis, sed nati ex concubina in domo retenta cu qua poterat esse matrimonium succedunt patri ab intestato

in duabus vncijs hereditatis, non extantibus filijs legitimis, nec coniuge, de quo dic, vt habetur in autentica licet patri, C. de naturalibus liberis, & vide gloss. in c. tanta, qui filij sint legitimi, & dicta Authentica licet, ponit tres casus. Primus est si parens carens liberis, vel paribus naturalibus suis vult relinquere in testamento, vel inter liberos, totam suam substantiam, q̄ hoc sibi licet. Sed si habebat parentes quarum debitam eis ad minus debet relinquere, & residuum potest relinquere filijs naturalibus. Secundus casus est, si parens decedit ab intestato sine legitima sobole, & sine vxore legitima, vq; a duas vncias poterunt succedere cum matre eorum si superest. Tertius casus est, sicut liberi naturales sunt alendi a parentibus, ita e contra parentes sunt a liberis alendi, sed illi qui sunt nati ex damnato coitu, non sunt filij nominandi, nec succedunt, nec sunt alendi, sed de æquitate canonica filij nati ex damnato coitu, debent aliis parentibus & de hoc dic, vt superius diximus.

Et an filij nati ex damnato coitu succedant matri, & coniunctis per matrem ab intestato. Odofredus in dicta autentica, licet patri dicit dominus Azo. in questione ista indistincte dixit, quod sic, argumēt. instituit ad officium in fine. Sed alij vtebantur quadam distinctione, vt si isti erant nati ex tali coitu, qui possit accusari, per l. vt qui ex aliqua habente virum, vel alia quæ de suo adulterio puniatur a lege, tunc non possunt succedere matri, vel coniunctis per lineam maternam. Si autem sunt ex tali coitu, q̄ propter sui utilitatem viri vinculis non tenetur, vt quia publice prostituit, vt C. ad legem Iuliam, de adulter. l. quæ adulterium, sed licet naturalis, & spurius nō succedit patri, potest succedere fratri naturali, & legitimo, ex pupillari substitutione facta à patre. l. is qui ex bonis. ff. de vulg. & pup. & vide Ioannem de Platea. instituit ad officia. & ibi dicit. q̄ nepos legitimus ex filio naturali tantum potest, ab intestato in vniuersum succedere auctori, non tantum legitimis. l. final. C. de natura. liberis. Secus si fit nepos legitimus ex filio spurio, ex damnato coitu. vt ibi Platea, & allegat Cynum in dicta l. fina. C. de natura. liberis, dicens, quod in huiusmodi successione naturalium tantum, debemus seruare leges, non canones, facit gloss. instituit de gradibus. §. haecenus. sed filij sacerdotum non possunt succedere patri, nec matri, pro quo vide glo. in capite, per venerabilem, qui filij sint legitimi, & vide Panormi. in dicta, cum haberet; filij verò naturales, tamen quia non sunt nati ex coitu ita damnato, succedunt matri, etiam cum legitimis filijs, nisi mater sit illustris, vt in l. si qua illustris & ibi glo. & Barto. patri vero, vel coniunctis per lineam paternam non succedunt, quia non sunt agnati, de quo vide quod habetur, instituit de succed. agna. in §. vulgo, & instituit ad officia. §. nouissime.

Sed notabis, q̄ licet parentes non possint instituere spurios, extraneus tamen potest, vt notat gloss. in Auc. quib. mod. nat. efficit. sui. §. si. col. 6.

Videamus, qui coitus sit damnatus, & punibilis temporali aliqua lege, & in foro fori. Docto. vario modo loquuntur, vt per Ange. in §. nouissime, colum. fina. institutio, ad officia. Alexan. in consil. 174. libro. 5. & Dec. in consil. 36. Fel. in cap. cum sit, de foro competenti, communiter tamen Docto. in locis præallegatis concludunt, omnem coitum excepto vxorio reprobato, ac punibilem esse pena aliqua ordinaria, vel extraordinaria excepto coitu concubinario à lege permisso, in quo (vt diximus) multa requiruntur. Item excepto meretricali.

Sed hodie attendite, quia coitus concubinaris est reprobatus, & in aliquibus partibus punibilis, saltem pena extraordinaria, & de hoc phil. Dec. in consil. 306. incip. diuino implorato præsidio in 2. parte. vbi late examinat an filius natus ex coniugato, & soluta spuris sit, & successibilis, & ibi facit optimam distinctionem concordando opiniones Docto. & concludit, q̄ filius ex coniugato, & soluta nō succedit, sed si coniugatus casu cognouit aliam mulierem, quia non tenebat eam loco concubinae est successibilis, & ibi dicit de moniali professa, & proprie cum vidua, & virgine stuprum committitur, & secundum consuetudines loci delicta puniuntur, vt in l. secularis, de extraord. crim. sunt quidam, & in l. aur facta §. sih. ff. de poen. itaque filij nati ex coitu damnato, & punibili prohibentur etiam matri succedere, secundum gloss. in d. l. si qua illustris, & Bald. in l. si ff. de his quibus, vt indig. & nota quod coniugatus, qui cognouit solutam, licet non possit accusari de adulterio, potest accusari de stupro, in l. i. & l. fina. C. de adulter. & Ioann. de Anan. in c. maritus, de adulte. Salyc. in l. i. C. de hunc dicit, stuprum accipiunt Docto. largo modo, pro coitu damnato, vt in d. consil. 306. & Sal. in d. l. si qua illustris dicit; spurius succedit matri, sicut legitimus, dummodo non sit natus ex coitu punibili, qui possit damnari. Item dummodo non sint matri iusti liberi, nam tunc non succedunt nec ex testamento, nec ab intestato, vt per Salycetum in dicta l. si qua illustris. itaque spurius continuo succedit matri, si nō est natus ex damnato coitu, quia spurius cuius pater ignoratur, similiter qui ex coitu damnato nascitur, vt per gloss. in dicta l. si qua illustris, & dicuntur nati ex damnato coitu, quia vt incastruosi, & nepharij, etiam adulterini. vt per Salycet. ibi; sed hoc intelligo, vt per Salycet. ibi. quando est natus ex muliere maritum habente, secus si ex soluta, & virō vxorem non habente, quia talis coitus iure ciuili non damnatur, vt C. de adulter. l. prima, licet de iure canonico penitentia ei indicatur, & sic spiritualiter damnatur. Et intelligo coitum damnabilem, qui potest accusari, vel adulterio, vel stupro, itaque aliquis est natus ex illicito coitu non tamen damnabilis, vt natus ex meretrice, & iste patrem non habet, quia vulgo conceptus, sed matrem habet, & à matre alendus est, & matri succedit, nisi mater esset illustris, & de hoc vide Petrum de bella peticia, in auc. ex complexu. cit quid sit victoria verbi Del, & quare, & propter quem aduersarium, nempe diabolum, illud opus

de incastru. nup. & ibi dicit, iste coitus in foro penitentia damnabilis est, sed in foro nostro non, & nota ad intelligentiam duos casus ex d. l. si qua illustris. Primus est quando suscepit filium vulgo quæstrum, & sic ex coitu meretricio, ille non succedit cum filijs legitimis, & naturalibus; secus si non esset mulier illustris, & instituit ad officia, & etiam si illustris non haberet legitimos, & naturales succederent spurij vulgo quæstri, si tamen coitus non posset de adulterio accusari; alias secus, vt si tempore, quo esset nupta suscepisset, vel tempore, quo erat soluta de aliquo consanguineo, & sic esset adulterinus, vel incastruosus, talis enim prohibetur succedere tam patri, quam matri, siue sit illustris, siue non. vt in autentica quibus modis natur. efficiantur sui. §. fina. Secundus casus est quando illustris soluta dedisset se in concubinam alteri soluto, & ex illo susciperet filium naturalem. iste enim coitus non est prohibitus de iure ciuili, & succedit filius cum alijs legitimis, & naturalibus, & de hoc vide Paul. de Castro in d. l. si qua illustris, & vide glo. instituit ad officia. §. nouissime, & de success. cogn. §. vulgo, vide Baldum in l. eam quam. C. de fideicommiss. & vide Bartolum in l. si quis sub conditione. ff. de testamen. tutel. omnia ista adde ad ea quæ superius diximus.

Et an succedat spurius, vel naturalis patri, latius alia iungendo die, aut quaritur de filijs legitimis, & naturalibus, & siue dubio succedunt; aut de naturalibus tantum, & tunc aut quaritur de successione patris, & tunc, aut pater habet alios legitimos, & naturalis tantum, non succedit, & si legitimos non habet, tunc naturalis tantum, in duabus vncijs ei succedit, vt in fine. glo. in d. l. si qua illustris, & in dicta Authentica. licet de naturali. liberis, aut quaritur de spurijs, & tunc aut concepti ex damnato coitu, & illi nec patri, nec matri succedunt, vt in Authentica quibus modis natura. efficiantur sui. §. fina. & glo. in dicta. l. si qua illustris. Aut non sunt suscepti ex damnato coitu, vt vulgo concepti, qui patrem demonstrare non possunt, & tunc de successione patris non est quærendum, sed matris, ideo quantum ad matrem dic, aut est illustris, & tunc si habet alios legitimos, spurij ei non succedunt, vt in dicta l. si qua illustris, & si alios legitimos non habet ei succedunt, vt in d. l. si qua illustris, à contrario sensu, aut mater huius spurij non est illustris, & tunc spurius iste ei succedit etiam cum legitimis, & in dicta l. si qua illustris à contrario sensu.

An hodie sit correctum per dictam authenticam, dic vt notatur in d. auc. licet de naturalib. libe. & de intellectu dicta auc. diximus supra.

Item in ista materia notabis, quod quando filij legitimantur per matrimonium debet interuenire quædam solemnitas, scilicet instrumenta matrimonij, arque dotis, alias quantum ad succedendum non sunt legitimi, licet sint legitimi quo ad ordines ecclesiasticos, vt per Bartolum in dicta l. si qua illustris, & in capitulo. tanta, qui filij sint legitimi, & adde ad ea quæ superius diximus, & nota quod si Imperator legitimat spurium sufficit exprimere in genere, quod sit illegitime natus, nec oportet descendere ad speciem; puta quod est illegitime natus ex monacha, vel ex incastru, nam clausula non obstante, omnia supplet, vt per Baldum in d. l. si qua illustris, & quia genus includit omnem suam speciem, maxime in fauorabilibus. de hoc infra videbis, quænam dicatur mulier illustris, dic, quod imperator in dicta l. si qua illustris.

Illustrem mulierem capit eam, quæ est ex nobili, & antiqua familia, quæ in magno honore, & reputatione habetur, & in talibus mulieribus, vt in d. l. si qua illustris, dicitur obseruatio castitatis precipui debetur est, & incontinentia magis ignominiosa, & hoc sentire videntur Docto. in c. fin. de filijs presbyter. & Fel. in c. postulasti. de rescrip. & possemus dicere, q̄ cū hoc à iure non sit aliter declaratum arbitrio iudicis relinquatur. l. i. de iure deliber. cum vulgaribus. Sed nota q̄ concubinatus per leges digestorum, & C. tolleratus erat, & permissus, vt in l. si qua illustris, & in tit. de concubinis, notat Bar. in l. i. concubinato. ff. de concubinis. hodie an sit permissus an reprobatus. Barto. vbi supra concludit, de iure ciuili permissum, sed reprobatum de iure canonico, & de hoc tenet, quia tractatur de peccato, & in talibus lex cedit canonico. vt per Fely. de hoc in cap. cum sit generale, de foro competenti, sed Bar. in c. per tuas, de probatio. nec sit resoluere. Sed seuerius in dicta lege si qua illustris. concludit peccatum esse quantum ad Deum, ac illicitum fore, respectu tamen pena temporalis, ac iure ciuili hodie toleratur, sed hodie episcopi temporaliter, & spiritualiter in Christianitate puniunt concubinaros, & etiam iudices seculares, & vide Fely. num in d. cap. cum sit generale de foro competenti, vbi dicit, quod concubina clericici manifesta est de foro ecclesie.

Et ecclesia potest se impedire de notorio crimine laici, nedum vt poeniteat, sed vt satisfaciatur, vt per Abbatem in c. si. de sepul. Alium casum notabis in episcopo visitante, quia inquirere potest contra laicos de omni crimine, vt per Fel. in d. c. cum sit, & Cagnolus in d. l. si qua illustris. tenet q̄ hodie etiam de iure ciuili concubinatus sit reprobatus.

Dixi superius, de mente Bal. quod quando Imperator legitimat spurium sufficit exprimere in genere, sed multi Docto. & Bald. in l. eam quam. C. de fideicommiss. alterius fuit opinio, volens quod clausula non obstante in nube non sufficiat, quando ille qui legitimatur est multum odiosus, nam sufficiat sit ex sacrilegio, vel ex monachatu. sequitur Ripa in l. ex facto §. si quis rogatus. ff. ad Trebellianum. Anton. de Butr. in capitulo per venerabilem, qui filij sint legitimi, vbi concludit oportere exprimi qualitatem legitimi, an sit spurius vel incastruosus, quia difficiliter dispensatur cum spurio, vel incastruoso, quam cum

naturali, & sequitur Decius consulendo in consilio 579. 4. par. incipit. Diuino implorato praesidio. vbi inquit; oportet, q̄ exprimat̄ qualitas legitimati an sit naturalis, an spurius, vel incestuosus, quia difficilius dispensatur cum spurio, vel incestuoso, quam cum naturali. vt per Ioan. Andr. in additio. ad Speculum, in rubr. qui filij sint leg. in vers. quaro si natus ex patre vxorato. Old. in consl. 47. incipiente, factum tale est, quidam Rex, vbi dicitur, legitimatio est subrepticia cum legitimatur adulterinus ex vtroque parente, si non fiat mentio de vtroque adulterio & vide omnino Decium in d. consilio, vbi multa dixit. & dicit etiam q̄ filius non potest legitimari nisi consentiat, itaque pater & filius debent consentire. & quod si Imperator legitimat spurium oportet descendere ad speciem speciei: puta quod sit natus ex monacha, vel ex incestu, vide Alexandrum in consil. 195. in 2. volu. vbi plenissime de materia legitimatiōis, incipien. Christi redemptor. & ibi dicit quod debent exprimi qualitates spurietatis, quia in difficilibus princeps reddit se difficiliorem, & exprimenda sunt omnia, quae possunt mouere principem ad concedendum, vel non concedendum, vel difficiliter concedendum, vt per Fely. in cap. super literis, de rescrip. & in c. postlasti.

Dixi superius si fuit legitimatus: non expressis qualitatibus spurietatis non valet legitimatio, & Alexand. in dicto consil. 195. examinat, an clausula de plenitudine potestatis tollat defectum in literis legitimatiōis.

Et nota q̄ princeps de plenitudine potestatis qua vitur adiecta clausula non obstante, potest legitimare etiam extantibus legitimis, vt consiluit Alexandr. in consil. 187. 5. volumine, vbi multa dixit in materia legitimatiōis. & dicit ibi, Legitimatio, & dispensatio est odiosa, & restringenda. & illegitimus nō succedit extantibus legitimis etiam de iure diuino. quia legitimus est ex matrimonio factō a Deo in paradiso. c. fi. 31. q. 1. c. 2. de translat. prelatorum; melius facit quia de iure diuino inductum fuit, quod illegitimus non succederet existente legitimo, quoniam statutum fuit, q̄ non sit heres filius ancillae cū filio liberz. vt in cap. dicat aliquis 3. 2. q. 4. ea. ca. q. 2. cap. non omnes. cap. quid est. 3. 5. q. 7. notant Doct. in l. 3. ff. de testa. & princeps non potest tollere ius diuinum, ibi videbis per Alex. vbi dicit concludēdo, q̄ clausula apposita in legitimatiōe in qua dicitur, q̄ per talem legitimatiōem prauidicium non generetur legitimis haeredibus, debet intelligi solum de legitimis haeredibus, scilicet descendentibus ex proprio corpore patris legitimari facientis. Non autem debet intelligi de collateralibus etiam si decesserit ab intestato pater dicti legitimi, quia aliās dicta legitimatio quo ad successiōem nullius esset utilitatis, ad hoc allegat in simili notata in lege ex facto, §. fi. & nota quod narrata in supplicatiōe si negantur probanda sunt, & iustificanda per eum, qui se fundat in gratia, quae concessa intelligitur si preces veritate nitantur. c. 2. de rescrip. & ibi Pan. & vide Dec in cōf. 603. 2. col. in 5. parte. de filio autem sacerdotis existentis in sacris, an possit legitimari, maxime per principem secularem, vide Dec. in consil. 150. & consil. 288. vide Socris. in consil. 65. vol. 3. vbi dicit q̄ imperator, & comes Palatinus habens potestatem ab Imperatore potest legitimare filium sacerdotis, & ibi dicit multa. & an possit succedere sacerdoti.

Sed q̄ comes palatinus non possit legitimare, vt succedat, tenet Domini. in cap. si annuum. §. 1. de iudicijs in sexto. & distinguendum an filius sacerdotis debeat succedere in bonis patrimonij sacerdotis, an in bonis ab ecclesia questis. & Decius in d. consil. 150. dicit an comes palatinus possit legitimare clericum in minoribus constitutum, ibi videbis. vltimo notabis ex glo. in d. l. si qua illustri, q̄ adulterini, incestuosi, nepharij, & ceteri ex coitu damnato, & punibili nati: non succedunt matri suae §. fina. in Auctent. quib. mod. natura. efficiunt. fut. Au. licet, in fine. C. de natura. liberis, & sequuntur communiter Doct. vt per Saly. in d. l. si qua illustri & Alexand. in consil. 174. lib. 5. & ibi dicit, quod impositio perpetui silentij nihil aliud est, quam prohibitio iudicij ab inquietatione & molestia, vt in dicta l. diffamari. C. de ingenuis & manumis. s.

Sed in feudalibus nati ex concubina illustri non succedunt matri, pro qua decisio videtur in tit. si de feu. sue. cōtr. inter do. & agn. v. fal. in vii. feu. in §. naturales vbi dicitur q̄ naturales filij, licet postea legitimi fiant, ad successiōem feudi, nec soli, nec cum alijs vocantur, si non vocantur cum alijs, ergo legitimi in feudo succedunt exclusis naturalibus, & in materia legitimatiōis, vide tra. Anton. de Rosel. in vol. 6. Tra. statuum, fol. 40. & de legitimatiōe, siue de natura liberorū, vide tra. statuum Lod. in quo de copula carnali, & ventre concepto, in volumine tra. statuum, vol. 5. fol. 112. & de successiōe naturalium, & spuriorum, vide tra. statuum de naturalibus liberis, vol. 5. tra. statuum, fol. 125. & de probatione filiationis vt tra. statuum de naturalibus liberis, vol. 5. fol. 115.

Et vide Car. S. Sixti in c. quod autem 35. q. 7. vbi ipse dicit filiorum status est quadruplex, & ibi dicit; filij naturales in 6. parte succedere possunt, & ibi dicit etiam, sex sunt modi legitimandi, & in d. c. quod autem vide doct.

Nunc aliqua de filiis spiritualibus dicamus, quia filij spirituales vocantur, quos quis suscipit in baptismo, & cognatio spiritualis est inter filios spirituales alicuius. & filios naturales eius, ratione cuius non potest contrahi matrimonium inter eos, itaque cognatio spiritualis, sp. paternitas contrahitur inter generantem, & generatum, vnde sicut in generatione carnali aliquis nascitur ex patre, & matre, ita in generatione spirituali aliquis renascitur filius Dei sicut patris, & ecclesiae sicut matris; sicut autē ille qui sacramentum confert gerit personam Dei, cuius instrumentū, & minister est, ita ille qui baptizatum suscipit

suscipit de sacro fonte, aut tenet ad confirmandum gerit personam ecclesiae. Et ideo inter regeneratū, & conferentem sacramentum contrahitur paternitas spiritualis, similiter inter eum, & tenentem, itē cognatio spiritualis, quae dicitur compaternitas contrahitur inter regenerantem, & regeneratum. Tā enim sacramentum ministrans, quam tenentes illum qui regeneratur, efficiuntur compadres parentū carnalium, qui regeneratur, & quandoque transit hęc species cognationis ad vnum coniugum alio mediante; pro quo notabis, quod aliquis potest fieri alicuius compater dupliciter, vno modo per actum alterius qui baptizat, vel in baptismo suscipit filium eius; & sic coniunctio spiritualis transit a viro in vxorem, nisi ille sit filius vxoris, quia tunc vxor directē contrahit agnationem spirituales, sicut & vir, vnde si alter cōiugū inter quos est matrimonium cōsummatū suscipit filium alicuius de sacro fonte, vel tenet in confirmatiōe, alter coniugum efficiuntur compater parentum regenerati, vt in ca. Martinus. & ibi Doct. de cognatione spirituali, & in c. si quis vno 30. q. 4. quia vir & mulier caro vna effecti sunt. itaque compaternitas viri porrigitur ad vxorem. Sed per sponsam de praesenti non acquiritur compaternitas, cum canon hoc ponat pro ratione, quia sunt vna caro effecti, vt per glo. in d. c. si quis vno. sed vxorem compatis ducere potest cuius ipsa commater non fuerat, vt in c. qui spirituales 30. q. 4. & vide Doct. in c. ita diligere 30. q. 3. & in d. c. dicit Card. S. Sixti, quod compaternitas contrahitur etiam ex illicito coitu, & fornicarij; & cognatio spiritualis, quae dicitur fraternitas contrahitur inter regeneratum, & carnales filios regenerantis, vt in ca. pitacium 30. q. 3. & c. ex literis, de cognatione spirituali, & hoc siue carnales filij nati sint ante compaternitatem, inter suos parentes carnales & parentes carnales regenerati, siue post, vt in c. tua nos. de cognatione spirituali.

Quilibet earum specierum impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum. Primo enim contrahitur hęc cognatio inter baptizantem, & baptizatum, & dicitur paternitas. Secundo contrahitur inter baptizantem, & parentes baptizati, & dicitur compaternitas. Tertiō inter baptizantē, & filios baptizantis, & dicitur fraternitas. Quarto inter baptizatum, & vxorem baptizantis prius cognitam, & dicitur maternitas. Quinto inter parentes baptizati, & parentes, & vxorem baptizantis prius cognitam. Et simili modo repetas ex parte leuantis, confirmantis, & tenentis in confirmatiōe. omnia ista probantur in c. 1. de cognatione spirituali, lib. 6. & ibi Doct. & an filius spiritualis non existentibus alijs consanguineis succedat patri suo spirituali filio excluso, vide Per. de Ancha. in d. c. 1. de cognatio. spiri. lib. 6. & vide in l. quo tutela. ff. de reg. iur.

Et cognatio spiritualis oritur in 20. casibus, 10. in baptismo, & 10. in confirmatiōe, Doct. in d. c. 1. & de baptismo, & de confirmatiōe diximus in sermone episcopi supra in isto Spec. & tu quæres, an adoptio impedit matrimonium, tu vide de hoc Hoff. & Goff. & Doct. in tit. de cognatione legali, vbi videbis latē quid est adoptio, & cui cōueniat adoptare, & de speciebus adoptionis, & differentiis earum, & videbis quis potest adoptari, & inter quos est adoptio, & ibi videbis an adoptio impedit matrimonium.

Et videbis Card. sancti Sixti, in c. 1. 30. q. 3. & ibi dicit, quod cognatio adoptionis legalis est triplex, vna quasi descendentiū, quae contrahitur inter patrem adoptantem, & filium adoptiuum, & filium filij adoptiui, & nepotum, & sic deinceps. Secunda est collateralium inter filium adoptiuum, & filium naturalem. Tertia est per modum cuiusdam affinitatis, quae est inter filium adoptatum, & vxorem adoptantis, vel econuerso inter adoptantem, & vxorem adoptati. Prima cognatio, & tertia perpetuo impediunt matrimonium, secunda verō non perpetuo, sed ad tempus, scilicet quandiu durat cohabitatio filiorum naturalium, & adoptiuorum, ratio autem differentiæ, quia in prima specie, & tertia impedit perpetuo matrimonium, propter reuerentiam ad quam tenetur adoptatus, & vxor eius, & filij, vel nepotes ad adoptantem vel eius vxorem. Et quia ista reuerentia semper debet durare, ideo perpetuo impedit matrimonium, inter filios vero naturales, & adoptiuos impeditur matrimonium propter mutuum cohabitationem, vt cesset nimium fomentum libidinis, ideo cessante cohabitatione per emancipationem, vel mortem parentum possunt mutuo contrahere filij naturales, & adoptiui, de hoc videbis, vt dixi Card. sancti Sixti in d. c. 1. & videbis Doct. in tit. de don. legali, & ibi, vt dixi, videbis Hoff. & Goff. in suis summis, & leges seculares seruanda sunt vbi non contradicunt canonibus, sed eis obsequuntur, alias non, imō sunt per sacros canones corrigendæ, & regulandæ. & de filiis adoptiuis, videbis insti. de adop. & de adoptionib. C. & ff.

Et vtrum propter obsequium prestandum parentibus debeat aliquis retrahi ab ingressu religionis, & vtrum religiosus iam professus si videat patrem suum esse in necessitate, etiam absque praesenti licentia possit exire claustrum ad subueniendum patri, vide Car. S. Sixti in c. si qui filij, 30. dist. & ibi de patre in fidelis in necessitate constituto.

De cognatione spirituali, vide in sacro Concilio Tridentino, in sessione 24. c. 2.

De victoria Verbi Dei, & quale fuit peccatum diaboli, & de casu Luciferi, & sequacium. Cap. LXXXIII.

Nunc videamus quod & quale fuit peccatum diaboli, ista quaestio est difficilis, quia Moyses non explicauit peccatum, & casum diaboli: ideo in paucis locis scripturae veteris Testamenti memoratur peccatum

peccatum diaboli; & quasi per accidens, scilicet Esa. 14. dicens, quomodo cecidisti Lucifer, &c. & Ezech. 28. contra regem Tyri, dicens, tu signaculum similitudinis, &c. sed in nouo Testamento hoc magis & clarius explicat saluator dicens, Io. 8. de diabolo, quod ab initio homicida fuit, & in veritate non stetit. Item Luc. 10. videbam sathanam sicut fulgur de celo cadentem. Item Apoc. 12. factum est praelium magnum in celo. Et ideo B. Aug. altissime pertrahat hanc materiam, super Genes. & in 11. & 12. de civitate Dei, & Magister Sententiarum in 2. di. 7. & ibi omnes Doct. scholastici, sed quia labor me Speculi, per me assumptus non est pro perfectis, & literatis, sed pro simplicibus, ideo procedam more meo per terminos planos, & intelligibiles, quia Doct. scholastici, ut dixi, medio altissimo, & subtilissimo procedunt. & cum correctione, & sub determinatione sanctæ matris Romæ Ecclesiæ, & sacri summi Romani pontificis, dico, quod quasi omnes Doctores conveniunt in hoc, quod diabolus peccavit per superbiam, quæ est appetitus propriæ excellentiæ, & peruersæ celsitudinis. & omnes conveniunt in hoc quod appetiuit æqualitatem Dei propter illud Esa. 14. statuum solium meum super astra cæli, & ero similis Altissimo: Item propter illud Aug. super Psal. 68. quod Adam, & Eva, ut diabolus volentes rapere diuinam rationem perdidit felicitatem. Item in questionibus noui, ac veteris Testamenti dicit, quod diabolus elatione inflatus voluit esse, ut Deus.

Item omnes Doct. in hoc conveniunt quod diabolus peccavit ex electione, & per consequens creatus tanta perfectione, non potuit eligere nec appetere aliquid simpliciter impossibile: & ideo est videndum si aliqua æqualitas alicuius creature ad Deum sit possibilis quam diabolus potuerit appetere.

Ad hoc est dicendum, quod inter res duplex potest æqualitas considerari, quantum ad præsens spectat, vna dicitur æqualitas equiparantiæ, & commensurationis. Et altera æqualitas communitatis alicuius proprietatis, & perfectionis. prima æqualitas non potest esse, nec considerari nec intelligi inter aliquam creaturam & Deum, quia talis solum est inter diuinas personas, quia æqualitate commensurationis sunt coeternæ & omnipotentes, &c. & nunquam talem æqualitatem potuit Lucifer appetere, nec etiam intelligere, cum sit simpliciter impossibilis. Secunda autem æqualitas est possibilis; nã possibile fuit, ut verbum assumeret humanitatem Christi in vnitatem personæ, & per consequens quod communicaret ipsi suam proprietatem personalem: & per consequens esset filius Dei naturalis: & per consequens quod communicaret ipsi idiomata eorum, quæ sunt Dei, scilicet quod simul cum verbo illa humanitas adoretur, & conglorificetur, & colatur, & quod dicitur creator &c. & quod esset mediator inter Deum, & omnes angelos, & homines, & quod communicaret ipsi non solum iudiciariam potestatem super angelos, & homines, sed imperium super omnes creaturas, & super totum vniuersum, sicut videmus esse factum, & completum in Christo, ut patet per totum discursum euangelicum, vnde talis æqualitas non est simpliciter impossibilis, ut dicunt omnes sacri Theologi.

Diabolus ergo licet in principio non potuerit appetere primam æqualitatem ad Deum, tamen potuit appetere secundam, quia potuit appetere imperium vniuersi, & totum illud quod habuit Christus in sua incarnatione, & ascensione, scilicet accipere imperium vniuersi, & sedere à dextris Dei, & in potioribus bonis gloria. sed hoc diabolus non potuit appetere nisi peruersè & inconsiderate, & contra voluntatem Dei, qui solum Christum ad hoc prædestinauerat ab æterno, ut non solum personalem vniuersum, sed etiam per mortem, & passionem illam celsitudinem mereretur, scilicet imperium mundi, & esset triumphator, & redemptor, & glorificator generis humani. Sed quod Lucifer appetiuit prædictam celsitudinem, & imperium: probatur ratione & autoritate. Nam licet Lucifer non fuerit præscius sui casus ante lapsum: nec etiam casus hominis: tamen fuit præscius mysterij incarnationis filij Dei, quia non minus fuit reuelatum ipsi quam homini, qui in illo sopore prænouit incarnationem, ut inquit Aug. Et per consequens Lucifer vidit solium, & sedem præparatam super totam naturam angelicam, pro Christo homine futuro: cui erat tradendum imperium super totam naturam angelicam, & super omnem creaturam, absque hoc quod sciuisset mysterium passionis & redemptionis humanæ, quia diabolus ignorando casum hominis, ignorauit etiam mysterium passionis Christi & humanæ redemptionis, sed non ignorauit mysterium incarnationis & exaltationis humanitatis Christi; & sic habuit occasionem peruersè appetendi.

Vnde in hoc conveniunt omnes Doctores, quod Lucifer appetiuit summam celsitudinem & æqualitatem quæ sub Deo potest esse & intelligi: sed talis est celsitudo quam Christus possidet in vnitatem personæ verbi sedens in potioribus bonis patris cum imperio totius vniuersi: ergo appetiuit diabolus, sed hanc non potuit appetere nisi contra voluntatem Dei, & deuiando à diuina voluntate, quæ est lex eterna; in cuius conformitate consistit omnis vera iustitia, ergo hoc non potuit facere diabolus sine peccato: imò dicunt aliqui quod omnibus angelis fuit posita lex qualiter Deus præparauerat illam sedem pro Christo homine à verbo personaliter assumendo: cui credendum erat imperium vniuersi cui Deus decernebat, & volebat ut omnes Angeli & creaturæ obedirent: & simul cum verbo eum adorarent, &c. Cui legi Lucifer cum suis sequacibus noluit obedire, imò solum & sedem Christi attentauit & presumpsit occupare, & usurpare, & ideo cecidit, Angeli autem ceteri diuinæ legi & voluntati obedientes manserunt in gratia confirmati: & tunc ex viatoribus facti sunt comprehensores, & beati videntes Deum per gloriam.

Sed

Sed quod Lucifer attentauerit usurpantem sedem Christo præparatam supra totam angelicam naturam: probatur per illud Esa. 14. dicens, quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris, qui dicebas in corde tuo: in celo ascendam, supra astra cæli, exaltabo solium meum, &c. Ascendam super altitudinem nubium: & similis ero altissimo, &c. Ex quibus patet quod super sedes omnium beatarum creaturarum statuit conscendere vsque ad æqualitatem Dei vbi nulla est nisi sedes Christi: quia celsitudine sub Deo maior nequit intelligi ratione vniuersi, postquam sedem & celsitudinem sedet virgo Maria ratione maternitatis super omnia alia astra cæli: & super totam angelicam naturam. Hanc ergo celsitudinem putauit diabolus occupare absque meritis ex sola nobilitate propriæ naturæ, quod fuit oppositum de Christo homine, qui per humanitatem & laborem passionis voluit illam sedem adipsam quod vult explicare Apost. ad Philippenses c. 2. dicens: hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset: non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: sed seipsum exinanivit, formam serui accipiens & habitu inuentus ut homo, quasi dicit quod diabolus in principio per rapinam supra suam naturam, & contra voluntatem Dei voluit absque meritis rapere æqualitatem Dei, & illam sedem Christo præparatam: sed oppositum fecit Christus ut Deus: qui cum esset Deus factus est homo, ut Deus voluit humiliari & fieri homo: & in quantum homo humiliavit semetipsum obediens patri vsque ad mortem crucis, propter quod Deus pater dedit illi nomen quod est super omne nomen, scilicet Iesus Saluator, quod est nomen omnipotentis, & iustitiæ, & gloriæ, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum: quia tradidit ipsi imperium totius vniuersi, quod diabolus absque meritis contra voluntatem Dei præsumperat cum rapina occupare.

Ex prædictis patet quod diabolus illud non fecit absque inuidia concepta contra Christum postquam præuiderat illam sedem præparatam pro hoc Christo homine futuro: ergo incontinenti appetiuit mortem & annihilationem Christi, quia præuiderat Christum regnaturum: & inuidit: & sic concepit homicidium, & appetiuit mortem contra Christum; hoc voluit etiam explicare saluator, Ioann. 8. quando dixit de diabolo, quod ab initio ille homicida fuit, quando in veritate non stetit, quia non solum fuit homicida præcipitando Adam in mortem, sed prius fuit homicida appetendo mortem & annihilationem Christi. & ideo Lucifer postquam fuit expulsus & eiectus ilico venit ad tentandum & decipiendum hominem, putans impedire mysterium incarnationis: ne Christus secundum carnem ex Adam nasciturus illam celsitudinem conscenderet: & ne Adam cum suis posteris sedes quæ Lucifer cum suis perdidit possideret. Tenuit ergo diabolus Lucifer talem ordinem in suo peccato. Nam primò ipse considerauit nobilitatem suam naturæ super omnes alias creaturas, & sic amauit seipsum cum sua delectatione, & sic appetiuit imperium vniuersi. Exinde nouit sedem præparatam pro Christo futuro domino totius vniuersi: & tunc peruerso appetitu contra Dei voluntatem appetiuit illam sedem, & celsitudinem Christi, & exinde ex tali superbia concepit odium & inuidiam contra Christum. Vltimò facta coniuratione cum suis statuit & presumpsit conscendere solium Christi in contemptum Dei, præuiderat ergo Christum incarnandum & regnaturum: & inuidit, & odiuit eum.

Secundò decreuit sedem eius usurpare, sed tunc Michael obediens Deo deiecit draconem de celo cum tertia parte stellarum, ut dicit beatus Aug. & vide Ioan. in Apocal. c. 12. dicentem; Visum est aliud signum in celo, & ecce draco magnus, rufus, habens capita septem, & cornua decem, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram. Sequitur litera Apocalypsis in d. c. 12. Et factum est praelium magnum in celo, Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnat & angeli eius, & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in celo, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram. Et sic patet quod peccatum suum fuit consummatum incipiendo ab amore sui vsque ad contemptum Dei; Michael autem cum ceteris incæperunt ab amore Dei vsque ad contemptum sui, obediens diuinæ voluntati, & sic manserunt in gratia confirmati, & facti sunt beati per gloriam.

Et sic patet quod peccatum diaboli incepit à superbia quæ est initium omnis peccati: & finiuit in inuidia & odio: & etiam homicidium contra Christum. Et sic est dicendum, quod peccatum diaboli fuit inuidia concepta contra Christum ex appetitu peruersæ celsitudinis contra voluntatem Dei.

Et quo peccato manserunt tria scelera perpetua in diabolo: primò quia mansit obstinatus non cognoscens reatum suum, nec culpam: Secundo mansit in indelebili inuidia & odio contra Christum, & contra omnes homines qui successiuè possident sedes per humilitatem; quas ipse perdidit per superbiam, & ingratitude. & ideo illico descendit ad reptandum hominem in paradiso, & asiduo tenebat homines, ut sint Deo rebelles. Tertio quia diabolus semper mansit in illo appetitu dominandi ex inuidia Christi, & semper laborat adorari, & sic introducit idololatriam, & detestabiles ritus et superstitiones in mundum, et semper nititur deducere homines ad artes magicas, et sortilegia; et sacrilegia nefanda. et peccatum angeli non potuit reparari, ut dixi; et secundum ordinationem diuinam tempus merendi præfixum est tam angelis quam hominibus: hominibus quidem mors, angelis verò casus: itaque casus in angelo est mors in homine: sicut homo post mortem non potest mereri: et vide elegantissimum et doctissimum Tractatum Reuerendissimi Ruberti Abbatis, de Victoria Verbi. et in c. 1. dicitur.

cit

scripserit, & in c. 9. dicitur, quod Lucifer per superbiam, & inuidiam factus sit mendacis pater, & pro-
posuit dixitque in corde suo; Ascendam super altitudinem nubium, id est angelorum, similis ero Altissi-
mo. Damnatus autem est per iustissimum verbi Dei iudicium, statimque de caelo proiec-
tus est, per mi-
nisterium Michaelis, & sanctorum angelorum, & victoriae verbi Dei ministrantium, & armatura eorum
fuit & est ipsum Dei verbum.

De ista materia etiam vide Doctissimum Iacobum de Valentia, in sua solemniori expositione Psalmo-
rum in Psalmo. 81. Et vide tex. in c. visis 16. q. 2. vbi litera dicit; Nec ignoramus astutiam versuti hostis,
conatur namque a principio ruinam suam unitatem ecclesie rescindere, charitatem vulnerare, & c. dolet. n.
fatis & erubescit charitatem quam in caelo nequit habere, intellige, perseverantem, homines constan-
tes ex lutea materia tenere in terra.

Sed vnde fuit primus motus angeli ad malum, dicitur quod ex libero arbitrio, quia in libero arbitrio
fuit quaedam libertas, vt per glo. & Doct. in c. citius. de pen. dist. 2. vbi dicitur quod ex propria liberta-
tis arbitrio vitium superbiae in angelicam naturam processerit, & vide tex. in c. principium. de penit.
dist. 2. vbi litera dicit, principium enim viarum Dei Beemoth dicitur principium, id est precipuum opus
inter opera Dei, vel primus & dignior inter alios angelos. Beemoth id est diabolus. & ibi dicitur quod Or-
dines angelorum sunt novem; angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potesta-
tes, cherubim, seraphim, sed Beemoth fuit praelatus in caelo, vt in dicto cap. principium, consideret ergo
homo elatus quid in terra mereatur, si angelus praelatus in caelo, de caelo in terra prostratur hoc
de peccato diaboli.

Et nos homines sumus, sed spe angeli, quibus in resurrectione aequabimur: vide commentatorem,
in c. 10. ad Corinth. & tres sunt Hierarchiae, suprema, media & infima, quarum singulae ternos ordines
contineant. Suprema, seraphinos, cherubinos, & thronos; media, dominationes, principatus, & po-
testates; infima, virtutes, archangelos, & angelos, tutelares enim angeli ex infimo ordine sunt: sed
sanctus Michael nunc princeps ecclesiae dicitur, vt olim Synagoga.

Sed aduertendum est, quia promissum est auxilium temporale omnibus fidelibus confidentibus in
Christo, & arma contra diabolum sunt passio Christi, & ecclesiastica sacramenta, & lex euangelica, &
auxilium angelorum: omnia ista auxilia sunt contra pericula temporalia, & etiam spiritualia, & vnaque
que anima habet angelum a principio suae creationis natiuitatis ad sui custodiam deputatum ratione ani-
mae & ratione corporis, secundum Hieronymum supra Matth. c. 16. & secundum Augustinum libro Solilo-
quiorum, & ratio est; nam eiusdem est facere & conseruare. ideo scriptum est, Quoniam angelis suis
mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis: in manibus portabunt te, ne forte offendas ad la-
pidem pedem tuum. ideo, vt dixi, Deus dedit angelum homini vt ipsum custodiat quo ad corpus, ne
ledatur in aliqua corporali lesione, sed quia custodia angelorum non solum liberat a periculis tempo-
ralibus & carnalibus, sed etiam a periculis culpae spiritualis animae: ideo scriptum est; super aspidem &
basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

Item est notandum, quod Deus non solum deputauit angelos ad custodiam particularium hominum:
sed etiam ciuitatum & regnorum, & totius ecclesiae, vt ecclesiam defendant, & liberent eam a tyrannis
& inimicis, & infidelibus & haereticis, vnde & propheta apostrophat ad ecclesiam Christi dicens, O ec-
clesia quia altissimum posuisti refugium tuum & spem tuam in Christum, ideo non accedet ad te manus
& flagellum persecutionis non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam angelis suis mandauit de te, & c.
& sic super aspidem & basiliscum ambulabis. & c. id est cum auxilio angelorum tu vinces & superabis om-
nem malitiam & venenum haereticorum, & conculcabis superbiam tyrannorum, & finaliter omnes vin-
ces, non solum spiritualiter sed etiam temporaliter, nam portae inferi non praualebunt aduersus eccle-
siam, quia licet fluctuabit, tamen nunquam submergetur nauicula Petri, & videbis Card. sancti Sixti. in
d. c. visis 16. q. 2. ponentem rationem quare diabolus nititur nos perturbare, quia inuidiae dolore affli-
ctus nititur homines peruertere a bono, vt charitatem perdant, sicut ipse perdidit ex culpa, vnde oportet
vt praelati & rectores ecclesiae inuigilent circa dominicum gregem, vt obuiant astutis diaboli qui-
bus tanquam lupus insidiatur, vt perdat aditus. Nam ipse diabolus non cessat circumire quaerens quem
deuoret, id est Petri c. 5. & hoc charitatis officium exigit. & vide Bal. de hoc in l. 2. §. 1. C. communi-
de lega. & vide Archid. in c. vt officium. de haeret. in 6. & vide Card. in c. ne pro defectu, de electione,
& Paulus de diabolo dixit. non ignoramus astutias eius, Dixit etiam, Deus autem pacis conterat satha-
nam sub pedibus vestris velociter.

Et notabimus in materia Angelorum, quod Reges & principes habent duos angelos, custodes; Vnum
ratione singularis persone, sicut & omnes homines, de quibus Matth. 18. Angelus eorum, & c. Alium ra-
tione dignitatis, seu officij, qui dicuntur esse de ordine principatum, de quibus, Danielis 10. Nota-
bis etiam quod virtutes dicuntur secundum Grego. illi angeli, per quos Deus miracula operatur, in
quibus natura immutatur; Secundum opus eorum est circa infernalium, ad coercendum officium enim
angelorum, qui dicuntur potestates, est refranare malitiam demonum, ne nobis noceant in anima,
& corpore, huius exemplum habemus in Tobia, de angelo Raphael qui relegauit demonem in deler-
to, ne noceret filio Tobiae, & coniugi eius, sicut fecerat septem maritis eius, Tertium circa criminalia,
ad

ad puniendum, & electos & reprobos, sic experti obstinationem in crimine pessimo Sodomorum, &
aliam quatuor ciuitatum, immiserunt super eos ignem & sulphur de aere, & subuersae sunt. Exerci-
tum sennacherib Deum blasphemantis vna nocte interfecit angelus vnus, 184. millia hominum. David
quoque gloriantem in multitudine subditorum Angelus afflixit vulnerando peste mortifera in triduo se-
ptuaginta millia hominum de populo suo. Quartum circa intellectualia, ab erudiendum: omnes
enim visiones, & reuelationes, & prophetiae sunt ministerio Angelorum: nam & legem Moisaicam di-
xit Apostolus ad Galat. ordinatam per Angelos in manu Mediatoris. Angelus enim erat, qui loque-
batur Moysi in persona Dei dicens; Leges meas custodite. Ego Dominus. Gabriel Angelus fuit, qui
reuelauit Danieli vtrumque Christi aduentum, determinans tempus primi, vt patet Daniel. 10. Ga-
briel etiam nunciavit Zachariae conceptum futurum Ioannis Baptistae, & Mariae conceptum Christi. An-
gelus in somnis Ioseph manifestauit conceptum Mariae de Spiritu sancto; & accessum in Aegyptum, &
reuerfionem. Et significauit Deus per Angelum suum seruo suo Ioanni statum ecclesiae per successio-
nem temporum.

Item circa voluntaria ad accendendum, vt in psalmo: Qui facit Angelos suos spiritus & ministros:
suos ignem vrentem, qui scilicet ministrando hominibus facit eos vtere diuino amore, licet Ange-
lus non mouet immediate voluntatem ad bonum: sed solus Deus.

Item purgat phantasiam a malis representationibus, ex quibus homo incitatur ad malum. & bonas
imaginationes suggerit, vnde quis affectet bona: in cuius figuram vnus Seraphim ex officio quidem, no-
ex ordine trahens nomen tetigit labia Isaiae calculo ignito, & purgauit iniquitatem eius, Isaiae 6. Os ani-
mae est voluntas.

Item circa poenalia, ad blandiendum seu confortandum; vnde Christo agonizanti in oratione appro-
pinquante passione apparuit Angelus de caelo confortans eum. Tribus pueris misis in fornacem de-
scendit angelus de caelo consolans eos, & ab ignis combustione liberans Dan. Heliæ dormienti fesso ex
labore & persecutione impij Iezabelis apparens & excitans confortantia proposuit.

Item circa agibilia; ad dirigendum: Malachi. 3. Ecce ego mitto Angelum meum qui preparabit viam.
sic angelus qui dicitur fuisse Michael praeparabat populum Israel egressum de Aegypto; & per desertum
pergentem ad terram promissionis, in die forma columnae nubis, & in nocte columnae ignis. sic & Ra-
phael direxit associans Tobiam per totam viam, pergens in Rages, & domum sospitem reduxit diui-
tiam factum.

Demum Angelis electos in extremis degentes ne deficiant, eos in supernam patriam associant, si-
cut legitur de Lazaro mendico, qui portatus est ab Angelis in sinum Abrahae & sancto Martino, & san-
cto Nicolao, & alijs.

Et de behemoth. id est diabolo vide Iob in c. 40. & c. 41. & ibi vide Nicolaum de Lira. & vide S. Tho. &
Doct. vbi ostenditur excellentia diuinae virtutis in punitione demonis.

Sciendum quod omnes angeli creati sunt boni, (vt in principio dixi) sed aliqui in sua conditione per-
sistentes ad laudem sui conditoris conuersi facti sunt gloriosi, & vocantur filij Dei. Alij vero (vt superius
diximus) a sua conditione cadentes per superbiam deprauati, vocati sunt demones, sive Sathan.

Considerandum est etiam quod sicut sancti Angeli in ministerium misit salutem hominum promo-
uent, & procurant: ita demones salutem eorum impediunt, & perturbant, & de hoc videbis S. Tho.
& Doct. in lib. Iob c. 1. & Apost. dixit; Deus autem pacis conterat sathanam sub pedibus vestris velociter.
Et ad Thesal. in epist. 1. c. 2. dixit; Quoniam volumus venire ad vos ego quidem Paulus, & semel, & ite-
rum, sed impediuit nos sathanas; Ego quidem paulus cum locijs meis. Sed impediuit nos sathanas. Ta-
cet autem modum impediendi. Et similiter commentator, sed considerandum est, quod tempore innocen-
tiae diabolus non habebat potestatem tentandi hominem interius mouendo, vt potest appetitum sensibi-
lem motu illicito excitando; nec motum fantasie intellectui aliquod illicitum proponendo; quia in vi-
ribus inferioribus nihil inordinatum contingere poterat, nisi prius deordi nara ratione: & ideo homi-
nem tentare non poterat, nisi exterius proponendo sensui; & ideo in specie sensibili apparuit ad ten-
tandum.

Quod autem ad hoc serpentem intrauit, non fuit ex demone electione, sed magis ex diuina dispen-
satione, que non permisit hominem tentari, per diabolum in specie gratiosa, & nobili per quam posset
faciliter decipi; sed magis in specie horribili, in qua fallacia demonis citius poterat deprehendi. Licet ali-
qui dicunt, quod ille serpens habebat gratiosam virginem, sed primum tenere, & notabimus, quod dicitur
in ecclesiastico c. 15. Deus a principio constituit hominem & reliquit eum in manu consilij sui: non est per
hoc intelligendum quod subtraxerit ei conseruationem suam & gubernationem: quia statim cecidisset in ni-
hilum; sed quia fecit eum arbitrio liberum, quae libertas est conseruandi iustitiam potestas; & Deus adiecit
mandata & praecepta, i. super liberum arbitrium, quo potest iustitia conseruari, addidit legem naturalem
impressam homini, quae dirigit ad conseruationem iustitiae; & sic adiuuat. Si volueris mandata conserua-
re, quasi dicat; Hoc est in tua potestate, conseruabunt te ad vitam gloriae. Matth. 19. Et sicut voluit Deus
ipsum hominem per bonos angelos ad bonum inuitari, ita permisit hominem a malis angelis tentari:
maxime, vt dixi, cum pro statu illo posset de facili tentationem superare, vt dicit August. super Gene. ad
litteram

Iteram; Non mihi videtur magna laudis futurum fuisse hominem si propterea posset bene vivere: quia nullus male vivere suaderet. Verba sanctissimi viri gemma sunt. Ideo considerate bene, & considerate omnia in isto c. contenta. & vide de Angelis in lib. Danielis. in c. 10. & 11.

De ordine & characteribus, & alia optima hic continentur. Cap. LXXIX.

Ordo nanque nihil aliud est, quam homines, angeli, vel alia res bene ordinate, nec est relatio res illis vel rationis hominibus inherens; per quem dicantur ordinati, & c. Alio modo capitur ordo, ut est sacramentum, & cum de ratione sacramenti in communi sit, esse sensibile signum: quia hoc est genus vocabuli, sacramentum hoc in quolibet inferiori includitur.

Et si quis querat, quid est ordo? sane dici potest. Ordo est signaculum, id est sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium.

Sed notate, quod de numero ordinum est disceptatio. Aliqui enim ponunt septem ordines, & sunt, Ostiarius, lectoratus, exorcistatus, acolytatus, subdiaconatus, diaconatus, & sacerdotium. Alij ponunt novem, ut ad hoc expressus, ut prima tonsura dicatur ordo, in c. cum contingat, de arate & quali. ordi. itaq; prima tonsura, & episcopatus, cum alijs septem enumeratis numerum novem natiu faciunt, instar novem ordinum Angelorum. vide Panor. de hoc in d. c. cum contingat. Et prima tonsura secundum Hosti, qualibet die conferri potest quia canones de illa certum diem non exprimunt, & sic de generali consuetudine observatur, vide Panor. in c. consultatione de temp. ordin.

Et constitutus in minoribus ordinibus potest assumi ad beneficia curata, sed ad dignitatem curatam de iure communi non potest eligi nisi constitutus in sacris. & de hoc vide Doct. in c. licet Canon. de electione. in 6. ordinatus extra: quatuor tempora recipit. characterem, non executionem ordinum, ut in c. consultatione, de temp. ordin. & vide in cap. cum quidam. eo d. titu. ubi ordinans & ordinatus extra tempora puniuntur.

Et notabis quod quilibet ordo in illo signo imprimitur per quod cum applicatione formae precipuus actus illius ordinis confertur, quemadmodum in baptismo & in alijs sacramentis, & particularim in ordinibus declaro: quoniam prima tonsura in ablatione pilorum confertur, & sic character per ablationem pilorum imprimitur, nam tunc homo incipit esse in sorte domini, & minorem curam habere temporalium, & in signum superfluitatem in bonis fortunae auferendarum tolluntur pili.

Per clavium traditionem character Ostiariatus imprimitur, cuius officium est indignos a sacramentis arcere, & dignos admittere.

Exorcista imprimitur character cum accipit librum exorcismorum, cuius officium est exorcismos magis commendare, & manus super cathecumenos, & energumenos ponere.

Lectori imprimitur character & potestas lectoratus cum datur ei liber prophetiarum: quia eius officium est prophetias legere, & cathecumenos prima rudimenta fidei docere. Acolyto datur potestas in datione vireoeli, & candelabri, sed praecipue vireoeli, quoniam eius officium est preparare vinum, & aqua ad celebrandum.

Subdiacono imprimitur character, in porrectione calicis vacui, & patene, quia principalis actus eius est vasa dominici corporis, & oblationes diacono offerre, & legere epistolam est actus secundarius: non principalis, & hodie ordo subdiaconatus est ordo sacer, ut in c. a multis. de arate & quali. & vide in c. 1. de ordinatis ab episcopo qui episcopatu renuntiavit, vel excommunicato, & ibi dicitur quod ordines minores durat vsq; ad subdiaconatum. & in c. 2. eo. titu. dicitur quod ordinatus ab excommunicato recipit characterem, sed non exculpationem, sed si fuit ordinatus ignoranter dispensat episcopus, si scienter solus Papa dispensat, & ibi dicitur in c. 1. si episcopus renuntiavit episcopatu, an renuntiavit loco tantum, aut loco & dignitati ibi videbis: sed si non retinuit ea quae sunt ordinis, & aliquis recipit ab illo ordines minores poterit ministrare, non maiores sine dispensatione.

Diacono imprimitur character, in datione libri evangeliorum, tunc enim datur ei potestas publice evangelium cantandi in ecclesia, in quo includitur alius actus, scilicet dispensatio sacramenti eucharistiae, & potestas portandi corpus Domini in patena, & ad Diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quae aguntur in sacramentis Christi, in baptismo siue in chrismate, oblationes quoque inferre & disponere in altari, componere etiam mensam Domini, atque vestire, crucem ferre, & praedicare Evangelium ad populum, nam sicut lectoribus veteris Testamenti ita diaconibus novi praedicare preceptum habet ad ipsum quoque pertinet ad officium precum, & recitatio nominum ipse quoque praemonet aures habere ad Deum, ipse hortatur clamare, ipse donat pacem, & ipse annunciat.

In sacerdotio autem sunt duae formae & duplicia materialia, & sensibilia signa, primo confertur character ordinando panis, calix, & hostia, & forma respondens potestatem celebrandi, tunc imprimitur character. Secundo imponitur manus episcopi super ordinandum cum hac forma, Accipe spiritum sanctum ad imitationem Christi. Ioan. 35. ubi in ultima cena Christus dedit potestatem super corpus suum verum, deinde post resurrectionem super corpus suum mysticum, & vide tex. in c. presbyter, de sacramentis non iterandis, & ad presbyterum pertinet sacrificium corporis & sanguinis domini in altario Dei consecrare,

tere, orationes dicere & benedicere dona Dei.

Ordo episcopalis confertur in impositione manuum episcoporum super caput ordinandi. itaq; per consecrationem confertur ordo episcopalis. 78. dist. c. de temporibus ordina. c. si Archiepiscopus & c. sequenti. & sic episcopalis est ordo, cuius auctoritate alia expediuntur quae nec inferioribus committuntur, c. aqua. de consecra. eccle. vel altaris, & sic taceat secundum canonum. in d. cum contingat, dicens non esse novem ordines, sicut sunt novem hierarchiae angelorum, ut diximus supra, sed baptismus etiam datus a pagano in forma ecclesiae, impiimit characterem, ut per doct. in c. consultatione, de temporibus ordinationum.

His praebatis dico quod ordo est sacramentum novae legis, & definitio ordinis est haec, ordo est sacramentum quo traditur potestas specialis, & spiritualis super corpus Christi verum vel mysticum. Sacerdos enim moyses non poterat absolvere nec aperire regnum caelorum vel claudere nec aliquid facere super corpus Christi verum, sicut sacerdos evangelicus: sed mundare poterat ab aliquibus irregularitatibus illius legis, & erat mediator inter Deum & populum, & sacerdos vocabatur. Sicut enim lex illa non erat ita perfecta: sicut ista, ita nec sacerdos illius legis erat perfectus, sicut sacerdos istius legis. ex quo patet quod in cuiuslibet ordinis collatione si non fuerit obex confertur gratia virtute operis operati.

Secundo sequitur quod plures gratiae virtute operis operati confertur viro in die, cum minoribus ordinibus, quam cum maioribus: ratio est quia plures suscipit ordines in die, forte etiam cum perfectione ordine confertur semper maior gratia. Eodem modo de characteribus, nam in quolibet ordine character imprimitur indelebilis.

De characteris ordinis dic, quod est figura intellectualis indelebilis per quam ordinatus a non ordinato in die iudicii discernetur. Alij dicunt quod est signum spirituale indelebile distinctum, & spiritualis potestas ad aliquid sacrum. Panor. in c. 1. de sacramentis non iterandis. de consecratione episcopi dico quod forma consecrationis est, quod in consecrando pontifice ad sint tres episcopi, & unus principaliter consecret & alii assistant consecranti, & de hoc vide Panor. & doct. in c. vno de sacra vntione.

Sed est sciendum, quod nomine characteris non potest intelligi aliquid corporale, propter quod cogimur ponere characterem esse aliquid spirituale, & semper character sumitur per modum gratiae spiritualis. accipiendo gratiam laique pro quocunq; dono spirituali, itaque character nominat aliquid signum spirituale in anima, in quo anima hominis habentis characterem distinguitur ab anima non habente, & character est signum indelebile, & quando sumus in via peccare possumus, characteres non solum habent esse in homine bono, sed etiam in malo, sed in bonis sunt per se, & in malis per accidens, & in tribus sacramentis ut dixi imprimitur character, videlicet, in sacramento baptismi, confirmationis, & ordinis, in baptismo imprimitur character, & spiritualis potentia recipiendi spiritualia dona: sine baptismo in re, vel sine baptismo in voto, (quantum est de lege communi) non fit receptio spiritualium donorum, vel bonorum. diximus de lege communi, quia Deus potest in vtero matris hominem sanctificare. & sicut in baptismo imprimitur specialis potentia recipiendi spiritualia dona, sic in confirmatio ne recipitur spiritualis potestas resistendi, & ut audacter consecramur nomen Christi, audacter resistimus diabolo, itaque ibi spiritualiter confertur potentia resistendi diabolo. in sacramento autem ordinis confertur potentia agendi spiritualia, quia in quolibet ordine confertur aliqua potentia spiritualis per quam agi potest aliquis spiritualis actus. & si quis querat quid sit sacramentum, videbis Panor. in c. cum Mathe. de celebratione missarum, dicens, quod sacramentum est corporale & materiale elementum fortis sensibiliter propositum & similitudine representans, & institutione significans: & ex sanctificatione continens inuisibilem & spirituales gratias, sed non in omni sacramento imprimitur character, ut in continenti dicam.

Sacramenta sunt septem, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, poenitentia, extrema Vntio, Sacramentum ordinis, Matrimonium. ex istis tria sunt non iterabilia, Baptismus, Confirmatio, & Ordo. Cetera sacramenta sunt iteranda: ratio aut quare ista tria sacramenta non iterantur est, quia in his character imprimitur, & in d. c. 1. de sacramentis non iterandis dicitur Doct. character est, quaedam passibilis qualitas animam illuminans ad videndum facilius quid sit credendum, & quid operandum, & melius fecit dum Hostiensis, & Inn. Character est quaedam qualitas disponens, & habilitans animam ad suscipiendam maiorem gratiam, quae qualitas a quibusdam dicitur sanctitas, quia preparat animam ad sanctificationem, alii dicunt, quod character est mentis custodia eo quod inseparabiliter custodit mentem, per quam ipsa anima custoditur: de hoc per. Inno. c. & Host. in rubrica de baptismis, & vide Panor. in rubrica de sacramentis non iterandis. Et quid sit character vi. B. Tho. in 4. dist. 4. q. 1. ar. 1. Et in tertia parte summae, q. 63. ar. 2. & 4. & vide glo. in Clementi, plerique, de electio. & vide bonum text. in c. quod quidam. 1. q. 1. qui dicit quod est signum impressum a mente.

Et quis imprimat talem characterem in anima, Inno. tenet quod solus Deus, & beatus Tho. in 3. par. summae, q. 63. ar. 3. & in 4. dist. 4. q. 1. ar. 4. dicit, quod character imprimitur a tota Trinitate, & in quolibet ordine, ut dixi supra, imprimitur character, ut notabis Arch. in c. 1. 2. 1. di. & in quibus sacramen-

vis imprimatur character diximus, sed vide S. Thom. in d. q. 63. & q. 24. & adde q. characterem imprimunt etiam mali ministri, ut in c. quomodo, de consecra. dist. 4. quod est verum, si tamen seruetur forma ecclesie, & adde q. character confirmationis, & baptismi non sunt idem, vt per B. Tho. in 4. dist. 7. q. 2. ar. 1. & tenementi, q. characterem semel recepto non potest quis renuntiare. c. quæris. c. paruuli, de consecra. dist. 4. & notatur in c. maiores, de baptismo, & vide glo. in Cle. 1. de elect. & vide B. Tho. in d. q. 63. art. 5. & ibi dicit q. character est indelebile.

Sed nunquid leuitis in veteri lege conferebatur character, non idem quod hodie, vide glo. & Doc. in cap. in veteri lege. 77. dist. 8. Sed S. Tho. dicit quod character imprimitur solum in sacramentis nouæ legis.

Item notabis, quod baptismus est ianua aliorum sacramentorum, vt in c. fi. de presbytero non baptizato, ideo si non baptizatus ordinatur characterem non recipit, itaque defectus sacramenti baptismi impedit impressionem characteris aliorum sacramentorum, quid si dubitatur, vtrum fuerit baptizatus, poterit seruari, quod habetur in c. 2. de baptismo, secundum Host. & Panor. ibi. & in ca. 1. de presbytero non baptizato, & qui ordinatur ab eo qui putabatur episcopus cum non esset, nullum ordinem recipit, valent tamen sic gesta quo ad meritum propter fidem, de hoc vide Panor. in c. fi. de presbytero non baptizato, & si dicatur communis error seu opinio facit valere gesta, ista procedunt in pendentiis à iurisdictione, non enim in dependentibus ab ordine, seu in istis sacramentalibus, & sic per glo. & Doc. in d. c. 2. de presbytero non baptizato limitates. tex. in l. barbarius. ff. de officio pretoris & ad notata in c. ad probandum, de re iudic. & c. nihil de electione, vbi probat quod communis error facit ius, & vide Panor. & additionem in d. cap. fina. de clerico non bapt. & ibi dicit Panor. q. baptismus fluminis quo quotidie vtimur prodest adultis & paruulis, & baptismus fluminis, i. Spiritus sancti prodest adultis tantum, qui in charitate & fide Christiana defecerunt: baptismus sanguinis est quando, quis occiditur pro fide Christiana, & ista fides prodest tam adultis quam paruulis ex quo non contempserunt baptismum fluminis, exemplum in sanctis in nocentibus, latro verò in cruce fuit baptizatus baptismum fluminis propter fidem quam habuit in Christo, ita Panor. vbi supra. itaque baptismus fluminis vel sanguinis sufficit ad salvandum hominem, vbi deest baptismus aquæ, non ex voluntate sed ex necessitate, & vide S. Tho. in 4. dist. 4. q. 3. art. 3. item vide in 4. dist. 2. q. 1. art. 2. & character est signum communionis diuinorum, & sacra ordinationis fidelium, datum à diuina beatitudine, S. Tho. in 4. dist. 4. q. 1. art. 2. & character est participatio sacerdotij Christi, S. Tho. in 3. q. sed & character est subiectiuè in anima sicut instrumentalis virtus, S. Thom. in 3. q. 50. & character est subiectiuè in potentia animæ & non immediatè in essentia animæ. S. Tho. in tertia p. q. 63. & ibi etiam dicit, character est principaliter in potentia intellectiua, & secundariò in affectiua, & plures characteres possunt simul esse in eadem anima non autem plures in eodem corpore simul, ita S. Tho. in 4. di. 7. q. 2. art. 1. & character semper manet etiam in damnatis, quia est indelebilis S. Tho. in 3. q. 50. & character in patria pertinet ad alios actus quam in via, scilicet communionem beatorum, & ad participationem æquum celestis Hierarchie, S. Tho. in 4. dist. 4. q. 1. sed Christum nullum habuit characterem, S. Tho. in 3. q. 63. & ibi dicit etiam Christus est character patris, & traditio characteris primò à Dionysio nobis aduenit, S. Tho. in 4. di. 4. q. 1.

Sed non habens characterem baptismi nullum alium recipere potest, vt dixi, quia ille præsupponit de necessitate ab omni alio, & character baptismi, est alius à character confirmationis, & ordinis, quia sunt ad distintos actus, & character baptismi, est potentia passiva, & character confirmationis & ordinis est potentia actiua, sed character ordinis præsupponit characterem confirmationis de congruitate, non autem de necessitate, & carens character ordinis inferioris potest recipere characterem ordinis superioris, characterem conformamur trinitati, in sapientia per baptismum, in potentia per ordinem, in bonitate per confirmationem, & character ascribitur Christo, quasi patri in baptismo, quasi summo sacerdoti, in ordine: & quasi militis regi in confirmatione, & character est à tota Trinitate sed appropriatur filio, & character sacramentalis est propriè character Christi, tanquam ducis, quo configurantur fideles sacerdotio Christi, q. character imprimitur solum in sacramentis nouæ legis. Et solum in tribus sacramentis imprimitur, vt dixi, in baptismo in confirmatione, & ordine.

Sed notabis quod character confirmationis non imprimitur in datione alicuius rei, sed in sua impositione manus, & vnctione vt dixi, & character imprimitur in quolibet ordine vt dixi: Et character est causa gratiæ sacramentalis & cum character infunditur gratia, & per characterem deputantur fideles ad actus conuenientes præsentis ecclesie, per prædestinationem verò ad præmium vitæ æternæ.

Et notabis secundum S. Tho. quod omnes characteres sacramentales figurati sunt in lege veteri per distinctionem Israelitarum, Leuitarum, & timidorum, ita S. Tho. vt dixi, in 4. dist. 7. q. 2. art. 1. & character sacerdotij vt dixi imprimitur in porrectiōne calicis & patenæ cum debita forma, Sancti, Tho. in 4. dist. 2. q. 2. Et videbis Card. S. Sixti in cap. presbyter. 23. dist. 8. & ibi dicit etiam iuxta Sancti, Thom. quod dominus discipulis dedit potestatem sacerdotalem quantum ad principale actum, & ante passionem in cena quando dixit, Accipite & manducate, & subiungit, hoc facite in meâ commemoratiōnem, sed post resurrectionem dedit eis potestatem sacerdotalem quantum ad actum secundariū qui est ligare

& absolueret, sed vnctio non est de substantia ordinis sacerdotalis, ita Card. in c. presbyter. 23. dist. de mente S. Tho. & vide in c. præterea 23. dist. & in quo actu imprimatur character subdiacono dixi supra, sed vide etiam Doct. in c. subdiaconus, 23. dist. & ibi Card. S. Sixti in c. Acolytus. 23. dist. & character exorcistæ in quo actu imprimatur, dixi supra & vide Card. in cap. exorcista. 23. dist. & quando character imprimatur lectori dixi supra, & vide Card. in c. lector. 23. dist. & vbi dicit, in omnibus ordinibus imprimitur character, & palmistatus non est ordo, sed officium ordini annexum, vide Card. in c. palmistatus. 23. dist.

Et de characteribus videbis fundatissimum Aegidium Ro. in 1. Tomo, in libello de characteribus, vt ipse tractat de clerico ad ordinem subdiaconatus ordinato sine minoribus ordinibus, & in trac. suo de renunciatione Papæ. c. 10. & 11. dicit, in ordine episcopali non imprimitur character, tamen imprimitur perfectio characteris, dicit et, quilibet ordo tam sacer quam non sacer habet suum proprium characterem sed ordo episcopalis non potest conferri sine sacerdotio, consequens est quod ordo episcopalis non habet per se distinctum characterem ab ordine sacerdotali: dicit et Episcopus nihil aliud est q. sacerdos perfectus, ideo in ordine episcopali, & cum quis efficitur episcopus non imprimitur ei alius character à suo characterē sacerdotali, sed ille character perficitur: hæc ille. Et Magister sentent. in 4. di. 24. volens definire ordinem quantum ad ipsum characterem ait, q. ordo est signaculum quoddam quo spiritualis potestas traditur ordinato, & ideo ibidem ait, q. character spiritualis est promotio potestatis, sed in baptismo confertur character, vt dixi, qui est potentia receptiua, per quam sumus apti ad recipiendum alios characteres, ideo si illo characterē & illa potentia careamus characteres ordinis non poterimus recipere. Ideo ex supradictis tene quicquid alij de materia dixerint, q. quilibet episcopus siue catholicus, siue hæreticus in ecclesia siue extra conferat ordinem, dum tñ conferat secundum formam ecclesie recipit ordinatus characterē & ordinem, & ita loquitur tex. in c. qui perfectionem, in 1. part. 1. q. 1. itaq. principij illius tex. loquitur de his qui in forma ecclesie receperunt ordinem. Sed intellige de his qui ignoranter ab episcopo hæreticis ordinem receperunt, qui ordinationes quæ ab hæresarchis nominati excoicatis factæ sunt irritas esse iudicamus, intellige quod ad executionem, vt est tex. in c. ordinationes, cum sim. 9. q. 1. nisi probare voluerint se cum ordinaretur eos neficisse damnatos. Sed qui allegat ignorantiam ipsam probabit, ca. si qui à simoniacis, 1. q. 1. c. in notuit de elect. c. proposuisti. 82. dist. sed de illis qui extra formam ecclesie ab episcopo hæreticis ordinem receperunt, de talibus loquitur secunda pars. tex. in d. c. qui perfectionem, & etiam loquuntur alia iura, sed illi nihil recipiunt, nec tales episcopi aliquid conferunt, vt in d. c. qui perfectionem & in c. Daybertum. 1. q. 7. & in c. q. quidam. 1. q. 1. itaque hæretici & præcisus ab ecclesia seruantes formam & intentionem ecclesie, licet conferant veros ordines siue primum effectum sacramenti, non tamen vltimum, scilicet gratiam, nec ordinis executionem, his qui scienter ab eis ordines suscipiunt, quia propter hæresim in quam lapsi sunt perdidit gratiam Dei, & executionem ordinis, quæ dicitur plenitudo & perfectio vt in d. c. qui perfectionem, & ibi vide Card. S. Sixti, post Archid. & vide et Doc. in d. c. ordinationes, & de cōficiendo corpore Christi, vide glo. & Doc. in d. c. qui perfectionem, & vide in c. dominus 1. q. 1. & vide tex. in c. non in vobis, de consec. dist. 4. vbi quærent doc. an recipientes sacramenta ab hæreticis siue schismaticis peccent mortaliter, & concludunt, quod sic, sed ille tex. loquitur de his qui scienter, & extra casum necessitatis sacramentum baptismi recipiunt ab hæreticis, & præcisus, alias secus, dum tamen in forma ecclesie detur, seruantes eandem materiam & formam, & nota q. ius dandi baptismum ex duobus est, videlicet, ex ordine sacerdotali, & ex iurisdictione: ita S. Thom. in 4. & dixi in sermone episcopali supra, scribendo de baptismo.

Et si episcopus ordinat in diocesi aliena quid dicendum, vide tex. & Doc. in c. episcopus in diocesi aliena. 7. q. 1. & in c. nullum episcopus & c. episcopus. 9. q. 2. & in c. non inuitati & c. si ea. q. & causa.

Hic surgit questio vtrum ordinatus ab alieno episcopo sine licentia proprii episcopi, sit suspensus ipso iure. Ad hoc dicendum q. narrat Archid. opinio est quorundam q. non est suspensus sed suspensus, quæ opinionem confirmant ex multis, lex c. quod translationem, extra de tempore ordi. & c. significasti, de offi. archid. in fi. & c. 1. de eo. qui renun. episcopo. §. 1. ad fi. vnde si celebrat non est irregularis potest tamen suspendi seu interdici ei ne celebret, vt in d. c. quod translationem, & si postea celebrauerit irregularis efficitur, nec poterit cum eo circa sedem apostolicam dispensari. Hanc autem opinionem videtur approbare stilus curiæ Rom. vt dicit idē Archid. Nam quando scribitur pro talibus dicitur sic, Mandamus quatenus ipso ad tps suspensio, super hoc autoritate nostra dispenses, &c. Et nota q. dicit, super hoc, & non dicit, super irregularitate dispenses Dispensatur. n. vt non deponatur, quod deberet fieri secundum iura.

Et ita etiam sentit Hofe, prout hoc totum not. in spe. in tit. de offi. deleg §. iuxta propositionem ordinem, ver. sed nunquid, & hæc sententia est approbatur, per Gul. duran. extra de temp. ord. c. eos, quia li. 6. Idem recitat Ioan. And. in d. c. quod translationem. Et vide q. no. in d. c. eos qui in glo. f. ordinatio ibi dicit glo. q. suspensus est talis ipso iure, sed non illa suspensio qui irregularitatem inducat, sed suspendendus est illa, vt in decretali quod translationem, secundum Host. Gul. & idem Io. Mo. credit, q. velit q. suspensus ipso iure illa suspensio, quia est suspensus peccator occultus vnde ipse Io. An. post Host. in c. translationem, dicit quod ordinatio talis est irrita, vt in c. 1. & cap. nullus 9. quæst. 3. & ibi in c. nullum episcopus, dicitur, vacua quidem & inania erunt omnia quæ gesserit, & in c. in diocesi aliena. 7. q. 1. dicitur episcopus

in diceceſi ad alienos clericos ordinandos, vel conſecranda altaria irruere non debet, q̄ ſi fecerit, amotis his quos ordinavit, altaris tantum conſecratione manente, & licet non habet excommunicationem quo ad ſe ſicut dicitur de peccatore occulto: extra de cohab. cleri. & mulierum. c. ſi. vel quia ei interdici poteſt à prælato quo ad omnes, & ſi antequam ſic interdici celebret non eſt irregularis: licet graviter peccet extra de cle. ex. miniſ. c. ſi. ita in iſta materia concludunt Doctores prædicti, & character imprimitur in ordinato, à non ſuo epifcopo, vt ex dictis in præſenti c. notatur.

Et de characterem militis, vide tex. & glo. in c. quod quidam, in §. ſi forte. l. q. r. vbi dicit glo. milites habebant ſtigmata vel alia ſigna de aliquo colore, de quibus dictum eſt, in l. ſancimus. C. de iure delib. mi lites noſtros arma ſcire volumus non leges.

Et ſi quis ordinatur non congruo tempore characterem recipit non executionem ordinis, & deponē dus eſt. Panor. in 2. de tempo. ordina.

Et inter ſacramenta, tria ſunt vt diximus, baptiſmus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, i. ſpirituale quoddam ſignum, à cæteris diſtinctum imprimunt in anima indelebile, & non reitratûr. Reliqua vero quatuor ſacramenta characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

De fraude, & dolo. De lata culpa. De leui, & leuiſſima. De caſu fortuito. De actione depoſiti. De creditore bancario. De cõbys. De pecunia depoſita in ſacco. De caſu inopinato. De incendio. De caſu improviſo. De ſardello ſigillato. De precario. De commodato. De conſtituto. De mandato. De procuratore. De curia mercatorum. De proteſtatione. De actione locati. De actione tutelæ. De inventario. De tutore. De collegijs licitiſ. De coniuncta perſona. De marito. De procuratore ſiſci. De curatore. De iuramento in litem. De tutelis. De tutore illuſtrium perſonarum. De pecunia pupillari. De pupillo. De decreto iudicis. De ſuſpectis tutoribus, & aliorum officialium, & vbi pupillus educari debeat. De rebus comparatis pecunia minoris. De iuramento affectionis. De heredibus tutorum, vel curatorum. De ceſſione. De excuſationibus tutorum. De curatore ſurioſi. Et dicimus an præſcriptio currat minori demum factio maiore. De magiſtratus conueniendis. De actione negotiorum geſtorum. De pignoribus, & hypothetiſ. De ſocietate. De communi diuidendo. De locato, & Condiſto, & dicimus de contractu emphyteotico. Cap. LXXX.

Antequam ad vteriora procedamus, dico q̄ fraus, & dolus idē ſunt, vel quod fraus ineſt dolo ſicut ſpecies ſuo generi, vt ſi de pactis. l. iuris gentium. §. ſed ſi fraudandi. & ff. de his qui not. in fa. l. 1. & quia eſt pulchra materia, præmittendum eſt pro intellectu materiæ quid ſit dolus, & quid ſit culpa, & quotuplex ſit, & vtrum aliquo caſu culpa ſit dolus; definitio autem doli talis eſt: dolus eſt machinatio quædam inſidioſa & fraudulentata, vt in glo. inſit, qui. modis re contrahi, oblig. & allegat. l. 1. in §. dolum. ff. de dolo. & intelligitur de dolo malo, cum etiam poſſit eſſe bonus dolus, vt ibi not. & exemplificatur per Doctores.

Sciendum eſt etiam quod duplex eſt dolus: quidam eſt verus ſive manifeſtus, quia ex manifeſtis indi cijs probatur: quia aliter probari non poteſt, cum ſolus Deus ſit animi ſcrutator, vt l. dolo. ff. de dolo. & ibi notatur. & hoc in ijs quæ ſunt de genere prohibitorum, vt l. ſi non conuitij. C. de iniurijs, & faciunt notat. in l. interpoſitas. C. de tranſact. ſunt enim quædam verba in iſtis prohibitis, quæ de ſui natura important dolum, vt falſitas, furtum, & ſimilia, facit l. nec exemplum. C. de falſis. Alius eſt dolus præſumptus, qui ex probationibus non manifeſtis probatur; quæ quia de neceſſitate dolum non arguunt, præſumptum dolum inducunt. l. dolum. & l. ſi procuratorem. §. ſi dolo. ff. mandati. circa autem prædicta attendatis, quia ex qualitate perſonarum, & rerum iudex præſumet dolum; qui non poteſt niſi ex coniecturis probari. l. dolum. C. de dolo. c. 2. de renuntia. in 6. Panor. in c. ſi. de depoſito. & Salic. in l. ſi nulla. C. de pignor. actio. ponit differentiam inter dolum & culpam; & horum quodlibet quotuplex. & ibi dicit culpam ſex gradus ſive ſpecies, & culpa, prout eſt genus, duas habet ſpecies, quarum vna tranſit in proprium nomen, & vocatur dolum. Alia eſt autē in nomine generis ſui, & vocatur culpa ad inſtar eius, quod de adoptione dicitur. l. 1. ff. de adop. & dolum diuiditur in duas ſpecies, quia alius eſt verus, alius eſt præſumptus: vt ſupra eſt dictum: culpa autē diuiditur in duas ſpecies: quia alia proxima dolo, & iſta vocatur lata: alia non proxima dolo, quia nõ lata, & iſta diuiditur in tres ſpecies: quia alia leuis, alia leuior, & alia leuiſſima: quæ ſunt iſte, infra dicam. ſed hic eſt notandū q̄ licet dixerim aliquam eſſe culpam leuiorē, & bene: quia inter ſuperlatiuū, & poſitiuum neceſſario datur comparatiuū: tñ de iſta media culpa, quam leuiorē appellauit, Legumlatores non curarunt de ea ſpecialiter diſponere: ſed dumtaxat diſpoſuerunt, vt quis teneatur de leuiſſima, & ſic de omni culpa, vt non teneatur de leui tantum, ſed de leuiori, & de leuiſſima. Caſum autem quo quis teneatur de leui, & leuiori, & non de leuiſſima, non reperio: & ideo Doctores in eorum doctrina dicunt, quod triplex eſt culpa, ſcilicet lata, leuis, & leuiſſima, vt l. ſi vt certo. §. nunc videndum. ff. commod. & de negotijs geſtis. l. tutori. vbi habes tex. de lata, & leui, & ff. ad l. Aquil. l. in lege Aquilia, vbi de leuiſſima, & culpa ſumpta in ſuo genere generaliffimo, quid ſit, dico q̄ culpa eſt imprudenter vel facere ex propoſito, vel ſine, id quod omittere, vel facere ex propoſito, non debuit; vel culpa eſt quædam deuiatio ab eo quod quis

ex

ex recto diſcrimine rationis facere debet ex propoſito procedens vel ſine.

1. Sed quarto quid eſt dolus dicitur ſupra diximus, ſed illa diſſinitio prout dolus diſtinguitur à culpa, & illam non includit, ideo dicit ſecundū Salic. in d. l. ſi nulla, dolus eſt culpa ex calliditate, fallacia, vel machinatione procedens ad circumueniendum: de capiendum quod alterum adhibita ex varijs inditijs, vel claris præſumptionibus cogita. In hac deſcriptione comprehenditur verus & etiam præſumptus dolus.

2. Et latiffima culpa eſt culpa procedens ex calliditate, fallacia, vel machinatione ad circumueniendum, de capiendum quod alterum adhibita ex præſumptionibus legitimis cogita, qua dolum præſumptum appellamus. Et lata culpa eſt ſecundū Bar. in l. quod Nerua. ff. de poſiti, deuiatio in circumſpecta ab ea diligentia quam communiter habent omnes qui ſunt eiufdem conditionis, & profeſſionis. l. latē. ff. de verb. ſign. & quid ſit leuiſſima culpa vide Socinum in conſi. 149. incip. in caſu Ambr. & Bar. in d. l. quod Nerua, & Salic. in d. l. ſi nulla dicitur, leuiſſima culpa eſt deuiatio in circumſpecta ab ea diligentia, quam adhiberēt diligentiores, & diligentiffimi eiufdem conditionis & profeſſionis.

3. Quarto, an lata culpa equiparetur dolo glo. in laſtionibus. ff. de in litem iuran. dicit, q̄ ſic regulariter, vt ff. ſi mens. ſal. mod. d. l. 1. §. hæc actio. & ff. ad Trebel. l. mulier. §. ſi hæres. & l. quod Nerua, & ibi Barto. ff. de po. ſal. in tribus caſibus ibi in eadem l. Bar. ibi addit tres alios caſus ſed de iſta q̄. vltra Barto. vide his; ſi in l. 1. c. de poſiti, quid ſit leuis culpa. Barto. in d. l. quod Nerua, dicit q̄ leuis culpa in rebus alienis eſt deuiatio in circumſpecta ab ea diligentia quam adhiberent homines diligentes eiufdem profeſſionis & conditionis. & leuis culpa in rebus communibus eſt deuiatio in circumſpecta ab ea diligentia quam ipſe deuians tunc temporis in rebus proprijs adhiberet. hoc probatur in hæredes. §. non tantum. ſupra fam. hereditunde. Nunc videamus differentiam, & rationē diuerſitatis, quæ eſt q̄ aliud in re aliena, aliud in re cõi. Reſpondet Barto. q̄ mea, & aliena, ſunt extrema, communis eſt medium: modo iſta eſt quod in re mea tractatur de culpa quæ eſt impunita: c. mandati. l. in re mandata. ſed in aliena culpa punitur, nec ſufficit q̄ quis faciat id quod facit de ſuis. ſi in ſuis eſt negligens non in alienis debet eſſe diligens, vt ff. ſol. matrim. l. ſi conſtante. §. ſi marito, in re verò cõmuni, quæ tenet medium inter meum, & alienum eligitur quædam media via: ne culpa, totaliter ſit impunita: ſed ſufficit eam diligentiam adhibere, quam in ſuis adhibet. ibi vide Barto. ſed Salic. in d. l. ſi nulla dicit, Viſis diſſinitioibus antiquorum, & Bar. alias deſcriptiones clariſſes pono, quarum aliquæ fuerunt: Iacobi Butri. vt in quibusdā eius recollēctis habetur, in principio l. in rebus. ff. de ommoda & alij ea leuioribus; & quia culpa alia eſt in omittendo, alia in committendo, ideo quamlibet in ſuo modo deſcribam, & incipio à lata culpa. Lata culpa in omittendo eſt, imprudenter & ſine propoſito omittere quod omnes homines eiufdem conditionis feciſſent, hæc deſcriptio probatur in d. l. quod Nerua. lata verò culpa in committendo cognoscitur per opoſitum eiufdem, quando eſt in omittendo, ideo ſic deſcribo, Lata culpa in committendo eſt, imprudenter & ſine propoſito facere id quod communiter cæteri non feciſſent, qui eiufdem conditionis fuiſſent, leuis verò culpa in omittendo eſt imprudenter ſine propoſito omittere quod quilibet diligēs faceret. hoc probatur. ff. de pignora. actio. l. ſi cum venderet. §. ſi. & l. ſequenti. & l. ſi putator. ff. ad l. Aquil. & per oppoſitum leuis culpa in committendo eſt imprudenter & ſine propoſito facere quod diligentes non omiſiſſent, cætera videbis ibi per Salic. leuior verò culpa eſt omittere imprudenter & ſine propoſito quod quilibet diligentior feciſſet, vel faceret q̄ quilibet diligentior omiſiſſet, hæc diſſert à præcedenti in eo ſolo q̄ præcedens loquitur de diligente impunita; hic de diligentiori in comparatio. Sic & de ea incomparatio quærimus, licet vt ſupra diximus nulla lex de illa leuiori ſpecificè diſpoſuit: ſed tantum de leui & leuiſſima, quæ leuiſſima culpa eſt imprudenter, & ſine propoſito omittere quod quilibet diligentiffimus eſſet facturus: vel facere qd nullus diligentiffimus eſſet facturus: licet diligens, & diligentior idem omiſiſſet vel feciſſet. hoc probatur. ff. commo. l. in rebus in principio. & ff. locati, ſi merces. §. pe. & pondera bene iſta verba. ſed Salic. in d. l. ſi nulla. in §. colum. quia debent ſic intelligi. leges ille, & ex iſtis diſcriptionibus multum veritas eluceſcit, & culpa latior eſt machinatio ad decipiendum fallendum quod alterum, adhibita præſumptiue, itud probatur ſecundum Barto. ff. de dolo. l. 1. ponitur in diſſinitioe præſumptiue, ad differentiam doli: manifeſti poſſes dicere iſtud eſt falſum; nam cum conſiſtat dolus ex animo non poteſt probari, ſed ex indicijs præſumitur, c. de dolo. l. dolum. omnino ergo dolus eſt præſumptus, & nullus dolus eſt manifeſtus. Reſpondet Barto. in d. l. quod Nerua. quædam ſunt iudicia manifeſta; & illa probata inducunt dolum manifeſtum: vt dicta l. dolum. quædam ſunt iudicia, ſeu præſumptiones non ita manifeſte: nec omnino dolum excludunt; & iſta de neceſſitate non inducunt dolum, ſed præſumptiue, vt ff. mandati. l. ſi procuratorem. §. dolo & l. dolum cum ſimilib. & diſſerunt, verus dolus, & dolum præſumptus, in eſſectu, & differentia eſt etiam inter culpam latiore, quia minor à vero dolo nõ excuſatur, à dolo præſumpto ſic, vt ff. de edendo. l. vbi, & nota ff. de operis noui nuncia. l. 1. §. aduerſus. Item à vero dolo. nulla eſt excuſatio: à dolo præſumpto ſic, vt ſi ſit alia præſumptio quæ illam tollat, Barto. in d. l. quod Nerua, quarit, vtrum culpa leuiſſima in aliquo caſu equiparetur leui ſeu late? Reſpondeo quod ſic: quia culpa leuis eſt leuiſſima in faciendo, & equiparatur late culpa in non faciendo: ita Doctores poſt glo. in l. ſi conſtante. §. ſi maritus ff. ſoluto matrim. & allegant. l. in lege aliquam, de quo per Bar. in d. l. quod Nerua. in §. col. & pro commodiori doctrina ſubiungo exempla lata culpe in omittendo:

puta non colere, vel feminare agrum temporibus oportunitis, & congruis, vt ff. locati. l. si merces. §. conductor. Item à custodia pecudū & caprarum recedere, vt ff. loc. l. si quis fundum. §. Imperator. Item onera mulam, vel equum nimio onere. arg. ff. loc. l. qui insulam. §. qui mulas, vel malum medicum; vel nullū adhibere, vt ff. de dil. edic. l. q. si nolit. §. mancipium, & noratur. ff. solu. mat. l. si ab hostib. §. si vir vxore, vel si quis fuerit ingressus mare tempore tempestatis, vel sine gubernatore nauis, vt l. item quæritur. §. si magister. ff. loca. similiter lata culpa est errare enormiter in arte consueta, vt in d. l. item quæritur. §. si gemma. alia exempla potes addere solcite inuestigando, sed hæc pro nunc sufficiant, & aduerte q. est leuis culpa ignorare qualitatem rei suæ, vt l. sed addes. §. i. ff. loca. item negligentes operarios adhibere, vt l. si merces. §. pen. ff. loca. his sic præmissis, veniamus ad materiam quia utilissima est, & videamus qualiter istæ culpæ veniant in contractibus. & primo dico q. depositum, & precarium recipiunt tantum dolum: & etiam latam culpam secundum glo. quæ dolo comparatur, pro maiore declaratione dici potest secundum Doc. q. depositum fit regulariter gratia deponentis tantum, & depositarius tenetur de dolo, & lata culpa, vt in l. i. C. de pos. sed in actione depositi venit dolum. & in depositario lata culpa habetur pro dolo, quia si curā non prestat in deposito quam adhibet in rebus suis propriis: fraude non caret, ab esse. n. præsumitur bona fides. cum res suas habeat: saluas: & res depositæ non apparent, vt in c. si de de pos. & in l. q. nerua. ff. de pos. vbi dicitur, latior culpa dicitur dolum præsumptus; qui colligitur ex eo quod de positarius non adhibuit eam diligentiam in re deposita, quam adhibuit in sua, & l. magna negligentia, de verbo. sign. exemplum ponit si res suas ponebat in arca bene firmata: res autem depositas relinquebat in domo super bancha: leuisima ergo culpa non venit in actionem: idem & multo minus casus fortuitus: nisi aliter conuenierit inter contrahentes. Contra huc. n. accipiunt legem ex conuentione, vt in l. con tractus de re iudic. quod. n. in pactum deuenit debet seruari vt leximo est, nisi improbatum sit à iure: vel si in deponendo conueniat ne præstetur dolum, vt ff. de pos. l. i. §. si conuenit: sed nec leuis venit culpa, nisi aliter conuenierit, vel nisi depositarius se obculit deposito, vt ff. de pos. l. i. §. si sepe, vel nisi sui tantū gratia apud eum sit depositum, vt ff. cer. pe. l. si quis nec forte, & tunc veniet leuis culpa: si autem depositarius recipiat mercedem in quantitate pro custodia tenetur quidē de leui culpa: sed non per actionem istam, imò per actionem conducti: quia videor operas eius conduxisse: si autem accipiat non quantitatē sed speciem pro custodia: vel exhibentur ei opere pro custodia, alias veniet leuis culpa per actionem præ scriptis verbis ex contractu innominato: vt si deposui apud te seruum, & volui ut tibi operaretur & opere compensarentur cum custodia: vt in ff. manda. §. vlti. & ff. de pos. l. i. §. si quis seruum, & ibi etiam dicitur: qui dat pecuniam dicitur conductor; & qui recipit dicitur locator, potest etiam dici casum fortuitum venire in actionem istam pp morem præcedentem, quia satis est quod res perit non perire penes actore, vt ff. de lega. 1. l. cum res. §. vi. & ff. de pos. l. i. §. si rem. & C. in qui casibus. resti. in integ. non est necessaria. per Azonem: in versu. mora, si autem redemisset & postea in eodem statu habuisset, videtur purgatum vitium, & res in domini potestatem reuerfa, vt l. sequitur. ff. de vici cap. §. idem labeo ait, & si depositarij præcedens dolum non interueniat in vendendo: sed in vtendo, venit in actionem istam dolum & lata culpa, non leuis vel casus fortuitus, vt ff. de condi. furti. l. qui furtum quid si putabat dominum concessurum? respondeo non tenetur furti, etiam in eo casu vbi videtur prohibuisse, vt si deposuit signatam pecuniam: sed in expressa prohibitione aliud esset, vt ff. de pos. l. i. §. si res. dupli autē non nascitur actio: nisi depositarius inficiat depositum, vt in ff. de actio. §. in duplum agimus. in his casibus actio depositi datur hæredibus. in hærede autem de dolo hæredum datur in duplum, de dolo autē defuncti tenentur hæredes in simplum pro hæreditaria portione, intra annum tamen; depositarius autē tenetur perpetuo, vt ff. de pos. l. i. §. i. & l. quod tumultus. plane vbi agit depositum actione ad aurum, vel argentum, depositum, & pondus & species est nominanda, vt ff. de pos. l. i. §. si quis argentum. & est hæc actio bonæ fidei. ideo vel ex mora, vel ex pacto incontinenti appositio, vel ex eo quod depositarius conuertit rem in utilitatem suam admittit vfuras, vt ff. de pos. l. i. §. hanc autem actionem, & l. Lucius, & l. publica. §. Lucius, famosa est, aded q. hæres depositarij suo nomine videtur conueniri: & ideo infamatur: vt ff. de his qui notant. infam. l. furti. §. illud. item civilis est non prætorialis, nisi in quatuor casibus prædictis, qui notari possunt, in ff. de actio. §. omnes, & ff. de pos. l. i. §. 2. item hæc actio est privilegiata inter creditores chirographarios. i. qui non habent hypothecas, & si plures depositores agant, omnes concurrunt, & omnes admittuntur. datur tamen eis privilegium, ita demum si vfuras non accepert pecuniæ depositæ, tunc enim videntur misse in creditum, aliud enim est credere, aliud deponere, item competit illud privilegium deponenti; itaque creditores banchi oēs pro rata concurrunt Bal. in l. superuacua. C. de pos. nisi qui percipiebat vfuras à banchos: sed si pecunia est deposita & consignata in sacco sigillato præferretur, vt dominus, vt ff. de priui. cred. l. ventri. §. in bonis. sed si erat depositum ad numerum: dominum transferretur in depositarium; vt ff. de pos. l. die sponsaliorum. §. i. de omnibus his, vide Bal. in d. l. superuacua. C. de pos. ad finem, & vide Bald. in l. pro debito. c. de bo. auctori. iudi. possi. & vide Barto. in l. singularia. ff. si cert. pet. & ibi in materia camporum multa vitia dicit Iaso. & in materia delegationis, & vide etiam Iaso.

Iaso. in Repe. l. admo. nendi. ff. de iur. iur. & sal. in d. l. pro debito. limitat, & declarat Bar. & Ias. & dicit quid si perdidit literas cambij, ibi videbis an cambij essent fictici, & in fraudem, vt notatur per Io. de Ana. in nauiganti, de vlu. col. 2. 4. sed aduerte, quod si pecunia deposita in sacco non extat: habet deponens privilegium, vt præferatur non priuilegiatis Item vt concurrat cum priuilegiatis, & præponatur quibuldā priuilegiatis, vt ff. de mulier. dorem suam repetenti, & agenti funeraria, & de hoc videbis Azo. in tit. de pos. C. in 5. col. ad finem, vbi ipse etiam dicit, quod statim facta depositione nascitur actio depositi. est autem depositum, quod custo diendum alicui datum est. i. traditum est, & contrahitur rei obligatio in de pos. vt in ff. qui. mo. re. contra. obliga. §. pe. & rei depositæ, sicut & commodatæ possessionem retinemus. sed aduerte, quod non admittitur compensatio in deposito, vt per Pan. in c. si. de de pos. & depositarius, vel commodatarius afferentes res depositas, & commodatas amississe, an & quo casu habent probatio quomodo perdidissent. vi. Cynum in l. si creditor. c. de pignora. actio. & plenius per Bar. in l. si quis ex argentarijs. §. an vero nec hæredi. & vide Pano. in c. si de pos. quid si probetur amissio rei, sed ex aduerso allegatur dolum, vel culpa, cui incumbit onus probandi, conclusio est Bar. q. quidam fuit casus qui de facti non accidit sine culpa, vt in eadem in domo propria, vel furtu; in istis est necesse probare casum fortuitum, quia prima fronte præsumitur contra allegantem, quidam sunt casus, qui vltimum accidit sine culpa, vt vis hostium, in istis præsumitur culpa abesse, ideo alleganti incumbit onus probandi. ita Barto. de mente Barto. in d. c. fin. & nota q. casus fortuitus potest diffiniri sic, est inopinata rei euentus, qui præiudici non potest, vbi ergo diligentissimus prouidisset non est casus fortuitus, vt in cap. Ioannes de homicidio. pone exemplum secundum Panor. domus minabatur ruinam, demum corrui, & interfecit equum tibi commodatum, certe non potest dici casus fortuitus, quia diligentissimus reparasset domum, vel ibi non habitasset, si autem domus non minabatur ruinam, sed impetu tempestatis corrui, non est tibi imputandum, & ista faciunt ad questionem, dicit ibi Panormitan. Nunquid furtum computetur inter casus fortuitos? communis opinio est, quod aut pro violentia fuit sibi res subtracta, & est casus fortuitus: quando non fuit in aliqua culpa: puta, quia non transibat per loca periculosa argumen. non est verisimile. ff. quod metus causa, si autem committitur furtum clandestinè, & tunc si ab ea persona à qua etiam diligentissimus non præcauisset, puta ab vxore, vel filio, & est casus fortuitus. secus autem si ab ea persona à qua diligentissimus præcauisset. puta à famulo, de hoc vide Salyc. in l. cum duobus. §. damna. ff. pro focio, vbi dicit, quod quando furtum non potest culpa imputari computatur inter casus fortuitos, vt si subtraxit famulus, de quo confidere debuit, & idem si diligentiam communem adhibuit, vt ibi per eum, & Angelum de Are. & per Iason. in d. c. §. sed iste. in ff. de actio. & vide Barto. in l. eum qui. ff. commodati. ff. & si ad quod legitur, & notatur in l. quæ fortuitis. C. de pignora. actione. vbi legitur, casus fortuiti, qui non possunt præiudici non veniunt in contractibus bonæ fidei, vel stricti iuris, & ibi dicit Bal. quod casus fortuitus est accidens, quod per custodiam, curam, vel diligentiam mentis humanæ non potest evitari ab eo qui patitur. hæc diffinitio probatur ff. de act. emp. l. si ea res ibi dum dicit custodia, & ff. loca. l. sed de damno. quid. n. tam firmum est, quod vim pati non possit: certe nihil. ff. de dam. infe. l. fluminum. §. sed & quod labeo. & ff. commo. l. in rebus & allegatur à Bal. in d. l. quæ fortuitis. exempla autem de casu fortuito poni possunt, quando contingit factio naturæ in tempestate maris, vel vi fluminis, & maximis & insolitis niuibus, & in feruore solis, non consueto, in aere corrupto generante vermes locustarum, & in morte, quæ contingit senectute, & terræ motu. hoc probatur. ff. de cōtrahenda emptio. l. fistulas §. frumenta. l. ex conducto §. & si vis tempestatis & seq. & l. maritus ff. locati. & cetera vide per Bal. & vi. Ioannem de Ana. in c. Ioannes. de homicidio. in 1. col. vbi dicit, sunt quidam casus inopinati quos prudentissimi hominis præuidere non potest, & ideo tales quis præuidere non tenetur.

Sunt enim casus ita repentini fortuiti, q. nullo modo possunt præiudici, vt ignis fulguris, & ita reputatur de illo qui pullabat campanam, & ad prædicta est bonus tex. in l. contractus in ff. de reg. iu. vbi probatur, quod mors naturalis dicitur casus fortuitus. item potest exemplificari in casu fortuito contingente factio hominis. exemplum in vi latronum, & in vi exercitus, & vi leuisima exercitus, vt per Bald. in d. l. quæ fortuitis. in falsa sententia, & in falso testimonio, & in igne ab alio immisso, & in furto facto ab eo de quo non erat suspicandum, vt superius latronum, & in cursu hostium est casus fortuitus, vt per Salic. in d. l. quæ fortuitis vbi dicit, quæro qualiter isti casus fortuiti dicantur contingere. Respondeo, dupliciter, factio naturæ, & quandoque factio hominis, factio naturæ puta tempestate maris gradinum vltra solitum cadentium, vis ventorum, impetus fluminis. vel influenza praua corporum supercaelestium, vt quotidie videmus in hominibus, & in animalibus, & morbus contingens senectute casus fortuitus videtur appellari. vt l. si vt certo. §. quod vero senectute ff. commoda. & vltra hoc recitat Salic. Omnes alios casus, quosdam, dixit de mente Bal. & ibi late dicit Sal. incendium quando fit casus fortuitus, & quot modis contingat, & an teneatur Dominus ex facto familiaris, & an conductor domus teneatur locatori, de domo combusta. & ibi dicit etiam ad finem, quod sententia iudicis dicitur casus fortuitus, vt dixi & vi. in ff. qui. mo. re. contra. obi. §. item is cui. vbi glo. dicit, quod ibi melius, quam alibi numerantur casus fortuiti, sed Ioan. de Ana. in c. si. de homic. dicit, nota quod casus fortuiti non possunt præiudici, nec etiam mente concipi, vel enumerari, & ideo non valet renunciatio generalis casus fortuiti.

ti, vel periculi quia de facili quis posset decipi sub volucto verborum, de quo in l. sed si quis. §. quæsitum ff. si quis cautio. c. i. cum similit. de commodato. non enim quis potest renuntiare futuræ defensionis. v. in l. 1. C. de pact. omnia ista sunt loan. in d. c. si. & Anton. de Bur. in d. c. i. vbi commodati dicitur casus fortuitus est inopinatus rei euentus, qui etiam ad diligentissimo prævideri non potuisset. ff. de adm. re. ad cini. pertinen. l. i. §. si. & ibi dicit, quod latrocinium, quod vi hostium sit non dubium quin ascribatur casui. in furto dicitur q. regulariter ascribitur culpæ, sed fallit vbi furtum fuisset factum à communi persona vel tali de quo diligentissimus non fuisset suspectus, vel suspicatus, quia tunc cadit in casum fortuitum, & de hoc dixi supra. & in l. in re. de act. in l. §. sed iste. col. 9. dicit ad hoc, quid sit casus fortuitus: allego diffinitio nē naturaliter traditam per iuriconsultum in l. 2. §. si eo tempore. ff. de adm. re. ad cimpert. vbi dicitur: fortuitus casus nullum consilium humanum prævidere potest & vide omnino gl. solemmē in l. 4. §. ex hoc edicto. ff. naq. cau. sta. quæ multum signanter dicit, quod inter leuissimam culpam, & casum fortuitum nihil est medium; quæ gl. intellige sane, prout ibi declarat Bar. sed nota quod Bald. in l. 1. C. de sic. car. ad finem dicit super gl. nota differentiam inter casum fortuitum, & casum improvisum: quia casus fortuitus dicitur, quando non præcedit aliqua causa, cui casus iste imputari possit. sed casus improvisus dicitur ille vbi culpa præcedit, & nota bene hanc differentiam, quam nescio alibi ita bene. ita Bal. & sequitur in l. in d. §. sed iste, & ex hac differentia sequitur iste notabilis effectus. secundum Iason. ibi, quod casus fortuitus non punitur, sed improvisus sic pro modo culpæ, & nota secundum Ioann. de Anan. in d. capi. ff. de homicid. quod casus inopinatus tunc excusat quando non potuit prævideri. si vero potuit non excusat, nisi tempore congruo præuisio fuerit adhibita: debet enim monitio fieri hora congrua quæ potest sine quibus imminet periculum præcauere, sera enim monitio non prodest. l. cum quis fugere nō potest. l. si putator. ff. ad l. A. qui. & notatur in c. si. de empr. & venditio. Iudex ergo circumscriptus habebit arbitrar. ex circūstantijs, & coniecturis in qua culpa tu fuisti, & quando diligens, vel diligentissimus (circūstet) præcauere ista verba pulchra & aurea sunt Domini Panorm. in c. 1. de commodato in 2. col. ad finem, & casus ommissus a. & quando remaneat in dispositione iuris communis, & quando habeatur pro expresso. Bald. in l. 3. C. de inlt. & sublt. Alexan. in l. cum doctem. sola. matr. & in l. commodissime de lib. & posth. ff. & vide Alexan. in cons. 100. 30. 2. p. & ibi dicit quando in substitutionibus casus ommissus, habeatur pro non omisso.

Item notabis q. si depono penes aliquem fardellum sigillatum, & ille exhibet disigillatum, dico quod ibi erat magna quantitas pecuniæ, & quod præsumitur sigillatum ab ipso, ipse hoc negat, queritur quid iuris in hoc articulo arbitrium & æquitas iudicis desideratur, & de hoc vide Bal. in rub. C. de positi. & ibi de stabulario, & ibi dicit de eo qui deposuit apud mercatorē, & si aliquid sibi cōtingerit, reddatur Petro. Diximus de contractu depositi, nunc aliqua de precario dicamus, est autem precarium, q. precibus petenti vtendum conceditur, tandiu quando is qui concesserit patitur, q. genus liberalitatis ex iure gentium descendit, & distat à donatione, eod. q. donans, sic dat, ne recipiat, qui precario concedit, sic dat quæ tunc recepturus, cum sibi libuerit precarium soluere, & est simile commodato, nam & qui commodat rem suam, sic commodat, vt non faciat rem suam accipientis, sed vt ei vti re commodata permittat, vt de precario l. 1. & est differentia inter commodatum & precarium, vt notant Docto. in l. 1. de pre. & Pan. in c. 1. de precario dicitur commodatum conceditur ad certum vsum & tempus, & ante finitum vsum & tempus, non reuocatur; precariū verò ad libitum; itaque in commodato vñs debet esse certus & tempus, saltem tacite, vnde non est commodatum vbi alterum istorum deficit, sed precariū si rogasti, vt præstarem tibi librum, vt facerem transcribi illud est commodatum, quia habet vsum certum, & tempus ante appositum, sed quia gl. non ponit specialem differentiam inter precarium, & commodatum in d. c. 1. dic. plenē per Cynum in l. 2. C. commoda. & per Bar. in l. in commo. §. sicut ff. commo. sed difficile est dicere rationem diuersitatis, quare precarium reuocatur ad libitum concedentis, & non commodatum Bar. in illa l. in commodato; & sententiæ Canonistæ in d. c. 1. de precar. dicit q. quia precarium non fit ad certum vsum, si non posset reuocari ad libitum proprietatis esset inutilis penes Dominum, sed commodatum fit ad certum vsum, & ad certum tempus. Post ergo vsum completum potest Dominus reuocare, & reddit utilitas ad proprietatem. Sed hoc non placet Panor. & dicit; Potest superficialiter dici, q. de natura commodati est, vt fiat ad certum vsum, vnde videtur q. nimium fraudetur is qui accipit commodatum si ante vsum completum possit reuocari: quia sic beneficium posset retorqueri in maximum præiudiciū, secus in precario quia regulariter, vt dixi, non datur ad certum vsum, vel si datur non est certum tempus appositum tacitum, vel expressum: quia alias esset commodatum, vnde hoc casu non tractatur de tanto præiudicio tuo, ideo videtur hæc liberalitas dependere à mera facultate concedentis, nam si non conceditur ad certum vsum non irrogat præiudiciū, si ad certum vsum & tempus non est appositum saltem tacite, & tunc concludit ratio Bar. nam si nō posset reuocari proprietatis esset inutilis penes me, & potest dicere attingendo aliam solutionem clariorem; q. commodatum proprie fit ad certum, & præfixū vsum & omnis vñs reus & præfinitus habet in se tantū tempus annexum, cetera videbis per Panor. in d. c. 1. de precario, & consistit precarium, vt in rebus mobilibus, & immobilibus, & in seruitutibus, veluti si me precario rogaueris, vt per fundum meum ire, vel agere: tibi liceat, vel in rebus, vel in aream ædifici meam stillicidium, vel tignum immisissum in parietem habeas, vt ff. de preca. l. 2. §. vltim. & l. 3. & l. 4. in tem

autem rogantis non consistit precarium, nisi cum debitor pignus rogat precario possidere à creditore; arrogat enim precarium possessionis respectu non proprietatis, sic enim & vbiunque proprietarius caret possessione, & rogat rem precario ab eo qui possidet, vt ff. de preca. l. certe. §. vlt. & l. sed si eam. Sed proprietarius qui non possidet, si rogatur ab eo qui possidet, vt ff. de preca. l. certe. §. vlt. & l. sed si eam. Sed precario retinere, tenet quidem precarium, & incipit possessor precario nomine possidere, nec mutat sibi causam possessionis, is cui à Domino conceditur precario, possessio, sed voluntate sua definit possidere ex prima causa, & incipit ex precario rem detinere, vt ff. de preca. l. vnusquisque. & l. si is qui possessor primo, constituitur precarium inter præsentēs, & inter absentes, per nuncium vel epistolam, vt ff. de preca. l. precario, & effectus constitutionis precarij est, quando quis rogat precario possessionem omnem, quandoque naturalem tantum, & in hoc casu vtitur interdictione vt possidetis contra omnem, præter eum qui rogauit, quandoque rogat solummodo derentationem, vt ff. de acquirend. possess. l. Pomponius. §. si is qui. & ff. de preca. l. habet §. eum qui. & l. certe §. is qui. & l. qui precario, & l. in rebus §. primo.

Durat precarium in tempus illud quo rogatum est, sed & durat ulterius si Dominus patiatur eum qui precario rogauit possidere, videtur cum hoc nouum precarium, si tamen Dominus esset in furore non videretur precario concedere, vt ff. de preca. l. 4. §. vlt. & l. 5. & l. 6. in princ. sed is qui precario rogauit nondum finito tempore concessionis impetrauit sibi prorogari precarium, manet idem precarium, & longius tempus proferetur non constituitur precarium nouum, nec mutatur causa possessionis, si verò finito tempore rogat precarium hoc nouum precarium est, non reintegratur vetus. Item soluitur precarium pignoris debitore soluente pecuniam creditori, vt l. debitor. §. prec. Item & si precarium concedatur in diem, puta vsque ad diem sancti Ioannis, etiam ante diem sancti Ioannis potest auferri possessio, nulla est enim vis huius conventionis, vt rem alienam inuito Domino liceat possidere, vt l. cum presc. ff. de preca. l.

Item soluitur precarium morte rogantis, precarium quippe ipsi dumtaxat non hæredi eius concessa est possessio, non autem soluitur morte eius, qui concessit, vt l. cum precario. §. vlt. ff. de prec. si autē concedens rem alienauit finitur precarium, nisi noui Domini voluntate, vel patientia res eadem manet penes eundem, vt l. quæsitum. §. q. à Titio. & §. illud. ff. de prec. datur hoc interdictum ei, qui concessit precarium est ei natura æquum tandiu te liberalitate mea vti quandiu ego velim, & vt possim reuocare cū mutauero voluntatem. Nec valet pactum in contractum appositum, quia est contra naturam contractus, ita quod pactum appositū contra naturam contractus non valet, limita nisi per peccatum appositū possit transire in naturam alterius contractus. ita Pan. in c. de precarijs, extra de precario, nota quia singulare est. Itaque cum quid precario rogatum est non solum hoc interdictum datur, sed actio præscriptæ, vt l. 2. ff. de preca. magis enim ad donationem & beneficij causam, quam ad negotij contracti spectat precarii conditio. Ideo necessarium est proponere hoc interdictum, & potest agi ex stipulatione de restituenda re, ibi cessat interdictum de precario, vt ff. de preca. l. habet. §. cum quis. Illud non distinguitur in concedente precarium sit dominus rei an nō, vt ff. de preca. l. quæsitum. 1. respon. dixi quod per mortem illius cui fuit concessum precarium extinguitur ipso facto precarium, ex quo infertur quod concessio precarii simpliciter facta censetur personalis, ideo extinguitur cum persona, & non transit in hæredem, vt in c. priuilegium, de reg. in 6. & in l. priuilegia. ff. de reg. iu. Et licet precarium reuocetur ad libitum concedentis, nō tamen reuocatur per mortem ipsius, vt diximus, ex quo notabiliter collige, q. vbi actus validitas dependet à voluntate alterius non reuocatur per ipsius mortem, nā præsumitur quis durare in eadem voluntate in qua decedit, vt not. in c. maiores, de baptismo, secus vbi quis concessisset, vsque ad beneplacitū suū, nam tunc per mortem reuocatur ipso facto, nam beneplacitum expirat per mortem. ita Pan. in c. precarium, de prec. & est tex. notabilis. in c. si gratiose, de rescr. lib. 6. hanc tamen materiam prosequere, vt per Bar. in l. centesimus. ff. de verb. obli. & ibi notanter declarat multos intellectus. d. c. si gratiose. & ibi notat Pan. in d. c. precarium, aperta differentia inter precariū neutri generis & precaria in fœminino genere, nam precaria non potest reuocari ad libitum concedentis, nam est quidam contractus, vel donatio vñsfructus, vel remuneratio proprietatis collata, vel quasi emphyteoticus contractus prout diuersæ sunt species precaria prout notat Pan. in c. 1. de prec. Vnde contractus qui à principio sunt voluntarij, ex post facto sunt necessitatis, & habens rem precario dicitur possidere, sed intellige, vt in gl. in d. c. precarium. Et aduerte q. dominium non transfertur in emptorem, nisi constituit se eius nomine possidere, quo casu per constitutum transfertur dominium, l. quædam mulier. ff. de rei vend. bonus tex. in l. certe. ff. de preario, bonus tex. in ista materia in l. quod meo nomine possideo, possum alieno nomine possidere, itaq. eius quod possidemus possumus alium facere possessorem. constituendo nos eius nomine possidere, & constituens se possidere nomine alterius transfert possessionem in illum, non solum quando per se possidebat, sed etiam cum possidet per alium, puta per colonum, vel per eum, qui rogauit vt haberet precarium Pan. in d. c. precarium, & de hoc vide Bar. in d. l. quod meo, & quæ differentia sit dicere, Constituit se precario nomine possidere, vel simpliciter constituit se possidere. vide Bar. in l. interdum, ff. de acq. p. off. vbi dicit, q. quando dico precario, possideo naturaliter ego constituens, sed quando conduco nullo modo possideo, ideo si simpliciter constituo me tuo nomine possidere, vt ff. de acq. poss. l. qui bona, & d. l. quod

quod meo. dicit Bar. in d. l. interdum, quid si instrumento contineatur sic. Constituens se dicit emptoris vel creditoris nomine precario possidere, quid importent ista verba? Ista verba possunt habere duplicem intellectum. primo quod ego constituo me emptoris nomine possidere precario, quasi ipse emptor precario habeat a me. & illam precario retineat pro me, arg. ad hoc ff. de prec. l. certè. §. 1. & secundum hoc venditor habet civilem, emptor naturalem. Secundo possunt intelligi dicta verba. Constituit se dicit emptoris nomine precario possidere, quasi dicat. Constituit se possidere nomine precario dicit emptoris, hoc est dicit emptore, vel dicit emptoris nomine, hoc est, ad utilitatem dicit emptoris. Similis expositio est, C. de his qui. vt in d. l. tutorem, & secundum hoc emptor, vel creditor possidebit civiliter venditor naturaliter, & precario; & iste vltimus sensus plus placet, & videtur esse de mente contrahentium, & verba magis apta sunt, quod dicat, constituit se dicit venditor, vel venditor a dicit emptore, vel creditore nomine precario possidere, ita Bar. in d. l. interdum, itaque qui constituit se nomine alterius possidere in continenti videtur habere animi insistenti rei, vt acquirat possessionem tertio, cuius nomine vult possidere, & possessio verè acquiritur illi cuius nomine possidetur, & possessio acquiritur verè & immediate per procuratorem dño, vt per Are. in d. l. quod meo, in precario ante moram venit tantum dolo & lata culpa, vt in l. contractus. & in gl. & in l. quæritur, §. illud. ff. de prec. post moram autè venit leuissima culpa, vt in d. l. quæritur, §. si seruitute, & notatur gl. in d. l. contractus.

In commodato tex. in d. l. contractus, videatur facere differentiam inter commodatarium, & depositarium, hoc tamen fecit Iuriconsultus, quia inspicit ea, quæ communiter accidunt, si quod depositum sit communiter gratia deponentis, & commodatum gratia recipientis, particulariter tamen excipiendo videtur fienda eadem distinctio, quæ sit in deposito. §. quia aut commodatum sit gratia recipientis, aut gratia commodantis, aut vtriusque. Primo calu, aut quæritur de commodati actione contraria, & in ea venit dolo, & lata culpa tantum, vt l. pe. in ff. commo. aut de directa, & tunc aut commodatarius vterque se obtulit ad commodandum, & commodatarius non tenetur solum, nisi de dolo, & lata culpa, vt l. si vt certo. §. interdum. ff. commo. d. secundum vnam lecuram, vt per Bar. in l. quod Nerva ff. de positi. aut non se obtulit, sed fuit a commodatario requisitus, & tunc venit leuissima culpa, vt in l. in rebus, in prin. ff. commo. d. secundo casu, venit solum lata culpa, vt in d. §. interdictum. Tertio leuis, arg. dicit §. nunc videndum. Ratio autem diuersitatis in commodato, & precario, cum vtrunque regulariter fiat gratia accipientis, vt superest diximus supra, de commodato dicamus. Commodatum est aliquid rei ad aliquem specialem vsum gratuita facta concessio, & is qui commodat retinet dominium & possessionem, vt ff. commo. l. rei commodata. dicitur commodatum, quasi commo dō vtentis datum, ad aliquem vsum, ideo dicitur, ad notandum differentiam inter commodatum & precarium. Constitit commodatum in rebus mobilibus, & seruiuentibus, & immobilibus. Item & in incorporalibus puta in seruitute habitandi, vt ff. commo. l. 1. & quæ vtu consumuntur non commodantur, nisi fortè ad pompam, vel ad ostentationem quis accipiat, sapè etiam ad hoc commodantur pecuniæ, quid ergo si pupillus commodauerit dico quod ab vno latere tantum stat contractus, nam pupillus non est obligatus, sed alius obligatur ei, vt ff. de act. emp. l. Iulian. §. sed cum in factum, idemque; & si pupillo commodatum sit, nec tenetur commodatarius, nisi in quantum locupletior factus est, vel nisi in quantum dolo deliquit, vt l. 1. ff. commo. §. vltim. l. 2. & 3. & ff. de positi. l. 1. §. an in pupillum, & nota quod fur, prædo, & non fides rectè agunt commodati. vt ff. commo. l. 1. commo dare, & l. ita, ibi videbis. Ex commodato autem duæ oriuntur actiones, directa & contraria, & datur directa commodanti, & eius heredi, & contra commodatarium & eius heredem, contraria autem datur commodatario, & eius heredi contra commodantem, & eius heredem, nec refert intendatur directa, vel non, sicut in qualibet contraria vt ff. de commo. §. 1. & de actione, & obligatio. l. depositi, & l. ex contractibus, & in l. de perpe. & tempo. action. §. sed de hæredibus. Vtilis autem commodati datur pro pupillo vt ff. commo. l. 4. §. vltim. & quando ego non commodauit, sed tu amicus meus equum de stabulo accepisti, dabitur præscriptis verbis, vt ff. commo. d. l. si is, qui §. si libro. Item si pupillo commodauerim, dabitur mihi utilis in eum ex suo dolo, vel in quantum locupletatus est. l. sed mihi. ff. commo. venit autem in directam actionem commodati restitutione rei, vt ff. commo. d. in commodato. §. vltimo. Item venit accessio rei, vt fructus, & partus. Item venit dolo, & lata culpa, & leuis, & leuissima si commodauit tibi gratia tua tantum, si autem commo dauerim gratia mea, tantum sponsa vel vxori, quo honestius ducetur ad me, dolo tantum & lata culpa. Si autem commo dauerim gratia tua, & mea argentum, quia communem amicum inuitaueramus ad conam, venit dolo tantum, & lata culpa, & leuis, vt ff. commo. d. l. si vt certo. §. interdum, & l. in rebus, & vide Panorm. de his omnibus in c. 1. de commo. & ibi canonistas, & collige ex supra dictis, quod non est commodatum, nisi habeat vsum determinatum cum tempore expresso vel tacito, exempla videbis per Bal. in l. cum eum. C. commo. & ibi quærit, ego sum vsum istis verbis. Commodato tibi habitationem talis domus quandiu habitare volueris, vtrum istud sit commodatum vel precarium dico quod precarium est & non contingit ex alio, nisi quod tempus non est determinatum pacto, vel rei natura, ideo statim potest reuocari, tex. est notab. ff. de dolo l. Luc. & si tu dicis, ibi non est verbum commod. respondeo quod verba magis deseruiunt naturæ contractus, quàm naturæ verbis. tex. est nota. in l. insula ff. de præscr. verb.

Sed occurrit dubium dicimus, quod commodatum non potest reuocari nisi finito vsum, precarium vtrè quan-

quando cunque, quia precarium est contractus in potentia domini consistens, non in obligatione, quid ergo in mutuo factum ad certum vsum nunquid antequam sit in illum vsum facta, conuersio, habeat locum repetitio glo. sentit quod non in l. i. penam ff. de verbo. obligat. tene menti secundum Bal. in d. l. cum eum. C. commo. ad finem, & in l. 1. dicit Salyc. per illum tex. probari vulgare mechanicorum d. l. cumentum pacto rumpi legem, concordat. ff. depo. l. 1. §. 1. si conuenerit, & ibi dicit Salyc. quando commodatarius de casu fortuito teneatur, & an commodatarius teneatur, si periculum in se susceperit, & conuenio generalis an & in quo præiudicet, & ibi dicit quod in contractibus ius & æquitas dicat conuenientem valere, & si in contractu est facta dinumeratio aliquorum casuum, & adiecta clausula generalis: an clausula extendatur ad omnes, etiam grauiores, specificatis ibi vide per Salicetum, & de hoc vide Panorm. in c. 1. de commodato. vbi ipse dicit casus fortuiti si aliqui fuerunt nominati, quando suscipiuntur a contrahentibus, & postea sequetur clausula generalis: puta & de omnibus alijs, veniunt etiam alijs, dummodo non sint maiores expressis, secus in odiosis, vt in constitutione procuratoris, in qua expressis aliquibus requirètibz speciale mandatum, & subiecta clausula generalis veniunt maiores casus expressis, vt notat Innoc. in c. fides, de resc. nisi esset casus odiosus, & penalis ipsi dño, quod declarat secundum tex. & gl. in Cle. non potest, de procu. & de hoc latè per Pan. in d. c. 1. & ibi dicit, quod si commodatum perdatur quando remittitur putà famulus per quem remittebatur aufugit cuius periculo perdatur, ibi videbis, & ibi Bar. in l. eum qui, ff. commo. & vide in c. significante, de pig. & Pan. quærit nunquid renunciatio generalis firmetur iuramento, & ibi dicit, quod estimatio equi dati ad vcuram non facit transire in cōducentem periturum casus fortuiti: sed operatur aliud effectum, de quo ibi per Pan. sed estimatio in casu in quo facit emptionem, facit transire periculum casus fortuiti.

Et aduerte quod dispositio in §. nunc videndum. l. si vt certo. ff. commo. loquitur quando recipies expresse promissit se præstaturum estimationem, sed quantitas perire non potest, vt lege incendium. C. si cer. petatur. Circa contractum mandati dicemus aliqua, & dicemus etiam ad quam culpam obligat. Mandatum est officium honestum gratis susceptum exhibendum ab amico, vel sic, & melius, Mandatum est officium ab eo qui gratuito suscepit exhibendum, gratis ideo dicitur, quia aliàs non esset mandatum. nam originem ex officio & amicitia trahit. Contrarium est porro officio merces; internenti enim pecunia res ad locationem potius respicit, vt ff. manda. l. 1. §. vltimo. si tamen mandatum suscipiatur gratis, & dominus postea honor aut procuratorem remunerando eum, nihilominus locum habet actio mandati, vt ff. manda. l. si remunerandi Namque est & si Dominus conueniat procuratorem de certo salario præstato remunerationis causa; quia locum habet mandati: sicut & de eo dicitur, qui pecunia accepta spondit, vt ff. manda. l. si remunerandi. §. vltimo. & l. idemque; §. idem labeo. salarium autem si quidem conueniat Dominus de darum stipulatione, petetur conditione. si autem conueniat sine stipulatione in contenti post mandatum petatur salarium contraria mandati actione: si autem conueniat ex interuallo petetur iudicis officio, vt in l. 1. c. manda. & l. salarium. ff. mandati. si autem salarium sit incertum re, & genere, nullo modo petitur, vt in l. salarium. C. mandat. & si mandat. l. qui mutuum, §. pen. secus si incertum est re, & non genere, vt si quis promissit equum in genere, porro illud neque tanquam salarium, neque tanquam merces petetur. quod Dominus conuenit procuratori dare in euentum litis, si pro eo iudicatum esset, quia procurator litis redemptor excipit, de hoc. C. de procurato. l. item, & ff. manda. l. si remunerandi. §. vltimo, & l. salarium. C. manda. l. si contra. & in d. l. item, dicitur, quod procurator non debet pacisci de quota litis, aliàs repellitur, & ibi dicit Salyc. quod clericus in sacris non potest esse procurator nisi pro ecclesia, vbi est beneficiatus. in l. militem, vbi utilitas publica præfertur priuata, & in l. quod quis querit salic. an procurator substitutus intelligatur substitutus periculo procuratoris, vel Domini, & respondet distinguendo, aut procurator illum substituit iure proprio absque expressa potestate sibi tributa a Domino, puta lite iam ab eo contestata, & tunc procuratoris est periculum, aut eum elegit ex sua potestate sibi tributa a Domino, & tunc aut Dominus in mandato prouiderat de illo quem procurator substituit, & tunc periculum est Domini, vt ff. commo. l. eum qui §. si & ff. manda. l. diligenter, in prin. nisi con. litio persona substituta fuisse mutata, de homine bonæ fame, conditionis, & vitæ eam soluit, in famam, vel vilem, vel negligentem, hoc sciente procuratore. Argumen. ff. de solutio. l. quod si fortè §. 1. & l. cum quis in principio, aut Dominus de nomine prouiderat. sed generaliter solum substituenti ei, quod potestatem concesserat, & tunc si eius culpa potest ascribi tenetur ad interesse Domini, cum multa electio culpa ascribatur, pro hoc accedat rex ff. locati. l. cum in plures. §. seruum, & si culpa eius non posset ascribi, quia substituit eum quem communi opinione idoneum putabat, tunc non tenet. argum. ff. commo. l. argentum, & l. apud Labeonem. ff. de præscr. verb. §. an, & Bald. in d. l. quod quis dicit, quod quando procurator substituit, intelligitur substituit periculo procuratoris, vt per Innoc. in c. extra, vt lite non contest. argumen. ff. locati. d. l. cum in plures annos. §. seruum, & procurator ad litis constitutus non potest ante lite contestatam alium loco sui substituire. d. l. quod quis, & ibi dicit Pau. de Cast. quod procurator constitutus ad negotia cum generali mandato, potest quemcunque ad negotia procuratorem substituire, sed si fuit electa industria persone, secus esset, sed si mandatum fuit limitatum, puta ad vendendum pro tanto pretio, non videtur electa industria persone ibi videbis. Dicitur autem mandatum quasi manu datum, quod enim quis per se facturus erat alii gerendum committit, & dicitur proprie

proprietate in his, quæ quis consequitur ratione mandati, nec per se sine mandato valerent explicare, ut in mandato iurisdictionis, & in mandato actione de qua tractatur in l. penul. & ultim. C. mand. contrahitur mandatum solo consensu, & ideo inter presentes, vel inter absentes per nuntium, vel per epistolam suscipi. Itæ fieri potest pure, vel in die, & sub conditione. Itæ siue rogo, siue volo, siue alio quocunque mandati est actus, ut ff. man. l. i. contrahitur mandatum super rebus honestis, super re autem inhonesta non est obligatorium. ut in l. man. §. illud quod, & ff. mand. l. si remuneran. §. rei turpis. & l. si mandauero. §. qui ædem. & si super re honesta fiat mandatum quando non tenet, quia contra legem interponitur, ut si mandauit creditor dare pecunia in mutuo filiofamilias contra senatusconsultum Macedo. secus si senatusconsultum non obuiaret, ut ff. manda. l. si verò non remunerandi. §. si quis mandauerit. Modi autem trahendi mandatum sunt 6. Primus est, si tibi mande gratia mea tantum, puta ut negotia mea geras. Secundus est, cum mando aliena gratia tantum, ut si tibi mande ut negotia patri geras vel fundi ei emes, vel pro eo fidei iubeas. Tertius est, cum mando tibi gratia mea & aliena, puta ut mea negotia, & Petri geras. Quartus est cum mando tibi, gratia tua & mea, puta ut subcredere procuratori meo. Quintus est cum tibi mando tua & aliena gratia, vel uti ut Petro sub vstris crederes, & si mandauit, ut crederes sine vstris aliena tantum gratia interuenit mandatum. potest & sextus adijci modus, ut cum mando tibi gratia tua, mea, & aliena. Itæ contrahitur mandatum non solum verbis.

Et nota circa contrahendum mandati, quod est diuersitas opinionum inter glo. & Doct. an veniat in eo leuissima culpa, de qua per Doct. in l. a procuratore. C. manda. & ibi glo. tenet quod procurator de leuissima tenetur propter dictionem, omnem ibi positam in rex, quia qui omne dicit, nihil excludit, & etiam quia ut plurimum mandatarius, vel procurator eligitur propter industriam, ad quam videtur se peritum profiteri. Saliceto tamen hæc opinio durissima videtur, & dar causam non inueniendi procuratorem, si hoc scirent qui procuratores constituuntur. sed Barto. quem sequitur ipse Salicetus, in l. eum qui. §. fina. ff. de furtis, & in l. quod Nerua. ff. de positi. vbi sic distinguit in mandato; quod fit gratia mandantis tantum, aut quaritur de actione mandati contraria, & in ea venit leuissima culpa. ff. de furtis. l. si seruus. §. quod vero. & §. sequenti. vbi patet, quod tenetur mandans facere, quod faciunt homines diligentiores, quod est leuissima culpa, ut supra dictum est; aut quaritur de actione mandati directa, & tunc aut in mandato venit id quod modicum, vel quasi nullam requirit industriam, ut in mandato factio fidei iussori, ut soluat, & similia, & tunc mandatum imputatur solus dolus, & lata culpa, ut dictum est supra de depositario. & hoc probatur in l. si fidei iussor. in princip. & §. i. ff. manda. aut in mandando venit aliquid, quod non requirit magnam industriam, sed aliquam diligentiam, ut emere aliquid, gerere negotia, & similia, & tunc quicquid dicat glo. venit dolus, lata culpa, & leuis, videtur enim se asserere diligentem, sed vbi quis tenetur facere id quod faciunt homines diligentes, dicitur teneri de leui culpa, ut supra dictum est, & hoc probatur in l. in re mandata. C. mandati. & l. si procuratorem. §. fina. ff. manda. & in d. c. cõtractus. Aut in mandato venit id quod requirit exactissimam diligentiam, & industriam, ut in procuratore ad lites, & similibus, & tunc tenetur de leuissima, ut dicitur de procuratore. C. manda. pro quo etiam vide Dynum. in c. cõtractus, de regu. iuris in 6. & latius Barto. in d. l. quod Nerua. in actione autem locati tenet Barto. quod venit leuissima culpa, quando est commissã in faciendo, secus si sit commissã in omitendo, ut not. per eum in dicta lege, quod Nerua. quia culpa leuissima in faciendo, æquiparatur leui culpa in omitendo. l. si seruus seruum. §. si cum maritus. ff. ad l. Aquil. & l. si constant. §. si maritus. ff. sol. matrim. vbi vide Bald. & Paulum de Cast. pro intellectu prædictorum. Bald. tamen tenet contra, quem sequitur Salic. in dicta lege si nulla. C. de pignori. actione. per motiua quæ videte ibi; nec obstat casus in l. si merces. §. qui colummam. ff. loca. vbi dicit rex. quod a locatore abest culpa, si fecit omnia, quæ diligentissimus esset facturus. ex quo videtur, quod de leuissima tenetur per supra dicta, quia ibi superlatiuis pro positio ponitur. vel potest dici, & verius, quod culpa ab eo abest, si non fecerit, quæ diligentissimus esset facturus, sed non sequitur ergo de leuissima tenetur, nam hoc statui videtur in creditore in l. si nulla. iam allegata. C. de pignori. actione. & tamen de leui tantum tenetur, ut in l. i. quib. modi. re. cõtracti. obligati. §. fina. & dum text. dicit, si nulla, & c. intelligi debet de his, de quibus creditor tenetur, ex quo inferat Salicetus, quod quando lex dicit aliquem de culpa teneri, & aliter non dicit, debemus intelligere de illa quam requirit subiecta materia, secundam distinctionem, quam ponit Iuriscõsultus, in dict. §. nunc videndum.

Quo vero ad actionem tutelæ quid veniat in ea, cum gratia tantum pupilli geratur, dicunt Doct. maxime Barto. quod venit in ea lata culpa, & leuis. l. quicquid. Carbitur tutelæ; & exemplificat ibi glo. de l. periculum. ff. si certum para. & de lega. 1. §. officium. ff. de tut. & ratio distra. puta si tutor sic negligens rationes conficere, & cõtractas exhibere. hinc est quod dicit ibi Bald. quod ita presumitur contra illum, qui non facit codicem, & cõtractum, sicut contra illum, qui non facit inuentarium, facti l. si quis cum falso. §. i. ff. de falsis. tutor autem tenetur facere inuentarium, & si non faciat tenetur ad interesse declarandum per iuramentum in l. item. argumen. ff. de administratione. tutor. l. tutor qui reperitur. om. falli. tamen dicitur præcedens in duobus casibus, in quibus tutor non tenetur, nisi de lata culpa. in l. nomina. C. de arb. tute. & l. tutor qui reperitur. §. comperit. ff. de administratione. tutor. & secundum hoc dicit Bar. quod glo. quæ est in l. i. de suspect. tutori. §. suspectus, quæ videtur velle, quod tutor remoueat propter leuissimam

uisissimam culpam, non benedicit, melius sentit glo. in l. i. §. i. de suspect. tuto. & si quis dicat, quod tutor tenetur propter industriam, & bonos mores, ut l. scire oportet. §. pe. ff. de tuto. & cura. datis ab eis. hoc videtur teneri de leuissima, ut supra dictum est. in mandato ad lites, respondet Bar. quod hoc est ideo, quia tutelæ officium assumitur ex necessitate, ideo in hoc relabatur, quod solum delata, & leui tenetur. arg. in l. post legatum. §. aduocatum. ff. de his qui. ut indig. facit lex cum quidam. C. de admin. tu. & pro. qui pro emptione, ff. de procu.

Nunc ad materiam procuratoris redeamus, & procurator est qui aliena negotia mandato sibi à domino facto gerenda gratuito suscipit, negotia intellige plura vel vnum, ut ff. de negotiis gestis. l. tertia. §. negotium. & vide C. bonor. rapto. l. secunda. §. quod ait. mandato autem domini, ideo dicitur, ut excludat tutores & curatores, vel collegia, vel prælatos ecclesiarum, qui ad similitudinem tutorum procuratores constituere non possunt. sed syndicum vel actorem constituere debent, ut ff. de procurat. l. nec ciuitatis. & C. de procur. l. neque ibi dicitur tutores, & curatores ante litem contestatam, non ordinant procuratorem, sed actorem faciunt ordinari, sed pupillus & adultus ante litem contestatam ordinant procuratorem auctoritate tutoris, & curatoris, post litem vero contestatam administratores, tanquam domini litis, possunt procuratorem legitime constituere, itaque tutor & curator constituunt procuratorem ante litem contestatam nomine pupilli vel adulti, id est tutorio vel curatorio nomine, hoc verum ad litem, sed ad negotia possunt constituere procuratorem, ut in l. procurator. §. i. ff. mand. notatur etiam in d. l. neque tutores, quod tutor ordinat actorem etiam ante litem contestatam, scilicet cum decreto iudicis.

Item ipse iudex ordinat actorem ad petitionem tutoris, vel curatoris, ut in l. de cu. §. fi. & C. de appel. l. si actor. sic ergo duplex est modus ordinandi actorem, vel per iudicem petente tutore, vel per tutorem & curatorem iudice decernente, secundum Bar. facit si rem ratam hab. l. actor. & vide q. ibi notatur. & ibi notatur in d. l. neque tutores, quod pupillus maior infante, vel adulto potest ante litem contestatam ordinare procuratorem, cum auctoritate tutoris, & curatoris, potest ergo tutor & curator authorari in eo, quod per se exprobare nõ potest sic. de manu vind. ff. l. si pater in fine. & Bal. in d. l. neque. & ibi etiam dicitur quod tutor & curator per litis contestationem efficiuntur domini litis & possunt instantiam transferre à se ad procuratorem. & ratio primi dicti est, quia procurator debet constitui à domino, i. ab eo qui suo iure potest agere in actu de quo quaritur. ut ff. de procu. l. i. sed ante litem contestatam tutor & curator nihil possunt suo iure: post litem vero contestatam, quia quasi contraxerunt, & sunt domini illius, quasi cõtractus, ut ff. de act. & obli. l. quæcunque gerimus, dicuntur suo iure constituere procuratorem, sed dicit ibi Bal. quod pater quando est legitimus administrator ratione usufructus potest constituere procuratorem ante litem contestatam, cum procurator debeat constitui ab eo qui habet plenum ius, sed pupillus cum auctoritate iudicis potest constituere procuratorem in tutoris defectum, ut nota. c. de in integ. rest. mi. l. si curatorem habens, & in c. fi. de iu. lib. 6. & pupillus cum auctoritate tutoris, vel curatoris potest constituere procuratorem ad litem. ut per Bal. querit Bal. an iste procurator cõstitutus cum auctoritate tutoris possit reuocari per solum tutorem. ibi videbis. & ibi querit, si tutor constituit procuratorem an eo mortuo reintegra reuocetur procuratio. & ibi querit etiam Bal. an collegia possint constituere procuratorem, ibi vide, vbi dicit, quod constituent in loco publico, & consueto, solemniter populo conuocato, & congregato, & auctoritate iudicis competentis ut l. 2. de Decurion. lib. 10. & vide Barba. in c. accedentes. de rescrip. & syndicatus alicuius collegij debent poni nomina illorum qui sunt de collegio. ut per Barto. in l. i. de albo scribendo, & istam rationem ponit Specul. in titu. de syndico. §. i. vers. item opponitur, quod nomina veritas est ista dicit Barto. quandoque sic syndicatus ad vendendum, seu alienandum, & tunc est necesse quod nomina scribantur, ut c. de venditio. re. ciui. lib. 11. de sacrosanctis eccle. Audien. hoc ius porrectum, quandoque tractatur de aliis actibus, seu alio negotio, & tunc siquidem est magnum collegium, ut populus vnius ciuitatis, vel vnum concilium magnum, & tunc non est necesse, quod nomina scribantur, ut extra de procura. cap. fin. vbi est tex. & ibi dicit ranormi. nota & tene menti ex dicto Innocen. quod in constitutione syndici, seu procuratorum alicuius vniuersitatis de iure non requiritur auctoritas, vel decretum superioris, quod etiam tenet glo. in l. actor. ff. rem ratam habet. licet aliud senserit glo. in l. nulli. ff. quod cuiusque vniuersi. sed tenet primum. tamen debet scribi in instrumento omnes fuisse presentes, vel tot quod facerent duas partes, ut l. quod maior. ff. ad municipales, vbi legitur, quod maior pars curie efficit, pro eo habetur ac si omnes fecissent, vel egerint. si autem collegium sit paruum, ut canonicorum tunc credo dicit Barto. quod eorum nomina debent cõferri. argumen. istarum legum. & c. delegationibus l. fin. lib. 10. vbi habetur, non debet mitti legatio ad principem, nisi de voluntate consilij & auctoritate superioris, & ibi dicit Bar. quod ambasciatores debent portare literas suæ ambasciatæ, & ibi notatur per Ioannem de platea, quod soli priores ciuitatis non possunt mittere legationem ad principem, sine magno consilio ciuitatis, & sic non sufficit speciale consilium, sed debet deliberari cum generali consilio totius ciuitatis, de quo loquitur tex. in d. l. fina. sed absentes non sunt expectandi, ut ibi per Plateam.

Et nota quod Barto. in d. l. quod maior, ad municipal. dicit, omnes debent vocari, & debent esse presentes duas partes, & tunc quod facit maior pars presumantur omnes facere, & omnes facere videntur.

Et ita loquitur rex in dicta lege, quod maior, & in dicta lege nulli, quod cuiusque vniuersitatis, sed Dynus in capitulo quod omnes, de regulis iuris facit distinctionem, dicendo: quaedam sunt communia pluribus, vt vniuersis, quaedam sunt communia pluribus, vt singulis, & ibi vide per eum. Et vide de hoc omnino Barto. in dicta lege, quod maior, vbi declarat distinctionem Dyni, & vide in dicta lege nulli, & ibi dicit Paul. de Cast. in a. cibus vniuersitatis ad hoc, vt valeant requiruntur, quod conueniant duae partes ad minus, & non sufficit omnes vocatos esse, nisi duae partes veniant, vt notat Bar. in l. omnes populi. ff. de iustitia, & iure.

Item requiritur, vt conueniant in vno loco, nec possent praestare consensum in diuersis locis. Et hoc in his, quae pertinent ad plures, vt vniuersos, si autem, vt ad singulos non requiritur, quod conueniant, sed potest consentire diuersis temporibus, & diuersis locis, nec sufficerent duae partes, sed deberent omnes consentire, vt l. per fundum. ff. de serui. rustic. praedi.

Item non sufficeret dicere in instrumento congregato consilio generali, nisi etiam dicatur, in quo duae partes, vel vltra fuerunt, vt C. de praed. curia. l. curiales. & ibi Bar. & si conueniant duae partes hoc sufficit, quod intellige dummodo omnes sint vocati, vt obseruare. C. de Deculib. 10. intellige per sonum campanae vel praeconis vocem, vt moris est, & non requiritur, quod absentes citentur per nuncium, nisi tribus casibus notatis per glo. in c. praesentium. de testib. lib. 6.

Et nota quod duae partes praesentes possunt eligere vnum ex se, & ille vnus computatur in numero duarum partium. Et sic videtur quod teneat viam eligentium, & electi, nota bene hoc secundum Paulum de Castro, in dicta lege nulli, & ibi notatur, quod pater, & filius, & etiam plures fratres possunt esse de consilio vniuersitatis, sed quando vniuersitas, vel collegium non habet rectorem, ille qui est antiquior in collegio debet alii praeferi, secundum Bartolum in l. 1. de albo scribendo, allegat Innocentium, & vide Bartolum in l. prima ff. de obsequiis a liberis, & libertis parentibus, & patronis praestandis, & procurator, syndicus, & economus qualiter differant, vide Doct. in l. 1. ff. quod cuiusque vniuersi. no. §. 1. vbi dicitur collegia licita possunt habere bona, & agere, & conueniri per suos syndicos, & actores, & quae collegia sunt licita, vide Bar. remisissum in d. l. 1. sed de iure canonico non curatur de tali differentia, vt in c. petitio. extra de procuratoribus.

Et aduerte quod regulariter sufficit generale mandatum, non requiritur tamen speciale, nisi in certis casibus notatis per glo. in c. qui ad agendum de procuratoribus. in 6. vbi dicit. Generalis procurator non agit requirementia speciale mandatum absque aliqua illorum expressione, vel libera administratione bonorum, & procuratoris mandatum tenet, licet in eo non contineatur, nisi ad agendum, & non ad defendendum. Ita Ioannes Andreas in dicto capitulo qui ad agendum, & spec. in titulo de procu. §. primo versicu. sed penes mandatum.

Et nota, quod expresso vno casu in quo requiritur speciale mandatum, adiecta clausula generali, fit exceptio ad casus similes: regulariter vero speciale mandatum intelligitur dari, vbi aliquis nominatim mandatur, vt ff. de procu. l. non solum. §. si. & in l. illud. §. si talis. ff. de minor.

Sed tu nota bene, quod vbiunque casus requirens speciale mandatum est ita arduus, vt verisimiliter non fuerit cogitatus sub generalitate, tunc non sufficit quod in procuratorio sit expressus casus requirens speciale mandatum, adiecta clausula generali, vt in gl. d. cap. qui ad agendum, per quam etiam tenet Ant. & Imo. in c. nonnulli. §. 1. de rescri. quod non sufficeret procuratorium enumeratis aliquibus casibus requirentibus speciale mandatum, adiecta postea clausula generali, quia vbi requiritur notabilis specificationis propter excludendam fraudem, vel magnitudinem rei, non videtur sufficere talis clausula, & vide de hoc Phil. Fran. in d. c. qui ad agendum, §. sed si aliquis. Mandatum speciale requirit tria, scilicet deferre iuramentum agendum pacifici, & transigere, & qualiter hoc intelligatur, vide Philip Fran. in d. c. qui ad agendum. §. procurator, & casus requirentes speciale mandatum sunt multi quos numerat glo. vt dixi in dicto capitulo, qui ad agendum, & sunt viginti computatis casibus, quos etiam ponit Speculator, in titulo de procuratoribus §. primo versiculo, item apponitur, sed tu vide Philippum Fran. in dicto capitulo ad agendum ponentem 37. casus requirentes speciale mandatum, & vide Lapum in allegatione septuagesima, sed dico quod procurator potest interuenire in causa criminali deducta in iudicium per modum exceptionis, vt in capitulo procurator, de electione. in 6. Si vero principaliter de crimine agitur, dicitur vt in capitulo veniens de accusationibus, & vide Bartolum in lege penultima. §. ad crimen, ff. de public. iudic. & ibi dicit. quare procurator non admittitur ad crimen publici iudicij, tam ex parte rei, quam actoris, & procurator damnatur, vel absoluitur quando in eum potest cadere sententia, & procurator admittitur in criminalibus, vbi imponitur poena pecuniaria, sed pater, dominus, & abbas, pro suo interesse possunt comparere in causa criminali, sed etiam pro accusato de tanto potest interuenire procurator, ad allegandum causas causas, & sic seruat consuetudo, vt per Bartolum in dicto §. ad crimen, & ibi dicit, an admittatur procurator quando imponitur poena capitalis in defectum pecuniarum, sed non potest interuenire procurator in illis tribus casibus in quibus absens ad poenam mortis damnari potest. vnus rarus est, in lege Cornelia. ff. de siccar. alius est, in lege, nec diu. C. de poenis, & expressum in quadam constitutione Imperatoris Henrici, in qua statuit, quod in crimine lese maiestatis absens potest damnari, poterit ne tunc interuenire procurator dices tu, casus est primus quod sic, in §. publico. d. l. penultim.

Ad.

Aduerte dicit Bartolus in dicto §. ad crimen, quando quis potest condemnari absens, & quilibet qui vult allegare pro eo causas innocentiae admittitur, vt in dicto §. publice, ipse etiam iudex si nemo allegaret pro eo debet querere de eius innocentia, vt in lege prima, in fine. ff. de quaestioibus, & lege si non de sententia. ff. de poenis, & est regula, & vbiunque potest ferri sententia definitiva in absentem, tunc iudex de facto potest supplere, & querere eius defensionem, vt in Authentica qui semel. C. quomodo, & quando iudex, & lamplioem. de appellatio. licet glo. dicat ibi, quod est speciale in causa appellat. & maledicunt, quia hoc est ius commune; hoc etiam sentit Innocentius in capitulo veniens, de accusat. & de hoc vide plene per Bartolum in lege quarta §. hoc autem iudicium ad allegandum. ff. de damno infecto in sua repetitione.

Et aduerte quia licet quilibet admittatur ad allegandum pro reo causas innocentiae, ille non est procurator, sicut dicitur in lege non tantum. ff. de appellatioibus. si enim vellet facere aliquid a cum pro quem fieret praedictum reo absenti non posset. ratio, quia ad crimen publici iudicij frustra procurator interueniret, & in §. publice, non loquitur de procuratore, sed generaliter, de quolibet: nam si procurator esset preiudicium domino, sed dico quod potest venire tanquam quilibet ad allegandum pro absente causas innocentiae criminis, vt in dicto §. publice, & aduerte quod text. in lege reos. C. de accusationibus, loquitur de eo qui venit ad allegandum causas absentiae, & textus in l. inter accusationem, ff. de public. iudic. loquitur etiam de eo qui venit ad allegandum causas absentiae, & in dicta lege reos. C. de accusatio. vide Baldum, & Salycetum circa istam materiam, & ibi dicit Bal. quod pater admittitur ad plenam rei defensionem.

Et aduerte, quod in generali mandato non videtur dominus committere suo procuratori quod delinquit, vt l. si procuratori. ff. de condicione indeb.

Et aduerte quod est delictum crimen abijcere, & non probare, vt in c. vt circa. de elect. in 6. & procurator constitutus ad opponendum crimina debet habere speciale mandatum, vt dixi, & vide Anch. in cap. procurator, de elect. in 6. vnum tamen notabis, quod licet per generale mandatum procurator non possit agere causas requirentes speciale mandatum, si tamen exerceat domino tacente, & ratum habente valet quod facit, Phil. Fran. d. c. qui ad agendum.

Et nota quis dicatur habere mandatum cum libera. notatur in capitulo petitio, de procuratoribus, in sexto, & in l. procurator, cui libera. ff. de procurator. & per Doct. notatur in capitulo in cui. de electi. in sexto, quid autem sit in praetatis, & in ceteris ecclesiarum? an intelligantur habere mandatum cum libera? notatur in capitulo petitio. iam allegato, & de tutore, curatore, patre, vide Bal. in l. praes. C. de transactionibus, & circa procuratorem concludit, quod nunquam videtur concessa libera administratio, nisi quando hoc in mandato exprimeretur, vt est. text. notabilis in l. quam tuberinis. §. alia. ff. de peculio. saltem tamen si committatur plena administratio, quia videtur concessa secundum Bartolum in d. l. procurator cui libera. per l. si procurator. C. de proc. & ibi Bal. Secundo fallit si concedatur totalis potestas, vt l. creditor. §. Lucius. ff. manda. secundum Bald. in d. l. si procurator cui. ff. de proc. legitur procurator, cui generaliter libera administratio rerum commissa est, potest exigere, nouare, aliud pro alio permutare, & ibi dicit Bar. procurator cui libera potest omnia facere, quae dominus facere posset, & etiam alienare si donationem non contineat, intellige in illo negotio, itaque procurator cui commissa est libera administratio in vno negotio, potest quicquid vult libere in illo facere, & concedere plenam administrationem, & liberam idem est.

Item si dicitur, quod possit facere, quicquid ipse dominus facere posset, est idem quod concedere liberam. Item si promissit se ratum habiturum, quicquid per eum factum fuerit, videtur concedi libera. ita Bar. in d. l. procurator, vbi etiam quaerit, quid importat concessio libera? respondeo, quod omnia potest facere, quae potest dominus, dum tamen dolus malus absit, itaque collige ex supra dictis, quod si conceditur libera administratio in vno negotio, non generaliter in omnibus in illo negotio potest facere libere quicquid vult eadem ratione, quia in omnibus, quando habet generale mandatum, pro hoc d. cap. qui ad agendum. in fi. de proc. in 6. & Bar. vbi supra, sed procurator generalis non potest de causa compromittere in arbitrium, vel arbitratores, cum arbitramentum sit quaedam translatio, oportet ergo quod ei sit mandatum, vel quod habeat liberam administrationem, non dico litis, sed omnium bonorum, vel illius causa, vt supra tetigitur Bar. in l. mandato. ff. de procu. & vide Bartolum & Doct. in l. qui Roma. §. Callymachus. ff. de verborum obligat. & dominus mandatoris satisfacit pro ipso, Barto. in l. si procuratorem. ff. de procurator. & ibi dicit, Duobus modis possunt literae mandati probari, & dicit etiam quod mandatum potest testibus probari, & ibi dicit, an valeat iudicium intelligitur ad litem perficiendam, text. in l. qui procuratorem dat. ff. de procu. & quando procurator teneatur finito officio vide Bart. in l. procurator qui pro euisione. ff. de procu.

Et nota quod mandatum generale ad negotia dat potestatem agendi in iudicijs. cap. qui generaliter, de procu. in 6.

Sed nota quod licet filius familias per se non possit esse in iudicio sine consensu patris, & iudicium sit ipso iure nullum, vt in cap. fina, de iudicijs, in sexto, & in l. finali. §. necessitate. C. de bonis quae liberis,

Sed pro alio potest esse; vel stare in iudicio consensu, imò etiam patre prohibente, secundum Bald. in dicto §. necessitate constituitur procurator, paterfamilias, & filiusfamilias, vt ff. de procurator. l. filius §. ipse quæque, item maior viginti quinque annis, & non minor, vt l. minor. ff. de procurato. nisi quando lite constante contra absentem instituitur ad eius defensionem, vel ipse minor sponte sua interuenit, non satis est talem defensionem admittere, quam absentem condemnare, vt in l. exigendi. C. de ptocu.

Item constituitur compos mentis, non furiosus, loquens & audiens, non surdus, vel mutus, vt ff. de procurato. l. 2. §. furiosus, & l. mutus, item non constituitur procurator qui est de crimine accusatus pendente accusatione, C. de procurator. l. rerum, & C. de reis postulandis. l. 1. item constituitur masculus non fœmina, vt in l. fœminæ. ff. de regulis iuris, nisi pro parentibus si morbus, vel etas impedit eos, nec alios inuenire possunt. item pro libertate suorum cognatorum recipitur, & pro defensione damnati ad supplicium.

Item milites non constituuntur procuratores, sed in re sua, & pro causa in vi matrimonij dabitur miles procurator, interuenit etiã pro libertate, & pro defensione dånati. Veteranus autè indistinctè datur pro procuratore, vt ff. de proc. l. fœminas. & l. filius §. vetera. ff. de lib. cau. l. 1. 2. 3. & de appel. l. non tantum, & C. de proc. l. qui stipendia. & l. ira demum.

Et nota circa procuratorem regulam generalem, vt quilibet possit constituiti presente, vel absente aduersario, nisi prohibeatur lege, vt insti. de his per quos agere poss. item aliam subijctio regulam, q̄ procurator volens tantum per expressum consensum constituitur, vt ff. de proc. l. filius §. inuitus, & l. inuitus. C. de procu. hæc tamen regula fallit in constituente. Illustris enim per procuratores tantum, non per se agunt pecuniarias causas, criminales autem per se tantum, nisi in causa criminis iniuriarum, quam per se, vel per procuratorem eis permittitur agere, vt C. de procu. l. pe. & Auc. quod ius, & C. de accus. l. tunc, & C. de iniur. l. vlt. & quia sine scientia principis non possunt corporaliter puniri, vt C. vbi fena. vel clarissimi. l. 3. & vide omnino Saly. in l. reos. de accu. & si sunt incarcerati, dic vt superius dixi. Sed nõ possunt torqueri, vt in l. fœnam indagacionem, de dignitati. libro duodecimo. Constituitur autem procurator in litem presentem, & futuram, vt ff. de procu. l. 3. si tamen aliud officium, sit pecuniaria, & non criminalis, vt diximus supra.

Est autem aliud officium procuratoris actoris, quia tenetur satisfare rem ratam dominum habiturum. distinguit tamen an certum sit procuratorem habere mandatum, vt quia hoc constitit reus, vel eo negante probat hoc procurator per testes, vel instrumenta, an certum sit eum non habere mandatum, aut dubitatur, an habeat, vel non habeat mandatum.

In primo casu nunquam tenetur satisfare, sicut nec satisfat procurator presentis, & expressem consensientis, vel is qui aqua acta factus est procurator, vt C. de satisfando. l. 1. nec obstat, quod legitur ff. de noui ope. nunciat. l. quia in re. §. secundo, quia ibi verus quidem erat procurator, sed dubitabatur de mandato, & vide Baldum in l. 1. C. de procurato. vbi dicit, quod mandatum potest probari per testes. si autè certum sit procuratorem non habere mandatum repellitur etiam si satisfare velit, nisi sit coniuncta persona, quæ quidem admittitur cum satisfacione, nisi certum sit eum experiri contra voluntatem, in casibus etiam contra voluntatem admittitur, vt pro libertate, & pro defensione damnati, vt ff. de procurat. l. Pomponius §. vlt. & lege, sed & hæ. & ff. de libera. causa. l. 1. & secunda, & tertia, & quarta, & quinta, & ff. de appellatio. l. non tantum. item quæ dicitur in marito, vt C. de procurato. l. maritus vbi dicitur; Maritus potest experiri nomine vxoris sine mandato, cum cautione tamen de rato, & ibi vide Baldum & Salyce. & ibi dicit Iacobus, vt refert Bald. quod tria sunt genera rerum. primæ sunt res dotales, & in istis maritus habet plenam administrationem iure suo, quædam sunt res paraphernales traditæ marito, vel quasi traditæ, vt quia maritus sunt tradita instrumenta nominum debitorum, argumen. C. de dolo. l. prima. & in istis maritus habet administrationem ex tacito mandato, vt Codice de pactis conuention. lege finali.

Sed quædam sunt res quas mulier habet extra dotem, quarum administrationem retinet sibi, quia nõ tradidit eas marito, nec quasi tradidit, & in istis loquitur d. l. maritus. C. de proc. itaque procurator actoris aliquando cauet, aliquando non. Si enim certum est, quod non habeat mandatum, nunquam admittitur vt dixi, nisi sit coniuncta persona, nisi contraria voluntas appareat, vt dixi. Et de hoc extra deser. c. nõ nulli, & c. ex parte Deca. & alle. l. Pomp. in fine. ideo. n. personæ quamuis coniunctæ canere tenentur, quia quamquam lex eis agere permittat, non tamen procuratrices constituit. ff. iudica. solui. l. 3. & ff. de procuratoribus. l. non solum §. si dote, sed aduerte, quod extraneus non admittitur sine mandato, & cõiuncta persona admittitur cū cautione de rato, sunt aut coniunctæ personæ, fratres, patruei, matertere, & affines ff. de procu. l. licet hæ. & omnes hodie vsque ad quartum gradum, vt extra de consangu. & affinita. c. non debet.

Et laycus in mere spiritualibus potest esse procurator. c. tuæ. de procu. & c. ex conquestione, de resti. & regulariter quicumque non prohibetur potest constitui procurator, vt l. mutus. ff. de procu. quod sit procuratoris officium, dicunt Doct. quod mandatum sibi iniunctum exacta diligentia seruare. c. cum olim abbas, de officio deleg. & litem exequi diligenter vsque in finem. Nam spernere mandatum non potest, nisi

nisi tempestiue renuntiet aut causa fortuita prepetitus sit, vt mandari non potest, vt insti. mandati §. mandatum, & ibi notatur, quod nemo inuitus cogitur suscipere mandat, itaque ea que sunt à principio voluntatis, ex post facto sunt necessitatis, sed nota quod procurator ad iudicia ante litem contestatam non potest alium substituere, nisi habeat in mandato potestatem substituendi, quo casu substitutus dicitur factus, & ordinatus à primo domino, & non à primo procuratore, vt notat gl. & Doct. in c. 1. de proc. in 6. & notat Bar in l. ff. de cubo. dan. aut substituit post litē contestatam, & tunc vt dominus litis potest alium substituere, vt in d. c. 1. & l. neque. C. de proc. & l. executor. §. fina. ff. de appel. l. quod quis. C. de proc. si verò est procurator ad negotia, tunc aut loquimur de eo qui habet generale mandatum à domino, & tunc quandoque vult potest substituere, & alteri committere, vt l. 1. §. magistrum. ff. de exercitio. & l. quicumque. in ff. de insti. & ita potest intelligi tex. in d. §. mandatum, & l. si procuratorem. §. 1. ff. de proc. & si procurator habet speciale mandatum, & tunc aut habet speciale mandatum, & mandatū, habet certam & determinatam formam, & non videtur electa industria personæ, ideo potest alteri delegare, vt l. si ego. ff. quod vi aut clam. & c. is qui i. respon. extra. de offi. deleg. in 6. aut mandatum non habet certam formam, & tunc non potest, alteri demandari, quia videtur electa industria personæ, vt in d. c. is qui secundo respon. ita dicit notabiliter Bar. in l. si in ff. de duer. & temp. prescr. & Saly. in d. l. si procuratorem. §. 1. ff. de procu. intellige verum quando est tale quid in quo requiritur industria personæ, alias autem potest alteri demandare, & ita etiam potest intelligi tex. in d. §. mandatum. Et adde ista ad ea, quæ superius diximus.

Et cogitur procurator litem contestari si dominus eo presente satisfedit iudicatum solui, nisi in casibus qui enumerantur in l. filius §. vlt. & l. seq. ff. de procu. item ad officium eius pertinet appellare, si sententia lata fuerit contra ipsum, vel si iusta causa eum excuset debet denuntiare domino, quod appelleri si putauerit appellandum, appellacionem tamen pro se qui non tenetur, vt in c. non inuile §. potuit extra. de procu. l. inuitus. C. de procu. & C. de appel. l. si actor. l. si procuratorem, §. si ignorantes. ff. man. item ad officium ipsius pertinet, vt dominum defendat. i. faciat omnia, quæ dominus faceret si esset presens, nec sit causa deterior in aliquo præter quam in satisfando. ff. de proc. §. defendere, & de interrogacion. l. si sine §. si defensor.

Sed nota, q̄ si cum vno contra quum fuerit hæres eius vnum procuratorem constituere iubentur, ff. iudic. solui. iam tamen §. penul. ne per plures aduersarios distinguatur, qui cum vno cõtraxit. ff. de exer. actio. l. 1. §. penul. & l. ne in plures. ipsi tamen hæres si inter se agant plures procuratores debent dare, alias non potest res expediri circa condemnationes, & adjudicationes. ff. de procurat. l. licet. §. si plures per quod patet quod sententia fetenda est in personam procuratoris, non domini, nisi ab initio dominus litem contestatus sit, vt notatur in capitulo constitutus de religiosis domibus, vbi dicit Panorm. nota argumentum optimum, quod licet procurator intercedat post litem contestatam, tamen sententia condemnatoria, vel absolutoria potest ferri in ipsius personam, de quo secundum Panormitanum multum dubitant legistæ, in lege nihil. C. de procu. & notatur in cap. 1. de procura. in 6. & per Bar. in l. 1. C. de sentent. & interlocutio. omn. iudic. & Bald. in d. l. nihil querit au procurator interueniens post litē contestatam debeat damnari glo. ibi dicit, quod sic in omnibus casibus in quibus verba sententiæ possunt adaptari procuratorio nomini, secus vbi non possunt adaptari, vt in causa criminali, facit. C. de iniurijs. l. fina. Bald. intelligit glo. esse veram, vbi procurator fecit aliquem actum ante sententiam, secus si non fecit aliquem actum, puta quia fuit constitutus post conclusionem in causa, sed queritur nunquid debeat condemnari dominus cum ipso procuratore constituto post litem contestatam. Et procedente in causa, vt quæ condemnabitur, ibi vide Baldum, sed omnino, vide Bartolum in d. l. 1. C. de sentent. & inter. omn. iudic. & ibi si lis est agitata per procuratorem actoris, debet reus condemnari ipsi procuratori, ad dandum, & soluendum domino, & non procuratori, & ibi dicit, quid in defensore rei, an ipse cõdemnetur, & ibi dicit, quod in tutore, & curatore, dicimus quod verba contracti celebrati debent referri ad pupillum. l. eum §. si actori. de const. pec. & concludit Bar. q̄ si verba sententiæ referuntur ad ipsum pupillum, licet iudicium agitur per ipsum tutorem, quod valet eadem ratione, & per hoc erit idem in syndico ecclesiæ, q̄ si verba sententiæ referantur ad ipsam ecclesiã, licet iudicium agitur per procuratorem quod valet, & hoc de iure ciuili, & vide Bar. in l. stipulatio ista. §. insulam. ff. de verb. obl. sed aduerte, quod in causa criminali dominus reus via cõdenatur, vt per Bal. in d. l. nihil. c. de proc. vnde in sua persona infamia sumit originem, & est casus in l. si de iniur. C. vbi dicitur, à crimine iniuriarum criminaliter moti illustres, & eorū liberi, & vxores, viuentis marito illustri possunt per procuratorem cõparere, & nihilo minus sententia fertur in dominum, & Saly. dicit in d. l. si causam iniuriarum ciuilem, vel criminalē, tam actiue, quam passiue possunt illustres per procuratores exercere, debent tamen se inscribere, & in eos non procuratores est ferenda sententia.

Et ibi notatur, q̄ vbi potest esse pœna corporis afflictina procurator interuenire non potest ratione dubij. Et fallit in illustribus, vt dixi, & quia sine scientia principis non possunt corporaliter puniri, vt C. vbi fena. vel clari. l. 3. & 5. Saly. in l. reos. C. de accu.

Et nota q̄ iniuria estimatur atrox 20. tempore, loco, persona, & facto, & re, vt notatur in l. atrocem. C. de iniurijs, & insti. de iniurijs. §. atrox, & qualitas personæ, & habitus iniuriati facit iniuriã iudicari

atrocem, vt per tex. & glo. in d. l. atrocem.

Et aduerte, q̄ procurator tenetur ad negotium sibi iniunctum fideliter exequendum, vt dictū est, nec enim sufficit talem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibet. imo maior ab eo exigitur. l. in re mandata. C. man. ideo dicitur q̄ negligentia, quæ in proprijs rebus culpanda est in alienis est vituperanda arg. ff. sol. mat. l. etiam. §. 1.

Confessio procuratoris an noceat domino, quidam dicunt, q̄ sic, & pro his. c. 1. de postul. praela. & de capellis mona. c. dilectus, sicut & confessio aduocati, vt in c. olim, de censu & c. cum causam, de appella. sed contra. ff. de interrog. acti o. l. si sine. §. si defensor, & confessio. l. certum. §. si quis & ff. ad legem Aquil. l. proinde. §. 1. alij licent q̄ non preiudicat nisi habeat speciale mandatum, vel nisi sit procurator generalis, q̄ habeat generalem administrationem omnium bonorum, vel nisi datus sit in rem suam, sicut nec pactum, nec iuramenti delatio a procuratore facta nocet domino. ff. de iureiurando. l. iura. §. si. & l. se. sequenti, alij dicunt, q̄ confessio defensoris non nocet, sed procuratoris nocet cum mandatum habeat, sed tamen dominus potest probare errorem procuratoris, sicut & proprium. l. error. C. de iur. facti igno. ran. pro prima opinione, quod noceat. c. 1. de procu. nec expectanda est rati habitio domini, argumen. ff. de condit. indebi. l. si procurator, & l. indebitum. Nam delinquendo circa iudicium semper domino preiudicat, nisi fines mandati excedat. c. cum olim abbas, extra de offi. deleg. factum enim procuratoris domino per iudicem, etiam ignoranti. C. de suborta, de re iudi. l. procuratoris. ff. de tributo a dione, vi. Bar. in l. non solum. ff. de procu. vbi examinat ex responsione procuratoris quando dominus, & quando procurator teneatur, mirum tamen videtur q̄ in re spirituali noceat, vt in c. 1. de res. in integ. §. si. & in c. coram, de offi. dele. cum non possit haberi recursus contra procuratorem. Et sic intelligitur non soluendo, vnde non deberet nocere. l. eleganter. §. pe. ff. de dolo. sed illud intelligitur quando dolum commisit: secus si negligenter verteretur.

Sed ad hoc potest peti restitutio nomine ecclesie. Procurator rei necesse habet satisficere iudicatum solui habeat, vel non habeat mandatum, imo & si certum sit non habere mandatum debet admitti, vt in l. exigendi. C. de procu. & in l. 1. C. de satisficendo, & in l. exigendi, dicit Bald. nota quod ad aliquem defendendum etiam si per dominum fuisse lis contestata non requiritur mandatum. item notat, quod defensor comparens post litem contestatam tenetur satisficere non solum pro defensione, sed plenarie iudicatum solui.

Item notat quod coniuncta persona etiam in agendo non tenetur allegare mandatum. Item notat quod filius minor admittitur pro patre defendendo, tamen cum mandato, quam sine; quod est memorie commendandum, & ibi etiam notatur, quod si sententia est iusta, tamen si potuit esse iustus debet in melius reformari. Sed minor viginti quinque annis, non habet vocem in constitutione iudici, Bald. ibi. & dicit etiam, quod pater minor viginti quinque annis ad agendum non admittitur pro filio, ad defendendum sic, si periculum est in mora, quia inter coniunctos pater est magis priuilegiatus, vbi videbis per Baldum.

Et nota quod procurator constituitur apud acta est verus procurator, vt in lege prima. C. de satisficendo, ideo non cauet de rato, nec procurator presentis; sed procurator actoris in causa reconuentionis debet satisficere quemadmodum satis dant procuratores rei: de hoc vide Bar. & Baldum in dicta lege prima. Itaque procurator rei indistincte cauet de iudicato soluendo, si hoc petitur ab eo in principio iudicij, hæc vera sunt, nisi dominus releuet procuratorem satisficendo pro eo, vt institutio. de satisficendo. §. si vero aliquis.

Et nota quod lex permittit, vt procurator in totum releuetur: alias pauci inueniuntur, qui velent esse procuratores reorum si haberent se obligare ad soluendum. super hoc vide Cynum, & Baldum in dicta lege prima.

Et reuocatio mandati facta clandestine non nocet aduersario, si non peruenit ad notitiam iudicis, vel aduersarij in dicta lege prima, & Codic. mandato, de procuratoribus in sexto, hoc fallit in procuratore constituto ad contrahendum matrimonium, vt est textus vnicus, in capitulo finali, de procuratoribus, in sexto, ex quo infertur, quod vbiunque tempore actus gesti per procuratorem debet adesse verus consensus domini pro substantia actus, nunquam est necesse, quod reuocatio mandati transeat in notitiam procuratoris, secus vbi sufficeret fictus consensus, sicut est in iudicij, quia oportet, quod transeat in notitiam procuratoris, vel iudicis, de quo per Cyn. in l. mandatum. C. mandatum. & per Doct. in clem. 1. de renunc. vide Philipp. Franc. in d. c. ff. de procu. in 6. & ibi dicit, quod iurans non reuocare procuratorem constitutum ad contrahendum matrimonium, nihilominus potest eum reuocare, licet efficiatur periuus.

Et nota, q̄ reuocatio procuratoris, ad negocia debet deuenire ad notitiam procuratoris, vel eius cu quo negocium debeat geri, vt in d. c. mandato, & c. ex parte decani de rescrip. & in d. l. mandatum, & in d. cle. 1. & hoc in procuratore qui vere erat procurator, secus in nuntio, vel epistola quo casu contrahes per nuntium, vel epistolam in omnibus contractibus sufficit, q̄ fiat reuocatio ante contractum, licet aliter non perueniat ad notitiam nuntij, vel partis, & valet reuocatio, nec valet qd̄ agitur, vt in l. si pater. ff. manumif. vin. & glo. in c. tibi domino. 63. dist. & ratio est secundum Io. And. in d. capitu. fi. quod nuntius, vel

vel epistola præbet nudum ministerium, prout piba, vel organum & concipit verba in personam domini, deficiente igitur consensu tempore contractus, nihil igitur, etiam si nuntius non fuerit certificatus, & de hoc vide Philipp. Franc. in d. c. fin. & nota quod religiosus regulariter non est habilis ad officium procuratoris, fallit quando venit pro consorte eiusdem litis, vt in Clemen. fina. de procuratorib. & quilibet administrator comprehenditur appellatione procuratoris, vt in cap. petito. de procuratorib. in 6. & c. saluator. i. quæst. 3. & clerici non possunt esse procuratores laycorum. cap. sacerdotibus, de immunita. eccle. vide ibi Panormit. vbi dicit multa, sed glo. finalis in d. Clemen. fina. inducit text. ad questionem illam vulgatam, nunquid si aliquis constituit procuratorem inhabilem, & dedit mandatum ad substituendum, an substituere possit habilem? glo. finaliter pro concordia opinionum distinguit triplicem speciem inhabilitatis, quia quidam sunt omnino inhabiles, vt serui, qui non possunt esse in iudicio, vel furiosus, & tunc non tenebit talis substitutio, quidam sunt inhabiles ad suscipiendum officium procreationis propter defectum autoritatis superioris, qua interueniente essent habiles. Et tunc non est necesse quod in substitutione interueniat autoritas, sicut in assumptione procuratoris, vt probatur in d. Clemen. fina. quidam sunt inhabiles per exceptionis obiectum qua non opposita alias essent habiles, vt mulieres, & tunc possunt substituere, & valebit substitutio, nec poterit exceptio aliqua obijci: cetera vide per Card. & Imo. in d. Clemen. fi. & ibi dicunt excommunicatus si substituatur, an valeat substitutio? & an excommunicatus possit substituere procuratorem excommunicatum ad petendum absolutionem.

Et nota, q̄ tripliciter procurator dicitur falsus, vt l. falsus procurator. C. de furt. & factum procuratoris falsi per ratificationem conualecere non potest, vt ibi per Bald.

Et permittit (vt dixi) q̄ falsus procurator dicitur tripliciter. l. proprijsimè, vt quia nec nomine, nec re est, vel fuit procurator, sed falso præterdit mandatum quod nunquam habuit, & hoc est falsum mandatum, & falsa intentio, sed si non habet mandatum, sed credit se habere, falsum est mandatum, sed intentio est recta: vnde in animo est veritas, extra mentem est falsitas, qd̄ ergo nunquam habet originem veri proprijsimè, & simpliciter dicitur falsum, & merito secundum Bald. quia falsum, & nullum conuertuntur. l. qui hominem. §. si nullo. ff. de solu. & l. Paulus. ff. de verb. sig.

Secundo modo dicitur falsus procurator ille cuius mandatum apparet, sed post mandatum fuit legitime reuocatus, & iste non est falsus origine, sed perseverantia falsus est, quia mandatum est caducum, l. reuocatum, vel alias anihilatum expresse, vel tacite. ff. sol. mat. l. cum quis in princ. §. 1. & l. si cum Cornelius. ff. si cer. pet. & l. eius qui. iste est propriè, quia verè caret mandato.

Tertiò dicitur falsus procurator, qui habet mandatum nec est reuocatum, sed est nullum ipso iure. nam non propriè hoc dicitur falsum, sed dicitur non solemne, vel insufficiente mandatum, sicut aliud est testamentum esse falsum, aliud non solemne, aliud iniustum, aliud irritum. l. post legatum. ff. de his qui. vt indig. ff. de iniusto rupt. & c. l. 1. ille etiam dicitur non habere mandatum, qui non producit ipsum licet habeat, & iste non est falsus procurator, sed insufficiente appellatur. ff. de iuri. l. sed si vnus. §. procuratorum patris. insufficientis enim dicitur, qui non est constitutus secundum naturam causæ, vt in Clemen. 2. de procuratorib. quibus modis dicitur falsus procurator, vide Bald. in l. licet. C. de procurato. & vide glo. in c. ex parte decani. de rescrip. & vide Archid. in cap. qui ad agendum, de procuratorib. in 6. & vide Anch. in c. in nostra, de procurat. vbi declarat quot modis procurator dicatur falsus, sed ante lite ras susceptas non est procurator. C. is qui, de procu. in 6. & in cap. 1. de procuratorib. & ibi gloss. & Host. in cap. 1. de electio. & ibi Compost. & Specu. in titu. de procuratorib. §. 1. vers. sed quid & vide Bart. in consi. incip. an procurator constitutus in absentia. Videtur ergo suspensa procuratoris organa vsque ad susceptionem literarum, & aperturam earum, ita Bald. in d. l. falsus procurator. & mandatum falsum si est in iudicio productum an valeat iudicium? ibi vide Bald. & vide etiam Paul. de Caltr. in dicta l. falsus procurator, & aduerte quod requiritur rati habitio procuratoris in absentia constituti, & dicitur ratum haberi, & acceptare officium eo ipso, quod recipit instrumentum procuratoris scienter, & non protesta tur contrarium, vt est hodie casus, in dicta Clemen. 1. de procuratorib. item not. secundum Pau. de Caltr. in l. 1. ff. de procuratorib. quod vbi requiritur consensus furiosus non habetur loco absentis, nec loco presentis, sed loco mortui, secus vbi non requiritur consensus expressus, sed sufficit non contradicere, quia tunc loco absentis habetur, vt in l. 1. §. voluntate. ff. soluto matrimon. ita Paul. de Caltr. in d. l. ff. de procuratorib. & vide in l. in negotijs contrahen. ff. de reg. iur. & ibi dicit in quibus casibus non possit quis litigare per se. sed compellitur mittere procuratorem: & in quibus teneatur comparere per se, & sic personaliter. & ibi dat rationem quare procurator constitutus ad negocia, & etiam tutor, & curator possint indistincte procuratorem ad negocia constituere, & talis procurator potest (vt diximus) etiam litigare. & constitutus ab vnueritate quando dicitur procurator, & quando syndicus, & finitur mandatum procuratori iniunctum reuocatione domini quam facit reintegra, hoc est ante litem contestatam, si vero vellet reuocare postea. Si vero resistat procurator non reuocatur nisi causa cognita. & de hoc in l. ante litem, & in legibus sequen. vsque ad §. 1. l. in causa cognitione, vbi omnia inuenies, & in l. nulla dubitatio de procuratorib. C. dicitur mandatum procuratoris effecti domini litis non reuocatur absentia, vel morte mandantis: & loco suo alium potest instituere. & in l. mandatum. C. mand. dicitur, mandatum reinte-

reintegra domini morte finitur, & ibi dicit Saly. quod mandatum in negotio singulari non finitur morte mandantis, & ibi Saly. dicit mandatum morte dissolui. quomodo intelligatur, vbi facit optimam distinctionem. & longam, vbi dicit; Omnia recolligendo, & concludendo sub breuitate, ita distinguit. Ibi videbis, item finitur mandatum renunciatione procuratoris, quæ fit reintegra. postea vero non, nisi causa cognita, vt dictum est, in reuocatione: & idem intelligitur in reuocatione, vt ff. de procu. l. i. m. rati. c. l. 2. præce. & sequente, & in situ mandati. §. mandatum, sed aduerte, quod procurator in rem suam non potest reuocari, ita Bald. in l. si pater. C. manda. vbi dicit; mandatum actionum potest reuocari, nisi sit mandatum in rem suam, in dubio autem præsumitur in rem suam, nisi præcedat causa cedendarum actionum, vt in l. per diuersas. C. mandat. vbi tractatur materia cessionis, & ibi dicit Bald. quod instrumentum cessionis requirit titulum, & pretium datur pro iure cesso. & vide tex. in l. procuratore in rem suam. ff. de procurato.

Et procurator fisci præsumitur emere de pecuniæ fisci, & non sua, vide gloss. & Docto. in l. facultas. de iure fisci. lib. 10. & vide Cyn. & Bald. in l. penult. C. si cert. petat. sed procurator Cæsaris intelligitur constitutus cum libera, Bar. in l. 1. ff. de offic. procon. Cæsaris etiam procurator vniuersitatis, Bald. & Docto. in l. præses. C. de transact. & Alexand. in l. procurator cum libera. ff. de procura. sed procurator Cæsaris cognoscit de causa veniente inter fisci, & priuatum. l. mancipia. C. de ser. fug. l. 2. C. de sen. que sine certa quant. pecun. & procurator, vniuersitatis non potest reuocari per singulos vniuersitatis, Bald. in l. 2. C. de ser. & nota quod procurator absentis dandus est eius bonis, lab. hostibus. & ibi Barto. ff. ex qui. cau. maio. & notatur in l. 1. ff. de priuilegi. eodem titulo. & in rubi. de cur. bon. dan. & in l. si pupillus. §. 1. de tu. & ratio distra. & aduerte quod procurator pro socio absente admitti in societate, Bald. in l. exigendi. C. de procurato. argument. l. idem que ff. pro socio. & qui se absentat, an teneatur procuratorem admittere, vide Specu. in titu. de citatione. §. 4. versic. hoc ordine. & vide Alex. in l. 2. de diuer. & temp. præscript. & vide Bald. in l. ab eo. C. cõmo. & dic. quod si reuersus est in breui nõ tenetur dimittere procuratorem, vt per Angel. in l. antiquitas. C. de testamen. & tenet Ioan. de Imo. in l. quæ situm. ff. de re iudic. & nota quod procurator hodie iurat de calumnia, & non debet iurare. c. 2. de iurament. calum. in 6. & Alexand. in l. non solum. de procura. & Philipp. C. in. in consi. 86. in 2. part. & si sit contumax, in non iurando de calum. vide Alexand. post Barto. in l. certum. §. sed an ipsos. de confessis, ideo potest iurare procurator fidelitatem domino feudi, & petere inuestituram, Bal. in cap. 1. quo tempore, miles in vsibus feud. & in c. 1. §. fin. per quos fiat inuesti. & licet procurator iurauerit de calumnia, tamen dominus tanquam legalior cogitur iurare. Ita Innocen. in c. si de iurament. calum. sed si procurator fuisset constitutus post iuramentum calumniæ nihilominus debet iurare, ita Specu. in titu. de iurament. calum. §. 2. versic. sed nunquid hæres, & versic. fina. idem si sit substitutus secundum Innocen. in cap. 1. de iurament. calum. & procurator iurans in animam domini debet dicere sic, iuro quod principis meus dicit veritatem per me, ita Hostien. in cap. accedens. de præben. Ioan. And. in cap. præsentium, de testib. in 6. notatur in cap. fina. de iuramento calum. in 6. & Innocen. in c. præsentium. 2. de testi. vel dicit sic iuro in animam domini quod ipse hoc seruabit sic Deus ipsum adiuret secundum Card. in Cle. 3. §. 2. de iure iurando ibi videbis: & nota quod procurator agit actione mandati ad expensas quas fecit in causa pro domino. l. prima. & ibi Bald. C. mandat. Item potest retinere instrumenta donec dominus restituat expensas l. sumptas. ff. de pact. l. in cause. l. qui pprio. §. si ff. de proc. Adde Bar. in l. quæ omnia. §. 1. eo. titu. facit. glo. in l. 1. eo. titu. & in l. si non fortem §. si centum. ff. de condic. in deb. & potest procurator prosequi litem etiam mortuo domino. l. nulla, & ibi Docto. C. de procur. & Alex. in l. si cum hominum. ff. de fideiuss. vt iam dixi.

Et potest procurator agere in causa matrimoniali, Bar. & Docto. in l. nihil. C. de procurato. & procurator agens coram iudice laico potest reconueniri coram ecclesiastico, Bar. in l. sed etha. §. non solum. ff. de procuratorib. & procurator conuenitur si sinat se corrumpi per aduersarium. l. eleganter. §. penult. ff. de dolo. glo. in l. 1. §. sed & hæc constitutio. de calumnia. & procurator reconuenitur præcise delenda in casu reconuentionis, Angel. in l. sed etha. §. defendere. ff. de procuratorib. & ibi glo. de quo per Bald. in l. actionem. C. de procuratorib. & Cardinalis in Clemen. 1. de procu. sed si producit falsos testes de mandato domini non tenetur de falso, sed dominus Pau. de Cast. in l. 3. §. si procurator. ff. quod quisque iuris, vbi dicit Barto. vbi cum datur id quod est dilectum mandans non videtur proprie facere: & ibi dicit Bartol. ex impetratione procuratoris habentis speciale mandatum, vel ratihabitione sequura coercetur dominus: secus si habeat generale, vel sit in rem suam: tunc coercetur procurator, tutor vero semper, sed si procurator falsificat acta nocet domino, vt per Innocen. & Doc. in c. 1. vt lit. non contesta.

Et an & quando factum procuratoris nocet domino vide panor. in c. dilectus, de procu. & vide eundem in d. cap. 1. vt lit. non contesta in 4. colum. vbi dicit, secundum Hostien. procurator meus contrahendum, vel quasi confitendo, iudicium subeundo negligendo in his, quæ sunt sibi commissa, & potestatem habet mihi præiudicat; delinquendo vero, vel quasi dolum, vel contumaciam committendo, mihi non parit præiudicium ignorantia, scienti vero, & ratificanti tacite, vel expresse, vt cum non purgo, quod purgare possum mihi præiudicat: & hoc ante litem contestatam locum habent, post litem vero contesta-

tam

tam mihi præiudicat, vnde & aduersarius, de dolo procuratoris contra me excipit. procurator tamē mihi tenetur, vt in l. eleganter. §. pe ff. de dolo. & ff. de eo per quem fact. acti. l. si. 1. respon. & hæc de procuratore speciali intelligenda sunt: dolo enim procuratoris generalis omnium rerum nocet. ff. de doli except. l. apud Celsum §. quæ situm.

Innocen. verò multa profequitur super tex. intricatè more suo, secundum Panor. in d. c. 1. vbi examinat nunquid procurator noceat domino in omittendo: & ibi dicit, quod contumacia procuratoris nocet domino in his, quæ sunt parui præiudicij, secus in his quæ sunt magni præiudicij, & ibi dicit quod contumacia procuratoris non impedit quin dominus possit appellare, nisi dominus sciuerit, & non purgauerit, & ibi etiam examinat nunquid procurator noceat domino in aliquid facièdo, ibi videbis: & dicit quod in generali mandato veniunt ea quæ sunt de natura actus; dicit ibi etiam, an confessio procuratoris siue administratoris, noceat domino: sed dicit quod confessio procuratoris præiudicat domino in responsione facta positionibus siue vere, siue fide, putà per contumaciam: sed confessio procuratoris, potest per dominum reuocari, dicit etiam ibi quod confessio principalis in vna causa, facit sibi præiudicium in alia causa, secus in confessione procuratoris. & multa dicit ibi dominus panor. mitan.

Adde ad ea, quæ iam diximus, tutor, vel curator, an & quando possint præiudicare pupillo, vel adulto ibi vide Panor. ad fi. & de modo procedendi contra absentem, & de solemnitate citationum plene tractatur, in c. causam, de dolo & contu. & in c. ad petitionem, de accu. & in c. consuluit, de offi. deleg. & an, & quando procurator reuocetur, & quomodo, & qualiter. Vide Fel. copiose, in c. ex parte decani, de rescript. & de hoc iam supra diximus, & nisi procurator sit reuocatus ex iusta causa non potest dominus in iudicio stare post litem conte. cū procuratore, ita Spec. in titu. de actore, ver. qui procuratorem: & in titu. de litis contest. §. si. vers. item post eam.

Et nota quod procurator ledens dominum tenetur ad interesse si est soluendo, alias datur restitutio domino. l. si mandato domino & l. eleganter. §. si dolo, & ibi Bar. & panor. in c. cum venissent, de restit. in integ. & ibi declarat Barto. reus quando dicitur esse paratus iurare iudicium, vt cesset actio de dolo & nota ad hoc bonum tex. in d. c. cum venissent, de restit. in integ. vbi dicitur quod restitutio in integ. competit ecclesiæ, quia eius procurator non produxit sua iura: & ibi dicit Panor. quod regula iuris habet quod quando dominus læditur ex dolo procuratoris, debet primo dominus agere contra procuratorem, & si nõ est soluendo, potest in subsidium petere restit. in integ. vt in d. l. eleganter §. si dolo. ff. de dolo, & procurator tenetur de leui culpa Bald. post glo. in l. a procuratore, C. mandati, etiam si læsit dominum in modico. l. cum per procuratorem, & ibi Bal. C. mandati, & procurator ad lites tenetur etiam de culpa leuissima, ita Bal. in l. cum per procuratorem. C. mand. & in l. quæ fortuitis. C. de pign. act. & ibi vide Bart. & in d. l. a procuratore. C. mand.

Nunc de contractu locationis dicamus, in actione autem locati, venit leuissima culpa, quando est commissa in facièdo, secus si sit commissa in omittendo, vt per Bart. in d. l. q. Nerna. ff. de pos. si. quia culpa leuissima in facièdo æquiparatur leui culpe in omittendo. l. si seruus seruum. §. si cum maritus ff. ad l. Agl. & l. si constante §. si maritus ff. solu. marrim vbi vide Bal. & Paul. de Cast. pro intellectu præiudicium Bald. tamen tenet contra, quem sequitur Saly. in d. l. si nulla. C. de pigno. actio. per motiua, quæ videte ibi, nec obstat casus in l. si merces §. qui columnam ff. locati. vbi dicit text. quod a locatore abest culpa, si fecit omnia, quæ diligentissimus esset facturus, ex quo videtur quod de leuissima teneatur per supradicta: & potest dici, & verius quod culpa ab eo abest, si non fecerit, quæ diligentissimus esset facturus: sed non sequitur, ergo de leuissima tenetur. nam statui videtur in creditore, in l. si nulla, iam allegata, & tamen de leui tantum tenetur, vt institui. qui. mod. re. contrah. obli. §. si ex quo inferit Salic. quod quando lex dicit aliter de culpa teneri. Et aliter non dicit; debemus intelligere de illa quam requirit subiecta materia secundum distinctionem, quam ponit iuriconsultus, in dicto §. nunc videndum.

Quò verò ad actionem tutelæ quid veniat in ea, cum gratia tantum pupilli geratur, dicunt Docto. magis Barr. quod venit in ea lata culpa, & leuis. in l. quidquid. C. de arbit. tute. & exemplificat ibi, glo. de l. periculum ff. si certum petat. & de l. 1. §. officium. ff. de tute. & ratio distra. puta si tutor sit negligens rationes conficere, & confectas exhibere, hinc est, quod dicit Bald. quod ita præsumitur contra illum qui non facit codicem rationum, sicut contra illum, qui non facit inuentarium, vt supra dixi. Et idem dicit tenuisse Iacob. de Aret. & Raymundum, facit lex. si quis cum falso §. 1. ff. de fal. tu. or autem tenetur facere inuentarium, & si non faciat, tenetur ad interesse declarandum per iuramentum in litem, argum. ff. de administra. tutorum. l. tutor qui repertorium, fallit tamen dictum præcedens, in duobus casibus, in quibus tutor non tenetur nisi delata culpa, in l. nomina. C. arbitrium tutelæ, & l. tutor qui repertorium §. cõpetit ff. de admini. tuto. & secundum hoc dicit Barro. quod glo. quæ est in l. iustit. de suspes. tut. §. suspectus, quæ videtur velle, quod tutor remoueat propter leuissimam culpam non bene dicit; melius sentit glo. in l. i. ff. de suspes. tuto. & si quis dicat quod tutor teneatur propter inuestriam, & bonos mores, vt l. scire oportet §. penult. ff. de tut. & cu. dat. ab his. hoc videtur teneri de leuissima, vt supra dictum est in mandato ad lites, respondet Bar. quod hoc est ideo quia tutelæ officium assumitur ex necessitate, ideo in hoc

releuatur, quod solum de lata, & leui tenetur, argumen. l. post legatum. §. aduocatum. ff. de his quib. vt indign. facit lex cum quidam. C. de administratione. tutor. & l. procurator qui pro emptione. ff. de procuratoribus.

Diximus de actione tutelæ, & de contrahibus, nunc aliqua de tutelis dicamus, & quia inter quasi contra hunc dignior est tutela, audiamus de tutoribus, & sic de tutelis, & quia tutela alia testamentaria, alia legitima, alia datiuæ, & testamentaria dignior est ceteris; primò de testamentaria dicamus. Videamus ergo generalia omnium tutelæ, l. quid sit tutela, & vnde dicatur, & cui detur tutor: postmodò dicemus specialiter de testamentaria.

Est autem tutela vis, & potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter ætatem se defendere, nequit iure civili data ac permessa, vt in l. de tutelis. §. 1. & ff. de tute. l. 1. ideo autem dicitur vis, & potestas, quia est violenta potestas, datur enim inuito, vel non petenti, vt ff. de tut. l. 2. & in hoc differt à curatō, quia curator non datur nisi volenti, siue debeat dari impuberi, siue puberi, distinguitur tamen in aliquo pubes ab impubere, nā puberi non datur, nisi non volenti. præter quā ad litē, vt in l. de cura. §. item inuiti. Impuberi verò datur etiam in litē, ita demum si impubes alium vellet conuenire, si autem impubes ab alio conueniatur, non accipit quidem curatorem inuitus, sed tamen prætor cogit eū, vt vellet, vt ff. de tutel. l. 1. §. si pupillus, vel fortè non cogit inuitus accipere hunc puta Petrum, sed cogitur aliquē nominare quem accipiat.

Item dicitur in capite libero, quia tutor non potest dari seruo, vel ei qui est in aliena potestate, putā petro, qui est in patris sui potestate. Datur enim qui sui iuris est, vt in l. de tutelis, in principio, in causa tamen etiam impuberi seruo datur tutor, puta si quæstio sit de impuberis libertate, dabitur enim tutor ei qui de statu suo litigat, & ita demum tenebit datio si liber est, subaudi, vsque ad libertatem. Nam vsque ad finem causæ tenet propter dubitationem etiam si liber non est, sed si vere liber est, tenet datio tutoris, vsque ad libertatem. vt ff. de tuto. & curato. dan. ab his l. ei qui, & l. curator, posset etiam ad prædictam causam dari curator, vt ille ea finita desinat esse tutor, alioquin permaneret vsque ad libertatem, si impubes sit liber, vt in prædicta l. curatore, & quib. da. tuto. l. 1. tutor autem certæ rei, vel causæ non datur, & si datus fuerit non tenet: sed personæ datur eius vnuerlo patrimonio administrando, vt in l. de tutelis. §. certæ autem rei, & de excusa. tu. §. datus & ff. de tutelis. §. certarum, & l. & si. & l. & quia.

Item verè seruo, & impuberi datur quandoque tutor propter spem libertatis omnino præstandā, nam si ei libertas, & hæreditas per fideicommissum data est, & hæres institutus adire noluit dabitur impuberi tutor qui eum adire cogat, & tutelam retineat quousque restituatur hæreditas, vt ff. de tut. & curato. dan. ab his, l. si impuberi, ideo dicit ad tuendum eum, quia tutoris potestas non est in pubere, sed in impubere: & ideo dicit propter ætatem, quia tutor datur masculo minori 14 an. fœmine vero minori 12. vt in l. quib. mod. tutela finiatur, in princ. datur nato, nascituro non l. si nemo. §. ff. de testam. tute. vbi dicitur, de eo quod quis gerit antequam nascatur posthumus tenetur actione negotiorum gestorum, si verò post enim natum gerat in actione tutelæ deuoluitur, si autem tutor datus fuerit puberi ipso iure non tenet datio, vt nec fit opus excusatione, nec ideo tenet quia non gerit, vt ff. de tuto. & curato. da. ab his, l. seie. Item nota, quod illud quod dicit iure civili data referatur ad datiuā tutelam, vel ad legitimam tutelam, quasi dicat instituta, quod dicit ac permessa refertur ad testamentariam, itaque omnis tutela, aut est testamentaria, aut legitima, aut datiuæ, dicitur autem tutela à tuendo, inde, & tutores, qui eam vim, & potestatem habent, quasi tutores, & defensores vt ff. de tu. l. 1. & in l. de tute. §. 1. datur impuberi tutor vt dictam est, etiā siue furiosus sit, nec dabitur ei curator, vt furioso, vt magis a tari, quā demeritæ semper sit consulendū, vt ff. de tu. l. 3. datur tutor certus, & non incertus. Nam si duo sunt Titij, pater, & filius & datus est Titius, nec apparet de quo senserit testator, non deficit ius, sed probatio, ergo tutor neuter est, vt ff. de test. tu. l. duo, & l. tutor, incertus.

Item datur priuatus, & magistratus, vt d. l. tutor incertus §. 1. datur tutor masculus non fœmina, quia id minus masculorū est. hoc die tamen de iure auctōri. confirmari potest tutela matris, vt in Auct. de hæ. ab int. §. ex his, col. 9. transumptiuè, in Auct. matri, & auia. C. quando mulier tutelæ officio fungi potest, vbi dicitur, mater & auia renuncians inter alias nuptijs, & Velleiano non extantibus testamentarijs præfertur legitimis, & datiuis fœminis aliis interdicitis.

Sequitur tex. in Auct. sacramentum, vbi litera dicit; Sacramentum quidem non erigitur, sed contrahis nuptijs expelli eam à tutela conuenit, & ibi Bal. distinguit tres causas, nam aut mater nunquā fuit tutrix, aut mater suscepta tutelæ, & tunc antequā transfret ad secunda vota fecit aliū ordinari loco sui, & ille præfertur legitimo, quia succedit loco matris quando præferrebat.

Tertio casu, quādo mater existens tutrix transfuit ad secunda vota alio nō petito, & tunc nouus tutor non subrogatur loco matris, & ideo videtur q̄ legitimus præferatur, ibi vide Bal.

Quæruunt Doct. si mater quæ transfuit ad secunda vota remaneat iterum vidua, vtrum possit assumere tutelam; Bal. concludit q̄ non, ratione præcedentis suspicionis, & ratione tacitæ renunciationis, ibi videtur de per eum, item datur tutor etiam ille qui non est ciuis eiusdem ciuitatis, cuius est testator, vt ff. de testam. tu. l. quæro, licet præcedere possit excusationem, vt ff. de excusatione. tuto. l. vltim. §. vlti, dare autem

tem potest tutorem filijs impuberibus pater qui habet eos in potestate, non mater, non patronus; si autem mater dederit filijs impuberi, quem instituit heredem tutorem causa cognita fiat confirmatio quasi rem suam, potius quā in persona videatur tutorem dedisse, vt ff. de test. tut. pater. & l. qui tutelam. §. vlt. dare potest pater tutorem filijs, filibus, com natis, quā nascituris, sed non econuerso, quia in masculino continetur fœmininum, sed non econuerso, si autem dederit quis authorem posthumis videtur dedisse tam filijs, quā cæteris liberis, s. nepotibus nascituris.

Nari autem liberi non continentur appellatione posthumorum, item liberorum appellatione continentur nepotes, sed appellatione filiorum non continentur nepotes ex interpretatione legis, & vsu vulgari, de hoc in l. de testa. tute. §. vlt. & ff. de testa. tut. §. si quis filius. & l. quid si. & l. quis ita. & de verbo, sig. l. nomen familiarum, & l. liberorum & de leg. 2. l. ita scripsit.

Item certum est q̄ nemo se potest dare tutorem, non ergo tutor erit qui se tutorem ascripsit. l. ex sententia. ff. de testa. tut. & l. vxori. §. 1. ad l. Corn. de fal. tenet datio tutoris in personis filiorum quos testator sciebat se habere, non in personis, eos quos credebat decessisse, vel natos non esse, quia de eis non consentit, licet nomen filiorum eos admittit. l. si quis ita. §. si quis est. ff. de testa. tut. nepotibus autem suis: ex filijs natis, quos habet in potestate sua dabit aus tutorem, si non sunt reculati in potestate sui patris: q̄ acciderit si pater eorum viuit, & non exiuit de potestate sui patris, vt ff. de testa. tut. l. 1. & in l. de tutelis. §. permillum, filijs autem emancipatis, vel nepotibus emancipatis parens autem non potest dare tutorem, si tamen dederit confirmatur datio omnimodo. i. sine inquisitione, nisi causa propter quam videbatur esse datus in eo mutata, sit, vt ex amico inimicus, vel si ex diuite pauperior sit factus, vt ff. de testa. tu. l. pater. & in l. de tute. §. vlti. dari potest tutor, in testamento purè, & in diem, & sub conditione, vt in l. de testam. tutela. §. ad certum tempus, & ff. de testa. tut. l. tutor datus. §. tutorem. & l. si quis sub conditione. si autem plures conditiones apponantur si quidem copulatiuæ, omnes implenda sunt, si alternatiuæ, satis est vnam impleri, si verò ponantur dissoluta, vel in diuersis partibus testamenti nouissimè prægendum est, vt ff. de testa. tut. l. tutor datus. §. vlti. & l. si hæreditas. §. 1.

Si autem potest dari quis, vt sit tutor si veli. l. tutor. ita recte. ff. de test. tut. dari potest tutor, vel in testamento solemnī, vel in codicillis testamento confirmatis, Et semper videntur esse testamento confirmati hodie, si testamentum præcedat, vel sequatur codicillos, vt l. 3. ff. de test. tut. & in l. de codicillis, item si quidem dati sunt tutores in testamento, & alij dati sunt in codicillis omnes erunt tutores, nisi posterior rem dando priorem reprobaauerit testator, vt C. de testam. tut. l. & si à patre, & ff. de testam. tu. l. tutor datus, & incipit tenere datio tutoris ab adita hæreditate saltem ab vno hærede adita hæreditate. Si vero nemo adierit hæreditatem nihil valet ex his quæ in testamento scripta sunt, vt de testa. tu. l. si nemo. vbi dicitur, non valent disposita in testamento, nisi adatur hæreditas saltem per vnum ex pluribus, & ibi vide Bart.

Et aduerte q̄ tutor datus in testamento non satisfacit, quia sufficit paternum testimonium pro satisfactio. vt C. de episc. audien. l. de creationibus. §. 1. & ff. de confirmando tut. l. 2. sed nec inquiretur, sit locuples, an non, & vtrum sit fidelis an non, quia fides eius est approbata à testatore, vt in l. de satisfactio. tut. §. sed hæc, nisi noua causa superueniat, vt ff. de test. tu. l. pater. tunc enim non videtur durasse patris voluntas, vel nisi vetus causa abfcondita, & latens detegatur, vt quia male morigeratus erat, vel pauper factus quæ nesciebat testator. Nam in his omnibus sequitur prætor vtilitatem pupillorum, & non scripturarum testamenti, vel codicillorum, vt ff. de confirm. tu. in l. in confirmando. & l. vtilitatem, sed tutori et testamento debet per iudicem prius decerni administratio. l. 4. ff. de auctoritate tutorum, Sal. & Doc. in l. si. Carbitrium tutelæ Bar. in l. legitimus. ff. de legi. tut. sed testator potest remittere expresse, vel testator ipse decernat administrationem, Bar. ibi.

Item nota omnia, in filijs legitimis, & naturalibus tantum quantum ad res quas dederit pater vsque ad legitimum modum, sicut enim confirmatio cum inquisitione, C. de confirmando tu. l. vlt. & l. naturali. ff. de confir. tut.

Item quantum ad naturales, & legitimos, si eis dederit in testamento tutorem pater non distinguitur sint hæredes instituti ab eo, an non, vt ff. de testam. tu. l. pater. si verò mater dederit tutorem filijs, aut instituit eum heredem, aut non, si instituit debet quidem datio confirmari, quia ex se non tenet, causa tamen cognita i. cum inquisitione, vt in l. 1. C. de confirma. tut. & C. de test. tut. l. mater, & remittitur satisfactio. vt l. 1. ff. de test. tut.

Et ex hoc notabis q̄ confirmatio non fit sine inquisitione aliàs à iudice, & sine inquisitione, & cum inquisitione possit dari, vt in l. de satisf. tu. §. item nisi dicas, G. solutus erat dicere ex tenore Græcæ constitutionis hoc emendatum, vt in l. de Atiliano tutore §. non autem: si verò mater non instituit eos hæredes, non habet necesse prætor tutores ab ea designatos confirmare, consueuerunt tamen confirmare. Et si viderit prætor expedire populo, poterit confirmare tutores, vt in l. mater. C. de confirma. tutor. vel cura. si autem extraneus dat tutorem, nec tenet datio, nec confirmatio, nisi pupillum instituit heredem extraneum, l. si patronus. ff. de testam. tut. vbi dicitur, quilibet potest dare tutorem impuberi quem instituit, si nihil aliud habet, & forte non remittitur satisfactio, vt l. tutores. ff. de testa. tu. vbi dicit Bal. per illum tex.

Ad magistratus qui tutores confirmant sine inquisitione, & fideiussores non recipiunt pertinet periculum administrationis: itaque ex supradictis collige, quod tutor datus in testamento non satisfat, & tutor datus in testamento a patre filijs suis legitimis, & naturalibus confirmari debet, & collige etiam quod confirmatio tutoris fieri non debet sine inquisitione, quoniam deficiente tutela testamentaria succedit ea quae dicitur legitima; dicamus quibus deferatur, & quando & quod sit eius officium. Sciendum est itaque deferri eam agnatis sunt autem agnati qui per virilis sexus personam cognatione iuncti sunt quasi a patre cognati, veluti eodem patris natus, fratris filius, nepos, vel ex eo, at qui per feminini sexus personam iunguntur cognatione non sunt agnati, sed alias naturali ratione cognati, itaque amittit tunc filius non est tibi agnatus, sed cognatus, & inuicem tu illi eodem iure coniungis, quia qui nascuntur patris, & non matris familiae, i. agnatiuam cognationem sequuntur, vt in l. i. de legi. tu. i. res. & §. i. & ff. de legitima tu. l. si vir. Ideo autem non deferrebatur tutela cognatis, quia nec succedebant, vt in l. auunculus. C. de legi. tu.

Illud queri potest an olim cognati vocarentur ad tutelam deficientibus agnatis, cum ad successione per praetorem eis deficientibus admitterentur, vt ff. quis. or. in bon. poss. l. i. hodie verò constat nec imputatur eis si tutorem peticum non accusauerunt suspectum, imputatur tamen eis si petierunt scilicet tutorem minus idoneum, idoneus enim debet esse tutor moribus & facultatibus, si tamen sit idoneus facultatibus tantum excusatur qui petierunt. item oportet eos qui petierunt tutores compellere ad agendum: quod dixi in tutoribus, vel curatoribus impuberum, est intelligendum, vel furiosorum, vel ventris, & imponitur praedicta poena his qui proximi sunt impuberi in succedendo, sequentes enim: si socio repulso succedunt, vt ff. ad Tertullia. l. 2. §. si mater. vsque ad illud. §. tractari. & §. vltimo. & de legitimis heredibus l. sciant. & C. ad Tertul. l. matres, & l. omnem. ff. qui petant. tu. vel cur. l. i. & l. diuus, l. vltima. r. respon. §. vltimo. & §. penultimo. & C. qui petant. tut. vel cur. l. matres. & l. matribus. nec excusatur mater a praedicta poena, quia non est legitima mater, vel ideo quia dicit se errasse in iure. vt C. qui petant. tu. l. vltima. vbi dicitur, mater debet petere tutorem filio naturali sicut legitimis, alias ei non succedit.

Et error non excusat, quia est error iuris, quasi naturalis, & quae tractatur de lucro, & non excusat iuris ignorantia quia versatur circa ea quae sunt quotidiana, & frequentia, quod multum nota: & dico quod multo minus excusabuntur agnati, vel cognati impuberis, est enim error (vt dixi) in iure naturali, vel quasi naturali, & ideo est puniendus, vt dicitur in liberto temerè vocante patronum in ius, vt C. de in ius vocando. l. venia itaque mater debet petere tutorem filio, eam naturali tantum, imò etiam debet petere filio spurio tutorem, vt in l. de success. cogn. §. vltimo. locus est de nato ex damnato coitu, nam iste de iure non habet patrem, neque alendus est, vt per Petrum de Bellaper. in dicta l. fina & dicit etiam quod iuris ignoran. non excusat, vt l. error. ff. de iur. & fact. ignor. & dicit quae est ratio huius. l. fin. credo quod haec ratio, quia quotidiana sunt vel per facti frequentiam nota sunt, vel debent esse nota. sic intelligi go hic & in l. notatur. ff. de his qui. not. infam. vel dic. quod in filiorum hereditate est debita iure, non tamen est ei vere debita. C. de cura. furio. l. 2. & de hoc habebis. C. de iur. & fac. ignor. l. 2. & l. 3. ita Petrus in d. l. fina.

Item ex necessitate petunt sibi curatores adolefcentes in litè. vt C. qui petant. tu. vel cur. l. i. vbi per illum tex. dicit Saly. minor debet admoneri, quod petat curatorem ad lites, & si admonitus non petit etiam eidem absenti, & inuito dabitur.

Et nota secundum Bald. practicum, & ordinem, d. l. i. & adde quod minor citatus semper debet comparere legitimam, & de hoc habes glo. notabilem in l. si minor. de bo. au. iud. poss. & ibi dicitur quod debet facere hoc etiam si non exprimat in citatione, & notabis quod illud quod dicitur quod inuito accipiunt curatorem ad litem debet intelligi seruato ordine d. l. i. quia primo debet admoneri.

Item in pluribus in omni negotio praeterquam in heem, nisi lis sit forte agenda cum tutore. vt ff. de tutel. l. qui habet. §. si pupillus & §. fina. vbi dicit Bar. per illum tex. propter litem quam quis habiturus est cum tutore, vel curatore, datur curator, qui non datur nisi petenti, & praesenti, item quis cogitur petere, vt dixi, & per Bar. in d. l. qui habet. §. si pupillus. & ibi dicit tex. in d. §. fina. quod tutor simpliciter ad litem datus intelligitur datus ad omnes lites quas pupillus habet cum tutore cum quo ligare intendit, & nota quod in eo loco petendi sunt tutores, vel curatores minoribus, vnde ipsi ducunt originem, vel ex persona matris. Item & in eo loco vbi sunt eorum facultates, si ergo alibi sunt, vel morantur non dico iure domicilij restituendi sunt, vel redire debent in alterum praedictorum locorum, vt magistratus eorum locorum his minoribus quam primum legitimos defensores constituent, vt C. vbi petant. tuto. vel cur. l. i. vbi dixit Bald. per illum tex. in loco originis, vel domicilij constituitur tutor, & curator minoribus, non vbi non habet originem, vel domicilium, & sal. dicit in d. l. i. tutor vel curator debet peti vbi pupillus originem trahit, vel maiorem partem facultatum habet & domicilium. & supple. text. ibi facultates subaudi & domicilium, secundum Dyn. & Ray. & Bar. & Sal. & in d. l. i. dicitur. curatores, dic. generales. & non ad litem. vt C. de adm. tu. & l. i.

Et nota, quod iudex facultatum dumtaxat tutorem non dat, sed iudex domicilij, vel originis, vt ff. de tut. & cur. da. ab his. l. i. in fi. & probatur in d. l. in fi. C. vbi petat. tut. vbi licita exigit quod vbi patrimonium habet

habet, ibi moratur, i. domicilium habebat, alias non dat tutorem propter solum patrimonium, quod confirmatur ratione, quia tutor datur personae. l. i. ff. de tute l. quia personae. ff. de testam. tu. sed iudex facultatum tantum nullam iurisdictionem habet in persona pupilli, quia non est ei subiectus ratione originis, vel domicilij, ergo & c. ita Saly. in d. l. i.

Et nota quod iudex originis dat tutores, & curatores, & etiam iudex domicilij, sed an iudex loci vbi sunt facultates possit dare tutores, est dubium, vt constat ex supradictis.

Et aduerte quod iudex originis potest dare tutorem, qui praesit bonis quae non sunt in territorio suo, ista est veritas secundum Bartol. in d. l. i. & Salyet. in dicta l. i. tamen cum Barto. iudex loci potest dare tutorem de bonis quae sunt in territorio suo, & sic non obstat. l. pupillo. ff. de tuto. & curat. da. ab his. & nota. quod vbi pupillus est originarius, & vbi contrahit originem per patrem, filius vtriusque loci originarius est, & locus originis patris non praefertur origini filij, vt per Petrum de Bellaper. in dicta l. i. ibi dicit etiam cum Barto. licet antiquior illo quod Roma est communis patria. l. Roma. ad mun. non tamen datur tutor alicui ibi nisi pro bonis, quae ibi habet, vt ff. de tuto. & curato. da. ab his. l. pupillo. hęc ille.

Quare, vbi curatores petantur, respondeo, si queratur de curatore qui principaliter datur personae, idem dico quod de tutore dixi, si verò de curatore qui datur rebus vbiunque sunt res potest novus curator dari, vt ff. de exc. tu. l. iurisperitos. §. cum oriundus, & ff. de cura. bo. dan. per totum. sed de curatore qui datur liti, vide l. si §. sed & si quis. C. de adm. cur. & no. quod in volu. Codicis, est rub. de tut. & cura. illustrium, vel clarissimarum personarum, ibi videbis. Et etiam est alia rub. qui dare tutores, vel curatores, & qui dari possunt, vel non ibi videbis.

Sed adde ad ea, quae superius diximus, quod triplex est domicilium, vnum merè necessarium, & irrepudiabile, & domicilium originis verè: & de isto non dubitatur, vt in l. r. C. vbi petantur tuto. vel curato. & l. de pupillo. ff. de tutoribus, & curatoribus dat. ab his. & in titu. de municipibus, & originarijs. libro 10.

Et aduerte ad ea, quae superius dicta sunt, quod tex. in l. prima. dicit in loco originis, & incolatus, cogitur quis subire munera & in l. origine dicitur. origine propria neminem posse voluntate sua eximis manifestum est & in l. privilegio de incolis, lib. 10. legitur origo & domicilium facit quem vocari ad munera, & ciuilia munera per ordinem pro modo fortunatum substituenda sunt, vt in l. r. de muneribus patrimoniorum.

Et nota quod municipales appellatur, recepti in ciuitate, vt in l. r. ff. ad municipalem. quoddam domicilium est mere voluntarium a principio, vt recepti in ciuitate, vt dixi, & istud non potest pupillus, & per consequens nec ibi tutorem petere, vt in l. r. C. vbi petantur tut. quoddam domicilium, est mixtum causatum a necessitate infinita rebus participans cum voluntate, & istud domicilium quod reipso contrahitur, quando quis moram trahit, vbi est maior pars fortunatum suarum. de quo per glo. in l. haeres absens. §. si ff. de iudic. vbi dicit tex. in loco domicilij, & in loco vbi est facienda solutio quis potest conueniri, & in d. gl. quam multum commendat Bar. dicitur forum quis multis modis fortiri, ratione contractus. itē nomine communis patrie, vt Romae. item ratione domicilij, scilicet vbi habet maiorem partem fortunatum suarum, item ratione manumissionis, vt libertus sequatur forum patroni, item ratione originis propriae, vel patris, item ratione militiae, item ratione matrimonij, mulier sequitur forum viri, item ratione ordinis, vel clericatus, vel studij scholasti, sortitur quis forum, vel episcopi, vel magistri, item ratione cursus temporis, scilicet decennij, item ratione possessionis: item ratione constitutionis seu privilegij: item ratione reconuentionis, item ratione delicti.

Et aduerte quod per domicilium supponitur quis & obligatur iurisdictioni illius iudicis, & non mirandum, quia obligationes, quae reipso contrahuntur, ita cadunt in pupillum sicut in maiorem, vt ff. de negotijs gestis l. i. §. furiosus, & depositi. l. i. §. an in pupillum, & de operis noui nunciatione. l. operis. & nota quod iudex potest dare tutorem habenti tutorem, nam si tutor sit absens reipublice causa in locum eius, iudex potest dare alios tutores, ff. de tuto. l. quaesitum, & de susceptis tutoribus. l. 3. §. si quis affuturus. Item in locum muti, & furdi & furiosi tutoris, alij tutores dantur, vt ff. de tutel. l. penultima. & nota, caetera videbis per doctores in titu. in quibus causis tutorem habenti tutor, vel curator dari potest.

Sed tu notabis quod datur etiam a iudice adiutor: est enim adiutor ille quem tutor impeditus per se gere re constituit suo periculo autoritate iudiciali ei consentienti, & approbanti factum est, & iste appellatur actor. vt in l. de cura. §. vltimo, & C. de procur. l. neq; & C. de appellationibus l. si & et. & vide Doc. in tit. de auctore a curatore, vel tutore ordinando, C. nunc. aliqua dicamus, de adm. tut. vel curato. & de pecunia pupillari.

Sed quia parum esset tutores creati nisi & creati administrarent, ideo de administratione tutorum vel curatorum dicamus: cogitur autem quis administrare per praesidem pignorum captis, sicut cogitur quis ad quodlibet munus publicum auctoritate & utilitate, vt C. de susceptis tutor. l. 4. & in l. de satisfacta tutor §. penul. & ff. de mune. & honor. l. si quis, & in Auc. de defensori. ciuita. §. Interim non colum. 3. debet autem tutor vel curator administrare, factu prius a se publico inventario: & secundum

galicetum morem facta sibi prius traditione rerum, nisi testatores qui substantia transmittunt, specialiter inuentarium conscribi vetauerint, vt C. arbitrium tutela. l. vlti. §. & forte fiet hoc inuentarium intra tempora designata heredi pro inuentario hereditatis propter metum creditorum, & legatorum, scilicet infra tres menses, si res sunt presentes, vel intra annum si res sunt absentes, vt C. de iure delib. l. vltima. §. si autem dubius, vel forte quia nimium videretur protendi tempus dic, faciendum in uentarium intra quatuor menses: argum. C. de epi. & cleri. au. sen. presbyterorum: iure cognationis: vbi quod est verius, fiet hoc inuentarium postquam ordinata fuerit tutela, vt C. de adm. tut. l. tutores, & cum ibi non distinguatur tempus intelligendum erit de quodam spatio temporis, neque mini mo, neque maximo, quod magis intellectu percipi potest quam locutione exprimi. vt ff. de solu. l. ratum, i. quam primum potuit. vt ff. ad Tertul. l. 2. §. confestim, & erit inuentarium faciendum in presentia publicarum personarum, vt in d. l. tutores. i. tabulariorum, vt C. de episcopis & clericis. l. orphanotrophos, & sufficit vnus tabellio.

Sed de confessione inuentarij, & de eius materia aliqua breuiter dicemus: & dicemus inuentarium quid sit, & cur inuentum, & quæ sint personæ quæ illius ad confessionem teneantur, & de requisitis ad illud, & de rebus quæ in inuentario poni debent, & dicemus de tempore quo debet fieri inuentarium, & de loco quo debet fieri, & de modo conficiendi, & practica quæ seruari debet, & de effectu inuentarium.

Quid sit inuentarium, dic de mente Doc. q. inuentarium est illud in quo reperta & inuenta hereditate describuntur. istam definitionem sentit glo. in l. tutor qui repertorium. ff. de administra. tutorum, & fuit inuentum, vt fidelius impleatur voluntas defunctorum, vt in au. de here. & fal. §. fin. col. 1. & l. fi. C. de iure delib. quia tunc non poterit haeres furari, & sic non fraudulabit legatarios, & creditores, vt in au. de here. & fal. §. sancimus. col. 1.

Et nota q. aliqua sunt personæ quæ non dubitant de hereditate ad eunda siue sit delata ex testamento siue ab int. elato; & ista tenentur omnibus creditoribus. l. fi. §. cum igitur. C. de iure delib. sed quid si haeres diuidat hereditatem cum beneficio inuentarij, & inuentarium postea faciat, an sic sibi proderit, dico q. sic, licet hereditas sit damnosa, quia dubius de viribus hereditatis adiuu, & dicit Ange. in l. 1. §. hic stipulatio. ff. si cui plusquam per l. fal. d. q. debet protestari siue prædicere se confecturum inuentarium, si autem simpliciter adiret, & postea inuentarium conficeret, sed dico q. non est necessaria præstatio: de qua per Ange. quia lex fin. §. si autem dubius dar licentiam, q. adeat etiam non petito tempore ad deliberandum, dummodo postea conficiat inuentarium. ita tenet sal. ibi & dicit paul. de Cast. ita consoluisset & personæ dubiæ de viribus hereditatis egent inuentario, & debent conficere, vt in d. l. fi. de iure delib. §. si autem dubius.

Istarum autem personarum quinque sunt genera, & sic quinque sunt genera inuentariorum, quia aliqua sunt inuentaria tutorum: alia sunt inuentaria orphanotrophorum, tertia sunt inuentaria prælatorum, quarta inuentaria hæredis, quinta inuentaria fisci. Primum est inuentarium tutoris & curatoris, quia tenentur facere inuentarium, vt dixi per tex. in l. tutor qui repertorium. ff. de administratione tuto. l. tutores. C. de adm. tut. l. si arbit. l. 3. §. tutores, de susce. tut. vt superius dixi. & C. de cura. furiosi. l. fi. l. decretationibus. C. de epi. audien.

Et ante confessionem inuentarij, tutor debet iurare, vtilia facere & inutilia prætermittere, cum obligatione omnium bonorum suorum, vt not. in l. legitimus ff. de administratio. tutor. & ibi gloss. & l. si quidem. C. de cura. furiosi. item quod satisfactum vbi est satisfaciendum: quia non omnes satisfaciunt, vt superius dixi, item q. expressè promittat, q. defensionem suscipiet sine vlla denuntiatione. l. fi. ff. de adm. tuto. & si est mulier q. renuntiat Velleiano, & secundis nupt. & omni auxilio, vt Au. & mat. & au. & vlt. diximus superius. Item quod per decretum administratio ei discernatur, vt in d. l. legitimus, & omnes tutores tenentur facere inuentarium, legimi datui, & testamentarij. l. tutor. & ibi glo. & doct. C. de adm. tut. idem si est honoratus, quia est particeps tutela. ff. de adm. tut. l. 3. §. ne putet. & ita gloss. in d. l. tut. nec est opus quod aliqui tenentur ad istam confessionem inuentarij, sicut requiritur in confessione hæredis, vt per Doc. in d. l. tutor.

Et nota quod eo ipso quod est factus tutor vel curator debet facere inuentarium, id est quam primū potest fieri. de hoc in l. tutor. C. de adm. tut. facit quod habetur in l. tutor qui in principio. ff. de adm. tut. & ibi Bart. ver. quando debet fieri, & in d. l. tutor qui dicitur contra tutorem qui non fecit inuentarium absque causa, iuratur in litem: & antequam faciat non potest administrare, nisi quæ dilationem non recipiant, & diximus de hoc supra non autem tutor de bonis pupilli tangere vel administrare debet, nisi prius factum inuentario, alioquin potest vt suspectus remoueri & efficitur infamis l. veteris §. illo. & ibi glo. C. arbitrium tutela, & nota quod dicit nisi factum inuentario, q. verbum rem perfectam significat, l. l. in fi. ff. q. quisque iuris, nec sufficeret esse captum, hoc tenet Specu. in tutore. §. generaliter, vers. facit autem, & ver. sequen. & ita dicit Barto. in d. l. tutor, qui repertorium. nisi aliter sic de consuetudine regionis, & requiritur quod inuentarium fiat in presentia publicarum personarum, tamen sufficit vnus notarius, & ita seruatur in practica, & ita tenet Barto. post glo. in d. l. tutor qui repertorium. ff. de administra. tuto.

Item

Item requiritur quod solemniter fiat ponendo omnia bona, & instrumenta, & sic mobilia: & immobilia, & nomina debitorum, alijs possit tutori opponi, quod incautè fecisset, & sic haberetur pro infecto. l. 2. C. de autho. tuto. l. 1. C. de his qui in testamento desunt, & cap. quam extra. de iure patrona, potest autem facere vna vice vel pluribus, vel etiam pluribus vicibus secundum quod inuenit res. l. fina. §. tali. C. de curato. furiosi. alijs possit opponi ipsi inuentario q. non continet omnes res pupilli. l. fina. C. ad Sillan. & quod non continet res sibi venientes. C. de curato. furio. l. fina. Item quod non continet tenorem instrumentorum pupillarium. ff. de administra. tutorum. l. chirographis, & l. decretationibus. C. de episcop. audien. & si completo, inuentario res aliqua dentur pupillo, vel successione, vel inter viuos, non est necesse fieri inuentarium, sed debet fieri instrumentum publicum: ita Speculat. in titu. de instrumen. editio. §. fina. vers. sed nunquid inuentario confecto. in fructibus vero sufficit ponere in rationibus.

Sed si tutor velit probare errorem inuentarij auditur. l. antiquæ. §. porro. ff. ad Velleia. & tutor quando ponit instrumenta in inuentario, dicat, nono instrumenta talia, & nescio an sint inania vel ne, sed si aliquas res suppressit tenetur ad eas duplicatas, C. de iure delib. l. fi. §. illo. maxime si hoc scienter fecit: sed qui non facit inuentarium remouetur, vt suspectus ab officio, & poterit extraordinaria pœna puniri. l. 1. §. solet. ff. de offi. præfec. vrbis. & ita tenet Bartol. Bal. in l. in eos. ff. de tutelis. item potest in vinculis poni, & carcerari si stat in pertinacia sua non faciendi. vt per gl. in d. l. veteris §. illo. ita Barto. in d. l. tutor qui repertorium.

Sed quero qua actione tenetur tutor dic, q. aut gessit & tenetur directa, aut non gessit, & tenetur vtili, vt ff. rem. pu. fal. fore. l. non quasi. §. 1. & 2. & eo ipso q. fecit inuentarium, videtur gessisse, vt ff. de adm. tut. l. tres tutores, in medio.

Et quomodo formetur inuentarium per tutorem, dicit Specula. in tit. de instru. edito. §. si. vers. huius autem inuentarij forma potest ergo formari practica inuentarij tribus modis, sed per notarios in vnaquaque provincia sua consuetudo seruatur.

Sed si velis practica, vide tractatum Francisci Forcellini in 2. fol. & inuenies, & tractatum in volu. 6. tractatum, fol. 2. an confessio inuentarij possit per testatorem remitti, vide in dicto tractatu in folio secundo.

Sed prohibitio inuentarij non habet locum in inuentario heredis, quia est introductum fauore creditorum, & legatariorum: ita Bal. in l. fina. C. arbit. tut. facit quod notatur in l. scire, & l. 2. C. vt in possessio. lega. & copia inuentarij an sit edenda. aduersario integra, vide in dicta l. tractatu in 3. folio. col. 1. & inuentarium, quando bona reperta in bonis pupilli sunt descripta, facit l. contra. C. de fide instrum.

Aliud genus inuentarij est orphanotrophorum, i. hospitaliorum: isti enim, vt dicit Specu. in d. §. si sunt. quasi tutores pupillorum seu curatores a dultorum: ideo & ipsi faciunt quasi inuentarium de bonis illorum, vt C. de epi. & cle. l. orphanotrophos. & ff. de interdic. & relega. l. si quis, & l. eq. prout seruatur in curatore in bonis dando. ff. de cur. bo. dan. l. 1.

Tertium est inuentarium prælatorum, qui tenentur facere inuentarium de bonis inuentis in ecclesia quam habent. C. de fracu. 2. di. & c. manifesta, 12. q. 1.

Quartum est inuentarium hæredis, quia haeres debet facere inuentarium si vult habere commoditates hereditatis siue sit hæres ex testamento siue ab intestato, siue in totum siue in parte, C. de iure delib. l. fina. §. 1.

Et deducendo ad practica inuentarium hæredis dico, q. octo requiruntur regulariter, licet aliqui addant nouem, primo ergo requisitum est q. inuentarium inchoetur infra 30. dies ex quo sciuit sibi delatam vel aditam hereditatem secundum diuersas opin. & per la. son. in d. l. si secundus ergo requisitus est q. inuentarium compleatur infra 60. dies.

Et nota q. ex causis expressis in d. l. si est inuentum inuentarium hæredis: & certus de viribus hereditarijs potest adire hereditatem, vt iam dixi, vel repudiare pro libito voluntatis: dubius verò si velit caute agere, vt non teneatur vltra vires hereditarias debet conficere inuentarium, secundum formam traditam in d. l. fi. C. de iure delib. in princ. quia haeres qui solemniter conficit inuentarium, vltra vires hereditarias non tenetur, & falcidia vititur & satisfacere potest, & creditoribus, & legatarijs, quia prius venient, licet alijs posteriores in tempore fuerint, referuntur tamen posterioribus creditoribus iura sua, & oportunitis remedijs contra legatarios quibus prius est satisfactum, agere possunt, etiam contra posteriores creditores, sed contra ipsum heredem vel eum qui emit ab eo regressus non datur, vt in dicta l. finali. §. & si præfatam, & expensa funeris, testamenti, & inuentarij, & aliarum causarum necessariarū facta per heredem qui facit inuentarium, ante omnia deducantur de hereditate, & quod hæredi debetur à defuncto consequi potest hæres concurrente cum alijs creditoribus, vt in dicta l. fina. §. in computatione quæ in inuentario fit descripta, ad quod etiam de domo hæredis probatio sumi potest, & si hæredes dolo fecerint in duplum refundent, vt in d. l. fina. §. licentia danda.

Et nota quod infra tempus eorum ad confessionem inuentarij, non potest heres à creditoribus vel

legatarij conueniri: ideo interim tempus agendi creditoribus non currit, vt in d.l. fina. §. donec tamen inuentarium.

Sed aduerte quod qui inuentarium sole mñiter non facit creditoribus in solidum tenetur, & falcidiam non detrahit; vt in dicta l. fina. §. si vero; & tutor remouetur, vt suspectus fit in inuentario, omittit ponere bona pupilli. Barto. in l. in eos. de tutel. ff. & salarium potest constitui à iudice tutori. Bartolus ibi.

Et nota q̄ tempus ad deliberandum, hodie non est necessarium volentibus solemniter conficere inuentarium: est enim tempus anni quando impetratur à principe, sed quando impetratur à iudice est tempus nouem mensium, nec sepius conceditur, vt in d.l. fi. §. & hæc quidem.

Et nota q̄ qui petit tempus ad deliberandum licet inuentarium fecerit, & hereditatem adierit vt infra dictum tempus non repudauerit hereditatem, quod pro additione habetur, tenetur creditoribus hæreditarijs in solidum, & vtrius falcidia sicut olim, si vero inuentarium non confecit sed solum ad liberandum tempus perierit: & non repudauerit q̄ pro additione habetur, tenetur creditoribus in solidum, & falcidiam perdit: si autem repudauerit, tunc tenetur res hereditarias restituere, vt d.l. fina. §. si autem hoc.

Et nota q̄ per constitutionem, d.l. fin. est derogatum tribus constitutionibus, de quibus est facta mentio in principio d.l. fina. quatum summa ad l. finalem, data est, sed miles propter simplicitatem militare non seruans solemnitatem, d.l. fina. nisi hominis non tenetur creditoribus hereditarijs ultra vires hereditarias, vt in d.l. fi. §. si.

Sed ad euidenciam, materia inuentarij, præmitte ex mente Bald. & Pau. in d.l. fi. q̄ de iure fforum, & C. antedictam l. fin. hæres adeundo hereditatem tenebitur satisfacere omnibus creditoribus hereditarijs, & dato q̄ in hereditate nihil esset, tenebatur de suo proprio satisfacere, & ratio est secundum Docto. in rub. ff. de acqui. heredit. quia hæres adeundo subrogatur in omnibus loco defuncti & censetur eadem persona cum defuncto, vt in aucten. de iureiur. an. à moriente præstato, in princip. col. 5. & glo. in l. cum à matre. C. de rei vendic. sicut ergo defunctus si videret esset obligatus creditoribus, licet non esset soluen do & possit poni in carceribus, eodem modo hæres representans eius personam tenetur creditoribus in solidum de suo proprio, legatarijs autē non tenetur hæres ultra vires hereditarias. l. si vniuerso. C. de legatatio est quia si defunctus videret non tenebatur ita nec hæres, quia ergo imminerebat maximum periculum hæredibus aduentibus aliorum hereditates, ideo iura. ff. & C. quæ præcedunt, d.l. fi. dabant consilium hæredibus ne præcipitanter adirent, sed prius se informarent de viribus hereditatis, vt in tot. ti. ff. de iure delibe. & l. si curatoris. C. de iure delibe. sed istud consilium legis antiquæ nõ erat sufficiens, quia sepe creditores hereditarij nihil petebant donec hæres adiuisset, & postea consuebant, & sic hæres reperiēbatur deceptus, sub consil. 70. ideo imperator fecit d. l. gener. alē. cuius forma seruata hæres potest in reperiēde adire hereditatem localiter q̄ tenebitur, ultra vires hereditarias. l. quod prius faciat fieri inuentarium de omnibus bonis defuncti.

Sed formā d.l. fi. in prin. & de materia inuentarij vide tract. Ang. Aret. in suo Tract. de testamentis in vol. 2. tract. fo. 23. & de inuentario & eius confectioe ultra ea quæ diximus, vide tractatum Francisci Porcelini in volu. 6. tractatum, fol. 2.

Quid autem sit in minoribus, muliere, & rusticis aduentibus sine inuentario, dicit q̄ ipsi tenentur ultra vires hereditarias, cum ista sint inducta ad rigorem seruandum, & sic mulierem & rusticum non excusat lex, iuris ignorantiam. C. qui admitti & dicit ibi per Bal. & per Barr. in consilio incipienti, maritus fecit hereditatem uxorem, vbi multa dicit & vide lasonem in d. l. fina. in principio, dixi superius quod inuentarium inchoatur infra 30. dies, vt in d.l. in prin. & per Specula. in titu. de instrum. editio. §. fina. & quid si non est inchoatum infra 30. dies, tamen est inchoatum, & perfectum infra alios 30. dies vide Bald. & paul. in princip. d.l. fina. & vide lasonem in d. l. in §. si vero postquam, vbi tenet, q̄ sufficit q̄ inchoet & perficiat & intra alios 40. dies licet non inchoauerit infra 30. dies, & Barto. ibi. & si res sunt in eodem loco inuentarium debet perfici infra 40. dies, & sic in effectu sunt tres menses ad inchoandū & perficiendum inuentarium vt dixi.

Et nota quod iudex etiam ex causa nõ potest abbreuiare terminum vel prorogare, quia hic sumus in actu non exercendo per iudicium, & in inuentario debet describi omnes res hereditarie, & si hæres occultat res hereditarias punitur ad duplum; vt dixi, & addit Bar. q̄ etiam perdit falcidiam, & Trebellianicam, sed inuentarium valet, & ista est commu. opl. licet Bal. tenet contrarium, ita laso. in d. l. fin. §. licet tamen & per Doct. in d. l. in prin.

Et nota quod sufficit quod inuentarium scribatur manu vnius notarij, vt per Doct. in d. l. fin. in principio, sed nota quod requiritur in inuentario hæredis, de quo hic loquimur, quod creditores hereditarij sint citati ad videndum fieri inuentarium certo die loco, & tempore, ita probat rex. in d. l. fin. in prin. in verbo, & ceterorum, in dicta glo. quam docto. multum notant, quia quamuis leges disponant quod legatarij sint citandi, si vero absunt, in aucten. de hæredi. & falcid. col. 1. tamen non reperitur text. qui dicat, quod creditores sunt citandi: sed bene dicit d. glo. in d. l. in prin. & in §. lancimus, in verbo; fidei commissarij in d. aucten. de hered. & falcid. col. 1. & suadet ratio; quia si citandi sunt legatarij, quia

quia traçant de lucro multo magis creditores, qui de damno traçant: & idem tenet Bald. & laso. in dicta l. finali in principio, & si creditores & legatarij sunt certi debet vnusquisque citari specialiter, alijs sufficit generalis citatio per proclama. l. in eo tempore. C. de remisio. pigno. secundum Bartol. Bald. Salycet. & Modern. in loco superius allegato. & Bal. in aucten. sed cum test. C. ad l. falcid. inge. in de. l. si eo tempore. licet contrarium, imò quod generalis citatio sufficiat, tenet Barto. & non be. in d. l. fi. eo tempore.

Nota tamen diligenter, quod non sufficit generalis citatio quando aduersarius de facili potest citari: ita solemniter Petrus de Anchar. & Domin. in c. fi. de electione, in 6. se adde q̄ in tali confectioe inuentarij sufficit vna citatio creditorum, & legatariorum, secundum Bal. in d. l. fi. in princip. & per norata per glo. in Clem. 1. de hæret. & si aliqui creditorum sunt citati aliqui non, valet inuentarium quò ad citatos non quò ad alios. Bald. & laso. vbi supra; requiritur etiam q̄ hæres se subscribat in inuentario, & eius subscriptio secundum Bald. & lasonem. in d. l. fi. in prin. debet esse q̄ omnia legaliter fecerit sine dolo: & casu quo hæres nescit subscribere debet adhiberi pro eo alius notarius ultra notarium assumptum pro scriptura inuentarij, vt habes in tex. illo. d. l. fi. & Bald. ibi post Odoffre. q̄ hæres potest facere illam subscriptionem per procuratorem specialem.

Regulatur septimò q̄ in inuentario in principio ponatur signum crucis; sed eius omisio tanquam leuis solemnitas non vitiat inuentarium secundum Cyn. & doct. in l. fi. in prim. o. licet sal. & Fulgo. teneant contrarium, & male.

Octauò requiritur præsentia testium, & Bar. plus dicit nec inuenio ab alio tactum secundum laso. ibi, q̄ non sufficit testes esse presentes ad videndum scribi inuentarium, sed etiam res hereditariae debent offerri inspiciendæ in præsentia testiu, vt magis constat de legalitate hæredis, & hæc est veritas, & vide Bar. & laso. in d. l. fi. in prin.

Nonò requiritur q̄ testes recognoscant hereditatem, & hoc est speciale in inuentario; in alijs autē instrumentis non requiritur, vt est glo. in d. l. fi. in prin. & laso. ibi multa dicit de hoc.

Et nota quod hæres confecto inuentario non tenetur vt diximus, ultra vires hereditarias, sed dico q̄ si executor testamenti licet non faciat inuentarium non potest molestari ultra vires hereditarias, ita Speculator in tit. de instrumentorum editione. §. si. vers. quid de executore. & §. nunc verò aliqua. & si scus licet inuentarium non fecerit non tenetur ultra vires hereditarias secundum Bar. in l. 1. §. an bona. per illum tex. ff. de iure fisci. & Bald. in d. l. fi. in prin. & ibi laso. alias fallentias videbis per laso. in d. l. fin. in §. & si præfatam.

Et nota vt dixi q̄ creditores & legatarij possunt probare maiorem esse substantiam quod sit in inuentario: & si hæres dolo fecit dupl. refundit: & intra tempus conficiendi inuentarium non potest conueniri creditoribus & legatarijs, sed interim contra eos non incurrit tempus, vt in d. l. fina. in §. licentia. vbi est glo. mirabilis secundum Barto. & lasonem ponentem mirabilem modum probandi negatiuam, & vide Bar. in l. cum de lege. ff. de probatio. & vide Bartol. in l. is potest. ff. de acquirend. hæredi. dixi, q̄ hæres potest satisfacere integraliter, prius venientibus legatarijs, vel creditoribus sed si hæres sciebat alios subesse bene potest ei imputari vt est glo. notabilis in d. §. & si præfatam, & si legatarijs vel creditoribus debetur pecunia, & in hereditate non reperitur pecunia, quid faciendum, vide Pau. de Castro. in d. §. si præfatam, & ibi videbis, an inuentarium quod fecit tutor, vt sibi decernatur administratio, an propter pupillo, sed prætendentes causam onerosam debent præferri prædeditibus causam lucratiuam, sed si bona fuerunt tradita legatarijs, & postea venerunt creditores, & alij legatarij tu dic quod si bona non erant sufficientia ad soluendū omnibus legatarijs, quia fuerunt legata 400. & in hereditate non erant nisi 300. debet fieri diminutio cuiuslibet & legatario pro quarta parte eius quod sibi erat relictum: si erat quibusdam soluta est substantia, & integra legata & nihil remansit penes hereditatem, quatenus est solutum ultra quam illos rangeret fuit indubitate solum: quia illud debebatur alijs, ideo illis subuenitur per conditio. indebiti vt probatur secundum Paul. de Cast. in l. 3. §. 1. ff. de conditio. indebiti vt probatur secundum Paul. de Cast. in l. 3. §. 1. de conditio. indebiti. ibi dum dicit, vel diminutione circa secundum casum quando creditores superuenientes petebant hypothecam anteriorem.

Quid si non habeant hypothecam, dic, si erant priores in actione personali: quia habebat priuilegium inter chirographarios creditores, quod est in multis casibus, in titulo de priuilegijs credito. & distributio facta fuit inter illos qui priuilegium non habebant, dico quod superuenientibus & priuilegium habentibus succurritur contra illos non per hypothecam, sed per conditionem d. l. fina. & hoc satis probatur in lex facta §. si ff. de peculio. & l. 2. ff. quod cum eo. idem si non habent priuilegium prioritatis in actione personali, nec etiam hypothecam expressam. habeant tamen prætoriam: quia misit fuerant in bono. possess. ex primo decreto, & sic debeant præferri l. qui autem. §. sciendum. ff. qui in frau. credito. & vide de hoc Paul. de Castro in d. l. fina. §. licentiam, quæ sunt causæ priuilegiatae. vide Barto. in l. priuilegia. & in l. 1. vsque ad l. ait prætor. ff. de priuilegijs credito. & de quibus expensis factis per hereditatem pro gerendo negotia hereditaria debeat dari sacramento ipsius hæredis, vide Doct. in d. l. fina. in §. in computatione.

Et nota q̄ inventarium debet confici post aditam hereditatem, & qualiter etiam potest fieri ante. vide pau de Cast in d.l. si in §. si vero postquam. & ibi videbis etiam ex quo tempore incipit currere tempus statutum ad confessionem inventarii, & si inventarium non fuit confectum infra 30. dies ab adita hereditate, vel à die notitiæ secundum diuersas opiniones fuit tamen inchoatum & perfectum infra tempus trium mensium, an sufficit, ibi videbis per eum.

Nunc ad administrationem tutorum, & curatorum redeamus; dico q̄ si tutor non facit inventarium remouetur vt suspectus, vt dixi, & vinculis detinetur, & pœnis legitimis coercetur, & infamatur, vt C. arbi. tu. l. vltim. §. vltimo. & ff. de suspectis. tu. l. 3. §. tutores. & tenetur pupillo in id quod interest, quod etiam iureiurando in litem extimabitur, nisi aliqua necessaria & iustissima causa possit allegari cur id factum non sit, præsumitur enim dolo prætermisum, nihil itaque geret tutor ante inventarium, nisi id quod dilationem non possit expectare, vt ff. de administra. tuto. l. qui repletorium, vt iam dixi, & etiã remouetur, vt suspectus si gessit & postea cessat. Barro. in l. ita autem. §. gessisset. ff. de administ. tut. & tutor tenetur satisfare rem pupilli saluam fore: nisi sit tutor testamentarius, vel forte cum inquisitione datus, alioquin non potest administrare, vt C. de tutore vel curatore, qui non satisfat. li. 2. & 3. & vltim.

Et tutor instruere debet pupillum de bonis moribus, l. cum plures. §. cum tutor. ff. de tuto. admin. item & corpus & salutem corporis sui tueri debet. vt ff. de curatore furioso. §. consilio. primo responso, vbi legitur consilio, & opera curatoris debet tueri, non solum patrimonium, sed corpus & salus furiosi. Item pecuniam pupillarem debet deponere, ira autem depositioni pecuniarum pupilli locus est, si summa ea colligi possit, vt comparari ager possit: quod si neglexit in vsuras astringitur, vt est textus, in l. ita autem, iuncta gloss. ff. de administ. tuto. itaque si post depositionem pecuniæ tutor neglexerit comparare prædia incipiet in vsuris postea conueniri, quanquam eos ei à prætoris cogi oportet ad comparandam rem immobilem: & si cessent condemnantur in vsuris tarditatis gratia, nisi per eos factum non est quominus compararent. vt ff. de administ. tut. l. tutor qui repletorium. §. si post de positionem.

Sed nota q̄ ad hoc q̄ tutor conueniatur ex negligentia, est necesse q̄ probetur q̄ prædia erant venalia alias negligentia non probatur, vt per Barro in d.l. tutor qui. ff. de administ. tuto. in §. si post de positionem. & ex illo. §. vsque ad fil. legis Barro. post Iurisconsult. tractat materiam, de vsuris pupillariibus. & ibi dicit Bar. tutorem cogi ad emendum. & quod propter negligentiam in emendo tenetur ad vsuras vt dixi.

Sed nota q̄ tutor in proprijs, & in pupillaribus eandem negligentiam, debet adhibere vt in l. à tutoribus. ff. de adm. tut. licet in proprio facto non compellitur pater diligens fami. subire periculum, eodem modo nec in pupillaribus, vt in l. videamus. ff. de in litem iuran. & dico quod si tutor collocauit pecuniam suam & non pupillarem non est in culpa, sed vtilitatem propriam prætulit vtilitati pupilli: ne officium suum sit sibi damnosum quod esse non debet. ita Bar. in l. tutor. §. non est. ff. de adm. tu. & ibi dicit negligentia alicuius quod pecuniam non mutauit quomodo probeatur.

Et nota q̄ negligentia in non conueniendo debitores & non mutuando pecuniam imputatur tex in l. si tutor constitutus ff. de admin. tu.

Et nota q̄ tutor & curator, non possunt debitori minoris facere pactum de non petendo. l. pactum curatoris. C. de pactis sed tutor regis vel illustrium personarum potest donare, quia hoc conuenit personæ minoris. secundum Innoc. & Ioan. And. in c. grandi. de supplen. negl. prel. li. 6. & est tex in d. l. cum in plures. §. pe. & in l. seq. ff. de adm. tut. & in l. i. §. i. ff. de tu. & rat. dist. sed fallit in debito vsurario vel illicito, vt est gl. no. in l. præses. C. de trans.

Et nota bene secundum tempora hodierna, quia vsura sunt prohibita; ideo possunt remitti secundum omnes Doctores in d. l. præses. C. de trans. & illa glo. est multum singularis secundum Roma. in l. filiusfamilias. ff. de dona. & licitum est administratoribus publicis bonam fidem agnoscere. l. quoties. §. i. ff. de admin. tut. & ideo omne debitum illicitum potest autoritate remitti, vel etiam si debitum est nõ liquidum: & tale quod attulisset plus impense, quam vtilitatis. text. singularis. ad hoc in l. mediterranea; & ibi Bar. ad hoc no. C. de anno. & trib. lib. 10. Ang. in l. i. ff. de duob. reis. facit lex. sed an vltra ff. de negotijs gestis: & excusatur tutor propter nimiam debitoris paupertatem, vt per Bart. in l. omnes. C. de anno. tribus, libro 10. cum inanis sit actio quam inopia debitoris excludit. l. nam is. ff. de do.

An tutor vel curator possit facere pacem de iniuria vel offensa illata patri pupilli vel illata ipsi, dico, q̄ sic; & dico q̄ pupillus doli capax cū autoritate tutoris potest facere pacem absq; decreto iudicis, cū non sit propriè contractus, sed potius quædam remissio secundum Abb. in cons. cap. 8. in 2. vol. & de supradictis vide Ias. in l. pactum curatoris. C. de pact.

Item in quantum Bald. & Doctores dicunt in dicta l. pactum curatoris, q̄ quando esset dedecus facere pacem: tunc tutor non posset facere pacem. nec iniuriam remittere, & adde quod verecundia est relinquere multam iniuriam. textus in l. miles. §. focer. ff. de adulterijs. quem textum pro optimo ad hoc allegat Angel. in consilio, 247. limita, decisionem Docto. in tutore posthumus: cuius pater fuit interfectus

interfectus, qui non potest facere pacem cum interfectoibus dum posthumus est in vtero, quia non est tutor. l. si nemo, 2. §. si ff. de testa. tute. & ibi Bald. per illum tex. refert ita fuisse determinatū, & nota quod licet filius faciat pacem de morte patris, & recipiat commodum non propterea fe immittet. vide Bal. in l. cunque. C. arb. tute. & pecunia pupillaris dico q̄ non debet conuerti in proprios vsus. de hoc vi. tex. in l. tutor qui repletorium. §. vsura ff. de adm. tuto. & l. non existimo. & in d. l. tutor qui. §. si post de positionem, dicitur; si tutor pecuniam pupillarem ociofam reliquit, vel in vsus suos conuertit, tenetur eius vsuras præstare.

Et quando tutor stipulatur vnus modus est, quod tutor stipuletur nomine pupilli, & iste est bonus modus, & indubitabilis secundum Bar. in l. quoties. ff. de administration. tut. valeret enim etiam, secundum Bar. ibi in proca. vt l. huiusmodi. in prin. & quod ibi notatur de lega. 1. & à 30. in Summa. in ti. de admini. tu. in 3. colum. dicit ista verba. stipulationem autem mutui debet celebrare pupillus, in persona sua si dari potest, vel seruis eius, alioquin stipulatur tutor, vel qui est in potestate sua. vt ff. de administra. tutor. l. quoties. 1. responso. Iure autem Authenticorum cautum est, pecuniam pupillarem à curatore non esse fœnerandam, quod si fecerit mutui subiacebit periculo, nisi nobilis sit substantia cui administratur cura, tunc enim curator illud solum mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficiat adolecentis eiusq; rebus, quod vero plus est cautè recondatur, vt in Aucen. vt hi qui obligatas se habere perhibent res minorum col. 6. hodie autem, & olim iure diuino magis autentico cautum est nouo & veteri Testamento nullius pecuniam fœnerandam, vt per totum titulum. extra de vsu. & de vsuris. lib. 6. & latè diximus in ca. pita. de vsu.

Item exigere debet tutor nedū nomina debitorū, sed etiam sui ipsius, vnde si tēporali actio, obligatus erat, pupillo tenebitur iudicio tutelæ, quod perpetuum est si a se non exegerit.

Et nota quia actio tutelæ est priuilegiata inter personales actiones, & continet hypothecam, & pro debito tutelæ tenentur fideiussores rem pupilli saluam fore, quæ omnia deficiunt in actioe mandati, vt ff. de administration. tutor. l. quoties. §. si pater. & §. item si tēporali, & sicut soluere debet tutor, quod debetur pupillo. & ita exigere potest à pupillo, quod sibi debetur, si creditor fuit patris pupilli. hinc est quod si minoris prædium amittatur, quia tutor non soluit veftigal prædio emphyteotico impostum tenetur ad interesse, vt in l. si tutoris. C. de administratio. tuto. & ibi dicit glo. secundum Bald. quod tempus soluendi canonem ipso iure non currit minoribus, quod est notabile dignum, & menti tenendum semper.

Et aduerte vt superius dixi, quod tutor non potest donare, vt in l. non omni. C. de administ. tu. & ibi dicit Bald. quod tutor tenetur dotare forem pupilli sui, ex eodem patre natam. & vi. in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administra. tu. vbi etiam dicitur, quod circa personam pupilli debet tutor expendere, q̄ moribus honestati, & conditioni pupilli congruit. & dicit Barro. quod si pater assignauit filia dotem in testamento, detur dotata, sed plene examinavit Bar. in l. Titio. §. sua. ff. de condition. & demonstration.

Nunc videamus, an ex causa dotis, vel ante nuptias donationis pro se danda minor possit alienare re immobilem, vel quæ seruando seruari potest, & videtur q̄ non cum ob es alienum tantum fiat alienatio, vt C. de præd. mino. l. ob es. vbi dicit tex. sed Sal. ibi ob es alienum, & similem causam possunt alienari res minorum. causa cognita prædiali decreto interposito. & in l. sequenti dicitur, etiam veftigale vel patrimoniale, siue emphyteoticum prædium sine decreto præsidis distrahi non licet, & non potest minor soluere sine decreto, aliud pro alio, in his quæ non possunt alienari, vt in l. si minor. C. de præd. mino. & sicut minor non potest alienare rem non alienabilem, ita nec eam potest refutare, vt in l. si ad resoluend. C. de præd. min. & decretum ex falsa causa interpositum alienationi non valet. vt in l. si præses. C. de præd. min. & minor, rem non ritè alienatam vendicat, nec restituit pretium, nisi quatenus recepisse probatur, vt in l. prædior. C. de præd. min. & non sufficit causas allegare, sed aperte probari, & non potest constitui procurator ad petendum interponi decretum super alienatione rei minoris, vt in l. mino. posses. vendi. C. de præd. min. quia hic tractatur de præiudicio, sed Bal. ibi, & ibi notat, q̄ tutor & curator, non possunt constituere procuratorem ad ea, quæ fiunt de iurisdictione voluntaria secus ad negotia, & secus in iudicijs post litem contestatam.

Dixi q̄ minor vendicat rem malè alienatam, nec restituit pretium, nisi quatenus recepisse probatur, & Bal. post Iaco. dicit, q̄ aut minor negat versionem in eius vtilitatem. vi. ibi glo. & Bald. & Sal. dicit in d. l. prædiorum, quandoque contractus est ipso iure nullus, & tunc aduersarius minoris debet probare ipsulum minorem esse locupletem, vt in d. l. prædiorum, & in l. vteri. C. de prædijs minor. & l. si præsidium. eo. titu. Aut contractus tenet, sed ipso iure petit rescindi, & tunc minor ipse debet probare, & omnino est ratio, quia vnusquisque debet probare id quod est causa suæ intentionis. vt l. actor. C. de probation. fallit in credito, quia licet contractus teneat, tamen creditor probat, vt C. si aduersus credito. l. 1. & 2. & ita debet intelligi lex. 3. C. de cura. furio. & vide Cynum in l. non videtur. C. de in integrum rest. mino. ad finem 2. colum.

Et aduerte, q̄ venditio sine decreto est ipso iure nulla. vt per Docto. in l. i. C. si aduersus vend. sed vide si in contractu interuenit iuramentum, & dic vt per tex. & Doct. in Aucen. sacramenta puberum. C. si aduersus

uerfus vendi. & vide *Imolam. in c. cum contingat de iureiurando. & vide Bar. in l. si quidem. C. de præd. mino. ibi dicit, si alienatio est nulla, non est necessaria restitutio, sed petat per restitutionem crescendi. Tene menti, quia tam feci defecto. ita Bar. & querit ad quid debetur restitutio, videre domini, restitutio illud reddit, quod abstulit læso. vt l. i. ff. de mino. & l. quod si minor. §. restitutio, eo. ti. Nunc ad propositum quando minor est deceptus in eo quod vendidit, quia non expediebat sibi vendere, tunc restituitur aduersus venditionem, vt rescindatur venditio, vt ipse habeat rem, sicut non esset facta venditio. per ti. C. si aduer. vend. quandoque est læsus in eo, q̄ male vendidit, quia bene expediebat sibi bene vendere, sed debebat vendere pretio cariori, tunc restituitur in integrum, vt pretium suppleatur, non vt venditio rescindatur, ita probatur secundum Bar. in d. l. si quidem. & probatur, in l. si res §. i. ff. de iud. quandoque minor est læsus non in eo, q̄ vendidit, nec in eo q̄ malè vendidit, sed in eo q̄ pecuniam acceptā consumpsit tunc restituetur aduersus solutionem per ti. C. de aduersus solutionem, per titulum, si aduer. vend. & per hoc habes secundum Bar. quomodo debes formare libellum, & positiones, & ad quid petas restituere, ex prædictis colligitur satis bene.*

Sed nota, quod decretum iudicis non trahitur ad alienationes necessarias, de quo per Sal. in l. prædica C. de præd. mino. vbi dicit immobilia minorum possunt sine decreto alienari ob sponsalium largitatem dummodo in dote recepta decretum interueniat, ibi videbis, itaque tutor potest alienare sine decreto, & etiam minor rem immobilem, vel quæ seruando seruari potest ex causa dotis, vt ante nuptias donationes pro se dandæ, quia etiam ob aliam causam similem, quæ lege fit expressa fiet alienatio, vel obligatio, vt ecce pro cautela litis iudicio sisti, vt ff. de admin. tu. l. vlt. §. defensionem. & ibi dicit tex. in d. l. si de adm. tu. ff. q̄ pupillus tenetur ex culpa tutoris quatenus est locupletior. & etiam vltra si tutor est soluendo, sed liberatur cedendo actionem, & ibi dicit Bar. quandoque tutor aliqua culpa diligenter, & tunc pupillus tenetur etiam si casu bonum exitum non habuit quandoque facit aliqua culpabiliter, vel dolose, tunc tenetur pupillus quatenus ad eum peruenit, vel vt cedat actione, de quo per Bartol. in l. si dolo, ff. si quis omiss. cau. test. vbi tangit gl.

Item nota, quod iure veteri fieri poterat alienatio, & hodie conceditur per decretum alienatio ex causa dotis, & donationes propter nuptias, & circa immobilia, & circa ea quæ seruando seruari possunt, etiam ad impendia nuptiarum, scilicet pro dignitate, & facultatibus, vt ff. de admin. tu. l. curator. & in l. si curatorem. C. de administratione, tu. nam ea quæ seruando seruari non possunt, sine decreto alienari poterit tutor. vt C. de administ. tu. l. lex quæ, & l. vltima §. vlt. tenetur si non alienauerit, & debet confestim suo officio fungi in alienando non quidem præcipiti festinatione, vt ff. de admin. tu. l. tutor qui reperiatur §. si tutor.

Et aduerte, quod Bar. in l. tutor §. si. ff. de administ. tu. dicit, q̄ si tutor maritauit sororem pupilli, & eidem misit munera nuptialia, quod non potest imputari pupillo, intellige si poterat abstinere à dictis muneribus, sine dedecore, & ita loquitur hic dicit Bar. si vero non potest se abstinere sine dedecore, & verecundia, tunc id debet mittere; illud enim est munus solemne, & nota, & adde ad ea quæ superius diximus, q̄ ob æs alienum, & similem causam possunt alienari ex minorum. & in d. l. ob æs alienum dicit Odofredus, nunquid prædium minoris potest alienari ob dotem, vel ob donationem propter nuptias, dixerunt quidam q̄ non, argumentum huius legis, sed nos dicimus contra, vt C. de admin. tu. l. lex quæ tutores in princip. & ff. de iure dotium, l. Titia, q̄ non credo, sed dico q̄ debet interuenire decretum iudicis, vt infra late dicemus, & alimenta æquiparantur, vide Bar. in Auc̄. res quæ c. communia de lega. Cynus post glo. in l. non omni. C. de adm. tu. & sufficit decretum illius iudicis, in cuius territorium res est, & sufficeret etiam decretum illius iudicis, qui habet pupillum sub se, licet non habeat rē sub se, vt l. magis puto §. illud ff. de reb. eor. ita Bar. in l. si prædium. C. de præd. min. & vide Bal. in l. i. C. de contrah. empt. & ibi dicit quid in iudice loci, vbi celebratur cōtractus, & in alienatione potest interponi autoritas iudicis domicilij vide quod notatur in c. in venditionib. 17. q. 4. 10. And. in c. pastoralis. de priuile. & in c. in nostra. de sepul. in nouel. & vi. Bar. in l. magis puto §. illud. ff. de reb. eor. & in l. iuris peritos §. oriundus. ff. de excusa tutorum.

Et nota, quod tutores & curatores non possunt alienare immobilia, & mobilia quæ seruando seruari possunt, & istud nouum ius ponit Imperator Constantinus, in l. quæ tutores. C. de administ. tuto. vbi dicitur, quod hodie tutores, & curatores, nec aurum, nec argentum, vel gemmas, vel vestimenta, quæ vsu non consumuntur, vel alia mobilia pretiosa, nec prædia, nec mancipia urbana debent alienare, sicut nec debent alienare prædia rustica, nisi ob causas permissas, puta ob æs alienum, & ob causam dotis, & donationis propter nuptias, nam sicut ob æs alienum potest prædium minoris vendi cum decreto, vt in d. l. ob æs C. de præd. mino. ita res prohibite minorum alienari non possunt, nec dari in dotem, vel in donationem propter nuptias, nisi cum decreto, vt per Do. in d. l. lex quæ tutores, & ad hoc concordat. ff. de iure do. l. Titia. & hodie res, quæ seruando seruari non possunt alienari, sine decreto possunt, sed cætera alia non possunt alienari, vt in d. l. lex quæ tutores. C. de adm. tu. & in l. si co. ti.

Sed nota, quod pro rebus alienatis sine decreto, si fuerunt alienatæ in casu permissio non datur restitutio, vt ff. de mino. l. & si sine §. idem faciunt, & per Salicetum in d. l. lex quæ tutores, & ibi dicit, quod per familiares. & domesticos probantur res, quæ sunt in domo, & est ratio, quia vt plurimum per alios non habetur

betur eorum notitia, facit capi de iure deliberand. §. licentiam. & C. de præpudiis l. consensu §. sed seruus. & C. de naufragijs. l. de submersis. lib. i. i. & in d. l. consensu. dicit de probatione eorum, quæ sunt in domo, & in d. l. lex quæ tutores, dicitur; quæ sunt in domo probantur per familiares. ita Bald. in d. l. lex quæ tutores, & vide Panormitan. in cap. in literis de testibus, vbi dicit; qui dicuntur familiares, & domestici, & dicit quod ea quæ domi aguntur possunt probari per seruos, quando agitur inter virum & uxorem. sic sumit Bald. d. l. bona pupillorum, quæ possunt seruando seruari non debent alienari, nisi in casu necessitatis, præcedente inquisitione, & causa cognita, & secuta decreti interpositione, & ibi notatur; quod mulier transiens ad secunda vota est suspecta, & ibi notatur etiam; quod vendere domum paternam, & fortius auitam, satis est lugubre. Dixi quod mulier transiens ad secunda vota est suspecta, vt in d. l. lex quæ tutores, & in l. vna. C. vbi pupilli. edu. debe. & in Auc̄. de nupti. §. eius quoque columna 4.

Item nota, q̄ olim tutores, & curatores pecuniâ minoris debebant fœnori dare, vel in emptione prædiorum collocare, vt in d. l. lex quæ tutores, & in l. tutores eo. ti. sed hodie est correctum per auc̄. nouiss. C. eo. ti. vbi dicitur, q̄ hodie tutor vel curator non debet perdere animâ suam pro pupillo itaq; non debet pecuniâ pupilli, vel adulti fœnori dare, & si fœnori dat illâ, pecuniam dat fœnori periculo suo; ita vt, si debitor non sit soluendo ipse teneatur.

Sed nota, q̄ si pupillus non habeat quicquid, nisi pecuniam, nec inuenitur prædium, in cuius emptione possit conuerti, si pecunia ista deponeretur pupillus fame periret, tunc tutor potest dare fœnori, vt aperte colligitur in corpore Auc̄. vt hi qui obligatur se habere prohibent res minorum, columna, sexta, §. vltim. vnde extracta est dicta Auc̄. n. nouissime. & Bald. & Salicet. non de dicta Auc̄. n. nouissime. Cynus dicit; hæc commodus signantur hic super nigro, quam super rubro. & fuit positua defensione, quia in corpore Auc̄. n. distinguitur, vtrum pupillus habeat sufficiens creditum prædiorum, & tunc verum est, quod hic dicitur, aut non, & tunc quatenus indiget, debet tutor rem pupilli fœnerare, sed Cynus querit nunquid hodie tutor aliquo casu necesse habeat pecuniam pupilli fœnori dare? superius diximus, q̄ non, vt videbis, quia vix prohibita sunt de iure canonico, & diuino, & ciuili, & quia fœnerari est mortalissimum peccatum, & tutor, vt diximus, non cogitur nomine pupilli peccatum incurere.

Et nota, quod tutor agens pro pupillo non tenetur cauere de rato, vt per rex. & glo. in l. tutores. C. de iuri. tuto.

Sed aduerte, q̄ prædium minoris ob vedigal non solum incidit in commissum de quo per Bar. & Sal. in l. si tutoris. C. de adm. tu.

Et nota quod omnia supra dicta seruanda sunt in tutoribus & curatoribus minorum, & furiosorum, & prodigiorum, eis. n. plenè committitur administratio rerum. Curator autem bonorum, & ventris solâ habet custodia, & potestatem vendendi res, quæ deterioris futuræ sunt, vt l. inter bonorum, ff. de adm. tu. rem exigere potest à debitoribus, qui liberantur tempore, & petere potest ab eis, qui res vsu capiunt, vt ff. de ventre in poss. mit. l. i. §. item si periculum est.

Nunc aliqua de periculo tutoris, vel curatoris dicamus, & dico q̄ tenentur omnes tutores, qui gesserunt, & insolidum, nisi facta fuerit tutela diuisio, vt dicemus quando de diuidenda tutela dicemus: item tenentur omnes, qui non gesserunt sustinere periculum insolidum circa substitutionis ordinem, vt ff. de administ. & pericul. tu. vel cu. l. tutores qui post §. in eum, si vero quidam gesserunt, quidam non, dicitur, quando scribemus aliqua, si tutor non gesserit; pertinent autem pericula ad tutores qui conati sunt eorum dolo culpa lata, vel leui interueniente, vt in titulo arbitrium tutelæ. C. quæquid in eo casu quando comparauit prædia non idonea, in hac enim parte solam latam negligentiam debent præstare tutores, vt in l. tutor. ff. de administratione, & periculo. tuto. §. competit. periculum autem casus fortuiti non pertinet ad tutores, vt l. si res. l. tutoribus. C. de periculo. tuto. vel curator. & pertinent ad tutores pericula, vsque quo finiatur tutela.

Et aduerte, quod periculum casus fortuiti spectat ad tutorem, si culpa præcedat casum, non aliâ, vt dixi allegando tex. in d. l. si res cum l. sequenti. sed si administratio est diuisa à testatore, vel à iudice, periculum vnus non spectat ad alium, ad eos. C. de peri. tutor. quandoque tamen etiam finita tutela imminet tutori sollicitudo, vt pupillum puberem factum admoneat sibi curatores petere, quasi hoc connexum sit tutelæ officio; post pubertatem, fiat hæc admonitio, & si hoc non fecerit tutor tenetur tutelæ iudicio.

Item & si finita tutela perseverauerit tutor in administratione connexa, tutelæ actione cogitur præstare rationem totius temporis, si autem post finitam administrationem in eisdem rebus minime se immiscuerit, temporis sequentis periculum, ad eum non pertinet, vt ff. de adm. tu. l. ita autē §. si tutor & l. tutor qui tutelam. C. de arb. tute. tutor. & in l. vlt. C. de peri. tuto. vel cura. item si finita cura curator nondum reddita ratione instrumenta ad causam adulti pertinentia non reddat cōsilio suo cooptam librem debet perficere, alioquin tenebitur vtili neg. gest. actione, si tamen huius rei ratio reddita non est, vt de adm. tu. ff. ita autem §. vlt.

Quoniam sapè queritur an ex factio, vel administratione tutoris, vel curatoris pupillus, vel adultus agere

agere vel conueniri possit, ideo aliqua dicamus, & certe secundum regulam ex pacto alterius alteri non datur actio, vt ff. de reg. iur. l. qui tutelam. §. 1. & dico, q. sententia lata contra tutorem, vel curatorem finitio officio non mandatur executioni in eos, sed in dominum principalem, nisi dolum commiserit, vt ff. de a. emp. l. Iulianus. §. sed cum in facto.

Item & quando transtulit in se nouando, tex. est iuncta gl. in l. 1. C. qñ ex facto tu. & ex stipulatione tutoris super re pupilli pupillo quaeritur utilis, vt in l. 2. C. quando ex facto tu.

Dixi, quod ex pacto alterius alteri non datur actio, item per liberam personam non quaeritur actio, vt C. per quas per no. ius acqui. l. 1. sed fallit fauore pupilli, vel adulti, quia si tutor, vel curator paciscitur, vel stipulatur durante officio datur directa actio, tutela, vel cura finita, sed utilis datur pupillo, vt in d. l. 2. & in l. si eo. ti. ff. de consti. pecu. l. cum qui §. si tutor. item fallit in mutuo, vt ff. si certum pe. l. certi. cōd. §. si numos. Item fallit in deposito, & commodato, vt C. ad exhiben. l. si res. Item fallit in iudicijs, quia si procurator stipulatur etiam in iudicij iudicio sibi quaerit mihi utilis, vt ff. de procu. l. procurator meus. Item fallit ratioe praesentia, vt ff. de verb. obl. l. si procuratori. Item fallit ratione affectionis, vt ff. so. ma. l. Gaius. Item fallit in donatione, quae sub modo, vt C. de dona. qua sub. mo. l. quoties, ubi dicit Bald. per illum tex. ex pacto celebrato inter donantem, & donatarium acquiritur, utilis actio sequenti, secundo donatario sine aliqua cessione. Item fallit, vbicunque aliquis stipulatur meo nomine, & afficiatur non soluendo, vt colligitur, ff. insti. l. 1. & 2. sed alias regulariter qui paciscitur, vel stipulatur, si soluendo sit quaerit sibi directam, sed eam tenetur mihi cedere, vt ff. de acquirend. possessione, l. possessio quoque in fine.

Et nota quod si tutor vel curator accipit pecuniam mutuo nomine pupilli, vel adulti finitio officio, ille qui pecuniam dedit poterit conuenire pupillum, vel adultum, & notatur in l. si in rem. C. quando ex facto tutorum, & d. l. 2. dicit de acquirendo, & d. l. xi. in rem, dicit de obligando.

Et notate quod dicta lex si in rem debet intelligi cum tutor, vel curator accipit pecuniam nomine pupilli vel adulti, & eis est data, & in rem eorum conuersa est, finitio officio dabitur actio in pupillum, vel adultum.

Et nota quod versio est probanda, vt in ciuitate, & ecclesia, circa quod vide Sal. in Au. hoc ius porrectu. C. de sacroian. eccl. & in l. praediorum. C. de praed. min. & de hoc dixi supra, & dico quod si finitio officio, tutor perueniat in administratione ipse tenetur, & eius contractus utilis actio domino quaeritur, vt in l. si hi C. quando ex facto tutor, & in l. 2. eo. ti. quare qua actione, teneat respondet. gl. in d. l. si hi q. vtili tutela, vt in l. tutor. C. arb. tute, sed ibi quando negotium est connexu, vt ibi patet hic quando est separatu, vt locatio praediorum, ideo dic melius, quod actioe neg. gest. vt ff. de admini. tu. l. tutorem, & de tute. & ratio, distra. l. si tutor.

Item nota quod pro re empti a tutore & tradita nomine pupilli habet pupillus rei vendicationem, vt ff. qñ ex facto tuto. l. 2. ubi dicit Bar. quod tutor vel curator, acquirat ex pecunia minoris, efficitur minoris, & si tutor simpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum intelligitur tutorio nomine contrahere, & l. post mortem. §. tutor. eo. ti. & ibi dicitur in l. dolo quod pupillus non tenetur ex dolo tutoris, nisi quatenus ad eum peruenerit & ibi etiam dicitur in l. tutor interposito, sicut pupillo quaeritur per tutorem, ita per tutorem ab eo constitutum.

Vltimo, notabis, vt dixi, quod finita tutela ipso iure transeunt in pupillum actiones, quae competebant in tutorem, vt in l. 1. C. quando ex facto tutoris, & C. de adm. tu. l. cum quadam nisi tutor, vt iam dixi finitio officio nouatione facta in se transtulerit obligationem, vt ff. quando ex facto tutor. l. post mortem, nam aliter de eo, quod quis gessit vt administrator finita administratione non tenetur, vt in d. l. post mortem secus est in procuratore, quia si procurator vendidit nomine domini si postea res vendita euincatur, contra eum datur actio, sed de hoc vide Bar. in l. procurator qui pro euictione. ff. de procu. ubi multa dicit, & optima.

Et nota quod aliquando pupillus, vel adultus habet plures tutores, vel curatores, & vnus ex pluribus tutoribus, ac curatoribus vult agere, vel conuenire nomine pupilli, vel adulti, & dubitatur an possit, ideo fuit introducta Rubrica c. si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus, & breuiter nota, si sunt plures tutores vel curatores; quilibet est tutor, vel curator in solidum, vnde quilibet potest agere, vel respondere in solidum, vel omnes, nisi a testatore, vel a iudice diuisa esset administratio, vt in l. 1. & 2. C. si ex pluribus tutoribus, & c. & vnus ex tutoribus negligentibus alijs potest causam defendere, sed si sunt plures tutores, & duo dicunt, quod pupillus habet malam causam non tenentur eam defendere, vt C. de administratione, tutor l. non est, & ff. de administratione, tuto. l. quoties, §. sicut, sed alter tutor potest solus defendere causam, si dicit quod sibi videtur, quod habeat bonam causam, sed si administratio, vt dixi, diuisa est per provincias a iudice, vel a testatore. quo casu quilibet pro rebus suis prouincias agere potest, vel respondere, vt C. de periculo, tutor. l. ad eos, alias secus si a se metipsis, vt in l. 2. C. de diuidentia tutela.

Sed fallit in casu, si dicit contra tutor contutori, volo quod tu agas sine me, quia ego habeo te suspectum, vt colligitur, ff. de cura. fur. l. cum filio, sed secus est in pluribus curatoribus simpliciter constitutis, quia quisque ager pro parte virili, vt colligitur, ff. de procu. l. qui proprio, §. si duobus, & l. si duos, & l. si itaque

nisi esset specialiter ei mandatum, vt ff. manda. l. creditor, §. si duobus, & quia tutores, vel curatores, debent a quibusdam abstinere, scilicet a conductioibus vestigialium, ideo fuit introducta. C. ne tutores vel curatores vestigialia conducant, & proprie dicuntur vestigialia publica, cum quis conducatur a fisco, vt ff. de publicis, l. 1. & l. si qui.

Et notabimus, rem alienam gerentibus non interdici debet rerum suarum administratio, vt C. rem alien. gerend. in rubro, & in nigro. & ista est bona regula: sed regula ista fallit in casu l. 1. C. ne tutores, vel curatores vestigialia conducant, ubi tutor vel curator prohibetur publica vestigialia conducere, & si conducit committit crimen falsi, & quare committit crimen falsi quia omnia bona sua sunt tacite obligata pupillo, vel adulto, vt C. de administratione, tuto. l. pro officio, & si conducit publica vestigialia, similiter omnia bona sua obligantur fisco, vt C. in quibus, cau. pig. tacite contra hi. l. 1. itaque committit dolum.

Et si aliquis duobus priuatis obligat eadem rem, primo & postea alij, committit crimen stellionatus, vt ff. de pign. acti. l. sed si obligat fisco, falsitatem committit, vt in d. l. 1. & ff. ad l. Cor. de fal. l. 1. §. cum tutore, sed licet committat crimen falsi, tamen si satisfiat pupillo, vel adulto, & fisco, non tenetur crimine falsi, vt ff. quod quisque iuris. l. 2. sed si tutor vel curator conducit publica vestigialia, conducendo committit falsum, vt dixi, antequam accusator paratus est sponte satisfacere pupillo, vel adulto, & fisco non tenetur crimine falsi, quod est speciale hic, & ad hoc est arg. C. de cad. tol. l. 1. §. vlt. Item fallit si quis committit crimen stellionatus, vt C. de crimine stellion. l. 1. ideo tutela non finita, vel ratione non reddita, tutor, vel curator non conducit vestigialia, & si prius conduxit excusatur, vt per Sal. in l. 1. C. ne tutor vel curator vestig. conducatur.

Et quia tutores vel curatores tenentur satisfacere rem pupilli salua fore, si non satisfiant recurritur ad titulu C. de tuto vel cura. qui non satisfidedit, ideo notabimus, quod tutor non admittitur, nisi legitime satisfidedit, & qui non vult satisfacere remouetur.

Item nota, quod tutor non recipit administrationem antequam satisfidat, nisi sit testamentarius, vel confirmatus, vel datus, ex inquisitione, vt in l. 1. 2. 3. & 4. C. si tutor vel curator non satisfidedit, sed Bald. & glossa, a tutore, qui non satisfidedit sunt ipso iure nulla, vt per Salic. in l. 3. C. de tutore, vel curatore, qui non satis.

Et ibi notat, quod tutor legitimus tenetur satisfacere, & hoc est regulare, fallit quando patronus ad tutelam liberti est vocatus, quia si est persona honesta non satisfacit, vt l. legitimos, ff. de legi. tute. idem dico in patre, quia causa cognita satisfacit arg. C. ad Trebel. l. iubemus, §. in supra dictis, in testamentario dicitur non satisfacit, vt in l. indubium, & vi. ibi Sal. C. de tuto. qui non satisfidat, datius sine inquisitione satisfacit indistincte, vt olim in datiuo vero cum inquisitione debet distinguere, aut est datus a maiori iudice, & non satisfacit, vt olim, aut a minore, & tunc satisfacit, vt inst. de aucto. tu. §. per ita Sal. de mente Doct. in l. 1. C. de tuto. vel cur. qui non satis.

Et vltimo notabis, quod tutor qui non satisfacit potest administrare, ea quae sunt tempore peritura, vt in l. si eo. ti. sed si inopia facit, vt non possit satisfacere non remouetur cum vota infamia, si in fraude hoc faciat, debet remoueri cum nota infamiae, vnu sciatis quod si tutores vel curatores repellantur, quia nolunt satisfacere re pupilli, vel adulti salua fore, alij idonei sunt subrogandi in locum eorum.

Et resumendo materiam, nota quod quatuor sunt species tutorum. Nam est tutor testamentarius, & iste non satisfacit, vt dixi, & l. decretatio nibus. C. de episc. aud. est autem legitimus, & iste tenetur regulariter satisfacere, vt dixi, licet aliquando non, vt si tutela est modica, vt l. legitimos. de legi. tute. est autem tutor datiuus, sine inquisitione, vt tota die dantur, & dicitur dari sine inquisitione quando index non inquirat facultates pupilli, nec tutoris dati, & iste debet satisfacere ab initio, & durante officio ab eo potest peti, & si non satisfacit repellitur ab officio, vt dixi. sed si hoc facit inopia, dicitur vt dixi, sunt quidam tutores, qui dantur cum inquisitione, puta si tutor dicit iudici, Domine, nolo rogare aliquem qui fideiuberet pro me, inquiraris quid valent facultates pupilli, quia si valent mille, meae facultates valent duo millia, si inquirat hoc index, & inuenit, quod in facultatibus pupilli est minus, quam in facultatibus tutoris, dat ei tutorem, & iste dicitur datiuus cum inquisitione, & non satisfacit, vt inst. de satisfid. tu. in l. §. 1. & 2. & ff. de consti. tuto. l. 1. quidam annectunt, & aliam speciem tutorum, & dicunt etiam, quod est tutor inuulter datus, qui debet omnino confirmari, vt inst. de satisfid. tu. in fi. & C. de testamentaria tutela l. mater. & intelligamus, omnino. sine inquisitione.

Item dicunt quidam (vt superius dixi) quod tutor datiuus ex inquisitione a minori magistratu tenetur satisfacere non a defensore ciuitatis, & sic intelligitur inst. de Attiliano tutore. §. nos.

Item quod dixi tutores datos ex inquisitione satisfacere non cogi, verum est cum vnus solus est datus si autem plures ex inquisitione simul dati sint, & eorum vnus offert satisfactionem praeretur aliis in administratione, vt in l. non omnium. C. de tutore, vel curatore qui non satis dedit, & tutor qui non satis dedit non potest aliena re quicquam de bonis pupilli, sed bene potest quaerere ei bonorum posse, vt per tex. & doctor, in lege fin. C. de tutore vel curatore qui non satisfidedit quia tutores fraudulentum verfantur quandoque & suspecti sunt in administratione: dicamus de suspectis tutoribus, debet autem frans vel negligentia tutoris probari a pupillo, vt ff. de probatio. l. quoties. §. qui dolo. & l. pietatis. C. de suspe.

suspect. tutor. vbi dicitur, accusatio de suspecto est publica.

Ex quibusdam tamen causis tutor presumitur suspectus, nec in eis oportet, aliquod pupillum probare, vt si iste idē fuit tutor pupilli alia vice, & in ea constat malè versatum, vel si posset decerni impuberi, vel si non faciat inuentariū, vt dixi, vel si non defendat impuberē, vel si tutor datus non compareat, nec sui copiam faciat, vt ff. de susp. tu. l. 3. §. si autem ipse tutor. §. si tutor inimicus. & §. tutor qui alimenta. & §. tutores qui repertorium. & l. puberib. §. item si quis tutor. & C. de adm. tu. l. vlt. l. responso. & C. arb. tute. l. vlt. §. vlt. & inst. eo. §. suspectus.

Dicitur suspectus est, qui non gerit tutelam fideliter, sed fraudulenter, & §. nouissime autem. hęc accusatio, sed postulatio suspecti tutoris, quasi publica est, vt dixi, & mulieres admittuntur, sed hæc solæ, quæ pietatē necessitudinis ductæ ad hoc procedunt, vt puta mater, nutrix, auia, & soror, & impubes non possunt suspectos suos postulare tutores, sed puberes possunt suos curatores ex consilio suspectos arguere, vt inst. de suspect. tutori. §. consequens, & §. impubes, & ff. eodem tit. l. prima. §. consequens.

Item vnus tutor potest suum contutorem accusare, vt l. 3. ff. de suspect. tutor. possunt autem omnes tutores, vt suspecti accusari, siue sint testamentarij, siue legitimi; siue datui, diligentes autem certum est quod non possunt, vt inst. de suspect. tutor. §. 1. quod intellige in tutoribus; & curatoribus minorum, & furiosorum, & prodigorum, & ventris, & bonorum, vt ff. de suspect. tutor. l. 3. §. non tantum. Fieri potest hæc accusatio & remouio tutoris Romæ, apud prætorē, in prouincijs apud præfides, vt inst. de suspect. tuto. §. 1. & descendit huius criminis actio ex l. 12. tabularum, vt inst. eodem tit. in princ. processus autem accusationis talis est, vt pro tribunali sedente præfide examinetur causa, vt ff. ad Turpil. lege prima §. suspecti.

Et finita tutela, vel cura extinguitur accusatio criminis suspecti, quia in eum casum peruenit à quo incipere non potest, vt ff. de susp. tu. l. 3. §. quæri poterit, & §. si quis adfuturus & l. post finitam, & inst. eo. tit. §. sed si suspecti. & C. eo. tit. l. 1.

Effectus autem accusationis est in principio, quia lite contestata interdicitur tutori administratio, vt inst. de suspecti. tutor. §. si quis autem suspectus & C. eodem tit. l. eum quem. & ff. de solution. l. quid si forte §. 1.

Itaque suspectus tutor debet remoueri à tutela, licet paratus sit satisfacere re pupilli saluam fore, quia satisfactio maliuolū propositum tutoris non mutat, vt inst. eo. tit. §. vlt. & ff. eo. tit. l. suspectus fieri, & l. qui satisfactio, si tamen tutor sit pupillo cognatus, vel affinis, vel patronus optimū factum est curatorem ibi potius adiungi, quam eundem cum nota infamiz remoueri, vt ff. de susp. tu. l. si tutor, quilibet ergo alius tutor remouebitur à tutela, sed si causa remotionis non est in decreto expressa, remanet integra fama, vt ff. de susp. tuto. l. 3. §. vlt. & l. 4.

Posset tamen distingui vtrum accusabatur suspectus propter dolum, & tunc presumamus eum remoueri ob dolum, an ob culpam, & tunc dicamus in dubio: quod remaneat integræ famæ, vt dictum est, dixi, quod pendente causa suspecti debet tutori administratio interdici, vt in l. eum quem. C. de susp. tu. & inst. eo. §. si quis autē, vbi dicit subtilis Faber Doct. distinguunt an accusatur de mala administratione in officio & tunc interdicitur, si autem de alio crimine non, de iure vero canonico non interdicitur etiam in primo casu, nisi facta informatione de dilapidatione, vt extra de simo. c. licet Heli. & ibi Inno. & de offic. deleg. venerabili, & ibi gl. in c. licet Heli. dicit Pan. nota hic expressum, & tene mentis, quod pendente inquisitione contra prælatū suspectum non fit incontinenti remouio ab administratione, secus est in tutore, & est ratio secundum Doct. quia pinguis ius habet prælatura, quam tutor in rebus pupilli, & circa hoc vide gl. in c. quia episc. §. q. 3.

Et nota, quod accusatus pendente accusatione non priuatur iuribus, vel dignitatibus suis, vt in c. omnipotens Deus de accu. sed interim de nouo non potest acquirere, & procedit etiā in dignitatibus secularibus, vt in l. qui de libertate. ff. de lib. cau. & in l. qui status. ff. de re mil. & in l. de delatus. ff. de muner. & honori. vbi Albericus distinguit isto modo; Si officialis est in possessione officij pendente controuersia debet gerere officium, secus si non inchoauit exercere, & ibi dicit multa vitia de mente doctorum, sed Speculator in titulo de censibus. §. primo. ad finem dicit. none Tertius fuit electus in potestatem cuiusdam castri, quidam se huic electioni opponunt, dicentes eam non valere, quæritur an pendente lite exercebit officium? Respondeo, dic quod non, si non inchoauit exercere. ff. de re milit. l. qui status. secus si inchoauit ff. appellat. pen. nihil inno. l. prima. §. penul. ff. de mune. & honori. l. reus delatus §. 1. in electo autem in prælatum dic, vt extra de appel. capitu. constitutus, & de electione capitu. nihil §. finali.

Et nota quod quando est officium perpetuum cum magna maturitate iudex debet procedere in suspensione officij, & moueatur per notata per Bal. in l. mancipia. C. de seruus fugi. vbi ipse quærit, an officialis negligens sit deponendus Respondeo dicit Bal. quoddam est officium perpetuum, & tunc non debet deponi, nisi culpa inducat depositionem, vt quia delinquit in officio, C. suscep. præpo. & archan. l. si aliquid. libr. 10. & delictum debet esse graue, vt si esset deuorator subditorum. tex. ad hoc secundum Lucā de Penna in d. l. si aliquid & ibi litera dicit, non potest quis amplius exercere officium. in quo ante deco

xit. & deuorator extitit, & condemnatus extitit, ad quod pondero tex. cōdemnatus extitit, quia ante cōdemnationem potest per illum tex. exercere officium, & dicit ibi Platea.

Nota ergo, quod si susceptor tributorum, vel eius notarius, vel alius officialis in suo delinquit officio, & de hoc conuictus, & condemnatus ex stat. nūquam ad id officium amplius reuertetur, etiam si rescriptū principis impetrauit, vt in d. l. si aliquid, & in l. iudices de digni. lib. 12. vbi loquitur de iudice conuicto, & ibi dicit Io. de Platea, in d. l. si aliquid, quod si delinquens in officio aufugit, tunc habetur pro conuicto, & ibi dicit Bar.

Nota hanc l. ex qua collige, quod notarius condemnatus de falso instrumento, non potest amplius notariatus officium exercere. facit. ff. de eadem l. si aliquis ex argētariis. §. 1. & ibi glo. allegat. l. si aliquid sed si fuit condemnatus de falso alias commissio, dic vt per Bar. in l. 3. ff. ad l. l. l. l. repe. vbi plenè de hoc, & ibi dicit Lucas de penna, si tabellio est damnatus de falso, an fides adhibeatur alijs instrumentis, ibi vidē bis, dixi superius de mente Bal. quod officialis perpetuus non debet deponi, nisi culpa inducat depositionem, vt quia delinquit in officio, vt in dicta lege si aliquid allegat etiam Bal. tex. in l. 2. §. miles. ff. de his qui no. infamia, vbi miles qui lege Iulii de adulteriis fuerit damnatus infamis est, & absoluitur à sacramento militia.

Itaque aduertite, quod delictum debet esse grande, ad hoc vt officialis perpetuus sit deponendus, quoddam est officium ad tempus, & tunc propter enormia cassari potest, vt C. ad l. Iulia, repe. l. 1. pro. m. noribus autem culpis non punitur in officio, sed punitur tempore syndicatus, vt per Bald. in dicta lege mancipia.

Et aduertite quod tex. in d. l. si aliquid. dicit, si aliquid à susceptore fraudis possessor deprehendat, & fraus quor modis committatur, vide per glo. & Doct. in cap. de priuileg. & ibi Ioan. And. & Doct. & vide Bar. in l. contra. ff. de legibus, & in l. qui testamentum ff. de proba. & vide Dynum in capitu. fin. de regu. lis iuris in 6.

Et aduertite quod tex. in l. quilibet. de Decurion. libro 10. dicit, officiales in eorum officio delinquentes, id est si fraudulentus in illicitis, & in moderatis exactionibus fuerit inuentus, damnetur in metallum & ibi dicit Lucas de penna, si officialis scripserit aliquem illicite in muneribus, aut aliquid ultra debitū exegerit puniendus est, vt in tex. & Ioannes de Platea dicit, officialis qui committit fraudem in suo officio, vel distribuendo patrimonia hominum in collectas imponendas vel census, & tributa exigenda, vel in plus exigendo, quam debeat, & sic illicitas exactiones faciendo personaliter punitur, & hoc quando confusus est tales fraudes committere, vt per glossam & Plateam in dicta lege quilibet, in lege vna. C. de superexa. §. libro 10. alias punitur arbitrio iudicis Platea ibi, & vide l. & glo. in dicta lege vna de super exa. §.

Sed aduerte quod miles ex causa de desertionis notatus suspenditur a militia, sed causa cognita si non consistit, desertorem esse omnia stipendia redduntur l. lege. ff. de re milit. a. & tex. in lege si quos de officio prætoris orientali. C. vbi officialis propter tres causas remouetur, & vide Doctores in l. secunda de Sportulis. C. & imperator propter delictum deponitur à Papa. capitu. ad Apostolicæ, de re indica. & vide ea, quæ notantur 23. distinction. in capitu. in nomine Domini. & vide Albericum in lege si quos de præfecto prætorio orientali. & vide Platinam scribendo historiam Ioannis vigesimū tertij 1. & vide supra in c. 13.

Evide tex. in dicta lege, diu minimè de suscept. præ. & arch. libro 10. contra officialem conuertentem pecuniam fiscalem in proprios vsus, & vide Ioannem de platea, & vide legem primam, & secundam de his qui ex pub. ra. mu. pe. accepe. libro decimo, itaque officiali perpetuo, inquisitione pendente, non interdicitur administratio officij. & in tutore suspecto aliud est, vt dixi, & tenet Bar. in l. quod si forte. ff. de soluto. §. 1.

Sed si est talis tutor qui propter suspicionem etiam probatam non debet remoueri, sed debet alius adiungi, vt si est coniuncta persona. l. si tutor aliquo. ff. de suspect. tuto. & Bar. in d. l. quod si forte. in prælaro, dic vt dixi, & Archidiacon. in capitu. si episcopus. §. quod mala. tertia questione dicit; suspitio dilapidationis debet probari contra prælatum, & probata datur illi coadiutor vique ad finem litis, vt in c. licet Heli. de symonia & capitulo venerabili. de offi. deleg. sed nota quod alienatio immobilium interdicitur, & de his qui seruando seruari possunt, vt per Archidiacon. in c. fin. 3. quæstion. secunda, & ita tenent omnes quia pinguis ius habet prælatus, & habet pleniorē administrationem quam tutor, & est procurator in rem suam, sed officialis syndicanus debet suspendi ab officio, si est officialis ad tempus, & ita de consuetudine generali seruatur, & de hoc vide Paridem in tractatu de syndicato, in verbo, accusatus, sed de officiali pecuniario perpetuo, non loquuntur Doctores. nec iura. quod pendente accusatione, seu inquisitione sibi interdicitur administratio. Et si fiscus est caurus, & de pecunia fiscali non tractatur in accusatione, vel inquisitione non potest suspendi per superius dicta, pendente lite, sed postquam sit conuictus, per dictam legem si aliquid, quæ lex loquitur in officiali pecuniario, & Faber. Institutio. de his qui sunt sui, vel alieni iuris dicit, quod si superior. grauat subditos interdicitur ei administratio, intellige causa cognita, & vide supra in isto Speculo, in titulo de Rege, & Regia dignitate vbi de officiali multa diximus.

Et quando quis utitur duplici officio debet pro utroque habere salarium, l. his scholaribus, de erogatione militaris annonæ, libro duodecimo intellige, si interesse non continent repugnantiam, l. maior, de dignitati, lib. 1. 2.

Quia litis occasione contingit aliquem constitui tutorem, vel curatorem, ideo de hoc dicamus. Sciendum est igitur tutorem non posse ad litem constitui, quia non datur certæ rei, vel causæ, ut in l. qui dare tuto. §. certè, quod ergo dicitur de in litem dando tutorem, omitto, quia hodie minori dabitur ad litem curator, & tutor, vel curator, vel quod melius est per procuratorem, ager causam, ut in l. de auctoritate tutorum. §. ultimo, & C. in litem dando tutorem, vel curatorem, lege penultima. & vltima, vbi dicitur; Si tutor testamentarius, vel legitimus est cum pupillo litigaturus debet ei de curatore ad litem facere providere, vel potest pupillus illius auctoritate procuratorem constituere, qui cum sit defensor, & si res exegerit alius tutor ordinabitur, itaque ex dicta lege finali, colligitur, quod creditor pupilli potest esse testamentarius, & legitimus tutor, hodie secus, ut C. qui dare tuto. possunt. l. creditor, & in Authentica minoris, Minoris eodem titulo, vbi dicitur creditor, vel debitor minoris non debet eius curam suscipere, & si suscipiat, & taceat, creditor actionem perdit, si debitor taceat solutione interim facta non iuuatur, & si post administrationem susceptam, creditor, vel debitor eius efficiatur, curator ei adiungitur, & si cessionem aliquam minorem receperit, illa uti non poterit, sed minoris lucro cedit.

Et nota quod in locum tutoris, vel curatoris non potest alius, nisi causa cognita subrogari, l. curatoré C. qui da. tut. vel curatores, & qui dari possunt, vel non.

Dixi quod potest pupillus si est cum tutore ligaturus auctoritate illius procuratorem constituere; nota hoc bene, quia non est alibi, secundum Saly. in d. l. fi. & curator ad litem lumpsum repetit, quod bona fide facit. l. ad litem dando tutorem, vel curatorem, & ista rubr. secundum Saly. loquitur secundum iura antiqua, & vbi debis per eum. in rubr.

Et nota quod olim si pupillus habebat tutorem, & lis mouenda erat inter pupillum, & tutorem, ad aliam litem dabatur vnus tutor, & ille dicebatur pretorius tutor, hodie ad illam litem datur curator, vnde licet occasione tutelæ non possit esse lis, tamen alia de causa potest esse lis inter pupillum, & tutorem, ut in l. de aucto. tut. in fi. C. de aucto. tut. l. 1.

Et in ista materia notabis, quod si tutor pupillus cuius pater vendit fundum secum communem, consilius faciet si tutela durante parte sua non vendiderit, si tamen vult vendicare debet petere curatorem dari, qui emptorem pupilli nomine defendat aduersus ipsum tutorem fundum vendicantem.

Et quia aliquando quis putat se tutorem, & non est dicamus de eo, qui pro tutore negotia gessit, quia si mulieres putant se tutrices cum non essent, & administrauerunt res pupilli, actione pro tutela tenentur, ut in l. 1. C. de eo qui pro tutore negotia gessit, & in l. mater. C. de testa. tute. Sed si mulier sciret se tutricem non esse, & administrare, actione neg. gest. teneretur, ut C. de testa. tute. l. 1. & si aliquis datus est tutor inutiliter, & ipse putans se tutorem agit nomine pupilli, si obiicitur ei, quod non est tutor, si non ostendat se tutorem repellitur, & de eo quod gessit tenetur actione pro tutela reddere rationem. l. fin. C. de eo qui pro tuto. neg. gessit. vbi notatur, quod exceptio, quod mandatum non sit sufficiens apponitur in quacunque parte litis.

Nota quod licet mater petierit tutorem dari filio eius, non propterea tenetur periculo ex illo facto, nisi hoc expressum fuerit in decreto iudicis, secundum Salycetum in lege prima. C. si mater indemnitatem promissit.

Sed nota quod promissio indemnitas facta tutori non liberat tutorem, ut l. secunda, eodem titulo, vbi videbis Salyce.

Et nota quod si mater fecit testamentum, & instituit filium suum heredem, & venit in testamento, quod talis non deberet dari tutor filio suo, postea ille datus est tutor filio suo, dico quod remouebitur a tutela sine nota infamiae, l. prima, C. si contra matris voluntatem tutor datus sit, & ff. de suspensis tutorum, lege secunda.

Quia interdum inchoatur causa pupilli durante tutela, & tutela finitur ante causam finitam, ideo ponitur ista Rubrica. C. vt causæ post pubertatem tutor assit. itaque tutor causam pupilli inchoatam prosequi tenetur etiam post pupillarem ætatem si instrumenta curatori non reddiderit, ut in lege vna, eodem titulo, & si tutores fuerunt condemnati in nomine pupilli, & ipsi provocauerunt, & pendente prosecutione est finita tutela, & ipsi nondum reddiderat rationem curatoribus, ipsi debent adesse causæ pupillorum, maxime cum adhuc instrumenta illius causæ habeant apud se, vt l. ita autem. §. primo. ff. de administratione tutorum, & vide ff. de appellationibus. l. tutor, & ff. si tutor, vel curator appellat. l. prima.

Et quia sæpe dubitatur vbi pupillus debeat educari, ideo dicamus aliqua circa hoc, & dico quod vbi mater non conuolauit ad secundas nuptias ius præsumit immensum, quod mater diligit filios, vt in Authentica de nuptiis. §. eius. colum. 4. & C. de cura. furios. l. vltima, in principio, & ideo apud eam debent filii morari, vt in l. prima. C. vbi pupilli educantur. Sed si vitricum superinduxit, ius præsumit contrarium, C. de administratione tutorum, l. lex que tutores. §. serui. & ideo apud eam morari, vel educari nõ debent.

Secd

Sed si pupillus habet aum maternum, & dicit volo, quod apud me pupillus educetur, similiter patris dicebat, iudex examinabit quis sit idoneus, dum tamen suspectum ex spe successione euitet, apud eum non educetur, itaque vbi pupillus educetur est in iura arbi. Sed de eo qui pupillo succedere debet est infra suscipio. Sicut de illo qui instituitur pupillo, vt ff. de test. l. vlt. sed in matre non est hæc suspicio, licet sit prior in succedendo gl. & Saly. in l. fi. C. eo. ti.

Et nota quod onus alimentandi pupillum est necessarium, vt in l. 1. & filius debet educari, apud matrem si non conuolauit ad secundas nuptias vt in Auth. de nup. §. eiusdem quoque, colum. 4. & ista est veritas, nota bene.

Et nota quod tutor in iuris arbitrio cogit alimenta præstare pupillo, licet pendeat quæstio de statu, vt in l. 1. C. de alim. pup. l. præst. Et pupillus præsumitur alimentatus a tutore, & non præsumitur de nihilo vixisse, vel sine sumptibus sustinuisse, vt in l. 2. C. eo. ti. & prætor debet spectare modum patrimonii pupilli cui alimenta decernit, considerando si pupillus est diues, aut mediocriter se habeat, & debet tam moderate re statuere, vt non vniuersum patrimonium, & redditum patrimonii in alimenta decernat, secundum ætatem pupilli, & secundum qualitatem pupilli, & ita debet decernere circa seruitium pupilli, & c. c. vest. & circa omnia necessaria pupillo.

Et quia sæpe contingit tutela administrationem diuidi inter tutores, dicamus aliquid de diuidenda tutela, & pro qua parte quique tutor conueniatur, vbi administratio non est diuisa omnes tutores tenentur. Sed vbi est diuisa a testatore, vel a iudice non tenetur vnus pro alio, nisi in casibus, diuisio verò, quam tutores inter se propria auctoritate faciunt pupillo non officit, vt in l. si diuisio. C. de diuidenda tutela.

Et nota quod tutorum pacto non obstantè prius conuenitur gerens, & eius hæredes, quam non gerent, vt in l. fi. C. eo. ti.

Et nota, quod in dicta lege diuisio, tria dicuntur; primò dicitur si tres sunt tutores, vel curatores in eodem loco, vel in eadem provincia, & administratio non est diuisa inter eos, finita tutela pupillus, vel adultus, omnes potest conuenire, vel vnum in solidum, & si eliget vnum tenetur ei cedere actiones contra alios.

Secundò dicitur si plures sunt tutores, vel curatores, & diuisio facta est inter eos a iudice, vel a testatore, quemlibet debet conuenire pupillus, vel adultus pro sua parte, nisi in tribus casibus, si forte per dolum contutorem suspectum non remouit, vel tarde remouit, vel in remouendo iura perdidit pupilli.

Tertiò dicitur, si ipsi tutores, vel curatores diuiserunt administrationem inter se, perinde est, ac si facta non fuisset diuisio, vt dixi.

Et nota quod si agitur cum vnus in solidum, si conuenitur ob proprium dolum, non petit sibi cessionem fieri contra alios, ne dolum sibi patrocinetur, vt ff. de tute. & rat. distr. l. 1. §. nunc tractemus. Sed si conuenitur ob culpam vnus potest postulare cessionem sibi fieri contra alium, vt in d. l. diuisio imo, quod plus est, haberet vtilem sine cessione, vt in d. §. nunc tractemus. Sed secus est in pluribus fideiussores si ipsi non postulerint, vt colligitur ff. de fideiusso. l. fideiussores, & ratio est, quia satis est, quod fideiussores contra principalem habet regressum, vt probatur ff. man. l. ex mandato. §. 1. Sed in pluribus conuentoribus si vnus soluit, nec postulerit cessionem sibi fieri, datur ei vtilis, quia non inuenitur alia persona contra quam habeat regressum. ff. de eo per quem facta est. l. vlt. & ita colligitur ff. de leg. vlt. plane. & ideo nota si plures sunt tutores, & omnes gesserunt, si vnus conuenitur in solidum triplex beneficium habet vnum vt si omnes sunt soluendo potest impetrare diuisionem fieri, vt C. de constituta pecunia. l. vlt. vbi dicit Baldus per illum textum beneficium diuisionis, quod competit pluribus fideiussores competit pluribus constituentibus pro alio.

Item habet aliud beneficium, quia si non valet postulare beneficium diuisionis, potest petere cessionem sibi fieri contra contutores, vt in d. l. si diuisio.

Item si non postulat habet vtile beneficium sine cessione, vt dixi.

Et nota, quod fideiusio expressa non potest fieri sine stipulatione. l. stipulationum. §. satis acceptio, & lege sciendum iuncta glossa ff. de verborum obligatione, & l. blanditus. C. de fideiussores. Baldus in capitulo primo, de pactis. ideo sequitur, quod fideiussores non tenentur ex facto principalis. Sed fallit in dote mulieris, quia fideiussores pro dote mulieris obligatur, quia favore dotis pacto nudo efficaciter obligatur, text. in l. finali. & ibi Baldus C. ad Velleianum, & Doctor. in satis acceptio. & idem est in fideiussores in pia causa, arguendo de dote ad piam causam, quamuis dos non sit pia causa, nisi sit promissa pro paupere, ita Roman. in Authentica similiter. C. ad legem falcidiam, & lason. in dicto §. satis acceptio.

Item dico, quod dicta regula non habet locum in fideiussores tacita inducta à lege. l. cum ostendimus. §. ff. de fideiussores. tuto. & l. 2. ff. ad municipalem, secundum Bar. in l. eos. ff. de duobus reis. itaque ex d. l. cum ostendimus.

Notabis quod in omni contractu iudiciali præsumitur solemnitas, etiam si deficiat stipulatio, ita Petrus de Belluga. in suo speculo. folio. 134. in principio, & qui fideiussores apud acta est fideiussores iudicii

Bald. in l. 2. C. de fideiuss. tuto.

Et nota q. licet solvens in solidum non agit contra fideiussorem, nisi sibi sit actio cessat. l. cum aliter. C. de fideiuss. aliud est in contutore solvente. vt per Saly. ibi facit tex. in l. 1. §. nunc tractemus. ff. de tute. & ratio. distra. & vtiles non competunt fideiussori, nisi cedantur, vt ff. de fideiuss. l. vt fideiussor. §. l. fideiussoribus. & actio mandati competit fideiussori soluenti, non hypothecaria competens creditori, nisi sibi cedatur. l. man. C. de fideiussoribus.

Et nota, quod si in scriptura reperitur aliquem fideiussisse, presumitur per solemnem stipulationem, vt per Iason. in d. l. sciendum. vbi multa dicit de solemnitate intrinseca. Et de solemnitate extrinseca, ibi videbis.

Sed nota solemnitas extrinseca presumitur ex diuturnitate temporis precesse, quamuis notarius nullam mentionem de ea faciat, vt per Alex. & Doct. in l. qui aliena. ff. de acq. hare. & per Ias. in d. l. sciendum, in 6. col.

Nunc aliqua dicamus de arbitrio tutelae, id est de actione tutelae, subaudi directa. Nam de contraria tractatur C. de contr. iud. tute. hanc actionem licet finita tutelae qualitercumque sit finita. vt ff. de tute. & ratio. distra. l. si tutor. §. vt. datur hęc actio pupillo, & eius heredi. sed tamen pupillo datur cū priuilegio, vt præferatur aliis creditoribus chyrographarijs, hęc dicitur sine priuilegio, vt ff. de adm. tu. l. ex pluribus vbi dicit Bar. per illum tex. quæ non sunt transmissibilia ad heredes, per cessionem non transeunt, datur hæc actio in tutorem quondam, & eius heredem, vt l. pen. C. arb. tute. vbi dicitur; Tutelæ actio rā heredibus, quā contra successores cōpetit, sed plenius dicemus, quando tractabimus de heredibus tutorū; veniunt in actionem istam res minor.

Item res comparatæ pecunia minoris, vt. C. arbitrium tute. l. curator. vbi litera dicit; Minoris est electio vtuum petat rem emptam ex pecunia sua, licet non nomine suo, an pecuniam ipsam cum vsuris centesimis.

Item veniunt debita ex mala administratione, vt in l. Lucius Titius. ff. de adm. tu. & in l. tutorem. C. arb. tute. vbi dicit Saly per illum tex. contra tutorem debet pupillus agere non contra eum qui in demeritatem promisit. Et in actione tutelae venit ratio, & vt reliqua præter, l. debita ex mala administratione, vt dixi. & in actione ista, vt iam superius dixi, venit dolum, & lata culpa, & leuis, & damnum, & lucrū, vt C. arb. tute. l. quicquid, vbi litera dicit, quicquid tutoris, vel dolo, vel lata culpa, vel leui, siue curatoris minores amiserint, vel cum posint non acquirerint, hoc etiam in tutelae, siue negot. gest. vtile iudicium venire, non est incerti iuris. Sed in exigendis nominibus debitorum tutor tenetur tantum de lata culpa, vt in l. 2. C. arbitrium.

Et nota quod in dicta lege quicquid colligitur qualiter formetur libellus contra tutorem in actione tutelae, vel contra curatorem in actione negotiorum gestorum, & debet sic formari, ago contra Petrum quondam tutorem meum, & curatorem. Ex peto vt reddat rationem tutelae, vel curæ gestæ omisit, & vt reliqua restituit, id est instrumenta ad eum peruenta ratione administrationis, & vt inuentariū exhibeat quod si cessauerit peto ipsum condemnari, quantum in litem iurauero, quia tenetur de dolo, quia in dolo est is qui tenetur rem reddere, & non reddit, vt ff. de positi. l. 1. in fine. & etiam probatur hoc C. de in litem iurando. l. penult. item ex ista. l. quicquid, notabis, quod interesse debet regulariter considerari ex damno, vt ff. ad legem Rhodiam de iact. l. tertia. §. portio. Speciale tamen est fauore minoris, vt in actione tutelae veniat interesse ex lucro, vt colligitur, ff. de eo quod certo loco. dari oportet. l. non vtique, in fine, sic & in actione locati, vt ff. locati, & con. l. si fundus sic & in stipulatione de rato, vt ff. rem rat. habe. l. si commissa.

Et nota, q. quæ sit a tutore tutela durante non presumuntur quæ sita de bonis pupilli, si defunctus. C. arb. tute. & adde ad illum tex. l. si creditores. ff. de separationib. & vide Alex. in l. diuis. de bon. damna. sed quæ sita ex industria vxoris efficiuntur mariti, vt probatur in d. l. si defunctus & est ratio quia tenetur operari viro à quo alimenta recipit. l. sicut. ff. de ope. liber. & filius absentes per tutores ab hereditate non tenetur creditoribus patris. l. cum qui. C. arb. tute. & ibi ex. tex. quod possumus arguere de contrariis, ad delictū ff. de iudi. l. omnem, & adde quod notatur in l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. sol. matr. & ibi notatur etiam in d. l. cum qui, quod illud, quod filius querit ex contractu, vel quasi non eum facit heredem patris.

Et nota, quod confessio tutoris extra inuentarium non præiudicat veritati. Sed confessio inuentarii adeo præiudicat, quod non potest contrauenire, vt in l. veteris. C. arbitrium tutelae; item venit in actione tutelae, vt tutor rationes efficiat, & pupillo reddat, ceterum. si non fecerit, aut factas non exhiberit tutelae iudicio tenebitur, vt ff. de tutel. & rationibus distrahend. l. prima. §. officio. est autem hæc actio personalis, ciuilib, & famosa, si quis condemnatur ob dolum, non si ob culpam, vt in l. de susp. tutor. §. suspectus.

Post hoc sciendum est tutorem, & heredes eius, pupillo & heredibus eius teneri quadam alia actione, scilicet, quæ dicitur de rationibus distrahendis, vt ff. de contraria. & vtiles actione tutelae secundæ, vbi litera dicit, longe magis dandum est, & si de rationibus distrahendis actio interdatur, quæ actio loco habet cum in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abstulerit, quod si furandi animo fecit etiā furti tenetur &

& vtraque actione obligatur, nec altera alteram tollit, furti tamen continet pœnā tantū dupli, vel quadrupli, hæc autē continet pœnā dupli tantū, & in duplo continetur rei persecutio, & accipe persecutionem rei non interesse pupilli, sed rei extimationem.

Item tollitur hæc actio propter actionem tutelae, & econuerso. Et ista actio est perpetua, vt ff. de tutel. & rationibus distrahend. l. prima. §. de rationibus, & §. considerandum. §. in tutela. & l. penultima, & l. tutores. C. arbitrium tutelae, vbi legitur, actioni tutelae non præscribitur longo tempore. Sed si tutor finita tutela perseuerauerit administrare res connexas, tenetur actione tutelae de tuto tempore, sed si non immiscuit se in administratione, non tenetur de periculo secuto post tutelam. l. tutor. C. de arbitr. tutelae.

Et nota quia actio tutelae, vt dixi, datur heredibus, & cōtra heredes, quia ista actio descendit ex quasi contractu, & vltimo notabis, quod si tutor in inuentario scribat res cū protestatione, dicens, ego scribo res tales saluo iure meo, si quod habeo. certe talis protestatio sibi prodest, ne sibi præiudicat talis scriptura, arg. ff. de distr. pig. l. debitor. & l. sicut. §. dicendum est.

Quia in actione tutelae, vt dixi, iuratur in litem, ideo aliqua de in litem iurando dicamus, nam actio tutelae est bonæ fidei, vt in l. de actionib. §. actionum. & in actione bonæ fidei iuratur in litem, vt ff. de in litem iurando. l. in actionibus, vbi dicitur, in actionibus rei arbitrarijs, & bonæ fidei iuratur in litem, secundum taxationem iudicis ob dolum tantum in alijs autem actionibus stricti iuris non iuratur in litem, nisi quando alia vera extimatio probari non potest, & ob latam culpam, vel leuem contra tutorem iuratur in litem, contra verò heredem eius ob dolum, & latam culpam, vt per Bartolum in dicta lege in actionibus. & est speciale, in actione tutelae, qua regulariter ob latam culpam non iuratur in litem, Bartol. ibi.

Et nota q. si mortuo tutore agitur contra heredem tutoris, vt res tutelae debeat in curatorem transferre hoc facere debet, si autem dolo exhiberet instrumenta non vult, poterit curator iurare in litem contra eum. l. 1. C. de in litem iurando.

Sed si tutor finita tutela conuentus est actione tutelae, si ipse non proferat inuentariū condemnatur, quantum pupillus iurabit in litem, sed si hæres non proferat instrumenta, vel inuentariū, ita demum iuratur in litem contra eum si illa instrumenta inuenta sunt in hereditate, & non exhibet ea dolo malo. Sed si ad eum est contra tutorem, & lis est contestata post mortem tutoris in eius heredes lis transfertur, textus in lege alio iure. C. de in litem iurando. Itaque si tutor non fecit inuentarium aduersus tutorem iuratur in litem. Sed mortuo tutore agitur contra heredem eius, sed non iuratur in litem, sed hæres ratione illius doli defuncti commissi ab eo, qui non fecit inuentarium condemnabitur pupillo, prout iudici æquum videbitur, & ita apparet, quod in aliquo est differentia inter tutorem, & heredem eius, vt in l. si. C. de in litem iurando.

Item est differentia, quia in aliquo nam contra heredem damnatur tutor de dolo, & lata culpa, vt dixi. in l. vt. C. de hare. tutorum, ob dolum defuncti, quando iuretur in litem, vide Bar. in d. l. in actionibus. & ibi dicit, iuramentum affectionis in litem, vt deferatur quatuor principaliter acten duntur, natura rei petita, natura actionis, dolum aduersarij, & habilitas personæ, in actione exempto an iuretur in litem ibi videbis, & ibi dicitur, quod iuramentum affectionis in litem habet locum in actione in rem, & actione ad exhibendum, & vide tex. in l. qui restituitur. ff. de rei vendic. & in actione hypothecaria, & in alijs in rem, quæ non dantur ratione plene domini, iuratur in litem, vt ibi per Bar. & ibi dicit, quando in actionibus arbitrarijs habeat locū iuramentum in litem affectionis, & prolatio arbitraria dicitur propter multa in quibus vertitur iudicis arbitriū, vt per Bar. in d. l. in actioni. & omnis actio in qua res non restituitur ad mandatum iudicis, dicitur arbitraria, & in quo dolum debeat esse commissus ad hoc, vt deueniatur ad iuramentum, & quando ibi videbis.

Non parere iudici circa restitutionem rei, vel facere quominus parere possit idem est in hac materia, vt ibi per Bartolum, & multa alia in ista materia, vide ibi per Bartolum. Sed contra heredem tutoris ob dolum non restituentem, & contumaciter iuratur in litem, vt in l. si is qui. C. de in litem iurando; vbi habetur. Nemo inuitus iurat in litem, & contra heredem tutoris etiam si sit hæres heredis ob dolum, vel latam culpam, non restituentem iuratur in litem, & ibi dolum, & lata culpa cessant, aliter per iudicem de veritate inquiritur. & ibi vi. Sal. facit tex. in l. si tutor. ff. de in litem. vbi dicitur in actione tutelae, quia est bonæ fidei iuratur in litem.

Et qualiter probetur interesse contra eū qui est in culpa, & vtrū verum interesse probetur aliquo casu per iuramentū vide Bar. in l. sine nostrum, & in d. l. in action. ff. de in litem iuran. & si aliquis iurat rem valere centum, quæ valet plus non est perurus licet non dicat, & plus text. in l. cum furti. ff. de in litem. & illa lex secundum Bar. ibi loquitur de iuramento in litem, quod est affectionis, licet in illa lege agatur actione stricti iuris, vt furti, vel conditione furtiua.

Sed iuramentum in litem non retrahatur, in l. sine ff. de in litem iurando, sed ex causa potest retrahari, vt ibi glo. per tex. in l. videamus. §. sine. eodem titu. vbi litera dicit; Item videndum est an possit iudex, qui denulerit iurandum non sequi id, sed vel prorsus absoluerit, vel etiam minoris condemnare, quam iuratum est, & magis est, vt ex magna causa, & postea reperitis probationibus solus iudex

potest iuramentum in litem deferre, & in infinitum potest iurare, debet tamen iudex certam quantitatem taxare, in quam iuret, non tamen praestitum iuramentum cogitur iudex omnino sequi, sed tale iuramentum ob culpam non deferretur, vt in d. l. videamus. §. deferre, & ibi videbis Alex. post Bar. Erit ergo haec forma, q̄ ipse iurabit, q̄ si ipse tutor esset eius conditionis cuius est pupillus, & esset in loco pupilli nollet illa re carere pro tanto, & ista forma colligitur secundum Bar. in d. l. videamus. in princ. ex textu in l. continuus. ff. de verb. oblig. §. cum ita facit. ff. de duobus reis. l. nemo est, qui nefciat. facit quod notatur per Docto. in l. 1. C. de sentent. quae pro eo, quod interest, & Salycet. in l. prima. C. de in litem iurando, nō faciens mentionē de Bartolo dicit, forma iuramenti est sic, quod si pupillus est discretionis cuius ego sum, ipse nolet pro tanto re illa carere, sed in illis in quibus non cadit affectio non deferretur iuramentum in litem ad probandum verum interesse, etiam extra rem, quod circa rem cadit. in l. nimis depositi. ff. de iure iuran.

Et aduertite q̄ ista lex loquitur in deposito pecuniae, & tex. in l. 1. ff. depositi, loquitur in deposito aliarum rerum in quibus cadit affectio, sed numi non estimantur, vt in l. si ita fideiussorem acceperō, quod ego 10. ff. de fideiussoribus, quia ipsi numi certi sunt, quia sunt rerum estimatio, non autem ipsi numi estimantur per res, & hoc intellige in pecunia minuta, sed pecunia grossa auri, vel argenti, bene estimatur per minutam, vt per Bar. in d. l. numis.

Sed dicta l. habet locum in omnibus monetis, & in qualibet quantitate, hoc est in omnibus, quae in genere suo non recipiunt functionem in quibus non cadit officium. l. secunda. in principio. ff. si certum petatur.

Et quare Bar. debes mihi dare centum lib. tempore, quando florenus, vel ducatus valebat 60. solidos, nunc florenus, vel ducatus valet 70. & si tunc habuissem pro 120. solidos, 50. florenos, vel ducatos, nunc non possum habere, nisi 40. an dicar perdidisse, & damnum passus esse, an vero, non acquisiuisse, de hoc vide Bar. in l. Paulus. ff. de solu.

Sed aduerte, quod pupillus, vel eius mater quando non est tutrix, ad iurandum de affectione non admittitur tutor & curator non cogitur, sed volens admittitur, & adultus etiam admittitur, vt per Bar. in l. videamus. in principio.

Sed aduerte, vt dixi, quod iudex post iuramentum praestitum potest diminuere, & illud non sequi. Sed iuramentum veritatis, vt quando quis iurat tot expensas fecisse, iudex nō potest diminuere, quia si iudex postea taxaret redargueret eū de periurio, vel faceret ei iniustitiam. Sed iuramentum voluntarium, & iudiciale, iudex debet omnino sequi. vt l. nā postea. §. 1. & l. si duo patroni. §. idē Iulian. ff. de iureiur. sed iudex postea potest non sequi reperitis instrumentis de nouo, vt in l. admonendi. eo. ti. sed nos loquimur de iuramento affectionis, vnde post tale iuramentum potest taxare, non n. redarguit cum de periurio, sed de inordinata affectione, vt per Bar. in d. l. videamus. §. iurare.

Notabis etiam secundum Bar. in d. l. numis, quod in actionibus stricti iuris praestetur iuramentum in litem quod est veritas contra dolosos, secundum glo. ibi. & de hoc per Bar. in d. l. in actionibus, sed iura re in litem necessario, quis non cogitur, quia potest dicere volo probare per testes, & de hoc probatur in l. semper. ff. quod vi, aut clam. §. in hoc interdicto. & Bar. in dict. l. de periurio, quae est lex finalis. ff. de in litem iurando, secus in iuramento iudicali. dicit ibi Bar. in eo enim habet necesse iurare, vel referre nisi recuset ex causa, vt in lege manifesta turpitudinis & c. ff. de iureiur. vertitur enim in illo iuramento fauor deferentis qui litigare non vult. sed tutor, vel curator non cogitur iurare, vt dixi, de affectione, in litem, sed calumniae, sic & veritatis, si eam scit, vt in d. l. videamus. in princ. & ibi Bartolus, quia dominus litis debet in litem iurare non alius, & tutor & curator est quasi dominus litis, & hoc intellige, vt superius dixi.

Sed actio ex testamento non habet naturam semper actionis bonae fidei, sed sequitur naturam actionum stricti iuris, quantum ad iuramentum in litem, vt per Bar. in l. alias. ff. de in litem iurando, videamus nunc de heredibus tutorum, vel curatorum, & qualiter, & in quantum teneantur, sed de hoc diximus scribendo de arbitrio tutelae.

Sed nota q̄ haeres tenetur de dolo, & lata culpa, non leui, licet sic tutor, vt in l. 1. C. de here. tuto. & haeres tutoris tenetur de suo proprio dolo, & administratione in tribus casibus, qui sunt plani in l. cum ostendimus. ff. de fideiuss. & here. tuto.

Sed si tutor vel curator datus, se non excusat, nec gerit ipse tenetur actione tutelae, & haeres eius, nec excusantur haeres illa ratione, quia nō administrauerūt, veruntamē primo agēdū cū his qui gesserunt, vt in l. 2. C. de her. tu. de hoc dixi supra, & nō solū tenentur haeres de eo, quod peruenit ad ipsos, imō de eo, quod tutor debebat pupillo ex causa fideiussionis, si affe nō exegit, vt in l. aduersus. C. de her. tu. nā tutor nō solū tenetur de gestis, imō etiā de gerendis, vt in l. quicquid. C. de arb. tute. & vltimo notabis, q̄ si tutor, vel curator administrat tutelam, vel curam, haeres eorū tenetur de omni eo, quod ad ipsos peruenit actione tutelae, vel nego. ge. si autem nō administrauerūt tenentur de eo, quod debuerunt administrare, & nō fecerunt: nā ipsi, vt dixi, tenentur de dolo, & lata culpa, vt in l. 1. C. de her. tu. sed nō tenentur de leui culpa, si lis non est contestata cum defuncto, vt in l. 1. C. eo. ti. vbi dicitur.

Et notabis, quod haeres tutoris nō tenetur ex leui culpa defuncti, nisi in tribus casibus ibi expressis, itaque

itaque ex dolo, & lata culpa defuncti tenentur haeres non ex leui. Tutori etiam non gerenti imputatur si contutorem suspectum non fecit, itaque non solum tenentur tutores qui gesserunt, imō & qui gerere debuerunt, & non gesserunt, vt diximus, & facit tex. in l. 1. C. si tutor, vel curator non gessit, & l. quicquid. C. de arb. tut. & nota quod de gestis ab alio ex commissione, vel mandato tenetur committens, vel mandans, sed non tenetur ex permissione simplici, vt per Salycet. in l. 2. C. de adm. tutor. in 3. q. & in l. 1. C. si tutor non gessit, & ista lex 1. allegatur, q̄ damnatus de crimine publico per inquisitionem, & sic ex officio nō fit infamis, vt not. in l. 3. §. praeterea. ff. de suspect. tuto.

Notabis etiam quod pro gestis à contutore tenetur insolidum, ideo si quidam gesserūt quidam non si illi qui gesserunt sunt idonei, & soluendo, tenentur illi qui non gesserunt. Sed si aliquod negotium omiserunt gerere, de negotio omissio tenentur illi qui non gesserunt de dolo, & lata culpa, nā sicut equaliter tenentur omnes qui gesserūt, si omiserūt, & omnes qui nō gesserunt, sed in gestis primō tenentur qui gesserunt, in subsidium qui nō gesserūt. Sed in non gestis omnes aequaliter tenentur, vt per tex. & Doct. in l. si. C. si tutor non gessit. & in l. quicquid. C. arb. tute.

De vsuris popularibus, videbis in tit. de vsuris popularibus. C. sed dico, (vt iam dixi) q̄ non imputatur tutori si non potuit negotiari cum pecunia pupillari, sed tenuit eam mortuam, vt in l. si pecuniam. C. de vsu popularib.

Quia non solum agitur cum tutore, vel curatore, & eorum heredibus imō interdum agitur cum fideiussoribus tutorum, vel curatorum: ideo dicamus de fideiussoribus tutorum, vel curatorum, conuenientis, & dicemus quō conueniantur: & primō aduerte, si quidā fuerūt tutores vel curatores mei, & pro eis erant obligati fideiussores rem pupilli saluam fore. finita tutela debeo eligere, vtrum velim eligere cum tutoribus siue curatoribus, vel cum eorum heredibus, vel cum fideiussoribus eorum, vel velim agere pro parte cum tutoribus, vel curatoribus, vel cum heredibus eorum, & pro parte cum eorum fideiussoribus.

Si autem velim omnes insolidum conuenire mihi non licet, vt in l. 1. C. de fideiussori. tui vel cura. & isti fideiussores non habent beneficium diuisionis, vt est gloss. in d. l. 1. & ff. rem pupilli. sal. for. l. fina. & hoc quando sunt vnus contutoris, secus si plurium, quia vt sui principales, ita & ipsi diuisionem petere possunt, vt ff. de fideiuss. tut. l. pupillus. Et ratio diuersitatis ponitur per Salycet. in l. 2. C. de diuident. da tut. ideo si egi cum tutoribus, vel curatoribus habens animum eligendi non possum agere cum fideiussoribus, secus est hodie, vt C. de fideiuss. l. iure nostro, sed iure nouissimo secus, vt C. de fideiuss. Auften. praesente.

Et solutio tutoris liberat fideiussorem, & si principalis soluit partem, fideiussor in residuo potest conueniri Barto. per l. 2. C. de fideiussorib. tutor. & illa lex probat, quod fideiussor tutoris potest se obligare sub duabus formis, scilicet simpliciter & indefectum tutoris, & vtraque forma bona est, licet prima sit pura, secunda condicionalis. Bald. ibi, vbi dicit, si tu vis quōd in omnes fideiussores fiat executio eos promittere non solum respectu iudicij, vt promittat debitum, & soluere iudicatum, argu. C. de vsu rei iud. l. si.

Sed nota q̄ reus, & fideiussor non possunt conueniri hodie in eo libello, ratione ordinis, vt superius diximus, nisi renuntiet beneficio nouae constitutionis, de fideiuss. quod nota multum secundum Bald. & vide Cy. in d. l. 1. C. de fideiuss. tuto.

De directa actione tutelae quae datur contra tutorem pupillo finita tutela diximus: verum quia e contra datur, quondam tutori contrarium tutelae, ideo dicamus de contrario iudicio, & de actione contraria tutelae, vel vtili negotio. gesto. Nam sicut directa actio tutelae datur pupillo contra tutorem pro gestis, & omissis, item sicut vtilis negotio. gesto. datur quondam pupillo contra tutorem pro gestis, & omissis, item sicut vtilis negotio. gestorum datur quondam pupillo contra tutorem, vt C. arbit. tutelae. l. quicquid, ita e contra contrarium iudicium tutelae datur contra quondam pupillum, si vtiliter vel necessario impensum est in rem eius, vt colligitur. ff. de contraria, & vtili actione tutelae. l. 1. §. sufficit, & §. finito.

Et nota quōd si aliquis tutor pro contutore condemnato quōdam pupillo soluit, nec petit sibi actionem cedi, nullam habet actionem contra quondam pupillum, vt delegetur ei actio contra illum quondam tutorem, quia liberatus delegari non potest, sed si ille contutor fecit sibi cedi actionem, antequam sibi solueret, est emptor nominis, vnde vtilem actionem tutelae mouere poterit contra quondam tutorem vel eius haeres, vt in l. 1. C. de contrario iudicio tutelae.

Et nota quōd incautum est consilium, quod semper ante solutionem agatur, quod post solutionem fiat cessio: sed tu dic q̄ quando fit cessio inter plures tutores, est notandum de mente Barto. in l. Modestinus. ff. de solu. q̄ aut contutor conuenitur ex dolo proprio, vel communi, tunc non fieri cessio in aliquo, nisi plurēs. C. de adm. tut. aut conuenitur ex culpa, & tunc aut ex culpa propria tantum, & in nullo fit cessio, aut ex culpa alterius tantum, & in totum fit cessio, aut ex culpa communi, & fit cessio pro ea parte, quae contingit contutorem tantum, vt ff. commul. vnde quaeritur. & d. l. si plures. C. de adm. tut. & l. cum pupillus. ff. de tu. & ratio distrahent. facit tex. in l. cum postessor. ff. de censu. & l. quae situm. ff. de pec. & ff. ad l. Rhodi. de iac. l. 1. §. 2. & §. quis situm. ita Bar. in d. l. Modestinus. vbi etiam loquitur de cessione faciendi inter plures reos, & in quantum fieri debet, & dicit etiam de cessione inter plures fideiussores: &

an debeat fieri in solidum, vel pro parte. & si ex tribus correis, vel tutoribus, vel fideiusoribus, vnus soluit in solidum, quod cessio fiat in solidum, pro duobus partibus ceterorum, & dicit, quod alii cui fiat in solidum si agit contra vnum in solidum ex actione cessio, tenetur illi cedere actionem sibi cessam contra alium.

Et si quis quæ actio debet cedi dicit Bar. personalis, & hypothecaria contra principale, & contra fideiussores. C. de fideius. l. 2. & l. cum aliter. & ff. de fideius. & l. cum his. Item debet cedere officium iud. quod cedi potest, vt l. si minoris. ff. de adm. tu. l. quod si minor. §. fin. ff. de minor.

Item puto, dicit Bar. quod debet cedere naturalē obligationē tantū, si illam solā habet, quod cedi potest. l. si eius. ff. ad Treb. & nō requiritur in hac cessione solemnitas, quæ ponuntur in l. per diuersas, & in l. ab Anastasio. C. man. vt expresse dicitur in tex. in d. l. per diuersas.

Quid si creditor dictas actiones nō potest cedere? dicit, vt per Bar. in l. si stipulatus. §. si ex duobus. ff. de fideius. & Bar. in d. l. Modestinus. dicit, quæ cessio actionis facta post solutionē non valet, ideo dixi, quod ab initio procedat pactum de faciēdo.

Sed nota quod pro illa parte ad quā pupillus succedit tutori extinguitur actio tutelæ, & non in pluri. vt in l. si de contrario iudicio tutelæ.

Sed nota, quod pluribus tutoribus competit beneficium vtilis actionis sine cessione, & non sic in pluribus fideiusoribus, quæ sit ratio diuersitatis. vide Iaf. in l. 1. C. de pact. in 2. col. & quando sunt tres tutores, vel curatores, & pupillus nunc effectus maior, reperitur damnificatus in centum qualiter teneatur quilibet, an quilibet in totum an vero pro parte. & quando tenetur in totū, quot beneficia ei cōpetant. Vide Iaf. in d. l. 1. de trans. C. in d. 2. col.

Fuit autē inducā contraria actio tutelæ. vt facilius tutores accederent ad administrationē, scientes pupillū sibi obligatū fore ex sua gestione, quāquam n. sine tutoris autoritate pupillus nō obligetur, nec in re suā pupillū tutor obligare possit, attamen receptū est, vt tutori suo pupillo, sine tutoris autoritate ciuilitur obligetur ex administratione sua, et n. prouocandi fuerunt tutores, vt promptius de suo ali- quid pro pupillis impendant, dū sciunt se recepturos, id quod impenderint. tota ista litera habetur in l. 1. primo resp. ff. de contraria, & vtili actioe tutelæ.

Et finita tutela tutor non potest agere hoc iudicio, vt pupillus eū liberet ab actioe tutelæ, sed tantum agit pro pecunia, quæ ei abest, & hoc cum vsuris, vt in l. quid ergo. §. contrarium iudicium. eod. titu. ff. & tutor remotus à tutela, tanquam suspectus, potest agere contrario iudicio ad repetendū, quod in rem pupilli impendit, quia in eo statu est, ac si pubertate pupilli finita esset tutela, & hæc actio datur hæredi tutoris si creditoribus pupilli pro pupillo soluat. vt in l. à tutela remotus. ff. de contraria, & vtili actioe tutelæ.

Et vltimo, quod si pupillus non vult se liberare, tunc tria remedia sunt, vt videbis in gl. in d. l. quid ergo. est tex. in l. 1. C. de vsu. vt per Bar. in d. l. quid ergo vbi dicit, ego vltra gl. do aliud remediū, quod verum est, quod non possunt agere contraria tutelæ, vt liberentur. sed officii iudicis possunt intentare, quia vbi hæc exceptio officii iudicis possum intentare, vt l. Aurelius. §. centū. ff. de libe. leg. & l. si concedant ff. de fideius. & vide gl. quæ incipit, finito officio in d. l. quid ergo. §. contrarium, & vide quod Auc. sacramēta puerum. C. si aduer. ven. habet locum in d. l. licet tex. in ea loquatur in contractu, tene menti secundum Bar. in d. §. contrarium.

Quia pupillo & adulto necessaria est tutorum, vel curatorum autoritas præstari, in iudicijs, & extra iudicium, ideo de autoritate præstanda dicamus. Est autem autoritas præstare, cū quis dicit se probare, id quod agitur, hoc est auctorē fieri, vt ff. de autho. & consensu tu. & cu. l. etiam vbi dicitur, etiā si nō interrogatus tutor auctor fiat, valet auctoritas eius cū se probare dicit, id quod agitur, hoc est eū auctorē fieri. Sed si est præsens, & tacet non videtur consentire Barto. in d. l. etiam. præstare autem autoritatem potest, quilibet tutor ad quem spectat periculum administrationis. de quo periculo quando spectat ad tutorem plenē supra diximus.

Notabimus quod si pupillus, vel adultus stipulatur sibi tutore, vel curatore absente valet stipulatio. Nā abentia tutoris, vel curatoris non nocet pupillo, vel adulto cum stipulatur sibi aliquid, vt ff. de pact. l. contra iuris. & ff. de autoritate, & consensu. l. obligari. vbi dicitur, pupillus actū, vel contractū nō potest facere sine tutore si in eis positū lædi, bene autem potest exercere sine tutore, siue contractum inire quādo certum est quod ex eo lædi non potest, & in l. de inutilib. stipulatio. §. pupillus. Sed si est infans, sine tutore stipulari non potest vt ff. de verb. oblig. l. mulier. vbi legitur, qui dari non poterat stipulari non potest; & ratio est, quia stipulatio non potest concipi nisi vtroque loquente; vt in l. 1. ff. de verb. oblig. & interrogatio procedit, & responsio sequi debet, vt stipulatio valeat, & infans non loquitur, vt in l. infanti. C. de iure delibe.

Sed pupillus non potest remittere actionem sine tutoris autoritate, vt in l. neque actiones. C. de autho. tu. & in l. clarum. eo. tit. vbi dicitur, minor non potest esse in iudicio criminali, sine autoritate tutoris, vel curatoris, concordat. C. de adul. l. Propter.

Et an requiratur tutoris auctoritas in responsonibus sciendis, vide ibi Sal. vbi loquitur de pupillo infante,

fante, & de pupillo maiore infante, sed nondum ætatis adulta. Aut queritur in adulto, & tunc aut habet curatorem generalem, aut non. ibi videbis per eum, quia bene loquitur.

Sed in confessione, quæ fit per tormenta, non requiritur curatoris auctoritas: ad quod facit quia minor in delictis comisus reputatur maior. vt C. si aduer. deli. l. 1. & 2. & dicit quod dicta lex clarum, intelligitur in responsonibus, quæ sunt ad solemnizandum iudicium, quod no.

Et notabis sibi fecundum Bal. in criminali iudicio minor eget tutore, & curatore, & pupillus tutore, adultus curatore. Credo etiam dicit Bal. quod pupillo possit dari curator ad litem criminalem. vt C. de adul. d. l. propter.

Aduerte de confessione præcedente tortura, quia valet dummodo antequam esset extorquendus, primo fuerit examinatus cum curatore, & processu, & cognita causa. Nam tunc tortura videtur quedā executio præcedentis cognitionis, vt ff. de adul. l. si postulauerit. §. si quæstio. & intellige quando minor confitetur contra se, sed quando confitetur contra alium vt testis, non est necessaria auctoritas tutoris facit quod no. in l. si. C. ad silla.

Sed sententia lata contra minorem non assistente curatore est nulla ipso iure, cū distinctione, aut minor fuit indefensus in processu cause, aut non, vt no. C. si aduersus re. i. l. cum minores, & ideo de iure cōmuni minor ex contumacia non potest damnari ad mortem, quia hoc non fit, nisi ideo quia est indefensus in processu cause, & in sententia tamen statuta communiter prouident contrarium, & not. quod ex contumacia non potest minor haberi pro confesso, nisi interueniat auctoritas curatoris, ita Bald. per tex. in d. l. clarum, item licet per I. placet. §. ad crimen. ff. de pub. iu. in criminalibus ad plenā defensionē non interueniat procurator, secus videtur in tutore, & curatore, intellige auctorando non in se iudicium suscipiendo. & de hoc superius dixi, & vide Bal. in l. reos. C. de accu.

Item aduerte quod d. l. clarum præsupponit quod pupillus possit condemnari de crimine. de hoc habes. ff. de tute. l. subrogati. & ad silla. l. excipiuntur. §. 1. & intellige, in pupillo doli capace, vt per Bar. in d. l. si arrogati, Bal. legando fac. de Ar. dicit in d. l. clarum, quod pupillus potest deportari, & subire pœnam capitalem, & ex pluribus concurrentibus augetur delictum, & ex multis delictis resultat plena probatio etiam ad condemnationem capitalem, etiam contra impuberem, vt per Bal. in d. l. excipiuntur. & ibi dicit, quod in maleficijs atrociter puniendis, ille dicitur proximus pubertati qui parum distat a pubertate, non autem diuidatur per medium tempus, vt diuidunt gl. & istud parum distat, dicitur per sex menses, vt per Bal. in d. l. excipiuntur. & de hoc vide, quod dixi supra in regula in negocijs, vide l. non tantum ff. de excu. tu. & vide Odo. in l. si curatore habens. C. de in iure. res min. & vide omnino ea quæ dicā, in d. l. non tantum, quando scribam de excu. tu.

* Notabis etiam quod si minor est confessus extra iudicium si illa confessio est verisimilis potest cogi ad perseverandum in illa confessione. l. quero. in si. ff. de ædi. l. capite quinto. ff. de adul. & Bal. in d. l. clarum. C. de auth. præst. & ibi dicit Bal. quod si aliquis est confessus coram iudice. in incompetenti, tenetur illam confessionem confirmare coram iudice competenti, si ex tali confessione esset orta suspicio, vel infamia, alias secus, vt per Doct. in c. ar. si clerici. de iu. & de hoc vide Inn. in c. per inquisitionem de ele. & de confess. cum super. & in generalis à minoribus sufficit vnus tutoris, vel curatoris auctoritas interponenda vt in l. si. C. de auth. præst. & ibi notatur, quod tutor non potest interponere auctoritatem super eo, quod nō est commissum administrationi suæ, itaque sufficit, vt dixi auctoritas vnus tutoris, vt in l. & si pluribus. ff. de auth. & conf. tuto.

Et pupillus in contractu vitro citroque obligatorio sine auctoritate tutoris non obligatur, sed assum sibi obligat. l. pupillus. §. pupillus. eo. tit. Sed pupillus non obligatur tutore naturali, nisi in quantum factus est locupletior, ita Bar. in d. l. pupillus in prin. & ibi. in §. item ipse tutor. ponit distinctionē optimā, quando tutor, emit rem pupilli sui. ibi videbis.

* Dixi quod sufficit vnus auctoritas, intellige nisi esset expresse dictum, quod non possit vnus sine altero. vt l. Titium. in prin. ff. de adm. & pe. tu. & cur.

* An filius notarius possit conficere instrumentū de contractu patris. vt Bar. in l. quod dicimus. §. si pater. ff. de auth. tu. sed quando & in quibus casibus pupillus obligetur. vide Bar. in l. obligari. eo. tit. & quia diximus, quod in contractu vitro citroque obligatorio pupillus non obligatur, sed alium sibi obligat. vt in l. pupillus. §. pupillus. declara. vt per Bar. in d. l. obligari in prin. & in §. si. d. l. dicitur, sufficit tutorem aucto pupillo præsentem, licet alia pars sit absens.

Notabimus etiam quod hæreditas, vel bonorum possessio non potest agnosci, sine autoritate tutoris, vel curatoris furiosi. l. si ad pupillum. eo. tit. ff. an curator adulti, vel impuberis possit adire, vel aditio auctori dicitur noatur. ff. de pupilla. l. cum in vna. §. 1. item solus pupillus auctoritate iudicis cum non habet tutorem, vel curatorem bonorum possessionem petere potest, vt C. qui admitti. l. bonorum. & de iu. delib. l. si infanti.

Item solus tutor potest acquirere, sed non repudiare. vt est gloss. in d. l. si ad pupillum. ff. de aucto. rita. tutor.

Item impuberes tutore auctore obligantur etiam si taceant, nā cum acceperint pecuniam mutuum, quamuis nil dicant auctoritate tutoris interposita tenentur, vt in impuberes. ff. eo. tit.

Item notabis, quod ea quae sunt gerenda cum alio possunt expediri tutore auctore, secus si cum illo tutore, tunc enim non potest auctorari, nec ad id se auctore procuratorem facere. Nam licet curator possit dari pupillo ad agendum, non ad auctorandum, ut in l. potest pupillus, & l. curatorem, ff. de auctorita. tuto. legitur etiam in l. final. eod. tit. ff. de actus qui tendit ad liberandum tutoris non potest fieri eo auctore.

Sed notabis, quod petitio restitutionis incipit executionem sententiae, ut in l. defendente tutore, eo tibi dicit Bar. hoc verum, quando causa restitutionis est evidens, ita quod appareat, quod non opponatur causa calumniae, & pro roganda litis, alias non impediret executionem, sed proceditur ad executionem praestita cautione de restituendo, si minor vicerit in causa restitutionis, ut extra de in inte. rest. c. auditis fac. t. Auct. quae supplicatio. C. de precib. imperator offeren. C. de falsis. l. ita Bar. ubi etiam dicit ex hac, l. habes notabilem praedictam, quod cum petitur sententiam executioni demandari, iudex potest incipere a precepto de soluendo, ut praecipio tibi, ut solvas, id in quo condemnatus es per sententiam, vel ostendens quare sententia non debeat executioni mandari.

Alius modus exequendi est, ut primò citetur pars, ut veniat ad apponendum, quare sententia non debet executioni mandari, etiam parte non citata, ut in l. ab executione. C. quorum appella. non recipiunt, & plenè per Bar. in l. a diuo Pio. ff. de re iudicata. §. in venditione, si pupillus promittit tutoris auctoritate civiliter, & naturaliter obligatur, sed tamen habet beneficium in integram restitutionis, ut l. impubes. ff. de aucto. Si autem minor est adultus, nec habeat curatorem civiliter, & naturaliter obligatur, sed habet beneficium in integram restitutionis, si autem habet curatorem, idem est in eo, quod in pupillo, ut C. de in integram restitutionem. min. 25. an l. si curatorem habens, ubi dicitur, si minor habens curatorem contrahit sine eo, contractus est nullus, si non habet curatorem, contractus valet, sed restituitur si laeditur, & de hoc videbis Doct. in d. l. si curatorem habens, & vide tex. in l. lex quae tutores, ff. de adin. tuto.

Ubique autem diximus pupillum ex pacto naturaliter tantum obligari tenebitur etiam civiliter si factus sit locupletior, ut ff. commo. l. si nihil. Quoniam saepe contingit tutorem, vel curatorem impediri gerere minorum negotia, & equum est interim providere minoribus, dicamus de auctore ordinando à tutore seu curatore, sit autè ordinatio auctoris à tutore, vel curatore, suo periculo cum per se non potest gerere, seu iudiciali auctoritate permittente, idem quod dicitur adiutor, & distinet auctore, vel adiutor à curatore, ut iam diximus, scribendo de in lit. iur. constitui potest etiam quandoque ex voluntate quoties diffusata sunt negotia, aut dignitas, vel etas id postulat procurator minori constitui potest aucto. tut. & cur. & quandoque à tuto. vel cur. ut diximus.

Notabis quod etiam pater tutor filii non constituit procuratorem, sed auctorem, ante l. conte. ut in l. vno de auctore, seu cur. Jando, ante litem, itaque notate quod licet pater filiorum suorum qui sunt emancipati sit eorum legitimus tutor, vel curator ante lit. conte. non potest constitui procuratorem, quia non est dominus rerum filiorum suorum. Sed auctorem potest petere, & constitui, ut dixi periculo rerum suarum de creto praetoris, ut in d. l. vna & C. de proc. l. neque.

Item notabis quod tutor, vel cur. non potest auctorem constituere periculo suo, nisi ex necessitate, puta si abest, vel abiturus est, vel ex morbo impeditur administrare, sed semper constituitur decreto praetoris, ut l. decreto ff. de adm. tu. & inst. de cur. §. vlt.

Multa diximus in materia tutelarum, sed quia tutores plerumque habent excusationes legitimas, ideo de excus. tu. dicamus, & temporibus earum, & in primis dicamus, quod spado non liberatur, nec excusatur à tutela, in l. i. C. de excu. tu.

Sed nota quod curator generaliter datus, & simpliciter intelligitur etiam datus ad bona extra provinciam situata. Sed de facili ab illis obtinebit liberationem, ut per tex. & salyce. ibi in l. 2. C. eod. tituli, itaque notare, quod si aliquis simpliciter est datus curator minori, qui habet patrimonium, & in Italia, & in Hispania, intelligitur datus ad patrimonium Italicum, unde quia Italicus non potest sufficere ad ministrare patrimonium Hispaniae se excusat, & si iudex admittit excusationem, minores petunt sibi alios curatores constitui in Hispania.

Sed si tutor pupillam cuius tutor est uxorem duxerit, matrimonium de in. ciu. non valet, & in famis efficiatur, ut in l. amplissimi. C. de excu. tu. & tutores & cur. dati habent, l. dies ad se excusandū, qui incipiunt curare à tempore sententiae.

Et adde quod nota Bal. in l. generaliter de epif. & cle. hodie, an debitum, vel creditum excuset à tutela, dicit ut in Auct. minoris. C. qui dari tu. pos.

Sed exactores tributorum durante tempore exactiois excusatur, à tutela, vel cura. Sed habens privilegia plura per actum contrarium per vnum actum specialiter factum, non perdit in alijs, ut in l. voluntaria. C. de excu. tu. & est autem excusatio, alicuius iustae causae allegatio ob quam non debeat arctari ad tutelam, vel curam, & tunc demum locum habet excusatio, quando datio tutelae, vel curae tenet ipso iure. Causae autem excusationis variae sunt: Sed evidenter declarantur in litera, insti. de excu. tu. & ff. eo. r. etia, propter liberos qui meretur excusationem, siue sint sui siue emancipati, siue sint naturales, & legitimi, siue legitimi dati in adoptionem naturali patri, vel aucto materno, vel etiam materno, ut insti. de excu. tu.

in prin. & vide de hoc in l. 1. §. remittit. ff. eo. tit. Et etas 70. annorum tribuit excusationem à tutela, vel cura testamentaria, vel dativa, in d. l. 2. in prin. & numerus trium tutelarum, vel curarum excusat, ut in d. l. 2. §. si.

Et docens grammaticam, vel curans in propria patria habet excusationem, sed & reprobari. §. amplius. eod. tit. & legum Doct. praesides, & magistratus excusationem habent dum sunt in officio, & à muneribus civilibus. l. Athletae. eod. tit. capitales etiam inimicitiae liberant à tutela, ut in d. l. Athletae. §. de re missionem. eo. tit.

Simplices, & illiteratae personae excusantur à tutela, si modo non fuerint alias expertes. §. de rusticis. d. l. paupertas excusat à tutela. l. paupertas, & veterani milites excusantur, ut in l. 2. §. milites, eod. dem. tituli. Sed qui turpiter militaverit non habet excusationem, ut in d. l. §. primo, & vide in l. tria onera tutelae. & de illo qui fuit vocatus ad tertiam, vel quartam vide in d. l. tria, & distulimus in prin. & in §. si pater. eod. titu.

Quicumque reipub. causa habet annum post reversionem habet, ut ad tutelam non vocetur, ut in l. no. solum. & iste annus datur profuturus tutelis, non pro his quas iam suscepit, ut in §. annus. d. l. 2. in prin. firmatur excusatur non in perpetuum, sed ad tempus infirmitatis, & de hoc in l. in d. l. Valpianus, ff. de excusa. tutor.

Et qui ex permissione principis domicilium suum transtulit excusatur à susceptis tutelis, ut in d. l. Valpianus §. sunt & alii.

An à tutela, vel cura possit appellari, ut l. scire oportet, & ibi dicitur, in §. qui non leniter debet quis admitti ad praestandum excusationes, à tutela, & in d. l. scire oportet, §. aliud dicit Barto. per illum tex. quoties ex verbis simpliciter intelligitur, refertur iniquitas recedimus à verbis, & mentem servamus, sed immunitas, quae eximit à publicis, & civilibus muneribus non liberat ab onere tutelae, l. spado non liberatur, accept. ff. de excusation. tutor. & tutor pupilli, qui proximus est pubertati non habet excusationem tutelae illius occasione. l. non tantum, eod. titu. & ibi dicit Barto. hoc videtur casus de quaestione, quando dicatur pupillus proximus pubertati, & videtur, quod quando est prope pubertatem per sex menses, & glo. nostra dicit aliter, ut in l. t. ff. de noua, & insti. de inutili stipu. §. quod dicitur, & l. pupillum infra isto tit. & hic dicitur esse proximus pubertati ad excusationem, & sic teneas istam. l. in casu suo, in alijs tene glo. ita Barto.

Et notabis quod filii occisi in bello computantur in numero filiorum, qui excusantur à tutela, sed non filii, qui per casum parentibus tota arrepti, ut in l. bello amissis. ff. eo. tit. nota etiam quod tutor habens litem cum pupillo de hereditate tota excusatur à tutela, sed si se non vult excusare nihilominus prohibebitur gerere tutelam, ut in l. si pupillum cum l. seq. ff. eo. tit.

Geometrici seu mensuratores tertiae excusationem non habent l. geometrici.

Et iurisperitos qui tutelam gerere ceperunt in consilium principum assumptos, optimi maximi, & principes nostri constituitur excusandus, quoniam circa latus eorum agerent, & honor delatus finem certi temporis, ac loci non haberet, ut in l. iurisperitos de excu. tu. ista lex allegatur per Bar. ad hoc, quod non habet limitatum tempus, intelligitur in perpetuum, qui unus pupilli suscepit tutelam habentes domicilium in alia provincia bona quoque in alia provincia, non videtur diu habere tutelam, d. l. iurisperitos. ff. eod. oriundus. eo. titu. qui habet excusationem non cogitur subire tutelam fratris, nec filii patris. in d. l. iurisperitos §. fin.

Nota etiam quod si tutor in testamento datus est, & legatum est in eodè testamento perdit legatum si non vult subire onus. Si legatum est tutore relicto est tutoris ea contemplatione, ut tutela libeat, alias secus tex. in l. ne senius appol. naris, cum trib. ff. de excu. tu. sed adverte, quod in casu, quo perdit legatum non perdit ius substitutionis si substitutus est, ut in l. amicisimos ff. eo. tit. & ibi dicit Bar. nota istud casum, & tene eum menti, nota quod non recedat à te.

Et nota quod beneficium, quod quis habet à me non vititur, ut est tex. in ea. l. amicisimos. §. laicos, similis tex. in l. si iudex circumventio. ff. de mi. & 40. dierum spacium tantummodo ad contestantis excusationum causas pertinet, peragendo, n. negotio ex die nominationis continui quatuor menses constituti sunt, ut in l. 50. ff. eo. defectus, visus, auditus, ac intellectus.

Item egestas intolerabilis, ac perpetua valetudo, etiam susceptae tutelae excusationem tribuunt, post susceptam. ff. eodem, & curator datus à iudice mente capto, muto, seu ventri, se excusare potest propter legitimum numerum liberorum. l. Titius filius §. si à praetore ff. eod. dem. titu. & excusatur, si in loco ubi sunt dati domicilium non habent, ut in l. fina. ff. de excusatio. tu. cetera vi debis per te. quia inter dum tutores, vel curatores volunt se excusare falsis allegationibus, idem dicamus, si ex falsis allegationibus excusatus si tutor.

Et notabis hic quod regulariter sententia lata per falsa instrumenta, vel per testes valet, sed beneficium restitutionis retractatur, ut ff. ad Treb. l. seruo. §. si praetor, & ff. de iudic. l. si praetor, §. Marcellus, & l. 2. C. si ex falsis instru. sed fallit ratio pupilli, ut in l. 1. C. si ex fals. alle. excu. sic tutor ibi dicitur, excusatio concessa ob falsas allegationes, ipso iure non tenet, & de excusa. tutorum, vltra omnia quae dixi in libro. C. in rub. si tutor reipub. causa habuerit, & Rub. de excusa. veteranorum. Et Rub. qui numero libe-

rorū se excusant. Et rub. qui morbo se excusant. Et rub. qui etate se excusant. Et vide rub. qui numero tutelarum se excusant. Et rub. de cur. fur. & prodigi.

Diximus de tutoribus, & curatoribus personarū, quę sunt sanę mentis, sed quia aliqua est cura furiosorū, & prodigorū, ideo dicamus de cur. fur. & prodigi. & quis dicatur proprię furiosus, dico q̄ proprię dicitur furiosus, qui mentis alienatione, vel perpetuo, vel ad tēpus caret intellectu, vel colligitur, ff. de offic. pref. l. diuus. & ff. de cur. fur. vel aliis extra minor. dandis. l. pe.

Item dicitur prodigus, qui etiam expendenda, & non expendenda expendit, & iste qui non habet modum in expendendo, nec habet finem non debet administrare, vt ff. de cur. fur. vel aliis extra minor. dan. l. 1. 2. 3. & de creationibus. C. de episc. audientia.

Et notabis q̄ iura loquentia de minoribus extenduntur ad furiosos, & prodigos, vt in l. 2. C. de cur. fur. itaque si prędia pupillorum prohibentur alienari, ob eas alienum sine decreto, vel etiam obligari, similiter & prędia furiosorum, vel prodigorum. & de hoc in d. l. 2.

Et nota q̄ ad petitionem filii, datur curator patri mentecapto. vt. in l. si pater. C. eo. ti. & si filius est legitimus et aris potest esse curator patris, vt in l. 1. in si. ff. de cura. fur. & aliis, sed mater non potest administrare res filii furiosi, vel mentecapri, nec filium obligare. ita Bal. per illum tex. in l. cum repudiante. C. de cur. fur. sed frater bene est legitimus curator fratris furiosi, vel mentecapri, vt per textum, & ibi Bald. in line lucrum. eo. ti.

Sed notabis quod curator furiosi habentis dilucida interualla dicitur, curator tamen administrare non potest dum ille habet dilucida interualla. Sed curator dicitur, vna est ergo cura continua, sed administratio discontinua, vt in lege cum aliis, & ibi Bal. eo. ti. & furioso in potestate patris non datur curator sed eius pater est legitimus administrator, et verō existenti sui iuris pater curator dabitur, vt in lege cu furiosus. C. eo dem titulo, & in dicta lege. S. sin autem. dicitur, pater potest furioso substituere exemplarię, & relinquere curatorem, & si filius est in potestate, quiritur ei. paternam hereditatem ipso iure, & operatur illa existentia, quod curator poterit administrare sine immixtione, nec habebit, necesse petere bonorum possessionem nomine furiosi, & transmittit etiam hereditatem, vt per Baldum ibi, & dixit etiam Bald. in lege apud hostes. C. de suis & legit. hered. & vide Docto. in lege Lucius. S. sine ff. de leg. artis secundo.

Et curator furiosi cui est delata hereditas extranei potest agnoscere bono. poss. nomine furiosi, vt in d. l. cum furiosus. S. sin autem ex alia. notabis ergo. casum, secundum Bal. ibi in quo est necessaria bonorū possessio, & non potest adiri hereditas de iure ciuili, & est ratio quia si adiretur de iure ciuili ista bono. poss. esset perpetua, & ista bono. poss. non est perpetua, sed dubia, vel temporalis, vt in ista l. cū furiosus. S. sin autem. ita Bal.

Notabis q̄ curator potest dari furioso in testamento patris, & non tenetur satisfare, debet tamen an tequam administrat obleruare, & iurare scripta in d. l. cum furiosus. S. sed cum antiquitas, & si nullus ei a patre sit datus, peruenitur ad legitimum idoneum, alias ad datiuum, qui debet creati forma scripta in d. l. sed cum antiquitas.

Sed nota quod tex. in Auc. quod. C. de cura. fu. dicit, quod nunc generale est circa omnes curatores, vt iurent quidem, non tamen a ratiocinijs sunt exempti, idem est in tutore sequitur tex. C. & inuentario cū omni subtilitate publice conscripro res suscipiat, & eas secundum sui opinionem disponat, & c. vt in tex. & curator furiosi postquam iurauit, & satisfecit, & promisit promittenda, & recepit administrationē per decretum potest agnoscere bonor. poss. delatam furioso, & bona ea occasione peruenta tenetur in inuentario addere, saluo iure repudiandi, & acceptandi furioso si respuerit, sed si in furore decedit ex ac ceptatione curatoris non fit transmissio bonor. poss. legatum autem bene transmitteretur ad heredem furiosi, ita Bal. per illum tex. in d. l. cum furiosus. S. tali itaque ordinationi. & quod est dictum in creatione curatoris a principio, idem intelligitur in subrogatione loco creati, vt in d. l. cum furiosus. S. sin autem. & substitutio facta pupillo, & furioso an sit pupillaris, vel exemplaris, vide Bartolum in l. prima ff. de cura. furio.

Quærit ibi Bar. an furiose interdicitur administratio à l. vel ab homine. Sed vide eundem Bar. in l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. vbi multa dixit. & ibi quærit etiam Bar. in d. l. 1. an in delictis fiat equiparatio furiosi, & prodigi. Sed regulariter in acquisitionibus, & obligationibus non equiparantur. In negocijs ff. de reg. iu.

Aduerte tamen quod si quis furor non est sufficiens, vt alicui curator detur, vt in l. curatore. ff. de curatore furio. vbi dicitur plerique, vel furorem, vel dementia singunt. ideo dicit Bartol. ibi de betenim iudex adhibere medicos, vel alios prudentes viros, qui sciunt hoc, secundum Iacobum de Arenis, quod nota.

Notabis etiam, quod bonorum ventris nomine curatorem dari oportet, vt in lege bonorum. eodem titulo.

Quia ratione administrationis, quam faciunt tutores, obligantur tribus diuersis actionibus, ideo aliqua dicamus. & circa istam materiam vide glo. in ff. de Atiliano tutore in fine, & appellatur ista actio de rationibus distr. dico secundum Bar. in rub. quod distrahere idem est, quod alienare, vel auertere à patrimonio,

trimonio, vt si tutor rem quam bona fide administrat, ad pupilli virilitatem administrare debet distrahit, & ad alium vsum conuertit tenetur hac actione, & ideo appellatur, de ratio. distr. quærit glo. in d. Rub. quando habet locum actio de rationibus distrahendis, & quando tutela, & quado furti. ipsa distinguit tres casus, nam aliquando contractat tutor tanquam tutor, & ratione administrationis ad se pertinentis, & hoc constat, quando constat quod contractat mala fide tanquam extraneus, quandoque dubitatur qua mente contractat, in primo casu tenetur soluendo a actione tutela, non rationibus distrahendis, nec furti, & ideo non tenetur a actione tutela, quia in ea venit damnum commissum dolo, vel lata culpa, vel leuissimis tutoris, vt diximus, per textum in l. quicquid. C. arbitrium tute. & in hoc casu a actione furti non tenetur, quia datur pro vero dolo tantum, vt notatur ff. de furtis, lege in furti. S. recte, & l. inter omnes, S. recte. sed in primo casu non est dolo, nec culpa, sed bona fides, vnde non tenetur de ratio. distr. quia in ea requiritur dolo presumptus, vel etiam perfidia: sed hic constat de bona fide.

In secundo casu quando facit mala fide, & tanquam extraneus, & tunc tenetur tribus actionibus. Tenetur enim a actione tutela ratione malę administrationis, quia venit culpa vt dixi. Item tenetur a actione de rationibus distrahendis, quę competit propter presumptum dolum. Item a actione furti quę competit propter verum dolum, vt in d. S. recte, & in l. 1. ff. de tu. & ratio. distr. vbi dicitur, Tutor pupillo a actione tutela directa de gestis, ac neglectis propter dolum, seu culpam leuem, ac de autoritate sibi prestata in donando causa mortis, seu inter viuos tenetur reddere rationem, & ibi dicit Bar. & dat rationem quare donatio causa mortis permittitur fieri à pupillo, & ibi dicit, etiam quod quando contractus est nullus fauore alicuius, ille potest dicere contractum valere.

Et nota, quod tutor alimenta prestata de facultatibus pupilli, valde amplius, dumtaxat eius matri, vel forori egentibus potest imputare decreto iudicis, vt in dict. l. 1. S. sed nonnullos, & idem si non interueniat decretum, vt per Bartol. ibi. & per text. in l. qui filium. ff. vbi pupilli. educa. deb. vbi dicit Bartol.

Nota ex ista l. pulchrum casum quod si pater filio hærede instituto, reliquit filię dotem, quod fratres interim tenentur alere sororem de suo, nec potest sibi imputari in relicta dote. & de hoc per Docto. in l. alimenta. C. de neg. ge.

Et dicit ibi Bar. quod frater tenetur alere fratrem inopem, nam si legitimus tenetur alere naturalem, vt in außen. quib. mod. nat. eff. sui. S. si quis colum. 7. multo fortius tenetur alere legitimum. Tutor librum rationum conficere, ac reddere pupillo tenetur, aliter tutela iudicio obligatur, vt in l. 1. S. officio. ff. de tut. & rat. distr.

Et quilibet etiam administrator reddens rationem tenetur etiam reddere librum: alia contra eum & contra tutorem iuratur in litem facit de liberatione lega. l. fina. S. inter cetera vbi dicitur; legatum liberationis non facit quem definire tenent ad reddendum libros rationum; secus in his quę in rem domini versa sunt. vbi dicit Bartol. nota quod qui gerit negotia alterius tenetur reddere librum, facit l. cum seruus. ff. de condi. & demonst. & vide text. in l. si fuerit. ff. de manu. testa. S. quæstio hæc. vbi dicitur; Relicta libertate duobus seruus si rationes reddiderint, potest vnus rationes reddendo liber fieri si separata fuerit eorum gestio, sin autem simul gesserunt debent ambo rationes reddere si volunt ad libertatem peruenire: & ibi notatur quod volumina rationum debet reddi; & ibi notatur, quod dictio, cum, posita inter personas, coniungit principaliter non accessorie, est dictum notabile, sed inter res coniungit accessorie, vt l. 1. & 3. ff. de pecu. leg. Cyn. in l. 1. C. de verb. sig. & in d. l. si ita fuerit, videtur quasi tex. quod si non reddat tenebitur ad interesse declarandum per iuramentum in litem, vt in l. tutor qui repositum ff. de adm. tut. itaque si petis rationem à tutore, vel procuratore tuo, non tantum tenetur ad hanc, scilicet rationem reddere, sed etiam ipsum librum rationum, id est volumen chararum tenetur sibi restituere, alioquin iuratur contra eum in litem, quod bene teneas menti secundum Bartol. in d. S. officio.

Et pro rationibus non factis, & non exhibitis vide glo. in d. S. officio. & vide glo. & Docto. in l. 1. C. de edendo, & vide in l. quadam. ff. de eden.

Et vide etiam circa istam materiam exhibitionis rationum distinctionem Bar. in d. S. officio.

Notabis etiam quod inuentarium, & liber rationum equiparatur, vt in d. l. 1. S. de seruis. vbi dicit Bar. per illum tex. inuentarium, ac librum rationum pupillo exhiberi tutore cessante.

Serui negotia gerentes possunt interrogari simpliciter, & cum tormentis, & sine, idem si fraus in scribendis rationibus per tutores ipsius impugetur, & ratio conscripta a tertio facit aliqualem fidem, quod facit secundum Bar. pro eo q̄ notatur C. de conue. fisci debitoribus lib. 10. vbi dicit tex. scriptura propria non facit fidem pro scribente, vel eius hærede, etiam si fides sibi successerit, & vi. de hoc in l. exemplo. C. de prob. quod est verum nisi essent ibi scripta aliqua verisimilia, vt per Bal. in l. 1. C. de eden. vel nisi scriptura contineret aliquid pro scribente aliquid contra se, vt per Io. de Pla. in d. l. si vel nisi ex comuni vsu, & consuetudine detur fides, tali scriptura, vt sunt libri fiscales, vel prelatorum in quibus describunt, & exigunt suos debitores, vt no. in l. census. ff. de proba. & c. ad audientiam. de prescriptio. vbi dicit Panor. quod liber censualis alicuius ecclesię repertus in loco non suspecto facit fidem, & de hoc vide eundem in c. cum causam, de proba. & vide Bar. in l. 1. ff. de cer. pet. facit tex. in außen. ad hoc. C. de fide in fra.

Et in ista materia aduerte, q̄ camera camerarij papa, vel regi, s, vel alterius officialis dicitur locus non suspectus, vt per Pan. in c. ad audientia, & ibi dicit q̄ præsumitur pro tabellione q̄ diligenter exercuerit officium, nec præsumitur aliter scripsisse depositiones testium q̄ nam ipsi dixerint.

Et dicit ibi Inno. q̄ est speciale in actis, vt soli notario credat ur sine testium inscriptione, nisi probetur contrarium, de quo remittit no. in c. post cessionem, de proba. & multa de hoc dixit Panor. in c. quoniam contra fallam, de proba.

Et ista faciunt ad q̄. dominicalem, publicatione facta testis dicit se non ita dixisse sicut notarius scripsit, cui debeat magis credi sibi an notario, & plene Specu. examinat, in titu. de teste. §. i. vers. q̄, sed pone ecce in dex. & in tit. de instr. editio. §. restat, ver. quid si cum attestacione, cum duob. seq. & ibi in effe. tu concludit, q̄ in ciuilib. debet credi notario, per text. in d. c. ad audientiam, cum testes sint singulares. Et notarius ratione publici officij præsumitur diligenter suum exercuisse officium, vt in d. c. ad audientia, & hoc verum secundum Pan. ibi, nisi notarius sit suspectus, vel testis sit multum notabilis persona, facit q̄ in simili nor. Cyn. in l. si quis decurio, C. de fal. & lo. And. in c. cum parati, de testi. præsertim si testes sunt multi, & omnes conueniant.

Sed si contra testem ageretur criminaliter de falso, & produceretur dictum suum, ille negaret se sic dixisse Spec. dixit in d. §. restat, q̄ non creditur scripturæ notarij; quia in criminalibus probationes debent esse clare, & luce clariiores, vt in l. sciant cuncti, C. de prob. ibi vide Spe. & de hoc vide q̄ nota. in c. sicut, de testib. vbi nota q̄ si testis dixit vnum in iudicio, & contrarium eius extra iudicium statim primo dicto, facit. l. generaliter, C. de non nu. pecu. c. per tuas, de proba. & vide Bar. in l. eos qui diuersa, testimo nia ff. ad l. Cor. de fal. vbi ad hoc allegat. d. c. sicut.

Dixi superius q̄ datur fides aliquibus scripturis, vt sunt libri fiscales, vel prælatorum, & nunc pono alia exempla, vt sunt libri publici, & rationes fiscales. C. de discul. l. ne casu, li. i. vbi dicitur, si soluens tributa apocham de soluto perdidit, p̄t tamen ex libris cõs. solutionem probare, & ibi dicit Bar. q̄ notarius potest cogi vt iterum faciat instrumentum si primum quis amiserit, vt l. si quis ex argentarijs. §. si. ff. de eden. nota hoc contra scribam nostrum portionis, quia libertantia perditur non vult facere aliam libertantiam; quia contra ius facit ad hoc contra fiscum, tex. in l. illata, C. de fid. instr. vbi dicitur, si debitor fisci amisit instrumentum soluti onis procurator fisci tenetur ei ostendere librum rationum, & vide Sal. in d. l. exemplo, C. de prob. vbi dicitur ex propria scriptura creditoris non conuincitur debitor.

Et ibi dicit Bal. libri ciuitatũ, & curiarũ episcoporum, vel aliorum presidentũ, an probent? facit distinctio nem, aut curia vtitur tali scriptura contra homines sui territorij, vel contra alios, & dicit, q̄ in primo casu, s. quando contra homines sui territorij, in trib. casib. probat, primus quando talis scriptura p̄ publica habetur, quia inter alias publicas scripturas custoditur, & conseruatur in loco publicè deputato, per publicos officiales ad hoc deputatos, vt sunt libri cõmunitatum in quib. ponuntur collectæ, & similes. & de his loquitur, d. auct. ad hoc. C. de fid. instr. & ff. de iu. fil. l. in fraudem. §. quoties.

Secundus est, quando pro publicis habentur, & indifferenter iudices, & alia persona eis vtuntur, & eis stant tanquam publicis auct. communiter.

Tertius casus quando longo tempore script. habita est tanquam publica, vel autentica, quia magna, est auctoritas antiquitatis, cum vim legis obtineat, & pacti, vt ff. de aqua plu. arc. l. 2. §. pe.

Item scias q̄ regulariter non creditur numulario pro se, sed bene cõtra se, vt in l. quadã. §. numularij, ff. de eden. sed pro tertio facit semiplenam probationem, vt per Bar. in l. admonendi, ff. de iureiur. si aut ista priuata scriptura sit reperta in bonis alicuius continens aliquod contra se: si est scripta manu sua probat contra eum; & si alius scripsit facit semiplenam probationem, vt est gl. in d. l. fin. quæ incipit: inter chartulas, de conuenien. fisci. debi. & vide ibi lo. de Pla. & vide gl. & Bar. & Doc. in l. admonendi, ff. de iureiur.

Et vide etiam Bar. in l. nuda, ff. de dona. & vide Sal. in d. l. admonendi, vbi dicit triplex est scriptura. s. apochã, epistola, liber rationũ, & dicit vt ibi per Bar. & glo. in d. l. si continet tria mēbra: quia aut est scripta manu debitoris, aut creditoris, aut tertij: vbi vide per Pla. sed liber rationum alicuius, quando producit contra eum probat plene: & si negat librum confectum manu eius sola comparatio altarum suarũ scripturarum cum scriptura libri facit plenam fidem, cum non potest, ita facilius falsificari propter multitudinem scripturarum sicut in vna apochã; sed si talis scriptura contra verum reperta etiam penes debitorem, vel successorem eius, probat per glo. singula. in d. l. si, vers. illum relata ad text. & ideo sic cautus, vt eam laceres, ne cogaris iterum soluere, vt l. Labeo, ff. de pact. & de hoc vide in l. instrumenta domestica, seu priuata, C. de prob. & in l. rationes, eo. tit.

Sed in materia nostra notabis q̄ filius non tenetur dotare matrem si vult nubere, vt in §. præterea, d. l. 1. de tuto. & ratio. distrah. sed tutor reperit expensas factas bona fide pro pupillo, in lite iusta, secus si lis non esset iustè mota, de quo per Bar. in d. l. 1. §. si pupillus sed si minor petit restituere debet allegare, & probare causam quare petit restitutionem Bar. in l. alterius, ff. de tut. & rat. dist. facit l. Lucius, ff. de ali. & ciba. leg. & l. quod si minor, ff. de min. & l. nam & postea, §. si minor, ff. de iureiur.

Sed si tutor gessit, & cepit negotium vtiliter: sed postea habuit malum effectum, nam etiã tunc recuperat expēlas, vt superius dixi, vt in l. quid ergo, per Bar. ibi ff. de contra. iud. tute. & ibi dicit Bar. in §. contrariũ, an valeat liberatio facta per pupillũ tutori cum iuramento, & ibi dicit an auct. sacramenta pube.

C.ii

C. si aduer. vendi. habeat locum, in quasi contradibus, & an habeat locum in liberationibus, ibi vide bis.

Et nota q̄ tutori condemnato pro contutore: debent cedi actiones à pupillo contra contutorem, vt in d. l. 1. ff. de tur. & ratio. distr. & nota legem. a. d. titu. vbi dicitur; actione de rationibus distra. nemo tenetur nisi qui in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abstulerit, quod si farandi animo fecit, etiam furti tenetur. vtraque autem actio obligatur, & altera alteram non tollit, itaque conditio fortium competit pro rebus interceptis à tutore, qua postquam actum fuerit tollitur actio de rationibus distra. vt in d. l. actione, §. 1. Sed si maior factus pupillus alienationem sine decreto factam confirmauerit. notabis q̄ hæc rati habitio præiudicat duntaxat in iure quod sibi competeat vt maiori. & sic non plus operatur, quàm si maior factus illo pretio vendiderit quod est notandum secundum Saly. in l. 1. C. si maior factus si ne decreto alienationem factam ratam habuerit.

Est autem sciendum q̄ si pupillus, vel adultus maior factus ratum habeat, expressim confirmatur venditio, si tamen maior factus nesciens se deceptum vltra dimidiam iustitiam præiudicauerit venditionem factam à tutore vel curatore suo non præiudicat ei, quominus conueniat eum cui vendidit tutor, vel curator suus, vel vt reddito sibi precio restituat possessionem cum fructibus vel suppleat iustum pretium, vt dixi allegando. l. 1. habet igitur locum iste titulus in rati habitioe expressa, siue res, vt minoris fuerit vendita, siue vt extranei.

Cæterum quod ad rati habitioem tacitam pertinet, non habet locum titulus, si maior factus alienationem confirmauerit, nisi cum res vt pupilli est vendita: hoc est ab ipso pupillo tantum, vel à tutore tantum, vel ab vtroq; inducitur autem rati habitio tacita ex cursu temporis, quandoque quinquenni, quandoque decennij, quandoque vicennij, si enim minor, vel tutor, vel curator donauerit inter vivos simpliciter rem quæ sine decreto non potest alienari, sit confirmatio post maiorem ætatem, si factus maior tacet decennio inter presentes, vicennio inter absentes, & factus maior moriatur intra prædictum tempus, ei qui succedat minor non curet illud quod restabat, de prædicto tempore hæredi minori, nisi fiat maior, si autem minor, vel tutor, vel curator eius alienet, vendendo, permutando vel in dotem, vel in donationem propter nuptias concedendo, vel ex quocunque titulo, præter quàm simplicis donationis, confirmatur alienatio post maiorem ætatem si per quinque continuos annos post impletam minorem ætatem, id est 25. ann. connumerandos, nihil super tali alienatione conquestus est is, qui eam fecit, vel hæres eius. Sic ergo tenebit quasi ab initio legitime decreto fuisse res alienata, vel supposita, vt in l. fina. C. si maior factus alienationem sine decreto confirmauerit, vbi dicit Bald. per illum textum res immobilis minoris alienata titulo oneroso, procedit confirmatio contra factus, & traditio nis, taciturnitate quinquenni, post legitimam ætatem inchoandi, si autem titulo lucratiuo, ad confirmationem traditionis, & tituli requiritur silentium longi temporis, & ista l. fina. non est alibi secunda Bald.

Itaque notabis ex d. l. quod tacitus consensus supplet defectum decreti, & idem operatur tempus, quod operatur iudicis decretum & no. q̄ in quatuor casibus, habet locum d. l. si, primus quando minor vendidit tut. vel cur. auctore. & e contra quando tutor, vel curator vendidit præsentem, & nolentem minorem, & est tertius quando minor vendidit, & sine tutore, & curatore, & hoc quando nullum curatorem habebat, nec impetrauerat veniam ætatis. est quartus casus quando veniam gratis impetrauit, & sine curatore vendidit. ita Sal. in d. l. si. & iste cursus quinquenni non est propriè præscriptus, sed rati habitio nis inductus, ideo quando cunque iste factus maior infra tempus quinquenni declarat se ratum nolle habere interrumpitur cursus huius tēporis, quod non est in præscriptionibus, vt per gl. & Bal. & Sal. in d. l. si.

Et aduerte q̄ imperator in isto titu. si maior factus ratum habuerit, pollicetur (vt in l. 1.) se præsuire certum tempus, post quod in vtilis alienationes rerum minorum roborentur, & valeant, & multum operatur quando minor habeat causam legitimam alienandi, & causam veram, & maximè si erat causa necessaria: ita quod non deficiebat, nisi interpositio decreti.

Et quid si ille qui emit alienauit, dico q̄ minus legitime alienata vendicantur etiam à secundo emptore, nisi sit munitus præscriptione, vt in l. possessiones, & præscriptio currit minori demum facto maiori, & non ante, vt in l. 1. C. si quis ignoras rem minoris esse sine decreto comparauerit, & in tali casu possessor bonæ fidei lucratur fructus, vt per Sal. in l. si contra, eo. tit.

Sed nota, & tene menti. l. si quia quinque anni sufficient, sed nota q̄ aliquando non est opus decreto, vt in rubrica. C. quando decreto opus non est, & glo. ibi in rub. ponit octo casus, in quibus non est iudicis decreto signa eam, & vnus est, si minor iurauit, vt per tex. & Doc. in auct. sacramenta pube. C. si aduer. vendi. Non solum tutores, & curatores occasione tutelæ, vel curæ conueniuntur: sed etiam magistratus, & omnes qui ratione publici officij tenentur prouidere minoribus: ideo aliqua dicamus de magistratibus conueniendis.

Est autem sciendum quod quidam erant magistratus qui poterant solummodo dare tutores, & non exigere satisfadationem rem pupilli saluam fore, & isti non conueniuntur subsidiaria actione, vt in titu. de satisf. tut. §. neque autem alij erant qui poterant dare tutores, & exigere satisfadationem, alij poterant exigere satisfadationem tantum, & isti secundi & tertij tenentur, vt ff. de administr. tut. l. Aemilius, vbi dicitur,

Ad contutorem, & magistratum pertinet periculum tutoris, qui non satisfecit: si tempore finitæ tutelæ reperitur non soluen do, aliàs secus.

Est autem ordo seruandus in conuentione magistratum, nam si plures sunt tutores, & nihil gesserunt conueniuntur primo tutores eorumque fideiussores, quàm magistratus. vt ff. de administ. tuto. l. si plures, & C. de magistrat. conuenien. l. penul. & antepenult. & ita est idem ac si omnes gessissent. Si verò vnus eorum gessit, & alter nihil gessit, siquidem non est diuisa administratio, vt l. est diuisa, sed ab eis inter se conuenitur primo gerens. secundo magistratus eiusque fideiussores. Tertio tutor qui non gessit, nisi obijciatur non gerenti q̄ contutorem non remouit, vt suspectum, vel tarde remouit, vel citò; sed tamen in eo iura pupilli prodit, vel non exegit ab eo satisfactionem rem pupilli saluam fore. vt ff. de administ. tut. l. tres. §. vlti. & l. etiam, & l. Aemilius. ad finem. & C. de magistra. conuenien. l. penul. & antepen. in his etiam qua tutor casibus conuenitur post illum qui gessit tutor qui nihil gessit, vt ff. de tute. & ratio distra. l. 1. §. nūc. & C. de diuiden. tut. l. 2. vbi autem vnus gessit, & alius aliqua gessit conuenitur vterque pro omnibus ante magistratum, vt ff. de magist. conueni. l. duo tutores. & ff. de adm. tuto. l. Lucius. §. pen. si autem vnus gessit alius nō: & est tutela diuisa à iudice, vel à testatore, conuenitur quilibet pro sua gestione antequam magistratus. & post magistratus conuenitur contutor in prædictis quatuor casibus, vt ff. de admin. tuto. l. Lucius. §. pe.

Notabis, quòd appellatur subsidiaria actio non q̄ semper vltimo conueniatur magistratus, sed quia plerunque, vt instr. ad l. Aquil. §. is autem. ex persona etiam magistratum conueniuntur hæredes eorum, sed tamen ex dolo tantum, vel lata culpa, licet defunctus teneretur etiam ex leui, vt supra diximus in hæredibus tutoris, vt ff. de magist. conue. l. non vbi dicitur. Non similiter tenentur hæredes magistratum, vt ipsi tenentur. Nam nec hæres tutoris, is negligentiz nomine tenetur. Nam magistratus quidem in omne periculum succedit, hæres ipsius dolo proximo culpæ succedaneus est, pater autem magistratus, vel fideiussor eius non tenetur etiam si voluntate eius filius functus fuerit officio; nisi de peculio, vt ff. de mag. conue. l. 1. r. respon. & §. vlt.

Dicitur autem hæc actio subsidiaria, vt illis actio tutelæ, vel nego. gest. vnde admittit vsuras, nam eadem actio, conueniuntur magistratus qua tutores, vel curatores. ff. de magi. conue. l. vlt. vbi dicitur. vsura possunt à magistratibus exigi eo pacto quo exiguntur à tutoribus, quando conueniuntur actione eant, & datur hæc actio minorib. & quandoque datur vni tutori contra magistratus, si non exegit à contutore satisfactionem: nisi & isti tutori possit imputari culpa quòd satis à contutore non exegit, vt ff. de magist. conuen. l. proponebatur; vbi dicitur, tutor nō habet actionem contra magistratum, qui dedit contutorem non sufficientem, licet ipse tutor pro contutore suo pupillo satisfecerit. facit etiam text. in l. quod si tutor, eo. tit.

Magistratus autem conuenti, habent beneficium diuisionis, si conueniantur ex leui culpa, secus si ex dolo, vel lata culpa, vt ff. de magi. conue. l. antepe. vbi habetur, si dolo, vel lata culpa magistratus non exegerit cautionem, tenetur in solidum pupillo, aliàs pro, virili, & actio ista personalis est: nec habet priuilegium in bonis magistratibus, minoribus datur eorum hæredibus, vt in l. 1. §. priuilegium. ff. de mag. conue. vbi litera dicit; priuilegium in bonis magistratum pupillus non habet, sed cum ceteris creditoribus, partem habiturus est, & dixi quòd datur hæredibus minorum, vt in d. l. 1. §. non tantum, vbi legitur, Non tamen pupilli, sed etiam successores eorum, subsidiaria agere possunt.

Et notabis q̄ tutores, & curatores tenentur satisfacere, nisi fuerint testamentarij, vel datiu ex inquisitione, & si fuerint plures tutores dati ex testamento, vel ex inquisitione potest vnus offerre satisfactionem, & solus administrare, si autem nullus satisfaciat, ille solus geret, quem testator elegerit, vel maior pars eorum, & si discordant cogentur à iudice concordare, de hoc latissime dixi, & vide instr. de satisfda. tut. & cura. in primo, §. 1.

Non satisfadantibus tutoribus, vel minus idoneè tenetur magistratus, qui debebat cogere & eius hæredes (vt dixi) actio subsidiaria non tenentur, qui tantum dant tutores, sed qui satisfadationem exigunt, & hodie est magister actorum in camera, & de hoc etiam videdis. §. fina. instr. de satisfda. tuto. & cura.

Et notabis q̄ curatores dantur adultis vsque ad 25. annum completum, non autem testamento dantur, sed dati confirmantur vt dixi, & instr. de curatoribus, in primo, vbi dicitur, masculi quidem puberes, & foemine viri potentes, vsque ad vigesimum quintum annum completum curatores accipiunt, qui licet puberes sint adhuc tamen huius ætatis sunt, vt sua negotia tueri non possint, & si pupillos sit infans vel absens, & tutor infirmitate, vel alia necessitate impediatur, potest actor pupillo constitui, vt dixi, & est text. in §. si instr. de curato.

Et finitur tutela (vt dixi) pubertate pupilli, quæ in masculo est statim completo 14. anno. in femina. 12. & de hoc etiam instr. quib. mod. tutela finiat, in principio, & vide instr. de tutel. vbi videdis, titu. de legitima agnatorum tutela, & titulum de legitima patronorum tutela, & titulum de legitima parentum tutela vbi dicitur, emancipans filium impuberem exemplo patroni est legitimus tutor, & ibi videdis titulum de fiduciaria tutela, vbi dicitur; defunctis parentibus legitimis tutoribus impube-

res

res liberi masculi fiduciarij tutores sunt: non sic filij patroni, qui dunt legitimi, & ibi dicitur, quilibet tutor debet esse ætatis annorum 25. & hoc videdis etiam. in l. 3. §. fina. cum l. sequenti. ff. de leg. tuto. & videdis etiam in libro institutionum, titu. de autiliano tutore, & sic remanet expedita materia tutelaram.

Quid autem sit in actione negotiorum gestorum, distinguendum est, vt nota tur per gloss. & Doct. in l. 3. §. interdum, & l. si negotia. ff. de negotijs gestis, & si queratur, quare non tenetur de leuisima culpa regulariter, cum pretium non accipiat, & se videatur ingerere, vt supra in depositario & commodatario, dictum est, respondent Doct. q̄ ad hoc, vt facilius homines accedant ad gerenda absentium negotia ne pereant, vt ff. de act. & oblig. l. ex maleficijs. §. 1. & instr. de obligatio. ex quasi contractu. §. primo.

Sed queritur qualiter veniet culpa in contractibus innominatis? de hoc inquit Barto. non esse certam regulam, sed dat ipse talem doctrinam, q̄ contractus innominati iudicatur secundum naturam contractuum nominatorum quibus assimilantur; quod est notandum: & dicit hoc probari per legem, cum qui §. si rem inspectori. ff. commo. & l. 1. §. si quis seruus. ff. de pos. & vbiq; per Bar. & Bal. & est text. in l. naturalis §. pe. ff. de præscri. verb.

Et quia diximus in ista regula, de nego. gest. ex mandato: nunc aliqua dicamus, de gestis sine mandato, habet autem locum hæc actio, quando sunt aliena negotia gesta, aliena dico, id est non eius qui gessit, vt ff. de dam. infe. l. si finita §. deinde. & §. si quid iniuria.

Item oportet quòd gesta sint sine mandato eius cuius sunt. Nam & si mandauerit alius gestori vt gerat ille tenetur gestori mandati & ager, sed gestor tenetur domino, & dominus ei nego. gesto. actione, vt instr. de obligatio. quæ ex quasi contractu nascuatur primo responso, & C. de nego. gest. l. si mandatum; & emens rem alienam à non domino si eam vendit ad pretium non tenetur, etiam re perempta, quia tantumdem mihi abest quantum adest, & pretium non habeo ex lucratiua causa, vt instr. de leg. §. si res aliena. & actio directa negotiorum gestorum competit ita demum si quis sponte gerat. Vel ex necessitate, vt ff. de negotijs gestis. l. 3. §. hac actione, vbi litera dicit, hac actione tenetur nō solum is qui sponte, & nulla necessitate cogente immiscuit se negotijs alienis, & ea gessit, verum & is qui aliqua necessitate urgente, vel necessitatis suspitione gessit, & in hæredem & hæredi competit, vt in l. 2. §. hac autem actio. & ibi dicitur in §. interdum, qui gerit negotia deserta solum de dolo, & lata culpa tenetur.

Et in l. tutori. C. de negotijs gestis, dicitur q̄ regulariter venit in ista actione, dolus, & lata culpa, & leuis, sed officium gestoris vt ibi dicitur est voluntarium, & propria voluntate finitur, interdum etiam præstat à gestore leuisima culpa, si alius diligentissimus erat gesturus, vt instr. de obli. quæ ex quasi contractu nascuntur. §. sicut.

Causa autem fortuitus nō præstat à gestore nisi ipse specialiter promittat casum, vt in l. negotium. C. de nego. gest. & ibi Bal. & Salic. & Alex.

Notabis etiam quòd pro negotiorum gestione datur actio personalis non hypothecaria quæ est in rem, vt in l. negotijs. C. de negotijs gest. vbi litera dicit, in negotijs gestis, non in rem: sed in personam est actio. sed aduerte quòd prohibitio domini tollit negotiorum gestorum actionem in his quæ post prohibitionem geruntur, secus in his quæ prius gesta sunt, vt in l. fina. C. de nego. gest. & notatur ex d. l. fina. quòd sicut quis iniurus non contrahit, vt in l. sicut. C. de actio. & obligatio. ita iniurus nō quasi contrahit.

Item notatur ibi quòd protestatio non trahitur retro, & ibi dicit Salicetus quòd protestatio potest fieri sine scriptura, sed si protestatio succedit loco libelli & actionis, tunc debet fieri in scriptis, vt in l. v. perfectius, de annali exceptione, vbi scriptura requiritur, & quando non succedit in locum actionis tunc scriptura non est necessaria, vt in d. l. fi. C. de nego. gestis, & ff. de excusa. tuto. l. scire oportet. §. oportet. vbi dicitur: qui excusatur est tenetur ad minus vnam speciem excusationis, aut vna voce, vel in scriptis iudici præsentare. & non obstat aut. hanc querelam. C. de non nume. pecu. quia ibi succedit loco libelli.

Sed an protestatio ista contra negotiorum gestorem debeat fieri verbis specialibus, de qualibet specie administrationis mentionem facientibus, an sufficiat simpliciter, & generaliter fieri. dico q̄ simpliciter. per glo. in d. l. si sed si à certa specie tantum debet de illa facere mentionem, ne à totali gestione videretur prohibitus. arg. ff. quod vi, aut clam. l. aut qui aliter.

Notabis quòd quantum ad essentiam protestationis, non est necesse q̄ legatur cui protestatur, sed sufficit, vt ei scriptura tradatur continens protestationem, cum sufficiat eam affigere ad domum, vt in d. l. perfectius. C. de anna. excep.

Sed quo ad eius probationem, & contentorum in scriptura videtur necessarium quòd legatur: nam testes non possent deponere de contentis in eanec obstat text. in l. v. perfectius, quia ibi testes viderunt, & legerunt, & se subscriperunt, & domui affigitur, vt euidenter omnibus appareat, & ab omnibus legatur, & in materia protestationis dicemus aliqua, & primo, q̄ aliquando protestatio veniat ad tollendum id quod venit consecutus, & cetera;

Et videbis in materia protestationis. Abb. & Antonium, in c. cū M. Ferrari, de const. & videbis Io. And. post Ioannem Mona. in c. in generali, de re. in. 6. & videbis Bar. in l. non solum. §. morte. ff. de no. oper. nunc. vbi ipse dicit.

Materia protestationis tractabo, quam primo latius tractauit. Ioannes Mona. Car. glossator, Sexti libri, & Ioannes Andreas eum recitat de verbo ad verbum, in c. in generali, & c. quod omnes, de regiur. in 6. in nouella.

Item Andreas de pñs. posuit istam materiam in quadam repetitione, quam fecit de l. si quis in principio, de leg. 3. & quasi in omnibus est secutus prædictum Ioan. Mona. de eo tamen nullam mentionem facit, ideo ego de omnibus mentionem facio. vt quod suum est furari non videar, in eo vero, quod est meum cognoscar, ita Bar. & primo quarit in d. §. morte, quid sit protestatio, & post multa dicit, protestatio est, denunciatio cum testatione facta, vt. l. de testatio. de verbor. signification. & l. plebs. §. de testa. mē. ista descriptio, seu definitio iuriconsulti est verissima, ex eo enim, quod dicit denunciatio, & c. differt à contractibus, & à stipulationibus, & vltimis voluntatibus in quibus veritur dispositio non denuntiatio, item q̄ dicit cum testatione facta, comprehendit, siue fiat in scriptis, siue coram testibus, & sic cessant omnia contraria secundum Bar.

Quarit Bar. quomplex sit protestatio, vere loquendo, quatuor sunt species. quædam est protestatio declaratoria voluntatis protestantis. Secunda est protestatio prohibitoria, seu inhibitoria, ne aliquid fiat. Tertia est protestatio incitatoria, vt aliquid fiat. Quarta est protestatio certificatoria alicuius, quod est, vel quod non est.

Quæro ergo circa istam protestationem declaratoriam voluntatis protestantis, dicit Bar. quædoq; enim sit circa id, quod consistit in mea potestate, & libera voluntate, vt circa testamenti confessionem, vt in l. si quis in principio testamenti, cum simil. circa hæreditatis aditionem. lat. si quis. §. plerique. ff. de relig. & sumpt. siue. circa negotiorum gestionem, vt in l. Nefennius. ff. de neg. gest. & multis aliis l. & casibus quos omitto.

Secundò consistit circa id quod consistit ex potestate, & voluntate mea, & alterius, vt circa contractus vt l. si debitor. §. 1. ff. qui. mo. pig. vel hip. sol. & de leg. 2. l. codicillis. §. 1.

Tertiò consistit circa id quod pendet ex voluntate, & potestate mea, de iure sed de facto potestas desinit, vt si aliquem velim conuenire, quem de iure possum, sed de facto non possum propter absentiam rei, vel iudicis, vel aliud impedimentum, vt. d. l. vt perfectus. C. de anna. exceptio. & in l. in contractibus. §. penult. & aucten. hanc autem querelam. C. de non nume. pecu.

Quarto consistit circa id quod pendet ex voluntate mea, & potestate mea de facto, sed de iure non vt circa maleficia, vt extra de homici. c. fin. in. 6.

Quinto consistit in his quæ nullo modo dependent ex voluntate & potestate mea, his præmissis dicit Bart. veniamus ad propositum, cui sit faciendâ hæc protestatio, & dicit circa istam protestationem declaratoriam, aut ex hac declaratione tantum me exonero, & neminem grauo. & sufficit vbiunque fieri, nec alterius quam testium præsentia requiritur, vt d. l. ad si quis. §. plerique, de religio. & sumpt. siue. & l. si quis in aliena. §. cellus. ff. de acq. hæ. & l. pro hærede. §. 1. eo. ti. & de neg. ge. l. Nefennius, nã ille cuius negotia geruntur nõ aggrauatur, quia nõ tenetur nisi de eo qd̄ vtiliter gestu est, & p̄t fieri quo libet loco, & tpe, vt d. l. & hæc protestatio non p̄t fieri per procuratorē sicut dicimus l. Paulus per procuratorē, alias incipit per procuratorem. ff. de acq. hæ. vbi litera dicit, hæreditas non p̄t adiri per procuratorem, & an protestatio tollatur per actum contrarium qui se cum dicta protestatione nõ com patiat; dic vt per Barto. in d. §. morte, sed si ille actus contrarius protestationi celebratur cum alio, tunc per illud videtur à protestatione recedere, vt in. c. sollicitudinem, de appel. & vi. Innoc. in c. M. Ferrara. de const. ratio, quia sicut propositum animi in mente retentum non nocet ei cum quo contrahitur vt l. si repetendi. C. de condit. obcauita ista protestatio, quam ignorat ille cum quo postea contrahitur, ei non nocet, & ita intellige secundum Bar. tex. in d. l. qui in aliena. §. Cellus, de acq. hæ. di. quandoque per hanc protestationem me exonero, sed alius cadit in captionem, qui forte non contraheret, vel aliter forte sibi prouideret, si hanc declarationem sciret, tunc autem id à quo me exonero pendebat ex aliquo meo facto præcedenti, vt ex meo mandato, tunc talis protestatio debet fieri illi aduersario, qui hæderentur, vel sibi notificari si potest haberi, & de hoc ibi vide Bar. si verò à quo me exonero pendebat ex dispositione legali absque aliquo meo facto, tunc præsentia aduersarij non requiritur, casus est nota bilis, in l. honores. §. h. de decu. coniuncta l. 1. C. de filijs familiis.

Et quemadmodum pater pro his teneatur, libro. 10. & rationem huius distinctionis videbis ibi per Barro.

Sed in his quæ dependent ex voluntate mea, & alterius, semper debet fieri protestatio parti, vt l. codicillis. §. 1. ff. de le. 2. & d. l. si debitor. §. 1. quib. mo. pig. vel hip. sol. aliquando debet fieri protestatio ante tribunal iudicis & non debeat eum per alia loca querere, vt in l. 1. §. dies. vers. ad eundem. ff. quando appellandum sit, & intra quæ tempora modo quod si uelis videre euacuam omnem materiam protestationis, vide Bar. in d. §. forte & vide Canonistas, vbi supra.

Quomodo veniat culpa in actione ex testamento, vi. notata in l. cum res. §. culpa. ff. de le. 1. vbi dicitur quando

quando testamentum videtur factum principaliter causa hæredis, tenetur de leuissima culpa, & ibi vi. Bar. Bal. ibi. & glos.

Notate tamen circa præmissa. quod inter contrahentes seruandum est id quod ab initio conuentum est cum contractus ex conuentione legem accipiant. vt in d. l. contractus. & l. 1. §. si conuenit. ff. de positi. & ideo potest fieri pactum, quod quis tantum de dolo teneatur, qui de omni culpa alias teneretur, item etiam, quod de casu fortuito teneatur, qui alias non teneretur. & sic de similibus, hoc tamen secundum gloss. in d. l. contractus. fallit in dote. vbi quis non potest pacisci, quod teneatur de solo dolo. vt l. pomponius. ff. de pactis dotali. & hoc est propter fauorem dotis, cuius conditio deterior effici non potest, licet bene melior, vt l. Attilianus, cum tribus legibus sequentibus. ff. de pactis dotalibus.

Item etiam vt hic dicitur in tex. per pactum non potest remitti dolo, quod intellige scilicet, futurus præteritus autem remitti potest, in præiudicium paciscentis, vt. l. si unus. §. illud. ff. de pactis.

Item secundum glo. d. l. contractus dolo futurus expresse remitti non potest, sed tacite sic per dictum §. illud. & ibi glo. & Barto. Bald. tamen ibi intelligit illum textum videlicet quod ille qui paciscitur, vt non agat depositi, videtur pacisci super facto principali, vnde tollitur obligatio primitiua. & per consequens secundaria ratione doli, vel culpæ. Sed ille qui paciscitur non agere de dolo, non paciscitur super facto principali, id est, super contractu depositi. vnde hæc est ratio differentie, quia in altero casu pactum venit ad rescindendum contractum, in altero vero non venit ad rescindendum contractum, sed ad temperandam actionem ex eo, vt non proponatur ratio doli. & quia inducit ad delinquendum, ideo non tenet pactum.

Circa hanc materiam, vide latius Bald. & docto. in d. l. si vnus. §. illud. ff. de pactis, item colligitur ex lege contractus, quod casus fortuitus nullo præstat, nisi aliter sit conuentum inter partes contrahentes, vt in l. 1. C. commodati, cum multis similibus, & quia d. l. contractus, multa exempla fortuitorum casuum enumerat, pro ampliori declaratione, & doctrina late diximus, quid sit casus fortuitus & diximus etiam de incendio, sed de incendio, quia quoti die euenit, volo euacuare materiam. & circa incendium ultra ea, quæ superius dixi, vide notata per Bar. in l. 3. ff. de officio præfeti vigilum. & vide Cyrum, & Bald. & Salycet. in l. data opera. C. qui accusare non possunt. & vide Salycetum in d. l. quæ fortuitis.

Et dico, quod ignem habere non est prohibitum, sed vagantem, seu immoderatum tenere est culpa, vnde si damnum sequitur, culpæ ascribitur: hoc autem euenit re, loco, & tempore. re, ex quantitate lignorum, quia nimis ponuntur ad comburendum, loco, quia incongrue ignem tenet, & periculose propter coherencia, vel propter seipsum. Tempore: vt quia vento flante ignis fuit accensus in loco aperto: & sic aliquo de his tribus casibus incendium ortum est: & damna illata.

Item est sciendum, quod incendia quandoque fiunt ex proposito, & data opera, quandoque nulla data opera, vel nulla præcedente culpa, & hoc quandoque in commitendo, vt in exemplis suprapositis. quædoque in omittendo: vt ignem non velatum, seu non cooperatum dimittendo.

Item etiam aduertendum est, quod ignis quandoque in ciuitate, vel intra castra committitur, quandoque in villa vel rure: & quandoque habet ortum ab extra: quandoque ab intra. pro quorum omnium declaratione clariori distinguamus, prout distinguit Salyc. in d. l. quæ fortuitis. C. de pig. act. & in quodam suo consilio verbo incipit saluatoris nomine inuocato: quod recitat Angelus Aretinus in sua inquisitione. glo. super verbo incendiario: vt licet (vt iam dixi) diximus de hoc in principio reassumendo omnia dicta Salyceti, & Bald. in dicta. l. quæ fortuitis.

Sed iterum dicamus, aut ignis habuit originem ab intra, aut ab extra, aut dubitatur. Si ab intra, aut scitur à quo, aut ignoratur, si scitur à quo, tunc casui fortuito non ascribitur, sed ille tenetur qui immisit, & si sit seruus dominus pro eo noxaliter tenetur, l. si vendita. ff. de peric. & com. rei ven. di. si autē fuerit liber homo, tunc aut erat familiaris domus, aut hospes in domo, si familiaris, licet ipse de suo facto immediate teneatur, dubitatur tamen de patrefamilias cui seruit, quia opera illius vitur, an teneatur ex quasi delicto suo.

Et quædam glossa videtur sentire, quod teneatur dominus: in l. ne quid. ff. de incen. rui. naufr. per tex. in si. de oblig. ex quasi malefic. §. sed illa gl. restringitur per Bar. quando dominus domus tunc de facto familiaris tenetur, si familia delinquat in officio, seu ministerio, in quo eius opera vitur dominus, vt ff. de pub. l. 1. §. familiaris & de his qui deiecc. vel effud. l. si vero piures. §. si orreatus. & ff. nauta. caupo. stabularij. l. 1. §. primo.

Et hoc etiam tener Ange. Aretinus dicens hunc esse casum in d. l. si vendita: nam ibi de negligentia seruorum non tenetur dominus si diligentiam debitam adhibuit, sed tenetur ille seruus, vel familiaris vnde dominus dando seruum pro noxa liberatur, vt in d. l. si vendita. & si ille familiaris erat homo liber, eo ipso quod dominus, & patrefamilias ipsum denuntiat & exhibet damnum passio liberatur, vt notat Bar. in finali. l. si cum exhibuissent. ff. de publica. & Bal. in l. obseruare. §. proficisci. ff. de officio proconsul. & lega. & vi. tex. & Bar. & modernos: in l. si seruus seruum. §. proculus. ff. ad l. Aquilianam. & vi. Ange. Areti. vbi supra qui ita dicit se praticasse.

In proposito tamen dicit Salicetus, quod si familiaris deputatus super coquina sit masculus, vel foemina

mina minus diligenter ignem tenuit: & ob hanc causam si domus conducta, vel res comodata patrifamilias fuit combusta, ipse paterfamilias ex quasi delicto teneatur. Sin autem familiaris ad coquinam deputatus diligenter se habuit ignem cooperiundo, & extinguendo (vt debuit) & postea alius familiaris ad coquinam non deputatus accessit, & ignem accendit, & minus diligenter eum tenuit, vel dimisit, propter quod res locata, commodata patrifamilias combusta sunt, patrifamilias non tenentur, quia extra officium sibi deputatum deliquit, pro hoc ad l. Aquiliam l. si seruus. §. si fornicarius, & d. l. si vendita. 2. respon.

Si verò fuerit prorsus extraneus, qui ignem immisit, quia non est de familia, sed amicus, vel hospes tantum: & tunc insurgunt quatuor dubia. primum est, si in domo receptus amicus, vel hospes ignem vel candelam minus diligenter tenuit, propter quod incendium est sequutum, an teneatur.

Et dicit Salicetus, quòd sic, primo ex regula generali, quia eius culpa alteri non debet esse nocua. l. quod quis. ff. de regu. iur. & l. siue hæreditaria de negotijs gestis. secundum per tex. in proposito faciente in d. l. si seruus seruum. §. si quis insulam. & §. si fornicarius, & l. qui occidit. & §. in hac actione. & d. l. si vendita. secundum dubium est si non ipse amicus, vel hospes, sed famulus suus, quem habuit in hospitio hoc fecit, an ipse famulus teneatur.

Et dicit Salicetus, quòd sic, per eadem leges, & rationes.

Tertium dubium est, an dominus ex facto familiaris teneatur. Et dicit Salicetus, quòd respondendum est ex dictis supra, videlicet quia aut minus diligenter tenuit in officio sibi commissio, puta in stabulo, vbi equos aptabat, & custodiebat, & tunc dominus teneatur, quia opera illius ad illud officium vititur, aliàs non teneatur, hoc probant iura superius allegata.

Quartum dubium est, domus quæ incendio fuit combusta non erat propria hospitoris, sed sub merce & annua pensione conducta, an iste hospitor & conductor teneatur locatori.

Et omisisis disputationibus tenet Salic. conductorem non teneri, tum quia ad hoc officium domum conduxit: tum quia opera ipsorum non vititur, nec eos sibi eligere videtur: & sic ei culpa non potest imputari. & hæc sunt rationes quæ mouent legislatorem in l. 1. §. 2. ff. de furti aduersus nauas, caupones, stabularios. & hoc respectu incendium est iudicandum pro casu fortuito, super hoc accedat lex ex conducto §. si locati. & l. videamus. §. si cum l. seq. eo. ti. & in d. l. contra d. sup.

Et hæc omnia de primo membro principali: quando incendium habuit ortum ab his qui erant ab intra, & hoc constat, & quando etiam constat à quo habuit ortum, aliàs si dubitatur, dicitur insequentibus.

Secundo casu principali, quando incendium habuit ortum ab extra, & intelligitur ab extra, quia primo habuit ortum alibi, sed successiue processit ad ædes de quibus queritur, vel si primo non habuit ortum alibi, sed in æde de qua queritur, tamen ab his qui non habitabāt ab intra: sed ab extra originem traxit: & isto casu sic distinguit Salic. quem recitat Ang. Are. vbi supra quia aut ignis fuit immisus ab hostibus, vel latronibus publicis, aut rebellibus ciuitatis, & tunc, aut queritur respectu eorum, & ipsi tenentur, vt no. in d. l. data opera. & ibi Cy. Bal. Salic. Cui accus. non poss. & hoc nisi essent hostes nisi ab eo qui iustum bellum potest indicere, argu. in l. hostes ff. de capti. & postlim. reuer. & infra in c. de bello iusto. in c. 1. & c. 6. ceteri autem latrunculi appellantur.

Aut queritur respectu eius qui domum, vel agrum conduxit nunc igne combustum: & casus fortuitus debet iudicari, & ideo non tenetur locatori, vt d. l. contra d. sup. & in l. 1. c. comoda. l. cum duobus §. d. na. ff. pro socio. & l. ex conducto. §. si ff. locati. facit l. pen. ff. de incend. rui. naufra. & hoc nisi culpa possit imputari conductori, vt quia sanum tenuit contra conuentionem, & voluntatem locatoris in loco, vt d. l. videamus. §. si cum l. seq. ff. locati. vel etiam si fuerit incensa per eum stipula, nec obseruauit omnia quæ obseruare debuit. Aliàs autem si obseruauerit omnia quæ oportuit: & subita vis ventorum ignem produxit longius, puta de stipula & alterius agrum, vel de vna æde ad aliam, non tenetur, vt l. qui occidit. §. in hac actione. ff. ad l. Aquil.

Dicunt etiam Doctores, quod si conductor post conductionem captauit sibi inimicitias suo facto, propter quas inimicitias fuerit factum incendium, dicitur esse in culpa, & tenetur. l. si merces §. culpa. ff. locati. & per l. pen. ff. solu. ma. per quem tex. dicunt quidam, quod si propter odium scholaris, conduxit domum, est appositum incendium, tenetur scholaris, qui conduxit domum; & idem in colono, & similibus: dicunt tamen ibi Bal. & Paulus de Cast. hoc esse verum, quando odium, seu inimicitia contrahuntur culpa conductoris; & ita loquitur tex. in d. l. penult. solu. matrimo. in Graccho cuius culpa præcesserat, quia commiserat seditionem: si autem odium, aut inimicitia præcesserunt sine culpa, aut defectu eius, iniquum, & inhumanum est, quòd istud annumeraretur culpa: argumen. l. eos. ff. comoda. & l. si ea res. de actione empti.

Subiungit tamen Pau. de Cast. quod etiam vbi sine culpa inimicitia contracta sunt, si tamen conductor potuit prouidere, & adhibere diligentiam, & non adhibuit, aut non prouidit, vt pote quia maleuolus mihi natus fuit hoc facere, nec fuit data prouiso, nec illud significauit conductor locatori, tunc tenetur, & ita videtur esse de mente glossæ. in d. l. si merces. §. culpa.

Et prædicta intelligas secundum doc. quando odium præcedit casum: sed si casus præcedit odium, nunquam

nunquam an numeratur culpa, vt dicit Bal. in d. l. penult. soluto matr. & in auden. si dicatur. C. de testibus & l. athleta. §. dat remissionem ff. de excus. tuto.

Tertio casu principali, videlicet quando dubitatur an ab intra vel ab extra ortum habuerit incendium, distinguendum est, quia aut nulli sunt habitantes, & præsumitur ignis immisus ab extraneo: licet ignoretur à quo: nam sine culpa alicuius determinata persona incendium non procedit, quamuis quandoque ignoretur quæ sit illa: & ita debet intelligi. d. l. si vendita, in principio: aut aliqui erant inhabitantes, & tunc videtur præsumptione iuris ab illis, vel eorum culpa ignis immisus, siue fuerit vnus, siue plures, vt l. 3. §. 1. ff. de offi. præfecti vigi. & ibi per doct. vno autem solo ibi habitante res clara est, quia de illo solo præsumitur: si autem sint plures, insurgit dubium an de omnibus, vel de quibus sit præsumendum, super quibus petat.

Dicit Salic. sic esse dicendum: quod primo consideretur locus loci in quo ignis, vel incendium ortum habuerit, vt qui in illo loco inhabitabat vel cubile, seu cænaculum tenebat, illius facto, seu culpa ascribatur, adeo quòd si plures fuerunt in eodem cænaculo, omnium eorum ascribatur culpa, ex quo quis eorum fecerit non monstratur, hoc probatur. ff. de his qui deiecerunt vel effuderunt. l. si verò plures §. si quis & §. quòd si ex mediano. Et si vnum tantum fuit cænaculum, in quo omnes conuersionem habebant, & ibi incendium traxit ortum, dicit Salic. omnium culpa indifferenter ascribitur, vt iuribus supra proximè allegatis.

Angelus autem Aretinus dicit, quòd nisi doceatur à qua persona inhabitantium hoc processit, culpa patrifamilias ascribitur; cuius imperio ceteri obediunt, quasi minore diligentiâ iuris præsumptione adhibuerit.

Et hoc probatum esse dicit in d. l. si vendita. vbi dicit esse ponderandum, quòd tex. in principio facit generalem regulam præsumptionis, scilicet quòd incendium sine culpa patrifamilias fieri non potest postea ab illa generali, & regulari præsumptione recedit in casu certi: scilicet si constat quis fecerit, & sic constat quòd paterfamilias omnem diligentiam requisitam adhibuit, itaque culpa eius non possit illud imputari.

Et pro hoc facit, vt culpa patrifamilias incendium ortum in domo ascribatur. C. de periculo tutorum. l. si res pupillares. & ff. locati. l. qui insulam. §. colonus. & l. capitalium. §. qui ob inimicitias. ff. de penis. ibi per negligentiam eorum, vnde cum incendium dicatur ortum apud patremfamilias illius domus, tunc illius negligentia dicitur ortum, & ratio est, quia ad ipsum principaliter diligentia, & custodia domus, & eorum quæ sunt in domo expectat, & si alteri diligentiam & custodiam commisit, fuit in culpa, & si minus diligentem commisit, vel adhibuit, ideo de incendio proueniēte ex sua negligentia tenetur, vt d. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. ff. ad l. Aquiliam. & d. l. videamus. ff. locati. & insit. de oblig. quæ ex malefici. §. penult.

Nec obstat quòd quilibet præsumitur diligens, & bonus: vt l. cum quidam. de lega. 2. quia illud est verum, quadam præsumptione generali, cui derogatur per præsumptionem iuris specialis, vt in c. generali per speciem, de regu. iur. lib. 6. præsumptio enim specialis, quòd minus fuerit diligens in custodiendo ignem, colligitur ex incendio orto in ipsius domo, vt dicta l. 3. §. primo, de officio præfecti vigilum, secundum Angel. Aretin. qui ita refert tenuisse Angelum de perusio. in consilio incipienti, in questione proposta: dubium faciunt mihi plura: & allegat. l. Imperatores. ff. de officio præfecti vigi. vbi domini domorum mouentur à lege sub interminatione pœnæ, vt sint solliciti, & attenti, ne in eorum domibus incendia committantur.

Qui igitur non fuerit sollicitus, & attentus, ne dum reus, imò transgressor legis est, & potest puniri vt ibi & in capitulo, secundo, extra de maiorita. & obediens. præsumitur ideo in debito in culpa, & negligentia, cum incendiis, vt plurimum culpa accidant, vt in dicta l. 3. de officio præfecti vigilum.

Singulariter tamen notari iubet Salicetus, quòd culpa, ex qua ortum præsumitur incendium, censetur in dubio leuissima culpa, vt notat glossa singula. insituit. quibus modis re contrahitur obligatio. §. præterea. quòd est menti tenendum: quia non semper tenetur de leuissima culpa: vt diximus.

Se diuxta hoc queritur, quid si quis incendij arcendi causa vicinas ædes deposuerit, an teneatur? dic quod non, si magistratus mandato hoc fecit, vt l. si alius §. est autem & alia. ff. quod vi aut clam, vel etiam iusto metu, vt ff. ad l. Aquiliam. l. si quis fumo. §. 1. vbi est casus quòd quis potest destruere alienum, ne destruat suum: quia secundum Bald. ibi illud magis videtur facere causa defensionis, quam offensionis.

Tenetur tamen incendiarius ad huiusmodi damni emendationem, quia dedit causam damni, vt d. l. qui occidit. §. in hac actione. ad l. Aquiliam.

Et prædicta sufficiant quòd ad materiam incendij, quantum ad actionem civilem parti læsæ competentem, nota bene, & ad ea quæ in principio diximus. vterius est videndum, qualiter incendiarius upniatur: de quo per Bartol. in dicta l. 3. de officio præfecti vigilum. & per Cinum in dicta l. data opera.

opera. C. qui accusa. non possunt, & ibi latius per Bald. & Salicet. & videte 23. quæstio. vlti. capit. n. pesimam.

Et vt breuiter ex dictis doctorum colligatur intentio: dicite sec prædictos docto. q̄ quandoque incendium fit in ciuitate, vel oppido. & per dolum, incendiariusque est vilis persona, ac domus fuit actua liter incensa, vel aliud ædificium, vel aceruus frumenti positus iuxta domum; quia quod fit iuxta domum, vel ædificium, in ipso ædificio factum dicitur: & incendium est magnum; his omnibus copulatiuè concurrentibus incendiarius debet igne comburi, vt est text. cum glo. in l. qui ades. ff. de in. cen. rui. naufra.

Et ratio redditur per Docto. quare debet igne comburi: quia incendium in ciuitate, vel oppido mortem ignis multis præparat: & ideo mortem quem incendiarius alijs minatur, & præparat, recipit, argumen. ff. de extraordin. crimi. l. accularij. si autem prædicta quatuor cõcurrunt: sed tamen incendiarius est in aliquo gradu constitutus, non concremabitur: sed decapitabitur, vt est text. in l. capitalium. §. nõ nunquam. ff. de pœnis. vel secundum Bald. in d. l. data opera. iudex arbitrat, an decapitet ipsum, vel fur cis suspendat: an igne concremari faciat, artenta qualitate delicti, & statu personarum: argum. notatorũ in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de infamibus.

Si verò incendium fiat extra mœnia ciuitatis, vel castrorum, & tunc aut incendium est magnum, & dolo malo factum; & tunc etiam est pœna mortis, nisi persona delinquens sit in tali gradu dignitatis, vel status, quod vita deberet ei concedi ex benigna dispensatione: nam tunc debet decapitari, vt l. fin. ff. de incendio rui. naufra.

Et prædicta procedunt quando dolo scienter, & appenlatè incendium immisum est: dolo autem scienter præsumitur; secundum Docto. si præcesserit inimicitia inter immittentem ignem; & illum cui immittitur, vt est text. notabil. in d. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. ff. de pœnis. quod nota.

Quandoque incendium committitur lata culpa: & tunc secundum quosdam antiquos Doctores pro magno incendio imponitur pœna corporalis, minor tamen quam pro dolo. vt ff. de incendio ruina naufrag. l. si fortuito. & est secundum eos speciale: nam pœna mortis. vel quasi mortis naturalis: vt cum membrum abscinditur, regulariter non imponitur, nisi pro dolo, vt notatur in l. si in rixa. ff. de sicarijs.

Fallit autem, vt dicunt illi in incendio: & intelligitur hoc in vili persona; sed Bald. in dicta l. data opera dicit, quod forte dicta l. si fortuito, non cogit nos dicere de pœna mortis, vel mutilationis membri: & non intelligenda de alia pœna corporali: vel grauisima pœna pecuniaria argum. ff. ad l. Corne. de sicarijs. l. 1. §. diuus. vt iura iuribus concordentur: nam si lata culpa non infamat, vt notatur in l. de suspe. tuto. §. suspecus. ergo multo minus inducit pœnam mortis, vel mutilationis membrorum: quia vt dicit Angel. Aret. vbi supra ista æquiparantur, vt est text. in aucten. de collationib. §. prohibemus. col. 2.

Intelligit tñ Bald. q̄ semper per incendiarium culpa lata debeat etiam ex eadẽ inquisitionis, vel accusationis dampnum passo resarciri, quia ciuili & criminalis veniunt eadem l. ideo non sunt necessarij duo processus, vt d. l. qui ades. de in. cen. rui. naufra. pro quo facit text. in l. interdum. §. qui furem ff. de furtis. & faciunt notata per Innocen. in c. cum oporteat. extra de accus. & in c. ad nostram. 2. de iureiur. & vide Bal. in l. apud quem. C. de edendo.

Aliquando incendium fit leui culpa tantum: & dicit Cynus. in d. l. data opera, quod isto casu nulla pœna criminaliter puniatur, sed bene puniatur in emendatione dampni tantum; si tamen non possit dampnũ emendare, luit in corpore, vt d. l. qui ades. vnde ex leui culpa non oritur duplex via agendi, scilicet ciuili ter, & criminaliter: sed vna tantum via, scilicet ciuili oritur, vt per Cyn. in l. si quis non dicat rapere. C. de episc. & cleri.

Et ex leui culpa non potest formari accusatio, vel inquisitio, vt per Cynum, sed tu vide Bal. contra Cynum. in d. l. data opera. vbi dicit Bal. aut ex leui culpa in faciendo, & puniatur criminaliter, aut in negligendo non puniatur criminaliter, nam est grauior culpa facere quam omittere. vt ff. de usufruc. l. si cuius. §. de præteritis.

Barto. verò vult quod etiam ex leui culpa quis puniatur criminaliter. allegat l. respiciendum. §. delinquent. ff. de pœnis. sed secundum Bald. in d. l. data opera: ibi loquitur de lata culpa, cum quis delinquit per ebrietatem; nam lata culpa est delinquere per ebrietatem: & sic non loquitur ibi de culpa leui l. omne delictum. §. pe. ff. de re mil. ebrietas ergo nimia attenuat delictum, non tamen in totum exterminat, sed parua ebrietas non minuit delictum, vt legitur de Lot. vnde §. delinquent loquitur in tribus casibus, scilicet in dolo præmeditato: & maiori: in dolo præmeditato, & minori, item in casu fortuito, & sic nulla culpa, & sic non facit pro Bar.

Sed dicit Bald. quod pro Bartolo facit, dicta l. si fortuito. sed pro Cyno allegat, quod vbi lex loquitur de pœna, fingit pœnam in dolo, & lata culpa, vt l. prima. §. non autem. & ibi Barto. ff. si quis testamen. liber. esse iuss. sue. responderi tamen potest secundum eundem Bald. quod ibi edictum præro-

ris requirit dolum. & ideo culpa à dolo remota, vel leuis culpa non continetur: sed vbi lex simpliciter punit factum, nec facit doli mentionem, tunc puniatur culpa, nisi esset leuisima, quæ criminaliter non puniatur.

Et dicit q̄ hoc est verum, quod leuis culpa puniatur pœna pecuniaria, non autem capitali: quia nulla culpa leuis est capitale crimen: & sic in effectu tener opinionem Bartoli q̄ etiam ex leui culpa possit inquiri, & quis damnari non corporaliter, sed pœna pecuniaria quod nota bene: & ita saluari potest Cynus quod dictum suum intelligit in pœnis corporalibus: & dictum Barto. in leuibus, & pœnatijs: vt vult idem Bald. in d. l. si quis non dicam rapere. C. de episc. & cle. ex quo inferri potest ad incendiarium: quod incendiarius culpa etiam leui potest, per iudicem criminaliter damnari ad pœnam pecuniariam applicandam sicco. & ad emendam dampnum passo, & hoc etiam sequitur Ange. Aret. vbi supra.

Et hæc sint satis quantum ad materiam incendij, & declarationem casuum fortuitorum.

Sed adde ad ea quæ dixi quod incendium non imputatur habitanti qui sit solitus esse vigil: & diligens: quia non præsumitur esse in culpa. Bal. in consilio. quidam rectorus Alexan. in l. si quis. §. si ff. de eden.

Et incendium in domo locata in parte superiori retenta per dominum in parte inferiori cui imputetur, vi. Alex. in cons. 2. 16. 2. par. quod habitanti inferiori: sed incendij metus est iustus cum domus vicini comburitur. Salic. in l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio. Speculator in tit. depositi. §. 2. & vide text. in l. si quis in fumo. §. 1. ad l. aquiliam.

Sed incendiarius ecclesiæ, est ipso iure excommunicatus, nec prius debet absolui quam satisfaciat, gl. in c. cum deuotissimum. 1. 2. q. 2. quæ etiam dicit quod debet absolui per Papam: c. tua. de senten. ex communi. quod verum est, si est publicatus. alias à solo episcopo. vt ibi. & c. conuictus de sent. excom. & c. ex literis. de raptori.

Sed incendium non probatur per coniecturas, sed probationibus apertis. vt per Bar. in l. si quis §. an vero. ff. de edendo. & incendium in campis ex igne in stipulas misso & latius euagato quomodo puniatur: vide ea quæ superius dixi. & vide Docto. in dicta l. qui occidit. §. 1. cum glo. ff. ad leg. Aquil. tex. in cap. si egressus de damno. & iniurijs. & vide Barth. Cepolam. de feruituribus rustic. tit. de igne.

Et lex contractus dicit, ff. de regu. iuris. quod venditor de dolo, & leui culpa tenetur, cum gratia vtriusque contractus celebretur. vt in l. de contrahen. emptio. §. cum autem. Casus etiam enumeratus in l. contractus, pignoris est: in quo etiam venit leuis culpa: quia gratia vtriusque contractus, vt declarat text. in l. quib. mod. re contrahitur obligatio. §. fina. hinc dicit Bald. in l. quæ fortuitis. C. de pignora actio. quod fenerator qui minus diligenter res pignoras excusit atineis que præseruauit in leui culpa est, & de tali damno tenetur: intellige de conuentionali, non autem de iudiciali, vel prætorio: in quo solum venit dolo: & lata culpa creditoris. vt per Decium in d. l. contractus. per tex. in l. prætor ait. §. est præterea. ff. de bonis. autho. iud. pos. fid. & hoc declarauit gl. in l. i. ff. de pig. act.

Et de tota materia vide solemnem, & elegantissimum tractatum Ant. Negulan. tij de Fano. quia de pignorib. & hypothe. (meo iudicio) omnia dixit & illum tractatum. de pign. orib. & hypothe. cis inuenies, in volumine tractatum, in vol. 5. fol. 187.

Item dicit litera in d. l. contractus societas, & rerum communio, & dolum & culpam excipit: ideo de societate dicamus, & postea de communione dicemus, in quo contractum societatis tenetur quis, vtriusque vertitur utilitas, vt dicit iuris consultus in l. socius socio. ff. pro socio. & in §. fin. In l. de societate: quæ iura dicunt culpam ad exactissimam diligentiam non esse redigendam cum sufficiat talem diligentiam rebus communibus præstare qualem adhibere solet, quia qui parum diligentem socium sibi accepit, se quæri debet, hoc est sibi imputare debet litigando. vt ibi per glo. Ioannis Fabri. & Aretini. & descendendo ad actum practica huiusmodi materiæ: plenè eam tractat Ange. Aretin. in l. de actionibus, & ibi lafo. in §. lequens alia. & vide lafonem in §. item seruiana, & in §. quædam. eodem titu. Alius casus in d. l. contractus. in quo venit etiam leuis culpa, est in communione rerum. vt plenè per Barto. in d. l. quod Nerua ff. depositi. in 10. q. principali.

Et in ista actione communi diuidundo, veniunt corporalia non incorporalia: nec in istam actionem tantum veniunt: sed res singulares tantum veniunt, vt ff. communi diuidundo. l. per hoc. vbi litera dicit, per hoc iudicium corporalium rerum fit diuisio: quarum rerum dominium habemus non etiam hereditatis, datur autem hæc actio directa eis qui aliquis rei corporalis dominium habet pro diuisio directa. vt ff. communi diuidundo. nec distinguitur ex qua causa dominium habeat directum, vt l. secunda. eodem titulo, vt etiam si ex hereditaria causa dominium habeat nihilominus agere potest communi diuidundo. pro rebus singularibus communibus & hereditarijs: nec distinguo, egerunt prius familia hereditaria, vel non, vt ff.

ff. familia herciscun. l. inter cohæredes primo responso.

Vtilis autem actio datur inter eos qui non habent dominium: sed quasi dominium, vt inter eos qui fundum conduxerunt ad non modicum tempus, vt ff. eo. l. communi diuidendo, vbi litera dicit; communi diuidendo iudicium locum habet & in vniuersali agro. vbi dicit Barto. fructus vester galis venit in hoc iudicio non diuidendus, sed adiudicandus, & ibi dicit etiam in §. inter prædo nes: quod inter eos qui non habent iustam possessionem non competit hoc iudicium. Item, & vtilis datur his qui rem à non domino bona fide emerunt, vt ff. de publ. l. 1.

Et hæc actio (vt dixi) datur contra singularem successorem, & in ea venit adiudicatio, vel diuisio secundum quod commo dius fieri potest, & post litem contestationem impedit alienationem fieri, vt in l. 1. C. communi diuidun.

Et notabis ibi secundum Paul. de Cast. quod si habeo rem communem tecum pro indiuiso potes alienare partem tuam me irrequisito: licet sim frater tuus, statuta verò laicorum inducunt contrarium, de quo notatur per Cynium in l. penult. C. communi diuidun. & in addit. Speculator de emptio. & venditio. §. nunc videndum, in d. l. prima. notat Paul. de Cast. quod iudicium diuisorium debet intentari contra nouum dominum, qui rem tenet & possidet: quia cum illo qui habet rem communem, non cum veteri domino, qui suam partem alienauit: hoc est veterum si antiquus socius vendidit, & tradidit & sic transfudit dominium, sed si vendidit, & non transfudit dominium possum intentare iudicium diuisorium contra eum: quia cum ipso habeo rem communem, & diuisio qua cum eo fiet præiudicabit emptori, vt teneatur eam serua re, etiam si non fuerit ad hoc citatus, vt est casus notabilis in l. Iulianus. §. idem Celsus. ff. de actio. empti.

Et notabis secundum gloss. in dicta l. prima. quod debet estimari tota res, non autem pars quælibet de per se: quia maior fiet estimatio de vtraque parte simul iancta, quam de quolibet de per se.

Secundo collige ex ista parte conclusionem libelli in iudicio diuisorio: quia debet quis petere fundum certis regionibus diuidi, vel si commo dè diuidi non potest alteri adiudicari soluta parte pretij secundum Barto. & de hoc per Doc. & tex. in l. ad officium. C. communi diuidun. & debet dicere etiam in libello: se habere rem communem cum tali, & sibi non placet, nec expedit amplius esse in communione, & conclusio fiet vt dixi.

Sed aduerte, & nota singulariter ex d. l. ad officium, in fi. q. si habeo rem comunem tecum qua non potest commo dè diuidi: & sic est adiudicanda alteri nostrum: si illa res ponitur ad inquantum: & ego offero 100. nec reperitur qui plus offerat in locatione, res tamen valet plus, & hoc potest probari, tu autem es pauper, & non potes probare illud quod valet vt des mihi partem illius admittitur tertius, duobus concurrentibus, quod ego non offeram condignum pretium, & q. socius est impotens ad illud offerendum, sed si socius offert iustum pretium secundum communem estimationem, licet alius sit impotens ad offerendum, non admittitur tertius: quia hoc posset fieri malitiose, & eo dem modo si socius est potest ad offerendum nõ admittitur tertius omnia: ista sunt de mēte doctorum: & pauli in d. l. ad officium.

Sed per iudicium diuisorium non est lis litigiosa nisi post litem contestatam. & hoc ideo: quia in eo principaliter non tractatur de dominio: sed solum de diuidendo; vt nota in d. l. 1. sed si agere rei vindicationem, per solam citationem res efficitur litigiosa, dum modo citatio perueniat ad citatum. vt C. de litigio. l. 2. & in aucten. ibi posita, & in citatione exprimaturs causa, vt in Clem. 1. vt lite pen. per quam illa aucten. declaratur.

Sed per alienationem in potentio rem, an alienans tenetur ad interesse, & an inspicitur an sit lis contestata, vt per Paul. & Docto. in dicta l. prima. & an post litem contestatam poterit socius pignotare partem suam. ibi videbis. sed frater non potest obligare portionem fratris, & creditor qui reperitur in possessione rei communis potest prouocari ad diuisionem: & procedetur per licitationem vel diuisionem prout dictauerit æquitas iudicantis secundum Bal. in l. 2. C. comuni diuidundo.

Et ista lex differt à prima, quia ibi dedit, & hic obligauit & tradidit, item ibi vendidit partem suam tantum, & sic non retractauit venditionem: hic obligauit totam rem, & sic etiam partem socii, vnde retractatur pro illa parte: quatenus de facto processit.

Item ibi emptor non negabat alterum habere partem: hic negabat. & ibi not. Pau. de Ca. q. peruersio ordinis de vno iudicio ad alium non reddit processum nullum facit. l. prima. C. de appella. sed peruersio ordinis in eo iudicio benè redderet processum nullum, vt in l. prolaram. C. de sententijs.

Et dicit Barto. in d. l. 2. & sequitur Pau. de Cast. quod si ago contra fideiussorem vel pignorum possessorem non excusso principali debitor, quod fieri non debet, vt in aucten. de fidelibus. §. sed neque, si non fuit opposita exceptio, processus non est nullus: tamen si volo obtinere sententiam.

sententiam, deo facere fieri excussionem in hoc iudicio, tenemeri: nota ergo ex d. l. 2. q. quado vnus de socijs possidet totam rem communem: & negat alterum esse socium agendum est prius petitorio, & declarandum est ipsum fore socium non expeditur per prius ventilati iudicium petitorium, quia præsumerentur ambo domini seu socij: sicut ambo possident, vt l. 1. cum ibi notatis. ff. famil. hercisc. Idem si vnus possideret & non negaret alterum fore socium. pan. ibi diuisio debet fieri officio iudicis, vt insti. de officio iudicis. §. familia.

Conferendo tamen est q. vnus de habentibus bona communia si non negatur communio, diuidat & alter capiat partem si in hoc conueniunt, bona est ista consuetudo, probatur etiam per l. de metularijs. l. 2. lib. 12. si non conueniant iudex habet se interponere, & in iungere alteri eorum, vt sibi videbitur, quod partem faciat, & alter capiat. argu. in l. in copulandis. C. de nup.

Alij dicunt, dicit Pau. de Cast. q. si sunt duo fratres maior habeat diuidere, & minor habeat capere. Bar. in l. 1. de his qui se deferunt, & l. 2. quando & cui quarta pars debeatur, q. hoc non reperitur iure cautum, & si non probaretur consuetudo & non recordarent in hoc effect recurrendum ad officium iudicis, & diuisio facta inter fratres debet haberi rata nisi beneficio restitutionis rescindatur: sed non diuisa debent diuidi. & in hoc iudicio habetur ratio culpæ, & fructuum secundum Bar. in l. si maior. C. commu. diu.

Et notabis ex d. l. secundum Pau. q. istud iudicium communi diuidendo sic semel intentatum pro vna re potest postea intentari pro alia rem non sic in iudicio familia hercisc. q. est vniuersale, quia si semel fuerit intentum, licet non omnes res fuerint diuisæ pro illis, tamen amplius non intentatur, vt plenè notatur in l. 1. C. famil. herciscun. vbi dicitur, si quid hæreditarium non est diuisum datur hæc actio, vt illud diuidatur, intelligit, quando alia bona erant diuisa extra iudicium, & remaneret vnus prædium diuidendū, sed si fuisset facta diuisio in iudicio pro diuisione prædij q. remaneret indiuisum: non daretur actio fami. hercisc. sed communi diuidendo. ff. fami. hercisc. l. si filia. §. fami. hercisc.

Et quando diuisio non potest probari per instrumentum, nec per testes, sed potest probari quod d per longum tempus illi, qui habebant bona communia possederunt ea pro diuiso, an ex hoc præsumatur & probetur diuisio: vide gl. & Docto. in d. l. si maior. C. communi diuidun. sed in communione, vel societate nemo compellitur inuitus detineri, vt in l. si. C. commu. diuid. sed dicit ibi gl. hoc fallit ratione personæ, vt qui minor, vel maritus, vel ecclesia: qui isti non prouocare, sed prouocari, vt ff. de cond. furt. itaque glo. ponit casus in quibus quis compellitur perferre in cõione.

Et dicit ibi Bald. q. in quantum loquitur de minore non possit prouocare ad diuisionem procedit nisi ex iusta causa, vt si habebat socium rixosum, cum quo expediebat potius diuidere quam in communione esse. facit. ff. pro socio. l. si connerit.

Item in quantum gloss. loquitur de ecclesia, procedit quando ecclesia habet rem communem cum priuato, quia priuatus potest eam prouocare: sed si habet rem comunem cum alia ecclesia, ne perpetuo habeant persistere in communione, quælibet earum potest alteram prouocare arguens quod habetur, in l. nisi finita. de tutelis. & ratio distra.

Et de hoc vide tractatum Bertachini. in volumine tractatum. in tractatu de episcopo. fol. 58. & inuenies in volu. 4. fo. 14.

Sed si quis potest alienare rem comem cum fratre delinquenti, etiam socio inuito. text. in l. 2. & ibi Bart. de commu. rerum. aliena. C. & vna de venditione rerum fiscalium priuato communium. li. 10. vbi dicitur, ratione partis si quis potest vendere totum. & vide Bal. in l. 1. C. de hære. vel actio. vendi. & vide Felin. in c. que in ecclesiarum, de constituto.

Alius casus dictæ legis contractus est, locationis & conductionis, qui contractus gratia vtriusque celebratur.

Ideo venit leuis culpa vt in dicta l. 1. & l. qui iudicio. C. locati. & instituta de locatione. §. penult. sed fallit in re quæ facilius frangitur, quia tunc etiam venit leuissima culpa. l. si merces. §. qui columnam. ff. locati. & in d. §. pe. secundum Decium hic, & per Christophorum Por. in d. §. pen. sed tu vide Ange. Are. in d. §. pe. dicens, illo casu conductionem teneri tantum de leui culpa: quia non vt artificij data fuere.

Et ista opinio est magis amica legibus, conformatur cum regula d. l. contractus, probaturque in euitabiliter per d. §. qui pro vniuersita loca. dum vsum vestimentorum quæ de facili vastantur & coinquinantur cum vfu. & de hoc videbis in d. l. Cagnolus & Decium.

Et de contractu locationis, & conductionis, videbis titu. de locatione, & conductione. C. & insti. & videbis ea quæ scripsi in libro meo de administratione iustitiæ, in p. p. in regula de locatione, & conductione.

Et in emphyteota qui rem deteriore fecit, culpa lata aut leui, vide Decium in d. l. contractus, & eundem Decium. in l. qui rem. C. de sacrosan. eccl.

Dices prædicta procedere, vbi agitur de culpa in non faciendo sicq. de negligentia: secus in culpa

consistente in faciendo: vt quando emphyteota rem deteriore fecisset: quia illa est maior culpa iuxta glo. in l. si mora. ff. solu. mat. vnde culpa leuissima in faciendo aequiparatur leui in omittendo vt iam dixi. & tenet Bar. in l. quod Nerua. ff. depositi.

Et de ista materia vide las. in l. 1. r. 2. & 3. C. de iure emphyteotico. vbi multa dixit per modum repetitionis de contractu emphyteotico: & aliqua lammatim ego dixi in libro meo de administratione iustitiae. in 1. parte regula de iure emphyteotico, quae est regula finalis. in d. p. parte.

Alius casus legis contractus est dotis dario. cum enim dicit iuriscōsultus in l. si vt certo. §. nūc videndum. ff. commodati. vtriusque versetur vtilitas, idcirco maritus tenetur de dolo, & leui culpa ad idem tex. in l. etiam. §. licet. ff. solu. matrimo. & tex. notabilis in l. in rebus. ff. de iure do. cū glo. volente teneri etiam de leuissima culpa quando in rebus suis esset diligentissimus. & de hoc vi. Cagnolū. in d. l. cōtractus. & vide in libro meo de administratione iustitiae in p. in regula, de dote & actio. dotali.

Et vide de dote, & eius privilegijs, tractatum Ioannis Campefij in vol. tractatum: in volu. 1. fol. 264. & vide tractatum, de dote dotatijque mulieribus & earum privilegijs Baldi Nouelli, in volu. tractatum, in vol. 3. fol. 19.

Et vide tractatum de dotis exactione, & eius euisione, Ioannis Campefij in tractatu de dote volu. 1. tractatum. f. 300. de dotis exactione. & vide solemnem repetitionē, Doctoris Palatios Rubios supra c. per vestras, de dona. inter virum & vxorem, vbi omnia in materia reassumpit.

De continentia Sacerdotij, in quo error Lutheranorum, & incontinentia eorum conuincitur. Cap. LXXXI.

DE continentia sacerdotij scribere volui, quia multum interest Christianae religioni, vt voti continentiae sit annexum ordini sacro maxime in istis periculosis temporibus: & in primis dicemus, quod clerici orientales & occidentales in quibusdam conueniunt & in quibusdam differunt.

Conueniunt autem in duobus, primo quia clerici in minoribus ordinibus constituti possunt licite contrahere: & vti contracto tam in orientali, quam in occidentali ecclesia, vt in c. si quis eorum. 32. dist.

Secundo conueniunt in hoc: quia in maioribus ordinibus constituti, scilicet subdiaconatu: & diaconatu: & sacerdotio: & episcopatu nec apud nos, nec apud orientales possunt contrahere, nec potuerunt a tempore apostolorum, & si in tali gradu contrahunt de facto non contrahunt & non est matrimonium, vt in d. c. si quis eorum. 32. dist.

Est autem differentia inter orientales & occidentales, quoniam orientalis ecclesia non obtulit votum castitatis, occidentalis obtulit votum castitatis, ideo sacerdotes, diaconi aut subdiaconi ecclesiae orientalis in matrimonio copulantur, sed sacerdotes, aut diaconi, aut subdiaconi ecclesiae occidentalis non vt in c. aliter. 31. dist. & c. Nicena synodus. & in c. nullam. 28. dist. vbi licet dicit, nullum facere subdiaconum praesumant episcopi nisi qui se caste victurum promiserit, quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas, ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Dixi, promiserit expresse vel tacite, & si non promittit expresse, tacite videtur promittere, vt per glo. ibi. & doct.

Et si quaeris quomodo ecclesia imponit alicui necessitatem continendi, cum continentia sit res voti non praecipit, dico q̄ ecclesia neminem cogit continere: sed in ordine quem dat potest imponere legem quam vult, sicut quilibet alius in traditione rei suae, vt. l. in traditionibus. C. de pact. & de hoc vide Card. Sixti. in c. 1. 27. dist.

Itaque notabis q̄ statutum de continentia clericorum fuit ab ecclesia conuenienter & rationabiliter factum, & tripliciter probatur, primo quia ecclesia potuit siue licuit, secundo quia decuit, tertio quia expediens fuit.

Potuit enim ecclesia facere hoc dupliciter, tum propter auctoritatem praelatorum, & maxime summi pontificis, tum propter consensum subditorum: propter auctoritatem namque potuit, quoniam si omnia sacramenta auctoritatem recipiat in dispensante, aliquo modo, maxime sacramentum illud ordinis, in cuius signum in ordinis datione loquitur, vt potestatem habens ille qui ordines confert, vnde & dicit: Accipe potestatem, &c. & ideo illud onus quod voluit summus Pontifex huic ordini siue sacramento alligare potuit, sed huic auctoritati & potestati succedat

Et in Latinis voluntas obtemperandi: quia tale statutum libenter super se receperunt, & haec duo fecerunt statutum illud firmum, sed quia Graeci non conseruauerunt in tam nobile statutum, vt vasa sua seruari munda, oblatum est eis regnum, id est intelligentia scripturarum, & datum est genti facientis fructum eius.

Sic ergo patet quod potuit, nec solum licuit imò etiam decuit, & hoc propter duo, quoniam in actu carnali, qui est vsus matrimonij, vt plurimum est libido, & in cohabitatione vt plurimum est sollicitudo: & libido siue carnalis delectatio reddit fornicium & immundum: & sollicitudo reddit diuisum.

Et quoniam clericum in sacris ordinibus constitutum decet esse mundum: cum ferat vasa domini, iuxta illud Esa. 52. Mundamini qui fertis vasa domini, decet etiam esse sollicitum & attentum, vt sollicito & diligenter seruiat domino, & studeat quomodo placeat Christo, ideo decens fuit eos ab vxoribus separari, vt per omnia fierent idonei cultores & ministri altaris. Item in illis qui comedebant panes propositionis vasa munda habere debebant, vt l. Reg. cap. 21. quanto magis isti, qui agno immaculato assistant, & dispensant, & sumunt, omni puritate & sanctitate debent fulgere: & vasa sua cum dicit in sanctificatione & honore: non in desiderij passione, vt loquitur Apoll. ad Corinth. 4.

Certe hoc non tantum decens: sed etiā decentissimū iudicabit omnis anima, quae est templum spiritus sancti, & non tantum decuit, sed etiam expediens fuit: & etiam propter duo.

Primo propter vitandum irregularitatis periculum.

Secundo propter vitandum latrocinium, propter vitandum quidem periculum, quia similiter quae est vxor alicuius si cognoscat alium virum, & ille vir coelix eius quidem postea cognoscat eam, iam irregularis est. Et idem si vxor secerdotis Graeci fornicetur iam amplius, nec cum ea, nec cum alia potest rem habere, & quia difficile est abstinere: frequenter in irregularitatem incidenter & cum periculo ministrarent si vxores haberent.

Secundo vero propter vitandum latrocinium. Si enim episcopi & archiepiscopi nunc filios haberent omnia bona ecclesiastica furarentur & diriperent, ita quod pauperibus pauper, aut nulla remaserunt. Cum enim modo congregent & dicit nepotes: quid facerent si haberem filios legitimos? vnusquisque attendat quantum esset periculum.

Ideo prouidit spiritus sanctus hoc offendiculum auferre & Dei consilio hoc statutum fuit in ecclesia sancta Dei: vt clerici ad sacros ordines venientes nullo modo matrimonio possent vti. Itaque munditia castitatis ministri ecclesiae debent esse ornati, & causa constitutionis huius quod continentia seruatur in sacro ordine munditia fuit sacerdotalis, & reuerentia sacramentorum, vt in dist. 3. vbi assignat Gratianus, causam per capitula sequentia, quare continentia in dicta sit sacro ordini.

Si ergo iuxta Apostolum a nuptijs ex consilio abstinentiū est propter expeditiorem orationis effectum multo fortius cessandum est clericis in sacris ordinibus constitutis, & de hoc vide Apostolum, in epistola ad Corinthios c. 7. & ibi vide Doct. & gl. ordinariam.

Itaque munditia castitatis multum decet ministros ecclesiae esse ornatos, vnde apud gentiles sacerdotes hanc summam studio seruabant. Nam ait Plato thimei libro primo apud Athenienses, sacerdotes separati a cetero populo cūnumerabantur: ne aliqua prophana contagione eorum castitas pollueretur.

Et Seneca in libro de declama. c. 1. loquens de virginibus ministrantibus in sacris gentilicis: q̄ a sacerdotio repellerentur captiuae prostituta & homicidae nec poterant petere sacerdotium, quia sacerdos debet esse castus cum castis: & purus cum puris, vnde inquit indignum est sacerdotio dicere si transires per lupanar.

Et de hoc Hieronymus contra Iovinianum inquit, stoicus vir eloquentissimus de vita antiquorum sacerdotum narrans ait, quod omnibus postpositis negotijs semper in templo fuerunt & rerum naturas causalque, ac syderum rationes contemplati sunt: & nunquam cognatos: liberos, propinquos quidem viderunt ex eo tempore, quo cepissent diuino cultui deferuire, a carnibus & vino semper abstinentes.

Recitat etiam Hieronymus verba Iosephi lib. 2. c. 18. de Pharisaeis, & Sadducis, & Essais, quorum nouissimos miris effert praconijs, vt vxoribus, & vino semper abstinerent, & quotidianum ieiunium verterent in statutam, si ergo haec gentiles siue sacerdotes in superstitionis cultibus suis & ritibus seruantes seruantes, sic & altarijs se abstinent, & a negotijs secularibus se subtrahunt: & castitate tanto rigore obseruant: vt quietius & purius possint ministrare in ritibus suis: quales debent esse sacerdotes Dei: altissimi, vt digne seruiant eis: quibus commissi sunt, siue quibus commissus est populus Dei redemptus sanguine suo, vnde eis dicitur in figura. Exo. c. 12. renes vestros accingetis scilicet comestur agnum paschalem, & Exo. c. 29. indues tunicis liacis: & cinget baldheo Aaron: & filios eius.

Et causæ multæ sunt quare oportet ministros ecclesiæ esse pudicos: & mundos, vt notat Guliel. de Petra Alta, in sua summa.

Prima est quia ibi ipsi debent Deum placare, ecclesiast. 20. tempore iracundiæ facta est reconciliatio. Placare autem non possunt nisi placeant: & placere non possunt si carnaliter viuunt, Apost. ad Ro. c. 8. qui in carne sunt placare non possunt.

Secunda est quia ipsi sunt loco Dei, & ideo ipsi viuere debent vt Deus. s. spiritualiter non carnaliter: Deus autem spiritus sanctus est. Apo. 1. vidi similem filio hominis præcinctum ad mamillas zona aurea, id est continentia.

Tertia causa est, quia Malachia, 1. dicitur de sacerdote, angelus domini exercituum est, dicitur autem de sacerdotibus. Exo. 19. sacerdotes qui accedunt ad dominum sanctificentur ne percutiam eos.

Quarta causa: quia eorum officium est intendere spirituali generationi, quæ sancta & munda est. Io. 1. dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, &c. & ideo non decet eos esse immundos & execrabiles.

Quinta causa est, quia ipsi contrahunt sancta, vnde decet eos esse sanctos & mundos mente & carne, Leuitici cap. 21. incensum domini & panes Dei sui non hominum vel animalium offerunt & ideo sancti erunt, & in eodem habetur, qui habuerit maculam non offerat panes domino Deo suo, nec accedat ad ministerium eius, macula vero turpissima & foetidissima est luxuria, Solomon. in ecclesiast. c. 48. & Leuit. 22. qui accesserit ad ea quæ sanctificata sunt in quo est immunditia, peribit coram domino.

Sexta est, quia oportet eos mundare alios. ideo oportet eos esse mundos, quia vt dicitur ecclesiast. c. 34. ab immundo quis mundabitur, vnde & Machabæorum. 24. dicitur est Leuiti. Sanctificamini & mundate domum domini: & Nemeie. c. 13. dicitur mundari sunt sacerdotes & Leuitæ & mundauerunt populum.

Septima causa est, quia ipsi sunt ministri regis altissimi, vnde decet vt ipsi sint Dei proprii & toti. Et ideo nec etiam coniugati esse debent, ex quo vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier, vt Apost. in epistola 1. ad Corinth. c. 7. & notabis, quia causa institutionis continentie sacri ordinis est: quia debent assistere altari sine ad placandum Deum: siue ad offerendum sacratissimum sacramentum corporis & sanguinis Christi.

Si enim qui assistere debeant altari in veteri lege ad offerendum panes materiales, ad offerenda sacrificia animalium mortuorum iubeantur mundi esse, Exo. 19. sacerdotes qui non accedunt ad dominum sanctificentur, ne percipiam eos, vt supra dixi, quanto magis decet esse mundos eos, qui assistere debent altari, in quo ipsemet saluator noster Christus Deus verus, & verus homo immolatur ideo in Leuit. c. 21. vt dixi qui habuerit maculam non offerat panes Deo suo, nec accedat ad ministerium eius.

Et si diceret aliquis, cur sacerdotibus veteris legis concessus est vsus vxoris & non sacerdotibus noui testamenti, respondeo, illis sacerdotibus veteris legis concessus fuit vsus vxorum, quia in successione sanguinis erat successio officij sacerdotalis, vnde ex alia tribu præterquam ex semine Aaron ad sacerdotium nullis accedere permittebatur, hoc autem non est in sacerdotio euangelico, quia nullus succedit patri in beneficio ecclesiastico, vt in c. Moyles. 8. quæst. 1. & cap. sequenti.

Et præcis temporibus anno vicis sur de templo non descendebant sacerdotes, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant: quibus vtique vt dixi, propter sobria successione vxoris vsus fuerat relaxatus, vt in c. tenere. 31. dist. & in c. eos. eadem dist. 31. legitur, eos ad sacrificia fas est admitti: qui vel etiam cum vxore non exercent carnalium officium: itaque sacramentum ordinis accipiens ad continentiam, etiam si expresse ore eam non promittit, vt dixi, vt in cap. diaconus. 27. dist. & in c. diaconi. 28. dist. & in c. cum in præterito. 84. dist. & in cap. nullum. 28. dist. ait Gregorius Petro subdiacono. Nullum facere subdiaconum præsumant episcopi, nisi qui se caste viduum promiserit, & notabis quia in synodo Nicæna non est permissum Clemente Panutio hoc asserente quod sacerdotes non cognoscerent carnaliter vxores suas: quas habuerunt ante sacros ordines: ne esset occasio fornicationis, sicut ipse Panutius esset nuptiarum inexpertus.

Et ibi notatur post sacros ordines receptos non poterant contrahere, & est bonum argu. quod nunquam a tempore Apostolorum licuit contrahere in sacro ordine, argum. c. si quis eorum 23. dist. & c. cum in præterito. 83. dist. vt iam dixi superius.

Et si sacerdos Gregus se transferat cum vxore sua ad latinos: ibique moram faciens, si permitendus celebrare, si velit vt vxore sua, Archid. tenet quod sic in c. quoniam. 31. dist. quia nunquam promisit continentiam tacite: vel occulte, de hac questione, vide Host. & Ioan. Andr. in c. rāmen, de temp. ordin.

Et notabis quod in orientali ecclesia clerici matrimonio vtuntur in sacris constituti, sicut in occidentali ecclesia, vt diximus vt est text. in c. aliter 31. dist.

An clericus coniugatus possit habere beneficium ecclesiasticum, vide Doct. in tit. de clericis coniugatis, & vide Hostien. in sua summa. eod. tit. & ibi Gofredum, in sua summa, & vide Cardinal. Sancti Sixti in c. si qui. 32. dist. in c.

Et fideles audientes missam siue diuina officia concubinariorum notiorum peccant mortaliter, vt notanter per Cardinal. Sancti Sixti. in cap. nullus 32. dist. & ibi dicit, quod non excusantur eo quod sustententur à prælatis, nec excusantur, nisi ignorantes inra.

Et de notorio fornicatore, non poterunt eius beneficia alteri conferri nisi priuatur.

Et de concubinario notorio, vide Innocent. in capitulo sicut de cohabita. cle. & mulierum.

Et clericus notorie concubinarium viuens, & clericus notorius fornicator celebrans incurrit irregularitatem, & simoniacus etiam bene sunt irregulares si celebrant, ita Cardin. Sancti Sixti in c. præter hoc dist. 32.

Et ibi dicitur Doct. in §. rerum principia ab hæreticis scismaticis, & excommunicatis non sunt à fidelibus sacramenta suscipienda nisi baptismus factus in articulo mortis, vel necessitatis, alia conclusio notatur ibi etiam per Doct. grauer peccat qui ab hæreticis scismaticis, aut excommunicatis sacramenta præter baptismum in articulo necessitatis scienter suscipit, siue sint occulti siue manifesti & de hoc videbis etiam S. Tho. in 3. par.

Sed si quis credens aliquem esse catholicum qui esset hæreticus, & ab eo susciperet rite sacramenta non peccaret: sed etiam reciperet gratiam, profecto materiam inchoatam ostendemus qualiter debeant puniri omnes qui in sacris recipiunt vxores, vel retinent concubinas, & dico quod debent à clero submoueri, & vxores mancipari seruituti, & hoc probat text. per octo authoritates in c. si quis 32. dist.

Et notabis vt superius dixi, quod Græcis nunquam licuit post susceptum sacrum ordinem, matrimonium contrahere, & de hoc vide glo. & Doct. in d. c. si quis.

Circa istum articulum ultra prædicta est sciendum, quod ordinem quidam sunt sacri, quidam vero non sacri, sacri sunt quorum actus ordinant ad sacramentum altaris in conficiendo ipsum, vel preparando materiam, vt subdiaconi, vel offerendo eam sacerdoti, vt diaconi, vel in consecrando ipsum vt sacerdotes.

Et dicuntur sacri: quia ordinati in eis sunt, quorum actus aut habent sacra tangere, non sacri autem sunt quorum actus ordinantur ad disponendum populum vel remouendo malum hominem, vt ostiarius, vel malum damonem, vt exorcista, vel disponendo ad bonum siue secundum intellectum vt lector, siue secundum affectum vt acoliti, & dicuntur non sacri, quia promoti in eis non habent tangere sacra.

Circa secundum articulum sit ista conclusio ex mente canonistarum, iuxta S. Tho. in 4. dist. 37. ordo sacer est sui ratione habet quandam congruentiam quod matrimonium impedire debeat, siue vt dicit Durandus dispositiue habet impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum.

Ista conclusio probatur sic, minister debet congruere ministerio ad quod ordinatur, si contraherent, ergo constituti in sacris non debent contrahere, minor declaratur, quia clerici in sacris sunt ministri Dei quo ad confessionem, & dispensationem ministeriorum Dei siue rerum ecclesiasticarum.

Ad ministerium autem diuinum digne exequendum duo sunt necessaria, vnum ex parte corporis, scilicet puritas actionis vt possint diuina munde tractare, & ex parte animæ libertas contemplationis, vt possint spiritualibus intendere, vtrunque autem eorum impedit matrimonium. Tollit enim puritatem quia maculat corpus, & contemplationem animæ, quia occupat illam circa negotia secularia, propter quod tollit idoneitatem ad diuinum ministerium, similiter ad ministerium ecclesiarum sunt duo necessaria, scilicet diligentia in administrando, & cautela in obseruando. Matrimonium autem impedit diligentiam, quia occupatus extra propria minus curat, & minus diligens est circa communia, & in priuatos vsus vxoris, & filiorum frequenter bona pauperum expenderet, & ideo congruit quod promoti in sacris non possint matrimonium contrahere.

Et sic patet quod sacer ordo ex sui ratione habet congruentiam impediendi matrimonium, & ita dispensationem impediatur contrahendum, & dirimat contractum.

Secunda conclusio est, quod sacer ordo ex statuto ecclesiæ habet completiue quod actum impediatur matrimonium, ista conclusio patet, quoniam præfatam congruentiam cognoscens ecclesia spiritu sancto docta fecit clericos in sacris constitutos personas illegitimas ad matrimonia contrahenda, & si de facto contrahunt dirimi debent tanquam nulla, vt habetur, extra qui clerici, vel vouch-

uolentes e. ex literarum & in c. placuit 32. dist. concordat Albertus magnus his duabus conclusio-
nibus in 4. dist. 37. & videbis de hoc Cardina. San. Sixti in c. placuit 32. dist.

Ex vide Doct. in c. 12. Nume. & in psalm. 100. ubi dicit Lyra, Moyses qui cum Deo solitus erat loqui
retrahe se ab actu matrimoniali vt in d. c. 12. Nume. Nicena synodus volens corrigere hominum
vitam, in ecclesijs commemorantium posuit leges quas canones vocamus, in quarum tractatu videba-
tur aliquibus inducere legem, vt episcopi presbyteri diaconi, & subdiaconi cum coniugibus
quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Pantunius confessor contra
dixit, honorabiles nuptias confessus, & castitatem, dicens esse cum propria vxore concubitum. Sua-
siq; Cōsilio ne talem ponerent legem grauem esse asserens, causam quæ aut ipsi, aut eorum cō-
iugalibus oecasio fornicationis existeret.

Et hæc quidem Pannutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit, synodusq; laudauit senten-
tiam eius. Et nihil ex hac parte sancit, sed hoc in vniuersiusque voluntate permisit. Hæc
ibi.

Sed pro pleniori declaratione huius materia, scilicet de continentia clericorum quo ad coniu-
gium, est diligenter attendenda glossa super cap. diaconi dist. 23. ubi dicitur quod in ecclesia orientali,
& occidentali licite contrahitur matrimonium à constitutis in minoribus ordinibus, vt dist. 32.
si quis eorum.

A constitutis vero in superioribus, scilicet subdiaconatu & supra, nunquam licitè cōtrahere ma-
trimonium, etiam à tempore apostolorum. Et si contrahunt, non est matrimonium. Hoc patet ex
septima synodo, quæ in oriente fuit celebrata, & tradidit eis regulam, vt distinct. 32. si quis eor-
um.

Est ergo differentia inter orientales constitutos in sacris, & occidentales, quia orientales si con-
traherent ante susceptionem ordinis sacri possunt vti matrimonio iam cōtracto licite, sed vterius
non possunt contrahere, si vxor illa moriretur.

Occidentales autem & si contraxissent ante susceptionem ordinis sacri, non possunt vti tali ma-
trimonio, & hoc à tempore Innocentij, & Syricij Papæ, qui continentiam quantum ad hoc indixe-
runt diaconibus, vt supra dist. 82. proposuisti, & ca. plurimos.

Antea poterant occidentales sicut & orientales vti iam cōtracto ante ordinationem in sacris,
Subdiaconibus vero simili modo, scilicet quantum ad vsum matrimonij prius contracti, induxit
continentiam, scilicet vt abstinerent ab vxoribus; Gregorius Papa, vt patet dist. 30. ante trina-
mum.

Vnde quod dicit Stephanus Papa, dist. ead. aliter. Aliter se habent orientales traditio ecclesiæ,
aliter huius Sanctæ Romanæ ecclesiæ. Nam earum sacerdotum diaconi, & subdiaconi matrimonio
copulantur, istius vero ecclesiæ, & occidentalium nullus sacerdotum à subdiacono vsque ad episco-
pum, licentiam habet coniugium fortiendi. Hæc ibi.

Textus est obscurus, sed glossa declarat, & bene. Nam quod dicit de orientatibus matrimonio co-
pulantur, id est copulato vniuntur, & occidentales non habent licentiam coniugium fortiendi, id est
nec cōtracto vtendi. Nam in cōtrahendo non est differentia inter orientales, & occidentales in
sacris constitutos, quia nullus eorum potest contrahere, vt dictum est.

Et Moyses separauit se ab vxore eius quantum ad thorum, vt superius dixi, eo quod frequenter
loquebatur cum domino, & ideo volebat esse paratus semper cum vocaretur à domino, ad quod
requiritur mundicia carnis, etiam per continentiam ab actu matrimoniali, vnde dicunt sancti
quod spiritus prophetiæ non tangebatur corda prophetarum, cum erant depressi ex actu matri-
moniali.

Sacerdotes etiam veteris legis diebus quibus ministrabant ab vxoribus continebant, quæto ma-
gis deberent abstinerere sacerdotes nouæ legis.

Et notabis, quod Maria soror Moysi, & Aaron locuti sunt contra Moysen, quia separauerat se ab
ea quantum ad thorum, quod cum audivisset dominus iratus est valde, & Maria percussa fuit leprosa, &
dixit dominus approbando factum Moysi. Quare igitur non timuisti detrahere seruo meo Moy-
si, iratusque contra eos abiit, vt in d. c. 12.

De correctione fraterna. Cap. LX XXII.

Considerandum est quod correctio fraterna ponitur actus charitatis mediante misericordia,
quia est sp. d. c. elemosyna, quia corrumpere delinquentem est quædam elemosyna spiritualis,
& correctio delinquentis est quoddam remedium quod dicitur adhiberi contra pecca-
tum delictus, & est duplex correctio delinquentis. Vna quidem quæ adhibet remedium peccato,
inquit tam est quoddam malum ipsius peccantis, & ista est proprie fraterna correctio quæ ordi-
natur ad emendationem delinquentis, vnde correctio fraterna est actus charitatis, vt dixi. Alia vero
correctio

correctio est quæ adhibet remedium peccati delinquentis secundum quod est in malum aliorum,
& præcipue in nocentium communis boni, & talis correctio est actus iustitiæ, cuius est conferua-
re reſtitutionem iustitiæ vnius ad alterum, sed correctio fraterna cadit sub præcepto, ideo Aug. di-
cit in libr. de verbis domini si neglexeris corrigere, peior eo factus es qui peccauit, sed nota pro ti-
moratis conscientijs, quod quando correctio fraterna omittitur, vel propter defectum spei, quia
non sperat illum se emendaturum, vel quia timet ne illum offendant, vel quia timet ne reputetur
presumptuosus, vel propter ignorantiam, quia non credit se in tali casu obligari, & quacunque alia
causa omittatur si hoc saluatur in preparatione animi, scilicet quod si crederet probabiliter quod
illum à mortali peccato retraheret, omnia postponeret charitati fraternæ, non est peccatum mor-
tale, & ratio est, quia in tali omissione non tollitur ratio finis. Saluatur enim intentio emendatio-
nis fratris, quam intendit, charitas, & defectus contingit in alijs circumstantijs, puta consideratio-
ne temporis, medijs, occurſus, vel debiti, & huiusmodi, itaque correctio fraterna ordinatur ad fra-
tris emendationem, & ideo hoc modo cadit sub præcepto, secundum quod est necessaria ad istum
finem, non autem ita, quod à quolibet loco, vel tempore frater delinquens corrigatur.

Sed prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali, quando aliquis presumit de aliquo
delinquente probabiliter quod posset eum à peccato retrahere, & tamen propter timorem, vel tre-
piditatem prætermittit.

Sed omisio correctionis est peccatum veniale, quando timor & cupiditas tardiorum faciunt ho-
minem ad corrigendum delicta fratris. Non tamen ita quod si ei constaret quod fratrem posset à
peccato retrahere vt dixi propter timorem vel cupiditatem dimitteret, & hoc modo quandoque
viri sancti negligunt corrigere delinquentes, ideo dicit August. in primo, de ciuitate Dei, si propte-
rea quisque obiurgandis & corripiendis male agentibus parcat, quia oportunitatem tempus inquit,
vel ipsis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur, non videtur esse cupiditatis occasio sed consilium
charitatis, itaque hæc admonitio fraterna potest omitti quandoque meritorie, quandoque cum pecca-
to mortali, quandoque cum peccato veniali, meritorie omittitur, quis desistit à denuntiando quia
timet ne denuntiatus fiat deterior vt dixi, sed cum peccato mortali omittitur quandoque probabili-
ter presumit quod ad eius monitionem corrigetur, & tamen propter timorem vel trepiditatem
omittitur c. si quis diaconus. l. dist. c. si Papa. 40. dist. cum peccato veniali omittitur quando efficitur
tardior ad corrigendum propter timorem, vel trepiditatem. Non tamen omittitur si constaret ei
quod omnino corrigeretur ex denuntiatione sua, & hoc modo vt diximus nonnunquam viri sancti
omittunt corrigere delinquentes c. plerunque 2. q. 7.

Et hoc procedit in non prælato, & subditi secreto & pacifice possunt suos prælatos redarguere,
non autem palam, nisi peccasset in publico, & hoc probat rex. in d. c. plerunque.

Per quatuor exempla, & per decem auctoritates sanctorum patrum, in prælato dicunt esse pec-
catum si omittit corrigere vbi potest sine scandalo, vt per Doct. in cap. nouit. de iudicijs, & in ista
materia videbis rex. & glo. in c. si peccauerit. 2. q. 1. & ibi Doct. & vide supra in c. 11. vbi de visita-
tione episcopi dixi multa.

Sed nota quod tam prælati, & sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam debent habere
curam de his qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorri-
gibiles appareant, ab ecclesia separentur, vt est text. beati Anacleti in c. tam sacerdotes 24. q. 3. &
ibi vide Doct.

Sed duplex est correctio, vt dixi supra, vna quidem quæ est actus charitatis quæ specialiter tendit
ad emendationem fratris delinquentis per simplicem admonitionem, & talis correctio pertinet
ad quemlibet charitatem habentem, siue sit subditus siue prælatus.

Est autem alia correctio quæ est actus iustitiæ, per quam intenditur bonum commune quod non
solum procuratur per admonitionem fratris, sed etiam interdum per punitionem, vt alij à pecca-
to timentes desistant. Et talis correctio pertinet ad solos prælatos, qui non solum habent admo-
nere, sed etiam corrigere puniendo, sed in correctione fraternæ quæ ad omnes pertinet, grauior est
culpa prælatorum, vt per Aug. in primo de ciuitate Dei. ideo non intendebat Hiero. dicere quod
ad solos sacerdotes pertineat præceptum de correctione fraterna, sed quod ad hos specialiter per-
tinet, & de hoc infra dicemus.

Et in correctione fraterna debet ex necessitate præcepti admonitio secreta præcedere denuncia-
tionem, ita Aug. in libro de verbis domini exponens illud, corripere ipsum inter te & ipsum solum, sed
circa publicam denunciationem peccatorum distinguendum est.

Aut enim peccata sunt publica, aut sunt occulta, vt patebit infra. Si peccatum est publicum, talia
peccata sunt publice arguenda, quia vt ait Aposto. ad Timo cap. 5. peccantem coram omnibus ar-
gue, vt & ceteri timorem habeant, quod intelligitur de peccatis publicis, vt August. dicit in libro
de verbis domini.

Si vero sunt peccata occulta, sic videtur habere locum quod dominus dicit. Si peccauerit in te
frater

frater tuus. Quando enim te offendit publice coram alijs, iam nō solum in te peccat, sed etiam in alios quos turbat, sed quia etiam in occultis peccatis potest parari proximorum offensa, ideo adhuc videtur distinguendum esse.

Quaedam enim peccata occulta sunt quæ sunt in nocuumentum proximorum, vel corporale, vel spirituale, puta si aliquis occulte tractet quomodo ciuitas tradatur hostibus, vel si hæreticus priuam homines à fide auertat.

Et quia ille qui sic occulte peccat, non solum in te peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denunciationem, vt huiusmodi nocuumentum impediatur s. Tho. 2. 2. q. 23. Nisi forte aliquis firmiter æstimaret quòd statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire.

Quaedam vero peccata sunt quæ solum sunt in malum peccantis, & eius in quem peccatur, vel quia à peccante solum laeditur, vel saltem ex sola noxia, & tunc ad hoc solum tendendum est, vt fratri peccanti subueniatur, vnde Hieronymus dicit, Corripendus est seorsum frater, itaque patet quòd potest esse necessitate præcepti quòd secreta admonitio publicam denunciationem præcedat, sed quando tractatur de periculo multitudinis, non habet locum præceptum domini de secreta admonitione, quia non peccat frater in te tantum.

Antequam ad vteriora procedamus, dico quòd quadruplex est species denunciationis in iure, alia euangelica, alia iudicialis, alia canonica, & alia regularis, & quia denuntiatio euangelica est materia nostræ, quero vnde procedat hæc denuntiatio, an ab actu iustitiæ, an ab actu charitatis, & de hoc videbis Archi. doctissimum in c. si peccauerit 2. q. 1. vbi post multa concludit, quòd quatenus denuntiatio euangelica ordinatur ad tollendum peccatum procedit ab actu charitatis, sed quatenus ordinatur ad instruendum alios per exemplum procedit ab actu iustitiæ, vt in cap. præcipue 1. 1. q. 3.

Item quero an quilibet teneatur ad hanc denunciationem ex præcepto an ex consilio, dic vt dixi supra & Archi. doctissimus examinavit latius hanc q. in d. c. si peccauerit, & etiam concludit, vt diximus, quòd est præcepti, per illam authoritatem Beati Augusti. Si neglexeris corrigere peior eo qui deliquit factus es, non tamen si omittatur est semper peccatum, vt supra diximus, & vide text. in cap. error 83. dist.

Sed Pan. post Inno. in c. nouit. de iud. dicit, ego satis crederem hanc denunciationem euangelicam esse in præcepto indistincte, nec excusare debet aliquem quòd credebat eum effici deteriorem, confidero enim quòd hæc denuntiatio fit propter duo, vt iste peccator corrigatur, & vt ceteri metum habeant, probatur 45. dist. c. sed illud, & post multa dicit.

Concludo ergo quòd cum verba euangelica clara, & generalia sint, nec etiã si constaret quòd efficeretur deterior denunciatus cessat effectus omnis denunciationis, & sic semper remanet sub præcepto. cetera videbis per Panorm. in dicto capitulo nouit, & ibi videbis, additionem Abbatis.

Circa istam denunciationem euangelicam queritur quare sic dicatur, dicitur sic à causa efficiendi, seu originali, quia ab euangelio inuenta, vt legitur Matth. 18. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesie, Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus; debemus enim amando corripere, non nocendi auiditate, sed studio corrigendi, si neglexeris, peior eo factus es, vt dixi supra, longè autem grauiorem habent causam ecclesiarum præpositi qui in ecclesijs constituti sunt, vt non parcant obiurgando peccata.

Sciendum tamen quòd si peccauerit in vos frater vester, & in qualibet causa vos leserit, dimittenti habetis potestatem, imò necessitatem, quia præcipitur, vt debitoribus nostris debita dimittamus, propter quòd dominus dicit.

Si peccauerit in te frater tuus, & c. Si autem in deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Apostolus autem dicit, peccatum coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.

Aliquando ergo scias corripendum esse fratrem solum, aliquando coram hominibus, quando secretum fuit quando in te peccauit secretum corripere quæ peccauit, quia si vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor. Sed si multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit quos testes suæ iniquitatis effecit, ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus, si autem te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos, & si non audierit multis dicendum est, quòd si non audierit, dic ecclesie, idest his qui ecclesie præsident, vel dic toti ecclesie, vt maiorem erubescensiam patiat, post hæc omnia sequatur excommunicatio, quæ fieri debet per os ecclesie, idest per sacerdotem, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & ipsos ethnicos, idest gentiles, & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, sed eorum salutem semper inquirimus, ita San. Tho. in Cathena aurea Matth. 18. publicani enim vocantur

vocantur qui seculi sectantur lucra, & exigunt vtegalia.

Sed notabis quinque requisita in denunciatione euangelica, primum vt frater tuus peccet in te, & dicitur peccare in te. i. te sciente, & dicitur frater quilibet christianus c. ad mensam. 1. 1. q. 3. & de multiplici fraternitate, vide Ioa. And. in c. Ioannes de regula. & dicuntur Christiani fratres qui vni. recognoscunt patrem, per sacramentum baptismatis, vt in d. c. ad mensam, & etiam infideli potest denunciari si peccat contra legem naturæ, vel contra legem eorum in moralibus, nam in istis casibus Papa habet iurisdictionem in eos, vt not. Inno. in cap. quod super de voto. & dixi in isto Spec. cap. 31.

Et dicunt quòd appellatione proximi veniunt Iudæi, & Saraceni, & alij infideles; secundum requisitum est vt fiat secreta monitio, vt dixi supra.

Tertio requiritur si non adimplet, vt adhibeatur vnus vel duo testes coram quibus fiet dicta monitio, vt dixi.

Quarto exigitur, vt fiat denuntiatio ecclesie, i. prelo suo, vt dixi.

Quinto vt coram prelo probet denunciatus peccatum illius, & se obseruasse formam in denuntiando, & notabis, quòd nulla dignitas secularis similis est sacerdotio, ideo imperator est subditus suo episcopo, & suo presbytero parochiali, vt per Docto. in dicto cap. nouit, de iud. & concludit, quòd aut peccatum est occultum, sed non omnino, quia probari potest, & tunc secundum omnes habet locum denuntiatio. Si vero sit omnino occultum, quia nemo scit præter denuntiantem, & tunc directa denuntiatio habere locum non potest, non enim potest conuinci, & sic non potest haberi pro ethnico, & publicano, sed debet facere secretam admonitionem illi. ut scit quantum in se est, debet. n. denunciare illi, forte. n. lucrabitur fratrem suum, quòd est de materia euangelica, sicut. n. volentē se præcipitare debes si potes cohibere, licet solus sit c. ipsa pietas & c. di. splicet 23. q. 4. ita & fortius debes obuiare peccato licet solus scias, arg. optimū in ca. si facit dos de off. ord. & si te non audierit dic prelo, vt pro eo oret, & eum in quatum in se est inducat secreta ad penitentiam. hæc enim possunt prodesse, & non obesse, optime facit text. in c. hoc videtur 2. 2. q. 5. non enim quòd dicatur ei tanquam ecclesie, idest sicut in loco iudicis residenti, & hoc quando solus scis peccatum fratris, vt dixi, & ideo quando prelatus præcipit, vt sibi dicatur quòd quis sciuerit corrigendum, intelligendum est præceptum sane, saluo ordine iraterne correctionis, siue præceptū fiat communiter ad omnes, siue ad aliquem specialiter.

Sed si prelatus præcipit contra hunc ordinem à domino institutum, & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens quasi contra præceptum domini agens, vnde non esset ei obediendum, quia prelatus non iudex est iudiciorum occultorum, sed solus Deus; vnde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspitiones, ita s. Tho. in 2. 2. in q. 33 ad septimum ad fi.

Sed in materia correctionis aduerte, nam dicit August. in regula, q. peccatum fratris non debet occultari ne putrescat in corde.

Et ideo dicit beat. Thom. post admonitionem secretam semel vel pluries factam, quandiu spes probabiliter habetur de correctione, per secretam admonitionem procedendum est. Ex quo autem probabiliter iam cognoscere possumus quòd secreta admonitio non valet procedendum est vterius quantumcumque sit peccatum occultum ad testium productionem. Nisi forte probabiliter æstimaretur, quòd hoc ad emendationem fratris non proficeret, sed extrinsece deterior redderetur, quia propter hoc est totaliter à correctione cessandum, & hoc dico secundum doctissimum Caieta., si peccatum est tale quòd sibi soli noceat. Secus. n. esset si peccatum esset in nocuumentum aliorum, vel periculum, quoniam tunc non ipsius solius habenda est ratio.

Nec obstat q. peccatum iam non est occultum quoniam adhuc infra latitudinem occultorum computatur, quando alios non scandalizat, nec nocet alicui alteri, quamuis tribus, aut quatuor tacentibus notum sit.

Et subditus tenetur sub hoc præcepto prelatum corrigere, vide Doc. in c. nouit. de iudic. & vide ea quæ superius dixi, & vide s. Tho. in 2. 2. q. 33. ad quartum, dicentem, correctio fraterna quæ est actus charitatis pertinet ad vnumquemque respectu cuiuslibet persone, ad quam charitatem debet habere, si in eo aliquid corrigibile inueniatur.

Et August. dicit in regula, Non solum vestri, sed etiam ipsius, scilicet prelati miseremini, qui inter vos quanto in loco superiori in tanto periculo, maiori versatur, sed quia actus virtuosus debet esse moderatus, ideo in correctione qua subditi corrigunt prelatos debet modus congruus adhiberi, vt scilicet non cum protrenia, & duritia, sed cum mansuetudine, & reuerentia corrigatur, vnde Apostolus dicit prima ad Timot. c. 5. dicit, seniore ne increpaueris, sed obsecra, vt patrem, itaque in occulto admonere, & reuerenter, hoc potest etiam ille, qui non est par, sed quando immineret periculum fidei, etiam prelati publice essent à subditis arguendi, vnde Paulus qui erat in iurisdictione subditus Petro propter imminens periculum scandalum circa fidem Petrum

publice arguit, & sicut gl. Aug. 2. ad Gala. ipse Petrus ex plura maioribus praebeat, ut si forte rectum tramitem reliquissent, non de dignetur etiam ad subditos corrigi, & ad hoc tenentur specialiter principes tam ecclesiae, quam totius orbis quod scandalizatur ecclesia probabile, namque est, quod videntur, principes palam arguentes quamvis subditorum salutem contemnat, ita Caietanus doctissimus in Comm. supra s. Tho. in 2. 2. q. 3. sed vos videte tex. in c. principes §. cognofcat. 23. q. 5.

Sed si peccatum occultum fuerit in praedictum communitatis, vel si aliquis haereticus eorum per se fideles secrete, tunc secreta correpro non est expectanda, & idem iudicium de similibus causis est habendum, & statim effectus praelato denunciandum.

Residentia sanctissimorum episcoporum an sit de iure diuino, & residentia aliorum sacerdotum an sit de iure diuino. Cap. LXXXIII.

Episcopus autem est vere pastor, iuxta verbum domini ad Petrum, Ioan. vlt. Pasce oves meas, ideo quod episcopus ex precepto diuini iuris tenetur ad residendum personaliter in suo episcopatu, & constat quod de necessitate precepti diuini tenetur episcopus ad curam animarum, ideo etiam de necessitate precepti tenetur ad medium necessarium ad curam animarum, ut est residentia personalis episcopi.

Et retro dictum est, ut dixi pasce oves meas, non pascere fac oves meas, itaque actus pasce oves est principalis actus episcopi. Iuxta verbum domini, ut dixi, & nullum tempus est exemptum in quo non oporteat episcopum esse paratum ad executionem actus pastoralis.

Sunt autem tria quae huiusmodi vinculo excusant, necessitas impediendi, qualitas negotij, & conditio personae, scilicet quando persona talis est, ut melius, aut saltem aequae bene pascat ecclesia a tali persona absente, quam pasce: etur ab alio praesente, ob hanc quoque rationem, possit vnus plures ecclesias habere deficientibus alijs idoneis, & excusaretur a iugis residentia in vna ecclesia.

Ita Card. Caiet. in comm. supra 2. 2. s. Tho. in q. 185. vbi examinauit rationes, an episcopus teneatur ex precepto diuini iuris ad residendum personaliter in suo episcopatu, sed illud de conditione personae mihi non placet, etiam si apud pontificem summum resideat, nisi ex illa sua residentia vniuersalis ecclesiae publice, & notorie in spiritualibus, & temporalibus bene se haberet, quod meo iudicio hodiernis temporibus difficile videtur, & considero illud verbum domini, pasce oves meas, ideo non residere est contra debitam charitatem omnibus Christi. Nam amor eius non est apud Deum qui paruipendit quae maxima sunt Christi, scilicet salutem animarum sibi commissarum, in sua die celsi & experientia testatur, quam male se habeant in spiritualibus, & temporalibus ecclesiae christianae propter absentiam pastorum.

Et non obstat conuetudo quae potius abusus, & corruptela dicenda est, & irrationalis, & consuetudo contra ius diuinum nulla est, caetera de residentia personali sanctissimorum episcoporum videbis, ut dixi, per do. Card. Caiet. in d. q. 185. & vi. in Spe. meo, in c. 1. & c. 66.

Itaque episcopus tenetur ex precepto diuini iuris ad residendum personaliter in suo episcopatu, licet sit secretarius sedis apostolicae, vel auditor rotae, vel consiliarius Regis, quia non ideo excusatur a residentia, & sunt tales in ecclesia Dei, velut mostra in natura, dicit etiam ibi, q. episcopatus, & cardinalatus sunt de numero incompatibilium de iure, alleg. tex. in c. bonae memoriae. i. de postu. prela.

Et Christus dixit etiam. Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, &c. Ideo si episcopus ex pro Christo, debet cognoscere oves suas de iure diuino, tenetur residere episcopus, & raptores sunt qui dum metunt temporalia non seminant spiritualia, Hier. lsa. 3. itaque qui non residet raptor est secundum sententiam Hiero. & loquitur de omni sacerdote, quia residetia sacerdotij de iure diuini, est, & omnia beneficia sunt de iure diuini, quia dominus ordinauit eos qui euangelium enunciant de eua. ge. viuere, & dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo, & si beneficia sunt de iure diuino, residentia sacerdotij est de iure diuini, & legitur nu. 18. solis filijs Leni mihi seruiantibus in tabernaculo, & portantibus peccata populi dedi omnes decimas filiorum Israel in possessio, sequitur litera, & comeditis decimas tam vos, quam familiae vestrae, quia precium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij, itaque decimae institutae sunt a Deo principaliter pro ministris seruiantibus, ut in d. c. 18.

Item B. Bernard. ad Theobal. comitem, in epi. 269. honores, & dignitates ecclesiasticas non ignore debent his qui digne eas secundum Deum administrare velint, porro eas acquiri Galiel. paruo vestro meis, & vestris precibus, nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis.

sequitur litera, Gualtel. nostro, bene cupio per omnia, sed ante omnia Deum, hinc est quod contra Deum nolo aliquid habere, ne non habeat Deum, &c. itaque oportet seruitium proportionabile esse honori, & stipendio suscepto, ista sententia B. Bern. declarat residentiam esse de iure diuini.

Et Origenes super Exo. c. 28. de ministris ecclesiae, hoc inquit, solum debent sumere carnalia, qui ministrant spiritualia, sic. n. Deus ordinauit ut qui altario seruiunt, de altario uiuant, ideo residentia de iure diuini, est, & Apost. 1. ad Cor. qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui

qui laborant in verbo, & doctrina, dicit enim scriptura Deut. c. 25. Non alligabis os boui trituranti, quod cum de bobus non sit cura Deo, propter nos scriptum, esse dicit Aposto. quia debet in spe qui arat arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi, & qui bene praesunt presbyteri duplici honore digni habeantur, ut dixi quod duplici testimonio ibidem probat Aposto. quia dicit scriptura ut dixi, non alligabis os boui trituranti, & in euang. dignus est operarius mercede sua. & Apost. dixit ad Thef. 1. epi. c. 3. neque gratis panem accepimus ab aliquo, sed in labore, & fatigatione die ac nocte operantes, ut nosmet ipsos formam daremus vobis ad imitandum nos, & qui non laborat non manducet.

Et Aposto. dixit, quis militat stipendijs suis vnquam? q. d. nullus, quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat, dixit etiam, non alligabis os boui trituranti, & si nos spiritualia seminamus, magnum est si carnalia vestra meramus, omnia ista praesupponunt residentiam, itaque clerici tenentur de iure diuini. seruire altari si viuunt ex altari, per locum a conuersis, & audiuius enim ab ipsa dominica voce, quod nemo potest, duobus dominis seruire, vbi dominus prohibuit pluralitatem beneficiorum, quia vnusquisque titulus beneficij requirit residentiam personalem, & seruitium, de iure diuini. per superius dicta, & si laici soluentis decimas, & redditus beneficiorum nolissent solvere, vos domini mei episcopi, & sacerdotes, ex tempore diceretis, laici non potestis vos negare solutionem decimarum, quia decimae sunt de iure diuini. & Deus concessit Leuitis pro ministerio quo seruebant in tabernaculo faedis, & quia portabant peccata populi, ut in ca. 18. Nu.

Et beneficia sunt de iure diuini, quia dominus ordinauit eos qui euangelium enuntiant, de euang. vi uere, quia dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo, & sic non potestis desistere a solutione redditus beneficiorum, & ministris noui testamenti decimae debentur, quemadmodum debebantur filijs Leni.

Et ista determinationem secuta est ecclesia in tempore gratiae, rationale visum est, ut non minus populus nouae legis exhiberet ministris noui testamenti, quam populus veteris testamenti exhibebat suis, itaque quantum ad determinationem partis. f. decimae non est in precepto in noua lege, sed precepto ecclesiae, sed solutio decimarum quantum ad sustentationem ministrorum Dei, est in precepto Mat. 10. & Luc. 10. & trib. Leui clericos noui testamenti figurabat, sic beneficia sunt de iure diuini, ut dixi.

Sed laici replicabunt, & optime, sanctiss. episcopi, & domini sacerdotes, percussis istis ligone vestro, quia sicut vos asseritis quod decimae sunt de iure diuini, quod nos indubitanter credimus, & beneficia sunt de iure diuini, quod nos et indubitanter concedimus, quomodo vos vultis viuere de patrimonio Christi, & ecclesiae suae, & de redditibus decimarum, & de redditibus ecclesiarum, non seruientes ecclesiae, & his inuitatis, nec portantibus peccata populi, ut in d. c. nu. 18. itaque meo iudicio ex supra dictis constant clare, quod si totum fundamentum sacerdotij est asserere, nobis debentur decimae de iure diuini, quae debebantur filijs Leni, & nobis debentur redditus beneficiorum iure diuino, quia dignus est operarius mercede sua, vel cibo suo, necessarium concedendum est, quod residentia personalis sacerdotij sit de iure diuino, & clerico residenti debentur fructus de iure diuini, & non residet, sine maxima & necessaria causa nihil debetur, peccatum est, sine iusta & rationabili causa non residere, & per Caiet. in sua sum. in fol. 45. in lib. meo.

Nunc aliqua de iure pontificio dicamus, quia fundatum est super communi bono. Sunt beneficia suprema, ut episcopatus, & superiora. Sunt beneficia duplicia, ut dignitates, & beneficia curam animarum habentia, omnia alia beneficia sunt simplicia, & ex simplicibus beneficijs, sunt beneficia simplicia sine titulo, ut pensionarij, praestimoniarj, & habentes capellas promissis defunctorum, & similia alia beneficia.

Sunt alia simplicia beneficia, & sunt titulata, ut ecclesiae rurales sine cura, sunt alia beneficia simplicia, titulata sine cura, quae requirunt residentiam personalem.

Sunt & alia beneficia simplicia, ut sunt praebendae alicuius ecclesiae collegiatae, vel cathedralis requirentes residentiam personalem, Doct. in c. de multa, de praeben. & in c. sanctorum 70. dist. c. clericus 21. q. 1. & per totum titulum, de clerici. non resid.

Item vnusquisque titulus beneficij requirit residentiam personalem, & seruitium ut diximus, & probatur in c. 1. de celebr. miss. & in c. f. de rescr. lib. 6. quia beneficium institutum est pro officio & seruitio, Pan. in c. cum iandudum, de praeb. & in c. de multa. in §. qui vero c. extirpanda.

Et beneficia simplicia de iure requirunt residentiam personalem, cum ad hoc de cler. non resi. si beneficia tenentur in titulis, ut in c. clericos, de cle. non residetibus, quia vnus quodque beneficium institutum est pro officio & seruitio, Pan. in c. cum iandudum, de praeb. & in d. c. de multa, & in c. extirpanda. §. qui vero.

Et non est beneficium simplex cum titulo quod non requirat residentiam personalem, ut dixi, quia qui altari seruit de altari viuere debet, sic per locum a conuersis, qui de altari viuunt altari seruiat, quia sicut dicitur est beneficium datur propter seruitium, notant etiam Doct. in c. relatu de cle. non resi. & per totum tit.

Et beneficium ecclesiasticum est ius recipiendi sustentationem ratione officij, & seruitij, itaque residenti debentur fructus de iure diuini, & non residenti sine maxima, & necessaria causa nihil debetur, & peccatum est sine iusta, & rationabili causa non residere, ut dixi, sed potest excusari propter paruitatem damni, vel propter paruitatem temporis, ita Caieta.

Et beneficiati debent ecclesiam officiare, scilicet cantando, & legendo, & ad hoc possunt compelli arg. in cap. significatum. de prab. Nam beneficium institutum fuit eo animo, vt in eo fiant residentia, & celebrentur diuina officia, propter quæ, vt dixi beneficium fundatum, & dotatum est cap. Bellatum, & c. quia nonnulli, de cleri, non resid. itaque lucrum beneficij amplectens recufato onere non debet tolerari. l. vnica §. pro secundo de cad. tol.

Et appellantur proprii sacerdotes omnes illi clerici qui possident beneficia in illa ecclesia vbi celebrantur exequia mortuorum quia omnes illi coadiutores sunt presbyteri parochialis, licet presbyter parochialis sit caput ecclesie.

Et parochia est beneficium caratum imperfecte, quia cura animarum propriè, & plene solius episcopi est, reliqui sunt coadiutores episcopi ad curam animarum, & beneficiati sunt coadiutores presbyterorum parochialium, vt dixi, & residentia erit in ecclesia vbi vnusquisque habet titulum beneficij.

Et quia residentia est de iure diuini, nemo potest habere duo beneficia, si de iure communi requiritur residentiam personalem, vt per Doct. in cap. de multa de prab. & Pan. in cap. extirpanda §. qui vero eod. tit. & in septima synodo dispositum est, vt in cap. 1. 2. r. q. 1. vbi dicitur, clericus ab instanti tempore non connumeretur in duob. ecclesijs, negotiationis enim hoc est, & turpis lucri proprii commodum, hoc etiam statuit sancta vniuersalis ecclesia, à spiritu sancto congregata, in celeberrimo Calcedonensi concilio, & de pluralitate beneficiorum dixi multa in Spe. meo. in tit. de pluralit. benef. itaque impossibile est residere, & residendo seruire in duobus locis, quia est contra principium naturale, vt patet ad sensum, probatur in cap. sanctorum 70. dist. hæc etiam improbat Toleta. concil. in ca. vno. 10. quæst. 3. vbi dicitur, hoc necessarium instituire duximus, vt plures ecclesie vni nunquam committantur presbytero, quia solus per totas ecclesias nec officium valet persolvere, nec rebus earum curam impendere; probatur, etiam in cap. quia intantum & in cap. cum non ignores de prab. & vide Pan. post Inn. in c. clericus de cle. non resid.

Et ministri iuxta facultatem ecclesie instituuntur cap. 1. & 2. de insti. c. cum M. & ibi Doct. de cõ. sti. debet ergo titulus ad vicium honestum, & necessarium ministri sufficere, & si illud sufficiat, non querat multiplicationem titularum, quia tunc querit vicium aliorum ministrorum, & querit diminutionem cultus diuini.

Et hæc omnia abhorrent iura, & possidere duo beneficia est contra vocem domini dicentis, Ne mo potest duobus dominis seruire, vt iam diximus, & apost. ad Rom. vnusquisque maneat in vocatione qua vocatus est, & si vnum beneficium sufficit pro sustentatione ministri, non debet aliud accipi ad propriam vtilitatem, quia peccat mortaliter, & est ibi vitium ambitionis, & avaritiæ, occupando stipendium pauperum, & proborum virorum, & tales vt dixi inducunt diminutionem cultus diuini quod deterius est, vt notanter per Panor. in capitulo cum iam dudum, de præben. & in dicto cap. extirpanda §. qui vero cetera in materia videbis late, vt dixi in Spe. meo, in tit. de pluralit. benef.

Et an Papa, vt summus dispensator possit dispensare, quod vnus habeat plura beneficia, & an possit dispensare, vt habens beneficium in eo non resideat, vide Ioan. maiorem, in 4. dist. in c. 2. 4. & vide Doct. in cap. de multa de prab. & ibi videbis omnes Doct. quia pluralitas beneficiorum sine iusta & rationabili causa est contra ius diuinum, quia communia bona ecclesie debent distribui partibus ecclesie, & videbis Abb. in c. extirpanda §. qui vero de prab. & videbis doctis. Arch. in c. con. sequens 11. q. 3.

Et Papa semper debet dispensare præcedente iusta, & rationabili causa, etiam in ijs quæ sunt iuris positivi, vel necessitatis, vel vtilitatis ecclesie, vnde B. Bernardus in lib. de consider. ad Eugenium, non sum tam rudis, vt ignorem positos vos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem, vbi necessitas vrget excusabilis dispensatio est, vbi vtilitas prouocat dispensatio laudabilis est, vtilitas dico communis non propria, vbi nihil horum est, non est fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio, hæc ille, scilicet Bernardus, quia de fide dispensatore loquitur tex. in cap. 12. Luc. ideo dicunt Doct., quod is cum quo dispensatur sine iusta, & necessaria causa non est tutus quo ad Deum, quia dispensatio debet fieri contèplato bono publico, quia tota dispensatio debet referri ad publicum, & etiam videbis Doct. in c. per venerabilem, qui filij sunt leg. & de pluralitate beneficiorum vide Doct. in c. sanctorum 70. dist. & vide in cle. gratia de rescri. & in extrauaganti execrabilis, & ad de ad ea quæ superius diximus.

Et de dispensatione summi Pont. vide Papam Adria. in 4. in fol. 47. dicentem, vbi cumque in foro animæ non liberaret dispensatio summi Pontificis, minus tutum redderet poterit consuetudo, & talis consuetudo esset onerosa toti religioni, & irrationabilis, nota bene quia aurea verba sunt. Et vide sacrum concilium tridentinum in sessione 24.

De

De ferijs. Cap. LXXXIII.

Conuenienter de obseruantia feriarum scribimus, in quibus specialiter vacandum sit diuinis, vt in c. 20. Exodi, & Leui, c. 24. & in c. 1. de conse. di. 3. vbi videbis decretum de festiuitatibus, quæ per certa tempora anni in memoriam alicuius rei sacre celebrantur: itaq; conueniens fuit, vt homini traderetur præceptum aliquod de exteriori cultu, etiam secundum actus corporales: & quia nõ erat possibile omnibus quibus dabatur præceptum, vt semper & qualibet die dimissis curis temporalibus vacarent Deo, assignata est inter alios dies, vna, præcipue ad vacandum Deo scilicet dies sabbati, quia illa die dicitur Deum cessasse ab opere suo.

De festo sanctissimæ Trinitatis, videbis mandatum Papæ Ioannis XXII.

Et de festo Corporis Christi habetur in Clementina, si dominus, de reliquijs & veneratione sanctorum.

Sed notandum est secundum sanctum Thom. in 2. 2. q. 122. arti. 4. q. opera à quibus cessandum est in diebus festiuis sunt opera seruilia, secundum illud Leuiti. c. 23. Omne opus seruilis non facietis in eo, opus autem seruilis dicitur à seruitute.

Est autem triplex seruitus, vna quidem qua homo seruit peccato. Ioan. c. 8. Qui facit peccatum seruus est peccata, alia seruitus est qua homo seruit homini.

Tertia autem seruitus est Dei, de qua Luca 1. Seruiamus illi in sanctitate & iustitia, ideo capiendum opus seruilis à seruitute Dei, opus seruilis non prohibetur in die festo.

Ideo Lector diuinæ legis non contaminat sabbatum. Sed loquendo de opere seruilis, i. seruitute peccati maxime prohibetur in die festo.

Ideo opera carnalia maxime prohibentur in festo, sicut ebrietates, & iurgia, & hoc est quod dicit Augustinus, in lib. 10. chordis dicitur tibi, vt spiritualiter obserues sabbatum, non quomodo iudei obseruant carnali otio: vagari enim volunt ad nugas, atque luxurias suas.

Sed loquendo de opere seruilis, qua homo seruit homini talia seruilia opera contrariantur obseruantia festi, in quantum impediunt applicationem hominis ad diuina, sicut est agricultura, & opera mechanica, & huiusmodi, de quibus in concilio apud Medardum, qd præfente Imperatore Carolo dicitur celebratum, vt refert Brocardus lib. 2. ita legitur;

Statuimus secundum q. in lege dominus mandauit, vt opera seruilia diebus dominicis non agantur, quod nec viti ruralia exerceant, nec in vinea colenda: nec in campis arando, vel metendo, vel solum secando, vel sepem ponendo, vel in syluis extirpando, vel arbores sciendere, vel in pertris laborare, nec mercatus fiat, vt infra videbis, nec venationes exerceantur: nec ad placita conueniant, fæminæ opera textilia non faciant, die dominico, non lauent, non licet linum baccere, aut vestimenta lauare, nec barbices tundere.

Sed ad Missarum solemniam vndique conuenient, quilibet autem tam seruus quam liber tenetur in necessarijs prouidere, non tantum sibi, sed etiam proximo, præcipue quidem in his quæ ad salutem corporis pertinent, secundario in damno vitando, secundum illud Deuteronomi, 23. non videbis bouem & ouem fratris tui errantem: & præteribis, sed reduces fratri tuo. Non enim est contra obseruantia sabbati quod comedat, & alia huiusmodi faciat quis, quibus salus corporalis conseruatur, contingit enim quandoque, consideratis conditionibus personarum & temporum, & regionum, quod nisi fieret die dominica in emendo vel vendendo, res aliqua, magnum detrimentum personæ prædiciæ reportarent, quia fortè sunt artifices, & pauperes quos necesse est alijs diebus artificijs suis intendere: tales enim ex quo Missam audiunt possunt excusari à peccato mortali, & possunt etiam emi licite, ea quæ sunt necessaria ad humanam necessitatem, vt dixi, de mente Card. S. Sixti, in d. c. ieiunia. de consecra. di. 3.

Præterea possunt licite emi ea quæ sunt ad humanam necessitatem, licet die Dominica non liceat mercatum fieri, vt in c. 1. de ferijs, cum difficile sit intra ementes & vendentes non interuenire peccatum. c. qualitas. de pœni. dist. 5.

Itaque die Dominica non licet mercatum fieri, & ratio potest sumi ex his quæ habentur, in d. cap. qualitas, & negotium. Sed hoc intellige cum sit lucris aut cupiditatis causa, sed vbi vrget necessitas potest quis licite vendere die festo, verum ad hoc quod licite fiant talia in festis, oportet illi non subtrahant se à diuinis.

Et licitum est in festis operari circa ædificationem ecclesiarum pauperum de licentia Episcopi, nec propter hoc dimittatur missa, sed non licet extra casum necessitatis balneis vt 81. dist. c. nõ oportet. c. quilibet; 9. dist. Sed propter pietatem conceduntur multa.

Sed notabis secundum Gulielmum in sua summa, quod non propter quod dicitur opus factum in die festo peccatur mortaliter, vt si in vinea purget quis aliquod modicum. & vide Cardinalis Sancti Sixti, in c. ieiunia. de consecra. dist. 3.

Et opera multa corporalia cõceduntur in die Sabbati in noua lege, maxime autem in tribus casibus.

sibus. primus cum vrget necessitas. Secundus cum cultus diuinus religionis hoc requirit. Tertius cum pietas persuadet.

Primus vt dixi cum vrget necessitas famis. vnde Dominus, Matthei 12. excusat discipulos suos, qui colligebant spicas in die sabbati, propter necessitatem quam patiebantur, vt in c. discipulos. de consec. dist. 5.

Propter necessitatem etiam conceditur die dominica piscatio piscium, vt in c. licet de ferijs. & propter necessitatem conceditur bellare die festo, Machabæorum. 1. in quo opere inel igendo veniunt omnia opera bello necessaria: obseruatio enim festorum non impedit ea quæ ordinantur ad hominis salutem, vt constat ex iam dictis, & Ioannis 7. notatur. vnde Christus increpans Phariseos ait, mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbato. & pro conseruatione corporali alterius, die festo licite possunt operari Medici, Chirurgici, Barbitonforæ.

Item est licitum iacentibus seriegibus in agro, & fenis in prato, & vuis in vinea si imminet tempestas, aut hostes discurrant per territorium, illas in die festo remouere, ne occasione momenti pereat commoditas, cælesti prouisione concessa.

Item hac ratione licitum est ferratores ferrare die festo, si fiat in casu necessitatis, itaque omnia opera corporalia quæ ad damnum euitandum sunt necessaria licite possunt fieri in die festo, vt superius diximus.

Sed notabis secundum sanctum Thom. vbi supra, quod obseruantia diei dominicæ, in noua lege, succedit obseruantiæ sabbati in veteri lege. Non quidem ex vi præcepti legis, sed ex constitutione ecclesiæ, vt in c. 1. de ferijs. & in c. 1. de consecra. dist. 3. & etiam ex consuetudine populi Christiani, quæ ex ordinatione siue reuelatione diuina, & Apostolorum obseruatione exordium habuit, & mos populi Dei pro lege tenenda est, vt in c. in his. 1. dist.

Conuenienter ergo secundum B. August. dies dominica instituta est loco diei sabbati propter tria, secundum Doc. in d. c. 1. de consec. di. 3.

Dominus verò Bonauentura in tercio, ponit hanc obseruationem diei dominicæ inductam, tum propter memoriam beneficij redemptionis, tum in figuram futuræ resurrectionis, tum propter gaudium resurrectionis Domini.

Qualiter autem festa præcipue in lege noua, succedunt septem solemnitatibus, quæ fuerunt in veteri lege, sicut dies dominica sabbato.

Declarat sanctus Thomas in 1. 2. quæst. cap. 3. artic. 3. ita dicens, sabbatum quod significabat primam creationem mutatur in diem dominicam, in qua commemoratur noua creatura inchoata in resurrectione Christi, &c.

Et quando arguitur, quod multa sunt in die dominica, quæ non fiunt in die sabbati, dico, quod hoc non arguit, cuius ratio est secundum sanctum Thom. in 2. 2. vbi supra, quod huiusmodi obseruantia diei dominicæ non est figuratis, sicut fuit obseruantia sabbati in veteri lege, & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, sicut in die sabbati.

Dic etiam quod diem dominicam præ alijs diebus deputamus ad venerationem altissimi: omne se re insigne institutum à Deo, in hoc die noscitur institutum. Nam in hoc die mundus sumpsit exordium, & in hoc die Christus resurrexit à mortuis, capit. quod die dominico. 75. dist. 1. vt iam diximus.

Et in die dominico Apostoli receperunt spiritum sanctum, sed quædam opera conceduntur in die dominico quæ in die sabbati prohibebantur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi, vt in c. peruenit. de conse. dist. 3. in fi.

Et constat etiam ex supra dictis, & etiam in quibusdam operibus prohibitis, facilius propter necessitatem dispensatur, in noua, quam in veteri lege, quia figura pertinet ad protestationem veritatis, quam nec in modico prætereire oportet; opera enim secundum se considerata immutari possunt pro loco & tempore, vnde Alexander III. propter necessitatem indulget quibusdam, vt pisces capiant diebus dominicis, & alijs festis, vt in c. licet. de ferijs.

Et an sit licitum studere, & consulere, diebus festiuis, vide Docto. in c. omnes dies. de ferijs. vbi concludit Panor. vbi studium non fit principaliter propter lucrum, sed ad illuminationem proprii ingenij, & aliorum, dummodo debitis horis, inretur circa diuina, studere non est peccatum, licet accessorie veniat lucrum.

Dicunt etiam doctores tamen legentes principaliter propter salarium nescio à peccato excusare, & idem in scholari, vt supra & hæc nota quia videntur vera. hæc ille, & de hoc vide Cardinalem sancti Sixti. in c. ieiunia. de consecra. dist. 3. dicentem, docere, consulere, prædicare, studere licitum est die festo, sed non tandem pro pecunia, sicut faciunt Doct. salariati. sed aduerte nam festiuitas noua potest induci ad honorem Dei cum consensu episcopi, & populi, sine consensu Papæ, intelligitur eorum sanctorum qui per apostolicam sedem iam canonizati sunt.

Sed sine consensu populi episcopus cum clero potest facere statuta, in his quæ spectant iurisdictionem

tionem suam. ita Doct. in c. fi. de ferijs, & in c. quoniam eò tit.

Et in festiuitatibus obseruandis & celebrandis, non tenentur omnes regiones conuenire in vnam consuetudinem alterius ciuitatis. & idem est in alijs ritibus, & solemnitatibus, nihil enim officit diuersa consuetudo, vt in c. de trina. de consecra. dist. 3. vnde in aliquibus locis, is qui baptizatur, ter immergitur in aqua, & in alijs locis semel: vt notatur, in d. c. de trina, & per Inno. vt in c. 1. de baptismo.

Sed in vna fide in qua omnes sumus, nihil officit consuetudo. s. alicubi in mergendo semel, & alicubi ter, dummodo seruetur forma baptismi in euangelica, vt per Docto. in d. c. de trina. & in d. c. quoniam.

Et de sacramento baptismi: vide supra in capit. de sermone episcopali. in secunda parte sermonis.

Et si aliquis diceret, debemus seruare consuetudinem sanctæ Romane ecclesiæ, vt in cap. nouit, & c. non decet. 12. dist. 1. Respondeo, verum est, quod ad articulos fidei, quia debemus tenere & sequi, quod sequitur & tenet sancta mater Romana ecclesia, sed quod ad alia non, nisi sequatur & mandet, quid debeamus sequi, glof. notabilis in c. 1. de summa Trinitate, lib. 6. & in cap. nolite, 9. dist. 1. Panor. in cap. quoniam. de ferijs. Et dies quando incipiat quod ad diuersas dispositiones, vide de Panor. notabiliter loquentem, in c. quoniam. de ferijs.

Sed Goffredus in summa in titu. de ferijs dicit: Quantum ad officij celebrationem, de vespera in vesperam fit computatio, vt in c. 1. de consecra. dist. 3. quantum verò ad ordinandum, dies incipit à vespera: & finit in mane sequenti, vt 75. dist. cap. quod à patribus, quod ad iudicandum, incipit ab ortu solis, & finitur in occasu, c. consuluit de officio delegati, in aucten. de iudi. se debent. col. 6. quod ad contractus & soluendum, in medietate noctis, & finitur in medietate noctis sequentis, vt in d. c. consuluit, & in lege more Romano. ff. de ferijs, quod ad treugas, ab ortu solis: & finitur in occasu. de treuga & pace. cap. 1. quod ad esum carniū, incipit post cenam vsque ad diluculum, c. de esu. de consecra. dist. 3. quod ad Ieiunium, sexta feria incipit, post cenam die louis, & finitur in mane die sabbati, & idem in alijs diebus Ieiuniorum, sed media nocte secundum consuetudinem ecclesiæ incipit dies naturalis, vt in c. consuluit, de offic. deleg.

Et si aliquis diceret quæ sunt species feriarum, dic secundum Specul. de ferijs quod tres sunt species feriarum, quædam dicuntur solemnes, & introductæ in honorem Dei, de quibus specialiter est materia præsentis capituli.

Quædam sunt ferie publicæ, vt illæ quæ statuuntur causa mesium, vel vindemiarum, quædam ferie dicuntur repentinæ, vt quando princeps inducit ferias propter rem prospere gestam, vel propter natiuitatem filij, vel, quia duxit uxorem, vt per Docto. in c. conquestus, de ferijs, & vide de illis ferijs, glo. in Clem. sepe, de verb. signi.

Et an partes possint renuntiare aliquibus earum, tu dic, quod ferijs introductis in honorem Dei non possunt partes renuntiare, vt per Doc. in c. si diligenti, de foro compe. & l. si vnus. ff. de pac. & vi. de Panor. in c. fi. de ferijs.

Sed appellatio potest interponi tempore feriarum; & sententia potest mandari executioni tempore feriarum in utilitatem hominum, vel si res est tempore peritura compelluntur partes venire ad iudicium, saltem vt lis contestetur, vt in c. de iudic. & ibi vide Panor.

Et pax & concordia, & pacta, & transactiones possunt fieri in die feriato, vt in l. finali. C. de ferijs.

Item fallit si res exigit celeritatem; vt in l. 1. ff. de damn. infect. & etiam si pietas suadeat, vt quia est causa miserabilium personarum, vt tex in c. fi. de ferijs. itaque tempore feriarum indistincte iudicium non est interdictum, vt per Doc. in c. fi.

Sed in eo, quod dixi de miserabilibus personis pone exemplum, vt eis tutores dentur, alimenta decernantur, & vide de miserabilibus personis quæ notat Innoc. in c. significantibus. de officio. deleg.

An decretum possit interponi super alienatione rerum minorum, & Speculator tenet quod non in titu. de ferijs. §. 2. & ibi Ioann. Andream, & videbis Abbatem, in d. cap. fin. de ferijs, vbi etiam quærit expeditius de actibus iudicialibus, vt non valent secundum distinctionem ibi positam, an valeant acta extraiudicialia vbi cessat strepitus iudicialis, omnes Docto. concludunt, quod sic: vt in l. actus. c. de ferijs, & vide Specul. more suo dicentem optima. insti. de ferijs.

Et vide Federi. de Senis, in cons. 11. 12. 13. & plus ibi dicit in excommunicatione vt valeat etiam vbi requiritur causæ cognitio, licet enim tunc sit iniusta, non tamen est nulla. & vide de hoc Panor. in d. §. fin. & ibi quærit de alijs quæstionibus in ista materia valde tritis, ibi videbis per eum, vt vbi non colligitur vinum, vel frumentum ferie obseruantur.

Et milites, & Doctores, gaudent & similes personæ gaudent his ferijs, & vi. Hostiensem, & Goffred.

Goffredum in suis summis eodem titulo, & videbis Speculatorem in titulo de ferijs, & vide Azonem, in sua summa in titu. de ferijs, videbis Cardinalem sancti Sixti, de consecratione, di-
stinctione tertia.

De acquirenda, & retinenda possessione, & de interditiis in utroque foro, scilicet
ecclesiastico & seculari. Cap. LXXXV.

Quia in isto capitulo de possessione tractare intendimus, videamus itaque quid sit possessio & quibus modis, & per quos acquiratur, & qualiter retineatur, & amittatur. Est autem possessio corporalis rei detentio corporis, & animi, item iuris adminiculo concurrente de re corporali, ideo diximus; quia incorporalia non possunt possideri, nec vscapi, neque tradi, sed tamen dicuntur quasi possideri, & quasi tradi per patientiam & per vsum, & pro ea quasi possessione datur interdicitum de itinere, actuque priuato, forte & vti possidetis, & similia. vt ff. de acquiren. possess. l. possideri. primo respon. & de acquirendo rerum dominio. l. seruus. §. incorporales. & de actionibus empti. l. ratio. alias datio. §. si iter. & de seruitutibus. l. quatuor via. & de vlcupatio. l. sequitur. §. si viam. si ergo dicitur via possideri, subaudi quasi.

Item ideo dicitur possessio detentio: quia naturaliter tenetur ab eo qui insitit rei.

Item ideo dixi, corporis & animi adminiculo concurrente; quia aliter non acquiritur possessio nisi corpore & animo, neque per se animo, aut per se corpore. vt l. possideri. in princip. ff. de acq. poss.

Sed quod dixi de corpore non est intelligendum, vt semper corpore sit necessarium, vel pedibus rei insistere sufficit enim visus oculorum, & animi affectus, cum tradentis voluntate ad acquirendam possessionem. ff. de acq. poss. l. i. §. pe. & l. quod meo.

Hęc talis possessio quam quis corpore suo vel oculis & animi affectu adipiscitur naturalis est, vt ff. de acquirenda possessione. l. prima. in principio i. de iure naturali, quod gentium appellatur.

Et furiosi vel dormientes affectum possidendi habere non possunt, vt in l. i. §. sed furiosus. & §. ceterum. ff. de acquirenda. possess. Est enim appellata possessio pedum quasi positio. ff. de acq. poss. l. superius diximus.

Est autem possessio corporalis rei detentio, corporis, & animi iuris adminiculo concurrente. ista definitio est Azonis, in rub. de acquiren. & retinen. possess. & eam refert glo. in l. i. ff. de acquirenda. possess.

Et quia possessionis varia est definitio, Ioan. ibi ponit aliam definitionem, Possessio est ius quoddam rem detinendi sibi. Pau. de Cast. post Dynum & alios tenet definitionem Ioan. quia Azo. definit possessionem prout est in fieri. sed Ioan. prout est in facto. Nam actus acquirendi possessionem, vel retinendi consistit in facto, & iste actus non est possessio, sed illud quod ex tali actu resultat: & illud est ius, vt in l. peregrin. in principio, & Azo videtur velle quod ipse actus acquirendi, vel retinendi sit possessio.

Et Alexan. in d. l. i. in 3. colum. dicit: quæro quid est possessio, quam etiam peritissimi definire nescierunt, & super hac definitione glossatores variarunt, & Docto. plusquam variarunt. & omnis definitio in iure periculosa est, vt inquit Iuriconsultus, in l. omnis definitio. ff. de regulis iuris. & dicit ipse Alexand. referendo definitionem Ioan. quod reprehenditur per Azonem & per antiquos quos Bartol. refert. & ipse ponit aliam definitionem. & Iacob. de Arc. ponit aliam; & Angelus de Peru. aliam. & Ioan. de Imo. aliam. & Lud. Roma. aliam. sed ipse tenet opin. Azonis, scilicet quod est facti non iuris.

Sed Alexand. dicit; conabor tenere definitionem Ioan. & postea in 5. colum. dicit; ex omnibus definitionibus. puto duas sustineri & defendi. Prima est Ioannes quam approbat Raphael. Cuma. Dynus & Cynus. in l. licet. C. de acquirenda possessione. Secunda Bartol. quæ reprehenditur per Angel. Ioan. de Imol. & Roman. in dicta l. prima. & Iaso. dicit in dicta l. prima. in 6. columna.

Definitio Barto. in effectu est eadem cum definitione Ioan. quam supra tenui. solum addit Barto. in definitione ista verba, Non prohibita possideri, quæ verba non sunt necessaria secundum Iaso. & sic tenet cum Alexand. approbando opinionem Ioan. & dicit quod possessio postquam est acquisita & in esse deducta est iuris: sed a principio quando acquiritur & quando apprehenditur est facti. & ista est communis opinio. Et ergo illam teneo: sed vellem vt Doctores qui in hoc tot verba consumpserunt assignarent vtilitates inter definitionem Ioannis & Azonis.

Ad

Ad vteriora procedendo; eadem possessio naturalis ciuiliis dici potest approbatione iuris ciuiliis, vt ff. de verb. signi. l. lege. & de origine iuris. l. 2. in principio. Nec dico quod duæ sunt possessiones. imò est vna induta iure gentium, & approbata iure ciuili, vbi autem quis de prædio egreditur, nec est in conspectu, lex dicit retineri possessionem. vt in l. licet. C. de acqui. posses. & intelligunt quidam ciuilem. & Azo. inteligit naturalem quam habebat existens in prædio. Nam ciuilem non habebat, nisi naturalé appelles ciuilem quia comprobatur à iure ciuili. illam tamen naturalem quam retineo animo firmiter dico posse dici; & vere dicitur ciuiliis, quia iuris ciuiliis autoritate retinetur; & sic dicitur actio ciuiliis prætorica autoritate extensionis. ut ff. de noxa. l. eleatio. §. si is quem. Et possessio retinetur animo; sed nudo animo nõ queritur possessio, sed simul cum actu corporeo; & sic animus potentior est in retinendo; quam in querendo possessionem. vide de hoc in dicta l. licet. C. de acqui. posses. Attende quod secundum Azonem; vt superius diximus vna est tantum, sed salicetus in dicta l. licet. in 5. colu. dicit; Martinus & Ioan. & Hu. dixerunt duas esse species possessionis substantiales; quarum vna uocatur naturalis, alia ciuiliis. & moti sunt ex eo; quia ingrediens habet naturalem, & absens similiter retinet possessionem, igitur non naturalem; ne sit dare illud inconueniens; quod ambo in solidum eadem specie possessionis eandem rem possidebant. sed ciuilem retinet, ratione cuius ei datur interdicitum, vt possidetis. ut ff. uti possidetis. l. i. in fine, & interdicit. unde ut si non admittatur. ut in l. clam possidere §. qui ad nundinas. ff. de acqui. posses. & ff. de vi, & vi armata. l. 3. §. vnde vi. Et ex hoc inferebatur; quod ingressus possessionem habet naturalem corpore, & animo quæsitam. & concurrente iuris ciuiliis adminiculo habet & ciuilem; quia ius ciuile non tantum illam naturalem approbat, vel etiam aliam comitem tribuit quæ ciuiliis nuncupatur, & sic duæ sunt apud eundem quando in re consistit; sed cum exijt, naturalem perdit; ciuilem retinet; & si alius ingrediatur naturalem sibi quærit. & si reuerfus non admittatur in ciuili turbatur. ideo datur interdicitum vt possidetis. & si ex toto expellatur, ciuilem perdit; & illius respectu interdicitum, unde. ut in dicta l. 3. §. unde. vide ff. de vi, & vi armata. Et ultra prædictam rationem adduxerunt aliqua fundamenta. ut per Salice. in loco superius allegato, & ex hoc concludebant sic, quod aut possessio ciuiliis, & naturalis sunt penes eundem, & tunc exiens de fundo non retinet naturalem, sed ciuilem tantum; aut exiens de fundo habet naturalem tantum, & alius ciuilem; vt in fructuario. & in feudatario qui possident naturaliter, & dominus ciuilliter. & tunc fructuarius, & feudatarius exeuntes de fundo suam naturalem retinent; & potest esse ratio differentie; quia iura non plus eis accommodant, vel fauent, quam sit eis necessarium; ista ratio differentie est Sali. sed meo videre est debiliissima, quia si possidens ciuilliter, & naturaliter, exeundo de fundo perdit naturalem; multo fortius qui minus ius habet; & sic non nisi naturalem tantum. Bar. etiam voluit facere tres species possessionis, quia alia naturalis, alia ciuiliis, alia corporalis. Sed in hoc Bar. communiter reprobat in l. licet. C. de acqui. posses. & sic Sali. in dicta l. licet, in 6. colum. dicit, quod opinio Io. est communis & approbata in practica, & Bal. in dicta l. licet. dicit, quod Iacobus Butric. fuit in opinione noua, volens concordare Azonem, & Ioan. & dixit, quod aut ciuiliis, & naturalis possessio est penes eundem. Et sic est vna possessio in substantia, naturalis habens comprobationem naturalem, & ciuilem, & sic ciuiliis habet se per modum qualitatatis, & pedisse quæ ad naturalem, & ita intelligatur Azo. & non obstat si dicis, vna est in substantia, ergo perdit naturalis perditur ciuiliis, ex quo habet se per modum qualitatatis perditur substantia, & hoc est falsum, quia quis perdit naturalem per ingressum alterius, & retinet ciuilem, vt in dicto §. qui ad nundinas, unde dicit ipse quod si aliis fiet separatio per uiolentam occupationem, nec est vnus quod remanet ciuiliis possessio, ut l. peregrin. §. quibus. ff. de acqui. posses. vbi autem est possessio apud duos, tunc ne aliquid absurditatis resulet, uerum est quod duplex est, vna ciuiliis, alia naturalis, & ita procedit opinio Io. & hoc placet Bal. & etiam Sali. in dicta l. licet in 6. colu. referendo Iacobum Butri. transeunt cum ista concordia; & duo non possunt possidere in solidum, nec ambo ciuilliter, nec ambo naturaliter, sed vnus naturaliter in solidum, alius ciuilliter sic. l. permisceri, & l. naturaliter, & l. i. ff. de acqui. posses. secundum Iacobum Butri. & Bal. & omnes docto. in dicta l. licet.

Nunc dicamus qualiter possessio acquiratur; sic de ea quæ per alium quæritur, quam de ea quæ per se quæritur. Et in primis nota, quod in rebus quæ in nullius bonis sunt non potest quæri possessio sine dominium, & apprehensa possessione acquiritur dominium, ita Alexan. in l. i. ff. de acqui. posses. in 17. colum. Et de ea quæ per se quæritur dic, quod corpore, & animo quæritur, & sic corpus, & animus debent concurrere in possessione ferenda, ita Docto. in l. licet, in principio, & titulus simplex quandoque sufficit in incorporalibus, vnde dixit Inno. in c. cum uenisset, de restit. spoli. quod cum iudex pronuntiat ad me pertinere ius eliggit prælatum, eo ipso intelligitur ponere me, in quasi possessione iuris, & postum vti. Idem dicas si pronuntiat me ad seruitutem constitutum, vide de hoc Bald. in dicta l. licet, & apprehensa possessione vnus partis fundi, possessio est totius fundi quæsitæ, vt in l. 3. in principio. ff. de acquiren. posses. Et intelligas, apprehensa possessione vnus rei beneficiæ, intelligitur apprehensa omnium rerum illius beneficii, vide Bald. in dicta l. licet. Et per nosmetipsos corpore, & animo nostro possessionem acquirimus, dummodò persona sit capax, & habilis ad possessionem adipiscendam, quia furiosus, vel pupillus sine auctoritate tutoris non possunt incipere possidere, quia carent animo, & effectu. Sed si pupillus habet aliquem intellectum sine auctoritate tutoris, potest incipere possidere, quia possessio est quid facti non iuris.

ris, tex. in l. 1. §. ad ipſum. ff. de acqui. poſſeſ. & ibi Alexan. Ex iſto notatur æquiparari infantē, furioſum, & dormiētē, quia non puniuntur ſi homicidia, aut delictum committūt; & de delicto commiſſo à dormiētē, vide Bart. in l. v. vim, de iuſti, & iure. Et intellige quòd poſſeſſio eſt facti in eius apprehenſione, ſed in tenendo eſt iuris, vt in l. peregr. in principio. Et illud quòd eſt facti poteſt explicari per pupillum. Alexan. ut ſupra. & Rota in deciſionibus nouis, in deciſi. 290. dicit, quòd ad recipiendum poſſeſſionem corporalem amittitur animus abſque ſpeciali mandato, ſecus in illa quæ habet multum iuris, ex qua quæritur dominium, & poſſeſſio iuris canonicalis, vel præbendæ. Et poſſeſſio quæritur ignoranter per liberam perſonam, ſi tradēs eſt dominus. Sed quamdiu ignorat non prodeſt ei vt uſucipiat, ſed extraneus debet habere mandatum ſi procuratorio nomine accipiat, vel ſi non habeat mandatum geſtorio nomine, & acquiritur poſſeſſio ratiſhabitatione ſecura, vide tex. & Salice. in l. 1. c. de acquirēda poſſeſſione. Et nota vnam doctrinam, quòd poſſeſſio aliquando habet multum facti; aliquando multum iuris, vt in caſu diſt. legis 1. Nam in quantum acquiritur ignoranti, dicitur multum iuris habere; quia ſecundum propriam naturam poſſeſſionis requiritur apprehenſio per actum corporalem; tamen in iſto caſu ſufficit actus ipſius procuratoris. Item in quantum non acquiritur uſucipiendi conditio, niſi ſcienti dicitur multum facti habere, quia in hoc ius non operatur, nec diſponit vt ignorantem acquiritur. Aliquando uero poſſeſſio habet multum facti & minus iuris: nam ſi non interuenit traditio poſſeſſionis requiritur actus corporalis; & etiam animus, vt in l. 3. in principio. ff. de acquirēda poſſeſ. nec ſufficeret ſolus aſpectus. Sed quando interuenit traditio, & animus poſſeſſoris tradentis habet plurimum iuris; quia acquiritur ſine actu corporali ſolo aſpectu, vt in l. quod meo. §. ſi venditorē. ff. de acquirē. poſſeſ. vel quando poſſeſſor conſtituit ſe meo nomine poſſidere acquiritur mihi ſine actu corporali, & ſine aſpectu. Hoc prouenit ex diſpoſitione iuris, vt in diſta l. quod meo. in principio, & etiam in alijs caſibus acquiritur poſſeſſio ſine actu corporali, ſed mediante diſpoſitione, vt eſt traditio clauium, vel inſtrumētorum, vel reſeruatō uſusfructus: quædam eſt poſſeſſio quæ habet plurimum iuris; & parum facti, ut illa quæ acquiritur per ſeruum, ex cauſa peculiari, quia tam poſſeſſio quam retentio, quam etiam effectus eius, ut uſucapio, vel præſcriptio acquiruntur domino ignorantem, vide gloſam, & Paulum de Caſtro in diſta lege 1. c. de acquir. poſſeſ. & vide ſimile gloſam in c. cum noſtris de conce. præb. Et poſſeſſio totius acquiritur etiam, ſi in angulo tantum ingrediarur, ita Specula de 1. & 2. de creto. §. 5. & in l. 3. in principio. ff. de acquir. poſſeſ. & ibi Alex. & eſt uerum, niſi reſiduum fundi ſit occupatum ab alio. & poſſeſſio domus hereditariæ per hæredem apprehenſæ ſufficit pro omnibus rebus hereditarijs domi exiſtentibus, ita Bal. in l. de his. c. de furſis. Et poſſeſſio caſtri cum pertinentijs empti, quomodo queratur, & capiatur vide Bar. in l. 3. in principio. ff. de acqui. poſſeſ. in vlt. colum. vbi concludit, quòd ſi quis emit caſtrum accipiendo poſſeſſionem vnius partis, dicitur accepſiſſe totius. Et ſi emo iurisdictionem ab eo qui eſt in poſſeſſione iurisdictionis, agēdo vnum actum iurisdictionis nillo uolente; acquirō poſſeſſionem totius. Poſſeſſio ſeruitutis quæritur per vſum 30. dierum l. 1. §. 2. & ibi Bart. & Alexan. ff. de i. act. q. pri. & Florianus in l. ſeruitutes, 18. colum. ff. de ſeruitutibus. Et poſſeſſio ſeruitutis releuat ab onere probandi de dominio fundi, ſed intellige bona fide habita; ſecus ſi mala fide, & ita debet limitari gloſ. ff. ſeruitutes vendicetur l. ſicuti. §. ſi queratur, & qui dolosè poſſidet libertatem, in poſſeſſionem ſeruitutis eſſe videtur. Et ſic nota furuium vel violentam poſſeſſionem nemini patrociniari in onere probationis. Et ſuper hoc articulo viles perſonæ debent torqueri. Omnia iſta ſunt verba Bal. in l. eam quæ. c. de libe. cauſa. Poſſeſſio quæſita contra vnum non nocet alteri, ita Bal. in l. 2. c. de ſeruitutibus, & aqua, ubi ipſe dicit allegando Innocentium, quòd ſi quis procedit contra vniuerſitatem; nō querit poſſeſſionem contra ſingulares. Sed aduerte, quòd ſi ſe gerit pro generali domino illud pariter reſpicit vniuerſos, & ſingulos, & in omnes acquiritur quaſi poſſeſſio, ita Bal. in diſto loco, ſed ſi facit homines conſiteri, quòd ſint ſuæ iurisdictionis, vel exigit iuramentum fidelitatis, an per hunc actum acquiratur quaſi poſſeſſio. Inno. dicit quòd non in c. dilectus, de capell. mon. Sed Bal. dicit uideri ſuo hoc eſſe uerum, ſi tales homines conſentes poterant tradere poſſeſſionem iurisdictionis: ſecus ſi non, ut quia alius poſſidebat eos, vt notatur in c. olim, de reſtitu. ſpolia. & in l. ſi coloni. de agri. & cenſitis. libro 11.

Et nota quòd poſſeſſio in iuribus, rebus ipſis factis quæritur, & non ſola animi cogitatione, quia actus corporalis in quo illud ius repræſentatur neceſſarius eſt, vt ecce, in ſeruitutibus requiritur vſus rei, in iure eligendi requiritur actus electionis ita Bal. in l. 2. c. de ſeruitutibus, & aqua. colum. 3. & ibi dicit, quòd in poſſeſſione incorporali acquirenda requiritur animus, & congruus actus acquirentis. Item ſcientia, & patientia aduerſarij. Et ſi quis debet intereſſe electioni, de iure ſi patitur ſe admitti de gratia perdit ſuam poſſeſſionem niſi proteſtetur, Bal. in diſta l. 2. 3. colum. Et eſt notandum ſecundum Innoc. in c. in literis, de reſtitu. ſpolia. in 3. colum. quòd poſſeſſio iurium incorporalium ferè eodem modo acquiritur ſicut corporalium, ſcilicet, corpore, & animo. ff. de acqui. poſſeſ. l. 1. & l. poſſideri in principio, & §. quibus. Et hæc fit miſſio in poſſeſſionem iuris corporalium, inducendo in rem corporalem, vt ff. de uſufructu l. tertia in principio. Nam ſi quis vult dare alicui poſſeſſionem decimarum: debet eum inducere in poſſeſſionem fundi decimalis; quædam tamen iura incorporalia ſunt, in quibus dicitur acquiri generaliter poſſeſſio, ſicut eſt in canonicali iure, cum poſſeſſio apprehendatur, ſi cui detur ſtallum in choro, & locus in capitulo. Et hoc fatiſ innuitur in c. cum inter, de renunciatione, & in c. dilecto, & in cap. dilectus. 1.

de præben. Et poſſeſſio iuris præbendalis apprehenditur ſi aſſigneretur præbenda ei etiam uerbo ſolo, uel do; uel aſſigno tibi talem præbendam, argu. prædictarum decretalium, dilectus. & dilecto, & de reſcriptis. c. eam te. Credimus autem quòd hodie de generali conſuetudine quæ pro iure eſt ſeruāda, obtinet quòd poſſeſſio iuris episcopalis, uel alterius dignitatis acquiritur per inſtallationem eius factam, & in ſede uel loco deputata dignitatis eius, arg. prædictarum Decretalium, dilectus, & dilecto. Si autem non ſunt deputata aliqua loca uel ſtalla iſtis; non acquiritur poſſeſſio, itē ſi ſunt deputata. Sed prohibentur eis aſſignari; licet alia loca aſſignerentur eis, niſi aliter ſe haberet ſpecialis conſuetudo. Et acquiritur poſſeſſio per huiusmodi inſtallationes, ut ſunt per perſonas huiusmodi deputatas, vt in c. vt noſtra. de officio archidiaconi. & in c. dilecto. de præben. Item generaliter querit poſſeſſionem iuris canonicalis, uel cuiuslibet alterius, ſi utatur aliquo iure canonici intendens uti generaliter, & hoc ſciat aduerſarius, ut notatur in c. dilecto, de capellis monachorum. & uide omnino Innoc. in diſto. c. in literis. Item dicunt eum acquirere poſſeſſionem iuris canonicalis, & præbendalis ſi corporaliter apprehendat poſſeſſionem caſtrorum, uillarum, & prædiorum; & ſi legit, uel cantat ſicut alij canonici faciunt, uel facere debent & idem dicunt de apprehenſione iuris Episcopalis, uel cuiuscuſque dignitatis. Sed in hoc caſu non intelligunt poſſeſſionem ad alia extendi, ſed cum adiectione poterit dici ipſum eſſe in poſſeſſione iuris canonicalis, quòd ad poſſeſſa ſpecialiter: unde ſi talis ſpolietur nō peteret reſtitutionem poſſeſſionis, niſi quantum ad illos actus quos poſſedit. uide Abb. in c. cum aliquibus. de re iudi. ubi dicit, quòd ſi quis ponit aliquem in poſſeſſionem vnius rei beneficij non acquiritur poſſeſſio niſi illius rei tantum; niſi aliter ſit conſuetudo. Sed ſecundū Innoc. iſti quamdiu ſunt in poſſeſſione, tuendi ſunt in ea ut in c. cū ueniſſent. & eis reddendi ſunt fructus caſtrorum & uillarum quas poſſident; quia cominodum poſſeſſionis eſt habere fructus. Sed ſi à poſſeſſione præderet, petet reſtitutionem dictarum rerum; dummodò non ſunt ſacræ uel ſpirituales, & agatur proprio nomine, tanquā ſpoliati poſſeſſione iuris canonici; & nō iuris canonicalis; in prædictis ſpecialiter. Et ſic poteſt intelligi hoc: nam de iure proprietatis agere non poteſt niſi probaret titulum, ſ. ſe legitime inſtitutum in canonico. Nam qui habet ius in dignitate non eſt utile proponere interdictū recuperandæ ſuo nomine; ad recuperandam poſſeſſionem rerum ablatarum quæ ad dignitatem pertinent; uel nomine dignitatis quæ eſt ſpoliata; intenteſ poſſeſſorium uel petitorium. Si tamen uellet ſuo nomine petere reſtitutionem poſſeſſionis in genere iuris canonicalis Episcopalis generaliter, bene faceret; quia illud in genere poſſidet nomine ſuo tantum; & quia ſpoliator ipſum ſpoliare intēdebat; non eccleſiam. vt in c. cum ſuper de cauſa poſſeſſionis. & proprii. tamen ad hoc, quòd poſſit petere reſtitutionem poſſeſſionis generaliter, oportet quòd ſuperioris auctoritate habuerit poſſeſſionē generalem dignitatis, uide Innoc. in diſto. c. in literis. Sed reſtitutionem ſpiritualium iurium ſuo nomine petere nō poſſunt; cū illa eccleſiæ nomine poſſideant. Innoc. ibi, & vide. Bald. de hoc. in l. 2. c. de ſeruitutibus, & aqua. in 9. & 10. col. vbi ſequendo Innoc. recitat omnia quæ ſuperius diximus. & in 11. col. querit, ſi canonicus non admittitur ad poſſeſſionem iuris canonicalis, an habeat interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis; & uidetur q. ſic. uile argum. l. fin. C. quorum bonorum. Sicut enim bonorum poſſeſſor & heres habet interdictū. ita & canonicus qui quaſi vniuerſalis ſucceſſor eſt canonici præmortui. Et ſi quis neget hic in canonico, quia propriè dicitur habere ſucceſſorem. vt in c. dilectus. de præben. Et notatur in c. ultimo. ne prælati uices ſuas. Innoc. tamen in prælato uidetur hoc fateri. & Bald. dicit; Non credo quòd habeat utile interdictum adipiſcendæ, & de officio iudicis, per quòd ipſo iure mittendus eſt in poſſeſſionem. arg. c. de edicto diui Adri. tollen. l. fin. querit etiam Bald. an prælatus expulſus aget interdictū recuperandæ poſſeſſionis, uel ex canone reintegranda ſuo nomine, an nomine dignitatis; dicit, reſtitutionem poſſeſſionis prælaturæ, & ius episcopalis, & generaliter, & in genere petit ſuo nomine. ſed reſtitutionem fundi uel domus petit nomine eccleſiæ: ofſicium enim eſt proprium perſonæ ipſius; res autem, & poſſeſſio rerū eſt eccleſiæ, non perſonæ, vt per Inn. in diſto. c. in literis. & de curatore furioſi. l. cuius bonis. Nunc dicamus qualiter poſſeſſio iſtorum iurium amittitur; & ut quidam dicunt eiſdem cōtrarijs modis quibus acquiritur. & Innoc. dicit, in d. c. in literis. in fin. Nos hoc fatemur, dummodò fiat per eum, qui ſuper hoc auctoritatem habet; de poſſidentibus autē ſine auctoritate ſuperioris certum eſt, quòd eodem modo amittunt poſſeſſionem quo acquirunt. vt in regula omnis. de regulis iuris. lib. 6. iuris autem canonicalis & aliorum incorporalium poſſeſſio quæritur ſi quis eis utatur generaliter, patientibus hijs qui poſſident; uel quibus præiudicium generatur, l. quoties. ff. de ſeruitutibus. ſed ſi in aliquo ei contradicatur; non acquirit poſſeſſionē iuris canonicalis, ſed alicuius iuris ſpecialis poſſeſſionem quæreſe poteſt. vi. ibi. Innoc. in c. iam allegato.

Sed circa illum punctum qualiter poſſeſſio perdatur, dicemus ſecundum Bal. in d. l. 2. quòd duplex eſt poſſeſſio. Quædam eſt enim indiuiſibilis; vt ecce Papa & Imperator poſſident plenitudinem poteſtatis; eccleſia & imperium; non ſecut in partes; nec diuidit ſe. Item dignitates ſunt indiuiſibiles; unde non poteſt quis eſſe ſemiepiſcopus, uel ſimidoctor. Item & ſeruitutes; unde non poteſt quis habere ſemiuſum, & ſemiuſum. ſunt enim omnes ſeruitutes in forma indiuiſibili conſtitutæ; quæ forma niſi per perfectionem haberi non poteſt, unde entibus imperfectis non propriè conuenit forma, l. is qui 40. §. quædam, ff. ad l. falcidiam. Quædam ſunt poſſeſſiones diuiduæ, vt poſſeſſio agri, & poſſeſſio uſufructus; quia uſufructus nō ſolum eſt qualis; ſed eſt quantus. Aliæ autem ſeruitutes ſunt magis quales, quam quantæ, & earū effectus,

& utilitas nō potest haberi ex parte. ff. de seruitutibus l. si tam angusti. De possessione indiuisibili est regula, quod non potest perdi nisi perdat in solidum l. is qui usufructum. ff. quibus modis usufruct. amit. Et eadem ferē regula est perdat, & acquirendi. ff. de seruitu. ruti. prædi. l. tria prædia.

Item nota, quod quædam sunt possessiones quæ consistunt in officio, uel dignitate; & sic consistunt in iure: & istæ statim perduntur, quod quis est priuatus dignitate, ut notat Inno. in c. cum nostris, de concessionibus præb. facit tex. in l. iudices, de dignitatibus libr. 12. Quædam sunt possessiones quæ consistunt in facto, ut possessio fundi: tunc requiritur a motio facti, & non sufficit a motio iuris, ut l. sciendum, §. si fundum. ff. qui fraudare cogantur. Item possessio ecclesiæ per solum titulum non quaritur sine apprehensione Bald. in l. 1. C. de rerum permutatione, & Inno. in c. in præsentia de probationibus, & in c. 2. de consuetu. & ibi glo. & Bart. in l. fi. de sacro sanctis ecclesijs.

Sed si quis intrat monasterium, & habet dominium cum possessione, transfert in monasterium utrumque. Ita Bald. in Aut. ingressi. C. de sacro sanctis eccles. in 3. colum. Item possessio iuris canonice vel præb. non acquiritur per procuratorem sine mandato speciali; nec negotiorum gestorem, nisi dominus ratum habuerit, ita Rota in decisio. 293. & hoc adde ad ea quæ superius diximus circa istum punctum, & possessio iuris patronatus ecclesiæ facit possessorem præsumi patronum, ut si probabit quod plures præsentauit, ita Abb. in c. querelam, de electi. & possessio iurium quaritur cum consensu, vel patientia primi possessoris; non aliter. Bal. in l. 1. C. de seruitu. Inno. in c. 2. de restit. in integrum. Et possessio iuris eligendi, vel alterius iuris potest statim lata sententia occupari; secus in possessione rei corporalis, ut de hoc Inno. in c. cum nostris de conce. præb. & adde ad ea quæ superius diximus. Et possessio obedientiæ quaritur per obedientiam in faciendo, non in omitendo. Bal. in l. liberti. C. de operis libertorum, & in l. 2. §. colum. C. de serui. & possessio fisci probatur per actus officio competentes, glo. in c. in Genesi de electi. Et possessio paternitatis, filiationis, & matrimonij, & sponsaliorum reperitur. Bal. in l. non epistolis. C. de probatio. & dicit ibi quod possessio matrimonij non probatur nisi constat de titulo. Et possessio quaritur per appositionem custodis l. quarandis, & ibi Docto. ff. de acquirend. posses. & Alexan. in l. 3. eodem titulo, & acquiritur etiam ex causa nulla, vel iniusta. Bartol. & Docto. in l. 1. §. si vir. ff. de acquirenda posses. Et possessio quaritur infanti per traditionem, in his tantum in quibus cadit eius affectio, ut in iocalibus. Bartol. in dicta l. 1. §. adipiscimur, & in l. 3. C. de acquirenda possessione. Et possessio partis repudiata non accrescit cohæredi sine noua apprehensione, ita Bal. in l. 1. C. quando non petentium partes 2. colum. Et possessio quaritur per pupillum etiam uolenter occupantem cum autoritate tutoris. Ange. Imo. & Alexander contra glo. in l. 1. §. acquirimus ver. ceterum. ff. de acquirend. posses. Sed possessio non quaritur ex titulo quæsitio à tutore sine causa l. non omni, & ibi. Bart. ff. de administrat. tutorum, & possessio acquiritur per unum actum tantum. Bart. & Alexan. in l. 1. §. si quis. ff. de iti. actusque pri. Et superius diximus quod possessio bonorum ingressi in monasterium quaritur monasterio sine apprehensione, sed uide Iaso. in Aut. ingressi. ubi dicit, quod est verum secundum omnes, quando quis simpliciter dedicat personam suam monasterio, si vero quis expresse dedicaret se, & bona sua monasterio, tunc nec possessio nec dominium acquireretur ecclesiæ sine traditione. Ista singularis limitatio fuit Antonij de Butri. in c. fin. in 3. colum. de causa posse. & refert Franciscus Areti. in cap. in præsentia. de proba. Et possessio quaritur omnibus hæredibus per traditionem clauium factam, ut in l. 1. C. de crimine expila. hære. & an, & quando possesio acquiratur per traditionem clauium, uide Alex. in l. possideri. ff. de acqui. pos. in 1. colum. & an, & quando acquiratur, vel transferatur per traditionem instrumenti, ibi vi. in 2. colum. & si quis donat instrumentum integrum, vel incisum, quid operetur talis traditio, ibi per eum. Et in quibus casibus possessio acquiratur abique traditione corporali, uide Alexan. in dicta l. possideri in 5. colum. Et possessio an transferatur absque corporali traditione in contractu, vel concessionem principis, uide Alex. in loco iam allegato, & uide Bald. in c. ad audientiam, de prescriptio. ubi ipse dicit; Ex privilegio principis quaritur ius sine possessione, & ui. bene in rep. c. Raynuitius. in folio 274. Et possessio facti etiam per excommunicatum potest acquiri. Rota in decisio. 293. Item possessio non quaritur tibi ex confessione mea; quando confiteor te possidere fundum quem ego possidebam; licet ego statim perdam possessionem quæ solo animo perditur, ita specula. in titu. de confessi. §. 3. ver. sed quid si confiteor.

Et nota quod possidens fundum non possidet thesaurum in eo existentem, siue sciat siue ignoret, nisi postquam repertus est, & motus de illo loco, & sic per apprehensionem quaritur possessio, tex. in l. possideri. §. Neratius. ff. de acqui. pos. Et ex pluribus causis non contrarijs, sed diuersis se inuicem compatiētibz possessione potest haberi tex. in dicta l. possideri. §. ex pluribus, & ibi Bar.

Et nota, quod possessio pacifica dicitur illa in qua lis nō mouetur, & in qua nulla inferitur molestia, tex. in cap. 1. & ibi. Abb. de confirma. util. vel inuti. Et Paul. de Leaza. in Clemen. gratiose, de rescrip. & uide Alex. in l. in conuentionalibus. §. 1. de verbo. oblig. argu. c. licet episcopus, de præben. in 6.

Et nota quod possessio in beneficialibus transfertur per institutionem de beneficio factam, uide Abb. in c. cum Bertoldus, de re. iudi. Et nota bene, & etiam in beneficialibus transfertur possessio per inuestituram factam post electionem, & confirmationem, uide Abba. in c. constitur. de appella. Et possessionis titulum

titulum nemo cogitur alteri dicere nisi iudici; & hoc intellige in beneficialibus in quibus exuperant suum officium, uide Abb. in c. cum nostris. in fine. de conce. præben. & ibi uide eum circa possessionem coloratam. Et ibi notat, quod in beneficialibus potest haberi uera possessio sine iusto titulo, sed non erit iusta; & sic notatur ex text. quod beneficium potest vacare de iure & non de facto; quia alius est in possessione colorata, & hoc facit ad materiam capituli in literis, de restit. spol. quia sufficit probare possessionem coloratam ad hoc quod restituatur; tene menti; quia notabile est. Et nota quod possessio beneficij acquiritur in conspectu beneficij; licet non intrauerit actualiter, etiam si alius possideat; dummodo contra eum sit lata sententia. Abb. in c. in aliquibus. de re iudicata. Et possessio siue inuestitura beneficij tam absentis quam præsentis, quomodo fiat, uide Abbat. in c. ex literis. de consuetudine. & ibi uidebis quod possessio beneficij propria autoritate potest accipi ab habenti titulum; & ibi Innoc. referendo Azon. dicit, quod per inuestituram datur potestas ingrediendi possessionem propria autoritate; quod nota; & possessio in beneficialibus potest legitime haberi sine titulo; beneficium uero non, ita Abb. in cap. contingit. de dolo & contuma. Sed possessio in beneficialibus est debilis absque canonica institutione. ita Anton. de Butri. in c. in literis, de restit. spol. Et possessio non transfertur sola institutione. ita Anton. in c. si quando, de officio delegati. Et possessio sola non causat canonicam beneficij institutionem. ita Anton. in c. ex insinuatione, de procuratoribus. Et possessio beneficij non debet retardari per exceptionem renunciationis, & abiurationis, ubi constat beneficium collatum per illum qui potestatem habuit conferendi. tex. in c. post electionem, & ibi doctor de concessi. præbend. Et possessio noua presumitur iniusta probata possessione antiqua; quod procedit in corporalibus, non autem in incorporalibus, uide Anton. in c. licet, de probatio, & in c. significauit. de censibus, & dicit, quod possessio recens non presumitur iusta; & ad possessionem dandam quæ aufer possessionem in beneficialibus non exigitur tituli probatio. Et sic agenti possessorio in beneficialibus non obstat exceptio defectus tituli proprietatis; nec canonice institutionis, ad finem restitutionem impediendi. ita Ant. in c. ex insinuatione, de procurat. Sed vi. aliquas limitationes ad hoc per Philippum Fran. in c. ad decimas, de restit. spol. in 6. & ibi dicit quod si petatur restitutio ad id quod fuit spoliatus licet pendente; quia tunc fit reuocatio attentatorum, cum sit magis priuilegiata quam possessorum recuperanda; quo casu sufficit probare spoliationem, & simplicem detentationem beneficij. Et allegat Rotam in decisio. 13. incipienti; Item fuit dubitatum. Et possessio beneficij quibus modis acquiratur, uide Anton. in c. transmissam, de electi. Et possessio beneficij iniusta uidetur postea probata, si superior admittit possidentem ad aliquem actum ad quem beneficiati admittuntur. Et sic dominus Abb. in c. in literis, de restit. spol. in 5. col. dicit, quod scientia & patientia superioris sufficit ad habendam possessionem beneficij, non tamen sufficit ad agendum possessorio, si ad possessionem fuit eiectus, quia oportet aliter possessionem colorare; ex quo enim non apparet autoritas superioris, est euidenter iniustus possessor cui non competit possessorium; nisi superior forte aliquem actum expressum fecisset per quem illum approbasset, ut diximus superius; vel nisi antiquissima sit possessio. Et circa istum punctum uide Innoc. in c. 2. de restit. in integr. ubi dicit, quod oportet quod qui possidet bona fide, sit in possessione, & quod licet quilibet præsumatur bonus, nisi probetur malus, ut in c. dudum, de præsumptio, & in cap. 1. de scruti. non tamen est sic in bona fide, quia oportet ad hoc quod præsumatur bona, quod habeat iustum titulum, uel quod probabilibus rationibus quæsiuerit possessionem. ut ff. de libera. causa. l. igitur §. 2. & l. liberis §. fin. uel quod longo tempore fuit in possessione, ut ff. de acquir. possessione, l. possideri §. si feruus. Et quod dicatur longum tempus arbitrio boni iudicis relinquatur. ff. de iudicijs. l. 1. §. fin.

Et nota quod si feruus bona fide capisset se gerere pro libero, perdo incontinenti possessionem, secus si mala fide, uide Doct. in d. §. si feruus. Et facit ad ea quæ superius diximus circa bonam fidem possessoris. Et sic respectu agentis possessorio, oportet quod iustificetur possessio ut diximus; & sufficit probare titulum prima facie validum, quia alias est euidenter iniustus possessor. Et idem dicendum si agatur ut possidetur, quia alias possessio præsumeretur clandestina, uel euidenter iniusta, quæ non parit possessorium. Nec obstat si dicatur quod nemo compellitur ostendere titulum suæ possessionis, ut in l. cog. C. de peti. hæred. quia illud est verum, quando possessor non habet contra se presumptionem; uel non est euidenter iniusta absque coloratione. Et quod agens possessorio in beneficiali teneatur iustificare possessionem ex titulo. tenent domini de Rota. in decisio. 23. aliàs 261 uidentur tamen sentire, quod sufficit probare possessionem habita autoritate superioris. Et an sit necessaria scientia superioris, uide Abb. in d. c. in literis. in 6. col. Vnum tamen nota, quod possessor beneficij bona fide facit fructus suos, aliàs secus, uide glof. & Doct. in c. cum super, de cau. posses. & propr. in c. grauus de restit. spol. Et Rota in decisio. vigesima quarta aliàs 22. ubi omnino uide, & c.

Nota quod si possessor beneficij scit quod lis agitur inter alios super ipso beneficio, & tacet, sententia lata pro uno ex litigantibus, nocet sibi quo ad possessionem, uide Fel. in c. cum super, de re iud. & sententia lata inter duos contententes nocet tertio scienti & patienti, ibi uide, & in possessorijs debet seruari ordo iuris, ita Fel. in c. consultationibus, de officio delegati. & Bald. in l. incerti. C. de interdicti. & ibi

ponit aliquas fallentias, & Abb. in c. inter quatuor, de maiori, & obed. dicit, quod possessio non est auferenda alicui sine causa cognitione. Idem tenet in cap. de cetero, de re iur. Et possessio tanti temporis cuius non extat memoria habet vim tituli: quando datur capacitas in exercente. Ita Abb. in c. quando, de consuetud. possessio continua quæ requiritur ad prescriptionem sufficit probare initium & finem temporis, licet de medio nihil probetur, ita Iason. in l. talis scriptura. ff. de legat. 1. Et quæ possessio & qualis possessio causat usucapionem, vel prescriptionem, vide Iason. in l. possideri. §. ex contrario, in 4. colum. ff. de acquiren. possessione; & ibi videbis, quod possessio civilis facta causat usucapionem, & præscript. Et possessio naturalis sola non sufficit ad prescriptionem veri dominij: sed possessio naturalis, quam habet usufructuarius, & emphyteota, & similis causat prescriptionem: ibi videbis per eum, in 5. colum. Et possessio quaritur domino per seruum fugitiuum, sed non queritur certi condic. l. rogati. §. si fugitiuus. ff. de rebus credi, Et an possessio civilis possit ab initio queri sine naturali, vide Iason. in l. possideri. §. incertam, in principio. Et vide in l. clam possidere. §. qui ad nudinas. Et possessio vera transfertur per constitutum in emptorem; vt inter diuinum. C. de sacro sanct. ecclesijs, & ibi vide Iason. & in l. r. ff. de acquiren. possessione. Et habens possessionem iuxta vicinum potentem, & timet sibi metum; aut violentiam inferri ab illo potente si vendat illi possessionem; & clam coram testibus protestetur, quod non intendit vendere; multum prodest illa protestatio, l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acquirenda hereditate, vbi Doctor multa dicunt. Et possessio plena dicitur, quando quis possidet civiliter, & naturaliter & pacifice, vide Iason. in l. huiusmodi. §. ades. ff. de legatis 1. & an possessio transferatur ex contractu inutili celebrato cum minori, vel cum ecclesia, vide Bartol. in l. r. §. si tunc. ff. de acquirenda possessione; & ibi vide modernos; Et possessio apprehensa unius fundi, non acquirit possessionem aliorum; etiam si plures contingerentur sub vniuersitate iuris, puta hereditatis, vide de hoc Doctor, in dicta l. possideri. Et possessio administratoris patrocinetur domino suo, l. sciendum. §. si fundus. ff. qui satisdare cogantur. Et possessio an alteri per alterum queri possit per actus naturales, vide Iason. in l. si ita stipulatus fuero. §. Grifogonus. ff. de verborum obligat. Et an possessio vacat si omnes de collegio moriuntur; vide distinct. Doctorum, in l. r. §. municipales. ff. de acquirenda possessione. Et possessio bonorum paternorum non continuatur in suis heredibus nisi actualiter apprehensa, de hoc vide Iason. in l. in suis. ff. de liberis & posthumis. Item nota, quod iuste dicitur possidere, qui possidet autoritate iudicis. textus, in l. iuste possidet. ff. de acquirenda possessione, & intellige cum causa cognitione, alias fecus. Et vide Innoc. in cap. consultationibus, de officio dele. & vide Alexandr. in §. qui ad nudinas, & in l. qui vniuersas, de acquirenda possessione dicit, quod iudex potest ex causa vni assignare & dare possessionem alterius, quando possessor est citatus, & fuit contumax. Et an iudex possit dare licentiam parti ingrediendi possessionem propria autoritate, vide Iason. in l. iuste possidet, in 7. colum. & licet ista questio sit disputata in loco iam allegato. Et Bartolus dicit, quod si quis habet licentiam ingrediendi propria autoritate, si inueniet resistentem; ne sit causa maioris tumultus, non debet ingredi nec potest, & cum Bartolo tenet in dicta l. iuste possidet, Angel. imo. & vide ibi Alexandr. Sed si non est qui resistat potest ingredi licentia iudicis. ibi ui. Et possideri dicuntur feræ in uuarijs inclusa, vel pisces in piscinis inclusi: non autem sicut in magno stagno, etiam nostro: idem in feris existentibus in nostris syluis, quia possunt euagari; & sunt in libertate naturali, ex quo inferitur quod aues mansuetas possidemus, unde columba quæ nostris edificijs euolat, & etiam apes non dicuntur nobis possideri, nisi quando retinent consuetudinem redeundi. ibi, uide Alexandr. in l. 3. §. Nerua. ff. de acquirenda possessione, ubi dicit textus, quod possessio civilis rei mobilis animata tamdiu animo possidetur quamdiu per facultatem apprehendi naturale eius custodiam coerceatur, vel ex consuetudine redeundi. Et nota, quod possessio civilis mea non est sufficiens ad præscribendum, si naturalis est occupata ab alio ad emulationem meæ civilis, ita Alexandr. in dicta l. 3. §. ex contrario, in quarta columna. Et ibi Bartolus querit; quæ possessio sit illa, quæ causat usucapionem, seu præscript. & ibi Dy. in regula, sine possessione, de regulis iuris, in 6. tenet civilem esse quæ causat prescriptionem; sed naturalis sola non uidetur sufficiens ad usucapionem; ad hoc allegat plura fundamenta, ut Bartolus refert. & alijs non obstantibus purat ueram esse sententiam Dyni. in utroque membro, scilicet quod naturalis sola non sufficit ad præscribendum, & intelligit dominium directum seu plenum dominium; sed bene sufficit ad præscribendum ius, quod est infra dominium.

Quod hoc sit uerum quod ad ius dominij, patet per l. acquiritur. ff. de acquir. rerum dominio, alias sequitur, quod usufructuarius qui naturaliter possidet, posset fundum præscribere: & qui sibi concessit usufructum ut proprietarius civiliter possidet, l. sciendum, post principium. ff. qui satisdare cogantur, qui proprietarius potest præscribere dominium eiusdem fundi, & sic duo in solidum præscriberet dominium unius rei, contra text. in l. hereditate. §. si pater. ff. de castren. pecu. & in l. si vt certo. §. si duobus. ff. de modati, & Bartolus dicit quod usufructuarius potest præscribere ius, quod est infra dominium, scilicet

scilicet usufructum. Item ius emphyteoticum per quod transfertur utile dominium. Item ius feudale per quod in vasallum etiam transfertur utile dominium l. prima in fine cum lege sequenti. ff. si ager uerit. vel emphyteota. Et est notandum, quod qui possidet civiliter, & naturaliter, quando præscribit, non præscribit nisi utile dominium l. prima in fine. ff. de aqua pluua arcend. & in Authentica nisi tricennale. C. de bonis maternis. Sed nota quod talis præscriptio occidit directum dominium. vnde si dominus ab eo uult uendicare præscribens est tutus contra eum, vt per totum titulum præscriptionis longi temporis, & C. de præscript. 30. annorum lege siquis emptionis. Sed emphyteota qui possidet naturaliter non præscribit dominium, quod occidit directum. Sed quoddam dominium recognoscens directum, vt emphyteota, qui soluit certum quid domino recognoscit, sic in feudatario. Et nota bene; quia iste articulus utilis, & necessarius est, licet Iaco. Butri. fuit in opinione, quod requiritur civilis, & naturalis ad prescriptionem: sed cum Bartol. tenent alij in dicto §. ex contrario.

Item nota, quod quasi possessio quæ causat prescriptionem in iuribus incorporalibus; est quasi civilis, ita Alexandr. in dicto §. ex contrario in quinta columna. Et possessio civilis est quæ causat acquisitionem fructuum. Et nota, quod possessio retenta corpore, & animo nostro, vel animo tantum, non perditur; secus in ea quæ animo nostro, & alieno corpore retinetur, ita Bartolus in l. possideri. §. in amittenda. Et sic possessio amittitur affectione, & animo definendi possidere, etiam si sit in fundo, quamuis solo animo non acquiratur, sed corpore, & animo. Sed si animo solo possideo, licet alius in fundo sit, adhuc tamen possideo civiliter; sed qui si naturalem possessionem occupatam, & propter timorem neglexit recuperare; perdit etiam possessionem civilem. Et si seruus discesserit de fundo animo retineo possessionem, nisi ipse possessionem alij traderit; quia tunc perdo possessionem civilem, & naturalem per eorum traditionem, & nos dicimus possidere, donec nostra uoluntate discesserimus animo non possidendi, aut ui deieci fuerimus, quo casu omni modo perdimus possessionem; de hoc vide in l. possideri in §. in amittenda, & in §. siquis nunciet, & §. quod si seruus. Et ibi nota in fine per Alexandr. differentiam inter possessionem quam retinemus corpore, & animo nostro, & inter possessionem quam retinemus animo nostro, & corpore alieno; quia si animo, & corpore nostro possessionem retinemus; solo animo perdimus si uero retinemus eam corpore alterius, solo animo non perdimus eam l. i. §. quæ ui à me. ff. de ui, & ui armata & l. peregrè. §. quibus. Quod est uerum quando animus procescit à uolentia, secus si à uoluntaria uoluntate deserendi possessionem, quia tunc eam perdo solo animo.

Secunda differentia; quia quando retineo possessionem corpore, & animo meo, solo animo perdo absque eo quod alteri tradatur, vel alius apprehendat eam: sed quando alieno corpore illam retineo requiritur quod tradatur ab alio, vt in dicta l. possideri. §. quod si seruus. Et possessio serui fugitiui quando perdat, vide Alexandr. in dicta l. possideri in §. si seruus, in fine. Et possessio naturalis, & civilis perditur per inundationem, nisi possessor præparat se ad prouidendum facere cessare illam inundationem, vel si inundatio potest pedibus calcari possessio non perditur, vel si inundatio esset secundum ritum, & consuetudinem regionis, ut in Aegypto, & per inundationem inter rumpitur præscriptio. Et an detur restitutio in integrum, & de omnibus his quæ superius diximus, uide Alexandr. in dicta l. possideri. §. Labeo.

Et nota, quod commodatarius, vel depositarius non dicitur possidere.

Item possessione rei meæ apud te depositæ non prius tua negotiatione, si res non sit in presentia, uide de hoc Alex. in d. l. possideri. §. si rem.

Et mutatio possessionis est prohibita, nisi superueniat causa mutandi uide glo. de hoc in dicto §. si rem, & vide ea quæ notantur, in l. cum nemo. C. de acquiren. possess.

Item nota, quod tot sunt genera possessionum, quot sunt causæ acquirendi id quod nostrum sit, vnde acquiri ex causa emptionis, donationis, legati pro herede.

Et seruus datus pro noxa fit eius cui datur pro noxa. Item pro suo quando occupo rem quæ in nullius bonis est, uel quando misceo speciem de aliena materia, uel ex bonis hostium acquisiui: potest etiam dici, quod unum sit tantum genus possidendi.

Et alia dicantur qualitates, quemadmodum siquis possidet bona fide, aut mala fide, vna est possessio in genere, sed diuersa qualitates, de hoc uide tex. & Docto. in dicta l. possideri. §. genera. Et ibi notatur, quod possessio non acquiritur sine causa, sed hoc reprobat per Bartol. & alios, per textum in l. r. §. si iur. ff. de acquirenda possessione ubi ex inutili contractu; reprobat à iure transfertur possessio. & per l. interdum. §. finali. ff. de acquirenda possessione ubi ex contractu locutionis, quæ non est habilis ad translationem dominij, tamen acquiritur possessio. l. non solet. ff. locati. Et bene facit l. clam possidere. §. finali. Et hoc procedit in possessione uera, secus in ficta, quia ficta traditio possessionis purat per constitutum requirit legitimam causam præcedentem secundum Bart. in l. quod meo in principio.

Et notat Paul. de Castr. in dicta l. 1. §. spirit. Et facit quod vult Bald. in rub. C. de præscriptio. in 3. colum. ubi tenet, quod precarium sine titulo legitimo non transfert possessionem, tamen hoc reprehendit Alexand. in dicta l. quod meo. ff. de acquirenda possessione. Et nota, quod missus in possessionem ex primo decreto in personalibus non possidet, sed dicitur custodire. Sed si est pro executione sententiæ bene possidet. Et quando missus in possessionem, ex primo decreto ex consuetudine, vel statuto facit fructus suos, bene possidet. Et ex causa, pura ex nimia contumacia rei conuenienti potest in eum missus ex primo decreto constituere possessorem glof. est singularis in l. 4. §. si forte, in verbo, decedatur. ff. de damno infecto, & tenet Bald. in Auc. hi qui. in 5. columna. C. de bon. auc. iud. po. Et missus in possessionem ex secundo decreto possidet, & præscribit directum dominium. Et de hoc vi. Docto. in l. possideri. §. genera.

Et nota, quod quadam est qualitas possidendi bona fide; & quadam est qualitas possidendi non bona fide. Et hæc qualitas possidendi non bona fide potest dici esse diuersa à qualitate possidendi mala fide; quia non bona fide possidet, qui non habet bonam fidem nec malam; sed ignorat vel dubitat, quod inducitur ad questionem; Aliquis incipit præscribere domum, & ante præscriptionem completam cepit dubitare. Et sic nec habebat bonam fidem nec malam; de iure ciuili sufficit ab initio habere bonam fidem. Et clam possidere in principio, & l. sequitur §. de illo. ff. de usufructibus, sed de iure canonico est dubium quod seruari debet, ubi superuenit scientia rei alienæ ante completam præscriptionem; interruptitur præscriptio, ut in cap. fina. de præscript. & cap. possessor. de regulis iuris in 6. Sed canonice, & legiste communiter tenent quod non interruptatur, per text. in dicto cap. fina. ubi text. requirit quod habeat conscientiam rei alienæ, & sic requiritur quod habeat malam fidem. Non debet ergo iste qui dubitat relinquere ius suum indiscussum l. illud. ff. de peti. here. videtur ergo quod non interruptatur præscriptio: unde si negat rem esse alienam, non debet relinquere possessionem, vide Alexand. in dicto §. genera. in 2. colum.

Et nota quod possessio nobis acquiritur per filium nostrum tam ex causa peculiari; quam ex alia causa. vide text. & Alexan. in l. quicquid. ff. de acquirenda possessione. Et ferus si ab alio possideatur non acquirit mihi. Et idem in monacho quod in filio ratione potestatis monachicæ, ita Bart. in dicta l. quicquid, & possessio potest propria autoritate apprehendi, quādo in instrumento esset verbum, dedit, vendidit, & etiam ubi aliquod signum inuestituræ interuenisset. & vi. de hoc in l. si ex stipulatione. ff. de acquirenda possessione. Et nota quod qui fortuito ingressus est possessionem, vel ignorare illo quem sibi suspicatur moturum controuersiam, si sciisset, dicitur clam possidere: unde si tibi non denuntio quod uolo ingredi, sed sciente, & patiente illo, ad quem res pertinet, vel concurrente iusto titulo possideam; licet ex post facto suspicer mihi aliquem moturum controuersiam, non dicor clam possidere, quia principium, & origo debet attendi: unde qui clandestinam possessionem non bona fide possidet, merito non præscribit, nec usufructu longo tempore. text. est in l. clam possidere. ff. de acquirend. posses. Et sic notabimus quod possessio clandestina dicitur illa quæ à principio mala fide adipiscitur, & est magis effectus, quia ubi clandestina est non potest quis incipere usufructu, seu præscribere longo tempore l. furtum. §. fundi cum l. sequenti. ff. de usufructibus, & l. i. C. de seruitu. & aqua.

Est enim necessarium scire; quæ dicatur clandestina possessio propter naturam interdicti uti possidetis, quod non competit ei qui possidet, vi aut clam, vel precario l. i. §. fina. ff. uti possidetis, & l. vnica. C. eodem. Dicitur autem quis à me possidere uti, quando me per violentiam priuasset possessione, tunc enim non habet interdictum, uti possidetis, contra me, si eum turbo in possessione. Item si ingrediens fundum clam turbat me possessorem antiquiorem dicitur à me clam possidere, quando est ingressus me absente, quia sciebat, vel scire debuit me possidere, & debuit suspicari me sibi controuersiam moturum, unde non habet contra me, uti possidetis, si eum turbo; & non potest mihi mandari per iudicem, ut desistam à turbatione. Et ista clandestina possessio dimissis ambagibus communis opinio est, quod est vitium personale non reale. textus est in dicta l. furtum. §. fundi. iuncta l. sequenti. ff. de usufructibus, ubi quis fuit adeptus possessionem clandestinam. Et tamen textus in l. sequenti dicit, quod si alienauit, potest præscribi, vel usufructibus ab habenti bonam fidem, vide de hoc Bartol. in l. Pomponius. ff. de acquirenda possessione, & ibi uide Alexander in 8. columna ubi dicit, circa possessionem precariam; si sit uitium reale, vel personale. Et ibi recitat Docto. in isto articulo multum altercantes. Quæro an habeat ciuilem possessionem uti, qui ingressus est à principio fundum clam, & dominum reuertentem non patitur intrare, dic quod sic; quia sicut duæ iustæ possessiones possunt esse apud eundem; sic duæ iniustæ, nam hic habet naturalem possessionem clam, ciuilem possessionem uti, quæ similiter est iniusta. Sed si aliquis ingressus uacantem possessionem, quæ nec naturaliter nec ciuilitur possidebatur, non patitur absentem reuerri, non dicitur uti possidere: unde non vi, sed clam adeptus est possessionem. Et in isto casu loquitur tex. in l. sequitur §. item si occupaueris ff. de usufructibus. secundum Alex. in l. clā possidere. §. qui ad nundinas & interdicto unde ui renetur, qui clā ingreditur possessionem absentis, si postea reuertente non vult eum admittere ad possessionem, & etiam

& etiam si non vult acquirere possessionem ciuilem. text. in l. sequitur §. si tu vi me expuleris. ff. de usufructibus & glof. in l. 3. §. si quis autem. ff. de ui, & ui armata. Et per hoc reprobat glof. in dicto §. ad nundinas, & sic est casus ubi datur interdictum, unde ui. licet non interueniat uiolentia, & interdictum unde ui. datur etiā ad recuperandā possessionem ciuilem. unde si quis spoliatur quæ ciuili possessione datur, unde vi. l. 1. §. si autem. ff. de vi & ui arma. Quæro etiam an pro recuperanda naturali possessione habeat aliquod interdictum ille qui ad nundinas iur. & dic quod sic, ff. uti possidetis. Ita notabilis glof. in d. §. qui ad nundinas. Et intellige secundum Alexand. ibi, uti possidetis. f. retinenda, ut possideo; & tu me turbas. & peto declarari me possessorem & te desistere à turbatione; & condemnari te ad interesse meum. l. 1. §. interdum. ff. uti possidetis. Cum ergo non habeam naturalem sed solum ciuilem datur mihi uti possidetis. Et modò quæro quis erit ordo agendi; quando quis ingressus est fundum absentis, qui profectus est ad nundinas; & sic ingressus habet naturalem, & absens retinet ciuilem donec fuerit ingressus; quia tunc si non fuerit admissus priuatur ciuili; quomodo recuperat naturalem & ciuilem. glof. reputata multum notabilis in d. §. ad nundinas. dicit; quod primo agit unde vi pro ciuili recuperanda, quam perdit; quia non admissus fuit volens reuerri. Recuperata ciuili per unde vi, ager postea uti possidetis contra eundem. & dicit se turbari in sua ciuili possessione per retentionem naturalis possessionis clandestinæ, & clam occupatæ. Et petet declarari ingressum de sistendum à turbatione, quod non potest facere nisi restituatur naturalem, unde petet eum condemnari ad restituendum suam possessionem naturalem per interdictum, uti possidetis. Et hæc est notabilis practica secundum Alexand. & similibus glof. est in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. posses. & sequitur Bart. in l. 1. §. interdum. ff. uti possidetis. & Antonius de Butri. in c. item cum quis. de restit. spol. Non licet ergo tibi intentare uti possidetis pro naturali possessione principaliter; quia illam non habes, uti possidetis datur ei qui possidet & turbatur in illa possessione. Sed datur hic uti possidetis pro ciuili qui turbatur per naturalem dicitur. uti. Alexand. multum istam practicam commendantem, in dicto §. ad nundinas. in 6. colum. Et sic notabilis quod interdictum uti possidetis potest competere pro naturali possessione; quam quis non habet dummodò habeat ciuilem in qua dicitur turbari per retentionem naturalis; dummodò ciuilem habeat; quod contingit, quia uel recuperauerit ciuilem, uel nunquam eam amisit. glof. est notabilis in dicto §. qui ad nundinas, & multum eam commendat Alexand. in 7. colum. Et nota quod ille qui agit uti possidetis sufficit quod possideat tempore litis contestatæ. Et nota quod per apprehensionem naturalis occupatam ab alio antiquus possessor perdit naturalem, & ciuilem in rebus mobilibus. text. in l. 3. §. Nerva. ff. de acquir. posses. Et quando perditur possessio ciuilis per negligentiam. vide Alexand. late. in l. si de eo. §. si forte. ff. de acquir. posses. Et nota, quod plus delinquit qui occupat possessionem uacantem per mortem alicuius, quam si uacaret per negligentiam. Bal. in l. fin. C. de edicto diui Adri. toll. Item nota, quod quando nulla est spes recuperandi possessionem: quia ingressus esset aliquis cum magna potentia, cui non posset resisti, perditur etiam ignorantis ciuilis possessio. ita Iason. in dicto §. qui ad nundinas. in 3. colum. & Raphael. Cu. & Alexand. in l. quod meo. in principio. ff. de acquir. posses. Et negligentiam decemnalis; & per obliuionem quæ præsumitur ex lapsu decemni perditur ciuilis quæ accreuit clandestinè ingresso. iuxta glof. magistralem. in l. 1. C. de seruis fugiti. & ibi uide Ias. Notabis etiam ad practicam quotidianā, quod ciuilitur possidens potest propria autoritate de facto ingredi, & expellere occupatorem resistentem. Nam si redeundo non fuerit admissus infertur ei uiolentia. & text. in dicto §. qui ad nundinas, dicit; Si reuertente dominum non admiserit, ut magis intelligitur possidere non clam. potest ergo vim ui repellere. l. 3. §. cum igitur, & ibi glof. ff. de ui, & ui armata. Bartol. in l. 1. §. interdictum hoc, post glof. ibi. ff. uti possidetis. & in l. ut vim. ff. de iusti. & iure, & in l. 1. C. unde ui. & Aretinus tenet contrarium, ut refert Iaso. in dicto §. qui ad nundinas in 3. colum. sed tu tene prædictam conclusionem, quæ est utilis in practica, quod ciuilitur possidens potest propria autoritate expellere occupatorem resistentem, & adde Bartol. in l. 1. §. nunciatio. in 2. colum. & in l. de pupillo. §. meminisse. ff. de operis noui nunciatio. & uide Bald. in disputatione sua, quæ incipit; Accusatus de ui turbatiua, in quarta columna, & uide Angel. in l. ut vim. ff. de iusti. & iure, & in l. à diuo Pio. §. si potest. ff. de re iudi. & Alexander in consilio 99. 5. volum. incipienti; uisus processibus causæ, in tertia columna; tenet etiam Alexander in l. quemadmodum. ff. de acquir. posses. & ibi dicit; ista est communis opinio. & Ludouicus Romanus etiam tenet in dicto §. ad nundinas. Contra istam communem conclusionem uidetur ob stare illud quod tenet Bartol. & Docto. in l. 2. C. de iure emphyteotico; quod dominus ciuilitur possidens non potest propria autoritate expellere emphyteotam priuatum iure suo sibi resistentem. Iaso. dicit; Omisissis solutionibus, tu responde clare, quod ibi emphyteota habuit principium possessionis, & titulum iustum, quod initium maximè attenditur. Et ideo non potest sic de facili propria autoritate expelli, sicut ille qui à principio clandestinè, & iniuste occupauit l. sed, & si lege. §. quod autem. ff. de peti. here. & ita Raphael Fulgo. concordat in dicta l. 2. C. de iure emphyteot. & Innocen. in cap. olim primo de restit. spoli. tenet etiam istam opinionem, & dicit, in 2. colum. vim etenim rebus illatam licet vindicare. Et potest iniuriam factam in rebus auferendis res ablatas recuperare, sed

fed post iniuriam factam personæ nō est licitum vindicare; vel alium percutere. ff. ad legem Aquil. l. fed si quemcunque. primo responso. & l. scientiam. §. qui cum aliter. scriptum est enim; Non vos vindicantes, nisi forte timeretur geminata percussio. & dicit etiam ibi Innoc. omnibus esse licitū mouere bellum pro defensione sua & rerum suarum; nec dicitur proprie bellum, sed defensio. Et quando quis est eiectus incontinenti, i. antequā ad aliena negotia diuertat; licitum est sibi impugnare. ff. de verb. oblig. l. cōtinuus. 1. responso. & ff. de duobus reis. l. duo. §. ult. & C. vnde vi. l. 1. & ff. de vi. l. 2. §. cum igitur. & cum hoc à iure sit concessum nec est autoritas principis necessaria. sed Ang. de Peru. in d. l. 3. §. cum igitur ff. de vi & vi arma. dicit vnum notabile verbum. quia dixit Innoc. quōd eiectus incontinenti licitum est sibi impugnare & dicit Ang. quōd si impugnatio dicatur facta incontinenti. an ex intervallo relinquatur arbitrio iudicis. quem omnino vi. Idem tenet Salic. in l. 1. r. C. vnde vi. non referēdo. Ang. Item nota quōd si quis occupauit possessionem per vim; & postea impetrat rescriptum à principe ad confirmationem possessionis, non valet talis concessio. text. in l. autoritatem. C. vnde vi. & ibi dicit Bart. quōd iam de facto vidit. Et per ea quæ iam diximus notabis quōd qui prohibet reuertētem in fundum, acquirit possessionem violentam, quando prohibitus desijt habere animum possidendi; secus si non desijt dum se præparat conuocando amicos l. 3. §. cum igitur. de vi & vi arma. & Bald. in l. fin. C. de his quæ à non do. manum. & vi. Bar. in l. vt vim. de iustit. & i. & vi. in l. prohibitum. de iure fisci. lib. 10. vbi dicitur licitum est conuocare amicos & vicinos etiam contra officialem de facto exequente.

Et nota, quōd quis dicitur expelli tribus modis. Primò quando in possessione inuentus expellitur de ea. Secundo quando non inuenitur; & reuertens non admittitur. Tertio quando metu non reuertitur; & iste etiam dicitur expulsus. Et in omnibus istis habet locum lex, si quis in tantam. & vide Bald. ibi in 3. col. & vide Iaf. in d. §. qui ad nundinas. in 4. col. ad fin. Sed nota, quōd multum prodest protestatio coram iudice & testibus; & nota diligenter, & adde ad ea quæ superius diximus, quōd si dux vel princeps, vel alius expellatur de terra sua licitum est quando cunq; propria autoritate recuperare; quoties sese facultas obtulerit; etiam post decennium. Et dicitur incontinenti recuperasse. ita Bald. reputans tenendum menti in l. fin. C. de his qui à non domi. manum. vbi dicit; lus recuperandi propria autoritate non perdo contra violentiam, si tale est negotium quod nō potest in breui expedi, vt si princeps expellatur de terra sua vt notat Hugo in sua glos. antiqua. in c. ius naturale. 1. distin. vbi dicit, quōd est licitū recuperare quando cunq; facultas se obtulerit. & etiā tenet Bald. in c. in literis. de restit. spoli. tenet Io. de Imo. in l. 1. §. qui præfens. ff. de ver. oblig. & vi. glos. in c. olim. 1. de rest. spoli. in verbo, statim. quæ exponit, statim, i. quam primū potero. & vid. Iaf. in d. §. qui ad nundinas. in 6. col. Et in ista materia aduerte vnum dictum mirabile Bal. in l. ius eius. C. de probatio. quod licet defensio non fiat ex intervallo, tamen durante offensione continua potest fieri defensio propter offensionem hodie eminentem. Et sic quando est violentia successiua quæ semper est in actu primo; quoties resisti potest, & vide etiam Bal. in c. in literis. de restit. spoli.

Et nota quōd ad eundem iudicem pro interdictione vt possidetis, non perditur ciuilibus possessio. ita Iaf. in dicto §. qui ad nundinas. in 11. col. Et si quis emit bona fide à clandestino possessore potest conueniri interdictione, vt possidetis, ita Bart. post glos. in l. si duo. in principio. ff. vt possidetis; quia omnia interdictiona sunt in rem scripta, excepto interdictione, vnde vi. text. in l. 1. §. penult. ff. de interdictione, & Bart. in d. l. si duo.

Et nota quōd interdictione vt possidetis habet effectum recuperandæ possessionis: ad hoc est glos. singularis, in d. §. qui ad nundinas, licet aliàs solum consueuerit tueri possessionem. & Ant. de Bu. notat etiam istam glos. in c. item cum quis. de restit. spoli. Et sic interdictione vt possidetis potest competere pro possessione naturali; quam non habet; dummodo habeat ciuilem; in qua dicitur turbari per retentionem naturalis. Et hoc nota secundum talon. in d. §. qui ad nundinas. 15. col. pro intellectu l. 1. §. hoc interdictione. & l. si duo. ff. vt possidetis.

Et nota secundum Bar. in d. §. qui ad nundinas, quōd possessio naturalis quam habet feudatarius, emphyteota, & similes, non trahit ad se possessionem ciuilem vacantem. Secus est e contra; quia finito feudo, vel emphyteosi, ciuilibus quæ est apud dominum trahit ad se naturalem, ita Bal. in l. 2. ff. de rerum diuisione.

Item nota quōd nulla possessio acquiritur nisi animo, & corpore, & ita nulla amittitur nisi, in qua vtrunque in contrarium actum est, text. est in l. quemadmodum. ff. de acquiren. possess. & ille possidet cuius nomine possidet, l. generaliter. ff. eodem. Et conductor ad longum tempus dicitur possidere, vide Alexand. in l. si quis ante, & an bonæ fidei possessor faciat fructus suos, & dicit quōd sic, sed tenetur restituere, quatenus ex fructibus locupletior effectus est, ista est opinio Bartol. & communiter approbatur. Et sequitur eam Alexander in l. iuste possidet. ff. de acquirenda possessione in 6. colum. Et vide Alexand. & Imol. in l. Nensenius. ff. de re iudi. & Bartol. in dict. l. iuste possidet. Quid si ingredior fundum autoritate decreti non ritè interpositi, an incurram pœnam l. meminere. C. vnde ui. Bartol. tenet quōd sic sequendo glos. magnam l. si quis in tantam, sed tu de hoc vide Alexander in dicta l. iuste possidet, in 6. columna, & ibi vide per eum in 8. columna.

Nuntius

Nuntius, & executor, an & quādo possit quis esse in causa propria. Et vide de hoc per eū in 9. colum. q. minor, & rusticus præsumitur ignorare iura, & de isto pñctō ui. ibi Alex. Sed si rusticus capiat rē suā propria autoritate, non excusatur à pœna l. si qs in tantā. C. vnde vi, vide Alex. in loco superius allegato in 9. colū. Et nota quōd triplex est species interdictionum, quædam sunt interdictiona quæ introducta sunt causa possessionis adipsendæ, quæ nunquam fuit adepta per agentem, vt quorum bonorum pro possessione, quam nunquā adeptus est. Interdictione retinendæ appellatur vt possidetis, quod datur ei qui turbatur in possessione sua, nam pro huiusmodi turbatione repellenda, datur vt possidetis, vt habetur in l. 1. §. hoc interdictione. ff. vt possidetis. Interdictione recuperandæ datur ei qui semel possedit, & nunc possidere desijt, vt vnde ui, & in remedio l. si. C. vnde ui, & per totum illum titulum, & in §. sequent. in l. de interdictione & in c. cum ad sedem, & in c. sapē de restit. spoli. & in cap. reintegranda 3. q. 1. Et interdictiona dicuntur, quia interdictione olim nihil aliud erat quàm quædam formata, & solemnis verborum conceptio, quibus prætor aliquid fieri iubebat, aut prohibebat, quod tunc maximè faciebat, cum de possessione inter aliquos contendebatur, vt in l. de interdictione in prin. hodie verò interdictione est actio prætoria. Et inter interdictiona, & actiones nullam puto esse differentiam. Et interdictione adipiscendæ, vt superius diximus, debet proponi contra eum qui possidet pro hærede, vel pro possessore, sicut & hæreditatis petitio, & est uniuersale, & est perpetuum, & de hoc ui. Doct. in rub. C. quorum bonorum. Et interdictione quorū legatorum, etiam est inductum causa adipiscendæ possessionis, & datur cui libet uniuersali successori, & hæredibus hæredum, & datur contra legatarios qui non ex voluntate hæredis occupauerūt legata; nec enim debent sibi ius dicere, sed ab hærede petere, vt in l. 1. r. respon. ff. quorum legatorum. Et intellige hoc ante apprehensam possessionem ab hærede; nam post hæres vel spoliatus aget interdictione recuperandæ, vt not. in l. non est dubium. C. de lega. & intellige hoc nisi testator dedit licentiam legatario propria autoritate accipiendi, ut in l. Titia. 1. §. 1. ff. de lega. 2. Et intellige quando est certum de lege falcidia, aut dubitatur, aliàs hæres repellentur exceptione dolo facis, vi. de hoc Ange. in dict. l. 1. ff. quorum legatorum, limita etiam nisi legatarius sit executor testamenti, quia propria autoritate potest capere legatum. Bal. Pau. in l. non dubium. C. de legat.

Nunc videamus de interdictione, quæ proponuntur ad recuperandam possessionem, & sic videamus de interdictione vnde ui. Et habet locum hoc interdictione, cum quis possessionem per vim amittit, vim dico expulsum non compulsuum, quia pro compulsua datur actio, quod metu causa, ui. Azo. in rub. vnde vi. & duo sunt exigenda, vt proponatur interdictione vnde ui, vt verè possideat ille qui est expulsus tempore deiectionis, siue corpore suo, siue animo, idcirco si quis de agro vel de domo processisset, nemine suorum relicto, mox reuertens prohibitus sit ingredi in ipsum prædium, vel si quis eum in medio itinere detinuerit, vi deiectus videtur; admissi enim ei possessionem quam animo detinebat, & si non corpore, vt in l. 1. §. interdictione autem hoc. ff. de ui, & ui ar. etiam est necessarium quōd verè possessio sit amissa, alioquin non datur interdictione, vi autem amittitur possessio siue corpore expellatur, siue reuertens non admittatur, vt in l. si id quod. §. vlt. & l. quamuis saltus & l. peregrè. §. vlt. & l. licet. ff. de acqui. possess. & mobilia veniunt in interdictione vnde ui, siue essent expulsa siue ei commodata, vel apud eum deposita, vel sibi pignorate. vide text. in l. 1. §. quod ait. ff. de ui & ui ar. Et in hoc interdictione veniunt fructus recepti recipiendi, & omne interesse deiectionis, vt ff. de ui & ui ar. l. 1. §. ex die & l. si de possessione. C. vnde ui. & hoc interdictione est personale, vt superius diximus.

Sed nota quōd si expulsus velit incontinenti recuperare possessionem suam propria autoritate potest. Ita Bar. & Bal. & omnes Doct. in l. 1. r. C. vnde ui, vbi dicunt, quōd licitum est se contra vim tueri, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et non solum se defendere, sed etiam recuperare l. 3. §. cum igitur. ff. de ui, & ui ar. Et si recuperat incontinenti appellatur defensio, quia fingitur non amissa possessione, & propter continuationem actuum fingitur vnum, & idem tempus, aut ex intervallo, & tunc aut ex intervallo necessario ad actum recuperationis. Et dicitur fieri incontinenti, aut est intervallo voluntarium, & non licet ex intervallo. Et in tribus consistit moderamine; in qualitate, secundo in tempore, tertio in ipsa defensione. De primo, nam si quis venit ad repellendū me de possessione manu vacua, non debeo eū repellere cum gladio. Et de hoc ui. glo. & Bal. & Doct. in d. l. 1. vbi tractatur latissime de hoc.

Et nota, quōd si quis visis armatis metu de possessione decesserit, vel audito quōd armati venirēt quantum ad admittendam possessionem deiectus videtur, ut ff. de usucapi. l. non solum. §. si dominus. Et porro si verè illo tendebat, habebit locum interdictione vnde ui, vt ff. de vi, & vi ar. l. 1. §. idem Labeo ait, si autem alio non, ut in l. 3. §. si quis, eodem titulo. Sed occupata possessione certum est eam esse amissam, & res est vitiosa; & datur interdictione vnde ui. Edictum verò quod metu causa habet locum re tradita, per metum, vel quando armati ingressi sunt, & ego patior eos possidere, & solum vitam spreta possessio ne, & eis relicta ab eis flagito, nam & patientia inducit actionem, quod metu causa l. denique. §. metu. ff. quod metu causa. Item deiectione fructuario de possessione proprietarius non priuatur à possessione, & e contra conuerso. Et occupans possessionem vacantem tenetur eam restituere domino, quemadmodum inuastor vel fur. l. cum quærebatur. C. vnde ui. Et inuadens possessionem uiolenter eam restituere tenetur, & si dominus erat, priuatur dominio, & si non erat dominus tenetur possessionem restituere, & condemnatur

condemnatur in extimationem rei, si quis in tantam. C. unde ui. & ui. ibi Doct. Et pater si expulit filium de possessione tenetur. Bal. in dicto. l. si quis in tantam in 2. column. & feudatarius si expellatur, in possessione reponi debet, Bal. ibi in 2. column. Et nota quod si aliquis expulit me de possessione per vim sine armis, possum eum accusare criminaliter. l. Iulia. de vi priua. & si cum armis l. Iulia. de vi publi. & possum agere civiliter interdictum, unde ui. in quo venit interesse; & interesse est omnis causa accessoria, ui. text. in l. si de possessione, & ibi Doct. C. unde ui. Sed est notandum, quod prius de crimine semper debet constare. textus in l. si quando. C. unde ui. & ibi notat Baldus quod interesse probatur per iuramentum duobus concurrentibus, scilicet dolo rei, & difficultate probationis, que procedit facto rei. Et ad recuperandam possessionem absentis admittuntur carentes mandato; cauendo de rato. Et ferui qui alius in iudicio esse non possunt, quod est contra regulam generalem. Et datur ista conditio non vsque ad annum tantum, sed perpetua, vide de hoc tex. & Doct. in l. r. C. si per vim, vel alio modo absentis possessio turbata sit. Videamus nunc de interdictis retinenda: post secul. id est de interdicto, ut possidetis, & eius gratia de interdicto, utrobi; hac autem duo interdicta tue tur possessionem, & possessorem, sicut exceptiones, actio vero nunquam vltro possessori datur, quia sufficit ei quod possidet, ut ff. de interdictis l. r. §. restituenda; & §. interdictum autem; habet autem locum interdictum ut possidetis in rebus immobilibus omnibus, & soli. dummodo talia sint que possint possideri, ut ff. ut possidetis l. r. §. penul. non autem possidetur forum, & basilica, & res sacre, ut ff. de acqui. possessione l. r. §. penul. & l. qui vniuersas §. r. Item locum habet hoc interdictum in corporalibus, ut in quasi possessione vsusfructus, vel vsus; ut ff. ut possidetis l. vlt. vel aliarum seruitutum, ut l. quoties, ff. eodem, & si seruitus vendicetur l. sicuti §. aristo. sed interdictum ut possidetis datur pro rebus immobilibus, vide de hoc Bal. in l. vna C. ut po. in 4. column. Et de isto interdicto, vide practica per Specul. in titulo de causa possess. & proprie. in §. r. in ver. scias quod interdictum, & de interdicto, unde ui. vide per eum in titulo, de rest. spoli. §. r. & 2. in ver. de religiosis domib. §. dicunt autem, & per Bart. vide in l. r. §. fin autem, ff. de ui. & ui. ar. & Bal. in l. r. C. de his qui in frau. credi. & Alex. in l. r. §. interdictum, ff. ut possi. vide Soci. in l. clam. possidere §. qui ad nudinas, ff. de acqui. possess. utrobi, uero interdictum locum habet; cum questio est de retinenda possessione rerum mobilium, ut ff. de utrobi. l. r. & in l. de interdictis §. retinenda.

Et practica huius interdicti, vide in Spec. in titu. de causa possess. & proprie. §. r. in ver. est aliud interdict. retinenda possessionis, sed cum illud interdictum fraternitatem, & cum interdicto uti possidetis, & illud requirit possidere, agentem tempore litis contestata, & uincat; ita & in isto interdicto. Et ideo in hac parte hoc interdictum corrigitur; quia non sufficit maiore parte anni agentem possedisse; nisi & possideat tempore litis contestata. Turbatus igitur possessor rei mobilis, puta equi, vel etiam cuiusdam seruitoris; quia semper cum domino incedebat, vel eques per ciuitatem, cum seruo cum sequente, ut faciunt seruitores, alius turbat eum in possessione asserendo forsitan se possessorem, & non permittendo liberè, & equite equitare, vide de hoc tex. & Ange. in l. r. ff. de utrobi. Et componitur utrobi ex vtroque, & ubi, ut ubi ponatur pro ad, vtrum ponatur pro que: quasi dicere; apud quem res est mobilis, nec ui, nec clam, nec precario ab aduersario tempore litis contestata, & vim fieri veto quominus eam rem ducat, sed olim vincebat interdicto utrobi, ita demum si maiore parte anni rem habuisset, ut iam diximus. Et nota quod agens remedio possessorio adipiscenda repellitur per exceptionem dominij, quando excipiens uult in continenti probare, sed si ager retinenda non, ut est glo. in l. si de vi. ff. de iudicijs, & ui. Bart. & Alex. in l. naturaliter. §. nihil commune, de acqui. possess. & Bart. ibi colligit distinctionem, si queratur an sententia absolutoria lata in iudicio obstat agenti possessorio utrobi per eum. Et spoliatus possessorem rei aliena, an & quando cadat pena in l. si quis in tantam. ui. Alexan. in dicto. §. nihil commune, in 6. column. Et nota quod agenti interdicto recuperanda non potest opponi exceptio dominij, quia violentia fuit sibi illata, ui. Dy. in c. qui ad agendum, de regu. iuris in 6. ubi formaliter format istam questionem. Sed ibi dicit, & male, quod exceptio dominij potest opponi per clandestinum occupantem. Et quia iste passus est quotidianissimus secundum Alexan. tu ui. tex. in l. si coloni. de agricolis, & censu. lib. r. r. seruus ascriptitius, aut fugit a domino suo alius occupauit, nulla interueniente violentia conuenitur per l. si coloni, ad possessorem retinendum, hoc est remedium possessorium dicitur ibi, quod debet restitui possessio in continenti, deinde discutietur de statu illius serui. Nota, dicit Bart. ibi quod si uel interueniat uolentia siue non, quando agitur possessorio recuperanda reijcitur exceptio dominij, tenet etiam Inno. in c. post electionem, de concessi. preb. ad finem. Et ibi ita tenet Ioann. Andre. & dicitur quando ago possessorio, ut obtineam mihi restitui possessionem non est necesse probare me spoliatum, sed satis est quod probem me antea possedisse, & te tunc habere possessionem, & isto casu dicit Inno. reijcitur etiam exceptio dominij opposita per eum, tenet etiam Inno. in c. saepe, de resti. spolia. Et Anto. firmat in vlti. colu. ubi dicit, si intentatur remedium canonis re integranda. 3. q. r. reijcitur exceptio dominij, si cut quando intentatur interdictum, unde ui. Et dicit esse de mente Inno. per dictam l. si coloni. & de alijs in isto bene examinato puncto me remitto ad Alexan. in dicto. §. nihil commune in 8. colu. ubi ipse reprobat, & merito, vnam limitationem Bal. Et an exceptio dominij possit opponi contra eum qui fuit spoliatus

rus, vi expulsa seu ablata. Et dico quod non potest opponi exceptio dominij, secus si quis fuit spoliatus per vim compulsivam quando per metum compulsi te ad tradendum rem, & fecisti, licet coacte, si ages ut possit opponi exceptio dominij, ita Bald. in Rot. Alex. in d. §. nihil commune in 9. column. & allegat. super hoc, cum ibi notaris per glo. de re iudicati, & Inno. tenet etiam in d. §. & Bar. in l. penul. ff. de condi. ob tur. cau. & Bal. in l. 3. eod. tit.

Et quando possessorium sapit causam proprietatis potest opponi exceptio dominij hoc est de mente Bart. in d. §. nihil commune, & vide ibi Alex.

Item exceptio dominij, opposita in possessione dominij repellit agentem interdicto recuperanda, quod non potest fieri restitutio sine irreparabili preiudicio.

Et probationes dominij debent esse in promptu. allegat. tex. in c. literas de resti. spo. Et notat glo. in c. bene quidem 96. dist. Et notat glo. in c. r. de resti. spo. tex. in dicto. c. literas dicit Maritus petiit se restitui ad quasi possessionem matrimonij, mulier opponit, quod fuit in gradu prohibito iuncta iur. & offert se probaturam in continenti: in tali casu non debet fieri restitutio, quasi possessionis mariti, quod ad ea que sunt irreparabilis preiudicij, ut quantum ad copulam carnalem propter periculum anime, sed quod ad alia feruicia sit restitutio per istam doctrinam dicit Pau. de Castr. in l. r. C. de edic. di. Adri. toll. quod si agebatur interdicto recuperanda possessionis vnius fortalitij seu castri, & reus conuentus oppoñit exceptionem dominij non debet fieri restitutio; sed prius debet descuti de proprietate, & dominio; quia alias difficilis est recuperatio per eum cuius est dominium; & executio esset postea difficilis, unde propter magnitudinem difficultatis restitutionis, non admittitur possessorium recuperanda obstante exceptione dominij.

Et Alex. dicit in §. nihil commune in 9. column. Confirmo id quod dicit Pauli per id quod dicit Ange. in c. ex parte de resti. spoli. quod vbi uincit potest sequi scandalum si non admittatur exceptio posita in possessione recuperanda; debet admitti exceptio dominij, vel similis; quia alias non deberet admitti, ponit exemplum; Monasterium agit possessorio recuperanda ad quasi possessionem iuris quam habet in monacho; dicit eum esse monachum a se possessum, monachus dicit se non esse monachum illius monasterij, & federicus de Senis consil. 273. dicit etiam quod obstat exceptio propter scandalum euitandum.

Item nota quod ubi presumptio iniustae possessionis sit fundata de iure communi contra agentem, talis exceptio admittitur contra agentem possessorio recuperanda; puta, Episcopus agit possessorio recuperanda ad quasi possessionem decimandi extra suam diocesim, habet ius commune contra se hac presumptio iniustae possessionis, excludit eum agentem possessorio recuperanda, vide tex. in c. ad decimas de resti. spoli. in 6. & vide Alex. in d. §. nihil commune in 5. column.

Et sic nota, quod licet spoliatus ante omnia sit restituendus, & non possit opponi exceptio dominij. Cum etiam praedictum sit restituendus, ut in c. in literis de resti. spoli. tamen ubi est verisimilis presumptio contra agentem, quod sit restituendus ad quam petit se restitui iniuste occupauit & de iniustitia confiteri eius acceptione, vel iuris presumptione, tunc nunquam fit restitutio, nisi probet iustam possessionem ex titu. de quo vide per Rotam, in de c. 29. incipienti; item si restor.

Nota etiam, quod si aliquis possidet se spoliatum quasi possessionem spiritualium admittitur exceptio, quod est laicus, & spiritualia non possidet. cap. causam que de prescrip. uide Inno. in cap. constitutus de filijs presbyterorum.

Et si monachus petit uxorem sibi restitui, & uult probare quasi possessionem matrimonij, si opponitur, quod est monachus repellitur ab agendo possessorio recuperanda, per oppositionem defectus proprietatis, ita Bal. in titulo de pace Constantie in ver. restituitur, & in l. r. C. si de momentanea possessione fuerit appellatum. Et in l. 2. C. si ad non competentem iudice. Et Ange. in l. 2. C. de edic. di. Adri. toll.

Itē si administratorio nomine ager quis possessorio recuperanda, ut in praetoriam nisi probet de legitima institutione non poterit obtinere; unde si non opponit, quod non est legitime institutus, obstat exceptio, vide Inno. in c. in literis, de restitutio. spoli.

Et est magna disputatio inter canonicas, vtrum in beneficialibus agens possessorio recuperanda oporteat quod iustificet titulum suum. Communis sententia est secundum Alex. in d. §. nihil commune in 1. r. colu. quod requiratur iustificatio tituli, licet quidam Moderni contrariū teneat per tex. in d. c. in literis. Sed tu uide de hoc glo. in Clemen. r. de causa posse. & prop. & vide Ioan. And. in d. c. in literis, de resti. spoli. Et allegat Rot. in multis locis, & vide eum in additionibus ad Speculum, in titulo de resti. spoli.

Item nota quod contra agentem possessorio recuperanda obijcitur exceptio de dominio acquisito post spoliationem interueniente facto, aut negligentia eius qui possessoriū intentat. vide Inno. post glo. in c. super hoc, de renunciatio. & in c. solcite de resti. spolia. argu. l. 2. C. quod metus causa.

Item si per confessionem actoris, vel per facti notorietate, appareat iudici possessionem non debere restitui, non restituet, notatur in c. significasti, de dia. ortijs, & vide glo. & Doct. in d. c. ad decimas, & Bal. in l. ordinarijs. C. de rei vendicati, & in tit. de pace Constantia, ver. restituitur. Ro. in conclusione sua. 385. & Antonius de Butr. in dicto. cap. in literis 16. column. a. Angel. in dicta l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iuliam de ui.

Item admittitur exceptio si non requirit probationem facti. Bald. in l. penult. C. si à non competenti iudice, & uide Oldra. in consi. 224.

Item non restituitur si petitio in possessorio esset iuri publico contraria, ita Bal. in l. si quis conductio- nis, in vltim. colu. C. locati, & ibi dicitur; si agens possessorio recuperanda, in beneficialibus non allegat se canonice possedisse, non potest obtinere: allegat notata per Innoc. in cap. constitutus, de filiis presbyte- rorum, & facit id quod habetur in c. 1. de reg. iur. in 6.

Item nota, quòd si prælatus ecclesiæ conuenitur possessorio recuperanda super re ecclesiæ, si opponit exceptionem dominij spectantis ad ecclesiã, & offerat se probaturum in promptu debet audiri, tenet Bald. in l. 1. ad finem. C. de appellatio. & est ratio, quia prælatus ecclesiæ, inuadendo rem ecclesiæ posses- sione existente apud alium non facit incidere ecclesiã in pœnam l. si quis in tantam per glo. notabilem, in c. 2. de dolo & contumacia. Et cum non habeat locum pœna l. si quis in tantam, admittitur exceptio dominij, sed tu uide Bartol. & Ange. in dicto §. nihil commune, & Alex. hoc non placet, videbis per eum in 10. colum.

Item nota quòd quando agens possessorio recuperanda passus est fieri probationes super proprietate & dominio rei conueni, obstat exceptio proprietatis, uide de hoc in c. 1. de resti. spoli. Sit ergo cautus aduocatus actoris agentis possessorio recuperanda, vt si videt produci instrumenta concernentia cau- sam proprietatis protestetur ea non admittenda, & non admittat.

Item notabis quòd quando agitur possessorio pro recuperanda possessione, quæ vacabat tempore quo fuit occupata, per eum nunc conuenitur potest opponi exceptio dominij, glo. est notabilis in l. fin. in ver. ignorantia. C. vnde vi. & ibi omnes approbant eam. Et Ange. in l. 2. C. de edi. diui Adria. toll.

Item nota quòd potest opponi exceptio dominij à tertio qui dicitur; Res non debet restitui illi, quia est mea l. bona fides. ff. de depositi. de quo plenè per Angelum in l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iuliam de vi. & in c. in literis de resti. spoli.

Et de materia ista videte Hostien. in summa. de resti. spoli. §. quoniam. & per Bal. in l. si res. C. de ordi. cogn. & vide Anto. in c. fin. de ordin. cogn. & in c. cum ad sedem, de resti. spoli.

Et an exceptio tertij sit audienda contra agentem interdicto recuperanda vide Abb. in c. in literis de resti. spoli. & vide ibi Anto. & vide decisionem Rot. 172. & vide cap. fin. de ordin. cogni. & vide Docto. in clemen. 1. de causa possessionis, & proprie. Sententia lata in petitorio in fauorem rei conuēt, an habeat obstat eadem agenti postea in possessorio retinenda.

Et an sententia absolutoria in possessorio obstat eadem agenti postea petitoria, vide Alex. in d. §. nihil commune in 10. colum.

Et an possessorium, & petitorium possint simul intentari, vide ibi latè per eum in 11. & 12. columna & an cumulatio possessori, & petitorij possint concurrere simul si non sit conclusum in causa, ibi uide in 2. columna. Et exceptio quòd spoliatus ante omnia restituendo est per regulam l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iuliam. de vi publi. & l. 1. C. si per uim; vel alio modo possit opponi, cum sit lis contestata in pe- titorio; quia est dilatoria, & dilatoria ante litem contestatam debet opponi c. inter monasterium de re iudic. & l. fina. C. de exceptionibus vide Alexan. in d. §. nihil commune.

Et an possessorium, & petitorium possint simul cumulari; interdictis exhibitorijs, vide Alex. post Bart. in d. §. nihil commune ad finem.

Item nota quòd possessio rei mobilis ciuilibis perditur, quando non potest naturaliter adipisci, ut si lapides in Tyberim demersi essent naufragio, sed non perdimus possessionem serui fugitiui; nam seruus fugitiuus idcirco à nobis possideri videtur; ne ipse nos priuet possessione sui; quod nō potest antequam ab alio apprehenderetur, vide de hoc textum, & Doctores in l. Pomponius. ff. de acquirenda posses- sione.

Et nota quòd possessio rei mobilis furto subtrahat, vel arrepta perditur, nisi subripuit is, qui in potesta- te nostra est l. rem que. ff. de acq. posses.

Et an possessio perdatur si depositarius, vel commodatarius negat rem depositam, vel commodatam, vide Alex. in d. l. rem que in principio.

Et an competat interdictum possessorium recuperanda pro re mobili subtrahata furto, vel arrepta vi- de Bartolum in dicta l. rem que, ubi dicit multa remedia competere. Sed querit si competant contra eum ad quem peruenit possessio rei mobilis quando cum vitio peruenit ad eum; & concludit quòd sic.

Sed ponit quòd si sine vitio aliquo peruenit res ad possessorem, puta cum titulo. & bona fide; an ha- beat locum aliquod remedium possessorium, & refert glo. l. ciuilem. C. de furtis, ubi illa glo. videtur tene- re, quòd sic, sed tu intellige, quòd res non erat affecta vitio, & Bart. refert Inno. post glo. in c. sarpè de resti. spo. videtur tenere, quòd sic, & malè secundum eum.

Sed dicit Bar. quòd si quis vult saluare Iun. potest dicere, quòd procedat, quando iste ad quem vltimò peruenit res cum titulo, & bona fide habuit causam à possessore uitioso, vt fure, vel violèto inuasore, quod tunc sicut vitium auctoris, vel mala fides nocet hodie simplici successori in præscriptione, vt in Aucen. mala fidei. C. de præscriptione. lon. tempor ita & nocet publiciana, vt l. siue autem. §. si duobus. ff. de

de publiciana. Competit enim publiciana ei qui habet titulum, & bonam fidem à non domino. Et si vult illam intentare contra habentem titulum, & bonam fidem; non potest obtinere nisi reus possidens habuisset titulum ab autore malæ fidei, ita Bart. in dicta l. rem que in ista difficillima quæstio- ne, Alexander in dicta l. rem que consumpsit duas columnas, referendo aliquos Docto. tenentes cum Bartol. & alios contra. Et ipse dicit ista originalia uerba; videtur ergo quòd decisio huius quæstionis ad hoc pendeat, quia si possessorium recuperanda intentatur contra possessorem sine vitio; sed cum ti- tulo & bona fide habet priuilegium, quòd ante omnia restituendus est. Et sic sequitur quòd non est considerandum an reus possideat sine vitio, uel non; sed solum debet considerari an actor cecidit à pos- sessione sine iusta causa; & restituitur etiam remedio cap. reintegranda 3. q. 1. Ad hoc seruunt notabi- lia uerba tradita per Bartol. in l. editio. 15. colum. C. de edi. di. Adria. toll. pro hac parte in iudicij sarpè- numero iudicari uidi, & ita obtinui. quòd non admittatur exceptio dominij; nec obstat paritas tituli in possessorio recuperanda; magna est autem autoritas Bartol. & aliorum sequentium, propter quorū au- thoritatem res dubia fati esset, ita Alexand. ubi supra.

Remedium c. reintegranda, an competat non solum pro recuperanda rerum possessione ecclesiæ. Sed etiam pro recuperandis rebus prophanis, uide glof. & Docto. in cap. cum ad sedem, de resti. spoli. & vi- de Bartol. in l. si coloni de agri. & censu. lib. 1. 1. & vide Alexand. in dicta l. rem que in 5. colum. & ibi vi- praticam per Bart. ad probandum verum, & directum dominium, & in antiquis, an dominium probetur per solam formam, dic quòd sic, vide glo. singularem, in l. at qui natura. §. qui me absente. ff. de nego. gest. & Ange. commendat multum illam glofam in l. titius. ff. quibus modis pign. vel hypo. solua. & notat Inno. in c. veniens, & in c. quid per noualle de verborum significatione, & Archidiaconus in c. inter 16. q. 3. Bal in Aucen. quas actiones. C. de sacro sanct. ecclesijs, & in l. conuentulam. C. de episcopis, & clericis, & in l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis, & in l. exemplo C. de proba. & in l. non ignorante. C. qui acculare non possunt, & notant Docto. in cap. veniens, & 1. de testibus, & maximè ibi Antoni. & notant commu- niter omnes Docto. in cap. causam de proba. ubi etiam dantur alij modi ad probandum dominium, & de modo etiam probandi dominium tangunt Canonistæ in cap. cum ad sedem de resti. spolia. & Bart. post Cy. dicit in l. si quidem. C. soluto matri. quod in antiquis, & quæ sunt de longinquo. fama sufficit ad probationem dominij; & an habens titulum, & bonam fidem possit conueniri remedio cap. reintegran- da, vide Alexand. in dicta l. rem que ad finem, & ibi dicit, quòd seruus non dicitur facere furtum rerum peculiarium; si eas contrectat, & aut fugit l. interdum. §. cum autem seruus. ff. de furtis, licet secus sit in alijs rebus in quibus furtum facit sicut sui ipsius l. 1. C. de seruis fugi. Et ratio est; quia in peculiaribus ple- nioribus habet administrationem, & plenior licentiam; quam in alijs, vt dicit glof. in l. 1. C. de ser- uis fugiti.

Et nota quòd possidens ex contractu reprobato dicitur possidere pro possessore.

Et maritus si donauit uxori seruum, uel aliquid aliud; & decessit, non tenetur ad restituendum nisi quan- tum est effecta locupletior l. si expensus. §. concessa. ff. de donationibus inter uirum, & vxorem. Et non de- bet distingui an ignorauerit mulier, vel scierit, vide tex. & Docto. in l. quod uxor. ff. de acquirenda pos- sessione, & ibi videbis, an, & quando valeat donatio facta per maritum vxori.

Renunciatio beneficio an etiam videatur renunciare possessioni beneficij, vide Inno. in cap. super hoc de renunciatio. & Anto. in cap. accepta. de resti. spolia. & vide Imo. & Abb. in cap. foliote, eodem titulo, & Bart. querit in l. si quis ui. §. differentia ff. de acquirenda posses. posito quòd quis non possit renuntia- re officio, vel beneficio nisi in manu superioris l. penult. ff. de officio præsidis, & c. quod in dubijs, de renū- cia. & ibi ple. an possit renuntiare possessioni, uel quasi possessionem illius iuris absque eo quod in ma- nibus superioris faciat. Et concludit quòd sic per rationem tex. in dicto §. differentia, & uide Inno. in d. c. quod in dubijs, de renunciatio. ubi dicit, quòd in beneficijs iam perceptis; resignatio enim non valet nisi in manu eius à quo quis habet beneficium, scilicet episcopi qui confert, vt in c. admonet. non renunciet. & in c. Abbas. 18. q. 2. & in l. 2. §. & cum placuisset. ff. de origin. iuris, & l. legatus. ff. de officio præsi. & dicit In- no. secus in iuribus acquirendis quibus bene renuntiare licet, ut in c. veniens. de renuncii. & possessorem facere possumus alium in eo quod possidemus constituendo nos nomine illius possidere l. quod meo. ff. de acq. posses. Sed si ille non erat præsens remedium c. reintegranda non competit ante ratificatione illius cuius nomine possidetur illi qui eius nomine possedit si expelleretur à possessione, etiam si postea ratificet is cuius nomine possidetur, ita Rota in decis. 136. & Alexand. in d. l. quod meo. ff. de acq. posses. & ibi dicit in 2. colum. quòd clausula constituens se tenere & possidere nomine alterius transfert in il- lum uerè possessio, quando iusta causa processit, uel interuenit, vt venditionis, vel donationis. Et ibi etiã dicit, quòd donatio inter vir. & vxor. est reprobata; intantū quòd nec oritur ex ea obligatio naturalis, nec in ea potest interueniri fideiussor.

Et constituens se tenere & possidere nomine alterius, an transferat ciuilem, si non habet natura- lem, dic quòd sic, secundum Bartolum in dicta l. quod meo. uide etiam Alexandrum in quarta columna.

Item si possessor cōduxit rē à non possessore, transfert in illū possessionem quā habet tex. in l. qui bona

fide. ff. de acqui. pos. Et possidens ex vna causa, non potest solo animo possessione retenta definire possidere ex illa causa, & incipere possidere ex altera, vt in dicta l. qui bona. §. quod scriptum est, & l. cum ne mo. C. de acquirenda possessione.

Item quod ex naufragio expulsus est vsucapi non potest. Et derelicta merces, & quæ extra nauim proijciuntur, non videntur haberi pro derelictis; ergo dominium earum non perditur; licet possessio deperdat nisi ex qualitate factus alius appareat, vt si liber apertus est in mare periculis non clausus; quia videtur habere pro derelicto. l. interdum. §. quo ex naufragio, & ibi Docto. ff. de acq. pos.

Et si colonus possessionem veri alteri tradiderit priuat dominum possessione, sed si cõduxit ab alio per illum fictum actum non priuat se possessione glo. est notabilis in d. l. interdum. §. qui alienam, & per ea secundum Alexan. datur intellectus & limitatio ad l. quamuis. §. i. ff. de acqui. pos. vbi si colonus rem vendiderit, & eam ab emptore conduxit, & vtrique mercedes præstitit, prior locator possessionem per conductorem rectissime tenet.

Item nota, quod hæreditaria iura per aditionem hæreditatis transeunt in hæredem, licet possessio nõ quærat, sed apprehendatur l. cum hæredes. ff. de acq. pos.

Et dominium rei legatæ transit in legatarium sine traditione, non autem possessio nisi interueniat actualis traditio.

Et dominia rerum acquiruntur hæredi per aditionem hæreditatis. Et possessio hæredis continuatur cum possessione defuncti. vi. de hoc Alex. in dicta l. cum hæredes. Et fictio postliminij circa recuperandam possessionem non fingit. dicta l. cum hæredes. §. in his quæ, & durante captiuitate apud hostes dominia rerum. Et iura captiui stant in suspensio. Alex. in dicto. §. in his quæ & vi. in lilla insitutio. §. i. ff. de hæredi. insitu. Sed incontinenti perdit possessionem per capturam. vt in dicto. §. & l. denique. ff. quibus ex causis maiores, & an donatio inter viuum, & uxo. confirmetur morte donantis, quo ad vsufructum vide Alex. in dicto. §. in his quæ.

Et liber homo non potest possideri à sciente, ita Bartolus per textum in l. cum hæredes. §. item quæro.

Et ecclesia acquirit per monachum, & seruum suum; & monachus acquirit ecclesiæ absque rati habitatione ecclesiæ vide Alex. in d. §. tem quæro.

Et possessio iniuste quæsitæ per seruum, nõ acquiritur domino, idem potest dici in filiofamilias, & monacho, & quolibet alio, per quem acquirimus ratione alicuius iuris quod habemus in eo, vi. de hoc text. & Doct. in l. quod seruus. ff. de acq. pos. Et an lucrum acquisitum de pecunia patris per filium sit communicandum per fratres mortuo patre. vi. ibi Alexan.

Item nota, quod amittimus possessionem si ignoramus in quo loco sit res olim possessa. l. si id quod. ff. de acqui. pos. Sed excipe possessionem hominis quem possideo; licet ignorem ubi sit. Ratio diuersitatis quæ fit uide Alex. in l. Pomponius. ff. de acq. pos.

Et nota, quod sola diurnitas temporis, & lapsus, nõ inducit amissionem possessionis sine animo. vi. Alex. in d. l. si id quod in principio.

Item nota, quod locus certus ratione rei, vel quotæ potest possideri, secus si vtraque ratio sit incertus l. locus. ff. de acq. pos.

Et nota, quando dicatur certitudo ratione loci, vel quotæ. Scio quod ab ista parte ad istam est tertia pars fundi pro diuiso; ista pars est certa omni certitudine loci, quia ab vna parte ad aliam ratione quotæ pro diuiso est tertia pars. Idem si est certitudo ratione loci, licet non sit certitudo ratione quotæ; puta quia scio me emisse ab isto puncto ad illum. Et ignoro quanta pars sit fundi pro diuiso; an tertia vel quarta pars fundi possum possidere. Et ista incertitudo non impedit me possidere; quædoque est pars certa pro indiuiso ratione quotæ; sed incerta ratione loci, vt si vendidisti mihi, & tradidisti fundum pro certa parte pro indiuiso, est certitudo ratione quotæ partis, quia tertia pars, sed ratione loci est incertitudo; quia pars diuisa ab alijs partibus non potest videri. Et in vnoquoque cespit habes tertiam partem, vt l. Menius. §. duobus de legatis 2. & possideri potest. Tertio incertitudo ratione loci, & quotæ; vt si vendis, & tradis mihi quicquid iuris habes in tali fundo; non constat quam partem habes, an tertiam, vel quartam; nec constat de loco in quo tu partem tuam habes hæc incertitudo impedit me possidere, vt in d. l. locus. Et ita remanet clara litera d. l. locus.

Item nota quod furiosus non potest definire possidere l. si is qui animo. ff. acquir. pos. tem possidens rem propriam, si illam conducit & quærat an conducens perdat possessionem, debet attendi; an ignorans se possidere conducit, an sciens vide de hoc in l. si aliquam rem. ff. de acq. pos. & ibi vi. per Alexan. an possessio transferatur ex contractu inutili, quando inutilis contractus non est immediata causa translationis possessionis, vide in 4. colum.

Et pupillus non potest definire animo possidere l. possessionem. ff. de acquirenda pos. Et intellige quando possidebat ciuili, & naturaliter: nam ciuilem non potest à se abijcere sine auctoritate tutoris; sed naturalem sic exeundo de fundo. Sed si haberet tantum naturalem, ut fructuarium; quia illa etiam solo animo retinetur, ut notatur in l. i. ff. de acquirenda possessione. similiter non possidet illam

illam à se abijcere exeundo de fundo. vide Pau. de Cast. in dicta l. possessione.

Et colonus pupilli traditõ possessionem fundi pupilli priuat pupillum sua possessione, ita Iacobus de Are. vt refert Alexan. in dicta l. possessionem.

Item nota quod possidens vnum integrale non possidet singulas eius partes, vnde possidens domum non dicitur possidere lapides, vel tigna. vt l. eum qui ædes. ff. de vsucapio. sed singulas res existentes in domo, vt supellestia, & alia mobilia. Nam possidens domum possidet omnia quæ sunt sub eius custodia l. qui vniuersas, & ibi Paul. de Castro ff. de acqui. pos. & vide tex. in l. possideri. §. Nerva. ff. eodem.

Et possessio perditur ab ignorantibus, & inuito superueniente defectu ex parte rei, vel personæ: vt si res prophana effecta est religiosa, vel de seruo effectus est liber, vel de materia effecta est species ui. de hoc in d. l. qui vniuersas. §. possessionem.

Et an prælatus ecclesiæ dicatur res ecclesiæ possidere, vide Alexan. in l. quamuis in principio. ff. de acquir. pos. & vide Imol. & Antonium in c. cum super de causa pos. & proprietaria.

Item nota, quod constitutus in precario possidere nomine alterius; non transfert possessionem nisi probetur constitutum possedisse tempore quo constituit. vide Antonium in c. fin. in 15. colum. de causa pos. & proprietaria. & in c. cum venisset de restit. spoli. & vide Bald. in l. i. C. quando liceat ab emptio. discedere, & vide Alexan. in d. l. quamuis ad finem.

Et mandatum factum super eo ad quod mandans tenebatur morte eius non finitur l. fundi venditor. §. item si amicus. ff. de acquir. pos. & licet mandatum regulariter extinguitur morte mandantis, vt l. mandatum. C. mandati, & l. & quia. ff. de iurid. omni. iudi. fallit in casu præcedenti. Et ad hoc iste text. non est alibi in iure ciuili. Et de iure canonico est text. in cap. super gratia. de rescrip. in 6. & sic nota, quod si iudex cõmisit nuncio, vt induceret actorem in possessiõ. Et nuncius finito officio iudicis inducat eum in possessionem, nihilominus valet immissio, quia mandatum fuit factum ad id, quod tenebatur iudex, scilicet ad iustitiam faciendam l. i. & quod ibi notatur in glo. ff. de iurid. omni. iudi. & l. muneru. §. iudicandi. ff. de mune. & honor. Idem dic esse in licentia seu mandato dato de capiendõ debitore. Intellige cum causæ cognitione. Idem intellige si iudex cõmisisset aliquem citari. Et de hoc vide Bar. & Alexan. alios Docto. referentem in dicta l. fundi in §. Item si amicus, licet Paul. de Castro. ibi dicat, quod dicta per Bart. possunt procedere quando cõmissio esset facta pro executione sententiæ, secus si iudex cõmisisset aliquem citari; quia tunc non durabit cõmissio mortuo iudice, vel finito officio, sed hoc non placet Alexandro, vide eum in loco iam allegato.

Item nota, quod per seruum alienum recipientem meo nomine acquiritur mihi possessio l. si me in vnam. §. sed si non mihi. ff. de acq. pos. & semper allegatur iste text. quod possum constituere procuratorem seruum alienum; quantum ad actus extraiudiciales, vide ibi Pau. & possessorum retinendæ debet prius terminari; vt petitorium postea terminetur. l. exitus. ff. de acq. pos. & secundum Alex. text. iste allegatur per Bart. in l. stipulatio. §. habet. ff. de ope. no. nuncia. quod ad hoc vt possit perueniri contra fidei iutores, & pignorum possessores, vt in auct. præsentis. C. de fidei iussoribus, ut in auct. hoc si debitor. C. de pignori non sufficit in actis apparere nuncium retulisse, se nihil in bonis principalis inuenisse, nisi pronuncietur etiam executionem esse legitime factam, & vide Alex. in dicta l. exitus, ubi etiam dicit, quod iudex procedendo ad vteriora videtur tacite pronuntiare super exceptionibus oppositis.

Nota, quod non perdit quis possessionem serui absentis; donec ad eum literæ libertatis perueniant l. qui absentis. ff. de acq. pos. & ibi dicit Alex. referendo. Ange. de peru. cautos esse debere mercatores, vt literas eius transmissas si eis fauorabiles sint bene custodiant, cum fauor ex eis nõ acquiritur nisi post præsentationem, facit ad hoc l. labeo. ff. de iure iuran. per quam l. dicit ibi Bart. quod dilatio. statuta absentis non currit; nisi primo ei fuerit notificata, quod est notandum.

Item nota quod possessio, & dominium potest sub conditione transferri; & defectus conditionis impedit eius translationem l. qui absentis. §. si quis. ff. de acq. pos. vbi ui. de donatione & vend. facta cõ pacto de non alienando. Et ibi latissime de hoc per Docto.

Item nota quod possessio rei sequestratæ de partium voluntate perditur, nisi causa custodiæ sequestratur l. interesse. ff. de acq. pos.

Et quæ differentia sit inter sequestru, & depositum, ui. optimu text. in l. licet. in principio. ff. depositi. Et Bar. ponit in dicta l. interesse. aliqua de materia sequestrationis, & in l. si oleum. ff. de dolo. & vide Canonistas in c. locupletari de regulis iuris in 6. & in cap. examinata de iudicijs, & in c. 2. & in cap. bona fide de depositi.

Et quando permittitur sequestratio uide Cy. & Docto. post glo. in l. i. C. de prohibita sequestratione pecuniæ, & uide glo. & Doct. in c. 2. de sequestratione posse. & fruct. & ui. Archid. in c. quia res 2. q. 1. & vide Bar. & Imo. in l. imperatores. §. fin. ff. de appella.

Et nota, quod violentia serui proprii, quem possessione non priuat. l. si de eo. ff. de acq. pos. & ibi ui. per Doct. quomodo possessio amittitur per negligentiam, & lapsum temporis arbitrio iudicis declarandum.

Et nota, quod si sunt plures hæredes qui habent bona cõmunia pro indiuiso, & vnus solus administrat; oēs dicuntur possidere text. est in l. qui iure, secundum Bart. ff. de acq. pos. Et licet sit verum, quod possidet

sio probatur per perceptionem fructuum, ut in l. Titia, & ibi Docto. ff. de solutionibus, & Bart. in l. 2. per illum tex. C. de solutio. & per Alex. & in l. quamvis in principio, illud est verum, nisi appareat, quod iure familiaritatis fecerit, ut, de hoc Docto. in dicta l. qui iure.

Et nota, quod possessio non perditur per oblivionem partis loci, in qua res mobilis erat causa custodiae reposita, nisi per alium occupetur, l. peregre de acquiren. posses. Et ibi notatur, quod ignorantia non praesumitur in facto proprio, nisi esset factum de antiquo, uel nisi factum proprium esset obligatorium; uel nisi factum esset notabile, uel graue, uide Bart. & Docto. in dicta l. peregre.

Episcopus intelligitur sua possessione spoliatus; si eius vicarius de possessione eicitur, uide Docto. in dicta l. peregre, §. quibus. Et possessionem civilem perdo, quando concessi tibi rem precario, & tu de ea es expulsus, uel alteri tradis, uide de hoc Alex. in di. §. quibus in 2. colum.

Et nota, quod possessio rei mobilis contraeatae animo furandi perditur; idem si rei custodia amittatur, secus enim in animalibus rationabilibus h. rem mobilem. ff. de acqui. pos.

Et possessio non probatur per illa uerba dedit, vendidit, & tradidit, nisi res esset in praesentia, uel conspectu, uide Specu. in titulo de emptio. & vendi. §. sciendum, ver. si uero res; cum sequenti, ubi dicit, quod hoc fallit nisi in instrumentum sit appositum constitutum, & uide Alexand. de hoc in l. praedia. ff. de acq. poss.

Et ibi uide per eum, quod instrumentum redditur falsum, si in eo dicatur, Titius vendidit Sempronio suum pro pretio 10. quod pretium ei numerauit; & testes dicunt quod pecunia non interfuit.

Et nota quod possessio acquiritur patri per filium in bonis aduentitijs, in quibus pater habet usum fructum l. possessio. ff. de acqui. posses.

Item nota, quod possessio & dominium transeunt in dominum; & momento non resident apud procuratorem, actio personalis non quaeritur, nisi cedatur. Et quare non ita immediate acquiritur domino, actio personalis sicut possessio, & dominium uide Docto. in d. l. pos. §. si possessio, & ibi uide per Alexan. in quibus casibus actio acquiritur alteri per alterum sine cessione.

Et quia iam, expertissime Lectori, uideri quid sit possessio, & quasi possessio; & quomplex sit possessio, & quibus modis acquirat; & qualiter retineatur, & amittatur, ueniam dabis; quia ad honorem Dei finem imposuimus labori nostro, & materiae praesentis capituli.

De Indicijs, fama, & infamia. De praesumptione, & suspicionem. De fuga, & contumacia, & de auxilio; & seruet in utroque foro. Cap. LXXXVI.

IN capitulo quinquagesimo tertio, multa de haereticis scripsimus, nunc dicemus aliqua, de indicijs, & fama, & infamia, & de praesumptione; & suspicionem, & fuga, & contumacia, & auxilio, Deo ducente, dicemus.

Indicium uero est duplex, semiplenum seu dubitatum, & plenum seu indubitatum. Indicium semiplenum est praesumptio foriter mouens animum ad aliquid credendum, uel discredendum. Et de isto probatur in l. cum probatio. ff. de proba. Indicium uero plenum est demonstratio rei per signa sufficientia per quae animus in aliquo tanquam in existente quiescit, & plus inuestigare non curat, probatur hoc in l. indicia. C. de rei uendi. & uide Bal. in l. ea quidem. C. de accusa. in 1. colum. & in rub. C. de proba. & l. f. eo. tit. & uide Bar. in l. f. ff. de questi. & Bal. in l. seruos. C. de testi. dicit; indicium est duplex, facti, & iuris: ex indicio facti iudex dirigitur in uia persecutionis. Et tale indicium potest per quemcumque fieri, ut ff. de penis. l. qui ultimo. Indicium autem iuris, id quod habeat aliquem effectum iuris; est quod iudicem instruit simul cum alijs adminiculis in uia condemnationis ex sententia, ita et tenet Bal. in l. accipiuntur. ff. ad syllanianum. Et dicitur indicium ab indicando, ut ff. de praescriptis uerbis l. solent.

Sed in indicijs non potest dari certa doctrina; sed totum hoc relinquatur arbitrio boni uiri iudicis, ut in l. 3. §. tu magis, & §. eiusdem quoque. ff. de testi. Et Bart. in l. f. ff. de quaestioni. Et tenet etiam Ioan. An. in c. cum in contemplatione, de reg. iur. & uide Bal. in l. obseruare. C. quorum appella. non recipitur.

Praesumptio autem multae sunt species; nam alia facti, alia hominis, alia naturae, alia iuris tantum; alia iuris, & de iure. Item praesumptio alia temeraria, & leuis, alia probabilis & discreta; & alia dicitur uoluntaria, praesumptio facti est quando ex facto alicuius hominis praesumitur aliquid contra eum; uel pro eo: nam ex qualitate facti, & conditionis personarum capitur coniectura, ut ff. de donatio. inter uir. & uxor. l. uir. & ff. de actio. & obliga. l. fin. Et praesumptio hominis est quidam conceptus causatus in mente ab aliqua probabili coniectura, ut ff. de uerbo. oblig. l. continuus. §. cum ita.

Praesumptio uero iuris est duplex. Una est praesumptio simplex: quae sic definitur; Praesumptio iuris simplex est similitudo quaedam sufficientis ad rem dubiam de qua creduntur credenda, probatur hoc ff. de contra. & committen. stipu. l. 1. & l. iuris gentium §. quod fere. ff. de pact. praesumptio uero iuris, & de iure sic definitur; Praesumptio iuris, & de iure est status a iure promulgatus ex indubia coniectura, probatur hoc. ff. de fideiussor. tutorum in l. cum ostendimus. §. fin. ita Bal. in l. ea quidem. C. de accusa.

Et circa praesumptionem facti alicuius hominis iudex debet considerare cuius uita ante fuerit, ut ff. ad l. Iulii. maiesta. l. famosi, nam qualis aestimationis, & fama quis antea fuerit talis praesumitur. ff. de re milita.

milita. l. non omnes. §. a barbaris. Item quia ualem uitam, & habitum quis duxerit, talem eum esse praesumimus, ut ff. de iniurijs, l. item apud Labeonem. §. si quis uirgines.

Item habet iudicare iudex, & indagare eum quibus hominibus; & per quae loca conuersabatur, & utebatur de crimine inculpatus; nam ex mala conuersatione bonus efficitur uitiolosus, ut ff. de aedilitio edicto. l. aediles. §. Pedius.

Item iudex considerabit locum seu loca in quibus conuersabatur; quia secundum locorum diuersitatem uaria colligitur coniectura, ut C. si mancip. ita fue. ali. l. fin. & ff. de penis. l. aut facta. §. euenit. Et haec facti praesumptio aliquando trahitur de praeterito tempore ad praesens, ut si quis consueuerit falsa instrumenta facere. Vide ea quae notantur, l. iubemus. C. de probationibus. Sic enim qui olim fuit malus hodie praesumitur malus. ut ff. de accusationibus. l. si cui. §. iisdem. sic etiam praesumitur pro aliquo si olim fuit bonus, quod hodie sit bonus, ut in dicta l. omnes. §. a Barbaris ff. de re milita. aliquando ex praesenti facto praesumitur in praeterito, ut C. ad l. Iul. de adult. l. hi qui.

Item qui non probat crimen obiectum ipso iure calumniari praesumitur, ut C. de aduocatis diuersorum iudi. l. r. & ff. de prauari. l. prauaricatione. sic de illo malum praesumitur, qui paciscitur de crimine, ut ff. de his qui not. infamia. l. athletas. §. fin. cum. l. sequenti. Et contra istam praesumptionem amittitur probatio in contrarium. Vide Abb. in c. quia uerisimile, de praesum. Et quando praesumptio oritur ex facto illius de cuius favore agitur. uide Abb. in c. afferre, de praesum. Praesumptio uero hominis est, quando uir potens dicit se uim passum ab humili, uel dicat se compulsam in urbe uel loco ubi frequentia est hominum; nam non est uerisimile, ut ff. quod metus cau. l. non est uerisimile. Item homo non praesumitur iactare suam pecuniam, ut ff. de probatio. l. cum indebit. Item lex praesumit quem non esse culpabilem, ut ff. de testi. l. diuus. Item praesumit quod aliquis sit bonae fidei, ut C. de probat. l. iureiuran. & C. de his qui militare non possunt. l. super serui. Item lex praesumit notarium scripsisse uera, ut C. de contrah. & commi. stipu. l. optimam. Item lex praesumit propter coniunctionem sanguinis omnem fraudem cessare. Item lex praesumit militem armatae militiae potius simplicitate quam malitia deliquisse, ut ff. de his quae sibi ascribunt in test. l. penult. sed regulariter quotiescunque constat aliquem malum commississe uel fieri fecisse; semper praesumitur, quod de dolo & fraudandi animo hoc fecerit & commiserit; ut C. ad l. Corne. de sicca. l. 1. & C. de iniurijs, l. si non conuicit, unde semper ille quem deliquisse constat si praetendit ignorantiam. debet probare, ut per gl. in d. l. 1. C. de sicca, & omnis iniuria praesumitur praue & malefacta, ut in c. 1. de praesumptio. & praesumptio iuris tantum est; de qua pone exemplum; quando lex aliquid praesumit; & de tali praesumptione iuris ultra non procedit aliquid statuendo, ut C. de probat. l. siue possidetis, & C. ad exhibendum. l. 1. & ff. de pact. l. pactum iuris & de iure dignoscitur esse praesumptio quoties ius contra aliquem praesumit aliquid esse factum; & de sua praesumptione ita confidit, quod ultra procedit generale statutum uel sententiam proferendo quod ita uerum sit illud quod praesumitur & non alias; tunc talis praesumptio dicitur esse legitima, ut probat. C. ad Macedon. l. fin. in fina. & C. arbitrium tutelae. l. fin. & C. de inoffic. testi. l. si mater.

Et haec talis praesumptio praesumptionem in contrarium non admittit per iura superius dicta; nisi ex partis confessione; uel nisi talis probatio fuerit admissa parte non appellante, uide Abb. in c. cum contin. gat. de off. delegat.

Et sic collige ibi theoreticum quod patiente eo cuius interest debet a tali praesumptione per probationem contrariam recedi. Idem quando de contrario constat per confessionem partis, cuius interest; & hoc ultimum probant legistae in Auc. Sed iam necesse. C. de donat. ante nuptias. Pone aliud exemplum, cum post publicatas attestaciones admittitur exceptio; & recipitur probatio directe contraria primae; nam licet a principio non debuisset admitti propter periculum subornationis testium, ut in Clem. 2. de testib. & in c. fraternitatis. de testi. Tamen ex quo fuit admissa debet ualere; quia tacite potest recedi a publicatione; ut per Ioan. Andr. in d. c. fraternitatis. Et uide Abb. in c. quia plerique de immunitate ecclesiarum; ubi dicit, quod ex confessione partis admittitur probatio in contrarium contra praesumptionem iuris & de iure. Idem dicit in c. 1. de consec. praeb. & in c. nouit. de iudicijs.

Et praesumptio iuris, & de iure tantum operatur quantum ueritas in foro iudiciali. ita Abb. in c. his qui desponsa. Praesumptio enim naturae est, ut si aliquis sit natus ex bona progenie; uel bonos habuerit parentes praesumitur bonus; ut l. quis quis. C. ad l. Iul. maesta. Et si natus fuerit ex mala progenie praesumitur esse malus saepe, ut ff. de aedilitio edicto l. quod si nollit. §. qui mancipia.

Temeraria uero & leuis dicitur esse praesumptio quoties aliquid a leuibus siue uilibus personis procedit; & a talibus quibus non est credendum; ut Auc. de testib. §. Nos igitur, colla. 7. & huic praesumptioni non statuitur, ut argum. ff. de minori. l. 3. §. 1. uer. idem tamen, & ff. de probatio. l. si chyrographum. Et ideo non potest quis ex talibus praesumptionibus subijci quaestionibus uel tormentis, ut argum. ff. quod metus causa. l. non est uerisimile. nam ea quae leuia sunt & friuola spernenda sunt, ut ff. de donat. inter. uirum, & ux. l. uirum. & ff. de accusat. l. leuia. Et ff. comodat. l. si ut certo loco. §. possunt.

Probabilis uero, & discreta potest esse praesumptio quando a grauibus & honestis personis dicitur & fama procedit; fore aliquid factum maligne per aliquem, ut in c. inquisitionis. de sentent. excommunic. & c.

& c. illud, de præsumpt.

Potest etiam dici probabilis & discreta præsumptio ratione temporis & loci, ut quia uisus fuit in loco suspecto; aut quia hora suspecta, quo loco aut hora crimen aliquod factum est: nam locus, tempus & hora præsumptionem facit & suspicionem inducit, ut argum. l. aut facta. ff. de penis. §. locus, & §. tempus & C. de adult. l. Gracchus & c. 3. de præsumpt. & c. literis, & hæc talis præsumptio facit credulitatem, ut notatur in c. inquisitionis. de sen. excom. Et dicitur quoddam uerisimile argumentum, ut de purgatione canonici. c. si quis de gradu, & de supellectili. legat. l. 3. in fine, & ideo ex tali præsumptione potest ad quaestiones procedi cum semiplenam probationem adducit, ut ff. de testi. l. ob carmen §. si uero.

Et nota circa prædicta; quod præsumptio hominis non est quatenus homo præsumit, sed quatenus de homine præsumitur. Et sic etiam est dicendum in præsumptione facti; nam factum non præsumit, sed ex facto præsumitur; & idem in præsumptione naturæ. Et ui. notabilem glos. in c. ferrum. So. distinct. & illa glos. dicit, quod contra omnem præsumptionem admittitur probatio; quia perfectione iuris veritas non confunditur nec delectur, ut C. de iure dori. l. in rebus, in principio.

Et in d. glos. dicitur, quod contra præsumptionem iuris, & de iure non admittitur probatio in contra, uide de hoc Abb. in c. his qui, de sponsa, & ibi etiam dicit, quid sit fictio; quæ sic diffinitur; fictio est falsitas pro ueritate accepta & specialissima & iustissima causa in iure expressa, uide de hoc Bal. in l. ea quidem. C. de accu. & ibi etiam dicit; suspicio est motus quidam mentis ad aliquod uehementi tribulatione. Errobarur hoc. ff. de testi. l. de stat. non tamen hæc diffinitio procedit loquendo de materia suspecti tutoris, uel alterius administratoris; quia illa suspicio non est simplex sed est permixta, cum coniecturis, præsumptionibus & alijs uerisimilibus, ex quibus quis ab officio remouetur, ut ff. de suspectis tuto. l. impuberibus. §. fin. & ibi etiam dicit Bald. coniectura est acceptio seu reputatio ueri ex aliquo alio sic uerisimiliter ordinato; sicut per circulum coniecturamur tabernam per habitum meretricem, ut l. apud Labeonem. §. si quis uirginem. ff. de iniurijs. Et uerisimile est id quod uero uidetur simile, ut ff. de adult. l. miles. §. mulier.

Rumor uero sic definitur; Rumor est furiosa proclamatio gentium, & strepitus multarum uocum. probatur hoc ff. de hæredibus instit. l. fin. §. mulier. & iste rumor secundum Bal. in d. l. ea quidem, minus est quam fama, & est initium fame; & omne initium minus est suo fine, & ex rumore, uel de eo qui cognouit consanguineam uxoris suæ. c. super eo, & de electio. c. cum causam, & in vi. c. ueniens. circa principium, de regularibus.

Et ut ad materiam præsumptionum redeamus dic, quod præsumptio insurgit ex loco; unde si quis inuentus est in lecto, nudus cum nuda aliqua præsumitur fornicatio; ut in c. tertio loco, de præsumpt. & homo armatus uidetur pensare de proxima rixa Doct. per glos. in l. licet. c. de pactis. Item ex tempore insurgit præsumptio, nam si mulier habitauit cum uiro per unum annum & ultra, & postea uelit probare, quod uiolenter contraxit non auditur propter lapsum temporis, quia præsumptio est contra eam, ad id quod, de sponsa.

Item ex taciturnitate inducitur præsumptio contra officialem fugientem, ut C. de accessoribus, l. consiliarius. Item ex familiaritate; nam qui familiaritatem habet cum inimico præsumitur meus inimicus, ut c. repellantur, de accus. Item ex obscuritate; unde si iudex fert sententiam de nocte, præsumitur non rite facta, ut in c. consuluit de offic. deleg. Item ex qualitate uiri, ut de præben. c. nisi essent. Item ex quæritate, ut in c. consensus de reb. ecclesiæ non alie. Et de simonia. c. per uas. Item ex dilacione præsumptio inducitur, ut c. grauem, de præb. Item ex frequentatione, ut in c. monasteria de uita, & honestate clericorum. Item ex ætate; nam qui bonus fuit in iuuentute præsumitur bonus in senectute; ut in c. cum in iuuentute de præsumpt. Violenta enim præsumptio insurgit ex uisibili probatione; & ista appellatur præsumptio iuris quando ius præsumit ita esse; unde si instrumentum debiti reperitur cancellatum, ius præsumit debitorem liberatum, ut ff. de probat. l. Chyographum & l. postquam, & l. Labeo. ff. de pactis.

Et præsumptio probabilis orta ex infamia transit in uolentam cum reus deficit in se purgando, & uolenta sufficit ad condemnationem; & ista est uera ratio, quare deficientes in purgatione puniuntur, ita Abb. in c. infinuatum de simonia. Et uolenta præsumptio sufficit ad condemnationem, ut in c. literis, & in c. afferte de præsumptione. Et maxime in adulterio & fornicatione cum directè probari non possunt quia non cadunt in casum testis, ut c. præterea de testi. Et uide de hoc Abb. in c. maritus, de adulter.

Et præsumptio uiolenta admittit probationem in cõtrarium; quæ probatio debet esse euidensissima, uide glos. in c. ferrum. l. distinct. & uide ea quæ notantur, in c. quia uerisimile de præsumpt. & l. non est uerisimile. ff. quod metus cau. Et uide Abb. in c. ueniens de presbyt. non bapt. minif. ad finem, ubi etiam dicit; quod uiolenta præsumptio pro aliquo transfert onus probandi contrarium, in aduersarium; concordat c. ut nostrum, ut ecclesiastica bene.

Et nota quod quando concurrunt duæ præsumptiones ferè contrariæ fortior elidit aliam, uide Abb. in c. postulastis de consec. præb. in 3. colum.

Et nota secundum Abb. in c. literis, de præsumpt. in 2. col. quod de crimine quantumcunque graui potest condemnari ex præsumpt. uiolenta, quæ satis oritur ex deficientia in purgatione; facit c. excommunicamus. §. 1. & c. cum contumacia, de hæred. lib. 6. & uide Abb. in c. quanto de præsumpt. & adde ad ea quæ superius

superius diximus. Et sic patet, quæ uehemens præsumptio non sufficit ad condemnationem sed uiolenta sic.

Et circa istam materiam nota, quod quando iudex non possit perducere ad ueram scientiam facti per aliquem sensum corporeum nisi factum esset notorium permanens oportet, quod adducatur ad firmam credulitatem ex præsumptionibus quæ quidem præsumptiones causantur ex multis coniecturis, & ex dictis testibus; nam in dici non constat, ut testes uerum dicant; & maxime quando sunt contrarij. Sed ex multis præsumptionibus, & argumentis, & coniecturis hoc præsumit.

Et argumentum est propositio ex aliquibus existentibus resultans ad propositum ostendendum seu concludendum; unde quando plura indicia, uel plures præsumptiones ad unam conclusionem ad aliquid probandum copulantur; illud sic copulare dicitur argumentare, siue argumentum; quod est collatio plurimorum ad unam conclusionem, ut in l. 3. §. idem diuus. ff. de custo. reor. & uide Bal. in l. ea quidem. C. de accus. Et ideo dicitur lex quod animi sui motum iudex informare debet ex argumentis & testimonijs; quæ rei priora esse comperit & uero proximiora; nec enim ad multitudinem respici oportet; sed ad sinceram testimoniorum fidem, hæc habentur in c. si testes. 4. q. 3. & in d. l. 3. ff. de testibus. & alibi dicit glos. quod si testis citò respondit præsumitur, quod sit mendax. Si uero est morosus præsumitur dubitare. uide Abb. in c. quanto. de præsumpt. in 3. col. & Innoc. in c. quoniam contra, de probat. dicit, quod si iudex perpendit testem uacillare non debet sequi dictum suum, & Iurisconsultus in dicta l. 3. ff. de test. dicit iudici; Tu magis scire potes quanta sit fides testibus adhibenda; quasi dicat; quod super hoc non potest dari certa doctrina. Sed ex varijs coniecturis iudex præsumit pro, uel contra testes; nam præsumptio non est aliud, quam quædam suspitio; quæ causatur in animo iudicis, uel cuiuscunque ex varijs coniecturis, uel argumentis, seu indicijs. Et secundum quod coniecturæ, uel argumenta, uel indicia uigentur causatur, firmatur, uel augmentatur illa suspitio; ex quibus concludere, quod non potest dari certa doctrina quando suspitio sufficit ad sententiam, quo ad semiplenam probationem; quando ad torturam, quando ad purgationem indicendam, quando ad suspensionem beneficij, uel ad similes effectus. Sed iudex ex suo bono & æquo iudicio ex varijs coniecturis arbitratur hoc; & si male arbitrabitur corrigetur factum per iudicem appellationis, iuxta notata, in c. præterea, de testi. & tenet Innoc. in d. c. quoniam contra de probat. & uide Abb. in c. quanto. de præsumpt. in 3. col.

Et in arbitrio iudicis relinquuntur, an indicia sint sufficientia ad torturam. ita Bar. in l. fin. ff. de quaest. & Bal. in l. 2. C. quorum appell. non recip. & Ioan. And. in c. cum contemplatione, de regulis iuris, & ibi dicit, quod tale arbitrium debet esse iuri & æquitati consonum. Et tu uide de hoc Hippo. de Marf. in Practica sua. in §. diligenter. in 3. col.

Ex supra dictis concludo, non curandum qualiter appelletur suspitio uel præsumptio, an scilicet uehemens, an probabilis, an uiolenta an necessitaria, &c. quia hæc sunt potius uocabula magistralia quam iuris. Assumunt enim sibi nomen secundum ipsarum potentiam; nam appellatur uiolenta illa quæ sufficit ad sententiam, quia quasi uiolenter trahit iudicem ad credulitatem. Vehemens dicitur quia tantum urget, quod uehementer facit iudicem suspicari contra reum; ut in c. literas, de præsumpt. Sed ut diximus non cures de his nominibus, siue uocabulis; imponas enim quod nomen vis; sed considera qualitates & potentias & circumstantias coniecturarum; & secundum eas iudicetur effectus; ideo dixit Innoc. in c. quia uerisimile, de præsumpt. in fine, quod quidam appellant uolentas præsumptiones quas alij dicunt probabiles. Sed in hoc non est vis nisi in uerbo secundum eum; quia disputatio de uocabulis pertinacibus est relinquenda; ergo dic, quod infinitæ sunt species præsumptionis sicut sunt coniecturæ; ex quibus ipsæ præsumptiones insurgunt, de quo per Abb. in d. c. quanto. de præsumpt.

Et prosequendo materiam notabis, quod ius præsumit, quod uir cognouerit uxorem quamdiu cohabitauerit cum ea, ut 24. q. 1. nec aliqua.

Item si quis inuentus fuerit exire de domo cum gladio sanguinolento tepidus, stupefactus; sed ex tali præsumptione non imponitur pœna mortis, uel ultra relegationem, ut ff. de pœnis. l. absentem, & uide ea quæ notantur in l. fin. C. de probat.

Item nota, quod filius familias præsumitur possidere omnia bona paterna, nisi contrarium probetur; & omnia præsumuntur solemniter facta, nisi contrarium probetur, ut instit. de fideiussor. §. fin. & ff. de verb. oblig. l. sciendum, & in episcopo præsumitur habere de bonis ecclesiæ, quicquid habet, & C. de episcop. & clericis. Anct. licentia, & notatur in c. 2. de success. ab intest.

Item in muliere quæ præsumitur habere de bonis mariti quicquid habet, ut ff. de donat. inter uirum, & uxor. l. Quintus Mutius, & C. eodem. l. etiam,

Item filius familias præsumitur habere omnia de bonis patris, ut C. de bonis quæ liber. l. cum oportet.

Item filius præsumitur decessisse ante matrem quæ in puerperio decessit, ut in l. si mater. C. de inoff. test. Et tacens an præsumatur consentire, uel contradicere, uide Abb. in c. nonne, de præsumpt. & præsumendum est pro eo qui se offert iustitiæ; & contra illum qui subterfugit iudicium, uide Abb. in c. nullus, de præsumpt. & extorsio semper præsumitur, in officiali. l. 1. de salga. hosi. lib. 12.

Item in officiali recipienti munus præsumitur barataria. Bar. in l. qui quis c. si certum. pet. & officialis non præsumitur acquisiuisse bona, quæ habet ex officio quod administrat. l. spadonem. §. si non extitit, de

de excusa. tutorum, secundum Nicola. de Neap. ibi, sed Barto. tenet contrarium. in l. facultas, de iure fisci. post glos. ibi. libro 10. & de hoc vide supra in c. de principibus, vbi multa dixi. contra quem tenet Bal. in d. l. quisquis. C. si cert. per. quem uid. in Aucl. sententiam, de episcop. & cleric. & c. 1. de continent. inter dominum, & fide. & uide in l. fin. C. de bonis quæ lib. vbi dixit, quod præsumitur subtraxisse de bonis domini ex qualitate personarum, tamen pro veritate vide Andr. de iher. in tit. de feudo guar. vbi late per eum, & an, & quando præsumatur pro iudice, vide Paridem. de pu. in tract. de find. in verbo, iudex. in 6. cap.

Et iudex non præsumitur iniuriose agere, vide per eum, & emens officia omnia præsumitur mala agere, vide eundem, in principio tractatus, in c. & primo videndum est. Et in iudice semper præsumitur minimum culpæ propter autoritatem iurisdictionis, vide eum. in tit. de offic. iudicatorum. c. finali, & in summa, vide Gandi. in rub. de præsumpt. vbi ipse dicit; præsumptionum autem multæ sunt species; nam alia facti, alia hominis, alia naturæ, alia iuris tantum, alia iuris, & de iure: alia temeraria & leuis, alia probabilis, & discreta, alia dicitur violenta.

Sed quia latissime & vtiliter materiam præsumptionum examinauimus. Nunc prosequamur de indicij dubitatis ex quibus plerunque proceditur ad tormenta. Et quia iam diximus quid sit indicium & unde dicatur; nunc dicamus ex quibus indicium habeatur: & quia indicium est signum, & demonstratio alicuius maleficii commissi, ut ff. de præscrip. ver. l. solent, & inst. de publ. iud. §. fin. si homicida est in domo tua te sciente præsumitur contra te, q. fueris conscius maleficii, maxime si vulneratus erat inimicus tuus, vt. C. de his qui latr. occul. l. 1. & ff. de recepta. l. 1. & ff. de incen. rui naufr. l. 2. §. non tantum. Item præsumitur contra te si procurasti, quod iste fugeret, vt euaderet, vel non permisisti eum capi arg. ff. de crimine pecc. l. 1. §. 2. & ff. de eo per quem factum erit. l. 1. in principio. Item si fuisti cum illo qui commisit maleficium; vel si tu es inculpatus de maleficio; & propter hoc tu fugas & absentas, arg. C. de assessori. l. consiliarius; nam fuga inducit suspicionem, vt l. locorum. C. de omni agro, de ser. lib. l. 1. & ff. de susp. tuto. l. im. puberibus. §. præterea.

Item nota, quod si inculpatus de crimine extitit inimicus offensi causam suspicionis adducit vt C. de ac. cul. l. cum oportet, & ff. de proba. l. idem. C. de test. l. si is qui, nam lex præsumit de inimicis omne malum vt ff. de questio. l. 1. §. præterea. Et potest cognosci indicium si probetur, quod iste de crimine inculpatus contraxit conuersationem cum inimico occisi, vel iniuriati; aut quia contra eundem occisum, vel iniuriam fuerat taliter uersatus in alijs; & cõuersabatur; quod credebatur esse potius inimicus quam amicus; quod quidem ex varijs causis potest procedere, ut not. C. de reuo. do. l. fin. & l. his. & argum. ff. de libert. & eorum liberis. l. 2. ex talibus enim intercedentibus crimen potest præsumi. Et coniectura capitur, quod in delinquendo fraudis inesset consilium, vt ff. de inoffi. testa. l. 1. §. si.

Item si probetur, quod de crimine inculpatus fuit visus in domo, itinere vel agro cum occiso uel vulnerato maxime si portabat gladium: nam ex hac coniectura capi potest & colligi præsumptio: quod fuerit dicti criminis conscius, argum. ad hoc de præsump. c. 3. & in corpore Aucl. ut liceat matri, & auæ. §. his quoque. Colla. 8.

Item si probatur, q. de crimine inculpatus fuerit confessus extra iudicium se ex illo crimine fore culpabilem; & tale indicium operatur, ut sit subiiciendus quæstionibus; & tormentis, argum. ff. de adulter. l. capite quinto, ad finem, & ibi glos.

Sed confessio debet esse certa de tempore, & loco commissi delicti. Et uide Bart. in d. l. capite quinto. Et uide Ang. in tract. maleficiorum, in uerbo publi. Et in uerbo, quæro, an unum indicium; & in uerbo, comparent dicti inquisiti. Et uide Ancharan. in conf. 286. ubi dicit, quod confessio extrajudicialis sufficit ad torturam; quia est indicium efficax. & allegat dictam l. capite quinto, & l. quæro, de ædili. edict. & uide Pau. de Castr. in conf. 197. incipienti, Visa inquisitione, uide Lucæ de Penna. in l. 1. de numerarijs. lib. 12. & Ludou. Rom. in conf. 451. dicit, quod ex confessione extrajudiciali, facta absente parte cum uno teste de ueritate probatur uehemens admiculum, & allegat c. cum dilectus, de success. ab intest. Et primo dicit, quod confessio facta coram honestis personis facit indicium ad torturam, ut ff. de adul. l. capite quinto, & l. quæro. §. fin. ff. de edilic. edic. nam ut ait Innoc. in c. per inquisitionem, de elect. & c. cum super. de confessis. in tali confessione cogitur quis perseverare, & uide Felin. in c. de hoc de simo. ubi dicit, quod etiam uoluit Rota. in decis. c. 75. & uide Ant. in c. per inquisitionem, in ult. col. de elect. & uide Abb. post Innoc. in c. fin. de confessis. & an habeat locum in confessione extrajudiciali minoris, uide Bald. in l. clarum. C. de aucl. præf. ubi dicit ad finem; quæro si minor uel maior est confessus extra iudicium, an possit cogi in iudicio ad perseverandum in illa confessione. breuiter dico, quod si illa confessio est uerisimilis potest compelli, ut in l. capite quinto, & ff. de edilic. edic. l. quæro, in fine. Secus si non esset uerisimilis ut in l. 1. C. si quis Imperatorem maled. & C. de quæstio. l. miles. §. oportet.

Nota bene hoc; quia Bal. multa dixit breui sermone. Et uide Franciscum Butri. in tractatu suo, de indicij & tortura, in 3. charta, ubi inter cetera dicit quod confessio extrajudicialis facit indicium, quado est certa de tempore, & loco commissi delicti. Sed iste de delicto ita se glorians poterit puniri arbitrio iudicis per tex. sing. in c. quam sit graue, de excess. præla. & ibi uide doctores.

Et nota quod ista confessio extrajudicialis; ut non faciat indicium ad torturam potest reuocari, in notanter

notanter Bal. in l. una. C. de confessis. fin. col. vbi ipse dicit quod confessio facta coram iudice incompetenti, ualet ad torturam secundum Innoc. in c. per inquisitionem, de elect. Sed dicit Bal. illud intelligitur si non reuocet confessionem, secus si reuocet, ut in c. at si clerici, de iudi. ideo torquendus sit captus, ut dicat expressè se dictam confessionem reuocare nec habet probare errorem; quia non tenuit quod ad aliquod præiudicium iudicij; sed solum quod ad præiudicium facti.

Item dicit Innoc. in loco iam allegato, quod confessio facta in libello vel in alia scriptura iudici producta aduersario absente perinde ualet ac si eo præsentem, uide Bal. in d. l. 1. & Felin. in c. olim. de rescriptis. loquitur late de confessione extrajudiciali. Et sequitur Bald. quod confessio extrajudicialis possit reuocari ad hoc, ut non faciat indicium ad torturam, & uide Hippoli. in sing. 310. incipien. credo te scire, & uide Corneum in consil. 204. & ibi dicit, quod in facto proprio non cadit communiter probabilis error: ideo non solet admitti probatio.

Item facit indicium si culpa sua sit alicui dolose ut iret per certum locum vbi sciebat esse latrones uel inimicum eius qui postea eum offendit. ff. ad l. aquil. l. eum qui occidit, §. penult. ff. de siccar. l. 3. §. alio, & ff. vi. bonorum rapto. l. penult. §. si cum, & l. sed & si quis.

Item facit indicium si culpatus sit offensus istum, uel offensus fuit argum. C. de ui public. l. seruus.

Item fit indicium per unum testem; qui deponit de uisu. C. ad l. Iuliam. maiesta. l. si quis. Et etiam fit semiplena probatio, ut ff. de dote præleg. l. Teopompus; quia duo plene probant. ff. de testibus, l. vbi numerus. Ergo unus semiplene probat, ut notatur, in l. admonendi. ff. de iureiurando. Et Angel. in l. fin. de quæstio. dicit etiam quod dictum vnus testis de uisu facit semiplenam probationem.

Item est indicium si probetur te sciuisse quem aduersus aliquem delinquentem quem potuisti, quominus delinqueret, prohiberemam tunc carere culpa eius criminis non uideris, vt ff. de regul. iuris. l. culpa, & l. nullum, & de offic. dele. c. 1. Et si à morte potuisti hominem liberare; & nõ liberaisti; occidisse uideris, vt ff. ad l. aquil. l. scientiam in princ. Et argum. ff. de noxalibus. l. in omnibus, & l. in delictis, & ff. ad l. Cornel. de sicca. l. 3. §. is cui. sed forsitan talis non deberet eadem pœna quod ad delinquentem puniri; tamẽ est paulo minori pœna multandus. Sed hoc non intelligas indistinctè, sed uide Gaudium, in rub. de pœnis. §. Item pone quod ego tibi dedi consilium.

Etiam describi potest indicium; si probetur, quod inter occisum & occidentem extiterunt uerba iniuriosa; uel quod hic de crimine inculpatus occiso uel vulnerato fuerit minatus paulo ante; nam ex talibus uerbis & similibus antecedentibus ipsum crimen coniecturari potest, & præsumptio denotari; quod fraudem & dolum in delicto illo commiserit, argum. ff. de bon. damnatorum. §. cum ratio, & §. ex bonis, & argum. ff. de seruis fugiti. l. ex quodam iniuriandi proposito. §. penult. & fin. & C. de iniurijs. l. si non conuicij. hæc enim uerba sic extra iudicium asseuerate prolata; licet præiudicium plenum inferri non possint; tamen contra asseuerantem & profertentem indicium & præsumptionem inducunt, ut ff. de probati. l. qui clam, & l. fin. Et notatur. C. de testibus, l. neque professio, & ff. de probat. l. etiam, & in maleficijs expectatur cuiuscunque propositum & uoluntas, vt ff. ad l. Cornel. de sicca. l. Diuus. Et uide Pau. de Castr. in l. 1. C. de his quibus vi indignis, vbi dicit; minæ præcedentes contra ipsum minatem faciunt indicium ad torturam licet non faciant probationem, & uide ibi Iason. & Io. de Imo. in l. fin. ff. de hered. instit. in hoc dubio post multa dicit in effectu, quod tales minæ faciunt indicium ad torturam; vt si est potens, uel diues, uel malæ conditionis, & famæ, & vitæ; & solitus suas minas mandar e executioni. Sed Bal. dicit in dicto loco, quod istis qualitatibus probatis poterit minans condemnari; sed ista est longa disputatio. Ideo uidebis Hippolitem in Practica sua in §. diligenter. 14. col. Et ibi dicit, quod ille qui minatur mortem alteri potest in illo actu, ab alio occidi; quia non debet expectare se percuti, & allegat Bal. in l. 1. C. quando liceat unicuique sine iudice se uindicare. Sed ego intelligo dictum Bal. si minans erat solitus mandare suas minas executioni. Et mouet per distinctio. Pau. de Castr. in dicta. l. 1. C. quando liceat unicuique, & c.

Et minatus semper præsumitur occisus à minante, ita Ioan. And. in c. ex parte, de exce. prælat. Et uide Barbat. in conf. 40. Et an minæ inducant iustum metum, uide Doct. in l. metum. C. quod metus cau. & uide Soc. in consil. 3. incip. super quæst. in 3. uol.

Et scias etiam quod potest agi actione iniuriarum contra minantem, in tex. sing. in litem apud labeonem. §. 1. ff. de iniurijs.

Superius diximus, quod potest describi indicium, si probetur; quod inter occisum & occidentem extiterunt uerba iniuriosa: nunc dico, quod inimicitia leuis non facit indicium ad torturam, quia pro leui inimicitia non præsumitur quis aliquem offendere, argum. eorum quæ dicuntur per Innoc. & alios in c. cum oporteat. de accus. Et uide Doct. in Aucl. si dicatur. C. de test. ubi tenent, q. non creditur inimico capitali productio in teste, sed inimico non capitali creditur; licet sibi diminuat de fide de quo per Doc. in l. liberi. C. de inoffic. test. & in Aucl. si uerò dicatur, C. de test. & in l. testium, ff. de test. Et rationem assignat Bal. in d. Aucl. si uerò dicatur, uidelicet, quia pro leui inimicitia de facili quis non præsumitur mentiri, ut habetur in Aucl. de test. §. si uerò quis dicatur, colla. 2. & in l. licet. ff. de arb.

Sed inimicitia capitalis facit indicium ad torturam, ita specu. in rub. de præsum. §. species uer. sed pone, ubi dicit, q. mortuus præsumitur occisus ab inimico, & poterit poni ad torturam sine alijs indicij; sed illud

illud procedit in inimico capitali, & uide Ang. de peru. in l. fin. c. de quaest. ubi dicit, quod in homicidio & in vulnere possumus inquirere de inimicis. & istud est magnum indicium ad torturam. vt l. 1. §. praterea. ff. de quaestio. vel si visus fuit facere preparamenta ad homicidium. vel fuit visus, ite. per illum locum in quo erat interfecus. sed ibi dicit Ange. quod inimicitia non est causa sufficiens; presumendi homicidium factum ab illo; intellige de inimicitia leui. & Ange. de Aretio in verbo, fama publica. adicit; dictum Specu. procedere in inimico capitali; & sequitur Gandinus in rubri. de aliquibus quaest. varijs. & Hippolit. de Marfi. non placet dictum Specu. uide in practica sua in §. diligenter. in l. 1. colum. & concludit, quod inimicitia capitalis cum fama facit indicium ad torturam; licet Specula. & alij tenent contrarium mihi videtur, quod ex qualitate & moribus inquisiti iudex debeat instruere animum, suum per ea quae praedicta sunt in praesenti regula.

Et mendacium seu variatio facit indicium ad torturam ita Bart. in l. de minore. §. plurius. ff. de quaestio. ubi dicit, quod ex illo rex. potest inferri quod ubi alia indicia extrinseca non praecedunt; ex eo quod reus coram iudice vadit loquendo trepide pauendo; & variando; quod potest tunc iudex habere indicia sufficientia ad torturam; & ideo dicit quod iudex qui est examinatore reorum debet esse cautus, & facere eius uel eorum dicta sic varia scribi in actis. ne possit postea ei dici, quod fecit ponere reum ad torturam non praecedentibus indicijs. & Ange. in Tracta. maleficiorum in verbo, fama publica; sequitur Bartolū, & ibi dicit, quod quando iudex praecedentibus indicijs torquet aliquem, & uero sero reus dicit vnu, alio sero dicit aliud variando; quod tunc iudex non parcat calamo; sed faciat scribere omnes variationes, & omnia quae dicit; nam tunc dicit quod sapē, & sapius etiam alijs indicijs non praecedentibus iudex poterit eum in tortura repetere. Et ad hoc allegat Bart. in dicta l. de minore. §. plurium.

Et bene nota, quia ego multoties feci cum pro Auditore. & Consiliario regio praesiderem in prouincijs Idrunti, Taranti, & Vari; & voluit idem Bart. in l. fin. ff. de quaest. Et vi. Ludo. Roma. in consil. 8. ubi dicit; Tertium quidem indicium est repertum fuisse in mendacio, cum dixerit se nunquam habere suppellectilia, postea contrarium probatum fuerit. & hoc videlicet, quem repertum in mendacio inter maxima indicia ad torturam, posuit Bart. in l. fin. ff. de quaestio. per l. vnus. §. testes. eodem tit. & per c. literas, de praesump. Et vi. Alex. in consil. 2. incipienti, Viso processu. in 7. volu. & vi. Hippoli. in singul. 103. incipien. varietas in teste.

Et scias etiam, quod iudex non potest procedere ad sententiam ferendam pro ea parte, pro qua testis varians primo testificatus est: ita Inn. in c. praterea de testibus coe. & Anto. in c. cum in tua. de testi. & Ange. in consil. 275. incipienti, quaedam domina. & vi. Hippoli. in dicto singul. 103.

Sed aduerte, quod si iudex torqueret reum indebitē & iniuste; & post confessionem factam in indebita tortura sine indicijs vacillaret, talis vacillatio non est sufficiens ad torturam per glof. singula. in l. penul. ff. de quaestio. & ita dixit Ange. in Tracta. maleficiorum. in verbo, fama publica. ubi etiam subdit, quod inquantum Bart. in dicto. §. plurium dicit, quod trepidatio uocis, uacillatio & inconstantia facit indicium ad torturam, aduertendum est, quoniam Bal. in l. presbyteri. C. de episcopis & clericis, uidetur uelle, quod illa sola non faciant indicium, nisi alia concurrant arbitrio iudicis; quod etiam uidetur esse de mente Bar. in l. fin. ff. de quaestio. ubi uidetur uelle, quod alia omnia copulatiue concurrant; dum dicit, ex uoce, trepidatione, & inconstantia. & ui. Hippoli. in l. de minore. §. plurium. ff. de quaestio. & ui. Alex. in consil. 63. incipi. breuiter omisiss. in 1. uolum. ubi multa dixit de teste uario seu uacillante.

Et notabis, quod testimonium torti qui non poterat torqueri non facit indicium; & sic nulli praedictat, ui. Bald. in l. fin. C. de accusa. ubi concludit, quod aut quis interrogatur, & torquetur contra legem, & tunc non facit indicium plenu; aut torquetur praeter legem, & tunc facit quale quale; aut torquetur quis contra ius legis, & tunc tortus non facit indicium, ut l. maritus. ff. de quaest. aut contra ius partis, & tunc aut contra ius ipsius accusati, aut contra ius ipsius testis torti, si contra ius ipsius accusati; tunc non facit indicium per l. maritus, per c.

Ex hoc apparet quaedam conclusio, quod non praecedentibus indicijs tortus non facit indicium. Ratio est: quia torquetur contra ius partis; & contra ius ipsius torti. ita Farol. in loco iam allegato.

Et notabis quod confessio in tortura non praecedentibus indicijs est nulla. glo. est iuncto text. in l. penult. ff. de quaestio. & etiam si confessio fuit facta metu torturae est nulla. Et ui. Alex. in consil. 180. in fina. colum. in 2. uolum. ubi dicit; Non nocet confessio, quando indicia legitima non praecesserunt torturae, & allegat glo. in dicta l. penult. ff. de quaestio. & allegat Anchara. in c. 1. de homi. & Imo. in l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acqui. hare. & allegat Gandinum in Tracta. malefici. & sic concludit Alexand. quod neque confessio neque ratificatio non nocet.

Et tenementi, quod si torquetur persona prohibita torqueri, confessio non ualebit, argu. dicta glo. l. penult. ff. de quaestio. & vi. Bal. in l. Imperator. 2. ff. de statu. homi. & ui. Hippoli. de Marfi. in l. editum in 14. colum. ff. de quaestio. & ui. etiam in 4. colum.

Et quae persona non possunt torqueri ui. Hippoli. in prati. sua. in §. expedita. in 5. colu. ubi dicit, quod milites non potest torqueri, nec Doctor, nec aduocatus. nec minor 14. annis, sed debet ferula cedi.

Item maiores magistratus non possunt torqueri durante officio. Item nec clerici in sacris constituti nisi

nisi sint infames. Item decrepiti non debent torqueri. Item homo uilis Reipublicae non torquetur. Item nec miles ueteranus.

Quid autem in militibus nostri temporis? De his omnibus uidebis etiam dictum Hippo. in l. editum. ff. de quaestio. ubi late loquitur, & dicit, quod mulier pregnans non torquetur, & ibi dicit, quod etiam tortura debet differri, quadraginta dies post partu, quia illo tempore est debilis; & ibi multa circa mulierem pregnantem. Sed reperta in adulterio potest occidi, licet sit pregnans, intellige, a patre, vel marito, ibi uide.

Sed notabis, quod licet praedictas personas regulariter torqueri non licet fallit in crimine laesae maiestatis, uide Ange. in Tracta. Malefici. in verbo fama publica. & allegat. l. de minore in princi. & l. ex libero. §. 1. ff. de quaestio. & l. proditores ff. de re mili. & idem dicit esse in crimine haereticis. allegat glo. in l. 3. C. ad l. Iulii, maiesta. & tu uide Hippo. in d. l. editum, ff. de quaestio. sed tu uide text. in l. seueram de dignita. lib. 12. cuius uerba sunt, seueram indagacionem per tormenta quaerendi, a clarissimo homine submouemus. ecce rex. ubi clarissimi non debent torqueri; sed in crimine laesae maiestatis possunt torqueri, ut ibi est glo. & allegat plures leges; ut ibi uidebis, licet Doct. de hoc non faciant mentionem.

Et nota, quod confessio coram iudice facta; non tamen in forma iudicij, sed coram eo, ut coram primato, uidelicet non pro tribunali sedente, facit indicium ad torturam, licet non habeat vim plene probationis, ut in l. iubemus. Et quae ibi notantur per glo. C. de libe. cau. & C. de agrico. & censu. l. cum scimus. lib. 11. & in c. at clericici. de iudi. uide Roman. in consil. 8. in cipienti, Viso facto.

Et testis non legitime examinatus non facit fidem, uide de hoc Hippo. de Marfi. in dicto §. diligenter in practica sua col. 23.

Et meretrix probat quando delictum aliter non potest probari, uide Hippo. in dicto §. diligenter in colum. 22. & generaliter, an & quando mulier possit esse testis, uide Ioan. de Ana. in c. tanta labe de simo. ubi late loquitur in hac materia, & testis qui non debuit examinari examinatus facit indicium quale quale. ita Farol. in l. maritus. ff. de quaestio. & glo. in l. 3. ff. de testibus, & Bald. in l. cum quos populos. C. de summa Trin. & Bal. & Sal. & alij in l. seruos C. de testibus, & Abba. in c. ex literis, de transact. & Bal. in c. 1. de confessis. ubi dicit, Testis qui non debet recipi ratione facinoris examinatus non facit legitimum indicium, facit tamen quale quale, ut ff. de penis l. qui ultimo, si autem est prohibitus examinari nullum facit indicium, ut ff. de quaestio. l. maritus.

Minor tamen qui ratione aetatis non debuit examinari, examinatus facit semiplenum indicium, ut c. ad Syllanianum l. fi.

Et qui prohibetur testificari propter suum scelus, & infamiam testificando non facit indicium, fallit in crimine laesae maiestatis. Item in his qui faciunt tractatum contra populum, ut & glo. singul. in l. 2. C. de abolitionis. Item fallit, quando examinatus est male famae, uel publicus latro, uel alias conuictus similia perpetrare. Omnia ista sunt Bal. in d. c. 1. de confessis.

Et ibi dicit Inno. quod falsarius contra falsarium creditur, sed non sine tormentis.

Et nota, quod minor 20. annis non probat l. testimonium. ff. de testi. et dictum impuberis non facit indicium ad torturam; sed solum ad inquirendum. glo. est in l. fi. C. de his quibus, ut indignis. & ibi Bart. & uide Bar. in l. maritus ff. de quaestio. & uide Specul. in titulo, de teste §. 1. uer. Item quod est impubes.

Sed uide ibi Ioann. Andr. in additio. ubi dicit, quod licet minor 25. annis non debet examinari in testem, ut habetur in l. testium, ff. de testibus, & in c. 1. q. 3. Et Doct. in c. 2. super glof. de testi. extra. Tamen si ueritas aliter inueniri non potest iudex in defectum probationis recipiat talem minorem in testem, & Ioan. Andr. in d. §. 1. uer. Item, quod est mulier, dicit, quod licet mulier in causa criminali non admittatur in testem, ut in c. mulier 33. q. 5. & c. forus cum ibi notatis, de uerbo. significatione, tamen secundum eum admittentur mulieres quando ueritas aliter sciri non potest, & dicit, quod hoc habet aequitate, & sequitur Alexan. in consil. 64. incipi. viso themate, & dicit, facit etiam quod habetur in c. peruenit 2. de testi. coe. & tex. in l. serui. ff. de testi. & 4. c. testes, & 14. q. 2. c. quanquam; sic glo. & in d. c. dicit etiam Alex. in princi. ubi loquitur de minore, an possit esse testis in causa criminali.

Et Abb. in c. de cetero, de testibus dicit quod licet laicus non admittatur contra clericum in testem. ut habetur in c. laicus 2. q. 7. & in c. ueniens 1. de testibus. attamen si clericus commisit delictum, ubi non erat copia clericorum poterit conuinci per testes laicos.

Et licet domestici non admittantur, ut in c. repellantur, de accusa. & in l. etiam & l. parentes. Tamen admittuntur quando ueritas sciri non potest. ita Anto. in c. tertio loco, de approba. & uide Ioan. Andr. in additio ad Specu. in titu. de teste. §. 1. uer. quid si olim, & uide Abb. in c. cum in tua. de sponalibus. & uide Franciscum de Are. in consil. 13. incipi. uiso diligenter in 11. col.

Et quae ueritas haberi non potest a testibus integris recipiuntur minus legitimi, uide Sal. in l. ea quae de accus. Et ipse ponit exemplum de ladente, qui fuit deceptus p taxillos male quadratos, vel falsos, quod ad hoc, ut ueritas huius exceptionis & falsitatis haberi possit poterit probari per lenones, & infames. sequitur hoc dictum Ange. in Tracta. maleficiorum. in verbo, metitore & allegat Inn. in c. cum & ff. de re iudica. et facit ad hoc dictum Alexand. in consil. 64. 1. uolum. quod testes minus legitimi admittuntur ad probandum coniurationem factam secretē. Et admittuntur aliqui de illis qui in dicta coniuratione

tione interuenerunt. Et dicit ibi Alexander referendo Anto. in cap. tertio loco de proba. quod debet credi testi miuus sufficienti qn alias probatio deficit, & quado ex natura illius facti, & negotij uersimiliter alij testes occurrere no possunt, puta ad probandum ea que aguntur. in c. canonicorum; magnifici canonici erunt idonei testes, ut in c. ueniens. 2. de testi. & not. in c. dilecti. de electio.

Et ea que sunt in domo possunt probari per eos qui habitant in domo. l. consensu. C. de repudijs. Sed si alij testes ex natura illius facti, uel negotij poterant occurrere, licet casualiter non interfuerint. Secus est ut per Anto. in d. c. tertio loco. Et Alex. in dicto consi. & sic inhabiles non admittuntur. Nam sibi imputet qui potuit exhibere testes legales, & adhibuit inhabiles. & vi. Abba. in c. si de testi. cogen. & vi. Iaso. in l. si. C. de his quibus ut indignis.

Et de materia, de testibus inhabilibus qui admittuntur quando ueritas aliter inueniri non potest. uide Hippo. in consi. 102. incip. sunt dies; ubi ipse late loquitur.

Et dic quod non est angustanda facultas probationum. tex. est in l. quoniam. C. de hæreticis. ideo Albericus de Rosa in l. in testimonium. ff. de testibus dixit, quod quando delictum aliter probari non potest, tunc duo impuberes probant ipsum delictum, quod est singulare uerbum & notabile. Et sequitur eum Hippo. de Marfi. in pract. sua §. diligenter 3. col. & allegat Ber. in repertorio suo. Sed ego intelligerem esse uerum quando ex natura illius facti aliter testes haberi non possint, per ea que superius diximus.

Et nota in materia ista quod in casibus, in quibus testes inhabiles, & reprobati a iure ex vitio suo admittuntur. Et sic quando ueritas aliter haberi non potest; quod tunc tales testes non admittuntur sine tortura. ita dicit glo. in l. §. Sabinus quoq. ff. de testi. & Bal. approbando glo. dicit quod est. etiam in l. hoc carmen eodem tit. & allegat notata in Auc. de testi. §. si uerò. Sed dicit Bal. q. infamis contra infamè indistinctè admittitur, uide ibi per eum.

Et ibi dicit, q. pubes potest ferre testimonium de his que uidit in pupillari ætate, sed intelligit secundum dy. si testificatur de eo quod uidit in pupillari ætate, in qua tamen erat alicuius discretionis. Si uerò testificatur de tali tempore pupillaris ætatis, in qua non habebat discretionem. Tunc eius dictum non ualet, uide glo. ordinariam, in c. relatum 47. dist. Et in Spec. in tit. de teste. §. 1.

Et infamis repellitur a testimonio; & intellige de infamia facti. Bal. in loco superius allegato ubi dicit, quod de iure canonici in causa criminali talis non admittitur, sed in ciuili admittitur.

Et circa materiam indiciorum notabis, quod si res furtiua reperitur penes aliquem; q. talis intentio facit indicium ad torturam contra illum, nisi ipse doceat quo eam habuerit. ita Bar. in l. si ff. de quest. Et arg. in l. 2. & in l. milites. & l. si §. de quest. & l. ancillæ §. de furtis. & Ange. de Areto. in tract. malefactorum in uerbo, fama publica. Sed Sal. in l. si de quest. dicit q. si ille apud quem res est inuenta, emit, & uendit mobilia non presumitur contra illum, uel. Paridem de Put. in uerbo, tortura. Et Ludo. Rom. in singu. 323. dicit q. eo ipso q. libri hæresis reperitur penes aliquem, q. ille presumitur hæreticus, & potest de hæresi condè nari. allegat Archidia. ita tenent in c. sanc. 2. 2. 2. q. 4. & hoc per text. in c. si forte eadè causa & quest. ubi de hoc indetur casus pro quo facit l. maiorè C. de falsis; ubi habetur, q. ille qui habet penes se instrumeta falsa presumitur falsarius; nisi ostendat a quo illa instrum. habuerit, & facit tex. in c. ad falsarioru. de crim. fal.

Et si carceratus reperitur mortuus in carcere, presumitur contra custodè carceris, glo. est singu. in l. c. a ita §. species de lega. 2. Et tunc debet probare ipsum no esse mortuū dolo, uel culpa sua. Et Ioan. de Anania ita tenet per illam glo. in c. ad falsarioru. Et Alex. in consi. 157. incip. in causa & lite. in 2. uol. & ui. Ang. in Tracta. malefactorum. in uerbo, fama publica. Et Bal. post Iacob. Butr. in l. maiorem. C. de falsis tenet q. utens falso instrumeto presumitur quod illico fabricauerit, uel illud falsum fieri fecit, nisi ostendat, uel nominet auctorem, quod dictum sequitur Alex. in consi. 77. incip. in causa accusationis.

Et scias q. prædicta omnia iura habent locū, & intelliguntur in homine malæ conditionis, uitæ & famæ. vi. nal. de hoc in l. si. C. de hære. inst. Et Sal. in l. si. C. de quest. & vi. Alex. in consi. 5. incip. in causa inquisitionis formatæ. i. uol. Et facit q. uoluit Bal. in lectura antiqua. in l. dominus horreoru. ff. locati. limitando Bar. ibi, in quantum dixit, q. si commissum est furtum in aliquo domo; quod vicini possunt capi, & torqueri p. furto inueniendo. dicit et Bar. in l. i. ff. de officio præfec. vigi. Sed Bal. in d. l. dñs horreoru dicit habere locū in vicinis malæ conditionis, uitæ & famæ, secus aut in vicinis bonæ opinionis uitæ & famæ; quã doctrinã sequitur Iaso. l. in actionibus. ff. de in litem iuran. & dicit etiam Bal. in d. l. i. C. locati.

Et an dictū offensu, constituti in mortis articulo faciet indicium ad torturã cõtra illū què dicit ipsum offendisse: multi tenent q. no; & alij tenent q. sic; & ista est cõs opinio, q. cõfessio iurata constituti in mortis articulo facit indicium ad torturã contra illū què dicit eū vulnerasse; qn talis offensus in mortis articulo constitutus est in plenitudine intellectus, no presumitur mētiri; q. quilibet presumitur memor salutis æternæ; dum modò offensus sit homo bonæ conditionis, uitæ, & famæ. Sed ego dico, q. talis confessio debet esse uersimilis; & hoc arbitrio iudicis relinquatur, p. ea que superius dicta sunt in presenti regula. Et de ista quotidiana questione uidebis Hippo. de Marfi. in pract. sua latissimè loquentè in §. diligenter. 2. 2. colu. cum tribus sequentibus. ubi hoc concludit recoplando noua, & uetera; quem omnino uide.

Et si quis est inuentus in loco ubi scelus commissum est, quodammodo est argumentum & indicium contra eum. ff. ad Sillanianum. l. prima. §. quis ergo. & §. hoc autem. & §. eo. Si autem reperitur

reperitur in loco propinquo uidetur idem ac si reperitur in loco ipso, arg. ff. de uia publica. l. ædiles in principio, & de fluminibus. l. penult. §. crimen. & de munerib. & honori. l. fin. §. si quis. Et quemadmodum feruitus ammitta. l. si locus. §. cum uiam. & insti. ad l. Aquil.

Item si putatur ad id uerum si nimis est propinquus: uel quasi contiguus uideatur; secus si remotus, ut de consecratione ecclesiæ. c. 1. in 6. Non tamen ut tantam presumptionem faciat. Sed pro uicinitatis distantia quantitate. argu. l. pro locis de annonis, & tributis. lib. 10. & l. penult. de susce. & Ancha. eodem libro. Et dixit Barr. in l. 3. ff. de furtis, quod sumitur indicium contra valde frequentantem uiam, ubi reperitur cadauer. Et Bal. tenet in l. multum. c. si quis alter uel sibi. & in l. 1. C. de feruis fugitiuis. & l. fina. C. de hæred. insti. Et Angel. in l. 1. C. si quis impera. maledixit. Et Barto. in l. iusto. ff. de uicup. & in l. 2. §. 1. de priuileg. creditorum.

Superius diximus quod vnus testis de visu omni exceptione maior facit indicium ad torturam; illud est uerum quando deponit de ipso maleficio immediato, & propinquo. Secus est quando deponit super remotis a maleficio; & super mediatis ipsi maleficio. Nam super remotis a maleficio requiruntur duo testes ad faciendum indicium ad torturam. Ita singulariter dixit glo. in l. fin. C. familiæ herci. quã ibi summè not. Bar. in l. fin. ff. de quest. & l. admonendi. ff. de iureiuran. & Cy. in l. 3. C. ad l. Iuliam maiest. & Bald. in l. 2. C. quorum appella. non recipi. & Innoc. in c. sicut 1. de simonia. dicit, quod in simonia signa, & argumenta habentur pro plena probatione; idem dixit in crimine hæresis. Oportet tamè illud signū plenè probari; secundum Inno. in c. literas. de presumptione.

Et notabis, quod licet quando testis deponit de ueritate facti, debeat esse omni exceptione maior, tamè quando requiritur duo testes ad probandum indicium remotum a maleficio non requiritur, quod sint omni exceptione maiores. Et tali casu admittuntur etiam infames. vi. Bal. in l. cunctos populos. C. de summa Trinitate. & vi. Bart. in l. 1. §. questionum. ff. de quest. & l. fina. ff. de excusa. tuto.

Item nota, quod si essent plures testes qui deponerent singulariter super diuersis: tamen tales testes non iunguntur simul ad faciendum indicium perfectum & sufficiens; ratio est, quia nunquã iunguntur simul plures species probationu ad probandum; nisi quando vnaqueq. species de per se in esse suo est perfecta. vi. de hoc Bal. in l. si quis ex argentarijs. §. quod. ff. de ededo. ubi dicit; fama est quid perfectu in sua specie. Presumptio est quid perfectu in sua specie. Indicium est quid perfectum in sua specie. Modò ex istis si mul cumulatis potest resultare perfecta probatio, quia vnumquodq. est in sua specie perfectum. Illa est glosa ordinaria in l. 2. §. ætas. ff. de excusa. tutorum. Facilius tamen sit hoc in ciuili quam in criminali; Exemplum, vnus testis de ueritate inducit presumptionem que est in sua specie perfecta. Duo testes de fama probant famam; quæ simpliciter est perfecta in sua specie. Istæ duæ species simul iunctæ faciunt in ciuili efficacem probationem. Sed in criminali esset secus; quia requireretur ultra hoc, quod probaretur indicia per duos testes; unde in criminali sufficeret vnus testis de ueritate, duo de indicio, & duo de fama. Ita intelligit Bi. glo. quæ est in dicto §. ætas. quod est notabile secundum Bal. in d. §. quod.

Sed si poneremus, quod species probationum essent in sua specie imperfectæ: uerbi gratia, vnus testis probat de ueritate, vnus de fama, vnus de indicio; ista probatio non ualere; quia non est in sua specie perfecta; nam vnus testis de fama, non probat famam, vnus testis de indicio non probat indicium, imò requiruntur saltem duo testes. ut not. in l. fin. C. fami. herci. Et per Innocen. in d. c. sicut. 1. de simo. & probatur in l. cum proponeretur. ff. de lega. 2. Et facit de susce. ab intesta. c. cum dilectus.

Et quod indicium debeat probari per duos testes, vi. Anto. in c. licet ex quadã. de testi. ubi etiam dicit, quod testes singulares deponentes de duabus confessionibus, vnus de vna, & alius de alia, non debent simul iungi. Et vi. Fel. in c. cum causam de probat. ubi dicit, quod si fama probatur per vnū testē, & per vnū aliud indicium, pura fuga probatur per alium testē no coniunguntur; quia quodlibet indicium requirit duos testes. ibi. vi. per eum de quo articulo an & quado probationes diuersi generis iungantur ad faciendã plenam probationem. vi. Hippo. de Marfi. in l. de minore. §. plurimum. in 1. 3. col. Et vi. Bal. in l. spadonem. ff. de excusatione tutorum. & iurisiurandi. C. de testib. & Doct. in c. ueniens. de testib. & c. causam de proba.

Et vi. Alexand. in consi. 128. in 2. uolum. ubi dicit; duo testes imperfecti singulares non iunguntur ut faciant semiplenam probationem & allegat Bal. in dicta. l. si quis ex argentarijs.

Et scias quod si vnus testis tantum deponeret de fama non facit indicium. Ratio est quia fama est indicium remotum a maleficio, & non immediatū, ut ex se patet; sed indicium quodlibet remotū a maleficio, debet probari per duos testes, ut iã diximus; ergo fama ad minus debet probari per duos testes. Et quado probationes diuersi generis iunguntur ad faciendã plenã probationem. vi. la in l. admonendi. in col. 97. & 98.

Et teneas menti, quod illud quod dicitur, quod testes singulares non probant, intellige quo ad plenã probationem. Sed quò ad indicium una presumpcio iuuat aliam. & vi. de hoc Alexan. in consi. 77. in 1. uolum. & uide Bart. in l. si. ff. de questio. Et ui. Ioan. And. in additio. ad Speculum in titulo de presumpci. §. species, in uerb. uiolenta. & in uer. l. unica post principium. ubi tractat, an ad torturam requirantur plura indicia, an sufficiat unum; & dicit, quod etiam quando sunt duo indicia a remotis unū iuuat alium & plus dicit ibi Ioannes And. quod pro uno indicio proceditur ad torturam, & quod ira seruatur in practi. & omnia ista refert Alexand. in dicto consi. ad finem. Et ibi etiam dicit referendo Fald. in l. tertia. C.

de episcop. audien. quod in delictis quæ committuntur occultè, prout est adulterium, uenenare aliquem, falsificare monetam, & similia iudex facilius & promptior debet esse ad torturam, quod est menti tenendū secundum Alex. et ui. Paridem de Puteo in tracta. de Syndic. in uerbo tortura, ad finē ubi etiam dicit; Regulariter illa indicia sunt sufficientia ad torturam quæ non possunt se ad aliud habere, quam ad illud delictum; ut notatur in l. si. C. de quæst. & pæ. Iaco. butr. in l. fin. C. de probat.

Debent autem indicia esse proxima maleficio, non autem remota. ut l. placuit. ff. de quæst.

Et circa materiam indiciorum notabis quod licet ex pluribus indicijs sit vera probatio secundum glo. notab. in l. 2. in uerbo, legitimus. ff. de excusa. tutorum; quæ allegat Gandi. in rub. de proba. & Alexan. in consil. 365. incipien. Requisite in causa. Et Iason in l. admonendi in 96. & 97. columna. Et Hippol. de Marfil. in repetitione, in rubrica. C. de probat. in 60. colum. & omnia prædicta habent locum in ciuilibus causis tantum: non autem in criminalibus, per tex. in l. si. C. de probatio. & vi. glo. notabilem. in c. ueniens. r. testibus. Et uide Hippol. in loco iam allegato: & vi. Alexan. in consil. 158. incip. in causa, & lite. in 2. volumine.

Item dicta glo. & iura non habent locum in testibus singularibus, quia ex pluribus testibus singularibus non resultat vera probatio; quod secus est in probationibus, quæ inuicem sunt commissibiles, ut unus testis de veritate, & duo de fama. nam isti testes faciunt integram probationem: ita dixit Nicolaus de Neapoli, in dicta l. 2. ff. de excusatio. tutorum. ubi dixit, quod illud quod ibi uoluit glo. in pluribus præsumptionibus non habet locum in pluribus testibus singularibus; sed in alijs præsumptionibus inuicem commissibilibus: Et ratio est, quia tantum probant mille testes singulares quantum unus. ita Bald. in l. iuris. iuran. C. de test. & in c. tam literis. de testi. et Iaso. in l. admonendi. in 95. col. Et Alexand. in consilio 73. r. vol.

Et mille scripturæ priuatae non faciunt plenam fidem. Soci. in consil. 41. in 1. volum. & Bald. in rubr. de contro. inuesti. in 1. colum. & uide Alex. in consil. 77. in 1. vol. est tamen uerum quod testes singulares possent esse ita notabiles quod iudici adducerent credulitatem, & indubitata fidem; & tunc non debet curare de illa singularitate, sed secundum eos iudicare, ita mirabiliter Pau. de Castro. in l. Lucius. ff. de his, qui not. infamia in suis recollectis Florentinis. & l. admonendi. ff. de iure iuran. Et in dicta l. Lucius dicit, quod in arbitrio iudicis est sequi dicta testium uel non sequi. Et etiam allegat textum in l. 3. ff. de testibus, ubi dicit, Tu magis scire potes, & c.

Et an solitus delinquere habeat ex hoc indicium contra eum; adeo quod possit poni ad torturam, ui. Hippo. de Marfil. in practica sua. in §. diligenter. in col. 16. & 17. & 18. ubi recitat uel opinionem tenentium contrarium; & ipse inclinavit cum tenentibus secundam opinionem.

Sed meo iudicio iudex in hoc multa considerabit & principaliter duo. Primum; an ille sit solitus delinquere in eadem qualitate delicti; de quo nunc inculpat; puta, iste erat solitus occidere, & nunc accusatur de homicidio. Et erat solitus adulterare, & nunc accusatur de adulterio, & sic de similibus. Et consi derabit qualitatem delicti; quia in delictis quæ committuntur occultè facilius debet esse iudex, & promptior ad torturam, ut paulò antè superius diximus.

Et incertitudo tollit potestatem iudici condemnandi aliquem quando plures fuerint in rixa, & mortuus uel uulneratus non habet nisi unicum uulnus, & nescitur à quo fuerit illatum. Et similiter tollit potestatem torquendi; ita Sali. in l. si in nlt. col. ff. de quæst. Tamen prædicta limitantur nisi unus ipsorum sit male conditionis, uitæ, & famæ, ut ibi per Sali. & ui. Hippo. in singu. 216. incip. Ter. uel quater, & c.

Nota quod repertus mortuus in strata; præsumitur mortuus ab eo penes cuius ostium repertus est. ita Bar. in l. ædiles. ff. de uia publica. Et Romanus in l. 1. §. hoc rescriptum. ff. ad ad filianianum dicit hoc esse uerum in illo qui erat solitus talia facere, aliàs secus.

Et dicit Angel. in l. iusto errore. ff. de usuca. quod si reperitur aliquis mortuus in strata, & nescitur à quo; quod præsumitur mortuus ab illo qui frequentabat illam stratum; quod intelligit Romanus in dicta l. 1. §. hoc rescriptum. Si erat solitus talia facere, aliàs secus; quam limitationem sequitur Alexand. in dicta l. ædiles.

Et nota quod inculpatio offensæ facit aliquam præsumptionem. ui. Soci. in consil. 54. incip. uis testibus, in 3. uolum.

Et ui. Bal. post glo. in l. 2. C. de calumnia; ubi dicit, quod confessio in mortis articulo, quod aliquis dicit quod talis fecit eum occidi non inducit præsumptionem, quæ est species probationis, sed quandam suspensionem, quam glo. uocat uilem præsumptionem.

Et testimonium torti, qui de iure non poterat torqueri non facit indicium contra alium. ita Bal. in l. si de accusat. & Barr. in l. 1. §. seruus. ff. de quæstio.

Et contumacia facit indicium ad torturam contra contumacem. ita Bal. in l. 1. r. col. C. de hæred. inf. Et ui. Hippo. in singulari 117. incip. ad torturam. Et ui. cum in repetitio. l. de unoquoque in 38. colum. ff. de re iudica.

Et nota quod indicium aliquando sumitur contra aliquem qui primo dicitur, uidisse seu inuenisse maleficio, seu occisum; & contra aliquem, quia ualdè sollicitus in curia. Et petit quod maleficiū inquiratur, de quo ad eū nihil spectat. ui. de hoc Hippo. in col. 23. referentem Paridem de Put. in tracta. de Syndic.

Et

Et nota, quod in crimine læsæ maiestatis indicia debent præcedere torturam; ita Cyn. Bald. & Sal. in l. si quis alicui. ff. ad l. l. lili. maie. uoluit etiam Angelus de Arctin. in uerbo, che hai tradito la tua patria.

Et sic patet quod in enormibus criminibus requiruntur indicia solemnia, & aliæ solemnitates quæ requiruntur in criminibus non enormibus; & illud quod dicitur; quod propter enormitatem delicti licitum est iura transgredi habere locum in puniendo quando constat reum uerum esse delinquentem. Secus autem in procedendo quando in processu nondum uere scitur an accusatus uel inquisitus sit uerus delinquent; uide de hoc Hippol. in practica sua. in §. diligenter. in col. 25.

Et nota, quod tacita confessio quæ fit per pacem securam facit indicium ad torturam de delicto in quo fuit facta pax, per ea quæ habentur per Bart. & Bal. in l. transgredi. C. de transac. & per Bal. in c. 1. §. iniuria. de pace iura. firman. & dicit, quod ad hoc uidetur rex. in l. quoniam. C. de infamis. & Bal. in dicta l. quoniam. dicit, quod faciens pacem nunquam intelligitur confiteri delictum, quod ad condemnationem.

Et uide Archidiaconum in c. in omnibus. 2. q. 4. ubi dicit, quod licet pacifens uideatur fateri crimen; ut in dicta l. quoniam. tamen illud est uerum aliquo dato; secus si gratis, ut in l. furti. §. pactus. C. de infamis. Et uide Bonifacium in rubri. de indicijs. ad finem.

Et nota, quod potest fieri pax, ut per eam non uideatur quis confiteri delictum; uidelicet, quod is qui damnus, uel iniuriam passus est remittat per pactum omne damnus, & iniuriam.

Et notarius dicat in instrumento; Tales fecerunt pacem, & concordiam de omnibus iniurijs, uulneribus, & offensis quæ dicuntur per dictos se inuicem fecisse, & inuicem intulisse; qui remisit iniuriam per pecuniam infamis est. ui. Hippo. in d. §. diligenter. in 27. col.

Et si iuuenis inuentus fuit in domo pulchræ puellæ præsumitur supposuisse. Bar. in l. fin. ff. de hære. in fii. uel si aliquis reperitur prope mortuum cum cultello euaginato; nā istud solū est sufficiens indicium, imò manifestum. ita Bar. in l. fur manifestus. ff. de furtis. Et idē si uisus est cum cultello sanguinolento exire cū facie pallida de domo quæ non habet nisi unū ostium, & reperitur intus homo mortuus. ita Ioannes And. in additionibus ad Speculum. in tit. de probat. §. 1. ver. 13. in tantum quod est sufficiens indicium ad condemnationem, & uide de hoc Bonifac. Vitellinum. in rub. de indicijs; ubi dicit, quod illud indicium est magnum & tanta præsumptio siue probatio est contra eum exeunte, quod in casu illo secundum plures Doct. potest puniri, dummodo constet hoc per plures testes cū sit etiā fama, ut ff. de testibus. l. ubi numerus. & c. illud de præsumptionibus. & l. fin. C. de proba.

Palliditas enim indicat de maleficio commissio. arg. ff. de quæstio. l. de minore. §. si. & gladius sanguinolentus indicat de facinore perpetrato; nam ex qualitate facti capitur cōiectura. ut ff. de donatio. inter uirum, & uxorem. l. uirum, & dicit dictus Vitellinus in dicta rubr. de indicijs, quod si habetur dictum uisus testis de veritate qui uiderit maleficio committi; & per alios testes constaret de talibus indicijs & etiā de fama; tunc potest iudex ad condemnationem procedere, ubi dictum Vitellinum.

Et mortuo reperto iu una domo ubi erant homines si ignoratur à quo, an præsumatur occisus ab illis & sic, quod dicit uide Ioannem Andream in c. significasti. de homici. & uide Bald. in l. 3. §. 1. ff. de offi. præf. §. i. Sed non possunt omnes puniri pœna capitali. sed possunt torqueri. ui. Angel. in tractatu. maleficio. in uerbo, fama publica. in uer. quid autem si sint quinque.

Et adde quod qui petit ueniam nō uidetur fateri delictum. glo. est in c. exhibita. de homici. Et uide Fel. in c. testimonium. in 10. col. de testi. ubi multa dicit circa istud punctum.

Et diuinatio seu incantationes non faciunt indicium ad torturam. Tamen ubi magnum ex delicto immineret scandalum si diuinator aliquem inculpat, quamuis ars diuinandi sit reprobata poterit iudex pro illo mittere, & uidere qua constantia, quo rubore, & quo pallore loquatur; & ex hoc sumere indicium ueritatis. ut l. de minore. §. tormenta. ff. de quæsti. Sed tu dic, quod talis diuinatio nō facit indicium ad torturam sed ad inquirendum; secundum Hippo. de Marfil. in practica sua. in §. diligenter. in colum. 27. quod non approbo.

Et nota, quod fama est duplex; una est in homine, alia inter homines; fama in homine dicitur inhærens, quæ sic definitur; fama est status illæ læsæ maiestatis ac dignitatis legibus & moribus cōprobatus. ita definitur tex. in l. cognitionum. ff. de uarijs & extraordi. cogni. cuius famæ cōtrarium est infamia, quæ sic definitur; Infamia est priuatio famæ contingentis ex accidenti præter naturam; uel sic infamia est deficientia status; & læsio maiestatis, & dignitatis; patet quod ista definitio sit uera, quia per quicquid definitur unum contrariorum per eius oppositum definitur & reliquum. ut l. 1. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris.

Secundo dixi quod fama dicitur illa, quæ est inter homines; & hoc potest dici fama loquens quæ de alio quo loquitur, quæ sic definitur; fama est dictum gentium seu uulgi ex imaginaria opinione, uel ex credulitate gentium seu uulgi procedens; quod ista definitio sit bona probatur per tex. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. Et tam bona fama quam mala comprehenditur in hac definitione. ut l. 3. §. idem Diuus. ff. de testibus; hæc est illa fama quæ inquisitionis est præparatoria, non autem fama primo modo sumpta: quia de illa nihil ad propositum. ita Baldus in l. ea quidem. C. de accusat. in prima columna.

Et circa materiam famæ notabis, quòd fama debet incipere ab hominibus honestæ opinionis, ut à gra uibus & antiquis. ff. de lega. 2. l. cum pater. §. rogo. & l. cum quidem. quod est ideo, quia huiusmodi cõditionis hominibus maior fides adhibetur, vt. ff. de fide instr. l. si. & c. licet ex quadam. de testibus.

Et fama non potest incipere à parentibus alicuius contra aliquem; quia parentes usque ad quartum gradum, tam in ciuili causa, quam in criminali regulariter inuicem nec pro se, nec contra se testimoniu ferre non possunt. ut ff. de testib. l. 4. Et. C. de testib. l. parentes.

Nec potest fama incipere ab odiosis; quia secundum odij qualitatem odiosi à testimonio repelluntur, ut in Auc. de testibus. §. si uerò, colla. 2.

Et nota, quòd iudex, qui de fama alicuius uult se informare debet querere in loco originis, & conuer sationis suæ, vt inquit tex. in c. postquam in l. 2. C. vbi de criminibus agi oportet. & ibi glo. & clarius in l. de minore. §. tormenta. ff. de questio. & in l. prima. §. si præses. ff. de magistra. conueniendis.

Et fama interdum trahit originem à facto, ut in delictis. ut C. de adulte. l. si cui. cui. om. ibi notatis. & ff. ad l. Aquili. l. itaque. & ff. de adulte. l. capite quinto. Et fama ista rationabiliter ortum debet habere in cõtinenti post commissum crimen publicum vel priuatum. Ideoq; ortu fama illi crimini inesse uidetur, & ipsius pars, & sequela censetur, cum ea quæ incontinenti sunt inesse uidentur; & quasi factum vnum te putantur. vt C. ad l. Iul. de vi. publi. l. si quis ad se fundum. & C. vnde in l. 1. & ff. si certum petatur. l. lecta. Si uerò fama ex aliquo interuallo, aut dudum postea orta est contra aliquem post diem commissi crimi nis: non uidetur, quòd sit tunc rationabilis; ideo non caret periculo suspicionis, & fraudis. Et sic fama ex interuallo orta poterit dici suspecta, ita Gandinus in tractatu maleficiorum, in titulo, à quo, vel à qui bus potest fama incipere. Et Saly. in l. ea quidem. 26. colum. C. de accusatio. refert opinionem Gan dini, & dicit uerius Bart. quòd fama potest oriri tempore perpetrati delicti; & postea secundum quòd manifestetur reo, vel causa mouens populum ad suspensionem; & ex suspensione resultat fama, vt patet per exempla: & primo de tempore perpetrati delicti.

Si quis contra furem exeuntem de domo accurrat clamando per uiciniam & plateam; capiatis furem, qui mihi furtum fecit. Et rumor insurgit, & ille aufugit: tunc ab actu illo per quem populus in suspitio nem deducitur fama insurgit; & tempore perpetrati delicti. ut ff. ad l. Aquil. l. itaque de tempore autè dudum postea habes exemplum clarum. vt in l. si cui. C. de adulterijs; vel pone aliquem derobatum vel occisum.

Et ex interuallo, quem esse repertum malefactorem, ex illa repetitione suspicatur populus, & insurgit fama, quòd talis fuit qui occidit, vel derobauit, facit l. in ciuile. C. de furtis. & l. si cui. C. de adulte. vbi autem ista suspitio non procederet, fama tanquam uana reijci deberet, ut l. decurionum. C. de pec nis.

Interdum fama trahit originem à facto vt iam diximus; interdum trahit originem à persona; & tunc in terdum à certo auctore; interdum ab incerto auctore, vt de consecratione, distin. 4. c. sanctum; & est glo. in c. manifesta. 2. q. 1. et quando à certo auctore nunquam debet habere ortum à parte, in cuius fa uorem tendit. ut est tex., notabilis in l. milites. §. penult. ff. de adulte. nec etiam debet habere ortum ab alijs maleuolis, vel maleficis, i. qui maledicere consueuerunt; sed à prouidis; & honestis personis, vt in c. qualiter, & quando de accusa. & probatur in Auc. hodie. C. de repudi.

Sed si quis uellet repetere pecuniam quam sibi quis baraterius publicus uincit, contra quem ex forma statuti non daretur actio nisi cum taxillis falsis uincit; & uellet repetens probare per famam, quæ origi nem traxit ab alio baraterio; & sic non à prouida & honesta persona; credo eum posse probare; secun dum Sali. in l. ea quidem. C. de accusa. in 26. colum. cum tales baraterij de his notitiam habeant, & in uicem conuersantur, & se cognoscunt; & sufficit fama inter eos, inter quos quis conuersatur; pro hoc etiam facit, quia honestæ personæ in talibus locis non conuersantur, & ideo testimonium scire debent tium non reprobandum; vt l. de submersis. C. de naufragijs. lib. 11. Tene menti ista uerba Sali. quia ad multa possunt induci.

Et fama probatur quoties testes omni exceptione maiores deponunt, & dicunt quòd publicè dicitur in ciuitate, uilla, uel loco id de quo queritur taliter processisse; aut ita factum fuisse. ut ff. de fundo in struct. l. cum delationis. & argu. ff. de fluminibus, & ne quid in loco publico l. 1. §. 1.

Et si testis affirmans capitulum factum, de publica uoce, & fama, interrogatus de causa scientiæ respondeat se ita scire, uel ita dicere; quia maior pars populi hoc sentit uel huic assentit, an sufficien tem reddat rationem, ita quòd probet, dic quòd non; quia testis non uidetur deponere de eo quòd sensu corporeo percipit, ut debet; ut ff. de testam. §. fin. & ff. de his qui in testam. delen. l. 2. in principio. Et quia maior pars populi hoc dicere, & sentire posset comprehendere ex altero quam ex uoce; & sic non esset fama, cum non congruat diffinitioni quam supra posuimus; & testis pos sisset audiuisse aliquem dicentem maiorem partem populi hoc dicere; & sic ad relatum alterius pos sunt uerba supradicta referri; igitur ratio non bona, quia non concludit necessariò. ut l. non ob hoc. C. unde cognati. & l. ad probationem, C. de proba. & not. in l. solam. C. de testibus, ita Sali. sequendo Car. in d. l. ut quidem. & 26. colum.

Et

Et si testis dicat, ego scio quia audiui dici publicè in ciuitate, bene probat uide hoc per Sali. late loquẽ tem in 28. colum.

Et si testis interrogatus à quibus personis audiuerit, tenetur illas nominare, ita Inno. in cap. qualiter, & quando ij. de accusa. quia fama debet habere ortum ab honestis personis; vt dictum est, & aliter nesciri posset, an essent honestæ merito, interrogatus debet illas nominare, non interrogatus non tenetur. Sed suf ficit quòd dicat, Maior pars populi, uel uicinia, dicit; & tunc pars contra quam deponit debet probare, quòd apud uiles personas est fama.

Et interrogatus de personis tenetur omnes, vel maiorem partem nominare singulariter; & tunc pro bat, aut nominat quosdam tantum, & dicit, & à quibusdam alijs audiui, quorum nomina non recordor, & sufficit; & si neminem nominat nihil probat, uide de hoc Specul. in titulo de inquisitione. §. nunc tractemus.

Et Gandi. in rubri. quomodo de maleficijs cogno. per inquis. dicit quòd sufficiunt duo, vel tres tes tes ad probationem infamiae; vt superius est dictum; & interrogati debent dicere apud quos sit illa fama, vt si fuerint interrogati quomodo sciunt debent dicere quod audiuerunt ab eis; 28. q. 1. c. sæpe, & uid. om nino Gandi.

Et si quilibet ex testibus uariat ab altero in personis quas nominat, à quibus dicit se audiuisse; an pro bet tunc famam, dic quod sic, si testes addiderunt illam clausulam generalem; & audiimus, à qui busdam alijs, de quibus non recordamur; sed hoc non placet Saliceto, uidebis eum in dict. l. ea quidem in 29. colum.

Et testis non debet dicere causam quare populus sic fatur, & opinatur, uide ibi. Salicetum in 30. columna.

Et fama probatur per duos testes, ut l. vbi numerus. ff. de testi. & hoc sentit glo. in l. 3. §. eiusdem, eod. tit. Et est casus in c. inquisitionis ab accusa. Et inscriptio testium per duos testes probatur l. comparatio nes. C. de fide instrumen.

Sed fama probata in causa criminali, & legitimo tempore, ex personis omni exceptione maioribus in dicio, & presumptionem inducit; vt posset secundum opinionem quorundam ad quæstiones procedi; & sic per solam famam inducitur præsumptio; & dicitur esse quoddam uerisimile argumentum; ut de pur gationi. canon. c. si quis de gradu ecclesiastico, & argumen. de testi. spoli. c. solita, & ff. de supellec. lega. l. 3. in fine.

Et uide Gandi. in tracta. maleficiorum in rub. de præsump. & indicijs dubitatis vbi concludit; quòd si aliquod crimen fuit commissum in aliqua ciuitate, & Titius statim commissio crimine inculpatur apud bonos, & grates de ipso maleficio; & per idoneos testes probatur publicam uocem, & famam ortam sta tim commissio crimine quòd iudex potest quæstionibus inquirere contra dictum Titium propter publi cam uocem; & famam. Sed Titius probabit se hominem bonæ opinionis, & famæ non posset subijci quæ stionibus, & tormentis obstant priuilegio bonæ famæ cum tale priuilegium potentius infamia sit haben dum, ut ff. de lega. 2. l. cum pater. §. rogo. & c. licet. de accusa. Et potest multis rationibus comprobati. Et de his omnibus uide Gandi. in loco iam allegato.

Et uide Bald. in l. ea quidem, de accusa. in 10. colum. vbi dicit; quero an infamatus de aliquo speciali crimine probando generalem bonam famam eum ueluet; & uidetur quòd non, quia species derogat ge neri, ut l. sancio legum. ff. de penis, cum similibus contrarium tenet Gandi. nisi fama specialis inuaretur exterioribus circumstantijs, uide ibi. Bal. & uide Bart. in l. de minore. §. tormenta, ver. quero utrum p. posset probare negatiue.

Et uide Bart. in consi. 19. r. incipi. domine paci de Burgo referendo & in l. si. C. de quæsti. vbi dicit quòd fama per se sola potest ita esse uehemens quòd faceret indicium sufficiens, vt in l. 2. §. Labeo. ff. de aqua plu. ar. quandoque enim fama per se sola sufficit ad plenam probationem, ut C. de iure doti. l. vbi adhuc. ff. solu. mar. l. si constante.

Posset esse fama ita debilis quòd non faceret indicium, sed solum probaret ad coadiuuados alias pro bationes ut l. 3. §. eiusdem. ff. de testi. & tunc non sufficeret; ita debet intelligi l. de minore. §. tormenta. ff. de quæsti. quæ dicit famam debere inspicere hoc autem an fama sit ita uehemens, uel non facti est. Et hoc est quòd dicitur Doct. esse in arbitrio iudicis, vt dicit Cy. in d. l. si. C. de quæsti. & Bald. in consi. 409. in 4. parte dicit fama potest esse ita uehemens quòd per se ipsam sufficit ad solam probationem, & allegat Bar. in dicto consi. & in consi. 78. in 3. colum. dicit, solemnis fama est illa quæ habet fomentum, vt de usuris c. cum in diceffi. & glo. Decreti, dicit, quòd fama quæ quotidie inualefcit, & magis figurat animis discretorum facit validum indicium. Ego puto hanc rem animo iudicis, (quod arbitrium uocamus) com mitti. Tamen æquo libramine arbitrandum; quia secundum qualitatem personarum dicta cogitamus, & sic præsumimus, uel non facta, vt C. si quis impera. maledi. l. 1. & ff. de actio. & obli. l. si. & ff. ad l. Iulia. maie. famosi. §. lubri cum.

Ita Bald. in d. consi. 77. dicit; aliud est probare famam, & causam suspicionis aliud est probare solam famam sine causa; aliud est probare suspicionem solam sine fama. Et in principio dicti consilij dicit;

fama

fama populi ex qua oritur infamia non est sufficiens ad torturam, nisi trahat originem à præsumptionibus, vel indicijs; & ita tenet Bart. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæsti. & dicit etiam Bald. in d. consi. quòd solemnis fama est illa quæ oritur ex argumentis, ut in dicto c. cum in diæcesi de vsur. & dicit etiam fama debet esse solida, inconcussa, crescens, non vaga, non leuis, non contraria, quia posterior fama, & maxime melior quæ habet pro se præsumptionem naturæ denigrat seu elidit aliam l. si maternæ de statu defunctorum.

Et testes qui deponit de fama debent se referre ad dictum populi, seu maioris partis, seu ad maiorem partem gentium, idque se audiuisse ab eis; ita testes debent deponere, ut nota ff. de testi. l. 3. §. eiusdem quoque, & est glos. ordinaria quòd aliquem esse infamatum, vel manifestum per famam non probatur, nec probatum aliquid opitulatur nisi dicatur quòd apud omnes, vel maiorem partem, &c. ut notatur ff. de testi. l. cum lege, ita Bal. in consi. 447. in 2. colum.

Et licet fama non inducatur per modicos inducta tamen per duos testes comprobatur, ita Bal. in consi. 405. in 1. volum. Et adde ad ea quæ superius diximus.

Et nota quòd non minus quam decem debent esse qui faciunt famam; quia certus numerus non taxatur, sed consideratur numerus ciuitatis castri, vel uillæ; ita Sali. in dicta l. ea quidem. C. de accusa. in 25. colum. Et Bal. in 1. parte consiliorum in consi. 406. dicit; Testis qui deponit de fama si interrogatus de causa scientiæ, dicit quòd publicè audiuit dici non probat, etiam si dicat, quòd audiuit dici à pluribus, quia potuit audiuisse à duobus tantum; & allegat Bart. in d. l. de minore. §. tormenta, & nota hoc, & adde ad ea quæ superius dicta sunt per salice.

Et fama debet esse in loco iudicij, cum contendat ad ordinationem iudicij. Et quia fama debet accusare; ergo debet assistere iudici quem admodum accusator; ita Bal. in d. l. ea quidem. C. de accusa. in 10. colum. & ibi dicit quòd probatio vera plus ualeat quam fama, quæ probatio propriè non est; quia non de re, sed extra rem, ut de dicto vulgi; quod iuris est enim de aliquo, idem iuris est de eo quod ei exequatur, ut l. 1. §. lex falcidia. ff. ad l. fal.

Et de supradictis notabis; quòd fama de per se sola non facit indicium ad torturam vide de hoc Ioan. nem Andre. in addi. ad Specu. in titu. de proba. §. videndum. ver. 3. & uide Ange. in tract. malefi. in verbo fama, & uide Bald. in l. milites. C. de quæst. in principio, & allegat. Cy. in l. de tormentis, eodem tit. Et ratio est, quia fama de per se non probat in ciui. causa, ut in l. 3. §. idem prius. ff. de testi. multò minus in criminali, ubi requiritur probatio uerior & lucidior, ut in l. fi. C. de proba.

Et tenet idem Anto. in c. ueniens 1. de testi. & allegat specul. dicentem in titulo de probationibus. §. 1. ver. hoc etiam; quod fama non probat nisi ubi apparet iure expressum; in criminali dicit quòd non facit indicium ad torturam.

Et dicit ibi Anto. quòd si fama non habet originem ab aliqua præsumptione uerissimi nihil probat; quia potius sunt uanæ uoces populi. Si habet originem ab aliquibus præsumptionibus uerissimilibus, tunc secundum qualitatem eorum probat fama cum uno teste, aliàs non, quod relinquitur arbitrio iudicis; & ad hoc allegat Bart. in d. l. de minore. §. tormenta.

Sed istud non habet locum, ut iam diximus in uehementi fama, nam uehemens fama est sufficiens iudicium ad torturam per iura superius allegata, & tenet etiam Bald. in c. 1. §. furtum in 5. colum. de pace iuramento firmam.

Et limita etiam, quòd fama non sit sufficiens indicium ad torturam; nisi cõstet quòd ipsa fama habuerit originem ab honestis personis; nam tunc benefacit indicium ad torturam, ita uidetur tenere Bald. in cap. 1. §. Item si uassallus de contro. inuesti. in usi. feu. in ultim. colum. idem etiam uoluit Sali. post Bald. in l. ea quidem. C. de accusa. quod etiam uidetur probare tex. in c. qualiter & quando ff. de accus. & l. miles. §. mulier, & ibi Bart. ff. de adulte. quæ omnia tenementi quia quotidiana sunt. Et uide Hippo. de Marfi. in singu. 97. incipi. fama sola, & uide Andinum tenentem hoc ut superius diximus.

Quæ autem dicatur uehemens fama relinquitur arbitrio iudicis secundum eum, & allegat ad hoc Bart. in d. consi. incip. Domino Paci de Burgo.

Et uehemens opinio cõsona ueritati, idem operatur, quod certitudo glo. est nota in l. si quis extraneos. §. sciendum in glo. fin. ff. de acqui. hære. & ibi Bald. summè eam notat dicens, quòd multa sunt de quibus non potest haberi uera certitudo. Tamen uehemens opinio iucta cum ueritate idem operatur quòd certitudo. Similis glos. est in l. 2. §. penult. ff. de aqua plu. ar. & l. si duo. §. penult. ff. de iur. iur. & uide Bald. & Bartol. in l. qui bona. §. qui aliena. ff. de damno infect. & uide Anto. & Abb. in cap. cum causam de iura calum.

Et de hac re uehementi, adde. quòd uehemens adminiculum supplet semiplenam probationem uide Bald. in l. ea quidem, de accusa. ubi dicit, quòd uehemens adminiculum est suppletio defectus probationis, & circa hanc materiam uide Alexand. in l. fin. in penulti. additio. ff. de quæstio. & uide Hippo. in singu. 205.

Item uehemens opinio habetur pro scientia, & pro certitudine, de quo latè per Fely. in c. 1. de summa Trinitate, &c. & uide etiam Hippo. in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæstio.

Et

Et fama seu indicia releuant iudicem quantumcunque indebitè precedentem, & inquirentem, Cyn. & Bal. in l. abletas. §. calumniator. de infami. Et idem v. detur uelle 1. art. in l. 2. §. si præses de magis. conueni. licet contrarium uideatur expresse.

Et an fama sola sufficiat ad probandum quem esse famosum latronem; & uehemes opinio hominum, Bart. in l. capitalium §. famosos. ff. de pœnis dicit, quòd is dicitur famosus latro qui sapius hoc facit; quòd est uerum, si contra eum de hoc fama laborat per dictum §. famosos. Sed Ange. dicit ibi, quòd non intelliuntur famosi latrones quia assidue furantur; sed quia aggrediuntur, cum armis, aut in auferunt, per l. prætor. §. aduersus. de sepulchro violato, & facit glos. in l. respiciendum. §. delinquent. ff. de pœnis.

Et qualitas hominis probatur per famam, ut putà, uirtuositas l. non omnis. §. à Barbaris ff. de re milita. Et dicit Bar. in l. de pupillo. §. si quis ipse prætori. ff. de nou. ope. nuncia. quòd sola fama probat iudicem esse consuetum torquere homines coram se conquerentes, & si publica uoce, & fama maleficium cõtra aliquem sit probatum; & ex aduerso probatur, quòd illa fama ortum habuit ab inimicis, uide Gandi. in rub. à quo, vel à quibus possit fama incipere.

Et fama sola probata in quibus casibus plenam facit probationem, uide ibi per Gandi. in §. nunc uidentium, & non intelligas in casibus criminalibus.

Et an fama mala minantis probata debet intelligi, quòd sit in eodem genere mali; dicas quòd sic: fecis si in alio genere, uide Bald. in l. spadonem. §. qui iniuria. ff. de excusa. tuto. & uide Hippolitus in practi. sua in §. diligenter in 14. colum. & uide ea quæ habentur in l. si quis ex argentarijs. §. 2. ff. de edendo, & l. iubemus de proba.

Et notabis pro limitatione regulæ, semel malus.

Et ultimo notabis secundum Ange. de Feru. in l. fi. C. de quæstio. quòd fama ex causa uigentis, & probabili, & uerissimi erit sufficiens indicium ad torturam; sed si non trahit originem ex causa probabili, & apud fide dignos non est fama; sed uana uox populi, Ange. ubi supra.

Nunc accedamus ad aliud punctum, an fuga faciat sufficiens indicium de maleficio; & an faciat plenam probationem, uel semiplenam; & dic, quòd regulariter fuga facit indicium ad torturam, ita Doct. in l. fin. ff. de quæstio. & in l. Cornelia. ff. ad Syllania. & Bar. in l. quòd si fugitiuus, de ædili. edi. & uide Hippo. in l. fi. in 80. charta. C. de appella.

Et uide Ange. in tracta. male. in uerbo, fama publica, ubi distinguit, quòd aufugit reus antequam cõtra eum ad aliquid procedatur; quia nondum est accusatus, nec iudex aliquid præparauit; & tunc facit indicium, & suspicionem contra eum per iura superius allegata. Sed si aufugit postquam ipse est accusatus, uel inquisitus; talis fuga contra eum non facit indicium, ita Bartol. in l. 1. ff. de bonis eorum qui ante sententiam sibi mortem consi. Et uide Ludo. Roma. in dicta l. lege Cornelia. ff. ad Syllania. & uide Hippo. in singula. 195. ubi dicit, quòd fuga post accusationem, uel inquisitionem non facit indicium ad torturam, quia aufugit ductus iusto timore, & allegat Bart. in dicta l. 1. & allegat Iaso. in l. admonendi in 67. colum. & allegat Ange. in l. penult. ff. de quæstio. Sed in libro meo non inuenio, ut Ange. legeret titulum. ff. de quæsti.

Et fuga facit plenam probationem contra officialem fugientem tempore syndicati. Ita Iaso. in l. admonendi in 67. colum. & ibi Docto. ponunt alios casus cum aliquibus limitationibus quando fuga facit indicium, uel præsumptionem, & Bar. in dicta l. lege Cornelia. dicit; quandoque fuga obijcitur alicui pro crimine, & tunc probata fuga probatur crimen. ut l. si desertores. C. de deserto. li. 12. & l. desertorem. ff. de re milita. uide Rom. in d. l. admonendi. colum. 13.

Et non solum fuga non facit inditum, quando quis fugit post accusationem, uel inquisitionem, sed etiam quando habet suspicionem, quòd contra eum formatur accusatio, uel inquisitio. Ita Ludo. Roma. in dicta l. lege Cornelia. Et uide etiam Philipp. Deci. in consi. 234. in principio, ubi dicit, quòd quando quis aufugit antequam sit accusatus præsumptio contra eum insurgit. Secus est quando quis est accusatus, uel inquisitus; quia tunc fuga nullum facit indicium, ut uoluit singulariter Bart. in dicta l. 1. ff. de his qui mor. sibi consi.

Et nota aureum dictum; & idem est si sit suspitio de accusatione, uel inquisitione, & notat Rom. in d. l. lege Cornelia, ita Decius in dicto consi. in 2. volum. & uide Cornem in consi. 58. in 2. uolum. in 2. colum. ubi dicit, fuga ante inquisitionem formatam non facit indicium in causa capitali argu. l. 1. ff. de bonis eorum &c. Et ratio quam ibi ponderat Bartol. pariter militat si erat probabilis suspitio, ne quis de facto caperetur; ideo cautè aufugit, & maxime si probatur bona fama. Et etiam dicit ibi, quòd si latitatio, ne possit recitari probaretur facta post inquisitionem formatam non facit indicium; & si ante esset leue indicium; attento, quòd non aufugit penitit licet cautus steterit, forè ut furorem officialis, & superioris euitaret, & uide Bal. in l. non hoc. C. vnde legitimi.

Et fuga, nedum indicium sed etiam quandoque facit semiplenam probationem uide Corne. in dicto consi. & uide Doct. in l. admonendi. ff. de iure iuran. super glo. ibi. & distingue ibi secundum Bar. & doctri nam eius limita, ut per eundem in d. l. 1. de bonis eorum &c. Et uide Ioan. An. in addi. ad Specul. in titu. de præsumpti. §. præsumpta, & uide Cy. & Sali. in l. in bonæ fidei. C. de rebus credi. & Bal. in dicta l. admonendi

nendi in 5. colum. ubi dicitur; fuga de carcere habetur pro plena probatione.

Et an intelligatur fugere de carcere ille qui recedit de palatio contra præceptum iudicis; dic quod nõ, ex quo non erat inclusus; nota. in l. succurritur cum l. sequenti. ff. quibus ex caus. maio.

In flagrati etiam crimine malefactor a quolibet potest capi ne fugiat, vt ff. de furtis l. si quis in seruitute, & notat Inno. in c. vt famæ de senten. ex com. & Iaso. in d. l. admonendi in 17. colum. dicitur, quod fuga in criminalibus facit indicium sufficiens ad torturam, & allegat Bart. in l. si in 2. colum. ff. de quæstio. Et allegat. Cy. in l. i. C. de raptu uirgi.

Sed istam regulam limitabis secundum Iaso. quatuor modis. Primo quando quis aufugeret feruore familiæ potestatis dum eum volunt apprehendere si postea citatus sponte comparuit; fuga purgata propter spontaneam comparitionem nullum facit indicium ad torturam ita Bar. in l. quis sit fugitiuus. §. i. per illum tex. ff. de ædili. edic. sequitur Rom. in d. l. admonendi in 24. colum.

Item casu quo fuga inducat aliquam præsumptionem, vel indicium tollitur per iuramentum ipsius fugientis, ita Cy. in l. si. C. de requiren. reis, & uide Corne. in consi. 58. incipieti visa inquisitione in 2. volum. & uide Hippo. in singu. 115.

Secundo limita, quando quis aufugit antea quam accusetur de delicto; quia præsumitur aufugisse ex conscientia delicti; tunc facit indicium ad torturam. Secus si aufugiat post accusationem; quia tunc potius præsumitur aufugisse metu accusationis, Et de isto puncto iam superius diximus late.

Tertio limita quando quis aufugisset ex aliqua probabili, vel rationabili causa secundum Bald. in l. in bonæ fidei. C. de rebus cre. ubi dicit; Petrus dicit, quod fuga siue recessus a facie iudicis, quod potest esse probabilis, & tunc non facit semiplenam probationem nec aliquid indicium, ut sunt illi qui fugiunt ratione partialitatis, qui si inculpantur de delicto non præsumitur contra eos, quia locus non est tutus, ut in cap. pastoralis de re. iudi. in clementi. Et facit quod notat in c. statutum. §. i. de rescriptis in 6. Si autem fuga in se habet suspicionem quia non est ad proprium domicilium; sed a proprio domicilio ad insolitum se trãfert, tunc facit aliquale indicium, sed non semiplenam probationem, vt ff. de custodia reorum l. prius, & hoc uerum, nisi fuga in se contineat delictum, ita Bal. ubi supra.

Quarto limita, quod fuga facit indicium ad torturam, quod uerum est contra illum solum qui aufugit, sed non contra socios de eodem delicto culpato per l. 2. C. de fide instru. & l. si. C. de falsis. Et ita determinat Ioan. And. in addi. ad specu. in tit. de præsump. §. 2. in ver. uolento. in additione magna.

Adde tamen ad ea quæ superius diximus, quod fuga incarcerati ex carceribus facit plenam fidem; & sufficit ad condemnationem tex. est in l. eos. ff. de custo. reorum & in l. milites agrum. §. penult. ff. de re mili. Et ibi Ioan. And. in addi. magna. qui dicit hoc fuisse disputatum in curia.

Et intellige hoc quando quis aufugit fracto carcere, vel muro vel ostio. Ita proprie loquitur tex. præallegatus; secus si aufugit aperto ostio. ita Iacob. But. in l. succurritur. ff. quib. ex caus. maio. Et ibi Bart. & Alberi. & uide Ludo. Roma. in l. admonendi, & uide Ange. in l. uerum 2. ff. de furtis, ubi carceratus exiens de carceribus, eo quod inuenit ostium apertum non punietur pœna effracti carceris, sed euasoris uide ibi per eum.

Et uide in l. i. ff. de effraCTORIBUS, ubi dicit, Patet ergo quod pœna frangentis carceres quæ capitalis est non comprehendit negligentiam commentariensis male custodientis carceres uolentia nulla commissa. Et hoc uide iam pluries de factis; unde tales fugientes minus puniuntur, ita Ange.

Et intellige superius dicta quando quis uerè erat detentus in carcere, secus si sibi assignatum sit palatium, vel una camera palatii, ita Doct. in d. l. succurritur.

Et intellige nisi post fugam, quis de nouo captus sit, & reductus ad carceres; quia tunc prior fuga non sufficit ad condemnationem, ita Bart. in l. raptos per illum tex. C. de episc. & cleri. & uide Sal. in d. l. in bonæ fidei, & adde. Bar. in l. relegati. ff. de pœnis.

Et tu adde ad ea quæ diximus, quod fuga ex carceribus facit plenam fidem, & sufficit ad condemnationem, si incarceratus erat iuste incarceratus aliàs secus; quia licitum est clerico, vel laico se tueri contra iudicem suum ordinarium.

Et dicitur iniuste carceratus, quando non fuit seruatus ordo iuris, uide de hoc Dominicum in c. dilecto. de senten. ex com. lib. 6. allegantem ad hoc Ioan. And. & Hosti. & Inno.

Ex his dictis moueor, quia fortius erit licitum, iniuste incarcerato frangere carceres metu sententiæ. Et facit ad hoc, quia clerici possunt iniuste condemnatum liberare a manu familiæ, ita Alberi. in l. addictos. C. de episcopa. audi. & allegat. tex. in c. hi qui 14. q. 6. Et uide Bar. in l. prohibitum C. de iure fisci. lib. 10. ubi dicit quod iudici exequenti de facto potest resisti.

Et quando iudex infert iniuste grauamen irreparabile potest sibi impune resisti; ut quando uellet indebitè aliquem torquere, ita Cy. in l. i. C. unde ui. & Bald. ibi in repeti. sua Bald. etiam in l. ut vim. ff. de iust. & iure. Sequitur Alexand. in consilio 144. in 2. volum. Et facit etiam; quod familia potestatis non tenetur de occiso quando capiendus non uult permittere se capi. vt est text. ibi Bartol. & alij in l. si seruus. C. de his qui ad ecclesias confu. & in l. quemadmodum. §. i. ff. ad l. Aquili. & tenet Bald. in l. i. C. unde uis. & Bald. & Ange. in l. ut uim de iust. & iur. & Angel. in tracta. malefici. in uerbo, fama publica. Et intellige

intellige si familia iuste procedebat; secus si iniuste, uide de hoc Hippo. in l. i. ff. de quæsti. & in practica sua in §. diligenter in 8. colum.

Et iniuste incarceratus pro causa capitali, si aliter non potest euadere, potest occidere custodes carceris, ita Hippo. ubi supra, allegando Pari. de Put. in Tract. de syndi.

Et de fuga, uide Fely. in cap. nullus de præsump. ubi late loquitur. Et ponit aliquas fallentias ad regulam, quod fuga non probat delictum; & ibi loquitur quando famulus fugit, & reperiuntur res amissæ, & loquitur de eo qui fugit fractis carceribus, quia habetur pro confesso; & limitat nisi esset captus pro generali inquisitione.

Et fugiens de carcere quando captura est iniusta, nec ipse tenetur, ut diximus, nec custos, & quod custos, uel potestas non teneat ut uide Ange. in l. quosies. §. i. ff. de condi. insti. & uide Alex. in l. sed eximendi. §. item si quis. ff. ne quis eum qui. & c. & uide Ioan. de Anania in consi. 53.

Et uide Capolam in consi. 14. incipi. pro declaratione, ubi dixit, quod ad hoc, ut pœna possit imponi ei qui promisit representare captum, non est necesse, quod probetur debita; sed sufficit, quod fuit captus rite ad petitionem asserentis se creditorem, allegat dictam l. sed eximendi §. i. c. l. sequenti, ubi Ang. dicit hoc esse menti tenendum.

Quid autem in eximente a manibus familiæ iniuste captum uide Petrum de Anchar. in consilio 341. & uide Alexand. in consi. 35. incipienti, uiso themate. in 2. volum. ubi etiam ponit, quia pœna puniatur eximens captum de manibus familiæ, vel carceribus.

Et Petrus Ancha. dicit in d. consi. ad finem, quod commentariensis tenetur eadem pœna qua tenebatur is qui aufugit l. i. C. de fal. mone. l. ad commentariensem. C. de custo. reo. Et etiam tenetur ad interesse.

Exposito puncto an fuga faciat indicium ad torturam, nunc accedamus ad declarationem, utrum contumacia faciat indicium ad torturam, quæ confessio facta dicitur.

Et primo scias, quod idem operatur facta confessio inducta a lege, vel statuto, quod operatur uera, & expressa ore tenus facta, ita Bartol. & Bald. in l. quoniam. ff. de his qui not. inf. & probatur in l. si tutor, & ibi dicit Cyn. & Bald. C. de interd. matri. & in alijs multis locis tenet etiam alij Doct. Sed contra tenuit expressè Ange. in tractat. malefic. in uerbo, qui iudex uidens, ver. queritur, & allegat Bald. Specu. & alios, de quibus ibi per eum, ex quo prædicta doctrina redditur dubia.

Et dic quod si ex forma statuti contumax debet haberi pro confesso, non sufficit sola contumacia.

Sed iudex ex tali contumacia interloquendo debet declarare inquisitum esse contumacem. Et si procederet ad aliquam condemnationem sine tali interlocutoria; talis sententia non ualere. Ita dixit Anto. in c. cum dilecti. de dolo, & contumacia in 4. columna ubi non sufficit eum esse contumacem, ut ipse asserit, nisi liqueat de contumacia, & allegat. ff. ex quibus caus. in poss. eatur l. hæc autem ibi costare liquere quam prætori, & c. & allegat Bart. in l. 4. §. prætor. ff. de damno infect. & uide Hippo. in singu. 283. incipit. lapsus termini præcludit uiam contumaci l. mancipiorum quod intellige si iudex interlocutus fuit terminum fore lapsum & per consequens amplius audiri non debere, ubi uide late, & uide etiam Hippo. in repeti. rubr. C. de proba. in 40. columna ver. attende tamen, & uide Paul. de Castro in l. penultima §. ad Trebelli.

Et si antequam super dicta contumacia sit pronuntiatum contumax discedat, talis contumacia non præiudicat hæredi. ita Bartol. in l. i. §. sed hæc constitutio. ff. de calumnia. & in l. eius qui delatorem. ff. de iure fisci, & l. 2. §. quod si actor. C. de iuram. calumnia, & tenet Bald. in l. i. in 2. colum. ad fin. C. ne ex delictis defunctorum, & in cap. uassalus ver. dicit Ioannes si de feudo fuerit controuersia.

Et sicut uera confessio tanquam erronea aliquando potest reuocari, ut late in l. i. §. fina. ff. de quæsti. ita poterit reuocari confessio facta inducta per statutum prætextu erroris uide Iaso. in l. si quis. C. qui testat. face. possunt, ubi dicit, aduerte diligenter, quod non solum ipse bannitus est attendendus ad probandum contrarium de innocentia sua, imò etiam quicumque penitus extraneus uide ibi per eum.

Et tertius potest componere pro absente, & implorare officium iudicis, & ex officio recipiat informationem super innocentiam accusati ita Ange. in l. quos prohibet. ff. de postu. & in l. filius familiæ. ff. de procu. ui. addi. Felini in c. cum super de re. iudi.

Et nota, quod licet contumax ex forma statuti debeat haberi pro confesso, tamen ad hoc, ut ualeat condemnatio ultra contumaciam debet constare de delicto; aliter non ualeat bannum nec condemnatio. Ita probat text. in l. raptos. C. de episc. & cleri. in uerbo, conuicti, & in uer. post legitimas probationes iuri cognitæ, & in fine legis ibi reperti, & conuicti fuerint, & uide Specu. & Ioan. Andream post eum in titu. de accusa. §. final. uer. sed pone, A. fuit accusatus, & c. Et uide ad hoc tex. in Auc. qua in prouincia §. i. uer. si tamen omnino appareat obnoxius, & c. C. ubi de crimine agi oportet. & uide bonum tex. in c. omnipotens Deus 2. q. 1. & facit dictum Innoc. in c. quia uerisimile, de præsump. ut quando quis damnatur ex præsumptionibus non ex probationibus; tunc nunquam debet sibi imponi uera pœna delicti; sed alia minor, uide de hoc Hippo. in pra. sua columna 7. & 8. & 9.

vbi latè loquitur.

Et dicit quod libellus seu inquisitio ualida debet præcedere, & quod accusatio, vel inquisitio concludat crimen punibile.

Et dicit; quod si non ualet bannum, non ualet subsequens sententia quæ fundatur in banno; & dicit quod contumacia dicitur nitium, vt l. sancimus. C. de iudiciis, ubi Iaso. dicit quod contumax dicitur infidelis. & Abb. in c. 1. de iudiciis dicit, quod contumacia est peccatum mortale.

Bannitus habetur pro conuicto fictione statuti, sed non infamatur, vt per Bal. in l. si tutor C. de interd. & matrimonio inter pupillas, & tutorem liberæ eorum.

Item statutum uolens, quod contumax habeatur pro confesso non intelligitur in minori, in muliere, & in rustico; nisi sint in dolo expresso & non præsumpto, vt est contumacia. ita Paul. in l. vbi exigitur ff. de edendo. pro quo faciunt ea quæ dicit Bal. & Alexan. & Ange. in l. 2. ff. si quis in ius uoca. non terit & vide Bal. & Ange. in d. l. vbi exigitur.

Item notabis, quod ad hoc, ut contumax ex forma statuti habeatur pro confesso, oportet quod citatus sit intra territorium bannientis; quia si est extra territorium non admittitur pro confesso: ita notabi liter. Anto. in c. proposuisti, de foro compe. ubi etiam videbis de iure domicilij, & de iure originis, & vide Hippo. in consil. 82. Ideo ut talis delinquens habeatur pro confesso iudex loci delicti mittat literas iudici loci, ubi est ipse reus delinquens; & ipsum roget, quod in subsidium iuris uellet facere citare talem delinquentem existentem in suo territorio, & vide de hoc Hippo. in singu. 38. & vide Iaso. in l. pro perandum. §. fin autem rebus. C. de iudiciis.

Et aduerte, quod requiritur primò citatio ad hoc ut contumax habeatur pro confesso; & non sufficit vna pro omnibus propter magnum præiudicium, vide Bal. in l. receptitia. C. de consti. pecu. ad finem, & allegat l. senatus §. quod si tribus. ff. de iur. fisci.

Et circa materiã contumaciæ, vide Hippo. de Marfi. in repeti. l. de vnoquoque, ff. de re iudica. vbi multa dixit, & præcipue quod contumax non potest allegare incompetentiã iudicis. vt habetur in l. si quis ex aliena, ff. de iudiciis nec potest declinare iurisdictionem. ita Inno. in c. præterea de dilato.

Item scias, quod citatio debet fieri secundum stilum curiæ, aliàs citatus non reputatur contumax, ut de hoc Feli. in c. quoniam contra. de proba. & vide Hippo. in consil. 118. Et dic etiam, quod quando processus est nullus citatus non dicitur contumax, nec habeatur pro confesso. ita Hippo. in d. repeti. in 29. colum. ubi dicit etiam, quod contumax, seu morosus non potest allegare pendentiã litis.

Et contumacia in criminalibus non facit quem haberi pro confesso sicut in ciuilibus, vide glo. & nal. in l. 2. §. diuus, ff. de iure fisci, & vide Bart. in l. quæstionis 2. ff. de quæstio, & uide Abb. in c. ueritatis, de dolo & contumacia. in 8. colum.

Et an contumax possit condemnari absque alia citatione, vide Hippo. in d. repet. in eolum. antepe. ubi usque ad finem repetitionis dicit multa circa materiã contumaciæ in causis ciuilibus; & sic remanet expedita materiã contumaciæ.

Et circa materiã indiciorum notabis, quod mandatarius contra mandatem facit iudicium ad torturam, uide Hippo. in practi. sua. in §. diligenter in 5. & 6. colu. ubi ipse concludit, quod debet concurrere alia indicia & præsumptiones. Et quod testimonium mandatarij non est sufficiens indicium ad torturam sine aliis iudiciis, ut dictum est.

Et notabis in materia indiciorum, quod indicia debent esse perfecta in genere suo, nam sicut probationes in criminalibus debent esse clariore, vt in l. fin. C. de proba. & l. additos. C. de appella. & l. absentem, ff. de pœnis, & in c. pitacium. 30. q. 3. ita indicia in genere suo debent esse clara, & talia quæ de iure subsistant, quia eadem est ratio de toto quod ad totum, quæ est de parte quod ad partem; & est contra l. quæ de tota, ff. de rei uendica. cum similibus, & sic sicut testes non interrogati ad faciendam plenam probationem in criminalibus debent reddere rationem dicti sui, vt per Sal. in l. fin. C. de probat. & per Iaso. in l. admonendi 100. col. ita etiam ad faciendum iudicium ad torturam, etiam non interrogati debent reddere rationem dicti sui, quod est notandum secundum Hippo. in practi. sua in 5. col.

Et in dicta superuenientia an confirmet torturam præcedentem indebitè factam dic quod non, quia fuit ordo peruersus, vide in l. fin. C. de accusa. ubi ipse format istam quæstionem, Et uide de hoc Hippo. in practi. sua in 28. colum. in principio ubi ipse loquitur quando iudex sine iudiciis minus legitimis posuit reum ad torturam, quia reus confessus est delictum, quo casu confessio est nulla, etiam si sit ratificata, vt habetur in l. penul. ff. de quæstion. & de hoc iam superius diximus.

Item notabis, quod vnum indicium tollit aliud, secundum Alexan. in consil. 77. in 1. volumine in vltima columna.

Et vna præsumptio tollit aliam, l. Diuus de integ. resti. & cap. accedens. de crimine falsi, & ibi glol.

Et uide tex. & glo. in c. tuam de sponsalibus, vide specula in tit. de expensis. §. 4. ver. in hoc uide Doct. in l. si qui adulteri. C. de adulter. & l. siue possidetis. C. de proba. & habetur in l. mater C. de calumniato. & ibi Ange. & Sali.

Item vna coniectura tollit aliam, vide Ange. in l. iniuriarum. §. si quis de honoribus, ubi ipse dicit; magistratus actum iurisdictionalem exercens non præsumitur animo iniuriandi facere. uel fecisse, hæc præsumptio tollitur per aliam causatam ex iudiciis. uel coniecturis; puta quia accepit pecuniam uel quia fuit comminatus antea parti se dictam sententiam iaturum. Et uide Bal. in consil. 302. in 1. uol. Et idè dicimus in duobus uerisimilibus, nam magis uerisimile tollit minus uerisimile. ita nal. in l. fi. C. de hæredi. insti. & maior uerisimilitudo tollit minorem, ita Bal. in l. siue possidetis. C. de proba. & uide Iaso. in l. si extraneus, ff. de condi. cap. dat. non sequi. & sic si contra reum adest vnum indicium, & ipse probat bonam famam, an poterit torqueri iam superius diximus.

Sed tu adde Hippo. de Marfi. in d. §. diligenter in col. 29. & 30. ubi latè de hoc loquitur; & ibi dicit, quod probatio in specie præfertur probationi in genere, & præsumptio in specie tollit præsumptionem in genere.

Sed tu in ista quæstione aduerte bene; quia si contra ream adest vnum indicium maleficii, probatio bonæ famæ facilis est, præcipue hodiernis temporibus. Ideo iudex cautus aduertat, quia in arbitrio iudicis relinquatur, an indicia existentia contra reum sint sufficientia ad torturam. ita Bart. in l. fi. ff. de quæstio. & in l. 2. C. quorum appella. non recipi. & Ioan. Andr. in c. cum contemplatione. de regul. iur. in 6. tamen tale arbitrium debet esse iuri, & equitati consonum.

Et uide Lud. Rom. in consil. 386. in 2. col. ubi dicit, debet autem iudex suum arbitrium moderare, secundum quod suadet ratio subiectæ materiæ. Nota ista uerba quia apprea sunt, & adde ad ea quæ superius diximus de arbitrio iudicis.

Et Bal. in l. quicumque. C. de seruis fugi. in 5. col. dicit, quod in arbitrariis iudex debet inclinare in maiorem partem, ut ff. de offi. dele. c. de causis, non tamen debet esse nimis gratiofus, vt in c. 1. de regulis iuris lib. 6. & ibi Ioan. Andr.

Et circa istam materiã indiciorum dic quod sunt alia plura indicia quæ de facto possunt occurrere, quæ bonus iudex debet considerare, de quibus non posset trahi plena doctrina.

Item notabis aliqua de præsumptionibus & iudiciis indubitatis, ex quibus condemnatio posset sequi, & sunt ista quæ sequuntur; Occiso Titio in domo ignorato malefactors, si publica uox & fama orta à fide dignis sit, quod Seius tale homicidium commiserit, & illius inimicum fuisse probatur, nec non quod uisus fuerit exire de illa domo gladio sanguinato in qua domo incontinenti uisus est Titius occisus, indicium indubitatum est, ut possit super eo deferri definitiua sententia. Latè hoc disputat Gandius per 4. columnas in rub. de indubitatis.

Et ponit ibi alia exempla, et primum est, quando contra aliquem est præsumptio iuris & de iure ut est in illo qui prætextu consanguinitatis excusauit se à pœna adulterij. Et postea inuenitur contraxisse matrimonium cum illa, nam præsumptio est, & super hoc est legis sententia quod omnino puniatur, vt C. de adulteris. l. qui adulterium.

Item est indicium indubitatum, si aliquis in iudicio sponte confessus est, uel in tormentis, & perseuerauit.

Item quod constat aliquem dato pretio transgressisse super crimine pro quo sanguinis pœna non ingeritur. Item quando crimen quod contra aliquem oritur, est ita publicum ut merito possit notorium appellari; quo casu nec requiruntur testes nec acta, vt in c. tua. de cohabi. cleri. & argu. ff. de custodi. & exhi. reis. l. si confessus, & in tali notorio statum officialis simpliciteri asserzioni, vt 4. q. 4. c. nullus, §. aliqui etiam.

Item propter euidentiam facti; nam si constat Titium eruisse oculam alteri statim colligitur, quod sit atrox iniuria.

Item quando officialis cuius officium est inquirere, & punire delinquentem propriis oculis intuetur, nam tunc satis dici potest indicium indubitatum & iudex ex eo solo nulla alia super eo crimine probatione reperta potest sententiam diffinitiuam proferre; quia illud crimen dicitur esse indicium priuato notorium, argu. ff. de seruis. l. 2. in fine. Et de officio. practi. l. illicitas §. ueritas. Satis enim dicitur probari crimen; quod sub oculis subiicitur iudicantis more iudiciario inquirentis; cum oculorum inspectio habeatur pro quadam specie probationis, &c.

Nec quid obstat, quod alias dicitur & notatur. C. de accusa. l. ea quidem; ubi dicitur denunciationi officialis non esse exigendum, quia hoc locum habet quando officialis officium suum in nuntiando confulsit. Et vi. de hoc Gandi. in loco iam allegato; & in Rub. quomodo de maleficiis per denunciationem cognoscitur.

Item si camera habens tantum vnum introitum, & aliquis uisus est exire pallidus gladio sanguinolento & in illa camera reperitur homo recenter mortuus; & de hoc iam diximus superius.

Item inculpatur Titius primo, quod fecit interficere Gaium, & Titius primo erat capitalis inimicus Gaii, & erat prope locum criminis quando fuit occisus; quo perpetrato receperat homicidam, qui erat domesticus Titij; & iactauit se quod fecit occidi Gaium, & orta fuit publica uox, & fama.

De his omnibus uide Gandium ubi supra. & uide Ange. in Tract. malef. in uerbo comparuerunt dicti inquisiti, ubi dicit quod ex iudiciis nemo potest damnari, nisi indicia sint indubitata, ut dixi, tex. & glo. in l. fin. C. de procura. & dicit Bal. in l. milites. C. de quæst. & facit tex. & glol. in l. excipiuntur. ff. ad Sillaniam, & de iudiciis indubitatis, vide Alex. in consil. 15. in 1. uol.

Et dicit Ange. in loco iam allegato, ubi ex qualitate & indicio multitudine indicatur veritas oculis mentis iudicis; sicut clara lux veritate ostendit oculus corporis; & ponit exemplum, ut superius diximus;

Et in dicitia indubitata plura simul collecta in vnam consonantiam tradentis inducunt probabilem veritatem. vi. Part. de Put. in tracta. de syndi. in verbo, tortura. ubi dicit allegando plures Doctores quod possunt esse tor. & talia iudicia; quod ex ipsis solis ueniat ad condemnationem sine tortura.

Et Bal. in l. excipiuntur ff. ad Sylla. dicit quod ex multis iudicijs res solat plena probatio ad condemnationem capitalis; etia contra impuberes per illum tex. licet inno. in d. l. cet. de simonia. dicat quod magis est temperanda sententia quando iudicatur ex iudicijs, quam quando ex certa scientia. Et vi. Pari in loco iam allegato; ubi pulchre loquitur de iudicijs indubitatis; Et an ex iudicijs indubitatis solis possit procedi ad condemnationem; quem omnino vide.

Et de iudicijs indubitatis ultra predicta, vide Hippo. de Marf. in l. repeti. ff. de quaest. in 6. colum. & vi. eum ibi in 4. & 5. colu. ubi disputat late, an ex iudicijs indubitatis possit reus condemnari ad mortem.

Et refert varias opiniones; & concludit quod habens contra se indicia indubitata; non potest ex istis condemnari ad mortem. Sed tu cogitabis multa quando tibi de reo occurrat; quia non potest dari certa doctrina. Cum aliter enim audita, aliter visa narrantur; & in dicta 6. colu. dat aliquos casus, in quibus quis non potest propter confessionem suam condemnari poena mortis, licet pro delicto, de quo inquiritur, veniat imponenda; ibi vi. per eum.

Et notabis, quod in oculis admittitur probatio per coniecturas; & sic quando tractatur de probando clandestina; & occulta; & illa quae sunt difficilis probationis ut est furtum; admittitur probatio per coniecturas, ut in c. praeter ea de testibus. & Bart. in l. pupillo §. si quis ipsi praetori. in 3. colum. ff. de oper. nou. nunci. & in l. in illa stipulatione, si calendas. ff. de ver. obliga. in finalibus verbis. & vide Feder. de Senis. in consi. 119. incipien. Nulli dubium ubi plura iura ad hoc allegat.

Et vi. Iaso. in l. cum ea. C. de tranf. ubi ipse dicit, in 2. colum. in his quae a comunitate accideribus sunt difficilis probationis sufficit praesumptua probatio & verisimiles coniecturae in quibus sola fama facit plenam probationem. arg. l. non omnes §. a barbaris. ff. de re iudi. par. in l. consensu. C. de repudijs. l. vicijs scientibus. C. de nuptijs.

Istam regulam tradit Bart. in Aucf. quas actiones. C. de sacrosanct. ecclesijs. & vide Cyn. in l. unica. C. de senten. quae pro eo quod interest. & Bald. in l. si quis ex argentarijs §. penult. ff. de edendo. & l. si quando. C. vnde vi.

Et vi. Bart. in d. l. si quando, ubi ipse dicit in princ. difficultas probationis & odium delinquentis facit vt admittatur probatio per iuramentum actoris. vi. Alex. in consi. 64. in 1. vol. ubi dicit q. in defectu probationis si ex negotij aut actus natura non potest haberi probatio admittitur probatio minus legitima; & admittuntur testes participes & criminosi ad probandum coniuratione facta secreta. Et vi. de hoc Abb. in c. fina. de testibus cogent. & vi. rel. in c. veniens. r. de testib. ubi ipse ponit multos casus, in quibus sola fama facit plenam probationem.

Et notabis quod probatio coniecturalis dicitur evidens probatio; vi. rex. in l. licet Imperator, de legat. 1. ubi Barto. dicit in principio;

Nota quod evidenter apparere dicitur illud quod apparet legitimis coniecturis licet non fuerit expresse; & iacobus de Arenis ibi vt refert Bart. evidentem voluntate appellat, quae per coniecturas probatur.

Et in secretis tractatibus & consilijs & in secretis delictis propter difficultate probationis; peruenitur ad torturam ex solis iudicijs & quandoq; ad condemnationem; & absolutione si iudicia forent certa q. vix de negare sufficit. vi. Bal. in l. quicunq; C. de seruis fugi. in 6. col. vt etiam Bald. in l. in meo. C. de episc. audi. vi. nge. in l. si. de proba. & vi. eum in l. contra negantem. ff. ad l. Aquil.

Et vi. Iaco. Burri. in l. si. C. de proba. ubi ipse dicit in finalibus verbis, Ego tamen dicerem, quod vbi cumque esset possibile rem aliter se habere non credatur indicium.

Vide de hoc et Par. de Put. in tractatu de syndi. in verbo, Tortura. ad fin. ubi ipse etiam dicit, q. si reperitur mortuus & in eo appareant signa venenationis erit indicium indubitatum probetur ille de quo fit vt si similibus suspitio q. emerit veneni arg. notat per Bart. in l. 1. de parricidis. ff. & in l. 1. de sicca. & in l. ab officio. ff. de poenis.

Et diximus quod probatio quae fit per coniecturas dicitur evidens probatio; notatur etia hoc in l. si q. socius ff. de manum. testa. & habetur in l. hereditor. c. de pignorat. actio. & voluit Ludo. Ro. in consi. 7. ubi notanter loquitur. Et vi. Abb. in c. licet causam. de probat. & vi. Bal. in c. per tuas, de proba.

Et quia late examinauimus istud punctum, nunc dicamus aliqua circa materiam auxilij; quia, vt dicta est, non valet inquisitio de auxiliante nisi confet de principali, vt superius uidebis in reg. de inquisi.

Et nota q. ad hoc, vt aliqui dicantur auxiliatores alicuius delicti; vel alicuius comitentis aliquod male factum oportet q. ad hoc principaliter fuerint adunati. ff. de vi bono raptu. l. 2. §. si q. nō hoies. ubi dicit Bar.

Nota, quod ille qui est principalis; & homines coadunauit tenetur de omni damno. Et si plures fuerint in rixa nec causa fauendi vnus alteri in loco conuenisse, & insultu fecisse oēs vt principales puniendi sunt, vt in l. si in rixa. ff. de sicca. & tenet Anchar. in consi. 117. & Bal. in l. nō ideo minus. C. de accusa. in fi. colu. ubi ipse

ipse dicit, quae est differentia inter mandatorem, fautorem, & associantem; dicit quia mandator semper praecedit actum, vt l. si verò non remunerandi §. si potest credita. ff. mandat. de fautore, & associare, tex. habes & ibi doct. in clemen. 1. de poenis, & glo. habuisti de fautore in l. 1. c. si rector prouinciae.

Et associans ad recessum non uidetur associasse ad maleficio comitentum nisi associasset inmediate post delictum; & tunc certum indicium est contra eum. vi. Bal. ubi supra.

Et in materia auxilij dat tale theoreticam; Omnis ille qui offendentem reddit audacitatem, & offensum timidorem dicitur impendere auxilium uel fauorem. arg. ff. ad Sillanianum. l. cum dominus. & l. 1. §. quae honoranda. ff. quarum rerum acti. non detur.

Et principalis non tenetur ex facto auxiliatoris nisi mandauerit uel ratum habuerit. ut de resti. spoli. c. eum ad sedem & notat 24. q. 1. c. si. in glo. nam homicida. & vi. Bar. in Laut facta. §. si. ff. de poenis. ubi dicit uniuersitas, an possit delinquere, & concludit, quod non potest delinquere proprie; nam proprie non est persona; & peccatum omissionis potest committere uniuersitas.

In delicto uero quod committitur faciendo aduerte ibi quae Bart. dicit de delicto uniuersitatis, & quod potest ciuilitate, & criminaliter puniri. Sed si effet delictum, quod non cadit in uniuersitate proprie. ut homicidia, rapina, & similia. tunc uniuersitas punietur more priuatorum.

Et aduerte, quia illi qui non deliquerant non debent contribuere in solutione collectae de iure. arg. l. 1. ff. de magistra. conueni. & Bart. dicit hoc uidisse in quadam sententia definitiua Imperatoris Henrici; & si homines de uniuersitate iuerunt ad occidendum quendam deliberato proposito, & consilio; tunc videtur facere uniuersitas; alias dicuntur facere singuli. Casus est secundum Bart. in l. semper §. 2. ff. quod ui; aut clam & hoc uidetur tenere glo. in l. aliud §. refert. ff. de reg. iuris. & isto casu non potest formari inquisitio contra uniuersitatem; sed contra illos homines singulares qui hoc fecerunt.

Et plures dicit Bart. quod si lenato uexillo & pulsata campana iuerunt ad hoc faciendum; quod non dicitur delinquere uniuersitas, si delibato non praecessit; & qui eleuauerunt uexillum, & campanam pulsauerunt magis dicuntur incitatores personarum, quam uniuersitas dicatur hoc facere, & de hoc per totum titu. C. de feditiosis.

Et posset sequi rati habitio, quod sufficeret ad puniendum uniuersitatem; ut si per nim expulerint me de Castro; & uniuersitas illud sibi retinet. & ui. Inno. in c. dilectus. 2. de simonia. & in c. graue. de sentent. excom. & ui. Abb. & Ioan. de Anania. in dicto c. dilectus. ubi multa & notanda dicit.

Et ciuitas dicitur delinquere eo ipso quod tolerat quae iniuste & illicite perpetrantur a subditis; nā talia negligere est facere & iubere. c. negligere. 2. q. 7. l. qui patitur. ff. de man. & ui. Abba. in c. genesis. de electio. & ui. Ioan. And. in c. felicitis. §. si. de poenis. in 6. & ui. ibi Dominicum. & ui. Card. in clemen. 1. uer. ciuitas. de poenis. & ui. Ange. in consi. 155. ubi dicit, quod uniuersitas potest delinquere & ex delicto puniri criminaliter, ut de pace iura. firm. c. 1. unde Henricus Imperator tulit sententiam contra ciuitatem Tusciam; & eam rebellem damnauit ad aratrum. Et sic fecit Bonifacius 8. propter delictum Templariorum totum collegium destruxit.

Et in materia auxilij notabis, quod illa quae casualiter sunt non sunt in consideratione; & ideo nō puniuntur. vi. Hippo. in pract. sua in §. constantē in 10. col. & ui. Abb. in consi. 62. in 2. volum.

Et auxilium ad hoc ut sit punibile oportet, quod sit de actu proximo, puta quod adsistat facienti. Secus autem de actu remoto. ui. Bal. in l. iudices. C. ad l. Iulii. pecti. pro quo est bonus text. secundum eum iuncta glo. in c. felicitis. in uerbo simplici fauore. de poenis in 6. per quam glo. Card. ponit notabilem differentiam in Clementi. 1. de poenis. inter fauorem proprie fumendo; & simplicem fauorem.

Et si post delictum commissum aliquis assisteret maleficio & malefactori in auxilium non dicitur proprie dedisse opem delicto. ita Bart. in l. non solum. §. si mandato meo. ff. de iniurijs. ubi multa dicit circa persuasionem seu consilium; & ibi dicit, quod persuadere & dare consilium est opem praebere, ibi uidebis eum. & ibi late de mandatario; & mandante.

Et circa istam materiam auxilij praestiti, vi. Fel. in c. sicut dignum. de homicidio. ubi dicit, quod ista materia patitur plures limitationes. ibi vi. per eum.

Sed tenementi. glo. in dicto c. felicitis. de poenis in 6. in uerbo simplici fauore; quae dicit, quod vbi cumq; auxilium & fauor est simplex ex eo quod maleficio non est eo actum, sed ita est executioni mandatum sicut si non interuenisset; quod tunc auxilium & fauor arbitrio iudicis puniendus est, & non poena ordinaria qua punitur principalis; quia auxiliantes debent pati eam poenam quam principales. ui. Abba. in c. 1. de postula. praelat.

Et auxiliator non tenetur de affectu principalis tenetur, vi. glo. notab. in l. sed & diuertij. ff. reru amot. & ui. Bal. in l. 1. C. de seruis fugi. & q. principalis teneatur de affectu, tex. est in l. is qui cum telo. C. de sicca. & l. si quis non dicam rapere. C. de episc. & cleri. in c. si quis postulatus. de poenit. diff. 1.

Et illud q. diximus, q. simplex fauor punitur arbitrio iudicis, sequitur Ange. in l. in furci. §. ope. & consilio. ff. de furtis. ubi ipse refert dicta glo. c. felicitis. & refert Ioan. And. ita tenere. & vi. Et Ange. in l. is qui opē. in prin. ci. eod. tit. ubi addit quod vbi cumq; multorum iacet strages; ibi necessario seueritati detrahendum est. ut l. penult. ff. de sicca. Et nota glo. in l. aut facta. in fi. ff. de poenis. & ideo, tuc nō puniuntur auxiliantes nec fautores.

eadem poena. Sed ad iudicantis arbitrium. & dicit Ange. Ita vidimus quotidie obseruare; quia principes, & captales seditionum puniuntur asperrimè. Reliquis autem auxiliantibus, & fauentibus mitigantur poenæ.

Et adde quod ille qui stat armatus cum delinquente dicitur ei præstare auxilium, licet arma nõ mouerit. Ita Inno. in c. continentia. de cleri. perc. & tenet Bar. in l. si in rixa. ff. de sicca. & vi. Alex. in l. is qui opẽ eodem titu. in addi. ad Bart. & allegat etiam Bal. in l. raptores. C. de episco. & cleri. & in l. r. C. de feruis fugiti. & allegat etiam Bald. in l. r. C. vnde vi in repeti. & vi. Bald. in l. non ideo minus de accusa. & vide, Ludo. in consi. r. 17. vi. Ange. in verbo, dictus Andreas armatus; & in verbo; dicto maleficio semp alstitit vbi pulchrè loquitur.

Item dicitur præstare auxilium clamando contra eũ qui offenditur. vi. Inno. in c. r. de homicid. & vide Alexand. in dicta l. is qui opem. in addi. vbi latè loquitur de auxilio.

Item scias, quod auxiliator tenetur de pace rupta sicut principalis. Ita Ioan. And. in addi. ad Spec. in tit. de treuga. & pace. Et vi. Alex. in dicta l. is qui opem.

Et qui dat pecuniam bannito dicitur sibi præstare auxilium. Ita Bar. in l. cuiuscunq; ff. ad l. Iul. maic. & l. in furti. §. ope. & consilio. ff. de furtis.

Et si plures sunt in rixa, & aliquis mortuus est, & nescitur à quos; si apparet quis fuerit inceptor rixæ ille punitur de homicidio, & de vulneribus, ne delicta maneant impunita. Ita Bald. in l. r. C. de feruis fugiti. vide Alex. in l. fina. ff. de sicca. vide Gandi. in rubr. defensio. à reo faci. & vide de hoc Bonifacium Vellinum in titu. de insult. percussione; & ibi videbis per eum an auxilium præstans & instigans; & consilium dans quomodo puniantur. Et quot modis auxilium præstetur enumerat Bald. in l. ob hæc verba, ff. de infami.

Et iudex in inquisitione debet dicere; quod talis auxiliator scienter, & non ignoranter præstauit opẽ & auxilium tali maleficio & malefactori. Ita Bar. in l. omnes. C. de agrico. & censu. lib. 1. r. & Alexand. in l. is qui opem. ff. de furti. & in summa.

Quot autem modis præstetur auxilium vel fauor collige ex notatis in l. r. §. tulisse. & in l. cum dominus ff. ad sillanianum. & in l. si amisis. ff. de adulte. & infri. de adult. §. ope. & l. pignore. §. qui ferramenta. ff. de furt. & ff. ad l. Iul. maic. l. 4. ff. de parri. l. si scientem. vbi text. dicit, etiam pecunia sua ministrari auxilium & fauorem. Istas remissiones ponit Ange. de Peru. in l. is qui opem. ff. de furt. & ibi dicit per sonetas vsurarum teneri ad restitutionem vsurarum pariter cum accipientibus illas. Tenementi.

Et Ioan. And. in clemen. r. de pœnis, bene loquitur de istis auxiliantibus, fauentibus, consulentibus & persuadentibus, in principio tempore delicti, & post delictum ad euadendum malefactorem ne capiatur à familia; & ut non puniatur in curia post capturam; de assistente autem principi in supplicacão ne puniatur, vide Ange. in l. is qui autem. ff. de furtis.

Sed probatio bonæ vitæ minuit indicia contra reum. l. de fertorem. §. sed si ex improuiso, & ibi Barto. ff. de re milit.

Et sic remanet expedita ista materia auxiliij vtilis & practicabilis, & tota materia præsentis capituli.

De tortura. De repetitione, & ratificatione torture. & seruet in utroq; foro. Cap. LXXXVII.

Munda cor meum, & labia mea Domine, vt quæ iusta, & vera sunt, loqui valeam in præsentis Capitulo.

Data copia indiciorum reo cum termino ad illa purganda; præcedente responsione negatiua; si in termino non purgauerit indicia; iudex ponet eum ad torturam, vt superius diximus in primo capitulo. Sed sicut iudex non potest incipere à tortura secundum Pal. post glo. in l. si quis alicui. C. ad l. Iul. maic. Et per Ludo. Roma. in consi. 322. & vi. Bal. in l. doralé. ff. de testam. militis, vbi constat, quod iudex non potest excedere modum in torquendo, & in lege. r. ff. de quæstio. habetur, qd à tortura non est incipiendũ sine in dicijs; ita nec etiam iudex potest incipere à minis, seu à metu torture, seu à terrore aliquo; quia talis metus, & talis suspitio torquendi equiparatur torture secundum Bal. in l. interpositas. C. de transact. vbi ipse dicit ad finem; idem operatur probabilis suspitio tormentorum; quod ipforum illatio. ff. quod falso tuto. l. nouissimè; & vi. ibi Doctores, & vi. Ange. in Tracta. malef. in uerbo fama publica, & vi. Inno. in c. causam matrimonij. de officii. delega.

Et vi. Ange. in l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acqui. hære. ubi omnes cõcludit paria esse confiteri per tormenta, vel metu tormentorum; & dixit Bal. in l. 2. C. quorum appella. non recipi. quod qui formidine tormentorum aliquid facit non sibi præiudicat; quia non habet vsum liberi arbitrij, nec facultatem negadi. & vi. Bal. in l. si quis in hoc genus. C. de episco. & cleri. Et omnis iudex qui de aliquo quæstionem habere intendit; ante omnia habere debet iuris & humanitatis considerationem, scilicet ut non facilè nec repente ad quæstionem proficiat; si aliqua alia via leuiori vel veriori potest inueniri criminis veritas, quantumcunq; adsint indicia vel verisimilia argumenta. ff. de quæstio. l. diuus. r. & 2. responso. & l. edictum. & l. quoties

l. quoties. ff. de quæstionib.

Et nota, quod quæstio est inquisitio quæ fit per tormenta & corporis dolorem; nuda igitur interrogatio uel leuis non pertinet ad hoc edictum. ff. de iniurijs. l. item apud labeonem. §. quæstionẽ. ubi dicit text. quæstionem intelligere debemus & tormenta, & corporis dolorem ad eruendã ueritatẽ. Sequitur textus, nuda ergo interrogatio uel leuis territio nõ pertinet ad hoc edictum. & ff. ad Sillani. a. l. r. §. quæstionem.

Sed cauendum est semper ne clerici adeo grauiter torqueantur quod periculũ imminere uitæ uel mēbrorum. Inno. in c. cum in contemplatione, de reg. iuris. ubi etiam dicit, quod clericus potest uerberari.

Et id qd dicimus, quod tantum operatur timor torture quantum ipsa torture; intellige in hominibus tantis mentibus torturem, & qui in ea cruciantur. Secus est in illis qui aliàs capti & torti fuerunt, & cum non timeant realem illationem tormentorum; multo minus timebunt minas eorum. argu. Aucl. multo magis. C. de sacrosanct. ecclesijs.

Et si reus fuit ligatus & ductus coram torture, & confitetur, confessio dicitur facta metu tormentorũ. vi. Sali. post Cy. in l. 2. C. de culto. reorum. ubi dicit in fin. col. si nondum sit tortus; sed ad tormenta ductus. sufficit enim illorum terror. arg. ff. de uis. & ui. ar. l. 3. §. qui armati.

Idem dicit si in carcere positus esset in quo famem & frigus pateretur. Nam postea confessus metu, & formidine tormentorum diceretur fecisse. argu. l. item apud labeonem. §. quæstionis uerbo. ff. de iniurijs. cum ibi notatis in glo. quod mihi placet; ibi non sic pariter omnes tractarentur, & ex quauis causa in carcerem ponerentur; & hoc de mente illius glo. quæ ad finem confessionis faciendæ exigit ibi positum esse. Ita Sali. allegando Bart. ad omnia ista.

Vide de hoc Hippol. in præf. sua. in §. expedita in 2. colum. & ibi dicit, quod sufficit probare quæ fuisse detentum ad hoc, nec confessio dicitur facta formidine tormentorum; & ibi dicit, de mortuo in carcere; notabis bene, quia multum ab eo dependet; confessio in tormentis dicitur spontanea si processerunt indicia fer. in l. qui in aliena. §. Celsus. de acqui. hæred. ad finem.

Et confessio in tormentis facta nullis præcedentibus indicijs, etiam si superueniant indicia non ualet. Ioan. de Ferraria. in l. quod initio. ff. de reg. iuris.

Item dicitur confessio in tormentis illico reductus apud acta, apud quæ iterato fateatur: quia hæc secunda confessio similiter dicitur facta terrore tormentorum, quia quæ in continenti fiunt inesse uidentur, ut l. etia. ff. si certum per. & l. cũ antiquioris. ff. de testa. & idem si non illico, dum tamen adhuc duret tormentorum dolor arg. l. quod ait. §. si ff. ad l. Iul. de adulte. & hoc idem tenet Cy. in l. si ff. de quæst. arg. l. r. §. ex incendio. ff. de incen. rui. natu.

Et de illo quod diximus quando reus fuit ligatus ad torturam. ui. Ang. in tracta. malef. in uerbo, fama publica. uer. postquã aliquis, & si reus sit spoliatus ante torturam, & non ligatus, nec aliquo modo minatus, non ualet confessio, vi. de hoc Bar. in l. nouissimè. per illum tex. ff. quod falso tutore, & vi. de his omnibus Gand. in tract. de quæst. uer. dictu est supra; vbi ipse quærit quæ confessio dicatur facta formidine tormentorum.

Et ipse ultra prædicta dicit; quid si extra locum in quo homines torquentur, iudex dicit; aut cõfitearis, aut ducam ad torturam, inferendo sibi terrorem de hoc quantum poterat; nunquid in hoc casu cõfessio dicitur facta formidine tormentorum? dic qd non; ut in litem apud labeonem. ff. de iniurijs. §. quæstio. ubi text. dicit, nuda ergo interrogatio uel leuis territio non pertinet ad hoc edictum.

Item testis potest torqueri si uacillet; & dicat se interuenisse illi negotio; & postea interrogatus dixit se nihil scire; nam si dicat se non interfuisse, & nihil scire non potest torqueri, quia duo debent interuenire; scilicet, quod uacillet, & quod interfuit factu. ut ff. de quæstio. l. ex libero. in principio. & l. unius. §. testes.

Et ad torturam habendam facit text. in l. presbyter. C. de episcop. & cleri. & in Aucl. de testi. §. sancimus. colla. 2.

Et testes inhabiles non admittuntur sine torture. et intellige ut diximus in præcedenti regula.

Et torture fit ad inquisitionem, aliquando ad pœnam, ut in l. r. C. de numerarijs lib. r. ubi statuit Imperator; quod erarij, uel numerarij fraudulentij & uocares ad reserandam eorum nequitiam aculeis tormentorum subdantur.

Et aliquando etiam pro uilibus furtis fur quæretur ad pœnam. in Aucl. ut iudices sine quoquo suffragio §. ex diuerso. Nam quæstiones pœnæ dicuntur. 4. q. 5. c. illi.

Et scias qd illa die qua quis debuit tormentari non datur sibi ad comedendũ, ne corpus ex cibo turbetur in ipsa torture; & uomeret cibum & causetur impedimentũ torture; & confessio turbaretur; & sic feruatur de consuetudine. Et ideo ea die qua quis debuit torqueri, iudex mandat carcerario, quod non ei cibum nec potum præbeat.

Non debet aliquis torqueri ante litem contestatam. Barto. in l. si quis adulterium. ff. ad l. Iul. de adulte.

Et torture adhibetur, ex causa ciuili & criminali cum aliter ueritas non potest reperiri. l. Diuus. & l. ex libero. ff. de quæst. & l. quoties. C. de quæstio. §. torquetur. Non tamen in omni causa. ut in l. 2. ff. de quæst.

Et seruetur qd; torquetur in dñm suũ, licet nulla præcedant indicia coram eũ, ut in crimine lese maiestatis.

ris, ut ad salutem principis pertinet. Et frau dati census, & adulterij, & homicidij, in casu qñ maritus dicitur occidisse uxorem suam, uel e conuerso; alius aut feruus non torquetur in domini suum nisi præcedat indicia, ut in l. r. C. de quæst. & l. r. r. respon. ff. de quæst. & l. ult. ff. ad l. Corne. de sicca.

Et licet diximus, quod reo ante torturam danda sunt defensionis plenaria. Tamen in furtis quæ committuntur in hospitij iudex habet potestatem super hoc tormentandi familiares domus; & alios qui erant in domo procedendo super hoc summam. ita Bar. in l. in eos. S. ff. ad ff. de furtis aduersus nauas, ut C. de nauis. l. quoties. & l. de summeris. eodem tit. Et ita de facto Bart. obseruauit cum ipsis sibi de facto occurrisset.

Et dixit idem Bart. in l. dominus horreorum. ff. locati. quod quando domus alicuius frangitur, illi qui habent domus notitiam sunt suspecti; & possunt de facili torqueri ad inuestigationem ueritatis. ut in d. l. dominus horreorum. Bal. in l. r. C. locati.

Et ideo officiales quando committuntur maleficia occulta consueuerunt capere uicinos à quibus ueritatem similiter potest declarari ueritas, ad quod facit l. si ita in fine. ff. de fundo instruc. ego non inueni talē l. Et hoc tangit ibi Iacob de Arenis. Sed hoc intellige ut diximus in præcedenti regula; si tales uicini essent male conditionis, uitæ, & famæ. Et Bart. dixit in l. r. ff. de officio procon. quod quando furta fiunt de nocte de nocte possunt torqueri custodes, ut indicent furem.

Sed limita ut superius diximus. arg. l. nō omnes. S. à barbaris. ff. de re militari. & Bal. in l. fin. C. de quæst. dixit quod in questione hereditatis uel rebas hereditarijs, serui possunt torqueri prius præstito iuramento à petente torqueri, quod hoc non petit animo calumniandi.

Et testis tortus non debet perseuerare. Bal. in l. fi. C. de quæst. & ibi dicit quod tortura in teste non debet esse nimis aspera; nec nimis leuis.

Et testis tortus plus creditur quā non torto; & pro ueritate eruenat. Et torquenda est tota familia in causa adulterij. l. in adulterij. C. de adult. & allegatur dicta lex secundum Bart. ibi ad hoc, quod illi qui sunt in domo præsumuntur scire ea quæ sunt in domo, & non alij. Et hinc est quod ratione illius præsumptionis torquentur illi qui sunt in domo, & non alij. ff. locati. l. dominus horreorum. & C. de repudijs. l. consensu. & de testi. c. ueniens. quod est uerum; nisi sint bonæ famæ. Bal. in l. r. C. locati.

Et Bart. in l. fina. ff. de quæst. dicit quod uicini, & conseruantes præsumuntur fecisse furtum si sint male famæ. Et Bal. in l. r. C. de nau. liber. dixit; quod pro inuenienda ueritate rerum exportatarū sunt torquedæ concubina. Non autem uxores quoque proprie iuramento tenentur; & regulariter omnes possunt torqueri, nisi expressè reperiantur prohibita; & sic siue liberi, siue serui, siue mares, siue femina; & quæ personæ reperiantur prohibita; diximus in præcedenti capitulo.

Et late examinatur Ioan. And. in c. cum in contemplatione. de reg. iuris. & vi. Ange. in tracta. de maleficio in uerbo fama publica. uer. quæ personæ possint torqueri, & quæ non.

Et quod iudex possit deuenire ad torturam contra testes ultra prædicta. vi. Sal. in l. fi. C. de quæst. & nota quod si iudex habet plures inculpatores de uno delicto, debet animaduertere à quo melius sperat; & citius extrahere ueritatem; & ab illo in torquendo faciat initium. ita Bart. in l. r. ff. de quæst. ubi dicit; quod debemus incipere à suspensissimo. Si uerò oēs sunt æqualiter suspecti, incipimus à debiliore uel ab eo qui uerissimiliter melius dicat ueritatē. Sed quando non est magis uerissimile de uno quā de alio; tunc incipimus à magis suspecto. Item si est pater & filius; à filio in conspectu patris incipiendum est, quia magis timet in filium quā in se. ut l. isti quidem. ff. quod metus causa. Item si est masculus, & femina, incipiendum à femina, quia debilior est, ut l. filio. C. de offi. testa. & l. de ferre. in princip. ff. de iure filii.

Et mulieres sunt magis loquaces, quā uiri, ut in euangelio resurrectionis domini habetur. & sunt magis inconstantes quā uiri. arg. l. multis. ff. de stat. hom. Et habent cor momentaneum, & instabile. l. filia in orbitate. C. de in offic. testa. & c. foras. de uerbo. signi. & Gandi. in tracta. malefici. in titulo. de quæst. dicit, quod sagax iudex debet omnia considerare in tali casu; & incipere à minori & magis debiliore, & à magis suspecto tanquā à timidiore.

Et Franciscus Tru. in tracta. malefici. refert Hippo. in sua practica. in §. expedita. in colum. 6. dicit, quod quando inter torquendos est unus qui habet turpe nomen, ut puta, Forabosco, Spezacroce, & similia; quæ tunc debet incipere ab illo, quia tale nomen facit indicium iniquitatis contra eum & reddit ipsum suspectum. ita Ioan. And. in c. cum in contemplatione, de reg. iur. Ideo bonum est habere bonum nomen. vi. de hoc Fel. in proemio decretalium; & facit quod uoluit Bal. in l. 2. c. quorum appel. non recipi. ubi dixit; quod bona phisognomia prodest reo; & mala nocet.

Sed si unus ipsorum commisit simile delictum pro quo sunt torquendi; ab illo est incipienda tortura. de quo per Sal. in l. fi. C. de quæst. & uoluit Gandi. in tractatu malefici. in rubr. de præsump. & indicijs indubi. & diximus in præfenti regula.

Et notabis, & adde ad ea quæ superius diximus quod possunt torqueri mercatēs falliti cessantes, & fugitiui; ut indicent pecunias ipsi datas ad mercandum, quas nunc negant habere & dicunt perdidisse. ut de hoc Parid. de Put. in tracta. de syndi in uerbo, an in causa. ubi ipse tractat, an in causa pecuniaria & ciuili deueniatur ad torturam; & ibi dicit, quod testis in causa ciuili ardua si uacillat poterit torqueri.

Sed

Sed principalis in ciuili causa non torquetur nisi habeat delictum admixtum, ut in c. r. de depositi, ubi ibi ille belial negauit appositum.

Et nota, quod minori non est credendum sine tormentis cum examinatur in alium, ut l. ex libero §. fin. ff. de quæst. & Bar. dicit ibi, quod minor non torquetur ad aliquem condemnandum; sed ut ex eius dicto sumatur indicium propter quod ueritas inquiratur; & debet cædi ferula, uel habena, ut notatur in l. talis in r. glo. C. ad Syllani. nec etiam seruo est credendum sine tormentis. l. diuus pius ff. de quæst. ubi dicitur, quod in subsidium in causa pecuniaria deuenitur ad tormenta seruorum, & ibi notat Bar. ut non ita de facili perueniatur ad tormenta in causa pecuniaria sicut in causa capitali & graui, nec etiā creditur uili, uel abiecto, ut in Au. de testibus. §. si uero ignoti. colla. 2. Et hi sunt casus in quibus magis creditur cum tormentis quam sine tormentis.

Non tamen est torquendus seruus alienus in causa ciuili nisi quando ueritas aliter haberi non potest, ut in d. l. diuus.

Liberi autem in causa ciuili torquendi non sunt nisi sint uiles & abiecti, ut in dicto §. si uero ignoti. Et cum uacillatur in testimonium, ut in l. ex libero, & ibi glo. ff. de quæstio. ubi dicit Bart. Quidam sunt liberi homines positi in dignitate, uel nobilitate, uel officio seculari, & isti possunt torqueri pro testimonio in uno casu tantum, scilicet si uacillant, & sic aures iudicis offendunt, ut l. nullum. C. de testibus.

Quidam sunt alij testes in dignitate positi, & tunc si sunt diuites & bonæ opinionis non possunt torqueri nisi in duobus casibus. Primus est, si uacillat. secundus si conuincitur de mendacio. asserendo se non interfuisse negotio, & ab aliis conuincitur quod interfuit, ut l. vnus. §. testes, ff. de quæstio.

Quidam sunt homines uiles artifices facientes uiles artes, & isti obscuro, & ignoti forsan, & tales nunquam admittuntur sine tormentis, ut superius dictum est.

Mihi uidetur dicit Bart. quod duo requiruntur ad hoc, ut isti torqueantur, scilicet quod sint uiles & ignoti secundum tex. in dicto §. si uero ignoti. Et ideo dico, quod isti uiles homines admittuntur ad testimonium sine tortura, non tamen adhibetur eis tanta fides sicut aliis, ut l. 2. & 3. ff. de testi. possunt tamen torqueri in tribus casibus. Primò si uacillant. Secundò si conuincitur de mendacio. tertio quando sponte uadunt ad dicendum testimonium, ut in d. §. si uero ignoti. uide ibi omnino Bart. uide Hippo. de Marsi. in l. ex libero. in r. & 2. colu. ff. de quæstio. ubi ipse loquitur aliqua contra Bart. & leuiter procedit. Tu notabis bene.

Et nota quod non ex quolibet maleficio nec ex quolibet causa quæstio est habenda, ut in l. editum. ff. de quæstio, ubi notat Bart. tormenta requiri in causis grauib; & peruenitur ad ea in subsidium.

Et nota quod si captus timet torqueri contra ius, consilium est quod appellet; quoniam appellatio pendente etiam si aliqua confessio emanauerit, talis confessio est ipso iure nulla. arg. l. r. appella. penden. nihil nouz. Nec in hoc articulo opus est, ut iudex appellationis superior inhibeat, quia periculo sum esset. ita Bal. in rubr. C. commissa. episto. secundum Ange. in tracta. maleficiorum. in uer. Aduertas tamen.

Et uide Bal. in l. si quis prouocatio. C. de appellatio. ubi dicit potest ab iniuria facti appellari, quia deuoluit totum negotium ad superiorem.

Et dicit Innoc. secundum quod refert Pal. quod ubi est grauamen comminatum, uel quia apparebat reo de intentione iudicis, quod uolebat eum torquere, à tali intentione appellatur, ne iudex prorūpat in actū, quod nota. & est speciale quā grauamen est tale, quod illatum non potest reparari. Tenementi.

Item nota, quod potest appellari ab iniuria temporis, ut si iudex exequitur ante tempus, quod nota secundum Bald.

Et notabis secundum Innoc. in c. cum cessante de appella. quod si quis timet ne contra ius ad tormenta ponatur, appellet, tunc sententia secuta est ipso iure nulla, & uide etiam Bal. in rubr. in r. col. comminatio. uel epistolas. C. & uide additionem Angel. in loco iam allegato.

Et de ista appellatione uide Bart. & alios in l. 2. ff. de appellatio. recipi. & uide Bal. in l. 2. C. de episcopali audientia, & uide Gandi. in Tracta. maleficiorum in rubrica. de quæsti in uer. Sed quid de quæstione de facto, & uide Hippo. in l. r. ff. de quæstio. ubi ipse dicit, ad torturam procedi non potest nisi primò pronuncietur per iudicem deueniendum esse ad torturam & à tali pronuntiatione poterit appellari per ipsum reum.

Et allegat Bart. in consilio incipienti, punctus quæstionis, talis est, & licet regulariter non est incipiendum à tortura sine aliis indicijs, uidelicet quando accusatus, uel inquisitus quia non comparuit fuit positus in banno propter contumaciam, nam si postea compareret & uult purgare contumaciam fortè permittente statuto poterit tunc poni ad torturam absque aliis indicijs.

Uide Bal. in l. r. C. de hare. insti. in principio 5. col. ubi ipse dicit, aliquis super delicto præsumptio est contra bannitum, ut l. 2. & 3. de requirendis reis, propter quod ex qualitate rei poterit subici tormentis sine aliis indicijs pro ueritate delicti inuenienda. Cum istud indicium sufficiens esse possit ad tormenta imponenda arg. l. milites, ff. de quæstio, & uide Hippo. in lingu. c. 17. & uide eum in l. r. in 2. col. ff. de quæstio.

Item

Item serui in aliquibus casibus possunt torqueri non precedentibus iudiciis. ut superius diximus, & uide bonam glossam in c. quaestio. 12. q. 2. & uide Bal. in l. quicumque, de ser. fugitiuis. & uide Cy. Bal. & Sali. in l. si quis alicui, & ibi glo. ff. ad l. Iuliam maiest.

Et quando proceditur contra furem, uel aliquem malefactorem insignem iura non adhibent tantam solemnitatem sicut contra alios. Et ideo dicit Angel. in Tract. maleficiorum, in uerbo, uestem caelestem. quod pro furibus insignibus non debet iudex pati aliquem aduocare. per l. omnes. c. de defensori. ciui. Idem uoluit Ludouicus Roma. in l. si uerò §. de uiro, ff. soluto matrimonio.

Et tu uide Hippo. in l. 1. ff. de quaestio. in 7. col. ubi ipse dicit, quod quando procederetur contra hominem male conditionis, uitae, & fame; quia tali non esset danda copia iudiciorum. Allegat Guidonem de Suza. in Tract. maleficiorum. in rubrica qualiter fiat inquisitio.

Et allegat Gandi. in Tract. maleficiorum. in rubrica. quomo. de malef. cognos. per inquisitio. ubi ipse dicit, in penultima col. quare nonquid facta inquisitione testes & totus processus debet publicari. & de his debet fieri copia ipsi reo. dic quod sic. argu. ff. de custo. & exhib. re. l. diuus. quae lex loquitur in causis criminalibus.

Verum si ille contra quem inquisitio est facta est male famae, & uitae, & olim sic est habitus, quod non fit ei de dicta inquisitione copia facienda, & allegat Specula. ad hoc: Et tu de hoc uide additionatorem Ange. de Arenis in Tract. malefici. in uerbo fama publica. uer. item aduertat in additione incipienti. Tu autem in hac materia, &c.

Item iudex non dabit copia iudiciorum reo in criminibus enormibus in quibus cessant solennitates iuris. secundum Inn. in c. 1. de constitutio. ubi dixit, quod propter enormitatem delicti licitum est iura transgredi, & sic cum causa licitum est, ut ibi per Inno. ut in Auc. iussurandū quod praestatur ab his, ubi etiam dicitur aequitate seruabo secundum quod mihi fuerit uisum iustum. Sed illud intelligit Innocen. in officiiis dandis, uel in his quae in arbitrio iudicis committuntur, & omnes docti. in illo c. sequuntur Inn. Et de hoc tu uide Bal. in l. quid ergo §. poena grauior ff. de his qui not. infra: Et uide Bal. in l. & si seruior. c. ex quibus causis infra. irroga. Et uide etiam in c. 1. qui feudum dare possunt.

Et ideo dicit Ioannes And. in c. cum non ab homine. de iudiciis, quod clericus faciens atrocissimum delictum potest sine degradatione puniri.

Et uide Domini. in c. 1. de homicidio in 6. ad finem, ubi dicit, quod si aliquis clericus est bannitus a papa potest puniri per iudicē secularem absque alia degradatione. Dicit etiam secundum Ioannem in c. cum non ab homine de iudi. quod clericus incorrigibilis possit per iudicem laicum puniri, absque alia degradatione. Et uide Anch. in consil. 158. Et uide Hippo. in l. 1. ff. de quaestio. in 7. col. & in practica. in §. diligenter in 24. col. ubi multa dixit circa modum procedendi in enormi crimine.

Sed notabis quod quando furtum est factum, & reus non habet iudicium, potest accedere ad iudicē, & affirmare iuramento; quod suspicatur bona sua esse in tali loco, & tunc iudex hoc facere debet, & ex improuiso poterit inuenire bona, uide Angel. in Tracta. malef. in uerbo, & uestem caelestem, in uer. & bene nota. Sed tu uide Ioannem de Anania in c. qui furem in 2. colum. de furt.

Et notabis, quod in causa incestus, & in causa stupri cessant tormenta seruorum. Sed ubi concurrat incestus cum adulterio serui possunt torqueri contra dominum. uide Bar. in l. si postulauerit. ff. de adulteris, & uide eum in l. si quis uiduam. & in l. sequenti. ff. de quaestio. & uide Hippo. de Marfi. in l. de in castu, ff. de quaestio. in 1. col.

Et homo male conditionis, uitae & male famae si accusatus reperiantur in domo sua stampae falsae monetae, uide Hippo. de Marfi. in l. qui falsam, ff. ad l. corneli. de fal. in 10. col.

Et notabis, quod etiam diebus feriatis in honorem Dei potest reus subiici ad torturam pro crimine enormi. Tex. est, & ibi Bald. in l. 3. c. de episco. audi. & bene facit tex. in l. prouinciarum praesides. c. de feriis.

Et notabis, quod tortura debet fieri cum moderamine, ut habet in l. de minore §. tormenta. ff. quaestio. in 1. col. ubi dicit, quod intelligit arbitrio iudicis, qui debet considerare complexionem, & qualitatem rei an sit debilis uel robustus, nobilis uel plebeius, ciues uel rusticus, & debet considerare qualitatem criminis, an sit leue, uel graue seu atrox. ita dixit Dy. in Tract. de quaest. & uide Ange. in Tract. malef. in uerbo fama publica uer. septimò quaero.

Sed Gandinus in rub. de quaestio. in 2. col. dicit, qualiter autem quaestio sit habenda & cum quo moderamine dic, quod non est in immensum habenda, nec in quantum postulauerit accusator, sed ut moderata rationis temperamentum desiderat, ut d. l. de minore §. tormenta. Et super hoc non potest certa doctrina dari; sed iudex debet considerare cuius fortitudinis, & cuius debilitatis, & cuius ualitudinis, & cuius aetatis sit qui torquendus est, & secundum uarietatem personarum, & uarietatem criminis, seu alterius negotij qualitatem utatur tormentis, & probatur. ff. de re milita. l. 3. §. fin. & ff. ad sylla. l. si quis in graui. in principio. & §. subuenitur l. 1. §. impubes. Et uide Ioann. And. in c. cum in contemplatione. de regul. iur. per l. quae. modum. ff. de quaest.

Et uide Bal. in l. 1. c. de confessis. qui dicit, quo moderamine sit habenda tortura. hoc relinquitur arbitrio.

arbitrio iudicis: ideo cum aequitate, argu. regulae. semper in obcuris. Et de isto arbitrio iudicis multa diximus in precedenti regula. Et si ponat aliquem indebitè ad torturam, tenetur actione iniuriarum pro motu iudicis. uide Bal. in l. 1. c. de poena iudi. qui male iudica.

Sed in l. decuriones. c. de quaestio. dicit, quod si potestas torqueat aliquem de prioribus durante officio punitur poena capitis. Et dicit in finalibus uerbis: ista lex est argumentum, quod de quacunque tortura quam iudex facit dolo malo, & sine causa sit poena capitis, de hoc tetigi, in l. 1. de priuatis carcer. ita Bal. & Ange. in dicta l. decuriones colligit; quod iudex qui torquet non torquendum capite punitur. Et uide Ange. in l. quicumque de seruis fugi. & uide Ioann. de Anania. in c. 1. de clerico percusso. & uide Ange. in Tract. maleficiorum. in uerbo fama publica. in uer. tertio quaero. Et uide Pari. de put. in Tract. de syndi. in c. charta.

Et quid si iuste & debite tortus mortuus est in tortura, uel debilitatus aliquo membro. dic quod iudex non tenetur nisi exceaserit modum torture. uide de hoc Hippo. de Marfil. in practica sua in §. expedita. in fine colum. & ibi dicit, quod si exceaserit modum ex culpa, & non ex dolo, tunc tenetur secundum qualitatem culpae, aut exceaserit modum casti, & tunc nullo modo tenetur, quia dabit operam rei licitae. & uide Ange. & Sal. in l. Gracchus. de adulteriis. Sed tu uide Ioann. de Anania. in ca. 1. de clerico percusso. ubi circa istum punctum omnia recompillauit. Et uide Angel. in l. fama publica. in uer. vni quaero. istis omnibus seruatis reus ponitur ad torturam.

Et quia multa sunt genera tormentorum consulo tibi, quod non inuenias noua tormenta contra reos, sed secundum consuetudinem & obseruantiam praedecessorum tuorum in tribunali, ubi praes. contra delinquentes experiaris torturam. Et non sicut aliqui bestiales iudices, de quibus loquitur Bal. in l. 1. c. de emendatione seruorum, qui inueniunt noua tormenta & scindunt carnes eorum ut confiteantur, & si in talibus tormentis crudelibus & insolitis ipse reus moriatur iudex debet decapitari secundum Bal. ibi de quo loquitur Ange. in l. nemo carcerem. c. de exatio. tribu. libro. 1. ubi dicit; Nota tex. contra iudices qui propter delectationem inueniunt nouam speciem tormentorum.

Et iudex propriis manibus poterit torquere reum. ita Ioann. And. in c. cum in contemplatione. de regulis iuris. per glo. in c. non liceat 86. dist. ubi episcopus potest uerberare subditos propriis manibus. Et uide etiam Parid. de fut. in Tract. de syndica. in c. charta. & Hippo. de Marfi. in l. 1. ff. de quaestio. in 9. col. enumerat plura genera tormentorum. ubi uidebis per eum.

Sed est aduertendum, quod inquisitio, uel quaestio non sic est facienda. ut iudex quaerat de illo qui est in tortura, an Titius fecerit tale homicidium. Sed generaliter debet interrogare, quis fecerit tale homicidium. Alterum enim magis suggerentis quam requirentis uidetur. ut ff. de quaestio. in 1. §. Qui quaestio. ista sunt uerba Azo. in rubr. de quaestio. & sunt uerba dicti tex.

Et Hippo. de Marfi. in lectura sua dicit, ex isto tex. potest iudex maleficiorum colligere practica examinandis reos accusatos, uel inquisitos de aliquo crimine, ut nunquam eis dicat, fecisti tale delictum, puta furtum, uel homicidium, uel similia. Sed debet generaliter eos interrogare super delicto commisso per eos, de quibus habentur indicia contra eos. Et ideo communis practica est dicere primo ipsi reo quando debet examinari, si scit causam suae detentionis.

Item si intellexit aliquod delictum commissum esse in tali loco, uel in tali domo, uel in tali persona & successiue generaliter eum examinare usque ad perfectam examinationem. Et si ipse persisteret in negatione, bene potest iudex dicere, quomodo nescis, quia ego habeo talia indicia contra te.

Et nota, quia ista est bona practica; Et uidebis Bartolum in d. §. qui quaestio. circa interrogationem quae debet fieri seruo torto, & distinguit quia aut torqueatur contra certam personam, aut super generali inquisitione, ibi uidebis.

Sed ad propositum nostrum; interrogatione facta reo in tortura seruatis seruandis, ut dictum est, si tortus nihil dixit, quid faciendum est? nunquid ipsa quaestio repeti poterit. dic quod non, secundum Gandi. in rubrica de quaestio. in uer. item quaero. Intellige sine nouis iudiciis. Et allegat Gandinus ad hoc, ff. de uerb. signi. l. boues §. hoc sermone. & ff. pro socio l. focus pro filia §. nec prior. Assesores tamen honoris audi hoc non seruant, imò quotidie quaestiones repetunt sine nouis iudiciis, quia possunt defensari per tex. in corpore auct. ut iudices sine quoquo suffragio. §. oportet. Ibi iudices torquebunt fures, & non prius quiescant, &c.

Consideret autem iudex in quaestione repetenda quomodo tortus in animi & corporis fortitudine perdurauerit, ut ff. de quaestio. l. in unius. §. reus, ff. de quaestio.

Sed in ista quaestione tu distingue, aut tortus ex primis iudiciis fuit competenter, & scienter tortus, aut leuiter, & minus competenter, & sufficienter. Primo casu si fuit sufficienter tortus & nihil confessus est, tunc non potest repeti nisi superueniant noua indicia ualidiora primis. Et tunc repetuntur tormenta per tex. in l. vnus. §. 1. ff. de quaestio. in 1. Si uero non fuit sufficienter tortus secundum qualitatem indiciorum contra eum repertorum, sed leuiter fuit tortus, tunc dicas quod potest repeti in tormentis, etiam nouis iudiciis non superuenientibus.

Ita dixit Bal. in l. 2. c. quorum appella. non recipi. in 1. col. ubi ipse dicit, Quare quid si quis fuit tortus,

tus, sed leuiter. Respondeo, iste non habetur pro torto, sicut leuis febricula non dicitur febris, ut ff. de ed. li. edi. l. ob quae uicia. §. final. Tormentum enim proprie dicitur magnus dolor corporis, uel magna afflictio, ut notat Ioan. And. in c. cum in contemplatione. de regulis iuris, & in multis locis. Et in eadem l. & col. dicit Bal. quod si tormenta sunt plenè imposita non possunt repeti. Si autem non sunt plenè imposita possunt repeti: sed ex nouis iudiciis possunt; quae autem sunt plenè imposita, siue moderatè, & quae non, iudicis discreti arbitrio committitur, & consilio discretorum virorum sibi astantium, ff. de adulter. iis. l. si post. §. quae aestioni. ista uerba Baldi sunt aurea, multam memoriae commendabis.

Et ibi dicit etiam, quod non potest dari certa doctrina quae indicia sint sufficientia ad torturam, & quae non, ideo religioni iudicis committitur, & uide Bar. in l. vnus §. 1. ff. de quaestioibus. ubi ipse dicit, si reus in prima tortura nihil dixit, poterit iterum torqueri ex nouis iudiciis. Ibi uide per eum, & in finalibus uerbis dicit, quod quoniam propter tormenta non confitetur, tunc durat in tormentis animus & corpus, sed quando confitetur, & non perseverat, tunc durat animus, & non corpus.

Nota bene ista uerba, quia ita intelligitur textus in d. l. vnus. in §. reus. ibi maxime si in tormentis animus corpusque durauerit. Et Ioan. And. in c. cum in contemplatione de regu. iur. ad finem dicit, uideretur quod semel tortus iterum possit torqueri.

Et dicit Odoffred. repetitio tormentorum posse fieri si noua emergant indicia, alij simpliciter dicunt propter omnem nouam coniecturam quae procedat ex dicto rei, & in effectu nihil aliud dicit Ioan. And. in materia repetitionis torturae. Et uide de hoc Ange. in Tract. maleficiorum. in uerbo fama publica. uer. tertio quarto, & uide etiam additionatorem Augustinum qui bene loquitur semper. Et uide Bonifacium Vitellinum in rubrica. quae indicia debent praecedere torturam. in uer. sed quid.

Et quia diximus de reo torto qui nihil dixit in tortura an possit repeti in tortura, modo dicamus de confessione facta in tortura, contra se, & contra alios.

Et in primis notabimus, quod confessioni factae in tormentis non est passim credendum, pro quo facit. tex. in l. 1. §. si quis ultro, ff. de quaestio. & in §. quaestio. Nam saepe numero aliqui sunt qui adeo timet torturam, quod omnia etiam quae nunquam fecerunt confiteantur. Et Paris de pur. dicit, multos audiui dicentes, Nolo mori milles, sed semel tantum. Et ista uerba etiam refert Hippo. de Marfil. Sed ego semper uidi homines obstatos, & semper uidi pro vno delicto quod confitebantur, etiam si esset capitale, negare plura homicidia, & nunquam uidi innocentem condemnatum & uidi criminosos absolutos & liberatos. Crede mihi, quia expertus loquor.

Item iudex debet considerare, quod confessio sit probabilis & uerisimilis, ut iam diximus superius, dando ordinem iudici quomodo debet examinare reum inquisitionem. Et si confessio non est probabilis, non nocet saltem ad condemnationem, ut puta si reus confitetur se hominem occidisse, & proiecisse in mari, debet consistere de corpore. uide Bald. in cap. at si clerici. de iudi. in 2. col.

Et uide Bal. in addi. ad Spec. in tit. de sent. ubi dicit, quod saltem debet consistere per famam, & uide de ista materia confessionis, Ange. in l. 1. c. de confessis.

De confessione autem impossibili dic similitur, quod non praedicit reo, ut puta si confiteatur se occidisse hominem uiuum. tex. est in l. inde Neracius. §. si quis hominem uiuum. ff. ad l. Aquili. & uide Bald. in l. 1. c. de confessis. & uide de hoc. Anto. in c. significasti. de homic.

Et de confessione non uerisimili idem dicendum est, quia talis confessio non nocet contenti, secundum Bal. in l. si quis in hoc genus. c. de episcopis, & cleri. pro quo facit tex. in c. quia uerisimile de praesum. & in l. non est uerisimile ff. quod metus caus. & e contrario confessioni uerisimili credendum est. uide de hoc Hippo de Marfil. in l. 2. ff. de quaestio. in 1. col. & Bal. in l. fi. c. de edendo dixit, quod probatio debet esse uerisimilis, alias ei non est standum, & dixit Innoc. in c. auditis. de praescri. quod testibus deponentibus non uerisimilia non est credendum.

Et ultra praedicta requiritur in confessione, quod quis sit confessus ipsum delictum principaliter. Secus si illud sit confessus incidenter, quia tunc non potest puniri, saltem uera poena delicti. Ita notanter dixit Bart. in l. si confessus. ff. de custo. reorum. Et allegat Innoc. in c. qualiter, & quando. de accusa. et facit tex. in c. 1. de accusa. lib. 6. & uide Abb. in c. at si clerici. de iudi. & uide Iaso. in l. si duo patroni. §. idem Iulianus. in fina. uerbis. ff. de iureiurand. & uide Imo. in c. fi. de confessione. & in cap. examinata de iudiciis, & uide Bal. in l. praescri. c. de episc. & cleri.

Adde etiam, quod confessio fiat habili tempore, alias non nocet. uide Bal. in c. fi. de offi. dele. & uide Hippo. de Marfil. in l. 1. ff. de quaest. in 1. col. & uide tex. in d. l. 1. ff. de quaest. §. diuus. ubi dicitur, confessioni factae in tormentis non statur, nisi adiuuetur de aliquibus aliis argumentis.

Et non semper est standum confessioni reorum, quia saepe, uel metu tormentorum, uel ex alia causa fatentur non uera, ut notatur in l. 1. §. si quis ultro. ff. de quaestio. Et Bart. dicit in d. §. diuus. non statur confessio nisi fuerit facta in tormentis nisi perseveret.

Et ibi dicit, confessio adhibita tortura, uel facta per torturam aliquo ligato, & praecedentibus minis de ponendo ad torturam dicitur facta formidine tormentorum. Non autem quaelibet leuis territio facit uideri confessionem factam esse formidine tormentorum, sed debet esse positus in tormentis, uel du-

mus ad ea. Idem si esset in carcere in quo de fame & de frigore multum patiebatur. Et ibi querit Barto. quomodo dicatur perseverare in confessione. tunc passum declarat tex. in l. 2. c. de custo. reorum, quia oportet post confessionem factam in tormentis reducat ex interuallo in loco publico iudicii, & ibi coram notario, & personis publicis confiteatur, ut ibi in textu dicitur, & debet reduci in loco publico, ut dictum est arbitrio iudicis, qui debet arbitrari haec, ut reducat eum illo tempore quo cessauerit dolor tormentorum. Si enim statim reduceret eum in banchum instantibus his doloribus, totum hoc uideretur dictum formidine tormentorum. arg. l. quod ait §. fin. de adulter.

Et notarius in actis dicit sic, Talis constitutus coram tali iudice ad banchum maleficiorum, lecta de uerbo ad uerbum ei confessione sua, interrogatus a dicto iudice si dicit, & confitetur, & confessus fuit, ut supra in sua confessione, ut per ordinem continetur, qui respondit, quod sic; debet scribi in actis, alias non creditur iudici, ut in c. quoniam contra fallam. de proba.

Et testes non sunt adhibendi confessioni, cum actis sine testibus sit credendum arg. c. de donati. l. in donationibus. Sed tutius est quod adhibeatur saltem duo testes, ut in l. ubi numerus, ff. de testibus. Sed bene statitur actis factis coram iudice per notarium in secreto, & sine testibus. c. in omni negotio, de testibus. Et not. Azo. in rubrica. de quaestio; & ita de consuetudine generali obseruatur quae uicem legis obtinet. l. de quibus §. inueterata. ff. de legi.

Et nota quod reus pluries debet perseverare in confessione, ut notatur in l. 2. c. de custodia reorum. Et si confessus in tormentis illico sit reductus apud acta, apud quae iterato fateatur similiter, haec secunda confessio dicitur facta terrore tormentorum, & idem si non illico, dum tamen adhuc duret tormentorum dolor. arg. l. quod ait §. fin. ff. de adulter. idem tenet Ci. in l. fi. c. de quaest. & uide de hoc Sal. in l. 2. c. de custodia reorum; ad finem.

Et uide Bal. in d. l. ubi dicitur in principi. quod quando quis cogitur ad confitendum per torturam, quod postquam iudex torfit debet talem tortum ducere ad banchum, & facere ipsum apud acta confiteri, quia confessio alibi facta in criminali non sufficit ad condemnationem, ut in dicta l. 2. unde assessores cauti non sunt vna confessione contenti, & uide de hoc Azonem in rub. c. de confessis. & ita tenet Gandinus. Et uide ea quae notantur in l. seruos. c. ad l. iulii. de vi publi. Et uide omnino Bal. in d. l. 2. de custo. reorum ubi dicit quod boni iudices tempore quo committunt malefactores ad supplicium, faciunt quod suam confessionem confirmet. Et de ista perseveratione, uide Bonifacium Vitellinum in tract. malefic. in rub. de perseveratione post tormentum.

Et uide Gand. in rub. de quaestio. ubi ipse dicit, confessio facta in tormentis non praedicit nisi fuerit perseverata; & ibi dicit, quod apud acta, uel ad alium publicum locum debet fieri, & non in conspectu torturae, arg. l. 2. c. de custo. reo.

Et quantum erit intermedium ab hora confessionis torti, usque ad horam reductionis ad perseverandum hoc non terminatur lege aliqua. Tu tamen dic secundum Gaod. quod illud modicum contentum in l. 2. c. de custo. reorum, potest dici arbitrio iudicis, & c. considerata qualitate personarum, & leuitate, uel grauitate criminis. Ego addo consideranda leuitate uel grauitate torturae, sum enim tempus certum uel quid aliud non praescribitur a iure in iudicis potestate relinquitur, ut ff. de iure deliberandi. l. 1. r. & ff. de praescri. l. hodie; & ff. de statu liber. l. 1.

Et uide Angel. in Trac. malef. in uerbo, fama publica. uer. postquam ubi loquitur de confessione, unica, & sola in tormentis, aut in tormentorum facta, quod non praedicit nisi fuerit ratificata, & ibi uide eum. & uide etiam additionatorem. & uide Iaco. Butri. in l. 2. c. de custo. reorum. ubi dicit, quod post confessionem in tormentis reus quiescat ad minus per diem uel noctem, & sic confitetur iterum planum est, si negat tunc non statur prima confessio. Et hoc probat directe dicta l. 2. secundum eum.

Et uide Angel. de resus. in d. l. 2. de custo. reorum. ubi dicit, non sufficit diffamatum de crimine conuicti in secreto, unde est apud acta ducendus, ut fateatur crimen, & dicit, istam legem intellexit Iaco. Butri. multum solemniter, & refert ea quae iam dixi; & Hippo. de Marfil. in practica sua in §. quoniam in princ. sequitur opinio eorum commanem, & dicit, Si uero ipse reus tortus negat ad banchum iuris, & dicit confessionem, quam fecit in tortura non esse ueram, sed factam esse propter cruciatum torturae, an iudex possit de nouo torqueri.

Et communis conclusio & uera est, quod uigore dictae primae confessionis possit reus repeti in tormentis ad perseverandum in sua prima confessione, quia ex prima confessione remanet semiplena probatio, ut uoluit glo. secundum Baldum in dicta l. 2. c. de custodia reorum. & uide Salicetum in dicta l. 2. & uide Bartol. in l. vnus §. 1. ff. de quaestio. ubi in isto puncto sic distinguit, quandoque apparent contra reum indicia leuia non multum manifesta, & non repetitur. Sed si apparent indicia manifesta, & uidentiora & multum uigentia tunc potest repeti. Et Salicetus in d. l. 2. allegat Bart. ad istud propositum.

Sed Bart. loquitur de reo torto, qui nihil in tormentis confessus fuit. Sed nos loquimur de legitime torto qui confessus fuit, & ex prima sua confessione remanet semiplena probatio, & uide ad istud propositum Innoc. in c. per inquisitionem, de electio. Sed si ipse reus reuocans talem confessionem poterit probare contrarium, ut per Bal. in l. in bonae fidei. c. de rebus credi. ut ipse dicit, quod ex prima confessio-

ne remanet simplena probatio. Et quod possit repeti ex prima sua confessione, vide Ange. in tract. malefici. in uerbo: comparuerunt dicti inquisiti, & vide Additionarem ubi concludit, quod reus potest re peti.

Et uide Gandinus in rubrica de quaest. ner. Sed pone, ubi dicit quæro. contra portantes bladum extra territorium proceditur ad torturam. l. ad in l. si fugitiuus C. de fer. fugiti. Nunquid aliquis confessus in tormentis si non perseuerauerit, an talis confessio aliquid operetur, & concludit, quod talis confessio nullam plenam, uel simplenam probationem producit. Sed de repetitione in tortura nihil loquitur.

Et tu uide Pari. de put. in tract. de syndi. in uerbo de repetitio. ubi ipse concludit. quod repetitio fit in distincte cum iudici uidebitur. Et multa super hoc dicit. ibi uidebis omnino.

Et Hippo. de Marsiliis dicit, si diceremus quod confessus delictum in tortura legitimis præcedentibus iudiciis postea ductus ad banchum iuris ad ratificandum negaret, si iste non posset repeti in tormentis se queretur, quod raro uel nunquam punirentur rei. & tu adde, quod frustra essent condite leges quæ circa torturam loquuntur, & cogitabis bene.

Et uide ange. in l. fin. C. de quaest. ubi dicit quod si testis examinatus uariis & tortus dicit unum deum de repetitis; dicit aliud quod debet tertio examinari; & stabitur illi tertio dicto, per glo. in d. l. fin. & dicit Hippo. in dicto §. quonia iudex torquens ultra tres uices temporibus diuersis dicitur immoderate procedere. arg. l. fidei commissaria in §. si quis decem de lega. 3.

Et allegat Pari. de put. in tract. de syndi. dicens, se unum casum habuisse de facto & finaliter tale reum liberauit a tortura, cum cautione tamen fidei iussoris, & subdit, quod confessio erronea etiam sepius reiterata potest reuocari per l. r. C. de erro. calcu.

Et Hippo. de Marsi. in l. repeti. ff. de quaest. in 3. col. ad fi. allegando Pari. de put. dicit, quod reus non debet ultra tertiam uicem torqueri, per notata per Ange. in l. fin. ff. de quaest. C. ubi dicit, quod si testis examinatus uariis & tortus, & ut iam superius diximus.

Et aduerte circa materiam torturæ, quod quando iudices detinent aliquem in tortura solent præstari & scribi facere in actis quod intendunt super sedere pro illa die in tortura iam cepta, & non perfecte data, repetere ipsam torturam, si & quoties opus fuerit ad indagandam ueritatem, quæ cautela sumpta fuit secundum Paridem de put. in tract. de syndi. in uerbo de repetitione torturæ in l. uinius, ff. de quaest. ubi habetur, quod quando tortura non est sufficienter data poterit iterum repeti.

Et dicit Andreas de isernia in titul. de pace tenenda. §. publici latrones, quod raro accidit, quod si mel tortus iterum repetitus non confiteatur, & ibi dicit, quod si latro famosus tortus nihil dicit iterum torquetur. Et tormenta non tibi uideantur inhumana & crudelia, quia sine timore torturæ mundus non potest in pace tueri.

Et uide Hippo. de Marsi. in d. l. repeti. ff. de quaest. ubi late concludit, quod confessus in tormentis si postea ad banchum iuris negat, & non uult perseuerare in sua confessione, quod hoc casu poterit repeti, nisi ex delicto ueniret imponenda pena pecuniaria, uide per eum ubi in 6. col.

Et ratificata confessione secundum solemnitatem superius positam iudex debet statuere terminum reo ad arbitrium suum ad faciendam omnem & quamcumque defensionem suam, quo termino finito si non fecerit legitimam defensionem faciat eum decapitari uel aliter mori, secundum formam iuris, & statutorum.

Ista est practica communis totius Italia, licet multoties aliter ego uidi obseruari, secundum occurrence casuum & qualitatem criminum.

Et notabis circa materiam torturæ, quod reus confessus delictum potest sine nouis iudiciis repeti in tormentis, ut manifestet mandantem, uide de hoc Ange. in l. si certus, ff. ad Silla. & uide Ange. de Arc. in tract. malefici. in uerbo: Sempronius mandantem uer. & bene nota. & uide Decl. in consil. 189.

Et uide Ange. in tract. malefici. in uerbo fama publica. uer. quæro aliquis, ubi dicit, quod de confessus delictum potest poni in carcere, solummodo propter hoc, ut manifestet mandantem, & uide Bald. in l. non ideo minus. C. de accusa. ubi dicit, quod alsasimus sine aliis iudiciis potest torqueri, ut indicet mandantem.

Vide Alexan. post Barr. in l. repeti. ff. de quaest. ubi Bart. sic distinguit, quædam sunt delicta quæ committuntur principaliter in offensam alicuius, seu odium. Sed propter commodum committentium, ut fallare monetam, seu fabricare monetam falsam. Item latrocinia facere: nam latrones non odium aliquem; sed diligunt ex alterius. In isto casu potest interrogari pro sociis, & probatur in l. diuus, ff. de reo. reorum. & in l. prouinciarum. C. de feri. & in l. si. C. de maledi. & mathema. Et ita intelligitur lex si. ff. ad exhibendum. Quædam sunt delicta quæ committuntur principaliter in alterius iniuriam, & odium.

Et in istis confessus de se non debet interrogari de aliis, ut in l. repeti. l. & l. fin. C. de accusa. fallit casu legis si prius, ff. ad Sillania. Et ratio est, quia in delictis, quæ committuntur non principaliter in alterius iniuriam magis permittitur iudici inquirere.

Et uide Hippo. in l. r. in §. diuus Antonius. ff. de quaestio. ubi tenet opinionem Bart. & allegat Alex. in consil. 69. in 2. uol. & canonistas in c. r. de confessis, & ibi dicit, multi sunt casus in quibus admittitur socius

socius criminis contra socium. Vide enumeratos eos per Salic. in l. quoniam liberi. C. de testibus. & l. si magnum. C. qui accusa. non potest & per Specul. in titul. de teste. §. r. uer. Item quod est socius, & c. & in titu. de accusatore. §. r. uer. item repellitur.

Sed in ista materia notabis, quod licet accessio socij criminis sit sufficiens indicium ad torturam, tamen de per se sola est sufficiens indicium ad torturam. uide Sali. in l. si. ad fin. C. de accusa. & uide Imo in c. r. de confessi.

Et tenet Gandin. in tractatu suo in rubrica de quaestionibus. & non creditur ei sine tortura. uide Salicetum ubi supra. & uide Alexandr. in consil. 1. r. in 1. uolum. & uide Bartol. in l. r. C. de summa trinit. & fide catho.

Sed quando crimen non potest aliter probari, socius criminis admittitur in testem. uide Anton. in c. quoniam de testi. & uide de hoc Hippo. in dicto §. diuus Seuerus.

Et an tortus crimen confessus possit interrogari de sociis, uide Salic. in l. si. C. de accus. in 2. col. ubi ipse refert supra dictam dictionem Bart. & dicit in tali casu. credo qualitatem personarum & delictorum esse ponderandam; nam si persona accusata est seruilis conditionis. tunc de mandatoribus uel sociis interrogari potest, quia uel plurimum tales personæ, ut metulosa sine sociis instigato, uel mandato non cõfiterentur grandia delicta committere, accedat rex in l. quicumque de seruis fugiti.

Sed si persona accusata est libera conditionis & non uilis, tunc in criminibus quæ regulariter sine sociis non committuntur, credo de sociis interrogari posse, ut prouincia purgetur. arg. l. congruit ff. de offi. præf. & accedant leges quæ dicunt latrones interrogari de sociis, ut l. prouinciarum. C. de feriis. & l. diuus ff. de custo. reorum. Cum enim latrones sunt, stratas aggrediuntur publicas, ut l. capitalium. §. fa mosos. ff. de pænis. & hi soli non sunt, nee sine receptatoribus. Ideo lex permittit de eis interrogari, cū plurimum sint ignoti & occulti. Idem potest dici de fallantibus monetam cum plures in eo ministerio sint necessarii.

Item de eo qui contra principem molitur, quia talia non consueuerunt sine sociis attentari, & uide ibi Salic. Et de modo interrogandi respondeo cum glo. in l. prius, ff. ad Sillanianum. & Cy. etiam dicit, quod generaliter non descendendo ad speciem nominationis certę personæ, quia non esset inquirere, sed subgerere, quod fieri non debet, ut in l. r. §. quaestionem, ff. de quaest. quod intellige nisi contra aliquem in specie sit legitima præsumptio, ut uidebis per Salicet. in d. l. si. Et interrogatio, an debet fieri cū tortura uel sine tortura, ibi uidebis.

Et uide Gandi. in tit. de quaest. in uer. Primò quæro, ubi distinguit an tortus confitetur simpliciter in alios, & non in se nec in suos socios, & tunc statur dicto suo cum aliis iudiciis. Si autem confitetur de se, & de aliis, tunc est inuenire regulam & instantiam a regula; nam regulariter confessus de se non debet interrogari de aliis, & maxime de sociis, & ibi enumerat sex casus quæ excipiuntur a regula, & poterunt dicti nominati subici tormentis in dictis 6. casibus exceptuatis.

Et personata nomina a torto in aliis casibus nõ poterit poni ad tormenta nisi præcedant alia sufficiencia iudicia, etiam si sint malæ famæ, & conditionis, nam inculpatio de eo facta non erit plena probatio, sed erit aliqua præsumptio cum de hoc non debuerit interrogari, ut C. de accusationib. l. si. & ff. de quaestio. l. his qui ergo, quod inde sequitur. Tanquam factum. l. prohibente. non ualuit. l. non dubium. C. de legibus. Tamen uidi de consuetudine torqueri, pro quo facit. ff. de quaestio. l. r. §. diuus Adrianus. & l. final.

Et si tortus confitetur se illud furtum fecisse non debet interrogari de aliis furtis ad quæ nulla habemus iudicia. Sed de generali consuetudine Italię quotidie seruamus contrarium, ita Gandinus ubi supra.

Et uide de hoc Bonifacium Vitelli. in tractatu maleficiorum in rubrica quæ iudicia debeant præcedere torturam in uer. Sed quid, ubi concludit quod si quis torquetur simpliciter in alios, & non in se statur eius dicto cum aliis iudiciis. Et si torquetur in se & alios & confiteatur de se & aliis, tunc non statur dicto suo de aliis regulariter, quia de proprio crimine confitens non debet scrutari de conscientia alterius ista est regula. ff. de quaest. l. qui de se. & l. si. C. de accusa. & ibi ponit aliquas fallacias. Sed si dixerit de inimico non ualet talis confessio in tortura etiam in criminibus exceptuatis non ualet. ita Hippo. in d. l. repeti. in 6. col. & ibi etiam dicit, quod reus confessus delictum potest ut iam diximus sine nouis iudiciis repeti ad tormenta, ut manifestet mandantem.

Et si reus fait tortus sufficienter & semper negauit. iudex debet assignare terminum accusatori, & si proceditur per uiam inquisitionis denunciatorię, quod infra talem terminum debeat probasse, & produxisse quicquid uult. Quo termino elapso si nihil est productum ipsum relaxabit cum cautione fidei iussoria. ut supra diximus de mente Parid. de Puteo.

Et notabis addendo ad ea quæ superius dicta sunt, quod si tortus confiteatur alia dicta, de quibus iudicia non præcefferunt sibi non præiudicat, sed debet nouus processus inchoari secundum innocentium in capitulo secundo de confessis. & Andreas de isernia in quadam Extrauaganti, & tu uide Hippolitum de Marsiliis in dicta l. repeti. ff. de quaestionibus, in finali columna, circa finem, ubi ipse dicit, bene

loquitur, & refert etiam Gandin. eum omnino videbis.

Et nota, quod si minor confessus est delictum seruatis seruandis, vel coactus confessus est in tortura legitimis iudiciis precedentibus, an possit petere restitutionem in integ. dic. quod sic. ff. de i. do. et ibi Da. et or. in l. certum §. penul. ff. de confessio. noluit. Specul. in §. tu. de iura. calu. §. restat. uer. sed nunquid minor. & in titu. de in. intre. resti. §. uer. Sed nunquid ecclesia, ubi dicitur intelligendum esse hoc procedere dummodo miror prober se errasse alias non, & allegat plura de quibus ibi per eum. Tenet etiam Alexan. in d. l. certum §. penul. allegat Bal. in l. r. de confes. Et si uidebis Hippo. de ma. in l. i. de quaest. §. si quis vltro ad fin.

Et si iudex habet hominem sceleratum in carcere, contra quem fama laborat, & fuit sufficienter tortus, & non sunt noua indicia, tunc iudex nunquam faciat nisi interrogare, de delicto, donec vacillet, & tunc potest repeti. ita Hippo. in practica sua in §. expedita.

Et consuetudo mala excusat delinquentem a poena, sed non in homicidio, uide Hippo. in dicta practica sua in §. quoniam. in fin. col.

Et aduerte circa materiam ratificationis, quod si reus extra iudicium confessus est delictum, & postea legitimis iudiciis precedentibus illud quidem delictum confessus est in tormentis, potest abque ulla ratificatione condemnari. ita loa. de lmo. in c. at si clerici. de iudiciis, ut clarus dixit Fel. in c. olim. de rescript. & uoluit Iason. in l. magistratibus. ff. de iurisdic. omni. iudi. allegat glo. in h. capite quinto de adulte.

Et Alexand. dixit ibi, quod licet confessioni factae in tormentis non stetur, ut in l. r. §. quaestioni. ff. de quaest. tamen fallit nisi praecesserit bina confessio extra iudicialis, quia geminatio confessionis hoc operatur, & uide de hoc Bar. in l. finius. de agri. & censu. lib. 1. §.

Et uide Cy. in l. r. C. de confes. ubi dixit, quod licet confessio facta extra iudicium non profit ad actionem, sed ad probationem, ut habetur in l. r. C. de pos. fallit tamen nisi talis confessio sit geminata, quia tunc aequiparatur confessioni factae in iudicio.

Et de hoc uide Hippo. de Ma. in l. r. §. quaestioni. ff. de quaest. in l. r. col. & ibi dicit in principio quod si quis torquetur in se tantum ualidior est confessio sine tormentis, quam cum tormentis.

Sed quando quis de alio tantum interrogatur tunc ualidior est confessio cum tormento. Et quando quis interrogatur, uel torquetur in se & in alium, tunc debilior est confessio cum tormentis. quam sine tormentis uide ibi Bart. qui facit istos tres casus.

Et nota, quod quis non potest sponte subici tormentis iudice non decernente, uide de hoc Parid. de Put. in pract. in §. expedita in 2. col.

Et reus qui delictum confessus est sponte, an possit suam confessionem praetextu erroris reuocare. uide de Parid. de Put. in tract. de syndi. in uer. Testis fuit tortus. & in uer. incipi. an potestas qui misit, & uide de Iaso. singulariter loquentem in l. magistratibus. ff. de iuris. om. iu. ubi uidebis per eum.

Et tu uide Hippo. post Bart. in l. r. §. si quis vltro, ff. de quaest. ubi dicunt, quod confessus delictum post eius confessionem potest probare de innocentia sua.

Sed Hippo. quaerit, quid si perseverauerit in confessione an possit dicere se errasse, & dicat uelle corrigere errorem suum ante condemnationem. uide ibi Hippo.

Sed Gandi. in tract. malef. in tit. de quaest. dicit, quod si confessus in tormentis post perseverantiam dicat se errasse, nunquid ante condemnationem audietur? Respondeo aut allegat se errasse in facto, aut in iure, primo casu audietur; quia non uidetur confiteri quae errauit, uide ff. de confes. l. non fatetur & talis error non consuevit obesse usque ad sententiam. ut C. de iuris & facti ignora. l. error. & facit. C. quorum appella. non recip. l. 2. Nam condemnato ex confessione perseverata, etiam post sententiam p. bando de sua innocentia absoluetur, ut ff. de quaest. l. r. §. si quis vltro.

Et si aliquis fuit tortus pro aliquo delicto pro quo non debebat pati poenam corporalem, qui confessus est commississe plura crimina in alieno territorio, nunquid punietur propter delicta alibi commissis, dic quod non ff. de re. mil. l. 3. & ff. de iniustu. rupto. l. si quis filio §. hi autem.

Et si aliquis fuit tortus non precedentibus legitimis iudiciis, & confessus est, & perseverauerit in confessione non ualet talis confessio, ut ff. de quaest. l. diuus. §. ex quibus, & ratio est quia non debet a tormentis incipere iudex nisi praecedant indicia uel probationes. ut C. de quaestio. l. milites, uide si aliter factum est non ualet tanquam factum contra legem, ut C. de legi. l. non dubium. et etiam si post torturam superueniant indicia sufficientia, quia fuit ordo peruersus, ut per Bal. in l. fi. C. de accusa. & uide Hippolit. in practica sua in columna 28. in princip. & uide Angel. in uerbo fama publica in uer. quinto. quaro & allegat. Bartolum. in l. maritus in principio. secundum glo. ff. de quaestio. ubi uidebis per Ange.

Item nota, quod tormentum debet fieri cum fune nec reperitur lege cautum, quod aliter fieri posset C. ad l. Iulii. maiest. uide si iudex aliter facit non bene facit forte. licet secundum M. Tullium posset fieri alio modo, uide de hoc Bonif. in tract. suo in rub. quae indicia deb. precede. torturam. & in rub. de confes. uidebis per eum. quomodo sententia impugnetur lata vigore confessionis.

Et

Et notabis circa materiam repetitionis torturae, quod secunda indicia per quae quis repetitur in tortura, uel aliis tormentis debent esse diuersi generis a primis iudiciis. uide Barto. in l. vnus in principi. ff. de quaest. & uide Hippo. in l. repeti. & uide eum in pract. sua in 3. col.

Et nota quod confessio facta per tormenta repetita, quae repeti non debuerunt est nulla, & ex tali confessione non potest sequi condemnationem per dictam l. penul. ff. de quaest. & ibi glo. Et uide Hippo. in pract. sua allegantem ad hoc Parid. de Put. in uer. an confessio torti.

Et tortus non confessus debet relaxari, & absolui. uide Salicet. in l. ea quidem. C. de accus. & in l. qui adulterio. C. de adulte. & in l. quisquis ad l. Iulii. maiest. & communis practica est, ut superius diximus, ut in tali casu accipiant fidei iussores de se praesentando ad mandatum curiae, & dicunt in mandato relaxationis; Talis reus carceratur relaxatur pro nunc de car. & c. uide de hoc Hippo. in practica sua in col. 7.

Et licet regulariter reus non debeat relaxari, tamen quando apparet ipsum esse absoluum, ut quoniam processus est publicatus tunc etiam ante sententiam debet relaxari sine fidei iussoribus. ita Bal. in l. sed si is ff. de in ius uocando. & si non uult relaxari potest contra eum agi a ditione iniuriatum tempore syndicationis, ita Hippo. ubi supra.

Sed practica est, quod si reus confitetur delictum & ratificauit confessionem, cum in confes. nulla sunt partes iudicis nisi in condemnando. l. proinde. ff. ad l. Aquil. Iudex monet reum, ut possit confiteri peccata, & disponere de rebus suis, & pronunciat sententiam, ut dictum est; & seruatis seruandis miles exequitur sententiam publice secundum formam iuris, & facit relationem in camera de executione sententiae. Capitula l. Iulii. de adul. numerantur in l. auxilium. ff. de minor. melius quam alibi.

De iure fisci, scilicet sacri summi Romani Pontificis, et Regis.

Cap. LXXXVIIII.

EST notandum quod ius sumitur multis modis. Primo modo ius dicitur ars boni, & aequi, ff. de iusti. & iure. l. r. Secundo modo sumitur pro rigore iuris, ut C. de legibus l. r. Tertio modo sumitur pro uinculo, ut in l. obliga. substantia. ff. de actio. & obliga. Quarto modo sumitur pro naturali proprietate, ut in l. si vnus. §. quod in specie, ff. de pact. Quinto modo ponitur pro loco ubi ius, uel iustitia redditur, aut iudicium exercetur, ut ff. de iusti. & iure. l. ius pluribus. §. alia. Alio modo accipitur ius pro specie totius iuris. ut ius naturale, ius gentium, ius ciuile, ius praetorium, & huiusmodi, ut in l. de iure natu. in principi. & §. r. & 2.

Et uide quod de fisco legitur, & notatur in c. maiores 16. quaest. 7. in fin. ubi dicitur hoc tulit fiscus, quod non accipit Christus, & in capitul. si tributum r. q. r. dicitur; Imperatori tributum ecclesia denegare non debet.

Et Ambr. dixit, si quod meum est peteret Imperator non denegarem, quamuis omnia mea pauperum sint, ut refert glo. in c. conuenior 23. q. 8. sed non ideo omnia sunt Imperatoris, quia in diuinis potestate non habet cum scriptum est, quae sunt Dei sunt, quae sunt Caesaris Caesaris.

Et fiscus proprie dicitur faccus Caesaris, uel regis. ita Bart. in rub. de iur. fisc. lib. 10. Bal. etiam in rub. de priui. ff. dicit, quod fiscus idem est quod faccus Caesaris, uel Regis; Et etiam Dominus habebat faccu publicum quando loculos habebat a fidelibus oblata, conseruans necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat, ut in c. habebat dominus r. q. r. & Ioan. c. 13. Et ipsi loculi iudae erant commissi, & patiebatur dominus iudae traditori, & furi ostendens in ipso patientiam suam. Et ideo rex. in capit. multi 4. q. r. dicit; Multi tolerantur ut Iudas. et forte hac ratione fiscus dicitur sanctissimus. ut C. de quadric. praescrip. l. omnes.

Item fiscus dicitur ipsum commune, non recognoscens superiorem. Bart. in l. item ueniunt. §. ait se natus, ff. de peti. heredi. Et sic non habet ullus populus fiscum, nisi qui non recognoscit superiorem. Bal. in l. r. vit. col. C. de here. insti. & in l. in fin. C. de here. uel actio. uendi. & sic fiscalis bursa hodie non dicitur nisi principis, sed domini terrarum qui ex priuilegio principis, uel contractu habet iura fiscalia possunt iuste capere, bursa dicitur fiscalis, licet improprie. ita Bal. in l. r. C. de here. uel actio. uendi. in fine.

Et fiscus dicitur quasi fixus, uel firmus, quia semper est soluendo. Bar. in rub. de iure fisci lib. 10. & Bal. in l. r. in fin. iam allega. Et quod fiscus semper sit soluendo. Bar. Bal. in l. r. C. de fidei iusso.

Et fiscus in poenis dicitur habere causam lucratiuam non onerosam. Bar. in l. r. ff. solu. matri. & in l. medius. §. duobus. unde fiscus non venit in tributum cum creditoribus delinquentis ad eius bona per tex. in l. fi. §. licentia. C. de iur. delibe. & glo. in l. rescriptum, ff. de pact.

Et fiscus dicitur creditor post confiscationem bonorum. Bal. in l. alia C. de his quibus ut indig. & etiam uide Bald. in l. aduersus in prima col. C. de fur. & uide Bar. in l. r. ult. colum. ff. si certum petat. uide l. si qua poena, ff. de uerbo. signi. & uide l. eius. ff. de iur. fisc. & dicit Bal. in d. l. aduersus quod quilibet potest denunciare, quia ius fiscale est ius publicum. quod nota.

Et fiscalia dicuntur poenae malefactorum. Item bona uacantia. ut C. de bo. uac. l. r. lib. 10. Turpia lucra,

bona contrahentium incastitas nuptias, bona confiscata, redditus plaustrorum, & nauigiorum, ac collectæ, Bal. in l. c. 1. quæ sunt rega, in vfi. feudo.

Item est notandum, quod Doctor. ponunt priuilegia fisci in l. 1. c. de hæredi. uel actio. uendi. & re. tr. us. in l. 1. de priuileg. fil. dicit quod uirum iure minoris, ut C. de iure republi. l. 3. lib. 1. cuius uerba sunt republi. ut pupillam extr. a ordinem inuare moris est.

Et Bal. in l. 1. c. de priuileg. fil. dicit; Nota quod fiscus habet quædam iura, quæ appellantur regalia, si cum sunt minima nauigabilia quæ pertinent ad statum regis.

Item tributa ad fiscum etiam proprie non dicuntur pertinere nisi ea quæ imbutantur ei; ut sunt bona quæ auferuntur indignis ex proprio delicto, ut not. in l. hæreditas. C. de his quibus, ut indig. ubi Bal. dicit, sequitur uidere de indignis, & dicit; Quidam sunt indigni eo quod habent contra se uoluntatem legis, & non testatoris, quidam uero eo quod habent uoluntatem testatoris principaliter, secundario uoluntatem legis, Quidam autem sunt indigni qui non habent uoluntatem legis neque testatoris. De primis qui habent contra se uoluntatem legis non testatoris, dicit, quod aut uoluntas legis est acquisitionis impeditiua aut transitiua. Primo casu non uocatur fiscus nisi in casibus expressis iure, ut. C. de secund. nup. l. 1. & de natu. libe. l. 1. & de inest. nup. l. si quis inest. Secundo casu uocatur fiscus, ut l. 1. cum similibus. C. de his quibus, ut indig. & ibi dicit Bal.

Nota quod ille qui est indignus semper est malefidei possessor. Et fiscus contra heredem indignum agit petitione hæreditatis. unde non est necessaria sententia ad confiscandum, cum recta uia fiscus possit hæreditatem adire, facit tex. in l. recusare. §. si fisco, ff. ad Trebellianum. & ff. si quis alio testari prohibuerit. l. 2. §. si fidei. & ff. ad Sillaniam. l. propter ueneni. §. neptis, & ff. de vulga. & pupi. subssi. l. ex factio. §. si. & ff. de peti. hæred. l. sed & si lege. §. ait senatus, glo. in l. nouatio, ff. de nouationibus.

Et si indignus non uult adire, quia fisco est ius quaesitum, ut dictum est, non curat fiscus quid faciat indignus, quia aperta uia fisco adeundi, ut ff. de contra. tab. l. si post mortem, in fi. & facit tex. in l. eius qui. §. si. ff. de iur. fisci.

Et etiam dicit Bal. in d. l. hæreditas. procedendo in ista materia. De secundis qui habent contra se principaliter uoluntatem testatoris, distingue secundum Nicolaum de Mata; quia aut queritur de ademptione hæreditatis, aut de ademptione alterius relicti. Primo casu aut fit ademptio in eadem uoluntate in qua scriptus est ante perfectionem illius uoluntatis, aut postea. Primo casu pro non data habetur hæreditas, & ipso iure non competet heredi scripto, sed pro non scripto haberetur. ut est tex. in l. 1. §. & si hæreditas. ff. de his qui in testa. delen. & in l. si ita scriptum. de lega. 1. Est et ratio, quia nunquam uidetur fuisse scriptus, si qui non perfecta uoluntate fuit scriptus, & ante uoluntatem fuit delectus, uel reuocatus, ut in l. penul. §. si. C. de his quibus ut indig. & in l. si is qui ff. de testa. & in l. si ita scriptus. primo, & secundo responso. ff. de hære. insti.

De aliis uide Bal. in d. l. hæreditas. sed circa finem dicit uerba notanda, uidelicet. Quidam sunt indigni ista ratione, odij eorum & alterius fauoris, & tunc quod eis auferatur non applicatur fisco, sed eis assignatur cui lex fauere uoluit, ut C. de lega. l. penul. Sunt quidam alij indigni omnino iure succedendi, & per istos non aperitur uia fisco, sed aliis successoribus. ff. ad Tertullianum. l. 2. §. uidentium, nam cum in persona eorum ipso iure non cadat hæreditas, quia nec re, nec nomine succedunt, nihilominus ab eis potest extorqueri per fiscum, quia regula, quæ dicit, quod auferatur indigno, applicatur fisco ut in l. papinianus. §. meminisse, ff. de inofficio. testa. fundatur in ratione quæ dicit, quod turpia lucra sunt extorquenda ab hæredibus, sed ubi non lucratur, ibi nihil extorqueri potest.

Et dicit etiam ibi Bal. quod occidens testatorem, licet sit indignus quod exercet actiones hæreditarias, quod intellige interim antea quam fiscus auferat, secundum Nicolaum de Mata. ut not. in l. his cõ sequentur. §. 1. ff. fami. hercis. idem est si defunctum legitimum occiderit, ut in l. cum ratio. in fi. ff. de bonis damnato.

Et Bar. in d. l. cum ratio, dicit quod si sunt duo fratres & vnus occidat patrem, quod portio sua non confiscatur, sed applicatur fratri. & Bal. in dicta l. hæreditas. dicit quod malè loquitur Bar. & contra casum dictæ legis, uide ibi.

Et nota quod Bal. in l. eam quam. C. de fid. cõmi. dicit, quod quidam sunt indigni priuatiuè, & tunc uenit fiscus, quidam contrariè, quia iura non permittunt capere, sicut sunt homines passiuè intestabiles, & tunc non uenit fiscus, ut in l. de secun. nup. cum simili.

Et bannicus in ære & in persona habetur pro non scripto. uide Bal. in d. l. eam quam. Et sic succedit fiscus & non uenientes ab intestato. uide supra in c. de crimine læsæ maiest.

Et quia superius est dictum quod Bal. & Doctor. ponunt multa priuilegia fisci in l. 1. c. de hæred. uel actio uendi. Spec. etiam in titulo de reo. in §. item fiscus, dicit, quod si fiscus concurrat cum aliis uendicantibus hæreditate alicuius ius fisci prius excutietur, ac aliorum uendicantium, & creditorum actiones differentes, ut ff. de iure fisci l. apud Iulianum. & facit etiam tex. in l. si hæres. ff. si cui plusquam, per l. falci. Et hæc exceptio quæ dilatoria est fauore fisci uidetur quasi de iure communi competere, ut ff. de interro. actio. l. 4. Et etiam fisci specialia, uel priuilegia, uide Speculatorem. in titulo de disputa. & allega.

§. 4.

§. 4. uer. uel illud speciale est in fisco & simile argumen. ff. ad muni. l. simile.

Item fiscus non retinet bona nisi fuerint publicata. Specul. in tertia parte. in titulo de obliga. & solu. uer. illud autem queritur, ubi mouet quaestionem; Debebam tibi decem, curia compulit me sibi soluere, nunquid sum tutus hac exceptione? ille facit distinctionem, & dicit in vno membro, si bona fuerint publicata propter delictum, liberatur debitor. Fiscus enim non retinet bona nisi fuerint publicata. tex. in l. penult. C. de senten. pasc. & resti. & facit, ff. pro socio. l. actione. §. renunciare.

Et est notandum, quod fiscus habet bona a debitoris tacite obligata, ut in l. 1. de iure fisci. liber 10. ex contractu, uel quasi secundum Bart. ibi & Iaso. in l. rescriptum, ff. de pact. dicit quod iura loquentia in priuato, habent etiam locum in fisco, nisi aliud in eo specialiter statuatur. l. item ueniunt. §. in priuatorum. & ibi glos. ff. de per. hæred. & glos. in l. 1. c. eodem & dicit quod ex delictis fiscus habet hypothecam, sed quod non refertur aliis creditoribus, quia fisco tractat de lucro, & creditores de damno euitando. & Alex. ibi in d. l. rescriptum dicit; an pro pœnis pecuniariis ex delicto applicandis fisco bona delinquentis sint tacite obligata & hypothecata glo. & doctores uariati hic & in l. auferatur. §. fiscus, de iure fisci. ff. & in l. 1. c. de pe. fidi. lib. 10. & magis communis opi. est ante inchoatum iudicium criminale non esse hypothecata, quia alias sequeretur quod alienatio bonorum facta per delinquentem post delictum non ualere cum effectu, &c.

Sed est dubium an post iudicium inchoatum habeat fiscus hypothecata bona. Bart. post antiquos in l. post contractum, ff. de dona. tenet quod non ante sententiam, quia ante sententiam nullum ius habet ut in l. eius qui dilatorè, ff. de iur. fisci, & ibi allegat Alex. alia iura & dicit post sententiam sic, quia per sententiam quasi contrahit. l. 3. §. idem scribit, ff. de pe.

Et pro contractu, & quasi contractu fiscus habet hypothecam. Bal. etiam tenet ista opi. in d. l. rescriptum sed Ang. in d. l. si quis post hæc. & in d. l. rescriptum. tenet contrarium. dicendo quod a tempore litis cõtesta. sint hypothecata, quia per litis contestationem quasi cõtrahit. & Paulus & Fulgor. tenent ista opi. in d. l. rescriptum, sed precedens opinio est uerior, & de mente Bal. in l. 1. c. de hæredi. uel actio uendi.

Et est notandum quod reges hodie habent duo patrimonia, vnum regale, aliud fiscale. puta introitus & exitus cameræ fiscalis, vnum est considerandum quod iura cameræ fiscalis consistunt ex his causis, ex quibus aliquid confiscatur ipso facto ciuilitè, uel criminalitè, uel per sententiam aliquid confiscatur, ut ff. de iure fisci. l. 1. & l. Imperator.

Et patrimonium Regale hodie dicitur introitus ordinarius, hodie gaudent publicani & exactores tributorum.

Et de introitibus fiscalibus gaudent aduocati, & procuratores fisci, & etiam omnes qui regiam potestatem exercent sub colore iustitiæ. Et sic hodie bursa fisci, quia caret defensoribus, magno dolore grauatur, & bursa publicanorum, & gubernatorum, maximo pondere grauantur.

Et dico quod proprie loquendo, fiscus hodie dicitur Imperialis seu regalis camera non dico patrimonium regis, ut C. de quadrie. præscri. l. bene à Zenone. ita in rubrica. de iure fisci. lib. 10.

Et fiscus dicitur uitor delictorum. tex. in l. 2. & ibi Bal. C. si fer. ex por. ueni.

Et qui non edit fisco acta criminalia, præsumitur subtraxisse. Bar. in l. 2. C. de eden. & in l. 1. C. de hæredi. uel actione uendi. & etiam qui non edit instrumentum. Bal. in d. l. 1. l. 2. ff. de iur. fisci ubi ad hoc est tex. expressus.

Et ut bona fisci reperiantur: fieri debet acerrima indagatio, etiam per tormenta. Bal. in l. 1. C. de hæredita. uel actio. uendita.

Sed utilitas publica uel communis præfertur fisco. tex. in l. 1. §. cum autem. & ibi Bal. C. de cadu. tol. len. et licet fiscus habeat proprios notarios. ut per Bal. in d. l. 1. c. de hæredi. uel actio. uendi. officialis fisci non potest fisco stipulari. Bald. in l. 1. C. per quas personas nob. ius acqui.

Et confessio publici officialis nocet fisco. Bal. post glo. in l. in contractibus. §. sed qñ. C. de nõ nu. pecu.

Et est notandum, quod fiscus habetur loco hæredis: sed non per omnia Bar. post glo. in l. inter eos. §. ff. de fideiuss. & Bal. in l. penul. §. 1. C. ad trebelli. & in l. 3. C. ad l. falci.

Et Specul. in titulo de cessione actionis. in §. 1. uer. quid si bona alicuius, dicit quod si bona propter aliquid quod maleficium sunt confiscata, & in bonis erant actiones, puta erant creditores, nunquid hæ actiones transeunt ipso iure in fiscum, an uero est necessaria cessione. dicit. ipso iure competunt fisco, quia fiscus loco hæredis habetur, ut not. C. ad l. Iuli. de ui. publi. l. tutores. & uide ibi omnino Spec. & adde Franciscum de Arezio. in l. si fideiussor. ff. de fideiuss. & uide Bald. in l. si maritus ff. de fundo.

Et fisco non queritur possessio nisi apprehendat licet habeat proprietatem bonorum uacantium not. l. si de bo. vacan. lib. 10. & uide Bal. in c. 1. quid sit inuestit. in vibus feudor.

Et fiscus potest habere procuratorem sicut ecclesia & Imperator Bal. in l. 1. c. qui admitti. Sed non est melioris conditionis quam priuatus quod ad beneficium decussionis. Bal. in l. eorum. C. de sent. Et præsumitur posterior aliis creditoribus. Bar. in l. non puto. ff. de iure fisci.

Et fiscus ait, ut sententia contra se lata retractetur, ob instrumenta de nouo reperta infra triennium. text. in l. 1. & ibi glos. & Bartolus. C. de sententia. aduersus fisci lata. & non potest sine causa

auferre bona subditorum, not. Bart. in rubrica. ff. de uectiga.

Et fiscus præfertur cuilibet creditori in re de qua non sunt solutæ daciæ, vel collectæ, & de hoc uide Bal. in l. 1. in princ. C. si propter publi. pensio.

Et fiscus agens hypothecam ad rem contra possessorem non tenetur probare rem fuisse prius sibi hypothecatam quam possessori alienatâ, sed ipse possessor debet probare fuisse sibi prius obligatam, uel do natam quam fisco, & hoc fauore fisci. casus est singularis secundum Bart. in l. 1. C. de iur. fisci. lib. 10. & in l. 1. & quæ §. quod dicitur, ff. de pigno.

Et fiscus habet hypothecam in bonis omnibus, alteri non hypothecatis, pro collectis non solutis ob eam rem glo. & doct. in l. 1. C. si propter publi. pensio. uenditio fuerit.

Item est notandum quod fiscus est priuilegiatus circa instrumentorum editionem, putâ in principio causæ. peto mihi edi instrumentum productum, ut uideam, an sit uerum, uel falsum, faciendâ est editio, tamen sine die & consule, ut quidam dicunt nisi cum nomine fisci agitur, ut ff. de iur. fisci. l. nec quisquâ sed & alia instrumenta, putâ literæ apostolicæ, rationes & acta iudicij, & similia debent integre cum die, & consule edi.

Notat Specula. in titu. de instrum. editio. §. 6. uer. ueruntamen. & de inuentario fisci formando, uide de Spec. in titu. de instrum. editio. in particula, quibus modis inuenta impunè in fine, & refert se ad l. si quis. C. de bon. præscrip. & ibi Baldus tractat de donatione facta in fraudem fisci, quem omnino uide & ibi dicit, quod fiscus in delictis non habet tacitam hypothecam, sed in actionibus ciuilibus ex delictis nemo potest sustinere, quod fiscus habeat tacitam hypothecam.

Et an fiscus habeat ius in legitima pro filio delinquentis in uita patris. uide Bart. in l. si qua pœna, ff. de his qui sunt sui, uel alieni iuris.

Et fiscus qua actione agat, ad bona priuati ad se pertinentia, dic quod contra hæredem indignum habet pro tota hæreditate petitione hæreditatis & rei uendicatione. pro singularibus rebus, Bartol. in l. facultas. C. de iur. fisci lib. 10. & uide additionem. tenet etiam Bal. in l. 3. C. ad l. fisci. Et cognitio fiet ordinarie non summariæ per tex. in d. l. 1. quia dicitur. cognitio uentiletur.

Et quia superius est dictum de inuentario fisci formando debemus notare quod lite pendente non debet fieri sequestratio, sed si reus aufugit, bona debent scribi propter contumaciam. Et quædam est descriptio quæ idem est quod incorporatio in patrimonio fisci, ut depingere arma fiscalia in domibus, & istud prohibetur lite pendente. & ita intellige glo. in d. l. 1. Quædam est descriptio, quæ fit à tabellione, ut res non perdanur, uel ne subtrahantur, & ista potest fieri lite pendente. uide omnino Doctor. in dicta l. 1.

Item est notandum: quod si fiscus non petit sibi applicari quod aufertur indigno remanet apud indignum. ita Bal. in l. 1. C. ad l. falcidiam.

Et fiscus potest exigere à debitoribus banniti, uel rebellis omnia debita. tex. in l. paulo. §. si. de lega. 3. & uide ibi Bart. & doct. & uide tex. in l. 3. C. quando fisci. uel priuatis.

Et etiam fiscus potest in subsidium conuenire debitores quando suus debitor non est soluendo. Bart. in l. 1. C. ne fiscus, uel res publici.

Et an fiscus possit agere iterum contra debitores suos si procurator suus non est soluendo. uide Cinn. in l. in contrahentibus. C. de non numerata pecunia. Et uide ea quæ notantur in l. fisco. C. de conue. fisci debito. lib. 10.

Et fiscus etiam potest agere contra possessionem rei pro daciis & tributis, & uide glo. no. in l. apud Iulianum. §. hæres cogitur. de lega. 1. & quando dominium habet fiscus in rebus tributariis, uide Bald. & Doct. in l. de his C. de episc. audien.

Et causa fisci est summariæ Bal. in l. 1. C. de hæredi. uendi. & uide tex. in l. miseri. C. de exactoribus tribut. lib. 10.

Et an fiscus possit reuocare donationem sui debitoris alteri factam Ange. in Auc. detriente & semisse. §. illud colla. 4. & doct. in l. 1. C. de iur. fisci lib. 10. Et an fisco agenti si opponitur exceptio cõpensationis debet probari infra duos menses. Bal. in l. 1. C. de hæredi. uel actione uendi. per tex. in l. aufertur. §. qui cõpensationem, ff. de iure fisci.

Et fisco applicatum debetur Cæsari cuius est fiscus. Bal. in l. 1. §. cum autem. C. de cadu. tolle.

Sed fiscus intra quinquennium debet uendicare res quæ inciderunt in commissum propter gabellas, uel collectas non solutas, & etiam bona confiscata per statutum. Bart. in l. commissis. in fine, ff. de publica. Bald. in l. si. C. si prop. pub. pen. & uide Bald. in l. 2. C. de uecti. ubi tenet non teneri animâ fraudantis si moriatur intra quinquennium, sed fiscus eligit an conueniat emptorem uel uenditorem rei, pro collectis, uide glo. in l. imperator. in principio, ff. de publica, & qua actione agat fisci. contra debitorem debitoris sui, uide Bartol. in l. non intelligitur. §. multa, ff. de iure fisci. & in l. 3. C. quando fiscus, uel priua.

Et fiscus potest agere coram iudice suo, id est procuratore fisci, & coram iudice debitoris. Bal. in l. 3. C. quando fisci. uel priua. ubi est casus quo fiscus agit contra debitorem debitoris, & ex causa principali. pe
test

potest conuenire debitorem, debitoris purum: uel in diem, etiam ante diem. casus est singularis secundum Bart. in l. 1. de condi. ex l. præcedente discussione. ubi ibi, & Alex. in l. pecuniam. ff. cert. pet. & facit fiscus debitores suos carcerari. Bal. in l. 1. C. de hæredita. uel actio. uendi.

Et fiscus cogit conductorem gabellarum qui nimis fuit lucratus ad reconducendum. tex. in l. conten. §. qui maximos. ff. de publica.

Et quod superius dixi quod fiscus potest conuenire debitorem debitoris, etiam ante diem propter necessitatem publicam. ut dicit Alex. in d. l. pecuniam. intellige deducto inter usurio medij. temporis. text. est nota. in l. 1. iuncta glo. C. de condi. ex l.

Et an fiscus præferatur uxori in bonis mariti obligati fisco & uxori causa dotis. dic quod in hypotheca paribus passibus ambulat. sed qui prior est in tempore præfertur in iure. tex. & ibi Bart. in l. quamuis. C. de priui. fisci. & uide Pari. de puteo in tractatu de syndi. in uerbo publicatio bonorum.

Item est notandum quod fiscus non succedit in hæreditate relicta spurio. palam; secus in relicta clam. accõmodata tacita restituendo spurio. Bart. in consi. 1. 19. incipienti. dominus. & etiam dicitur ibi quod ueniens ab intestato & non fiscus succedunt, si indignus institutus; est indignus non culpa sua. ut C. de hæredibus insti. l. 2. Et notatur in l. aufertur de iure fisci.

Item est notandum quod fiscus potest agere contra debitorem debitoris in operis tex. in l. 3. C. quando fisci. uel priua. & ibi Doctor. facta tamen in tempore præfertur in iure. Bart. & Bald. in l. non prius eo. titulo. quod est uerum etiam, si est creditor ex delicto. ut ibi plenè per Bal.

Et quia superius tetigi de isto puncto, quod quando fiscus uult conuenire debitorem debitoris est necessaria discussio: modo dubitatur, an quando fiscus est creditor ex delicto habeat priuilegium. l. 3. C. quædo fisci. uel priua.

Et ultra ea quæ superius diximus addo quod interdum nomina debitorum sunt confiscata; & tunc fiscus agit ut quasi hæres; & non est necessaria discussio. ut ff. de noua. l. nouatio. & in l. Paulo. Calimaco. de leg. 3. & per Cyn. in l. 2. C. quod met. causa. & Bar. in l. creditor. ff. de solut. interdum est alia condemnatio pecuniaria; & est condemnatio iam facta, uinc fiscus habet priuilegium. d. l. 3. nisi ratione præcedentium creditorum excludatur, ut iam diximus per tex. in l. rescriptum. ff. de pac. Si autem non est lata sententia; & tunc aut bona delinquentis sunt auocata, & dic, ut in l. ultima. ff. de requiren. reis, aut non sunt auocata: & nihil iuris habet fiscus contra debitorem debitoris, ut ff. de solutio. l. reo criminis, & sic hic punctus remanet planus, sed ui. Bal. in l. non prius.

Et est notandum, quod fiscus præfertur creditoribus nõ habentibus hypothecam. ut est text. in l. si cum pecunia. de priuile. fisci. C. & ibi Bart. & ui. in l. deferre. §. si. ff. de iure fisci. & uide in l. si cum pecunia. uide Petrum de bella pertica.

Et nota, quod pecunia fiscalis non potest mutuari, ut C. de his qui ex publi. ratio. mutuum pecuniam accipe. & in l. 1.

Dicit Ioannes de Platea quod in pecunia fiscali inest rei persecutio. et fiscus potest reuocare pecuniã alij creditori solutam. tex. & Bar. in l. pecunia. C. de iure fisci. & fiscus potest cedere priuilegium suum. text. & ibi Bart. in l. si inter. C. de priuile. fisci. notat etiam Bar. in l. 1. C. de priuile. dotis.

Et per ea quæ superius diximus, nunc addo quod fiscus secundus creditor præfertur priori in bonis postea acquisitis. Bart. in l. licet. C. qui poti. in pig. habeat. & in l. si is qui. ff. de priuile. fisci.

Item est notandum quod fiscus potest propter publicas necessitates ante tempus exigere precium gabellarum à conductore. Bal. in l. 2. C. de condi. ex l.

Item est notandum quod fiscus succedens in bonis confiscatis censetur quodam modo hæres & hæredi assimilatur ut creditoribus bonorum confiscatorum teneatur; hoc adde ad superius dicta; quia ita tenet Philip. Corne. in consi. 190. in uol. 1.

Et an fiscus sit hodie loco hæredis uide eundem in consi. 278. in 4. uolum.

Et quando fiscus succedat in bonis alicuius ab intestato decedentis. uide eundem in consi. 324. in 4. uolum. ubi dicitur quod fiscus in bonis uacantibus admittitur. ut est tex. in l. 1. §. diuis. ff. de iure fisci. & in l. 1. §. 1. de succe. edicto. & c. de bonis uacantibus. & rub. & in l. uacantia.

Et sic fiscus admittitur, ubi nullus alius aliquo iure succedere potest; dicit text. in terminis in dicta l. uacantia. cuius uerba sunt uacantia mortuorum in bona ad fiscum iubemus tunc transferri, ubi nullum ex quolibet sanguinis linea uel iuris tituli legitimi reliquerit hæredem; & tunc dicuntur bona uacantia.

Et quando non potest aliquis propter fiscum succedere; dicuntur etiam bona iacere. & dicit tex. in l. 1. §. largius. de successio. edic.

Hanc differentiam inter bona iacencia, & bona uacantia; ponit dictus Philip. Corne. in dicto consi. Hinc est quia appellamus hæreditatem iacentem, & nõ hæreditatem uacantem. unde ad hoc ut fiscus admittatur requiritur quod nullo aliquo iure. Et sic dicuntur bona uacantia, ut probant dicta iura. Omnia ista sunt Cornei. in dicto consi. 324. in 4. uol.

Et fiscus ut legitime per condemnationem aliquid auferat, propter delictum requiritur quod abs quo aufertur habeat ius in re ablata, de hoc uide Corne. in consi. 141. 4. uolum. & fiscus licet nõ sit hæres an possit

possit hæreditatem auferre. vt superius iam tactum est. vide Cornelium. in consil. 278. in volumine quarto.

Et quæ requirantur ad hoc ut fiscus auferat delinquentis bona vi. Corne. in consil. 222. vol. 4.

Et quia superius dixi, quod fiscus ante sententiam non habet ius in bonis delinquentis, vi. ultra prædicta Corne. in consil. 89. 3. vol.

Item est notandum, quod fiscus non restituitur in integrum in publicis pœnis quando iudex condemnauit in minus quam debuerit. Docto. allegant tex. in l. auxilium. ff. de mino.

Et quia superius dictum est de inuentario fisci, nunc addo quod iudex veniet cum tabellione addomiti accusati. & inquireret quot donus, quot prædia rustica, sunt in bonis accusati, quid in emancipatis, quid in reditibus, quid in mobilibus. Et sic cuncta describet per ordinem, sicut scribuntur bona alicuius, cum proscribuntur. ut C. de bon. proscrip. l. si quis intra prouinciam. & fit annotatio, ne fraus possit illius rebus adhiberi, siue illa bona debeant confiscari, siue absenti restitui. Et si accusatus venit paratus accusatoribus respondere, & factis detegit omnia bona quæ fuerunt annotata denotantur; & ei in solidum restituitur quandocumque venerit intellige secundum statuta terrarum, quia statuta semper puniunt contumaces; & bona in totum vel in partem confiscantur si à procuratore fisci capiuntur; alioquin nisi fiscus ea petat vsque ad 20. annos licet sint annotata, postea non poterit bona annotata petere. vide de hoc Specula. in titu. de accusatione. §. 6.

Sed qualiter fiet hæc annotatio? Considerabimus etiam quod fiscus conuenitur, ut præstet domino prærium rei per ipsum ablata. glo. notabilis in l. si locus §. si ff. quemadmodum serui. ami. & l. venditor. §. constat. ff. communi prædior.

Et idem est si officialis occupat rem priuati pro publica utilitate; & si accipit asinum alicui pro portando reum ad furcas: ita Bart. in l. si ff. de pignorat. act.

Et fiscus æquiparatur successori necessario, & non tenetur stare colono, nisi sit successor uniuersalis, ut de Doctores in l. si constante. §. si ff. soluto matrim. & in l. hæres absens, de iudiciis. ff.

Et vide Alexand. in d. §. finali. vbi dicitur publicatis bonis alicuius fiscus non tenetur stare locationi factæ à confiscato; intellige secundum Bald. in l. diuortio. in deportatis antiquis, quando sola res locata confiscaretur: secus si omnia bona. quia tunc fiscus est vniuersalis successor. tex. in l. 2. C. ad l. Iuliam de vi priuat. & l. 2. ff. de aliment. & cibariis leg.

Et est regula, quod vniuersalis successor tenetur stare locationi. text. in l. viam. C. de locati. & l. hæredes. ff. de regulis iuris.

Et fiscus in ante gestis vtitur iure priuati. l. si fiscus. ff. de iure fisci.

Sed aduerte, quia singularis successor fisci tenetur stare colono; nec cõtingat colono expulso fiscum ad interesse teneri per tex. in l. fina. ff. de iure fisci. Romanus etiam vt refert Alex. in dicto §. fina. dicit idem esse in singulari successore ecclesiæ; cum ecclesia, & fiscus æquiparentur. ut in l. finali. c. de sacrosanctis ecclesiis.

Fiscus etiam tenetur venditoribus ad pretium pro rebus emptis per condemnatum cuius bona sunt confiscata. vide Bal. in l. 2. §. finali. C. communi. delega.

Et fiscus à minore conuenitur per restitutionem in integ. vi. Specu. in titu. de in inte. restit. §. 2. ver. ite nota.

Et fiscus non potest conuenire sine venia. glo. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip. & vide Docto. in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocando. Et debet conueniri quando iam bona sunt confiscata, alias non. vide Bar. in l. fina. in 3. col. ff. de restitutione in integ.

Et fiscus tenetur ad expensas, quas fecit officialis in capiendo bannitum vide text. in l. mulier. in opus salinarum. ff. de capti.

Et non tenetur fiscus creditoribus existentibus in alieno territorio; nec est locus iuri accrescendi inter utrumque fiscum. Bal. in l. ex facto quærebatur. de hære. infri. & non potest fiscus conueniri redibitoria, vel quanto minoris. l. r. §. illud. de iure fisci. ff. & vide Bald. in l. prima. C. de hæredita. vel actione vendi.

Et non tenetur fiscus restituere hæreditatem uiuente hærede delicto cuius fuit confiscata, sed eo mortuo. l. tatus. §. fina. ff. de iure fisci. & magister meus inducebat istum tex. ad istum propositum; quod licet maioricatus non possit confiscari; tamen commoditas maioricatus bene potest confiscari; & in confiscatione bonorum non veniunt bona prohibita alienari, dato quod hæres comiserit tale delictum, propter quod omnia bona veniunt confiscanda. vide Iaso. in l. filius familiaris. in 2. lectura. vbi allegat multa recom pillando noua & vetera.

Et nota quod fiscus tenetur dotare filiam eius cuius bona sunt confiscata. ita Bal. in l. fina. C. de dotis promissione, & Alex. in l. quæsitum. §. si sponsa. de priuileg. credito.

Et quia superius dixi, quod fiscus tenetur soluere creditoribus etiam tenetur restituere vxori dotem de bonis confiscatis ipsius viui. Bar. in l. si marito. vbi est tex. ad hoc. ff. soluto matrimonio. vbi subdit viui esse liberatum ab eius vxore pro parte quæ peruenit ad fiscum de dote, cum fiscus tenetur non vir.

Et

Et fiscus conuenitur à creditoribus; sed nulla est sententia lata absente eius aduocato. ita Specu. in titu. de sententijs. §. 8. ver. item est nulla.

Et si fiscus non vindicat mortem eius cui succedit priuatur hæreditate. l. Marcellus. ff. ad Trebellianum quod verum est nisi succedat loco hæredis priuati propter vindictam non factam de morte defuncti. tex. in l. recusare. §. si fisco. ff. ad Trebellianum.

Et vide ibi Angelum, & Doctores, qui ibi dicunt quod fiscus tenetur restituere hæreditatem fideicommissario, sicut priuatus, & succedens fiscus in hæreditate tenetur ad legata fideicommissa, & onera hæreditaria l. si seruus. §. si quis ante. & ibi Bart. & Docto. in l. quidam testamento. §. quoties, de legatis primo. Item Bar. in l. 2. §. si ex causa. ff. de iur. ff.

Et fiscus potest repudiare hæreditatem iam acceptam si constet esse damnosam. glo. in l. r. §. An bona. ff. de iure fisci. Et si fiscus hæres non conficit inuentarium, non detrahit falcidiam, & tenetur ad integra legata. vide text. & glo. in Auth. de hære. & falcid. §. si. & vi. ange. ibi in l. r. §. hæc stipulatio. ff. si cui plura per legem falcidiam.

Sed est notandum, quod si hæreditas peruenit ad fiscum vt bona non vt hæredem fiscus tenetur ultra vires bonorum; etiam si non conficit inuentarium. Bar. in rubr. ff. de acquirenda hæreditate, & vi. Bald. in l. si infanti. C. de iure deliber.

Et à quibus personis fiscus excludatur in successione bonorum vacantium, vide glo. in l. r. C. de bonis vacantibus. lib. r. & vide casum in Authen. omnes. & ibi Bal. C. communia delegati.

Et tenetur fiscus adire hæreditatem bonorum vacantium. Bart. in l. r. & in l. vacantia. C. de bonis vacantibus. lib. r. & in l. r. §. an bona. ff. de iure fisci. Hoc intellige verum quando addit hæreditatem; secus si vt bona vacantia per l. commissa. ff. de publicanis. Et ibi videbis Bar. & in l. sicut. §. r. ff. quod cuiusque vniuer.

Et infra quantum tempus debet petere bona vacantia; & etiam adire. glo. est in dicta l. r. de bonis vacantibus. & dicit quod obstat executio quatuor annorum ex die nunciationis; sed à die quo fuerunt vacantia viginti annorum, & vide Bart. in l. omnibus. de diuersis & temporalibus præscriptionibus.

Et an fiscus consequatur prælegata facta hæredi indigno quando auferit bona ab indigno. notatur in l. eum qui §. pro parte. ff. de his quibus vt indignis.

Et etiam fiscus succedit pupillo carenti coniunctis; & præfertur tutori qui venit post fiscum. Bald. in l. tutoribus. C. communi. de successione. contra glo. in l. quo tutela. de regulis iuris. & vide ibi Bartolum.

Sed in bonis aduenæ mobilibus vacantibus pauperes Christi excludunt fiscum; & episcopus debet diuidere inter pauperes. vide textum in Authen. omnes peregrini. C. communi. de successione.

Et vide ibi Baldum, vbi dicit, quod illi qui vouerunt facere passagium ultra mare, si decedunt in via, bona eorum applicantur hæredibus. Et ibi etiam notatur, quod consuetudo potest ligare peregrinos & aduenas.

Et intellige quod episcopus debet diuidere bona inter pauperes, quando peregrinus decessit intestatus; & ignorabatur quis esset eius hæres.

Et fiscus succedit in bonis post bannum quæsitis bannito exclusis eius proximioribus. Bald. singulariter in l. eius qui. §. r. ff. de testamen. Et fiscus succedit in ius patronatus quod transfret ad hæredem extraneum. vide glo. & vide Bart. in l. r. C. de bonis libertorum.

Sed Bald. in dicta l. r. dicit, quod si condemnatio patris infert pœnam filijs; quia pater damnatur crimine perduellionis, & tunc filijs auferuntur iura patronatus; quia omni honore priuantur. Et hoc intellige quando sunt talia iura patronatus quæ transmittuntur in extraneos; sed si sunt talia iura patronatus quæ ad hæredem extraneum non transeunt, ista remanent liberis, quia fiscus non succedit in iure in quo non possunt succedere extranei. Ex prædicta ergo distinctione notatur quod licet fiscus habeatur loco hæredis; non tamen habetur loco liberorum. Et adde quod notatur. ff. de nouationibus. l. nouatio. Et hoc patet quod quadam sunt iura. quæ non confiscantur. vt ius patronatus connexum liberis.

Item si quis est patronus ecclesiæ. vt notatur in clementina pastoralis. de re iudicata. & vide Baldum in dicta l. prima.

Et Ioannes de Imola in dicta clementina pastoralis. in vltima colum. dicit per illum tex. quod dignitate, quam quis ab ecclesia tenet non possit priuari per iudicem secularem, & si per iudicem secularem, non possit priuari iure patronatus, quod ab ecclesia tenet, nec obstat quod tale ius transit cum vniuersitate, quia hoc ius est intransmissibile ad alios; nisi quatenus ecclesia permittit. & sic est necessarius consensus episcopi. De alijs me remitto ad dictum Ioan. de Imola.

Notatur etiam quod si fiscus succedit filio præterito ob delictum eius non potest dicere testamentum nullum ex persona filij cui competebar ius dicendi nullum. Bal. singulariter in l. si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Alexander in l. si finita. §. si uectigalibus. ff. de damno infecto.

Et nota, quod fiscus succedit pupillo, cui agnati non perierunt tutorem infra annum, quod intellige ultimo loco, quia priore excluso propter non petitum tutorem, succedit sequens in gradu. per legem 2. §. fina.

§. *fin.* ff. ad Tertullianum. Et vide Bal. in l. *sci.* c. de legitimis hæredibus.

Et est notandum quod si mulier nupsit intra unum annum luctus non succedit fiscus, ut notatur in l. *ius* postremum. ff. de regulis iuris.

Et alij dicunt quod illud quod supra legem possidet debet restituere venientibus ab intestato; quia eorum gratia emanavit prohibitio. Ita notanter Bal. in l. *eam* quam. C. de fideicommissis. ubi dicit. non ergo veniant venientes ab intestato recta via succedendo; sed de manu filij naturalis capiendo.

Et idem videtur in prædicta muliere nõbente infra annum licet illa sit indigna suo vitio. 'ed naturalis filius alieno, ut dixit Bald. in l. si pater. C. de hæredi. insti. & an illa lex. si is qui. ff. de vulgari & pupi. habeat locum in substitutione vulgari. vide Bal. in dicta l. *eam* quam. in *fin.* colum. & vi. Bar. in l. 1. ff. de vulgari & pupi.

Et est notandum quod fiscus non succedit patri bannitorum descendenti ab intestato superstiti filio, vel alio proximiori coniuncto in bonis banniti; in quibus succederet bannitus si non esset incapax. vide Bald. in add. it. ad spec. in titu. de exe. sen. ver. sententia lata. Bar. singulariter in l. si qua pena. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

Et quod superius est dictum; quod fiscus succedit in bonis vacantibus, per l. 1. & per l. vacantia. de bonis vacan. lib. 10. Intellige quod fiscus excludit coniunctos defuncti supra 10. gradum. glo. & ibi Bart. in dicta l. vacantia.

Item not. quod fiscus habens rem communem cum priuato ex causa successione vel confiscationis, debet diuidere & dare electionem priuato. Bar. in l. dicitur. §. senatus. ff. de iure fisci.

Et fiscus succedit in parte legati facti duobus; quorum unus est indignus & incapax. excluso socio legatario capaci. vi. text. & vi. ibi Bart. in l. si Titio. ff. de legatis. 2.

Et si fiscus succedit fideiussori creditorum potest conuenire creditoribus, omisso reo principali. nec potest opponere exceptionem ordinis, sed exceptionem discussionis quando fideiussor ille habet confidentiorem. Et sic nota, licet quàm plures se obligent simpliciter quilibet intelligitur promittere suam uirilem nisi aliud agatur. ut in *aut.* hoc ita C. de duobus reis.

Tamen secus est cum plures se obligant tanquàm fideiussores; quia quilibet tenetur in solidum, tamè obligatio diuiditur inter eos si sunt solvendo, ut in l. non recte. c. de fideiussoribus. & uide ibi Bal. nisi fideiussores renuntiauerunt beneficio diuisionis seu beneficio epistolæ quod idem est.

Et idem videtur in pluribus suscipientibus in se principaliter obligationem alienam, ut quilibet teneatur in solidum licet nihil dictum sit; casus est in l. si paternum. C. ad uelle. & ui. Bal. in dicta l. non recte. de fideiussoribus.

Nota etiam, quod fiscus potest alienare rem communem cum fratre delinquente, etiam socio inuito. tex. in l. 1. & ibi Bartolus. C. de communi. re. cum fisco & priuato. & de uenditio. rerum fiscalium. lib. 10. l. 1. vide Fel. in c. quæ in ecclesiis. de consti. col. 12. & si ecclesia habet cū aliquo bona cõmunia an possit diuidere. uide Bertachi. in Tractatu de Episcopo. fol. 36. ui. Bal. in l. 1. C. de hereditate uel actione uen. ui. Abb. in c. quamuis. de re iudicata.

Et fiscus alienans bona rebellis semper præsumitur bona fide uersari. Bal. in l. 2. C. de communi. re. aliena. Et cum fiscus alienat talia bona debet uti bona fide; quia debet tanquàm sua, & cum subhaftationib⁹ alienare. uide Bald. in l. 1. C. de hære. uel actione uend. Et uide Docto. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præf.

Et fiscus uendens non potest habere fidem de prerio. Bart. in l. 1. C. de fide. instru. & iure hastæ fiscalis. lib. 10. & fiscus non alienat nisi pretio soluto. ut in l. si procurator. ff. de iure fisci.

Et fiscus uendens res non suas tenetur intra quadriennium domino rei, ut in institut. de usucapioni. & in l. omnes. & in l. bene à Zenone. C. de quadrienn. præ.

Et fiscus uendens hereditatem non tenetur creditoribus nisi emptor sit inops. Casus est in l. 1. C. de hære. uel actione uend.

Et fiscus creditor potest pignus alienare, etiam inuito priore creditore dummodo ei soluat.

Et fiscus socius uolens vendere debet requirere socium & dare ei pro quanto alius offert. Bald. in l. 2. C. de communi. re. alienatione. Et si fiscus uendit rem alienam scienter, tenetur de euictione. tex. in dicta l. bene à Zenone. & uide Bald. in l. 1. C. de hære. uel actione uen. nisi res sit communis uel obligata. ut ibi. Et in quibus bonis fiscus succedat, uide Docto. & Iaso. in l. in insula ff. soluto matrimonio.

Et est notandum, quod non transeunt in fiscum iura quæ competeant illi cui fiscus succedit.

Et quæ iura in fiscum successorem transeunt; uide plenè per glo. in l. 1. C. de bonis libertorum. & in l. eum de interdictis & relegatis. ubi concluditur, quod ea quæ transeunt in extraneos transeunt in fiscum de quo per Docto. in l. si finita. §. si de uectigalibus. ff. de damno infecto. & per Bald. in l. 1. C. de bonis libertorum. & Canonist. in c. ex parte. de feudis.

Et quia superius est dictum, an in confiscatione bonorum ueniat ins patronatus ecclesiæ, quod competeat illi cuius sunt bona confiscata, ultra prædicta uide Docto. in c. fin. lib. 10. q. 7. & uide Bal. & Imo. in l. in insula. soluto matrimonio, & uide Oldradum in consi. 17. dicentem, bona contrahentis cum fisco uel

vel delinquentis; fisci privilegio tacite redduntur obnoxia.

Et apud fiscum coheredes demerit potè digniorem instrumenta communia deponuntur; & si fiscus uendiderit rem alienam, ut suam transferat dominium.

Et si fiscus uendat animal morbosum non tenetur redhibitoria, ut ff. de ædilitio edicto. l. prima. §. illud.

Et qui pecuniam fisci furripuit peculatus crimine tenetur; non ita in pecunia alterius, ut ff. de furtis. l. ob pecuniam. & ad l. Iulij. pecu. l. sacrilegi. §. 1. & l. 2. & 3. §. vlti.

Et fiscus ab omnibus uectigalium præstationibus immunis est. ut ff. de publicanis. l. locatio. §. fisco.

Item qui in locum fisci thesaurum inuentum suppressit suam partem amittit; & totum cum altero ratione fisco dependit, ut ff. de iure fisci. l. non intelligitur. §. vltimo.

Et nota quod in causis fiscalibus pactus cum delatoribus pro confesso habetur si pretium, vel modicum dederunt, ut ff. de iure fisci. l. in fisco.

Et etiam est notandum; quod si quis sciens in fraudem fisci, aliquid acceperit, illud & tantundem restituit. ut ff. de iure fisci. l. auferatur. §. 1. Et si multi fraudè fecerunt pro non idoneis conueniuntur idonei.

Et ex inuitij testamento non succedit fiscus; & indebitum sibi solutum restituit. Tota ista cõmuta refert Azonem in summa. in rub. de privilegio fisci.

Et dic quod si quis manumittendo seruum alienum principem fefellerit; tres seruos tales, uel trium tantum pretium fisco dabit. C. de his qui à non domino manumittuntur. l. vltima.

Et nota quod si hexactor tributorum fisci, apud acta dixerit suscepisse tributa, licet non suscepit, nullatenus postea replicare poterit. Sed illud intellige in functionibus publicis. ita Azo. in summa, in rubri. de iure fisci. lib. 10.

Et fiscus non debet retrahere quod semel ex contractu suo tradidit; quia ratio honestatis & æquitatis non patitur, ut in l. 2. C. ne fiscus rem quam uendidit euincat. lib. 10.

Et sicut in forte debita fisco fiscus est potior, ita in pena persequenda debet esse posterior conditio; in pena fortassis. cum est legitima; potior enim debet esse conditio contentendum de damno, quæ cessantium de lucro. ut C. de iure deliberandi. l. si §. licentiam. ita Azo. in summa. in rubri. in pena fisco libus creditores præferri. & in l. unica. illius tituli. est casus quod debitor erat obligatus ad sortem priuato; & fisco ad sortem, & ad uiras sicut fiscus in prosecutione fortis præponitur sic in affectatione penæ postpõnitur.

Et hoc est satis rationabile quod priuatus præferatur fisco in affectatione penæ, ut postpõnitur.

Et priuatus non præferatur fisco in forte; quia fiscus habet privilegium in personali actione, ut ff. de privilegijs creditorum. l. penul. §. 1. & vi. Luc. de Penna. in d. l. 1.

Et quia superius diximus de bonis uacantibus applicandis fisco; si defunctus intestatus, & sine successore decessit, intellige si non reliquerit coniugem, uel imperialis liberalitatis conuictum, uel curiam cohorrem, uel corpus aliud, cui defunctus quondam incorporatus fuerit, & fisco perenti obijcitur præscriptio quadrienn. ut superius diximus, & uide de hoc Azonem in summa, in rubri. de bonis uacan. lib. 10.

Et an fiscus teneatur uendicare necem defuncti, si ipsi fisco applicatur hereditas propter negligentiam heredis, uide Alexan. in l. fororem. C. de his quibus ut indignis, ubi ipse allegat glo. in l. recusare. in §. si fisco. & non dicit quæ dicat illa glosa, sed dicit non esse alibi secundum Nicolaum de Neapoli. Sed ego dico esse textum unicum à Docto. non consideratum in dicto §. si fisco, nam si fisco uacantia bona defertantur, & ipse non uult bona agnoscere, & dicit tex. Aequissimum erit fisco restitutionem facere, quasi uendicauerit, ecce tex. expressum quod fiscus non tenetur uendicare necem defuncti: & adde hoc ad ea quæ superius diximus in ista quæstione.

Sed filius exheredatus qui per querelam in officioso testamenti obtinuit rescindi testamentum, tenetur uendicare. ut est glo. iuncto tex. in l. ex inofficio. ff. ad Sillaniam.

Et an fiscus possit actiones quas contra alios habet suus debitor insolutum recipere, uide Alexan. in l. 1. C. ne fiscus, uel res publica, ubi dicit. actio litigiosa uel dubia non potest insolutum fisco dari, nec obstat lex tertia, quando fiscus uel priuatus, quia secundum Bar. fiscus in subsidium potest petere sententiam laram contra debitorem suum, exequi contra debitorem debitoris sui, accipiendo nomen debitoris insolutum; sed actionem contra eum in solutum sponte recipere non potest, contra debitorem debitoris, nisi quando actio competens debitori fisci contra debitorem suum est liquida, uide Alexan. in d. l. 1.

Et an fiscus capiens hereditatem alicuius non confecto inuentario teneatur ultra uires hereditarias: ultra prædicta dic. quod aut fiscus fuit institutus hæres & caput bona tanquàm hæres, & tunc tenetur ultra uires hereditarias non confecto inuentario, ut in Auct. de hæredibus & falcid. §. penul. aut fiscus accepit non tanquàm hæres, sed tanquàm bona uacantia, ut in l. 1. de bonis uacantibus lib. 10. & tunc non tenetur ultra uires hereditarias, ecce differentiam inter hereditatem, & bona uacantia, uide Alex. de hoc in rubri. ff. de acquirenda hereditate. in 3. colum. & ibi uide, an ecclesia non confecto inuentario teneatur ultra uires hereditarias.

Item est notandum, quod si fiscales causæ debent tractari secundum ordinem iuris, & sicut causa aliorum priuatorum. ita Iaso. in l. reconiuncti. ff. de legatis. 3.

Et quotiescunque fiscus uenit ex causa lucratiua in dubiis, an iudicandum sit contra fiscum. Iaso. in l. dotis causa, ff. soluto matrimo. dicit, quod in legendo & consulendo est in ista opinione, quod quotiescunque fiscus uenit ex causa lucratiua, ut puta ratione quia est indignus, uel ratione alicuius delicti in dubiis causis sit condemnandus. & ita loquitur tex. in l. non puto. ff. de iure fisci. Aut fiscus contendit ratione iuris proprii, uel ratione contractus. Et isto casu magis fauetur fisco quam priuato, ut est tex. in l. unica. §. fin. C. de cadu. tollen. & in isto casu habet multa priuilegia que numerantur per bal. in l. 1. C. de hereditate, uel actione uen. & isto casu fiscus & dos sunt æqualiter. tex. est in l. 1. & ibi Bart. C. de iure ff. lib. 10. vide Bal. & Sal. in l. si debitor de iure fisci. & fiscus est priuilegiatus in hoc, uide tract. de priuilegio fisci, in volumine tractatum in 6. uolu. fol. 79. in casu 82.

Et nota, quod fiscus non habet speciale plusquam priuatus nisi hoc lege expresse dicatur: uide Iaso. in l. reconiuncti, ff. de legatis 3.

Et an fiscus teneatur ad legata, & quando uide Iaso. in l. si seruus plurimum. §. si quis ante de legatis. 1. ubi ipse Iaso. dicit, quod d. fiscus tenetur ad legata, quando propter delictum heredis bona fuerunt confiscata. scilicet si propter delictum testatoris, quia tunc fiscus non tenetur ad aliqua legata. cum filius. §. i. ff. de legatis 2. Ratio est quia legata erant effecta irrita. l. eius qui. ff. de testame. & Ias. intelligit etiam delictum. §. si quis, quando hereditas erat iam adita per heredem; aliis si fiscus occuparet bona tanquam uacantia non teneretur legatariis.

Et hæres qui præbuit causam ut bona ab eo tanquam indigno auferantur non per hoc excusatur ab oneribus hereditariis uide omnino Iaso. in d. §. si quis.

Et adde quod fiscus tenetur creditoribus eius cuius bona sunt confiscata. Bal. in l. 2. C. ad l. Iuli. de nuptiis. Doct. in l. si marito. ff. solu. ma. & iura. & actio. in eum transeunt. Bal. in l. 1. §. 1. ad Trebel. In summa dicas, quod fiscus & ecclesia æquiparantur in priuilegiis alteri concessis. uide Abb. in cap. potuit. de locato. & uide Abba. in c. 2. de præcariis. & in c. uenerabilis. de iudiciis. Et hæc sufficiunt in materia fisci.

Et ultimo nota, quod d. fiscus & mulier pari passu ambulant. adde Abb. in c. ex literis. de pigno. in fin. ubi dicit fiscus, mulier, minor, ecclesia æquiparantur. Ego tamen addo unum casum singularem in quo mulier est potior fisco, quia si reperiantur duo instrumenta eodem die confecta; præsumitur prius factum instrumentum mulieris. ita Sal. in l. dotis. C. de iu. do. uide Bar. in l. non puto ff. de iure fisci, ubi per illum tex. uult quod etiam habeat locum in priuato, sed ego intelligo ut superius iam dixi quado fiscus tractat de lucro captando, alias fecit.

Et fiscus agens ob necessitatem contra debitorem suum non tenetur aliqua pœna, licet plus petat, Ias. in §. & hæc quidem. insti. de actio. 2. col.

Et que sint necessaria cum res priuatorum uenduntur uide Pau. & Doct. in l. si quos c. recen. uendi. Et fiscus est uniuersalis successor & non hæres, ut in l. inter eos. ff. de fideiuss. pa. in l. tam ex contractibus. ff. de iudi. etiam de fisco non tenetur ultra vires hereditarias. l. 1. §. an bona, ff. de iu. fisci.

Et ultimo notabis, quod d. fiscus non restituitur ad opponendum crimina, & defectus iniuriæ & alterius l. auxilium de mino. l. sepulchri uolati. de sepul. uio. Andr. in constitutione obscuritatem si ageretur de lucro ex delicto alterius, scilicet si fiscus restituitur ad euitandum damnum, & læsionem fisci, M. in Deci. 390. quia fiscus non capit lucrum, quando capit quod suum est. & uide Matth. de Affic. in dicta decisio. 390. etiam dicit; fiscus, & prælatus, non capiunt lucrum, quando capiunt, quod suum est.

De Inquisitione contra hereticos, & generaliter contra facinorosos homines.

Cap. LXXIX.

Diximus multa in isto speculo, de hereticis, nunc aggrediamur materiam necessariam de inquisitione. Inquisitio est, alicuius criminis manifesti, ex bono, & æquo a iudice competenti legitime facta inuestigatio. ita Feli. in rubr. de accusatio. Sed Bal. in l. ea quidem. C. de accusa. in §. colu. dicit; Est autem inquisitio preparatoria, seu generale ius procedendi ex mero officio. ad inueniendum, seu inquirendum, si qui sunt homines in illo territorio criminosi pœna digni. & ista est definitio.

Alio modo sumitur inquisitio preparatoria pro sola inquisitione famæ, quia fama est preparatoria ad inquisitionem ex qua sequitur punitio.

Item est inquisitio preparatoria, secundo modo accepta pro inquisitione famæ, quæ est ius inquirendi de fama alicuius ex mero officio, ut in c. qualiter & quando 1. de accusa.

Inquisitio uero preparatoria ex qua sequitur punitio sic diffinitur, Inquisitio est ius inquirendi & puniendi reperiunt culpabile de crimine ex officio inquirentis, ista definitio probatur in l. 3. §. 1. ff. ad l. uiam. pecu. & l. iustissimos. ff. de officio rectoris prouin.

Et uide Bar. in l. transigere. C. de transactio. ubi ponit etiam definitionem inquisitionis. in 4. col. dicens, Inquisitio non est ius prosequendi in iudicio, &c. sed quidam modus ducendi in iudicio ius competens alij; nam iudex repræsentat locum accusatoris, &c.

Et

Et rectores prouinciarum debent purgare prouinciam malis hominibus; & habent ius generaliter inquirendi, ut in l. congruit. ff. de officio præfidi. quæ lex probat melius quam alia quæ sit in iure. quod potest formari inquisitio generalis; & ultra hoc uide de iure canon. text. loquentem de ista inquisitione generali. in c. 1. de officio ordinarij.

Sed ex ista inquisitione generali quæ fit contra omnes homines, non potest sequi condemnatio; quia inquisitio generalis est preparatoria, non autem inquisitio iudicialis, & solemnis, & sine speciali inquisitione facta contra certam personam non potest ferri sententia. ita Bar. referendo alios. in l. 2. §. si publico. ff. de adulterijs. Et uide Specul. in titu. qualiter in inquisitione sit procedendum, & ui. Inno. in c. cum oporteat. de accusa.

Et sic secundum Bal. in dicta l. congruit non potest sequi condemnatio nisi descendant ad specialem processum, & facit ff. de custo. reorum. l. diuus. quia ista inquisitio fit ad inueniendum, non puniendum; sed solum ad informationem curiæ, & ideo non potest ferri definitiue ex ea nisi postea sequatur inquisitio specialis, ut per eundem Bal. in c. iniuria. de pace iura. fir. & per Feli. in c. inquisitionis de accusa. in 3. col. & Abb. in c. graue 2. col. de præb.

Et Inno. in c. bonæ memoria 1. de elect. in 2. colu. dicit; nota, quod sic seruat totus mundus, quod contingente maleficio notorio; statim inquit iudex generaliter non contra personam; & facta inquisitione uocat nominatos in inquisitione de maleficio, ut se defendant, sed si maleficio notorie factum est; sed quis illud fecerit sit incertum iudex nullo uocato procedet ad inquisitionem illius maleficij, & idem si certum sit de aliquibus; & de aliquibus incertum.

Et qualiter testes recipiantur super inquisitione generali. uide specul. in titu. de teste. §. nunc tractandum ubi dicit, quod quando agitur per modum inquisitionis recipiuntur ante litem contestationem.

Et est notandum, quod inquisitio quandoq; fit aliquo prosequente seu promouente ipsam, quandoq; uero fit ex superioris officio, fama quasi deferente; & non permittitur inquisitio nisi in certis casibus, de consuetudine tamen de omni crimine inquiritur fama seu clamosa insinuatione referente, ut refert Gaudinus. sed tu uide Bartolum in dicta l. 2. §. ex publico. & ubique ista practica seruatur, quia si constat iudici delictum esse commissum incontinenti ex mero & puro officio suo format processum per uiam inquisitionis; & ista consuetudo est rationabilis, & laudabilis, & ab omnibus approbata, & non immerito, quia fauore publicæ utilitatis introducta est, quia expedit reipublicæ &c.

Et in leuioribus delictis; de consuetudine etiam proceditur per uiam inquisitionis ad euitandum scâdalum quod ex leui iniuria multoties inter nobiles oritur, quia congruit bono, & graui præfidi curare, ut pacata atque quieta sit prouincia quam regit.

Et hoc adde ad ea quæ Ange. dicit in tractatu maleficiorum, ubi quærit, an de iure nouissimo possit de omni crimine inquiri; ubi dicit, specialem inquisitionem formari ex sex causis.

Primò ad denunciationem officialis. ut in l. ea quidem. C. de accusati. & intellige de officiali publico ad hoc deputato. ut l. diuus. de custo. reorum.

Secundo propter incidentem cognitionem. ut. C. de testam. l. nullum. & C. de proba. l. penult.

Tertio propter generalem præcedentem inquisitionem, aliis illa generalis inquisitio esset frustra, ut in dicta l. congruit.

Quarto propter offensam partis & iudicis ut l. 1. C. de calumniatori.

Quinto propter atrocitatem criminis. ut l. si quis hoc genus. C. de episco. & cleri.

Sexto propter criminis notorietatem. ut in dicta l. ea quidem. ubi Bal. refert dictas sex causas; & ibi dicit; etiam alij dicunt; quod duplex est inquisitio, una nobilis quæ fit principaliter propter se ex nobili officio, alia mercenaria, quæ fit ex officio mercenario seu incidenter.

Prima inquisitio fit in tribus casibus. Primus est quando per famam imploratur. ut in dicta l. iustissimos; nam fama tenet locum accusationis. & totus populus reum deferre uidetur. ut in c. qualiter & quando. de accusa.

Secundus quando per promotorem prouocatur. ut in c. cum oporteat. de accusa. Et notatur in c. 1. de rescriptis lib. 6.

Tertius quando per denunciationem excitatur. ut in dicta l. Diuus. de custo. reorum. & l. ab accusato re. §. denunciatores. ff. ad sillaniam. & in l. 1. ff. de officio præf. urbis. & uide de hoc Bal. in d. l. ea quidem in 6. col. ubi ipse de hoc assignat aliquam rationem inter ius canonicum & ciuile. Et uide etiam de isto puncto Feli. in c. inquisitionis. de accusa. in 3. colu.

Et Bal. in d. l. ea quidem. in 7. col. dicit, quod ordo iuris in processu inquisitionis circa preparationem causæ non est seruandus; & sup hoc distinguit; aut est notoriu facti pmanetis, & tunc nullus ordo requiritur, imò nec citatio, cum citatio non fiat nisi ut citatus possit se defendere, & in hoc notorio non cadit defectio, ergo, &c.

Et sup ista ratione fuit fundata sententia Imperatoris Henrici contra regem Robertum de quo habetur in c. pastoralis. de sent. & re iudi. Aut est notorium actus transeuntis, & tunc non est seruandus ordo iuris, tamè debet pars citari. & Bal. allegat Inno. ad hoc in c. uestra. de cohabita. clericorum. Sed ego allego glof. magistrum a. in c. manifesta. 2. q. 1. ubi illa glof. dicit; aliud est fama; aliud manifestum, aliud notorium.

CCC

Et

Et notorium est triplex. Notorium facti, notorium iuris, & notorium præsumptionis. Notorium facti est, quod exhibet & offert se oculis omnium. i. quod ita habet facti evidentiam, quod non potest negari; supple probabilius. Est autem quoddam factum continuum: quoddam interpolatum; quoddam statim transiens; in notorio facti continui nullus ordo requiritur, ut in Decretali tua.

Sed ego allego text. in c. quæ Lotharius 2. q. 1. ubi Nicolaus Papa scribit Carolo Regi, quæ Lotharius Rex nepos uester fecit, accusatione non indigent, atque ideo in talibus iudiciarius ordo non requiritur, &c.

Sed licet ordo iudiciarius non requiratur, nihilominus requiritur citatio. ut in c. omnipotens Deus. 2. q. 1. licet Bal. ut supra dictum est aliter dicit.

Volens igitur inquirere in quocunque de præmissis casibus, iudex loci non potest procedere regulariter ad inquirendum; nec ad capturam alicuius personæ nec aliud facere contra aliquem nisi ante omnia sibi constiterit tale delictum esse commissum, ideo quando aliquis uenit ad iudicem, & dicit; Domine iudex, domus mea fuit fracta, & bona mea quæ ibi erant, derobata, & quia habeo suspicionem in tali, ideo peo ut eum capi faciatis, & contra eum procedatis iuris remedijs oportunis.

Tunc iudex mittat iudicem maleficiorum militem, uel notarium ad locum commissi delicti, ut uideat ostium fractum, uel parietem uel similia. & si factum fuit homicidium debet mittere eodẽ modo ad locum ubi est cadaver illius mortui, & debent scribi uulnera, quot & qualia habet, & postea ipse notarius uel miles debet facere relationem in scriptis de omnibus supradictis. ista sunt uerba Hippoliti de Marfilia in practica sua in principio.

Sed Specu. in titu. de inquisitione in principio, dicit iudex debet personaliter accedere ad locum, ubi inquisitio fieri debet, siue sit ordinarius, siue delegatus, & loca & personas subijcere oculis. ut ff. finium regu. l. si irruptione. Et c. cum dilectus. & c. qualiter 2. & c. fi. de accusa. & c. Omnipotens Deus. 2. q. 1. aliter enim non potest de uita, & conuersatione alicuius melius inquiri, quam in loco ubi infamatus degit: nam ibi potest instructio fieri, & hoc probatur in l. 2. C. ubi de crim. agi oportet. & uide omnino Specula. in loco iam allegato.

Et ista est approbatissima practica, licet multoties negligentes & pigri iudices mittunt militem, & notarium, & sic ueritas semper occultatur. Et contra istu abulum faciunt notata in Augt. apud eloquentissimum. C. de fide instr. ubi dicitur, quod receptio testium potest committi in ciuilibus causis nõ in criminalibus; & illud quod ante oia debeat constare iudici de delicto. probat text. notabilis. in l. 1. r. §. illud autem. ff. ad sillanianum. & ibi Bart. & in l. si ff. de quaestionibus. & ibi Ludouicus Roma. & Bart. in l. 1. ff. de testam. mili. Et uide text. in l. 1. r. C. ubi causa fitca. & ui. Bal. in additioni. ad Specu. in titu. de sententijs in 18. col. Et tu uide text. in l. si quando. C. unde ut.

Et Bal. in loco iam allegato dicit, quod si quis confiteretur se hominem occidisse, si non constat de corpore mortuo, ille non poterit occidi nec puniri de homicidio saltẽ nisi probetur per famam illum fuisse mortuum.

Et uide Alex. in consi. 53. incipienti. uiso themate, ubi dicit, quod fama cum adminiculis probat quando est difficilis probatio. & uide Hippoliti. de Marfil. in l. 1. ff. quaestio. & Bald. in c. at si clerici de iudicijs in 2. colum. dicit; oportet, quod constet de maleficio, licet non de malefaciente. ut l. 1. §. itẽ illud. ff. ad sillanianum. unde non sufficit dicere; occidi hominem, nisi constet de corpore; non tamẽ oportet quod constaret de proprio nomine interfecti, ut est glo. singularis. in c. libellorum. 2. q. 8.

Et quod primo & circa illud quod ante omnia debeat constare iudici de delicto. dic. quod furtum probatur per coniecturas. ita. Bar. in l. si quis ex argentarijs. §. an uero. ff. de edendo. Et illud quod non potest probari per rerum naturam probatur argumentis, & coniecturis, & indicijs. ita Bald. in c. per tuas. de proba. ad finem. ubi dicit, quod consanguinitas præsumptiue probata dissoluit matrimonium, quod est uerum in præsumptione legis, secus in præsumptione hominis.

Et in principio illius colum. dicit; difficilis est probatio, quod aliquis sit filius patris. ut ff. de conditio. & demonstratio. l. Lucius, tamen quod non potest per rerum naturam clarẽ probari, probatur argumentis & indicijs. arg. ff. de re militari. l. non omnes. §. a barbaris.

Et modum probandi filiationem, uide per Feli. in c. illud. de præsump. in fi. col. & circa probationem rei futuræ.

Uide Alex. in consi. 53. in 2. colum. ubi ipse dicit, quod ad probationem amissionis rerum subtractarum sufficit probatio per coniecturas aut præsumptiones, & allegat Bar. in d. l. si quis ex argentarijs.

Et Federicus de Senis in consi. 119. uoluit, quod in his in quibus probatio est difficilis admittatur probatio per coniecturas, & uide omnino Alexan. in dicto consi. & si ille qui dicit rem sibi fuisse furto subtractam est bonæ conditionis, & famæ, & non solitus mentiri in aliquo credendum est illi, nam bono uiro credendum est, ut est glo. notata in l. Titio fundus. ff. de conditionibus, & demonstratio. quã glo. dicit, singularem bald. in c. cum contingat. de rescrip. ubi dicit, quod dictum unius discreti uiri inducit credulitatem, si quis uult ei credere, uide ibi Bald. Et uide Anchar. in c. fin. de appellat. & ut de Angel. in l. 1. ff. de eoper quem factum erit. & Imo. in consi. 104. & uide Bald. in l. indicia. ff. de rei

rei vendi. & uide text. in c. nobilissimus. 97. distinctio.

Et testis domesticus & familiaris admittitur, si est bonus uir, ita Inno. & Imo. in c. in literis. de restit. spolia. uide Bal. & Sali. in l. 3. c. de testibus.

Item in culpa non est qui bono uiro creditur. ut ff. como. l. argentum. Bal. in l. quæ fortuitis. C. de pig. actio. & priuilegia uirorum in integrã opinionem adduxit Feli. in c. super his de accusa.

Et bonus uir admittitur cum iuramento ad probandum contra præsumptionem iuris, & de iure, licet alias contra talem præsumptionem non admittatur probatio in contrarium nisi per confessionem partis ut in auct. Sed iam neesse. C. de donatio. ante nup. & uide de hoc Hippolit. de Marfilia in practica sua. in 3. colu.

Et duo medici requiruntur ad hoc ut unum uulnus sit letale uel non; sed sufficit unus medicus bonæ conditionis. uel famæ. ita Specu. in titu. de homicidio. & uide Alex. in l. si ab hostibus. ff. solu. mar. ubi dicit, quod si uulneratus medicum non adhibuit præsumitur sua culpa decessisse quando uulnus iudicio medicorum poterat se habere ad uitam, & mortem. Et sic uulnerans non tenebitur de occiso; quod est notabile. tener etiam Bal. in l. qui occidit. §. si. ff. ad l. Aquil.

Et cum iam constet de delicto; debent præcedere indicia ad capturam, nisi sit periculum in mora. Bal. in l. 2. C. de his qui latrones occulta.

Et nota quod denunciatio de per se est sufficiens ad inquirendum secundum Bar. in l. diuus. 2. ff. de custodia reorum. Et tenet Ange. in trac. suo. maleficiorum in uerbo nec non ad denunciationem & talis denunciatio cum fama facit indicium ad torturam uide Bar. in consi. 111. incipienti, Domino Paci de Burgo.

Et sufficit quod constet iudici de corpore, licet non constet de delinquente & de offenso. uide Ange. in §. quadrupli. in fi. de action. allegat glo. in l. 1. §. illud autem ff. ad sillanianum. & ibi distinguit. Ange. ubi dicit, aut est præsens qui deliquit; & tunc licet ignoretur nomen: ut quia ignotus; uel mutus est uel non uult loqui, uel non intelligitur; & clarum est quod contra hoc corpus præsens de quo constat per testes, quod commisit maleficium procedit accusatio uel inquisitio; aut est absens & tunc fienda est diligentia per officialem. de inueniendo nomine. sed si non potest habere nomen debet inquirere de signis. ut quia est claudus in tali crure uel habet talem manum aridam, & est breuis statura; uel habet talem cicatricem in facie, uel tale signum in persona. Nam omnia ista sunt ad recognoscendum. l. Recognoscendum. ff. de ingenuis, & manumi. Et facit. l. certum. ff. si cert. peta. Et quod notat glo. in l. si quis in fundi uocabulo. ff. de leg. 1.

Et in processu deponent testes de delicto; & de omnibus istis & de ætate, & de alijs.

Et si aliquo tẽpore talis inquisitus rediret in locum delicti; & caperetur, fieri recognitio utrum esset ille homo qui tali tẽpore fuit condemnatus de tali homicidio, uel delicto. Et ista recognitio delicti est necessaria. ut per Ange. in dicto. §. quadrupli.

Quo autem ad offensum Ange. ubi supra tenet quod ualet inquisitio dummodo de corpore constet. Allegat ad hoc glo. in l. si cum exceptione. §. in hac. ff. quod metus cau.

Et nota quod offensus debet requiri a iudice si uult accusare. Et si non uult, aut est in mora; tunc iudex procedit ex officio ad inquisitionem. Et sic interrogatio debet præcedere inquisitionem. glo. est ad hoc singularis in c. presbyter si a plebe. 2. q. 4.

Et uide Bal. in l. senatus. C. qui accusare non possunt in principio, ubi dicit, quando aliquis patitur damnatum uel iniuriam. primo debet explorari si uult ipse accusare, & si ipse sit minor debet requiri curator. Et tutor qui habet offensum principalem representare; nec ante auditur mater uel alij coniuncti; quã hoc exploratum sit.

Simile dicit glo. Decretorum in iudice, quod nõ inquiritur nisi prius citetur offensus; nam præferendus est qui maius ius habet. ibi uide Bal.

Et si iniuria est remissa per partem iudex potest inquirere; & imponere pœnam applicandã fisco. Bar. in l. iniuria. §. 1. ff. de iniurijs; quia talis remissio non nocet quo ad uindictam publicam. argu. l. qui coetu. §. qui vacante. ff. ad l. Iulii. de vi pu. & ff. de pactis. l. iuris gentium. §. si paciscar.

Et si pars quæ passã est iniuriã diceret se uoluntariã recepisse percussionem, iudex nihilominus procedit. Bar. ubi supra. Sed si esset iniuriã uel percussio talis per quam corpus non frangatur ut alapa; in tali casu consensus facit quod nõ possit procedi. uide Paridem de Puteo in trac. de syndicato. in folio. 138.

Et iudex inquirens succedit loco accusantis. Alexan. in consilio 64. 1. uolu. dicit quando iudex procedit per modum inquisitionis succedit loco accusatoris; & in tali casu solemnitates quæ requiruntur in accusatione requiruntur in inquisitione. ita Bar. in l. 2. §. si publico. ff. de adul. & Sali. in l. ea quidem. C. de accusati.

Bar. in dicto. §. dicit quod omnes exceptiones quæ possunt opponi contra accusatorem possunt opponi contra iudicem; per id quod notatur in c. diuersis. de clericis coniuga. & uide Bar. in extrauaganti ad reprimendum. in §. denunciatione.

Et ibi dicit; iudex ad priuatã inquisitionẽ procedet circa eos qui agere nõ possunt. de iure. ut cõ serui

à dominis opprimuntur. Item ad denunciationem patris vel parentis conquerentis de fili o vel de liberis. Item quando homines humiles opprimuntur à potentibus vel eis aliquid auferitur; vel ab eis promissio vel cautio exigitur. vt ff. de offi. præf. l. illicitas, in principio. & per totam l. tene menti. quia aurea sunt verba Bar.

Et adde ad ea quæ superius diximus doctrinam Bart. in extrauaganti; ad reprimendum. in §. inquisitionem. quòd si iudex inquirat ex officio non est necesse quod prius inquisitio formetur in scriptis; & postea redigatur in actis.

Et dicit etiam quòd fama debet præcedere inquisitionem. vt in c. qualiter & quando. de accusa. vt in c. licet heli. si sunt indicia propinqua ipsi maleficio surrogantur loco infamiae. Scus si sunt indicia remota & immediata; vt declarat Bar. in l. ff. de quæsti. & ex iudiciis remotis & immediatis non oritur infamia.

Et similiter dico idem vbi solum adesset unus testis qui deponeret de maleficio propinquo; nam isto casu non posset dici quòd tale indicium esset loco diffamationis; cum ipsa infamia seu diffamatio non possit probari, nisi per duos testes ad minus, iuxta regulam; quòd in ore duorum vel trium stat omne verbum. c. in omni negotio. de testibus, & in l. vbi numerus. ff. eodem.

Et ideo cum indicia subrogantur loco diffamationis debet sapere eius naturam; & probari per duos testes. argu. l. si eum. §. qui iniuriam ff. si quis cautio. & l. si donante. §. si expensus. ff. de donatio. inter vir. & vxor. & l. filia. §. ritia. ff. de conditio. & demonstra.

Et quia diximus; quòd infamia debet præcedere inquisitionem, fallit tamen in multis casibus; de quibus per Ange. in l. vacatio de bonis vacan. lib. 10.

Et vide Anto. in c. 1. de officio ordinarij, vbi dicit, quòd si iudex procedit ex puro & mero officio recipiantur testes lite non contestata. & ibi dicit quòd ad punitionem cuiuslibet delicti potest iudex de iure canonico ex inquisitione procedere quando finem intendit uindictæ publicæ; & episcopi in suis diocesis habent crimina inquirere & punire; & cum opus fuerit conuocare brachium seculare, vt est text. in dicto. c. 1. de officio ordinarij; & non est necessaria infamia si inquisitio emanat de conscientia principis. ita al. in l. nullus. C. ad l. iuli. maiest. vbi ad hoc allegat Inno. in c. cum oporteat. de accusa. & idem dixit glo. notabilis in c. 2. de accusa. libro 6.

Et iudex notabit ex istis vt quando crimen est atrox; & non habet ita urgentia indicia, quòd tunc faciat inquisitionem de conscientia regentis ciuitatem; & faciat hoc apparere in actis, quia regens ciuitatem habetur loco principis. ita. Cy. post glo. in l. ff. C. de præscrip. lon. tem. Et ar. in l. hostes. ff. de capitulis. & hoc modo dicit Ange. in tractatu suo. in verbo, fama publica præcedente quòd non poterit dicta inquisitio annullari; & hoc quòd indicia non laborant contra inquisitum. Et tu vide Hippoli. in practica sua in. §. constante. in 4. colu.

Attende etiam ad hoc ut iudex ualide & de iure possit formare inquisitionem contra reum requiritur ex delicto commissio per eum sit orta actio ciuilibi parti; loquor in delictis communitatis contra priuatum; nam ubi ex delicto non oritur actio ciuilibi parti; tunc nec Reipublicæ oritur actio uel inquisitio criminosa. ita Sali. in l. eos. C. de furtis. & Bar. in consilio. 100. incipienti. à domino Cyno de Bononia. & Alex. in consi. 208. incipienti; uiso summario.

Et an iudex possit formare inquisitionem contra focium criminis propter delictum focii criminis, dicit quòd non licet in aliquibus casibus ut focius criminis admittatur contra focium criminis. uide de hoc Hippo. in practica sua. 15. colu.

Et inquisitio semper succedit loco libelli ut dicitur docto in c. qualiter, & quando. 2. de accusa. Et uoluit Cardinalis in Clemen. sapè. §. 1. de uerbo signi.

Et inquisitio non procedit contra auxiliantem; nisi primo cõstet ipsi iudici de principali delicto. Ita notanter Petrus Ancha. in consi. 17. incipienti. Nos Bartholomæus; in finalibus uerbis, ubi dixit, quòd si non constet de delicto principalis nõ potest opponi contra alios tanquam auxiliantes, allegat Bar. in l. si quis qui. §. si initium. ff. de furtis. & uoluit Bal. in consi. 230. incipienti. uerba inquisitionis in 3. uolu. & in consi. 24. incipienti. de accessorio. in 5. uolu. Et tu ui. Hip. in practica sua. in dicto. §. constare in 7. colu.

Et quoniam iudex indebite formans inquisitionem tenetur ad sumptus litis secundum Cynum. in l. sanctimus. C. de iudicijs. & per Bal. in l. non ignoret. C. de fructibus. & litis expensis; ideo formabis inquisitionem secundum formam præsentis regulæ.

Sed notabis quòd fama seu indicia releuant iudicem quantumcumque indebite inquirentem.

Et scias circa hanc materiam quòd iudex qui processit ad inquisitionem ex officio non præsumitur de dolo uel calumnia. ita Bal. in l. athleras. §. calumniator. in 1. colu. & idem dicitur accusatore.

Et vide Bal. in l. fin. C. de testi. vbi dicit, quòd testes examinati extra iudicium per syndicum reuocantur. Et tu vide Hippolite. in dicto. §. in 5. colu.

Et nota, quòd iudex potest formare inquisitionem in causa ciuili in tribus casibus, in causa usurarum sed non in hoc Regno Neapolitano; quia non inquiritur in causa usurarum, nisi ad petitionem partium; absurdum enim & miserabile. Item in causa suspecti tutoris iudex inquirat. Item vbi aliqua pietas mouet

mouet iudicem potest inquirere in causa ciuili. ita Bal. in c. 1. §. iniuria. de pace iura. firmand. allegat Cyn. in l. mulierem. C. si mancipium ita fuerit aliena; vbi tenent Docto. quòd in causis miserabilium personarum iudex potest formare inquisitionem ciuilitèr.

Et nota, quòd iudex potest inquirere ad utilitatem priuatam; vbi per fraudem esset impositum silentium reo, vel actori, maxime si sit casus in quo est peccatum notorium, vt est in restitutione usurarum. ita Card. in Clemen. 1. de officio ordinarij; & adde alios casus quos posuit Anto. de Butr. in c. ad nostram. de iur. iuran.

Et Bald. in l. sancimus. C. de sac. sanc. ecclesijs. per illum tex. dicit, quòd licet in dicto c. ad nostram sit sententia Inno. quòd in causa ciuili non potest formari inquisitio fallit fauore ecclesiæ.

Item nota, quòd in crimine hæretis fit inquisitio nulla diffamatione præcedente. vid. Card. in c. excõmunicauimus. §. addicimus. de hæreti. & ibi Jo. de Anania in 2. colu.

Et nota, quòd si inquisitione formata accusator superuenit iudex superledere debet. Bar. in l. si maritus. §. si autem. ff. de adulteri. & in l. denique. §. 1. ff. de mi. sed non si inquiratur de crimine læsæ maiestatis. uide Bar. in extrauaganti; ad reprimendum.

Et adde aliam limitationem. in l. accusationem. C. qui accusare non possunt vbi dicit Bald. quòd si offensus dixit se nolle accusare; & ideo iudex formauit inquisitionem, & formata inquisitione offensus producit accusationem; quòd tunc sua accusatio non debet recipi, quia præuenit eam iudex antequam reuocaret uoluntatem suam. Sed tu uide ibi Bald. in l. 1. §. 2. ff. de officio præf. urbis. & uide de isto puncto Ioan. Andr. in additioni; ad Speculã in titul. qualiter in inquisitione sit procedendum in ver. quòd si contra aliquem Abbatem inquirat. Et uide Angol. de action. in verb. hæc est quædam inquisitio.

Et si inquirat simpliciter de uulnere; & pendente iudicio sequitur mors, quid iudex facere debeat, uide Ange. in uerbo, in platea communi; vbi dicit quòd si inquisitio est bene formata, & probata morte; in eodem processu poterit de morte puniri; ideo formabis inquisitionem secundum formam Angeli in principio maleficiorum; ubi ipse dicit; Hæc est quædam inquisitio quæ fit & fieri intenditur, &c.

Et nota quòd in materia furti inquisitio non procedit sed corrui; nisi dicatur, quòd talis res furtiua pertinebat ad Titium iure domini; uel quæsi; aliàs si simplicitèr diceret, quòd ad Titium pertinebat nõ procedit inquisitio uel accusatio. ita Socinus in consi. 8. incipienti, uisus diligenter. Et vi. Bart. in consi. 154. incipit uideatur dicendum dictos accusatos. Et uide Cy. in l. si abducta. C. de fur. & vi. Hippo. in singulari. 275. incipienti. Statu omittendo, &c.

Item scias quòd in inquisitione furti non sufficit dicere quòd inquisitus subtraxit nisi adiciatur furto, secundum lãso. in l. sub prætextu. C. de transacti.

Et adde quòd iudex debet animaduertere quòd non sit elapsum tempus à lege uel statuto sibi datum ad inquirendum; quia tunc non posset inquirere, uide Pan. de Castro. in consi. 197. incipienti, uisa inquisitione. & uide Saly. in l. querelam. C. de falsis. & lita demum. C. de procura. & uide Bar. in l. non solum. §. quamquam. ff. de iniurijs.

Et dic quòd usque ad 30. annos à die commissi delicti iudex potest inquirere. ut ff. ad l. Aquil. ait prætor. & in dicta l. querelam. §. falsi. fallit in crimine suppositionis partus. ut l. qui falsam. ff. ad l. Corneliam. de sab. in §. accusatio. & fallit in crimine parricidij. ff. de parr. l. fin. & ff. ad Sillanianum. l. iij. cognitiõ.

Formata inquisitione seruatis seruatis iudex faciat conducere reum accusatum uel inquisitum ad banchum iuris; & reus respondeat inquisitioni negando uel confitendo sine iuramento; quia causa criminalis non derimuntur iuramento, vt in l. fin. C. de proba. & in l. dolum. C. de dolo. & ff. metum. C. quod metus causa. & Bar. in l. maritus. ff. de quæsti. & ual. in l. 1. C. quomodo & quando iudex & iaso. in l. ad monendi. ff. de iureiurando. in c. 103. colum. nec etiam in causis criminalibus desertur iuramentum in supplementum probationis; ita Anchara. in c. mediatores de testib. lib. 6. vbi dicit quòd etiam si causa sit ciuilitèr intentata. Et uide Abba. in c. fin. de iureiuran. & uide Anto. in c. tam literis. de testib.

Ad propositum, si reus sine tormentis, & sine minis, & sine actu aliquo uolentis, confitetur contenta in inquisitione reducatur ad carcerem; postea interueniente termino duorum uel trium dierum faciat iterum conducere reum accusatum uel inquisitum, & in banco publicè legi fiat inquisitionem & spontaneam confessionem inquisiti uel accusati; & notarius dicat, aduerte quia tractatur de uita tua, ideo si contenta in inquisitione & confessione tua non sunt uera; dic non esse uera. tunc supple reus iterum dicit illa esse uera; & affirmat eius confessionem; tunc quia dicitur ratificasse, & per se uerasse in confessione sua; iudex dicat reo: Ego do tibi talè terminu prout ipsi iudici uidebitur ad faciendū defensionis tuas, aliàs elapso dicto termino procedat ad sententiã, & executione contra te, secundum formam iuris & statutorum. Quibus peractis reponitur ad carceres ubi potest cū procuratoribus & aduocatis ordinare suas defensiones si quas habet, uel facere uult. Quo termino elapso iudex procedit ad sententiã & executione,

Sed debet adnertere, quod confessio sit probabilis, quia vt superius diximus, si reus confitetur se hominem occidisse debet constare de corpore; uel si confitetur se occidisse talem, & ille est uiuus, nā non praudivat talis confessio. Tex. in l. inde Neratius. §. si quis hominem uiuum, ff. ad l. Aquil.

Et vide Bal. in c. 1. de confessis, ubi dicit quod iudex debet perquirere rationem, vt fecerit homicidium, & si iudici constat de innocentia non debet sequi confessionem eius. vide omnino ibi Bald.

Item non nocet confessio spontanea incidenter & non principaliter facta; quia non est tantę potentie quod possit puniri saltem pœna ordinaria delicti secundum Bar. in l. si confessus. ff. de custo. reorum & Inno. in c. fin. de confessis. & in c. examinata. de iudi. & Abb. in c. at si clerici. eodem titulo.

Et confessio spontanea non nocet consentienti si fuit facta tempore inhabili. ita Bal. in c. fin. de offi. de lega. ubi dicit quod si lapsum est tempus datum ad inquirendum per formam statuti, quod non nocet confessio spontanea.

Diximus, quando reus in pręsentia iudicis sponte confitetur delictum nunc uideamus quid si negat contenta in inquisitione, ita tali casu iudex dabit reo copiam indiciorum contra eum receptorum cum termino competenti ad purganda indicia cum comminatione, quod si in termino non purgauerit illa in dicit quod illa purgabit cum tortura. ita Ange. de Are. in Tra. de maleficiorum in uerbo, fama publica. Et Gandinus in suo tract. maleficiorum Bal. in l. fin. ff. de quęst. & Bal. in l. 2. C. de edendo, & Canonistę in c. cum oporteat. de accusati.

Et copia indiciorum debet dari parte non petente, licet officium iudicis non partitur nisi petenti, bus, vt habetur in l. 4. §. hoc autem indicium, ff. de damno infecto, quia iudex ex officio debet querere defensiones rei nemine petente. l. si non defendantur. ff. de pœnis. Tenent Doct. in l. 1. §. ff. de quęstio, per illum tex. tenet Bart. in consilio 100, ubi dicit, iudex etiam parte non opponente, sed expresse in aliuo consentiente potest defensionem eius querere. allegat dictam l. 1. §. fin. ff. de quęst. & allegat etiam dictam l. si non defendantur in fine; dum dicit; cognosci debet de eorum innocentia; Et facit l. non tantum. ff. de appella. & l. additos. C. de appell. ubi in uita parte quis appellat; ad idem ubicunque in absentem potest ferri diffinitio; iudex pro reo ex officio suo perquirat ueritatem, vt C. quomodo, & quando iudex. Auc. qui semel ibi, perquisita ueritate, & C. de appella. l. ampliorum. licet glo. dicat, q. ibi sit speciale: Tamen generale est etiam in criminalibus, ubi potest referri sententia absente parte tenet expresse Inno. in c. ueniens de accusa. & facit C. de iudiciis. l. properandum. §. sed si quidem. & §. sequenti.

Et sic quando liquet iudici euidenter absente non esse culpabilem uel nullum delictum commisisse licet sit contumax, vt habeatur pro confesso tamen non potest condemnari per iura superius allegata.

Vide omnino Bart. in dicto consilio ubi etiam dicit, excusator allegans legitimas causas in criminalibus, si non admittitur accusari non contentes non sunt compungentes nec banniri possunt; & iudex etiam debet non solum ante sententiam querere innocentiam partij, etiam si non se defendat ut dictum est, imo & post sententiam, si eum non reperiret culpabilem debet facere quod potest, ut absoluat. Sed de hac innocentia tenetur rescribere superiori vt eum restituat; quoniam ipse non potest, vide de hoc Bar. in consil. 107. in principio.

Data copia ad purganda indicia, si in termino reus non purgauerit indicia iudex interrogando pronuntiabit indicia data reo cum termino non esse purgata. Et ideo deueniendum est ad torturam. vide Hippo. de Marsiliis in l. 1. in principio 3. colum. ff. de quęst. & hoc si ex inquisitione proceditur. Sed si agit per uiam accusationis accusator debet petere, quod iudex debeat ponere reum ad torturam ita Bald. in c. 1. §. iudices. de pace iura siema.

Et attende, quod ille qui petit vt aliquis torqueatur debet iurare, quod non habeat alias probationes quam torturam. ita Ioan. Auc. in c. cum in contemplatione. de regulis iuris. & iudex dicat in interpellatoria, quod non ualeat aliter ueritatem habere declarat deueniendum esse ad torturam. & vide Hippo. de Marsi. in repetitione legis ff. C. de probatione, & in singula. suo 108.

Et attende, quia iudex postquam reus negauit contenta in inquisitione, & dedit copiam capitulorum, & indiciorum, & postea iudice deueniant ad torturam debet facere citare reum, & ducere coram se, illos testes quos primò examinauit pro indicij habendis. & eis deferre iuramentum in pręsentia ipsius rei, & eos iterum repetere & examinare, alias nisi primò hoc fecerit non posset iudex procedere ad torturam vigore primę depositionis, eo quia ipse reus non fuisset citatus ad uidentem iurare testes contra eum ita dicit Ange. in tract. maleficiorum in uerbo fama publica. & vide Bart. in l. fin. ff. de quęstio. & vide Sali. in l. si. C. de quęst. & Bal. in l. i. inuenimus. C. de probatio. & vide Abb. post. Inno. in cap. bona. l. de electio, & non sufficit quod notarius examinauerit; quoniam in causis criminalibus iudex ipsemet debet facere examinari, ite colligitur ex Clem. 1. & clarius per glo. de officio dele. Et uide Hippo. de Marsi. in l. 1. r. ff. de quęst. & vide Doct. in Auc. apud eloquentissimum. C. de fide instrum.

Et notabis, quod deus potest ab illa sententia appellare, quia continet grauamen irreparabile, ita Bar. in l. si. ff. de appella. & Bal. in l. 1. r. de episc. audientia.

Et tene menti, quod si reus est minor 25. annis antea quam respondeat inquisitioni debet fieri datur

curator. ita Ange. in uerbo. comparent dicti inquisiti. & c. & allegat. l. clarum. C. de autoritate pręstanda. & que ibi habentur & Bar. in l. ff. §. pupillus. ff. de verb. obliga. & tu vi. Sali. in l. 1. C. de cōfessis.

Sed nota diligenter, quod quando iudex dat curatorem minori inquisitio nō debet pati, quod eo momento temporis curator authorizat in aliquo ipsi minori; nam esset nullus tunc ille actus; propter breuitatem temporis: ex quo apparet, quod in tali pręstatione auctoritatis non pręcessit nec interuenit aliqua causę cognitio, quę ad ualiditatem actus debet interuenire. vi. Anchara. in consil. 82. incipienti. vis diligenter actis. & in consil. 35. & vi. Iaso. in l. iudices. C. de iudiciis. & in l. 2. in 5. colum. C. de edendo. & sal. in consilio. 325. in 3. uolu. ideo curator datur minori cum causę cognitione, & ista causę cognitio constat in actis.

Vi. Hippo. in practi. sua. in §. nunc uidentem: in penulti. colu. ubi dicit etiam, quod confessio minoris facta sine curatore ualeat, quia pręsentia iudicis supplet defectum curatoris. ita Bal. in titu. de pace iura. fir. in §. item sacramenta. Et allegat, Cy. in l. clarum. C. de auctori. pręstanda. & Hippoli. dicit, quod non seruatur in practica. Tu cogita super hoc, quia notabile est.

Et notabis circa confessionem spontaneam; nam in criminalibus nisi talis confitens pluries in sua confessione perseuerarit, non poterit ex sua confessione condemnari; non enim confessio in criminali statim praudivat, ideo iudex faciat eum diuersis diebus in sua confessione perseuerare. ita Rapha. Cuma. in consil. 138. Et vide de istis pluribus confessionibus Hippoli. de Marsi. in singu. 329. incipienti. plures sunt casus. Et de ista confessione spontanea, uide eum in practica sua in §. postquam, in colu. 4. & 5.

sed unum memorie commendabis, quod si reus dicit in iudicio; confiteor me occidisse hominem; & per talę confessionem sit fundata intentio curie, adeo quod ipso inquisito non probante fecisse ad suę defensionem debet sequi condemnationi, tamen scias; quod si de homicidio non constat aliter nisi quatenus inquisitus dixit interfeci. seu occidi ad meam defensionem non punietur pœna mortis. vid. de hoc Abb. in c. auditis. de pręscrip. in penulti. colu. sequitur Feli. ibi dicens hoc esse dictum singulare; & alibi non reperiri; & quod apud practicos aduocatos est in solemnī cultu. Et idem dixit in c. significasti. 2. de homi. & sequitur Alex. in l. non solum. §. sciendum. ff. de ope. no. nunci. Et vi. Hippoli. in singula. suo 185. incipienti. Confessio inquisiti.

Superius diximus quod si data copia reo in termino non purgauerit indicia quod iudex ponet eum ad torturam; quod tamen intellige; quando alias probationes haberi non possunt de ipso delicto. secus autem si iudex haberet plenas probationes delicti. quia tunc non debet ponere reum ad torturam, cum certus certiorari nō debet. l. 1. in. ff. de ad. empti. l. final. ff. de edendo. l. si legibus. C. de episc. audient.

Et ideo dixit Ange. in l. & si certus. ff. ad Sillanian. quod si maleficium est liqu. idum per ueras probationes, quod tunc iudex malefacit ponere reum ad torturam. Ideo tenetur in tali casu in iudicatu. & faciunt notata per Cy. in l. 2. C. quorū appella. nō recipi. ubi dicit, quod iudex, qui reū plenę cōuictū torqueat vt confiteatur delictum & sic apud acta reperiat confessus & conuictus ad hoc. vt non possit appellare iuxta dictam l. 2. malefacit; quia nemo est torquendus nisi in subsidium probationum. Pro quibus faciunt dicta per Bal. in l. 1. de iura. calum. ubi dicit, quod ille qui petit aliquem torqueri debet primò iurare; quod non habet alias probationes quam torturam, vt superius diximus; & ideo dixit Ioan. An. in c. cum in contemplatione. de regu. iuris. quod de facili non est deueniendum ad torturam. Et vi. de hoc Gandinus in tractu suo maleficiorum, sub rub. de quęst. & tormen. in principio.

Et tene menti, quod si iudex habet plenas probationes maleficii; & ponit reum ad torturam, & reus perseuerat negando; tunc iudex non poterit ulterius eum condemnare de delicto. vt antea poterat ex plenis probationibus; contra eum existentibus; quia per talem torturam & negationem & perseuerantiam ipsius rei; & probationes que erant contra eum sunt debilitate. Et magis uidetur aliud quod ipse reus dixit, & dicit & negat cum perseuerantia; quam illud quod deposuerunt testes contra eum receptos. ita singulariter Alberi. de Rosatis. in l. edictum. per glo. ibi. ff. de quęstio. Et vi. Hippoli. in singu. 262. incipienti quod potui nolui.

Et in summa uidebis Bonifacium Vitellinum, in tracta. maleficiorum in rub. de inquisitionibus; & earum formis; ubi uidebis formam inquisitionis contra insultantem de percussione.

Et uidebis aliam formam contra illum qui per vim intrat domum alicuius; & illum interfecit. Et vi. aliam formam contra rubatores, & aliam contra officiales in iudicatu. & alias formas uidebis ibi quas bene notabis. Et sic me expedio de materia pręsentis.

De actioe ad exhibendum, & de rei uendicatione, in utraque foro.

Et autem exhibere, facere in publico potestatem, vt et qui agit experiundi fiat copia, id est, in publicum rem deducere; & uidentem tangendęque & apprehendendę rei facultas prębere; & si erant instrumentum debet fieri facultas legendi, vt ff. ad exhibendum. in l. 2. & hęc actio necessaria est; & vis eius in usu quotidiano est, & maxime pp uendicationes inducta est. ita Vlp. in l. 1. ff. ad exhibendum.

Et proprie dicitur exhibere, id est extra secretum habere, ut ff. de tabulis exhibendis l. 3. §. quid sit & de libe. homine exhiben. l. 3. §. ait prætor. & quæ admodum testamenta aperiantur. l. 1. primò responso. & l. 2. §. inspectio.

Et quia hæc actio ad exhibendum uel præparatoria aliarum actionum realium quibus agere quis intendit & potissimum rei uendicationis, ut dictum est, ideo si intendo agere aliqua actione reali possum interim agere hac actione ad exhibendum, ut adu. c. rarius compellatur rem exhibere.

Antequam tamen quis cogatur exhibere rem, debet actor dicere signa rei quam petit exhiberi, ut in d. l. 3. in principio, si tamen ea uerisimiliter scire potuit; aliàs non ut in d. l. 3. §. si quis noxali.

Et competit hæc actio non tantum domino, uel quasi, sed etiam olim possessori, & etiam cui libet qui præterit aliquo modo sua interesse rem exhiberi, etiam si non sit dominus, uel quasi; & hoc debet summam iudex cognoscere, an agentis interfit rem exhiberi necne; de istis est casus in l. 3. §. est autem. §. sequenti. & §. sciendum. ff. ad exhibendum.

Intellige tamen dummodo quis præterat interesse pecuniarium; aliàs autem aliud interesse non sufficeret, ut l. si liber homo, ff. ad exhibendum. & glo. in l. 2. c. ad exhibendum, & uide Bart. & alios in l. quædam in principio. ff. de edendo.

Et agens hac actione debet duobus temporibus interesse, scilicet tempore litis contestatæ, & tempore sententiæ ferendæ; & de hoc uide Ias. in §. præterea. instit. de actionibus in 8. col. & uide Azo. in summa in rub. ad exhiben. 2. col.

Qualiter autem probetur hoc interesse. uide Ioannem de Pla. & Ange. in d. §. præterea & dicunt, quod sufficit iuramentum. Sed tex. est in l. thesaurus. ff. ad exhiben. Intellige ut in tex. considerata qualitate personæ, & quantitate præiudicij. & lex illa allegatur per Bal. ad hoc quod in causis summarijs probatur interesse per iuramentum.

Et quæ sint causæ summarie, & quibus debeat summam procedi. uide Iaso. in §. præterea instit. de actio. in 10. col. & glo. magistra. in l. 3. §. sciendum. ff. ad exhiben.

Et actio ista competit contra possidentem, siue naturaliter tantum, siue ciuilitè tantum, siue possideat naturaliter, & ciuilitè simul, etsi esset nudus detentor, uel nudus custos.

De istis omnibus est casus in l. 3. §. ff. & l. sequenti. & l. Celsus scribit. in principio. & §. 1. ff. ad exhiben. ad similitudinem rei uendicationis, ut in l. officium. ff. de rei uendica.

Intellige tamen dummodo possidens, puta ciuilitè tantum habeat facultatem rei restituendæ; alias sufficit sola cautio de exhibenda re cum in eius potestatem deuenit, ut l. Celsus scribit. §. fin. ad exhiben.

Cuius autem sumptibus, & expensis debeat res exhiberi. uide tex. in l. sed est hæreditas, ff. ad exhiben. ubi dicitur, quod ille tenetur cuius gratia celebratur actus.

Et ista actio non datur pro rebus immobilibus quæ per se patent. ut in l. 2. & ibi glo. notabilis. C. quædo & quibus quarta pars debeat.

Item est actio personalis, tamen in rem scripta, ut in l. 4. §. est autem. & l. de eo §. fin. ff. ad exhiben.

Et datur interdum, ut res dumtaxat ostendatur, & exhibeatur, quod potest contingere multis modis, uel ut possit agi reali actione ciuilitè, uel criminaliter, & tunc est præparatoria ad aliud iudicium plenus. ut in l. ordinarij. C. de rei uendicatione. & interdum datur, ut res exhibita restituatur, ut in l. 1. C. de noxalibus. Et sic non solum ad ostendendum, sed etiam ad restituendum datur. Interdum datur, ut una res separetur ab altera, ut in l. gemina. ff. ad exhibendum.

Et ista actio est quantum ad extimationem: quia cum agitur de modico præiudicio non requiritur plena, & exacta probatio; imò sufficit iuramentum, ut iam diximus. quantum uero ad ordinem iudicij uidetur plenaria, quia in ea quis contestatur, & per consequens alia quæ sunt de solemnitate iudiciorum debent obseruari. ut l. 1. §. 1. & ff. ad exhiben. & in illo tex. fit mentio de litis contestata.

Datur autem hæc actio contra eum qui dolo desit possidere. ut l. ad exhibendum. C. ad exhiben. & in l. rogasti. ff. si cer. pcta.

Et in ista actione ad exhibendum sufficit unus testis; & post publicatas attestaciones potest quis inducere testes super eisdem articulis, uide Pau. de Cast. in l. si dominus C. de rei uendi.

Et uidetur ex prædictis, quod primum debeat agi ad exhibendum quam intendatur actio principalis. sicut in diximus eam dari in rem acturo. Vnde hæc actio est alterius præparatoria, sicut & interrogaciones quæ sunt utrum sit alius hæres, uel pro quota portione, uel utrum possideat, uel non. Agitur autem ad exhibendum, & plures actiones proponuntur. si enim hoc ipsum fuerit promissum, ut exhibeatur res, agitur actione ex stipulata, quia incertum est, id est factum est in obligatione, ut in l. de uerb. oblig. in principio, & ff. de uerb. oblig. l. ubi §. quid. sed & si non sit promissa exhibitio, agitur alia actione ex testamentis contra hæredem, ut exhibeat instrumenta rei legata, multo magis agitur, si ipsa instrumenta fuerint legata, ut C. de fideicom. l. instrumenta. & ad l. falcidiam. & l. si prædiorum.

Item in præterea agitur actione exempto contra uenditorem, ut exhibeat instrumenta, ut ff. de actionibus, c. in p. l. Titius hæres.

Idemque

Idemque dici potest in omni contractu ex quo de euictione contra auctorem est actio, ut in eodem ca. fu. ex eo contractu pro instrumentis rei exhibendis proponatur.

Item manumissus petit à domino instrumentum manumissionis, ut C. de libe. cau. l. sicut datum. Item debitor soluta pecunia agit contra creditorem conditione sine causa, ut exhibeat. & tradat instrumenta si erat instrumentum creditoris. ut quia soluit precium tabellioni, ut C. de condi. ex. l. diffolutè. si instrumentum erat debitoris. ut quia pro eo satisfecit tabellioni agit pro eo exhibendo actione ad exhibendum, ut C. ad exhibendum. l. ultima.

Item & hæres contra hæredes ager fami. herci. ut exhibeant cautiones uel instrumenta hereditaria, & etiam tabulas ad fidem rei faciendam. nec etiam sufficit exemplum ostendere, ut ff. fami. herci. l. care ræ. §. ultimo. & l. si quæ, & l. Pompo.

Item socius per actionem pro socio, & procurator per actionem mandati, & tutor per actionem tutelæ; & curator per utile negotiorum gestorum coguntur exhibere, & tradere instrumenta.

Item in argentario, qui metu actionis in factum compellitur edere rationes. Idemque in tabellionibus, qui eis sunt similes, ut ff. de edendo. l. quædam. primo responso. & §. ultimo.

Item fit exhibitio per interdictionem de libe. ho. exhi. Item per interdictionem de libe. exhi. quæ sunt in nostra potestate, ut ff. de libe. ho. exhi. l. 1. & 2. & de libe. exhi. l. 1.

Et fit de ista exhibitio rerum; dum tamen sua interfit ex iusta, & probabili causa. Interfit dico pecunialiter, ut supra diximus; non alio modo, puta ratione affectionis, uel cognationis, ut ff. ad exhi. l. si liber homo.

Sed si peto instrumentum, quod non est meum, sed interest mea datur actio in factum, & nõ ad exhibendum. In hac autem actione actor omnia debet nosse, scilicet, quincunque potuit, ut instruat reus; & iudex, cuius nomine agatur ad exhibendum, id est dicere debet argumenta, hoc est indicia rei de qua agitur, ut ff. ad exhibendum. l. 2. in principio. si autem actor non potuit scire indicia non imputatur ei. ut in d. l. 2. §. si quis. uide de hoc Azonem in summa. in rubrica ad exhibendum. in 3. col.

Et quia diximus quod actor debet nosse omnia, uide de hoc Bal. in l. penultima. C. quemadmodum test. aper. ubi dicit quod si petitur instrumentum, ut instrumentum publicum cessat actio ad exhiben. notatur ff. de edendo. l. quædam.

Et habet locum actio in factum; in qua non iuratur in litem, sed ubi petitur, ut certum corpus possit sum potest agere actione ad exhiben. cum possit agi rei uendicatione, ut ff. de procuratoribus. l. ad rem mobilem. & ff. ad exhiben. l. 2. interdum.

Vel dic melius, quod in carta est hoc speciale, quod non possit agi actione ad exhiben. scilicet ratione cuiuslibet interesse, sed solum ratione interesse dominij, uel quasi. Et carta non est mea, nec facta me mandante, talis carta non debetur petenti.

Et dicit etiam Bald. in d. §. interdum. quod pro carta non competit actio ad exhibendum, nisi domino, & est speciale in carta, uide Salic. in l. instrumenta. C. ad exhiben.

Et differt hæc actio ad exhiben. ab actione in factum, quia actio ad exhiben. est arbitraria, & in ea iuratur in litem. Et probatur interesse per iuramentum, & facit. C. de probationibus. l. si de possessione, & ff. ut legatorum nomi. cau. l. postquam ita Bal. in d. l. penult.

Et sic notabis, quod in actione ad exhiben. iuratur in litem. tex. est in l. non ignorabit C. ad exhiben. & Bal. dicit ibi; contra non restituentem instrumenta iuratur in litem, & qui in initio litis possidet, adhuc hodie præsumitur possidere; & si non præsumeretur possidere, præsumeretur in dolo, uel culpa. Et ideo magis continuata possessio præsumitur, quam præsumatur dolo, uel culpa.

Et adde, quod notatur. C. de restit. minor. l. si minorem. Et quod diximus quod contra non restituentem instrumenta iuratur in litem, intellige ad mandatum iudicis, cum possit; quia est in dolo; & etiam si præsumitur posse est in dolo, sed si non possidet, nec fuisset in dolo quominus possit non iuratur in litem, sed deberet probare per testes, uel alio modo, & sic intellige secundum Paul. de Castro, glo. fin. in d. l. non ignorabit.

Et nota quod hoc non est iuramentum affectionis; quia circa instrumenta non cadit affectio. Est ergo iuramentum ueritatis quod defertur in defectum probationis contra dolum, ut ff. de in litem iurando. l. in actionibus. in fin. Et in utroque casu siue sit in dolo, siue in culpa, fit condemnatio ad interesse; & probatur per solum iuramentum, uide Paul. in d. l. non ignorabit. & tu uide tex. in l. qui restituere. ff. de rei uendicatione.

Et Sali. in d. l. non ignorabit. dicit quod qui olim possedit rem mobilem, præsumitur hodie possidere; seu facultatem rei habere, licet neget se possidere; & hoc propter eius facilem occultationem. Et sic de facili non potest sciri apud quem sit, & ita secundum Sali. intelligunt Moderni dictam. l. non ignorabit; sed in re immobili an sit idem, uide ibi Bart. & Sali. Bal. in prima colum. & alios Doctores.

Sunt autem hæc condemnationes faciendæ in persona rei, qui dolo uel contumacia, uel culpa rem non exhibent auctori. Si autem nullum istorum reo possit imputari, absoluitur reus. si tamen postea reperiat ut possidere, uel posse exhibere, interim conueniatur; ita Azon. in rub. ad exhiben. colu. fin. & ibi dicit quod

quod ista actio est perpetua, & in heredem datur; non quasi heredi, & in heredem; sed quasi cuiuslibet cuius interfit; & quasi in quemlibet qui exhibere possit. vt ff. ad exhiben. l. de eo. §. hæres.

Et contra inuadentem instrumentum datur hæc actio, & etiam criminalis accusatio competit. tex. est. in l. instrumenta. C. ad exhiben. Sed si sunt subtracta per violentiam, tunc est accusatio. l. Iuli. de vi publi. vel priua. in quolibet instrumento, quæ est publici iudicii.

Sed quando furto subtrahuntur: si est instrumentum testamenti competit accusatio falsi, quæ est publici iudicii. non sic alterius instrumen. i. Ita intellige glo. secundum Paul. in d. l. instrumenta. C. de exhiben.

Et nota quod exhibens rem deterioratam tenetur actione in factum, non ad exhiben.

Et recipiens rem deterioratam quando sibi præiudicat. vide Sal. in l. exhibitionis. C. ad exhiben. sed Pau. de Castro. ibi distinguit, an ignoranter vel scienter receperit. Primo casu non præiudicat, & notatur in l. in hac ff. de triticaria. secundo casu. aut deterioratio veniebat iure actionis. & idem aut officio iudicis, & tunc sibi præiudicat. & vi. ibi Cynum, & Par.

Et nota, quod actio ad exhiben. potest in vno eodemque libello cumulari cum rei vindicatione, vel alio iudicio petitorio, vt est glo. in l. i. ff. de interrogationibus. & vide Bart. post glof. in l. qui. de inofficio testamen. Et vas de quo est contentio debet exhiberi testibus, vt illud recognoscant, vide Bar. in l. qui vas. ff. de furtis.

Sed aduerte, quod post litem contestationem super iudicio petitorio non potest amplius agi ad exhiben. vi. glo. notabilem. in l. fin. ff. de tabulis exhiben. vide Iaso. in §. præterea insti. de actionibus.

Et quia superius diximus: quod actio ad exhibendum est arbitraria, & stricti iuris. nunc dico, quod actiones arbitrariæ, & stricti iuris, sunt illæ, in quibus fit condemnatio ad restituendum. vel ad exhibendum vel in certo loco soluendum, vel ex noxali causa agatur.

Primo enim omnes actiones stricti iuris in quibus fit condemnatio ad restituendum, vt sunt omnes actiones reales, vt rei vindicatio, Publiciana, Seruiana, hypothecaria, & personales in rem scriptæ, de quibus in §. item Seruiana. & §. quedam sunt arbitrariæ. vt iudex possit deferre iuramentum in litem, taxatione præcedente. l. arbitrio. ff. de dolo. Et hæc est regula generalis in l. qui restituere. ff. de rei vindicatione.

Et vbiunque continetur iustus iudicis, potest dici arbitraria, vt iudex deferat iuramentum in litem; etiam si procedat ex mero officio iudicis.

Et vi. de hoc Ioannem de plate. in d. §. præterea. in 2. col. Et ibi dicit quot modis actio dicitur arbitraria, & quæ sunt actiones arbitrariæ, & in quibus differunt actiones arbitrariæ, & stricti iuris, ab actionibus bonæ fidei.

His præmissis clarissime patet qualis debeat esse forma libelli in actione ad exhiben. ponit Specul. in titu. de iudicijs. §. fina.

Sed Iason de mente omnium doctorum, vt ipse asserit, format libellum isto ordine, Ago. contra T. quod possidet talem librum iuris ciuilibus, cooperum tali corio, & taliter signatum; quem librum mea in terefit in iudicio exhiberi, vt habeat facultatem eum reuendendi, & cognoscendi, & vt possit per testes meos quos intendo producere cognosci, & maxime quia intendo illum librum vindicare, & probare me dñm illius libri, quare peto per vestram sententiam dictum T. condemnari, cogi, & compelli, vt dictum librum in publico, & in iudicio coram vobis exhibeat, & copiam eius videndi, & introspectandi faciat. et si in quantum dictum librum exhibere non vult, peto eum condemnari ad interesse, &c.

Et si simul vis intentare rei vindicationem, adde ista verba: Quem librum sic exhibitum cum ad me spectet iure dominij, vel quasi peto per vestram sententiam declarari eum ad me spectare, & post dictam declarationem, dictum T. condemnari; vt dictum librum mihi restituat &c.

§. De actione reali & rei vindicatione.

Actio realis in totum est opposita personali quia nõ cohaeret inseparabiliter personæ; nec ex parte rei, nec ex parte authoris, & dicuntur reales, quia non habent aliquam personam obligatam, sed competunt ratione iuris, quod quis habet in re, puta si quis sit directo dominus, ut est. tex. in §. omnium, insti. de actio. & in l. rem. ff. de rei vindicatione. vel ratione vtilis dominij, si quis habeat vtile dominium. vt in l. i. §. qui in perpetuum. ff. si ager. vcti. vel emphyteo. vel propter ius seruitutis. vt in §. æquè si agat. insti. de actio. vel propter ius pignoris, vel hypothecæ; quod quis habet in re. vt in §. item Seruiana. insti. de actio.

Et semper ista actio realis competit aduersus eum qui rem possideat, etiam si res per mille manus ambulet, vt est. tex. in l. actionum genera. in principio. ff. de actionibus & obligationibus.

Et competit aduersus eum qui rem detinet, si illius restituendæ habeat facultatem; licet quoniam quæ rem habeat; vt est. tex. notabilis in l. officium. in fine. & Bal. in l. si certis annis. C. de pactis. in l. col. vbi dat istam theoreticam, quod vbiunque reperitur ius sine ulla obligatione, illud est ius reale; ius verò quod non reperitur nisi in ipsa obligatione, est personale.

Est notandū, quod ad causandum rei uedicationem necessaria sunt duo extrema, scilicet dominij vel quasi ex parte agentis. l. in rem in principio. ff. de rei uedicatione. & possessio, vel quasi ex parte cõuenti. l. officium. ff. de rei uedicatione. & l. vnica. C. de alienatione iudicij mutandi causa facta. Et si aliquod istorum deficiat, non potest competere rei uedicatio.

Et qui negat se possidere non potest conueniri hac actione, sed possessio transfertur in actorem. vide Bar. in l. in rem. ff. de rei uedicatione.

Sed est dicendum secundum Iasonem allegando alios Doctores in dicto §. omnium in 10. columna. quod in actione in rem generaliter sumpta, requiritur alterum de quatuor uel dominium directum, quo casu competit directa rei uedicatio, vt in dicta l. una. C. de alienatione iudicij. & in l. in rem. in principio. ff. de rei uedicatione. uel vtile dominium, quale est illud quod habet emphyteo, & superficialius; quo casu competit vtilis rei uedicatio. l. i. §. fin. ff. si ager vcti. uel emphyteo. & l. i. in principio. §. quod ait. ff. de superficialibus, uel quasi dominium. quale est illud, quod habet bonæ fidei emptor, qui nondum usucæpit, quo casu competit Publiciana, ut in §. sed iste insti. de actione. uel necesse est quod habeat aliud ius in re. ut ius seruitutis.

Et tunc habet confessoriã, ut in d. §. æquè si agat, uel ius pignoris, & tunc habet seruianam, seu hypothecariam, uel quasi seruianam, ut de directo dominio, uel utili dominio, & de quasi dominio. glof. est notabilis in l. minor §. si seruus. ff. de euictionibus. & ibi Bartolus declarat in quo ista differant inter se.

Et glo. notabilis in l. 2. §. quidam ff. de interd. dicit quod sicut est dare possessionem, & quasi possessionem, & dominium, & quasi dominium: ita etiam est dare proprietatem, & quasi proprietatem. & Bal. reputat illam glossam singularem. in c. 1. §. 1. de inuesti. de aliena. facta. & Iaso. & secundum alios Doctores.

Ad istud propositum allegat rex. in c. fin. de iudi. ubi ipse dicit, quod proprietates dicitur dominium. uide eum in d. §. omnium in d. 10. col.

Et ego dico in ista materia, quod dominium est ius de re corporali perfecte disponendi, nisi a lege prohibeatur. ita Bartolus in l. si quis ui. §. differentia. ff. de acquiren. possessione. & declaro definitionem sic:

Dicitur enim in ea, quod ius ideò in ea ponitur, ut differentiam denotet a re ipsa in qua cadit ipsum ius. Res nanque de se facti est quod probatur ex tribus, de acquirendo rerum dominio. subiungitur de re corporali ad differentiam rei incorporalis in qua non cadit propriè dominium, ut in l. 4. ff. de usufruc. postea dicit perfecte disponendi, ut iure mandata. C. mandati. Et ad differentiam simplicis possessionis quæ est ius insistendi rei, ut nota. in l. i. ff. de acqui. posses. quod autem adiicitur, nisi a lege prohibeatur; dictum est ideò propter res pupilli, & ecclesiæ; & quarundam aliarum personarum quæ a iure alienari prohibentur, nisi interueniente certa solemnitate, vt C. de prædijs minorum per totum. & in Auc. hoc ius porrectum. C. de sacrosanctis ecclesijs.

Et dominium est duplex secundum Bar. & Doct. in dicta l. si quis ui. §. differentia. ff. de acquirenda possessione, scilicet directum, & utile; probatur hoc in l. possessoris in fine de fundis patrimonialibus lib. vndecimo. ubi dicitur, quod emphyteo est dominus, idem probatur in l. 1. & 2. C. de iure emphyteo.

Et tamen constat quod alius est dominus, scilicet ille cui debet solui census, uel si factum sequitur ergo, quod sint domini diuersa specie dominij; nam eadem specie dominij non potest esse quilibet eorum dominus, ut in l. 3. §. ex contrario. potest etiam addi tertia species dominij, licet sit impropria, ut est quasi dominium; quod competit ei qui rem emit à non domino bona fide; nec eam usucæpit adhuc. ut habetur in l. 1. ff. de Publiciana.

Et nota quod dominium utile est duplex. Vnum quod est oppositum, & aduersans suo directo, ut est exemplum in utili dominio quæsitum in re immobili ex longæua præscriptione, ut notatur in l. si quis emptionis. §. 2. C. de præscriptione. 30. uel 40. annorum. & in Auc. nisi C. de bonis maternis, & in l. usucapio. ff. de usucapionibus.

Aliud uerò est utile dominium, quod est formæ, & comparabile cum directo concurrens cum eo, & exhibens illi reuerentiam tanquam suo superiori. cuius exemplum est in utili dominio quod competit emphyteo: feudatario, superficiali, & similibus, ut in l. 2. de iure emphyteo. cum similibus.

Et quia vidimus supra quod rei uedicatio non competit, nisi ei qui habeat directum, uel utile dominium, nunc est uidendum quibus modis possit probari directum, uel utile dominium, & quibus modis acquirantur dominia. de iure gentium habetis, ff. de acquire. rerum dominio. per totum & in titulo. de rerum diuisione. insti. per totum & glof. ordinaria. & magistra. in l. i. ff. de acqu. rerum dominio. enu. erat modos, quibus acquirantur dominia de iure ciuili. & Bart. in l. in rem. ff. de rei uendi. Et quibus modis dominium acquiratur. uide Petrum de Ferraria in pract. sua in col. 28.

Et quia superius diximus, quod in actione rei uedicationis, ex parte rei requiritur possessio, uel quasi, intellige quasi possessionem pro eo qui dolo defuit possidere, qui conuenitur perinde ac si possideret,

ver. l. qui dolo. & l. parem. ff. de regu. iuris. & l. si autem. §. sed si quis. & l. his qui dolo. ff. de rei ven. dica. & ita voluit Bart. in d. l. vna. C. de alienatione iudicij. & sic habemus. quod ille qui dolo desit possidere. habetur pro possidente. & vide Ioan. And. in regula pro possessore. de regulis iuris. libro. 6. in Mercurialibus.

Aduerte tamen quod illud est verum si dolo desit possidere post litem contestatam. Sed si ante litem contestatam tunc non competit contra eum. nisi actio in factum ad interesse ex titulo. de alienatione iudicij mutandi causa facta. Ita notabiliter dominus Abbas in c. de alienati. iudicij mur. causa facta. & ibi dicit in fine. Quod alienans dolo euitat actionem in factum. si vult subire iudicium. ac si possideret. obligando se sub certa pena ad restituendam illam rem. si actor prauauerit. aliis non esset satisfactum actori. quia forte non contentatur de extimatione rei. ideo potest agere ad interesse. nisi reus obliget se modo predicto.

Et aduerte quod post primam citationem si reus desit postea possidere presumitur in dolo secundum eal. in c. fina. in fine. de iur. iur. ubi dicit quod si mercator post citationem pareat se ad fugam. est suspectus. & presumitur in dolo.

Et qualiter & per quam modum probabitur quem dolo desisse possidere. vide Ioanem Fabrum. in d. §. omnium. et vide Bar. in l. petitorio. ff. de rei uendicatione nam si reo denunciaueram me uelle talem rem uendicare. & ipse postea alienauit. uel si post datum libellum. uel postquam dixi me datum ei libellum ipse alienauit. Et uide glo. not. de hoc. in l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex quibus causis in possessionem eatur. uide pynum. in regula. pro possessore. de regulis iuris. in 6. uide specul. in titu. de emption. & uendi. §. nunc dicendum. ver. sed nunquid. & vide Bar. in d. §. quid sit latitare. & in l. non solum §. morte. ff. de noui operis nunciatio. 14. colum.

Et nota quod haeres vniuersalis succedit in malam fidem defuncti. l. litigator. & ibi Doctores. C. de fruct. & li. expen. & l. cum haeres. de variis. & extraordinariis cognitio. & l. 1. C. de praescrip. longo tempore.

Et ideo non praescribit longo tempore. vide Bar. in d. l. litigator. Et uide de hoc Imola. & Abb. in c. si deligenti. de praescrip.

Et haeres vniuersalis dicitur etiam qui est institutus in quota. ut in dimidia. uel tertia. Ita Abb. in c. Ray. in fine.

Et successor ex re certa nullo dato cohaerede. uel dato. sed repudiante habetur loco haeredis vniuersalis. vide Ang. in con. 80.

Et qui non per dolum sed lata culpa desit possidere. an habeatur pro possidente. ut contra eum possit saltem utilis rei uendicatio intentari. vide Bal. in l. vna. de alienatione iudicij mutata. causa. facta in fine. ubi dicit vnum notabile. quod in iudiciis realibus non venit leuis. uel leuissima culpa. nisi post litem contestatam. Ratio est. quia realia iudicia. non proponuntur contra aliquem. tanquam contra obligatum. & cum non sit obligatio. culpa non potest purgari iure obligationis. Et cum non sit ibi possessor. non potest purgari secundum naturam reals. iudicij. & vide in l. si mora. ff. soluto matrimo.

Aduerte tamen. quod si qui possedit. habitum malum. & uitiosum initium. tenetur. quantum sine dolo & sine culpa deserit possidere. tex. est. in l. si vi me dei eceris. ff. de vi. & vi armata. & isto casu non oportet dolum probare. Hoc est bene notandum. secundum Fabrum. in d. §. omnium.

Item aduerte. quod in eum qui dolo desit possidere. datur ei uendicatio. utilis tantum. secundum. Bar. in l. quamquam. §. nulia. ff. de aqua. plu. arcen. §. glo. & alij Doctores. in d. §. omnium. tenent quod datur directa utilis.

Et nota. quod contra istum qui dolo desit possidere iuratur in litem per actorem. & tanti condemnatur secundum formam legis. qui restituere. ff. de rei uendicatione. in §. si uerbo. ubi dicit tex. si dolo fecit quominus possit restituere. is quantum aduersarius in litem sine ulla taxatione in infinitum iurauerit damnandus est.

Et nota quod si reus dolo desit possidere post litem contestatam. potest sequi condemnatio uirpente directa intentata etiam ex illa eadem instantia secundum Dyn. in d. §. omnium. per. tex. in l. quamquam. §. Iulianus. ff. de aqua. plu. arcen. Et hoc tenent communiter Doctores.

Hoc limita. si a principio competeat directa. & postea tempore sententiae competeat utilis. secus si a principio competeat utilis tantum. ut in. emphyteota. & superficario. quia si intentassent a principio directam. non potest ferri sententia super utili sibi competenti. ita Antonius. in c. cum ad sedem. de restitu. spolia. per illum. tex. 15. colum.

Item nota quod sententia lata contra eum qui dolo desit possidere non potest simpliciter mandari executioni contra eum. in quem est dolo possessio translata. in l. 1. §. necessario. ff. si mulier. uen. nomine. in post. missa. & ibi Bart. facit tex. in §. si quis in fraudem. de actio. licet Cynus teneat contrarium. in d. l. una.

Et si reus tempore litis contestationis non possidebat. si postea possidet. debet contra eum ferri sententia condemnatoria. tex. in l. si autem. §. possidere. ff. de rei uendi.

Et

Et si actum sit contra non possidentem. qui tamen putabat se possidere. & lata fuit sententia secundum actorem. si postea perueniat possessio ad reum ex noua causa. sententia mittetur executioni contra eum. uide tex. & ibi Bart. in l. si a te hereditatem. §. si quis fundum ff. de exceptione rei iudicatae. Sed intellige quando reus interrogatus in iudicio. uel extra respondit in iudicio se possidere alioquin fecis. ut in l. si autem in principio. ff. de rei uendica.

Et sic qui reum conuenit a principio iudici faciat interrogari reum an possideat. uel detineat talem rem. quia intendit intentare contra eum actionem in rem. Et si conuentus dixerit se possidere. actor se curus est. quia si non possideat est condemnandus. tex. in l. is qui se obtulit & l. si autem ff. de rei uendicatione. Sed si non dixit in iudicio se possidere. non potest condemnari. etiam si dixisset extra iudicium. Bar. in d. l. is qui se obtulit. Sed potest reuocare responsonem ante litis contestationem. ut in d. l. is qui se obtulit. sed si negat se possidere certe conuictus de mendacio priuatur possessione. & incontinenti in actorem transferetur. & sic sustinebit poenam legis sin. ff. de rei uendicatione.

Et nota. quod rei uendicatio datur contra nudum detentatorem. puta. colonum. depositarium. & similes. de hoc est tex. notabilis in l. officium. ad finem. ff. de rei uendi. ubi dicit tex. iuto autem ab omnibus qui tenent & habent restituendi facultatem. & Bar. ibi dicit. Actio datur contra eum qui possidet uel est in possessione causa custodia. uel aliter detinet. tenet etiam Bal. in l. 2. C. ubi in rem actio. & uendicatio etiam datur contra eum qui naturaliter possidet tantum. Et dicit Baldus in l. 2. C. ubi in rem actio.

Quod si datur contra simplicem detinentem. multo magis contra eum qui naturaliter possidet. ut est emphyteota. usufructuarius & similes.

Et Ioannes Faber in d. §. omnium dicit quod in omni casu detinens qui habet facultatem rei restituendi. potest conueniri. nisi nomen actorem. & dominum in iudicio. & dicat se uelle rem defendere. Et detentator ad hoc. ut ueniat absolutus debet nominare dominum in iudicio. ut est tex. in l. 2. C. ubi in rem actio. ubi est uerbu. debet quod necessitatem importat. ut est tex. in l. 2. C. sapere audiui Caesarem ff. de officio praesidis.

Et in rebus incorporalibus habet etiam locum nominatio domini in iudicio. uerbi gratia. Ego colligo passagium pro quodam barone. & conuenior. possum nominare dominum in iudicio. Bal. in d. l. 2. allegat Inn. in c. inter C. de maiestate. & obedientia.

Et illud quod dixi. quod rei uendicatio datur contra detentatorem procedit. nisi uere possidens offert se liti. quia detentator non poterit conueniri. ita Inn. in c. cum super. de re iudicata. & Imo. in l. sapere. ff. de re iudicata.

Et Bal. in Auc. ei qui. C. de bonis autoritate iudicis possidentis. dicit qualiter fiet missio in rei uendicatione. quando agitur contra nudum detentatorem. & respondet quod actor mittetur in ipsam afinam detentationem. allegat tex. in l. officium. ff. de rei uendicatione.

Et sententia lata contra nudum detentatorem non facit prauidicium domino. Bar. in l. 1. C. ubi in re actio. & Bal. & Bart. in d. l. officium. de rei uendi. & Bal. & Imo. in l. peregre. §. quibus explicitis. ff. de acqui. possi. & uide Bal. in d. l. 2. 10. q. 100. ubi in rem actio.

Sed si aliquis non possidet. nec detinet. habet tamen facultatem rei restituendae. quia potest rem habere quando uult. potest conueniri rei uendicatione. glo. est notabilis in l. Pomponius. §. is qui in precario. ad quam se remittit. Bar. in d. l. officium. sed Bald. tenet contrarium in c. quoniam frequenter. §. quod si super ut lite non contestata. & allegat text. in l. serui nomine. ff. de usufru. ubi dicit Baldus. qui non possidet. nec detinet. licet habeat facultatem restituendi. non conuenitur rei uendicatione.

Et licet Iaso. in d. §. omnium in 17. col. tetigit istum punctum. tamen sicco pede transiit. Sed meo uidere opinio. ual. est uerissima. Et ad corroboracionem dictae opinionis adduco tex. in dicta l. officium. in finalibus uerbis. ubi dixit tex. quod rei uendicatio potest peti ab omnibus qui tenent. & habent restituendi facultatem.

Et sic duo requiruntur. scilicet habere restituendi facultatem. & tenere. quia ista dictio & ponitur in ter diuersa. & est diuersa. ut notat Philippus Corneus in 1. uolu. in consi. 244. & Ias. in l. naturaliter §. nihil commune. dicit copula. & ponitur inter diuersa.

Et an rei uendicatio competeat contra ciuilliter tantum possidentem. si habet facultatem rei restituendae. rei uendicatio procedit contra eum. et si ciuilliter possidens non habet facultatem restituendi. debet praestare cautionem. quod si res ad eum perueniat eam restituat. & sententia lata contra ciuilliter possidentem non prauidicat naturaliter possidenti. de hoc uide Ias. allega. multa iura. in d. §. omnium in co. 17.

Et nota quod possidens ciuilliter tantum potest intentare rei uendicationem. glof. est notabilis in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. possi. & ibi Bart. in ultima columna. etiam uide Bar. in l. 1. §. interdum ff. vii possidendi.

Ita est notandum. quod rei uendicatio non datur ad incorporalia. ut est glo. in d. §. omnium intellige. nisi incorporalia uenirent accessorie ad rem corporalem. puta si peterem castrum cum iuribus. & pertinentiis suis.

DDD

secundum

secundum Fabrum, in d. s. omnium. allegat Innocentium. in c. cum ad sedem. de restitutione spoliatorum. & procedit libellus. Pero castrum cũ iuribus & pertinentiis. Bal. in l. edita. in repetitione Paduana 19. colu. tenet etiam Ioann. de Imo. in c. examinata. de iudicijs. metus per ibi notat. & per Inno. in c. cum venerabilis. de religiosis domibus.

Ultimo in ista actione reali oportet factum narrare taliter, quod ex eo aliqua causa resultet; & in causa in sit medium concludendi; & deinde concludatur.

Et sicut argumentum logicorum habet maiorem propositionem, minorem, & conclusionem, & ex istis effectualiter consistit argumentum. Ita libellus apud legistas effectualiter debet ex tribus constare. Primò ex narratione facti, & illa habetur pro maiore. Secundo ex causa siue ex medio concludendi; & illa causa est loco minoris propositionis. Tertiò ex ipsa conclusione; & quemadmodum apud logicos ex minori sequitur necessariò conclusio argumenti, ita ex dicto medio concludendi, sequitur necessariò conclusio libelli; & ideo Bar. in l. certi conditio. ff. si certum petatur, dicit; quòd semper in libello est attendendum medium concludendi; & quòd ad cognoscendum diuersitatem actionis; debemus inspicere medium concludendi. idem notat Angelus. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. posses.

Et vnum perpetuò tene mentis; quòd si iudex videt male actum, ex vna causa; tamen ex actis apparet quòd potuisset ex alia causa bene agi; potest in sententia referre illud ius agendi ex illa causa. ita voluit Bar. in Auc. sed & si quis. in 2. colu. C. de secun. nuptiis. & Bal. ibi reputat hoc esse notabile dignum.

Vnum tamen nota perpetuò; quòd si agens deducat vnam causam, & probet aliam, quòd licet non possit sequi condemnatio in petitorio; tamen bene possit sequi condemnatio in possessorio. & ita Bal. in l. fin. C. de annali exceptione. ponit exemplum. Ago contra te quòd spoliasti me praestatione annui census; & ideo peto me restitui in possessionem meam, & te condemnari ad centum; nam licet nõ probem centũ deberi; sufficit q̄ probem me fuisse in quasi possessione percipiendi debiti. sed in petitorio si nõ probatur causa debiti nõ sequitur cõdñatio. & Bal. ad hoc allegat Inn in c. querelã. de electione in fi.

Et nota quòd in actione reali sufficit exprimere causam proximam. f. dominium. non autem requiritur quòd exprimat causa remota, f. ipse contractus. in personali autem actione necesse est, quòd exprimat causa remota. & de hoc videtur esse casus in d. l. & an eadem. §. actiones. in c. Abbate sanè. de re iudicata. & de hoc dixi in capitulo de actione personali.

Et nomen actionis in libello non est necessarium exprimere hodie. sed sufficit taliter factum narrare, quòd ex eo resultet actio. tex. in c. delicti. de iudicijs. Et ista est communis opinio, vt tenet. Bar. in l. i. ff. de edendo in vltima colum. & vide de hoc ea, quæ scripsi de actione personali.

Et nota quòd in actione reali incorporalia non veniunt; quia non possidentur nisi fuerint accessoria. vt iam diximus, hinc est, quòd vniuersitates, quæ sunt incorporæ, sicut hereditates vel bonorum possessiones non peti posse actione hac, & peculium non potest vendicari. Et ratio est; quia in peculio iura, & actiones continentur; grex vendicatur. vt ff. de rei vendicatione. l. i. §. per hanc. quia in grege corporalia tantum continentur. In rei vendicatione veniunt mobilia, & immobilia; dum tamen dominio nostro subiiciantur, alioquin non; vt si sint sacra, vel religiosa, sed actione in factum petuntur. vt ff. de rei vendicatione. l. in rem. §. loca. & l. quæ religiosis.

Item veniunt serui; item filij, non simpliciter reiuendicantur, quia non sunt nostri dominij, vide de hoc Azon. in summa in titu. de rei vendica. vbi dicit, quid de gemma mea inclusa alieno annulo; & concludit, quòd agitur pro ea actione ad exhibendum. vt exhibeatur, & exhibet vendicetur. ibi etiam dicit, quid de tigno iniuncto, & dicit quòd consulitur domino per actionem de tigno iniuncto; fructus quoque per actionem in rem petuntur. vt in l. fructus. ff. de rei vendicatione.

Et quia distinctio fructuum varia est. hic declarabimus secundum Azonem. fructus igitur alij naturales sunt. vt poma, pira, cerasa, mespila, quæ ipsa natura proueniunt. Alij industriales; vt segetes, lac, lana, quæ industria hominis proueniunt; segetes enim cultum, lac, & lana cura quæruntur.

Item alij sunt percepti vt quoquomodo à solo sunt separati, sicut in bonæ fidei possessore dicitur; vel in horreis reconditi, sicut in fructuario. vt ff. de rei vendica. l. autepe. §. perceptionem; & quibus modis vsusfructus amittatur. l. si vsusfructua.

Alij sunt percipiendi, quod & duobus modis dicitur, siue quia potuerunt ab aliquo percipi; siue quia nondum potuerunt percipi propter immaturitatem; percipi autem potuerunt tempore præcedente.

Item alij sunt consumpti. vt quia desierunt esse alij extantes vt quia super sunt; & horum, alij sunt stantes, vt spicæ; alij pendentes, vt in pomis; & de hoc vide Ludouicum Romanum. in singulari. 335.

Et an pensiones domorum dicantur fructus industriales, vide Bar. in l. ex diuerso. ff. de rei vendica.

Item est notandum quòd possessorum alij sunt sine titulo, alij cum titulo, alij bonæ fidei, alij malæ fidei. Sciendum est igitur, quòd nullus etiam bonæ fidei possessor naturales fructus facit suos, siue titulum habeat, siue non. vt ff. de vsufructu. l. fructus. nec obstat quòd dicitur de acquirendo rerum dominio. l. bonæ fidei. vide ff. de vsuris. l. qui scit. §. præterea. Quid ergo de his fructibus qui extant; vendicabuntur à domino fundi; quæ & fructuum dominus est. cum ipse possessor nõ fecerit suos; si verò consumpserit eos bonæ fidei, possessor nõ tenetur, cũ nec habeat nec habere dolo desierit; & sic non tenetur rei vendicatione

catione, sed conditione sine causa tenetur, cum consumpserit in eam rem, quam de suo tantum expenderit, vt ff. si certum peta.

Industriales autem fructus omnis bonæ fidei possessor; siue cum titulo, siue sine titulo, facit suos; sed hoc quòd possessor sine titulo faciat fructus suos expressum est. in l. si vsusfructua. ff. quibus modis vsusfructus amittatur, tamen si fructus extant tenetur restituere, vt in l. certum C. de rei uedi. cuius uerba sunt; Certum est malæ fidei possessores omnes fructus soluere cum ipsa re præstare, bona fide verò extantes, post litis autem contestationem vniuersos.

In secundo autem casu petitorij fiat restitutio acquiritorum ex opere, non ex re, & ita loquitur l. quæ est ff. de rei uendica. & l. præterea. de consumptis autem nullo modo tenetur, ut in l. de officio iudicis. §. si verò bonæ fidei. fortè neque ad pretium, quia lex dicit eum lucrifacere propter culturam, & curam vt ff. finium regum. in l. 4. §. post.

Si uerò sit malæ fidei possessor, si quid sine titulo de consumptis tenetur conditione sine causa, de extantibus rei uendi. non dico eadem rei uendi. qua petitur res ipsa. uide de hoc Azonè in summa. in rub. de rei uendicatione. de percipiendis autem tenetur iudicis officio, id est quos honestè possessor percipere potuisset, ut ff. de rei uendi. l. si nauis. §. vltimo. & in l. de officio iudicis. §. si in rem. & §. illorum autem honestè dico, ut ff. de rei uendicatione. l. fructus. non modo licet si inhonestè percipiat restituere debeat, ut ff. de petitione hereditatis. l. si possessor.

Si verò malæ fidei possessor cum titulo sit de consumptis, tenetur conditione sine causa, de extantibus rei uendi. De percipiendis autem pp titulum excusatur, ut in l. si fundu. C. de rei uendi. nisi emisset rem ab eo qui scit uedicare in fraudè creditorum, ut ff. de his qui in fraudem creditorum. l. ait prator. §. per hanc.

Item cum emit ab eo qui metu compulsus ei uendidit, ut ff. quòd metus causa. l. sed & partes. Et si emit contra interdita legum. vt in l. quemadmodum. C. de agricolis, & censuris lib. 11. & in Auc. de non alienand. aut perma. §. si quis igitur. idem tenetur si fructus maturos patiat corrupti.

Et quia in rei uendica. etiam ueniunt impensæ ex parte rei, dico, quòd tria sunt genera impensarum.

Impensarum autem alie sunt uoluntariæ, ut si fiant picturæ. alie sunt utiles quæ rem meliorem faciunt & deteriore esse non sinunt. Necessariæ uerò quæ si factæ non essent res erat omninò peritura, uel longe deteriore futura, uide exempla ff. de uerbo. signi. l. impensæ. Alie impensæ sunt gratia fructuum quærendum; ut in arando, & colendo, uel colligendorum, uel conseruandorum, ut in locando uasa ad reponendum; Alie impensæ gratiarum; ut quæ non gratia fructus præsentis anni, sed ad perpetuam rei utilitatem, ut ff. de impensis in rebus dotibus factis l. 3. §. nos.

Sciendum est quòd impensæ factæ gratia fructuum semper deducuntur, ut ff. fa. her. l. fundus qui ff. soluto matrimonio l. fructus, si uerò fiant gratia rerum; aut sunt de nouo ædificando, aut in reficiendo, si in ædificando, aut ex bona, aut mala fide. si bona fide exceptionem habet si conueniatur. si cadit à possessione nullam actionem habet, vt ff. de exceptione doli. l. Paulus responderet, si cum ædificauit, sciebat rem alterius; & ab initio erat bonæ fidei possessor, eligitur quædam media uia, ut ff. de rei uendicatione. l. Julia. si in aliena. si uerò est malæ fidei possessor nihil potest repetere, ut in l. de rerum diuisione. §. ex diuerso. neminem enim sibi obligare uoluit, ut ff. communi diuidendo l. in hoc iudicio.

Si uerò fiant impensæ in reficiendo à bonæ fidei possessore, tunc habet doli exceptionem, si impensæ erant necessariæ, & utiles. Et si impensæ erant uoluntariæ permittitur ei auferre sine læsione prioris status rei, eo addito, ut si tantum perceperit de fructibus, quantum facit sumptus, fiat compensatio, ut ff. de rei uendicatione. l. sumptus, aliàs uerò bonæ fidei possessor semper facit fructus suos, sed hic si petat sumptus cogitur compensare, ut in l. emptor ff. de rei uendica.

Quod autem dixi, de impensis uoluntariis, quæ permittitur auferre, intellige nisi dominus uellet dare ei quantum esset habiturus eis ablati, quia malitiis indulgendum non est, ut est tex. expressus ad hoc, in l. in fundo alieno. ff. de rei uendi. §. quia sit malæ fidei possessor qui in faciendo impendit necessarias impensas officium iudicis sibi conseruat.

Et hoc nota, quòd si sumptus sunt utiles licentia eis permittitur sine læsione prioris status ut est tex. in l. domum. in fin. C. de rei uendi & impensas uoluntarias perdit, secundum Azon. in loco iam allegato.

Est est notandũ, quæ actio rei uendicationis est arbitraria, ut in l. de actio. §. præterea. & datur heredibus, nõ quasi hæredibus, sed quasi dñis. in hæredes non quasi in hæredes, f. quasi in quoslibet possessores, ut ff. ad exhibendum. l. de eo. §. ult. quid si defunctus dolo desit possidere. distingue. si sit lis contestata u. de fundo hæres omninò tenetur. ut in l. i. C. ex delict. defunc. si lis non est contestata cum defuncto tenetur actione in factum in quantum ad eum peruenit. ut ff. de rei uendi. l. si in rem. & l. cum autem.

Restat nunc ut uideamus qualis debeat esse libellus in rei uendicatione, & dic secundũ Ias. in d. §. omnium ad finem, quæ actor debet demonstrare rem quam intendit uendicare, & debet ostendere se dñm simpliciter, non expressa causa specifica, & utile est secundum Angelum in d. §. quòd omnia. ista simul ponat, f. rem quam petit ad se pertinere iure directi dominij, uel utilis dominij, uel quasi dominij, & qualiter rem illam reus conuentus detinet, & habet facultatem restituendi, uel quòd dolo desit habere; uel possidere. Postremò debet peti se declarari dominum, secundum Bar. in l. ex diuersa. §. i. per illum. tex.

ff. de rei vendica. & Bar. in l. Pomponius. §. sed & is. per illum tex. ff. de procuratoribus.

Et Angel. dicit quod etiam libellus possit concludere per hæc verba; Quare peto per vos pronunciari. & declarari dictam rem ad me spectare, & pertinere iure directi domini; vel utilis. vel quasi domini, & dicebat etiam Bar. posse procedere libellum illum antiquorum qui in rei vindicatione solum petunt possessorem condemnari ad restitutionem rei, quia per consequens videtur petere se pronunciari dominum, licet Ioannes Faber damnet libellum antiquorum.

Et nota bene in hac materia, quod dominium debet plenè probari de iure gentium vel ciuili acquisitione, secundum Barrolium, Baldum, & Paul. de Castro. quem vide in l. quidam in suo. ff. condi. institui.

Et non sufficeret probare possessionem aliquantro tempore continuatam tanquam à domino, etiam cum fama viciniæ. secundum Abb. qui notabiliter loquitur. in c. cum ad sedem. in 6. col. extra de restitutione. spoliatorum, quod bene nota, vt scias formare libellum in hac materia rei vindicationis.

Et aduerte, circa restitutionem rei petite sciendam, quia secundum Iaso. talis restitutio venit scienda in re actionis. allegat Bar. in l. si prius ff. de operis noui nun. 18. columna. licet aliqui tenent contrarium. & prædicta procedunt quando actor vult rem solum petere: sed si vult etiam fructus rei petere, quomodo erit fermandus libellus, in hoc Docto. multum variant secundum Iaso. & pro euitandis dubitationibus multum sibi placet modus practicandi positus per Ange. in d. §. omnium, vt dicatur; Peto reum cõuentum condemnari ad restituendam rem petitam, vnà cum fructibus perceptis à tanto tempore citra, quia ascendunt ad quantitatem deductis omnibus expensis.

Item peto fructus qui percipi poterunt; per quamlibet diligentem virum, qui possunt ascendere ad tantam quantitatem.

Item etiam peto fructus percipiendos lite pendente prout debita quantitate fructuum, & eorum extinctione probabitur, & liquidabitur in processu taxatione boni iudicis semper salua: dicebat enim Bar. procedere libellum alternatiue; pura peto fructus si exten. & si non extinctione. vide glo. in l. diuortio. §. ob donationes. ff. soluto matrimonio. & ibi vide Bar. & Ange. & Imol. hoc late limitantem. Et si iudex in sententiâ dicat; Condeno te, vt restituas rē, intelligitur etiã condēnare in fructibus qui de iure veniunt propter verbū restituas, qđ plenū habet significatū. ita Bal. in rub. C. de fructib. & litis expēsis. qđ est notabile.

Sed aduerte, vt semper petas condemnari reum in fructibus. vide Bal. in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudicijs, & ex supra dictis apparet quod actio rei vendicati, est arbitraria, sicut legitur institui. actionibus. §. præterea te, vt restituas rē, vt ex ipso nomine apparet; datur perpetuò contra eum qui titulo caret. & vide de hoc Azonem in summa. in rub. de rei vindicatione in fine. Potest & reus conuētus se iurare de iure tertij, quando est exclusiūm ipso iure iuris agentis, & dicere; hoc debitum quo ego te neor non debetur tibi, sed alteri. & in rei vindicatione dicere potest; ista res non est tua, sed cuiusdam tertij. Paul. in l. tale pactum. §. si de pactis.

Sed aduerte quod pro iurisdictione licet sit vniuersitas iuris, potest intentare rei vendicatio. vi. Specul. in titulo. de causa posse. & pro. in §. notadū. ver. cæterū. & vide Boueriū. in singu. 1. in primo An rei vendicatio detur contra illum qui non possidet, nec dolo desit possidere. vi. Guilelmum in l. qui actionem. ff. de reg. iuris. & per ista, cum laude Dei, & eius matris virginis Mariae sit expeditum istud capitulum.

De actione hypothecaria, in utroque foro.

Cap. XCI.

Actio hypothecaria nascitur ex obligatione pignoris, quæ est in rem; & eadē dicitur quasi Seruiana vt. ff. de pactis. l. si tibi. §. de pignore. & institui. de actionibus. §. itē Seruiana. & ff. de pignoribus. l. pignoris persecutio. & hypothecaria dī ab hypo, qđ est sub, & thesīs, quod est positio, quasi sit suppositio, id est obligatio. Nā secū dū fabri in §. itē Seruiana. institui. de actionibus. suppositio, & obligatio idē sūt.

Datur actio hypothecaria creditori, & eius hæredi; & datur contra quēlibet possessore pignoris, cum ipsa sit in rem, & cum sua causa pignus transeat ad emptorem. vt. ff. de pignoribus. l. pignoris. & C. de pignoribus. l. pignoris. & l. debitorum. & C. de districtione pignorum. l. si debitor, & ff. de pignoratitia actione. l. si conuenerit. §. si fundum. Et hæc actio hypothecaria nudam aduocat possessionem. vt. ff. de euictionibus. et sufficit agentē hypothecaria probare possessionē debitoris sui cū bona fide. & titulo. vt est glo. in l. rē alienā. ff. de pignoratitia actione. sed glo. in l. cū res. C. si res aliena pignori data sit, tenet qđ sufficit probare possessionē debitoris cū bona fide, absq; eo quod probetur de titulo. Et Bal. dicit in principio illius legis; ista lex portat coronā totius materię quid probadū sit in hypothecaria ex parte rei. Hoc traditur in tex. & in glo. & per doctores plenissimè, & in l. ante omnia. ff. de probationibus, & glo. ibi dicit; Aut res hypothecaria reperitur apud debitorem, aut penes extraneum; & ista distinctione, quia Bart. post Cynum, & omnes Doctores in dicta l. cum res. aliter distinguunt.

sed tu vide modum procedendi per Ange. vt refert Iaso. in §. item Seruiana. institui. de actionibus. sequēdo Cyn. Bart. bald. & Salycetum, post glo. in d. l. cum res. & Iaso. in d. §. item Seruiana. dicit; Faciamus tres casus principales, quamuis Angel. quatuor fecerit. Aut agitur hypothecaria contra ipsum principalem debitorem possidentem; aut agitur contra tertium possessorem habentem causam à debitore. Aut agitur contra tertium possessorem nullam causam habentem à debitore. Primo casu sufficit probare solā possessionem

possessionem debitoris. Et est ratio, quia debitor conuentus non potest referre quæstionem domini, sicut nec creditor conuentus propter fructus rei pignoratæ. tex. in l. si inter. §. 1. ff. de pignoribus. ne aliàs de suo mendacio arguatur. vt inquit. tex. ff. de pignoribus.

Et ibi Bar. dicit qđ aduocatus non solum proponat de possessione debitoris; sed etiam proponere debet debitorem fuisse dominum, vel habuisse dictam rem in bonis; quod probatur eo ipso quod probata fuerit possessio debitoris.

Et est notabile, quia nunquā ex possessione presumitur dominium nisi fuerit allegatū. ita notanter Bald. in l. etiam in 3. col. C. de executione rei iudicatæ. Saly. in d. l. cum res. C. si aliena res. limitat hoc vt procedat in speciali hypotheca in quam debitor non potest referre quæstionē domini. Sed in generali hypotheca in qua generaliter omnia bona sunt hypothecatæ, vt quotidie fit, possit debitor conuentus hypothecaria ad aliquā rem dicere quod illa res non est sua, sed tertij, & debebit ipsum Tertij in iudicio nominare iuxta secundam cum materia. C. vbi in rem actio. & ratio diuersitatis est secundum Sali. quia tunc non conuincitur de mendacio, iuxta d. l. rem alienam. in fine.

Ista peregrina limitatio Saliceti summo opere placet Iasoni, sed non eius diuersitatis ratio. vnde ipse signat aliam notabilem rationē diuersitatis. Nam qđ debitor specialiter hypothecauit rē quā possidebat; si conuentus hypothecaria opponat quæstionē domini replicabit aduersus eum de dolo. vt est doctrina magistralis in d. l. si inter. §. 1. ff. de pignoribus. sed qđ debitor obligauit generaliter oīa bona sua si conuentur hypothecaria; poterit referre quæstionē domini, quia hoc casu nō pot argui de dolo, & ista ē mera veritas.

Secundo casu principali qđ agitur hypothecaria contra tertium possessore habentē causam à debitore, siue sit onerosa, siue lucratua; non sufficit probare de sola possessione principalis debitoris, nisi etiã probetur de eius dominio, vel saltem rem fuisse in bonis principalis debitoris. & licet Doctores in isto puncto variauerunt, Bart. tamen in d. l. rem alienam. ff. de pigno. actio. tenet hoc.

Et Ange. in d. §. Seruiana, dicit qđ ista opinio obseruatur in practica, & comprobatur ipse optima ratione, quia habens hypothecarium, habet tantum ius in re ad aduocandam solam nudam possessionem. vt est tex. notabilis in l. si cum uenditor. in princip. ff. de euictionibus. ille verò tertius qui rem possidet, habet causam à principali debitore, habet titulum, & bonam fidem, & actualement possessionem, & habet usufrucipiendi conditionem. cum ergo habeat plura, & pinguiora iura, quàm qui nullum titulum habet.

Et licet Iaso. approbet istam rationem Angelii mihi debillissima uidetur, quia iste tertius qui possidet causam, titulum, actualement possessionem, usufrucipiendi conditionem, habet à principali debitore cuius bona, & persona sunt hypothecata creditori antequam tertius possideret rem. & de alijs me remitto ad ea quæ dicit Saly. in d. l. cum res, & ad ea quæ scribit Iaso. in d. §. Seruiana in 14. col.

Tertio casu principali quando agitur hypothecaria contra tertium possessorem nullā causam habentem à principali debitore, firma conclusio est, in qua nemo Doctorum discrepat, qđ agens hypothecaria debet probare de dominio principalis debitoris; vel saltem de bona fide & titulo iniuncta possessione, & est ratio, quia agens ex persona sua habet solum ius hypothecæ, quod nullum titulum affert nisi quod nudam tantum possessionem aduocat. vt in d. l. si cum uenditor. in principio.

Cum ergo agens hypothecaria habeat necesse fundare ius suum hypothecæ ex persona principalis debitoris; ergo necesse est qđ probet de dominio, aut titulo, & bona fide principalis debitoris, aliàs succubet; cū extraneus possessor qui nullā causam habet à principali debitore possit referre quæstionē domini principalis debitoris; & principalis debitorē nullū ius habuisse quo mediāte ius hypothecæ cõstitueret.

Aduerte tamen diligenter, qđ si debitori aliquod competeret interdicitum cõtra possessorem extraneū ad aduocandā possessionē, qđ illud etiã competeret eius creditori, qui haberet oīa bona debitoris obligata, & cõsequenter iura & actiones. ita Bart. in d. l. rē alienā. in penul. col. Cynus & Saly. in l. cū res. C. si aliena res. & intellige in actu practico secundū præfatos Doctores. qđ quando aliquod interdicitū cõpetit principali debitori. vtile interdicitum datur creditori; & directum interdicitum cõpetit principali debitori. tex. est in l. nomen. in verbo vtilibus actionibus. C. quæ res pignori obligari possunt. Ex prædictis habes quid probandum sit agenti hypothecaria.

Item necesse est, qđ hodie prinsquā perueniatur ad extraneos pignorum possessores fiat excusio principalium debitorum, & eorū fideiussores debēt excuti. tex. est in Auc. hoc si debitor. C. de pignoribus. Sed si debitor est absens; ita qđ non potest conueniri, cõuenitur possessor sine excusione. ita glo. & Sal. i. d. Auc.

Et nota ordinē secundū Bal. in d. Auc. quia primo debet agi contra reū principale, & debent capi bona sua pro satisfactione debiti. & si non sufficiunt debet agi personaliter cõtra intercessores; & satisfieri de hypothecis intercessorū. & si hypothecæ intercessorum non sufficiunt, tunc deuenitur ad tertij possessorem; & licet certum sit debitorē esse soluendo, debet fieri excusio, quia impossibile est constare sine discussione debitorem non esse soluendo, licet Bal. aliter sentiat.

Et discussio fiet isto modo, qđ iudex committat duobus nuntijs, vt uadant, & perquirant, & intelligant si sint aliqua bona debitoris uacantia; sufficientia ad satisfactionem debiti in totū vel in partem, & nuntijs referentibus se nihil inuenisse standum est; tex. est in l. satis notum. C. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

Et dicunt docto. quod nō est alibi ita tex. clarus pro articulo excusionis; & possessores citandi sunt in pro-

in processu. Ita est communis opinio secundum Bal. in d. Auct.

Sed Bar. dixit sufficere quoddam generale proclama. Si quis esset, qui uellet contradicere discussioni, & prononciationi super ea faciendae, ut l. si eo ten. pore. l. de remissione pignorum. Bal. & bene dicit, hoc sibi non placere, nisi quod possessores singulariter citentur, & necessaria est prononciatio. & index interloquendo declarat discussionem esse legitime factam. Ita Bar. reprobando Jacobū Butri. in l. stipulatio. §. si quis autem. ff. de operis noui nunciatio. & ita Bal. & Salice. in d. auct. hoc ita.

Et excusatio unius creditoris prodest aliis; quia cum semel excusatio facta est, alia discussio non requiritur. Ita Bal. in d. Auct. referendo alios doctos.

Scias autem quod absque discussione potest perueniri ad fideiussores & pignorum possessores & si opponatur exceptio discussionis non factae; replica, quod non interest excipientem excipere; cum debitor nihil habeat; & in processu hoc liquidabitur. Et ita replicatio aperit tibi uiam agendi, absque discussione. Hoc tenet glo. in l. nisi hoc actū. ff. de pactis. & vide glo. in l. de e. de verb. oblig. Et nota. in l. si ego. ff. si cer. per.

Et in notorijs non est necesse citare partē, quando factum est ita notorium, ut certum sit absenti nullam defensionem competere. par. in c. venerabilem. de electio. colum. 4. & Panor. in c. causamq; de rescrip. & in c. cum olim de re iudicata. quod bene nota secundum Baldum.

Et exceptio excusationis minus legitime factae, vel non factae; an possit opponi. vide sali. in d. auct. hoc ita. in 3. colu.

Et nota quod actio hypothecaria intentatur pro accessionibus fructuum, & partium. In partu tamen distinguitur, conceperit apud debitorem; an apud alium dominum; si apud debitorem, datur hypothecaria pro partu, secus si conceperit apud alium dominum. vt. ff. de pignori, l. paulus. §. primo. & de pignoratitia actione. l. si conuenit. §. si fundus.

Idem dici potest in fructibus; si satis erant eo tempore quo dominium praedij obligatum fuit, secus si ferantur postquam dominum praedij translatum est in alium. Dicuntur enim fructus, antequam percipiatur domini esse qui pars fundi sunt non quod pro se censetur; et ideo dicuntur res futurae. ante perceptionem. vt. ff. de pignoribus. l. & quae non dum. Ergo secundum hoc si debitor non trāstulit dominium praedij mihi obligati; & ille serit fructus, & eos percipit; dabitur mihi hypothecaria pro fructu, nisi consumpti sint. vt. ff. de pig. l. 1. §. cum praedium. & l. in praedij. ff. in quibus causis pignus, el hypotheca tacite contrahitur.

Item agitur hypothecaria pro uniuersitate obligata; pura grege, & tunc etiam quae postea nascuntur tenentur, & etiam si prioribus capitibus descendentes totus grex fuerit renouatus. pignori tenebitur vt ff. de pignoribus. l. grege. primo responso. illud certum est, quod seruo pignori obligato, non est ideo obligatum peculium eius. vt. ff. de pignori. §. seruo. l. 1.

Item nota, quia quandoque creditor auctoritate sua occupare potest pignus sibi obligatum; licet uerbani faciat si praetore auctore hoc postulet; & possessionem adipiscatur; hoc est cum debitor permisit creditori, ut id faceret auctoritate sua. vt in l. debitores. c. de pignori. & ff. de pignoratitia actione. l. pig.

Sed ubi iudiciario ordine intendi hypothecaria actione, si possessor dolo desit possidere; uel per contumaciam non restituat rem contra eum iuratur in litem; & si forte res abest si cauit se restitutum, absoluitur. & quandoque de fructu iure contra debitorem iuratur in litem; est autem haec actio in rem. vt c. de pignori. l. pignoris. & est arbitraria; vt in l. de actioni §. praeterea.

Item quandoque tollitur decennio, quandoque viginti, quandoque triginta, quandoque quadraginta annis. vide de hoc Azonem in summa. in rubri. de pignoribus.

Et nota ultra praedicta, quod ad hoc ut agi possit hypothecaria; si necesse quod res ad quam agendum est sit obligata: vel hominis conuentione; vel legis prouisione. facit. l. contrahitur. & l. res hypotheca. ff. de pignoribus. & c. in quibus causis pignus tacite contrahitur. per totum. Item quod debitor sit in mora soluendi. vt. c. de pignori. l. debitor.

Item requiritur quod debitum sit uerum; quia cessante debito cessat hypothecaria. vt l. & quae nondum. §. quid dicitur. & l. grege. §. etiam. cum sequenti. ff. de pignoribus. & l. solum. in principio. ff. de pignoratitia actione. Et requiritur quod conuentus possideat. vt diximus in principio. Et si negat se possidere; actor in intendit in possessionem rei petita quod ad praedictum ipsius rei conuenti tantum; & requiritur ut iam diximus, quod ipsa res fuerit in bonis debitoris tempore obligationis, uel post, & quod non sit debito satisfactum per compensationem fructuum a creditore perceptorum. l. 1. c. de distractione pignorum. & l. 1. in fine. ff. de pignoratitia actione.

Et effectus hypothecariae est, ut res obligata relaxetur creditori. ut infra dicemus.

Incorporalia possunt pignori obligari, sicut corporalia; & sic obligantur iura quae sunt incorporalia, ita uoluit glo. in §. i. e. Seruiana. & vi. ea quae notat in l. de rebus corporalijs; & incorporalibus §. incorporales.

Et est uidentum secundum Fabrum. in §. itē. Seruiana. in l. de quaestionibus. nunquid iura patronatus ecclesiarum, nunquid decimae, nunquid feuda, nunquid iurisdictiones possint pignori obligari. & quam uis ipse Ioannes unamquamque harum quaestionum particularium decidat, pro determinatione tamen omnium sequendo iaso. assumo theoricam Bar. in l. si. is qui. §. fina. ff. de pignore. quam theoricam refert etiam Angelus in d. §. item Seruiana.

Et dicit Bar. si tu gras an iurisdictiones, peminetia, honores, ius percipiendi pedagiū, ius patronatus. qd hī in eccle

in ecclesijs vel hominibus, & similia, possint pignori obligari, distingue; Quaedam sunt iura quae consistunt in personis, siue hominibus ut sunt iura quae habet dominus in uasallos, & patronus in libertos; & ita non possunt obligari, sicut nec alienari; quia nemo cogitur inuitus esse libertus, aut uasallus alterius, Tex. est notabilis in l. is qui. & in l. inuitus. ff. de fideicom. liber. & Ange. multum notat hoc contra principes uidentes, uel alienantes terras sine uoluntate hominū. Et de hoc vi. qd supra scripsi in regula de Rege

Sed dicit Bar. in loco iam allegato. quod iura consistentia in personis possunt pignori obligari ex causa maximae necessitatis. per l. 1. c. de operis libertorum. ubi notat Bar. in ultimis uerbis quod licet libertus non cogatur ad praestationem pretij operarum; fallit in casu maximae necessitatis. allegat glo. in l. pro haerde. §. si quid tamen. ff. de acquiren. haere. & Bal. in l. 2. c. communia. de legatis. sub dubio tamen forte quod feudum possit pignori obligari.

Et al. etiam. in l. inuemus nullam nauem. c. de sacrosanctis ecclesijs. dicit, quod priuilegium exemptionis non prodest in casu maximae necessitatis reipublicae, & principis.

Et nota ea quae notantur in l. nullus. 2. in ordine. de cursu publico. lib. 12. & in l. 1. c. ut nemini ab emptione specierum. lib. 10. ubi patet manifeste, quod generales immunitates, & priuilegia non extenduntur in casu maximae necessitatis.

Quaedam sunt iura secundum Bart. in loco iam allegato, quae non consistunt in personis, sed in rebus & si sunt talia iura, ex quibus non percipiatur commodum pecuniarium. ut est ius patronatus ecclesiae; ita non possunt pignori obligari vel alienari vt in c. cum bertoldus. de re iudicata. & vide Felinum in c. quanto. de iudicijs in 2. colum. & in c. causam. 3. colum.

Si uero ex his percipiatur eodem modo pecuniarium, ut est ius percipiendi pedagiū, & ius percipiendarum decimarum talia possunt pignori obligari. vt l. grege. §. & in supericiarijs. & dicta. l. is qui. §. usufructus. & §. fina. ff. de pignoribus. & id quod dixi de decima; intellige, quod fructus & commoditas decimae possunt pignori obligari; quia decima est ius spirituale, & non potest in laicum alienari, nec per laicum possideri. ita Specular. in titulo. de pigno. & vide Bart. in d. l. is qui. §. an usufructus.

An autem regalia, ut Marchia, ducatus, uel comitatus possint pignori obligari, vel alienari, vide Bart. in d. Auct. ei qui. 16. colum. c. de bonis auctoritate iudi. positi.

An autem iurisdictiones possint pignori obligari, vel alienari. Bal. tenet quod non in c. 1. quae sint regalia. in fi. & in c. 1. §. ad haec col. de pac. iur. firmam. tenet etiā in c. 1. de feudo marchiae. ubi inter alia inquit; sicut radii Solis non possunt separari a Sole, ita iurisdictiones non possunt separari a principe, uel a Reipublica, unde orta est, cuius causa uigorem suum obtinet.

Sed tu intellige licet doctos non dicant, quod hoc intelligitur de iurisdictione suprema; quae non potest obligari, neque alienari; quia esset subuertere, & diminueret iura regni, & alienando supremam iurisdictionem laederetur; & quia esset res immoderata. Et sic res publica laederetur per ea quae iam dixi in regula de Rege, & Regia potestate. Sed iurisdictiones mediae, & minimae bene possunt alienari. & ut dicit Bal. in c. si inter pares. §. 1. d. l. Corrad. de consuetudine uideamus castra, & uillas emi, & uendi cum mero, & mixto imperio; sed non uidemus uendi castra, & uillas cum iuris. suprema; quia est inalienabilis ut iam dixi.

Et Ioannes Fab. in §. item Seruiana. dicit se non uidere, quare de iure iurisdictiones non possint obligari sicut & alia iura. iuxta l. nomen. c. quae res pignori obligari possunt.

Et feudum non potest pignori obligari. tex. in c. 1. in principio. de prohibita feudi alie. per Federi. Sed fructus & commoditas feudi possunt pignori obligari. Ita Faber in d. §. item Seruiana.

Sed in Regno Neapolitano pignoratitiae de uoluntate Regis; & in Regno Franciae de consuetudine obligantur feuda inuito domino.

Et seruitus urbana non potest obligari ne uerbes ruinis deformetur; quae ratio cessat in seruitutibus rusticis. Et si esset talis seruitus urbana, in qua cessaret praedicta ratio deformitatis; bene consisteret obligatio pignoris. ita Iaso. referendo Bart. in d. §. item Seruiana: na limitatio ista est Bart. in d. l. is qui §. fina. item est notandum, quod actio hypothecaria competit ad legatum. tex. in l. 1. c. communia. de legatis. & in l. de legatis. §. 1.

Et materiam actionis hypothecariae tractat Spe. in tit. de pig. & in tit. de obligationibus. & solutionibus. Nunc dicamus qualiter formandus sit libellus in actione hypothecaria. & Specu. in titulo de pignori bus ponit libellam isto ordine; Ego talis presbyter, talis ecclesiae peto nomine ipsius ecclesiae contra P. talem fundum; quem dico ad dictam ecclesiam pertinere iure pignoris, uel hypothecae, pro decem libris quas ecclesia mutuauit, &c.

Et Bar. in l. cum venditor. dicit quod si libellus intentatur contra extraneum possessorem communis consuetudo se habet, ut sic concludatur libellus; Quare peto dictum possessorem cogi ad tradendum possessionem dictae rei detinendam in causam pignoris pro quantitate praedicta, donec fuerit mihi creditori satisfactum; & haec conclusio bene probatur in d. l. si cum venditor. in principio ff. de euictionibus. & sali. approbat eam. in d. l. cum res. c. quae res pig. & etiam Spec. tenet istam conclusionem libelli, in titulo de actionibus, & petitionibus. §. sequitur.

Et Iaso. in §. item Seruiana. querit an procederet ista alternatiua conclusio; Peto eum condemnari, ut dictam possessionem

possessionē mihi restituat, totū debitū soluat. tex. in l. si unus ex plu. hære. credi. p. quem tex. dicit ibi Bar.

q. alternatiua pcedit. & tenet in l. rē alienā. ult. colu. & tenet latissimè in l. si fundus §. in uendicatione.

Et Abb. post alios doct. in c. ex literis. de pigno. ubi in r. colu. dicit; posset formari libellus alternatiuus; uidelicet, peto illā rē mihi tradi tanquā obligatā, uel q. possessor debet mihi satisfacere dictā quantitātē.

Et dicit Abb. Credo quòd sufficiat petere primum tantūm; ex quo agit hypothecaria actio: & secū dum non est in obligatione, sed in facultate possessoris; & illum excludere offerendo debitum suum l. qui pignori. ff. quibus modis pignus, vel hypotheca sol. sed ex uberanti cautela est illa bona conclusio.

Et quomodo sit formandus libellus, quando nomen esset obligatum pignori. uide Speculat. in tit. de pignori. §. r. & Ioann. Fab. in dicto §. Seruiana. 8. col. ubi ponit formā libelli in aliis iurib. corporalibus.

Et actio personalis, & hypothecaria possunt simul, & semel in eodem libello intentari, uide ibi per eum. & uide per Bar. in l. fundam. ff. de exceptionibus.

Qualiter sit formanda sententia in actioe hypothecaria, tex. est in l. si fundus §. in uendicat. ff. de pigno. quem ad hoc notat ibi Bart. Sed Abb. in c. ex literis. de pignori. in 2. col. dicit; Vltimò nota mirabilem modum sententiandi in actioe hypothecaria; ad quem me remitto.

*Et sic ad laudem & gloriam Christi Saluatoris nostri, eiusq. intemerata
genitricis Virginis Mariæ remanet expedita, & plana tota
materia presentis capituli & totius Operis.*

R E G I S T R V M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF
GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ AAA BBB
CCC DDD

Omnes sunt terniones, præter TT VV & DDD, duerniones.

N E A P O L I,

M D L X X I.